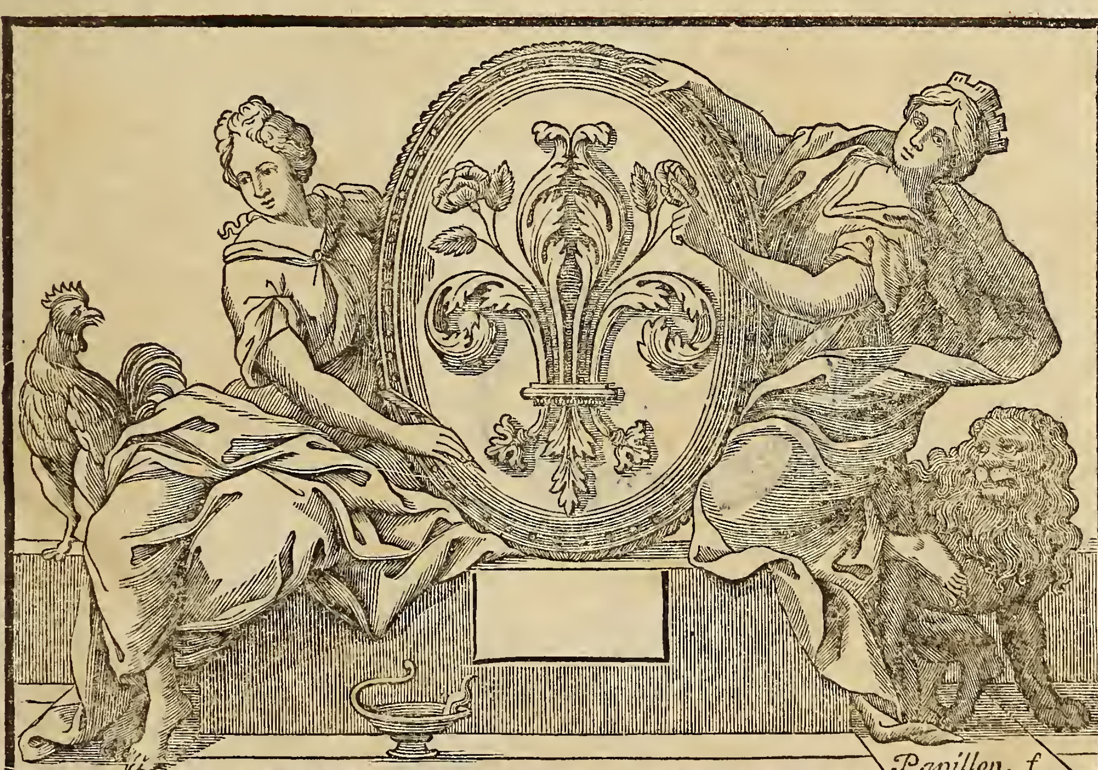
Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/opraomniadecemto03sylv

R·P·D·F· JOANNIS
DA
SYLVEIRA
OLYSSIP. CARMELITÆ,
REGULARIS OBSERVANTIÆ,
SACRÆ THEOLOGIÆ PRIMARII
LECTORIS JUBILATI,
COMMENTARIORUM
in Textum Evangelicum
TOMUS TERTIUS.

Explanans ſecundum ſacratiſſimum annum Prædicationis Chriſti JESU.

EDITIO SEXTA, ab Authore recognita & emendata.

LUGDUNI,
Apud ANISSONIOS & JOAN. POSUEL.

M. DC. XCVII.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

BS
2335
S85
1697
t.3

LIBRARY
DEC 6 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

ÆTERNÆ
SAPIENTIÆ GENITRICI
SACRATISSIMÆ
VIRGINI MARIÆ
Epiſtola Dedicatoria.

DEcantatissima illa Samuëlis mater, *Poſtquam ablactaverat* 1. Reg. 1.
puerum in tribus modiis farinæ, & in amphora vini, adduxit eum ad
domum Domini. 1. Regum 1. num. 24. Ut templi umbra fœliciter vi-
veret, ſecurus degeret, ne fraude hoſtis callidi macularetur, ut com-
mentantur D. Auguſtinus in Pſalm. 97. & ibi D. Gregorius, Carthu- D. Aug.
ſianus, Abulenſis & alii. Poſtquam hunc Tertium Tomum tenui noſtro penſu D. Greg. Carthuſ.
ablactavimus, humiliter ad Te, ô SACRATISSIMA VIRGO, verè Dei templum, ad- Abulenſ.
ducimus; tribus modiis farinæ, & amphora vini, tractatu nempe de diviniſſimo
Euchariſtiæ Sacramento: in quo eſt triplex modius farinæ; ut loquuntur D. Ber-
nardus lib. 5. de conſideratione, cap. 1. Richardus de S. Laurentio lib. 1. de laudi- D. Bern. Richard. de
bus Virginis. Triplex ſcilicet ſubſtantia, Divinitas, anima rationalis, & caro Chri- S. Laurent.
ſti, & amphora vini pretioſiſſimi ejus ſanguinis: Hoc ergo Tractatu pro Operis co-
ronide hunc noſtrum fœtum ad Te adducimus, ut tui umbra fœliciter vivat, ſecu-
rus degat, ne fraude hoſtis callidi maculetur. Et ſi tui umbra, Auctoris demeritis,
Opus indigniſſimum conſiſtat, rei tamen materia multum tuam opem, ac auxilium
exoptat, & ſollicitat. Pertractatur materia de carne, ac ſanguine Filii tui, immò
& de tua; ſubſtantia enim, quam Æternum Verbum in utero tuo aſſumpſit, nun-
quam omninò fuit dimiſſa, ſed ejus pars ſaltem perenniter conſervata, modò quo-
que & in cœlis, & in Euchariſtia ipſi Verbo unita eſt; ut innuit D. Auguſt. in il- D. Auguſt.
lud Pſalm. 98. *Adorate ſcabellum pedum ejus*, &c. *De carne Mariâ carnem accepit, &*
in ipſa carne hic ambulavit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit. Hanc
aſſertionem aſtruunt Richardus de S Victore de Deipara, cap. 23. in Cantica, Richard. de S. Victor.
Suarius tom. 2. ad 3. part. diſput. 1. ſect. 1. §. *Primò igitur hæc*, Salazar in cap. 9. Suarius.
Proverb. num. 144. Pro ergo tantâ rei dignitate, Tu, Sacratiſſima Virgo, es, ut Salazar.
teſtatur Rupertus lib. 4. in Cantica: *Per quam initium accepit ſanctum Evangelium,* Rupert.
ut per univerſum mundum ſpiritualem irriget paradiſum. Túque, ut idem Abbas Tu-
ronenſis aſſeverat lib. 1. de Gloria, & honore filii hominis: *Prophetiſſa Propheta-*
rum, & Magiſtra Magiſtrorum, id eſt, Apoſtolorum, fidei, ac Religionis Magiſtra Tu;
ut Bernardus ſerm. de Aquæductu eructat; *Solare corpus, quod mundum illuminas* D. Bern.
Tu ergo de tuo eximio ſplendore tantiſper quid luminis diffundas, ut depulſa
tenebrarum caligine in his abditiſſimis Evangelicis myſteriis explanandis aliquid
luce dignum in his commentariis appareat. Pleno enim ore, & alto clamore co-
ram omnibus teſtificor, & fateor, quod ſi quid, in hoc Opere, laudis, & gloriæ
dignum inveniatur, Tibi ut omnium magiſtræ ac doctrici tribuatur; ſi quid verò
rude, diſſonum, ac incompoſitum, mihi omnium minimæ creaturæ, tanquam
auctori, ac ſcriptori referatur.

APPRO

APPROBATIONES.

SUPERIORUM juſſu perlegi *Tomum Tertium in Evangelia à R. admodum Patre & Sapientiſſimo M. Fr. Joanne da Sylveira*, editum ; in illo nihil eſt fidei contrarium , aut bonis moribus diſſonum ; multa autem ſunt laude & admiratione digna , mirabilis ſanctorum Patrum textura ; ſententiarum pondus & auctoritas , rationum ubertas ; conceptuum novitas , in explanandis rebus obſcuris & difficillimis , claritas, & geſtorum Chriſti mira diſpoſitio. Unde & laude ita & luce , & prælo dignum ſanè Opus judico. In Carmelo Lysbonenſi die 7. Septembris , anno Domini 1647.

D. Fr. NONEUS VIEGAS.

EX commiſſione Reverendi admodum Patris Provincialis *Tertium Tomum in Textum Evangelicum*, à Reverendo Doctore , Magiſtro meo Theologiæ Primario Lectore Jubilato , Patre Fr. Joanne da Sylveira *compoſitum* , legi , in quo ſtylo tali ſacrum explanatur Evangelium , ut nihil Patres Doctoréſque cæteri expoſuerint , quod ipſe non appoſuerit : & quò plura noviſſima miro ingenio excogitaverit ; ita nimirum, ut unus pro omnibus ſufficiat Sylveira ; nam unum pro cunctis fama loquitur Opus : quippe quod clara methodo, uberrima eruditione, acuta ſubtilitate & ſincera veritate arcana ſacra patefacit , & abdita pandit. Quare reprehendenda nulla , imitanda plurima , vel omnia reperio admiranda , pro quibus Concionatores ſacri tanto Magiſtro , & authori totis animis congratulari teneantur , inſupérque digniſſima ut typis mandentur. Huic judicio ſubſcribo in Carmelo Ulyſſiponenſi die 7. Septembris anno Domini 1647.

Præſentatus FR. BENEDICTUS DE MACEDO
Theologiæ Veſperarius Lector.

Facultas R. P. Provincialis Carmelitarum in Luſitania.

MAGISTER Fr. Joannes Coëlho, Provincialis Ordinis B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo Regularis obſervantiæ , in his Portugalliæ & Algarbiorum Regnis , &c. Ex Commiſſione R. P. N. Magiſtri Fr. Hippolyti Seſoldi Vicarii Generalis antiquæ Obſervantiæ , harum tenore facultatem facio R. P. D. Fr. Joanni da Sylveira , Primario Jubilato , ac Magiſtro Regenti , ut Tertius Tomus *Commentariorum in Textum Evangelicum* , ab ipſo compoſitus , ac Doctorum hominum Religionis noſtræ judicio examinatus & approbatus , typis poſſit mandari. Datum in Carmelo Ulyſſiponenſi 6. Septembris , anno Domini 1647.

Magiſter FR. JOANNES COELHO
Provincialis Electus.

APPROBATIO.

NOS infra ſcripti Falcultatis Pariſienſis Doctores fidem facimus, viſum à nobis Librum qui ſcribitur , R. P. *D. Joannis da Sylveira Commentariorum in Textum Evangelicum, Tomus Tertius* , nihilque in eo ab Eccleſiæ Catholicæ , Apoſtolicæ & Romanæ fidei , ſanctorúmque Patrum ſana doctrina alienum contineri. Lugduni die 30. Aprilis 1649.

FR. STEPHANUS MOLIN Carmelita.
FR. MICHAEL MICARD Franciſcanus.

Summa Privilegii Chriſtianiſſimi Regis.

CAUTUM eſt , authoritate Regis , ne quis in Regno ſuo , aliiſve locis ſuæ ditioni ſubjectis , intra decem proximos annos , Librum qui ſic inſcribitur : *R. P. D. Fr. Joannis da Sylveira , Ulyſſiponenſis Carmelitæ Regularis Obſervantiæ , S. Theologiæ Primarii Lectoris Jubilati , ac Magiſtri Regentis , Commentariorum in Textum Evangelicum , Tomus Tertius* , abſque LAURENTII ANISSON Bibliopolæ Lugdunenſis permiſſu , imprimat , aut divendat , à die publicationis horum exemplorum : qui ſecus fecerit , mulctâ indictâ , prout amplius in Diplomate Regio continetur , mulctabitur. Datum Pariſiis 30. Junii 1649.

De mandato Regis ,

Signatum ,

CRAMOISY.

RECEN

RECENSIO EVANGELISTARUM CAPITUM.

D. MATTHÆUS.

Cap.8. ACcessit *Centurio rogans eum.* De puero Centurionis ſanato. c.11.p.155

10 *Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt.* Nominantur duodecim Apoſtoli. c.5. p.69

In viam Gentium ne abieritis. Apoſtoli ad iter ſine pera, & calceamentis. c.7.p 98

Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. Apoſtoli ſicut oves inter lupos. c.8. p.105

Cum perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam. Fuga in aliam civitatem. c.9.p.125

Non veni pacem mittere, ſed gladium. Mittitur gladius in terram. c.10.p 143

11 *Joannes cum audiſſet in vinculis opera Chriſti.* Joannes in vinculis. c.13. p.200

Cui ſimilabo generationem iſtam, ſimilis eſt pueris. Exprobrantur civitates. c.14 p.232

Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ. Pro revelatione facta parvulis gratias agit Patri. c.20. p 327

12 *Abiit Jeſus per ſata Sabbati. Diſcipuli autem ejus eſurientes.* Diſcipuli ſpicas colligunt in Sabbato. c.3.p.53

Ecce homo manum habens aridam. Manus arida ſanatur. c.4. p.60

Oblatus eſt ei dæmonium habens cœcus, & mutus. Dæmonium mutum ejicitur. c.22. p.363

Magiſter volumus à te ſignum videre. Signum de cœlo petitur. c.24.p.414

Ecce Mater & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Chriſti Mater & fratres ſtant foris. c.25. p.433

13 *Exiit qui ſeminat ſeminare, & dum ſeminat.* Seminator exiit. c 26. p.441

Seminavit bonum ſemen in agro, cum autem dormirent homines. Superſeminatur zizania. c 27. p.463

Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapi. c.28. p.479

Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem cum invenit. Theſaurus abſconditus. c.29 p 492

14 *Veniens in patriam ſuam docebat eos.* Jeſus venit in Nazareth ſuam patriam. cap. 30. pag.514

Die autem natalis Herodis ſaltavit filia Herodiadis. Baptiſtæ mors. c.32. p.541

Quod cum audiſſet Jeſus ſeceſſit inde in locum deſertum. Saturantur quinque millia. c.33. p.558

Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus. Jeſus ambulans ſuper mare. c.34.p.588

D. MARCUS.

F*Actum eſt iterum cum Dominus Sabbatis ambularet per ſata.* Diſcipuli Sabbato colligunt ſpicas. c.3. p.52

3 *Erat ibi homo manum habens aridam.* Manus arida ſanatur. c.4. p.60

Aſcendens in montem vocavit ad ſe quos voluit. Eliguntur Apoſtoli. c.5. p.69

Et veniunt mater ejus, & fratres foris ſtantes. Mater & fratres ſtant foris. c.25. p.433

4 *Ecce exiit ſeminans ad ſeminandum, & dum ſeminat aliud cecidit ſecus viam.* Exiit ſeminator. c.26. p.441

Quemadmodum ſi homo jaciat ſemen, & dormiat. Superſeminatur zizania. c 27 p.463

Sicut granum ſinapis, quod cum ſeminatum fuerit. Granum ſinapis. c.28 p.479

6 *Egreſſus abiit in patriam ſuam.* Venit Jeſus in patriam Nazareth. c.30. p 514

Cum dies opportunus accidiſſet Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus. Baptiſtæ mors. c.32. p.541

Aſcendentes in naviculam abierunt in deſertum. Saturantur quinque millia hominum. c.33. p.558

Cum ſerò eſſet, erat navis in medio mari; & ipſe ſolus in terra. Jeſus ſuper mare. c.34.p.588

3 *Tradent vos in conciliis & ſynagogis ſuis.* De Apoſtolorum perſecutione. c.8. p.105

D. LUCAS.

U*Tique dicetis mihi hanc ſimilitudinem. Medice cura te ipſum.* Nemo propheta in patria ſua. c.31. p.518

6 *Factum eſt autem in ſabbato ſecundo primo. Cum tranſiret per ſata.* Diſcipuli ſpicas colligunt in Sabbato. c.3. p.52

Erat ibi homo, & manus ejus dextera erat arida. Manus arida ſanatur. c.4. p.60

Exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Eliguntur Apoſtoli. c.5. p.69.

Deſcendens cum illis ſtetit in loco campeſtri. Sermo in loco campeſtri. c.6. p.86

7 *Centurionis autem cujuſdam ſervus malè habens.* Centurionis puer ſanatur. c.11. p.155

Ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ. Filius viduæ Naim ſuſcitatur, cap. 12. pag.184

Convocavit duos de diſcipulis ſuis Joannes, & miſit ad Jeſum. Joannes in vinculis mittens diſcipulos. c.13. p.200

Cui ſimilis dicam homines generationis hujus, Exprobrantur Phariſæi ſimilitudine puerorum. c.14. p 232

Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit. Convertitur Magdalena. c.15. p.239

8 *Exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum.* Exiit ſeminator. c.26. p.442

Veniunt autem ad illum Mater & fratres ejus. Mater & fratres Chriſti ſtant foris. cap. 25. pag 433

9 *Aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locum deſertum.* Saturantur quinque millia. c.33. p.558

10 *Deſignavit Dominus alios ſeptuaginta duos.* Diſcipuli ſeptuaginta duo deſignantur. c.18. pag.300

Reverſi autem ſeptuaginta duo cum gaudio. A ſua miſſione exultantes revertuntur diſcipuli. c.19. p.322

Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ. Pro revelatione parvulis facta gratias agit. c.20. pag 327

Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. Incidens in latrones. c.21. p.345

Intravit Jeſus in quoddam caſtellum, & mulier Martha nomine excepit illum. Hoſpitatur Jeſus apud Martham. c.16. p.274

11 *Erat Jeſus ejiciens dæmonium, & illud erat mutum.* Ejicitur dæmonium mutum. c.22. pag.363

Extollens vocem quædam mulier de turba. Beatus venter. Laudat Chriſtum in Virgine. c.23. p.388

Generatio nequam eſt, & ſignum quærit. Signum de cœlo petitur. c.24. p.414

Putatis quia Pacem veni dare. Separatio facienda. c 10. p 143

13 *Simile grano ſinapis, quod acceptum homo.* Granum ſinapis. c.28 p.479.

17 *Quicumque acquieſceret animam ſuam ſalvam facere, perdet illam.* Omnia ſunt dimittenda pro Chriſto. c.10. p.143

D. JOANNES.

5 *POſt hæc erat dies feſtus Judæorum, & aſcendit Jeſus Jeroſolymam.* Sanatur Paralyticus in Piſcina. c.1. p.2.

Propterea perſequebantur Judæi Jeſum, quia hæc faciebat in Sabbato. Chriſti verba poſt ſanatum Paralyticum. c.2. p.30

6 *Poſt hæc abiit Jeſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.* Saturantur quinque millia. c.33. p.558

Ut autem ſerò factum eſt, erat navis in medio mari. Jeſus ambulat ſuper mare. c.34. p.588

Et cum inveniſſent eum trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc veniſti. Sermo Euchariſticus, uſque ad finem. c.35. p.599

SERIES CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

LIBER QUINTUS.

Explicans ſecundum ſacratiſſimum annum Prædicationis Chriſti JESU.

CAPUT I.

Paralyticus in piſcina ſanatur.

QUÆST.I. *VODNAM erat feſtum cujus meminit Joannes? pag.* 2.

2 *Quare in hoc die feſto aſcendit Jeſus Hieroſolymam?* 3

3 *Quid hæc Piſcina myſticè ſignificet?* 5

4 *Circa lectionem Syriacam*, Plebs multa, *Quæritur an etiam Principes eſſent in his porticibus?* 6

5 *Quare apud Piſcinam tanta erat multitudo languentium?* 7

6 *Qualiſnam eſſet hæc Piſcina, & unde tanta virtus?* 8

7 *An iſte Angelus eſſet unus, & qualis, ac quis?* 9

8 *Quare iſte Angelus deſcendebat inviſibili forma, & non apparenter ut cum Tobia?* ibid.

9 *Quare Angelus deſcendebat in Piſcinam ignoto tempore hominibus, & quodnam eſſet tale tempus?* 10

10 *Quare ex tot ægrotis unus ſalutem aſſequebatur, & ille erat, qui prior deſcendebat?* 11

11 *Quare deſcendens in Piſcinam ſanabatur, cum aliàs fieri poſſet, ut eſſet valde iniquus & peſſimus?* 12

12 *De languore hujus hominis, ac ejus divinitate.* 13

13 *Quare Dominus quærit à Paralytico num vellet ſanari, cum hoc eſſet evidens & manifeſtum? rationibus moralibus expendo.* 14

14 *Eandem Domini interrogationem rationibus literalibus explico.* 15

15 *Quomodo cum Angelus eſſet prima perſona in hac Piſcina; non ſanabatur tamen, niſi ille, qui hominem habebat?* 17

16 *Quare cùm iſte languidus interrogatur, an velit ſanari, ad hoc directè non reſpondet, ſed ſolùm ait; ſe hominem non habere?* ibid.

17 *Quare hic languidus totam ſuam miſeriam ſoli Chriſto exponit?* 18

18 *Quare ex omnibus ægrotantibus in Piſcina hunc Dominus potius elegit, quàm alium?* 20

19 *Quare ex multis ægrotantibus in Piſcina unum aſſumit Chriſtus ad ſanandum?* ibid.

20 *Quare Chriſtus Dominus mandat huic homini ſuum aſportare grabatum?* 21

21 *Quare præcipit Dominus homini tollere grabatum, quod videbatur prohibitum Sabbato?* 22

22 *Quare Paralyticus ſuum defendit onus auctoritate ſibi imperantis tollere grabatum?* 23

23 *Quare Judæi Jeſus nomen non pronunciant ore, ſed ſolum dicunt*: Quis eſt ille homo? 24

24 *Quare Judæi beneficium ſanitatis non dicunt, ſed de aſportato grabato loquuntur?* 25

25 *Quare facto miraculo Chriſtus ſtatim diſceſſerit à loco?* 26

26 *Quid ſignificet Dominus in his verbis*: Ecce ſanus factus, jam noli amplius peccare ne quid deterius tibi contingat? 27

27 *Quare Chriſtus non dedit hanc admonitionem huic homini quando ipſum ſanavit, ſed poſtea cum illum invenit?* 28

28 *Unde iſte homo hic cognoverit nomen Jeſus, quod antea ignorabat.* 30

CAPUT II.

Chriſti verba poſt ſanatum Paralyticum.

QUÆST.I. *QUare Æternus Pater & Chriſtus Dominus dicantur uſque modò operari?* 31

2 *Explicantur alia Chriſti verba*: Filius non poteſt à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem. 33

3 *Eadem Chriſti verba in ſenſu morali explanantur.* ibid.

4 *Multiplici expoſitione explicatur illa propoſitio*, Pater majora demonſtrabit filio. 35

5 *Poteſtas judiciaria, de qua hic eſt ſermo, intelliga-*

telligatur à Patre filio communicata ſecundum naturam divinam, an humanam? 36

6 *Quare dicitur omne judicium datum filio, & quomodo intelligitur, quod Pater neminem judicet?* 37

7 *Quare Chriſtus Dominus conſtitutus eſt judex, cum ipſe dicatur fideliſſimus teſtis?* 38

8 *Quiſnam ſit verus ſenſus hujus propoſitionis,* Venit hora, & nunc eſt, *&c. & agitur de promiſſione hic facta.* 39

9 *Quomodo cohæreat id quod ſupra dictum eſt.* Omne judicium datum eſſe Chriſto. *Cùm eo quod hic affirmatur.* Non poſſum à me ipſo facere quidquam, ſed ſicut audio, judico; 42

10 *Quomodo Chriſtus cum ſit ipſa veritas de ſe teſtificatur.* Si ergo teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum? 44

11 *Quare Joannes dicatur lucerna ardens, & lucens?* 45

12 *Quare Joannes dicatur potius lucerna, quàm lux?* 47

13 *Quare Joannes dicatur potius lucerna ardens, & lucens, quàm è contra lucens & ardens? ibid.*

14 *Quomodo gloriæ deſiderium impediebat Scribas quominus crederent?* 51

15 *Quomodo Chriſtus aſſerat, quod non eſt, eos accuſaturus, cùm ipſe dicat:* Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego coram Patre meo. 52

CAPUT III.

Diſcipuli ſpicas colligunt in Sabbato.

QUÆST. I. *Qualenam eſſet Sabbatum, & explicatur difficilis textus Lucæ?* 53

2 *Quare Dominus ibat per ſata cum diſcipulis vellentibus ſpicas?* 54

3 *Quare diſcipulis non providentur cibi ex pecunia, quam Judas ſecum aſportabat?* 55

4 *Quibus verbis, & quomodo Phariſæi arguunt diſcipulos?* 56

5 *Quomodo verba Chriſti conveniant cum hiſtoria narrata.* 1. Reg. 21. 57

6 *Quare Dominus hic potius adducit Davidem in exemplum quàm alium virum perantiquum?* 58

7 *Quare Dominus pro defendendis ſuis diſcipulis non edidit aliquod miraculum, ſed tot rationibus Phariſæos inſipientiæ arguit?* 60

CAPUT IV.

Manus arida vivificatur.

QUÆST. I. *Utrùm Judæorum Medicis eſſet licitum curare in Sabbato?* 61

2 *Quare dum Dominus interrogat Phariſæos, an liceat benefacere? Ipſi obmuteſcunt?* 62

3 *Quare Chriſtus Dominus hic reſpondet exemplo de ove cadente in foveam, cum aliàs videretur non eſſe ad rem?* ibid.

4 *Quid ſignificet iſtius hominis manus extenſio?* 64

5 *Quare Dominus receſſit ab illo loco?* 65

6 *Ob eximiam Chriſti lenitatem qua neque clamabit, neque contendet, Evangeliſta hæc verba adducit; & quomodo hoc ſtat cum aliis locis, in quibus clamaſſe dicitur.* 67

7 *Quid ſignificatur per arundinem quaſſatam, ac linum fumigans?* 68

CAPUT V.

Eliguntur duodecim Apoſtoli.

QUÆST. I. *Quare Dominus montem aſcendit?* 70

2 *Quare Chriſtus Dominus oraverit?* 71

3 *Quare Chriſtus tam diuturna ac longa oratione oraverit?* 72

4 *Quare per noctem orat Dominus?* 73

5 *Quare Evangeliſta non facit mentionem de aſcenſu ac oratione diſcipulorum?* 74

6 *Quare die facta eligit Dominus ſuos Apoſtolos?* 75

7 *Quare Apoſtoli eliguntur duodenarii, & nec plures, nec pauciores?* 76

8 *Quare Dominus ſuos nominat Apoſtolos, & non principes; ubi etiam explicatur quare nullus ex electis ſe excuſat?* 77

9 *Quare Chriſtus Dominus quando primò ſuos diſcipulos vocat, non ſtatim Apoſtolos nominat? ſed modo?* 78

10 *Quare hos potius, quàm alios elegit Dominus? ibid.*

11 *Quare non conqueritur aliquis ex diſcipulis non vocatis ad Apoſtolatum?* 79

12 *Quare nullus ex electis perſolvit gratias pro tanto beneficio?* 80

13 *Quare in hac electione ſigillatim Apoſtolorum nomina prolata ſunt à Chriſto Domino? ibid.*

14 *De ordine, quo Apoſtolorum Catalogus ſcribitur à ſacris Evangeliſtis?* 81

15 *Quare Apoſtoli ſcribuntur bini, & bini, fratres, & fratres, & in aliquibus cognomen exprimitur, non verò in aliis? ibid.*

16 *Quare Petrus dicitur Primus?* 82

17 *Explicantur quædam, quæ pertinent ad BB. Andream, Jacobum & Joannem? ibid.*

18 *Quare Jacobus & Joannes dicuntur Boanerges, id eſt filii tonitrui?* 83

19 *Explicantur quæ pertinent ad cæteros Apoſtolos.* 84

20 *An quando Judas electus eſt in Apoſtolum eſſet bonus, vel improbus.* 85

21 *Quare Chriſtus elegit Judam, quem ſciebat improbum futurum? ibid.*

22 *Quare in ſuos Apoſtolos elegit Dominus duos, qui Judæ nomine nuncuparentur?* 86

CAPUT VI.

Sermo in loco Campeſtri.

QUÆST. I. *Quare Dominus deſcendit de monte ad locum campeſtrem.* 87

2 *Quare turba non aſcendit in montem, ſed Chriſtus ad illam deſcendit?* 88

3 *Quare Dominus non deſcendit ſolus de monte, ſed ſimul cum ſuis diſcipulis?* 89

4 *Quare Dominus in monte ſedet cum Apoſtolis, ſtat verò cum turba in loco campeſtri? ibid.*

5 *Quare Dominus non docet turbas ex aliqua parte excelſa montis, ſed ſtans in loco campeſtri ſimul cum turbis?* 90

6 *Quare Evangeliſta facit mentionem de Jeruſalem, Tyro & Sydonia, prætermiſſa Galilæa?* 91

7 *Expli*

7 *Explicantur tria illa verba, venerant, ut audirent, & ſanarentur, ac ordo eis poſitus.* 92
8 *Quare dicitur, quod turbæ veniebant, ut audirent, deinde ut ſanarentur cùm tamen Chriſtus Dominus priùs ſanaverit, & poſtea prædicaverit?* 93
9 *Quare Evangeliſta ſolum fecit mentionem de his qui venerunt, ut audirent, & ſanarentur, non verò de illis, qui aderant, ut invidia obſervarent?* 94
10 *Quare hic dicitur turbam tangere Chriſtum Dominum, cum alibi dicatur eum comprimere?* 95
11 *Quare dicitur de Chriſto, quod de eo exibat virtus, & ſanabat omnes?* ibid.
12 *Quare virtus Domini erat hic tam largiter ad ſanandum omnes?* 96
13 *Quare D. Lucas hic ſcribat quatuor beatitudines, cum Matthæus octo enarret?* 97

CAPUT VII.

Mandantur Apoſtoli ad prædicandum ſine calceamentis, ac virga.

QUÆST. I. *An hæc ſit prima Apoſtolorum miſſio, & quomodo cohæreat cum præcedentibus?* 98
2 *Quare modò præcipitur Apoſtolis ne prædicent gentibus, cum poſtea hoc eis mandetur?* 99
3 *An præcepta hic data Apoſtolis de non poſſidenda, ac aſportanda pecunia calceis, duabus tunicis fuerunt perpetua, non temporalia?* 101
4 *Quare Dominus dedit ſuis Apoſtolis præcepta de non aſportanda pecunia, pera, ac aliis?* 102
5 *Quare vetatur Apoſtolis duplex veſtis in prædicatione Evangelica?* 103
6 *Quare Dominus ſuis vetat calceamenta, cum ſandalia eis concedat?* ibid.
7 *Quomodo Matthæus dicit negatam virgam, quam Marcus ſcribit permiſſam?* 104
8 *Quare Dominus ſuis mandavit, ne virgam aſportarent in itinere.* ibid.

CAPUT VIII.

Mittuntur Apoſtoli ſicut oves inter lupos.

QUÆST. I. *Quare in præſenti Chriſtus tam diſtinctè explicat Apoſtolis perſecutiones, quas paſſuri erant?* 105
2 *Quare Apoſtoli à Chriſto nuncupantur oves?* 106
3 *Quinam ſint lupi, hic ſignificati?* 108
4 *Quare potius dixit Dominus oves inter lupos quàm inter Leones.* ibid.
5 *Quomodo oves in medio luporum ab eorum morſu ſe cuſtodient?* 209
6 *Quare Dominus à ſuis requirit ſerpentum prudentiam?* ibid.
7 *Quare Dominus ſuis mandat, ut columbarum ſimplicitatem teneant?* 111
8 *Quare Chriſtus Dominus conjungit prudentiam ſerpentis cum ſimplicitate columbæ?* 113
9 *Quare Dominus dixit, cavete ab hominibus, & non potius à lupis?* 115
10 *Quare Chriſtus denuncians ſuis Apoſtolis eorum paſſiones, addidit,* Propter me? 117
11 *Quomodo Chriſtus Dominus ſuis mandat, ut non cogitent de reſponſione danda, cum Petrus dicat quod ſint parati ad dandam rationem de ſpe fidei?* 118
12 *Quare Chriſtus Dominus ſuis vetat præmeditari in præſentia principum quid reſpondeant?* 119
13 *Quare tam diſtinctè ait Dominus ſuis, quod non ipſi loquuntur, ſed ſpiritus Patris in eis, Cum tamen illi loquerentur?* 120
14 *Quare Chriſtus non dixit, ſpiritus meus, ſed ſpiritus Patris veſtri, dabit vobis quid loquamini?* 121
15 *Quare tam ſæva perſecutio à parentibus, fratribus, ac cognatis exorta eſt in Apoſtolos?* 122
16 *Quare cum Apoſtoli omnibus eſſent benefici, tam crudelis perſecutio in eos commovetur, ut odio eſſent omnibus?* 123
17 *Quare perſeveranti uſque in finem Chriſtus per tertiam perſonam, ait,* Salvus erit, *& non potius in prima, ego eum ſalvabo?* 124

CAPUT IX.

Propter perſecutionem de una civitate fugiendum in aliam.

QUÆST. I. *An doctrina hic data à Chriſto de fuga, ſit interpretanda de prima, vel ſecunda miſſione?* 125
2 *An fuga in perſecutione ſit laudabilis, & an de ea hic detur præceptum?* 126
3 *A qua virtute ſit imperata fuga, quæ hic Apoſtolis dicitur?* ibid.
4 *Quare cum beati dicantur, qui perſecutionem patiuntur, Dominus hic à perſecutione ſuos mandat fugere?* 127
5 *Quare Chriſtus dixit, cum vos perſecuti fuerint in civitate, & non potius in via, vel in agro?* 129
6 *Quare Chriſtus ait ſuis, quod propter perſecutionem fugiant de una civitate in aliam, & non potius ad deſertum vel montes?* ibid.
7 *Quid denotat Chriſtus, quando ſuis ait,* non conſummabitis civitates Iſraël, donec veniat filius hominis? 130
8 *Quare Chriſtus Dominus tantas perſecutiones, in ſuis permittit?* 132
9 *Quare Chriſtus Dominus tam exactè vult excludere à ſuis diſcipulis timorem tyrannorum?* 135
10 *Quare Chriſtus Dominus propoſito Dei timore timorem humanum à ſuis diſcipulis excludit?* 136
11 *Quomodo Chriſtus Dominus hic dicat quod nec unus ex paſſeribus cadit in terram ſine Patris nutu, cum Paulus dicat,* nunquid de bobus cura eſt Deo? 137
12 *Quare ſuis Apoſtolis ait Chriſtus; capilli capitis veſtri numerati ſunt?* 138
13 *Quid ſignificet Dominus dum ſuis ait,* multis paſſeribus præſtantiores eſtis vos? 139
14 *Quare Chriſti præconium aſſignatur in præmium ejus confeſſoribus in ſingulari numero, ac brevi ſtylo?* 141
15 *Quare abnegatio in pœnam imponitur à Chriſto eum abnegantibus?* 142
16 *Quare cum Chriſtus Dominus ſit à Deo Patre conſtitutus omnium judex, ipſe ſe exhibet hic ut teſtem?* 143

CAPUT X.

Mittitur gladius in terram.

QUÆST. I. *Quare Auctor pacis dicat ſe non veniſſe in terram ad mittendum pacem?* 144
2 *Quare Chriſtus Dominus teſtatur hic, ſuum adventum eſſe ad mittendum gladium, cum alibi dicat ignem, & agitur quid ſit iſte gladius?* 145

3 Quare Chriſtus dicat ſe potius mittere in terram gladium; quàm bellum? 146
4 Quare hic Chriſtus dicit, veni ſeparare filium, filiam, nurum, non verò è contra, veni ſeparare patrem, matrem, ſocrum? 148
5 Quare de viro & uxore non ſit mentio; cum hìc ponantur Pater & filius, Mater & filia? 149
6 Quare jubet Chriſtus Dominus parentes, vel filios omittere, vel perdere propter Deum? 150
7 Quare Dominus hic proponit tantum præmium receptoribus ſuorum diſcipulorum? 152
8 Explicatur triplex merces, quam Chriſtus proponit recipientibus ſuos diſcipulos? 153
9 Quare promittitur merces danti potum aquæ frigidæ? 154

CAPUT XI.

Curatur puer Centurionis.

QUÆST. I. De connexione hujus hiſtoriæ cum ſuperioribus, & quiſnam eſſet Centurio, ex natione, patria, & nomine? 156
2 Quare Matthæus ſcribat, quod Centurio acceſſerit, cum Lucas dicat, quod miſerit per ſeniores & amicos? 157
3 Quare Centurio primò per ſeniores, & amicos miſit petere à Chriſto ſanitatem pueri? 158
4 Quare ſeniores pro Centurione rogantes, de ipſo teſtantur, quod eis ſynagogam ædificaverit? 159
5 Quare juxta D. Lucam Centurio per ſeniores rogat Chriſtum, ut veniat, cùm tamen aſcendentem deprecatur, ut non veniat? 160
6 Quare Centurio tam ſolicitè deprecans advenit pro puero: & explicatur, quomodo etiam erat illi pretioſus? 161
7 Quare cum Centurio veniret deprecans pro ſuo puero, non acceſſit adorans, ut Archiſynagogus & alii? 162
8 Quare Centurio infirmum peculiariter dicit ſuum, Puer meus? 163
9 Quare Centurio non ſolum exponit ſuum puerum infirmum, ſed etiam locum, in quo jacebat, nempe in domo? 164
10 Quare Centurio tam benignè exceptus eſt à Chriſto Domino? 166
11 Quare Chriſtus Dominus indilatè Centurionis petitionem annuit, cum tamen valdè durè, ac cunctanter Chananææ reſponderit? 167
12 Quare Centurio ſe indignum appellaverit, ut Chriſtus in ejus ædes intraret? 169
13 Quare Centurio poſtulat, ut Dominus tantum dicat verbo, cum ſine verbo nihil dicatur? 170
14 Quare Deus diſpoſuerit, ut Centurio tam admirabilem fidei actum eliceret, in quo nos docuit verba proferenda, cum ad ſacram Euchariſtiam accedimus? 171
15 Quare Centurio ſe cum ſuo regimine proponit in exemplum? 173
16 Quare quando Centurio commemorat ſuum imperium in milites ſibi ſubjectos, ſe prius dicit hominem ſub poteſtate alterius? 174
17 Quare Centurionis miles ad ejus vocem volat, & ſponſa ter vocata in Canticis, non exprimitur de ea, quod venerit ſicut de Centurionis milite? 175
18 Quare Centurio non eidem ſuo militi, cui dixit vade; dixit, veni; ſed uni ait, vade, & alteri, veni? ibid.
19 Qua ratione Centurionis fides prælata eſt fidei cæterorum Iſraëlitarum? 177
20 Quare inter tam excellentes Centurionis virtutes ſola fides tam inſigniter laudatur? 178
21 Quare dixit Chriſtus quod venient ab Oriente, & Occidente, & non potiùs à meridie, vel Septentrione? 179
22 Quare electi dicuntur, quod recumbent potius cum Abraham, Iſaac, & Jacob, quàm cum aliis? 180
23 Quare poſtquam alii veniunt ab Oriente, & Occidente filii regni dicuntur ejici foras? 181
24 Quid ſint tenebræ exteriores, & quomodo ibi fletus, & ſtridor dentium? 182
25 Utrum in inferno ſit fletus, & ſtridor dentium? ibid.
26 Quare Chriſtus Dominus non tendit in domum Centurionis, ſed abſens ſanat puerum? 183

CAPUT XII.

Filius viduæ ſuſcitatur.

QUÆST. I. Quænam eſſet civitas Naim, & quare Deus tantum miraculum in illa fieri ordinaverit? 185
2 Quare hic Domini occurſus ſit defuncto ad portas civitatis, ita ut circunſtantibus videretur veluti fortuitò factus? 186
3 Quare in hoc defuncto peccator publicus tam exactè repræſentatur, ac exprimitur? 187
4 A quibus iſte adoleſcens efferebatur ad ſepulturam? ibid.
5 Quare hæc mater vidua comitabatur filium ſuum extra domum ad ſepulturam? 188
6 Quare dicitur quod turba civitatis erat cum hac muliere vidua? 189
7 Quare ex tota illa civitate hæc turba fuit digna, ut tantum miraculum videret? ibid.
8 Quare Dominus non rogatus à vidua, nec à turba tantam miſericordiam præſtitit? 190
9 Quare Dominus dicitur miſericordia motus? 191
10 Quare Chriſtus Dominus mandat mulieri, Noli flere, ante conceſſum beneficium? 192
11 Quare hic adoleſcens non ſuſcitatur à Chriſto nec in domo, nec in ſepulchro, ſed in loculo, quo ferebatur? 193
12 Quare Chriſtus Dominus tetigit loculum, ſeu feretrum? 194
13 Quare Chriſtus Dominus ſuſcitaturus hunc defunctum clara voce ait, Adoleſcens tibi dico, ſurge? 195
14 Quare cum Chriſtus dixerit: Adoleſcens ſurge, Evangeliſta non ſcribit de eo, quod ſurrexit, ſed quod reſedit & cœpit loqui? 196
15 Quare ſuſcitatum adoleſcentem Dominus dedit matri? 197
16 Quare ſuſcitatio hujus adoleſcentis demonſtratur locutione, puellæ manducatione; Lazari verò, deambulatione; 198
17 Quare poſt ſuſcitatum hunc adoleſcentulum, Dominus non dedit aliqua ſalutis monita, ut in aliis eventibus eum feciſſe legimus, 199

CAPUT XIII.

Joannes in vinculis ac ejus laudes.

QUÆST. I. Quare divinus Baptiſta hìc deſcribitur in vinculis. 201

2. Quare

2 *Quare Joannes dicitur, quod in vinculis audierit opera Chriſti.* 202
3 *Quare dicitur, quod Joannes in vinculis audierit opera Chriſti, non verò turpia facta Herodis?* ibid.
4 *Quare Joannes mittit ſuos diſcipulos ad Chriſtum, & non potius ipſe eos erudit?* 203
5 *Quare Joannes, duos tantum mittit è ſuis diſcipulis?* 204
6 *Quare Joannes non alios, ſed ex diſcipulis ſuis mittit?* 205
7 *Quare diſcipuli Chriſti in horto fugiunt, quando ipſe comprehenditur à Judæis, diſcipuli autem Joannis ad eum veniunt, in carcere?* ibid.
8 *Quare Joannes quærit à Chriſto nomine ſuo, an ipſe eſſet Meſſias venturus?* 206
9 *Quare Baptiſta quærit à Chriſto quaſi ſub dubio:* Tu es qui venturus es? *Cum ipſe optimè hoc agnoſceret de Chriſto?* 207
10 *Quare Joannes à Chriſto interrogat*, Tu es qui venturus es: *& non potius, Tu es qui veniſti.* 209
11 *Quare Joannes non quærit à Chriſto*, Tu quis es? *Sed potius tu es qui venturus es?* 210
12 *Quare Joannes ſe habet tam diverſimodè cum legatis Judæorum, ac cum ſuis diſcipulis quando eos hic mittit ad Chriſtum?* 211
13 *Quare Joannes non petit à Chriſto, ut à vinculis liberetur, cum incarceratio ſit validè duriſſima?* ibid.
14 *Quare Chriſtus Dominus ad Joannis quæſtionem non reſpondet verbis, ſed operibus?* 213
15 *Quare Chriſtus Dominus Samaritanæ, ac cæco à nativitate dixit expreſsè ſe eſſe Meſſiam, non vero hic diſcipulis Joannis?* 214
16 *Quare in Catalogo miraculorum ſpecialiter dicitur quod pauperes evangeliʐantur?* ibid.
17 *Quare in hac narratione miraculorum pauperes evangelizantes ponuntur in ultimo loco, cum ſit quid maius cæteris?* 216
18 *Quare Chriſtus hic tantis encomiis extollit Baptiſtam?* 217
19 *Quare ut Dominus explicet Joannis conſtantiam, negat eſſe arundinem vento agitatam?* 218
20 *Quare in proclamandis Joannis laudibus, à deſerto; ſermonens inchoat Dominus?* 219
21 *Quare Chriſtus ait, quod qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt?* 221
22 *Quare Joannes dicitur à Chriſto non ſolùm propheta, ſed etiam pluſquam Propheta?* 212
23 *Quare Joannes Baptiſta cum eſſet homo, Angelus nuncupatur;* 223
24 *Quare Dominus totius in hac occaſione, quam in alia Joannem Angelum appellat?* 224
25 *Quibus ſanctis in hac propoſitione*, non ſurrexit major Joanne Baptiſta, *ſit ipſe prælatus?* 226
26 *Quare in tanto Joannis elogio nullus contradicit, cùm Judæi non potuerint diſſimulare in Chriſto, quod ſe majorem Abrahamo diceret?* 227
27 *Quomodo dicitur, quod minor in regno cœlorum major ſit Joanne?* ibid.
28 *Quare abſolutè dies Baptiſtæ dicuntur tempus prædicationis ejus, ac de connexione horum verborum cum antecedentibus?* 229
29 *A quibus, & quomodo regno cœlorum vis inferatur?* ibid.
30 *Quare qui vetat raptum in negotio regni cœleſtis, rapinas ac violentias meminit?* 230

CAPUT XIV.

Exprobrantur civitates.

QUÆST. I. *Quid per hanc parabolam (cantus hilaris, vel lugubris) ſignificet Dominus?* 233
2 *Quomodo dicitur ſapientia juſtificata à filiis ſuis?* 234
3 *Quare Dominus inter cæteras civitates Corozaim, Bethſaida, ac etiam Capharnaum exprobravit?* 236
4 *Quare Dominus ſpecialiter locutus eſt de Capharnaum, ac eam uſque ad cœlum exaltatam dicit?* 238

CAPUT XV.

Convertitur Magdalena.

QUÆST. I. *Quare Chriſtus Dominus ingreditur domum Phariſæi, ac ibi diſcubuit?* 239
2 *Quænam fuerit Magdalena, & an una?* 241
3 *Quare Evangeliſta nomen hujus ſanctiſſimæ fœminæ non exprimit, ſed tantum eam mulierem appellat?* ibid.
4 *Quare Saulo poſt ſuam converſionem mutatur nomen, non verò Mariæ Magdalenæ?* 243
5 *Quare abſolutè hæc mulier dicitur peccatrix; & quomodo talis eſſet?* ibid.
6 *Quare hæc mulier lachrymoſa, & non invitata inter convivantes in domum Phariſæi, audet introire, ac ad Chriſtum accedere?* 245
7 *Quare Magdalena Chriſtum Dominum non invitat in propriam domum?* 246
8 *Quare unguentum hic exhibitum à Magdalena non dicitur pretioſum, ſicut aliis in locis de eo exprimitur?* 247
9 *Quomodo mulier proceræ ſtaturæ ſtans potuerit irrorare, & capillis tergere, ac oſculari pedes Chriſti diſcumbentis?* 249
10 *Quare mulier ſtat retro, cum Phariſæi in convivio, & Judas in horto ante conſpectum Domini ſe exhibuerint?* 250
11 *Quare Magdalena nec loquitur ut Rahab, nec clamat ut Chananæa, ſed ſtans nec verbum profert?* 251
12 *Quare Magdalena non lavat ſuos pedes tantis ſceleribus coinquinatos, ſed pedes Chriſti quos deoſculatur?* 252
13 *Quare Magdalena lavat Chriſti pedes non aqua, ſed lacrymis ſuis?* 253
14 *Quare Magdalena non linteo, ſed capillis tergit Domini pedes?* 254
15 *Quare Magdalena in præſenti unxerit pedes Chriſti, non verò caput?* 255
16 *Quare Magdalena non petit micas ut Chananæa, ſed totum panem vitæ amplexatur, quam Dominus hic ſuſtine., & non repellit, ut in reſurrectione?* 256
17 *Quantos errores Phariſæus commiſerit in ſuo iniquo judicio?* 258
18 *Quare Phariſæus tantum errat, ut ex mulieris contactu judicet Chriſtum non eſſe prophetam?* 259
19 *Quare Phariſæus ad cognoſcendam publicam pecca-*

peccatricem donum prophetiæ requirit in Chriſto ? 260
20 *Quare Magdalena non fecit ſimilem Phariſæo diſcurſum, hîc ſi eſſet Propheta ſciret utique, quis & qualis eſt iſte Phariſæus ?* 261
21 *Quare Magdalena multas impugnationes ſuſtinet tacens, & ſemper ab eis magnis ſuis laudibus à Chriſto defenditur ?* 262
22 *Quare Chriſtus Dominus ſe habet hic cum tanta modeſtia cum Simone calumniante, cùm valdè rigoroſè ſe geſſerit cum Phariſæis alibi murmurantibus ?* 263
23 *Totius præſentis paradygmatis explicatur ſenſus?* 265
24 *Quare Chriſtus Dominus laudat Magdalenam in præſentia, cum Baptiſtam non laudaverit niſi abeuntibus diſcipulis?* 266
25 *Quare Magdalena in tantis præfertur Phariſæo, qui Chriſtum invitaverat ad menſam?* 267
26 *Quo tempore peccata fuerint remiſſa Magdalenæ?* 269
27 *Quare nec à Chriſto Domino exprimitur, à quo remittuntur peccata, nec quem, vel quid Magdalena diligeret?* 270
28 *Quare cum in aliis variæ virtutes celebrentur, in Magdalena verò charitas decantatur?* ibid.
29 *Quare cum fides ſit magnum Dei donum, mulieri dicitur*, fides tua? 272
30 *Quare Magdalenæ mandatur abire in pace abſque ulla impoſita pœna, cùm aliter factum ſit cum Adamo?* ibid.
31 *Quare Magdalena nullum verbum facit de magnalibus Jeſus, cùm Samaritana multum de ipſis prædicet?* 273
31 *Quare Magdalena nullum verbum facit de magnalibus Jeſus, cùm Samaritana multum de ipſis prædicet?* 273

CAPUT XVI.

Jeſum Martha excipit hoſpitio.

QUÆST I. *Quare Chriſtus ingreditur potius in hoc caſtellum, & in hanc domum, quàm in aliam?* 274
2 *Quare potius Martha, quàm Maria dicitur quod exceperit Chriſtum in domum ſuam?* 275
3 *Quare in hoc Evangelico textu Martha nuncupatur mulier, non verò Maria?* 277
4 *Quare Evangeliſta non explicat, ſalutationes, gaudia, ac verba, quibus Chriſtus exceptus eſt ab his ſororibus?* 278
5 *Quare Maria ad ſedendum non alium locum eligit, niſi Domini pedes.* 279
6 *Quare quando Magdalena ſedet ſecus pedes Salvatoris, tunc ab Evangeliſta non nuncupatur Chriſtus, vel Jeſus, ſed Dominus.* 280
7 *Quare Magdalena tam diligenter deſcribitur ſecus pedes Domini, audiens illius verbum?* ibid.
8 *Quare Martha tanta confidentia Chriſtum alloqui audet?* 282
9 *Quare Martha non ſororem ſuam, ſed ſolum Jeſum eſt allocuta?* ibid.
10 *Quare Martha turbata loquatur, non verò David turbatus?* 283
11 *Quare cùm ſimul cum Martha multi laboraſſent dicit ſe ſolam miniſtrare?* 284
12 *Quare Martha ſic loquitur ad Chriſtum ſupremum Regem.* Domine non eſt tibi curæ? 285
13 *Quare Chriſtus Dominus hoc non diſſimulat, ſed Martham reprehendit?* 286
14 *Quare Chriſtus hîc modò reprehendit Martham & non antea?* 287
15 *Quodnam ſit hoc unum, quod maximè neceſſarium eſſe Dominus hic docet.* 289
16 *Quare Dominus, qui judex fuerat interpellatus, factus eſt Mariæ advocatus?* 290
17 *Quænam ſit hæc pars optima, quam Maria ſibi elegit?* ibid.
18 *Quam magna, & optima ſit pars Mariæ, ex magnitudine ejus gloriæ expenditur?* 292
19 *Optima pars Mariæ oſtenditur ex ingenti gaudio quo in die ſuæ aſſumptionis totam cœleſtem curiam replevit?* 293
20 *Quare tanta meritorum merces, tantáque gloria Mariæ dicitur pars, & non potius totum?* 294
21 *Quare non dicitur, quod ei data ſit pars, ſed quod ipſa eam elegerit?* 295
22 *Quare dicitur, quod hæc pars Mariæ nunquam ſit auferenda ab ea?* 296
23 *Quare hæc Evangelica lectio recitatur in Aſſumptionis Virginis feſto?* ibid.

CAPUT XVII.

Revertuntur Apoſtoli à ſua miſſione.

QUÆST. I. *Quare reverſi Apoſtoli renunciant Chriſto omnia, quæ fecerunt, & docuerunt?* 298
2 *Quare Chriſtus cum Apoſtolis voluit recedere in deſertum locum?* 299

Deſignantur ſeptuaginta duo.

CAPUT XVIII.

QUÆST. I. *De numero, nomine, ac electione Diſcipulorum Domini.* 301
2 *Quare præter duodecim Apoſtolos Diſcipuli deſignantur in numero ſeptuaginta duo?* 302
3 *Quare in noſtra vulgata exprimuntur deſignati ſeptuaginta duo, & eorum nomen ſupprimitur?* 303.
4 *Quare hos potius elegit Dominus, quàm alios?* ibid.
5 *Quare ex his diſcipulis nullus ſe offert, ſed omnes deſignantur à Domino?* 304
6 *Quare ex electis Apoſtolis unus extitit proditor Judas; ex ſeptuaginta duobus diſcipulis deſignatis nullus iniquus?* ibid.
7 *Quare diſcipuli bini mittuntur?* 305
8 *Quare ſub metaphora meſſis deſcribitur multitudo populi, quæ ſuſceptura erat Evangelium?* 308
9 *Quare Doctores, ac magiſtri neceſſarii ad meſſem vocantur operarii?* 309
10 *Quare Dominus, qui maximè invigilat ſuper meſſem ſuam, vult rogari pro mittendis meſſoribus?* 310
11 *Quare Apoſtoli cum mittuntur dicuntur oves, diſcipuli vero Agni?* 311
12 *Quare Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis vetat calceamenta?* 313
13 *Quare Dominus ſuis mandat, ut neminem per viam ſalutem?* 314

14 *Quare*

14 *Quare cum Dominus ſuis dederit poteſtatem communicandi pacem, non dederit eis ſignum, quo dignus illius ab indignis agnoſcatur?* 316
15 *Quare Chriſtus hic ponit hanc ſententiam; dignus eſt operarius mercede ſua?* 317
16 *Quare Dominus ſuis præcepit ut non tranſeant de domo in domum?* 318
17 *Quare Chriſtus præcepit ſuis Apoſtolis pulverem de pedibus excutere?* 321

CAPUT XIX.

Revertuntur Septuaginta duo.

Quæst.I. *Caſus Satanæ aſſimilatus fulguri, multiplici ſententia illuſtratur?* 323
2 *Quare Satanas cum fulgure comparatur?* 324
3 *Quare Dominus ſuis vetat gaudium de ejectione dæmonum?* 325
4 *Utrùm ex hoc loco colligatur omnes Chriſti diſcipulos fuiſſe prædeſtinatos, juſtos, & ſanctos?* 326

CAPUT XX.

Confiteor tibi Pater.

Quæst.I. *Quare Chriſtus hîc gratias agit Patri?* 328
2 *Quare inter cætera dona ſuis communicata, tam inſigniter Chriſtus gratias agit pro iis, quæ revelata ſunt parvulis?* 329
3 *Quare cum Chriſtus Deum appellet Patrem, Dominum etiam dicit?* 330
4 *Quare cum revelatio ſit à tota Trinitate, Chriſtus tamen pro illa facta ſoli Patri dat gratias?* 331
5 *Quare hæc myſteria dicuntur abſcondita ſapientibus, & prudentibus?* 332
6 *Quare myſteria dicantur revelata parvulis?* ibid.
7 *Ad majorem explicationem literæ, tria documenta explano, quæ nobis Chriſtus hîc inculcat?* 334
8 *Quare Chriſtus antequam ad ſe nos advocet, omnia ſibi eſſe tradita dicit, & quænam ſint hæc omnia?* 335
9 *Si omnia dicuntur Chriſto tradita, quid nobis eſt ſperandum?* 336
10 *Quare cum Chriſtus dixit, omnia ſibi eſſe tradita: ſtatim nobis proponit ſuam ſupremam ſapientiam?* 337
11 *Ad quid Chriſtus nos advocet præſenti voce, cujus benignitas explicatur?* 338
12 *Quid jugum ſignificet in præſenti, & quare Chriſtus potius dixit jugum meum, quàm jugum veſtrum?* 340
13 *Quare cum Dominus ſuprà promiſerit ſuis, quod eos requieſcere faciet, quomodo nunc eis mandat,* Tollite jugum meum ſuper vos? 341
14 *Quare hîc tantum ſuam humilitatem Chriſtus nobis commendat?* 342
15 *Quare Chriſti lex dicatur ſuavis & levis?* 344
16 *Quare cum via cœli ſit anguſta, & arcta, lex Chriſti ſuavis & levis dicitur?* 345

CAPUT XXI.

Homo incidens in latrones.

Quæst.I. *Quare hic dicantur beati oculi, qui Chriſtum viderunt. Cum Thomæ dicatur,* Beati qui non viderunt, & crediderunt? 346
2 *Quare dicitur quod multi reges & prophetæ voluerunt videre, cum de Abrahamo aſſeratur, quod* vidit diem Domini & gaviſus eſt? 347
3 *Quare quos Lucas dicit reges, D. Matthæus juſtos vocat?* 348
4 *Quid ſit diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus, & quomodo in hoc cohæreat Lucas, cum Matthæo, & Marco?* 349
5 *Quare non dicitur tantum diliges Dominum Deum, ſed cum additamento tuum?* 350
6 *Quare de homine iſto dicitur potius quod deſcenderit, quàm quod aſcenderit?* 352
7 *Quare nec Sacerdos, nec Levita, ſed tantum homo iſte incidit in latrones, à quibus afficitur vulneribus?* 353
8 *Quare latrones non interficiunt hominem, ſed ſemivivum relinquunt?* 354
9 *Quare iſti latrones non numerantur, cum illi, qui affixi ſunt, in calvario recenſeantur?* 355
10 *Quare in præſenti introducitur Samaritanus iſte habens miſericordiam in hunc vulneratum?* 356
11 *Quare ad ſemivivum curandum vinum, & oleum infundit Samaritanus?* 358
12 *Vinum & oleum impenſum in charitatis officio, quantum inde emolumentum participaverint,* 359
13 *Unde iſte homo in deſerto habuit alligaturas?* 360
14 *Quare tam ſolerter promittit Samaritanus ſe redditurum ſtabulario quidquid ipſe ſupererogaverit?* 361

CAPUT XXII.

Ejicitur dæmonium mutum.

Quæst.I. *Quare Chriſtus Dominus aliquali mora uſus eſt in hoc miraculo edendo, & explicatur illud verbum,* Erat. 364
2 *Quare Dominus in deſerto dæmonium ejicit uno verbo, hîc verò aliquali mora & inſtantia?* 366
3 *Quare Chriſtus Dominus non rogatus hoc patrat miraculum?* ibid.
4 *Quare Chriſtus Dominus cum tanta poteſtate erat ejiciens dæmonium ab homine, cum tamen infra pro ſe non poteſtate, ſed rationibus utatur?* 367
5 *Quare non ſcribitur quod Chriſtus ſanaverit hominem cæcum & mutum, ſed quod ejecerit dæmonium mutum?* 368
6 *Quam acerba tyrannide Diabolus hunc hominem torquebat?* 369
7 *Quare Diabolus non conqueritur cum expellitur ab hoc homine?* 370
8 *Quare non explicatur quiſnam eſſet homo iſte?* 371
9 *Quare dicitur locutus eſt mutus, & non potiùs ille, qui mutus extiterat?* 372
10 *Quare Evangeliſta non explicat verba, quæ iſte homo fuerit locutus?* ibid.
11 *Quare cùm Turbæ admirantur, Phariſæi blaſphemant?* 374
12 *Quare viſo tanto miraculo, tam impudenter Phariſæi blaſphemant?* 375

13 *Quanta ſit cœcitas Phariſæorum in ſua blaſphemia?* 376
14 *Quare Magi videntes ſigna Moyſis dixerunt:* Digitus Dei eſt hic. *Phariſæi verò de Chriſto blaſphemant?* ibid.
15 *Quare non in ſingulari, ſed in plurali dicunt, quod dæmonia ejiciat Jeſus?* 377
16 *Quare cum Phariſæi calumniatores extitiſſent verbo, & cogitatione, ſolum tamen ad eorum cogitationes reſpondit Dominus?* 378
17 *Quinam hi filii ſunt deſignati, & quare eis dantur in judices?* 380
18 *Quare Spiritus ſanctus digitus Dei nuncupatur?* 381
19 *Tota parabola explicatur, & maximè ad mores?* 382
20 *Quare pro cuſtodienda tota aula, & atrio unus conſtituitur miles armatus, pro lectuli verò defenſione ſeptuaginta armati?* 283
21 *Quinam ſint hic ſignificati, & qualenam deſertum, & Diaboli requies?* 385
22 *Quomodo Diabolus omnis ſpurcitiæ, ac inquinamenti Pater, dicitur invenire ſibi domum ornatam, ac ſcopis mundatam?* 386
23 *Quare dicitur, quod fient noviſſima hominis illius pejora prioribus?* 387

CAPUT XXIII.

Beatus venter, qui Chriſtum portavit.

QUÆST. I. *Quare nomen hujus mulieris, non exprimitur ab Evangeliſta?* 389
2 *Quare mulier de turba dicitur?* ibid.
3 *Quare tacentibus diſcipulis hæc mulier prodit in Chriſti laudes?* 390
4 *Quare hæc ſancta mulier Chriſti laudes proclamans dicitur una?* 391
5 *Quare cum multæ piæ animæ Chriſtum laudaverint, ſolum de hac voce mulieris fit mentio.* 392
6 *Quare mulier tanta celſitudine extollit vocem;* 393
7 *Quot virtutes reſplendeant in hac voce mulieris?* 394
8 *Quam opportuno tempore Chriſtum mulier laudat, in quo maximè ejus virtutes irradiarunt?* 395
9 *Quare mulier Chriſtum in B. Virgine laudat?* 396
10 *Quare ut ſancta mulier refutaret Phariſæorum blaſphemias, in medium Virginis laudes profert?* 397
11 *Ex quo motivo inducta fuit hæc ſancta mulier, ut tam clara voce Chriſti ſupereminentiam fateretur.* 398
12 *Quare mulier non Phariſæis, ſed Chriſto tantùm loquitur, ejúſque encomia valde ſtrictè celebrat?* 399
13 *Quare prius Marcella nominat beatitudinem quàm ventrem, & ubera Beatiſſimæ Virginis Mariæ?* 400
14 *Quare cum beatitudo corporis redundet ab anima beata, uterus Virginis in via prædicatur beatus?* ibid.
15 *Quare Marcella in hoc Virginis elogio tantum de ventre, & uberibus meminit?* 402
16 *Quare Marcella ſacratiſſimam Virginem non commendat, quia multis donis inſignita fuerit à Deo, ſed quia ipſum ventre portaverit?* 403
17 *Quare non dixit Marcella: Beata Mater, quæ te portavit, ſed Beatus venter, & Beata ubera?* ibid.
18 *Quare potius mulier in præſenti laudat Chriſti Matrem, quàm illius Patrem?* 404
19 *Quare non dicitur Beatus venter, qui te genuit, ſed potius, qui te portavit, cum hoc quoddam pondus denotet?* ibid.
20 *Quomodo Arias legat,* Portans te. 405
21 *Quàm grata fuerit hujuſmodi mulieris proclamatio Chriſto Domino.* 406
22 *Virgo Maria, ex eo quod Chriſti mater, Beata dicenda eſt.* 407
23 *Explicantur illa verba:* Beati quinimo, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. *Et quomodo Virgo prius concepit mente quàm ventre.* ibid.
24 *Quare auditis encomiis B. Virginis Chriſtus ſic reſpondit?* 408
25 *Quare cum mulier loquatur in ſingulari, Chriſtus ei reſpondet in plurali?* 409

Pro Beatiſſima Virgine Montis Carmeli.

26 *A generatione, ac nutritione filii ſui commendatur Virgo; inde laudes Carmelitarum auſpicantur.* ibid.
27 *Quare ad compeſcendos Blaſphemos mulier in medio proponit Virginis majeſtatem; agitur de Carmelitici Scapularii excellentia.* 410
28 *Quare Beatiſſima Virgo è propria manu dat ſacrum Scapularium Carmeliticum B. Simoni Anglico.* 411
29 *Quantum ſit inſignita Carmelitica Religio Virginis protectione.* 412
30 *De inſigni titulo B. Mariæ de Monte Carmelo quo inſignitus eſt ſacer Ordo.* 413

CAPUT XXIV.

Signum de cœlo Petitur.

QUÆST. I. *Quare cum Judæi ſigna petunt, Chriſtum Magiſtrum dicunt?* 415
2 *Quare cùm Magiſtrum dicant petulanter propriam voluntatem pertendunt?* ibid.
3 *Quare cum Judæi tot ſigna viderint facta à Chriſto, ſigna petunt?* 416
4 *Quare Chriſtus Dominus vocaverit iſtos generationem malam, & adulteram.* 418
5 *Quare Phariſæi blaſphemantibus blandè reſpondet Dominus, in hos verò petentes ſigna, acriter invehitur,* 419
6 *Quare Dominus Phariſæis petentibus non dedit ſignum?* 420
7 *Quare dixit Chriſtus generationi illi non eſſe aliud ſignum dandum, niſi ſignum Jonæ Prophetæ, cum poſt hæc verba multa miracula ediderit?* 421
8 *Quare acriter Dominus hos ſigna poſtulantes reprehendat, cum in Achaz iraſcatur ob non petitum ſignum?* 422
9 *Quare cum Dominus tam durè increpet Judæos, ut generationem malam, & adulteram dicat, nullus ex his reſpondet, ſed omnes tacent?* 423
10 *Quare ex omnibus antiquis ſignis, Jonæ ſignum adducit hîc Dominus, & in quantis iſte fuerit*

rii Salvatoris typus. ibid.
11 Quare cum duriſſimis, ac acerbis verbis Chriſtus magnum pietatis ſignum conjungit? 425
12 Quare Dominus dat ſignum ſuæ mortis, ſepulturæ, ac Reſurrectionis? ibid.
13 Quare tres dies, & ſimul noctes ad Reſurrectionis myſterium deſignantur, & quomodo computandi ſunt? 426
14 Quare tres dies, & noctes non integræ, ſed partiales ad hoc myſterium aſſumuntur? 427
15 Quare potius dicitur quod filius hominis erit in corde terræ, quam in ventre terræ? 428
16 Quare adducuntur in exemplum Ninivitæ, & unde eorum pœnitentia tam mirabilis? 429
17 Quænam eſſet hæc regina Saba? 431
18 Quare poſt adductos Ninivitas adducitur Regina Saba exemplum? ibid.
19 Quare cum Judæi dicantur adulteri, mulier hæc Regina dicitur, & quod eos condemnabit? 432

CAPUT XXV.

Mater, & fratres Chriſti ſtant foris.

Quæst.I. Quare toties Evangeliſta hîc repetit adverbium illud ecce. 433
2 Quare Chriſti cognati fecerunt; quod ipſe vocaretur, cum expectare poſſent. 434
3 Quare mater & fratres foris ſtabant? 435
4 Quo motivo homo nunciavit Chriſto matrem, & fratres adeſſe? 436
5 Quare tam ſeverè Dominus reſpondit, Quæ eſt Mater mea, & qui ſunt fratres mei? 437
6 Quare Chriſtus Dominus facientes voluntatem Patris ſui appellat ſibi cognatos? 440
7 Quare Chriſtus ſibi obſequentes appellat fratres, ſororem, ac matrem? ibid.
8 Quare hos tres gradus fratris, ſororis, ac matris poſuit Chriſtus Dominus? 441

CAPUT XXVI.

Exiit ſeminator.

Quæst.I. Quare Chriſtus Dominus per parabolas, ac ſimilitudines loquebatur, & docebat? 442
2 Quis fuerit finis, ac ſcopus hujus parabolæ? 444
3 Quare ſatori ſe Chriſtus Dominus comparat? 445
4 Quare dicitur, quod ſator iſte exierit? 446
5 Quare bonus ſator non aliud ſeminat, niſi ſemen ſuum? 447
6 Quare ſemen cadens juxta viam conculcatur, ac à volucribus comeditur? ibid.
7 Quare non exprimitur, à quibus ſemen conculcatum fuiſſet? 448
8 Quare ſemen cadens ſuper petram tam citò aruit? 449
9 Quare exortæ ſpinæ ſuffocant ſemen? 451
10 Quare cum ſemine ſimul exortæ ſunt ſpinæ, & non antea, vel poſtea? ibid.
11 Quare ſpinæ ſemen, & non potius ſemen ſpinas ſuffocat? 452
12 Quare bonus ſator tres partes ſeminis jecit, ubi ſciebat non eſſe fructum allaturas? 453
13 Quid ſignificetur per centeſimum, ſexageſimum, trigeſimum fructum? 454
14 Quare ſolis diſcipulis datur intelligere divina myſteria? 456
15 Quare Verbum Dei ſemen nuncupatur? 458
16 Quare divitiæ, ac voluptates ſæculi ſpinis comparantur? 460
17 Quare divitiæ fallaces dicuntur? 461
18 Quare fructus promittitur colligendus in patientia? 462

CAPUT XXVII.

Superſeminatur zizania.

Quæst.I. Quare iſte ſeminator, hîc dicitur homo tantum, & non potius, Rex, vel Pater familias, ut infra? 464
2 Quare iſti homines aliàs probi, ita dormiunt, ut pateat aditus inimico? 465
3 Quare homines, & non ſervi vel cuſtodes dicuntur dormientes? 466
4 Quare inimicus nocte venit? 467
5 Quare inimicus potius ſeminat zizaniam, quàm aliam nocivam herbam? 468
6 Quare non dicitur, quod inimicus ſeminaverit, ſed quod ſuperſeminaverit? 469
7 Quare iſte adverſarius, inimicus homo, & non alio nomine nuncupatur? ibid.
8 Quare poſt ſeminatam zizaniam inimicus ſtatim abierit, ac receſſerit? 470
9 Quare de orta zizania conqueruntur ſervi aſſerentes bonum ſemen non à ſeipſis, ſed à Domino agri ſeminatum eſſe? 472
10 Quare cum inimicus venerit dormientibus hominibus unde Dominus ipſum cognovit? 473
11 Quare Paterfamilias non prohibuit inimicum, cum ipſum viderit ſuperſeminantem zizaniam? 474
12 Quare Dominus prohibuit illinc auferri zizania? 475
13 Quare zizania colligenda non committitur his ſervis, ſed meſſoribus? 478
14 Quare prius mandatur colligi zizania, cum tamen in judicio, prius ſit à Rege retributio bonorum? 479

CAPUT XXVIII.

Granum ſinapis.

Quæst.I. Quare Eccleſia militans, ſeu prædicatio Evangelica cum grano Sinapis comparatur? 480
2 Quare Chriſtus Dominus per granum Sinapis interpretatur à multis Patribus, & agitur etiam de ſanctis martyribus? 482
3 Quare regnum cœlorum aſſimilatur grano, & non granis ſinapis? 483
4 Quare iſte ſator non dicitur Paterfamilias, ſed homo accipiens granum, qui ſtatim illud ſeminat in agro ſuo? 484
5 Quare non exprimitur nomen illius, à quo homo accepit granum, & cur cum illud eſſet tam parvum non rejecit? 485
6 Quare granum ſinapis, cui regnum cœlorum comparatur minimum dicitur? 486
7 Quare granum ſinapis creſcit in arborem, tam magnam? 487
8 Quare Chriſtus Dominus nobis hîc proponit parabolas ſub nomine viri, & fœminæ? 488
9 Quid in parabolâ ſignificetur per fermentum,

&

& mulierem? 489
10 *Quid per tria ſata ſignificetur in parabola?* 491

CAPUT XXIX.

Theſaurus Abſconditur.

QUÆST. I. *Quiſnam ſit iſte Theſaurus, & quare tam abſconditus?* 493
2 *Quomodo abſconditus theſaurus invenitur?* 495
3 *Quare homo theſaurum invenit in agro, & non in civitate, in qua negotiator reperit margaritam?* 496
4 *Quare dicitur quod homo gaudens vadit, & non quod egreſſus eſt, cum è civitate exierit?* 497
5 *Quare ad emendum agrum non aliqua, ſed univerſa ſua vendit homo?* ibid.
6 *Quare homo non conſiderat agrum ad emendum ut mulier Salomonis ſapiens?* 498
7 *Quare in prima parabola comparatur regnum cœlorum theſauro. In hac verò ſecunda homini negotiatori quærenti bonas margaritas?* 500
8 *Quare negotiator multas quærit bonas margaritas?* ibid.
9 *Quænam ſint bonæ margaritæ, quæve pretioſa, quâ contentus eſt, qui multas quærebat?* 501
10 *Quare margarita inventa una dicitur?* 503
11 *Quare margarita inventa pretioſa nuncupatur?* 504
12 *Quare pro theſauro comparando homo gaudens vendit omnia ſua, non ſic verò gaudens pro margarita?* 505
13 *Quare homo inventum theſaurum abſcondit, non ſic verò pretioſam margaritam?* 506
14 *Quare Chriſti prædicatio, ſeu ejus Eccleſia cum ſagena miſſa in mare comparatur?* 507
15 *Quare poſt parabolas de theſauro, & margarita introducitur ſagena extracta ab educentibus.* 508
16 *Quare ſecus litus boni eliguntur in vaſa, mali autem foras mittuntur?* 509
17 *Quare hæc ſeparatio, & miſſio malorum, in caminum, fiet per ſanctos Angelos, qui noſtri cuſtodes fuerunt?* 510
18 *Quare dicitur quod Angeli ſeparabunt malos de medio juſtorum; cum Matth. 25. ſcribatur, quod rex eos ſeparabit?* 511
19 *Quare hic non exprimitur gloria bonorum, ſed ſolum ponitur pœna malorum?* 512
20 *Quænam ſint nova, & vetera, quæ proferenda mandatur de theſauro?* 513

CAPUT XXX.

Jeſus in Patria.

QUÆST. I. *Quinam ſint fratres & ſorores, de quibus hic agitur?* 516
2 *Quomodo Nazarani Chriſtum filium fabri dicunt; & quamnam artem exercebat D. Joſeph?* ibid.
3 *Quare Joſeph non nominant, ac dicunt apud eos eſſe ſicut de aliis aſtruunt?* 517
4 *Quare Judæi vilitatem artis ac humilitatem generis Chriſto objiciebant?* ibid.

CAPUT XXXI.

Nemo Propheta in Patria ſua.

QUÆST. I. *Quare cum Nazarani Chriſto objicerent humilitatem generis, & abnegationem miraculorum in patria, Dominus huic ſecundo, & non primo reſpondit?* 519
2 *Quare Chriſtus in appoſita ſimilitudine, ait* Dicetis mihi, *& non potius alteri, ſeu vobiſmet ipſis.* 520
3 *Quomodo propoſita ſimilitudo:* Medice cura teipſum, *applicetur in præſenti?* ibid.
4 *Quare Nazarani tam acriter Chriſtum calumniabantur?* 521
5 *Quare cum Chriſtus Dominus edidiſſet miracula inter Nazaranos, ipſi dicunt facta in Capharnaum,* fac & hîc in patria tua, *ac ſi ibi nullum edidiſſet?* ibid.
6 *Quare cum in Chriſto reſplenderent omnes virtutes, Nazarani ad eum agnoſcendum; nil aliud quærunt niſi miracula?* 522
7 *Quare Nazareni tam confidenter à Chriſto expoſcunt miracula?* 523
8 *Quare Propheta non eſt acceptus in Patria ſua?* 524
9 *Quare Dominus in patria ſua non edidit miracula?* 525
10 *Si Chriſtus ob incredulitatem habitantium in patria non fecit miracula, nec etiam aliis in locis faceret, cum ibi multi increduli adeſſent.* 526
11 *Quare hic adducitur in exemplum Elias, cum eoque allegatur?* 528
12 *Quare non exprimitur aliquod miraculum ex multis, quæ Elias fecit apud viduam, agiturque de magno Elia nomine?* 529
13 *Quare non dicuntur tempora, ſed dies Eliæ?* 530
14 *Quare Elias claudens cœlum, curru igneo rapitur in cœlum?* 531
15 *Quanta fuerit praeminentia in Elia ut habuerit poteſtatem ad claudendum cœlum, explicantur aliqua ejus elogia?* 532
16 *Quare Elias mittitur in Sarepta Sidoniæ, & non alitur ab Abdia cum cæteris prophetis?* 534
17 *Quare hic ponitur Elias abſque aliquo titulo, agiturque de eo, ut Monaſtici ſtatus principe?* 535
18 *Elias Carmelitici Ordinis Patriarcha, ac parens.* 536
19 *Unde in Nazarenis tanta malitia, ut educentes Chriſtum extra civitatem, eum præcipitare vellent?* 539
20 *Quare Chriſtus non eſt paſſus à Nazaranis præcipitari, ſed tranſiens per medium illorum ibat.* 540

CAPUT XXXII.

Baptiſtæ mors.

QUÆST. I. *De loco convivii, Herode, Herodiade, ac ejus filia ſaltatrice, eorumque ſuppliciis.* 542
2 *Quare ſaltatrix ingreditur in convivium.* 543
3 *Quare ſaltatrix tantum placuit Herodi, ac recumbentibus.* ibid.
4 *Quare Herodes dimidium regni ſaltatrici pollicetur*

ceter, quantúmque ſit diſcrimen inter Eſther, ac Herodiadem in hac oblatione ? 544
5 Quare impudica ſaltatrix in ſua expoſtulatione, ait, Volo, & non aliquam cauſam pertendit ? 546
6 Quomodo laſciva tripudiatrix audet inter epulas humanum ſanguinem commiſcere ? 547
7 Quare turpis muliercula non aliud petit, niſi Joannis caput ? 548
8 Quare carnifex fœmina petit Joannis caput in diſco, & non potius, quod ipſe ad ejus præſentiam adducatur, ut ibi decolletur ? 549
9 Quare Joannis caput, non in alio, ſed in diſco execranda ſaltatrix petit ? 550
10 An triſtitia in Herode fuerit vera, vel ſimulata? 551
11 Quare Herodes contriſtatur propter juramentum, cum tamen in tali re juramento non teneretur ? 552
12 Quare Herodes cum Joannem haberet in multa reverentia, eum occidere mandat ? 553
13 Quare Chriſtus non liberavit ſuum Joannem à carcere, & à morte ? 554
14 Quare Baptiſta decollatus occubuit ? ibid.
15 Quare Joannes è carcere vocatur ad mortem, Joſeph autem è carcere accerſitur ad Ægypti principatum ? 555
16 Quare decollato Baptiſta non ſtatim denunciatur pœna Herodi, ſicut interfecto Naboth Impiæ Jezabel ? 556
17 Quonam tempore occiſus eſt Joannes. 557
18 De loco ſepulchri Joannis Baptiſtæ. ibid.

CAPUT XXXIII.

Saturantur quinque millia.

Quæst. I. Quare Chriſtus seceſſit trans mare Tyberiadis ? 558
2 Quare Evangeliſta explicat prope eſſe Paſcha, in quo Chriſtus non in Jeruſalem, ſed in deſertum cum tanta multitudine pergit. 562
3 Quomodo Evangeliſtæ conveniunt in hac hiſtoria narranda ? 564
4 Quare Chriſtus oculos ſublevaverit ad videndas turbas. ibid.
5 Quare dicitur, quod Chriſtus ſublevaverit oculos, non in diſcipulos, qui cum ipſo ſedebant, ſed in turbas venientes ? 565
6 Quare ſolus Chriſtus de remedio hujus magnæ multitudinis agit ? 566
7 Quare Chriſtus Dominus tam ſollicitè de horum hominum remedio pertractat ? 567
8 Quare Chriſtus Dominus in conſilium vocat potius Philippum, quàm alium Apoſtolum ? ibid.
9 Quare non Petrum, vel alios Apoſtolos habet Dominus in conſiliarios ? 569
10 Quare Judas non adſit Conſiliarius in hoc negotio ? ibid.
11 Quare Dominus in hoc negotio non explicat ſuam ſententiam, antequam à Philippo aliquid quærat ? 570
12 An hæc pecuniæ ducentorum denariorum haberetur in Collegio Apoſtolico, & quomodo Philippus ait, quod non ſufficiat ? 571
13 Quare Philippus ad interrogationem ſibi propoſitam formaliter, ac directè non reſpondit ? ibid.
14 Quare Apoſtoli in Samaria confugiunt ad Chriſti potentiam, non vero in hoc præſenti caſu ? 572
15 Unde hujuſmodi panes, & piſces fuerint habiti, explicaturque quomodo Evangeliſtarum textus cohæreat. 573
16 Quare quinque panes hordeacei, & duo piſces eliguntur in materiam hujus miraculi, & non plures, vel pauciores ? 574
17 Quare Chriſtus Dominus ante miraculum à ſe editum gratias agit. 576
18 Quare Chriſtus Dominus hos panes, & piſces non creaverit, ſed ex acceptis multiplicaverit ? 577
19 Quomodo panes, ac piſces fuerint multiplicati, & agitur de eorum diſtributione ? 578
20 Quare diſpoſuerit Chriſtus Dominus ut tantæ fragmentorum reliquiæ ſuperfuiſſent ? 580
21 In his turbis paſcendis multo liberalior extitit Chriſtus Dominus quàm Moyſes in Manna adminiſtrando ? 581
22 Quare Dominus mandat Apoſtolis colligere fragmenta & non permittit, ut turbæ ea ſecum deferant ? 582
23 Quare Dominus mandat colligere fragmenta ne pereant. ibid.
24 Quare Evangeliſtæ de Cophinis faciunt mentionem, & unde hi habiti fuerint ? 583
25 Quare duodecim Cophini tantùm colliguntur, & non plures, nec pauciores, etiam pro puero, qui habebat panes & piſces? 584
26 Quare pro pane hic exhibito tot acclamationes Chriſto faciunt Turbæ, auditis tamen verbis de cœleſti pane murmurant Judæi ? 586
27 Quare Chriſtus Dominus fugit in montem. 587

CAPUT XXXIV.

Ieſus ambulans ſuper mare.

Quæst. I. Quare tam gravis tempeſtas permiſſa eſt à Chriſto Domino? 589
2 Quare in hac tempeſtate maximè contrarius ventus exprimitur ? 590
3 Quare Dominus è tam diſtanti loco eos viderit, cum ipſi Apoſtoli in proximo eum non cognoverint ? ibid.
4 Quare Dominus venit quarta vigilia ? 591
5 Quare Dominus greſſu corporis oſtendit ſe eos velle præterire ? 592
6 Quare ut filii Iſraël tranſeant, dividitur mare, non ſic ad Chriſti Domini ingreſſum in illud ? ibid.
7 Quare diſcipuli videntes Chriſtum ſuper mare ambulantem non magiſtrum cogitant, ſed Phantaſma dicunt ? 593
8 Quare Chriſtus Dominus videns ſuos in mari conturbatos, ſtatim eis loquitur, ac fiduciam ingerit ? 594
9 Quare Chriſtus Dominus permiſit Petrum aliquantulum mergi ? 596
10 Quare ſacri Apoſtoli de miraculo heri facto modò non recordantur ? 597
11 Quare Dominus ingrediens navim de ſuo more, non dixit diſcipulis ſuis, Pax vobis ? 598

Series Capitum.

CAPUT XXXV.

Sermo Euchariſticus.

QUÆST. I. *Quare Euchariſtia dicatur cibus permanens in vitam æternam?* 600

2 *Quare Chriſtus nobis mandat operari Euchariſticum cibum?* 601

3 *Quare dicitur quod Pater hunc ſignaverit, explicaturque, quàm obſignata ſit Euchariſtia humano intellectui, quæ fidei eſt patens?* 602

4 *Quare hic non ſolum dicitur Pater, ſed etiam cum expreſſione, ac additamento, Deus nominatur quod hunc panem ſignaverit?* 603

5 *Quare Chriſtus de ſola fide facit mentionem?* 605

6 *Quare Chriſtus Dominus in præſenti fidem appellat opus?* 606

7 *Panis Euchariſticus in Manna præfiguratus ſine terrenarum rerum mixtione ſumendus?* 607

8 *Quare Manna Euchariſtiæ umbra, cum rore deſcendebat?* 608

9 *Quare Manna Euchariſtiæ typus omnem dulcedinem, ac ſaporem referebat?* 609

10 *Panis Chriſti excellentior Manna, ac quocumque alio pane?* 610

11 *Quare Judæi hic Chriſtum, Dominum appellant?* 613

12 *Quare Chriſtus in Euchariſtia panis nuncupatur?* 614

13 *Quare ſpecies panis ad hoc Sacramentum eligitur, tres alias rationes aſſigno?* 615

14 *Quare dicitur quod hic panis tollat eſuriem, & ſitim?* ibid.

15 *Quomodo ad Chriſtum venitur in Sacramento altaris?* 617

16 *Pater ad Chriſtum trahit per confeſſionem?* 618

17 *Quare Chriſtus hic in præſenti facit mentionem de illis, qui ad eum veniſſent?* 619

18 *Qui ad Chriſtum venit non ejicitur foras, ſed multo honore ſublimatur?* 620

19 *Utrum Euchariſtiæ Sacramentum magis pro ſola Virgine, quàm pro reliquis fidelibus ſimul ſumptis fuerit inſtitutum?* 622

20 *Quare Chriſtus Dominus hic murmurantibus Judæis, tam benignè, ac manſuetè reſpondet?* 623

21 *Quare credentes, ac fideles dicuntur hic dociles?* 624

22 *Quare toties Dominus in hoc ſermone repetit excellentias ſui divini panis?* 625

23 *Quare Chriſtus Dominus hic ait, quod qui manducaverit ex hoc pane vivet, & non morietur?* 626

24 *Quare Chriſtus hic ait, quod panis iſte ſit caro ſua pro mundi vita?* 627

25 *Quare Dominus hic dicit neceſſarium eſſe ad ſalutem ſumere carnem & ſanguinem ſuum? cum tamen populus prohiberetur à ſanguine ſacrificiorum?* 629

26 *Quare Chriſtus Dominus in hoc ſermone Euchariſtico multoties de morte facit mentionem?* 630

27 *Quare hic Chriſtus facit expreſſam mentionem de corpore, & ſanguine, non verò de anima ac divinitate ſua.* 631

28 *Quare Chriſtus Dominus dicit ſuam carnem verum eſſe cibum, cum humana caro valde ſit improportionata ad humanam eſcam.* ibid.

29 *Quare hic potius, quam aliis in locis Chriſtus carnem & ſanguinem dicit ſuum?* 632

30 *Quare Chriſtus Dominus ordinaverit quod in hoc Sacramento ex vi verborum poneretur caro, & ſanguis?* 633

31 *Quare Chriſtus inſtituit hoc Sacramentum in ratione ſacrificii, ut ipſe eſſet repræſentatione mortuus, cùm realitate ſit vivus?* 634

32 *Quare Chriſtus ordinaverit ut ſacrificium legis gratiæ eſſet corpus, & ſanguis ejus in Sacramento altaris?* 636

33 *Quare Chriſtus Dominus non ſimpliciter, ſed addita particula* verè, *dixit, carnem ſuam eſſe cibum, & ſanguinem potum?* 637

34 *Quare Chriſtus in hoc ſermone, & non in Cœnaculo dixit, carnem ſuam verè eſſe cibum, & ſanguinem potum?* 638

35 *Quare Chriſtus loquitur de præſenti, cum adhuc Sacramentum non eſſet inſtitutum?* ibid.

36 *Quare de hoc myſterio antequam fieret, Chriſtus loquitur de præſenti? cum de aliis myſteriis loquatur de futuro?* 639

37 *Quare in hoc myſterio utitur verbo ſubſtantivo, cum in aliis myſteriis verbum adjectivum ponatur?* 640

38 *Quare ad unionem ſacramentalem præcedat unio fidei cum Chriſto.* 641

39 *Quare Chriſtus non dixit, qui manducat, & bibit dignè, ſed abſolutè poſuit pronunciatum?* 642

40 *Quare Chriſtus in hoc ſermone non impoſuit pœnas indignè communicanti?* 643

41 *Quanta ſit unio inter Chriſtum, & communicantem?* 644

42 *Quam nobilitata ſit Eccleſia ex unione ad Chriſtum per Euchariſtiæ Sacramentum?* 645

43 *Quare Chriſtus non dixit, manet in gloria, vel regno, ſed manet in me?* 646

44 *Quare Chriſtus in homine manet tanquam ſponſus?* 647

45 *Pro majori explicatione textus multa reſolvuntur?* 648

46 *Quare Chriſtus Dominus alia myſteria per res humanas explicat, Euchariſtiæ verò Sacramentum per ſuam æternam vitam à Patre communicatam?* 649

47 *Quare hic Chriſtus facit mentionem de ſuo Patre vivente?* 650

48 *Quare dicitur, quod homo vivat propter Chriſtum?* ibid.

49 *Quare Chriſtus in Euchariſtia dicitur panis, cùm ibi nulla ſit ſubſtantia panis?* 651

50 *Quare ſicut Chriſtus ſæpè dixit in hoc ſermone,* hic eſt panis, qui deſcendit de cœlo, *non dixit etiam* hic calix ſanguinis mei qui de cœlo deſcendit? 652

51 *Quare abſolutè Euchariſtia ſine aliquo additamento panis nuncupatur?* 653

52 *Quare Chriſtus de ſuo cœleſti pane aliquando loquitur per primam perſonam, frequentius verò per tertiam?* 654

53 *Quare non dicitur, Hic panis miſſus eſt de cœlo, ſed qui deſcendit de cœlo.* 655

54 *Quare abſolutè dicitur, quod hic panis deſcendit de cœlo, cum ad ejus formationem terra materiam*

materiam miniſtraverit ? 656

55 *Quare Chriſtus in hoc ſermone dixit ?* Patres veſtri , *& non potiùs* Patres noſtri manducaverunt ? 657

56 *Quare Chriſtus in hoc ſermone multoties de Manna facit mentionem ?* 658

57 *Quare Chriſtus valde frequenter in hoc ſermone de Manna agens , ſemper illud minuit , ac deprimit , exaltans ſuum Euchariſticum panem ?* 659

58 *Quare Chriſtus ait ,* qui manducat , *cùm tunc Sacramentum adhuc non eſſet inſtitutum ?* 660

59 *Quare hoc diſcrimen ponitur inter Manna , & Chriſti panem , quod hic tribuat vitam ?* ibid.

60 *Quomodo Judæi tam impudenter dicunt durus eſt hic ſermo ?* 662

61 *Quare cum Chriſtus denuntiat diſcipulis futuras perſecutiones nullus abit , aut recedit , ut faciunt audito hoc ſermone ?* 663

62 *Quare Chriſtus hic quærit à ſuis diſcipulis , an & ipſi velint abire ?* 664

63 *Quare Judas manens in Chriſti comitatu vocatur ab ipſo Diabolus , non verò diſcipuli recedentes ?* 665

SUMMA CONCIONUM.

Dominica. I. Adventus.
Luc. 12.

ERUNT *ſigna in Sole & Luna.* Verba rigoris plena, ſed in opere oſtendunt miſericordiam. pag 425. n.74. 75

Erunt ſigna in Sole, & Luna. Aſtra hominibus benefica, nunc rigorem indicant, qui contemnunt benignitatem, experientur rigorem. pag.479. n.96. 97. 98. 99. & p.510. 511. n.118. 119. & 120

Erunt ſigna, &c. Grandis dolor ab his habere ſupplicia, à quibus munimen ſperabas.p.380.n.99

Erunt ſigna in Sole, & Luna. Ut ex tot ſignis maximè timeatur judicium finale, cujus memoria, ac timor eſt valde utilis. p.38. n.48. & p.41. n.65. & p.180. n.150

Areſcentibus hominibus præ timore. Scilicet venturi judicii. Timor enim Dei omnium rerum timores expellit. p.135. 136. n.63. 64. & 68

Areſcentibus hominibus præ timore. Timor timore expellitur. p.137. n 75.76

Areſcentibus hominibus præ timore. Magis movetur homo timore ſupplicii imminentis, quàm amore bonorum. p.142. n.105

Quæ ſupervenient univerſo orbi. Non timent ſpiritualia damna, ſed temporalia, quæ ſupervenient univerſo orbi p 216. n.94. p.586.n.178

Quæ ventura ſunt univerſo orbi. Magnus dolor ſuis oculis, ſuorum bonorum videre jacturam. p.185. 186. n.8. & 9

Videbunt filium hominis. In hoc nitet ſumma pietas, cum nobis judex datus ſit filius hominis, Chriſtus Jeſus noſter frater & cognatus. p.37. 38. n.45. 46. & 47

Videbunt filium hominis. Magnus rigor hic denunciatur, cum detur judex, qui nos abintus cognoſcit. p.30. 381. n.100. & 101

Cum poteſtate magna. Quamvis tam magna non violentia, ſed ratione utitur. pag.365. n.12. 13. & 14

Dediſtis mihi manducare. Inter cætera virtutum monumenta, opera miſericordiæ commemorat, quæ maximè iram judicis avertit. p.321. n.137. 138. & 139

Diſcedite à me maledicti. Deus non patitur apud ſe peccatores. p.517. n.29

Qui paratus eſt diabolo, & Angelis ejus. Quibus damnatorum tormenta committuntur, cum tamen beneficia Deus per ſe præſtet. pag 511 n.125. 126. & 127

Dominica II. Adventus.
Matth. 11.

Cum audiſſet Joannes in vinculis. Vide cap.13.

Dominica III. Adventus.
Joan. 1.

M*Iſerunt Judæi ab Hieroſolymis Sacerdotes, & Levitas.* Quamvis iniqui miniſtri non ſe offerunt, ſed mittuntur. p.478. n.90 91.& 92

Miſerunt Sacerdotes, & Levitas. Etſi multi eſſent miniſtri in republica Judaïca, tamen prudentiæ eſt paucis, ac ſelectis magna committere. p.204 205. n.28. & 29

Ut interrogarent eum, tu quis es. Meſſias oriundus erat ex tribu Juda, tamen Joanni orto ex tribu Levi offertur. Tamen conſanguinitatis Jure Levitæ deferunt dignitatem. p.87. n.2. & p.523. n.32. & 33

Tu quis es. Ut honorem juxta ſuum affectum tribuat, cuncta, ac omnes tribus volunt conturbare, ac confundere. p 10. n.56 57. & 59

Tu quis es? Joannes deſertum incolit, & ideo potius Deo ſimilis,quàm homo reputatur.p.496. n.25. 26. & 27

Tu quis es. Erat Joannes vox, Propheta, baptizans, Præcurſor; & volebant eum facere Meſſiam; iniquitas hominum omnia officia uni dare. p.9. n.49. p.478. n.88. & p.420. n.44

Confeſſus eſt. Non vana gloria rapitur; & ideo in Chriſti confeſſione perſiſtit. p.51 .n.121 .& 122

Et non negavit. Quæ repetitio magnam juſtitiam, ac conſtantiam Joannis indicat. p.219. n.113. & 114

Elias es tu, Propheta es tu? non. Cum ipſe magnus apud alios exiſtimaretur, ipſe ſe parum reputat. p.186. n.26

Elias es tu, Propheta es tu? non. Et tamen à Domino vocatur Elias, ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias? deinde Propheta, & pluſquam Propheta appellatur, qui ſe dejicit propter Chriſtum, exaltatur. ibid.

Ego vox clamantis. Cur non dixit, ego vox clamans. Elegantis paranymphi munus, quod agebat expoſuit, ne ſibi, ſed Chriſto cujus legatione fungebatur, omnia ſua tribueret.p.71. n.15. p.456. n.85. p.373. n.56. 57. & 58

Ego vox clamantis. Qui vocis habet officium,vocem ſe nominat, quia ut voce, prædicabat, officium declararet. p.213. 214. n.78. 79.& 80

Quid

Quid ergo baptizas. Hoc non injunctum fuerat legatis, ſed ipſi utpotè miniſtri de ſe addunt. p.161. n.30. & 31

Dominica IV. Adventus.

Luc. 3.

ANno *quintodecimo Tiberii Cæſaris.* Miſeria reipublicæ Judaïcæ ſub tot gubernatoribus deſcribitur. p.566. n.47

Anno quintodecimo. Neceſſitas reipublicæ Judaïcæ ſub tot tyrannis deſcribitur, ut inde magnitudo beneficii divinæ viſitationis agnoſcatur. p.597 598. n.63. 64. & 65

Tiberii Cæſaris. Ut ex contrarietate, ac oppoſitione tot iniquorum principum, excellentia virtutis Joannis magis reſplendeat, & irradiet. p.395. n.48. 49. & 50

Sub principibus Anna, & Caïpha. Alternativè gerebant ſibi vices ſacerdotii; omnia enim volebant ſibi arripere. p.366. n.20

Factum eſt verbum Domini. Non dictum, ſed factum, bonus prædicator in ſe faciet prius verbum, quod prædicat ore. p.50. n.116. 117. 118. 119 & p.93. n.104. & 105
Vide *Prædicator.*

Venit in omnem regionem Joannis, Omnes vocantur ad ſalutem. p.507. n.97
Vide *Multa*, *verbo Beneficium.*

Prædicans Baptiſmum pœnitentiæ. In prædicatore non vult Dominus blanditias verborum, ſed verba, quæ pœnitentiam, & rigorem ſonent. p.315. n.99. 100. 101. & 102

Prædicans Baptiſmum Pœnitentiæ. Joannis conſtantia coram tot iniquis principibus prædicat, & teſtificatur. p 46. n.91. 92.& 93

Prædicans Baptiſmum in pœnitentiæin deſerto. Etiam Joannes abſconditus in deſerto illuminat, & docet. ibid. n.95.& 96

Prædicans Baptiſmum. Ante prædicationem Baptiſtæ notatur impietas principum, qui regnabant, ut denotetur, quanta felicitate Joanne prædicante mutata ſunt tempora. pag.230. num.180

Vox clamantis. Non clamans, ſed clamantis ſcilicet Chriſti, ut innuatur, quanta conjunctio, ac unio ſit inter Chriſtum,& Joannem. p.206. n.38 & p 224. 225. n.147. 148. & 149.

Vox clamantis. Joannis nomen vox clamans. p.550. n.55

Omnis collis humiliabitur. Deus ſuis dat occaſiones ad humilitatem. p.316. n.107. 108. & 109

Omnis vallis exaltabitur. Qui in humili eſt, de aſcenſu non deſperet. p.305. n.31. 32. & 33

Pro Nativitate.

Joan. 1.

IN *principio erat Verbum*: Cum filius Dei ad nos venit princeps, & rex noſter non dicitur omnipotens; ſed verbum, ſeu ratio, ut habet Græcus. p.365. n.12. 13. 14. & p.440 n 44

Erat Verbum. Veniens omnium Magiſter, & princeps verbum, ſeu ratio dicitur: non enim poteſtati, ſed rationi accommodandum eſt. p.63. 64. n.17. 18. 19.& 20

Erat verbum. Cum Dei filius venit, ut agat cauſam ſuam gloriamque ſui patris, qui miſit eum. Joan.7. n.18. dicitur tantum Verbum, ſeu ſermo; cùm verò ipſe ſermo venit, ac deſcendit ad liberandos filios Iſraël de Ægypto, dicitur omnipotens ſermo tuus. Sapientiæ 18. n.14. Deus pro ſe agit ratione, pro nobis poteſtate, homines verò è contra. p.367. 368. n.25. 26. & 27

Omnia per ipſum facta ſunt. Cum dicitur Dei Verbum, ſtatim ejus omnipotentia declaratur, ne æſtimetur imbecillum, ut humanum verbum. p.170. n.90. & p 195. n.70. & p.162. n.41

Et tenebræ eam non comprehenderunt. Inter homines erat lux & tamen ita erant obcæcati, ut eam non cognoverint, nulla major miſeria, quàm quod rationis ſit impedita. pag.417. num.21. 22. & 23

Et mundus eum non cognovit. Multa ad Chriſtum cognoſcendum requiruntur. p 24. n.155

Et ſui eum non receperunt. Sæpè ea propinquitate ſanguini oritur odium, & impedimentum ad tuas dignitates, & honores. p.368. 77. 78. & 79. & p.524. 525. n 39. 40. & 41

Verbum caro factum eſt. Verbum dicitur factum; nam verba ſine operibus non benè audiunt apud homines. p.279. n.219. 220. & p.314. num 98

Verbum caro factum eſt. Ipſum verbum,in quo eſt medicamen ad omnes noſtras infirmitates factum eſt caro. p.521. n.83

Habitavit in nobis: Tripliciter dans pacem,quam canunt Angeli. p.144. n.4

Habitavit in nobis; ut ejus hoſpitio terra jungeretur cœlo. p.238. n.37

Habitavit in nobis: in cunctos nos ſua dona diffundens. p.490. 491. n.63. 64. & 65

Pro Domini Circumciſione.

Luc. 2.

POſtquam *conſummati ſunt dies octo.* Poſt hos dies, ſtatim habitum peccatoris aſſumit; humilitas enim, virtutum exaltatio, ac conſummatio eſt. pag.318. n.107. 108. 109. & p.249. 250. n.75. 76. & 77. Vide Verbum. *Humilitas.*

Poſtquam conſummati ſunt. In puerum natum poſt octo dies dolor, vulnus, cultellus ſtatim armantur, ut ſciamus, quod poſt virtutem natam multæ perſecutiones exoriuntur. p.452. n.61. 62. & p.496. n.35

Ut circumcideretur puer. Habitum, ac figuram peccatoris aſſumit meus Jeſus, ut homines exiſtimantes ſe concurrere ad peccatum, ad vitam æternã reducantur. p 171. 172. n.98. 99. & 100

Ut circumcideretur puer. Circunciditur ut quilibet alius homo vulgaris, ne de ſingularitate notetur, in re virtutis valde ſuſpecta ſingularitas. p.20. 21. n.128. 129. & p 326. n.24

Ut circumcideretur puer. Quamvis magnus, tamen ut juſtus, & ſanctus ſubjicitur legi, & eam adimplet. p 175. n 119. & 120

Ut circumcideretur. Verbum Incarnatum, jam cœpit ſe operibus declarare, nam verba ſine opere non bene audiunt apud homines. p 270 n.219. & 220

Ut circumcideretur. Venit Chriſtus, ut rex regum, & legifer noſter,& octavo die jam effudit ſanguinem; dignitas enim non datur ad requiem,

ſed ad onus, laborem, ac ſudorem. p.89.n.18. 19. 20. & p.106. n.6. 7. & 8.

Ut circumcideretur puer; Habitum peccatoris induit, ut doceat, quod principi nihil ingloriosum pro ſuorum ſalute. p.173. n.107.

Ut circumcideretur puer. Jeſus vulnus accipit, ut deperditum mundum redintegraret, ac ſanaret p.490 n.61.

Vocatum eſt nomen ejus Jesus. In quo nomine omnia magnalia recapitulantur. p.58. n.40.

Vocatum eſt nomen ejus Jesus. Antequam detur ei nomen Jeſus, ſed nomen Salvatoris, prius ut Salvator effudit ſanguinem. p.212. 214. n.78. 79. & 80.

Vocatum eſt nomen ejus Jeſus. Jeſus nomen ſalutiferum præbens omne bonum, & tutamen. pag.24. n.151. 152. 153. & p.29. n.190.

Quod vocatum eſt ab Angelo. Hoc ſacratiſſimum nomen non capit in alio ore, niſi in ore puro, & ſancto. p.24. n.158 & p.30. n 192. & 195.

Unde ob tantam majeſtatem humiles non audent pronunciare nomen Jeſus. p.393. n.36.

De Epiphania.

Matth. 2.

Ecce Magi. Magi quærunt Chriſtum. p.212. num.50. aliter principes ſæculi volunt, ut Deus quærat illos. p.6 n.29.

Ecce Magi ab Oriente venerunt. Multis bonis in ſuis terris abundabant, & omnia pro Chriſto relinquunt. p.437. n.29. & p.583. n.158.

Ubi eſt, qui natus eſt. Non ſcrutantur, ac conjecturantur ex ſtellis locum nativitatis, ſed ut ſapientes quærunt; ubi eſt, qui natus eſt. p.207. n.40. 41. & 42.

Ubi eſt, qui natus eſt. Quamvis magis ſapientes non recuſant ad addiſcentis formam ſe ſubmittere. p.173. 174. n.108. 109. & 110.

Natus eſt Rex Judæorum. Non attenditur in eo ætas, ſed merita. p.513. n.139.

Vidimus ſtellam ejus. Non ſtatim per ſolem vocantur, ſed per ſtellam tenuiter micantem, paulatim ex tenebris, ac ſtatu imperfecto homines aſſueſiunt ad magna, & perfecta. p.184. n.1. & p.197. n.81. 82. & p.256. n.118.

Turbatus eſt Herodes. Cum timet, quod alius in ſuam dignitatem introducatur. p.108. n.155.

Turbatus eſt Herodes. A ſua ambitione, ac crudelitate. p.188. n.25.

Et omnis Hieroſolyma cum illo. Quæ regi placent, Aulicis & placent. p.543. 547. n.14. & 39.

Et omnis Hieroſolyma cum illo. Cum iniquitate Herodis, ejus & aulici cooperantur, ſemper & illi valde apti ad omne malum. pag.540 541. n.136. & 137.

Congregans omnes principes Sacerdotum. Quamvis Herodes iniquus quærit conſiliarios, qui rem juxta Scripturam dicant. p.598. n.67. & 68.

Ut ego veniens adorem eum. Callidè dicit, ut puerum occidat, nullum nefas veretur homo adoriri pro conſervanda ſua dignitate. pag.390. n.12. & 13.

Obtulerunt ei. Suum amorem non tantùm affectu, ſed etiam operibus manifeſtant. p.159. n.23.

Obtulerunt ei. Non loquuntur, ſed munera offerunt, verus enim amor non verbis, ſed operibus demonſtratur. p.270. n.219. & 220.

Reſponſo accepto ne redirent ad Herodem. Qui ex Dei nutu ſe in curia Herodis in periculo dederunt, à Dei auxilio ac gratia cuſtodiuntur. p.459. n.40. 41. 42. & 43.

Pro Quadrageſima.

Feria IV. Cinerum.

Matth. 6.

Cum jejunatis. Supponit jejunium, ac mortificationem, per quam, ut ſcalas aſcendimus in cœlum. p.221. n.128.

Cum jejunatis. Supponit in nobis pœnitentiam, ad quam hoc ſancto jejunio nos exhortatur, ut per illam cœleſtia dona gratiæ, ac vitæ nobis conferat. p.427. 428. n.95. 96 97. & 98.

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Statim Dominus hypocriſis vitium vetat, quod multa mala, ac peccata ingrediuntur. p.388. n.150. 151. & 152.

Nolite fieri ſicut hypocritæ. Hypocriſis intercluditur, ut quædam vicinitas, & amicitia infidelitatis. p 422. n.58. & 59.

Tu autem cum jejunas. Supponit jejunium, per quod guloſitas arceatur à nobis, per quam omnium malorum radix pullulat in nobis. p.319. n.124. 125. & 126.

Tu autem cum jejunas. Tantopere commendatur jejunium, ut excludatur gula, quo claudatur oſtium peccatis. p.543. 544. 545. n.11. 12. 13. & 37.

Ne videaris hominibus jejunans. Deus enim maximè capitur abſconditis virtutum operibus. pag.250. num.80.

Ne videaris hominibus jejunans. Ne ambitu vanæ gloriæ mundanæ virtutum lucrum deperdas. p.26. n.169. 170. & p.51. n.120.

Ne videaris hominibus jejunans. Cum jejunium commendatur, ſtatim vanam gloriam fugere mandatur: nam cum virtus plantatur, ſtatim apud eam vitium invenitur. p 451. n 60.

Unge caput tuum, lava faciem tuam. Quæ quandam ſpeciem mundani cultus habent, tamen generoſa virtus in pietatis materiam vertit. p.25. n.105.

Ne videaris hominibus jejunans. Per hæc monetur juſtus, ut cautè vivat, ne de ſe ſit ſecurus. p.86. n.125.

Ne videaris hominibus jejunans, ſed Patri tuo. Juſtus ſolum Deum quærit, ſolique ei placere intendit. p.255. n.111. 112. 113. & p.274. n.245.

Thezaurizate vobis theſauros in cœlo. Exhibita eleemoſyna in manibus pauperum. pag.359. 360. n.90. 91. & p.578. n.128. 129. & 130.

Memento homo, quia pulvis es. Vide verbum *Mors*, ubi multa de illius conſideratione.

Feria V.

Matth. 8.

De Centurione. Vide cap.11.

Feria VI.

Matth. 5.

Ego enim dico vobis diligite inimicos veſtros. Unitatem inter fratres Chriſtus maximè commendat, utpote ei maximè grata. pag.287. 288. n.94. 95. & 96.

Diligite

Diligite inimicos veſtros. Durum videtur, ſed amor omnia facit levia, & ſuavia. p.344.345. n.114. 117

Ego autem dico vobis. Exprimit illud pronomen, ego, tanquam ſeipſum dans in exemplum, ut eum imitemur. p.107. n.11
Vide verbum, *Exemplum.*

Ego autem dico vobis. In ſervis Dei eſt amor in fratrem, & proximum; in ſervis verò Diaboli nullus eſt amor. p.122. 123. n.112. & 113

Benefacite iis, qui oderunt vos. Non recordandum de actibus odii, ac injuriis illatis. p.111.n 47. & p 218. n.103

Benefacite iis, qui oderunt vos. Verus amor operibus comprobatur, ac demonſtratur. pag.159. n.23. & p.270. n.219. & 220

Ut ſitis filii Patris veſtri Chriſtus patientiæ documenta dat nobis. p 85. n.122. Ejuſque divinitatis index patientia. pag.598. n.69. & 70. & p 425. n.78

Ut ſitis filii Patris veſtri. Cujus poteſtas potius patientia, quàm imperio declaratur. pag.312. n.79. 80 & 81

Ut ſitis filii Patris veſtri. Ut operibus ac factis nos declaremur filii parentis cœleſtis. p 566. n.53. & p 568. n.69. 70
Vide verbum, *Filius.*

Ut ſitis filii Patris veſtri. Ut tanto propoſito præmio moveatur homo ad obtinendam tantam filiationem. p.105. n.5.& p.155.n.60 61 & 62

Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Pro virtutum operibus occultandis. Vide, *Feria IV.*

SABBATO.

Marc. 6.

Ambulans Jesus *ſuper mare.* Vide cap.34.

Dominica I.

Matth. 4.

D*Uctus eſt Jeſus.* Scilicet recens baptizatus, Virtus cum plantatur, multas impugnationes patitur. p 452. n.61. & 62

Ductus eſt Jeſus, ut tentaretur. Ut ipſa tentatione, ac impugnatione dæmonis ipſa virtus plus reſplendeat, & niteat. p.23. n.145 & 146

Ductus eſt Jeſus in deſertum. Docens quantum præſidium habeatur ab Eremo ad reſiſtendum diabolo. p.496. 497. n.25. 26. & 27

Ductus eſt Jeſus ab ſpiritu. D.Marcus habet *Spiritus expulit eum*, & cum diabolus advertit Chriſtum ejectum, ac expulſum, & humiliatum, opportunam ſe ſortitum occaſionem putat ad eum impugnandum, in dejectos enim, ac expulſos facilè omnes inſurgunt. pag.458. n.44. & 45

Cum jejunaſſet quadraginta diebus. Cur non plures dies jejunat, quam Moyſes, & Elias, cum ipſe utpote verus filius Dei multò illi ſanctior, & potentior, ſingularitatem fugit, utpotè in re virtutis valdè ſuſpecta. pag.28. 29. n.128. & 129. & p.326. n.24

Et accedens tentator. Cum Dominum Jeſum vidit diabolus fame laborantem, inde audax fit ad eum tentandum; multa enim mala parit fames p.467. n.58. & 59

Poſtea eſuriit, Jejunant Moyſes, & Elias quadraginta diebus; & non dicitur de eis, quodeſurierint, ut de Domino Ieſu, ipſe ſibi reſervat famem, & dura, ut nos habeamus blanda, & gaudia. p 445. n.22. 23. & 24

Et accedens tentator. Magna Diaboli infirmitas dolo tentat. p.38. n.149

Dic ut lapides panes fiant; cur non addidit, & manduca, bona erant temporalia, quæ cum fiunt, ſtatim cadunt, ut ex illis non habeat homo quibus repleatur. p.186. n.10.11.& 12. & p.198. n.86

Non in ſolo pane vivit homo. Potius de doctrina, quàm de cibo agendum. p.289. n.103

Mitte te deorſum. Cur Diabolus Chriſtum non impellit. Diabolus ſæpè vult facere per hominem, quod ipſe per ſeipſum non audet facere. p.470. n.69. & p.115. n.40. 41. 42. & 43. & p 540. n.127

Iterum aſſumpſit eum Diabolus, & oſtendit omnia regna mundi. Primò, & ſecundò victus diabolus, quomodo audet iterum accedere ſuperbus Diabolus. Valdè difficile ſuperbum à ſua præſumptione removere. p.423. n.63.& 64

Vade Satanas, qui tentans venerat, redargutus abiit, ac redit. p.356. n.68

Feria IV.

Matth. 12.

Magiſter volumus à te ſignum videre. Vide c.24.

Feria VI.

Joan. 5.

Erat dies feſtus Judæorum; aſcendit Jeſus Jeruſalem. Vide cap.1.

Dominica II.

Matth. 17.

A*Sſumpſit Jeſus Petrum, Jacobum, & Joannem.* Ex Apoſtolis hos tres elegit, & aſſumpſit, ac operibus illuſtriores, bonus enim præſul pro qualitate meritorum diſtribuit, & præmia. p.78. 79. n 69. 70

Duxit illos in montem. David Pſalm.10. dicebat, *Quomodo dicitis animæ tranſmigra in montes.* David tranſmigrationem in montes cogitabat; at Chriſti Apoſtoli non in montes, ſed in unum montem aſcendunt. In nullo enim minus homo laborat, quàm in Chriſti rebus. p.308. 309. n.57. & 58. & p 487. n.43

Duxit illos in montem excelſum. Ut poſt laborem itineris jucundior, ac felicior ei eſſet gloria, ac requies montis. p.494 495. n.15 16,&17

In montem excelſum, ſeorſum. Non in frequentia civitatis, ſed in receſſu à negotiis, & hominum tumultu, gloria comparatur. p.129. n.27. 28. 29. p 496. n.25. 26. & 27

Et transfiguratus eſt ante eos. Id, quod Chriſtus aſſumit ſibi decoris, ſuis communicat, & impartitur. p.329. n.11. & p.38. n.47. & p.336 num.61.

Apparuerunt cum eo Moyſes, & Elias; ſcribit D Lucas. Loquentes de exceſſu. Suo exemplo docet Chriſtus, quod optimi Conſiliarii ſunt

quærendi, qui dicant verum. p 568. n 67. & qui pro bono communi dicant. p. 568. n. 69. n. 73

Loquebantur de exceſſu. Non difficultates apponebant, ſed de remedio generis humani agebant. p. 372. n. 92. 93. & 94

Domine ſi vis faciamus hic tria tabernacula. In opere laborandi Petrus vult ingredi, *faciamus*, requiem verò tabernaculorum aliis adſcribit; tibi unum, Moyſi unum, &c. Sibi laborem, aliis requiem parat Petrus. p. 276. n 15. 16. 17. & 18

Tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum. De his, non verò de ſe, nec aliis Apoſtolis agit, ſciebat enim, quod bona divina unis collata, ad alios non minuuntur, ſed etiam ſe extendunt. p. 336. num. 62. 63. 64. & p 490. 491. n. 63. 64. 65. & 66.

Nubes lucida obumbravit eos. Non venit nubes auferens Jeſum, & ut ipſum abſcondens, ſed ut de illo ſic major daretur flamma deſiderii, majorque cognitio haberetur. pag 495. 496. n. 20 21. 22. & p. 591. n. 23

Ceciderunt in facies ſuas. Audita Dei voce timent, non verò ita quando miracula vident, efficacior ſanè Dei vox, quàm miracula. pag. 491. 492. n. 71. 72. & 73

Neminem viderunt, niſi ſolum Jeſum. Juſtus ſolum Ieſum quærit, ſolumque in ipſum intentus eſt. p. 255. n. 111. 112. 113. & 274. n. 245

Nemini dixeritis. Silentium indicit, ne cæteri Apoſtoli ægrè ferant favores tribus collatos. p. 7. n. 33. 34. 35

Feria IV. à Dominica II.

Matth. 20.

Ecce aſcendimus Jeroſolymam. Non ait, aſcenditis, ſed aſcendimus, multum valet, ac conducit principis exemplum in labore. p. 174 n. 14. & p. 392. 393. n. 33. 34

Ecce aſcendimus. Chriſtus ad Jeruſalem, ad civitatem nempe cœleſtem aſcendit, aſcendamus & nos, non enim debent membra ſperare ſe feliciora eſſe capite ſuo. p. 131. n. 48

Filius hominis tradetur. Hæc præponit Chriſtus, ut memoria illius paſſionis in nobis perſeveret, & duret. p. 430 n. 108. 110. 111

Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum. Hanc primam ærumnam in ſua paſſione commemorat Dominus, tradi principibus ſacerdotum, qui viri pii exiſtimabantur: nam exiſtimata pietas maximè crudelitatem exaggerat. p. 114. n. 66. & p. 367. n. 75

Tradetur, flagellabitur, crucifigetur. Labores, ac perſecutiones catenatim veniunt. p. 354. n. 52 & p. 44. n. 12

Tunc acceſſit. Cum de morte, ac paſſione ſua loquitur Chriſtus, tunc mulier accedit quærens ſibi honores, & dignitates; valde enim ambitio cæca eſt, & inebriat mentem. p. 86. n. 127

Adorans, & petens. Quandam obſequii ſpeciem in adorationem exhibet, velut præſagium, quod filiorum dignitatem, quam quærebat, veluti quædam ſervitus erat. p. 508. 509. n. 105 106. 107. & p 89. n. 19. & 20

Adorans, & petens cum filiis ſuis. O quam benè dicitur eis, neſcitis, quid pietatis. Nam qui ſe ad dignitates judicat dignum, indignus eſt. p. 525. n. 49.

Dic ut ſedeant hi duo filii mei. Unus ad dexteram, & alter ad ſiniſtram, non vult unus omnia ſibi præoccupare loca, & honores. p. 23. n. 344. & p. 478. n. 88. & p. 420. n. 44

Unus ad dexteram, & unus ad ſiniſtram. Et ipſi poſtulantes non determinant, quiſnam ſit ad dexteram, quiſnam ad ſiniſtram, valde durum conſangineo, ut ei conſanguineus præferatur, p. 377. n. 77. 78. 79. & p. 433. n. 5. 6. 7. & 8

Neſcitis quid petatis. Cum petant jure conſanguinitatis & non meritorum enixi. pag 87. n. 1. p. 523. n. 32. & 33

Neſcitis, quid petatis. Nam eorum petitio ad id tendebat, ut alii multo mœrore affligerentur, magnus dolor excitatur, cum omnia beneficia in unum, vel alterum conferuntur. pag. 7. n 33. 34. & 35

Poteſtis bibere calicem. Calicem paſſionis, ac laborum proponit, non verò gloriam reſurrectionis. Chriſtus in ſuis dignitatibus, quas confert, exprimit aſperum, ſuave tacet, homines verò è contra. p. 77. n. 58. & 59

Non eſt meum dare vobis. Sedium diſtributio in judice merita reſpiciunt pro qualitate meritorum omnibus largienda. p. 90. n. 23. 24. & 25

Feria VI. à Dominica II.

Matth. 21.

Homo erat Paterfamilias. Deus appellatur Pater, ut ſolers ejus providentia explicetur erga homines, quibus benigniſſimè cuncta providet. p. 138. n. 81. 82. & p. 152. n. 46. & 48

Sepem circundedit ei. Deus ſuis multas parat tutelas, ac defenſiones. p. 131. n 41. & 42

Sepem circundedit ei. Ab iniquorum conſortio ſuos juſtos ac electos vult Dominus ſegregatos, ac diviſos. pag. 194. 195. n. 65. 66. 67. p. 461. n. 30. 31. & 32

Sepem circundedit ei. Ut ex difficultate habendi, & egrediendi fieret magis æſtimabilis, & pretioſa. p. 494. 495. n. 15. 16. & 17

Sepem circundedit ei. Vineam plantavit, ſepem circundedit, fodit torcular; Deus multiplex in beneficiis conferendis, ut nunquam ceſſare videatur. p. 93. n. 41. 42

Fodit in ea torcular. Illud verbum fodit, magnam dicit conſiderationem. Nam Deus ſua beneficia alta conſideratione confert, mundus verò caſu. p. 178. n. 16. 17. & 18.

Fodit in ea torcular, maximè divina liberalitas erga vineam commendata, cum tot dona illi ſint conceſſa, quæ aliis fuerant negata. p. 33. n. 38. & p. 347. n. 11. & p. 456. n. 82

Fodit torcular. Ipſe plantavit vineam, circundedit, fudit; bonus princeps reipublicæ negotia per ſeipſum, & non per miniſtros agat. p. 105. n. 1. & p. 579. n. 135

Miſit ſervos ſuos, ut acciperent. Non miſit petere, ſed accipere; valde enim durum eſt viro gravi, & nobili petere. p. 119. n. 19. 20. 21. & p. 318. n. 115

Occiderunt eos, tot mala committunt, ne pecunias ſolvant, valde durum homini pecunias à ſe auferre. p. 363 n 30

Hic eſt hæres; venite occidamus eum. Occiderunt ſervos, occidunt, & filium, homo ſua malitia, pignoratus à malo non deſtitit. pag. 371. n. 43. 44 & p 416. n. 18

Hic

Hic eſt hæres. Subditi erant, & contra Dominum conglomerantur; Prælatus quot ſubditos habet, tot retinet inimicos. p.108.n.120 121.122

Ejecerunt eum extra vineam, & occiderunt. Cur non in vinea interficiunt, ſed extra illam, ut ex publicitate gravius fieret crimen. p.247 n.57. 58. 59. & p.507. n.100. 101.

Dominica III.

Luc. 11.

Erat Jesus *ejiciens dæmonium.* Vide cap.22.

Feria II.

Luc. 4.

Quanta audivimus facta in Capharnaum. Vide Cap.31.

Feria IV.

Matth. 15.

Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur. Vivendi modum calumniantur Phariſæi, & de propria eorum vita non agunt, & cogitant, cum ipſi tantis eſſent infecti. p.317. num.111. 112. & 113

Quare diſcipuli tui? in propriis rebus cæcutiunt Phariſæi, cum in alienis ſint oculatiſſimi. p.264. n.177. & p 340. n.87. & p.261. n.159. & 160

Quare diſcipuli tui Non dicunt, quare tu, ſed cur diſcipuli tui non lavant manus. Calumnia facta in diſcipulum, in magiſtrum retorquetur. p.55. n.22. & p.75. n 43

Quare diſcipuli tui. Non commemorant illuſtria diſcipulorum facta, ſed quod non lavant manus. Iniqui circa falſitatem loquaces; in veritate, ac bonitate taciturni. p.62. n.12. & 13

Quare diſcipuli tui. Murmuratoris ingenium: non vident totum hominem, ſed partem, ut facilius detrahant. p 376. n.71. & p.521. num.19. 20 & 21

Quare diſcipuli tui. Phariſæi peſſimi ſanctos Domini diſcipulos calumniantur. Sic ſæpè multi bonorum expertes murmurant, & peccant, & alii poſſident, & ſalvantur. p.261. n.157

Quare diſcipuli tui: de conſuetudine Phariſæi arguunt diſcipulos, & contra ſemetipſos parant argumentum, cum ipſi Dei legem non cuſtodiant, iniqui enim ſemper contra ſe agunt, p 240. n.9. 10. 11. & p.415. n.6. 7. & 8

Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei. Ecce Phariſæi, qui veniunt arguentes, reprehenſi abeunt. p.287. n.93. & p.356. n.68

Quare & vos tranſgredimini. Solus Chriſtus multa ſolertia pro ſuis ſtat eos defendens, & protegens. p.131. n.41. 42. & p.446. num.29. 30. & 31

Populus hic labiis me honorat. Parum prodeſt oris locutio, ſi non adſit fructus operis. pag 302. num. 16

Cur autem eorum longè eſt à me Non factis externis, ſed ex intentione opus ponderandum. p.379. n.91. & 92

Accedentes diſcipuli dixerunt. Benè excepit Jesus à diſcipulis hoc dictum: ut ſua ſumma charitas nos doceat quanta prudentia ſit ad formam addiſcentis ſe aliquando demittere. p.173.174. n.108. 109. & 110

Feria IV. à Dominicâ, III.

Joan. 4.

Jesus *fatigatus eſt itinere.* Fatigatur Jesus prò muliere lucranda, declarans ſe magis illi, quàm proprio ſuo commodo conſulere p.127 n.16. & 17

Jesus *fatigatus ex itinere.* Sedet, & aquam petit, ut ſic miro artificio cum muliere ingerat colloquium, & eam ad ſalutem deducat: Valdè ſanè ingenioſa eſt charitas in peccatoribus trahendis. p.171. 172. n.97 98. & 100

Jesus *fatigatus ex itinere.* Notanter Joannes poſuit nomen Jesus, denotans proprium eſſe Salvatoris, ac Superioris, ad quem ſubditorum ſalus pertinet, pro illis laborare. p.89. n.18. 19. 20. & p.310. n.63. & 64

Sedebat ſic. Prout tempus, & locus poſtulabant, quibus maximè eſt accommodandum. p.3. n.9. pag 71. 72. num.16. 17. 18. 19. 20. & p.110. num.38

Venit mulier. Prò muliere laſciviæ dedita lucranda fatigatur Jesus, & multum laborat, valde difficile luxurioſum in vitam revocare. pag.242. n.127. p 545. n.24. & p 556. n.93

Da mihi bibere. Chriſtus petit à muliere aquam, ut illi merendi præbeat occaſionem. pag.310. 311. n.68. 69. 70

Diſcipuli abierant in civitatem, ut emerent cibos. Cur de cibis agit, non verò de potu, cum ipſe ſiti laboraret; bonus præſul, non de ſua ſiti, ſed de cibis, qui omnibus erant neceſſarii, agit. p.205. n.31. & p.465. n.7. 8. & 9

Diſcipuli abierant in civitatem. Ad quid omnes tendunt in civitatem ad comparandos cibos, cum unus, vel duo ſufficerent, voluit Chriſtus ſuos in humilitate exercere. p.316. n.107.108. 109. vel ut diſcerent per ſe, & non per alios negotia, facere. Vide Verbum *Prælatus.*

Et dediſſet tibi aquam. Vivam pro aqua puteali, minima enim noſtra obſequia Deus multis remunerat. p.155. n.61. 62. & p.222. n.132. & p.276. 233. 234. 335.

Aquam vivam. Non ſtantem, ut explicat Theophylactus, qualis eſt aqua putealis, ſed fluentem; gratia, ac vera virtus, non quieſcit in uno loco, ſed ſemper in nova augmenta procedit. p 255. n.109

Neque in quo haurias. Mulier conſilia præbens tota difficultates intentat? bonus autem conſiliarius de remedio, & non de difficultatibus agit. p 572. n.92. 93. & 94

Vos adoratis, quod neſcitis. Quis colere poteſt, quod ignorat? ignorat Deum, qui localem Deum exiſtimat, ut eſt genuinus ſenſus loci, optimus mundi gubernator æqualis eſt in omnes, nec in uno vel altero coarctat ſua beneficia. p 490. 491. n.63. 64. 65. 66. & p.199. 200. n.74. & 69

Venite, & videte. Mulier peccatrix jam prædicatoris munus tenet, de nullius ſalute deſperandum. p.453. n.69

Dominica IV.

Dominica IV.

Ioan. 6.

Abiit Jeſus trans mare Tyberiadis. Vide Cap.33.

Feria IV. à Dominica IV.

Ioan. 9.

P*Ræteriens Jeſus.* Caſu videbitur factum, tamen alta Dei providentia eſt diſpoſitum qua nobis ſua beneficia conferr. Aliter verò mundus præbet. p 22. n.16. 17. & 18

Vidit hominem. Ut magnus princeps, quos videt in miſeria, ſublevat, & eis ſubvenit. pag.96. n.64. 65. 66. & q.20 n.124. 125. & 126

Quis peccavit. Erronea opinio eſt iſta, ait Ammonius, quæ exiſtimat non niſi ob peccata afflictiones hominibus venire; nam ſæpè juſtus labore affligitur, vel ut in officio contineatur, vel ut proficiat. p.554. n 80. & p.395. n.48. 49. & 50

Neque is peccavit, neque parentes ejus. Docet aliorum defectus obtegendos eſſe. p.358.n.78. p.504.n.82

Sed ut manifeſtentur opera Dei. Docet nos non defectus, ſed eorum excuſationes conſiderare. p.242. n.26. 27. & 28

Ut manifeſtentur opera Dei, quæ ſunt pietas, & miſericordia, & hæc ſæpè oſtenditur negans beneficia illis, quibus futura ſunt in eorum perniciem. pag.332. n 31. 32. 33. & p.526. num.55

Hæc cum dixiſſet. Non petenti, ultro dat mundiale bonum Chriſtus; temporalium contemptus, valde efficax eſt impetrandi ratio. p.103.n.34. & p.313. n.86

Linivit lutum ſuper oculos ejus. Ut homo ſanitatem obtineat, & poſſideat, ſuum caducum lutum ferat ſemper ante oculos.p.180.num.151. 152.153. & p.331. 332. n.21. 22. & 23.

Linivit lutum, ſplendidiſſimi oculi luto cæcantur, & Chriſtus luto dat viſum, ipſe enim veluti per contraria media remedium parat. p.167.n.71. & p.242. n.26

Abiit, & lavit; non cunctatur; ſed ut ſibi erat mandatum exequitur, indéque multas aſſequitur virtutes in docendo, ad Chriſtum firmiter confitendum. p.500. n.49. 50. & 51

Venit videns; Cum miſſus eſt in natatoria non in ſe dixit, ſi eſt omnipotens cur me non ſanat, ad quid me mittit? ſed prompta obedientia exequitur imperata, indéque multa promeretur. p.280. 281. n 44. 45. & 46

Non eſt hic homo miſſus à Deo. Sic odium excæcat mentem, ut in manifeſtis ſic cæcutiant. p.367. n.22

Non eſt hic homo à Deo. Tanta miraculorum evidentia à ſua malitia non deſiſtunt Judæi; nunquam homo à ſua opinione, ac præſumptione vult diſcedere. p.203. 204. num.20. 21. 22. & p.209. n.52. 53. & p.524. n 36

Feria V. à Dominica IV.

Luc. 7.

Ibat Jeſus in civitatem, quæ vocatur Naim. Vide Cap.12.

Feria VI. à Dominica IV.

Ioan. 11.

E*Rat quidam languens Lazarus*: bonus, & amicus Chriſti, & infirmitate premebatur. p.341. n.94. & p.554. n 80

Languens Lazarus: Non mulieris Samaritanæ venientis ad puteum, ſed Lazari infirmantis in amoris ſignum illius nomen ſcribitur. p.25. n.160. 161. & p 81. n.18. & p.262. n.162

Miſerunt ad eum. Labores nos ducunt ad Chriſtum. p.92. n.38

Ecce quem amas infirmatur. Non poſtulant beneficium ſanitatis, ſed neceſſitatem declarant, nam qui cognitione tuæ miſeriæ non ſe movet in tui auxilium, minimè verbis tuis movebitur. p.283 n.62

Ecce quem amas, infirmatur. Non dicunt veni, impone manum tuam, & ſana; ſed tantum neceſſitatem exponunt, remedium verò divinæ providentiæ committunt. p 156. n.3.

Ecce quem amas, infirmatur. Non alteri ſcribunt niſi tantum ſoli Jeſu, qui & remedium exhibere valebat; cum illis neceſſitates tractandæ ſunt, qui & remedium præbere valent. p.202. n.14. & 11

Eamus in Judæam. Martha, & Maria languoris fratris remedium quærebant, non tamen adventum Domini, & cum multo periculo ſupplicabant, nec reſurrectionem fratris quatriduani præſumebant, & tamen Chriſtus omnia hæc præbet, & largitur, ſemper ultra noſtrum poſtulatum multa concedit p.17. n.107. & p.165. n.61. & p 564. n.35

Rabbi nunc quærebant te Judæi lapidare. Bonus prælatus nullum periculum, ac laborem pro ſuis recuſat. p.89. n 18. 19. 20. p.310. n.63. 64 & p.364. 365. n.7. 8. 9.

Eamus, & moriamur. Generoſitas Thomæ, quæ Chriſtum comitari parata erat tam in proſperis, quàm in adverſis, ſcilicet tam quando miracula operabatur, ac quando mortis periculum imminebat. p.463. n.119. 120. 121

Scio quæcumque popoſceris à Deo. Non dixit, pete, & ſuſcita fratrem; ſed ſcio quod ſi vis, potes, & ſe tota divinæ ordinationi ſubmittit: Dei enim voluntati conformandum. pag 328 329. n.7. & p.334. n.47. 48. & p.575 n.116

Illa, ut audivit, ſurgit. Non aliquod urbanitatis verbum habuit cum principibus, quibus loquebatur, ſed illico ſurgit. Pro Chriſto omnia relinquenda. p 253. n.196

Jeſus ut ergo vidit eam plorantem. Suorum lacrymis maximè movetur Chriſtus ad quatriduanum fratrem ſuſcitandum. p.246. n.52. 53. 54. & p.148. n.64. 65. 66

Lachrymatus eſt Jeſus. Pro Lazaro lachrymatur, & in cruce pro genere humano. Ita enim Chriſtus diligit unum, ac omnes. p.502. 503. n.66. & 73

Lazare veni foras. Non è monumento ad vitam vocat; ſed prius ait, ubi poſuiſtis eum, tollite lapidem; graduatim homo ſurget in virtutem. p 377. 378. n.81. 83. 84

Dominica Paſſionis.

Joan. 8.

Q*Vis ex vobis arguet me de peccato?* Innocentia valde ſecura ut nulla adverſariorum jacula pertimeat. p.218. n.103

Quis ex vobis arguet me de peccato? Non vos timeo, bona enim conſcientia dat quietem. p.435. n 120. & p.395. n 48. 49. & 50

Quis ex vobis arguet me de peccato. Inimicorum calumnia amputanda, & eradicanda. pag.42. n 71. & p.64. n.21

Quis ex vobis arguet me de peccato. Inimicorum malevolentiam non timet, nam eorum contradictione fiunt opera virtutis illuſtriora. p 9. n 45 & 46

Si veritatem dico vobis. Fortè ideo non creditur, quia veritatem; nam apud mundiales veritas eſt in odio, rerum verò apparentia ac mendacitas in pretio. p.555. 565. n 90. 91. & 92

Si veritatem; ut Dominus, ac omnium hominum amator veritatem dicit; nam verus amicus pro veritate loquitur, licet appetitui adverſetur. p.287. n.89 90. & 91

Si veritatem dico vobis. Diſtrictè loquitur, veritas enim non quærit verborum fucum. pag.315. n.99. & 100

Si veritatem dico vobis. Chriſtus mundialium contemptor excellentiſſimus magiſter ad veritatem prædicandam. p.390. n.11. 12.& 13

Si veritatem dico vobis. Pro veritate cum magna voce ac libertate ſtandum eſt p.393.n.37. 38. & 39

Nonne benedicimus nos. Tot blaſphemias eructant, cum Chriſti laudem audiunt; in multo diſcrimine verſaris, cum inimici tuas audiunt laudes. p.394.n.43. & 44

Ego dæmonium non habeo. Non tacet Chriſtus, ſed loquitur auditis blaſphemiis, ne talis vox, dæmonium habes, de eo audiatur, ac publicetur; nam una vox publica rem notoriam, & etiam evidentem ponit in dubium, & quæſtionem. p.360. n.147. 148. & 149

Ego dæmonium non habeo. Poterat Dominus ipſos blaſphemos ſupplicio ſubvertere, ſed dum mirè ac manſuetè reſpondet, ſe Dei filium declarat. p.398. n.69. 70. & p.419. n.38

Nunc cognovimus quia dæmonium habes, Quàm tenaciter homo adhæret ſuæ opinioni, ut nunquam ab ea dimoveri velit. p.209. n.52. 53. & p.524. n.36

Feria IV. à Dominica Paſſionis.

Ioan. 10.

F*Acta ſunt encænia Jeroſolymis.* Encænia, id eſt revocatio; virtus non veteraſcat, ſed ſemper novis actibus renovetur. p.31. n.5. p.115. num.109

Hyems erat. Evangeliſta, teſte D Gregorio Mag. lib.2. moral. cap.2. curavit exprimere tempus ut frigus malitiæ in cordibus Judæorum innueret; tot ſignis enim viſis non emolleſcit obduratio Judæorum. p.450. n.51. 52.& 53

Ambulat in porticu, Veluti homines gyrans, & quærens. p.87. n 6. & p.446. n.26

Ambulabat Jeſus in templo; Veluti ante oculos habens obſequium illius extructionis; nam Chriſtus obliviſcitur de injuriis recordatur de obſequiis noſtris. p.426. n.80. 81. & 82

Si tu es Chriſtus dic nobis palam. Hæc dicunt, non quia velint de ſalute agere, ſed ut eum calumniandi habeant occaſionem. p.18. n.111. 112. & 113

Si tu es Chriſtus dic nobis palam. Iſta ſimulata hypocriſis, qui intendebat niſi extremam malitiam, ut filium Dei nempe caperent & interficerent, ſemper fictio extrema mala parat. pag. 388. n.150. 151. & 152

Si tu es Chriſtus dic nobis palam. Hac blandienti interrogatione, crudeliter quærunt, & multa mala parant; nullus crudelior inimicus, quàm occultus. p.115. n.71. & 73

Reſpondit Jeſus, loquor vobis bene eorum cavillationem agnoſcebat Jeſus, & tamen eorum defectus non divulgat, ſed tacet; hos enim bonus ſuperior diſſimulare ſcit. pag.94. n.50. & p.557. n 71 & p.505. n.82

Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei. Notanter dixit in nomine Patris mei, ut omnia ſua in gloriam Patris referat. p.459. n.58. & p 472. n.56. 57.& 58

Teſtimonium perhibent. Non verba, ſed opera pro ſe allegat; opera enim ſunt, quæ verum dant teſtimonium. p.44. n 80. & p.214. n.78. 79. 80. p.23. n.134. p.357. n 77

Teſtimonium perhibent. Non profert verba, ſed teſtimonium ab operibus quærit; nam frequenter in re ſua lingua periclitatur. pag.44. n.83. 84. 85.

Oves meæ vocem meam audiunt. Prædeſtinationis ſignum in promptu Dei vocem obediendo audire. p.280. 281. n.44. 45. 46.47

Feria V. à Dominica Paſſionis.

Luc. 7.

E*Cce mulier, quæ erat in civitate peccatrix.* Vide cap.15.

Feria VI. à Dominica Paſſionis.

Ioan. 11.

C*Ollegerunt Pontifices, & Phariſæi concilium.* Conſultant quid faciant, & ipſamet conſultatio, ac inquiſitio rei quædam damnatio eſt.

Collegerunt Pontifices, & Phariſæi concilium. In concilium congregantur, non ut juxta veritatem, ſed ut ſecundum ſuum affectum rem diſponant. p.43. n.73. 74. 75. & p 143. n.111. & 112

Collegerunt Pontifices, & Phariſæi concilium, ex talibus congregatum, quis poterat ignorare, quod adverſum Chriſtum Dominum fiebat, nam ex conſiliariis, qui vocantur, facile deprehenditur rei determinatio. p.562. n.76

Collegerunt Pontifices. Ex talibus adulatoribus quodnam Concilium fieret, ex talibus debet fieri, non qui loquuntur ad voluntatem, ſed de illis qui verum dicant. pag.567. 568. n.67. & 68

Collegerunt Pontifices, ac Phariſæi. Licet aliàs eſſent diſcordes, tamen contra ſanctum, ac juſtum maximè uniuntur. p 452. n.65. & 66

Hic

Hic homo multa ſigna. Si in eo tanta eſt poteſtas, quid timetis Romanos, ipſis venientibus vos ab illis liberabit; invidia obcæcati non diſcurrere valent. p.182. n.166. & p.232. n.190.& p.376. n.72

Hic homo multa ſigna facit, O quam frequenter eximia poteſtas in ſe adverſariorum odium excitat. p.123. n.119

Hic homo multa ſigna facit. Videns Chriſtum ſignorum magnitudine eis eſſe prælatum, & inde odio in eum commoventur. p.123. 124. n.120. 121. 122

Hic homo; Non ejus nomen dicunt; inimici proprium, ut inter tua magnalia tuum nomen velit occulere. p.257. n.130. & p.365. n.109

Venient Romani. Cum terrena meditantur; tanta anxietate perturbantur, ſecus ſi de ſpiritualibus cogitarent. p.283. n 67. & 68

Venient Romani. Dei timorem, timore temporalium expellunt. p.157. n.75. & 76

Venient Romani. Cur tantum de ſupplicio cogitant, non vero de affluentia ſpiritualium bonorum; Apud mundiales plus valet timor ſupplicii, quam boni amor. pag 142. n.105. & p 512. n.128

Vos neſcitis quidquam. Summus Princeps erat, & conſiliarios ſuos habet ignavos, ac inſcios, in quo ſemetipſum accuſat, ac contra ſe agit. p.230. n.10. 11. & p 415. n.6 7. & 8

Dominica in Palmis.

Matth. 21.

I*Nvenietis aſinam.* Ad hunc ingreſſum talem aſellum eligit Dominus. Nam Chriſtus ſuos miniſtros ſimplices eſſe vult. p.112. n.56

Solvite, adducite mihi. Eos qui per pœnitentiam à peccatis ſolvuntur, eligit Chriſtus ad ſui triumphi gloriam, & oblectamentum. p.267. n.268 n.200. 201. 202. & p.360. n.69. & 97

Dicite, quia Dominus his opus habet. Nam cùm hominis ſalus illius miniſterio indiget, ait Chriſtus, quod ipſe opus habeat; nam nobis data ſibi conceſſa reputat. p.35. n.29. & p.447. n.36

Quia Dominus his opus habet. Se Dominum dicit? & tamen non mandat violenter trahere, ſed cum beneplacito ſui proprii domini, nam ſupremi Principes non debent violenter bona extrahere à ſubditis. p.318. n.117

Ecce Rex tuus venit; Chriſtus ad te venit, quia tu non vis ire ad ipſum. p.6. n.29 p.87. n.6. & p 446. n.26

Venit tibi. O magnus Princeps, & Rex Chriſtus, qui venit non ſibi, ſed tibi, ac aliis, ut eis ſalutẽ præbeat. p.128. 129. n 26. 27. & p.194. n.62

Venit tibi manſuetus. Hoc eſt, benignus, & clemens, benignitas enim maximè noſtrum amorem ſolicitat. p.107. 108 n 16. 17. 18. 19. & p.359. n.86. 87. & 89

Impoſuerunt ſuper eum veſtimenta ſua & eum deſuper ſedere fecerunt. Quamvis enim quis ſit valde humilis, tamen ſi veſtibus Apoſtolorum, virtutibus nempe ſit inſignitus, maximè nobilitatur, ac ſublimatur. p.432. 433. n.127. & 128

Deſuper ſedere fecerunt. Ut ponderat Chryſoſt. in imperfecto; non equo utitur, ſed aſino, non ſolum propter miſterium, ſed etiam ut inſtruamur ſuperflua rejicere, & ſolum neceſſariis eſſe contentos. p.583. n.159. 160. & 161

Hoſanna filio David. Veſtimenta ſua projiciunt in via pedibus Apoſtolorum conculcanda, tantis vocibus reſonant, & tamen à Domino nullum gratulationis verbum excipiunt; nam hujuſmodi voces ſtatim factis erant contradicenda. p.373. n.58. & 59

Feria III. Pro lachrymis D. Petri.

Matth. 26.

C*Ontinuò Gallus cantavit, & recordatus eſt Petrus.* Gallus cantat, recordatur Petrus verbi Jeſu, occaſio ſalutis oblata non omittenda, ſed arripienda, ac ſequenda eſt à nobis. p.11. n.62. 63. & 64

Egreſſus foras. Ne iterum ab ancilla interrogetur, ſolicitus de ſua ſalute ab occaſione peccati exeat. p 92. n.39 & p.245. n.45. & p.560. n 16

Flevit amarè. Ut lacrymis purgarentur ſenſus qui peccato ſervierant. p.240. n.14

Flevit amarè. Ut Chriſto reconciliaretur; ad eumque toto ſuo affectu veniret. p.246. n.52. 53. 54. & p.5. n.22

Flevit amarè. Nil aliud facit Petrus pro ſe Chriſto reconciliando, quàm lacrymas fundere, ſciebat enim, quod nil pretioſius illis Deo offerre valeat. p.248 n.64. 65 & 66

Flevit amarè. Non loquitur, ſed tantum lacrymas fundit, ſciebat enim, quod melius negotiabatur cum Deo lacrymis, quàm verbis. p.170. n 88. 89. & 90

Flevit amarè. Ut per ſe ipſas lacrymas vehementiſſimè ad ſe traheret Dei affectum p.285 n.77

Egreſſus foras, flevit. Non diſtulit pœnitentiam, ſed illicò, ac ſine mora eam eſt amplexatus. p 186. n.14

Flevit amarè. Ut à peccatis mundatus fulgentiſſima ſtella fieret. p 360. n.96. & 97

Flevit amarè. Ut per lacrymas turpitudo peccati deſtrueretur, ac expurgaretur. p.360. 361. n 97. & 98

Flevit amarè. Ut per pœnitentiam multis cœleſtibus donis ſublimaretur. p.427. 428. n.95. 96. 97. & 98

Feria IV. Pro bono Latrone.

Luc. 23.

M*Emento mei Domine.* Confidenter petit, ſciebat enim, quod erat valde alienum à regia Chriſti majeſtate, videre tantam miſeriam abſque eo quod illi ſubveniret. pag 20. n.125. 126. & p 96. n.64. 65. & 66.

Memento mei. Multa fiducia petit. Intuebatur Chriſti clementiam valde promptam in noſtram ſalutem, & alienam eſſe à Regum conditione, qui in remedium miſerabilium multas pariunt difficultates. p.90. 91. n.29. & 30

Memento mei. Chriſto exponit ſuam petitionem, qui & remedium exhibere valebat, illi res dicenda, qui & remedium præſtare valet. p.202. n.14. & 15

Domine memento mei. Unde fiduciam concepit latro, ut tantum à Chriſto peteret, juſtitia ipſa quia jam converſus erat in Chriſtum, ejuſque puritatem confeſſus, hæc dedit fiduciam, ac ſpem, ſolus enim benemeritus ſpem habet. p.206. & 207. n.30. 31. & 32

Domine memento mei. Coram Judæis cum tanta audacia Chriſtum confitetur, nihil humanum timebat, cum totus in Chriſtum eſſet converſus. p.245. n.47

Hodie mecum eris in paradiſo. Chriſtus crucifixus valdè promptus latroni crucifixo ſubvenit, qui neceſſitatem patitur, facilè miſeretur illam ſuſtinenti. p.596. 597. n.54. 55. & 56

Hodie mecum eris in paradiſo. Ille tantùm à Chriſto ſui quandam recordationem petebat, & tamen ſibi donatum hodiè paradiſum audit, Chriſtus plus donat, quàm ab eo petimus. p.165. n.61. & p.17. n.107. & p.564. n.35

Hodie mecum. Tam feſtina conceſſio multam beneficii magnitudinem adauget. pag.19. n.122. & p.193. n.57

Hodiè mecum eris. Citò aſſignat regnum collatum, & non in longum differt promiſſiones; quodlibet enim donum de præſenti multò gratiùs, quàm in gentes promiſſiones de futuro. p.216. n.95. 96. & 97

Hodie mecum eris. Sui memoriam petebat, & tam citò regnum impetrat, ubi orationis vis intervenit, nulla poteſt eſſe dilatio. p.446. n.30. 31. & p.592. n.26. & 27

Feria V. In Cœna Domini.

Joan. 13.

ANte diem feſtum. Cum de Paſſione Chriſti agitur feſtum commemoratur; nam dies Paſſionis, dies feſtus Chriſti. p.562. n.11

Sciens Jeſus. Cùm tanta vi amoris arderet, ac tanta potentia polleret, omnia ei dedit Pater in manus; tamen cuncta prudentia, ac ratione diſponebat, ac ordinabat. pag.365. n.12. 13. 14. & p.440. n.44. p.546. n.32. & 33.

Sciens Jeſus, quia venit hora ejus. Mortis horam meditabatur, tanquam ei valde grata, ac in multa æſtimatione habitam. p.503. n.69 70.71

Cum dilexiſſet ſuos. Tam ardenter dilexit, ut pro eorum ſalute vitam daret. p.424. n.69.70.& 72

Cum dilexiſſet ſuos in finem dilexit. Cum beneficiorum magnitudinem in eos conferre intendit. p.342. n.102

Cum dilexiſſet ſuos. In ſuis Apoſtolis omnes nos diligebat, omnibus ſiquidem remedia ad ſalutem providebat. p.302. 303. n.17. 18. & 19

In finem dilexit eos. Ad coronidem, ac culmen ſui amoris pervenit, cùm ſacram Euchariſtiam inſtituit. p.612. n.28

Omnia dedit ei Pater in manus. Tanti æſtimat Chriſtus hominum ſalutem, ut hominum ſalus dicantur ei omnia, potiùs enim eorum ſaluti attendebat, quàm ſuæ commoditati. p.127. 16. & 17

Cum diabolus jam miſiſſet in cor. Ut diabolus per Judam faceret, quod per ſe non audebat facere. pag.115. num.98. & pag.370. num.42.

Ponit veſtimenta ſua, cœpit lavare. Ipſe mittit aquam in pelvim, pedes lavat, & extergit Verus amor totum dilecti negotium per ſeipſum vult facere, & adimplere. p.253. n.100. & p.362. n.106. & p.253. n.100

Cœpit lavare. Eximia Chriſti charitas ſe dimittit, ut ſuos extollat, ac nobilitet. p.177. n.127

Cœpit lavare. Solus Chriſtus ſcit conjungere poteſtatem cum humilitate. p.181. n.61

Non lavabis mihi pedes. Quamvis valdè reſoluto animo hæc diceret, tamen poſtea conceſſit, ut Dominus ei lavaret non tantùm pedes, ſed etiam manus, & caput. Maximè reſplendet charitas Petri; nam ob Chriſti amorem à ſua reſolutione diſceſſit. p.209. n.53

Dominica Reſurrectionis.

Marc. 16.

VAlde mane. Quæ tam ſedulè venerunt in multis virtutibus profecerunt, ut & Chriſtum videre meruerint. p.500. n.49. 50. & 51

Valde mane. Quæ tam diligenter venerunt tanta felicitate donatæ ſunt, ut & primæ Chriſtum reſuſcitatum videre meruerint. p.506. n.90. 91. & 92

Valde mane. Ut poſt mœrorem mortis Chriſti eximia lætitia perfundantur, poſt tempeſtatem enim majus eſt gaudium. pag.591. num.23. & 24

Ut venientes. Non Apoſtoli qui tanta dignitate erant à Domino ſublimati veniunt, ſed ſanctæ mulieres, in quibus maximè prævalebat amor, plus enim poteſt amor, quàm obligatio ex acceptis donis. p.495. 496. n.19. 20. 21. & 22

Emerunt aromata ut venientes. Ad mortuum ungendum veniunt, à quo nil ſperare valebant quo declaratur verus amoris effectus, ſine mercedis intuitu. p.588. 191. 192. & 193

Veniunt, & non mittunt. Verus amor totum dilecti negotium per ſe vult exhibere. p.253. n.100. & p.362. n.103

Ut venientes. Non timent incurſus nocturnos, nec fures, ac latrones, nec cuſtodes civitatis; cùm enim Dei timore eſſent communitæ, aliarum rerum timores excluſerunt. p.135. 136. n.63.64. & 68

Jeſum quæritis. Urbanè quærunt Angeli; quò enim perſona nobilior, eò majorem ſcit exhibere urbanitatem. p.170. n.85. 86. & 87

Surrexit. Meritò ſanè, quæ Chriſtum Dominum in paſſione fuerunt concomitatæ, illius primas nuptias accipiunt; qui enim particeps eſt doloris, ſit gaudii. p.396. n.59. & 60

Surrexit. Reſurrectio Chriſti ob Virginem Mariam accelerata. p.427. n.92

L O C A
S A C R Æ S C R I P T U R Æ,
quæ hoc Tertio Tomo explanantur.

VETUS TESTAMENTUM.

Ex Geneſi.

Cap.I. DIxit Deus : fiat lux : & facta eſt lux. Et vidit Deus lucem, quod eſſet bona. pagina 72. num.26.
4 Vidit Deus lucem, quod eſſet bona, & diviſit lucem à tenebris. p 468 n.31.
11 Germinet terra lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum. p.171. n.95. & p 197. n.84.
16 Fecit Deus duo luminaria magna ; luminare majus ut præeſſet diei ; & luminare minus, ut præeſſet nocti ; & ſtellas cœli, ut lucerent ſuper terram. p.201. n.8. & p.220. num.119.
16 Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. p.255. n.100
28 Benedixit illis Deus, & ait : Creſcite, & multiplicamini : dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, quæ moventur ſuper terram. pag. 89. num. 20. & pag. 124. num.122. & pag.445. num.18. & pag.629. num.174.
29 Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem. p.317. n.110
31 Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. p.453. n.70. & p.580. num.44. & p.633. n.206
2. 2. Complevit Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat ; & requievit die ſeptimo ab univerſo opere, quod patrarat. p.31. num.2. & p.300 num.13
8 Plantaverat autem Dominus Deus paradiſum voluptatis, in quo poſuit hominem. pag.310. num.64
10 Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum. p.444. n.17
15 Tulit Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, ut operaretur, ut cuſtodiret illum. p.89. n.20
16 Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo comedes. p 12. n.72
17 In quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini. p.67. n.43
21 Immiſit Dominus Deus ſoporem in Adam. Cúmque obdormiſſet, tulit unam de coſtis ejus, & ædificavit coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem. pag. 93. num.42. & p.333. n.41
24 Erunt duo in carne una. p.149. n.33
3. 1. Serpens erat callidior cunctis animantibus. p.124. n.22
6 Tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro ſuo, qui comedit ; & aperti ſunt oculi amborum. p.347. n.8
9 Adam, ubi es? p.173. n.109. & p 242. n.22
10 Vocem tuam audivi, & timui, eo quòd nudus eſſem. p.137. n.74
12 Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi, & comedi. p 182. n.166. & p.273. n.238. & p.283. n.65
15 Ipſa conteret caput tuum. p.548. n.44
17 Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ p.272. n.236. & p.354. n.51
19 Pulvis es, & in pulverem reverteris. p.69. num 53
24 Collocavit Dominus ante paradiſum Cherubim, & flammeum gladium, atque verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. pag.146. num.16. & p.338. n.77. & p.394. num.46
4. 8. Conſurrexit adverſus fratrem ſuum Abel, & interfecit eum. p.369. n.24
4 Obtulit Abel de primogenitis gregis ſui p.645. n.278
7 Cur concidit facies tua, nonne ſi bene egeris, recipies. p.659. n.357
10 Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. p.393. n.39
11 Maledictus eris ſuper terram. p.182. n.166. & p 526. n 52
6. 2. Videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant. p.244. n.38
4 Gigantes erant ſuper terram in diebus illis. p.420. n 46
19 Ex cunctis animantibus univerſæ carnis bina induces in arcam. p.87. n.9
8. 1. Recordatus autem eſt Deus Noë, cunctorúmque animantium. p.484. n.23
2 Clauſi ſunt fontes abyſſi, & cataractæ cœli. p 578. n 91
20 Ædificavit Noë altare Deo. p.198. num 90. p 665. n 395
18 Erant ergo filii Noë, qui egreſſi ſunt de arca, Sem, Cham, & Japhet. p 242. n.28
24 Evigilans autem Noë ex vino, cum didiciſſet, quæ fecerat filius ſuus minor. pagina 242. num.28

11. 6. Cœpe

11. 6. Cœperunt hoc facere,nec deſiſtent à cogitationibus ſuis : Venite igitur.p.217.n.100. & pag.371. num.44. & pag 420. n.7. & p 423. n.64
31 Tulit Thare filium ſuum , & eduxit eum de Ur Chaldæorum , ut irent in terram Chanaam. p.189. n.29
12.1. Exi de terra tua , & de cognatione tua. p.28. n.184
6 Cúmque veniſſent in eam , pertranſivit Abraham terram uſque ad locum Sichem. p.89. n.19.
12 Dixit Saraï uxori ſuæ : Novi , quod pulchra ſis mulier , & quod cum viderint te Ægyptii , dicturi ſunt uxor illius eſt , & interficient me. p 316. n.108
13.9. Ecce univerſa terra coram te eſt ; recede à me , obſecro : ſi ad ſiniſtram ieris , ego dexteram tenebo ; ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. p.170. n.87
12 Loth moratus eſt in oppidis , quæ erant circa Jordanem, p.468. n.32
12 Homines Sodomitæ peſſimi erant , & peccatores coram Deo. p 461. n.108
14. 18. At verò Melchiſedech , Sacerdos Dei altiſſimi benedixit ei. p.658. n 450
15. 2. Dominus Deus , quid dabis mihi , ego vadam abſque liberis. p.330 n.19
3 Mihi autem non dediſti ſemen , & ecce vernaculus meus hæres meus erit. p.162. num.57
5 Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes : ſic erit ſemen tuum. p.501. n.54
9 Sume tibi vaccam , turturem , & columbam. p.498. n.38
16.2. Ecce concluſit me Dominus ne parerem, ingredere ad ancillam meam , ſi fortè ſaltem ex illa ſuſcipiam filios. p 276. n.16. & p.168. n.75
7 Invenit eam Angelus Domini juxta fontem. p 428. n.97
8 A facie Saraï dominæ meæ ego fugio. p 173. n.109. & p.250. n.82
13 Tu Deus , qui vidiſti me. p.80.n.76
17. 1. Apparuit ei Dominus , dixitque ad eum, ego Dominus Omnipotens , ambula coram me & eſto perfectus. p.135. n.66
3 Cecidit Abraham pronus in terram. p.555. num.91
6 Ponam te in gentibus , & reges ex te egredientur. p.348. n.15
7 Statuam pactum meum inter me , & te & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno. p.178. n.143
10 Circuncidetur ex vobis omne maſculinum , & circuncidetis carnem præputii veſtri. p.197. n 82
17 Cecidit Abraham in faciem ſuam. pag.80. num.77
18. 1. Apparuit Dominus in convalle Mambre ſedenti in oſtio tabernaculi. p.163. n.43. & p 635. n.218
2 Apparuerunt Abrahamo tres viri prope eum. p 311. n 70
3 Domine , ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum , ſed afferam pauxillum aquæ, & lavare pedes veſtros. p.251. num.84
9 Feſtinavit in tabernaculum ad Saram, dixitque ei, accelera, tria ſata ſimile commiſce, & fac ſubcinericios panes. p 489. n.55
7 Ipſe ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulū tenerrimum, deditq; puero p.606. n.39
15 Negavit Sara dicens, non riſi , timore perterrita. p.467.n.19
17 Dixitque Dominus : Num celare potero Abraham , quæ geſturus ſum . . . .
20 Clamor Sodomorum , & Gomorrhæ multiplicatus eſt , & peccatum eorum aggravatum eſt nimis ; deſcendam , & videbo. p.264. n.176
19. 2. Obſecro , domini , declinate in domum pueri veſtri. p.251. n 84
8 Ingreſſi ſunt ſub umbra culminis mei. pag. 594 n.42
15 Cogebant Loth Angeli dicentes ſurge.Tolle uxorem tuam , & duas filias, quas habes, ne & tu pariter pereas in ſcelere civitatis. p.195. n.67
17 Noli reſpicere poſt tergum. p.419.n.32
22 Feſtina, & ſalvare ibi , quia non potero facere quidquam donec ingrediaris illuc. pag. 161. n.31
23 Sol egreſſus eſt ſuper terram , & pluit Dominus ſuper Sodomam , & Gomorrham ſulphur , & ignem. p.186. n.9
26 Reſpiciénſque uxor ejus poſt ſe , verſa eſt in ſtatuam ſalis. p.379. n 92
30 Aſcendit de Segor , & manſit in monte, duæque filiæ cum eo. p.455.n.80. & p.509 num.112
21.7. Quis auditurum crederet Abraham , quod Sara lactaret filium. p.199. n.94
10 Ejice ancillam,& filiam ejus,non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. p 329. n 12. & p.422. n 61
11 Durè accepit Abraham hoc pro filio ſuo. p.188. n.28
22. 1. Tentavit Dominus Abraham , & ait illi : Tolle filium tuum , quem diligis Iſaac , & offer eum in holocauſtum. p.29. n.186. & p 88. n.110
2 Tolle filium tuum unigenitum , quem diligis Iſaac , & offeres eum in holocauſtum ſuper unum montium , quem monſtravero tibi. p.181. n.162
9 Pergebant ergo pariter , & venerunt ad locum,quem oſtenderat ei Deus. p.88. n.15
12 Non extendas manum ſuper puerum , nec facias illi quidquam. p.357. n.75.& p.453. num.71
12 Nunc cognovi, quod times Deum, pag.35 num.32
13 Levavit oculos Abraham , viditque poſt tergum arietem inter vepres cornibus hærentem ; quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio. pag 350. n.16. & pag 649. num.301.
14 Uſque hodie dictum , in monte Dominus videbit. p.210. n.60. & p.646. n.287
18 Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. p.735. n.218
23. 3. Cúmque ſurrexiſſet ab officio funeris. p.220. n 98
13 Quæſo, ut audias me : dabo pecuniam pro agro, ſuſcipe eam, & ſic ſepeliam mortuum meum in eo. p 363. n.103
16 Appendit pecuniam , quam Ephron poſtulaverat , quadraginta ſiclos argenti. p.641. num.110

24.14. Puella, cui ego dixero, inclina hydriam tuam, ut bibam; & illa reſponderit bibe, quin & camelis tuis dabo potum, ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac. pag.362. n.104.& p.440.n.45
35 Dominus benedixit Domino meo valdè, & magnificatus eſt, & dedit ei boves, oves, argentum, & aurum, ſervos & ancillas. p.362. n.106
56 Nolite me retinere, quia direxit Dominus viam meam. p.484. n 28
64 Qui introduxit eam in cubiculum matris ſuæ Saræ, & accepit eam uxorem, & in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, temperaret. p.130. n 34
25.22. Collidebantur in utero ejus parvuli. p.12. num.70
25 Qui prior egreſſus eſt, rufus erat, & totus in morem pellis hiſpidus; protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu. p.250. n.77
34 Abiit parvipendens, quod primogenita vendidiſſet. p 347. n 7
26.1 Orta ſuper terram abiit Iſaac ad Abimelech regem Palæſtinorum in Gerara. Apparuitque ei Dominus & ait: ne deſcendas in Ægyptum. p 92. n.37
13 Et locupletatus eſt homo, & ibat proficiens, atque ſuccreſcens. p.620 n.124
32 Venerunt ſervi Iſaac annunciantes ei de puteo quem foderant. p.472. n.54
27.1. Caligaverunt oculi ejus. p 332.n.32
17 Dedit pulmentum, & panes, quos coxerat. p.660. n.302
11 Noſti, quod frater meus Eſau homo piloſus ſit, & ego lenis; ſi attrectaverit me pater meus, & ſenſerit, timeo ne putet, me ſibi voluiſſe illudere. p.554. n 77
20 Quomodo tam citò invenire potuiſti, fili mi? Qui reſpondit. Voluntas Dei fuit, ut cito occurreret mihi. p.276. n.18
27 Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Deus. p.494. n.9. & p.639. n.244
60 Vix Iſaac ſermonem impleverat, & egreſſus Jacob foras, venit Eſau. p 386. n.143
34 Auditis Eſau ſermonibus patris irrugiit clamore magno. p.347. n.7
35 Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem. p.623. n.142
38 Irrugiit clamore magno, cumque ejulatu magno fleret. p.368. n.30
39 Cumque ejulatu magno fleret, motus Iſaac dixit ad eum: in pinguedine terræ & in tore cœli deſuper erit benedictio tua. p.251. num.89
40 Fratri tuo ſervies. p.79. n.74
43 Conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Hiran. p.127. n.14
45 Cur utroque orbabor filio in uno die. pag. 355. n.59
28. 2. Vade ad domum Bathuel. p.127. n.14
3 Deus autem omnipotens benedicat tibi. pag. 611. n.75
11 Cumque veniſſet ad quendan locum & vellet in eo requieſcere. p.689. n.9
12 Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ dicentem. p.165. n.39. & p.238. n.37
18 Erexit lapidem in titulum fundens oleum deſuper. p.191. n.47. p.360. n.92
22 Lapis iſte vocabitur domus Dei p.108.n.19
29. 2. Vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum, nam ex illo adaquabantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur. p 7. n.33. & p.10. n.57
9 Ecce veniebat Rachel; quam cum vidiſſet, Jacob, & ſciret conſobrinam ſuam, oveſque Laban avunculi ſui, amovit lapidem quo puteus claudebatur, & adaquato grege oſculatus eſt eam. p.155. n.61
14 Poſtquam impleti ſunt dies menſis unius, dixit: Num quia frater meus es, gratis ſervies mihi. p 78. n.66
32 Vidit Dominus humilitatem meam. p.331. num.23
34 Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus. p.310.n.62
31. 1. De patris noſtri facultate ditatus eſt Jacob, & factus eſt inclytus. p.77. n 59
13 Apparuit Deus Jacob dicens, Ego ſum Deus Bethel, ubi unxiſti lapidem, & votum voviſti mihi. p.142.n.103
14 Reſponderunt Rachel, & Lia, nunquid habemus reſidui quicquam in facultatibus, & hæreditate patris noſtri; non ne quaſi alienos reputavit nos. p.377. n.81
28 Cur ignorante me fugere voluiſti, nec indicare mihi: non es paſſus, ut oſcularer filios meos, & filias. p.115.n 72
20 Noluit itaque Jacob confiteri ſocero ſuo, quod fugeret. p.128. n.25
29 Et nunc quidem valet manus mea tibi reddere malum, ſed Deus patris veſtri heri dixit mihi. p.450. n.52
33 Ingreſſus itaque Laban tabernaculum Jacob, & Liæ, & utriuſque famulæ non invenit; cumque intraſſet tentorium Rachelis, illa feſtinans abſcondit. p.455. n.79
37 Quid inveniſti de cuncta ſubſtantia domus tuæ: pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis; & judicent inter me, & te. p.382. n.101
32. 2. Ipſi Jacob fuerunt ei obviam Angeli Dei, quos cum vidiſſet ait: Caſtra Dei ſunt hæc. p 121. n.42. & p.364. n.7
25 Tetigit nervum femoris ejus, & ſtatim emarcuit. p 16. n.69. & p.289. n.106
26 Non dimittam te donec benedixeris mihi. p 350. n.29
33. 4. Currens itaque Eſau obviam fratri ſuo, amplexatus eſt eum, ſtringenſque collum ejus & oſculans flevit. p.108. n.24
7 Extremi Joſeph, & Rachel adoraverunt. p.106. n.27
35. 1 Surge, & aſcende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi quando fugiebas Eſau fratrem tuum. paginâ 406. num.118
2 Convocata omni domo ſua, ait: abjicite Deos alienos, qui in medio veſtri ſunt, & mundamini ac mutate veſtimenta veſtra. p.247. 58
19 Mortua eſt Rachel. p.647. n.291
37. 2. Accuſavit apud patrem fratres ſuos crimine peſſimo. p.142.n.107
3 Iſraël diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos. p.312. n.82. & p.506. n.89

4. Viden

4 Videntes autem fratres ejus, quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum. p.191. n.46
9 Aliud quoque vidit ſomnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi per ſomnium, quaſi Solem, & Lunam, & Stellas undecim adorare me. p.377. n.78
10 Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram? ibid. n 77
19 Ecce ſomniator venit, venite occidamus eum. p.25. n.161
25 Portantes aromata, & reſinam, & ſtactem in Ægyptum. p.606. n.40
28 Extrahentes eum de ciſterna vendiderunt Iſmaëlitis viginti argenteis. p.509. n.107
33 Fera peſſima devoravit Joſeph p.115.n 69. & p.25. n.161
38. 14 Depoſitis viduitatis veſtibus aſſumpſit theriſtrum, & mutato habitu ſedit in bivio, quam cum vidiſſet Judas, ſuſpicatus eſt eſſe meretricem. p 255. n.155
27 Atque obſtetrix ligavit coccinum. p.261. num.128
29 Illo verò retrahente manum, egreſſus eſt ter, dixitque mulier, quare diviſa eſt propter maceria. pag.396. num.58. & p.506. num 90
39. 1. Ductus eſt in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, Princeps exercitus; invenitque Joſeph. p.9. n.52
5 Benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Joſeph. p.319. n.121
11 Accidit, ut quadam die intraret Joſeph domum, & operis quippiam abſque arbitris faceret. p 257. n.129
12 Relicto in manu ejus pallio, fugit foras. p.499. n.42
14 En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis, ingreſſus eſt ad me, ut coïret mecum. p.437. n.26
20 Tradidit eum in carcerem. p.571. n.90
40. 8. Nunquid non Dei eſt interpretatio; referte mihi, quid videritis. p.78. n 63
13 Poſt tres dies recordabitur Pharao miniſterii tui, & reſtituet te. p.305. n.33
14 Memento mei, cum bene tibi fuerit, ut ſuggeras Pharaoni, ut educat me de iſto carcere, quia furto ablatus ſum de terra Hebræorum. p.202. n.15. & p.219. n.69. & p.512. n.132
16 Ego vidi ſomnium, quod tria caniſtra farinæ haberem ſuper caput meum. p.656. num.342
21 Nullum ſaturitatis dedere veſtigium, ſed ſimili macie, & ſqualore torpebant. p.186 n.52. & p 662. n.375
38 Num invenire poterimus talem virum, qui ſpiritu Dei plenus ſit. p.375. n 69
43 Fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum. p.304. n.29
42. 2. Quare negligitis, audivi, quod venundetur triticum in Ægypto, deſcendite, & emite. p.605. n.36
6 Cúmque adoraſſent eum fratres ſui, & agnoviſſet eos, quaſi ad alienos durus loquebatur. p.160. n.27
10 Non eſt ita Domine, ſed ſervi tui venerunt, ut emerent cibos, omnes filii unius viri ſumus. p.240. n.11
43. 11. Sic, ſi neceſſe eſt, facite, quod vultis, & deferte viro munera. p.280. n 38
33 Sederunt cum eo. p.643. n.261
45. 5. Nolite pavere, neque durum eſſe vobis videatur, quod vendidiſtis me in his regionibus; pro ſalute veſtra miſit me Deus ante vos. p.467. n.20
24 Ne iraſcamini in via. p.598. n.68
46. 3. Noli timere deſcendere in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te. p.383. num.122
6 Ad peregrinandum in terra tua venimus; quo audito, rex ait: in optimo loco fac eos habitare. p.211. n.64
9 Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum. p.91. n.36
12 Alebat eos, & omnem domum patris ſui. p 582. n.151
29 Pone manum tuam ſub femore meo, & facies mihi miſericordiam, ut non ſepelias me in Ægypto, ſed dormiam cum patribus meis p 618. n.112
48. 3. Deus Omnipotens, qui apparuit mihi in Luza, benedixit mihi. p.485. n.32
5 Ephraim, & Manaſſes, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. pag.186. numer.13
14 Extendens manum dexteram poſuit ſuper caput Ephraim. p.405. n.110
22 Do tibi partem unam, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. p.386. n.140. & p.405. n.111
49. 3. Ruben primogenitus meus. pag. 419. num.34
4 Ruben effuſus es, ſicut aqua, non creſcas. p.186. n.12.
5 Simeon, & Levi vaſa iniquitatis. pag.382. num.112
6 Simeon, & Levi vaſa bellantia iniquitatis, maledictus furor eorum. p.186. n.12
8 Juda te laudabunt fratres tui, manus tua in cervicibus inimicorum. p.494. n.45. & p.668. n.238
9 Catulus leonis Juda, ad prædam fili mi aſcendiſti; requieſcens accubuiſti, ut Leo, & quaſi leæna; quis ſuſcitabit eum. p.84. num.112. & pag.111. num.41. & pag.474. num.64
19 Non auferetur ſceptrum de Juda. pag.43. num.75
11 Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem fili mi, aſinam ſuam. pag.119. numer.118
15 Suppoſuit humerum ſuum ad portandum. p 78. n.69
16 Dan judicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus. pag.199. num 93. & pag 305. num. 33
17 Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens ungulas equi, ut cadat aſcenſor ejus retro. p.110.n.40
20 Aſer pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus. p.586. n.180
22 Filius accreſcens Ioſeph, decorus aſpectu, filiæ diſcurrerunt ſuper murum. p.544. num.20
26 Deſiderium collium æternorum. p.346. num 3
50. 24. Poſt mortem meam Deus viſitabit vos, aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto. p.128. n.26. p.499. n.44. & p.555. n.87

Ex libro Exodi.

Cap.1. PRæcepit Pharao omni populo ſuo dicens : Quidquid maſculi ſexus natum fuerit, in flumen projicite, quidquid fœminini, reſervate. p.544. n.19
2. 2. Concepit, & peperit filium, videns eum elegantem abſcondit tribus menſibus, cúmque eum celare non poſſet. p.557. n.76
5 Ecce deſcendebat filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine, & puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei quæ cum vidiſſet fiſcellam in papyrione, miſit unam ex famulis ſuis, & allatam aperiens, cernenſque in ea parvulum vagitantem; ait : de infantibus Hebræorum eſt. p.96 n.66
14 Quis te conſtituit principem, aut judicem ſuper nos? p.444. n.29
15 Pharao quærebat occidere Moyſem, qui fugit de conſpectu ejus. p 59 n 50
3. 1. Moyſes paſcebat oves Jethro, cumque minaſſet gregem ad interiora deſerti. p.469. num.37
2 Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat, quod rubus arderet, & non combureretur. p 309. n 59. & 60. & pag.120. n.102. & p.532. n.83
6 Ne appropies huc, ſolve calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. pag.88. n.15. p.116. n.114. & p.646. n.287
7 Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi propter duritiem eorum, qui præſunt operibus, deſcendi, ut liberem eum. p.19. n.119
15 Hæc dices filiis Iſraël, Dominus Deus Patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob, miſit me ad vos, hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum in generationem, & generationem. p.262. n.28
18 Ingrediaris tu, & ſeniores Iſraël ad regem Ægypti. p.504. n.75
21 Dabo gratiam populo huic coram Ægyptiis, & cum egrediemini, non exibitis vacui : ſed poſtulabit mulier à vicina ſua, & ab hoſpita ſua vaſa argentea. pag.199. num.97
22 Poſtulabit mulier à vicina ſua, & ab hoſpita ſua vaſa argentea, & aurea, ac veſtes, ponetiſque eas ſuper filios, & filias veſtras, & ſpoliabitis Ægyptum. pag.231. num.187
4. Ait Deus : Projice in terram : projecit, & verſa eſt in colubrum, itaut fugeret Moyſes : Dixit ei Dominus, extende manum tuam, & apprehende caudam ejus : extendit, & tenuit, & verſa eſt in virgam. p.87. n.7
10 Obſecro Domine, non ſum eloquens ab heri, & nudius tertius, ex quo locutus es ad ſervum tuum; impeditioris, & tardioris linguæ ſum. p.365. n.11. & p.487. n 42
12 Ego ero in ore tuo, docebóque quid loquaris. p.121 n.106
24 Cum Moyſes eſſet in itinere in diverſorio, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum. p.13. n 76 & p.353 n.45
25 Tulit illico Sephora acutiſſimam petram, & circuncidit præputium filii. pag.340. numero 15
30 Locutuſque eſt Aaron omnia verba quæ dixerat Dominus ad Moyſen, & fecit ſigna coram populo, & credidit populus quod viſitaſſet Dominus filios Iſraël. p.23. n.150. & p.93. n.46
31 Reddidit populus; & audierunt quod viſitaſſet Dominus filios Iſraël, & proni adoraverunt. p.162. n.42
5. 6. Præcepit in die illa præfectis operum, & exactoribus populi dicens, nequaquam ultra dabitis paleas. p.366. n.20
7. 1. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis. p.301. n.8. & p.339. n.59. & 60
1 Aaron frater tuus erit Propheta tuus. p.119. num.94
9 Dices ad Aaron : Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, & ſervis ejus, quæ verſa eſt in colubrum. pag 374. num 66
11 Vocavitque Pharao ſapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes ſuas. p 556. n.92
12 Devoravit Virga Aaron virgas eorum. p 652. n.317
22 Fecerunt ſimiliter malefici Ægyptiorum incantationibus ſuis. p.545. n.26
8. 9. Conſtitue mihi, quando deprecor pro te; & pro ſervis tuis. pag.446. n.30. & p.450. num 53
19 Digitus Dei eſt hic. p 376. n 73. & p 371. num.102
24 Venit muſca graviſſima. p.483 n.21
9. 15. Nunc extendens manum percutiam te, & populum tuum peſte, peribiſque de terra, idcirco autem poſui te, ut oſtendam in te fortitudinem meam. p.476. n.79
12. 3. Ut tollat unuſquiſque agnum per familias ſuas, & edent carnes nocte illa aſſas igni. p.79. n.70 & p 337. n.63. & p 606. n.41
5 Erit agnus abſque macula. p.445. n.19
9 Immolabit hœdum multitudo filiorum Iſraël ad veſperam. pag.3. num.13 & p 630. num 284
8 Et edent nocte illa carnes aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus pag. 345. n 122. & p 657. n.349
11 Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter. pag.29. n.187. & p.618. n.114. & p.486. n.40
13 Erit vobis ſanguis in ſignum : videbo ſanguinem, & tranſibo. p.654. n.330
14 Habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eum ſolemnem Domino in generationibus veſtris. pag.565. num.29
16 Dies prima erit ſancta, atque ſolemnis, & dies ſeptima eadem feſtivitate venerabilis. p.3. n.14
23 Tranſibit Dominus percutiens Ægyptios, & non ſinet, percuſſorem ingredi domos veſtras, & lædere. p.389 n.139
16 Cum dixerunt vobis filii veſtri quæ eſt religio iſta? Dicetis eis. Victima tranſitus Domini. p.457. n 87
42 Nox iſta eſt obſervabilis Domino, quando eduxit vos de terra Ægypti. pag 562. num.28

24.21. Cum

14. 21. Cum extendiſſet Moyſes manum ſuper mare, abſtulit illum Dominus; & vertit in ſiccum & diviſa eſt aqua. p.592. n.31
24 Jamque advenerat vigilia matutina, & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum per columnam ignis interfecit exercitum eorum. p.474. n.63.
15. 1. Cantemus Domino, equum, & aſcenſorem, projecit in mare. p.452. n.65
5 Deſcenderunt in profundum quaſi lapis. p.88. n.13
9 Dixit inimicus, perſequar, & comprehendam, dividam ſpolia, & implebitur anima mea. p.71. n.12. & p.386. n.138
9 Evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. p.545. n.27
10 Quaſi plumbum in aquis vehementibus. p.324. n.16.
16 Irruat ſuper eos formido, & pavor; fiant immobiles donec pertranſeat populus tuus Domine. p.303. n.19
20 Maria propheteſſa ſoror Aaron ſumpſit tympanum in manu ſua. p.593. n.38
26 Si audieritis vocem Domini Dei tui, & quod rectum eſt coram eo feceris, & obedieris mandatis ejus, cuſtodieriſque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem poſui in Ægypto, non inducam ſuper te. p.7. n.34
16. 3. Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium. p.577. n.123
4 Dixit Dominus ad Moyſem, ecce ego pluam vobis panes de cœlo. p.72. n.243
8 Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum. pag.47. n.43. & p.119. num.96
13 Aſcendens coturnix cooperuit caſtra, mane quoque ros jacuit per circuitum caſtrorum. p.615. n.98
16 Colligat unuſquiſque quantum ſufficit ad veſcendum, gomor per ſingula capita. p.581. n.148
21. Colligebant autem mane ſinguli quantum poterat ſufficere ad veſcendum. pag.500. num.51
17. 10. Moyſes & Aaron, & Hur aſcenderunt in verticem collis, cúmque levaret Moyſes manus, vincebat Iſraël. p.70. n.5
11 Cúmque levaret manus Moyſes, vincebat Iſraël; ſi autem paululum remiſiſſet, vincebat Amalec. p.64. n.29
18. 12. Obtulit Jethro cognatus Moyſi holocauſta, & hoſtias Domino, venerunt Aaron, & omnes ſeniores Iſraël, ut comederent panem. p.624. n.150
15 Venit ad me populus quærens ſententiam Dei. p.143. n.112
18 Stulto labore conſumeris tu, & populus tuus iſte, qui tecum eſt, ultra vires tuas eſt negotium. p.305. n.36
19. 1. Menſe tertio egreſſionis Iſraël de terra Ægypti, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinaï. p.365. n.8
5 Si audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. p.351. n.33
10 Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie, & cras lavent veſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium. p.92. n.39
12 Cavete, ne aſcendatis in montem, ne tangatis fines illius, qui tetigerit montem, morte morietur. p.95. n.58
20. 5. Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem. p.526. num.50
8 Memento, ut diem Sabbati ſanctifices. pag. 564. n.30
20 Non habebis Deos alienos. p.643. n.267
21 Moyſes acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus. p.87. n.1.
25 Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus; ſi enim lavaveris cultrum ſuper eo, polluetur. pag.27. num.176
21. 15. Qui percuſſerit patrem ſuum, aut matrem morte moriatur. p.342. n.98
20 Qui percuſſerit ſervum ſuum, vel ancillam ſuam virga, & mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit. pag.104. num.38
22. 29. Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere. p.248. n.95
23. 20. Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducet in locum, quem paravi. pag.17. num.105
24. 1. Adorabitis procul, ſolúſque Moyſes aſcendet, & illi non appropinquabunt. pag.256 num.117
7 Omnia, quæ dixit tibi, Deus, ut faciamus, faciemus, & audiemus te. pag.449. num 49
18 Et fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. p.72. n.22
25. 24. Facies menſam de lignis Setim, faciéſque illis labium per circuitum. pag.614. num 89
30 Pones ſuper menſam panes propoſitionis in conſpectu meo ſemper. pag. 582. num 156
25 Facies, & candelabrum ductile de auro mundiſſimo, haſtile ejus, & ſphærulas, & lilia ex ipſo procedentia. pag. 281. num.47
28. 33. Deorſum vero ad pedes ejuſdem tunicæ per circulum quaſi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis. p.314. num.98
38 Ut placatus ſit eis Deus. p.25. n.166
31. 2. Ecce vocavi ex nomine Beſeleel, & implevi eum ſpiritu Dei; ſapientia, & intelligentia & ſcientia in omni opere. pag 381. numero 107
18 Deditque Dominus Moyſi duas tabulas teſtimonii lapideas. p.645. n.279
32. 2. Fac nobis Deos, qui nos præcedant p.390. num.11
4 Formavit opere fuſorio, & fecit vitulum conflatilem. p.79. n.75
5 Ædificavitque altare coram eo, & præconis voce clamavit dicens, cras ſolemnitas Domini eſt. p.51. n.122
10 Dimitte me, ut iraſcatur furor meus, & deleam eos. p.479. n.98
19 Iratus valde projecit duas tabulas, & fregit eas ad radicem montis. p.495. n.17. & p.526. n.53

20 Arripiens vitulum combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem, quam ſparſit in aquam. p 610. n.66

29 Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, unuſquiſque in filios, & fratre ſuo, ut detur vobis benedictio. pag. 150. n.39. & p.512. n 131. & p 533. n.97

9 Deſcendebat columna nubis, & ſtabat ad oſtium, loquebaturque cum Moyſe, cernentibus univerſis, quod columna ſtaret ad oſtium tabernaculi. p.301. n.10

11 Loquebatur Dominus ad Moyſen facie, ad faciem, ſicut homo ſolet loqui ad amicum ſuum. p 99. n.24

12 Novi te ex nomine. p.81. n 81

23 Ego oſtendam tibi omne bonum, videbis poſteriora mea. p.230. n.182

344. Moyſes ergo excidit duas tabulas lapideas, quales antea fuerant. p 35. n.29. & pag 33. num.37

Ex Levitico.

Cap.17. Sanguinem quoque omnis animalis non ſumetis in cibo. p.181. n 77 78

21. 10. Caput ſuum non diſcooperiet, & veſtimenta non ſcindet. p 12. n 73

22. 14. Qui comederit de ſanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo, quod comedit, & dabit Sacerdoti in ſanctuarium. p.254. n.102

23.10. Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulum ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad Sacerdotem. p.54. n.15

25.4. Septimo anno Sabbatum erit terræ, agrum non feres, vineam non putabis, quæ ſponte gignet humus, non metes. pag. 564. num.38

26.9. Reſpiciam vos, & creſcere faciam. p.565. num.43.

Ex Numeris.

Cap.11.5. In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia; anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi Manna 495. n.16. & p 522. n.26. & p 583. n.161

14 Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum. p.520. n.10

18 Bene nobis erat in Ægypto. p.16. n 90

21 Sexcenta millia peditum hujus populi ſunt, & tu dicis, dabo eis eſum carnium menſe integro. p 572. n.93

33 Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus eſt in populum. p.569. n.74

12. 6. Audite ſermones meos: ſi quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. p.262. n.167

13. 14. Quem portaverunt duo viri. p.650. n.306

34 Populus, quem aſpeximus, proceræ ſtaturæ eſt. Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere Giganteo. p.17. num.105

14. 4. Dixeruntque alter ad alterum, conſtituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum. ibid. n.105

24 Ait Dominus, ſervum autem meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram. p 135. n.63

16.46. Tolle thuribulum, & pergens cito ad populum, ut roges pro eis. Quod cum feciſſet Aaron, cucurrit ad mediam multitudinem. p.77. n.60

17 8. Regreſſus invenit, germinaſſe virgam Aaron in domo Levi, & turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas formata ſunt. pag. 474. numero 95

20.8. Ait Deus Moyſi, Tolle virgam & congrega populum, tu, & Aaron loquantur ad petram coram eis. pag.72. n.20. & p.554. num.64

215. Anima noſtra nauſeat. p.466. n.404

9 Quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. p 358. n.83

22.55. Ecce egreſſus eſt populus ex Ægypto, qui operuit ſuperficiem terræ, ſedens contra me: Veni igitur, & maledic populo. p.288. num.152

12 Neque maledicas populo, quia benedictus eſt. p 354. n.66

41 Duxit eum ad excelſa Baal, & intuitus eſt extremam partem populi. pag.376. numer.71

23 7. Veni, inquit, maledic Jacob; propera, & deteſtare Iſraël. p.106. n.8

25.13. Ecce do ei pacem fœderis & erit tam ipſi, quam ſemini ejus pactum Sacerdotii ſempiternum. p.533 n.97

27.29. Dabis partem gloriæ tuæ. pag.501. numer.56

Ex Deuteronomio.

Cap.4.24. Deus noſter ignis eſt. p.47. n.101. & p.336. n.63. & p.523. n.86

6.5. Diliges Dominum Deum tuum ex tota fortitudine tua. p 350. n.24

9. 16. Vidiſſemque vos peccaſſe Domino Deo veſtro, & feciſſe vos vitulum conflatilem. p.497. n 98

10.12. Diliges Dominum in toto corde tuo, in tota anima tua. p.350 n.25

16.1. Obſerva menſem novarum frugum, & verni primum tempus, ut facias Phaſe Domino Deo tuo. p.53. n.1

17.3. Adorantes omnem militiam cœli. pag.172 num.99

6 In ore duorum, aut trium teſtium ſtat omne verbum. p.306. n.39

18. Non habebunt Sacerdotes, & Levitæ, & omnes, qui de eadem tribu ſunt, partem & hæreditatem cum reliquo Iſraël. pag.34. num.23

19 Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam. p.52. n.128

23.45. Si intraverit in ſegetem amici tui frange ſpicas, & manu conteres, falce autem non metes. p.55. n.28

25 4. Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas. p.194. n.59

28.23. Sit cœlum, quod ſupra te eſt, æneum, & terra, quam pedibus calcas, ferrea. p.450. num.51

32.11. Sicut Aquila provocans ad volandum pullos

los ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum, atque portavit in humeris ſuis. pag.289. n.105. & p 511. num.127
24 Devorabunt eos aves morſu amariſſimo. p 448. n.41
33. 3. Et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. p.179. n.34
15 Aſer ferrum, & æs calceamentum ejus; ſicut dies juventutis tuæ, ita ſenectus tua. p.615. n.99
3.46 Et non cognovit homo ſepulchrum ejus, uſque in præſentem diem. pag 391. n 5. & p.585. n.175
10 Non ſurrexit ultra Propheta in Iſraël, ſicut Moyſes. p.226. n.154. & 156

Ex Ioſuë.

Cap.2. 9. Irruit in nos terror veſter. p.137. n.76
12 Iurate mihi per Dominum, utquemadmodum ego feci miſericordiam vobiſcum, ita & vos faciatis cum domo patris mei. p.251. n.87
6. 17. Tradit Dominus vobis civitatem; ſitque civitas hæc anathema, & omnia, quæ in ea ſunt Domino. Sola Rahab meretrix vivat cum univerſis, qui cum ea in domo ſunt. p.24. n.153
7. 18. Cujus domum in ſingulos dividens viros, invenit Acham filium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda. p.195. n.73

Ex libro Iudicum.

Cap. 4. 4. Debbora Prophetiæ dono. p.391 num.24
5 Debbora judicat populum in illo tempore, ſedebat ſub palma, & aſcendebant ad eam filii Iſraël. p.489. n.56
6.14. Vade in hac fortitudine tua liberabis Iſraël. p.368. n.27
33 Igitur omnis Madian, & Amalech, & orientales populi congregati ſunt ſimul, & tranſeuntes Jordanem, caſtrametati ſunt in valle Jezraël p.452. n.62
36 Si ſalvum facis per manum meam Iſraël, ſicut locutus es, ponam hoc vellus lanæ in area. p.410. n.142. & p.647. n.292
Si ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas. p.5. n.24
13 Vidi ſomnium, & videbatur mihi quaſi ſubcinericius panis ex hordeo volvi, & in caſtra Madian deſcendere. pag.653. n.327. & 328
9. 8. Ierunt ligna, ut ungerent ſuper ſe regem, dixerúntque olivæ, impera nobis. p.359. num.89
13. 2. Erat autem vir quidam de Saraa, & de ſtirpe Dan. p.389. n.9
7 Reſpondit mihi: ecce concipies, & paries filium, erit enim puer Nazaræus ab infantia ſua, & ex utero matris ſuæ uſque in diem mortis ſuæ. p.220 n.118
25 Crevitque puer, cœpitque ſpiritus Domini eſſe cum eo in caſtris Dan inter Saraa, & Eſthaol. p.155. n.60
1.22. Poſt aliquod vero tempus jam capilli ejus renaſci cæperant, & Principes Philiſthinorum convenerunt in unum, ut immolarent hoſtias pacificas Dagon Deo ſuo. p.204. n.22. & p 417. n.23

Ex Ruth.

Cap.1.20. Ne me vocetis Noëmi, id eſt, pulchram, ſed vocate me mara, quia amaritudine valde replevit me omnipotens. p.185. n.8
3.10. Benedicta es à Domino filia, & priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti. pag.190. num.35
4.11. Faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, ſicut Rachel, & Lian, quæ ædificaverunt domum Iſraël. p.15. n.92

Ex 1. Regum.

Cap.1.5. Annæ autem dedit partem unam triſtis, quia Annam diligebat. p.194. n 60
2. 1. Exultavit cor meum in Domino. pag 598. num.64
17 Retrahebant homines à ſacrificiis. p.606. num.286
10 Vocavit tertio Samuëlem. p 75. n.45
12 Incipiam, & complebo. p.217. n.100
4. 18. Dominus eſt, quod bonum eſt ante oculos ſuos, faciat. p 330. n.20
13. Sedebat ſuper ſellam contra viam ſpectans. p.565. n.48
5. 3. Altera die ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini. p 383. n.117
8. 7. Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. p.75. n.4
9. 19. Aſcende ante me in excelſum, ne comedatis mecum hodie. p 90. n.25
10. 1. Dicens: Unxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in Principem, & liberabis populum ſuum de manibus inimicorum. pag. 343. n.23.
17 Convocavit Samuël populum ad Dominum in Maſpha. p.90. n.25
20 Cecidit ſors tribus Benjamin, & applicuit tribum Benjamin, & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit uſque ad Saül filium Cis. pag.60. num.58, & p.72. num.25
11.2. In hoc feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum oculos dextros. pag.370. num.38
12. 18. Clamavit Samuël ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluvias in die illa. pag. 368. n.27
20 Servite Domino in toto corde veſtro. p.198 num 91
13. 20. Deſcendebat omnis Iſraël ad Philiſthiim, ut exacueret unuſquiſque vomerem ſuum, & ſecurim. p.393. n.34
14.12. Aſcendite ad nos, & oſtendemus vobis rem. p.35. 30
44 Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Jonatha. p.56. n 32
15. 30. Peccavi, ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei, pag.406. n.116. & p.556. n.96
19. 1. Providi in filiis ejus mihi regem. pag.72. n.17. & p.485. n 33

9 Num coram Domino eſt Chriſtus ejus? p.74. & 76. n.42. & p.333. n.37.
12 Erat autem David rufus & pulcher aſpectu. p.106. n.7.
14 Tulit Samuël cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus. p.303. n.23.
17.8. Nunquid ego non ſum Philiſthæus, & vos Servi Saül? Eligite vobis virum, & deſcendat ad ſingulare certamen. p 490. n.64.
29 Quid dabitur viro, qui percuſſerit Philiſthæum hunc? p.377. n.79
34 Paſcebat ſervus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel urſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos. p.465. n.8
55 Ait ad Abner; de qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcens. p.304. n.25
18. 4. Nam expoliavit ſe Jonathas tunica qua erat indutus, & dedit eam David, & reliqua veſtimenta ſua uſque ad gladium, & arcum ſuum, & uſque ad balteum pag 166. n 69. & p.377. n.57. & p.391. n.20.
7 Percuſſit Saül mille, & David decem millia, iratúſque eſt Saül nimis, & diſplicuit ſermo in oculis ejus. p.282. n.56
10 Tenebat Saül lanceam, & miſit eam putans quod configere poſſet David cum pariete. p.470. n.42
18 Quis ego ſum, ut fiam gener regis? p.448. num.42
21. 1. Fugit David, venit autem David in Nobe ad Achimelech Sacerdotem, & obſtupuit Achimelech, eo quòd veniſſet David. Et dixit ei: Quare tu ſolus, & nullus eſt tecum? p.36. n.35. & p.275. n.8. & 9
9 Ecce hic gladius Goliath Philiſthæi involutus pallio poſt Ephod. p.272. n.235
22. 14. Quis in omnibus ſervis tuis ſicut David fidelis, & gener regis pergens ad imperium tuum. p.394. n.43
18 Irruit in Sacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta quinque viros veſtitos Ephod. p.572. n.96
22 Sciebam in die illa, quod, cum ibi eſſet Doeg Idumæus, procul dubio annunciaret Saüli. p 567. n 59
23. 26 Deſperabat ſe poſſe evadere à facie Saül? itaque Saül, & viri ejus in modum coronæ cingebant David, & viros ejus. pag.6. num 31
24. 5. Ecce, dies qua locutus eſt Dominus ad te, Ego tradam tibi inimicum tuum in manibus tuis, ut facias ei ſicut placuerit in oculis tuis. p.159. n.21
6 Præcidit oram chlamydis Saül ſilenter. Poſt hæc percuſſit David cor ſuum, eo quod abſcidiſſet oram chlamydis. p.467. n.24
8 Confregit viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos, ut conſurgerent in Saül. pag. 287. n.95
11 Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea, ſed pepercit tibi oculus meus. pag 376. n.72. & p 417. n.27
15 Quem perſequeris Rex Iſraël? canem mortuum perſequeris, & pulicem unum. p.108. num.23
23 David, & viri ejus aſcenderunt ad tutiora loca. p 283. n.62
25.7. Nec aliquando defuit eis quidquam de grege omni tempore, quo fuerunt vobiſcum. p.598. n.65
10 Hodie increverunt ſervi, qui fugiunt dominos ſuos. p.170. n.86
25 Quoniam ſecundùm nomen ſuum ſtultus eſt. p 530. n.74
35 Vade pacificè in domum tuam ecce audivi vocem tuam, & honoravi faciem tuam. p.403. n.96
26.7. Dormiebat Saül, & Abner, & populus in circuitu. p.466. n.14
12 Tulit igitur David haſtam, & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saül & abierunt; & non erat quiſquam, qui videret, & intelligeret. p.109. n.29. p.467. n.24

Ex 2. Regum.

Cap. 1.4. Saül, & Jonathas filius ejus interierunt. p.211. n.67
6. Caſu veni in montem Gelboë. p.187. n.17
10 Stans ſuper eum occidi illum, ſciebam enim quod vivere non poterat poſt ruinam, & tuli diadema, quod erat in capite ejus. pag. 461. n.112
21 Montes Gelboë nec ros, nec pluvia veniat ſuper vos, neque ſint agri primitiarum, quia ibi abjectus eſt clypeus fortium. pag. 296. n.54
5. 14 Redde mihi uxorem Michol, quam deſpondi mihi centum præputiis Philiſthinorum. p.448. n.42. & p.504. n.81
5.1. Ecce nos os tuum, & caro tua ſumus, Dominus dixit ad te; tu paſces populum meum Iſraël, & tu eris dux ſuper Iſraël. p.10. n.58. & p.81. & 82. n.93. & 98. & p.38. n.49 & p.330. n.17
6. 6. Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam; itaúſque eſt Dominus indignatione contra Ozam. pag.25. num.366
7. 16. Fidelis erit domus tua, & regnum tuum uſque in æternum ante faciem meam, & thronus tuus erit firmus jugiter. pag.160. num.26
9. 13. Miphiboſeth habitabat in Jeruſalem, quia de menſa regis veſcebatur, & erat claudus utroque pede. p.189. n 32
12. 7. Dixit autem Nathan ad David; Tu es ille vir. p.196. n.74
14. 2. Lugere te ſimula, & induere veſte lugubri. p 191. n.41. & p.246. n.53
6 Duo filii rixati ſunt in agro, & percuſſit alter alterum, & interfecit eum. p.195. n.74
22 Et ait Rex ad Joab: Ecce placatus feci verbum tuum, vade ergo, & revoca puerum Abſalon. p.488. n.48
36 Ponderabat capillos capitis ſui ducentis ſiclis pondere publico. pag.139. num.85. & p 253. n.207
15. 3 Dicebat illi: Videntur mihi ſermones tui boni, ſed non eſt conſtitutus à rege, qui te audiat. p.520. n.11
12 Facta eſt conjuratio valida, populúſque concurrens augebatur cum Abſalon p.123. num.113
17 Egredere, egredere vir ſanguinum, vir Belial. p.261. n.160
8. 14. Tulit tres lanceas in manu ſua, & infixit eas

eas in corde Abſalon. p.113.n.113
18 Abſalon erexerat ſibi, cùm adhuc viveret, titulum, qui eſt in valle regis, dixerat, enim non habeo filium. p.389.n.10
23. 8. Sedens in cathedra ſapientiſſimus Princeps inter tres, & ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus. p.389.n.4
16 Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſthinorum, & hauſerunt aquam de Ciſterna Bethlehem. p.85.n.173
24. 15. Immiſit Dominus peſtilentiam in Iſraël de mane uſque ad tempus conſtitutum, & mortui ſunt de populo. p.552.n.69
17 Ego ſum, qui peccavi, ego iniquè egi: iſti, qui oves ſunt, quid fecerunt. p.112.n.55
18 Aſcende, & conſtitue altare Domino in area Areuna. p.129.n.99

Ex 3. Regum.

Cap.1.5. Ego regnabo: fecit ſibi currus, & equites. p.304.n.29
10 Natham Prophetam non vocavit. pag.79. num.73
21 Eritque, cùm dormierit Dominus meus Rex cum patribus ſuis; ego, & filius meus Salomon peccatores erimus. pag. 259. numero 142
2. 5. Tu quoque noſti, quæ fecit mihi Joab, quæ fecerit duobus principibus. p.488.n 48
10 Sepultus eſt in civitate David. p.185 n.4
3.9. Dabis ſervo tuo cor docile. p.568.n.63
20 Et poſuit eum in ſinu alterius. p 188.n.28
4.32. Locutus eſt Salomon tria millia parabolarum, & fuerunt carmina ejus quinque millia. p.503.n.71
6.25. In menſura pari, & opus unum erat in duobus Cherubin. p.306.n.43
7. 13. Rex quoque Salomon tulit Hiran filium mulieris viduæ de tribu Nepthali, patre Tyro artificem ærarium plenum ſapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. p.187.n.11
8 18. Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans. p.160.n.26
10. 8. Beati viri tui, & beati ſervi tui, qui ſtant coràm te ſemper. pag 402.n.89. & p 410. num.139
13. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia, quæ voluit, & petivit ab eo, exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio. p.191.n.43
30 Apprehendenſque Ahias pallium ſuum novum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes. p 390.n.13
12.28. Fecit Jeroboam vitulos aureos. p 434.n 7
13. 4. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum. p.110.n.39
14.7. Non fuiſti ſicut ſervus meus David, qui cuſtodivit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo. p.350.n.25
12. Tu igitur ſurge, vade in domum tuam, & in ipſo introitu pedum tuorum morietur puer. p.415.n 8
17. 1. Vivit Dominus in cujus conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, & pluvia, niſi juxta oris mei verba. p.20.n.126. & p.250.n 81. & p.533.n.93
6 Et corvi deferebant ei panem, & carnes mane & veſperi. pag.176.n.126. & p.184. n.182. & p.625.n.153
7 Poſt dies autem ſiccatus eſt torrens, non enim pluerat ſuper terram. p.166.n.68
9 Vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi, præcepi enim ibi mulieri viduæ, ut paſcat te. p.496.n.26. & p.585.n.174
12 Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem. p.530.n.76
12 En colligo duo ligna, ut faciam illud mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur. p 528.n.59
13 Veruntamen mihi primum fac de ipſa farinula ſubcineritium panem parvum, & affer ad me.
14 Hæc dicit Dominus, Hydria farinæ non deficiet, nec lecytus olei minuetur uſque in diem in quo Dominus daturus eſt pluviam. p.402.n.91.& p.581.n.150
18 Quid mihi, & tibi vir Dei? Ingreſſus eſt ad me, ut interficeres filium meum. pag.18. num.112
19 Tulit eum de ſinu matris & portavit in cœnaculum, ubi ipſe manebit. pag.18. numero 20
18.4. Aluit centum Prophetas. p.143.n.51
6 Diviſeruntque ſibi regiones, ut circuirent eas, Achab ibat per viam unam, & Abdias per viam alteram. p.205 n.29
12 Tu dicis mihi, vade, dic domino tuo, adeſt Elias: cúmque receſſero à te, ſpiritus Domini portabit te in locum, quem ego ignoro, & ingreſſus nunciabo Achab, & non inveniens interficiet me. p 203.n.21
22 Ego remanſi Propheta Domini ſolus. p.392. num.30
19.2. Hæc mihi faciant dii, & hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam, ſicut animam unius ex illis. p.554.n 78
3 Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit, quocumque eum ferebat voluntas. pag 560. numero 15
5 Cúmque veniſſet, & ſederet ſubter unam juniperum, petivit animæ ſuæ, ut moreretur, projecitque ſe, & obdormuit ſub umbra juniperi. pag.164. num.54. & p 656. num.343
6 Ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi, Surge, & comede. pag.184. n.182. & p.620.n.126. & p 626.n.153.
6 Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ, dixitque illi ſurge, & comede. p.180. n.153. & p.575.n.110. p.602. n.14. p.630.n.185. & p.637.n.231. & p.647.n.293
8 Ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. p.625.n.155. & p.650.n 309
14 Prophetas tuos occiderunt, & derelictus ſum ego ſolus. p.390.n.17. p 533.n.96
19 Miſit pallium ſuum ſuper eum. pag.636. numero 110
21. 10. Submittite duos viros ſuos Belial contra Naboth, & falſum teſtimonium dicant, Benedixit Deum, & regem. p 556 n.95
23 Canes comedent Jezabel in agro Jezrael. p 556 n 94
25 Talis ſicut Achab, qui venundatus eſt, ut faceret malum in conſpectu Domini. pag.371. num.43

22. 8. Re-

22.8 Remanſit vir unus, per quem poſſumus interrogare Dominum. p 568 n.68

31 Rex Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens, non pugnabitis contra minorem, & majorem quempiam niſi contra regem Iſraël ſolum. p.490. n.64

Ex 4. Regum.

Cap.2.14. Et pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percuſſit aquas, & non ſunt diviſæ; & dixit, ubi eſt Deus Eliæ? pag.299. num 7.

3.20 Factum eſt igitur mane quando ſacrificium offerri ſolet, & ecce aquæ veniebant. p.654. num 329.

4.27. Dominus celavit à me, & non indicavit mihi. p 258. n.137

31 Poſuerat baculum ſuper faciem pueri, & non erat vox, neque ſenſus. pag.159. numero 88.

4 Da populo, ut comedat, hæc enim dicit Dominus, comedent, & ſupererit. pag 579. num.137.

5.10. Vade, & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua. p.486. n.39

11 Putabam, quod egrederetur ad me, & ſtans invocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret locum lepræ. p.6. n.29

15 Verè ſcio, quod non ſit alius Deus in univerſa terra, niſi tantum in Iſraël. p. 538. num.123.

6.13. Ite, & videte, ubi ſit, ut mittam, & capiam eum. p 416 n.14

11.12. Produxitque filium regis, & poſuit ſuper eum diadema, & teſtimonium, feceruntque eum regem. p.348. n.16

20.5 Revertere, & dic Ezechiæ duci populi mei. p.365. n.9

19 Dixit Ezechias ad Iſaiam, Bonus ſermo Domini, quem locutus es, ſit pax, & veritas in diebus meis. ibid.n 9

22.19. Pro eo quod audiſti verba voluminis, & perterritum eſt cor tuum, & humiliatus es coram Domino, idcirco colligam te ad ſepulchrum tuum in pace. p.145. n.9

23.29. In diebus ejus aſcendit Pharao Nechao Rex Ægypti contra Regem Aſſyriorum, & Rex Joſias in occurſum ejus, & occiſus eſt. ibid. num.9.

Ex 1. Paralip.

Cap.12.17. Venerunt autem, & de Benjamin, & Juda ad præſidium, in quo morabatur David, egreſſúſque eſt David obviam eis, & ait, ſi pacificè veniſtis ad me. p 433 n.5

15.26. Cùmque adjuviſſet Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur ſeptem tauri, & ſemper arietes. p 341. num.95

21.12. Elige, quod volueris, aut tribus annis famem, aut tribus menſibus te fugere hoſtes tuos, & gladium eorum non poſſe evadere; aut tribus diebus gladium Domini. pag.470. num.41

22.7. Voluntatis meæ fuit, ut ædificarem domum nomini Dei mei, ſed factus eſt ſermo Domini ad me dicens: multum ſanguinem effudiſti. p 259. n.143

28.3. Eo quod ſis vir bellator, & ſanguinem fuderis. ibid.n.143

Ex 2. Paralip.

Cap.21.12. Allatæ ſunt ei litteræ ab Elia Propheta, in quibus ſcriptum erat. Hæc dicit Dominus Deus patris tui. p.533. n 92

25.14. Amaſias poſt cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, ſtatuit illos in deos ſibi, & adorabat eos. p.376.n.63

26.81. Non eſt tui officii, Ozia, ut adoleas incenſum Domino. p.195. n.72

19 Statim orta eſt lepra in fronte ejus. p.247. num.59

Ex 2. Eſdræ.

Cap.9.7. Eduxit eum ab igne Chaldæorum. p.14. n.84

13.19. Ut nullus inferret onus in die Sabbati. p.22. n.141

Ex 4. Eſdræ.

Cap.11.1. Ecce aſcendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum, & capita tria, & vidi, ecce expandebat alas ſuas in omnem terram. paginâ 451. num 59

Ex Tobia.

Cap.2.1. Factum eſt prandium bonum in domo Tobiæ. p.155. n.1

3.10. Perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ, & tribus diebus, & tribus noctibus non mandudavit, neque bibit. p.72.n 21

4.8. Quomodo potueris ita eſto miſericors, ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude. p.361. n.99. & p.578. num.127

20. Omni tempore benedic Deo, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant. p.473. n 60

5.2. Omnia quæcumque præcepiſti mihi faciam pater. Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. p.159.n.20

8.3. Tunc Raphaël Angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deſerto ſuperiori Ægypti. pag.365. num.12. & pag.385. numero 132

11.15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, ſtatimque viſum recepit. pag.332. num.32

14.12. Propè erit interitus Ninive. Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic, ſed quacumque die ſepelieritis matrem veſtram circa me in uno ſepulchro, ex eo dirigite greſſus veſtros hinc. p.28. n.181

15. Curam eorum geſſit, & ipſe clauſit eorum oculos. p.549. n.53

Ex Judith.

Cap.9.3. Subveni, quæſo te, Domine Deus meus, mihi viduæ. p.161. n 40

10.3. Induit ſe veſtimentis jucunditatis ſuæ. Omnis

nis iſta compoſitio, non ex libidine, ſed ex virtute pendebat. p.261. n.154

5 Impoſuit itaque Abræ ſuæ aſcoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas, & panes, & caſeum, & profecta eſt.....

11 Factum eſt autem, cum defenderet montem circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Aſſyriorum, & tenuerunt eam. p 91. num.30

12. 12. Non vereatur bona puella introire ad Dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus. p.261. n.154

14. 10. Nullus audebat cubiculum virtutis Aſſyriorum pulſando, aut intrando aperire p.91 num.30

Eſther.

Cap.1.3. Aſſuerus fecit grande convivium cunctis principibus ſuis, & pueris ſuis, & præfectis provinciarum. pag. 409. n.135

22.2. Quod Mardochæum non latuit, ſtatimque nunciavit reginæ Eſther, & illa regi. p.90. n.29. & p.260. n.148

3. 5. Quod quum audiſſet Aman, & experimento probaſſet, quod Mardochæus non flecteret ſibi genu, nec ſe adoraret: iratus eſt valde. Et pro nihilo duxit, in unum Mardochæum mittere manus ſuas, magiſque voluit, omnem Judæorum perdere nationem. p 406. n.116. & p.594. n.43

4.11. Ego quomodo ad regem introire potero, quæ jam triginta diebus non ſum vocata. p.90. n.29

3 Quid vis Eſther regina? Quæ eſt petitio tua! etiam ſi dimidiam partem regni mei petieris, dabitur tibi. p.291. n.117. & p 545. n.24. & 25

4 Si Regi placeat, obſecro, ut venias ad me, hodie, & Aman tecum ad convivium, quod paravi. p 365. n.14

6.1. Noctem illam duxit Rex inſomnem, juſſitque ſibi afferri hiſtorias, & annales priorum temporum, quæ cum illo præſente, legerentur, ventum eſt ad illum locum, ubi ſcriptum erat, quomodo Mardochæus nunciaſſet inſidias. p.285. n 81

4 Sic honoratur, quemcumque Rex honorare voluerit. p.334. n.46. & p.643. n.262

9 Indicavit mihi, in toto Orbe terrarum populum eſſe diſperſum, qui regum juſſa contemneret. p.260. n.148

14.3. Domine mi, qui rex noſter es ſolus. p.96. num.63

13 Tribue ſermonem compoſitum in ore meo. p.564. n 39

25.4. Circumdata eſt gloria ſua, cumque regio fulgeret habitu. ibid. n.39

Ex Job.

Cap.1.1. Job vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. p 111. n.43. & p.333. n 40

4 Ibant filii ejus, & faciebant convivium per domos unuſquiſque in domo ſua. pag. 145. num.10

5 Ne fortè peccaverint filii mei, & benedixerint Deum. p.546. n.85

8 Nunquid conſideraſti ſervum meum Job, quod non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & rectus, ac timens Deum. pag 140. n.92. & p.536. n.109.

6 Nunquid Job fruſtra timet Deum, nonne tu vallaſti eum? p.395. n.49

11 Extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ poſſidet. p.478 n.92

21 Sit nomen Domini benedictum. p 394. n.45

2,10. Quaſi una de ſtultis mulieribus locuta es. p 115. n 68

12 Exclamantes ploraverunt, ſciſſiſque veſtibus ſparſerunt pulverem ſuper caput ſuum. p 373 n 59

13 Et ſederunt cum eo in terra ſeptem diebus. p 90. n 23

3.2. Poſt hæc aperuit Job os ſuum, & dixit: Pereat dies in qua natus ſum. p.533. n.40

4.18. In Angelis ſuis reperit pravitatem. p.271. n.224. & p 471. n.46

6.10. Hæc ſit mihi conſolatio, ut affligens me dolore non parcat, nec contradicam ſermonibus ſancti. p.117. n 80

27 Subvertere nitimini amicum veſtrum. pag. 165. n.56

14. 15. Operi manuum tuarum porriges dexteram. p.41. n.7

15.32. Antequam dies implerentur peribit, & manus ejus areſcent. p.5. n.23

19.12. Simul venerunt latrones ejus, & fecerunt ſibi viam per me, & obſederunt in gyro tabernaculum meum. p.355. n 63

24.19. Ad nimium calorem tranſeat ab aquis nivium. p.179. n.174

25 Sicut ſummitates ſpicarum contererentur. p.164 n.52

26.7. Qui extendit Aquilonem ſuper vacuum, & appendit terram ſuper nihilum. pag.604. num.25

11 Columnæ cœli contremiſcunt, & pavent ad nutum ejus. p 278. n.30

28.17. Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum. p.504. n.79

29. 8. Videbant me juvenes, & abſcondebantur, & ſenes aſſurgentes ſtabant. p 149. n.29

31. 23. Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deum. p.22. n.137

33 Si abſcondi quaſi homo peccatum meum, & celavi in ſinu meo iniquitatem meam. p.273. n.239

38. 6. Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt. p.604 num.25

10 Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia, & dixi: uſque huc venies, & non procedes amplius. pag 398. num.73

39. 26. Ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum. p.70. n 21

Ex Pſalmis.

Cap 1.1. Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. p.466. n.17

2 In lege Domini voluntas ejus. p.175. n.120

2. 8. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. p.631. n.190

12 Apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur Dominus, p.174. n.117

4. 8. A fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt. p.522. n.24

9.20. Exurge Domine, non confortetur homo. p.470. n.39

12.1. Uſquequo, Domine, obliviſceris me in finem. p.96. n.65

13.3. Omnes declinaverunt. p.486. n.35

3 Non eſt, qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. p.309. n.60

3 Venenum aſpidum ſub labiis eorum p.375. num.70

3 Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. p.568. n.64

4 Qui devorant plebem meam, ſicut eſcam panis. p.521. n.20

15.10. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. p.634. n.210. & p.208. n.48

16.4. Ego cuſtodivi vias duras. p.344. n.114

17.14. Intonuit de cœlo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam. p.83. n.102

18.7 Exultavit ut gigas ad currendam viam; à ſummo cœlo egreſſio ejus. p.201. n.7

8 Lex Domini immaculata convertens animas. p.344. n.115

9 Juſtitiæ Domini rectæ, lætificantes corda. p.459. n.9

10 Timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi. p.278. n.30

19.3. Memor ſit Dominus omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingue fiat. p.248. num.66

21.15. Sicut aqua effuſus ſum, & factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens. pag.253. num.98

19 Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. pag.500. num.48

22.4. Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. p.117. n.79

4 Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. p.104. n.38. & p.358. n.82

5 Paraſti in conſpectu meo menſam. Impinguaſti in oleo caput meum. p.268. n.205

5 Calix meus inebrians quàm præclarus eſt. pag.505. n.87. & pag.201. n.199. & p.635. num.217

23.7. Attolite portas principes veſtras, & introibit rex gloriæ. p.207. n.41

8 Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio. p.382. n.114

26.7. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. p.289. n.104

28.3. Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit. p.83. n.102

29.10. Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem. p.634. n.210

30.1. In te Domine ſperavi, non confundar in æternum. p.6. n.31

33.9. Guſtate, & videte, quoniam ſuavis eſt Donus. p.610. n.64

34.12. Retribuebant mihi mala pro bonis, & oratio mea in ſinu meo convertetur p.316. n.105. & 106

35.9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. p.505 num.87

26 Tota die miſeretur, & commodat. p.660. num.362

10 Obmutui & non aperui os meum quoniam tu feciſti. p.370. n.39

39.1 Expectans expectavi Dominum, & intendit mihi. p.611 n.31

40.10. Qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem. p.85. n.114

44.3. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. p.441. n.48

4 Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime, intende, proſpere, procede, & regna. p.481. n.12.

7 Virga æquitatis, virga regni tui. pag.104. num.38

45.1. Adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. p.471. n.50

5 Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. p.251. n.85

46.2. Dominus excelſus, terribilis: rex magnus ſuper omnem terram. p.70. n.10

10 Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham. p.181. n.160. & 161

47.4 Deus in domibus ejus cognoſcetur, cum ſuſcipiet eam. p.398. n.68

11 Secundum nomen tuum, ſic & laus tua. p.530. n.74

15 Ipſe reget nos in ſæcula. p.67. n.41

49.5. Congregate illi ſanctos ejus: qui ordinant teſtamentum ejus. p.478. n.86

19 Os tuum abundavit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. p.377. n.82

54.23. Jacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem juſto. p.119 n.90

25 Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. p.25. n.22

54.9 Deus vitã meã annunciavi tibi. p.241. n.273

56.5. Filii hominum dentes eorum arma, & ſagittæ. p.375. n.70

57.5. Sicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas. p.110. n.35

59.4. Commoviſti terram, & conturbaſti eam. p.185. n.7

5 Oſtendiſti populo tuo dura. p.35 n.30

61.7. Ipſe Deus meus, & Salvator meus, adjutor meus, non emigrabo. p.463. n.118

9 Effundite coram illo corda, veſtra Deus Adjutor noſter in æternum. p.602. n.18

12 Duo hæc audivi, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia. p.291. n.117

64.11. In ſtillicidiis ejus lætabitur germinans. p.192. n.49

65.6. In flumine pertranſibunt pede. p.583. n.160

16 Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ. p.196. num.57

67.4. Exultent juſti in conſpectu Dei p.250. n.81

16 Dum diſcernit cœleſtis reges ſuper eam, nive dealbabuntur in Selmon, mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus. p.627. n.168

18 Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in eis in Sina, in ſancta. ibid. n.168

20 Proſperum iter faciet Deus ſalutarium noſtrorum. p.341. n.95

27 In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël. Ibi Benjamin adoleſcentulus in mentis exceſſu. p.609. n.61. & p.610. n.63. & p.619. n.117. & p.630 p.186

26 Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus in medio juvencularum tympaniſtriarum. p.630. n.187

68.10. Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. p.426 n.80
22 Dederunt in eſcam meam, fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto. p.205.n.34
71.7. Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis. p.143.n 3
11 Adorabunt eam omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei, quia liberabit pauperem à potente. p.364. n.6
72.7. Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum. p.248. n.66
14 Et fui flagellatus toto die, & caſtigatio mea in matutinis. p.205. n.34
73.6. Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognoverunt. p.420. n.44
23 Superbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper. p.469. n.38
76.5. Dixi iniquis, nolite iniquè agere. p.471. num 46
9 Calix in manu Domini, vini meri, plenus mixto; verumtamen fæx ejus non eſt exinanita. p.477. n.82
76.5. Anticipaverunt vigilias oculi mei, turbatus ſum, & non ſum locutus, cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui. p28 3. n.66
19 Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt, vox tonitrui tui in rota. p 83. n.102
21 Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſi, & Aaron. p 593. n.33
77.16. Eduxit aquam de petra. p.347. n.12
27 Pluit ſuper eos ſicut pulverem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata p.581. num.150
49 Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immiſſiones per Angelos malos. pag.478. num 92
97 Et repulit tabernaculum Joſeph, & tribum Ephraim non elegit; ſed elegit tribum Juda montem Sion quem dilexit. p.329. n.10
70 Elegit David ſervum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ovium, & de poſt fœtantes accepit eum, paſcere Jacob ſervum ſuum. p.187. n.17
78. 2. Carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ. p 632 n.196
79 2. Qui ſedes ſuper Cherubim. p.268 n.201
80.9. Audi populus meus & conteſtabor te: Iſraël ſi audieris me, non erit in te Deus alienus. p.93. n 40
16 Inimici Domini mentiti ſunt ei, & erit tempus eorum in ſæcula. p.28. n.181
17 De petra, melle ſaturavit eos. p.347. n.12
83. 3. Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum. p.632. n.196
8 Ibunt de virtute in virtutem. p.19. n.121
84 9. Audiam, quid loquatur in me Dominus. p.41. n.67
85.16. Reſpice in me, & miſerere mei: da imperium tuum puero tuo, & ſalvum fac filium ancillæ tuæ. p 404. n 106
90. 6. A negotio perambulante in tenebris p 76 num.50
11 Angelis ſuis Deus mandavit, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis. p.495. n.117
91.13. Juſtus ut palma florebit. p 140. n.91. & p.283. n 68
94. 7. Nos autem populus ejus, & oves paſcuæ ejus.....
95. 6. Confeſſio, & pulchritudo in conſpectu ejus. p.369. n.33
15 Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt. p.639 n.239
96.1. Dominus regnavit, exultet terra: lætentur inſulæ multæ; ignis ante ipſum præcedet. p 348 n.13
3 Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus: illuxerunt fulgura ejus orbi terræ. p 47. n.102
101.5 Aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum. p.571. n.86
10 Cinerem tanquam panem manducabam. p 609. n.57
102. 2. Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me ſunt, nomini ſancto ejus. p 339. n.81
22 Benedicite Domino omnia opera ejus. pag. 604. num 30
103. 7. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt. p.83. n.103
15 Ut exhilaret faciem in oleo. p.268.n.205
16 Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantavit, illic paſſeres nidificabunt, Herodii domus dux eſt eorum. pag 487, num 47
23 Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſque ad veſperam. p.446. n 27
104. 20. Eloquium Domini inflammavit eum. p.146. n.14
106. 8. Confiteantur Domini miſericordiæ ejus, mirabilia ejus filiis hominum, quia ſatiavit animam eſurientem. p.604. n.30
18 Omnem eſcam abominata eſt anima eorum. p.616. n.103
20 Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos. p.339 num.83
109.1. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. p.640. n.249
4 Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Dominus à dextris tuis. p.640 n.249. & p.66.n.365
110.1. Confitebor tibi Domine in toto corde meo. p 327.n.2
10 Initium ſapientiæ timor Domini. pag.136 num.67
111.5. Diſponet ſermones ſuos in judicio. p.587. num.184
112.3. A Solis ortu uſque ad occaſum laudabile nomen Domini. p 179 n.148
115 11. Omnis homo mendax. p 42. n.70
12 Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi. p 22.n.137
117.1. Confitemini Domino, quoniam bonus. p 327. n.2
16 Dextera Domini fecit virtutem. pag 381 num 104
18 Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me. p 196 n.75
118.39. Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum....
35 Ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſivi. p.345.n.117
69 Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum. p.469. n.35
72 Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri, & argenti. p.494. n.8
73 Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me: da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. p.31. n.8

89 In æternum Domine permanet verbum tuum. p.487. n.43
105 Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine. p.146. n.14
127 Dilexi omnia mandata tua ſuper aurum, & topazion. p.46.n.8
140 Ignitum eloquium tuum vehementer.p 533 num.94
169 Juxta eloquium tuum da mihi intellectum. p.68. n 47
173 Fiat manus tua, ut ſalvet me. p 367. n.23
119.4. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis. p.236. n.27
126.2. Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris. p.80.n.197
4 Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filii excuſſorum. p.7. n.464
127.2. Labores manuum tuarum,quia manducabis, beatus es, & benè tibi erit. p 309.n.57
131.17. Paravi lucernam Chriſto meo, inimicos ejus induam confuſione. p.45. n.89
136.1. Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſervi Domini, qui ſtatis in domo Domini. p.163. n.47.& p.287.n.115.& p 219.n.96
136.9. Beatus, qui allidet parvulos ſuos ad petram. p.475. n.73
138.2. Tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. p.197. n.81
5 Ecce Domine tu cognoviſti omnia noviſſima & antiqua. p.27. n.176
71 Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus; nimis confortatus eſt principatus eorum. p 139. n 87
19 Viri ſanguinum declinate à me.p.419.n.40
144.14 Erigit omnes eliſos. p.249.n.75
145.3. Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. p.295. n.151
146.3. Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. p.360. n 96
4 Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat. p.81. n.82
5 Magnus Dominus noſter, & magna virtus ejus, & ſapientiæ ejus non eſt numerus. p.329. n.11
9 Qui dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum. p.137. n.78
147.15. Qui emittit eloquium ſuum terræ,velociter currit ſermo ejus. p.170. n.90
148 4. Et aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini. p.253. n.97
12 Juvenes & virgines, ſenes cum junioribus laudent nomen Domini. p.148.n.28

Ex Proverbiis.

Cap.1.6. Animadvertet parabolam, & interpretationem. p 443. n 7
5.15. Bibe aquam de ciſterna tua. p.473.n.57
6.6. Vade ad formicam, ô piger, & conſidera ſemitas ejus, & diſce ſapientiam. p.109 num.30
8 18. Mecum ſunt divitiæ, & gloria, opes ſuperbæ & juſtitia. p 5.n.25
9. 1. Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem: immolavit victimas ſuas, miſcuit vinum, & poſuit menſam. p.443. n.9. & p.602. n.15. & p.503. n 79
5 Comedite panem meum,quod miſcui vobis. p.491. n.71
17 Aquæ furtivæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuavior. p.231. n.186
10.26. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, ſic piger his, qui miſerunt illum. pag.68. num.51
12.16. Qui autem diſſimulat injurias, callidus eſt. p.114.n.65
19 Labium veritatis firmum erit in perpetuum. p.504. n.77
21 Non contriſtabit juſtum, quidquid ei acciderit,impii autem replebuntur malo.p.557. num.65
13.4. Vult, & non vult piger. p.6. n.27
14.6. Doctrina prudentium facilis eſt. pag.113. num.63
35 Acceptus eſt regi miniſter intelligens.p.161 num.36
15.12. Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit. p.530. n.124
17. 2. Servus ſapiens dominabitur filiis ſtultis. p.161. n.36
18. 19. Frater, qui adjuvatur à fratre, quaſi civitas firma. p.82.n.90
22.24 Neque ambules cum viro furioſo,ne forte diſcas ſemitas ejus, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. p 468. n.30
23.13. Noli à puero ſubtrahere diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis. p.482. n.16. & p.104. num.38
26. 5. Reſponde ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur. p 419.n.36
27. 7. Anima eſuriens etiam amarum ſumit pro dulci p.53.n.2
8 Sicut avis tranſmigrans de nido ſuo, ſic vir, qui relinquit locum ſuum. pag.138. numero 119
27 Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in neceſſaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis. p.318.n.117
29.25. Qui timet hominem, cito corruet; qui ſperat in Domino, ſublevatur. p.134. n 58
30.33. Qui autem fortiter premit vulvam ad eliciendum lac, exprimit butyrum; & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem. p 318 n.117
31. 1. Verba Samuëlis Regis. p.119 n 82
16 Conſideravit agrum, & emit eum. p.498 num.39
20 Manum ſuam aperuit inopi; & palmas ſuas extendit ad pauperem. p.460.n.105
21 Veſtiti ſunt duplicibus. p.441. n.50
22 Byſſus, & purpura indumentum ejus. p.71. n.16
29 Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu ſupergreſſa es univerſas. p.493. n.7

Ex Eccleſiaſte.

Cap.1.17. Dedi cor meum, ut ſcirem prudentiam, atque doctrinam, errorémque, & ſtultitiam. p.209. n 54
14 Sapientis oculi in capite ejus, ſtultus in tenebris ambulat. p.499. n.43
3. 7. Tempus tacendi,tempus loquẽdi.p.456 n.81
4. 6. Melior eſt pugillus cum requie,quam plena utraque manus cum labore, & afflictione animi. p.286. n.86

9 Melius eſt, duos eſſe ſimul, quàm unum,habent enim emolumentum, ſocietatis ſuæ, ut ſi unus ceciderit, ab altero fulciatur. p.305. n.34

10 Væ ſoli. p.353. n.47

5.10. Ubi multæ ſunt opes, multi, & qui comedunt illas: & quid prodeſt poſſeſſori, niſi quod cernit divitias oculis ſuis p.414.n.168

104. Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris. p.318. num.119

Ex Canticis.

Cap.1.1. Oſculetur me oſculo oris ſui. p.252. n.95

1 Meliora ſunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. p.342. n.97

3 Trahe me poſt te, curremus. p.338 n.76

6 Indica mihi, ubi paſcas, ubi cubes in meridie. p.76. n.50. & p.624. n.151

14 Ecce tu pulchra es, amica mea; ecce tu pulchra es. p.397. n.63. & 64

2.1. Ego flos campi, & lilium convallium p.90. n.26. & p.496. n.27

2 Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. p.475. n.70. & p.85. n.124. & p.391. n.23

4 Introduxit me rex in cellam vinariam. p.613. n.88. & p.633. n.202

5 Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. p.334. n.116

9 Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles: ſimilis eſt dilectus meus capreæ, hinnulóque cervorum. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum. p.310. n.69

10 Formoſa mea veni. p.175. n.119

12 Flores apparuerunt in terra noſtra; vox turturis audita eſt, vineæ florentes dederunt odorem ſuum. p.88. n.16

16 Dilectus meus mihi,& ego illi. p.334.n.43

17 Revertere, ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnulóque cervorum ſuper montes Bethel. p.427. n.92. & p.591. n.23

3.1. In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea. p.256 n.123

2 Surgam & circuibo civitatem, per vicos, & plateas quæram, quem diligit anima mea. p.619. n.122

3 Num,quem diligit anima, vidiſtis? p.88.n.16

4 Tenui eum, nec dimittam. p.350. n.29. & p.435 n.13

6 Quæ eſt iſta,quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii. p.291. n.114.& p 70. n.7. & p.221 n.127

7 En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi. pag. 383. n.119 & p.146. n.14

9 Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum. p.147. n.22

11 Egredimini filiæ Sion, & videte regem veſtrum Salomonem. p.201.n 7.& p.435 n.19

4.1. Quam pulchra es amica mea: oculi tui ſicut columbarũ;dentes tui,ſicut greges.p.389 n.7

1 Oculi tui columbarum; capilli tui ſicut greges caprarum: dentes tui ſicut greges tonſarum. p 405. n.112

4 Sicut turris David collum tuum quæ ædificata eſt cum propugnaculis. p.297. n.156

5 Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli p.403. n.101

6 Donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. p.424. n.69

8 Veni de Libano ſponſa mea,veni de Libano, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. p.117. n.78. & p.175 n.118. & p.291. n.118

9 Vulneraſti cor meum, ſoror mea ſponſa, in uno oculorum tuorum. p.306. n.43

11 Odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris. p.221.n 127

13 Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum. p.403. n.110

12 Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, fons ſignatus. p.494. n.12

5.1. Surge Aquilo, veni Auſter, & fluent aromata illius. Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. p.438. n.35. & p.610. n.65

1 Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis, comedi favum cum melle meo. p.609. n.59

1 Comedite amici, & inebriamini chariſſimi. p.274. n.245

2 Ego dormio,& cor meum vigilat.p.291.n.115

2 Aperi mihi ſoror mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. p.246. 247. n.54. & 58

6 At ille declinaverat, atque tranſierat.p.484. num.27

6 Quæſivi,& non inveni illum; vocavi,& non reſpondit mihi: invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem. p.395.n.51

7 Invenerunt me cuſtodes,qui circumeunt civitatem, percuſſerunt, & vulneraverunt me, tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum p.77.n.62.& p.88.n.15.& p.353 n.36. & p.396. n.56. & p.653. n.325

8 Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum, ut annuncietis ei, quia amore langueo. p.276. n.17

6.2. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. p.205 n.34

3 Pulchra es amica mea, ſuavis, & decora, ſicut Jeruſalem. p 401.n.87 & 88

8 Una eſt columba mea, perfecta mea,una eſt matris ſuæ, electa genitrici ſuæ. p.400.n 81 & p.405. n.112

9 Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis, ut caſtrorum acies ordinata. p.278. n 28. & p.292. n.121. 122. 123

2 Venter tuus ſicut acervus tritici vallatus liliis. pag.496. n.24. & p.157. n.128. & p 313. n.90

3 Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon,quæ ſunt in porta filiæ multitudinis. p.404 n.102

4 Comæ capitis tui ſicut purpura regis juncta canalibus. p.579. n.134. & p.138. n.83

8 Ubera tua botris aſſimilata ſunt. p.402.n 92

13 Omnia poma nova, & vetera, dilecte mi, ſervavi tibi. p.214. n.142

5 Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum? p.280. n.42

Ex Sapientia.

CAP 3.5 IN paucis vexati, in multis bene diſponentur. p.92. n 38
6 Tanquam aurum in fornace probavit eos. p.147. n.22
4. 19. Et erunt poſt hæc decidentes ſine honore. p.418. n.28
7 Ambulavimus vias difficiles. p.487. n.43
9 Quoniam omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua; & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. p 493. n.7.
10 Propoſui illam regnis, & ſedibus; ſuper ſalutem, & ſpeciem dilexi eam. p 498.n.35
13 Sapientiam ſine fictione didici, & ſine invidia communico. p.306. n.42
14 Infinitus enim theſaurus eſt hominibus. p.493. n.8
19 Mitte ſapientiam de cœlis ſanctis tuis, ut mecum ſit, & mecum laboret. p 340.n 86
19 Cogitationes mortalium timidæ,& incertæ ſunt. p.407. n 43
11. 24. Diſſimulas peccata hominum propter Pœnitentiam. p 477 n.82
16.20. Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, & paratum panem præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem. p.495. n.16. & p 600. n,6. & p.650. n.307
18,14. Cum quietum ſilentium tenerent omnia. p.657. n.345

Ex Eccleſiaſtico.

CAP.2.1. FIli accedens ad Deum præpara animam tuã ad tentationẽ p.22.n.139
3.29. Cor nequam gravabitur doloribus, & peccator adjiciet ad peccandum. p.540. n.130
4. 5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram. p.190. n.36
8.13 Non incendas carbones peccatorum, arguens eos; & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. p 65 n 32
11.12. Confide in Deo, & mane in loco tuo. p.318. n.119.
13.28. Dives locutus eſt, & omnes tacuerunt, & verbum illius uſque ad nubes producunt. p.375. n.69
19 26. Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. p.654 n.40
22.9 Cum dormiente loquitur, qui narrat ſtulto ſapientiam. p.515 n.2
10 Supra mortuum plora, deficit enim lux ejus. p.192. n.49
23.38. Gloria magna ſequi Deum. p 150.n.35
24.11. In his omnibus requiem quæſivi: Tunc præcipit, & dixit mihi Creator omnium, & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo. p.502. n.5.
15 In civitate ſanctificata ſimiliter requievi. p.89. n.22
62 Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me, à generationibus meis implemini, ſpiritus enim meus ſuper mel dulcis. p.610. n.64
25.1. In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorum, & mulier benè conſentiens. p 81. n.89
27,6. Vaſa figuli probat fornax,& homines juſtos tentatio tribulationis. p.462. n.116
12 Stultus, ut Luna mutatur. p.523. n.32
28 Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras. p.186.n.14
32.1. Rectorem te poſuerunt, noli extolli, eſto in illis quaſi unus ex ipſis. p.89. n.18
6 Ubi auditus non eſt, non effundas ſermonem. p.515.n 2
33.31. Si eſt tibi ſervus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua. p.161. n.36
34.25. Panis egentium vita pauperum eſt. p.354. num 75
15 Qui delinquit in conſpectu ejus, qui fecit eum, incidit in manus Medici. p 27.n.177
16 Fili mortuum produc lachrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare. p.292. n.48
25 Sapientia Scribæ in tempore vacuitatis. p 456. n 86
44.20. Non eſt inventus ſimilis illi; qui conſervet legem excelſi. p.140. n.92
45.18. Complevit Moyſes manus Aaron: & unxit illas oleo ſancto. p 498. n.38
48.1. Surrexit Elias Propheta quaſi ignis. p.531. & 532. n.81. & 85
4 Sic amplificatus eſt Elias in mirabilibus ſuis: & quis poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi. pag. 532. n.88
10 Scriptus eſt, in judiciis temporum lenire iracundiam Domini. p.72. n.66

Ex Iſaia 1.

CAP.1.2. AUdite cœli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei: filios enutrivi, & exaltavi. ipſi autem ſpreverunt me. Cognovit bos poſſeſſorem ſuum. pag.142. n.108. & p 468. n 27. & p 614. n.91.
3 Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus, præſepe domini ſui....
19 Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. p.631. n.191
2. 7. Non eſt finis theſaurorum ejus. p.493. n.9
4.1. Apprehendent ſeptem mulieres virum unum in die illa dicentes: tantummodò invocetur nomen tuum ſuper nos. p.24. n 152
5. 4. Quid eſt, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? p 233 n.8
18 Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. p.244. n.37
21 Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. p.332.n.29
6.1. Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum. p.12. n.70
2 Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri; duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant. p.307. n.45. & p.495. n.21
4 Commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantis. p.87. n.4
5 Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum. p 315. n.102
8 Ecce ego mitte me. p 87. n.8. & p 105.n.1
9 Volavit ad me unus de Seraphim. pag.645. num.282
11 Pete tibi ſignum à Dño Deo tuo. p.422 n.57
20 Radet Dominus in novacula conducta caput, & pilos pedum. p 478. n.89
8.3. Accelera, ſpolia detrahere, feſtina prædari. p.427 n 92
9. 3. Lætabuntur coram te, ſicut lætantur in meſſe. p 308. n 56

4. Jugum

4 Jugum oneris ejus. p.340. n.87
5 Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & vocabitur Deus fortis. p.397. n.65
7 Pacis non erit finis. Super ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebit, & confirmet illud, & corroboret in judicio, & juſtitia. p.144. n 7.
14 Ecce Virgo cōcipiet, & pariet. p.639 n.240
11. 2. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini ſpiritus ſapientiæ, & intellectus; ſpiritus conſilii, & fortitudinis; ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. p.134. n 62. p.278. n.30
4 Percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium. p.150. num 40
10 Erit ſepulchrum ejus glorioſum.p.426.n.90
13.21. Habitabunt ibi ſtruthiones,& piloſi ſaltabunt ibi. p.385, n.132
14. 5. Contrivit Dominus baculum impiorum, & virgam dominantium. p.104 n.38
13 In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. pag 201. n.9 & p.240. n.10
15 Verumtamen ad infernum detraheris in fundum laici. p 324.n.18
19. 19. In die illa erit altare Domini in medio terræ, Ægypti, & titulus Domini juxta terminum ejus erit in ſignum, & in teſtimonium Domino exercituum in terra Ægypti. p 933. n.202
20 Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Salvatorem, & propugnatorem, & liberabit eos. p.264.n.175
21.8. Clamavit leo ſuper ſpeculum Domini, ego ſum, ſtans jugiter per diem. p.90. n.23
23.4. Erubeſce Sidon, ait mare. p.366. n.70
24.15.In inſulis maris nomen Domini.p.68.n.46
25.6 Et faciet Dominus in monte hoc convivium vindemiæ. p.637. n.227
29.5. Incurvabit habitantes in excelſo,civitatem ſublimem humiliabit. Humiliabit eam uſque ad terram, detrahet eam uſque ad pulverem; conculcabit eam pes, pedes pauperum. p 448. n.44
27 Sicut quæ concipit, cum appropinquat ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis. p.459 n 99
19 Vivent mortui tui, & interfecti tui reſurgent. p.212. n.72
28. 1. Væ coronæ ſuperbiæ, ebriis Ephraim. p 86. n.127
21 Ut faciat opus ſuum, alienum opus ejus,ut operetur opus ſuum, peregrinum eſt opus ejus ab eo. p.478.n 89
19.15.Væ qui profundi eſtis corde, ut à Domino abſcondatis conſilia. p.299. n 4
30.27. Ecce nomen Domini venit de longinquo. p.68. n.46
32.13. Super humum populi mei ſpinæ,& vepres aſcendent. p.451. n 56
33.16. In excelſis habitavit,munimenta ſaxorum ſublimitas ejus, panis ei datus eſt, aquæ ejus fideles. p.603. n.21. & p.651. n.310
20 Reſpice Sion civitatem ſolemnitatis noſtræ, oculi tui videbunt Jeruſalem habitationem opulentam, tabernaculum; quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in ſempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur, quia ſolummodò ibi magnificus eſt Dominus noſter. p.102. n.26. & p.603. n.20. p.635. & 636.n.215. & 224
5 Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſubditorum patebunt. Tunc ſaliet, ſicut cervus, claudus, & aperta erit lingua mutorum. p 419. n.40. & p.212. n 72
8 Via ſancta vocabitur, & non tranſibit per ea pollutus. p 478. n.86
14 Domine vim patior, reſponde pro me. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine. p.262. n.166
40.17. Omnes gentes, quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum, & inane reputatæ ſunt. p.271. n.223
41.18. Aperiam in ſupinis collibus flumina, & in medio camporum fontes; ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum. p.54.n.22
43.2.Cum trāſieris per aquas tecū ero.p 453.n.72
44.7. Annunciate nobis futura, & dicemus, quia dii eſtis vos. p 425. n 77
45.1. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus reges, & dorſa regum vertam, & aperiam contra eum januas. p.593. n.33
14 Tantum in te eſt Deus, & non eſt abſque. p.335. n.216
15 Deus.Verè tu es Deus abſcōditus.p.494.n.9
22 Convertimini ad me,& ſalvi eritis. p.265. num. 188
50.4. Dominus dedit mihi linguam eruditam. p.121 n 104
51.5. Conſurge, conſurge, induere,fortitudinem brachium Domini: conſurge ſicut in diebus antiquis, in generationibus ſæculorum. p.107 n.18
53.1. Brachium Domini cui revelatum eſt p.381 num.104
2 Vidimus eum, & non erat aſpectus, deſideravimus eum, deſpectum, noviſſimum virorum. p.12. n 70. & p.347. n.9
4 Et nos putavimus eum quaſi leproſum. p.567. n 56
7 Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. pag. 312 n.78, & p.160. n.9
12 Et eris quaſi hortus irriguus, & ſicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ. p.647 num.289
54.1. Lauda ſteri is, quæ non paris: decanta laudem, & hinni, quæ non pariebas, quoniam multi filii deſertæ magis, quàm ejus, quæ habet virum. p 179 n.145
55.1. Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, emite, & comedite. p.100. n.13. & p.615. n.101
56.10. Speculatores ejus cœci omnes, neſcierunt univerſi. p.6. n.27
58.1. Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam p.445. n.20
60.8. Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas. p.111. n.49
61.1. Ad annunciandum manſuetis miſit me. p 213. n.73
63.1. Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus? p.207 n.41

3 Aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtimenta mea. p 632. n.199. & 300
64. 7. Ecce tu iratus es, & non eſt, qui conſurgat, & teneat te. p.435. n.14
66 7. Antequam parturiret, peperit. p 407. n. 126
24 Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. p. 134. n. 58

Ex Jeremia.

Cap. 1. 13. OLlam ſuccenſam ego video, & facies ejus à facie Aquilonis. p. 51. n 22
2. 18. Nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam? p 98. n 1
5. 3. Induraverunt facies ſuas ſuper petram, & noluerunt reverti. p. 450. n. 51
6. 26. Luctum unigeniti fac tibi. p 185. n 5
9. 4. Unuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam, quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit. p. 121. n. 107
21 Aſcendit mors per feneſtras noſtras. 185. n. 2
11. 11. Clamabunt ad me, & non exaudiam eos. p. 264. n. 175
19 Cogitaverunt ſuper me conſilia dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium. p. 205. n. 34
13. 18. Dic regi, & dominatrici: Humiliamini, ſedete. p. 195. n. 8
15. 17. Solus ſedebam, quoniam comminatione repleſti me. ibid. n. 8
17. 21. Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die Sabbati: ne inferatis per portas Jeruſalem. p. 12. n 141
18. 8. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum; agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi, ut facerem eis. p. 183. n. 176
23 5. Regnabit rex; & ſapiens erit, & faciet judicium & juſtitiam in terra. p. 144. n. 7
29. 23. Ego ſum judex, & teſtis, dicit Dominus, p. 38. n 48
31. 16. Quieſcat vox tua à ploratu. p 192 n. 50
22 Creavit Dominus novum ſuper terram. Fœmina circundabit virum. p. 277. n. 24
11 Tulit veteres pannos, & antiqua, quæ computaverunt, & ſubmiſit ea ad Jeremiam in lacum, per funiculos, dixitque: Pone veteres pannos. p. 411. n. 145
40. 5. Dedit ei cibaria, & munuſcula, & dimiſit eum. p 485. n. 19
48 40. Quaſi aquila volabit. p. 70. n. 21
49. 22. Quaſi aquila aſcendet. ibid n. 11
52. 12. Venit Nabuzardan princeps militiæ, qui ſtabat coram rege Babylonis, in Jeruſalem, & incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Jeruſalem. p. 319. num. 126

Ex Threnis.

Cap 1. 1. FActa eſt quaſi vidua domina gentium: plorans ploravit in nocte & lachrymæ ejus in maxillis ejus, Non eſt, qui conſoletur eam. p. 191. n 42
6 Egreſſus eſt à filia Sion omnis decor ejus. p 369. n. 33
7 Recordata eſt Jeruſalem dierum afflictionis ſuæ, & prævaricationis, omnium deſiderabilium ſuorum, quæ habuerat à diebus antiquis, cum caderet populus ejus. p. 11. n 64. & p 421 n 53
2. 7. Repulit Dominus altare ſuum, maledixit ſanctificationi ſuæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus, vocem dederunt in domo Domini, ſicut in die ſolemni. p. 186. n. 11
12 Matribus ſuis dixerunt, ubi in triticum, & vinum. p 651. n. 311
3. 27. Bonum eſt viro, cùm portaverit jugum ab adoleſcentia ſua. p. 340. n 87. & p. 345. n. 120
4. 1. Quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus, diſperſi ſunt lapides ſanctuarii in capite omnium platearum. p. 448. n. 42
4 Adhæſit lingua lactantis ad palatum ejus in ſiti. p 393. n. 39
5 Parvuli petierunt panem. p 626 n. 162
6 Major effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, quæ ſubverſa eſt in momento, & non ceperunt in ea manus. p. 511. n. 120
5. 16. Cecidit corona capitis noſtri. p. 164. n 53

Ex Baruch. 3.

Cap. 24. O Quam magna domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis ejus: Magnus eſt, & non habet finem. p. 402. n 94

Ex Ezechiele 3.

Cap. 6. QUatuor facies uni, & quatuor pennæ uni. p. 307. n. 46
14 Animalia ibant, & revertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. p 254. n. 105
61 Una ſimilitudo ipſarum quatuor, & aſpectus earum, & opera, quaſi rota in medio rotæ. p. 514. n. 144
2. 1. Et tu fili hominis. p. 530. n. 75
4. 6. Diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. p. 429 n. 105
9. 9. Et dixit ad me, iniquitas domus Iſraël, & Juda magna eſt nimis valde, & repleta eſt terra ſanguinibus, & civitas repleta eſt averſione. p. 471. n 48
10. 5 Sonitus alarum Cherubin audiebatur uſque ad atrium interius, quaſi vox omnipotentis Dei. p. 425. n. 75
16. 8. Juravi tibi & ingreſſus ſum pactum tecum, ait Dominus Deus, & facta es mihi: & lavi te aqua, & mundavi ſanguinem tuum. p. 314 n. 91
18. 11. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, vita vivet, & non morietur, & omnium iniquitatum ejus, quas operatus eſt, non recordabor ampliùs. pag. 265. num. 188
28. 13. Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, & perfectus decore in deliciis Paradiſi fuiſti. p. 166. n. 66
17 Elevatum eſt cor tuum in decore tuo, perdidiſti ſapientiam in decore tuo. pag 473. num. 58
39. 17. Tu fili hominis dic omni volucri, cunctiſque beſtiis agri: Convenite, properate undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis? victimam grandem. p. 261. n. 127
47. 13 Ex utraque parte omnium lignum & erunt fructus ejus in cibum. p. 487 n. 43

Ex

Loca S. Scripturæ.

Ex Daniele.

Cap.1.8 PRopoſuit autem Daniel in corde ſuo ne pollueretur de menſa regis, neque de vino potus ejus. p.290. n 110

2. 2. Præcepit rex, ut convocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi, ut indicarent regi ſomnia ſua. p.276. n.76

11 Sermo, quem tu quæris; rex, gravis eſt: nec reperietur quiſquam qui indicet illum in conſpectu regis, exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus converſatio. pag 78. num 61.

31 Hujus ſtatuæ ex auro optimo erat, pectus autem, & brachia de argento, porro venter, & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ: pedum autem quædam pars ferrea, quædam autem fictilis. p.282. n.55

35 Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta quaſi in favillam æſtivæ areæ, quæ rapta ſunt vento: nullaſque locus inventus eſt eis, lapis autem, qui percuſſerat ſtatuam factus eſt mons magnus: & implevit univerſam terram. p.287.n.91. p 487.n.45. & p.537.n.114

3.12. Sunt viri Judæi, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babylonis, Sydrach, Myſach, Abdenago, viri iſti contempſerunt, rex decretum tuum. p.420.n.43

5. 1. Hi tres quaſi ex uno ore laudabant, & glorificabant Deum in fornace. p 202. n.12

95 Benedictus Deus deorum, Sydrach, videlicet Myſach, & Abdenago, qui miſit Angelum ſuum, & eruit ſervos ſuos. p 547.n.39

4. 7. Ecce arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia, magna arbor & fortis, & proceritas ejus contingens cœlum. p.246. n 51

24 Ejicient te ab hominibus, & cum beſtiis, feriſque erit habitatio tua: peccata tua eleemoſynis redime. p.287. n.91

30 Ex hominibus abjectus eſt, & fœnum, ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus infectum eſt, &c. p 488. n.96

5. 6. Præcepit ergo jam temulentus, ut afferrentur vaſa aurea, & argentea, quæ aſportaverat Nabuchodonoſor pater ejus. p.543. n.13

7 Exclamavit fortiter, ut introducerent magos, Chaldæos, & aruſpices. p.205. n.32

17 Munera tua ſint tibi, dona domus tuæ alteri da; ſcripturam autem legam tibi rex, & interpretationem oſtendam tibi. p 77.n.61

19 Quos volebat, interficiebat, & quos volebat percutiebat, & quos volebat exaltabat. p.546. n.32

26 Mane, numeravit Deus regnum tuum. Thecel, appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens: Phares, &c. p 493.n.46

29 Tunc jubente rege, indutus eſt Daniel purpura, & circumdata eſt torques collo ejus, & prædicatum eſt de eo, &c. p.198 n.87.& p.286. n 82

6.4. Principes & Satrapæ quærebant occaſionem, ut invenirent Danieli. p.375. n.69

10 Apertis feneſtris tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, & confitebatur coram Deo ſuo. p.76. n.54

16 Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem & miſerunt eum in lacum leonum. p.211. n.66

17 Quem obſignavit rex ãnulo ſuo. p.602. n.19

7. 2. Videbam in viſione mea nocte. p 73.n.34.

3 Quatuor beſtiæ. p.434. n.7.

10 Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei. p.204. num.28

10. 13. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti, & uno diebus. p 659.n.354

13.22. Anguſtiæ ſunt mihi undique: ſi enim hoc egero, mors mihi eſt: ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras. p.499. n.42

45 Suſcitavit Dominus ſpiritum ſanctum pueri junioris cujus nomen Daniel. p 391.n.25

14. 2. Cui impendebantur ſimilæ artabæ. p.665. num.394

28 Trade nobis Danielem. p.18.n.113

32 Ipſe coxerat pulmentum, & intriverat panes in alveolo. p.630. n.187. p.657.n.344

35 Apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum. p.69. n.71

36 Et clamavit Habacuc dicens: Daniel ſerve Dei tolle prandium, quod miſit tibi Deus: ſurgenſque Daniel comedit. p.16. n.97

36 Recordatus es mei Deus, & non dereliquiſti diligentes te. p.649. n.303

Ex Oſea.

Cap.2.15. DAbo ei vinitores ejus ex eodem loco. p.380. n.100

6. 1. Venite & revertamur, ad Dominum, quia ipſe cœpit, & ſanabit nos, percutiet, & curabit nos, & vivemus in conſpectu ejus, p 94. n 51

6 Miſericordiam volui & non ſacrificium, p.119. n.96

8. 7. Culmus ſtans non eſt in eo, germen non faciet farinam, quod & ſi fecerit, alieni comedent eam. p.446.n.47

11.1. Ex Ægypto vocavi filium meum. p.426 n.82

12. 4. Flevit, & rogavit eum. p 252. n.90

13. 14. Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. p.208.n.48

14. 5. Sanabo contritiones eorum, diligam eos ſpontaneè, quia averſus eſt furor meus. p.157. n.8

8 Convertentur ſedentes in umbra ejus p.197. num.81

Ex Amos.

Cap.5.10. ODio habuerunt corripientem in porta. p.593. n.124

13 Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt. p.446. n.20

7. 7. Hæc oſtendit mihi Dominus. Ecce Dominus ſtans ſuper murum litum, & in manu ejus trulla cæmentarii. p.90 n.32. p.564 n.47

Ex Jona.

Cap 1.2. SUrge, vade in Ninivem civitatem, & prædica in ea, quia aſcendit malitia ejus coram me. p.244 n.40

2.2. Oravit Jonas ad Dominum de ventre piſcis. p.74. n 35

3. 4. Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. p 424. n.67

5 Et veſtiti ſunt ſaccis. p.429. n.103

4. 6. Aſcendit hedera ſuper caput Jonæ. p.451. num 54

Ex

Ex Michæa.

Cap.3.3. Comederunt carnem populi mei. p.354. n.57.
6. 8. Indicabo tibi, ô homo, quod ſit bonum, & quid Dominus requirat à te; utique facere judicium, & diligere miſericordiam & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. p.11.n.61
12 Divites ejus repleti ſunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium. p.461.n.113
7. 6. Filius contumeliam facit patri, & filia conſurgit adverſus matrem ſuam, & nurus adverſus ſocrum, & inimici hominis domeſtici ejus. p.148. n 25
9 Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei. p.19. n.121

Ex Habacuc.

Cap.3.4. Cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus p.382.n.114

Ex Zacharia.

Cap.3.4. Convertimini ad me, & convertar ad vos. p.265. n.188
3.5. Angelus Domini ſtabat. p 90. n.23
6. 2. In prima quadriga equi rufi, in ſecunda equi nigri, & in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii, & fortes. p.590. n.15
11 Sumes argentum, & aurum; & facies coronas & pones in capite Jesu filii Joſeph. p.447. n.37
9.11.Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. p.208. n.46. & 212. n.70
17 Quid bonum ejus, & quid pulchrum ejus niſi frumentum electorum. p.615. n.97
12. 10. Et dolebunt ſuper eum, ut doleri ſolet in morte primogeniti. p.184. n.5

Ex Malachia.

Cap.1.11. Ab ortu Solis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus. p.179 n.148
3.1.Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, & præparabit viam tuam ante te. Et ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum Dominator, quem vos quæritis. p.224.n.147
5 Accedam ad vos in judicio, & ero teſtis velox maleficis, & adulteris. p.38.n.48

Ex 1. Machabæorum.

Cap.1.7. Vocavit pueros ſuos nobiles, qui ſecum erant enutriti, & diviſit illis regnum, cum adhuc viveret. p.500.n.48
2.27.Exclamavit voce magna in civitate dicens: omnis, qui zelum habet legis, ſtatuens teſtamentum, exeat poſt me; & fugit ipſe, & filii ejus in montes. p.127. n.17. & p.129 num.30
41 Quicumque venerit ad nos in bello die Sabbatorum, pugnemus adverſus eum. p 67.n.41
9. 43. Et venit die Sabbatorum uſque ad oram Jordanis in virtute magna. ibid.
10. 44. Ad ædificanda, & reſtauranda opera ſanctorum ſumptus dabantur de ratione regis, & ad extruendos muros Jeruſalem. p.226. num.96

Ex Matthæo.

Cap.1.2. Vidimus ſtellam ejus in Oriente. p.272. n.99
11 Intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus. p.343. n.107
13 Surge, accipe puerum, & Matrem ejus, & fuge in Ægyptum. p.410. n.139
3.5. Exibat ad eum Jeroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Jordanem. p 91. n.35
8 Facite fructum dignũ pœnitẽtiæ p 86.n.130.
11 Ipſe vos baptizabit in aqua, & igne p 74. num.100
12 Cujus ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, &c. p.308. n 52
4.1. Ductus eſt Jeſus in deſertum. p.409 n 138
2 Cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. p.566.n 54
5 Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam civitatem.
11 Tunc reliquit eum diabolus; & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. p.366. n.15. & p.222. n.132. & p.627. n.167.
11. Faciam vos fieri piſcatores hominũ p.77.n.58
5.1. Aſcendit Jeſus in montem, & ſedebat cum diſcipulis ſuis. p.89. n.21
9 Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. p.145. n.8
11 Beati eſtis, cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint. p 132. n.52
11 Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona. p.494 n.13
6.6. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito. p 73 n.29. & p.629. n.174
11 Panem noſtrum da nobis hodie. p.567.n.60
30 Si autem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, &c. p.136.n.78
8.1. Cum deſcendiſſet Jeſus de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. p 87. n.6
2 Domine, ſi vis, potes me mundare. p.177. n.135. & p.567. n.56
8 Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus. p 642.n.257
20 Vulpes foveas habent, volucres cœli nidos, filius hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet. p.102.n.22
25 Tunc acceſſerunt diſcipuli: Salva nos perimus. p.285. n.79
9. 4. Cum vidiſſet Jeſus cogitationes eorum, dixit, ut quid cogitatis mala in cordibus veſtris? p.263. n.100. & p 217. n.171
9 Vidit Jeſus hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine. p.281. n 46
20 Tetigit fimbriam veſtimẽti ejus. p.650.n.81
23 Et deſiderabant eum. p.658. n 353
21 Illi autem egreſſi diffamaverunt eum per totam regionem. p.30. n 195
35 Circuibat Jeſus omnes civitates, & caſtella, prædicans Evangelium regni. p.185 n 2
10.2.Primus Simõ qui dicitur Petrus. p.536.n 108
10 Neque calceamenta, neque virgam aſportent. p.29. n.187
16 Ego mitto vos, ſicut oves. p 311. n.73
22 In ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. p.32. n 89. & p 663. n.383

15 Si Patrem familias Beelzebut vocarunt, quantò magis domeſticos ejus. p.657. n.97

33 Qui me negaverit coram hominibus, negabo,& ego eum coram Patre meo.p.52.n.126

11,2. Cum audiſſet Joannes in vinculis. p.200 per totum cap.13

5 Dicite Joanni, quæ audiſtis, & vidiſtis. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt. p.365. n.10

7 Cœpit dicere ad turbas de Joanne Baptiſta. p.266. n.192

11 Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta : qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo. p 392.n 32. & p.554

27 Nemo novit filium, niſi pater ; & nemo novit Patrem, niſi filius, & cui voluerit filius revelare. p.24.n.155

29 Tollite jugum meum ſuper vos. p.517.n.15

12,8. Dominus enim eſt filius hominis etiam ſabbati. p.23. n.142

24 In Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia. p.132.n.46

48 Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei ? p.408. n.127

13.17. Dico vobis, quod prophetæ, & juſti cupierunt videre. p.348. n.14

14 2.Hic eſt Joãnes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis,& virtutes operantur in eo.p.548 n 48

7 Timuit populum,quia ſicut Prophetam eum habebant. p 205. n 33

24 Dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. p.73. n.32. & p.74. n.39

15. 3. Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram. p.324. n.13

22 Miſerere mei, fili David. p.251. n.86

24 Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël. p 108. n.20. & p.167. n.70. 71. 72. & 73

26 Non eſt bonum, ſumere panem filiorum,& mittere canibus. p.218. n.108. & p.167. n.70. 71. 72. 73. & p.612. n.76

27 Etiam Domine ; nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. pag.257. n.126. & p.612. n.76.& p.642. n.250

16.16. Tu es Chriſtus filius Dei vivi. pag 638. n 234. p 642. n 257

17 Beatus es Simon Barjona,quia caro,& ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cœlis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c. pag.215. n.90. p.331. n.26. p.395. n.47

28 Amen dico vobis, ſunt de hic ſtantibus,qui non guſtabunt mortem. p 303. n.22

17. 2. Et reſplenduit facies ejus ſicut Sol, veſtimenta autem ejus facta ſunt alba ſicut nix. p.574. n.106

4 Domine bonum eſt, nos hîc eſſe. pag 416. n.13. p.569. n.73

4 Si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, & Eliæ unum. p.504. n.78. & p 529 n.69

11 Elias quidem veniet, & reſtituet omnia. p 528. n.64. & p.533. n.95

12 Fecerunt in eo,quæcũque voluerũt,ſicut & filius hominis paſſurus eſt ab eis.p.551 n.62

16 O generatio incredula, & perverſa, quouſque ero vobiſcum, quouſque patiar vos ? p.179. n.144

17 Increpavit illum Jeſus. p.368.n.29

19 Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc, & illuc tranſibit. p.481. n.7

18.1. Quis putas major eſt in regno cœlorum. p.124. n.121

8 Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & projice abs te : bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem, &c. p 195. n.67

20 Ubi ſunt duo,vel tres cõgregati in nomine meo; ibi ſum in medio eorum. p.287. n.94

26 Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. p.539. n.79

32 Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me. p.570. n.78

19,28. Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim. p.201. n.5

20 1. Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo manè conducere operarios. p.464. n.5. & p.579. n 135

6 Quid hic ſtatis tota die otioſi ? p 386 n.141

8 Voca operarios, & redde illis mercedem, p.643. n 263

16 Erunt noviſſimi primi, & primi noviſſimi. p.328. n 9

21 Dic,ut ſedeant hi duo filii mei. p.342. n.27

23 Non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo. p.143. n.109

21.7. Adduxerunt aſinam,& pullum,& impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. p.433. n.128

9 Hoſanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini. p 373. n.58

10 Nunquam ex te naſcatur fructus in ſempiternum, & arefacta eſt continuò ficulnea. p.38. n.47

22. 2. Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. p.464. n 7

3 Miſit ſervos ſuos, vocare invitatos, & noluerunt venire. p.579 n.135

4 Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occiſa,& omnia parata. p.509. n.111

9 Ite ad exitus viarum, & quoſcumque inveneritis vocate ad nuptias. p 129. n 28

11 Vidit hominem non veſtitum veſte nuptiali, & ait illi : Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem. pag 575. num.111

13 Tunc dixit Rex miniſtris : Ligatis manibus, & pedibus mitte eum in tenebras exteriores. p.188. n.126. & p 511.n.24

23.6. Volunt primas cathedras, vocari ab hominibus. p.51 n.120

10 Unus eſt enim magiſter veſter Chriſtus. p.154. n.56

13 Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ. p.338. n.151

24.16. Tunc, qui in Judæa ſunt,fugiant ad montes. p 533. n 96

29 Sol obſcurabitur, Luna non dabit lumen ſuum. p.541. n.58

30 Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli. p.71. n 19

42 Vigilate, quia neſcitis, qua hora Dominus veſter venturus ſit. p.11. n.62

45 Ut det illis cibum in tempore p 653 n.324

51 Et dividet eum, partémque ejus ponet cum hypocritis. p.422. n.59

25.2. Quinque ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. p.506 n.92
12 Clauſa eſt janua, neſcio vos. p.193.n.53
23 Intra in gaudium Domini tui. p.297.n.156
32 Congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem, ſicut, paſtor ſegregat oves. p.511 n.122
34 Dicet rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum: eſurivi, &c. pag 155. num 62. & p 304 n 28. & p.479. n.93. & p.396. n.55. & p.408. n.130
27 Eſurivi, & dediſtis mihi manducare, &c. Reſpondebunt ei juſti: Domine quando te vidimus eſurientem, & pavimus te. p.588 num.193
40 Quandiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. p.35. n.29. & p.152. num.44
26.4 Concilium fecerunt, ut Ieſum dolo tenerent, & occiderent: dicebant, non in die feſto p.415. n.7
7 Acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti precioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. p.247. n 60
8 Diſcipuli indignati ſunt dicentes: Ut quid perditio hæc, potuit enim iſtud venundari multum, & dari pauperibus. p.399 n.10
13 Ad ſepeliendum me fecit. Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, &c. p 588. n.192 & p 262. n.165
21 Unus veſtrum me traditurus eſt p.527 n.57
28 Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti, qui pro multis effundetur p 505.n.82 & p.633. n.203. & p 654. n 330 ibid. n.335
29 Dico autem vobis non bibam de hoc genimine vitis uſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum novum. p.944. num.273. & 274
36 Sedete hic, donec vadã illuc orare p.69.n.2
37 Cœpit Jeſus contriſtari, & mœſtus eſſe, tunc ait: Triſtis eſt anima mea. p 497. n.28
39 Procidit in faciem ſuam orans, & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. p 632. n.199. & p 652. n.319
41 Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. p.632. n.198
50 Amice, ad quid veniſti? p.369.n.35
51 Percutiens ſervum principis ſacerdotum. p.407. n.22
53 An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum. p.95.n.60
55 Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & fuſtibus comprehendere me. p.205. n.34
65 Tunc princeps ſacerdotum ſcidit veſtimenta ſua dicens, blaſphemavit: quid adhuc egemus teſtibus p 12. n 73. & p.570. n.82
75 Egreſſus foras flevit amare. p.252. n.90
27.3. Videns Judas qui eum tradidit quod damnatus eſſet, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos. p.12. n.55
5 Projectis argenteis in templo, receſſit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit. p.355. n.60. & p.351. n 66
7 Concilio inito emerunt ex illis agrum in ſepulturam peregrinorum. p 31. n.138
19 Sedente illo pro tribunali, miſit ad eum, uxor ejus dicens; nihil tibi, & juſto illi, multa enim paſſa ſum hodiè propter eum. p.333. n.39. p 432. n.124
29 Plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput ejus, & arundinem in dextera ejus, & percutiebant. p.12. n.75
29 Genuflexo ante eum illudebant ei dicentes: Ave rex Judæorum. p.519. n.6
35 Poſtquam crucifixerũt eum, diviſerunt veſtimenta ejus, ſortem mittentes p.411. n.148
37 Jeſus Nazarenus Rex Judæorũ p.214.n.79.
39 Prætereuntes blaſphemabant. p 219.n.115
46 Clamavit Jeſus voce magna dicens: Eli, Eli, lammaſabacthani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, &c. p.67. n.44. & p 214.n.83 & p.283. n.64
51 Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & multa corpora ſanctorum ſurrexerunt. pag. 396. n 53 p.626. n 162
53 Multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt, &c. p 94. n.52
54 Verè filius Dei erat iſte. p.638.n.234
63 Seductor ille dixit, poſt tres dies reſurgam. p 424. n.66
66 Signãtes lapidem cum cuſtodibus p 60.n.9
28.1.1. Venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum; & ecce terræ motus factus eſt magnus, &c. p.189. n 34
9 Ecce Jeſus occurrit illis dicens: Avete: illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus. p.149 n.76. & p.281. n.46

Ex Marco.

Cap.1.28. ET proceſſit rumor ejus in omnem regionem Galilææ. p 518.n.25
42 Veſpere autem facto cum Sol occidiſſet, afferebant ad eum omnes malè habentes. p.424. n.70
2. 14. Filius Alphæi. p 84.n.110
3.5. Circumſpiciens eos cum ira contriſtatus eſt ſuper cæcitate cordis eorum. p.360. n.91
21 Dicebant enim, quoniam in furorem verſus eſt. p.434.n.10
4.34. Sine parabola non loquebatur eis. p.442 n.3
5.18. Cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut eſſet cum illo, & non admiſit eum. p 373. n.55
14 Thalitha cumi. p.39. n.53
43 Juſſit illi dari manducare. p 198. n 90
6. 3. Nonne hic eſt filius Mariæ, frater Jacobi, & Joſeph, & Judæ. p.84. n 110
5 Et non poterat, ibi virtutem ullam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit. p.525. n.42
20 Herodes libenter eum audiebat, & eo audito multa faciebat. p.219 n.116
7.34. Ephpheta quod eſt aperire; & ſtatim apertæ ſunt aures ejus, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus. p.368. n 28
8.19 Dixit Petrus: Tu es Chriſtus. p.331.n 26
9.33. In via inter ſe diſputaverant, quis eorum major eſſet. p.94. n.53
10.29. Nemo eſt, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios propter me, &c. p.462. n.17
13 32. De die autem illo, vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cœlo, neque filius. p.443.n.110
14.37. Simon, dormis; non potuiſti una hora vigilare mecum. p.566. n 13
50 Et diſcipuli ejus relinquentes eum omnes fugerunt. p.260. n.149

Loca S. Scripturæ.

65 Et cœperunt quidam conſpuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere. p.115. n.73
15.39. Videns Centurio, quia ſic clamans expiraſſet, dixit, verè hic homo filius Dei erat. p.124. n 63. p.374. n.63
16.1. Emerunt aromata ut venientes ungerent Jeſum. p.627. n.165
7 Dicite diſcipulis ejus, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam. p.448. n.45
9 Maria Magdalenæ, de qua ejecerat ſeptem dæmonia. p.242. n.34

Ex Luca.

Cap.1.24. Concepit Eliſabeth uxor ejus, & occultabat ſe menſibus quinque. p.206. n.35
26 Angelus miſſus à Deo. p.222. n.132
28 Ave gratia plena. p.210. n.62
30 Inveniſti gratiam apud Deum. p 295 n.143
34 Quomodo fit iſtud, quoniam virum non cognoſco. p.399. n.77
40 Spiritus ſanctus ſuperveniet in te. p.293. num.125
42 Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. p.404 n.104
44 Ecce ut facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultavit infans in utero meo. p.222. n.151
46 Magnificat anima mea Dominum. p.397. num.59
48 Quia reſpexit humilitatē ancillæ ſuæ; ecce enim ex hoc nunc beatam me dicent omnes generationes. p 400. n 82 p 407. n.120
51 Fecit potentiam in brachio ſuo: diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. p 423. n.63
55 Sicut locutus eſt ad Patres noſtros Abraham. p.657. n.347
68 Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia viſitavit, & fecit redemptionem plebis ſuæ. p.225. n.149. p 638. n.236
78 Præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus. p.250. n.81. p.550 n.60
76 Viſitavit nos oriens ex alto. p.200 n 99
2.1. Exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis. Et hæc deſcriptio prima facta eſt à præſide Syriæ Cirino. p.104 n 42
9 Ecce Angelus Domini aſtitit, & civitas Dei circumfulſit. p 434 n 6
13 Subito facta eſt cum Angelo multitudo cœleſtis exercitus. p.392. n 28
14 In terra pax hominibus bonæ voluntatis. p.144. n.7
35 Tuam ipſius animam pertranſivit gladius. p 146. n.18
3.5. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. p.87. n.4
23 Qui putabatur filius Joſeph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat. p.302. n 18
4.38. Surgens Jeſus de Synagoga introivit in domum Simonis. p.390 n.18
39 Imperavit febri & dimiſit eam. p.172 n.102
8 Exi à me, quia homo peccator ſum. p.22. num.137
7.11. Ibat Jeſus in civitatem Naim, *ac de toto Evangelio.*
15 Adoleſcens, tibi dico, ſurge. p.39. n.53. & p 366. n.17.
37 Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix. p.239.
8.45. Ait Jeſus, quis eſt, qui me tetigit? negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & tu dicis, quis me tetigit? p.95. n.56
9.18. Interrogavit diſcipulos ſuos dicens, quem me eſſe dicunt turbæ. p.442. n.2
30 Loquebantur de exceſſu. p.365. n.13
41 Generatio infidelis, & perverſa. p 418. n.26
51 Factum eſt autem cùm complerentur dies Aſſumptionis ejus, & ipſe firmavit faciem ſuam, ut iret in Jeruſalem. p 426. n.81
54 Domine vis, dicimus, ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos. p.572. n 95
82 Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. pag.417. num.15
10.1. Miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem civitatem & locum, quo erat ipſe venturus. p.81. n 88. p.130. n.36
6 Si fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra: ſin autem, ad vos revertetur. p.145. n.19
18 Videbam Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. p.354 n 62
19 Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones. p 313. n.87
23 Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. pag 346
34 Videns eum, miſericordia motus eſt; & appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum, & imponens illum in jumentum ſuum ducit in ſtabulum p.187. n 18
38 Intravit Jeſus in quoddam caſtellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum ſuam. p.255. n.113
42 Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. p.262. n.265
11.5. Amice accommoda mihi tres panes. pag. 275. n 8. p 429. n.102.
15 In Beelzeboth principe dæmoniorum ejicit dæmonia. p.519. n.6
12 17. Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos, & dixit hoc faciam, deſtruam horrea mea, & majora faciam. p.581. p.146. p.591. n.18
33 Vendite, quæ poſſidetis: & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt. p 578 n.129
42 Ut det illis in tempore tritici menſuram. p 653. n 324
46 Veniet Dominus ſervi illius in die qua non ſperat, & hora, qua neſcit, & dividet eum, & partem ejus cum infidelibus ponet. p.422. n.59
49 Ignem veni mittere in terram. p.146 n.14
13.28. Cùm videritis Abraham, Iſaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem foras expelli, & venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent in regno Dei. p.182. n.169
14.26. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, adhuc autem, & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. p.146. n.18
15.4. Quis ex vobis homo, qui habet centum oves ſi perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deſerto, & vadit

ad illam quæ perierat, donec inveniam eam. p 76. n.55. & p.428. n.98. & p 503. n.74
17 Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus. p.629.n.122
19 Pater, peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus; fac me ſicut unum de mercenariis tuis. pag.255. n.112. p.361. n.98. p.446. n.31. & p.638 num.232
20 Cùm autem adhuc longè eſſet, vidit illum Pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eum. p.202. n.14. p.390. n.17. p.369. n.33
22 Dixit ad ſervos ſuos, citò proferte ſtolam primam, induite illum, & date ei annulum in manum ejus.p.260. n.220. p.360. n.97. p.500. n.50
23 Adducite vitulum ſaginatum. p.79. n.70. p.618. n.115. p 627. n.166. p.637. n.230
25 Audivit ſymphoniam, & chorum. p.627. num.166
28 Nolebat introire. Pater ergo illius egreſſus foras cœpit rogare illum. p.619. n 119
29 Ecce tot annis ſervio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer. p.372. n.52
31 Fili tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. p.350. n.30
16.1. Hic diffamatus eſt apud illum quaſi diſſipaſſet bona ipſius; & vocavit illum, & ait illi: quid hoc audio de te. p 507. n.101
8 Laudavit Dominus villicum iniquitatis,quia prudenter feciſſet. p.570. n.79
19 Induebatur purpura, & byſſo. p.71. n.16
22 Ut portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. p.147. n.21
23 Elevans autem oculos ſuos, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham. p.419 n.33
25 Fili, recordare, quod recepiſti bona in vita tua. p.418. n 32. p.505. n.83
26 Inter nos,& vos chaos magnum firmatum eſt, ut hi, qui volunt, hinc tranſire ad vos, non poſſint. p.321.n.139
28 Rogo te Pater, mitte eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, ut teſtetur illis, ne ipſi veniant in locum pœnarum. p.215. n.91
17. 6. Si habueritis fidem quaſi granum ſinapis. p 487. n.44
22. Venient dies, quando deſideretis videre unum diem filii hominis. p.346. n.6
28 Edebant, bibebant, vendebant, & plantabant, & ædificabant; pluit ignem, & ſulphur de cœlo. p.491. n.108
18.32. Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur. p 639. n.240
19,8. Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. p.571. n.90
38 Benedictus, qui venit rex in nomine Domini. p.58. n.189
20.38. Omnes enim vivunt ei. p.39 n.53
21.18. Capillus de capite veſtro non peribit. p.138. n.84
21.28. Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. p.270. n.221
31 Ecce Satanas, expetivit, ut cribraret ſicut triticum. p.530. n.182
32 Tu aliquando converſus confirma fratres tuos. p.82. n.96. p.225. n.79
33 Domine, tecum paratus ſum, in carcerem, & in mortem ire. p.216. n.97
44 Factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. p.95. n.60. p.497. n.28
53 Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. p 470 n.43
66 Blaſphemabant eum, Si tu es Chriſtus. p.519. n 8
23.1. Surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum. p.452. n.66
2 Hunc invenimus ſubvertentem gentem noſtram. p.257. n.130
11. Tunc ſprevit illum Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit, & indutum veſte alba remiſit ad Pilatum. p.419. n.39
29 Venient dies in quibus dicet,beatæ ſteriles, & ventres qui non genuerunt. p.403. n.97
34 Pater, dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt. p.112. n.54. p 332 n.33
32 Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.p.566.n.55. & p.642.n.256
43 Hodie mecum eris in Paradiſo p.406 n.115
24.18. Tu ſolus peregrinus es in Jeruſalem, & non cognoviſti, quæ facta ſunt in illa his diebus. Quibus ipſe dixit. Quæ? p.209.n.55
31 Accepit Jeſus panem, & fregit, & porrigebat illis, & aperti ſunt oculi eorum & cognoverunt eum. p.422. n.56

Ex Joanne.

Cap 1.4. IN ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet; & tenebræ eam non comprehenderunt. p.397. n.67. & p.133. n.56
7 Venit, ut omnes crederent per illum. p.233. num.139
12 Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.p 228. num 166
16 De plenitudine ejus nos omnes accepimus. p 336. n.61
20 Tu quis es? p.227. n.162
29 Ecce Agnus Dei.p.107.n.11. p.219. n.117
33 Ego neſciebam eum; ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. p.45. n.86. & p 207. n.43
37 Dicens: Ecce Agnus Dei,& audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſequuti ſunt Jeſum. p.130. n.35
42 Tu es Simon filius Jona.....
49 Tu es filius Dei, tu es rex Iſraël. p.395. n.47. p.642. n.257
2. 4. Quid mihi, & tibi mulier. p 438 n 34
15 Ejecit vendentes, & ementes de templo. p.171. n.92
3.10. Tu es Magiſter in Iſraël, & hæc ignoras. p.218. n.109
14 Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportet filium hominis. p 649. n.300
20 Omnis enim, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus. p.467. n.21
29 Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. pag.108. num.53

Opor-

4 4. Oportebat, eum tranſire per Samariam. p 99. n.7.
11 Neque in quo haurias,habes. p.584. n.166
19 Video, quia Propheta es tu. p.260. n.146 & 152
29 Venite,& videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcumque feci. p.273. n.242.
35 Levate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt jam ad meſſem. p.308. n 52
38 Ego miſi vos metere, quod non laboraſtis. p 98. n.3
38 Alii laboraverunt,& vos in labores eorum introiſtis. p.54. n.19
13 Omnis qui bibit ex aqua hac ſitiet iterum p 659. n.358
5.10. Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabbatum tuum. p.370. n.40
25 Amen dico vobis, venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem filii Dei. p.193. n.55
35 Erat lucerna lucens,& ardens.p 223.n.139
11 Accepit Jeſus, & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus. p.616. n.102
14 Hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum. p 209 n.57
15 Fugit in montem. p 90 n.28
71 Ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis diabolus eſt. p.85. n.115. & p 369. n.35
7.3. Dixerunt ad eum fratres ejus; tranſi hinc,& vade in Judæam, ut & diſcipuli tui videant opera tua, quæ facis. p.40. n 524
5 Neque enim fratres ejus credebant in eum. p.434. n.10
28 Clamabat Jeſus in templo docens, & dicens. p.67. n.44
37 In noviſſimo autem die magno feſtivitatis ſtabat Jeſus, & clamabat dicens: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat p.89. n.22. & p.393. n.49. & p 515 n 100
38 Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent. p 315. n.100. & p 38. n.50
45 Quare non adduxiſtis illum? Reſponderunt miniſtri: nunquam ſic locutus eſt homo. p 398. n.72
7.2. Adducunt mulierem deprehenſam modo in adulterio. p.258 n.136
8 Ipſe autem inclinans ſe ſcribebat in terra. p.69. n.53. & p.360 n.91
12 Ego ſum lux mundi. p.47. n.97
13 Tu de te ipſo perhibes teſtimonium; teſtimonium tuum non eſt verum. pag 213. num.74
16 Teſtimonium meum eſt verum, quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me Pater. p 44. n.78
28 Cùm exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quod ego ſum. p 421. n 55
44 Vos ex Patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. p.418. n.31
53 Nunquid tu major es patre noſtro Abraham. p.227.n.151
56 Pater veſter Abraham exultavit, ut videret diem meum, vidit, & gaviſus eſt. p.347. n.10. & p.530. n 79
59 Exivit de templo,& abſcondit ſe. p 9.n.46
29 Nos ſcimus, quia Moyſi locutus eſt Deus: hunc autem neſcimus,unde ſit. p.215. n.51
31 Scimus,quia Deus peccatores non exaudit, ſed ſi quis Dei cultor eſt. p.286. n.88
10. 1. Fur eſt, & latro. p.12.n.74
1. Ego ſum paſtor bonus. p 187.n.18
11 Videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit. p.126. n.10
16 Unum ovile, & unus paſtor. p 99. n.10
32 Multa bona opera oſtendi vobis p.35.n.30
11.2. Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & exterſit pedes ejus capillis, cujus frater Lazarus infirmabatur. pag.241. num.20
4 Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei. p.119. n.96
9 Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia vidit lucem hujus mundi. p.75. n.46
24 Scio,quia reſurget in noviſſimo die.p 572. num.91
28 Utique ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei vivi. p.285 n 78
28 Vocavit Mariam ſororem ſuam dicens: Magiſter adeſt, & vocat te. Illa, ut audivit ſurgit cito, & venit ad eum. p.267. n.196
33 Jeſus ergo, ut vidit eam plorantem. p.263. num.69
34 Ubi poſuiſtis eum. p.203. n.18
35 Jeſus lachrymatus eſt. p.503.n 73
41 Pater gratias tibi ago, quoniam audiſti me, p 329. n 15
3* Lazare veni foras.p.39. n.53. n.195.n.70. & p 197. n.82
44 Jeſus magna voce clamavit, Lazare, veni foras Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes, &c. p.302. n.12. p.366 n.17. & p.198. n.89 & 91
12.3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi piſtici pretioſi, & unxit pedes Ieſu. p.247. num.60
4 Dixit ergo unus ex diſcipulis ejus, Iudas Iſcariotes: Quare hoc unguentum non venditur trecentis denariis, & datum eſt egenis p.375. n.65. & p.379. n.91
6 Fur erat, & loculos habebat. p.569.n.76
7 Sinite illam, ut in diem ſepulturæ meæ ſervet illud. p 272. n.134
28 Clarificavi,& iterum clarificabo p.421.n.50
31 Nunc judicium eſt mundi. p.510. n.50
31 Et ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum. pag.364. n.6. p.365. n 13. & p 321. n.55
13.1. In finem dilexit eos. p.612. n.78
2 Cùm diabolus jam intraſſet in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iſcariotæ. pag.115. n.68. & p.355. n.60
4 Surgit à cœna, ponit veſtimenta ſua, & cùm accepiſſet linteum, præcinxit ſe; mittit aquam in pelvim.p.253. n.100. & p.103 num.30
5 Cœpit lavare pedes diſcipulorum. p.253 num 98
8 Non lavabis mihi pedes in æternum.p.209 num 53
14 Si ergo ego lavi pedes veſtros,Dominus,& Magiſter veſter; & vos debetis alter alterius lavare pedes. p.397. n 61
22 Aſpiciebant ergo ad invicem diſcipuli hæſitantes, de quo diceret. p.94. n.53
27 Poſt buccellam introivit in eum Satanas. p.527. n.57. & p.666. n.402
30 Cum ergo Iudas accepiſſet buccellam, exivit continuo. p.601. n.11. & p 614 n.90. & p.243. n.260. & p 624. n.149

4 8. Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. p 571. n.86
12 Majora horum faciet. p.35. n.29
26 Paraclitus autem ſpiritus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. p.331. n.25, & p.533. n.95
27 Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. p.144. n.7
29 Nunc dixi vobis, antequam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. p.105. n.3
15.12. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem. p 340. n 84
19 Si de mundo fuiſſetis, mundus, quod ſuum erat, diligeret, quia vos de mundo non eſtis, &c. p.123. n.118
24 Oderũt & me & Patrem meum. p.396. n.57
26 Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre. p.331. n.25.
16.7. Expedit vobis, ut ego vadam, ſi enim non abiero, &c. p 39. n.59
15 Omnia, quæcumque habet Pater, mea ſunt, propterea dixi, quia de meo accipiet. p.335 num.55
30 Dicunt ei diſcipuli: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis, nunc ſcimus, quia ſcis omnia. p.113. n.63
17.2. Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis. p.650. n.304
6 Tui erant, & tu mihi eos dediſti. p.283 n.64
9 Ego pro eis rogo non pro mundo, ſed pro his, quos dediſti mihi. p 336. n.58
18.4. Jeſus autem, ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit, & dixit: Quem quæritis. p.109 n.39
6 Milites ceciderunt retrorſum. p.312. n 81
8 Ego ſum: Si ergo me quæritis, ſinite, hos abire. p.594. n.41. & p.205. n 33
20 Ego palam locutus ſum, & in occulto nihil. p.133 n 56
21 Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt. p 570. n.81. & 82
25 Nunquid tu ex diſcipulis ejus es? p.260. num.149
37 Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. p.395. n.48
40 Non hunc, ſed Barabbam. p.257. n.130
16.10 Neſcis, quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te. p.573 n.97. & p.43. n.74. & p.96. n.61.
19 Jeſus Nazaræus Rex Judæorum. p.391. n.27. & p.587. n.190
23 Milites ergo, cùm crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta ejus, & fecerunt quatuor partes. p.579 n.136
24 Non dividamus eam, ſed mittamus ſortes. p.12. n.73
27 Cùm vidiſſet Jeſus Matrem, & diſcipulum ſtantem, dicit diſcipulo, &c. p 438. n.34
28 Dixit Jeſus, ſitio. p.445. n.24
30 Cùm ergo accepiſſet Jeſus acetum, dixit: Conſummatum eſt; & inclinato capite, tradidit ſpiritum. p.503. n.70
31 Judæi ergo, quoniam Paraſceve erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato, &c. p.7. n.35
34 Exivit ſanguis & aqua. p.601. n.11
20.11. Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. p.267. n.197
15 Mulier, quid ploras. p.242. n.23
17 Noli me tangere. p 256. n.124
21 Sicut miſit me Pater, ego mitto vos. p.654 num.333
22 Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. p.39. n.58 & p.661. n.366
25 Niſi videro in manibus ejus figuram clavorum, & mittam digitum meum in loca clavorum, & mittam manum tuam in latus ejus, &c. p.249. n.76. & 664. n.385
28 Dominus meus, & Deus meus. p.613. n.85
29 Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti; beati qui non viderunt, & crediderunt. p.346. n.6
21.7. Dominus eſt. Simon Petrus, cum audiſſet, quia Dominus eſt, miſit ſe in mare. p.608 num.58
15 Simon Joannis, diligis me plus his. p.391 n.21. & 22. & p.278. n 36
16 Dicit ei, etiam Domine, tu ſcis, quia amo te. p.279 n.36. & p.216. n.97
17 Paſce oves meas p.82. n.93. & p.214. n.80
18 Amen dico tibi, cùm eſſes junior, cingebas te, & ambulabas, quo volebas, cum autem ſenueris, &c. p.508. n.106
22 Sic eum volo manere donec veniã; quid ad te, tu me ſequere. p.147. n.21. p.566. n.49

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap.1.4 ET conveſcens præcepit eis, ne ab Jeroſolymis diſcederent. p.647. n.291
9 Nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. p 71. n.19
12 Qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbati habens iter. p.55. n.28
28 Suſpenſus crepuit medius. p.18. n.138
11 In omni tempore, quo intravit, & exivit inter nos Dominus Jeſus, incipiens à Baptiſmate Joannis. p 229. n.174
24 Tu Domine, quia corda noſti omnium. p 74. n 41
2.3. Factus eſt repentè de cœlo ſonus tanquam advenientis ſpiritus vehementis, & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ. p.324. n.15
7 Nonne omnes iſti, qui loquuntur, Galilæi ſunt. p.91. n.33
12 Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes, quidnam hoc vult eſſe? Alii irridentes dicebant quia muſto pleni ſunt iſti. p.23. n.146
3.18. Deus prænunciavit per os omnium Prophetarum, pati Chriſtum ſuum. p.347. n.9
32 Nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium Reſurrectionis. p.215 num.92
6.4. Nos verò orationi, & miniſterio verbi intenti erimus. p.294. n.137
15 Intuentes eum omnes, qui ſedebant in Concilio, viderunt faciem ejus, quaſi faciem Angeli. p.224. n.246
7.2. Viri, & patres audite. p.359. n.87
51 Vos ſpiritui ſancto reſiſtitis; ſicut & patres veſtri, ita & vos. p.418. n.30
55 Vidit gloriam Dei & Jeſum ſtantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei. p.568. n 70. & p.224. n.146
8.4. Pertranſibant Evangelizantes regnum Dei p.129. n.31

31 Quo

31 Quomodo poſſum, ſi non aliquis oſtenderit mihi. p.457. n.89
9.5. Ego ſum Jeſus. p.391.n.27
6 Domine, quid me vis facere? p 373.n.56
11 Surge, & vade in vicum, qui vocatur Rectus, & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarſenſem. p.372.n.53
13 Domine audivi à multis de viro hoc quanta mala fecerit ſanctis tuis in Jeruſalem. p.243. n.32
16 Ego oſtendam illi quanta oportet pro nomine meo pati. p.71.n.16
40. Tabita ſurge. p.193.n.56
10.11. Deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, &c. p.430. n.109
13. Surge, Petre, & occide, & manduca. Et ait Petrus: Abſit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune, & immundum. p.259. n.141
22 Qui cōſtitutus eſt à Deo judex.p.640.n.245
28 Vos ſcitis, quomodo abominatum ſit viro Judæo, conjungi, aut accedere ad alienigenam. p.98. n.1
38 Qui pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes. p 38. n.47
43 Et huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent. p.347. n.9
12.7. Percuſſoque latere Petri excitavit eum dicens, ſurge velociter. p.202. n.11
8 Calcea te caligas tuas. p.103.n.33
11 Nunc ſcio verè, quia miſit Dominus Angelum ſuum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum. p.554. n.81
12 Populus autem acclamabat, Dei voces, non hominis. p.158. n.14
13.46. Vobis oportebat, primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud & indignos vos judicatis æternæ vitæ; ecce convertimur ad gentes. p 99. n.10
14.11. Dei ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam, Jovem; Paulum verò Mercurium, quoniam ipſe erat dux verbi. p.97. n.73
17.28. Sicut quidam veſtrorum peccatum dixerunt,ipſius enim & genus ſumus p.172.n.100
20.29.Intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi.p.465.n.12
22.3. Secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis. p.279.n.34
25 Cum aſtrinxiſſent eum loris dixit aſtanti ſibi: Si hominem Romanum, & indemnatum licet vobis flagellare. p.393. n.31
26.2. Æſtimo me beatum, apud te cum ſim deſenſurus me hodie. p.400. n.80

Ex Epiſtola ad Romanos.

Cap.14. Græcis, ac barbaris, ſapientibus, ac inſipienribus, debitor ſum. p.507. n.97
24 Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum. p.188. n.25
3.4. Eſt autem Deus verax,omnis homo mendax. p.44. n 79
4. 3. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. p.605, n.35
11 Pater omnium credentium. p.395. n.50
17 Vivificavit mortuos & vocat ea, quæ non ſunt tanquam ea, quæ ſunt. p.195. n.68
18 Qui contra ſpem in ſpem credidit,ut fieret pater multarum gentium. p.88.n.10
5.1.Juſtificati ex fide pacem habeamus ad Deum. p.272. n 229
6.13. Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis. p.382. n.110
17 Gratias Deo meo quoniam fuiſtis ſervi peccati, obeditis autem ex corde, in quam traditi eſtis formam. p.328. n.5.
22 Nunc verò liberati à peccato, ſervi autem facti Deo, habebitis fructum veſtrum in ſanctificationem. p.341. n 91
8.15. Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiornm.p.228. n 166. & p.344.n.11
17 Hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti. p.440 n.47
29 Prædeſtinavit nos conformes fieri imagini filii Dei. p.298. n.161
9. 9. Promiſſionis verbum hoc eſt: Secundum hoc tempus veniant,& erit Saræ filius: non ſolum autem illa, ſed & Rebecca ex uno concubitu habens Iſaac. p.451. n.60
10.10. Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. p.141.n.96
14 Quomodo audient ſine prædicante. p.453. num.68
29 Iſaias autem tradet, & dicit: inventus ſum à nobis quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. p.495. n.18
11.25. Cæcitas ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo gentium intraret. p.130 n.40
32 Concluſit Deus omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur. p.566. n.52
12. 2. Reformamini in novitate ſenſus veſtri. p.195. n.70
20 Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. p.29. n.102
13.12. Nox præceſſit, dies autem appropinquavit. p.75. n.46
15.4. Per patientiam, & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. p.317. n.77
Dico, Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circuncisionis propter veritatem ad confirmandas promiſſiones patrum. p 99. n 9
16.25. Secundum revelationem myſterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum eſt per Scripturas Prophetarum. p 492.n.75

Ex 1. ad Corinthios.

Cap.1.18. Verbum Crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt, his autem qui ſalvi fiunt, id eſt nobis virtus Dei eſt p.486. n.38
27 Infirma mundi elegit Dei, ut confundat fortia. p.80. n.78
2. 4. Sermo meus & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtentatione ſpiritus, & virtutis. p,118. n.87
7 Loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinavit ante ſæcula. p.492. n.75
9 Oculus non vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum. p.631. n.191
2 Lac vobis potum dedi,non eſcā p.626.n.161

5. 6. Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. p.615. n.95
9.10. Nunquid de bobus cura eſt Deo? p.137. n 77
14 Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere p.104 n.36
3 Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt, &c. p.650. n.307
7 Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum ſcriptum eſt, p.553. num.74
11 Hæc omnia in figura contingebant illis. p.492. n.73
11. 11. Neque vir ſine muliere, neque mulier ſine viro in Domino. p.489. n.52
23 Dominus Jeſus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias egit. p 630. n.182
26 Quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. p.430. n.111 & p.634. n.212
29 Qui manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat, & bibit, p.614. n.93
12.27. Vos autem eſtis Corpus Chriſti, & membra de membro. p.652. n.322
13. 2. Si habuero Prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam; & ſi habuero omnem fidem itant montes transferam, &c. p.502. n.67
5 Charitas non quærit, quæ ſua ſunt. p.152. num.48
11 Cum eſſem parvulus loquebar ut parvulus; ſapiebam ut parvulus; cogitabam, ut parvulus. p.120. n.121
12 Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. p.606. n.37
13 Major autem horũ eſt charitas. p.182. n.222
14.20. Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia parvuli eſtote. p.112. n.56
15.10. Abundantius illis omnibus laboravi; non ego autem, ſed gratia Dei mecum. p.340. n.86
41 Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ; alia claritas Stellarum. p.454. n.75
41 Stella enim à ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum. p.292. n.122
45 Abſorpta eſt mors in victoria. p.493. n 19
58 Abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes, quod labor veſter eſt inanis in Domino. p.307. n.48

Ex 2. ad Corinthios.

Cap.1.5. QUoniam ſicut abundant Paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. p.117. n.77
3. 3. Epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, &c. p.449. n.49.
4.7. Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus. p.493. n.7
17 Id enim; quod in præſenti eſt monumentaneum, & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. p.309. n.58
5.13. Auferte malum ex vobis ipſis. p.475. n.73
20 Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam à Deo exhortante per nos. p.152. n.44
9.11 Os meũ patet ad vos, ô Corinthii p.285. n.75
9. 6. Qui parcè ſeminat, parcè & metet, & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. p.297. n.159
11.1. Utinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ, ſed ſupportate me. p.44. n.84
23 Miniſtri Chriſti ſunt (ut minus ſapiens dico) plus ego. ibid. n.85
27 In vigiliis multis, in jejuniis multis p 73. n.50
29 Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror? p.164. n.51 & p.206. n 38
33 Per feneſtram in ſporta demiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus ejus. p.127. n.16
12.1. Raptum hujuſmodi uſque ad tertium cœlum. p 77. n 58
3 Scio hujuſmodi hominem, ſive in corpore, ſive extra corpus neſcio, Deus ſcit, quoniam raptus eſt in paradiſum, &c. p.482. n.13

Ex Epiſtola ad Galatas.

Cap.1.10. SI adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem. p.50. n 118
2. 9 Cum cognoviſſent gratiam, quæ data eſt mihi, Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ eſſe. p 81. n.86
20 Vivo autem jam non ego, vivit verò in me Chriſtus. p.629. n.181
23 Iis, qui ſub Lege ſunt. p.175. n.110
4.14. Non ſpreviſtis, neque reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Jeſum. p.151. n.44
5. 9. Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. p.489. n.57
6.14. Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo p.150. n.35

Ex Epiſtola ad Epheſios.

Cap.1.10. INſtaurate omnia in Chriſto. p.528. num.64
11 Qui operatur omnia ſecundum conſilium ſuæ voluntatis. p 334. n 46
14 Jeſus pax noſtra. p.143. n.4
17 Veniens Jeſus evangelizavit pacem vobis, qui longè fuiſtis, & pacem iis, qui propè, quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in uno ſpiritu ad Patrem. p.90. n.24
3. 9. Diſpenſatio Sacramenti abſconditi à ſæculis in Deo, qui omnia creavit, ut innoteſcat principatibus, & poteſtatibus. p 393. n 53
4.11. Et ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios verò Evangeliſtas. p.408. num.130
5.8. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. p.47. n.100. & p.133. n.56
8 Ut filii lucis ambulate. p.289 n.195
14 Exurge qui dormis. p.19. n.121
30 Membra ſumus corporis ejus, de carne ejus, & de oſſibus ejus. p.491. n.66
6.5. Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto, &c. p.174. n.116
12 Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem, ſed adverſus Principes, & poteſtates. p.119. n.95

Ex Epiſtola ad Philippenſes.

Cap.1.4. SEmper cunctis orationibus meis pro omnibus vobis deprecationem faciens ſuper communicatione veſtra in Evangelio Chriſti. p.153. n.53

23. Deſide

23 Deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. p.127. n.16
29 Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm, ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini. p.462. n.117
2.3. Sibi invicem ſuperiores arbitrãtes.p.79.n.72
7.In ſimilitudinem hominum factus p.371.n.47
8 Factus obediẽs uſque ad mortem.p.640.n.245
21 Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori charitatis ſuæ. p.396 n.60
4.7. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras. p.144. n.4
5 32. Sacramentum hoc magnum eſt,ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. p.333.n.41

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

Cap.3.14. Super omnia charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. p.271. n.222

Ex Epiſtola 1. ad Theßalonicenſes.

Cap.4.15. In voce Archangeli, & in tuba Dei, p.41. n.64
15 Si enim credimus, quod Jeſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita Deus eos, qui dormierunt, per Jeſum, adducet cum eo. p.483. n.20

Ex 2. ad Theſſalonicenſes.

Cap.3.10. Si quis non vult operari, nec manducet. p.600. n.6

Ex Epiſtola 1. ad Timotheum.

Cap.1.9. Lex juſto non eſt poſita.p.175.n.120
Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere. p.99. n.10
2.2. Ut quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate. p.286 n.86
11 Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione: Docere autem, mulieri non permitto. p.390. n.15
5.22. Manus citò nemini impoſueris. p.78. n.65
6.10. Radix omnium malorum cupiditas. p.86. num.126

Ex 2. ad Timotheum.

Cap.4.6. Ego enim jam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamen certavi. p.532. n.89
13 Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum. p.101. n.19
14 Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit. p.35. n.30

Ex Epiſtola ad Hebræos.

Cap.1.3. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus.p.601.n.16
6 Et adorent eum omnes Angeli Dei. p.631. num.190
15 Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi. p.9. n.46
2.14 Ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium. p.563. n.118
16 Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. p.526. n.50
4.9. Relinquitur Sabbatiſmus populo Dei.p.411. num.146
16 Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur. p.425. n.74
5 7. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationéſque ad eum, qui poſſet illum ſalvum facere à morte, &c. p.61. n.4. & p.444. n.23. & p 503. n.73
13 Omnis enim,qui lactis eſt particeps,expers eſt ſermonis juſtitiæ; parvulus enim eſt;perfectorum autem ſolidus eſt cibus.p.88.n.11
6.17. Volens Deus oſtendere immobilitatem conſilii ſui. p.219. n.114
7.12. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, ut & Legis tranſlatio fiat. p.636. n.222
10.4. Impoſſibile enim eſt ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. p.5. n.20
11.4. Fide plurima hoſtiam Abel obtulit. p.394. num.44
13 Confidentes, quod hoſpites, & peregrini ſunt ſuper terram. p.91. n.36
24 Moyſes grandis factus negavit ſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei. p 446. n.29
12.1. Deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. p.329. n.11
2 Aſpicientes in Auctorem fidei. p.150. n.36
2 Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem. pag. 497. n.28
16 Ne quis fornicator, aut prophanus, ut Eſau, qui propter unam eſcam vendidit primogenita. p.319. n.125
13.12. Extra portam paſſus eſt. p.539. n.125

Ex Epiſtola Jacobi.

Cap.1.6. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. p.184. n.179
9 Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus operibus ſuis. p 6. n.27
18 Voluntariè genuit nos verbo veritatis, ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus. p.295 num.139
2. 18. Ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam, p.196. n.175
4. 4. Quicumque voluerit amicus eſſe hujus ſæculi,inimicus Dei conſtituitur. p 50.n.118

Ex Epiſtola 1. Petri.

Cap.1.9. Salutem animarum. p.626. n.160
18 Redempti eſtis pretioſo ſanguine Agni. p 652 n.312
2.2. Sicut modò geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite. p.629. n.179
21 Quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis.p 150. num.36
3.15. Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt, ſpe. p.118. n.85
20 Noë, cum fabricaretur Arca, in qua octo animæ ſalvæ factæ ſunt. p.139. n.88
4.14. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis. p.122. n.108.
15 Nemo veſtrum patiatur, ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. p.117. n.81

Ex Epiſtola 2. Petri.

Cap.2.21. Melius erat illis, non cognoſcere viam juſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum converti. p.526. n 55
3.7. Igni reſervati in diem judicii. p.633.n.206

Ex

Ex Epiſtola 1. *Joannis.*

Cap.3.1. VIdete qualem charitatem dedit nobis Pater ut filii Dei nominemur, & ſimus. p.523. n.33
19 Filioli non diligamus verbo, & lingua, ſed opere, & veritate. p.159. n.23

Ex Epiſtola 3. *Joannis.*

Cap.4. MAjorem horum non habeo gratiam quam ut audiam, filios meos in veritate ambulare. p.304 n.26

Ex Epiſtola Judæ.

Cap.1. JUdas Jeſu Chriſti ſervus. pagina 84. num.112

Ex Apocalypſi.

Cap.1.5. ET à Jeſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis. p.38. n 48
10 Audivi poſt me vocem magnam, tanquam tubæ dicentis, quod vides, ſcribe in libro. p.393. n.38
15 Oculi ejus tanquam flamma ignis, & pedes ejus ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti, &c. p.146. n.15. & p.491. n.11
2. 4. Habeo adverſum te, quod charitatem tuam primam reliquiſti: memor eſto itaque unde excideris, &c. p.466. n.19. & p.580. n.144
17 Vincenti dabo Manna abſconditum. . . .
3.18. Suadeo tibi, emere à me aurum ignitum, ut locuples fias. p.483. n.17
20 Ecce ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, &c. p.631. n.192
4. 5. De throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua, & ſeptem lampades ardentes. p 83. n.104. & 399 n.73 & 74.
6 In conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo. p.273. n.240
10 Procidebant viginti quatuor ſeniores, & adorabant viventem in ſæcula ſæculorum, &c. p.636. n.225. & p.645. c.280
5. 6. Vidi agnum ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem. p.641. n 250
8 Ceciderunt coram Agno, habentes phialas ſuas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. p.367. n.24
6.1. Audivi tanquam vocem tonitrui. p 83.n.102
2 Data eſt ei corona, & exivit vincens, ut vinceret. p.613. n.87
4 Exivit alius equus rufus, & qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei, ut ſumeret pacem de terra, &c. p.147. n.20
6 Et audivit tanquam vocem in medio animalium quatuor dicentium, bilibris tritici denario, &c. p.359 n.90
10 Uſquequo Domine, ſanctus, & verus non judicas, & vindicas ſanguinem noſtrum de his, &c. p.623. n.143. & p.627. n.163
11 Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ.p.441.n.50
7.14. Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni. p.644. n.275
11.3. Dabo duobus teſtibus meis. p.534. n.99
4 Hi ſunt duo olivæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ aſtantes. ibid. n 98
12.1. Signum magnum apparuit in cœlo: mulier amicta ſole, & Luna ſub pedibus ejus, &c. p.277. n.22. & p.280. n.41
14 Datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum. p 291. n.115
15 Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine, &c. p.180.n.152
14.1. Vidi, & ecce Agnus ſtabat ſupra montem Sion, & cum eo centum quadraginta millia. p.107. n.17
4 Hi ſequentur Agnum, quocumque ierit. Hi empti ſunt ex hominibus. p.567.n.57
14 Et ecce nubem candidam, & ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis.p.268.n.201
17.2. Cum qua fornicati ſunt reges terræ, inebriati ſunt, qui habitant terram, de vino proſtitutionis ejus. p.370.n 37
15 Aquæ multæ, populi multi. p 5. n.20
18 21. Lapis miſſus in ſtagnum. p.324. n.26
19.9. Gaudemus, quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit ſe: & dixit mihi, ſcribe beati,qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt, &c. p.22. n.138
14 Et exercitus, qui ſunt in cœlo,ſequebantur eum in equis albis, veſtiti byſſino albo, & mundo. p.114. n.64
17 Vidi unum Angelum ſtantem in Sole, & clamavit voce magna omnibus avibus Venite, &c. p.260. n.126. & p.629. n.179
20.2. Apprehendit draconem,ſerpētem antiquum, & ligavit illum per annos mille.p.382.n.115
21.2. Vidi civitatem ſanctam Jeruſalem novam deſcendentem de cœlo, à Deo paratam ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.p.227 n.24
11 Oſtendit mihi civitatem ſanctam Jeruſalem deſcendentem de cœlo à Deo habentem claritatem Dei. p.601. n.9
23 Civitas non eget Sole, & Luna; nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus eſt Agnus. pag.47. n.97. & p.494. n.131. & p.534. n 98. & p.636. n.224
22.1. Vidi fluvium aquæ vivæ ſplendidum tanquam cryſtallum,procedentem de Sede Dei, & Agni. p.538 n 121
22.2. Ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum; & folia ligni ad ſanitatem gentium. p.611. n.72. & 73

R·P·D·F· JOANNIS

DA SYLVEIRA,

COMMENTARIORUM
in Textum Evangelicum
LIBER QUINTUS,

EXPLICANS SECUNDUM SACRATISSIMUM
annum Prædicationis CHRISTI JESU.

PRÆFATIUNCULA.

SUPERIORI Tomo explicavimus primum CHRISTI D. Epiph.
JESU prædicationis annum, quem D. Epiphanius hæ-
reſi 41. appellat annum placabilem, in eo enim nullæ fue-
runt controverſiæ, aut altercationes inter Chriſtum, &
Judæos, quæ multæ jam ab initio hujus ſecundi anni
exortæ ſunt, ut videbimus à cap. 1. ſequenti, & dein-
ceps. Cum enim, ut notat D. Auguſt. tract. 17. in Joan. Auguſt. Gaudent.
D. Gaudentius de Paratitio, Chriſti fama, & opinio
multùm creſceret, crevit & multùm Judæorum invi-
dia, ut non ſolùm ad calumnias, & detractiones objiciendas, ſed etiam uſque ad
mortem Domini machinandam, ac perpetrandam deveniret.

Incepit hic ſecundus annus ſecundo Paſchate poſt Domini Baptiſmum, ut ſe-
quenti cap. Expoſit. 1. explicabimus. Terminatur in Paſchate tertio poſt prædic-
tum Baptiſmum. Quod cùm proximum eſſet, ut ait Joannes 6. n. 4. ſatiavit Do- Joan. 6.
minus in deſerto quinque millia hominum. In quo tanquam in præludio, ut ait A.b. Magd.
Albertus Magnus ibi, deſignavit, quod ſubſequenti Paſchate ante diem feſtum
ab ipſo inſtituendum erat admirabile convivium ſui ſacratiſſimi Corporis &
Sanguinis, non ad ſaturandum tantùm quinque millia hominum, ſed ad omne
genus humanum in vitam, & ſalutem æternam reficiendum.

Quomodo autem ſeries geſtorum Chriſti in hoc anno ſit intexenda, ipſa diſ-
poſitio, ac ordo operis indicat. Ad initium uniuſcujuſque capitis cohærentiam
hiſtoriæ explicamus, quantùm ex contextu Evangeliſtarum cum meliori Sancto-
rum Patrum, ac Doctorum interpretatione colligere poſſumus.

CAPUT PRIMUM.

Paralyticus in piſcina ſanatur.

Joan. 5. *n.* 1. Poſt hæc erat dies feſtus Judæorum, & aſcendit Jesus Jeroſolymam.

VERSIONES.

D. Chryſoſt. homil. 35. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Jesus, cum veniſſet à Judæa in Galilæam. Poſt hæc erat dies feſtus Judæorum.

Euthym. Poſt hæc erat feſtum Judæorum.

Græcus. Erat ille dies feſtus Judæorum.

EXPOSITIO I.

1. *Joannes advertit tempora Paſchalia Prædicationis Chriſti.*

SUBLIMIS Joannes Aquila ſemper denotat Paſchalia feſta, quæ tempore prædicationis Chriſti inciderunt. Nam de primo Paſchate poſt ejus Baptiſmum agit cap. 2. numer. 13. & numer. 23. *Cum autem eſſet Jeroſolymis in Paſchate.* De ſecunda ſolemnitate, in qua exoritur ſecundus annus prædicationis Chriſti, hîc facit mentionem; *Dies feſtus Judæorum.* Tandem de tertio cap. 6. numer. 4. *Erat autem proximum Paſcha dies feſtus Judæorum.*

2. Gaudent. Alb. Magn. Chryſoſt. Bonaven.

Dum noſter Evangeliſta ait: *Poſt hæc*: non ſolùm denotat, ut advertunt D. Gaudent. tract. 11. de diverſis, de Paralytic. Albert. Magn. D. Thomas, D. Bonavent. & communiter Recentiores, geſta cum Nicodemo, Samaritana, ac Regulo, de quibus cap. 3. & 4. ſcribit; ſed etiam multa alia, quæ ipſe omittit, & commemorat Matth. à cap. 5. uſque ad 9. quibus abſolvitur primus annus Prædicationis, ut hodie communiter computant Recentiores, quæ à nobis explicata ſunt ſecundo tomo. Et magna energia noſter Evangeliſta poſt geſta cum Nicodemo, Samaritana, ac Regulo hanc hiſtoriam de Paralytico connectit, ut ex illorum collatione maximè appareat malitia, ac obſtinatio Judæorum, qui multò majoribus miraculis, nec Chriſtum receperunt, nec venerati ſunt; ſed potius tanquam Legis tranſgreſſorem arguebant, ut bene notavit D. Cyrill. lib. 2. cap. 22. *Non abſque cauſa reditum Domini in Jeroſolymam ſuperioribus Evangeliſta conjunxit; ſed ut à collatione rerum oſtenderet, quantò alienigenæ, tam moribus, quàm facilitate credendi, Judæis præſtarent.* Quod latiùs ipſe proſequitur.

Magna Judæorum incredulitas.

Cyrill.

3. *Feſtivitates celebrandæ cum mentis elevatione.*

Erat dies feſtus, ſcilicet Paſchalis, ut explicabo ſequenti quæſt. *Aſcendit* Jesus *Jeroſolymam.* Nam Jeruſalem erat in loco edito conſtituta; & ideo à venientibus è Galilæa aſcendendum erat. Deinde ut innuatur, quod cum aſcenſu, ac elevatione mentis noſtræ celebranda ſunt feſta Deo conſecrata, ſeu, ut ait Albertus Magnus, quia actus Chriſti aſcenſiones ſunt. Et notandum, quòd Evangeliſta non explicat hîc, quod Chriſtus cum diſcipulis ſuis aſcenderit, ſicut exprimit, quod cum eis ad Canæ nuptias tetendit, c. 2. num. 2. Sicut & cum eo ad montem aſcenderunt, Matth. 5. n. 1. Et ingrediente Domino in naviculam, eum ſunt ſecuti, Matth. 8. num. 23. Et ſæpe multis in locis. In iis, quæ voluntaria, ac ſupererogationis opera erant, Diſcipulorum comitatum exprimunt Evangeliſtæ. At in feſtivitate Jeroſolymam aſcendere, ad legis obſervantiam ſpectabat. Et ideo in Domini diſcipulis tanquam notum, & manifeſtum præſupponunt. Nec enim qui per voluntaria obſequia Chriſtum ſequebantur in his, quæ de legis obſervatione erant, deficerent. Et ideò Joannes c. 2. n. 12. ſcribit Diſcipulorum comitatum in deſcenſum in Capharnaum; non verò aſcenſu in Jeroſolymam ad primum Paſcha poſt Baptiſmum.

Alb. Magn. — Joan. 2. — Matth. 5. — Matth. 8. — *Qui voluntaria adimplent, in præceptis ne deficiant.* — Joan. 2.

QUÆSTIO I.

Quodnam erat feſtum, cujus hîc meminit Joannes?

4. TRes erant feſtivitates, in quibus Judæi, Jeroſolymam aſcendere tenebantur, ut jam dixi lib. 2. cap. 10. quæſt. 1. & tom. 2. lib. 4. cap. 2. expoſit. 2. Prima feſtivitas erat Paſcha. Et incidebat menſe Niſan, qui noſtro Martio, ſeu Aprili correſpondet. Secunda erat Pentecoſtes, quæ quinquageſimo die à Paſcatis feſto celebrabatur. Tertia Scenopegiæ, quæ Septembri menſe ſolemnizabatur. Quod ergo feſtum hîc intelligat Joannes, dubitatur.

5. Chryſoſt. Cyrill. Euthym. Theophyl. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Lyran. Maldonat. Cajetan.

Feſtum Pentecoſtes denotari tradunt D. Chryſoſtomus homil. 35. in Joan. D. Cyrillus lib. 2. cap. 122. Euthymius Theophilactus, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, Lyranus, Maldonatus. Et in eo videntur fundari. Quod Joannes cap. 2. n. 13. mentionem facit de feſto Paſchali: ergo hic videtur agere de ſequenti feſto Pentecoſtes. Cajetanus volt hîc ſignificari feſtum hyemale. Et ſane levi fundamento.

6. Probabilior, & verior ſententia eſt, quam do-

cent

Vera ſententia. Irenæus. Abul. Rupert. Janſen. Salmeron. Beaulxam. Tolet. Barrad. Franc.Luc. Cornel.

cent D.Irenæus lib. 2.c.39.Abulenſ. in ſuo Defenſorio.Rupert.Janſen Salmeiron.Beaulxamis, Toletus Barradas, Franciſcus Lucas, Cornelius, fuiſſe Paſcha.Nam; ut argumentatur Rupertus, Jesus dixit c.4. num. 35. adhuc *quatuor menſes* reſtare ad meſſem : meſſis autem apud Judæos fiebat inter Paſcha.& Pentecoſtem:ergo quando Chriſtus illa dixit,feſtum grande,quod reſtabit in proximo , erat Paſcha.

7. Secundò, quia Chriſtus poſt Baptiſmum tres annos cum tribus menſibus prædicavit:Oportet ergo horum annorum quatuor invenire Paſcha. Primum expreſſit Joannes cap.2.num.13.Secundum hîc.Tertium cap.6.num.4.Quartum paulò ante mortem Chriſti. Aliter ergo ex Joanne tantùm tertiò Paſcha colligetur. Tertiò,quia Paſcha erat præcipuum feſtum,& feſtum feſtorum:ergo dum Joannes dixit,quod erat dies feſtus abſque expreſſione,per antonomaſiam , intelligit Paſcha,quod erat primum, & præcipuum.

Joan.2. Joan.6. *Paſcha feſtũ per antonomaſiam.*

8. Quartò,quia Chriſtus Dominus à Paſchate uſque ad Pentecoſtem, in quo ſpatio ſeptem hebdomadæ interjacent, non videtur veriſimile; quod tot,& tanta perageret per Judæam,Samariam,ac Galilæam,ut narrant Joan.à cap.2. hucuſque;& Matthæus à c.4.uſque ad 9.Ergo illa geſta ſunt ab anno uſque in annum.Ac proinde bene communiter hodie hic dies feſtus computatur ſecundum Paſcha poſt Baptiſmum,ita ut ſit exordium ſecundi anni prædicationis Chriſti.

Joan.2. Matth.4.

QUÆSTIO II.

Quare in hoc die feſto aſcendit Chriſtus Ieroſolymam?

9. AD quæſtionem rectè reſpondet primò Interlinealis: *Solemnitatem celebrat homo cum hominibus.* Lex erat, ut maſculi omnes in Paſchate Jeroſolymitanum in templum aſcenderent, Deut.16.n.16. Chriſtus,quamvis ſupremus Dominus cum habitu eſſet inventus ut homo, cum aliis hominibus legis obſervantiam oſtendens ſolemnitatem celebrat, docens nos , potiùs accommodandum præſenti conditioni,ac ſtatui, quàm ſupereminenti perſonæ qualitati. Vide tom.1.p.2.cap.2.n.7.& c.4.n.52.& 96.& to.2.cap.1.n.14.& c.24.n.57.

Interlin. Deut.16. *Statui accõmodandum.*

10. Secundò, Chryſoſtomus homil.35. ait : *Frequenter ſolemnitatibus civitatem petit* JESUS; *ut ſimplicem ad ſe multitudinem alliciat : maximè enim hujuſmodi diebus melius diſpoſita eſſe conſuevit.* Theophilactus : *Aſcendit Dominus,ut plurimæ ſigna, & doctrinas alliceret, & maximè turbam ſimplicem. Solebant enim convenire ruſtici, artifices , qui aliis in operibus ſuis erant occupati.* Divinus Magiſter opportunam occaſionem quærebat ad prædicandum ; ad docendum ; & ideò diebus feſtivis aſcendebat ad hoc munus præſtandum:tum quia ratione ſolemnitatis populus melius erat diſpoſitus;tum quia multa ruſticorum,ac opificum turba, quæ modo ab operibus vacabat. Vide tom. 2. cap. 5. num. 225. & 9. & cap.14.num.33.& cap.26. num.85. &c.

Chryſoſt. Theophyl. *Prædicator opportunitatem quærat ad docendũ.*

11. Tertiò,Simon Caſſianus lib.5.cap.27.*Chriſtus Jeruſalem tempore feſtivitatis aſcendẽs, velut nobili penſus ab his qui ſibi ſani videbantur, terrenis feſtivitatibus intendentes , ad malè habentes , qui feſtivitatibus vacare non poterant, ſe convertit miſericors miſeris factus homo : ſemper Chriſtus illis ſe tradit ad ſolamen , qui mundi ſolatia deſpexerunt,aut quos ipſe mundus abhorret.* Audiant hæc cuncti , paſchaliaque feſta peragere diſcant.Ad celeberrimam ſolemnitatem Chriſtus aſcendit : non tamen forum petit;ubi ludis,ac comeſſationibus,& oblectamentis homines vacabant; ſed ad hoſpitalia, ac afflictos, & laborantes ſe confert,ut eos docendo,ac illuminando in ſpiritualibus adjuvet,atque etiam eorum morbos ſanando,in corporalibus ſubveniat;ut nos ex his diſcamus , in majoribus feſtivitatibus charitatis operibus opem proximis noſtris ferre.

Caſſian. *Feſta celebremus operibus charitatis in proximos.*

Quartò.Magna conſideratione advertit Evangeliſta quod erat dies feſtus , quando Dominus aſcendit Jeroſolymam. Ibat enim, ut populum doceret , utique miſero languido ſubveniret:& quando Dominus tam præclara in ſuos largiebatur beneficia , dies ei feſtivus erat. Unde de celeberrimo die illo Paſſionis Domini antecedente ſcribit Evangeliſta: *Ante diem feſtum Paſchæ*, Joan.13.num.1. 12.

Chriſto feſtivus dies,quo beneficia præſtabat.

Quintò.In die Paſchali aſcendit Chriſtus Jeruſalem,ut nos inſtrueret, quod nullum eſt nobis ſine Chriſto feſtum,nullúmque ſine Chriſto gaudium noſtrum.Ac proinde,ut feſtum habeamus , à nobis eſt Chriſtus in memoria retinendus. Celeberrimo illo die,quo populus egreſſus eſt de Ægypto,mandavit Dominus,Paſchale celebrate feſtum;tanquam ſuper cætera totius anni, & præcepit, ut ſumerent Agnum anniculum *Immolabitque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam*, Exod.12.num.6. Agnum illum Chriſtum mortuum, & paſſum repræſentare,conſtans eſt Patrum ſententia. Sed cur tam hilaris feſtivuſq;dies, quo populus Ægyptiacæ ſervitutis jugum excuſſit,repræſentatione Chriſti demortui ſolemnizari mandatur ; Ut fieret evidens , quod ſine Chriſto feſtum nullum eſſe poterat. Nam inter omnes , quas populus ille venerabatur figuras , Chriſtum Agnus maximè adumbrabat,ejus enim exprimebat innocentiã, puritatem,amorem,atque mortem.In præcipua, ac ſolemniſſima feſtivitate magnus , ac præcipuus Chriſti typus ante omnium ponitur conſpectum,ut ad maximum Paſchale gaudium conſequendum mens ex majori Chriſti contemplatione elevetur.D.Ambroſ.ſerm.12 in Pſal.118. *Quoties ergo*, ait , *Paſcha celebramus ; meminiſſe debemus veteris ſervitutis. Non ergo obliviſcamur , quia Dominus* JESUS *Agnus Dei ſolvit nos gravium nexibus delictorum, quibus Pharao ille vinculo ſervitis gravis nos tenebat adſtrictos.* 13.

Exod.12. *Ex majori Chriſti cognitione major accreſcit feſtorum ſolemnitas.* Ambroſ.

Ab eodem Exodi loco ne recedamus.Mandavit Deus Moyſi quod diebus ſeptẽ comedantur azima: Et addidit : *Dies prima erit ſancta, atque ſolemnis, & dies ſeptima eadem feſtivitate venerabilis,nil operis facietis in eis.* Exod.12 n.16. Maximè conſideratione dignũ:quod in ſeptenario illo dies prima, & ultima magno feſtivitatis applauſu recoli deſignantur ? Cur non potiùs ſecunda,tertia,aut quarta dies; Auctor eſt Rupertus , quod illa dies prima, & ultima Chriſtum Dominum exprimebat : nam ipſe eſt Alpha , & Omega;principium, & finis.Ipſe eſt,in quo prima nobis gratiæ dies illuxit ; & in quo,ſicut in 14.

Exod.12.

ſeptenario,reſolvitur dierumnumerus,deſignanda eſt tota vita noſtra, ut cum ipſo reſurgamus in gloriam.Meritò ergo in illa hebdomada præcipua, & magna feſtivitate mandatur venerari dies prima, & ultima, in quibus adumbrabatur Chriſtus; nam ubi Chriſti repræſentatio elucet, ibi inſigniter magna feſtivitas,ac ſolemnitas intervenit Rupertus ad citatum Exodi locum. *Hæc dies planè eſt Chriſtus, in quo de tenebris vocati in admirabile lumen eductí ſumus; hanc diem ſequuntur noſtri dies ſeptem continua celebritate, ut ſeptimus quoque eadem feſtivitate ſit venerabilis, tota namque vita noſtra ſic agenda eſt, ut in eo conſumetur, à quo cœpit.*

Vbi Chriſti repræſentatio,ibi ſolùm magna feſtivitas. Rupert.

Ioan. 5. *n.* 2. Eſt autem Jeroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Bethſaida, quinque porticus habens.

VERSIONES.

Syriacus. Eſt autem illic in Ouriſchlem locus quidam bapciſterii, qui vocatur Hebraicè beth Cheſdo (domus miſericordiæ) eràntque in eo quinque porticus.

Vatabl.Pagnin.Franciſcus Luc. ex Græco. Eſt autem illic in Jeruſalem ad probaticum piſcina. Hoc eſt: juxta portam ovis, ſeu gregis lavacrum quoddam.

Divus Irenæus lib. 2. *cap.* 9. *D.Amb l.* 1. *de Spiritu ſanct.c.* 7. Eſt autem in Jeruſalem natatoria.

Euthymius. Cornel. Quæ vocatur Bethſaida,id eſt,domus venationis,ſeu piſcationis.

D.Hieronym. de locis. Quæ vocatur Bethſaida,id eſt, domus effuſionis.

Arabicus. Quæ vocatur Hebraicè Bethſaida, cujus interpretatio eſt piſcina ovium.

EXPOSITIO.

EST *autem Jeroſolymis*, quæ civitas viſio pacis interpretatur.Unde benè ait Simõ Caſſianus lib.5.cap.27.quod rectè in ea deſcribitur lavacrum ſanitatis;nam ubi pax eſt, ibi ſolùm ſanitas,ac vita reperitur *Probatica* vox eſt Græca, & idem ſignificat, ac Latinè Ovina, vel Pecuaria. Et ideo ſic dicta ab ove, vel pecore, quia in ea congregabantur, & abluebantur oves, quæ quotidie Deo in ſacrificium offerebantur in templo, ut docent D.Hieron. lib. de locis, Gloſſa, Beba, Rupertus, Albertus Magn. Theophylactus,D.Thomas,Carthuſiã D.Bonavent. Lyran. & alii.Vel etiam nuncupatur Probatica,quia ſita erat juxta portam,per quam ingrediebantur ovium greges in templum ſacrificandi. Et de hac gregis porta facit mentionem Eſdras 2. cap.3.num.1.& 32.Et quod ad hujuſmodi oſtium eſſet hæc piſcina conſtituta, teſtatur magnus Terræ Sanctæ explorator Borchardus 1.part. cap.7. §.43. his verbis: *Intrantibus portam gregis ad ſiniſtram juxta aram templi occurrit piſcina probatica. Hæc adhuc eſt nditur.* Unde aliqui legunt ſuper probaticam, ſeu ad probatica, hoc eſt ſuprà, ſeu juxta, ſeu in porta gregis.

Caſſian. *Vbi pax,ibi ſanitas.* Hieron. Gloſſa. Beda. Rupert. Alb. Magn. Theoph. D.Thom. Carthuſ. Lyran. Eſdr.1.c.3. *Quid ſignificet probatica?* Borchard.

16. *Piſcina* , hoc eſt ſtagnum, ſeu aquarum congregatio, ſic dicta à piſcbus, quos habebat,vel habere poterat. D.Thom Albert.Magn.Salmeiron volunt, quod dicatu piſcina per antiphraſim à piſcibus, quod eis careat; ſicut lucus, eo quòd minimè luceat. Syiacus legit, *Baptiſterium*,ſeu lavacrum, velutiſic dicta à miniſterio, cui inſerviebat. D. Irenæis,D. Ambroſ. Cyrillus,& alii Græci Codices legunt,*Na atoria*,quia in ea piſces natare poterait,vel ſolebant. Cajetanus,verò ait,quod ita diebatur,quia in ea natando animalia abluebantr, ut eſſent munda. Unde ait Simon Caſſianusitatus,quod *vocabatur piſcina, ſeu nata:oria a offi.io,non à proprietate rei, quoniam ibi oves alucbantur.* Cùm eſſet aquarum congregatio, nn habebat nomen à ſua natura, ſed ab officio,uod præſtabat. Semper officii ratio,ac obligato omni eſt naturæ,ac rei proprietati anteponena.

Piſcina unde dicta. Albert. D Thom. Salmeiron. Syriac. Irenæus. Ambr. Cyrill. Cajetan. Caſſian. *Officii obligatio omnia antecedat.*

17. Quæ Hebraicè nuncuptur Bethſaida. Circa apices,ac puncta hujus dicionis varia ſcribunt, & dicunt Recentiores.Et a cũ noſtra vulgata legunt Chryſoſtomus, Euthym.Beda,D.Thom. Et hæc dictio Bethſaida uhabes ex Euthymio, ſignificat domum piſcatiois, ſeu venationis, quaſi ſic dicta à piſcationoiſcium; nam in ea piſces natare poterant, velolebant Vel, ut habet D.Hieron. de locis,Betſaida, id eſt domus effuſionis, in illam enim piſinã pluviales aquæ è tectis,ac editioribus lociseffundelantur. Syriacus verò interpretatur: *Domus miſericordiæ:* vel quia ibi infirmi à Deo ſanabantur vel à viris piis elcemoſynas accipiebant; Arbicus autem habet: *Quæ vocatur Hebraicè Betſaida, id eſt,piſcina ovium:* quaſi quòd Græcè, & Hebraicè Evangeliſta nomen ponat deductumb ove.Et hoc tam accuratè Evangeliſta ſcripſi propter hujus miraculi excellentiam, ad diſtinendam à cæteris hanc piſcinam, aliæ enim mtæ extabant,ut piſcina Siloë,& alia in agro fonis,illaque in Samaria, ut notat Petrus eſenſis ſer.1. de Adventu.

Quid ſignificet,Bethſaida? D.Thom. Hieron. Syriac. Arabic. Bleſenſis.

18. *Quinque porticus habens.* Porticus loſunt è ſuperiori parte contecta, à lateribus ſem ex una parte aperta, & apta ad ambulanm,& quieſcendum, illiſque piſcina circumcta ac cincta erat,ut percepta aquarum motiofacile ex quolibet porticu languidi pro ſua inſtria, ac diligentia deſcenderent in ſtagnum: hos quinque porticus quinque morborumnera intelligit Albertus Magn. Aliquas inteetationes morales require quæſt. ſequenti.

Situs piſcinæ. Alb.Magn.

QUÆIO

QUÆSTIO III.

Quid hæc piſcina myſticè ſignificet?

19. Chryſoſt. Theophyl.

Reſpondent primò D.Chryſoſtomus homil. 35. Theophylactus, qui ait: *Videbatur aliqua divina Sapientia à longè viam facere Iudæis ad fidem Chriſti, præordinando miraculum piſcinæ. Angelus enim tempore opportuno deſcendebat, & turbabat aquam, & ſanativam virtutem indebat. Ita & apud nos aqua baptiſmatis, aqua eſt ſimpliciter: cum autem acceſſerit Spiritus ſancti gratia per invocationem Dei, morbos ſolvit animarum.* Daturus erat Deus Sacramentum baptiſmatis, quo in aqua naturali, adveniente Spiritus ſancti gratia, à peccatorum ſordibus abluuntur animæ, virtute paſſionis Chriſti, quam paſſionem etiam ipſe Baptiſmus ſignificat. Hoc totum ordinavit in illa præfigurari piſcina, ubi in aqua adveniente Angelico ſpiritu ſanabantur ægri. Et per quinque porticus piſcinæ, quinque vulnera Chriſti ex Chryſoſtomo interpretatur D.Thom. Ut ita illis figuris paulatim homines diſponerentur atque ad ſublimia, altaque Chriſtiana myſteria aſſueſierent. Vide tom 2. cap. 1. num. 121. & cap. 37. num. 5.

Baptiſmus mundat à peccatis.

D Thom. *Paulatim ad magna diſponendū.*

20. Auguſt. Apoc. 17.

Secundò, D.Auguſt. tract. 17. ait, quod piſcina aquarum copiâ repleta populū Judaïcum adumbrabat. Nam aqua populum ſignificat: *Aquæ multæ, populi multi.* Apoc. 17.n.15 Aqua illa erat incluſa per circuitum habens quinque porticus. Nam populus ille ſub divinæ Legis limite erat incluſus: & quinque Moyſis libris, tanquam quinque porticibus claudebatur, in quibus languentium multitudo jacebat, quia lex non poterat peccata ſanare. *Impoſſibile eſt, per ſanguinem hircorum aut taurorum auferri peccata,* ad Hebr. 10 n.4. Angelus deſcendens Chriſtus Dominus magni conſilii Angelus. Languidus verò genus humanum. Et unus ſanabatur, nam qui uniti ſunt in uno Chriſti corpore, ſanantur.

Herb. 10. *Qui uniti ſunt in Chriſto, ſanātur.*

21. Galfrid.

Tertiò. Galfridus in Catena Græca ſic explicat: Mens noſtra velut quædam piſcina cogitationum, velut aquarum collectio, quinque porticus habet, ſcilicet corporis ſenſus, in quibus jacet multitudo languentium. Aqua verò profunda ſenſus in corde viri, quæ per Angelum Domini movetur; cum divinitus cogitatio noſtra timore concutitur. Et qui primus immergitur ſanatur. Nam qui perfectè in hac vita compungitur, ſalvus erit. Non ſimiliter autem meretur qui poſtea venerit, quia poſt mortem etſi pœnitentia erit, ſed jam fructuoſa non erit.

Meritum in hac vita.

22. Hugo.

Quartò, Cardinalis Hugo ait, quod moraliter piſcina eſt pœnitentia; ſicut enim in piſcina abluebantur victimæ, ita in lachrymis pœnitentiæ abluitur homo. Et ſicut nihil erat dignum offerri Domino ad litteram, niſi prius in piſcina lavaretur; ita nihil eſt dignum offerri Deo ſpiritualiter, quin priùs lotum ſit per pœnitentiam. Et in hujus rei confirmationem adducit ex Exod. 30.n 18. Labrum æneum, quod Deus mandavit facere ante altare, in quo Aaron, & filii ejus lavabant manus, & pedes. Et mare æneum dicebatur: pœnitentia enim amara eſt. Et ſicut piſcina aquam non ex ſe, ſed à pluvia habebat; ita homo non ex ſe veram pœnitentiam facere poteſt, ſed à cœleſti gratia debet provenire. Et qui prior deſcendebat, ſanabatur. Prioritas deſcenſus dicit ſeparationem à cæteris, & qui ſeparatus a mundo in has deſcendit aquas, ſanatur. Quinque porticus pœnitentiæ ait Hugo: Eſt primus recogitatio peccatorum. Secundus recogitatio, quod poſt mortem non eſt locus pœnitentiæ. Tertius cogitatio, quod niſi pœnituerit in præſenti, pœnas in futuro æternas exolvet. Quartus cogitatio, quod levius eſt, ac fructuoſius ſtatim pœnitentiam agere, quam in vitæ fine. Pſal. 54. num. 25. *Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Quintus eſt cogitatio, quòd pœnitentia temporalem vitam prolongat, quam continuatio peccati celeriter abſolvit. Job. 15. n 32. *Antequam dies ejus impleantur, peribit, & manus ejus areſcent.*

Exod. 30.

Pœnitentia valde fructuoſa, & hominem lavat a ſordibus.

Pſalm. 54.

Job. 15.

23. Bleſenſis.

Quintò, Petrus Bleſenſis ſerm. 1. in Adventu Domini, ait, quod probatica piſcina B. Virginem ſignificat. Probatica, id eſt, ovina, ut jam eſt dictum. B. Virgo non ſolùm ovina propter ſimplicitatem, & innocentiam dici poteſt, ſed etiam ovis, ipſa enim peperit Agnum, *qui tollit peccata mundi.* Cùm eam obumbraret virtus Altiſſimi, in eam deſcendit magni conſilii Angelus. Et mota eſt triplici motione. In ſeparatione carnis, ex qua formata eſt caro Salvatoris. In remotione fomitis atque in virtute benedictionis. Piſcina quinque porticus habebat, per quos quinque vulnera Chriſti interpretantur, ut dixi ex D. Thoma, ubi languidi foventur, ac recreantur. Et unus, qui deſcendebat, ſanabatur, nam qui in unitate Eccleſiæ Catholicæ per fidem Chriſti ad has ſalutiferas aquas auxilii, patrocinii, ac interceſſionis B Virginis confugit, ab omni preſſura, ac mala liberatur, & eximitur. Huic conſiderationi patrocinatur D. Damaſcenus orat. 1. de Mariæ Nativitate. Ubi comparat hanc piſcinam cum Eccleſia habente Mariam. Nam antea ſanabatur unus, ait Damaſcenus: at poſtquam habemus Mariam, in quam deſcendit magni conſilii Angelus, omnem naturam, morbo laborantem, in ſalutem, & vitam reſtituit Maria.

Per Virginē Mariam ſanantur omnes.

Damaſc.

24.

Et quid mirum, ſi dicamus, quod Maria eſt piſcina illa quinque porticus habens, cum omne bonum, omniaque dona ſupernaturalia gratiæ, ac beatitudinis ex vulneribus Chriſti comparata, decreverit Deus nobis per manus Mariæ diſpenſari, ac communicari. In victoriæ ſignum poſtulat Gedeo, ut cœleſtis ros in vellus deſcendat cùm eſſet ſiccitas in area tota, Judic. 6. num. 38. Et poſtea expreſſo vellere effunditur aqua, ut terram valeat irrigare. Sed cur illa cœleſtis irroratio non cadit ſimul in vellere, ac in terra ſed priùs in vellus; Ros ſignificat divinum Verbum cum ſupernaturalibus donis. Vellus B Virginem: Area humanum genus magna bonorum ariditate exſiccatum, ut auctor eſt Adamus homil. 8. ergo bona reponuntur in Maria, ut inde per eam in cæteros diffundantur, ac diſpenſentur. D.Bernardus ſer. de aquæ ductu in Nativitate Mariæ: *Intuere ô homo,* ait, *conſilium Dei, conſilium pietatis, Cœleſti rore aream rigaturus, totum vellus prius infundit. Redempturus humanum genus, pretium univerſum contulit in Mariam.*

Judic. 6.

Omnia bona deſtribuūtur per manus Mariæ.

Bernard.

25. Proverb. 8. Bonavent. Salazar. Cornel.

Mecum ſunt divitiæ, & gloria, opes ſuperbæ, & juſtitia, Proverb. 8. num. 18. Quæ verba interpretantur de B. Virgine D. Bonavent. in ſpeculo, Salazar, Cornelius, & alii. Tanquā ſi ipſa Virgo dicat

Symmach. dicat:Mecum ſunt divitiæ,ſeu,ut legit Symmachus, *A me ſunt divitiæ.* Expende illud: *A me ſunt*: Et ſtatim declarantur. quæ ab illa ſunt,divitiæ,opes ſuperbæ, hoc eſt,magnæ,& excellen-
Septuagint. tes; nam ſuperbæ hoc loco,non jactantiam,ſed
A Maria omne bonum. magnitudinem denotat. Unde *ſuperbæ*, Septuaginta legunt, *Poſſeſſio multorum.* Tanquam ſi ipſa B.Virgo dicat:Meæ poteſtati commiſſa ſunt omnia, tam ſpiritualia,quàm temporalia,ut illa diſpenſem, & diſtribuam cum his, qui me colunt. Unde ait Germanus Patriarcha Conſtanti-
German. nopolitanus Encomio in adorationem venerandæ Donæ Deiparæ c. 11.*Nemo eſt,qui liberetur à malis, niſi per te,ô puriſſima: nemo eſt, cui donum concedatur, niſi per te, ô caſtiſſima; nemo eſt, cujus miſereatur gratia, niſi per te, ô honeſtiſſima.* Et
Bernard. D.Bernardus ſerm. citat. de Nativitate Virginis, ſic ait: *Totis medullis cordium, totis quidem præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur, quia hæc eſt voluntas Domini, qui totum nos habere voluit per Mariam.* Cùm omne donum per manus Mariæ habeamus, ipſa nobis hoc concedat, ut noſtrum calamum dirigat, ut totum hoc opus noſtrum, ipſi conſecratum,in dilectiſſimi filii ſui, atque ipſius gloriam ac honorem cedat.

Ioan.5.n.3. In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum,expectantium aquæ motum.

VERSIONES.

Syriacus. Et in his jacebat plebs multa ægrotantium, &c. ac expectabant motum aquarum.

Arias. Jacebat multitudo multa.

Græcus. In his jacebat multitudo magna ægrotantium, cæcorum, claudorum, ac habentium membra exſiccata.

EXPOSITIO III.

26. IN his, nempe in illis porticibus ſupradictæ piſcinæ, *Jacebat multitudo magna* eorum, qui infirmi-
Quatuor genera infirmitatum. tate aliqua detinebantur. Et quatuor genera infirmitatum numerat Evangeliſta, *Languentium*, id eſt, ut clariùs habes ex Græco, ægrotantium febri; ſecundò, *cæcorum*; tertiò, *claudorum*; quartò, *aridorum*, id eſt, habentium membrum aliquod ſua virtute deſtitutum. *Expectantium aquæ motum*: explorabant enim opportunam occaſionem ad habendam ſanitatem.

27. Moraliter Simon Caſſianus lib.5.cap.27.Beda,
Caſſian. Beda. Alb. Magn. Albert.Magnus. Jacebat multitudo magna languentium peccatis, cæcorum ignorantia veritatis, claudorum in fide,aridorum in actione vir-
Hugo. tutum.Hugo ita exponit.Languentium per torporem, & ignaviam. *Stultorum infinitus eſt nu-* Eccle 1.
merus, Eccleſiaſt.1.n.15.Cæcorum per ignoran- Iſai.56.
tiam,*Speculatores ejus cæci omnes, neſcierunt univerſi.* Iſai.56. n.10. Claudorum per vacillationem & titubationem.Faciam, non faciam, dic it piger: *Vult, & non vult piger*, Proverb 13 n.4. Proverb.13.
Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus operibus ſuis, Jacobi 1.n.8.Aridorum per cordis du- Jacob.1.
ritiem,quando indevoti ſunt,& incompatientes ad opera miſericordiæ.

QUÆSTIO IV.

Circa lectionem Syriacam: Plebs multa: *quæritur: An etiam principes eſſent in his porticibus?*

LEctio Syriaca habet: *Plebs multa jacebat.* 28.
Ergo videtur denotare, quod principes in Syric.
illis communibus porticibus cum cætera turba non erant, ſed in alio ſecretiori,ac commodiori loco, ut frequenter fit in balneis.

Secundò, & moraliter dic. Quòd quamvis 29.
majori ex parte principes ſæculi ſint multùm ægrotantes,& maximè de ſua ſalute ſoliciti, cum plebe tamen Angelum in communi, ſuetóque loco, in quem ipſe deſcendebat, præſtolari nolebant; ſed maximè ſuo faſtu elati affectabant, ut Angelus in eorum domos veniret, ipſoſque in piſcinam adduceret: tanta enim magnates ſæculi efferuntur ſuperbiâ, ut velint, quod ipſos cœleſtia dona quærant. Sic Naaman in itinere accipiens Eliſæi mandatum, quod ad ſe lavandum tenderet in Jordanem, iratus ait: *Putabam, quod egrederetur ad me, & ſtans invocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret locum lepræ, & curaret me*, 4. Reg 5.n.11. 4.Reg 5.
Abulenſis ibi quæſt 12. *Iratus eſt Naaman propter Eliſæum, qui ſaltem noluit exire ad oſtium* Abulenſ.
domus ſuæ, ut videret ipſum, vel non juſſerat ei, quod introiret ad ſe. Syriæ princeps non ſolùm volebat ſanitatem, ſed expectabat, quòd ei obviam Propheta exiret, atque ipſum quæreret, multaque cum reverentia, ac veneratione erga tantum magnatem ſe haberet.Vide tom.1.lib.3. c.2.n.12.& tom.2.c.5.num.170.171.& 172.& cap.6.num.38.

Magnates ſæculi volũt ut ad eos quærendos cœleſtia dona deſcendant.

Tertiò, ſubdit Evangeliſta, quod ibi jacebat 30.
multitudo languentium, expectantium aquæ motionem.Ubi enim de ſpe ſermo interceſſerat; non de magnatibus, qui ſua ſuperbiâ inflati fortè erant in ſecretiori parte piſcinæ; ſed de candida,ac ſimplici plebe mentionem facit.Solùm enim qui ſunt vitæ candore, ac probitate inſigniti, dijudicantur, & agnoſcuntur, ſpem concipere,habereque veram,a qua multi ſuperbia ac demeritis excluduntur.

Ibi tantùm danda ſpes, ubi meritum nitet.

Magna inſtantia Saül perſequebatur Davidem 31.
ejuſque ſocios, quos jam in deſerto Maon circumſeptos tenebat, ita ut David cum ſociis, ut docent Abulenſis q.32.& communiter recentio- Abulenſ.
res, deſperaret, *ſe poſſe evadere à facie Saül:* 1.Reg.23.
itaque Saul, & viri ejus in modum coronæ cingebant Davidem, & viros ejus, ut caperent eos. 1. Reg.23.num.26.Conſiderato urgenti periculo, inſpectis humanis viribus David, ejuſque ſocii ſpem omnem depoſuerunt, quòd ſe in illa die à

Saülis

Saülis manibus expedirent. Et tamen David de perſecutionibus Saül,ut docent Auguſtinus,Incognitus, imò expreſsè Lorinus peculiariter de hac facta in deſerto Maon loquens ait: *In te Domine ſperavi,non confundar in æternum, in juſtitia tua libera me.* Pſalm.30.num.1. Et iterum: *Expectans expectavi Dominum, & intendit mihi.* Pſalm.39.num 1. Cur,quando perpenſis humanis viribus incidit deſperatio à facie Saul evadendi, omnes ſimul Davidem, & ſocios apprehendit;quando verò ad auxilium divinum confugitur,David ſolus de ſe inquit: *In te Domine ſperavi.* Licèt de induſtria humana omnes diffidant, dum tamen ſpes ad Deum erigitur, ipſa in Davide ſolùm nitet atque reſplendet in quo tot ac tam præclaris inveniebatur meritis concomitata.S. Remigius in Pſalm.30. *In te ſperavi,non confundar in æternum, quia tempo aliter confundar; non enim aliter in te ſperarem: temporaliter confunditur, qui præterita peccata reſpiciens horret ea, erubeſcit, ac corrigit:* Expende verbum: *Non aliter ſperarem:* ſcilicet meritum contritionis haberem.

D.Auguſt. Incognit. Lorin. Pſal.30. Pſal.39.

Remig. *Qui meritis eſt vacuus, ſpem non concipiat.*

32. Ait Jeremias 17.num.5. *Maledictus homo,qui confidit in homine.* In quem ergo ſpes noſtra conjicienda? In Deum nempe.Sic ait Eccleſiaſt. 2. num. 9. *Qui timetis Dominum ſperate in illum.* Sed qui ſunt iſti,qui ſpem ſuam in Deum collocabunt? *Qui timetis Deum.* Ut explicat Carthuſianus, *Qui timetis Deum, bene vivendo.* Qui ergo improbè ac ſceleratè conficiunt vitæ curriculum, ubi ſpem ſuam reponent, cum nec in homine,nec in Deo inveniatur locus? In nullo ſanè. Qui enim vacui ſunt merito,vacui ſint & ſpe. Vide tom.1.lib.2.cap.5.num.71.

Jerem.17. Eccleſ.2. Carthuſ. *Ubi non invenitur meritum, nec ſpes reperienda.*

QUÆSTIO V.

Quare apud piſcinam tanta erat multitudo languentium?

33. Aperta hujus rei ratio traditur ex textu.Expectabant enim aquæ motionem.Secundò, & moraliter optimè ait S. Ambroſ.lib.2. de Sacrament. *Vide myſterium,* ait, *venit Dominus noſter Jeſus Chriſtus ad piſcinam, multi ægri jacebant. Et facilè ibi multi ægri jacebant, ubi unus tantummodo curabatur.* Non mirum, quod ibi eſſent multi ægrotantes, ubi unus tantùm ſanabatur: nam ſi beneficia omnia in unum defluunt, neceſſe eſt, ut cæteri morbo laborantes remaneant. Unde pondera illud verbum: *Jacebat multitudo.* Jacere enim propriè infirmantium eſt. Aliter apud Meſopotamiam erant oves. Nam Geneſ.29.num.2.dicitur,quod Jacob: *Vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum.* Accubare propriè eſt lætantium, ac epulantium. Apud puteum greges hilares requieſcunt, quia ibi aquæ beneficium in omnes diffundebatur, os enim putei, non niſi poſtquam cuncti greges eſſent congregati, aperiebatur. Ac juxta piſcinam magna languentium jacet congeries,in una enim tantùm coarctabatur donum ſanitatis. Et cùm favores omnes in unum volant,conſequens eſt, ut cæteri dolore, ægritudine,ac preſſurâ vexati jaceant. Et hic eſt valdè vehamentiſſimus angor.

Ambroſ. Gen.29. *Si favores in unum convolant, alii maximè laborant.*

Dei nomine loquens Moyſes ad populum ait: 34.
Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum eſt, coram eo feceris, & obedieris mandatis ejus, cuſtodierisque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem poſui in Ægypto, non inducam ſuper te. Exod. 15. num.26. Obſervantibus divinam legem promittit Deus,ſe ab eis averſurum omnem morbum, & languorem, quo Ægyptus vexata eſt. Et ut benè adnotavit Adamantius homil.7.in Exod.ſermo non eſt de quolibet morbo,ut febri,ſeu lepra;nam, ut ipſe ait, *Job juſtiſſimus, & totius legis obſervantiſſimus, à capite ad pedes repletus ulcere peſſimo: non his carere dicuntur infirmitatibus,qui mandata cuſtodiunt, ſed non ſubeunt illas infirmitates, quas Ægyptii habent.* Quiſnam ergo eſt iſte Ægyptiacus morbus, de quo hîc eſt ſermo, cujus expertes erunt adimplentes divinam legem? Vehemens Ægyptiorum languor extitit in eo,quod cum ex divina gratia in Iſraëlitas confluerent omnia bona,ipſi ab eis remanſerunt evacuati. Et datis uni favoribus,illi, qui excluduntur, magnis languoribus, ac infirmitatibus circumdati inveniuntur,à quibus maximè immunes evadunt cuſtodientes Dei mandata. Unde eleganter D. Laurentius Juſtinianus cap.3.de Patientia,loquens de divina beneficentia ac gratia ait: *Altiſſimus ipſam hominibus pro medicina condidit.* Nam qui divina gratia ſunt communiti, omni malo ſuperiores exiſtunt;qui verò illius ſunt expertes, univerſali plaga reperiuntur concluſi.

Exod.15. Adamant. *Expoliatio, beneficiorū magna ægritudo.* Laurent.

Si enim omnia conglomerantur in unum,valdè conſequens eſt, ut alii multi in dolore ſint, omnique anguſtia.Poſtquam Jeſus,ac duo latrones crucifixi ſunt, ait Joan.19.num. 31. *Judæi ergo, quoniam Paraſceve erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura,& tollerentur.* Quodnam erat hac in re Judæorum conſilium? nempe ut Sabbato ſuo omnem exhiberent honorem,cultum,ac reverētiam,& ad hoc petunt,ut crucifixorum crura confringantur:nec enim aliter ſe præbent ſollicitos,ut omnis Sabbato ſuo deferatur veneratio,niſi ut crucifixi afficiantur contemptu,eiſque dolor augeatur, atque eorum corpora minutim dilacerentur in fruſta.Favet D.Cyrillus Alexandrin.lib. 12 in Joan.cap.38. *Honorant magnum illius Sabbati diem, qui magnæ diei Dominum crucifixerunt. Itaque gratiam à Pilato impetrarunt, ſibi ſolis convenientem. Crura eorum fregerunt, ut magnitudine doloris, qui jam in extremis erant citius morerentur:* Expende verba: *Honorant magnum illius Sabbati diem, ut magnitudine doloris.* 35.

Joan.19. Cyrill.

Joan.5.n.4. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in piſcinam, & movebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat, à quacumque detinebatur infirmitate.

VERSIONES.

Syriacus. Angelus enim aliquando deſcendebat in baptiſterium & turbabat aquas. Iſque, qui primus deſcendebat poſt turbationem aquarum,ſanitati reſtituebatur,à quocumque dolore afficeretur.

Maldonat. Angelus deſcendebat certis & opportunis momentis temporis.

Vatabl.Pagn. Certo tempore deſcendebat, & turbabat aquam.

Arabicus. Movebat aquam.

Euthymius. Angelus ſtatuto tempore deſcendebat in piſcinam, & turbabatur aqua. Qui ergo primus introiſſet in piſcinam poſt turbationem aquæ.

EXPOSITIO IV.

36. REDDIT Evangeliſta rationem, cur in piſcina tanta erat multitudo languentium. *Angelus autem Domini.* Interpres ad denotandum bonum Angelum poſuit illud verbum *Domini:* cùm in Græcis codicibus non habeatur, manifeſtum eſt, quod bonus Angelus erat, cùm è cœlo deſcenderet ad tantum beneficium hominibus præſtandum. A multis conjecturatur, quod iſte Angelus erat Raphaël, vel alius, qui præeſt medendis corporibus. *Deſcendebat,* quia ut curentur, adjuventurque inferiores, neceſſe eſt,ut ſuperiores ſe inclinent,ac condèſcendant. *Secundum tempus,*hoc eſt certo, & determinato tempore ex divina diſpoſitione. Et quamvis Angeli deſcenſus frequenter fieret in anno, ut obſervat Euthymius, nam aliàs tanta languentium turba in piſcina non eſſet; tamen tempus deſcenſus hominibus erat ignorum,ut notarunt Chryſoſtomus homil. 35. Albertus Magnus,D. Thomas.

Angelus benefaciens, bonus.

Deſcendant ſuperiores, ut adjuventur infirmi.

Euthym.

Chryſoſt. Alb.Magn. D.Thom.

37. *Et movebatur aqua,* ab ipſo ſcilicet Angelo, ſeu *turbabat,* ut habet Syriacus, hoc eſt æſtuare faciebat quodam circulari motu,ut ita agnoſcerent omnes, quod aderat Angelus ad ſanctificandas aquas,ut docent D.Cyrill.lib.2.in Joan. cap.12 5.D.Ambroſius lib.de iis, qui initiantur myſteriis. cap.4 Beda, Henricus, D.Bonaventura,& alii. Et ita fieret manifeſtum, quod illa vis ſanativa, non ab aqua, ſed ab Angelo movente proveniebat.Et Angelus movebat aquam motione quadam ſonora, ut advertit Hugo,& ante eum jam notavit Ambroſius proximè citatus, ut ab omnibus, qui erant in piſcina bene audiretur. Nam aliter ſi Angelus deſcenderet nocte commotio aquarum non perciperetur;& ſi fieret die, à cæcis non agnoſceretur. Et divinus miniſter neminem ex ſe excludit à ſuis donis, ſed ad omnes æqualiter ſe exhibet. Græcè verò habetur,turbabat aquas.Turbatio illa, ut docet D.Auguſtinus in Pſal.102.Chriſti paſſionem ſignificat, in qua omnes aquæ dolorum,ac tormentorum commotæ ſunt in ipſum, & ibi invenitur noſtra ſalus.

Syriac.

Cyrill. Ambroſ. Beda. Henricus. Bonaven.

Hugo. Ambroſ.

Dei miniſter beneficia ſua extendit ad omnes.

Auguſt.

38. *Et qui prior deſcendebat poſt motionem aquarum, ſanus fiebat.* Ita enim ordinatum fuit à Deo,ut manifeſtè pateret,quòd illa vis ſanativa non proveniebat à natura aquarum, ſed ab Angeli motione; & ut agnoſceremus quantum valeat apud Deum labor,ac diligentia. *A quacumque detinebatur infirmitate,* Græcè *morbo,* ſeu vitio corporis.

Diligentia, & labor multum valent apud Deum.

QUÆSTIO VI.

Qualiſnam eſſet hæc Piſcina? & unde tanta ejus virtus?

39. PIſcinæ nomen à piſcibus dictum eſt,ut ſatis explicavi expoſit.2.Pro miniſterio templi à Salomone extructa.Unde à D Auguſt.tract.20. in Joan.piſcina Salomonis appellatur.Et à Joſepho lib.6. Belli.cap.6.dicitur ſtagnum Salomonis. Ibi enim Nathinæi ſacrificandas in templo victimas abluebant,& tunc poſtea Sacerdotibus tradebant.

Piſcina à Salomone ædificata, Auguſt. Joſeph.

40. Circa virtutem hujus piſcinæ, cur Deus hujuſmodi miracula voluerit in ea efficere? Res non eſt ſatis explorata. Primò Theophylactus victimarum ſanguini eò confluentium, & ablutioni animalium immolandorum adſcribit. Secundò,Aliqui apud Magiſtrum hiſtoriæ in hiſtoria Evangelica cap.81.tradunt,hanc virtutem inditam fuiſſe aquæ à ligno Crucis, quod ibi abſconditum erat in fundo hujus piſcinæ, & circa tempus paſſionis Chriſti enatavit,ut in eo Filius Dei crucifigeretur.Tertiò Beda in c.2.Eſdræ,Genebrardus in notis Chronol.Adricomius in deſcriptione Jeruſalem n.62.Serarius lib.2. Machab. cap.1.quæſt.14.putant in hoc piſcinæ loco à Jeremia abſconditum fuiſſe ſacrum ignem quem requirens Nehemias invenit craſſam aquam, quæ effuſa in lapides templi verſa eſt iterum in ignem.

Circa originem virtutis piſcinæ triplex ſententia. Theophyl. Magiſter. *CruxChriſti ſanat.* Beda. Genebrard. Serarius.

41. Nulla ex his ſententiis mihi videtur probabilis; quia qualibet ex illis ſtante, ſequeretur, quod illa virtus ſanativa aquarum, non eſſet certo tempore, ſed perpetua, & conſtans; cùm quælibet ex illis cauſis eſſet permanens in piſcina.

Refutantur ſuperiores ſententiæ.

42. Petrus Bleſenſis ſerm.1. in Adventu Domini ex antiqua traditione tanquam probabilius refert,quod Chriſtus D.veniens in mundum viſibilibus ſignis ſuum adventum demonſtravit, Gentibus in Oriente,& Occidente,ac Judæis in umbilico Gentium poſitis. Gentibus in Oriente ſtella novi Regis ortum indicavit.Occidentalibus Romæ ſignum dedit:nam in ipſo die Natalis Domini fons olei erupit, & fluxit uſque in Tyberim.Judæis verò datum eſt ſignum in aqua inſerviente uſibus hoſtiarum: ac ſi diceretur eis:Veritas de terra orta eſt,& ceſſabunt hoſtiæ figurarum.

Bleſenſis. *Deus in ſua nativitate dedit ſigna.*

43. In re nobis tam abſcondita, & occulta dicam quod mihi videtur probabilius conjecturandum; nempe quod hæc virtus ſanandi morbos inceperit

Quando incepit virtus piſcinæ.

Franc.Luc. inceperit in piſcina circa Chriſti Domini adventum, ut etiam docent Franciſcus Lucas, & alii Recentiores, & ideo hujus miraculi piſcinæ nulla eſt mentio in libris veteris Teſtamenti. Illud tamen certum, quod poſt Chriſti paſſionem fieri deſiit hujuſmodi miraculum: ſicut & Tertullian. cætera beneficia Dei in populo Iſraël, ut advertit Tertullianus lib. adversùs Judæos c.1., & hac Ioſeph. ex cauſa nihil de hoc miraculo ſcripſit Joſephus cu ipſius belli Judaici tempore jam non fieret.

44. *Homines Deus aſſuefacit ad myſteria.* Ratio autem, cur Deus appropinquante Chriſti tempore virtutem hanc aquis piſcinæ hujus dare voluerit, res eſt etiam valde obſcura, dependens à divini Conſilii decreto. Conſtans eſt tamen Patrum ſententia, quod ita ordinatum fuit à Deo, ut Judæorum animi præparentur ad fidem, amoremque Baptiſmi à Chriſto Domino inſtituendi, in cujus piſcina, ſive fonte, aquarum motione à peccatorum ſordibus animæ abluuntur, atque ſanantur. Ita docent D.Chryſoſt. homil.35. D.Auguſtinus tract.17. in Joann. D Ambr. lib.1. de Spiritu ſancto c.7. l.2. de Sacram c.2. Euthymius, Theophyl. Beda, Rupert. D.Th. D.Bonavent. & alii. Vide q 3.

Chryſoſt. Auguſt. Ambroſ. Euthym. Theophyl, Bed. Rupert. D Thom. Bonaven.

45. Deinde populus ille Judaicus utpotè valdè carnalis, ex Ægypto educatus fuit, & enutritus multis ſignis, ut ita Dei obſequio permaneret. Unde in illo populo fuerunt continua ſigna, ut mannæ, & columnæ ignis, & nubis per quadraginta annos, & virgæ Moyſis tot ſigna operantis. Fuerunt etiam ſigna in oraculis; & in applicatione Ephod coram Arca. Sic etiam in ultimis temporibus voluit dare ſignum in hujus piſcinæ aquis. Unde tot mirabilibus oſtendebatur, Deum in illa populi congregatione aſſiſtere. Sicut nunc illis ſublatis a tempore paſſionis Chriſti, apertè, ac manifeſtè declaratur, Deum ab illo populo abiiſſe, ipſumque à Deo eſſe derelictum. Et hoc multis aliis declaratum eſt.

Populus Iudaicus à Deo derelictus.

46. Joan 8. *Populus Judaicus à Chriſto derelictus.* Chriſtus D.Joan. 8.n.59. *Exivit de templo, & abſcondit ſe.* In variis occaſionibus Judæi Chriſtum D. lapidare, apprehendere, & præcipitare voluerunt; & tamen hic ſolum dicitur, quod exivit & abſcondit ſe; propè enim erat jam paſſionis tempus, in quo Deus à cultu populi Judaici exivit; ab eoque abſcondit ſuæ miſericordiæ vultum. Alber. Magnus. *Exivit de templo deſignans derelictionem illorum.* Ecce relinquetur domus veſtra deſerta Matth. 23. *Et abſcondi faciem meam ab eis. Et ſic diſpenſativè receſſit Dominus.*

Alb. Magn.

QUÆSTIO VII.

An iſte Angelus eſſet unus? & qualis? ac quis?

47. Quamquam Deus per ſe ſolum ſua divina virtute ſine Angelo poſſet efficere illam motionem aquarum ad ſanandum, tamen miniſterio Angeli utitur: *Sunt enim omnes adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi.* Ad Hebr.1. n.14. Nec enim ſolet Deus optimos ſuos miniſtros in ſuis functionibus impedire, ab eiſq; commiſſa munera auferre. Vide to.1. l.1.c.5.n.16.& to.2.c.1.n.118.& c 2.n.5.& c.5.n.17.& c.16.n.6.

Hebr.1.

48. Ex Dei ergo commiſſione Angelus deſcendebat ad movendas aquas. Et circa illum quatuor quæro, tria in hac quæſtione, quartū in ſequenti. Primò. An Angelus eſſet unus? Secundò, qualis eſſet? Tertiò. Quis? Tandem quomodo veniret.

Circa primum D.Cyrill. lib.2.c 125. videtur affirmare, plures Angelos deſcendiſſe. Et non ita eſt intelligendus S.Pater, quaſi quod ſimul multi venerint; nam Evangeliſta in numero ſingulari loquitur. Et quando pauca ſufficiunt, non omnia ſunt adhibenda. Intelligendus eſt ergo Cyrillus, quod plures Angeli venerint ad plures motiones præſtandas, ita ut non ſemper unus Angelus eſſet miſſus; ſed modò iſte, modò ille ex hierarchia illorum, qui ſanitati præſunt; nec enim omnes commiſſiones uni ſunt deferendæ, ſed etiam aliis aliqua præſtanda. 49. Cyrill.

Omnes commiſſiones non uni dandæ ſunt.

Circa ſecundum; qualis eſſet Angelus, an bonus, vel malus? Jam in expoſitione dixi, quod erat bonus, cum deſcendit è cœlo, ut inferioribus hominibus tantum beneficium præſtaret. 50.

Qui è ſublimi pro inferioribus deſcendit, vir valdè magnus.

Circa tertium; Aliqui dicunt, quod iſte Angelus erat Raphaël, qui Tobiam ſanavit. Certum eſt, quod erat aliquis ex eorum ordine, qui præſunt corporibus medendis. Niſi velis conjecturare moraliter, quod hoc commiſſū eſt Raphaëli; nam quamvis alii extarent optimi miniſtri; magnum tamen de Raphaële in ſanitate hominibus præſtanda dabatur experimentum. 51.

Miniſter expertus quærendus.

Poſtquam Joſeph venditus à fratribus ſuis. *Ductus eſt in Ægyptum; emitque eum Putiphar Eunuchus Pharaonis, princeps exercitus. Invenitque Ioſeph gratiam coram Dño ſuo, & miniſtrabat ei, à quo præpoſitus omnibus gubernabat creditā ſibi domum, & univeſa quæ ei credita erant*, Gen. 39. n.1.& 3. Poſtea verò ſuccedentibus rebus Joſeph miſſus eſt in carcerem. *Dedit ei Deus gratiam in conſpectu principis carceris, qui tradidit in manu illius univerſos vinctos, qui in cuſtodia tenebātur, & quidquid fiebat, ſub ipſo erat.* Ibid. n. 21. Sed cur tot, tantæq; cum Joſeph viciſſitudines fiunt? cur in Ægypto non apud mercatores manet, ſed in domum principis tranſit, ut in illa bonorum affluentia præſit; & tandē in carcerē traducitur, ut illa in miſeria, ac ſqualore ſit præpoſitus; Vide altam Dei ſapientiam. Ordinabatur Joſeph, ut totius Ægypti regimen teneret in abundantia frumenti per ſeptem annos; & in tempore famis per aliud ſeptennium. Diſponitur res ita ut prius tanquam Præpoſitus exerceretur in magna principis copia; & tandem in pauperrima carceris oppreſſione. Nec enim aliter ob noſtram eruditionem voluit Deus eligere hominem ad gubernacula pro ſaturitate, & fame, niſi in taliū regimine ſatis probatum, & expertum D.Nazianz. Orat. 1. *Ioſeph dum venderetur, & amaretur, & liberaretur; & potentiam obtineret, majoriſque diſpenſationis cauſa, diſpenſatoris munere fungeretur.* Perpende illa verba: *Majoris diſpenſationis cauſa:* Vide to.1.lib.1.c.5.n.17.& to.2.c.8.n.35. 52. Gen.39.

Miniſter experientia comprobandus.

Nazianz.

QUÆSTIO VIII.

Quare iſte Angelus deſcendebat in formà inviſibili, & non apparenter, ut cum Tobia?

Cardinalis Hugo exiſtimat, quod Angelus deſcendebat aſſumpto corpore. Communites 53. Hugo.

niter Recentiores docent, quòd inviſibiliter veniebat, ita ut à nemine videretur. Nam aliter languidi explorarent adventum Angeli, ut ſe mitterent in piſcinam. Evangeliſta teſtatur, quod ipſi expectabant motionem aquarum.

54. Inquirimus ergo, cur Angelus deſcenderit inviſibili forma indutus, & non apparenti, ut quando ſe exhibuit comitem cum Tobia, vel Abrahamo, ſeu Lot apparuit? Reſpondetur primò, quòd Judæi non erant digni, qui Angelico recrearentur aſpectu. Secundò. Quia aliàs non expectarent motionem aquarum, ſed adventum Angeli; cognito enim Angelo ſtatim deſcenderent in piſcinam. Tertiò. Quia ſi Angelus agnoſceretur, Judæi maximè terrerentur. Unde dixit mater Sanſonis Judic. 13. n. 21. *Morte moriemur, quia vidimus Dominum.* Nec enim conveniens erat, ut Angelus qui venerat ad ægrotos ſanitatis beneficio ſublevandos, eos præſentia terreret, ac conturbaret.

Judic. 13. *Qui beneficus venit, terrorem nō debet incutere.*

55. Quartò, & moraliter. Piſcina languentium multitudine erat plena, Angelus inviſibiliter veniebat, quaſi pudore affectus, noſtro dicendi modo, non apparebat, quod viſis tot infirmis, neceſſitateque oppreſſis, uni tantùm ſalutem miniſtrabat Chriſtus D. in Cœna *Turbatus eſt ſpiritu.* Joan. 13. num. 21. Sed quænam hujus rei cauſa? Quia ex duodecim, quos ſecum habebat, ac videbat, unus periturus erat, ac in perditionem abiturus: Et ita ſubdit Evangeliſta. *Turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, dixit: Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me.* Unde ait D. Auguſt. tract. 60. in Joan. *Ipſum Iudam pereuntem miſerando turbatus eſt.*

Joan. 13.

Auguſt.

56. Quintò: & etiam ad noſtros mores dicam: Inviſibili forma veniebat Angelus in piſcinam, ut omnem illius molem aquarum moveret, ac turbaret ad ſubveniendum uni, eumque incolumitatis dono condecorandum. Et quodammodo, ut ita dicam, videbatur Angelus rubore ſuffundi, ut ſe in omnium oculis daret, cum omnem illam aquarum machinam pro unius ſanitatis beneficio concitaret, revolveret, ac conturbaret.

Non ſunt movenda aquæ omnes ut extollatur unus.

57. Venit Jacob in Meſopotamiam. *Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur. Moſque erat, ut cuncti ovibus congregatis devolverent lapidem, & refectis gregibus rurſum ſuper os putei ponerent.* Geneſ. 29. n. 2. Quænam hujus rei cauſa; Imò, ut ait Abulenſis, fortè conſtitutum erat quòd ſi aliquis paſtor ſine aliis os putei aperiret, gravem pœnam incurreret. Cur veniens paſtor cum ſuo grege, ac ſua ove ſtatim ei præberet aquam, nam omnibus congregatis magna eſſet confuſio, & fieri poſſet, ut una ovis præ ſiti eſſet moribunda? At ipſe Abulenſ. Ita more introductum erat. *Nec quilibet paſtor veniens ſingulariter, quandocumque veniret, & adaquaret pecora ſua.* Prudenter Meſopotami pro una ove ſatianda ſingulariter nolebant, ut os putei aperiretur, ac ut omnes illius aquæ revolverentur; verùm ſi omnes movendæ erant, pro omnium ſatietate hoc fieret, ac exhiberetur.

Geneſ. 29.

Abulenſ.

Abulenſ. *Pro uno non ſunt omnia perturbanda.*

58. Ut Saül in dominatorem Iſraël ſublevaretur, omnes regem poſtulant, & ex juſſu Dei omnes congregantur à Samuele in Maſpha; applicantur omnes tribus per ſortes. *Et cecidit ſors tribus Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin, & cognationes ejus; & cecidit cognatio Metri, & pervenit uſque ad Saül filium Cis,* 1. Reg. 10. n. 21. Eligitur David in regem, & conveniunt ad eum tribuum capita in Hebron, & dicunt ei: *Dixit Dominus ad te: Tu paſces populum meum Iſraël, & tu eris dux ſuper Iſraël.* 2. Reg. 5. num. 2. Hoc dicunt tanquam principalem rationem ad ipſum conſtituendum regem: Cur in electione Saülis tot, ac tanta moventur? Congregantur omnes, agitantur per ſortes omnes tribus, familiæ ac cognationes univerſi Iſraël. At in ſelectione David nihil horum habetur? Cùm Saül ad apicem regni eveheretur, omnes ex communi conſenſu regem poſtulabant, omneſque ipſam purpuratam dignitatem ambiebant; nam adhuc voluntas Dei erat abſcondita; Saül enim à Samuele in ſecreto unctus eſt. At in Davidis negotio res erat manifeſta, in omnium ore verſabatur: *Dixit Dominus ad te: Tu paſces populum meum Iſraël.* Quando ergo omnes conſentiunt, ac poſtulant, & unuſquiſque pro ſua expectatione ſibi dignitatem blanditur; tunc omnes agitantur, ac moventur. At quando res eſt manifeſta, quod de unius ſublimitate eſt negotium, quamvis ſit adeò meritis conſpicuus, ut David, ad quid omnes inquietudine, ac conturbatione ſunt concutiendi, ac conturbandi.

1. Reg. 10.

2. Reg. 5.

Pro uno omnia non ſunt movenda, ac evolvenda.

QUÆSTIO IX.

Quare Angelus deſcendebat in piſcinam tempore hominibus ignoto? Et quodnam eſſet tale tempus?

Divus Cyrillus lib. 2. in Joann. cap. 125. exiſtimat, Angelum deſcendere ſolitum in die Pentecoſtes. Alii verò, cùm teneant, hîc non agi de feſto Pentecoſtes, ſed de ſolemnitate Paſchali, ut dixi quæſt. 1. aſſerunt Angelum advenire in piſcinam in ipſo paſchatis die. Et Tertullianus lib. de Baptiſmo, cap. 5. tenet, Angelum venire in piſcinam ſemel in anno. Ex quo ipſe maximè extollit excellentiam Legis gratiæ ſuper veterem; nam olim ſemel in anno veniebat Angelus, ut ſalus uni impertiretur. At verò nunc poſtquam eluxit gratia Chriſti in ſacratiſſimis ejus fontibus Baptiſmatis, & Pœnitentiæ, jam non ſemel in anno, ſed omnibus momentis fluunt in nos cœleſtia æternæ vitæ beneficia. Sic ait ipſe: *Proficiente itaque in hominibus gratia Dei plus aquis, & Angelo acceſſit: qui vitia corporis remediabant, nunc ſpiritum medentur, qui temporalem operatur ſalutem; nunc æternam reformat: qui unum ſemel in anno liberabant, nunc quotidie populos conſervant deleta morte per ablutionem delictorum.* 59.

Cyrill.

Tertull.

Excellentia Legis gratiæ ſuper veterem.

Dicendum tamen exiſtimo, quòd Angelus deſcendebat opportuno tempore quando Deo viſum erat, non certo aliquo, & determinato Paſchatis, vel Pentecoſtes, ſed incerto, hominibuſque minimè cognito. Ac proinde Angelus aliquando veniebat interdiu, aliquando noctu, aliquando frequenter in anno, aliquando rarò. Ita Eutym. qui ſic ſcribit: *Non ſemper fiebat miraculum, ſed certis temporibus, hominibus quidem incognitis, verum frequenter, ut opinor, in anno, propter* 60.

Angelus veniebat tempore hominibus ignoto.

Euthym. Chryſoſt. Tolet. Beauxalm. Franc.Luc. Cornel. Magiſter. *propter hoc ſiquidem in porticibus decumbebat magna languentium multitudo.* Idem docent D. Chryſoſtomus homil. 35.in Joan.Magiſter hiſtoriæ in hiſtoria Evangelica c.81. ſequuntur communiter Recentiores Toletus,Beaulxames, Franciſc. Lucas, Cornelius, & alii.

61. *Quare Angelus veniebat ignoto tempore.* Probatur primò.Quia ſi Angelus in ſuo deſcẽſu certum tempus obſervaſſet, reliquis temporibus non eſſet ibi tanta ægrotantium multitudo, aquæ motionem expectantium.Evangeliſta ait: *Jacebat ibi:* quod non videtur denotare aliquod tempus,verbi gratia,Paſchatis,ſed temporis cõtinuationem. Secundò Angelus veniens incerto tempore maximè demonſtrabat, quod ſanativa vis non erat à natura aquarum,ſed à Dei dono.

Dona Dei ne velint divites ſibi appropriare. Tertiò.Hoc fuit valde conveniens ad evitandã divitum inſolentiam, & pauperum oppreſſionem. Nam ſi certum eſſet tempus ſanandi, non illic daretur pauperibus locus;divites enim loca omnia præoccuparent,præcipuè illa, quæ fuiſſent ad deſcenſum prona: & ad hoc miniſtros multos ſecum haberent, ita ut non permitterent, quod pauperes prius in ſtagnum venirent.

62. Quartò.Quia Deus non vult,nos deſides,& negligentes in negotio noſtræ ſalutis, ſed maximè vigilantes,ac ſolicitos.Deſcendens autem Angelus ignoto hominibus tempore ſanandorum diligentiam magis provocans excitabat. Et ſicut expectantibus beatam ſpem Chriſtus præcepit, Matth. 24. *De noſtra ſalute multùm debemus eſſe ſoliciti.* vigilate,*quia neſcitis,qua hora Dominus veſter venturus ſit.* Matth.24. n.42. Ita in illa piſcina, in qua decurſus hujus vitæ præfigurabatur, omnibus momentis vigilandum erat. Hoc enim Dominus à nobis maximè optat,ut omnibus horis, & momentis de noſtra ſalute ſoliciti ſimus.

63. Micheæ 6. *Maximè ſoliciti ſimus de noſtra ſalute.* Ait Dominus Micheæ 6. n.8. *Indicabo tibi, ô homo, quid ſit bonum, & quid Dominus quærat à te: Utique facere judicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo.* Multa ſunt,quæ Deus à nobis requirit,virtutum opera & tamen Propheta tria tantum numerat: *facere judicium, diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo*, quaſi ad hæc tria cætera reducantur.Et qui ſolicitus ambulat cum Deo,maximè invigilat in omnibus, quæ ſunt Dei.Hæc autem vigilantia omnium virtutum conſummatio eſt,ac omnibus nobis maximè neceſſaria. Hieron. D.Hieronymus. *Jubetur nobis,* ait,*ut præparati ſimus ambulare cum Domino Deo noſtro,nulla hora dormire,nullo tempore ſecuri eſſe debemus; ſed ſemper expectare patrem familias venientem & diem formidare judicii,& in nocte hujus ſæculi dicere: Ego dormio,& cor meum vigilat.* Summa eſt nobis Domini adventus ſolicitudine vigilandus,ne oblatam ſalutis amittamus occaſionem, qui magnus eſt vehemenſque dolor.

64. Thren. 1. Ait Jeremias Thren.1.n.7. *Recordata eſt Jeruſalẽ dierum afflictionis,& ſuæ prævaricationis omnium deſiderabilium ſuorum, quæ habuerat à diebus antiquis,cum caderet populus ejus in manu hoſtili,& non eſſet auxiliator.* *Magnus cruciatus, ob latam ſalutis occaſionem prætermitti.* Introducit Propheta Jeruſalem,myſticè noſtram animam, in pœnis conſtitutam,quando recordatur ſuæ miſeriæ,ſuorumque peccatorum,atque omnium deſiderabilium ſuorum,hoc eſt omnium bonorum quæ habuerat, quibus ſalutem poterat comparare Et tunc recordatur, cùm caderet populus ejus in manu hoſtili, & non eſſet auxiliator. Notandum eſt Paſchaſ. cum D.Paſchaſio, quod huic dictioni titulus eſt *Zain*,id eſt,*perfecta ultio.* Sed quomodo in hac recordatione animæ deſiderabilium ſuorũ viſitur conſummata,& perfecta ultio,magnum ſupplicium,& vehemens cruciatus?Nihil enim magis dolorem, ac tormentum acuere valet quàm dum anima cogitat bona quæ poſſedit; quibus poſſet comparare ſalutem;& tantam occaſionem contempſit, atque neglexit.Et tunc recordatur, quando occaſio præteriit, & non eſt auxiliator. D. Hieronymus ad hunc locum.*Dolet*, ait, *hæc myſtica Jeruſalem, & maximo dolore torquetur, cum in pœnis conſtituta ſerò dolet, ſe tunc negligentem fuiſſe, quando per bona opera, & rectam converſationem potuit ſibimet ipſi ſubvenire. Non enim cum ſanctis Angelis exultat, ſed in inferno cum Dæmonibus cruciata infructuosè præterita peccata deplorat, juxta illud, quod Scriptura Sacra teſte, impii in inferno dicturi ſunt: Ergo erravimus à via veritatis.* Et nota, quod præterita bona in quibus eis fuit occaſio ſuæ ſalutis oblata,appellant deſiderabilia quia tunc in vehementi deſiderio habita erunt. Hieron.

QUÆSTIO X.

Quare ex tot ægrotis unus ſalutem aſſequebatur: & erat ille, qui prior deſcendebat?

IN confeſſo eſt apud omnes,quod in illis aquis motis,ac perturbatis ab Angelo,omnes ægrotantes ſalutem aſſequi poterant. Cur ergo Deus inſtituerit, quod unus tantùm ſalutem reportaret? Conſilium fuit ſapientiæ Dei,quod à nobis eſt hîc conjecturandum. 65. *Ratio difficultatis.*

Reſpondetur primò Ut ita oſtendatur,vim ſanandi divinitus aquis ad momentum temporis communicatam, & non naturaliter impreſſam eſſe. Si enim naturalis fuiſſet, ſemper & omnes ſanaret,ſicut Sol ſemper illuminat,ignis calefacit,aqua frigeſcit.Unde maximè ponderandum, quod hîc adhibitæ ſint circunſtantiæ ut hoc miraculum,non aquæ, ſed divinæ virtuti tribueretur. Ideo enim ſalus non niſi poſt aquarum motionem obtinebatur, & Angelus incerto tempore veniebat; atque unus prior deſcendens ſanabatur. Quæ ſunt omnia explicata ſatis. In ſuis enim donis Deus vult recognoſci auctor, ut gloria,& honor inde proveniens,non alteri,ſed ipſi tribuatur. 66. *Deus in ſuis beneficiis vult ut recognoſcatur auctor.*

Secundò. Ut eximia diligentia,atque ſolertia noſtra maximè commendaretur: nam quamvis currant multi, unus accipit bravium.Tertiò Ut ex ipſa raritate,ac aſſequendi difficultate beneficii maximè accreſceret æſtimatio,atque pretium Quartò. Ut videatur, quanti Deus vitam hominis habeat: nam ob unius ſanitatem, & totam aquarum revolveret molem,Angelus ſpiritus nobiliſſimus mittebatur.Quintò.Piſcina hæc,ut ſupra explicavi ex D.Auguſtino,veterem legem adumbrabat. Unde ait D. Cyrillus lib. 2. cap. 125. *Hæc curationis virtus in uno terminabatur homine: quod ſignum erat, utilitatem legis in ſolo Judæorum genere terminatam, nec ad alios unquam tranſgreſſam fuiſſe.* 67. *Beneficium ex ſingularitate creſcit.* Cyrill.

Sextò Cardinalis Hugo ait, quod unus, vel prior dicit diviſionem, ſeu ſeparationem: aquæ 68.

illæ

Separandum à mundo, ut ſanitatem in Chriſto habeas.

illæ perturbatæ Chriſti paſſionis aquas, quibus ipſe eſt agitatus, denotabant, ut dixi in expoſitione; ut ita ſignificaretur, quod ſi quis velit ſanitatem habere, in his Chriſti paſſionis aquis habeat ſeparationem, ac diviſionem ab hujus ſæculi infirmitatibus, ac etiam à mundo in illa piſcina adumbrato.

69. *Dona data per miniſtrū coarctantur in uno, per manus Domini ſe extendunt ad omnes* Chryſoſt.

Septimò, venit Angelus in piſcinam, & unus tātùm ſanatur. Venit Chriſtus ad Jordanis aquas, ut ad ſuum ſacrum baptiſma daret initium; & quicumque accedunt omnes incolumitate donantur. Vide, quàm differt donum per manum miniſtri, vel Domini diſpenſatum: dum miniſter intervenit, in uno ſanitas coarctatur; cùm autem Dominus adeſt, in omnes extenditur, ac ſtagnatur ſalus, itaut vacuus nullus redeat. D. Chryſoſtomus homil. 36. in hac conſideratione ſic ait: *Nunc unuſquiſque poteſtatem habet accedendi. Non enim Angelus aquam movet, ſed Angelorum Dominus totum perficit. Et licèt univerſus mundus accedat, non conſumitur gratia, neque virtus deficit; ſed eadem ſemper manet.*

70. *Temporale bonum ad unum ſe extenait; dolor verò ad multos.*

Octavò, multi ægrotantes ad piſcinam concurrebant; ſolus tamen ſanabatur, qui prior deſcendebat: alii verò in ſua detenti infirmitate remanebant. Salus illa donum quoddam temporale extiterat, & hoc eſt adeò tenue, atque parvum, ut vix unum capiat. Unde pulchrè alibi Theophylactus. *Evaneſcit gloria mundi extenſa.* E contra verò infirmitates, & ægritudines multos apprehendunt, ut ſuis doloribus crucientur multi, atque plectantur. De Jacob, ac Eſau ait Scriptura Geneſ. 25. n. 22. quod *collidebantur in utero ejus parvuli:* Aquila transfert *confringebantur.* Alii verò, *plectebantur.* Tanquam ſi ipſi pueri pugnis, ac calcitrationibus contenderent. Tota in eis pro primo greſſu, ac progenitura erat altercatio, ut notant D. Auguſtinus, Rupertus, & alii. Hoc ut quid temporale vitæ hujus, uni reſervabatur; cruciatus verò colliſionis, confractionis, ac plexionis ambos apprehendebat. Iſaiæ c. 6. n. 1. ait: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum,* & c. 53. n. 2. *Vidimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum, & nos putavimus eum quaſi leproſum.* Dolor, & afflictio ex leproſi agnitione ad multos ſe extendebat; uni verò conſolatio, ac recreatio ex majeſtatis apparitione deputatur.

Gen. 25. Aquila. Auguſt. Rupert. Iſai. 6. Iſai. 53.

71. Auguſt. Rupert. Beda. Henricus. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent.

Nonò, & eſt communis ſolutio ſanctorum Patrum D. Auguſtini, Ruperti, Bedæ Henrici, Alberti Magni, D. Thomæ, S. Bonaventuræ, qui in hoc uno in piſcinam deſcendente, intelligunt unitatem populi Chriſtiani. Qui enim eſt in unitate Eccleſiæ ac corporis Chriſti, ſanatur; qui vero diſcrepat, ſalutem habere non poteſt. Unde ait D. Auguſtin. tract. 17. in Joan. *Non niſi quiunus eſt cum Chriſto, & in uno corpore ejus, quod eſt Eccleſia, ſervatur.* In hac piſcina ſalus uni conferebatur; infirmitates vero, atque dolores multi obtinebant; ad ſe enim unitas advocabat ſanitatis bonum, quod diviſio à ſe excluſerat, ac ſeparaverat.

Salus ſolùm in Eccleſia Chriſti.

72. Quidquid enim bonum, ac ſalutiferum, in unitate invenitur; quidquid malum, & peſſimum, in diviſione, ac reparatione pullulat. Juxta Septuaginta, quorum lectionem ſequitur D. Ambroſius. *Præcepit Dominus Deus Adam dicens: Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo, eſca edes: De ligno autem cognoſcendi bonum &, malum non edetis ex illo. Qua die autem ederitis ex eo, morte moriemini.* Geneſ. 2. num. 16. Sed quomodo pluraliter mandat: *Non edetis;* cum antea in ſingulari fuiſſet locutus: *Eſca edes.* Cur non idem loquendi modus in utroque caſu ſervatur? Id, quod Deus ad uſum homini concedit, bonum eſt, & utile nobis. Quod verò cunctis prohibet, malum, & mortiferum conſiſtit. Dum ergo intervenit ſermo de his, quæ Deus homini donabat in eſcam, utpote valde bona, cum ſingularitatis unitate fuerunt explicanda: Cùm autem ſermo convertitur ad prohibita, utpote nobis mala, & diſſona, non aliter fuerunt niſi cum diviſione pluralitatis, ac multitudinis, proferenda. D. Ambroſ. lib. de Paradiſo cap. 5. *Qua ratione, ubi præcepit ex omni ligno edendum, ſingulariter dixerit: edes: Ubi autem de ligno ſcientiæ boni, & mali, pluraliter: Non edetis: dixerit; non otioſa quæſtio eſt. Quod enim bonum, & faciendum, conſonans, & adhærens: quod verè turpe, hoc diſſonans, incompoſitum, atque diſcretum eſt.* Et iterum poſtea ait: *Ubi bonum præcepit, tanquam ad unum præcepit; dicens, edes, unitas enim prava ricari non poteſt: Ubi verò de ligno ſcientiæ boni, & mali dicit, non eſſe guſtandum, quaſi ad plures dicit, non edetis: quod enim prohibitorium eſt, tanquam pluribus imperatur.*

Gen. 2. Septuag. Ambroſ.

Bonitas in unitate exiſtit, malitia verò in diviſione.

Ambroſ.

In paſſione Domini veſtis ejus indiviſa ſervatur. Joan. 19. num. 23. nec per milites diſpertitur ut in damnatorum veſtimentis erat Romanorum conſuetudo. Econtra vero Caïphas Pontifex ſcidit veſtimenta ſua. Matth. 26. n. 65. cùm hoc eſſet prohibitum in lege. Levit. 21. num. 10. Quod ponderavit Beda in cap. 14. Marc. Et ait: *Altiori myſterio factum eſt, ut in paſſione Domini Pontifex Judæorum ſua ipſe veſtimenta diſcinderet, hoc eſt Ephod; cum tunica Domini, nec ab ipſis, qui eum crucifixere, militibus ſcinderetur.* In Chriſti veſte erat omnis bonitas, ac ſanctitas. In ſacerdotali iniqui Pontificis ornamento ſcelus, atque malitia. Diviniſſimæ veſtis ſanctitatem integritas, ac unitas concomitatur, quæ à turpitudine Ephod Pontificis maximè disjungitur, itaut etiam lege reclamante diviſio, ac ſeparatio ab ea minime arceri potuerit.

73. Joan. 19. Matth. 26. Levit. 21. Beda.

QUÆSTIO XI.

Quare ille prius deſcendens in piſcinam ſanabatur, cum aliàs fieri poſſet, ut eſſet valdè iniquus, & peſſimus.

Ratio hujus rei litteralis, divina inſtitutio, quæ ita decrevit, ut doni, ac miraculi excellentia maximè pateret Secundò, & moraliter. Angelus bonus, & ſanctus deſcendens de cœlo aquas movebat: & aquæ ſanguine victimarum, quæ in templo offerebantur, miſtæ erant: Angelus ergo, ac victimæ quandam in aquis ſanctitatem exhalarunt, ex quo tanta in eas efficacia eſt derivata. Eſt enim res ſacra adeò præpotens, ut ex ipſa, etiam cùm indignè tractatur, magna emanet vis, ac efficacia. 74.

Sacra & pia etiam indignè tractata bonum exhalant.

In paſſione Domini, *videns Judas, quod eum tradidit, retulit triginta argenteos.* Matth. 27. n. 3. Perfidus traditor *fur erat & latro.* Joan. 10. n. 1. Multa ſurripuerat, ac uſurpaverat, & nunquam dominis 75.

Matth. 27. Joan. 10.

dominis ſuis oblata reddidit. Unde tibi, inique latro, in Chriſti ſãguinis pretio hæc venit reſtituendi cogitatio? S. Maxim. hom. de Juda traditore ſic ait: *Reſtituit ergo pecuniam Phariſæis. Vide igitur, quanta vis Dominicæ ſit pecuniæ.* Magnum, & turpe nefas traditor commiſit in Chriſtum, dum ſacratiſſimum ejus corpus pretio vendidit; cum tamen pecunia illa eſſet ex Chriſti corpore comparata, in marſupio retineri nõ potuit, ſed in actum juſtitiæ, ac reſtitutionis cupidum impellit latronem. Et nota, quod triginta argenteos retulit, non in domo Caïphæ ſed in templo. Traditorem, ad pecuniam illam dimittendam, illius loci ſanctitas maximè provocavit.

S Maxim. *Divina impellunt iniquum in actum juſtitiæ.*

76. Illudentes Judæi Jesu, *& plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput ejus, & arundinem in dextera ejus; & expuentes in eum acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.* Matth. 27. num. 29. Marc. 15. n. 16. Per arundinem illam intelligitur humanæ naturæ fragilitas, quæ ſacratiſſimum Chriſti tangendo caput firmata eſt, ac ſolidata, ut ſapienter expoſuit D. Ambr. in c. 23. Luc. ad illa verba: *Emendatum illum dimittam:* ſic ait: *Secundùm Marcum caput ejus percutit arundo, ut ſolidata divinitatis attactu noſtra conditio mutare non poſſit.* Sed quomodo docet Magnus Ambroſius, quod noſtra humanitas, in arundine adumbrata, caput Chriſti tangendo roboratur, ac redintegratur; arundo enim ſacratiſſimum caput ſpinis coronatum in contemptum, ac tormentum percutiebat. Quomodo ergo tantam inde excellentiam participavit: Tactus ille, etſi à carnificibus indignè fieret, corporis Chriſti tactus erat: inde igitur tantum hauſit bonum noſtra ibi ſignificata humanitas, ut omni juſtitia ac ſanctitate firmata eſſet, ac ſolidata maneret.

Matth. 17. Marc. 15. — Ambroſ. — *Ex tactu corporis Chriſti conſolidatur arundo.*

77. Tentat Chriſtum Satanas, & ait Evangeliſta, Matth. 4. num. 5. *Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam civitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi.* Cur Dominus à diabolo non potiùs ad turres, ac palatia regum, ſed aſportatur in tẽplum? diabolus corporaliter, veluti in manibus, Chriſtum aſportabat, ut ex D. Hieronymo, Gregorio, ac aliis Patribus dixi tom. 1. lib. 3. c. 3. q. 23. n. 112. Et etiam diabolus (ad mores dicimus) dum Chriſtum manibus aſportat, in templum tendit, ac pergit.

Matth. 4. — *Indignè Chriſtum aſportans in templum tendit.*

Ioan. n. 5. Erat autem quidam homo ibi triginta, & octo annos habens in infirmitate ſua.

VERSIONES.

Arabicus. Erat autem ibi vir infirmus per triginta octo annos.

Syriacus. Qui trigeſimum octavum annum agebat in mala valetudine.

Vatablus. Qui triginta & octo annos morbo tenebatur.

Græcus. Triginta, & octo annos habens in morbo, ſeu ægritudine.

EXPOSITIO V.

78. Deſcripta jam, & explicata piſcina, ejúſque ratione; ad miraculum narrandum accedit Evangeliſta. Et ait: *Erat ibi*, in quodam ſcilicet porticu ex illis quinque, quibus piſcina cingebatur, *Quidam homo*, Notat Hugo, quod Evangeliſta non ponit ejus nomen, ut expreſſit in Lazaro, ad juvandam hominis paupertatem, & humilitatem. Tamen cum hominis paupertate ſtat, quod Evangeliſta non dicit, Erat quidam, ſed *Erat quidam homo*, ſeu, ut legit Arabicus, *Erat ibi vir*, quia in tanta miſeria virilem habebat animum, quo ſanitatem ſibi ſperaret. Unde notat R. P. Didacus de Baëza to. 4. de Chriſto figurato, lib. 8. cap. 26. §. 31. quod cum Evangeliſta ſuprà dixiſſet: Jacebat ibi multitudo magna languentium: de hoc homine hic non ait, quod jacebat, ſed quod erat ibi; quia non jacebat animo proſtrato, ſed ſpe erectus erat.

Hugo. — Arabic. — Baëza. — *Animus virilis in adverſitate reſplendet.*

79. *Triginta & octo annos habens.* Explicat Evangeliſta tam longam tẽporis ſeriem ad majorem miraculi evidentiam, atque ad magis declarandam hominis tolerantiam, qui per tot annos infirmitatem patienter ſuſtinuerat; ad exprimendamque ejus conſtātiam in tam diuturno morbo; ut explicabo q. 13. An verò per totum hoc tempus extiterit in piſcina? Affirmant Chryſoſtomus, & Theophyl. Mihi tamen certum, quod ſaltem per magnã illius temporis partem ibi jacuerat: nam ipſe infrà num. 7. de ſe ait: *Dum venio ego, alius deſcendit ante me.* Textus. *In infirmitate ſua.* In Græco non legitur *ſua*, ſed tantùm in languore, ſeu morbo: nam ita erat in ipſa infirmitate, ut in aliquo extraneo, & non ſuo, cum totis viribus intenderet, ab illa ſe liberari, & expediri.

Chryſoſt. Theophyl. — Græc.

QUÆSTIO XII.

De languore hujus hominis, ac ejus diuturnitate.

80. Duo in hac quæſtione quæro. Primò, quiſnam eſſet hujus hominis morbus? Secundò. Cur infirmitas devenerat ad hunc potiùs triginta & octo annorum numerum, quàm ad alium terminum?

81. Quoad primum Chryſoſtomus tradit, hunc hominem fuiſſe cæcum. Communis tamen ſententia, fuiſſe paralyticum. Ita docent ipſe Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Leontius, Rupertus, Beda, Albertus Magnus. Idem tradunt D. Irenæus lib. 2. cap. 41. D. Hilar. lib. 7. de Trinit. D. Cyprianus lib. 4. Epiſt. 7. Quod ex eo colligitur, quòd membrorum impotens, cum ea ſuſtinere non poſſet, jacebat in grabato; nam paralyſis dicitur à Medicis diſſolutio nervorũ quæ gignitur ab humore frigido, & craſſo, nervos plus æquo humectante, & laxante. Unde Tertullian. in Apologetico ad Gentes, de Chriſti miraculis agens ait: *Cùm ille verbo demonia excuteret, leproſos mundaret, paralyticos reſtringeret.* Et notandum, quod hic morbus non totũ hominem occupat, ſed aliquam illius partem, ut latus.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Leont. Rupert. Beda. Alb. Magn. Irenæus. Hylar. Cyprian. Tertullian.

Valdè languidus, qui ex una parte infirmus, ex alia ſanus. Unde à Græcis dicitur Hemiplexis, eo quòd malum unam partem corporis rapiat. Et ſanè graviſſimus eſt morbus, ſtante una parte ſana, dum alia plus æquo laxatur ad bona temporalia, ad mundi delectationes.

82. *Quid ſignificet diuturnitas hujus temporis.* Auguſt. Euſeb. Beda. Henricus. Hugo. Quoad ſecundum diuturnitas temporis in infirmitate erat per triginta, & octo annos. Hic enim numerus maximè ad languorem pertinet, ut obſervant D. Auguſt. tract. 17. in Joan. Euſebius Gallicanus homil. 2. in Feria 6. Quadrageſimæ, Beda, Henricus, Hugo, & alii. Tum quia perfecta pœnitentia in quadragenario numero ſignificatur; tali enim dierum numero D. Jesus Christus, Moyſes, & Elias jejunarunt: tum quia decies quatuor quadraginta efficiunt; nam decẽ ſignificat perfectionem operum, contentam in decem Legis præceptis; Quatuor ipſam perfectionem contentam in quatuor Evangeliis; nam *Perfecta operatio fit ſecundùm doctrinã utriuſque teſtamenti.* fructuoſa operum conſummatio, ac integra pœnitentia debet eſſe, ut ait Euſebius, ſecundùm doctrinam, ac diſciplinam utriuſque teſtamenti. Maximè ergo languidus erat, qui ad quadraginta duo minus habebat; ſcilicet Dei, ac proximi charitate carebat.

83. Apollin. Secundò. D. Appollinarius in Catena Græca. Triginta illi, & octo anni, ait, iſtius ibi paralytici decumbentis ſignificant punitionis tempus jam fere expletum eſſe; quoniam quadraginta annos in deſerto Populus pœnas dedit; & quadraginta dies diluvium perduravit, & lex ipſa quadraginta plagis peccantes feriebat. Dominus igitur ſupplicii plenitudinem reſecans, anno trigeſimo & octavo ægrum ſanans, legales quodammodo punitiones divina gratia reſcidit; mundi fere tempore adimpleto. Ita ille. Ac proinde antequam caſtigationis tempus eſſet expletum, advenit Chriſti benignitas, ut ſupplicium evi-terur, & divina miſericordia largiatur. *Deus vult evitare ſupplicium, & miſericordiã elargiri.*

Joan. 5. n. 6. Hunc cùm vidiſſet jacentem, & cognoviſſet, quod jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri?

VERSIONES.

Euthym. Theoph. Quum hunc vidiſſet Jesus decumbentem, & cognoviſſet, quòd multo jam tempore ægrotaret.

Syriacus. Cognovit, eum multo tempore egiſſe in morbo, dixitque ei: vis ſanitati reſtitui?

Vatablus. Et cognoviſſet, eum jam multo tempore affici; dixit ei.

Ex Radice Græca. Vidiſſet decumbentem, & intimè agnoviſſet, quod jam multum tempus haberet.

EXPOSITIO VI.

Multum diſcrepat divinus intuitus ab humanis oculis: humanus viſus non niſi in nobiles, ac præpotentes conjicitur: at divinus aſpectus in pauperes, & humiles fertur. Erant in piſcina magnates, & divites, ſed hominem pauperculum, quem naturæ virtus, ac humanum auxilium deſtituerat, ipſe non deſtituit. *Hunc cùm vidiſſet* ſcientia ſua divina, ac infuſa, & oculis miſericordiæ ſuæ *jacentem*, id eſt, decumbentem, membrorumque impotentem, *& cognoviſſet*, ſeu ut eſt in Græco, *& intimè agnoviſſet*. Ideò enim multi ſuper tua neceſſitate non dolent, quia te licet tranſeunter videant, non intimè agnoſcunt, nec conſiderant tuam miſeriam, *quia jam multum tempus haberet*, in illa infirmitate, in illa impatientia, ac tolerantia dolorum, atque laborum per triginta & octo annos.

84. *Divinus intuitus nõ ut humanus in potentes, ſed in pauperes fertur.*

Patientia comparantur bona.

Dixit illi Jeſus. Introivit Dominus in piſcinam, appropinquavit ad lectum, acceſſit ad hominem, & ait illi: *Vis ſanus fieri?* Ut bene poſt Chryſoſtomum notavit Euthym. *Neque dixit, vis ut te ſanem, quia erat ab arrogantia alienus; & quia is, qui morbo tenebatur, ipſum nequaquam cognoſcebat; ideò etiam nec fidem ab eo requiſivit.* Fidem Dominus non poſtulavit à paralytico iſto, ſicut ab illo, cujus meminit Matthæus cap. 9. n. 2. cujus hiſtoria eſt valdè diſtincta, ut patet ex circunſtantiis. Iſte paralyticus piſcinæ Chriſtum adhuc non agnoverat; & in eum quem non agnoverat, credere non poterat, ſed ex iſto erat opere adducendus ad fidem, ut patet infrà n. 13. Et Deus à nobis plura, quàm quæ præſtare poſſumus, non requirit.

85. Chryſoſt. Euthy. Matth. 9. *Deus non vult à nobis niſi quod præſtare poſſumus.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus quærit à Paralytico, an vellet ſanari? cùm hoc eſſet evidens, & manifeſtum. Rationibus moralibus expendo.

Homo iſte præ ſanitatis deſiderio in piſcinæ porticibus erat aquæ motionem expectans. Supervacaneum ergo videtur, eum interrogare, an vellet ſanitatem habere. Quis unquã ægrotus ſanitatem repudiavit? Et magis augetur difficultas. Quia ex omnibus, quos Dominus ſanavit, quantum capis, ab hoc ſolùm rogavit, an vellet ſalutem. Unde ait D. Cyrillus lib. 2. c. 124. *Interrogatio hujuſmodi, ſi vellet rem optatam conſequi, ad aliud occultius intelligendum reducit.* Quidnam ſit in hac interrogatione hoc occultum, & abſconditum eſt inquirendum. 86. *Ratio dubitandi.* Cyrill.

Reſpondet D. Cyrillus citatus *Magnum miſericordiæ Chriſti eſt argumentum, non expectare ſemper laborantium preces, ſed ſua miſericordia prævenire.* Magnum benignitatis argumentum, dum ſalutem offert; & ante preces prævenit. Secundò, reſpondet idem Cyrillus. *Interrogat autem, ſi ſanari vellet, non quia id alicui dubium eſſet, ſed ut cupiditate valetudinis ad petendum incenderet.* Hac eum Dominus interrogatione ad opem 87. Cyrill. *Magnum beneficium, dare præveniendo preces.* Cyrill.

opem expoſtulandam provocat. Quod etiam docet Cajetanus.

Cajetan.

88. Chryſoſt. *Perſeverantia neceſſaria ad bona impetranda.*

Tertiò.D.Chryſoſtomus hom.15.Interrogat, ut fieret manifeſta hominis conſtantia,quia per triginta & octo annos adhuc ſperabat, & animus non defecerat. Unde frigiditatem noſtram S. Pater meritò pungit. Si enim decem diebus orationibus vigilantes ſperamus,jam frangitur animus,& tepeſcit ardor.Et ſolum ſpe,ac perſeverantia fundati magna aſſequimur.

89. Theophyl.

Quartò,Theophylactus ſic gloſſat. *Vis ſanus fieri? Hoc enim non ſolum ſuperfluum eſſet, ſed inſipiens, quærere, an æger velit ſanari? factum ergo eſt ut monſtraretur nobis hominis patientia. Quid igitur ille? multa cum manſuetudine reſpondet, Etiã, inquit, Domine, volo quidem, ſed non habeo hominem.* Superflua,& importuna videbatur hæc interrogatio ab avido ſanitatis ægroto,qui pro ea obtinenda diligentiam ſemper adhibebat: *Dum ego vado, alius deſcendit ante me:* Ad quid ergo interrogatio hæc? Ut hominis patientia manifeſtetur,ut eſt ſententia Theophylacti.Sed ipſa tolerantia nonne ſatis explicata erat in infirmitate triginta & octo annorum, ut tenent Chryſoſt. D. Thom. & alii; Adhuc tamen in his non eſt patientia exactè publicata,donec objecta interrogatione, quæ importuna, ac intempeſtiva videri poterat, ipſe abſque ira mitè ſuſtinet,pacatè, & quietè reſpondet, his enim rigoroſiſſimo examine ſuperato hominis patientia radiavit.

Chryſoſt. D.Thom. *Patientia maximè comprobatur dum mitè ſuſtinet intempeſtivum verbũ.*

90. Caſſian.

Quintò,Simon Caſſianus lib.5.cap.27. *Quærit Ieſus ſi vult ſanus fieri, ut ore profiteretur malum.* Ad ſanãdũ ex infirmitate confeſſio ex ore proprio neceſſaria eſt.Sextò, Idem Caſſianus citato loco. Ait Dominus. *Vis ſanus fieri? Placètne tibi ſanitas? Infirmitas diſpliceat; imò ſanitas magis placeat.* Meritò quæſivit ab eo,an vellet ſanitatem; in tam enim diuturna triginta & octo annorum infirmitate aliquod jam homo commodum, ac vivendi modum invenire poterat, quo ei potius placeret experta miſeria,quàm non guſtata felicitas,nã in præſenti ærumna jam tenebat vitæ modum,quem in futura ſalute ignorabat.Ideo Dominus quærit ab eo,an ſanitas magis placeat?Unde filii tiɱentes ingreſſum Terræ promiſſionis paſſim per deſertum clamabant: *Revertamur in Ægyptum.* Num.14.n.4. Et iterum *Bene nobis erat in Ægypto.* Num. 11. n.18. Volebãt potius ruſtica olera Ægypti, quàm ſuavitatem mellis, & lactis Terræ promiſſæ.

Sapè magis placet experta miſeria quàm non guſtata felicitas.

Num. 14. Num. 11.

91. Alb.Magn.

Septimò, Albertus Magnus. Interrogat, alliciens conſenſum. Et in hoc ſignificat quod diſſentiens non curatur ab infirmitate ſpirituali, quia ponit impedimentum. Idem ante eum docuit Fauſtinus Epiſcopus li.1.de Libero arbitrio, cap.9.Deus enim non vult coacta obſequia, ſed valdè libera,& ſpontanea. Octavò, Interrogat: *Vis ſanus fieri?* quia noſtram voluntatem,ac deſiderium habet ipſe in magno pretio, & æſtimatione, ut ad verba Iſaiæ 52. *Emitte abſque argento:* notarunt D.Gregorius Nazianz. Orat.in ſanctum Baptiſma. Clemens Alexandrinus in Protreptico. *Hoc bonum* ait Nazianz. *ſolo voluntatis pretio emendum tibi proponitur.* Nonò, Ut maximè appareat excellentia doni,dum non invito,ſed deſideranti ac appetẽti datur.Caſſiodorus lib.1. variar. Epiſtol. 8. *Non eſt beneficium, quod præſtatur invitis: nec cuique videtur utile, quod adverſa voluntate conceditur.*

Fauſtinus. *Noſtra voluntas Deo in magno pretio.* Iſai.52.

Nazianz. Clem. Alex. *Beneficia, ut magna habeantur,deſideranti dentur, non invito.* Caſſiodor.

Cum Booz duceret in matrimonium Ruth, omnes ei felicitatem imprecantes dicebant: *Faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, ſicut Rachel, & Liam, quæ ædificaverũt domum Iſraël.* Ruth.4.n.11.Sed cur Rachel prior nominatur, cum Lia eſſet major natu, & prima uxor Jacob,& valdè ſobole glorioſa in Iſraël; nam ex ipſa eſt nata tribus regalis Judæ, & ſacerdotalis Levi;Quamvis Lia tot,& tanta pro ſe haberet, tamen Jacob ab avunculo ſuo Labano accepit in uxorẽ Rachelem valdè ſpontaneè,ac voluntariè.Non ſic verò Liam,ſed coactus conſuetudine loci.Unde Rachel magno pretio æſtimabitur, eique erat præcipua uxor. Abulenſis q. 20. *Rachel prius nominata eſt,quàm Lia,quia illa erat verè uxor Iacob: Lia verò per quandam neceſſitatem.* Expende verba: *per quandam neceſſitatem*: Idem ferè habent Lyranus, & alii. 92.

Ruth.4. *Illud magnũ donum habetur, quod datur appetenti.*

Abulenſ. Lyran.

QUÆSTIO XIV.

Eandem Domini interrogationem rationibus litteralibus explico.

Superiori quæſtione appoſui rationes morales:magis ad literam accedamus:Cur quærit ab iſto languido, an vellet ſalutem? præcipue cum non inveniam ab ullo alio hoc Dominum interrogaſſe. Et ſunt rationes ex parte Chriſti, & ex parte Paralytici. 93.

Ex parte Chriſti primò.Languidus iſte Chriſtum non agnoſcebat, ut patet infra verſu 13 Interrogat ergo eum Dominus,ut ille in eũ intendat, eumque agnoſcat, ut poſtea inveniens poſſit ipſũ Judæis oſtendere,teſtificarique,quod ille eſſet,qui eum fecit ſanum, ut infra n.14.maximè enim vult Deus, ut eum in ſuis beneficiis recognoſcamus auctorẽ Secundò, Ut hac interrogatione objecta,dum poſtea Chriſtus ait: *Surge, tolle grabatum tuum:* agnoſcat apertè homo,ſe ſanatum eſſe, non piſcinæ virtute, ſed efficacia verbi Chriſti.Tertiò, Ut agnoſceret homo eximiã Chriſti virtutẽ;& quã faciliori modo dabat ſanitatem,ac Angelus miniſter.Nã neceſſe erat, ut Angelus moveret aquam languidus ſe moveret,& in piſcinã deſcenderet.At jacens homo in lectulo uno verbo à Chriſto impetrat ſanitatem, Cyril.lib.2.c.124. *Interrogatio hujuſmodi, ſi vellet rem optatam conſequi, ad id intelligendum reducit, quod ipſe facile id præſtare poſſit.* Dona enim quæ à ſervi diſpenſatione veniũt,difficiliter,ac parcè decidũt;è manu verò Domini,promptè,& largiter fluũt.Vide to.2.c.5.n.146.&147. 94.

Deus in ſuis beneficiis recognoſcendus eſt auctor.

Cyrill. *Dona à miniſtro difficiliter,à Domino promptè veniunt.*

Ex parte Languidi.Ut hac quæſtione propoſita languidus ſe recipiat in conſideratione ſuæ miſeriæ,ſuæque infirmitatis; & ita maximè diſponatur ad donum ſanitatis aſſequendum.Cyrillus citatus. *Ad hæc paratione ipſum fieri ad ſuſcipiendam hanc gratiã, interrogandi adhortatur.* Secundo, Interrogat,ut ita homo ſe inducat in conſiderationem ſuæ deſertionis,ſuæque deſtitutionis ab humano auxilio, ut dicat: *hominem non habeo:* ex quo mentem elevet ad Deum,ſuamque ſpem in eum conſtituat. Unde ait Abbas Chæremon in Collatione 13,c.15. *Interrogatione,ut ſperaret, hortatur.* Nã forſitan iſte homo totus erat deditus,ac applicatus humanis diligẽtiis,ita ut nihil 95.

Cyrill. *Deſtitutus ab humanis, in Deo confidens valdè ſecurus.*

Chæremon.

de Deo curaret: *Dum ego deſcendo, alius venit ante me:* nec ab ipſo Deo aliquid rogaret. Quod notavit citatus Abbas cap. 16. & Ericus in homil. ſic ait: *Diuturno morbo tabeſcentem interrogat Dominus, utrum vellet ſanus fieri, ut eum ad majus ſanitatis deſiderium accenderet, qui nec ſaltem pro ſua reſtauratione rogare noverat. Unde ille cauſam impoſſibilitatis cœpit obtendere, quod hominem non haberet. Sed Dominus languentis miſeratus inſciam ſimplicitatem ait illi: Surge, tolle grabatum tuum,* &c. Interrogat ergo Dominus languidum, ut mentem ab humano auxilio avertat, utque ſpem ſuam totam in Deo ponat, & ita miſericordiam aſſequatur.

Ericus.

Homo in Deo ſpem ſuam habeat.

96. Theodor. Abul. Lyran.

Pergens Jacob ad patrem ſuum Iſaac, vehementer Eſaü fratrem formidabat. Ecce Angelus aſtitit ei, cum quo per noctem luctatur, ut eum ita corroboraret, animóque muniret, ut docent Theodoretus, Abulenſis, Lyranus, & alii. *Si contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines prævalebis.* Tamen in ipſa lucta *Angelus tetigit nervum femoris ejus, & ſtatim emarcuit.* Geneſ. 32. n. 25. Sed ſi Angelus advenerat, ut ſuo luctamine animaret fortitudine, ad quid mancum efficit, ad quid vult, quod in conſpectu fratris claudum ſe exhibeat? Dum illam pedis patitur debilitatem, inde; ad fugam omninò ineptus erat: & quò magis erat humano auxilio deſtitutus, eò vehementius ſpes tendebat in Deum; & nulla fortior ad hoſtes ſubjugandos armatura, quàm animum, relictis humanis, ſolius Dei fiducia ſtabiliri. Gloſſa, ut refert, ac expendit R.P.M. Joannes de la Haye. *Claudus quippe,* ait Gloſſa, *effectus eſt, ne fortis timeat fratrem.* Ac ſi illa claudicatio eſſet fortitudo; & quia mancus ſolius Dei ſpe efficeretur fortis.

Gen. 32.

Relictis humanis ſpes in ſolo Deo valdè ſecura.

Gloſſ. ordin. Joan. de la Haye.

97. Aſſumitur Daniel cum ſociis ad Regis palatium; & contempta regali alimonia, abſtinentium cibis, nempe leguminibus, & aqua vivebat. Daniel. 1. n. 12. poſteà verò ob contemptam Babylonicam idololatriam in lacum inter famelicos leones conjicitur. Tunc in Judæa Habacuc Propheta in alveo ferens pulmentum, & panes ad meſſores ſuos, aſportatur ab Angelo in lacũ. *Et clamavit Habacuc dicens: Daniel ſerve Dei, tolle prandium, quod miſit tibi Deus; ſurgenſque Daniel comedit,* cap. 14. n. 36. Valdè mirum, quod tam ſolicitum ſe exhibeat Angelus de prandio Danielis ex pulmento, & panibus, cùm in Regis palatio legumine, & aqua auſterè jejunaret. Et quomodo Daniel ita in lacu quietus prandet? In magnifico palatio degebat Daniel communitus regali protectione, præpoſiti cura ſociorum, & amicorum caterva ſtipatus. At in lacu ſola firma in Deum ſpe adſtabat omni humano auxilio deſtitutus. Merito igitur ex ipſo urgenti periculo, afflante ſpe in Deum, facit ſibi munimen, ut ſecurus prandeat, qui inter regalia ſcura, ac amicorum cœtus, tanquam ſui ſolicitus, jejunabat. D. Zeno Veronenſis ſerm. de Timore, ſic ait: *Hujus ſuffragio Daniel populis terribilem inermis draconem necat. Leonibus objectus in periculo prandet, qui ſolet extra periculum jejunare.*

Dan. 14.

Tunc ſecurè degis, quando in ſolo Deo confidis.

Zeno.

Joan. 5. *n.* 7. Reſpondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.

VERSIONES.

Vatablus. Reſpondit ei ægrotus.

Syriacus. Reſpondit ægrotus ille: etiam Domine mi, nemo eſt autem, cùm turbatæ fuerint aquæ, qui mittat me in baptiſterium.

Arabicus. Utique Domine, ſed non eſt mihi homo.

Theoph. Euth. Sed interim dum venio ego.

Arias. In quo autem venio ego.

EXPOSITIO VII.

AUDIENS languidus iſte Chriſti Domini interrogationem: *Vis ſanus fieri?* ut notat Chryſoſtomus, non iraſcitur, nec excandeſcit, nec dixit, quid hoc ad te pertinet? quid quæris à me? Theophylactus. *Nihil blaſphemum reſpondit, non arguit Chriſtum, ſed manſuetè, & placidè reſponſum dat, etiamſi neſciret, quiſnam eſſet, qui interrogabat: namque hoc ſolum exiſtimavit utilitatis ſibi accedere fortaſſis ut inferret ipſum in aquam.* Quamvis enim Paralyticus Chriſti perſonam non agnoſceret infrà verſu 13. tamen cùm ex ejus manu aliquid ſibi accipiendum judicaverit, ideò manſuetè, ac urbanè affatur dicens, *Domine.* Cardinalis verò Hugo ita gloſſat: *Tanta devotione captus eſt ad benignitatem ſermonis Chriſti, ſtatim enim eum honorans Dominum dicit.* Licet perſonam Chriſti ignoraret, tamen ex tanta benignitate captus eſt in verbis ejus; cùm enim Dominus dicat relationem ad ſervum, jam ſe ſervum ejus profitetur. Quod clarius habet Syriacus: *Domine mi.* Deinde iſte languidus nihil ab eo ſperaret, ob benevolum verbum maximè aſtrictum ſe videt: & honorifico reſponſo loquitur. 98.

Chryſoſt. Theophyl.

Qui ſperat aliquid, valdè urbanus.

Hugo.

Syriac. *Benevolum verbum animum vincit.*

Hominem non habeo. Quamquam Syriacus habeat: *Etiam Domine:* & Arabicus: *Utique Domine:* tamen juxta Græca, & Latina exemplaria, quæ ſequuntur ſancti Patres Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus, Beda, Rupertus, S. Thomas, non reſpondet languidus directè ad Chriſti interrogatione: volo: quia hoc tanquam omnibus manifeſtum, ſe ſalutem deſiderare, præſupponit; ſed reſpondet: *hominem non habeo:* quia ſibi perſuaſit, Chriſtum illum interrogaſſe ex quodam commiſerationis affectu, ſcilicet. Ex qua cauſa proveniret, quod tamdiu illuc jaceret abſque eo quod ſanitatem obtineret. Et ait: *hominem non habeo:* quia pauper erat, ut notant Chryſoſtomus homil. 36. Beda, S. Thomas, Bonaventura. Unde ait Simon Caſſianus lib. 5. cap. 27. *Privatum ſe fatetur auxilio humano, & à valentioribus prævenitur in cura.* Nota hujus infirmi modeſtiam: non accuſat miniſtros piſcinæ, quod ipſum ut pauperem deſerebant, ut ad divites evolarent, ſed ſolùm 99.

Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Auguſt. Cyrill. Beda. Rupert. D. Thom.

Bonaven. Caſſian.

Age de remedio tuo abſq; aliorũ accuſatione.

lum ſuam miſeriam detegit, ac aperit: *hominem non habeo.*

100. *Ut cùm turbata fuerit aqua:* Non negat abſolutè, ſe habere hominem; ſed negat, illum habere cùm turbata fuerit aqua. Nam quamvis iſte languidus non careret aliquo amico, ſeu ſibi benevolo viro; tamen cùm aqua erat turbata, & ſibi neceſſaria aderat occaſio, non hominem, ſeu neminem habebat, quia omnes ipſum deſerebant, & ad potentiores currebant, à quibus aliquod emolumentum ſperabant. *Mittat me in piſcinam*, ut ait primus ingrediar. *Dum venio enim ego* moroſo greſſu ob debilitatem membrorum, *alius ante me deſcendit*; quia in piſcinam ex porticibus in ſtagnum per gradus deſcendebatur. Et alius ante me deſcendit, & ſanitatem mihi præripit.

Propter ſuū lucrum homines in occaſione deficiunt.

101. Allegoricè Rupert. lib. 5. in Joan. ſic explicat, quod languido, nempe in peccatis, neceſſarius eſt Sacerdos, ut ipſum applicet Sacramento dominicæ Paſſionis, ut ita ſanus fiat, à peccatiſque mundetur: nam illa piſcina turbata, plenaque victimarum ſanguine, Chriſti paſſionem adumbrabat; ut jam dixit.

Rupert. *Confeſſio neceſſaria ad remiſſionem peccatorum.*

QUÆSTIO XV.

Quomodo, cùm Angelus eſſet prima Perſona in hac piſcina, non ſanabatur tamen, niſi ille, qui hominem habebat?

102. ANgelus deſcendens de cœlo in movendis aquis pro adminiſtranda ſanitate gubernator erat. Quomodo ergo incolumitatem non aſſequebatur, niſi ille, qui hominem habebat; cur non pro meritis tantum ſanitatis diſtribuebatur beneficium.

Ratio difficultatis.

103. Ratio literalis hujus rei eſt manifeſta. Quia Angelus de cœlo ſolùm ad movendas, perturbandaſq; aquas deſcendebat; humanæ verò diligentiæ cætera commiſſa erant: ideò qui hominem habebat, ſalutem ſortitus erat.

Res ſæpè cōmittuntur noſtræ diligentiæ.

104. Secundò moraliter reſpondeo ad quæſtionem. Quòd quamvis prima, ac ſuprema perſona, quæ in hac piſcina pro adminiſtranda ſanitate interveniebat, Angelus de cœlo eſſet; ſolus tamen ille qui hominem habebat, ſanus factus erat: miniſtri enim ægros ad ſtagnum deferentes, omnes erant reſpectui, temporalium bonorum cupidi, ac ideò ſolum aſportabant. Languidus autem iſte, ut in expoſitione dixi, pauper, & contemptibilis erat. Et parum prodeſt, quod ſuperior, ac ſupremus gubernator ſit veluti Angelus dum res diſponuntur, ac diſpenſantur per miniſtros, qui ambitione, ac reſpectu commoventur. Unde perbellè ait D. Bernardus lib. de Conſideratione ad Eugenium. *Non te dixeris ſanum dolentem latera.* Quid intereſt, quod caput ſit incolume, ſi latera ulcere peſſimo, ac peſtifero humore ſint corrupta.

Quamvis princeps ſit veluti Angelus, nequitia miniſtri omnia corrumpuntur. Bernard.

105. Tendenti Iſraëli per deſertum, in terram promiſſam introducendo, ſuum dat Dominus Angelum, ut dux, ac ductor eſſet per viam. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum, quem paravi.* Exod. 23. n. 20. & 23. ut explicant D. Epiphan. orat. de laudibus Virg. D. Hieronim. cap. 5. in Epiſt. ad Galatas, Abulenſis, Lipomanus, & alii. Pergit Iſraël per itinera, devenit in deſideratā plagam, mittit Moyſes duodecim exploratores ad terram conſiderandam; qui revertentes, optimam eſſe dixerunt; tamen ex eis decem locum acquiſitu inacceſſibilem aſſeruerunt. *Populus quem aſpeximus, proceræ ſtaturæ, Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere giganteo; quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur.* Num. 13. n. 34. Tunc populus in deſperabundas contra Deum voces erumpit. *Dixeruntque alter ad alterum, conſtituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum*, Num. 14. n. 4. quod fortaſſe perſuaſu exploratorum dictum eſt. Tunc ira Dei deſævit, mortui ſunt iniqui exploratores ſubitò ac horribiliter, ut notant Abulenſis, & Lyranus. Et populus jubetur iterùm reverti in ſolitudinem per viam maris Rubri. Sed quomodo eis mandatur, caſtia retrorsùm movere, iterūque repetere iter jam confectum, cùm ad introducendum populum dux Angelus eſſet; Nonne ſufficiebat, ut murmurationis capita eſſent occiſa, ſicut per decem vices jam factum; Alto conſilio diſponuntur omnia. Ut ex his diſcamus, quod quamvis Angelus eſſet populi ductor ad eum introducendum in locum deſignatum, tamen cùm miniſtri, in hoc munere electi, eſſent valdè iniqui, & ambitioſi; protinus clauditur terræ introitus, obſtacula opponuntur, omnia in retrorſum abeunt, & in pejus cadunt. Pulchrè dixit Joannes Erigena Bedæ diſcipulus lib. de officiis humanis. *Non nutrit, ac vivificat fons aquarum defluentium per canales, ubi ſerpentes, ac ſcorpiones habitant: ſic nec principis integritas ſalvat, ubi cuncta miniſtrantium venena infecta veniunt.*

Exod. 23. Epiphan. Hieron. Abulenſ. Lipomanus. Num. 13. Num. 14. Abulenſ. Lyran. *Parum prodeſt principis probitas; ſi miniſtrorum graſſatur iniquitas.* Erigena.

QUÆSTIO XVI.

Quare dum iſte languidus interrogatur, an velit ſanari? ad hoc directè non reſpondet, ſed ſolum ait, ſe hominem non habere?

QUæſivit Dominus à languido iſto: *Vis ſanus fieri?* Ecce tamdiu deſiderata ſalus offertur: & tamen ad hoc directè homo non reſpondet, nec ex ipſa appoſita occaſione negotiatur ſalutem; non enim dixit, volo; ſed in aliud divertit ſermonem: *hominem non habeo.* Nam ſalutis appetentiam, ut notam ſuppoſuit, in quo immorandum non erat, ut dixi in expoſitione. Alias rationes proferamus. 106.

Reſpondent primò D. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 125. Euthymius, D. Chryſoſtomus, S. Thomas, S. Bonaventura. *Hominem non habeo*, ait, *qui me mittat in piſcinam, ad hoc enim profuturum ſibi Chriſtum ſperavit.* At Chriſtus plus præſtat, quam homo ab eo expoſtulaverat, nam ille ſolum ejus ſperabat auxilium; ut deſcenderet in piſcinam; at Dominus non tantùm opem, verùm & ei in lectulo ſuo integram, perfectamque uno verbo tribuit ſanitatem. Vide t. 2. cap. 6. n. 71. & 119. & cap 20. n. 52. & 53. 107.

107. Cyrill. Chryſoſt. Euthym. D. Thom. Bonavent. *Deus plus dat, quàm ab eo expoſtimus.*

Secundò Cajetanus. *Non audet languidus explicitè petere à Ieſu, ut velit ſibi opem offerre, mittendo enim in piſcinam, ſeu natatoriam; ſed tacitè* 108.

Cajetan.

hoc petit, manifeſtando id, quod indiget, ſcilicet quod indiget homine mittente ipſum in natatoriam. Quod homo ſibi conſcius petere explicitè non audet, Deus benignè largitur; & fortaſsè ipſa in petendo verecundia, quædam extitit magna ad obtinendum negotiatio.

Pudor in petendo magna negotiatio.

109. Euthym.

Tertiò, Euthymius. *Suſpicabatur*, ait, *quod hoc Dominus propterea interrogaret, ut argueret, quod præ ſegnitie fruſtraretur ſanitate, ideo reſpondet, quia hominem non haberet. Dicens autem, dum venio ego, alius ante me deſcendit, ſuam oſtendit perſeverantiam, qua tot annis fruſtratus, adhuc perſeverabat, idque non ſegnis; nec ſic negligentior efficeretur.* Audita Chriſti interrogatione ſibi languidus perſuaſit, à Domino de ſua ignavia arguendum, quod per tot annos ibi jaceret; ideò præoccupatus reſpondit: *hominem non habeo*: ſegnitiei namque vehementer timenda nota; ſicut & à viro eminentis auctoritatis reprehenſio: ac adeò ad hanc declinandam ita reſpondet Paralyticus. Et non ſolùm contentus eſt verbis, verùm etiam rationes adhibet, ut ita ſe abſque negligentia inculpatum oſtendat. *Dicens, dum venio ego, alius ante me deſcendit, ſuam oſtendit perſeverantiam*, &c.

Ignavia nota ac reprehenſio timenda.

110. Quartò, Languidus iſte vehementer deſiderabat ſanitatem: tamen ad Domini interrogationem: *Vis ſanus fieri?* non ait: volo; ſed, *hominem non habeo, dum venio enim ego:* non audet à Domino petere ſanitatem, quin priùs repræſentet, ſe jam non habere, quid ſperet in ſe, vel in homine, cujus auxilio per tot annos erat deſtitutus. Quando ergo humana deſunt, neque in eis eſt recurſus, neque ſpes, cùm jam quidquid præſtate queunt, per vires noſtras ſit exhibitum: tunc divinæ potentiæ committendum, ac à Deo exquirendum, flagitandumque miraculum. Vide tom.1.lib.3.c.3.n.71.& tom.2.c.7.num.38.39.& 40.

Quando humana deſūt, tunc ad miracula recurrendum.

111. Quintò, fortè iſte homo murmurationis morbo maximè laborabat. Nam Chriſtus Dominus quæſivit ab illo: *Vis ſanus fieri?* ille, ut conſequenter loqueretur: Volo, Domine, in ore habere debebat: verum hoc prætermittens: *Domine, hominem non habeo*; ait, cujuſdam venenoſæ linguæ ſpeciem proferens, proprii enim remedii, ac ſalutis oblitus in alio invehitur; anſamque arripit eis detrahendi, ac calumniandi, eo quòd ipſum ut pauperem miſerrimè deſererent.

Murmurator potiùs aliis detrahere, quàm de ſua ſalute agere cupit.

112. Poſtquàm parens meus Elias in Sarephtanæ mulieris receptus eſt domo, ad cujus ingreſſum è cœlo bona defluxere multa, ita ut nec hydria farinæ deficeret, nec lecythus olei eſſet minutus, mortuus eſt tamen mulieris filius, quæ ad Prophetæ pedes provoluta ait: *Quid mihi, & tibi, vir Dei? ingreſſus es ad me, ut remorarentur iniquitates meæ, & interficeres filiū*, 3. Reg. 17. n. 18. Bona mulier, agnoſcis Prophetam, & magnorū miraculorum eſſe operatorem, ut tua ipſa domus eſt experta; cur ergo non pro ſalute filii deprecaris, ut ipſe iterum reſtituatur ad vitam, ſed pueri mortem objicis Prophetæ: *Ingreſſus es ad me, ut interficeres filium meum?* Obitus ille contumeliæ erat Prophetæ, ut ait D. Chryſoſt. ſerm.1.in Eliā. Et Abulenſis inquit: *Mater pueri mortui conquerens dixit ad Eliam: Quid mihi, & tibi vir Dei? ingreſſus es ad me, &c. Putabat enim mulier, quod ſi Elias non veniſſet, non mortuus fuiſſet filius ſuus.* Spiritu mulier ferebatur humano, unde filii ſalute neglecta, in Prophetæ contumeliam querimoniamque deſcendit: *Ut interficeres filium meum.*

3.Reg.17. Chryſoſt. Abulenſ.

Ob alicujus contumeliā ſæpè noſtrum omittimus bonum.

Daniel orationis reus damnatur. Et renitente Rege, ob magnatum importunationem in lacum leonum mittitur. Sequenti die cùm inveniretur illæſus, ſtatim immiſſi ejus accuſatores ſubitò dilaniati ſunt. Daniel.6.n.24. Iterùm ob demolitam Babylonicam ſuperſtitionem inſtant principes ad Regem: *Trade nobis Danielem*, c.14. n.28. Et ex eorum conſilio, ac machinatione iterata vice in leonum cavea includitur Daniel. Valdè mirū, quòd Babylonici ſatrapæ affectent ſanctum Prophetam in abyſſum leonum iterùm detrudere. Quomodo non timēt, quod modò res accidat, ac primò evenit, ut ita egrediatur Propheta illæſus, & ipſi ejus accuſatores, debita talionis pœna, ut notavit Lyranus, leonibus objiciantur? Adeò iſti in Prophetæ accuſationem, atque calumniam erant defixi, ut ea, quæ ad utilitatem, ac conſervationem propriæ vitæ, & ſalutis ſpectabant, omninò è memoria exciderent, ac illaberentur, & ſolùm omni mente, atque conatu in Prophetæ accuſationem ferebantur. 113.

Dan.6. Dan.14.

Impii ita intenti ſunt in accuſatione juſti ut vitæ propriæ obliviſcantur.

QUÆSTIO XVII.

Quare hic languidus totam ſuam miſeriam ſoli Chriſto exponit?

DUas hic homo patiebatur impotentias, ut notat Hugo. Deſtitutus erat ab humano auxilio: *hominem non habeo:* & etiam humanæ in eo vires defecerant, ut opportuno tempore deſcenderet in ſtagnum: *dum ego venio, alius deſcendit ante me*; ob debilitatem membrorum lento gradu incedebat, ut turbata aqua non poſſet primum occupare locum. Totam hanc ſuam miſeriam hîc Chriſto repræſentat; cùm tamen anteà magna patientia degeret, ita ut, notant Chryſoſtomus homil.35.& 36. Theophyl. Euthymius, Beda, Henricus, Alber. Magnus, Hugo, nunquam eſſet conqueſtus nec de vita ſua, nec de morbo, nec de miniſtris. Cur ergo hîc totum exponit Chriſto. 114.

Ratio dubitandi.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Beda. Henric. Alb.Magn. Hugo.

Reſpondeo primò. Hic homo, ut ſuprà dixi ex iiſdem Patribus, erat pauper, & humilis, ejuſque cauſa divitibus, ac potentibus erat oppoſita: nam ſi ipſe prior deſcenderet, ſeu priùs aſportaretur à miniſtris in ſtagnum, ſanandi locus magnatibus impediretur: non mirū ergo, quòd hic homo ab humano auxilio eſſet deſertus? negotium enim pauperis divitibus contradicens, patronum nullum habet, ſed oppugnatores multos. Et ideò prudenter de miniſtris non conquerebatur, nec ſuum alicui puro homini exponebat negotium; ſed ſoli Jesu Christo vero, & homini, pauperum cauſas ſuſcipienti. Unde ait Auguſt. tract.17. In Joann. *Verè neceſſarius erat illi homo ad ſalutem, ſed homo ille qui Deus eſt; unus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus.* 115.

Negotium pauperis, divitibus oppoſitum, nullum habet hominis patrocinium.

D.Auguſt.

Secundò, D. Ambroſius lib. de iis, qui initiantur cap. 4. *Denique Paralyticus ille expectabat hominem. Quem, niſi illum Dominum Ieſum, cujus adventu jā non umbra ſanaret ſingulos ſed veritas univerſos.* 116.

Ambroſ.

univerſos. Jacebat in piſcina homo iſte expectans Chriſtum Dominum, ante cujus adventum vigebat umbra, in qua ſalutis non erat juſta diviſio, ſed ſingularitas, ac partialitas. *Si veritas abeſt, non partialitas, ſed omnino da exiſtit æqualitas.* At ubi advenit veritas Chriſtus Jeſus, partialitas omnis, atque injuſtitia fugit: *Veritas univerſos ſanat:* & apparent in æqualitate omnia, nulluſque ſive proximus, ſive remotus; ſive dives, ſive pauper excluditur à ſalute. Meritò ergo, quando jam aderat veritas, totam ſuam Paralyticus miſeriam explicat, & de ſua ſalute agit.

117. *Cum Chriſti abundantia adſit, mundi miſeriam nō appetamus.* Bernard.

Tertiò, Chriſto totam ſuam miſeriam repræſentat. Odoratus eſt ipſum eſſe miſericordiæ fontem. Undè merito hunc Paralyticum pungit D. Bernardus ſerm. de divite, quod cū haberet præſentem ſuperfluentem Dei miſericordiam, adhuc aquarum piſcinæ miſeriam deſideraret. Sic ait S. Pater: *Stulte, ecce oleum ſalutiferum Jeſu, cujus nomen eſt oleum effuſum. Quid tibi cum aqua? Si vis recipere ſanitatem, ecce fons olei miſericordiæ, in quo nullus prohibet te baptizari, cujus nomen eſt effuſum oleum, id eſt, omnibus gentibus manifeſtum.*

118. Quartò, in piſcinæ miniſtris vigebat reſpectus, ut ad ſtagnum non niſi eum aſportarent, à quo aliquid commodi ſperarent: ideo ſuam Paralyticus patienter ſuſtinebat miſeriā. Advenit Chriſtus totamque ſtatim ei ſuam pādit miſeriā, homoque ſanatur. *Ut miniſtrorum vincatur inſolentia Deus adſit.* Petulantium miniſtrorū exceſſus, atque in pauperes vexationes adeò exorbitant, ut ad illas ſuperandas, atque vincendas, magna paretur occaſio, ut Deus adveniat, & adſit.

119. Exod. 3. Duriter, ac ſeverè vexato Iſraël in Ægypto, apparens Deus Moyſi, ait: *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi, propter duritiem eorum, qui præſunt operibus; & ſciens dolorem ejus deſcendi ut liberem eum*, Exod. 3. n. 7. Exiit Iſraël à creduli oppreſſione illa. Et cū deveniſſet ad mare rubrū, Angelus Domini ei du- (Exod. 14.)
(Exod. 23.) catum præſtitit. Exod 14. n. 19. Sicut & per deſertum: *Præcedat te Angelus meus.* Exod. 23. n. 20. ubi multæ fuere hoſtiū inſidiæ, copioſiſſimique exercitus profligandi. Maximè inveſtigandum: Cur ad cuſtodiam, & ducatum per mare, per deſertum, perque medios hoſtes Angelus unus abeſt: ut verò ab Ægypto populus exeat, Deus ipſe deſcendit; *Deſcendit Deus ut miniſtrorum ferocitas reprimatur.* Ad maris pericula ſuperanda, ad hoſtium fortitudinem, atque inſidias conculcandas unus Angelus deputatur: ut autem populus evadat à duritie eorum, qui præſunt operibus, à miniſtrorum ferocitate, ac crudelitate, ipſiuſmet Dei deſideratur præſentia, Deuſque ipſe veniat atque deſcendat. Abulenſis (Abulenſ.): *Præpoſiti operum affligebant Hebræos, imponentes tam dura, & magna opera, quæ nullus poſſet facere.* Et ſtatim poſt pauca: *Hanc juſtam cauſam attendens Deus, nunc deſcendit ad terras, ut vindictam reddat, & liberet de manu tribulantium.*

Joan. 5. n. 8. Dicit ei Jeſus. Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

Num. 9. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem Sabbatum in die illo.

VERSIONES

D. Cyrill. Catech. 10.	Ne pecces amplius, & tollens grabatum tuum ambula.
Arias.	Excitare, tolle grabatum.
Divus Irenæus lib. 1. c. 42.	Ambula, & vade in domum tuam.
Syriac. n. 9.	Eoque momento ſanitati reſtitutus eſt vir ille: & ſurgens ſuſtulit lectulum ſuum.

EXPOSITIO VIII.

Tria imperavit Dominus Paralytico. Surge, Tolle, Ambula. 120.
Surge, ait D. Auguſt. tract. 17. *Non operis imperium fuit, ſed operatio ſanitatis.* Auguſt.
Per hoc enim verbum abſtulit morbum, vimque ſurgendi dedit. Et notandum, quòd non dixit Dominus Paralytico: Eſto ſanus: ſed: *Surge.* Sicut filiæ Archiſynagogi non dixit: Vive puella: ſed *Surge* Luc. 8. n. 54. Et Lazaro non dixit: Vive: ſed: *Veni foras* Joan. 11. n. 43. Voluit Dominus oſtendere virtutem ſuam ipſis potiùs operibus, quàm verbis, ut ita falſæ, ſimulatæque ſanitatis tolleretur ſuſpicio. (Luc. 8. Joan. 11. *Virtus potius operibus, quàm verbis oſtendenda.*) *Tolle grabatum tuū*, nempe lectulum, in quo jacebat, ut ipſo facto fieret homo miraculi prædicator, & omnibus collata ſanitas conſtaret. D. Cyrill. Cytata Catech. 10 legit: *Ne pecces amplius, & tollens grabatum ambula.* (Cyrill.) Sic ait S. Pater: *Cùm propter animi morbum langueret corpus, priùs animam curavit, ut corporis etiam indueret ſanitatem.* Illud tamen verbum: *Non pecces amplius*: additum eſt ad doctrinam, nec enim habetur in radice Græca, neque in noſtra vulgata. (*Cauſa morbi auferenda.*) *Et ambula,* in ſignum veræ ſanitatis per mediam turbam, quæ conſtituta erit in eo loco infrà verſ. 13. D. Irenæus addidit: *Et vade in domum tuam.* (Irenæus. Matth. 9.) Hoc nec habetur in Græco, nec in Latino, & videtur deſumptum ex illo alio Paralytico, Matth. 9. n. 6.

Moraliter D. Auguſtinus tract. 17. in Joann. & D. Eligius homil. 8. in Cœna Dñi dicunt, quod homini jam ſanato in illo verbo, *Surge,* duo præcepit Dominus, ſcilicet duo charitatis mandata, Dei nempe, & proximi: *Tolle grabatum*, hoc eſt, dilige proximum, infirmitates ejus in lectulo adumbratas portando. *Et ambula*, nimirum in via, ac charitate Dei. 121. (Auguſt. Eligius.) Secundò, Beda: *Surge,* è torpore, & ignavia, in quibus prius jacebas, & in bonis operibus proficere ſtude. (Beda.) Tertiò, D. Thomas. Tria Dominus mandat. Primò ut ſurgat recedendo à peccato. (D. Thom.) *Exurge qui dormis.* Epheſ. 5. num. 14. (Epheſ. 5.) Secundò præcipitur: *Tolle grabatum*, ſatisfaciendo de commiſſis, grabatum enim, in quo homo requieſcit, peccatum denotat: tollit ergo homo grabatum, quando fert onus pœnitentiæ ſibi pro peccato impoſitum. *Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei.* Mich. 7. num. 9. (Mich. 7.) Tertiò, ut ambularet proficiendo in bonum. *Ibunt de virtute in virtutem.* Pſalm. 83. num. 8. (Pſalm. 83.) Euſebius Emiſſenus hom. in 6. Feria poſt Dominicam I. (Euſeb. Emiſſ.) *Ambula, ne ſis otioſus,* ut ita proficias in bonum.

122. *Et ſtatim ſanus factus eſt*, ſeu ut habet Syriacus,

cus, *Eo momento.* In eo momento, quo Chriſtus
Donum accreſcit ex feſtina collatione. verba protulit, homo ſanus effectus eſt. Sicut enim donũ ex tarditate expectationis minuitur, ita maximè augetur ex feſtinatione collationis.
Nonnus. *Et ſuſtulit grabatum ſuum,* addit Nonnus, *oneroſum humerale.* Non prorũpit in gratiarum actionem, ſed nullo interpoſito verbo ſibi mandata
Obedientia magis accepta, quàm gratitudo. exequitur. Obedientia enim Deo gratiſſima. *Et ambulabat,* ſcilicet coram omnibus. Evangeliſta repetit eademmet Chriſti verba, quibus uſus fuerat in præcipiendo, ut oſtendat, à Chriſto nihil
Sabbatum unde derivatum. Tolet. dictum fuiſſe, quod non etiam factum. *Erat autem Sabbatum in die illo.* Sabbatum dictum, juxta radicem Hebraicam, à requie, quia in eo die requievit Deus ab univerſo opere, ut juxta probabiliorem ſententiam tenet Toletus annot. 7. Et alto Dei conſilio hoc opus editum eſt in Sabbato, ut propter replicam Judæorum inde ſubſecutam, haberet occaſionem Dominus dandi admirabilem doctrinam in gloriam Dei. Vide ſuprà quæſt. 3. & infrà quæſt. 21.

QUÆSTIO XVIII.

Quare ex omnibus ægrotantibus in piſcina Dominus hunc potius elegit, quàm alium?

123. EX triplici cauſa factum dico. Primò, ut Chriſti potentia maximè manifeſtaretur. Nam hic languidus ægrotabat morbo valdè damnoſo, & immedicabili, ac nimis inveterato per tot annos. Et ideo in integra hominis reſtitutio-
Beneficia diſtribuenda in digniores. ne virtus divina maximè reſplendebat. Secundò, divina æquitas, ac juſtitia oſtendebatur; hic enim homo beneficio præ cæteris dignior erat; nam tam longa patientia, perſeverantia, ac manſuetudo eum maximè commendabant. Quam
Euthym. cauſam apponit Euthymius: *Eum,* ait, *qui multo tempore aſſiduus fuerat, ac toleratiſſimus, cæteris præponit.*

124. Tertiò, ut divina miſericordia exhiberetur in opere. Hic languidus maximè deſtitutus erat, non ſolùm corporis viribus, ſed etiam humano auxi-
Qui miſeriã videt, ſubveniat. lio, itaut hominem non haberet. Viſa tanta languidi pauperis miſeria à Chriſto Domino, in cujus manibus cunctorum eſt ſalus, multùm ejus clementiam ſolicitavit. Ut enim Deus ſuis oculis noſtram oppreſſionem intuetur, ſtatim ſuæ miſericordiæ fontes aperit, ut ſuis nos cœleſtibus donis ditet.

125. Andræas Jeroſolymitanus ſerm. in ſalutationẽ Angelicam explicans ſolemnitatem diei Dominicæ Incarnationis, alludens ad Virginis ver-
Luc. 1. Andr. Ieroſ. ba: *Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* Luc. 1. ſic ait: *Hodie pater omnis gloriæ, humani generis calamitatem miſertus, corruptam in Adamo naturam propriis oculis intuitus eſt. Hodie miſericordiæ largitor viſcerum ſuorum optimorum abyſſum nobis revelat.* Expende illa verba: *Hodie corruptam naturam propriis oculis intuitus eſt.* Omnia in conſpectu Dei ſunt poſita. Quomodo ergo tantus Archiepiſcopus Jeroſolymitanus ait, quod hodie intuitus eſt? Rationem antea præ-
Deus tunc videt, cum miſeretur. miſit: *Hodie miſertus:* antea enim, quandiu cœleſtis Pater miſericordiæ fontem è cœlo non mittebat, veluti tanquam verſo vultu ſe exhibebat; nunc autem inclinat faciem ſuam, & propriis nos oculis videt, cum abyſſum pietatis largitur.

Alienum enim eſt à pietate, ac benignitate, 126.
repræſentatam oculis miſeriam deſertam relinquere, eique opem denegare, cum in poteſtate auxilium, & adjuvamen habeatur. Dixit Elias Thesbites: *Vivit Dominus, ſi erit annis his ros, & pluvia, niſi juxta oris mei verba. Et factum eſt verbum Domini ad eum, dicens: Recede hinc, & vade contra Orientem, & abſcondere in torrente Carith.* 1. Reg. 17. num. 1. & 2. Sed quare, cum 3. Reg. 17.
Elias mittit famem in terram, ſtatim ei à Domino mandatur, ut recedat, ac abſcondatur? Cur in una civitate, ac in medio populi non ſuſtentatur, ac alitur à Deo, ſicut in torrente Carith? Non *Non decet, ut qui videt miſeriam, remedium deneget.*
decebat, ut Dei miniſter propriis oculis pereuntem populum videret, & remedium in ſua poteſtate poſitum denegaret. Ejus enim verbo cœlum erat aperiendum, ut pluviali rore terra fœcundaretur. Cùm autem in ejus voluntate fixum eſſet, clauſum tenere cœlum, meritò triplici à Deo ei mandatur verbo, Recede hinc, vade, abſcondere. D. Chryſoſtom. ſerm. 2. de Elia: *Solus Elias altior* Chryſoſt.
mundo, proximus cœlo, montis habitaculo, & Dei colloquio fruebatur, ne illorum pœnam perſpiceret, quorum ſcelera videre non poſſet. Tunc Dominus ad eum loquitur: Exurge, & vade. Expende verba: *Ne illorum pœnam perſpiceret; Dominus ad eum, exurge, & vade.*

QUÆSTIO XIX.

Quare ex multis ægrotantibus in piſcinã unum aſſumit ſibi Chriſtus ad ſanandum?

OMnem turbam in porticibus jacentem uno 127.
verbo Chriſtus Dominus, ſimul ſanare poterat: tamen ex tanta multitudine unum ad hoc beneficiũ vocat. Ad quod primò reſpondeo, quod
Chriſtus voluit potentiã ſuam paulatim declarare. voluit Chriſtus Dominus paulatim potentiam ſuam divinam declarare. Nec omnia, quæ præſtare poſſumus, ſtatim perpetranda: nam, ut dixit Chriſtus Dominus, Joan. 7. n. 21. hoc miraculum Paralytici denotans: *Unum opus feci, & omnes miramini.* Quid eſſet, ſi omnes piſcinæ languidi ſanarentur? Ideo prudentiſſimè fuit paulatim procedendum. Secundò, ut ex ſingularitate, ac raritate beneficium eſſet in majori æſtimatione.

Tertiò, ut hoc facto Chriſtus demonſtraret, 128.
ſuam potentiam potentiæ Dei patris, per piſcinam ſanitatis, æqualem; & quod ille ſicut & Pater ſuus operabatur, ut dixit ipſe infrà 19. *Quæcunque enim ille,* ſcilicet Pater, *fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit.* Quartò, deſcendente Angelo in ſtagnũ unus fiebat incolumis. Venit magni conſilii Angelus ad piſcinam, ex tanta turba unum aſſumit, ut ei ſanitatis beneficium præſtet; nec
Homo ne velit in ſuis actionibus alios excedere, nec ſingularitatem affectet. determinat excedere, ſed ſicut Angelus veniens è cœlo unum ſanat; ita & Dominus Jeſus alterum, nec ultrà procedit, ut poterat. Unde vituperandi ſunt, qui in ſuis actionibus novitatem affectant, & ſupra alios aliquid addere conantur; cum maximè laudabile ſit antiquorum morum ſpeciem dare.

129\. A ſuis Diſcipulis quærit Dominus,quænam de eo divulgaretur opinio ? At illi dixerunt : *Alii Joannem Baptiſtam ; alii autem Eliam ; alii verò Jeremiam,aut unum ex Prophetis* Matth.16. n.14. Valde mirum,quod eum dicant unum ex defunctis Patribus ! Venit Chriſtus novus homo in mundum:Cur ergo novus homo non dicitur, ac judicatur ? Veritatis Magiſter novitatem fugiebat, eos enim mores in ſuis actionibus exhibebat,qui jam in aliis agniti,omnique erant venerati ac comprobati, itaut unus ex antiquis Patribus exiſtimaretur.Tertull.lib.4.in Marcionem ſic ait: *Nullam Deum novum à Chriſto probatum illa etiam opinio declaravit , quia Chriſtum Ieſum alii Joannem , alii Eliam , alii unum ex veteribus Prophetis aſſeverabant.* Pro hac ſententia maximè videnda ſunt,quæ dixi tom.1.lib.1.c.5.q.29. n.76.& c.8.q.6. n. 12.& lib.2.c. 10.q.3.n.8. & lib.3.cap.3.q.8.n.44.

Matth.16.

Singularitas in actionibus vitanda.

Tertullian.

QUÆSTIO XX.

Quare huic homini Dominus mandat aſportare grabatum ?

130\. Ratio hujus rei literalis eſt manifeſta, eamque in expoſitione adnotavi.Solus abſque teſte Dominus apud languidum edidit miraculum:tamen ad laudem , & gloriam Dei ; utque omnes agnoſcerent ipſum eſſe Dei Filium , ſine cujus fide nõ datur ſalus,homini mandat aſportare lectulum,ut non hominis vox,ſed ipſum factum miraculum publicaret, omnibuſque fieret notum , quod ille, qui per tot annos ægrotaverat,ſubitò Chriſti virtute redditus eſt ſanus, validus,ac fortis,ut præſens indicabat effectus.Solebat enim Chriſtus Dominus ad impendentem inimicorum invidiam refrænandam poſt facta à ſe miracula,ut notant Chryſoſtom.Euthym.aliquid addere,vel mandare,ex quo miraculi veritas , & magnitudo cunctis fieret evidens. Ideo huic reſtituto ſanitati lectulum ferre jubet.Puellæ ſuſcitatæ dare manducare juſſit. Marc. 5.n. 42. Leproſo ſanato,ait:*Vade,oſtende te Sacerdoti*; Matth.8.n.4. Poſt ſaturatam turbam fragmeta colligere præcepit.Joan.6.n.13. Alias hujus rei morales proferamus rationes.

Demonſtratione operum invidia inimicorum refrænanda.

Chryſoſt. Euthym.

Marc.5. Matth.8. Joan.6.

131\. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homilia quadam de Paralytico in quibuſdam exemplaribus tom.3.p.816 quem etiã refert Roël in Judices,c.9,verſ.53.n.11.*Idcirco Dominus*, ait,*ſicut trophæum quoddam , & argumentum longè clariſſimum,evidentiſſimumque , lectulum illum , quaſi in triumpho portari juſſit.* Mandat Dominus , illum erigere lectulum,& in humeris ferre,veluti glorioſum trophæum de morbo devicto, adepta ſanitate, invidiaque inimicorum ſuperata; ut hujuſmodi monumento evidens fieret de tanto miraculo teſtimonium.

Chryſoſt. Roël.

Demonſtratio operum de inimicorum invidia trophæum.

132\. Secundò.Idem Chryſoſt.citato loco:*Ne ſcilicet quod de eo , qui oculis captus fuerat , dixerant, idem de hoc Paralytico dicerent. Quid igitur de illo dixerunt ? Hic non eſt ille. Item ipſe eſt. Ne itaque ejuſmodi quædam de hoc quoque dicerent, lectulus ille, qui ſublimis ferebatur , eos impudentiæ accuſabat.* Cùm inimicis cautè procedendum eſt,quia cum factũ negare nequeunt, illud ſaltẽ confundere intendunt. Et quia ex Judæis poſt reſtitutum cœco à nativitate viſum quidã dixerunt,hic eſt;alij,non.Joan.9.n.8.igitur ne ſimilis in hoc miraculo fieret quæſtio , an ille ipſemet tot annorum languidus eſſet,qui in grabato jacuerat,ideo ei mandatur;illum aſportare,ut omnis calumniæ anſa amputaretur. Miraculum tamen cæci à nativitate multò poſt hoc præſens contigit , ut ex hujus operis diſcurſu patebit.

Chryſoſt.

Cautè cum inimicis agendum, qui opera ſaltem confundere volunt.

Joan.9.

133\. Tertiò.D.Gregorius lib.23.Moral.c.15.*Sanatus*, ait, *hoc portat , ubi infirmus jacuerat , quia divino adjutorio ereptus à vitiis , ejuſdem carnis contumelia poſtmodum tolerat , in cujus priùs deſideriis requieſcebat.* Quando homo infirmitatis vitio tenebatur,lectulus ei in deliciis erat, in eo ſiquidem requieſcebat : jam ſano effecto illo in humeris aſportare mandatur;nam reſtitutis in vitæ integritate; atque ſanctis grave onus fiunt, quibus antea delectabantur , deliciæ , illiſque magnopere rebus premuntur , quibus antea recreabantur. Cur ergo Dominus hæc præmittat, rationem ſubdit Doctor : *Electis ergo ſuis ad ſe pergentibus Dominus hujuſmodi iter aſperum facit, ne dum quis oblectatur in via , obliviſcatur , quod deſiderabat in patria.*

D.Greg.

Sancti premuntur cognitione deliciarum, quibus antea recreabantur.

134\. Quartò.Idem D.Gregor.Magnus homil.12.in Ezechiel. *Quid ergo eſt, dicere : Tolle grabatum tuum : & vade in domum tuam:niſi porta tentationes carnis in quibus hactenus jacuiſti,ac revertere ad conſcientiam tuam, ut videas , quæ feciſti.* Lectulus in quo infirmus jacuerat , præteritæ vitæ peccata , atque vitia denotat.Homini jam ſano Dominus mandat , lectulum in domum ſuam aſportare,ut ante oculos,ſuamque cognitionem ſemper habeat delicta commiſſa ; quorum memoria compungatur,ne, ita humiliatus, pro ſalute aſſecuta in elationem efferatur. Vide to.2. c.5.n.164.& n.189.& 190.& c.10.n.89.

Gregor.

Homo, ut proficiat,ſuorum habeat peccatorum cognitionem.

135\. Quintò.S.Maximus homil.1. ſic ait, ubi hanc rem latè meditatur,*in hoc*,ſcilicet Paralytico,*planè completa eſt prophetica illa ſententia.* Verſaſti ſtratum ejus in infirmitate ejus.Pſal.40.n.4. *Ut verſa vice portaret lectulum , in quo fuerat paulo ante portatus , ut anima illius quæ prius vaſculo corporis ferebatur , poſtea corpus ſuum utilius circumferret.* Idem denotat S. Ambroſ. ad citatum locum Pſal. & D. Paulinus Epiſtol.12. Mandat Dominus ligneam cratem aſportare : nam ſicut homo in infirmitate à lectulo,ſeu à corporis voluptatibus, animum rapientibus , ferebatur ; ita jam in ſua valetudine poſitus ipſas habeat religatas,ac ſubjugatas voluptates; eaſque in obſequium rationis,ac conſcientiæ ad domum ſuam, hoc eſt,ad ſui cognitionẽ adducat;ut ita membra,quæ ſervitium exhibuerant immunditiæ ad iniquitatem exhibeant, & ſerviant juſtitiæ ad ſanctificationem;ut ita homo ambulare,& proficere valeat,innuit citatus S.Maximus.

S.Maxim.

Pſal.40.

Ambr. D.Paulin.

Ut homo proficere valeat, in ſpiritus ſervitutem membra redigat.

136\. Sextò.Sedulius lib.3.Paſchali,c.9.*Tollens*,ait, *lectum, quo jacebat immobilis, gratiæ mutuæ exhibitione mercedis , vectorem ſuum proprium humeris famulantibus mox evexit.* Ad quid, lectum vectitate jubetur,niſi ut par pari referret, & idẽ grato exhiberet beneficium,ac ab illo tot annis,ſuſtentatus acceperat ; & nunc deſertum minimè relinqueret, ſed ſuſtinentem ſe per tot annos in ſuã ſuſtolleret domum.Ut ſic mens maximè excitaretur, ad ſe præſtandum gratum benefactori ſuo,à quo valetudinis tantum acceperat donum.

Sedulius.

Gratificandum pro acceptis beneficiis.

137. Bernard. Pulchrè in hac cõſideratione meditatur D. Bernardus ſerm. 15. *Qui habitat*: hoc onus. Et ſic ait: *Oneriferum animal homo. Si adhuc portat peccata ſua, onus eſt grave. Si jam fortè oneratus eſt à peccatis: minus quidem grave. Sed ſi ſanũ ſapiat, nòn minus grande onus inveniet hanc ipſam, quam diximus, onerationem. Onerat nos, cum exonerat Deus; onerat beneficio, cum exonerat peccato. Vox onerati:* Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi. Pſal. 115. n. 12. *Vox onerati:* Exi à me, quia homo peccator ſũ Domine. Luc. 5. n. 8. *Vox onerati:* Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus, timui Deũ. Job. 31. n. 23. Vectitet lectũ homo, quia ſi antea erat oneratus gravedine morbi, modo pondere beneficii. Expende locum Jobi: *Quaſi tumentes ſuper me fluctus, timui Deum.* Vox onerati eſt, ait Bernardus. Nam licet homini in gratia conſtituto non eſſet pondus tumentium fluctuum, dolorum, ac tribulationum; magnũ tamen imponebatur onus cœleſtiũ rorum, ac beneficiorum, quibus anima ditabatur.

Beneficia gravant homines. Pſalm. 115. Luc. 5. Job 31.

138. Profunda, & alta in toto Apocalypſeos libro aperiuntur myſteria, itaut totus ſit liber viſionum, Ubi vigintiquatuor ſeniores cadebant in facies ſuas ante thronum: Videtur ibi Angelus in ſole; alter ſtans in mari, & in terra, aliaque ibi innumerabilia referantur arcana. Et tamen inter hæc, & tanta, nunquam dicitur, quod Joannes ceciderit in faciem ſuam ante pedes Angeli hæc nuntiantis, ut eum adoraret; niſi poſtquam c. 19. n. 9. ei manifeſtavit Angelus nuptias Agni, & beatitudinem eorum, qui ad eaſdem nuptias vocati erant, è quorum numero ipſe Joannes unus erat. *Gaudeamus, quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit ſe. Et dixit mihi: Scribe, beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt; & cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum.* Celebris eſt quæſtio apud Expoſitores: Cur nunc potius Joannes ſe proſtravit in faciem ſuam, atque adorare voluit quàm antea? Tanta enim lætitia, ac gratulatione fuit profuſus ex nuptiis Agni, ac gloria eorum, qui invitati erant, in quorum numero & ipſe computabatur, ut pondere lætitiæ, ac gratitudinis provolutus ceciderit ante vultum Rupert. lib. 10. in Apocalypſim. *Porrò Joannes quam gratanter acceperit, quantique æſtimaverit demonſtrationes hujuſmodi, claret ex eo, quod dixit: Cecidi ad pedes ejus.*

Apoc. 19. *Beneficia magnum requirunt gratitudinis pondus.* Rupert.

Ioan. 5. v. 10. Dicebant ergo Judæi illi, qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum.
Num. 11. Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.

VERSIONES.

D. Aug. tr. 17. in Ioan. Non licet tibi facere, quod facis, tollere grabatum.
Arias. Dixerunt curato.
Nonnus. Et dixerunt cum clamore proferentes criminatricem vocem: Sabbatum eſt, quod oportet unumquemque hominem tranſigere totum in otio.
D. Gaud. tr. 1. diverſ. Non licet tibi portare grabatum.
Syriac. n. 11. Ille, qui effecit me ſanum, ipſe dixit: Tolle lectum tuum.
Arias. Faciens me ſanum.

EXPOSITIO IX.

DICEBANT *Judæi*, ſcilicet illi, per quos tranſibat, ut videtur ſentire Chryſoſt. nam ſi præſentes fuiſſent miraculo, ignorare non poterant, à quo factum fuiſſet, ac ideo non dicerent verſ. 12. *Quis eſt ille homo, qui dixit tibi*, &c. Tamen forſitan aliqui eorum præſentes fuerant miraculo, & metu, ac reverentia Chriſti non auſi ſunt, hominem reprehendere, niſi poſtquam Dominus declinavit à loco v. 12. Nam accuſantes hominem portantem lectulum in Sabbato, ſaltem indirectè etiam Chriſtum imperantem accuſabant: *Non licet tibi tollere grabatum tuum.* Evidentia miraculi obſtruſum erat iniquorum os; tamen invidia ita eſt cæca, & obſtinata, ut cum non poteſt capere opus, modum illius intendat reprehendere. Et hoc faciunt religionis prætextu: *Sabbatum eſt, non licet tibi.* Bene ponderat hîc Hugo quod homo converſus ad Deum protinus invenit obſtacula, impugnatores, ac contradictores. Eccleſiaſtici 2. n. 1. *Fili accedens ad ſervitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem.* 139.

Chryſoſt. Verſ. 12. *Invidia, dum opus carpere non poteſt modum illius detrahit.* Hugo. *Converſi ad Deum oppugnatores habent.* Eccleſ. 2.

Reſpondit eis Euthym. *Vide, ait, libertatem, neque enim ſolum non obedivit illis, ſed & beneficij Auctorem prædicavit, ac omnibus præſtantiorem demonſtravit.* Mira libertate, atque animoſitate reſpõdit ſuum benefactorem annuntians, nec eorum dictis lectum à ſe dimittit, ſed ſtans perſeverat in opere ſibi mandato. *Ille mihi dixit.* Significat, ſe non ignorare, eſſe Sabbatum, ac illius debitam religionem; ſed totum ſuum factum obedientia excuſat. *Ille mihi dixit.* Magnam vim habet particula. *Ille*, nempe ille divinus homo maximè Deo gratus, ac placitus, qui tam divinam habet poteſtatem, ut uno verbo immedicabilem triginta & octo annorum ſanaret ægrotum. Optima fuit Paralytici excuſatio, cum adimpleverit juſſionem viri, in quo tanta erat divina auctoritas, & qui optimè intelligebat, & agnoſcebat Sabbati religionem. *Tolle grabatum tuum, & ambula.* Verba ſibi à Chriſto imperata optimè memoria retinebat, ut ne in puncto ab eis diſcederet, & ideò totum repetivit. 140.

Verſ. 11. Euthym. *Perſeverandum in opere injuncto.* *Obedientia magnam excuſationem dat.* *Mandata Chriſti memoria retinenda.*

QUÆSTIO XXI.

Quare Dominus præcepit homini tollere grabatum, quod videbatur Sabbato prohibitum.

MAgna obſervatione Sabbatum venerabantur Judæi, ideoque omne in eo ſervile opus prohibitum erat. Exod. 20. n. 8. Et expreſsè onerũ geſtatio 141. Exod. 20.

Jerem.17. geſtatio vetita deſcribitur à Jerem. 17. verſ.21. *Cuſtodite animas veſtras*, ait, *& nolite portare pondera in die Sabbati, nec inferatis per portas Ieruſalem.* Et à Nehemia 2.Eſdræ 13.num.19.Si & colligere Manna, & parare cibos erat prohibitum in Sabbato:quomodo ergo Chriſtus huic homini lectũ in Sabbato aſportare mandat;Vide ſuprà q. 2.

2. Eſd. 13.

142 Reſpondetur primò.Quia Chriſtus Dominus non erat ſub Lege,ſiquidem Dominus,& auctor Legis erat: *Dominus enim eſt filius hominis etiam in die Sabbati*,Matth. 12.n.8. Ac proinde in ſua lege potuit diſpenſare.Graviter in hanc rem notavit Tertullianus lib. 2.cõtra Marc. c.21. *Qui Sabbatis lignatum ierat,morti datus eſt: ſuum enim opus fecerat Lege interdictum. Qui verò arcam Sabbatis circumtulerunt, impunè geſſerunt, non ſuum enim opus, ſed Dei, ex præcepto ſcilicet ipſius adminiſtraverant.*

Matth. 12. *Chriſtus, ut Dominus in lege diſpenſare poterat.* Tertull.

143. Secundò, ut denotant Beda,& Rupertus hoc loco.Geſtare lectum humeris, tanquã opus ſervile,contra legem erat:at verò portare tanquam opus pium cedens in gloriam Dei; & ut publicum teſtimonium beneficii accepti, ut omnes, qui turmatim in die Sabbati confluebant ad templum, recognoſcerent, Jeſum eſſe illius auctorem,ac verum Meſſiam,hoc non erat contra Sabbatum;ſed ſecundùm Sabbatum, quod ideo fuit inſtitutum,ut omnes recognoſcerent divina beneficia, & Deum eſſe omnium auctorem,qui omnia operatus eſt & fecit. Quod etiam docet Ambroſius in c.13. Luc.à n.12.

Beda. Rupert. *Portare lectum non erat contra Sabbatum.*

Ambroſ.

144. Tertio.Albert. Magn. *Quod colligens ligna in die Sabbati præcipitatur lapidari, non lucrum in colligendo quæſivit.* Num.15.n.32. *Et ſic ſe vile in avaritia perpetravit opus. Ipſe autem pauper portando lectum, ſibi neceſſarium reſervavit, & alii infirmo in porticu locum dedit.* Exiſtimat Albertus Magn.quod ille colligens ligna, illud faciebat ex lucro, & ideo ſervile opus edidit.At verò iſte pauper ferebat lectum ut ſibi neceſſarium,utque alii ægroto daret locum in piſcina, ſat enim erat ei, quod abiret in domum ſuam; nam non velle occupare omnes ſtationes, ſed aliis dare locum, opus pium eſt.

Alb.Magn. Num.15. *Dare alii locum opus pium.*

145. Quartò.Theophylact.Ordinavit Dominus,miraculum hoc facere inSabbato. *Nam Iudæi reprehendentes cum factum inquirerent, multis ſermonibus celebrius illud reddunt.* Volebat Dominus, ut hoc magnum miraculum maximè fieret manifeſtum & notum omnibus; permittit, illud invidiæ ac contradictioni inimicorum exponi: nam ex eorum contentione,ac altercatione maximè opus erat publicandum, ac divulgandum, ita enim frequenter fit, quod dum inimici in opera noſtra invehuntur,inde maximè clareſcant, & extollantur; & quo magis noſtra facta ſuo vituperio obſcurare appetunt, eo illa illuſtriora, & glorioſiora reddunt.

Theophyl. *Ex altercatione inimicorum opus noſtrum fit illuſtrius.*

146. Adveniente Divino Spiritu variis linguis loquuntur Apoſtoli;inde populus ſcinditur in varias ſententias.*Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicẽ dicentes:Quidnam vult hoc eſſe? Alii autem irridentes dicebant: Quia muſto pleni ſunt iſti.* Act.2.n.12.Seu ut legit D.Auguſtinus ultima verba.*Muſto gravati ſunt iſti.*Sed quomodo permittit Deus, quòd in Apoſtolos, quos in omniũ oculis magna virtute, ac ſignis volebat extolli, tanta dicatur blaſphemia: *Muſto pleni ſunt iſti.*Voluit Deus,ut Apoſtolica virtus agnoſceretur, ac per omnium ora divulgaretur, tantã igitur ſinit moveri contradictionem,ac contumeliam in ipſos,ut hanc refutante Petro,maximè illius, & ſociorum virtus patefiat, ac declaretur, ita ut ipſi in omnium æſtimatione, ac veneratione maneant, eorúmque celſitudo in omnium ore celebretur:Nam Petri ſermone tria millia converſi ſunt.Et ſtatim dicitur,*Fiebat autem omni animæ timor, & metus erat magnus in univerſis*, ibidem. Hoc eſt, ut explicant Lorinus, Cornelius, Apoſtoli erant in magna reverentia, ac opinione omnium, non ſolum bonorum,ſed etiam iniquorum.Ita ait Chryſoſtomus homil. 7. in Acta. *Neque ut vulgares homines deſpiciebant: meritoque corrupti ſunt metu, & teſtificabantur dictis ſigna.*

Act. 2. Auguſt. *Ex contradictione paratur occaſio, ut magis virtus declaretur.* Lorin. Cornel. Chryſoſt.

QUÆSTIO XXII.

Quare Paralyticus ſuum opus defendit auctoritate ſibi imperantis, tollere grabatum?

PHariſæi accuſabant hominem,quod in Sabbato lectum aſportaret: at ille totum ſe imperio ſui benefactoris excuſat? nam ut ait rectè Divus Chryſoſtomus homil. 36. *Si malignus reſpondere voluiſſet, poterat: Non ſponte ſua, ſed alterius juſſu id facere, neque id ſuum, ſed imperantis peccatum: & depoſito lecto acceptum occultare beneficium.* At nihil ille eorum fecit; imò beneficium divulgat, in opere injuncto perſiſtit, & ſuo benefactore ſe tuetur. 147.

Difficultas quæſtionis. Chryſoſt.

Primò, ſe defendit ſanctitate, ac auctoritate imperantis; nam ſi vir divinus non eſſet, tantum miraculum minime ederet. Divus Cyrillus lib. 2.cap.28. *Magna voce dicere videtur, illum potius, quam Sabbatum eſſe honorandum, cui tanta ineſt gratia, ut diuturnum hunc morbum verbo fugaret: non enim homo, ſed Deus ſolummodo, rem hujuſmodi facere poteſt. Quomodo enim Deo gratus non eſt, qui mirabili, divinaque poteſtate utitur.* 148.

Cyrill. *Ex miraculoſa poteſtate divinitas probatur.*

Secundò, ſe defendit obedientia ſua benefactori debita.Nam ut ait D.Auguſtinus tract.17. in Joan.*Quomodo non acciperem juſſionem, à quo acceperam ſanitatem.* Et perbelle Simon Caſſianus lib.5.cap.27.*Si ei obedivit infirmitas fugiens, & ego obedire debui.* Proh dolor! Infirmitas, ac inſenſibilia Deo obtemperant, homo tamen ei reſiſtere intendit! Et bene obedientia ſe defendit; hæc enim in mandatis imperatis manum tutantem præbet. *Ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum.* 149.

Auguſt. Caſſian. *Si inſenſibilia Deo obediunt, quantò magis homo obedire debet.*

Tertiò, poteſtate, ac magnitudine ſignorum Chriſti ſe tuetur. Albertus Magnus: Tam præclaris ſignis Chriſti Domini tenebãtur homines ei obedire,ac obtemperare:maximè cum Moyſes non niſi per ſigna ſe probaverit audiendum. *Et facit,*ſcilicet Moyſes, *ſigna coram populo, & credidit populus. Et audierunt, quod viſitaſſet Dominus filios Iſraël*, Exod.4.n.30. Et valde mirum, quod Judæi id, quod Moyſi deferebant, Chriſto Domino denegabatur. 150.

Alb.Magn. Exod.4. *Judæi ob ſigna verbis Moyſi credidere, & non verbis Jeſu.*

Quartò,

151. Quartò, ſanctiſſimo Jeſu nomine ſe tuetur. *Qui me fecit ſanum, ille mihi dixit.* Expende nomen. *Ille mihi dixit* D.Gaudentius tract.2.de Paralytico ſic ait: *Ille ergo, qui me fecit ſanum, cujus & nomen ſalus eſt: & quomodo poteſt ſalus per præſcriptam legem prohiberi ne ſanet.* Tanquam ſi dicat: nulla lex, nulla vis damnantem ſalutem à Jeſu, ac ejus ſanctiſſimo nomine prohibere poteſt, cum ipſe ſit ſalutis, ac bonorum omnium fons. *Cujus & nomen ſalus eſt.*

Gaudent. — *Jeſus nomen ſalutiferum.*

152. Ait Iſaias 4.num.1. *Apprehendent ſeptem mulieres virum unum in die illa dicentes: Tantummodo invocetur nomen tuum ſuper nos, aufer opprobrium noſtrum.* D.Gregorius homil.25. relatus in Gloſſa in morali, ait: *Quod ſeptem diebus univerſitas temporum comprehenditur, rectè ſeptenario numero univerſitas figuratur: per ſeptem ergo mulieres innuitur univerſitas meretricium,* ſeu peccantium, *ad Dominum revertentium,* qui quamvis languidi, ac valdè infirmi, ſi tamen ſuper nos invocatur nomen tuum Jeſus, ſtatim omne opprobrium infirmitatis, ac peccati aufertur, atque aboletur.

Iſai.4. — D.Greg. Gloſſa. — *Nomine Jeſu omne malũ fugatur.*

153. Ait Joſue Populo: *Tradidit Dominus vobis civitatem; ſitque civitas hæc anathema: & omnia, quæ in ea ſunt, Domino: ſola Rahab meretrix vivat cum univerſis, qui cum ea in domo ſunt.* Joſue 6. num.17. Sed cur, cùm omnis civitas devaſtationi, ac deſolationi traditur, domus Rahab, cum aliàs fuerit meretrix, cum omnibus ſuis incolumis reſervatur; Ingreſſus eſt domum illam Joſue; & ubi umbram nominis Jeſus excepit, ſtatim ab illa mors fugatur, vita, ſalute, omnique bono tota domus ditatur, ac locupletatur. D.Irenæus lib.4.cap. 37. *Rahab fornicaria ſuſcepit exploratores, qui ſpeculabantur univerſam terram. Et cum univerſa civitas, in qua habitabat, concidiſſet in ruinam, Rahab conſervata eſt cum univerſa domo ſua.* Expende *ſuſcepit exploratores,* ſcilicet Joſue, & Caleb.

Joſue 6. — *Jeſu umbra cuſtodit ab omni malo.* — Irenæus.

Joan.5.n.12. Interrogaverunt eum: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, tolle grabatum tuum, & ambula?

Num.13. Is autem, qui ſanus fuerat effectus, neſciebat, quis eſſet; Jeſus enim declinavit à turba conſtituta in loco.

VERSIONES.

Syriacus. Quis eſt vir ille, qui dixit tibi.

Num.13. Is autem, qui ſanatus fuerat, neſciebat, quis eſſet, Jeſchua enim ſubduxerat ſeſe per turbam multam, quæ erat in illo loco.

Aliqui ex Græco. Jeſus autem ſe peregrinum præſtitit.

EXPOSITIO I.

154. IUdæi, ſeu principes Judæorum interrogant eum, non ut ſciant; bene enim agnoſcebant, Jeſum eſſe miraculorum auctorem; ſed ut majorem habeant occaſionem calumniandi. *Quis eſt ille homo?* veluti per contemptum dicunt hominem illum; de quo plura quæſt. ſequenti. Tanquã ſi dicant: *Quis eſt ille* inſolens, & audax, qui contra Dei mandatum audet mandare, & in Sabbato portare lectum. *Qui dixit tibi, tolle grabatum.* Illi ad lectuli aſportationem ſolùm attendunt, non autem ad finem operis, valdè pii, ut jam dixi quæſt. 21. nec etiam, ut multum invidia cœci recogitant impetrantis auctoritatem: nam qui tam inveteratum morbum uno verbo ſanavit, abſque dubio divina auctoritate eminebat. Ex hoc habeamus documentum, ne ſimus faciles in damnandis, ac judicandis proximorum factis; nam quod aliàs videtur legi Dei repugnans, ſecundùm ſuas circumſtantias eſt illi valdè conforme, opuſque valdè honeſtum, & pium.

Verſ. 12. — *Iniqui occaſionem calumniandi quærunt.* — *Ne ſis facilis in judicandis proximorum factis.*

155. *Is autem, qui ſanus fuerat effectus.* Sanatus enim neſciebat nomen Jeſu; nam antea eum nõ agnoſcebat; & finito colloquio cum ipſo, ſtatim diſceſſit Jeſus, nec fecit interrogationem aliquã, ut notat Simon Caſſian. lib.5.c.27. propter obedientiam, ne in exequendo ſibi mandato faceret aliquam moram. Euſeb. Gallicanus homil. in Feria 6. poſt 1. Dom. ſic ait: *Nec mirum, ſi iſte neſciebat, quis eſſet Ieſus, neque enim facile eſt cognoſcere Ieſum.* Unde ipſe inquit: *Nemo novit filium niſi Pater, & nemo novit Patrem niſi filius, & cui voluerit Filius revelare.* Matth. 11. n. 27.

Verſ. 13. — Caſſian. — Euſeb. Gall. — *Ad Jeſum cognoſcendũ multum requiritur.* — Matth. 11.

156. *Jeſus autem declinavit à turba conſtituta in loco.* Aliqui ex Græco legunt: *Peregrinum ſe exhibuit:* Tanquam ſenſus ſit, quod Dominus fecit miraculum in aliena forma, ne agnoſceretur, ſicut cum Magdalenæ ſe præſtitit hortulani ſpecie. Joan.20.num.15. At hæc lectio non eſt retinenda, nam Patres Græci cum noſtra vulgata legunt, *Declinavit.* Deinde Chriſtus non faciebat miracula aliena forma, ſed manifeſtè, ut ipſe agnoſceretur, eſſe verum filium Dei, & verum Meſſiam.

Joan. 20.

157. Facto miraculo ſtatim Jeſus declinavit, ſeu ſe *ſubduxit,* ut habet Syriacus, ob rationes dandas quæſt.25. Bene notat Rupertus, quod non dicitur, quod Jeſus declinaverit à loco, in quo hominem ſanaverat, id eſt ab Eccleſia, ſeu loco pio; ſed quod declinaverit à turba conſtituta in loco, nempe ab illa multitudine, quæ faciebat tumultum, ac turbam contra Dominum, ac ejus ſanctitatem.

Syriac. — Rupert. — *A turba impiorum declinat Chriſtus.*

QUÆSTIO XXIII.

Quare Iudæi nomen Ieſu non pronuntiant ore; ſed ſolum dicunt: Quis eſt ille homo?

158. JUdæi bene agnoſcebant Chriſtum Dominum, eum eſſe miraculi auctorem; ejus tamen nomen non dicunt, ſed tantum ita loquuntur: *Quis eſt ille homo.* Primò, hæc

ſunt

Jesu nomen in ore puro. ſunt illorum verba, non enim erant digni, qui ſanctiſſimum Jesu nomen ore proferrent. Secundo, tamquam inimici, ac invidi veluti per contemptum dicunt; *Quis eſt ille homo*, qui contra legis præceptum mandavit.

159. Tolet. Tertiò, Toletus in commentar. Judæorum nequitia, ait, non potuit occultari. Languidus enim non dixit, ille homo, qui me ſanum fecit, ſed abſolutè, *qui me fecit*: non auſus eſt determinare, an homo dicendus eſſet, qui tanta virtute pollebat, magnum aliquid concipiens, quod certum erat, protulit dicens, *qui me ſanum fecit*. *Invidia, ac calumnia plus affirmat quàm cognoſcit.* At invidi & calumnia pleni Judæi, quod eis non conſtabat, affirmarunt, quis eſt ille homo. Semper invidia auſa eſt plus affirmare, quàm cognoſcit, ut ſic licentioſiùs valeat detrahere, malevolo dente mordere.

160. Quarto, D. Chryſoſtomus homil. 7. ad Antiochum, ſic ait: *Saül non dixit, ubi eſt David? ſed ubi eſt filius Iſai? Judæi quoque, quoniam adverſabantur, & oderant, non dixerunt ubi eſt* Jesus: *ſed ubi eſt ille? ſed Deus in hoc demonſtrare volens, quod nec peccatum amorem extinxit*, ait, *Adam ubi es?* Proprium nomen ore proferre, amoris ſignum, nomen verò prætermittere, odii, ac inimicitiæ nota. Et ideo Iudæi ob crudele odium in Chriſtum, ejus proprium nomen dicunt, ſed, *ubi eſt ille?* ſic & ob hanc cauſam non ait Saül, ubi eſt David; ſed *ubi eſt filius Iſai?* At Deus ut ſuum eximium amorem, nec per peccatum extinctum declararet, ait: *ubi eſt Adam?*

Chryſoſt. 2. Reg. 10.

Pronuntiare nomen amoris ſignum, ſicut illud præterire odii nota.

161. Inexecrabili odio filij Jacob fratrem Joſeph perſequebantur, ita ut cùm viderent eũ ad ipſos venientem, dicerent: *Ecce ſomniator venit*, Gen. 39 n. 19. Et cùm ejus pallium ad patrem mitterent, dixerunt: *Vide utrum tunica filii tui ſit, an non?* ibid. n. 33. E contra verò Pater lachrymans repetito ſermone dicebat: *Beſtia devoravit Joſeph*, ib. Valde mirum, quòd cùm filij Jacob ſæpiſſimè de fratre agerent, tũ quando eum vident venientem ad ſe, tum quando eũ ad ciſternam mittunt, déque ejus venditione pertractãt, nunquam tamen nomen Joſeph exprimunt; è contra verò Jacob nihil aliud habet in ore niſi *Beſtia devoravit Joſeph?* Nam ſicut iſte eum in animo, vi amoris, retinebat; ita etiam & in ore, Vide verba ſicut à fratrum animis Joſeph aberat: ſic & ejus nomen ab eorum lingua procul erat. Abulenſis ad illa verba: *Ecce ſomniator venit*: ſic fatur: *ſatis apparet modus iſte loquendi, mordax, & hoſtilis eſt, quia eum non fratrem, quod naturæ, & amoris nomen erat; ſed ſomniatorem, tanquam hoc aliquid criminoſum eſſet, vocabant.* Vide tom. 2. cap. 5. n. 234. & cap. 6. num. 2.

Gen. 39.

Amor habet nomen proprium in ore.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Judæi beneficium ſanitatis non dicunt, ſed de aſportato grabato loquuntur?

162. *Ratio dubitandi.* Duo præſtitit Chriſtus Dominus in hoc negotio; primum homini dedit ſanitatem, ſecundò mandavit ei tollere grabatum cùm eſſet dies Sabbathi, ut notat Evangeliſta; Judæi primum tacent, ſecundum tantùm dicunt: *Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, tolle grabatum.* Quod notavit Divus Athanaſius homil. de ſemente: *Judæi non viderunt miraculum factum in Sabbato, ſed eum, qui grabatum ſuum bajulabat.* Athanaſ.

Ad quod, primò poſt Chryſoſtomum, Theophylactum, Euthimium, reſpondet Rupertus; *Non dixerunt, ait, quis eſt, qui te ſanum fecit, ſed quis eſt ille, qui dixit tibi, tolle grabatum tuum, & ambula. Illud quippe manifeſtum tantæ virtutis beneficium diſparere mallent, ut pote laudis, & gloriæ ejus cauſam: hoc autem ſcire ſtudebant, quod videbatur eis, quod quaſi legitima accuſatione in calumniam trahere poſſent.* Hoſtilis, ac invidus animus lynceus eſt, non ſolùm ad intuendum defectus, ſed etiam ad id, quod leviſſimas eorum umbras exiſtimat, ut ita ad calumniandum, ſibi materiã præparet. Ad virtutes verò ut talpa cæcutit, nec eas videt, nec de eis loquitur; nam earum halitu confunditur, ac torquetur. Et ideo Judæi, non hominis ſanitatem, ſed aſportationem in ſabbato, tanquam anſam ad calumniam ſibi aſſumunt, & dicunt. 163. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Rupert.

Inimicus videt umbras defectuum, non verò virtutes.

Secundò, D. Gaudentius tractat. 1. de variis, de Paralytico notans hanc Judæorũ admirationem expendit illud, quod Chriſtus Dominus, Ioan. 7. num. 21. dixit de hoc Paralytico ſanato: *Unum opus feci, & omnes miramini*: ponderat, quod Chriſtus Dominus multa jã miracula ediderat, aquam converterat in vinum; filium Reguli ſanaverat, Archiſynagogi filiam ad vivos reduxerat, cæcos illuminaverat, tunc ſic ait ſanctus Pater: *In catalogo magno virtutum, adhuc unum fecerat opus* Jesus*, quod frementi contra ſe imperito populo Judæorum, quaſi veriſimilem ſæviendi aditum dediſſe videbatur, quòd ſcilicet Paralyticum Sabbato curaſſet. Itaque tanquam violati Sabbati reus in ſectationem patitur* Magna miracula fecerat Dominus; multa omnium virtutum monumenta exhibuerat: & tamen Judæi nec de his mirantur, nec loquuntur; ſed ſolùm ad onus impoſitum Sabbato, quod ipſi crimen videbatur, attendunt. O crudele noſtræ conditionis ingenium! Non enim in aliis conſideramus eorum præclara facta, ut eos laudibus extollamus, ſed tantùm qualemcumque imaginatam defectuum umbram advertimus, ut ita eos vilificare, ac deprimere valeamus. 164. Gaudent. Joan. 7.

Homines non vident aliorum virtutes, ſed defectuum umbras.

Tertiò interrogant Judæi. *Quis eſt ille qui dixit tibi, tolle grabatum*, & tamen ipſe homo, cum Jesum poſtea inveniſſet in templo, *Abiit, & nuntiavit Iudæis, quia* Jesus *eſſet, qui fecit eum ſanum*. Cur illi de grabato aſportato loquuntur; iſte verò ſolum de ſanitate collata? D. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. c. 31. *Non enim quaſi accuſans dixit, quia* Jesus *eſſet, qui tollere grabatum, ac ambulare in Sabbato imperaſſet; ſed qui fecit eum ſanum.* Sicut malignus cæcutit ad bonum, & ſolum videt, quod cogitat malum ut illud divulget, ac manifeſtet, ſic probus, ac pius ſolùm attendit ad bonum, ut illud explicet, & dicat ab eo autem, quod à nequiſſimis retorqueri poteſt in malum, omnino fugit, & declinat. 165. Cyrill.

Juſtus virtutem videt, è contra verò peccator.

O quantum diſplicet Deo hæc miſera hominum conditio, quæ in aliorum factis, non ut faciunt juſti, præclara, & excelſa, ſed ut iniquorum eſt proprium, inferiora, & depreſſa conſiderat! In Sancta Sanctorum, ubi poſita erat Dei Arca, ingrediebatur ſummus Sacerdos, ibíque miſericordiam pro cũcto populo inveniebat, reporta 166.

Exod. 28. portabatque, *ut placatus ſit eis Dominus*, Exod. 28.n.18. Reducitur Arca Dei è domo Abinadab? *Tunc extendit Oza manum ad Arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratuſque eſt indignatione Dominus contra Ozam, & percuſſit eum ſuper temeritate: mortuus eſt ibi juxta Arcam Dei*, 2. Regum 6.
2. Reg. 6. n.6. Sed cur ex præſentia Arcæ ſummus Sacerdos in univerſum populum impetrat Dei benignitatem: Oza verò ſibi comparat iram, indignationem, & mortem? in Arca, non ejus ex humili ligni materia fabricationem, ſed aſſiſtentem Dei ſummus Sacerdos recogitabat majeſtatem, omnipotentiam, & miſericordiam, proque populo operata magnalia. At Oza eorum nihil habebat in mente, ſed Arcæ ipſius inclinationem, caſum, prolapſúmque conſiderabat. Qui ergo non infimam conditionem, ſed celſitudinem meditabatur in Arca, à Deo etiam eſt miſericordiam conſecutus: ſibi verò mortẽ, ac Dei iram acquiſivit, qui ad inferiora deſcendens, magnalia prætermittendo, mentem ad inclinationem contraxit.

Maximè punitur, qui in aliis ſolùm videt inclinationes ac lapſus.

Rupert. Rupertus lib.2.c.28. *Per hanc ſimilitudinem*, ait, *vehementius commonemur, ne quãdo nos otioſi, aut vacui cũ ſimus, humiles Arcæ Dei portitores ſi quãdo exceſſerint veluti boves calcitrantes, temerè judicemus. Iratus eſt enim Dominus cõtra Ozam indignatione, & percuſſit eum ſuper temeritate, quia videlicet qui Sanctorum infirma reſpiciunt, & non potiùs quia convaluerunt de infirmitate, & fortes: ſunt in bello, ibi contra ſemetipſos divinum provocant judicium.* Vide tom.1. l.1.c.1.n.115.& c.5. n.92.& tom.2.cap.5.n.103.& 206.207.& c.4. n.19.& 20.& cap.3.n.44.& cap.17.n.15.& 16. & plura verb. *Defectus*, in indice.

QUÆSTIO XXV.

Quare facto miraculo Chriſtus ſtatim diſceſſit à loco?

167. Chryſoſt. RESpondet primò Chryſoſtomus: *Ut ſe abſente minimè ſuſpicioſum eſſe teſtimonium.* Nam ſi præſentem Chriſtum laudaſſet ſanatus, videretur Judæis, quod hoc in illius gratiam faceret, at dum illo abſente, ejus miracula prædicat, fit manifeſtum, quod id facit veritatis amore.

Teſtimonium efficax in abſentia.

Cyrill. Secundò, D. Cyrillus lib.2. in Joannem, c.129. *Medicum non cognovit, ait, non abſque diſpenſatione in multitudine hominum occultatum, ut ira Judæorum aliquantulum deferveſceret, non quia ipſe timeret, ne quid irati poſſent adverſus eum antequam vellet, facere; ſed ut exemplo ejus declinandum eſſe ab iratis diſcamus.* Vide tom.2.lib.1.cap. 10.n.22.& n. 33.& lib.2.c.4.n.60.& c. 7.n.16. & tom.2.cap.13.n.26.

Ira inimicorum cedendum eſt.

168. Theophyl. Tertiò. Theophylactus: *Jeſus ſubduxerat ſe, invidiã amputans iniquorum. Solet enim frequenter ſolus ejus conſpectus, cui quis invidet, multam infundere flammam iræ.* Declinavit Dominus, ut mitigaretur, ac demulceretur inimicorum invidia. Vide tom.2.c.11.n.150.& c.12.n.13.& cap.23. n.4.cap.26.n.1.

Invidia cedendum.

Theophil. Quartò, idem Theophilactus. Subduxit ſe Dominus, ut Judæi haberent locum altercandi de miraculo, ac contra illud ponerent objectiones, quod in præſentia Domini tam licentiosè non auderent; ut ita ipſum miraculum maximè divulgaretur, ac fieret publicum. Vide ſupra quæſt.31.n.145.& 146.

Quintò, Euthymius: *Simul, ait, ut hominem ſanaverat, ſubduxerat ſe propter turbam, fugiẽs laudem æquorum.* Ut ita ſe oſtenderet ab omni inani gloria maximè alienum, atque jactantia. Unde de Chriſto Domino ait Chryſoſtomus homil.15. in Matt. expendens illud 5.num.1. *Aſcendit Jeſus in montem, & aperiens os ſuum* ſic ait: *Per hoc quod non in civitate, & foro, ſed in monte, & ſolitudine ſedit ſcilicet*, Chriſtus Dominus, *erudit nos nihil ad oſtentationem facere, & à tumultibus abſcedere, maximè cum de neceſſariis diſputare oportet.* 169. Euthym. Chryſoſt.

Vana gloria nota fuganda.

Mandavit Deus Moyſi, *Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus, ſi enim elevaveris cultrũ ſuper eo, polluetur*, Exod. 20.n.25. Sed cur altare Deo conſecratũ, cum ſit omni cultu, ac veneratione digniſſimum, mandat Deus, ne fiat ex lapidibus ſectis, ſeu elaboratis, ſed ex rudibus, ſeu impolitis? Inter utrumque lapidem hoc extat diſcrimen, quòd petra præparatur, ac expolitur, ut omnium ad ſe oculos trahat, ab omnibuſque laudetur: at rudis petra inſervit ad hoc, ut ab humano ſegregata conſpectu abſcondatur in fundamento repoſita. Hic ergo Deus nos admonet, quod altare, ſupra quod Deo ſacrificandæ ſũt actiones noſtræ, ædificiumque ſpirituale ex noſtris operibus erigendum, ne ſit conſtructum ex lapidibus, qui captãt humanum viſum, ſed ex illis, qui ſint diſpoſiti, ut in terra abſcondantur, ac fodiantur, ut ita ſint ab humano aſpectu ſecluſi. Stephanus Cantuarienſis in allegoriis apud Tilmanum: *Altare, ait, eſt mens hominis, ubi conſtruendum non eſt ædificium de ſectis, vel politis lapidibus? lapis enim non politur, niſi ut videatur; unde lapis, qui in fundamento ponitur, non politur, quia videri non poteſt. Ille ergo conſtruit altare de ſectis lapidibus, qui ideò facit opera ſua, ut videatur. Abſcondendum eſt opus, quia, ut ait Salomon, juſtus, quaſi fundamentum ſubſiſtit. Si ergo elevaveris cultrum, id eſt opus tuum cura, & arte humana polire volueris, polluetur.* Vide tom.1.lib.3.c.3.n.124.& tom.2.c.5.138.& 225.& cap.6.n.85.& cap.20. n.68.& 69.& c.29.n.89. 170. Exod. 20. Cantuar.

Oſtentatio in noſtris operibus fugienda.

Ioan. 5.*n.*14 Poſtea invenit eum JESUS in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

VERSIONES

Syriacus. Poſt *aliquod* tempus invenit eum Jeſchua in templo: & dixit ei: Ecce ſanus, es ne peccaveris ampliùs, ne quid deterius tibi contingat, quàm à principio.

Theoph. Vatabl. Poſteà reperit eum Jeſus in templo.

Arabicus. Jam ſanus factus es, ne redeas ad peccandum, ne fiat tibi majus malum.

D. Iren. l. 5.c.7. Ne quid deterius tibi fiat.

EXPO-

EXPOSITIO XI.

171. Euthym.

POSTEA, ut veriſimile videtur eodem die Sabbati, *cum jam*, ut ait Euthymius; *miraculi rumor defeciſſet, ac rumor Iudæorum.* Sequitur textus *Invenit*, Sic divina ſapientia abſcondebat alta myſteria, ut ea quæ veluti caſu facta videbantur, alto eſſent ordinata conſilio. Sanato occurrit Dominus, tum ut auctorem tanti beneficii, agnoſceret, illúmque prædicaret, ſicque ab omnibus divinum opus reciperetur: tum ut hominem moneret, de quibus poſtea ſibi cavendum foret. *Ecce ſanus factus es, non amplius peccare.* Et notandum, quod paulò poſt Dominus latuit, ut patet ex ſuperiori verſu: *Ieſus declinavit à turba conſtituta in loco* ut expendi ſuperiori quæſt. Tamen Dominus iterum hîc ſe manifeſtat. Divus Cyrillus libro 2. cap. 150. ſic ait: *Diſpenſando latuit, rurſus diſpenſando apparet; temporum in omni re opportunitatē ſervata.* Veluti occaſioni rerum condeſcendens. Adverte cum D. Thoma, quod dicitur, quod invenit eum IESUS, non verò è contra, quia homo ſua virtute Chriſtum invenire non poteſt. Unde dicitur Pſalm. 118. numero. 176. *Require ſervum tuum*, Sapient. 6. num. 14. *Præoccupat, qui ſe concupiſcunt, ut illis ſe prior oſtendat.*

Cyrill. *Occaſioni accómodandum*

D. Thom. *Homo non virtute ſua venit ad Chriſtum.* Pſalm. 138. Sap. 6.

172. Chryſoſt.

In templo, Gloſſat D. Chryſoſtomus homil. 37. *Magnum profectò, & reverentia & pietatis ſignum: non enim in forum, non in porticus conceſſit: non voluptati, non otio indulſit: ſed in templo verſatur.* Et ut ſcribit etiam Euthymius, *Invenit eum orantem, ut opinor, & Deo gratias agentem.* Valde veriſimile eſt quod adimpleto obedientiæ actu, aſportato ſcilicet grabato in domum protinus homo venit in templum, ut ibi ob aſſecutam ſanitatem Deo gratias referret. Et ibi tunc animus gratus novum beneficium promeretur, ut Jeſum reperiat, ſuæque ſanitatis recognoſcat auctorem Unde ait D. Auguſt. tract. 17. in Ioann. *Ille languidus Ieſum in turba non agnoſcit, in templo cognoſcit. Pervenit ergo ille ad Dominum, vidit eum in templo, vidit eum in loco ſacrato.* Sanatus ille non in turba, non in ſocietate iniquorum; ſed in templo Chriſtum agnoſcit. Si ergo Chriſtū volumus invenire, malorum conventicula fugiamus; perque piam cogitationem ad locum ſanctum veniamus, ut Salvatorem noſtrum intueamur. Et nota quod priùs in domum aſportando lectum adimplevit obedientiæ actum; deinde ad orandum in templum venit: priùs enim obedientiæ operibus, quàm orationi eſt incumbendum.

Euthym. *Animus gratus nova beneficia meretur.*

Auguſt.

Malorum ſocietas fugienda, ut cæleſtia bona habeamus. *Obedientia adimplenda.*

173. Hugo.

Dixit illi: piè Dominum operanti occurrit JESUS eique fatur: *Ecce*, denotat magnitudinem, ac excellentiam beneficij collati, & neceſſitatem doctrinæ ſuggerendæ. *Sanus factus es*: Advertit Hugo, qộd tria hîc dicit Dominus. Commemorat præcedens beneficium, prohibet peccatum, comminatur ſupplicium. In præſentibus verbis notat D. Chriſoſtom Chriſti humilitatem, non enim dixit: ego te ſanum feci; ſed *Ecce ſanus factus es*; nec dixit, ne deterius tibi faciam; ſed, *ne deterius tibi contingat*, hoc eſt ne amplius pecces. Nam ob peccata hæc tam diuturna infirmitas hunc hominem apprehendit, dicam quæſt. ſeq. Et ait: *Noli peccare*: quia, ut advertit Hugo, non ſolùm prohibet peccatum, ſed etiam voluntatem peccandi: *Ne amplius pecces*, ut habet Syriacus. Dum Chriſtus eum admonet, peccata futura præcavere; rectè colligitur, præſentia peccata, quæ habuerat, remiſſa fuiſſe à Domino, vel quādo ipſum ſanavit, vel modo hîc, quando ei dixit: *Ecce ſanus factus es*, quod eſt probabilius. Nam ut bene ait Maldonatus, Paralyticus iſte corpore ſanatus fuerat, animo omnino ſanatus non fuerat; cum nondum IESUS cognoviſſet quem modò hic in templo agnovit.

Chryſoſt.

Chriſti modeſtia in ſuis magnalibus prædicandis.

Hugo. Syriac. Maldonat.

174. *Ne deterius tibi aliquid contingat*, Minatur ei Dominus hîc æternum ſupplicium; nam peccata iterata, novàque poſt acceptū beneficium ingratitudo quid deterius, & rigidius promeretur. Expende hîc diverſum, quem Deus habet in beneficii, ac ſuppliciis loquendi modum. Nam in beneficiis, ut in redemptione nobis facta à Chriſto JESU, dicitur res ordinata prædefinito conſilio Dei. Act. 2. n. 24. & c. 4. n. 28. At in ſuppliciis dicitur, *ne quid tibi deterius contingat*. Nam cæleſtia dona Deus nobis per ſuam miſeri ordiam parat: ſupplicia verò homo ſibi per ſuam malitiam comparat.

Act. 2. & 4. *Deus nobis dat dona ſua, homo ſibi ſupplicium parat.*

QUÆSTIO XXVI.

Quid ſignificet Dominus in his verbis: Ecce ſanus factus es, jam amplius noli peccare, ne quid deterius tibi contingat.

IN his verbis admonet Dominus hunc ſanatum, ut cautè, & circumſpectè vivat. Nam facilitas memoriam præteritorum malorum delet, & ad nova mala perpetranda licentiam generat. Unde Chriſoſtomus homil. 37. exhortatur, ut quilibet Chriſtianus in gratiam jam vocatus hæc Chriſti verba apud ſe frequenter dicat; *Ecce ſanus factus es, jam noli amplius peccare*, &c. Magna in his verbis latent documenta, quæ nobis hîc ſunt ex mente ſanctorum Patrum aperienda.

175. *Felicitas licentioſa.* Chryſoſt.

176. Primò, in his verbis oſtendit Chriſtus, ſe bene ſcire, ac penetrare ejus vitam anteactam. Sic docet Chriſoſtomus citato loco: *Omnia ſe vidiſſe indicat*, ait, *quæ ille ſuperiori tempore commiſit.* Euthymius: *Omnia ſe viſſe ſignificavit, quantumvis arcana.* Morbus fuit homini inflictus à triginta & octo annis, antequam Chriſtus ſecundùm carnem naſceretur: ergo dum de illius cauſa, ſcilicet peccatis commiſſis admonet, ſe manifeſtat æternum Dei Filium ſcrutatorem cordium, & cognitorem occultorum à ſæculo, cui dicere poterat hic Paralyticus: *Ecce Domine, tu cognoviſti omnia noviſſima, & antiqua.* Pſal. 138. num. 5.

Chryſoſt. Euthym. *Chriſtus ex ſua ſcientia ſe manifeſtat Dei filium.* Pſalm. 138. Chryſoſt. Irenæus. Cyrill. Caſſian.

177. Secundò, indicat JESUS hunc hominē in morbum incidiſſe ob ſua peccata, dum admonet eū, ne in peccata reincidat, ne quid gravius illi accidat. Ita docent Chryſoſtomus citatus, D. Irenæus lib 5. cap. 15. Divus Cyrillus lib. 2. c. 135 Ioannes Caſſianus collat. 6. cap. 11. D. Chryſologus ſerm. 15. D. Ambroſius in Epiſt. 1. ad Tim. cap. 20. D Auguſtinus lib. de fide, & operibus, cap. 20 Arnobius in Pſalm. 6. Theophilactus, Euthymius, Beda. D. Thomas, D. Bonaventura, &

Chryſ. log. Ambroſ. Auguſt. Arnob. Theoph. Euthym. Beda. D Thom. Bonavent. *Homo ſæpe ob ſua peccata ægrotat.*

&alij communiter. Ex his ergò inſtruimur, quòd ſæpè morbis affligimur ob propria peccata. Eccleſiaſt. 38. num. 15. *Qui delinquit in conſpectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici.* Cujus rei rationem dat Chryſoſtomus citatus: *Ideo autem Deus ob animi peccatum corpus flagellat, ut deterioris partis ſupplicio melior ad quærendum remedium convertatur.* Unde cum quis morbo vexatur, cogitet ob quod peccatum Deus eum ita ægrotare permittat, ut per pœnitentiam illud deleat. Cautè dixit *ſæpè*, nam multoties Deus ſuis juſtis infirmitates immittit, ad probandam augendámque eorum patientiam, ut in S. Iobo factum vidimus.

Eccleſ. 38. Chryſoſt.

178. Fulgent. *Timore juſtitiæ cautè vivendum.* Tertiò, D. Fulgentius lib. 1. de remiſſione peccatorum, ſic ait c. 10. *Timor juſtitiæ præcipitur ſanato, cui dicitur: Ecce ſanus factus es, jam noli amplius peccare.* Docet Dominus, quòd ſanitas aſſecuta retinenda ac conſervanda ſit, ab homine cum timore, ac tremore amittendæ juſtitiæ; ut inde cum magna vigilantia, ac cautela vivat.

179. *Supplicii tempus longius tempore peccati.* Quartò, declarat Dominus, ſupplicij tempus valde longius eſſe tempore commiſſionis peccati; nam in inferno æterna cruciatio peccatis deputatur. Ita ait Chryſoſtomus citatus: *Ob ad miſſum brevi tempore peccatum perpetuas pœnas daturus eſt Deus. Ecce hic non tot annis peccavit, quot pœnas dedit. Brevi peccatum patratur, morbi tormenta diuturna ſunt: non enim tempore peccata, ſed peccatis animus judicatur.*

180. *Peccatorum reincidentia graviſſimè punitur.* Theophyl. Chryſoſt. Quintò. *Ne quid deterius tibi contingat.* Docet Dominus, peccata iterata eſſe graviora ob ſuam ingratitudinem, audaciam, & imprudentiam; ideòque graviùs prioribus punienda. Sic ait Theophylactus: *Qui enim priori ſupplicio non eſt emendatus, ad majora tormenta ducetur, tanquam inſenſatus, & contemptor.* Et D. Chryſoſt. citatus: *Ipſum peccatum, lapſum ſatis ſemperque cohibere, & ſapientiorem reddere debebat hominem, ne in diem prolaberetur. Verum cum neque ſupplicium ſontem corrigit, non injuria flagello vtitur vehementiore.*

181. Pſal. 80. *Peccata iterata graviter puniuntur.* *Inimici Domini mentiti ſunt ei, & erit tempus eorum in ſæcula.* Pſalm. 80. num. 16. Sed quinam ſunt iſti inimici, qui mentiti ſunt, quorum tempus eſt in ſæcula? nempe illi, qui olim fuerunt amici, & non perſiſtentes in gratia, nec in fide data Deo, redeuntes ad præterita vitia, mentiti ſunt Domino. Sed quid tunc erit? non punientur pœna temporali, ut ſæpe afflicti ſunt Hebræi; minimè, ſed *erit tempus eorum in ſæcula,* nempe in æterna pœna, atque ſupplicio. D. Auguſtinus ſic ait: *Factis malis, factis diabolicis renuntias. Et rurſus his inflexus ſuperaris. Facta ſunt tibi poſteriora deteriora prioribus.* Quod latè diſcurrens, poſtea ſubdit: *Erit tempus eorum, non ad tempus, ſed in æternum.*

Auguſt.

182. Tob. 14. Cùm ſenex Tobias eſſet jam morti vicinus, ad ſe advocat filium ſuum, ac nepotes, aitque, eis cap. 14. num. 12. *Prope erit interitus Ninive. Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic? ſed quacumque die ſepelieritis matrem veſtram circa me in uno ſepulchro, ex eo dirigite greſſus veſtros, ut exeatis hinc: Video enim, quia iniquitas ejus finem dabit.* Quomodo tam certa aſſertione ſanctus ſenex Ninive deſolationē proponit, bene enim ſciebat, cives illius urbis, devaſtatione à Iona Propheta denuntiata, per pœnitentiam evaſiſſe. Unde ergo tam certa reſolutio?

Prope erit interitus Ninive. Cur etiam modò homines jam edocti ad ſimilem pœnitentiam nō confugient, ut ita iram Dei effugiant; Agnoſcebat vir ſanctus, quòd ex prava conſuetudine peccandi indurata perſiſtebant Ninivitarū corda, ita ut nil aliud fieret, niſi quod peccata peccatis adderentur, & in remiſſa crimina iterum redirent. Et ubi tantus erat peccatorum cumulus, ac ſcelerum relapſus, pro certo apud ſe ſtatuit, quod nihil aliud eis reſtabat, quàm inevitabilis Dei ira, acerbo ſupplicio omnium interitus, ac mors. *Iniquitas ejus finem dabit.* Lyranus: *Quoniam ad verbum Ionæ Ninivitæ egerunt pœnitentiam, ideo ſubverſio illa fuit dilata. Poſtea Ninivitæ reverſi ad vitia conſueta, propter quod deſtructionem ejus iterum dixit Dominus per Nahum Prophetam, quam appropinquantem prædixit hic Tobias.*

Relapſus in peccata inevitabilem Dei iram ſollicitat. Lyran.

QUÆSTIO XXVII.

Quod Chriſtus hanc admonitionem huic homini non dedit, quando ipſum ſanavit: ſed poſtea dum illum invenit?

IN præclaro documento Chriſtus hunc Paralyticum inſtruit: *Ecce ſanus factus es, jam noli amplius peccare.* Cur ita eum admonet Dominus modò, & non immediatè, quando ipſum ſanitati reſtituit? 183. *Ratio dubitandi.*

Reſpondet primò. D. Chryſoſtomus homilia quadā de Paralytico tom. 3. ſuprà citata in quibuſdam Codicibus: *Vbi verò, ait, morbum expulit, ubi priſtinæ ipſum valetudini reſtituit, ubi potentiæ, atque providentiæ fidem re, & opere fecit: tum verò tempeſtivam adhibuit admonitionem, cum deinceps ei ob res tantas geſtas jure meritoque fides fuit adhibenda.* Non dixit Dominus Paralytico, noli peccare, dum decumbebat in grabato, vel quando ipſum fecit ſanum, ſed poſteaquam ipſe ambulavit, lectum aſportavit, & ipſa experientia miraculum ſenſit, ac Chriſti virtutem, efficaciam, potentiamque agnovit; ut his maximè edoctus dictis Chriſti crederet, eique fidem daret. Et ideo in opportunum tempus hanc admonitionem Dominus reſervavit. Ut doctrina prædicatoris quis proficiat ejuſque dictis, acquieſcat, multum per omnem modum intereſt, quod in ſui admonitoris virtute ac probitate ſit maximè firmatus, atque inſtructus. Priùs Dominus eduxit Abrahamum de terra Chaldæorum, ut Gen. 11. n. 31. & 15. n. 7. hoc eſt ab igne Chaldæorum, ut explicat Eſdras 2. 9. num. 7. & tunc Abrahamus experta Dei virtute, ac potentia, ejus præcepto aſtringitur, *Exi de terra tua, & cognatione tua,* Geneſ. 12. numero 1. 184. Chryſoſt.

Homo inſtruatur in ſui doctoris virtute, ut dictis ejus acquieſcat. Gen. 11. & 2. Eſdr. 9. Gen. 12.

Reſpondet ſecundò Rupertus in præſenti. *Iam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat. Hoc à principio non dixit, quando ſanum illum fecit: quia profectò cum adhuc tenera eſſet fides, non pulſanda minis, ſed lactanda erat blandimentis; & multa de vetuſta conſuetudine erant diſſimul* 185. Rupert.

Virtus ſuam habet infantiam. Ideò paulatim procedendũ.

diſſimulanda ad tempus. Cùm beneficium ſanitatis homo accepit, virtus illius adhuc tenera erat, & ideò benignè, ac blandè fuit fovenda, & non ſtatim minis ſeveri ſupplicii terrenda : *Ne quid deterius tibi contingat* : neç expreſſione magni præcepti: *Noli amplius peccare*, concutienda. Nam virtus ſuam etiam habet infantiam, ideò ei permittitur, ut adoleſcat, utque homo ambulando miraculo informetur, diſputando cum Judæis creſcat in juſtitia, orando in templo proficiat in probitate; & poſtea tanquam bene corroborato ei mandatur: *Noli amplius peccare*. Ex quo habemus documentum, quod in via virtutis non ſtatim ad ſummam celſitudinem, ſed paulatim eundum eſſe.

186. *Ambroſ.* Rectè ponderat D. Ambroſius, quod multa, & rigida præcepta Deus mandavit Abrahamo. Ut exiret de terra ſua, & cognatione ſua & de domo patris ſui : & ut peregrinaretur in terra Chanaan; & ut deſcenderet in Ægyptum, ubi per varias tribulationes vexatur; & tandem tanquã ad ultimum reſervatum ei dicitur: *Tentavit Dominus Abraham, & ait illi: Tolle filium tuum quem diligis Iſaac, & offer eum in holocauſtum.* Geneſ. 22. n. 1. *(Geneſ. 22.)* Quod factum eſt ut inſigni merito, ac magna fide inſignitus Patriarcha magnas promiſſiones ex divina benignitate exciperet: ad quid ergo tot, & tanta præmittuntur? Cur ei non ſtatim datur filius, cujus ſacrificium ei mãdetur? Tam magnum præceptum de mactando unigenito ſibi dilectiſſimo, non tyroni militi erat imponendum, ſed valdè veterano, & in virtute apprimè per multa exculto. D. Ambroſ. lib. 1. de Abrahamo, c. 8. *Multis igitur probatum, quaſi fortiorem tentandum putavit majoribus, & quibuſdam imperiis durioribus.*

Prius exercenda virtus quàm graviora imponantur. D. Ambroſ.

187. *Exod. 12.* Iſraëlitis in Terram Promiſſionis profecturis ad Agnum comedendum mandat Dominus: *Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus*, Exod. 12. n. 11. Ordinat Chriſtus Dominus diſcipulos ſuos ad peragendam viam in prædicationem Gentium, eiſque præcipiendo cavet, *ne calceamẽta nec virgam aſportarent*, Matth. 10. n. 10. *(Matth. 10.)* Sed ſicut Apoſtoli mandatũ accipiunt, ut nudatis pedibus abſq; virga incedant; cur & ſimiliter idem Hebræis non imponitur? Iſraëlitæ erant in exordio viæ, in primordiis virtutis conceduntur eis & calceamenta, ne per itinera à ſpinis moleſtati vexarentur; & etiam baculi, ut ſe cuſtodirent, firmarent, ac tuerentur. At Apoſtoli erant in culmine perfectionis, & neutro eorum indigebant. Et quod ſumma celſitudo probitatis non patitur, nec permittit; tenera, & infantilis virtus non excludit, ſed admittit. D. Gaudentius tract. 5. in Exodum : *(Gaudent.)* *Opus eſt mihi, ait, baculo adhuc in Ægypto Paſcha celebranti, ut Hebræum meum ab interitu liberem percuſſo Ægyptio, Si quis verò eſt Apoſtolus, & per* Jesum *proſtrato Ægyptio magnus factus, ac potens, jam non propter ſe baculum portat, ſed propter eos, quibus dici neceſſe eſt. Quid vultis, in virga veniam ad vos: an in charitate?* 1. Cor. 4. *(Cor. 4.)* Vide tom. 1. lib. 1. c. 2. n. 14. & lib. 2. c. 4. n. 51. & tom. 2. c. 23. n. 19. 20. & 21.

Multùm distant in perfectione incipientes, ab illis qui ſunt in culmine.

Ioan. 5. n. 15. Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis, quia Jesus eſſet, qui fecit eum ſanum.

VERSIONES.

Syriacus. Et profectus eſt homo ille, dixitque Judæis, Jeſchua eum eſſe, qui ſanaverat eum.

Græcus. Et abiit vir ille.

Vatablus. Renuntiavit Judæis, Jesum eſſe, à quo ſanatus fuiſſet.

EXPOSITIO XII.

Postquam homo audivit ſuperiora Chriſti verba, & cùm agnoviſſet ſuum benefactorem ex voce, vultu, veſtibus, ac geſtu corporis, *Abiit & nuntiavit Judæis*, nempe primoribus Judæorum, ut notat Cajetanus, *(Cajetan.)* cum his enim antea diſputaverat. Jeruſalem enim, ut ait ipſe Cardinalis, plena erat Judæis, & niſi aliqui certi, & determinati fuiſſent, non diceret Evangeliſta: *Abiit homo, & nuntiavit Judæis*. Et in ſua loquela jam multis virtutibus inſignitus declaratur homo, nempe diligens Prædicatione gratus beneficio, prudens in verbis, charitate fervidus, magnus Doctor in rerum cognitione. 188.

Diligens prædicatione. Ubi agnovit Chriſtum, ſtatim *abiit & nuntiavit*. Quod ponderat D. Auguſtinus tract. 17. in Joan. *Poſtquam Jeſum vidit, & cognovit Jeſum auctorem ſuæ ſanitatis, non fuit piger in evangeliſando, abiit & nuntiavit.* Gratus beneficio annuntiat, quod Jeſus eſſet, qui fecerat eum ſanum. Quod homo non fecit ex malevolentia ut accuſaret, ut perperam aliqui dixerunt; ſed ex animo gratitudinis, ne auctorem tanti beneficii abſconderer, ut rectè notant D. Auguſtinus citatus, D. Chryſoſtomus homil. 37. D. Cyrillus lib. 2. cap. 131. ita ait Euthymius: *Abiit, & nuntiavit, non tanquam iniquus ut proderet; ſed tanquam gratus, ut benefactorem divulgaret: nam quia crimen incurrere ſe putabat, ſi tacuiſſet, beneficium prædicavit.* Et hoc optimè colligũt SS. Patres citati ex eo quod dixit: *Qui fecit me ſanum*; non autem qui juſſit lectũ portare, quod Judæi accuſantes quærebant. 189.

Diligens prædicator. Auguſt. Gratus beneficio. Auguſt. Chryſoſt. Cyrill. Euthy. Beneficium publicandũ.

Prudens in verbis. Quod patet ex proximè dictis. Nam ſolùm publicavit beneficium: *Qui me ſanum fecit*: quod valde efficax erat ad eorum gratiam reconciliandam: Id autẽ, quo aliqualiter iram, ac invidiam inimicorum conflare poterat, ſilentio præterivit. Fervidus charitate. Nam ſuum medicum non occultat, ſed omnibus manifeſtat, ut alii ſimiliter poſſint ab eo impetrare ſanitatẽ. D. Cyrillus citatus. *Nuntiat Iudæis*, ait, *manifeſtáque medicum, ut eum non ignorarent, ſi quis etiam illorum curari deſideraret.* Magnus Doctor in rerum cognitione. *Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum. Non dixit*, ait Hugo, *quis, & qualis Ieſus magis deſcribẽdo, quia ex ſolâ nominatione propter excellentiam multorum operum, ac doctrinæ omnibus erat notus.* Nõ enim eſt aliud nomen, in quo habemus ſalutem, & nos oporteat ſalvos fieri, niſi in ſolo ſacratiſſimo Jeſu nomine, à quo omnis ſanitas dimanat; ut ex D. Gaudentio dixi ſuprà quæſt. 22. n. 151. 190.

Prudens in verbis. Fervidus charitate. Charitas bonum non ſibi retinet ſed aliis annuntiat. Cyrill. Hugo. Nomen Iesu ſalutiferum.

QUÆSTIO XXVIII.

Unde iſte homo hîc modò cognovit nomen IESU, quod antea ignorabat?

191. *Ratio difficultatis.* ISte olim Paralyticus, cum eſſet jam ſanus, lectumque aſportaret, ſui medici nomen omnino ignorabat, ut patet ex verſ.13.nam quærentibus Judæis nomen ejus, ait Evangeliſta: *Is autem, qui ſanus effectus fuerat, neſciebat, quis eſſet.* Unde ergo nomen Jesu hic habuit agnitum?

192. Reſpondeo primò, quòd invento Jesu in templo ipſum cognovit ex vultu, ac geſtu, & nomen ſui benefactoris interrogavit. Sed ſtatim inſtabis: Cur modò hîc nomen interrogat, non verò in piſcina, quando ſanatus eſt? Dum Dominus ei ſalutem dedit, præcipiendo ei mandavit: *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Ille verò omnimoda obedientia obtemperans, ſine dilatione ſibi mandata exequitur. Perfecta enim obedientia nullam nec parvam patitur morulam. Et ideo, ne tranſeunter quidem hanc interponat, nomen Jesu tunc non interrogat. Quod optimè præſtat in templo, ut ſuum benefactorem recognoſcat, eumque miris laudibus extollat, omnibuſque annuntiet. Nam obedientia nullam admittit morulam. Gratitudo verò cum benefactoris cognitione multa præconia, multaſque laudes requirit.

Obedientia perfecta nullam admittit morulam.

193. *Nomen Jesu ſolùm capit mens pura.* Secundò, probabile eſt, quod perfectam, & omnimodam animi ſanitatem hic homo non habuit, quando curatus eſt, ſed quando in templo ei Chriſtus dixit: *Ecce ſanus factus es, jam noli amplius peccare:* ut notavi in expoſitione 11. Non ergo cognovit nomen Jesu, dum à corpore morbus excluditur, ſed dum animo perfectè ſanatur. Diviniſſimum enim nomen hoc non capit, ac tenet animus peccatorum fæce coinquinatus, ſed ſolùm mens pura, ſana, & recta.

194. Tertiò, poſtquam hic homo corpore ſanatus fuit à Chriſto, adhuc ejus nomen ignorabat, ut patet ex citato verſ.13. *Qui ſanus factus fuerat, neſciebat, quis eſſet.* At cum in templo à Domino invenitur, ab ipſóque audit: *Ecce ſanus factus es, jam noli amplius peccare:* ubi perfectam animi ſalutem ei conceſſit, ut jam dixi; tunc ejus ſacratiſſimum nomen aſſequitur, ipſumque prædicat: *Quia Jeſus eſſet, qui fecit eum ſanum.* Magis enim cognovit, ac penetravit, ipſum eſſe Jeſum, ac Salvatorem ob remiſſionem peccatorum ei miſericorditer conceſſam: *Ecce ſanus factus es, &c.* quàm ob ſalutem corporis tam promptè, ac liberaliter datam, *Surge, & ambula:* Et ideo non hac ſtante, ſed illa interveniente, ipſum eſſe Jeſum, ac Salvatorem, pleno ore profitetur.

Chriſti poteſtas, ac efficacia magis reſplendet in ſananda anima quàm in corpore.

195. Matth. 9. Tranſeunte Domino duo cæci clamant: *Miſerere noſtri fili David.* Matth. 9. num. 27. A quibus Dominus requirit fidem dicens: *Creditis, quia hoc poſſum facere?* Illi verum fidei aſſenſum, Dei gratia auxiliante, præſtantes, à Domino viſum recipiunt. Nam, ut ait Hugo, ſicut illuminati erant interius, ſic & exterius illuminantur,

Hugo.

Poſtea verò illi egreſſi *diffamaverunt eum per totam regionem.* Nempe ut ait Ablertus Magnus, *divulgaverunt per totam regionem nomen Ieſu, à quo ſanati erant.* Sed cur primò filium David dicunt; poſtea verò Jeſu nomen pronuntiant, & per totam regionem manifeſtant? Quando enim de ſalute corporis, ac exterioribus oculis agebant, filium David habent in ore; At verò poſtquam ab eo, non ſolùm corpore, ſed etiam mente ſunt illuminati, tunc aperto ſermone Jeſum, ſeu Salvatorem appellant, & nominant, ejuſque eximiam virtutem recognoſcentes, ac profitentes, non tantùm ſanitate corporis, ſed potiùs animæ, quam divina gratia afflante receperant. Vide tom. 1. cap. 6. quæſt. 5. num. 16.

Alb. Magn. *Magnum Jesu ſignum remittere peccata.*

CAP. II.

Chriſti verba poſt ſanatum Paralyticum.

Ioan. 5. *n.* 16. Propterea perſequebantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in Sabbato.

Num 17. Jesus autem reſpondit eis: Pater meus uſque modò operatur, & ego operor.

VERSIONES

Syriac. & Codices Græci num. 16. Ac propterea perſequebantur Judæi Jesum, & ſtudebant eum interficere, quod iſta feciſſet Sabbato.

Num. 17. Pater meus uſque adhuc operatur.

Vatablus. Ad hoc uſque temporis operatur.

Radix Hebr. Sicut Pater meus.

Græcus. Eadem cum illo operor.

EXPOSITIO I.

FActo ſuperiori miraculo ſanati hominis, ſubdit Evangeliſta: *Propterea,* id eſt propter hanc cauſam, ſeu ſimulato prætextu religionis Sabbati. Vera tamen cauſa erat eorum maligna invidia, ut notavit Euthymius: *Quantum ad id, quod apparebat, propter hoc, quantum verò ad id quod occultum erat, propter invidiam.* Tamen ut licentiùs ſuum venenum diffunderent, ſpeciem religionis fingebant. *Perſequebantur Judæi Jeſum.* Judæi ſcilicet principes, ac magnates Judæorum, ut ſuprà dixi; & perſequebãtur dictis, factis, calumniis, ac detractionibus, & omni ſtudio. Codices Græci addunt: *Et quærebant eum interficere;* ut ita eorum malignitas 1. Verſ. 16.

Euthym.

Cyrill.

gnitas detegatur. Et rectè advertit D. Cyr. lib. 2. c. 32. quod Evangeliſta hoc ſcribit, ut proponat inſipidam Judæorum calumniam, quia ex tantis curationis beneficiis, quibus ſe maximè obligatos debebant exhibere, Domino detrahebant. Deinde quia Sabbati obſervantiam non intelligebant, ſiquidem non per opera pia, ſed per ſervilia, & mundana violabatur.

2. Verſ. 17.

Reſpondit Jeſus falſam eorum calumniam refutando. *Pater meus uſque modò operatur.* Nam Judæi Chriſtum Dominum arguebant tanquam hominē irreligioſum, qui contra Dei operationem, ac diſpoſitionem operabatur in Sabbato, in quo Deus requievit, ut habes Geneſ. 2. Tunc Chriſtus Dominus ſui Patris exemplo eorum calumniam retundit, ac rejicit; nam *Pater meus*, verus Deus, *uſque modò*, omnibus diebus, omnibúſque Sabbatis, ſine ulla interruptione; nam illa phraſis *uſque modò*, dicit temporis continuationem, ut obſervant D. Auguſtinus lib. 4. de Geneſi ad litt. cap. 12. Beda. Et ait *operatur*, cunctas res conſervando, gubernando, unam rem producendo ex alia, animas rationales creando in conſervationem ſpeciei humanæ, adque omnes actiones concurrendo. Si verò dicitur Geneſ. 2. num. 2. quod Deus *requievit die ſeptimo ab omni opere, quod patrarat*, non ita intelligendum quaſi quod poſteà nihil egerit, ſed quod ceſſaverit à novis rerum generibus producendis Ita ait D Auguſtinus citato loco: *Quapropter ſic accipimus, Deum requieviſſe ab omnibus operibus ſuis, quæ fecit, ut novam naturam ulterius nullam conderet; non utique, ut quod condiderat contemneret, & gubernare ceſſaret.* Ita præſentem locum præter Auguſtinum explanant Origenes homil. 23. in Numer. S. Eucherius ad citatum locum Geneſ. & hic in præſenti D Chryſoſtomus, D. Cyrillus, Euthymius, Theophylactus, Beda, Rupertus, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, & alii.

Gen. 2. Vera explicatio. Auguſt. Beda. Gen. 2. Auguſt. Origen. Eucher. Chryſoſt. Cyrill. Euthym. Theoph. Beda. Rupert. Alb. Magn. D Thom. Bonavent.

3. *Et ego operor*, ut colligitur ex phraſi Hebraica, & radice Græca. Ego ſimiliter, ſeu pariter cum illo, ſcilicet Patre meo, uſque ad hoc tempus operor. Ex dictis quatuor ſunt obſervanda. Primò, ut notant Beda, Rupertus, D. Thomas. Judæi exemplo Dei intendebant Chriſtum accuſare, quòd Sabbatum non obſervabat. Ipſe Dei operibus oſtendit, Sabbatum non violari. Secundò, ut notant Chryſoſtomus, Euthymius. Chriſtus ſe declarat verum Deum, dum Patrem ſuum dicit Deum, ut ita eos ad ſublimia erigat. Tertiò, comprobat, ſua facta non eſſe ſubjecta Sabbato; ſicut nec opera patris ſui. Ipſe enim cum Patre eſt unus verus Deus, Deus Sabbato non eſt ſubjectus, ſed Dominus illius. Quartò colligit D. Cyrillus, hæc habita fuiſſe Sabbato, ex illis verbis; *Vſque modò operatur*: id eſt uſque ad hunc diem Sabbati operatur. Ex quo deducitur, miraculum Paralytici, & hæc omnia verba in uno Sabbato contigiſſe.

Beda. Rupert. D. Thom. Chryſoſt. Euthym. Cyrill.

QUÆSTIO I.

Quare æternus Pater, & Chriſtus Dominus dicantur, uſque modò operari.

4. Cur non fit mentio de Spiritu ſancto.

CErtum axioma Theologorum eſt, opera ad extra eſſe toti Trinitati, ſcilicet Patri, Filio, & Spiritui ſancto. Tamen Chriſtus Dominus ſolùm de ſe, ac Æterno ſuo Parente hic mentionem facit; tum quia Judæi rudes præparati non erant ad percipiendum Trinitatis myſterium; tum quia ad præſentem calumniam reprimendam ſat erat, Æternum Parentem in exemplum adducere. Et ideò Judæorum imbecillitati ſe accommodans, tantùm locutus eſt de Patre. Cur autem ipſe, & Pater dicantur, *uſque modo operari?* Rationem literalem jam in noſtra expoſitione dedi. Senſum moralem inquiro.

5. Origen.

Reſpondet primò, Origenes homil. 1. in Ezechiel. *Pater meus*, inquit Dominus JESUS CHRISTUS, *uſque modò operatur, & ego operor: & tibi diſplicet operari, qui ad opus natus es? Non vis opus tuum fieri, juſtitiam, ſapientiam, caſtitatem: Non vis opus tuum eſſe fortitudinem, aliáſque virtutes.* Parentis Æterni exemplo maximè excitatur homo, ut toto ſtudio in ſuum juſtitiæ, virtutúmque omnium opus incumbat: Nam ſi Deus, qui eſt ab omni opere alienus pro nobis quotidie operari non ceſſat, quantò magis natus ad opus homo ſuam manum admovere debet ut pro Deo, proque anima ſua à præclaris virtutum monumentis non deſiſtat.

Homo exemplo Dei à ſuo opere ceſſare non debet.

6. *Amor operari, & non quieſcere facit.*

Secundò, Æternus Pater, ac Chriſtus Dominus uſque modò operātur, hactenúſque ab operibus ſuis minime quieſcunt, vi ſui ineffabilis erga hominem amoris. Eſt enim infatigabilis amor, ab operandóque, ac benefaciendo nunquam deſiſtens. Apprimè in hanc rem ejus naturam depingit D. Dionyſius de cœleſti Hierarch. *Amor eſt quiddam mobile, inceſſabile, acutum, fervens, & ſuperfervens.* Amor laboris, aut etiam in laborando moleſtiæ, aut in benefaciendo faſtidij neſcius ſemper fervet; & ſuperfervet, & ab opere nunquam deſiſtit. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 6. q. 2. num. 9.

Dionyſ.

7. Tertiò, Chriſtus Dominus cum ſuo Æterno Parente uſque modò operatur, ut opus ſuum perficiat, Ioan. 4. n. 30. Homines enim, quos ipſe condidit, non deſerit, neque deſertos relinquit, ſed eos ut in perfectum deducat, miris beneficiis accumulat, exornatque donis. *Operi manuum tuarum porriges dexteram*, Iob. 14. n. 15. Pro dictione, *porriges*, in radice Hebraica habetur verbum ſignificans amare, ſeu concupiſcere, quaſi denotetur, quod Deus amet dexteram ſuam, ſeu ſuam operi manuum ſuarum protectionem. Quilibet enim ad opus manuum ſuarum magno rapitur, afficitúrque amore.

Joan. 4. Iob. 14. *Quilibet ad opus ſuum magno afficitur amore.*

8. Pſalm. 118. *Homo ſuum opus perficere, augereque tenetur.*

Ait Regius Vates Pſalm. 118. n. 4. *Manus tuæ fecerunt me; & plaſmaverunt me. Da mihi intellectum, & diſcam mandata tua.* David ad divina mandata cuſtodienda intellectū à Deo expoſtulat. Sed quid ad hoc adducit in medium? Quid, allegat? *Manus tuæ fecerunt me*, tanquam quod cùm opus Dei ſit, inde maxime in ſui perfectio-

nem,&augmentum divina manus moveri debet.
Ambroſ. Pulchrè in hanc rem multa dicit D.Ambroſ. in præfatum Pſalm. Et ſic ait: *Grandis enim prærogativa eſt in rebus humanis, ut aliquis operibus, & beneficiis faveat ſuis: nec meritum ſpectet alienum, ſed in ſuæ gratiæ manus intendat, ne videantur abrogare, quod ipſe donavit:* Et poſt pauca ſubdit: *Clamat ad Deum Propheta; Opus tuum, Domine, ne deſeras, non derelinquas. Te auctorem convenio, te teneo conditorem, præſidia aliena non quæro, in adjumentum accingere; qui accinctus es, ut me creares.*

Ioan. 5.*n.*18. Propterea ergo magis quærebant Judæi eum interficere: quia non ſolùm ſolvebat Sabbatum, ſed & Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Reſpondit itaque Jesus, & dixit eis

Num. 19. Amen, amen dico vobis: Non poteſt Filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit.

VERSIONES.

*Syriacus,n.*18. Et propterea magis ſtudebant Judæi, &c. ac ſe ipſum coæqualem feciſſet Deo.

Radix Græca. Et Patrem ſuum proprium dicebat Deum.

Arabicus. Quoniam dicebat, quia Deus Pater meus eſt.

Syriacus,n. 19. Non poteſt Filius quid agere ex voluntate ſui ipſius niſi quod viderit Patrem agentem: ea enim quæ Pater fecit, hæc itidem & Filius facit.

Græcus. Videat Patrem facientem.

Syrus. Videns Patrem facientem.

Marius Vict. lib.contra Arium. Non poteſt filius à ſemetipſo facere aliquid, ſi non viderit Patrem facientem: quæ enim ille facit, eadem & Filius facit.

EXPOSITIO.

Propterea *ergo.* Conſequentia eſt ex ſupra dictis ſuperiori verſu, ubi Chriſtus ſe dixit filium Dei. 9. Verſ. 8.
Ex quo crudeli odio, ac invidia judæi cruciabantur, quia Chriſtus, ait Beda, Beda.
verum ſe Dei filium credi vellet. Quid inde reſultavit? *quærebant eum Iudæi interficere.* Semper in majus malũ tendit iniquitas. Antea verſu 16. perſequebantur Iudæi Ieſum. Jam verò malum majus cogitant: volebant interficere. Et eſt juxta radicem Græcam citato verſu 16. Studebant interficere: hìc tamen majori conatu, majorique ſtudio volebant occidere. Unde ait *Semper in majus malum præcipitatur iniquitas.*
D.Cyrillus lib.2.cap.134. *Ad majorem excitatur crudelitatem animus Iudæorum.* Sequitur textus: Cyrill.
Quia non ſolùm ſolvebat Sabbatum, in eorũ opinione, *ſed Patrem ſuum dicebat Deum.* Græcus *Patrem ſuum proprium,* ſibi peculiarem, & propriũ nõ adoptione, ut in aliis hominibus, ſed generatione, ac natura. Unde. Ioa.19.n.17. Chriſtũ Græc.
accuſabant, *quia filium Dei ſe facit.* Pergit Evãgeliſta narrans calumniã Judæorum: *æqualem ſe* Joan. 19.
faciens Deo. Optimè ait D.Auguſtinus: *Non ipſe ſe faciebat æqualem Deo, ſed Deus eum genuerat* Auguſt.
æqualem: non rapina ipſi erat, ad Philipp. 2. n. 6 *eſſe æqualem Deo,* ſed natura, ac eſſentia: *æqualem* Ad Phil. 2.
ſe faciens Deo, non verbis, ſed operibus: ſic ait Chryſoſtomus hom. 38. *non verbo tenus, ſed frequentibus operibus ſe Deo æqualem oſtenderat.* Chryſoſt.
Subdit Evangeliſta: *Reſpondit eis Ieſus.* Aliqui Recentiores ſcribunt, quod Iudæi aliquot verba dixerunt. Verùm ſi ab eis dicta eſſent, Evngeliſta narraſſet. Reſpondit ergo Ieſus ad eorũ ſtudium, voluntatem, ac cogitationem.

Amen, amen dico vobis. Hac aſſeveratione utitur geminata dictione illa, de qua multa dixi 10. Verſ. 19.
tom.2.c. 3. Et reſpondet Chriſtus Dominus, ut Cyril.
notat D.Cyrillus.lib. 2.cap.135. in fine veluti demonſtrando id, quod ſupra dixerat: *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor.* Id eſt, quidquid Pater meus operatur, & ego operor, ita ut ſi per impoſſibile ego vellẽ aliud facere, quã Hilar.
Pater facit, nequaquam poſſem, ut notavit D. Hilarius lib.7.de Trinit. cùm ſim unum omnino principium operandi ad extra cum Patre, ita inſeparabiliter, & indifferenter operor cum Patre meo ut ait D. Leo ſerm. de Transfigur. cap.6. D.Leo.

Non poteſt filius. Hoc non arguit in filio aliquam imbecillitatem, ſed ſummam perfectionem, ſuãque in natura cum Patre identitatem, 11.
æqualemque potentiã, ut notarunt hoc loco D. Chryſoſtomus, D.Cyrillus, Beda, Rupertus, & D. Auguſtinus lib. contra ſermonem Arianorum, cap.14. *Filius:* Loquitur hìc Chriſtus Dominus de ſe per tertiam perſonam modeſtiæ causâ, ut frequenter ſolet, *à ſe facere quidquam,* Græcè à ſeipſo, à ſemetipſo operari circa creaturas, *niſi,* hæc particula idem valet, ac *ſed tantum.* Id ſignificat Matth.12.n.4. ad Gal.2.n.6. *Quod viderit Patrem facientem.* Cum enim Filius habeat cum Patre eandem numero naturam, quæ eſt operationum principium, Filius non poteſt facere quidquam niſi id quod Pater, ipſo vidente, ſeu intelligente, ac ſimul operante, facit. De hoc plura quæſtione ſequenti. Chryſoſt. Cyril. Beda. Rupert. Auguſt. Græc. Matth. 12. Ad Gal. 2.

Quæcũque enim ille fecerit, ſcilicet Pater circa 12.

creaturas, *hæc & Filius ſimiliter facit*; ſcilicet eodem prorſus modo, eadem virtute, ac potentia. Et adverte, dici, quod Filius facit ſimili modo, hoc eſt eodem modo, eodem dominio, ac Pater; non tamen dici, quod facit ſimilia Patri, ſed ſimul facit eadem omnino, quæ Pater operatur. Quod optimè notarunt D. Athanaſius ſermon. 4. contra Arianos, Divus Gregorius Nazianzenus Orat. 2. de Filio. Ex quo ait D. Auguſtinus tractat. 18. *Non cum ille*, ſcilicet Pater, *fecerit, alia Filius ſimiliter facit; ſed quæcumque ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit: ſi hæc facit Filius, quæ fecerit Pater, per Filium facit Pater.* Quod optimè comprobatur doctrina D. Cyril. ſupra citato loco: *Similiter operantur, quæ omnino ejuſdem naturæ ſunt: quæ autem diverſas eſſendi habent rationes, in iis idem operationis modus eſſe non poteſt. Sicut igitur Deus verus de Deo vero, eadem Patri ſimiliter, facere poteſt.*

Athanaſ. Nazianz. Auguſt. Cyril. *Unitas operationis monſtrat eſſentiæ unitatem.*

QUÆSTIO II.

Explicatur alia Chriſti locutio: Filius non poteſt à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem.

13. SAtis difficilis eſt hic locus, ex quo phantaſticas imaginationes falsò fabricant Ariani, ut Filij minoritatem arguerent. Unde ad eorum argumenta declinanda præſentem locum de Filio ſecundùm humanitatem aſſumptam explicavit Tertullianus lib. adversùs Praxeam, cap. 4. Cæſarius Dialog. 3. Sever. Antioch. Epiſt. ad Sergium. At hæc interpretatio non ſtat cum ſequentibus verbis: *Quæcumque enim ille fecerit*, ſcilicet Pater, *hæc & Filius ſimiliter facit*: ut rectè notat Divus Thomas, nunquam enim ſecundùm naturam aſſumptam Filius creavit mundum, ſicut Pater creavit. Nec valet explanatio Tertulliani, ac aliorum, qui hæc intelligunt de voluntate Chriſti humana, quia non poteſt Chriſtus, ut ſervus, ut ait Tertullianus, velle quod non fuerit conſentaneum voluntati divinæ. Hoc tamen ſubterfugium non valet: non enim hîc denotatur conformitas operationis Chriſti cum voluntate Dei Patris; ſed ſignificatur unitas operationis, quia non dicitur, quod viderit Patrem volentem, ſed quod viderit facientem, ut notavit Tolet. annot. 15. Ergo de operatione eſt ſermo.

Tertullian. Cæſar. Severus. D. Thom. Tertull. Tolet.

14. De Filio ſecundùm naturam divinam intelligitur præſens textus, ut docent D. Baſil. in Apologia de ſua diſceſſione, quæ eſt Epiſtola 141. D. Hilarius lib. 7. & 8. de Trinit. D. Athanaſius ſerm. 4. contra Arianos, D. Epiphanius hæreſi 66. D. Gregor. Nazianz. orat. 4. Theolog. D. Auguſt. tractat. 18. & 20. in Joan. D. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 135. D. Ambroſius lib. 4. de fide, c. 3. S. Leo ſerm. de Transfigur. & hoc loco Beda, Rupertus, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, & alii communiter.

Baſil. Hilar. Athanaſ. Epiph. Nazianz. D. Auguſt. Cyril. Ambr. D. Leo. Beda. Rupert. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent.

15. Ait ergo Chriſtus: *Filius à ſe non poteſt facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem*: Operari ſequitur eſſe. Sicut ergo, ait D. Thomas, Filius non habet eſſe à ſe ſed à Patre per æternã generationem communicatum; ita Filius non operatur ſolum à ſe ſimul cum Patre, & à Patre, ita ut una, & eadem actio ſit ſimultaneè à Patre, & filio cum omnimoda æqualitate.

D. Thom.

Et Chriſtus Dominus hîc appoſuit illam particulam *viderit*: quæ, quamvis apud homines videatur denotare aliqualiter illum modum, quo diſcipuli magiſtri facta, ac exemplaria imitãtur; non ita accipienda eſt de Filio Dei, ſed ſeclufis omnibus imperfectionibus: nam ut rectè notarunt D. Hilarius, & Cyrillus citati, ac D. Chryſoſtomus hom. 47. CHRISTUS DOMINUS habebat ſermonẽ apud Judæos rudes, qui arcana Trinitatis minimè penetrabant, & apud homines ſuperbos, ac captioſos; ne eos magis irritaret, modo humano, ac modeſtè loquebatur, declarans operationem ſuam in nullo diſcrepare ab operatione ſui Patris, ſed unam eandem eſſe; ut ita refutaret calumniam ſibi objectam de Sabbati violatione. 16.

Expenditur particula, viderit. Hilar. Cyrill. Chryſoſt.

Alia ratione appoſita eſt hæc particula, *viderit*, ut alta myſteria nobis Chriſtus ſignificaret. Primò oſtendit nobis unitatem eſſentiæ in eo, quod ait: Filius nõ poteſt facere, niſi quod Pater facit, nam ex identitate operationis colligitur identitas eſſentiæ, ut dixi ex D. Cyrillo in fine expoſitionis: Secundò ait: Viderit facientem: ne aliquis ſibi perſuaderet, Filium eſſe inſtrumentum Patris; nam Filius operatur cum Patre videns, ſciens, ac proinde volens cum operatur, ſicut & ipſe Pater, ita ut omnium creaturarum æquale principium ſuo Patri. 17.

Explanatur unitas eſſentiæ. *Filius cum Patre creaturarum eſt æquale principium.*

Tertiò D. Thom. *viſio*, ait, *deſignat derivatione cognitionis ab alio, rectè ergo per viſionem generatio Filii à patre deſignatur, ut ita nihil aliud ſit. Filium videre Patrem facientem, quam intelligibili proceſſione à Patre operante procedere.* Filius procedit à Patre, ut illius imago, ac ut verbum mentis utque terminus cognitionis Patris; nam Patre videns & intelligens ſe, ac omnia, producit Verbum, ſuámque ei communicat naturam, potentiam, cognitionẽ, & actionem: Ergo nihil videt Filius, quod non videat Pater, ergo nihil facit Filius, quod non videat Patrem facientem; ipſe enim Filius eſt verbum ac idea omnium rerũ, ut docet Suarius in metaph. diſp. 31. ſect. 2. & lib. 3. de Attributis poſitivis cap. 5. n. 6. in quo, ut termino Pater exprimit omnem ſuam cognitionem tam ſpeculativã, quàm practicam, ita ut rectè dicatur de Filio: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* 18.

D. Thom. *Filius quod videt, & facit, videt in Patre.* Suarius. Joan. 1.

Ex his ergo rectè comprobat Chriſtus Dominus ſuam propoſitionem aſſumptã, quod ea, quæ ipſe operatur, & Pater ſuus operatur, eadem omnino cognitione, voluntate, potentia & actione. Et ita valdè efficaciter retundit objectam de Sabbato calumniam, quia tunc curando hominem, nõ egerat contra diſpoſitionem Patris ſui, imò cum ipſo Patre operabatur. Et ideo ſi ipſum accuſabant, Deum quoque Patrem accuſabant; cum ille eadem eſſet operatus cum Filio. 19.

Concluſio quæſtionis.

QUÆSTIO XIX.

Eadem Chriſti verba in ſenſu morali explanantur.

SUperiori quæſtione ſenſum literalem præſentium verborum appoſui; nunc ad moralem 20.

lem converto ſermonem.Et primò huc revoco
Tertull. illud, quod eleganter dixit Tertullianus, ſive Novatianus lib. de Trinit. cap. 17. explicans
Ad Philip. Apoſtoli verba: *Qui, cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt*, ad Philipp.2.v.6. *Quamvis enim Chriſtus Jeſus ſe ex Deo Patre Deum eſſe meminiſſet, nunquam ſe Deo Patri, aut comparavit, aut contulit; memor ſe eſſe ex ſuo Patre, & hoc ipſum, quod eſt habere ſe, quia Pater dediſſet.*
Chriſtus dignitatis paternæ ſemper memor. Vide ſupereminemtem Chriſti charitatem, reverentiam, ac gratitudinem, qui, cum Deus eſſet æqualis Æterno ſuo Parenti, per quem omnia facta ſunt; nunquam ſibi attribuit omnia, nunquamque cum ſuo æterno Parente ſe comparavit, ſed ait: *Non poteſt Filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem.* Tacet Chriſtus ſuæ divinitatis celſitudinem, ſolùmque ea manifeſtè divulgat, quæ paternæ erant dignitatis, atque originis, per quam ſibi erat eſſentia, & operatio communicata, ut in Dei Patris gloriam ordinet, ac referat omnia.

21. Epiphan. Secundò D.Epiphan.hæreſi 69.ſic ait: *Nihil facit, Filius niſi viderit Patrem facientem, ut oſtēdat, opus filii eſſe opus patris, & Patrem complacentiā habere in ipſius totius operationis diſpenſationem.* Filii opus eſt opus Patris. Sed quid tunc
Complacet patri ſi videt alium ſui imitatorem. ſequitur? Patrem complacentiam habere in operis diſpenſatione. Hæc à divino parente, tanquam omnium exemplari, quantum licet, ad humanos parentes deducamus; qui maximè delectantur, dum filios ſuos vident paterna virtute condecoratos, atque in probitate ſuorum parentum imaginem referre: alioqui ab eis tanquam alieni, aut degeneres denotantur.

22. Damian. Tertiò Petrus Damian.ſerm.17. ſic ait: *Veriſimile quippe eſt, ut quidquid virtutis in ſanctorum*
A piis parentibus probi naſcuntur filii. *filiis cernitur, totum ab ipſis parentibus traditum fuiſſe credatur. Non poteſt quidquam Filius facere niſi quod viderit Patrem facientem.* Aliqualem participatam ſimilitudinē præponit Damianus; inter Dei Filium ad æternum Parentem, ac humanos natos ad ſuos probos genitores. Nam illa immenſa divinæ naturæ bonitas à Deo Patre per æternam generationem Filio ſuo naturaliter cōmunicatur. Ex quo dicitur: *Non poteſt quidquam Filius à ſe facere, niſi quod viderit patrem facientem:* ut explicavi in expoſitione, ac ſuperiori quæſt. Ex his quantum fas eſt, ad humana deſcēdentes, ſæpè à piis parentibus creatis eorum ſanctitas derivatur in filios, *quaſi quadā juſtitiæ hæreditate*, ut de Baptiſta à ſuis parentibus, dixit D.
Paulin. Paulin. Epiſt.10. Frequenter cum ſanguine majorum mores in natos transfunduntur: ad quod multum conducit parentum meritum cum bono exemplo, atque optima filiorum educatione.

23. Deuter. 18. Deuter.18.n.1. *Non habebunt Sacerdotes, & Levitæ, & omnes qui de eadem tribu ſunt, partem & hæreditatem cum reliquo Iſraël.* Valde difficilē, & heroïcum actum mandat Deus Sacerdotibus, & Levitis, ut omnibus temporalibus bonis, ac cognatis renuntient. Levitarum genus copioſa hominum multitudo extiterat, viginti enim tria
Num. 26. millia computabantur; Numer.26.num.62. Sed quomodo tot homines tam rigido præcepto
Geneſ.12. aſtringebantur? Erat Abrahami proles, cui dictum fuerat: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui,* Gen. 12.n.1. Et
Virtus parentum in filios transfunditur. eis abſque dubio multum profuit meritum, ac
Ambr. origo à tam præclaro progenitore, ut in tātà rerum abdicatione perſiſterent. D. Ambroſius lib. de fuga ſæculi, cap. 2. *Congruè autem proviſum liquet, quia Levitæ fugitantes ſunt hujus mundi, ut placeant Deo: relinquunt parentes, filios, omnem cognationem, ut adhæreant uni Deo. Denique Abrahæ dictum erat: Exi de terra tua, & de cognatione tua: ſed fortè dices, Levita non erat; ſed habebat in lumbis ſuis Levi.* Cum Levitæ in lumbis Abrahæ eſſent, ibi cum origine generoſitatem illam animi hauſerant. Vide tom.1.c.4.n.7. & 9.& lib.3.cap.2.num.25.

Ioan. 5.n.20. Pater enim diligit Filium: & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit; & majora his demonſtrabit ei opera, ut nos miremini

Num.21. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat; ſic & Filius, quos vult, vivificat.

VERSIONES.

Syriacus. Pater ſi quidem diligit Filium, & quæcumque agit, oſtendit ei, & quæ ſunt majora iſtis opera demonſtrat.

EXPOSITIO.

DIXERAT Chriſtus ſuprà: *Filius à ſe non poteſt facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem:* nunc verò in præſenti explicat, quomodo videat Patrem facientem, quia Pater eum diligit, & omnia, quæ facit ei demonſtrat; *Pater enim diligit Filium*, particula *enim*, ad ſuperiora refertur, & reddit illorum rationem. *Pater enim diligit Filium.* Hoc non eſt ita intelligendum, quaſi quod Pater omnia demonſtret, ac communicet filio quia ipſum diligit; hoc enim non provenit ex dilectione libera, ſed naturaliter ex fæcunditate naturæ. Et actus intelligendi, quo producitur Verbum, præcedit actum voluntatis, quo Pater, & Filius ſe diligunt, præponitur ergo hîc dilectio; tanquam ſignum valdè notum inter homines, cum quibus Chriſtus hîc loquebatur. In creatis enim, ſi pater eximiè diligit filium ſuum, facit eum participem ſuorum conſiliorum, honoris, ac dignitatis omniaque ſua in eum transfundit. In divinis Pater generat Filium ſibi ſimillimum, eique omnia ſua communicat, ac incomprehenſibili amore complectitur. Ita reſpondent D.Thom. Lyranus, Hugo, Toletus, Franciſcus Lucas & alii. 24. Verſ.20. *Connexio textus.* D.Thom. Lyran. Hugo. Tolet. Franc.Luc.

Et omnia demonſtrat ei, non tanquā præceptor diſcipulo, ut ait Euthym. ſed tanquam Pater Filio, Deus verus Deo vero: Pater enim per generationē æternam communicat Filio ſuam naturam, omnemque ſuam cogitationem, ac ſcientiā, quæ in re ipſa idē eſt cum Deo; *quæ ipſe facit.* Ita Pater demonſtrat omnia filio, ut nō ſit ſola nuda demōſtratio, ſeu cognitio, ſed eſt quædā communicatio ſcientiæ, potentiæ, atq; operationis, ita ut Pater in omnibus habeat Filium ſecū operantē. 25. Euthym.

Demonſtrare Patrē, ait Beda, eſt per fidem facere, *Senſus litteralis.*

quæ

quæ facturus eſt. Addidit Chriſtus Dominus: *Et majora his demonſtrabit ei opera.* Quamvis in præſcientia omnia ſint cognita ab æterno à Filio Dei, tamen dicitur, quod Pater demonſtrabit, hoc eſt dabit, ſeu communicabit majora facere in effectu ac reali exiſtentia coram vobis, & in oculis veſtris de quo quæſtione ſequenti.

26. Quæ autem ſint hæc majora, ſtatim explicat, eſſe ſcilicet reſurrectionem mortuorum, ac judiciariam poteſtatem, quæ præclariora ſunt ſanatione hujus Paralytici: *Vt vos miremini*, tantã in me eſſe ſitam poteſtatem, ut ait D. Cyrill. Et non dixit, ut vos credatis, ut notat Rupertus, quia viſis miraculis Chriſti ſolùm in ſtuporem, ac admirationem adducti ſunt Judæi; non autem ad fidem, ut patet infrà cap. 11. n. 47.

Cyril. Rupert.

Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat.

27. Verſ. 21. Ecce divinus Magiſter ſpeciatim explicat, quæ ſint iſta majora opera, quæ Pater demonſtrabit ſeu communicabit Filio ſuo, ſcilicet mortuorum ſuſcitationem; majus eſt enim, mortuos ad vitã revocare, quàm languidos ſanare, ut notarunt D. Auguſtinus, D. Cyrillus, Albert. Magn. S. Thomas, Rupert. & alii. *Sic & Filius*. Tacitè indicat, ſe eſſe Deum æqualem Patri in poteſtate, ac voluntate ſuſcitandi ac vivificandi. Quos vult vivificat æquali poteſtate, ac Pater, ut notarunt D. Chryſoſtomus, Theophylactus. Quos vult, ut advertit Auguſtinus, non unos vult Pater, alios Filius, ſed eoſdem, quos vult Pater, vult & Filius cum in eis una, & eadem ſit voluntas.

Auguſt. Cyrill. Alb. Magn. D. Thom. Rupert. Chryſoſt. Theophil.

QUÆSTIO IV.

Multiplici expoſitione explanatur illa propoſitio, Pater majora demonſtrabit filio.

28. GRaves Patres, ac Auctores, ut D. Auguſtinus tractat. 21. in Joan. Elias Cretenſis in orat. 4. D. Gregorii Nazianzeni. Severus Antioch. Cæſarius citati ſuperiori quæſt. ob illam vocem: *demonſtrabit*: non auſi ſunt, de Chriſto ſecundùm divinitatem interpretari: ideo de ipſo ſecundùm humanitatem eam explicant. Sed nec ſic evitatur difficultas: nam Deus Pater in primo conceptionis puncto Chriſto Domino ut homini demonſtràvit cognitionem omnium, quæ futura erant, per ſcientiam beatam, ac per ſe infuſam.

Auguſt. Cretenſ. Severus. Cæſar.

29. Ideò aliter D. Auguſt. tractat. 21. explicat, ut dicat majora demonſtrãda ei, ſcilicet corpori illius myſtico. Et ſic ait D. Thomas hîc. Cõſuetus modus loquendi eſt Chriſti, ut aliquando attribuat ſibi fieri, quod fit membris ejus ſecundùm illud, Matth. 25. n. 40. *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Et tunc eſt ſenſus: Vos vidiſtis Filiũ magna facientem in curatione languidi, & miramini: ſed majora hîc demonſtrabit Pater in Diſcipulis meis, juxta illud Joan. 14. n. 12. *Et majora horũ faciet.* Et hac ſentẽtia maximè explicatur eximia charitas Chriſti in nos; ſiquidem nobis conceſſa, ſibi data reputat. Aliter poteſt explicari de Chriſto, ut homine, nempe de ejus corporalibus oculis, ut etiã placet Barradas. Hæc ſententia in eo habet difficultatem, quod Chriſtus Dominus eundem ſermonẽ continuat.

Auguſt. D. Thom. Matth. 25. *Chriſtus data nobis, ſibi facta reputat.* Joan. 14. Barrad.

Ergo ſicut immediatè ante dicta, de divinitate interpretantur; ſic & præſentia de divinitate exponeda ſunt, cum D. Cyrillo lib. 2. c. 138. Beda, Ruperto, Alberto magno, & etiam D. Thoma, D. Bonaventura, Cajetano & aliis.

Cyrill. Beda. Rupert. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent.

30. Pro majori hujus rei intelligentia notandum eſt cum Maldonato, Lorino ad citandum locum Pſalm. Ex radice Græca hoc loco *demonſtrare* idem valere, ac facere, dare, ſeu communicare, Pſ. 59. n. 5. *Oſtendiſti populo tuo dura*. Alii legunt, *videre feciſti.* 1. Reg. 14. n. 12. *Aſcendite ad nos, & oſtendemus vobis rem*, hoc eſt faciemus. Chriſtus Dominus ait, Joan. 10. n. 32. *Multa bona opera oſtendi vobis*, id eſt feci vobis. Et Paulus 2. ad Tim. 4. n. 14. *Alexander Ærarius multa mala mihi oſtendit*, id eſt fecit. Hoc loco ergo *demonſtrare*, idem eſt, ac dare, ſeu communicare.

Maldonat. Lorin. Pſal. 59. 1. Reg. 14. Joan. 10. 2. Tim. 4.

31. Dupliciter juxta litteram poteſt hic locus explicari de Chriſto Domino ſecundùm divinitatem. Primò cum Carthuſiano, Toleto annot. 16. Æternitas eſt tota ſimul, perfecta poſſeſſio, comprehendit, & ambit omne tempus; imo & illud excedit ante, & poſt. Unde quæ ſunt æterna, omne tempus continent, & variis differentiis temporum explicantur, prout ratio locutionis humanæ poſtulat: Et ita dicimus: Deus Pater ab æterno generavit Filiũ, & modò generat & generabit. Sic etiam dicimus: Deus cognovit cogitationes hominum, cognoſcit, & cognoſcet. Quãdo ergo dicimus, Deus Pater generat Filium, vel cognoſcit cogitationes: non negamus, quod ab æterno generabit & cognoſcet: ſed ſolùm in noſtro ſermone facimus mentionem de illa differentia temporis præſentis. Sic quando Chriſtus ait: Pater demonſtrabit Filio: non negatur, quod ab æterno omnia demonſtret, & commũicet; ſed ſolũ de illo temporis articulo agitur, qui faciebat ad intentũ præſentis ſermonis cum circunſtantibus. Sic Chriſtus Dominus ait de Spiritu ſancto: *Quæcumque audiet, loquetur, & de me accipiet*, Joan. 16. n. 13. & 14. & tamen Spiritus ſanctus ab æterno omnia habet audita, & accepta; more enim humano cum hominibus de rebus excellentioribus loquitur Scriptura, ut ponderat D. Athanaſius orat. contra Arianos.

Carthuſ. Tolet. *Prima litteralis expoſitio.* Joan. 16.

32. Secundò cum Ruperto, Cajetano, Titelman. & multis recentioribus explicabis. Quamvis enim Filius Dei omnia ab æterno habeat cognita, & inſpecta, tamen dicitur, quod Pater demõſtrabit ei, non in ſua præſentia, ſed in actuali exiſtentia rerum in conſpectu hominum, ſeu in oculis veſtris. Nam, ut optimè notat D. Thomas, conſuetum eſt in Scriptura, quod tunc aliquid dicitur fieri, dari, quando innoteſcit, ac declaratur. Sic dixit Dominus Abrahæ, Geneſ. 22. n. 12. *Nunc cognovi, quod times Deum*: id eſt nunc per iſtum factum feci notum, & cognoſcibile evidenter, quod Deum timeas, ut explicant Diodorus, Pererius & alii.

Rupert. Cajetan. Titel. *Secunda expoſitio litteralis.* Gen. 22. Diodor. Perer.

Ioan. 5. n. 22. Neque enim Pater judicat quemquam; ſed omne judicium dedit Filio.

Num. 23. Ut omnes honorificent Filium ſicut honorificant Patrem; qui non honori

honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui miſit illum.

VERSIONES.

Arabicus n. 22. Pater non judicat quemquam.

Syriacus n. 23. Ut unuſquiſque honoret Filium, prout honorat Patrem.

EXPOSITIO IV.

33. Verſ. 24. Ecce alterum opus majus ſanatione Paralytici, quod Pater dabit, ſeu communicabit facere filio ſuo in conſpectu veſtro, nempe judicium
Cyrill. generale omnium hominum, ut ponderat D. Cyrillus lib. 2. c. 140. Ad hoc refertur illa particula, *enim*, ad comprobandum ſuperius dicta, *demonſtrabit*. Et ſic dicitur: *Pater non judicat quemquam*; externa, ac viſibili forma judiciali; non enim judicabit ſumpta perſona viſibili judicis, ita ut à judicandis hominibus videatur, cum illiſque loquatur, oreque ſuo ſententiam proferat; *ſed omne judicium dedit Filio ſuo*, uni ſecum æqualiter Deo, ſed per Incarnationem, hominis facto. De his latiùs vide duas quæſtiones ſequentes.

34. Verſ. 33. *Ut omnes.* Illa particula, ut denotat cauſam, cur Deus Pater filio ſuo, Deo, & homini dederit poteſtatem vivificandi, ſuſcitandi, ac judicandi: *Omnes honorificent.* Omnes ſcilicet homines, etiã Judæi, ac inimici ejus, qui eum in hac vita con-
Auguſt. tempſerunt. D. Auguſtinus tractat. 21. ait: *A Judæis honorificatur Pater, contemnitur Filius, Filius videbatur ſervus, Pater honorificatur ut Deus: apparebit Filius æqualis Patri, ut omnes honorificent.* Hic enim dies judicij noviſſimus, tamquam
Matth. 26. valde honorificus, ac proprius dies gloriæ Chriſti celebratur in Scripturis. Matth. 26. n. 64. *Et ut omnes honorificent Filium.* Non ſolùm dixit, quod ipſe habet poteſtatem vivificandi, ſed addidit, & judicandi; quia quos non adducit benignitas compellit timor. Theophylactus: *Quia autem benefaciendo non placuit, eos nec attraxerat, ut ſe honorarent, ſicut dignum erat, dicit, quod Pater omne judicium dederit Filio, ut timor judicij illis perſuadeat, quo ipſum honore proſequantur. Conſuevimus nos homines præſertim craſſiore mente præditi, metu potiùs, quàm beneficiis, quod oportet addiſcere.*

Quos non adducit benignitas, compellit timor.

35. Auguſt. Cyrill. Euthy. Beda. Theophyl. Baſil. Sel. *Sicut honorificant Patrem.* Sicut æqualitatem denotat filii cum Patre, ut notant D. Chryſoſtomus, D. Auguſtinus, D. Cyrillus, Euthymius, Beda, Theophylactus. Unde perbellè contra Arianos dixit D. Baſilius Seleucus orat. 23. *Tenemus, Domine Jesu, verba tua poteſtatis tuæ pignora. Audivimus reclamantem. Ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem. Honoris æqualitas, poteſtatis æquilibritati reſpondet.* Sequitur textus: *Qui non honorificat Filium,* eodem ſcilicet cultu Latriæ quo Pater adoratur, *non honorificant Patrem,* cùm filius in natura æqualis ſit ſuo æterno Parenti, cum quo eſt unus Deus. Et qui negat Filium, negat Patrem; ſunt enim correlativa, & ablato uno tollitur aliud. *Qui miſit illum,* innuitur hîc cauſa, cur qui non honorat Filium, non honorat Patrem: nam Pater miſit Filium in mundum, ut noſtræ redemptionis opere Pater honorificaretur per Filium, ut inquiunt D. Auguſtinus ac Rupertus. Deinde hoc dicitur, quia Pater mittendo Filium non minuit ejus honorem, ſiquidem miſſus eſt, non ut ſervus, ſed ut Filius, ac procedens à Patre. Auguſt. Rupert.

Exhibetur honor ad æqualitatem poteſtatis.

QUÆSTIO V.

Utrum poteſtas judiciaria, de quâ hîc eſt ſermo, intelligatur à Patre Filio data ſecundùm naturam divinam, an humanam?

De poteſtate data Filio ab æterno hunc ſermonem interpretantur Tertull. lib. contra Praxeam, c. 16. D. Athanaſius ſerm. 4. contra Arianos, D. Hilarius lib. 7 de Trinit. D. Ambroſ. lib. 2. de fide, c. 4. & communiter citentur Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus. Et certum eſt in omni ſententia, quod Chriſtus Dominus, ut naturalis Filius Dei, ſicut cum Patre habet eandem naturam divinam: ſic & cum illo habet eandem ſupremam poteſtatem dominandi, ac judicandi univerſa: quæ poteſtas communis eſt omnibus perſonis divinis, opera enim ad extra communia ſunt toti Trinitati. 36. Tertullian. Athanaſ. Hilar. Ambr. Chryſoſt. Euthym. Theophil.

Deus habet ſupremam judicandi poteſtatem.

Præſens propoſitio intelligenda eſt de Chriſto Domino, ſecundùm naturam divinam, & humanam, ſeu de natura humana Chriſti ſubſiſtente in ſuppoſito Verbi. Nam ob unionem hypoſtaticam communicata eſt humanitati hæc poteſtas excellentiæ ad exercendum judicium. Imò datum eſt illi, ut eam mereretur, ut docet D. Thom. 3. p. q. 56. art. 3. Ibi Expoſitores. Quod autem de Chriſto, ut homine, intelligendus ſit hic ſermo, tenendum eſt cum D. Auguſtino tractat. 21. in Joan. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. ubi docet, oppoſitam ſententiam ſuſtineri non poſſe. Et probat; quia Chriſtus Dominus ait: *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio*; ergo cum opera Trinitatis ad extra, ſint indiviſa, non eſt ſermo de Filio ſecundùm naturam divinam. Nec ſatisfacit, qui dixerit, quod Pater judicat, ſed dedit judicium exercendum Filio. Hoc non ſatisfacit: nam illud exercitium judicii, ac prolatio ſententiæ, eſt quid externum: ergo ut ſic non dicitur de Filio ſecundùm naturam divinam, ſiquidem non erat negandum de Patre, cum opera ad extra ſint indiviſa. Deinde Chriſtus Dominus ait infrà verſ. 27. *Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis eſt.* Et ita cum Auguſtino conveniunt D. Cyprianus lib. 2. contra Judæos, Jeroſolymitanus catech. 15. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. cap. 140. Arnob. in Pſal. 75. Suarius tom. 2. ad 3. p. q. 59. art. 1. & 2. in comment. Toletus annot. 19. 37. D. Thom. Auguſt. Cypr. Cyr. Ieroſ. Arnob. Suarius. Tolet.

De Chriſto ut homine intelligenda eſt propoſitio.

38. Et ita in hac ſententia omnia optimè cohærent in textu: Nam ut Chriſtus Dominus refutaret calumniam Judæorum de curatione hominis

Series verborum in Chriſti ſermone.

minis in Sabbato, oſtendit opera ſua non eſſe contraria operibus Patris ſui, imò quod ipſe, ut filius ejus naturalis in una natura, ſimul cum ipſo operatur. *Pater meus uſque modò operatur, & ego operor.* Et iterum: *Quiquid viderit Patrem facientem, ſimiliter ipſe faciet.* Et ne ob humanitatem aſſumptam videretur cōtemptibilis, ſed ut omnes, qui honorificant Patrem, honorificent Filium, explicat ſuam Supremam poteſtatem judiciariam in generali, ac œcumenico judicio extremæ diei, de hoc enim hîc agit, ut in confeſſo eſt apud Doctores, ut ita omnes, ſaltem ob metum, ipſum venerentur, ut dixi in expoſitione ex Theophylacto.

QUÆSTIO VI.

Quare dicitur omne judicium datum Filio? Et quomodo intelligitur, quod Pater neminem judicat?

39. *Literalis ratio.*

Reſpondeo primò ſimul explicando hanc propoſitionem: *Pater non judicat quemquam.* Omnes tres divinæ Perſonæ, cumſint unus Deus in unitate unius naturæ divinæ, ſupremo dominio, ac judicio univerſa gubernant, & judicant: dicitur tamen omne judicium datum Filio in illo œcumenico, ac generali judicio, de quo hîc eſt ſermo, in quo Chriſtus Dominus ut homo, apparebit in forma viſibili. Et in hoc ſenſu dicitur quod Pater non judicat quemquā, ita ut aſſumpta viſibili forma, exteriori ritu, ac ſpecie judicis, cum hominibus loquatur, & verbis ſententiam proferat. Sic explicant Divus Auguſtinus (Auguſt.) lib. 1. de Trinit. c. 13. & lib. 50. homiliarum homil 21. dicens: *Omne judicium dedit Filio, quia judex in forma filii hominis apparebit, quæ forma non eſt Patris, ſed Filii.* Sequuntur Beda, Albertus Magnus, D. Thomas (Beda. Alb. Magn. D. Thom.) hujus rei reddens rationem: *Pater in judicio non apparebit, quia ſecundum iuſtitiam Deus propria natura judicandis omnibus apparere non poteſt, quia cùm viſio divina ſit beatitudo noſtra, ſi mali Deum in propria natura viderent, jam eſſent beati. Apparebit ergo ſolus Filius, quia ſolus habet naturam aſſumptam.* Idem habet D. Auguſtinus loco citando.

40. D. Auguſt. *Iudicandi ſuum judicē videant.*

Hujus rei alteram rationem inculcat D. Auguſtinus ſer. 64. de verbis Domini: *Hoc rectum erat*, ait, ut *judicandi judicem viderent.* Valdè enim æquum eſt, ut judicandi judicem intueantur, ut pro ſe loquantur, cauſam ſuam exponant.

41. Jobius.

Secundò, Jobius Monachus lib. 3. de Chriſto Incarnato apud Photinum in Bibliot. ſic ait: *Quare Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio? Qui creaturam per ſemet refugiens, & primus leges implens, exemplum nobis degendæ vitæ ſeipſum præſcribit. Optimus quippe legiſlator ille qui non nobis modò, quid agendum, ſed actione potius ipſe præit.* Filius à Patre conſtituitur omnium Judex, ut univerſis leges condat, ut ita cūcti ei obtemperent: Sed cur hoc non exequitur Pater, ſed Filio committitur? Solus Filius legibus obtemperavit, ſolus Filius leges ſtatuat. Ille enim, qui novit obedire, facillimè alios in ſui obedientiam advocat, & excitat.

Qui obtemperavit, ad leges condendum optimus.

42. Alb. Magn.

Tertiò, Albertus Magnus: *Filius ex obedientia Patris carnem aſſumpſit, & judicatus eſt in carne, & paſſus: Iuſtum fuit, ut à Patre poteſtate judiciaria honoraretur.* In eo honorificatur Filius, in quo ob Patris obedientiam, & amorem humiliatus eſt. Deinde expēde illud: *Iudicatus eſt.* Qui enim rigorem judicii, & ſententiam judicis ſubſtinuit paſſus, optimus ut Judex conſtituatur. Nullus enim aptior judex, quàm ille, qui rei formam induit. Ex hoc judicādos conſolatur D. Auguſt. ſerm. 64. de verbis Domini: *Forma hominis ventura eſt ad judicium; forma illa hic iudicabit, quæ judicata eſt, Sedebit judex, qui ſtetit ſub judice. Damnat reos veros, qui factus eſt falſus reus; ille veniet, forma illa veniet.*

Qui judicium eſt expertus, aptus ut ſit judex. Auguſt.

43. Quartò judicare, multoties ſumitur in Scriptura pro condemnare, ut dixi tom. 2. cap. 3 n. 289. & 290. Solus Filius damnare dicitur, & non Pater. Nam ſolus Filius in judiciali tribunali apparebit, ut liber ſcriptus proferetur, auditis dæmonibus accuſatoribus, ac depoſitis teſtibus, reorum cauſa ventilabitur. Et tunc aſtantibus omnibus ſentētia promulgabitur. At Pater occultiſſimo unico intellectus intuitu & abdito voluntatis actu unumquemque judicat, & reprobat, ſolus ergo Filius damnare dicitur: nam delicta, qui diſcutit, prodit. Illa criminum inveſtigatio, quaſi quædam damnatio eſt. Quamvis ergo Pater per internum actum unà cum Filio ſententiam determinet, neminem damnare dicitur; ſed hoc tribuitur Filio, qui diſcutiendo crimina inquirit, ac agitat, & clara voce ſententiam denuntiat. Vide tom. 2 cap 3. num. 305. & 306. & cap. 12. n. 60. 61. & 62.

Qui diſcutit crimina, damnare dicitur.

44. Quintò, ſi Filius judicat, quomodo Pater non judicat? Imò, cur hoc judicium potius datur Filio, quàm Spiritui ſancto? Pater & Spiritus ſanctus ſolùm habent in ſe naturam divinam: at Filius præter hanc, etiam aliam, quæ hominis eſt, habet naturam, ſecundùm quam poterit aliquid exercere quod duæ illæ divinæ perſonæ non exerceant. Non ergo Pater judicat, & condemnat, nec Spiritus ſanctus, cùm in eis divina tantùm inſit natura, quæ eſt tota clementia, & pietas, magnaque non ut puniat, ſed ut parcat, ac miſereatur, propenſio. Datur ergo totum judicium Filio, cùm ultra divinam naturam humanam habeat, juxta quam tribunal aſcendere, ibique judicare poterit, ac condemnare. Et ita dicitur: *Dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt.*

Natura divina tota in miſericordiā propenſa.

45. Bernard.

Sextò, in altero ſenſu D. Bernardus ſerm. 73. in Cantica. *Denique ipſe Pater Deus dedit Filio ſuo judicii poteſtatem, & non quia ſuus, ſed quia Filius hominis eſt. O verè Pater miſericordiarum! vult per hominem homines judicari, quo in tanta trepidatione, & perturbatione malorum, Electis fiduciam præſtet ſimilitudo naturæ.* Primò, expende illa verba: *Pater Deus dedit Filio iudicii poteſtatem, non quia ſuus, ſed quia filius hominis.* In humanitate promeruit illam ſupremam judicis poteſtatem, ut ſuperiori quæſt. dixi ex D. Thoma. Deinde conſidera ſummam Dei clementiam, & bonitatem, qui nobis dedit in judicem, non aliquem, qui eſſet extraneus, & alienus, ſed eum qui cognatus eſt noſter, ac nobiſcum ejuſdem naturæ & ſanguinis particeps: ſi enim nobis optio ad judicem eligendum daretur, quiſnam alius eſſet optandus?

Eximia Dei charitas, quod cognatum ac fratrem noſtrū nobis in judicem dederit.

D Veniunt

48. Veniunt cunctæ tribus ad David in Hebron, ut eum ſuper ſe ipſas conſtituant regem, & judicem. Et ad hoc allegant: *Ecce nos os tuum, & caro tua ſumus*, 1. Reg. 5. nũ. 2. explicat ibi Cajet. *Ex eodem patre geniti ſumus.* Hoc dicunt tanquam potiſſimum motivum ad eum eligendum, utque declarent, quod magnam fiduciam habebant in eo, à quo nihil erat formidandum, cum ex eodem patre eſſent geniti. Et ita omnes hanc in Domino Jesu ſumus experti clementiam.

2. Reg. 5. Cajetan. *Homines judicem volunt habere cognatum*

74. Acceſſit Dominus ad ficulneam, quam videns pomis carentem maledictione percuſſit, *Nunquam ex te naſcatur fructus in ſempiternum. Et arefacta eſt continuò ficulnea.* Matth. 21. num. 19. Sed quomodo tam rigida ſententia in ficulneam profertur à Domino Jesu, cum de ipſo dicat Petrus: *Qui pertranſivit benefaciendo, & ſanando omnes.* Actor. 10. num. 38. Dominus Jesus totus benignus, & clemens erat in homines, quos multis proſequebatur donis, ac favoribus, frater enim eorum erat. At dum ſuæ rigoroſæ ſeveritatis monumẽtum in obſtinatos peccatores vult exhibere, ad ficulneam accedit, eámque aſſumit in parabolam, quæ alterius extabat ſpeciei, atque naturæ. Divus Hilarius Canon. 21 in Matth. ſic ait: *In hoc bonitatis Dominicæ argumentum reperimus: nam ubi afferre voluit procuratæ per ſe ſalutis exemplum, virtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit: nunc verò ubi in contumacibus famam ſeveritatis conſtituebat, damno arboris judicavit.* Tanta eſt in homines clementia Chriſti.

Matth. 21. Act. 10. *Magna in homines clementia Chriſti.* Hilar.

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus Dominus conſtitutus eſt judex, cum ipſe dicatur fideliſſimus teſtis?

48. Chriſtus Dominus conſtitutus eſt judex à Patre, ut ex hoc loco conſtat; & etiam ut teſtis eſt datus, Apocal. 1. num. 5. *Et à Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis.* Et ita ipſe Dominus ait per Ieremiam 29. num. 23. *Ego ſum judex & teſtis, dicit Dominus.* Et Malach. 3. num. 5. *Accedam ad vos in judicio, & ero teſtis maleficis, & adulteris.* Ubi ſermo de extremo judicio, ut interpretãtur Theodoretus, Remigius, Hugo, Lyran. Rupertus, & alii. Eſt judex, quia in omnes profert ſententiam: teſtis verò, quia nihil ei eſt abſconditum, ſed omnia agnoſcit, etiam occultiſſimos actus, ut cogitationes cordium, quæ omnia, ut Deus per ſuam ſcientiam intuetur; ut homo autem per beatam, ac per ſe infuſam ſcientiam omnia penetrat. Et ita dicitur: *Ero teſtis velox.* Tigurina legit: *Feſtinus.* Vatablus: *Promptus.* Unde ait D. Hieron. ad citatum locum Malachiæ: *Quanta formido judicii, cum ipſe ſit teſtis, & judex; Teſtis autem cunctis maleficis & adulteris futurus dicitur, quia hæc crimina perpetrantur occultè: & ideo proferentur in medium, ne lateant.*

Apoc. 1. Jerem. 29. Malach. 3. Theodor. Remigius. Hugo. Lyra. Rupert. Tigurina. Vatabius. Hieron. *Maximè formidandum judicium.*

49. Cur autem Dominus in die judicii generalis teſtem ſe futurum promittit, præclarè explicat D. Auguſtin. lib. 2. de Civitate Dei, cap. 26. *Teſtẽ ſe dicit futurum, quia in judicio ſuo non indiget teſtibus. Eumque velocem; ſive quia repentè venturus eſt: erit enim judicium celerrimum, quod tardiſſimum putabatur ſive quia ipſas convincet abſque ulla ſermonis prolixitate conſcientias: in cogitationibus enim, ſicut ſcriptum eſſe impii interrogatio erit. Rectè ergo Dominus futurus teſtis intelligendus eſt velox, cum ſine mora revocaturus eſt in memoriam, unde convincat, puniatque conſcientiam.* Ubi triplicem rationem inculcat, ob quas Dominus dicatur teſtis. Primò quia ipſe ob ſuã infallibilem cognitionem, & veritatem, non ut in judicio humano, indiget teſtibus. Secundò, quia ſine prolixitate ſermonis, ſua ſupereminenti ſciẽtia omnia penetrante, cõſcientiam uniuſcujuſque redarguet, & evincet. Tertiò, quia ita erit teſtis velox, ut in mentem cujuſlibet infundat omnium peccatorum ſuorum cognitionem, qua conſcientias reſtringat, & convincat.

D. Auguſt. *Chriſtus teſtis ob triplicem rationem.*

Ioan. 5. *n.* 24. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit; & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, ſed tranſiit à morte in vitam.

Num. 25. Amen, amen dico vobis, quia venit hora & tunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent.

VERSIONES.

Tertullianus lib. de Reſurrectione, cap. 37 Qui audit ſermones meos, & credit in eum, qui me miſit.

Syriacus. Nec ſubibit judicium, ſed tranſibit à morte in vitam.

Euthymius. Theophil. In condemnationem non veniet, ſed tranſibit à morte in vitam.

Euthym. num. 25. Venit tempus, & nunc eſt.

S. Hyppolitus Mart. Orat. de conſummatione mundi. Quando multi in illa die audient vocem Filii Dei, &c.

EXPOSITIO V.

Dixit Dominus ſuprà, ſibi à Patre eſſe datam mortuorum ſuſcitationem ſimul cum univerſali judiciaria poteſtate: nunc verò explicat, qualem vivificationem, ac judicium habituros credentes, eúmq; honorificantes, quod ſcilicet tranſibunt in vitam æternam. *Amen, amen*, ſolita formula 50. Verſ. 24.

forma,ut perſuadeat, attentionemque requirat, *quia*,id eſt,quod *Verbum meum audit*, id eſt, obediendo recipit doctrinam meam; ſolus enim recipiens,ac obediens,verus eſt auditor. *Et credit ei, qui miſit me.* Qui enim Filii doctrinam amplectitur,conſequens eſt, ut Patri credat.Et non ait: *Qui credit mihi*, ſed, *Qui credit ei, qui me miſit*: hoc dictum aſſeverant Chryſoſtomus,Euthymius,Theophylactus,modeſtiæ cauſa, arrogantiæ notam devitare volens. Sed hæc ratio non eſt multũ valida;nam Joan.7. n.38.ait:*Qui credit in me,flumina de ventre ejus fluent.* Aptius ergo dicendum cum Cajetano,Toleto,ac Beauxamis,quod ait *Qui credit in eum, qui miſit me*, iſte talis credit in mittentem & in miſſum. Et in hoc denotatur Trinitatis myſterium.Et dum credit,Chriſtum Filium Dei miſſum,myſterium Incarnationis profitetur. Quæ ſunt duo præcipua fidei noſtræ myſteria.Et potius fidem quàm opera requirit hic, cum fides ſine operibus ſit mortua, quia totius ædificii ſpiritualis fundamentum eſt fides.

Obediens verus eſt auditor. Chryſoſt. Euthym. Theophil. Joan.7. Cajetan. Tolet. Baux. *Fides totius ſpiritualis ædificii fundamentum.*

15\. *Dei promiſſio ita certa ac rei poſſeſſio.* *Habet vitam æternam*,id eſt, certiſſimè habiturus eſt:dicitur tamen de præſenti habet, quia jam in radice,jure, ac ſpe obtinet: & dona Dei nobis promiſſa,ita ſunt certa,ac ſi jam in noſtra poſſeſſione eſſent *In judicium non venit*,hoc eſt, ut explicant Euthymius, & Theophylactus,in gehennæ condemnationem Vide quæ dixi to.2. cap.3.num.389.& 390.*Tranſit à morte*, hoc eſt; tranſibit à morte temporali corporis *in vitam*, nempe in cœleſtem beatitudinem.Et ſimpliciter eam appellat vitam, quia reproborum in pœnis vita, mors eſt potius dicenda quàm vita.D.Auguſtinus lib. 6. de Civitate Dei, ſic ait: *Nulla quippe major, & prior eſt mors quam ubi non moritur mors.*

Euthym. Theophyl. *Damnatorum vita potius mors.* Auguſt.

52\. Verſ.25. *Amen,amen dico vobis,venit hora, & nunc eſt*, exemplo mortuorum,quos Dominus ſuſcitavit, dum degeret in hac vita, comprobat ſuam poteſtatem ſuſcitandi mortuos in judicio generali,*venit hora,& nunc eſt*.id eſt,venit jam tempus, & in præſenti eſt, *Quando mortui*, ut inquit Theophilactus, *dicit enim de his, quos ſuſcitaturus erat, ut de filio viduæ, filia Archiſynagogi, & Lazaro.*

Theoph.

53\. Marc.5. Luc.7. Joan.11. *Audient vocem Filii Dei.* Hæc ait, quia Chriſtus in horũ ſuſcitatione humana voce uſus eſt. *Talithacumi*.Marc.5. n.41. *Adoleſcens tibi dico, ſurge* Luc.7.num.14. *Lazare, veni foras*.Joan.11. n.43.Et notandum,quod ait,*Vocem Filii Dei*,& non utitur ſuo ſatis vulgari vocabulo filii hominis ut ſe paſſim in ſuis actionibus vocabat: ubi enim vox ejus,atque loquela audienda fuit, neceſſarium erat,ut interna virtus Filii Dei in medium prodiret, ac manifeſtaretur.Favet D.Aug. ſerm.64.de Verbis Domini:*Talis ergo*,ait,*ad nos venit Filius Dei, filius hominis: ſecundum id quod Filius Dei eſt,ait, venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei,non dixit filii hominis:veritatem commendabat, in qua æqualis eſt Patri*.Vox,in qua veritas commendatur,quandã divinam virtutem exprimit, & declarat Et ait, *Audiens*, tanquam cum dormientibus loquitur Dominus,*Omnes enim vivunt ei*.Luc.20 n.37 *Et qui audierint, vivent.* Hebraiſmus eſt, & ſignificantur illi,ad quos ex voluntate Filii Dei virtus ejus pervenit,ut vivant,& reviviſcant Et valde mirum,quod mortui audiunt vocem Filii Dei,ut ei obediant;& etiam lapides,ut ex ipſis ſuſcitentur filii Abrahæ. Matth.3.num.9.Et nos homines vivi inobedientes volumus reſiſtere Deo,ut ponderat Clemens Alexandrinus in Exhortatoria ad Gentes.

Vox interioris virtutis index. Auguſtin. Luc.20. Matth.3. Clem.Alex.

QUÆSTIO VIII.

Quiſnam ſit verus ſenſus hujus propoſitionis: Venit hora, & nunc eſt? *Et agitur de promiſſione hîc facta.*

54\. Variæ ſunt hujus loci interpretationes.Primò, Maldonat. de judicio generali textum intelligit; tanquam ſi Dominus continuet ſuũ ſermonem.Non obſtat,ait ipſe illa particula,*Nunc*,quia ex Hebræo idiomate hora idẽ valet,ac tempus, hoc eſt,poſt Chriſti adventum, *nunc*,in Lege gratiæ eſt ultimum tempus,in quo nihil aliud reſtat, niſi dies judicii. Tamen hæc ſentẽtia videtur inferre vim illi particulæ,*Nũc*, nam hæc denotat rem præſentem; & quando Dominus loquitur de die judicii, nunquam illam ponit, ut patet infra verſ.28.& 29.

Maldonat. *In die judicii explicat.*

55\. Secundò, D. Auguſtinus lib.20 de Civitate Dei cap.6 & ſerm.64.de verbis Domini Ammonius, Beda, Rupert. de reſurrectione ſpirituali animæ interpretantur, quando anima à peccato ad vitam gratiæ revocatur.Et tunc facilis currit ſenſus: *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui* peccato *audient vocem,&c.* Probabilis eſt explicatio.Tamen Dominus loquitur in præſenti de mortui corpore ſuſcitandi; ac proinde magis conſequenter ad antecedentia, ac ſubſequentia.

Auguſt. Ammon. Beda. Rupert.

56\. Eſt tertia ſententia Chryſoſtomi, Theophyl. Euthym. Alberti Magni,Cajetani,Toleti. Quod Chriſtus hîc loquitur de mortuis à ſe ſuſcitandis in hac vita,ut de Lazaro;ut dixi in expoſitione. Agit hîc Dominus de poteſtate ſibi data ad reſuſcitanda defunctorum corpora.Et ideo exemplo eorum quos ſuſcitavit in præſenti vita comprobat ſuam poteſtatem ad ſuſcitandum in generali judicio.

Chryſoſt. Theophyl. Alb. Magn. Cajetan.

57\. Cujus rei optimam rationem moralem aſſignat Chryſoſtom. homil. 38. *Ne longum poſt futurum arbitreris,ſubdit, Et nunc eſt,nam ſi futura tantum annuntiaret,non immeritò eſſet dubitandum: ſed ſe in terris converſante hæc ventura dixit.* Promittebat Dominus à ſe mortuos ſuſcitandos in generali judicio,ſicut & infrà verſ.28.ne ob tam longum, & diſtans tempus aliquis de hac poteſtate dubitaret,ita ſpondet,ſe reſurrectionem generalem facturum,ut etiam *nunc*,hoc eſt,in præſenti, aliquod beneficium tantæ poteſtatis exhiberet revocando in vitam Lazarum, filium viduæ, & puellam Archiſynagogi: nunc magnæ de futuro ſponſiones delectant,eiſque animus acquieſcit,quando nunc,ſeu in præſenti aliquid earum exhibetur.Idem docet D.Cyrillus lib.12.in Joan. c.56.Quod ſequenti documento confirmat.

D.Chryſoſt. *Ita ſit promiſſio de futuro,ut aliquid in præſenti exhibeatur.*

58\. In ultima cœna ait Chriſtus Dominus ſuis Diſcipulis: *Expedit vobis,ut ego vadam: ſi enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: ſi autem abiero,mittam eum ad vos.* Joan.16.n.7. Tamen poſt Reſurrectionem antequam abiret adPatrẽ, dixit eis: *Accipite Spiritum ſanctum, quorum* remiſe-

Joan.16. Joan.20.

remiſeritis peccata,remittūtur eis, Joan. 20.n.22. Gravis eſt dubitatio inter Patres,ac Expoſitores: Quomodo Chriſtus Dominus poſt Aſcenſionem ad Patrem,promittat Spiritum ſanctum;& tamē antequam in cœlum abeat,tempuſque aſſignatū
Tolet. adveniat,illud mirabile donum Diſcipulis largi-
Cyrill. tur?Optimè difficultatem ſolves cum Toleto in c.20.Joan.annot.20.ex D.Cyrill.Dona Spiritus ſancti multiplicia exiſtere, quædam eſſe donum ſcientiæ,& intellectus ad prædicandum, docendum,& gubernādum populum,alia verò eſſe donum linguarum,fortitudinis,poteſtatis,miraculorum,& alia innumera.Chriſtus Dominus promiſit,ſe Spiritum ſanctum miſſurum in Apoſtolos in die Pentecoſtes cum omni plenitudine donorum, quibus repleti ſunt Apoſtoli. At ante Aſcenſionem ſuam, dum ait: *Accipite Spiritum ſanctum*: non omnia dona tunc eis infudit, ſed unum certum, ac ſingulare chariſma, nempe facultatem ad remittenda peccata. Noluit enim Chriſtus in futurum omnia reſervare,ſed decrevit,antequam recederet, aliquid ex parte dare, veluti arrhabonem quendam,quo certi eſſemus,

Qui promittit in futurum det aliquid in præſenti.

Cyrill. implenda eſſe omnia promiſſa, quæ pollicitus erat.D.Cyrill.loco proximè citato:*Quamvis tempore ſuo multa facturus ſit Dominus,quaſi tamen arrhabonem generaliter rei futuræ nōnihil fecit ex parte ut generalia credantur. Eodem modo cum ſe miſſurum Spiritum ad omnes, dixerit. Poſteaquam ad Patrem aſcenderit, primitias tamen pollicitationis, & quaſi arrhabonem in Diſcipulis dedit.*

Ioan. 5.*n.* 26. Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo,ſic dedit Filio habere vitam.

Num. 27. Et poteſtatem dedit ei, judicium facere, quia filius hominis eſt.

Num. 28. Nolite mirari hoc,quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii Dei.

Num. 39. Et procedent. qui bona fecerunt, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicii.

VERSIONES.

*Syriac.n.*27. Ac tribuit ei poteſtatem exercendi quoque judicium quod verè filius hominis ſit.

Cornelius ex Græco. Ut filius hominis.

*Syriac.& Græc.n.*28. Ne miremini hoc, & audient vocem filii ejus.

Theoph.Euth. num. 39. Et prodibunt: hi autem, qui mala fecerunt, in reſurrectionem damnationis.

D.Auguſt. Et procedent, qui bene *Tractat.*19. Fecerunt: qui verò malè egerunt.

EXPOSITIO VI.

EXPLICAT Chriſtus cauſam, & ratio- 59.
nem, unde tanta ſit virtus ejus, ut ſola Verſ.16.
voce ſua queat vivificare mortuos,ac in vitam revocare. *Pater vitam habet in ſemetipſo.* Hic modus loquendi duo denotat.Primò,ut docet D.Auguſt.tract.39.quod Pater per ſe eſt ipſa Auguſt.
prima vita,cujus eſſētia eſſētialiter eſt ipſa vita quam nec participatione,nec dependenter habet ab alio,ſed totam habet à ſe.Secundò denotatur, Deum eſſe auctorem, ac principium totius vitæ creatæ.Ut ait Euthymius:*Habet vitam in ſemetipſo, hoc eſt, ad modum fontis ſcaturire facit vitam.* Euthym.
Ab ipſo enim Deo dimanat omnis vita creata,ut eam communicet,vel dimanat,quibus vult,quomodo vult,& quādo vult,à nutu beneplaciti ejus omnis vita,& mors dependet.*Sic dedit Filio,Sic*, eodem ſcilicet modo,ut explicat Albert.Magn. Alb. Magn.
Dedit,non gratuito dono, ſed naturali generatione.*Filio* ſuo naturali. *Habere vitam in ſemetipſo*:nam Pater per generatioaē communicando Filio ſuam eſſentiam, quæ eſſentialiter eſt ipſa vita & fons totius vitæ, totum hoc communicat Filio ut ipſe Filius ſibi ſit vita per eſſentiam, & aliis per communicationem.

Adverte cum D.Auguſtino citato quod Pater 60.
habet vitam in ſemetipſo, & à ſemetipſo; tali D.Auguſt.
enim modo habet in eſſentia. At Filius habet vitam in ſemetipſo;non tamen à ſemetipſo, ſed à Patre. Hinc tamen non ſequitur, ut rectè notavit D.Cyrill.lib.2.in Joā.cap.114.quod Filius Cyrill.
habet vitam dependentem, & participatā à Patre, ſiquidem cum eo habet unam, & eandem eſſentiam quæ eſſentialiter eſt ipſa vita.Unde ait Cajetanus hic. Qui habet vitam dependentē ab Cajetan.
alio,quantum eſt ex ſe,poteſt deficere à vita; ac per hoc,non in ſemetipſo, ſed in alio conſiſtit conſervatio vitæ ejus: & partim habet, partim non habet in ſe vitam. Qui autem habet ſimpliciter & abſolutè in ſemetipſo vitam, ſine pendentia ab alio habet: ſic autem eſt in Trinitate.

Notat enim hîc D.Thomas, quod dum dici- 61.
tur:*Sic Pater, ſic dedit*: denotantur Pater, & D. Thom.
Filius æquales in vita.Cum autem dicitur,*Dedit* diſtinctio perſonarum innuitur: diſtinctus eſt enim ille,qui communicat,ab illo,cui communicatur.Adverte tandem,quod D. Auguſt.tract.22. D.Auguſt.
& aliis locis ait,hæc verba convenire Chriſto, ut Deo D.Cyrillus verò lib.2.cap.144.ut homi- Cyrill.
ni,ratione humanitatis aſſumptæ. Nam Chriſtus,ut homo,habet vitam in ſemetipſo,& vitæ, ac mortis omnium retinet poteſtatem; & ipſe à Patre conſtitutus eſt judex vivorum:& mortuorum:de quo hîc procedit ſermo.

*Et poteſtatem dedit ei.*Expende illam particu- 62.
lam,*Et*,connectit hāc ſententiam cum ſuperio- Verſ.27.
ri. Totus hic verſus ſatis eſt explicatus expoſi. 4.q.5.6.&7.Circa lectionē hujus verſus aliqua eſt cōtroverſia:nam D. Chryſoſtom. homil.38. Chryſ.
quem ſequuntur Theophyl. & Euthymius, ita Theophyl.
legunt: *Dedit ei poteſtatem, judicium facere.* Et Euthym.
poſito puncto cum ſubſequentibus connectunt. *Quia filius hominis eſt, nolite mirari*, &c. Hujus diſpunctionis iſte eſt ſenſus: Pater judicandi poteſtatem

Propria lectio hujus loci.

poteſtatem dedit Filio,& nolite mirari hoc,quia filius hominis eſt. Ad hanc autem lectionem movebatur Chryſoſtomus propter Paulũ Samoſatenum affirmantẽ,Chriſtum merum hominem; ne ex hoc arriperet occaſionem confirmandi ſuam hæreſim;quod ſcilicet tanta poteſtas ei erat data,quia homo erat.At hoc non multum urget, quia ſolum convincitur ex hoc loco,quod Chriſtus ſit verus homo : quod autem ipſe ſit etiam verus Deus innumera loca Scripturæ clamant, & teſtantur.Legendum ergo cum D.Auguſtino, Cyrillo,Beda,Ruperto, Syriaco,ac noſtra vulgata:*Dedit ei poteſtatem, judicium facere*, ſine puncto, *quia filius hominis eſt* ; tunc poſito puncto: *Nolite mirari*. &c.Et magnam emphaſim habet: illud *quia* aſſignat cauſam ,cur Deus Pater tantam poteſtatem dederit Chriſto, quia ipſe ut homo obediens uſque ad mortem,meruit hanc poteſtatem judiciariam. Deinde ob alias rationes, quas dedi ſuprà quæſt.6.

Auguſt. Cyrill. Beda Rupert. Syriac.

63. Verſ. 28. Cyrill. *Neceſſaria repetenda.*

Nolite mirari hoc,ait D.Cyrillus lib.2.in Joan. cap. 145. *Reperitur autem hoc paulò ante dictum, ut avida Hebræorum mens,majora facturum, poſſit intelligere,quàm unius ægroti curatio eſt.* Quæ neceſſaria ſunt, non faſtidium generent, ſi repetitè dicantur. Ideo D.Cyrillus hoc refert ad miraculum Paralytici ſanati.Meliùs tamen referendũ ad proximè dicta,ut ſit ſenſus.Non ita miremini, ut vobis incredibile videatur , quod Pater mihi Filio ſuo dederit habere vitam in me ipſo , ac tantam poteſtatem;quia vos ipſi experientia teſtes eritis.Et ita eſt intelligendum:ne admiremini,ut ſit vobis incredibile:nam admiratio incredibilitatem generat.*Venit hora*,ſcilicet appropinquat tempus univerſalis judicii.De hoc loquitur hîc, ut ait Euthymius, Beda , D.Thomas.Unde bene notat D.Auguſtinus tract. 22.quod non dixi hîc , ſicut ſuprà verſ.25. *Nunc eſt*,quia ut ait Theophylactus , *Poſtquam dixit de particulari reſurrectione Lazari , & aliorum , tunc dixit de univerſali.* Et ideo hîc non ponit illam dictionem, ſicut in particulari reſurrectione , quæ in proximo erat.*In qua omnes* tam boni, quam mali, ut explicat D. Auguſtinus:*Qui in monumentis ſunt.* Poſuit communem modum mortuorum,ut ait Euthymius, qui ſepulturæ mandantur,& intelligit omnes mortuos, etiam ſepultura carentes,ac in mari ſuffocatos. Apoc.20. n. 13. *Dedit mare mortuos , qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos.*

Euthym. Beda. D. Thom. Auguſt. Theophyl. Auguſt. Euthym.

64. 1.Theſſ.4.

Audient vocem hoc eſt ſentient vim , ac efficaciam juſſionis Chriſti,itaut reſurgãt.Hæc vox eſt illa , de qua ait Apoſtolus 1.ad Theſſalon.4. n.15.*In voce Archangeli, & in tuba Dei.* Dicitur autem vox Dei,& Chriſti, quia ejus juſſu miniſterio Angelorum erit efformata.

65. Verſ. 29. Syriac.

Et procedent , ſeu,ut habet Syriacus , *Et prodibunt*, ſeu exibunt de monumentis , *qui bona fecerunt , in reſurrectionem vitæ;qui verò mala , in reſurrectionem judicii* , hoc eſt, condemnationis æternæ.Theophylactus : *Ne putemus,ait,quod fides ſola ad ſalutem ſufficiat: dicit quod reſurgent, qui mala fecerunt , in reſurrectionem judicii ; qui autem bona , in reſurrectionem vitæ , Non igitur ſola fides ſine operibus juſtificat.* Adverte diverſum loquendi modum. De bonis ait : *in reſurrectionem vitæ* : de malis verò non ait , in reſurrectionem vitæ damnationis , ſed vitam prætermittit in eis.Quia ſolùm juſti in Chriſto vivunt iniquorum autem vita potius eſt mors,quàm vita.Tandem nota,quod Chriſtus Dominus,in hoc admirabili ſermone de ſua poteſtate ad indomitam iniquorum Judæorum calumniam reprimendam , eis objicit judicii finalis memoriam: nam hæc valdè efficax eſt ad impiorum elationem refrænandam ac confringendam.

Theophyl. *Fides ſine operibus mortua.* *Damnatorũ vita mors eſt.* *Memoria judicii valdè efficax ad reprimendos impios.*

Joan.5.n.30. Non poſſum ego à meipſo facere quidquam ; ſicut audio , judico ; & judicium meum juſtum eſt: quia non quæro voluntatem meam , ſed voluntatem ejus , qui miſit me.

VERSIONES.

Syriacus. Non poſſum ex voluntate mei ipſius quicquam agere; ſed prout audio, judico,& judicium meum rectum eſt.

Vatabl. ex Hebræo. Propterea judicium meum juſtum eſt.

Græcus. Judicium illud meum juſtum eſt.

D. Chryſoſt. homil. 38. Cajetan. Qui miſit me Patris.

EXPOSITIO VII.

PRæoccupat hîc Dominus quamdam Judæorum objectionem, ut notat Divus Auguſtinus tract. 19. in Joann.Ne enim quis diceret:Si Pater non judicat quemquam , ſed omne judicium dedit Filio , quia filius hominis eſt ; judicium tuum non erit verum , & rectum cum homo ſis ; & unus homo non poſſit omnium actiones penetrare. Ideo Chriſtus Dominus oſtendit hîc , judicium ſuum in omni veritate: & juſtitia rectum futurum ex triplici ratione,ut notat Cajetanus,in qua à juſto judicium declinare poteſt ; vel ex parte potentiæ , vel ex parte intellectus vel ex parte voluntatis.Ex his omnibus demonſtrat,judicium ſuum in omni æquitate ſtare. 66.

Cajetan.

Inchoat à potentia *Non poſſum ego* , ut Filius Dei , & ut filius hominis , *à me ipſo facere quidquam:* nam quidquid ego facio non ſolùm à me ipſo facio, ſed ſimul cum Patre meo facio, Euthym. *Quemadmodum ſuperius de operando dicebat , non poteſt Filius à ſe facere quidquam , niſi quod viderit Patrem facientem , ita & nunc de judicando ait , non poſſum ego.* Et nota , quod non dixit ſolum non facio,ſed ait , *Non poſſum*:quod non eſt ex imbecillitate,ſed ex magna perfectione, ut ſuprà eſt explicatum : *Sicut audio judico.* Nunc probat ratione ſcientiæ. Audire, in divinis idem eſt ac videre , cognoſcere , & intelligere.Ac ſi dicat, ita judico, ac à Patre intelligo judicandum.Chryſoſtom.Ac ſi dicat : *Ita judico,* 67.

Euthym. Chryſoſt.

ac ſi Pater ipſe judex ſit. Et notandum, quod ſuprà verſ. 19. proximè citato in ſimili ſententia uſus eſt Chriſtus Dominus verbo videndi: *Viderit facientem* : hîc autem verbo audiendi. Quod diſpenſatoriè intelligendum eſt, ut ait Euthym. (Euthym.) Nam illic loquebatur de faciendo; hîc autem de judicando: Qui enim ex alterius præſcripto operantur, ſolent, in eum, quaſi in exemplum intueri: Qui autem judicant ex alterius voluntate, auſcultant, quod ille judicandum dicat. Aliter Divus Thomas ſolvit hoc dubium. (D.Thom.) Quod in citato verſ. 19. agebat de ſe, ut Filius Dei; hîc autem agit de ſe, ut filius hominis: Et audire hoc loco, ait S.Doctor, idem eſt ac obedire, quod propriè pertinet ad eum, qui habet imperium alterius. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*, Pſ.84.n.9. (Pſalm. 84.)

68. *Non quæro voluntatem meam.* Tertiò, & ultimò ex parte voluntatis probat Chriſtus Dominus reſolutionem ſuã, quod ſcilicet judicium ſuum ſit verum & rectum, quia ipſe præciſè, ac ſolummodò non ſequitur voluntatem humanam: nam, ut benè ait Maldonatus, (Maldonat. — *Adhæſio ad propriam voluntatem ſuſpectus error.*) *Una enim res, maximè omnium, errandi cauſa eſt, quod ſuam quiſque ſequatur voluntatem, peſſimum plerúmque conſiliarium.* Sequitur ſextus: *Sed voluntatem ejus, qui miſit me.* Nam ut Deus eandem numero voluntatem habet cum Patre; ut homo verò, voluntas ejus divinæ voluntati plane conformis, ut ait D.Auguſtinus, (Auguſt. Cyrill.) ab ipſa per omnia dirigitur, ut ait D.Cyrillus lib.2.c.146. *Illius voluntatem*, ſcilicet Patris, *quaſi regulam in omnibus ſequitur.* Et ideo non poteſt aliquid diſcrepans à voluntate Patris velle, aut judicare. Ait, *Qui miſit me.* Explicat veluti cauſam, cur ex voluntate ejus judicare debeat, non ſolùm, quia Pater eſt; verum & quia ad hoc ipſum miſerat, ut judicaret.

QUÆSTIO IX.

An textus iſte de Chriſto ſit intelligendus, ſecundum divinitatem, an ſecundum humanitatem?

Quomodo cohæret id, quod ſupra dictum eſt: Omne judicium datum eſſe Chriſto; *cum eo quod hîc affirmatur* : Non poſſum à me ipſo facere quidquam; ſed ſicut audio, judico?

69. (Ambroſ. Chryſoſt. Auguſt. Cyrill. Hieron. Cyrill. Gregor. Bernard. D.Thom. Alb.Magn.) PRæſentem textum de Chriſto ſecundùm naturam Divinam interpretantur Divus Ambroſ. ſerm. 20. in Pſalm 118. Divus Chryſoſt. hom.38. Divus Auguſtinus tract.22. & D. Cyrillus lib.2. in Joann.cap.146. Alij verò explicant hanc ſententiam de Chriſto, ut homo eſt, ut Divus Hieronymus lib.2. adversùs Pelagian. & Divus Cyrillus allegatus, & Divus Gregorius, ac D.Bernardus citandi, & Divus Thomas, Albertus Magnus, Cajetan. & alij. Et in utroque ſenſu optimè poteſt explicari. Quia Chriſtus Dominus, ut Deus, omne judicium habet à Patre, à quo ab æterno eſſentia, ac ſapientia ei communicatur: audire, hoc loco, idem eſt ac ſcientiam habere. Et etiam ipſo ſecundùm humanam naturam rectè procedit ſententia. Quia ut homo, nihil facit à ſeipſo ſolùm, quia maximè conformatur cum divina voluntate, ut eſt dictum, *Et ſicut audio, judico*, quia omnis ejus ſcientia à divina procedit. Et in hoc ſenſu valde conſequenter ad proximè dicta eſt accipiendus hic textus; nam ibi de Chriſto, ut filio hominis agitur.

70. Ad præſentem quæſtionem juxta literam ſatis reſpondi in expoſitione Nam dixerat Chriſtus, ſibi filio hominis datum eſſe omne judicium: cùm ergo David dicat: *Omnis homo mendax.* Pſalm. 115. n.11. (Pſalm. 115.) Ideo Chriſtus oſtendit, ſummam eſſe veritatem, & rectitudinem in ſuo judicio: quia à ſeipſo non poteſt facere quidquam, ſed ſicut audit, ſeu intelligit per ſcientiam communicatam à Patre, ita judicat, in omnibus ſequens non dictamen propriæ voluntatis humanæ, ſed voluntatis divinæ Patris, cui conformatur. *Adeò* inquit Euthymius, (Euthym.) *quòd illius voluntas etiam mea eſt.* Unde ait Theophylactus, (Theoph. — *Qui ſequitur voluntatem propriam ſuſpectus.*) *Qui ſuam*, ſcilicet voluntatem, *voluerit ſtabilire, fortaſſis ſuſpectus erit, quod corrumpat, quod juſtum; qui autem non ſua ſpectat, quo prætextu poſſit injuſtè judicare? Ego igitur non quæro voluntatem meam, ſed quod vult Pater, illud & ego.*

71. Secundò, D. Chryſoſtomus homil. 38. ſic ait: (Chryſoſt.) *Cum aliena, & à Prophetarum ſententia dicere videretur; illi enim dicebant, quod Deus judicat terram omnem, hoc eſt, humanum genus; & David hoc ubique prædicat, dicens: Judicabit populos in æquitate*, Pſal.95.num.13. (Pſalm. 95.) & iterùm: *Deus judex juſtus, fortis, & patiens: Chriſtus autem ait: Pater non judicat quemquam, ſed ego ſum, qui judico: hoc facilè Judæum perturbare poterat, ut à Deo alienum Chriſtum arbitraretur. Quamobrem ad humilia deſcendit; quantum eorum imbecillitas poſtulabat, ut penitùs, quæ inde ſuboriretur opinio, tolleretur: Ego à me ipſo non poſſum facere*, &c. Idem docet D.Cyrillus lib.2.in Joan.c.146. (Cyrill.) Ne ſententia Chriſti: *Pater non judicat quempiam*: videretur contraria Propheris, & Legi, ideo ipſe explicat: *Ego à me ipſo non poſſum facere quidquam*: (*Doctor ſuſpicionem mali à doctrina ſua removeat.*) ut ita à ſua doctrina excludatur omnis ſuſpicio adverſitatis reſpectu Scripturæ, auditorumque imbecillitati condeſcendat, ac iram omnem ab eorum animis removeat, ut ait D.Cyrillus. Hinc auditores, & prædicatores diſcant ſimilia in ſuis dictis obſervare.

72. Tertiò. D. Gregorius lib. 13.Moral.cap.12. ſic ait: (Gregor.) Chriſtus Dominus: *Si ſicut audit, judicat, tunc quoque obedit, cùm judex venit: ne igitur nobis uſque ad præſentis vitæ terminum obedientia laborioſa appareat. Redemptor noſtram judicat, quia hanc, etiam cùm judex venerit, ſervat.* Obſerva primò in noſtrum documentum eximiam Chriſti obedientiam, (*Magna Chriſti obedientia.*) quia non ſolùm obediens ſe præſtitit Patri uſque ad mortem, ſed etiam uſque ad extremum judicij diem. Illud tamen hîc maxime expende, quod Chriſtus, ut jam dixi, ne contemptibilis videretur à Judæis, magnopere in hoc ſermone explicat magnitudinem ſuæ poteſtatis, ac dignitatis. Ideo ait verſ.17. *Pater meus uſque modò operatur, & ego operor*: & verſ. 19. *Quæcumque ille*, ſcilicet Pater, *fecerit, ſimiliter Filius facit*: verſ. 20. *Pater diligit Filium, & omnia demonſtrat ei*: verſ. 22. *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio.* Quomodo ergo inter thronos ſuæ Majeſtatis, gloriæ, ac dignitatis ſuam obedientiam ad Patrem exprimit: *Sicut audio, judico*: quod obedientiam denotat, ut ait D. Thomas citatus in expoſitione; (D.Thom.) & iterum; *Non quæro voluntatem*

meam

Magna celſitudo in omni faſtigio obedientiam ſervat.

meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me. Nulla eſt enim præclarior celſitudo, ac ſublimitas, quã in omni faſtigio bonorum, ac dignitatum obedientiæ metas habere fixas in mente, eaſque ſervare, ac non tranſigere. *Tunc quoque obedit, cum judex venit.* Et pergit citatus Gregorius. *Quid ergo mirum, ſi homo peccator ſe obedientiæ in præſentis vitæ brevitate ſubjiciat, quando hanc mediator Dei, & hominum, cum obedientes remunerat, non relinquit.*

73. Bernard. Quartò D.Bernardus de gradibus humilitatis in documẽtum unius cujuſlibet judicis hæc verba transfert: Sicut audio, judico: *Non ſicut odi,* inquit, *non ſicut amo; non ſicut timeo, ſed ſicut audio.* Diſcant judices, ut in cauſis amicorum, ac inimicorũ tractandis non particularis attendatur affectus, ſed juſta ratio, ac æquitas cõſideretur ut in omnibus ſequatur. In hunc ſenſum ad præſentem locum ait Albert. Magn. *Bonus judex non judicat, niſi ſicut vidit, & audit à lege, & non voluntatem propriam facit, ſed legis. David clamabat: De vultu tuo judicium meum prodeat.* Pſalm. 16. n. 2.

Judex in judicando ſuum amoris, vel odii ne ſequatur affectum.

74. Ambr. Elegantem combinationem inter verum judicem Jeſum & iniquum Pilatum facit D.Ambroſius ſerm. 20. in Pſalm. 118. ad illa verba: *Secundum judicium tuum vivifica me;* ſic ait: *Audite, quid judex dicat cœleſtis: Non poſſum à me facere quidquam, ſed ſicut audio judico. Et Pilatus dicebat ad Dominum Ieſum: Poteſtatem habeo dimittendi te, & poteſtatem habeo crucifigendi te.* Joan. 19. 10 *Vſurpas, ô homo, poteſtatem, quam non habes, cum Dominus neget, ſe habere: qui habet ſuper omnia poteſtatem? Audi quid juſtitia dicat: Non poſſum à me facere quidquam. Audite, quid judex æquitatis aſſerat: Sicut audio, ita & judico: Audite, quid judex iniquitatis loquatur: Poteſtatem habeo dimittendi te, & poteſtatem habeo crucifigendi te. Tua te, Pilate voce conſtringis, tua damnaris ſententia. Pro poteſtate igitur non pro æquitate crucifigendum Dominum tradidiſti: per poteſtatem abſolviſti latronem, auctorem vitæ ò vita in cruce fixiſti?* Et poſt pauca ſubdit S. Doctor. *Mala poteſtas, poſſe, quod non liceat. Poteſtas iſta tenebrarum eſt, verum non videre, ſed tenere. Audite, quia verus judex loquatur:* Non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me. *Quaſi homo loquitur, quaſi judex docet, quoniam qui judicat, non voluntati ſuæ obtemperare debet, ſed tenere, quod legitimum eſt.* Agebat Dominus hîc formã veri judicis. Verus judex ait, non poſſum à me facere quidquam, ſed ſicut audio, judico. At iniquus judex ait, poteſtatem habeo. Verus judex non agnoſcit in ſe poteſtatem, ſed in lege, ac juſtitia. At falſus judex inquit, poteſtatem habeo; non enim introſpicit potentiam in lege, ac veritate, ſed in ſua nequitia, ac voluntate, quam pro regula ſibi ſtatuit. *Poteſtas iſta, poteſtas tenebrarum eſt.* At verus judex ait: *Non quæro voluntatem meam: quia non voluntati ſuæ obtemperare debet, ſed tenere quod legitimum eſt.*

Joan. 19.

Verus judex non voluntatem ſuam, ſed ſequitur legem, iniquus verò contra.

75. Gen. 37. De Jacob ait Scriptura Geneſ. 37 n. 10. *Iſraël diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos.* Et tamen moriens, non in eum, ſed in Judam confert regalem dignitatem *Non auferetur ſceptrum de Juda,* Geneſ. 49. num. 10. Ad quod ſatis in rem noſtram reſpondet Rupertus lib. 4. de operibus Spiritus ſancti, cap. 10. *Quia in dandis, benedictionibus, non ſuam, ſed Dei voluntatem debuit facere; non carnis affectum, ſed Spiritus inſtinctum ſequi dignum fuit.*

Rupert. Geneſ. 49.

Ioan. 5. 31. Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum.

Num. 32. Alius eſt, qui teſtimonium perhibet de me: & ſcio, quia verum eſt teſtimonium, quod perhibet per me.

Syriac. n. 31. Si ego teſtor de me ipſo.

Theophyl. Paginus. Vatablus. Si ego teſtimonium perhiberem de me ipſo, teſtimonium meum non eſſet verum.

Hebraicus. Teſtimonium meum non eſſet fidele, ſeu fide dignum.

EXPOSITIO VIII.

76. CUM Chriſtus Dominus valdè ſublimia, ac excelſa de ſe diceret, ut patet ex toto diſcurſu hujus ſermonis, Judæi intra ſe dicebant: *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum:* Chriſtus Dominus verus Deus ſe manifeſtãs ad eorum cogitata reſpondet præoccupans objectionem, quam Judæi ei opponere poſſent. Ac ſi diceret: Vos in promptu habetis in ore quod quia ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum; ſeu ut habet radix Hebraïca, fide dignum. Hæc ait non quia teſtimonium ſuum in ſe non eſſet verum, ſiquidem in ore ejus non eſt inventum mendacium; ſeu quia opinione, ac æſtimatione Judæorum verum, ſeu fide dignum non reputabatur cum teſtimonium uniuſcujuſque in ore ſuo ſit ſuſpectum. De quo latiùs quæſtione ſequenti.

Legitimus ſenſus.

77. *Eſt alius, qui teſtimonium.* Hunc alium D. Chryſoſtomus homil. 39. Euthimius, Theophylactus, Leontius, D. Thomas, & alii, Joannem Baptiſtam interpretantur: D. Cyrillus verò, Beda, Rupertus, Albertus Magnus, Cajetanus Patrem Æternum intelligunt. Mihi tamen accommodatius videtur cum Maldonato, Franciſco Luca, Cornelio, per hunc alium denotari Joannem Baptiſtam, Æternum Parentem, Moyſem, & Prophetas. Ad hujus intelligentiam expende textum. Nam Chriſtus refutans calumniam Judæorum, vos ſcilicet dicitis, Quia ego teſtificor de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum; tunc ait in genere: Alius eſt, qui dat de me teſtimonium: & ſtatim ſpecificat, quis ſit iſte alius. Eſt primò Joannes verſu ſequenti: *Vos miſiſtis ad Joannem; & teſtimonium perhibuit,* ut patet ex cap. 1. Joannis à verſ. 19. & ſequentibus. Secundò opera verſ. 36.

Chryſoſt. Euthym. Theophil. Leont. D.Thom. Cyrill. Beda. Rupert. Alb. Magn. Caietan. Maldonat. Franc.Luc. Cornel.

Opera,quæ ego facio. Tertiò:Pater meus,Verſ.37. ipſe intonuit Hic eſt filius meus. Quartò, Moyſes,& Prophetæ verſ.39. & 46. *Et ſcio quia verum eſt teſtimonium.* Ac ſi ad hoc referatur , ideo intendo, ut & vos id recipiatis;nam ſi hoc teſtimonium de me non eſſet verum , nullo modo vellem ut vos illi fidem attribueretis.

QUÆSTIO X.

Quando Chriſtus , cùm ipſa ſumma ſit veritas de ſe teſtificatur : Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo , teſtimonium meum non eſt verum?

78. Chryſoſt. Joan. 8. MAXIME hanc difficultatem excitat Chryſoſtomus homil.39. Nã Chriſtus Dominus ait Joan.8.n. 14. *Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo , teſtimonium meum eſt verum.* Quomodo hæc cohærent cum præſenti textu.Si ego teſtimonium perhibeo de me,teſtimonium meum non eſt verum ? Et hoc dubium valdè urget D. Thom.hîc,ſic ſcribens: (D. Thom. Joan. 14.) *Admirationis præbet materiam, quod dicitur , nam ſicut Dominus de ſe infrà* cap. 14.n.6. *Ego ſum veritas : quomodo ergo teſtimonium ejus non eſt verum , ſi veritas eſt ? vel cui creditur,ſi veritati non creditur ?*

79. Ambroſ. Alcuinus. Beda. Gloſſa. D.Thom. Reſpondent primò,D.Ambroſius lib.5.de fide cap.4. Alcuinus , Beda , & Gloſſa, & probabilem judicat D.Thomas, Quod Chriſtus hîc loquatur ut homo , & ſit ſenſus : Si ego , ut homo tantùm , abſque Deo , de me ipſo dem teſtimonium,teſtimonium meum non eſt verum : quia , ut ait D. Thomas , *Verbum humanum , niſi à Deo fulciatur, nihil veritatis habet , ſecundùm illud,* Rom.3.num.4. (Rom.3.) *Eſt autem Deus verax, omnis homo mẽdax.* At verò ſi Chriſtus Dominus conſideretur,prout ipſe eſt non ſolus homo,ſed ſimul verus Deus cum Patre, tunc teſtimonium ejus eſt veriſſimum,& ita ait citato cap.8.Joan. (Joan. 8.) *Teſtimonium meum eſt verum :* & ſubdit n. 16. *Quia ſolus non ſum,ſed ego, & qui miſit me Pater.*

80. *Opera , & non verba teſtificari debent.* Secundò,Rupertus lib.6.in Joan.ſic explanat. Si ego teſtificor de me ipſo ſolùm compoſitis,& adornatis verbis abſque operibus,& aliis probationibus;teſtimonium meum non eſt verũ.Longè enim à vero diſtant verba,quæ operibus non proportionantur. At ego teſtimonium perhibeo præclariſſimis operibus,& factis.Nam quamvis nulli eſſent ſermones, ipſamet opera ſunt valdè digniſſima,quæ omnium animos ad me inclinẽt & attrahant:atque ita tot,tantiſque operibus teſtimonium meum eſt verum.Sic ait citatus Rupertus. (Rupert.) *Ego apud vos,non verbis accuratis , benevolentiam, vel favorem veſtrum captare ſtudui , ſed exhibito veræ virtutis opere , cunctorum hominum benevolentia digno , id eſt ſanato toto orbe à longa infirmitate auditorium poſtulavi.*

81. *Difficultas in utraque ſententia.* Utraqueſententia ſuam habet probabilitatem. Tamen illud movet difficultatem,quia Chriſtus Dominus refutãs illam obtrectationem Judæorum, Vos dicitis, quia teſtimonium meum non eſt verum, quia ego teſtimoniũ perhibeo de me ipſo:non adducit immediatè ſuam divinitatem, vel ſua opera;ſed alium teſtem,nempe Joannem & Patrem:ergo in eo fũdabatur calumnia,quod ipſe de ſe daret teſtimonium,cum ab alio diſtinctò illud eſſet proferendum.

82. Chryſoſt. Euthym. Theophil. Leon. D.Thom. Bonavent. Joan. 8. Eſt ergo tertia ſententia vera, quam tradunt Chryſoſtomus homil.39.Euthymius,Theophylactus,Leontius,D.Thomas, D.Bonaventura,& alii. Quod Chriſtus hîc non loquitur de ſuo teſtimonio, prout erat in re ipſa , ſiquidem ut ſic veriſſimum,& omni fide dignum,& in hoc ſenſu de eo dixit Joan.8.citato. *Teſtimonium meum verũ eſt.* Sed hîc in præſenti loquitur juxta vulgarem hominum opinionẽ, quia quamvis quis de ſe veriſſimè dicat, tamen apud homines fide caret propter ſuſpicionẽ de nimio ſui amore, ut ait Euthymius. (Euthym. Cypr.) Et D.Cyprianus Epiſtol.69. ad Florentium. *Eo quòd,*inquit, *unuſquiſque ſibi faveat,ne adverſùm ſe quiſquam infeſta , & adverſa depromat.* (*Teſtimonium opinione vulgi non reputabatur verum.*) Erat apud Judæos commune,tritũque proverbium:Si quis teſtimonium de ſe perhibet,teſtimonium ſuũ non eſt verum.Chriſtus Dominus ex abundantia,ut eos magis cõvincat, ac veritatem demonſtret illud admittit , ut explicat D.Cyrillus lib.2.in Joan.c.14.7. (Cyrill.) *Aliquid hominum conſuetudini conceſſit , quæ minus ea probantur , quæ de ſe ipſo à quopiam dicuntur.* Tanquam ex hypotheſi ita loqueretur: Vos dicitis, meum teſtimonium nõ eſſe verum,quia ego illud perhibeo de me ipſo , propter ignorantiam veſtrã,ut ait Cyrillus,moleſtè hoc non fero.Eſt alius,qui dat teſtimonium. Ut ita omninò concluſi veritatem fateantur.Euthymius. (Euthym.) *Ex abundanti cautione ſilentium illis imponit.*

83. Ex hoc conſidera,quantum periclitatur laus in ore proprio.Veritatis enim teſtimonium,cùm in re eſſet veriſſimum,inde apud homines infirmũ videbatur, quod ſuomet ore prodibat.Unde ait Chryſoſtomus citatus. (Chryſoſt.) *Dicetis mihi , nemo , qui de ſe ipſo teſtimonium perhibet , habet apud homines auctoritatem. Et ita illa particula : Non eſt verum:non eſt temerè legenda,ſed eſt ad illorum opinionem referenda,hoc eſt vobis non eſt verum.* Chriſti teſtimonium valdè perexcelſum ; cùm eſſet tamen laus in ore proprio, apud aliquos homines omni decore ac munimine ſibi debito non videbatur ornatum.

84. 2.Cor. 11. Compulſus Paulus , aliquid ſuarum laudum Corinthiis dicere,ait illis: *Utinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ , ſed ſupportate me ,* 2.Cor.11.num.1.ſeu,ut legit Chryſoſtomus. *Utinam ſuſtineretis me paulìſper in inſipientia.* Sed quænam hæc eſt omnium Magiſtrorũ Doctoris inſipientia?Laudum ſuarum evulgatio;ut notãt Chryſoſtomus.Hieronimus,D. Remigius, (Chryſoſt. Hieron. Remigius.) Adeò devenuſtatur laus in ore proprio , ut dum quis has percipit, proclamatorem inſipientẽ judicet. Petit ergo Apoſtolus, ut ait D.Thomas, ne aliquibus videatur inſipiens, dũ in ſuas laudes deſcendit;nam hoc ex urgenti cauſa facit , quod tũc ſatis prudenter,& maturè fit.Pergit D.Thomas. (*Qui ſe laudat ab aliquibus judicatur inſipiens.* D.Thom. Prov.27.) *Communis lex moralis eſt , quod homo non commendet ſe ipſum, ut dicitur.* Proverbior. 27. Laudet te alienus. *Poteſt tamen fieri in aliquo caſu , præter hanc communem regulam , ut homo commendet ſe, & laudabiliter hoc facit ; tamen indiſcreti hoc reputant inſipientiam. Unde cùm immineret caſus , quo Apoſtolus deberet ſe commendare , hortatur eos ad hoc , quod iſtud reputent ei ad inſipientiam.*

85. 2.Cor.11. Eodem loco 2.Corinth.11.n.23. urgente neceſſitate ſe aliis Apoſtolis in laboribus,ac tribulationibus

lationibus præfert, ſic dicens: *Miniſtri Chriſti ſunt, ut minus ſapiens dico, plus ego.* Quæ verba
Chryſoſt. ſic legit Chryſoſtomus homil. 11. in Gen. *Vt delirans loquor, plus ego.* Cùm divina ſapientia Pau-
Laus in ore proprio deliramenti ſpeciem habet. li alios antecellere diceretur, non ſolùm inſipiens, ſed etiam delirans aliquibus indiſcretis videri poterat D. Chryſoſtomus citato loco.
Chryſoſt. *Cum demonſtraturus eſſet*, ait, *quod alios præcelleret, iterum delirium vocat, quod à ſe dicebatur. Quaſi diceret: Non ſum neſciens, quod rem facio quæ multos offendat, & quæ neque me deceat, me compellit magna neceſſitas, ideo ignoſcite mihi, inſipientiæ verba loquenti.* Nam quamvis dictum Pauli eſſet valdè juſtum, & prudens; tamen cum eſſet laus ab ore proprio; ſpeciem inſipientiæ, ac deliramenti aliquibus dare poterat.

Ioan. 5. n. 62. Vos miſiſtis ad Joannem, & teſtimonium perhibuit veritati.

Num. 24. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio, ſed hæc dico, ut vos ſalvi ſitis

Num. 35. Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce ejus.

VERSIONES.

Alber. Magn. n. 31. Ego autem ab hominibus claritatem non accipio.

Vatablus. Sed hæc dico, ut vos ſalutem conſequamini.

D. Ambroſ. in Pſalm. 118. ſerm. 13. n. 35. Ille erat lucerna ardens, & illuminans.

Syriacus. Vos autem voluiſtis, voſmetipſos glorificare ad horam in luce ejus.

Vatablus. Ad tempus exultare.

EXPOSITIO IX.

86. PRIMO loco audivit Dominus teſtimonium Joannis, tanquam apud Judæos valde celebre, & notum. Aitque: *Vos miſiſtis*: quæ verba magnam habent emphaſim. Vos miſiſtis ad Joan-
D. Cyrill. nem, ut ait D. Cyrillus. *Non ultrò ille ad vos acceſſit*: ne ſe ingerendo ejus teſtimonium videre-
Teſtis oblatus ſuſpectus. tur ſuſpectum. *Vos miſiſtis* Non ego miſi, nec procuravi, ſed vos miſiſtis Sacerdotes, & Levi-
Joan. 1. tas, ut interrogarent eum: Joann. 1. num. 19. Vos
Chryſoſt. miſiſtis ad Joannem, ut ait Chryſoſtomus homil. 39. *Non miſiſſetis autem ad eum, niſi dignum arbitremini, cui fides eſſet adhibenda*; miſiſtis tanquam ad virum ſanctum, juſtum, ac fide dignum, cujus dictis ſtandum erat: *Ad Joannem*, qui veſtra opinione, ac æſtimatione tanquam Chriſtus ac Meſſias arbitrabatur. Joannes, quem vos elegiſtis, ut digniſſimus ad teſtificandum, *teſtimonium perhibuit veritati.* Non ait mihi, ne cum arrogantia loqui videretur; ſed modeſtè *Veritati*, ut ita explicetur efficax teſtimonium *Teſtis ſit alienus ab omni affectu.*
Joannis valdè alienum ab omni affectu ſanguinis, ac amicitiæ, & ſolùm veritati, atque æquitati conſonum. Unde tantis circunſtantiis plenum, *ejus teſtimonium refellere non poteſtis*, ait Euthym.
Euthymius. Ita eos convincit ex eo, quod miſerunt ad Joannem.

Ego autem teſtimonium ab homine. Dixerat Dominus ſuprà: Alius eſt, qui teſtimonium perhi- 87. Verſ. 34.
bet de me ne quis exiſtimaret, quod ipſe Joannis teſtimonio vellet defendere ſuam ſententiã, ait: *Ego teſtimonium,* &c. Quod dupliciter explicatur. Primò D. Chryſoſtomus, Euthymius, Ru- Chryſoſt. Euthym.
pertus. Ego ſcilicet teſtimonio humano non in- Rupert.
digeo, nã quamvis Joannes *venerit teſtimonium*, Joan. 1.
Joan. 1. n. 7. vide dicta ibi q. 53. tamen ejus teſtimonium licet datum per hominem nihilominus divinum fuiſſe, atque adeò emanaſſe conſtat: *Ego* Joan. 1.
neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare, ille mihi dixit, ſuper quem videris ſpiritum deſcendentem, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. Ioan. 1. num. 33. Secundò, accõmodatior expoſitio mihi videtur D. Cyrilli, Theophilacti, D. Thomæ. Ac Cyrill.
ſi Chriſtus dicat, quod ipſe propter ſe nullius in- Theophil.
diget teſtimonio, cùm ad hoc abũdans ſit ejus ſu- D. Thom.
prema auctoritas, ac miraculorum poteſtas. D. Cyrill. *Oſtendit, ſibi nullius hominis teſtimonium eſſe neceſſarium, cùm à ſplendore ſignorum, ac gloria naturæ Deus demonſtretur.* Cyrill.
Judæis autem neceſſarium fuit Joannis teſtimonium, ita ut præpararentur in initio ad Chriſtum ſuſcipiendum, ac cognoſcendum. *Sed hæc dico, ut ſalvi ſitis* hoc eſt veſtri cauſa dico, ut ſalvemini, & adducamini ad credendum in me, quem Joannes Dei filium teſtatus eſt.

Ille erat lucerna. Conſequentia ſunt hæc ad ſu- 88. Joan. 19. Verſ. 35.
periora Laudat hîc Joannem, & arguit Iudæos. *Erat ille lucerna:* Non erat ille lux: Joan. 1. n. 9. ſed erat lucerna accepto lumine à Chriſto, ut judæos illuminaret, ac ab eorum mentibus ignorantiæ tenebras depelleret. *Ardens, & lucens.* Ardens charitate, ac animarum zelo, & lucens veritate prædicationis; ac ſplendore doctrinæ. *Vos autem voluiſtis ad horam*, hoc eſt ad breve tempus, *exultare in luce ejus.* Cùm Joannes initio ſuæ prædicationis tanta ſanctitate, ac virtute reſplenderet, maximè exultaſtis, quod tantus vobis datus eſſet Propheta, quem veſtrum eſſe Meſſiam ſperabatis. At poſtquam ille vos reprehendit, ac veſtra ſcelera eſt objurgatus, neque
veſtrum Meſſiam declaravit, ipſum ſpreviſtis, Chryſoſt.
nec ejus teſtimonium, nec me vultis recipere. Ita Cyrill.
D. Chryſoſtomus, D Cyrillus, Euthymius, Alber- Euthym.
tus Magnus, & alii. Alb. Magn.

QUÆSTIO XI.

Quare Ioannes dicatur lucerna ardens & lucens?

RESpondent, primò Theodor. Mopſueſtan. 89. Mopſueſt.
Ammonius in Catena Græca, Divus Am- Ammon.
broſius ſermone 2. de Chriſti nativitate, aliàs Ambroſ.
ſerm. 8. Euthymius, Theophylactus & alii. Quod Euthym.
Joannes fuit lucerna accenſa à Chriſto Domi- Theoph.
no, qui eſt vera lux, & verum lumen: non lu-
cerna

cerna ex ſe non habet lumen, ſed ab alio;& ita Joannes extitit lucerna lucens his, qui erant in peccatorum tenebris,quia adveniente excellentiori lumine Solis juſtitiæ obſcuratus eſt, ut ait Euthymius. Et Ammonius ſic ait: *Lucerna eſt Ioannes in ordine ad politiam Chriſti, qui Sol eſt. Lucebat quidem Ioannes, ſed præ nimio ſolaris jubaris fulgore fuit obfuſcatus.*

Ammon.

90. Tertull. Auguſt. Chryſol. Cyrill. *Quomodo Joannes dicatur lucerna.* Joan. 1.

Accõmodatior mihi videtur explanatio Tertulliani lib.cõtra Judæos D.Auguſtini tract.23. D.Chryſologi ſer.173.D.Cyrilli lib.3.c.1.Quod Chriſtus Joannem vocat lucernam, non ut deprimeret,ac extenuaret ejus teſtimonium, quod ſolùm abſente Sole luceret,nam etiam radiante lumine in præſentia Chriſti illuminavit mentes hominum proclamans: *Ecce Agni Dei:* tunc ſecuti fũt duo Diſcipuli. Joan.1.n.36.Appellatur ergo lucerna,ut fiat manifeſtum,quod quamvis Joãnes homo eſſet; tamen in illa nocte Legis veteris Rõ.13.n.12. maximè illuxit. Qua luce ſi bene uſi fuiſſent Judæi recipiendo ejus teſtimonium,non ad horam, ſed in perpetuum exultarunt, ut ſalutem in Chriſto aſſequerentur. Et quia contempſerunt,induti ſunt confuſione. Et ideò de Joanne interpretantur Tertullianus,D. Auguſtinus ſerm.8.de verbis Domini,D. Cyrillus hîc.D. Proſper. in commentar.illud Pſalm. 131.n.17. Unde Alcuinus ſic ait:*Paravi lucernam Chriſto meo,inimicos ejus induam confuſione.Ioannes erat lucerna;illuminatus à Chriſto luce, ardens fide, & dilectione, lucens verò & actione; qui præmiſſus eſt,ut inimicos Chriſti confunderet,ſecundum aliud Pſalmi: Paravi lucernam Chriſto meo, inimicos ejus induam confuſione.* In laudem Joannis alias apponamus rationes.

Rom. 12. Tertull. Auguſt. Cyrill. Proſper. Alcuin. Pſ.131.

91. Bernard. *Tunc lux ſine vanitate exterius reſplendet, quando & interius ardet. Joannes totus perfectus.*

Tertiò,D.Bernardus ſerm. de Baptiſta ſic ait: *Audite,quid de Ioanne loquatur,*ſcilicet Chriſtus, *Ipſe*, inquit, *lucerna erat ardens, & lucens. Eſt enim tantum lucere,vanum, tantum ardere,parum; ardere, & lucere perfectum.* Lucere exterius ſine interiori ardore virtutum,ut faciũt hypocritæ, vanum eſt. Ardere autem interius abſque eo, quod proximo proſis, parum eſt. Ioannes, cùm eſſet in omnibus perfectus, *Erat lucerna ardens & lucens.*Nam in hoc tria reperiũtur,quæ Joannem perficiebant, ut notat D. Thomas. *Primum pertinet ad conditionem naturæ, & hoc cùm dicit, Ille erat lucerna. Secundum pertinet ad perfectionem affectus, ſeu voluntatis, ardere. Tertium ad perfectionem intellectus, quia lucens.* Et ita totus Joannes perfectus erat.

D.Thom.

92. Bernard.

Quartò D. Bernardus citato loco. *Audi quid dicat Scriptura: Sapiens permanet ut Sol, ſtultus ut Luna mutatur. Quia enim ſplendet Luna ſine fervore,modò plena,modò exigua, modò nulla videtur. At verò Solis ſplendor igneus eſt, & cùm fervet acrius, etiam oculis lucidior exhibetur. Sic Sapientis ardor.* Ponderat S. Pater, quod Chriſtus Dominus ſolita ſua ſapientia de Joãne loquens ipſum nominat non tantum lucernam, ſed addit,quod ardens & lucens erat, ut fieret notum, non Lunæ, ſed ſoli comparari Joannem: nam Luna lucet, ſed non ardet, Sol verò fervore ſuo lucet, & ardet. Quare autem tam circumſpectè agitur,ut Joannes,non Lunæ, ſed ſoli comparatus credatur,cùm Eccleſia pulchra ut Luna dicatur Luna ſuas habet mutationes;modo plena, modò exigua apparet:at Sol pro ſuo loco ſẽper æqualiter fulget,atque reſplendet Talis ſe exhibuit Joannes de Chriſto teſtificans,æquali lumine firmiter fulgens.Unde fuit vera lucerna,quæ vanitatis vento mutari, ac extingui minimè potuit. Uude de ipſo coram Judæorum legatis D. Auguſtinus ſerm.8.de verbis Domini.*Erat Ioannes lucerna accenſa, ut luceret, quæ accendi poteſt, & extingui;ſed ut non extinguatur, ventum ſuperbiæ non patiatur.*

Joannes valde firmus,& conſtans in teſtificando de Chriſto. D.Auguſt.

93. Bernard.

Quintò,idem D.Bernardus citato loco.*Vultis noſſe, ait, quemadmodum arſit Ioannes, & luxit Ego utrumque in eo triplicem poſſe arbitror inveniri, & ardorem ſcilicet, & ſplendorem. Ardens enim erat in ſe ipſo, vehementi auſteritate converſationis: Erga Chriſtum intimo quodam, & pleno fervore devotionis: erga peccantes proximos conſtantia liberæ increpationis. Luxit nihilominus, ut paucis dixerim,exemplo, digito, verbo, & ſe ipſum oſtendens ad imitationem, & luminare majus quod latebat ad peccatorum remiſſione, & ipſas quoque tenebras noſtras illuminans.* In tanto Joannes perfectionis culmine extitit,ut quidquid perfectionis erat,non uno modo,ſed fœnore multiplicato inveniretur in eo,qui,ut valde ſublimis,lucerna erat ardens,& lucens,quod triplici methodo,ut rectè ait S.Pater, adimplevit.

Tanta eſt Joannis ſublimitas,ut quidquid perfectionis eſt,multipliciter habeat.

94. Greg.

Sextò,quandam moralem rationem colligo ex D.Gregorio in 1.lib.Reg.c.11. num.9.ad verba illa:*Cras cùm Sol incaluerit:*ſic ait:*Geminum mentis remedium contra duplex Diaboli bellum exhibetur. Nam malignus ſpiritus, ut mentes electorum tentando ſuperet, prius tenebras malarum cogitationum objicit. Deinde concupiſcentiarum flammas accendit: quia niſi prius mentem excæcaverit, ad pravitatem concupiſcentiæ non impellit. Electa verò mens in adventu gratiæ ab utroque malo relevatur,dum contra tenebras lucem accipit, & per calorem ſpiritus abjicit frigus mentis.* Venit Joannes ut cœleſtis medicus:& ideò ardens,& lucens:lucens,ut cæcitatem tenebrarũ à mentibus excluderet;ardens,ut depulſo frigore peccati à cordibus audientium,divino eos inflammaret amore.

Joannes venit, ut optimus medicus.

95. Hugo. Luc.1.

Septimò, Cardinalis Hugo. *Hæc lucerna fuit accenſa in nativitate,& in utero matris ſuæ.* Luc.1. *Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ. Poſita fuit ſuper candelabrum in prædicatione, abſconſa, & recondita fuit in carcere.* Mihi tamen dicere liceat: quod tam præexcelſa, & illuſtris lucerna Joannes extiterit, ut non ſolùm ſuper candelabrum poſita illuxerit, verùm etiam in carcere recondita ibi diſcipulos ſuos, ut eos doceret,ad Chriſtũ deſtinaverit; & ſub modio materni uteri illuſtraverit matrem: nam *cùm puer eſſet repletus,replevit & matrem*, ut eſt valdè celebre D.Ambroſii dictum.Eleganter D.Bernard. citato ſerm.de Baptiſta. De ipſo in utero ſic ait: *Fuit ergo jam tunc ardens lucerna, ſed interim adhuc ſub modio. Illo enim tempore ſolum potuit illuminare modium ſuum; ſoli interim lucere matri, magnum ei pietatis ſacramentum revelans ipſo motu novæ exultationis.*

Joannes etiã abſconditus ubique lucet. Ambroſ. Bernard.

96. *Chriſtus abſconditus in Eccleſia reſplendet.* D.Thom. Georg.

Chriſtus Dominus,cùm ſit præclariſſima lux, à quo omnis alia eſt participata,non ſolùm quãdiu fuit in mundo,illuminavit,& reſplenduit,ſed etiam nunc,& multò excellentius,prout ſub ſpecierum velamine,ſubque frumenti accidentium modio occultatus exiſtit.Unde ex D Thõ Opuſculo de Euchariſtia ait Cardinalis Georgius in Pſal. 19. *Sub modio frumenti abſconditus ſervatur in Eccleſia, quam ſuo fulgore illuminat, omneſque*

mentes

mentes illuſtrat. Chriſtus abſconditus illuminat, hoc etiam Joanni, quantùm fas eſt, communicatur, ut clauſus utero materno matrem illuſtret.

QUÆSTIO XII.

Quare Ioannes dicatur potius lucerna quàm lux?

97. IOannes dicitur lucerna, & non lux; imò expreſsè ait noſter Evangeliſta, cap. 1. num. 8. de
Cajetan. Joanne, *Non erat ille lux:* quod explicat Cajeta-
Cyrill. nus; non erat ille lux illa, ſcilicet Chriſtus Jeſus:
Theophil. ſeu, ut enucleant D. Cyrill. Theophylactus, & D.
Auguſtin. Auguſtinus tract. 23. in Joan. non erat ille lux comparatione Chriſti, de quo ibi agebatur, cujus comparatione, nec Joannes, nec alii ſancti poſſunt dici lux. Vide ibi dicta tom. 1. lib. 1. c. 1. expoſ. 12. Tamen altius in laudem Ioannis hîc quæſtio hæc eſt repetenda: Cur alii ſancti, nem-
Matth. 5. pè Doctores, ac Prælati Eccleſiæ in perſona Apoſtolorum dicantur lux, Matth. 15. n. 4. Joannes verò lucerna lucens, & ardens.

98. Reſpondeo primò advertendo, quod Chriſtus Dominus in hac mortali vita inter homines de-
Joan. 8. gens, de ſe ipſo ait: *Ego ſum lux mundi.* Joan. 8. num. 14. in cœleſti autem patria cum Beatis ſuis
Apoc. 21. ſempiterna gloria regnans, lucerna nuncupatur: *Lucernarius eſt Agnus.* Apoc. 21. num. 23 Omnes ſancti donis, ac gratiis ſuis à Chriſto Domino, tanquam à bonorum omnium fonte, atque origine, derivatis lucent, atque reſplendent fulgore miro. Dicuntur ergo ſancti lux mundi participatione à Chriſto Domino, prout in corpore mortali inter homines degens lux mundi eſt appel-
Ioannis privilegia valde magna, & peculiaria. latus. At Joannes, ut præclariſſimum ſydus, lucerna nuncupatur participatione quadam à Chriſto Domino, in æterna beatitudine ad Patris dexteram reſidente, qui illius ſupremæ civitatis lucerna dictus, ſemper Baptiſtam ſuum valdè magnis, ac peculiaribus cōdecoravit, ditavitque privilegiis, atque favoribus.

99. Secundò Joannes Chriſtum Dominum, ſub
Ioan. 1. nomine Agni teſtatus eſt dicens: *Ecce Agnus*
In eo Ioannes honoratur, in quo præſtitit obſequium. *Dei*, Joan. 1. n. 29. Cùm ergo, ut patet ex citato Apocalypſeos loco, Chriſto, prout eſt Agnus, attribuatur lucerna, optimo jure ad nobilitandum Joannem, Chriſtus eum lucernam appellat: nam ſi ille Chriſtum agni nomenclatura glorificavit, conveniens eſt valdè, ut iis, quæ Agni ſunt propria ipſe nobilitatus condecoretur.

100. Tertiò, Sancti dicuntur lux: imò & Chriſtia-
Ad Epheſ. 5. ni omnes, juxta illud Pauli ad Epheſ. 5. num. 8.
Ioannis favores valdè peculiares. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* At Chriſtus dicitur lucerna, & lucerna Joannes appellatur. Nam quæ aliis ſanctis communicantur, multis ſint communia: quæ verò Joanni adeò peculiaria, ut Chriſto tanquam primo capiti conveniant; & deinde in Joannem ſingulari favore tranſeant, & particulari benignitate deriventur.

101. Quartò, Joannes dicitur lucerna ardens, &
Diſcrimen inter lucem & lumen. lucens, utpote accenſa, ut inquit hîc D. Cyrillus lumine divinæ gratiæ. Pro cujus majori explicatione nota, quod quamvis apud Auctores lumē, & lux pro eodem habeatur; tamen ſi rectè expēdas, hanc invenies differentiam, quod lux illuminat, & calefacit, at lumen illuminat, magna acrimonia ardet, inflammat, atqúe comburit.
Unde Moyſes Deuteron. 4. num. 24. de Deo: Deuter. 4.
Deus noſter ignis eſt: ut explicant D. Auguſtinus Aug.
lib. contra Adamantium, cap. 13. tom. 6 Nicetas Nicetas.
in orat 44. D. Gregorius Nazianzenus, D. Am- Nazianz.
broſ lib. 4. Exameron. cap. 3. Deus noſter ignis Ambroſ.
eſt edax, qui mira vehementia agit, comburit veterem hominem, ardet in corde in omni opere bono, inflammat mentem in ſui amorem: & ob hanc agendi vehementiam Chriſtus à Simeone *Chriſtus lumen.*
lumen dicitur: *Lumen ad revelationem gentium:* & noſter Baptiſta de Chriſto ait: *Ipſe vos baptizabit in aqua, & igne.* Matth. 3. n. 11. hoc Matth. 3.
eſt in Spiritu ſancto, qui ignis eſt conſumens peccata, ac vehementer incendens, & inflam- Chryſoſt.
mans corda in Dei charitate, atque amore, ut ex- Cyrillus.
plicant D. Chryſoſtomus hom. ad Neophytos Leo.
tom 4. D. Cyrillus in c. 4. Iſai. D. Leo Epiſt. 4. ad Druthman.
Epiſcopos per Siciliam conſtitutos, Druthman. Alb. Magn.
Albert. Magnus, & alii ibidem.

Joannes ergo dicitur *lucerna lucens, & ardens*, 102. *Joannes fulgur, & ignis.*
quia magnopere vitæ auſteritate, ac prædicatione ſua illuxit, atque reſplenduit, audientium corda ad pœnitentiam, ac Dei amorem inflammans Chryſoſt.
atque exardeſcere faciens; ut docent D. Chryſo- Euthym.
ſtomus homil. 10. in Matth. Euthymius, Paſ- Paſchaſ.
chaſius in cap. 3. Matth. Unde de Joanne explico locum Pſalmi 96. qui à multis Patribus, Pſal. 96.
& Auctoribus de primo Chriſti adventu interpretatur. Ait Regius Vates num. 3. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ, vidit, & commota eſt terra.* Quæ verba de Prophetis, qui Chriſtum præceſſerunt, explanant D. Remig.
Remigius, ac Brunonius, & ego à fortiori de Brunon.
Joanne intelligo. Annuntiat Propheta, & ait: *Ignis*, ſcilicet Baptiſta, *ante ipſum Chriſtum præ-* Remig.
cedet, & inflammabit inimicos ejus, ait D. Remigius, *comburendo in eis nociva*, nam per peccata inimici erant Chriſti, inflammabit ad pœnitentiam, & contritionem. *Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ*, hoc eſt Ioannis verba, nam unumquodque verbum ejus fulgur, ac ſplendor erat.
Vidit, & commota eſt terra, explicat Brunonius: *Commota eſt, hoc eſt terreni perterriti ſunt in bonitate prædicationis.* Brunon.

QUÆSTIO XIII.

Quare Ioannes dicitur potius lucerna ardens, & lucens; quàm è contra lucens, & ardens?

SI lucerna lucet, planum eſt, quod ardet; 103.
nec enim extincta lucerna ſplendorem emit- *Ratio dubitandi.*
tit. Et ſi lucerna ardet, planum eſt, quod lucet; nam hoc ex natura rei conſequens eſt ad ejus ardorem. Ioannes tamen à Chriſto Domino dicitur lucerna ardens, & lucens; & non è contra.

Reſpondeo primò, quod ita dictum eſt, ut 104.
recta analogiæ metaphora ſervaretur: nam lu- *Joanni laudes, ſi ardens non illuſtretur non percipiet.*
cerna materialis prius ardet in ſe; deinde fulgore reſplendet. Et quamvis hoc ſecundum videatur cōſequens ad primum, illud ſpeciatim explanat Dominus, tum quia ſententiæ repetitio magnam emphaſim

emphaſim habet; tum quia ad Joannis laudes pertinebat, cujus omnia adeò ſunt ſublimia, ut nemo intellectu ſit percepturus, quin Chriſtus Dominus ſua infinita ſapientia illa pro nobis aperiat.

105. Gregor. Secundò D. Gregorius homil. in Ezechiel. ita ait; *Ardens, & lucens Ardens videlicet per cœleſte deſiderium; lucens per verbum. Ut ergo ſervetur veritas prædicandi, teneatur, neceſſe eſt, altitudo vivendi.* Rupert. Rupert. ad hunc locũ ſimiliter, *Ardens intrinſecus*, ait, *teſtificandæ veritatis amore, lucens extrinſecus, verbo & opere.* Ardẽs ad vitam, lucens ad prædicationem referũt. Docent enim, quod Joannes priùs arſit in ſe ſanctitate|morum, ac veritate ſcientiæ, poſtea verò aliis luxit vitæ exemplo, ac manifeſtatione doctrinæ.

Doctor prius ardeat in vita; poſtea illuminet opere, & verbo.

106. Bernard. Tertiò D. Bernardus ſerm. de Baptiſta ſic inquit. *Ardens, & lucens: Non ait lucens, & ardens, quia Joannis ex fervore ſplendor, non fervor prodiit ex ſplendore: ſunt enim qui non eo lucent, quia fervent; ſed magis fervent, ut luceant: at iſti non planè fervent charitatis ſpiritu, ſed magis ſtudio vanitatis.* Sunt multi vanitatis amatores, qui videntur exteriùs fulgere, non tamen interiùs habent ardorem: & ſplendor in iſtis, non ex fervore provenit, ſed ex vanitatis affectu. In Joanne autem, ut in viro planè perfecto, ac Apoſtolico fulgor proveniebat ex intrinſeco ardore charitatis, ac ſanctimoniæ, vitæ; & ideo priùs dicitur ardens, deinde lucens.

Fulgor exterior ab interiori ſpiritus calore procedat.

107. Eccleſ. 48. Vatablus. Hugo. *Surrexit Elias Propheta quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat.* Eccleſ. 48. n. 1. Seu, ut legit Vatablus. *Et ſermo ejus inſtar facis flagravit.* Quod explicans Cardinalis Hugo in præſenti ait. Priùs oportet, quod homo ſit ignis, ut in ſe ardeat, antequam verbum ejus alios comburat, ac inflammet.

108. Matth. 10. Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes.* Matt. 10. n. 16. Ea eſt ſerpentis prudentia, ut æſtivo tempore dum Sol vehementer urget, ad illius radios egrediens, in eiſque ſe volutans, eorum fervore concepto vetera ſpolia exuens, nova induens multiplici variata calore maximè niteat, atque reſplendeat. Ad ejus ſimilitudinẽ vir Apoſtolicus fervore Chriſti concepto vetera deponat novaque induat; & D. Ambroſ. tunc verbo, ac doctrina fulgeat in orbe. D. Ambroſius in Pſal. 118. ſerm. 6. ſic ait: *Qui velut boni ſerpentes depoſitis carnis exuviis, tentationum hyemalium rigore ſuperato, Spiritus ſancti renovati gratia æſtiva mundi luce fulſere.*

Prius quis interiùs ardeat, & poſteà ſit fulgor exterior.

Ioan. 5. *n.* 34. Ego autem habeo teſtimonium majus Joanne, opera enim, quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea; ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me.

Num. 37. Et qui miſit me Pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me; neque vocem ejus unquam audiſtis, neque ſpeciem ejus vidiſtis.

Num. 38. Et verbum ejus non habetis in vobis manens, quia quem ille miſit, huic vos non creditis.

VERSIONES.

Euth. Theoph. num. 36. Ego autem habeo teſtimonium majus teſtimonio Joannis.

Syriacus. Opera enim, quæ dedit mihi Pater meus, ut ea perficerem, teſtantur de me.

Arabic. n. 38. Et verbum ejus non eſt firmatum in vobis.

Euth. Theoph. Et ſermonem ejus non habetis.

EXPOSITIO X.

Nunc Dominus ſecundum de ſe teſtimonium profert. Et quamvis Joannis teſtificatio eſſet valdè magna; ille quippe erat lucerna ardens, & lucens; modò tamen ait: *Ego habeo majus teſtimonium Joanne*, hoc eſt ut clarius habent Græca exemplaria, & Chryſoſtomus, Theophilactus, Euthymius, *teſtimonium majus teſtimonio Joannis.* Et dum ait, *majus*, ſupponit, Joannis teſtimonium fuiſſe magnum. Quod quidem cum eſſet datum à Spiritu ſancto Joan. 1. num. 33. per os Joannis loquente, ut notant Toletus, ac Barradas, certum, ac verum erat re ipſa, ut omne aliud teſtimonium. Sed *majus*, id eſt efficacius, ac magis convincens ſine contradictione, me eſſe Meſſiam, ac filium Dei: nam, ut ait Euthymius ex Chryſoſtomo. *Siquidem Joannis teſtimonium poterat quiſpiam calumniari, tamquam ad gratiam factum, verùm opera omni ſuſpicione libera, cunctorum ora contentioſa obturabant.* 109. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Toler. Barrad. Euthym. Chryſoſt.

Opera, quæ dedit mihi Pater: Non ait, opera, quæ ego facio, ſed quæ Pater dedit; ſuprà enim dixerat: *Non poſſum à me ipſo facere quidquam.* Ut oſtendat, omnia opera ſua manare à poteſtate, ac voluntate Patris cum ipſo cooperãtis. *Ipſa opera teſtimonium perhibent*, nam, ut ait Lyranus, *firmum teſtimonium eſt per opera ſoli Deo poſſibilia qui non poteſt teſtis eſſe falſitatis.* Continua, ac innumera Chriſti miracula in omni tempore, non cum aliquo intervallo, ut Elias, Eliſæus, ac Moyſes in promulgatione legis ediderunt; ſed ſine mora facta à Chriſto, tamque crebra Dæmonum à corporibus ejectio cum ipſorum ſpirituum reluctatione, ac tam frequens cordium penetratio, & tot futurorum tam certa prædictio; tamque divinus, ac admirabilis vivendi modus, tantaque mirabilia in nativitate facta, quæ tunc ſine dubio memoria revolvebantur, evidenter ac apertè Chriſtum Dominum verum filiũ Dei, ac verùm Meſſiam teſtabantur, ac demonſtrabant, ut docent D. Auguſt. Epiſt. 3. ad Voluſian. D. Cyrillus, ac D. Chryſoſtomus, quos citat, ac ſequitur S. Thom. 3. part. quæſt. 43. art. 4. *Quia Pater miſit me:* Non ait, quia ego ſum Deus, ut obſervant Chryſoſtomus, Euthymius, Albertus Magnus, ſed quia Pater miſit me, quia totus 110. Verſ. 30. Lyran. *Opera Chriſti teſtantur ipſum eſſe verũ Deum.* Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. D. Thom. Chryſoſt. Euthym. Alb. Magn.

Chriſti

Chriſti ſermo in hoc erat, ut oſtenderet, quod ipſe in nihilo a Patre diſcrepabat, ſed ad hoc miſſus erat à Patre, ut opera illa faceret.

111. Verſ. 37. Chryſoſt. Rupert. D.Thom. *Et qui miſit me Pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me.* Chryſoſtomus, Rupertus, D.Thomas ad teſtimonium Patris in Baptiſmo; ſed vox illa à multis fuit audita. ut dixi tom. 1. lib. 3. cap. 2. quæſt. 23. n. 86. Cohærentius tamen ad ſubſequentia, hoc eſt ad teſtimonia Patris data in Scriptura reducunt D.Cyrillus, Theophylactus, Beda, Euthymius. *Neque vocem ejus unquam audiſtis, neque ſpeciem ejus vidiſtis.* Difficilis, & obſcurus eſt locus. Ita tamen explico cum Euthymio, Franciſco Luca; ac ſi ſit ſenſus: Ego dico quod Pater teſtimonium perhibet de me: vos objicietis mihi, quod *neque vocem audiſtis, neque ſpeciem ejus vidiſtis.* Quomodo ergo credendum eſt mihi quod Pater teſtimonium perhibet de me? Ad quod vobis reſpondeo, verum eſſe, quod neque vocem ejus propriè audiſtis, neque ſpeciem ejus vidiſtis: nam Deus non habet propriam vocem, nec propriam linguã, aut guttur: vox autem quæ audita eſt in monte Sina, in Jordane, ac aliis in locis tanquam è perſona Dei, miniſterio Angelorum formata eſt in aëre. *Neque ſpeciem ejus vidiſtis.* Deus non habet propriam formam viſibilem, ac circumſcriptam, cum expers ſit corporis. Et ita nullus homo unquam vocem veram Dei, auribus percepit, nec ſpeciem vultus ejus unquam vidit. Dat ergo Pater teſtimonium de me in Prophetis, in lege, ac Scriptura. Et quia verbum ejus datum in Scriptura, non manet in vobis, ideo, ut explicat ſequenti verſu, non recipitis teſtimonium Patris mei perhibentis de me.

Cyrill. Theophyl. Beda. Euthym. Franc.Luc. *Verus ſenſus.*

112. Verſ. 38. Theophyl. Euthym. *Et verbum ejus non habetis in vobis manens.* Non ait vocem ejus, ſed verbum ejus, ſeu ſermonem, ut legunt Theophylactus, Euthymius, quia ex ſua radice Græca, ut notat Maldonatus, diſtinguitur à voce, quæ quidem proprie, ut ſenſibilis, à Deo pronunciari non poteſt, ut à nobis audiatur. At verbum, ſeu ſermo appellatur, quidquid à Deo per Prophetas dictum eſt, ut eſt omnis Scriptura; quam per *verbum* hìc intelligit, *non habetis in vobis manens.* Judæi habebant verbum Dei contentum in Scriptura, in codicibus; non tamen in cordibus: habebant in chartis; non tamen in ore, ac auribus; ſiquidem illud rectè, ac ſincere nolebant intelligere, ſed depravato, ac maligno affectu, juxta ſuam intentionem malam detorquebant. Et ideo dicitur *non habetis manens,* id eſt fixum, & inſculptum, ut juxta illius veram mentem intelligatis, eámque ſequamini, ſed hoc negligitis. *Quia quem ille miſit, vos huic non creditis.* Eorum obduratæ erga patrem inobedientiæ apponit ſignum. Siquidem mihi non creditis, de quo Pater per prophetas, ac totam Scripturam teſtimonium perhibet. Vel quia, ſi mihi non creditis, nec Patri creditis, cum doctrina mea in omnibus ſit eadem cum doctrina patris mei.

Maldonat. *Doctrinam non habet, qui eam non in corde, ſed in codice habet ſcriptam.*

Ioan. 5. *n.* 39. Scrutamini Scripturas, quia in illis vos putatis vitam æternam habere: & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.

Num. 40. Et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

Num. 41. Claritatem ab hominibus non accipio.

Num. 42. Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

VERSIONES.

Euth Theoph. Quæ teſtificantur de me, *num.* 39.

Syriac. n. 41. Gloriam ab hominibus non capio.

Vatabl. n. 42. Ut qui amorem Dei non habeatis in vobis.

EXPOSITIO XI.

113. Verſ. 39. QUARTUM teſtimonium adducit Chriſtus Dominus ex Scriptura. *Scrutamini*, tam Græcè, quàm Latine ambiguus eſt modus: nam poteſt eſſe indicativus, ut docent D. Cyrillus, Janſenius, & Toletus, ut ſit ſenſus: Vos legitis, & evolvitis Scripturas. Accommodatior tamen eſt expoſitio Chryſoſtomi homil. 40. D. Baſilii lib. de baptiſmo, cap. 4. D. Auguſtini, Euthymii, & aliorum. Quod ſit modus imperativus; hoc enim magis explicatur gratia, ac efficaci ſermone Chriſti, quod eos ad ſuas Scripturas mittat, in quibus illi omnia bona ſua collocabant. D.Chryſoſtomus: *Chriſtus Judæos ad Scripturarum, non ſimplicem, & nudam lectionem, ſed ad inveſtigationem perquam diligentem relegavit, non enim dixit, legite Scripturas, ſed ſcrutamini.* Non mandat Dominus, ut Scripturam tantùm legant, ſed ut maxima attentione, ac diligentia per altam inveſtigationem, ejus puram ac ſinceram mentem inquirant, ut ita ex ipſa, tanquam ex ditiſſima aurifodina, verum ſapientiæ aurum perfodiant. Euthymius: *Effundere profundius jubet, ut ea, quæ altè in modum theſauri recondita ſunt, poſſint invenire.* Divina enim, non in ſuperficie poſita ſunt, ſed profunde recondita; & ideo ad inveniendum magnus labor exigitur, ut ponderat Chryſoſtomus.

Cyrill. Janſenius. Toler. Chryſoſt. Baſil. Auguſt. Euthym. Chryſoſt. Euthym.

114. *Quia vos in illis putatis vitam æternam habere*; hoc eſt omnia bona, per quæ pervenitur ad vitam æternam. Ex hoc patet, quod multi ex Judæis, ut Phariſæi credebant animæ immortalitatem, quam Sadducæi negabant Act. 23 n. 6. Et notandum cum Chryſoſtomo, Theophylacto, quod non dixit eis Dominus, vos habetis, ſed *putatis habere.* Arguit eos Chriſtus, quia ſine fide in ipſum non habebant vitam, quamvis falsò contrarium exiſtimarent. Rectè Euthymius ait: *putatis habere, verum non habetis: quia ſuperficie tenus ſolùm eas legitis, non invenitis illum certum vitæ æternæ fontem.*

Act. 23. Chryſoſt. Theophil. Euthym.

115. Verſ. 40. *Et non vultis venire.* Arguit Dominus hoc loco Judæos, quia cum Scripturæ de ipſo perhibeant teſtimonia, ac de tẽpore adventus ſui, miraculis, ac aliis circunſtantiis, quæ omnia ſunt impleta in ipſo Chriſto Jeſu: tamẽ Judæi in ſua nequitia perſiſtebant. Et non dixit Chriſtus, non venitis ad me, ſed *non vultis venire ad me,* ait Theophylactus, ut hac doctrina declaret libertatẽ liberi arbitrii noſtri? Albertus Magnus inquit,

Theoph. Alb. Magn.

Sine Chriſto non invenitur ſalus. quit, ut manifeſtaret, quod eorum malitia, ac nequitia obſtabant, quominus Chriſtum verum Deum, à Patre miſſum reciperent, ac in eum crederent, ut ita eorum culpam inexcuſabilem eis objiceret. *Vt vitam habeatis*, ſcilicet æternam, cum ego ſolus illius ſim via, & veritas, Joan. 14. num. 16. Joan. 14.

116. Verſ. 41. *Claritatem ab hominibus.* Præoccupat Dominus hîc quandam ſcribarũ ſuſpicionem; & quia fortè aliqui hoc corde conceperant, quod Chriſtus tot, tantáque adducebat ad probandam ſuam doctrinã, & auctoritatem ex aliquo vanitatis ſtudio, quia magnificari, ac laudari cupiebat ab hominibus, ut Filius Dei, ac verus Rex Iſraël. Ideo hanc falſã Dominus hîc opinionem removet dicens: *Claritatem.* Græca exemplaria habent, *gloriam ab hominibus non cupio.* Hæc dico, nõ mei cauſa, ſed ob veſtram ſalutem. D. Cyrillus lib. 3. in Joannem. c. 5. *Non voco vos ad me,* ait, *ut à vobis, vel ab aliis gloriam acquiram, qui gloriâ à me ipſo plenus ſum.* Et Euthymius ait: *Sol lucernæ lumine non indiget.* Motivum ergo verborum Domini ex ipſiuſmet verbis colligit Chryſoſtomus homil. 40. *Quia igitur gratia illa dixit ut ſalvi ſitis, ſuperius inquit*, verſ. 34. *ſignificavit tamen, & hic etiam, cum dixit ut vitam habeatis.* Similiter notant Euthymius, Theophylactus, Beda, Rupertus, & alii. Cyrill. Euthym. Chryſoſt. Euthym. Theophil. Beda. Rupert.

117. Verſ. 42. Germanus ſenſus. *Sed cognovi vos*: id eſt tanquam cordium inſcrutator, & agnitor cognoſco vos, quod me, tantis teſtimoniis declaratum in Scripturis, non recipitis, immò mea dicta ex ſtudio vanitatis cogitatis, *quia dilectionem Dei non habetis in vobis*; ſi enim verè, ac ſincerè Deum diligeretis, illique placere optaretis, me in Scripturis expreſſum, à Patre miſſum in mundum agnoſceretis, meámque doctrinam ob veſtram ſalutem à me tanquam ab univerſali omnium doctore, & magiſtro eſſe datam.

Ioan. 5. n. 43. Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me? ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.

Num. 44. Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis.

VERSIONES.

Syriacus n. 43. Si alius venerit nomine proprio; illum recipietis.

Syriacus n. 44. Quomodo poteſtis credere, qui gloriam alius ab alio capitis

Vatablus. Qui gloriam, à vobis invicem accipitis.

Euthymius. A vobis mutuò.

Theophylact. Et gloriam, quæ à ſolo Deo proficiſcitur, non quæritis.

EXPOSITIO XII.

Ego veni. Probat, ac confirmat Dominus, ut rectè ait D. Cyrillus lib 3. in Joan. cap. 5. quod in eis nulla ſit dilectio Dei, tam ex præſenti, quàm ex futuro eventu: Prophetice enim prædixit, quæ poſtea eventura erant. Ex præſenti eventu: *Ego veni in nomine Patris mei*, ut explicant D. Chryſoſtomus Theophylactus, Euthymius, D. Thomas, D. Bonaventura. Ego veni miſſus à Patre meo, omnia illius nomine, & auctoritate peragens, omniáque in ejus laudem, ac gloriam referens, impléntque omnia quæ in Scriptura dicta ſunt de Meſſia, ut vos per me vitam æternam habeatis. Ex futuro eventu prædicens ait: *Si alius venerit.* Illud *ſi* non eſt dubitantis de rei eventu, quem abſolute prædixit Matth. 24. num. 5. & 24. Sed ſignificantis inclinationem, ac effectum eorum. *Alius venerit*, ut revera veniet. Quod communiter veteres Chryſoſtomus, D. Cyrillus, Euthymius, Theophylactus, Beda, Rupertus de Anti-Chriſto interpretantur. Graves tamen recẽtiores, & valde probabiliter; non ſolùm de Anti-Chriſto hoc intelligunt, ſed etiam de illis falſis prophetis, qui ſub tempore Salvatoris inſurrexerunt, ut referunt Joſephus lib. 18. Antiquit. cap. 14. Euſeb. lib. 4. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ *Nomine ſuo*, Syriacè, *proprio nomine*, hoc eſt non miſſus à Deo, ſed propria ſua auctoritate, ac malitia *illum accipietis.* Illum ſuſcipietis, ut à Deo miſſum, ac probatum, in eúmque credetis. 118. Verſ. 43. Cyrill. Chryſoſt. Theoph. Euthym. D. Thom. Bonavent. Matth. 24. Cyrill. Euthym. Theoph. Beda. Rupert.

Quomodo vos. Suprà obſtinatam Judæorum obdurationem oſtendit Dominus ex defectu charitatis: *Sed cognovi vos; quia dilectionem Dei non habetis in vobis.* Nunc verò eam demonſtrat ex ſtudio unitatis, ob quam falſum prophetam, ſeu Pſeudo-Chriſtum recipient; ſed tamen verũ Meſſiã miſſum à Deo nolũt recipere, ait Theophylactus, *quia ille vobis gloriam vitæ pollicebitur, quam vos quæritis: Ego autem nihil præclarum vobis in hac vita polliceor.* Unde ait Dominus: *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis?* Unuſquiſque enim veſtrûm tantùm eſt intentus, ut apud alios habeatur tanquã maximus doctor, maximúſque legis ac traditionum obſervator; unde non eſt vobis in animo, ut meæ doctrinæ ſubjiciamini, méque vanitatis contemptorem ſuſcipiatis. *Et gloriam, quæ à ſolo Deo eſt non quæritis*; nempe illum honorem, ac laudem, quæ à Deo eſt, & conſiſtit in veritate fidei, ſinceritate virtutum, ſoli Deo cognita, hominibus verò ignota, contemnitis, & parvi facitis. Et non dixit, ut notat Cajetanus, non vultis, ſed *non quæritis*, eorum lectionem, ac ſtudium culpans: laudari quæritis potiùs ab hominibus, quàm à Deo; & ideo non poteſtis credere, ut notat hîc D. Cyrill. ex D. Paulo ad Galat. 1. num. 10. *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* Et Jacob. 4. num. 4. *Quicumque voluerit amicus eſſe hujus ſæculi, inimicus Dei conſtituitur.* 119. Verſ. 44. Theophyl. Cajetan. Cyrill. Ad Gal. 1. Jacob. 4.

QUÆSTIO XIV.

Quomodo gloriæ deſiderium impediebat Scribas, quominùs crederent?

120. Rupert. Carthuſ. PEr gloriam hîc, quæ à ſolo Deo eſt, intelligit Rupertus teſtimonium bonæ conſcientiæ. Carthuſianus verò æternam fælicitatem. Probabilius tamen eſt, per gloriam intelligi commendationem, nomen illuſtre, ac laudem, ut ſecutus ſum in expoſitione, quam pii viri habent apud Deum: *Non enim qui ſe ipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat*, 2. Corinth. 10. n. 18. (2.Cor.10.) Et in hoc ſenſu accipitur in prima parte hujus textus; *Gloriam ab invicem quæritis*: ergo eodem modo in ſecunda parte: *Gloriam, quæ à ſolo Deo*: pro honore, ac commendatione. Inquirimus igitur in præſenti: Quomodo vanitatis cupiditas impediebat eos ad credendum?

121. Leont. Theophyl. Reſpondent primò Leontius, ac Theophylactus, quos ſequuntur Recentiores. Quod Principes ſacerdotum, Scribæ, ac Phariſæi ambiebant, ab omnibus vocari, ac haberi tanquam maximi Doctores: *Volunt primas cathedras in Synagogis, & vocari ab hominibus Rabbi*: Matth. 23. n. 6. (Matth. 23.) & affectabant reputari tanquam maximi obſervatores legis; ac veterum traditionum. (*Ambitio vanæ gloriæ homines excæcat.*) Unde timentes amittere popularem vanitatis auram, nolebant ſe ſubmitti doctrinæ Chriſti, nec ejus diſcipulos ſe profiteri, ne inde ſuas traditiones deponerent. Et populus etiam intentus erat, ut haberetur tanquam maximus Phariſæorum, & Scribarum ſectator, ut apud ipſos honoraretur. Et ita unuſquiſque ſua ambitione obcæcatus, gloriam, & laudem ab invicem quærebant, ac veritatem cōtemnentes in errore ſuo perſiſtebāt.

122. Cyrill. Reſpondet ſecundò D. Cyrillus lib. 3. in Joan. *Gloriæ hominum, ac principatus cupidos eſſe arguit; & hac inanis gloriæ cupiditate, optimæ rei, fidei videlicet in eum, jacturam illos facere, oſtendit. Quaſi enim natura neceſſariò accidit omnibus, qui gloriam hominum venantur, ut gloriam Dei amittant, & à ſolo Deo decidant.* (*Studioſus vanæ gloriæ jacturam facit fidei.*) Ubi ſtudium vanæ gloriæ intrat, facilè immò quaſi ex ſua natura, ac neceſſariò contemnitur, ac excluditur Chriſtus, & totius fidei ruinæ occaſio intromittitur. (Nyſſen.) D. Gregorius Nyſſenus de Scop. Chriſti: *Eum*, ait, *qui honoris hic collati appetens eſt; Dominus inter infideles recenſet dicens: Quomodo poteſtis credere, qui ab hominibus gloriam*, &c. (Auguſt.) Idem docet D. Auguſtinus lib. 5. de civitate Dei, cap. 14. Quod confirmat exemplo quorundam, qui in Chriſtum crediderant, & verebantur eum palam confiteri: (Joan. 12.) de quibus ait Joan. Apoſtol. 12. n. 45. *Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.*

123. Ad petitionem populi auro in ignem injecto idolum formavit Aaron: *Ædificavitque altare coram eo, & præconis voce clamavit, dicens: Cras ſolemnitas Domini eſt*, Exod. 32. n. 5. (Exod. 32.) Sed quomodo tantus vir eloquio Dei inſtructus, tantorum ſignorum viſione corroboratus, in tam turpiſſimum facinus prolabitur, ut negata adoratione vero Deo, eam idolo cuidam mandet exhiberi? (Oleaſter. Cajetan. Lyppom.) Oleaſter, & Cajetanus hoc referunt ad ambitionem. Aliter Lyppomanus explicat: *Quomodo Aaron potuit ſic decipi, & ſuperari, ut neglecto Deo certo & agnito, populo tam ſtulto acquieſceret in tam nefario facinore? Certè non aliunde, quàm quod oculos ſuos ſtatuit declinare in terram; & à voluntate Dei deflexit ad favorem vulgi.* (*Ob vanitatē in magna ſcelera prolabitur.*) Valde magnus religione, ac fide videbatur Aaron; ubi tamen propenſus fuit ad favorem vulgi, ut popularem auram captaret, ſtatim contempto veri Dei cultu in adorationem vituli prolabitur.

Ioan. 5. n. 45. Nolite putare quòd ego accuſaturus ſum vos apud Patrem: Eſt, qui accuſat vos Moyſes, in quo vos ſperatis.

Num. 46. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit.

Num. 47. Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis?

VERSIONES.

Vatabl n 45. In quo ſpem collocatis.

Syriac. n. 46. Si Mouſche crederetis, mihi quoque crederetis.

D. Iren. lib. 4. *c.* 3. *D Cypr. lib.* 1. *contra Iudæos c.* 18. Si crederetis Moyſi, mihi crederetis.

Euthymius. Theophyl. Crederetis utique mihi.

EXPOSITIO XII.

124. Verſ. 45. IUDÆI affectu ſervandæ legis Moſaicæ Chriſto non credebant, ut ita non apud Deum, ſed apud homines gloriam quærerent. Nunc in ipſos argumentum retorquet Dominus, quod contra eos in extremo judicio Moyſes non erit patronus, ſed rigidus accuſator. Et ait: *Nolite putare*, id eſt non puteris; *quod ego accuſaturus ſum vos*, quod ego ad pœnam poſtulaturus ſum vos rebelles, & incredulos, *apud Patrem* Deum, quod non eſt neceſſarium, ut ego vos accuſem, ut explicabo quæſt. ſeq. *Eſt qui accuſat vos Moyſes.* Non ait, qui accuſaturus eſt vos, ſed qui accuſat in præſenti, id eſt, ut explicat Toletus, (Tolet.) vos dignos omni damnatione coram Dei judicio clamat, eo quod ipſi ſitis increduli, & infideles: nam ille teſtimonium perhibet de me, Deuter. 18. (Deut. 18.) num. 15. *Prophetam de gente tua*, &c. *In quo vos ſperatis*, ut ait Euthymius, (Euthym.) *tanquam in tutorem ac mediatorem*. (*Durum, ut defenſor ſit accuſator.*) Satis durum ſupplicium, eum habere accuſatorem, quem ſperabas defenſorem, & eum ſortiri damnatorem, quem tibi auxiliaturum confidebas.

125. Græcus. Syriac. Alcuin. *Si enim crederetis Moyſi, forſitan & mihi* Noſter Interpres poſuit *forſitan*; tamen ex Græco legitur *utique*; ex Syriaco *quoque*, quod eſt confirmantis, & non dubitantis, ut obſervat Alcuinus apud D. Thomam. Immo ſine ulla particula legunt

legunt antiqui Patres citati in verſionibus, & D.Auguſtinus lib. 16. contra Fauſtum, cap. 26. *ſi crederetis Moyſi, mihi crederetis*, Rupertus ait, quod illa particula, *forſitan*, appoſita eſt ad indicandum animum obſtinatum adversùs Chriſtū, quod quamvis Moyſi crederent, adhuc forſitan Chriſto non crederent. Hanc Ruperti ſententiā non admitto, ſed in prima expoſitione ſto cum Maldonato, & aliis. *De me enim ille ſcripſit*, claré, & apertè Geneſ. 49. num. 10. *Non auferetur ſceptrum de Juda*, &c. & citato loco Deut. 18. n. 15. & 18. Immò univerſa, quæ ſcripta ſūt in Pentateucho, omnes hiſtoriæ, ac ceremoniæ Chriſtum tanquam ſuum ſcopum reſpiciunt, in illiſque Chriſtus Dominus præfiguratur, ut notarunt D.Auguſtinus l. 16. cōtra Fauſt. c. 22. D.Cyrillus, ac D. Chryſoſtomus. Et hac de cauſa Chriſtus hîc non citat peculiarem locum, in quo Moyſes de eo ſcribat. Leontius aſſignat tres alias rationes. Primò, ut excitaret ad ſcrutandam Scripturam. Secundò, ut eos moveret ad interrogandum. Tertiò, ne, ſi illis loca dixiſſet, & adhuc non crederent, major illis pœna augeretur.

(Auguſt. Rupert. — Gen. 49 Deuter. 18. — Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. Leont.)

126. *Si autem illius literis non creditis*, hoc eſt illius libris, *quomodo verbis meis credetis*. Concludit Dominus ſuum ſermonem, ſumpto argumento ad hominē contra Judæos, præſuppoſita eorum prava & iniqua opinione: nam illi in magno habebant honore Moyſem, Chriſtum Dominum autem in minimo; Moyſem multa veneratione, ac amore proſequebantur; crudeli autem odio, ac contemptu Chriſtum Dominum. Unde peſtifero errore Moyſem præferebant Jeſu. Et ideò cōtra eos rectè argumentatur Dominus: Si Moyſi non creditis, quomodo verbis meis credetis?

(Verſ. 47. *Efficax redargutio.*)

QUÆSTIO XV.

Quomodo Chriſtus aſſerat, quod non eſt eos accuſaturus, cum ipſe dicat: Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo? *Matth.* 10. *n.* 33.

(Matth. 10.)

127. Utrumque locum combinans D. Cyrill. lib. 3. cap. 8. dubium excitat. Unde ait; *Non erunt Iudæi, qui pertinacia ſua Chriſtum negarunt aut negant, ab hac accuſatione liberi.* Quomodo ergo ait Dominus, non accuſaturus ſum vos, quaſi ipſe dedignetur reputari quod accuſatoris officium teneat? Unde aliqui graves recentiores, ut Barradas dicunt quod Chriſtus ait, quod non eſt eos accuſaturus, ſiquidem ipſe in extremo judicio non accuſator, ſed judex hominum eſt conſtitutus: nam accuſare hoc loco, ut notant Toletus, & Franciſcus Lucas, non dicitur quaſi peccata ad judicem deferre, ut ſolet fieri in humanis judiciis, ut declaretur integritas cognitionis, ac affectus in judice: at in divino judicio, in quo eſt ſumma æquitas, juſtitia, ac cognitio, accuſare, de quo hîc eſt ſermo, idem eſt ac dignos pœna, & damnatione dicere, & clamare: nam Moyſes ſua lege, ſuiſque ſcriptis vos reos pœnæ demonſtrat.

(Cyrill. — Barradas. — Tolet. Franc. Luc.)

128. Reſpondet primò Euthymius: *Et ſi me id oportebat facere, ſcilicet accuſare vos; non tamen faciam, quia clemens ſum.* Similiter Beda. Ideo non accuſo, quia non veni damnare, ſed ſalvare. Secundò, D. Thomas, Carthuſianus, Lyranus, Titelmanus, Toletus. Nolite putare, quod ego accuſaturus ſum vos, ego ſcilicet ſolus mecum, accuſat Moyſes. Tertiò, Cajetanus ita explicat: Nolite putare, quod reſervetur mihi accuſatio veſtri, quod retardetur uſquequò accuſem vos in futurum; jam enim in præſenti datur accuſatio contra vos; non expectans meam futuram accuſationem; nam Moyſes jam vos accuſat, ac ſuis ſcriptis vos damnabiles oſtendit.

(Euthym. — Beda. D.Thom. Carthuſ. Lyran. Titelm. Tolet. Cajetan.)

129. Quartò mihi videtur valde germana explanatio D. Cyrilli loco citato. At ſi dicat: *Nec opus eſſe alio accuſatore, ſed etiam cæteris omnibus ſilentibus ſolam Moyſis legem ad condemnationem non credentium in ſe Judæorum ſufficere, aſſerit.* Quaſi dicat ſanctus Pater, quod Chriſtus hoc loco non negat ſe Judæos accuſaturū, ſeu pœna dignos dicturum; ſed tantùm in præſenti denotare, hanc ſuam accuſationem non eſſe neceſſariam; nam Moyſes, in quo ipſi magnopere confidunt, ſatis latè, & abundè eſt eos accuſaturus. Ita enim ille ſcripſit Deuter. 18. n. 19. *Qui autem verba ejus, (ſcilicet Prophetæ) quæ loquitur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam.*

(*Germana explicatio.* Cyrill. — Deut. 18.)

CAP. III.

Diſcipuli ſpicas colligunt in Sabbato.

Matth. 12. *num.* 1. In illo tempore abiit JESUS per ſata Sabbato: Diſcipuli autem ejus eſurientes cœperunt vellere ſpicas, & manducare.

VERSIONES.

Syriacus, Iter faciebat Jeſchua in Sabbato per ſata.

Vatab. Theoph. Ibat Jeſus Sabbatis per ſegetes; Diſcipuli verò illius eſuriebant,

ALTER TEXTUS.

Marc. 2. *n.* 23. Factum eſt iterum, cum Dominus Sabbatis ambularet per ſata, & Diſcipuli ejus cœperunt progredi & vellere ſpicas.

Lucæ, 6. *n.* 1. Factum eſt autem in Sabbato ſecundo primo, cum tranſiret per ſata, vellebant Diſcipuli ejus ſpicas, & manducabant, confringentes manibus.

EXPOSITIO I.

1. *Connexio hiſtoriæ cum ſuperioribus,*

SUPERIORI hiſtoriæ de Paralytico ad piſcinam ſanato hanc communiter connectunt Recentiores. Et meritò quidem,nã in Judæa circa Paſchale tempus matureſcebant ſegetes,ut ſatis eſt vulgaris opinio Deut.16.n.1. *Obſerva menſem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias Phaſe Domino Deo tuo.* Non ergo Diſcipuli ſpicas evellunt poſt primum Paſcha à Baptiſmo, quando vendentes ejecit,ut eſt manifeſtum:non poſt tertium Paſcha poſt turbam ſaturatam,quia tunc obiit, & non interfuit in Jeruſalem: Ergo poſt ſecundum Paſcha hoc factum eſt. (Deuter 16.)

2. *In illo tempore*, ſcilicet prædicationis Chriſti, *Abiit* JESUS *per ſata Sabbato*. Iter faciebat Dominus per ſegetes;& notat Evãgeliſta,quod erat in Sabbato:aliqui codices Græci habent,*Sabbatis*,id eſt Græcè uno ex Sabbatis; qualénam hoc eſſet,ſequenti quæſt. explicabo. (Græci.) *Diſcipuli autem ejus eſurientes*, Græcè, *eſuriebant*. Ut pauperes fame premebantur. *Cœperunt vellere ſpicas, & manducare.* Hoc ſatis auſteræ, & rigoroſæ vitæ indicium eſt: non præparata fercula habebant; ſed ſimplici cibo, & primo occurrenti contenti erant. Addidit D. Lucas, *Confricantes manibus*, (D.Luc.) quaſi manibus ſpicas triturantes,ut granis à palea ſegregatis veſcerentur, ut ita fami ſubvenirent.Prov. 27.n.7. *Anima eſuriens etiam amarum ſumit pro dulci.* (Prov.27.) Et niſi fame vexarentur, hoc Sabbato non feciſſent, ut communiter notant Expoſitores.

QUÆSTIO I.

Qualénam eſſet hoc Sabbatum? & explicatur difficilis textus D. Lucæ.

3. MAGNAM difficultatem in hac re nobis facit textus Lucæ;ait enim *in Sabbato ſecundo primo*.Quodnam eſſet hoc Sabbatum, magna eſt difficultas. Primò Theophylactus exiſtimat, (Theophyl.) eſſe Sabbatum, ante quod incidebat aliquod feſtum,verbi gratia,quando in Paraſceve,ſeu feria ſexta præcedebat ſolemnitas Paſchæ, vel Pentecoſtes, hoc Sabbatum dicebatur ſecundo primum:erat enim ſecundum à feſto præcedente,& primum poſt illud.

4. (Chryſoſt. Janſen. Tolet. Franc.Luc.) Secundò,D.Chryſoſtomus hom.40.in Matth. Janſenius,Toletus.Franciſcus Lucas,tenent,Sabbatum dici ſecundo primum,quando in ipſomet Sabbato aliud feſtum incidebat; tunc enim erat duplex,ſeu bis feſtum; & ita propter duplicem ſolemnitatem, ut ait Toletus, ſecundo primum dicebatur, quaſi primum, & ſecundum feſtum.

5. *Impugnatio utriuſque ſententiæ.* In utraque ſententia illud mihi eſt difficile; quod Evangeliſta hîc intendit explicare certum determinatum tempus,quod in neutra ſententia planè exprimitur. Deinde ſecundum Sabbatum dicit ordinem ad aliud primum:ergo non poteſt dici abſolutè Sabbatum primum, & ſecundum per reſpectum ad eundem diem.Tertiò quia tres Evangeliſtæ hoc feſtum narrantes ſolum Sabbatum appellant,& alterius feſti non meminerunt, ergo ſolum Sabbatum erat.

6. (D.Iſid. Peluſiota. Boſtrenſ. Euthym. Beauxam.) Tertiò,D.Iſidorus Peluſiota lib.3.Epiſt. 110. Titus Boſtrenſis,Euthymius,Beauxamis aſſerunt, Sabbatum ſecundo primum nuncupari primum diem Azimorum: nam Judæi quodlibet feſtum Sabbatum dicebant,ut ſtatim dicam; Judæi celebrabant Paſcha decima quarta die Lunæ primi menſis *Niſan*, ad veſperam, ſeu poſt Solis occaſum in crepuſculo. Decimaquinta ergo erat prima dies Azimorum, & vocabatur ſecundum Sabbatum, id eſt ſolemnis, poſt Paſcha primum & celeberrimum Sabbatum.

7. (Epiph. Vatabl. Barrad.) Quartò, D. Epiphanius hæreſi 51.Vatablus, Barradas,hîc docent,Sabbatum ſecundo primum dici octavam Paſchæ, ac ultimum diem Azimorum: nam Paſcha per octo dies celebrabatur;& ille octavus erat cæteris celebrior. Paſcha ergo vocabatur Sabbatum primo primum, octavus verò dies dicebatur Sabbatum ſecundum primo, quia erat poſt diem Paſchæ primum Sabbatum.

8. (Maldonat.) Quintò, Maldonatus tenet, eſſe Pentecoſten. Paſcha enim,ait,erat Sabbatum primo primum, id eſt feſtum celeberrimum, & primum; Pentecoſtes proximum huic,erat ſecundum valdè celebre Sabbatum poſt primum.

9. *Difficultas contra prædictas ſententias.* Unaquæque ex his ſententiis ita explicata magnam habet difficultatẽ, ſi tamen aliquid addatur, facile ſuſtineri poteſt. Difficultas eſt; quia licet omne feſtum apud Judæos Sabbatum vocaretur,Levit.23.n.15.24.32.39.tamen Sabbatum (Levit.23.) ex natura ſua propriè dictum,erat ſeptimus dies uniuſcujuſque hebdomadæ;& ita erat ſacratiſſimus apud Judæos.ut in eo eſſet eis omnino vetitum,ſpicas vellere,cibóque præparare,Exod.35. n.3. (Exod.35.) At in aliis diebus feſtivis, ut Pentecoſtes, Neomeniæ, Azimorum licet à ſervilibus abſtinerent,cibos aptare licitum erat, Exod.12.num. 16. (Exod.12.) Judæi autem hîc arguebant Chriſti Diſcipulos,quod ſpicas vellerent,& confricantes manibus pararent cibum. tanquam quidam illa die prohibitum: ergo tunc non erat quodlibet feſtum,ſed propriè Sabbatum.

10. *In quo ſenſu dictæ ſententiæ ſuſtineri poſſunt.* Dixi, quod unaquæque ſententia, ſi aliquid addatur,facilè defendi poteſt.Si dicas quod dies prima Azimorum, vel dies octavus Paſchæ, vel dies Pentecoſtes eo anno Sabbatum proprium ex natura ſua erat.Et in hoc ſenſu ſuam ſententiam de die octavo defendit Barradas.

11. (Cornel. Corder.) Sextò,Cornelius à Lapide & Corderius in c.6. Lucæ, aſſerunt, vocari Sabbatum ſecundo primum,quod incidebat in feſtum Pentecoſtes,vel infra hebdomadam Pentecoſtes, hoc enim erat ſecundum feſtum apud Judæos, ſed ipſe dies Pentecoſtes non erat;nam in eo non erat prohibitum parare cibos, ut jam dixi & notat Abulenſis in cap.23.Levit. quæſt.16.& 20. (Abulenſ.)

12. *Prima ſententia veriſimilis.* Ex his omnibus mihi veriſimilius videtur dicendum,Sabbatum ſecundo primum,eſſe Sabbatum occurrens infra hebdomadam Paſchatis,vel Pentecoſtes. Hoc ſecundum affirmat proxima ſententia: nam illud Sabbatum infra hebdomadam Pentecoſtes dicebatur ſecundo primum,id eſt primum à ſecundo feſto celebri Judæorum, ſeu poſt ſecundum feſtum. Et facit pro hac ſententia,quod eo tempore Pentecoſtes valde maturæ erant ſegetes in Paleſtina; & tunc mandabantur Judæi in ipſa feſtivitate primos panes novæ frugis Deo offerre,Levit.23.n.16.& 17 (Levit.23.)

13. *Secunda ſententia veriſimilis.* Quod etiam tale Sabbatũ eſſet primum occurrẽs infra hebdomadam Paſchatis,mihi eſt valde proba-

probabile. Et in re hanc ſententiam docent Joſephus Scaliger lib. 6. de Emenda.temp. c. 6. Vaſquius tom.3.ad.3 p. diſp.173.c.2.n.10. & Dionyſius Petavius in animadverſionib.ad Epiphan.hæreſi 30.Judæi incipiebant ſuum annum Luna decima quarta, ut eſt dictum:& tunc erat feſtum Paſchæ valdè celeberrimum; eratque primo primum nobiliſſimum Sabbatum.Unde à Joanne 19.n.31.dicitur *Magnus dies Sabbati.*Et hic dies modò incidebat feria tertia,vel quarta; ſicut noſter primus dies Januarii.

Scalig. Vaſq. Petav. — Ioan. 19.

14. *Probatio ſuperioris ſententiæ.* Sequens ergo Sabbatum dicebatur ſecundum primum, hoc eſt ſecundum poſt primum,id eſt, poſt paſcha,quod erat primum Sabbatum: nam illud ſecundum primum ſunt duæ dictiones diſtinctæ, ut habet noſtra vulgata;& ita etiam in Græco ſunt,ut notat Vaſquius citatus.Probatur: Quia ſicut non computamus noſtras Dominicas,& dicimus Dominica ſecunda, vel tertia poſt Paſcha; ita & Judæi annumerabant ſua Sabbata,& dicebant ſecundum, vel tertium primum,hoc eſt poſt primum,ſcilicet Paſcha quod ſimpliciter erat primum Sabbatum.

15. *Objectio.* Dices, tempore Paſchatis non erant ſegetes maturæ,ut ita Diſcipuli poſſent vellere ſpicas ad comedendum.Sed contra.De tempore Paſchatis loquēs Dominus ait Moyſi,Levitic. 23.num.10. (Levit.23.) *Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulum ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad Sacerdotem.* Altera die Sabbati,ſcilicet prima die Azymorum,ut eſt communis explicatio, *ſanctificavit illum.* Ergo pro tempore Paſchatis aliquibus in partibus dabātur jam ſpicæ maturæ;& ideo de omni grano, ſive triticeo,ſive hordeaceo indiſtinctè præceptum intelligitur: Abulenſ. Hugo,Lyranus,Carthuſianus,Cajetanus, qui ait ex radice Hebraica, quod Homor ſpicarum offerebatur.Cornelius à Lapide inquit, quod hoc intelligitur de faſciculo ſpicarum hordeaceo,quod illo tempore matureſcit in Paleſtina.Et,ſi hoc dicas,ſufficienter ſolvitur argumentum:nam Diſcipuli vita auſteriori enutriti illis erant contenti. Deinde bene ait Lyranus, quod ſi tunc non eſſet meſſis communis aliquibus partibus, colligebant omnes ſpicas propinquantes ad maturitatem, quæ Paſchate offerebantur: nam Pentecoſtes panes primi apponebantur.

Abul. Hugo. Lyran. Carthuſ. Cajetan. Cornel. — Lyran.

QUÆSTIO II.

Quare Dominus ibat per ſata cum Diſcipulis ſuis vellentibus ſpicas?

16. Hieron. HOc auſteritati vitæ, ac paupertati Diſcipulorum tribuit D. Hieronymus dicens: *Quod autem ſpicas ſegetum manibus confricant, & inediam conſolantur, vitæ auſterioris indicium eſt.* Et D.Chryſoſtomus homil.40.in Matth. (Chryſoſt.) *Tu Diſcipulorum abſtinentiam admirare: admirare, inquam, quomodo nullam corporis curam habebant;] ſed ſine prædicatione aliqua, ac præparatione menſam ſibi ſic conſtituunt, ut continua ferè cogantur inedia premi, neque tamen à Chriſto abſcedant: nam niſi malo inediæ nimium vexarentur, nunquam certè illud in Sabbato feciſſent.* Nota eximiam auſteritatem, ac paupertatem Diſcipulorum,quod paucis granis,& forte hordeaceis,ut dixi ſuperiori quæſt. contenti erant. (*Auſteritas vitæ, ac abſtinentia Diſcipulorum Chriſti.*) Vide, quantum ab eis diſtant,atque degenerant aliquot eorum in dignitate ſucceſſores tot epulis præparatis. Deinde conſidera, quod tanta paupertate *neque à Chriſto abſcedebant*, non enim in Chriſto temporale lucrum quærebant,ſed ipſum tantum ſequebantur ob amorem, animarúmque ſalutem. (*In Chriſto non eſt quærendum temporale lucrum.*)

17. Euthym. Secundò,Euthymius ſic ait in 12.Matth.*Tanquam fame compulſi hoc facientes*, ſcilicet vellere ſpicas, *ſiquidem minimam corporis curam gerebant, & omni tempore, auditu, & aſſiduitate Salvatoris detinebantur & ideo fame premebantur.* Diſcipuli tanta in Chriſtum charitate,ac amore ferebantur, ut ob eum ſequendum omnem curam de rebus corpori neceſſariis negligerent,& ſimplici primum invento cibo eſſent contenti. (*Ob Chriſti amorem omnia temporalia negligenda.*) Ad ſenſus morales veniamus.

18. Athanaſ. Tertiò, D.Athanaſius homil. de ſemente, ſic inquit: *Tranſibat Salvator per ſegetes, granum ipſe nimirum frumenti per ſegetes, & ſpirituale illud granum, quod in certum aliquem locum cadens cum multiplicibus ſpicis per orbem terrarum exurgit; ipſe enim de ipſo dixit: Niſi granum frumenti cadens in terram,*&c.Magno gaudio Dominus ad ſegetes ferebatur ob aliqualem cum ipſo ſimilitudinem, ſegetes enim ex cadente in terram grano,in uberes fructus exurgunt, & creſcunt:ita ipſe tanquam frumenti granum cadens in terram,magnum ſua pretioſiſſima morte animarum fructum in toto attulit orbe. (*Chriſtus frumenti granum multum fructum afferens.*)

19. Paſchaſ. Joan.4. Quartò, D.Paſchaſius lib.6.in Matth.Dixerat Dominus Diſcipulis ſuis,Joan.4.n.38. *Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiſtis.* Ut ergo denotaretur verbum Domini jam adimpleri,ipſóſque Diſcipulos eſſe animarum meſſores, atque in prophetarum labores introduci,per ſegetes eos Dominus ducit,ut ſeminatos, ac laboratos ab aliis colligant fructus. Quintò, D.Thomas ait, quod per hujuſmodi ſata intelliguntur ſacræ Literæ,ad quas ducit Dominus ſuos Diſcipulos ut inde ſuaviſſimos cibos ſumant, ex quibus reficiantur.

20. Ambroſ. Sextò, D. Ambroſius lib. de Iſaac. cap.6.*In Sabbato*,ait, Jesus *ducit per ſeminata Diſcipulos; Moſes per deſertum duxit populum Iudæorum, Chriſtus per ſeminata duxit, Chriſtus per lilia ducit, qui, per paſſionem ejus deſertum floret ut lilium.* Chriſto duce omnia repleta ſunt abundantia,ac fœcunditate;ſecus verò,ſi homo ducatum præſtat: omnia ſicca, & arida apparent. (*In Chriſto fœcunditas, in homine ſiccitas.*) Hinc Chriſtus Jeſus ſuos Diſcipulos ducit per ſeminata,Moyſes verò Hæbræos ſuos per terram deſertam, inviam & inaquoſam.

21. Exod.17. Num.20. Iſai.41. Sub Moyſe duce egreditur Iſraël de Ægypto per deſertum, ubi ſæpiſſimè aquarū penuria depreſſus laboravit. Exod.17.n.1.Num. 20. n.20. Compone hæc cum Chriſti Domini adventu, de quo ait Iſaias 41.n.18.*Aperiam in ſupinis collibus flumina,& in medio camporum fontes: ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum.*Duce Moyſe paſſim ſitibundi ſtant homines,& omnia,ſicca,aridáque videntur. At apparente Chriſto, aquarum copia abundant cuncta, multitudinéque fontium irrigantur omnia. (*In Chriſto abundant cuncta, in homine arida apparent omnia.*) Origenes homil.11.in Exod. & D. Auguſtinus ſerm.93.de tempore,ſic inquiunt *Dux erat Moyſes,* (Origen. Auguſt.)

ſes, & ſitivit populus aquam. Percuſſus eſt Chriſtus, & in crucem actus, novi teſtamenti fontes produxit.

QUÆSTIO III.

Quare Diſcipuli non providentur cibo ex pecunia, quam Iudas ſecum aſportabat?

22. *Ratio difficultatis.* DUo inquiro in hac quæſtione. Circa primum. Diſcipuli colligebant ſpicas non longè à civitate, ut infrà dicam num.28. ex qua poterant ſibi comparare cibos; nam Judas loculos habebat & pecuniam aſportabat, ex qua emebat ea, quæ neceſſaria erant, Joan. 12. n.6. & cap. 13. num.29. ut factum legimus in hiſtoria Samaritana, ubi Diſcipuli profecti ſunt in civitatem ad cibos pecunia comparandos. (*Joan.12. & 13. Joan. 4.*)

23. *Abulenſ. Matth. 19.* Reſpondent aliqui apud Abulenſ. q.4. Quod Diſcipuli nec peram nec pecunias habebant, Matth.19. n.9. ex quibus cibos emerent; & quod Judæi in pauperes ſæpe immiſericordes erant. Unde contingebat, aliquando eos eſurire. Et aliquando Dominus, cum prædicaret in Jeruſalem, cogebatur redire in Bethaniam ad ſumendum cibum. Et ſemel eſuriens venit ad ficum ſecus viam Matth.21. n.19. & Marc.11. n.20. Sed præcitata Joannis loca convincunt, quod Judas habebat loculos, & pecuniam. Poterit aliquis dicere, quod illud eſt verum in citatis locis, at in præſenti occaſione nulla erat pecunia in Collegio Apoſtolico; verum tamen ad hoc affirmandum nullum video fundamentum. (*Matth.21. Marc.11.*)

24. *Hieron.* Reſpondet primò D. Hieronymus in cap. 12. Matth. Quod propter nimiam importunitatem turbarum ne veſcendi quidem habebant locum, ut alibi factum legimus ex D. Marco cap.3. n.20. & ideo quaſi homines eſuriebant. Secundò, Abulenſis quæſt. 2. ex D. Chryſoſtomo, & Epiphanio aliam collegit rationem. *Per ſata ſuos Sabbato ducebat Dominus, volebat ſolvere Sabbatum, volebat quidem, ſed non ſimpliciter, ideo non ſine cauſa illud ſolvit, ſed dans occaſionem rationabilem: ut & legem ceſſare faciat, & legem non offendat.* Lex per tot annorum ſæcula docuit homines in cultu, ac veneratione Dei, tempus erat jam, ut ipſa ceſſaret: hoc præſtat Dominus ſine offenſione legis, ipſam honorando appoſita rationabili cauſa: qui enim in tuo fuerunt obſequio, non cum offenſione, ſed potiùs cum honore dimittendi. (*Marc.3. Abulenſ. Chryſoſt. Epiphan.* — *Qui fuit in tuo obſequio non cum offenſa, ſed cum honore dimittendus.*)

25. *Ante honores merita videantur.* Tertiò, dici poteſt, ſuppoſita doctrina Chryſoſtomi, ac Euthymii ſuperiori quæſt. Hoc factum eſſe, ut eximius Diſcipulorum amor in ipſum patefieret, ſiquidem fame premente à ſuo magiſtro non diſcedebant, ut ita omni dignitate, ac apice Apoſtolico, quo erant ſublimandi, ut dicam cap.5. & ſcribit Marc. cap.3. num.3 digniſſimi in omnium oculis viderentur. Quartò, facile poterat Dominus ſuos abundanter paſcere ciborum emptione, vel miraculo edito: ita tamen eos inſtruere decrevit, ut ſuſtinendæ famis jam bene informati, modicis contenti, aſſueſcerent penuriæ pro illo tempore, quando ipſe corpore abeſſet; ſiquidem tunc pro Evangelii promulgatione omnes preſſuræ, ac moleſtiæ in fame, & ſiti ab eis erant tolerandæ. (*Marc.3.* — *Laboribus homo aſſueſiat.*)

Quintò, & mihi videtur germana ratio. Hoc factũ eſt ut manifeſtaretur eximia paupertas, ac abſtinentia Diſcipulorum. Nam Diſcipuli Joannis, ac Phariſæi paulo ante Chriſto objecerant, quod Diſcipuli ejus non jejunabant, Matth.9. num.14. ad hanc calumniam reprimendam, vult Dominus in eorum oculis ſuorum Diſcipulorum rigidam abſtinentiam declarare; non enim cibo indulgebant, ſed paucis tantùm granis contenti erant. Et ad hoc indicandum, valdè veriſimile eſt, quod poſt appoſitam illam Phariſæorum obtrectationem, immediatè hanc de Diſcipulis ſpicas colligentibus apponunt hiſtoriam, Marc.2. n.23. & Lucas 6. n.1. ut illam in Diſcipulos detrectationem Dominus non ſolùm præclariſſimis verbis refutaret, ſed etiam hoc inſigni facto falſam eſſe demonſtraret. 26. (*Matth. 9.* — *Calumnia dictis & facto refutanda.* — *Marc.2. Luc. 6.*)

Matth. 12. num. 1. Phariſæi autem videntes dixerunt ei: Ecce Diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbatis.

VERSIONES.

Syriacus. Periſchæi verò eum aſpexiſſent eos, dicunt ei: Ecce Diſcipuli tui id faciunt, quod illicitum eſt factu in Sabbato.

ALTER TEXTUS.

Mar. 2. n. 24. Phariſæi autem dicebant ei: Ecce quid faciunt Sabbatis, quod non licet.

Lucæ 6. n. 2. Quidam autem Phariſæorum dicebant illis: Quid facitis, quod non licet in Sabbatis?

EXPOSITIO II.

PHARISÆI *videntes*; qui cum cætera turba Dominum ſequebantur, non ut aliquid ab eo diſcerent, ſed ut obſervarent eum. Et Phariſæi potiùs quam alii, ut ait Abulenſ. quæſt. 5. tanquam viri in lege periti, religionis zelum diſſimulantes, cum vehementer eſſent invidia commoti. *Dixerunt ei.* Lucas verò ſcribit, redargutionem Diſcipulis objeciſſe: *Quid facitis?* Utrumq; verum: nam primum Diſcipulis, poſtea Chriſto dixerunt: vel, ut alii exponunt, quidam cum Chriſto, alii verò cum Diſcipulis locuti ſunt. *Ecce Diſcipuli tui*, qui in tua doctrina eruditi ſunt. Et ita Diſcipulos arguunt, ut in magiſtrum calumniam detorqueant. 27. (*Abulenſ.* — *D. Luc.* — *Calũnia in Diſcipulos, magiſtri eſt redargutio.*)

Quod non licet facere Sabbatis; plurale pro ſingulari, nam in Sabbato prohibitum erat Judæis, ſpicas vellere & cibos parare, Exod.35. num.3. & ideo hoc objiciunt Phariſæi, non autem quod de agro alieno ſpicas colligerent, hoc enim lege permiſſum erat, Deuter. 23. num. 25. *Si intraveris* 28. (*Exod. 3.* — *Deut. 23.*)

Act. or 1.
Quodnam eſſet iter Sabbati.
Abulenſ.
Lorin.

ſegetem amici tui,franges ſpicas, & manu conteres, falce autem non metes. Nec etiam carpunt eos, quod iter faciunt in die Sabbati:cum hoc ex lege eſſet vetitum; quoniam locus ille non multùm diſtabat à civitate, & illud iter erat breve, quod Sabbato peragi poterat.Unde dicitur Actorum 1. n. 12. quod mons Oliveti diſtabat à Jeruſalem Sabbati itinere. *Qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbati habens iter.* Sabbati iter illud nuncupatur quod licitum erat Sabbato confici;mons autem Oliveti non multùm diſtat à Jeruſalem,breve ergo erat iter Sabbati. Ad quantum verò ſpatii extenderetur?Abulenſis Exod.12.quæſt.24.& hoc loco,quæſt.8.aſſerit,ad mille paſſus extendi, id eſt uſque ad dimidiam leucam.Lorinus citato Actorum loco varias refert opiniones, plus minuſve affirmantes, quæ ad plurimum, uſque ad leucam extendunt.

QUÆSTIO IV.

Quibus verbis, & quomodo Phariſæi Diſcipulos arguunt?

29. Chryſoſt.

Bellè notavit Chryſoſtomus homil.40.quod Phariſæi *non vehementer hoc in loco, quamvis conſequentia rerum id petere videatur, incenſi ſunt, ſed ſimpliciter, atque oratione quieta criminantur. Quando autem ſiccam manum curavit, tanta tunc exarſerunt immanitate, ut etiam de interimendo ipſo conſilia agitarent. Cum enim nil magnum, atque ſublime ſit, quietiores ſunt: cum autem ſanitatem hominibus ſolo verbo præſtari conſpiciunt, quaſi feroces beſtiæ perturbati vehementiùs in illum inſiliunt. Sic invidiæ veneno ſuffecti ſalutem hominum perſequuntur.* Falsò ſibi perſuadebant Phariſæi, quod Domini Diſcipuli Sabbatum violabant;& tunc ſimplici,ac blando ſermone dicunt. *Quare Diſcipuli tui*, &c. Cum verò Sabbato manum aridam ſolo verbo ſanat, de eo occidendo ineunt conſilia. Phariſæi invidiæ veneno ſtimulati,acutiori dolore pungebantur,quod Chriſtus tam inſigni miraculo reſplendeſceret, & quod homo manu detentus tantum eſſet beneficium aſſecutus,quàm quod Religioni,ac legi Sabbati irreverentia(ut ipſi perperam cogitabant) irrogaretur.

Plus dolent homines de bono alterius quàm de contemptu legis Dei.

30. Chryſoſt. Abulenſ. Beda. Alb. Magn.

Quo ergo motivo tantam calumniam in Diſcipulos illatam fuiſſe à Phariſæis,dicatur,præcipuè in hac quæſtione inquirimus?Et ex invidia prodiiſſe, conſtans eſt ſententia Chryſoſtomi proximè citati,Abulenſis quæſt.5.Bedæ,Alberti Magni, & aliorum communiter, ut explicatum eſt in expoſitione.

31. Athanaſ.

Alteram hujus rei rationem pulchrè excogitavit D.Athanaſius homil.de ſemente.Sic ait: *Atqui illi, qui eſum in Sabbato pro crimine objiciunt, ipſi cædem in Dominum ipſo Sabbato moliuntur.* Phariſæi magnæ obſervantiæ ſpeciem ferentes, ſimulato zeli prætextu,Diſcipulos arguunt,quod in Sabbato neceſſitatis gratia ſpicas evellant.Et ipſi Sabbato verum frumenti granum è terra viventium eradicando crucifigunt,ac crudeli morte damnant.Iniquorum propria conſuetudo,qui in parvis ac minutiſſimis ſunt nimis ſcrupuloſi, ac valde timidi; graviſſima tamen, turpiſſimáque ſcelera deglutiunt, atque devorant.

Scrupuloſi in minimis magna devorant.

Juramento obligavit Saül populum quod nullus uſque ad veſperam panem comederet,donec de inimicis ſuis ulciſceretur ipſe. Quod non audivit Jonathas; & fame pene deficiens extendit ſummitatẽ virgæ,quam habebat in manu,intinxit in melle, & convertit ad eos,& tunc illuminati ſunt oculi ejus.Quod agnoſcens Saül,ait jurejurando more Hebræorum,ut notant Abulenſis,Lyranus,Carthuſianus,Hugo. *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris, Jonatha,* 1.Regum,14.n.44.Poſtea mandat Deus Saüli,ut vadat in civitatem Amalec, percutiátque Regem,& omnia illius devaſtatione conſumat. Pepercit tamen Saül,& populus Agag,& optimis gregibus ovium, & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & univerſis, *quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea,* 1.Regum 15.num.9.Sed quomodo Saül contra Domini mandatum, Regem vivum relinquit, & magnam armentorum multitudinem, & pretioſiſſimam ſupellectilem auri, argenti ac veſtium ſibi aſſumit, qui antea pro guſtata una mellis gutta,neceſſitate cogente,Jonatham occidere volebat? Cum Saül eſſet iniquitate plenus, valde ſcrupuloſus obſervantiæ ſpeciem exhibet pro una gutta mellis,aſſumpta gravi cauſa, qui ad devorandum Regem vivum,ac latiſſimos greges,ampliſſimáſque gazas,nullum habuit conſcientiæ morſum; ſed divini mandati irruit audax contemptor, & prophanator. Huc advoco id,quod dixit Caſſiodorus 1.variarum; *Ne princeps pro vilibus multa faciat examina,cum magna,& ampla largè,& incautè diffundat.* 32.

Abulenſ. Lyranus. Carthuſ. Hugo. 1. Reg. 14.
1. Reg. 15. *Saül pro una gutta ſtimulũ conſcientiæ habet,& magna deglutit.*
Caſſiodor.

Matth. 12. *num.* 3. At ille dixit eis: Non legiſtis, quid fecerit David, quando eſuriit, & qui cum eo erant.

Num. 4. Quomodo intravit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, niſi ſolis Sacerdotibus.

VERSIONES.

Syriacus. Quomodo ſit ingreſſus ædem Dei, & panem menſæ Domini comedit.

Septuaginta. Panem facierum, ſeu faciei.

Hebraicus. Panes propoſiti, ſeu appoſiti.

Alter Textus.

Marc. 3.*n.* 25. Et ait illis:Nunquid legiſtis: quid fecerit David, quando neceſſitatem habuit: & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant.

Num. 26

Num. 26 Quomodo intravit in domum Dei ſub Abiathar principe Sacerdotum,& panes propoſitionis manducavit, quos non licebat manducare, niſi ſacerdotibus; & dedit eis, qui cum ipſo erant.

Lucæ 6.*n.*3. Et reſpondens Jesus ad eos dixit: nec hoc legiſtis, quod fecit David, cum eſuriſſet ipſe, & qui cum illo erant.

Num. 4. Quomodo intravit in domum Dei, & panes propoſitionis ſumpſit, & manducavit, & dedit his, qui cum ipſo erant, quod non licet manducare, niſi tantùm ſacerdotibus.

EXPOSITIO III.

33. Verſ. 3. OBjectam Phariſæorum calumniam refutat Dominus quinque ſequentibus rationibus. Et primò hîc exemplo Davidis; nam fugiens ipſe à facie Saul,
1. Reg. 21. venit Nobe ad ſacerdotem Achimelech, 1. Regum 21. num. 3. Et cùm ipſe ac ſocii ejus fame premerentur, & Sacerdos non haberet panes illi accommodandos, conceſſit, ut ingrediens templum, è menſis aureis panes propoſitionis acciperet, ac manducaret, ſuiſque ſociis daret; cùm tamen ex lege ſolùm à ſacerdotibus illi pa-
Levit. 24. nes comedi poſſent, Levit 24. n. 8. & 9. Si ergo David cùm eſſet vir perfectus, ac ſecundùm cor Dei, lege non obſtante, ob neceſſitatem licitum ei fuit, comedere panem ſanctum; etiam Diſcipulis meis, ait Chriſtus, lege non obſtante, ob
Effectus argumenti explicatur. neceſſitatem licitũ erit, Sabbato ſpicas vellere, ac comedere. Apertè docet Chriſtus Dominus hîc, quod lex poſitiva prohibens, ita interpretanda eſt, ut nunquam adverſetur naturali juri, quo homo vitæ ſuæ conſulere tenetur. De quo vide cap. 4. q. 1. Et ait Dominus: *non legiſtis*: ad re-
Abulenſ. primendam ſuperbiam Phariſæorum, ait Abulenſis q. 10. tanquam ſi dicat, non legiſtis, nec intellexiſtis rem tam notam in Scriptura, cum ipſi vos maximè de ejus excellentia gloriemini.

34. Verſ. 4. *In domum Dei*, ſcilicet in atrium tabernaculi: nõ enim laicis, qualis erat David, ſed ſolis ſacerdotibus cõceſſum erat Sanctum intrare. *Et panes*
Syriac. Septuag. Hebr. *menſæ Domini.* Syriacus, *panem menſæ Domini.* Septuaginta, *panem facierum.* Hebraicè, *panes propoſiti.* Quaſi quod iſti panes nunquam deeſſe poterant, ut eſſent appoſiti, ſive propoſiti in conſpectu Domini, ſeu ante faciem Domini. Panes erant duodecim in menſa aurea ad hoc deſtinata. ſeni in una parte menſæ, ſeni in altera; & in unaquaque hebdomada novi panes appellabantur, & veteres remanebant in uſu ſacerdotum,
Levit. 24. Joſeph. Levitic. 24 num. 8. & 9. Joſephus ait, quod iſtis duodecim panibus annus fuit ſignificatus. Accommodatior tamen eſt interpretatio, quod hac gratitudine oblationis duodecim panum, Deus viciſſim, ſe duodecim tribuum meminiſſe; eaſque ante faciem, & ante oculos ſemper habere, denotabatur. *Tribus Iſraël ante faciem Domini.*

QUÆSTIO V.

Quomodo verba Chriſti conveniant cum hiſtoria narrata 1. Reg. cap. 12?

EX textu D. Marci duplex inſurgit difficultas: 35.
nam citato loco Regum n. 1. dicitur, quod 1. Reg. 21. *Duplex difficultas.*
David venerit *ad Achimelech ſacerdotem, qui dedit ei ſanctificatum panem.* Marcus verò ait, quod intraverit David *ſub Abiathar ſummo Sacerdote.* Alia autem difficultas eſt, quia ut conſtat ex commemorato loco Regum, David nullum habebat comitem; nam Achimelech dixit David; *Quare tu ſolus, & nullus eſt tecum?* Et tamen D. Marcus ait, quod *David manducavit panes propoſitionis: & dedit eis, qui cum eo erant.*

Ad primam difficultatem, Reſpondetur primò 36.
cum Beda, Alberto Magno, Hugone, Cajetano, Beda. Alb. Magn. Hugo. Cajetan.
quod quãdo David venit in Nobe: aderat ſimul Abiathar cum patre ſuo Achimelech, & cum multis aliis ſacerdotibus, quos occidit Saül. Et licet Achimelech pater, fuerit celebris tempore Saul; tamen cum Abiathar factus fuiſſet comes totius exilii David, poſtea, eo regnante, ſummi ſacerdotii gradum accepit; ac tempore regni illius in pontificatu perſeverans, multo majoris excellentiæ, quam pater effectus eſt, & ideo dignus habitus, ut Dominus faceret de eo mentionem, ut illuſtratio nominis ac famæ, non in uno terminaretur, ſed ambos amplecteretur, dum uterq; glorioſo nomine ſcribitur. Quod autem Abiathar dicatur Princeps Sacerdotum, nihil obſtat, quia erat Summi Sacerdotis filius, & miniſtrabat in tabernaculo. Vide tom. 1. lib. 2. c. 4. q. 19. Aliqui etiam dicunt, ut Franciſc. Lucas, & Corn. quod ægrotãte patre ſene, & occupato in ſuo officio, Abiathar Pontificis munus obibat. *Nominis illuſtratio, nõ in uno terminetur ſed ad plures extendatur.* Franc Luc. Cornel.

Probabilius tamen dicendum videtur cum 37.
Chryſoſtomo homil. 40. in Matth. Euthymio, Chryſoſt. Euthym.
Theophylacto in 2. Marci, & ibi Janſenio, & Theophyl. Janſenius.
Toleto in 6. Luc. annot. 5. Quod tã Pater, quàm Tolet.
filius erant binomini quilibet enim habebat nomen, & cognomen, uterque modò appellatus Abiathar, modò Achimelech: nam idem dicitur Abiathar filius Achimelech, 1. Reg. 22. n. 20. 1. Reg. 22.
& poſtea dicitur Achimelech filius Abiathar, 2. 2. Reg. 8.
Regum 8. n. 17. & 1. Paralip. 18. n. 16. & 24. n. 6. 1. Par. 18.
qui tempore Davidis miniſtravit.

Ad ſecundam difficultatem reſpondet Janſe- 38.
nius. Quod David ſolus acceſſit ad ſacerdotem Cùm verò ipſe dixit, *ſe pueris ſuis in illum, & illum locum condixiſſe*: officioſo mendacio uſum fuiſſe, ut fugam diſſimularet. At hæc ſolutio repugnat cum verbis Chriſti in textu Marci, & Lucæ, nam dicitur quod David comedit, & dedit iis, qui cum ipſo erant.

Aliter reſpondet Lyranus ad citatum text. 1. 39.
Reg. 21. Quod David ſemper incedebat aſſociatus Lyran.
multis militibus, cũ paucis tamen ſe contulit ad Sacerdotẽ; & ideo pro paucitate ei dixit, cur ſolus eſſet. Veriſimilius tamen dicendum eſt, quod *Vera ſolutio.*
David ſolus ingreſſus eſt in ſacerdotis domum:

comites

comites tamen habuit,quos alio loco reliquit,& ideò ait; *pueris condixi in illum , & illum locum:* Unde dixit Sacerdos:*Si mundi ſunt pueri*,num.4.

Abulenſ. Et ita David ex panibus acceptis à Sacerdote & pueris ſuis dedit. Ita ibi Abulenſis.

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus hic in exemplo adducit Davidem, potiùs quàm alium virum perantiquum?

40. *Novitas fugienda.* Paſchaſ. DOminus novitatem fugiens ,ad Phariſæorum calumniam in Diſcipulos refutandam, ex Davidis hiſtoria antiquum adducit exemplum,ut liquidò conſtet,ait D. Paſchaſius lib.6. in Matth. quod in rebus geſtis Salvatoris nihil erat inventum , quod non fuerit antea factum, vel adumbratum , ſeu prædictum. Et Davidem nominat abſque aliquo dignitatis titulo vel Regis,ut Matth.1. num.6. vel Patriarchæ,ut Actorum 2. 29. Ad quod reſpondet primò Chryſoſtomus : *Quoniam ſecundùm ſeriem generis ab illo trahebat originem* : Qui enim proavos laudat, ſeipſum laudat. Vel dici poteſt, quod tam illuſtris perſona erat David,& apud Judæos adeò nota, ut in ejus nomine magnalia omnia recapitularentur.

Chryſoſt. *Qui proavos laudat, ſe ipſũ laudat. In nomine Davidis magnalia recapitulantur.*

41. Chryſoſt. Quæſtio præſens eſt:cur ergo hoc exemplum proponit Dominus , nam Sabbatum aliquando ſolum legitur , ut teſtatur Chryſoſtomus hom. 40.Immò & propter neceſſitatem , factum bellum in eo invenimus , 1.Machab.2. num.41.& cap.9.num.43.

1.Mach. 2. & 9.

42. Cyrill. Abulenſ. *David valde magnus reputatus in populo.* Reſpondetur primò ex D. Cyrillo, Abulenſi, quæſt. 11. Quia David in magna reputatione erat apud Judæos,ut valde ſanctitate illuſtris dicitur vir ſecundùm cor Dei, 1.Regum 13.n.14. Cui Meſſias de ejus ſemine futurus promiſſus erat. Unde ipſe erat tota gloria Judæorum. Si ergo ille propter famem fecit,quod aliàs non licebat:ergo etiam propter famem aliquid erit licitum Diſcipulis meis facere, quamvis aliàs videatur prohibitum in Sabbato.Nec ſat eſt dicere , quod David erat Propheta ; quia ejus comites Prophetæ non erant. Deinde quia licet Propheta, non conveniebat ei edere de pane ſolis ſacerdotibus deputato. Immò ob tantam ſanctitatis perfectionem , ad majorem legis obſervantiam potiori jure tenebatur , ut rectè argumentatur Chryſoſtomus hom. 40. in Matt.

Chryſoſt.

43. Hieron. Secundò,D.Hieronymus in cap.12.Matth.ſic ait:*Opponit ergo Dominus , & dicit : Si & David ſanctus, & Achimelech Pontifex à vobis non reprehenditur ; ſed legis uterque mandatum probabili excuſatione tranſgreſſi ſunt ; & fames in cauſa eſt: cur eandem famem non probatis in Apoſtolis, quam probatis in cæteris.* Phariſæi illam detractionem objiciebant , ſanctitatis , ac eruditionis in lege ſpecie ficte oſtendentes:ideò Dominus hanc eis aptiſſimè opponit hiſtoriam : nam eorum ſimulatæ ſanctitati Davidem ſanctum,eorumque falſæ doctrinæ Pontificem Achimelech valde eruditum objicit.Si ergo propter famem in illis admittis excuſationem in lege, cur hoc negandum in Diſcipulis meis? Valde enim durum eſt,quod idem factum,in quibuſdam pium, in aliis videatur injuſtum , tantam tamen amor , vel odium differentiam gignit.

Valde durũ ut id , quod in uno approbas in altero reprobes.

Tertiò, D. Athanaſius homil.de ſemente. Ita ait; *ille qui ex David eſt , Davidis meminit.* Ad exemplum Davidis potius quàm alterius,Dominus recurrit ; nam Chriſtus , ut Meſſias in lege promiſſus volebat ab omnibus cognoſci, ut verus Davidis filius, Matth.9 n.17.ideo ut ejus filius ſe manifeſtat,Davidis virtutibus inſiſtere,ab illoque non eſſe degenerem. 44. Athanaſ. *Filius ſe paternis virtutũ exhibeat imitatorem.*

Quartò,Tertull.lib.4. in Marcionem,cap.12. ait : *Quoniam David, comiteſque ejus cum Diſcipulis ſuis æquat in culpa, & venia , ideo alienus eſt à creatore?* Erat David valde celebris in toto orbe, ut populi liberator, à Deoque in regem electus,erant comites ejus viri ſtrenui , ac magni duces,ut Joab.Diſcipuli autem Domini extiterãt piſcatores pauperes,& humiles.Tamen cùm Chriſtus Dominus non ſit alius à Creatore, ſed unus & idem Deus, nullam habens perſonarum acceptionem,ideò magnos,& humiles,principes, & pauperes,ſive in culpa,ſive in venia, ac favoribus adæquat , facitque pares. 45. Tertull. *In Deo non eſt acceptio perſonarum.*

Quintò,D.Ambroſius lib. 6. in Lucam , ſic ait: *Defenſores legis arguit neſcire quæ legis ſunt exemplum afferens , quod David , cùm eſuriret ipſe cum ſociis , intravit in domum Dei , & panes propoſitionis ſumpſit , & manducavit.* Peritos magiſtros,qui de legis ſcientia maximè gloriabantur Dominus arguit , quod legem non intelligant, ſed ignorent cum illa,quæ in ea valde ſũt nota, non capiant, neque penetrent. Et ita ſæpe contingit,quod multi Doctores juxta ſuam pravitatem Scripturam interpretantes , ſenſum illius valde manifeſtum non penetrant , ſed omnino ab illo aberrant. 46. Ambroſ. *Iniqui Doctores manifeſta non capiunt.*

Dicebat David : *Juxta eloquium tuum da mihi intellectum.*Pſalm.118.num.169. Sed cur intellectum non generaliter poſtulat?an quid addidit: *juxta eloquium tuum?* Sũnt enim multi , qui licèt habeant intellectum , ut Scripturas legant, eas tamen intelligunt, non juxta eloquium Dei,ſed juxta ſuum eloquium ſuámque voluntatem.Accipe Ambroſium in eundem Pſalmum,ſerm.22. *Secundùm verbum tuum intellectum tribue mihi , id eſt non ſecundùm Philoſophos , non ſecundùm cauſidicos , non ſecundum mercatores hujus ſæculi , non ſecundùm architectos domorum , ſed ſecundùm verbum tuum , quod eſt vera ſapientia , bonorum operum fundamentum , ut ſuper illud conſtituat Propheta aurum cordis ſui, argentum ſermonis ſui.* 47. Pſalm.118. *Multi Doctores intelligunt non juxta intellectum , ſed juxta ſuam malam voluntatem.* Ambr.

Matth 12. *num.*5. Aut non legiſtis, quia Sabbatis Sacerdotes in templo Sabbatum violant,& ſine crimine ſunt.

*Num.*6. Dico autem vobis, quia templo major eſt hic.

VERSIONES.

*D.Chryſoſt. hom.*40. Neſcitis, quoniam in templo ſacerdotes.

Syriacus. Sacerdotes in templo profanare ipſum Sabbatum,

tum, nullóque teneri crimine.

D. Paſch. l. 6. in Matth. Sabbatum violant profanantes.

Arias. In ſacro Sabbatum violant, & inculpati ſunt.

Arabicus. Et non eſt eis peccatum.

Vatabl. n. 6. Templo majorem eſſe hoc in loco.

Arias. Sacro majorem eſt hîc.

EXPOSITIO IV.

48. Verſ. 5. SEcundam rationem apponit Dominus, ut valde efficaciter refutet objectam calumniam. Deinde, quia illud ex hiſtoria David nimis perantiquum, ideo eorum oculis præſens ponit exemplũ: *Non legiſtis in lege.* Num. 28. 29. ubi præcipitur, ut in die Sabbati Sacerdotes in templo offerant ſacrificia ex agnis ac vitulis, & ideo in Sabbato victimas mactabant, pelles detrahebant, inteſtina lavabant, ligna findebant, ignem accendebant, pueros circuncidebant, ut notant D. Chryſoſtomus, D. Hieronymus, Euthymius, Albertus Magnus. Et quamvis hæc, ut pote ſervilia nudè conſiderata aliàs eſſet prohibita ex Lege die Sabbati, Exod. 23. n. 3. tamen ob pietatem, & miniſterium templi Sacerdotes à violatione Sabbati excuſantur; ita ut extra templum nullo modo fieri poſſent, ut notat D. Paſchaſius l. 6. in Matth. Ergo à fortiori, ait Dominus, Diſcipuli mei ob miniſterium, ac pietatem in me, qua ciborum obliti mihi aſſiſtunt, me comitantur, ac verba mea audiunt, ut in via ſalutis inſtruantur, cum ergo ſim templo multò major atque præſtantior, à fractione Legis ſunt excuſandi. Ex quo

Præſentia valde efficax.

Chryſoſt. Hieron. Euthym. Alb. Magn. Exod. 23.

Paſchaſ.

49. Valde efficaciter reſpondet Dominus. Nam ſi ſine culpa exiſtimatis Davidem ob neceſſitatem: ſi Sacerdotes in templo ob pietatem: ex iiſdem etiam rationibus immunes ab omni vitio Diſcipulos meos reputare debetis. *Violant Sabbatum;* non quod propriè Sabbatum violarent Sacerdotes, verùm quod ea perpetrabant, quæ niſi Dei cultus interveniſſet, facere non licebat.

Neceſſitas excuſat.

50. verſ. 6. *Dico vobis.* Conteſtandi, ac affirmandi efficax eſt modus. *Templo major eſt hic.* Ex modeſtia loquitur de ſe Dominus per tertiam perſonam. *Templo major eſt hic*, utpote Dominus, & Deus templi; nam templo Pater accidentariam quandam ſanctitatem tribuit; Filio autem ſuo eſſentialem, ac ſubſtantialem ſuæ naturæ communicat ſanctitatem: Ac ſi Dominus dicat: Si miniſterium templi à violatione Sabbati excuſat opera aliàs ſervilia templo ſanctitatem illis conferente, ita ut pius, & ſanctus Dei cultus reddatur: multò efficacius à Sabbati prophanatione excuſatur in miniſterium in vellicatione ſpicarum Filio Dei exhibitum, Filio huic officio præſtante excellentiorem ſanctitatem, ita ut in cultum Dei valde divinum, excellentemque tranſeat.

Germanus ſenſus.

Matth. 22. num. 7. Si autem ſciretis, quid eſt miſericordiam volo, & non ſacrificium: nunquam condemnaſſetis innocentes.

Num. 8. Dominus enim eſt filius hominis etiam Sabbati.

VERSIONES

Syriacus n. 7. Non condemnaſſetis eos, quum inſontes ſint.

Arias. Non condemnaſſetis inculpatos.

Arabicus. Non judicaveritis ſuper eum, cui non eſt peccatum.

ALIER TEXTUS.

Marc. 2. n. 27. Et dicebat eis, Sabbatum propter hominẽ factum eſt, & non homo propter Sabbatum. Itaque Dominus eſt Filius hominis etiam Sabbati.

Lucæ 6. n. 5. Et dicebat illis: quia Dominus eſt Filius hominis etiam Sabbati.

EXPOSITIO V.

CONTRA calumniam Phariſæorum tertiam rationem dat Dominus, ut ait Abulenſis quæſt. 28. ad majorem probationis abundantiam, majoremque confuſionem Phariſæorum, qui multum de Scripturæ ſcientia præſumebant. De ignorantia arguit Dominus: *Si autem ſciretis,* hoc eſt ſi autem intelligeretis, ac penetraretis, *Quid eſt miſericordiam volo, & non ſacrificium:* citat locum Oſeæ 6. n. 6. quem explicavi tom. 2. c. 27. q. 18. Et ad præſens ita aptandus eſt locus, ut ait Cajetanus: Subvenire eſurientibus, eſt gratius Deo quàm obſervatio Sabbati; quia paſcere eſurientes, eſt miſericordia; hujuſmodi autem obſervationes ad genus ſpectant ſacrificii; nam ſacrificium dicitur, quidquid attinet ad Dei cultum, ſiquidem inter cæteras cæremonias ſacrificium maximè eminebat. Unde ait citatus Abulenſis: *Deus magis vult, ut pereat aliquid de cæremoniis cultus ejus, quam quod ſubtrahatur miſericordia, id eſt proviſio in neceſſitatibus humanis.* Textus: *Nunquam condemnaſſetis innocentes,* ſcilicet à tranſgreſſione Legis Sabbati. 51. Abulenſ. Verſ. 7.

Oſeæ 6.

Cajetan.

Abulenſ.

Deus potius vult, ut indigenti ſubveniatur, quàm ut ſuo cultui incumbamus.

Marcus quartam ponit rationem. *Dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum:* ſeu, ut habet Syriacus, *creatum,* id eſt Sabbatum inſtitutum eſſe ob commodum, ac utilitatem hominis, ut homo ſex dierum labore fatigatus ſeptimo die requieſcat, Exod. 20. n. 10. Deut. 5. n. 14. & tunc à preſſura corporis vacuus mentem erigat ad audiendam divinam Legem divinaque beneficia contemplanda. *Et non homo propter Sabbatum.* Sabbatum homini ſerviat, & non homo Sabbato, ita ut ſi tali die homini occurrat gravis neceſſitas vel utilitas corporis, vel animæ, Sabbati cultus poſtponatur utilitati hominis. Efficacia Ergo argumenti in hoc conſiſtit: Quies Sabbati in bonum hominis eſt inſtituta; ſi ergo ei ipſa fuerit noxia 52. Marc. n. 27.

Exod. 20. Deuter. 5.

Litteralis ſenſus.

noxia,relinquenda eſt,& aſſumendus labor.Ideò ego rectè permitto meis diſcipulis,ſpicas vellicare in Sabbato, ut fami conſulant ſalutique ſuæ incumbant, dum verba mea audiunt, à méque non diſcedunt.

53. Verſ.8. Marc. *Dominus enim eſt filius hominis.* Quintam rationem in medium proponit Dominus. Marcus verò ait:*Itaque Dominus.*Illud, *itaque*, multi volunt,quod ſit illativum;meliùs tamen dicendum, Arabic. quod ſit completivum,& idem valet,ac *denique*, ut habet Arabicus: *Dominus eſt enim filius hominis*,hoc eſt:Ego,qui per naturam ſum Filius Dei, per charitatem factus ſum filius hominis, ac proinde Dominus, & actor ſum legis Moſaicæ, ac Sabbati,in eáque diſpenſare poſſum cum Diſcipulis meis. Unuſquiſque de re ſua,quod velit, facere poteſt.

QUÆSTIO VII.

Quare Dominus pro defendendis ſuis Diſcipulis non edidit aliquod miraculum, ſed tot rationibus Phariſæos inſipientiæ arguit?

54. *Ratio difficultatis.* Facilè poterat Dominus pro ſuis tuendis aliquod miraculum patrare: tamen quinque rationibus ex Scriptura ſumptis reſpondit, in quibus frequenter Phariſæis eorum ignorantiá objicit. Verſ. 3. *Non legiſtis quid fecerit David.* Chryſoſt. Verſ.5. *Aut non legiſtis,quia Sabbatis*,ſeu,ut habet Chryſoſtomus;*Neſcitis*:& Verſ.7.*Si ſciretis.* Quare ergo,toties eorum ignorantia repetita,arguuntur?

55. Abulenſ. Rectè reſpondet Abulenſis quæſt.10.*Fuit hoc ad confringendam ſuperbiam Phariſæorum; nam ſi Chriſtus per aliquod miraculum oſtenderet eis, quod Diſcipuli non violabant Sabbatum, non eſſet eis confuſio, quia Deus per hoc videretur reſpondere: cùm tamen ex Scriptura convincantur, eſt confuſio ipſorum, maximè quia convincuntur per Scripturas vulgatas, & etiam modus allegandi Chriſti contra eos eſt mordax, & increpatorius, ſcilicet, Non legiſtis quid fecerit David, quaſi dicat, nunquam legiſtis, vel non intelligitis, ſed quia nihil intelligitis, inſipienter loquimini. Et iſta erat magna confuſio pro illis, qui putabant ſe eſſe in lege doctiſſimos, & magnæ opinionis erant apud plebem.*Si Chriſtus feciſſet aliquod miraculum,quòd ſua divina Omnipotentia eos compeſceret,intelligeretur:at dum per vulgata Scripturæ loca eos convincit, eorum ignorantiam objiciendo,magna acrimonia,& efficacia eorum ſuperbiam reprimit, atque compungit: magna enim confuſio eſt,dum ſcientiæ opinione inflatus ignorantis cenſura vulneratur. *Graviſſima eſt præſumptuoſo inflato ignorantis cenſura.*

56. Cùm Job multis eſſet vulneribus, plagíſque vexatus,ait ad eum uxor ejus, *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? Benedic Deo, & morere*, Job. 1. Job.1.num.9.In quibus eum ad maledicendum Deum provocat,ut eſt communis interpretatio. Quod graviſſima in Creatoré blaſphemia erat: Origen. Cui Job reſpondit. *Quaſi una de ſtultis mulieribus locuta es.* Sed cum blaſphemia graviſſimum ſit in Deum ſcelus, cur non de blaſphemia,ſed de ſtultitia arguit?Mulier,ut ait Origenes lib.2. in Job, verba illa valdè præſumptuosè dixerat, tanquam ſi magnum proloquium eſſet effata,& vaniloquus, ac multum de ſua prudentia confidens vehementius percutitur ac pungitur ſtultitiæ, quàm blaſphemiæ cenſura. *Vehementer pungit ignorantis cenſura.*

CAP. IV.

Manus arida vivificatur.

*Matth.*12. Cùm inde tranſiret,venit in *num.*9. Synagogam eorum.
*Num.*10. Et ecce homo manum habens aridam; & interrogabant eum dicentes:Si licet Sabbato curare, ut eum accuſarent.

VERSIONES.

*Vatabl.n.*9. At progreſſus illinc.
*Syriac.n.*10. Erat homo unus illic, cujus manus aruerat, & interrogaverunt dicentes: licétne in Sabbato curare?
Aliqui ex Græco. Brachium habens aridum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3.*n.*1. Et introivit iterum in Synagogam;& erat ibi homo habens manum aridam.
*Num.*2. Et obſervabant eum, ſi Sabbatis curaret,ut accuſarent illum.
Lucæ 6.*n.*5. Factum eſt autem,& in alio Sabbato,ut intraret in Synagogam, & doceret. Et erat ibi homo, & manus ejus dextera erat arida.
*Num.*6. Obſervabant autem eum Scribæ & Phariſæi, ſi Sabbato curaret ut invenirent, unde accuſarent eum.

EXPOSITIO I.

ANTECEDENTI hiſtoriæ hanc connectunt tres Evangeliſtæ, Matthæus, Marcus, & Lucas. *Cùm inde tranſiret*, nempe à loco, in quo Phariſæi Diſcipulos arguerant, *venit in Synagogam eorum*; non eodem Sabbati die ſupra memorato, ſed in alio Sabbato, ut exprimit D.Lucas.*Et venit in Synagogam*,quia Sabbatum erat, in quo die Judæi ab operibus vacantes conveniebant,in Synagogis ad orandum, 1. Verſ.9. D.Luc. *Chriſtus D. communes conſuetudines obſervabat.*

Abulenſ. Alb. Magn. ac ad audiendam divinam legem,à qua communi conſuetudine Chriſtus Dominus,ne diſſimilis videretur, noluit deviare, obſervabat enim eorum laudabiles conſuetudines,ut notat Abulenſ. q.50.Deinde venit in Synagogam,ut ibi tanquã in loco publico doceret,ut ait Albert.Magn.

2. Verſ. 10. D. Marc. D. Luc. Hilar. Abulenſ. Hieron. Paſchaſ. *Et ecce homo*,ut exprimunt D.Marcus, & Lucas,*erat ibi* in ipſa Synagoga.An iſte homo fuerit inductus à Phariſæis,ut ſe Chriſto præſentaret;ut inde haberent occaſionem eum arguendi, affirmant D.Hilar.& Abulenſ q.31.ut ita,ſi cum non curaret,crudelitatis aut imbecillitatis:ſi verò ſanaret, tranſgreſſionis accuſarent.Veriſimilius tamen D.Hieron.& D Paſchaſius, ſequenti numero citandi,ex Evangelio Nazaræorum docent, quod iſte homo ob ſuam neceſſitatem, Chriſti fama miraculorum motus,ejus opem imploravit.Et notat Albert.Magnus, quod non in itinere,ſed *in Sinagoga præſentavit ſe iſte,ut ex religione loci,& Prophetarum, qui ibi à Chriſto legebantur,faciliùs inclinaret eum ad miſerendum.* Sanctitas loci multùm conducit ad impetrandum.

Alb. Magn. *Sanctitas loci multum valet ad impetrandũ.*

3. *Manum habens aridam*: loco manus aliqui ex Græco vertunt brachium, quod erat arefactum. D.Lucas exprimit, quod erat manus dextera,ad explicandam beneficii magnitudinem, cum homo magis indigeat manu dextera,quàm ſiniſtra. D.Hieron.ac Paſchaſ. lib.6. in Matth. tradunt. *In Evangelio, quo utuntur Nazaræi, quod homo ille qui aridam habet manum, cœmentarius ſcribitur iſtius modi vocibus auxilium precans: Cœmentarius eram, manibus victum quæritans: precor te, Jeſu, ut mihi reſtituas ſanitatem, ne turpiter mendicem cibos.* Erat iſte maximè dignus, qui in ſua petitione exaudiretur, cum ſanitatem peteret, non ut otio torperet, ſed ut cibos ſine verecundia compararet.

Hieron. Paſchaſ. *Evangelium Nazaræorũ.*

4. Franc.Luc. *Et interrogabant eum: Si licet Sabbato curare.* Non eſt veriſimile, ait Franciſcus Lucas, quod illi exiſtimarent,ſanitatem ſolo verbo collatam, Sabbati obſervatione prohiberi;nec illam unquã Chriſto improperarunt,niſi ratione alicujus operis externi,Joan.5.n.16,& cap.9.n.16.nemo unquam verba,aut orationem eſſe prohibitam die Sabbati,dixit:ſed cùm neſcirent, aut dubitarent, an ſolo ſermone,vel aliquo opere externo adhibito rem eſſe faciendam,ideo promiſcuè,& confusè loquuntur,& quærũt:An liceat Sabbato curare? *Ut accuſarẽt eum*,tanquam adverſariũ legis.

Joan. 5.& 9.

QUÆSTIO I.

Utrùm Iudæorum medicis eſſet licitum, curare in Sabbato?

5. *Duplex curatio diſtinguitur.* Abulenſ. DUplex curatio diſtingui poteſt. Una pro conſervanda vita,quæ hac vel illa die fieri poterat.Altera,quando febris,vel morbus urgebat,ac neceſſitas expoſtulabat.Primo caſu.Indiſtinctè negativè reſpondet Abulenſ.q.57.At diſtinguendum eſt:nam ſi illud eſſet tantùm quoddam medici conſilium,aut quædam ore tantùm ſermocinatio per modum cujuſdam converſationis,non erat illicita, ut proximè dixi:at verò ſi talis curatio eſſet,ut congruens medicina præpararetur, cibique infirmitati conformes aptarentur; cum hæc eſſet gravis & laborioſa occupatio, prohibita erat die Sabbati; & languidus non erat aliàs in tanta neceſſitate, ut eo die ſi illi non provideretur, periret.

In ſecundo caſu,quando neceſſitas urgebat,licitum erat medicis,infirmos curare,medicamenta componere,venam ſcindere,ſanguinem effundere.Ita Abulenſ.citatus,Toletus in cap.6.Luc. ad illa verba: *Non hoc legiſtis, quod fecit David.* Nam ſi tunc tali die medicamentum non applicaretur,ægrotus periret:& ratio eſt;quia lex naturalis de utilitate vitæ,ac corporis præferenda eſt legi poſitivæ de obſervatione Sabbati,ut jã dixi ſuperiori cap. Et ita colligitur ex præſenti textu; & ex cap.13.Lucæ n.15.& c.14.n.5.Ex hac doctrina inferes, quod licet pro ſanis die Sabbati non poſſent cibi præparari, Exod. 35. num.3.tamen pro infirmis,quando medicus judicabat,hoc non erat prohibitum,ſiquidem hoc ut neceſſarium exigebatur. 6.

Abulenſ. Toler. *Dum morbus urgebat,licitum erat medicis Sabbato curare.* Luc. 4. & 14. Exod. 35.

Abulenſis citatus ait,Judæos arguere Chriſtum Dominum quod curationes faceret in Sabbato non neceſſarias,ſiquidem abſque periculo poterant in alios dies differri.At quando curabat,urgente morbo, ac febri ut legitur de ſocru Petri Luc.4.n.38.de puero Centurionis,Matth.8.n 13. de filio Reguli,qui incipiebat jam mori.Joan.4.n.50.Tunc Judæi non arguebant Chriſtum curantem,ſicut nec ſuos medicos.Et ait Abulenſis, quod Chriſtus Dominus nihil contra legem faciebat, ut ſatis eſt explicatum. 7. Abulenſ.

Luc. 4. Matth. 8. Joan. 4. Abulenſ.

Dicendum tamen exiſtimo,quod Phariſæi ſic Dominum arguebant ob ſuam malitiam,ac crudele odium. Nam in primis non conſtat, quod proximè numeratæ curationes factæ fuiſſẽt Sabbato, cum hoc nullus ex Evangeliſtis ſcribat. Deinde curare ſolo ſermone, non erat prohibitum ſicut nec converſari,vel deambulare: & tamen hoc reprobant in Chriſto, ut patet in hac præſenti hiſtoria;& ideo poſt ſanatum hominem faciebant conſilia,ut eũ perderent,infrà verſ.14. Sic etiam,leviter manu tangere languidum,non erat vetitum in Sabbato, ſicut nec alicujus manum frigidam ſumere ad calefacindum: & tamen dum Chriſtus Dominus tactu manus mulierem inclinatam Sabbto ſanat, Archiſyna gogus indignatur,Luc.13.n.14.Arguebant ergo Phariſæi Chriſtum,non ob violationem Sabbati, ſed ob crudele odium,quo ipſum proſequebantur:& id, quod ipſi ſibi invicem ob proprium commodum præſtabant,hoc in Chriſto,in aliorum utilitatem operante,damnabant. 8.

Judæi ob ſuã malitiam arguebant Chriſtum. Luc. 13. *Iniquus in aliis reprobat quod in ſe admittit.*

Mat. 12.*n.*11. Ipſe autem dixit illis:quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & ſi ceciderit hæc Sabbatis in foveam, nonne tenebit,& levabit eam?

Num. 12. Quantò magis melior eſt homo ove! Itaque licet Sabbatis benefacere.

VERSIONES.

Syriac n. 11. Non prehendat, & erigat eam.

Euth.Theoph. Nonne apprehendet eam, & eriget.

Vatabl.n. 12. Quantò igitur præſtantior eſt homo ove? licet igitur, Sabbatis beneficium dare.

Arabicus. Itaque licet operatio boni in Sabbato.

ALTER TEXTUS.

Mar. 3.*n.* 3. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

Num. 4. Et dicit eis: licet, Sabbatis benefacere, an malè? animam ſalvam facere, an perdere? at illi tacebant.

Lucæ 6.*n.* 8. Ipſe verò ſciebat cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & ſta in medium. Et ſurgens ſtetit.

Num 9. Ait autem ad illos Jeſus: Interrogo vos, ſi licet Sabbatis benefacere, an malè? animam ſalvam facere an perdere?

EXPOSITIO II.

9. *Ad textum D.Marci, & Lucæ.* VIDENS Jeſus iniquas eorum cogitationes, ut ait Lucas, quod interrogabant eum animo accuſandi, mandat homini: *Surge, & ſta in medium*: ut ſcribunt Marcus, & Lucas, ut ſpectaculo miſeri hominis omnes in opinionem, ac judicium ei benefaciendi flecterentur, ut obſervat D. Chryſoſt. hom 41. Nam miſeria viſa vehementer movet affectum. Juxta Lucam ait Dominus: *Interrogo vos:* Ipſe primò interrogatus, ut ait D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſt.c. 35. nunc eos interrogat propoſita quadam quæſtione: *Licet Sabbatis benefacere, an malè?* Benefacere appellat, miſeros in ſua neceſſitate juvare; malefacere autem, hominem relinquere in ſua miſeria, quem facilè ab ea poſſis eximere, ut explicabo q. 3. *Et animam ſalvam facere, an perdere?* Per animam intelligit totum hominem per Synecdochen partem pro toto. *At illi tacebant*; cum nihil omnino haberent, quod reſponderent, tam efficaciter Domini interrogatione confuſi.

D.Chryſoſt. — *Auguſt.* — *Legitimus ſenſus.*

10. *Verſ. 11.* Tunc Chriſtus Dominus manifeſto exemplo eos convincit: *Quis erit ex vobis homo?* Idem valet, ac quis veſtrûm: *qui habeat ovem unam.* Rectè ait Alb. Magn. quod Dominus hîc exprimit paucitatem, dum dicit *unam*; parvitatem verò, dum *ovem* commemorat. Ex quo conjice eximiam Chriſti charitatem, quod cum ipſe tot habeat oves, ita quemlibet diligit, ac Paſtor, qui unam tantùm poſſidet. *Et ſi ceciderit hæc Sabbatis in foveam*, hoc eſt quocumque die Sabbati. *Nonne tenebit, & levabit eam?* Hæc enim erat frequens conſuetudo, ac opinio apud Judæos, ut docet D.Thomas. Ex quo valdè efficaciter contra eos argumentatur Chriſtus. Nam ſi veſtra ſententia eſt, ô Scribæ, lapſam ovem in foveam, extrahendam eſſe die Sabbati, ne ibi remanens pereat; potiori jure licet hominem morbo oppreſſum ſublevare, ac ſanare.

Alb. Magn. — *Eximia in eos charitas Chriſti.* — *D.Thom.*

11. *Verſ. 11.* *Quantò magis melior eſt homo ove?* Cum ergo homo multò magis præſtet ove, licitum erit, die Sabbati remedio adhibito ſanare. Cujus ærumna etiam per unum diem multa incommoda parturit. *Itaque licet die Sabbati benefacere.* Concluſio eſt ex ſupradictis. Si licet beneficium, ſeu opem dare animali laboranti die Sabbati, à fortiori curationis beneficium non eſt denegandum homini ægritudine oppreſſo, cum ipſe multò ſit excellentior.

Verus ſenſus.

QUÆSTIO II.

Quare, dum Dominus Phariſæos interrogat: An liceat benefacere? ipſi obmuteſcunt, & tacent?

12. *Athanaſ.* RAtionem hujus rei litteralem jam appoſui in expoſitione. Nunc aliam moralem profero ex D. Athanaſio homil de ſemente ſic dicente. *Cum negandum eſt, magnas nugas dicunt: cũ calumniandum, altiſſimè vociferantur: tolle, tolle, homo iſte, hæc & illa deſignavit: Cum autem quæritur, benene an male facere liceat, ſilent.* Phariſæi, ut pote valdè iniqui, quorum ingenium hæretici ebibunt, pro calumniis excitandis, pro altercationibus movendis vehementer vociferantur, magnas voces extollunt. Cùm verò quæſtio, an ſecundùm conſcientiæ dictamen, ſit bene, vel malè operandum? omninò tacent, quaſi ad eos nullum honeſtatis, ac bonitatis negotium ſpectet.

Iniqui in vanitate loquaces: at in juſtitia, & veritate obmuteſcunt.

13. Accedunt Phariſæi, & Scribæ ad Dominum tentantes eum, & dicunt: Quare Diſcipuli tui majorum traditiones non obſervant, non enim lavant manus, cum panem manducant. Quos Dominus de violatione, ac corruptione legis redarguit dicens: *Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram?* Matth. 15. n. 3. Ubi multa de legis mandatis diſſerit Dominus. Ad quæ omnia Scribæ, & Phariſæi tacent, nec verbum proferunt, in iniquorum conditione perſiſtunt. Qui enim valdè garruli erant in vanitatibus, ac falſis dogmatibus, dum de veritate, juſtitia, ac vera Dei lege pertractatur, ita ab eorum mentibus omnia fugiunt, ut omnino obmuteſcant, neque unum in ore muſſitent verbum. Albert. Magnus. *Acceſſerunt*, ait, *accuſantes de traditionibus, & redarguti de lege tacent.*

Matth. 15. — *Falſi Doctores de falſitate loquuntur, circa veritatem tacent.* — *Alb. Magn.*

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus Dominus hîc reſpondet exemplo de ove cadente in foveam, cum aliàs videatur non eſſe ad rem?

14. DUo in præſenti quæſtione inquiro. Primò, cur Dominus ad quæſtionẽ objectam hoc

exemplo reſpondet? Secundò, de æquatione ipſius exempli ad materiam ſubjectam.

15\. Ad primum. Dico, quod Dominus quæritur à Phariſæis, an liceat, Sabbato curare? non interrogabant, ut diſcerent; ſed ut accuſarent eum, ut exprimit D. Lucas; & ita obfirmati erant in ſua nequitia, & odio, ut nulla illud ratione deponerent. Animus enim, odio infectus, evidenti etiam ratione nec acquieſcit, nec convincitur. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 4. quæſt. 12. num. 58 & 59. Unde caute, & prudenter quæſito ſatisfacit Dominus, non aliqua demonſtratione, ſed manifeſto, & patenti exemplo, quo ipſi convicti omnino tacuere. Unde Chriſtus, ut declarat D. Lucas, cum ita circunſpexit omnes, ut videret, ſi quis circunſtantium aliquid objicere vellet. Et nemo potuit. Tunc dixit homini: Extende manum tuam.

Lucas. *Odium ratio[nem] excludit.*

16\. Secundò ex D. Hieronymo, Rabbano, & D. Paſchaſio lib. 6. in Matth. Euthymio, D. Thoma, & aliis. Quod Dominus hoc apponit exemplum ad increpandum eos. Nam ipſi educebant ovem de fovea, non propter miſericordiam, quam in illam haberent, ſed propter avaritiam, ne pecus illud perderent: & tamen hoc licere in Sabbato. exiſtimabant: ergo à fortiori evincebantur fateri, licitum eſſe Chriſto, Sabbato curare, cum hoc ex ſola tantum charitate præſtaret. Unde dixit Rabbanus: *Competenti exemplo ſolvi quæſtionem, ut eos oſtendat Sabbatum violare in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis.*

Hieron. Rabban. Paſchaſ. Euthym. D. Thom. Rabban.

17\. Ad ſecundum, Dicet aliquis. Exemplum non videtur ad rem, nam ſi homo, manu arida laborans, non eſſet ſanus die Sabbati, poterat fieri ſequenti die, at ſi ovis incidens in foveam, non educeretur illo die, periret.

Secunda difficultas.

18\. Reſpondetur, exemplum eſſe optimum, & maximè ad intentum, ut notat Abulenſis quæſt. 35. Primò, quia Judæi dicebant, licitum eſſe, educere ovem, non ut neceſſitati animalis ſuccurrerent, ſed propter ſuam avaritiam, ne illud perderent. A fortiori opus charitatis licitum erat. Secundò, majus malum eſt, quod homo vulneretur, quàm quod ſuum pecus occidatur: & majus malum eſt, quod patitur æger una die, etiamſi non ſit moriturus, quàm damnum amiſſi pecoris; ergo ſi permittebatur die Sabbati ovem, ne periret, de fovea educere; multò magis licebit, hominem Sabbato curare, ne illo ſaltem die languoris detrimentum ſuſtineat. Tertiò, quia curare Sabbato, eſſet prohibitum ratione laboris adjuncti: atqui multo majorem in educenda ove de fovea exhibebant Judæi laborem, atque conamen, quàm Chriſtus in ſanando, ſiquidem hoc præſtabat ſine ullo labore, vel ſolo verbo, vel tactu, vel aliquo ſimili: ergo ſi unum licitum erat, à fortiori & aliud.

Abulenſ. Exemplum optimè adductum.

Matth. 12. n. 13. Et ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera.

Num. 14. Exeuntes autem Phariſæi conſilium faciebant adversùs eum, quomodo perderent eum.

VERSIONES.

Arias. n. 3. Tunc ait homini ex ſiccatam habenti manum, & reſtituta eſt ſana.

Syriacus. Et extendit manum ſuam, & reſtituta eſt ſicut ſocia ſua.

Vatabl. n. 14. Porrò Phariſæi egreſſi cœperunt conſilium.

Syriacus. Conſilium inierunt adversùs eum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3. n. 5. Et circunſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi.

Num. 6. Exeuntes autem Phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebant adversùs eum, quomodo eum perderent.

Lucæ 6. n. 10. Et circunſpectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit; & reſtituta eſt manus ejus.

Num. 11. Ipſi autem repleti ſunt inſipientia, & colloquebantur adinvicem, quid facerent JESU.

EXPOSITIO III.

POSTQUAM Dominus optimo exemplo propoſitam à Phariſæis quæſtionem ſolvit, *Circumſpiciens eos.* Ait Euthymius, ut eos ſuos aſpectu confunderet. Toler. in Lucã, ut eos ad reſpondendum invitaret. Marcus tamen ait: *Circumſpiciens eos cum ira.* Ac proinde poſtquam quæſtio ſoluta eſt, humano modo injecit Chriſtus oculos in circunſtantes vultu torvo, atque irato incredulitati eorum iraſcens, ut ait Interlinealis, tanquam indignans ſuper malignam obſtinationem eorum. Ex hoc patet, quod in Chriſto Domino fuerit vera ira, ut docent Theologi cum D. Thom. 3. part. quæſt. 15. art. 9 ſicut fuerunt in eo cæteri humani affectus, verbi gratia triſtitia, timor; qui omnes in Chriſto rationi erant ſubjecti, atque ſummiſſi. *Cum ira*, ait Evangeliſta, quæ à Chriſto excitata eſt in ſe ipſo pro zelo gloriæ, ac honoris Dei. Pulchrè notat D. Ambroſ. ſerm. 8. *In ira præcipiens*, ait, *refundit corpori ſanitatem: ira, inquam, ſicut ait Evangeliſta, reſtituit vigorem dexteræ, unde intelligimus, qualis Dominicæ benignitatis ſit ſanitas, cujus indignationis talis eſt medicina; aut quemadmodum placatus prodeſt, qui ita miſeretur iratus.* Si Dominus iratus effundit ſuam beneficentiam, & dat ſanitatem, 19.

Ad textum Marci & Lucæ. Euthym. Toler. Marcus. Interlin. D. Thom. Ambroſ. Si Deus cum ira effundit ſua beneficia, quid erit cum ſua miſericordia.

F 2 qualis

qualis erit ejus benignitas, dum miſericordiâ ſuâ repletur.

20. Fran.Luc. Græcus. Syriac.

Contriſtatus, ſeu,ut legit Franciſcus Lucas ex Græco, *Condolens*, ſeu commiſerans *ſuper cæcitate*,ſeu,ut habet Syriacus,*ſuper duritie*.In Chriſto erat ita mixta miſeratione: habuit iram ob circunſtantium pravitatem; ac malignitatem; habuit autem miſerationem ob homines, quos intime diligebat, cum videret eos tot vitiis, ac peccatis detentos.

21. Verſ. 13. Syriac.

Tunc ait homini, nempe tam efficaci exemplo redargutis Phariſæis, *Extende manum tuam*. Ad vocem Chriſti extendit ille manum,quæ reſtituta eſt ſana,ſicut altera,ſeu,ut habet Syriacus,*ſicut ſocia*. Et notandum eſt, quod non citat hic hominem aliquo opere externo exhibito, verbi gratia impoſito luto,vel extenſa manu, ſed ſolo verbo, nam Phariſæi hîc valdè malignè quæſierant,an liceret, Sabbato curare,ut eum accuſarent, ut notat D.Lucas. Voluit ergo Dominus hoc loco eorum malitiam confundere,omnéque eis arguendi anſam amputare, dum ſolo verbo ſanat;nam loqui Sabbato, prohibitum non erat, alio qui nec ipſi eum Sabbato interrogare potuiſſent.Quod notavit D. Athanaſ. hom. de ſemente ad finem.*Dixit illi Ieſus: Extende manum tuam: nam ego te non tango,ne habeant Iudæi, quod calumnientur,ne tangere, illis idem ſit,quod operari; verbo tantummodo ago: non enim prohibitum eſt à Deo,ne quis in Sabbato loquatur.*

Inimicorum calumnia omnino amputanda. Athanaſ.

22. Verſ. 14.

Phariſæi *repleti ſunt inſipientia*. Hoc viſo tanto miraculo non ſuum errorem deponunt,ſed replentur inſipientia,ut exprimit Lucas. Ex Græco legitur *amentia*, qua ob invidiam cæciores ſunt effecti. *Exeuntes*,nempe è Synagoga,relicta turba,apud quam confuſi mutire non audebant; ſtatim cum Herodianis. ait D.Marcus,Herodiani vocabantur illi, qui Herodis partes agebant in judicando populo, caſtigandiſque publicæ pacis perturbatoribus.Cum his uniuntur Phariſæi,quaſi Chriſtus res novas moliretur, quibus publicam pacem perturbaret; quocirca *Conſilium faciebant adverſùs eum, quomodo perderent*. Unde, ait Druthmarius Grammaticus, meliores debuerunt fieri, inde deteriores effecti ſunt:tanta erat eorum ingratitudo, ac invidia. Et ita ait Chryſoſtomus homil. 41. *Nulla injuria vexati de interitu meditabantur, adeò pernicioſum malum invidia eſt*, quod aliena bona propria incommoda reputat.

Quinam eſſent Herodiani. Druthmar. Chryſoſt.

QUÆSTIO IV.

Quid ſignificet iſtius hominis manus extenſio?

23. D. Thom.

HIc homo habebat dexteram manum aridam, ut exprimit D. Lucas; ſiniſtram verò ſanam. Quod moraliter explanat D.Thomas. Quia primò ſunt homines potentes ad malum ſed poſt ſanantur per gratiam;& tunc ſunt proni ad bene agendum,Roman.6. num.19. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem. Ita nunc exhibete ſervire juſtitiæ in ſanctificationem.* Vel aliter dici poteſt,quod manus dextera eſt arida, quia ſæpè homo impeditur ad bonum, cum maneat expeditus ad malum, quod per ſiniſtram ſignificatur.

Rom. 6. *Homo ſæpè impeditus ad bonum & expeditus ad malum.*

In præſenti quæſtione inquirimus:Quid hæc manus extenſio ſignificet?nam ad litteram,facta eſt in apertum, & evidens ſignum ſanitatis hominis.Moralem rationem inquiro.Et primò hîc D. Hieronimus ſic ait: *Uſque ad adventum Salvatoris arida manus in Synagoga fuit Iudæorum, & Dei opera non fiebant in ea: poſtquam ille venit in terras, reddita eſt in Apoſtolis dextera, & operi primo reſtituta.* 24.

Hieron. *Uſque ad adventum Chriſti arida erat Synagoga.*

25. Druthmar. Beda. *Manus hominis arida in Chriſto ſanatur.*

Secundò Druthmarius Chriſtianus Grammaticus,in Matth.cap.23.Beda,& alii. Quod homo iſte genus humanum deſignat, ſterilitate boni operis arefactum per manum ad pomum vetitum extenſam in Adamo; quam Chriſtus obediens Pa ter,extendens manus ſuas in cruce, ſanavit, ac ſuis donis vivificavit. Et ita manus extenſio in Adamo attulit mortem; manus extenſio in Chriſto dedit vitam.

26. Rabb. *Si manus non extenditur ad bona opera, arida eſt.* *In cœtu falſa doctrina manus eſt arida.*

Tertiò Rabbanus ſic inquit.*Benè manus in Synagoga erat arida quia ubi majus donum ſcientiæ,ibi gravius eſt inexcuſabilis noxæ periculum: ſananda autem manus arida jubetur extendi.* In Synagoga, ubi major eſt ſcientia, habet homo manum aridam, qui eam ad Deum per deprecationem; ad proximum per miſerationem; ad ſe ipſum per ſanctam exercitationem non extendit. Quartò aliter dic.Quod in Synagoga Judæorum, ubi falſa doctrina,manus hominis arida erat; at ubi vera Chriſti doctrina eluxit, hanc audiens homo ſtatim ſanitati reſtituitur.Quintò,otio,ac acedia torpeſcit hominis manus; boni tamen operis exercitio Chriſto jubente, ac mandante, extenditur atque ſanatur.

27. Rabban. Beda. Alb. Magn. D.Thom. Hugo.

Sextò, Rabbanus, Beda, Albertus Magnus, D.Thomas,Hugo inquiunt.Quod homo iſte per avaritiam habebat manum aridam, ac contractam,ad dandum:nam iſte,ut ait Albertus Magnus, erat cæmentarius, ac proin ardore calcis, id eſt cupiditatis rerum,exſiccata eſt manus:quæ non poteſt melius curari, quàm extendendo eam in ſublevationem pauperum.

28. Anſelm. *Manus arida avaritiæ liberalitate in pauperes extenditur.*

Accipe D.Anſelmum hîc ſic loquentem. *Sananda, ait, manus arida jubetur extendi, quia infructuoſæ animæ debilitas nullo melius ordine, quàm eleemoſynæ largitate curatur. Unde Joannes Baptiſta turbis ſuſcitantibus, quid facerent, ut non velut arbores aridæ mitterentur in ignem, hoc ſolum præcipit: Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas,ſimiliter faciat.* Luc.3. num. 11. *Et in Eccleſiaſt.* dicitur: *Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.* Eccleſiaſt 4. num. 36. *Fruſtrà enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui non has ad inopem rogantem, beneficium laturus extendit.* Unde eleganter dixit D. Auguſtin. de divite epulone.*Qui micas panis non dedit, guttas aquæ non impetravit.*

Luc.3. Eccleſ. 4. *Ut Dei beneficia accipias,ad pauperes manus extende.* Auguſt.

29. Exod. 16.

Cumque levaret manus Moyſes, vincebat Iſraël; ſi autem paululùm remiſiſſet, vincebat Amalech. Exod. 16.num.11.Quæſtionem omnibus excitat: Cur extentio manuum Moyſis dabat victoriam Iſraeli,contractio verò perditionem; Si enim in populi adjuvamen manus extendas, Amalech, omneſque penitus inimicos ſuperas, & deſtruis; ſi autem manus ſint remiſſæ,contra te hoſtes valido inſurgunt impetu, ut perdant, atque perimant. D.Auguſtin. homil. 17.ex Quinquaginta

Eleemoſyna dat victoriã contra hoſtes. Auguſt.

Quando

Quando uni ex minimis Chriſti eleemoſynam das, extendis manum, & vincitur Amalech.

Matth. 12.*n.* 15. Jeſus autem ſciens receſſit inde: & ſecuti ſunt eum multi, & curavit eos omnes.

Num. 16. Et præcepit eis, ne manifeſtum eum facerent.

VERSIONES.

D. Chryſoſt. homil. 41. Jeſus autem, cum cogitationes eorum recognoſceret, receſſit inde.

Theophilactus. At Jeſus, ubi noviſſet, ſeceſſit illinc.

Syriac. n. 16. Et inhibuit eis, ne ipſum revelarent.

Vatabl. Euth. Et interminatus eſt illis, ne ſe facerent manifeſtum.

Theophylact. Increpuit eos, ne ſe manifeſtum facerent.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3. *n.* 7. Jeſus autem cum Diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare: & multa turba à Galilæa, & Judæa ſecuta eſt eum.

Num. 8. Et ab Jeroſolymis, & ab Idumæa, & trans Jordanem, & qui circa Tyrum, & Sydonem, multitudo magna audientes, quæ faciebat, venerunt ad eum.

Num. 9. Et dixit Diſcipulis ſuis, ut navicula ſibi deſerviret propter turbam, ne comprimerent eum.

Num. 10. Multos enim ſanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent, quotquot habebant plagas.

Num. 11. Et ſpiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei, & clamabant dicentes.

Num. 12. Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifeſtarent illum.

EXPOSITIO IV.

30. Verſ. 13. Chryſoſt. JEsus *autem ſciens*, ſcientia divina, occulta eorum conſilia. Et ita legit Chryſoſtomus *cogitationes*, *receſſit inde*, nempe è Synagoga Judæorum, ad mare ſcilicet, ut *Sylveira in Evang.* Tom. I I I. exprimit D. Marcus. Unde hæc geſta conjecturantur in Galilæa, ubi mare Tiberiadis defluebat. Receſſit autem, iram Judæorum declinans. *Et ſecuti ſunt eum multi*, nempe multitudo magna quæ tunc verſabatur in Galilæa, ut declaravit D Marcus, nempe ex Judæa, ex Juruſalem, ex Idumæa regione trans Jordanem, & ex locis Tyro adjacentibus. Sequebantur autem eum, tũ ut ſanarentur à ſuis infirmitatibus; tum propter admirabilem, & ſuavem ejus doctrinam; tũ *Chriſti dilectione*, ut ait D. Remigius, *unde mox ſui deſiderij conſequuntur effectum.* Et ideo ſubditur, *curavit eos.* D. Marcus ſcribit, quod mandavit Diſcipulis ſuis, *ut navicula ſibi deſerviret*, ſeu, ut vertit Budæus, *ut præſto eſſet ad manum*, ne à turba comprimeretur. Et ait D. Marcus, quod *curavit multos, quotquot habebant plagas.* Ex Græco, id eſt flagella, morbi enim ſunt flagella, quibus Deus caſtigat, 1. Cor. 11. n. 30. Remigius. *Sequi Chriſtum, dat noſtri deſiderii effectum.* Budæus. *Morbi flagella Dei.* Græcus. 1. Cor. 11.

Et præcepit eis, ſeu increpavit, ſeu interminatus eſt rigidis, ac acrioribus verbis mandavit. Matthæus ait, quod præcepit hominibus à ſe curatis: D. Marcus autem declarat, hoc fuiſſe dæmonibus imperatum; & ideò utriſque mandatum eſſe impoſitum, exiſtimamus: *ne manifeſtum eum facerent:* ſcilicet ne miracula à ſe perpetrata divulgarent: tum ut ait D. Remigius, ne Scribæ ad majorem iram, ac invidiam concitarentur, & deteriores fierent, tum, ut aiunt D. Euthymius. Rabbanus, ut manifeſtaretur, quod ipſe erat alienus ab inani gloria hominum captanda, Et quia, ut ait Abulenſis quæſt. 65. non aliquid agebat propter gloriam hominum, ſed propter Deum. 31. Verſ. 16. *Mandatum eſt hominibus, & dæmonibus impoſitum.* Remig. Euthym. Rabban. Abulenſ.

QUÆSTIO V.

Quare Dominus receſſit ab illo loco?

PRimo ait D. Hieronymus, Ut cederet inſidiis, & odio Phariſæorum. Secundò D. Remig. Quia non erat tempus, & locus patiendi, non enim conveniebat, prophetam perire extra Jeruſalem. Tertiò D. Hilarius Canon. 12. *Sienſque eorum conſilia ſeceſſit, ut à conciliis malignantium procul abeſſet.* Inſtruens nos, quantum iniquorum concilia ſunt declinanda. Quartò D. Thomas, ut ſe hominem monſtraret. Et reliquit eos, ut non incitaret eos. Illud enim eſt boni prædicatoris, quod videns homines motos, & incitatos, dimittat eos. Eccleſiaſt. 8. num. 13. *Non incendas carbones peccatorum arguens eos, ne & incendaris flamma ignis peccatorum illorum.* 32. Hieron. Remigius. Hylar. *Impiorum Concilium fugiendum.* D. Thom. Eccleſ. 8.

Quintò. Receſſit Dominus, non metu, aut impotentia, ſed ſicut Apoſtolos ſuos fugere docuerat Matth. 10. n. 23. ita ipſe fugit: Et ſimul proprio facto, ut ait Cajetanus, docuit, inculpabilem eſſe quandoque fugam: nec dedecere virum ſummæ perfectionis. 33. Matth. 10. Cajetan. *Aliquando fugere decorum eſt.*

Intuere Davidis Pſalmos, & invenies quod nec primus, nec ſecundus habet titulum, ſed in tertio primò inſcribitur *Pſalmus David, cum fugeret à facie Abſalon filii ſui.* Sed cur hujuſmodi titulus primum eſt inter Pſalmos? Cur fugam ſuã nõ abſcondit, ſed ita eam primò ponit David? Prævideral ipſe, ne fortè quis contra ſuam glo- 34. Pſalm. 3. *Fugere ex juſta cauſa non dedecorat.*

riam hanc fugam objiceret ; & ideò tantùm abeſt, ut eam abſcondat, quod ſtatim in limine
D.Chryſoſt. ipſam manifeſtat, cum fuga eſt juxta cauſa non dedecoret, ſed nobilitet. D. Chryſoſtomus in Pſalm. *Domine, quid multiplicati ſunt* Sic ait : *Cùm fugeret à facie Abſalon : Et quando laude dignus eſt habitus, qui fugit, & quando dignus eſt habitus exul.* Vide tom. 1. lib. 3.c.3.q.2.n. 10.

Matth. 12.*n.*17. Ut adimpleretur, quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam dicentem.

Num. 18. Ecce puer meus, quem elegi ; dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ : ponam ſpiritum meum ſuper eum, & judicium gentibus nuntiabit.

VERSIONES.

*Syriacus.n.*18. Ecce ſervus meus, in quo mihi complacui, dilectus meus, in quo requieſcit anima mea.

Vatablus. Ecce ſervus meus, quo nitar : dilectus meus ; quo unicè placatur anima mea.

Idem in ſchol. Ecce ſervus meus, quem ex animo diligo.

*Chaldæus. Iſai.*24 Ecce puer meus Meſſias, admovebo eum : & judicium meum gentibus revelabit.

Pagninus. Judicium gentibus exire faciet in lucem.

Hæbraicus. Judicium proferet.

EXPOSITIO V.

35. DIvus Matthæus cum ſcriberet Judæis, frequenter prophetias adduxit ex veteri teſtamento. Et ideo ait
Abulenſ. *De Chriſto vaticinarũt Prophetæ omnes.* Abulenſis quæſt. 46. quod hæc prophetia adducitur hîc ab Evangeliſta ad oſtendendam Chriſti excellentiam, cujus tanta eſt dignitas, ut omnes Prophetæ ipſum prædixerint, & omnia, quæ ipſe faciebat, per Spiritum ſanctum fierent. Aliqui recentiores exiſtimant, ideo teſtimonium adduci, ut ratio reddatur, cur omnes curaverit, germanum ſẽſum tradit Chry-
Chryſ. ſoſtomus homil.41. Quod hac prophetia probat Evangeliſta, Chriſtum eſſe verum Meſſiam vati-
Chriſtus valdè mitis. cinatum ab Iſaia ; nam ita mitis, ac manſuetus erat Dominus, ut injurias ſibi allatas ex odio, ac conſilio Phariſæorum, non ulciſceretur, *arundinem quaſſatam non confringet :* ſed mira benignitate fulgebat in omnes, ægrotos ſanando, oppreſſos adjuvando, cunctoſque ſua admirabili doctrina illuminando.

36. *Ecce puer meus. Ecce,* vox eſt Prophetæ Iſai.42. num.1. omnes excitantis. *Puer meus,* Græcè, *ſervus* Iſai.42.
meus, ſermo eſt de Chriſto ſecundum humanam Græc.
naturam. Caldaicè habetur *Meſſias.* Chriſtus Cald.
non qualiſcumque Dei ſervus, ſed valde per excellentiam, cui commiſſum, ac injunctum eſt ne- Alb.Magn.
gotium redemptionis generis humani. Albertus Magnus ait, quod *Puer* notat ſubjectionem, *meus,* cõſenſum ejus, cui ſubjicitur, *quem elegi.* In textu Iſaias.
Iſaiæ eſt: *Suſcipiam eum* : Septuaginta, *aſſumam* Septuag.
eum, Caldæus, *admovebo eum* ; quæ omnia con- Cald.
veniunt cum eo quod Evangeliſta poluit, *elegi*; nam temporum præteriti, & futuri non eſt ratio
apud Prophetas, ut notat Franciſcus Lucas. Et Franc.Luc.
advertendum eſt ex Gaſparo Sanchez ad text. Sanch.
Iſaiæ ex radice Hebræa. *ſuſcipiam eum, elegi eum,* quod non ſignificat ſuſcipere communi, & vulgari modo, ſed illo ſingulari, quomodo pater filium ſuſcipit, quem ulnis ſuis ſuſtentat.

Dilectus meus : nam quamvis Deus omnes di- 37.
ligat ; tamen Chriſtus Dominus per antonoma- Matth.3.
ſiam dicitur Dei dilectus, ut Matth.3.num.17.& & 17.
c.17.n.5. Quia, ut ait D.Thomas, Chriſtus dile- D. Thom.
ctus eſt ſpeciali dilectione, ut filius Dei naturalis *In quo bene complacuit.* In quo, & non in *Verus ſenſus.*
alio, Græcus habet, *acquievit animus meus.* Senſus eſt, Qui ita mihi ſingulariter placet, ut in eo nihil mihi diſpliceat, & ideo peculiari eum proſequor amoris affectu, in eóque acquieſco, itaut mihi graviſſimus ſit. *Anima mea* : Metaphoricè Deus ſibi animam tribuit, quia intimè ſuum erga Chriſtum declarat amoris affectum.

Ponam ſpiritum meum ſuper eum, id eſt, dabo 38.
illi omnia dona Spiritus mei. In Chriſto Domino Iſai. 11.
fuerunt omnia dona Spiritus ſancti Iſaiæ 11.n.2. *Requievit ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus*, &c. Quod etiam viſibi-
liter adimpletum eſt, deſcendente Spiritu ſancto Joan. 1.
ſuper eum. Joan. 1. num.16. Matth.3.n.17. *Et ju-* Matth. 3.
dicium, Chaldæus addidit, *meum*, Gentibus Cald.
nuntiabit, ſeu revelabit id eſt quod juſtum, re- Euthym.
ctum, ac ſanctum Chriſtus, ut legiſlator legis Evangelicæ, manifeſtabit, ac divulgabit, non ſolùm Judæis, ſed etiam cunctis gentibus per ſuos Apoſtolos, ut adimpletum vidimus.

Matth. 11.*n.*19. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Non litigabit, neque clamabit.

*Tertul.lib.de Patient.c.*3. Non contendit, non reclamavit.

EXPOSITIO VI.

NON *contendet*, ſeu *non litigabit*, 59.
Chriſti ſignum appoſitum à Pro- *Chriſti ſignum eſſe à*
pheta, alienum eſſe à contentioni- *litibus alie-*
bus, ac litibus non contendet, *num.*
non clamabit ; eadem penè ſunt; tamen contendere propiè fit immoderatis verbis ; clamare verò hoc loco idem eſt, ac ira, & indignatione vociferare. Unde ait Euthymius.

Euthym. mius. *Chriſtus ita mitis, ac manſuetus erat, ut non contenderet adversùs contradictores, neque*
Iſai. 41. *clamaret, dum ei fieret injuria.* Iſaïas citato c. 42. n. 2. *Non clamabit, nec accipiet perſonam*: tamen
Rabbi Salomon. pro *accipiet perſonam*, in radice Hebraïca habetur, *Non levabit*, quod explicat Rabbi Salomon,
Hieron. & placet Hieron. non levabit vocem ſuam, ita ut dicat Propheta, nõ clamabit, nec levabit vocem. Tamen D. Matthæus multò ſignificantius, & maximè exprimendo vim textus Hebraïci, pro *non clamabit*, poſuit *non contendet*; nam contentio magnis vocibus fit, & pro *nec levabit vocem*, *non clamabit* nam levare vocem, clamare eſt. Et ita prædicit Propheta de Chriſto quod non erit contentioſus, & clamoſus.

40. *Chriſtus verus & perfectus judex.* Propheta autem, juxta noſtram tranſlationem explicat id, quod ſuprà dixerat, quod ſcilicet Chriſtus annuntiabit verum judicium. Quia ut verus judex, non erit verbis contẽtioſus, nec accipiet perſonam. *Neque audiet aliquis in plateis vocem ejus.* Per hoc denotatur eximia Chriſti lenitas, ac manſuetudo, Euthymius, & Theophylactus hoc referunt ad Chriſti humilitatem, qua erat alienus à vana gloria; nam qui illam quærunt, maximè intendunt ut eorum vox foris, ac in plateis audiatur, ut ita ab omnibus percipiatur.

Euthym. Theophyl. *Qui vanam gloriam quærunt, foris ſonant.*

QUÆSTIO VI.

Ob eximiam Chriſti lenitatem, quæ neque contendet, neque clamabit, Evangeliſta hæc verba adducit. Et quomodo hoc ſtat cum aliis locis, in quibus clamaſſe dicitur?

41. OB hæc præſentia verba: *Non contendet, non*
Euthym. *clamabit.* Evangeliſta hoc vaticinium adducit, ut notat Euthymius. Quia cùm Phariſæi conſilium inirent, quomodo Jeſum perderent; ipſe
Chriſtus manſuetudine regit. adeò erat benignus, ac lenis, ut receſſerit, itæ dans locum, ac ſimul infirmos, & languidos curando. Et ita Evangeliſta præmiſit, ut adimpleretur quod dictum eſt, &c. Unde hanc Chriſti lenitatem recogitans David, ait: *Ipſe reget nos in ſæcu-*
Lyran. Lorin. *la*, Pſal. 74. n. 13. Hebræi, ut teſtantur Lyranus, Lorinus, legunt: *Ipſe reget nos ſuaviter.*

42. Hanc præclaram Chriſti manſuetudinem con-
Tertull. templatur Tertullianus lib. de Patientia, c. 3. & ſic ait: *Non contendit, non reclamavit, nec quiſquam in plateis vocem ejus audivit, arundinem quaſſatam non fregit, linum fumigans non reſt inxit: Neque enim mentitus fuerat Propheta, imò nec ipſius Dei conteſtatio, ſpiritum ſuum in Filio cum tota patientia collocantis.* Perpondera ultima verba: *Spiritum ſuum in Filio cum tota patientia col-*
Præclara patientia, iram cohibere, cùm pœnam infligere poſſes. *locantis.* Ex ſpiritu Dei tota patiẽtia erat in Chriſto, habebat ipſe ſupremam poteſtatem, ut impios perderet ac conſumeret; tamen in tot, ac tantis occaſionibus iræ zelum cohibuit; & cum poteſtate tam ampla tantam exhibere lenitatem, à nullo alio poterat provenire, niſi à Dei ſpiritu cum tota patientia collocato.

43. Hinc eſt maximè extollenda divina clementia. Nam primum hominem, mandatum ſibi impoſitum, tranſgredientem poterat Deus punire juxta promulgatam ei legem: *In quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini*, Geneſ. 2. Gen. 3.
n. 17. miſericorditer tamen patienter ſubſtinuit. *Summa miſericordia ſuſtinere, quos punire poſſis.*
Unde maximè prædicanda eſt divina patientia. D. Chryſoſtomus homil. 17. in Gen. *Vnde*, ait, *excellentem miſericordiam, & patientiam Domini: nam cùm poterat, ne reſponſo quidem dignari eum,* Chryſoſt.
qui peccaverat; ſed ſtatim pœnam infligere: longanimis tamen eſt, & ſuffert, & interrogat; & reſponſum accipit, ut arrepta occaſione ſuam erga illum miſericordiam declaret.

Pro complemento hujus rei quæres: Quomo- 44.
do dicatur de Chriſto: *Neque clamabit*; cùm *Dubium incidens.*
aliquando ipſum clamaſſe dicatur? Matth. 27. Matth. 27.
num. 49. *Clamabat Ieſus voce magna.* Et Ioan. 7. Joan. 7.
num. 28. *Clamabat ergo Ieſus in templo dicens*, Ad Hebr. 5.
ad Hebræos 5. num. 7. *Preces cum clamore valido, & lacrymis offerens exauditus eſt pro ſua reverentia.* Reſpondetur, quod clamor locis proximè allegatis non proveniebat ex animo contentioſo, ira, vel indignatione, de quo loquitur Propheta; ſed ex pietate, ac commiſeratione in homines.

Matth. 12. *num.* 10.	Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium.
Num. 21.	Et in nomine ejus Gentes ſperabunt.

VERSIONES.

Pagnin. in Iſai. 42.	Calamum ferè quaſſatum non conteret, & linum ferè extinctum non extinguet: ad veritatem educet judicium.
Euthimius. Theophil.	Arundinem comminutam non confringet.
Syriacus.	Arundinem quaſſatam non conteret, lucernam propè extinguendam non extinguet, uſquequò proferat judicium ad victoriam.
Aliqui apud D. Hieron. & Paſchaſ.	Et linum obſcurum, atque tenebroſum non extinguet.
Tertulianus. adverſus Iudæos. c. 9.	Et linum ardens non extinguet.
Aliqui ex Græco.	Et lucernam crepitantem non extinguet.
Hebraicè.	Educet judicium ad veritatem.
D. Iren. lib. 3. *adverſus hæreſ. cap.* 11.	Uſquequò emittet in contentionem judicium.
Procop. in Iſai.	Donec judicium ſuper terram ponat.

Græcus verſ.21 Et inſulæ in lege hujus ſperabunt.

EXPOSITIO VII.

45. Verſ. 20. *Duplex proverbium Iſaïæ.*

CHRISTI Domini manſuetudinem, ac lenitatem duplici vulgari proverbio, idem ſignificante, ex Prophetia Iſaïæ declarat Evangeliſta. Primum Proverbium: *Arundinem quaſſatam non confringet:* hoc eſt calamum, ſeu arundinem contritam, ſeu comminutam jam aliqua ex parte, non verò totaliter ſciſſam, non peſſundabit ac prorſus franget. Secundum Proverbium: *Et linum fumigans non extinguet:* Linum in quo aliqua eſt ignis ſcintilla, cum fumigans ſit, cujus gravis eſt, & noxius odor,
Syriac. non extinguet. Syriacus, & aliqui ponunt: *Lucernam propè extinguendam.* Et idem redditur ſenſus,
Alia lectio. ac maximè noſtram expoſitionem exprimit: *Prope extinguendam.* Alii vertunt, *Linum obſcurum, & tenebroſum:* nam lucerna, cum ad deficien-
Germanus ſenſus. dum accedit obfuſcatum præbet lumen, ſicut & crepationem reddit. Hoc gemino Proverbio ſignificatur, Chriſtum Dominum infirmos, ac debiles in fide, & charitate, non cum rigoribus, ac clamoribus oppreſſurum, ſed patientia, ac benignitate ſuſtinendo, eos in juſtitia, ac bonitate corroboraturum. De quo quæſt. ſequenti. Et ideò ſubditur.

46. *Chriſtus multo labore ſibi Eccleſiã comparavit.*

Donec ejiciat ad victoriam judicium: id eſt, donec proferat *judicium*; hoc eſt, juſtitiam, rectitudinem, ac fidem Evangelicam *ad victoriam.* Nam magno conatu, ac certamine Lex Evangelica vincit, ac dominatur in toto orbe. Verbum illud, *Ejiciat*, denotat ingentem vim, ac laborem; nam Chriſtus magno ſudore, ac labore judicium ad victoriam adduxit. In Hebræo habetur: *Donec educat judicium ad veritatem:* id eſt, faciet ut ju-
Irenæus. ſtitia Evangelica ab omnibus vera eſſe agnoſcatur. Irenæus legit: *Emittet in contentionem judicium:* nam lex Evangelica emiſſa eſt in contentionem cum aliis legibus, quas libido, ac avaritia
Iſai. 42. *Juſtitia magna pugna conſtituuntur in terra.* introduxere. Iſaias c.42.n.3. ſic habet: *In veritate educet judicium.* Noſter tamen Evangeliſta prophetæ ſenſum ſecutus magna emphaſi pro *veritate* poſuit *victoriam*, quia juſtitia, ac ſanctitas abſque magna pugna, atque certamine non ſer-
Maldonat. vatur in terra. Maldonatus vult, quod Evangelium Syriacum habet verbum, quod innocentiam, & veritatem, & victoriã poteſt ſignificare,

47. Act. 4. *Nomen Domini pro Domino ponitur.* Iſai. 73.

Et in nomine ejus, ſcilicet Chriſti Jeſu, *nec enim eſt aliud nomen datum hominibus ſub cœlo, in quo nos oporteat ſalvos fieri,* Actor. 4.n. 12. Illud notare debes, quod frequenter in Scriptura nomen Domini pro ipſomet Domino ponitur. *Ecce nomen Domini venit de longinquo.* Iſai.37.n.27. *Gentes ſperabunt.* Potius ponuntur Gentes, quã Iſraëlitæ tum quia converſione Gentium, quippe quæ inexpectata, magis declaratur Divina bonitas: tum quia Evangelium erat præcipuè inter Gentes fructificandũ. Iſai. habet: *Et legem ejus inſulæ*
Hieron. *expectabunt.* Tamen Evangeliſta, ut obſervat D. Hieron. Epiſtol. ad Algaſiam, q.2. ſecutus eſt proprietatem textus Hebraïci: & idem ſemper eſt ſẽſus: nam juxta Scripturæ phraſim omnes terræ à Syria ſeparatæ, ad quas per mare erat accendẽ-
Sanchez. dum, inſulæ vocantur: per inſulas autem in Scriptura Gentes deſignantur, ut notat Sanchez in Comment. ad cap. 42 Iſai. *In inſulis maris nomen Domini.* Iſai. 24.n.15. Nam Gentes, ſicut inſulæ Iſai. 24.
ſeparatæ erant ab Iſraël: idem ergo Gentes, ac inſulæ. Et quia Chriſtus ſperabatur, ut univerſalis legiſlator, eundem reddit ſenſum: *In nomine ejus ſperabunt:* ac *Legem ejus expectabunt*, ſcilicet ab ipſo Chriſto Jeſu promulgandam.

QUÆSTIO VII.

Quid ſignificetur per arundinem quaſſatam, & linum fumigans.

48. *Explicatur genuinus ſenſus.*

LEgitimum hujus rei ſenſum in expoſitione appoſui: & clarius hîc explico. Chriſtũ Dominum à Synagoga recedentem ſequebatur hominum vulgus, quod ob inanitatem ſimul, & inſtabilitatem arũdini aſſimilatur; ac etiam ob ſuã levitatem, noxiumque fœtorem, & obſcuritatem malorum animi, & corporis lino, ſeu ellychnio, meritò comparatur. Hunc ergo populum ſemifractum in fide tanquam arundinem quaſſatam; habentem idem fidei lumen valdè obſcurum, & quaſi extinctum, tanquã linum fumigans, Chriſtus Dominus non contempſit, nec oppreſſit, neque extinxit, ſed potius beneficiis doctrinæ, ac miraculorum tanquam oleo infuſo fovet, conſolidat, accendit, ac mirè micare facit in fide, charitate, atque juſtitia. Quod prædictum eſt ab Eze- Ezech. 34.
chiel. c.34.n.16. *Quod confractum fuerat, alligabo; & quod infirmum fuerat, conſolidabo.* Hunc ſenſum Hilar.
tradunt D. Hilar. D. Hieron. hoc loco, D. Paſchaſ. Hieron. Paſchaſ.
lib.6. in Matth. D. Aug. lib. 20. de Civitate c.30. Auguſt.
ſic ait: *Perſecutores Chriſti perdita integritate, quaſſato calamo, amiſſo lumine, lino fumanti comparantur, quibus pepercit, quia non venit judicare.*

49. *Maldonatus non approbatur.*

Unde primò. Non approbo ſententiam Maldonati hoc loco exiſtimantis, per hæc ſignificari, Chriſtum Dominum tam ſuavi, ac levi ambulaturum motu, ut ſi per calamum fractum incedat, ſeu per ſtupam fumigantem, neque illum comminuat, neque hanc extinguat.

50. Hieron.

Secundò. D. Hieron. Epiſt ad Algaſiam, q.2 per calamum quaſſatum interpretatur inſtrumentum muſicum, ſeu fiſtulam, quæ ſi fracta ſit, valdè vilis redditur, & abſonum, ac inconditum edit ſonum. Calamus fractus, qui fuit antea vocalis, appellandus eſt Iſraël, qui poſtquam impegit in lapidem angularem, & cecidit ſuper eum, fractus eſt: tamen Dominus multos in illo populo redintegravit, ac ſanavit in fide. Per linum fumigans intelligit S. Doctor populum Gentilem, qui extincto legis naturalis ardore, amariſſimi fumi erroribus involvebatur: quem Dominus non rede- *De populo Judaico, & Gentili interpretatio.*
git in cinerem, ſed maxima fidei incendia in eo excitavit: Hanc expoſitionẽ de populo Judaïco, & Gentili, etiam tradunt Tertul. lib. adverſus Ju- Tertullian.
dæos, c.9. Rabban. Quanquam hæc expoſitio in- Raban.
ſerviat ad ſenſus morales, tamen non eſt litteralis; ſed per arundinem, & linum idem populus Judaïcus interpretatur à Sanctis Patribus, ac Doctoribus: nec Gentilis populus poteſt intelligi per linum, ſeu ſtupam fumigantem, cum in eo nec parvum, nec exiguum eſſet fidei lumen.

51. Gregor.

Tertiò D. Gregor. lib. 33. moral. c.3. docet, calamum denotare regnum temporale Judæorũ, exteriùs vireſcens, interiùs verò vacuum; quaſſatum autem

autem dicitur, quia Chriſti tempore jam à Romanis obtinebatur. Linum fumigans, exiſtimat ſignificare Judæorum Sacerdotium, lineis enim veſtibus Sacerdotes utebantur. Et quia in adventu Domini charitatis ardorem perdidit, quaſi amiſſo jam fidei igne, illorum fides non ardens, ſed fumigans fuit.

Aliquorum fides non ardens, ſed fumigans eſt.

52. Baſil. D. Baſil. in Regulis brevioribus, Reſponſ. 291. per calamum quaſſatum, illum intelligit, qui non ea, qua oportet, animi ſinceritate, mandatum Domini exequitur, quia nimirùm calamus vacuus eſt, & medullam non habet, quem non convenit conterere, neque abſcindere, ſed ſanare. In lino verò fumigante eos interpretatur, qui mandatum quidem Dei exequuntur, ſed non ardenti deſiderio, & pleno ſtudio, verùm ſegniter, ac lentè. In hac de ligno fumigante ſimilitudine videtur Baſil. reſpicere ad locum, Proverb. 10. num. 26. *Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, ſic piger his qui miſerunt illum.* Quem ita aliqui exponunt: ſicut acetum affert ſtuporem dentibus, & fumus abit abſque ſpe reditus: ita, qui ſervum deſidem mittit, habet dolorem, & nullam ſpem de reditu.

Servus piger valde moleſtus. Prov. 10.

53. *Peccator de venia non deſperet.* Ex his moraliter colliges, quod nullus peccator, quamvis ſit in via iniquitatis tanquam calamus quaſſatus, & jam penè extincto virtutum lumine, fœtido vitiorum fumo denigratus, de venia deſperet, eſt enim Dominus valdè patiens ad miſerendum. Unde ait Chryſ. hom. 41. *Ex his Propheta virtutem Chriſti tantam eſſe confirmat, ut comprimere, ac extinguere facilè poſſit: quod cùm non fecerit, immenſa humilitate, ac manſuetudine feciſſe, comprehenditur.*

54. *Peccator quantumvis iniquus non contemnendus.* Ex Chriſti exemplo diſcamus, ne eos, quos vidimus in bono fractos, tanquam arundinem futilem, ac quaſſatam contemnamus. Dominus enim expectat, ut benigno ſuo afflatu reſtitui, ac ſolidari valeat, quod eſt quaſſatum. Ad Chriſtum adducitur mulier in adulterio deprehenſa: *Ipſe autem inclinans ſe ſcribebat in terra*, Joan. 8. n. 8. Sed quid agis, Domine? Cur à te mulierem peccatricem non repellis? Vel cur eam judicibus ſtatutis ad pœnam non tradis? Inclinat ſe, & ſcribit in terra. Mulierem tam turpi ſcelere irretitam non contemnit, ſed infirmitatem carnis deſumptæ ex eodem pulvere reſpexit: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Geneſ. 3. n. 19. Ut ita & ipſe dimittendi occaſionem quæreret: & mulier ſua fragilitate objecta tantaque Domini clementia agnita, diſponeretur ad contritionem, & pœnitentiam, ut audire meruerit: *Vade in pace; jam noli amplius peccare*: quia non ſolùm in foro externo, ſed etiam interno dimiſſa illi erant peccata ſua, ut docent Euthym. Janſen. Tolet. Beauxamis. Audi Chryſ. ſerm. 115. *Avertit faciem ſuam Dominus, ait, & declinavit in terram, ne crimen cerneret, quod puniret: ſed maluit in pulvere ſcribere veniam, quam dare in carne ſententiam.*

Joan. 8. Gen. 3. Euthym. Janſenius. Tolet. Beauxam. Chryſol.

CAP. V.

Eliguntur duodecim Apoſtoli.

Lucæ 6. n. 12. Factum eſt autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

VERSIONES.

Syriacus. Ut exiret in montem precandi gratia, illicque pernoctavit in oratione.

Vatablus. Exiit in montem ad orandum, & pernoctabat in deprecatione Dei.

Pagninus. Exiit in montem, ut oraret.

Tertull. lib. 4. contra Marcion. cap. 3. Aſcendit in montem, illicque pernoctat in oratione.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3. n. 13. Aſcendens in montem, Vocavit ad ſe, &c.

EXPOSITIO I.

POst ſupra dictam hiſtoriam de manu arida ſanata, ſequenter textus Marci & Lucæ hanc connectunt: Janſenius, Barradas, Franciſcus Lucas, Cornelius, & alii. Si quis verò opponat, quod D. Matthæus poſt illam hiſtoriam de manu arida narrat expulſionem dæmonis: *Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens.* Matth. 12. num. 22. Reſpondemus, quod illa particula, Tunc, non indicat proximationem temporis, ſed quod hoc factum fuit illo tempore quo Dominus prædicabat in Galilæa. 1. *Connexio textus.* Janſen. Barradas. Cornel. Matth. 12.

Factum eſt autem illis diebus, in quibus Dominus docebat in Galilæa, & narrat quæ ſuperiori cap. 4. geſta ſunt: Unde cogita, quantum diſtat conſilium Dei à conſilio hominum: nam ipſi cogitabant, quomodo Jeſum perderent, ut patet ex ſuperiori capite, ipſe verò de eorum ſalute agit, & adhuc duodecim Apoſtolos eligit. Ut miſericors pater injuria laceſſitus non de vindicta cogitat, ſed de remedio pertractat. 2. Verſ. 12. *Homines cogitant de perditione, Deus verò de ſalute.*

Exiit, à civitate nempe, à turba populi, appropinquante jam nocte; nam totum diem in cœleſti doctrina tradenda, ac miraculis edendis conſumpſerat, *In montem*, civitati propinquum. Marcus ait: *Aſcendens in montem.* Et ſecundùm litteram idem eſt ſenſus. Moraliter autem. Qui exiit à populo ad orandum, maximè aſcendit. Orare, ad orandum ſcilicet, ſeu ut oraret; & ad hoc montis ſeceſſum captavit. *Et erat pernoctans in oratione Dei*: hoc eſt, tota nocte perſeveravit in oratione, nempe Deum Patrem orando, ut facto mane è Diſcipulis Apoſtolos deſignaret, ac eligeret, qui tanto muneri eſſent digni. Quod latiùs explicandum eſt in ſequentibus. 3. *Qui rectè orat, aſcendit.*

QUÆSTIO

QUÆSTIO I.

Quare Dominus montem aſcendit?

4. Marc.6. Luc.4. Joan. 18.

LEgimus multoties, quod Dominus ibat in deſertum locum, Marc.6.n.31. Lucæ 4.n.42. Et Dominus ad orandum frequentabat vallem Gethſemani, Joan.18. n.2. Modò verò ad orandum aſcendit in montem. Ratio autem literalis ea mihi videtur, quia Dominus illum ad ſuam

Chriſtus, valles, & montes condecorat.

orationem locum accommodatum pro temporis ratione eligebat, nec ſemper vallis, nec ſemper mons erat, ſed prout ſua infinita dictabat prudentia, ita ut hominum frequentia, atque tumultu ſuperatus eſſet hujuſmodi locus.

5. Cyrill. *Secreto orandum.*

Secundò, D.Cyrillus in Catena Græca ponderans, quod Chriſtus Dominus ad orandum, ſecretum, ac remotum quærit locum, ſic ait: *Contemplemur igitur, tanquam in exemplari rerum à Chriſto geſtarum, qua ratione ad Deum nos noſtras facere deceat orationes. Clam videlicet, & ſecreto, ac nemine vidente.*

Carthuſ. Beda. Hugo.

Tertiò Carthuſ. Beda, Hugo. Suo exemplo nos docet Dominus, ut tempore orationis à turba nos ſeparemus, ne illius tumultus nos turbare, ac diſtrahere valeat Et ita dixit Diſcipulis ſuis: *Sedete hîc, donec vadam illuc, & orem* Matth.26.n.36. Unde ait D.Bonav. Aſcendit ad orandum, ut oſtenderet, quod oratio

Ad orandum ſeparandum à tumultu, Matth. 26. Bonavent. Damaſc. Exod.27.

debet eſſe elevata, & orans elevatus à terris. Quia ſicut dicit Damaſcenus: *Oratio eſt aſcenſio mentis in Deum.* Hujus figura præceſſit in Moyſe. Exod. 27.n.10. ubi dicitur, *Quod Moyſes, & Aaron, & Hur aſcenderunt in verticem collis, cumque levaret Moyſes manus, vincebat Iſraël.*

6. Gloſſa.

Quartò. Gloſſa: *Mons, in quo Apoſtolos eligit, & docet, altitudinem ſignificat juſtitiæ, quia inſtituendi erant, & prædicaturi, ne infirmi remaneant, ſed ad ſuperna erigantur. Sic & Lex in monte data fuit. Apoſtolos præeminentius adducit, ut à monte priùs montes ſuſcipiant pacem, populo annuntiandam.* Diſcipuli inſtituendi erant Apoſtoli Doctores, ac Principes ſæculi: eos adducit Domi-

Principes, ac Doctores inſtruantur in omni virtute.

nus in montem, qui ſignificat juſtitiam, ut qui gubernaturi, ac prædicaturi erant, in omni juſtitia informarentur, ut ita Apoſtoli montes à ſupremo monte Chriſto, pacem, virtutémque ſuſcipiant.

7. Ambr.

Quintò, D.Ambroſ.lib.5.in Luc. ſic ait: *Non omnis, qui orat aſcendit montem, ſed qui bene orat, à terrenis ad ſuperiora progrediens, verticem curiæ ſublimis aſcendit. At ille non aſcendit in montem, qui de ſæculi divitiis, aut de honore ſolicitus eſt: non aſcendit in montem, qui fundi jus dotat alieni. Aſcendit, ille, qui Deum quærit; aſcendit ille, qui curſu ſui Dominica adjumenta depoſcit.* Qui enim dimiſſis temporalium curis ad Deũ

Qui rectè orat, aſcendit. Cantic.

orat, aſcendere dicitur, ut jam ponderavi in expoſitione ad verbum, *Exire in montem.* Et ita aſſeritur de Eccleſia ad Deum orante: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum?* Cant. 3. n.6. Unde ſa-

Res Deo oblata dicitur elevatio. Exod.25. Hebræus. Cajetan.

crificia Deo oblata nuncupantur elevationes: *Tollant mihi primitias*, Exod.25.n.2. Hebraicè, *Elevationem.* Quod ponderans Cajetanus, inquit: *Quod offerebatur Deo, appellabatur elevatio, tum ab actu elevandi, quia offerebatur elevatis manibus: tum à dignitate, quia ex re prophana elevabatur in divinam. Res enim Deo oblata in divinum tranſſata eſt ordinem.* In oblatione mens eſt ad Deum elevanda.

Sextò, Chriſtus Dominus de ſe ait Pſal.2.n.6. 8.
Ego autem conſtitutus ſũ rex ab eo ſuper Sion montem ſanctũ ejus prædicans præceptum ejus. Pſalm. 2.
Chriſtus conſtitutus fuit à Patre ſuper montẽ rex, ac prædicator; in montem aſcendit, ut munera regis adimpleat, Principes ac Apoſtolos orbis terræ creet, ut hoc exemplo nos informet, quod ut unuſquiſque rectè gubernet, ac ſe gerat, ſtet in loco à Deo deſignato, ab illóque minimè recedat. Vide to.2. c.10.q.4.n 27.28.29.30 ubi alia loca citata invenies.

Ut quilibet rectè ſe gerat ſtet in loco ſibi aſſignato. *Electores me ... ab omni effectu liberam habeant.*

Septimò. Aſcendit Dominus in montem, ut doceat omnes electores excelſũ habere montem, ut relicto, tanquã in valle, omni ſanguinis, amoris, vel odii affectu, ad aptiorem, digniorémque quærendum rectis in Deum oculis liberum judicium habeant. Vide.t.2.c.3.n 277.& 278.

Septimò Non in deſertum, nec in vallem tendit 9.
Dominus, ſed in montem ubi ad ſuperiora aſcenditur. Deſignabatur ibi locus, ut ſuos Apoſtolos, & Orbis terræ Principes crearet, magniſque nobilitaret honoribus: & tunc videtur, quod Rex ac Dominus aſcendit, & elevatur cum ſuam magnificentiam declarando eximiis favoribus, præclariſque muneribus, ac dignitatibus ſuos condecorat, atque extollit.

Tunc maximè aſcendit Princeps, cũ ſuos muneribus condecorat.

Dominus excelſus terribilis: Rex magnus ſuper 10.
omnem terram. Pſ. 46.n.2. *Dominus excelſus*, ſeu, Pſal.46.
ut legit Pſalterium Vaticanum apud Caſſiodor. Caſſiodor.
& Arnobiũ, *Deus ſummus*, ſeu ut alii ex Græco, Arnob. Græcus.
Deus altiſſimus; & terribilis dicitur contra hoſtes Eccleſiæ. Sed cur Regius Vates per omnem modum decantat, ac extollit Dei magnificentiam. Deus excelſus, ſummus, altiſſimus magnus; An ob ejus omnipotentiã, quã cũcta poteſt facere; vel ob ejus providentiam, qua cuncta gubernat, vel ob ejus ſapientiam qua omnia penetrat; Minimè, ſed rationem apponit Pſalmographus: *Subjecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris, elegit nobis hæreditatem ſuam.* Ubi loquitur in perſona Apoſtolorum, ut docent D.Auguſtinus, Ruffinus, D.Thomas, S.Bonavent. Deo gratulantium ob poteſtatem, ac principatum Orbis terrarum ipſis traditum. Et in tali eventu, omni magnitudinis titulo Deum celebrant, quaſi quod tunc ipſe in ſummo ſublimitatis faſtigio appareat, cum poteſtatis, ac dominationis excellentias inter ſuos dividit, atque diſtribuit. Theodoret. *Apoſtolorum chorus dicitur, triumphalem hymnum Deo omnium conditori afferre, qui reges nobis ſubjecit, & omnium gentium nobis principatum donavit.*

Ruffin. D.Thom. Bonavent. *Tunc Princeps omni extollitur celſitudine, cum bona ſuis dividit.* Theodor.

Maximè celebratur in Scriptura Aquilæ vola- 11. Job. 39.
tus, tanquam valde ſublimis. *Ad præceptum tuum elabitur Aquila, & in arduis ponet nidum ſuum*, Job.39.n.27. *Quaſi aquila volabit.* Jere.48.n.40 Jerem. 48.
& iterum: *Quaſi aquila aſcendet.* 49. n.22. & ſæpè alibi. Jerem.49.
Tamẽ ſi Auctores hiſtoriarum naturaliũ conſulas, invenies, quod extant aliæ aves ut Ardea, quæ ſublimiùs aſcendunt, & volant. De hac dixit. Virg.1.Georg. *Atque altam ſupra volat ardea nubẽ.* Virgil.
Cur ergo Aquilæ volatus tot encomiis illuſtratur? De regali aquila ſcribit Bart. Angelicus lib.12.c.1 quod inter omnes avium diverſarum ſpecies aquila ſit maximè liberalis: nam prædam, quam arripit, àvibus eam inſequentibus quaſi communem exponit; ideò aliæ aves aquilam ſemper inſequi ſolent ſperantes, quod de ipſius prædis debeat aliqua portio dari. Optimo Angelicus.

ergo

Apex Principis bonorum diſtributio. ergo jure aquilæ volatus, ut aliarum volucrum ſublimior, prædicatur: maximè enim regalis animus extollitur, ac elevatur, cùm bona ſua inter ſuos partitur, atque diſtribuit.

12. Exod. 15. *Dixit inimicus: Perſequar, & comprehendam, dividam ſpolia, & implebitur anima mea.* Exod. 15. n. 9. Ambitioſiſſimus Pharao vehementi divitiarum æſtu anhelans, ut de eo ponderat D. Chryſoſtomus ſpolia vult partiri, ut ſatietur anima ſua. Verùm iniquus ille inde hanc cogitationem habuit, cùm ob aviditatem omnia præoccupare intendebat. In hoc eventu affectabat ille aliqualem boni Principis ſpeciem exhibere, utque hoc ſimulatè ageret, teſtatur, quod tunc anima ſua omni divitiarum adimplebitur magnitudine, atque pinguedine, cùm inter ſuos bona illa diſtribuerit, agnoſcens, optimi Principis apicem eſſe, bona ſua, non ſibi ſoli retinere ſed ſuis communicare, atque præbere. Ad quod reſpiciens Ægidius Archiepiſcopus Bituricen. ſic ait: *principis officium, ac munus eſt, ita regnum gubernare, ac præſidere, ſicut corpori præſidet anima, quæ tunc ſuum munus adimplet, cùm functiones ſuas corpori communicat, ut verbi gratia, oculis viſum, manibus tactum, pedibus greſſum.*

Chryſoſt. *Saturatior Princeps, & ſuum officiũ adimplet, cùm ſua dividit.* Ægidius.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus Dominus oraverit?

13. Toler. Chriſtus Dominus, non ut Deus, ſed ut homo orat, & utitur oratione, jejuniis, aliiſque ſimilibus actibus, ut ponderat Toletus in c. 6. Luc. annot. 16. ut pluribus modis impetraret quod ſibi jure unitæ Divinitatis debebatur, omnibuſque viis patri placeat. Germana ratio hujus orationis extitit: Ut Chriſtus per eam exoraret Patrem, ut die facto è ſuis Diſcipulis duodecim eligeret in Apoſtolos, qui tanta præeminentia, atque gradu digni eſſent, utque ita orando, ferventem eis ſpiritum, ac gratiam ad Apoſtolicum munus implendum impetraret.

Chriſtus orat pro electione Apoſtolorum.

14. Theophil. Secundò, Theophylactus: *Poſt orationem elegit Diſcipulos,* ait, *ut doceat, etiam nos, quando quempiam in ſpirituale miniſterium ſumus ordinaturi, cum precibus hoc faciamus ut doctis à Deo, & ab illo potentibus revelet, quis idoneus ſit.* Optimè ſciebat Chriſtus Dominus, quinam in decreto Patris eſſent in Apoſtolos deſignati; & tamen pro eorum electione orat, ut ſuo exemplo nos doceat, pro eligendis miniſtris Deum precibus exorare, ut ſecluſo omni carnali affectu Dei ſpiritum in omnibus ſequamur. Ut fecerunt Moyſes in electione Joſuë. Numer. 27. n. 15. & Apoſtoli pro aſſumendo Matthia in ſortem Judæ, Actor 1 num 24 Itaque Chriſtus, non ſua cauſa deprecatur, ſed ut nobis legem præſcribat, qua in electione, ac omni magno negotio ab oratione exordiamur.

In electione non noſtrum, ſed Dei ſequamur ſpiritum Num. 17. Act. 1.

15. Cyprian. Tertiò, D. Cyprianus de Oratione Dominica: *Non verbis tantùm, ſed & factis Dominus orare nos docuit: ipſe orans frequenter, & deprecans, quid facere nos oporteret, exempli ſui conteſtatione demonſtrans.* Docuit nos Dominus, ut oremus ad Patrem Matth. 6. à num. 5. Hoc quod verbis docuit, tanquam Magiſter optimus factis adimplet. Vide tom. 2. cap 11 num. 73 74 & 75 & cap. 20. n. 67.

Matth. 6. *Bonus Magiſter, & verbo, & facto docet.* Theophyl.

Quartò, Theophylactus in cap. 3. Marc. ſic ait: *Aſcendit in montem ad orandum: Quoniam enim miracula fecerat, factis miraculis aderat, docens nos omnes gratias agere Deo, ſicubi boni quidpiam perfecerimus, id divinæ virtuti offerre debere.* Similiter Victor Antiochenus in Marc. Vide tom. 2. cap. 3. num. 256. & 257. & cap. 5. n. 153. & cap. 6. num. 107

Victor. Ant. *Bona opera noſtra Deo referenda.*

Quintò, D. Ambroſius lib. 5 in Luc. ſic ait: *Etſi omnia pater poſuerit in poteſtate; Filii; Filius tamen, ut hominis formam impleret, obſecrandum Patrem putat eſſe pro nobis, quia advocatus eſt noſter: Si advocatus eſt, debet utique pro meis intervenire peccatis.* Et idem ferè habet ſerm. 20. in Pſal. 118 verſ. 3. Chriſtus formam ſervi, ac advocati gerebat; illi ſe ſtatui vult accommodare, ac proportionari; ideóque ut ſervus, ac advocatus Patrem deprecatur. Inter præclara mulieris fortis encomia prædicatur: *Byſſus, & purpura, indumentum ejus.* Proverb. 31. num. 22. Et tamen hoc ut grande nefas criminatur in divite avaro: *Induebatur purpura, & byſſo,* Luc. 16. n. 19. Vis hujus rei ſcire diſcrimen? Mulier fortis valdè illuſtris. *Nobilis vir ejus, cum ſederit cum Senatoribus.* At avarus, homo vulgaris, & plebeius, ut colligitur ex graviſſimorum Patrum ſententia aſſerente, rem hanc eſſe hiſtoriam. Reginam purpura exornari, valdè æquum, & dignum, at hominem plebeium illa indui, omni vituperio reprobandum D. Bonaventura ad cap. 16. Luc. ad illa verba: *Induebatur purpura,* ſic ait ex Beda: *Valde abſurdum eſt, putridum cadaver pretioſa veſte ornari: excuſatur autem hoc, ratione dignitatis perſonæ.* Vide tom. 2. c. 7. n. 14. & cap. 24 n. 57.

16. Ambroſ. *Statui, ac conditioni propriæ accommodandum.* Prov. 31. Luc. 16. *Nobilis veſte purpurea exornetur.* Bonavent. Beda.

Sextò, intervenerant hic in Chriſto duo valde conſideranda, ſumma, & abſoluta poteſtas: *Cui Pater omnia dederat in manus:* qua nullo præmiſſo poterat Apoſtolos eligere. Aderat etiam temporis convenientia, ac prudentiæ ratio, ut prævia oratione Apoſtolos deſignaret, ut ita omnibus modis nobis mereretur, ac eſſet in exemplum: Decrevit potius dictamine convenientiæ, prudentiæ, ac rationis uti, quàm ſuæ abſolutæ poteſtatis dominatione. Et ideo accommodans ſe non facultati, ac dominationi, ſed temporis convenientiæ Patrem exorat. 17.

Operandum non pro potentia ratione, ſed pro rei convenientiã.

Duo Seraphin, quos vidit Iſaias 6. n. 2 ſtabant circa thronum Domini: *Sex alæ uni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.* Si ſex alas adnatas habebant, ut ait D. Cyrillus, & volant, cur hoc, non omnibus ſex, ſed tantùm duabus præſtant? Rectè Rupertus lib. 1. de Trinit. & operibus ejus cap. 28. *Volabant, pro loco, & tempore.* Seraphin divina illuſtrati ſcientia, non pro omnimoda ſua facultate, ſed pro ratione, ac convenientia rei, non omnibus alis, ſed tantum duabus volatum præſtant. 18.

Cyrill. Rupert. *Non pro potentia ſed pro loco & tempore agendum.*

Grave dubium excitat Abulenſis in cap. 24. Matth quæſt. 180. Cur Dominus aſcendens in cœlum ab una nube aſportatur: *Nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.* Actor. 1. n. 9. Cùm tamen in ultima die judicii in multis nubibus ad judicandum ſit venturus: *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli,* Matth. 24. n. 30. Æqualis poteſtas Domini, aſcendentis in æthera, ac redeuntis ad diem judicii. Cur ergo illic nubes una, hîc verò multiplex miniſterium exhibet? Quamvis eſſet æqualis poteſtas, inæqualis tamen erat convenientiæ ratio. Aſcendebat Dominus videntibus paucis, 19.

Abulenſ. Act. 1. Matth. 24. *Juxta rerum convenientiam declaranda majeſtas.*

paucis,& Diſcipulis, ac amicis , qui ejus potentiam agnoſcebant,veniet autem coram omnibus hominibus,multis inimicis,& contrariis,qui eum contempſere : ſi ergo inſpectantibus micis , majeſtatem profitentibus ſat erat, ut nubes una daret obſequium , coram verò negantibus multiplex ſit famulatus,ut inde majorem ejus gloriam, ac eminentiam agnoſcant , & revereantur.

Abulenſ. Abulenſ. *In adventu Chriſti non ſolum deſcendet una nubes, ſed multiplex , ut major honor ſit deſcendentis,eo quod nunc omnibus hominibus manifeſtandus;tunc verò à ſolis Diſcipulis, & quibuſdam aliis credentibus viſus eſt.*

20. Num.20. Cum populus premeretur aquarum penuria: *Ait Deus Moyſi : Tolle virgam , & congrega populum. Tu & Aaron loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas,* Numer.20. num. 8. Ipſe verò ſumpta virga tot ſignorum operatrice,prætermiſſa locutione ad petram , eam percuſſit. In quo graviter deliquit , ut ait Cajetan. *Percuſſis duabus vicibus , ex peccato proceſſit , Deus enim mandaverat , ut alloquerentur petram , cum virga Moyſis. Ipſi autem non ſunt allocuti petram , ſed quantum ad virgam paruerunt.* Cùm ergo omiſſa debita locutione præpotenti virga præter debitam rerum proportionem utitur Moyſes , graviter delinquit,ac offendit. Vide tom.1.lib.2.c.7. n.39.& tom.2.cap.17.n.1.& 53.54.

Cajetan.

Non utendum potentia præter occaſionem.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus tam diuturna , ac longa oratione oraverit ?

21. Bonavent. Reſpondet primò D. Bonavent. *Quia non ſufficit oratio quantumcumque devota , niſi etiam ſit aſſidua;& ideo ſubditur : Erat pernoctans in oratione Dei.* Unde Moyſes aſcendit in montem, *Et fuit ibi quadraginta diebus,& quadraginta noctibus,*Exod.24.n.18. Hinc dicitur de Sara devota : *Perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ ; & tribus diebus , & tribus noctibus non manducavit,neque bibit ,ſed in oratione perſiſtens.* Tob. 3. n.10.Alias rationes morales ſubjicio.

Exod.24. *Perſeverandum in oratione.* Tob.3.

22. Secundò , ante electionem Apoſtolorum tam longam orationem præmittit Dominus : *Erat pernoctans.* Ut ſuo exemplo nos doceat , quod magna & ſublimia ordinanda , & diſponenda ſunt conſideratione multa.Vide tom.1.lib.3.cap. 1.n.52.& tom.2.c.8.n.2.& cap.5.n.139.Tertiò. Ut hoc documento nos informaret , in quanta ei æſtimatione erat dignitas Apoſtolica conferenda,ante cujus deſignationem tantum orationis pondus ſuſtinebat.

Magna multa conſideratione peragenda.

32. Quartò,in hac electione Chriſtus rem novam nunquam antea viſam erat operaturus : nam Apoſtolica dignitas erat denuò creanda ; homines pauperes , humiles , ac idiotæ , inſtituendi erant totius Orbis terrarum Principes,omnium Gentium Doctores,ac totius Eccleſiæ capita: & ideo tantum orationis molimen ad rem novam perpetrandam exhibet. Vide tom.1.lib.1.cap.5. n.77 & tom.2.cap.11.n.163.

Novitas magna meditatione facienda.

24. Quintò , Chriſtus Dominus, non quotidiano modo rogavit Patrem,ſed totam noctem orando tráſegit,declarans,quantum eſſet de Eccleſia ſua ſollicitus; nam poſtera die electurus erat Paſtores, ac Doctores Eccleſiæ Unde nota,quod ipſe in horto, dum precatur, ut calix paſſionis ab eo tranſeat per unam horam,vel parum magis , ut colliges ex Maldonato , Franciſco Luca, oravit. Matth.26.n.40.Nunc verò pro ſua Eccleſia totam noctem precibus conſumpſit.Ut cunctis fiat notum, in quanto illi pretio,ac æſtimatione ſit. Sextò.Ut ipſe,qui eſt ſapientia Patris,ſuo exemplo nos inſtruat , quantum debemus orare , ac præmeditari ante electionem , ſiquidem ob noſtram fragilitatem, prudentia , ac conſilio deſtituimur, & affectuum violentia rapimur.

Eccleſia in multa æſtimatione eſt Chriſto.

Maldonat. Franc.Luc. Matth.26.

Electio multa conſideratione facienda.

Dum Samuel precedit ad eligendum Saülem in regem: *Applicuit omnes tribus Iſraël , & cecidit ſors tribubus Benjamin: & applicuit tribum Benjamin , & cecidit cognatio Metri : & perveni uſque ad Saül filium* Cis, 1.Reg.10.n.21.Si hæc electio fiebat Dei nutu,cur nō ſtatim prima ſorte deprehenditur Saül,ſed quarto loco exiit; nam primo egreſſa eſt tribus Benjamin ; ſecundò cognatio Metri;tertio familia Cis;quarto Saül?D.Gregor. Magnus ibi:*Quid in hoc facto ſignificatur,niſi quia Sanctæ Eccleſiæ Principes multa conſideratione eligendi ſunt.*Decrevit Divina Providentia, ut Saül per tot ſortes aſſumeretur in regem , non quod eſſent neceſſariæ ; ſed ordinat , illas fieri, ut aliqualiter dicam,veluti actiones reflexas,ac conſiderationis actus ob magnum noſtrum documentum:nam ſi Deus , cui nulla ſuccedit nova ſententia,ſed omnia ſunt in promptu,noſtro dicendi modo,illa præmittebat judicia ad creandum regem;nos qui maximè decipimur,inde diſceremus multo judicii pondere,ac examine in electione perpetranda agere. 25. 1.Reg.10.

Gregor.

Deus nos excitat ad conſiderandum in electione.

*Dixit Deus : Fiat lux& , facta eſt lux. Et vidit Deus lucem,quod eſſet bona,*Geneſ.1.n.3.Ubi pulchrè Oleaſter in expoſitione ad mores,ait : *Conſidera diligenter hunc locum,qualiter non ſat fuerit Deo,lucem pulcherrimam creare , niſi & eam poſtquam condita,examinaret. Nunquid opus tuum,Domine , malum eſſe poteſt ; aut in eo defectus aliquis contingere;ut examine opus ſit ? Et ſi alia opera tua examine indigerent , non tamen lux , quam puriſſimam , & ſpecioſiſſimam facere dignatus es. Quid quæſo,me docere vis in hoc examine?*Pro quæſtionis ſolutione adverte ex Beda,Magiſtro, D.Thoma, Hugone,Bonaventura, Lyrano, Abulenſi,Pereira, Cornelio à Lapide,ita dicente, Lucem illam fuiſſe corpus lucidum,quod in circuli,ac columnæ ſpeciem conformatum orbi præfulſerit,quod fuerit inſtar materiæ,ex qua poſtmodum fabricatis igneis globulis,Sol,Luna,& Stellæ factæ fuerunt. Unde illa lux dicitur à D. Thoma Sol informis. Cum ergo ex illa luminoſa materia creanda eſſent ſydera, Sol,Luna , & Planetæ in gubernationem,ac præſidentiam diei, & noctis:antequam in tantum rerum apicem efformentur , prius ipſa materia vocatur in rigoroſum conſiderationis examen ob noſtrum documentum,ut antequam aliquem ad ſummum gradum ſublevemus, omnia illius exactè rimemur, ac magna conſideratione diſcutiamus.Pro quo etiam pondera,quod Sol, & Luna, non primo die, nec ſecundo , ſed tertio poſt illud corpus luminoſum creati ſunt : tamen tempus noſtræ eruditioni,ac exemplo præber Dominus. 26. Gen. 1.

Oleaſter. Beda. Magiſter. D.Thom. Hugo. Bonavent. Lyran. Abulenſ. Pereira. Cornel. D.Thom.

Ante electionem præmittendum magnum conſiderationis examen.

Diſcant ex his electores, Præſules Eccleſiaſtici , ac religioſi multum conſiderationis examen adhibere in ſuis promotionibus faciendis , nam 27.

Dum quis ſibi eligit, præſtantiorem aſſumat.

ſuæ Eccleſiæ, & ſibimet eligunt paſtorem, & caput: ergo cum ſibimetipſis eligant, præſtantiorem aſſumant. Mandat Deus Samuëli, ut vadat in Bethlehem ad domum Iſai: *Providi in filiis ejus mihi regem*, 1. Reg. 16. n. 1. Valde veriſimile eſt, quod propheta pergeret ſibimet gravis, & cum ſua moleſtia, ac tædio: nam forſitan ſecum diceret, ſe in electionibus benè affortunatum non eſſe; unum enim, nempe Saulem, elegit in regẽ qui valdè peſſimus, ſacrilegus, ambitioſus, inobedienſque evaſit. Cur ergo Prophetæ aliquod à Deo non datur levamen, nimirùm quod iſte, qui eſt ungendus, omni probitate, ac ſanctitate illuſtris exiſtat, ad quod vir eſt ſecundũ cor Dei, de cujus ſemine à Dei verbo aſſumenda eſt caro? Horum nihil de Davide Samueli dicitur modò. Verùm ſine dubio valde ſublimia pronuntiantur. D.Baſil. Seleucus Orat.14. *Vides, ô Propheta*, ait Deus, *animam gratiæ receptricem, animam ad Spiritus receptionem bene corporatam. Hunc providi mihi in regem, non ſimpliciter providi, ſed mihi.* Deus inquit, quod præparavit regem; non abſolute, ſed ſibi. Ergo ſine dubio virum omni virtute conſpicuum, ac excellentiorem deſignavit, nam quando aliquis alteri eligit, poterit in dubium vocari, an præſtantiorem aſſumat; at quando quis ſibi eligit, ſine dubio probationem requirit. Igitur cùm in noſtris promotionibus, non aliis ſed nobiſmet ipſis eligamus, aptiorem ſuper capita noſtra evehamus.

1. Reg. 16.
Baſil.

QUÆSTIO IV.

Quare per noctem orat Dominus?

28. Cyprian.

POterat Dominus tota die orare, ſed ad hoc potius elegit noctem. Ad quod reſpondet primò D. Cyprianus de Oratione Dominica: *Quid facere nos oporteat, ait, exempli ſui conteſtatione demonſtrat Dominus. Quod ſi ille orabat, qui ſine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctem jugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus, non pro ſe, quid enim pro ſe innocens precaretur? ſed pro delictis noſtris.*

Chriſtus nos excitat ad orandum.

29. Tit. Boſt.

Secundò Titus Boſtrenſis ex D.Cyrillo, ſic ait: Hoc exemplo voluit docere Dominus, preces, quæ ad Deum tranſmittuntur, ſecretò, hoc eſt, nemine cernente, tranſmitti debere. Id quod ante verbis expreſsè tradiderat. Matth. 6. n.6. *Tu quando oraveris, intra in cubiculũ tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito.* Suo exemplo docet Dominus, ſecretè orandum: & tanquam bonus Magiſter in ſe adimplẽs, quod præceperat, nocte orat, veluti tenebris ſe operiens, & viſui claudens oſtiũ. Vide tom.2.c.15.n.45.46.& 47.

Matth. 6. *Doctor in ſe adimpleat, quæ mandat.*

30. Ambroſ.

Tertiò, D.Ambroſius in Pſalm.118. ſerm. 20. *Non ideo pernoctavit, quaſi qui aliter Patrem nobis reconciliare non poſſet: ſed ut qualis advocatus eſſe debeat, demonſtraret qualis Sacerdos, ut non ſolum diebus, ſed etiam noctibus pro grege Chriſti debeat precator aſſiſtere.* Prælatus debet totus eſſe vigilans die ac nocte in oratione pro ſuo grege. Unde D Paulus longum faciens ſuorum laborum catalogum 2. Corinth. 11. n.27. nullos multos dicit, niſi vigilias, & jejunia: *in vigiliis multis, in jejuniis multis*: quaſi quod hæc in præſule debeant eſſe multa.

Prælatus ſit vigilans pro grege.
2. Cor. 11.

31. Gregor.

Quartò, D. Gregorius Magnus lib.28. moral. cap. 6. vel in aliis antiquis editionibus cap. 24. *Nam, ait, cùm in urbe miracula faceret, in monte verò orando continuè pernoctaret, exemplum ſuis fidelibus præbuit, ut nec contemplationis ſtudio proximorum curam negligant, nec rurſus cura proximorum immoderatius obligati, contemplationis ſtudia derelinquant.* Nocte orat; diem verò ſaluti animarum docendo, prædicando, ac miracula faciendo præſcribit, docens nos verus Magiſter, quod munera proprii officii, ac cõverſionis proximorũ, nec orationis prætextu omittenda ſunt, ſed nocte, cùm tempus ſupereſt, orationi incumbamus. Unde ait citatus Gregorius: *Ut ſic in utriſque mentem parcendo conjungat: quatenus nec amorem Dei præpediat amor proximi; nec amorem proximi, quia tranſcendit, abjiciat amor Dei.*

Obligatio officii ob orationem non eſt evitanda.
Gregor.

32. Chryſoſt. *Ad ſpiritualia tempus & locus opportunus quærendus.*

Quintò, D. Chryſoſtomus homil. 44. ad populum latè diſcurrit, quàm opportunum ſit noctis tempus ad orandum: nam tunc ſilentium inducit ad compunctionem. Cœlum tot aſtris interpunctum ad ſui auctoris contemplationem vocat: Nulla vox audita, ac ſi omnes eſſent in ſepulchris, in multam conſiderationem trahit: tunc non turbat vana gloria, ignavia non imminet, tumultus non diſtrahit, & omnia cœleſti rore fœcundantur. Hoc noctis tempus pro noſtra eruditione tanquam valdè proportionatum ad orationem elegit, docens nos, quod ad orationem multum auſcultanda eſt opportunitas loci, & temporis, Chriſtus Dominus, *Dimiſſa turba aſcendit in montem ſolus orare*: Matth. 14. n. 23. Ut ita nos doceret, ait Chryſoſtom. hom. 31. *Ut tàm à tempore, quàm à loco tranquillitatem orandi quæramus.*

Matth. 14.
D.Chryſoſt.

33. Chryſol. *Oratio pernoctantis multam habet efficaciam.*

Sextò, D. Chryſologus ſerm.24. ſic ait: *Ipſe Dominus pernoctat in oratione Dei, ut ante nos oratione liberaret, quam redimeret paſſione.* Ac ſi ad redemptionem generis humani non minoris efficaciæ eſſet oratio Chriſti, quàm tota paſſionis ſeries cum tanta tormentorũ acerbitate, tamque ampla ſanguinis effuſione. Ad quod indicandum Chryſologus, ipſam Chriſti pernoctantis orationem comparat cum efficacia ſanguinis effuſi. Valde illuſtris eſt oratio nocturna, magniſque encomiis paſſim in Scriptura decantata.

34.

Iniqua Regis Darii juſſione mandatur, ut quicumque exoraverit Deũ uſque ad triginta dies, niſi ipſum regem, mitteretur in lacum leonum. *Tunc Daniel apertis feneſtris tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, ac confitebatur coram Deo ſuo*, Daniel.6 n.10. Oratione tamen tam inſigni eum non legimus à Deo viſione aliqua recreari: at verò cap.7. num.2. Propheta de ſe ait: *Videbam in viſione mea nocte*; ſeu ut legit D.Thomas, ibi, *Media nocte*: quod explicat ipſe Angelicus Doctor, cùm ſurgeret ad confitendum Dominum; tunc valde magnam revelationem Chriſti cum ampla poteſtate venientis accipit, & in magnis aliis myſteriis inſtruitur, ſicut & cùm eſſet juxta fluvium Tigris in oratione, certa aſſertione de excludenda populi captivitate, ac miſeria à Gabriele commonetur cap.10.n.4. Cur ergo dum orat in ſuo cœnaculo patentibus januis, tã illuſtri oratione, ita ut nulla alia ex motivo excellentiori videatur excogitanda; flectebat enim

Daniel.6.
Dan.7. D.Thom.
Dan.10.

genua ſua, ut verum Deum ſeque illius verum cultorem profiteretur, ac idolorum contemptorem demonſtraret: cur, inquam, nulla pro tunc cœleſti viſione muneratur, cum autem orat media nocte, magis revelationibus fruitur, ac nobilitatur? Tantum nocturna oratio Deum delectat, eique placet, ut majoribus donetur favoribus, quam quæcumque diurna obſecratio etiam ex quocũque nobiliori motivo edita, D.Chriſ.hom. 42. ad populum poſtquam alte oſtendit, quod non propter hoc facta eſt nox, ut ſemper dormiamus, ſic ait: *Flecte genua, geme, Dominum tuum ora, tibi fieri propitium. Plus nocturnis placatur orationibus, cum quietis tempus, tu luctuum tempus facis. Regis memento, qualia verba dicebat: Lavabo per ſingulas noctes lectum meum. Poſt tales pernoctationes, ſomni ſuaves, & mira revelationes.*

Oratio pernoctantis magna, & alta promevetur.

Pſal.6.

35. Tempeſtate premitur navis illa, qua ferebatur Jonas in Tharſis. Clamat ad eum gubernator, ut Deum ſuum invocet, ſi forte recogitet de eis, ne pereant, Quod Jonas minimè fecit, ſed ſomno potius indulget. Projectus autem in mare, ab ingentique abſorptus bellua, in cujus ventre extitit tribus diebus, & tribus noctibus, *Oravit Ionas ad Dominum Deum ſuum de ventre piſcis*, cap.2. num. 2. Cur è navi, nauclero adhortante, non obſecratur? nam facile, Deo ordinante, quodam ventorum impetu ad Ninive oram devenire poterat: ſed modò ex utero Ceti in quo ferebatur, tanquam in tenebroſo carcere, ut late diſcurrit D.Baſilius Seleucus in orat.2.in Jonam. Vel ſub umbra mortis, ut docet Theodoret. Dum deprecatur, affectans rem valde difficilem, mirabilem, & nunquam viſam, nimirum ut à piſce ad littus Ninive exiret illæſus? Oratio in viſceribus illis ſub noctis, mortiſque umbra, valde abſcondita erat, atque ſecreta: in navi verò coram aliis in manifeſto erat. Et pro certo judicavit Propheta, quod ad rem valde extraordinariã, ac prodigioſam impetrandam validior eſſet oratio ſub noctis, mortiſque tenebris recondita; quàm ad non tam mirabilem, ſed quodammodo ordinarium edendum effectum, qui facile ex mutatione, & alteratione ventorum evenire poterat; in manifeſto, ac coram aliis effuſa deprecatio: multum enim per omnem modum penetrat ſecreta, occultaque oratio. Tertullian.lib.de orat. cap 13. ſic ait: *Oratio jona de ventre Ceti per tanta beſtia viſcera ab ipſis abyſſis, per tantam aquarum molem ad cœlum potuit evadere.*

Jon.2.

Baſil. Theodor.

Oratio ſecreta valde potens,

QUÆSTIO V.

Quare Evangeliſta, non fecit mentionem de aſcenſu, ac oratione Diſcipulorum?

36. NEc D.Marcus, nec D.Lucas exprimunt, an Diſcipuli Dominum eſſent ſecuti per montem? Et an ſimul cum eo oraverint? Imò Evangeliſtæ dicunt infra quod vocaverit eos, quaſi prius cum illo non fuiſſent. Et D. Ambroſ. hîc videtur tradere, quod ſolus Dominus oraverit ſic ait: *Chriſtus miſſurus Apoſtolos, oravit prius, & ſolus oravit.*

Ratio difficultatis.

Ambroſ.

37. Tamen mihi valde veriſimile videtur, quod Diſcipuli unà cum Domino in montem aſcendiſſent. Nec enim mihi perſuadeo, quod Diſcipuli, qui Dominum ſemper comitabantur in civitate, itinere, miraculis, illum in nocte deſererent, ipſis in civitate hoſpitantibus. Et dũ Evangeliſta ait, quod vocavit eos, innuit, quod non multum diſtabant ab ipſo. In illo ergo monte ſubducit ſe Chriſtus à Diſcipulis in aliquem remotiorem locum, ut ſolus oraret, ſicut fecit in horto. Matth. 26. n.36. Et etiam mihi eſt valde probabile, quod Diſcipuli orando tranſegerint aliquam noctis partem; nam ipſi intelligebant, quod Chriſtus in oratione erat: ergo eum ſaltem per aliquod noctis tempus ſunt imitati. Cur igitur hæc Evangeliſtæ tacuerunt, inquiro.

Diſcipuli aſcenderunt in montem, & orarunt.

Matth. 62.

38. Primam ſolutionem colligo ex D.Juſtin.Martyre q.105. qui ſic ait: *Quoniam de Apoſtolis nulla fuit controverſia, & dubitatio, eſſentne homines: de conſervatore autem futura erat dubitatio: propterea crebrius etiam eum, quàm illos precatum eſſe, cæteris hominibus divina Scriptura expoſuit.* Quia futuri erant multi hæretici negantes, non in Apoſtolis, ſed in Chriſto humanæ naturæ veritatem; ideò frequenter Scriptura, non Diſcipulorum, ſed Chriſti orationem, ſicut & famem, atque ſitim explicat, ad ejus naturam declarandam noſtræ imbecillitatis vere participem. Vide to.1.l.b.1.c. 2.n.71.77.& 78.& tom.2.c. 20.n.39.40.& 41.

D.Juſtin.

Quod malevoli obnubilare volunt, explicandũ.

39. Secundò. Evangeliſta Diſcipulorum aſcenſum ac orationem, tanquam quid notum ſuppoſuerunt; & idem peculiariter non illam ſcripſerunt. Unde quando ſolus oravit, hoc tanquam valde rarum exprimunt, Matth.14.nu. 13. *Aſcendit in montem ſolus orare.* Tertiò. Non ſcribunt, quod Diſcipuli Dominum eſſent ſecuti in montis aſcenſu, ſed quod poſtquam vocaverit eos: Ut ita erudiamur, quod nemo ſe ad dignitates intromittat, ac ingerat; ſed vocetur, ac eligatur.

Matth. 14.

In indignitatibus nullus ſe intromittat.

40. Quartò. Narrant Evangeliſtæ, non diſcipulorum, ſed Chriſti orationem: nam Chriſtus, ut totius orbis præſidens, elegit Apoſtolos: ipſi verò ad tantum apicem à Domino ſunt evecti. Ut ita hoc facto doceamur, quod plus debet orare, ac conſiderare ille, qui officia diſtribuit, ac dignitates confert; quàm ille, qui eas accipit, illiſque condecoratur.

Plus debet conſiderate eligens, quam electus.

41. Pro hujus rei confirmatione nota, quod diſcipulorum oratio hîc tacetur, cum tamen Apoſtoli ipſi ad eligendum Matthiam procedunt, ſtatim ait textus Actor.1.n. 24. *Orantes dixerunt: Tu Domine*, &c. Nam in præſenti hîc erant eligendi in Apoſtolatum; illic verò electuri: & ideo tanquam eis maxime neceſſaria conſiderationis diſcuſſio, ac orationis obſecratio, tunc aperitur, ac diſertè narratur. Unde ait Cajetan. *Bene inſtructi ad conſulendum Dominum recurrunt*: pro ipſa, ſcilicet electione.

Act.1.

Maxime orent, ac invigilent eligentes.

Cajetan.

42. Ad ungendum in regem unum ex filiis Iſai tendit Samuël in domum ejus, ex Dei mandato, quin ipſi indicaret Dominus, quis eſſet eligẽdus. Cum pergeret ad unctionem, eſſetque ei præſentatus Eliab, ait: *Num coram Domino eſt Chriſtus ejus?* 1.Reg.16. num.6. Quod per modum orationis eſſe dictum colliges ex Abulenſi, aliiſque Doctoribus, Propheta ante electionem fundit preces; & tamen filii Iſai eligendi non obſecrant. Prophetæ regem deſignandi munus obtinenti maximè incumbebat, orare ac deprecari; & miſſo, hac fortaſſe ex cauſa, eligendus non

1.Reg.16.

Abulenſ.

Multum orat elector.

non declaratur, ut ita hoc modo ad orationem induceretur, tanquam electori maximè neceſſaria, ut ſic in totius rei conſiderationem ſe reciperet. Unde ponderans D. Gregor. in c.16. quod Samuel ad hanc electionem ingreſſus eſt domum Iſai, ſic ait: *Quia enim eſt ſapientibus ingredi, niſi ad ſubtile diſcretionis ſacrarium intrare?*

Gregor.

43. Querimonia electi in promotorem refunditur. Ex. 16. — Et ratio hujus eſt, quia omnis in præſulem obmurmuratio, atque querela, in ſuum electorem ac promotorem detorquetur. Unde obloquente populo contra Moyſem & Aaron ob carnium aviditatem, ait Moyſes: *Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum* Exod. 16. n. 8. Quod explanans D. Auguſt. quæſt. 59. in Exod ait: *Ut ita illi adverſus Deum ſe putent murmurare, qui ſequi iſtos miſerat.* Et cùm populus a Samuele regem peteret, ait ei Dominus: *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos,* 1. Reg. 8. n. 7. Carthuſ. *Non te ſolum ut principalem, ſed me, qui hucuſque fui eorum rex, & de vicario regimine mei eis providi judices ſuſcitando.* Ex quo monet D. Gregorius in Regiſtro: *Cavendum ergo eſt, ne manum detractionis, aut vituperationis, aut dehonorationis quidam mittant in unctum Domini, vel in prædicatores ſanctæ Eccleſiæ: quia eorum vexatio, ſive detractio ad Chriſtum pertinet, cujus vice in Eccleſia legatione funguntur.*

Auguſt.

1. Reg. 8. Carthuſ.

Gregor.

Luc. 6. *n.* 13. Et cùm dies factus eſſet vocavit Diſcipulos ſuos: & elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominavit.

VERSIONES.

Syriacus.	Et cùm dies illuxiſſet, advocavit Diſcipulos ſuos; & ſelegit ex eis duodecim.
Vatablus.	Cùm dies illuxiſſet.
Arias.	Advocavit Diſcipulos ſuos eligens.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3. *n.* 13.	Vocavit ad ſe, quos voluit ipſe; & venerunt ad eum.
Num. 14.	Et fecit, ut eſſent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prædicare.
Num. 15.	Et dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia.

EXPOSITIO II.

44. Interlin. — IN oratione pernoctat Dominus; cùm autè dies jam adeſſet, regimini ſuæ Eccleſiæ intendit: *Cùm dies factus eſſet* Interlinealis: *Dies non ſæculi.* Tempus, in quo fiebant electiones ſecundùm debitam proportionem, ac ſecundùm altum Dei dictamen, non dies hujus ſæculi, ſed æternæ felicitatis, ac beatudinis computandus erat. *Vocavit Diſcipulos ſuos,* nempe ſuos perpetuò comites, Marcus ait *Vocavit ad ſe quos voluit,* ex his, qui ſe ejus diſciplinæ tradiderant, vocavit aliquos. *Et elegit duodecim ex ipſis.* Major erat Diſcipulorum numerus; ex eis tamen deſignavit duodecim; Ut diſcamus, ait Cajet. quo ex gremio Eccleſiæ eligendi ſunt præpoſiti. *Et vocavit,* non eos, qui ſe intromittunt? ſed *quos voluit,* ſecundùm propoſitum ſuæ voluntatis. *Quos Apoſtolos nominavit.* Apoſtolus ex ſua radice miſſum ſignificat. Nota quos Dominus vocavit, omnes honoribus condecoravit; nam quidam Apoſtoli ſunt dicti, Alii verò in Diſcipulorum catalogo conſcripti. Ter vocat Dominus Samuelem 1. Reg. 3. n. 10. Interlin. *Trina vocatione ſignificatur, quia erat futurus propheta, Dux, & Sacerdos;* ita ut cuilibet vocationi ſua dignitas correſponderet.

Electio ſecundum debitam proportionem, non videtur hujus ſæculi.

Cajetan.

Deus omnes quos vocat, honorat.

1. Reg. 3. Interlin.

Addit D. Marcus: *Ut mitteret eos ad prædicandum per totum Orbem.* Et eos modò Chriſtus eligit, ac mittit, ut officium, ad quod vocavit eos, ſub ejus magiſterio incipiant exequi, ac ipſo vivente deponant tyrocinium, ut poſt pleniſſimè omni perfectione, ac modo illud exequantur, & adimpleant. *Et dedit illis poteſtatem curandi.* Quos mittebat in prædicatione, dedit eis plenariam poteſtatem ſuum munus exequendi, nam facultas edendi miracula, eſt magnum & aptiſſimũ ſignum veritatis Evangelicorum promiſſorũ. 45.

Cum officio detur debita poteſtas.

QUÆSTIO VI.

Quare die facta eligit Dominus ſuos Apoſtolos?

RESpondet primò D. Bonavent. in die vocat, quia ſicut dicitur Ioan. 11. num. 9. *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia videt lucem hujus mundi;* videlicet Chriſtum; *qui eſt lux vera, quæ illuminat omnem hominem.* Ut ita doceat miniſtros ſuæ Eccleſiæ, quod omnes ejus electiones fiant in ipſo Chriſto JESU, qui eſt vera lux. Secundò Toletus. Ut ſignificaret, quod miniſtri electi erant, non Legi veteris, ſed Gratiæ? Nam illa Lex nocti, Evangelica verò diei comparatur. Paulus Rom. 13. n. 12. *Nox præceſſit, dies autem appropinquavit.* Nam in Lege continebantur umbræ myſteriorum, quæ per Evangelium manifeſtantur. 46.

Bonavent. Joan. 11.

Electiones fiant in Chriſto.

Tolet.

Rom. 13.

Tertiò & ad litteram, ut dixi in expoſitione, Dominus per totam noctem oravit, facto die intendit regimini ſuæ Eccleſiæ: in noſtram eruditionem, ut ſuprà ſatis eſt explicatum. Quartò, Facta die clara eligit, ut nos doceat, quod ille, qui aſſumendus eſt in miniſterium Eccleſiæ ſit ex omni parte, ex omnique circunſtantia cognitus, viſus, ac probatus; nam ut ait D. Chryſoſtomus lib. 4. de Sacerdotio: *Neque eos qui elegerint, ſublevare quicquam poterit, ſi dixerint, ignoraſſe ſe eum, quem elegere; verùm vel hoc ipſo crimen gravius efficitur; quod quem ignoravere, produxerint; ac certe quæ illis videtur excuſatio, accuſationem auget: nam quomodo id abſurdum non ſit eos, qui mancipium aliquod empturi ſunt; id tum medicis oſtendere, tum vicinos interrogare,* Late proſequitur ſanctus Pater; quantò magis debeant conſide- 47.

In electione videntur circunſtantiæ omnes.

Chryſoſt.

conſiderare, qui aliquem ad Epiſcopale munus vocant.

48. *Electiones clare & manifeſte fiant.* Quintò die facta vocantur Apoſtoli, ut documentum habeamus, quod electio ſancta debet fieri clare, ac patenter in omnium oculis: non verò obſcure, ac furtive in tenebris. Ex Dei mandato venit Samuël in domum Iſai ad ungendum in regem unum ex filiis ejus. Et cùm vidiſſet Eliab natu majorem, ait. *Num coram Domino eſt Chriſtus ejus?* 1. Reg. 16. 1. Reg. 16. n. 6. Quod ſeorſim ab aliis fratribus, ac familiaribus domus factum, ac dictum fuiſſe, exiſtimat Abulenſis. Abulenſ. Et eodem modo ſe habuit cum Abinadab natu ſecundo, aliiſque fratribus. Cùm autem veniſſet ad David, ait textus: *Tulit ergo Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus*, ibidem n. 13 Si igitur quilibet ex aliis fratribus ſeparatim, ac ſeorſim vocatur, & ponitur coram Domino, an ſit eligendus in regem: cur David ad regni culmen in medio fratrum deſignatur? Totum negotium dirigebatur à Deo, qui Davidem virum ſanctum, & juſtum eligebat in Principem, & ideo cùm à Deo eſſet electio, non permiſit, ut in ſecreto, atque occulto, ſed in manifeſto coram omnibus fieret. *A Deo publice & manifeſte fit electio Juſti.* De quo præclare ait D. Gregor. Magnus ibi: Gregor. *Oleo quippè in medio aliorum ungitur, quia qui in aliorum exemplum poſitus eſt, nullam ſui partem habere obſcuram debet, ut hunc omnes aſpiciant, & ab eo lucis exemplum ſumant.*

49. 1. Reg. 10. *Electio abſcondita malum præſagium.* Et poſt pauca ſubdit S. Pater: *Unde & Saül ſolus in externa parte civitatis unctus fuiſſe perhibetur*, 1. Reg. cap. 10. n. 1. Saül in Abſcondito ungitur, & etiam puero inſcio. David autem in publico. Cur hoc à divina Providentia ita diſpoſitum? Niſi in magnum ſignum, atque præſagium, quod ille futurus erat valde iniquus, hic verò præexcellenter juſtus, pius, & omnibus in exemplum principibus datus. *Ut hunc omnes aſpiciant, & ab eo lucis exemplum ſumant.*

50. Pſalm. 90. Pagnin. Vatablus. Semper enim eſt valde ſuſpecta atque mala in abſcondito, & ſecreto negotiatio, ait regius Vates, quod Chriſtus, ſeu Juſtus non timebit: *A negotio perambulante in tenebris.* Pſal. 90. n 6. Pagninus transfert, *A morte in caligine ambulante.* Vatablus, *à peſte in obſcuro graſſante.* Alii ex Hebræo: *A peſte celeriter necante.* *Negotiatio in abſcondito mala.* Nam negotium in tenebris, eſt Reipublicæ mors, ac quædam crudelis peſtis. Negotium autem Dei non fit, niſi in aperta luce. Unde dilecta anima, ut cum ſuo ſponſo negotiaretur, ac loqueretur, dicebat: *Indica mihi, ubi paſcas, ubi cubes in meridie*, Cantic. Cant. 1. n. 9. D. Hieron. in cit. Pſ. 90. Hieron. *O ſponſe, vis me invenire, in meridie, invenies in claro lumine.*

QUÆSTIO VII.

Quare Apoſtoli eliguntur duodenarii, & nec plures, nec pauciores?

51. Carthuſ. Gregor. *Apoſtolus nomen officii paulatim ad magna diſpo nondum.* Apoſtolus, ut notat Carthuſianus, nomen eſt officii, ſicut Propheta, vel Angelus, ſecundùm Gregorium. Duodenarius numerus maximè placuit Domino in ſuis Apoſtolis, ut ipſi ita reſponderent duodecim Patriarchis filiis Jacob: & ſic voluit Dominus aliquam inter novum, & vetus Teſtamentum ſimilitudinem facere, ne antiquum omninò reprobatum videretur. Deinde ut qui ex Judaiſmo convertebantur, ſenſim, ac paulatim diſponerentur ad fidem facilius amplectendam. Vide tom. 2 cap. 3. num. 124. cap 8. n. 24. & cap. 27 n 5. Ita docent D. Chryſoſtomus, D. Hieronymus, D. Auguſtinus, D. Paſchaſius, Albertus Magnus, D. Thomas, & alii Patres communiter. Breviter alias appono rationes. Chryſoſt. Hieron. Auguſt. Alb. Magn. Paſchaſ. D. Thom.

Primò D. Remigius ait, quod duodenarius numerus perfectus eſt, naſcitur à ſenario, qui perfectionem habet; ſenarius autem numerus duplicatus duodenarium gignit. 52. Remig. Secundò, Beda ex D. Auguſtino in Pſal. 103. Concion. 3. & tr. 27. in Joan. Beda. Auguſt. Benè duodecim ſunt electi, ut videlicet mundi ſalutem, quam verbo prædicarent, ſuo quoque numero myſtice commendarent; Quatuor ter ducta duodenarium efficiunt: Ter myſterium Trinitatis dicit. Quatuor, quatuor Orbis plagas, Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Auſtrum ſignificat, per quas Trinitatis fides erat prædicanda. In omnem enim terram exivit ſonus eorum.

Tertio, D Bonaventura: Duodecim elegit Dominus. 53. Bonavent. Hic autem numerus deſignatur in duodecim filiis Jacob. Gen. 46. n. 8. In duodecim lapidibus. Exod. 28. n. 17. In duodecim principibus plebis Iſrael, Numer. 7. n. 2. In duodecim exploratoribus miſſis à Moyſe, Numer. 13. n. 4 In duodecim fontibus aquarum. Exod. 15. n. 27. In duodecim lapidibus de Jordane extractis, Joſue 4 n. 8. In duodecim bobus ſuſtentantibus mare æneum, 3. Reg. 7. n. 25. In duodecim horis diei, Joan. 11. n. 9. in duodecim fundamentis Civitatis, Apoc. 21. n. 14. Gen. 46. Exod. 28. Num. 7. Numer. 13. Exod. 15. Joſue 4. 1. Reg. 7. Joan. 11. Apoc. 21. Fuerunt enim Apoſtoli figuris plurimis deſignati propter multiplicem dignitatem, fuerunt enim Patriarchæ, filiorum ſpiritualium procreatione, *Dignitas Apoſtolorum valdè præclara.* lapides pretioſi, virtutum varietate; Principes multitudinis, Prælationis ſublimitate; Exploratores, contemplationis ſubtilitate; fontes aquarum, ſapientiæ profunditate; lapides Jordanis, fidei fundatione; Boves, prædicationis exercitatione; Horæ diei exemplorum honeſtate; Fundamenta civitatis, totius Eccleſiæ ſupportatione. Hæc Bonavent. Multas alias figuras circa numerum duodecim affert Abulenſis in cap. 10. Matth. quæſt. 24. quæ omnia requiruntur ad explicandam eorum eximiam dignitatem, ut ait D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. Abulenſ. Paſchaſ.

54. Paſchaſ. Phil. Abbas. Fuit autem hic duodenarius numerus ita præfixus, ut nec tota Judæ diabolica malitia illum minuere, neque extenuare potuerit, ut notat citatus Paſchaſius, & Philippus Abbas lib. de ſalute primi hominis, cap. 10. ait: *Numerus à Deo determinatus minui non poteſt.* *Adeo autem Chriſtus ſecum voluit eſſe duodecim, ut ne Judas poſſet efficere, ut tantum eſſent undecim, ſed eo corruente in præcipitium ſua tamen perfectio ſervavit duodenarium.*

55. Suos numeratos Deus ita intactè ſervat, ut nullus ex eis pereat, neque deficiat: ſed omnes indefectibiliter cuſtodiuntur. De ipſo loquens divinus Magiſter ait: *Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, & ſi perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deſerto, & vadit ad illam, quæ perierat.* Lu. 15 n. 5. Luc. 15. Sed cur tam exacta ponitur inquiſitio circa unam, & non circa quatuor, vel quinque? Quod rectè notans D. Chryſologus ſerm. 168. ait: Chryſol. *Quare non quatuor, quare non quinque, ſed unam? Ut oſtenderet, non ex damno fuiſſe, ſed ex numero plus dolorem, namque amiſſio*

amſſio unius totum diſſipaverat centenarium numerum. Et poſt pauca ſubdit: *Ideò relictis nonaginta novem unam ſequitur, unam quærit, ut inveniret in una omnes, redintegraret omnes in una.* Numerus centenarius à Deo determinatus erat: una introducitur amiſſa, & non plures, quia ex illo præſcripto numero nec una minima eripi poteſt; neque amitti ex vi aliqua creata. Unde infrà cap.9. quæſt.12.

56. *Apoſtolatus Pauli, & Barnabæ.* Nota tamen hic, quod inter hos duodecim Apoſtolos non fuere Paulus,& Barnabas: hi enim duo à Chriſto non in terris degente, ſed glorioſo jam, & regnante in cœlis vocati ſunt ad Apoſtolatum. Unde parem cum duodecim Apoſtolis poteſtatem, & ſpiritum habuere.

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus ſuos nominat Apoſtolos; & non Principes? Et explicatur; quare ex electis nullus ſe excuſat?

57. *Ratio difficultatis.* SAtis vulgare eſt, quod Apoſtoli dicuntur Principes Orbis terrarum. Quare eos vocat Dominus Apoſtolos,& non principes, cùm nomen Principatus videretur multò ſpecioſius? Ad quod tripliciter reſpondeo. ita fuiſſe dictos, tum propter ipſum Dominum vocantem: tum propter ipſos electos; tandem propter ipſam, ad quam eligebantur dignitatem.

58. *Chriſtus in ſuis muneribus exprimit aſperum & tacet ſuave.* Primò ex parte Domini, ob magnam ejus excellentiã. Nam quamvis ſimul eos faceret Principes, tamen Apoſtolos nominavit, quod idem valet, ac miſſos in prædicationem Evangelicam, labore, ac perſecutione circundatos. Conſidera præexcellentiam Domini in muneribus à ſe collatis. Ærumnæ, ac perſecutionis difficile, aſperumque exprimit, atque declarat; excellentiæ verò, ac majeſtatis magnitudinem ſupprimit, & tacet. Sic dum vocat Petrum, & Andream, ait eis: (Matth. 4.) *Faciam vos fieri piſcatores hominum.* Matth 4. n. 19. De Paulo inquit Dominus ad Ananiam: *Ego oſtendam illi, quanta oportet pro nomine meo pati.* (Act. 9.) Actor.9. n.15. D. Paulus raptus eſt uſque ad tertium cœlum 2.Cor.12.n.2. In qua viſione, ut ait Lyran. (2.Cor. 12. Lyran.) *Vidit præmia Beatorum, quæ excedunt totam humanam facultatem.* A Domino tamen non divulgantur excellentiæ æternæ beatitudinis, quæ ei ſunt apertæ; ſed perſecutiones, ac preſſuræ, quæ ab eo ſunt ſuſtinendæ.

59. *Homines aſperum tacent & ſuave explicant.* E contra verò homines in donis ſuis ſemper habent in ore emolumenta quæ conferunt, non verò labores qui inde naſcuntur. Poſtquam Jacob fuit à Laban ovium ſuarũ paſtor conſtitutus, dicebant filii Laban. *Quod de patris ſui facultate ditatus eſt Jacob, & factus eſt inclytus,* Gen.31. n.1. (Gen. 31.) Et tamen mentionem non faciebant, quomodo in paſcendis gregibus die, noctúque æſtu urebatur, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis ejus, ibid. n.40.

60. *Perfecta obedientia amplectitur omnia, ex cuſationem neſcit.* Secundò, ex parte ipſorum Diſcipulorum. Ut eximia eorum charitas, ac obedientia in ſuum magiſtrum ſit nota. Nam cùm ipſi eligerentur, ut miſſi irent per univerſam terram ſiti, fame, nuditate, ac multa calamitate oppreſſi, nullus tamen ſe excuſat, ſed indilatè, & ſine cunctatione obediunt cuncti. Cùm ob populi murmurationem, multitudinis filiorum Iſraël magnam partem devaſtaret incendii plaga, ait Moyſes ad Aaron: *Tolle thuribulum, & pergens cito ad populum, ut roges pro eis: Quod cùm feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam vaſtabat incendium,* &c. Numer.16.n.46. (Num. 16. *Obediens plus præſtat quàm ſibi mandatur*) Mandatur Aaron, ut tendat, ubi ignis graſſabatur; & tamen charitate, ac obedientia munitus non timet ignem, neque moratur aliquod proferendo verbum, ſed plus præſtat, quàm ſibi eſt mandatum, ut notat Lorinus ibi; (Lorin.) nam Moyſes dixerat, Perge; ipſe autem cucurrit. Vide tom.2.cap.8. num.93.& 94 & cap.24.n.9.

61. Tertio ex parte ipſius muneris. Non Principes, ſed Apoſtolos, id eſt, miſſos ad prædicandum, dicit Dominus. Nulla major dignitas; nullaque nobilior donatio, quàm Chriſtum prædicare, veritatemque cunctis annuntiare. Magna; & præclara munera Baltaſar rex Danieli pollicetur, ſi ei aperiat exaratam in pariete ſcripturam. Cui ait Daniel: *Munera tua ſint tibi; dona domus tuæ alteri da; Scripturam autem legam tibi; rex; & interpretationem ejus oſtendam tibi.* Daniel. 5. num. 17. (Daniel. 5.) Sed tantam regis liberalitatem Daniel ipſe contemnit, cùm alias tempore Darii regis unus eſſet ex tribus Principibus, qui totius regni præfecturam tenebat; Daniel.6.n.2. Forſitan quia favores palatii timebat? Minimè, alios enim majores expertus eſt, Cur ergo? Pro magna mercede judicavit, veritatem annuntiare, eamque à falſis, atque ſiniſtris eximere interpretationibus. (*Magna merces, veritatem annuntiare.*) D. Chriſoſtom. in Pſalm.95. in corpore, ſic ait: (Chryſoſt.) *Si hanc quæſtionem diſſolveris, inquit Rex, purpuram indues, & torquem aureum circa collum tuum. Et beatus, & admirabilis ille pro nihilo ducens hominum munera, ſed ſupra omnia veritatem honorans, ait: Rex munera tua alteri da. Ego tamen Scripturam enarrabo Et quod erit interpretationis præmium? A Deo merces venit. Quin potius hoc ipſum mihi veritatis præmium erit, interpretari veritatem, ac pietatem, quæ infamatur, vindicare.* Vide tom.1.lib.5.cap.1.n.36.& tom.2.cap.8.num.71.& cap.23.n.26. & 27.

62. Aliter etiam dici poteſt. Non Principes dicit, ſed Apoſtolos, hoc eſt, deſtinatos ad mortem, ac ad omnem afflictionem: nulla enim certe major dignitas, nulláque merces major, quàm pro Chriſto pati. Pulſat Sponſus ad dilectæ animæ oſtium, quæ dum ipſum quærit per vicos, & plateas, ait. *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem; percuſſerunt me, & vulneraverunt me; tulerunt pallium mihi cuſtodes murorum;* Cantic. 5.n7. (Cantic. 5.) per hos cuſtodes ſanctos Angelos interpretantur D.Gregor.Nyſſ. D.Ambroſ.lib.3.de Virg. & lib.de Iſaac. cap.6. Pſellus, & Catena trium Patrum. (Greg.Naz. Ambr. Aſellus. Catena trium PP.) Magna ſanè eſt indagine dignum, quomodò pia anima, ob Chriſti amorem, lectulo domuſque ſuæ deſpiciens delicias, toto Chriſtum conatu per publicas plateas quærens, vehementi dilectionis impetu iter ſuum proſecuta, à ſanctis Angelis percutitur, vulneratur, eique pallium aufertur fortè dum ipſam in manus tyrannorum, à quibus tot, tantaſque calamitates eſt perpeſſa, incidere ſinunt? (*Nulla major dignitas quã pro Chriſto pati.*) Certiſſimè apud ſanctiſſimos illos Spiritus fuit ſtatutum, nullo alio, pro tot, tamque illuſtriſſimis actionibus, ac præclarè geſtis, præmio, atque honore fervidam illam animam poſſe

ſublimari, ac condecorari, quàm novis pro Chriſto preſſuræ, vulneris, & mortis occaſionibus oblatis: nulla enim major dignitas quam pro ipſo
Greg. Nyſſ. pati, atque mori, ut inde inſigniter exultari, lætarique poſſit. D. Gregorius Niſſenus homil. 12. *Percutitur anima, ut vivificetur. Bonum ergo eſt, virga cædi tribulationum, quæ tantorum bonorum copiam continet. Porrò cuſtodes ſunt Angeli, quibus anima credita eſt cuſtodienda ab omni malo. Hi cum percutiunt ictu divinæ virgæ, non tantùm pellem tangunt, ſed & forinſecus penetrant, & ſtigmata relinquunt, prout Paulus hiſce percuſſus exultabundus proclamabat: Stigmata Domini Jeſu in corpore meo fero.*

63. Cum duo illi Pharaonis miniſtri ſimul detruſi in carcere, atque in vinculis ob ſomnia viſa vehementer contriſtarentur, cum non eſſent, qui ea ipſis interpretarentur, enarrationem poſtulat
Gen. 40. Joſeph addens: *Nunquid Dei eſt interpretatio? Referte mihi, quod videritis*, Genel. 40. num. 8. Valde mihi eſt difficile? quomodo modeſtiſſimus Joſeph fateatur, ſolius Dei propriā eſſe ſomniorum interpretationem? nihilominus tamen ſibi inde confidant, poſſe eam aperire. De altero ſomnio Babylonici ſapientes requiſiti dixerunt Nabuchodonoſori: *Sermo, quem tu quæ is rex, gravis eſt: nec reperietur quiſquam, qui indicet illum*
Dan. 2. *in conſpectu regis, exceptis Diis, quorum non eſt*
Labor patefacit aditum ad divina. *cum hominibus converſatio*, Daniel. 2. n. 11. Unde ergo Joſeph ad rem, quæ ad Deum propriè ſpectabat, ſe intromittere audet? Erat ille carceris ærumna, atque ſqualore oppreſſus, & inde maximè certus, Deum ſibi benigniſſimè adeſſe, cujus divino afflatu ad altiſſima quæque, etiam ipſius Dei, ſe habere aditum confidebat. Theodore-
Theodor. tus ſerm. 8. de Providentia: *Cùm interpretationem Dei eſſe dicit, aliquid in hac audet, ut qui ſe divinum quoddam aditum paraverat. Ipſe interpretatur, & quæ obſcura erant, explicat.*

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus Dominus, quando primò ſuos Diſcipulos vocat, non ſtatim Apoſtolos nominat, ſed modo?

64. IN exordio ſuæ prædicationis vocavit Dominus ſuos diſcipulos, ut ipſum ſequerentur;
Joan. 1. Matth. 5. Matth. 9. Philipum, & Nathanaëlem, Joan. 1. num. 43. & 44. Petrum, & Andræam, Matth. 5. n. 19. Jacobum, & Joannem ibidem num. 21. & Matthæum cap. 9. num 9. & alios ad ſe vocavit. Cur ergo non ſtatim eos nominavit Apoſtolos, ſed modò ferè circa annum, & dimidium ſuæ prædicationis?

65. Ad quod reſpondeo. Primò, quod per hoc nos
Ad dignitates paulatim eundum. Merita ante dignitates. Dominus inſtruere voluit, quod homines paulatim, & veluti per gradus ad magnas, & altas dignitates ſunt promovendi. Secundò, decrevit Dominus, quod Diſcipulis præclaris priùs meritis, & actionibus præfulgerent, quàm ad Apoſtolicum apicem elevarentur. Tertiò, ob noſtram eru-
Ad magna miniſter expertus quærendus. ditionem in majori gradu experientur, & poſtea ad ſubliminora evocantur; & ita eorum ſufficientia bene nota, in ſupremo Apoſtolico apice conſtituuntur; ut ſic ab invidorum jaculis eſſent immunes, noſque in noſtris electionibus magnum ad imitandum haberemus exemplum: ſiquidem Dominus priùs vocavit Diſcipulos, & hos, experientia cognitos, nominavit Apoſtolos. Pro quo Leone.
graviter facit D. Leo Epiſt. 83. ad Epiſcopos 1. Tim. 4.
African. explicans illud Apoſtoli 1. Tim. 5. n. 22. *Nemini citò manus imponatis.* Sic ait Pōtifex: *Citò manus imponere eſt, ante ætatis maturitatem, ante meritum laboris, ante experientiam diſciplinæ Sacerdotalem dignitatem conferre non probatis.*

Pro confirmatione ultimæ ponderationis. Venit Jacob in domum Laban. Ait textus Geneſ. 66. Gen. 29.
29. num. 14. *Poſtquam impleti ſunt dies menſis unius, dixit ei, ſcilicet Laban, Num quia frater meus es, gratis ſervies mihi?* Vult cum eo fœdus inire, ac *Munera non danda, niſi poſt habitam experientiā.*
mercedem conſtituere pro paſcendis gregibus. Sed cur quando primò Jacob advenit in domum non agit, ac paciſcitur cum eo Laban de hoc præmio, ſed poſt menſem tranſactum mercedem aſſignat? Prudenter ſanè. Decrevit enim, in famulatu ſuo non aſcribere, nec officia domus ſuæ concedere, niſi prævio experimento, & agnita Oleaſter.
hominis ſufficientia Oleaſter: *Docet nos Laban, famulos experiri, antequam mercede eos conducamus.* Vide ſuprà cap. 1. n. 1. & 52. Et pro dictis in hac quæſt. vide multa tom. 1. & 2. in Indice, Verb. *Dignitas, Experientia, Paulatim.*

QUÆSTIO X.

Quare hos potiùs elegit Dominus in Apoſtolos, quàm alios?

RAtio formalis, & à priori hujus rei extitit 67.
divina voluntas; nam ſecundum ſuum be- D. Marcus.
neplacitum hos potiùs elegit quam alios. Quod ſignificat D. Marcus dicens: *Vocavit ad ſe, quos voluit ipſe.* Et ſemper D. Paulus commendat Dei 1. Cor. 1.
voluntatem, ac conſilium in vocatione ad ſuum Epheſ. 1.
Apoſtolatum 1. Corinth. 1. num. 1. Epheſ. 1. num. Galat. 1.
1. Galat. 1. num. 15.

Cùm Chriſtus Dominus omnia ſemper pru- 68.
dentiſſimè diſpoſuiſſet conjectura in hac materia eſſe poteſt, ut tradit Euthymius in cap. 3. Euthym.
Marc. *Quod elegit ex omnibus credentibus in ipſum, quos voluit puta digniores.* In hac etiam ſententia ſunt Theophyl. citato loco in Marc. & D. B. Theoph. Bonavent.
navent. in Lucam. Et expreſsè docet Toletus Tolet.
hic annotat. 19. §. Tertiò. Sed hoc ſemper reducendum eſt in Dei voluntatem, quia ipſe, prout vult, dat gratiam, qua noſtra merita fiunt, & qua iſti Diſcipuli aptiores fuere, ut ad tantam dignitatem vocarentur.

Ut ita hoc Domini exemplo inſtruamur, ut 69. *Ad dignitates quærendi digniores.*
ſemper ad dignitates quæramus digniores, itaut pro meritorum menſura fit ad dignitates aſcenſus. Iſaias cap. 9. num. 7. de Chriſto loquens ait: Iſai. 9.
Factus eſt principatus ſuper humerum ejus: Seu ut vertit Aquila, & refert D. Hieronimus, *Facta eſt* Aquil.
menſura ſuper humerum ejus. Sed cur potius in Hieron.
humeris quàm in capite, ubi reſidet corona; vel in manibus, ubi conſtituitur ſceptrum; De Chriſto in ſpiritu agens Iacob, ait: *Suppoſuit humerum ſuum ad portandum*, Geneſ. 49. num. 15 Gen. 49.
Divina ergo diſpoſitione ubi merita relucebant,

Ambroſ. ibi dignitatis honor refulget. V. Ambroſ. cap.6. de benedictionibus. *Subjecit humerum ſuum ad laborem, ſubjiciens ſe cruci, ut noſtra peccata portaret: ideo dicit Propheta : Cujus principatus ſuper humerum ejus.* In humeris portavit crucem per quam noſtram redemptionem promeruit: humeri ergo honore, ac dignitate appareant inſigniti. Verùm notanda eſt lectio illa, *Facta eſt menſura*: nam munerum largitio pro menſura meritorum, diſtribuenda ac metienda eſt.

Pro meritis metienda dignitas.

70. Exod.12. Proficiſcenti Iſraëli ex Ægypto mandat Deus: *Tollat unuſquiſque agnum per familias, & domus ſuas.* Exod.12. n.3. Ubi uni integræ familiæ unus agnus jubetur apponi. Reverenti autem ex terra lóginqua Prodigo Patre vitulum ſaginatum, atque tenerrimum mactari præpararique præcipit. Luc.15. *Adducite vitulum ſaginatum*, Luc.15. n.23. Quare illi unus conceditur agnus, huic verò unus vitulus; Ambo à ſua propria terra exules erant: ambo ſervitute, & captivitate detenti fuerát: ambo abjiciebant miſeram ſervilem conditionem: ambo ſub Dei favore, atque clementia iter aggrediebantur ac devenerunt: Si ergo tam pares videntur conditione: quomodo tam diſpari nobilitantur convivio? Iſraël magnis favoribus adducebatur per iter. Veluti pulli aquilarum, ſuorum parentum portantur in aliis, Deuter.32. At Prodigus ille per viam incendebat propriis pedibus, multo labore, ſudore, ac fame oppreſſus, & cum tam diſpar fuerit progreſſus itineris, ac merendi ratio; diſpar etiam fuit honoris dignitas, ac remuneratio. Ruricus Epiſcopus Lemovicenſ. lib. 1. Epiſt. 1. *Datur etiam*, ait, *ipſi juniori vitulus reverſo, qui ſeniori agnus datus fuerat ex Ægypto profecturo, quia ipſe educit ex Ægypto Pater.*

Pro excellentia meritorum dignitas confertur.

Deuter.32.

Ruricus.

QUÆSTIO VI.

Quare non conqueritur aliquis ex diſcipulis non vocatis ad Apoſtolatum?

71. *Ratio difficultatis.* Vt ait D. Marcus, Ex ſuis Diſcipulis vocavit Dominus ad ſe, quos voluit; & ex ipſis Diſcipulis vocatis elegit Dominus duodecim in Apoſtolos: ergo aliqui ex Diſcipulis non ſunt inſigniti Apoſtolico honore. Quare igitur nullus ex his conqueritur, vel obmurmurat, in hac quæſtione quæro?

72. *Juſti cum Dei voluntate conformantur.* Reſpondeo primò. Hilari vultu omnes de electione, ac promotione aliorum lætantur, & nullus triſtatur ob reſignationem, ac conformationem cum Dei beneplacito, ac voluntate. Secundò, ob intimam charitatem, qua unus alterum proſequebatur. Tertiò, ob propriam humilitatem, qua unuſquiſque de ſe parum præſumebat. Ad hoc exhortatur Paulus ſuos diſcipulos. In humilitate ſibi invicem ſuperiores arbitrantes. Philipp.2. Ad Philipp.2. n.3.

73. *Ubi omnes honorantur, & nemo eſt abjectus, nullus conqueritur.* Quartò ait D. Lucas: *Vocavit Diſcipulos ſuos, & elegit ex ipſis duodecim.* Ita hi fuerunt electi in Apoſtolos, ut alii remanerent in Diſcipulorú catalogo cóſcripti. Cum autem ex eis nullus ſit contemptus, neque abjectus, ſed omnes honore affecti; ideo nullus ex eis obmurmurat, aut conqueritur. Nathan propheta familiaris erat Adoniæ, cum eoque educatus, contra ipſum tamen, ne regnaret, ſe oppoſuit, Salomonis negotium patrocinatus, ac fovens: ſic ipſe Bethſabee conſilium dat, ut intraret ad regem, & pro filio ſuo loqueretur 3. Reg. 1. n.11. Et ipſa loquente cum rege ingreditur Nathan, & illius cauſam ſuſcipiens, illos matris ſermones complet. Cur ergo Adonias non conqueritur de Nathan? cur contra ipſum non loquitur? Inquit enim textus 3. Reg. 1. num. 10. Quod Adonias *Nathan prophetam non vocavit ad convivium.* Unde ait Abulenſ. q.26. *Nathan viderat, ſe contemni ab Adonia; eo quod non vocaverat eum ad convivium, ſicut vocaverat Abiathar, & Ioab.* Cum quidam maximi æſtimantur, ut Abiathar, & Joab; & alius, ut Propheta, ſe videt contemptum, hoc valdè durum, & aſperum eſt, & ideo non mirum, quod in contrariam partem declinet. At ubi nullus ſpernitur, ſed quidam eliguntur Apoſtoli; alii Diſcipuli nominantur, omnes hilari, ac placido vultu exultant, atque lætantur.

3. Reg. 1.

Abulenſ.

Quintò, Nullus ex non electis conqueritur. 74. Agnoſcebant omnes Dei voluntatem, qua *vult omnes homines ſalvos facere.* Et ideo apud ſe ſtatuebant, quod illi vocabantur ad Apoſtolatum, quia hoc eorum ſaluti valdè aptiſſimum erat. Et quod ad tantum apicem alii nó elevebantur, neque Apoſtoli erant dicendi, ſed ſubditi remanebant, hoc enim credebant ſuæ ſaluti peropportunum, atque conveniens. Divina diſpoſitione Iſaac dat benedictionem Jacob, ut majoratum teneat, ut ita maximè proficiat. Eſau autem in benedictionem datur: *Fratri tuo ſervies.* Gen.27. n.40. tanquam ei valdè opportunum, ne deterior fiat. Philo Alexandrinus lib. de Nobilibus. *Communis amborum pater*, ait, *miſeratus eum, qui à virtute deſciverat precatur ei, ut fratri ſerviat, ſervitutem, quæ videtur malum maximum, exiſtimans rem inſipienti utiliſſimam eſſe, ne ſi relinqueretur in ſua poteſtate, prolaberetur in omnem licentiam, ſed per potioris curam emendatis moribus in melius proficeretur.*

Deus dat quod convenit noſtræ ſaluti.

Gen.27.

Plin.

Cùm Iſraël educitur de Ægypto, Dei ordinatione Moyſes illius cóſtituitur dux, & caput. Sed cur regimen hoc nó defertur Aaron, qui ſenior frater erat, & valdè eloquens, ita ut ipſe loqueretur ad regem, & ad populum. Exod. 5. n.15. Cur ergo tanto viro non datur poteſtas? Moyſes vir fortis, ac robuſtus animo erat: Ægyptum percutientem Hebræum, interfecit; impetus tumultuantis populi frequéter repreſſit; Idololatras ac ſacrilegos multoties occidit. At Aaron non ita animoſus, ſed imbellis, ac parvus animo. Nam cùm Moyſes aliquando aſcenderet in montem, & illius vices in Populi adminiſtratione teneret, Populo non audet reſiſtere, ſed ob illius formidinem idolum fabricavit Exod.32. n.4. *Formavit opere fuſorio, & fecit vitulum conflatilem.* Ut ibidem notant D. Auguſtinus, Carthuſ. Lyranus, Abulenſis ibi. Et 9. Deuteron. Qui ait: *Populi timiditate percuſſus, idolum fabricavit.* Altiſſima diſpoſitione populi adminiſtratio Moyſi datur; nam cum illa meritum magnum, ampliſſimamque lucrabitur æternæ vitæ coronam. Aaroni autem denegatur, tanquam ei occaſio ruinæ, atque peccati. Illi confertur, ut promereatur; huic autem, ne pereat, non conceditur.

75. Exod. 3. *Deus aliquando dat cuidam regimen, quod alteri negat ob ſalutis bonum.*

Exod. 32. Deut. 9. Auguſt. Abulenſ. Carthuſ. Lyranus.

QUÆSTIO XII.

Quare pro tanto beneficio nullus ex electis gratias perſolvit?

76. *Sunt beneficia adeò magna, ut omnia excedant gratulatoria verba.* ELiguntur duodecim in Apoſtolos, eos tamen gratias exhibuiſſe, non legimus, non quia ingrati extiterint, ſed quia tanta erat beneficii magnitudo, ut omnem noſtram gratitudinē excedat, ita ut nullis humanis verbis queat explicari. Et forte ob hanc cauſam, ne Davidem poſt unctionem ſuam 1. Reg. 16. n. 13. nec ſanctum Latronem poſt cœleſtis regni ſponſionem. Luc. 23. n. 43. aliquas gratias retuliſſe, ſcriptum habemus.

77. Secundò, maximè fuerūt grati, non verbis, ſed operibus, intimè Dominum diligentes, eique indiviſibiliter adhærētes, ipſum per omnia ſectātes, ac indilatè, in quācumque partem miſſi, obedientes. Cùm Agar fugeret à facie Sarai dominæ ſuæ, apparet ei Angelus, eamque conſolatur. Unde ipſa in gratulatorias voces prorumpens ait: *Tu Deus qui vidiſti me.* Geneſ. 16. num. 13. Cùm Abrahamus eſſet jam nonagenarius, Domini præſentia recreatur, à quo multas, magnaſque promiſſiones accipit, nempe quod eſſet habiturus filium, qui eſſet in nationes, & reges, & in numeroſam, ac magnam prolem. Ob hoc cecidit Abraham in faciem ſuam. Geneſ. 17. num. 17. Cum pro tanto beneficio gratias, ſicut Agar, magnis vocibus non perſolvit, ſed cecidit in faciem ſuam, veluti ſuam magnam in Deum obedientiam, ac venerationem proteſtatus abſque verbo ullo? Agnoſcebat enim, quod vera gratiarum actio, non ore, & lingua, ſed actione, & opere exhibetur. D. Chryſoſtomus hom. 19. in Epiſtol ad Epheſ. cap. 5. ait: *Impendamus gratiarum actionem, non verbis, neque linguis, ſed non rebus, & factis, cogitatione, & corde.*

Gen. 16. — Gen. 17. *Vera gratificatio non verbis fit ſed opere, & actione.* — Chryſoſt.

Matt. 10. *n.* 2. Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt hæc 1. Primus Simon qui dicitur Petrus, 2. & Andreas frater ejus, 3. Jacobus Zebedæi, 4. & Joannes frater ejus, 5. Philippus, 6. & Bartholomæus, 7. Thomas, 8. & Matthæus publicanus, 9. Jacobus Alphæi, 10. & Thadæus, 11. Simon Chananæus, 12. & Judas Iſcariotes, qui tradidit eum.

Marc. 3. *n.* 16. Et impoſuit 1. Simoni nomen Petrus, 2. & Jacobum Zebedæi, 3. & Joannem fratrem Jacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filii tonitrui, 4. & Andream, 5. & Philippum, 6. & Bartholomæum, 7. & Matthæum, 8. & Thomam, 9. & Jacobum Alphæi, 10. & Thadæum, 11. & Simonem Chananæum, 12. & Judam Iſcariotem, qui tradidit eum,

Luc. 6. *n.* 14. Simonem quem cognominavit Petrum, 2. & Andream fratrem ejus 3. Iacobum, 4. & Ioannem, 5. Philippum, 6. & Bartholomæum, 7. Matthæum, 8. & Thomam, 9. Iacobum Alphæi, 10. & Simonem, qui vocatur Zelotes, 14. & Iudam Iacobi, 12. & Iudam Iſcariotem, qui fuit proditor.

EXPOSITIO III.

SACRORUM Apoſtolorum nomina non ſolùm exactè ſcribuntur à tribus Evangeliſtis, verùm etiam in hac admirabili electione à Christo Domino fuere prolata, ut apertè conſtat ex textu Marci, & Lucæ. Et aliqua in præſenti inquirenda veniunt. Quod commodiùs fiet per ſequentes quæſtiones. 78. Marcus, Lucas.

QUÆSTIO XIII.

Quare in hac electione ſingillatim Apoſtolorum nomina prolata ſunt à Chriſto Domino?

VNiuſcujuſque Apoſtoli nomen pronunciat hîc Chriſtus Dominus; quod ex triplici ratione factum eſt. Primò, ob nos. Secundò, ob ipſos Apoſtolos electos. Tertiò, ob ipſum Dominum eligentem. Ob nos, D. Hieronymus, D. Paſchaſ. Euthym. in cap. 10. Matth. inquiunt. *Vt extra hos, qui Pſeudo-Apoſtoli ſunt, excludantur* Ut ita veros magiſtros agnoſcamus, quos ſequamur, & etiam falſos, à quibus declinemus; utque etiam agnitis nominibus ſemper noſtros principes memoria teneamus; ac eos veneremur, qui tantum pro ſalute noſtra laborarunt. 79. Hieron. Paſchaſ. Euthym. *Verus magiſter agnoſcendus, ut ſequatur.*

Secundò ob ipſos Apoſtolos, ut ita clarè, & diſtinctè agnoſcerentur, qui tanta dignitate erant inſigniti. Deinde ut eos magnopere extolleret, ac nobilitaret. Abulenſ. in cap. 10. Matth. quæſt. 27. *Viros illuſtres, ait, & famoſi ab omnibus cognoſcuntur ex nomine; cæteri autem, & turba, quorum origo, & geſta obſcura ſunt, licet cognoſcantur ut homines, eorum tamen nomina ignorantur.* Cùm Apoſtoli 80. *Viri illuſtres cognoſcuntur ex nomine.* Abulenſ.

Apoſtoli ſint viri illuſtriſſimi, ac Principes Eccleſiæ, eorum nomina ſingillatim ſcribuntur; Non ſic autem Diſcipulorum. Luc. 10. n. 1. *Luc. 10.*

81. Tertiò, ob ipſum Dominum eligentem Ut divinæ electionis altitudo cognoſcatur, qui infirma mundi elegit, ut confundat fortia. 1. Corinth. 1. n. 27. De quo multa dixi tom. 2. cap. 8. q. 8. Deinde Chriſtus proprio ore eos nominat, ad oſtendendam ejus ſingularem erga eos benevolentiam. Et ita Deus dixit Moyſi: *Novi te ex nomine:* Exod. 33. n. 12. ad oſtendendum, quod ei Moyſes erat valde acceptus; ut dixi cap. 1. n. 60. & 61. *1. Corinth. 1. Cognitio nominis amoris ſignum. Exod. 33.*

82. Ultimò, & maximè moraliter. Agebat hîc Chriſtus Dominus vices Summi principis, ac prælati: ſuos ſingillatim ex nomine vocat. Ut ita erudiamur; quod prælatus, ac gubernator ſuos apprime, & intime agnoſcat. *Formatis igitur Dominus Deus animantibus, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea.* Gen. 2. n. 19. Sed cur Deus animantibus nomina non imponit, ſed hoc committit Adamo? Erat primus homo à Deo conſtitutus totius univerſi dominus; & talis omnia minutim, ac ex nomine agnita habebat. *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat.* Pſalm. 146. n. 4. *Prælatus ſuos agnoſcat ex nomine. Gen. 2. Pſalm. 146.*

QUÆSTIO XIV.

De ordine, quo Apoſtolorum catalogus ſcribitur à ſacris Evangeliſtis.

83. IN referendis Apoſtolorum nominibus in duo conveniunt ſancti Evangeliſtæ. Petrum ſcribunt primo loco, Iudam proditorem in ultimo. Matthæus, & Lucas in recenſendi ſerie concordant, excepto, quod Lucas Matthæum ſcribit ſeptimo loco, Thomam octavo, Matthæus verò è contra, & ſeipſum refert in octava claſſe, quod ejus humilitati communiter tribuitur; & Thadæum decimo loco, undecimo Simonem recenſet; Lucas autem è converſo. Marcus nominat Jacobum ſecundo loco, Joannem tertio; Andream quarto, ac deinceps cum Matthæo convenit, excepto referendo Matthæum, nam illum ſcribit ſeptimo loco. Unde ergo naſcatur tanta varietas, inquiramus, & aliquas opiniones. Quæ refert Abulenſis citandus, omitto: ſolum probabiliora dico. *Notatur varietas in referendis Apoſtolis.*

84. Primò, D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. Abulenſis q. 28 & 29. Ribeira in Apocal. 21. n. 16. & ex parte Cornelius, docent, quod Matthæus in referendis Apoſtolis ordinem temporis tenuit, eóſque primò nominavit qui prius vocati ſunt: nam, ut ait Abulenſis citata q. 29. licet legatur, quod prius à Chriſto vocati ſunt Andreas Joan. 1. n. 39. quam Petrus, & Philippus prius quàm alii ibidem n. 43. tamen à Matthæo, quia poſtea diſceſſerunt, ſecundùm eam hîc vocationem referuntur, quia ſemper cum Chriſto permanſerũt. Marcus autem in ſuo catalogo ſervat ordinem dignitatis, & meritorum. Ita citat Abulenſis. Sed in hac ſententia ea inſurgit difficultas, quod de ordine vocationis ad diſcipulatum, quamvis in aliquibus conſtet, non tamen in omnibus: nec excellentiam meritorum nos agnoſcimus, ſed ſolus Deus eam judicat. *Paſchaſ. Abulenſ. Ribeira. Cornel. Joan. 1. Ordo temporis vocationis.*

85. Secundò, reſpondetur à ſacris Evangeliſtis ſemper Petrum ſcribi primo loco, in aliis verò ordinem variari, ut fiat manifeſtum; excepto Petro inter eos certum non fuiſſe, ſed eos per omnia extitiſſe æquales dignitate, ac munere. Unde ſic loquitur Cajetanus in cap. 10. Matth. *Solus Petrus ordine dignitatis inſignitur, & deſcribitur primus ad inſinuandum valdè ſpectare ad Chriſtianam notitiam, ſcire primatum Petri; nullúſque momenti eſſe noſſe ordinem Apoſtolorum inter ſe. Ac ſi apertè dixiſſet: Scitote Petrum primum, quidquid ſit de aliis, propter quod nullum ſcripſit ſecundum, aut tertium.* *Apoſtoli excepto Petro, æquales munere, & dignitate. Cajetan.*

86. Tertiò dicitur, Evangeliſtas non fuiſſe plurimum ſolicitos de obſervando ordine dignitatis, ætatis, vel vocationis in Apoſtolorum catalogo; ſicut neque Paulus extitit, cùm Jacobum prius quàm Petrum commemorat. *Cum cognoviſſent gratiam, quæ data eſt mihi, Jacobus, & Cephas,* ſcilicet Petrus, & Joannes, *qui videbantur columnæ eſſe.* Ad Galat. 2. n. 9. Prius Jacobum Jeroſolymorum Epiſcopum, quàm Petrum Pontificem maximum protulit, quia ordinem honoris, ac dignitatis minimè curabat, tanquam ab eo mente valdè alienus. Unde de hoc catalogo Apoſtolorum loquens D. Chryſoſt. hom. 33. in c. 10. Matth. de quibuſdam ait, quod *indifferenter* ponuntur. Et Theophyl. in c. 10. Matth. inquit, quod Evangeliſta *ponens filios Zebedæi præponit Iacobum Ioanni, quia ita acciderat.* Hanc etiam ſententiam docet Barradas. *Galat. 2. Apoſtoli ordinem honoris, ac dignitatis ignorabant. Chryſoſt. Theoph. Barradas.*

QUÆSTIO XV.

Quare Apoſtoli ſcribuntur bini, & bini? fratres, & fratres: in aliquibus cognomen exprimitur, non verò in aliis?

87. TRia in hac quæſtione inquiro. Primò, cur Apoſtoli nominantur bini? Secundò, cur fratres ſimul? Tertiò, cur in aliquibus cognomen, & non in aliis declaratur? Ad primum ſi textum Matthæi, & Lucæ conſideres, invenies, quod Apoſtoli apponuntur bini, & bini: nam duos ſcribunt, inter eos conjunctionem ponunt: Simonem Petrum, & Andream; Jacobum, & Joannem: Philippum, & Bartholomæum, &c. *Cur Apoſtoli nominantur bini, & bini.*

88. Prima, & communis ſolutio eſt Paſchaſ. lib. 6. in Matth. qui ſic ait: *Ut ſub uno jugo fidei, bini charitatis loco adſtringantur.* Secundò, idem Paſchaſius. Bini propterea ponuntur, quia ſic ad prædicandum mittendi erant: *Miſit eos binos ante faciem ſuam:* Luc. 10. num. 1. *Ut charitas in eis gemina, Dei videlicet, & proximi, quam prædicaturi erant, pateſceret.* Ut ita charitatem quam verbo erant prædicaturi, inceſſu, & actione oſtenderent. Sed de his plura infrà cap. 15. Explicans citatum Lucæ locum ex D. Paſchaſio, aliiſque Patribus. *Paſchaſ. Luc. 10. Ut charitatem quam verbo prædicabant actione oſtenderent.*

89. Ad Secundum, Matthæus, & Lucas aſſociant fratrem fratri, ut Petrum Andreæ, & Jacobum Joanni; & Jacobum minorem Iudæ: aliqui etiam addunt Simonem Chananæum, quem Jacobi & Judæ fratrem fuiſſe, dicunt. Reſpondet D. Bonaventura. Ad commendandam concordiam, & fraternitatem mutuã, ſecũdum illud Eccleſ. 25. num. 1. *Bonavent. Eccle. 25.*

Concordia fratrum laudabilis. num. 1. *In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus. Concordia fratrum; & amor proximorum; & vir, & mulier bene ſibi conſentientes.* Priùs fratrum concordiam nominat. Et Prov. 18. n. 19. *Frater, qui adjuvatur à fratre, quaſi civitas firma.* (Prov. 19.)

90. *Cur in aliquibus cognomen & non in aliis?* Ad tertium. Cur ſacri Evangeliſtæ in referendis Apoſtolis in aliquibus ponunt cognomen, non verò in aliis; Reſpondetur, quod in iis ponunt cognomen, in quibus ob idem nomen, aliqua eſſe poterat æquivocatio. Unde dicitur. Simon Petrus, Simon Zelotes: Judas Jacobi, & Judas Iſcariotes. At in quibus talis non erat æquivocatio, ſimpliciter ponuntur, ut Philippus, Bartholomæus, Thomas, &c.

QUÆSTIO XVI.

Quare Petrus dicitur Primus?

19. *Petrus Primus.* Franc. Luc. OMnes tres Evangeliſtæ Petrum nominant primo loco. Imò Matthæus ait; *Primus Simon Petrus.* Et apud textum Marci, aliqui Codices Græci, teſte Franciſco Luca, habent: *Primum Simonem fecit*, ſcilicet Apoſtolorum. Quando autem Simoni hoc nomen Petrus impoſitum fuit; & cur datum: ſatis explicavi tom. 1. lib. 3. cap. 7. quæſt. 9. Hic tantum inquirimus, quare Primus dicatur.

92. D. Epiphan. Petrus dicitur Primus Apoſtolorum, non ætate, nam Andreas eo ſenior erat, ut ex D. Epiphanio hæreſi 51. dixi 2. t. cap. 8. non etiam vocatione, à Chriſto enim prior vocatus fuit Andreas Joan. 1. n. 41. (Joan. 1.) nec etiam dilectione, Joannes namque à Chriſto præ omnibus dilectus eſt, & ideò in cœna ſupra pectus Domini recubuit, eique innuit Petrus, ut à Magiſtro quærat: Quiſnam eſſet eum traditurus?

93. Sotus. Bellarmin. Suar. *Petrus Apoſtolorum primus, quia caput & rector.* Alb. Magn. Supereſt ergo, ut rectè explicant Sotus in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 2. & lib. 1. de juſtitia, quæſt. 1. art. 3. Bellarminus lib. 4. de Pontifice, c. 23. Suarius lib. 4. de legibus, cap. 3. à n. 4. Ut Petrus ſit Apoſtolorum primus peculiari quadam excellẽtia, & auctoritate, quia ſcilicet eorum erat caput, ſuperior, & rector. Unde, ut benè notat Albertus Magnus in cap. 10. Matth. in aliis Apoſtolis non ponitur ordo, non enim hic dicitur ſecundus, ille tertius, quia omnes erant pares, & Petro ſubjecti: quoniã Chriſtus Dominus dixit Petro, Joan. 21. n. 16. (Joan. 21.) *Paſce oves meas:* In verbo autem, Paſce, intelligitur poteſtas regendi, ac gubernandi, 1. Reg. 5. n. 2. (1. Reg. 5.) *Tu paſces populum meum Iſraël, & eris princeps ſuper eum.* Ubi Petro data fuit poteſtas ſuper alios Apoſtolos, ut notat Suarius citatus n. 1. nam ipſi ſunt oves Chriſti. Et hoc confirmat ex textu, in cap. *Ita Dominus*, diſt. 19. (Cap. *Ita Dominus.*) ubi dicitur: Petro data eſt poteſtas, ut capiti; cæteris ut membris. Idem habetur cap. *cum Beatiſſimus*, & cap. *loquitur*. Et ad hoc multa adducit Bellarmin. lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 18. (Bellarmin.)

94. Cyprian. Auguſt. Hieron. Leo Papa. Confirmatur. Quia ùt docet D. Cyprianus lib. de unitate Eccleſiæ, ſeu de ſimplicitate Clericorum, & ſumitur ex D. Auguſtin tract. 50. & ultimo in Joã. & lib. 1. de Doctrina Chriſtiana c. 17. & D. Hieronymo lib. 1. contra Jovinianum, & Leone Papa ſerm. 3. Aſſumptionis ſuæ, Quia ad conſtituendam unam perfectiſſimam Eccleſiam & unum generoſum corpus, requirebatur, ut nec eſſet ſine capite, nec cum multis capitibus; nam tunc eſſet monſtruoſum, ac imperfectum, & rectè gubernari non poſſet.

95. *Quanta ſit Excellentia Petri.* Bellarm. Paſchaſ. Hæc autem ſuperexcellentia, ac eminẽtia Petri, ut notat citat. Bellarminus, ſtat in multis Primò, quia Petro data eſt poteſtas, itaut ipſe haberet ſucceſſores Unde ait D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Ille in meritis primus æſtimatur, per quẽ, & in quo ad alios dona tranſmittuntur. Accipiunt autem reliqui*, ſcilicet ſucceſſores, *in eo omnes claves regni cœlorum, cum ei à Domino ſpecialius committuntur.* Aliis verò Apoſtolis data eſt per modum cujuſdam legationis 2. Corinth. 5. n. 20. (2. Cor. 5.) ſcilicet perſonalis, quæ cum perſona finitur: nec enim cæteri Apoſtoli Apoſtolos creabant, ſed tantum Epiſcopos.

96. Suar. Secundò, ut notat Suarius citatus num. 9. Petrus poterat ſua lege alios Apoſtolos obligare, & Petrum nullus alius. Tertiò, quia Petrus poterat aliis Apoſtolis præcipere, eorum lites dirimere, provincias dividere, & ſi in fide hæſitarent, corrigere, ut notat Cornelius in cap. 10. Matth. unde Petro dicitur: *Tu aliquando converſus confirma fratres tuos.* Luc. 22. nu. 32. (Luc. 22.) Quartò, ſi aliquis ex reliquis Apoſtolis caderet, ac ſuum locum deſereret, ad Petrum ſpectabat, locum providere; & ideò deficiente proditore Juda, de Matthia ſubſtituendo ipſe agit, Actor. 1. n. 15. (Actor. 1.) Multas alias excellentias invenies apud citatos Auctores circa primatum D. Petri, cujus ordinariæ poteſtati ſuccedit Romanus Pontifex, ut eſt fidei dogma. De quo plura Bellarminus de Roman. Pontif. Suarius contra Regem Angliæ, ac alii multi. (Bellarm. Suar.)

QUÆSTIO XVII.

Explicantur quædam, quæ pertinent ad beatos Andream, Iacobum. & Ioannem.

97. Abulenſ. ANdreas nomen Hebraicum eſſe exiſtimat Abulenſis cap. 10. Matth. quæſt. 32. Tamen communis ſententia eſt, quod nomen Græcum ſit; nam Judæi, cum fuiſſent ſubjecti Alexandro Magno, à Græcis multa nomina Græca uſurparunt, ut Jaſon, Eupolemum Menelaum, quæ leguntur 2. Machab. 4. (2. Machab. 4. *Andreas quid ſignificet.*) Andreas ex Græco idem valet ac *virilis, fortis, robuſtus*, ut docent Pagninus Caninius, Jan. & alii. (Pagnin. Canin. Janſen.) Et divina ordinatione tale habuit hic Apoſtolus nomen. Fuit valdè virilis, & fortis in prædicatione Evangelica, ac in cruce ſubeunda; ætate ſenior Petro, ut in ejus feſto ait Eccleſia: olim Joannis diſcipulus, & ab ipſo ad Chriſtum miſſus, primus eum noſſe cœpit, ut ait Gaudentius Brixienſis tract. de Dedicati. Baſil. (Brixienſ.) Ad eum fratrem ſuum Petrum adduxit Joan. 1. n. 40. (Joan. 1. *Cur dicitur frater Petri.*) De quo vide quæ dixi tom. 1. lib. 3. cap. 6. quæſt. 8. Dicitur autem hic à Matthæo frater Petri, ut ait Abulenſis citatus, non ad diſtinctionem, quia inter Apoſtolos nullus alius dicebatur Andreas; ſed propter honorem, illi enim magnus erat, quod Petri frater eſſet. Unde ait D. Chriſoſt. homil. 33. in Matth. (Chryſoſt.) *Non parvam laudem his tribuit, cum alterum à virtute, alterum à nobilitate morum appellaverit.*

Nam

Nam Andreas ſignificat virtutem fortitudinis; Petrus verò excellentiæ.

98. Matth. 4. Luc. 5. *Jacobus quid ſignificet.* *Quare Major dicitur.* *Jacobus Zebedæi*, id eſt filius. Matth. 4. 21. Luc. 5. n. 10. Nomen eſt Hebraïcum, idem valet ac *ſupplantator*. Dejecit, ac proſtravit omnia vitia: Cognatus erat Domini, Evangelium in Hiſpania prædicavit. Iſte autem Jacobus dicitur Major ad differentiam alterius Jacobi Alphæi, qui minor dicebatur: vocatur tamen major, non propter ætatem; nam quis eorum eſſet ſenior ignoratur; ſed ex triplici capite, ut ait Abulenſis quæſt. 33. Primò, ratione vocationis, nam poſt Petrum, & Andream eodem die vocati ſunt Jacobus, & Joannes: Matt. 4. n. 21. Secundò, ratione ſingularis cum Chriſto familiaritatis, nam unus fuit ex tribus vocatis à Domino ad magna ſecreta. Matth. 17. 1. & c. 26. n. 37. Tertio, quia prior omnibus Apoſtolis pro Domino Jeroſolymis vitam dedit. Actor. 12. n. 2. (Abulenſ. Matth. 4. Matth. 17. & 26. Act. 12.)

99. *Joannes idem ac gratioſus.* Iſidor. *Joannes frater ejus.* Nomen eſt Hebraïcum, & idem valet ac gratioſus & miſericors, vel in quo eſt Domini gratia, ut docet D. Iſidorus lib. 7. Etymolog. cap. 9. Hic eſt ille inſignis diſcipulus ſingulariter à Domino intellectus, de quo aliqua dixit. 1. lib. 1. in præfat. cap. 6. Non dicitur Joannes Zebedæi, ſicut dicitur Jacobus Zebedæi, quia inter Apoſtolos non erat alter Joannes, ſicut erat alter Jacobus.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Iacobus, & Ioannes dicantur Boanerges, id eſt filii tonitrui.

100. Janſen. Canin. Franc. Luc. Cornel. Noſtra Vulg. Barrad. Euthym. Addit D. Marcus in ſuo textu: *Impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filii tonitrui.* Multi, ut Janſenius, Caninius, Franciſcus Lucas Cornelius, & alii legendum putant *Banerges*: ſed noſtra Vulgata correcta habet *Boanerges*: quod etiam ex ipſa radice Hebraica vult colligere Barradas. Et dicuntur juxta phraſim Hebraïcam filii tonitrui, id eſt tonantes: ut ait Euthymius in 3. Marc. Ex firmitate, & magnitudine fidei dictos vult filios tonitrui, id eſt tonantes; ſicut filius iniquitatis dicitur iniquus, & filius pacis pacificus.

101. Beda. Cajetan. Carthuſ. *Quare ita dicti.* Quare verò ſingulariter inter omnes Apoſtolos ita ſunt appellati, inquirendum eſt; Beda in c. 6. Luc. Cajetanus, Carthuſianus in cap. 3. Marc. Quia tonitruum divinæ majeſtatis, ac Paternæ vocis: *Hic eſt filius meus dilectus*: in transfiguratione Chriſti, videntes ejus gloriam, audierunt. Sed hæc ſententia non mihi multum placet, non enim dicti ſunt filii tonitrui, ſeu de cœlo tonantes quia vocem audierunt, ſed quia ipſi cœleſti voce ſonuerunt.

102. *Vera ſententia.* *Præ cæteris illuſtri prædicatione inſonuerunt.* Theophyl. Communis ſententia eſt, quod Jacobus, & Joannes dicti ſunt filii tonitrui, quia Chriſtus Dominus præ cæteris Apoſtolis eos efficacia vocis, multitudine miraculorum, ac vitæ ſanctimonia ad illuſtrem prædicationem deputavit. Quod Jacobus præſtitit in Hiſpania, Joannes in Aſia. Unde ait Theophylactus in Marc. *Filios tonitrui appellat Dominus Jacobum, & Joannem, ut præcipuos prædicatores, & maximè Theologos.* Jacobus perſonuit verbis in toto orbe, Joannes verò verbis, & ſcriptis intonando; *In principio erat Verbum*, ut obſervarunt D. Gregorius Nazianzenus Orat. 1. contra Arian. D. Hieronymus in cap. 3. Marc. ibi Euthymius, & alii. Unde Rupertus præclara loca de Apoſtolis intelligit, *In tonuit de cœlo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam.* Pſalm. 17. numero 14. *Audivi tanquam vocem tonitrui.* Apoc. 6. n. 1. Et D. Baſilius illud: *Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit.* Pſal. 28. n. 3. Et Divus Hieronimus illud: *Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt, vox tonitrui tui in rota.* Pſal. 76. num. 19. (Nazianz. Chryſoſt. Hieron. Euthym. Rupert. Pſal. 17. Baſil. Pſalm. 28. Hieron. Pſal. 76.)

103. Ambroſ. Secundò, D. Ambroſius lib. 7 in Luc. in principio, poſtquam ponderat, quod Jacobus, & Joannes, etiam mortui, ſunt filii tonitrui, quibus terrena ſubjacent, ſic ait: *Dices, quomodo poſſum eſſe filius tonitrui? Potes eſſe, ſi non in terra, ſed in pectore Domini recubas, Potes eſſe Filius tonitrui, ſi te terrena non moveant, ſed ipſe potius ea, quæ terrena ſunt; mentis tuæ virtute concutias: tremat te terra, non capiat, vereatur poteſtatem animi tui, & concuſſa ſubdatur.* Ac ſi dicat: Jacobus & Joannes, eorumque imitatores, filii tonitrui ſunt, quos terrena non capiunt, ſed tanta animi generoſitate, ac virtutis conſtantia, ipſa carnalia, ac adverſarios hoſtes abjiciunt, & conculcant, ut omnia illa ab eorum conſpectu, voce ac nomine tremant, ac contremiſcant, eorumque eximiam poteſtatem vereantur, ac ſi Deum de cœlo tonantem audierint. Unde meritò de ſanctis Apoſtolis explicat D. Auguſtinus illud Pſal. 103. n. 7. *Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt.* (*Jacobus, & Joannes filii tonitrui; quia vitia ac hoſtes terrificant.* Auguſt. Pſalm. 103.)

104. Recentiores *Prædicatores prius opere niteant, & poſtea verbo ſonent.* Tertiò, aliqui graves Recentiores ita explanant. Filii tonitrui dicuntur Jacobus, & Joannes, quemadmodum enim tonantibus nubibus, prius fulgura ad oculos, quàm tonitrua ad aures illabuntur; ita prædicantibus Apoſtolis, prius ad oculos exempla, quàm ad aures documenta fundebantur. Et in hunc ſenſum præclarè Rupertus proximè citatus de Apoſtolis explicat illud Apocal. 4. n. 5. *De throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua:* prius fulgura virtutum ad oculos & poſteà voces, & tonitrua prædicationis ad aures. (Apoc. 4.)

105. Ezech. 1. Sic etiam Ezechiel agens de admirabili ſtructura currus, quem vidit, ait: *Animalia ibant, & revertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis.* Ezech. 1. n. 14. Et poſtea ſubdit num. 24. *Audiebam ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum.* Animalia huc, & illuc diſcurrebant; & tamen prius ibant in ſimilitudinem fulguris coruſcantis, & poſteà alarum ſonus percipiebatur. Animalia illa deſignabant concionatores, qui dum loca circumeunt, prius virtutis fulgore reſplendeſcere debent; & poſtea diſcurſus, ac tractationis alis in prædicatione ſonare. Unde ait Tertullianus lib. de Patientia cap. 1. *Oportet demonſtrationem, & commendationem alicujus rei adorſos, ipſos prius in demonſtratione ejus rei deprehendi, & conſtantiam commonendi propria converſationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubeſcant.* (Tertull.)

QUÆSTIO XIX.

Explicantur ad cæteros Apoſtolos pertinentia.

106. Cyrill. Remig. Emiſſen. Pagnin. Canin. *Quid Philippus ſignificet.*

SEquitur in ordine *Philippus*, quod nomen D. Cyrillus, ac Remigius interpretantur, *Os lampadis*, ſive *lampadarum*: fuit enim os ejus, ut ait Emiſſenus, velut lampas, quæ orbem illuminavit. Tamen Pagninus, Caninius, & alij recentiores volunt, quod ſit nomen Græcum, & idem valeat Philippus ac Equeſtris, & bellicoſus: extitit enim valdè belligerus contra Iudæos, & infideles. Erat Philippus è civitate Bethſaida, de quo multa alia dixi to. 1. lib. 3. c. 6. expoſit. 6. & qu. 11.

107. Abulenſ. *Bartholomæus*, ait Abulenſis quæſt. 35. nomen eſt valde obſcurum, quia de eo nihil legitur in Scriptura. Quidam volunt, quod Bartholomæus idem ſit ac filius Ptolemæi, quia ortus fuerat à regibus Ægypti, ut tradit Petrus de Natalibus in ſuo Cathalogo. At fuit humilis, pauper, & piſcator, ut referunt Metaphraſtes, & Surius in ejus vita. D. Hieronymus in nominibus Hebraïcis, Pagninus deducunt ex nomine Hebraïco, quod idem ſit, ac *filius ſuſpendentis aquas*. Unde Rupertus in c. 2. & Oſorius in ſerm. de S. Ioanne, tenent, Chriſtum occaſione hujus Apoſtoli convertiſſe aquam in vinum in nuptiis quaſi ipſe eſſet ſponſus. Quod in ſuo loco refutavi. Verius tamen tenendum, quod Bartholomæus eſt idem ac filius Tholmai, ut habet Syrus. Ad quæ omnia dedit anſam obſcuritas ipſius nominis. Ut ita forſitan denotetur virtutum hujus Apoſtoli magnitudo, quæ omnem noſtrum ſuperat captum. Vnde ait D. Dionyſius Areopagita lib. de Myſtica Theologia cap. 1. Divum Bartholomæum magnam eſſe Theologiam, atque Evangelium amplum & magnum.

(Marg.: Metaphraſt. Surius. Hieron. Pagnin. Rupert. Oſorius. *Vera interpretatio.* Dionyſ. Areop.)

108. *Derivatio nominis.* *Thomas*, & iſte appellatur *Thomas Didymus*. Thomas nomen eſt Hebraïcum, ſignificat geminare. Didymus nomen Græcum, idem habet ſignificatum, & dicit geminum, gemini autem dicuntur eodem editi partu. Et nomen hujus Apoſtoli habet duplex geminare, quia virtus, ac probitas multiplici fœnore in eo geminata eſt.

109. *Interpretatio nominis.* Marc. 2. Luc. 5. *Matthæus*, nomen Hebraïcum, id eſt, *Donatus*, ſeu *Donum Dei*. Appellatur etiam *Levi*, Marc. 2. n. 14. & Luc. 5. n. 27. ib eſt *Additus*, ſeu *appoſitus Chriſto*. De quo, ac ejus mirabilli vocatione multa dixi tom. 2 cap. 27. Ob ſuam inſignem humilitatem ipſe ſolus ſe publicanum appellat, ac poſt ſocium. Thomam ſe nominat, cum à Marco, & Luca ante Thomam Matthæus ſcribatur, ut notat Euſeb. Cæſarienſis lib. 3. de demonſtratione Evangelica, cap. 7. (Marg.: Euſeb.)

110. Euthym. Marc. 2. Iacobus Alphæi, ut habet Arabicus, & Syrus. Alphæus, id eſt Doctor, ſeu Doctus, ob patrem Alphæum exiſtimat Euthymius in 10. Matth. ac fratrem fuiſſe ipſius Matthæi: nam Matthæus dicitur filius Alphæi Marc. 2. num. 14. Sed communis, & vera ſententia eſt, quod diſtincti fuerunt patres codẽ nomine dicti. Alphæus ergo Iacobi pater habuit in matrimonium Mariam Cleophã, quæ Ioan. 19. n. 25. nũcupatur ſoror Mariæ Matris Domini. Ex illa Maria Cleopha genuit Alphæus Jacobum, & Iudam, qui erant maximè cõſanguinei Chriſti Domini eodem conſanguinitatis gradu, ac Jacobus, & Joannes filii Zebedæi, ut notant D. Hieronymus de viris Illuſtribus, & Abulenſis quæſt. 38. Et ita Judæi de Chriſto dicebant: *Nonne hic eſt filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ*. Marc. 6. n. 3. Scripſit Epiſtolam, quæ ſancti Jacobi intitulatur. Et dicitur Jacobus Minor à D. Marc. 15. n. 40. ætate ſcilicet, vel vocationis tempore, non autem ſanctitate; nam ita ille erat inſignis, ut ab omnibus Juſtus vocaretur, ut ait citatus Hieronymus.

(Marg.: Ioan. 19. Hieron. Abulenſ. Marc. 6. Marc. 15. Hieron.)

111. Abulenſ. Fran. Luc. *Thadæus*. Triplici nomine nuncupatur hic Apoſtolus, ut notat Abulenſis quæſt. 39. Dicitur Thadæus id eſt Mammeus derivatur enim à Mamma. Alii verò, ut Franciſcus Lucas volunt, quod ſicut ex nomine Hebræo Iudas dicit confiteri, & laudare, ita etiam ex eodem ibiomate Thadæus laudem, & confeſſionem ſignificat. Secundo dicitur Iudas Iacobi, ut hîc ſcridit D. Lucas, hoc eſt frater Iacobi Minoris. Tertiò dicitur etiam Lebbæus, ut habet hic Græcus, & Syrus. Quod nomen D. Hieronymus de nominibus Hebraicis derivat à corde. Alij verò ut Angelus Caninius de nominibus novi Teſtamenti c. 13. à vocabulo Leonis, juxta illud Geneſ. 49. n. 9. *Catulus Leonis Iudas*. Quod dici volunt ob generoſitatem hujus Apoſtoli. Ejus tamen commune, & proprium nomen erat Judas, ut ipſe ſe nominat in ſua Epiſtola, quam ſcripſit, num. 1. Judas ſervus Jeſu Chriſti.

(Marg.: Græcus. Syrus. Hieron. Canin. Gen. 49. Jud. 1.)

112. Abulenſ. *Chananæus id eſt Zelotes.* *Simon*, Chananæus. Aliqui, ut refert Abulenſis quæſt. 40. ita eum appellari dicunt, quia erat ex Chananæis. Sed hæc opinio rejicitur communiter: nam omnes Apoſtoli erant Judæi. Dicitur ergo Chananæus à civitate Cana Galilææ, in qua natus eſt: Vnde aliqui cum Nicephoro lib. 8. c. 30. ac Baronio exiſtimant, ipſum eſſe ſponſum in illis nuptiis, Ioan. 2. n. 1. Et quia Cana Hebraïce ſignificat zelum, ideo hic Apoſtolus vocatus eſt etiam Zelotes, ut ait D. Hieron & quia in Cana natus eſt, & magnum habuit zelum honoris Dei, ideo Zelotes dictus eſt.

(Marg.: Nycephor. Baron. Hieron.)

113. Joſue 15. Hieron. Maldonat. Barrad. Hieron. Beda. Bonavent. Paſchaſ. *Iudas Iſcariotes, qui tradidit eum*. Vltimo loco ſcribitur infamis proditor. Et dicitur Iſcariotes, ut aliqui volunt, à civitate Carioth in tribu Juda, de qua fit mentio Joſue 15. n. 25. Melius tamen dicendum eſt cum D. Hieronymo hic, & in cap. 28. Iſai. verſ. 1. Maldonato, Barrada, & aliis, ita appellari à vico, ac loco Iſcarioth in tribu Ephraïm non longè à Samaria, ita dictus à tribu Iſachar: Iſachar autem *merces* interpretatur quodam vaticinio, ait D. Hieronymus, hîc in c. 10. Matth. ut ſignificaretur pretium proditoris. Beda verò, & D. Bonaventura, quod Iſcariotes interpretatur memoria mortis. D. Paſchaſ. lib. 9. in Matth. ait, quod interpretatur memoria mortis, quia mortem Domini, quando, aut quomodo proderet, diu præmeditatam habebat. Aliter etiam dici poteſt. Quia tam vehemens, ingenſque fuit ejus avaritia ac malitia, ut ipſa etiam mortis memoria in proprio nomine infixa cohiberi, ac refrænari nequiverit.

QUÆST.

QUÆSTIO XX.

An quando Iudas in apoſtolum eſt electus, improbus, vel probus eſſet?

114. Abulenſ. ABulenſis in cap. 10. Matth. quæſt. 43. conſtanter tenet, Iudam iniquum fuiſſe quando in Apoſtolum electus eſt: & quod Chriſtus, cum ipſum talem agnoſceret, eum tamen inter Apoſtolos computavit, ut adimpleretur Scriptura; quæ dicit: *Qui edebat panes*
Pſal. 40. *meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem.* Pſalm. 40. Hanc ſententiam tenet etiam Ruper-
Rupert. tus in cap. 6. Ioann. Citantur etiam pro ea D.
Auguſt. Auguſtinus, & Beda ad Ioan. locum addu-
Beda. cendum, & etiam Auguſtinus in Pſalm. 34. Conc. 1.

115. *Vera ſententia.* Tenendum tamen eſt, quod Iudas, quando à Chriſto Apoſtolus eſt creatus, bonus & probus
Tertull. erat. Ita docet Tertullianus lib. de præſcription.
Cyrill. adverſus Hereſ. cap. 3. & lib. de anima, cap. 4.
Chryſoſt. D. Cyril lib. 4. in Ioan. cap. 30. D. Chryſoſtomus
Hieron. homil. 10 de Pœnitentia, D. Hieronimus lib. 3.
Joan. 6. contra plag. cap. 2. ad cap. 6. Ioan. ad illa verba
Ammon. verſ. 71. *Ego vos duodecim elegi, & vnus ex*
Leont. *vobis diabolus eſt.* Idem aſſerunt Ammonius,
Theoph. Leontius, Theophylactus, Cajetanus, Maldo-
Cajetan. Maldonat. natus, & hoc loco ad cap. 10. Matth. Lyranus.
Lyranus. Salmeron. Salmeron, Barradas, & Ludovicus à ponte. Nec
Barrad. contrariæ ſententiæ favent Auguſtinus, & Beda
Ponte. citati, ut legenti patebit.

116. *Ratio ab inconvenienti.* Probatur primò, non mihi perſuadere poſſum quod in electione Apoſtolorum Chriſtus vellet eligere malum, & peſſimum, cùm multi alii boni adeſſent. Valde enim durum ſonat hominem iniquum eligi à Chriſto in tam altam dignitatem multis poſtpoſitis bonis. Et hinc videretur electiones malas poſſe habere aliquod ſubterfugium, ſiquidem homo actu malus electus eſt à Chriſto. Et vaticinium ſcriptum, citatum ab Abulenſi, multis, & variis modis, divina providentia ordinante, poterat adimpleri.

117. Cajetan. Tolet. Secundò, ut colligo cum Cajetano, & Toletò ex citatis verbis Chriſti: *Ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt.* Non enim ait Dominus, ùnus ex vobis diabolus erat, ſed eſt in præſenti tanquam ſi dicat Dominus: Ego vos duodecim bonos elegi; tamen malitia, ac libertate ſua vnus ex vobis diabolus eſt. Unde recte
Hieron. D. Hieronymus citatus; *Interrogo Chriſtum, cur*
Deus judicat præſentia, non ex præſcientia. *Iudam elegerit proditorem: cur ei loculos commiſerit, quem furem eſſe non ignorabat? Vis audire rationem. Deus præſentia judicat, non futura; neque condemnat ex præſcientia, quem noverit talem fore, qui ſibi poſtea diſpliceat: ſed tantæ bonitatis eſt, ut eligat eum, quem interim bonum cernit, & ſcit malum futurum, dans ei poteſtatem converſionis, & pœnitentiæ.*

118. *Judas diu ante vendi tionem malus factus.* Sicut ergo Saül, cùm eſſet bonus, creatus eſt rex, poſtea tamen nequitia ſua in omne malum præcipitatus eſt. Sic etiam Iudas, cùm eſſet bonus electus eſt Apoſtolus, poſtea verò, & diu ante Domini venditionem improbus effectus: nam illa Salvatoris citata verba: *Vnus ex vobis diabolus eſt*: dicta ſunt ſecundo Prædicationis anno, & ipſe jam diabolus erat.

QUÆSTIO XXI.

Quare Chriſtus Dominus elegit Iudam in Apoſtolum, quem ſciebat improbum futurum?

AD quæſtionem reſpondet primò D. Hieronymus citatus quæſt. ſuperiori: *Deus præſentia judicat, non futura, neque condemnat ex præſcientia, ſed tantæ bonitatis eſt, ut eligat eum, quem interim bonum cernit.* 119. Hieron.

Secundò D. Ambroſius lib. 5. in Luc. hîc in præſenti ſic fatur: *Eligitur Iudas, non per imprudentiam: ſed per providentiam. Quanta eſt veritas, quam nec adverſarius miniſter infirmat. Quanta moralitas Domini, qui periclitari magis apud nos judicium ſuum, quam affectum maluit. Susceperat enim hominis fragilitatem, & ideo nec has partes recuſavit infirmitatis humanæ. Voluit deſeri, voluit prodi, voluit ab Apoſtolo ſuo tradi, ut tu ſi à ſocio deſertus, ſi à ſocio proditus fueris, moderate feras tuum erraſſe judicium, periiſſe beneficium.* Similia habent D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. Rabbanus, & alii. 120. Ambr. Paſchaſ. Raban.

Ex quo quatuor rationes colligo. Primò, quanta ſit excellentia prædicationis Evangelicæ; quantaque nobilitas legis Gratiæ. Prædicat Iudas ipſeque res Evangelicas adminiſtrat; & tamen tanta eſt claritas Chriſtianæ veritatis, ut tenebroſa Iudæ malitia ipſam obſcurare non valeat, ſed inde magis fulget, & nitet *Quanta eſt veritas quam nec adverſarius miniſter infirmat.* Secundò, perpende Domini charitatem. Elegit Judam, quem prævidebat iniquum futurum, ut ita non prætermitteret, quod ex ſe erat, ut ille ſalvus fieret. *Periclitari magis apud nos judicium ſuum, quam affectum maluit.* Id eſt voluit potius ab inſipientibus hominibus judicari, ſed Iudam malum futurum ignoraſſe quam ſe eum non dilexiſſe, illiuſque ſalutem procuraſſe. 120. *Tanta veritatis Evangeliæ excelentia, quam nec iniquus miniſter infirmat.* *Chriſtus vult reputari potiùs judicium ſuum erraſſe, quam affectum.*

Tertiò, Deus factus homo noſtras infirmitates ſuſcepit, & hanc etiam non contempſit, ſed elegit pati, tradi, deſeri ab amico; *Voluit deſeri, voluit prodi, voluit ab Apoſtolo ſuo tradi.* Quartò, in hoc decrevit Dominus, dare nobis magnum ſuæ patientiæ documentum, ut patienter ſuſtineamus dolorem, ſi à ſocio proditi fuerimus; ſi noſtrum judicium in amicis eligendis erraſſe, ſi beneficia à nobis elargita, perdita videamus. *Vt tu à ſocio proditus fueris, modeſte feras, tuum erraſſe judicium, periiſſe beneficium.* 122. *Deus noſtras infirmitates ſuſcepit* *Chriſtus dat nobis patientiæ documentum.*

Tertiò, D. Auguſtinus lib. 18. de Civit. cap. 49. ſic inquit: *Habuit Chriſtus inter Apoſtolos unum, quo malo utens bene, & ſuæ paſſionis diſpoſitum impleret, & Eccleſiæ ſuæ tolerandorum malorum præberet exemplum:* Prævidebat Dominus Judæ malitiam; & tamen eum elegit in Apoſtolum; nam ex ipſa ejus malitia occaſionem aſſumpſit, ut impleret, quæ paſſionis pro hominum ſalute à Deo ordinata erant. 123. Auguſt. *Ex malo noſtro Deus ad bonum occaſionem ſumit.*

Quartò, D. Thomas in 10. Matth. duas rationes aſſignat. Quare, ait, Judam poſuit; Reſpondet: Ut daret documentum, quod dignitas ſtatus non ſanctificat hominem. Item eſt alia ratio Ad notandum, quod vix contingit, quin in magna cõgregatione ſit aliquis malus, ideo ita ponitur, 124. D. Thom. *Dignitas ſtatus non ſanctificat.* *Inter bonos aliquando mali.*

Cantic.2. Auguſt.

ut oſtendatur, quod boni aliquando non ſunt ſine] malis. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*, Cantic. 2. num. 2. Unde ait D. Auguſtinus: *Non eſt melior domus mea, quàm Domini.* Hæc D.Thomas.

125. Palat.

Quintò alias rationes pono cum Palatio. Iudam periturum accivit: Ut nemo quantumlibet bonus in ſanctorum ſocietate de ſe ſecurus ſit. Sextò, conſidera hominis obduratiſſimum animum; qui tanti Magiſtri, tot Diſcipulorum verbis, operibus, converſatione noluerit ad meliora revocari. Videant Sacerdotes, qui quotidie ex menſa Chriſti edunt; nec tamen ad vitæ melioris ſalutem convertantur.

Bonus nunquam de ſe ſit ſecurus.

126. *Pecuniæ cauſant perditionem.* 1. ad Ti.6. Valer.

Septimò, Conſidera, quàm difficile, qui pecunias habent, regnum Dei poſſidere. Tractavit pecunias Judas, & de cœlo ipſæ eum deturbarunt. Unde eleganter ait Valerianus Cemelienſis homil. 20. explicans illud 1. ad Timoth. 6. *Radix omnium malorum eſt avaritia*: ſic loquitur: *Ecce ille Dominus, ac ſalvator noſter exitum voluntariæ paſſionis vitio alienæ cupiditatis implevit.*

127. Iſai. 28. Septuag. *Cupiditas auri inebriat hominem ad malum.* Hieron.

Ait Iſaias 28. n. 1. *Væ coronæ ſuperbiæ, ebriis Ephraim.* Septuaginta transferunt. *Væ coronæ injuriæ, mercenariis Ephraim.* Quomodo cohæret, quod pro ebriis Septuaginta legunt mercenarios, ſeu auri cupidos? Per Ephraim interpretantur Judam, qui tanta mercedis, ac lucri avaritia contra Dominum commotus fuit, tanquam ſi eſſet furioſus, ebrius, à mente, à ratione alienus. D.Hieronymus ibi: *Appellantur mercenarii Ephraim propter Iudam qui de tribu Ephraim, de vico ejuſdem tribus Dominum pretio vendidit, Ebrius autem fuit proditor, non vino, ſed avaritia, & furore aſpidum inſanabili.*

QUÆSTIO XXII.

Quare in ſuos Apoſtolos elegit Dominus duos, qui Iudæ nomine nuncuparentur?

128. *Duplex Judas inter Apoſtolos dictus.*

DVo ſunt Apoſtoli Judæ nomine dicti. Iudas Thadæus, ſeu Jacobi, & Judas Iſcariotes, qui fuit proditor. Sed cur tali nomine vult Dominus duos Apoſtolos? Multæ rationes de hac re excogitari poſſunt, quod ſcilicet Deus omne nomen vult nobilitare; & aliæ ſimiles. Sed eleganter de hac re

129. Paſchaſ.

Ait D.Paſchaſius lib.12. in Matth. *Non vacat myſterio, duos fuiſſe inter Apoſtolos hoc nomine vocatos, ut unus dicatur Iudas Iacobi; alter verò Scarioth: quia Iudas confeſſio interpretatur. Et ideo duos iſtos fuiſſe inter Apoſtolos, ut unus eorum teneret formam vere confitentium, quorum pars fideliter permanet cum Domino; alter verò eorum partem exprimit, qui confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Idem habet D.Remigius. Judas confeſſio interpretatur. Et duo ſunt inter Apoſtolos, Unus firmiter adhæret Domino. Alter verò abiit in laqueum. Quidam enim exiſtunt, qui vera cordis contritione, ac compunctione confitentur peccata ſua. Et hi cum Domino permanent. Qui autem ficto dolore, ac ſimulato ore peccata ſua exprimunt, hi in perditionem, ac damnationem ruunt.

Remig. *Qui vere confitetur, habet vitam; ſecus qui ficte.*

Clamat Joannes: *Facite fructum dignum pœnitentiæ*, Matth. 3. num. 8. Quod eleganter gloſſat D. Gregorius lib. 6. in 1. Regum cap. 15. *In fructu ergo, non in foliis, aut ramis pœnitentia cognoſcenda eſt. Vnde & Dominus arborem foliis decoram, fructu ſterilem maledixit: quia confeſſionis ornatum non recipit ſine fructu afflictionis.* Non ſolùm quærit fructum pœnitentiæ, ſed dignum; non enim commendat pœnitentiam quæ in foliorum apparatu invenitur; ſed quæ in vero ac ſolido contritionis fructu conſiſtit. 130. Matth. 4. Gregor.

Vera pœnitentia in fructu eſt, non in apparatu.

CAP. VI.

Sermo in loco campeſtri.

Lucæ 6. n. 17. Et deſcendens cum illis ſtetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum ejus, & multitudo copioſa plebis ab omni Judæa, & Jeruſalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis.

VERSIONES.

Syriacus. Et deſcendit cum eis Jeſchua, ſtetitque in planitie: & cœtus multus diſcipulorum ejus, & multitudo turbæ populi ex tota Ithoudæa, & ex Ouriſchlem, & è portu maris Tzour, & Zaidon.

Græcus. Multitudo magna.

Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 13. Convenientium à Tyro, & aliis regionibus, multitudo etiam tranſmarina.

EXPOSITIO I.

SERMONEM hunc diſtinctum eſſe ab eo, quem Matth. ſcribit c. 5. 1.
6. & 7. late dixi tom. 2. cap. 10. q. 2. *Deſcendens cum illis*, electis Apoſtolis in cacumine montis, ut ex loco ſignificaretur Apoſtolatus celſitudo, ut ait Cajet. Deſcendit Dominus cum illis, nempe cum ipſis Apoſtolis. *Stetit in loco campeſtri*, id eſt communi, publico, & patenti, ut explicant Haymon, D.Bonav. Hugo, & alii. qui erat planities quædam ad radicem montis ſita, quò magna confluxerat multitudo, quo Domini præſtolabatur adventum, obque ſui debilitatem ad montem aſcendere non valebat. *Et turba diſcipulorum ejus.* Præter duodecim Apoſtolos ſtetit etiam eo loco magna multitudo eorum, qui Dominum ſequebantur, atque ejus doctrinam prompro

Cajetan. Aymon. Bonavent. Hugo.

pro

pto animo audiebant, qui diſcipuli dicebantur; Et quia multi erant, ideo eos Evangeliſta turbam appellat.

Etiam inter electos eſt aliqualis turba. Bonavent. *Dignitas, non jure conſanguinitatis diſtribuenda.* Toletus.

8. Circa hos diſcipulos tria nota. Primò,quod Evangeliſta eos turbam nuncupat,quia etiam in diſcipulorum, ac electorum congregatione ſua turba,ac aliquale vulgus invenitur. Secundò,cũ D.Bonaventura; quod inter hos diſcipulos aderant multi Domini propinqui, quos tamen Dominus ad Apoſtolatus altitudinem minime duxit,dans formam omnibus,quod dignitates, atque officia,non conſanguinitatis jure,ſũt diſtribuẽda.Tertiò,Toletus annot.24.exiſtimat quod tota hæc diſcipulorum turba occurrit Domino in loco campeſtri. At juxta quæ dixi ſuperiori cap.Expoſit.2.& quæſt.11.quod in monte,quando duodecim nominavit Apoſtolos,multi diſcipuli cum Domino erant, proinde de monte deſcenderunt cum Domino Apoſtoli, & diſcipuli, qui dignitate illa non fuerunt inſigniti. Et ita diſcipulorum turba, de qua loquitur hîc Evangeliſta,conſtabat partim ex iis,qui deſcenderunt de monte,partim ex illis,qui erant in loco campeſtri, ibique Domino occurrerunt.

3. *Multitudo copioſa plebis*, aderat etiam in illo loco campeſtri multa,& varia gens,variiſque ex locis *ab omni Judæa, & Jeruſalem.* Ponitur hîc Judæa pro omni parte regni Iſraël;& peculiariter facit mentionem de civitate ipſa regia Jeruſalem ob ſuam magnam nobilitatem. *Et maritima,& Tyri, & Sydonis*, nempe è parte maritima, quæ non intelligitur de illa,quæ erat juxta proximum mare,ſeu ſtagnum Galilææ;ſed de ea,quæ erat juxta mare mediterraneum, ut obſervant Beda,Hugo,Cajetanus, & alii ad quæ ſitæ adjacebant Tyrus, & Sydon,quæ civitates maritimæ gentium erant, Matth.11.verſ.21. Marc.7.verſ.26.Et clarius hoc exprimit Syriacus,dum omiſſa prima illa conjunctione,& ait: *E portu Tyri, & Sydonis.* Has duas civitates declarat Evangeliſta tanquam magnum miraculum:quod multi è remotis gentium civitatibus fama ejus commoti, ad Chriſtum venerint.

Beda. Hugo. Cajet. Matth. 11. Marc. 7. Syriac.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus deſcendit de monte ad locum Campeſtrem?

4. RAtionem litteralem hujus rei dixi in expoſitione: morales verò inquiro. Reſpondet primò D.Ambroſius in cap. 6. Luc. *Ad vulnera noſtra deſcendit, ut uſu quodam, & copia ſua naturæ, comparticipes nos faciat eſſe regni cæleſtis.* Si enim magni deſcendunt, ac ſeſe aliquantulum contrahunt,humiles,ac infirmi multis bonis replentur. *Omnis vallis replebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur.* Luc.3 num.5.Unde ait D. Leo ſerm.5.de Nativitate, cap.3. *In aſſumptione noſtræ naturæ nobis factus eſt gradus, quo ad ipſum per ipſum poſſimus aſcendere.*

Ambr. *Si magni deſcendunt, humiles bonis replentur.* Luc. 3. Leo.

5. Secundò Bonaventura. *Deſcendit, & ſtetit in loco campeſtri, plano, & communi, ut omnes poſſint accedere ad audiendam ſapientiam ejus*, Prov. 1. n. 21. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam.* Erat Dominus in monte cum ſuis Apoſtolis, deſcendit tamen ut turbæ ejus ſapientiam audiant. Nec enim Princeps ſemper ſit cum ſuis elevatus, ac clauſus in monte;ſed deſcendat,populóque ſe manifeſtet, ut cuncti ad eum accedant, eique ſuos morbos, ac neceſſitates aperiant;ab eoque remedia impetrent.Vide tom.1.lib. 1.c.6.n.31.& tom.2.cap.11.n.127.& cap.27.n. 26.27 & 28.

Bonavent. Prov. 1. *Princeps ſe ſuis manifeſtet, ut cuncti ad eum valeant accedere.*

6. Tertiò E monte in locum campeſtrem ſe confert Dominus,ut ſua benignitate populum in ſui amorem traheret. Si enim Dominus in ſe ſemper ſit clauſus; ſuiſque ſe non communicet;minime eos in ſui affectum inclinabit, atque ita ipſe ſolus,vel cum paucis ſe inveniet.D. Gregorius Nazianzenus orat. 31. ita ait: *Si in ſpecula ſua manſiſſet, ſi ad hominum infirmitates minime ſe dimiſiſſet, ſi quod erat, manſiſſet, incomprehenſibilem ſe ipſum cuſtodiens, pauci fortaſſe ſecuti fuiſſent.* Et proſequitur ſanctus Pater, Quia verò Dominus de cœlo deſcendit, & ſemetipſum exinanivit,totus eum ſequitur Orbis. *Cum deſcendiſſet Jeſus de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ*, Matth.8.num.1.Quartò,adeò deſides ſunt homines,ut requiratur, quod Deus ad eos deſcendat, ut ipſi in cœlum aſcendant, ac ſalutem aſſequantur.Vide tom.1.lib.3.cap.2.num.12. & to 2.cap.5.num.170.& 171.& 172.Et hoc lib.cap.1. num.29.

Si Princeps fiat in acceſſibilis ipſe ſolus erit. Nazianz. Matth. 8. *Si Deus hominem non quærat, ipſe ſe non movebit ad illum.*

7. Quintò, Erat Dominus in monte cum ſuis, quos elegerat in Apoſtolos, & tamen ad planitiem, in qua erat;populorum turba venit; nam ſi per multum tempus in monte cum ſuis commoraretur, videretur populus contemni; & ne quis talia præſumeret,deſcendit Dominus, dans cunctis formam, quod Princeps ſuos plebeios non parvipendat, ſed in magna æſtimatione reputet, nam dum quis contemnitur, facile in te rigidè inſurgit; ſecus verò,ſi urbane, ac amicabiliter tractatur. Ait Deus Moyſi: *Quid eſt, quod tenet in manu?* Reſpondet ille: *Virgam.* Ait Dominus iterum: *Projice in terram; Projecit, & verſa eſt in colubrum, ita ut fugeret Moyſes. Dixit ei Dominus: Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, & verſa eſt in virgam*, Exod.4. num.4. Virga contemptibiliter abjecta in terram vertitur in draconem ad devorandum,dilacerandúmque Moyſem.At amicabiliter manu,ac æſtimatione tractata, fit ei in adjutorium, atque levamen. Patriarcha Palud. Proverb. 12. *Si abjicitur, terret; ſi autem accipitur per caudam, tunc vertitur in virgam conſolatoriam.* Vide ſuprà c.5.

Princeps, non in contemptu; ſed æſtimatione plebeios habeat. Exod. 4. Palud. Patr.

8. Sextò,Turba ob ſuam imperfectionem,ac debilitatem in montem aſcendere non valebat,ipſe in planitie ad eum deſcendit; nec enim à nobis plus ipſe exigit, quàm quod facile, ac ſuaviter præſtare poſſumus. Venit ipſe, ut verbo ſuo doceat atque erudiat omnes: turba non valet alta conſcendere; ad eam ſe confert, ſolúmque vult, ut aurem aperiat,atque ejus excipiat verba.

Deus à nobis non vult plus quam præſtare poſſumus.

9. Appropinquante diluvio mandavit Deus Noë: *Ex cunctis animantibus univerſæ carnis bina induces in arcam*,Gen.6.n.19.Satis difficile, & inſuperabile videtur præceptum impoſitum. Quomodo unus homo, & multis jam annis plenus poterit tot, ac tam diverſorum animalium venator exiſtere?tot volucres per cœli tractum volantes, immo quædam in hac regione, quædam in illa quomodo capiendæ ſunt?tot ferocia animalia,leones,urſi, tigres, quomodo ſubjugandi?

Gen. 5.

Videtur ſane mandatum ſuper humanas vires.

Hebr. Radix Hebraica habet: *Bina de omnibus ingrediantur ad te:*facilis ſane erat Dei juſſio,nõ enim à Deo mandabatur ut animalia quæreret,ac caperet;ſed ut ipſa venientia non prohiberet.Difficultas hujus negotii,quod animalia acceſſerint ad arcam,Dei potentia operabatur: facilitas autem rei,quod oſtium eſſet apertum,homini mandabatur. D. Auguſtinus lib. 15. de civitate Dei, cap.ult.*Non animalia capta intromittebat Noë,ſed venientia, & intrantia permittebat. Ad hoc enim valet, quod dictum eſt, ingredientur tecum, non ſcilicet hominis actu,ſed Dei nutu.* Et Lyppomanus in Catena,*Sine fatigatione tua intrabunt.*

Deus non præcepit,niſi ea quæ facile præſtare poſſumus.

Lyppom.

10. Gen.22. Mandat Deus Abrahamo:*Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Iſaac, & offeres eum in holocauſtum.* Gen.22. n 2. Quid durius, ac difficilius poterat mandari dilectiſſimo parẽti,qui valde mirificè in ſuo pignore delectabatur, quàm quod ipſe filiũ occideret,atque igne accenſo in holocauſtum offerret? Perpondera tamen,quod ante conceptionem Iſaac multa,& valde magna de ejus propagine in filio dilatanda promittuntur,Geneſ.18.n.18.Et iterum ei dicitur. *In Iſaac vocabitur tibi ſemen.*Gen.21 n.12.Sed ad quid tot pollicitationes præmittuntur de natis in Iſaac multiplicandis? E poſtea ei mandatur, ut offerat eum in ſacrificium. Hoc forſitan factum eſt, ut dolor augeretur: amoris difficultates creſcerent:Immo potiùs è contra ita ordinatum eſt,ut omnis difficultas eſſet ablata;nam ut ita verbo ac ſponſione divina certus, & ſecurus intelligeret,filium mandari, in holocauſtum offerri,non ut periret,ſed ut multiplicato fœnore creſceret, & augeretur. Et ita ait Paulus de eo, Romanorum 4.num.18.*Qui contra ſpem in ſpem credidit, ut fieret pater multarum gentium.*Philippus Abbas Bonæ ſpei,lib.de obedientia Clericorum.cap.34. *Cujus fidei commendatur prædicabilis. Deum promittere, nihil ſuperfluum arbitratur, ſed pleniſſime ſciens, quia quæcumque promiſit, potens eſt facere:* Expende, *Pleniſſime ſciens.*

Gen. 18. Gen. 21. *Omnẽ Deus in præceptis ſuis difficultatem tollit.* Rom. 4. Phil.Abbas.

QUÆSTIO II.

Quare turba non aſcendit in montem, ſed Chriſtus ad illam deſcendit?

11. CHriſtus, Apoſtolos electurus, diſcipulos ſuos ducit in montem non autem turbam: deſcendit tamen ut eam erudiat. Ad quod reſpondet primò Cardinalis Hugo. In hoc facto myſtice innuitur infirmitas capacitatis turbarum, quæ ſublimia intelligere non ſufficiunt. Oſtendit ergo in hoc Dominus,quod perfectioribus ſunt altiora dicenda, minoribus leviora. Unde dicitur ad Hebr.5.n.13 *Omnis enim qui lactis eſt particeps,expers eſt ſermonis juſtitiæ,parvulus enim eſt.Perfectorum autem eſt ſolidus cibus.* Unde rarò legitur,turbam in monte Dominum ſequi: vel quod Dominus aliquot infirmos in monte ſanaverit:Hæc Hugo.Talis eſt enim Domini eximia providentia, ac ſapientia, ut majoribus, & minoribus ſe accommodet. Ex his multa vide tom.1. & 2.in Indice,verb.*Accommodare.*

Hugo. Hebr. 5. *Aliorum viribus accommodandum.*

12. Ambroſ. Secundò,D.Ambroſius lib.5.in Lucam, ſic ait. *Adverte omnia diligenter, quomodo & cum Apoſtolis aſcendat & deſcendat ad turbas. Quomodo turba,niſi in humili, Chriſtum videret? non ſequitur ad excelſa, non aſcendit ad ſublimia. Denique ubi deſcendit, invenit infirmos, in excelſis enim infirmi eſſe non poſſunt.* In cacumine montis eliguntur diſcipuli in Apoſtolos. In depreſſo verò loco adeſt turba,ac languentium multitudo.Qui enim in alto ſunt,altos,& generoſos habent ſpiritus,& valde ad magna apti conſiſtunt.Qui verò in imis adhærent,tenui, ac puſillo animo laborant,ad montem, ac ad magna non aſcendunt.*In excelſis enim infirmi eſſe non poſſunt.*

Qui in imis adhærent,nõ apti ad magna.

Tertiò,turba,peccatorum onere depreſſa,non poterat ad montem aſcendere, nec ad alta, & ſublimia myſteria ſcandere. 13. Exod. 23. Ideò Moyſes, Aaron,Nadab,& Abiu, ac ſeptuaginta ſenes aſcendunt montem, non autem populus, Exod. 23. num. 1. Sarcina delictorum ad ima ſuos peccatores trahit. *Deſcenderunt in profundum quaſi lapis:ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus,*Exod. 15.num.5.& 10.

Peccata gravant,ac deprimunt nos. Exod. 15.

Quartò prudenter ſane in hoc negotio ſe exhibuit turba: 14. nam Chriſtus in montem vocavit ſuos diſcipulos, ut ex eis duodecim eligeret in Apoſtolos; turba autem, cùm non eſſet vocata, magna diſcretione non audet ſe intromittere, nec montem ſcandere;ſed ad illius radicem,Domini adventum præſtolatur, eligens potius infirmitatum moleſtias, ac dolores pati,quàm temeritatis notam incurrere, dum non vocata ingrederetur.

Magna prudentia non ſe intromittere ad locũ ad quem nõ vocaris.

Compone Abram & Moyſem inter ſe.Videt 15. Moyſes celebrem illã viſionem, quod rubus arderet,& non combureretur, & ait:*Vadam & videbo viſionem illam magnam.* A Domino prohibetur accedere,quin priùs calceamenta deponat. *Non appropies huc:ſolve calceamentum de pedibus tuis;locus enim, in quo ſtas,terra ſancta eſt*, Exod. 3.n.5.Ex Dei mandato pergit Abrahamus,ut in quodam monte filium ſuum ſacrificet.*Pergebant ergo pariter,& venerant ad locum, quem oſtenderat ei Deus,*Geneſ.22.n.9.Meritò dubitat ibi Origenes:*Moyſes cùm veniſſet ad locum, quem oſtendit ei Deus, non permittitur aſcendere, ſed ante ei dicitur, ſolve corrigiam calceamenti de pedibus tuis. Abraham nihil eorum dicitur, & Iſaac,ſed aſcendunt, nec calceamenta deponunt.* Et ratio difficultatis aperta eſt.Nam locus ille in quo erat Moyſes, ex Domini præſentia hauſerat ſanctitatem; eãdem quoque ſortitus erat mons,in quẽ Abraham ingrediebatur;unde nomen obtinuit:*Dominus videbit,*ibid.n.34.Immò ſi ad altiora velimus aſcẽdere,mons iſte,extitit ille,juxta D.Hieronymum in quo Dominus in ara Crucis oblatus eſt. Unde ergo Moyſes tot invenit difficultates, ut etiam calceamenta detrahere ei mandetur?Abrahamo verò totus mons eſt patens abſque ſimili præcepto?Moyſes non vocatus volebat accedere: *Vadam,& videbo viſionem hanc grandem.*Abrahamus autem tendebat ex Dei mandato: *Vade in terram viſionis; offer filium tuum.* Qui non invitatus vult ſe intromittere,tribulos,ſpinas,ac multa impedimenta invenit. Qui verò vocatus tendit,omnia ei ſunt facilia ac aperta,& nihil aliud deſideratur niſi ut viam arripiat ac ambulet.

Exod.3. Gen.22. Origen. Hieron. *Non invitatus multa habet ad locum impedimenta,ſecus ſi vocatus fuerit.*

Dupliciter ſponſa è domo egreſſa incidit in 16. cuſtodes murorum,& civitatis.Primò amicabiliter, ac benevole ab eis eſt excepta, unde ab eis quæſivit:*Num, quem diligit anima mea vidiſtis?* Cantic.3.

Cantic.3.

Cant. 3. num. 3. Immò ab ipſis cuſtodibus erudita eſt ut ſuum ſponſum inveniret, ut obſervant D. Gregor. Nyſſen. hom. 6. D. Ambroſius ſerm. 7. in Pſalm. 118. & lib. de Iſaac, cap. 5. Theodoretus, Pſellus, & alii. At quando ſecundò incidit in civitatis miniſtros, ait: *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem, percuſſerunt, & vulneraverunt me, tulerunt pallium meum.* Cantic. 5. num. 7. Sed unde tanta diverſitas exorta eſt? Perpende, quod primò ſponſa vocata eſt à ſponſo, ut egrederetur è domo: ſic enim ei, dicitur ſemel, & iterum: *Surge, propera amica mea, columba mea, & veni.* Cant. 2. n. 10. Quod explicat D. Gregor. Nyſſen. hom. 5. Invitabatur, ut exiret in campum; & ideò ſubditur: *Flores apparuerunt in terra noſtra, vox turturis audita eſt: vineæ florentes dederunt odorem ſuum,* Cantic. 2. n. 12. At ſecunda vice, quin imperata eſſet, è proprio habitaculo foras prodire, per vicos, & plateas graditur. Quando vocata egreditur, floribus, odoramentis, ac modulantibus vocibus excipitur: ſi verò ipſa ſe intromittit, & ſine juſſione pergit, vulnerum, ac latronum nocumentis afficitur, ac moleſtatur. Philo Carpathius ad citatum locum Cantic. 3. ponderans fœlicitates, quas in primo greſſu Sancta habuit Anima, ſic ait: *Serviendum eſt Deo, vocanti obediendum eſt, ac tutum.* Nam qui, vocatus à Deo, ſervit, & foras exit, omnia habet in tuto: aliter verò, cuncta in periculo invenit.

Nyſſen. Ambroſ. Theodor. Pſellus. Cant. 5. Cant. 2. Nyſſen. Cant. 2. Qui invitatus exiit, multis excipitur felicitatibus, ſi ſine juſſione è contra. Philo Carp.

QUÆSTIO III.

Quare dominus docet turbas, non ex aliqua excelſa montis parte, ſed ſtans in loco campeſtri ſimul cum turbis?

17. *Ratio difficultatis.*

ELectis Apoſtolis, ait hîc in præſenti Evangeliſta, quod Chriſtus Dominus cum illis deſcendit. Cur ipſi Apoſtoli non remanent in monte ſedentes, ut ſaltem paululum requieſcant à noctis oratione? Vel, ut ſaltem per aliquod tempus in tantæ dignitatis conſideratione ſint defixi; Deſcendebat Dominus de monte, quia ad illius radicem turba neceſſitate oppreſſa, Domini adventum expectabat: deſcendunt etiam & diſcipuli.

18. Primò, quia boni diſcipuli magiſtri ſui veſtigia ſequuntur. Deſcendebat Chriſtus, ut prædicaret, ac laboraret, hanc enim vim habet illud verbum: *Stetit in loco*: ut infra dicam; deſcendunt & diſcipuli, ut idem minus præſtent. Secundò, non decebat, ut Apoſtoli otio in monte vacarent, & eorum caput, ac magiſter ad concionandum, proque hominum ſalute ſudandum in planitiem ſe conferret. Tertiò, quia promoti in dignitatibus ad turbas per compaſſionem, & humilitatem deſcendere debent. Eccleſ. 32. n. 1. *Rectorem te poſuerunt, noli extolli; eſto in illis, quaſi unus ex ipſis.* Quartò, hoc facto mirificè innititur, quod ipſi diſcipuli à Domino fuerunt electi, non ut in monte tanquam in throno elevati, ſublimatione exiſterent; ſed ut deſcenderent hominum cauſam ſuſcipientes, ut pro eorum ſalute, atque remedio multum egentes laborarent.

Dedecet magiſtrum in labore, diſcipuloſque in otio eſſe.

Eccleſ. 32.

Dignitas confertur non ad otium, ſed ad laborem.

19. Ait Dominus Abrahamo: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monſtrabo tibi, faciámque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum,* Geneſ. 12. n. 1. Et poſtea ſubditur: *Cúmque veniſſet in eam, pertranſivit Abraham terram uſque ad locum Sichem.* Magnum ſanè denotat Sacramentum, quòd poſt tam longam futurorum bonorum prædictionem, ac poſtquam tot, tantarúmque gentium pater, ac caput Abraham eſt conſtitutus primus, quem attigit, terræ promiſſionis locus Sichem dicatur. Sichem humerus, ſeu cervix interpretatur, ut tradunt Philo lib. de migratione Abrahæ, D. Ambroſius lib. 1. de Abrahamo, c. 2. & lib. 2. c. 3. Ut ita denotaretur, quod ipſe cum nomine magnifico tot populorum pater creabatur, non ut requieſceret, ſed ut laboraret, itaut ei ad tantum onus pondusque portandum; humeros præparare ſit opus. Unde ait citatus D. Ambroſius: *Sichem enim humerus, vel cervix ſignificatur; quod eſt laboris, vel exercitationis indicium.*

Gen. 12. Philo. Ambr. Dignitas, ac principatus onus, ac pondus. Ambr.

20. Poſt Adamum creatum ait textus Geneſ. 2. num. 15. *Tulit Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, ut operaretur, & cuſtodiret illum.* Adamus tunc erat in paradiſo voluptatis omnibus deliciis affluente. Quomodo ergo ei mandatum eſt, ut operaretur, & cuſtodiret illum: Perbellè D. Ambroſius lib. 1. de Paradiſo c. 3. ſic ait: *Quamvis paradiſus operibus ruralibus non egeret; tamen quia primus homo lex poſteritatis futurus erat; ideo legitimi etiam in paradiſo ſpeciem ſuſcepit laboris, ut nos ad operationem, & cuſtodiam debiti officii, & hæreditariæ ſucceſſionis munus adſtringeret.* Verſabatur Adamus in illo fœliciſſimo innocentiæ ſtatu, omnis laboris, ac moleſtiæ experte. Paradiſus ruralibus operibus non indigebat. Et tamen homini mandatur, ut operaretur, & cuſtodiret illum: nam ipſe conſtitutus fuit à Deo Dominus ac Princeps totius univerſi; ei dictum eſt; *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram,* Geneſ. 1. num. 28. Et adeò intrinſecum eſt principatui, & dominationi opus, & labor, ut etiam in illo jucundiſſimo ſtatu homo factus Princeps *legitimi etiam in paradiſo ſpeciem ſuſcepit laboris.* Cujus rei rationem antea præmiſit ipſe Ambroſius: *Quia primus homo lex poſteritatis futurus erat.* Ut in primo parente dicerent homines, quantum vigiliæ, ac operationis pondus affixum ſit iis, qui in culmine præſunt.

Gen. 1. Ambroſ. Principatui, ac dignitati labor & vigilia valdè annexa. Gen. 2.

QUÆSTIO IV.

Quare Dominus in monte cum Apoſtolis ſedet; ſtat verò cum turba in loco campeſtri.

21. DOcturus Dominus ſuos diſcipulos, cum ipſis aſcendit in montem, ac cum eis ſedit Matth. 5. n. 1. Hîc autem, ut erudiat turbas, deſcendit, ſtátque in loco campeſtri. Imò ut notat Cardinalis Hugo, turba ſtabat, vel ſedebat circa eum ut ſolet fieri ad ſermones.

Matth. 5. Hugo.

22. Ad quod reſpondet D. Bonaventura: *Perfectis diſcipulis fecerat ſermonem in montis cacumine. Iſtis verò tanquam imperfectis condeſcendens ſermonem fecit in deſcenſu montis. Unde dicuntur turba.* Et poſtea ſubdit: *Cum iſtis dicitur Ieſus ſtare;*

Bonavent.

ſtare, ſed cum aliis perfectis ſedere, In quo oſtendit, quod nos firmiores debemus imbecillitates infirmorum ſuſtinere. Cum perfectis ſedet Dominus, tanquam ibi cum eis, & in eis, requieſcat. *In civitate ſanctificata requievi*, Eccleſ. 24.n.15. At verò cum imperfectis ſtat, quod ſignificat magnam efficaciam, ac vim in docendo, ac dicendo, *Stabat Ieſus, & clamabat dicens: Si quis ſitit, veniat ad me*, Joan.7.n.37. Ut inde diſcant Principes, quod ubi major neceſſitas apparet, majórque indigentia urget, majorem ibi conatum adhibeant ad ſubveniendum, atque de remedio providendum.

Eccleſ.24. — Ioan.7. — *Ubi major neceſſitas, ibi major conatus ad remedium adhibendus,*

23. Secundò, ſedere, ſignum amicitiæ, ac benevolentiæ eſt. Sic tres illi celebres Job amici, ad ipſum viſitandum, venerunt, ac *ſederunt cum eo*, Job 2.n.13. At ſtare, dixit magnam energiam, ac acrimoniam prædicandi, ac commiſſum munus adimplendi. *Stabat Ieſus, & clamabat*, citato loco Joan. *Clamavit Leo ſuper ſpeculam Domini, Ego ſum ſtans jugiter per diem.* Iſai. 21.n.8. *Ecce Dominus ſtans ſuper murum altum.* Amos 7. num.7. *Angelus Domini ſtabat*, Zachar. 3. n.3. & Apocal.19. num.17 Sedet Dominus cum diſcipulis; ſtat verò cum turbis: nam ſedere, cum ad amicitiam, ac familiaritatem pertineat, cum paucis ac electis communicatur. Stare verò, cum obligationem proprii muneris denotet, populis, turbis, ac omnibus æqualiter ba ur, ac conceditur. Et hac de cauſa ipſe ſtabit in loco campeſtri, tanquam in omnium medio docens, atque illuminans.

Job.2. Ioan. 7. Iſai. 21. Amos 7. Zachar.3. Apoc.19. — *Quæ ſunt amicitiæ, pacis communicanda; quæ verò officii, omnibus largienda.*

24. Paſſim invenies in Scriptura, quod ſolus Moyſes cum Domino loquatur Et cum ipſe appareret in gloria in monte Sinai, totus mons fumabat, & populus ingenti timore repletur. Tamen ait textus: *Moyſes acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus*, Exod. 20. n. 21. Cùm autem Chriſtus Dominus in mundum deſcenderet, de ipſo Paulus ait ad Epheſ.2.n.17. *Veniens Ieſus Evangelizavit pacem vobis, qui longè fuiſtis, & pacem iis; qui propè, quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in uno ſpiritu ad Patrem.* Maximè componendus uterque locus inter ſe eſt. Cur in Sina ad unum tantùm Moyſem datur acceſſus, modo verò omnibus patefit aditus? In Sina parabatur Moyſi ingreſſus in nubem tanquam amico. *Loquebatur Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum*, Exod.33.n. 11. At verò modò ad Deum Patrem patefit aditus per Chriſtum tanquam per univerſalem parentem, Salvatorem, ac Redemptorem totius generis humani, quod munus ei injunctum erat in ſuo Æterno Genitore. Quando ergo ratio amicitiæ, ac familiaritatis intercedit, unus, & ſolus Moyſes electus admittitur, Deique præſentia uni ſoli communicatur. At quando ratio proprii muneris intervenit in Chriſto, cunctis referatur acceſſus, tam his qui de longè, quàm his, qui de propinquo veniunt; omnes tantorum bonorum participes fiunt. Unde dixit D. Remigius ad citatum Pauli locum: *Per Chriſtum accedimus ad Deum Patrem, quia ipſe eſt mediator noſter.*

Exod.20. — Ad Epheſ.2. — Exod.33. — *Ad obſequia amicitiæ, pauci ad communia dona admittantur omnes.* — Remig.

25. Cùm Saül ex Dei ordinatione eſſet ungendus in Regem, veniſſetque ad Samuelem, à Propheta eſt invitatus, ut cum ipſo comederet. *Aſcende ante me in excelſum ut comedatis mecum hodie*, 1. Regum 9.n.19. Cùm verò jam Rex electus eſſet divulgandus, ac cunctis proponendus. *Convocavit Samuel populum ad Dominum in Maſpha*, 1. Regum 10.num. 19. Hoc eſt congregavit ſeniores populi, ac principes tribuum, ut colligitur ex cap.8.num.4. Sed cur hi non invitantur ad convivium ſicut & Saül? Hic allicitur ad menſam in ſignum gratiæ, ac benevolentiæ, ut facile ex mxſa expoſitorum deprehendes. Illi verò ad regem acclamandum congregantur à Samuele, tanquã à Sacerdote, gubernatore, ac judice populi, ut dixi ex Gloſſa ſuperiori cap. Quæ amicitiæ, ac benevolentiæ notam proferunt, uni tantum, & electo Saüli deferuntur. Quæ verò proprii officii adminiſtrationem innuunt, omnes majores populi amplectantur, & nulli denegentur.

1.Reg.9. — 1.Reg.10. — Gloſſa. — *Signa benevolentiæ ſint particularia muneris verò communia.*

QUÆSTIO V.

Quare Dominus docet turbas, non ex aliqua excelſa montis parte; ſed ſtans in loco campeſtri ſimul cum turbis?

Videri poterat, quod juxta communem prædicantium morem, Dominus eſſet concionaturus ad radicem montis ex aliqua excelſiori ipſius parte. Tamen infinita Chriſti ſapientia ordinavit, ut ipſe turbas doceat ſtans in loco campeſtri, hoc eſt, ut ait Cardinalis Hugo, *in loco communi ſit. Prælatus in loco communi debet ſtare, ut poſſit ab omnibus, qui eo indigent, facile inveniri.* Ego flos campi, Cantic.2.num.1. Ad quæſtionem, Reſpondeo, hoc factum fuiſſe in magnum noſtrum documentum. 26.

Hugo. Cantic.2.

Primò non è monte docet turbas ſtantes in valle, ſed cum eis ipſe ſtat in planitie: nec enim qui ſunt in excelſo, ac ſublimi monte; bene docent eos, qui ſunt in depreſſo, humilique loco. Deſcendant ergo ad valles, ut exiſtentes in vallibus erudiant eiſque prædicent. Vide tom.1.c.11. n.67. & 73.74. & 75. Secundò, erat Chriſtus Dominus, ut univerſalis magiſter, erudiens; ut ſupremus Dominus, cunctis benefaciens, eorúmque languores ſanans: cum adſtat in aliqua parte montis, ſed in loco campeſtri, in turbarum, ac populorum medio, ut omnia bona ſua æqualiter deriventur in omnes, eiſque communicentur. 27.

Prædicator auditoribus conformetur

Tertiò Chriſtus Dominus aſcendit in montem; ad turbas verò deſcendit. eaſque excipit in loco cãpeſtri. Optimus Princeps, qui ſibi adſcribit, ac deputat aſcenſus, aſperitatéſque montium ſuis verò planities camporum, & vallium remittit, atque reſervat: tranſacto mari Galilææ ad oram maris paſcit Jeſus turbas; ad montem verò ſolus ipſe fugit, atque aſcendit. Joan.6.n.15. 28.

Chriſtus ſe reſervat aſpera.

E contra verò inacceſſibiles difficultatum, ac inconvenientium montes experiuntur in principibus, ac magnatibus hujus ſæculi, illi qui in ſuis neceſſitatibus quærunt ipſorum principum auxilium, atque levamen. At verò omnes hi difficiles montes in valles redduntur planiſſimas, atque patentes, ſi ad commodum, ac utilitatem ipſorum magnatum conſiderentur. Conſpiraverunt duo Eunuchi, ut regem Aſſuerum interficerent. *Quod Mardochæum non latuit, ſtatimque nuntiavit reginæ Eſther, & illa regi*: Eſther 2.n.22. Meritò quærit ibi Carthuſianus: Quomodo Eſther potuit ſe ad regem conferre; nam lex lata erat, quod ſi quis introierat ad Principem non vocatus, interficeretur, Eſther 4. num.11. Reſpondet ipſe Carthu 29.

Joan. 6. — *Erga reges omnia ad eorum commoda ſunt facilia; ad populorum utilitates difficilia.* — Eſther. 14. — Carthuſ. — Eſther.4.

Carthuſianus,quod hac lege non obſtante, Regina ingreſſa eſt , & totum Aſſuero narravit, ut illius vitæ conſuleret.Sed ex hoc magna exoritur quæſtio : nam poſtea exiit edictum à Rege, ut omnes Judæi interficerentur. Quod cùm cognoviſſet Mardochæus , vehementer adurget Eſther,ut ſedeat in Regis præſentiam,loquaturque pro populo ſuo. *Ego quomodo ad Regem introire potero , quæ jam triginta diebus non ſum vocata ad eum* , ibidem. Quod ut faciat , magnum indicit jejunium in toto populo. Sed quomodo anteà tam facile , ac audenter introivit ; modò autem tot ſunt timores,ac obſtacula?Agnoverat prudens fœmina,quod apud Principes,ac potentes ſæculi hujus,multæ ad oppreſſorum miſerabilium levamen inſurgunt difficultatum voragines , ac inſuperabiles altitudines : quæ omnia , dum regum ipſorum negotium intervenit, ſine ullo impedimento redduntur in planum.Et ideò Eſther pro cauſa Regis valdè audenter abſque juſſione ingreditur, pro ſalute verò populi tremebuuda nimis.

30. Judith. 10. Septuag.

Deſcendit Judith in Aſſyriorum caſtra. Ait textus Judith 10 n.11. *Factum eſt autem , cum deſcenderet montem , circa ortum diei occurrerunt ei exploratores Aſſyriorum , & tenuerunt eam.* Et ſtatim cum feſtinatione eam in Holofernis tabernaculum ſine ulla mora deducunt , ibidem num.16. Quod clariùs colligitur ex Septuaginta,qui ſic habent ; *Et currum junxerunt ei,& ancillæ ejus , & duxerunt eam ad tabernaculum Holofernis.*Valde veriſimile eſt,quod dux ille ſuperbiſſimus in alto tunc eſſet,profundóque ſomno, cùm hoc ante Solis ortum contingeret ipſeque contemneret Hebræorum populum. Quomodo ergo tam confidenter ejus tabernaculum ingrediuntur milites ? Quomodo dormientem excitare non timent ? Et augetur difficultas ; nam poſt decollatum Holofernem, quod totus exercitus ignorabat , duces ejus videntes, quod Hebræi egrediebantur ad ingerendum bellum contra eos,ad tentorium Holofernis omnes currunt.

Judith.14.

Et ait textus : *Nullus audebat cubiculum virtutis Aſſyriorum pulſando , aut intrando aperire.* Judith 14. num.10. Valde mirum ! Paulò antea in diei crepuſculo ferentes Judith omnes currunt , & maximi ducis ingrediuntur tentorium ; modò verò,cum Sol jam eſſet exortus,ut notat textus, & imminens periculum eſſet in proximo nullus audet pulſare,nec introire ! Quando voluptati, ac appetitui Principis obſequitur , omnia ſunt in plano, impedimentum nullum adeſt,& undique apertum apparet oſtium.E contra verò dum totius exercitus ruina imminet, cunctorum vita eſt in periculo , omnia ſunt difficultatum montibus circumſepta, & nullus aditus invenitur.

Ad Principis voluntates aperta ſunt omnia , ad ſubditorum, utilitates omnia clauſa.

31. *Ad Chriſtum veniamus , in quo parvi in plano inveniunt omnia.*

Si ergo apud Principes ſæculi omnia ad ſuas voluntates , atque commoda abſque ullo impedimento ſunt in promptu:ad aliorum verò utilitates mille montium difficultates inſurgunt.Accedamus ad Chriſtum Dominum , qui ſibi aſperitates,ac aſcenſus collium deputat; nobis verò ea , quæ ſunt plana , ac facilia concedit , ita ad eum abſque ullo impedimento accurramus.

QUÆSTIO VI.

Quare Evangeliſta facit mentionem de Ieruſalem.Tyro, ac Sydonia , prætermiſſa Galilæa ?

32. *Tres quæſtiones ponuntur.*

TRia in præſenti inquiro. Primò, cur Evangeliſta hic Galilæam prætermitit.Secundò, cur expreſſe facit mentionem de Tyro, & Sidonia?Tertiò, cur de Jeruſalem tam particulariter ſcribit ? Ad quæ omnia ſigillatim reſpondendum.

33. *Prima quæſt.* Barradas, Luc. 7.

Ad primum cur Evangeliſta inter cæteras provincias ac civitates nō commemorat Galilæam? Reſpondetur primò,Evangeliſtam late accepiſſe Judæam pro tota Judæorum regione,& ita Galilæam ſubintellexiſſe.Secundò,ut notat Barradas, ſermo hîc habitus eſt in Galilæa:nam eo finito introivit Capharnaum,Luc.7.n.1. quæ Galilææ civitas erat. Et ita tanquam nomen ſuppoſuit Evangeliſta , quod multi ex Galilæa convenerunt.Quæ enim nota,ac manifeſta ſunt,expreſſione non indigent. Tertiò, & moraliter. Omnes Apoſtoli erant Galilæi:*Nonne omnes iſti qui loquuntur,Galilæi ſunt* ? Actorum 2. num. 7. Et tanquam notum ſuppoſuit Evangeliſta, quod gens illa tanto beneficio grata,ad Chriſtum conveniret , ac ipſum ſequeretur.

Act. 2. *Gratiſſimus beneficiis gentis noſtræ*

34. *Secunda quæſt.* Beda. *Judæorũ confuſio quod Chriſtũ contemnerent, quem extranei quærebant.*

Ad ſecundum. Cur Evangeliſta peculiariter commemorat maritimas civitates Tyrum , & Sydoniam?Reſpondet Beda, quod Tyrus & Sidon *civitates gentium conſultè nominatim ab Evangeliſta ponuntur ; ut quanta ſit fama , virtúſque Salvatoris intimetur ; quæ exteras etiam ad ſanitatem , doctrinamque capeſſendam civitates acciverat.* Ut inde maxime arguerentur Judæi ; quod Chriſtum ex eis natum contemnerent , quem externi ad venerandum quærebant.

35. *Tertia quæſt.*

Ad tertium:Quare expreſſe ſcribit Evangeliſta Jeruſalem , quæ ſatis ſufficienter ſub Judææ provincia intelligebatur?Reſpondeo primò propter nobilitatem ipſius civitatis. Secundò. Erat Jeruſalem totius regni caput,ac regalis curia,& tãquam valde mirum,ac miraculoſum proponit Evangeliſta,quod in ea aliqui apti invenirentur, ut ad Chriſtum venirent,ac ipſum ſequerentur. Ex hoc fundamento enarrans, Matth.3.num.5. quomodo omnes conveniebant ad Joannem,ait *Exibat ad eum Ieroſolyma , & omnis Iudæa , & omnis regio circa Iordanem.* Quamvis ſub omni Judæa , vel ſub omni regione circa Jordanem Jeroſolyma intelligeretur?tamen ſingillatim,ac primò eam ponit Evangeliſta , tanquam valde magnum,ac mirabile,quod ex ipſa regni metropoli multi accurrerint ad ipſum divinum prædicatorem, ad ipſámque pœnitentiæ proclamationem.

Matth. 3. *Valde mirũ, quod in regã curia inveniantur ad virtutem apti.*

36. Gen.47.

In Ægyptum ingreditur Jacob, & loquens cũ rege Pharaone ait : *Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum*, Geneſ.47.n.9.Erat jam bonus ſenex in regali civitate,& adhuc ſe peregrinum dixit:Unde Paulus de antiquis Patribus loquens ait : *Confitentes , quod hoſpites , & peregrini ſunt ſuper terram* , Ad Hebr. 11. num. 12. Quod in anteacto ſuæ vitæ tẽpore,quod Meſopotamiam,variáque loca perluſtravit,Jacob peregrinus

Ad Hebr. 11.

regrinus dicatur, bene capit mens noſtra. At in ipſa regni metropoli, in qua jam ſenex quieſcebat & in qua vixit decē & ſeptem annis, Gen. 47. n. 28 quod ipſe ſe peregrinum dicat, atque ab Apoſtolo ita vocetur, difficultate non caret. Meritò tamen ſic dictus, valde enim peregrinus homo, qui inter delicioſos aulicorum concurſus in via juſtitiæ, atque virtutis purum, & integrum animum ſervat, talis enim ibi ita degit, ac ab illo loco peregrinus, in omni enim vitioſo licētioſus ejus concivis computatur. Rupertus lib. 9. in Geneſ. c. 18. poſt citata verba Pauli, ſic ait: *Eorum confeſſio nuſquam clarior, aut certior invenitur, quà hoc loco, ubi peregrinus iſte in aula regia, non oblitus patriæ cœleſtis ultro peregrinum ſe confitetur.*

Regalis curia concivis delicioſus, & non probus.

Rupert.

37. Gen. 26. Orta fame ſuper terram abiit Iſaac ad Abimelech regē Paleſtinorum in Gerara. Apparuitque ei Dominus, & ait: *Ne deſcendas in Ægyptū, ſed quieſcas in terra, quam dixero tibi, & peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi*, Gen. 26. n. 1. In præſenti maximè eſt inveſtigandum, quomodo Iſaac qui jam erat in Geraris, jubetur, quod ibi quieſcat, ſeu *habitet*, ut habet Hebraicus; & ita infra dicitur n. 6. *Manſitque in Geraris.* Et ad quid ad hoc ei apparet Deus promittens ſuam protectionem, atque munimen? Erat Gerara urbs regis Abimelech ſedes, totiúſque regni metropolis, ut notant Abulenſ. Lyranus, Rupertus, & alij. Et adeò periculoſum eſt juſto, propter vitiorum impetus, atque conflictus in regali curia degere, atque vivere, quod Iſaac in Geraris commoretur, neceſſum ſit ut de hoc ei mandatum intimetur divinum, divináque protectio, & aſſiſtentia polliceatur. Et ut bene obſervat Cajetan. Joannes de la Haye, hoc loco prima Dei apparitio facta eſt Iſaac; nam quamvis uſque modo Patriarcha in multis extitiſſet eventibus, nunquam tamē ei tam neceſſaria fuit Dei præſentia, & apparitio ac modò, quando ei mandatur, quod in regni metropoli vivat, atque quieſcat. Et quamvis ibi habitaret, præcipitur ei non ut ſit civis, ſed peregrinus: *Peregrinare in ea*: ut explicat Interlinearis, *quaſi in loco iſto peregrinus eſto.*

Abulenſ. Lyran. Rupert.

Cajetan. De la Haye *Valde mirabile, ut quis ſit probus in regni metropoli.*

Interlin.

Lucæ 6. n. 18. Qui venerant, ut audirent eum, & ſanarentur à languoribus ſuis. Et qui vexabantur à ſpiritibus immundis, curabantur.

VERSIONES.

Syriacus	Qui venerant, ut audirent ſermonem ejus, & ſanarentur à morbis ſuis. Et ij, qui vexabantur à ſpiritibus immundis, & ſanitati reſtituti ſunt.
Arias	Qui venerant audire, & ſanari à languoribus, & vexati curabantur.
Græcus.	Et curabantur ab infirmitatibus ſuis.
Cajetanus.	Et etiam qui vexabantur à ſpiritibus.

EXPOSITIO II.

QVI venerant, ex tot illis partibus ſuprà numeratis, *ut audirent eum, & ſanarentur.* Quidam convenerant, ut audirent, tanquam magis ſoliciti de anima, ac cœleſtis doctrinæ pabulo, quàm de corpore. Quidam, ut ſanarentur, infirmitates, ac oppreſſiones ad Chriſtum ducūt: *In paucis vexatis, in multis bene diſponentur* Sap. 3. n. 5. Quidam propter utrumque. Rabbanus præter hos, alios addidit dicens, quod *Quidā venerant ad obſervationem, ut invidi: quidam ad refectionem ut famelici: quidam ad videndum, ut curioſi.* Quâvis aliqui adeſſent invidia, ac malo animo, tamen exinde divina clementia non impēditur in pios, non enim æquum eſt, ut probi ob malignos nocumenta reporient. *Et qui vexabantur à ſpiritibus immundis*, id, eſt qui moleſtabātur à dæmonibus *Curabantur*. A Græcis ac Syriacis additur particula, *Et*; tamen in noſtris exemplaribus non habetur Et hunc ſenſum reddit, ut illud verbum, *curabantur*, referatur ad omnes ſupra numeratos: nam in illo loco campeſtri ex omnibus illis partibus laborantes morbo, ac vexati à ſpiritibus aderant, hique omnes curabantur. Et non dicit Evangeliſta curabat eos, ſed curabantur, ut ſic maximè exprimeretur languentium multitudo, ac facilitas curationis ex parte Chriſti, ſiquidem ſine ullo verbo ſed ſolo Chriſti tactu liberabantur omnes, ut ſtatim Evangeliſta declarat. Cur autem Dæmon dicatur ſpiritus immundus; Vide tom. 2. cap. 21. quæſt. 3.

38.

Sapient. 3. Rabban.

Probi ob improbos nocumentum reportare non debent.

Græcus. Syrus.

QUÆSTIO VII.

Explicantur tria verba: Venerant, ut audirent, & ſanarentur, *ac ordo eis appoſitus.*

DE iſtis hominibus convenientibus ſacer Evangeliſta tria narrat. Quod veniebant, *ut audirent & ſanarentur*, Explicat, quod ad Chriſtum accurrerint; & eorum motivum, *ut audirent, & ſanarentur*. Et primò ait, quod veniebant, quia ad ſalutem capeſſendā requiritur ex parte noſtra magna diſpoſitio, ac præparatio. Et veniebant ex Judæa, Tyro ac Sidone, ac ex partibus maritimis. Quia ut quis ad Chriſtum accedat, relinquat ritus ac errores Judæorum, & gentium negotia, atque hujus maris vitiorum voragines, ab eorúmque occaſionibus exeat, ut Chriſtum audiat, & ab eo ſanetur. Ut Deus in monte Sinai ſuam daret legem, ait Moyſi: *Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie, & cras lavent veſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium, die enim tertia deſcendet Dominus*, Exod. 19. num. 10. Erat populus accepturus Dei legem, ac viam ſalutis, ut multa dona aſſequeretur, ut ex ipſo capite conſtat. Ad quid mandatur hujuſmodi veſtium ablutio; Theodoretus ibi: *Quia per corporales res ad ſpirituales eos adducit; ex his enim facilè intelligere poterant, multò magis mentem, animúmque expurgari debere.*

39.

Ad ſalutem requiritur diſpoſitio ex noſtra parte, utque mundana relinquamus.

Exod. 19.

Theodor.

Vt audirent. Venientes à civitatibus, ac rebus mundanis relictis, apti erant, ut Chriſti ſermonē audirent 40.

Deus & mundus non habitant ſimul. Pſal. 80.

audirent: non enim ſimul una anima capit Dei præcepta, ac mundi leges; nec enim Deus, & mundus ſimul habitare poſſunt. *Audi populus meus, & conteſtabor te: Iſrael, ſi audieris me, non erit in te Deus recens; neque adorabis Deum alienum,* Pſalm.80.n.9. ubi ait D. Auguſt. *Movet me, quod dixit, in te; non enim dixit, à te quaſi ſimulachrum forinſecus adhibitum; ſed in te in corde tuo.* Non enim in uno corde poteſt eſſe Deus verus, & falſus. Vide tom.1.lib.2.cap.1.num.54.& t.2.cap.2,num.25.

August.

41. *Sanarentur.* Valde liberalis eſt Dei manus, non unum tantum, ſed multiplex beneficium confert; Theophylactus, *Eos qui de urbibus venerant, ſanat, & geminis beneficiis proſequitur, in anima ſcilicet, ac corpore. Audi enim, quid dicat, venerunt, ut audirent eum, quod ad animæ curam pertinet, & ſanarentur à morbis ſuis, hoc de corpore dicit:* Deus non uno beneficio, ſed geminis nos afficit; & non ſolum corporalia præbet, ſed etiam ſpiritualia tribuit.

Theoph. *Deus multiplici nos beneficio proſequitur.*

42. Ut Deus mulierem crearet, hominique daret adjutorium ſimile ſibi: *Immiſit Dominus Deus ſoporem in Adam, cumque obdormiſſet, tulit unam de coſtis ejus, & ædificavit coſtam, quam tulerat de Adamo, in mulierem* Gen.2.num.19. Ad quid datur primo homini ſomnus hic in quo alta ei, ſublimiaque referantur myſteria, ut eſt communis Patrum ſententia Tertull.lib.1.contra Marcion.c.4. Chryſoſtomi, Procopii, & aliorum ibidem. Unde ait D. Auguſtinus aqud Lyppomanum: *Exſtaſis hæc quam Deus immiſit in Adam, ut ſoporatus obdormiret, rectè intelligitur ad hoc immiſſa, ut & ipſius mens per exſtaſim particeps fieret, tanquam angelicæ curæ, & intrans in ſanctuarium Dei intelligeret noviſſima.* Neſcit divina manus, unum, ſed multiplex beneficium dare; dum mulier, ut in familiæ rebus miniſtraret, homini datur; tam alta etiam ei myſteriorum confertur cognitio, qua in ſpiritualibus proficeret: ut ei in temporalibus mulier non minus in adjutorium eſſet, quàm in ſpiritualibus illa, ex qua vehementer in Dei cognitionem, ac amorem excitatus inflammaretur, ſublimis notitia. Vide to. 1.lib.1.cap.2.num.17.& 18.

Gen. 1. Tertull. Chryſoſt. Procop. Auguſt. *Deus dat duplex beneficium, temporale & ſpirituale.*

QUÆSTIO VIII.

Quare dicitur, quod turbæ veniebant, ut audirent, deinde ut ſanarentur, cum Chriſtus Dominus prius ſanaverit, & poſtea prædicaverit?

43. *Ratio difficultatis.*

Evangeliſta narrans hanc hiſtoriam, ac populorum intentionem, cum ad Chriſtum convenirent primò ponit, quod veniebant, ut audirent; ſecundo verò loco, ut ſanarentur. Et tamen Chriſtus Dominus prius omnes languidos curavit: *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes:* & poſtea elevatis oculis prædicavit, ut ex ipſo contextu patet. Cur ergo non ſervatur ordo, ut ſicut prius venerant audire, prius erudiantur, & poſtea ſanentur?

44. Reſpondeo primò, ut dixi in expoſitione, quidam venerant, ut audirent; quidã, ut ſanarentur; alii verò propter utrumque. Qui conveniebant, ut audirent, perfectiores erant; nam ſpiritualis pabuli ducebantur affectu. Qui verò ob ſanitatem accurrebant, imperfectiores extiterant, cum corporalis ſalutis deſiderio tenerentur. Horum voluntati primò Dominus ſatisfacit; nam debilioribus, ac imperfectioribus maximè ſubveniendum, ne deficiant, ſed ut corroborati proficiant, & augeſcant. Vide tom.2.cap.7. num.84.& 85. cap.19. num.35.

Debilioribus ac imperfectioribus ſubveniendum.

45. Secundò, venerant turbæ, ut audirent, & ſanarentur. Et tamen Chriſtus Dominus antequam prædicaret, admirabilemque ſuam doctrinam diffunderet, multa prius miracula præſtat, quibus ſe illis beneficium demonſtrat, atque omnipotentem declarat, ut ita tam præclaris operibus omnium ad ſe alliceret, inclinarétque affectum, ut ejus admirabilem cuncti promptè caperent, amplecterentúrque doctrinam. Ad quod multum per omnem modum auditorum benevoluis animus intereſt.

Ut doctrina ab auditoribus benevolè accipiatur, pia in voluntate præcedat affectio.

46. Poſtquam Moyſes de eximendo à captivitate Ægyptiaca populo, ut introduceretur in terram fluentem lac, & mel, à Deo mandatum accepit; tunc venerunt Moyſes, & Aaron ad univerſos ſeniores Iſraël. *Locutúſque eſt Aaron omnia verba, quæ dixerat Dominus ad Moyſem, & fecit ſigna coram populo, & credidit populus,* Exod.4. n. 30. Viri eminentes valde erant Moyſes, & Aaron abſque ulla mendacii ſuſpicione. Cur eorum dictis non acquieſcit populus, ſed non niſi poſtquam in ejus præſentia exhibita fuere ſigna, fidem præſtat; Quia illis mirabilibus viſis agnoverunt univerſi potentiam Dei in miniſtro ſuo Moyſi, & inde omnium affectus in eum eſt maximè inclinatus, ut eorum mens ejus dictis aſſentiretur, ac crederet, D. Proſper, ac Lyppomanus: *Moyſes, & Aaron Hebræo populo prædicantes, miſſos ſe à Deo, ut eos ex Ægypto eruerent, firmaverunt; quibus, & ſigna facientibus credidit populus.* Expende ultima verba, *quibus, & ſigna facientibus credidit populus.*

Exod. 4. *Diſponenda eſt voluntatis affectio, ut mens credat.* Proſp. Lyppom.

47. Jam, ex Joannis teſtimonio, Andreas venerat ad Chriſtum; ad quem adduxit fratrem ſuum Simonem. Intuitus autem eum Jeſus dixit: *Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus,* Joan.1.num.42. Magnum ſane nomen hîc datur Simoni. Dicitur Petrus, quod ſignificat firmiſſimam petram ut ex Syriaco colligitur. Per quod denotetur, ut ait Beda, eum futurum Eccleſiæ fundamentum, & ordinis Eccleſiaſtici caput, ut inquit Albertus Magnus. Unde ait Rupertus hîc, quod tali nomine maxime debebat gaudere Simon. Sed cur antequam Chriſtus cum eo loqueretur; vel eum exterius ad ſe vocaret, tantum ei dat nomen, in quo tanta præſignabantur mirabilia? Euthymius, *Quæ divinitatis ſunt, deinceps à vaticinio aperire incipit; ſiquidem hæc alliciunt homines.* Antequam Chriſtus cum Petro haberet aliquod verbum, tam magna, ac excelſa ſuæ divinitatis ei vaticinatur in nomine, ut Petrum ad ſe alliceret, ſibique faceret maxime devotum, atque propenſum; ut tunc poſtea Chriſto loquente, Petrus pio, ac prompto animo ejus verba audiret, dictis annueret, ac vocanti obediret, ac acquieſceret.

Ioan. 1. Beda. Alb. Magn. Rupert. Euthym. *Alliciendus eſt affectus, ut mens audiendo obediat.*

48. In hujus rei confirmationem ait Chryſoſtomus hom.18. in Joan. explicans citata Evangeliſtæ verba: *Vocaberis Cephas: Incipit jam revelare myſteria, eaque paulatim per Prophetas aperire*

hoc pacto, & eum Nathanael egit, & cum muliere Samaritana? non enim minus, quam ſigna prophetia movent. Antequam Nathanael fateretur Chriſti filium Dei, Joan. 1. n. 29. ac Samaritana, ipſum eſſe verum Meſſiam, Joan. 4. num. 24, agnoſceret, eorum voluntatem multa divino intuitu declarando diſpoſuit, ac affectum movit, & ad ſe inclinavit. Et tunc mulieri Samaritanæ, pio affectu plenæ, aperuit ſe eſſe Meſſiam, qui cum illa loquebatur, ut in eum crederet.

Joan. 1. Joan. 4.

QUÆSTIO IX.

Quare Evangeliſta ſolum facit mentionem de his qui venerunt, ut audirent, & ſanarentur; non verò de illis qui aderant, ut invidia obſervarent?

49. Rabban. *Ratio difficultatis.*

UT in expoſitione dixi ex Rabbano, in præſenti convenerant multi; quidam ut audirent; quidam, ut ſanarentur; alii, ut invidia obſervarent, ac calumniarentur. Et tamen Evangeliſta his ultimis prætermiſſis, ſolum de duobus prioribus mentionem facit: *Ut audirent & ſanarentur.*

50. *Bonus Princeps non ſemper inſtet reprehenſione, ſed aliqua diſſimulet.*

Reſpondeo primò, quod Evangeliſta de his invidis obſervatoribus non facit mentionem, forte quia non erant nimis rigidi, & furioſi; ſed aliqualiter obſervandi cauſa veniebant, cum alias etiã bonum animum haberent. Et hac de cauſa eos Chriſtus Dominus hîc non reprehendit. Nam bonus Princeps aliquando debet ſcire diſſimulare, & non ſemper reprehenſionibus inſtare. Vide tom. 2. cap. 6. n. 6. Secundò, hic dies erat valde feſtivus, & ſolemnis; nam in eo fuerunt electi Apoſtoli, & Principes Eccleſiæ; & tantus dies fuit maximè celebrandus, in eoque nemo erat reprehenſione fugillandus, ac contriſtandus. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 5. n. 152.

Dies feſtus non eſt contriſtandus.

51. Bonavent.

Tertio, ut reſpondeam, adverte ex D. Bonaventura quod quidam venerant, ut audirent, quantũ ad illuſtrationem veritatis in mente, & ſanarentur à languoribus ſuis, ſcilicet quantum ad curationem ſalutis in carne. Et hæc erat recta intentio ſecundùm illud Oſeæ 6. n. 1 *Venite, & revertamur ad Dominum, quia ipſe cœpit, & ſalvabit nos & percutiet, & curabit nos.* Et ſubditur: *Et vivemus in conſpectu ejus: ſciemus, & ſequemur ut cognoſcamus Dominum.* In hoc oſtendebant iſti, quod erant de ovibus Chriſti, quia concurrebant ad veritatem, & ſalutẽ percipiendam. Hoc ſuppoſito ex D. Bonaventura, reſpõdeo ad quæſtionem. Quod ſacer Evangeliſta, ut bene inſtructus in ſchola Chriſti, ea, quæ probitatis erant quod *venerant, ut audirent, & ſanarentur,* in quibus erat recta intentio, hoc expreſsè ſcribit. At quæ vitium, & turpitudinem importabant, qualis extabat malignitas in invidioſis obſervatoribus, hoc omnino tacet, & prætermittit. Nec enim ſolent ſancti, ob ſuam eximiam charitatem, aliorum peccata divulgare, niſi quando hoc hiſtoriæ neceſſitas exigit. Unde requiſiti Apoſtoli à Domino: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* non proferentes aſſerunt, quod à quibuſdam exiſtimabatur verax Samaritanus, vel dæmoniacus; ſed ea, quæ proba erant, & pro captu populi magna videbantur. Matth. 16. n. 14. *Alii Ioannem Baptiſtam, alii Eliam, aut Jeremiam.*

Oſeæ 6.

Juſti, quæ proba ſunt, dicunt, improba verò tacent.

Matth. 16.

52. Matth. 27.

Mortuo Chriſto Domino, ſcribit Matth. 27. n. 53. *Quod multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam civitatem.* Sed quomodo ſacer Evangeliſta urbem illam, omni ſacrilegio, vitio, ac turpitudine plenam, ſanctam nuncupat; non verò peccatricem, ac vitioſam, præcipuè in eo eventu, quando narratur mors filii Dei, in quo ſummum ſacrilegium ac abominabile ſuper omnia nefas commiſit? Cur ergo ſanctam dicit? Poſt D. Hieronymum ſic ait Beda: *Sanctam civitatem hanc terrenam Jeroſolymam intelligimus, quæ antea ſancta fuerat appellata propter templum, & Sancta Sanctorum.* Conſideravit Evangeliſta probitatem loci, non verò illius nequitiam; conjecitque oculos in ea, quæ decorabant; non verò in illa, quæ dehoneſtabant: unde memoriam peccatorum prætermittit. Civitatem ſanctam dicit ob templum, & Sancta Sanctorum.

Hieron. Beda.

Sancti ut condecorent, denominationem à virtute & non à peccatis ſumunt.

53. Marc. 9. Luc. 9.

Pergebat Dominus cum ſuis diſcipulis in Capharnaum. Ipſi diſcipuli, *in via inter ſe diſputaverunt, quis eorum major eſſet,* Marc. 9. n. 33. & Luc. 9. n. 44. Unde apud Matth. 18 n. 1. ad Chriſtum acceſſerunt interrogantes, *Quis putas major eſt in regno cœlorum?* Et in hac altercatione quidam aſſerebant, quod major loco, honore, ac auctoritate futurus erat Petrus, quia pro ipſo, & Domino ſolverant idem tributũ redditũ, ut ait D. Hieronymus. Alii dicebant, Petrum, Joannem ac Jacobum futuros eſſe primores; nam hos Dominus in montẽ Thabor adduxit, ut affirmat Maldonatus. Et ſic alii de aliis loquebantur. Cum autem in ultima cœna eſſet Dominus cum ſuis Apoſtolis, eiſque dixiſſet, quod unus ex illis eſſet eum traditurus. *Aſpiciebant ergo ad invicem diſcipuli hæſitantes, de quo diceret,* Joan. 13. n. 22. Audito tanto proditoris crimine, omnes ſtupore attoniti ſeſe ad invicem aſpiciunt, & nullus alium de tanto ſcelere notare audet, Carthuſianus: *Quilibet eorum præter Judam fuit ſibi conſcius de bono affectu ad Magiſtrum, & quod nil tale proponeret, idem quoque de condiſcipulis æſtimavit.* Sed cur quando ſermo incidit, quiſnam eſſet majorem præeminentiam, ac dignitatem aſſecuturus, dicunt, quod erit Petrus, Joannes, vel Jacobus: at ùerò, dum de proditore eſt quæſtio, dubitantes hæſitant; & quilibet nullum alium deſignare audet. Unde Petrus Joanni innuit, ut interroget, quis eſſet hoc facturus? Gens ſancta, ac electa, quæ etiam quando aliquali ambitionis nota fertur, halitum probitatis exhibet: nam dum altercatur de prælatione, ac primatu in Apoſtolatu, in quo evidens erat, quod illa pro meritis diſtribuebantur, Petrum, vel Jacobum, ſeu Joannem affirmando proponit. At quando de turpiſſimi criminis auctore agitur, omnes admiratione defixi judicium ſuſpendunt, & ſe aſpiciendo nullus de quolibet condiſcipulorum id determinare æſtimat, aut verbis aſſeverat. Vide. t. 2. c. 3. n. 44. & eodem tom. in Indice verb. *Defectus*

Matth. 18. Hieron. Maldonat. Joan. 13. Carthuſ.

Probi loquuntur in bono, in malo tacent.

Luca 6. n. 19. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.

VERSIO

VERSIONES.

Syriac. Totáque turba quærebat eum tangere. Virtus enim prodibat ex eo, omneſque ſanabat.

Vatablus. Virtus ab illo exibat.

Aliique ex Græco. Virtus ab illo manabat.

EXPOSITIO III.

54. *Bonavent.* *Qui Chriſtũ fide,ac devotione tangit, ſanatur.* *Cajetan.* MAGNA erat populi multitudo, ut indicat verbum, *turba*, & etiam illud *quærebat*, quia præ hominum concurrentium multitudine magno affectu, ac conatu quilibet intendebat *tangere eum*, ſcilicet aliquid vel minimum ejus. Ait D. Bonaventura. Turba quærebat eum tangere *fide*, *& devotione*. Unde multi hodie corpus Chriſti tangunt, & non ſanantur, quia abſque fide, & devotione, qua decet, accedunt. Notat etiam Cajetanus, quod Chriſtus Dominus quandoque curat ſolo imperio, quandoque tactu, ut monſtret & auctoritatem divinam, & ſanctitatem humanitatis ſuæ, quæ tanta in nos beneficia diffundebat; utque ita agnoſcamus, omnia Chriſti nobis eſſe ſalutifera.

55. *Theophyl.* *Hugo.* *Chriſtus fons.* *Quia virtus de illo exibat*, ut ait Theophylactus *ut à fonte virtutum*, ſeu ut ait Hugo, *ut à fonte rivali ſanitatum*. Hæc autem virtus exibat à Chriſto, non abſque ejus voluntatis nutu, ſed ipſo volente ut cunctos ſuis donis ditaret. Et hæc virtus exibat à Chriſto, ut explicat Theophylactus in c. 5. Marc. verſ. 30. ſicut doctrina à magiſtro in diſcipulos exit, cum tamen doctrina ipſa in doctoribus maneat, & ſolùm ſui effectum, nempe cognitionem ſimilem in diſcipulos traducat. *Et ſanabat omnes*, qui fide, ac devotione tangebant. *Beda.* Hæc autem ſanitas cum Beda intelligenda eſt, tam de corpore, quàm de anima: nam non ſolum à morbis, ſed etiam à peccatis ſanabat, quos aptos inveniebat, nullúmque obicem apponebant. Hîc maxime commendanda eſt infirmorum fides, præcipuè primorum, credebant enim, ſolo tactu ſe poſſe ſanari: Potius verò commendanda eſt Chriſti potentia, clementia, ac miſericordia in tot languidos, cui nulla erat incurabilis ægritudo.

QUÆSTIO X.

Quare dicitur hîc, turbam tangere Chriſtum Dominum, cum alibi dicatur, eum comprimere?

56. *Marc. 3. 5. Luc. 8.* EVangeliſta ait, quod turba quærebat eum tangere. Et tamen alibi dicitur, turbam eum comprimere, Marc. 3. num. 9. & cap. 5. num. 24 31. Luc. 8. n. 42. 45. Unde quando mulier illa, quæ fluxum ſanguinis patiebatur, Chriſti fimbriam tetigit: *Ait Ieſus: Quis me tetigit, negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis, quis me tetigit?*

57. *Beda.* *Hugo.* Recte ex Beda reſpondet Hugo. *Tangit Chriſtum, qui fideliter credit in eum. Hæretici autem comprimunt eum. Unde dixiſſe legitur turbæ comprimenti ſe, quis me tetigit?* Mulier, quæ fluxu ſanguinis laborabat, cum magna fide eſſet plena: *Fideles Chriſtum venerando tangunt. Hæretici ipſum comprimunt.* *fides tua te ſalvam fecit:* venerando tetigit Chriſtum. Et ſic de illa ait Dominus: *Quis me tetigit?* At de turba, quæ circuibat Jeſum inquiunt Apoſtoli loco Lucæ proximè citato: *Turbæ te comprimunt, & affligunt.* *Luc. 8.* Multitudo illa populi aliena erat à fide, ſine devotione, ſed curioſitatis, vel obſervationis causâ accedebat, ideóque hæreticos, ac infideles adumbrabat, unde Chriſtum comprimit, & affligit: Hæretici enim Chriſto ſunt valde moleſti.

58. *Matth. 14.* Cum Chriſtus Dominus veniſſet, & transfretaſſet in terram Geneſar, ait D. Matthæus, 14. num. 36. *Quicumque tetigerunt ſalvi facti ſunt.* Et antea cum populus eſſet ad radicem montis Sinai, mandavit Dominus Moyſi, ut populo notificaret: *Cavete ne aſcendatis in montem, ne tangatis fines illius; qui tetigerit montem, morte morietur*, Exod. 19. num. 12. *Exod. 19.* Cur illi, tangendo Chriſtum, vivebant? hi verò ex montis tactu mortem ſibi comparabant? *Lyppom.* Lyppomanus: *Significatur, nos in divinis rebus non debere eſſe curioſos, ne ſacro ſancta conſilia temere attingamus.* Illi, qui Chriſtum tangebant, fervidi extabant in fide; in qua populus torpeſcebat; *Qui torpeſcit in fide Chriſtum contemnit.* qui curioſitate ad conculcandum montem ferebatur. Et qui cùm fide viva ad Chriſtum accedit Dominum venerando, ac reverendo tangit. Qui autem ſine illa ad ipſum, veluti contemnendo, ac conculcando approximant, de eis dicitur: *Conculcaverunt partem meam*, Jerem. 12. num. 10. *Jerem. 12.* Unde illi ſanitate donantur; isti verò mortis comminatione afficiuntur. Circa præſentem quæſtionem vide alias expoſitiones, & etiam pro ſacra Euchariſtia tom. 2. cap. 29. quæſt. 10.

QUÆSTIO XI.

Quare dicitur de Chriſto, quod de eo exibat virtus, & ſanabat omnes?

59. AIt Evangeliſta, quod a Chriſto Domino exibat virtus, & ſanabat omnes: non ait, ab illo virtutem eſſe eimſſam, ſed exiſſe. Quam quæſtionem diſputavit cit. tom. 2. cap. 29. q 11. Hæc autem verba hîc in præſenti in magnum documentum noſtrum, præcipuè regum, ac Prælatorum, expendenda ſunt. *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* *Virtus benefica ne ſit abſcondita ſed foras exeat* Vis benefica ne ſit abſtruſa, & recondita in quolibet noſtri, ſed exeat à nobis in bonum, ac ſalutem aliorum. *Matth. 6.* Habebat Chriſtus Dominus potentiam ad ſanandum, & etiam ad non ſanandum; nam ipſo volente ſanitas conferebatur? tamen *virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* Diſce, ô homo. A Chriſto habes in prælatione, & dominatione poteſtatem: hæc virtus ne ſit recondita, ſed exeat, non in nocumentum, ſed in aliorum opem, & auxilium.

60. *Matth. 6.* Inter cætera Chriſti Domini magnalia duplex ejus in horto poteſtas hîc mihi modò conſideranda venit. Deum comprehendit Redemptor, dicit Petro. *An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duode-*

cim legiones Angelorum? Matth.26.nu. 53. Ac ſi dicat Petro,quod ſi ipſe ſe vellet defendere,hoſtiúmque effugere manus, à patre poterat auxilium poſtulare;dediſſetque ei pluſquam duodecim legiones Angelorum, quorum quilibet ad totam illam turbam delendã ſatis eſt. Altera ibi in Chriſto nitet poteſtas ad ſuum ſanguinem pro noſtra redemptione effundendum. *Et factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in*
Luc.22. *terram*,Luc.22.n.44.Ecce hîc apparet duplex in Chriſto potentia,una ut impetraret auxilium à Patre,ne Judæis traderetur: altera ut pro nobis ſuum ſanguinem daret.Et tamen illa prima poteſtas in eo manſit recondita enim non legiones Angelorum rogavit à Patre. Secunda verò in actum prodiit: nam ſacratiſſimus ejus ſanguis pro noſtra ſalute foras exivit. Sed unde quæſo hæc diverſitas? Illa prima potentia erat ad impediendum vivificum pretium ſãguinis ejus pro noſtra redemptione:ſecunda verò ad illud abundantiſſimè exhibendum.Ad remedium avertendum potentia recondita manet; ad illud verò præſtandum, largiter, & anguſtè foras prorumpit,& in tanta amplitudine, ut eſſent *guttæ ſanguinis decurrentis in terram*. Et cum ſanguis ille eſſet vivificus, exivit, non aliquo ferreo adhibito inſtrumento,ſed vi,& naturali impetu ſuo,

Bona potentia eſt pro auxilio, & non pro illius impedimento.

Maldonat. Barrad. Franc.Luc. Beda.

ut tenet bona pars recentiorum, Maldonatus, Barradas,Franciſcus Lucas,& alii,ut nos vivificaret, ac ab omni inquinamento mundaret. Beda: *Sudavit ſanguinem, ut fidem diſcipulorum, quam terrena adhuc fragilitas arguebat,ſuo ſanguine purgaret.*

61. E contraverò homines hujus ſæculi ſe habent ut ſua execranda ſententia nobis declarat ille iniquiſſimus judex Pilatus, dixit enim Domino Jesu: *Neſcis, quia poteſtatem habeo crucifigere te & poteſtatem habeo dimittere te*, Joan. 19.n.10. Duplicem in ſe agnoſcit potentiam, ad crucifigendũ,& ad dimittendum: tamen beneficia dimittendi poteſtas in eo manſit abſtruſa, & inter viſcera clauſa, poteſtas verò crucifigendi ſuum produxit effectum, ac foras exivit. *Tradidit eis* Jesum,*ut crucifigeretur.* Unde de Pilati poteſtate ait Ambroſius ſerm.20.in Pſalm.118.*Mala poteſtas poteſt,quod non liceat.*

Joan. 19. *Mala poteſtas ad malefaciendum*

Ambroſ.

QUÆSTIO XII.

Quare virtus Domini erat hîc tam largiter ad ſanandum omnes?

62. Bonavent. RAtio litteralis patet ex dictis ex D. Bonaventura. Quia iſti fide, ac devotione pleni accedebant:& ideo promeriti erant, ut beneficia à Domino conſequerentur.Secundò,& jam moraliter. In hac die in monte elegit Dominus Princeps ſuæ Eccleſiæ ſacros Apoſtolos:& tantus dies omni erat munificentia, ac feſtivitate celebrandus.

Dies electionis celebrandus.

63. Tertiò, ne aliquis perperam cogitaret;quod Dominus in ſuos ſolum amicos, atque electos ſua beneficia coarctabat;ideo quando Apoſtolos eligit,in alios,quicumque ad eum accedunt,tam largiter ſua dona diffundit.Quartò,ut ſupremus Dominus in mõte creavit Apoſtolos,ut eos mitteret per totum orbem ad prædicandum,ac docendum: deſcendens verò de monte in omnes tanquam rex beneficus ſuam pandit largitatem. Orabat Eſther14.nu.3.ad Deum dicens:*Domine mi, Rex noſter.* Deprecatur omnipotentem ſibi eſſe Dominum ſuprema dominandi poteſtate; aliis verò regem,beneficiorum largitate:*Rex noſter.* E contra verò aulicorum conditionem modo affectat,ut Principes aliis imperio, ac juſſione ſint domini: ſibi verò metipſis ampliſſima magnificentia, ac liberalitate reges.

Regis beneficia non ſint ſolùm in amicos ſed in omnes.

Eſther. 14. *Juſtus vult, ut Deus ſibi ſit Dominus, aliis verò Rex.*

Quintò, Dominus de monte deſcendit; ergo planum erat,quod ſanitatis donum eſſet exhibiturus: nam ſi ille hoc non intenderet,abſque dubio in altitudine montis remanſiſſet; minus enim indecens erat,quod in monte commoraretur abſque eo, quod languidis medicamen præberet, quàm quod deſcendens miſerias videret, eiſque non ſubveniret, neque remedii levamen præſtaret. 64.

Qui miſeriã videt, illi ſubveniat.

Vſquequo Domine obliviſceris me in finem, Pſ. 12.n.1. Metaphorica de Deo eſt locutio, ut in confeſſo eſt apud omnes.Senſum moralem quæro.Quomodo Propheta, Deum obliviſci aſſeverat,nam maximè repugnat Deo,in cujus præſentia omnia ſunt poſita, obliviſci? Loquitur Regius Vates de ſe in maxima neceſſitate,ac anxietate conſtituto,cum præſto non agnoſceret ſibi adeſſe divinũ auxilium:ait D. Thomas,*Aliquando qui diſſimulat injurias alicujus, hoc ideo facit, quia non recordatur ejus*, Deum obliviosum dicit non obliviſcitur,miſerias non videt,nec de illis recordatur. At illas videre,& opem non ferre, multum ſummæ bonitati repugnans, noſtro dicendi modo,apparet.Ne ergo hoc ſecundum de Deo affirmaret,de eo oblivionem prædicat. 65. Pſal.12.

D.Thom.

Alienum à benignitate videtur miſeriam videre illique non ſubvenire.

Ecce deſcendebat filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine; & puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cum vidiſſet fiſcellam in papyrone, miſit unam ex famulis ſuis, & allatam aperiens, cernenſque in ea parvulum vagientem, ait: De infantibus Hebræorum eſt, Exod.2.n. 5.Et per ſororem pueri vocata matre,eum tradidit illi ad nutriendum. Ex ſigno circunciſionis, ut notat Lyppomanus, deprehendit eſſe puerum Hebræum. Optimè erat conſcia mandati paterni, ut docent Abulenſis,Oleaſter,& alii, quod omnes pueri Hebræi conjicerentur in flumen,ut ibi perirent. Quomodo ergo vult, puerum incolumem ſervare? Deſcendebat illa in fluvium, ubi tales inveniebantur calamitates, ac infantium vagitus audiebantur:ſine dubio opem eſt allatura, nam illa ſi vellet eſſe crudelis,in regali palatio remanſiſſet, in fluviúmque tot oppreſſionibus plenum non deſcenderet. Ergò cum ad aquas deſcendat,potius viſis miſeriis dabit opem, quàm patris mandato obedientiam. Oleaſter: *Etiam ſi*,ait,*contra patris edictum facere videretur, maſculum Hebræorum ſervans, maluit tamen patrem,quàm miſericordiam offendere.* Unde Cornelius Tacitus lib.1. Annal.de Auguſto. *Præſumere non poterat, regios oculos miſeriam aliquam viſuros,cui non ſubvenirent.* Vide ſupra cap.1.n. 124. 125.& 126. 66. Exod.2.

Lyppom.

Abulenſ. Oleaſter.

Regii oculi miſeriam videre non poſſunt quin ſubveniant.

Oleaſter.

Lucæ 6.n.20. Et ipſe elevatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat: Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei,

Num.

Num. 21. Beati, qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis.

Num. 22. Beati eritis, cùm vos oderint homines, & cum ſeparaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen veſtrum, tanquam malum propter filium hominis.

Num. 23. Gaudete, & exultate; ecce enim merces veſtra multa eſt in cœlo.

EXPOSITIO IV.

67. Ambroſ. CHRISTUS Dominus has virtutes hic maximè commendat, & eleganter ait D. Ambroſius lib. 2. Officior. cap. 4. *itaquè paupertatem, famem, dolorem quæ putantur eſſe mala, non ſolum impedimento non eſſe ad beatam vitam, ſed etiam adjumento, evidentiſſimè pronunciatum eſt à Chriſto.* De his beatitudinibus, ac de cæteris, quæ hîc ſcribuutur à D. Luca, ſatis dixi, ac explicavi to. 2. cap. 10. & 13. 14. 15. 16. ac. 17. quæ ibi videnda ſunt. Adhuc hîc unum peculiariter eſt inquirendum.

QUÆSTIO XIII.

Quare D. Lucas hic ſcribit quatuor beatitudines, cum Matthæus octo enarret?

68. Lucas. QUatuor beatitudines hîc annumerat D. Lucas ſcilicet pauperes, eſurientes, lugentes, ac odio, & perſecutione affectos ab hominibus. Et ſecundum ordinem à Matthæo ſervatum prætermittit alias quatuor, nempe mites, miſericordes, pacificos, ac mundo corde. Et ratio valde germana hujus rei eſt; quia ſermones ſunt diſtincti, ut jam habes dictum tom. 2. c. 10. quæſt. 1. & 2. Semper tamen inquirendum eſt. Cur Chriſtus cum Apoſtolis explicavit octo beatitudines, cum turbis verò quatuor?

Ratio difficultatis.

69. Ambroſ. Valde celebris eſt in hoc reſolutio Divi Ambroſij. *Quatuor tantum beatitudines*, ait, *ſanctus Lucas dominicas poſuit; octo verò ſanctus Matthæus: ſed in illis octo iſtæ quatuor ſunt; & in quatuor illis illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus eſt cardinales; & ille in iſtis myſticum numerum reſeravit.* Quatuor ſunt virtutes cardinales, ſcilicet Juſtitia, Temperantia, Prudentia, & Fortitudo: ad quas cæteræ reducuntur. Ipſæ enim virtutes, ut ait citatus Ambroſius, *connexæ ſibi ſunt, concatenatæque, ut qui unam habeat, cæteras habere videatur.* Pauperes ſpiritu, juſtitia gaudent, non enim aliena appetunt. Eſurientes Temperantiam tenent; potius enim eligunt eſurire, & ſitire, quam ſaturari, & commenſari. Lugentes Prudentia replentur, volunt enim

Virtutes connexæ.

Explicantur in textu Lucæ virtutes cardinales.

in hoc ſæculo amare, flere, & lugere, ut in cœlo rideant, & exultent. Exprobrati, ac ejecti odio, & perſecutione ab omnibus pro Chriſto, fortiſſimi milites ſunt, & ad magnam coronam, & gaudium perveniunt in cœlo. Sic de eis ait Ambroſius. *Habet fortitudinem; ſed eam quæ non odium mereatur ex crimine, ſed perſecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad paſſionis pervenitur coronam; ſi gratiam hominum negligas, divinam ſequaris.* Ambroſ.

Secundò, aliter explico mentem Ambroſij: *In illis octo iſtæ quatuor ſunt, & in quatuor iſtis illæ octo.* Et hoc ſecundum declaratur. Octo beatitudines ſcriptæ à Matthæo in iſtis quatuor includuntur. Nam vere pauper, mitis eſt, atque pacificus; nam divitiæ, ac poſſeſſiones contentionum cauſæ exiſtunt, ac paci, & manſuetudini obſiſtunt. Vide c. 7 n... Flentes; miſericordes ſunt in alios, nam ex ſuis miſeriis diſcunt, aliis compati. Eſurientes, ac jejunantes ſua abſtinentia ad cordis munditiem perveniunt. Primum Ambroſij effatum verum eſt: nam in illis octo hæ quatuor continentur, non ut ab illis condiſtinctæ; ſed ut eædem, ut conſideranti patebit. 70.

Divitiæ ſeditionis cauſa.

Tertiò, *In quatuor illis illæ octo.* Chriſtus Dominus in monte latè cum ſuis Diſcipulis explicavit octo beatitudines: nunc verò quam optimus ac peritus magiſter per abbreviationem, ac recapitulationem propoſuit à ſe dicta; nam hic cum turbis, tanquam imperfectioribus, pauciora fuerunt dicenda, ac explananda. 71.

Semel dicta, non ad longum, ſed per abbreviationem repetantur.

Quartò, in monte octo beatitudines; hîc verò in loco campeſtri quatuor. In monte ſuis Diſcipulis doctrinam Dominus dabat: *Aperiens os ſuum docebat eos.* Matth. 5. num. 2. Hic autem Dominus medicaminis diffundebat beneficium: *Omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* Qui docet, ut documenta ſua in auditorum cordibus inſinuare valeat, multis ſe poteſt diffundere verbis. At ſi quis medetur, & ſanitatem confert, pauca requirit verba, ut perſuadeat, animoſque auditorum ad ſe inclinet, ac trahat: nam facillime animos ad ſe alliciunt dona. 72. Matth. 5.

Pauca verba ſufficiunt ubi donorum reperitur exhibitio.

Cum Paulus, & Barnabas eſſent Lyſtris, turbæ populorum clamant: *Dii ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum verò Mercurium, quoniam ipſe erat dux verbi.* Actor 14 n. 11. Paulus excellentioribus prærogativis eminentior erat Barnaba. Quomodo ergo Paulo tribuitur minor divinitas, ſcilicet Mercurii; Barnabæ autem major, ſcilicet Jovis? Paulus multa pollebat facundia, ac eloquentia doctrinæ: Barnabas autem erat valde liberalis, benignus, ac beneficus, ſicut Jupiter, qui ab adjuvando talis dicitur, ut notat Cornelius à Lapide: & multo major auctoritas, ac multo magis animi reconciliantur largitate donorum, quam copia, ac facundia verborum. 73. Act. 14.

Magis reconciliantur animi donorum largitate, quam verborum copia. Cornel.

CAP. VII.

Mittuntur Apoſtoli ad prædicandum ſine pera, calceamentis, ac virga.

*Matth.*10.*n.* 5. Hos duodecim miſit Jeſus: præcipiens eis, dicens; In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis.

Num.6. Sed potius ite ad oves quæ perierunt domus Iſraël.

VERSIONES.

Syriacus In viam prophanorum ne proficiſcamini, nec in urbes Samaritanorum ingrediamini.

Vatablus. Nec in civitatem Samaritanorum ingrediamini.

D.Cyprian. Epiſt.76. In viam nationum ne jeritis.

Tertull.lib.de fuga.c.6. In viam nationum ne jeritis, & in civitatem Samaritanorum ne introjeritis, ſed ite potius ad oves perditas.

EXPOSITIO I.

1. Verſ. 5. DUODECIM Apoſtolis electis, de quibus egi ſuprà cap.5. mittit eos Dominus ad prædicandum. *Præcipiens eis.* Inter multa mandata, quæ dantur obſervanda in prædicatione, hoc eſt primum, ut obſervat Cajetanus, *In viam gentium,* ſeu *prophanorum*, ut habet Syriacus. *In viam*, more Hebraïco, ſingulare pro plurali, id eſt non eatis ad gentes: *Vos ſcitis, quomodo abominatum ſit viro Judæo, conjungi, aut accedere ad alienigenam.* Actor. 10. num. 28. *Et in civitates Samaritanorum*, id eſt civitatem, vel in nullam civitatum. Samaritani orti non erant ex Abrahamo: partim Judæorum, partim Gentilium ritum retinuerunt, de quibus multa dixi tom. 2. cap.5.quæſt.5. Et ne Apoſtoli ſibi perſuaderent, eos non eſſe comprehenſos Gentium nomine; ideo peculiariter de eis facit mentionem. His monemur, ait D.Thomas, ut Hæreticorum colloquia fugiamus, quorum ſermo ut cancer ſerpit, ut inquit D.Paſchaſius lib.6. in Matth. ſic Jerem.2.num.18.*Nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam.* Et advertendum eſt cum Alberto Magno, quod Dominus ait, ne abieritis in viam gentium; & non ait, in viam Samaritanorum; ſed mutat ſtilum, in civitatem. Ad quod ipſe reſpondet, quòd Judæis multoties tranſeundum erat per Samariam Joan.4.num.2. imam Samaria erat in medio eorum, ut advertit Euthymius. Myſticè dici poteſt, quod his inſtruimur, ut tam in via, quàm in domo, Hæreticos declinemus.

Cajetan. Syriac. Act. 10. D.Thom. Paſchaſ. Jerem.2. Alb. Magn. Joan 4. Euthym. *Ab Hæreticis tam in via, quàm in domo fugiendum.*

2. Verſ. 6. *Sed potius ite*; ſeu, ut legit Arias, magis ite, veſtra prædicatione, ac doctrina, *ad oves quæ perierunt.* Oves nominat, ut ait D. Thomas, utpotè quos olim Deus paſcebat *Nos autem populus ejus, & oves paſcuæ ejus.* Pſalm. 94. num 7. Quæ perierunt, quia peccatis, & abominationibus erant perditæ. Ex quo conſidera cum Rabbano infinitam Dei clementiam, quod illas oves non deſerit, ſed quærit, ac omnibus modis eis ſolicitatur remedium.

Arias. D.Thom. Pſal.94. Rabban.

QUÆSTIO I.

An hæc ſit prima Apoſtolorum miſſio? Et quomodo cohæreat cum antecedentibus?

3. HAnc eſſe primam, & valdè ſpecialem Apoſtolorum miſſionem, affirmat meritò Albertus Magnus. Et ideo tam exactè ſcribitur ab Evangeliſta. Nec obſtat id, quod aliqui objiciunt ex Joan. 4.num.38.*Ego miſit vos, metere, quod non laboraſtis*, Ibi enim ſermo erat cum Diſcipulis; nam adhuc non erant electi Apoſtoli; de quibus non loquimur, ut in confeſſo eſt apud omnes.

Alb. Magn. Joan. 4.

4. Quantum ad ſecundum. Auctores variis in locis hanc Apoſtolorum inſtructionem collocant. Recentiores, Baronius, & alii, eam contexunt poſt Chriſti adventum in Nazareth; de quo agit D. Matthæus 13.num. 43. Antiqui verò auctores, ut Tacianus in ſua Harmonia, cap.44. Zacharias Epiſcopus Chryſopolitanus cap.45. Magiſter hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 50. hoc loco poſt ſermonem campeſtrem eam connectunt. Nam in monte Dominus Apoſtolos elegit, cum illiſque deſcendit ad turbas, ut doctrina, ac medicamine omnibus ſubveniret. Et ſtatim electos Apoſtolos inſtruit, quomodo ſe debebant habere in via, atque in perſecutionibus ſuperandis, & dat eis poteſtatem ad miracula perpetranda, Ideoque fortaſsè D.Matthæus in exordio hujus capitis Apoſtolorum nomina ponit, referendo hoc ad eorum electionem.

Baron. Matth.13. Tacian. Zachar. Magiſter. *Oſtenditur hiſtoriæ continuatio.*

5. Ducor in hanc ſententiam primò, quia mihi eſt certum, quod electis Apoſtolis, ſtatim eos Dominus ad prædicandũ cum poteſtate faciendi miracula miſit, ut patet Marc.3.num.14. Nec obſtat, quod Marc.6.num. 7. iterum ad prædicandum mittantur. Quia non ſemel, ſed ſæpiſſime miſſi ſunt. Et ob noſtrum documentum aliqua inveniuntur à cœleſti Magiſtro repetita; ut patet in ſermone Domini in monte Matth. 5. num.2. & in loco campeſtri Luc.6.num.19. Secundò, eſt mihi conjectura. Quia poſt finitam hanc inſtructionem ait D.Matthæus c.11.num.1. *Factum eſt, cum conſummaſſet Jeſus, præcipiens duodecim*

Marc. 3. Marc.6. Matth. 5. Luc.6. Matth. 11.

duodecim Diſcipulis, tranſit inde, ut doceret in civitatibus eorum. Et tamen in hiſtoriis ſubſequentibus, ut de puero Centurionis, filio viduæ Naim, converſione Magdalenæ, hoſpitio
Joan. 2. Marthæ, nulla fit Apoſtolorum mentio, ut in convivio Cana Galilææ Ioan. 2. num. 2. Ergo ſignum eſt, quod non aderant cum Chriſto, ſed occupati erant in prædicatione Evangelica.

QUÆSTIO II.

Quare Apoſtolis modò præcipitur, ne Gentibus prædicent, cum hoc poſtea eis mandetur?

6. *Quaſtiones tractandæ.* TRia quæro in præſenti quæſtione. Quomodo hoc præceptum eſſet intelligendum, ne irent ad Gentes, vel Samaritanos? Secundò. Cur præcipitur prædicare Iudæis tantum? Tertiò, quanto tempore hoc mandatum duraverit?

7. *Quæſtio 1. Quomodo præceptum intelligendum.* Ad primum. Dominus præcipit, ne abirent in viam Gentium, & in civitates Samaritanorum: tamen ſi tales, tempore prædicationis Chriſti, vera fide, ac amore excitati ad ipſos Apoſtolos venirent, recipiendi erant. Ut fit manifeſtum exemplis mulieris Samaritanæ, Chananææ, Leproſi Samaritani, ac Centurionis Gentilis, Secundò, mandabat Dominus, ne abirent in Samariam: tamen ratione itineris poterant per eam arripere viam. Unde ait Ioan. 4 num. 24. *Oportebat eum tranſire per Samariam.* Quod late explicavi tom. 2. cap. 5. quæſt. 5.

Ioan. 4.

8. *Quæſtio 2. Chriſtus Judæis promiſſus.* Ad ſecundum. Ratio hujus præcepti, ne Apoſtoli Gentibus, & Samaritanis, ſed Iudæis prædicarent, Prima eſt. Quia illi cum eſſent filii Abrahami, Iſaaci, & Iacob, atque Davidis, erant filii promiſſionis, quibus Meſſias Chriſtus Jeſus promiſſus erat. Deuter. 18. num. 15. Iſai. 9 n. 6. Ier. 33. n. 14. 15. & 16 Ezech 34. n. 23. & 24. Secundò, ne Judæi aliquid arguerent contra Chriſtum, ac ejus Apoſtolos, dicentes, ut ait Alber. Magn. Tu non es verus Meſſias, qui prædicas Gentibus, & Samaritanis: Meſſias nobis Iudæis promiſſus eſt, non Gentibus.

Deut. 18. Iſai. 9. Jerem. 33. Ez ch. 34. Alb. Magn.

9. Paſchaſ. *Scandalum fugiendum.* Tertiò, Divus Paſchaſius lib. 6. in Mtth. *Ne Iudæi, quibus promiſſus erat Chriſtus, ſcandalum ſumerent ex hoc, ſi ad Gentes priùs irent.* Et ideò hoc eſt primum Domini præceptum; nam ſcandalum maxime vitandum eſt. Quartò, D. Thomas. Quia primò fieri debet, quod juſtitia exigit, quàm quod ex miſericordia provenit: ſed juſtitia erat, quod primò Iudæis prædicarent, quia illud ex promiſſione habebant, Rom. 15. n. 8. *Dico, Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circunciſionis propter veritatem ad confirmandas promiſſiones Patrum.* Ex promiſſione autem acceptata juſtitiæ ratio conſurgit. Gentibus autem ex pietate, ac miſericordia prædicatio erat diffundenda. Quintò, ex D. Chryſoſtomo homil 33. rectè ait Euthymius. Ad Judæorum civitates, & vicos primùm mittit Diſcipulos, ut ſint illis in Magiſtros, ac Medicos, oſtendens vim amoris, quam ad illos præ omnibus habebat; quodque ſuprà modum curam illorum gereret, quoniam injuriis ab ipſis appetitus, illarum non memi-

D. Thom. Rom. 15. *Prius fiant, quæ ex juſtitia ſunt, quã quæ ex miſericordia.* Euthym. Chryſ. ſt. *Deus multis Judæos proſequebatur favoribus.*

nit; ſed omni modo eos corrigere, ac ſanare nititur.

10. *Quæſtio 3.* Ad tertium præceptum hoc de non prædicando Gentibus fuit temporaneum; ſolùm, enim duravit Chriſti vita, nam poſt ejus mortem, ac reſurrectionem ſuis Apoſtolis mandavit, per totum orbem docere omnes Gentes: nam per Chriſtum miſericordia, ac gratia diffuſa eſt in omnes Gentes. Pſalm. 97. num. 3. Iſai. 9. n. 2. *Chriſtus venit, omnes peccatores ſalvos facere,* 1. ad Tim. 1. n. 15. Secundò, quia Chriſti morte ſublata eſt diviſio Judæorum, & Gentium; & ex utriſque factum eſt *unum ovile & unus paſtor.* Joan. 10. num. 16. ut rectè obſervant D. Chryſoſtomus, D. Hieron. D. Paſchaſius, Euthymius, & communiter alii. Tertiò quia ut dicitur Actor. 13. num. 46. *Vobis,* ſcilicet, Judæis; *oportebat primùm loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis vitæ æternæ, ecce convertimur ad Gentes; ſic enim præcepit nobis Dominus. Poſui te in lucem Gentium.* Iſai. 49. n. 9.

Pſalm. 97. Iſai. 9. 1. Tim. 1. Joan. 10. Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Euthym. Act. 13. Iſa. 49.

Matth. 10. *n.* 7. Euntes autem prædicate: quia appropinquavit regnum cœlorum.

Num. 8. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones ejicite: gratis accepiſtis, gratis date.

VERSIONES.

Græcus. Profecti prædicate.
Euthymius. Dicentes, Inſtat regnum cœlorum.
Tertull. lib. de Reſurr. c. 33. Appropinquavit regnum Dei.
Vatabl. n. 8. Gratuitò accepiſtis, gratuitò date.

ALTER TEXTUS

Lucæ. 9. *n.* 2. Et miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infirmos.

Marc. 6. *n.* 7. Et vocavit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituum immundorum.

EXPOSITIO II.

11. Verſ. 7. PROMULGATUR ſecundum Chriſti præceptum. *Euntes,* ſeu profecti per totam Iudæam *Prædicate,* ac dicite, quod me audiſtis prædicare. *Quia appropinquavit regnum cælorum.* Quamvis hic non exprimatur, ſubintelligendum eſt, *Pœnitentiam agite.* Hæc enim erat ſumma totius Evangelicæ prædicationis. Hoc enim themate Chriſtus incepit ſuam prædicationem, Mtth. 4. n. 17. *Cœpit Ieſu prædicare, ac dies*

Summa prædicationis Evangelicæ. Matth. 4.

dicere: *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum.* Quod extiterat exordium prædicationis Joannis Matth. 3. num. 2. Et Apoſtoli pœnitentiam prædicabant, ut apertè conſtat Marc. 6. num. 14. Docebant enim medium, & finem: medium, peccatoribus ad æternam vitam pœnitentia eſt; finis verò, appropinquatur regnum cœlorum, ſcilicet ipſa cœleſtis beatitudo, ut explicant D. Chryſoſtomus, Paſchaſius, Theophylactus, D. Thom. & alii, quæ per peccatum Adami clauſa extiterat, jam in proximo erat, ut Chriſti morte cunctis fieret aperta, & reſerata. Notat hîc Albertus Magnus, diſcrimen inter legem veterem, & novam: nam in lege Moyſis fiebant promiſſiones de temporalibus: Bona terræ comedetis: In lege autem Chriſti cœleſtia, & divina proponuntur.

Matth. 3. Marc. 6. Chryſoſt. Paſchaſ. Theoph. D. Thom. Alb. Magn.

12. Verſ. 8. *Infirmos curate*, Tertium Domini præceptum, ut poteſtate eis data hoc cap. 10. num. 1. ad facienda miracula, ea utuntur in prædicatione Evangelica ut tam illis ſignis, miraculis viſis hominum animi diſponantur, adducanturque ad recipiendam fidem Chriſti, ut notat D. Hieronymus, Chryſoſtomus, Paſchaſius, & D. Gregorius homil. 4. in Evangelia, quàm ut illis ſignis eos armaret, Theophylactus, contra inimicos, ac invidioſos calumniatores, ad eorum malitiam reprimendam, ac conculcandam. Sic & dedit poteſtatem Moyſi ad edenda miracula, ut populus crederet, Exod. 4. num. 31. Et ut Magos adverſarios confunderet; unde ipſi compulſi ſunt fateri: *Digitus Dei eſt hic*, Exod. 8. num. 19.

Hieron. Chryſoſt. Paſchaſ. Gregor. Theophyl. *Miracula ſunt arma contra inimicos.* Exod. 4. Exod. 8.

13. D. Thom. Chryſoſt. *Gratis accepiſſi*, Quartum eſt Domini mandatum. Et quia, ut ait D. Thomas ex Chryſoſtomo, *Magnum eſt, facere miracula, ſed majus eſt virtuosè vivere.* Prævidebat Dominus, illam mirabilia operandi facultatem ad ſuperbiam, jactantiam, atque avaritiam, & quæſtum conducere poſſe: ideo omnia hæc præſentibus amputat verbis: nam hoc documento, ut inquiunt Chryſoſtomus, Theophilactus, facit humiles contra ſuperbiam, ac jactantiam, cum ſciant, hanc poteſtatem non ex ſe habere, ſed ſine ullo merito ſuo à Deo eſſe acceptam. Monet etiam eos eſſe liberales in exercenda hac facultate, ut ait Maldonatus; ſolemus enim largiter, & copiosè dare, quæ nobis gratis ſunt data, & à nobis accepta. Seu, & maximè ad litteram: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Sic explico cum Hieronymo, Hilario, Paſchaſio. Inſtruit eos, ut ſint ſine ullo ſapore avaritiæ, ac ſimoniæ. *Gratis accepiſtis*, ſine ullo pretio, ſine ullo munuſculo, ac induſtria veſtra; ita & vos gratis date ſine ullo pretio, ſine intuitu alicujus munuſculi, ac induſtriæ. Sic Prophetatum erat per Iſaiam 55. n. 1. *Omnes ſitientes venite, emite abſque argento, & abſque ulla commutatione vinum, & lac.* Sic & Eliſæus dedit ſalutem Naaman 4. Reg. 5. num. 16. Ut ita Apoſtoli edocti totam ſuam mercedem à Deo quærerent, & non ab hominibus 1. Cor. 9. num. 18.

Melius eſt, virtuosè vivere, quam miracula facere. Chryſoſt. Theoph. Maldonat. Hieron. Hilar. Paſchaſ. Ioan. 55. 4. Reg. 5. 1. Cor. 9.

Mat. 10. *n.* 9. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris.

Num. 10. Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus eſt enim operarius cibo ſuo.

VERSIONES.

Syriacus. Non comparaveritis aurum, neque argentum, neque æs in marſupiis veſtris.

Euthymius. Neque argentum, neque æs ad zonas veſtras.

Vatabl. n. 10 Neque peram ad iter, neque binas tunicas.

Franc. Luc. ex Græco. Neque ſubligacula, neque virgam.

Euthymius. Neque baculum.

Multa exemplar. Græca. Neque virgas.

ALTER TEXTUS.

Marc. 6. *n.* 8. Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zona æs. Sed calceatos ſandalis, & ne induerentur duabus tunicis.

Lucæ. 9. *n.* 3. Et ait ad illos: nihil tuleritis in via, neque virgam neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

EXPOSITIO III.

14. Verſ. 9. QUINTUM eſt Domini præceptum, *Nolite poſſidere*, ſive comparare: utrumque vox Græca ſignificat; *neque pecuniam*; Græcus legit *æs*. Tres ſpecies pecuniæ hîc numerat Evangeliſta, juxta tres metallorum ſpecies, ex quibus ſolet cudi moneta. Et nomine æris, ut eſt in Græco, ſive pecuniæ, ut in noſtra vulgata, eam ſubintelligit, quæ eſt minoris valoris, quàm aurum, & argentum, quæ ſunt pretioſiſſima metalla; *in zonis veſtris*, Quod Euthymius, & Abulenſi ſic explanant. Quia olim pecunia ferebatur in marſupiis, quæ ex zonis pendebant. Aptiùs tamen cum recentioribus dices, quod olim in ipſis zonis pecunia aſportabatur. Suetonius in vita Metelli, cap. 16. ſic ait: *Zona ſe aureorum plena circundedit.* Et juvenalis Satyr. 14 *Zonam læva morſuque tenebat.* Loquitur de eo, qui in naufragio zonam pecuniis plenam manibus, ac dentibus tenebat, ut ſervaret.

Græcus. Euthym. Abulenſ. Sueton. Juvenal.

15. *Non peram in via.* Poſt prohibitam omnem pecuniam, prohibet nunc peram, quæ eſt ſacculus

culus viatorum in quo itinerantes deferunt ea, quæ inſerviunt ad comedendum, & bibendum; *Germanus ſenſus* quæ omnia hic ſubintelliguntur; *Neque duas tunicas*; id eſt duo veſtimentorum genera mutatoria, quorum unum eſt aliquod in itinere, alterum in civitate; unum tempore caloris, alterum frigoris. Hoc vetat Dominus, & mandat, quod uno veſtimento ſint cõtenti. *Neque calceamenta.* Prohibentur calcei, qui totum pedem contegunt; nam ſandalia conceduntur, ut habes *D. Marc.* apud D. Marcum; erant enim ſoleæ quædam, quæ extremam pedis partem contegebant. *Neque virgam.* Vetat virgam, quæ ſit in defenſionem, aut offenſionem alicujus. *Dignus eſt enim operarius* *Auguſt.* *cibo ſuo.* D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum cap. 30. exiſtimat, hæc verba indicare finem, quare Dominus illa omnia interdixerit; ut ita ſignificaret, eos habere poteſtatem neceſſaria poſcendi ab eis, quibus erant prædicaturi. Tamen commodius mihi videtur, hæc eſſe dicta ad cumulativè confirmandos Diſcipulorum animos, atque ad cuidam eorum objectioni occurrendum: dicere enim poterant. Unde habebimus alimenta? His occurrit Dominus: *Dignus eſt operarius*: Si enim vos operati fueritis, quæ mando, Deus vobis de alimentis providebit, ſive per auditores, & diſcipulos veſtros, à quibus vobis debentur; ſive alio modo ſuæ divinæ providentiæ convenienti.

QUÆSTIO III.

An præcepta hîc data apoſtolis de non poſſidenda, ac aſportanda pecunia, calceis, duabus tunicis fuerint perpetua, an temporalia?

16. *Druthmar.* *An præceptũ ſit ſolùm pro via.* OMitto hîc primò ſententiam Druthmari exiſtimantis, mandari in præſenti Apoſtolis, ne auro, ac argento pro ornamentis utantur: nam hoc loco zona ſumitur pro marſupio. Et expreſſe vetatur in ea, juxta noſtram vulgatam, pecunia. Secundò omitto ſententiam *Janſen. Cajetan.* Janſenii, Cajetani, qui tenent, hæc interdici pro ipſo *Maldonat. Tolet.* viatico in itinere; non verò pro mora in aliquo loco. Sed commodatiùs dicendum eſt cum Maldonato, Toleto in Luc. annot. 9 quod prohibitio hîc facta, non ſolùm eſt pro itinere, ſed etiam pro manſione in quolibet loco, ac pro toto tempore hujus legationis: nam rationes, ac motiva hujus mandati, ut explicabo quæſtione ſequenti, utrumque æqualiter comprehendunt.

17. *Hieron. Hilar. Ambroſ. Auguſt. Maldon. Chryſoſt. Paſchaſ. Anſelm. D. Thom. Carthuſ. Hugo. Janſen. Cajetan. Beauxam. Bellarm.* Ad quæſtionem propoſitam. Præceptum hîc datum de abnegatione rerum, fuiſſe perpetuum, & non temporale, tenent D. Hieronymus, hîc D. Hilarius, S. Ambroſius lib. 9. in Luc. S. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 30. quos citat, & ſequitur Maldonatus. E contra verò etiam graviſſimi Patres docent, mandatum illud fuiſſe temporale, & non perpetuum. Ita D. Chryſoſtomus homil 9. in Epiſtol. ad Philipp. D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. D. Anſelmus, Sanctus Thomas, Dionyſius Carthuſianus, Hugo, Janſenius, Cajetanus, Beauxamis, Bellarminus de Clericis, cap. 20. & communiter recentiores. Nec Patres citati à Maldonato multùm expreſſe loquuntur; ſed facile pro hac ſecunda ſententia explicari poſſunt, ut legenti patebit.

18. *Prima reſolutio.* Dico primò, præceptum hîc datum, ſecundùm ſe conſideratum, fuiſſe temporale; & pro prædicatione Judææ, in qua Apoſtoli bini mittebantur. Probatur primò, quia Chriſtus Dominus hîc loquitur, non de miſſione ad Gentes, ſed ad regnum Iſraël. Sic ait: *in viam Gentium ne abieritis; ſed ite potius ad oves quæ perierunt domus Iſraë.* Et ſtatim ſubdit præſens mandatum. Quando autem poſt ſuam reſurrectionem mittit ad univerſum orbem ad prædicandum: *Euntes docete omnes Gentes*: Matth. 28 n. 19. & Marc. 16. num. 15. non appoſuit tale mandatum. *Matth. 28. Marc. 16.* Ergo illud non eſt intelligendum pro miſſione in univerſum orbem, ſed dumtaxat in regnum Iſraëliticum.

19. Probatur ſecundò, quia unum ex mandatis Chriſti Domini hîc, eſt ne haberent duas tunicas. Et tamen Paulus, obſervantiſſimus Chriſti mandatorum, in prædicatione ad Gentes habuit duas veſtes: nam 2. ad Timoth. 4. num. 13. ſic ait: *2. Tim. 4.* *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum.* Penula enim erat veſtis quædam, ut explicant ibi D. Chryſoſtomus, D. Ambroſius, Haymon, D. Thomas, D. Anſelmus. *Chryſoſt. Ambroſ. Haymon. D. Thom. Anſelm. Cajetan. Juſtin.* Erat veſtis apta pro arcendis imbribus, & in ſuperventura hyeme Paulus egebat illa, ut dicunt Cajetanus, Benedictus Juſtinianus, & alii recentiores. Sive, ut alii volunt, erat quoddam indumentum ſenatorium. Et tamen Apoſtolus præter illud, quod ſecum afferebat, illud aliud habebat ſervatum, ut eo uteretur pro neceſſitate, tempore, & loco. Ergo præceptum hîc datum, non eſt interpretandum de miſſione ad gentes. Confirmatur. Quia, ut patet ex Actor. 4. & 5. *Act. 4.* Primi fideles omnes ſuas facultates offerebant Apoſtolis, ex quibus ipſi, & cæteri omnes vivebant. Ergo ad tantæ multitudini providendum conveniens erat, ex uno die ſervare in aliud tempus.

20. *Aſſignatur quædam differentia in miſſione ad Judæam, ac ad Gentes.* Tertiò, & ratione probatur. Quia Judæi exiſtimabant, ſe teneri, ad ſuos prædicatores alendos. Gentiles verò magnum nefas reputabant, cibum dare iis, qui contra ſuos Deos prædicabant, ut optime docet Divus Thomas hîc, dicens: *D. Thom.* *Ante Paſſionem miſſi ſunt Apoſtoli ad Judæos. Apud Judæos autem conſuetudo erat, quod ſuis debebant providere magiſtris: ideo Chriſtus nihil ferre præcepit Apoſtolis, cum mitteret eos ad Judæos. Sed iſta non erat conſuetudo in Gentibus. Ideo, cum miſſi ſunt ad gentes, data eſt licentia portandi ſumptus: portabant igitur, quando prædicabant aliis, quam Judæis.*

21. Quartò, & multum diſpar ratio in miſſione prædicationis per Judæam, ac per totum orbem. Quam ratioñe colligo ex Chryſoſtomo ſerm. 9. *Chryſoſt.* in Epiſtol. ad Philipp. & homil. in locum Pauli Rom. 16. *Salutate Priſcam*: quæ habetur in multis in tertio tomo. *Quædam ponuntur differentiæ inter utramque miſſionem.* Quando Chriſtus deſtinavit ſuos Apoſtolos per Judæam, cum nondum eſſent abſolute perfecti, voluit eos inſtruere, ut omnino divinæ providentiæ ſe committerent, ac fiderent, ſicque ab eis voluit amputare omnem ſolicitudinem temporalem, omnemque occaſionem avaritiæ, ut ita prædicationi incumberent: & idcirco talia præcepta dedit. At verò quando eos

mandavit per totū Orbem, jam in omni virtute extiterant, per gratiam acceptam Spiritus ſancti, omnino perfecti, ac ſancti Paracliti donis repleti; ideoque hujuſmodi exterioribus prohibitionibus non egebant: tunc enim optime ſciebant, quo modo pro omni loco, & tempore ſanctiſſime eſſet vivendum. Deinde Apoſtoli in prædicatione Judææ, quæ populi erat frequentata valdè, miſſi erant bini, ut patet ex textu; & ideo facile apud aliquem poterant hoſpitari. At in legatione orbis ituri erant per vaſtiſſima deſerta, & aliquando cum multa Chriſtianorum, Cathecumenorumque frequentia. Et quomodo apud gentes, antequam per miracula agnoſcerentur, alendi erant? Ergo vel aliquo modico viatico, vel frequenter miraculo erat utendum. Quod divina providentia ordinari e non admittit, quando cauſæ naturales ſuperſunt.

22. Dices. Quomodo Chriſtus hoc præceptum de non portandis pecuniis Apoſtolis dedit, qui illud non ſervavit, nam Judas loculos habebat, & ea, quæ mittebantur, portabat. Joan. 12. num. 6. Et Diſcipuli in via acceſſerunt civitati, ut cibos emerent. Joan. 4. num. 8. Reſpondetur, quod in ſuæ prædicationis exordio Chriſtus hoc ſervavit. Ipſe de ſe ait: *Vulpes foveas habent, volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet*, Matth. 8. num. 20. At verò quando duodecim Apoſtolos, ac Septuaginta duos diſcipulos, & aliquando multos alios ſecum habebat, tunc permiſit, Judam portare loculos. Quis enim poſſet tantam ſimul, ac continuò excipere, ac ſuſtentare multitudinem, præcipue cum aliquando eſſet itinerandum? Ne ergo perpetuo miraculo uteretur, eleemoſynæ erant aſſervādæ. At Apoſtoli ibant bini, & hoſpitio facile recipi poterant. Ex quo confirmatur ratio proxime facta.

Joan. 12.
Joan. 4.
Matth. 8.

23. Dico ſecundò, perfectionem inſinuatam, & intentam in his mandatis maxime ſemper tenuerunt, ac obſervarunt Apoſtoli in ſua legatione pro toto orbe: nam ipſi erant ſoli Deo maxime intenti, ejuſque divinæ providentiæ innixi, atque confiſi, cum magno cœleſtium deſiderio, fervidaque ſalutis animarum charitate incedentes ſine ulla quæſtus, lucri, aut avaritiæ umbra, atque ſapore, quæ ſe ferentes omnem temporalium contemptum, abnegationem, dimiſſionemque, ex eleemoſynis fidelium viventes Ad Philipp. 4. n 14. De quo multa Suarius tom. 3. de Religione lib. 8. cap. 8. n. 8.

Apoſtoli in magna perfectione vixerunt.
Ad Phil. 4.
Suar.

QUÆSTIO IV.

Quare Dominus dedit ſuis Apoſtolis præcepta de non aſportanda pecunia, pera, ac aliis?

24. Hieron.
PRimò reſpondet D. Hieronymus. Ut omni cura tēporali rejecta ſolùm ſe agnoſcerent pendere à divina providentia, cui tantùm eſſent confiſi, & ſub qua nihil deeſſe poterat. Unde ait Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, ponderans hoc mandatum Domini. *Quis hoc mandaſſet, niſi qui & ſervos alii, & flores agri veſtit.*

Tertull.

Secundò; ut ſolicitudine humana amputata eorum prædicatio eſſet aliena ab omni quæſtu, lucro, ac avaritia, & ſolùm in obſequium Dei ac ſalutem animarum intenta. Divus Ambroſius lib. de Paradiſo, cap. 13. *Non ſæcularia, ſed æterna debet zona noſtra ſervare.* Tertiò, communis ſententia Hieronymi, D. Thomæ, Carthuſiani. Ita mittuntur, quia prædicabant ſine quæſtu. Sed ad hoc non ſat erat, ut nihil acciperent? Ad quid ſine pera, ſine calceamentis in extrema paupertate delegantur? Recte D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Omnia ſubtrahit, quæ poſſent eſſe ſcandali.* Non ſolùm voluit, ut ipſa prædicatio in ſe eſſet abſque omni quæſtu, & lucro; ſed etiam ut tanta paupertate cognita in omnium oculis ita fieret evidens exterius, quod illa ab omnibus terrenis libera erat. 25.

Ambroſ.
Hieron. D. Thom. Carthuſ.
Paſchaſ.
Scandalum vitandum.

Quartò, divus Chryſoſtomus homil 34. in Matth. in initio. *Cùm his omnibus omnem ſolicitam curam ab ipſis eorum cordibus ejecerit, omnique ſæculari negotio, & cura liberos, ferreos quaſi, atque adamantinos fecerit.* Ordinat eos Dominus, ut ſint miniſtri in ſuo munere exequendo integerrimi. Et ad hoc temporalia intercludit: nam munera flectunt homines; & qui ea admittit, liqueſcit velut cera ad Solis ardorem; qui verò ea non admittit, ferreus, & adamantinus eſt. Et de his miniſtris poteſt explicari locus Iſaiæ 33. num. 21. *Oculi tui videbunt Jeruſalem tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in ſempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur.* 26.

Chryſoſt.
Iſai. 33.

Quinto, idem Chryſoſtomus homil. 33. in Matth. *Ab omni ſæculari cura ſic liberos reddit, ut prædicationi ſolùm vacare poſſint.* Unde ait Haymon: *Temporalia exue, ut Evangelicum miniſterium adimpleas.* Sextò, ut omnibus temporalibus dimiſſis, hac angelica vita cunctis eſſent in admirationem. Euthymius. *Nihil enim*, inquit, *ita admirandos reddit, ſicut vita frugalis & quibuſlibet obviis contenta.* Septimò, Divus Anſelmus. *Quia alios ad contemptum*, ait, *ſæcularium debent invitare, præcepit, ut neque aurum neque argentum, vel nummos in zonis poſſideant.* 27.

Chryſoſt.
Haymon.
Evangelicus miniſter à temporalibus alienus.
Euthymi.
Anſelm.
Qui alios ad contemptum docet, contemptum ſervet.

Octavo, Divus Hilarius. *Quid ſibi vult*, ait, *auri argentive, atque æris in zona inhibita poſſeſſio? Zona eſt miniſterii apparatus, & ad efficaciam operis præcinctio. Ergo ne quid in miniſterio noſtro venale ſit, admonemur; neque hoc Apoſtolatus noſtri opus ſint auri, argenti, æriſque poſſeſſio.* Data erat Apoſtolis ampla poteſtas miracula perpetrandi: *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate.* Et ſtatim intercluduntur eis omnia temporalia; ut fieret manifeſtum, quod illa Apoſtolica virtus conferebatur, non ad aurum, aut argentum comparandum, ſed potiùs ad illud renuntiandum; nam dum quis virtutibus cœleſtibus præcingitur, caducarum rerum ſacculos à ſe dimittat, ac abjiciat. Vide tom. 2. cap. 23. num 26. & 27. 28.

Hylar.
Miniſterio Evangelico non ad lucrum utendum.

Nonò, acute quærit Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, cap. 24. Cur Dominus cum tanta paupertate mittit Diſcipulos ſuos, cum tamen Iſraëlitas ex Ægypto tranſmiſerit in terram promiſſam cum auro, argento, ovibus, ac armentis. Exod 10. num. 9. Pſalm. 104. num. 37. Sic reſpondet ipſe Tertullianus. *Profectionem filiorum Iſraëlis* 29.

Exod. 10.
Pſal. 104.
Tertull.

lis, Creator etiam illis ſpoliis aureorum, & argenteorum vaſculorum, & veſtium eduxit ex Ægipto. Chriſtus autem, nec peram Diſcipulis in viam ferre præſcripſerit. Illi enim in ſolitudinem promovebantur; hi autem in civitates mittebantur. Conſidera cauſarum differentiam; & intelliges unam, & eandem poteſtatem; quæ ſecundum penuriam, & copiam; expeditionem ſuorum diſpoſuit, proinde per civitates abundaturam circuiens, ſicut & egituram per ſolitudinem ſtruxerat. Iſraëlitæ proficiſcebantur per deſerta, & ideo conveniens erat, ut veſtes, ac pecora aſportarent; quibus in ſuis neceſſitatibus, ac temporum injuriis ſibi providerent. At Diſcipuli delegabantur in urbes, ubi victui neceſſaria reperiri poterant; & etiam in quibus, ob noſtram eruditionem, rerum abundantia occaſionem, præparat ad avaritiam, ſuperbiam, gulam, ac ambitionem. Illis ergo in ſolitudine conceduntur bona, ne tententur. Iſtis verò in urbe includuntur, ne illorum affluentia ſeducantur. Ut ita nos agnoſcamus, in quanto periculo cum divitiarum luxu per urbes verſamur. Vide ſupra cap. 6 n. 35. 36. & 37. vel aliter ſolves quæſtionem. Iſraëlitæ, ut incipientes, illis bonis fuerunt juvandi, ac fovendi. Diſcipuli autem ut valde perfecti hoc non indigebant, ſed cum omni auſteritate mittuntur.

Penuria in deſerto dat tentationẽ, affluentia in urbe.

QUÆSTIO V.

Quare vetatur Apoſtolis duplex veſtis in prædicatione Evangelica?

30. DUas tunicas prohibet Dominus ſuis Diſcipulis. Quod ſimpliciter Lyranus interpretatur de unica tunica tantum abſque alio indumento: nam in Judæa utpote regione calida, una tunica ſufficit. Verius tamen cum D. Auguſtino lib. 2. de conſenſu Evangeliſt. cap. 30. D. Hieronymo, Alberto Magno, D. Thom. Carthuſiano, ac aliis intelligendum eſt mandatum de duplici veſte mutatoria, ita ut una modò utatur; alia verò in futurum ſervetur: hoc enim vetatur hîc à Domino. Unum autem integrum indumentum ex multis veſtibus diverſarum rationum coaleſcit. Unde notat Euthym. in cap. 27. Matth. Chriſtum Dominum tria habuiſſe veſtimenta, ſcilicet ſubuculam, & veſtimentum exterius, & aliquid, quale apud nos eſt pallium, ſeu toga. Quod ex eo comprobat Suarius tom. 2. ad 3. pag. diſp. 28. ſect. 3. §. *Dicendum verò.* Quia de Chriſto ait Joan. 13. n. 4. *Surgit à cœna, & deponit veſtimenta ſua*, non quidem omnia, non enim nudum manare decebat.

Quæ tunica prohibetur. Lyranus. Auguſt. Hiero. Alb. Magn. D. Thom. Carthuſ.

Euthym. *Quæ triplex veſtis Chriſti.* Suar.

31. Prohibet ergo eis Dominus duas tunicas mutatorias, tanquam ſuperfluas; & ut in omnibus magnum ſignum paupertatis, ac mundialium contemptus præ ſe ferrent. D. Hilarius moraliter ſic gloſſat: *Sufficit nobis Chriſtus ſemel indutus.* Tanquam ſi dicat, quod hoc unum quæramus, ut Chriſtus nobis ſit tunica, quo induamur, exornemur, ac protegamur ab omni injuria, ac nocumento.

Chriſtum induamus, ut à malis protegamur. Hilar. *Chriſtus nobis ſit tunica.*

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus ſuis vetat calceamenta; cum ſandalia eis concedat?

32. CAlceamenta prohibet etiam Dominus ſuis Diſcipulis ſecundùm Matthæum. At ſandalia eis conceduntur, ſecundùm Marcum, ut patet ex textu. Unde victor Antiochenus in 6. Marc. Euthymius in 10. Matth. videntur docere, quod Chriſtus Apoſtolis interclusit primò calceamenta, poſtea indulget ſandalia ſecundùm Marcum. Tamen D. Thomas, D. Anſelmus Cajetanus, & alii ita explicant, quod Dominus vetat duos calceos, ſeu duo paria calceorum, ſicut & tunicarum.

Quæ calceamenta prohibeantur. Antiochen. Euthym. D. Thom. Anſelm. Cajetan.

33. Attamen ſimpliciter dicendum eſt, quod Dominus ſuis Diſcipulis prohibet calceamenta, concedit tamen ſandalia: nam hæc duo ſunt inter ſe diſtincta, ut docent D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 30. Carthuſianus, Hugo, Toletus in cap. 9 Luc. annot. 11. Et Franciſcus Lucas, Barradas, & alii, qui docent, ſandalia eſſe ſoleas quaſdam, quæ inferiorem partem, ſeu plantam pedis contegunt & in ſuperiori parte corrigiis ligantur. Calcei verò ſunt, qui totum pedem cooperiunt, & juxta Græcum dicuntur ſubligacula, quia olim ſupernè ligaculis ſtringebantur. Et ſandaliis Apoſtolos uſos fuiſſe, conſtat Act. 12. num. 8. ait Angelus Petro, *Calceate caligas tuas.* Græcus, *Sandalia tua.* Hæc autem ſandalia conceſſit Chriſtus ſuis Apoſtolis, ut ait Hugo, quia Judæa regio ſaxoſa, ac calida eſt; & ſandalia pedem defendunt contra ſaxa, ac calorem arcent. Unde ſandalia, ut neceſſaria, concedit Dominus; calceos verò, ut ad delicatam vitam conducentes prohibet.

Auguſt. Carthuſ. Hugo. Toletus. Franc. Luc. Barrad. Act. 12. Græcus. Hugo.

34. Cùm in feliciſſimo innocentiæ ſtatu eſſent procreati primi Parentes, de eis ſcribitur: *Erat autem uterque nudus, & erubeſcebant.* Geneſ. 2. num. 25. Quis potentior, ac illuſtrior inter reges Adamo, qui ſubjectis cunctis animantibus, ornatus omnibus virtutibus, ſolus in toto orbe dominabatur; & tamen cùm eſſet nudus, non erubeſcebat. Cur ad ornatum tantæ dominationis non requirit pretioſas gemmas, ac divitem ſupellectilem, cujus conficiendæ modum optime noverat ipſe per ſuam magnam ſapientiam, qua erat inſignitus? Quare ergo lætus ſine rubore nudus degebat? Erat Adamus in perfectiſſimo innocentiæ ſtatu, natura integra, ipſa nuditate lætus quieſcebat, ſolis neceſſariis contentus ſuperfluos ac delicioſos cultus reſpuens. D. Auguſtinus in quæſt. novi Teſtament. q. 81. *Tantum abſtuit, ait, ut nuditas gloriam Adami fœdaret, quod inde maxime ſumeretur argumentum ejuſdem præſtantiæ, quando erat, qui ſolis neceſſariis ad naturæ integræ conſtitutionem ſeſe ſuper omnia efferret corporalia, adventitioſque alios ornatus repudiaret.* Cur autem calceos prohibet; Late dicam infrà cap. 18. quæſt. 12.

Gen. 2. *Vir perfectus ſolis neceſſariis contentus ſuperflua dimittit.* Auguſt.

QUÆSTIO VII.

Quomodo Matthæus dicit negatam virgam, quam Marcus ſcribit permiſſam?

35. *Quomodo conveniant Matthæus, & Marcus.* MAxime inquirendum eſt: Quid virga ſignificet? Nam apud Matthæum,& lucam Dominus præcepit Diſcipulis,ne virgam ferant. Apud autem Marcum eam concedit; ſic enim Marcus ſcribit: *Præce it eis, ne quid tollerent in via niſi virgam tantum.* Quæ difficultas in varias ſententias fecit abire Doctores.

36. Auguſt. Primò reſpondit Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 30. Quod virga duplex habet ſignificatum. Et dicit primò, ſuſtentaculum corporis. Secundò, poteſtatem Apoſtolicam exigendi ad victum neceſſaria, juxta illud 1. Cor. 9. Pauli 1. Corinth. 9. num. 14. *Dominus ordinavit eis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Hanc virgam, ait, Dominus conceſſit apud Marcum, primam verò negant apud Matthæum, & Lucam. Eandem ferè ſententiam ſequuntur Divus Ambroſius in cap. 10. Luc. & hic Beda, Ambr. Beda. Alb. Magn. Druthmar. & Albertus Magnus,& Druthmarus in cap. 27. Matth.

37. Antiochen. Secundò, Victor Antiochenus in 6. Marc.& Euthymius 10. Matth. inquiunt, quod Dominus à principio uſum virgæ negavit Apoſtolis, ut Matthæus, & Lucas narrant. Poſtea verò eam permiſit, ut refert Marcus. Utraque ſententia mihi difficilis. Prima Auguſtini, quia in *Utraque ſententia difficilis.* ea, virga apud Marcum non accipienda eſt pro exteriori in ſua propria ſignificatione, ſed figuratè, ac ſymbolicè; cùm tamen conjungatur cum pera, pane, ac ære, quæ pro re exteriori in ſua propria ſignificatione ſumuntur. Secunda etiam ſententia eſt difficilis, quia omnes Evangeliſtæ loquuntur de uno, & eodem tempore, ac eadem miſſione.

38. *Virga tripliciter ſumitur.* Pro vera hujus rei intelligentia ſciendum eſt, quod Virga in Scriptura tripliciter ſumitur. Primò, ſignum eſt poteſtatis, ac dignitatis, ut ſceptrum Regum, faſces Conſulum, Virga Judicum. Pſalm. 44. num. 7. *Virga æquitatis, virga regni* Pſalm. 44. Iſa. 14. *tui.* Iſai. 14. num. 5. *Contrivit Dominus baculum impiorum, & virgam dominantium.* Unde refert Lyranus, Lyran. Magiſtri apud Hebræos virgam ferebant. Secundò, Virga inſerviebat ad feriendum, ac percutiendum alios, ſicut præceptores virgis Exod. 21. Diſcipulos verberabant. Exodi 21 num. 20. *Qui percuſſerit ſervum ſuum, vel ancillam virga.* Prov. Prov. 23. 23. num. 14. *Tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis.* Tertiò, accipitur pro Pſal. 22. baculo, ſeu ſuſtentaculo in itinere. Pſalm. 22. num. 4 *Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.*

39. Pſ. 22. Carthuſ. Cajetan. Janſen. Tolet. Dicendum eſt cum Carthuſiano, Cajet. Janſenio, Toleto in ca. 9 Luc. annot. 7. quod virgam primo, & ſecundo modo ſuis negat Chriſtus Dominus, tertio verò modo eam concedit. Unde ut notat Tolet. citatus, virga diſtincto nomine Hebræo ſcribitur in Matthæo, & Luca, ab eo, quod habetur in Marco. Chriſtus Dominus igitur ſuis vetat virgam honorificam, ac punitivam, & defenſoriam; non enim eos mittebat, ut honores oſtentarent, neque ut homines punirent, ab eiſque ſe defenderent.

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus ſuis mandavit, ne virgam aſportent in itinere?

PRima hujus quæſtionis ſolutio patet ex proxime dictis. Reſpondet ſecundò D Gau- 40. Gaudent. dent. tractat. 15. in Exod. ſupra à me datus hoc lib. cap. 1. num. 18 Qui ponderat, quod Hebræis, ut proficiſcantur ex Ægypto, mandatur celebrare Paſcha, *Tenentes baculos in manibus veſtris.* Exod. 12. num. 11. At Apoſtolis baculos denegat Exod. 12. Chriſtus Dominus. Iſraëlitæ erant incipientes in via virtutis, Apoſtoli verò in illius culmine: & ideo illi multis fuerunt adjuvandi, quibus iſti non indigebant, ut dixi citato loco. Deinde Hebræi in Ægypto, intellectu, & opere degebant ſub ſervilibus mundi operibus, à quibus Apoſtoli jam erant expediti Et qui mundo implicantur, multo timore replentur. Unde ad ſui munimen eis baculi conceduntur. At Apoſtoli temporalibus dimiſſis, & proſtrato mundi Ægyptio ſola charitate ducebantur, quæ foras mittit timorem; baculis non egebant, ipſa ſola charitate ſecuri, ac tuti erant omni metu ſuperiores. *Qui mundo implicantur timent; minimè verò, qui ab illo ſunt expediti.*

Tertiò, D. Ambroſius lib. de Joſeph. cap. 13. 42. Ambr. ſic ait: *Dominus miſit Diſcipulos ſine auro, ſine argento, ſine pecunia, ſine virga, ut & incitativa litis & inſtrumenta eriperet ultionis.* In itinere ſumma pax ſervanda eſt. Et qui pacem prædicant, injurias condonare docent, pacem præ ſe ferant, ultionis inſtrumenta dimittant; & ideo aurum, argentum, pecuniam, ac virgam, quæ ſunt diſcordiarum ſemina, ac ultioni deſerviunt, abjiciant: valde enim alienum eſt à prædicatore, non ſolum diſſidium, ſed etiam quæ diſſidium excitare poſſunt, ad vindictamque miniſtrare materiam. *Qui pacem prædicant, pacē ferant.*

Quartò, pondero, quod virga interdicitur in ultimo loco, ut patet ex textu; *Ut inſtrumenta criperet ultionis*, ait D. Ambroſius; nam aurum, argentum, ac pecunia inimicitiæ, ac odii materiam ſubminiſtrant. Qui ergo illis bonis renuntiant ultionis inſtrumenta non habeant: tales jam hoſtes neſciunt, ſed ſibi omnes vindicant amicos, ac familiares. Vide ſupra cap. 6. n. 70. *Divitiæ diſſenſionis cauſa.*

Quintò, maximè ponderandum eſt diſcrimen 42. inter Chriſtum, ac Auguſtum Cæſarem. Ait Lucas 2. num. 1. *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut* Luc. 2. *deſcriberetur univerſus orbis. Hæc deſcriptio facta eſt primo à Præſide Syriæ Cyrino.* Ad hanc deſcriptionem faciendam miſit Auguſtus duos validiſſimos Duces, ac Præſules, ſcilicet Varum,& inſuper Cyrinum, ut teſtatur Joſephus cum magno Joſeph. exercitu ſtipatos: At meus Jeſus modò miſit cenſores ſuos ſine pera, auro, argento, ac virga, atque omninò inermes. Et quid ex hoc factum eſt? Non Auguſto, ſed Chriſto totus ſubjicitur orbis qui non ferro, ſed ſuavitate regnat, ac triumphat. Eleganter D. Ambroſius ad cap. 2. Ambroſ. Luc. *Nihil in cenſu Chriſti*, ait, *vereare terribile, nihil immite, nihil triſte. Vis Chriſti audire cenſores? libenter cenſere, ſed non virgis, nec terrere, ſed gratia plebem quærere, condere gladium non poſſidere aurum. Talibus cenſoribus acquiſitus eſt orbis* *Plus lenitate quàm aſperitate vincitur.*

orbis.Plus enim lenitate, quam aſperitate devincitur. De his vide cap.8.q.2.ad finem & multis aliis in locis multa.

Matth.10.*n*.11.In quamcumque autem civitatem, & caſtellum intraveritis, interrogate.

Pro his, quæ ſequuntur, vide infra cap.18. Cætera autem, quæ ſequuntur uſque ad verſ. 15. ſcilicet, *Tolerabilius erat terræ Sodomorum* : Commodius explicabo, & dicam, dum de Diſcipulorum miſſione fuerit ſermo, infrà cap. 18.

CAP. VIII.

Mittuntur Apoſtoli ſicut oves inter lupos.

Matth.10.*n*.17.Ecce ego mitto vos, ſicut oves in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

VERSIONES.

Syriacus. En ego mitto vos tanquam oves inter lupos.

Vatablus. Ecce ego emitto vos, velut oves.

D. Athanaſ. lib. de communi eſſentia Patris, &c. Emitto vos, quaſi oves in medios lupos.

D. Athanaſ. lib. 4. contra Arrianos. Sitis igitur prudentes, ut ſerpentes.

D. Chriſoſt. homil. 34. in Matth. Efficiamini ergo prudentes, ut ſerpentes.

Orgelitanus in cap. 1. Cant. Aſtuti ſunt ſerpentes.

EXPOSITIO I.

1. *In officio exequendo celeritas.* PROSEQUITUR Dominus ſuum ſermonem inſtruendo Apoſtolos, quomodo ſe debent habere in prædicatione Evangelica. *Ecce*, magnam vim, & energiam habet. Et in hoc notatur celeritas officii, ut vult Hugo. *Ecce ego, mitte me*. Iſai. 6. n. 9. *Ego mitto vos*, *Ego*, qui ſum Magiſter veſter, & ſumma charitate vos diligo. Ego, qui Deus omnipotens, cui nemo reſiſtere poteſt, ut ponderat Euſebius Gallicanus hom. in Natali Apoſtolorum; *Mitto vos*. Et ut ait S. Thom. ſicut miſit me Pater inter paſſiones, & ego mitto vos. Joan. 17. num. 18. Mitto vos ſicut olim mittebam Prophetas, Moyſem, Eliam, Eliſæum, Iſaiam ad Idololatras, & impios reges, ut ita ſui exemplo, ac aliorum ſocietate tolerabilior fieret paſſio. Et dum ait, *Ego*, ad magnam animoſitatem, & tolerantiam in perſecutionibus exhortatur. Sic Abſalon imperans, fratrem occidi, pueris ait. *Nolite timere, ego enim ſum, qui præcipio vobis*, 2. Reg. 13. n. 28. Unde ait Chriſoſt. homil. 34. *Quæ igitur in omnibus his*, ſcilicet perſecutionibus, *erit conſolatio? Sola mittentis virtus.* Et ait, *Mitto vos*, non vicarios, & miniſtros veſtros, ſed quos conſtitui Prælatos, ac Præſides meæ Eccleſiæ mitto. Multum intereſt, ut res per proprium paſtorem peragatur.

(Margin: Hugo. Iſai. 6. — Euſeb. D. Thom. — *Exemplum & ſocietas aliorum afflictiones reddit ſuaviores.* 2. Reg. 13. Chryſoſt. — *Præſul per ſe ipſum negotia peragat.*)

2. *In medio luporū*, ſeu inter lupos, ut ſic exprimeret ſummum periculū, quod ipſis imminebat, Et non ait juxta lupos, ſed in medio luporum, Albertus Magnus, ut unuſquiſque ſciat, ſe effugere non poſſe, niſi captis lupis, & quod in hoc ſolo ſpes eſt, ſi lupi, natura lupina depoſita, ab ovibus capiantur. Ita Albertus. Ut ita hac reſolutione concepta ad luporum prædam animoſiores redderentur. Deinde ait, in medio luporum, ut ſignificaret, lupos eſſe multos, oves verò paucas, cùm à lupis circumdarentur. Et quia in occaſionibus, ac perſecutionibus viſitur prudentia, ac patientia, ſubdit Dominus: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, ut hominum inſidias caveatis, ac fugiatis, *& ſimplices ſicut columbæ*, id eſt, ſinceri, & ſimplices, ut nullum habeatis odium, nec animum ulciſcendi injurias. Quæ omnia latius enucleabo quæſtionibus ſequentibus.

(Margin: Alb. Magn. *Certa reſolutio animoſiores reddit.* — *Prudentia & patientia in occaſionibus viſitur.*)

QUÆSTIO I.

Quare in præſenti jam diſtinctione Chriſtus Apoſtolis explicat perſecutiones, quas paſſuri erant?

3. ERant Apoſtoli paulò antea in tantam dignitatem electi: quibus tamen Dominus ſtatim denuntiat mala, quæ pro ipſo ſuſtinenda erant. In cujus ſolutione quatuor rationes aſſignant D. Chriſoſtomus homil. 34. Euthymius, Abulenſis q. 90. Prima, ut diſcant ejus præſcientiam, quia nihil poteſt evenire, quod non præviderit ipſe, ut ita omnes crederent, Chriſtum omnia ſcire, eſſeque verum Deum. *Nunc dixi vobis antequam fiat, ut cùm factum fuerit, credatis*; Joan. 14. n. 19.

(Margin: Chryſoſt. Euthym. Abulenſ. — Joan. 14.)

4. Secunda, Ne exiſtimarent, ex imbecillitate Magiſtri illa accidere, ne forte dicerent, quod ſi illa mala prænoviſſet cum ſummè nos diligeret, in illa nos non mitteret. Prædixit ergo ea, ut intelligant, quod prævidens omnes perſecutiones eos mittit, ut ait Abulenſis. *Tanquam magna bona inde eis eſſent eventura.* Vide ſuprà cap. 5. n 62. & 63. Tertia, ne Apoſtoli vehementer ſtupeſcerent; nam illis inopinantibus, ſi mala advenirent, maxime turbarentur, cùm non eſſent prænuntiata. At verò hac Chriſti prædictione ad magnam tolerantiam armantur: *Minus enim jacula feriunt, quæ prævidentur.* Quarta, ut hæc audientes tempore crucis Chriſti non turbarentur.

(Margin: *Pati pro Chriſto magnum bonū.* — Abulenſ. — *Prævīſio reddit mala tolerabiliora*)

5. Quintam rationem ponit Albertus Magnus: *Hac Chriſti admonitione armat eos contra perſecutiones* Alb. Magn.

cutiones: & ne deſperarent, ponit tanquam mitigationem infra. Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. Proponit mala, ut explicet præmium. Vehementer ad paſſionum tolerantiam excitamur, ſi certi de præmio reddimur. Sextam ſic efformo. Apoſtoli modò in culmen Apoſtolicum fuerant electi, ut dixi c.7.q.1. ſtatim eis Dominus in præſenti futuras paſſiones denuntiat, ut agnoſcant, & ſciant, ad quæ ſunt electi, utque intelligant, ipſos eſſe ad tantum apicem promotos, non ut delicioſe vivant, ſed uti in laboribus ac ærumnis degant.

Præmia labores facilitant.

6. Septima, Chriſtus modò elegit ſuos in Apoſtolos, magnamque eis dedit prædicandi, ac miracula operandi poteſtatem, ut ſuperiori cap. explicavi, & patet ex hoc 10. cap. Matth. n.7. *Euntes prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones ejicite.* Et poſt pauca ait: *Ecce ego mitto vos, ſicut oves inter lupos; & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos.* Cur ergo, quando eliguntur, ac tam præclara eis committuntur, ſtatim eis, tanquam in appoſita penſione, dicuntur perſecutiones, ac labores futuri: Cur illa in aliud tempus non reſervantur? Statim ærumnas illas eis denuntiat, tanquam infallibilem conſequentiam honorum, ac dignitatum quas maxime labores concomitantur, ac conſequuntur.

Dignitates multos ſecū labores afferunt.

7. Cùm David, ut in regem ungeretur, ad Samuelem acceſſiſſet, de ipſo ait Scriptura 1.Reg.16.n.12. *Erat autem David rufus, & pulcher aſpectu;* ſeu ut legit Pagninus, *Erat rubeus, & pulcher oculis.* In præſenti electione maxime conſiderandum, quod illud primū in Davide notatur, quod ipſe rufus, ſeu rubeus erat. Hæc ſanguinem exprimunt; ut in confeſſo eſt apud omnes. Ut ita cunctis fieret manifeſtum, quod prima inauguratio, primaque conditio, quæ regali electioni annexa deſcribitur, paſſio, ac ſanguinis perfuſio exiſtit. Hæc autem facta eſſe in figuram Chriſti Domini gloſſat Rupertus lib.1. Reg.c.26. *Quod rufus erat David, ait, imaginem illius prætendebat paſtoris, qui animam ſuam pro ovibus ſuis poſuit: nam ipſe rectè rufus dicitur, non alieno ſanguine, ſed proprio. Quemadmodum Zacharias teſtatur. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua.*

1.Reg.16. Pagnin. Sanguinis perfuſio principatui annexa. Rupert.

8. Cum Iſraëlitæ iter facerent per deſertum, rex Balaac vehemēter rogat Balaam, ut deteſtationibus populum inſectetur. *Veni*, inquit, *& maledic Iacob, propera, & deteſtare Iſraël.* Num. 23. n.7. Septuaginta habent: *Veni, maledic Iacob; & veni, ſupermaledic Iſraël.* Tanquam ſi dicat: In Jacob cōjice maledictiones; in Iſraël verò maledictiones ſuper maledictiones. Cur ergo, cum unus, & idem ſit populus, ipſas tamen execrationes ac deprecationes cum additamēto vult in ipſum, prout Iſraël nomine inſignitur? Jacob, ut ſatis vulgare eſt, dicit hominem humilem, & paſtorem: Iſraël verò virum fortem, ac illuſtrem, in tantam perfectionem evectum, ut ipſum Deum facie ad faciem viderit, Geneſ.32 n.28. Dum populus humili nomine Jacob exprimitur, ſatis eſt, ut maledictionibus impetatur: at cùm Iſraëlis magno nobilitatur vocabulo, maledictiones ſuper maledictiones multiplicato fœnore conjiciantur: nam ad menſuram augmenti, ac æmulationis honorum, & dignitatum perſecutiones creſcunt, & deteſtationes multiplicantur. Origenes homil.15. in Numer. *Veni, maledic Iacob, ſuper maledic Iſraël. Per quod oſtenditur, idcircò ſermo repetitus, ut ampliori vi, majori intenſione maledictionem in Iſraël, quàm in Jacob Balac videretur expoſcere. Donec enim quis tantum Iacob eſt, hoc eſt, in actibus ſolum, & operibus poſitus, inferioribus maledictionibus impugnatur. Ubi autem profecerit, & interiorem hominem ad videndum exercuerit, tunc non ſolùm maledictis ab inimico, ſed & ſupermaledictis, hoc eſt, vehementioribus maledictionum jaculis impugnabitur.* Vide ſupra cap.6. num.18.19.& 20.& tom.2.cap.24.n.10.

Num. 23. Septuag. Gen. 32. Ad honoris augmentum perſecutiones creſcunt. Origen.

QUÆSTIO II.

Quare Apoſtoli oves à Chriſto nuncupantur?

9. IN exordio hujus quæſtionis dubium excitat D Chryſoſt. in Imperfecto homil.24. Quare, ſcilicet, Dominus ſuos Apoſtolos dixit ſicut, ſeu quaſi oves; tyrannos verò dixit, non quaſi lupos, ſed ad plenum lupos. *Ecce ego mitto vos ſicut oves inter lupos.* Sic reſpondet S. Pater Puto iſta ratione factum. *Quoniam homo Dei quamvis fuerit bonus, tamen ſemper habet in ſe aliquid mali, ſecundùm carnem, quaſi homo. Et ovis quidem dicitur, propter quod bonus: quaſi ovis autem, quia non ad plenum bonus. Qui autem Deum non cognoſcit, nihil in ſe boni poteſt habere, propterea lupus dicitur, non quaſi lupus.* Et quamvis hæc bene moraliter ſint dicta: præcipuè, quia tunc Apoſtoli, nondum Spiritus ſancti gratia accepta, erant imperfecti: tamen illa ita ſunt dicta ad majorem efficaciam & expreſſionem ſimilitudinis: mitto vos, ſicut oves inter lupos. Et Dominus; cum ſimpliciter ſit totus bonus dicitur, *Sicut ovis*, Iſai.53. num. 7. ut ipſe Chryſoſtomus ſibi objicit.

Chryſoſt. Quilibet homo ſuas habet imperfectiones. Iſai.53.

10. Ad quæſtionem reſpondeo primò: Dici oves Apoſtolos à patientia. Ita Chryſoſtomus citatus, Euthymius, Rupertus, & alii. Nam ut colligo ex Abuléſi quæſt.93. Ovis, dum occiditur, non clamat, non infert malum, nec in corde furorem concipit. Verè patiens, in adverſis non obmurmurat, quod proprium ovium eſt; nam cū occiduntur, non clamant. Iſai.53.n.7. Secundò, Ovis malum patitur, ſed non infert, ita verè patiens ſuſtinet damna illata: & hoc maximè pertinet ad prædicatores, ut ait D Gregor. in Evāgelia hom. 17. Qui enim locum prædicationis ſuſcipit, mala inferre non debet, ut ex ipſa ſua manſuetudine iram ſævientium mitiget. Tertiò, Ovis cū malè tractatur, non concipit animum rabidum. Ex hoc dicitur ad Apoſtolos, qui erant Eccleſiarum paſtores, quia hoc maximè ſpectat ad Prælatos, ut injurias ſubditi non reſervent in tempus ad vindictam, ſed in omnibus teneant animum ſincerū. D. Gregor. homil. citata. *Multi, ait, cum regiminis jura ſuſcipiunt, ad lacerandos ſubditos inardeſcunt, terrorem poteſtatis exhibent, humilitatis locum in elationem dominationis mutant, & ſi quando extrinſecus blandiuntur, intrinſecus ſæviunt, de quibus dicitur, veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces, conſiderandum eſt, quod ſicut oves inter lupos mittuntur, ut ſenſum ſervantes innocentiæ, morſum malitiæ*

Chryſoſt. Euthym. Rupert. Abulenſ. Iſai. 53. Gregor. Patiens non murmurat, nec infert malum. Prælatus illas injurias ad tempus non reſervet. Gregor.

malitia non habeamus. Vide to. 2. cap. 14. nu. 69.

11. Chryſoſt. Secundò, D. Chryſoſtomus homil. 24. in Imperfecto, in perſona Chriſti ſic fatur: *Non humanæ naturæ beneficium tollo; ſed oculis patientiæ opus injungo. Non dedignentur ſervi vocabulum ovis accipere, cum ſciant, Dominum ſuum nomen Agni portaſſe. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,* Joann. 1. num. 29. Et ab Iſaia dicitur Ovis 53. n. 7. Docentur Chriſti diſcipuli ipſum imitari in patientia, manſuetudine, atque clementia; & quantum fieri poteſt, in omnibus ſequi ejus exemplum. Et ſi ipſe ob patientiam, ac manſuetudinem Agnus dicitur, quid mirum, quod ejus ſervi oves nuncupentur; nam ovis quid majus videtur, quàm Agnus.

Joan. 1. *Chriſtiani Chriſtum reſpiciant, ac imitentur.*

12. Chryſoſt. Tertiò, Chryſoſtomus citato loco: *Sicut oves,* ait, *cum cœperint vos lupi vellicare, nolite reſiſtere; aut vociferare, ſcientes, quia niſi vos ſpoliati fueritis, alii non veſtientur.* Ab ove detrahitur lana, & lac, ut alii induantur, ac nutriantur. Deſtinabantur Apoſtoli, ut Præſules Eccleſiarum. Eis mandatur, ut ſint ſicut oves. Prælati enim expoſiti ſunt, ut à ſua ſubſtantia, ac indumento defraudentur, ut ſubditi vivant, ac nutriantur. Vide tom. 2. cap. 11. num. 45. 46. & 47.

Prælati à ſe ipſis detrahant, ut ſubditi alimententur.

13. Quartò, videtur hîc latere quædam implicatio. Deligebat Dominus ſuos ad prædicandum: & ait eis, quod ſint ſicut oves in medio luporum: oves luporum viſu obmuteſcunt. Si ergo ſe habuerint ut oves, coram lupis doctrinæ verba non dabũt. Mittebat Chriſtus eos ſine auro, argento, pera, ac calceamentis, cum ſumma paupertate, humilitate, ac manſuetudine: & tunc ait, quod ſint ſicut oves inter lupos. Quia in prædicatione Evangelica priùs habitus, quàm vox prædicet; & tacente lingua prædicatoris vita doceat, & clamet; Huc adduco verba Gregorii ſupra data. *Qui locum prædicationis ſuſcipit, mala inferre non debet, ſed tolerare, ut ex ipſa ſua manſuetudine iram ſævientium mitiget, & peccatorum vulnera in aliis, ipſe afflictionibus vulneratus, ſanet.* Vide tom. 2. c. 11. num. 69.

Ante linguã prædicet prædicatoris vita. Gregor.

14. Chryſoſt. Quintò, Chryſoſtomus homil. 34. in Matth. ſic ait: *Non ſimpliciter adversùs lupos, ſed in medium luporum: ſic enim maxime virtus ejus patere poteſt, ſi lupi ſuperabuntur ab ovibus, quæ cum in medio luporum ſint, & hinc, atque illinc morſibus luporum lacerarentur; non modo non deficerent, ſed lupus in naturam ovium tranſmutaretur.* In hoc maxime apparet mittentis virtus. Quia oves inter lupos non ſunt conſumptæ, ſed cuſtoditæ; & ideò non dixit: Mitto vos ad lupos, ſed in medio luporum, id eſt, ut maneatis inter eos, quia licet oves ſitis, manebitis inter lupos, & non extinguent vos, ſed vos potiùs eos in veſtram naturam mutabitis. Et ideo exprimit: *Ecce ego mitto vos.* Ut ejus virtus in conſervandis ſuis ovibus innoteſcat.

Chriſti virtus ſuos conſervat inter lupos.

15. Sextò, Mittuntur oves inter lupos, ut ex veſtra vellicatione lupi vivant, & convertantur in oves, ut docet Chryſoſtomus citatis locis, Beda, Albertus Magnus, & alii. Sed unde oves habebunt hanc vim, ut lupos in naturam ſuam traſmutent? Huc adduco D. Petrum Chryſologum ſer. 23. *Grex puſillus,* ait, *ac mitis diu contentus occidi, diu devorari paſſus eſt, donec Gentilis ſævitia; ſanguine ſatiata, vel carnibus, Evangelici pabuli ſuavitatem, & divini fontis fluenta deguſtans totum contagium ſæculi evitaret, & paſtum: atque in hominem rediret ex beſtia, qui ex homine fuerat dilapſus in beſtiam.* Sicut oves, ſed non per ſe ſolùm; ſed ſimul ſaturatæ cœleſti pabulo, ac educatæ divino edulio corporis Chriſti; cujus halitum, atque odorem emittit Apoſtolicus grex. Et inde tantam vim habet, ut valeat totum mundum reformare, ac lupos convertere in oves, beſtiaſque transmutare in homines. Hæc potes etiam applicare ad vim verborum Evangelici concionatoris.

Chriſoſt. Beda. Alb. Magn. Chryſol.

Ab halitu ſacræ Euchariſtiæ omnia reformantur. Magna vis Evangelici Prædicatoris

16. Septimò, Deſtinavit olim Deus parentem meũ Eliam in curiam regis Achab cum ampla poteſtate cœlum claudendi, ac ignem ejiciendi in terras, 3. Reg. 18. Nunc verò Apoſtolos ſuos delegat in orbem ſicut oves. Mittebat eos, ut totum mundum ſibi lucrarentur, ac acquirerent. Et nil fortius ad trahendos hominum animos, quàm lenitas, ac manſuetudo: plus enim ſubjugatur lenitate ovis, quàm rigore ignis, ac gladii. Quod optime docet D. Chryſoſt. in Pſal. 120. *Quid ove manſuetius?* ait, *quid verò lupo agreſtius? Hic tamen ab illa ſuperabitur. Nihil enim manſuetudine potentius, nil lenitate validius, ac firmius.* Et Theophylactus *Volo vos,* ait, *manſuetos eſſe ſicut oves, & ſic magis vincere.* Unde Apoſtoli totum traxerunt orbem; Elias verò obduratum Achab in idololatria cum ſuis reliquit.

3. Reg. 18. *Plus devincitur, ac trahitur lenitate, quàm rigore.* Chryſoſt. Theophyl.

17. Apoc. 14. Ait Joannes Apocal. 14. num. 1. *Vidi: Et ecce Agnus ſtabat ſupra montem Sion, & cum eo centum quadraginta millia.* Et ſubdit num. 4. *Hi ſequuntur Agnum, quocumque ierit.* Non admiror quod tot fortiſſimi milites Chriſtum ſequantur, ſed id me maxime in admirationem rapit, quod dum eum video decantari vincentem leonem tribus Juda. Apoc. 5. num. 5. nullum eum ſequentem lego; ſed omnes poſt Agnum abeunt. Plus enim ſibi comparavit ſuavi Agni manſuetudine, quàm bellica Leonis fortitudine. D. Bernardus ſerm. 6. de Aſcenſione: *Sequamur fratres,* ait, *ſequamur Agnum, quocumque ierit, ſequamur patientem.* Non dicit pugnantem, ſeu vincentem, ſed patientem.

Apoc. 5. *Plus comparatur manſuetudine, quàm fortitudine.* Bernard.

18. Iſai. 51. In perſona populi Iſraelitici clamat Iſaias. 51. num. 9. *Conſurge, conſurge, induere fortitudinem brachium Domini: Conſurge ſicut in diebus antiquis, in generationibus ſæculorum,* Poſtulat Propheta ad brachiũ Domini, quod eſt in vocativo, ut conſurgat, ac veniat fortitudine ſua, & excuſſa captivitate Babylonica ædificetur iterũ Jeruſalem, ut explicant S. Thoma. Hugo. Seu ſermo eſt populi Chriſtiani ad Chriſtum Redemptorem, ejus adventum deprecantis; ut Eccleſia Chriſti extruatur, ut D. Hier. D. Cyrill. & alii communiter exponunt. Et ad hoc poſtulat fortitudinem, *V. in diebus antiquis, in generationibus ſæculorum*; hoc eſt, in creatione mundi, in qua Deus exhibuit multa ſigna amoris, pietatis, ac clementiæ, quâ cuncta è nihilo creavit, hominem è limo formavit, multis donis exornavit, ac mira benignitate ejus errata ſuſtinuit. Sed cur ad ædificandam Jeruſalem non poſtulat potiùs rigorem illũ, quem Deus in diluvio univerſali oſtenavit, vel fortitudinem illam, qua Iſraelem in terram promiſſionis introduxit, deſtructis Amorthæorum gentibus? Sed potiùs illam generationi ſæculorum pietatem exoptat? Multum ſanè per omnem modum. Plus præſtat ad comparandum, ac fabricandum ſuavitatis benignitas, quam ſeveritatis rigor. Rupertus lib. 2. in Iſai. cap. 13. *Conſurge,* ait,

D. Thom. Hugo. Hieron. Cyrill. *Lenitate multo majora ædificantur quàm rigore.* Rupert.

ait, *& induere fortitudinem, induere pulchrum, & fortem charitatem.*

19. Surgens Jacob à ſomno ſuo fudit oleum ſuper lapidem,& erexit eum in titulum.Et ait: *Lapis iſte vocabitur domus Dei.* Gen. 28. n. 22. Hæc dicuntur à Jacob in ſignum,quod ibi ædificanda eſſet domus Dei,ut expendunt D.Auguſtinus, Carthuſianus, Cajetanus, Lippomanus, & alii. Sed ſi ædificium templi Domum deſignat, cur oleum infunditur,& non potius feriens malleus adhibetur,ut petra percutiatur? Oleum applicatur, utpote cujus infuſio efficacior ad attrahendos, ac expoliendos lapides in ædificium domus Dei, quàm quodlibet aliud ferreum inſtrumentum.Unde Chriſtus ad ſuam Eccleſiam fundandam,ac fabricandam,non leones, ſed oves inter lupos mittit.

Gen. 28. Auguſt. Carthuſ. Cajetan. Lyppom. *Plus fabricatur oleo, quam ferro.*

QUÆSTIO III.

Quare ſint lupi hîc ſignificati?

20. Hilar. Ambr. *Qui lupi.* Hieron.

Vera, & germana ſententia mihi videtur D. Hilarii hîc, D. Ambroſii ſerm. 6. in Pſal.118.exiſtimantium,hîc per lupos deſignari omnes illos qui crudeli, veſanoque furore deſævituri erant in Apoſtolos de omnibus illis loquitur ſequenti verſu: *Cavete ab hominibus*,&c Unde mihi minus arridet ſententia D. Hieron. magis ſtricte interpretantis per lupos Scribas,& Phariſæos Judæorum.

21. *Iſraëlitæ oves,quomodo lupi.* Matth. 10. Matth. 15. Chryſol. *Valde nociva malorum ſocietas.*

Sed in hac ſententia D.Hieronymi,quæ tanto auctore probabilis fit,inſurgit dubium:Quomodo Iſraelitæ dicantur lupi, cùm ipſi dicerentur oves? *Ite potius ad oves, quæ perierunt domus Iſrael.*Matth.10.n.6.*Non ſum miſſus,niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael.* Matth. 15. num. 24. Reſpondeo,quod eorum malitia, ac feritate factum eſt,ut ex ovibus fierent lupi.Aliter,ac pulchrè reſpondet D.Chryſolog.ſerm.100. *Audi ipſum Dominum dicentem*, inquit, *non ſum miſſus, niſi ad oves,quæ perierunt domus Iſraë', ſed oves luporum contagione jam rabidæ, & ipſis beſtiis propria feritate ſæviores, laniare, & violare ſuum ſemper voluere paſtorem.* Perpende illa verba: *Oves luporum contagione jam rabidæ*, Erant Iſraelitæ permixti cum gentibus, & in eorum vitiis aſſociati:unde ex earum contagione,atque conſortio tantum malum hauſerunt,ut ovinam naturam deponentes lupinam induerint. Vide tom 1.lib.2. cap.4.n.97. & 102. & tom.2. cap. 24.num.36. 37.& 38.& hoc tom.cap. 1. num. 172.& aliis multis in locis.

QUÆSTIO IV.

Quare potius dixit Dominus oves inter lupos, quàm inter leones?

22. *Hujus ſæculi homines ſunt in humiles feroces inſuperbos humiles.*

Ratio germana eſt: Quia inter omnia quadrupedia lupus eſt valde crudelis, rapax, vorax,ac infeſtus ovibus: & ideo ad magnam energiam comparationis ovium poſuit potiùs inter lupos, quàm leones. Deinde inter hæc duo animantia, hoc maxime viſitur diſcrimen nam leo proſternenti ſe coram eo parcit,ac dimittit,in validum, ac reſiſtentem invehitur, ac devorat. Lupus verò è contra à robuſto pugnatore fugit,ac terga vertit; ſubmittentem verò ſe illi rabido morſu dilaniat. Merito ergo hujus ſæculi homines,non leones ſed lupi dicuntur,à ſtrenuo enim,atque magno, cujus potentiam timent,ſeſe declinant,& nil diſſidii cum eo committere volunt: at parvum, & humilem omni conatu comprimunt, & in fruſta cædunt.

Saül ſuum regnum ſtabiliēdi nimio zelo fervidus erat. Et inde factum eſt, ut toto corde 23.
multis cum militibus, copioſoque exercitu perſequeretur Davidem,eum perſcrutans in cunctis millibus Juda, 1.Reg.23 nu.23.ut eum è medio tolleret.Et ita dixit filio ſuo Jonathæ: *Omnibus diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu,neque regnum tuum*, 1. Reg. 10. n. 31.Ipſi tamen Saüli,cùm eſſet electus in regem. *Filii Belial dixerunt: Num ſalvare nos poterit iſte*, ſcilicet Saül. *Et non tulerunt ei munera. Ille verò diſſimulabat ſe audire.*1. Reg. 10. n. 27. Cur ob regni conſervationem crudeli odio Davidem inſectabatur; filiis verò Belial repugnantibus tam placidus extabat? David humiliabat,ac ſubmittebat ſe coram Saül,ita.ut ei diceret: *Quem perſequeris, Rex Iſraël? Canem mortuum perſequeris, & pulicem unum?* 1.Reg.24.n.15 At verò filii Belial erāt homines feroces, ut inquiunt Lyranus, & Hugo, *Viventes abſque jugo Legis divinæ, & diſciplinæ.* Et Carthuſ.inquit, *Quorum indomita erat malitia, qui ſuam ſuperbiam jugo Legi divinæ non refrenabant.*Saul ut valde protervus,& malus miti,& humili Davidi ſe rigidus impugnator exhibebat, hominibus verò ferocibus multum placidus, utque cum eis contentiones devitaret,eorum ſe audire opprobria diſſimulabat.

1.Reg.23. 1.Reg.20. 1.Reg.10. 1.Reg.24. Lyranus. Hugo. Carthuſ. *Saul in mites rigidus; in feroces placidus.*

Poſtquam Jacob obtinuit benedictionem à patre ſuo Iſaac, crudeli, infeſtoque animo eum 24.
oderat Eſau, & dicebat: *Venient dies luctus patris mei & occidam Jacob fratrem meum.* Geneſ.27.n. 41.Poſtea verò ſuccedentibus rebus,cùm Jacob revertiſſet è Meſopotamia cum multis liberis,ac famulis, & copioſa armentorum multitudine: *Currens itaque Eſaü obviam fratri ſuo amplexatus eſt eum, ſtringénſque collum ejus, & oſculans flevit.*Gen.33.n.4.Quod totum in ſignum eximii amoris factum eſt, ut ibi notarunt Abulenſis, Carthuſianus,Lippomanus,& alii.Et ideò multa ei amicabilia verba dicens, ſe illi offert itineris ſocium,ibi n.11. Unde meritò ait nobis Chryſoſtomus: *Conſidera igitur, quantam mutationem declarat Eſaü, accurrit enim in occurſum ejus.* Sed unde tanta mutatio orta eſt? Inter alias multas rationes,hanc in rem noſtram dico.De Jacob in domo patris ſui ait Scriptura Gen.45. n.27. *Jacob vir ſimplex habitabat in tabernaculis:* id eſt,erat Jacob vir ſincerus, mitis, ac quietus, ut interpretantur Procopius, & Rupertus. At verò quando reverſus eſt è Meſopotamia, erat valde magnus,multis divitiis plenus,multaque familia ſtipatus.Eſau autem minaci,ac inflata arrogantia verba quæ in mitem,& humilem jactitabat, erga magnum,& potentem in amicabilia, urbana,ac placida convertit atque mutavit.

Gen. 27. Gen.33. Abulenſ. Carthuſ. Lyppom. Chryſoſt. Gen.25. *Jactitant homines in humilem verba minacia, placida in potentem.*

QUÆSTIO

QUÆSTIO V.

Quomodo oves in medio luporum ab eorum morſibus ſe cuſtodient?

25. Chryſoſt. R Eſpondet primò Chryſoſtomus ſermon. de Pentecoſte: *Non habentes*, ait, *humana ſomnia, habentes autem Dominum ſuum. Ego ſum*, inquit, *vobiſcum, uſque ad conſummationem ſæculi. Peragrarunt univerſum orbem terrarum oves ſimul cum lupis: & vulnerata non ſunt oves à lupis, ſed magis lupi ad ovium manſuetudinem ſunt converſi.* Qui ſecum comitem Chriſtum habet, in omnibus eſt ſecurus. Oves inter lupos non ſunt conſumptæ: ſed potius lupus ad ſe traxerunt. Aderat cum eis Chriſtus, cujus præſentia, ac virtute omnia ſecura, & tuta fiunt.

Ubi Chriſtus adeſt ſecuritas eſt in periculo omni.

26. Iſaius abb. Secundò, Iſaias abbas Orat. 16. *Præcepit Dominus eis, ut nihil acciperent in via: cum enim nihil luporum haberent, non poterant eos lupi devorare.* In exordio iſtius ſermonis mandavit Dominus ſuis Diſcipulis, *Nolite poſſidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis veſtris, nihil tuleritis in via.* Matth. 10. n. 9. Qui mundialia contemnunt, & nihil eorum in ſe recipiunt, inter veraciſſimos mundi lupos ſecuri degunt: dilaniatur autem, & deglutitur ab eis, qui toto ſuo ſtudio illa ambit, atque affectat.

Matth. 10. Qui à ſe mundialia rejicit ſecurus degit.

27. Chryſoſt. Tertiò, D. Chryſoſtomus homil. 34. *Inexpugnabilem virtutem ſuam oſtendens* ait, *quamvis adverſus lupos eſſent ituri; omnem tamen manſuetudinem eos habere jubet. Erubeſcant igitur, qui quaſi lupi adverſarios ſuos perſequuntur, cum videant innumeros lupos ab ovibus vinci pauciſſimis. Et certè quouſque ſumus oves; facilè hoſtes vincemus.* Suavitas & lenitas maximè nos tutos ac ſecuros reddit in omni caſu, ac eventu. Qui enim hanc induit, valdè tranquillitas inter rapaces lupos, ac furentes beſtias incedit, eaſque ad ſe trahit, atque devincit.

Manſuetus inter hoſtes tutus degit.

28. Quartò, Mittebantur Apoſtoli prædicantes regnum Dei, malta mirabilia operantes cum poteſtate mortuos ſuſcitandi, ac infirmos curandi. Matth. 10. n. 1. & 8. ut ita multis donis omnes illuſtrarent. Et qui omnibus eſt beneficus, & nulli injurioſus, ac nocivus, inter crudeles hoſtes cura, ac anxietate vocans vadit pergitque. Unde ait hîc Theophylactus: *Quod Dominus mittens ſuos; ſicut oves inter lupos, armaverat miraculis*; ut eis veluti ab eorum morſibus ſe cuſtodirent.

Matth. 10. Beneficus & nemini injurioſus, ſecurus.

29. 1. Reg. 26. Copioſo exercitu Saül Davidem quærebat: dormiente rege, deſcendens David cum Abiſai in caſtra, ex regis tentorio: *Tulit haſtam, ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saül, & abierunt; & non erat quiſquam, qui videret & intelligeret.* 1. Reg. 26. n. 12. Et poſtea ex adverſo colle clamat David ad Abner: *Quare non cuſtodiſti Dominum tuum regem, ingreſſus unus de turba* &c. Quomodo David non timet ſe intromittere in validiſſimum exercitum crudeliſſimi hoſtis? quomodo audet regale tentorium introire? quomodo non veretur, ut unus è tot militibus clamet, ipſéque deprehendatur? Venerat David in hoſtium phalanges, ut non nocumenta daret, ſed ut multa in regem exhiberet obſequia, nempe ut ex ſuo tentorio ablato quodam ſigno Saüli oſtenderet, quàm injuſtè ipſum perſequebantur; nam cùm potuiſſet eum interficere; noluit: utque etiam argueret cuſtodes de ignavia, qua laborarunt ſuper excubias Domini ſui regis, ut ita deinceps cauti fierent. Et qui incedit, non ut noceat; ſed ut in multis tam ſpiritualibus, quàm temporalibus famuletur, inter armatas inimicorum acies tutus ingreditur atque deambulat. Abulenſis quæſt. 7. *David non habuit animum nocendi Saül; quando deſcendit in caſtra, ſed ſolum accipiendi lanceam ejus, vel aliud, in ſignum, quod habuiſſet locum occidendi eum, & noluiſſet, ut ita confunderetur Saül, & deſiſteret à perſequendo eum: non poterat David intentius clementiam ſuam oſtendere.* Abulenſ.

Qui beneficia præſtat; & non damna, nil formidat.

Chriſtus Dominus ut verus homo mortem timuit. Unde dixit Diſcipulis ſuis: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.* Matth. 26. num. 38. Et ad Patrem rogans, ait, *Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*, num. 39. Et poſtea appropinquans Juda cum miniſtris ad eum comprehendendum, inquit Joan. 18. num. 4. JESUS *autem ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit, & dixit: Quem quæritis?* Valdè mirum, quod meus JESUS mortem timet, & mortis miniſtros non formidat, ſed eis obviam prodiit? Chriſtus Dominus ingrediebatur paſſionem ſuam, ad deſtruendam mortē: *Ero mors tua, ô mors* Oſeæ. 13. num 14. ait Albertus Magnus, *Proceſſit* JESUS *ad generis humani redemptionem voluntariè offerens ſe.* Timet ergo, moraliter dico, mortem, quæ deſtruebatur; non autem homines, qui ſalvandi, ac redimendi erant pretioſiſſimo lavacro ſanguinis ſui. 30. Matth. 26. Joan. 18.

Oſeæ 13. Alb. Magn. Ubi vita datur, & non interitus, timor non eſt.

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus ſerpentum prudentiam ſuis requirit?

PRudentia, quæ ratione materiæ, ac finis, virtus quædam moralis eſt, ut docet D. Thom. 1. 2. q. 58. art. 3. ad 1. propriè non eſt in brutis, ſed ſolum in homine habente vim intellectivam. Ariſtot. 6. Ethic. cap. 6. D. Thom. 1. 2. q. 47. art. 1. & 4. & ſequuntur omnes Commentatores, ſed ſolum latè prudentiam habere dicuntur bruta, in quantum in quibuſdam actionibus hominem imitantur, ut notat Abulenſis q. 95. Sic dicitur Proverb. 6. n. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & addiſce ſapientiam*; ſcilicet prudentiam. Chriſtus Dominus ergo hoc modo dicit prudentiam in brutis, ut ita hoc exemplo per ſenſibilia erudiat homines indoctos. In præſenti nobis proponit ſerpentis prudentiam, ut eam imitemur. 31. D. Thom. Ariſtot. D. Th. m. Abulenſ. Prov. 6.

In brutis non propriè, ſed latè prudentia.

Primò ut ait D. Hieronimus, *Serpentis aſtutia ponitur in exemplum; quia toto corpore occultat caput, ut illud in quo vita eſt, protegat: Ita nos toto periculo corporis caput noſtrum; qui Chriſtus eſt, cuſtodiamus, id eſt fidem integram, & incorruptam ſervare ſtudeamus.* Idem docent D. Auguſtinus in Pſ. 57. & D. Hilarius can. 10 D. Chryſ. homil. 33. in Matth. D. Epiphanius hæreſi 58. D. Paſchaſius & alii. Ita prudentes ſimus, ut ob conſervandam fidem, charitatem, Dei obſequium, ac denique ipſum Deum in nobis, reliqua omnia noſtra corpora omni periculo exponamus. Unde ait Rupertus lib. 8. in Matth. quod ob ictum capitis 32. Hieron. Auguſt. Chryſoſt. Hilar. Epiph. Paſchaſ.

Pro fide conſervanda temporalia omnia perdenda.

ſerpens omni conatu fugit ab hominibus,& fundit. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, ſcilicet cavete ab hominibus, ut ſubaudias ne homines percutiant caput.* Chriſtus caput noſtrum, quia in nobis regnat per fidem, iniquorum colloquia declinemus, ne in nobis percutiant caput noſtrum.

33. Ambroſ.

Hujus prudentiæ quandam rationem occultam aſſignat D.Ambroſius ſerm.20.in Pſal.118. *Fertur,* ait, *coluber, cum urgetur periculo, caput ſemper abſcondere, & in orbem ſe colligens, objecta reliqua parte corporis hoc ſolum tueri, quo læſa ferantur membra cætera, ſalvo capitis vigore reparari.* Si pereant cætera, Chriſtus in nobis ſit cuſtoditus, omnia reparantur. Vel etiam ad Prælatos poteſt adaptari præſens documentum. Si Prælatus ſit integer, atque illæſus, inferiores vivunt; at corrupto capite omnia pereunt.

Si Prælatus ſit integer, omnia vivificantur; ſecus ſi ipſe corrumpitur.

34. Peluſiot. Baſil. Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Theophyl.

Secundò, Iſidorus Peluſiota lib.1.Epiſt.26. *Serpens,* inquit, *arte, ac verſutia vetuſtatem exuit, in arcta quadam, & anguſta rima ſeſe comprimens ac ſenium deponens. Vult igitur, nos quoque per arctam viam, & afflictionem, veterem hominem exuere, ac pro eo novum induere, qui ad ejus imaginem renovatur.* Idem docent D.Baſil.Orat.7.de Serpente, D. Aug.in Pſal. 57.D. Chryſ. Euthymius, Theophylactus, & alii. Serpens vetuſta, & carioſa pelle gravatus, arctiſſimum ingreſſus foramen, ſenile ſpolium exuit, & novo ſubinde amictu exultans repueraſcit. Ita & nos antiqua vetuſtate peccatorum gravati, veterem hominem deponamus, & ut novum hominem induamus, ad Coloſſ. 3. n. 9. ingrediendum eſt nobis per arctiſſimum pœnitentiæ foramen.

Arcta pœnitentia renovanda eſt vita.

35. Ambroſ.

Aliter hanc ſerpentis renovationem explicat D.Ambr.ſerm.6.in Pſal.118.de ſanctis Martyribus loquens: *Qui,* ait, *velut boni ſerpentes, depoſitis carnis exuviis tentationum hyemalium rigore ſuperato; & Spiritus ſancti renovati gratia, æſtiva mundo luce fulſere.* Serpens obductis membranis hyberno tempore vale gravatus, ad ardorē Solis illud deponit. Ariſtoteles lib.8.hiſtor. Animal.cap.17.& Plinius lib 8.cap.27.Sic viri Apoſtolici ad fervidos divini Spiritus radios deponentes ea, quæ hauſta ſunt ex mundiali frigore, in novos viros renovantur, ac recoquuntur.

Ariſtot. Plin. *Divini ſpiritus radiis animus exardeſcit.*

36. Beda.

Tertiò, Beda: *Prudentia ſerpentis eſt,* inquit *quod unam aurem petræ opponit, alteram cauda claudit, ne audiat incantantes.* Et D. Aug. in Pſ. 57.n.5. *Sicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas:* Sic ait S. Doctor. *Allidit ſerpens unam aurem terræ & de cauda obturat alteram.* Hanc prudentiam induant Chriſtiani contra dæmonum tentationes, ut aures ſuas occludant cauda, & terra, id eſt, meditatione finis, ſcilicet mortis, & terræ, hoc eſt, ſepulchri, & pulveris, in quem convertendus de homo.

Pſalm. 57. Auguſt. *Memoria mortis obturemus aures contra dæmonum ſuggeſtiones.*

37. Epiphan.

Quartò, D.Epiphanius in libello ad Phyſiologum, c. 16. ait: *Cùm ſerpens ad fontem, ut bibat, pergit, virus non defert, ſed in antro illud dimittit ſicque purus accedit, ne ex illis aquis bibentes veneno inficiat. Debemus & nos, qui ad perennem, purámque de divinis eloquiis ſcaturientem aquã in Dei Eccleſia properamus, malitiæ venenum nõ deferre, ſed omnem malam cogitationem deponere, ne anima noſtra veneno inficiatur.* Qui ad ſacræ Scripturæ, ejúſque ſublimis intelligentiæ aquas potandas concurrũt, omne malitiæ venenum evomant, ut ita anima munda tantam ſacri eloquii munditiem capiat. Aliter etiam poteſt dici. Ut nos eadē ſerpentis prudētia vitemus aliorum de noſtris moribus ſcandalum. Et ſi quod virus in animo, in vita, in ore gerimus, id ſaltem occultemus, ne duplicato ſcelere, dum vitia noſtra propalamus, in perniciem, atque in gehennam nobiſcum devolutos pariter, & alios præcipitemus. Vide tom.2.c.5.n 185.& c.11.n.31.

Ad ſtudium S.Scripturæ requiritur animi puritas.

Noſtris peccatis ne aliis ſcandala demus.

38. Ambr.

Aliter hanc ſerpentis aſtutiam nobis imitandam proponit D.Ambroſ. ſerm.in feria 2. poſt 1.Dominic. *Ita & nos,* ait, *quando ad altare Domini communicaturi accedimus, deponamus venenum peſſimum, hoc eſt, iracundiam, odium, invidiam, falſitatem,* &c. *Et ſic ad altare Domini, corpore, & ſanguine ejus ſatiemur* Et idem etiam docet Epiphanius, quando ad preces, ac myſteria venimus in Eccleſia.

Ut ad ſacrã Euchariſtiã accedamus mundanda eſt conſcientia. Epiph.

39. Hilar.

Quintò, D.Hilarius ſic ait: *Serpens ille animum primo mollioris ſexus aggreſſus eſt, ſpe deinde illexit, & communionem immortalitatis ſpopondit, Pari ergo opportunitate introſpecta uniuſcujuſque natura, & voluntate, verborum adhibenda eſt, prudentia, ſpes futurorum bonorum revelanda: & quod ille mentitus eſt, nos prædicemus ex vero.* Et Brixian. *Prudentes ſicut ſerpentes, qui cum circumſpectione, & conſideratione quid fieri poſſit, & quo pacto ad perſuaſionem audientium doctrinam ſuam diſponunt.* Idē docent D Baſilius in Regulis brevioribus, interrog.245. D Thomas & alii. Serpēs antiquus, ut ſeduceret, invaſit fragiliorem ſexu; magna propoſita ſpe, & accommodatiori arbore objecta, cujus pomum pulchrum viſu. Sic prædicatores ac Prælati, ut auditorum animos attrahant, cum dicta diſponant, ſingula explorent, & tunc quæ opportuniora ſunt ad intentum finem eligant, & ordinent. Vide tom.1 & 2. in Indice, Verb. *Accommodare.*

Brixian. Baſil. D. Thom. *Explorandū eſt tempus, & occaſiones ad operandum.*

40. Remig.

Aliter hanc aſtutiam ſerpentis explanat D.Remigius: *Pulchrè prædicatores prudentiam ſerpentis monet habere; quia primus homo per ſerpentem deceptus eſt, ac ſi diceret, quia hoſtis callidus fuit ad decipiendum, vos prudentes ſitis ad liberandum, ille laudavit ſignum, vos laudate Crucis virtutem,* Antiquus ſerpens ſuam oſtentavit aſtutiam lignũ laudando, vos etiam, ô Diſcipuli mei, ait Chriſtus, veſtram ſapientiam declarate, lignũ extollendo: ſed illo ligno arboris decepit; vos ligno crucis meæ vivificate: ille ligno arboris captivavit, vos ligno Crucis à ſervitute liberate; nam damna per antiquam arborem in humanum genus illata, per Crucem reſtaurantur, ac recompenſantur. Suis Idolis incenſum offerebat Jeroboam ſuper altare, & cùm veniret Propheta ad eum increpandum, extendit rex manum, ut eum apprehenderet, *& aruit manus ejus, quam extendebat contra eum,* 3.Regum 13. num.4. Quod factum ſic expendit D.Chryſ, Orat.de S.Hier.ſubdens: *Conſidera mihi exemplum, quod occurrit in ligno, quod in paradiſo fuit, & in ligno, quod fuit in Cruce. Quemadmodum enim lignum illud, cùm eſſet viride, mortem peperit; lignum verò Crucis, cum eſſet aridum, vitã genuit: ſic manus regis, quando viridis erat, impietatem peperit; quando arida facta eſt tunc obedientiam produxit.* Cùm manus facta eſſet arida, tunc humiliavit ſe rex corã Propheta, ut pro eo deprecaretur. Manus viridis lignum viride paradiſi denotat; manus arida lignum aridum Crucis. Mala enim, quæ lignum, ſeu manus viridis peperit, lignũ, ſeu manus arida correxit. Vide tom. 2.c.3.n.155.& 192.193.& cap.24.n 42.& 47.

Damna antiqui ſerpentis per Crucem reparantur.

3.Reg.13. Chriſoſt.

Cruce damna reſtaurantur.

Sextò

41. Janſen. Titelm. *Res potius agenda aſtutia, quam vi.*

Sextò, Janſen. & Titelmanus dicunt, ſerpentes nuncupari prudentes, quia agunt, non vi, & robore, ſed aſtutia, ac prudentia. Ita viri Apoſtolici prudentia, & non viribus cuncta diſponunt; cum Eccleſia Dei non ſit cuſtodienda more caſtrorũ: Benedicens Jacob Dan, ait: *Fiat Dan coluber in via; ceraſtes in ſemita, mordens ungulas equi: ut cadat aſcenſor ejus retro*, Gen. 49. n. 17. Hæc dicta eſſe in ſpiritu de Samſon, tenent D. Hier. de locis Hebraicis, Procopius, Gennadius, D. Iſidorus, Lyran. & alii. Sed quomodo vir tam illuſtris comparatur cum valde venenoſo animali, qualis eſt coluber ceraſtes? Quid magis alienus à ſanctitate Samſonis, quam ſerpentis venenum: Ceraſtes, cum equitem nequeat attingere, ipſum non invadit, ſed aſtutia, ac arte equi calcaneum mordet ut equum, & equitem dejiciat, & ita eum occidat. Sic Samſon, in quo denotantur viri Apoſtolici, ut habet Gloſſa moralis Judic. 15. magis induſtria, ac arte, quam vi, egreſſus è latebris, in quibus latitabat, multos Philiſthæos occidit, indéque ipſos devaſtavit, ut patet in trecentis vulpibus, quarum caudis titiones ardentes alligans ſegetes Philiſthiim ſuccendit; ac concutiens columnas tria millia interfecit. Carth. *Quemadmodum coluber inſidiatur in via, ac percutit clam euntem; ſic Samſon in viis obſervavit Philiſthæos & interfecit. Et ſicut ceraſtes mordendo ungulas equi, facit equitem cadere; ſic Samſon concutiendo columnas domus, oppreſſit Philiſthæos.*

Gen. 49. Hieron. Procop. Gennad. Iſidor. Liran. — Judic. 15. — Carthuſ.

42. *Prælatus cogitet de futuro & de præterito.*

Septimò, Serpens, cùm ſe agnoſcat eſſe valde exoſum hominibus, ut ex antris ſuis egrediatur maximè cuncta explorat, acutiſſimè diſtantia videt, unde eſt adagium commune: *Serpentis intuitu*: & in orbem ſe colligens caudã habet ante oculos. Suis Apoſtolis, quos antea Dominus totius orbis præſules creaverat, mandat, ut ſint *prudentes ſicut ſerpentes*: Præſul cuncta debet aſpicere, ac conſiderare, quæ præſentia ſunt, quæ à longè diſtãt in futuro, & quæ à tergo exiſtũt in præterito.

43. Gen. 49.

Benedicens Jacob filium ſuum Judam, ait: *Catulus leonis Juda, ad prædam fili mi, aſcendiſti, requieſcens accubuiſti ut leo, & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum?* Gen. 49. n. 9. ubi cũ regibus loquitur, nam ipſi ex Juda orti ſunt. Et altiori ſpiritu ad Chriſtum Regem regum dirigitur ſermo. Sed cur regalis poteſtas cum his tribus comparatur? Cur non ſolum cum leone accubante, vel leæna? Catulus leonis ſemper reſpicit, ac ſequitur matrem, quam præſentem habet; leo verò, ut tradit Goropius Becanus in Originibus Antuerpinis lib. 9. dormit oculis apertis converſis ad Orientem; leæna autem verſo vultu ad Occidentem. Meritò ergo Rex catulo leonis, leoni, ac leænæ confertur: nam ut leonis catulus, ut videat præſentia: ut leo aſpicit, quæ in Oriente, nempe quæ in futuro ſunt; & ut leæna conſideret, quæ ſunt in Occidente, ſcilicet in præterito.

Gorop. *Prælatus præterita, præſentia, ac futura proſpiciat.*

QUÆSTIO VII.

Quare Dominus ſuis mandat, ut teneant columbarum ſimplicitatem?

44. Abulenſ. *Simplicitas quot modis ſumatur.*

Simplicitas duobus modis ſumi poteſt, ut notat Abulenſis q. 96. Primò, pro inſcientia, & ignorantia. Ex hoc malum eſt, nemóque illud alteri perſuadet. Deinde Chriſtus Dominus mãdavit ſuis Apoſtolis, ut eſſent prudentes. Accipitur ergo hîc ſimplicitas propriè pro eo, quod eſt eſſe ſine dolo: nam ille dicitur ſimplex, qui ambulat ſimplici, & non duplici corde, ità ut non quiddam foris oſtendat, & aliud mente gerat. Et ſic dicitur prudentiſſimus Jacob, *Vir ſimplex*, Gen. 25. 27. & ſapientiſſimus Job, *Simplex ac rectus*, Job 1. n. 1. & 2. n. 3. Dominus volebat, ſuos eſſe ſimplices ſine dolo, non autem ignorantes. Gen. 25. Job. 1. & 2.

Reſpondeo primò ex communi Patrum ſententia Chryſoſt. Hilar. Anſelm. & aliorum. Mandat Dominus ſuis, ut ſint ſimplices, ſicut columbæ, quæ nullum habent dolum, & ſicut exterius nulli nocumentum inferunt, non ſolum homini, ſed etiam ne minutiſſimo animali, quo alij paſſeres aluntur; ita interius nulli volunt vindictam, nec alicui infligere malum. Nam hæc proveniunt ab ira, quæ ex felle naſcitur, quo columbæ carent, & ita ſunt ſine dolo. Et hanc ſimplicitatem commendat hîc Dominus ſuis Apoſtolis, ut ait Divus Th. *Simplices dixit contra doloſitatem; quæ aliud gerit in corde, aliud in ore*: juxta illud Pſalmi: *Loquuntur pacem cum proximo ſuo; mala autem in cordibus*. Et columba hanc ſimplicitatem retinet, non ad tempus, ſed uſque ad ſui interitum, ut obſervavit D. Chryſ. homil. 24. in Matth. *Uſque in mortem in ſimplicitate perſeverat.* 45. Chryſoſt. Hilar. Anſelm. *Et ſimplicitas tenenda, quæ non aliud in ore, aliud in corde habet.* Chryſoſt.

Secundò, D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth. *Columba*, ait, *non roſtro nocet nec ungulis diſcerpit, nec alis, ut lædat, ſicut reliquæ aves, & feræ: ſed ſimplicitatem amoris ſine amaritudine intus cuſtodit.* Unde his columbam roſtro, ungulis, putabis, armatã ad nocendũ; illa tamen arma ſunt, non ad nocumentũ, ſed obſequium naturæ. Poteſtas eſt in prædicatore, non ad deſtructionem, ſed ad ædificationem. 46. Paſchaſ. *Poteſtas ſit ad ædificationem, non ad deſtructionem.*

Tertiò, idem D. Paſchaſius: *Columba ſuos diligentiſſimè nutrit pullos, etiam & alienos paſcit; quibus nimirum exemplis, nos omnibus beneficos eſſe docet; & nulli nocere debere inſinuat.* Ita ſimplex eſt columba, ut aliena ſit ab omni particulari affectu & æqualiter ſuos, ac alienos pullos nutriat. Vide tom. 2. c. 10. n. 24. & c. 24. n. 12. 47. Paſchaſ. *Simplicitas aliena ab omni particulari affectu.*

Quartò, Euthymius: *Columbæ*, inquit, *quamvis pulli auferuntur, malorum non meminerunt adverſus eos qui abſtulerunt: ſed denuò ad eos accedunt, licet ſæpius auferunt.* Brixianus: *Ille ſimplex ſicut columba, qui ne animo quidem, & cogitatione admittit ulciſci, qui ſibi inſidiatur; ſed præſtat beneficia.* Hoc exemplo commendat Dominus ſuis Apoſtolis, de injuriis ne recordentur, ſed obliviſcantur, & frequenter veniant ad eos, qui eas intulerunt, ut ibi valeant nidificare ſalutem ac ſpiritualem erigere domum. Vide t. 2. cap. 13. n. 76. & cap. 14. num. 46. 48. Euthym. Brixian. *De injuriis illatis non eſt recordandum.*

Quintò, D. Hieron. in c. 7. Iſai. verſ. 11. ſic ait: *Aves cæteræ pullos ſuos, etiam cum periculo vitæ ſuæ protegere feſtinant, & cum ad nidum ſuum, accipitrem, colubrum, corvum, ſive cornicem accedere viderint, huc illucque volitant, & immittunt ſe morſu, & unguibus lacerant, & dolorem parentis querula voce teſtantur. Sola columba ablatos pullos non dolet, non requirit.* Et quamvis D. Hiero. hanc columbæ naturam in malam partem accipiat, ad illos peccatores exprimendos qui ſpiritualia damna non ſentiunt, tamen hoc colũbæ ingenium in bonam partẽ interpretari poſſumus, ad denotandam Apoſtolicam ſimplicitatem. Nam illi vere in Eccleſiaſtico ordine numerantur 49. Hieron. *Inordinato conſanguineorum amore ne teneamur.*

merantur qui omnem nimium carnis & ſanguinis actum deponentes pro conſanguineis quærendis, tuendis, ac locupletandis non multum fatigantur, moleſtantur, ut inde multis periculis pro eis immiſceant.

50. *Iſai. 60.* Gregor. Sextò, D. Gregorius homil. in Evangelia, expendens illa verba Iſaiæ cap. 60. n. 6. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas.* Sic gloſſat S. Pontifex: *Quaſi ergo ad feneſtras ſuas ſunt qui nihil in hoc mundo concupiſcunt qui omnia ſimpliciter aſpiciunt, & in hac, quæ vident, rapacitatis ſtudio non trahuntur. At contra milvus, & non columba, ad feneſtras ſuas eſt, qui ea, quæ oculis conſiderat, rapinæ deſiderio anhelat.* Non comparantur Apoſtoli cum aquila, non cum accipitre; nec cum milvo, ſed cum columba, & eis mandatur, ut ejus ſimplicem affectum teneant: nam adeò ſimplex eſt columba, ut nullo rapinæ deſiderio repleatur eorum, quæ videt, ſicut aquila, & pulli ejus comedant, & nutriantur; ſed tantum inventis granis paſcitur. Hoc columbæ ingenium habeant Eccleſiaſtici, ut unguibus, & roſtro non rapiant, ut ipſi, & eorum conſanguinei magnis opibus vivant, & largiter augeantur.

Eccleſiaſtici pro conſanguineorum amore ne ſint aves rapinæ.

51. Tertull. Septimò. Tertull. lib. contra Valentin. cap. 3. ſic ait: *Abſcondat ſe ſerpens, quantum poteſt, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat, altè habitet, in cæca detrudatur: noſtræ columbæ domus ſimplex, etiam in editis ſemper, & apertis, ad lucem, nihil veritas erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi.* Sunt animalia, quæ in valde tortuoſis, & abditis, locis latitant: non ſic columba; quamvis nidificat in alto, ſemper tamen in aperto, ac patenti loco. Unde aliquando columba pro ſimplici veritatis ſymbolo uſurpatur. Et hanc veritatis ſinceritatem commendat Dominus ſuis, ut ſerpens in manifeſto, ac clara luce ambulent; nam veritas nihil magis fugit, quam abſcondi, & fucatis, ac compoſitis verbis occultari.

Vir ſimplex ac verax ſemper in aperto, ac manifeſto ambulat.

52. Gen. 8. Octavò Columba, quæ ex arca emiſſa eſt, non inveniebat inter cadavera, ubi pedem poneret: unde ad arcam reverſa eſt, Geneſ. 8 num. 9. Arca Chriſtum ſignificat, ac proinde moventur omnes prædicatores, ut hanc columbæ ſimplicitatem ſequantur, ut in nullo terreno, ac temporali inveniant, ubi requieſcant, niſi in Christo Jesu; ideoque hanc Arcam requirant; ac ad eam regrediantur.

Chriſtum quæramus, & in ipſo requieſcamus.

53. Nonò, Columba adeo pura eſt, ut in ejus figura Spiritus ſanctus apparuerit, ac deſcenderit, Cadaveribus non inſideret, potiora grana eligit, avis eſt; non ſolitaria, ſed aſſociabilis, gregatim volat. Sic vir Apoſtolicus valde purus exiſtit, ac ſuaviſſimo grano corporis Chriſti paſcitur; in ſocietate, ac amicitia fratrum degit, & vivit. Multa alia vide tom. 1. lib. 3. cap. 2. quæſt. 21. præcipuè à num. 74.

Juſtus vere ſolo Chriſti corpore paſcitur.

54. Decimò, ſi credendum eſt perſonis in arte venandi valdè peritis, Colūba, quando apprehenditur, & capitur, non reſiſtit, nec ſe defendit, nec multùm fatigatur. At verò, ſi in columbario, ipſa vidente, pulli auferantur, gemula ſe voce, maternóque habet affectu, alis ſuis eos vult defendere, licet ſtatim quieſcat. O verū ingenium Apoſtolici Prælati? Magis fatigatur ſuorum malo, quam proprio; & ſuos magis, quàm ſe vult cuſtodire, ac defendere. D. Cyprianus ſerm. de lapſis, non procul à principio: *Doleo, ait fratres, doleo vobiſcum: nec mihi leniendos dolores integritas propria, & ſanitas privata blanditur, quando plus paſtor in gregis ſui vulnere vulneratur,* quàm ſcilicet ſui. Cyprian.

Prælatus plus dolet de ſuorum malo quam de proprio.

Pendens meus Jesus in Cruce, orans ad ſuum æternum Genitorem, ait *Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt*, Luc. 23. n. 34. Et hoc inter ſeptem Chriſti verba in Cruce prolata primum eſt, ut tenet Suarius tom. 2. ad 3. p. diſp. 38. ſect. 3. §. *Primum eſt illud.* Barradas tom. 4 lib. 7. cap. 14. Erat Dominus totus acutiſſimis doloribus circundatus, Cruce, Clavis, ſpinis: & tamen pro eis levandis nec verbum facit ad Patrem; ſed totus ſe convertit in oratione, ut pro hominibus roget, ut eis peccata, ac ſupplicia pro tanto ſcelere remittantur. Cur Rex regum pro tuis doloribus mitigandis non prius deprecaris? Acerbiſſimi erant corporis dolores, quibus Jesus tenebatur; ſed gravius ejus animus transfigebatur ſuorum malis, peccatis, ac ſuppliciis; & ideo pro avertendis rogat; non verò pro ſuis cruciatibus, quibus afficiebatur. Arnoldus Carnotenſis tract. de ſeptem verbis, in primo verbo ſic ait: *Nondum expiraverat Chriſtus, ſed foſſis manibus, pedibuſque: ſciſſo verberibus capite vivebat in Cruce, & parricidalium mentium intuens vota, non tam clavorum acumine, quam illorum crimine pungebatur. Et pro his ad Patrem convertitur, & inauditum dicendi genus novus orator aſſumit.* Expende illa verba: *Non clavorum acumine, quam illorum crimine pungebatur.* Et in hujus rei confirmationem nota, quo Chriſtus prius prò hominibus orat. *Dimitte illis:* & poſtea pro ſe: *In manus tuas commendo ſpiritum meum.* 55. Luc. 23. Suar. Barrad. Arnold.

Verus Princeps magis torquetur ſuorum malis, quàm propriis doloribus.

Datis in optionem tribus ſuppliciis, fame, peſte, bello, peſtem eligit David. Et cum magna ſtrages fieret in populo, jam enim ſeptuaginta virorum millia occiſa erant, ad orationem cōcurrit, & pro populo deprecatur, *Ego ſum, ait, qui peccavi: ego inique egi: iſti, qui oves ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tua contra me*, 2. Reg. 24. n. 17. Tunc venit ad eum Propheta Gad, ex cujus mandato erigente altare Davide plaga ceſſavit. In multis in hoc facto reſplendet eximia illius charitas: quomodo enim ſe ipſum obtulit ad mortem. Sed maximè hîc eſt expendendum, cur poſtquam lues in tantam multitudinē graſſaverat, orationem interpoſuit; Cur non ſtatim in exordio peſtilentiæ illa ſe munivit David, ait D. Chryſoſtomus in Epiſt. ad Rom. homil. 29. elegit peſtilentiam, *Quia ſperabat, alios quidem fore ſecuros, ſe verò ante reliquos omnes è medio tollendum: & ideo in exordio plagæ patienter erat expectans mortem à Domino infligendam.* At cùm vidit, aliter eſſe factum, pereunte populo ſe eſſe incolumē, tunc magno fervore concepto in orationem totus provolutus pro ſalute populi ad Deum deprecatur, magis dolens de ſuorum morte, quàm de proprio periculo, & magis ſollicitus in propulſando ſuorum damno, quàm avertendo à ſeipſo omni malo. D. Chryſoſtomus citato proximè loco: *Precabatur, ait ut in ſe verteretur ira Dei. Et occiſionis ipſius principio idem utique feciſſe, niſi ſperaſſet illam via ſua gradientem ad ſe quoque venturam. Cum verò videret, iſtud non fieri, ſed iſtos jam depaſtos, calamitatem illam non tulit amplius.* Et ſtatim concludit. *Talem oportet* 56. 2. Reg. 24. Chryſoſt.

Rex magis ſolicitus ſit pro avertendis ſuorum quàm propriis malis.

eſſe principem, & ob aliorum magis, quàm ob proprias dolere calamitates. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 2. n. 103. & lib. 2. cap. 1. n. 56. & tom. 2 c. 11. n. 45. 46. & 47. & n. 129. & 130. & c. 3. n. 248. & c. 5. n. 264. & c. 22. n. 29. & c. 26. n. 16.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus Dominus conjungit ſerpentis prudentiam cum ſimplicitate columbæ?

57. Gregor. RESpondet primò D. Gregorius homil. 30. in Evang. *Notandum eſt,* ait, *quod Diſcipulos ſuos, nec de columbâ ſine ſerpente, nec de ſerpente ſine columba voluit Dominus admonere, quatenus & columbæ ſimplicitatem aſtutia ſerpentis accenderet, & ſerpentis aſtutiam columbæ ſimplicitas temperare:* Commendat Dominus ſuis, ut habeant prudentiam, & ſimplicitatem, non diviſim, ſed conjunctim; ita ut in eis prudentia ſerpentis non degeneret in malitiam; unde eis apponit columbæ ſimplicitatem. Et ne ſimplicitas deveniat ad ſtultitiæ metas; ideo ei inculcat ſerpentis prudentiam. Unde ait Iſidorus Peluſiota lib. 2. Epiſt. 175. *Ac ſi alterutra ab altera ſejungatur, illa in perverſitatem incidit, hæc in ſtultitiam deſinit.* Quod confirmat citatus Gregor. ex Paulo 1. Cor. 14. n. 20. *Nolite pueri effici ſenſibus.* Ecce prudentia ut puerorum imprudentiam fugiamus. *Sed malitia parvuli eſtote.* Ecce ſimplicitas, ut parvulorum innocentiam habeamus. Unde ait Theodoretus ad citatum locum Pauli: *Non parvulorum malitiam, ſed innocentiam tueamini.*

Chriſtus vult ſuos prudentes, non malitioſos, ſimplices, non ſtultos.

Peluſiot.

1. Cor. 14.

Theodor.

58. Haitgar. Secundò, Haitgarius Epiſcopus Cameracenſis lib. 2. de virtutibus c. 7. Commendat Dominus prudentiam & ſimplicitatem: *Quia,* ait, *nec ſimplices circumvenire aliquos poſſunt, nec prudentes ſe circumveniri permittunt.* Vult Dominus, ſuos ita eſſe ſimplices, ut alios non decipiant; & ita eſſe prudentes, ne ſe decipi ſinant, ut hoc modo una virtus altera muniatur, ut proſequitur D. Paſch. l. 6. in Matth. *Prævidit igitur Chriſtus prudentiam ut poſſit eſſe ſimplicitas: & ſequitur columbæ ſimplicitas; ne ſtulta inveniatur in nobis prudentia ad Deum, idcirco alternis ſe foveant proſpectibus.*

Una virtus munitur, ac cuſtoditur alia.

Paſchaſ.

59. Chryſoſt. Tertiò, D. Chryſoſt. in imperfecto hom. 24. ſic loquitur in perſona Chriſti: *Nolo vos ſemper eſſe quaſi columbas, ne propter ſimplicitatem nimiam per ſeductionem laqueum incurratis. Nolo vos ſemper ſicut ſerpentes, ne ex corde contra aliquem venena fundatis, ſed ſecundùm tempus, & perſonas mutetis, & mores.* Commendat Dominus prudentiam & ſimplicitatem, ut ita non ſemper unam, vel alteram teneant, ſed modò hanc, modò illam, prout occaſio loci, ac temporis, & perſonarum exigit: nam aliquando in tali eventu eſt prudentia ſimplicitas, & ſimplicitas imprudentia. Perbellè dixit D. Nazianzenus. Orat. 1. *Summoverè neceſſe eſt, ant ſtatem ſimul & ſimplicem eſſe, & quàm maximè varium, atque mutabilem prout tempus poſtulat.* Vide ſuprà c. 5. n. 16. 17. 18. 19. & 20. & tom. 1. & 2. in indice, Verb. *Accommodare.*

Iuſtus ſit prudens, & ſimplex, prout occaſio poſtulat.

Nazianz.

60. Caſſian. Quartò, Simon Caſſianus lib. 9. c. 20. *Prudentiam,* ait, *ſuadet habere ſerpentum, non anfractus, ſive venenum, non biſurcatam linguam, aut variam pellem, non greſſus pectoris ſuper terram; quæ omnia vitio aſcribuntur: ſed prudentiam ad cavendum lædentia in capitis cuſtodia, expoſitionem corporis. Indicitur & columbina ſimplicitas, ut ſemper ſit animus abſque amaritudine invariatus in ſe ipſo.* Quod latius enucleat Alb. Magn. Quomodo Dominus mandat, ut ſui ſint ſicut ſerpentes, & columbæ: nam ſerpens veneno infectus, & valdè aſtutus ad decipiendũ. Unde Diabolus in ejus figura, Evæ ſe exhibuit. Et columba valdè apta, ut circũveniatur. Unde per exprobrationẽ ait Propheta: *Ephraim quaſi columba ſeducta, non habens cor.* Oſeæ. 7. n. 8. Serpens quàvis veneno repletus ſit ac linguam bifurcatam ad nocendum habeat, tamen prudentiæ dono ditatus eſt, ad fugienda mala, ad caput cuſtodiendum expoſitione corporis, & ad antiquam pellem per arctum foramen deponendam. Columba etiã quamvis ſit ad hoc ut decipiatur, facilis; tamen valdè nobilitata eſt ſimplicitate abſque ira, & animo ulciſcendi Mãdat ergo Dominus, ut ſimus prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ; ut bonum, quod eſt in ſerpente, ſcilicet prudentiam; & bonum, quod eſt in columba, nimirum ſimplicitatem, hoc ſequamur, & imitemur, mala autem à nobis abjiciamus; ut ita teneamus prudentiam ſerpentis, ut ſimplicitate columbæ vitemus illius aſtutiam atque venenum. Et ſimiliter ne ſimplicitas columbæ noceat, etiam ſerpentis prudentiâ muniamur. Ex quo magnum accipe documentũ; ut ſi videas aliquem hominẽ, cui inſit & bonitas aliqua, & ſimul defectus aliquis, apprehẽdas bonum ad imitandum, excludas malum fugiendum; Sicut ceteris pomo ex aliqua parte putrido: ſanũ accipis ad guſtũ; reliquum in ſterquiliniũ projicis, ut alibi dixit Origen. Vide tom. 2. c. 26 n. 62

Alb. Magn.

Malum quod eſt in homine rejice, ut fugiendum; bonum verò quod invenitur accipe ad imitandum.

Origen.

61. Quintò, conjungit Chriſtus in ſuis ſerpentem cum columba. Serpens per arctas rimas trãſiens, veterem pellem deponẽs, & novam induens per antiquum peccatorem per pœnitentiam renovatũ deſignat, ut ex SS. PP. dixi ſuprà q. 6. in 2. ſolut. Columba verò typum gerit Spiritus ſancti, ut planum eſt. Quid ergo in hac conjunctione denotatur, niſi quod illi, qui prudentiam ſerpentis tenent, ſe per pœnitentiam in novam vitam commutantes; hi replentur ſimplicitate, ſinceritate, puritate, ac manſuetudine divini Spiritus.

Pœnitens ditatur donis Spiritus ſancti.

62. Sextò, ſuis Apoſtolis, quos Deus mittebat in Orbem, ut illius capita, ac paſtores, ait eſſe ſicut oves, ſerpentes, & columbas. Quænam combinatio in tam diſtantibus animantibus? Hæc ſanè omni Præſuli neceſſaria: nã ſi in illo invenitur manſuetudo ovis, lenitas columbæ, etiam quando occaſio exigit, in eo reperiatur morſus, ac venenum ſerpentis, id eſt, rigor, ac aſperitas, ut delinquentes pungat, ac puniat, ne malum ſerpat, & cuncta contagione pereant. Vide tom. 1. lib. 1. c. 149. & lib. 5 c. 5 n. 13. & tom. 2. c. 11 n. 35.

Pro occaſione ſit in Prælato lenitas, & ſeveritas.

63. Tertull. Septimò, Tertulianus claudit has rationes l. in Valentinianum c. 2. *Ideo ſimplices notamur,* ait, *apud illos, ut hoc tantum, non etiam ſapientes: quaſi ſtatim deficere cogatur à ſimplicitate ſapientia, Domino utramque jungente: Eſtote prudentes, ut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Aut ſi nos propterea inſipientes, quia ſimplices. Num ergo & illi propterea non ſimplices, quia ſapientes.* Maximè hîc pungit Tertul. prædicatores criticos, qui ut ſe oſtentent prudentes, ac ſapientes, extraordinarios loquendi modos ſcrutantur, ſemper à ſimplicitate verborum declinantes, veluti

Prædicator oſtendit ſapientiam apertè, ſequens

luti exiſtimantes, *Quaſi ſtatim deficere cogatur à ſimplicitate & ſapientia.* Cũ nihil magis cohæreat cum ſapientia, quam aperta, & manifeſta locutio; copulante Domino prudentiam cum ſimplicitate. Pergit ipſe Tertulianus. Et hoc aſſumptum, tanquam ab inconvenienti comprobat. *Malim*, ait, *in eam partem meliori ſumi vitio, ſi forte præſtat minus ſapere, quàm pejus errare, quàm fallere.*
Sapient. 1. *Porrò facies Dei expectat in ſimplicitate, ut docet ipſa Sophia: Quærite Dominum in ſimplicitate.* Sapient. 1. n. 1. Ac ſic dicat, dum vulgari ſtylo loquor, volo potius notari minus ſapiens, quàm incognito, & abſtruſo utens, anſam præbere fallaciæ, & errori, cùm Deus non quæratur, nec inveniatur, niſi in ſimplicitate. Sed veniamus ad intentum noſtri propoſiti textus.

64. Chriſtus Dominus ſemper alta, & ſublimia doctrinæ arcana tradidit ſuis Diſcipulis: tamen
Joan. 16. cùm in ſermone in Cœna eos informat de ſuo ingreſſu in mundum, & regreſſu ad Patrem: *Tunc dicunt ei Diſcipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis: Nunc ſcimus, quia ſcis*
Clara, & aperta locutio oſtendit ſapientiam. *omnia*, Joan. 16. n. 30. Cur quando eum audiunt de cœleſti beatitudine valdè excelſa diſſerere, de divinis myſteria præclara annuntiare, multa futura prædicere, quæ ſunt notæ profundiſſimæ cognitionis; non dicunt, *Non ſcimus, quia ſcis omnia:* ſed modò hæc loquuntur, cùm ſimpliciter, & abſque Proverbio ejus percipiunt ſermonem? Optimè ſanè, nullum enim præclaræ ſcientiæ majus ſignum, quàm aperta, & diſtincta locutio.
Euthym. Euthymius: *Nunc manifeſtè loqueris, & nihil ob-*
D. Thom. *tectum dicis: intelligimus enim, quæ nunc dixiſti, nunc ſcimus, quod ſcis omnia.* D. Thomas: *In ſuperficie verborum ſatis evidens argumentum eſt certæ, & perfectæ ſcientiæ, quando quis manifeſtat, & dicit.* Unde dicitur Proverb. 14. n. 6. *Doctrina prudentum facilis eſt.*

65. Apoc. 19. Vidit Joannes in ſua Apocalypſi Chriſtum Dominum triumphantem, & ſubdit: *Et exercitus, qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum in equis albis, veſtiti byſſino albo, & mundo.* Apocalipſ. 19 num. 14. Exercitus iſti in cœlo denotant ſanctos Prædicatores, ac Martyres in Eccleſia Catholica, qui in ultimis diebus contra Antychriſtũ fidem
Ambroſ. Anſbertus. Jesu prædicabunt, ac confitebuntur, ut docent ibi D. Ambroſ. ac Anſbertus. Sed cur iſti Prædicatores non apparent veſtiti auro, vel argento, vel lapidibus pretioſis intextis, ſeu armis induti, cùm in prælium prodeant, ſed tantum *byſsino albo, & mundo*, ſeu puriſſimo? Byſſus eſt lini genus tenuiſſimum, ex quo fiunt aliquot indumenta valdè ſubtilia, & diaphana, ita ut cuncta ſupterpoſita, appareant, & videantur. Vide
Plin. Calepin. Plinium lib 19. cap. 1. & Calepinum in hoc verbo. Rectè ergo exercitus cœleſtes exeunt cooperti, non auro, argento, ac gemmis, ſed byſſino candido, ac mundiſſimo. His adumbratur, quod
Vox prædicatoris loquatur aperte, & obſcuritatem non generet. prædicatores in concionibus non induantur vocibus, quæ obcæcare, ac obtenebrare mentem audientium valeant, ſed illis utantur, quæ promptè, ac expeditè ab omnibus videantur, penetrentur, ac intelligantur. Optimè Origenes tom. 2.
Origen. in Joan. ad illud: *Et verbum erat apud Deum:* ſic ait: *Conſidera verò albos equos eorum, qui ſequuntur ſermonem, indutos albo, & puro byſſo, & conſidera num, quia byſſus è terra oritur, byſsina indumenta ſignificent proprietates linguarum, quæ ſunt terra, quibus indutæ ſunt voces, res apertè, & purè ſignificantes.* Nota ultima verba. Vide tom. 2. c. 7. num. 26. 27. & 28.

Matth. 10. n. 17. Cavere autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & ſynagogis ſuis flagellabunt vos.

VERSIONES.

D. Petr. Alex. ſerm. de Pœnit. Attendite vobiſmetipſis ab hominibus.

Syriacus. Tradent vos in domum judiciorum, *ſcilicet prætoria*, & in ſynagogis.

Vatabl. Tradent enim vos in concilia, & conciliabulis ſuis flagris cædent vos.

Arias. Tradent vos in conceſſus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. n. 9. Videte autem voſmetipſos. Tradent enim vos in conciliis, & in ſynagogis vapulabitis.

Lucæ 21. n. 12. Sed ante hæc omnia injicient vobis manus ſuas, & perſequentur, tradentes in ſynagogas, & cuſtodias.

EXPOSITIO II.

Supra dixerat Dominus ſuis, ut eſſent prudentes ſicut ſerpentes & ſimplices ſicut columbæ, ut 66.
notat D. Chryſoſt. homil. 24. in Chryſoſt. Imperfecto, proprium eſt enim ſerpentis, ſibi ab hominibus cautè proſpicere: Mandat ergo Dominus ſuis Diſcipulis, ut ab hominibus ſibi attendant, ne vos decipiant ſuis perſuaſionibus, Paſchaſ. ac fallaciis, quibus, ait Chriſtus, à mea fide Beda. vos avertere conabuntur, ut explicant Paſchaſius, Beda, Carthuſ. Hugo. Cajetanus. Et ſubdit Chryſoſtomus. *Vult eos eſſe ſimplices ſicut columbæ, ut non adverſus proditores ſuos malitiæ memores ſint.* Nam ut homo fugiat omnes fraudulentias, ſat eſt prudentia ſerpentis. At verò, ut unius traditoris malitiæ non ſit memor, ſimplicitas, ac ſinceritas columbæ, in qua Spiritus ſanctus adumbratur, exigitur. Aliter Albertus Magnus explicat illud verbum, *Cavete.* Prudentia ſerpentina ſcilicet ait, cauti eſtote diſſimulando injurias, Proverb. 12. num. 19. *Qui autem diſſimulat injurias, callidus eſt.* Quod magnæ prudentiæ indiciu m exiſtit.
Carthuſ. Hugo. Cajetan. Chryſoſt. *Maximè exigitur Spiritus ſancti gratia; ne homo de injuriis traditoris recordetur.* Alb. Magn. *Sæpe diſſimulare, magna prudentia.* Prov. 12.

Tradent vos. D. Petrus Alexandr. ſerm. de Pœnitent. ait: ad mei ſimilitudinem, ſicut me ipſum tradiderunt. Illuc ſuis commendat, quod ipſe 67.
expertus fuerat. *In conciliis*, ſeu ut habet Græcus, Græc.
In

Syriac. *In conſilia*, ſeu Syriacus, *In domum judiciorum*, ad eos examinandos, condemnandos tamquam malefactores, ut factũ eſt Petro, & Joanni Actor. 4. num. 5. & 7. Et omnibus Apoſtolis Actor. 5. n. 27. Et Stephano Actor. 6. n. 12. *In ſynagogis ſuis*; ubi lex legebatur, ac explicabatur; ibi ſolitos fuiſſe Judæos, delinquentes in legem flagellare, tradunt multi. *Flagellabunt vos*, ſub correctionis ſpecie, ait Zacharias Epiſcopus; ibi enim erat correctionis locus. Et nulla durior caſtigatio, quàm illa, quæ fit zeli, ac correctionis prætextu. Et bene ait Chryſoſtomus homil. 24. in Imperfecto. *In ſynagogis ſuis, ubi orationes, & laudes; ubi lectiones, & ſacrificia, Apoſtolos ibi pœnis afficiebant, quaſi ſacrificium Deo*; illa enim Apoſtolorum flagellatio Deo erat oratio, laus, & ſacrificium; nobis verò lectio, & documentum; illis autem horum laborum prædictio ad magnum meritum inſerviebat: cum per tot annos in illorum acceptatione viverent, & perdurarent.

Act. 4. Act. 5. Act. 6.

Zacar. *Rigida pœna quæ ſub zeli prætextu infertur.* Chryſoſt.

Apoſtolorum flagellatio, Deo ſacrificium, & nobis lectio.

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus dixit: Cavete ab hominibus: & non potiùs à lupis?

68. *Difficultas quæſtionis.*

SUpra dixerat Dominus ſuis: *Mitto vos ſi ut oves inter lupos*; nunc ait, *Cavete ab hominibus*. Ad conſequentiam ſermonis videbatur dicendum, Cavete à lupis: tamen mutato ſtylo ait: *Cavete ab hominibus.*

69. Chryſoſt. Ad quod dubium reſpondet Chryſoſtomus homil. 24. in Imperfecto. *Ideo*, ait, *dixit, Attendite vobis ab hominibus, quaſi à quibuſdam peſſimis malis, & ſuper omnia mala malis.* Quod late comprobat, ac tandem concludit. *Homo malus pejor eſt quam ipſe diabolus. Diabolus enim, ſi videt juſtum, non eſt auſus ad eum accedere. Homo autem malus, quamvis hominem ſanctum, non ſolùm illum non timet, ſed magis contemnit. Non enim diabolus homini præſtat virtutem, ſed homo diabolo. Arma enim diaboli eſt malus homo. Sicut enim homo ſine armis non poteſt aliquid facere contra hoſtem, ſic & diabolus etiam ſine homine non valet aliquid contra ſanctos.* Quod confirmat Albertus Magnus ex illo Ioan. 13. n. 2. *Cũ diabolus jam miſiſſet in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iſcariotæ.* Sicut ait Albert. Magnus. Hoc enim per ſemetipſum diabolus facere non potuit. Et ita notat D. Gaudentius Brixienſis præfatione tract. in Exod. Quod diabolus, tanquam validiſſimum ſui telum mulierem ad ultimum reſervavit. Unde Iob dixit ad eam: *Quaſi una de ſtultis mulieribus locutus es.* Iob 2. n. 10. Ante hæc verba habent Septuaginta: *Qui proſpiciens*, ſeu D. Chryſoſtomus homil. 3. in Iob, *inſpiciens eam.* Et ait ipſe Chryſoſtomus. *Non dixit, reſpiciens eam, ſed proſpiciens. Quare? Ignorabat namque ſuam uxorem? num ex ea liberos non genuerat? Quare ergo proſpexit?* Reſpondet: *Proſpicere oſtendit, quod non eam vidit, ſed eam, qui eam proſpexit, diabolum cognoſcebat; qui in ſerpente fuerat locutus, nunc & in muliere loquentem.* Proſpexit, non quod ignoraſſet mulierem, ſed quia id quod audiebat, alienum erat à muliere; & ibi diabolum in ea loquentem intelligebat. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 3. num. 187.

Homo malus pejor diabolo

Quod diabolus non audet facere per hominem facit. Ioan. 13.

Alb. Magn.

Gaudent.

Iob 2. Septuag. Chryſoſt.

Diabolus per homines bella facit.

Secundò, Haymon. *Quos Dominus ſuperius appellavit lupes, eos nunc appellat homines: lupos eos vocat propter voracitatem, homines propter ferocitatem.* Licet lupus ſit valdè vorax ad deglutiendum: at homo rabie agitatus, & ira, valde eſt ſuper omnia animãtia ferox. Hoc reſpicit Seneca Epiſt. 109. *Occurret*, ait, *nobis loco feræ, & homo feris omnibus pernicioſior.* Egreſſus unus leo è ſylva occidit Prophetam 3. Reg. 13. n. 24. Egreſſi duo urſi è ſaltu laceraverunt quadraginta duos pueros 4. Reg. 2. n. 24. At cum Joſeph lamentatur occiſus à beſtia, dicitur: *Fera peſſima devoravit Ioſeph.* Geneſ. 37. n. 33. Cur in aliis eſt tantùm leo, vel urſus, hîc verò fera peſſima; Denotabantur homines. Immò vult Rup. lib. 8. in Gen. cap. 25. quod Iacob conjecturavit filium ciſum à fratribus. Ubi autem homo ſignificabatur, non leo, vel urſus tantùm, ſed fera peſſima introducitur. Chryſoſtomus homil. citata 24. in Imperfecto in Matth. *Si beſtiis comparare volueris hominem, pejorem invenies eum. Beſtia enim, quamvis ſit crudelis, tamen quia eſt irrationabilis, declinatur ab homine crudelitas ejus. Homo autem crudelis, cum ſit & rationabilis, non facilè evadetur crudelitas ejus.* 70.

Hieron. *Homo ferox crudelior omni bruto animanti.* Senec. 3. Reg 13. 4. Reg. 2. Gen. 37. Rupert. Chryſoſt.

Tertiò, Cajetanus. *In medio luporum*, ait Chriſtus, *vos expono dilaniandos. Ab hominibus autem cavete. Vtamini prudentia ad cavendum ab humanis perſuaſionibus. Homines autem appellat eos, qui humanitatis officiis, prætextu conſanguinitatis, amicitiæ, patriæ conſulunt, ut non perdamus hunc vitam propter fidem Chriſti.* Et idem antea docuerat D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth. conſideravit Chriſtus Dominus perſecutores ſuorum Diſcipulorum, ut lupos, & ut homines: ut lupos, quia crudeliſſimis tormentis erant in ſuos deſævituri, ut homines verò, quia blanditiis, ac ſuavi benevolentia eos inficere, & à vera fide, ac recta vivendi forma avertere, tentaturi. Non ait ergo, cavete à lupis, quia hi tantùm valent excarnificare, ac occidere corpus: ſed ait, *Cavete ab hominibus*, qui ſuis fallaciis, ac ſeductionibus poſſunt animam perdere in gehennam. Unde dæmon, ut vehementer oppugnet hominem, blanda amicorum verba in ipſum parat. Gregorius Magnus lib. 3. moral. cap. 6. *Callidus adverſarius*, ait, *cum in bonorum cordibus repelli ſe conſpicit, qui ab illis valde diliguntur, exquirit, ut dum vis amoris cor perforat, facilè perſuaſionis ejus gladius ad intima rectitudinis minutiſſima irrumpat.* Expende illa verba: *Vis amoris cor perforat*: illis enim emollitur animus. 71.

Cajetan. Paſchaſ. *Ablandis iniquorum perſuaſionibus fugiendum.* Gregor. Magn.

Quartò, non à lupis, ſed ab hominibus præcipit cavere: nam lupis ſemper ſe exhibet, ut lupus; at homo multoties cum intrinſecus ſit lupus frequenter exterius ſe habet, ut ovis, fictitiis, ac compoſitis verbis amicabilibus. Et nullus crudelior inimicus, quàm occultus inſidiator. Et ideò nihil magis deteſtandum, ac fugiendum, quàm eorum conſortium. 72.

Inimicus occultus maximè crudelis.

Inſalutato Laban fugit Iacob cũ ſua familia è domo ejus ad patrem ſuum Iſaac. Unde conquerens Laban dixit Iacob: *Cur ignorante me fugere voluiſti, nec indicare mihi; non es paſſus, ut oſcularer filios meos, & filias.* Geneſ. 13. num. 28. Si apud Iacob erat fixum, è Meſopotamia recedere, cur cum ſuis filiis, ac nepotibus non dat Labano ultimum vale, ac pacis oſculum amicitiæ ſignum apud veteres valdè celebres; nec enim Iacob ti- 73.

Gen. 13.

mere poterat Laban, Deo ei mandante, revertere in locum nativitatis ſuæ, ut ibi ei benefaceret,
Gen. 31. Geneſ. 32. num. 9. Cur ergo illius oſculum pacis reſpuit; Agnoſcebat Jacob, quod veluti infeſtus hoſtis ægrè ille ferebat, quod ipſe cum familia ſua diteſceret, ac augeretur: meritò ergo à domo ſua repellit pacis oſculum Laban; non enim paſſus eſt Jacob, videre in domo ſua externas benevolentiæ, ac amicitiæ oſtentationes, cum intrinſecus hoſtilia corda, ac crudelia odij, ac
Philo. inimicitiæ venena laterent. Philo lib. *Quis rerum diurnarum ſit hæres*; in hunc modum ait: *Simulationem implacabiliter odiſſe didicimus... Dilige virtutes, & animo amplectere, & non requiras oſculum fucatum, & ſpecimen amicitiæ.*

74. Marc. 14. Cum Chriſtus eſſet comprehenſus, ac ſtetiſſet in domo ſummi Sacerdotis, ait Marcus 14. n. 65. *Et cœperunt quidam*, ſcilicet ex Judæis, *conſpuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere.*
Joan. 19. At milites, ait Joannes 19. n. 3 *Veniebant ad eum, & dicebant: Ave Rex Judæorum: & dabant ei alapas.* Forſitan alicui videbitur mitior Judæorum culpa, nam velata facie, quòd quandam reverentiæ ſpeciem denotare videtur, injurias inferebant in Dominum. Sed contrarium optimo
Tolet. jure docet Cardinalis Toletus ad citatum Joannis locum, in commentario ita ait: *Judæus, & Gentilis Chriſto illudunt; eúmque oædunt; ſed Judæus velata facie, Gentilis aperta. Gravior multò culpa Judæorum, quàm Gentium in his, quæ in Chriſtum patrata ſunt ſcelera, extitit; gravioriique illi pœna digni fuerunt.* Inquirendum venit, in quo appareat gravior Judæorum offenſa, qui velata facie Chriſtum percutiunt; Milites, ſeu Gentiles aperto ore Dominum cædunt, utpote inimici noti, ac manifeſti. At Judæi tanquam adverſarii abſcondentes, ac ſubtrahentes ſe, ne agnoſcerentur. Et nulla ſanè gravior, ac moleſtior injuria, quàm illata ab inimico caliginoſo, ac
D. Cyprian. occultato. Unde meritò monet D. Cyprianus lib. de unitate Eccleſiæ, quod inter omnia maximè cavendus eſt adverſarius, cum latenter obrepit, nam tunc crudelior, & ſævior. Vide tom. 2. c. 5. num. 22. & 23. & c. 19. n. 31. 32. & 34.

Graviſſima eſt injuria inimici occulti.

Matth. 10. *num.* 18. Et ad præſides, & reges ducemini propter me in teſtimonium illis, & gentibus.

VERSIONES.

Syriacus. Et coram præſidibus, ac regibus ſiſtent vos propter me in teſtimonium tum ipſorum, tum gentium.

Theophylact. Et ad duces, & reges ducemini.

Arias. Ad præſides, & reges agemini.

D. Cyprianus Epiſt. 36. Ante reges, & poteſtates ſtabitis.

Tert. adverſus Gnoſticos, cap. 9. Et ad reges perducemini mei cauſa, in teſtimonium illis, & nationibus.

D. Petr. Alex. ſerm. de Pœnit. Ad principes, & reges ducemini propter nomen meum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. *n.* 9. Ante præſides, & reges ſtabitis propter me in teſtimonium illis.

Luc. 12. *n.* 12. Trahentes ad reges, & præſides propter nomen meum.

Num. 13. Continget autem vobis in teſtimonium.

EXPOSITIO III.

TExtus ſupponit antiquam conſuetudinem, quæ circa reos habebatur, 75.
ut obſervat D. Anſelmus, D. Thomas, Hugo, & alii. Unde ſic ait textus: *Tradent vos in conciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos*, & ad præſides, & reges ducemini. Nam delinquentes primò conveniebant ad conſilia, ubi pro ſuo crimine corripiebantur. Et ſi ſe corrigere nolebant, flagellabantur. Et ſi adhuc perſiſtebant in crimine, tradebantur eis, quibus erat poteſtas eos occidendi, ac puniendi. Sic Paulus ductus eſt, ut reus ad Fœlicem, & Feſtum Judææ præſides Actor. 23. & 24. Sic Jacobus ab Herode rege occiſus eſt. Actor. 12. Sic Petrus & Paulus coram Nerone & Agrippa adſtant, Actor 25. & 26. Et cum dicit, *Ad reges*, denotat, quod non ſolùm de miſſione ad Judæos loquebatur, ſed etiam ad gentes, ut advertunt D. Chryſoſt. homil. 34. Euthym. Theophilactus, Abulenſis q. 99.

Anſelm. D. Thom. Hugo. Act. 23. & 24. Actor. 12. Act. 25. & 26. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Abulenſ.

Propter me, id eſt, propter Evangelium quod 76.
me auctore prædicatis. *In teſtimonium* primò fidei quam annuntiatis: illius enim illuſtre teſtimonium eſt veſter ſanguis. Unde multi inſpectantes conſtantiam Martyrum converſi ſunt ad fidem. Secundò, *In teſtimonium* gloriæ veſtræ; ut explicat Haymon. Ita ait Lucas: *Continget vobis in teſtimonium*, Tertiò, *In teſtimonium* damnationis eorum, nam non acceptando Evangelium, ſed illud excludendo cum flagellis, ac morte veſtra, effecti ſunt digni gehennæ: Unde Euthymius, *In teſtimonium* id eſt, *in redargutionem.* Theophylactus, *in notam, & reprehenſionem eorum*, qui non crediderunt. Ad hunc ſenſum ait D. Gregorius citatus in Catena. *Mors ſanctorum bonis eſt in adjutorium, malis in teſtimonium, ut inde perverſi ſine excuſatione pereant, unde electi exemplum capiunt, ut vivant.* Et ait Dominus *In teſtimonium illis, & gentibus*, hoc eſt, *illis*, ſcilicet Judæis, de quibus ſuprà dixerat, Tradent vos in conciliis, & ſynagogis ſuis; *& gentibus*, de quibus dixit, Ad præſides, & reges ducemini, à quibus occidendi eſtis. Divus Thomas ita explicat: In teſtimonium adverſus Judæos, & gentes; tam modò, quàm in extremo die judicii, ut gloſſat Rupertus.

Teſtimonium tripliciter explicatur. Haymon. D. Luc. Euthym. Theoph. Gregor. D. Thom. Rupert.

QUÆSTIO

QUÆSTIO X.

Quare Christus Dominus denuntians ſuis Apoſtolis eorum paſſionem, addidit propter me, *ſeu nomen meum?*

77\. Tertull. D.Thom. August. *Amor omnia facit ſuava:.*

NOn ſolùm prædixit Dominus ſuis Diſcipulis afflictiones, & paſſiones, quæ ſuſtinendæ erant, ſed inſuper eis declaravit, omnia eſſe ab eis ſubeunda *propter me*, ſeu, ut habet Tertullianus *mei cauſa*. Ad quod primò reſpondet D. Thomas. Ducemini ad reges, ſed magnam debetis habere conſolationem, quia propter me, ſcilicet quem diligitis. D. Auguſt. *Omnia quaſi inania, & quaſi nulla facit amor.* Vide tom. 1. c. 3. n. 249 & c. 11. n. 197.

78\. Hugo. *Magna conſolatio pati pro Chriſto.* Rom. 15. 1. Cor. 1. Chryſoſt.

Secundò, Hugo. *Hæc erat eis magna conſolatio, cum ſcirent, quòd propter Deum, patiebantur.* Unde Paulus frequenter conjungit patientiam laborum prædicationis Evangelicæ cum conſolatione. *Per patientiam, & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.* Rom. 15. num. 4. *Quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis: ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* 1. Cor. 1. num. 5. Chryſoſtomus ibi. *Quid dulcius*, inquit, *quàm me Chriſti afflictionum fieri participem, atque illius gratia perpeti? quid huic ſolatio par eſſe poteſt?*

69\. Chryſoſt. *Magna firmitas, & conſolatio, ſi nobis Chriſtus adſit in laboribus.* Pſal. 22. Cantic. 22.

Tertiò, Chryſoſtomus homil. 34. in Matth. ait: *Non eſt profectò parva hæc conſolatio, ut propter Chriſtum patiaris: quia confidere poterant, ſe ubique ipſum habituros præſentem, qui hîc provideret.* Magnum ſanè tibi ſit ſolatium, ſi in preſſuris ſpectatorem, & præſentem Chriſtum habeas; nam ipſo comite ſecura, & tuta ſunt omnia. Unde dicebat David Pſalm. 22. num. 4. *Si ambulavero in medio umbræ mortis non timebo; quid faciat mihi homo.* Dominus ſponſus ſuæ dilectæ ait: *Veni de libano, Sponſa; veni de Libano.* Cant. 24. n. 8. Sed quomodo mandatur teneræ virgini, ut per montium aſperitates iter arripiat? In Hebræo eſt: *Veni mecum ſponſa de Libano:* quaſi diceret, me comite, &, cum ad me venis, nulla eſt viæ difficultas, ſed omnia ſunt ſine labore ſuavia. D. Bernardus, ſerm. 85. in Cantica. *Nec parum confortat*, ait, *quod audit: Veni, & non, vade: per hoc ſe intelligens, non tam mitti, quàm duci: & ſecum pariter Sponſum venturum. Quid enim difficile, illo comite, reputet?*

Bernard.

80\. Chryſoſt. *Magna conſolatio, pati cum innocentia.*

Quartò, Chryſoſtomus loco proximè citato in Matth. ſic pergit. *Non profectò parva hæc conſolatio, ut propter Chriſtum patiaris, quia non quaſi pernicioſi, & perditi hominis, ſed altiori diſpenſatione myſterii hæc paterentur.* Magna ſanè dabatur Apoſtolis conſolatio, quod traderetur reges, non propter peccata ſua, ſed *propter me*, ait, Chriſtus, ut ita eorum innocentia patefieret: & nulla porrò major conſolatio quàm innocenter pati, & ſine culpa mortem ſubire.

81\. Job. 6.

Job inter ſuas preſſuras ait: *Hæc mihi ſit conſolatio, ut affligens me dolore non parcat, nec contradicam ſermonibus Sanctis*, Job 6. num. 10. Duplicem ſibi aſſignat conſolationem. Una, quod Deus eum tot doloribus affligens, miſerationis affectu non parcat, neque deſiſtat ab illis. Altera verò conſolatio ſibi eſt quod ipſe in illis omnibus non contradicat, nec reſiſtat Dei voluntati, ac præceptis, ut explicat D. Gregorius, Lyranus, ac alii. Sed ſi tot ærumnæ, ac labores augeantur, ſibi erit conſolatio? Optimè ſane, dummodo ipſe dictis, & factis non contradicat, nec contrarius exiſtat ſermonibus Sancti, ſcilicet Dei: nullum eſt enim majus levamen, quam innocenter pati, & mori ſine crimine legis. Olympio. *Hæc erit mihi conſolatio; cum præcepti alicujus violati, nulla me conſcientia arguat.* Et Cardinalis Hugo ad citatum locum Job. *Hæc erit conſolatio*, ait, *quod increpationem Domini non reprobo; ſed de illa gaudeo.*

Lyranus. *Omnis preſſura & afflictio ſuavis cum innocentia.* Olympio. Hugo.

82\. 1. Petr. 4. *Sine crimine pati, gloria, & conſolatio.*

Ait Petrus Epiſt. 1. cap. 4. num. 15. *Nemo veſtrum patiatur, ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.* Extollit Apoſtolus in ſua Canonica maximè gloriam paſſionis, ac tribulationum pro nomine Chriſti: Ad quid inter tantas glorias profert, quod nemo illorum patiatur, ut fur, aut latro? Magna ſane gloria, ac conſolatio erat, quod non crimine, ſed innocentia paterentur. Lyranus. *Hic tollit*, ait, *erubeſcentiam in factis: illi qui patiuntur in ſuis criminibus, erubeſcunt.* Illi autem, qui ſine delicto, profecto cum magna gloria occumbunt. In hujus rei confirmationem Hugo de S. Victore, dum expendit illud Pauli ad Galat. 6. num. 14. *Mihi abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri:* perbellè loquitur. *Dicunt homines, quando pœnam ſuſtinent, ſi meruiſſemus, non erubeſceremus; nunc autem injuſtè pati, ignominioſum eſt nobis. Obloquium videtur. Imò ſi pro culpa pateris, erubeſce: ſi ſine culpa gloriare. Latro magis eſſe vis; quàm Chriſtus?*

Lyranus. Alb. Gal. 6. Hugo. *Quantum diſtet innocenter patiens ab iniquò.*

Matth. 20. *n.* 19. Cùm autem tradent vos, nolite cogitare; quomodo, aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini

Num. 20. Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.

VERSIONES

Syriacus. Ne ſolliciti fueritis, quomodo, quidve loquamini.

Arias. Ne anxii ſitis.

Alii ex Græco. Dabitur vobis in illo tempore.

Theophyl. *Vatabl. n.* 20. Non enim vos eſtis illi loquentes.

ALTER TEXTUS

Marc. 13. 11. Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare, quid loquamini: ſed quod vobis datum fuerit in illa hora,

id

id loquimini, non enim vos eſtis loquentes, ſed Spiritus ſanctus

Lucæ 12.*n.*11. Cùm autem inducent vos in Synagogas, & ad magiſtratus, & poteſtates, nolite ſolliciti eſſe, qualiter, aut quid reſpondeatis: aut quid dicatis.

Num. 12. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora, quid oporteat vos dicere.

Luc. etiam 21. *num.* 14. Ponite ergo in cordibus veſtris, non præmeditari, quemadmodum reſpondeatis.

Num. 15. Ego enim dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes adverſarii veſtri.

EXPOSITIO IV.

83. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. DOMINI Diſcipuli, ut notant D.Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, poterant eſſe ſoliciti, quomodo homines pauperculi, & ſine litteris valerent ſtare, ac reſpondere forti, & conſtanti animo, coram principibus, ac regibus: Ideo hic occurrit Dominus promittens illis ſuum auxilium, ac præſentiam, non enim vult eos vecordes, & timidos; ſed fortes, & impavidos. Et in præſenti dicuntur tria, ut notat Albertus Magnus. Alb. Magn. Primò, prohibetur cogitatio humanæ eruditionis: *Nolite cogitare.* Secundò, promittitur divinæ Sapientiæ facultas, ac inſtinctus: *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini.* Tertiò ſubditur utriuſque rei cauſa: *Non eſtis vos, qui loquimini.*

84. *Cum autem tradent vos*, ut reos vos produxerint coram regibus, ac magiſtratibus, *nolite cogitare:* Non vetatur hîc quælibet cogitatio, ut notarunt Maldonat. Franciſcus Lucas; Maldonat. Fran. Luc. ſed illa, quæ eſt immodica, & cum anxietate, ac diffidentia divinæ providentiæ. *Quomodo, aut quid loquamini.* De utroque ſolent eſſe ſolliciti loquentes apud principes *Quomodo*, id eſt de modo loquendi ornate, vel inornate, ut explicat D.Paſchaſius lib.6. Paſchaſ. in Matth. *Aut quid loquamini*, ne ſitis ſolliciti de materia ſermonis, quia Dominus vobis ſuppeditabit verbum. *Dabitur enim vobis*, à Deo Patre ſcilicet, & à me, ut patet ex Lucæ citato 21.n.15. *Dabo vobis os*, &c. *In illa hora*, ſeu, ut alii legunt, *eo tempore*, ac momento veſtræ anguſtiæ, in quo etiam intervenit mei Evangelii cauſa. Dabitur vobis in illo tempore, & in illa occaſione. Ait Hugo: Hugo. Chryſoſt. *Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia.* Et Chryſoſtomus in imperfecto inquit: *Qui vos in pace ſuſtentat, multo amplius adjuvat in bello.* Nam ſi in pace dat verbum Evangelizantibus, quanto magis in ipſo prælio. *Quid loquamini.* Efficacia, ac ſapientia ſermonis eis promittit victoriam.

Non enim vos eſtis, qui loquimini, à vobiſmetipſis ex veſtra ſapientia, *ſed Spiritus Patris veſtri.* 85. Ille nempe vos docebit & ſuggeret omnia, ac efformabit linguas veſtras ad dicendum, ac reſpondendum: *Deus pro ſua cauſa ſtat.* Chryſoſt. non enim negotium humanum agitis, ſed Dei; & ideo ille pro cauſa ſua ſtabit, *Qui loquitur in vobis*, id eſt per vos. Ait D.Chryſoſtomus hom.34.in Matth. *Sic dignitatem Prophetarum, qui ſpiritu loquebantur, eos adducit.* Cum enim Apoſtoli Prophetis ſuccederent, eodem ſpiritu, quo illi, munerantur. Et ipſe Spiritus dabat virtutem, ac ſapientiam Apoſtolis. Act.4.num.13. Act. 4.

QUÆSTIO XI.

Quomodo Chriſtus Dominus ſuis mandat, ut non cogitent de reſponſione danda, cum Petrus dicat, quod ſint parati ad dandam rationem de ſpe fidei ſuæ?

DIvus Petrus Epiſtol. ſua 1.cap.3.num.15. 86. 1.Petr.3. ait ſuis diſcipulis: *Parati ſemper ad ſatiſfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt, ſpe*, Syriacus habet *ſpe fidei.* Syriac. Si debent eſſe parati ad ſatisfaciendum interrogationibus de ſpe fidei, quomodo eis jubet Chriſtus, quod noluit cogitare, quid reſpondeant? Solvunt aliqui difficultatem apud Abulenſem q.93. Abulenſ. Quia Chriſtus loquebatur Apoſtolis; Petrus verò ſcribebat advenis Ponti, & Galatiæ. Tamen Chriſti verba ad omnes fideles dirigi, pro cauſa fidei coram regibus adſtantes, mihi placet. Et eſt communis ſolutio.

Aliter reſpondet D. Thomas. 87. D.Thom. *Ad quæ ſunt media naturalia, miracula non requirenda.* Primò, quod quando aliquis habet neceſſitatem reſpondendi, & habet tempus deliberandi; non debet expectare divinum auxilium. Apoſtoli autem, cum erant in tribulatione, non habebant tempus, quare debebant ſe committere Filio Dei. ita ille. Nam ea, quæ poſſunt fieri per media naturalia, non vult Deus, ut in his miracula expectemus.

Secundò ex Chryſoſtomo reſpondet citatus Abulenſis, & Theophilactus, 88. Chryſoſt. Theoph. qui ait: *Quum inter fideles loquendum ſit, dignum eſt, ut præmeditemur, & parati ſimus ad defenſionem: quemadmodum Petrus admonet. Inter turbas autem, & reges inſanientes, juſtis promittitur robur, ne timeamus.* Inter rabidos infideles eis promittuntur verba, *Ad protervos ſubjugandos non ſufficit humana ſapientia.* ut ſciant, ſibi præſto adeſſe divinum auxilium; & ita confidenter, & intrepidè loquantur. Vel aliter explicabis, quod Petrus eis mandat eſſe paratos inter amicos. At inter crudeles inimicos pollicentur à Chriſto verba; quia ad protervos, & obſtinatos adverſarios ſubjugandos nulla humana ſapientia ſufficit, niſi adſit divina virtus. Paulus 1.Cor.2.n.4. *Sermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis.*

Tertiò dico, quod verba Chriſti intelliguntur: 89. *Duplex alia explicatio.* *Nolite cogitare*, ſeu, ne ſolliciti ſitis nimis, & immodica ſollicitudine, ut dixi in expoſitione. Quartò, Chriſtus ait, quod nolint cogitare, quid loquantur, quando adſtant corã regibus & principibus

cipibus, quia tunc eis dabitur in illa hora, quid loquantur. At verò Petrus ait, quod ſint parati ad reddendam ſatisfactionem amicis, ut dicunt Chryſoſtomus, Theophylactus, quando ſcilicet alii fideles interrogant, ut inſtruantur. Et etiam ad reddendam rationem inimicis; ſcilicet hæreticis, & infidelibus, ut ad citatum Petri locum explanant Didymus, Oecumenius, Lorinus, Benedictus Juſtinianus, & alii. Quod fecerunt omnes ſancti Patres per omnes ætates, locis Scripturæ, ac rationibus argumentando contra hæreticos, ac eorũ objectiones ſolvendo. Quod confirmat citatus Didymus ex illo ad Coloſſ. 4. n. 5. *In ſapientia ambulate ad eos, qui foris ſunt, redimentes tempus, ut ſciatis, quomodo vos unicuique oporteat reſpondere.* Unde meritò citati Auctores maximè laudant ſcholaſticorum ſtudium.

Chryſoſt. Theoph. — Dyd'm. Oecumen. Lorin. Juſtin. — Ad Col. 4.

QUÆSTIO XII.

Quare Chriſtus ſuis vetat præmeditari in præſentia principum quid reſpondeant?

90. *Germana ratio.* HUjus rei germanam rationem jam dedi in expoſitione Ut hac ſponſione facta: *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini*: ſint forti ac conſtanti animo, dum agnoſcunt, ſibi adeſſe Dei auxilium, atque præſentiam. Alias rationes pono.

91. Hilar. Reſpondet primò D. Hilarius in Catena aurea. *Fides noſtra omnibus præceptis divinæ voluntatis intenta, ad reſponſionem ſcientiæ inſtruitur, in exemplo habens Abraham, cui poſtulanti ad hoſtiam Iſaac non defuit aries ad victimam.* Suis mandat Dominus, ut de locutione non ſint ſoliciti, ut ita ſola fide ſint defixi in Deum, quia tunc nihil eis deerit, ſed omnia ſuppeditabuntur. *Jacta ſuper Dominum curam tuam; & ipſe te enutriet: non dabis in æternum fluctuationem juſto.* Pſ. 54. num. 23.

Si in nobis eſt fides omnia ſunt in promptu. Pſal. 54.

92. Hieron. Secundò, D. Hieronymus. *Cum propter Chriſtum ducimur ad judices*, ait, *voluntatem tantum noſtram pro Chriſto debemus offerre. Cæterum ipſe Chriſtus, qui in nobis habitat, loquetur pro ſe.* Expende illa verba: *Voluntatem tantum noſtram.* Chriſtus à nobis nihil aliud vult, niſi noſtram voluntatem, cætera verò ipſe præſtabit, ac exhibebit.

Deus à nobis voluntatem requirit.

93. Hieron. Tertiò, *Ipſe Chriſtus, qui in nobis habitat, loquetur pro ſe*, ait citatus Hieronymus. Chriſtus, qui in nobis reſidet per gratiam, & per communionem ſacræ Euchariſtiæ, ipſe infundet ſapientiam, & dabit os, & prudentiam. In Proverbiis cap. 31. num. 1. ait Salomon: *Verba Lamuelis Regis.* Multiplex eſt diſſenſio apud Auctores, quid *Lamuel* nomen importet. Cajetanus interpretatur: *Mecum Deus*: Lyranus, & alii: *Cum quo Deus*: ſi enim Deus in eo non eſſet, verba tam ſublimia ſapientiæ, ac doctrinæ eructare non valeret. Solon in Proverb. *Quia niſi in eo Deus manſiſſet, tot ac tam divina myſteria, nec intelligere, nec ſcribere potuiſſet.*

Prov. 31. — Cajetan. Lyranus. — Solon.

94. Remig. Quartò, D. Remigius ſic ait in perſona Chriſti loquentis: *Vos verba editis, ſed ego ſum, qui loquor. Hinc Paulus ait, An experientiam quæritis ejus qui in me loquitur Chriſtus.* Deus in ſuis donis vult recognoſci auctorem: ne ergo cogitaret Diſcipulus, vel aliquis, quod in conſpectu regum, ac judicum tanta ſapientia, tam diſcreta locutio, atque conſtantia proveniebat ab aliqua humana virtute, ait eis: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, ut ita totum illud Deo tribuatur, ac referatur negotium. Unde ait Theophilactus: *Ne ſuſpiceris, naturalem eſſe in defendendo idoneitatem.*

Deus in ſuis donis vult recognoſci auctor. — Theophyl.

95. Exod. 7. Mittens Deus Moyſem ad Pharaonem, ait ei: *Aaron frater tuus erit Propheta tuus*: Exod. 7. n. 1. Aaron dicitur Propheta Moyſis, id eſt illius interpres, ut explicant Theodoretus, Diodorus, Cajetanus, Lyppomanus, & alii. Et ita legit Chaldæus: *Interpres tuus*: Si ergo hæc ita ſe habent: Cur non dicitur Aaron interpres, ſed Propheta; Inter utrumque hoc intervenit diſcrimen: nam interpres ſenſum acceptum exprimit, verba tamen aliquando ornatè, ac compoſitè pronuntiat: at Propheta ſenſum, verba, ac ultimum apicem, ut ei revelatur, eructat. Unde ait D. Auguſt. q. 17. in Exod. *Datus Propheta Moyſi Aaron ad Pharaonem. Hic inſinuatur nobis, ea loqui Prophetas Dei, quæ audiunt ab eo, nihilque aliud eſſe Prophetam Dei, niſi enuntiatorem verborum Dei hominibus.* Dicitur ergo Aaron non interpres, ſed Propheta, intendebat Deus ut excuſſio captivitatis Ægyptiacæ non alteri, ſed ipſi tantum tribueretur: & ne aliquis cogitaret, quod Aaron multum in hoc negotio profecerit ſua eloquentia ac energia, ideo ipſe dicitur, non interpres, ſed Propheta, quia non ſolùm ſenſum, ſed etiam verba, ut à Deo erant accepta, pronuntiabat, ut ita tam mirabilis operis ſolus Deus recognoſceretur auctor, cujus erat totum negotium.

Theodor. Diodorus. Cajetan. Lyppom. Chaldæus. — Auguſt. — *Dona Chriſti in ipſum, non in alium ſunt referenda.*

96. Cum Iſraëlitæ ex Ægypto eſſent egreſſi, juxta maris littora viderunt venientes ſuper ſe Ægyptios armatos quorum timore maximè ſunt perterriti. Tunc ex Dei mandato, *Cum extendiſſet Moyſes manum ſuper mare, abſtulit illud Dominus, flante vento vehementi, & urente tota nocte, & vertit in ſiccum; diviſaque eſt aqua. Et ingreſſi ſunt filii Iſraël per medium ſicci maris.* Exod. 14. num. 20. Sed ex hoc magna dubitatio mihi inſurgit: Cur, ut Iſraël liberetur à Pharaone, ac exercitu ejus, hoc non fit magna victoria, fieri enim poterat à Deo, ut Populus inſurgeret in Ægyptios, ac de eis glorioſe triumpharet, ſicut poſtea factum eſt cum Amalec, ac aliis nationibus: & ſicut inermis Samſon mandibula aſini multos Philiſtæos armatos proſtravit. Ad quid dividitur mare per miraculum nunquam retroactis ſæculis antea viſum? Decrevit Deus, ut illa glorioſa liberatio à Pharaonis ſervitute nulli alteri attribueretur; niſi ipſi ſoli, nam ſi fieret per victoriam, forſitan aliquis fortitudini militum hoc adſcriberet; at per diviſionem maris nulli alteri eſt referenda, niſi tantùm Deo. Non ergo per concertationem, ac bellum, ſed per maris diviſionem Iſraëlitæ jugum excutiunt, ut ita ſolus Deus recognoſcatur operis auctor, ipſique ſupremo liberatori tota integra maneat gloria. Cajetanus. *Abſtulit Dominus mare; Attribuitur hoc miraculum Domino, ut ſumma Dei operatio etiam in mari contra naturam aquarum manifeſtetur.*

Exod. 14. — *Divinorum operum gloria ſoli Deo adſcribenda.* — Cajetan.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XIII

Quare tam diſtinctè ait Dominus ſuis, quod non ipſi loquuntur, ſed ſpiritus Patris in eis, cum tamen illi loquerentur.

Exod. 16. Oſeæ 6. Joan. 11. Ad Epheſ. 6

97. PRæſens affatum communem Hebræorum loquendi modum denotat: frequens Hebraiſmus eſt, cum aliquid de uno pluſquam de altero dicitur, de hoc ſimpliciter negatur, de illo vero ſimpliciter affirmatur. Multa adſunt exempla in utroque teſtamento. In veteri: *Nec contra vos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum,* Exod. 16. n. 7. Et tamen etiam erat contra Moyſen, & Aaron. *Miſericordiam volo, & non ſacrificium.* Oſeæ 6. n. 6. Et tamen Deus mandabat, ſacrificia ſibi fieri. In novo Teſtamento. *Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei,* Joannis 11. n. 4. Et tamen infirmitas etiam proceſſit ad mortem. *Non eſt vobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem, ſed adverſus principes, & poteſtates.* Epheſ. 6. n. 11. Et tamen cum carne, & ſanguine colluctantur.

Actio tribuitur principali agenti. D. Thom. Remig.

98. Ita etiam in præſenti dicitur: *Non eſtis vos, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.* Tamen ſine dubio Diſcipuli loquebantur; at verò quia ſimpliciter locutio illa eſt à Spiritu ſancto, ideo de eis dicitur: *Non vos eſtis qui loquimini:* nam, ut ait D. Thomas, actio illa loquendi erat à Spiritu ſancto, & ab Apoſtolis, à Spiritu ſancto autem tanquam à principali agente; unde ipſi tribuitur. Ad hunc ſenſum ait D. Remigius. *Vos accedetis ad certamen, ſed ego ſum, qui prælior. Vos verba edetis, ſed ego ſum, qui loquor.* Alias rationes demus.

Chryſoſt. *Reges hujus ſæculi, quæ illis contrariantur, obſcurare volunt.*

99. Secundò, D. Chryſoſtomus hom. 34. in Matth. ſic ait: *Habebant in medio ſui populi reges, ac principes, duodecim homines in vinculis, flagellis, carceribus, nec potuerunt ora eorum obſtruere, ſed veluti nemo ſolares radios vincere poteſt; ſic nullus linguam eorum potuit compeſcere. Quoniam non homines, ſed Spiritus ſancti virtus loquebatur: qua etiam Paulus Agrippam, & Agrippæ miniſtros, Neronem quoque omnium hominum perniciosiſſimum facilè ſuperavit.* Ad quid Apoſtolis promittitur virtus Spiritus ſancti, quæ eſt veluti ſolaris radius, quem nemo vincere, ſeu obſcurare poteſt? Deſtinabantur Apoſtoli ad ſubjiciendos humanos reges, ac principes, quorum hoc eſt vitium, ut ea, quæ eis arrident, omnino lucere, ac reſplendeſcere velint; quæ autem ſuo beneplacito contradicunt, prorſus obnubilare, ac obſcurare intendant. Cum ergo in ſua Evangelica prædicatione mundialibus poteſtatibus in multis ſe Apoſtoli opponere deberent, eis Spiritus ſancti aſſiſtentia datur, quæ eſt veluti ſolaris radius, quem nemo vincere poteſt, nam ſi humana eſſet, à regibus ipſis obfuſcaretur: ne igitur ab illis obtenebretur, ſit divina, & veluti ſolaris radius, qui quocumque obice objecto deſuper magis rutilat, atque reſplendet.

Rupert. *Valde glorioſum, ut tua verba oſtendant, te illius qui in cœlo eſt, eſſe filium.*

100. Tertiò, Rupertus ſic ait: *O quàm dulce, ô quàm præclarum eſt, ea, quæ loquimur, aut ſcribimus, talia eſſe, ut ea prudens auditor, ſive benevolus lector nequaquam dignetur adſcribere nobis; dicatque non eſtis vos, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Magnam ſanè Chriſtus ſuis Diſcipulis concedit excellentiam, ut eorum verba audiens odorem divinum percipiat; & agnoſcat, vocem non eſſe degenerem à tanto parente; ſed ipſa ſe probet homo illius filium. Ex quo rectè exclamat D. Gregor. Nyſſenus de oratione Domin. orat. 2. ad illa verba: *Pater noſter, qui es in cœlis:* ſic dicens: *Licebat tibi, ſtatim eſſe in cœlo, ubi Deum Patrem in mente ſumpſeris.* Ac ſi dicat: Cum Patrem tuum dicas in cœlo, fac, ut ſint talia verba tua, atque opera, ut odorem exhalent illius, qui ſuum in cœlo patrem habet.

Chryſoſt. Theophyl. *Deus cum dat verba, dat & opera proportionata.*

Quartò, non dicitur à Chriſto, dabitur vobis conſtantia, ac fortitudo, ac præclara opera: ſed 101.
tantum eis promittitur: *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini.* In hac ſponſione tacitè includuntur omnia illa egregia facta: nam, ut docent Chryſoſtomus, Theophilactus, *ibi promittitur robur.* Sed quomodo ibi illa verba continentur; Deus, cum pollicetur verba, & illis proportionata opera pollicetur? Deus enim, non ut homines qui multa effundentes verba in operibus deficiunt, cum dat electis ſuis conſtantiæ verba, dat & illis paria opera, itaut mortem pro ejus confeſſione abſque formidine ſubeant. Vide tom. 1. lib. 1. c. 6. n. 30. & lib. 2. c. 5. n. 46. & tom. 2. cap. 9 n. 1. & cap. 5. num. 140. & 141.

Verbum index interioris animi. 1. Cor. 13. D. Thom. Chryſoſt.

Quintò, non conſtantia, non fortitudo, non 102.
rerum contemptus, ſed tantum, quid loquantur, eis promittitur: nam externus ſermo inhabitantem interius virtutem manifeſtè indicabat, & exteriora verba latitantes virtutes aperiebant. 1. Cor. 13. num. 11. ait Paulus: *Cum eſſem parvulus, loquebar ut parvulus, ſapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus.* In cujus commentario perbelle notat D. Thom. *Videtur Apoſtolus ordine præpoſtero hæc tria ponere, nam locutio præexigit judicium ſapientiæ, judicium verò præſupponit cogitationes rationis.* Si intellectus cogitat prius, ſapientia poſtea judicat, & deinde loquitur, cur Apoſtolus inverſo ordine exorditur à locutione, eamque in prima fronte ſcribit? Meritò ſane, nam externa locutio totius hominis index eſt, & ipſa cogitationes, judicia, ac cætera omnia aperit, atque declarat: & ſicut externa facies hominem manifeſtat, ita & oris ſermo univerſorum nota, ac ſignum eſt. Quod multis ponderat Chriſoſt. in Pſalm. 44. dicens: *Cor à peccatis liberum demonſtrat verbum, quod eructat Propheta.*

Exod. 3. Septuag. Chal. Hebræus. *Quamvis Deus ſe abſcondat, ubi tamen loquitur manifeſtus eſt.* Hilar.

Adeò apertus eſt index naturæ, virtutis, ac bo- 103.
nitatis ſermo, ut quantumcumque pro ſuo beneplacito quis ſe abſcondat, ubi ad locutionem devenerit, neceſſe ſit, ut ſe ipſum manifeſtet, ac cognoſcatur. Cum Moyſes paſceret gregem ſuum, *Apparuit ei Dominus in flamma ignis.* Exod. 3. num. 2. Septuaginta, Chaldæus, ac Hebræus habent: *Apparuit ei Angelus.* Et poſtea ſubditur: *Cernens autem Dominus, quod pergeret ad videndum, vocavit eum.* Si ergo Angelus erat, qui apparuit, quomodo dicitur Dominus, quod Deum fuiſſe demõſtrat? Revera ille, qui apparuit, Deus erat: tamen cum inter condenſos arboris ramos ac caliginoſum ignem eſſet abſconditus, non Deus, ſed Angelus videbatur: at locutus eſt ipſe, jam amplius non permiſſum eſt, ſe occultari, ſed ſermone oris ipſa bonitas divina ſe declarat, ac manifeſtat. D. Hilarius 4. de Trinit. *Qui*

Angelus

Angelus Dei eſt, ait, *cùm videtur, idem, cum auditur, eſt Dominus, ipſe vere, qui auditur, Dominus Deus eſt.* Vide tom. 1. lib. 3. cap. 4. n. 26. & tom. 2. cap. 16. n. 50. 51. & 52. cap. 22. n. 88. & 89.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus Dominus non dixit, ſpiritus meus, ſed ſpiritus Patris veſtri dabit vobis, quid loquamini?

104. NOn promittit hîc Dominus expreſſe ſuum auxilium, & ſuum ſpiritum, ſed ſpiritum Patris ſui. Et quamquam alibi Luc. 21. n. 14. dicat Chriſtus: *Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt contradicere adverſarii veſtri*: nam hujuſmodi ad loquendum auxilium, cum ſit quid ad extra, commune eſt toti Trinitati, & ideo promiſſus ſermonis inſtinctus æqualiter à Patre, & Filio, & Spiritu ſancto provenit. Tamen cur ſpecialiter hic aſſeritur à Patre dari, inquirendum eſt. Et ſunt rationes tam ex parte Æterni Parentis, quam Chriſti Domini, & Apoſtolorum.

Luc. 21.

Ratio difficultatis.

105. Primò ex parte Æterni Parentis. Nam ei tribuitur peculiariter lingua diſerta ad tempeſtive, ac promptè loquendum. Iſai. 50. num. 4. *Dominus dedit mihi linguam eruditam.* Seu, ut habent Septuaginta, *Dominus, Dominus dat mihi linguam diſciplinæ, ut ſciam, quando oporteat loqui verbum.* Ubi Chriſtus Dominus ad Patrem, à quo accepit linguam diſciplinæ, *ut ſciret, quando debeat loqui, quando reticere*: ut ait D. Hieronymus, quem ſequuntur Leo à Caſtro, Oleaſter, Sanchez, & alii. Cum ergo excellens munus linguæ apte, ac opportunè loquentis ſpecialiter Patri approprietur; ideo Chriſtus præſentem ſermonem à Patre eſſe dandum, teſtificatur. Matthæi locum cum citatis Iſaiæ verbis recte conjungit Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, cap. 21. dicens: *Nec mirum, ſi is cohibuit præcogitationem, ſcilicet loquendi: qui & ipſe à patre excepit pronuntiandi tempeſtive ſubminiſtrationem: Dominus, ait, mihi dat linguam diſciplinæ quando debeam proferre ſermonem.* Nota obiter, quod inter tot Chriſto dona à Patre donata ſingulariter citato Iſaiæ loco ei gratificatur, quod acceperit linguam ad tempeſtivè loquendum. Secundò, ad noſtrum intentum non dixit Chriſtus, Spiritus Patris mei ſed Patris veſtri: nam cum ſit Pater veſter, non poteſt vos deſerere anguſtiæ tempore. Tertiò, quia filiis certantibus in negotio Patris, ſpiritus Patris adeſt, & eos non deſerit.

Iſai. 50. Septuag.

Hieron. Leo à Caſtr. Oleaſter. Sanchez.

Tertull.

Tempeſtivè loqui, magnũ Dei donum. Pater nõ deſerit in anguſtia.

106. Secundò ex parte Chriſti. Apoſtoli ducebantur ante reges, & præſides, ut ait Dominus, *propter me*, ſeu *propter nomen meum.* Qui Apoſtoli populis, ac magnatibus divinitatem, poteſtatem, ac excellentias Chriſti, prædicabant, ac teſtificabantur; ideo comprehenſi tradebantur ad mortem. In præconio ſuarum laudum proprium ſpiritum ſilet Chriſtus; non enim ait, ſpiritus meus, ſed ſpiritus Patris veſtri. Laus non ab ore proprio, ſed ab alio exeat, ut glorioſiſſime decantetur. Vide infra in hoc lib. cap. 2. num. 83. 84. & 85. & tom. 1. lib. 1. cap. 4. num. 5. & tom. 2. cap. 5. num. 10. & num. 138.

Laus non fit ab ore proprio.

107. Tertiò, ex parte Apoſtolorum. Ut ipſi certi crederentur, quod eorum obſequia Chriſto exhibita, non ſolùm ab ipſo; ſed etiam à Patre remunerationem eſſe habitura. Secundò, quia Apoſtoli dati ſunt Chriſto Domino à Patre: *Tui erant, & mihi eos dediſti*, Joan. 17. num. 15. Ut ita fieret manifeſtum, quod ſi Pater eos Chriſto dedit ad prædicandum in toto orbe, atque ad prædicandum cum regibus, ac principibus, eos non deſerit, ſed eis maxime favet, patrocinatur, ipſoſque defendit. D. Gregor. Nyſſenus de vita Moyſis ait: *Divinum patrocinium tunc apertiſſime apparet, cum nos meliori vitæ tradiderimus, ac pro zelo fidei, & virtutis certamina ſuſcipimus graviora.* Unde Deus dixit Moyſi, cum mitteretur ad Pharaonem, ut cum ipſo, ac principibus, & ſapientibus Ægypti ageret: *Ego ero in ore tuo doceboque quid loquaris*, Exod. 4. num. 12. Si Deus cum mittebat ad certamen, ibi ei dans ſapientiæ eloquia, affuturus erat. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 20. n. 36. & tom. 2. cap. 24. n. 94. & 95. vide & in hoc tom in Indice, verb. *Periculum.* Nam qui te in periculo conſtituit, in eo te non deſerat.

Joan. 17.

Deus quos mittit in prælium tuetur.

Nyſſen.

Exod. 4.

Matth. 10. *n.* 21. Tradet autem frater fratrem in mortem; & pater filium: & inſurgent filii in parentes, & morte eos afficient.

Num. 22. Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.

VERSIONES.

Syriac. n. 21. Tradet autem frater fratrem proprium ad mortem.

Euthymius. Probet autem frater.

Tertuli. ad- verſ. Gnoſ. cap. 9. Inſurgent filii in parentes, & mortificabunt eos.

Syriac. 22. Et eritis exoſi cuilibet homini.

Arias. Et eritis inviſi ab omnibus.

D. Fulgent. de grat. Chriſti cap. 31. Eritis odio omnibus gentibus.

D. Athan. in Reſcripto Papæ Marc. Beatus, qui perſeveraverit in finem.

D. Cypr Epiſt. 6. *&* 31. Qui toleraverit uſque in finem, hic ſalvabitur.

Græcus. Qui ſubſtinuerit.

ALTER TEXTUS

Marc. 13. *n.* 12. Tradet autem frater fratrem in mortem; & pater filium: & conſurgent filii in parentes, & morte afficient eos.

Num. 13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum : qui autem ſuſtinuerit in finem, hic ſalvus erit.

Luc. 21.*n*.16. Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis & amicis, & morte afficient vos, & eritis odio omnibus propter nomen meum.

EXPOSITIO V.

108. Verſ. 21. PRÆDICIT Dominus ſuis acerbiſſimas perſecutiones eventuras, non ut eos deterreat ab officio prædicandi, ſed ut illæ prævisæ minus feriant: nam ut ait hîc D. Hilarius, *multum proficit ad tolerantiæ aſſumptionem, rerum imminen-*

Hilar. *tium cognitio.* Has autem preſſuras per majora conſanguinitatis jura explanat Dominus; ſi enim proximiores ſanguine deficiunt, quales ſuam futuri erunt extranei? Chryſoſtomus ho mil.24. in

Si conſanguinei deficiunt, quomodo adhærebunt extranei. Chryſoſt. Imperfecto. *Si amicitia in ipſa natura deficit, quomodo invenietur extra naturam.* Sequitur Textus. *Tradet autem frater fratrem;* Syriacus addit, *proprium* Acerbiſſimum perſecutionis genus, ut in-

Rupert. Alb. Magn. quiunt Rupertus, Albertus Magnus; dum omne naturæ vinculum rumpitur, & armatur contra nos. Ad hunc modum ait Jeremias 9. num. 4.

Jerem. 9. *Unuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam: quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit.* ſequitur textus. *Et pater in filium; & inſurgent filii in parentes*, à quibus vitam receperunt. Sic Maximinus Imperator Artemiam ſororem ſuam Chriſtianam; Diocletianus Serenam uxorem: Dioſcorus propriam filiam Barbaram interfecerunt. *Et morte afficient*

Paſchaſ. *eos.* Optimè ait D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Exaggerat Dominus in tempore perſecutionis preſſurarum anguſtias, dum in nullo, niſi in ſolo Deo ſpes*

Spes in ſolo Deo, ut ſimus ſecuri *relinquatur.* Nam qui in Deo ſolo habet fiduciam, in omnibus ſecurus eſt.

109. Verſ. 22. *Et eritis odio.* Tamen etſi omnibus ſitis benefici, & nemini noceatis, eritis inviſi, & exoſi

Euthym. Theophyl. *omnibus*, id eſt pluribus; nam, ut notant Euthymius, Theophylactus, frequenter in Scriptura omnes pro multis ponuntur. Vel certe, quia malorum major pars eſt. Et non dixit Dominus omnibus hominibus, ſed *omnibus* abſolutè, ut graviſſimum perſecutionis genus exprimeretur, tanquam ſi omnia terrena contra Apoſtolos In-

Paſchaſ. ſurgerent, atque ſævirent. *Propter nomen meum:* nam, ut ait D. Paſchaſius citatus, à Chriſto vocãtur fideles Chriſtiani; quod ſane nomen, quia in vobis erit perſequentur audientes. *Qui autem perſeveraverit*, ſeu ut habet Græcus, & Mar-

Græcus. D. Marc. cus hic, *Qui ſuſtinuerit uſque in finem*, ſcilicet uſque ad ultimum terminum vitæ. Et ut notant

Remig. Cæſar. D. Remigius hic, & D. Cæſarius homil.18. non qui cœperit, ſed qui perſeveraverit uſque in finẽ, laudatur. Et hîc maxime Apoſtolorum conſtantia, ac virtus admiranda, & extollenda cum Chryſoſtomo homil.34. nam audientes perſecu-

Chryſoſt. tiones uſque in finem, nullus eorum recedit, ſed omnes firmo animo ſtant. Tamen dum ait *uſque in finem*: magnum levamen in laboribus eis ingerit, ut inquit D. Paſchaſius citatus, quod ſcilicet *omnis tribulatio finem habeat.* Quæ magna Paſchaſ. *Omnis tribulatio hujus vitæ finẽ habet.* conſolatio nobis eſt. *Salvus erit.* Vitam nempe aſſequetur æternam. Duplex hîc ponitur conſolatio, duplexque paſſionum mitigativum, ut inquit D. Thomas. Primò morte affici *propter nomen meum*, ut ait Chriſtus, valde enim nobis dul- D.Thom. *Magna conſolatio pati pro Chriſto.* ce eſſe debet, pro Salvatoris nomine pati. 1. Petr. 4. num. 14. *Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis.* Secundò alia ratione eos confortat, 1. Petr. 4. conſideratione ſcilicet præmii. Unde ait Albertus Magnus, ex D. Gregorio. *Conſideratio præmii minuit vim flagelli.* Alb. Magn.

QUÆSTIO XV.

Quare tam ſæva à parentibus, fratribus, ac cognatis exorta eſt in Apoſtolos perſecutio?

CRudeliſſimo furore gentes rapiebantur in Apoſtolos; nam eorum nova prædicatione contemnebantur, ac deſtruebatur antiquus cultus ſuorum idolorum. Et ex hac cauſa fabulantur antiqui Romani quod multa, mala in Urbem, ac Imperium Romanum Dii mittebant, ut ait Valerius lib. 1. de neglecta Relig. Contra quos edidit D. Auguſtinus libros de Civitate Dei; oſtendens, quod meliora fuerunt tempora Romanorum poſt Chriſti Religionẽ, quàm antea. Et quamvis Chriſtus Dominus poſſet ſine ulla repugnantia in totum orbem ſuum introducere Evangelium; tamen decrevit inter tot preſſuras contradicentibus regibus illud plantare, ut ita ſuæ doctrinæ veritas, ſuorumque conſtantia pateſceret; & ne aliquis diceret, quod ob regum, ac principum favorem ejus fides ſeminata, ac plantata eſt, ut ait Abulenſis, q. 105. 110. *Cur gentes tam crudeliter Apoſtolos perſequebantur.* Valer. Auguſt. Abulenſ.

In præſenti tamen quæſtione quærimus: Cur tam acerba tribulatio peculiariter in Chriſti Diſcipulos à parentibus, & cognatis commota eſt? Reſpondent primò D. Hieronymus, & Paſchaſ. lib. 6. in Matth. *Nec ullus eſt inter eos fides affectus, quorum diverſa fides eſt.* Ita eſt homo propenſus ſuæ fidei, ac religioni, ut in quibus hujus eſt diverſitas, nullius ſit amoris, ac animi unitas, ſed valde diverſimoda contrarietas. Ait Plato in Lyſide, ſeu de amicitia. Ex antiquorum ſententia, *Homines dicto Dei conciliantis fieri amicos, quod Deus ſimilem ducat ad ſimilem, & notum faciat.* Cum religio ſit anima, qua homo vivit; & homo ſemper ad ſui ſimilem tendat: ergo in quibus eſt diverſitas in fide, nulla unitas dari poteſt. Fratres erant Iſaac, & Iſmaël; Jacob, & Laban multum conſanguinei erant: verùm cum in eis magna eſſet cultûs diſparitas, diſparitas & animorum extitit. Unde cum Doctrina Apoſtolorum eſſet multum repugnans Gentium: inde tantum in eos concitatum eſt odium. 111. Hieron. Paſchaſ. *In quibus diverſa eſt fides nulla eſt amicitia.* Plato.

Secundò, D. Chryſoſtomus homil. 24. in Imperfecto ait: *Mendax eſt omnis ſæcularis amicitia, quæ divini timoris vinculo non eſt ligata.* Vinculum amoris eſt Dei timor; & ubi hoc vinculum deeſt, nullus poteſt eſſe veræ amicitiæ nexus. 112. Chriſoſt.

Unde

Ubi Dei timor non eſt, nec amicitia eſſe poteſt. Nazianz.

Unde cum in infidelibus, atque hæreticis nullus ſit Dei timor, nulla in eis vera, & firma eſſe poteſt cum Catholicis amicitia. Ad hoc argumentum comprobandum accipe D. Gregorium Nazianzenum Orat. 1. in Julian. dicentem: *Ex me pendetis, & alii ex aliis mutuo nexu cohærentes, & omnes ex Deo, ex quo omnia, & in quem omnia. O admirabilem catenam, quam Spiritus ſanctus nectit firmiſſimis vinculis compactam, & coaptatam.* Omnis amicorum nexus à Deo pendet, qui eſt vera charitas, & à quo omnis charitas participatur. Ubi autem non eſt Dei timor, nec ejus charitas eſt, qua deficiente, & amoris deficit, ac amicitiæ catena.

113. Chryſoſt. Emiſſen. Tertiò, D. Chryſoſtomus proximè citatus, & Euſebius Emiſſenus in homil. de hoc Evangelio, ſic reſpondet ad noſtram quæſtionem. *Non eſt fides in ſervis diaboli, Diabolus nec generat, nec generatur; ſi non generatur, neſcit ſervare jura propinquitatis, qui nullum habet propinquum.* Diabolus id ſuis communicat, quod in ſe habet: cum ergo ipſe nec generet, nec generetur, nullum propinquitatis jus, aut amorem retinet; & hoc totum in ſua membra transfundit, ut omni illo affectu ſint exſpoliata. Cum igitur gentes eſſent ſub poteſtate diaboli, omnis oblitæ juris propinquitatis in Apoſtolos ſæviebant.

In ſervis diaboli nec fides nec amicitia eſt.

114. 2. Reg 13. In convivio interfecit Abſalon fratrem ſuum Amnon, 2. Regum 13. num. 29. Deinde totis viribus affectavit uſurpare regnum patris ſui Davidis, ipſumque occidere, 2. Regum 15. num. 12. Unde de ipſo Chryſoſt. homil de Abſalon: *Perdidit Abſalon ſceleſtiſſimus mentem, perdidit ſenſum, amiſit conſilium; inſectatus patrem, fugat innocentem, non ut cum patre ſocietatem iniret; ſed ut totum regnum patris ſanguine poſſideret.* Sed unde tanta nequitia venit in mentem hujus Principis, ut fratrem, patrem, atque cognatos perimere vellet? Abſalon totus ſub poteſtate diaboli erat: & in hac conſideratione Joab, ut eum occideret, tres lanceas infixit in corde ejus, 2. Regum 18 n. 14. quia diabolus ſuperbia, invidia, ac avaritia cor ejus perfoderat, ut interpretantur Angelomus, & Carthuſianus. Cum ergo Abſalon totus eſſet poſſeſſus à Dæmone, nec in patrem, nec in fratrem, neque in cognatos ſervabat fidelitatem, aut amicitiam retinebat. Unde ait D. Bonavent. in c. 21. Luc. *Diabolus ſine fidelitatis fœdere vivit, ſine fidelitatis nexu, ſuos paſcit.*

2. Reg. 15. Chryſoſt. *Servus diaboli nec in patrem nec in fratrem ſervat amorem.* 2. Reg. 19. Carthuſ. Angelom. Bonavent.

QUÆSTIO XVI.

Quare cum Apoſtoli omnibus eſſent benefici, tam crudelis in eos movetur perſecutio, ut omnibus odio eſſent?

115. D. Thom. Dicuntur Apoſtoli eſſe odio omnibus, id eſt pluribus, ſeu majori parti, ut dixi in expoſitione. Et ait D. Thomas: *Hæc dicebat de hominibus, qui inhumaniùs vivebant; alii verò, qui Dei erant, eos recipiebant.* Ad pleniorem explicationem tanti odii cauſæ explicandæ ſunt. Primò ex parte Chriſti permittentis. Secundò ex parte Apoſtolorum, qui hæc patiebantur. Tertiò ex parte diaboli. Quartò ex parte gentium.

Primò ex parte Chriſti permittentis. Abulenſis quæſt. 107 Hoc factum eſt, ut manifeſtaretur divina virtus in introductione legis Evangelicæ, quia illud fit per homines, quod hominum favore evenit: ergo cum profeſſores nominis Chriſti omnibus eſſent odioſi, fides ab ipſis prædicata, non introducebatur hominum favore. 116. Abulenſ. *Divina virtus in promulgatione legis Evangelicæ.*

Secundò ex parte Apoſtolorum. Ut eorum mira patientia patefieret; nam, ut ait Gloſſa: *Minorem dolorem ingerunt mala, quæ ab extraneis, majorem, quæ ab illis patimur, de quorum mentibus præſumebamus; quia cum damno corporis mala nos cruciant amiſſæ charitatis.* In hujus rei argumentum expende, quod in præſenti textu Dominus magnis tribulationibus majores addidit: nam dixit: *Tradent vos; flagellabunt, & morte afficient.* Deinde ait: *Tradet frater fratrem;* magna perſecutio, ſed adhuc majorem aliam dicit: *Pater filium:* graviſſima ſanè tribulatio; & alia ſane connectitur vehementer repugnans juri naturæ: *Et inſurgent filii in parentes.* Et poſteà in extremo loco dicitur: *Et eritis odio omnibus*, ſeu omnibus eritis exoſi, ac odioſi, itaut omnes ſint veſtri inimici, & nullus amicus. Cur hoc tanquam ſummum malum in poſteriori parte ponitur? Magna tribulatio, quo frater armetur in fratrem; ſed adhuc alia durior datur, quod pater in filium, & filius in patrem. Eritne alia acerbior? Sane eſt: *Eritis odio omnibus:* ut omnes ſicut tui inimici, & nullum invenias amicum, nil durius ſane excogitari poteſt. 117. Gloſſa. *Injuria illata ab amico, gravior, quàm quæ ab extraneo.* *Summa miſeria nullum habere amicum.*

Tertiò ex parte diaboli, quia diabolus vehementer concitabat homines in Chriſtianos; videbat enim, per Chriſti doctrinam cultum ſuum in toto orbe deſtrui; & ideò parentes, & conſanguineos in Apoſtolos armabat: D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 34. *Inæſtimabile diaboli ingenium, quod nec ipſa paternitatis charitas extinguere poteſt: ſupra naturam, & contra naturam perſecutio ardet.* Et nunc maximè ipſe crudelis humani generis adverſarius tumultuatur, ac omnes vires adhibet, cum videt ſibi è manibus animas eripi. Vide tom. 2. cap. 20. numero 39. & 40. 118. *Tunc diabolus crudeliter ſævit cùm è manibus ejus homines exeunt.* Chryſoſt.

Quartò ex parte hominum. Tam generale odium fuit in Chriſtianos, ut ait Abulenſis quæſtione 107. quia ipſi prædicando contradicebant cultui idolorum gentium, ac etiam repugnabant ritui Judæorum. Prædicabant Apoſtoli: *Si circumcidamini; Chriſtus vobis nihil proderit.* Ad Galat. 5. num. 2. Cum unuſquiſque ſuo cultui maxime eſſet affectus, atque propenſus, inde novæ Religioni multum contrarius exiſtebat. Secundò ait D. Thomas. Cauſa hujus odii aſſignatur Joan. 15 numero 19. *Si de mundo fuiſſetis, mundus; quod ſuum erat, diligeret; quia verò de mundo non eſtis; propterea odit vos mundus.* Amatores mundi in illius contemptores, ſcilicet Chriſti Diſcipulos, ſemper crudeles extiterunt adverſarii. 119. Abulenſ. Ad Galat. 5. D. Thom. Joan. 15. *Mundus ſui contemptores perſequitur.*

Tertiò, D. Chryſoſtomus homil. 34. in Matth. *Eritis odio omnibus, ait Chriſtus; nec tamen quoniam tanta poteſtas vobis data eſt, idcirco in ſecuritate vitam agetis, ſed omnes communiter homines; qui terrarum orbem habitant, hoſtili odio vos aggredientur.* Nulla eſt ab odio, ac inſidiis exempta poteſtas: imò quanto quis magis in faſtigio 120. D. Chryſoſt. *Magna poteſtas magnis odiis infeſtatur.*

eminet, tantò magis adverſariorum telis impetitur. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 3. n. 4.

121. *Prælatus quot ſubditos habet, tot vendicat inimicos.* Quartò ait Chriſtus: Eritis odio omnibus, id eſt omnibus eritis odioſi, & inviſi; nullus erit amicus veſter. Valde mirum, quod Apoſtoli, cum eſſent omnibus valde benefici, multis ſanitatem, ac vitam dantes, omnibus ſint odioſi, & nullus eis exiſtat amicus. Conſtituti erant Apoſtoli à Chriſto principes Eccleſiarum, ac omnium præſules: & quicumque in prælationis faſtigio eminens quot ſubditos habet, tot inimicos vendicat. Ergo cum Apoſtoli eſſent omnium præſules, omnium hoſtile odium in eos jaculabatur.

122. Matth. 19. Chryſoſt. A Chriſto interrogant Apoſtoli: *Quis ſit major in regno cœlorum*, Matth. 18. num. 1. Hujus interrogationis cauſa extitit, ut ait D. Chryſoſtomus homil. 69 in Matth. quia Dominus dixerat Petro: *Tu es Petrus, & ſupra hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, Matth. 16. num. 18. Et quia idem Hieron. tributum pro Petro, & Domino viderant redditum, ut ait D. Hieronymus: *Ex æqualitate pretii arbitrati ſunt, Petrum omnibus Apoſtolis eſſe prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus. Et ideo interrogant, quis ſit major in regno cœlorum.* Tanquam ægrè ferentes, ut colli- Chryſoſt. Origen. gitur ex citato Hieronymo, Chryſoſtomo, Origene, & aliis communiter, quod ipſe Petrus omnibus eſſet præpoſitus. Sed cur hæc prælatio Petri tam moleſta eſt Apoſtolis, ut ex hac cauſa ipſi apud Dominum accedant, & quæſtiones ponant? Ipſi optimè videbant, quod Petrus erat ætate ſenex, prudentia gravis, charitate fervidus, & pro *Contra ſuperiorem facile ſubditi conſpirant.* omnibus ſemper loquēs. Cur ergo delatus honor Petro cunctis tam durus videbatur? Intelligebant, eum conſtitutum eſſe omnium caput, & paſtorem; & ideo Domini Diſcipuli, cum aliàs eſſent probi, & recti; tamen humana paſſione omnes commovebantur in Petrum, ac veluti dolentes in eum conſpirant, ac contra eum uniūtur, & quærunt, an non ſolùm in hac vita, ſed Euthym. etiam in futura ſit eis præponendus. Euthymius: *Irati, ait, interrogarunt. Siquidem ex his, quæ videbant, ſciebant: quod in terra Petrus ſibi præponeretur. Volebant autem ſcire utrum etiam in cœlo præhonorandus eſſet, ſed tunc quidem de his dolebant.*

123. Valde proclive eſt ſubditis ut in ſuos ſuperiores inſurgant, ac hoſtili odio ipſos perſequantur. Geneſ. 4. Sumpta ſerpentis ſpecie diabolus Evam aggreditur, Geneſ. 3. num. 1. Communis eſt quæſtio, cur in propria forma ſe illi non exhibet, ac ipſam tentat? Ad quid ſerpentis figura ad hoc eligitur? Serpens erat unus ex animantibus, quæ ſub Adami poteſtare erant, dixit ei Deus; *Dominamini* Geneſ. 1. *Subditus contra ſuperiorem valde acutus.* *piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus quæ moventur ſuper terram*, Geneſ. 1. num. 28. Serpens ergo ad hoc negotium aſſumitur. Sagaciſſimus dæmon optimè deprehendit, nullum eſſe melius inſtrumentum ad crudeliter feriendum, ca vulnerandum totius orbis tempo ralem dominatorem, quàm ſi unius illius ſubditi linguam ſibi accommodaret, ac contra ipſum ar- Baſil. maret. Eleganter D. Baſilius Seleucus orat. 2. ſic ait: *Adſtat leo blande ſubſultans, lupus inter oves pacate agebat, & ſerpens hominis ſubjectus erat arbitrio: ſic enim factum eſt, ut linguam diabolo commodarit.* Expende ultima pulchra verba. Quæ etiam aliter in rem noſtram accommodo. Adeò innatum eſt ſubdito odium in ſuum ſuperiorem, ut etiam ad bruta animantia hoc videatur extendi, Serpens ex irrationalibus animantibus unus eſt; tamen cum eſſet *hominis ſubjectus arbitrio: ſic factum*, ſeu ex hoc factum, ut contra hominem linguam ſuam accommodarit diabolo.

QUÆSTIO XVII.

Quare perſeveranti uſque in finem Chriſtus per tertiam perſonam ait, ſalvus erit, & non potiùs per primam, ego eum ſalvabo?

In præſenti Evangelio maximè notandum, 124. *Ratio difficultatis.*
quod in illo Chriſtus Dominus ſuorum Diſcipulorum perſecutiones propter ſuum nomen ſatis latè explanat, ac exaggerat: *Tradent vos in conciliis, in ſynagogis ſuis flagellabunt vos; ad reges ducemini.* Et iterum: *Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium.* Et ſubdit: *Et eritis odio omnibus hominibus* Et tamen tantis tribulationibus præmium uno ſolo verbo proponitur, *Salvus erit.* Cur ergo illa tam diffuſè; hoc verò tam ſtrictè dicitur? Tribulationes Diſcipulorum ob Chriſti nomen, erat magnum eorum obſequium erga Dominum exhibitum. At ſalus, & æterna vita, erat donum & præmium ab ipſo Redemptore in ſuos conferendum. Et Chriſtus, ut magnus, & magnificus Dominus, aliorum obſequia, ſibi præſtita, in multa æſtimatione habet; dona verò ſua veluti in parvo reputat. Et illa multis verbis; hæc verò abbreviatis dicuntur. Vide tom. 2. cap. 5. num. 212. *Chriſtus Dominus ſua dona in parvo reputat; noſtra verò obſequia in multo.*

Ad quæſtionem venio. Cur perſeveranti non ait Chriſtus, ego ſalvabo eum, ſed per tertiā perſonam, ſalvus erit? Reſpondeo primò. Quod Chriſtus ſæpe hìc explicavit ſuis Diſcipulis, has perſecutiones ab illis ſuſtinendas propter ipſum; ait eis: *Ad reges ducemini propter me.* Et iterum, *odio eritis omnibus propter nomen meum.* Dicit ergo, ſalvus erit, & non, ego ſalvabo eum, quia hoc tanquam notum ſuppoſuit; nam cum ob illum mortem ſubirent, illique obſequia facerent: planum, & evidens erat, quod ampla remuneratio ab ipſo eſſet largienda; & ideo non neceſſe fuiſſe dicere: Ego eum ſalvabo, ſed modeſtiæ causâ per tertiam perſonam loquitur, ſalvus erit, ut ita de præmio redderentur certi. 125. *Obſequia Chriſto exhibita, planum eſt quod ab ipſo remunerantur.*

Secundò, ita loquitur, ob nobilitādā, & extollenda Apoſtolorum merita, per quæ illi æternam ſalutem ſunt aſſecuti; nam ſi diceret: Ego eum ſalvabo, alicui videretur, quod ipſa ſempiterna fælicitas omnimodè gratis, ac liberaliter conferebatur. At verò dum ait: *Qui perſeveraverit, ſeu ſuſtinuerit uſque ad finem, hic ſalvus erit:* veluti denotat, quod per ipſam laborum ſufferentiam cum perſeverantia ſalvus ſit; nam quāvis æterna vita in ſemine, ac radice ſit gratia, ac donum divinæ liberalitatis; tamen in ſe formaliter, ac immediatè eſt corona juſtitiæ. Ad hanc ergo coronam meritorum maximè exprimendam, ait: *Qui ſuſtinuerit uſque in finem; ſalvus erit.* In confirmationem hujus rei vide plura tom. 2. cap. 10. quæſt. 11. per totam. 126. *Nobilitatur corona, quæ per merita confertur.*

CAP.

CAP. IX.

Propter perſecutionem de una civitate in aliam fugiendum.

Matth. 10. *n.* 23. Cum autem perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis civitates Iſraël donec veniat filius hominis.

VERSIONES.

Arias. Cum autem inſequentur vos.

Tertull. lib. de fuga. c. 6. Cum cœperint perſequi vos, fugite de civitate in civitatem.

Chryſoſt. hom. 33. in Matth. Non enim obibitis civitates Iſraël.

Syriacus. Nequaquam abſolveritis ipſas univerſas civitates domus Iſraël, uſque dum venerit filius hominis.

Vatabl. Euth. Non perambulabitis omnes civitates Iſraëlis.

Rupertus. Donec veniat regnum Dei.

EXPOSITIO I.

1. SUPRA dixerat dominus ſuis mala, quæ paſſuri erant, ut vidimus ſuperiori capite: nunc verò, quid debeant in perſecutione facere oſtendit. Et hic in præſenti præoccupat quandã objectionem. *Præoccupatur objectio.* Nam diſcipuli dicere poterant; ſi omnibus erimus odioſi, ſtatim trademur neci; quomodo ergo prædicabimus Evangelium. Ideo ait: *Cum perſequentur vos in civitate iſta*: indiſtinctè intelligitur pro qualicumque civitate, ſive Jeruſalem, ſive Roma, ut ait D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Paſchaſ.* vel alii apud ipſum determinatè pro Jeruſalem interpretantur, quæ occidit Prophetas. Notandum, quod non ait, in civitate illa, ſed *iſta*, ut ſcirent Apoſtoli, ſe ita laboribus circumdatos eſſe futuros, ut eos ſemper haberent in præſenti, ac proximo, non verò in remoto, ac à longe. *Apoſtoli laboribus circumdati.* *Fugite in aliam.* Hoc dicit ut agnoſcant, fugam aliquando eſſe licitam, ut dicam quæſt. 2. & quia mutatione loci ſæpe ſors, ac rerum mutatur eventus. Et non juſſit, ut ait D. Chryſoſtomus citata homil. 35. *Chryſoſt.* cominus aggredi perſecutores, cum aliquando ſuis rationibus eſſent contentionem habituri cum gentibus ac earum principibus, & Sacerdotibus, ut in Actis Apoſtolorum legimus de Paulo, Barnaba, ac aliis: ſed ait: *Fugite in aliam*; ut ſciant hoc eſſe licitum omniaque diſponenda pro ratione prudentiæ, quæ juxta rerum eventus, aliquando fugere, aliquando contendere, dictat. *Pro ratione prudentiæ omnia diſponenda.*

2. *Amen dico vobis*, id eſt, hoc affirmò vobis. Divinus Magiſter cũcta prævidens, ut inquiunt Albertus Magnus, ac D. Thom. alteri Diſcipulorum objectioni, hic occurrit. *Alb. Magn. D. Thom.* Nam Dominus mandavit eis: *In viam gentium ne abieritis*: poterant dicere Diſcipuli, ſi fugiendum eſt de una civitate in aliam, non habebimus, quò fugiamus; cum civitates Iſraël terminaverimus. Ideo ſubdit: *Nõ conſummabitis*, ſeu, ad verbũ Græcum, *non abſolvetis*; *Græcus.* ſeu non ambulabitis omnes civitates Iſraël fugiendo de una in aliam; *Donec veniat filius hominis*; in ſecundo ſuo adventu ad judicium. Neque vos, neque ſucceſſores veſtri percurretis univerſas Judæorum civitates, eos ad fidem convertẽdo, donec approximet illud ultimum tẽpus in quo filius hominis venit ad judicandũ, quia tunc convertendi ſunt Judæi. De quo latiùs quæſt. 7.

QUÆSTIO I.

An doctrina, hîc dicta à Chriſto de fugâ, ſit interpretanda de prima, vel ſecunda miſſione.

3. VAriæ fuerunt Apoſtolorum miſſiones; duæ tamen ſunt valde præcipuæ, & principales. *Miſſiones Apoſtolorum.* Primò hîc quando miſſi ſunt per totam Judæam, ut patet ex hoc cap. 10. Matth. num. 5. Secundò poſt Chriſti glorioſam reſurrectionem; non ſolum in Judæam, ſed etiam in totum orbem, Matth. 28 n. 18. *Matth. 28.* Quæſtio agitur inter Auctores: De qua miſſione doctrina hîc data, ſit explicanda?

4. De ſola prima miſſione per Judæam hîc agi, tenent graves Auctores, Tertullianus lib. de fuga ſæculi, D. Chryſoſtomus hîc homil. 35. & hîc D. Hieronymus, Euthym. Theophylactus, Abulenſis quæſt. 109. *Tertull. Chryſoſt. Hieron. Euthym. Theophyl. Abulenſ.* Et fundatur in eo: Quia expreſsè dicitur in litera: *Non conſummabitis civitates Iſraël*: ergo de miſſione ad has civitates erat ſermo.

5. Secunda ſententia, & mihi probabilior docet, doctrinam hic datam, omnem Apoſtolorũ miſſionem amplecti. *Secunda, & verior ſententia.* Ita tenet Origenes homil. 9. in lib. Judic. D. Athanaſius in Apolog. ad Orthodoxos; & in Epiſt. ad Marcum Romanum Pontificem, D. Gregorius Nazianzenus Orat. 1 adversùs Julian. D. Ambroſ. lib. de fuga ſæculi, cap... D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth Rupertus & alii. *Origen. Athanaſ. Nazian. Ambroſ. Paſchaſ. Rupert.* Nam ferè tota doctrina hîc data in hoc cap. 10. Matt. univerſaliter de omni miſſione Apoſtolorum interpretatur, ut dixi ſuperiori cap. expoſ. 3. expendens illa verba: *Ducemini ad reges & præſides.*

6. Et quod hæc non ſint coarctanda ad illam primam miſſionem per Judæam, videtur patère, ſiquidem tunc non fuit fugiendum de una civitate in aliam; nam omnia tunc illis ex voto contigerunt, ita ut ipſi lætitia, ac gaudio perfuſi redierint Marc. 6. num. 3. & Luc. 7. num. 17. *Marc. 6. Luc. 7.* Nec ratio in contrarium obſtat. *Solvitur adverſariorum fundamentum.* Quia illud dicitur ad denotandam obdurationem Iſraëlis uſque ad diem judicii de quo quæſt. 7.

QUÆSTIO II.

An fuga in perſecutione ſit laudabilis: & an de ea hìc detur præceptum.

7. Tertull. Hieron.

TErtullianus lib. de fuga in perſecutione, omnem fugam damnat. In quo ipſe damnandus eſt. Unde meritò D. Hieronymus in Catalog. ſcriptorum Eccleſiaſticorum in Tertullianum ait, hunc ejus librum eſſe unum ex iis qui ab eo jam hæretico, & Montaniſta ſcripti ſunt contra Eccleſiam.

8. *Catholica veritas. Fuga in perſecutione laudabilis.* Suar. Cap. *Sciſciteris.* Athanaſ. Cyprian. Auguſt. Nazian. Chryſoſt. Ambroſ. D. Thom. Matth. 2. Luc. 4. Joan. 7. Chryſol.

Fuga in perſecutione aliquãdo eſt licita, & laudabilis. Concluſio eſt de fide, ut tenet Suarius tom. de fide tract. 1. diſput. 14. ſect. 3. num. 9. Eam docent Nicolaus Papa, in cap. *Sciſciteris,* 7. q. 1. D. Athanaſius in Apolog. de fuga, D. Cyprianus lib. de lapſis, D. Auguſtinus latè Epiſtol. 180. ad Honoratum, & tract. 46. in Joan. D. Gregor. Nazianzenus orat. in laudem Cæſarii, D. Chryſoſtomus homil. 35. D'Ambroſius toto lib. de fuga, D. Thom. 2. 2. quæſt. 185. art. 5. Probatur, quia Chriſtus Dominus infans fugit in Ægyptum, Matth. 2. n. 14. Et etiam cum Nazaræi eum præcipitare vellent, Luc. 4. n. 30. Et iterum Joan. 7. n. 30. Quia nondum venerat hora ejus. Ex quo ait Petrus Chryſologus ſermone 150. *Bellicoſus miles, quod in bello fugit, artis eſt, non timoris; Deus quando fugit hominem, ſacramenti eſt, non pavoris.* Ergo fugere, aliquando, non eſt per ſe malum. Et manifeſtè conſtat ex hoc Chriſti dicto: *Fugite in aliam*: nec ſemper fuga fit ex timore, ut aliqui dixerunt, ſed aliquando ex magnis, & altis motivis.

9. Exod. 2. Hebr. 11. 2. Reg. 5. 3. Reg. 12. Act. 9. 2. Cor. 11. Act. 20. Athanaſ. Antigon.

Confirmatur exemplo aliquorum illuſtriſſimorum virorum, qui aliquando fugam arripientes, tamen quando negotium poſtulavit; ſeſe morti obtulerunt. Moyſes fugit à Pharaone, Exod. 2. num. 15. tamen exigente cauſa adfuit, non eſt veritus regis animoſitatem. Hebræor. 11. num. 27. David à mortis periculis multoties ſeſe eripuit; ſed cum occaſio expoſtulavit, ad belli pericula ante omnes proceſſit, 2. Reg. 5. num. 20. Elias à conſpectu Achab ſeſe ſubtraxit, ſed de cœlo monitus ſine ullo timore eidem Regi ſe objecit. 3. Regum 21. num. 19. D. Paulus aliquando per murum effugit, Actorum 9. num. 25. & 2. Corinth. 11. num. 33. & tamen à Deo admonitus in carceres, ac vincula ſe injecit, Actor. 20. num. 22. His, & aliis latè comprobat D. Athanaſius, citatus, quod fuga aliquando non ſit ex timore, ſed ex aliis cauſis; & ita multum laudabilis. Unde Antigonus Rex ab hoſtibus ſeſe declinans ait: *Non fugio hoſtem, ſed utilitatem bellandi à tergo ſequor.*

10. *Quæſtio 2. An aliquando fuga ſit ſub præcepto.* Auguſt. Cap. *Sciſciteris.* Gregor. Chryſol.

Quæro ſecundò: Quomodo fuga obliget? Reſpondeo, quod fuga aliquando cadit ſub præcepto, verbi gratia, quando perſona eſt publica, & ejus vita maximè inſervit utilitati Eccleſiæ, ac bono communi fidelium, ut docet D. Auguſtinus citatus. Vel etiam hæc obligatio præcepti oriri poteſt ex parte perſonæ, ne ſe exponat periculo negandi fidem, ut colligitur ex cap. *Sciſciteris.* 7. quæſt 1. & docet D. Gregor. lib. 18. moralium, cap. 5. D. Petrus Chryſol. ſerm. 50. *In perſecutione,* ait, *melius eſt fugere, quàm negare. Petrus qui fugere noluit; abnegavit: Joannes, ne abnegaret, aufugit.* Aliquando verò fuga eſt permiſſa, verbi gratia, quando ſacerdos particulariter quæritur, ſunt alii, qui ejus munera poſſunt adimplere, ut docet citatus D. Auguſtinus, & D. Thomas 2. 2. quæſt. 185. art. 5. At verò ſi ejus præſentia ſit neceſſaria ſaluti ſpirituali aliorum: tunc prælatus ex juſtitia, & particularis perſona ex charitate tenentur aſſiſtere, & non deſerere alíos in tanto periculo; hoc enim non eſt paſtoris, ſed mercenarii, qui videt lupum venientem, & dimittit ovem, ac fugit, Joan. 10. n. 11. & 12 De his omnibus latè Theologi citato loco D. Thomæ, ac Summiſtæ, verbo, *Fuga.* Suarius allegatus, & alii.

Auguſt. D. Thom. Ioan. 10.

11. Athanaſ. Nazianz. Maldonat. Hugo. Cornel. *Hic datur à Chriſto, non præceptum, ſed fuga licentia.* Auguſt. Cajetan. Salmeron. Suar.

Ad noſtrum intentum principale: An hîc à Chriſto detur præceptum de fuga? Videntur affirmare D. Athanaſius citatus, & D. Gregorius Nazianzenus orat. 1. adverſus Julianum. Præceptum vocant fortè ſecundum communem loquendi modum, ut ait Maldonatus. Præceptum etiam dicunt Hugo, Cornelius à Lapide, & alii. E contra verò, quod non ſit præceptum, ſed quædam declaratio, quod fuga licita eſt, quando expedit, docent Auguſtinus citata Epiſt. 180. ad Honoratum, & Cajet. dicens: *Fugite in aliam civitatem, licentia eſt, non præceptum; appoſuit hoc, ne illicitum exiſtimaretur fuga.* Salmeron tom. 4. in Evang. part. 2. tract. 16. Suarius tom. de fide, tr. 1. diſp. 14. ſect. 3. num. 11. Nam non fugere, non eſt per ſe malum, & poteſt habere honeſtam cauſam, verbi gratia, judicari expediẽs ad exemplum proximorum, & ad majorem gloriam Dei. Deinde exorta perſecutione in una civitate, ſtatim ab ea eſſet fugiendum, quod non ita factum eſſe in actis Sanctorum legimus.

QUÆSTIO III.

A qua virtute ſit imperata fuga, quæ hìc Apoſtolis dicitur.

12. Athanaſ. Gen. 28. Exod. 3.

PRIMO: D. Athanaſius citata Apolog. laudabilem fugã fortitudini aſcribit. Nam narrans, quomodo poſtquam Jacob fugit à fratre ſuo Eſau, vidit Deum innixum ſcalæ, Geneſ. 28. num. 12. Et Moyſes, ut fugit à Pharaone, Deum habuit alloquentem, Exod. 3. num. 4. Sic ait Athanaſius, *Eorum fuga cum divinæ diſpoſitioni congrueret, ex ea re chari Deo ſunt redditi, & pulcherrimum fortitudinis teſtimonium obtinuerunt.* Et rationem ſubdit ſanctus Pater: nam qui ſe morti tradit, à multis miſeriis ſe ſubtrahit; quibus imò & majoribus ſe exponit à morte fugiens. Et hanc Apoſtolorum fugam ad fortitudinem refert ipſe Athanaſius, ut ita pro Chriſto majoribus laboribus, ſe committerent, ac exponerent.

13. *Fuga à prudentia.* Euſeb.

Secundò, communiter alii fugæ imperium prudentiæ attribuunt, nam ut ait Euſeb. Gallican. homil. in Nativitate Innocentum: *Nec ſemper eſt fugiendum, nec ſemper eſt reſiſtendum; ſed pro temporis, & negotii qualitate hoc & illud fieri oportet; nam ſancti aliquando fugiebant, aliquado hoſtibus ſponte occurrebant.* Atqui circunſtantias metiri & appendere, prudẽtiæ eſt: actus ergo laudabilis fuga à prudentia dictatur. Et quod fuga hic Apoſtolis commendata ita ſit accipienda, videtur ex textu deduci:

deduci: nam prius in hoc cap. 10. Matth. num. Matth. 10. 16. præcepit Chriſtus ſuis Apoſtolis: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, & poſtea eorum labores, ac preſſuras deſcribit, ut vidimus ſuperiori cap. Et deinde ſubdit: *cum perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam.* Veluti indicans, fugam eſſe actum prudentiæ, quæ in ſerpente adumbratur, cujus aſtutiam eis antea commendaverat

14. Hieron. *Prudentia aliquando fugā dictat.* Et quod imperium fugæ ad prudentiam ſpectet docet D. Hieronymus in cap. 26. Ierem. n. 21. loquente de Vria Propheta qui fugit à rege Ioachim. *Quod fugit, non infidelitatis, ſed prudentiæ indicium eſt, ne fruſtra nos offeramus periculo.* Ita Hieronymus. Et confirmatur perſuadens Rebecca fugam filio ſuo Iacob, ait ei: *Confugiens* Geneſ. 27. *fuge ad Laban fratrem meum in Hiran* Gen. 27. Geneſ. 48. n. 43. At ſanctus pater Iſaac fugam mandans ipſi Iacob ait: *Valde ad domum Bathuel.* Geneſ. 28 n. 2 Cur non Laban dicit, ut ejus conjux Rebecca, ſed Bathuelem nuncupat; Bathuel *ſapientia* interpretatur; ut ita denotaretur, quod fuga illa Ambroſ. tendebat in domum ſapientiæ, qua dirigebatur. Sic eam enucleat D. Ambroſius lib. de fuga cap. 4. Et addit: *Non erubeſcamus igitur fugere.*

15. *Fuga à charitate & religione.* Tertiò, fuga non ſolùm tribuitur prudentiæ, ut rectiſſimè dictum eſt, ſed etiam Charitati, ac religioni. Et dit dicitur Apoſtolis: *Cum perſequentur vos in civitate iſta fugite in aliam*: quod non eis mandatur, quia illi timidi exiſterent, ſtatim enim ſubditur: *Nolite timere eos, qui occiderunt corpus*: ſed ob ipſorum charitatem ac religionis zelum: tunc namque eorum vita erat valde neceſſaria Eccleſiæ bono, ac utilitati ſpirituali fidelium, ut ita eos poſſent confortare, & adjuvare, præcipuè in exordio naſcētis Eccleſiæ, quādo fides adhuc erat tenera, & non multū propagata, ac radicata. Ita citatus Athanaſius in Apolog. de Athanaſ. ſua fuga, D. Gregorius Nazianzenus Orat. 1. ad-Nazianz. verſus Iulian. D. Auguſtinus tract. 46. in Ioan. & Auguſt. Epiſt. 180. ad Honoratum. D. Gregorius lib. 31. Gregor. Moral. cap. 23. & 24. & 2. Dialogorum c. 3.

16. Ad Phil. 1. Vehementer Paulus mortem cupiebat, ita ut ipſe diceret: *Deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Ad Philipp. 1. n. 23. Et tamen cùm civitas maxime cuſtodiretur à præpoſito: ait ipſe: *Vt me comprehenderet, per feneſtram in ſporta dimiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus ejus;* 2. Cor. 11. Act. 9. 2. Cor. 11. n. 33. & Actor. 9. n. 24. In his videtur latere manifeſta contradictio: nam ſi ipſe vehementer mortis deſiderio tenebatur, quomodo oblata occaſione mortem fugit, ac ſe per murum dimitti conſentit; Gentium Doctor ſui obitum *Prælatus plus deferat fidelium utilitati, quàm ſuæ voluntati.* affectabat; at Eccleſiæ, & fidelium utilitas ejus vita indigebat: & magna charitas Pauli elegit potius ſpirituali aliorum bono, quàm cupiditati, ac voluntati propriæ ſatisfacere. Hincmar. Rhemenſis Epiſcopus Epiſt. 5. ex Auguſtino ad Hincmar. Honorium, ſic ait: *Effugit Paulus manus ejus. Deſerta eſt quæ ibi erat Eccleſia, neceſſario miniſterio, & non ab aliis fratribus ibidem conſtitutis: quod oportebat, impletum eſt. Eis quippe volentibus hoc Apoſtolus fecerat, ut ſe ipſum ſervaret Eccleſiæ, quem proprie perſecutor ille quærebat.*

17 Cum magnus ille Mathathias vidiſſet, templum prophanari, ac Dei legē violari, ac publicè contemni, Gentium ritum in Ieruſalem transferri compellentibus miniſtris Regis Antiochi, Iudæum quempiam patenter Idolis ſacrificare, ſuccenſus Legis zelo Iudæum quendam ſacrificantem interfecit; *Et exclamavit voce magna in civitate dicens, Omnis, qui zelum habet legis, ſtatuens teſtamentum, exeat poſt me. Et fugit ipſe, & filii ejus in montes, & reliquerunt quæ habebant in civitate:* Machab. 1. cap. 2. num. 27. Compone modò 1. Machab. 2. hæc: magnam animoſitatem oſtendit Mathathias dum contemnendo regis edictum pro lege clamat; ac Iudæum interficit; tamen ſtatim fugit, quod quædam imbecillitatis nota videtur: Fugit, non ob timorem, nam in hoc adeo extitit generoſus, ut omnia ſua temporalia contemneret, eligens, ut ait Lyranus, per deſerta vivere in herbis: Lyran. *Propter aliarū charitatem aliquādo fugiendū.* fugit ergo ob charitatem, & religionis zelum, ut ſervos Dei è civitate ad ſe reduceret ac diſperſos per montana ſuo exemplo corroboraret, ſuiſque documentis adjuvaret, ac confortaret, ut nullus in Dei obſequio deficeret, ſed ut omnes eſſent firmo, ac conſtanti animo. Et ita ſubditur ſtatim: *Tunc deſcenderunt multi quærentes judicium.* Cardinalis Hugo *Fugit ipſe in montes, ibique orabat, docebat, turbas paſcebat ut ad altiora, & perfectiora provocaret.*

QUÆSTIO IV.

Quare cùm dicantur beati, qui perſecutionem patiuntur: Dominus mandat, ſuos à perſecutione fugere?

18. Hugo. *Fervidus Dei ſervus plus conſulit aliis quàm ſibi.* Reſpondeo primò ad quæſtionem cum Patribus citatis ſuperiori quæſt. in tertia ratione, ac cum Paſchaſio, Hugone, ac aliis. Quod Dominus ſuis mandat fugere, quia in ipſo Eccleſiæ exordio Chriſti fides non erat multùm propagata; & quamvis Apoſtoli vehementer martyrii palmam optarent, tamen hondum ipſis erat tempus moriendi: diù pugnandum erat, ut Chriſti præconia longe, lateque divulgarentur in ſalutem animarum; & ideo pro earum utilitate in Paſchaſ. aliud tempus mors Apoſtolis differebatur. D. Paſchaſius l. 6. in Matth. *In hac militia Chriſti,* ait, *ſic quærendā eſt palma martyrii, ut non refugiat quis pro ſalute aliorum tolerare diſpendia ſui, diuque ferre agones, proprii laboris.* Vide ſuperiori cap. 8. n. 53. 54. & 55. & tom. 1. lib. 1. cap. 2. num. 130. & 104. & tom. 2. cap. 11. num. 129. & 150. & num. 147. & cap. 26. num. 17.

19. Ambroſ. Secundò: D. Ambroſius lib. 1. de Officiis, cap. 37. ſic ait: *In omnibus quæ agimus, non ſolùm quid honeſtum, ſed etiam quid poſſibile ſit, quæramus, ne forte aggrediamur aliquid, quod nono poſſumus exequi. Vnde nos tempore perſecutionis de civitate in civitatem cedere, imò, ut ipſius verbo utar, fugere, vult Dominus; ne temere aliquis, dum martyrii deſiderat gloriam, offerat ſe periculis quæ fortaſſe caro infirmior tolerare nequeat.* Magnis, & parvis ſe accōmodat divinus Magiſter in ſua docThéophyl. Euthym. trina; nam ſuperiùs valde dura dixerat Dominus, ut notant Theophylactus, ac Euthym. quod erunt *ſicut omnes inter lupos; odio omnibus;* & quod *Accommodandū aliorum imbecillitati.* tradet frater fratrem in mortem; quæ ad ſummè perfectos ſpectabant: nunc verò ad infirmiores condeſcendit, & vult, ut de una civitate fugiant in aliam, ne forte, dum martyrii palmam ambiunt, deficiant, & in præcipitium ruant. Unde

Euthym.

in hac conſideratione notat Euthymius, quod non dixit Dominus, ut longe fugiant, ſed de una civitate in aliam. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 1. n. 79. & tom. 2. cap. 3. n. 74. & cap. 5. n. 225. & cap. 26. n. 83. & 84. & cap. 28. n. 28.

20. Chryſoſt. *Non ſemper laboribus inſtandum, ſed aliquando reſpirandum*

Tertiò, D. Chryſoſtomus homil. 35. *Ad leviora rurſus orationem deducit, ut milites videlicet illi reſpirare poſſent, atque aliqua tranquillitate prænuntiatam durationem rerum mitigare.* Multa rigoroſa ſuperius erãt dicta: fugam concedit Dominus; ut aliquam requiem denuntiet: nec ſemper laboribus eſt inſtandum, ne forte animus opprimatur, atque deficiat: ſed aliquod eſt dandum levamen. Quarto, D. Auguſt. lib. 2. contra Fauſtum cap. 36. *Neque tamen,* ait, *Salvator non poterat tueri Diſcipulos ſuos, quibus fugere præcepit, & hujus in prior exemplum præbuit; ſed inſtruebat hominis infirmitatem, ne Deum tentare auderet, quando habet, quid faciat, ut quid cavere oportet, evadat.* Dominus dicit ſuis, ut fugiant, ipſeque prior fugit: & quamvis facilè ſua poteſtate Diſcipulos à morte liberare poſſet; tamen cùm eorum vita eſſet Eccleſiæ neceſſaria, non miraculoſe vult illud præſtare, cum adſit medium fugæ naturale, per quod illud prompte obtineri poteſt. Vide cap. 1. n. 110. & cap. 8. n. 86. & tom. 2. cap. 7. n. 38 39. & 40.

D. Auguſt.

Si res per naturalia fieri poteſt, ad miraculum non recurrendũ.

21. Hieron.

Quintò, D. Hieronymus ait: *Cùm perſecuti fuerint nos in una civitate, hoc eſt in uno Scripturarum libro, vel teſtimonio: nos fugiamus ad alias civitates, id eſt ad alia volumina.* Scriptura eſt civitas, aut turris firma, Cantic. 4. n. 4. ut explicat D. Gregorius homil. 11. in Ezechiel. qua nos ab inimicis, ac hæreticis defendimus. Si ergo Hæretici nos perſequuntur uno Scripturæ loco, quẽ ipſi ſiniſtrè interpretantur, confugiamus ad aliud Scripturæ teſtimonium; nam unus locus ſacræ Paginæ frequenter per alium explanatur. Sexto, Zacharias Epiſcopus. *Fugite in aliam,* inquit, *non tantummodo perſecutiones, ſed potius declinando, ut tribulationis occaſio, ſit Evangelii ſeminarium.* Ineffabilis Dei bonitas noſtra mala tranſmutat in bona. Vrgente perſecutione in hac civitate, non mandat Dominus fugere in deſertum, ſed in aliã civitatem, ut perſecutio hujus civitatis, qua expelluntur Apoſtoli, ſit occaſio, ut aliæ civitati lux evangelica illuceſcat, ac ad viam ſalutis dirigatur. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 10. n. 44.

Cant. 1. Gregor. *Scriptura tuemur contra Hæreticos.*

Zachar.

Deus ex malis bona educit.

22. Rupert.

Septimò Rupertus, *Prædicator, vel auditor Evangelii ſit prudens, ut ſerpens; ſimplex, ut columba: non ſic in te præſumas, de ſpiritu fortitudinis, ut obliviſcaris hujuſce conſilii. Unde enim ſcis, utrum vere habeas ſpiritum fortitudinis: ut ergo nimis citò temetipſum præcipites in camino tentationis, ſed timens, ne forte martyrio dignus ſis, cùm te perſecuti fuerint in una civitate, fuge in aliam, quia non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei.* Cùm homo de ſpiritu ſuo non ſit bene conſcius, ſed in eo judicando multoties ſeipſum decipiat; vult Chriſtus, ut homo non multum de ſe præſumat, ne ſe in tentationes injiciat: & ideò ait, ut urgente perſecutione fugiamus de una civitate in aliam, quia forte palma martyrii non ſumus digni, cùm hoc non ſit currentis, ſed Dei miſerentis. Et ita pericula fugiamus, totum divinæ providentiæ committentes. Octavò, Abulenſis quæſt. 180. Hoc Dominus dicit, ut oſtendat quàm pretioſa ſit vita hominis in conſpectu ejus cùm pro illa conſervanda, doceat eos, fugere

Homo de ſe non præſumat multum.

Pericula fugienda.

Abulenſ. *Hominis vita multum æſtimanda.*

mortem & pericula. Pſal. 59. n. 6. *Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant à facie arcus & liberentur dilecti tui.* Pſalm. 59.

Nonò, Hugo, Fugite in aliam. *Quia,* ait *perſonalis eorum fuga, futura aliorum perſecutio.* Quæ verba ſic explico. Tyranni perſequendo vos, graviter delinquunt, eorum ergo peccatum perſecutionis in vos, etiam perſecutione puniatur: & nulla major eſſe poteſt illarum civitatum perſecutio, quàm ſi eas fugiatis & à vobis ſint deſtitutæ, nullum enim majus alicui loco poteſt inferri malum, quàm quod à Iuſtis maneat derelictus, aut deſertus. Senſus autem iſte eſt valde moralis, & non litteralis. Decimò, Petrus Damianus lib. 4. Epiſtol. 9. ad Epiſcopos: & D. Remigius. Hoc dicit Dominus, ut demus locum aliorum iræ, ut inquit Apoſtolus Rom. 12. n. 19. Et Philoſophus, *Dum furor in curſu eſt; erranti cede furori.* Ad hoc vide multa in Indice, Verbo Ira.

23. Hugo.

Magna perſecutio quod locus à Iuſtis deſertus ſit.

Damian. Remig.

Rom. 12. Philoſ.

Undecimò, Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat. cap. 5. *Non ſuadeo fugere,* ait, *tanquam malum ſit pati perſecutionem: nec ut mortem extimeſcentes jubet nos eam fuga declinare. Vult autem, nos nulli eſſe authores, nec alicujus mali cauſa adjutores, nec nobis ipſis, nec ei, qui perſequitur, nec ei, qui interimit.* In perſecutionis tolerantia glorioſam ſibi comparat Iuſtus coronam: & tamen à perſecutione mandat Dominus fugere: ut ita ſui Diſcipuli tanta in omnes charitate exardeſcant, ut etiam propriis veluti diſpendiis, ut ita dicam omnem amputent aliis, tyranno ſcilicet, atque miniſtris, delinquendi occaſionem; & ideò fugiant de una civitate in aliam.

24. Clem. Alex.

Maxime fugiendum, ne aliis peccati occaſiones præbeamus.

Jacob in Meſopotamia maximè locupletato apparuit Deus dicens: *Revertere in terram patrum tuorum, eróque tecum.* Gen. 31. n. 3. In cujus executione, inſcio ſocero ſuo Laban, ipſe cũ ſuis uxoribus, filiis, omnique ſubſtantia, recedens à terra illa pergit ad patrem ſuum Iſaac: *Noluit itaque Jacob confiteri ſocero ſuo, quod fugeret.* Ibid. n. 21. ſed cur ita furtim, & abſonditè recedit, forſitan timebat Laban; Datum Dei verbo eum ab omni formidine reddebat immunem. Cur ergo ita viam arripit ut Laban poſſet conqueri, ut poſtea factum legimus, quod ignorante ipſo fugeret, & non paſſus eſſet, ut filios & filias ſuas oſcularetur; Cur ergo Dei mandatum non dicit ſocero, & ita recedit; Sine dubio hæc omnia bene perpenderat Jacob; tamen eo inſcio abire decernit, ne illi daret aliquam anſam inobedientiæ, atque peccati. Agnoverat ſanctus Patriarcha, quòd cùm Laban eſſet valde ambitioſus, ne amitteret proventus, quos præſẽte Jacob comparabat, potius eligeret, Dei mandato non obedire, ac ei reſiſtere, quàm illum à ſe dimittere, ut in patriam ſuam abiret. Unde Jacob potius voluit ſe exponere alicui inurbanitatis notæ, atque ut de furto argui poſſet, dum inſalutato ſocero diſceſſit, quàm ei aliquam præparare prolabendi in ruinam occaſionem. Chryſoſtomus homil. 57. in Geneſim, ait: *Conſidera, obſecro, fortitudinem animæ juſti, & quomodo repulſo omni mentis agone, ac metu, mandato dominico obtemperavit. Quoniam enim vidit male ſanam mentem Laban, non ulterà, ſicut prius, interrogare eum voluit; ſed quod imperatum erat à Domino implebat.* Expende verba. Plenus fortitudine erat Jacob, ſed quia *vidit male ſanam mentem Laban, non eum interrogare voluit.*

25. Gen. 31.

Etiam propria aliqua nota, amplectãda eſt ab iis peccandi occaſio.

Chryſoſt.

Cùm Joſeph ad ſuum ultimum diem approximaſſet, 26.

maſſet ait fratribus ſuis: *Poſt mortem meam Deus viſitabit vos; aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto*. Gen. 50. n. 14. Si recte conſideres, invenies quod fuit ultimum ejus verbum, ut ita eſſet maximè commendatum, ac fixum in illorũ mente. Sed curtam vehementer affecta, ne oſſa ejus permaneant in illo loco, in quo ejus præclara facta proclamabant, & magnam omnium conciliabant venerationem? Timuit Joſeph, ne Ægyptii, in Idololatriam valdè propenſi, recolentes beneficia, quæ ab ipſo acceperant, eum tanquam Deũ venerarentur: ne ergo ibi aliqua peccandi anſa adeſſet; rigido mandato curavit, ut de illo loco oſſa ejus transferrentur. D. Chryſoſtomus homil. 67. in Geneſ. *Joſeph* ait. *hoc non temerè faciebat; agebat enim, ne Ægyptii, memores beneficiorum ejus, cum pro more ſuo facile ex hominibus Deos appellent, corpus Juſti haberent in impietatis occaſionem.*

Gen. 50. *Juſtus maximè [illegible], ne detur [illegible] occaſio ruinæ.*

Chryſoſt.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus dixit, cùm vos perſecuti fuerint in civitate, & non potius in via, vel in agro?

27. IN viis, ac in agro multæ inſidiæ inſunt, multæ contentiones, ac perſecutiones fiunt. Sic dixit Jacob: *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita*. Gen. 49. num. 17. Sic & ait mulier Thecuitis ad Davidem: *Ancillæ tuæ erant duo filii qui rixati ſunt adverſum ſe in agro* 2. Reg. 14. num. 6. Cur ergo Chriſtus Dominus ſolum facit mentionem de perſecutione in civitate? Sine dubio, ad ſignificandam duriſſimam & acerbiſſimam infeſtionem, ac vexationem; nam cum in civitatibus maximè graſſentur turpitudines, atque omnium vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, ambitionis ac odii ſedes dominetur, ibi concitatur contra juſtitiam, ac probitatem graviſſimum iniquitatis bellum. Unde rectè ait D. Hilarius lib. contra Auxentium. *Malè vos parietum amor capit; malè Eccleſiam Dei in tectis, ædificiiſque veneramini; malè ſub his pacis nomen ingeritis; Anne ambiguum eſt, in his Antichriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi, & ſylvæ, & lacus, & carceres, & voragines ſunt tutiores.*

Gen. 49. 1. Reg.

Peccata maximè dominantur in civitatibus.

Hilar.

28. Celebre in filii nuptiis Rex paravit convivium quod invitati contemnentes, cum venire noluiſſent, ait Rex ſervis ſuis: *Ite ad exitus viarum, & quoſcumque inveneritis, vocate ad nuptias*. Matth. 22. n. 9. Valde mirum hoc ſapientis Regis conſilium: nam in civitate ordinatum erat epulum; cur non è civitate, ejuſque foro, atque plateis quærit convivas? ad quid per exitus viarũ extra civitatem invitatos perquirit, ut compertum habes ex Chryſoſtomo, Paſchaſio, Theophylacto, & aliis. Unde ait Origenes tom. 20 relatus in catena. *Egredientes ſervi, ſive de Judæa, ſive de Jeruſalem, Apoſtoli Chriſti venientes ad vias diverſorum morum, congregaverunt, quos invenerunt*: Et Cajetanus. *Deſcribuntur vocati non in civitate aliqua.* Et meritò ſane ita factum; nam in illo convivio ſolum ſedem erant habituri, qui nuptiali charitatis, ac puritatis veſte ingrederentur veſtiti in civitatibus autem probati juſtitia, valde difficile inveniuntur: ut ergo convivantium locus adimpleretur, neceſſe fuit extra civitatem per exitus viarum epulatores vocare, atque perquirere.

Matth. 21.

Chryſoſt. Paſchaſ. Theophyl. Origen.

Cajetan. *Non in civitate, ſed extra quærendi ſunt juſtitia probati.*

Peſte crudeliter deſæviente, totamque prementе Jeroſolymam civitatem, David largiter in oratione perfuſus vehementer à Domino ſuper populum ſuum miſericordiam deprecabatur. Venit ad eum Propheta Gad, & ait ei: *aſcende & conſtitue altare Domino in area Areuna Jebuſæi*. 2. Reg. 24. n. 18. Cur non in urbe, quæſo, ſed extra illam in area mandatur fieri ſacrificium? Infeſtus, ac peſtilentia corruptus aër totam civitatem urebat, ita ut magna ſtrages millium mortuorum fieret: cur ergo non in civitate fit holocauſtum, ut ex ipſo omnia ſint purificata, ac ſalubria reddantur? Holocauſtum illud in loco puro, ac ſancto fieri debebat: in civitate autem omnia erant peccatis immunda, ac vitiis plena: ut hoſtia illa in loco perageretur ſuæ ſanctitati decente exigebatur, ut fieret in area extra urbem; in hac enim omnia innata erant. Abulenſis agens de illius areæ ſanctitate ſic ait p. 43. *Erat area illa Deo acceptabilis.* Quaſi extra illam civitas non eſſet. Vide ſuprà cap. 6. n. 35. 36. 37. 29.

2. Reg. 24.

In civitate immunditia, puritas extra quærenda.

Abulenſ.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus ait ſuis, quod propter perſecutionem fugiant de una civitate in aliam, & non potius ad deſertum, vel ad montes?

VRgente tyrannorum inſectatione frequenter ad montes, ac ſolitudines ſeſe Juſti receperunt, ut fecerunt Parens meus Elias, 3. Reg. 19 n. 3. Et filii Prophetarum, 3 Reg. 18. num. 4. Et Mathatias, ac filii ejus Machab. 1. c. 2. n. 28 Et de Antichriſti temporibus ait Chriſtus. *Qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes*. Matth. 24. n. 16. Cur ergo etiam Apoſtolis ſuis non mandat, ut urgente perſecutione in una civitate fugiant ad montes, vel ad deſerta, ac ſpeluncas; ſed ad aliam civitatem? 30.

3. Reg. 19. 3 Reg. 18. 1. Machab. 2. Matth. 24.

Reſpondeo primò. Quod Dominus ſuos Apoſtolos mittebat ad prædicandum Evangelium ut patet ex initio hujus cap. 10. Matth. num. 7. *Euntes prædicate dicentes, Quia appropinquavit regnum cœlorum.* Ait ergo eis hic: *Si perſecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam*: & non in ſolitudines, quia ex una perſecutione exorta, ac ex uno adverſo caſu non frangatur animus, ut prædicator ad ſpeluncas ſe recipiat; atque deſiſtat ab officio prædicandi; ſed tendat in aliã civitatem ut ſuũ ibi munus exequatur, multumque laborans in Domini vinea magnum fructum faciat. Sic ſæviente magna perſecutione in Eccleſia diſperſi Diſcipuli *pertranſibant evangelizantes verbum Dei*. Actor 8. n. 4. Magnanimus vir in diverſis non hebetatur, ſed fortis inſtat, & perſeverat. D. Ambroſ. lib. 1. de Jacob, & vita beata, cap. 8, ait: *Perfecti eſt viri, non ſuccumbere iis, quæ pleriſque terribilia, & formidoloſa videntur, ſed quaſi fortem militem graviſſimorum caſuum ſuſtinere incurſus, & quaſi providendum gubernatorem navem in tempeſtate regere; atque occurrendo inſurgentibus fluctibus; magis vitare naufragium ſulcando undas; quàm declinando. Non iſte in perſecutione pavidus*

31. Matth. 10.

Ex uno caſu adverſo non eſt ab officio deſiſtendum.

Act. 8. Ambroſ.

pavidus, ſed quaſi athleta fortis, qui repercutiat verberantem.

32. *Prælatus ſe non nimis abdat.* Secundò, ſacri Apoſtoli creati erant à Chriſto Principes orbis terrarum, ac Eccleſiarum præſules: ſi ergo perſecuti fuerint, ait eis, ut fugiant in aliam civitatem, non verò in deſerta, quia nemo creatur paſtor, ut ſolitariè vivat, & in abdita, atque abſcondita ſe recipiat; ſed ut in frequẽtia populorum adſit, inter ſuos reſidens, ut quilibet ad eum facile habeat aditum, & ita ibi paſtorale ſuum adimplet munus. Vide ſuprà c. 5. num. 5. & 6.

33. *Charitas ſi dolet de unius peccato, de alterius converſione lætatur.* Tertiò, Apoſtoli ob ſuam magnam erga univerſas gentes charitatem, vehementer omnium ſalutem affectabant, ut Evangelium recipientes ſalutem aſſequerentur omnes, ac proindè maximè moleſtabantur obſtinatione, ac obduratione unius civitatis, cum in ſua perfidia permanſiſſet. Dicitur ergo eis, ut fugiant, non in deſertum, ſed in aliam civitatem ut dolor, quem ex cujuſdam loci incredulitate hauſerant, alterius obedientia, ac prompta Evangelii acceptione mitigaretur, ut triſtitia illa gaudii perfuſione ex alterius converſione recompenſaretur.

34. Mortua Sara Abrahamus filium ſuum Iſaac deſponſavit cum elegantiſſima Rebecca. *Qui introduxit eam in tabernaculum matris ſuæ Saræ, & accepit eam uxorem, & in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, temperaret.* Gen. 24. n. 67. Omnia in figuris cõtingebant illis. Quid ergo in hoc facto nobis voluit ſignificare Spiritus ſanctus? Exprimebatur ibi, quod Chriſtus Dominus in tantum dilexit ſuam novam Sponſam Eccleſiam Gentium, ut dolorem, quem ex caſu perfidæ ſynagogæ acceberat, nova ſua dilectiſſima Sponſa temperaret, ita ut omnis triſtitia ex antiquæ ſynagogæ interitu in oblivionem abiret, Satis appoſitè Rupertus lib. 6. in Gen. cap. 45. *Quid enim*, ait *magni erat, ſecundum corticem litteræ, quod juvenis in tantum diligeret adoleſcentulam conjugem, ut dolorem, qui ex morte matris acciderat, temperaret? Ergo medulla ſenſus ſpiritualis carere non debet, quia revera Chriſtus Dominus ſecundum humanum affectum doluit ſuper matrem ſua ſynagoga; quippe qui & civitatem videns flevit ſuper eam: ſed adeptus novam Reginam rectè dolorem temperavit, delectabiliter conſolatus eſt.*

Gen. 24. *Chriſtus de Eccleſia Gentium maximè lætatur, ut triſtitia de ſynagoga perdita obliviſcatur.* Rupert.

35. Ioan. 1. Coram miſſis legatis Judæorum ad Ioannem ſciſcitantibus: *Tu es, qui venturus es?* Ioan. 1. n. 20. præclarum teſtimonium de Ieſu Chriſto vero Meſſia perhibuit Ioan. Legati tamen in ſua perfidia obdurati diſceſſerunt. Notat verò Evãgeliſta, quomodo poſt duos dies ſtans Ioannes, & videns Ieſum ambulantem dixit: *Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum*, ibidem num. 37. Et quibus unus erat Andreas. Et poſtea etiam narratur: quomodo Petrus, Philippus, ac Nathanael ad Chriſtum venerint, qui omnes diſcipuli Baptiſtæ extiterãt, ut dixi tom. 1. lib. 3. cap. 6. Unde D. Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 6. Albertus Magnus. *Vides quam citò è doctrina Baptiſtæ fructus ſecutus eſt, nempe converſio diſcipulorum per ipſum.* Sed cur Deus, qui cuncta regit mirabili providentia, res ita ordinavit, ut non ſcribatur converſio diſcipulorum Ioannis, niſi poſt datam Iudæorum legationem, ac eorum duritiem manifeſtatam? Voluit Deus in hoc eventu ſuum Baptiſtam mirificè recreare, ut dolorem quem ex obſtinatione legatorum con ceperat, ſuorum converſionis gaudio deliniret, atque placaret, utque ita delectabiliter conſolatus eſſet, ut ſuprà citatis Ruperti verbis utar.

Cyrill. Alb. Magn.

Dolor ex Iudæorum incredulitate mitigatur in Baptiſta ſuorum converſione.

QUÆSTIO VII.

Quid denotat Chriſtus, quando ſuis ait: Non conſummabitis civitates Iſraël, donec veniat filius hominis?

36. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Alb. Magn. PRimò, præſentia verba D. Chryſoſtomus, homil. 35. Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus de prima miſſione in Iudæam interpretantur, ac ſi dicat Dominus: Urgente perſecutione fugite de una civitate in aliam; non enim conſummabitis perambulando omnes civitates Judææ; tum antequam ego veniam ad vos, vobis opem ferens, juxta illud Lucæ 10. n. 1. *Miſit illos binos ante faciem ſuam, in omnem civitatem, & locum, quò erat ipſe venturus*: tùm antequam veniam ad vos, voſque rurſum ad me aſſumam. Obſtat tamen huic explicationi, quod Chriſtus hîc non agit ſolum de miſſione in Iudæam: ſed in omnem orbem, ut dixi q. 1.

Luc. 10.

37. Beda. Anſelm. D.Thom. Abulenſ. Carthuſ. Cajetan. Hugo. Secundò, Beda, Gloſſa Interlinealis, & D. Anſelmus, ac D. Thomas. Lyranus, Abulenſis, q. 112. Carthuſianus, Cajetanus. Hugo & alii hæc referunt ad Domini reſurrectionem; ac ſi dicat: Non perambulabitis omnes civitates Iſraël, donec ego reſuſcitatus ad vos veniam, & tunc mittam vos ad Gentes.

38. *Altera explicatio.* Tertia explicatio communiter allegatur ſine Auctore à recentioribus; ac ſi Chriſtus dicat: Non peragrabitis civitates Iſraël, donec ego veniam, tanquam veſter ultor, & vindex per Titum, & Veſpaſianum ad ſumendas pœnas de ipſis civitatibus, eaſque deſtruendas.

39. Hilar. Paſchaſ. Euſeb. Quarta, & valde germana explicatio traditur à D. Hilario hîc, D. Paſchaſio lib. 6. in Matth. Euſebio Gallicano homil. de hoc Evangelio in feſto plurimorum Martyrum; & communiter à Recentioribus, qui hoc referunt ad adventum Filii Dei in extremo judicio. Ac ſi dominus dicat: non conſummabitis percurrendo, ac non perficietis fide Evangelii, ac religione Chriſtiana omnes civitates Iſraël, ſeu populum Iſraëliticum donec appropinquet extremum tempus, in quo ad judicandum adveniat Filius hominis, ut dixi in expoſitione.

40. *Comprobatur triplici ratione.* Probatur primò hæc interpretatio ex ipſa littera. Quia Dominus dixerat: *Cùm perſecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam*: ac ſi dicat: latè do vobis fugiendi campum: nam cùm Iudæi ſint obſtinati, ac protervi, non eſt tantum in eorum civitatibus perſiſtendum, ſed ipſis vos perſequentibus fugite in aliam civitatem, nempe Gentium, quia ipſi Iudæi non ſunt conſummandi, ac perficiendi in fide niſi approximante ultimo adventu Filii Dei ad judicandum. Secundò, Quia quando Chriſtus loquitur de adventu Filii hominis, ſemper illum refert ad adventum externi judicii. Tertiò, Quia, ut ait D. Paſchaſius, voluit Dominus hîc notare incredulitatem Iudæorum, uſque ad ultimum finem, & Gentium Paſchaſ.

conver

Rom.11. converſionem ad fidem, juxta illud Pauli Rom.11. n. 25. *Cæcitas ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo Gentium intraret.*

41. Rupert. Rupertus verò myſtice hanc rem explicat. Ac ſi dicat Chriſtus Dominus: multæ ſunt vobis civitates ad fugiendum, quia neque vos, neque ſucceſſores veſtri perambulabitis univerſas civitates ſpiritualis Iſraël, ſcilicet Chriſtianorum, donec in extremo judicio adveniat filius hominis. Ita ait Rupertus: *Tot erunt civitates per Orbem terrarum, ſive Eccleſiæ nomine meo dedicatæ, qui ſum verus Iſraël, ut nemo poſſit quivis conſumere illas, donec regnum Dei veniat: nemo enim tamdiu vivet, ut fugiendo pertranſire poſſit omnes, quæ in me crediture ſunt Eccleſiæ.*

Rupert. *Deus multas ſuis parat defenſiones, atque tutelas.*

42. Magna, & mira eſt Dei benignitas erga ſuos tuendos, ac defendendos; nam ſi in una civitate perſecuti fuerint, ait eis, ut fugiant in alias, quia innumeras ſuas Eccleſias habet conſtitutas per orbem, quas univerſas non poterit quis percurrere, ut ibi quilibet requieſcat, ac ſecurè vivat. Dei mandato interveniente propter infeſtum Laban animum è Meſopotamia fugit Jacob, Geneſ.31. num. 3. Qui læto animo exceptus eſt à patre ſuo Iſaac, Geneſ.35.n.27. & valdè benignè ab Eſau fratre ſuo, Geneſ.33.num.7. Imò & cives Sichimitæ totam civitatem ſuam ei obtulerunt, Geneſ. 34.num.9. ut fieret unus populus, & una civitas. Inſuper *ipſi Jacob fuerunt ei obviam Angeli Dei, quos cùm vidiſſet, dixit: Caſtra Dei ſunt hæc*; Geneſ.32.num.2. Imò ex radice Hebraica multi legunt: *Duo Caſtra*: quod ſignificat magnam multitudinem Angelorum in ordine militiæ ad patrocinandum, ac defendendum Jacob. Sed ad hoc num ſat erat unus Angelus? Ad quid tot millia? nonne unus Angelus in exercitu Sennacherib percuſſit centum octoginta quinque millia, 4. Regum 19.n.35. Ad quid tot Angeli ad Jacob? Adeò Deus eſt ſuperabundans in ſuorum tutela, ut ad hoc non unum deſtinaverit Angelum, ſed multos Angelorum exercitus. Hugo: *Poſt receſſum, ait, à Laban, id eſt mundo, obviam ei occurrunt Angeli, non unus, ſed plures quaſi parati juvare, & conſolari.*

Gene. 31. Gen. 35. Gen. 33. Gen. 34. Gen. 32.

4.Reg.19.

Hugo.

*Matth.*10.*n.*24. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum; nec ſervus ſuper dominum ſuum.

Num. 25. Sufficit diſcipulo, ut ſit ſicut magiſter ejus, & ſervo, ſicut dominus ejus. Si Patrem familias Beelzebub vocaverunt, quantò magis domeſticos ejus.

VERSIONES

*Syriac.n.*42. Non eſt diſcipulus præſtantior magiſtro ſuo.

*Euth.n.*25. Sufficit diſcipulo, ut fiat ſicut magiſter ſuus.

Vatablus. Sufficit diſcipulo, ut ſit ſimilis præceptori ipſius.

Syriacus. Si ſemel dominum domus vocaverunt Beelzebub quantò magis filios domus ipſius.

ALTER TEXTUS.

*Luc.*6.*n.*40. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum: perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter ejus.

EXPOSITIO II.

Varias rationes apponit Dominus, quibus per labores denuntiatos conſolatur ſuos, eoſque ad patientiam exhortatur. Et prima eſt hæc præſens ſui exemplo triplici comparatione apposito, ut ait Albertus Magnus. Et ſenſus eſt: Ego magiſter veſter ſum, & Dominus, ac Paterfamilias; & tamen me multis opprobriis, ac perſecutionibus affecerunt, quas patienter ſuſtinui, & ſuſtinebo. Vos etiam, qui eſtis diſcipuli, ſervi, ac domeſtici; cùm non ſitis me præſtantiores, debebitis patienter ſufferre. Et hæc eſt legitima intelligentia à ſanctis Patribus, ac Doctoribus communiter tradita. Et tamen hîc communis dubitatio: Quomodo ſtet veritas hujus comparationis: nam aliquando invenitur diſcipulus, imò & ſervus præſtantior domino ſuo. Aliqui cum Chryſoſtomo homil.35. dicunt, quod Chriſtus non loquitur hîc abſolutè in omni caſu, ſed de his, quæ plerumque, & ordinariè fiunt. Alii, ut ipſe Chryſoſtomus, Euthymius, Abulenſis quæſt. 113. explanant de diſcipulo, ut diſcipulo; de ſervo, ut ſervo; in hoc ſenſu compoſito, inferioritatis relationem important. Alii volunt interpretari, hoc eſſe dictū à Chriſto Domino de ſuis diſcipulis, quibus omnibus ipſe major erat, cùm eſſet Deus, & homo. Forſitan illud erat cōmune adagium; & per illud denotat Chriſtus, quod nec diſcipulus, nec ſervus ſe præſumant excellentiores ſuo magiſtro, ac domino, neque illa renuant, ad quæ ipſi ſuperiores ſe ſubmittunt, ſed per eandem viam cum eis incedant.

43. Verſ. 24. Alb. Magn. *Totius ſententiæ genuinus ſenſus.*

D.Chryſoſt.

Euthym. Abulenſ.

Commune proverbium.

Nec eſt diſcipulus. Triplicem comparationem ponit hîc Chriſtus, ut ait D. Thom. quia magiſtro, ratione ſapientiæ debetur honor; domino, ratione poteſtatis, reverentia, ſeu ſubjectio, ut ait Euthymius; Patrifamilias autem amor: & hæc omnia violata ſunt, ut eſſet exacta perſecutio in Chriſtum. Et nota, quod Chriſtus poſuit illa tria jura, quæ maximè reverentiam, ac honorem conciliant; tamen primò loco dixit diſcipulum ad magiſtrum, tanquam quid inter cætera potiſſimum, & valde magnum.

44. Euthym. D.Thom. *Diſcipulus magnam habeat reverentiam erga magiſtrum.*

Si patremfamilias. In omnibus meus Jeſum præbet miram humilitatem: nam in hac triplici comparatione, non ait, ut notat Cajetanus: Ego ſum magiſter, dominus, & paterfamilias? ſed ſemper per tertiam perſonam loquitur modeſtiæ cauſa. *Non eſt diſcipulus: Si patremfamilias.* Et ita dicitur, quia in familia duodecim Apoſtolorum pater erat, vel quia pater eſt totius Eccleſiæ. *Beelzebub vocaverunt.* Græci, ut Euthymius, Theophylactus, Vatablus, & alii communiter habēt Beelzebub, quod à multis interpretatur *Jupiter ſtercorius*, quia diabolus per peccatum eſt turpiſſimus; & ad valde immunda, & turpia ſeducit homines.

45. Verſ. 25. Cajetan. *Chriſti humilitas.*

Euthym. Theoph. Vatablus. *Beelzebub quid ſignificet.*

Tamen

Hebræus. Chald. Syriac. Arabic. Hieron. Paſchaſ. Anſelm. 4. Reg. 1.

Tamen ſimpliciter legendum eſt cum noſtra Vulgata, ac codice Hebraico, Chaldaico, Syriaco, Arabico, S. Hieronymo, Paſchaſio, Anſelmo, Beelzebub, quod idolum erat Accaron, ſic dictum, 4. Rom. 1. num. 2. quod ex Græco propriè ſignificat Deum muſcarum, vel propter earum multitudinem, quæ erat in ejus templo ob victimarum copiam: vel quia invocabatur contra muſcas. Unde apud Judæos horroris ac abominationis cauſa, principalis diabolus Beelzebub vocabatur.

Euthym. Abulenſ. Matth. 12.

46. In magnam ergo contumeliam puritatis fontem Ieſum Beelzebub dicebant. Et cùm non inveniatur locus, in quo Dominus ita fuerit vocatus, dicunt Euthymius, & Abulenſis, vocatum eſſe Beelzebub, quia vocabant eum illius familiarem, & amicum. *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia*, Matth. 12. num. 24. Apud homines enim frequenter quilibet ex amico judicatur; & qui familiaris maligni, ac dæmonis cenſetur, talis apud nos reputatur. Tamen ſimpliciter dicendum eſt, quod creſcente Iudæorum ira, ac malevolentia Chriſtum Beelzebub dixerunt, ut apertè conſtat ex hoc loco: *Quanto magis domeſticos ejus.* Si enim, ait Cajetanus, me patremfamilias dehoneſtarunt, imponendo, quod ſim vir diabolicus, utens Beelzebub principe dæmoniorum, quantò magis infamabunt vos. Notat D. Chryſoſtomus citata homil. 36. Quod in referendo hoc proverbium magis expreſſe poſuit Chriſtus ejus applicationem inter patremfamilias, & domeſticos quàm inter dominum, & ſervum, ut declararet, quanto amore, quantoque humanitatis affectu ſuos proſequebatur.

Quilibet ex ſuo amico judicatur. D.Chryſoſt. *Chriſtus ſuos miro amore proſequitur.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus Dominus tantas perſecutiones voluit in ſuis permittere?

Hugo. Act. 1.

47. OPrimo jure Chriſtus Dominus ſub hoc triplici exemplo magiſtri, domini, ac patrisfamilias ſe proponit imitandum à ſuis diſcipulis: ipſe enim fuit verus magiſter, ait Hugo, prius faciens, poſtea docens, Actor. 1. n. 1. Verus dominus ſuos à morte liberans, & ab omni malo cuſtodiens. Fuitque verus paterfamilias mira beneficentia, ac providentia cuncta gubernans. Et cum hæc omnia magnoperè deberent conciliare hominum amorem, ac reverentiam in Chriſtum; tamen ob eorum malitiam contra factum eſt: quorum tamen perſecutiones, ac contemptus ipſe patienter ſuſtinuit. Hoc ergo tanto ſui exemplo Diſcipulos exhortatur ad cum magna tolerantia ſimilia ſuſtinenda. D. Hilarius: *Multum proficit*, ait, *ad tolerantiæ aſſumptionem rerum imminentium cognitio, maxime, ſi patientiæ voluntas præſumatur exemplo.* Cur ergo tot perſecutiones permiſſæ ſunt, ex Patribus quæramus.

Exemplum vehemens. Hilar.

Auguſt.

48. Primò, D. Auguſtinus in titulum Pſalm. 51. conſiderans tot tribulationes illatas à Saule in Davidem aſcendentem in regnum, ait, ibi ſignificari Chriſtum Dominum per multas preſſuras in regnum cœlorum intrantem: ut ita nos utroque exemplo inſtructi ante pugnam, ad coronam non aſpiremus. *Cùm Davidem*, ait, *Deus prælegiſſet ad regnum, noluit ipſum ante regnum tenere, quam à perſecutionibus liberaret. Ut etiam in hoc ipſe figuraret nos; id eſt corpus ejus, cujus corporis caput Chriſtus. Porrò enim ſi ipſum caput noſtrum ſive primo peracto labore in terra, in cœlo regnare noluit; neque levare ſurſum corpus, quando deorſum accepit, niſi per tribulationis viam: quid audent membra ſperare, capite ſuo magis eſſe fœlicia? Si enim patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quantò magis domeſticos ejus. Non ergo ſperemus meliorem viam: quâ proceſſit, eamus: quam duxit, ſequamur.* Quæ ſatis eleganter ſunt dicta. Et præpondera illa verba: *Quid audent membra ſperare, capite ſuo magis eſſe fœlicia.* Cujus rei optimam rationem præmiſit: nam membra debent ſe conformare cum capite: ergo, cùm caput per labores intraverit, & per eoſdem membra debent aſcendere.

Non debent membra ſperare, capite ſuo magis eſſe felicia, ut velint cœlũ ſine labore.

Secundò, Beda: *Si magiſter*, ait, *non ſuas vult vindicare injurias, qui Deus eſt; ſed ipſus magis vult inſecutores patiendo reddere mitiores: eandem neceſſe eſt, diſcipuli, qui puri homines ſunt, regulam ſequantur.* In perſecutionibus ſe præbet Dominus Diſcipulis in exemplum. Si ipſe, cùm verus filius Dei eſſet, ſuos inſectatores ad ſe traxit, non puniendo, ſed in multa patientia ſuſtinendo: ita & nos noſtros adverſarios, non illato ſupplicio, ſed larga ſufferentia, ac manſuetudine vincamus, eoſque ad meliorem viam revocemus, ut ita apertè intelligatur; quantum valeat patientia in manſuetudine. 49.

Beda. *Patientia, ac manſuetudine vincuntur protervi.*

Tertiò, D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum*, ait, *Ac ſi diceret: Si ego magiſter veſter patior, & ſuſtineo propter vos gratis, quanto magis vos diſcipuli, & ſervi pati pro meo amore, non dedignari debetis.* Nam ſi ipſe ſupremus Dominus ſe voluit ſubmittere; ut pro ſervis pateretur; quantò magis ſervi debent æquo animo pro tanto Domino ſufferre? ut & ipſi ſervi ſalutem aſſequantur. 50.

Paſchaſ. *Hominum amor nihil valet erga Deum.*

Quartò, Tertullianus lib. adversùs Gnoſticos cap. 8. *Cùm magiſter*, ait, *& Dominus ipſe perpeſſus ſit perſecutionem, & traditionem, & occiſionem; multò magis ſervi, & diſcipuli eadem expendere debebunt; ne quaſi ſuperiores exempti de iniquitate videantur, quando hoc ipſum ſufficere eis ad gloriam debebat, æquari paſſionibus Domini, & Magiſtri.* Idem ſimiliter habet in præſenti D. Hilarius dicens: *Gloriæ loco amplectentes, ſi Domino noſtro vel paſſionem conditionibus adæquentur.* In quibus verbis duo conſidera: Paſſionem Domini imitari, gloriæ loco amplectamur; tunc enim verè nos oſtendamus ejus filios, ac diſcipulos, ſi viam paſſionum ejus ſequamur. Quod optima ratione colliges ex D. Thoma hic: Omnes perfectè generans generat ſibi ſimile; ſic & perfectè genitus ſuo genitori aſſimilatur: ut ergo nos exhibeamus diſcipulos perfectè, ac filios ſpirituales Chriſti, debemus nos ei aſſimilari in laboribus, ac tribulationibus. 51.

Tertull. Hilar. *Noſtra perfectio, Chriſto in paſſionibus debet aſſimilari.* D.Thom.

Preme iterum eadem verba: *Gloriæ loco amplectentes*: nulla enim ſanè poteſt eſſe major gloria, & dignitas, quàm pro Chriſto pati, ac mori. Quod elegantiſſime ad illa verba Epheſ. 4. *Vinctus in Domino*, ponderat Chryſoſtomus homil. 8. dicens: *Magna dignitas, regno quovis, & conſolatu longè major. Nihil ita ſplendidum, ut vinctum eſſe pro Chriſto. Vinctum eſſe propter Chriſtum, illuſtrius eſt, quàm ſive Apoſtolum, ſive Doctorem, ſive Evangeliſtam eſſe.* Et poſt pauca ſubdit: *Non enim* 52.

Magna gloria pro Chriſto pati. Chryſol. Chryſoſt.

enim caput ita ſplendidum reddit impoſita corona margaritis conſpicua, ut cat ena ferrea, quæ propter Chriſtum fertur. Tum videlicet ipſis regiis illuſtrior erat carcer; ipſo etiam cœlo, quid dico, regiis, Vinctum enim habebat Chriſti. Quod inſtitutum late

Matth. 5. Chryſoſt. proſequens cõfirmat ex verbis Chriſti cum Apoſtolis loquentis: *Beati eſtis, cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint.* Matth. 5. n. 11. Sic ſubdit Chryſoſtonus: *Beati eſtis*, inquit, *Quid? quod mortuos excitaturi eſtis? non; ſed quid? quod cæcos curabitis? nequaquam. Quando ergo: quando probris vos affecerint: & inſectati fuerint, ac dixerint quodvis malum contra vos: tunc enim magis veſtra gloria rutilat, ac reſplendet.*

Matth. 10. *n.* 26. Ne ergo timueritis eos; Nihil enim eſt opertum quod non revelabitur & occultum, quod non ſcietur.

Num. 27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta.

VERSIONES

Radix Græca num. 26. Nihil eſt tectum, quod non ſit retegendum, nihil coopertum quod non ſit diſcooperiendum.

D. Anſelm. Nihil mali modo eſt coopertum, quod non reveletur: & nihil boni occultum, quod non ſciatur.

D. Chryſoſt. homil. 35. Quod non revelabitur.

Syriac. n. 27. Id, quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aures veſtras audiſtis.

Arabicus Quod audiſtis auribus veſtris.

Arias. Prædicate ſuper domos.

ALTER TEXTUS

Marc. 4. *n.* 22. Non eſt enim aliquid abſconditum, quod non manifeſtetur, nec factum eſt occultum, ſed ut palam veniat.

Luc. 12. *n.* 2. Nihil eſt opertum, quod non reveletur: nec abſconditum, quod non ſciatur.

Num. 3. Quoniam quæ in tenebris dixiſtis in lumine dicentur: & quod in aurem locuti eſtis in cubiculis, prædicabitur in tectis.

EXPOSITIO III.

DUo ſunt mala, de quibus homines maxime dolent, nempe de his quæ lædunt honorem, ac vitam. Et quia Dominus de utroque incommodo in hac exhortatione egerat: *Et morte afficient vos*: hoc cap. 10. Matth. num. 21. *Si patrem familia Beelzebub vocarunt: quanto magis domeſticos ejus*: utriuſque rei timorem Dominus excludit. De primo in hac ſententia; de ſecundo in ſequenti. Et quamvis antecedenter egerit de vita, hic tamen primo de honore tractat, tum quia honor eſt in magna æſtimatione apud homines; tum quia immediate antea egerat de conviciis in eos illatis: *Si patrem familias* &c. ait Dominus. 53. Verſ. 26. *Pluris æſtimandus honor, quàm vita.*

54. *Ne ergo timueritis eos*, nempe eorum opprobria in vos jactata, quod vos magos, & amicos Beelzebub dicunt: *Nihil eſt enim opertum*, quod ad bonos referunt Gloſſa Interlinealis, D. Anſelmus, D. Paſchaſius, Hugo. *Et occultum, quod non ſciatur*, de malis interpretantur iidem Authores. Et eſt ſenſus: Quamvis veſtri calumniatores ſuis blaſphemiis, ac opprobriis velint veſtram innocentiam, ac probitatem occultare, ac ſuam perverſam malitiam tegere, non timeatis; nihil opertum, quod non reveletur; nam veſtra probitas, ac eorum malignitas in lucem prodibunt, ac toti orbi revelabuntur; quod de futuro ſæculo interpretantur, in univerſali nempe die judicii. D. Hilarius, D Hieronymus, Albert. Magnus, D Anſelmus, Lyranus, Cajetanus, Quia tunc illuminabuntur abſcondita tenebrarum, 1. Cor. 4. n. 5. Alii de revelatione in hac vita progreſſu temporis intelligunt. Ita Chryſoſt. hom. 35. & in Imperfecto homil. 25 D. Remig. Euthym. Theoph. Unde ait citatus Chryſ. *Tempus enim obumbrata omnia detegit.* Utraque interpretatio ſimul eſt conjungenda. Revelabuntur Apoſtolorum virtus, & adverſariorum nequitia, tam in die Iudicii, quam in hoc tempore præſenti. Interlin. Anſelm. Paſchaſ. Hugo. *Genuinus ſenſus.* Hilar. Hieron. Alb. Magn. Anſelm. Lyranus. Cajetan. 1. Cor. 4. Chryſoſt. Remig. Euthym. Theophyl.

55. Aliqui Recentiores, ut Barradas, Franc. Lucas, Cornelius ita etiam interpretantur: Non timeatis Diſcipuli mei prædicare meum Evangelium; quia licet vobis videatur opertum, ac occultatum inter paucos, tamen ſenſim revelabitur, ac manifeſtabitur veritas ejus in toto mundo. *Alter ſenſus.* Barrad. Franc. Luc. Cornel.

56. *Quod dico vobis.* Iuxta utramque expoſitionem proxime datam hortabatur ſuos Diſcipulos, ut ſtrenue, ac audacter prædicarent Evangelium. *Quod dico vobis in tenebris.* D. Chryſ. homil. 35. D. Hieronymus, ac Paſchaſius hic, tripliciter interpretantur Primò. Quod dico in ſecreto vobis ſolis meis Diſcipulis; ut fuit ſermo habitus in Cœna. Secundò: quod dico vobis in tenebris, id eſt, in figuris, myſteriis, ac parabolis. Tertiò, Quæ dico vobis in hoc parvulo loco Judææ, in quo, ut ait Paſchaſius, Iudæi protervi in tenebris ambulantes non percipiunt lucẽ meæ doctrinæ. *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Joan. 1. n. 5. Clarius D. Remigius, S. Thomas Quod dico in tenebris, id eſt inter Judæos: *Eratis aliquando tenebræ.* Ad Epheſ. 5. n. 8. Ex quo explicari poſſunt verba illa Chriſti. Joan. 18. num. 20. *Ego palam locutus ſum, in occulto nihil*; ſeu ut clarius dicã, Nihil locutus ſum in occulto, quod eſſet contrarium his, quæ dixi palam; de quo latiùs ad citatum Joannis locũ. *Dicite in lumine,* Verſ. 27. Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Joan. 1. Remig. D. Thom. Ad Epheſ. 5. Joan. 18. *Præoccupatur.*

mine, palam,& manifeſtè annuntiare. *Et quod in aure audiſtis*;ſeu, ut habet Arabicus,auribus veſtris audiſtis à me dictum. *Prædicate ſuper tecta*, ſeu ſuper domos. Loquitur more Paleſtinæ,ut inquiunt Theoph. Euthym. Rabban. in qua ſuper tecta fiebat deambulatoriū,in quo converſabantur, & tanquam ex alto ſuggeſtu prædicabant. Et ita ſumitur in præſenti pro apertiſſimè divulgare. D.Thomas myſticè. Prædicat ſuper tecta, qui carnem ſibi ſubjiciens, aliis prædicat.

Theoph. Euthym. Rabban.

D.Thom.

Matth.10.*n*.28. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus,animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.

Num. 29. Nonne duo paſſeres aſſe veneunt; & unus ex illis non cadit ſuper terram ſine Patre veſtro?

VERSIONES.

S.Juſti.Mart. Apologia 2. *S.Proſper in Pſal*.118. Nolite, eos qui vos interimunt metuere,nec poſtea habebunt, quid faciant:timete autem eum,qui poſtquam occiderit,poteſt,& animam,& corpus in gehennam dimittere

D. Cyprian. Epiſt. 56. Magis autem timete eum.

Arabicus. In ignem gehennæ.

Palat.ex Græc. Repudiare in gehennam.

Vatab.Theoph. num.29 Nonne duo paſſerculi minuto aſſe veneunt.

Euthymius. Parvulo aſſe veneunt.

D.Athanaſ. q.70.*ad. Antioch*. Cadet in terram ſine Patre meo cœleſti.

Tert.lib. ad. verſus Gnoſt. cap.9. Sine cujus voluntate, nec paſſerum alter cadet in terram.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 12.*n*.4. Dico autem vobis amicis meis: ne terreamini ab his,qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant.

Num. 5. Oſtendam autem vobis, quem timeatis: timete eum,qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.

Num. 6. Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio, & unus ex illis non eſt in oblivione coram Deo?

EXPOSITIO IV.

Post excluſum timorem infamiæ in ſuperiori ſententia, nunc in præſenti removet timorem occiſionis. Lucas ſcribit: *Dico vobis amicis meis*: quia inter Chriſtum & Diſcipulos dabatur mutua dilectio; & dum tam utilia dicebat, ut vitam darent pro Deo,ſe verè eorum amicum declarabat: *Nolite timere eos*, ſeu,ne timeatis:docet eos, ut inquiunt Chryſoſtomus hom. 35. Theophylactus, Euthymius, mortem contemnere, ne illius metu, aut fidem negent,aut ab officio prædicandi ceſſent. *Qui occidunt corpus*, id eſt interficiunt. Subtiliter notat Paſchaſius,quod Chriſtus ſuis hic dat conſolationem,quia perſecutiones,ac tormenta non ſint in longum dilatanda, ſed ipſa occiſione finem habitura. Et hoc indicat Lectio S.Juſtini ex Luca. *Nec poſtea habent, quid faciant*. Textus: *Animam autem non poſſunt occidere*; utpote præſtantiſſimam hominis partem,qua ſoli Deo vivit Et quia contemnere mortem, alicui valde terribile videbitur,adiungit optimam rationem: *Sed potius timete eum*: non enim tantum imperio mandabat, ſed cuncta mirabili ſapientia diſponebat.

57. Verſ. 28. Lucas. *Veritatem,ac utilia dicere,amici eſt.*

Chryſoſt. Theophyl. Euthym.

Paſchaſ. *Laboris finis magnum levamen.*

S.Juſtin.

Sed potius timete eum, ſeu ut habent Cyprian. Arias, *Sed magis timete eum*. Ex quo manifeſtè patet,quod Chriſtus non prohibet,ut homo hominem timeat,cum hoc aliquando ſit actus prudentiæ;& juſti ſæpè timuerunt. Joſeph audiens,quod Archelaus regnaret pro patre ſuo, timuit illuc ire. Mat.2.n.12. Vetat ergo comparativè, ne timeamus homines plus,aut æque,ac Deum. *qui timet hominem cito corruet,qui ſperat in Domino ſublevabitur*. Prov.29.n.25. *Qui poteſt animam,& corpus*,id eſt,totum hominem. Et hic,ut ait D.Iſidor. Peluſiota lib.3.Epiſt.295 demonſtrat immortalitatem animæ corporum reſurrectionem,& ſupplicium ob inique facta inferendum. Ex quo nota,quod Chriſtus in hac inſtructione Apoſtolorū ſuos primò exhortatur ad ſufferendas perſecutiones ob ſui amorē, ut explicavi ſuperiori cap. Expoſ. ultima in illa verba: *Eritis odio omnibus propter nomē meum*. Nunc verò hoc ſuadet timore pœnæ,quia quos nō movet amor,impellit timor: *Perdere in gehēnā*: Nō ait,occidere,tū quia anima, cum ſit ſpiritualis ac per creationē,non eſt capax occiſionis,poteſt tamen à Deo annihilari;tū etiā ad valde rigidam pœnam denotādam. *Perdere*,id eſt,totum hominem vivum,ſecūdum animam,& corpus in æternum mittere in gehennā, hoc eſt in infernum. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*. Iſai.66.n.24. De nomine autem gehennæ vide tom.2.cap.12.q 10.n.59.

58. *Deus ſuper omnia timendus.*

Matth. 2.

Prov.29. Peluſiota.

Quos nō movet amor, impellit timor.

Iſai.66.

Nonne duo paſſeres: Confortat Dominus ſuos ad tolerandas paſſiones ex ſingulari cura divinæ providētiæ. Et ad hoc adducit in exemplum,non Patriarchas,nec aliqua magna animalia,ſed valde parva, tanquam de minori argumentans ad majus. Quia ſi Deus de his parvis habet providentiam, quantò magis de vobis hominibus, Apoſtolis,ac amicis meis. *Nonne duo paſſeres aſſe veneunt*, ſeu *aſſario*. Si enim duo paſſerculi, qui ob ſuam utilitatem,ut notant Chryſoſtomus homil.35. Albertus Magnus, S.Thomas venduntur aſſario,id eſt,dimidia parte aſſis. Lucas verò habet: *Quinque paſſeres*. Ex quo colligitur,ſermonem Lucæ alium eſſe diſtinctum; nam ob ſuam magnam

59. Verſ. 29.

Chryſoſt. Alb. Magn. D.Thom. *Sermo Matthæ,& Lucæ diſtinctus.*

magnam difficultatem, quam hæc doctrina de perſecutione continebat, ſæpè fuit inculcata à Chriſto. Et Lucas ait: *dipondio*, id eſt duobus minutis aſſibus, ſeu duobus aſſariis. Et ita apud Euthym. Lucam minuitur pretium. Ad quod reſpondet Euthymius, quod cum ſermones fuerint diverſi, pro differentia temporis ita vendebantur. Tamen augmentum pretii parum eſt, & dum quis plura emit, minoris emit. *Et unus ex illis non cadet in terram*, vulneratus, vel ſagitta confoſſus, *ſine Patre veſtro*, ſcilicet ſine ejus voluntate, ac nutu interveniente. Magna emphaſi: *Patre veſtro*: quia Pater veſter eſt, & non illarum avium: ergo multò majorem curam de filiis ſuis, quam de illis paſſerculis habebit.

60. Hilar. Ambroſ. *Peccator ob parva contemni cœleſtia.* Myſticè D. Hilarius, & etiam ex parte D. Ambroſius ad citatum cap. 12. Luc. Per duos paſſeres corpus, & animam interpretantur, quæ, veluti paſſeres deferentes terram, ſeu terrena, aptiſſima ſunt, ut ſpiritualibus pennis vitæ contemplationis, ac meditationis ſurſum efferantur ac per cœlum volitent. Sed peccator tantam facultatem aſſe, id eſt exigua quadam voluptate Satanæ vendit, ut totus in infernum præcipitetur.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus Dominus tam exactè vult excludere à ſuis Diſcipulis timorem tyrannorum?

61. Chryſoſt. RESpondeo primò cum Chryſoſtomo homil. 25 in Imperfecto. *Ne forte propter timorem mortis non libere dicatis, quod audiſtis; nec fiducialiter prædicetis in omnibus, quod in aure audiſtis. Non ſolum enim proditor eſt veritatis, qui mendacium loquitur, ſed etiam ille, qui non liberè pronunciat veritatem, quam libere pronuntiare oportet.* Timidus nil fiducialiter agit, ſed omnia invenuſtè ac incompoſitè ponit in actu. Ut ergo ſincero affectu fidem fateantur, Evangelium prædicent, ac veritatem annuntient, omnem ab eis excludit timorem. Et pondera illa verba: Proditor, *qui non libere pronunciat veritatem, quam libere pronuntiare oportet.*

Timidus nil fiducialiter agit.

62. *Paulatim ad majora eundum.* Secundò, Chriſtus Dominus ſuos ſenſim ad majora, ac perfectiora perduxit: nam primò dixit, quod exorta perſecutione fugiant de una civitate in aliam: nunc verò quid ſublimius ſuadet Chryſoſt. ut mortem contemnant, quod quid majus eſt, ut rectè ait Chryſoſt. homil. 25 in Matth. *Multò melius eſt, mortem omnino deſpicere, quam eam fugere.* Non ſtatim divinus Magiſter in initio ponit omnia difficiliora, ſed paulatim diſponendo ad ea ſuos promovet, ut omni re, ac periculo faciat excellentiores. Unde ait citatus Chryſoſtomus. *Videſne, ut omnibus eos effecerit ſuperiores? Non ſolum curis, neque conviciis, neque periculis, & inſidiis ſed ipſa etiam morte, quæ omnium maximè videtur, terrorem incutere.* Obiter pondera celſitudinem fortitudinis, quæ omni re omnes ſuperiores facit.

Fortitudo facit ſuperiores omni re.

63. D. Thom. Tertiò, D. Thomas ait, quod ita Dominus eis commendat, ut timore tyrannorum deponant *ut propter aliquid non deſiſtant ab executione officii.* Conſtituti erant Apoſtoli à Chriſto Domino magiſtri, paſtores, ac judices; ab eis removet Dominus omnem timorem: nam illo correptus nil juſtitiæ operatur; ſed omnia inique, ac perverſe agit, & diſponit; omnia jura violat, ac rumpit.

Timor eſt deponendus, ut officium rectè exequatur.

Quartò: Maximè expendendus eſt textus Lucæ, ubi videbis, quod Chriſtus Dominus multa verborum multiplicatione ab eis humanum timorem excludit; ac divinum commendat. *Ne terreamini ab eis*; & iterum: *Oſtendam vobis quem timeatis.* Et rursùs hoc exprimit: *Timete eum.* Et tandem repetitâ voce ait: *Dico vobis, hunc timete.* Ad quid tot voces geminantur, & maxima amicitiæ commendatione; hoc enim denotat illud primum Lucæ verbum: *Dico vobis amicis meis*; niſi ut videatur, quanta ſit in divinis mandatis cohærentia, & quod dum præcipit, obſervandi viam inſinuat. Mandat Dominus Diſcipulis, ut tyrannos non timeant: *Ne terreamini ab eis*: & ſimul eis præcipit: *Dico vobis hunc*; ſcilicet Deum *timete*: Nam divinus timor omnem mundanum foras mittit: & qui verè Deum timet, nullam humanam majeſtatem, ac potentiam veretur, & timet. Poſt Divum Auguſtinum lib. de gratia, & libero arbitrio, cap. 8. ſic loquitur Divus Bernardus ſerm. 13 in Pſalm. 90. *Timete autem eum, qui poteſtatem habet corpus, & animum mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete, ne illos timeatis. Repleat vos ſpiritus timoris Domini, & timor alienus locum non habebit in vobis.* 64.

Timor Dei aliarum rerum timores expellit. Auguſt. Bernard.

Filii Iſraël ob Chananæos timentes ingreſſum terræ promiſſæ morte puniuntur à Domino per deſerta, ne ad terram fluentem lac, & mel ingrediantur. Et ait Dominus: *Servum autem meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc.* Num. 14. n. 24. Sed quæro: cur ex tanta multitudine Caleb tantum favorem, ac beneficium eſt aſſecutus, ut ad locum optatum deveniat: Chaldæus habet: *Fuit cum eo alius ſpiritus, & perfectè ſecutus eſt timorem meum, introducam in terram.* Ibi veluti redditur ratio tanti doni. Sed cur hoc potius tribuitur timori, quàm fidei, ac ſpei, quibus Caleb firmiter adhæſit divinis promiſſis de ingreſſu in terram? Cur ergo tantum timori totum adſcribitur? Caleb cum dicitur plenus ſpiritu timoris, omni fide, ſpe, ac virtute conſpicuus intelligitur; & omnes principes ſæculi, ac gentes contempſit. Et ideo valde dignus eſt inventus, qui omni ſingulari beneficio afficeretur: tantum enim Dei timor, qui omnem alium excludit, promeretur. Huc advoco D. Zenonem ſerm. de timore. *Timor ſine fine ſtudet timere, ne quid præter Deum, quem diligit, timeat.* 65.

Num. 14. Chald. *Qui Deum timet, non timet alios.* Zeno.

Quintò. Ad eadem verba D. Bernardi. *Repleat vos, ſpiritus timoris Domini, & timor alienus locum non habebit in vobis.* Tam repetitis verbis Chriſtus commendat, ut tyrannos non timeamus, ſed Deum, quia ſicut de noſtro integro amore, ita & de noſtro integro timore ſolicitus eſt: in hoc enim ſtat tota hominis perfectio, ac excellentia, ut ſolum Deum timeat. Et ad hoc inſinuandum, juxta Lucam, ait: *Dico vobis amicis meis*: quaſi hic ſit apex noſtræ erga Deum amicitiæ, ut totum noſtrum timorem ei illibatum conſecremus. 66.

Bernard. *Tota noſtra perfectio in eo ſita, ut Deum timeamus.*

67. Genеſ.17. Cùm Deus vellet, Abrahamum magnis promiſſionibus cumulare, ac perfici virtute, ſanctitate, ac juſtitia, *Apparuit ei Dominus, dixitque ad eum: Ego Dominus Omnipotens, ambula coram me, & eſto perfectus.* Geneſ.17. num. 1. Sed ad quid ei ad hoc explicatur, quod ipſe ſit Dominus Omnipotens, cùm paſſim legamus in Scriptura promiſſiones aliis Patribus factas, & tamen hoc eis non eſt dictum; Ad quid ergo Abrahamo proponitur: *Ego Dominus Omnipotens*: Mandatur ei *Eſto perfectus*: Aperitur ergo ei omnipotentia mandantis, ut manifeſte deprehendat, quod cuncta à divino nutu pendent, eſſeque habent, ut ita inſtrueretur, nullum alium timere, nec vereri, niſi ſolum Deum. In quo timore tota conſiſtit noſtra perfectio, quæ ei commendabatur, cùm ſine totius Legis obſervatione conſummatus Dei timor non inveniatur. Unde ait Divus Gregorius lib.19. Moral. cap. 7. *Ille veraciter vim divini timoris intelligit, qui ſe à cunctis pravis operibus cuſtodit.*

Qui Deum timet, perfectus eſt. Gregor.

168. Pſal.1.10. Prov.1. Eccl.1. Tota clamat Scriptura: *Initium Sapientiæ timor Domini*: Pſalm. 110. num. 10. Proverb. 1. n. 7. Eccleſiaſtic. 1. num. 16. Tamen Iſaias prædicens Spiritus ſancti dona in Chriſto, timorem tanquam coronidem in ultimo conſtituit loco: *Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus; ſpiritus conſilii, & fortitudinis; ſpiritus ſcientiæ, & pietatis; & replebit eum ſpiritus timoris Domini.* Iſaiæ 11. num. 1. Ecce David timorem Domini dicit initium, quam Iſaias virtutum apicem appellat. Si ergo ipſe eſt initium, quomodo finis? Tanta eſt timoris excellentia, ut primas, & ultimas ambiat metas; & in hoc videtur ipſius Dei vices imitari, qui dicitur *Alpha, & Omega*, Apocalypſ. 1. num. 8. In ipſo enim ſpirituali ædificio timor fundamenta jacit, & initium dat: at verò ſi ſtructura in perfectione creſcit, univerſæ fabricæ culmen imponit & ipſe totum ædificium ſpirituale in conſummata ſanctitate perficit. Rupert. lib. 1. in Geneſ. cap. 22. ſic, fatur: *Pſalmiſta, Initium*, inquit, *ſapientiæ timor Domini. Quare ergo, inquit alius Propheta timorem in ultimo conſtituit, dicendo: Et replebit eum ſpiritus timoris Domini. Videlicet quia ille, in quem hæc dicuntur, cùm non tantum homo, ſed Deus ſit, licet ſecundum humanitatem ſapientia, ætate, & gratia profecerit; attamen ſecundum id, quod eſt, & erat Deus, nullum profectum habuit. Verùm creatura, non ſolum humana, ſed & angelica proficit, & profectus ejus initium eſt habere timorem Domini, quia initium ſapientiæ timor Domini*

Iſai. 11. Apoc. 1. *Tota ſpiritualis vitæ perfectio ſtat in timore Dei.* Rupert.

169. Rupert. Confirmat Rupertus totum ſuum diſcurſum: Quia quod latine dicitur Deus, Græcè idem eſt, ac timor, quia proprietas eſt Dei, quod ſolus ipſe ſit timendus, timore perfectiſſimo, & conſummato; ita ut illius comparatione nulla creatura ſit timenda. Rupertus: *Ab iſto*, ait, *cognitionis ejus initio, ſcilicet timori, Græce dicitur Theos, quod nomen, parcè detortum, latine dicitur Deus; eo quod jure timeatur.*

Solus Deus timendus. Rupert.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus Dominus propoſito Dei timore, humanum à ſuis Diſcipulis, excludit timorem?

Solutio quæſtionis facile patet, tùm ex ipſa ratione timoris; nam divinus timor humanum expellit, ut dixi ſuperiori quæſtione; tùm ex ratione inſinuata à Chriſto Domino, quia licet homines poſſint occidere corpus, non tamen animam; at Deus utrumque valet perdere in gehennam: ergo ob Dei timorem humanus eſt poſtponendus. Alias rationes aſſigno. 70.

Germana ratio ad quæſtionem.

Primò, D. Thomas ait: *Oſtendit Dominus, quod ſui non debeant diſcedere à confeſſione veritatis: tum propter exemplum, tum propter beneficium.* Quod ſcilicet non timeant tyrannos, ſed perſiſtant in confeſſione fidei propter beneficium, nam multi erant nobilitati à Chriſto, ut animus pignoratus donis acceptis in adverſitate non deficiat, ſed conſtanter perſeverat. *Tum*, ait Angelicus Doctor, *propter exemplum.* Quod dupliciter intelligo: Propter exemplum fortitudinis, quod Prælati tenentur ſuis inferioribus dare. Tum etiam propter exemplum quod ipſi Apoſtoli acceperant à Chriſto Domino. Valde difficile videbatur perſuaderi, ut homines non timerent tyrannos tam duris, ac exquiſitis tormentis corpus occidentes: ſane non expedite inſinuaretur exhortatio, ſi eſſet verbis tantum; at plane faciliter inſinuatur, dum à Chriſto Domino non ſolùm fit oris loquela, ſed etiam vitæ exemplo: nam *ipſe fecit, & docuit.* Et ſi mandat, iniquos judices non timere, prius ipſe non timuit, ſed divina audacia ſeper veritatem proclamans prædicavit. Ex quo eleganter D. Petrus Chriſoſt. ſerm. 101. ponderans præſentia verba Lucæ carpit Philoſophos, ac Rhetoricos, qui multa de contemptu mundi ac probitate morum dixerunt, cùm tamen vita contradicerent. Sic ait: *Ne terreamini ab his, quis occidunt corpus: audiant, qui de bono mortis Veterum vetuſta volumina detriverunt; nihil tamen inde capere virtutis, aut conſolationis aliquid invenire voluerunt. Quia et ſi totis eloquentiæ viribus ad tolerantiam mortis armarunt animos, ſiccagerunt lacrymas, ſuſpiria ſuſtulerunt, negarunt gemitus, incluſerunt dolores.* Et poſt pauca concludit Chryſologus digna ſui ſententia. *Sed hæc talia cùm dixerunt dicunt totum de ſententia, non de vita.* Tanta verborum venuſtate nil ſuadent Philoſophi, Quia *dicunt totum de ſententia, & non de vita.* Non proficit elegantia oris, ſi hominis vita non opitulatur.

71. D. Thom. *Beneficio obligatus nō deſiſtat in adverſitate.*

Non proficit ad documenta loquela oris ſine vitæ exemplo.

Chryſol.

Secundò, Chriſtus ſuis mandat, ut non timeant corporis interfectores. *Nolite timere eos qui occidunt corpus*: & ad hoc eis alium ſtatim opponit mortis timorem: *Sed potius timete eum, qui poteſt corpus, & animam perdere.* Si mandat, ut non timeant occiſores, cur alium eis timendum objicit occiſorem? D. Chryſoſtomus præclare homil. 35. *Terrore mortis, morte ſuperiores facit.* Nullum enim aptius eſt medium ad contemnendam mortem, quàm mortis timore totam tuam componere vitam. Vide tom. 2. cap. 16. num. 21. 22. 23. 24. & num. 33. 34. & 35. 72.

Chryſoſt. *Timor mortis multum prævalet ad contemnendam mortē.*

Tertiò,

73. Chriſoſt. Tertiò, Idem Chryſoſtomus citatus: *Vides, ait, quod non promittit ipſis hujus vitæ perpetuitatem; mori autem promittit, ut majora, ſuperioraque conferat quam ſi nunquam morti traderentur.* Ut tyrannorum perſecutiones tormentaque ſæva non paveſcant, non largam eis vitam, ſed mortem, tanquã ſingulare donum, ac præmium pollicetur; per mortem enim præparatur homini requies & ad magna, ac alta dona, quæ non aſcenderunt in cor noſtrum, devenitur. Unde ait D. Ambroſ. lib 7. in c. 12 Lucæ *Mortem non eſſe terribilem, quam locupletiore fœnore ſit immortalitas redemptura.*

Mors requies. Ambroſ.

74. Imperf. Quartò, Imperfectus homil. 25. paulò poſt medium, conſiderans illa verba: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus:* late diſcurrit, quærens, cur nobis Deus indidit terrorem mortis corporalis, ac malorum præſentium. Sic ait: *Conſidera, ut quid nobis in natura crevit timere mala carnalia: non ut mala carnalia timeamus, ſed ut per timorem malorum carnalium intelligamus magis timenda eſſe ſpiritualia mala: utpote ſcis quia malum eſt timere dolorem carnis; per hoc intellige, quia pejus eſt dolorem animæ pati: ſcis quia malum eſt, confundi coram hominibus; per hoc intellige, quid eſt, confundi coram Angelis. Quantum enim Angeli meliores ſunt hominibus, tantum confuſio illa pejor quàm iſta; nam dolor & pudor corporalis cum corpore finitur; dolor, & pudor animæ ſemper cum anima irruit ad pœnam.* In hanc rem etiam eleganter diſſerit D. Bern. ſerm. 16. in Cantica.

Ex timore temporaliũ malorum deducendus eſt timor ad ſpiritualia. Bernad.

75. Tamen proh dolor! Homines hujus ſæculi contemnunt bona ſpiritualia, ac ſolum de corporalibus nocumentis dolent, ac affliguntur. Poſt peccatum Adamus à Deo vocatus ait: *Vocem tuam audivi in paradiſo: & timui, eo quod nudus eſſem, & abſcondi me.* Gen. 3. n. 23. Rupertus lib. 3. in Gen. c. 14. *Non dixit, ait, vocem tuam audivi, & timui; eo quod præceptum prævaricatus eſſem; ſed, & timui, eo quod nudus eſſem. Perverſus timor, qui non factis ſuis gerit pœnitudinem; ſed ſolum pœnæ ſuæ fatetur habere confuſionem. Perſeverat hæc uſque hodie in filiis Adæ.* Suum parentem imitatus eſt Cain; nam poſtquã ob fratricidiũ multatus eſt, ait ad Deum: *Ecce ejicis me hodie à facie terræ*, Gen. 4. n. 14. Privari terra, ſuper omnia maxime dolet. Idem Rupert. lib. 4. in Gen. c. 7. *Hoc timet, ait, ne agricolari ſibi non liceat, ne terram, quam ſolam amat, vel præſentem vitam pro admiſſo facinore perdat.*

Homines ſæculi plus dolent de malo temporali, quam ſpirituali. Gen. 3. Rupert. Gen. 4. Rupert.

76. Quintò, Chriſtus Dominus à ſuis Diſcipulis timorem tyrannorum timore Dei objecto excludit, ut ita timor majoris timorem minoris expellat. Sic fatur Chryſoſtomus in præſenti citata homil. 35. Timore timorem ejicit, nam ſicut unius rei amor altero vehementiori exploditur; ita & unius timor altero. D. Bernard. ſerm. 13. in Pſ. 90. *Sic nimirum ſolet amorem amor expugnare, ſolet timor timore depelli.*

Chryſoſt. *Timor timore expellitur.* Bernad.

77. Cùm Moyſes tenderet in Ægyptum, ut ſuam legationem Pharaoni exponeret, ac ut populus à captivitate Ægyptiaca eximeretur, *Cum eſſet in itinere in diverſorio, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* Exodi 4. n. 24. Sed cur, Domine, occiſionem moliris venienti ad exequendum tuum mandatum? Cur adeò terribilem te exhibes viro properanti in Ægyptum ad implendum munus à te commiſſum? Ibat Moyſes ad ſuam legationem, quamvis aliàs valdè magnanimus, regis Pharaonis minas maximè formidabat; unde ab officio multis ſe excuſare voluit dicens: *Quis ſum ego, ut vadam ad Pharaonem?* Exod. 3. n. 11. Et iterum: *Obſecro, Domine, mitte, quem miſſurus es.* Exod 4. num. 13. Alto igitur conſilio ei apparet Angelus ſtricto gladio paratus ad interficiendum, ut ex timore Dei concepto timorem hominis excludat. Diodorus apud Lyppoman. *Id totum, ait, factum eſt; ut Moyſes, qui Pharaonis timore correptus erat adeo, ut mittenti ſe Deo diceret, Obſecro, Domine, mitte alium, quem miſſurus es, tanquam ab Angelo interficiendus, mortis ſuæ diſcrimen, quod evaſerat, ſecum ferret; & timor vehemens, quem illi Angelus incuſſerat, Pharaonis timorem, ut clavus clavum truderet.* Idem docet Theodoretus q. 14. in Exod. Sic & Rahab concepto timore Iſraëlis: *Irruit in nos timor veſtri,* Ioſue 2. n. 9. ut ipſa dixit, ſuperavit timorem ſuorum naturalium ſuique proprii regis, ut exploratores ſuſciperet, abſconderet, eiſque vitam ac fugam miniſtraret.

Exod. Exod. 3. Exod. 4. *Timor timore excluditur.* Diodor. Theodor. Ioſue. 2.

QUÆSTIO XI.

Quomodò Chriſtus Dominus hic dicat, quod nec unus ex paſſerculis cadit in terram ſine nutu Patris, cùm Paulus dicat: Nunquid de bobus cura eſt Deo? *1. Corinth. 9.*

78. Aliqui videbitur in hoc difficultas: nam ſi Deus non curat de bobus; multo minus curabit de paſſerculis. Reſpondetur cum D. Chryſoſt. Theodoreto, Ambroſio, ac D. Hieron. S. Thoma ad citatum Pauli locum, ac cum Beda, Anſelmo, Cajetano hic, Aliud eſſe loqui de divina Providentia; aliud verò de motivo, ac ratione primaria Legis datæ.

Chryſoſto. Theodor. Ambroſ. Hieron. D. Thom. Beda. Anſelm. Cajetan.

79. Deus omnium rerum habet curam, & providentiam, & etiam minimis animantibus proſpicit. Geneſ. 8. n. 1. *Recordatus Dominus Noë, cunctorumque animantium, & omnium jumentorum, quæ erant cum eo in arca.* Pſalm. 146 n. 9. *Qui dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum.* Iob. 39. n. 3. *Qui præparat corvo eſcam ſuam* Matth. 6. n. 28. *Si autem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit,* Apoſtolus autem citato loco oſtendit, legem illam ſcriptam, neque ſolùm, neque primariò conditam, ac promulgatam fuiſſe propter boves, ſed propter homines, ut eos ad humanitatem, ac beneficentiam informaret. Et idcircò ſtatim ſubdit Apoſtolus: *An propter nos utique hoc dicit? nam propter nos ſcripta ſunt.*

Geneſ. 8. Pſalm. 146 Job. 39. Matth. 6.

Matth. 10. *n.* 38. Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt.
Num. 13. Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores eſtis vos.

VERSIONES

Syriac. n. 30. Qui etiam pili capitis veſtri.

S. Proſper in Pſal. 146. Capilli capitum numerati ſunt.

Vatabl. n. 31. Ne igitur metuatis: vos pluris eſtis, quàm multi paſſerculi.

D. Chryſoſt. homil. 35. Nullus ergo timor animos veſtros perturbet; cum multis paſſeribus vos ſitis præſtantiores.

Arias, Theoph. Multis paſſeribus præſtatis vos.

Syriac. in Luc. Multitudine paſſerum præſtantiores eſtis.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 12. *n.* 7. Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt: nolite ergo timere: multis paſſeribus pluris eſtis vos.

EXPOSITIO V.

80. D. Thom. Recte notat D. Thomas, quod ſuprà dixerat Dominus loquens de paſſerculis. *Unus ex illis non cadet ſuper terram*, ſeu, non morietur ſine voluntate Patris veſtri: hìc verò non ſubinfert; nec etiam vos cadetis; ſed ait, *Veſtri capilli capitis*: nam licèt divina providentia omnia ambiat, ad oſtendendam tamen ſingularem curam, non ſolùm circa ſuorum vitam ut de paſſeribus eſt dictum, ſed etiam circa eorum valde minuta, & hoc mirabili modo, ut ſtatim dicam, ait *Veſtri capilli capitis*, ut notarunt Chryſoſtomus homil. 35. Euthymius, Theophylactus. Et hanc emphaſim maximè declarat illa particula in Græco: *Quin etiam*, quæ ad antecedentia refertur. *Veſtri autem capilli capitis?* Syriacus habet Pili, nam capillus, id eſt, capitis pilus; pili autem ſunt in aliis membris. Et non dixit Capilli capitum veſtrorum, ſed *capilli capitis veſtri* in ſingulari, ad ſignificandam Juſtorum unionem in ſuo capite Chriſto Jeſu, ut quæſt. ſequenti dicam ex D. Remigio. *Numerati ſunt*: quia Deus intimè omnia veſtra novit, ac exactè ſub numero cuſtodit, tanquam amantiſſimus Pater, ut nihil veſtri pereat; & ita ipſi agnoſcant, quanta ſub cuſtodia Dei Patris tenebantur, qui eos ad prædicandum deſtinabat.

[Chryſoſt. Euthym. Theoph. — *Juſti habent magnam unionem.* Remig.]

81. *Concluſio argumenti.* *Nolite ergo timere*. Claudit Dominus argumentum ex antecedentibus inferendo concluſionem: nam ſi paſſer non cadit, ſeu non moritur ſine voluntate Patris; & veſtri capilli, qui multi, & parvi valoris, exiſtunt numerati apud eundem Patrem: *Nolite ergo timere*. Ecce illatio ex ſuperioribus, nec paveatis, ſed in omni caſu adverſo, firmo, & excelſo animo conſiſtite. Et dat rationem: *Multis paſſeribus meliores eſtis vos*: quod explicat Abulenſis: *Magis valetis*: Et expreſſit Lucas: *Multis paſſeribus pluris eſtis vos*. Quod rectè colligitur ex illa ſingulari providentia aſſignata, qua capilli capitis veſtri numerati ſunt, ne quid veſtrum pereat, ſed omnia numero ſunt cuſtodita: nam erga paſſeres habet generalem providentiam, quia ut univerſalis proviſor omnibus ſuppetit neceſſaria: at erga vos, utpote ſingulariter ſui amicos, ac dilectos, valde peculiarem habet providentiam; nam miro vos amore proſequitur, vobiſque providet, non ſolùm naturalia, ſed etiam media ſupernaturalia, ut perducat in æternam ſalutem, ac in omni caſu, ut veſter potentiſſimus protector vobis aſſiſtit: non ergo timeatis homines.

[Abulenſ. D. Lucas. — *Genuinus ſenſus.*]

QUÆSTIO XII.

Quare ſuis Apoſtolis ait Chriſtus, Capilli capitis veſtri numerati ſunt?

Non eſt hyperbolica hæc locutio, ſed veriſſima, ut ait Cajetanus, cùm in veritate capillorum numerus notus ſit Deo: nam, ut ait Euſebius Gallicanus homil. in Natali plurimorum Martyr. *Non eſt autem ei difficile, capillos numerare, cui difficile non fuit creare*. Quod autem Chriſtus Dominus hìc ſignificet, tam in ſenſu litterali, quàm myſtico, inquirimus. 82. Cajetan. Gallican.

Primò, D. Hieronymus hìc ſic loquitur: *Quod autem*, ait, *Veſtri capilli capitis omnes numerati ſunt; immenſam Dei erga homines oſtendit providentiam, & ineffabilem ſignat affectum, quod nihil noſtrum lateat Deum, etiam parva, & otioſe dicta*. Idem docent D. Cyrillus lib. 4. de Adoratione, D. Chryſoſtomus homil. 35. D. Proſper in Pſalm. 146. Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, S. Thomas, Chriſtus Dominus hic ad litteram loquitur de capillis exterioribus. Et denotat hic modus loquendi ſingularem Dei providentiam, ac affectum, quo Deus ſuos miro modo proſequitur, ut dixi in expoſitione. In hoc ſenſu præſentem locum explicat D. Auguſt. ſerm. 6. de verbis Domini dicens. *Videte, quia nec minima veſtra contemnit Deus*. Habet in numero capillos veſtros, qui in numero habet noſtra minima obſequia ſibi exhibita. 83. Hieron. Cyrill. Chryſoſt. S. Proſper. Euthym. Theophyl. Alb. Magn. D. Thom. Auguſt. *Deus minima ſibi exhibita remunerat obſequia.*

Secundò, Idem D. Hieronymus, & Euſebius citati, & S. Julianus Archiepiſcopus Toletanus lib. 3. Prognoſticon. c. 31. & Rupertus aiunt, quod totam hominis ſubſtantiam reſurgere, & nihil de ea perire, ſignificat. Si enim omnes capilli numerati ſunt, omnes reſurgent. Hoc tamen ut rectè occurrit D. Hieronymus citatus, non intelligitur de capillis, ſicut nec de unguibus reſecatis, nam hæc valde ſuperflua ſunt, ſed de illis, quæ ſunt ad majorem corporis decorem, ac ornamentum, ad quod capilli maximè inſtituti ſunt, ut docent Theologi in 4. diſt. 44. ubi D. Thomas, Richardus, D. Bonavent. Sotus, & alii, quos citat, ac ſequitur Ægidius Luſitanus tom. 3. de Beatitud. lib. 2. quæſt. 6. art. 2. num. 2. & 3. Tertiò, ut jam dixi in expoſitione ex D. Remigio *Myſtice Chriſtus caput eſt, Apoſtoli capilli, qui pulchrè numerati dicuntur, quia nomina Sanctorum ſcripta ſunt in cœlis* Ac proinde cùm capilli ſint capitis ornamenta, inter ſuorum Juſtorum comitatus, pulcher, ac exornatus videtur Chriſtus apparere. *Coma capitis ejus, ſicut purpura regis*. Cant. 7. n. 5. Suis enim Martyribus, quaſi comis, Chriſtus, qui caput eſt Eccleſiæ veluti regia quadam purpura ornatur, ac magnificè apparet. 84. Hieron. Euſeb. S. Julian. Rupert. *Reſurrectio exprimitur.* D. Thom. Richard. Bonavent. Sotus. Ægid. Luſit. Remig. *Chriſtus ſuis electis ornatur.* Cant. 7.

Quartò

85. Origen. Quartò, Origenes homil. 1. in Numer. ſic interpretatur: *Salvator non ſolùm diſcipulos ſuos electos ſub numero ſtatuit veluti capillos capitis eorum dicit eſſe numeratos, in quo utique non illos capillos dicebat eſſe numeratos; qui vel ferro attonderi, & projici ſolent; vel temporis ætate defluere, ac perire: ſed illis capitis capilli apud Deum numerati ſunt, qui in Nazaræis erant, quibus inerat Spiritus ſanctus ad proſternendos alienigenas. Virtutes ergo animi, & multitudinem ſenſuum, qui de principali mentis, tanquam de capite Apoſtolorum, producebantur, capillos capitis appellavit* Idem docent D. Cyrillus lib. 8. in Levit. & Heſychius in Levit. l. 6. D. Damaſcenus in hiſtoria Barlaam, & Joſaphat cap. 9. Capilli capitis ſignificant omnes cogitationes, ac operum intentiones, etiam parvæ, & minutiſſimæ, quas Deus diſtinctiſſime cognoſcit, dirigit, ac perficit, ac omnes habet numeratas in ſuis electis; ut præmio donentur. Et ad hunc ſenſum explicatur illud, Luc. 21. n. 18: *Capillus de capite veſtro non peribit.*

Cyrill. Heſych. Damaſcen. *Omnes noſtræ cogitationes ſunt Deo manifeſta.* Luc. 21.

86. 2. Reg. 14. Quintò, compone hunc locum cum Abſalone, de quo ait Scriptura, 2. Reg. 14. num. 26. *Ponderabat capillos capitis ſui.* Capilli Abſalonis ponderantur, quia gravabat eum cæſaries. Apoſtolorũ autem capilli non ponderantur, ſed numerantur quia erant radicati in vero capite noſtro Chriſto Ieſu, in quo nihil eſt grave. Capilli Abſalonis, res gravis peccatoris, & ideò ponderoſa, quia ad ima deſcendebat: at Apoſtolorum capilli, tanquam eorum virtutes, valde veloces, agiles, ac leves ad in ſublimia volandum, & ideò numerantur, quia pro quantitate numeri debent in altum ferri, ac premio inſigniri, ac nobilitari. Huc ſpectat D. Paulinus Epiſt. 4. ad Severum ubi multa & ſatis appoſite dicit ad hoc tempus de capillatura Abſalonis. Appellat eam peccatorum molem, *& talium crines crimina ſunt*, inquit. Ad rem noſtram tamen, & citatus in marginuncula hic Matthæi locus, ſic ait S. Pater: *Peccatis ſuis anima premitur. Quod probat Propheta, qui dicit: Superpoſuerunt iniquitates meas ſuper caput meum: ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.* Pſal. 37. n. 5. *Vides, quàm graves habet peccator comas? At cui coma Chriſtus eſt, levis ut volucer exultat dicens: Poſuit immaculatam viam meam, qui perfecit pedes meos tanquam cervorum; & ſuper excelſa ſtatuit me.* Pſal. 17. num. 33.

Peccatores ponderoſi ad ima; juſti veloces ad alta.

Capillatura moles peccatorum. Paulin.

87. Hilar. Sextò; D. Hilarius in præſenti, ſic ait: *In numerum aliquid colligi, diligentiæ, & ſolicitudinis cura eſt. Neque enim dignum negotium eſt, peritura numerare. Ut igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſceremus, ipſe capillorum noſtrorum ſupputatorum numero monſtratur, ſalvis nobis ex ſolido futuris, cum quid innumerabile in nobis ſit, conſervandi affectu, & poteſtate numeratur.* Ut Chriſtus Dominus à ſuis omnem ruinæ timorem removeret, eorum capillos numeratos dicit: nemo enim numorat, quæ in perditionem dat; ſed tantùm ea, quæ ſub cuſtodia, ut ſalva ſint, ſervantur. Idem docet D. Chryſoſtomus homil. 25. in Imperfecto. Quod multis confirmat.

Ea numerantur quæ cuſtodienda ſunt. Chryſoſt.

88. Pſal. 138. De ſanctis Apoſtolis, ut eſt communis explicatio, ait Regius Vates, Pſal. 138. num. 17. *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum, dinumerabo eos; & ſuper arenam multiplicabuntur*, Valde magna de ſacrorum Apoſtolorũ dignitate hìc prædicit Propheta, nempe quod ipſi ſint electi Dei amici, quæ eſt ſuprema dignitas, multo honore, ac magno principatu ſublimati, & hoc cum firmitate, ac permanentia. Ita explicat D. Peluſiota lib. 1. Epiſt. 99. illam dictionem: *Nimis confortatus eſt principatus eorum*: id eſt, firmus, ac ſtabilis eſt. Sed quid inter hæc ait Pſalmographus, *Dinumerabo eos*? Ad vehementer explicandam eorum principatus firmitatem: nam ſi ipſi ponuntur a Deo in numero, omnia eorum ſunt tuta; & nihil eorum aut minuetur, aut in perditionem ibi; ſed potius omnes in Eccleſia uberes fructus producent. Ita explicat Incognitus ſequentia verba: *Super arenam multiplicabuntur*: quia innumerabiles fideles per eos ſunt generati. D. Chryſoſt. proximè citatus: *Nunquid ideo numerat aliquid Deus, ut numerum ejus cognoſcat; qui ab initio omnia in pondere, numero, & menſura creavit; ſed ideo numeravit, ne aliquid pereat ex ipſis: Sicut dicit Propheta: Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum, dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: non minuentur, qui numerati ſunt, ſed multiplicabuntur.*

Peluſiota. Incognit. *Quos Deus dinumerat, firmiter cuſtodit.* Chryſoſt.

De Noë in diebus diluvii ſcribit Divus Petrus Epiſt. 1. cap. 3. n. 20. *Noë cum fabricaretur arca, in qua octo animæ ſalvæ factæ ſunt per aquam.* Sed cur Scriptura exprimit numerum eorum, qui ſalutem obtinuerunt, & non etiam illorum, qui in aquis ſuffocati ſunt; cum hoc maximè poſſet inſervire ad incutiendum terrorem peccatoribus, & Deus numerum omnium optimè penetret, ac comprehendat? Cur ergo eorum ſolùm, qui ſalvantur, ſcribitur catalogus? Deus ſpecialiter ea dicitur habere numerara, quæ cuſtodit, liberat, atque in tuto reponit. Huc advoco id, quod dicit Chryſoſt. citata homilia: *Vide quanta ſit dignitas numeratorum; quoniam electi, & cœlecti numerantur.* Vide ſuprà cap. 5. quæſt. 7. n. 55. 89.

1. Petr. 3. *Deus eos dicitur numerare, quos ſalvat.* Chryſoſt.

QUÆSTIO XIII.

Quid ſignificet Dominus, *dum ſuis ait:* Multis paſſeribus præſtantiores eſtis vos?

Rationem litteralem jam dixi in expoſitione, Significat enim Dominus non ſolùm generalem providentiam, quam erga paſſeres habet; ſed etiam ſingularem dilectionem, & amorem, quo ſuis dilectis proſpicit; atque in omnibus de eis curat. Secundò, in ſenſu myſtico D. Hilarius per multos paſſeres interpretatur fidelium multitudinem; nam iniqui diviſi ſunt inter ſe, quibus præeſt fidelium electio. *Quia illis caſus in terram eſt, iſtis verò volatus in cœlum.* 90.

Germana explanatio. Hilar.

Tertiò, Tertullianus lib. de Reſurrect. carnis, cap. 14. ita gloſſat: *Multis paſſeribus antſtare nos Dominus pronuntiavit, ſi non & phœnicibus, nihil magnum: homines ſemel interibunt, avibus Arabiæ de reſurrectione ſecuris.* Ait Chriſtus, quod multis paſſeribus ſumus præſtantiores. Etiam in illa paſſerum multitudine Phœnix includitur, qua homines ſunt meliores; nam licèt illa ex ſuis cineribus reviviſcat, tamen homines multò excellentiori modo ſuſcitabuntur. Quartò, aliter ex- 91.

Tertull.

Juſti virtus decantatur à ſingularitate, ac raritate.

plano Tertulliani verba : *Si non & Phœnicibus nihil magnum.* Si enim Phœnice non eſſemus præſtantiores, nihil magnum : in actibus enim heroicis non ſolùm debemus excedere vulgarem hominum turbam, ſed etiam eos, qui rari ſunt, ut eſt una ſola Phœnix de ſingularitate enim maximè creſcit, & augeſcit excellentia rei.

92. Pſal. 91. Tertull.

Juſtus, ut palma, florebit, Pſalm 91. num. 13. Quæ verba citato loco ſic legit Tertullianus. *Florebit, velut Phœnix, id eſt de morte, de funere.* Cum enim virtus juſti rara, & ſingularis eſt, velut Phœnix : tunc maximè floret, nitet, atque radiat. Unde Hieronym. Epiſtol. ad Pamach. ipſum maxime extollit de honoris ſingularitate. *Antequam Chriſto*, ait, *tota mente ſerviret, notus erat in Senatu, ſed multi alii habebant inſulas proconſulares. Totus orbis hujuſcemodi honoribus plenus erat. Primus erat, ſed inter primos. Quamvis clarus honor, vileſcit in turba. Latent in multitudine laureæ. At nunc omnes Chriſti Eccleſiæ Pamachium loquuntur.*

Hieron.

Honor vileſcit in turba, ſic in ſingularitate.

93. Eccleſ. 44.

Abrahamum laudibus celebrans Eccleſiaſticus cap. 44. num. 20. ait. *Non ſt inventus ſimilis illi, qui conſervaret legem excelſi.* Non canit de illo, quod fuerit diligentiſſimus totius legis obſervator; quod in omni mandato ſteterit, & nullum præterierit; ſed ait, quod *non eſt inventus ſimilis illi* : tanquam quod innuat, quod ab ipſa ſingularitate juſti probitas maximè nobilitetur, ac illuſtriſſima appareat. Carthuſianus: *Nemo tempore ſuo qui Deo in ſanctitate ſervivit, fuit ei æqualis in præclaritate virtutum, ac meritorum, ſicut illud à multis exponitur : Nunquid conſideraſti ſervum meum Job, quod non ſit ei ſimilis in terra?* Job. 1. num. 8.

Magna laus virtutis ſingularitas. Carthuſ.

Matth. 10. *n.* 32. Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt

Num. 33. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt.

VERSIONES.

Tert. in Scorp. c. 9. *&* 10. *Artas.* Qui in me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego in eo coram Patre meo.

D. Cyprianus de laude Martyrii. Qui me confeſſus fuerit in terris coram hominibus, & ego confitebor eum coram Patre meo, & coram Angelis ejus.

Syria. Et ego quoque confitebor eum coram.

D. Ath. orat. contr. Sabelli Gregales. Confitebor, & agnoſcam eum coram Patre meo.

Maldon. ex Hebræo. Quiſquis in me gloriabitur coram hominibus, gloriabor & ego in eo coram Patre meo.

Syriac. n. 33. Qui verò abnegaverit me, abnegabo quoque eum.

Tertull. lib. de Idololat. c. 13. Qui autem confuſus ſuper me fuerit penes homines, & ego confundar ſuper illum penes Patrem meum, qui eſt in cœlis.

D. Cyprian. Epiſt. 31. Negabo coram Patre meo, & Angelis ejus.

ALTER TEXTUS.

Luc. 12. *n.* 7. Dico autem vobis : Omnis quicumque confeſſus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei.

Num. 9. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

EXPOSITIO VI.

94. Cajetan.

ANIMAVIT Dominus ſuprà ſuos Diſcipulos, ut notat Cajetanus, contra tyrannos, excluſione timoris infamiæ, ac mortis; ut vidimus expoſit. 3. & 4. Nunc verò eoſdem contra tyrannorum tormenta exhortatur proponendo, ut ait D. Thomas, utilitatem ex confeſſione, & damnum ex negatione: nam, ut rectè ait Chryſoſtomus homil. 25. in Imperfecto, *Nunc Dominus pœnam proponit, & præmium, ut modò timore pœnæ, modò deſiderio præmii virtus animæ adjuvetur.* Ecce Dominus præmium exponit: *Omnis ergo, qui confitebitur me.* In quo duo pulchrè notanda ſunt. Primò, quod Dominus à præmio incipit, ut ait citatus Chryſoſtomus : *Prius Dominus dicit præmium, poſtea pœnam, quia miſericors Deus paratior eſt ad remunerandum bonos, quàm ad puniendum indignos.* Secundò notandum eſt, quod in hac prima ſententia de confeſſione eſt ſignum univerſale : *Omnis, qui confitebitur me* : at in ſecunda de abnegatione ſignum eſt particulare tam apud Matthæum quàm apud Lucam : *Qui autem negaverit me.* Et quanquam Toletus in cap. 12. Luc. annotat. 16. univerſalem notam, *Omnis*, ad utramque ſententiam velit extendere : rectè tamen D. Ambroſius lib. de Pœnitentia, cap. 2. agnoſcit diſcrimen, cur in una parte ſit illud univerſale *Omnis*, non verò in altera; ſic inquit. *Ubi confitetur, pro omnibus confitetur, omnes amplectitur; ubi negat, non omnes negat, Gratiam promittit omnibus; non omnibus minatur injuriam : quod eſt miſerationis exaggerat;*

D. Thom. Chryſoſt.

Timore, & præmio anima movetur.

Deus magis pronus eſt ad præmiandos bonos, quàm ad malos caſtigandos. Tolet.

Ambroſ.

exaggerat, quod ultionis extenuat. Divina bonitas miſericordiæ actione magnam facit diffuſionem; in ultionis autem flagello reſtrictionem; nam illud vehementer effectat extendere, hoc verò coarctare.

Divina bonitas miſericordiam extendit in omnes ultionem verò coarctat.

95. *Omnis ergo, qui confitebitur me.* Chryſoſtomus homil. 35. Euthymius, Theophylactus, Arias, & alii legunt. *Qui confitebitur in me, confitebor in illo. In me*, id eſt per meam gratiam, per meam virtutem, ait Chryſoſtomus. *Ut tibi oſtenderet non propria virtute, ſed gratia ſuperiore aditum confiteri eum qui confitebor.* Omnia enim noſtra bona à Deo ſunt. *Confitebor in illo*? quia Chriſtus Dominus non agnoſcit, nec confitetur eſſe ſuum amicum, niſi eum, in quo ipſe exiſtit per gratiam. Si verò quæras, ait ipſe Chryſoſtomus, de negante non dixit, qui negaverit in me? Ratio eſt in promptu; quia cum confeſſio ſit quid valdè bonum, eſt à Deo; negatio autem malum, à nobis eſt. Quamvis hæc ingenioſe ſunt dicta; tamen illa particula, *In* eſt frequens Hebraiſmus, quo utuntur Hebræi in ſimilibus verbis. Rectè noſter Interpres omiſit illam particulam, *In*, & Latine dixit, *Confitebor eum*, ſcilicet publice verum eſſe Deum, Meſſiam, ac Redemptorem, corde, ore, & etiam opere, ut ait Rabban. *Confitebor eum*, id eſt, agnoſcam eum, ut meum fidelem amicum, ac diſcipulum. Ad hũc ſenſum D. Cyrillus, S. Thomas explicant, *Confitebor*, id eſt, aprobabo eum inter meos electos. Chryſoſtomus, Albert. Magnus *Confitebor eum*, prædicando, ac laudando ejus virtutes; *Coram Patre meo*, ſcilicet agnoſcam, & approbabo eum corã Patre meo. *Qui eſt in cœlis*; per hoc denotat, quod cum ipſo Patre in cœlo recipiatur ille confeſſor. *Coram Angelis ejus*, habet D. Cyprianus, expreſſit Lucas. Per hoc innuit; quod hæc erunt in extremo judicio, ut eſt communis ſententia, quando cum Angelis venerit judicare.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Arias.

Bona noſtra ſunt à Deo, mala verò à nobis.

Rabban. Cyrill. D. Thom. Chryſoſt. Alb. Magn. Cyprian. Lucas.

96. *Qui negaverit me*, ſuum eſſe Salvatorem, ac Redemptorem, *negabo eum*, id eſt, non agnoſcam, non approbabo eum, ut meum amicum, ac fidelem. Sic in ultimo judicio dicet reprobis: *Nunquam novi vos, diſcedite à me*, Matth. 25. num. 12. nam non novi vos, id eſt, reprobo vos, ut ait D. Auguſtinus ſerm. 23. de verbis Domini. *Coram Patre meo, qui eſt in cœlis*, ut à cœlorum regno excludamini. Cyprianus habet, & eſt in textu Lucæ, *Et Angelis ejus*: hæc enim reprobatio coram Angelis in damnatorum confirmationem cedit.

Matth. 25. Auguſt. Cyprian.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſti præconium aſſignatur in præmium ejus confeſſoribus ſingulari numero, ac brevi ſtylo.

97. Sententiam hîc à Chriſto Domino dictam, non ſolùm dirigi ad Apoſtolos, ſed etiam ad omnes fideles, meritò docet D. Chryſoſtomus homil. 35. Et ſine ulla dubitatione, coram tyrannis, ac perſecutoribus juridicè interrogati tenemur profiteri Chriſti fidem ſimul corde, & ore: non enim ſufficit corde tantùm, vel ore tantùm, ſed utroque modo ſimul exigitur confeſſio juxta Paulum Rom. 10. n. 10. *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Et idem dicendum eſt de confeſſione vitæ, ſeu operum. Unde D. Hilarius, Paſchaſius, Rabbanus hanc Chriſti ſententiam intelligunt de confeſſione cordis, oris, & operis.

Chryſoſto. Rom. 10. Hilar. Paſchaſ. Rabban.

98. Quærit Chryſoſtomus citatus: *Si quis privatus, ac à gratia derelictus, etiam in ſecreto, neget fidem, crimino ſe agit, & graviter delinquit. Cur ergo etiam è contra non ſufficiet ſolùm fides in animo, & in ſecreto; ſed ulteriùs oris confeſſio flagitatur?* Reſpondet citatus Pater: *Liberam certe petit confeſſionem; ad majoremque charitatem nos adducit; & ſublimes, atque invictos eſſe deſiderat.* Præpoſita tamen objectio communi axiomate ſolvitur Confeſſio, ut bonum, non niſi ex integra cauſa: negatio verò, ut malum, ex quocumque defectu.

Chryſoſt. *Bonum non niſi ex integra cauſa: malum ex quocumquè defectu.*

99. Ad noſtram quæſtionem: *Confitebor eum*, reſpondet primò D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Ac ſi diceret: ait quales mihi teſtes eritis coram hominibus, ut vita, moribus, confeſſione me prædicetis in terris, tali vos apud Patrem, cujus Filii eſtis teſtimonio commendabo.* Idem antea docuit D. Hilarius. Ac ſi dicat, confeſſionem veſtram confeſſione mea præmiabo, & quales mihi eritis, talis & ego vobis. Pro quo vide tom. 1. lib. 2. cap. 4. n. 138. & tom. 2. c. 18. n. 33. Tamen ſemper divina bonitas in præmiando multùm ſuperat noſtra obſequia. Pro quo rectè notat Chryſoſtom. in Imperfecto homil. 24. *Vide quantum majus eſt præmium Dei; quàm juſtitia noſtra. Si tu confeſſus fueris Chriſtum coram hominibus; confiteris, nihil tamen potes præſta e Deo. Si autem ille te confeſſus fuerit coram Deo, confitetur; quia poteſt facere te immortalem.* Et ſimiliter ait, ſi tu neges Chriſtum, non illi potes nocere: ſi autem ille te negarit, poteſt te perdere in igne æterno.

Paſchaſ. Hilar. *Qualis homo Deo, talis Deus homini. Præmium à Deo datum noſtram ſuperat juſtitiam.* Chryſoſt.

100. Secundò, Euthymius ait, quod Chriſtus Dominus dixit de eo, qui de illo dederit teſtimonium, confitebor illum, hæc inquit, *A gratitudine ipſius motus.* Quamvis noſtra obſequia ſint Deo debita, & nos ad fidei confeſſionem obligati teneamur, quando juridice ſumus interrogati, de quo late Suarius tom. de fide, diſput. 14. ſect. 1. n. 6. & 7. tamen Chriſtus ſua divina bonitate motus, erga nos ſe vult gratum exhibere, & ipſa obſequia noſtra, quamvis aliàs debita, ſuis donis præmiat, ac gratificatur. Quod apertè ejus beneficentiam indicat, cum ex noſtris obligationibus jura ſibi faciat largiendi dona.

Euthym. *Chriſtus ex ſua bonitate obſequia noſtra gratificat.*

101. Tertiò, Euſebius citatus in catena D. Thom. ad cap. 12. Luc. ſic ait: *Quid autem erit glorioſius, quàm ipſum unigenitum Dei Verbum atteſtari pro nobis in divino judicio; ac ipſo effectu remunerationem teſtimonii ponere in animam ejus, cui teſtimonium perhibetur.* Valde glorioſum eſt homini, quod ſuæ probitatis, ac virtutis in univerſali judicio teſtimonium habeat à Chriſto. Magnorum operum illuſtre præmium eſt ab eminenti perſona præconium, ac approbationem obtinere. Unde citatus Chryſoſtomus in Imperfecto, expendens illa verba: *Confitebor eum*: ſic ait: *Quis eſt tam lapideus, qui non deſideret, juſtitiæ ſuæ teſtem habere Chriſtum?* Et inde magis hæc teſtificatio nobis cedit in gloriam cùm ſit publica, ac in univerſali judicio coram Patre, & Angelis ejus. Abulenſis quæſt. 131. *Valde ſpecioſa eſt laus, coram multis approbari, ac laudari.*

Euſeb. *Illuſtre teſtimonium ab eminenti viro magnum præmium.* D. Chryſoſt. *Laus publica valde ſpecioſa.* Abulenſ.

Quarto

Quartò, conſidera ſupereminentem Dei bonitatem? nam in hac exhortatione deſcripta à Matthæo hoc cap. 10 Dominus loquitur in plurali: *Tradent vos in conciliis*; & iterum: *Perſequentur vos in una civitate, fugite in aliam.* Rurſus: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* At verò, cùm ad præmium devenitur, ſingulari numero utitur: *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor eum coram Patre meo.* Cur ergo in recenſendis meritis: *Tradent vos*: multitudinis ſignum ponit; in præmio autem ſingulare exprimit; *Confitebor eum.* Deus in ſuis fidelibus multos, ac plures benemeritos agnoſcit, & tanta liberalitate, magnificentia ac cura unicuique ſuam remunerationem largitur, ac ſi unus ſingularis eſſet donis coronandus. Tanta eſt enim bonorum Dei affluentia erga ſuos electos, ut ex conſortio tantæ multitudinis uniuſcujuſque præmium, nec minatur, nec extenuetur, ſed ita omnes repleantur, ac ſi quilibet totum acciperet. Econtra verò terreni reges in ſuo populo paucos benemeritos agnoſcunt; & in remunerando ita parcè, ac ſtrictè procedunt, ac ſi cum multis eſſent bona ſua dividenda, ac partienda.

Matth. 10.

Deus multos videt benemeritos & ita ſingulariter quælibet coronat, ut ex aliorum conſort o non minuatur præmium.

103. Quintò. Chriſtus Dominus in hac exhortatione, quam refert Matthæus in hoc c. 10. latè explicat noſtra obſequia, perſecutiones à ſuis ob ipſum paſſas: *Tradent enim vos in conciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos; ad præſides, & reges ducemini propter me*, n. 17 iterum, *Tradet frater fratrem in mortem, & eritis odio omnibus hominibus.* Rurſus: *Si Patremfamilias Beelzebub vocarunt, quanto magis domeſticos ejus.* Et tamen dum ſuum præmium nobis largiendum exponit, unum tantum verbum profert: *Confitebor eum.* Cur in noſtris preſſuris recenſendis tot multiplicat dictiones, in ſua autem remuneratione declaranda tam abbreviato utitur ſtylo? Adeò magnificus eſt Dominus, ut plus videantur ante oculos ejus obverſari, ac in ore haberi obſequia noſtra exhibita quã præmia ſua nobis largienda. Unde hæc ſtrictè, ac ſuccinctè dixit uno verbo, *Confitebor*: illa verò latè ac ſpatioſè per multas periodos refert.

Matth. 10.

Deus magis recordatur de noſtris exhibitis obſequiis, quàm de ſuis donis largitis.

104. Apparuit Deus Jacob dicens: *Ego ſum Deus Bethel, ubi unxiſti lapidem, & votum voviſti mihi.* Geneſ. 31. num. 13. Fatuor Dominus Jacob quod ipſe ſit Deus, qui ei apparuit in Bethel, quo in loco ipſe erexit lapidem in titulum, effudit oleum deſuper, ac votum Deo vovit. Sed quæro, ſicut Dominus hæc repetit Jacob, cur etiam ei non commemorat multas promiſſiones, ac larga beneficia, quæ ibi ei præſtitit; nam in illa ſcala altiſſima ei myſteria revelata ſunt. Cur ergo hæc omnia prætermittit, & ſolùm lapidis erecti ac voti emiſſi recordatur? Deus, ut valde magnificus, obſequia ſibi præſtita latè refert, & in medium adducit; ſua verò ampla dona tacet, ac veluti de illis oblitus, nihil eorum commemorat. Vide tom. 2. cap. 5. n. 212.

Gen. 31.

Deus commemorat noſtra obſequia & ſua dona quodammodo prætermittit.

QUÆSTIO XV.

Quare abnegatio à Chriſto in pœnam imponitur eum abnegantibus?

105. Deficientibus in fide, & Salvatorem abnegantibus ipſe Dominus pœnam aſſignat: *Negabo eum coram Patre meo.* Notat Chryſoſtomus citata homil. 35. quod Chriſtus in hac exhortatione ſemel propoſuit ſuis electis præmium: *Confitebor eum coram Patre meo.* At ſupplicium bis poſuit, ſemel ſuprà; *Magis timete eum, qui poteſt corpus, & animam perdere in gehennam.* Et iterum hic: *Negabo eum.* Ad quod ipſe reſpondet: *Curnam, inquies, alterum ſemel, alterum bis poſuit? Novit, pœnarum timore magis, quàm bonorum ſpe homines caſtigari.* Vehementiùs moventur homines timore malorum, quam bonorum amore; & ideo hoc ſubjicit Chriſtus, ut qui non moventur tam ampla promiſſione, moveantur tam acerba comminatione.

Chryſoſt.

Vehementiùs moventur homines timore malorum, quàm amore bonorum.

Ad quæſtionem reſpondeo primò quod juſtiſſima eſt caſtigatio. Nam, ut dixi ſuperiori quæſt. ex D. Hilario, ac Paſchaſio, qualis homo ſe habet ad Deum, talis & Deus hominis: qui autem negarunt Chriſtum, merito ab ipſo abnegabuntur: *Negabo eum*, ut ait Euthymius, eſſe meum amicum, ac fidelem. Et illud. *Negabo*: ut jam dixi in expoſitione ex D. Auguſtino, & docent hic D. Thom. Albert. Magnus idem valet ac reprobabo eum. Et in hoc juxta textum Lucæ expende infinitam Chriſti pietatem, ait enim: *Qui me confeſſus fuerit, & filius hominis confitebitur illum. Qui autem negaverit me, negabitur coram Angelis Dei.* In beneficio largiendo ſe auctorem declarat; non ſic verò in ſupplicio inferendo, tanquam quod de eo maxime doleat. 106.

Hilar. Paſchaſ.

Auguſt. [illegible] Alb. Magn.

Chriſtus in beneficiis ſe declarat auctorem, non verò in ſuppliciis.

Secundò, Tertullianus in Scorpiaco adversùs Gnoſticos cap. 9. ſic ait: *Plus eſt autem, quod & confuſioni confuſionem comminatur: Qui me confuſus fuerit coram hominibus, & ego confundar eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt. Sciebat enim à confuſione vel maxime formari negationem, mentis, ſtatum in frome conſiſtere; priorem eſſe pudoris quàm corporis plagam.* Nota ultima verba, *Priorem eſſe pudoris, quam corporis plagam.* Et ut bene percipias Carthaginenſis mentem, adverte cum Pamelio, quod apud eum idem valet hic confundi, ac erubeſcere. Chriſtus Dominus hoc loco pœnam comminatur in ipſum negantes corã tyrannis, ac mundi principibus. Sed quodnam ſupplicium in eos indicitur? Tartareuſne ignis, vel dæmonum flagellum, an omne tormentorum genus? Unum tantùm dicit: *Negabo eum coram Patre meo, qui eſt in cœlis, & coram Angelis ejus*: ex quo erit magna confuſio, & erubeſcentia in homines. Apud cordatos enim multo durior, & acerbior pœna eſt, honoris, ac famæ confuſio quàm quælibet vitæ, ac corporis jactura: & ideo cæteris prætermiſſis eorum dedecus, ac ignorantia tanquam duriſſimum malum eis objicitur. 107.

Tertull.

Pamel.

Gravior eſt pœna infamia, quàm corporis.

Joſeph accuſavit apud Patrem fratres ſuos crimine peſſimo, Gen. 37. num. 2. Ex quo mihi inſurgit magna dubitatio: nam hæc accuſatio cum eſſet facta à tam probo viro Joſeph, ſine dubio vera erat; & nullam caſtigationem, nullumque verbum aſperum illatum à Jacob video in ipſos. Quomodo ſanctus ſenex tantum crimẽ diſſimulat? nam qui diſſimulat, videtur fovere. Deinde ſanctiſſimi parẽtes pro crimine ſolent filios punire? & ſic Noë dura execratione flagellavit Cham, Geneſ. 9. num. 24. Sic & Abraham ejecit Iſmaëlem, Geneſ. 21 num. 9. Imò & ipſe Jacob ob depopulatam Sichem maledictione multavit Simeonem, & Levi, Geneſ. 49. num. 7. & ob aliud crimen Ruben, ibidem num. 3. Cur ergo ob turpiſſimum 108.

Gen. 37.

Gen. 9.

Gen. 21.

Geneſ. 49.

Pœna confuſionis, ac infamia, graviſſimũ ſupplicium. piſſimum nefas filios non punit, ſed tacet? Nobiles illi adoleſcentes notitia, ac declaratione ſui turpiſſimi criminis ad tantum parentem, ea confuſione, eoque rubore fuerunt affecti, ut ejus comparatione omne aliud ſupplicium levius eſſet, atque ſuavius: & inde prudenter ſanctus ſenex judicavit, graviſſimum eorum delictum tanta oris confuſione, ac ignominia ſatis, abundeque eſſe punitum, ut ex hoc ipſi fierent cauti ad ſimilia evitanda. D. Gregorius Nyſſenus homil. 3. in Eccleſ. *Videntur eſſe arma valida, & potentia ad fugienda peccata, pudor qui eſt inſitus nobis, hujuſmodi animi affectio ſit nobis averſio à deterioribus; pudor enim magis, quàm timor ſæpe erudit ad prava fugienda; ſed & pudor, ſequens debiti reprehenſionem per ſe ſufficit ad caſtigandum eum, qui peccat, ne rurſus in ſimilia incidat.* Expende illa verba: *Pudor magis, quàm timor.*

Gregor.

Pudor efficaciter movet.

109. Contra Iudæorum ingratitudinẽ clamat Iſaias convocans cœlum, ac terram, dicens: *Audite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei: filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me.* Iſai. 1. n. 2. Sed pro tanta malitia quodnam ſupplicium comminatur in eos Deus, ſulphur, ignis, ac inimicorum gladius? Statim Propheta eorum caſtigationem denuntians, ait: *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſraël autem me non cognovit.* Et hac comparatione tantum crimen plectitur. Et meritò ſanè. Magnum erat eorum opprobrium, quod tardiſſimis animantibus eſſent inſipientiores. Multò enim gravior, & durior conſiſtit pœna, quæ ex confuſione ignominiæ, ac dedecoris in tali comparatione eis reſultabat, quàm illa, quæ ex quacumque acerbitate ignis, ſuphuris, ac gladii provenire poſſet. Zeno Veronenſis ſerm. 5. de Iſaia, ſic ait: *Filios appellat, ut exaggeret crimen: exaltat eos, ut ingratos oſtendat: bovem illis, aſinúmque præponit, ut gravius poſſint, ſi reſipiſcant, comparatione torqueri quàm pœna.*

Iſai. 1.

Durior eſt caſtigatio in honore, quã in vita.

Zeno.

QUÆSTIO VI.

Quare, cum Chriſtus Dominus ſit à Deo Patre conſtitutus omnium judex, ipſe ſe exhibet hic, ut teſtem?

110. Joan. 5. CHriſtus Dominus à Deo Patre conſtitutus eſt judex univerſorum, Ioan. 5. n. 22. *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio.* Quomodo ergo hîc ſe videtur exhibere teſtem in ipſo judicio: *Confitebor eum coram Patre meo?* Reſpondetur, quod Chriſtus Dominus omnium judex, ait: *Confitebor eum coram Patre meo:* Ut oſtendat, quod in ipſo extremo judicio non eſt laturus ſententiã, niſi juxta ſui æterni Patris voluntatem, ac beneplacitum; ut rectè explicant Abulenſis quæſt. 131. & Maldonatus hic. In hoc ſenſu ait Chriſtus filiis Zebedæi: *Non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo.* Matth. 20. num. 23.

Omnia diſponuntur juxta Patris beneplacitũ.

Matth. 20.

111. Divina ſapientia Chriſtus Dominus hoc loco, dum agit de confitendo, vel negando, ſcilicet approbando, vel reprobando homines, cuncta dicit diſponenda juxta ſui Parentis beneplacitum: nam ipſe hic tractabat de obſequiis confitentium, ac de injuriis ipſum negantium; ne ergo alicui fatuo videretur, quod Chriſtus Dominus, quaſi in re propria, movebatur aliquo peculiari affectu in ipſum agnoſcentibus præmiandis, vel inficiatoribus excludendis, ideo totum negotiũ ad propoſitum voluntatis paternæ reducit, ex cujus nutu cuncta pendent. Ut ita omnibus judicibus daret exemplum, quod in proferenda ſententia, non aliquo tangantur affectu, ſed in omnibus Dei tantùm ordinationem teneant, & ſequantur.

Affectus amoris, vel odii ſit alienus à judice.

Cognato Iethro ſui regiminis rationem in populo exponit Moyſes dicens, quod in dubiis negotiis, ac altercationibus, *Venit*, ait, *ad me populus quærens ſententiam Dei.* Exod. 18. n. 18. Valde mirum, quod non ait venit ad me populus quærens meam determinationem, ac reſolutionem, ſed ſententiam Dei, ait; in illo enim populo multæ erant controverſiæ, & forſitan quam plurimæ cum Moyſis cognatis; ſed ita ipſe denudatus ab omni affectu, Dei leges, ac ordinationes ſequebatur, ut in ipſo potiùs videretur quæri Dei ſententia, quàm alicujus peculiaris hominis judiciũ Lyppoman. *Oportet enim*, ait, *judices eſſe pios viros, & fideles Deum metuentes, qui juxta Dei mentem judicent? quilibet enim in ſua, ac ſuorum cauſa cæcus eſt.* Vide ſuprà cap. 2. n. 73. 74. & 75.

112.

Exod 18. *Iudex judicet ſine affectu juxta Dei ordinationes.*

Lyppom.

CAP. X.

Mittitur Gladius in terram.

Matth. 10. *n.* 34. Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, ſed gladium.

VERSIONES.

Arias. Ne arbitremini, quod veni jacere pacem in terram: non veni jacere pacem.

Euthymius. Ne putetis, quod venerim pacem miſſurus in terram.

Tertull in Scorp c. 10. Ne putaveritis, veniſſe me ut pacem mittam in terram; non veni, ſed ut machæram certe in terram.

ALTER TEXTUS.

Luc. 12. *n.* 51. Putatis, quia pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, ſed ſeparationem.

EXPOSITIO I.

1\. Gloſſa. D. Thom. *Connexio cū antecedentibus.*

DUPLICITER poteſt conſiderari connexio inter hæc, & antecedentia. Primò cum Gloſſa, D. Thoma, & aliis: Quia Chriſtus in ſuperioribus præmonuit Diſcipulos, quod non deſiſterent à prædicatione veritatis, nec propter opprobria, nec propter timorem mortis; nunc autem monet, quod non deſiſtant, etiam propter affectum, & amorem carnalem: nam multoties inter intime conſanguineos ſeparatio interveni-re debet; & ita eos præmunivit, ne cum ſeparatio evenerit, ob rerum difficultatem, ut ait Euthym. reclament. Secundò, aliter Cajetanus explicat hanc connexionem. Suprà mandaverat Dominus ſuis diſcipulis, ut ferrent pacem; ne ergo intelligerent omnem pacem, explanat modò quod non venit omnem pacem mittere in terram.

Euthym. Cajetan.

2\. *Nolite arbitrari*, ſeu, ut eſt in Græco, ne arbitremini, *quod pacem venerim mittere in terram*. Ne quis meorum cogitet, quod ego venerim in mundum adducens terræ pacem, & ut omnes homines eſſent concordes nam quamvis multi obtemperaturi ſint Evangelio, multi tamen etiam ei reſiſtent, ac repugnabunt, cum quibus contentiones, ac diſſidia vobis erunt: *Sed gladium*, D. Lucas poſuit *ſeparationem*, ſcilicet diviſionem ac diſcordiam in fide, religione, ac moribus, nam in his omnibus mei fideles erunt diſtincti, ac diſcordes ab infidelibus ac iniquis Diſcordia autem ab iniquitate valdè ſancta, & expediens eſt. Gladius hic idem valet, ac bellum, ut ait Cajetan. tamen dixit gladium, ſeu juxta Tertullianum, machæram, id eſt enſem latum, ſeu cultrum potiùs, quam bellum, ut notat Chryſoſtomus homil 36. ut majori vi, ac efficacia eſſet prolata oratio: gladio, ſeu cultro membra ſeparantur,

Genuinus ſenſus. Lucas. Tertull. Chryſoſt.

QUÆSTIO I.

Quare auctor pacis dicat, ſe non veniſſe in terram, ad mittendam pacem?

3\. Contra præſentem textum in promptu eſt objectio: Quia tota Scriptura clamat, Chriſtum pacem allaturum in terras. Pſalm. 71. n. 7. *Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis* Iſai. 9. n. 7. *Vocabitur Princeps pacis: multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit numerus.* Et in nativitate ejus Angeli cantabant, Luc. 2. n. 14. *In terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Et ipſe Dominus ſuis diſcipulis in quamcumque domū intrantibus præcepit, ut dicerent Luc. 10. n. 5. *Pax huic domui.* Et diſceſſurus ad Patrem ſuis dixit: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Io. 14. n. 47. Et aliis multis in locis. Quomodo ergo nunc ait, ſe non veniſſe ad mittendam pacem?

Pſalm. 71. Iſai. 9. Luc. 2. Luc. 10. Joan. 14.

4\. *Chriſtus tripliciter pacem attulit.* Solvitur quæſtio, ſi advertamus, multipliciter pacem ſumi poſſe per reſpectū ad varia ſubjecta. Chriſtus venit in mundum ad faciendam pacem inter Deum, & homines, delendo noſtra peccata, reconciliandoque nos Deo, cujus pacis ipſe dicitur Princeps; & hanc annuntiaverunt Angeli in ejus nativitate, ut ſuo loco dixi. Unde ad Epheſ. 2. n. 5. ipſe dicitur *pax noſtra*. Secūdò venit Chriſtus Dominus ad faciendam pacem inter homines diffundendo charitatem in eorum cordibus, qua probi, ac boni fideles ſe mutuo diligant, quæ etiam charitas ad proprios inimicos, ac adverſarios ſe extendit, ac eos amat, ac quantum fas eſt, adjuvat, ac pro eis orat ad Deum. Tertiò, Chriſti adventus inducta eſt pax intra ipſum hominem, dum per Chriſti gratiam appetitus ſubjiciuntur ſpiritui, ut docet Monachus Iobius lib. 1. de Incarn. cap. 34. in Bibliotheca Photii poſtquam conſiderat hæc verba: *Non veni pacem mittere*: ſic ſubdit ipſe: *Priorum cum Deo affinitas ad odium, invidiam, & metum impios concitavi: Venit igitur Salvator, pacem mittere, quæ cum animo ea conſentit, quæ corporis, uni, facit; quodque deterius eſt, melioris arbitrio ſubjicit. Quam quidem nobis præbuit, cum rebelli noſtræ naturæ pacificam Deitatem copulavit.* Chriſti adventu per ſua ſalutifera dona caro ſubjecta eſt ſpiritui: quæ pax à ſolo Deo provenire potuit. Paulus ad Philip. 4. num. 7. *Et pax Dei, quæ exſuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto* Ieſu.

Ad Epheſ. 2. *Per Chriſtū caro ſpiritui ſubjicitur.* Iobius. Ad Philip. 4.

5\. *Pacem cum iniquis Chriſtus abſtulit.* Alia pax eſt cum iniquis, & perverſis; hanc Chriſtus Dominus abſtulit, nam ejus ſacratiſſimo adventu luce Evangelica exorta in mundo, multi à Chriſto illuminati, ejus fidem ſuſceperunt; alii verò in ſua obcæcatione, ac errore permanentes odio, perſecutione, ac nimia tyrannide inſurrexerunt in Chriſti fideles; & ita inter eos, qui alias, ut conſanguinei, ac patricii erant amicitia conjuncti, facta eſt diſſenſio, ac contentio: quæ eſt ſancta & pia diſſenſio, ut ait D. Hieronymus in præſenti: *Propterea bellum miſſum eſt bonum, ut rumperetur pax mala.* Hieron.

6\. *Rumpenda eſt pax iniquis.* Hæc autem diſſenſio fuit valdè expediens, ut fieret ſeparatio fidelium ab infidelibus, ne pars ſana, & ſancta corrumperetur à putrida, & infecta. Ad hanc autem ſeparationem, ac ſciſſionem indicandam dicit, ſe mittere gladium in terram, Sic in præſenti latè diſcurrit D. Chryſoſtomus homil. 36. *Præcipua, ſingularisque pax tunc præſtatur, quando quod tabo, vel ſanie corruptum eſt, abſcinditur, atque projicitur: nam & Medicus hoc modo reliquum corpus conſervat facile, ſi quod reduci ad ſanitatem non poteſt, exciderit, atque abjecerit.* Quod ipſe probat exemplo turris filiorum Adam, *quando perniciosa illa pax per ſalutarem vocis diſſonantiam diſſoluta eſt, tranquillam, atque laudabilem pacem reddidit*, Geneſ. 11. num. 7. Sicque Paulus adversùs ſe conſpiratores dividebat, ac diſſipabat, Actor. 23. n. 7. Et quod aliquando concordia ſit mala, probat S. Pater. *Tempore ipſius Naboth concordia illa quovis bello fuit atrocior: nec enim ſemper concordia laudanda, cum etiam latrones magna inter ſe concordia conſpirare ſciamus.*

Chryſoſt. Geneſ. 11. Act. 23.

7\. D. Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſtol. 246 ſic ait: *Pax ſi adnexam habet juſtitiam, divina quædam res eſt; ſi autem altera ſine altera ſit, virtutis pulchritudinem labefactat.* Pacem ergo, quæ eſt cum juſtitia Chriſtus adduxit; eam verò, quæ exiſtit ſine illa, abſtulit. Quod confirmo ex locis in principio quæſtionis adductis Nam Iſaias 9. n. 7. *Pacis non erit finis: ſuper ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebit, ut confirmet illud, & corroboret in judicio, & juſtitia.* Ubi expreſſe ait, quod ejus principatus pacis erit in judicio, & juſtitia, Et belle explicat D. Thomas, *Ut confirmet ad reſiſtendum;*

Peluſiota. *Pax juſtitiæ cōtraria tollitur à Chriſto.* Iſai. 9. D. Thom.

ſtendum ; & corroboret etiam ad impugnandum per judicium. Ecce in hac pace denuntiatur impugna-
Jerem. 23. tio iniquitatis,& dominatio juſtitiæ. Jerem.23. num.5. *Regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet judicium , & juſtitiam in terra.* In nativitate nocte Angeli decantant, non abſolutè pacem, ſed pacem bonæ voluntatis , ut rectè notavit D. Paſ-
Paſchaſ. chaſius lib. 6.in Matthæum , quia pacem prædicabant , quæ erat in bona, & ſancta voluntate ; & hanc celebrant, non diſtributi in choros ſed conformati in exercitus militiæ cœleſtis,ut pacificum ejus bellum , & bellatricem ejus pacem contra mundi vitia denuntiarent.Suis Diſcipulis domum ingredientibus mandavit dare pacem; & ſtatim addidit : *Si ibi fuerit filius pacis,*
Luc.10. *requieſcet ſuper illum pax veſtra ; ſin autem ad vos revertetur,* Luc.10. num.6. Et ſi Chriſtus Domi-
Joan. 14. nus ait ſuis diſcipulis Joan.14. num.27. *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* : ſtatim addi-
Peluſiota. dit ; ut notat citatus Peluſiota : *Non quomodo mundus dat , ego do vobis* : ait enim ipſe ſanctus Pater : *Pax enim vera eſt , quæ juſtitia, & pietate cohonoratur.*

8\. Vera enim pax eſt illa,quæ confœderatur ju-
Vera pax ſociatur juſtitiæ. ſtitiæ,& iniquitatem debellat. *Beati pacifici,quoniam filij Dei vocabuntur,* Matth.5.num.9.Qualeſ-
Matth 5. nam ſunt hi pacifici,qui filii Dei nuncupantur?
Vera pax iniquitatem debellat. Illi nimirum, qui divinum ſuum parentem imitantur,ut confœderationem habeant cum bono, ac juſtitia & per pulſationem , ac excluſionem
Gregor. cum malo. D. Gregorius Nyſſenus orat. 7. de Beatitud. *Quinam ſunt hi pacifici Imitatores humanitatis divinæ,qui id,quod proprium divinæ efficientiæ eſt, in ſua vita oſtendunt. Tollit, & ad nihilum redigit Deus,quidquid extra naturam boni,& à bono alienum eſt,*

9\. Piiſſimus rex ille Joſias in omni mandato Dei ſtetit, ac templum, cultumque divinum, magna ex parte collapſum,multa cura inſtauravit.Unde in nomine Dei à Propheta habuit reſponſum : *Pro eo,quod audiſti verba voluminis, & perterritum eſt cor tuum,& humiliatus es coram Domino:idcir-*
4.Reg.22. *co colligam te ad patres tuos , & colligeris ad ſepulchrum tuum in pace,* 4. Regum 22.num.19. Sed quomodo ſtat divina promiſſio ; nam cum ipſe Joſias nollet inire amicitiam cum Pharaone rege Ægypti,ut ei daret tranſitum per ſuum regnum in Syriam , ab ipſo interfectus eſt. *In diebus ejus aſcendit Pharao Nechao,rex Ægypti contra regẽ Aſſyriorum ad flumen Euphraten,& abiit Joſias rex in*
4.Reg 23. *occurſum ejus,& occiſus eſt in Mageddo,* 4.Regum 23.num.29. Quomodo ei promiſſum eſt , quod
Carthuſ. iret in pace ad ſepulchrum, qui in bello hoſtili
Pax ſancta bellum gerat cum iniquitate. gladio occubuit? Carthuſianus ſic difficultatem ſolvit? *In pace pectoris obiit;* ſcilicet in tranquillitate conſcientiæ ac animæ. Vera enim pax ſe cum aſſociat juſtitiam & bellum indicit iniquitati. In pace moritur Joſias , qui juſtitiam tenens , ne amicitiam, ac conjunctionem contrahat cum iniquo rege, occubuit, ac cecidit.

10\. Sanctiſſimus Iſaac duos habuit filios,Eſau,& Jacob : Jacob probus , vir ſimplex , & lenis,tamen ſemper ab utero matris ſuæ habuit magnũ
Job. 1. diſſidium cum Eſau,cum eſſet ejus uterinus frater. Job verò habuit decem filios;omnes tamen in magno amicitiæ fœdere vivebant , ut ſimul comederent, & biberent. *Ibant filii ejus, & faciebant conviviũ per domos unuſquiſque in die ſuo,* Job 1. num.4. Sed cur inter hos fratres tanta erat unitas ; & concordia?inter illos verò tanta diſ-
Juſti inter ſe habent pacem,cum iniquis diſſidium. ſenſio,ut ſemper Eſau machinaretur mortem in fratrem ſuum uterinum ? Filii Job omnes probi , & ideo indiviſo amoris vinculo connectebantur:at verò rectitudo Jacob diſſociata erat à malitia Eſau,unde veluti indicto bello vivebant,
Origen. ut notavit Origenes lib. 1. in Job. Poſtquam laudavit ſanctitatem filiorum Job, ſic ait: *Eſau cum unum ſuſſerre non poſſet germanum fratrem Jacob,interficere eum quæſivit. Septem verò filii, & tres filiæ Job, tanquam una anima indiviſè convixerunt in unanimitate , ut malignus dæmon facilius omnes pariter indiviſos interficere , quàm dividere , atque diſſociare benignam , atque unanimem eorum unitatem poſſet.*

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus Dominus hîc teſtatur ſuum adventum eſſe ad mittendum gladium, cùm alibi dicat ignem? Et agitur,quod ſit iſte gladius?

11\. AB hoc ſecundo incipio. Quid gladius hîc
Euthym. ſignificet dubitatur Euthymius Dei dile-
Amor terrenus divino poſtponendus. ctionem interpretatur , cum omnis amor terrenus divino ſit poſtponendus. Ita ipſe ait : *Gaudium vocat dilectionem erga Deum,utpote fideles ab infidelibus dividentem;cujus inexpugnabili virtute, ipſi quoque genere amiciſſimi,citius,a mutua conjunctione*
Chryſoſt. *ſunt diviſi* Secundò verò D. Chryſoſtomus in
Hilar. Imperfecto homil.26. D.Hilarius , D. Paſcha-
Paſchaſ. ſius. Albertus Magnus,Theophylactus,D Tho-
Alb. Magn. mas gladium verbum Dei eſſe dicunt. Tertiò,
Theoph. D.Thom. Tertullianus in Scorpiaco, cap.8.& 9.D.Augu-
Tertull. ſtinus lib.1. Retractation. cap.19.Joannes Cli-
Auguſt. macus grad.3 .de peregrin Abulenſis quæſtione
Climacus. 135. ſequuntur communiter recentiores , qui
Abulenſ. per gladium ſeparationem autumant.

12\. In his ſententiis nulla eſt diſſenſio in re , ut
Concordantur ſententiæ. exiſtimo:nam quidam loquuntur de cauſa diviſionis , ac ſeparationis ; alii formaliter de ipſa ſeparatione : prima enim, & ſecunda ſententia, quæ gladium interpretantur amorem Dei , ſeu verbum Dei,loquuntur de cauſa, quoniam Dei dilectio , ac fidei prædicatio ſunt in cauſa , ut inter intimè conjunctos fiat diſiunctio. Ita ait
Chryſoſt. Chryſoſtomus citatus : *Omnes ſimul , quaſi ſub una domo , incluſi tenebantur , ideo miſit Dominus ſeparationis gladium inter illos,id eſt verbum veritatis , de quo ait apoſtolus : Vivum eſt verbũ Dei , & efficax ſuper omnem gladium acutiſſimum. Iſte eſt ergo gladius bis acutus ; ex una quidem parte bonos ab errore præcidens ; altera autem parte malos ab executione;ut nec bonos ignorantia perdat,nec malos excuſet.*

13\. Tertia ſententia loquitur de ipſa ſeparatione
Tertia , & probabilior. formaliter,quæ ex eo eſt mihi probabilior,quia D.Lucas expreſsè poſuit ſeparationem. Et patet ex ſequentibus : *Veni ſeparare hominem adverſus*
Hominum malitia. *patrem ſuum,*&c. Hæc autem ſeparatio fidelium ab infidelibus etiam conſanguineis & cognatis adventu Chriſti pullulavit , non quod Chriſtus

N cum

eam intenderit, nec eo fine venerit, ut talia fierent,ſed quod ex ejus ſalutifero, ac pacifico adventu hominum malitia occaſionem arripuerit eam intromittendi, ac ſeminandi, ut docent D. Chryſoſtomus homil. 36. Abulenſis citata quæſt.135.

Chryſoſt. Abulenſ.

14. Hic in præſenti ait Chriſtus,quod ipſe venerit,ut mitteret gladium;alio verò loco ait,quod venit, ut mitteret ignem: *Ignem veni mittere in terram*, Luc. 12. n. 49. Quod notavit Origenes homil. 5. in Ezechiel. Quod factum eſſe exiſtimo, ut ita Chriſtus Dominus nobis explicaret, duos effectus ſui ſacratiſſimi adventus,Evangelii, ac fidei: nam ſub diverſa conſideratione ignis, & gladius dicitur. Ignis, quia conſumit peccata, illuminat mentes,& inflammat voluntates. *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis*, Pſalm. 118.num.105. *Eloquium Domini inflammavit eum*, Pſam.104.n.19. Gladius etiam appellatur, quia diſſecat, ac dividit omnem concupiſcentiam carnis, ac humanum affectum ſpiritui reſiſtentem. *Lectulum Salomonis ſexaginta ambiunt de fortiſſimis Iſraël, unuſquiſque enſis ſuper femur ſuum*, Cantic.7.num. 3. Hos enim affectus Chriſti doctrina in nobis operatur, ac fides. Quos his figuris explicat Chriſtus Dominus, ut jam notavit D. Paulinus Epiſtol.3. ad Auguſtinum: *Vides eum*, ait, *unam vim doctrinæ ſuæ diverſo ignis,& gladii nomine deſignaſſe.*

Luc.12. Origen. *Effectus Evangelii conſumere peccata, & amputare carnis amorem.* Pſalm. 118. Pſal. 104. Cant.7. Paulin.

15. Inter candelabra aurea multa majeſtate apparet Chriſtus Dominus dilecto ſuo Joan.Et inter cætera, quæ in pompoſo Domini apparatu notantur,ſcribitur:*Oculi ejus tanquam flamma ignis, & pedes ejus ſimiles aurichalco,ſicut in camino ardenti,& ex ore ejus gladius ex utraque parte acutus exibat: & faciem ejus ſicut Sol lucet in virtute ſua.* Apoc.1. num.15. Sed dum manſuetiſſimus Jeſus dilecto ſuo Joanni ſe exhibet, ad quid tam armatus igne,& ferro venit? Deſcendit Dominus, ut ſuam doctrinam dirigeret, ac diffunderet in Epiſcopos Aſiæ; utque eis effectus ejus aperiret, flamma & gladio ſtipatur. Ignis, ut abſumat peccata,& mentem incendat; gladius verò, ut ex omni parte carnis affectus amputaret.Gloſſa in utroque loco: *Oculi tanquam flamma ignis, ſunt dona Spiritus ſancti,quæ illuminant,& faciunt ardere. Gladius verò eſt prædicatio,quæ opera carnalia, ac concupiſcentias facit.*Et pro majori intelligentia adverte, quod hîc in Chriſto tripliciter notatur ignis: flamma ignis, caminus ardens, Sol lucens. Caminus ad abſtergenda peccata,Sol ad mentem illuminandam,flamma ad ſuccedendam voluntatem.Gladius autem dicitur bis acutus ad reſecanda in nobis interius, & exterius carnis opera, ac illius effectus. Ansbertus in Apocal. *Hoc gladio jugulantur hi, qui ob amorem patriæ cœleſtis parentes,ac carnales propinquos deſerunt,Domino atteſtante,non veni pacem mittere,ſed gladium.*

Apoc. 1. *Excandeſcat anima in Dei amore, & carnalia amputet.* Gloſſa. Ansbert.

16. Poſt lapſum primi hominis,ipſe ejicitur à loco amœniſſimo.*Et collocavit Deus ante paradiſũ voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque verſatilem ad cuſtodiendã viam ligni vitæ*,Geneſ.3. num.24.Ad quid ad cuſtodiendum aditum ligni vitæ apponitur Cherubim cum flammeo gladio? nam ad hominis ingreſſum prohibendum ſuperabundans erat ipſe Cherubim, cum ille fortior, ac potentior ſit quolibet homine. Ad quid ergo deputatur Angelus, & non cum quolibet gladio, ſed cum gladio flammeo? Ita cœleſtis ille ſpiritus viam ligni vitæ cuſtodiebat, ut eam etiam demonſtraret ſuo flammeo gladio. Ut ſi quis vellet ad lignum vitæ accedere, per flammam,& gladium ei tranſeundum erat.Per ignem, ut extingueret peccata, & exarderet in Dei charitate:per gladium verò,ut omnem carnis amorem reſcinderet.Rabbanus: *Ut feriendas in nobis illecebras concupiſcentiæ corporalis inſinuet gladio ſpiritus,quod eſt verbum Dei, ſi ad lignum vitæ, qui eſt Dominus Chriſtus,penetrare concupiſcimus.*

Geneſ. 3. *Qui vult ad Deum accedere,tranſeat per flammam amoris, ac gladium reſecationis carnalium.* Rabban.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus Dominus dicat, ſe potius mittere in terram gladium, quàm bellum?

17. HOc dubium excitat D.Chryſoſt.homil.36. in Matth.*Non dixit bellum*,ait,*ſed,quod acrius eſt,gladium.*Bene poterat eſſe bellum abſque eo quod ad gladios deventum eſſet,ut in Angelis intelligimus.Ait Dominus gladium,quod eſt quid atrocius,quia ſuos vocabat, non ad quælibet bella, ſed ad ea,in quibus gladii,ac occiſiones interventuræ erant: exhortabatur enim eos ad implenda divina mandata, ob quæ gladio interficienda ac reſecanda erant voluptatum blandimenta, ac carnalia deſideria. In hoc ſenſu loquitur D.Paſchaſ.lib.6. in Matthæum: *Quo gladio,ait,dum ſibi ſponſam Dominus ducit,venit debellare,ſibique proſternere omnes adverſarios ſuos.*

Chryſoſt. *In Chriſti diſcipulis reſecanda eſt carnalium voluptas.* Paſchaſ.

18. Secundò,D.Hilarius notat,quòd gladius omnium telorum acutiſſimum telum, inſtrumentum eſt poteſtatis. & juſtitiæ. non verò ſævitiæ. Poterat quis cogitare, in hac ſeparatione filii à patre,& filiæ à matre magnam injuſtitiam committi,cum magnum jus, natura dictante,eis debitum ſit à ſuis natis. Meritò tamen hujuſmodi cenſor in multam cenſuram incurret, nullaque in hoc negotio eſt injuria, ſed magna juſtitia. Multum amorem cum præſtantiſſima reverentia parentibus eſſe debitum agnoſco; tamen multo plus Deo deferendum eſt.Unde ſi parentum obedientia Dei obſequio repugnat,juſtum,& ſanctum eſt,parentes omittere,& Deo adhærere. In hoc ſenſu explicanda ſunt verba Chriſti. Luc.14. num. 26. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum,& matrem;adhuc autem & animam ſuam,non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Vide quæ dixi tom. 2. cap.23.quæſt.8.& 9.

Hilar. *Parentibus obediendum, dùmodo Dei obſequio non repugnet.* Luc. 14.

19. Tertiò,D.Paulinus Epiſt.3.ad Auguſt.*Non veni pacem mittere, ſed gladium. Quomodo Mariæ illata per gladium paſſio, vel tribulatio præſtaret.* Componit ſanctus Pater hunc noſtrum textum: *Non veni pacem mittere,ſed gladium*:cum Simeonis verbis B. Virginis allocutis:*Tuam ipſius animam pertranſibit gladius*, Luc.2.num.25 Quæ ſic explanat D.Bernardus ſerm. in cap.12.Apocal. dicens:*An non tibi pluſquam gladius fuit ille ſermo revera pertranſiens animam, & pertingens uſque ad diviſionem animæ,& ſpiritus:Mulier ecce filius tuus ô commutationem! Joannes tibi pro Jeſu traditur.* Divinus Magiſter cum eſſet indicaturus ſuis diſcipulis gladium, quo à propriis parentibus divide

Paulin. Luc. 2. Bernard.

Prælatus, quæ mãdat, prius in ſe adimpleat. dividerentur;alta ſapientia diſponit ipſe,ut prius ſuæ dilectiſſimæ matri prænuntietur acutiſſimus gladius, qui aliquantiſper ſecundum præſentiam corporalem videatur dividens Jeſum ab ea,dum prætermiſſo nomine matris , & pro ſe ipſo dilectiſſimo filio ei ſubrogatur Joannes,ut tanto ſuo exemplo nos inſtrueret Chriſtus,quod ſi ipſe ea, quæ præcipiebat, ac exigebat à ſuis , prius in ſe adimplebat : quantò magis nos debemus obſervare ea,quæ ſubditis in mandatis tradimus. Vide to. 2. cap. 4 num 33.

20. Cæſar. Apoc.6. Quartò, Andreas Cæſarienſis ſuo cap. 14. componit præſentia verba : *Non veni pacem mittere, ſed gladium* : cum his , quæ viſa ſunt in Apocalypſi cap. 6. num. 3. nam aperto ſecundo ſigillo *Exivit alius equus rufus, & qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei, ut ſumeret pacem de terra, & datus eſt ei gladius magnus.* Ita ait citatus Andreas : *Huc namque pertinet illud Chriſti, non veni pacem mittere , ſed gladium, per quem martyrum hoſtiæ mactatæ; & in cœleſti ara oblatæ ſunt.* Equus rufus ob rubeum colorem perſecutores ſanctæ Eccleſiæ, ſanguinem ſanctorum Martyrum effundentes deſignat, quibus divina permiſſione interveniente datum eſt , ut tollerent pacem temporalem de terra , & datus eſt etiam gladius , quo ſanctos Martyres interficerent. De hac permiſſione loquitur Chriſtus Dominus in præſenti,ut explicavi ſuperiori qu. num. 13. *Non veni pacem mittere, ſed gladium* , quo nimirum Martyrum victimæ immolarentur in odorem ſuavitatis, utpote Deo gratiſſima hoſtia, ideo ad hoc ſignanter ait,miſſum , ſeu permiſſum eſſe gladium. *Chriſtus in ſuis martyribus maximè delectatur.*

21. Audiens Petrus ſuam crucifixionem,de Joannis morte , ac martyrio quærit , ac interrogat : *Domine , hic autem quid ?* ut interpretantur ibi Chryſoſtomus , Theophylactus , & alii. Petro reſpondet Chriſtus: *Sic eum volo manere, donec veniam : quid ad te ?* Joan 21. num. 12. Quæ verba ita ſingulariter gloſſat Petrus Damianus , ut ita ſint intelligenda, quod Chriſtus è cœlo deſcendens Joannis animam in æternam beatitudinem deferat Sic ait Damianus ſerm. 2 de Joan. Evangeliſta: *Notandum, quàm piè , quàm paterne Salvator ſic inquit, volo manere eum, donec veniam, ait non mittam aliquam ſupernam virtutem , non angelicam poteſtatem, ipſe per me ipſum veniam , ipſe egredientem ejus animam in gloriæ meæ claritate ſuſcipiam.* Hoc ſuppoſito dubitatio exoritur : Cur ipſemet Chriſtus deſcendat ad tranſvehendam Joannis animam, cum hoc Lazaro Angeli præſtiterint. *Ut portaretur ab Angelis ſuis in ſinũ Abrahæ*, Luc. 16. num. 22. Cur ergo Lazaro ſufficiunt Angeli ; ad Joannem verò ipſe Chriſtus advenit ? Lazarus , quamvis ſanctitate , paupertate , patientia valde illuſtris , tamen martyrii lauream non obtinuit , qua Joannes coronatus eſt , nam quamvis in ferventis olei dolio non occubuerit, ipſe martyrio non defuit ; ac proinde meritò inter triumphantes martyres computatur. Lazaro de hoc mundo egredienti ſufficienter angelici ſpiritus adſiſtant , ut in Abrahæ ſinum aſportetur. At Joannes, qui in ſummo eminet faſtigio , utpote martyrii palma inſignitus , non ab aliquo præexcellenti miniſtro , ſed ab ipſiuſmet Chriſti ulnis ad thalamum Patris deferendus eſt: hic enim honos peculiariter ſanctis Martyribus tribuitur. In hoc ſenſu D. Ambroſius lib. 3. de fide , cap. 9. & Epiſtol. 25. ad Eccleſiam

Chryſoſto. Theophyl. Joan. 21. — Damian. — Luc. 16. — *Chriſtus Martyres ſuos ita condecorat , ut ad eos ſuſcipiendos è cœlo deſcendat.* — Ambroſ.

Vercellenſem, ac Petrus Damianus ſermone de S. Stephano, docent, quod dum magnus Levita lapidaretur , ſtabat Jeſus,ut Stephanum exciperet,& Patris hoſtiam boni martyris offerret , ac tanto luctatori bravium certaminis redderet. Damian.

Quid mirum,quod ad condecorandos ſanctos Martyres Chriſtus dicatur advenire,cum in ipſis inveniatur ejus reclinatorium ; & aſcenſus. *Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani ? columnas ejus fecit argenteas , reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum*, Cantic. 3. n. 9. Ubi multa latent myſteria in ſanctorum laudem. De lignis Libani ob ſuam puritatem ; columnas argenteas ob ſuam firmitatem , & animi candorem. Tamen duo notare volo pro ſanctis Martyribus. Primò : *Reclinatorium aureum*; per quod ſanctos Martyres intelligit Philo Carpatius. Ante quorum teſtimonium Chriſtus dicebat: *Filius hominis non habet,ubi caput ſuum reclinet*, Luc 9. num. 58. *Comparatur enim auro propter fidei probationem : tanquam aurum in fornace probavit eos* ; Sapient. 3 num. 6. Per aſcenſum autem purpureum etiam Martyres interpretatur Juſtus Orgelita nus: *Aſcenſus purpureus* , ait , *Martyrum eximiam perfectionem in effuſione ſanguinis docet.* Quomodo hi glorioſi athletæ dicuntur reclinatorium,& aſcenſus ? nam reclinatorium ad ſedendum inſervit ; aſcenſus verò ſedem negat , & ad id inſervit,ut ad ſuperiorem tendas. Quomodo ergo reclinatorium, & aſcenſus? Tam ſuaviter Chriſtus Dominus in ſuis glorioſis triumphatoribus jucundatur , ac delectatur , ut in eis modò tanquam in pretioſiſſimo reclinatorio videatur eniti,ac requieſcere; modò tanquam in glorioſo aſcenſu vehementer extolli, ac ſublimari : nam Deus mirificè glorificatur in ſuis ſanctis Martyribus. D. Hieronymus Epiſtol. 150. ad Hedibiam. quæſt. 11. *Triumphus Dei*, ait, *eſt paſſio martyrum; & pro Chriſti nomine cruoris effuſio; & inter tormenta lætitia.*

22. — Cant. 3. — Pilo h. — Luc. 9. — Sapient. 3. Orgelit. — *Chriſtus in Martyribus requieſcit, & exaltatur.* — Hieron.

Matth. 10. *n.* 35. Veni enim ſeparare hominem adversùs patrem ſuum , & filiam adversùs matrem ſuam, & nurum adversùs ſocrum ſuam.

Num. 36. Et inimici hominis domeſtici ejus.

VERSIONES

Syriac. n. 35 Veni enim,ut faciam diſſidere virum adversùs patrem ſuum.

Arias. Veni enim dividere.

Theophylact. Et filiam adversùs matrem ſuam,& ſponſam adversùs ſocrum ſuam.

Syriac. n. 35 Et inimicos habebit vir filios domus ipſius.

Vatablus. Et inimici hominis erunt hi , qui ſunt domeſtici ipſius.

N 2 ALTER

ALTER TEXTUS.

Luc. 12. n. 52. Erant enim ex hoc quinque in domo una diviſi, tres in duos, & duo in tres dividentur.

Num. 53. Pater in filium, & filius in patrem ſuum: mater in filiam, & filia in matrem: Socrus in nurum ſuam, & nurus in ſocrum ſuam.

EXPOSITIO II.

23. Alb. Magn. VENI ſeparare: non ſeparationem localem dicit Dominus, ut inquit Albertus Magnus, ſed disjunctionem ſecundum affectum: & hanc ſeparationem denunciat, tam in natura, quàm in amicitia conjunctos, ut patet ex littera, & notat D. Chryſoſtomus homil. 36. Hi enim omnes, ut ait Euſebius Gallicanus homil. in natali plurimorum Martyrum, erant concordes in malo, hanc comcordiam non approbat Jesus, ſed venit eam dividere, ut explicavi in ſuperioribus: *Separare hominem.* Idiotiſmus Hebraïcus indefinitus pro quolibet, ſcilicet fideli adverſus patrem infidelem, vel è contra: nam, ut ait D. Anſelmus, in quibus diverſitas eſt fidei, non eſt animorum unitas, ut jam dixi cap. 8. n. 110. & 111. Lucas verò ait: *Erunt enim ex hoc*, ſcilicet Religionis cauſa, *quinque in domo nun diviſi*, hoc eſt, habitatores; ſibimet ſeparati, ac contradicentes, *tres in duos, & duos in tres*, ſcilicet aliquando erunt duo pro Chriſto, contra tres; aliquando verò pro Chriſto tres contra duos. Cur autem quinque potiùs dixit, quàm ſex? In ſenſu ſpirituali explicant Ambroſius, & Euthymius, fortè quia hic eſt prius numerus, qui in plures partes inæqualiter dividitur ad magis oſtendendam contentionem: Pater in filium, ſcilicet pater incredulus in filium credentem; vel è contra. Et ita cætera ſunt exponenda.

(Margin: Chryſoſt. Euſeb. — Anſelm. — D. Lucas. — Ambroſ. Euthym.)

24. Paſchaſ. *Inimici hominis domeſtici ejus.* Primò, D. Paſchaſius lib. 6. in Matthæum, ita explicat: *Inimici hominis*, ſcilicet Chriſti, qui eſt filius hominis, *domeſtici ejus*; Judæi ſcilicet dum apoſtataverunt à fide, qui prius erant amici, & domeſtici. Aliam etiam expoſitionem refert, quam ipſe ſubtilem appellat. *Inimici hominis* prius, *domeſtici ejus*, ſubauditur erunt: nam Gentiles, qui antea erant *inimici*, prædicatione evangelica facti ſunt Chriſti amici, & domeſtici. Tamen ſenſum genuinum tradunt, etiam ipſe Paſchaſius, D. Chryſoſtomus homil. 2. contra Jud. D. Paulinus Epiſtol. 3. ad Auguſt. Albertus Magnus, S. Thomas, & alii Inſurgent filii in parentes, & domeſtici alieni à fide, in eadem domo habitantes, fient crudeles inimici illius, qui meam fidem amplexatus fuerit, atque ita omnia naturæ jura pro mea Religione pro nihilo ducentur. Moraliter Piamon Abbas collatio 18. cap. 16. per domeſticos intelligit noſtros ſenſus, qui maximè ſunt nobis intimi, & crudeliter adverſantur nobiſmetipſis.

(Margin: Paſchaſ. Chryſoſt. Paulin. Alb. Magn. D. Thom. — Piamon.)

25. Michææ 7. In hac ſententia alludit Chriſtus Dominus ad Prophetiam Michææ 7. num. 6. *Filius contumeliam facit patri, & filia conſurget adverſus matrem ſuam nurus adverſus ſocrum, & inimici hominis domeſtici ejus.* Michæas teſte D. Hieronymo, ad litteram loquitur de calamitate inducta per Chaldæos in obſidione Jeruſalem. Chriſtus autem eam accommodavit ad rem præſentem, ut ſignificaret diſcordiam, ac pugnam infidelium contra fideles: nec enim neceſſe eſt; ut in Allegoria, vel parabola omnia omnino adaptentur. Hieron.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus hic dicit: Veni ſeparare filium, filiam, nurum; *non verò è contra, veni ſeparare patrem, matrem, ſocrum?*

AD quæſtionem reſpondeo, ex triplici motivo hoc factum eſſe. Primò, ut oſtendatur jus filiorum. Secundò, efficacia Evangelii. Tertiò, docilitas juvenum, & obſtinatio ſenum. Primò, ut ait Palatius, ut intelligamus; quod in Evangelico negotio, ac re ſalutis, nec filius, nec filia à parentibus dependent, ſed filius, maximè pertingens jam decimum quartum annum, etiam repugnantem parentem ipſum poteſt relinquere, ut Evangelicæ perfectioni mancipetur. Secundò, ut efficacia Evangelii innoteſcat; non enim multum mirabile erat, ſi pater contra filium inſurgeret, utpote major contra minorem; at quod filius, & etiam filia contra parentes inſurgant; eorumque domos contemnant, ab eiſque ſeparentur, hoc non niſi ſummæ efficaciæ eſt. 26. Palat. *Efficacia Evangelii.*

Tertiò, D. Paſchaſius lib. 6. in Matthæum: *Mirabilis artifex grandævam ætatē deſerens*, ait, *& ſemper in hoc, loco parentum, juniores aſſumens; nimirum quia ſenior ætas longioribus, & diuturnis malis aſſueta, vel implicita erroribus, vix, aut nunquam abſolvitur. Junior verò ætas facilius revocatur ad fidem, & quæ rationabilia docentur, efficacius capere probatur, & credere quàm citius.* Ait Chriſtus, veni ſeparare filium à patre, & filiam à matre, veluti ipſum filium fidelem à paterna Idolorum falſa religione ſeparans, & ad ſe aſſumens; nam, cum juvenes ſint minus ſæculo aſſuefacti, faciliores inveniuntur ad doctrinam ſanctam capeſcendam, quàm ſenes, qui jam duri effecti, & veluti callo obducti, intima ſui cordis ſæpè Deo claudunt. Hæc autem, ut notat ipſe Paſchaſius, non ideo dicuntur, ut multi ex parentibus non crediderint prius, quàm filii, ſed quod frequentius eſt à natura, benignus magiſter intromittit. 27. Paſchaſ. *Senes in malitia obdurati difficiliter reſipiſcunt; faciliter verò juvenes.*

Juvenes, & virgines, ſenes cum junioribus laudent nomen Domini, Pſalm. 148. 12. Vulgaris eſt ſententia, quod ſenibus primus, ac honoratior locus ſit deferendus. Quomodo ergo David, non ſenes, ſed juvenes apponit in exordio carminis: & quod magis mirum eſt, de adoleſcentibus bis facit mentionem, de ſenibus autem ſemel? nam juvenes prius, & in duplo erant adducendi, ac trahendi ad fidem, quàm ſenes, de quibus ait Seneca lib. 3. Epiſtol. 25. *Grandior ætas dura, & intractabilis non poteſt reformari: tenera finguntur.* 28. Pſalm. 148. *Senes difficilius trahuntur, aliter juvenes.* Seneca.

29. Job. 29. De ſuo regno conveniente ad eum poſitum in ſolio ad judicandum ait Job. 29.num 8.*Videbant me juvenes,& abſcondebantur;ſenes aſſurgentes ſtabant.* Cum ſanctus Patriarcha conveniebat ad ſuum tribunal ad judicandum ; juvenes ſeſe occultabant, Philipp. Philippus Abbas ſic interpretatur,*quod abſcondebantur,reverentiam pietatis,& ſancti timoris indicat* : & tamen ſenes ſtant; & nullus recedit;quod licet communiter eorum probitati referatur, tamen juxta citatum Philippum, Juvenes ob reverentiam pietatis,& timoris ſe ſubtrahunt; & tamen ſenes ſtant,quia licet multi eſſent boni; forte aliqui extabant valde improbi ; & ita ſeneſcentes , ac obſtinati in malo, ut judicium,ac reprehenſionem Jobi contemnerent,ac negligerent ; & ita erant medicinæ expertes; ut de præſentia Medici nihil curarent.

Senes obdurati in malo, medicinæ ſunt expertes.

QUÆSTIO V.

Quare de viro, & uxore non ſit mentio; cùm hìc ponantur pater, & filius; mater, & filia?

30. Euthym. Rupert. FAcilè ad quæſtionem reſpondent Euthymius, & Rupertus in præſenti, quod per hos chariſſimos omnem cognationem intelligit.Imò & dum ait, nurum adverſus ſocrum, ſeu ſponſam, Theoph. ut legit Theophylactus , ibi virum , & uxorem denotat , & ſupponit.

31. Rupert. In ſenſu autem morali ipſe Rupertus lib.5.de opere Spiritus ſancti lib.1.conſil.cap.21.ſic ait. *Notandum ; quod cum cæteras affinitates dixerit;filium adverſus patrem ; & filiam adverſus matrem, & nurum adverſus ſocrum,non dixit virum adverſus uxorem , ſive uxorem adverſus virum , ne videlicet evangelica puritas occaſionem adulterii dare videretur.*Cum inter patrem,& filium;matrem,& filiam diſſenſionis, ac ſeparationis mentionem fecerit; hoc tamen maximè prætermittit inter virum,& uxorem ; vult enim Chriſtus Dominus eos eſſe maxime unitos , & concordes ; & ideo in illis nullam diſſidii ſuſpicionem dixit , ſed omnem contentionis occaſionem removet.

Inter conjuges ſit maxima unitas, & nulla diſſidii ſuſpicio.

32. Maximè uniti ſint conjuges inter ſe , ita ut non tanquam diverſi,ſed unum quid reputentur. E.Sodomis educunt Angeli Loth unà cum uxore Geneſ. 19. ſua;& dicitur ei:*Noli reſpicere poſt tergum.* Geneſ. 19.num.17.Quod mandatum ſine ulla dubitatione etiam uxorem comprehendebat. Si ergo ad multos ſe extendebat,cur non dicunt in plurali, nolite reſpicere,ſed tantum in ſingulari loquuntur , ac ſi cum una tantum perſona ſermo eſſet: *Nolite reſpicere ?* Cœleſtes illi ſpiritus,divina ſapientia illuſtrati,cum agnoſcerent Loth cum ſua uxore conjugatum,ita eos unitos ſuppoſuere,ut non duos , ſed unum quid reputarent : & ideo quamvis mandatum plures reſpiceret,ita tamen Procop. profertur , ac ſi cum uno ſolo ageretur. Procopius. *Quemadmodum in creationis principio ſolus Adam exiſtimabatur accepiſſe legem,ſive præceptum, quod tamen comprehendebat & uxorem ; ſic cum ad Lothum diceretur, ſaluti tuæ conſulito,ne reſpexeris; non ſolùm Loth dictum eſt , ſed & uxori.*

Conjuges ſint uniti tanquam unum quid.

Tertull. 33. Eleganter Tertull. lib.de Monogamia,cap.1. ait : *Unum matrimonium novimus , ſicut unum Deum.*Nam ſicut in uno Deo cum multiplicitate perſonarum ſtat unitas unius naturæ divinæ : ita quodammodo,ac ſecundum aliqualem loquendi modum,in matrimonio cum multiplicitate perſonarum ſtat unitas unius carnis : *Erunt duo in carne una.* Geneſ.2.n.24. Geneſ. 2. Rupert. Rupert.lib.2.in Geneſ. cap.38. *Conjugii copulam,* ait ; *omnium carnalium neceſſitudinum maximam,atque fortiſſimam fore promittit , adeo ut ſimul copulati, jam non ſint duo,ſed caro una.* Ad hanc autem unitatem inſinuandam, mulierem Deus,non è terra,ſed ex Adami coſta formavit. Geneſ.2.n. 21. Ut ſicut in eis eſt una natura, ita ſit , & una voluntas Præclarè D. Baſil.Seleuc. orat. 2. Baſil. *Neque verò ex terra,* inquit ; *ſed ex latere membrum mutuatur: partitur corpus, ut coaptet;& natura una diſſipatur arte formantis, ut una mens conſtruatur ad imitationem naturæ*

Conjuges cum in natura ſint unum,& unum in voluntate ſint.

---

*Matth.*10 n.37. Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me; non eſt me dignus ; & qui amat filium, aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.

*Num.*38. Et qui non accipit crucem ſuam , & ſequitur me; non eſt me dignus.

VERSIONES

*Vatabl.n.*73. Qui amaverit patrem,aut matrem ſupra me.

Theophylact. Qui amat patrem,aut matrem ultra me.

*Tertull.lib. de Bap. c.*12. Qui patrem , aut matrem mihi prætulerit , non eſt me dignus.

D. Athanaſ. in exhort. ad Monachos. Quicumque plus me facit domum, aut uxorem, aut filios, non eſt me dignus

Syriac.n 38. Et quicumque non bajulat crucem ſuam.

*D. Chryſoſt. homil.*26.*in Imperf.* Qui non tulerit crucem ſuam.

Vatablus. Et ſubſequitur me,non eſt me dignus.

Franc. Luc. Subſequitur retrò me.

EXPOSITIO III.

DIXERAT Dominus : *Veni ſeparare patrem adversùs filium:*& in lege mandaverat , parentes diligere , ac honorare , Exod. 20. num. 12. Ne ergo ſibi videretur contrarius, ut rectè ait D. Paſchaſius lib 6. in Matth. temperat , & explicat Dominus ſuum modum dicendi , quod non prohibeat abſolutè , patrem , aut matrem , aut cæteras affinitates diligere , ſed ſolùm vetat amare , ait Chriſtus,plus me, ſeu ſupra me:ſemper enim 34.

Exod. 20. Paſchaſ.

Dei amor omni temporali præferendus eſt; hæc eſt enim charitatis directio, & primum mandatum in lege, diligere Deum ex toto corde, nec enim ſolùm diligendus eſt Deus,ſed ſuper omnia diligendus eſt, ut ait Chryſoſtomus in Imperfecto homil.26.*Non eſt me dignus*; non eſt dignus meo diſcipulatu,conſortio, regno, ac promiſſis meis. Et nota, quòd ipſe ſolus ſe ponit in præmium; nam ſupra omnia eſt, Deo adhærere, in quo ſunt omnia.*Gloria magna ſequi Deum*,Eccleſ.23. n.38.Per has autem affinitates patrem, & matrem,filium,& filiam,intelligit omnes cogitationes,ac humanos affectus.

D.Chryſoſt.
Eccleſ. 23.

35. *Et qui non accipit crucem ſuam*.Hæc doctrina ad omnes fideles dirigitur,ut notat S. Leo ſerm. 9. de quadrageſima. Et ait:*Qui non accepit*,ſeu;qui non tulerit; nam apud Hebræos idem erat, crucem accipere, ac tollere, qui enim crucifigebantur, crucem accipiebant, & portabant.Crucem poſuit pro omni tormentorum genere, ut advertit Euſebius Gallicanus ſerm.in natali plurimorum Martyrum; nam cruciari dicitur, qui quolibet malo affligitur. Et ideo crux hoc loco dupliciter explicatur Primò cum Chryſoſtomo homil.36 & in Imperfecto homil.26.Theophylacto,D Thoma, & aliis.Accipere crucem,idem eſt,ac eſſe paratum pro Chriſto pati,& ferre omnia opprobria flagella,tormenta, ac mortem Et hæc voluntas, ait citatus Chryſoſtomus homil. 36.qua homo ad hæc paratus eſt, magnum obtinet meritum apud Dominum.Secundò,D Hilarius,Euthymius, Beda. Gloſſa Interlinealis,D. Gregorius homil.32. in Evangelia, per crucem carnis mortificationem, ac macerationem cum proximi compaſſione interpretantur.Sicut Apoſtolus dicebat:*Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*, Ad Galat.6.num.14. Et iterum:*Qui carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis.* Secunda ſententia eſt moralis;prima verò maximè litteralis. Alludit hîc Chriſtus Dominus ad bajulationem ſuæ crucis

Leo.
Quid ſit accipere crucem.
Euſeb.
Chryſoſt.
Theophyl.
D.Thom.
Voluntas noſtra pro magno merito.
Chryſoſt.
Hilar.
Euthym.
Beda.
Interlin.
Gregor.
Ad Galat. 6.

36. *Et ſequitur me*, ſeu, *ſubſequitur me*. Duplicem conſolationem hîc Dominus ſuis aſſignat,ac ſimul docet modum, quo crux ferenda eſt; dum ait:*accipit crucem ſuam*: magnum levamen nobis traditur; non enim mandatur, ut feramus crucem alienam,ſed propriam.Secundò,cum ait:*ſequitur me*: quid facilius poteſt onus reddere? Valde enim juſtum,& æquum eſt, ut poſt Chriſtum crucem pro nobis bajulantem, crucemque noſtram ejus amore ferentes, in patriam tendamus.*Et ſequitur me*.In hoc etiam modum ferendi crucem præſcribit, ut ad Chriſti exemplum feratur crux æquo, libenti, ac patienti animo propter gloriam Dei, tanquam finem ultimum. Apoſtolus Paulus ad Hebr.12.num.2.*Aſpicientes in auctorem fidei*. Et 1.Petri 2. num. 21. *Quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis.*

Portatio propria crucis levamen.
Crux ferenda ad Chriſti imitationem.
Ad Hebr.12.
1.Petr.2.

QUÆSTIO VI.

Quare jubet Chriſtus Dominus parentes, vel filios omittere, vel perdere propter Deum?

37. RAtionem litteralem jam dedi in expoſitione, quia divinus amor omnibus præferendus eſt, propter ipſum deferendi ſunt parentes, ac filii. Unde rectè ait D. Hieronymus. *Hoc ordo in omni affectu neceſſarius eſt: Ama, poſt Deum, patrem, ama matrem, ama filium. Si autem neceſſitas venerit, ut amor parentum, ac filiorum, Dei amori comparetur, ut non poſſit utrumque ſervari; Odium in ſuos, pietas in Deum eſt.*

Ratio genuina.
Hieron.

38. Sed dices: Si jubemur, ut ſimus benevoli, & pii in noſtros adverſarios,itaut ipſos diligamus, quomodo ſtat,ut ſimus rigidi, & duri in amantiſſimos filios, & parentes? Illa eſt enim vera pietas, quæ interveniente Dei cauſa,parentes,& filios dat in perditionem, ut integrum ſuum affectum in Deum tendat.Eleganter D.Cyrillus Alexandrinus lib. 6.de Adoratione: *Dei cultu violato*,ait, *miſericordia commoveri; minimè tutum eſt; ſed imprimis periculoſum importuno tempore ad mutuæ benevolentiæ ignaviam emolliri: idque illud eſt, opinor, quod ait Chriſtus; qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non eſt me dignus. Valeat omnino eo tempore pietatis lex; recedat naturalis amoris vis, & ea omnia, quæcumque ad hominum delectationem ſpectant, & ut ita dicamus,pia duritie colatur Deus.* Expende illa verba, *pia duritie*: Eſſe aſperum, & durum in parentes, ac filios, Dei cauſa, ſancta, & pia durities eſt: nam tali occaſione, miſericordia commoveri, non tantum,ſed multum periculoſum,ac magna ignavia eſt.

Cyrillus.
Parentes ob Deum omittere,pia durities.

39. Pro vitulo adorato viginti tria millia occiderunt Levitæ, quibus ait Moſes: *Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino unuſquiſque in filio, & fratre ſuo, ut detur vobis benedictio*, Exod. 32. n.29. Ubi duo notanda ſunt. Primò quod cum Levitæ multos occiderent, inde tamen maximè laudantur,quod filios, & fratres interfecerint. Secundò,non quolibet modo eos laudat ſed ait: *Conſecraſtis manus veſtras Deo*: adeò ſanctum,& pium opus eſt, parentes, & filios pro Deo perdere, ut ſit quædam hominis conſecratio, ac dedicatio Deo,ut inde omne bonum aſſequatur. Cajetanus: *Senſus eſt*,ait,*quia unuſquiſque in filio, & fratre ſuo e it per actionem conſecratus,hoc eſt dedicatus Deo: ultra hoc erit actus iſte meritorius ad dandam ſuper vos hodie benedictionem, hoc eſt, ut Deus hodie vos benedicat.* Subjicio etiam Oleaſtri verba quæ habent multam emphaſim.*Conſecraſtis*,ait,*ac ſi dicat Moyſes: Ita hodie miniſtratis,occidendo manibus fratres, ac conjunctos, ac ſi eſſetis ſacerdotes,quorum manus Dei miniſteriis conſecrantur.* Meritò enim in propinquorum dejectione conſecrantur manus Deo, quia ibi abjectis omnibus terrenis: integro affectu accedit homo ad Deum.

Exod. 32.
Perdere parentes & filios propter Deum quædam conſecratio eſt.
Cajetan.
Oleaſter.

40. De Chriſto Domino vaticinatur Iſaïas 11.n.4. *Et percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium.* Sed quænam erit hæc virga? quiſnam ſpiritus labiorum? quo terra, ac iniquus proſternendus eſt? D.Hieronymus ibi: *Percuſſit quoque omnia terrena opera virga, ſive,ut Septuaginta tranſtulerunt, verbo oris ſui loquens in Evangelio: nolite putare, quia venerim mittere pacem ſuper terram: non enim veni mittere pacem,ſed gladium. Et ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium, de quo in nono Pſalmo legimus: Increpaſti gentes, & periit impius.* Et ſimiliter idem Hieron. in c.49.n.2 illa verba: *Poſuit os meum, quaſi gladium acutum*: ita explicat, quòd gladius eſt verbũ Evangelii

Iſaï.11.
Hiero n.
Iſai.49.
Hieron.

Evangelicum: *Non veni pacem mittere, ſed gladium: veni enim dividere hominem contra patrem ſuum, & filium contra matrem ſuam.* Veniens Chriſtus in mundum, ut omnes terreni affectus ſubjicerentur, ac ut crudelis inimicus dæmon periret, ad tantam rem perpetrandam quamnam poteſtatem in virga deſignatam, quodnam verbum oris ſui immiſit in mundum? an, ut vocaret homines ad carnis mortificationem, ſeu macerationem vel ad antra deſerti? Magna Hieronymi ſententia: Non veni mittere pacem, ſed gladium, veni dividere hominem adversùs patrem, nam enſis acutiſſimus ad ſpirituales hoſtes occidendos, eſt abjectio amoris, ac affectus cognatorum; ſi enim hi pro Deo contemnuntur, ſtatim omnes dæmonum machinationes conculcantur, ac ſuperantur.

Si conſanguinei contemnuntur ob Deum omnes dæmonum inſidiæ ſuperantur.

Matth. 10. *n.* 23. Qui invenit animam ſuam perdet illam. & qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam.

VERSIONES.

Syriacus. Qui invenerit animam ſuam.

Vatablus. Qui invenerit animam ſuam, perditurus eſt eam; & qui perdiderit animam ſuam mea cauſa.

Corn. à Lapide. ex Hebræo. Qui acquiſivit, ſeu nactus eſt animam ſuam perdet illam, & qui perdiderit animam ſuam propter me, acquiſivit, ſeu nactus eſt eam.

ALTER TEXTUS.

Luc. 17. *n.* 33. Quicumque acquiſierit animam ſalvam facere, perdet illam: & quicunque perdiderit illam, vivificabit eam.

EXPOSITIO IV.

41\. *Quid ſignificet anima.*

EXHORTATUR hîc Chriſtus Dominus ad crucis acceptionem, ac ad mortem, & adverſitates contemnendas: *Qui invenit animam ſuam.* In Græco præteriti eſt temporis, in Syriaco verò futuri. Quid autem hîc anima ſignificet, duplex eſt ſententia. Prima, & communis D. Remigii, D. Paſchaſii, Euthymii, Theophylacti, Abulenſis, & aliorum, qui dicunt, hic animam accipi pro vita ut eſt frequens in Scriptura: *Mortui ſunt, qui quærebant animam pueri* Matth. 2. n. 20. Et ratio hujus rei eſt quam docet Ariſtoteles lib 2. de anima cap. 2. Quia anima eſt principium vivendi, quo vivimus, ſentimus, & intelligimus. Franciſcus Lucas animam vult ſignificare per

Remigius. Paſchaſ. Euthym. Theoph. Abulenſ. Matth. 2. Ariſtot. Franc. Luc.

Synecdochem ipſum hominem. Sic multoties ponitur in Scriptura Matth. 22. n. 39. *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*, Syriacus habet, *Sicut animam tuam.* Matth. 16. n. 24. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum*, Syriacus transfert, *abneget animam ſuam*: Et fundatur hæc ſententia. Quia anima hic in primo, & ſecundo loco non poteſt accipi eodem modo; ut notavit Maldonatus. Hæ ſententiæ parum differunt inter ſe, & utraque probabilis; prima verò communior, & inde veriſimilior.

Matth. 22. Ariſtot. Matth. 16. Syriac. Maldonat.

42\. *Genuinus ſenſus.*

Qui invenit animam ſuam. Ad omnem amphibologiam vitandam ſic explicabis. Qui abnegat meum nomen, meamque fidem, ut ſecundum ſuam opinionem, vitam hanc temporalem inveniat, ac conſervet, hic ipſam vitam perdit ſcilicet vitam æternam, quæ eſt vera vita; & demergitur in gehennalia ſupplicia. *Et qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam*: nempe ille, qui ob confeſſionem fidei hanc corporalem vitam perdiderit ſeu morti commiſerit, hic inveniet vitam, gloriam, ac æternam animæ beatitudinem Unde ait Divus Hilarius. *Sic ergo proficit lucrum animæ in mortem, & damnum in ſalutem. Detrimento enim brevis vitæ fœnus immortalitatis acquiritur* Nota hîc cum Cajetano, quod Chriſtus propoſito ſupplicio, & præmio nos exhortatur; ſupplicio, Qui invenit, ſeu conſervat, perdet in æternum; præmio autem, Qui perdiderit in hoc ſæculo; invenit in æternam vitam, ita enim ſupplicia ſuppliciis, & deſiderium vitæ altioris vita ſuperavit. Tertullianus in Scorpiaco, cap. 5: *Vult*, inquit, *Deus mortem morte diſſolvere, tormentis tormenta diſcutere, vitam auferendo conſervare, ſanare in lædendo juvare, animam eripiendo ſervare.*

Hilar. Cajetan. *Supplicia ſuppliciis ſuperat Dominus.* Tertull.

43\. Radix Hebr.

Aliqui ex radice Hebraïca pro *Qui invenit* legunt, Qui acquirit, ſeu qui nactus eſt animam ſuam, id eſt, qui in tormentis abnegat Chriſtum, ut vitam acquirat, hic perdit: Qui autem ob Chriſtum eam in præſenti perdit, ſeu vitam amittit, ipſe invenit, ſeu acquirit æternam vitam. Ex quo ait D Chryſoſtomus homil. 36. in Matth. *Cur tuam deſpicere animam non vis? An quia ipſam amas? Ideo ergo quia ipſam diligis, deſpice, ut ſummopere ipſi proſis; ac tum quæ ſunt vere amantis demonſtraveris.*

Tunc maximè animam diligis, ſi pro Chriſto morti tradas.

Matth. 10. *n.* 40. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit

Numer. 41. Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet; & qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet.

VERSIONES

Arias. Suſcipiens vos me ſuſcipit.

D. Athan. lib. 3. *contr. Arr.* Qui vos excipit, me excipit.

Salvian.lib.8. de gubernat. Qui vos recipit, me recipit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.

Græcus n. 41. Qui Prophetam recipit, tanquam Prophetam.

Alter Textus.

Ioan. 13.*n.* 10. Amen, amen dico vobis qui accipit, ſi quem miſero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me miſit.

EXPOSITIO V.

44. Ref. 40. SUPRA in hoc cap. 10. Matth. n. 14. egit Dominus de pœna, ac ſupplicio eorum, qui ſuos legatos, ac prædicatores non recipiebant: *Et quicumque non receperit vos, tolerabilius erit terræ Sodomorum*, &c. Nunc verò agit de præmio, de quo quæſt. ſequenti. *Qui recipit vos*, Apoſtolos, prædicatores, ac legatos meos. *Pro Christo legatione fungimur; tanquam Deo exhortante per nos*, Scripſit Paulus 2. Cor. 5. n. 20. (2. Cor. 5.) *Me recipit*, cum meos legatos excipiat, ac proinde benevolentiam, illis impenſam, mihi exhibitam reputo. Matth. 25. n 40. (Matth. 25.) *Quando feciſtis uni ex his fratribus meis, mihi feciſtis.* Sic ait Paulus ad Galat. 4. n. 14. (Ad Galat. 4.) *Non me reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei excepiſtis, ſicut Chriſtum Jeſum.* Ut Apoſtolos hilari, ac prompto animo excipiant, eis promittit Chriſtus præmium conferendum ab eo, & à Patre ſuo. Unde addidit:

45. Verſ. 41. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ.* Prophetæ enim vocabantur non ſolùm illi, qui futura prænuntiabant, ſed etiam illi, ut tradit D. Chryſoſt homil. 26. in Imperfecto, qui prædicabant, ac docebant populum, ut patet Matth. 7. num. 15. & 22. (Chryſoſt. Matth. 7.) *In nomine Prophetæ*, ſeu ut habet Græcus, tanquam Prophetam, ſeu meum prædicatorem. Et dum ait, in nomine Prophetæ, excludit alias cauſas amicitiæ, vel conſanguinitatis, ſeu divitiarum; & ſolùm excipitur, quia Chriſti Apoſtolus, ac prædicator eſt, ut explicat Chryſoſtomus, Theophylactus, Beda, Albert. Magnus, D. Thomas. (Chryſoſt. Theophyl. Beda. Alb. Magn. D.Thom.) Aliam etiam & ſubtilem expoſitionem apponunt D. Hieronymus, & D. Paſchaſius (Hieron. Paſchaſ.) ad noſtram conſolationem, fieri enim poteſt, ut quis, aliàs malus, veniat in nomine Prophetæ, ait Paſchaſius. *Inſinuat Dominus, non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina officiorum, & mercedem non perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit, qui ſuſceptus eſt.* (*Miſericordia licet indigno exhibita ob Chriſtum, ab ipſo remuneratur.*) Sequitur textus: *Mercedem Prophetæ accipiet*: talem nempe habebit mercedem, qualem & ipſe Propheta, proportione ſervata, in æterna ſalute. *Et qui recipit juſtum in nomine juſti*, prout juſtus eſt, ut de Propheta eſt explicatum, *mercedem juſti recipiet*, quæ eſt æterna beatitudo; per hoc autem, ait Euthymius, (Euthym.) oſtendit Chriſtus, ſuos Apoſtolos futuros eſſe Prophetas, ſeu prædicatores, & juſtos.

QUÆSTIO VII.

Quare Dominus hîc proponit tantum præmium receptoribus ſuorum diſcipulorum?

46. Chryſoſt. SImul cum hac quæſtione explico connexionem præſentis loci cum ſuperioribus. Reſpondeo primò juxta Chryſoſt. hom. 26. in imperfecto. Quod ſcilicet Chriſtus Dominus ſuum ſermonem ad Apoſtolos dirigebat; & cùm in hoc c. 10. Matth. n. 10. eis mandaſſet, ut nihil aſportarent in via, nec perâ, nec cibos, nec calceamenta; & etiam eis dixiſſet, ut inſtante perſecutione de una civitate fugerent in aliam n. 23. ideò ut optimus parens eis providet de neceſſariis; & ideo, ut ait Euthymius omnium fidelium domos eis aperit, (Euthym. *Dominus providet ſuis neceſſaria.*) ut læto, & hilari animo eos excipiant, dum magno propoſito præmio omnes ad hanc hoſpitalitatem invitat. Ita etiam docent D. Hierony. hic, Abulenſis q. 41. Cajetanus, & alii Maldonatus aliam apponit rationem, (Hieron. Abulenſ. Cajetan. Maldonat.) quod Chriſtus hæc dixit, ut ſuis ſignificaret, quantam eorum curam eſſet habiturus, cum illius perſonam agerent.

47. Salvian. In hoc ſenſu Salvianus lib 8. de Gubernatione explicat hunc locum. *Si à quocumque, ait, filius verberetur alienus, in ſupplicio filii pietas paterna torquetur: ita & cùm ſervus Dei à quocumque læditur, majeſtas divina violatur, dicente idipſum ad Apoſtolos ſuos Domino:* Qui vos recipit, me recipit; & qui vos ſpernit, me ſpernit. *Benigniſſimus ſcilicet Dominus communem ſibi cum ſervis ſuis & honorem, & contumeliam facit, ne quis, cum læderet Dei ſervum, hominem tantum à ſe lædi arbitraretur: cùm abſque dubio injuria ſervorum dominicorum, Dei admiſceretur injuria.* (*Chriſtus cum ſuis ſervis communem habet & honorem & contumeliam.*) Quod confirmat ex illo Zachariæ 2.n... (Zachar. 2.) *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Multum diſtat Dei benignitas à temporalibus dominis: nam iſti quidquid honoris eſt, ſibi volunt arripere, at ea, quæ contumeliam important, ſervis appropriare omni conatu affectant: at Chriſtus Dominus communem ſibi cum ſervis ſuis facit honorem, & contumeliam. Unde monet hic Chryſoſtomus: (Chryſoſt.) quod cautè cum Domini ſervis agamus; nam illatus eis honos, vel injuria, in ipſum Dominum tranſit: *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

48. Si ergo ita Apoſtoli ſubſtinent Dei perſonam, ut eis ſint omnia communia cum ipſo Deo, magnam profectò de eis curam habebit, ut ait Maldonatus, præcipuè cum ipſi Apoſtoli ob ſuam charitatem toti eſſent occupati in Dei negotio, ac ſalute animarum. Dicebat Paul. 1. Cor. 13. n. 5. (1. Cor. 13.) de charitate differés: *Non quærit quæ ſua ſunt*: Quomodo Gentium Doctor hæc teſtatur, nam perfecta charitas incipit à ſe ipſa. Deinde ſi charitas non quærit, quæ ſua ſunt: quis quæret? quis de propriis ad ipſam pertinentibus tractabit, ac providebit? Eximia charitas Pauli tota erat incumbens in prædicationem evangelicam: & qui in negotio Dei occupatur, non indiget quærere, quæ ſua ſunt, nam Deus affluenter illi ſuppetet neceſſaria, ut omnibus abundet. (*Qui in Dei negotio occupantur, eis Deus ipſe providet.*) In hac conſideratione eleganter loquitur D. Bernardus ſerm. 18. in Cantica. (Bernard.) *Non quærit quæ ſua ſunt, profectò quia non deſunt: Quiſnam quærat, quod habet? Cha-*

ritas,

ritus, quæ ſua ſunt, & propria ſaluti neceſſaria numquam non habet. Nec modo habet ſed etiam abundat. Vult abundare ſibi, ut poſſit & omnibus.

QUÆSTIO VIII.

Explicatur triplex merces, quam Chriſtus proponit recipientibus ſuos diſcipulos.

49. Ad Hebr.13. Alb. Magn. Geneſ.18. Geneſ. 19.

Triplex hîc proponit præmium. Primò ipſe Chriſtus; ſecundò merces Prophetæ; tertiò merces juſti: tanta enim promittuntur hoſpitalitatem exhibentibus Chriſti Diſcipulis. Ex quo monebat Paulus ad Hebr. 13. num. 2. *Hoſpitalitatem nolite oblivisci.* Ex quo ait Albertus Magnus c.10. in Matth. in finem. Quod hoſpitalitate Abraham cognitionem meruit Trinitatis, & futuram promiſſionem benedicendi in ipſo ſemen. Geneſ.18 n 19. Sic & Loth liberationem à Sodomis. Gen.19.n.12. Vide tom.2.cap.7. num.68. & 69.

50. Hilar. *Præmium ſupernaturale quærendum.* Geneſ.15. Lyran. *Magnus honor præclarũ præmium.* Chryſoſt. Hugo.

Primò merces ipſemet Chriſtus. Ille enim ait, *Qui vos recipit, me recipit*; quia in illis, ut ait D.Hilarius, tanquam in ſuis membris inhabitat Chriſtus, & ſe una cum Patre dat in præmium. *Et qui me recipit, recipit eum, qui miſit me*: Ut ita cognoſcant, quod pro hoſpitalitate magna remuneratio ſupernaturalis ei ſit reſervata. Revertenti Abrahamo de victoria ait Deus: *Abraham, noli timere, ego merces tua magna nimis.* Geneſ. 15. n.1. Lyranus: *Abraham ex victoria tam ſolemni, quam Deus dederat ei, timuit, ne in hoc accepiſſet totam mercedem juſtitiæ ſuæ à Domino, & ideo Deus aſſecuravit eum de contrario*: Secundò. Magnus honor, ac gloria iſtis ſuſcipientibus in primo loco defertur, ut Chriſtum, ac ejus Patrem ſecum in propria domo habeant. Chryſoſtomus homil.36. *Primum quidem maximum honorem præbet, cum dicit, Qui vos recipit, me recipit; Et qui me recipit recipit eum, qui miſit me. Cui quidem rei quid unquam æquale poterit inveniri? aut quid conferri omnium huic poterit? Patrem ac Filium una ſuſceptos eſſe* Tertiò, Hugo. Vide, quantum nobis dat in ſacra Euchariſtia; nam qui ipſum recipit in altari; recipit Patrem, & Spiritum ſanctum.

51. *Secunda merces.* Euthym. Alb. Magn. *Opus charitatis in Prophetam facit Prophetas.* 3.Reg.18. Lyran. Hieron.

Secundum præmium: *Merces Prophetæ*: quæ variis modis explicatur. Primò, Aliqui: *Mercedem Prophetæ recipiet*: id eſt mercedem à Propheta accipiet, verbi gratia à Propheta, ſeu prædicatore recipiet ſanctam doctrinam, fidem, gratiam, ac etiam deprecationes ad Deum. Secundò, Euthymius. *Æqualibus cum his*, ſcilicet Prophetis, *honoribus dignus habebitur.* Qui enim tanta charitate, ac fervore ob fidei zelum recipit prædicatorem, videtur ex charitatis menſura, quod æquali præmio ſit remunerandus. Tertio, aliqui, ut Albertus Magnus, dicunt, mercedem Prophetæ, id eſt donum Prophetiæ recipiet. Quod comprobant ex Abdia, quia meruit eſſe Prophetam, ex ee quod Prophetas ſub Achab in ſpeluncis additos aluerit. 3. Reg.18. n.4. ut ibi docet Lyranus. Quod videtur deſumpſiſſe ex D.Hier. in Abdiam: *Hic*, ait S. Doctor, *quia centum Prophetas aluerat, accepit gratiam Prophetalem, de duce exercitus fit dux Eccleſiæ. Tunc in Samaria parvum gregem paverat, nunc in toto orbe Chriſti paſcit Eccleſias.* An autem rectè Abdias de quo fit mentio citato lib. 3.Reg. ſit ille, qui eſt quartus inter Prophetas minores, magna eſt controverſia, quæ ad alium ſpectat locum.

Eleemoſyna dona magna confert.

52. *Vera ſententia.* Cajetan. *Confertur merces proportionabiliter.* Chryſoſt. Gregor. *Ex bona ſocietate multum participatur.*

Quarta vera, & communis interpretatio eſt, ut dixi in expoſitione. Mercedem Prophetæ accipiet, id eſt efficietur particeps laboris, præmii, ac meriti Prophetæ, ipſum Prophetam in officio ſuo fovendo, ac ſuſtentando. Hæc autem merces recipientis, ut notavit Cajetanus, erit ſimilis mercedi Prophetæ, quamvis non tanta. Majus eſt enim meritum, majorque merces Prophetæ, quam recipientis ipſum; ſed ſicut particeps fit operis fovendo Prophetam, ita particeps erit mercedis, Chryſoſtomus homil. 36. *mercedem*, ait, *accipiet illam, quam; decens eſt, ut is accipiat qui Prophetam recipit.* Et eleganter D. Gregorius homil 20. in Evangel. *Quia etſi ulmus fructum non habet, unam tamen cum fructibus portans hæc ſua efficit, quæ bene ſuſtentat aliena.* Explicatur totum hoc exemplo juris communis. Latronum enim fautores, ac receptores ſimili cum eis pœna, licèt non æquali afficiuntur. Et ita dixi in expoſitione, recipiet mercedem Prophetæ proportionabiliter.

53. Ad Philip.1. *Qui non poteſt opera auſtera exhibere, præſtanti ſubveniat ut illius merito perfruatur.* D.Chryſoſt.

In hoc ſenſu aliqui explicant locum Pauli ad Philipp.cap. 1. n. 4. *Semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis deprecationem faciens ſuper communicatione veſtra in Evangelio Chriſti.* Interpretantur enim, communicationem eſſe ſubſidium in cibo, potu, ac reliquis neceſſariis Evangelium miniſtrantibus. Ex quo rectè colligit D.Chryſoſtomus hom. 1.ad Philip. Quod illi, qui Martyri in carcere, & in eremo commoranti, ac hominibus fidem prædicantibus ſuccurrunt, ac ſubminiſtrant neceſſaria, illius laureæ, prædicationis, vel alterius boni operis participes fiunt. Unde nos exhortatur quod ſi illa præclara opera edere non poſſumus, ſaltem præſtantibus auxiliemur, ut tantis meritis efficiamur participes. Sic ait Chryſoſtomus. *Non potes jejunium ferre? non ſolitudinem? non humi cubare; non integras noctes vigilare? Licet tibi harum omnium mercedem recipere, ſi alia quadam ratione rem tuam geſſeris, nempe ſi eum qui iſtos labores capit, cures, recrees foveaſque aſſiduè.* Et de ſanctis Martyribus ſubdit. *A certamine redeuntem cura, obviis manibus ſuſcipe, ſudorem abſterge, recrea, ſolare, laſſam animam fove, ac refice. Profectò ſi tanta cum alacritate ſanctis ſerviamus, participes mercedum, quæ illos manent, erimus.*

54. *Tertia merces.* Euſeb.

Tertium præmium: *Juſti merces*: quod eodem modo, quo merces Prophetæ explicatur. Ait tamen hîc Euſebius Gallicanus in natali plurimorum Martyrum: *Merito juſtitiæ mercedem accipiet qui in tantum juſtitiam diligit, ut omnibus hominibus ex affectu ſerviat, in quibus juſtitiam eſſe cognoſcit.* Juſtitia hîc ſumitur pro probitate, ac ſanctitate. Deus, cum ſit valde æquiſſimus, ſemper in diſtributione ſuorum donorum proportionem cum meritis ſervat. Et qui maximus fuit juſtitiæ, ſeu probitatis amator, tali corona remuneratur.

Matth. 10.*n.*42. Et quicumque potum dederit uni ex minimis

iſtis

iſtis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine diſcipuli: amen dico vobis; non perdet mercedem ſuam.

VERSIONES

Syriacus. Et quicumque propinaverit uni ex his parvulis calicem frigidæ tantum in nomine diſcipuli.

Vatablus. Et quicumque ad bibendum dederit uni ex puſillis his potum aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perditurus eſt mercedem ſuam.

D.Cyprian.l.3. ad Quirinum. Non peribit merces ejus.

ALTER TEXTUS.

*Marc.9.n.*40. Quiſquis enim potum dederit vobis, calicem aquæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis: amen dico vobis, non perdet mercedem.

EXPOSITIO VI.

55. CONCLUDIT Dominus ſuum ſermonem, quod nec minimum quidem beneficium in ſuos exhibitum abſque remuneratione, & mercede erit. Et primò diſſeruit de Apoſtolis: *Qui vos recipit, me recipit*: Secundò de Prophetis, ſeu prædicatoribus: Tertiò de Juſtis, ac piis viris juſtitiam obſervantibus. Nunc verò agit de quocumque fideli, ſeu Chriſtiano: *Quicumque dederit uni ex minimis iſtis, Rom. minimos,* poſtremos fideles intelligit. D. Chryſoſtomus homil. 26. in Imperfecto. *Minimi autem ſunt in Eccleſia, qui modicæ juſtitiæ, aut modicæ fidei ſunt.* Et notat Chryſoſtomus, quod non dixit, qui dederit uni ex magnis iſtis, ſcilicet præſtantibus in virtute, & dignitate; nam, ut ait D.Thomas, Quaſi Dominus dicat, *Non curo, utrum magni vel parvi ſint* Quia eleemoſyna omnibus, magnis, & parvis præſtanda eſt. *Calicem aquæ frigidæ tantùm,* quod, ut ait Hilarius, minima ſervitia denotat. Et non dixit, ut advertit Chryſoſtomus citatus, qui recipit, ſicut de Apoſtolis, Prophetis, ac Juſtis eſt locutus; ſed *Qui dederit calicem aquæ frigidæ*, quod valde parvum denotat donum, & apud homines in exigua æſtimatione habetur; tamen apud Deum ſua merces eſt illi conſtituta. Matthæus ſcribit *calicem aquæ*; Marcus verò poſuit: *potum dederit*: ad magis exiguum donum exprimendum. Aquæ frigidæ, ne ſi diceretur calida, ex ſumptu lignorum, ac labore aliquis ſe excuſaret, de quo quæſtione ſequenti.

Chryſoſt.
D.Thom. *Eleemoſyna omnibus largienda.*
Hilar.
D. Matth.
D. Marc.

56. *In nomine diciſpuli*, eo quod ſit diſcipulus meus, mihique adhæreat, ac in me credat, utpote meus fidelis, Chriſto enim vivente, qui ipſum ſequebantur, diſcipuli dicebantur. *Unus eſt enim magiſter veſter Chriſtus.* Matth. 23. n. 10. Et olim poſt Chriſti aſcenſionem in cœlum Chriſtiani Diſcipuli vocabantur. Actor. 11. n. 26. *Amen dico vobis.* In veritate dico. Et hac forma loquendi hîc utitur, videbatur enim incredibile, quod pro tantilla re merces eſſet deputata à Deo. *Non perdet mercedem ſuam*: tam magnificus, & liberalis eſt Dominus, ut non patiatur, quod noſtra minima abſque remuneratione tranſeant, ſed pro illis multa dona retribuit, quæ cùm ab ipſo veniant, ſemper magna, & multa ſunt.

Matth. 23. *Chriſtiani olim diſcipuli dicebantur.* Act. 11.

QUÆSTIO IX.

Quare promittitur merces danti potum aquæ frigidæ?

57. RESpondeo primò cum Gloſſa. *Deum magis ad pium affectum dantis reſpicere, quam ad quantitatem rei exhibitæ*, quamvis enim vas aquæ frigidæ nullius valoris ſit apud homines, tamen pro eo multam mercedem dat Deus, ſi confertur nomine diſcipuli Chriſti, quia opus ipſum eſt valde acceptabile, potius ex intentione dantis, quàm ex quantitate. Vidua illa paupercula ſolum duo æra minuta intulit, & tamen à Chriſto laudatur, quod plus omnibus obtulerit. Luc 21. n. 3. Secundò Chryſoſtomus homil. 26. in Imperfecto. *Verè juſtus judex, qui enim & pro verbo otioſo conſtituit pœnam.* Matth. 12. n. 36. *Juſtum erat ut pro aqua frigida daret mercedem.*

Gloſſa. *Opus eſt acceptabile potius ex intentione dantis, quam ex quantitate.*
Luc. 21. Chryſoſt.
Matth. 12.

58. Tertiò, D. Hieronymus hîc. *Excuſationem leviſſimo præcepto diluit, ut calicem aquæ frigidæ, toto animo porrigamus, frigidæ, inquit, aquæ, non calidæ ne & in calida paupertatis ex penuria lignorum occaſio quæreretur* Idem etiam docet D.Chryſoſtomus, D. Paſchaſ. Albert. Magnus, S.Thomas, & alij: Nullus eſt enim, qui ſe veleat excuſare ad dandum eleemoſynam, ut cum ea multùm negotietur. Ideo non dixit aquam calidam, ſed frigidam; non calida indiget aliquo labore, tempore, & expenſis lignorum, igni, & vaſis ad calefaciendum: at aquam frigidam, ut à fonte manat, quilibet dare poteſt. Accipe iterum de hac re D.Cæſarium homil. 2. *Sed quis erit qui ſe poſſit excuſare, cum pro calice aquæ frigidæ mercedem ſe Dominus redditurum promiſerit? Sed quare frigidam dixit? ne fortè poſſit aliquis pauper de lignorum penuria excuſare, aut certè dicere, ſe vaſculum, ubi aquam calefaceret, non habere.*

Hieron. D.Chryſoſt. Paſchaſ. Alb. Magn. D. Thom. *Nullus poteſt ſe excuſare.*
Cæſar.

59. Quartò D.Hilarius: *Prævidens Chriſtus plures futuros Apoſtolos nomine glorioſos, omni verò vitæ ſuæ opere improbabiles, obſequium, quod ipſis ſub religionis opinione delatum eſt, mercede non fraudat, non inania in eos, etiam levia, ſub frigidæ aquæ nomine deſignata, officia eſſe decernit.* Divinus magiſter optimè agnoſcebat, quod homines abſque intuitu præmii nihil agunt, nec operantur. Cùm ergo ſuos deſtinaret Apoſtolos, ut prædicatione evangelica totum peregrinarentur per orbem; ut homines alliceret ad ſuos recipiendum

Hilar.
Homines nihil parvum, ſive magnum faciunt, niſi intuitu præmii.

piendum, eis proponit præmium, declarans, quod nec minimum obſequium illis exhibitum erit inane abſque remuneratione, ut ita ad hoſpitalitatem in prædicatores omnes invitaret.

60. *Parvum etiã obſequium Dei factum habet ſuam mercedem.* Paſchaſ.

Quintò. Hæc ait ad oſtendendam ſummam Dei magnificentiam in nos quod nec guttula quidem ex his quæ in Dei obſequio damus, deperditur; ſed omnia ad coronam, ac remunerationem reſerventur, D. Paſch. lib. 6. in Matth. *Sicut ſunt ſumma recompenſa, quæ fiunt pro Domino in ſummis; ita etiam minima in minimis, ita ut in nullo evacuetur merces boni operis.*

61. Gen. 28. Genel. 25.

Ex mandatis Iſaac parentis ſui proficiſcitur Jacob in Meſopotamiam, ut inde uxorem acciperet ex filiabus Laban, Gen. 28. n. 1. Cum ergo illuc perveniſſet Jacob. *Ecce veniebat Rachel. Quam cũ vidiſſet Jacob, & ſciret conſobrinã ſuã, oveſque Labani avũculi ſui, amovit lapidẽ, quo puteus claudebatur; Et adaquato grege oſculatus eſt eam.* Gen. 29. n. 10. A Laban benigne exceptus duas ejus filias Liam, & Rachelem habuit in uxores. Abraham juſſu venit ejus ſervus magno comitatu etiam in Meſopotamiam, multa pretioſa ornamenta ſecum deferens, inaures aureas, & armillas ut inde aſportaret ſponſam filio domini ſui. Et unam invenit Rebeccam, quam tulit in domum ejus. Sed quæro, cur Jacob omnibus denudatus, qui ſolum paululum aquæ è communi puteo miniſtravit, uxorem ſibi comparavit; ſicut & ſervus Abrahami tam præexcellentibus monilibus: imò hîc unam ſponſam, ille verò duas invenit? Voluit Deus in hoc facto jam oſtendere evangelicam doctrinam, paululum aquæ, ex publico fonte pietate, ac charitate effuſæ, non perdere mercedem ſuam, ſed magnam gratiam ſuper aurum, & argentum, & gemmas aſſequi, & obtinere Hanc rem meditatur D. Ambr. lib. 1. de Abrahamo, c. 5. *Dominus Jeſus, ait, in Evangelio eum, quicumque dederit hoſpiti potum aquæ frigidæ, cœleſtium aſſerit præmiorum non extorrem futurum. Denique Jacob oves adaquavit Rachel, & gratiam reperit, & uxorem acquiſivit.*

Parvum obſequium erga Deum ſuam etiam remunerationem habet.

Ambroſ.

62. Chriſtus in ultima die judicii ſuis Electis dicet: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnũ vobis paratum: eſurivi, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & collegiſtis me; in carcere eram, & veniſtis ad me.* Matth. 25 n. 34. E contra verò Reprobos ad inferos mandabit, quia illa non impleverunt, *Eſurivi & non dediſtis mihi manducare; ſitivi, & non dediſtis mihi bibere; in carcere eram, & non viſitaſtis me*, ibidem n. 42. Merito tamen dubitabis cum Paſchaſio, Euthymio, ac aliis, cur Dominus hæc tantum opera commemorat; cur alia majora prætermittit? Cur non ait, Quia me confeſſi eſtis, vel negaſtis coram tyrannis; Vel quia multas opes effudiſtis, vel ſubtraxiſtis? Nunquid alia opera erunt abſque inquiſitione, vel examine, ſupplicio, vel præmio; Cur ergo illa tantum Prædeſtinatis, & reprobis objicit? Ut ita fieret evidens, quod nec minima præſtanti deerit præmium; nec illa neganti ſupplicium. D. Chryſoſtomus in Catena aurea. *Intuere*, ait *Eſurientem non cibarunt; ſed neque, quod levius eſt, infirmum viſitarunt. Et vide qualiter levia injungit; non enim dixit: In carcere eram, & non eripuiſtis me; infirmus eram, & non curaſtis me, ſed non viſitaſtis, non veniſtis ad me. Eſuriendo etiam non pretioſam petit menſam, ſed nec ſſ[illegible] irium ciburn: omnia ergo ſufficientia ſunt ad pœnam.* Expende. *Levia injungit, ſufficientia ſunt ad pœnam.*

Matth. 25.

Paſchaſ. Euthym.

Minima abſque præmio, & ſupplicio pro ſui ratione non tranſeunt.

Chryſoſt.

CAP. XI.

Curatur Puer Centurionis.

Matth. 8. *n.* 5. Cum introiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio rogans eum.

Num. 6. Et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur

VERSIONES.

D. Hilar. *n.* 5. Acceſſit ad eum quidam tribunus rogans eum

Chryſ. Hom. 27. Advenit Centurio deprecans eum.

Syriacus. Acceſſit ad eum Centurio quidam, & rogavit eum dicens.

Arias. Appellans eum dicens.

Syriac. *n.* 6. Inquiens, Domine mi, puer meus.

Pagn Vatabl. *Arabic.* Famulus meus decumbit domi paralyticus, ac graviter diſcruciatur.

Græcus. Projectus domi graviter afflictus.

ALTER TEXTUS

Luc. 7. *n.* 1. Cùm autem impleſſet omnia verba ſua in aures plebis, intravit Capharnaum.

Num. 2. Centurionis autem cujuſdam ſervus male habens erat moriturus, qui illi erat pretioſus.

Num. 3. Et cum audiſſet de Jeſu, miſit ad eum ſeniores Judæorum, rogans eum, ut veniret, & ſalvaret ſervum ejus.

Num. 4. At illi, cùm veniſſent ad Jeſum, rogabant eum ſolliciè, dicentes ei: Quia dignus eſt, ut hoc illi præſtes.

Num. 5. Diligit gentem noſtram, & ſynagogam ipſe ædificavit nobis.

Num. 6. Jeſus autem ibat cum illis,

Et

& cùm non longè eſſet domo, miſit ad eum Centurio dicens; Domine, noli vexari, non enim ſum dignus, ut ſub tectum meum intres.

Num. 7. Propter quod & me ipſum non ſum dignum arbitratus, ut venirem ad te.

EXPOSITIO I.

1. Verſ. 5. FINITO ſuperiori ſermone introivit Dominus Capharnaum, ut Centurio eligeret viam, ac haberet eam in promptu veniendi ad Chriſtum, ipſe enim ob ſuam pietatem prius nos quærit, ut nos ipſum quæramus. Cùm ergò audiſſet Centurio famam miraculorum Chriſti, nam *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes*, ut ait Lucas 6. num. 19. Cùm introiſſet Dominus Capharnaum, *acceſſit ad eum Centurio*, non ſolùm corpore, ſed etiam mente; & acceſſit, ut prudens, ſapiens, amicus, ac gratus. Ut prudens, nactus tantam occaſionem in Domini adventu, de ſalute pueri cogitat. Ut ſapiens, acceſſit ad Chriſtum ut ei ſuam neceſſitatem aperiret, à quo remedium impetrare poterat. Ut amicus, tempore morbi, ac neceſſitatis non obliviſcitur. Ut gratus, recordatur de obſequiis à puero acceptis.

Luc 6.

Bonus amicus tempore neceſſitatis non obliviſcitur.

2. Hilar. *Centurio*, à D. verò Hilario Tribunus nuncupatur. Centurio apud Romanos dux militiæ dicebatur, qui centum militibus præerat. Et divina diſpoſitione iſte dicitur Centurio, ut ait Chryſologus ſerm. 15. *Verè Centurio, qui diſpendia terrena centenarium Cœli mutavit in fructum; & ſervitutem militiæ ſæcularis in divinam ſuſtulit dignitatem*. Vir bonus iſte ad Chriſtum appropinquans tanta fide, ac humilitate, temporale talentum ſui muneris multiplicavit in centenarium fructum cœleſtem ut Chriſti fieret miles, diſcipulus, & teſtis. Evangeliſta ejus proprium nomen non dicit, de quo quæſt. ſequenti; ſed Centurionem appellat, quod nomen proprium eſt officii, quia potius ipſa ratio muneris, quàm propriæ perſonæ ei erat magis affixa in mente, de quo multa dixi variis in locis. Vide Verbum Officium. A Syriaco, & Hilario ſcribitur *Quidam centurio*, ſeu tribunus, quia valde unus, & unicus eſt princeps, qui dimiſſis terrenis accedit ad Chriſtum Lucas verò ait, quòd miſit amicos, & ſeniores, de quo quæſt. 2. 3. & 4.

Chryſol.

Ratio proprii officii maxime in mente fixa.

Princeps qui ad Deum accedit, unicus.

3. Verſ. 6. *Dicens Domine*, ſeu, ut habet Syriacus ſuo more per ſingularem affectum, *Domine mi*, quod dicit ob reverentiam, ac venerationem in eum ut inquiunt Beda, Haymon, Hugo, & alii; & etiam ut ipſo nomine Domini eum pignoraret, ac excitaret, ut ſubveniret ad miſerendum. *Puer meus*, id eſt ſervus, ut conſtat ex Luca, *Centurionis cujuſdam ſervus*: more enim Hebræorum ſervus dicitur puer, quia puerorum eſt ſervire ſenioribus. Lucas ait, quod iſte puer erat *ei pretioſus*, id eſt in magna æſtimatione habitus, de quo infra. *Jacet in domo paralyticus*; ita enim dicuntur, qui membrorum patiuntur diſſolutionem, languentibus, & debilitatis corporis partibus motu, ſenſuque interceptis, projectus eſt domi in lectulo, tanquam cadaver: *Male torquetur*, vehementer ſcilicet vexatur, ac gravibus doloribus cruciatur. Chryſoſtomus homil. 22. in Imperfecto, quem ſequitur D. Thomas, quod etſi iſte ſervus non malè torqueretur, tamen dominus præ amore æſtimabat, illum male torqueri, *Nam*, ut ait Chryſoſtomus citatus, *unuſquiſque, quem diligit, etſi modicè fuerit tædiatus, gravius eum putat habere, quàm habet*. Notant etiam Origenes hom. 5. in diverſos & Beda, quod Centurio tres cauſas proponit hic ad commovendum ad miſerationem. Primam *Jacet*, Secundam *Paralyticus*, Tertiam *Male torquetur*. Hæc cum magno ſui dolore protulit, ut ad commiſerationem ſui Dominum inclinaret, ut ait Rabbanus. Alia etiam hîc mihi notanda veniunt: Primò, quod Centurio breviter, & pauca loquitur, & ſolùm ſuam miſeriam exponit; modum tamen remedii non aſſignat, ſed hoc divinæ ſapientiæ relinquit, ut obſervat Chryſoſtomus in Imperfecto. *Nam ſicut medico corporali neceſſarium eſt, tantummodo paſſionem exponere; quid autem, aut quomodo faciat, ipſe cognoſcit*. Textum Lucæ ſequentibus quæſtionibus explanabo.

Syriac. Beda. Haymon. Hugo.

Pueri ſerviũt ſenioribus.

D. Lucas.

Paralyticus quid ſit.

Chryſoſt.

D. Thom.

Vis amoris in dilecto exiſtimat dolores graviores.

Origen. Beda.

Rabban.

Prudens neceſſitatem exponit, remediũ verò Deo cõmittit

QUÆSTIO I.

De connexione hujus hiſtoriæ cum ſuperioribus. Et quiſnam eſſet Centurio ex natione, patria, & nomine?

4. POſtquam Chriſtus Dominus in monte elegit Apoſtolos; & deſcendens cum illis habuit ſermonem in loco campeſtri, de quo egi cap. 5. & 6. quo ſermone finito; ut volunt Tacianus, Zacharias Epiſcopus, Magiſter hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, ut dixi cap. 7. quæſt. 1. ſtatim Apoſtolos deſtinavit, ac eſt exhortatus ad prædicationem evangelicam, ut ſcribit D. Matthæus cap. 10. & ſatis eſt à nobis explicatum cap 7. 8. 9. & 10. Hac exhortatione completa ſubdit Matthæus cap. 11. n. 1 quod *Jeſus tranſivit per civitates eorum prædicans*. In hoc ergo per civitates diſcurſu ponunt citati auctores hunc ingreſſum in civitatem Capharnaum cum hac hiſtoria Centurionis. Nec obſtat, quod D. Matthæus poſt finitum ſermonem de monte, ac curatum leproſum eam narrat. Quia Evangeliſta, ut ait Cardinalis Hugo, ſecutus eſt hîc ordinem myſterii, non verò temporis. Et D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 20. ait, quod non exprimitur in littera, cùm Dominus ſermones ſuos terminavit, tam in monte, quàm in loco campeſtri, quantum poſt temporis intervallum intraverit Capharnaum.

Connexio textus cum ſuperioribus.

Matth. 11.

Hugo. Auguſt.

5. De centurione quæro primò, An ſit unus, & idem apud Matthæum, & Lucam? Aliqui, ut refert Chryſoſtomus homil. 27. in Matth. dixerunt, eſſe diverſos Centuriones. Hoc tamen meritò ab omnibus rejicitur, cùm ſit contra communem conſenſum Patrum, ut videbimus q. ſequenti. Alii dixerunt, ut etiam referunt citatus Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Leontius, hunc Centurionem eſſe eundem, ac Regulum, de quo

Centurio unus, & idem apud Matth. & Lucam.

Chryſoſt. Euthym. Theopn. D. Leont.

Joan. 4. quo fit mentio Joan.4. Hoc tamen aſſertum meritò ab eis exploditur, nam ex circumſtantiis patet, diverſas eſſe hiſtorias.

6. Secundò quæro: An iſte Centurio eſſet Judæus, vel Gentilis? D.Hilarius exiſtimat, eſſe Judæum. Communis tamen eſt ſententia, quod fuerit Gentilis. Ita docent D. Chryſoſtomus homil. 17. in Matth. D.Auguſtinus ſerm.6. de verbis Domini, & in hoc cap.8. Matth. D. Hieronymus, D.Paſchaſius, Beda, & ad cap.7. Luc. D. Ambroſius, D.Bonaventura, Abulenſis q.26.& alii. Probatur multis ex ipſo textu. Nam ſeniores ab eo miſſi dixerunt: *Diligit gentem noſtram*, ſcilicet Judæorum, qui modus loquendi denotat, ipſum eſſe alterius nationis, ſcilicet Gentium. De eo ait Chriſtus: *Non inveni tantam fidem in Iſraël*: quod explicatius habet Lucas: *Neque in Iſraël tantam fidem inveni*, quantam ſcilicet in hoc Ethnico. Et iterum ait Chriſtus: *Multi*, id eſt Gentiles, ut iſte Centurio, *venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, filii autem regni*, hoc eſt Judæi, *ejicientur foras*.

Centurio Gentilis. Hilar. Chryſoſt. Auguſt. Paſchaſ. Hieron. Beda. Ambroſ. Bonavent. Abulenſ.

7. Tertiò, de patria, & nomine ejus quæro. D. Chryſ. ſerm. 202. Theophylactus, D. Bonav. in cap.7. Luc. dicunt, Romanum eſſe. At verò Lucius Dexter, anno Chriſti 34. ſic de eo ſcribit; Cajus Cornelius Centurio Capernavienſis, Hiſpanus, dominus ſervi, quem Chriſtus ſanavit; pater etiã Caii Oppii Centurionis, quia Chriſto pendente in Cruce cuſtos aſtitit, ac videns ſigna in Domini morte, confeſſus eſt Chriſtum filium Dei. Uterque Chriſtum in Judæa, ac Hiſpania prædicavit. De eo ſic ſcribit Heleca in additionibus ad Dextrum. *Nec minus celebratur memoria S. Caii Cornelii Centurionis (qui fuit ille Centurio, cujus famulũ Capharnaũ Chriſtus ſanavit) poſtea ſociatus Apoſtolis neci S. Stephani interfuit, Petrum, & Paulũ ad Hiſpanias venientes comitatus eſt; tandẽ prædicãs Scepſiniẽſibus prope Idã mortuus eſt. Prædicat in Hiſpania longe hic alius à Cornelio Centurione cohortis Italicæ.* Act.10.n.1. *Hoc Cornelio multo juniore ille ſenior. Pervenit autem uſque ad Andream, cui etiam charus fuit, ut docet* Dexter, *ad annum Chriſti* 66. Hanc quæſtionẽ inter Doctores componit Franciſcus Bivarius in commentario ad Dextrum, inquit: Quod Centurio originẽ traxit ex Hiſpania; natus verò eſt Italiæ. Vel pro tuenda ſententia Lucii Dextri dic ad Chryſologum, quod nuncupatur Romanus, quia ſub imperio Romano militabat, ac Romanorum officium gerebat.

Chryſoſt. Theophyl. Bonavent. Luc.Dext. *An Centurio eſſet Romanus, vel Hiſpanus.* Heleca. Act. 10. Bivar. *Solutio ad Chryſologum.*

QUÆSTIO II.

Quare Matthæus ſcribat, quòd Centurio acceſſerit, cùm Lucas dicat, quòd miſerit per ſeniores, & amicos?

8. *Ratio dubitandi.* IN hoc miraculo narrando videntur non convenire Matthæus, & Lucas; nam Matthæus ſcribit, quod ipſe Centurio acceſſerit. At Lucas ait, quod per amicos & ſeniores deprecatus eſt. In ſanctis tamen Evangeliis omnia ſunt conſona, & nulla eſt diſſonantia. Difficultas duobus modis ſolvitur.

Primò, cùm D. Auguſtino lib.2. de conſenſu Evangeliſtarum, cap.10. Beda, Cajetano, & aliis. Quod Centurio acceſſit, non per ſe ipſũ, ſed per amicos, & legatos. Secundò, cum Chryſoſtomo homil.27. Euthymio, Theophylacto, quod prius miſit amicos, & poſtea ipſe venerit. Ac proinde ex Luca, & Matthæo componenda eſt hæc hiſtoria. Primò Centurio cùm eſſet Gentilis, miſit ſeniores Judæorum, quia, ut ait Euſebius Gallicanus, ſe reputabat indignum, ut Chriſti colloquio, ac conſpectu frueretur, ideo miſit ſeniores Judæorum, ut ait D.Bonaventura, ut ætate, ac ſapientia reverendos, ut pro ipſo ad Dominum loquerentur. Poſtea cùm non longè eſſet à domo, deſtinavit amicos, ut refert Lucas. Tandem ingraveſcente morbo, vel quia amoris vis impatiens eſt, vel præ humilitate, cùm videret Dominum appropinquantem, exivit foras, ac ei occurrit, & iterum petitionem ſuam repetit: *Puer meus jacet in domo paralyticus* ut refert Matthæus. Et ita, ut ait Chryſoſt. citatus: *Matthæus, & Lucas repugnantia non dicunt, ſed eorum potius quiſque, quæcumque ab altero prætermiſſa ſunt, diligenter ſupplent.* 9.

Auguſt. Beda. Cajetan. D Chryſoſt. Euthym. Theophyl. *Explicatur conſonantia inter Matth. & Lucam.* Euſeb. Bonavent. Chryſoſt.

Moraliter rem etiam explicemus. Et primò; pulchrè D.Auguſtinus lib. de ſancta Virginitate, c.3. Poſtquam maximè Centurionis humilitatẽ laudavit, ſic ait: *Unde nec Matthæus ob aliud eum dixit acceſſiſſe ad Dominum, cũ apertiſſimè Lucas inſinuet, quod non ad eum ipſe venerit, ſed amicos ſuos miſerit, niſi quia fideliſſima humilitate magis ipſe acceſſit, quàm illi, quos miſit.* Quamvis Centurio eſſet loco diſtans à Chriſto, cùm tamen ob ſuam profundam humilitatem ad ipſum non audet convenire; ita tamen humillitate intimius, ac proximius acceſſit ad eum, quàm illi, qui corpore appropinquaverunt: nihil enim magis ad eum approximat, ac ei præſens eſt, quàm id, quod ſub humilitate fit, ac præſtatur. 10.

Auguſt. *Humilitate proximius maxime acceditur ad Deum, & ei fit præſens.*

Secundò, idem D. Auguſtinus lib.33. contra Fauſtum, cap.8. *Centurio ille, ait, ad Chriſtum magis acceſſerat, cujus fidem ita laudavit, quàm illi ipſi, per quos ſua verba miſit. Accedẽs ad Jeſum, nõ carne, ſed corde; non corporis præſentia, ſed fidei potentia.* Lucas ait, quod miſit rogare per ſeniores, qui venerunt ad Jeſum: at Matthæus de Centurione aſſeverat, quod acceſſerit: numquid diſcrepant Evãgeliſtæ? Abſit hoc. Imò ſubtiliter pondera, quod de ſenioribus ſcribit Lucas, quod venerint; non tamẽ quod acceſſerint. Nam Centurio manens in domo, fide, & animo ad Chriſtum convolavit, quo multum ſeniores diſtabant: & ad Chriſtum magis acceditur fide, & animo, quàm corpore, & carne. Unde ex loco remoto proximius virtute ſpiritus accedit Centurio ad Chriſtũ, quã ſeniores corpore præſentes cũ animo eſſent diſtantes. 11.

Auguſt. *Ad Chriſtum proximius acceditur animo & fide, quàm corpore.*

Tertiò, D.Chryſoſtom hom.27. in Matthæum, ſic ait: *Duo hîc nobis Lucas oſtendit, quanta ſit Judaica adulatio, & quod calamitate oppreſſi homines, modò hoc, modò illud conſilium anteponunt. Quare veriſimile mihi videtur, cùm voluiſſet ad Jeſũ proficiſci Centurio, detentum à Judæis fuiſſe, qui ei aſſentarentur, atque dicerent: Nos ibimus, & adducemus ipſum: Quod ita eſſe perſpicies, ſi plena aſſentationibus orationem eorum conſiderabis. Diligit enim, aiunt, gentem noſtram.* In quibus verbis duo conſideranda docet S.Pater, primò, quod Centurio miſit ad Chriſtum: & poſtea mutato conſilio venit. Ad quod ait Chryſoſt. *quod calamitate oppreſſi homines* 12.

Chryſoſt. *Animus mœrore affectus fluctuat in conſiliis.*

modò hoc, modò illud conſilium anteponunt. Secundo, & ad rem noſtram. Centurio primò miſit ſeniores Judæorum ad Chriſtum; poſtea verò ipſe acceſſit. Sed cur D. Lucas ita ejus acceſſum prætermittit, ut nullum faciat de eo verbum? Voluit enim, ait Chryſoſtomus, D. Lucas aperire, quantum malum ſit adulationibus aſſentiri. Nam Centurio diſpoſuit ire ad Chriſtum; tamen ſeniores Judæorum, ut Centurionis gratiam inirent, ei dixerunt: Noli exire è domo tua, neque hoc itinere gravari; nos famuli tui ibimus, & eum adducemus ad te. Et quandiu Centurio hujuſmodi blandis verbis acquieſcit, tamdiu à Chriſti congreſſu, colloquio, ac aſpectu detinetur, ac impeditur.

Adulatio ſeparat hominem à Deo.

13. *Exacerbavit Dominum peccator, ſecundùm multitudinem iræ ſuæ non quæret: Non eſt Deus in conſpectu ejus*, Pſalm. 9. verſ. 25. aliàs 4 Peccatorem in barathro omnium malorum demerſum ſcribit Regius Vates, & ait: *Exacerbavit Dominum peccator*, ſeu, ut legit Auguſtinus: *irritavit*, ſeu ut habet Pſalterium Ambroſianum, *exprobravit*, quod idem valet, ac blaſphemavit, *ſecundùm multitudinem iræ ſuæ non quæret.* Explicat Theodoretus, eſſe verba exacerbantis, ac exprobrantis Deum, quibus dicat per inſaniam, & rabiem, quod Deus velut Judex non quærat ea, quæ ipſe facit. Et tandem in tantam dementiam devenit, ut non ſit *Deus in conſpectu ejus, ſed inquinatæ ſint viæ illius in omn. tempore*, ad univerſum malum. Sed unde homo ita ſe elongavit à Deo? Unde in tot, tantiſque peccatis eſt irretitus? Ipſemet Regius Vates nobis cauſam proponit, ac aperit: *Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur: Exacerbavit Dominum peccator*; Quoniam ipſe impius in ſuis turpitudinibus, falſis blanditiis, ac multis adulationibus extollitur, ac laudatur: exacerbavit Dominum peccator, ipſum Deum blaſphemavit, ejus divinum judicium contempſit, ac non eſſe Deum, aſſeruit. Beatus Brunonius in Commentario ſic ait: *Adulantium linguæ alligant animas peccatis, malus enim, dum ab alio peccatore laudatur, extollitur deſiderio laudis, nec de correctione cogitat, cui laudator blandiens invenitur; ſequitur argumentum ejus iniquitatis, ut ille benedicatur, qui malè potiùs agere cognoſcitur, deceptus adulantium falſitate.* Expende illa verba: *Sequitur argumentum ejus iniquitatis*, &c.

Pſalm. 9.
Auguſt.
Ambroſ.
Theodo.

Per adulationem incidit homo in barathrum peccatorum.

Brunon.

14. Iniquus ille Herodes Rex, de quo ſit mentio in Actibus Apoſtolorum, occidit gladio Jacobum Apoſtolum; afflixit multos Diſcipulos de Chriſti Eccleſia. Tamen cum quadam die, regali purpura indutus, concionaretur ad populum: *Populus autem clamabat: Dei voces, & non hominis*, Actorum 12. num. 22. Quod idem eſt, ut ait Cajetanus, Vox Herodis, vox Dei eſt, & non hominis. Vide, quid immediatè ſubjungat textus: *Confeſtim autem percuſſit eum Angelus Domini.* Multa ſacrilegia, ac homicidia perpetrat perfidus tyrannus, Apoſtolos, ac ſacros Antiſtites interficit, magnam perſecutionem commovet in Eccleſiam Dei; Petrum Apoſtolorum principem detrudit in carcerem: & tamen divina ira ſubſiſtit. At ubi adulantis populi voces excepit, *Dei voces, & non hominis*: tantis enim blanditiis populus ejus concionatoria verba extollebat; ſtatim ira Dei in eum deſævit; & Angelus eum percutit? Illis enim auditis adulationibus ſupra ſe extulit, & multò majora peccata commiſit. Unde jam divina ira ſeſe non cohibens, in eum ſe tota diffundit, & vermibus ſcaturientibus miſerrima morte perimitur. D. Chryſoſtomus: *Statim ultio invaſit illum, quamvis non propter Petrum, ſed propter ipſius magniloquentiam; quia accepit vocem, quia dignum ſe putavit adulatione.*

Act. 12.
Cajetan.

Adulatio provocat divinam iram in hominem.

Chryſoſt.

QUÆSTIO III.

Quare Centurio primò per ſeniores, & amicos miſit petere à Chriſto ſanitatem pueri?

Superiori quæſtione ad explicandum Matthæum, & Lucam dixi ex Divo Chryſoſtomo, quod Centurio primò miſit, & poſtea ipſe venit. Cur ergo primò miſerit, inquiro? Et ſit ſolutio in limine quæſtionis, quæ mihi videtur litteralis, & colligitur ex verbis ipſius Centurionis apud Lucam. *Non ſum dignus, ut ſub tectum meum intres, propter quod & me ipſum non ſum dignum arbitratus, ut venirem ad te.* Audiens ergo Centurio, Chriſtum introiſſe Capharnaum, cùm ipſe eſſet Gentilis, ſe reputavit indignum, ut ad Chriſtum accederet, apudque eum funderet preces; & ideo deſtinavit ſeniores Judæorum tanquam digniores ſe, ut venientes ad Chriſtum, ipſum rogarent, ab eoque beneficium impetrarent. Ita D. Bonaventura. Quod confirmat ex illo quod filii Iſraël tempore dationis legis dixerunt ad Moyſen: *Loquere tu nobis, & audiemus; non loquatur nobis Dominus ne fortè moriamur.* 15.

Ob humilitatem Centurio ſe dignum nō putabat, qui corā Chriſto appareret.

Bonavent.

Secundò, Reſpondet D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 22. *Lucas*, ait, *per Sacerdotes ponit Chriſtum à Centurione rogatum myſterium demonſtravit, quoniam omnis petitio populi per Sacerdotes debet tranſmitti ad Chriſtum.* Per ſeniores intelligit Sacerdotes, qui aſſiſtunt inter Deum, & populum, ut ita pro univerſo ad Dominum fundant preces. Tertiò, Divus Ambroſius in cap. 7. Luc. *Lucas*, inquit, *etiam in occurſum amicos dicit eſſe à Centurione tranſmiſſos, ne præſentia ſua gravare Domini verecundiam videretur, & officium officio provocaſſe. Hæc moraliter.* Præſentia eminentis viri rogantis, aliquando valdè gravius eſt ei, à quo deprecatur, ita ut officium reverentiæ impenſæ provocet beneficii officium, ut potiùs concedatur ob verecundiam non negandi, quàm ob beneplacium concedendi. Hæc humano more bene callens Centurio adhuc tepidus in fide, ne ipſe eſſet Domino gravis, ac ne reverentiæ officio officium ſanitatis provocare videretur, à Domini præſentia ſe abſtinet, ira enim omnibus ejus divinum beneplacium prætulerat. Et hæc moraliter, ut ait Ambroſius. 16.

Chryſoſt.
Per Sacerdotes Deus deprecandus.

Ambroſ.

Perſona eminens rogans valde gravis ei, à quo petitur.

Quartò D. Petrus Chryſologus ſerm 102 Ubi ponderat, quod Centurio miſit ſeniores ad Chriſtum, cum quibus ipſe Dominus veniebat ad Centurionem: ſic ait: *Videtis, quia Chriſtus ducebat magis Judæos, quàm adduceretur à Judæis, ut audirent, eſſe penes Centurionem Divinitatis reverentiam* 17.

Chryſol.

rentiam, penes Gentilem legis cultum, penes militem ſtipendium gratiæ, penes Romanum fidei doctrinam, in frigore pagano Chriſtianum calorem. Divino afflatu Centurio ſeniores ad Chriſtum deſtinavit, ut Dominus comitatus cum eis veniret; non ut ipſi teſtes fierent miraculi, ſed ut Gentiles ac extranei hominis fidem, ac virtutem agnoſcerent, & in frigore pagano ſine Scripturarum lumine Chriſtianum calorem; ut tanto exemplo ipſi Judæi, qui domeſtici erant, in lege, & Prophetis enutriti ad Chriſti agnitionem excitarentur, ac moverentur.

Infideles ſæpè nos exhortātur ad pia opera.

18. Quintò, idem Chryſologus citato loco. *Gentilis*, ait, *Judæos ad Chriſtum mittit, & in lege poſitis, qui ſine lege erant, legis demonſtrat auctorem.* Hoc ordinatum eſt à Deo in magnam Judæorum confuſionem, ut ab homine Gentili ipſi mitterentur ad Chriſtum. Sextò, Gallicanus, Dominic. 3. poſt Epiphaniam, & Hugo inquiunt: Centurio Judæis quaſi familiaribus Chriſti committit verbum, ut fieri ſolet ante potentes, qui frequenter per familiares interpellantur.

Chryſol. Gentilis demonſtrat Judæis Chriſtū. Euſeb. Hugo. Per familiares deprecantur potentes.

19. Septimò, & moraliter Ethnicus iſte vir valdè nobilis, ac multum illuſtris; in hoc tamen exordio, quando ſeniores delegavit ad Chriſtum, adhuc in fide rudis erat, ut ex Alberto Magno, ac aliis referam quæſt. 5. nec bene divinitatem Chriſti agnoſcebat, & cùm talis eſſet perſona, verecundabatur per ſemetipſum ſanitatem pueri petere: tunc ſeniores delegavit, ut pro ea ad Dominum deprecarentur. At creſcente calore fidei in ejus pectore, alacris ipſe occurrit Deo, & homini Chriſto Jeſu, ac pro ſalute pueri multum rogat.

Vir illuſtris verecundatur, cùm ab [illegible] petit.

20. Principum, ac Magnatum eſt, omnia bona ſibi neceſſaria à Deo deprecari: at aliquid ab homine petere, valdè grave, & moleſtum eis eſt. Magna, & ſublimia documenta dat ſenior Tobias filio ſuo, cap. 4. Quod poſt mortem ſuam ipſum ſepeliat, matrem honoret, totam legem Dei adimpleat, & nullum ejus mandatum tranſgrediatur, multa bona pauperibus diſtribuat, & nihil alienum apud ſe retineat; & tandem in mandatis dat ei, quod decem talenta argenti, eis debita à Gabelo perquireret, ac reciperet. Quibus auditis reſpondet junior Tobias parenti: *Omnia quæcumque præcepiſti mihi, faciam pater; quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro*, cap. 5. num. 2. Valde omni conſideratione dignum, quod ad tot, tamque difficilia mandata bonus filius colla ſubmittit, ac ſpondet ſe omnia illa adimpleturum; & ſolùm cùm devenitur ad id, ut talenta eis debita exigat, ait: *Quomodo pecuniam hanc requiram, ignoro.* Appoſitè Hugo ait: *Nota indole boni pueri.* Nobiliſſimus, ac ingenuus adoleſcens ad omnia patris documenta obeunda promptum, & expeditum ſe exhibet; tamen ut pecunias perquirat, quamvis alias debitas, cùm hoc eſſet petere, ita præter ejus nobiliſſimam indolem erat ut hoc fateatur ſe neſcire, ac ignorare. Adeò ægrè ferunt Magni petere, ut potiùs eligant, ſua contemnere quàm preces ad hominem facere.

Tob. 5. Hugo. Vir ingenuus ita eſt alienus ad hoc ut petat quod ignorat modum.

21. Cùm Saul inſectaretur Davidem, divertit aliquando in quandam ſpeluncam, in qua David cum ſuis militibus latitabat, qui maximè eum adhortati ſunt, ut ſuum perſecutorem interficeret, dixerunt enim ei: *Ecce dies de qua locutus eſt Dominus ad te: ego tradam tibi inimicum tuum ut facias ei, ſicut placuerit in oculis tuis*, 1. Regum 24. n. 5. David confregit viros ſuos, & Saulem à ſpelunca exire permiſit. Sed quæro, cur David in cavernoſo loco ſaltem non alloquitur cum Rege, ac ei dicit: Ecce hodie te vides in manibus meis, quibus, acquieſcens conſilio meorum, te poſſem occidere; & tamen ab hujuſmodi morte ego abſtineo, & illæſum abire concedo; Cur hæc verba, vel ſimilia non fatur David? ut ita apertè Saul agnoſceret benignitatem Davidis in ſe? Sciebat ipſe, quod adeo eſt acre, & acerbum regi, petere, ut beneficium vitæ conceſſum in parvâ æſtimatione haberetur, ſi cum tanta regis verecundia in fundendis precibus comparandum eſſet. Abul. quæſtione 18. Cur David non ſit locutus Saul in Spelunca, ſic ait: *Ne nimis erubeſceret, & timeret Saul, nam ſi videret ſe poſitum in manibus hoſtium ſuorum, procideret coram eis, & pro vita oraret, ac efficeretur vilis in conſpectu ipſorum, quod non decebat regem. Ideò David noluit eum ſolùm à morte eripere, ſed etiam ab opprobrio, dejectione, & verecundia, conſervando illi honorem cum perſona.* Vide iterum infrà cap. 30.

1. Reg 24. Adeò ægrè fert petere vel illuſtris, ut ab hoc abſtineat vitâ contemnens. Abulenſ.

QUÆSTIO IV.

Quare ſeniores rogantes pro Centurione de ipſo teſtantur, quod Synagogam ædificaverit eis?

22. Seniores miſſi à Centurione, apud Chriſtum pro eo, ut ait D. Lucas, *rogabant ſollicitè*; magno affectu, & conatu munus ſibi commiſſum, & acceptum interpellandi pro infirmo diligenter exequebantur; dicebant enim: *Diligit gentem*; ut ſic ſe juſtam cauſam portendere denotarent; valdè enim æquum eſt, benefactori benefacere, & pro tuo benefactore multùm Deo deprecari. Et dicunt: Ipſe, cùm ſit Gentilis, diligit gentem noſtram, ſcilicet Judæorum. Ita loquuntur, ut Chriſtum inducerent ad diligendum Centurionem, ac ad deſideratam pueri ſalutem concedendam. Valde enim efficaciter quilibet excitatur ad diligendum dilectorem ſuum. Divus Auguſtinus lib. de catechiſandis rudibus, capit. 4. ſic ait: *Nimis eſt rudis animus, qui dilectionem, quam nolit impendere, nolit rependere.* Cur ergo his addunt ſeniores: *Nobis ædificavit Synagogam*: inquirimus.

D. Lucas. Pro benefactore precandum. Quilibet diligat ſuum dilectorem. Auguſt.

23. Reſpondeo primò cum Divo Bonaventura, & genuinè ad litteram: Ut ſeniores inducerent Chriſtum ad miraculum perpetrandum, teſtati ſunt de Centurione: *Diligit gentem noſtram*: ad hoc autem comprobandum addiderunt: *Ipſe Synagogam ædificavit nobis*: Magnum enim beneficium magni amoris ſignum eſt; nam, ut ait Divus Gregorius de Charitate, relatus à Divo Bonaventura: *Amor operatur magna, ſi eſt; ſi autem operari renuit, amor non eſt.* Ex quo colligitur, quod noſter amor in proximos operibus charitatis, ac eleemoſynarum exhibendus eſt; juxta illud Joan. 1. cap. 3. n. 18.

Bonavent. Amor oſtenditur operibus. Gregor. 1. Joan. 3.

n.18. *Filioli, non diligamus verbo, & lingua, ſed opere & veritate.* Qui enim diligit ſine opere, non diligit in veritate.

24. Chryſol.

Secundò, D. Petrus Chryſologus ſerm. 102. *Audiſtis*, ait, *quia ſẽper diruta eſt ſynagoga, & jacet jugiter in cementis, nec cœleſtem ſurgit in fabricã, niſi eam in Eccleſiæ culmen Chriſtianus fabricator inſtruxerit.* Cur Judæi ſuam ſynagogam dirutam non ædificant, ſed extraneus miles eam in fabricam erigit? Apud Judæos omnia ſunt devaſtata, & in extremam ruinam collapſa. Solus ergo Chriſtianus miles inſtaurat, ac in magnam ſtructuram componit, & elevat, ut omnia Chriſto Jeſu inſerviant, ac famulentur. Tertiò, aliud etiam colligo ex præcitatis Chryſologi verbis. In Judæis tanquam in Diaboli membris omnia ſunt ſolo æquata, nihil enim aliud ipſe novit, quam cuncta demoliri, ac evertere. At in hoc milite jam, ibi apparebat ingenium Chriſtianum, quo domus Dei ſpiritualis in cordibus noſtris ædificatur, ad quam Chriſtus Dominus adveniebat, ac adventabat.

Synagoga ſemper dirupta. Eccleſia ædificata.

Ingenium Dæmonis deſtruere, Chriſtiani ædificare.

25. Paulin.

Quartò, D. Paulinus Epiſtol. 12. ad Severum, ſic ait: *Evangelicus ille Cẽturio exemplum nobis eſt, qui ad promerendam filii ſanitatem, & ipſum Dominum Jeſum fidei ſuæ prædicatorem habendum, eo potiſſimum mereri voluit, quod plebs Domini, quæ tunc adhuc in Judæis erat, illi de ſynagoga ædificata teſtimonio ſuffragata eſt.* Iſte Centurio, ut bene affectus in Judæos, valde veriſimile, quod multa dona dederit ad templi exornatum, ad ſacrificia peragenda, & ad alia negotia eis magnum adjuvamen præſtiterit: & tamen omnia illa prætereuntur, & ſolum de eo prædicant: *Synagogam ipſe ædificavit nobis*: quoniam per hæc maximè apud Deum commendabatur, ac divinam in ſe beneficentiam promerebat. Ex quo rectè argumentatur D. Ambroſ. ſerm. ultimo, de Dedicatione Eccleſiæ: Quantum ſibi Deum devinciant, qui Chriſtiana templa divinæ majeſtati conſtruunt, ac ædificant, ſic ait: *Si commendatur Domino, qui ædificavit ſynagogam; quantò eſt commendatior, qui ædificavit Eccleſiam? Et ſi is meretur gratiam, qui impietatis receptaculum præſtitit, quantò majorem meretur gratiam, qui religionis domicilium præparavit.* Verba autem illa Ambroſii, ut ait Toletus annot. 8. ita ſunt intelligenda. Qui ædificavit ſynagogam, quæ poſt promulgationem Evangelii facta eſt impietatis receptaculum.

Eccleſias ædificare obſequium multum Deo gratum.

Ambroſ.

Tolet.

26. 3. Reg. 8.

Ad rem noſtram. De Davide volente ædificare templum ait Dominus ad eum: *Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans*, 3. Regum cap. 8. num. 18. & ob hanc cogitationem multæ largitates divinæ miſericordiæ ei promittuntur, 2. Regum 7. num 16. *Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum uſque in æternum ante faciem meam, & thronus tuus erit firmus jugiter.* Quare David ita laudatur ab ore Dei: *benefeciſti hoc ipſum mente tractans*. Quare tot dona divina ei in fœdus ſempiternum pollicentur? Cur ita à Deo extollitur? Ipſemet Deus nobis aperit cauſam. *Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo.* Ut rectè notavit Petrus Cluniacenſis Epiſt. contra Petrobuſian. Hæretic. *Si enim tantum laudatur, ac promeruit, qui tantum optavit, ac cogitavit extruere templum: qualiſnam erit laus, qualenam meritum illorum, qui larga manu, ac magnifica ope templa Domini conſtruunt, ac erigunt?* Sine dubio ſuper omnem principatum, ac regiam dignitatem ſublimantur, ac extolluntur.

2. Reg. 7.

Cluniacenſ.

Quantum ſit meritum ædificantis templum.

Cum Jacob reverteretur à Meſopotamia ad patrẽ ſuum Iſaac maximè Eſau fratrem timens, illum cum filiis, ac uxoribus adoravit. Et ſignanter ait ſacer Textus: *Extremi Joſeph, & Rachel adoraverunt*, Geneſ. 33. num. 7. Nondum enim Benjamin erat natus. Poſtea vero urgente fame, cum Joſeph dominaretur in terra Ægypti, deſcenderunt fratres ejus in illam, ut compararent ſibi frumenta, *Cumque adoraſſent eum*: ſcilicet Joſeph, *fratres ſui, & agnoviſſet eos, quaſi ad alienos durius loquebatur*, Geneſ. 42. n. 6. Cum omnes fratres adorarent Joſeph, minime tamen hanc adorationem ei præſtitit Benjamin; nam ipſe retinebatur domi cum patre ſuo in terra Chanaan. Magna conſideratione dignum, quod omnes Jacob filii, tam Judas, in quo erat regalis poteſtas, quam Levi, in quo reſplendebat Sacerdotalis dignitas, cæterique fratres tantis donis præfulgentes coram homine, verbi gratia Eſau, vel Joſeph genuflectunt; & tamen Benjamin, una, & altera vice ab adorationis munere exceptuatur. Eleganter rationem excogitavit Græcus Auctor in Catena apud Lypomanum ad citata verba Geneſ. 52. *Notandum vero*, ait, *quod Benjamin, neque Eſau, neque Joſeph, quemadmodum vel qui adorant, ideo quod in partem tribus Benjamin ceſſit templum.* Adorent reges, Sacerdotes, cæterique principes; non verò Benjamin, in cujus parte, ac ſorte cecidit ædificatio templi; ita enim ejus ſtructura ſublimatus eſt ut reges, Sacerdotes, cæteroſque dynaſtas præcellat, ac quadam magna excellentia ſuperet. 27.

Geneſ. 33.

Geneſ. 42.

Græc. Auct.

Templa ædificare, magna dignitas ſuper cæteras.

QUÆSTIO V.

Quare juxta Lucam Centurio per ſeniores rogat Chriſtum, ut veniat; cum tamen venientem deprecetur, ut non veniat?

HÆc difficultas apud D. Lucam non eſt modica: Nam Evangeliſta inquit, quod, cum Centurio *audiſſet de Jeſu, miſit ad eum ſeniores, rogans eum, ut veniret, & ſanaret ſervum ejus.* Et poſtea cum Centurio audiſſet, Chriſtum in ejus habitaculum venire, recuſavit per ſuos amicos, dicens: *Domine, noli vexari, non enim ſum dignus, ut ſub tectum meum intres, propter quod & me ipſum non ſum dignum arbitratus, ut venirem ad te.* Quomodo ergo primò rogat, veniat in domum, ſi poſtea deprecatur, ut in illam non deſcendat? Et rationem apponit, quia ipſe ſemper ſe judicavit indignum, ut ad ipſum Chriſtus Dominus veniret, ipſeque coram Chriſto appareret. 28.

Ratio difficultatis.

Reſpondet Albertus Magnus, Centurionem prius rogaſſe, ut Chriſtus veniret, quia nondum in fide profecerat, & ejus fides in exordio fuerat valde imperfecta, quippe quæ ad ſanandum Domini præſentiam requirebat: poſt diſceſſum autẽ 29.

Alb. Magn.

Centurionis fides in exordio imperfecta.

Judæorum à Deo illuminatus maximè crevit in fide; & tunc per amicos rogat, ut non veniret, ſed ut abſens curaret. Et hanc ſententiam non improbat Cornelius à Lapide. Sed contra hanc ſententiam urget, quia ipſe Centurio dixit: Non ſum me dignum arbitratus; ut venirem ad te: ſi ergo à principio, quando delegavit ſeniores ad Chriſtum, ſe indignum judicavit, qui ad Chriſtum veniret; ergo multo magis ad quem Chriſtus tenderet: ac proinde non minor illa, quam iſta fuit fides.

Cornel.

30\. Dicendum eſt igitur cùm communi ſententia Recentiorum. Quod Centurio primò miſit ſeniores Judæorum ad Chriſtum, ut ab ipſo pueri ſanitatem peterent; illi verò de ſuo addiderunt: *Ut veniret, & ſanaret ſervum ejus*; ſicut & alia multa depoſuerunt; verbi gratia, dum dicunt: *Diligit gentem noſtram, & ſynagogam ipſe ædificavit nobis*. Et fortè hoc ex eo fuit, quia ipſi Judæi putabant, non poſſe aliter à Chriſto conferri ſanitatem, niſi ipſo præſente. Et quia Judæi ipſi miſſi fuerant à Centurione, & ejus cauſam agebant; quidquid illi perierunt, Centurioni tribuitur, quamvis talia verba non protulerit; ſed ſalutem pueri eis commendaverit.

Vera ſolutio. Judæi miſſi, de ſuo multa addiderant.

31\. Perantiquum malum, ut ſemper miniſtri de ſuo multo plura dicant, & faciant, quam eis in mandatis ordinatur. Veniunt Angeli Sodomam, ut exequantur divinum mandatum de evertendis civitatibus igne, & ſulphure. Et urgent Loth dicentes: *Feſtina, & ſalvare ibi; quia non potero facere quidquam, donec ingrediaris illuc*, Geneſ. 19. num. 21. Optimè notat D. Ephrem. in Loth: *Creator ſuper cæleſtibus virtutibus juſſit, ut tantiſper intentas contineant minas, donec ex medio ipſorum juſtus ſalvetur*. Angeli valde benigni ſunt in homines non poterat inferre malum urbibus, donec juſtus egrederetur; cur ergo ita inſtant, ut feſtinando exeat? Cur ipſum non ſinunt plus morari, ac lentè progredi, ut inde majores induciæ homini concedantur? Deus non juſſit, juſtum feſtinare; imò indulgentiam conceſſit, donec ipſe exiret. Cum ergo ita pro diſceſſu urgent, & eum non permittunt tantiſper detineri; Angeli hominibus multum benevoli, ſed cùm miniſtri extitiſſent, aliquid de ſuo in executione mandati interponunt, ut ita ſe maximè ſolertes, ac diligentes exhibeant. Vide tom. 1. lib. 1. c. 2. n. 60. & tom. 2. c. 1. n. 121. & 122. & cap. 7. n. 72. & 73.

Gen. 31. D. Ephrem.

Miniſtri plus dicunt, & faciunt, quam eis eſt mandatum.

QUÆSTIO VI.

Quare Centurio tam ſollicitè advenit deprecans pro puero? Et explicatur, quomodo erat illi pretioſus.

32\. Abulenſ. Aliqui dixerunt, ut refert Abulenſis q. 29. Quod Centurio movebatur ex conſideratione magni damni, quod patiebatur, ſi puer moreretur. Sed tantus vir, ac maximè à Chriſto laudatus, non ex lucro, ſed ex altiori motivo inducebatur.

33\. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus hom. 22. in Imperfecto: *Centurio iſte*, ait, *inter ſervum, & dominum nullam differentiam æſtimabat, ſciens quoniam, etſi dignitas in hoc ſæculo diverſa eſt inter eos, una eſt tamen natura illis. Ideo magis Dei imaginem honorabat in homine, quam opus captivitatis contemnebat in ſervo*. Bonus iſte Centurio maximè affligebatur agritudine pueri, qui ità acerbè torquebatur; nam quamvis ipſe eſſet dominus, & ille alius ſervus; tamen ſe cognoſcebat ejuſdem naturæ cum illo. Ac proinde nec ob dominationem obliviſcebatur de ſua conditione; nec ob ſervitutem alium contemnebat; ſed imaginem Dei venerabatur in ſervo.

Recordentur domini, ſervos eſſe ejuſdem naturæ cum eis.

Secundò, hæc Centurionis ſollicitudo communiter à D. Chryſoſtomo citato, D. Ambroſio, D. Bonaventura eximiæ charitati ejuſdem tribuitur, non enim poterat videre in familia ſua, in domo ſua, ac in ſubditis ſibi commiſſis aliquem graviter affligi, quin omnibus modis ei procuraret remedium; unde tanta fide meruit à Deo illuminari: Quod pulchrè dixit D. Baſilius orat. 19. *O miraculum*, inquit, *modò non opinabile; Puer, membra diſſolutus, jacens, domino ducatum præbet ad Dominum; ſervi ſanatior; Centurio requirens Dominum reperit, dumque ipſe ſervi ſanationem venatur, fit ipſe domino præda*. Dum Centurio in operibus charitatis ſe exercet, atque in his, quæ ex proprio officio ſibi incumbebant; ut de ſalute ſui militis pertractaret; meruit à Deo tanta fide illuminari; ut de eo à Domino prædicetur. *Non inveni tantam fidem in Iſraël.* 34.

Chryſoſt. Ambroſ. Bonavent.

Multum promeretur, qui in operibus charitatis, vel ſui officii ſe exercet.

Tertiò, ex parte ſervi hæc ſollicitudo movebatur, quia ipſe apud Centurionem dominum ſuum multum promerebatur; cum eſſet valde probus. Quod rectè probat D. Chryſoſtomus citata hom. 22. in Imperfecto: *Secundùm dilectionem Domini*, ait, *menſurate fidem ſervi, nec enim poſſibile erat, ut ſine pretio bonorum morum tantam ſibi dilectionem domini cõparaſſet*. Frequẽter ſervi ſequuntur affectum domini. Tradunt Hebræi apud D. Hieronymum in lib. 1. Paralypom cap. 9. ſervum Saül, cum quo ipſe juſſus eſt quærere aſinas patris ſui; fuiſſe Doëg Idumæum, qui tunc bonus erat; & ideò de cæteris pueris patris ſui electus à Saül, 1. Regum cap. 9. n. 3. Et tamen hunc Doëg fuiſſe valde iniquum, docent Lyranus, Abulenſis, Carthuſianus, 1. Regum 21. n. 7. & 22. n. 9. Et hoc patet ex littera. Nam iſte nunciavit Saüli, panem datum ad Abimelech Davidi, ex quo multorum Sacerdotum mors ſecuta eſt. Quando Saül quæſivit aſinas, ac electus eſt ad regnum, candidus, & ſimplex erat, ut puer unius anni: at verò poſtea malus, ac iniquus factus eſt. Sic & ſervus in bono, ac malo adhæret domino ſuo, ac cum illo creſcit, & decreſcit in bonitate. 35.

Chryſoſt.

Qualis dominus in bonitate, aut malitia, ita & ſervus.

Hieron.

Lyran. Abulenſ. Carthuſ.

Quartò, & ſpecialiter explicantur virtutes iſtius ſervi, quæ tantam domini ſollicitudinem promovebant. Nam de eo ait D. Lucas: *Erat illi pretioſus*, id eſt in magna æſtimatione habitus, ut jam dixi. Simon Caſſianus lib. 5. cap. 12. ſic explicat: *Erat pretioſus, ſcilicet gratiosè ſerviens, & intellectu vigebat*: juxta illud Proverb 14. num. 35. *Acceptus eſt regi miniſter intelligens*. Et in originalibus habetur: *Benevolentia regis ad miniſtrum intelligentem* Albertus Magnus ſic explanat; Pretioſus, id eſt fidelis in omni re. Proverb. 17. n. 2. *Servus ſapiens dominabitur filiis ſtultis*, Et Eccleſiaſt. 33. n. 31. *Si eſt tibi ſervus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua*. Quod ibi explicat Carthuſianus: *Cor-* 36.

Servus gratiosè ſerviens, pretioſus domino ſuo.

Caſſian. 7. Prov. 14. Alb. Magn. Prov. 17. Eccl. 33. Carthuſ.

Multùm debet Dominus procurare, ac agere pro ſervo fideli.

dialiter dilige eum, ſicut te ipſum, quærendo ejus ſanitatem. Expende illa verba: *Quaſi anima tua*: nam ſicut homo vivit anima ſua; ita vivit ſervo fideli; ac proinde, dum de ſalute ſervi agit, de propria tractat.

37. Cùm Abraham ſe vidiſſet in ætate provecta abſque prole, & ſibi perſuaſiſſet, quod ſine liberis eſſet diſceſſurus, loquens ad Dominum ait: *Mihi autem non dediſti ſemen: & ecce vernaculus meus, hæres meus erit*, Gen. 15. n. 4. Quæ verba Eucherius interpretatur: *Quaſi diceret, quia de me ipſo mihi ſemen non dediſti, in iſto comple, quod ſemini meo promiſiſti.* Hanc ſententiam ſequuntur Lyranus, Abulenſis, Lyppomanus & alii. Deprecabatur, quòd cùm ipſe non haberet liberos, hæres ejus eſſet ſervus ſuus Eleazarus, univerſæ ſuæ familiæ diſpenſator, ac gubernator. Sed modo inſurgit quæſtio, & non vulgaris: Abraham habet multos conſanguineos, nempe Loth filium fratris ſui Aran? & etiam filios Nachor fratris ſui. Cur ergo non obſecrat, ut ſua hæreditas tantarum rerum ad ſuos fratres tranſeat; ſed ad ſervum familiæ ſuæ? Ille Eleazarus multum erat fidelis Abrahamo, ut patet Gen. 24. n. 1. Et ibi notant Chryſoſtomus, Procopius, Carthuſianus, & omnes communiter. Prudentiſſime vir magnus Abrahamus, cum ſe jam filiorum expertem exiſtimaret, ad quos ex naturali jure ejus ſpectabat hæreditas ſuorum bonorum poſſeſſionem optat, & diſponit potius uni fideli ſervo deventuram, quàm omnibus aliis ſuis fratribus, ac cognatis? ut ſicut ſervus in amore, ac fidelitate erga ipſum Abrahamum, ita & in muneribus, ac donis cæteros præcelleret, ac anteponeretur. Multum ſanè per omnem modum fidelis ſervus eſt pretioſus, æſtimandus.

Geneſ. 15. Eucher. Lyran. Abulenſ. Lyppom. Geneſ. 25. Chryſoſt. Procop. Carthuſ.

Fidelis ſervus omnibus fratribus, ac cognatis anteponitur.

38. Apparens Deus Moyſi in Rubo, mandat ei, ut fœlicia nuntia de libertate populi Iſraëlitici ad ejus ſeniores deferat: à quo Moyſes quærit ejus nomen, ut ſciſcitantibus filiis Iſraël appoſitè reſpondeat. Cui ait Deus: *Ego ſum, qui ſum*: Et ſtatim ſubjungit: *Hæc dices filiis Iſraël, Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob miſit me ad vos: hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum in generationem & generationem*, Exod. 3. n. 15. Et iterum ſtatim: *Congrega ſeniores Iſraël, Deus Patrum veſtrorũ.* Ubi duo nomina de ſe ipſo Deus teſtificatur, unum: *Ego ſum, qui ſum*: quod propriam Dei naturam concernit, ut docent D. Auguſtinus lib. 5. de Trinit. cap. 5. D. Ambroſius de fide contra Arrian. cap. 4. D. Hilarius de Trinit. D. Hieronym. cap. 3. in Epiſt. ad Epheſ. & alii. Alterum nomen eſt per reſpectum ad ſuos ſervos Abraham, Iſaac & Jacob. Et tamen legatio injuncta ſub hoc ſecundo titulo mandatur proferri; *Deus patrum veſtrorum.* Cur nõn potiùs ſub priori nomine, cùm multò ſublimius, & excellentius ſit? Hujuſmodi autem legatio deſtinabatur, ut cunctus Iſraël Deum agnoſceret, ejuſque ſupremam majeſtatem revereretur: apud homines autem hujus ſæculi, cum ingenio ſint debiles valde, aliquando quis potiùs agnoſcitur, & veneratur ob præclaros, & optimos ſervos, quibus præeſt, quàm ob excellentiam, ac celſitudinem naturæ, qua cunctis eminet. Unde ut cunctus Iſraël Deum ſuum agnoſceret, ac ſummum ei honorem exhiberet, illis proponitur, ut Deus patrum ſuorum. Et ait: *Hoc memoriale meum in æternum.* Carthuſianus: *Hoc complexum*: *Deus patrum veſtrorum*: *univerſos fideles inducet ad recordationem & memoriam mei uſque in finem.* Per hoc enim nomen cunctis erit in recordationem, ac venerationem.

Exod. 3. Auguſt. Ambroſ. Hilar. Hieron.

Aliquando potiùs quis honoratur ob ſuos ſervos optimos, quã ob ſuam celſitudinem.

Carthuſ.

QUÆSTIO VII.

Quare, cum Centurio veniſſet deprecans pro ſuo puero, non acceſſit adorans, ut Archiſynagogus, & alii?

39. Venit Centurio ad Chriſtum pro ſalute pueri ſui rogans; & tamen non dicitur, quod acceſſerit adorans, ut de Archiſynagogo ſcribitur Matth. 9. num. 18. ac de aliis multis narratur, Matth. 14. num. 33. & 20. num. 10. Marc. 5. n. 6. Cur ergo noſter Centurio non venit etiam adorans, cùm magnas preces deferret, & pro puero ſibi valde dilecto?

Ratio difficultatis. Matth. 9. 14. & 20.

40. Reſpondeo ad quæſtionem, primò. Quod dum Centurio accedens dixit Chriſto: *Domine, puer meus*: in illo verbo: *Domine*: Chriſto debitam reverentiam, ac venerationem exhibuit, ut dixi in expoſitione ex Beda, Haymone, Hugone, & aliis. Illo enim verbo protulit fidei confeſſionem, qua Chriſtum Deum, ac Dominum agnoſcit.

Fides confeſſione veneratur Deus. Beda. Haymon. Hugo.

41. Secundò, & moraliter ad quæſtionem reſpondeo. De Centurione non ſcribitur externa adoratio exhibita Chriſto, ut de Archiſynagogo, ac aliis. Centurio valde magnus erat in fide, ita ut à Chriſto audire meruerit: *Non inveni tantam fidem in Iſraël.* At Archiſynagogus debilis erat fide; unde deprecabatur, ut Dominus deſcenderet, & ſanaret filiam ejus, quia ſibi perſuadebat, quod Dominus abſens non poterat ei vitam conferre: & ideo inſtanter obſecrabat: *Deſcende, antequam moriatur*: ut late explicavi cap. 29. tom. 2. Fides magna in Centurione actibus interioribus firmæ credulitatis, charitatis, humilitatis, ac obedientiæ contenta eſt, & de exterioribus adorationibus non multum curat, neque agit. At ubi fides eſt valde tenuis, ac remiſſa, hæc exteriora ſibi quærit, ut illis interiorem defectum ſuppleat, tegat, & abſcondat.

Vera fides nõ quærit externas adorationes, quas debilis venatur, ſed ſolum internũ quærit affectum.

42. Valde ſollicitus erat Moyſes de libertate ſui populi, ac pro ea multum Deum deprecabatur, ut tradunt D. Gregorius Nyſſenus lib. de vita Moyſis, & D. Laurentius Juſtinianus lib. de Vita ſolitaria, cap. 18. Apparuit ei Deus in Rubo, illique manifeſtavit, quomodo ipſe deſcenderit, ut Iſraël à Pharaonis tyrannide eximeret. Ipſúmque in hoc negotio caput, ac principem conſtituit. Multa fide credidit Moyſes divinis promiſſis. Tamen ſi rectè conſideres cap. 3. & 4. Exodi, ubi hæc hiſtoria narratur, non leges, quod pro tanto beneficio Moyſes ſe proſternens in terra, ac Deum adorans gratias protulerit. Ex Dei mãdato pergit Moyſes ad filios Iſraël, eiſque exponit divinam benignitatem in eos. *Credidit populus, & audierunt, quod viſitaſſet Dominus filios Iſraël, & proni adoraverunt.* Chaldaïca: *Incurvati ſunt, & adoraverunt.* Alii ex Hebræo: *Et proſternentes adoraverunt*, Moyſes pro tam inſigni miſericordia audita coram ipſo Deo non ſe proſternit in terram

Gregor. Laur. Juſtin. Exod. 3. Exod. 4. Chald. Hebr.

Heb. 11. terram in recognitionem divinæ pietatis;& hoc præſtant filii Iſraël audito mandato Moyſes magnus fide; de eo ait Paulus ad Hebr. 11. n. 24. *Fide Moyſes grandis factus*. Filii Iſraël valde parvuli laborantes in fide, ut notat Procopius ad citatum locum: *In fide non permanſerunt, ſed turpiter obmurmuraban*. Grandis fides Moyſis totum interiorem affectum apprehenderat, de exterioribus autem obliviſcebatur. At torpeſcentes Iſraëlitæ corporis genuflexionibus cordis infirmitatem veluti diſſimulabant, ac contegebant.

Procop.

Grandis fides ſolum de interioribus agit, frivola verò de apparentibus oſtentationibus

43. Geneſ. 18. Septuag. Abrahamo: *Apparuit Dominus in cōvalle Mābre ſedenti in oſtio tabernaculi*, Gen. 18. n. 1. Septuaginta legunt: *Apparuit ei Deus ad quercū Mambre*. Concurrit Abrahamus obviam; ipſúmque invitavit ad ſuum tabernaculum; quod juxta D. Auguſtinum citandum erat ſuffugium quoddam, ſeu tugurium ſub arbore, quod magis admirationem ingerit. Abrahamus cognovit, eſſe ipſum Deum, ut docet ipſe Auguſtinus quæſt. 34. in Geneſ. Ex quo pullulat magna difficultas: Quomodo ſanctus Patriarcha divinam majeſtatem quam cœli cœlorum capere non poſſunt, audet invitare ad tam humilem locum, & etiam uni homini anguſtum? Agnoſcebat optimè Abrahamus divinum ingenium, quod potius delectatur fide pectoris noſtri, quam amplis, ac ſumptuoſis oſtentationibus regalis, ac magnifici palatii; & cum Abrahamus ſe vidiſſer tanta fide ditatum non timet Deum in pauperem locum adducere. D. Auguſtinus ſerm. 66. de tempore: *Locum arboris incolebat Abraham, ſub qua conſtructū erat qualecumque ſuffugium, anguſtum quidem homini, ſed ſufficiens majeſtati, dignum tamen Deo palatium fides devota pingebat, in quo fuiſſet divina majeſtas pran̄ſura*. Vilem illum locum homini anguſtum, magna fides Abrahæ regalem aulam Deo dignam reddebat, omni auro, & gemmis exornatam.

Auguſt.

Vera cordis fides magnum palatium Deo præparat.

Auguſt.

44. Vides, quantum Deus vult animum noſtrum: Unde qui ſumptuoſos apparatus Deo exhibent & illi cor negant, de noſtro Centurione audiant D. Auguſtinum ſerm. 6. de verbis Domini dicentem: *Non erat magna fœlicitas, ſi Dominus Jeſus intraret in parietes ejus; & non eſſet in pectore ejus. Magiſter quippe humilitatis & verbo, & exemplo, diſcubuit & in domo cujuſdam Phariſæi nomine Simonis; & cum in domo ejus recumberet, non erat in corde ejus, ubi caput filius hominis reclinaret.*

Auguſt.

Parum eſt, Deū habere in domo, ſi nō ſit in corde.

QUÆSTIO VIII.

Quare Centurio infirmum peculiariter dicit ſuum: Puer meus?

45. SI rectè Centurii petitio examinetur, primo intuitu videbitur, quandam repugnantiam involvere. Acceſſit, & ait: *Dominus, puer meus jacet*. Chriſtum omnium Dominum vocat: ergo etiam decumbentis ſervi Dominus erat; ac proinde in præſentia tantæ majeſtatis debebat dicere: Domine, puer tuus, & non puer meus. Quod dubium eleganter excitat Chryſologus ſerm. 15. *Quomodo, ait, hic Centurio, qui ſic agnoſcit Dominum, puerum ſuum auſus eſt profiteri, quaſi neſciens, ſervi peculium ad Dominum pertinere,*

Ratio dubitandi.

Chryſolog.

46. Primò, ipſe Chryſologus citato loco pulcherrimè reſpondet: *Meum dico, quia jacet; ſi tuus eſſet Domine non jaceret*. Et pòſt pauca ſubdit: *Hunc tuum dicerem, quem jacentem tua benignitas non requirit?* Prudenter Centurio puerum illum, non Domini eſſe dicit, ſed ſuum: agnoſcebat, divinam benignitatem prævenire omnia ſuorum mala, unde cum videret puerum illum jacentem, & graviter morbo laborantem; & à Chriſto Domino minimè requiri: *Hunc tuum dicerem, quem jacentem benignitas tua non requirit?* Prudenter ſibi perſuaſit, facilius aliquem eſſe excluſum ab ovili ſervorum Domini, quam quod Dominus ſuam ovem laborantem, ac oppreſſam non requirat, curet, & ſanet. *Hunc tuum dicerem, quem jacentem tua benignitas non requirit?* Si enim hic puer tuus eſſet; mihi non foret neceſſarium loqui, ac rogare pro eo, *tua benignitas ipſum requireret*: ergo cum hoc non præſtet, tuum non dic: O magnum documentum, quanta ſit cura Domini in ſervos.

Chryſol.

Magna Dei benignitas in ſuos.

Quanta ſit cura Domini ac Paſtoris in ſuos.

47. Secundò, idem Chryſologus: *Meum dico, quia jacet, ſi tuus eſſet, Domine non jaceret. Probat hoc Propheta, cum dicit*: Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſervi Domini, qui ſtatis in domo Domini, Pſalm. 93. num. 2. *Qui ſtatis, non jacetis, ait, ſtant ſervi tui, hominum ſervi jacent*. Prudenter Centurio jacentem ſervum, non Domini, ſed ſuum dicit: nam ſervi Domini, qui ſub Deo militanr, eique ſerviunt, conſtanter ſtant: in eis enim eſt perfecta ſalus, & integra valetudo, ut probat citatus locus Prophetæ; nam ſtare, fortitudinis, ac roboris ſitus eſt. Unde puella illa delicata Suſanna, cum accuſaretur à falſis ſenibus, ante tribunal non deficiens animo cecidit; ſed multa cōſtantia ſtabat, ut ponderat D. Zeno ſerm. de Daniele: *Stabat, inquit, Suſanna cum judicio proditorum falſorum teſtium oppreſſa mendaciis; conſcientia tamen bonis contenta ſecretis, non tam rea ſuſceptu ram ſententiam; quam dicata Deo pro caſtitate fortiter moritura*. Quamvis videretur oppreſſa mendaciis, tamen dedicata Deo fortiter moritura ſtabat. Unde rectè Chryſologus: *Servi tui ſtant*: & pergit: *hominum ſervi jacent*: ac veluti diceret, jacent ſervi hominum, quia *vana ſalus hominum*. Pſalm. 59. n. 13. Sic in piſcina illa, in qua mundus deſignabatur, *Jacebat multitudo languentium*, Joan. 5. num. .... Qui enim hominibus ſerviunt, multiplici labore, morbo, ac dolore laborant, ut optimè advertit D. Nazianzenus orat. 1. in Julianum, ante medium: *Non ſemel tantum ingemiſcit, ait, & parturit corruptioni ſerviens, hoc eſt ſ, qui in terra naſcuntur, & intereunt homines.*

Chryſol.

Pſalm. 93.

Servi Domini ſtant incolumes; ſervi mundi jacent.

Zeno.

Chryſol.

Pſal. 59.

Joan. 5.

Nazianzen.

48. Tertiò, idem Chryſologus citato loco: *Domine, tuos ſervos non decet malis ſubjacere: injuria eſt tua, tuorum pœna ſervorum; tuos ſervos poſſidere non debet vis malorum. Tu autē Domine, cui virtutes ſerviunt, curationes parent, obtemperant ſanitates, quomodo computabis ſervum tuum, quem ſervum tantorum conſpicis eſſe morborum.* Duo valde notanda docet ſanctus Pater. Primò, circumſpectè Centurio loquens cū Domino, non ait, puer tuus, id eſt ſervus tuus, ut dixi in expoſitione; ſed ſervus meus: optime enim agnoſcebat Chriſti benignitatem in ſuos, itaut eorum dolores, afflictiones, ac injurias tanquam ſuas proprias reputaret. *Injuria tua, tuorum pœna ſervorum*. Secundò, cum Centurio fateretur in Chri-

Chryſol.

Bonus Princeps, ac Prælatus non ſinit, ſuos vexari, cum eis valeat ſubvenire.

ſto ſupremam poteſtatem, cui omnes ægritudines obtemperant, faciliter ſibi perſuaſit, eum non reputari à Chriſto inter ſuos ſervos, qui ita vi morbi torquebatur. Valde alienum eſt à Domino, ut ſuum ſervum permittat vexari, cum ipſum valeat cuſtodire, ac liberare. *Domine, cui virtutes ſerviunt, curationes parent, quomodo computabis ſervum tuum, quem ſervum conſpicis tantorum eſſe morborum.*

49. Baſil. Quartò, D. Baſilius Seleucus orat. 19. *Servum*, ait, *non ſprevit præ ægritudine corpore diſtabeſcentem, non ſervi contempſit afflictionem herili faſtu turgens; verum obibat inveſtigans periculo remedium.* *Amor in laboribus non deſerit.* Diſcant temporales domini. In eorum documentum divino afflatu ait Centurio: *Puer meus jacet in domo Paralyticus:* nam quamvis puer immedicabili morbo laboraret, ipſum non contempſit Centurio, ſed in propria ſua domo retinebat, ſuumque eſſe agnoſcebat, illumque curabat, fovebat, ac de illius ſalute multum ſollicitè agebat. Valde enim impium eſt, ut quos ſanos, ut tuos ſervos agnoviſti, ac habuiſti, ægrotos verò, ut alienos, excludas, ac ignores.

50. Baſil. Quintò, idem Seleucus citato loco ſic pergit: *Non præ voluptate, quam ex numeroſo ſatellitio capiebat, pueri immobilis oblitus eſt: verum obibat inveſtigans periculu remedium; nec è cora deſtitit, dum ipſe in curationis fontem incideret.* *Principes, quàvis multos habeant, pro ſalute unius ſint ſoliciti.* Iſte illuſtris vir centum militibus præerat, & cum tantis armatis eſſet ſtipatus, cura unius parvuli periclitantis ab ejus mente non cecidit; ſed ita ſollicitè de eo agit, ac ſi unum illum tantùm haberet. Diſcant ex hoc principes, quod quamvis in republica omnia ſint proſpera, tamen cura unius minimi oppreſſi, ac laborantis non debet in eis ſopiri, ac extingui; & ita deveniet in fontem curationis, ut ipſe, & ſuus famulus vivant.

51. Hugo. *Prælatus ſubditi morbum ſuū reputet. 2. Cor. 11.* Sextò, Hugo: *Ecce compaſſio, quod morbus eſt meus.* Puerum ægrotantem ſuum dicit, ut per ſuam compaſſionem denotaret, quod illa ægritudo ſua erat. *Quis infirmatur, & ego non infirmor*, 2. Cor. 11. num. 29. Septimò, præ modeſtia Centurio paralyticum, non Domini, ſed ſuum divulgat, innuens, puerum illa pati ex eo, quod ſuus erat, ac ſi ipſe eſſet in cauſa tanti mali. *Omnia hujus ſæculi per ſe ruunt, & cadunt.* Octavò, puerum ſuum appellat, ac ſi diceret: Quamvis eſſet puer, & in ſuæ ætatis jucunditate florens, tamen cum eſſet meus, ac hujus ſæculi res, cecidit, & infirmus eſt: quia omnia, quæ in hoc ſæculo obtinentur, quamvis valde per jucunda videantur, velut ex impetu ſuo cadunt, ruunt, ac in terra jacent.

52. Job. 24. Septua. De potentibus, ac divitibus loquens Job c. 24. num. 24. inquit: *Sicut ſummitates ſpicarum conterentur.* Septuaginta legunt, *Sicut de ſtipula ſpica decidens ſponte ſua.* Optimo jure ſæculi divites comparantur cum ſpica, quæ granis ditata extollitur, ſed ipſa ſuo pondere deprimitur. Ita cum Pineda. *Hujus ſæculi divites natura ſua cadūt.* præſtantiſſimis Expoſitoribus Pineda, & aliis explicabis illam particulam, *ſponte ſua*, hoc eſt ſuapte natura; per quod deſignatur, omnem humanam fœlicitatem per ſe ipſam contabeſcere, ſicut ſpicam, quæ etiamſi non decutiatur bacillo, neque vento agitetur, ſua imbecillitate, & ariditate diſſipatur, ac ruit. Gregor. D. Gregorius lib. 17. moralium, cap. 6. *Quid ergo*, ait, *pravos hujus mundi divites dixerim, niſi ariſtas quaſdam generis humani, qui dum contra ſe ſuperbiunt, adversùs ſe quidem diviſi ſunt; ſed tamen concorditer grana deorſum premant.* Quamvis potentes ſæculi in multis ſint diviſi, in hoc tamen ſunt concordes, quod omnes per ſe ipſos grana ſunt deorſum premunt, & abjiciunt.

Lamentatur Jeremias devaſtationem Jeruſalem, & ait: *Cecidit corona capitis veſtri*, Thren. 5. 53. Thren.
num. 16. Sed cur non explicatur, à quo iſte caſus coronæ factus? Cur non dicitur, inimici abſtulerunt coronam noſtram, ſed tantum profertur: *Cecidit corona?* Alto ſane Dei conſilio ita loquitur Propheta: nam cum eſſet corona noſtra, ac corona hujus vitæ, nulla admota manu, nulloque impellente ipſa per ſemet cadit ſuoque pondere ruit. Brixianus, *Iſraëlita preſſi ſunt, ut deficientibus viribus corruerent.* Cum vires deficiunt, res ſua met natura concidit. Brixian.

Cum parens meus Elias fugeret à facie Jezabel, ac per deſertum ambularet, ait Scriptura: 54.
Cumque veniſſet, & ſederet ſubter unam juniperum, petivit animæ ſuæ, ut moreretur, projecitque ſe, & obdormivit in umbra juniperi, 3. Regum 19. n. 5. Illud verbum, *projecit ſe*, multò examine ponderandum eſt, non enim dicitur, diſcubuit, vel requievit, vel reclinavit caput, *ſed projecit ſe*, quod verbum ſi rigorem grammaticum conſulas, dejectionem, & caſum cum impulſu exprimit: hoc ergo verbo denotatur, quod cum Propheta longo eſſet itinere fatigatus, multoque mœrore confectus, ex quo vehemens ſomnus gignitur, ut notant Abulenſis, Lyranus, Cajetanus, Gaſpar Sanchez, & alii. Cum ergo ipſe Propheta ſomno gravatus ſederet ſub arbore, dejecit ſe, ſeu cecidit in terram. Sed quomodo Elias, moraliter loquor, valde magnus nomine, nam Elias, id eſt Dominus Deus; magnus poteſtate, nam clauſit, & aperuit cœlum; magnus auctoritate, Prophetas occidit; magnus virtute, & animo, dejecit reges, fregit eorum potentiam, Eccleſ. 48. num. 6. Cur in tanto Propheta permittitur hujuſmodi projectio? Carthuſianus: *Quiſque penſet, quod tantus Propheta humanum quid paſſus eſt.* Alta Dei providentia hoc factum eſt, ut quiſquis penſet, & cogitet, quod quamvis Elias tam magnus, ac potens eſſet, tamen cum in hac vita degeret, in hoc ſæculo viveret quid humanum paſſus eſt, ut ſuo veluti pondere quandam dejectionem, ac projectionem haberet. Nihil enim tam magnum, ac excellens eſt in orbe, quod ſuam etiam dejectionem, ac caſum non patiatur, atque ſuſtineat. 3. Reg. 19. Abulenſ. Lyran. Cajetan. Sanch. Carthuſ. *Nihil magnū in hoc ſæculo quod ſuam dejectionem non habeat.*

QUÆSTIO IX.

Quare Centurio non ſolùm exponit puerum ſuum infirmum, ſed etiam locum, in quo jacebat, nempe in domo?

CEnturio non ſolùm propoſuit ſuum puerum paralyticum, & jacentem, ſed etiam 55.
ſignanter declaravit locū, in quo erat projectus, Chryſoſt.
nempe in domo. Ad quod ſic primò Chryſoſtomus homil. 27. in Matth. *Excuſando ſe, ut quidam aiunt, cauſam adjecit, qua de re puerum non adduxerit, quippe cum non fuerit facilè, paralyticum, qui doloribus non parvis vexaretur, & ultimos jam ſpiritus traheret, longius deportare.* Valde

circum

circumſpectè Cẽturio exprimit, quod puer jacebat domi, ut multas cauſas innueret, ob quas infirmus ad Chriſtum non aſportabatur: nam erat
Abulenſ. frequens conſuetudo, ut notat Abulenſ. q. 29. quod infirmi ſanandi ad Chriſtum adducerentur.
Vt quis à ſolito more deviet, multum requiritur. Cum autem Centurio ab hac conſuetudine recederet, & ſuum non afferret ægrotum, hujus rei declaravit valdè efficacem rationem: nam ut à probato, & laudabili more quis deviet, multum per omnem modum requiritur. Excuſat ſe ergo Centurio, quod puerum non adduxerit, quia graviter infirmabatur paralyſi, ac male torquebatur, cùm multis doloribus eſſet affectus, ac proinde jaceret in domo, à qua nonniſi multis adauctis doloribus poterat extrahi: de quo ſtatim.

56. Chryſoſ. *Remediũ non eſt dandum cum dolore, ac pudore.* Secundò, eleganter D. Chryſoſtomus ſerm. 15. ſic ait: *Jacet in domo. Hinc eſt, quod offerre eum, & offerre tibi, pœna non ſinit magnitudo, ne familiaris infirmitas publice, & dolori ſit, & pudori.* Ait Centurio, quod puer eſt in domo, nam ſi extra illam publice educeretur, eſſet ei magnus dolor, & pudor: dolor ex motu aſportantium; & pudor, quia tam debilitatus in omnium oculis apparebat. Et remedium non eſt gratum, ſed valde grave, quo dolore, ac pudore comparatur. Contra ſuos amicos iraſcitur Job, qui in tanta malorum congerie eum ad viſitandum, eique aliquod remedium providendum venerunt:
Job. 6. *Subvertere nitimini amicum veſtrum.* Job. 6. n. 27. Cur non benigne excipit homines, qui in tantis laboribus de eo recordantur? Illi amici teſtificabantur,
Iob. 5. Jobum eſſe peccatorem: *Quis unquam innocens periit?* Job. 5. n. 7. Meritò ergo in eos iraſcitur, ac eorum levamen habet inviſum, cum eum verecundia afficerent, ac gravi dolore pungerent, ut ipſe in communi omnium opinione peccator, ac iniquus reputaretur.

57. Euſeb. Gall. Tertiò, & moraliter, Euſebius Gallic. Dom. 3. poſt Epiphaniam, inquit, quod puer iſte paralyticus jacens in domo, eſt anima ſeu ſpiritus noſter jacens infirmus vitiorum morbo in corpore, ac in carnis habitaculo. Ut ſanetur, mittamus ad
Hugo. *Famuli infirmi ſunt curandi.* Jeſum ſeniores, Sacerdotes ſcilicet qui pro eo rogare debent. Quartò, Hugo. In domo dicit *contra illos, qui ſtatim famulos agros ejiciunt; & ad hoſpitale mittunt.* Ut ita charitate cunctos ab ſubveniendum provocaret.

58. Paſchaſ. Quintò, D. Paſchaſius lib. 5. Matth. *In domo inquam, de qua dictum legimus ad animam: Oblivi ſcere populum tuum, & domum patris tui: in hac quippe domo paralytica eſt anima.* In ſua petitione
Homo inter ſuos infirmatur. exprimit Centurio, quod puer jacet in domo, ut denotet cauſam infirmitatis, quia ideò erat paralyticus, & male torquebatur, quia erat in domo, dum enim quis agit inter ſuos parentes, paralyſi laborat, ipſaque animi virtus infirmata eſt. Relinquat homo hunc affectum, ut virili fortitudine fruatur, ac multæ virtutis documenta præſtet.

59. Gen. 25. Gellen. De Jacob ait Scriptura, quod erat vir ſimplex & habitabat in tabernaculis, Geneſ. 25. num. 27. Et, ut notat Abbas Cellen. lib. de panibus, cap. aſſuetus erat colloquio matris. Poſtea verò cum profectus eſſet è domo paterna, & ad Solis oc-
Gen. 28. caſum requieſceret in quodam loco, *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram & cacumẽ illius tangens cœlũ; Angelos quoque Dei aſcendẽtes &, deſcendẽtes per eum, & Dominum innixum ſcalæ, dicentem ſibi: Terram, in qua dormis, dabo tibi, & ſemini tuo.* Geneſ. 28. n. 12. Valde notandum, quod Jacob in tabernaculis patris ſui jã expleverat annum quinquageſimum, juxta probabilem ſententiam, & per tot annos nulla cœleſti viſione recreatur; at ubi egreditur à propria familia, in ipſa, eademque nocte multis donis cumulatur.
Videt Dominum, cœlum apertum, Angelos aſcendentes, & deſcendẽtes; multiſque promiſſionibus ditatur: Optimo ſane jure, non enim virtutes animi magnopere prodeunt; neque is ad majora fit capax, quandiu intra paternam domum continetur? ſed quando ab ae exiens pro- *Vt quis generoſitatis ſigna exhibeat, à propria domo exeat.*
greditur in campos, deſerta, ac itinera. Procopius in Geneſ. in eodem cap. ad illa verba, *tulit de lapidibus,* ſic ait: *Qui avelluntur à parentum dulciſſima conſuetudine, & coguntur in aliam proficiſci regionem, opportune obverſantur Angeli inſervientes humano generi, ſicque Deus ſemper ſuis præſto eſſe ſolet.* Procop.

Nativitatem Samſon denuntiat Angelus matri ſuæ dicẽs inter cætera: *Erit puer Nazaræus Dei ab infantia ſua ex utero matris ſuæ, uſque ad diem mortis ſuæ,* Judic. 13. num. 7. 60. Judic. 13.
Iſta autem conſecratio Nazareatus in eo intelligitur facta, ait Lyranus, per donum fortitudinis, quæ fuit quædam gratia gratis data ei. Lyran.
Similiter Carthſianus inquit ad finem citati capitis, quod à ſua circumciſione fuit in eo gratia gratum faciens, virtutes quoque, ac dona eis annexa. Carthuſ.
Tamen de eo poſtea ait Scriptura: *Puer crevit, cœpitque ſpiritus Domini eſſe cum eo in caſtris Dan inter Saraa, & Eſthaol,* ibid. num. 25. Quæ verba communiter interpretantur Abulenſis, & recentiores, quod ſpiritus Domini, ſpiritus fortitudinis cœperit ſe in eo manifeſtare in caſtris Dan. Abulenſ.
Ex quo oritur non modica difficultas: nam puer iſte ditatus fuit Spiritu ſancto, ſpiritu fortitudinis à ſua pueritia, à nativitate ſua, ab infantia ſua: Cur ergo tantum donum non manifeſtatur in eo, niſi poſtquam ipſe eſt in Caſtris Dan? Generoſitatis, ac animoſitatis monumenta non aperiuntur in homine, quandiu intra proprium locum, ac habitationem clauditur; ſed quando ab illis progrediens ad extranea, ac aliena ſe confert. *Egrediatur quis de terra ſua ut illuſtria virtutis monumentã.*
Cajetanus: *In caſtris Dan locus, in quo divinus ſpiritus cœpit commovere Sanſonem deſcribitur, non civitas, ſed caſtra Dan; quia inter tentoria affectus apparuit.* Cajetan.

***Matth.* 8. *n.* 7. Ait illi Jeſus: Ego veniam & curabo eum.**

VERSIONES.

Syriacus Ego iturus ſum, & ſanabo eum.

Vatablus. Ego cum venero, medebor illi.

Pagninus. Ego profectus curabo eum.

EXPOSITIO II.

TRIA hîc notanda veniunt, ut advertit Alb. Magn. Primò, benigna Domini allocutio, quam Cẽturio meruit audire. Secundò, promiſſio perſonalis viſitationis. Tertio, ſpõſio curationis ſervi. De primo 61. Alb. Magn.

Ait

Caſſian. *Chriſti benignitas dat pluſquam ab eo petitur.* Chryſoſt.

Ait illi Jeſus nam ut ait Simon Caſſianus lib.5. cap. 12.ſemper Chriſtus juſtis interceſſionibus adeſt,ut juſta vota perficiat. Secundò, *Ego veniam* Summa Chriſti Domini benignitas plus quam petierat Centurio,tribuit,ut notavit Chryſoſtomus hom.27. *Ubique voluntati tantummodo ſupplicantium obtemperat,hic etiam proſilit,& non curaturum ſe ſolum,ſed domū quoque Centurionis profecturum profitetur.* Et non dixit Chriſtus, mittam aliquem ex meis diſcipulis,ut Centurio de ſuis ſervis dixerat: *Dico huic vade, & vadit:* ſed ait: *Ego veniam.* Ut inde ſit documentum Prælatis,quod non per alios,ſed per ſe ipſos viſitent, & corrigant. Et ait Chriſtus: *Ego veniam,* cum optimè ſciret,quod non eſſet iturus, hæc tamen dicit,ut ex Chryſoſtomo ait Euthymius, voluit Dominus magnam fidem,ac humilitatem Centurionis exercere, ac detegere his, qui ſequebantur:cum ab eo audirent: *Domine,non ſum dignus,*&c. Interlinealis ait: *Ego veniam virtute, virtus Chriſti præſens fuit,quæ ſanavit eum.* Aliter explicat Carthuſianus: Ego veniam, ſi permiſeris, ac volueris.

Prælatus per ſeipſum ſuos viſitet. Interlin. Carthuſ.

62. Tertiò, *Et curabo eum.* Ecce ſponſio beneficii ſanitatis. Et ſolus Chriſtus poteſt dicere,curabo eum, cum ipſe ſolus ſit verus Medicus. *Sanabo contritiones eorum,diligam eos ſpontaneè, quia averſus eſt furor meus ab eis.* Oſeæ 14.n.6. Et quamvis idem hîc ſit ſanare,ac curare;tamen ex vi nominis majus dicit ſanare, quàm curare. Et Chriſtus Dominus ob ſuam modeſtiam id profert, quod minus apud nos ſanare videtur. Quare autem Dominus pergit in domum Centurionis, cum noluerit deſcendere in domum Reguli petentis, Joan.4.n.50. Quæſtio erat hîc diſputanda, eam tractavi tom.2.c.6.q.10.

Oſeæ 14.

QUÆSTIO X.

Quare Centurio tam benignè exceptus eſt à Chriſto Domino?

63. *Ratio dubitandi.* Valde magna ac admirabilis extitit Domini bengnitas in Centurionem, ut omnes Patres notarunt:nam non ſolum ejus deſideratæ poſtulationi annuit; ſed ultra miro affectu, ac honore Centurionem proſequendo, ei pollicetur, ſe in ejus domum venturum: *Ego veniam, & curabo eum.*

64. Gloſſa. Carthuſ. Grammat. Reſpondetur primò cum Gloſſa, Chriſtiano Grammatico, Carthuſiano, & aliis,tanto favore fuiſſe exceptum Centurionem à Chriſto pro ejus fide,charitate,humilitate, ac prudentia:fide,qua credidit in Chriſto latentem divinitatem;charitate, qua tam inſtanter pro ſervo deprecabatur, unde præ amoris teneritudine ipſum puerum vocat;humilitate,qua ſe ipſum indignum exiſtimavit, ad eum venire;prudentia,qua, ubique poſſe Deum verbo operari,quæ vellet,profitetur.

65. Orig. *Cura ſervorum grata Deo.* Secundò,Origenes hom.5.in diverſos: *Multi,* ait, *illo tempore pro diverſis rogabant infirmantibus, nullus tamen pro ſervo,niſi iſte ſolus,& hoc ei ad augmentum beatitudinis,& coronam gloriæ erat.* Charitas in humiles,& abjectos gratiſſima Deo;unde cum iſte tantam exhibuerit in ſervum ægrotantem,inde maxime apud Deum promeruit, eique placuit; de quo latius quæſt. ſeq.

66. Chryſoſt. Tertiò,iſte fuit tam benignè exceptus, pluſquam cæteri Judæi, ac etiam Chananæa, de qua quæſt. ſequenti;quia, ut ait Chryſoſtomus in Imperfecto homil.22. *Centurio primus fructus ex Gentibus, ad cujus fidei comparationem omnium Judæorum fides infidelitas eſt inventa.* Chryſoſtomus ſano modo eſt intelligendus: unam Magi prius puerum natum adoraverunt, ac proinde antiquiores in fide fuerunt. Dictus eſt ergo Centurio primus fructus Gentium à prædicatione Chriſti. Et cum primi in aliqua virtute valde ſint illuſtres, ac in magna æſtimatione habiti; ideo, cum iſte eſſet primus fructus prædicationis Chriſti ex Gentibus, ſingulari favore fuit proſequendus. Miro decore, pulchritudine, nobilitate, ac dignitate inter cæteras creaturas Deus ſublimavit naturam angelicam, cum enim eſſet primum opus divini opificis mundum fabricantis, valde expediens erat, ut inter cætera primatum teneret. Quod eleganter ponderavit Petrus Damianus ſerm. 52. *Parumper,* ait, *in arcanum hujus intelligentiæ & dignitatem hujus conſidera creaturæ. Ipſa eſt principium viarum Dei, ait Scriptura, quantum privilegium, quod illa cogitatio Altiſſimi in hoc primum opus prorupit. Decebat profectò, ut ſingulari gloria præfulgeret, quod de manibus dominantis primitiva creatione proceſſit. Tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientia, & perfectus decore in deliciis Paradiſi fuiſti: dicit Propheta,* Ezech.28. num. 13.

Primi in virtute, ac fide venerandi. Damian. Ezech. 28.

67. *Ut homo ſe habet in ſuos ſubditos, Deus ſe habet ad illum.* Quartò, Centurio multa promptitudine, ac charitate acceſſit ad Chriſtum,cauſam ſervi ſui agens,ac pro illius ſalute deprecans;multa etiam charitate, ac promptitudine à Domino excipitur, ejus petitionem exaudit, cumque multis donis ſpiritualibus fidei,humilitatis,ac prudentiæ,& aliorum Chriſtus locupletat: qua enim menſura Princeps ac ſuperior ſe habet erga ſuos ſubditos,eandem erga illum ſupremus omnium gubernator ſervat. Unde graviter dixit D. Ambroſius Epiſt 23. *Nemo fraudet ſervum jure ſuo, quia & nos ſervi ſumus Dei noſtri.* Ambroſ.

68. Conſtituit Deus Eliam caput, & gubernatorem totius Iſraël; in hoc enim ſenſu explicantur illa verba: *Currus Iſraël, & auriga ejus,* 4. Regum 2. n.12 itaut cœli claves ei tradiderit, ut in propria homilia diſcurrit Chryſoſtomus. Areſcente terra ob imbrium penuriam,ex Dei mandato abſconditur Elias in torrente Carith,ibique de torrente bibebat, & corvi ei deferebant mane,& veſpere panes. *Poſt dies autem ſiccatus eſt torrens, non enim pluerat ſuper terram,* 3. Regum 17.num.7. Dignum ſane quæſitu,cur potius torrens,quam corvus deficit in ſuo miniſterio? Torrens naturali vi aquarum fluxu manabat corvus verò præter ſuam inclinationem panes deferebat. Cur ergo à ſuprema Dei ſapientia ita ordinatur? Profundiſſimo ſane conſilio in omnium gubernantium documentum. Elias Iſraëli clauſit cœlum; viduæ verò Sarephtanæ frumenti abundantiam largitur *Hydria farinæ non deficiet.* Magna ergo proportione illi claudenti cœlum deficiunt aquæ, non verò panes,quorum ubertatem aperiebat, ut in hoc nullam penuriam ſentiret, qui ſtatim viduæ magnam copiam erat exhibiturus.

4.Reg. 2. D.Chryſoſt. 3.Reg. 17. *In quibus gubernator ſui deficit, penuriam patitur.*

69. Magna gloria celebrandus eſt Princeps Jonathas,

thas,qui cum agnoviſſet armatas eſſe acies Philiſthinorum, quæ caſtra metatæ erant in loco inacceſſibili, ipſe cum ſuo armigero manibus,& pedibus reptans ad locum aſcendit, totumque exercitum aggreditur, plagaque magna eum percutit,& adeo mirabile extitit hoc negotium, ut dicat Scriptura: *Accidit quaſi miraculum à Deo,* 1.Reg.14.n.15.Quia, ut refert Joſephus relatus à Lyrano,cecidit tunc quædam nebula,ob quam Philiſthiim non cognoverunt Jonatham.Sed cur Deus in hoc eventu tanto favore proſecutus eſt hunc principem, eumque armis ſuis tantùm ſublimavit,ut ipſe ſolus cum ſuo armigero totum incircumciſorum exercitum non timuerit, ſed plagam magnam in eis dederit. Non multo poſt tempore.*Expoliavit ſe Jonathas tunica,qua erat indutus, & dedit eam David: & reliqua veſtimenta ſua uſque ad gladium,& arcum ſuum,& uſque baltheum,* 1.Reg.18. num.4. Quod factum fuit,ait Abulenſis quæſt.10. in magnum honorem David.Et Carthuſianus, *Ad inſinuandum,quod dignus eſſet amictu, & ornatu regio.*Meritò ergo Princeps, qui ſuis propriis armis ita novit ſuum clientem tunc Davidem illuſtrare,ac condecorare, ab ipſomet Deo, veluti anticipata ſolutione ipſiſmet armis extollitur, ac glorioſus fit, itaut valde rariſſimè ſimile reperias,ut unus homo cum ſuo inter inimicorum phalangas ſe immiſcuerit, in eiſque incolumis magnam ſtragem ſit operatus.

1. Reg. 14. Joſeph. Lyran.

1.Reg.18. Abulen. Carthuſ.

In quibus Princeps ſuos honorat,honoratur ipſe à Deo.

QUÆSTIO XI.

Quare Chriſtus Dominus indilatè annuit petitioni Centurionis, cum tamen valdè durè, ac conſtanter reſponderit Chananææ?

70. *Ratio dubitandi.*

VAlde diverſimodè ſe Chriſtus Dominus hîc habuit erga Centurionem, ac Syrophæniſſam illam: nam Centurio,ut acceſſit deprecans pro ſervo, non ſolùm optata impetrat, ſed etiam ampliora ultra petita,ut dixi ſuperiori quæſt. *Ego veniam, & curabo eum.* At mulier illa Chananæa à finibus Tyri, & Sidonis exiens pro filia Dominum rogat: *Non reſpondit ei ullum verbum.* Deinde eam à ſe repellit: *Non ſum miſſus,niſi ad oves, quæ perierunt Domus Iſraël,* Matth.15.n 26.Et cum illa multiplicaret preces,durè eam à ſe rejicit: *Non eſt bonum,ſumere panem filiorum,& mittere canibus.* Cum illa autem magna fide reſpondet: *Etiam catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Tunc ei annuit Chriſtus. Cur ergo cum noſtro Centurione tanta indulgentia, cum illa muliere verò tanta ſeveritas?

Matth.15.

71. Chryſoſt.

Reſpondet primò D.Chryſoſtomus homil.27. in Matth. *Hic enim non vocatus? ultro ſe domum pollicetur profecturum,ut tu eximiam Centurionis fidem, & præcipuè humilitatem perdiſcas: at verò in Phæniſſa negavit ſe facturum,quod petebat,& illam conſtanter iterum,atque iterum petentem perplexam, & dubiam fecit.* Agnoſce celſitudinẽ divinæ ſapientiæ:nam aliquãdo veluti contrariis mediis, prout rerum circunſtantia petit,eundem aſſequitur finem. Centurionem benignè recipit, ſtatim ejus petitioni annuit,& præ benignitate ultra petita in ejus domum tendit:ut ita Centurio exerceret,ac declararet ſuam magnam fidem. *Domine, non ſum dignus, ſed tantùm dic verbo.* Chananææ verò non reſpondit, eamque à ſe repellit,ut illa in ferventem fidei actum prodiret: *Domine,etiam catelli,*&c.ac proinde benignitate,& rigore,utrique fidei,ac meriti occaſionem parat.Quod cõprobat citatus Chryſoſtomus: *Sic ad Abraham quoque fecit dicens: Non celabo puerum meum Abrahan.* Geneſ.18. n.17. Unde ipſe multis precibus pro illis rogat,*ut nos ſummam ejus charitatem percipiamus.Sic denique qui ad Loth miſſi erant,ingredi ad ipſum nolebant.* Geneſ.19.n.2.*Ut inaudita ipſius hoſpitalitas non lateret.* Loth Angelos rogat,ut declinent in domum ſuam; & quamvis repulſam pateretur, eos compulit. Ut ita affabilitate cum Abrahamo,aſperitate cum Loth utriuſque charitas exerceretur, & patefieret.

Deus velut contrariis modis ſuos tentat, ac comprobat in eadem virtute.

Gen. 18.

Gen. 19.

Secundò,D.Baſilius Seleucus orat.19.de Centurione.*Chananææ ſupplicanti,*ait,*moras injecit,quo illa dilationis impatiens acclamaret:* Domine,catelli edunt de micis,quæ cadũt de menſa.*Cẽturio verò Chriſti promptitudinem diceret:* Domine, non ſum dignus,ut intres ſub tectum meum: *Et cum celſitudine,eſt cum latitudine,ut uſus poſtulat, utitur.Sic univerſi Dominator tectam in anima fidem nudare volens, quandoque dona contrahit, quandoque ad ægri currit auxilium.* Centurioni prompta exhibetur feſtinatio: mulieri verò multæ interponuntur moræ. Recogita ex hoc, quanto ingenio in gubernandi arte opus eſt,quamque difficile ſit aliorum bono ſpirituali,ac ſaluti attendere: *Eſt cum celſitudine, eſt cum latitudine, ut uſus poſtulat*: nec enim in omni caſu idem remedium, ſed aliquando valdè diverſum,prout *uſus rerum poſtulat*, requiritur; nec ſemper petitiones indilatè ſunt exaudiendæ, nec ſemper rigoroſè rejiciendum, mira ingenii ſagacitate cuncta perpendenda, qualis enim benignitas, ac miſericordia extitit in Centurionem accelerata conceſſio, ac erga Chananæam dura procraſtinatio. 72.

Baſil.

Princeps concedat, vel differat prout occaſio exigit.

Tertio iterum pondero illa citata Seleuci verba.*Idcirco Chananææ ſupplicanti moras injecit,quia illa dilationis impatiens acclamaret: Domine,& catelli edunt de micis,quæ cadunt de menſa dominorum. Centurio verò dixerat: Domine non ſum dignus.* Centurio ſine dilatione exauditur; mulieri multæ injiciuntur moræ cum rigoroſa repulſa.Uterque rogat ex animi afflictione,ac compaſſione:uterque Gentilis.Unde ergo tanta celeritas in Centurionem, tanta verò moroſitas in mulierem? Centurio multa humilitatis ſigna exhibuerat; ideo enim miſit ſeniores deprecantes pro puero, quia ut ipſe dixit: *propter quod, & me ipſum non ſum dignus arbitratus, ut venirem ad te.* Luc. 7. num.7. At Chananæa, quamvis fervidè oraret, adhuc orationi humilitatis verba non annexuerat? ut ad illa deſcendit, ac abjectiſſimo cani ſe comparat, non ultra differtur, hæc enim humilitas in muliere expectabatur, qua exhibita divina gratia eam amplectitur, & ſanitatem filiæ deſideratam impetrat: nam quamvis mulier habet charitatem in filiam,abhuc non oſtendebatur humilitas ut oratio ad ſublimia volaret. 73.

Baſil.

Luc.7.

Oratio, ut exaudiatur, ex humilitate proficiſcatur.

D Laurentius Juſtinianus in tract.de caſto connubio

Laur. Juſtin.

Orationis alæ humilitas, & charitas. nubio cap.21. *Humilitas, & charitas ſpirituales orationis ſunt alæ, quorum remigio uſque ad interiora ingreditur; his alis oratio deſtituta, erigere mentem orantis, minimè poterit, neque ſciet in ſublime ſublevare.*

74. Baſil. Seleuc. Quartò, idem D. Baſilius Seleuc. citata orat 19. *Herus pro famulo rogans exorator fuit, mater pro filia rogitans tulit revulſam.* Matrem in filiæ ærumnis commoveri, ac affligi, omnique affectu ejus ſalutem ambire, res homini ingenita: atqui quod homo officio illuſtris eum numeroſa militũ copia, ſuum faſtum deponat, ac pro ſalute unius pueri æſtuet, hoc omnino valdè rarum, ac admirabile; & ideò valde ſingulariter placuit, unde vehementiſſimè attraxit divinam benignitatem, ut illius votis obſecundaret. Et quid magis Deo gratum, quam charitas in ſervos, cum qui conditione ſunt inferiores, charitate judicētur pares. *Oratio pro ſervo valde grata Deo.*

75. Multa ponderatione ſanè dignum eſt, quod illuſtriſſimæ mulieres in Scriptura ſteriles dicantur; tamen cum ancillas ſuas tradiderunt viris ſuis, ut ex illis filios ſuſciperent, tunc ex ſe genuerunt. Sic annoſa jã Sara marcido utero Agar ancillam dedit Abrahamo, ut ex illa haberet prolem. *Ecce concluſit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, ſi forte ſaltem ex illa ſuſcipiam filios.* Geneſ. 16. num, 2. Et poſtea ipſa Sara genuit præſtantiſſimum filium Iſaac Geneſ. 21. n. 2. Sic & Rachel, cum ſe vidiſſet infœcundam ac dediſſet famulam ſuam Balam Jacob marito ſuo, ut ex illa ſuſciperet ſobolem Geneſ. 30. n. 3. poſtea ipſa peperit iluſtriſſimum Joſeph, ibidem num. 22. Cur hæ nobiliſſimæ fœminæ optatum fructum non aſſequuntur, niſi poſtquam ſuas ancillas propriis viris accommodarunt? Diſce ex hoc, quam præpotens ſit indulgentia in tuos minimos. Tam efficax fuit erga Deum ſingularis charitas in ancillas, ut poſt illam impetraverint id, quod ante ſuis magnis virtutibus, quibus erant inſignitæ, & dotatæ non erant aſſecutæ. Ad hanc conſiderationem reſpexit Smaragdus Abbas in Diademate Monach. dicens: *Cum Rachel tradidiſſet viro ſuo famulam Balam, vidit Dominus humilitatem ejus, & exaudit eam, dans ei filium Joſeph in augmentum, & gloriam familiæ patris ſui.* Expende: *Cum Rachel tradidiſſet*, &c.

Geneſ. 16. — Geneſ. 30. — *Charitas in ſervos multũ promeretur.*

Matth. 8. *n.* 9. Et reſpondens Centurio ait: Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

VERSIONES.

D. Baſil. Sel. orat. 19. Non Domine, non ſum dignus.

Vatablus. Domine, non ſum idoneus, ut tectum meum ſubeas, ſed tantùm dic verbum: & ſanabitur famulus meus.

Multi ex Græc. Non ſum ſufficiens.

Syriacus. Ut ingrediaris ſub tugurium meum: ſed tantùm dic verbum.

EXPOSITIO III.

MAGNAM hujus hominis prudentiam, ac perſpicacitatem admiratur D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Fateor*, ait, *ab ineunte ætate quoſcumque legere potui Philoſophos, ſicut nec Chriſtus tantam fidem in Iſraël, ita nec ego tantam in eis ſapientiam invenire potui. Et quod illi ex omni fabrica mundi nequierunt intelligere, hoc iſte in uno parvo corpuſculo totum comprehendit.* Altiſſima fidei cognitione ait Centurio, *Domine*, Chriſti divinitatem, ac majeſtatem ſuper univerſa fatetur, qua cunctis valet imperare, ut ex dicendis mox patebit. *Non ſum dignus*, ſeu, juxta D. Baſilium Seleuc. citatum, *Non, Domine, non ſum dignus*: per magnum affectum ſemel & iterum ſe fatetur indignum. Seniores pro eo rogantes apud Lucam 7. num. 4. ut Dominus veniret, ac ſanaret puerum ejus, dicebant: *Dignus eſt, ut hoc illi præſtes.* Ipſe verò ſe aperta voce indignum publicat. O quàm diverſimodè humilis in propriis, ac alienis oculis appretiatur! in propriis valdè inſufficiens in aliis verò multum benemeritus judicatur Unde de eo ait D. Auguſtin. ſerm. 9. de verbis Domini. *Dicendo ſe indignum præſtitit dignum, non ut in ejus parietes, ſed ut in ejus cor Chriſtus intraret.* Sequentia præclara Auguſtini verba retuli ſuprà quæſt. 7. Et notandum, quod iſte militiæ dux non ait, Domus mea, vel ſervus meus non eſt dignus, ſed tantùm inquit, *Ego non ſum dignus.* De aliorum indignitate non agit, ſed ſolùm de ſua meminit. O quam neceſſarium hoc ingenium hujus ſæculi hominibus, ut ſolam ſuam imbecillitatem videant, & non ad aliorum reſpiciant. 77.

76. Paſchaſ. *Admirabilis Centurionis prudentia.* — Luc. 7. — *Humilis cum apud alios ſit magnus ſe parvum reputat.* — Auguſt. — *Juſtus ſolum ad ſuam indignitatem attendit.*

Ut intres. Bene ſciebat Centurio, quod Chriſtus ingrediebatur publicanorum, ac Phariſæorum domos; tamen ſuam dicit indignam: nam juſtus, non alienos, ſed proprios defectus conſiderat, & reſpicit; alios in multa, ſe verò in pauca æſtimat; ſicut & ipſe, cum multo eſſet præſtantior ſenioribus Judæorum, eos miſit ad Chriſtũ, ſe indignum ad illum veniendi, ac accedendi atteſtatur: Luc. 7. num. 6. *Sub tectum meum.* In domum meam. Rectè tamen Albertus Magnus notat, quod non dicit domum, vel palatium; nam utpote Princeps iſtud habebat; ſed ait tectum, quod eſt quid minus, & ſolùm defendens ab incommodis aëris. Ita enim præ humilitate omnia ſua ad ſuſcipiendum Chriſtum ei parva videbãtur, ut non domum, ſed *tectum* diceret. Et nervoſius Syriacus habet *ſub tuguriũ meum.* Advertit Cardinalis Hugo: Non dixit ſub tecta mea, ſed *ſub tectum*, ut noteтur ſingularitas & ſimplicitas. Vel ita erat intentus in Chriſtum, ut omnia terrena vileſcerent in oculis ejus, & latiſſimæ aulæ ei parvum tectũ viderentur. *Sed tantùm dic verbo.* Hebraica locutio, id eſt jube ſermone, non enim opus eſt, ut præſens tangas ſervum meum, ſed abſens jube dumtaxat, & ſanabitur. Credidit Centurio Chriſtum Deum, qui ubique quaſi præſens operatur, & imperat. Unde ait Origenes homil. 5. in Diverſos. *Vebum tuum aſpectus tuus, opuſque*

Juſtus non alienos, ſed proprios defectus conſiderat. — Luc. 7. — Alb. Magn. — *Ad ſuſcipiẽdũ Chriſtum omnia videãtur parva.* — Syriac. — Hugo. — Origen.

conſum

D.Chryſoſt. *conſummatum.* Et cum ille bene agnoſceret Chriſti divinitatem, non fatur, inquit Chryſoſt. hom. 27. Roga, deprecare, ſed ſolùm impera. *Et ſanabitur puer meus*: Non dixit, curabitur, ut Chriſtus locutus fuerat, *Ego vadam, & curabo eum*: ſed ait, *ſanabitur*, quod ex vi nominis magis importat, quam curare, ob magnitudinem, & reverentiam beneficiorum Dei; nam gratificando debemus recognoſcere ejus magnitudinem.

Fidelis recognoſcit divinorum beneficiorum magnitudinem.

QUÆSTIO XII.

Quare Centurio ſe indignum appellaverit, ut Chriſtus in ejus ædes intraret?

78. Dixerunt aliqui in hac quæſtione, quod ideo Centurio ſe indignum dicit, quia ejus domus erat obſcura, & non ſplendida, ſed paupertatis. Verùm Chriſtus in paupertima habitacula ſe recipiebat. Et aliàs Centurio erat vir nobilis, & dives. Secundo Lyranus, Carthuſianus, & alii dicunt, ſic locutum, quia adhuc idola domi habebat. Sed hoc meritò communiter ab omnibus judicatur indignum tanto viro, qui valdè magnam fidē de Chriſto jam conceperat. Tertiò, Abulenſis q 32. & alii multi aſſerunt, quod, cum Centurio eſſet Gentilis, & Ethnicus, Chriſtus verò Judæus & cultor Dei, ob id non videbatur dignum, ut in ejus domum veniret. Hæc ratio multis placet; tamen contra illam videtur. Primò, quia, cum Centurio agnoſceret Chriſtum Deum, agnoſcebat in eo non eſſe acceptationem perſonarum. Et Chriſtus apud Samaritanos biduum manſit. Joan. 4. n. 42 Secundo ſi Judæi ad Ethnicos accedere non audebant; tamen Ethnicos ad ipſos venientes in proprias domos recipere non recuſabant. Tertiò, & efficaciter. Si Cenuturio quolibet ex illis motivis diceret, *Nō ſum dignus*, non reputarentur ejus verba in magnam fidem, & meritum, ut factum eſt à Chriſto Domino.

Lyran. Carthuſ. Abulenſ. *Impugnatur iſte dicendi modus.* Joan. 4.

79. Prima, & germana ſolutio. Centurio hæc dixit ex magna fide, ac humilitate. Per fidem cognovit ſupremam Chriſti majeſtatem, cui ſumma eſt debita reverentia. Cognovit etiam per humilitatē propriam abjectionem. Et inde ſe reputavit indignum, ut Chriſtus Dominus ad ejus domum veniret. Ita docent D. Chryſoſt. hom. 27. D. Hieron. D. Paſchaſius in præſenti, D. Auguſt. ſerm. 6. de verbis Domini, ubi ait, quod eodem ſpiritu dixit Centurio: *Domine, non ſum dignus*: ac Petrus: *Exi à me, quia homo peccator ſum.* Luc. 5. n. 8. Unde elegāter ait D. Chryſol. ſerm 15. *Sic eum Petrus exire à ſe rogat, quomodo Centurio eum ab ſe ſupplicat non venire. Agit uterque, ne indignitas hoſpitii in hoſpitis maneat injuriam.* Divino ſpiritu motus Centurio potiùs voluit, ac attendit in adventu tanti hoſpitis ad reverentiam, ac venerationem Chriſto debitam, quàm ad ſuum proprium commodum, ac honorem. In hoc ſenſu ait Chryſoſt. citata h. 27. *Non enim ſalutē ſolū filii reſpiciebat, ſed ne quid ipſe minus deceter diceret, aut faceret, animadvertebat.*

Centurio loquitur ex fide, ac humilitate. Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Auguſt. Luc. 5. Chryſol. *Potiùs attendendum ad Dei honorē, quā ad noſtrum commodum.*

80. Secundò, D. Ambroſius ſerm 89. *Magnæ enim,* ait, *& perfectæ fidei vir, qui intelligeret, Chriſtum cœlorum eſſe regem, dum verebatur, ne hoſpitii ſui eum anguſta non acciperent*, Planum, & evidens erat Centurioni, quod Dominus peccatorum, ac publicanorum ædes ingrediebatur, ac cum eis manducabat, cap. 9. n. 10. Et quomodo Centurio ſe judicat indignum, quod Dominus ejus limen terat? Cur Centurio ita de ſe ſentit, non verò peccatores illi? Quia iſti minimè Chriſti majeſtatem agnoſcebant, ac conſiderabant, quam Centurio fidei oculo multum perſpiciebat, ac meditabatur. Et fortè quot accurrunt ad menſam ſacræ Euchariſtiæ, qui illam ſupremam celſitudinem, ac puritatem non recogitant?

Ambroſ. Matth. 9. *Multi, cùm non conſiderent Chriſti majeſtatem, illum percipere audent.*

81. Tertiò, Origenes hom. 5. in diverſos, *Domine,* ait, *non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum: alienigena ſum, Gentilis miles gladio accinctus, ſanguinem fundens, ad prælium exiens: & ob hoc non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum.* Centurio divina fide illuſtratus agnoſcebat Chriſtum Dominum principem, & auctorem pacis; videbat domum ſuam plenam bellicis armis; nam ibi pendebant ſcuta, gladii, lanceæ, ac militaria ſigna: deindè ipſe videbat militem multum fundentem ſanguinem: non audet ergo auctorem pacis inter Martis inſtrumenta ſuſcipere, & unitatis amatorem inter diſſidii fomenta, quæ maximè ei diſplicent, ac inviſa ſunt.

Origen. *Chriſti pacis amatori diſplicet diſſidii ſigna.*

82. Quartò, Divus Petrus Chryſologus ſerm. 15. *Ipſum eſſe Dominum,* ait, *ſingulari pavore ſignavit, deducere dum veretur ad animæ ſuæ domum, ad ſecretum cordis ſui, in quo familia cogitationum incondita, & confuſa verſatur.* Pavet Centurio, Deum in hoſpitium animæ ſuæ recipere, in qua multæ, & confuſæ erant familiæ cogitationes. Pavor autem iſte non eſt deſpicientis, ſed reverentis; quædam enim magna veneratio, ac fidelis confeſſio eſt, Dei acceſſum revereri. Quintò, idem Chryſologus loco citato. *Natus eſt in carne Chriſtus, ſed natus eſt de Spiritu ſancto: accepit hoſpitium carnis, ſed in aula Virginis. Bene ergo Centurio tectum ſuum indignum judicat.* Animadvertit Centurio Chriſtum conceptum de Spiritu ſancto ſub virginali tecto Mariæ, in quo admirabilem puritatem, ſanctitatem, ac virginitatem Deus invenit, ut inde omne aliud tectum, ac humana habitatio indigna videatur ad ejus hoſpitium; & ideo Centurio ſe ſufficientem ad ipſum ſuſcipiendum judicat. Aliam majorem ponderationem in laudem Virginis dicam infrà c. 22. quæſt....

Chryſol. *Pavor majeſtatis magna eſt reverentia.* Chryſol. *Deus in Virgine tantam puritatem invenit, ut reſpectu illius omnia humana videantur immunda.*

83. Sextò, Divus Paſchaſius loco citato. *Divinitatem Chriſti præſentem ferre non valet.* Magnus militiæ præfectus optimè noverat, quod Dei præſentia omnia bona confluunt; tamen ejus majeſtatem pertimeſcit: conſiderabat enim, ſe multis peccatis fuiſſe implicatum; & à facie Dei columnas cœli contremiſcere, qui in Angelis reperit pravitatem Job. 26. num. 11. ideo ſe judicat indignum, ac incapacem ad eum ſuſcipiendum, tantam majeſtatem præſentem ferre non valens.

Paſchaſ. *Quilibet Deū ſuſcipere timet.* Job. 26.

84. Septimò, Centurio ait: *Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Puer iſte eſt anima vitiis ægrotans, ut ex Euſebio dixi quæſt. 9. & in cap. 7. Luc. ait Theophylactus. *Servus ægrotans pars animæ rationis expers.* Divina viſitatione ſe fatetur Centurio indignum: nam myſticè agnovit puerum ſuum, ſcilicet animam multis vitiis rationi repugnantibus illaqueari; ideo non patitur, ut Dominus ad ſuum ægrotantem ſpiritum

Luc. 7. Theophyl.

Ut Chriſtus recipiatur in anima mundanda eſt per confeſſionem. Theoph.

ritum veniat, quin priùs dicat verbo per ſuos miniſtros: *Ego te abſolvo*; quo anima efficiatur ſana, & munda ad Domini ingreſſum in pectore ſuo. Alias myſticas conſiderationes in hoc ſenſu habet Theophylactus proximè citato loco.

Quantò perſona eſt nobilior, tantò major in exhibenda reverentia, ac urbanitate.

85. Octavò, Chriſtus Dominus paſſim apud peccatores, & publicanos hoſpitabatur; imò, & turbæ in eum irruebant, ipſum comprimebant, Luc. 5. n.1. Et tamen noſter Centurio, aliàs cupidiſſimus familiaritatis Jeſu, ipſum ad ſe venientem non audet in domum ſuam recipere. Imò juxta D. Luc.7.n.7. non ſe judicat dignum accedendi ad eum: *Me ipſũ non ſum dignũ arbitratus, ut venirem ad te.* iſte militiæ præfectus genere, ac ſanguine valde clarus erat, unde ipſum honorificando, nõ patiebatur, eum in lares ſuos introire: quanto enim quiſquis nobilitate, tanto urbanitate, ac re-

Auguſt. verentia cæteris eminet. D. Auguſtinus ſerm.64. de diverſis. *Ex Gentilibus erat ille Centurio*, ait, *qui cum Dominum toto pectore ſuſcepiſſet, ſe tamen dixit indignum, ut in domum ejus intraret. Sic interius præſentem corde retinebat, cujus à ſuo tecto præſentiam honorificè revocabat.* Nota hæc ultima verba.

86. Cùm Agar affligeretur à Sara, fugam init, ac venit in deſertum, eamque Angelus Domini ibi invenit; à quo cum eſſet quæſita, quid ageret; reſpondet ipſa: *A facie Sarai dominæ meæ ego fugio*,

Gen. 16. Geneſ.16. num.8. Valdè mirum, ut notat Chry-

Chryſoſt. ſoſtomus homil. 38. *Non dixit, afflixit me Sara; non dixit, gravia mihi fecit, non poſſum ferre moleſtiam ejus, & ideo fugam inii: nihil aſperum locuta eſt.* Imò in magnam reverentiam, ac cultum,

Procop. Lyran. ut notat Procopius, Lyranus, Saram dominam ſuam appellat. Sed cur non conqueritur de illa, ac ab ipſa Sara criminatur, ut ita Agar à crimine fugæ ſe purgaret; ſicut & Nabal Carmelus fecit, negans Davidi, ac ejus ſociis expoſtulata ciborum ſubſidia, à quibus multa bona ipſe acceperat, eos tamen multis objectis criminibus, ac injuriis inſectatur: *Hodie increve-*

1. Reg 15. *runt ſervi, qui fugiunt dominos ſuos*, 1. Regum 15. num.10. Ut ita ſuæ avaritiæ daret ſubterfugium, ac portenderet excuſationem. Cur ergo ſimili modo Agar, ut à ſe omne ſcelus repellat, multa opprobria non conjicit in Saram? Agar regio ſanguine nata, filia regis Ægypti, ut ex Rab-

Lyran. binis tradit Lyranus in principio citati cap. 16.

Abulenſ. At Nabal homo ruſticus, durus, peſſimus, ac vilis, ut de eo teſtatur Abulenſis. Mulier illuſtris etiam multis duris moleſtiis plena, urbanitatis, ac reverentiæ non obliviſcitur, ſed eam fixam alta mente tenet; quæ omnino cadit, ac præterit à memoria hominis ruſtici, ac vilis, etiam multis aſtantibus beneficiorum monumentis

Solùm perſona nobilis & non ruſtica ſcit dare reverentiam.

87. Quò enim perſona eſt illuſtrior ſanguine, illuſtriorem ſe exhibet in cultu, ac veneratione erga omnes: Ait Abrahamus Loth: *Ecce univerſa terra coram te eſt, recede à me, obſecro, ſi ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo; ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam.* Geneſ.13.num.9.

Perſona, quò illuſtrior, eò urbanior.

Gen. 13.

Dat Abrahamus nepoti ſuo Loth optionem liberam eligendi ex omni terra locum ad habitan-

Abulenſ. dum. Quod, ut obſervat Abulenſis, *debuit Abrahamus ex urbanitate tradere poteſtatem eligendi Loth.* In quæſtionem voco, cur Abrahamo habet hanc urbanitatem cum ſuo nepote ſibi inferiore; & Loth ei cum ſimili non reſpondet, ut ipſe tanquam ſenior prius eligat? Sed tacet omnino, & opinione data utitur. Erat Abrahamus provectior ætate, eminentior gradu, conditione ac qualitate: & quantò illuſtrior erat conditione, tantò & urbanitate extitit. Vide tom. 1. lib.2.cap.4.quæſt.31.

QUÆSTIO XIII.

Quare Centurio poſtulat, ac tantùm Dominus dicat verbo, cum ſine verbo nihil dicatur?

Difficultas hujus rei in eo conſiſtit. Quia ſine verbo nihil dicitur; ad quid ergo iſte militiæ dux ait: *Dic verbo*? Aliqui in præſenti confugiunt ad illam figuram, quæ Pleonaſmos nuncupatur, verbi gratia cum à Poëta decanta- tur: *Sic ore locuta eſt.* Æneidos 5. Communiter tamen recentiores, ut ſecutus ſum in expoſitione, aſſerunt eſſe periphraſim Hebræam: *Dic verbo*: pro eo, quod eſt, impera, jube. Aliqua ſanctorum Patrum dicta conſideremus. 88.

Ratio difficultatis.

Æneid.

Primò, Divus Chryſologus ſermone 15. ſic ait: 89.

Chryſol. Pſal. 106.

Sine verbo quid dicitur? Sed iſte poſtulat verbum non de loquendi uſu, ſed de virtute faciendi; verbum, de quo dictum eſt, Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos. Dic verbo tantùm, quia iſte credit in verbo omnes virtutes, Verbum tuum, Domine, ſanitas eſt; Verbum tuum, vita eſt. Tantùm Dei ſermonem poſtulat Centurio; optimè enim ſciebat, quod ipſe non erat vox pertranſiens, ut contingit apud homines; ſed efficax virtus operandi, in quo ſunt omnes virtutes; & nihil amplius volebat, quàm quod hoc verbum ei committeretur cujus imperio omnia ſubjugata ſubſiſtunt. *Verbum tuum ſanitas eſt, verbum tuum vita eſt, ubi acceſſerit, fugit dolor.* Verbum tuum eſt, *in quo Petrus laxat retia, piſcium que multitudinem capit.* Qui enim verbum Domini habet, plenum rete obtinet, omnia ad ſe devicta trahit.

In Deo omnia bona habes.

Secundò, Divus Baſilius Seleucus orat. 19. 90.

Baſil.

Verbis tantùm loquere, morbus mox abigetur: norit te morbus duntaxat ita volentem, & quod in morbo eſt, ſanabitur. Quid pedes meos remoraris? ſatis mihi, ſi lingua procedat. Petat Centurio Dei verbum, ut abſque ulla dilatione puer ſuus ſalutem aſſequatur; non enim patitur, ut in hoc negotio fiat mora greſſibus pedum, cum ſuper omnia velociſſimè volitet Dei verbum operans ſanitatem: *Verbis tantùm loquere, & morbus mox abigetur.* Pſalm. 147. num.15. *Qui emittit eloquium ſuum terræ, velociter currit ſermo ejus.* Explicat Lorinus, ſuper velocitatem currit ſermo ejus.

Dei verbum velociſſimè operatur ſanitatem.

Pſalm. 147.

Lorin.

Tertiò, idem D. Baſilius Seleucus loco citato, 91.

Baſil.

ſic in perſona Centurionis loquitur: *Dic verbo: Pollicentem videam, & optata conſequar.* Magna eſt certitudo de aſſecutione rerum, ubi divina promiſſio auditur. Quartò D. Paſchaſius lib.5. ſic ait: *Efficacia enim verbi pertingit ad omnia, & ideo noli vexare corpus: neque enim te paſſionibus, & labore carnis fatigari exopto, quas te pro nobis ſuſcepiſſe*

Qui habet divinam promiſſionem, omnia habet.

Paſchaſ.

ſcepiſſe non ignoro,ſed majeſtate operari,videlicet & verbi potentia.Prudens homo cupit optatam ſanitatem puero ſuo,quin Dominus moleſtias,ac vexationes vix patiatur in acceſſu ad domum ſuã, agnoverat enim paſſiones , quas Dominus pro nobis in corpore humano aſſũpſerat,ũde has aliqualiter augere recuſat;& ideo obſecrat,ut Chriſtus majeſtate verbi ſui dicat,& puer ſuus ſanetur.

Ita ſe gerat homo,ut moleſtias, quas Chriſtus pro nobis tulit, non multiplicet.

92. Quintò,dicam,quod ſentio. *Dic verbo*,ſeu juxta Græcum,*Dic verbum*.Tam firmiter Centurio credidit Chriſti potentiã,quod ait *Dic verbo*,ſeu dic *unum verbum*:ac ſi dixiſſet:Unum tuum verbum ſufficit, non enim multa ſunt neceſſaria. Sed ex hoc inſurgit dubium:Quomodo Centurio tantã virtutem agnoſcit in quolibet Chriſti verbo;cum tamen vendentes , ac ementes , dum de templo ejiciuntur , de ejus potentia fluctuantes dicant: *Quod ſignũ oſtẽdis nobis,quia hæc facis?*Joan.2.n.18. Ratio germana. Quia Centurio erat illuſtratus divina fide,in qua illi vendentes erant obcæcati. Moraliter verò, apud Centurionem virtus erat ad ſanandum,ac curandum;in templo verò apud vendentes ad ſupplicium,& caſtigationem inferendam,& virtus prodiens in aliorum remedium ac ſubſidiũ, facillimè ab omnibus agnoſcitur,& percipitur:ſecus verò,cum ad pœnam devenitur.

Joan. 2. *Poteſtas ad benefaciendum valde innoteſcit.*

93. Sextò myſticè D. Paſchaſius citato loco,vult, ut hic per Verbum ſignificetur illud æternum Verbum , in quo ſunt eminenter omnia , quod cuncta condidit portatque omnia verbo virtutis ſuæ.Hanc interpretationem ſequitur in præſenti Salmeiron tom.9.tract.22.Sic & illud Pſal.106. n.20. *Miſit Verbum ſuum, & ſanavit eos*:quod de ſecunda perſona Trinitatis miſſa à Patre in remedium generis humani interpretantur ex Græcis D.Baſil.D.Chryſoſt.Euthym. Nycephor. ex Latinis Brunonius,Haymon,Hugo,Pampol.Cajetan.Valentia Bellarminus, & alii.

Paſchaſ. Salmeron. *Myſtice Verbum hic de notat æternũ Verbum.* Pſalm.108. Baſil. Chryſoſt. Euthym. Nyceph. Brunon. Hugo. Aymon. Pampol. Cajetan. Bellarmin. Valent.

94. Unde in hoc ſenſu ait D.Paſchaſius: *Acceſſerat ad eum*,ſcilicet Centurionem, *Verbum , per quod Deus Pater cũcta creaverat:quia profectò cooperatur Patri Filius; & ſicut per eum Pater omnia dicit,vel facit;ita ipſe cum eo omnia operatur, vel jubet.Quod hîc rectè intelligens,Dic,inquit,verbo,ex tua ſcilicet conſubſtantialitate,quia Verbum,& ſapientia es Dei Patris : ſapientia autem ſanitas eſt orbis terrarum.* Alta fide confitetur Centurio conſubſtantialitatem Filii cum Patre:& poſtulat quod dicat verbo,nempe illo , quod eſt ex conſubſtantialitate Patris,quod ſimul eſt Verbum,& ſapientiæ quia cuncta per Dei ſapientiam ſanantur , & reformantur,omnia enim operatur juxta altitudinem ſapientiæ, ac conſilii ſui. Deinde ait:Dic verbo: nempe illo,per quod Deus Pater cuncta creaverat , & ſicut omnia per ipſum condita ſunt,omnia per ipſum inſtaurantur , ac renovantur ; ut ſicut ab illo acceperunt eſſe,ita & ab eo redintegrationem, & ſalutem obtineant.

Paſchaſ. *A quo res producitur, conſervanda eſt.*

95. In primo rerum molimine creavit Deus reptile animæ viventis,atque volatile ex aquis;arbores verò ex terra : *Germinet terra lignum pomiferum: faciẽs fructum juxta genus ſuũ*,Gen.1.n.12.Sicut & ex eadem terra hominem formavit. Sed cur homo aſſociatur in ſuo principio cũ arboribus? Cur potius non cum avibus,cum quibus magnã proportionem videbatur habere,ut ita intelligeret, quod ſicut illæ in altum volitant,ita & ipſe debebat in ſublime cogitatione ferri?Alto conſilio ipſe homo fit ex terra,ſicut & ex illa arbores producuntur,inter quas vivificum lignum crucis germinatur. Ut ſicut homo ex ipſa terra habuit ſuæ formationis materiam ; ita & ex ipſa in ſacratiſſimo crucis ligno haberet ſuæ reſtaurationis, ac ſalutis inſtrumentum. D.Anaſtaſ.Sinaita lib.3.Hexamerõ ad finem.*Germinet lignum crucis; nobis fertile,faciens fructum,ut Chriſtum crucifixum colligamus* Vide tom.1.lib.1.c.1.n.51.& lib.2.c.3. n.12.& n.35.& tom.2. c.6. n.14. & c.11.n.71.

Gen. 1. *Qui dat eſſe, & conſervationem dare debet.* Sinait. Anaſtaſ.

QUÆSTIO XIV.

Quare Deus diſpoſuerit, ut Centurio tam admirabilem fidei actum eliceret, in quo nos docuit verba proferenda , cùm ad ſacram Euchariſtiam accedimus?

IN hoc præſenti actu illuſtriſſima extitit Centurionis fides,ita ut Chriſtus Dominus de eo diceret: *Non inveni tantam fidem in Iſraë* :de quo ſtatim ; & ideo univerſalis Eccleſiæ conſuetudo inolevit,ut Centurionis verba à fidelibus dicantur cum ad ſacram Euchariſtiam ſumendam accedunt,ut jam de ſuo tempore notavit Origenes homil.5. in Diverſos ; & poſt ipſum Abulenſis q.32.& alii communiter Unde ait D Pet.Chryſol ſerm.102:quod Centurio in his verbis figuravit populum Chriſtianum , *Qui præſentiam Chriſti corporalem ſe judicat non mereri*.Quamvis in præſenti,cur tam ſublimem fidei actum,Deus decrevit,potius elici ab homine Gentili, ac peccatore , quàm ab aliquo inſigni viro populi Dei. 96.

Origen. Abulenſ. Chryſol. *Centurio præfiguravit fidem populi Chriſtiani.*

Reſpondet primò D.Auguſt.ſer.74.de tempore. *Tecto, ait, non recipiebat; corde recipiebat : quanto humilior, quanto capacior, tanto plenior : colles enim aquam repellunt, valles implentur.* Totum S.Pater tribuit humilitati , & quo in hac virtute ipſe profundior erat , altior in omni virtute à Deo erigitur.Expende elegantia ultima verba. *Colles aquam repellunt ; valles implentur.* 97.

Auguſt. *Quò animus humilior , eo maiora dona ſpiritualia recipit.*

Secundò, acutè & ingenioſè D.Baſil.Seleucus orat. 19. ſic fatur: *Unicus Gentilis ſuprà totam Judæorum multitudinẽ fidem extulit. Eſt Gentilis diſcipulus, nam Moyſem legem ponentem non audit ſi incredulos,ut credas , ſequere.* Altiſſimæ ſunt divinæ ſapientiæ adinventiones, ut homines ad ſe alliciat. Miſit Deus in Iſraël Moyſen, ac alios ſanctiſſimos Prophetas,ut illi populo ſuam fidem,ac legem prædicarent ; quos ille non audivit , ſed contempſit.Et cum gens illa eſſet valdè vitiorum cupida, ac in gentilem ritum propenſa,nunc altiſſimo conſilio ordinat,ut illuſtriſſimus fidei actus eliciatur, ab homine Ethnico, ac peccatore, ut Iſraël,ſibi perſuadens ſequi,ac imitari hominem idololatram , deveniet in altiſſimam Dei cognitionem, fidem, ac religionem, cæteraſque virtutes, illaſque latitantes ſub umbra,ac ſpecie hominis gentilis amplectatur, & teneat , quas olim clara , & agnita ſanctitatis forma in Prophetis à ſe reſpuebat, & abjiciebat. Tam miris modis Deus agit ut nos peccata deponentes, viam juſtitiæ,ac ſalutis in omnibus aſſequamur. 98.

Baſil.Sel. *Sæpè virtutes occultantur, ut homines exiſtimantes ſe currere ad vitia,virtutes inveniãt.*

99. Matth. 2.

Vocat Deus ad ſe Magos per ſtellam: *Vidimus ſtellam ejus in Oriente*, Matth. 2. n. 2. Cum tamen Deus maximè deteſtaretur, quod homines adorarent omnem militiam cœli, Deuter. 17. num. 3. Cur ergo per ſtellam adducuntur? Conſilium divinæ ſapientiæ eſt, quod homines videntes, Magos duci per ſtellam, ac ſibi perſuadentes cultu ſuæ idololatriæ ferri, ipſos ſequantur; & ita veram ſtellam Chriſtum Dominum inveniant, cujus radiis interius in fide, ac religione illuminentur. D. Chryſoſtomus hom. 3. in Matthæum, alibi à me datus, ſic ait: *Deus ob deceptorum ſalutem per ea ipſa ſe cœli paſſus eſt, per quæ illi Dæmones ante coluerant, aliquantulum illa in meliùs flectens, ut eos à ſua conſuetudine reduceret, & ad Philoſophiam produceret altiorem.*

Deuter. 17. Per ea, quibus homines decipiebãtur trahuntur ad Deum. Chryſoſt.

100. Multus eſt citatus Chryſoſtomus in comprobanda hac veritate. Nam Paulus prædicans Athenis, in medium eis profert teſtimonia Poëtarum: *Sicut & quidam veſtrorum Poëtarum dixerunt: Ipſius enim & genus ſumus*, Actorum. 17. n. 18. Valde mirabile, quod Gentium Doctor adducens infallibilia Prophetarum, ac legis teſtimonia, etiam commemoret Poëtarum figmenta: quandoque enim ex mendacii conſortio aliqualiter veritas devenuſtatur. Quomodo ergo Poëtarum dicta allegat Paulus? Valde ingenioſa erat Apoſtoli charitas. Ut homines ineſcaret ad fidem, proponit Poëtas, quorum carminibus homines delectabantur, ut ita accurrerẽt, ſibi perſuadentes audire Poëtas, quorum figmentis, ac mendaciis decipiebantur; ut ita invenirent Catholicam veritatem, quia illum minarentur, ac illuſtrarentur. Sic in hac reſpondet Chryſoſtomus: *Quia unuſquiſque conſuetudinis ſuæ amicitia ligatur, & Deus, & miſſis ab eo ad totius orbis ſalutem homines, de ipſo cujuſque more gentis materias ſibi aſſumunt dicendi.* Alias comprobationes ibi vide.

Act. 17. *Valde ingenioſa charitas, ut homines lucrifaciat.* Chryſoſt.

Matth. 8. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic: Vade, & vadit; & alii: Veni, & venit: & ſervo meo: fac hoc, & facit.

VERSIONES.

Quidam apud Chryſoſtom. homil. 27. Si enim ego, qui homo ſum ſub poteſtate, habens ſub me milites.

Pagninus, Vatablus. Etenim ego ſum homo ſubditus poteſtati alterius habens ſub me milites.

Syriacus. Et habeo ſub manu mea milites, & dico huic: ito, itque: & alteri: Veni, venitque: & ſervo meo: hoc age, & agit.

ALTER TEXTUS.

Luc. 7. *n.* 8. Idem ſcribit, ac D. Matthæus.

EXPOSITIO IV.

COMPROBAT Centurio ſuam ſententiam, quo ſolo verbo Chriſtus poterit conferre ſanitatem puero. Et argumentatur à minori, ut dicunt Logici: *Si ego*, ait, *homo ſum ſub poteſtate conſtitutus alterius*, ſcilicet Cæſaris, vel Regis, ſeu Tribuni, *habens ſub me milites*; nempe centum, & parvam poteſtatem retinens in eos; tamen ſolo uno verbo meo, vel juſſu impero, ut unus veniat, & alter vadat, & ut ſervus meus faciat hoc, vel illud: Quanto magis tu, ô Chriſte, qui es Deus omnipotens univerſorum Dominus, cujus nutui omnia parent, verbo tuo poteris efficere quid quid volueris; & quamquam abſens ſit, ſi verbo juſſeris, morbus abibit; cum omnia tibi ſint ſubjecta. Sic interpretatur D. Auguſtinus ſerm. 6. de verbis Domini, *Si ego, ait, homo ſub poteſtate, jubendi habeo poteſtatem: quid tu non poſſis, cui omnes ſerviunt poteſtates?* Et D. Chryſoſt. hom. 27. in Matth. D. Chryſolog. ſerm. 15. D. Paſchaſius, Anſelmus, & alii. 101. *Germanus ſenſus.*

Auguſt. Chryſoſt. Chryſol. Paſchaſ. Anſelm.

In præſenti explicatione tria ſunt notanda. Primò, quod Centurio loquens cum Chriſto intelligat per milites, & ſervos: nam quamvis ipſe loqueretur de milite, & ſervo materiali, tamen applicando ad Chriſtum Dominum aliud ſubintelligebat. Origenes hom. 5. in Diverſos D. Hieronymus, D. Paſchaſius, Beda, Haymon per milites Angelos interpretantur, qui tanquam milites verbo Domini obedientes ad nos ejus juſſa deportant. Accommodatius tamen cum Chryſoſtomo citata homil. 27. Euthymio, Theophylacto, Abul. q. 33 per milites, & ſervos univerſas res creatas vitam, & mortem, ſanitatem, & infirmitatem intelligunt; ac ſi Centurio loquatur: Dic verbo: mors, ac morbus abibunt; ſanitas, & vita venient. Nam Chriſtus Dominus in operibus, miraculis edendis non utebatur miniſterio Angelorum, ſed tactu, vel imperio. *Imperavit febri, & dimiſit eam*, Luc. 4. n. 39. *Imperavit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas*, Matth. 9. n. 26. 102.

Origen. Hieron. Paſchaſ. Beda. Haymon. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Abulenſ. Luc. 4. Matth. 9.

Secundò, quæres: Cur Centurio tam multiplici uſus eſt exemplo? Reſpondetur: Quod cum ipſe eſſet dux, adduxit milites, ac ſervos in exemplum tanquam quid ſibi familiare; & quia morbi, ut ait Theophylactus, ſunt veluti milites, ac tortores Dei. Et ſervi, ait Euthymius, majorem habent ſubjectionem, quàm milites. Unde tot exemplis utitur ad explicandam magis Chriſti Domini potentiam, ac dominationem in omnia. Et advertendum eſt, quod Centurio hic non fecit ſententiam integram: nam poſuit vim rationis; & non tamen complevit, dicendo: Si meo imperio commiſſa mihi obediunt; quanto magis tibi univerſa, cum Deus ſis: quia hanc conſequentiam, ut claram ſuppoſuit, ut notat Simon Caſſianus lib. 5. cap. 12. Deinde quandò quis argumentatur cum viro ſapiente, ſolùm ponit majorem, & minorem, conſequentiam verò prætermittit. 103.

Euthym. Theophyl. *Cur Cẽturio nõ complevit ſententiam.* Caſſian.

QUÆ

QUÆSTIO XV.

Quare Centurio ſe cum ſuo regimine proponit in exemplum?

104. Imperfect. AUctor operis imperfecti homi.22.hanc ſententiam ita interpretatur;ut particula illa, *Et*,idem valeat,ac *Etiam*,itaut reddat hunc ſenſum,Ego etiam ſub poteſtate alterius verbo mando militi,& ſervo meo;ſic tu,qui, ut homo,ſubditus es Patri, verbo, & imperio poteris agere, quæ volueris.Tamẽ ſimpliciter verior,& melior eſt interpretatio, quam in expoſitione cum Auguſtino, ac Chryſoſtomo ſecutus ſum:ut ſit ſenſus. Si ego homo ſub alterius poteſtate,juſſu,& verbo mando ſervo meo, quantò magis tu,cum Deus verus,ac omnipotens ſis. Et ideo ſignanter

Chryſoſt. ipſe de ſe dicit: *Ego homo ſum.* ſubintelligens, & tu Deus.Unde ait Chryſoſtomus citata hom.27, in Matth.*Ipſa enim excellentia conatur ei perſuadere: non enim exemplum tanquam ſimile hoc dicit,*

Græcus. *ſed multo excellentius.* Deinde illæ particulæ *nam & in* Codice Græco idem valent ac Latinè *Etenim.* In noſtra autem vulgata particula. *Et*,non inducit ſimilitudinem in eo, quod ſub alterius eſt poteſtate;ſed in hoc;quod verbo, ac imperio

Toler. poterit facere, quæ voluerit, ut rectè notavit Toletus annot.17. in cap.7.Luc.Hæc pro ſenſu litterali.

105. Basil. Pro morali ſenſu primò,D. Baſilius Seleucus orat.15.ſic ait: *Admiremur ante omnia fidem,prudentiam,religionem:fides uno verbo curationem menſa eſt:Religio,loquendi libertate repudiata, reverentiam evulgat:prudentia ex iis,quæ circa ſe,quæ circa Dominum colligebat.* Fides uno verbo enitet:*Dic verbo*:Religio reſplenduit,nam cum libertate loquendi:*Domine non ſum dignus*:ſervavit reverentiam.Prudentia verò radiavit, quia ex his;quæ

Ut qui ſe gerit in ſubditos, idem in ſeipſum. ipſe cum ſuis ſubditis agebat, intulit, qualiter Deus, erga ipſum exhibiturus erat: & ideo prudenter ſuum in ſubditos procedendi modum adduxit in medium,ut ſimilem ſepararet.Vide infrà n.108. 109 & 110.

106. Baſil. Secundò idem S.Baſilius Seleucus citato loco. In perſona Centurionis ſic fatur: *Mitte,ut ego militem,mittit ipſe contra morbum imperium,rebus parvis minores quoque imitare, tuis oſtende pro nobis, noſtra Deus quæ hominibus gratificetur,homines imitetur.* Ait Centurio: *Dic verbo*,ſeu, mitte tuum imperium contra morbum,ut ego militem mitto; tanquam ſi ipſe non ſolùm pueri ſanitatem intenderet, ſed etiam quod Chriſtus Dominus cœleſtis medicus ejus placito ſe accommodaret, ejuſque modum ſequeretur, ab eoque præſcriptas procedendi regulas caperet.*Deus quo hominibus gratificetur,homines imitetur.* Ut Deus ſe gratum hominibus præbeat,eiſque complaceat,eorum voto, ac voluntati ſeſe inclinando accommodet,eiſque condeſcendat, *homineſque imitetur.* Hæc moraliſſimè ſunt dicta.

Aliquando homines affectant, ut Deus eorum placito ſe accommodat.

107. Tertiò,ad eadem Seleuci verba *Rebus parvis minores quoque imitare; Deus,quo hominibus gratificetur,homines imitetur.*Centurio ſine dubio Chriſtum credidit Deum. Sed unde conjecit, quod Deus non aliter eſſet operaturus,ac infimus homo,ac ipſe operabatur?Statuit enim apud ſe,non eſſe indecens Deo, quod ad hominis imitationem ſe inclinet,ut homini benefaciat,ac gratificetur. Agnoverat enim tam propenſam eſſe Dei bonitatem in noſtram ſalutem,ut pro ea nil reſpueret,nec ei ingloriosum videretur.

Majeſtatẽ nihil ingloriosum pro ſuorũ ſalute.

Quartò,ad eadem verba. *Deus,quo hominibus, gratificetur,homines imitetur.*Ad quid Centurio ad pueri ſanitatem hæc intendit? Ad quid petit: *Mitte ut ego militem*:quod Chriſtus ita morbum abire imperet, ſicut ipſe militibus mandat. Ad quid vult: *Rebus parvis minores quoque imitare?* Fatetur Chriſtum verum Deum,in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ,& ſcientiæ Dei Patris:ad quid unus homo ei ſe præbet in exemplum, ad cujus imitationem ipſa Dei ſapientia ſe inclinet: *Deus, quo hominibus gratificetur, homines imitetur?* Spiritu ſancto afflante affectavit Centurio, ut in hoc opere fervida Chriſti charitas maximè innoteſceret, quantum pro noſtra ſalute ſeſe ad infima ſubmittebat, ac dejiciebat; nam cum ipſe eſſet omnium idea, ac exemplar, tamen figuram diſcipuli,ac hominum imitationem pro eorum ſalute non reſpuebat, ut homines lucrifaceret.Et cum ſapiens pro aliis habitum diſcipuli induit, nil ſanè pro eis abjecit. 108.

Magna Chriſti charitas, quod cum ipſe eſſet Dei Patris ſapientia,aliqualiter hominem imitari non dedignatur.

Ingenioſè conſiderat Tertullianus lib.adverſus Praxeam, cap.16. quod Deus ab Adamo uſque ad Patriarchas quandam veluti neſcientis figuram adumbravit,*Interrogans Adam,quaſi neſciens,Adam ubi es?*Geneſ.3.n.6.*Temans Abraham quaſi ignorans,quid ſit in homine,*Geneſ.12.num.1. Ad quid infinita Dei ſapientia hujuſmodi repræſentationem quodammodo gerit in nobis? Eleganter ipſe Tertullianus citato loco. *Ediſcebat autem,ut nobis fidem ſterneret,ut facilius crederemus filium Dei deſcendiſſe in ſæculum,ſi & retro tale quid geſtum cognoſceremus.* Decrevit Dei infinita ſapientia ab exordio mundi hominibus perſuadere ſuam immenſam charitatem in eos, pro quibus in mira humilitate, ac paupertate erat carnem aſſumpturus: ad hoc ergo in Scriptura cum aliquali ediſcentis figura ſe introducit. *Ut facilius crederemus; filium Dei deſcendiſſe in ſæculum,ſi & retro tale quid geſtum cognoſceremus.* Tam repugnans, & ardua eſt ediſcentis ſpecies perſpicacitati, quod qui, cum eſſet ſummè ſapiens, pro hominum ſalute ad illam ſe demittebat, ut nullam ſanè pro eis abjectionem, ac utilitatem dimitteret. 109. Tertull. Geneſ.3. Geneſ.12. Tertull.

Olim ediſcẽtis formam induit Deus, ut incarnationem perſvaderet.

Cùm Agar fugeret è domo Abraham,invenit eam Angelus Domini in ſolitudine,*Dixitque ad eam: Agar, ancilla Sarai, unde venis, aut quò vadis?*Geneſ.16.n.18.Utrumque horum cognoverat Angelus, ut eſt apertum, ut notat Carthuſianus.Ad quid ergo interrogat? Et augetur difficultas. Quia, ut docent Moyſes Barcepha 1.p.de Paradiſo,c.27.Jacobus Monachus lib.3. de Incarnat.cap.19.apud Bibliot. Photii, Cajetanus,& alii,hæc fuit prima apparitio,primaque locutio Angelorum cum hominibus, quantum conſtat ex Scriptura.Ad quid ergo in hac prima apparitione veluti ediſcens Angelus ſe prodit? Lyppomanus.*Angelus familiariter ipſam Agar appellat proprio nomine; & unde veniat, & quò pergat, non ignorando, quærit.* Angelus in hoc primo congreſſu cum natura humana voluit ſe illi maximè benignum, ac familiarem declarare; & 110. Geneſ.16. Carthuſ. Barceph. Iac.Monac. Cajetan. Lyppom.

Valde durum ſapienti ediſcere.

& ad hoc ediſcentis, ac ſcire quærentis habitu venit; ut ita cunctis fieret notum, quod ſpiritus ſcientia,ac ſapientia plenus,qui ad ediſcentis,ac interrogantis modum pro hominum ſalute ſeſe ſubmittebat, nil ſanè etiam humile,& abjectum pro eorum commodo contemneret,ac præteriret.

QUÆSTIO XVI.

Quare quando Centurio commemorat ſuum imperium in milites ſibi ſubjectos, ſe prius dicit hominem ſub poteſtate alterius?

111. *Ratio litteralis.*

MEns Centurionis in hac ſententia ea fuit, ut aſſereret, quod quemadmodum ipſe verbo,ac juſſu imperabat militibus ſuæ cohortis, ut unus abiret, alter verò veniret:ita,imò & potiori jure Chriſtus,cum Deus eſſet, poterat ſuo verbo mandare;ut morbus à puero diſcederet,& ſanitas eum teneret. Ad quod prius præmiſit, ſe eſſe hominem ſub alterius poteſtate: *Nam & ego homo ſum,ſub poteſtate conſtitutus*,ut habet Græcus, *ſub poteſtate alterius*.Imò videtur aliqualis repugnantia in dictis, quia ſi ipſe alterius ſubjicitur regimini, quomodo imperia in milites exercet? Rationem litteralem dedi in expoſitione, moralem proſequor.

Græcus. *Difficultas quæſtionis.*

112. Bernard.

Primò,D.Bernardus epiſt.42.ſic ſcribit: *dicturus quippe, habens ſub me milites, præmiſit, homo ſub poteſtate. Jam quidquid ſubinferat, ſuſpectam non habemus jactantiam. Præmiſſa ſiquidem eſt humilitas, ne altitudo præcipitet: nec enim locum invenit arrogantia, ubi tam clarum humilitatis inſigne præceſſit*.Prudenter Centurio ſuam poteſtatem in medium adducturus prius humilitatis ſignum præmiſit, homo ſum, pulvis ſum, ſub poteſtate alterius, ut ita nullam alicujus gloriæ,ac jactantiæ auram timeret. Ex quo pondera, Quod David reſpiciens ad ſuos ſubditos,eoſque recenſens, labitur. Centurio autem ad ſuos milites attendens, eorumque obedientiam commemoratus, tam hujus in veniendo, quàm illius in eundo, nulla vanitate concutitur. David oculos conjiciebat in ſuam poteſtatem, quod eſſet rex. 2. Regum 24. n.2. Centurio verò in ſuam humilitatem, quod eſſet homo ſub alterius dominio.Et ex poteſtate perpenſa provenit lapſus; ex abjectione verò, ac humilitate conſiderata reſultat erectio, magnaque meritorum accretio.

Humilitas cuſtodia magna in dignitatibus. 2.Reg. 24. *Qui ſuam poteſtatem conſiderat, cadit, qui ſuam humilitatem exſurgit.*

113. Bernard. *Qui ſuos ſuperiores honorat à ſuis ſubditis honoratur.*

Secundò,idem D.Bernard.citato loco ſic pergit: *Dicit prius honorem prævoſitis, ut jam à ſubditis juſtè reciperet*.Centurione de ſe ait,quod ſit homo ſub poteſtate conſtitutus, veluti innuens rationem, ob quam tam promptè, ac expeditè à ſuis militibus obediebatur, quia ſuos ſuperiores noſcebat,ac fateri non erubeſcebat, ſed eos magno honore reverebatur. Unde & ipſe ſuis militibus honorari dignus eſt habitus.Tertiò,Centurio dicturus, *habeo ſub me milites*, rectè præmiſit, *homo ſum ſub poteſtate*,ſcilicet ipſius muneris ac officii, quia ita in eo adminiſtrando ſe gerebat, ut non propriæ voluntati, ſed ſuo muneri ſerviret, ſub cujus poteſtate ſe detentum agnoſcebat. Bellè Antigonus rex filio ſuo juveni dixit: *An ignoras, ô fili, regnum noſtrum non eſſe aliud, ni ſplendidam ſervitutem*.Vide tom.1.lib.3.c.3 n.191.& hoc lib. cap. 29 q. 15.

Homo ſubditus officii.

Quartò, meritò, antequam Centurio aperiret, ac teſtaretur: *Dico huic, vade, & vadit, & alii veni, & venit*: ait de ſe, *Homo ſum ſub poteſtate cõſtitutus*: Ita enim præoccupat quandam objectionem, ac interrogationẽ,quæ fieri poterat:Quomodo viri Caſtrenſes, ingenio rigidi, ac feroces, & valde difficiles,ut jugo colla ſubmittant;ita ad nutum ſui ducis moventur?Ait ergo Centurio:Ego *homo ſub poteſtate conſtitutus*, mei regis, ac imperatoris illis obediendo, eorum enim mandata ſine mora exequor:& ſtatim ubi me vocant, adſum. Quod mea turba militaris cernens,conſimili obedientia ſtimulata, mea juſſa expeditè adimplet, cum videant ſui ducis exemplum; & quod caput ſub eiſdem laborat, quæ membra tolerant. Quintò, bene ait, *homo ſub poteſtate conſtitutus*. O quàm humanus,ac lenis eſt in ſuos,qui ſe meminit alteri ſubjacere. Unde non mirum quod ad ejus nutum milites ſuo ingenio feroces ſe inclinent, & veniant; ut ipſe ſuis ſubditis juberet, ſe alterius ſubditum recognoſcens. 114.

Exemplum ſuperioris multum efficax. *Qui ſe meminit ſub poteſtate,valdè humanus.*

Sextò,antequam Centurio dicat, quod ſub ſe habet milites, prius de ſe profert, quod ſit ſub poteſtate conſtitutus: quia ille ſolus imperare novit, qui obedire didicit. Unde non immeritò imperantis ſcholam obedientium appellem.Huic ſententiæ ſubſcribit antiquorum Monachorum conſuetudo,ut teſtatur Caſſiodor.lib.2.de inſtit. Monach.c.3. *Nullus congregationi fratrum præfecturus eligitur, priuſquam idem, quod obtemperaturis oporteat imperare, obediendo didicerit, & quod junioribus tradere debeat, inſtitutis ſeniorum fuerit aſſecutus*. 115.

Solus ille ſcit imperare, qui novit obedire. Caſſiod. *Obedientia imperandi ſchola.*

Scribens Paulus ad Epheſios cap.6.n.5.ait: *Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto*.Et ſubdit: *Et vos domini eadem facite illis*.Servis mãdat Apoſtolus;ut obediant,eandemque obedientiam dominis commendat.Sed ad quid obedientia neceſſaria eſt dominis; ſi enim ipſi obedientiam debent præſtare,jam domini non videtur conſiſtere,& à conditione ſervorum nihil differre?D.Thom. *Et vos domini eadem facite identitate rationis*.Eſt enim obedientia neceſſaria ſervis,ut obediant dominis ſuis: & etiam ipſis dominis eſt neceſſaria, ut ſciant, quod ſuis imperant:nam ſicut ſervus domino ſuo obedit; ita & dominus utilitati, ac commodo, & imbecillitati ſervorum obediat,ac ſerviat. D. Chryſoſtõm. ibi: *Et vos domini eadem facite illis. Eadem quæ? Cum benevolẽtia ſervite; ſervit enim & Dominus*.Vel accuratiùs cum Ambroſio explicabis locum, qui ita legit: *Et vos domini ita facite ad illos*. Ut eam obedientiam à ſuis ſervis requirant, quam ipſi exhibent Deo, ac aliis excellentioribus ſe. *Ut*,ait Ambroſius, *talia exigant ſervilia, qualia à ſe exigi non ferant ægrè*. 116.

Ad Epheſ.6. D. Thom. *Qui imperat ſit obediens.* Chryſoſt. Ambroſ.

Loquens David cum regibus,ac judicibus terræ ait: *Apprehendite diſciplinam*, Pſalm 2.num.12. Ex Hebræo,Pagninus,Vatablus, Cajetanus,Janſenius transferunt, *Oſculamini filium*: Et Fœlix, Eugubinus; Salmeron poſt D. Hieronymum legunt: *Adorate filium*. Et in utraque lectione idem eſt ſenſus:nam apud Palæſtinos oſculare manus ſymbolum erat ſubjectionis,& obedientiæ,ut ex multis comprobat Lorinus ibi,& docet D. Hieronymus in c.31.Job,& in cap.13. Oſeæ, Dum ergo 117.

Pſalm. 2. Pagnin. Vatablus. Cajetan. Janſen. Fœlix. Eugub. Salmer. Lorin.

ergo David exhortatur reges, ut ſuper ſuos ſubditos intelligant, & erudiantur, qui judicant terram, ait eis, *apprehendite diſciplinam*, quod idem valet, ac ſubjacete, & date obedientiam filio Dei. In ipſa enim obedientia, ac ſubjectione præſtita diſciplinam apprehendebant, ut regerent, ac judicarent. Vide infrà cap. 21. q. 6. n. 41.

QUÆSTIO XVII.

Quare Centurionis miles ad ejus vocem volat; & Sponſa ter vocatur in Canticis; & de hoc non exprimitur, quod venerit, ſicut de Centurionis milite?

118. DUplex occurrit quæſtio inter cœleſtē Sponſam, & Centurionis militem, & utraque in Quæſtionis titulo inſinuata eſt. Prima, Sponſa Cant. 4. num. 8. ter vocatur: *Veni de Libano Sponſa mea, veni de Libano, veni coronaberis de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, & de montibus pardorum.* Et tamen in præſenti de ſuis militibus gloriatur Centurio: *Dico huic, veni & venit*: ſemel vocat, & ſtatim adeſt, & venit; & tamen Sponſa omnibus virtutibus exornata, ut de Libano deſcenderet, non bis, ſed ter vocatur: nunquid ipſa diligentior, ac perfectior erat Centurionis miles? Abſit. Perpende utriuſque rei rationem. Miles veniebat, ut obediret, ac mandata ſibi impoſita exequeretur. Illa verò vocabatur, ut ad montium altitudines aſcenderet, coronam acciperet, ac inter leones, & pardos gubernacula teneret, unde difficultates regiminis agnoſcens, inter fremitus furentium animalium tantiſper moratur, antequam illa cacumina aſcendat. Gillibertus Abbas ſerm. 29. in Cant.: *Quid mirum, ait, ſi moretur venire, cùm & moleſtum ſit, de Libano diſcedere; & metuendum ſit, ad montes illos accedere? Et forſitan Sponſæ mora feſtinationem noſtram ſuggillat, & arguit, qui nimis promptè, & parum providi, vires noſtras minus penſantes, feſtinamus ingredi in labores prælationis, in ſolicitudinum moleſtias, & materiam lapſus; nec expectantes vel ſemel vocari, ultrò nobis honorem ſumimus, vocationem vel prævenientes, vel arte procurantes.*

Cant. 4. — *Ad obediendum evolet homo, ad imperandum ſit difficilis.* — Gilibert.

119. Quæſtio ſecunda: Cur Sponſa, cum in Canticis, variis in locis vocetur à ſuo Sponſo cap. 2. num. 10. *formoſa mea veni*: & num. 13. *Speecioſa mea veni.* Et cap. 4. num. 8. *Veni de Libano Sponſa mea*: & tamen de ea non exprimitur in littera, quod veneit, ſicut de militibus Centurionis hic habetur: *Dico huic, vade, & vadit: & alii veni, & venit: & ſervo meo, fac hoc, & facit.* Alia eſt ratio dilectæ Sponſæ, ac filii; alia verò ratio ſervi, ac mercenarii. Nam Sponſa, ac filius ob ſuam nimiam charitatem in Deum, legem habent ſcriptam in corde, & viſceribus. Ac ſervi deambulant ſub lege, tanquam ſub jugo, & non moventur, niſi impellente lege. Unde valde opportune de Sponſa præteritur *venit*, & de ſervis declaratur: nam cum illa haberet legem intus in anima inſculptam, quadam propenſione, ac inclinatione ad Dei nutum ferebatur, & ita evidens erat quod ipſo vacante adeſſet. Unde valde congruè de ea *venit* reticetur. At ſervus deambulans ſub lege, cùm non trahatur, niſi urgente imperio, ac cogente timore legis, poterat vereri, ac ſuſpicari, an præceptum ſibi impoſitum adimplerent; & ideò hoc, non uno verbo, ſed multiplici fuit explicandum. *Vadit, venit, facit.*

Cant. 2. Cant. 4. — *Vir perfectus valde difficilis ad Dei legem, minus perfectus difficilis.*

120. De viro juſto, ac perfecto dicitur: *in lege Domini voluntas ejus.* Pſalm. 1. n. 2. At verò de minus perfecto, eſſe ſub lege: *Iis, qui ſub lege ſunt*: ad Galat. 3. n. 23. & ſæpè aliis in locis. Cujus rei rationem optimè reddit D. Auguſt. in citat. Pſalm. 1. *Juſto*, ait, *non eſt poſita lex, ut inquit Apoſtolus* 1. ad Timoth. 1. num. 4. *Sed aliud eſt, eſſe in lege, aliud ſub lege. Qui eſt in lege, ſecundum legem agit, qui eſt ſub lege, ſecundum legem Dei agitur. Ille verò liber eſt; iſte ſervus.* Juſtus eſt in lege. *Voluntas ejus in lege Domini*, quam in anima habet defixam, quâ veluti quodam voluntario nutu, ac delectabili motu agit tanquā filius magna propenſione deſerviens patri. Et ſic ait Auguſtinus: *Ille ergo liber eſt*: at minus perfectus, *eſt ſub lege, ſecundùm legem Dei agitur*, ab ipſo legis imperio, pœna, ac timore ſtimulatur, & ducitur, & veluti apprehenſa manu trahitur, tanquam ſervus coactus à domino ſuo. Ergo cùm vir conſummatus in ſanctitate ſit ſuomet ingenio tam mobilis, ac propenſus ad Dei nutum, planum erat, quod ſi vocabatur, adveniret. At vir non tam proficiens in juſtitia, cùm ſit multum difficilis, ac renitentiam patiatur ad Dei imperium, ad omnem dubitationem excludendā, neceſſarium fuit, explicare, quod vocatus affuerit.

Pſalm. 1. Ad Galat. 3. Auguſt. 1. Tim. 1. *Quid ſit eſſe in lege, & ſub lege.*

QUÆSTIO XVIII.

Quare Centurio non eidem ſuo militi, cui dixit; Vade, dixit veni; ſed uni ait vade, & alteri veni?

121. NOſter militiæ præfectus ſic loquitur: *Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habēs ſub me milites, & dico huic vade, & vadit; & alii Veni, & venit, ſervo meo fac hoc, & facit.* In quæſtionem ergo voco: Cur eidem viro caſtrenſi non ait, Vade, & Veni? Centurio ac comparatione, ut patet ex dictis, voluit demonſtrare ſuam poteſtatem in ſibi ſubditos, ac eorum obedientiam ad ejus mandatum. Atqui multò magis declarabatur hominis imperium, ac ſuorum obedientia in eum, ſi contraria mandata ab eo prolata, ab uno, & eodem exequerentur. Cur ergo non eidem ait Vade, & Veni; ſed uni Veni, alteri Vade?

Ratio dubitandi.

122. Reſpondet primò D. Greg. Nyſſenus homil. 10. in Cantic. *ineſt etiam in Centurionis vocem quædam Philoſophia, quod videlicet ſemel à ſe remiſſum reducat nunquam, ſed alterum in dimiſſi locum ſubſtituat. Non cùm ei dixiſſet, Vade, vidit: dicit in alium accerſere, non eum, quem mandavit.* In illo Centurione omnium Chriſtianorum Philoſophia exprimebatur, quæ talis eſt, ut ſemel dimiſſa pro Deo non repetant, nec ad ea, quæ pro Deo abjecerunt, iterum redeant. Unde hic militiæ præfectus militem, quem aliquando miſerat, non iterùm vocat, ſed alium.

Nyſſen. — *Semel dimiſſa pro Deo non ſunt repetenda.*

123. Secundò D. Nyſſenus eodem loco. *Ieſus miratus, vocem Centurionis prætulit fides Iſraelis. Non enim videtur conferre Centurionem cum populo Iſraeli*

Nyſſen.

raëlitico ſed cum ipſo Iſraële, qui in lucta cum adverſario, cum Dei auxilio vix evaſit, ne caderet, nec abiit penitus illæſus ab adverſario, læſus enim fuit in femore. Hic autem Centurio mandat id, quod eſt alienum, adſciſcit autem, & ad ſuam admittit familiaritatem id, quod eſt ſibi gratum. Exiſtimat ſanctus

Prudentia admittit ſibi ſalutifera, deviat noxia. Pater, quod Centurio extollitur à Chriſto, non ſupra populum Iſraëliticum, ſed ſupra ipſum Iſraëlem; ſiquidem ille multò prudentior iſto. Nam Jacob admiſit ad congreſſum, ad luctamen virum, à quo percuſſus ac vulneratus eſt in femore. At multò aliter noſter Centurio viros ſibi noxios, ac infeſtos mandat à ſe recedere, & vadere; viros autem ſibi proficuos, & gratos ad ſe allicit, ac dicit, ut veniant.

124. Nyſſen. Tertiò, idem Nyſſenus citato loco: *Expulſus quidem fuit miles vitii ſocius, ejus autem loco ingreſſus fuit miles virtutis.* Cùm enim projicitur peccatum; ac illius ſocius occaſio, ſtatim illabitur, & venit

Si peccatum rejicitur ſtatim advolat virtus. ad nos virtus, qua anima condecoratur. Non enim repletur cor virtute, niſi prius vitiis evacuetur. Sic enim ait ipſe Nyſſenus: *Nulla eſt enim ſocietas luci cum tenebris; ſed neceſſe eſt omnino; ut ſi tenebræ receſſerint, ſit lux, quæ pro eis cernitur; & ſi vitium fuerit emendatum, pro eo virtus introducatur.*

125. Haymon. *Recedant cogitationes malæ, ut veniant bonæ.* Chryſol. Quartò Haymon ait: *Poſſunt autem per ſubjectos Centurionis intelligi cogitationes bonæ, vel malæ: mala autem dicamus, ut recedant, & recedent; & bona vocemus, & venient.* Quintò, Chryſologus ſerm. 102. intelligit Judæorum repulſam, Gentium vocationem, & Chriſtiani populi obedientiam. Sic ait: Dico huic, *hoc eſt Judæo*, qui non credidit. Vade, & vadit: & alii, *hoc eſt Gentili*, quia credidit, Veni, & venit: & ſervo meo, *hoc eſt*

Studita. *Peccatum in peccatore habet imperium.* *Chriſtiano*, fac hoc, & facit. Sextò Theodorus Studita Catech. 26. Hæc Centurionis verba accommodat imperio, quod peccatum habet in hominem. *Ad eundem modum*, ait, *ac multò potentius jubet ſub ſe ſubjecto peccato, loquere fœda, & loquitur: nefaria deſigna, & deſignat.*

126. Septimò. Hic in Centurione reſplendet mirabilis gubernandi ars. Non uni, & eidem mandat vadere, venire, & facere, ſed diverſis. Dico huic, ait, Vade; alii veni; ſervo fac hoc: Non enim

Totit laboris pondus non uni imponendum, ſed dividendum. totum laboris pondus in unum eſt conferendum, ſed per multos, & diverſos diſtribuendum; itaut Rector dicat uni vade, alii veni; alii fac hoc. Urgente fame abſconditur Elias in Carith; & ibi Corvi deferebant ei panem, *& carnes mane, &*

3. Reg. 17. Ambroſ. Eucher. Cajetan. *veſperi*, 3. Regum cap. 17. n. 6. D. Ambroſius lib. 2. Officiorum cap. 4. Eucherius, & alii tenent quod manè panes, & caro ad veſperam deferebatur. Cajetanus verò exiſtimat, quod unus corvus adducebat panem, alter verò carnem. Ex quibus ſententiis colligo, quod unus corvus manè veniebat, & alter ad veſperam. Sed cur non ſemper unus, & idem, & ſimul utrumque alimentum deferebat, cùm hoc totum divina virtute

Carthuſ. agereiur? Oſtendebatur hîc ſingularis Dei providentia, ut ait Carthuſianus, qua cunctos Principes admonere voluit, ut toto diei onere, totaque ponderis ſarcina non unus miniſter gravetur, ſed diſpartiatur labor; unus incumbat manè, & alter veſperi; unus partem deferat, alius alteram partem aſportet.

Matth. 8. *n.* 10. Audiens autem Jeſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſraël.

VERSIONES.

Syriacas. Amen dico vobis, ne in Iſraël quidem inveni talem fidem.

D. Chryſoſt. in Imperfect. homil. 22. In nullo tantam fidem inveni in Iſraël.

Tertullianus. Ne in Iſraël quidem tantum fidei reperi.

Arabicus. Ne in uno ex Iſraël tantam fidem.

Græcus. Ne in ipſo quidem Iſraël.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 7. *n.* 9. Quo audito Jeſus miratus eſt: & converſus ſequentibus ſe turbis dixit: Amen dico vobis, nec in Iſraël tantam fidem inveni.

EXPOSITIO.

AUDIENS autem Jeſus, tam inſignem hominis fidem, humilitatem, ac religionem, *miratus eſt*. Admiratio, cùm proveniat ex re incognita, ac inopinata propriè in Chriſto Domino non dabatur; nam ipſe qua homo, per ſcientiam beatam, ac per ſe infuſam omnia intimè aſpiciebat, ac penetrabat. De quo eleganter diſſerit D. Auguſt. lib. 1. de Geneſi contra Manich. c. 8. Ubi ait, quod illa Centurionis fides ab ipſomet Chriſto data eſt, à quo ſolo vera fides dari poteſt. Dicitur ergo, quod admiratus eſt, quia ſecundum ſcientiam experimentalem excitavit quendam exteriorem actum, ac affectum admirationis, ut alios de homine admirari doceret; at ut ejus tantam fidem honoraret. Ex quo perpende ſummam Chriſti charitatē: nam cùm ipſe eſſet omnia ſciens, ac cognoſcens, ſeſe tamen dimittit ad aliqualem admirantis exteriorem geſtum (ex quo rudes, & imperiti aſtantes ob ordinarium admirationis modum inter homines quid alienum à ſua ſuprema ſcientia poterant ſuſpicari) ut Centurionis fidem nobilitaret, ac extolleret. Origenes homil. 5. in diverſos: *Aurum*, ait, *divitiæ*, *regna principatus in conſpectu ejus ſunt tanquam umbra, vel flos decidens. Nil ergo horum in conſpectu Dei mirabile eſt, quaſi magnum, vel pretioſum, ſed tantum fides; hanc miratur honorificans, hanc acceptabilem ſibi æſtimat.* Expende verba illa, *hanc miratur honorificans.* Deinde quantū fides æſtimetur à Chriſto ſuper omnes gazas.

127. *In Chriſto non extitit propriè admiratio.* Auguſt. *Summa Dei charitas ſe demittit, ut hominem ſublevet, ac honoret.* Orig.

128. Alb. Magn. *Sequentibus ſe dixit:* Albertus Magnus per hos ſequentes ſacros diſcipulos intelligit; diſcipuli enim erant, qui Chriſtum ſequebantur. Et apud

hos

hos tantum Centurionem laudat; ait Magnus Doctor, ne Judæos perturbaret, dum hominem Gentilem fidei eorum præferebat. Tamen ex D.Luca expreſsè conſtat, quod hæc locutus fuerit Chriſtus ad turbas, *converſus ſequentibus ſe turbis dixit*. Hanc glorioſam de Centurione teſtificationem non dirigit Chriſtus ad ſeniores, ac ejus amicos, qui pro illo rogantes venerant; ſed ad turbas: tuas enim laudes non percipiunt malevoli ſenes, nec invidioſi amici, ſed ſimplex, & candidus turbæ animus, *Non inveni tantam fidem in Iſraël*, Græcus *Nec in ipſo Iſraël*, Chryſoſtomus. *in nullo tantam fidem inveni*, qui ſcilicet tantum ſide profecerit ex prædicatione, ac miraculis meis de quo in ſequentibus. Et notanter non ait, In populo, vel in Hebræis, vel Judæis, ſed *in Iſraël*, ut illius gentis nequitiam aggravaret. Iſraël idem eſt, ac videns Deum: valde enim ignominioſum erat, quod nomini non ſatisfaceret, & cum haberet nomen videntis Deum, in ejus præſentia cæcutiret, ut eum non agnoſceret. Huc reſpicit D.Baſilius Seleucus Orat. 19. *In Iſraël; nomen; ait, quo tu appellaris, Dei cogniti argumentum eſt, ut ad melius incredulitatem tuam patefaciat. Cur igitur appellationi; cujus virtute cares, contumelia irrogas? Quid geſtas cognomen, quod perſonæ probro ſit? factis appellationas impugnes; & calumnia nomen tuum afficis.*

D. Lucas. *Non invideo ſi amici, ſed ſimplex turba tuas percipit laudes.*

Græcus. Chryſoſt.

Magna ignominia, dignitatis nomini non reſpondere.

Baſil. Sel.

QUÆSTIO XIX.

Qua ratione Centurionis fides prælata ſit fides cæterorum Iſraëlitarum?

129. *Ratio difficultatis.* DIfficultas hujus quæſtionis eſt manifeſta: Qui in Iſraël fuit major fides quam Centurionis, ut Patriarchis, ac B. Virgine, in Joanne Baptiſta, & Apoſtolis. Quo ergo ſenſu intelligenda eſt hæc Chriſti propoſitio?

130. Nyſſen. Chryſoſt. D. Gregor Nyſſenus homil. 20. in Cantic. videtur præferre fidem Centurionis fidei Jacob. D. Chryſoſtom. in Imperfecto homil. 22. fidei Apoſtolorum, quam in initio ſuæ vocationis habuerunt. Origenes homil. 5. in Diverſos, cum quo ſentit D Thomas, fidem Centurionis anteponit fidei Magdalenæ, & Marthæ. D.Hilarius hoc loco interpretatur, hæc fuiſſe dicta Centurioris quia ſingulariter exprimebat fidem Gentium, quæ multo major extitit, quam Judæorum, quorum magna pars incredula permanſit. Sed Chriſtus Dominus loquebatur de fide illius hominis particularis cujus verba audierat, de quo & miratus eſt, unde ſequentibus ſe dixit: *Non inveni tantam fidem in Iſraël*.

Origen. D.Thom. Hilar.

131. *Prima interpretatio.* Hieron. Quadruplex eſſe poteſt hujus rei interpretatio Primò cum D. Hieronymo. Quod Chriſtus hic loquitur de præſentibus, non vero de omnibus retrò, verbi gratia Patriarchis, prophetis, & idem eſt de B. Virgine, ac Joanne Baptiſta. Sermo eſt enim de fide, quam invenit à tempore ſuæ prædicationis, quando fidem cœpit ſerere per doctrinam, & ſigna. Nam fides harum perſonarum, quas modo dixi, jam præceſſerat, & multò ante prædicationem ab ipſo fuerat inventa. Quoad Apoſtolos vero Chryſoſtomus citata hom. 22. in Imperfecto. D Ambroſius in c. 7. Luc. D. Auguſtin. ſerm. 6. de Verbis Domini, D. Thomas hoc loco; & Toletus annot. 22. in cap. 7. Luc. Centurionis fidem anteponunt fidei Apoſtolorum ac Diſcipulorum. Quod intelligendum eſt de eorum prima converſione, quando vocati ſunt; nam quando hæc agebantur, multo illuſtrior, ac major erat fides Apoſtolorum. Probat Chryſoſtomus ſuum dictum ex parte motivorum, ac argumentorum ad credendum: nam credidit Andreas ex Joannis teſtimonio: *Ecce Agnus Dei*: Petrus evangelizante Andrea. Credidit Philippus legendo Scripturas: At in Centurione nullum tale præambulum præceſſerat, ut ait D.Thomas.

Chryſoſt. Hieron. Auguſt. D.Thom. Tolet. Chryſoſt.

132. *Secunda expoſitio. Fides Centurionis major, quadam proportione.* Secunda expoſitio. Centurionis fides major erat Iſraëlis fide, proportione quadam; nam Centurio extiterat Gentilis, militarem artem colens, indoctus ſine ulla Legis Moyſis pædagogia, ſine audito Chriſti ſermone, vel viſis ſignis; credebat abſentem ſanare poſſe. Unde parva fides in homine Ethnico major apparuit, quam magna in homine Iſraëlita. Itaque major erat fides Centurionis, quam fides Iſraëlitarum; quadam proportione; quia erat fides hominis Ethnici. Sic ait Chryſoſtomus citatus in Imperfecto. *Si non ſumus auſi, fideliorem Centurionem putare; quam Apoſtolos, ita teſtimonium Chriſti intelligendum eſt. Quod unumquodque bonum hominis; ſecundum qualitatem perſonæ illius laudatur: Puta, ſi ruſticus aliquod verbum ſapienter loquatur, Philoſophus multo amplius ſapienter; in modico ſermone ſapientiæ ruſticus plus laudatur; quam in magno Philoſophus.* Idem confirmat exemplo pueri, in quo parva ſcientia major videtur quam magna in ſene. Ita de Centurione dicitur: *Non inveni tantam fidem in Iſraël*: proportione ad ſtatum illius.

D.Chryſoſt.

133. *Tertia expoſitio.* Abulenſ. *Illuſtriſ. perſonæ non includuntur in illa generalitate.* Tertia expoſitio eſt Abulenſis q. 35. Ubi ait, quod hæc Chriſti ſententia non intelligitur de perſonis inſignibus: quando enim profertur aliquod edictum generale, ſolum ad perſonas communes extenditur quæ habent communem modum; non vero ad perſonas valde inſignes, quæ excellunt communes. Unde hæc propoſitio nec intelligitur de B. Virgine nec Joann. Baptiſta nec Apoſtolis: nam cum hæ perſonæ eſſent illuſtriſſimæ in fide, ſua illa generalitate: *Non inveni tantam fidem in Iſraël*: non comprehenduntur. Poſt fabricatum vitulum dixit Deus Moyſi: *Peccavit populus tuus*. Exod. 22. n. 7. Et tamen Joſue, Caleb, ac filii Levi ſecundùm ſui magnam partem, cum eſſent de populo, ſub illa communi propoſitione, tanquam perſonæ valde inſignes, non continentur.

Exod. 32.

134. Abulenſ. *Quarta expoſitio.* Quarta expoſitio, quæ mihi multum videtur plauſibilis, eſt ipſius Abulenſis citato loco, qui ita hanc ſententiam interpretatur, ut non ſimpliciter cum Centurione Dominus omnes Iſraëlitas comparaverit, ſed tantum illos, qui ſanitatem ab eo expoſtularunt, ut ſit ſenſus: Nullus in Iſraël tanta fide à me ſanitatem petiit: nam alii tactum alii meam præſentiam exoptarunt ad miraculum edendum, at hic me abſentem vero ſanitatem conferre poſſe, credit: Et huic expoſitioni favet illud verbum *inveni*; ac ſi dicat Chriſtus: Nullus ſanitatem poſtulans tanta fide mihi occurrit. Et hæc interpretatio Apoſtolis ſuam debitam præeminentiam, ac principatum ſervat, ac veneratur. Et ideo mihi multum probabilis,

135. *Objectio.* Euthym. Math. 8. Objicies cum Euthymio, majorem fuiſſe fide Leproſi, quam Centurionis: Nam Centurio petiit

verbum;

verbum; at Leproſus ſolam voluntatem: *Si vis potes me mundare*, Matth. 8.n.2. Indicium autem majoris fidei eſt, ſolum voluntatem ad ſanitatem petere, quam ſolum verbum.

136. *Solutio ad objectionem.* Reſpondetur, multo majorem fuiſſe fidem Centurionis, quam Leproſi, ut expreſſe comprobat Chriſti teſtimonium: *Non inveni tantam fidem in Iſraël*: Nam Centurio non ſic petit verbum Chriſti ad ſanandum, quaſi non poſſet ſola voluntate illam conferre; ſed ita fatur, ut ſupremum Chriſti imperium in omnibus teſtetur, ad cujus nudum verbum ac nutum omnia obediũt, & ideo ipſe ſe adducit in exemplum: *Habeo ſub me milites, & dico huic vade, & vadit*, &c. At Leproſus, cum ait: *Si vis, potes me mundare*, agnoſcit, in Chriſti voluntate eſſe poſitum, ei præſtare ſanitatem, ſive id fieret verbo, ſive tactu, ſive alio modo; nam quando Chriſtus ei dixit verbo, *Volo mundare*; non minus credidit Leproſus, quam antea. Deinde Leproſus erat natione Judæus, ut dixi tom. 2. cap. 20. & non conſtat, quod crediderit, Chriſtum abſentem poſſe ſanare, cum ipſe præſens adeſſet pro ſe rogans. At Centurio hoc maximè credidit de ſuo puero retento domi. Et cum ipſe eſſet Gentilis ſine fide ac religione educatus, quod tantum de Chriſto crediderit, in hoc ſuperior, ac illuſtrior eſt, ut ait D. Chryſoſtomus. Chryſoſt.

QUÆSTIO XX.

Quare inter tam excellentes Centurionis virtutes ſola fides tam inſigniter laudatur?

137. *Ratio dubitandi.* Illuſtriſſimæ fuerunt Centurionis virtutes ſapientia, prudentia, charitas, religio ac reliquæ virtutes: & inter omnes magno encomio ejus fides à Chriſto laudatur, ac ſublimatur, ut de eo teſtificetur: *Non inveni tantam fidem in Iſraël*. Et de hac re vide à me dict. infra quæſt. 24. Deinde,

138. Chryſoſt. Ad quæſtionem reſpondet primò Chryſoſtom. homil. 27. in Matth. *Ex his perfectò intelligitur*, ait, *id maxime fidem ferventiſſimam regnum cœlorum, cæteraque bona nobis præbere, ſi magna de ipſo, Deoque vero digna imaginari velimus*. Inter tam eximias Centurionis virtutes ejus fides maximè conſpicua eſt in Chriſti oculis, ab ipſoque valdè laudatur. Fide valde perexcelſa de Deo attingimus ac penetramus; multum enim ipſe Deus æſtimat, ut in eo magna ſpectemus, magnaque de ipſo concipiamus, ac intelligamus. *Deus vult, ut de eo magna concipiamus.*

139. Auguſt. Secundò, D. Auguſtinus ſerm. 74. de tempore: *In populo*, ait, *ad quem venit Jeſus, non inveni tantam fidem; tantam quid eſt? tam magnam. Unde tam magna? de minimo, id eſt de humilitate grandem.* Valde laudata eſt fides Centurionis, ut non fuerit in Iſraël ſimilis inventa. Sed unde tam magna, & excelſa? In hoc duce maximè humilitas enituit, qua ſe reputavit indignum ad Chriſtum recipiendum, ad ipſumque, juxta D. Lucam, accedendum. Et virtus, quæ in humilitate radicatur, maxime in ſublime ſe extollit, in aliumque creſcit: quò enim quis apud Deum ſe demittit, eò alius erigitur, ac ſublimatur. *Quæ in humilitate fundantur, in altum creſcunt.*

140. Baſil. Sel. Tertiò, veniat iterum D. Baſil. Seleuc. orat. 19. ſuprà datus quæſt. 14 magna ponderatione, & ibi videndus. Sic ait: *Unicus Gentilis ſuper totam Judæorum multitudinem fide ſe extulit. Eſto Gentilis diſcipulus: nam Moyſen legem ponentem non audiſti incredulos, ut credas, ſequere*. Ut Iſraël crederet miſit Deus ad eum Moyſen, ac Prophetas multa mirabilia operantes; quorum teſtimoniis Iſraël reſtitit, ac non recepit; nunc mirabili fide ei proponitur Gentilis homo, *Incredulos, ut credas, ſequere*: nam Judæi increduli perſtiterant prædictionibus Prophetarum, ac Patriarcharum teſtimoniis, qui erant tanquam fideles Dei amici, enutriti in lege, ac eruditi in Scriptura; quia ergo his non crediderant, nunc eis deſtinatur Ethnicus homo, profeſſione legis adverſarius, ac Dei inimicus ut ex tanti teſtimonio veritatem atteſtantis promptè acquieſcant, & ex ipſo inimici ore fideliter proferatur teſtimonium, ut à cunctis Judæis fidelius credatur, & ut qui Moyſi ac Prophetis Dei amicis credendo non conſenſerant, incredulos, ut credant ſequantur. *Teſtimonium ab inimico valde efficax ad credendum.*

141. Gloſſa. Quartò Gloſſa Interlinealis ait: *Magna fides, qua, Dei dicere, credidit, eſſe facere*. Præclaritas Centurionis fidei in eo reſplenduit, quod credidit, Dei verbum, quatenus verbum eſt & ſi verbum Dei ſit, retinere efficaciam, ac vim præſtandi opus, quod dicit, & ſignificat. Nam cum Centurio eſſet aſſuetus humanis colloquiis, ac verbis quæ valde effectu ſunt vacua, ac factis carentia; multum mirabile extitit, quod ipſe crediderit, Chriſti verbum habere vim graviſſimum morbum expellendi, ac miraculoſum ſanitatis effectum efficiendi. Unde merito tanta Centurionis fides à Chriſto laudibus ſublimatur. *Qua Dei dicere, credidit eſſe facere.* *Humana verba effectu ſunt vacua.*

142. *Per fidem aperitur fõs omnium bonorum in nos.* Quintò, admirabiles virtutes fulgebant in Centurione, ſapientia, prudentia, charitas, humilitas, religio, ac reliquæ virtutes, & ex omnibus Chriſtus maximè dilaudat fidem: nam inter omnes fidei januam aperit, ac motivum præparat, ut Deus homini benefaciat, eique multa dona conferat, omne enim bonum per fidem homini communicatur. Unde eleganter D. Cyprianus in expoſitione ſymboli ait, quod in primo verbo ejus: *Credo in Deum*, nobis aperitur fons, & affluentia omnium bonorum. *Fons, & origo*, ait, *omnium bonorum ponitur, cum dicitur: Credo in Deum.* Cyprian.

143. Gen. 17. Ait Deus Abrahamo: *Statuam pactum meum inter me, & te & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te*. Gen. 17. n. 7. Cum Abrahamo, ac ſemini ejus imponitur duriſſimum circumciſionis jugum, promittitur ei in pactum fœdere ſempiterno, quod Dominus erit Deus illius ac ejus ſobolis. Quænam eſt hæc promiſſio? Nonne Dominus eſt omnium Deus? Cur potius eis non pollicetur cœleſte regnũ, ac principatus ſuper univerſum terrenum ambitum? Quid eſt *fœdere ſempiterno, ut ſim Deus, & ſeminis tui?* Spondetur ibi Abrahamo, ac ejus filiis Dei cognitio, & fides. Ac ſi dicat Deus: Quamvis omnium Dominus ſim, tamen ſpecialiter hoc fœdere poſt hac ero Deus tuus, ac tuorum poſterorum per fidem, & cultum, quibus ab ipſis recognoſcar, ac honorabor. In ipſa autem ſui fide, tanquam in capite omnia cœleſtia, ac terrena dona pollicebantur. D. Chryſoſtomus homi. 39 in Geneſim *In fide omnia bona communicantur.* Chryſoſt.

Geneſim, *Et quæ virtus teſtamenti*, ait, *ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te? Hoc enim erit tibi, & ſemini tuo ſumma, & caput bonorum.*

144. Matth. 17. Unde conqueritur Chriſtus Dominus de Iſraël, & ait: *O generatio incredula, & perverſa, quouſque ero vobiſcum! quouſque patiar vos!* Matth. 17. n. 16. Sed quid eſt, quod Chriſtus Dominus qui maximè laborum, paſſionis, ac mortis erat avidus, jam ſe oſtendit pertæſum. *Quouſque patiar vos?* Non in ſufferendis ærumnis pro hominibus, ſed in ſuſtinendis eorum incredulitatibus, quibus ſuæ gratiæ obicem ponebant, quibuſque claudebatur oſtium ſuæ miſericordiæ, ne largiter in eos diffunderetur. Euthymius: *Indignatur Dominus, & mortem quærit, eo quod eſſent ipſi infidelitate immedicabiles.* Cum enim tanta ægritudine laborarent; omnino inepti erant ad ſalutem ſpiritualem aſſequendam.

Per incredulitatem clauditur oſtium divinæ beneficentiæ.

Euthym.

Matth 8. *n.* 11. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Jacob in regno cœlorum.

Num. 12. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

VERSIONES.

Arias n. 11. Ab Orientibus, & Occidentibus venient.

D. Iuſt. Mart. *Dialog. cum Tryphone.* Venient ab ortu, occaſuque Solis.

Syriacus. Seſſurique cum Abraham, Iſaac & Jacob.

Euthymius. Venient, & accumbent in finibus Abraham.

Syriac. n. 12. Filii autem regni extrudentur in tenebras.

Fauſtin. Preſbyter contra Arrium, c. 2. Ubi erit fletus oculorum, & ſtridor dentium.

EXPOSITIO VI.

145. Verſ. 11. OCcaſione ſumpta ab illuſtriſſima Centurionis fide, qui ex Gentibus erat, quarum primitias ipſe gerebat, prædicit Dominus vocationem Gentium, & reprobationem Judæorum, quas Prophetæ multis in locis vaticinarunt. Iſai. 43. n. 5. & 6 & 10. Jerem. 31 n. 8. *Multi ab Oriente, & Occidente venient.* Ex Gentibus multi converſi ſunt ad fidem *ab Oriente & Occidente*. Venient ex quatuor Orbis plagis; poſuit tamen Orientem, & Occidentem tamquam præcipuas. *Recumbent*, ſeu ex Græco, *diſcumbent*, ſumpta metaphora à convivio, per quod felicitas, & gaudium æternæ beatitudinis frequenter ſignificatur in Scriptura. Pſalm. 16. n. 14. Matth. 14 n. 15. & cap. 22. n. 20. & 30. Apoca. 19. n. 9. Ex quo nota, quod quoties in Scriptura proponitur converſio Gentium ad fidem, quod ſemper cum gaudio, & lætitia exprimitur. *Lauda ſterilis, quæ non paris; decanta laudem, & hymnum, quæ non pariebas: quoniam multi filii deſertæ magis, quam ejus, quæ habet virum*, Iſai 54. num. 1. *Cum Abraham, Iſaac, & Jacob*, quibus facta eſt promiſſio regni cœlorum ſub typo terræ promiſſionis. Ad Hebræos 11. n 9. & 10. Et rectè poſt Chryſoſtomum notat Theophylactus: *Non dixit*, ait, *quod multi Gentiles, accubituri eſſent, ne Judæos exaſperaret, ſed adumbrando rem dixit: Multi ab Oriente & Occidente.* Non dixit Chriſtus, quod multi Gentiles, vel quod ex omni Orbis parte venient, & recumbent, ne Judæi ſcandalizarentur, cum ſe viderent expreſſe excluſos; ſed ait ab Oriente, & Occidente; quod erat recondita locutio: nam divinus Magiſter veritatem adumbrando operit, & auditorum offenſionem devitat.

Iſai. 43. Jerem. 31.

Pſalm. 16. Luc. 14. Apoc. 19. Iſai. 54.

Converſio Gentium ſemper cum gaudio ponitur.

Ad Hebr. 11. Chryſoſt. Theophyl.

Veritas aperienda auditori ſcandalum vitandum.

146. *Filii autem regni*; Judæi ſubintelliguntur, ut communiter tenent omnes; deſtinati enim erant ad regnum; nam cum nati eſſent ex illis Patribus Abrahamo, Iſaac, & Jacob, quibus, & eorum ſemini promiſſum eſt regnum temporale Judææ, & ibi ſpirituale æternæ beatitudinis, ad quod veluti quodam hæreditario jure Iſraëlitæ, ſicut primò fuerant vocati; ita & primò deſtinati erant; ſi paternæ fidei imitatores extitiſſent. Sic Hebræorum phraſi filii vitæ, vel mortis ſeu gehennæ dicuntur, qui ad mortem vel vitam deputati ſunt à Deo. *Ejicientur*, ſeu, *extrudentur*, ut habet Syriacus, *à regno*; non quia à beatitudine aliquis ejiciatur ſed quia cadunt à promiſſionibus ſuis parentibus factis *In tenebras exteriores*, hoc eſt in infernorum obſcuriſſima penetralia, quæ perpetuo corpora circunſtant, & obſident; & ideò dicuntur exteriores, vel, ut explicat D. Hieronymus; quæ ſunt extra regnum: nam ſicut in regno omnia in luce clareſcunt, ita extra illud cuncta tenebris opprimuntur.

Verſ. 12. *Legitimus ſenſus.*

Syriac.

Hieron.

147. *Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* His effectibus pœnarum inferni acerbitas exprimitur, nam fletus ſummum dolorem, ſtridor ſummum horrorem indicat; ſeu, ut ait D. Anſelmus fletus mentis anguſtias, ſtridor verò corporis dolores, ac tormenta manifeſtat. Alii vero dicunt, quod fletus eſt ab ardore ignis, ſtridor vero à frigore. *Ad nimium calorem tranſeat ab aquis nivium.* Job. 24. num. 19.

Inferni acerbitas.

Anſelm.

Job. 25.

QUÆSTIO XXI.

Quare dixit Chriſtus, quod venient ab Oriente, & Occidente, & non potius à Meridie, vel Septentrione?

148. REſpondeo primo cum D. Auguſtino ſerm. 6. de Verbis Domini, ut notavi in expoſitione *Ab Oriente, & Occidente, dixit, iſtis duabus partibus totus Orbis deſignatur*. Et ita frequenter fit in Scriptura, Pſalm. 112. n. 3. *A Solis ortu uſque ad occaſum, laudabile nomen Domini.* Malach. 4. n 11. *Ab ortu Solis uſque*

Auguſt.

Pſal. 111.

Malach. 4.

uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus Et Chriſtus Dominus accommodat ſe loquendi modo Scripturæ, tum in ejus honorem, cùm ſit illius auctor, tum, ut ex modo, ac conformitate loquendi ſe declararet filium ſui Patris, qui in Prophetis locutus eſt.

149. Haymon. D.Thom. *Qui ad Chriſtum convertuntur ſive in iuventute ſive in ſeneetute recumbent in cœlo.*

Secundò, & moraliter Haymon: *Ab Oriente*, ait, *quis venit, cùm ab infãtia Deo ſervire incipit. Ab Occidente, dum in ipſa decrepita ætate ad Deum convertitur.* Idem etiam docet D. Thomas, qui aliam quoque moralitatem addit. Ab Oriente, tempore proſperitatis; ab Occidente, tempore adverſitatis. Per quod ſignificatur, quod illi, qui toto corde ad Chriſtum veniunt, ſive in juventute, ſive in ſenectute, vel infelicitate, ſeu dejectione, recumbent & lætabuntur in regno cœlorum.

150. Paſchaſ.

Tertiò, D Paſchaſius lib. 5. *Prima, & ultima ideo ponuntur, quatenus dies ille ſemper in memoria figatur, quando fulgur exiet ab Oriente, & parebit uſque ad Occidentem, quoniam tunc erit adventus filii hominis* Pro ſigno diei Judicii dedit Chriſtus, quod fulgur exiet ab Oriente uſque ad Occidentem. Matth. 14. n. 27. Hi, qui ad cœleſtem menſam, ac beatitudinem vocantur, non dicuntur convocari ab Aquilone, vel Meridie, ſed ab Oriente, & Occidente, in quibus poſitum eſt prognoſticum diei Judicii: qui enim cum memoria hujus ultimi diei degunt, ac cum illius meditatione vivunt, in cœleſte regnum feliciter lætantes ingrediuntur.

Matth. 24. *Qui ſub memoria judicii vivunt, ſalvantur.*

151. Paſchaſ.

Quartò Idem D. Paſchaſius citato loco. *Quod autem*, ait, *ab Oriente, & Occidente dicit, non quaſi ab his duabus plagis ſolum venturi creduntur, verum etiam à Meridie, & ab Aquilone: ſed hoc eſt, quod dicit, ab Oriente, quia prima pars mundi eſt, quaſi ad initio ſæculi; & ab occaſu, quaſi finis vitæ, omnes hinc, inde ad unum mediatorem Deum, & hominem venient.* Electi potius ab Oriente, & Occidente, quàm Meridie, & Septentrione colliguntur; nam in Oriente initium vitæ denotatur, ſicut & illius finis in Occidente, & qui in his punctis mente verſantur, ut de ſuo humili principio, ac ſimili fine recogitent; hi ad ſupremam cœnam, ac magnificum recubitum cum ſanctis Patribus admittuntur.

Qui ſuum principium, ac fidem recogitant, recumbent in cœlo.

152.

Cum mulier duabus alis aquilæ magnæ ſibi datis volaret in deſertum in locum ipſi à Deo præparatum, armatur Draco contra ipſam: *Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine. Et adjuvit terra mulierem, & aperuit terra os ſuum, & abſorbuit flumen.* Apocal. 12. num. 15. Valde mirum quod quando mulier virtutum alis tendit in deſertum, ut ibi cœleſti convivio paſcatur, ac nutriatur, toto vitiorum flumine Draco parat in ipſum bellum, terra adjuvit mulierem. Quodnam eſt hoc terræ adjutorium? Ipſius terræ cognitionem exiſtimo; maximè enim terræ conſideratione, ex qua homo eſt formatus, & in quam eſt revertendus, armatur anima, ut Dæmonum tentamenta devincat, ut in locum à Deo ſibi deſtinatum volet, ac ibi divino convivio epuletur. Andræas Cæſareæ Archiepiſcopus cap. ſuo 25. in Apocalypſim ſic ait: *Adjuvit terra mulierem Sanctorum ſubmiſſione, qui verè, recteque dicere ſolent: Ego ſum terra, & cinis; omnes ſuperbi Diaboli laqueos enervans.*

Apoc. 12. *Cognitio principii, ac finis, cauſat ſalutem.*

Andreas.

153.

Cùm parens meus Elias fugeret à facie Jezabel, fatigatus itinere unius diei obdormivit ſub umbra juniperi, cui aſtitit Angelus, qui tetigit eum dicens: Surge, comede. *Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcineritius panis, & vas aquæ, dixitque illi, Surge, comede*, 3. Reg. 19. num. 6. Et fortitudine cibi illius ambulavit quadraginta diebus & quadraginta noctibus uſque ad montem Dei Horeb, ubi divina viſione recreatur. Sed quomodo ad tã longum iter, ad tam ſublimem viſionem corroboratur Propheta uno tam parvo pane, Panis ille ſubcineritius pulveris particulas ſecũ deferebat; & memoriam pulveris, ex quo homo compoſitus eſt, & in quem reſolvendus, in mente Prophetæ excitabat: & nullum aptius eſt medium ad ſæculi difficultates ſuperandas, ac ad ſupernam Dei viſionis felicitatem penetrandam quàm cogitatione mortis; ac utriuſque metæ animum ſtabiliri, ac muniri. Sic panem illum interpretatur Stephanus Anglicus apud Tilmanum in allegoriis: *Hic eſt*, ait; *panis ſubcineritius, qui datus eſt Evæ, noſtræ ſcilicet abjectionis memoria.*

3. Reg 19.

Noſtri pulveris cognitio nos ad Dei viſionem munit.

Steph. Angl.

QUÆSTIO XXII.

Quare Electi dicantur, quod recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob, potiùs quàm cum aliis?

Hi tres celebrantur inter cæteros Patriarchas, ac Prophetas, quia erant capita populi Judaici, ac ſpecialiter ad hos facta eſt promiſſio de terra Chanaam à poſteris poſſidenda in typum regni cœleſtes, quod tam eiſdem, quàm eorum aſſeclis promiſſum eſt. Alias rationes morales demus. 154.

Senſus litteralis.

Reſpondet primò Chryſoſtomus homil. 27. *Duplex enim, ait, & illis evenit pœna, & his lætitia, & gaudium. Judæis quidem, non ſolum quod exciderunt, ſed etiam quod ſuis, & propriis exciderunt, dolendum: Gentibus verò, tum quia bonorum compotes facti ſunt, tum quia quæ non ſperaverũt, conſecuti, certè gaudendum.* Dum dicitur, quod venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham; filii autem regni ejicientur foras; vehemens pœna indicitur Judæis, cùm à promiſſione, ac ſucceſſione, & veluti hæreditate ſuorum parentum ſe vident excluſos: & in eorum locum Gentes, quas contemnebant, introductas. Et inde Gentibus maximè gaudendum cùm ſe videant da tantam felicitatem evocatas quàm minimè ſperabant: bona enim, quæ præter ſpem veniunt, ſingulari hilaritate animum perfundunt. 155. Chryſoſt.

Magna pœna dũ quis videt aliũ in ſuum locum introductum.

Bona præter ſpem valdè jucunda.

Secundò Euthymius. *Abraham poſuit, ne his contrarius eſſe videretur, qui in veteri teſtamento virtutem ſectati ſunt. Nam qui Abraham ita honorabat, ut etiam ſinum illius requiem æternam nominaret, omni hujuſmodi ſuſpicione carere debebat.* Abrahamum refert, tum ut ipſum Abrahamum honoraret, tum etiam antiquos Juſtos, qui dicebantur aſportari in ſinum illius Patriarchæ; tum ne videretur majorem gloriam concedere his, quæ denuò ad ipſum veniebant, quàm illis, qui antiquitùs, ac primitùs ipſi ſervierant: Cùm primi in tuo obſequio maximè ſint honorandi. Vide ſuprà in hoc cap. n. 67. 166. Euthym.

Priori in obſequio maximè honorandi.

Tertiò,

157. Anſelm. Tertiò, D. Anſelmus: *Multi, inquit, venient ab Oriente, & Occidente. Iam latam terrā occupaverat oleaſter, amara ſylva, & ſterilis. Sed qui veniunt, jam præciſi ſunt de ſylva; unde inferendi ſunt, ne areſcāt. Et recumbent cum Abraham.* Non dicitur, quod venient ab Oriente, Occidente, & intrabunt in regnum cœlorum, ſed quod recumbent cum Abraham, Iſaac, & Jacob, quia, ut Electi regni cœleſtis fructus percipiant, neceſſe eſt, ut ab agreſti ſylva errorum Gentilitatis exeant, & inſerantur veræ fidei Abrahæ, ac virtutibus Iſaac & Jacob, ut ita relicta Gentium ſterilitate, in eorum uberem pinguedinem germinent, & prodeant.

Tum quis ad regnū ſit habili, cùm in virtutibus fructū facit.

158. Paſchaſ. Quartò, D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Hi tres, Patres, ait, in medium adducuntur: nam in Abraham fides, qua placuit Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam, in Iſaac verò ſpes, quaſi ſacramentum fidei, & gratiæ, generatur, porrò per Jacob charitas deſignatur, quæ per varia certamina, donec Iſraël Deum poſſit Deorum in Sion videre, laborioſè tranſeat.* Nam ut in hac conſideratione addit Simon Caſſianus lib. 5. c. 12. in his tribus Patribus omnis ſtatus virorum fidelium reperitur, cum quibus eorum imitatores recumbent in regno cœlorum; qui non carnis ſed filii ſunt virtutis.

Triplex virtus repræſentatur in tribus Patriarchis. Caſſian.

159. D. Thom. Quintò, D. Thomas: *Cùm Abraham recumbent, qui eſt pater credentium, in cujus ſemine benedicentur omnes gentes.* Cùm Abrahamus pater credentium dictus ſit, aſſeritur, quod Electi in regno cœlorum recumbent cum ipſo; tamquam cum optimate fidei, quod valde glorioſum, ac illuſtre eſt ei, quod nomen ejus per tam latas, ac amplas generationes multo ſplendore diffundatur, ac clareſcat, non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in cœleſti regno.

Magna Patris gloria, quod nomen ejus per varias generationes clareſcat.

160. Pſal. 46. Sextò, Chriſtus ait hîc: *Venient, & recumbent cum Abraham:* At Regius Vates inquit: *Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham*, Pſ. 46. n. 10. ſeu, *Convenerunt cum Deo Abraham*, ut alii legunt. Cur abſolutè de Electis, ſeu popularibus dicitur, quod requieſcent cum Abraham; at verò de principibus populorum per quos reges, & dominos temporales interpretantur D. Auguſt. Caſſiodorus, Ruffinus, Remigius, Beda, Cajetan. aſſeritur, quod congregati ſunt, non cum Abraham, ſed cum Deo Abraham. Conjice ex hoc, quantum promereantur apud Deum, qui juſte, ac ſanctè ſe habent in populi ſibi commiſſi adminiſtratione, quippe pro Deo regiminis labores æquo, ac magno animo ſuſtinent, cum pro eorum decore proferatur, quod congregati ſunt cum Deo Abraham.

Auguſt. Caſſiodor. Ruffin. Remigius. Beda. Cajetan. *Maximè promerentur apud Deum qui prælationis officium rectè adminiſtrant.*

161. Pſalm. 46. Septimò, ad eundem Pſalmographi locum: *Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham.* Per Principes autem hoc loco D. Hieronymus, Carthuſ. Dydimus, Brunonius, Herbipolenſis Epiſcopus, Apoſtolos, viróſque Apoſtolicos fidem Chriſti ſeminantes intelligunt, cōtra quos magna ſuperbia, ac credulitate ſæviebant infideles. Sed cur electi in Patria dicuntur requieſcere cum Abraham: Apoſtoli autem prædicantes convenire cum Deo Abraham: Illi requieſcunt gaudentes in poſſeſſione æternæ felicitatis: iſti verò merito, ac fidei operi laborantes incumbunt. Deus autem maximè delectatur, magiſque ei placent, meritò, ac labore operantes, quam qui per jucunda lætantes de poſſeſſione exultant.

Hieron. Carthuſ. Dydim. Brunon. *Deo magis placet meritum, quàm rei poſſeſſio.*

162. Gen. 22. Mandat Deus Abrahamo: *Tolle filium tuum unigenitum, quē diligis, Iſaac, & offeres eum in holocauſtum ſuper unum montium, quem monſtravero tibi.* Gen. 22. n. 2. Qui mandatum Dei exequens, arrepto gladio filium mactare intendit. Tunc clamat Angelus de cœlo: *Ne extendas manum ſuper puerū*, ibid. n. 12. Sed cur prius dicitur filius unigenitus, ac dilectus, modò tantùm puer, quod etiam notavit Chryſoſt. hom. de Job, & Abraham; *Quare non dixit filium, ſed puerum?* Cùm puer apud Hebræos idem valeat, ac ſervus, uti in initio hujus capitis notavi. Quando ad ſacrificium pergebat, magno & inſigni vocabulo filiū nominavit: cùm autem vivus ipſi Abrahamo in poſſeſſionē conceditur, puer dicitur: quantum enim apud homines diſtat ratio pueri, ac ſervi à præeminentia dejectiſſimi, ac unigeniti filii, tantùm & apud Deū meritum præcellit poſſeſſionis conditionem.

Chryſoſt. *Maximè præcellit ratio meriti poſſeſſionem.*

QUÆSTIO XXIII.

Quare poſtquam alii veniunt ab Oriente, & Occidente, filii regni dicuntur ejici foras?

Notanda eſt hîc maxime ordinis connexio; nam prius dicitur à Chriſto, quòd multi venient ab Oriente & Occidente, & poſteà ſubjicitur, *Filii autem regni ejicientur foras.* Quærimus in præſenti, cur non prius commemoratur quod hi expellantur à regno, antequam alii evenirent. 163. *Ratio difficultatis.*

Ad hanc quæſtionem reſpondeo, ex doctrina Chryſoſtomi homil. 70. in Matth. *Ad [illegible] ſunt, inquit, Scorta etiā: Judæis renuentibus, crediderunt. Quare non ſolùm à ſceleſtiſſimo ſuo, verum etiam ab aliorum clariſſimo facinore condemnantur.* Præclara fides, devotio, ac religio in Deum extraneorum venientium ab Oriente & Occidente, malitiam, ac obſtinationem domeſticorum maximè oſtendit & arguit: nam quamvis horum prævaricatio aliquantulum, ac tantiſper videretur tolerabilis, tamen poſtquam tot extranei fideliter, ac promptè ſervientes prodierunt, inde etiam, priorum nequitia, ac impietas graviùs in reprobationem, ac damnationem dijudicata eſt. 164. Chryſoſt.

Ex præclara extraneorum fide, arguitur infidelitas domeſticorū.

Non omittam hîc illud, quod docet idem Chryſoſtomus: nam etſi omne vitiorum malum in Iſraël graſſarētur, ob quod juſtiſſimè reprobatus eſt: tamen quod à regno ejectus ſit, peculiariter illius invidiæ adſcribit ſanctus Pater homil. 41. in Matth. Et quia Gentes non ita illa laborabant, ideò in ejus locum ſunt introductæ. His profectò de cauſis, ait: *Fornicatores, ac publicani ad cœlos conſcendere potuerunt; invidiæ autem morbo laborantes, quum intus eſſent, à regno cœlorum exciderunt: filii autem regni, inquit, ejicientur foras: præterea omni pravitate illi ex animis expulſa, ea, quæ nunquam ſperarunt, facilè nacti ſunt. Pharisæi autem ea, quæ retinebant, bona penitus amiſerunt; neque id injuria, nam invidia, peſtiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immaniſſimum convertit.* Et hoc multis exemplis probat S. Pater. Ex quo perpende quantum malum ſit invidia; nam Judæi in lege Dei enutriti, ac Abrahæ filii, ſi propter ſcelera à regno excluduntur, quomodò Gentes, quæ idololatriæ erroribus tenebantur, adſcriptæ, & adſcitæ ſunt? Judæi multa invidia tabeſcebant, quā non ita erant infectæ 165. Chryſoſt.

Invidia laborans, indignus regno, ſive illa valdè aptus.

infectæ Gentes, & ideo ſanabiles factæ ſunt, ac ad regnum admiſſæ: à quo, propter tam peſtiferum malum fidei ejecti ſunt.

166. Poſtquam in ſuum peccatum prolapſus eſt Adamus, antequam ad ſupplicium procedatur, ipſū advocat Dominus, ejus excuſationē audit: *Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi*, Gen.3.n.12. Et poſtea à Deo ſupplicio multatus eſt; ac tandem ſui peccati veniam obtinuit. Non ſic verò factum eſt cum Caino; nam nulla ſui criminis excuſatione expectata, ſtatim maledictione in æternam damnationem plectitur? *Maledictus eris ſuper terram*: Gen.4.n.11. Sed unde tanta diverſitas eſt habita inter patrem, & filium? Peccavit Adamus inobedientiæ crimine; peccavit Cainus invidiæ malo. Grave inobedientiæ peccatum antequam puniatur, auditur reus, & peracta longa pœnitentia veniam impetrat. At turpe, & obduratum invidiæ ſcelus, nec excuſationem admittit, nec ob nimiam duritiam, ac impœnitentiam cordis indulgentiam obtinet. D.Chryſoſtomus homil.36. in Joan. *Idcircò*, ait, *omnis venia invido deſperanda eſt: nam ſcrutator voluntatis ſtimulos in excuſationem affert, fur paupertatem; homicida furorem: frivolas quidem, neque admittendas, qualeſcumque tamen excuſationes: tu verò invide, quam affers, quæſo? nullam profectò, niſi animi pravitatem, atque malitiam.*

Gen.3. Gen.4. *Invidia reddit hominem ita obduratum, ut fiat indignus veniæ.* Chryſoſt.

QUÆSTIO XXIV.

Quid ſint tenebræ exteriores? & quomodo ibi fletus, & ſtridor dentium?

167. Remigius. PRimò quæro: Quid ſignificent tenebræ exteriores? D.Remigius in Catena D.Thom. docet ſignificari hîc captivitatem, ac diſperſionem Judæorum in varias nationes: *filii regni rejicientur in tenebras exteriores*: hoc eſt in nationes exteras Ethnicorū. Ibi enim in ipſis regionibus, ad quas extrahentur, in aliquibus propter Solis ardorem, ut in India, & Æthiopia, erit fletus: in aliis verò propter frigoris rigiditatem, ut in Hyrcania, ac Scythia, ſtridor dentium. Sed abſque dubio de Inferno eſt ſermo. Hic loquitur Chriſtus Dominus de altero ſæculo; nam immediatè antea dixit, quod multi Gentiles venient, & recumbent cum Abraham in regno cœlorum, nemo autem in hoc ſæculo recumbit cum Abrahamo: ergo de æterna beatitudine intelligendus eſt locus, à qua Judæi ejicientur in tenebras exteriores, quæ ſunt in altero ſæculo, nempe infernales; & ibi eſt fletus, & ſtridor dentium, ut etiam dixit Chriſtus Dominus, Luc.13.n.27. *Diſcedite à me operarii iniquitatis: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.*

Præſens locus de inferno eſt explicandus. Luc.13.

168. Druthmar. Beda. Cajetan. Druthmarus, Beda, Cajetanus inquiunt, quo tenebræ interiores ſunt illæ, quæ mentem obſcurant; exteriores verò, quæ intra animum ſunt, corpus obſident, ac æternam damnationem indicant. Tamen hæc ſententia non exactè explicat, cur Infernus tenebræ exteriores appelletur.

169. Hieron. Ambroſ. Auguſt. D.Thom. Commodius explicabis cum D.Hieronymo in Comment. D.Ambroſio lib.7. in Luc. D.Auguſt. Epiſt. ad Honoratum 120. cap.22. D. Thoma, ac aliis. Quod inferni penetralia tenebræ exteriores appellantur, hoc eſt extra regnum per contrapoſitionem: nam in regno cœlorum omnia ſunt in luce, extra regnum verò omnia in tenebris, tanquam quod tenebræ exteriores opponantur luci domeſticæ. Eſt enim hic ſermo poſt diem Judicii ut communiter tenent omnes, & notavit Abul. quæſt.36. cum eadem ſententia referatur hîc, quæ prolata eſt à Chriſto de die Judicii: *Diſcedite à me omnes operarii iniquitatis. Cùm videritis Abraham, & Iſaac & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem foras expelli. Et venient ab Oriente & Occidente & recumbent in regno Dei*, Luc.13.n.28. Poſt diem autem Judici duo erunt loca pro hominibus, cœlum in magna luce pro Beatis, Tartarus in tenebris horribilibus pro damnatis. Qui autem ad Tartara relegabuntur, dicuntur ejici foras, ut patet ex loco citato Lucæ, & ibidem n.25. *Cùm intraverit Paterfamilias & clauſerit oſtium, incipietis foras ſtare*, Joan. 6. num. 37. *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras.*

Germanus ſenſus. Abulenſ. Luc.13. Joan.6.

Cur autem infernus explicetur per tenebras exteriores, ut hic, & Matth.22.n.13 & 25.n.20. reſtat explicare. Reſpōdeo cum Maldonato quod dicuntur tenebræ exteriores, id eſt extra conviviū regni: nam Chriſtus Dominus explicat variis in locis, & hic, regnum cœlorum ſub figura convivii, ut patet ex illo verbo: *Recumbent cum Abraham.* Antiquitùs autem mos erat, ut potiùs convivia ad cœnam, quàm ad prandium celebrarentur, quia tunc depoſitis rerum curis perjucundius delectabantur; ac in majus tempus trahi poterant convivia Et hanc conſuetudinem comprobat Cornelius à Lapide ex multis nationum moribus. Et ita in Scriptura fit frequens mentio de cœna, rarò vero de prandio, niſi Tobiæ 2.n.1. & 3.Regum 15.num.7. Hæ autem cœnæ fiebant magno hominum, ac candelarum apparatu. Et ita in convivio erat lux, extra verò tenebræ. Qui ergo à convivio expellebantur, in exteriores dicebantur tenebras ejici. 170.

Cur tenebræ exteriores. Maldonat. Cornel. Tob.2. 3.Reg.15.

Janſenius, Franciſcus Lucas etiam aliter explicant, ut ſit hic poſitus comparativus ſuperlativi loco, ſic enim aliquando uſurpatur; ut habes exemplum, 1.Cor.13.n.13. *Major autem horum eſt charitas* Et ita in tenebras exteriores, id eſt in tenebras extimas, id eſt profundiſſimas, quæ à regni luce longiſſimè diſtant, quales in hac vita nullæ ſunt. 171.

Janſen. Franc.Luc. 1.Cor.13.

QUÆSTIO XXV.

Vtrum in inferno ſit fletus, & ſtridor dentium

HÆc eſſe prolata à Chriſto Domino ad explicandam acerbitatem pœnarū inferni, jā dixi in expoſitione. Et de præſenti certū eſt quod in animabus damnatis non ſit fletus, nec ſtridor dentium, quia hæc ſunt actiones corporales, quæ non dantur in animabus ſeparatis Poſt diem Judicii autem, de quo agitur in præſēti, corporibus aſſumptis eſt quæſtio; ad quā breviter reſpōdeo. 172.

Quoad lachymas, corpore aſſumpto poſt diem Judicii an ſint in damnatis, affirmat Maldonatus. Negant Carthuſianus, & communiter Recentiores: tum quia ille ardentiſſimus ignis Inferni lacrymas omnes, ſi quæ extarent, illico extingueret, & exſiccaret: tum etiam quia illa corpora abſque nutrimento, mutatione, ac excretione fæcum, & lachrymarum in illo æterno igne 173.

An in damnatis ſint lachrymæ. Maldon. Carthuſ.

igne à Deo conſervabuntur integra; aliàs totum corpus ipſum, immò & infinita corpora in lacrymas reſolverentur.

174. *An ſit ſtridor dentium?* Quoad ſtridorem dentium communis eſt ſententia affirmativa: nam talis ſtridor oritur ex immanitate, ac horrore pœnarum, ex intolerabilitate dolorum; ac etiam ex quadam animi rabie, qua quis ſtridet dentibus, ac eos inter ſe collidit. Quæ omnia erunt in illis miſeris Damnatis. Rabbanus ait, quod iſte ſtridor dentium prodit indignantis affectum, eo quod ſero unumquemque pœniteat; ſerò ſibi iraſcatur; quod tanta improbitate deliquit.

175. Galfrid. Non omittam hìc notare quòd eleganter dixit Galfridus in cap. 21. Matth. apud Tilmanum in allegoriis. *Ibi ergo erit fletus ex dolore, ſtridor dentiũ ex rancore. Alioquin, ſi æquanimiter ferre, ſi humiliter flere, ſi dicere poſſem: Nos quidẽ juſtè, nam digna factis recipimus: audeo dicere, ignis in ille extinguibilis, tamen extingueretur.* Miſeri illi flent, & dolent, inutiliter quidem cùm ibi jam veræ pœnitentiæ, veræque confeſſionis tempus non inveniatur; nã ſi hæc ibi adeſſent, ipſas gehennales flammas extinguerent. *Valde potens eſt pœnitẽtia ad obtinendã veniam peccatorum.* Tertull. Unde eleganter ait Tertullianus lib. de pœnitentia cap. 9. *In peccatorem ipſa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna ſupplicia, non dicam fructus, ſed expugnent.* Ambroſ. D. Ambroſius lib. 2. de pœnitentia. *Tanta eſt*, ait, *Pœnitentiæ medicina, ut mutare videatur ſuam Deus ſententiam, ſi tu noveris emendare delictum.*

176. Jerem. 18. Ait Deus per Jeremiam 18. n. 8. *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum adverſus eam; agam, & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi, ut facerem ei.* Si populus ille egerit veram pœnitentiam, veréque doleat de ſuis peccatis, ab illiſque ulterius ſe cohibeat; etiam Deus miſericordia commotus ſe habebit ad modum pœnitentis, ut non inferat malum, quod comminatus eſt, ut explicant Divus Thomas, Hugo, & alii. (D. Thom. Hugo.) Sed quomodo avertetur ſupplicium? Nonne pro illo inferendo urget divina juſtitia ob cumulum peccatorum? Nonne urget majeſtas divini verbi, cujus veritas eſt infallibilis? Quomodo ergo delebitur pœna? *Deus pœnitentiam magnis privilegiis coronat.* Adeo præpotens eſt pœnitentia, ut ad ejus præſentiam dicat Deus de ſe: *Agam, & ego pœnitentiam:* & eam tantis privilegiis, ac indulgentiis proſequitur, quo caveat Deus, ne, ut juſtitiæ, ac comminationibus ſuis faveat, devenuſtet punitentiam, cujus tanta eſt efficacia, ut ipſummet Deum cohibeat, ac iram ejus avertat. Theodor. Theodor. ibi: *Ne deſperetis, inquit, de ſalute. Etenim ſi decrevero condemnare gentem, & comminatus fuero ſupplicium extremum, videbo autem pœnitentiam eorum, non inferam ſupplicium, ſed miſericordiam deſidero.*

Matth. 8. *num.* 13. Et dixit JESUS Centurioni: Vade, ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer in illa hora.

VERSIONES.

Syriacus. Alibi, ſicut credidiſti, fiat tibi: & ſanitati reſtitutus eſt puer ejus in illa ipſa hora.

Arabicus. Secundùm fidem tuam fiat tibi.

Vatabl. Et ſanatus eſt famulus ejus.

D. Paſch. lib. 5. *in Matth.* Sanatus eſt puer ex illa hora.

Franc. Lucas ex Chald. Sanatus eſt in illo ipſo momento.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 7. *n.* 10. Et reverſi qui miſſi fuerant domum, invenerunt ſervum qui languerat, ſanũ.

EXPOSITIO VII.

OCCASIONE ſumpta ex Centurione, poſtquam Dominus de præmio fidei gentium egerat, petitioni Centurionis annuit. Et ait illi: *Vade*, ſcilicet jucundo, & bono animo in domum tuam, eſt phraſis Hebræa concedentis, quod petitur; *ſicut credidiſti*, ſeu, ut habet Arabicus, *ſecundùm fidem tuam*, Credidiſti, me abſente poſſe ſanari ſervum tuum ſolo verbo meo, *fiat*, hoc eſt ſolo verbo meo abſens curetur. Rabbanus: *Quaſi dicat, ſecundùm menſuram fidei fiat tibi & iſta gratia.* Magna fides magna impetrat apud Deum. Ex quo duo patent. Primò, quod Chriſtus non ſit ingreſſus Centurionis domum, ſed loco, in quo Centurio Chriſto occurrit, puer ab ipſo ſanatur. Secundò, Chriſtus ait Centurioni, *fiat tibi*: tibi, ſcilicet propter fidem tuam; nam propter illius fidem puer ejus ſanatus eſt. Juſtorum meritum multum impetrat aliis apud Deum, ut docent D. Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 5. Divus Chryſoſtom. homil. 28. in Matth. D. Ambroſius lib. 5. in Luc. Et ait: *fiat tibi*: quia utilitas, ac ſalus ſervi, & ſubditi, propria Domini, ac prælati reputatur. *Et ſanatus eſt puer*, ſervus ejus, *In illa hora*, hoc eſt in ipſo momento, ac articulo temporis, quo Chriſtus Centurionis petitioni annuit. Sic Danielis 4. num. 30. dicitur: *Eadem hora ſermo completus eſt:* Chaldaicè habetur, *Eodem temporis momento.* 177

Arabic. Rabban. *Juſtorum merita aliis multum impetrant.* Cyrill. Chryſoſt. Ambroſ. Dan. 4.

QUÆSTIO XXVI.

Quare Chriſtus Dominus non tendit in domum Centurionis, ſed ſecundùm fidem illius, abſens ſanat puerum?

RESpondeo ad quæſtionem. Hoc factum eſſe ex triplici motivo. Primò, ut demonſtraretur efficacia fidei. Secundò, ut declararetur eximia 178

eximia Chriſti potentia.Tertiò,ut inſignior Centurio condecoraretur.

179. Abulenſ. Primò, & principalis cauſa,ut vult Abulenſis quæſt 39. extitit ad oſtendendum, quod illud, per quod homines præcipuè promerentur,miracula fieri in eorum favorem, eſt fides. Jacobi 1. num.6.*Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.* Et cuidam petenti ſanitatẽ pro filio ait Chriſtus Marc. 9. num. 21. *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.* Et Magdalenæ Luc.7.num.50.*Fides tua te ſalvam fecit.* Unde ait Divus Bernardus ſerm. 3.de Annuntiatione: *Sola ſpes apud te,* Domine, *miſerationis obtinet locum; nec oleum miſericordiæ, niſi in vaſe fiduciæ ponis.* Ut ergo oſtenderetur, quod fides Centurionis hoc miraculum fieri promeruerat,ideò ſicut credidit;quod Dominus abſens ſolo verbo poterat ſanare,ita ei conceditur. Secundò hoc factum eſt, ut manifeſtaretur eximia Chriſti potentia, quæ in abſens, & diſtans operari, & edere miracula poterat.

Jacob. 1. Marc. 9. Luc. 7. Bernard.

Fides promeretur miracula fieri.

180. Tertiò,ad condecorandum Centurionem;cujus fides tanta fuit ut audire meruerit: *Fiat tibi ſecundum fidem tuam.*Quam vocem adeo expavit D. Hieronymus, ut dicat lib. adversùs Luciferianos: *Hanc vocem audire nolo,ſi enim ſecundum fidem meam fiat mihi, peribo.* Quam vocem dum Centurio audit, non perit; ſed optatam pueri ſanitatem aſſequitur.

Deus ſervos ſuos condecorat. Hieron.

181. Secundò,in hac conſideratione,valde mirum videbitur alicui, quod Chriſtus Dominus non tendat in domum Centurionis ut promiſerat: *Ego vadam,& curabo eum*:nam ſi ille ob humilitatem nolebat Dominum baptizare, & tamen Chriſtus fecit ut ab eo baptizaretur. Cur ergo tam facilè annuit Centurionis petitioni, ne in ejus domum pergat?Ut Centurio maximè extolleretur, ac nobilitaretur;abundantiſſimum fuit, quod ejus fides maximè eſſet teſtificata in omnium oculis,ut de eo diceret Chriſtus Dominus: *Non inveni tantam fidem in Iſraë.*Et ut ſecundùm fidem illius puer fieret ſanus.Nulla major hominis nobilitas ac honor quàm vera teſtificatio de illius fide,ac humilitate,D. Chryſoſt.hom.27.in Matth.*Dicet fortaſſe quiſpiam*,ait,*Cujus & rei gratia pariter eum Chriſtus non honoravit: Reſpondebimus Chriſtum* [illegible] *ipſum habuiſſe honoratum. Primùm, quia benignam, & humilem mentem illius declaravit: quod inde maximè apparuit,quod domum ipſius non adiit,& filium curavit.*Inde eum maximè Chriſtus honoravit, quod ejus mentem in fine declaravit,in domum ejus non vadit,& puerum ſanavit,ut ipſe credebat,fieri poſſe à Chriſto diſtante, & abſente.

Nulla major hominis nobilitas quam de illius fide, ac humilitate teſtimonium. Chryſoſt.

182. Baſil.Sel. Tertiò,D.Baſilius Seleucus Orat.39.*O Domini humanitatem*,ait,*facti cooperatorem capit ſupplicantem. In te ipſo, inquit,fers medicinæ pharmacum fidem tuam morbus veretur.* In tantum honoratur Centurionis fides à Chriſto,ut velit quod ipſius miraculi ſit cooperator,ita ut ad ejus menſuram committatur poteſtas. Ex quo conſidera, quantum diſtet Centurio à ſua antiqua conditione: nam antea infidelitate detentus, ſuis ſtipendiis, ac commodis ſerviens ab infirmitate dominabatur. At verò fide illuminatus,renunciatis omnibus veniens ad Chriſtum, ejus obſequio mancipatur, & eo ipſo ſub ejus poteſtate ſubjecta traditur ægritudo.Eliæ juxta Carith miniſtrabant corvi. 3. Regum 17. num. 6. *Corvi deferebant ei panem, & carnes.* At ſub Junipero unus adſtat ei Angelus miniſter, 3.Regum 14.num.5.*Ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi,ſurge, & comede.* Cur modo Angelus, cùm primò eſſent corvi adminiſtri? Antea Elias ſuis commodis attendebat, carne, & pane veſcebatur, ac de torrente bibebat, at verò ſub arbore omnia mundi à ſe abjecerat, *Petivit animæ ſuæ, ut moreretur*: & tunc in tantum eſt ſublimatus,ut non jam corvi, ſed Angeli miniſteria exhibeant.

3.Reg.17. 3.Reg.14. *Cùm homo terrena dimittit,valdè ſublimatur.*

CAP. XII.

Filius Viduæ ſuſcitatur.

*Luc.7.num.*11. Et factum eſt deinceps ibat IESU in civitatem, quæ vocatur Naim: & ibant cum eo diſcipuli ejus,& turba copioſa.

*Num.*12. Cùm autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ: & hæc vidua erat: & turba civitatis multa cum illa.

VERSIONES

*Syriac.n.*11. Et factum eſt poſtero die,ut proficiſceretur in civitatem, nomine Naim.

Euthymius, Theophyl. Et ibant cum eo diſcipuli ejus multi.

*Syriac.n.*12. Vidit comitantes mortuum, qui unicus fuerat matri ſuæ, ipſáque mater erat vidua: & turba multorum filiorum civitatis (civium) erat cum eo.

Vatabl. Arias. Filius unigenitus matris ſuæ.

EXPOSITIO I.

1. POST curatum puerum Centurionis hanc connectit hiſtoriam D. Lucas: *Factum eſt deinceps*, ſeu, ut habet Syriacus, *poſtero die*, &, ut ait Divus Cyrillus in Catena: *Mira Dominus miris annectit, & ſupra quidem accerſitus occurrit, hic verò non vocatus accedit.* Omnia

Cyrill. Syriac.

Deus omnia diſponit in noſtrum commodum.

nia Chriſtus ordinat in noſtrum bonum,ſe rerũ circumſtantiis accomodans, Centurioni accerſitus occurrit, ut ejus fides patefieret, dicendo: *Domine non ſum dignus*: hic non vocatus adeſt, ut hos illuminet in fide. Vel, ut ait D.Gregorius Nyſſenus lib. de Creatione cap. 27. *Salvator ab inferioribus inchoans opus miraculi, fidem noſtrum aſſuefacit ad majora.* Majus eſt enim mortuum ſuſcitare, quam paraliticum infirmum ſanare. Docens divinus Magiſter, quod à tenerioribus incipiendum,antequam ad majora progrediatur. Vide tom 1. lib.1.cap 2.num.14.& cap.5.n.154. & lib. 2.cap.4.num.14.& lib.3.cap.1.num.52.& tom.2.cap.1.n.123.& cap 8.num.24.& cap.23. num. 19. 20.& 21.

Nyſſen. *A minoribus paulatim incipiendum.*

2\. *Ibat* Jesus. Rectè ait Simon Caſſianus lib.5. cap. 13. *Qui ibat ubi conſiſtens, omnia continens, omnia replens?* Quamvis enim ut Deus, in omni loco adſit;ſecundum formam ſervi,ut hominem ſe oſtenderet,ibat,adaptans ſe ac condeſcendens, non tam ſuæ potentiæ, quam præſenti ſtatui,ac conditioni. Et *ibat* Jesus,ut ait D.Bonaventura, ad docendum,juxta illud Matth.9. num.35.*Circuibat* Jesus *omnes civitates, & caſtella prædicans Evangelium regni, & curans omnem languorem.* Ut ita ſingularis Chriſti benignitas non in uno loco coarctaretur, ſed in omnes diffunderetur. *In civitatem,quæ vocatur N*aim,quæ duobus milliaribus diſtabat à monte Thabor. De quo quæſtione ſequenti. *Et ibant cum eo diſcipuli ejus.* Græce habetur,multi *& turba copioſa*,multa enim Chriſtum ſequebatur, nec familiæ amore, nec itineris labore revocata Et dicitur, quod ibant Apoſtoli, & poſtea turba;ſi enim præſules præcedunt, ſtatim eorum exemplum ſequitur reliquum vulgus. Et diſcipuli. ut ait Simon Caſſianus, ſequebantur virtutis ſtudio;turba verò,partim ut audiret eum,partim autem, ut ſanaretur: nam perfecti ducuntur virtutis ſtudio; imperfecti verò majori ex parte de commodo corporis ſunt ſolliciti.

Caſſian. *Accommodandum non potentiæ, ſed ſtatui.* Bonavent. Matth. 9. *Chriſti benignitas omnibus communicat.* Caſſian. *Perfecti ad virtutem attendunt, imperfecti ad ſuum commodum.*

3\. *Cùm autem appropinquaret portæ civitatis.* Antequam Dominus in illam eſſet ingreſſus,ex ipſa civitate,ac porta aſportabatur defunctus.Et nota quod ſi homines fugiunt afflictos ac miſeros;tamen Christus Iesus appropinquat illis,ut huic mortuo,ac matri ejus viduæ *Ecce defunctus efferebatur*,in manifeſtum teſtimonium hominis demortui,qui jam ad ſepulturam aſportabatur,Adverbium illud, *ecce* ſecundum cauſas humanas, ac hominum judicium,quid fortuito,ac caſu factum indicat,ſecundum verò Dei providentiam, quid altè diſpoſitum, & ordinatum.

Chriſtus ad miſeros accedit.

4\. Defunctus efferebatur ad ſepulturam:frequens Judæorum mos erat, mortuos ſuos extra urbem humare,ut patet ex Chriſti ſepulchro extra Ieruſalem prope montem Calvariæ; & ex aliis locis Scripturæ conſtat. Dixi, *frequens mos*,propter reges, nam David ſepulchrum ſuum fabricavit in Sion. 3 Regum 2.num.11 Volunt enim reges, etiam in communi morte,ſe à populo ſecernere, Antiqui autem Romani in campo Martio ſuos mortuos ſepeliebant.At verò nunc Chriſtiani in templis Deo conſecratis,ut memoria mortis fideles efficacius ſtimulentur in contemptum mundi ac in deſiderium ſupernorum. Deinde ut ingredientes in templum pro defunctis orationes, ac preces adfundant. Cap. *Cum gravia* 13.quæſt.2. Tandem ut ipſi demortui ſacrificio Miſſæ, ac meritis Sanctorum,qui in Eccleſia coluntur,adjuventur.

3.Reg.2. *Chriſtiani ſepeliuntur in templo, ut fideles mortis memoria & ipſi emortui Sanctorum precibus adjuventur.*

5\. *Filius unicus.* Græcè habetur, *unigenitus*,quod plus eſt,quàm unicus;ſolum enim hunc genuerat:& nullos alios unquam habuerat: & non eſt major dolor, quàm de morte unigeniti, ut ex Scriptura colligitur Ierem.6. n.26. Zachar.12. num.10.*Et hæc vidua erat.*Vidua,ut explicat Euſebius Gallicanus feria 5.poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ,id eſt à viro diviſa. Tamen ex radice Græca,vidua idem eſt ac deſolata.Labores ſemper catenatim veniunt; dolori de marito amiſſo conjungitur luctus de filio defuncto. Et forſitan huic mulieri eripitur maritus, & filius, ut ait Salmeron t. 6. tract. 24.quia in his duobus amandis occupata, divinæ legis ipſius Dei non recordabatur; & in illis totam ſuam ſpem collocabat. Et ita tangitur homo divina manu, ut à terrenis egreſſus ad ſuperna evolet. *Et turba multa civitatis cum illa.* Erat enim matrona valde nobilis,ac dives, ut notat Haymon. Et de ea ait D.Ambroſius: *Cui gravitatis meritum exequiarum turba conciliat.* Perſona benemerita, ac gravis multitudinem populi ad ſe trahit, ac allicit. *Turba multa.* Hoc divina ordinatione diſpoſitum eſt, ut ait Beda:*Ut viſo tanto miraculo, multi teſtes, multique fierent Dei laudatores.*

Ierem.6. Zach.12. Euſeb. Græc. Salmeron. Haymon. Ambroſ. Beda.

QUÆSTIO I.

Quænam eſſet civitas Naim; & quare Deus tantum miraculum in illa fieri ordinaverit?

NAim erat Galilææ civitas, non valde magna,prope Capharnaum,conſiſtens ad radices montis Hermon in latere aquilonari quam torrens Ciſon alluit; diſtans à monte Thabor duobus milliaribus, ut teſtatur D Hieronymus in Epitaphio ad Euſtochium,& lib.de locis Hebraicis, & Beda, Brochardus 1.part.cap 6 §.11. ait,quod dicta civitas diſtat à Nazareth duabus leucis; & à monte Thabor plus una leuca. Et Divus Hieronymus citatus teſtatur, quod uſque ad ſuum tempus prædicta civitas perdurabat. 6.

Qualiſnam eſſet civitas Naim. Hieron. Beda. Brochard. Hieron.

Ad ſecundam partem quæſtionis venio.Naim ut docent Haymon, Hugo, & alii, interpretatur motus, vel motio, ſignificat enim mundum motum ad pœnitentiam adventu, ac præſentia Chriſti, Pſal. 59.num. 4. *Commoviſti terram,& conturbaſti eam.* Nam mundus antea, veluti hic adoleſcens, mortuus jacebat: at in adventu Chriſt, ejus voce per pœnitentiam excitatur ad vitam. 7.

Quare miraculum fit in Naim. Haymon. Hugo. Pſ.59.

Tamen accommodatius dices cum Barrada, Cornelio à Lapide,Quod Naim Hebraicè idem eſt, quod pulchra, decora,jucunda,delectabilis Unde Noëmi ſocrus Ruth defunctis filiis,ac marito, flens dicebat: *Ne me vocetis Noëmi,id eſt, pulchram: ſed vocate me mara, quia amaritudine valde replevit me omnipotens,* Ruth.1.n.21.Tantus ergo matris luctus contigit in hac civitate tam jucunda, & amœna,ut acutior eſſet dolor,quam ſi accidiſſet in aliquo alio loco agreſti, ac ruſti- 8.

Barrad. Cornel. Ruth.1. *Magnus dolor, oculis videre bona quæ amittuntur.*

cano, maximè enim animus cruciatur conſideratione,ac viſione alicujus boni,quod perdit,ac amittit.

9. Gen.19. Cum divina ultio deſæviret,ut ingenti incendio,devaſtaret Sodomam,notat ſacer textus Geneſ.19.n.24.*Sol egreſſus eſt ſuper terram,pluit Dominus ſuper Sodomam, & Gomorrham ſulphur, & ignem.* Sed ad quid notatur, quod tam ingens plaga exorto Sole facta eſt? Erat enim Sodoma valde florida, ac perjucunda, *ſicut paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus venientium in Segor.* Geneſ.13.n.10.Clara die,ac rutilante jam Solo,igne comburuntur civitates, ut acerbior eſſet civium pœna; dum quis propriis oculis videret tam pulchrum,ac delectabilem locum à quo diſcedebat ac quem relinquebat.Huc advoco Abulenſ.*Fuit pœna iſta*, ait,*facta in die, ut infeliciſſimi illi, qua torquerentur, viderent.*

Acerbus dolor,oculis videre, perdere propria bona.

Abulenſ.

10. Secundò,In civitate tam amœna, ac perjucunda hujus adoleſcentis mors accidit,qui etiam in flore ſuæ ætatis cecidit, quando fertilitate loci frui incipiebat; in manifeſtum argumentum, quod hujus ſæculi delectationes,ac perjucunditates vix capiuntur, ac deguſtantur,quando jam deperditæ amittuntur.D. Gregorius Nazianzenus Orat. 43. *Proſperitas*, ſcilicet hujus ſæculi, *quam ocyſſime in diverſum mutatur, ac tranſilit,ut auris, ac litteris aquæ inſcriptis fidere liceat citius, quam humanæ fœlicitati.* Et Seneca Epiſtol. 91. *Longam moram*, inquit, *dedit malis properantibus, qui diem dixit,hora momentumque temporis evertendis imperiis ſufficere.*

Mundiales res in ſuo flore cadunt, ac decidunt.

Nazianz.

Seneca.

11. Thren.2. Lamentatur Ieremias devaſtationem Ieruſalem Threnor. 2 num.7.dicens:*Repulit Dominus altare ſuum, maledixit ſanctificationi ſuæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, ſicut in die ſolemni.* Septuaginta habent, *ſicut in die feſtivitatis.* Toti erant Iſraëlitæ mœrore confecti,deplorantes miſeram ſortem ſuæ civitatis, cùm viderent eam captam ab hoſtibus, qui jam muros occupaverant. Sed quomodo ait Propheta, quod *dederunt vocem in templo Domini, ſicut in die feſtivitatis?* Vox feſtiva, applauſus ridentium, ac canentium eſt. Voces autem iſtæ erant gemitus,ac ululatus lugentium. Quo pacto ergo vox iſta erat,ut in die ſolemni,in die feſtivitatis? Nil magis eſt conſequens celebritati, quàm fletus, ac mœror,ita ut pro menſura feſtivitatis veniat & luctus;& inde acerbior,quod tanto gaudio ſuccedat.Unde Propheta, ut vehementiam anguſtiæ, ac lacrymarum explicaret pro ratione feſtivitatis,tanquam illius annexo denotat, ac declarat.Rupertus lib. 1.in Ierem. cap. 42.ſic ait: *Porro magnitudinem doloris, ac miſeriarum tumultum quam vehementer expreſſit dicendo: Vocem dederunt in domo Domini, ſicut in ſolenni,ac ſi diceret,nunquam alius altius in gaudio ſolennitatis cecinerant, quam nunc in anguſtia, & dolore clamarunt.*

Iucunditatibus hujus ſæculi ſuccedunt fletus.

Rupert.

12. Quam citò omnis hujus mundi gloria quamvis bene inaugurata appareat, cadit, & decidit. Cùm Iacob in ultimam metam properaret,& audiſſet,quod dilectus Ioſeph cũ duobus filiis ſuis Ephraim, & Manaſſes adventaret, ut ipſum inviſeret,ac ab illo benedictionem acciperet;cum magnis lætitiæ demonſtrationibus,ut notat Rupertus lib.4.in Gen.cap.21.ſe præparavit ad eos excipiendos. Et cùm ad benedictionem accederet, ait: *Ephraim, & Manaſſes, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi*,Gen.48. n. 5.Sed qualiſnam eſt hæc benedicto tanti parentis in chariſſimos nepotes,nam paucis interjectis Ruben, & Simeon maledictione plectuntur Gen.49.n 4. *Ruben effuſus es ſicut aqua,non creſcas.* Et n. 6.*Simeon, & Levi vaſa bellantia iniquitatis, maledictus furor eorum.* Si ergo iſti duo fratres maledicendi ſunt, quomodo à ſancto Patriarcha prævidente futura,pro benedictione datur, quod ſicut Ruben, & Simeon reputentur? Ut nobis inſinuaret,quod omnis benedictio in mundialibus parum à maledictione diſcrepat, & quod omnis temporaria gloria ita marceſcit,ut omnis benedictionis pinguedo in quandam veluti maledictionis ariditatem deveniat:Cùm nulla ſit hujus ſæculi felicitas(humano modo loquor)quæ alicujus infelicitatis non ſit præſagium.Huc advoco Magnum Gillibertum Abbatem ſermon.15.in Cantica, dum expendit illa verba Cantic. n.6. *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum.* Sic ait: *Deſertum verè, & aridum, & ſterile reputat ſæculum omne hoc, per quod aſcendit. Et qua ratione nobis factus deſerti hujus odor ſicut agri pleni, & quaſi ei benedixerit Dominus? Quantos trahit ad ſe deſerti hujus odor, & tenet ne poſſint evelli, odor iſte mortis ad mortem? Inanitas eſt, quam putatis ubertatem.*

Rupert. Verſ.48.

Gen. 49.

Quælibet humana felicitas ferè habet annexã infelicitatem.

Gilibert.

QUÆSTIO II.

Quare hic Domini occurſus ſit defuncto ad portas civitatis, ita ut circunſtantibus videretur veluti fortuitò factus?

AD portas civitatis ſe dat Dominus obviam huic defuncto,ut in loco celebri ac inſigni,in quo populi judicium,ac forenſis conventus agebantur. Illuſtria enim Chriſti Domini facta,non angulos quærunt, nec obſcura loca, ſed publica & manifeſta. 13.

Illuſtria facta publicũ quærunt.

Secundò,& moraliter Euſebius Gallicanus feria 5.poſt 4.Domin.Quadrageſ.Beda, Haymon Hericus, Divus Antoninus Vlyſſiponenſis Dominica 16. poſt Trinit. inquiunt, quod, Vidua hæc ſignificat Eccleſiam, quæ licet collecta ſit ex multis, tamen una eſt; & quemlibet peccatorem deflet, quaſi unicum filium. Portæ autem, per quas peccator affertur, poſſunt interpretari quinque noſtri ſenſus:per illos enim ingrediuntur, & egrediuntur actiones,per quas peccator ad ſepulchrum mortis defertur. Ierem. 9. n. 29. *Aſcendit mors per feneſtras.* Eccleſiaſt. 28. num. 28. *Sepi aures tuas ſpinis,& linguam nequam noli audire; & auri tuo facito oſtia, & ſeras.* 14.

Euſeb.Gall. Beda. Haymon. Heric. Ant.Vlyſſ.

Ierem.9. Eccl.28.

Hic autem Domini occurſus ad portas civitatis, ut ait Titus Boſtrenſis, *Factum eſt hoc, non caſu, ſed ſummo judicio, ſummáque ſapientia*: tamẽ hominibus ſecundum eorum judicia videbatur caſu,& fortuito factus.Et voluit Chriſtus,ut tantus ejus occurſus,ordinatus altiſſima ſua providentia,in aſtantium oculis videretur fortuitus; tum in majorem demonſtrationem ſuæ miſericordiæ;tum in majorem beneficii æſtimationem, cùm præter omnium ſpem eveniſſet. 15.

Boſtr.

Beneficia præter ſpem majora videntur.

Ex

16. Ex quo dicam, quod Chriſtus Dominus profunda ſapientia hunc adoleſcentem defunctum quæſivit, ac ſe ei obviam dedit. At verò ab hominibus veluti caſu, ſecundum eorum intelligentiam, illic ad portam civitatis adducebatur. Unde licet conſiderare, quantum Deus, & mundus diſcrepent in ſuis donis conferendis: nam mundus caſu, ac fortuito exhibet ſua dona, ſuaque remedia, at verò Deus, quamvis aliquando in externa apparentia eodem modo ſe videatur habere, tamẽ ſine dubio ſua dona ex altiſſima ordinatione, ac ineffabili providentia ſua dimanant.

Deus alta providentia benefacit, mundus verò caſu.

16. Poſtquam Iſraël corruit in bello in montibus Gelboë, venit miles Amalecites ad Davidem; nuntiat, populum cecidiſſe in prælio, mortuumque eſſe Saülem, Jonatham, ac filios ejus; & ſubdit; *Et tuli diadema, quod erat in capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli ad te Dominum meum hæc.* Tanto nuntio percuſſus David quærit ab adoleſcente eventum rei; & unde tantam, ac talem cognitionem habuerit; Ait adoleſcens, qui nuntiabat ei: *Caſu veni in monte Gelboë* 2. Reguum 1. num. 5. Ne amplius loquaris, homo: cum enim regale ſceptrum, ac coronam efferas, apertum, & manifeſtum eſt, quod caſu veneris, caſuque contigerit: nec enim aliter mundus ſcit, ſua dona largiri, niſi fortuito, & caſu. Tamen Deus alto conſilio habebat illam dignitatem ipſi Davidi paratam. *Elegit David ſuum ſervum, & ſuſtulit eum de gregibus ovium, de poſt fœtantes accepit eum, paſcere Jacob ſervum ſuum*, Pſalm. 77. n. 70 Elegit, dum unus præ alio aſſumitur, actum conſilii denotat, ut docent D. Auguſtinus, S. Thomas in Epiſtol. ad Epheſios cap. 1. *Qui operatur omnia ſecundum conſilium ſuæ voluntatis.*

2. Reg. 1. Mundus fortuito dat dignitates. Pſalm. 77. Auguſt. D. Thom. Ad Epheſ. 1.

18. Duos homines valde charitate, ac beneficentia conſpicuos invenies in Evangelio. Unus eſt Samaritanus, qui, cum iter faceret, invenit hominem à latronibus vulneratum, *Et videns eum, miſericordia motus, & appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum: & imponens illum in jumentum ſuum duxit in ſtabulum*, Luc. 10. n. 34. ac mira pietate curam illius agit. Alter verò eſt bonus Paſtor, *Qui animam ſuam dat pro ovibus ſuis*, Joan. 10. num. 11. Et tamen Chriſtus Dominus non ſe comparat Samaritano, ſed bono paſtori; non enim dixit de ſe, Ego ſum Samaritanus, ſed *Bonus paſtor.* Quænam hujus rei differentia? Samaritanus, cum illic iter ageret, caſu invenit hominem: at bonus paſtor profunda cura, & ſolicitudine quærit ovẽ, ut ibi notat Theophylactus: *Bonus paſtor, qualis Dominus, cognoſcit ſuas oves, quia curam illarum agit.* Et Deus non caſu, ſed altiſſima recogitatione, ac providentia exhibet ſuam pietatem, ac opem.

Luc. 10. Joan. 10. Theophyl. *Deus non caſu, ſed longa ſapientia benefacit.*

QUÆSTIO III.

Quare in hoc defuncto publicus peccator tam exacte repræſentatur, ac exprimitur?

19. DEfunctus iſte erat adoleſcens, de quibus ait D. Chryſoſtomus Epiſtol. ad Olympiam. *In adoleſcentibus majus eſt naturæ incendium, major concupiſcentiæ tempeſtas, infirmiora conſilia, ratio bonæ vitia gubernet, infirmior.* Denide erat mortuus, & jam ad portas civitatis deductus: & ideo ut docent Doctores Euſebius, Beda, Haymon Hericus, D. Antoninus Ulyſſiponenſis, adoleſcens iſte publicum, ac manifeſtum peccatorem exprimebat. Unde ait ipſe Euſebius Feria 6. poſt 4. Dominic. Quadrageſ quod puella illa Archiſynagogi, quam Chriſtus ſuſcitavit domi Matth. 9. num. 25. peccatorem occultum, & abſconditum denotabat. At verò hic defunctus, cum jam eſſet extra domum, ac civitatem, & proximus, ut in terram inferretur, publicum, & notorium peccatorem deſignabat, qui in proximo eſt, ut in æternum ſepeliatur.

Chryſoſt. Euſeb. Beda. Haymon. Heric. Ant. Vlyſſ. Matth. 9. *Peccator publicus proximus, ut ſepeliatur in inferno.*

20. Reſpondeo etiam aliter. Quod adoleſcens iſte filius erat mulieris Viduæ: nil aptius poteſt exprimere, ac repræſentare publicum criminatorem, in omnium vitiorum voragine demerſum, quàm filius unius viduæ. Cùm Elias hoſpitaretur apud viduam Sarephtanam, mortuus eſt ejus filius, qui ætatis erat valde teneræ, cum in ſinu matris ſuæ teneretur, ut notat Abulenſis, Cajetanus, & alii. *Tulit eum de ſinu matris ſuæ, & portavit in cœnaculum, ubi ipſe manebat*, 3. Reg. 17. n. 19. communis eſt etiam ſententia, quod in iſto puero exprimebatur genus humanum, omni peccato, ac vitio oppreſſum. Sed non videtur congruum, quod puerulus quidam tot hominum ſcelera adumbraret. Optimè, ſanè nam, cum eſſet filius viduæ, quamvis in tenera ætate, valdè aptus inveniebatur, ut omnium nequitiam, ac pravitatem exprimeret, denotaret. Rupertus lib. 5. de Trin. Et operibus cujus cap. 8. ait. *Hic filius viduæ peccatorem ſignificabat.* Enim verò cum eſſet viduæ filius, quemlibet peccatorem ſignificare poterat.

Filius viduæ omnium vitium, ac peccatum repræſentat. Abul. Caje an. 4. Reg. 17. Rupert.

21. Cum Salomon ſuis magnis operibus incumberet, ait ſacer textus. *Rex quoque Salomon tulit Hiram de Tyro, filium mulieris viduæ de Tribu Nephtali, patre Tyro, artificem ærarium, & plenum ſapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære*, 3. Regum 7. num. 13. Multa præclara de Hiram nobis dicit Scriptura, ut patet ex citatis verbis. Sed ad quid inter hæc narratur, quod erat filius mulieris viduæ, variæ ſunt Authorum rationes. Ea mihi eſt in præſenti aptiſſima, quod hoc dicatur tanquam quid valdè notatu dignum, ac valdè mirabile, quod, cum Hiram eſſet filius viduæ, tam præ excellenti indole, ac tantis animi dotibus, ſapientia, intelligentia, ac doctrina niteret, ac reſplendeſceret.

3. Reg. 7. *Valde mirabile quod vidua filius bonis moribus reſplendeat.*

QUÆSTIO IV.

A quibus adoleſcens iſte ad ſepulturam efferebatur?

22. SAcer Evangeliſta non explicat, à quibus iſte adoleſcens aſportabatur in ſepulchrum. Sine dubio ab aliis adoleſcentibus ſociis, & amicis. Moraliter D. Ambroſius in præſenti ait: *Qui mortuus in loculo materialibus quatuor ad ſepulchrum ferebatur elementis.* Valdè miſera eſt hominum natura. Quatuor elementa ex quibus homo conſtat, quæ ſunt vivendi cauſæ, etiam interitus parant occaſionem. Quod bene dicit Seneca Epiſtol. 118. *Hæc nempe ſunt elementa, quibus hic mundus adminiſtratur, aqua, terra, ſpiritus, omnia*

Ambroſ. *Quæ ſunt vivendi cauſæ, etiam interitus parant occaſionem.*

nia iſta, tam cauſæ vivendi ſunt, quàm via mortis. Unde optimè ipſemet Seneca Epiſtol 11. ad Marciam ait: *Nunquid ut homo concidat, res magni momenti eſt? Odor illi, ſapor que, & laſſitudo, & vigilia, & humor, & cibus, ſine quibus vivere non poteſt, mortifera ſunt.* Valde fragilis eſt noſtra vita, ut eadem ſit vivendi, ac moriendi materia; & media, per quæ vita ſuſtentatur, per ipſamet cadit homo, in ſepulturam ruit.

23. Beda.

Secundò Beda. *Qui verò ad ſepeliendum portant, vel immunda deſideria, quæ hominem rapiunt in interitum; vel lenocinia blandientium ſunt venenata ſociorum, quæ peccata nimirum, dum favoribus tollunt, accumulant, peccanteſque contemptu, quaſi aggere terræ, obruunt.* Defunctus iſte habebat ſui corporis portitores adoleſcentes, quos obtinuit in ſuis delectationibus ſocios. Imò à ſuiſmet vitiis aſportabatur in ſepulturam. Peccatores enim à ſuis ſceleribus mortis vinculis ligantur, ac in ſepulchrum delata projiciuntur. Ad quod reſpiciens D. Hieronymus Epiſtol. 13. ait: *Quanti hodie diu vivendo portant funera ſua.* Et D. Chryſologus ſerm. 19. inquit, *Fit in corporis ſepulchro vivo funus animæ jam ſepultæ.* Peccator, dum vivit, ſuis iniquitatibus componit, ac conſtruit ſuum fumus, ac ſepulchrum.

Suiſmet vitiis, ac peccatis fertur homo ad ſepulturam.

Hieron. Chryſol.

24. In celebri die nuptiarum filii ſui maximè iraſcitur Rex adverſus hominem, qui ſordido, ac incompoſito veſtitu recumbebat menſæ; & ait ſervis ſuis: *Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Matth. 22. n. 13. Maxime conſideratione dignum eſt; quomodo in domo, tanta feſtivitate præparata, inventi ſunt funes, ac vincula, quibus homo prenderetur? Quomodo etiam in promptu fuerunt carnifices, à quibus ſine ulla mora homo deduceretur in caveam tormentorum. Aderat planè ipſe iniquus multis criminibus onuſtus; & ubi tot erant ſcelera, ſtatim in ipſo homine apparuerunt vincula, quibus ligaretur; ac aſportitores à quibus in tenebras exteriores demergeretur: quot enim in homine erant peccata, & in ipſo erant mortis laquei, totque ſui corporis delatores in inferni ſepulchrum. D. Auguſtinus in enarratione in Pſalm. 130. *Meminit, ait, dictum de quodam peccatore in Evangelio: Ligate illi manus, & pedes, & projicite illum in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & ſtridor dentium: non ergo eſſet unde illi ligarentur manus, & pedes, niſi ipſe ſibi veſtem feciſſet. Unde alio in loco ſcriptum eſt: Funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* Expende illa verba: *niſi ipſe ſibi veſtem feciſſet.*

Matth. 22.

Peccator in ſeipſo habet vincula, & tortores, quibus torqueatur.

Auguſt.

25. Poſtquam Paulus enarrat inſipientiam, ac errores Gentium: ait *Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum*, Rom. 1. num. 24. Quia Deo noluerunt obedire, ideo permiſſum eſt, ut poſt ſuas voluptates abirent. Sed mundani nil aliud appetunt, quàm ſuis cupiditatibus indulgere, ac uti. Qualénam extitit hoc ſupplicium? Valde grave ſine dubio; à nullo enim tortore tā acerbe, ac crudeliter homo ducitur ad pœnam, mortem, ac omne tormentum, quàm à ſe ipſo, ſuiſque peccatis. D. Remigius. *Tradi permiſit à ſe ipſis, vel ire ſecundum deſideria cordis eorum, turpitudinibus libidinum, ut gravius punirentur.* Expende hæc ultima verba: *Tradi à ſe ipſis.* Et Theodoretus ad eundem locum. *Quæ nullus unquam hoſtis in eos perpetravit, ea libentiſſimè, & promptiſſimè amplectuntur, & quod nullus unquam judex in eos ſupplicium ſtatuerit, ii illud in ſe ipſos attrahunt.*

Rom. 1.

Propria libido crudelis carnifex hominis.

Remig.

Theodor.

QUÆSTIO V.

Quare hæc mater vidua comitabatur filium ſuum extra domum ad ſepulturam?

Non videtur congruum, & conveniens, quod hæc mulier filium ſuum extra domum, ac civitatem comitaretur uſque ad ſepulturam. Reſpondeo primò, quod talis erat celebris antiquitatis mos, ut alii patres, ac matres, cæterique conſanguinei defunctos ſuos uſque ad ſepulturam deducerent uſquequo terræ mandarentur. Sicque Joſeph cum fratribus ſuis demortuum parentem Jacob uſque ad ſepulchrum in terra Chanaam comitatur Geneſ. 50. n. 8. De hac autem ſolemnitate exequiarum latè Kirchmanus lib. 3. de funeribus cap. 1. & 9. 26.

Olim matres comitabantur filios ad ſepulturam.

Gen. 50. Kirchman.

Secundò mater hunc natum vehementiſſimè diligebat, quod multis comprobat D. Gregorius Nyſſenus lib. de creatione cap. 26. ſic ait: *Non erat ſpes ulla alia, qua mater poſſet filios procreare, tantaque levamen orbitatis aſſumere. Vidua quippe erat, nec habebat alterum, quem pro defuncto conſpiceret: nam partus ei extiterat ſingularis. Quantum verò hoc malum ſit, facilè omnes intelligunt, qui natura jura cognoſcunt.* Et poſt pauca ait: *Jamque nuptiale tempus advenerat, ſtirps videbatur generis, ramuſculus ſucceſſionis, baculus ſenectutis, & ætatis incrementum. Erat & altera lamentationis occaſio. Qui enim juvenem detulit, ſi rem ſimul, qui maritaverat, indicavit.* Ergo cum filius ob tantas rationes diligeretur à matre vehementiſſime, non poterat ipſe illum etiam demortuum deſerere, neque à ſe abdicare: nequit enim amans ſeſe ſeparare à dilecto ſuo, etiā defuncto, quod in matribus præcipuè veriſſimū eſt. Sit & Reſpha cōcubina Saül non diſcedebat à cadaveribus filiorum ſuorū, qui in patibulo ſuſpenſi fuerant à Davide. 2. Regum 21. n. 10. Quod ejus eximiæ dilectioni in filios tribuunt ibi Abulenſis, Lyran. Carthuſianus, & alii Unde mulier ex duabus illis, quæ ſimul habitabant, & venerant ad Salomonem; quæ cùm vidiſſet filium ſuū demortuum, à ſe abdicavit, *poſuit in ſinu alterius*, 3. Reg. n. 20. & in illius necem conſenſerat; valde ſuſpecta eſt talis mulier apud Expoſitores, & de illa dicunt, adumbrare hæreſim, ac infidelitatem, quæ matris viſcera non habet. 27. Nyſſen.

Mater à mortuo filio ſuo ſeparare non poteſt.

2. Reg. 21. Abulenſ. Lyran. Cajetan.

1. Reg. 3.

28. Tertiò, quamvis aliàs videretur inconveniens, quod mulier tanto mœrore affecta per publicas vias incederet filium comitata, tamen paternalis amor pro filio, omnes difficultates ſuperat, omnia impedimenta rumpit, ut eis adhæreat, ab eiſque non ſeparetur. Maximè expediens conſilium præbuit Sara viro ſuo Abrahamo, ut è propria domo expelleret filium ſuum Iſmaëlem, ac idololatriæ morbo inficeret Iſaac, in quo vocatur ſemen. *Ejice ancillam, & filium ejus. Durè accepit hoc Abraham pro filio ſuo*; Geneſ. 21 n. 10. Meritò tamen dubitabis cum Auguſtino, quod cum Abrahamus eſſet tanto plenus ſpiritu ſapientiæ, ac prophetiæ, ſine dubio hoc debuit prius cognoſ-

Amor paternus omnes difficultates ſuperat ne à filiis ſeparetur.

Gen. 21.

cognoſcere, & intelligere, quàm Sara: Cur ergo neceſſe fuit, ab illa de hac re admoneri? Cur durè negotium hoc accepit? Quamvis Abrahamus eſſet Propheta, ac valde ſapiens, optimè intelligens, ac cognoſcens cuncta domus ſuæ, tamen pater extiterat & res erat de expulſione, ac ſeparatione unius filii à ſe, ac à domo ſua; quod negotium adeò difficillimum eſt patri, cum illius viſcera amoris aculeo transverberentur erga filium, ut exigeretur, quod ab inferiori, ac ab una muliere ad hoc excitaretur, admoneretur. D. Auguſtinus lib. 1. quæſtionum ſuper Geneſim, quæſt. 51. *Ejice ancillam, & filium ejus. Quare contriſtatus ſit Abrahamus, cum iſta fuerit prophetia, quam utique magis debuit noſſe ipſe, quam Sara? Sed intelligendum eſt, illum, quem de hoc poſtea Dominus inſtruit, paterno affectu pro filio fuiſſe commotum.*

Auguſt.

29. *Tulit Thare Abraham filium ſuum, & eduxit eum de Vr Chaldæorum, ut irent in terram Chanaam.* Geneſ. 11. num. 31. Sententia eſt D. Chryſoſtomi, quam alii amplectuntur, quod Thare extiterat idololatra, in cultu ac vitiis Chaldæorum vivens. Tamen cum Abraham ſemper in lege Domini deambulaſſet, ac maximè fidelis fuiſſet, mandatum accepit à Deo, ut à terra illa diſcederer. Quod cum cognoviſſet Thare, filium Abraham tulit, & profectus eſt in terram Chanaam. Sed quomodo Thare recedit à Chaldæis, ac à patria ſua. Imo, quod magis mirabile, à diis ſuis, quos ibi colebat. Eligit potius Thare relinquere Deos, quos adorabat, quam ſe mutuo abdicare à chariſſimo filio quem intimè diligebat. D. Chryſoſtomus homil. 31. *Animadvertere licet, quod cum Patriarcha Deo acceptus eſſet, viſus ei Deus imperavit, ut inde migraret. Quod ut agnovit Thare pater ejus, licet infidelis eſſet; attamen ob amorem in filium, ſocius illi peregrinationis eſſe voluit.*

Gen. 11.

A ſua etiam Religione ſeparatur patres ne filios deſerant.

Chryſoſt.

QUÆSTIO VI.

Quare dicitur, quod turba civitatis erat cum hac muliere vidua?

30. AIt Evangeliſta, quod hæc mater filium defunctum ſequebatur, & addit: *Et turba multa civitatis cum illa.* Non ait, turba civitatis cum illo, ſcilicet defuncto; ſed cum illa, nempe matre, quæ cum vivens eſſet, aliquid commodi ab illa ſperare poterant; præcipuè cum eſſet dives: & nobilis, ut jam notavi. Et aliunde erat vidua ſine viro, & ſine filiis, hic enim unicus erat illi natus. Et ideo tota hæc multitudo in ejus gratiam congregata incedebat.

Homines frequentius obſequia, non mortuis, præſtant ſed vivis, à quibus mercedem expectant.

31. Non enim ſolent homines ſua obſequia mortuis deferre, hoc enim valde rariſſimum eſt; ſed tantum vivis, à quibus ſuas retributiones quærunt. Duo filii Saul crucifixi ſunt à Gabaonitis. Quod cum cognoviſſet eorum mater Reſpha, ait Scriptura: *Tollens autem Reſpha filia Aia cilicium ſubſtravit ſibi ſuper petram ab initio meſſis, donec ſtillaret aqua ſuper eos de cælo, & non dimiſit, aves lacerare eos per diem, neque beſtias per noctem.* 2. Regum 21 num. 10. Exiſtimāt Lyranus, Carthuſianus, Cajetanus, & alii, quod nō ſolùm Reſpha manſit apud cadavera defunctorum, ut eos ab animalium morſibus cuſtodierit, ſed quod, cum illa eſſet valde nobilis, ac dives, utpote concubina Saül: multos ſecum habebat comites. Et ita ait Cajetanus. *Ne ſit ita rudis, ut intelligas, mulierem nobilem ſolam manſiſſe ibi, cuſtodiamque hanc exercuiſſe, ſed famulas, & famulos ſecum habuiſſe.* Verùm ex hac ſententia inſurgit dubitatio: Cur ſacra Scriptura in hoc comitatu ſolùm facit mentionem de Reſpha, non verò de aliis qui ſimul cum ipſa adſtabant; Hi enim aderant, ut tantæ matris gratiam inirent, à qua multum mercedis ſibi ſperabant, illa verò ob amorem tantùm in mortuos. Meritò ergo non circunſtantes memorantur à ſacra Scriptura, qui vivis obſequia deferebant, ſed illa ſolùm, tanquam quid mirabile, quod debitum charitatis monumentum mortuis perſolvebat.

2. Reg. 21.

Lyran.
Carthuſ.
Cajetan.

Valde memorabile, quod mortuis deferatur obſequium.

32. Multa dona largitus eſt David Miphiboſeth propter Ionatham patrem ſuum, ei agros reſtituit ſuorum majorum; deinde ei conceſſit, ut ſuprà menſam ſuam comederet panem, quaſi unus de filiis regis: & tunc ſimul adjungit Scriptura defectum pedum illius: *Mephiboſeth habitabat in Ieruſalem; quia de menſa regis jugiter veſcebatur; & erat claudus utroque pede.* 2. Reg. 9. num. 13. Sed ad quid inter tanta beneficia in ipſum collata narratur, quod ipſe erat debilis pedibus, cum hoc jam ſuprà eſſet ſcriptum 2 Regum 4. num. 4. Sine dubio, ut præexcelſus animus Davidis agnoſcatur, Miphiboſeth inutilem prædicat Scriptura, ut tota gratia in patrem demortuum referatur. Hunc advoco D. Chryſoſtomus homil. 3. de Saul, & Davide. *David, ait, mortuo Saule, non modo non occidit illius poſteros, ſed tunc plura præſtitit, quam erat pollicitus, ſcilicet Ionathæ, ſiquidem filium ejus, quum eſſet claudus, ac debilis cruribus, in ſuam ipſius domum induxit, ſuæque menſæ fecit participem.*

2. Reg. 9.

Valde illuſtre ob mortuum exhibere obſequia.

Chryſt.

QUÆSTIO VII.

Quare ex tota illa civitate hæc turba fuit digna, quæ tantum miraculum videret?

33. MVltitudine populi plena erat civitas; & tamen ex tota illa ſolùm hæc turba digna eſt habita, quæ tantum opus, ac miraculum videret. Alii ignaviæ, ac ſæcularibus rebus incumbentes, magno mœrore replentur, quod tanto miraculo non aſſiſtant. Hæc autem turba operibus miſericordiæ, ac pietatis in ſepeliendo mortuo occupata, fœliciter lætatur, cum tam mirabile factum in gloriam Dei propriis oculis inſpiceret.

Multum promerentur, qui pietatis opera mortuis præbent.

34. Ait Matth. 28. num. 1. *Venit Maria Magdalene, & altera Maria videre ſepulchrum. Et ecce terræ motus factus eſt magnus. Angelus autem Domini deſcendit de cælo.* A quo fœliciſſima nuntia de Chriſti reſurrectione accipiunt. Immò in via ipſummet Dominum habuerunt obviam. *Et ecce* IESUS *occurrit illis dicens: Avete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.* Et tunc ait illis IESUS: *Ite nuntiate fratribus meis*, ibidem num. 10. ſed cur hæ fœminæ tantis donis cumulantur præ omnibus Apoſtolis

Matth. 28.

Petro,

Obſequia mortuis data ſine mora, mercedem recipiunt. Petro, Ioanne, ac cæteris, ut omnium primæ glorioſum Chriſti de morte trophæum ab Angelo audiunt, ipſum Dominum redivivum intueantur,& ad ejus pedes ſe procumbant,ab ipſoque reſurrectionis ſuæ prædicatores,ac divulgatores, conſtituantur?Unde tam inſigne meritum?ut tanto præmio,& tam indilatè remuneratur? illud facile ex ante oculos,quod Apoſtolis in civitate manentibus hæ ſanctæ mulieres totæ intentæ erant,ut miro pietatis affectu Chriſti ſepultum cadaver ungerent: Unde ſicut illæ ſine ulla dilatione Chriſto ſepulto honorem deferunt; ſic & ſine ulla dilatione magno dono, ac
Alcuin. præmio ſublimantur. D.Alcuinus in carmen ad ſororem ſic canit.

Unctura accedunt Domini pia membra ſepulta,
Pro queis reſpondens confeſtim gratia facta eſt,
Angelicos cernant humana ut lumina vultus,
Atque reſurgentis prima dent nuntia Chriſti.

Expende illud verbum: *Pro queis reſpondens confeſtim.* Magnum,& ingens eſt opus charitatis in defunctos coram Deo,ut ſtatim pro eo magnum conferatur præmium.

35. Ruth.3. Multas benedictiones cõgerens Boos in Ruth ait, *Benedicta es à Domino filia, & priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti.* Ruth 3. num. 10 Sed quænam eſt prima miſericordia? quæ verò ſecunda, qua priorem ſuperavit? Prima miſericordia extitit illa, qua contempta patria ſua Moabitarum,voluit cum ſocru ſua Noëmi peregrinari, & in aliam regionem tranſmigrare.Secunda miſericordia in eo enituit,quod elegit habere filios nomine Mahalon mariti ſui demortui, ut illius memoria non periret in cogitationibus Iſraël. Verùm hæc ſecunda multo excel-
Miſericordia in mortuum ſæpe ſuperat omnem aliam miſericordiam. Gen.12. lentior apparuit,quàm prima,quâ mulier ob ſocrum reliquit patriam ſuam. Nonne ob ſimile factum multum promeruit Abrahamus Geneſ. 12.num 1 Quomodo in hac muliere alia major pietas relucet? Prima miſericordia conferebatur Noëmi vivæ;ſecunda Mahalon demortuo;miſericordia autem exhibita defũcto ſuperat quamque aliam vivis præſtitam. Abulenſis 24. *Cum*
Abulenſ. *quis benefacit homini præſenti, à quo poteſt recipere viciſſitudinem, non eſt admirandum: cum autem benefacit mortuo, à quo non poteſt recipere retributionem, eſt magis admirandum. Et quia miſericordia prima præſtita eſt Mahalon viventi, & etiam Noëmi viventi; miſericordia autem iſta præſtabatur Mahalon mortuo, ſcilicet ut non deleretur nomen ejus, ideo erat major.*

Luc.7.n.13. Quam cum vidiſſet Dominus,miſericordia motus ſuper eam,dixit:noli flere.

VERSIONES.

Siriacus. Quam cum vidiſſet Ieſus.

Radix Hebr. Propterea miſericordia motus.

Vatablus. Intimè miſertus ejus dixit illi.

Arias. Viſceribus motus eſt ſuper eam

Græcus apud Salm.tom.6. tract. 24. Ex intimis viſceribus miſertus eſt illi.

EXPOSITIO II.

QVAM ſcilicet viduam lacrymantem, ac afflictam;& ponitur, ut cõmiſerationis cauſa *cum vidiſſe Dominus*: Et valde appoſitè ab Evangeliſta nuncupatur Dominus, cum beneficentiam & miſericordiam largitur.Et cum vidiſſet, miſeretur. Ex intuitu oculorum ad commiſerationem movetur pius animus.Unde monet Iob. 4. num. 5. *Ab inope ne avertas oculos tuos*, Multi enim cum tuas miſerias non videant, ad compaſſionem non moventur. 56. *Domini eſt benefacere.* Iob. 4.

Miſericordia motus, ſeu, ut habet Vatablus, *intimè miſertus*, ſeu Græcus, *Ex intimis viſceribus.* In miſericordia duo reperiuntur, voluntas ſubveniendi, & dolor,ac compaſſio qua de aliena calamitate afficimur, Chriſtus Dominus non ſolùm voluit mulieri ſubvenire,ſed etiam ſponte hanc ſecundam actionem in ſe ſuſcepit, ac excitavit,ut tanquam miſericors pater de hujuſmodi malis compateretur, ut notant Haymon,& Hericus,quod,cum in Chriſto Domino ſint duæ naturæ humana,& divina, ſecundum humanam habuit affectum compaſſionis; at ſecundum divinam præſtitit vitæ remedium,ut totus ſe diffunderet in noſtram ſalutem. *Et ait illi: Noli flere.* Cum jam in proximo eſſet lætitiæ cauſa. Et non dixit Chriſtus, *noli flere*, ut dicebant homines comitantes, ſolum verbis, doloris cauſam non auferentes;at Chriſtus anguſtiæ rationem amovet,filium vivum reſtituendo. Et præclarè ait illi,*Noli flere*, officiũ conſolatoris adimplendo,ad quod ipſe miſſus erat: *Ut conſolarer omnes lugentes*;Iſai.63.num. 2.Quod Chriſtus præſtitit corde *miſertus ſuper illam*;ore, *noli flere*, opere,*adoleſcens tibi dico, ſurge.* 57. Vatabl. Græc. Haymon. Heric. *Chriſtus munus ſibi commiſſum adimplet.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus non rogatus à vidua, nec à turba tantam miſericordiam præſtitit.

NVllus rogat, & tamen Dominus miraculum operatur,& vitam adoleſcenti tribuit. Ad quod quadruplex occurrit ratio. Prima ex Chriſti benignitate. Secunda ex ratione adoleſcentis. Tertia ex lachrymis viduæ.Quarta ex eminentia beneficii. Prima ratio.Quia Chriſtus Dominus ex ſua præcordiali voluntate, ac miſericordia commotus ſuper lachrymas illius viduæ,non reſpexit merita mulieris, ſed illius dolorem, ac afflictionem,ut illi ſubveniret. 38. Iſai.61. *Benignitas non merita, ſed neceſſitatem reſpicit.*

Secundò ex parte adoleſcentis.D.Baſilius Seleucus orat.10. *Viduæ lachrymæ unigenitum Ieſum traxerunt ad reſtituendam unigenito vitam.* Quid apparet in iſto adoleſcente,quod ita attraxit IESUM, ut illi vitam donaret?Erat Chriſtus unigenitus Mariæ;erat hîc adoleſcens unigenitus matris ſuæ;& cum quandam ſimilitudinem Chriſti refert, inde habuit, in vitam poſſe evocari: quidquid 39. Baſil. Sel. *Ex Chriſti ſimilitudine multum bonum participamus.*

quidquid enim ſimilitudinis Jeſu eſt in nobis, vitam exhalat, & tribuit.

40. *Lachrymæ, ac preces viduæ efficaces ad obtinendum.* Iudith 9.
Tertiò, ratio deſumitur ex matre, quæ erat vidua, & ubi lachrymæ viduæ interveniunt, nulli alii rogatores exiguntur, cum nil efficacius ſit ad impetrandum, quam illius lachrymæ, ac deprecationes. Unde Judith orans dicebat ad Deum: *Subveni, quæſo te Domine Deus meus, mihi viduæ*, Judith 9.n.3. Non allegat pro ſe, quod ſit in arcto poſita, nimis afflicta, ut ſua miſerabili conditione aperiret cœlum, & Deum ad pietatem commoveret, ſed ait; *mihi viduæ*, tanquam quid fortiſſimum ad inclinandum ad pietatem, & commiſerationem; D.Chyſoſtomus hom. 69.in Joan. *Non parva vis lacrymarum viduæ eſt*, ait, *ſed ipſum cœlum poſſunt aperire.* (Chryſoſt.)

41. 1. Reg 14.
Quando Joab miſit mulierẽ Thecuitem ad regem David, ut pro Abſalon deprecaretur, ait ei: *Lugere te ſimula & induere veſte lugubri*, 1. Reg. 14.n.2. Quæ veniens ad regẽ dixit ei: *Heu mulier vidua ego ſum*. ibidem n.5. Non quærit Joab aulicos, ac amicos regis, ut ipſum ſuper Abſalon demulceant; ſed tantum objicit mulierem viduam lachrymantem, viduali veſte indutam; firmiſſimè apud ſe ſtatuens, nil vehementius, ac certius cor regis in miſericordiam, ac benignitatem flectere poſſe, quam unius viduæ lachrymas, ante oculos poſitas. Abulenſis q.10. *Vocat ſe viduam*, ait, *ut ſignet, ſe eſſe perſonam miſerabilem; & moveatur facilius rex ad miſerendum, & expediendam cauſam.* Obiter expende ultima verba, quod viduarum cauſæ non moroſè, ſed cito tractandæ ſunt.

Viduæ fletus efficaces ad inclinandum regem. Abulenſ.

42. Thren.
Facta eſt quaſi vidua domina gentium. Plorans ploravit in in nocte, & lachrymæ ejus in maxillis ejus: non eſt, qui conſolaretur eam. Thren.1.n.1. Vult Propheta explanare extremam miſeriam Jeruſalem, ut docent Lyranus, S.Thomas, D.Bonaventura, & alii; & ipſam introducit ſub habitu viduæ plorantem; quia nullus acerbior eſt fletus, quam viduæ. Et ait, non eſt qui conſoletur eam, quod tanquam valde mirabile & rarum, exprimit, quod ſcil. vidua ſe, in lachrymas diſſolvens non habeat conſolatorem; neque alicujus animus tanto fletu ad ſublevandum moveatur. Et, ut rectè ait S.Paſchaſius lib.1.lamenta. *Notandum, quod quaſi vidua, & non vere vidua dicitur*. Tanquam ſi Propheta innueret, quod ſi in re eſſet vere vidua lugens; conſolatione non careret, ſed optata animo impetraret.

Lyran. D.Thom. Bonavent. *Viduæ lacrymæ omnem animum movent.* Paſchaſ.

43. Quartò ob ipſum miraculum. Non rogatus Chriſtus illud concedit, ut, beneficium eſſet maximè gratum, multaque æſtimatione receptum. Rex Salomon dedit Reginæ Sabba multa&c. præclara dona quædam, quæ ipſa expoſtulaverat ab eo; alia verò ſponte ſupra ea, quæ ipſa petiverat. *Rex autem Salomon dedit Reginæ Saba, omnia, quæ voluit, & petivit ab eo; exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio*, 3 Reg.10. num.13. Expende ultima verba, *Exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio.* Omnia, quæ Salomon Reginæ largitus eſt, regalia dona extiterunt. Quare ergo ſolum ea, quæ ipſe ei conceſſit ſupra poſtulata, hoc nomine gaudent? Alia erant, quæ ipſa petiverat; & quæ precibus emuntur, ita acriter, ac clarius comparantur, ut tanquam regalia munera non apprecientur, ſed ea ſolum in hac æſtimatione habeantur, quæ ultra rogata ſponte exhibentur. In hac conſideratione ait Abulenſis q. 3. *Præter illa quæ petivit Regina, Salomon dedit ei alia, quæ non petiverat, & hæc ex munere regio, id eſt ex largitate regali.*

3.Reg.10. *Munera, quæ ultro dantur abſque precibus valde gratiſſima.* Abulenſ.

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus dicitur miſericordiæ motus?

HÆc ſcribit Evangeliſta ad explicandam Chriſti Domini pietatem ac benignitatem, ut in expoſitione. Secundò Divus Chryſologus ſerm.103. *Si ad unius*, ait, *viduæ lachrymas temporales, ſic motus eſt Chriſtus, ut occurreret in via, ut ex oculis ſtillantia dolorem fluenta reſtingueret, ut recurreret mortem, reduceret hominem, reſuſcitaret corpus, vitam reduceret: quid modo faciet quando inardeſcit viribus ſuis ad Eccleſia ſua lachrymas diuturnas, ad ſponſa ſanguineos ſudores? nam per ſupplicantem Eccleſiam, lachrymas fundit juges, per martyres ſacrum ſanguinem ſuum dat, donec unicum ſuum, hoc eſt, populum Chriſtianum, de mortali feretro Chriſtus perpetuæ vitæ reddat.* Si enim Chriſtus ita motus eſt ad fletus unius viduæ, quanto magis commovebitur ad preces dilectæ ſuæ ſponſæ, *nam per ſupplicantem Eccleſiam lachrymas fundit.* 44. Chryſol.

Deus valdè propenſus in preces ſuæ Eccleſiæ.

Tertiò, D.Ambroſius lib.5. *Hic locus*, ait, *ad utramque redundat gratiam, & ut citò flecti divinam miſericordiam matris viduæ lamentatione credamus, ejus præcipuè, quæ unici filii vel labore, vel morte frangatur.* Expende illud *cito flecti*. Non enim decebat, ut tanti principis, ac domini animus ad intuitum tantæ mulieris afflictionis, eſſet rigidus, & obduratus, ſed ut humanitatis, ac compaſſionis ſigna præberet, ut ait Ambroſius, *Hic locus ad utramque redundat gratiam*, ut Dominus ſcilicet donaret puerum vivum, & ut cito daret, ac faceret donum; tam pergratum eſt, cito concedere. 45. Ambroſ.

Valde gratũ citò dare.

Quarto, ut nobis maximè commendaretur excellentia, ac magnitudo beneficii, quod ex intimis miſericordiæ viſceribus proceſſit, quæ ſuprà mulierem inclinata ſunt: & in donis plus, quam datum, internus affectus, ac animus æſtimandus eſt, ac majori pretio reputandus. D. Auguſtinus lib.1. confeſſ. cap.11. *In beneficio*, ait, *conferendo plus animus, quam ſenſus operatur; magis præponderat benevolentia, quam poſſibilitas reddendi muneris.* Jacob intimè diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos, & fecit ei tunicam valde elegantem, & pulchram, quæ polymita dicebatur. Et ſtatim ſubdit textus. *Videntes autem fratres ejus, quod à patre plus cunctis amaretur, oderant eum.* Geneſ. 37.num.4. Duo notantur, quæ Jacob dicitur habuiſſe erga Joſeph; Intimum amorem, *diligebat eum*; & pretioſam donatam veſtem: tamen fratres non oderant eum, præcipuè ob donum ornamenti datum, ſed potius quod à patre plus cunctis amaretur, quod notat D. Cyrillus apud Lyppomanum: *Fratres ſuos nulla prorſus injuria affecerat, ſed patris erga eum charitas iniquæ invidiæ ignem excitavit.* Veluti in majori æſtimatione appendentes internum animi affectum patris, quam quodcumque aliud ingens, & excellens munus elargitum. 46.

In donis plus æſtimatur animus, quã donum. Auguſt. Geneſ.37. Cyrill. Lyppom. *Maxime æſtimandus animi affectus.*

Ab ipſo Jacob non diſcedo. Pergit in Meſopotamiam 47.

tamiam

tamiam, dormiens in itinere multis favoribus à Deo cumulatur: Videt cœlum apertum Dominum innixum ſcalæ. Angelos aſcendentes,& deſcendentes ampliſſimas promiſſiones accipit de poſſeſſione terræ illius,de multiplicatione,ac dilatatione ſeminis ſui ad Orientẽ,& Occidentem. Gen.28. Evigilans à ſomno. *Erexit lapidem in titulum,fundens oleum deſuper.* Gen.28 n.18. Quod ipſe poneret lapidem in monumentum frequẽs erat antiquorum conſuetudo. Joſue.4. Sic & Joſue duodecim lapides in Jordanis alveo, Joſue 4.n. 9. poſuit in memoriale perenne. Cur ergo Jacob præter lapidem poſitum effundit oleum deſuper; Oleum paſſim in Scriptura ſignificat pietatem, & miſericordiam,ac benevolentiam. Quamvis enim beneficia Dei in Jacob valdè perexcelſa extitiſſent; itaut in eorum ſignum poſuerit lapidem; tamen ingens amor quo conceſſa ſunt,ac miſericordiæ viſcera in ipſum manifeſtata,in tanta æſtimatione, ac pretio illi fuerunt, ut inſigniter in ipſius amoris,ac miſericordiæ recognitionem, ac gratitudinem funderet oleum deſuper. Noſter Thomas Beaulxamis homil. in Domini.4.Quadrageſ. *libavit, ac oleum infudit in ſignum miſericordiæ,ac pietatis Dei erga ſe ipſum.*

Dei pietas ac benignitas inſigniter gratificãda. — Beauxam.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus Dominus mandat mulieri: Noli flere, *ante conceſſum beneficium?*

48 IN limine hujus quæſtionis notandum eſt hîc. Quod non ſimpliciter prohibuit Dominus matris lachrymas, quaſi malum eſſet, filii ſui mortem deflere,cum hujuſmodi fletus magna ex parte ſit naturalis, & à ratione non alienus, ſi moderatus conſiſtat. Scriptum eſt enim Eccl.22. n.10. *ſupra mortuum plora defecit enim lux ejus.* Et infra cap.38.n.16. *Fili in mortuum produc lachrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare.* Et ita cecinit Ovidius lib.1.de remed. amor.

Pium eſt,moderate flere pro mortuis. — Eccleſ. 22. Eccleſ.38. — Ovid.

Quis matrem,niſi mentis inops,in funere nati,Flere vetat.

Quod etiam comprobatur exemplis Sanctorum Patrum. Nam Abraham flevit mortem Saræ Gen.23.n.3. Jacob filium ſuum Joſeph Gen.37. n.35. David Saülem 2.Reg.1.n.11. Job.1.n.20. filios ſuos. Quod intelligendum eſt de fletu moderato, & rationabili,ut docet D. Ambroſ.lib.1. de Abraham c.9. *Docemur*,ait,ut *non diutius inhæreamus mortuis,ſed quantũ ſatis eſt officiũ deferamus.* Quas ergo ob cauſas mandat Dominus huic viduæ,ſe à lachrymis temperare inquirendum eſt?

Geneſ.23. Geneſ.37. 2. Reg 1. Iob. 1. Ambroſ.

49. Reſpondet primò Simon Caſſianus lib.5.c.13. *Nil plangendum ab hominibus,quam peccatum. Solũ enim peccatum juſtã habet materiã deplorandi. Vult Deus,fletum fieri pro ſpiritualibus malis,non autẽ pro corporalibus damnis.* De quo multa dixi variis in locis,& etiam infra dicam. Secundo, ut expulſo mœrore,perfuſo animo lætitia,inveniatur anima capax ad ſuſcipiendum divinum beneficium. *In ſtillicidiis eis lætabitur germinãs.* Pſalm.64.n.11 Si enim cœleſtibus ſtillicidiis,ac effluentiis divinæ gratiæ lætatur anima,germinat,ac producit novos fructus. Cum triſtitia enim omnia marceſcunt; cum lætitia verò cuncta fiunt florida,ac novos fœtus parturiunt. Gillebert. Abbas ſer.34. in Cantic. *Quis dabit hortulo meo hanc aquam? Quis dabit,ut tota horruli mei facies irrigua ſit lætitiæ,& lucis rivuli, nihil in eo aut ſterile ſit,aut quadam devotione triſte?vicina ſterilitati videtur operatio triſtis, & ſpiritualis gaudii carens irrigatione.*

Caſſian. *Flendum pro peccatis.* — *Ad ſuſcipienda divinæ beneficia ſit animus lætitia perfuſus* — Pſal. 64. — Gillebert.

Tertiò, D. Bonaventura. *Dixit,noli flere,benigno ſermone eã conſolando*, juxta illud Job 26.n 31. *Cor viduæ conſolatus ſum.* Videns Dominus mulierem tam afflictam conſolatur verbis, juxta Jerem.31. n.16. *Quieſcat vox tua à plorat.* Et etiam operibus dat levamen,ut dicam ſtatim. Quartò. Chriſtus huic matri ait noli flere. At nec Elias Sarephtanæ 3.Reg.17.n.19. nec Eliſæus Sunamitidi 4.Reg.4. n.32. filios ſuos demortuos ploratibus dixerunt, *Noli flere*,ſed eorum pueris in tabernaculis introductis, multa oratione,ac inſtantia divinum auxilium deprecati ſunt. Chriſtus cum eſſet verus Deus vitam adoleſcenti ſua poteſtate abſque mora erat daturus, ipſumque matri redditurus. At ſancti Prophetæ quamvis habuerint multam fiduciam, forſitan non erant omnimodè certi de miraculo edendo,ut de Eliſæo colliges ex Abul. citat. cap.4. q.48. & 49.& ex Gaſpar. Sanchez ibid.ad verſ.33. Cum de hoc opere eos habuiſſe aliquam revelationem à Deo non conſtet, & pueros interpoſita diſtantia temporis in vitam revocarunt. Rectè ergo non illis matribus veteres Prophetæ,ſed ſolũ huic mulieri, *Noli flere* dicit Chriſtus, qui ut ſupremus Dominus certus erat in ſua poteſtate,qua ſtatim,& ſine mora beneficium erat collaturus. Ille enim revera te conſolatur,ac temperat à lachrymis, qui ſimul cum verbis remedium præbet, & ſine dilatione exhibet.

50. Bonavent. Job.29. Jerem.31. — 3.Reg.17. 4. Reg. 4. — Abulenſ. Sanch. — *Ille te verè conſolatur, qui ſimul cũ verbis dat conſolationem.*

51. Quintò. Beda. *Deſiſte,inquit,quaſi mortuum flere, quem mox vivum reſurgere videbis.* Vetat Chriſtus mulieri lacrymas,quia jam in proximo,ac promptu erat pueri ſuſcitatio. Magna ſanè erat gaudendi ratio, cum jam in præſenti tam efficax,ac proportionatum remedium adeſſet, itaut jam mulier redderetur certa de filio redivivo,ut ſtatim demonſtravit eventus.

Beda. *Ex remedio proportionato ſanitas.*

52. Ex triplici capite res in perditionem abeunt: Vel quia non datur remedium; vel quia eſt ineſficax; vel quia incongruè adhibetur. Vidit Pharao in ſomnio ſuo ſeptem boves valdè tenues,& macilentas, quæ devoraverunt ſeptẽ alias boves nimis pulchras, ac obeſis carnibus. & tamen ait textus: *Nullũ ſaturitatis dedere veſtigium,ſed ſimili macie, & ſqualore torpebant.* Geneſ 41. num.21. Multum notatu dignum, quod tam ditiori, ac uberi paſtu fœdæ illæ boves non pinguiores apparuerunt, ſed ſimili macie, & ſqualore torpebant. Quod notat Lyppomanus. *Deformes,ac tenues boves pulchras devoraverunt, adeo ut omnes in viſcera earum intraverint, non tamen in eis ſignum aliquod apparuit ſaturitatis, ſed eadem macie laborabant, & ita perditum erat, quidquid ediſſent.* Quamvis uber, & fertilis cibus ſit valde efficax ad pinguedinem, & craſſitudinem corporis,tamen illæ boves erant valde extenuatæ, ut jam macies eſſet eis in naturam converſa, & debilitata nutritiva vis, ut nullus cibus eis proficeret ad augmentum, ſed omnia præ debilitate virium inveniebantur intempeſtiva, ac inopportuna.

Gen.41. — Lyppom. — *Remedium improportionatum non proficit.*

Prudentes

53. Prudentes virgines oleum habebant in lampadibus, non autem fatuæ. Unde evenit, ut facta voce ſponſi, adventum denuntiante, ad nuptias intraverunt prudentes cum ſuis lampadibus, fatuæ autem ierunt emere: qua oleum aſportantes, ut vult Abulenſis citandus, pulſant oſtium, & tamen eis dicitur, *Clauſa eſt janua. Neſcio vos*, Matth.25.num.22. Si prudentes ob oleum, quod ſuis lampadibus aſportabant, oſtium invenerunt apertum; cur fatuis, oleum etiam deferentibus non aperitur? Aderat eis oleum intempeſtivo, ac improportionato tempore; & quamvis aliàs eſſet motivum ad ingreſſum, tamen eis jam non profecit propter occaſionis incongruitatem. Abulenſis quæſt.71. *Illæ quinque virgines fatuæ empto oleo redierunt, ut intrarent ad nuptias, poſtquam ſponſus venerat; & non aperuit eis ſponſus, quaſi non cognoſceret eas, quia non erat tempus agnoſcendi, aut aperiendi.*

Matth.25.

Tranſacto tempore jam inefficax eſt medium.

*Luc.7.n.*14. Et acceſſit, & tetigit loculum. (Hi autem, qui portabant, ſteterunt) & ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge.

VERSIONES.

Syriacus. Et profectus tetigit loculum: Ji autem, qui bajulabant, ſubſtitêre.

Arias. Portantes ſteterunt.

Franc.Lucas. Cùm acceſſiſſet, tetigit.

EXPOSITIO III.

54. HAbuit Dominus pium in mulierem compaſſionis affectum. Deinde eam conſolatus eſt verbis: *Noli flere.* Nunc & operibus. Chriſtus autem hæc tria exhibuit in præſenti, ut imitatione ejus nullus ſe excuſet: quia ſi potes, ſubveni opere; ſi verò non potes, animo compaſſivo, & verbo. *Acceſſit.* In acceſſu ejus omne bonum transfunditur. *Et tetigit loculum*: hoc eſt, tetigit feretrum, ut portantes ſtarent. Et dicitur loculus diminutive, cuilibet enim mortuo parvulus locus ſufficit. *Hi autem, qui portabant, ſteterunt*; ſubſtiterunt, nec ultra progreſſi ſunt, ſed Chriſti tactui obtemperarunt; audierunt vocem ejus conſolatoriam viduæ: *Noli flere.* Nam cum Chriſti fama eſſet valde celebris multis miraculis per totam Galilæam; aliquod magnum miraculum ab eo ſperarunt; & quia ſpes in Domino nunquam fallitur, ſtatim vox Chriſti perſonat.

Nullus ſe poteſt excuſare ab opere miſericordiæ.

Mortuo parvus locus ſufficit.

55. *Adoleſcens.* Alloquitur mortuum, quia Deus eſt, cujus vocem mortui audiunt. *Amen dico vobis, venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filii Dei*, Joan.5.num.25. *Tibi dico, ſurge.* Non orat Deum Patrem, ut in ſimili eventu fecerunt parentes mei Elias, & Eliſæus, ſed jubet ſua poteſtate, qua æqualis eſt Patri. Ideo non dixit ſolùm, *ſurge*, ſed ait, *tibi dico*, hoc eſt præcipio, & mando: ut manifeſtè ſuum imperium ſuper mortuos oſtendat. Petrus autem puellæ mortuæ dixit: *Tabitha ſurge*, Actorum 9.num.40.

Joan.5.

Actor. 9.

ſed protulit, tibi dico quia non ſua ſed Chriſti auctoritate loquebatur, ut notavit D.Cyril.lib.1. de fide, ad Reginas.

Cyrill.

QUÆSTIO XI.

Quare hic adoleſcens à Chriſto ſuſcitatur, non in domo, nec in ſepulchro, ſed in loculo, quo ferebatur?

REſolutio hujus quæſtionis patet ex his, quæ dixi quæſt.2. ubi appoſui rationes ob quas Dominus decrevit, ut hic occurſus ei fieret ad portas civitatis; & ut ſic oſtenderetur magnitudo ſuæ miſericordiæ ut tractavi quæſt. 9. Ex his concluditur quod defunctus debebat eſſe in loculo, ſeu feretro, quo ad ſepulturam deferebatur: tamen cur nec in domo, nec in ſepulchro, adhuc eſt inquirendum? 56.

Magnitudo divinæ miſericordiæ.

Non in domo, antequam ad ſepulchrum deferretur, quia publici peccatoris forma hic exprimebatur, ut dixi quæſt.3. Non verò ex hoc loco, ſeu ex porta civitatis, in qua Dominus occurrit, mandat, defunctum iterum aſportari in domum, vel ad aliquem locum remotum, ut ibi clam eum ſuſcitet, ut factum eſt cum filia Archiſynagogi, quam non niſi in ſecreta domo, ac remotis arbitris Dominus revocavit ad vitam Luc 8.num.51. Ad quod præclarè reſpondet D.Ambroſius lib.6. in Luc.cap.8. ad finem: *Puto*, ait, *quod in eo quoque pietas Domini declaratur: quia vidua mater unici patiebatur moras; & ideo ne ambulans afficeretur, maturitas additur.* Dilecti pignoris vehementi deſiderio tenebatur mater, ut ne parvam quidem moram beneficio conferendo pateretur; & ideo Chriſtus Dominus pro magnitudine ſuæ benignitatis, ac excellentia miraculi ipſum maturavit; ne ſi tantiſper illud differret, ut filio vitam concederet, auferret matri. Vide ſuprà cap.1.num.122. 57.

Luc. 8.

Ambroſ.

Non patitur moras dilectio.

Beneficium citò datum majus videtur.

Secundò inquirit quæſtio præſens: Cur non in ſepulchro ipſum ſuſcitat? Ad quod eleganter reſpondet Chryſologus ſerm.63. *Suſcitavit*, inquit, *& unicum matris: ſed ſic, ut retineret feretrum, ut anticiparet ſepulchrum, ut corruptionem ſuſpenderet, & præveniret fœtorem, ut ante mortuo vitam redderet, quàm tota mortuus jura morti intraret.* In ſepulchra mors habet ſuam ſedem, ſuumque totum jus, unde à Tertulliano Apologetico adverſ.gentes cap.37. ſepultura appellatur *Aſylum mortis*. Ut Chriſtus daret omnibus principibus, ac magnatibus formam, ut unicuique quamvis minimo, & vili ſervetur jus ſuum, adoleſcentulum hunc è manibus mortis eripit, antequam intra ſepulchri clauſtra regnum, ac jura mortis, ut vulgò dicam, *En los fueros de la muerte*, ingrediatur. Non enim ſua ſuprema poteſtate uti decrevit, ut alicujus jus rumpatur, cum fieri poteſt, ut illæſum, & integrum retineatur. Quod etiam comprobat ſanctus Pater ex eo, quia Dominus filiam Archiſynagogi ſuſcitavit in domo, & non in ſepulchro. *Sic*, ait, *mortuæ vitam reddidit, ut jus maneret inferni.* In Lazaro autem, ait ſanctus Pater, quid ſingulare geſtum eſt, quia in ipſo *formæ reſurrectionis plena reſplendent.* 58.

Chryſoſt.

Tertull.

Unicuique quamvis minimo jus ſuum ſervandum.

59. Deuter. 13. 1. Cor. 9. Præcepit Deus populo ſuo: *Non ligabis os bovis terentis in area fruges ejus*; Deuteronom. 13. num. 4. Miratur Paulus, Corinth. 9. num. 9. quod Deus de hujus animalis labore mentionem faciat in lege: nam quamvis Deus, *omnia ſubjecerit ſub pedibus hominis, oves, & boves univerſas, inſuper & pecora campi.* Pſalm. 8. num. 8. Et tamen conditione ejus poteſtati omnia ſubmittit, ut decreverit, non infringi jus debitum fatigationi, ac labori bovis, ſed integrum, ac illæſum ſervari, Caſſiodorus lib. 2. variarum 28. *Expectant etiam equi præmia: & tantæ juſtitiæ vis eſt, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui ſentire non poterant denegatum.*

Pſalm. 8. Caſſiod.

60. Venit dies, & immolavit Elcana, dedit Phenennæ uxori ſuæ, & cunctis filiis ejus, & filiabus ſuis ſacrificii partes, *Annæ autem dedit partem unam triſtis, quia Annam diligebat*, 1. Regum 1. num. 4. Maximè dubitatur ab Auctoribus, cur prius dederit ſuam portionem Phenennæ, quàm Annæ, cum Anna fuerit prior; & principalior uxor, ut conſtat ex eodem cap. num. 2. Deinde Annam diligebat. Cur ergo prius dat Phenennæ, & plures partes quàm Annæ? Quia licet, ut docent Lyranus, Abulenſis, Carthuſianus, Cajetanus; Anna apud eum eſſet in tanta prærogativa, ac tam intimo amore erga illam teneretur: tamen jus debitum Phenennæ ob fœcunditatis donum, ac numeroſam prolem noluit violare, ſed prius, & plures partes ei diſtribuit, ut ipſa cum filiis ſuis epularetur. Verba R. P. Franciſci Mendozæ ad citatum verſ. 4. in expoſit. num. 10. appono: *Licet Phenenna multis partibus eſſet inferior, jure tamen filiorum, quos ſola habebat, fuiſſet Annæ præferenda.*

1. Reg. 1. Lyran. Abulenſ. Carthuſ. Cajetan. Mendoza.

QUÆSTIO XII.

Quare Chriſtus Dominus tetigit loculum, ſeu pheretrum.

61. Chryſol. RECtè in hac re dubitat D. Chryſologus: *Cur quæritur virtus tangendi, cui inerat jus jubendi.* Ad quæſtionem reſpondet primò D. Bonaventura: Quæ eſt communis ſolutio. *Ut portantes humiliter ſiſtere faciat tangendo, non imperando. Unde ſubditur: Hi autem qui portabant, ſteterunt.* Tangit, ut ferentes loculum amplius greſſum non continuarent, ſed ſiſterent. Et addit ſanctus Pater, ut eos *humiliter ſubſiſtere faciat*, qui ſtatim morti cum poteſtate magna erat imperaturus. Is eſt meus Ieſus, qui cum poteſtate magna ſcit conjungere humiliatis ſigna; & poteſtate, ac humilitate utitur prout ratio temporis, ac occaſionis exigit.

Bonavent. *Chriſtus poteſtatem cũ humilitate conjungit.*

62. Bonavent. Secundò, idem D. Bonaventura: *Tetigit, ut omnibus oſtenderet ſuam benignitatem, qua non deſpicit mortuos, cum ſecundum legem, tangens mortuum immundus eſſet.* Rectè notat Toletus annotat. 30. quod tactus iſte non erat ex iis, qui tangentem reddebant immundum: hic enim erat, quando mortuus ipſe tangebatur; non autem, qui loculum tangit, defunctum dicitur tangere; quamvis, ſi Chriſtus, utpote ſupremus Dominus, tetigiſſet, non propterea legis immunditiem contraxiſſet, ut ſuperiori Tomo oſtendi. Intelligendus eſt ergo D. Bonaventura, quod tanta extitit Domini benignitas, ut licet, ſecundùm aliquorum judiciũ, tangendo exiſtimaretur immundus, vel putaretur, quod cum loculo tangeret mortuum, tamen hujuſmodi tactum non refugerit, ut demortui vitæ conſuleret, pluris appretians, ac æſtimans noſtrum bonum, ac remedium, quàm propriam reputationem in hominum opinione.

Tolet. *Ex hujuſmodi tactu non contrahebatur immunditiès.*

Chriſtus pluris æſtimat noſtrum remediũ quàm ſuam reputationem.

Tertiò, Titus Boſtrenſis: *Ob idem autem*, ait, *loculum tetigit, ſeu pheretrum, quia voluit, ut hinc diſceremus, corpus Chriſti Dei noſtri corpus vitæ eſſe, ejuſdemque carnem unigeniti filii Dei, verbique cuncti potentis carnem.* Ad ſuſcitandum hunc adoleſcentem, non ſolùm utitur imperio, ſed etiam tactu, quamvis aliàs videretur, quod lex ſtatueret immunditiam ex contactu cadaveris, ut ita omnibus oſtenderet, carnem ſuam, utpote unitam Verbo, eſſe vivificam; virtutemque habere mortuos ſuſcitandi, mortem, ac corruptionem interimendi. Idem jam notavi ex D. Cyrillo tom. 1. Epiſtol. 29. quæſt. 5. 63. Boſtrenſ.

Caro Chriſti vivifica, virtutemque vivificandi habet.

Quartò, D. Ambroſius lib. 5. in Luc. in præſenti *Spem reſurgendi*, ait, *habebat mortuus, quia ferebatur in ligno. Quod etſi nobis ante non proderat, tamen poſtquam Ieſus id tetigit, proficere cœpit ad vitam, ut eſſet judicio, ſalutem populo per Crucis patibulum refundendam.* Sufficiebat Chriſti imperium; ad quid tetigit? Ut cunctis ſalutiferæ Crucis virtutem indicaret. Aſportabatur defunctus in ligno, quòd licet ante Chriſti tactum non daret vitam, ſed potiùs mortem; tamen poſtquam Dominus in ſua paſſione illud tetigit, jam cunctis ita eſt vivificum, ut non niſi virtute Crucis ſalus, & vita conferatur. Unde, ut adoleſcens iſte reviviſcat, Crucis figura adhibetur. 64. Ambroſ.

Salus, & vita non confertur, niſi Crucis virtute.

Quintò, tetigit pheretrum, ut hoc ſigno portantes à greſſu ceſſarent, & ita cunctis circumſpicientibus, ac attendentibus fieret miraculum, ut ita illius auctor ipſe pro gloria Dei ab omnibus agnoſceretur. Sextò hoc tactu, oſtendit, ſe non horrere mortem, & ſepulchrum, quo hominibus vitam compareret. Septimò exhibuit Dominus hoc ſignum, cùm ferentes gradum ſiſtunt; & defunctus tunc evocatur ad vitam. Sed cur, non quando progrediuntur? Quia ut quis mortuus in peccato ad veram vitæ gratiam reſurgat, neceſſe eſt, ut à gradu ceſſet, ab improba ſocietate, ac comitatu iniquorum, qui ipſum demergebant in mortem, ac infernum. 65.

Deus vult recognoſci auctor in ſuis operibus.

Ut quis ſurgat ad vitã, à mala converſatione recedat.

Ait Chriſtus Dominus: *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & projice abs te: bonum eſt tibi, ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus habentem mitti in ignem æternum*, Matth. 18. num. 8. Sed quinam eſt iſte pes, vel manus, cui tantam minatur ruinam? Eſtne pes, vel manus materialis? minimè; ſed eſt amicus, & ſocius, qui ſuis greſſibus, ac comitatu te pertrahit in gehennam. Si ergo vis ad vitam ingredi, ita ſiſte gradum, ut ipſum pedem, ſeu amicum abſcindas, & projicias à tuo affectu. D. Chryſoſtomus homil. 60. in Matthæum; *Non enim hæc, ait, de membris dicta ſunt, ſed de amicis, ac neceſſariis, quos quaſi membra nobis conjunctos ducimus. Nihil enim ita pernicioſum, ac peſtiferum eſt, ut conſuetudo pravorum hominum, & converſatio.* Idem docent ibi Theophylactus, ac Euthymius, 66.

Matth. 18. *Mala ſocietas abjicienda.* Chryſoſt.

Et

Et rectè ipſe Chryſoſtomus homil.17.notat,quod verbum illud, *Projice abs te*, non quemlibet receſſum,ſed valde vehementem disjunctionem ab iniquo ſocio ſignificat.

67. Geneſ. 19. Cum jam in proximo Sodoma eſſet ſubvertenda, *Cogebant Loth Angeli dicentes, Surge, tolle uxorem tuam, & duas filias, quas habes, ne & tu pariter pereas in ſcelere civitatis.* Geneſ. 19. n.19.

Vatab. Vatablus legit ultima verba: *Ne fortè puniaris punitione civitatis.* Si Ltoh non exiret, comprehenderetur in pœna civitatis: nonne ipſe ſanctus,& innocens erat, & ut dixit Abraham: *Abſit à te, Domine, ne rem hanc facias, & occidas juſtum cum impio, fiatque juſtus, ſicut impius: non eſt hoc tuum.* Gen.18. Geneſ. 18.num.25.Deinde ipſe Loth poterat ſervari etiam mediis ab ignibus, ut pueris Hebræorum in camino fornacis contigit. Daniel. 3. Daniel.13.num.24.Si Loth manſiſſet in civitate,in combuſtione ejus omnes illius amici, ac generi ſui, qui erant accepturi filias, ad eum confugerent, è quibus circunſeptus teneretur,& adeo in comitatu difficile eſt, diſcernere juſtum ab iniquo, ut ad hoc veluti nulla perſpicacia intellectus videatur ſufficiens; ita enim inter impios periclitatur innocentia, ut quandiu inter illos eſt, ab illorum ſupplicio tuta non appareat. Ut ergo tuta ſit & incolumis in vitam ſervetur,neceſſe eſt, ut ab eorum conſortio exeat, & recedat; nam, ut ait D. Cyprianus lib de ſingularitate Clericorum. *Mala ſocietas corruptionem ſeminat; ruinas ædificat, perditione gaudet, interitum fovet, confuſionem mercatur, criminationes exaggerat, & per infinita dedecora ſimplices mores invehit in perditionem.* Vide ſuprà cap 1.n.172.& cap.8. n.21.Vide tom.1.lib.2.cap.4.num.97.& 102 & lib.3.cap.2.n.3.& tom.2.cap.24.n.36.37.& 38. & cap. 7. n. 85.

Juſtus in comitatu iniqui vix poteſt diſcerni

Juſtus in ſocietate iniqui periclitatur.

Cyprian.

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſtus Dominus, ſuſcitaturus hunc defunctum, clara voce ait: Adoleſcens, tibi dico?

68. *Chriſtus verbis & operibus ſe Deum oſtendit.* Rationem germanam hujus rei jam dedi in expoſitione,Chriſtus enim Dominus verbis, ac operibus, ſe verum eſſe Deum, declarat; nam ut Deus alloquitur mortuum,tanquam vivum, cujus ſolius vocem mortui audire poſſunt. Qui, ut ait Apoſtolus Rom. 4. num. 17. Rom. 4. *Vocat mortuos, & vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt:* Vocando enim facit, ut ſint, & ideo, ut ſuum imperium manifeſtaret, appoſuit, *tibi dico:* ut jam eſt notatum. Se autem Deum declarat, mortuum ſuſcitando, & ita in ipſo verba correſpondent operibus, ac omnia ſunt conſona.

69. Baſil. Secundò, D. Baſilius Seleucus orat.10. *Cur addidit illud, tibi? ſimplicius enim dictum fuit: Heus mortue ſurge: ſed Salvatoris vox alios fuiſſet etiam virtute ſua mortuos excitatura. Idem adjecit illud, tibi, ut ad eum tantummodo mortuum gratiæ ſuæ vim explicaret. Id & circa Lazarum fecit. Non dixit: Heus tu mortue adeſdum, ſed nominatim mortuum compellat, Lazare, veni foras* Joan. 11. num. 44. Joan. 11. Ad unum ſpecialiter dirigit Dominus ſuam juſſionem, *tibi dico:* tanta eſt enim efficacia divini halitus,ac cœleſtis vocis,ut dum inferos tangeret, niſi ad unum determinaretur,omnes mortuos vocaret ad vitam, omneſque in ſepulcro demerſos excitaret in perfectam ſalutem.Unde in ſuſcitatione Lazari non dixit,ſurge mortue,ſed ſpecialiter, *Lazare veni foras.* Sic, & ut Archiſynagogi filia reviviſcat, tenens manum defunctæ ait: *Puella,tibi dico, Surge.* Marc. 5. n.41.& Luc. 8.n.54. Et hi ſunt tres mortui, quos Chriſtus ſuſcitavit,& eos ſemper determinatè vocavit.

Quanta ſit efficacia divinæ vocis.

Marc. 5. Luc. 8.

Tertiò, D.Ambroſius lib. 5.in Luc. *Verbo Dei etiam mortua reſurgunt cadàvera: vox redit, redditur filius matri, revocatur à tumulo, eripitur à ſepulchro.* Tam efficax eſt vox Dei vocantis, ut etiam è tumulo mortuos trahat. 70. Ambroſ. Quartò, Hugo. Hugo. *Ut oſtendatur, quod per gratiam fit adoleſcens.* Nam ait Chriſtus, Adoleſcens ſurge,non verò ſurge mortue, vel ſurge fili hujus mulieris, nec eum ſuo nomine vocat; quia etſi illo exprimeretur publicus, & veteranus peccator,tamen hic vocatur adoleſcens, quoniam peccator, dum per Dei vocationem à ſuo ſe lapſu erigit, per Dei gratiam reformatus in ſenſibus ac cogitationibus ſuis innovatur. Rom.12. n.2. *refomamini in novitate ſenſus veſtri.* Pſal. 102.n.5. *Renovabitur, ut aquila, juventus tua.*

Per gratiam peccator renovatur in ſenſibus.

Rom. 12. Pſal. 102.

71. Caſſian. Quintò, Non vocat eum ſuo nomine, ut feciſſe legitur in Lazaro, ut modò dixi, ſed ait; *Adoleſcens.* Recte Simon Caſſianus lib.5.cap.13. *Non nomine proprio, ait, ſed ætate eum nominans ab inferis revocat: innuens, quod ætas eſt aliquando in culpa; fervet in juvenibus ſanguis, & animoſitas, cum depravatur, ad omnia, eſt eis, ad iram, ad cædes, ad mortes, ad prædam; ad lubricitatem.* Quod jam notavi ſuprà n. 19.

Ætas aliquando culpæ cauſa.

72. Sextò, Adoleſcentem, in quo peccatores, figuraexprimebatur, nominatim voce alia vocat; ſunt enim muti peccatores adeo abſorpti,& ſopiti in delictis ſuis,ut niſi ſpecialiter excitentur,& alios vocare præſumant, & ideò, ut ipſi veniant,& à peccatis deſiſtant, exigit ut ſingillatim ad eos dirigatur ſermo; ac ſpeciali voce compellantur. Unde Azarias ſummus Sacerdos nominatim increpavit regem Oziam,ſacerdotale munus uſurpantem. *Non eſt* ait, *tui officii, Ozia, ut adoleas incenſum Domino*, 2. Paralip. 26.n. 18. 2. Par. 26.

Peccatores ita ſopiti, ut non niſi nominatim vocati, veniant.

73. Cùm Iſraël ſe vidiſſet coinquinatum,quia unus ex populo tulit de anathemate Domini, ſeu de ſpoliis Jerico contra Dei mandatum, altera die mane ſurgens Joſuë ex Domini mandato,ut notant Abulenſis,Lyranus,& alii,per ſortes applicuit omnes tribus Iſraël,& comprehenſa eſt tribus Juda; quæ per omnes familias ſuas oblata, inventa eſt familia Zare Illam quoque per domos offerens reperit Zabdi. *Cujus domum in ſingulos dividens viros, invenit Achan filium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda,* Joſue 7.n.18. Joſue 7. Tecum loquor,miſerrime Achan: Vides, quòd Deus, cujus intuitum nihil fugit, tui criminis adeſt inveſtigator. Vides, quod jam tribus tua, familia tua eſt inventa, & quod jam ſors per tuos majores deſcendit:& quod infallibiliter ipſum comprehendet: cur diſſimulatè non abſcondis? Cur non fugis à tanto ſupplicio imminente? Vel cur non fateris tuum peccatum, ut poſtea feciſti; ſed quintus aſſiſtis tanto ſcrutinio, in quo capiendus es?

Abulenſ. Lyran.

Peccator, ſi non nominetur, delictum non agnoſcit.

Stabat Achan ita obfirmatus,ac obduratus in ſuo peccato,ut inter tot divina ſigna,valde efficaciſſima ad cor hominis commovendum,ipſe minimè ſit excitatus,ſed adhuc planè ſuum peccatum non agnoverit,ut fateretur,ac ut tantam pœnam timeret; donec per ſortes ipſe perſonaliter deſignatus eſt;tunc ad vocem Joſue ſuum delictum confeſſione profert: *Verè ego peccavi Domino Deo*
Tertull. Cyprian. Ambroſ. *Iſraël, & ſic feci.* ibidem num.20.Sed tarde jam hæc loquitur,ut notant Tertullianus lib.de Pœnitentia,D.Cyprianus lib.de Lap. Ambroſius in Pſalm. 37.

74. Duæ parabolæ proponuntur Davidi, quarum unam facillimè percipit.Venit mulier Thecuitis ad Davidem,ut deprecaretur pro Abſalon;& proponit quandam figuram,quod ipſi erant duo filii, *qui rixati ſunt in agro , & percuſſit alter alterum ,*
2.Reg. 14. *& intefecit eum,* 2.Regum 14. num6. & conſurgens univerſa cognatio mea quærit filium meũ, ut interficiat eum , & deleat meum hæredem. Quæ omnia benè,ac faciliter,ſine multa expoſitione calluit David, imò & ipſum auctorem parabolæ: *Nunquid manus Jacob tecum eſt?* ibidem n.18 Poſtquam David obdormivit in ſui adulterii peccato , ex viſione Dei venit ad ipſum Nathan Propheta ; & proponit ei parabolam viri divitis , qui tulit ovem pauperis; quam non intelligens David, apud ſe ſtatuit , ſermonem eſſe de alio , aitque : *Filius mortis eſt vir , qui hoc fe-*
2. Reg. 32. *cit.*Tunc ait ei Propheta: *Tu es ille vir,* 2.Reg.12. num.7. qui & totum Regis crimen , tam quoad adulterium,quàm quoad mortem Uriæ, ei valde minutim exponit. Cur in colloquio mulieris,totum uſque ad inventorem ſermonis tam promptè penetrat David, qui cum Propheta tam tardus ſe habet, ut larga , & profunda expoſitione egeat;David,utpote maxime ſapiens,totum mulieris negotium pro reconcilianda gratia erga Abſalon facilè cognovit ; at coram Propheta, cum eſſet ſopitus , abſorptus in ſuo peccato , de quo in ſermone tractabatur , ideo illud minimè calluit,nec intellexi,quouſque ei diſertè dicitur:

Difficiliter homo ſuum peccatum intelliget, niſi excitetur.

Ambroſ. *Tu es vir ille.* Huc advoco D.Ambroſium in poſteriori Apologia de Davide cap.11. *Sciebat Nathan , quod David neſciebat : adeò caligat animus obumbratus quadam nube vitiorum. Deinde hinc eſt Nathan , qui in ſuperioribus David acceptum Domino prophetavit , ut doleret , redargutum eſſe peccatum.*

Luc. 7. *n.* 15. Et reſedit , qui erat mortuus , & cœpit loqui : & dedit illum matri ſuæ.

VERSIONES.

Syriacus. Et reſedit defunctus ille.

EXPOSITIO IV.

75. ET,in textu vim habet pro illicò , ac ſtatim , ad imperium Chriſti *reſedit* , hoc eſt erexit ſe, ut ſederet in feretro , in quo portabatur , quod ſine dubio erat omnibus conſpicuum , ut ita reſurrectio mortui fieret omnibus manifeſta. Et non dixit Evangeliſta , reſurrexit , ſed ait , *reſedit , & cœpit loqui* , ut ſimul iiſdem verbis ſcriberet , ac probaret veram hominis reſurrectionem , de quo ſtatim. *Cœpit loqui*, reſuſcitatus , ac ſanus effectus vitæ functiones cœpit exercere, Reſuſcitatus es , ô homo , *Qui reſurrexit ad vitam præbet vitæ ſigna.*
ex morte infidelitatis, vel peccati ad veram vitam fidei , ac gratiæ , ut ſis Chriſti diſcipulus , præbe ſigna hominis fidelis ac Chriſtiani , præbe ſigna juſtificationis ac Chriſti diſcipuli. *Ego oſtendam tibi fidem meam ex operibus,* Jacob 2, Jacob. 2.
num.18. Quid autem iſte homo loquutus fuerit, Evangeliſta non ſcribit.Communiter Doctores *Quid locutus ſit homo iſte.*
cum Divo Bonaventura meditantur , quod in Chriſti laudes prorupit , & ita dixit : *Venite audite , & narrabo , omnes, qui timetis Deum , quanta fecit animæ meæ,* Pſalm. 65. num.16. Vel : *Ca-* Pſalm. 65.
ſtigavit me Dominus , & morti non tradidit me. Pſalmo 117. num. 18. *Et dedit illum matri ſuæ.* Pſalm. 117.
Data dextera ſua eum in pedes erexit Chriſtus,& è feretro deſcendentem duxit ad matrem,reddiditque illi redivivum filium , quo mater perfectam conſolationem eſt aſſecuta. Ipſa verò perſolutis gratiis Jeſu pro tanto beneficio,unà cum filio lætanter abiit in domum ſuam. Cur verò Evangeliſta decantatas laudes à filio , vel matre in gloriam Chriſti,non ſcribat , dicam commodius infrà.

QUÆSTIO XIV.

Quare cum Chriſtus dixerit , Adoleſcens ſurge ? Evangeliſta non ſcribit de eo , quod ſurrexit , ſed quod reſedit , & cœpit loqui ?

AD vocem Chriſti , *Adoleſcens , tibi dico , ſurge :* ſtatim ipſe reſurrexit & poſtea 76. *Ratio difficultatis.*
reſedit , & cœpit loqui : tamen Evangeliſta , quod fuit , prius nempe revixit , ſupponit , ac prætermittit ; & ſolùm enarrat, quod reſedit,ac locutus fuit. Ad quod.

Primò reſpondet Titus Boſtrenſis. *Ne cui ſe-* 77. Boſtrenſ.
cundum externam tantum faciem, & non verè reſuſcitatus videretur ; ſiquidem ſedere , & loqui veræ ſuſcitationis ſunt argumenta ; corpus enim exanime, neque ſedere,neque loqui poteſt. Idē habent Theo- Theophyl.
phylactus,D.Bonaventura,Carthuſianus,& alii. Bonavent. Carthuſ.
Talis enim ſcribendi ſtylus multo efficacior extitit,ita ponens reſurrectionem,ut ſimul eam manifeſtis indiciis probaret , ac oſtenderet. Sic & Chryſoſt.
Chriſtus revocans Lazarum in vitam , ut notat D.Chryſoſt.homil.63.in Joan.non dixit,Lazare reſurge, ſed, *Veni foras* , ut egreſſus hominis illius vivificationem teſtaretur. Eximia Chriſti beneficentia, non verbis,ſed potius operibus,ac donis declaratur , & manifeſtatur. *Chriſti beneficentia non verbis ſed operibus declaratur.*

Secundò, Simon Caſſianus libro 5.capite 13. 78. Caſſian.
Reſedit ad ſedem rationis , & ad judicium ejus interne reverſus eſt. Et cùm Dominus dixerit : Surge , non ſurrexit totus in corpore , ſed reſedit : ad illam reſurrectionem rationis introrſus refertur , ubi primò prolapſus ; ubi primò eſt reſurrectio celebranda , ubi primò eſt mali agentis quies Ingenioſè premit verbum, non enim dixit Evangeliſta, ſedit , ſed *reſedit* , quod ſignificat iterum ſedere , quia ad ſedem rationis , ac judicii reverſus eſt, ut,

Ad radicem mali efficaciter remedium eſt adhibendum. ùt ibi adhibeatur medicina,ubi morbus incepit. Lapſus, ac mors iſtius adoleſcentis habuit ſuum initium ex e us depravato indicio, ac ratione; quoniam præcipitando ſe in omnibus vitiis, ac peccatis eam amiſit. Ut ergo vitam deperditam recuperet,iterum ad ſedem rationis evocetur,ùt evacuata veneni origine ſalus, & vita tota diffundatur, ac perfectè valetudine gaudeat;ad radicem enim mali primò,& efficaciter remedium eſt adhibendum.

79. Haymon. Pſal.138. Tertiò, Haymon. *Seſſio humilitatem ſignat. Reſidet peccator, cum incipit pœnitentiam agere, cum humilitate deflet, quidquid deliquit, aut cogitando,aut loquendo.* Sedere frequenter in Scriptura humilitatem denotat. Pſalm.138. num.2. *Tu cognovisti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.* Ierem.13. Jerem. 15. Oſeæ 14. Ierem. 13. num. 18. *Dic regi,& dominatrici: humiliamini, ſedete*, cap. 15. num.17. *Solus ſedebam, quoniam comminatione repleſti me.* Oſeæ 14. n. 8. *Convertentur ſedentes in umbra ejus.* *Humilitas primus ad pœnitentiam gradus.* Cum iſte homo ex morte peccati reſurgit ad vitam,primò ſedet:quia primus gradus pœnitentiæ,ac juſtitiæ humilitas eſt.

80. Bonavent. Quartò, D Bonaventura conſiderat has tres actiones. Reſedit, loquitur, redditur matri. *Reſedit*, ait, *per contritionem, quæ elevat caput à terra. Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris*, Pſalm. 126. num. 2. *Cœpit loqui per confeſſionem, Redditus eſt matri Eccleſiæ per ſatisfactionem, quia ſatisfacere eſt debitum reddere, non tantum Deo Patri, ſed etiam matri Eccleſiæ.* Pſalm. 126. *In peccatore contritio, confeſſio, ſatisfactio.* Hugo. Quintò; Hugo. *Non ſtatim ſurrexit; ut notetur difficultas ſurgendi à peccatis.* *Difficiliter homo ex peccato ſurgit ad gratiam.* Non illicò ſurgit totus in corpore,ſed primò reſidet,ut innuatur, quàm difficiliter homo ex ſtatu peccati ſe erigit ad ſtatum juſtitiæ.

81. Sextò: non dicitur ſimpliciter,quod ſurrexerit totus erectus in corpore, ſicut Chriſtus ei præceperat: *Adoleſcens ſurge*:ſed prius reſedit,ut cognoſcatur divinæ operationis ordinatiſſimus modus. *Gradatim homo ſurgat ex peccato ad gratiam.* Inter autem jacere,& ſurgere, ſeu ſtare, medium eſt ſitum reſidere. Unde adoleſcens jacens,primò fit reſidens? Deinde Chriſti porrectâ manu ſurgit? & ita paulatim ex jacente mortis ſtatu ſurgit homo in vitam, ſalutiferaſque illius actiones.Cũ Chriſtus Dominus accedit ad ſuſcitandum Lazarum,non ſtatim ipſum liberum & abſolutum trahit è monumento; ſed prius, cum optime omnia ſciret,quærit: *Ubi poſuiſtis eum?* Ioan. 11. Ioan 11.num. 34.Et poſtea ait: *Tollite lapidem.* Deinde ipſum vocat: *Lazare veni foras.* Tandem præcipit, *Solvite eum, & ſinite abire.* Ad quid tot præmittit Chriſtus, cum primò ipſum ſtatim expeditum poſſet evocare è ſepulchro; Cyrill. Significabatur in Lazaro,ut ait D. Cyrillus lib.8.in Ioan. cap.13 peccator obduratus in ſuâ malitia,ac iniqua conſuetudine; & ideo Dominus, ut eum ad perfectum gratiæ ſtatum adducat,non omnia ſubito operatur,ut poterat,ſed pedetentim procedit,eum gradatim de ſua miſera conditione elevando.

82. Gen. 17. Mandat Deus Abrahamo ac filiis ſuis: *Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcideris carnem præputii veſtri.* Geneſ 17. num. 10. Cur Deus pro filiis Abrahæ tantum partem legis mandat, circumcidere ſcilicet particulâ præputii? Cur eis non datur ſtatim tota lex,ut poſtea factum eſt cum Moyſe in Sinai, in deſerto? Perfectio,non in parte,ſed in toto integro compoſito cõſiſtit.Vide magnum divinæ ſapientiæ oraculum.Erant illi homines valde rudes;& imperfecti;ideo non ſtatim omnia ei amplectẽda proponuntur, ſeu paulatim per quaſdam virtutum partes ad majorem perfectionem ducuntur. *Paulatim ad perfectionem accedendum.* Regulariter enim ita accedit: ad altum cacumen non pervenit, qui omnia ſimul intendit,ſed qui paulatim, ac veluti per partes ſcandit. Ambroſ. Pulchrè Divus Ambroſius lib.1.Abrahæ c.4.ſic ait: *Pars mandata eſt ſecundum legem populo Judæorum illi infirmo, illi,qui Deum ſuum non cognovit. Ut ſi puerulum litteris imbuas, à ſingulis litterarum elementis inchoandum eſt tibi, ut à ſingulis apicibus ad ſyllabas; à ſyllabis eum per ordinem ad nomina,orationemque deducas. Nec poteſt mare quiſquam navigare intrepidus, niſi qui ante in fluminibus navigaverit.*

In fabrica hujus machinæ ait Deus: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram.* Geneſ. 1. 83. Gen. 1. num. 11 Poſtea verò ait Deus. *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram. Creavitque Deus cete grandia*, ibidem num. 20. Tandem productis brutis, ait Deus. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, numero 26.Cur cùm homo ſit perfectiſſimus inter cætera, non creatur primo loco, ſed ultimo; nam ſi ejus creatio cæterorum productionem præcederet,propriis oculis videret potentiam ſui Creatoris operatricem,quo maxime in eis recognitionem ſtimularetur;cur ergo ad ultimum locum reſervatur; vide,ô homo,quomodo ab exordio rerũ te divina ſapientia inſtruit,& docet,ut in tuis operibus ſemper ad altiora ſenſim procedas. *Divinus artifex te docet, ut à minoribus incipias, ut ad excelſiora devenias.* Triplex eſt gradus vitæ primus; & infimus ſolum vegetativus:ſecundus,& altior ſenſitivus, ut in brutis:tertius,& multò perfectior intellectivus, ut in homine. Divina manus,non ſtatim ad excelſiora accedit ſed priùs inferiora producuntur,nempe vegetativa;deinde nobiliora;tandem Illuſtriora,nempè rationalia;& in unoquoque gradu à minoribus inchoatur;nam herba, cum ſit vilior, præcedit arbores; reptile,cùm ſit valde abjectum,prius habet locum, quàm volatile, & cete grandia, & ad ultimum rationalis ſplendor irradiat. Procop. Procopius *Inſignis aliqua doctrina per iſta nobis affertur. In tribus differentiis vitalis, & animalis potentia exquiritur. Una eſt vegetativa. Hujus verò partes ſunt ſolæ plantæ, & arbores. Senſitiva præter prædictam, & ſenſum aſſumit, quæ quidem ineſt brutis: Cæterum rationalis potentia perfecta & abſoluta eſt. Hanc homo adeptus eſt: nec abs re noviſſimè creatus eſt: quaſi ſignificet, ſe una quadam via inſiſtentem ad perfectionem contendere.* Vide ſuprà cap.1.num.19.& num.185.186. & num. 187.& tomo 1.libro 2. cap. 4. numero 50. & tom.2.cap.23. num. 19.20. & numero 21.

QUÆSTIO XV.

Quare ſuſcitatum adoleſcentem Dominus dedit matri?

NOn ſolum verbis, *Noli flere*, Dominus mulierem conſolatur, ſed operibus etiam 84.

Beneficio adſtrictus inſerviat.

valdè deſideratis, nempe ſuſcitato filio, Quē Dominus redivivum illi dedit. Primò, quia ob eius lachrymas Chriſtus miſeratione motus eſt, ut filio vitā largiretur. Et ſignāter redivivus adoleſcens datur matri; ut ei inſerviat, ac obſequia præſtet, non ſolùm naturæ debito, ut antea, ſed etiam nunc modo novo titulo, cum ob ipſam tantùm beneficium, ac miſericordiā eſſet aſſecutus.

85. Ericus.

Secundò reſpondet Ericus in homiliario. *Filii ſolatio deſtituta erat mater. Verùm hinc jam beata erat, quod Chriſti pietate mox eum receptura erat, quem ſortis humanæ inclementia amiſerat.* Meritò hæc mulier felix, & beata prædicatur, quum ei aufertur filius, quem natura dederat, ut jam, non à natura, ſed à ſpeciali Dei manu eum haberet. Conſidera, quantum ſit diſcrimen inter unum, & alterum donum: nam filius, quem natura dederat, in flore ætatis effertur, quando ipſa mater eo magis indigebat, utpote jam progrediens in ætate. E manu verò Dei conceditur, quando ipſi mulieri erat valdè utilis, & proficuus, ut cum filio leniret dolorem, in eoque ſuæ viduitatis haberet ſolatium, ſenectutis baculum, & totius prolis germen, ac ſpem. Tertio, erat & alia mulieris felicitas, filium quem, natura dederat, amittentis, è manu tamen Chriſti mox recepturæ, quod in tanto filii dono ſoli Deo ſe agnoſceret debitorem.

Bona mundi, quando magis neceſſaria deficiunt; dona verò Dei ſemper proficua.

Soli Deo te agnoſce debitorem.

86. Haymon.

Homo ſurgēs à peccato, gaudeat Eccleſiæ fructibus.

Quartò, Haymon. *Redditur matri peccator, cum per miniſterium ſacerdotum, pœnitentia peracta, paci, ac unitati Eccleſiæ ſociatur.* Exprimitur hic, quòd dum homo è morte peccati, præmiſſa pœnitentia, ſurgit ad vitam per manus ſacerdotum, unitur paci, ac unitati Eccleſiæ, ut ejus fructibus gaudet, quibus per peccatum erat privatus.

87. Quintò, dedit eum matri, vel jam è faucibus mortis ereptum; vel quia ob beneficium vitæ datum, adoleſcens ille jā Chriſti potius, quàm matris erat. Vel quia ita voluit declarare, quod nolebat, apud ſe, veluti magno domino, retinere hominem, in quā contulerat donū aliquod atque favorem. Ut ſolent homines hujus ſæculi, qui ſemper intendunt dominari in eos, quos muneribus, ac honoribus affecerūt. Ut Balthazar magno faſtigio Danielem ſublimaret, c. 5. n. 29. *Iubente rege indutus eſt Daniel purpura, & circumdata eſt torques aurea collo ejus.* Si Rex tantopere decrevetat, exaltare Prophetam, cur cum purpura non datur ejus annulus, quod erat maximum regale ſignum, Daniel. 6. n. 17. Gen. 41. n. 42. Eſther. 3. 12. Sed ei cōfertur torques aurea? Ut ſimul cum ipſo, honore Prophetam ſibi adſtringeret ac religaret, ut pro eo Deum exoraret ad veniam illi promerendam, ut docent D. Hieronymus, Theodoretus, Carthuſianus, Lyranus, & alii. Tales ſunt homines, qui ſuis donis te volunt ſemper maximè aſtrictum, ac religatum tenere.

Daniel. 5.

Daniel. 6. Eſther. 4. Hieron. Theodor. Carthuſ. Lyran.

Homines ſuve beneficii alios religare volunt.

88. At aliter ſe habet ſupereminens pietas Chriſti Domini. Suſcitat ipſe Lazarum, qui è ſepulchro exierat retinens manus; & pedes ligatos Tunc ait Chriſtus ſuis Apoſtolis: *Solvite eum, & ſinite abire,* Ioan. 11. num. 44. Sed ad quid mandatur, quod permittat, eum è loco illo recedere? Ad quid ſpecialiter hoc declaratur? Erat Lazarus valde nobilis, & tanto Domini beneficio maximè aſtrictum ſe agnoſcebat potiùs quam antea in ſepulchro inſtitis, & faſciis. Ut ergo à loco, in quo Chriſtus erat, diſcederet, neceſſe fuit, ut hoc ei diceretur, ac verbis exprimeretur Et ne etiā quis cogitaret, quod Dominus jure, ac titulo tāti beneficii volebat, eum apud ſe ſēper retinere, ideo mandat, ut eum ſolvant, ac ſinant, pergere quocumque elegerit. Favet D. Cyrillus lib. 8. in Ioan. cap. 23. *Iuſſit Dominus, quod ſinerent eum abire: non enim ducit eum, neque jubet, ſecum ambulare ad ſui demonſtrationem: exemplum nobis relinquens, quod ex bonis operibus non debemus noſtram gloriam quærere, aut oſtentationem.*

Joan. 11.

Accipiens beneficium religatus eſt. Ob beneficiū non eſt retinendus homo, ſed dimittendus.

Cyrill.

Quamvis enim Deus, neminem velit coactum, ac invitum, tamen qui inſignitus eſt beneficiis, ſpontaneè, ac liberè obſequia deferat. Tranſacto diluvio exit Noë ab Arca, juxta D Ambroſ. citandum. *Ædificavit Noë altare D.*, Gen. 8. n. 20. Nō offertur ſacrificium Domino, ſed Deo: nam Dominus denotat dominationem; Deus verò benignitatem, ac affabilitatem Dicitur ergo ſacrificium illud libatum non Domino, ſed Deo, ut unuſquiſque agnoſcat, quod holocauſtum illud, non coactè, ut Domino, deferebatur, ſed liberè, & ſpontaneè, ut piiſſimo Deo, & Creatori D. Ambroſius lib. de Noë, & Arca, cap. 22. *Non dixit, ait, Dominus, ſed Deo: ſecundum nominis interpretationem non coacta videtur hæc actio eſſe gratiarum, quaſi Domino; ſed virtus juſti morigera, & grata quaſi Deo.* 89.

Gen. 8. *Gratiarum actio ſit ſpontanea.*

Ambroſ.

QUÆSTIO XVI.

Quare ſuſcitatio hujus Adoleſcentis demonſtratur locutione, puellæ manducatione, Lazari verò ambulatione?

TRes mortuos Dominus ſuſcitavit: filiam Archiſynagogi, Lazarum, & hunc adoleſcentem. Et quælibet ſuſcitatio ſuo ſigno demonſtrata eſt, vera eſſe, non phantaſtica Suſcitatio puellæ probatur manducatione: *Iuſſit illi dare manducare,* Marc. 5. n. 43. Luc. 8. n. 55. Lazari deambulatione; mandavit, eum ſolvere, & ut *ſinerent abire.* Joan. 11. num. 44. Hujus verò adoleſcentis locutione. *Cœpit loqui.* 90.

Ratio difficultatis.

Marc. 5. Luc. 8. Joan. 11.

Reſpondet D. Bonaventura. *Quod manducatio reſpicit actum vegetabilis, ambulatio actum ſenſibilis, locutio actum rationabilis. Ut hac triplici probatione Chriſtus oſtendatur Dominus animæ ſecundum omnem ſui potentiam, & virtutem.* Triplex gradus eſt animæ, quibus omnibus utitur Chriſtus, ut in cunctis illi oſtendatur ſubjecta, eique in univerſis obediat, atque obediat Ut clamabat Samuël ad populum: *Servite Domino in toto corde veſtro,* 1. Reg. 12 num. 20. Vt nihil homo ſibi retineat, quod Creatori ſuo non deferat. 91.

Bonavent.

Anima ſecūdum totam ſuam virtutem ſit Deo obediens. 1. Reg. 12.

92. Secundò, triplex animæ gradus, vegetativus ſenſitivus, & rationalis, aſſumitur à Domino in probationem miraculi. Magnus cedebat honor unicuique gradui quod in tanto opere Deo inſerviret. Is enim eſt Deus qui omnes ſuos ſubiectos ſcit extollere, nec enim omnes honores in uno accumulat, ſed ſingulos dividit. Quamvis gradus rationalis ſit cæteris nobilior, non inde in eo coarctantur omnia dona, ſed etiam derivantur in alios. Imò gradus vegetativus, cum ſit ignobilior, ne in diffidentiam abiret. primus aſſumitur

Deus parvos & magnos honorat.

Ignobilior honorandus, ne abeat in diffidentiam

aſſumetur in probationem miraculi, nam ſuſcitatio Puellæ fuit prima. Ita enim Deus omnes, parvos, & magnos ſublimat; atque extollit.

39. Geneſ. 49. Benedicens Jacob filios ſuos ait: *Dan indicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus in Iſraël.* Gen. 39. num. 16. Dan promittitur judicatura in populo, quod multi de Sanſone intelligunt dictum. Sed Dan, cum eſſet filius ex ancilla Balam; ita ei defertur judicii honor, ſicut aliis primis tribubus filiorum qui ex utroque parente erant natis. Is eſt *Deus omnes nobilitat.* Deus qui honores, ac principatus non in aliquibus determinat, ſed homines amplectitur nobiles, & ignobiles, filios liberæ, ac ancillæ. Quamvis enim Dan eſſet filius ancillæ, non erit inter ſuos ignobilis, ſed in ejus tribu erunt judices, ſicut in Abulenſ. aliis, Abulenſis. *Sicut in aliis tribubus fuerunt judices in Iſraël, ita fuit judex tribus Dan, ne minor aliis videretur.*

94. Geneſ. 21. Nato Iſaac, Sara: *Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium.* Geneſ. 21. numero 7. Cur ſic admiratione rapitur, quod illa, quæ peperit filium, illum uberibus lactaret? Mirandum ſane erat, quod valde annoſa conciperet & pareret filium? at poſt conceptum, & natum, Cajetan. quid mirabile ſi lactaret? Cajetanus. *Effecit Deus*, ait, *ut ipſa Sara abundaret tantum lacte, ut lactaret, non ſolum filium, ſed filios, hoc eſt multos infantes.* Et ita eſt in Hebræo: ut *lactaret filios.* Erat illa *Divina dona ad omnes ſe extendunt* abundantia in uberibus divino dono data; unde non ſolum proprio filio, ſed etiam vicinorum filiis lac præbebat. Affluentia illa divina, non ſolum in uno, & nobiliſſimo filio ſiſtebat, ſed etiam in alios conditione minores, ac inferiores deſcendebat. Vide tomum 1. lib. 1. cap. 1. num. 148. & lib. 3. cap. 3. num. 172. & tom. 2. cap. 3. num. 203. & cap. 8. num. 34.

QUÆSTIO XVII.

Quare poſt ſuſcitatum hunc adoleſcentem Chriſtus non habuit aliqua verba, ut fecit in aliis eventibus?

95. *Ratio difficultatis.* SAnitati reſtituit Dominus hominem paralyticum per triginta & octo annos diſcumbentem; & poſtea vehementer eum admonet de vitæ integritate. *Ecce ſanus factus es*, ait, *jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Ioannis 5. num. 14. Et poſtea largum ſermonem exhortatorium habuit ad populum. Similiter & poſt datum viſum Cæco à nativitate, cũ maximè ad fidem diſpoſuit. *Tu credis in filium* Ioan. 9. *Dei?* Joannis 9. num. 15. Et deinde copioſè concionatur ad populum. At evocato hoc Adoleſcente ad vitam (& idem eſt de Puella Archiſy- Marc. 5. Luc. 8. Ioan. 11. nagogi Marc. 5. num. 43. Lucæ 8. num. 55. ac de Lazaro. Joannis 11. numero 44.) cur Dominus ſuſcitatis mortuis, mutat ſtylum, nec aliqua hortamenta dediſſe legimus? Ipſa experientia mor- *Nihil efficacius prædicat quàm mortis conſideratio.* tis in Adoleſcente, mortiſque cognitio in circunſtantibus ita vehementer clamabat, ac commovebat animos ad morum reformationem, ac compoſitionem, ut nulla alia ſuaſionis verba viderentur neceſſaria? plus enim profecit Adoleſcens una brevi hora ſub aculeo mortis detentus, quam paralyticus acutiſſimis morbi doloribus per triginta & octo annos cruciatus ac vexatus.

Dum egreſſurus eſſet Iſraël de Ægypto, ait 96. Exod. 3. Deus Moyſi: *Dabo gratiam populo huic coram Ægyptiis, & cum egrediemini, non exibitis vacui, ſed poſtulabit mulier à vicina ſua, & ab hoſpite ſua vaſa argentea, & aurea ac veſtes, poneriſque eas ſuper filios, & filias veſtras, & ſpoliabitis Ægyptum.* Exod. 3. num. 22. Maximè diſquirunt Auctores quænam fuerit illa gratia, quæ data eſt Hebræis, qua Ægyptii omnes opes ſuas aureas eis accommodarunt; forſitan fuerunt verba amoris, ac benevolentiæ, minime, nam Ægyptii duro & acerbo animo erant in Hebræos, cum ob illos tot plagis vexarentur. Forſitan fuit hæc gratia, quia Deus vel aliquis nomine Dei minatus eſt Ægyptiis, ut omnia ſua ſine contradictione darent Hebræis; minime: quænam extitit hæc gratia? eleganter Lyran. notat quod Iſraëlitæ ſpoliaverunt Lyran. Ægyptum nocte illa, qua Angelus eorum primogenitos interfecit: *Quia*, ait, *Ægyptii erant intenti ad ſepeliendos mortuos ſuos, quia nulla erat domus Ægyptiis in qua non jaceret mortuus.* Diſpo- *Mortis intuitus vehementer attrahit ad contemptum rerum.* ſuit Deus; ut eo eventu ab Ægyptiis pretioſas gazas peterent Hebræi, quæ tunc ad conſpectum mortis filiorum ita viluerunt, ut abſque aliqua admonitione, ac exhortatione eas inimicis ſuis inviſis tradiderint; tam efficaciter viſus mortis inſtruit, ac erudit.

Mortua Sara, ait Scriptura de Abraham, Ge- 97. Gen. 13. Chald. Auguſt. neſ. 93. n. 3. *Cumque ſurrexiſſet ab officio funeris.* Quæ verba ſic transfert, & commentatur juxta Chaldæum Divus Auguſtinus libro 1. locutionis in Geneſim. *Surrexit Abraham à mortuo ſuo, non dixit à mortua ſua. Et iterum de eadem; & ſepeliam, inquit, mortuum meum: quod non in neutro, quaſi corpus mortuum, ſed in maſculino genere dictum Græca Scriptura demonſtrat.* Petit Abraham jus ad ſepeliendum mortuum ſuũ in genere maſculino. Et quinam erat iſte mortuus? ipſemet Abrahamus, ut ſatis veriſimile videtur. Sed ma- *Mortis intuitus parit, ut nos mortuos reputemus.* xime notatu dignum, quod ipſe Patriarcha, qui inter tam præclara vitæ ſanctimoniæ domenta, inter tantos virtutum mirabiles actus, interque tantas viſiones degebat, nunquam ſe veluti mortuum reputat, niſi modo ad conſpectum funeris Saræ. Adeo efficaciter hujus mortis intuitum omnia hujus temporalis vitæ ab animo juſti ceciderunt, ut jam ſe, adhuc vivum, tam mortuum, quam Saram defunctam reputaret.

Luca 7. *n.* 16. Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum dicentes, quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitavit plebem ſuam.

Num. 18. Et exiit hic ſermo in univerſam Iudæam de eo, & in omnem circa Iordanem.

VERSIONES

Vatablus, n. 16. Propheta magnus exortus eſt inter nos.

Syriacus. Et invaſit omnes timor: & glorificabant Deum, ac dicebant: ſanè Propheta maximus ſurrexit inter nos: & inviſit Deus populum ſuum.

Num. 16. Et exiit de eo ſermo iſte in univerſam Judæam, & in univerſam regionem circum jacentem.

Theophylact. Et exiit hic rumor in univerſam Judæam de eo.

EXPOSITIO V.

98. SCRIBIT Evangeliſta verba
laudis, quæ in honorem Chriſti
viſo tanto miraculo univerſus
populus dedit, *Propheta magnus*,
ſeu ut habet Syriacus, *Maximus*
ſurrexit inter nos. Et tamen non ſcribit ea, quæ
Laudes ab adoleſcens ſuſcitatus dixit ut jam notavi, quia
obligato præ- cum eſſent ab homine tanto beneficio aſtricto,
termittuntur. viderentur alicui ſuſpicione plena, à qua magis
erant liberæ à populo proclamatæ laudes. *Acce-*
pit autem omnes timor, reverentialis ſcilicet. Viſis
enim magnis operibus ad reverentiam & recogni-
tionem majeſtatis divinæ excitamur. *Omnes*: In
tanta multitudine nullus auſus contradicere, &
cuncti laudaverunt Deum, quod non vidimus in
Joan. 9. aliis miraculis factum, ut Lucæ 11. num. 15 Joan.
Abeſſe à con- 9. num. 16. Non aderant hîc forſitan Phariſæi, &
ventu ini- tantum proficit ſocietas bonorum defuncta à
quorum mul-
tum prodeſt. lorum conventu.
99. *Magnificabant Deum*, Græcè *Glorificabant* ope-
Græcus. ra Dei magna, ac ea alta voce prælicabant. Qui-
bus autem verbis Deum magnificabant, explicat
Evangeliſta: *Quia Propheta magnus ſurrexit in*
Syriac. *nobis*, Syriacus *maximus*. Et quamquam multi
Barradas. Recentiores, ut Barradas & alii intelligant de
aliquo magno Propheta, tamen accommodatius
cum Heſychio homilia 1. de laudibus Virginis,
Heſychius. Salmerone, Maldonato, Cajetano, de Meſſia in-
Salmeron. terpretandus eſt locus, itaut Chriſtum Dominum
Maldonat. verum eſſe Meſſiam, confeſſi eſſent, juxta Deute-
Cajetan. ron. 18. num. 15. Agnoſcebat enim, illud eſſe tem-
pus adventûs Meſſiæ. *Quia Deus viſitavit plebem*
ſuam? nam cum longo tempore Deus non mit-
teret Prophetas, videbatur populi ſui oblitus ali-
quantulum. Nunc vero, Chriſto apparente, ma-
nifeſtum erat quod populum ſuum reſpiceret,
ac illius benefaciendo, eſſet recordatus. Et nota
Deut. 18. quod Chriſtus uni adoleſcenti dedit vitam: &
Dei beneficia tamen omnes clamant quod Deus in Chriſto vi-
in omnes re- ſitaverit, ac beneficio affecerit plebem ſuam:
dundant. agnoſcebant enim Dei dona, non in uno angu-
ſtari ſed in omnes, redundare.
110. Beda hîc, quem ſequitur Maldonatus, hanc vi-
Beda. ſitationē interpretatur de divini Verbi incarna-
Maldon. tione in redemptionem generis humani facta,
juxta illud Zachariæ, *Viſitavit nos oriens ex alto*,
Luc. 1. Lucæ 1. numero 68. Sed multo veriſimilius mihi
eſt, vulgariter populum non agnoviſſe Chriſti
divinitatem, etiamſi crediſſent, ipſum eſſe Meſ-
ſiam, quia quamvis in literis divinis dicatur
Meſſias futurus Deus; tamen, ut ipſe Maldonatus
fatetur, hoc non erat ita vulgariter notum, ut
multi non ignorarent. Unde viſitatio explicanda
eſt de inſigni beneficio in Chriſti adventu à Deo
conceſſo, ut explicat Toletus annot. 32. Toler. 101.
Exiit hic ſermo, ſcilicet fama, & rumor tanti
operis, ac miraculi, non voluit Chriſtus illud
eſſe occultum, quod coram tot teſtibus edi-
dit: *In omnem Judæam*, ſcilicet promiſſionis
terram; *& in omnem circa regionem*, ab Orien-
te Arabiam, à Meridie Idumæam; ab occaſu Ty-
rum, & Sidonem; ab Aquilone Damaſcum, &
Syriam.

CAP. XI.I.

Joannes in vinculis, ac ejus laudes.

Matth. 11. *n.* 2 Joannes autem, cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duo de diſcipulis ſuis.

VERSIONES

Syriacus. Jovehanon autem in domo vinctorum, cum audiſſet opera Meſchichio, miſit per diſcipulos ſuos.

Arias, Montanus, Vatablus. Cum audiſſet in carcere facta Chriſti, miſſis duobus diſcipulis ſuis.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 7. *n.* 18. Et nunciaverunt Joanni diſcipuli ejus de omnibus his.

Num. 19. Et convocavit duos de diſcipulis ſuis Joannes, & miſit ad Jeſum dicens.

EXPOSITIO I.

QUAMVIS Divus Matthæus non 1.
indicet ordinem cum præcedenti-
bus; tamen apertè conſtat ex Divo
Luca: *Nunciaverunt Joanni diſci-*
puli de omnibus iis, ſcilicet de illis quæ ſuprà
dicta ſunt, verbi gratia, de puero Centurionis
ſanato, ac de filio Viduæ ſuſcitato. Et ideo com-
muniter hodie à recentioribus hæc hiſtoria hîc
connectitur.
Joannes autem cum audiſſet, nempe ut patet ex 2.
divo Luca, ex diſcipulis ſuis. Joannes enim mul- D. Lucas.
tos diſcipulos habebat, Matthæi 9. num 14 & D. Matth.
Joan. 3. num. 25. Hi autem diſcipuli magiſtro ſuo D. Joan.
Joanni opera Chriſti retulerunt, ut notant Chry- Chryſoſt.
ſoſt. Abulenſis, Carthuſianus ex quodam invi- Abulenſ.
diæ livore: deſiderabant enim, quod ſolus Joan- Carthuſ.
nes,

nes magnus reputaretur; & quia Chriſtus in omnium opinione creſcebat, invidebant ei propter ſuum Magiſtratum. Sed divinus Baptiſta ex hoc eorum defectu aſſumit occaſionem ad illorũ ſanitatem, ac ſalutem. Et notandum, quod non dicitur, Ioannem hæc cognoviſſe ſuo ſpiritu prophetico, ut in multis mihi eſt planum; ſed audiſſe à ſuis diſcipulis; quia tanquam magnus Magiſter, data opportunitate arripit anſam, ut eos ad Chriſtum fontem totius bonitatis dirigat.

Iuſtus ex malo ſumit occaſionem ad bonum.

3. *In vinculis*, ſeu, ut habent Arias, Pagninus, Theophylactus, *In carcere*, ſeu, ut legit Syriacus, *In domo vinctorum*. Hic autem carcer erat in caſtello nuncupato Machærus de ditione Herodis, ut teſtatur Ioſephus lib. 18. Antiquit. c. 20. Ipſe enim Ioannes miſſus erat in carcere ab Herode propter Herodiadem. *Opera Chriſti*: magna ac eximia ejus miracula. *In carcere*, in quo non pertractantur niſi facinora, & crimina, Chriſti opera referuntur; aderat ibi Ioannes, & unius juſti præſentia, ac converſatione cuncta redduntur ſalutifera, ac proficua. *Mittens duos de diſcipulis ſuis.* Cum enim Ioannes jam proximus eſſet morti, ut docent D. Hilarius, Chryſoſtomus, D. Thomas, & alii, tanquam optimus pater, ne diſcipulos ſuos in cauſa ſalutis relinqueret in aliqua dubitatione, eos ad Chriſtum mittit, ut ab ipſo inſtruantur, ac illuminentur, credantque, ipſum Chriſtum Ieſum eſſe verum Meſſiam, ac Ioanne multò majorem.

Arias. Pagnin. Theophyl. Syriac. Ioſeph. *Ex unius juſti converſatione quãta bona* Hilar. Chryſoſt. D. Thom.

QUÆSTIO I.

Quare divinus Baptiſta hic deſcribitur in vinculis?

4. PRæſentem quæſtionem latè tractavi tomo 1. cap. 3. quæſt. 2. 3. & 4. ubi cauſas ejus incarnationis explicavi: nunc verò aliud quæres; cur ſcilicet tam accuratè deſcribitur in vinculis; Et ratio literalis eſt manifeſta, quia ipſe non venit ad Chriſtum, ſed miſit. Quanto autem ſplendore virtutis ibi fuerit, accipe Chryſoſtomum in Imperfecto homil. 27. *Ioannes*, ait *ſpecie homo, gratia Angelus, quia nihil carnis erat in eo, niſi viſio ſola: corpore tenebrarum in carcere, anima autem in cœlo; & quod Herodes illi faciebat pro pœna, ille ſuſcipiebat pro beneficio, & ira illius, quaſi Dei miſericordia fruebatur.* Ita enim alienus erat ab omni carnis affectu, ut veluti Angelus viveret.

Ioannes alienus ab omni carnis affectu.

5. Reſpondeo ad quæſtionem, Primò deſcribitur Ioannes in carcere, ac vinculis in argumentum ſuæ eximiæ auctoritatis, ac ſanctitatis: nam pro eo tempore regnabat Herodes; & injuſtitia dominabatur; & tunc in humili loco, ac vinculis aſtrictum teneri nil illuſtrius, ac nobilius. Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: *Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim*, Matth. 19. n. 28. Rectè advertit Chryſoſtomus homil. 56. *Non enim ſedebitis ſolummodo dixit*. Non enim ſimpliciter, & abſolute dixit, ſedebitis & vos; ſed deſignat tempus, cum ſederit filius hominis. Cùm enim juſtitia ſumma thronum. ac ſedem conſtituerit; tunc & vos veſtras cathedras aſſecuti eritis, quia tunc magnus eſt honos, ſimul regnante juſtitia regnare, Et ita explicat Euthymius: *Conregnabitis mihi*.

Magnus honor, eſſe in carcere, cum regnat injuſtitia. Matth. 19. Chryſoſt. *Valde, illuſtre regnare, regnante juſtitia.* Euthym.

6. Secundò introducitur hic Ioannes in carcere inter vincula vili loco detentus, in quo veluti propriæ opinionis apud vulgus oblitus diſcipulos mittit ad Chriſtum, ut ejus vera luce, ac intelligentia illuminentur: Ut inde agnoſcas, quàm falſum, ac à vero alienum ſit iniquorum dogma, qui præexcelſam eminentiam volunt inveſtigare, non à virtute, ac præclaris factis, quibus quis nitet, ac reſplendet; ſed à loco, quem tenet, & poſſidet: cum in hoc multus lateat error, in illis vero aperta ſit veritas. Ioannes in abjecto clauditur ergaſtulo, & tamen ejus eximia charitas, ac virtus illum toti indicant Orbi, quam præexcelſo faſtigio in omnibus emineat univerſo.

Celſitudo non ex dignitate loci, ſed ex operibus auſpicanda eſt.

7. Mira magnitudine, ac pulchritudine Sol exoritur, ac perveloci, ac agili curſu circumagit, per Orbem, ſuam lucem diffundens, qui, ut ſponſus aſpectus ſui gratia omnia condecorat, ut inquiunt Conimbricenſes lib. 2. de cœlo cap. 5. q. 2. art. 2. Qui eſt veluti mundi oculus, jucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, cujus excellentias conſiderans regius Vates ait de eo, *Exultavit, ut gigas, ad currendam viam; à ſummo cœlo egreſſus ejus*. Pſal. 18. n. 7. Ac ſi dicat: Si à me quæratis, à quo loco egreditur tanta velocitate, ac pulchritudine? dicam, à ſummo cælo. Ex quo gravis dubitatio exoritur. Nam ſi Philoſophos conſulas, invenies, quod cœleſtes orbes ita numerantur: Luna, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iupiter, Saturnus, & tandem Empyreum ſupremum eſt cœlum. Quomodo ergo Sol, qui in quarto cõſtituitur, à ſuprema ſphæra exire proclamatur? Relictis aliis expoſitionibus graviſſimorum Patrum, Richardum modo ſequor in 2. diſt. 15. q. qui ita ait: *Egreditur à ſummo, cœlo, non loco, & vaſtitate, ſed virtute, ac efficacitate.* Multi cœleſtes orbes Sole ſuperiorem habent ſphæram, tamen eorũ celſitudo, ac magnitudo, non à loco, ſed à benigna influentia auſpicatur, qua Sol alios multum præcellit, cujus ratione de eo decantatur quod à ſummo cœlo ſit egreſſus ejus.

Conimbr. Pſal. 18. Richard. *Vera magnitudo, non à loco ſed à beneficẽtia deprehenditur.*

8. Agens Moyſes de Orbis creatione, ait: *Fecit Deus duo luminaria magna*, ſcilicet Solem, & Lunam, Gen. 1. n. 16. Ex quo oritur graviſſima quæſtio: Quonam pacto dicantur luminaria majora, cum præter Mercurium qui in ſecundo cœlo reſidet, nulla alia ſtella ſit in cœlo, quæ magnitudine Lunam non ſuperet. Quomodo ergo ipſa dicitur una è duobus luminaribus magnis? Luna major eſt cæteris, non mole corporis, ſed efficientia, ac virtute; nam præter Solem ipſa terram magis illuminat, magiſque in hac terrena corpora influit, & magnitudo, ac celſitudo cœleſtium corporum, nec à vaſtitate molis, nec à loco, ſed à virtute, ac efficientia deprehenditur; unde cum Luna cæteris ſtellis præter Solem in hoc præſtet, inde tantam dignitatem eſt aſſecuta, ut eis major ſcribatur. D. Baſilius homil. 6. in Hexameron. *Non enim Sol & Luna, ait, quia majorem, quàm ſtellæ minores obtinent molem, ideo luminaria magna dicuntur; ſed quia tanti ſunt ambitus, ut is, qui ab ipſis diffunditur ſplendor, cœlum colluſtret, & aërem, ad univerſam terram ſimul, mareque ſeſe extendat, cunctaque compleat.*

Gen. 1. *Magnitudo non à vaſtitate molis corporea, ſed ab efficientia conſiderãda.* Baſil.

9. Multa ignorantia dixit Lucifer: *In cœlum conſcendam, ſupra aſtra Dei exaltabo ſolium meum: ſedebo* Iſai. 14.

ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detraheris. Iſai. 14.n.13. Oquanta ſtultitia, inſania, ac inſipientia repleta ſunt hæc verba Intendis, te Deo aſſimilari, & nihil aliud cogitas, niſi de ſublimitate ſedis, cum tamen ſuprema Dei excellentia, non tam à celſitudine loci deprehendatur, quàm potius ab admirabilibus ejus operibus, ac eximia beneficentia, qua mundum creavit, fovet, ac conſervat, ut notavit Tertullianus in Apologia adverſus Gentes: *De nihilo*, ait, *expreſſit in ornamentum ſuæ majeſtatis.* Quomodo hæc Lucifer non percepiſti? Sed ita obcæcatus eras ut tam facilia non intelligeres, indeo *ad infernum detraheris in profundum laci.*

Magna ignorantia, ex operibus magnitudinem inveſtigare.

Tertull.

conſortis adorare, & inde in camino ignis ardentis conjiciuntur: *Hi tres quaſi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace.* Daniel. 6. num. 51. Miro conſenſu, ac harmonia vocis componunt, & canunt carmina. Sed cur tam feſtivè, ac modula voce decantantur? Pulchre ibi Theodoretus, *Oſtendentes*, ait, *quanto non adoraſſe præſtantius, & ita hymnum exordiuntur.* Ita ſunt læti, ac hilares, quia ſtatuam non adoraverunt, quia quod pro Dei religione debuerant facere, præſtiterunt; nulla enim poteſt eſſe major ratio gaudendi, quam id, quod rectum, obire, Dæmonis ſtatuam contemnere, ac in Dei ſervitio perſiſtere.

Daniel 6.

Theodor.

Valde jucundum, quod homo præſtet id quod eſt juſtum.

QUÆSTIO II.

Quare Ioannes dicitur, quod in vinculis audierit opera Chriſti?

10. Rationem literalem jam dedi ſuperiori quæſtione, quia nunc erat in carcere, & ibi facta Chriſti referebantur. Ad ſenſum moralem optimè D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Quia Chriſtus*, ait, *cum audiſſet, quod Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam, ad quem jam de carcere mittens diſcipulos ſuos, ait illi, Tu es qui venturus es.* Chriſtus, ut ſcribunt D. Matth. 4 num 12. & Marc. 1. num. 14. cum audiſſet, quod Ioannes poſitus eſſet in carcere, tanquam valde offenſus, quod ſuus Baptiſta tam inhumanè, ac dirè tractaretur, ſeceſſit in Galilæam; Ioannes vero nunc per omnia Chriſto obſequens, cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittit ad eum diſcipulos ſuos tanquam gratiſſimum munus, ac veluti in gratiarum actionem pro ipſis vinculis, quæ pro Chriſto patiebatur. Vnde ait Cardinalis Hugo: *Audit Ieſum in vinculis, quia intelligit, ipſa diſciplinæ vincula eſſe Chriſti opera.*

Paſchaſ.

Ioannes per omnia Chriſto obſequitur.

Hugo.

11. Vnde ait Chryſoſtom, homil. 27. in Imperfecto, quod Ioannes ſtabat inter vincula magno animo magnaque lætitia circumfuſus, *quia*, ait, *verum gaudium eſt Sanctorum, exire de mundo.* Deinde ipſe cognoſcebat, quod ibi in carcere detinebatur, quod Chriſtũ prædicaverat, quia quod rectũ eſt, geſſerat; ac illud, quod erat juſtum & ſanctum, & in munere, ac obligatione ſibi impoſitum, adimpleverat. Tenebatur Petrus in carcere inter cuſtodes, & ecce aſtans Angelus Domini, *Percuſſoque latere Petri, excitavit eum dicens: Surge velociter.* Actor. 12. num. 7. Sed quare Angelus tantam celeritatem, ac feſtinationem commendat Petro, numquid ipſe timebat, quod cuſtodes expergefacti Petrum impedirent? minimè. Cur ergo tanta recommendatione ait: *Surge velociter?* Eleganter Chryſoſtomus ibi homil 26. in Acta: *Surge velociter*, ait, *nec turbati eſt, & trepidantis, ſed urgentis, ne moram trahat.* Non timebantur cuſtodes, ſed timebatur, ne Petrus vellet ſurgere, & exire; nam ipſe erat inter vincula in carcere propter juſtitiam, ac rectitudinem, quam prædicaverat, & inde tam eleganter, ac pulchrè jacebat, quod aliqualiter, noſtro dicendi modo loquor, vereri poterat, an ipſe reluctaret, ab ipſo loco ſe expedire, ac exire.

Chryſoſt.

Pro iuſtitia, ac Chriſto pati, valde dulce.

Act. 12.

Chryſoſt.

12. Nolunt tres ſancti Pueri, ſtatuam Nabucho-

QUÆSTIO III.

Quare dicitur, quod Ioannes in vinculis audierit opera Chriſti, non verò Turpia facta Herodis?

Ioannes in vinculis cõmemoratur audiſſe opera Chriſti, hoc enim pertinet ad narrationem hiſtoriæ de miſſione ſuorum diſcipulorum, quam Evangeliſta ſcribit. Senſum moralem quæro: Cur ſolum dicitur, audiſſe opera Chriſti, nõ verò delicta, ac adulteria Herodis, cũ ferquenter in carcere ſuperiorum, ac gubernatorum crimina pertractentur, ac referantur: tamen Ioannes nil de Herode dicitur audiſſe Hoc ejus eximiæ ſanctitati eſt adſcribendum: Mariæ enim prudentiæ eſt, illis autem præbere, quibus & remedium præſtare potes. Ioannes antequam mitteretur in carcerem, crimina Herodis audiebat, nam docendo, & prædicando ipſum arguebat, ut in meliorem vitam reformareretur: jam modò vinculis alligatus illa delicta audire non vult, cum & illis remedium adhibere impediatur. Qui enim delictis mederi non valet, & illa audire fugiat. 13.

Delicta non ſolũ tractanda quibus remedium poteſt dari.

Revertitur Prodigus ille filius ad Patrem. *Cum autem longè eſſet, vidit illum Pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eum: dixitque ad ſervos, cito proferte ſtolam primam.* Luc. 15. n. 20. Cum à longè eum agnoviſſet Pater feſtinanter occurrit, ipſeque amplexatur, ſuiſque brachiis filii nuditatem cooperuit, ac abſcondit; & dum in amplexu retinetur, mandat ſervis, *Cito proferte ſtolam primam*; tanta enim diligentia, ac cautela adhibetur ne ſervi filii nuditatem intueantur; ſed Pater vidit illam, quid mirum, quod & ſervi videant, Pater in theſauro ſuo multas ad donandum retinebat veſtes, quarum ſervi expertes erant: Pater qui habet veſtes, & filii nuditati ſubvenire valet, videat illam; at ſervi, qui hujuſmodi non habent veſtes ad expellendam filii nuditatem, illam nec intueantur, nec videant. D. Chryſol. ſerm. 3. *A ſervis* ait, *ante veſtiri voluit filium, quam viderentur ſoli patri nota eſſet nuditas: quia pater ſolus videre filii non poterat nuditatem.* 14.

Luc. 14.

Solus ille nuditatem videat, qui remedium exhibere valet.

Chryſo.

Poſtquam Ioſeph venditus eſt à fratribus, atque falſo crimine, ab abultera impoſito, miſſus in carcerẽ, in quo per multos annos ibi aſtrictus retinetur; tãdem explicato ſomnio magiſtro pincernarum, ait ei: *Memento mei, cum bene tibi fuerit, ut ſuggeras Pharaoni, ut educat me de iſto carcere*, 15.

Gen. 40.

cere quia furto ablatus ſum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum miſſus ſum. Geneſ. 40. n. 14. Multum ſanè mirabile, quod Joſeph poſtquam venditus eſt, per quatuordecim annos verſatur in Ægypto, ac fere ſeptem clauſus in carcere habetur; & tamen nulli cauſam ſuam exponit, niſi valde ſummatim Pharaonis Præpoſito. Abulenſ. *Quia Pharao audiens hoc à Magiſtro pincernarum flecteretur magis ad pietatem, & cauſam ejus libere audire vellet.* Si Joſeph cũ aliis incarceratis ſuum negotium pertractaſſet, querimonias contexere alicui videretur: at cum hoc regio miniſtro, & Pharaoni tam familiari agere, remedium erat quærere, & miſericordiam invenire. Vide tom. 2. cap. 1. q. 15. n. 55.

Abulenſ.

Solum potenti dare remedium calamitas manifeſtanda.

QUÆSTIO IV.

Quare Ioannes mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum, & non potius eos erudit?

16. COmmunis ratio hujus rei, ut ex Divo Chryſoſtomo, Hieronymo, ac aliis Patribus dicam q. 9. ea eſt Quia, cum Joannes eſſet in carcere, & mortem ſuam in proximo prævideret, mittit diſcipulos ad Chriſtum; nam ipſi ejus doctrina indigebant, ut depoſito omni erga Joannem affectu ipſum Chriſtum Jeſum verum eſſe Deum, ac Meſſiam promiſſum in lege agnoſcerent. Nunc alias rationes quæro ex quadruplici motivo. Primo ob ſtatum Joannis. Secundo ob ipſum Joannem. Tertiò ob Chriſtum. Quarto ob diſcipulos.

Quatuplex hujus miſſionis motivum.

17. Primò ob ipſum ſtatum. Erat Joannes in vinculis. D. Ambroſ. ſerm. 1. in feſto S. Joannis. *Mirari non debemus*, ait, *quod ab Herode miſſus in carcerem, clauſus Chriſtum ſuis diſcipulis intimaret; cum etiam clauſus in utero eundem Dominum geſtibus prædicaret.* Magna ſanè Joannis conſtantia, ac alacritas, ut Chriſtum quærat, ſuumque præcurſoris munus adimpleat. Qui enim in utero matris pro Chriſto omnia naturæ impedimenta conculcavit, quomodo jam in perfecta ætate ferreis vinculis cohiberi poterat? multum enim valet, quod virtus à primis annis in magnis progreſſibus ſe exerceat, ac incipiat. Secundò, Joannes *venit, ut teſtimonium perhiberet*: tamen ſuos non docet, ſed mittit ad Chriſtum. Nam Joannes ab Herode detinebatur in carcere, & aliquando voces, ac ſana documenta illius, qui à gratia principis excidit, non exaudiuntur; nec eſt, qui illis fide acquieſcat. Job. 19. num. 7. *Ecce clamabo vim patiens, & nemo exaudiet: vociferabo, & non eſt qui judicet.* Nam cum ille eſſet in ſterquilinio multis malis vexatus, nullus inveniebatur, qui ei aures accommodaret.

Ambroſ.

Multum valet, quod à primis annis virtutem ſeceris.

Nemo audit laboribus vexatum.

Iob. 19.

18. Secundò, Mittit Joannes ad oſtendendam ſuam eximiam charitatem in diſcipulos. Bene ſciebat ipſe divinus Baptiſta, quod ex hac ſua miſſione pullulaturæ erant variæ hominum ſententiæ, etiam in dedecus ſui ipſius, non enim defuere Auctores, qui valde indoctè aſſeruerunt hanc legationem fuiſſe inſtitutam à Joanne, quia de perſona Chriſti dubitaverit, ut referam q. 9. & tamen Joannes cum hac interrogatione eos deſtinat ad Chriſtum: Voluit enim potius ſuum honorem, quàm ſuorum diſcipulorum ſalutem in diſcrimẽ dare. Accedit Chriſtus ad ſuſcitandum Lazarum, & quærit: *Ubi poſuiſtis eum?* Joan. 11. n. 34. Hic in præſenti ſic ait D. Hieronymus. *Salvator interrogat, ubi poſitus ſit Lazarus, ut qui locum ſepulchri indicabant ſaltem ſi operarentur ad fidem, & viderent mortuum reſurgentem.* Cum ipſe optimè omnia noſceret quærit locum; ex quo qui inſanè poterat aliquam ignorantiam in eo ſuſpicari, tamen quærit, ut ſic magis illi præparentur ad fidem, cum viderent ſuſcitatum, quem antea in ſepulchro agnoverant. Proprium eſt enim Salvatoris, magis ſuorum ſaluti, quàm propriæ auctoritati conſulere. Vide quæſtione ſequenti Secundo D. Baſilius Seleucus citandus ſic ait in perſona Joannis: *Non enim diſcipuli mei, ſed condiſcipuli eſtis conſtituti.* Tanta erat Joannis charitas in ſuos, & ita eos mittit ad Chriſtum, ut ab ipſo omnium doctore doceantur, ac inſtruantur.

Joannes plus attendebat ſaluti ſuorũ, quã proprio honori.

Joan. 11. Hieron.

Baſil. Sel. *Volebat ſuos ſublimare.*

19. Tertiò, ob ipſum Chriſtum. D. Baſilius Seleucus orat. 34. *Veretur Joannes*, ait, *ne cum ipſum in cœlis vitam agere diſcipuli accipiant, pertinaci quodam honoris ſtudio, & veteris magiſtri deſiderio, deſerto Chriſto cognominem aliquam Joanni turbam, eamque Chriſtiano gregi inimicam ducerent.* Joannes bonus Magiſter, ſed Chriſtus omnium primus, ac principalis erat Doctor. Baptiſta ergo ſuos diſcipulos ad Chriſtum deſtinat, ut ipſum recognoſcant tanquam ſupremum, ac univerſalem omnium præceptorem, ne *deſiderii veteris magiſtri*, ſcilicet ipſius Joannis in aliquem errorem prolabantur; valde enim periculoſa eſt multiplicitas magiſtrorum, & ideo, unum tantum vult Joannes, ut ſui recognoſcant. Sic pergit citatus Baſilius. *Omiſſo famulo Dominum recognoſcite, non enim diſcipuli mei, ſed condiſcipuli eſtis conſtituti.* Secundò, aliter explicare potes illa verba: *Veteris magiſtri deſiderio*: Nam magiſtri amor ſæpe fallit, ac trahit in errores diſcipulos Tertiò, D. Bonaventura. Mittuntur diſcipuli, ut Chriſtus Dominus editis miraculoſis operibus apud ipſos multo illuſtrior fieret, quàm quocumque dato teſtimonio, ac proclamatis verbis. Quartò, Ut viſa Chriſti beneficentia, quod mortui reſurgunt, pauperes evangelizantur, plenitudinem ejus divinitatis agnoſcant, cujus præclarus index eſt beneficentia in pauperes & humiles.

Baſil.

Valde periculoſa magiſtrorum pluralitas.

Magiſtri amor ad multa impellit.

Bon vent.

Plus nobilitatur homo operibus, quã verbis.

20. Quarto ob ipſoſmet diſcipulos, eos mittit ad Chriſtum: nam, ut rectè ait D. Chryſoſtomus homil. 37. in Matth. *Si Ioannes aperte ſuis diſcipulis conſuluiſſet, ut Chriſto tanquam meliori adhærerent, nullo pacto ei credidiſſent: ut qui ab ipſo diſtrahi nollent: ſed præcipua Ioannis modeſtia id dictum putantes, magis ipſum colerent.* Rectè Joannes ſuos diſcipulos ad Chriſtum deſtinat; nam ſi ipſe eis diceret, quod non erat Meſſias promiſſus in lege, ſed quod talis erat Chriſtus Jeſus, cum diſcipuli Joannem valde humilem ſpiritu agnoſcerent, hoc dictum ejus humilitati adſcriberent. Sunt enim multi adeo fixi, & immobiles in ſua prima opinione, quam ſemel conceperunt, ut ab ea nullo modo flecti, aut amoveri valeant.

Chryſoſt.

Sæpe homines ita ſunt affixi ſuæ opinioni, ut ab ea non poſſint avelli.

Cum ex juſſione Achab Abdias quæreret Eliã, 12.
cumque eſſet in via Elias occurrit ei, & ait *Dic* 3. Reg. 18.
domino tuo: adeſt Elias, 3. Reg. 18. n. 7. Cui cum magna reverentia, ac humilitate reſpondet Abdias, ut ait Abulenſis ibi quæſt. 14. *Quia erat Pro-* Abulenſ.

pheta

pheta Domini, cujus verba complebantur, timebat, quod eveniret ei malum, quod pronuntiaret Elias. Multis inſtat Abdias, & de veritate prophetica
3. Reg. 18. non ſibi vult perſuadere, ſubdens, *Tu dicis mihi: Vade, & dic domino tuo, adeſt Elias: cùmque receſſero à te, ſpiritus Domini aſportabit te in locum, quem ego ignoro? & ingreſſus nuntiabo Achab, & non inveniens te interficiet me*, ibidem num 12. Sed cur Abdias propter hanc ſuam cogitationem, ac præſumptionem non acquieſcit dictis Eliæ, cùm agnoſceret, quod ejus verba complebantur, & ideo tā reverenter eſt allocutus: & aliunde Elias
3.Reg.19. *Aliquando homines plus credunt ſuæ opinioni, quā verbo ex ore prophetico.*
ſpe tendebat in varia loca, quocumque eum ferebat voluntas 3.Reg.19.n.3. Et cùm ipſe videret quod Elias occurrit ei, reſpondens ad ejus optata, illius ſpiritum propheticū in hoc negotio poterat cōjecturare. Cur ergo ſermonibus Eliæ prompte non obedit, ſed recuſat? Semel concepit Abdias hanc opinionem de Elia quod à ſpiritu Domini aſportabatur in varia loca, & plus detulit, ac credidit opinioni ſuæ ſemel conceptæ, quàm verbo, ac infallibili veritati propheticæ.

22. Iudic 16. Crines à Dalila raduntur Sanſoni, qui ſtatim apprehenditur, ac catenis ferreis ligatur à Philiſthæis. *Poſt aliquod verò tempus jam capilli ejus renaſci cœperant, & principes Philiſthinorum convenerunt in unum, ut immolarent hoſtias magnificas Dagon Deo ſuo*, Iudic. 16.n.22. Et tunc in magnam ſolemnitatē illius diei eductus de carcere Sanſon ludebat ante eos inter duas columnas ſuper quas tota imminebat domus. Qui ait puero regenti ſe, dimitte me, ut tangam columnas, ſuper quas tota innititur domus. Quod puer libenter præſtitit. Sed ſanè magna ponderatione dignum, quod Philiſthiim evidenter agnoſcebat, quod
Abulenſ. præclarus ille vir totas ſuas vires habebat in capillis; cùm hos vident jam creſcere, cur ejus robur, ac fortitudinem non pertimeſcunt? Unde ait Abulenſis ibi q.41. *Dicitur de capillis renaſcentibus, ad ſignificandum, quod jam Sanſon habebat fortitudinem, eo quod capilli renaſcebantur.* Cur ergo cautè, ac multa circumſpectione non ſe habent cum Sanſone? Cur eum permittūt accedere ad colūnas domus? Cur non timent id, quod poſtea evenit? Philiſthiim ſuo conceptu apprehenderunt ac judicarunt Sanſonem eſſe imbellem, ac viribus deſtitutum, & ita firmiter huic ſuo judicio adhæſerunt, ut nulla evidentia ab illo divelli potuerint, ut illum magnis viribus ditatum recognoſcent. Vide tom.1.lib.1.c.10.n 24.& 25.

Nulla evidentia homo vult diſcedere à ſua opinione.

QUÆSTIO V.

Quare Ioannes duos tantùm mittit è ſuis diſcipulis?

23. IN limine hujus quæſtionis duo maximè admiratione digna video: unum in diſcipulis Joannis, nam quamvis ejus magiſter eſſet in carcere, juſſione unius regis potentiſſimi, adhuc ipſum magiſtrum non deſerunt, ſed ei adhærent, ac obediunt. Alterum valde mirandum in Joanne, qui cùm eſſet in vinculis, non rogat ſuos diſcipulos, ſed cum imperio mittit, quamvis innocentia multa oppreſſione undique ſit circundata; tamen ſemper cum magna animi generoſitate firma, ac ſecura ſtat. Perbellè dixit D.Auguſt. *Præclarior innocentia Iobi in ſterquilinio, quàm Adam in paradiſo.* Ad noſtram quæſtionem. Auguſt.

Innocentia in adverſis valde magnanima.

Reſpondent primò D.Bonaventura, Abulenſis quæſt.8. Quod Joannes meritò mittit duos, quia hos deſtinabat, ut veritati redderent teſtimoniū, ac ut cæteri eis crederent: Lex autem ad integrum teſtimonium non ſuſcipiebat dictū unius: 24. Bonaventr. Abulenſ.
In ore duorum, vel trium teſtium ſtat omne verbum. Deuteron.19.num.15. Ideo duos tantum deligebat, quia illis uti voluit, qui ſufficiebant ab teſtimonium, ita ut decreverit evitare ea, quæ ad poteſtatis oſtentationem inſervire poterant. Detu.9. *Utendum neceſſariis, & oſtentatio vitanda.*

Secundò D.Chryſoſtomus homil.37. *Non omnes*, ait, *ſed duos quos forſan faciliores ad credendum cæteris putabat, & qui ſimpliciter abſque ſuſpicione interrogare poſſent, ac rebus ipſis diſcere quantum intereſt inter Joannem, & Ieſum, mittere ſtuduit.* Duo pondera in his verbis: *faciliores ad credendum*: nempe qui erant propenſiores, & magis inclinati ad credendum: nam, ut dicunt Theologi, in voluntate ad fidem præcedit habitus piæ affectionis. Secundò, *Qui ſimpliciter abſque ſuſpicione*. Cum Joannis diſcipuli eſſent æmuli Chriſto, illos Joannes ad Dominum delegat, qui nulla paſſione, vel affectu tangebantur, & qui ſimpliciter abſque fuco rem dicerent, ac narrarent: ſemper enim veritas valde ſuſpecta fuit in ore eorum qui paſſione aliqua commoventur. 25. Chryſoſt.

Ad credendū pia affectio in voluntate. Miniſter ſit ſine paſſione ad veritatem dicendam.

Tertiò, Euthymius. *Delectis duobus, qui prudentiores eſſent*, hos mittit ad Chriſtum; ad res enim magni ponderis prudentes viri ſunt quærendi; negotium enim in manu inſcientis periclitatur, & ruit. Quartò, Albertus Magnus Quod mittit duos ex diſcipulis, *fortè magis æmulantibus, ut illis certificatis, etiam alii certificarentur*. Vehementer aliorum animos movet, dum fortiter æmulans, ac contradicens à ſua opinione decidit, ac veritatem fatetur. Quintò D.Ambroſius in 7. Luc. myſticè ſic interpretatur: *Iſti diſcipuli ſunt duo populi, quorum unus ex Iudæis credidit; alter ex Gentibus, qui ideo credidit, quia audivit.* Significabant duos populos, ex quibus credentes convenerunt ad Chriſtum. 26. Euthym. Alb. Magn. Ambroſ.

Præclarum veritatis teſtimonium à magno inimico.

Sextò duos mittit, quia, ut ait Abulenſis citata quæſt.28. unicus vadens mentiri poterat, quia facilè erat; duos autem, non ita facilè mentiri. Sint ergo duo delegati, ut quilibet ſit cuſtos alterius. Nam, ut rectè dixit Caſſiodorus lib.6. var. 9. Aliquando *plus veremur hominum oculos, quam Dei præſentiam*. Septimò, multos habebat Joannes diſcipulos, & tamen ad negotium ſummi ponderis, cum pluresdeſtinare poſſet, duos tantum mittit. Erat ipſe in carcere, in loco vili, ac humili, & prudenter decrevit, ſe potius accommodare præſenti ſtatui, in quo reperiebatur, quàm poteſtati, ac imperio, quod obtinebat. Vide ſuprà c.12.num.2. & tom.1. lib.2. cap. 1.n.7.& cap.5.n.59.& cap.4.num.52.& 96. 27. Abulenſ. Caſſiod.

Accommodandum eſt ſtatui potiùs quàm poteſtati.

Octavò, multos Joannes habebat diſcipulos, duos tantum ad Chriſtum deſtinat. Excellentiæ eſt, ex multis ſubditis, ac inferioribus imminere: magnæ verò prudentiæ; paucis uti ad altiſſima negotia obeunda. De Angelorum multitudine ait Daniel. 7. n. 10. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Et tamen quantum nobis conſtat ex ſacris litteris, ſolùm tres habemus ſub proprio nomine, verbi gratia Gabrielem, Michaëlem, Raphaëlem, quibus graviſſima negotia ſint commiſſa. Si tam ampla 28.

Nec omnia negotia omnibus ſunt committenda.

Dan. 7. *Majeſtatis eſt, multos ſubditos habere; providentiæ paucis uti.*

pla

pla eſt multitudo Angelorum; quomodo in tam paucis delegatio ad profundiſſimas cauſas coarctatur; ut nos inſtruat Dei providentia, quod multis dominari, ſupremæ eſt majeſtatis, ſed non minoris ſapientiæ, paucos ad magnas res accerſere, documentum.

29. Cùm totum regnum Iſraël maximè premeretur triennali fame ob pluviæ inopiã, decrevit Achab ut ipſe, & Abdias totam illius terram luſtrarent, an fortè reperirent aliquot aquarum fontes, ne omnia animalia perirent. *Diviſeruntque ſibi regiones, ut circuirent eas: Achab ibat per viam unam, & Abdias per viam alteram ſeorſum*, 3. Reg. 18. n. 6. Cur cùm Achab eſſet rex, & multos haberet miniſtros, ac ſubditos, non per omnes vias, ac tramites mittit aliquos viros deſignatos ad inquirendam aquam; ſed ipſe, & Abdias totum regnum ad diſcurrendum ſuſcipiunt? Agnoſcebat Rex, quod Abdias erat vir juſtus, ac ſanctus, valde prudens, ac fidelis, & ideo, ut ait Lyranus, *Rex, & Abdias ierunt ad hoc negotium, ut melius poſſet fieri.* Quamvis Achab eſſet peſſimus, hanc tamen habuit ſagacitatem, quod præſens negotium, in quo totius regni bonum periclitabatur, non multis committit, ſed ſibi ſoli, & uni Abdiæ viro juſto, & probatiſſimo.

3. Reg. 18

Magna negotia paucis committẽda.

QUÆSTIO VI.

Quare Ioannes non alios, ſed ex diſcipulis ſuis mittit?

30. Hanc quæſtionem excitat Chryſoſt. homil. 37. in Matth. *Diſcipulos interrogatum miſit, cum alios mittere potuiſſet.* Propter magnam Joannis ſanctitatem, non ſolùm diſcipuli ejus, ſed etiam multi è populo ad eum conveniebant. Cur nullos alios, ſed ſolùm diſcipulos ſuos mittit?

Chryſoſt. *Ratio dubitandi.*

31. Reſpondeo primò: Quod, cùm Joannes eſſet magiſter peculiariter ei incumbebat, ſuorum diſcipulorum ſaluti attendere; ideo hos mittit, ut à Chriſto erudiantur. Valde enim eorum bono debes proſpicere, qui ſingulariter tuæ curæ commiſſi ſunt. Secundò: Ad interrogationem tanti ponderis, non quicumque, ſed viri apprimè experientia noti, fuerunt delegandi. Tertiò: Ex hac tam præclara interrogatione magnus honor delatus eſt his delegatis; tum ex ſublimitate rei; tum quia gerebant perſonam totius mundi, ac duorum populorum, ut ſuperiori quæſt. dixi ex D. Ambroſio; & Ioannes ſuos diſcipulos voluit maximè ſublimare, ac extollere.

Quiſque habeat curã de ſuis ſubditis

Quilibet ſuos honorat.

32. Aſtanti in convivio rege Balthaſar apparuerũt digiti manus hominis ſcribentis, & cùm in pariete exaraſſent litteras valdè ignotas, conterritus Rex *exclamavit fortiter, ut introduceret Magos, Chaldæos, & aruſpices*, Dan. 5. n. 7. Valde notum erat Balthazari, ac cæteris magnatibus, ex his, quæ cum patre ſuo Nabuchodonoſore acciderant quod Daniel multa ſcientia, ac ſapientia pollebat ad interpretandas, ac explanandas viſiones: cur non ſtatim, ac primò advocatur, ſed poſtquam Chaldæi noluerunt Scripturam extricare, tunc introducitur? Litteras enucleanti magnum honoris præmium ſpondebatur. *Quicumque legerit Scripturam hanc, & interpretationem ejus manifeſtam mihi fecerit; purpura veſtietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit*, ibid. Quæ omnia regalia ſigna extabant. Vocat ergo Rex primò ſuos Babylonicos? tantum enim honoris ſplendorem deſiderabat potius conferre ſuis concivibus, quàm homini extraneo, & alienigenæ. D. Hier. *Inolitum, ait, ſuæ gentis ſequitur errorem, ut non Dei Prophetam, ſed Magos, & Chaldæos, & aruſpices vocet.* Vide tom. 2. c. 8. n. 30. & c. 22. n. 39.

Dan. 5. *Princeps potius velit ſuos concives honorare, quàm alienigenas.*

Hieron.

QUÆSTIO VII.

Quare diſcipuli Chriſti in horto fugiunt, quando ipſe comprehenditur à Iudæis: diſcipuli autem Ioannis ad eum veniunt in carcere?

Rationem colligo ex Alberto Magno, qui ait, quod *diſcipuli Joannis permittebatur ad eũ accedere, propter quod Herodes timebat eũ.* Cùm Judæi injiciunt manus in Salvatorem, ejus diſcipuli fugiunt, agnoſcebant enim, quod Judæi inſano & turpi odio divinum Magiſtrũ perſequebantur, & inde ipſi, ut ejus diſcipuli, ſibi aliquod malum timebant. Unde ſuis comprehenſoribus dixit Chriſtus: *Si ergo me quæritis, ſinite hos abire*, Joan. 18. n. 8. Et ideo Petrus in Paſſione negat, quod ſit ex diſcipulis ejus ibid. n. 25. Et cùm hoc Chriſti diſcipuli ſcirent, fugiunt; erant enim valde inviſi principibus Sacerdotum. At Joannis aſſeclæ nihil timebant, erant enim cunctis in magna æſtimatione, agnoſcentes, quod omnes ſuum Magiſtrum maximè venerabantur, tanquam virum ſanctitate eximium, ac magnum Prophetam. Sic ait Matth. 14. n. 1. Quod Herodes volens occidere Joannem, *timebat populum, quia ſicut Prophetam eũ habebant.* Valde enim gratioſus erat Ioannes populo, & in multa apud eum æſtimatione habitus; unde qui ad eum accedebant, nil habebant, quod timerent; ſed potius ejus diſcipuli, ac devoti multum honoris, ac auctoritatis, comparabant, quod viro ſanctitate tam eximio adhærerent. 33.

Alb. Magn.

Joan. 18.

Matth. 14. *Diſcipuli Joannis, ac ejus devoti in multa æſtimatione apud populũ*

Ioannes in carcere valde gratus fuit omnibus. Primò Chriſto Domino, qui adeò præclaras de eo laudes prædicavit; ut hî habentur, *Quid exiſtis in deſerto videre*, &c. de quibus in hoc cap. dicemus. Imò expende, quod ſæpè Chriſtus Dominus per ſuos Prophetas conqueſtus eſt de his, quæ in ſua paſſione ab ingrato populo ſuſtinuit. *Dederũt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto.* Pſal. 68. n. 22. *Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis*, Pſalm. 17. n. 14. *Cogitaverunt ſuper me conſilia dicentes: mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium.* Jerem. 11. n. 19. Tamen tam frequenter non reperio, quod Dominus conqueratur, ſe vinculis eſſe à Iudæis in horto comprehenſum: nam quando Dominus eis dixit Matth. 26. num. 55. *Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & fuſtibus cõprehendere me. Quotidie apud vos eram in templo, & non me tenuiſtis.* Nam, ut ibi notat Origenes, Chriſtus potius conqueritur, quod ad eum tanquam ad latronem exierint, quàm quod ad capiendum proceſſerint. Cur ergo Dominus de ſua comprehenſione ſicut de aliis tormentis, ac opprobriis non conqueritur? Joannes detentus 34.

Pſalm. 68. Pſalm. 71. Ier. 11.

Matth. 26.

Origen.

Vincula valde dulcia facta ſunt Chriſto & Ioanni.

ſuis in vinculis,& inde, ut moraliter dicam,ipſa vincula valde dulcia & grata facta ſunt Chriſto, ita ut ob ſuum Baptiſtam peculiarem in eis inter cætera ſuavitatem deguſtaſſet.Et ita vincula,quæ tā jucundè Joannes ob Chriſtum ſuſtinuerat,ipſi Salvatori quadam amica charitatis viciſſitudine fierent maximè grata. Huc advoco Guerricum Abbatem ſerm.4.de S.Joan.Baptiſta,ſic explicātem illud Cant.4.n.16. *Ego dilecto meo & dilectus meus mihi : Ioannes Ieſu,& Ieſus Ioanni : Ioannes Ieſum prædicat, & Ioannem Ieſus commendat : Par pari redditur;& tam amica,quam juſta viciſſitudine charitas invicem provocatur,& remuneratur.* Valde intimè Jeſus Joānem diligit,ac à Joan.diligitur, & amoris quadam viciſſitudine,ac trutina,utriuſque affectus, quantum fas eſt, compenſatur.

Guerric. Cant. 4.

135\. Quadam etiam alta Dei præordinatione Joannes in carcere gratus fuit omnibus hominibus. poſtquam Joannes habitus fuit in utero matris ſuæ. *Concepit Elizabeth uxor ejus, & occultabat ſe menſibus quinque.* Luc.1. n.24. Sed cur Ioannes in utero materno ita abſconditur, & occultatur? Nunquid annoſa pudore afficiebatur ex pignore fructus, ut ſuo loco ex gravibus PP.dixi:tamen modo in laudem Joan.urget in contrarium.quod in provectiori ætate Sara fit prægnans,& tamen non ſic tumeſcentem uterum abdebat latibulis. Cur ergo Elizabeth tāto ſtudio latere affectavit ? Adverte,quod non abſolutè obſcuritate involvit uterum,ſed tantum *menſibus quinque* , quoad uſque nempe Virgo Maria Jeſum in utero geſtans ad ipſam accederet;cujus ſanctiſſimi Pueri præſentia Joannes ſanctificaretur , ac exultaret : & tunc primùm cœpit ſe manifeſtare, ac declarare mundo.Quod totū divina providentia factū eſt, ut Joannes ſub peccato latitaret : nec aliter appareat,ac indicetur Orbi,niſi jam quando totus gratus,plauſibilis,ac magnus in omnium oculis ſe prodat. Origenes hom.6. in Lucam. *Ideo dicit menſibus quinque , id eſt donec Maria conciperet,& fœtus ejus exultans cum gaudio prophetaret.*

Luc. 1. — *Ioannes non manifeſtatur niſi magnus, & excelſus.* — Origen.

*Matth.*11.*n.*3. Ait illi:Tu es,qui venturus es?an alium expectamus ?

VERSIONES

Chryſoſtomus homil. 37 Interrogabat eum , dicens.
*Divus Iuſtinus Mart.q.*38. Tune is es, qui venturus es ?
Syriacus. Tune is es , qui venturus erat, an alios expectamus ?
Arias. Tu es veniens?
Græcus. Tu es ille veniens?

ALTER TEXTUS.

Lucæ 7.*n.*19. Tu es, qui venturus es,an alium expectamus?
*Num.*20. Cùm autem veniſſent ad eum viri,dixerunt:Joannes Baptiſta miſit nos ad te,dicens:Tu es,qui venturu ses, an alium expectamus?

EXPOSITIO II.

ASTANTE Chriſto Domino cum magna populi multitudine, ad eum conveniunt diſcipuli Joannis , ut patet ex ſequenti verſu,& ita coram omnibus ei loquuntur:ſemper enim veritas publicum quærit , & angulos fugit. Deinde cùm hoc negotium ad omnes pertineret, publicè , & coram omnibus,Deo ſic ordinante. *Ait illi*,ſcil. Joannes Chriſto per ſuos diſcipulos,nam quamvis Joannes corpore eſſet in carcere, tamen verbum Dei,ſeu ejus vox,non eſt alligata,2.Tim.2. *Tu es qui venturus e.* Græcus habet, *Tu es ille veniens*, nempe ille Propheta magnus Redemptor totius generis humani,ac Meſſias deſideratus,& expectatus ab omnibus Patribus In quo denotat Joannes , quod illud erat tempus aſſignatum in Scripturis de adventu Meſſiæ Gen.49.n.10,Daniel.9.n.24.Joannes hæc interrogat,non pro ſe, quia ipſe optimè agnoſcebat, Chriſtum verum eſſe Meſſiam,ſed pro populo,ac pro ſuis diſcipulis,ut omni dubio excluſo Chriſtus hac occaſiōne maximè omnibus innoteſceret.

36\. *Quod ad omnes ſpectat. coram omnibus agatur.* — 2. Tim. 2. Græcus. — Gen. 49. Daniel. 9.

QUÆSTIO VIII.

Quare Ioannes nomine ſuo quærit à Chriſto an ipſe ſit Meſſias venturus?

MIttit Joannes ſuos diſcipulos,ut à Chriſto nomine ſuo quærant,an ipſe eſſet Meſſias venturus. Hoc apertè conſtat ex textu Lucæ citato. *Cùm autem veniſſent ad eū viri,dixerunt:Joannes Baptiſta miſit nos ad te dicens*,&c.Et hoc etiam conſtat ex Matthæo,nam ſic ſcribit: *Joannes mittens diſcipulos ſuos ait illi:Tu es,qui venturus es.* Valde ſanè eſt mirabile,quod Joannes hanc interrogationem, quæ dubitationem videbatur innuere,nomine ſuo ponat,cùm ipſe intimè agnoſceret,Chriſtum verum eſſe Meſſiam promiſſum in lege,ac verum Deum,cur ergo mittens diſcipulos hanc interrogationē mandat proponere ſuo nomine,& non proprio ipſorum diſcipulorum. 37. *Ratio dubitandi.*

Reſpondeo primò : Quod Joannes ob ſuam magnam prudentiam nomine ſuo quærit à Jeſu, an ipſe ſit Chriſtus, quia forte diſcipuli non auderent,ex ſe hanc interrogationē à Chriſto facere.Optimi enim Medici eſt,ſe quoque ægrotare, ac rigidam , & amaram potionem ſumere , ut ægrotum curare valeat.Sic ait Paulus: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur , & ego non uror ?* 2.Cor.11. n. 29. 38. *Bonus Medicus ſe ſimulat ægrotum.* 2.Cor.11.

Secundò : Conſidera magnam Joannis charitatem, de qua jam dixi quæſt.4. in hoc negotio.Præclarè de eo ait D.Baſilius Seleuc.orat.34. *Non tam miramur Joannem exultantem,quàm nunc interrogantem.* Ac ſi dicat,non ita nos rapit in admirationem,quod Joannes infans cum perfecto rationis uſu in utero matris exultaverit , ſicut quod cū præclara Chriſti agnitione ipſum modo interroget cum verbis dubitationis umbram importantibus,cùm nihil ſit difficilius,quàm vir ſapiens 39. Baſil.Seleuc. *Vade difficile , quod ſapiens in ſciētis habitum induat.*

ſapiens ad inſcientis habitum, ac formam ſeſe dimittens. Vide ſuprà cap.11.n.108.109 & 110. Hoc autem Joannes non reſpuit, ut ſuorum ſaluti conſuleret.

40. Tertiò. Magnum nobis dat Ioannes documentum. Quæro: ſi neceſſe eſt, ut hæc interrogatio fiat: cur non mittit diſcipulos ex ſe, ac proprio ipſorum nomine Chriſto propoſituros: *Tu es, qui venturus es?* Cur ſuo nomine, diſponit Baptiſta, hoc eſſe quærendum? Magna inerat differentia inter diſcipulos & Magiſtrum; nam diſcipuli multa ignorantia laborabant; multa æmulatione, ac paſſione erant commoti, ut eorum magiſter, tanquam verus Meſſias haberetur. Joan. 3. n. 26. Si ergo in eorum manu relinqueretur, ut ſciſcitarentur ac veritatem perquirerent, nunquam hoc præſtarent, ne à ſuo errore deſiſterent, ſed ut ſic in eo facilius perſeverarent. Unde ait Hieronymus in Apologia contra Rufinum. *Vis ſcire, inquit, quare multi inerudite ſapientes remaneant? quia nolunt diſcere, quod ignorant.* At Baptiſta ſapientia erat plenus pro veritate propugnans, & ab omni proprio affectu alienus, non recuſat, ſed potius ordinat, ut ſuo nomine quæratur, ut ſic veritas clarius omnibus innoteſcat, ac pateſiat.

Ioan. 3.
Hieron.
Non ignorans ſed ſolum ſapiens interrogat.

41. Repæſentato Chriſto Domino ſanctis Angelis multa circa inter ſe interrogant. *Attollite portas principes veſtras, & introibit Rex gloriæ.* Pſ. 23.n.7. Et iterum. *Quis eſt iſte, qui venit, de Edom tinctis veſtibus?* Iſai 63. num 1 ut ibi explicant ad citatum Pſalm. D. Baſilius, Arnobius. D Cyrillus lib 12. in Joan. cap 58. D Juſtinus in Dialogo contra Thryphonem D. Hieronymus, D. Thom. ad citatum Iſaiæ locum. Et tamen Lucifer cum ſuis ſequacibus habita Chriſti Domini notitia, ſtatim eum contempſit, ac ei eſt adverſatus, & dixit: *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum,* Iſai. 14. n. 14 Et nil circa eum quæſiiſſe legimus Cur tot tam ſollicitè circa Chriſtum Dominum ſciſcitantur ſancti Angeli; nil vero Lucifer cum ſuis ſociis; Beati illi ſpiritus pleni erant ſcientia, in juſtitia, ac veritate ſtantes & quo magis erant ſapientia ditati, eo affectioſius quærunt, ut altius omnes circunſtantias, ac perfectiones in Chriſto percipiant, & intelligant, ut docet D. Thomas ad citatum locum Iſaiæ. At Lucifer cum ſuis ſociis, cum eſſet malitia obcæcatus, nil inveſtigare intentat, ut licentioſius inveniat errandi viam, & in omne malum præcipitetur. Solum ergo interrogant divini illi ſpiritus, qui amore veritatis flagrabant. D. Dionyſius Areopagita cap. 7. de cœleſti Hierarchia ſic ait: *Primæ illæ virtutes angelicæ, quæ cæteras tanto celſitudinis honore tranſcendunt, divinarum intelligentias rerum, quaſi non ſummæ, ſed mediæ ſint, adeo reverenter addiſcere cupiunt, interrogantes; quare rubra ſint veſtimenta tua: ut oſtendant quidem ſe diſcendi avidas, & divini operis ſcientiam ſupere.*

Pſal. 23.
Iſai. 63.
Baſil.
Arnob.
Cyrill.
Juſtin.
Hieron.
D.Thom.
Iſai. 14.
D.Thom.
Sancti Angeli quærunt, non vero mali.
Dion. Areop.

42. Latum & amplum ſermonem multis myſteriis, ac parabolis plenum habuit Dominus ad turbas, quod Paterfamilias exiit ſeminare ſemina ſua: ex quibus quædam ceciderunt ſecus viam; alia in petroſa: alia inter ſpinas; alia verò in bonam terram. Quæ cum audiſſent diſcipuli, interrogabant eum quæ eſſet hæc parabola Luc. 8. n. 9 Quibus ipſe Dominus reſpondit: *Vobis datum eſt, noſſe myſterium regni cœlorum: illis autem non eſt datum.* Matth 13.n.11. Chriſtus Dominus venit, ut omniũ univerſalis doctor, ac Magiſter: Quomodo ergo divina arcana ſolum Apoſtolis explicat; non vero aliis, dicens diſcipulis. *Vobis datum eſt, noſſe myſterium,* &c. Optimè Theoph. ad citatum locum Matth. ſic ait. *Ille accipit, qui quærit. Diſcipuli ſoli, quæ interrogaverunt, acceperunt. Adhibenti ſtudium datum eſt, ſcientiæ abundantiorem fieri, quia adhibet ſtudium, & mentem dignam: ab eo autem, qui non habet ſtudium nec mentem dignam, ut par eſt, etiam tollitur, quod habere videtur.* Apoſtolis ſolum conceſſum eſt, penetrare divina myſteria, quia illi ſoli interrogaverũt, qui enim inquirit, veritatẽ inſequitur, quã nunquam capit, qui interrogare refugit. Vide to.n.1.lib.1. cap.5.n.153.& lib.2.cap.10.n.51.

Luc. 8.
Matth. 31.
Theoph.
Solum, qui interrogat agnoſcit.

QUÆSTIO IX.

Quare Baptiſta quærit à Chriſto; quaſi ſub dubio, Tu es, qui venturus es, *cum ipſe optimè hoc agnoſceret de Chriſto?*

43. Difficultas hujus rei eſt in promptu, cum Joannes quaſi dubitans quærat à Chriſto, *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus,* cum ipſe optimè noſceret Chriſtum verum eſſe Meſſiam venturum, ipſe enim Joannes de ſe teſtatur: *Ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua ille mihi dixit: ſuper quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum. Hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt Filius Dei.* Joan n.33. Et in Baptiſmo vidit ſpiritum deſcendentem ſuper Chriſtum, audivit vocem Patris dicentis: *Hic eſt Filius meus dilectus* Matth. 3. num. 16. & citato loco Joan. 1. n. 36. viſo Chriſto, dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Cum hæc ergo ita ſint, quomodo mandat cum hac interrogatione diſcipulos ſuos ad Chriſtum; Quæſtio eſt decidenda tam quoad litteram, quàm quoad ſenſum moralem.

Ratio difficultatis.
Joan. 1.
Matth. 3.
Ioan. 1.

44. Reſpondet primò, & valde ſiniſtrè Tert. lib. de Baptiſmo, c. 10. & 4. contra Marcio. c. 18. Quod Joannes pro eo tempore, quo exercuit ſuum officium præcurſoris, quo Chriſtum digito indicavit, ditatus fuit dono Prophetiæ; at officio ceſſante, lumen Propheticum in eo extinctum fuit; & tunc dubitavit ſicut cæteri Judæi. At hæc ſententia eſt omnino indigna viro catholico, & repugnat Evangelio. Nam recedentibus Joannis diſcipulis, Chriſtus Dominus ipſum laudat de conſtantia, & teſtatur, non eſſe arundinem vento agitatam, & non ſolum Prophetam, ſed pluſquam Prophetam appellat.

Tertull.
Rejicitur ejus ſententia.

45. Secundò, Juſtin. Martyr in quæſtionibus Gentium, reſponſione 38. exiſtimat, Joannẽ agnoviſſe, Chriſtum eſſe Meſſiam; dubitaſſe tamen, an quæ denuntiabantur miracula à Chriſto facta eſſent; an vero ab alio Propheta; idẽ enim, cum ipſe eſſet in carcere, per ſe ipſũ aſſequi non poterat; ideo diſcipulos mittit. Hæc tamen reſponſio non videtur apta, quia Joannes in vinculis dicitur audiſſe opera Chriſti. Et clarius patet ex Luc. 7. n. 18. nam poſt narratum miraculum de Puero

Juſtin.
Impugnatur ſententia.
Luc. 7.

turionis,ac filio Viduæ ſuſcitato,Evangeliſta:*Et nunciaverunt Ioanni diſcipuli ejus de omnibus his*, ſcilicet de miraculis ſuprà dictis; & tunc eos mittit ad Chriſtum.

46. Chryſoſt. Chriſtianus. Grammat. Gregor. Nazianz. Abulenſ. *Joannes cognoſcebat, Chriſtum per mortem redempturum genus humanum.* Pſalm. 21. Iſai. 53.

Tertiò,quidam,ut refert D.Chryſoſt.hom.57. dixerunt.Joannem agnoviſſe,Chriſtum eſſe Meſſiam,ignoraſſe tamen, an per mortem ſuam humanum genus eſſet liberaturum; idque interrogaſſe.|In hac ſententia eſt Chriſtianus Grammaticus,eique favet D.Gregor.homil.6.in Evangelia.Hæc tamen ſententia eſt accommodata,eamque bene impugnant D.Gregorius Nazianzenus homil. ad ſancta lumina; Abulenſis q. 9.Nam Ioannes in hac interrogatione nihil quæſivit de morte Chriſti, ſed an ipſe eſſet venturus,vel alius expetandus? Deinde Joannes erat Propheta, & pluſquam Propheta:ergo cùm cognoſceret,Chriſtum verum eſſe Meſſiam, cognoſcebat etiam,per mortem ſuam eſſe redempturum genus humanum, cùm hoc eſſet valbè notum in Scripturis.Pſalm. 21.& Iſai.53.Unde ille ipſe dixit: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.*

47. Origen. Cyprian. Nazianz. Hieron. Gregor. D Julian. D Emiſſen. Paſchaſ.

Quartò,Origenes tom.1.in Ioan D.Cyprianus in Expoſitione ſymboli, ad articulum, *Deſcendit ad inferos.* D. Gregorius Nazianzenus, Orat. ad ſancta lumina,& Orat.in laudem Baſilii D.Hieronymus Matth.11.& Epiſtol.151.ad Algaſiam. D.Gregorius homil.6. in Evangelia,& homil.1. in Ezechiel.D.Iulianus lib.3.contra Judæos.Euſebius Emiſſenus homil.hujus Evangelii.D.Paſchaſius lib. 6. in Matth. docent, quod Joannes agnoſcebat,Chriſtum verũ eſſe Meſſiam in lege promiſſum,& in terris in redemptionem generis humani veniſſe:dubitavit tamen,an per ſeipſum Chriſtus eſſet deſcenſurus ad aperienda inferni clauſtra.Et rationem,ob quam Joannes interrogat, aſſignant: Quia ipſe in proximo erat occidendus ab Herode,& ad loca Patrum deventurus, Hoc autẽ Joannes quæſivit,non ut in ſinu Abrahæ Chriſtum prædicaret,ac animas illic commorantes ad fidem Chriſti diſponeret,ſicut fecerat in terris, ut aliqui, quos tacito nomine refert Abulenſis dixerunt.Quia præſens vita tempus eſt meriti;poſt obitum autem non eſt,niſi judicium præmium, pœna. Interrogat eos Joannes, ut tantum gaudium de proximo Chriſti adventu libertatem Patribus pronuntiaret. (Abulenſ.)

48. *Joannes cognoſcebat, Chriſtũ deſcenſurum ad inferos.* Pſalm. 15. Oſeæ 13. Zachar.9. D.Gregor.

Hæc ſententia,quamvis ob tot graviſſimos Patres ſit veneranda,eam impugnat Chryſoſtomus; in eaque mens non acquieſcit ex duplici capite. Primò, Quia Chriſtus Dominus reſpondens ad hãc interrogationẽ Joannis nihil dixit circa deſcenſum ſuum ad inferos,ſed operibus verum eſſe Meſſiam miſſum in terris ſe demonſtravit. Secundò,Quia Chriſti deſcenſus ad inferos eſt expreſſus in Scriptura.Pſalm.15.n.10.*Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*Oſeæ 13.n.14.*Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne.* Zacar. 9.n.11, *Tu quoque in ſanguine teſtamenti emiſiſti vinctos tuos de lacu,in quo non erat aqua.* Ergo cùm Ioannes eſſet, non ſolùm Propheta, ſed etiam pluſquam Propheta,omnia hæc ex Scriptura optimè agnoſcebat, Aliquid tamen morale in hac ſententia dicamus: nam, ut ait D. Gregorius citata homil.6. in Evangelia.*Joannes requirit, non quia ipſum eſſe mundi Redemptorem dubitat? ſed quærit, ut ſciat, ſiis, qui per ſe in mundum venerat,per ſe etiam ad inferni clauſtra deſcendat.* Hanc facit interrogationem,ut ex ipſiuſmet ore audiatur,quod ipſe per ipſum eſſet venturus in ultimos ſinus,ac abditiſſimos ſui regni receſſus;in magnum omnium Principum, ac Prælatorum documentum. Hoc enim adeo eſt regiæ dignitati advinculatum,ut,ſi præſtetur,abſque alio ſigno,regem indicet,ac manifeſtet,quamvis ipſe ſe regalem eminentiam non teſtetur.

Valde annexum eſt regi, ſuos viſitare, & propter ipſos ad jura deſcendere.

49. *Vera ſententia.* Chryſoſt. Ciril. Hilar. Euthym. Theophyl. D.Thom. Haymon. Hilar.

Quintò,vera,& germana ſententia Chryſoſtomi homil.37.& Imperfect. homil.27.D. Hilarii can. 11. D.Cyrilli lib 2.Theſauri,cap.4. Euthymii,Theophylacti, D.Thomæ, Haymonis, & etiam D. Hieronymi hoc loco; & eſt communis inter Recentiores. Qui omnes docent, hanc interrogationem non ab aliqua Ioannis dubitatione,ſed à ſuorum diſcipulorum cæcitate ortum habuiſſe:nam ipſi amore,ac æmulatione ſui Magiſtri obtenebrati, imprudenter contendebant, Chriſtum non eſſe Meſſiam, ne ſuo magiſtro majorem dicerent Sed Joannes tanquam providus pater,ut ait Chryſoſtomus citatis locis, cùm in proximo agnoſceret ſuum tranſitum, antequam ex hac vita diſcederet,ſuos diſcipulos vult adunare Chriſto; eique illos commendat: nam vivens & moriens ſemper de ſuorum ſalute exstiterat ſollicitus.Mittit ergo eos ad Chriſtum,ut illius doctrina ac operibus illuminati, eum verum eſſe Meſſiam fateantur. Et in hac ſententia eſt etiam Rupertus docens, quod Joannes ſuos diſcipulos mittit ad Chriſtum, ut ipſe Dominus eis palam dicat, quod ipſe eſt Chriſtus verus promiſſus in lege.

Joannes pro ſe non dubitavit,ſed ut diſcipulos illuminaret. Rupert.

50. Ambroſ.

Sextò,D.Ambroſ.lib.5.in Luc.c.7.ait,quod in Joanne nulla fuit dubii ſuſpicio; & ideo ad ſenſum ſpiritualem,ac myſticum cõfugiendum eſſe docet.Et per Joannem aſſerit Legem eſſe intelligendam,quæ in pectore perfidorum velut in carcere,incluſa tenebatur.Hæc autẽ Lex Chriſtum agnovit,ipſum enim in multis præfiguravit, tamen tyrannicis hujus mundi poteſtatibus illum omninò apertè non indicavit,ut ibi myſteria incluſa penetrarentur.Hoc autem factum eſt adveniente Evangelii relatione,Legis enim de Chriſto teſtimonium perficitur Evangelio. Joannes ergo vicem Legis gerens mittit duos diſcipulos; qui duos adumbrant populos Judæorum,& Gentium, ut à Chriſto, per quem Evangelium demonſtratur, inſtruantur, ac illuminentur.

Joannes legis figuram gerebat.

51. Origen.

Septimò, Origenes ad illa verba Ioan. 1. *Tu quis es?* ſic fatur: *Miſerunt Judæi ab Jeroſolimis Sacerdotes, & Levitas ad Joannem, ut interrogarent eum, Tu quis es? Joannem itaque quærunt cum tanta veneratione (nempe Iudæi ab Ieroſolymis, ut cognati exiſtentes Baptiſtæ,de ſtirpe Sacerdotali exiſtentis.) Erga Chriſtum autem nihil hujuſmodi factum legitur à Iudæis.Sed quòd erga Ioannem Iudæi, hoc Ioannes erga Chriſtum proſequitur, per proprios diſcipulos interrogans: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Joannes in nullo De Chriſto dubitavit;voluit tamen ipſum Dominum valde magnopere revereri,ac extollere. Decrevit,illud erga Chriſtum exhibere obſequium, quod ejus cognati Sacerdotes,ut eum valde mangificarent, præſtitere.Magnates nempe Iudæorum mittunt legatos ad Joannem interrogantes; *Tu quis es?* electioni ſui juſticii,ac arbitrii permittentes ſupremã Meſſiæ dignitatem, ut ejus ſuffragium hac in re eſſet eis regula certa, Hoc, quod Judæi conſanguinitatis ſtudia,& vehementer

id Joannes ſincero affectu præſtat Chriſto, quod conſanguinitatis ſtudium ei detulerat.

hementer adulando, Ioanni repræſentāt, hoc ipſe ſincero ac integro affectu offert Chriſto per ſuos diſcipulos dicens: *Tu es, qui venturus es*, &c. Ac ſi dicat: Tu tantæ dignitatis eſto arbiter, tuumque in hoc negotio verbum ſit omnibus aperta veritatis comprobatio, ac demonſtratio, & ita quod mihi cognati ſanguinis ſuffragio præſtiterunt, tibi defero juſto, & vero affectu.

52. Octavò, ſicut optimus Medicus qui, ut ægrotum curet, ſe ſimulat ægrotare, ut jam dixi ſuperiori quæſtione; Sic Ioannes, non dubitans, ſed ſuorum dubitationem in ſe transferens, & ignorantiam in ſe recipiens, eos ad Chriſtum delegat. Unde ait D.Ambroſius proximè citatus, Ioannes *non fide, ſed pietate dubitavit*: Sciebat enim, quod valde difficile eſt viro magno, & nobili, à ſua opinione, ac reſolutione concepta diſcedere. Et quia aliqui ejus diſcipuli ob amorem in ipſum multis contendebant, Chriſtum non eſſe Meſſiam, Ioan. 3. n. 26. ideo Baptiſta ſagacitate quadam ſancta ſuos ad Chriſtum mittit cum hac interrogatione propoſita ſub dubio, ut Chriſti reſponſione accepta, ipſe tunc externè habitum gerens deponentis dubium, ſuos efficacius ad ſalutem reducat, eiſque ſuo exemplo viam planam, ac facilem reddat, ut ſuam ſententiam omittant, atque deponant, & Chriſtum verum Meſſiam agnoſcant ac recipiant. Ad hoc ergo ſuos diſcipulos inducendos, illam dubitationis ſpeciem in interrogatione proponit.

Ambroſ.

Ioan. 3.

Valde difficile, quod homo à ſua ſententia diſcedat.

53. Cùm Dominus ſuis diſcipulis illud ſacrū ablutionis miniſterium perageret dixit ei Petrus: *Non lavabis mihi pedes*. Et iterum. *Non lavabis mihi pedes in æternum*. Ioan. 13. n. 8 Audita Domini comminatione, ſtatim ad ablutionem offert, non tantum pedes, ſed etiam manus, & caput: in quo maxime laudatur à ſanctis Patribus, ut ſuo loco dicam, itaut de eo pronunciet D.Cyrillus lib. 9 in Ioan. c 4. quod *Petri animus ferventior eſſe videtur*, ſcilicet in charitate, non ſolum ſuper alios Apoſtolos, ſed etiā hac in re ſuper cæteras ejus actiones. Sed quid relucet in hac Petri actione, quæ tam magnificè extollitur ſuper cæteras, cum aliàs ipſi recuſanti magna pœna eſſet impoſita? Ille Apoſtolorum Princeps apud ſe firmiter ſtatuerat nunquam eſſe à Domino abluendum: *Non lavabis mihi pedes in æternum*: & tamen ut Chriſto obediat, reſolutionem ſuam deponit, & à ſententia ſua deſiſtit: nullus ergo actus nobilior nulluſque majori laude ſublimandus, cum ob obedientiam adimplendam ſuum judicium, ſuamque opinionem, omittat, ac contemnat.

Ioan. 13.

Cyrill.

Magna charitas, quod ob Chriſtum Petrus ſuam reſolutionem deponat.

54. Nonò, Ioannes exterius exhibuit ſpeciem dubitationis; nam aliquando in externa apparentiā quendam ignorantiæ, ac inſcientiæ habitum ſimulare, magnā prudentia eſt, ait Salomon: *Dedi cor meum, ut ſcirem prudentiam, atque doctrinam, erroreſque, ſtultitiam*, Eccleſiaſt. 1. n. 17. Quod Salomon, ut rex ſapientiſſimus, totus eſſet dedirus ad comparandam prudentiam, ac doctrinam, optimè mente percipitur: ſed ad quid etiam errores, ſtultitiam? Hæc etiam ſcire, magna prudentia eſt; ut vel eorum malitiam fugias; vel ut etiā aliquando pro tuorum utilitate ignorantiam ſimules. Huc reſpicit Salonius: *Sicut bonum eſt*, ait *ſcire prudentiam, & doctrinam; ita verè bonum eſt, errores ſcire, & ſtultitiam, quoniam prima ſapientia eſt carere ſtultitia.*

Sæpe aliquā ignorantiam ſimulare, prudentia eſt.

Eccleſ. 1.

Salon.

55. In ipſo Reſurrectionis die duobus diſcipulis itinerantibus in Caſtellum Emmaus, ſe eis adjūxit Dominus ſocius, & quæſivit de ſermonibus, quos ad invicem conferebant. Cui illi dixerunt: *Tu ſolus peregrinus es in Ieruſalem, & non cognoviſti, quæ facta ſunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ?* Luc. 24. n. 18. Optimè Dominus noverat ſermones, quos pertractabant, & ea, quæ geſta erant in Ieruſalem: & tamen ignorantiam ſimulans quærit, *Quæ?* Euthymius: *Ignorantiam fingit, ut etiam ex ore illorum audiat, quæ à corde eorum cognoſcebat, & ita objurget, ac increpet illos.* Magna eſt enim prudentia, inſcientiam aliquam exterius repræſentare ad efficacius aliquid concludendum. Sic & Ioannes exterius dubium ſe exhibet, cùm tamen nihil dubitaret, ut vehementius ſuos redarguat, quod ejus dictis non acquieſcerent, cum ipſe eis prædicabat, Chriſtum verum eſſe Meſſiam, ut ita illum omnes recognoſcant, ac venerentur.

Luc. 24.

Euthym.

Prudens, ut efficacius redarguat, aliquando ſe ignorare diſſimulet.

QUÆSTIO X.

Quare Ioannes à Chriſto interrogat Tu es qui venturus es? *& non potius: Tu es, qui veniſti?*

Hanc dubitationem movet D.Hieronymus in præſenti, cujus verba ſtatim teferam. Interrogatio hæc non ſibi conſtare videtur. Cum 56.
Chriſto actualiter exiſtente loquuntur; qua ergo ratione quærunt, an re ipſa ſit, qui venturus, ſi cum illo ut præſenti loquuntur, non venturus, ſed jam venit, & ſi ille adhuc non venit, cum ipſo non loquuntur. Quomodo ergo ei hanc proponunt interrogationem, præſens quæſtio inquirit?

Hieron.

Ratio difficultatis.

Reſpondeo primò cum Cajetano ad litteram, 57.
Illa dictio, *Venturus*, in radice græca eſt anceps ad tempus præſens, & futurum, & in utroque ſenſu ſignificat Meſſiam, & habet legitimum ſenſum. Si legatur in præſenti, ita eſt conſtruendus textus: Tu es ille veniens, tam expectatus à Iudæis, ac prædictus à Prophetis? Si verò legatur in futuro, ut habet noſtra Vulgata, refert hunc ſenſum. Tu es ille venturus ſecundum teſtimonia Prophetarum, ac expectationem Iudæorum? Sic & Ioan. 6. num. 14 Poſtquam Chriſtus Dominus ſaturavit quinque millia hominum, dixerunt: *Hic eſt vere Propheta, qui venturus eſt in mundum.* Illud autem, *venturus*, non negat, jam veniſſe, nam eum præſentem denotat pronomen *hic*; ſed dicitur venturus ſecundum Prophetas, quem ipſi prædixerunt venturum, cum jam veniſſet, & eſſet præſens.

Cajetan.

Germana ratio litteralis.

Ioan. 6.

Secundò, D.Hieroymus hîc: *Non ait, tu es* 58.
qui veniſti; ſed tu es, qui venturus es: & eſt ſenſus: Manda mihi, quia ad infera deſcenſurus ſum, utrum te etiam in infernis debeam nuntiare, an alium ad hæc ſacramenta miſſurus es? Loquitur S. Doctor in ea ſententia, quam ſuperiori quæſtione, quarto loco retuli, quod cum Joannes proximo eſſet ut ad ſinum Patrum tenderet quærit hîc à Chriſto, an in penetralibus inferni ipſum ut venturum debeat nunciare; an alius ad hoc miniſterium ſit mittendus? Nam cùm Patres ibi detenti viderent advenientem Joannem, jam de vicino Chriſti adventū ſecuri erāt, cum locus ad

Hieron.

quem Chriſtus pergat, optimè ex Joannis præ-
Gloſſa. ſentia colligatur, Gloſſa hic; *Conſiderandum autem eſt*, ait, *quod non ideo Hieronymus, & Gregorius dixerunt, quod Ioannes adventum Chriſti in infernum prænuntiaturus eſſet, quia ejus prædicatione aliqui non credentes converterentur ad fidem, ſed ut iſtis in expectatione Chriſti manentibus ex vicino adventu conſolationem afferret.* Valde plauſibile in laudem
Inter Chriſtũ & Ioannem intima conjunctio, ac unio. Joannis illud verbum, *Ex vicino adventu.* Adeo conjuncti, ac uniti inter ſe ſunt Chriſtus, & Ioannes, ut cùm Ioannes ad inferna deſcendat, ſtatim certa ſpes detur de vicino Chriſti adventu, qua ibi detenti maxime recreentur. Vide infrà q. 24, & tom. 1. cap. 5. n. 4.

59. Caſſian. Tertiò, Simon Caſſianus lib. 3. cap. 3. Quærit Ioãnes, Tu es, qui venturus es ad mortem, & paſſionem tuam, ut per eam ſalvum facias genus humanum? Quam ſententiam ſic explico in ſenſu myſtico: Optimè divinus Baptiſta agnoſcebat, Dominum verum eſſe Meſſiam, ac Redemptorem, à perſona Verbi illius ſacratiſſimæ humanitati unita, ſiquidem ipſum in utero Matris ſalutavit ac ad ripas Iordanis digito, Agnum Dei eſſe demonſtravit: tamen quærit, an ipſe eſſet
Non celſitudo generis, ſed beneficia operum declarat majeſtatem. Chriſtus venturus non in ſe ipſo, ſed in manifeſtatione quoad homines; an ſcilicet ipſe, ut Chriſtus, ſit declarandus hominibus per opera, ac redemptionem in ſanguine ſuo perpetrandam: Majeſtas enim, & celſitudo dignitatis potiùs operibus, ac donis, quàm ingenita, ac præ illuſtri nobilitate aperitur, & publicatur inter homines. Vide tom. 1. lib. 1. c. 1. n. 60. & cap. 5. num. 104. & lib. 2. cap 1. num. 86. & cap. 4. n. 83.

60. Quartò, Ioannes cum Chriſto exiſtenti, ac præſenti loquitur, & tamen quærit, an ipſe ſit venturus? Eum cum quo facie ad faciem habet
Plus facimus abſentiā, quā præſentiā. ſermonem, venturum dicit in exaggerationem æſtimationis, ut Chriſtus in majori æſtimatione haberetur, & quamvis ipſe præſens exiſteret, ut abſens tamen ob majorem venerationem conſiderandus eſſet: frequenter enim abſentia in majori pretio habentur, quàm præſentia. Cum Abrahamus procederet ad ſacrificandum filium ſuum Iſaac, Angelus de cœlo clamavit, ne puerulum jugularet, ob tantam miſericordiam, qua Dominus reſpexit Abrahamum, impoſitum eſt nomen loco; Dominus videbit. *Vſque hodie dic-*
Geneſ. 22. *tum, in monte Dominus videbit*, Geneſ 22. num. 14. Sed cur ad majorem expreſſionem beneficii non dicitur Dominus videt, ſed *videbit* in futuro; nam modus judicativus importat præſentiam, at verò futurum *videbit*, denotat abſentiam: ut religioſa mens, ac ſumma veneratio exhiberetur erga Deum ipſum cum propitiatione auxilii ſui, non tanquam præſentem, ſed veluti tanquã abſentem quodam pio affectu conſiderabant ut ita in ſummo cultu omnibus eſſet. Favet D. Chryſoſto-
Chryſoſt. mus ibi: *Vide juſti religioſam mentem, quomodo undequaque ex his, quæ acciderant, locis appellationes imponet.*

61. Poſtquam cæcus à nativitate reſtitutus fuit viſui, cum de auctore beneficii percontaretur à Phariſæis, multa, & magna protulit in laudem Chriſti. Cui Phariſæi irato vultu dixerunt: *Nos*
Ioan. 9. *ſcimus, quia Moyſi locutus eſt Deus: hunc autem neſcimus, unde ſit*, Joan. 9. n. 29. Sed quid Phariſæi dicunt: nunquid pro Moyſe ſunt majores atteſtationes, quàm pro Chriſto ut dicant: *Scimus, quia Moyſi locutus eſt Deus, hunc autem neſcimus, unde ſit*; Quare non vobis veniunt in mentem oracula Prophetarum, quæ omnia clamant Chriſtum è ſinu Patris deſcendiſſe; Et quod ipſe in Bethleem naſceretur: *Et tu Bethleem terra Iuda*, &c. Quomodo non ſubeunt in mentem ea, quæ nato Domino Paſtores divulgarunt. Luc. 2. n. 18. Luc. 2.
ac Reges dixerunt: *Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum?* Matth. 2. n. 3. Et etiam ea, quæ Simeon Matth. 2. Luc. 2.
in templo proclamavit: Luc. 2. num. 29. Et tandem omnia opera ejus de ipſo perhibent teſtimonium, Ioan. 5. n. 36. quod ipſe ſit Filius Dei. Ioan. 5.
Quomodo ergo de Moyſe, qui ſervus eſt, dicunt, ſcimus, quod ei locutus eſt Deus; hunc autem qui tam manifeſtis demonſtrationibus deprehenditur Filius Dei, aſſerũt, neſcimus unde ſit Moyſes, quamvis inferior Chriſto, qui eſt ſupremus, omnium Dominus; tamen Moyſes erat abſens, Chriſtus verò præſens, & inde ille abſens majorem æſtimationem, ac opinionem ſibi reconciliavit apud vulgarem populum, quam ſuprema Chriſti majeſtas. Abſentia enim multùm proficit ad augmentum reputationis, ac honoris, quod aliquando præſentia deperditur. Heſychius Preſbyter Ieroſolymitanus homil. de S. Maria, ſic ait: *Multa reverentia comparatur abſentia quæ præſentia deperditur.* Heſychius.
Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt Deus: hunc autem unde ſit neſcimus. O manifeſtam impudentiam! ô ægritudinem linguæ latronum dejectam! ô cæcam ſermonum contrarietatem? Nam cum Herodes percontaretur, ubi Chriſtus naſceretur? cum fiducia dicunt: In Bethleem Iudæ. Nunc autem velata facie clamant: Moyſi locutus eſt Deus, hunc autem unde ſit neſcimus. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 1. num. 66. & cap. 4. num. 11.

QUÆSTIO XI.

Quare Ioannes non quærit à Chriſto, Tu quis es? ſed potius, Tu es qui venturus es?

62. NOn multùm temporis elapſum erat, poſtquam principes Synagogæ, ut ſcirent, an Ioannes eſſet Meſſias, miſerunt ad eum Sacerdotes, & Levitas interrogantes; *Tu quis es*? Ioan. 1. n. 10. Cur ergo quando ipſe Ioannes eandem quæſtionem ſciſcitatur à Chriſto, an ipſe eſſet omnium Redemptor maximè deſideratus; cur, inquam, non eadem methodo, ac dipoſitione verborum, *Tu quis es*? utitur, ſed alia valde diverſa: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus*? Ioannes puritate, ac ſanctitate valde inſignis adeo alienus erat ab iniquorum moribus, ut etiam in modo loquendi, ac proponendi nullam habuerit convenientiam, aut combinationem cum impiis Phariſæis: unde alium tenorem ſermonis eligit, cum quo quærit à Chriſto, an ipſe eſſet omnium ſalus deſideratiſſima. Ioan. 1. *Iuſti loquēdi methodum ab iniquis diverſam habent.*

63. Advenit cæleſtis Paranymphus ad B. Virginem dicens: *Ave gratia plena.* Verbum illud, *Ave*, idem eſt, ac Salve, ſeu ſalutẽ dicere, ut ex radice Græca colligunt Salmerõ, Cajetanus, ac ibi notat Card. Hugo. Et hoc verbum, *Ave*, erat nomen uſque ad illud tẽpus inauditum, & inuſitatum, ut ex Orig. D. Ambroſ. ac Beda notavi lib. 1. c. 5. q. 22. n. 49. Sed ad quid Angelus aſſumit verbũ novũ, ac extraordinarium, & omittit, quod erat apud populum Salmeron. Cajetan. Hugo. Origen. Ambroſ. Beda.

lum valde commune, Salve, cùm in utroque eadem ſignificatio reperiatur, ut ex citatis Auctoribus retuli: Illa loquendi methodo Salve, uſi fuerunt aliquot impii, & ſacrilegi homines, ut quando Ioab in dolo dixit Amaſiæ, *Salve mi frater*, 2. Reg. 20. n. 9. Et Angelicum os non capit verbum jam coinquinatum, ſed aliud novum abſque labe introduxit; ut etiam in verborum terminis, ac loquendi forma cœleſtis Paranymphus à prophanis hominibus ſeſe dejungat ac diſcernat. Albertus Magnus ſerm. de S. Maria. *Ave verbum purum, & ſanctum ab Angelico ore profertur, non verò Salve, quo inſidiatur Iacob.*

2. Reg. 20. *Sancti in modo loquendi ab impiis diverſi.* Alb. Magn.

64. Iacob cum familia ſua venit in Ægyptum, quæ cum eſſet introducta ad Pharaonem, dicunt ei: *Ad peregrinandum in terra tua venimus*: Quo audito Rex ait Ioſeph: *In optimo loco fac eos habitare*, Geneſ. 47 n. 6. ſeu ut legit Chaldæus: *in meliori loco colloca patrem tuum, & fratres.* Sed quid, cum ipſi dicant, quòd ad peregrinandum veniunt, Rex invertit ſermonem, & de manſione, ac habitatione pertractat? Fami ia Iacob gens pia, in cultu Dei educata, Pharao verò idololatra & in ſpurcitia Ægyptiorum enutritus, O quam everſum eſt ſanctitatis ingenium à malitia prophana, ut in lingua, & ore habeant diſcrimen, ita ut de eadem re pertractantes nequeant ad idem colloquium concurrere, ſed valde in verbis diſcrepent, ut unus dicat peregrinare, alter verò habitare. Hamerus: *Videas inter homines, ait tales plerumque haberi ſermones quale eſt ipſorum vita, & morum inſtitutum. Sic Iſraëlitæ paſtoritiam vitam, qua à puero aſſueti erant, ſimpliciter apud Pharaonem fatentur: ad peregrinandum in terra in terra tua venimus.* At Rex idololatra, non peregrinare, ſed habitare in hoc ſæculo dicit: Vide ſuprà cap. 8. num. 101. & 102. & tom. 2. cap. 13. n. 50. 51. & 52.

Gen. 47. Chald. *Diverſa ſunt verba in ore juſti ac impiorum.* Hamerus.

QUÆSTIO XII.

Quare Ioannes ſe habet tam diverſimodè cùm legatis Iudæorum, ac cum ſuis diſcipulis, quando eos hic mittit ad Chriſtum?

65. *Ratio dubitandi.*

OMni ponderatione dignum eſt, quòd quando legati Iudæorum veniunt ad Ioannem, ut interrogent eum an ipſe ſit verus Meſſias. Baptiſta magna diligentia adhibita eos monet de veritate, ut Chriſtum verum mundi Redemptorem recognoſcant: *Confeſſus eſt, & non negavit*: Et iterum de Chriſto ait: *Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt. Cujus ego non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti*, Ioan. 1. num. 27. At verò quando ſuoſmet diſcipulos in ipſa veritate vult inſtruere, tantùm hic legimus quod ex eis duos ad Chriſtum mittit. Quænam hujus tanti diſcriminis ratio? Iudæi ob crudele odium, quo Chriſtum perſequebantur, maximè inſendebant, quod Ioannes eſſet Meſſias: at Baptiſtæ diſcipuli ob amorem in magiſtrum, hanc dignitatem ei affectabant, ſemper enim odium majorem vim ac efficaciam obtinuit, quàm amor. Iudæis, qui odio fervebat in Chriſtum, ut ejus ſuprema dignitas perſuaderetur, multa per omnem modum fuerût adhibenda, ſecus actum eſt à Joanne cum ſuis diſcipulis, qui amore commovebantur in ipſum; unde non tot fuerunt requiſita, ſed ſat extitit, quod ex eis duo ad Chriſtum delegarentur, qui ſtatim eum verum Meſſiam recognoverunt, quod nunquam Judæi tantis miraculis viſis præſtiterunt; ſemper enim odium majori uti ſuperavit amorem.

Joan. 1. *Plus poteſt odium, quàm amor.*

66. Deprehenſus Daniel in oratione Dei cõtra Regis decretum, inſtant Satrapæ, ac Babylonici Principes, ut ipſe mittatur in lacum leonum. Darius verò Rex omni conatu intendit, ut Propheta ob eximium amorem in ipſum à morte eripiatur. Sed cum Principes vehementer urgerent, quod Regis decretum non licebat prævaricari; Rex tandem devictus eorũ voluntati cedit *Tunc Rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum leonum*, Daniel 5. n. 16. Valde mirũ, quod Regis deſiderium manet evacuatum, & aulicorum voluntas adimpletur! Cur ipſe Darius non diſpenſat in ſua lege, cum juxta omnium gentium mores legiſlator hoc habeat dominium, Chaldæi odio negotiabatur adverſus Danielem; Rex verò effectu, ac amore. Illi, quamvis inferiores, potentiores fuerunt odio, ad condemnandum Prophetã quàm ſupremus dominus, ac imperator amore, ac amicitia ad ſalutem dandam. D. Hieronymus: *Conſentientibus adverſariis mortem amici non audet negare.* Quamvis Rex eſſet Danielis amicus, & pro eo appoſuiſſet cor ſuum tamen plus prævaluit adverſariorum acerbitas: odium enim amorem ſuperat, & devincit.

Daniel. 6. Hieron. *Odium ſuperat amorem.*

67. Feſtinanter venit miles Amalecites ad Davidẽ aſportans nuntium de exercitu Iſraëlis devicto, ac debellato, dicens: *Saul, & Jonathas filius ejus interierunt*, 2. Regum 1. num. 4. Et ſine dubio ille ſibi pro nuntio multa dona promittebat. Sed quomodo hæc veniunt in mentem ejus; nam, ut ait Abulenſis quæſt. 4. *Scita morte Ionathæ manifeſtum erat, Davidem debere dolere*, ob intimam amicitiam, quæ inter eos intercebat, dedit enim ei veſtimenta ſua uſque ad gladium, arcum, & baltheum 1 Reg. 18 num. 4 Et liberavit eum bis à morte 1. Reg. 16. n 4. & cap. 20. num. 40. Quo ergo motivo iſte homo cum tanto gaudio concurrit, ac nuntiata morte Jonathæ pro nuntio mercedem expectat? Advenit non ſolùm dicens mortem Jonathæ, ſed & Saul, à quo David magnas perſecutiones ſuſtinuerat: & ſibi perſuaſit, quod quamvis David intimè diligeret Jonathan, plus tamen apud eum prævaleret odium in Saul, quam amor erga Jonatham: unde nil dubitans, ſed multa fiducia, quaſi ſervus de felici eventu accedit, & factum narrat.

2. Reg. 1. Abulenſ. 1. Reg 18. 19. & 20. *Odium judicatur efficacius, quàm amor.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Ioannes non petit à Chriſto; ut à vinculis liberetur, cum incarceratio ſit valde duriſſima?

68. *Ratio dubitandi.*

AD eſt Joannes in vinculis, carceris ſqualore detentus; & mittens diſcipulos ad Chriſtum, non pro ſe rogat, ſed pro ſuorum ſalute, ut Chriſtum verum Meſſiam, ac mundi lumen recognoſcat. In tantis preſſuris immemor

Acerbitas carceris duriſſima.

eſt Joannes ſui, memorque Chriſti honoris, ac ſuorum diſcipulorum vitæ, ac ſalutis, hæc enim ante omnia præ oculis habebat, itaut ſuæ propriæ commoditatis eſſet oblitus, ut nihil de ſe ageret, cum nihil durius ſit, quam carceris rigiditas. Unde alligatis carcere nihil eſt perjucundius quàm quod à vinculis abſolvantur, ac ſuæ libertati donentur, quæ eſt homini valde gratiſſima.

69. Joſeph ob impudicitiam dominæ ſuæ, quæ ei falsò crimen impoſuerat, miſſus eſt in carcerem; qui cũ per aliquot annos ibi eſſet detentus, miniſtro Pharaonis ait: *Tantùm memento mei, cum bene tibi fuerit, ut facias mecum miſericordiam, ut ſuggeras Pharaoni, ut educat me de iſto carcere*, Geneſ. 40. n. 14. Solùm petit à vinculis liberari. Cur potiùs pro ſuo honore non ſtat, cùm eo apud homines nil ſit pretioſius. Cur ergo non petit, ut cauſa ſua diſcutiatur, ut ita ejus innocentia Sole præclarior appareat, & ejus conſcientia ab omni crimine aliena agnoſcatur? Quod ponderat Chryſoſtomus homil. 63. in Geneſ. *Hic Sole clarior exiſtens, & petens omnia cum veritate dicere, & illius inſaniam manifeſtam facere, & ſemetipſum clariorem demonſtrare, nihil illorum in medium affert.* Cur ergo ſolùm de carceris egreſſu agit? Erat Joſeph clauſus in domo vinctorum, & homini alligato adeo perjucunda, & grata libertas, ac à lacu extractio, ut eam præferat honori, vitæ, ac cæteris hujus ſæculi bonis, ideo prætermiſſis omnibus pro ſua libertate precatur. Sic fatur idem Chryſoſt. *Attende, obſecro, hic, quomodo nihil dicat contra ſceleſtam illa adulteram, neque arguat dominum, neque narret fratrum in ſe inhumanitatem, ſed teſtis omnibus dicit: Recordare mei, & fac educi me ex carcere hoc.*

Gen. 40.

Homini incarcerato nil magis gratũ quàm libertas.

Chryſoſt.

70. Ait Zacharias Propheta c. 9. n. 11. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* Ubi ſermo eſt, ut docent D. Auguſtinus, D. Hieronym. Theodoretus, Remigius, Lyran. & alii, de Chriſto Domino, qui ſanctos Patres in inferni limbo detentos eduxit, ac liberavit. Maximè tamen eſt expendendum; quod multo præclariſſima dona à mundi Salvatore illis ſanctis Patribus fuerunt collata; nam ipſe eos ſuo pretioſiſſimo ſanguine redemit, gratiæ dona contulit, ac tandem æterna felicitate, ac gloria eos muneravit. Quomodo ergo in tanto beneficiorum cumulo ſolùm eductionem à lacu tam expreſſis verbis Propheta celebrat? Cur non potiùs commemorat condecorationem gratiæ, & gloriæ, quarum comparatione omnia alia minora ſunt? Erant illi Patres in ſinu detenti veluti vinctorũ perſonam agentes: incarceratis autem nihil magis plauſibile, ac majori æſtimatione habitum, quam abſolutio à vinculis, ideo inter præclariſſima dona tam inſigniter Propheta celebrat, ac decantat eductionem à lacu.

Zachar.

Auguſt. Hieron. Theodor. Remigius. Lyran.

Vincto perjucunda extractio à carcere.

Matth. 11. *n.* 4. Et reſpondens Jeſus ait illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audiſtis, & vidiſtis.

Num. 5. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes evangelizantur.

VERSIONES.

Syriac. n. 4. Renuntiate ipſi Joanni, quæ auditis, & videtis.

Num. 5. Mortui reſurgunt, & pauperibus evangelizantur.

Chryſoſtomus homil 57. Cæci reſpiciunt, claudi rectè ambulant.

Arias. Claudi circumambulant.

Euthimius. Vatablus. Mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Evangelii nuntium.

ALTER TEXTUS.

Luc 7. *n.* 21. In ipſa autem hora multos curavit à languoribus, & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donavit viſum.

Num. 22. Et reſpondens dixit illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audiſtis, & vidiſtis. Quia cæci vident; claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes evangelizantur.

EXPOSITIO III.

IN præſentia diſcipulorum Joannis edidit Chriſtus Dominus aliquot miracula, ut narrat D. Lucas, quorum poſt operationem ait illis Jeſus: *Euntes.* Adeò Salvatoris præſentia, ac aſpectu fuerunt diſcipuli Joannis delectati, ut à Domino diſcederent, neceſſe fuit, quod hoc illis mandaretur. *Renuntiate Joanni*, ejus enim nomine legatio propoſita eſt; nam ait Cajetanus, ut referendo miracula convincantur à Joanne ex ipſis miraculis, & non dubitent, ipſum eſſe verum Meſſiam. Et inquit eis, ut renuntient Joanni, quia quamvis aliàs iſti delegati nimio affectu eſſent propenſi in ſuum magiſtrum: tamen propriæ conſcientiæ teſtes, ut ait D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. veritatem non erant occultaturi. *Quæ audiſtis, & vidiſtis*: ad interrogationem factam reſpondet Chriſtus, non teſtimonio verborum, ſed factorum Et ait: *Quæ audiſtis*, à perſonis nempe fide dignis, ac amicis veſtris, ut Alb. Magn. qui fuerunt diſcipuli Joannis, ut Andreas, Petrus, & alii. Et hoc verbum, *audiſtis*, ut communiter volunt recentiores Toletus, & alii, refertur ad filium viduæ ſuſcitatum, quod Joannis diſcipuli audierunt, & non viderunt; *Vidiſtis* verò ad miracula dirigitur, quæ Dominus in eorum præſentia præſtitit. Et quamvis viſus ſit auditu nobilior; tamen viſus poſtponitur auditui; nam miracula, quæ ex auditu referebantur, prius ſunt facta; & antiquiora prius recenſentur, ac ponuntur.

71. Verſ. 6.

Præſentia Chriſti maximè delectat.

Cajetan.

Plus poteſt ſæpè propria conſcientia, quàm affectus.

Paſchaſ.

Alb. Magn.

Toler.

72. *Cæci vident.* Miraculis, ac ſignis, prædictis à Prophetis de Meſſia, ſe eum verum eſſe, demonſtrat

ſtrat Chriſtus. *Cæci vident, leproſi mundantur, ſurdi*
Iſai. 35. *audiunt*, quod pronuntiatum erat ab Iſai. 36. n. 4. *Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos; tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt: tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Cæci ponuntur à Chriſto in primo
Abulenſ. loco, ut notat Abulenſis quæſtione 15. propter Iſajam, qui inter miracula Meſſiæ eos in exordio ſcribit. Et additur: *Et mortui reſurgunt*; quod
Iſai. 26. Abulenſ. etiam dixit Iſaias 26. num 19. *Vivent mortui tui, & interfecti tui reſurgent.* Et licet aliqui apud Abulenſem quæſt. 13. exiſtiment, quod Chriſtus, Dominus hæc omnia miracula in præſentia diſcipulorum Joannis ediderit, tamen, ut ipſe putat multo veriſimilius eſt, quod hoc, quod dicitur de mortuis ſuſcitatis, ex aliorum relatu acceperint. Quia Lucas enarrans mirabilia facta in hoc
D. Lucas. *Chriſti modeſtia ſe in mirabilibus occultabat.* eventu, nullam de mortuis facit mentionem. Perpende Chriſti modeſtiam: non ait, cæcis reddo viſum, ſurdos facio audire: ſed per tertiam perſonam loquitur, oſtendens opera, & quodammodo celans auctorem, ut te in omnibus doceat, jactantiam vitare.

73.
Iſai. 61. *Pauperes evangelizantur.* Hoc etiam prædixit Iſaias. 61. num. 1. *Ad annuntiandum manſuetis miſit me*, Ex Hebræo habetur, *ad evangelizandum*
Hieron. *pauperibus.* Divus Hieronymus hìc intelligit pauperes ſpiritu; vel opibus pauperes, quos mundus inopes vocat Et hoc ſecundum mihi eſt probabilius, quia Chriſtus Dominus æqualiter divitibus, ac pauperibus annuntiabat regnum cœlorum. Et certe de illis loquitur, qui in externis hominum oculis pauperes videbantur. *Evangelizantur*, quod paſſivè intelligitur, id eſt pauperibus annuntiatur regnum cœlorum, ut latiùs explicabo quæſt. 16.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus Dominus ad Ioannis quæſtionem non reſpondet verbis, ſed operibus?

74.
Hilar. Chryſoſt. Alb. Magn. D. Thom. Reſpondetur primò, cum Divo Hilario, Divo Chryſoſtomo homil. 37. in Matth. Alberto Magn. Divo Thoma, & aliis communiter, & maximè ad litteram. Quod Dominus hoc fecit, ut correſponderet intentioni Joannis, qui ſuos diſcipulos ad Chriſtum delegavit, ut ab eo certificarentur quod ipſe erat verus Meſſias. *Teſtimonium autem à rebus*, ut ait Chryſoſtomus, *credibilius eſt teſtimonio, quod eſt à verbis.* Nam ut rectè ait ſanctus Pater, ſi Chriſtus diceret, Ego ſum
Joan. 8. Meſſias, per hoc obſiſterent ei, ut fecerunt Joannis 8. num. 13. *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum.* Dat ergo eis Dominus opera in ſignum, ſicut ipſi petierant, quan-
Joan. 6. do Chriſtus dixit, ut crederent in eum Joannis 6. num. 30. *Quod ergo tu facis ſignum, ut videamus, & credamus tibi?* Satisfacit Dominus quæſtioni diſcipulorum Joannis per ſigna, ut ipſi petierant. Sic ait D. Baſilius Seleuc. orat. 33. *Re, non oratione,*
Baſil. Sel. *dat reſponſa.*

75.
Miracula Chriſtum Meſſiam demonſtrabant. Hæc autem miracula apertè demonſtrabant Chriſtum verũ Meſſiam Primò ob eorum multitudinem, ut ait D. Cyrill. lib. 2. Theſaur. c. 4. *Chriſtus miraculorum magnitudine, ſimul & multitudine oſtendit ſe Meſſiam rectè.* Nam ut rectè ait Cyrill. Ambroſ.
D. Ambroſius in cap. 7. Luc. *Hæc virtus*, ſcilicet ſanandi, *Evangelium, vel rara, vel nulla.* Et ſic diſcurrit ſanctus Pater. Tobias recepit oculos unius Angeli miniſterio. Tob. 11. n. 15. Elias Tob. 11.
unum mortuum ſuſcitavit oſcitando, & aliquo temporis intervallo, 3. Reg. 17. n. 22. Eliſæus unũ 3. Reg. 17.
leproſum ſanavit, & alterum mortuum revocavit ad vitam multa diligentia adhibita, Reg. 4. 36. 4. Reg. 4.
Moyſes verò licet multa miracula in decem plagis Ægypti ediderit, tamen non ſanavit, nec reſuſcitavit, nec dæmonia ejecit, ſed potius moleſtavit, ac interfecit Ægyptios: Chriſtus verò per omne morborum genus faciliter, ac ſine ulla difficultate *tranſiit benefaciendo, ac ſanando omnes oppreſſos à diabolo.* Actorum 10. num. 38. Secundo, ut Act. 10. Chryſoſt.
notat Divus Chryſoſt. citatus. Chriſtus operatur miracula virtute propria, imperando: & ita Luc. 7.
dixit filio viduæ, *Adoleſcens, tibi dico, ſurge.* Luc. 7. num 14. Prophetæ verò deprecando, ac rogando, ut ait Divus Ambroſius citatus. Tertiò, facta Ambroſ.
miracula, quæ Prophetæ dixerunt de Chriſto, cum verum eſſe Meſſiam, demonſtrabant, ut rectè ait hìc Theophylactus, & alii. Ad ſenſus mora- Theophyl.
les venio

Secundò interrogantibus diſcipulis Joannis, an 76.
eſſet filius Dei, Chriſtus ſuam divinitatem beneficiis teſtatus eſt: beneficentia enim magnus Deitatis index. *Beneficentia Deitatis index.* Hanc Chriſti beneficentiam perpende. Quærebant hi duo diſcipuli verba ejus, quibus diceret, Ego ſum Meſſias: ipſe verò multa dona larga liberalitate diffudit. Tertiò, miracula, à Chriſto exhibita, dubitandi occaſionem dederunt: nam, ut ait Lucas citatus: *Nuntiaverunt* Lucas.
diſcipuli Joannis de omnibus his, ſcilicet miraculis: *Dubitandi ratione dubium excluditur.* & ideo ſuos diſcipulos ad Chriſtum mitti Joannes. Miraculis ergo oſtenſis dubium vult tollere Chriſtus, ut ita ipſamet dubitandi ratione dubium excludat, eique ſatisfaciat; ſuaque divina ſapientia ordinat, ut illud, quod erat morbi cauſa, fieret medicinæ inſtrumentum.

Quartò, ipſa opera ſuas habent linguas, & vo- 77.
ces. Duo cæci à Domino ſanati ipſum ſequuntur. Matthæi 20. n. 34. Et tamen quod uterque Matth. 20.
iter beneficium, ac miraculum divulgando, non narrat Evangeliſta. Unde perbellè ait D. Baſilius Baſil. Sel. *Opera ſuas habent voces.*
Seleucus. *Sequebatur, qui ſalutem dederat, dum præcones oculorum fuerunt corporis.* Miracula clamant & dant vocem.

Quintò, non verbis, ſed miraculis quæſtionem 78.
propoſitam ſolvit Dominus, ac ſe verum Meſſiã eſſe declarat. Voluit enim ſe potius manifeſtum facere ſui muneris adimpletione, ac illius oneris ſatisfactione, quàm magnis titulis, ac ampliſſimis nominibus ſibi accommodatis: majeſtas enim potius patefit, ac innoteſcit ſolutione operis injuncti officii, quàm acquiſitione magnorum vocabulorum, ac nomine Romani Imperatoris *Dignitas manifeſtāda potius operibus, quàm titulis.* Magnificum divinitatis titulum Romani Imperatores uſurparunt, itaut Divi dicerentur: à quo nomine primus abſtinuit Theodoricus, Italiam aſſecutus. De quo perbellè fatur Divus En- Ennod.
nodius in Panegyrico ad eumdem Regem. *Majores noſtri*, inquit, *Dives vocaverunt, quibus ſcripta collata ſunt: ſingulare eſt, actibus implere ſanctiſſimum, & veneranda nomina non habere. Rex meus jure dicatur alienus, ut divus vitam agat ex fructu conſcientiæ, nec requirat pompoſa vocabula nuda*

ſanctantia.

jactantiæ, in cujus moribus veritati militant blandimenta majorum

79. Cū penderet in cruce meus Salvator, ei affigitur titulus, *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*. Matthæi 27.num.37. Sed cur non potius Jeſus Filius Dei? ſi enim Iudæi accuſaverunt, quod ſe regem faciebat Joan.19.n.12. etiam ei objecerunt, quod ſe filium Dei dicebat, Matth.26. n.65. quod ſine dubio gravius videri poterat crimen. Cur ergo non ponitur in titulo filius Dei, præcipuè; quia hoc maximè videbatur convenire myſterio: nam apud veteres, dum Pontifex in ſancta ingrediebatur ad offerendum ſacrificium, in capite nomen Dei ſcriptum in lamina aurea geſtabat. Cur ergo quando Chriſtus crucem aſcendit ad ſacratiſſimum ſui corporis holocauſtum, ſaltem ſuper caput nomen Dei ſcriptum non habet? Eſſe filium Dei naturalem, in Chriſto erat ſuprema ejus dignitas, ex qua totus infinitus valor in opere redemptionis dimanabat. At verò, eſſe regem temporalem Iudæorum, quid velde minimum. Unde permittit, ut hoc titulo divulgetur: at illud ſupremum, eſſe filium Dei, diſponit, ut, nec nomine, nec titulo publicetur, ſed magnis operibus, ac mirabilibus ſignis declaretur, quibus viſis ipſemet inimici clament: *Verè hic homo filius Dei erat.* Huc advoco Origenem hom. 35. in Matth. *Pontifex*, inquit, *in fronte nomen Dei auro ſculptum geſtabat; Chriſtus nomen regis ſuper caput in ligno poſitum habet: habet enim Patrem ſuum, ut coronam ſolus Pater ſui capax effectus.*

Math.17. Ioan.19.ſ Matth. 26.

Suprema dignitas declaranda operibus illi proportionatis

80. Reſuſcitatus Dominus Petrum creat ſuum Vicarium, ac in tantæ dignitatis poſſeſſione conſtituit dicens: *Paſce oves meas.* Ioan.21. n.17. Sed cur tam brevibus vocibus ei confertur tanta dignitas; cur non potius amplis nominibus, quæ illius amplam poteſtatem exprimerent, ſicut conſuevêre Romani, ut habes apud Lactantium, ac Iuſtinianum, quando ſuos Imperatores deſignabant? Cur ei non dicitur, quod eligitur in ſummum Pontificem, ac caput totius Eccleſiæ, ut ſit omnium Princeps ac cœleſtium donorum diſpenſator, vices Dei gerens in terris? Cur tantum ei dicitur duobus verbis. *Paſce oves meas*: quæ dicunt opera injuncti muneris, ut rectè notavit Alcuin. *Paſce autem oves, eſt credentes in Chriſto, ne à fide deficiant, confortare; terrena ſubſidia, ſi neceſſe eſt ſubditis providere, & exempla virtutum cum verbo prædicationis impendere, adverſariis obſiſtere, errantes ſubditos corrigere.* Ut ita denotaretur, quod Petrus ad tantum apicem evehebatur, non ut illius ampliſſimam poteſtatem magnis titulis, ac nominibus manifeſtaret, ſed potius tanti oneris debita operatione, ac actione.

Ioan.21. Alcuin.

Opera non nomina manifeſtent dignitatem.

QUÆSTIO XV.

Quare Chriſtus Dominus Samaritanæ, ac cæco à nativitate dixit expreſsè, ſe eſſe Meſſiam, non verò hic diſcipulis Ioannis?

81. HAbens Chriſtus Dominus ſermonem cum Samaritana, ei apertis verbis, dixit ſe eſſe Meſſiam deſideratum: *Ego ſum, qui loquor tecum,* Joan. 4.num.26. Similiter cæco à nativitate dixit: *Qui loquitur tecum, ipſe eſt,* Joan.9.n.37. Cur ergo etiam hic diſcipulis Joannis manifeſto ſermone, & aperto ore, ſimiliter eamdem veritatem non dicit? ſimilem quæſtionem tractavi tom. 2. cap. 5. q. 34.

Ratio difficultatis. Joan. 4. Joan.

82. Reſpondeo ad difficultatem propoſitā: Diſparem eſſe rationem inter Samaritanam, cæcum à nativitate, ac diſcipulos Joannis in hoc eventu. Nam Samaritana, & cæcus magno jam affectu ferebantur in Chriſtum, in eumque erant maximè propenſi, & inclinati: at diſcipuli Joannis, quādo primò acceſſerunt ad Dominum interrogantes: *Tu es, qui venturus es?* nimio zelo ſui magiſtri adverſo animo erant commoti in Redemptorē, ne ipſe Meſſias exiſtimaretur. Chriſtus Dominus ergo apertis verbis Samaritanæ, ac cæco, non verò diſcipulis Ioannis aperit, ſe eſſe cunctis Gentibus deſideratum; nam illi utpote vehementer inclinati, crediderunt in ipſum; ſecus verò diſcipuli Ioannis, qui contraria mente erant imbuti; imò ex ipſis verbis arripèrent anſam eum calumniandi, dicentes: *Tu de te ipſo perhibes teſtimonium: teſtimonium tuum non eſt verum:* ut dixi ſuperiori quæſt. Nam eadem ſententia, eademque res, quæ amico præbet occaſionem, ut te honoret, ac veneretur; inimico inſervit, ut multis calumniis, ac iniuriis te ipſum appetat, magniſque in te opprobriis invehatur.

Quæ aliquando ab amico judicantur magna, inimico videntur ignominioſa.

83. Cum Chriſtus Dominus penderet in cruce, & jam in ultima vitæ meta cōſtitutus, ut ſacratiſſimam animam exhalaret, bis eum clamaſſe, nobis narrat D.Matth.27.n.46. *Clamavit Ieſus voce magna, dicens Eli, Eli lamaſabathani? hoc eſt Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me.* Sed quid inde factū eſt? dixerunt circumſtantes Judæi: *Ecce Eliam vocat iſte:* cum tamen illa verba valde diverſum habeant ſignificatum. Imò ut teſtantur graves PP. & Auctores, nullam combinationem in Hebr. cum nomine Eliæ. Ait idem Evangeliſta n.50. *Jeſus autem clamans voce magna emiſit ſpiritum.* Sed quid ex hoc ſecutum eſt? *Videns Centurio, quia ſic clamans expiraſſet, dixit: verè hic homo filius Dei erat* Marc.15.n.39. Clamat Ieſus, calumniantur Iudæi; Centurio verò ejus divinitatem recognoſcit. Vnde tantum diſcrimen? Theophylactus. *Centurio credit, Iudæi increduli manent: tantum malum eſt malignitas.* Centurio viſis tot mirabilibus circa crucem benevolo animo erat in Chriſtum: Iudæi autem vehementi odio & ira repleti in ipſum. Ille, cum eſſet maximè propenſus in Dominū ex ipſa ingenti voce latentem divinitatem agnovit; & quod ille, qui ſic expirabat, non ex aliqua debilitate, ſed ex voluntate animam exhalabat. At Iudæi cum crudeles adverſariis exiſterent, ex ipſo Domini clamore anſam arripiunt ad multa mendacia machinādā, dicentes, quod Eliam vocabat, ut ira venenum invidiæ opprobriis, ac detractionibus undique diffūdāt. Vide tō.1.lib.3.c.3.q.1.n.6.& 7.& lib.2.c.6.n.60.

Matth.27. Marc.15. Theoph.

Quæ benevolus iudicat magna, inimico apparent injurioſa.

QUÆSTIO XVI.

Quare in Catalogo miraculorum ſpecialiter dicitur, quod pauperes evangelizentur?

84. PEr pauperes hoc loco intelliguntur homines divitiis temporalibus deſtituti, ut dixi in-

Quinam ſint hi pauperes. Toletus.

in expoſitione. Per hos autem pauperes ſacros Apoſtolos, & Domini diſcipulos interpretantur Abulenſis quæſt. 16. Toletus in cap. 4. Luc. annotat. 32. & alii communiter. Hi enim primi efficaciter Evangelium receperunt, ac Domino adhæſerunt.

85. *Dupliciter accipitur evangelizare.* Euthym. Theoph. Abulenſ. Lyran. Hugo. Cajetan. Syriac.

Cum autem dicitur *Evangelizantur*, dupliciter intelligi poteſt: vel activè, conſtruunt textum Euthymius, Theophylactus, Abulenſis citati. Hoc eſt Apoſtoli pauperes evangelizant, ſeu prædicant Evangelium: Vel accipi poteſt paſſivè, ut docent Lyranus, Hugo, Cajetanus. Hoc eſt, pauperibus evangelizatur, ſeu annuntiatur regnum cœlorum. Et ſic habet Syriacus *Pauperibus evangelizatur*. Et ideo hic ſecundus modus mihi eſt probabilior. In utroque tamen ſenſu diffidenda eſt quæſtio. Cur inter cætera miracula hoc referatur.

86. *Valde virum pauperes ſublimare.*

Reſpondeo ad quæſtionem, ſi paſſivè ſumatur, *Evãgelizatur*, meritò hoc inter miracula ponitur. Valdè enim mirandum erat, pauperibus promitti, ac annuntiari regnum cœlorum. Quid enim mirabilius, ac magis extraordinarium, quàm homines pauperes, ac ignobiles procreari reges, & principes? Et hac de cauſa, quamvis Chriſtus Dominus æqualiter omnibus annuntiaret regnũ cœlorum, ſpecialiter pauperes expreſſit. Tum etiam, ut ſe declararet eſſe Meſſiam vaticinatum ab Iſai 16. n. 1 *Ad annuntiandum pauperibus*. Aliter etiam explicat D. Anſelmus. *Pauperes evangelizantur, id eſt Evangelio convertuntur, non enim amant cœleſtia, niſi qui contemnunt terreſtria.*

Iſai. 61. Anſelm.

87. D. Hieron. Beda.

Secundò ex D. Hieronymo ſic reſpondet Beda. *Ite, dicite Joanni, cæci vident, claudi ambulant, & quod his non minus eſt, pauperes evangelizantes. Hæc magiſtri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem, quoniam omnis inter nobiles, & ignobiles apud eum, qui ſalvare poteſt, æqualis eſt.* Veritas, ac æqualis juſtitia divini Magiſtri in hoc viſitur, quod ſine diſcrimine pauperibus, ac divitibus regnum cœlorum annuntiatur. Et meritò hoc inter cætera mirabilia recenſetur: nam tam æqualis juſtitia, ac veritas in uno principe ac prælato in hominum oculis veluti tam magnum miraculum videtur, ac mortuos ſuſcitare, cæcos illuminare, &c. *His non minus eſt pauperes evangelizantes.*

Miraculum quod in Prælato ſit æqualis juſtitia ad pauperes & divites.

88. Abulenſ.

Si verò activè ſumatur, *Evangelizantur*, hoc eſt pauperes prædicant, tunc ad quæſtionem reſpondet primò Abulenſis citata quæſt. 16. Quod hoc ponitur tanquam miraculum inter cætera miracula; erat enim admirandum quod viri ſine literis prædicarent dicentes magnalia, & non ſolum quod prædicarent, ſed etiam quod haberent conſtantiam aperiendi, & loquendi aliquid coram hominibus. Unde dicitur Actor. 4. num. 13. *Videntes autem Petri conſtantiam, & Ioannis, comperto, quod eſſent homines ſine litteris, & idiotæ admirabantur.*

Act. 4.

89. *Valde mirandum, quod pauperes ad veritatem dicendam animum habeant.*

Secundò, meritò hoc inter miracula recenſetur quod pauperes evangelizentur, hoc eſt veritatem annuncient, & prædicent: Valde enim mirandum erat, quod homines pauperes, & inopes haberent animam, & fiduciam ad veritatem proclamandam ac dicendam; etiam contradicentibus magnatibus. Unde hujuſmodi veritas omni laude, ac honore proſequenda eſt.

90. Confitetur Petrus Chriſtum filium Dei: ab ipſo ore Domini audit: *Beatus es Simon Barjona: quia caro, & ſãguis nõ revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt: & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, Matth. 16. n. 17. Sed cur Petrus tanto afficitur præmio, cum alii eandem confeſſionem protulerint, ut Nathanael Ioan. 1. n. 47. & Martha Ioan. 11. n. 27. & tamen ſimili dono munerantur ut beati nuncupentur? Cur ergo Petrus pro una ipſamet veritate ſibi revelata tanto præmio nobilitatur? Ipſe Dominus in verbis, Petro dictis, innuit rationem: *Beatus es Simon Barjona*: hoc eſt, ut notat Abulenſis, filius Jona, id eſt Joannis, hominis pauperis, & piſcatoris, & quod homo conditione, ac natura pauper, aperto ore tantam veritatem etiam ſibi revelatam, proclamaret, magnæ ſanè æſtimationi adſcribitur, ingenti, ac inſolito præmio extollitur, ac ſublimatur.

Matth. 16. Ioan. 1. Joan. 11. Abulenſ. *Multi æſtimant quod pauper veritatem proclamet.*

Cum veritas prolata ab inope tantæ ſit æſtimationis, magnam per omnem modum retinet vim, ac auctoritatem. Sepultus Dives in inferno, videns Lazarum in ſinu Abrahæ tam ſplendenti gloria fulgentem, ad Abrahamum loquitur: *Rogo te pater, ut mittas eum* ſcilicet Lazarum, *in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, ut teſtetur illis, ne ipſi veniant in hunc locum pœnarũ* Luc. 16. n. 28. Si tanto amore fertur in fratres Dives, cur potius non petit, ut ipſemet Abrahamus ad fratres ſuos accedat, eiſque veritatem aperiat? Cur ad hoc deſiderat Lazarum; cum ſanè multo efficacior eſſet prædicatio Abraham ob ſuam magnam auctoritatem ad populum? Forſitan ſtatuit apud ſe dives, quod major fides adhibẽda eſſet veritati unius mendici Lazari, quàm charitativi Abrahæ, cum fuiſſet valde potens, & dives Titus Boſtrenſis ſatis congruè quærit, *Cur Lazarum præ cæteris expetit*, ut veniat ſcilicet ad fratres ſuos, ſic pergit: *illi ipſi, qui ſummæ illius inediæ, & paupertatis teſtes fuerant*. Quaſi qui illius extremam paupertatem agnoverant, inde efficaciter erant commovendi, ut ejus dictis acquieſcerent. 91.

Luc. 16. *Veritas prolata à paupere valde efficax.* Boſtrenſ.

De primis credentibus in Eccleſia Dei dicitur: nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Actorum 4. num. 32. & ita ſubjiciunt n. 33. *Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimoniũ reſurrectionis Jeſu Chriſti Domini noſtri*. Ad quid ante prædicationem Apoſtolorum deſcribitur eorũ vita communis in ſumma paupertate; ſed quænam connexio inter paupertatem, & prædicationem Evangelicam, ut ſimul apponantur? Multum ſanè præclarè dicet aliquis quaſi ex ipſa paupertate maxmimè fierent apti ad intrepidè prædicandam veritatem Audi Petrum Damianum, Opuſc. 34. pro Monachis ſic præſuli loquentem: *Quid ſibi vult hujus ſacræ ſcriptor hiſtoriæ, dum de continentia loquitur Apoſtolica, & communi vita, repente tanquam mutato ſtylo proſiliit dicens: Et virtute magna reddebãt Apoſtoli teſtimoniũ Reſurrectionis? Cur uni materiæ aliam interpolat, qui cœptam perſequi, & continuare debuerat, niſi ut patenter oſtendat, quia illi dumtaxat idonei ſunt ad prædicationis officium, qui nullum terrenæ facultatis poſſident lucrum; & dum aliquid ſingulare non habent, communiter omnia poſſident.* Quæ ſatis pulchrè ſunt dicta: ita ven ad ſtabiliendam noſtram theſim ex citato loco hoc deduco argumentum. Ad narrationem prædicationis evangelicæ præmittitur Apoſtolica inopia, quaſi 92.

Act. 4. *Pauperes apti ad prædicandum.* Damian. *Pauper magnam habet auctoritatem in teſtificado.*

quaſi ex ipſa Apoſtolorum paupertate maximè efficax fieret eorum teſtimonium in omnium animis,cum homines divitiis,ac bonis temporalibus deſtituti tanta fiducia,ac conſtantia, contradicentibus magnatibus,veritatem teſtarentur, ac proclamarent.

QUÆSTIO XVII.

Quare in hac narratione miraculorum pauperes evangelizantes ponuntur in ultimo loco, cùm ſit quid majus cæteris?

93. *Ratio difficultatis.* PAuperes evangelizantes, hoc eſt pauperibus promittitur regnum cœlorum,ut eſt probabilius,& dixi ſuperiori quæſt.in ultimo ſcribuntur loco, cum promiſſio cœleſtis beatitudinis ſit quid majus cæteris donis temporalibus oculorum,pedum, &c. nam temporalia bona breviter tranſeunt; regnum autem cœlorum in æternum eſt permanens, & ad bonum animæ pertinens; illa verò omnia, ut viſus cæcis,pedes claudis,ad ſalutem corporis pertinent. Cur ergo evangelizatio pauperum ad tantum apicem ſe extollat, quomodo ad ultimum locum revocatur?

94. *Apud hujus ſæculi homines multum valent temporalia.* Reſpondeo primò,quod fortè in præſenti ea, quæ ſunt majora, ac ſublimiora in ultimo referuntur loco. Leproſi mundantur, mortui reſurgunt,quod eſt quid majus:poſtea,pauperes evangelizantur.Secundò,recenſentur prius miracula, quæ pertinent ad corpus; poſtea verò quæ ſpectant ad animam:cum enim diſcipuli Joannis adhuc valde rudes eſſent,maxime temporalia apud eos ante oculos obverſabantur.

95. *Plus appretiantur parva in præſens dona, quàm magna de futuro.* Tertiò. Conſidera differentiam inter utrumque.Quod cæcis reſtitueretur viſus,leproſis ſanitas,demortuis vita,dona quædam erant, quæ in præſenti conferebantur:at verò promiſſio regni cœlorum futurum reſpiciebat,& ſine dubio multo majori vi,ac efficacia aſtringit,ac commovet animum parvum beneficium in præſentiarum conceſſum, quàm largiſſima dona in futurum promiſſa.

96. Scripſit Rex Demetrius Jonathæ,ac genti Judæorum epiſtolas,in quibus multa dona ad communem utilitatem totius regni, ac civitatis pollicebatur: Quod omnia tributa, ac etiam pretia ſatis eſſent remittenda, & templum in ſua antiqua veneratione habendum, addens:*Et ad ædificanda, & reſtauranda opera ſanctorum ſumptus dabuntur de ratione regis, & ad extruendos muros Jeruſalem*, 1.Machab.10.num.44.Et tamen Jonathas his dictis minimè acquievit, ſed omnia illa contempſit.In eodemmet cap.10.refertur, quomodo Alexander quædam aurea dona ad Jonatham tranſmiſit: *Miſit ei purpuram, & coronam auream*, num. 20. Qui ſtatim eum auſcultat, & omnia, quæ Alexander diſpoſuerat, adimplet. Plus prævalent apud Jonatham parva dona auri, & argenti, quàm quod totum ſuum regnum à tributis eſſet immune, & templum, ac ſacerdotium ad ſuam antiquam perfectionem redactum? Quæ Demetrius ſcripſerat omnia, promiſſiones extabant,in tempore venturo adimplendæ:Alexander verò dona cum effectu contulit: & majoribus viribus gaviſa ſunt parva præſentia dona,quàm magnæ futuræ pollicitationes.

[1.Macha.10.]

Non tam promiſſiones, quàm actualis donatio animum commovet.

Cùm Dominus ageret de ſua ſacratiſſima paſſione, ei dixit Petrus, *Domine tecum paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire.* Luc.22.num.31. Chriſtus Dominus tam promptæ voluntati nil detulit; imò ejus animum ſtatim repreſſit: *Non cantabit gallus,donec ter abneges noſſe me.*Poſt ſuam reſurrectionem verò quæſivit à Petro, an eum diligeret?Qui reſpondens ait:*Tu ſcis,quia amo te.* Joan.21.n.17.Quod ita pergratum fuit Domino, ut ſtatim eum ſuæ Eccleſiæ ſummum Pontificem creaverit, ac conſtituerit. Sed quæro: Ex quo fundamento illa prima voluntas ſubeundi carceres,ac mortem pro Domino, non multum æſtimatur non magno præmio afficitur, ſicut hæc amoris proteſtatio?Optimè D.Auguſtin. ſer.24. de ſanctis.*Tu ſcis,quia amo te.Veraciter Petrus,*ait, *hoc reſpondebat,hoc enim reſpondebat,quod in corde ſuo videbat. Quando autem dixerat, animam meam pro te ponam,de futuris voluit præſumere.*Amor plurimi appretiatur, non ſic verò illa proteſtatio mortem ſuſtinendi. Amor in præſenti ferebatur in Chriſtum:*Tu ſcis,quia amo te.*Voluntas autem patiendi,in venturum tempus ordinabatur: *Tecum paratus ſum in carcerem & in mortem ire.* Præſens autem animi affectus majori æſtimatione appenditur,quàm ingentes futuræ ſponſiones.

[97. Luc.22. Joan.21. Auguſt. *Multò magis æſtimatur præſens voluntas, quàm multa futura proteſtationes.*]

Matth.11.n.6. Et beatus eſt,qui non fuerit ſcandalizatus in me.

VERSIONES.

Syriacus. Felix ille, qui non impegerit in me.

Vatablus. Beatus,qui non fuerit offenſus in me.

Euthymius. Quicumque offendiculum non accipit in me.

Theophylact. Quiſquis non fuerit offenſus per me.

ALTER TEXTUS.

Luc.7.n.23. Et beatus eſt, quicumque non fuerit ſcandalizatus per me.

EXPOSITIO IV.

SEnſus hujus ſententiæ eſt, ut rectè ait Vatabl. in ſcholiis. Beatus, ac felix ille, qui mea pauperi,ac humili abjectione, & converſatione offenſus non fuerit, ſeu ſcandalum non acceperit.Tria hîc notanda ſunt.Primò cum Chryſoſt.hom.37.*Internuntios percutit,quia ſcandalizabantur in ipſo dubitationem eorum non divulgans,& ſolùm eorũ conſcientiæ derelinquens,redargutionem eorum latenter induxit.*Diſcipulos Joannis, qui viſis tot miraculis non credebãt, reprehẽdit Dominus,non publicè,ſed tacitè, ut etiã notant Hier.Beda,Paſch.ac veluti in cõmuni loquendo, tam

[98. Vatabl. *Senſus ſententiæ.* Chryſoſt. Hieron. Beda. Paſchaſ.]

Reprehenſio aliquando tacitè, & in communi danda. Abulenſ.

tam ne palam diſcipulos Joãnis cõfuderit, quàm ne circunſtantes ſcandalizarentur, quod illi in tãta re virtuti, ac tam apertis ſignis cæcutirent. Secũdò, ut docent idem Chryſoſtomus, Abulenſ. quæſt. 16. Chriſtum in hoc oſtendiſſe ſuam divinitatem, qui ſcandalum in eorum cordibus abditũ agnoſcebat. Tertiò ait Cajetanus, quod Chriſtus hæc dixit, ut ex hoc Ioannes haberet occaſionem præmuniendi ſuos diſcipulos, ne viſa Chriſti paſſione, & morte ſcandalizarentur, ſicut fecerunt multi infideles. Tamen hæc ſententia videtur dicta abſolute ad omnes fideles. Sic D. Hilarius: *Quia futura erat Crux plurimis ſcandalum, beatos eos profeſſus eſt Chriſtus, quorum fides nil tentamenti deferret Crux, mors, ſepultura.*

Cajetan. Hilar.

99\. Expende loquendi modum. *Beatus, qui non fuerit ſcandalizatus.* Druthmarus: *Ponit præſens tempus pro futuro beatus erit, quoniam in conſpectu Dei omnia futura præſentia ſunt.* In noſtro textu. *Beatus* præſentiam connotat; *fuerit ſcandalizatus*, ad venturum tempus refertur: tanta eſt enim Dei magnificentia in nos, ut jam de præſenti conferat præmium, cum adhuc in futuro appareat obſequium.

Druthmar. *Deus dat præmium de præſenti cum obſequium ſit in futuro.*

Matth. 11. *n.* 7. Illis autem abeuntibus cœpit Jeſus dicere ad turbas de Joanne: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?

VERSIONES.

Vatabl. Theophylact. Num arundinem, quæ agitatur à vento?

Græcus. Num arundinem undantem, ſeu fluctuantem?

D. Hilar. can. 11. Arundinem vento moveri?

D. Chryſoſtom. in Imperf. hom. 27. Calamum vento moveri?

ALTER TEXTUS.

Luc. 7. *num.* 24. Et cum diſceſſiſſent nuntii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?

EXPOSITIO V.

100\. ILLIS *autem abeuntibus.* Cum diſceſſiſſent Joannis diſcipuli Chriſtus Dominus ipſum laudat, ne coram illis Joanni adulari videretur, ut notat Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 27. & rectè ait D. Thomas quod Domino *docet nos hic magnam curialitatem.* Quia laudare aliquem in ſui præſentia, vel ſuorum amicorum conſpectu valde inurbanum eſt. *Cepit Jeſus dicere.* Illud verbum, *Cœpit*, frequenter ſignificat in Scriptura, aliquid magno conatu, ac ſtudio inchoare. *Cœperuntque hoc facere*, Geneſ. 11. num. 6. *Incipiam, & complebo*, 1. Reg 3. num. 21. *ad turbas*, ne ex hac interrogatione putarent, Joannem eſſe mutatum à ſua antiqua ſententia, qua Chriſtum verũ eſſe Meſſiam prædicabat, Divinus Magiſter omnibus ſatisfacit; diſcipulis Joannis in interrogatione propoſita: nunc verò turbis, ne quid ſiniſtrum de Joanne ſuſpicentur. Et notandum cum Chryſoſtomo homil. 38. in Matth. quod Dominus hic temperatè agit cum turbis, & non acriter, ſicut quando loquebatur cum Phariſæis: *Ut quid cogitatis mala in cordibus veſtris*, Matth. 9. n. 4. Nam Phariſæi delinquebant ex malitia; turba verò ex ignorantia; quæ autem ex ignorantia ſunt magnum habent excuſationis argumentum. *De Joanne.* Hactenus, ait Cajetanus, quia non oportuit, tacuit Chriſtus laudes Joannis; nunc verò poſtulante occaſione valde magnificè inchoat.

Chryſoſt. D. Thom. *Inurbanum in præſentia laudare.* Gen. 11. D. Thom. Chryſoſt. Matth. 9. *Peccata ex ignorantia habent excuſationem.* Cajet.

101\. *Quid exiſtis.* A quatuor virtutibus Joannem commendat Chriſtus. A conſtantia animi. *Num arundinem vento agitatam?* Ab aſperitate vitæ *Mollibus veſtitum?* A veritate doctrinæ: *pluſquam Prophetam*: A puritate vitæ: *Ecce ego mitto Angelum meum.* Et ait Chriſtus: *Quid exiſtis in deſertum videre?* Num ait, qualem Joannem exiſtimaris? ut alludat ad illud. quod ſuprà ſcriptum eſt Matth. 3 num. 5. *Exibat ad illum omnis Jeroſolyma.* Luc. 3. num. 7. Ut ita ex eorum factis eos convincat de magna ſanctitate Joannis. *Arundinem vento agitatam?* ſeu ut habet. Græcus, *undantem, ſeu fluctuantem.* Arundo levi aura in diverſas partes inclinatur Ac ſi dicat Salvator: Exiſtis ſpectatum hominem arundinis inſtar levem, ac mutabilem? minimè. Expende ordinem textûs. Ut dicat Dominus, quod omnes exibant ad eum videndum, ante cætera illius magnalia conſtantiam prædicat quaſi quod quamvis Joannes omnibus virtutibus eſſet ditatus; ſi tamen ita firmus non eſſet, omnium animos ad ſe non inclinaſſet. Chryſoſtom. homil. 38. *Nec ita facilè omnes in univerſa Judæa effuſi in Joannem fuiſſetis, niſi magnum quemdam, & mirabilem virum, & adamantinis lapidibus firmiorem Joannem putaretis, neque enim ad arundinem videndum exiſtis.*

A quatuor Ioannes laudatur. Match. 3. Luc. 3. Græcus. *Conſtantia maximè attrahit animos.* Chryſoſt.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Chriſtus hic tantis encomiis extollit Baptiſtam?

102\. RESpondet primò D. Hieronymus, D Paſchaſius, & alii. Quia, cum præſente turba, nomine Ioannis Chriſtus interrogaretur, an ipſe eſſet venturus? ne quis forſitan cogitaret, Joannem à ſuo teſtimonio, perhibito de Chriſto, mutatum eſſe; ideo tam magnis, ac amplis encomiis ipſum commendat Chriſtus, & ab omni ſiniſtra opinione tantis tuetur: non enim paſſus eſt Ieſus, ut de ſuo magno Baptiſta aliquis defectus, vel ejus umbra in mentem cujuſquam veniret: ideo de conſtantia, puritate, ac

Hieron. *Non patitur Chriſtus, ut de Baptiſta levis etiam defectus concipiatur.*

aſperitate vitæ, ac ſcientia, ut jam dixi in expoſitione, ipſum laudat.

103. Hilar. Alb. Magn. Secundò D. Hilarius, Albertus Magnus. Quia Chriſtus immediatè anteà præmiſerat: *Beatus, qui non fuerit ſcandalizatus in me*: ne aliquis putaret ad Joannem referri, tanquam aliquis ſcandalizatus eſſet in Chriſto; hoc autem excluſit Dominus, Joannem mirificè extollens. Joannes Chriſtum magnificè in Jordane, ac alibi commendavit, & tunc Dominus mutus fuit ad ejus laudes; at cum illum falſo judicio turba dehoneſtare videbatur, tunc valde largiter à Chriſto evehitur, ut apparentes etiam, ac falſas injurias veris laudibus retundat, quanto enim magis innocentia contumeliis appetitur, tantò amplius in ejus panegyrico diffunditur.

Quo magis innocentia injuriis afficitur, eo magis ejus laudes divulgantur.

104. Euthym. Tertiò, Euthymius. Ex interrogatione propoſita ſuſpicabatur turba, an Joannes à ſua ſententia eſſet mutatus, *Quo cognito, Chriſtus hujuſmodi medetur ſuſpicioni, docens ſimul, quod cordium eſſet cognitor.* Dum Chriſtus ſuos mirificè extollit ſigna ſuæ divinitatis præbet, qualia ſunt cordium penetratio. Quartò, Simon Caſſianus lib. 3. cap. 3. ſic ait. Laus præconis redundat in judicem, & fama præcurſoris cedit in regem, & judicis; atque regis gratia, optima exaltatio eſt miniſtri, & honor prænuntii totus in imperantem redundat.

Caſſian. *Probitas miniſtri, laus imperantis.*

105. Abulenſ. Quintò, Abulenſis quæſt. 18. Maximè evehitur Joannes à Chriſto, quia hoc pro proficiebat in laudem ipſius Chriſti. De ipſo præcurſor perhibuerat teſtimonium: & quanto major eſſet Joannis auctoritas, tanto firmius exiſteret teſtimonium, quod perhibebat de Chriſto: & ideo valde intererat, quod Joannes eſſet magnæ opinionis apud plebem Quod confirmat, *nam Virgo Mater Chriſti erat excellentior Joanne; & tamen de ea pauca dicta ſunt apud Evangeliſtas, de Joanne autem multa. Et hoc, quia laus Ioannis fuit magis neceſſaria ad confirmationem geſtorum Chriſti, quam laus Virginis, cum per Joannem conſtiterit de Chriſto, & non per Virginem.*

Quare Evangeliſtæ latius ſcribunt laudes Ioannis, quam Virginis?

106. Sextò, Joannes vir valdè eminens in ſanctitate, & cùm Chriſtus Dominus ejus virtutes laudaret, maxime reliquos excitabat ad ipſum imitandum, illiuſque virtutes ſectandas. Septimò hoc ſuo exemplo nos informat Dominus, quod quando alicujus fama, ac honor periclitatur, audenter debemus pro illa verba facere, illius virtutes narrare, ac multis detractores compeſcere; & hoc multo fortius in abſentis amici, ac benemeriti erga nos. Vide tom. 1. lib. 1. c. 2. n. 71. & 77. & c. 4. n. 13. tom. 2. c. 27. n. 39. 40. & 41.

Quando alicujus fama periclitatur, tunc maximè veritas publicanda.

107. Octavò, magnum documentum habemus in hoc, quod quælibet dimiſſio, ac veluti jactura pro Deo, ſit magnum lucrum, ac augmentum. Joannes mittens ſuos diſcipulos cum hac interrogatione, non dubitavit ſuum honorem variis hominum opinionibus exponere pro Chriſto, ut ita ille ab omnibus verus Meſſias crederetur. At per hoc Joannis auctoritas non eſt imminuta, ſed maximè excrevit, cum tot, ac tam præclaris laudibus à Chriſto ſit ſublimatus, ac exaltatus. Præclarè ait D. Baſil. Seleuc. orat. 18. *Modus amplificandæ gratiæ eſt humilitatis vis.*

Dimiſſio ſeu veluti jactura pro Deo magnum lucrum.

Baſil. Seleuc.

108. Pro ſanitate filiæ ſuæ vehementer Chananæa Dominum exorat; quæ repulſa audit à Domino: *Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & mittere canibus*, Matth. 15. num. 26. Cui abjectiſſimæ appellationi illa non contradicit, ſed potius conſentiens ait: *Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Quo audito, ad illam inquit Dominus: *O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi, ſicut vis.* Sed quænam hæc tam ſubitanea mutatio? Antea Dominus eam veluti canem, ac quid abjectiſſimum à ſe rejiciebat; nunc verò aperto ore eam mulierem dicit, ac veluti in externa apparentia admirans ejus magnam fidem prædicat, quod de aliis ita dictum non facilè invenies. Deinde totum, quod optabat, ſine dilatione ei conceditur. Quid relucet in hac muliere ad tanta obtinenda? Mulier hæc audiens abjectiſſimam appellationem à verbo Domini, eam in ſe admiſit, ac ſe inter canes numerat, & tantum abfuit, quod ex hac appellatione devenuſtaretur, ut inde potius materiam præparaverit. Div. Auguſtinus ſerm. 74. de tempore. *Videte, quemadmodum humilitas commendata eſt. Canem illam Dominus dixerat. Non dixit, non ſum; ſed dixit, ſum. Et Dominus continuo, quia ſe agnovit canem: Tu te agnoviſti canem, ego jam te agnoſco hominem: O mulier, magna eſt fides tua.*

Matth. 15.

Abjectio pro Deo ſublimatio

Auguſt.

109. Joan. 3. Agens Chriſtus Dominus cum Nicodemo de regeneratione ſpirituali ait ei: *Tu es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras?* Joan. 3. num. 10. Sed quomodo, cum eum Chriſtus Dominus magiſtrum dicat, ignorantem appellat, cùm nihil ſit magis probroſum magiſtro, quàm ignorantia? Et quomodo ignorantem dicit, qui altiſſima myſteria mox aperire parabat? Nam ſtatim ei revelavit regenerationem ex Spiritu ſancto, deſcenſum filii hominis in terram, exaltationem in Cruce & redemptionem totius generis humani divitias divini amoris. Decrevit Dominus maximè evehere Nicodemum ſplendore ſcientiæ tantorum myſteriorum; prius tamen ei ignorantis notam impingit, ut ipſa humiliatione, ac abjectione proportionaretur, ut ex Spiritu ſancto regeneretur, ac præilluſtri gloria cognitionis arcanorum divinorum ſublimetur. D. Auguſtinus tractat. 13. in Joannem. *O fratres*, ait, *quid putamus Dominum hoc magiſtro Judæorum inſultare voluiſſe? Noverat Dominus, quid agebat, volebat illum naſci ex ſpiritu: Nemo ex ſpiritu naſcitur, niſi humilis fuerit.*

Vt homo exaltetur, neceſſe eſt, ut humilietur.

Auguſt.

QUÆSTIO XIX.

Quare, ut Dominus explicet Ioannis conſtantiam, negat eſſe arundinem vento agitatam?

Aggreditur Chriſtus Dominus Joannis laudes; ac primò ejus conſtantiam, ac immutabilitatem extollit, quod non ſit inſtar arundinis, quæ à vento in varias partes inclinatur, ac flectitur; ne ex hac præſenti interrogatione: *Tu es qui venturus es*: exiſtimetur Joannes mutatus à ſua antiqua ſententia, qua Chriſtum Agnum Dei prædicavit, ut docent D. Hieronym. Epiſt. ad Algaſiam q. 1. Auct. Imperfect. hom. 27. D. Gregor hom. 6. in Evāgelia. In Joannis Panegyrico, primò ante omnes virtutes ejus conſtantiam 110.

D. Hieron. Imperfect. Gregor.

Mutabilitatis nota viriſ ingenuū valde devenuſtat.

tiam in altum eveh t,Dominus,ac in eo mutabilitatis notam cavit:non enim is eſt Joannes,qui Chriſtum,à ſe ſemel laudatum,poſtea vituperet, ac eum,quem à ſe ſemel cognitum eſt atteſtatus, poſtea ut ignotum , ac incognitum dicat , hoc enim valdè alienum eſt à viro ingenuo , ac Dei aſſecla.

111. Quæſtio præſens inquirit : Cur ad excludendam levitatis notam à Joanne , potius arundo, quàm aliquid aliud adducitur in exemplum?De hac re accipe eleganter D.Ambroſ. lib.5.in c.7. Luc.ad præſentia verba ſic dicentem:*Negat Dominus, in deſertum, id eſt in mundum prodeundum, ut mente carnis inflatos , vacuoſque virtutis internæ viros,& fragili gloriæ ſæcularis ſublimitate jactantes pro exemplari quodam putemus imitandos,quos procellis hujus mundi obnoxios vita mobilis inquietat,jure arundini comparandos,in quibus ſolidæ juſtitiæ nullus eſt fructus,qui forenſibus crinitis phaleris,nodis obſiti, vacuo oris ſtrepitu ſonanti , foris ſpecioſa jectantur. Arundines ſumus , nulla validioris naturæ radice fundati. Et ſi levis aſpiraverit proſperitatis aura ſucceſſus,vago motu proximos verberamus,inopes ad ſuffragandum, faciles ad nocendum. A* [illegible] *vos* [illegible] *& nos labentia,& mundanæ* [illegible] *aqua delectant.* Sic ille,& ſatis pulchre. In quibus multa ſunt expendenda.

112. Qui ſine ſoliditate virtutis à vento,ac procellâ hujus mundi in varias partes agitantur , merito arundini comparantur.Primò arundo ſuis undantibus foliis à vento hujus mundi in contrarias partes circumagitur,ac flectitur; ſic adulantium impetus pro ſuo commodo nunc laudant, nunc vituperant. Secundò, arundo nullum fert fructum,& nullum juſtitiæ adulatores dant Tertiò, arundo ſicut hypocrita , quamvis foris aliquid ſpecioſum exhibeat,intus tamē vacua eſt.Quartò, arundo quamvis foris tota elegans videatur, intùs tamen nodis obſita eſt,hominis doloſitatē denotans.Quintò , arundo nulla valida radice fundatur. quod ejus infirmitatem indicat,ac imbecilitatem ingenii hominis adulantis. Sextò, quando quolibet vento ſine ſui utilitate,& aliorum offenſione facilè move ur , itaut proximos ramos,herbas , ac plantas ſuo motu verberet;ſic ſæculares homines qualibet proſperitatis aura alios dilacerant , ac pellundare intendunt.Septimò,arundo,cum ſit valde fragilis multum inops eſt ad ſuffragandum;& ad nocendum facilis,unde ſi in ea innitatur homo, confringetur,& manus ejus perforabit ur.Iſai.36 num.5.tales enim ſunt adulantes amici. Octavò, arundo juxta fluvialia creſcit & paſcitur Job 40. num.16.ſic & mundiales hujus ſæculi voluptatibus , ac illius labentibus divitiis paſcuntur , ac oblectantur. Hæc,& multa alia ex mente S.Patris conſiderari poſſunt.

113. Cùm ergo arundo ſit tam volubilis intùs vacua,nodis plena ,aquis fluvialibus nutrita , denotat omne vitium , ac inconſtantiam, quæ ex ipſiſmet malis pullulat,ac naſcitur. Ad explicandam igitur Joannis adamantinam firmitatem , quæ in omni ſanctitate,ac juſtitia erat radicata, dicitur non eſſe arundinem,quæ facile agitatur à vento,cùm omni medulla careat. Virtus,ac probitas totius conſtantiæ ,ac firmitatis eſt fundamentum

114. Eum eſſe immobilem,prædicat Apoſtolus ad Hebræos 6. num. 17. *Volens*, ait , *Deus oſtendere* *immobilitatem conſilii ſui*. Circa quæ verba Divus Ambroſius in Pſalm 61. ad illa : *Ore ſuo benedicebant* : ingeniosè quærit,unde originatur,quod Deus ſit tam firmus , ac conſtans in ſuis conſiliis , homo verò tam varius , ac inconſtans ? Sic ait S.Doctor:*Rectè immobilis voluntas Dei,* [illegible] *bilis peccati movetur illecebris. Homines verò* [illegible] *es, lubrici , ad delinquendum, faciles ad errandum.* Indagando Sanctus Pater rationem, hanc apud ſe ſtatuit,quod cum Deus ſit ipſamet ſanctitas , ac juſtitia , immutabilis eſt ; homo verò cùm ſit valde pronus ad omne malum valde inconſtans, ac varius eſt. Ac ſi dicat quod ipſa ſanctitas in Deo eſt radix immutabilitatis divinæ ; iniquitas verò in homine origo tantæ varietatis,ac contrarietatis.

Margin: Ambroſ. — Ambroſ. — *Arundo in conſtantiam adulantium que nequitiã ſignificat.* — Iſa. 36. — Job 40. — *Conſtantia in omni juſtitia fundatur.* — *Nequitia inſtabilitatem, ſanctitas conſtantiã pariet*

In hujus rei argumentum multa valdè præclare ſubdit S. Pater citato loco. Unum tantum ſubjicio. Pendente Domino in Cruce , ait Matthæus 27 num.39 quod *prætereuntes blaſphemabant eum.* Et tamen Regius Vates Pſalm. 133 n. 1.ait : *Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſervi mei,qui ſtatis in domo Domini.* Prætereuntes contumelias dicunt in Dominum ; ſtantes verò ipſum laudant. Qui tranſibant, cùm in uno loco non eſſent fixi , ſed incondantes , peccatis abundabant , & in blaſphemias erumpebant. At verò , qui ſtant , cum eſſent firmitate,ac ſtabilitate præditi , in miras Dei laudes prorumpunt. Divus Ambroſius citatus. *Pulchrè ait Evangeliſta , quod tranſeuntes movebant capita ſua ; tranſeuntes non ſtantes : ſtantes enim , non tranſeuntes ſunt vedes benedicentium.* Inconſtans omni vitio abundat ; perſeverans omni ſanctitate repletur. 115.

Margin: Matth. 27. Pſal. 133. — *Cùm inconſtãtia reperitur nequitia, cum firmitate ſanctitas.*

QUÆSTIO XX.

Quare in proclamandis Joannis laudibus à deſerto ſermonem inchoat Dominus ?

ERat Joannes in carcere nitens multa patientia,ac modeſtia,mira doctrina docens diſcipulos ſuos : & tamen non ex hoc, ſed à deſerto Dominus initium facit in ejus encomiis declarandis Reſpondeo primò Gloſſa apud Divum Thomam. *Joannes enim tunc non erat in deſerto, ſed in carcere , præteritum refert , quia frequenter exierat populus in deſertum videre Joannem , cum adhuc eſſet in deſerto.* Voluit Chriſtus Dominus, tanquam argumentando ad hominem eos ex eorummet ſententia convincere , & ideò proponit Joannem in deſerto , & non in carcere : ſiquidem in deſertum omnes commoti fama ejus ſanctitatis exibant ad eum videndum ; non autem ſic frequenter in carcere ad ipſum conveniebant. Cujùs rei jam ſuprà dedi rationes morales ; ſiquidem in deſerto erat Joannes in loco diſtanti à civitate , & tunc gratus extiterat Herodi ſiquidem libenter eum audiebat,& eo audito multa faciebat,Marc.6.n. 20.quod refertur ad tempus antequam Joannes mitteretur in carcerem, ut ſuo loco dixi ex Euthymio lib.4.cap.4. quæſtione 12. 116.

Margin: Gloſſa. — *Populus confluebat ad Joannem in deſerto non verò in carcere,* — Marc. 6.

Secundò , Joannes in deſerto Chriſti Domini excel- 117.

excellentias, ac magnalia univerſo populo prædicavit. Vox clamantis in deſerto, *Ecce Agnus Dei.* Joan. 1. num. 20. Meritò ergo Dominus à deſerto præparat motiva ad Joannis laudes divulgandas. Valde enim æquum eſt, ut in loco, in quo merita proclamant, ibi gloriæ, & honoris corona reſplendeat. Tertiò, erat Joannes in carcere, & tamen non ab hoc loco, ſed à deſerto ejus laudes initiantur. Adeo totus ſpecioſus, & pulcher erat Joannes in vinculis, ut à ſemetipſo laudaretur, ac cunctis valde condecoratus appareret.

Joan. 1. In loco, ubi ſunt merita, ibi, & præmium, reluceat. Catena maximè condecorabant Joannem.

118. Quartò, Joannes in deſerto in tot magnis, ac jam præclaris virtutibus educatus eſt Luc. 1. n. 80. Meritò ergo Joannis laudes à deſerto decãtantur: ab educatione enim hominis mores, ac virtutes pullulãt, & naſcuntur. Apparet Angelus Domini Sanſonis Matri, & ei prædicit magnum filium naſciturũ, *Erit enim Nazaræus Dei*, ait, *ab infantia ſua, & ex utero matris*, Judic. 13. n. 5. Mulier verò referens omnia prænuntiata marito ſuo, ait: *Hoc reſpondit mihi*, ſcilicet Angelus Dei, *Ecce concipies, & paries filium, erit enim puer Nazaræus ab infantia ſua, & ex utero matris ſuæ uſque in diem mortis ſuæ*, ibid. nu. 7. Circa quæ verba meritò addubitat D. Aug. quæſt. 52. *Quod ait eadem mulier dictum ſibi eſſe ab Angelo, quoniam Nazaræus Dei erit puer à ventre uſque ad diem mortis; non legitur ab Angelo dictum.* Quomodo mulier ſancta, & pia aſſeruit, quod non audivit; nam ei ſolum dictum eſt, quod filius erit Nazaræus ab utero matris; unde ipſa addidit, *ab utero matris ſuæ uſque ad diem mortis ſuæ*? Optimè ſanè; nam cùm mulier accepiſſet, quod filius ejus futurus erat à ſua infantia Deo conſecratus in ſanctitate, ac juſtitia degens; inde merito intulit, quod talem vivendi modum per omne vitæ ſuæ tempus obtineret, ac ſervaret.

Luc. 1. Bona educatio bonam indicat ſubſequentem vitam.

Judic 13.

Auguſt.

119. Exordium uniuſcujuſque rei, magnum prognoſticum totius eventus ſubſequentis. Si enim bonum principium tenes, inde cætera feliciter auſpicãtur. *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præeſſet diei; luminare minus, ut præeſſet nocti; & ſtellas, & poſuit eas in firmamento cœli, ut lucerent ſuper terram, & præeſſent diei, ac nocti*, Gen. 1. n. 4. Quæ verba ſic transfert D. Athanaſ. orat. 3. contra Ariũ. *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus ad exordia diei, luminare minus ad exordia noctis.* Magna conſideratione, ac ponderatione dignum, quod Sol dicatur tantum creatus ad exordia diei; Et quando dies ſine Sole perſiſtere poteſt? Cur ergo ſolum narratur productus ad exordium diei? Benè quidem cùm dicitur, quod Sol in initio diei elucet, inde tanquam notum manet, quod ipſe per ſubſequens ſpatium diei non deficiet, ſed lucem ſuam diffundet, cum tam fœlix auſpicium jugem perſeverantiã denotet.

Gen. 1. Athanaſ.

Ex præclaro principio totus exitus deprehenditur.

Matth. 11. n. 8. Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt

Num 9. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & pluſquam Prophetam.

VERSIONES.

Vatablus n. 8. Age quid exiſtis, ut videretis?

Syriacus. Sin minus quid viſuri exiſtis? virum veſtimentis mollibus indutum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in aulis Regum degunt.

Tertull. lib. de Idolol. c. 18. Ecce qui teneris veſtiuntur in domibus Regum.

Syriacus n. 9. Sin minus quid viſuri exiſtis Prophetam? Certè dico vobis, & Propheta præſtantiorem.

Vatablus, Tagninus. Etiam excellentiorem Propheta.

Arias. Et abundantius Propheta.

ALTER TEXTUS.

Luc. 7. n. 25. Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce, qui in veſte preticſa ſunt, & deliciis, in domibus Regum ſunt.

Num. 26. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? utique dico vobis, & pluſquam Prophetam.

EXPOSITIO VI.

120. Divus Chryſoſt. homil. 38. & Abulenſis qu. 21. hanc faciunt connexionem in ſermone Domini: ſunt enim homines natura, & ingenio ſuo conſtantes; tam deliciis effœminantur, ac fiunt inſtabiles. Superiori ſententia docuit Chriſtus, quod Joannes ingenio, ac natura ſua habebat quandam adamantinam firmitatem, cùm non eſſet inſtar arundinis vento agitatæ, nunc verò demonſtrat, habere eandem firmitatem, ex vitæ inſtitutione, cùm non ſit deliciis deditus. Vel aliter dic, quod in prima ſententia demonſtrat Dominus conſtantiam Joannis in verbis, ne ex hac præſenti interrogatione exiſtimetur mutatus. In hac verò ſecunda, ejus puritatem vitæ, ne ex vinculis aliquid mali contra Joannem in ſuſpicionem veniat.

Chryſoſt. Abulenſ. Connexio verborum.

121. *Quid exiſtis videre?* Ipſoſmet murmuratores, ac calumniatores in teſtes vocat, ut validius ſit argumentum: *Hominem mollibus veſtitum?* hoc eſt, delicioſis veſtimentis indutum, ut ex hoc facilè videri poſſet mollis, ac mutabilis. Huic interrogationi Domini ſubintelligitur reſponſio: Minimè talem exiſtis videre. Et ſtatim ſubjungit rationem. *Ecce, qui mollibus veſtiuntur*, non habitant, ut Joannes, in antris deſerti, ubi omnia ſunt rigida, & auſtera, ſed *In domibus regum*, ubi cuncta mollitie, ac illecebris affluunt. Non ait, reges ſũt ut regum auctoritatem conſervet, & eos cum mode

Germanus ſenſus.

D.Thom. *Cum adverſariis ab evidentibus ſumendum argumentum.* modeſtia reprehendat. De veſtitu Joannis agit: *Et quare*, ait D.Thom. *non fecit mentionem de cibo?* Sic reſpondet: *Quia poterat eſſe dubium, veſtiebatur autem de pilis camelorum.* De Joannis cibo poterat aliquis ex circunſtantibus dubitare, quia ipſum comedere non videret, at ejus veſtimentum in omnium oculis apparebat: & cum Chriſtus ageret cum adverſariis argumentum deducit ab his, quæ erant evidentia, & à nullo negari poterant.

112. *Sed quid exiſtis videre?* Ex eorum factis, ac opinione iterum confirmat Chriſtus, Joannem eſſe valde magnũ, cum tam frequenter ad eum exierint in deſertum. *Prophetam?* ita etiam communiter Joannes exiſtimabatur à populo. *Omnes enim habebant Joannem ſicut Prophetam*, Matth. 22. n 26. Matth. 22. Chriſtus Dominus autem non ſolum eum appellat Prophetam, *ſed etiam pluſquam Prophetam*, & valde aſſeveranter, ut habet Syriacus, *certe dico vobis*. Hoc teſtimonio Chriſtus maximè tollit humilitatem Joannis, qui, de ſe negavit eſſe prophetam, Joan. 1. n. 21. Joan. 1. *Verus ſenſus.* Et maximè facit ad rem præſentem, ad declarandam ſtabilitatem Joannis, quod non ſit homo ignarus, cum ſit divina luce illuſtratus: nam ſi in his, quæ erant ex munere prophetico, prophetæ à vero deviare nequibant, quomodo deviabit Joannes, qui non ſolum Propheta, ſed etiam pluſquam Propheta eſt. Dicitur autem Joannes Propheta, quia Chriſtum venturum prædixit; *& pluſquam Prophetam*, ſeu ut habet Syriac. Syriac. Vatab. *præſtantiorem*, ſeu Vatablus *Excellentiorem Propheta*, quia Chriſtum, quem venturum prædixit, mox præſentem indicavit.

QUÆSTIO XXI.

Quare Chriſtus ait, quod qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt?

123. HAnc ſententiã protulit Dominus ad oſtendendam Joannis conſtantiam ex auſteritate indumenti; nam mollis veſtis ſæpè hebetat, ac frangit animum, ut ait D. Ambroſ. lib 5. in c. 7. Ambroſ. Luc. *Pleroſque mollioris cura veſtis affeminat.* Delicata veſtis non ſolum dedilitat corpus, ſed etiam emollit animam. Pro quo ſubjicio præclara Chryſoſt. Chryſoſt. verba apud D. Thomam ad cap. 7. Luc. *Hominem mollibus veſtitũ*: ſic commentatur: *Mollis veſtis diſſolvit rigidam animam, etſi rigidũ corpus aſſumat & aſperũ, facilè per hujuſmodi molliciem delicatum reddit, & fragile. Facto verò corpore molliore, neceſſe eſt, & animam participare læſionem.* *Mollities veſtium debilitat corpus, & animam.* Eſto rigidum ſit corpus, & anima rigida, tamen, veſtium teneritudo enervat corpus, & læſio derivatur in animam. Unde pugnacem Achillem cum veſte fere animum mutaſſe, dixit Tertull. lib. de Pallio Tertull. cap. 4. *Habitum transferre ita demum cultus, probrum eſt, ſi non conſuetudo, ſed natura mutatur.*

124. Haymon. Propius ad noſtram quæſtionem reſpondit Haymon in præſenti: *Qui pro terreno regno militãt, mollia veſtimenta requirunt. Joannes ergo, quoniam pro cœleſti regno militat, habitaculum carceris diligit, mollia veſtimenta ſpernit, à delectationibus ſæculi iſtius alienus exiſtit.* *Veſtis indicat eos, qui Deo vel mundo militant.* Ex tenera, vel rigida veſte deprehenditur qui mundo aut virtuti militat; nam qui mundo ſervit, mollitiem veſtium amplectitur: quam virtutis alumnus rejicit. Ergo cum Joannes ſub tam aſpera veſte degat, non mundo, ſed Deo vivit, cujus & rei teſtes ſunt omnes ſancti, qui per viam juſtitiæ inceſſerunt.

Secundò, maximè eſt expendendum, quod explicat Dominus, ubi molles habitant, in domibus 125. nempe regum, cum de arundine vento agitata *In conſtantia comitatur regales delicias.* nobis expreſſe non indicet, ubi ſit. Sed ſine dubio hoc expreſſit, ac ſubjecit, in domibus nempe regum, ubi enim eſt mollis, delicioſus, ac regius cultus, ibi nobilitas, ac arundinis inconſtantia in eſt: veluti data manu incedunt luxus veſtium, ac animi inconſtantia, D. Cyrill. Alexand. lib. 1 Theſaur. 4. cap. 4 Cyrill. *Qui mollibus ornantur*, ait, *in domibus regum ſunt; qui ſicut mollibus veſtiuntur, & animo leviore ſunt.*

Tertiò, quomodo aſſeritur, quod qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt, cùm fieri 126. poſſit, ut apud aliquos Eccleſiaſticos, & eos, qui vita ſanctiore degunt, ſimiles reperiantur? Eſto apud tales ſint, dicam tamen: Habitus non facit monachum, ſed vita: delicatè vivunt, delicioſè veſtiuntur, non in Eccleſiaſtica familia, non in reformationis clauſtro, ſed in domibus regum verſantur. *Qui delicata induitur veſte non eſt in domo Dei ſed in mundo.* Qui enim verè ſtrictiori, ac puriori vitæ incumbunt, non mundialem faſtũ, ſed in veſtitu, ac converſatione ſanctum odorem exhalant.

Loquens Chriſtus Dominus de dilecta anima, 127. ait: *Sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarij.* Can. 3. n. 6. Cant. 3. In quibus verbis aſſeritur, quod interior animus ſponſæ plenus ſit omnium virtutum odoramentis. Tamen de ejus veſtimentis loquens ait: *Odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris?* Cantic. 4. Cant. 4. num. 11. Si dilectam ſponſam omnia aromata replent, quomodo ejus veſtimentum ſolum odorem thuris refert, *ſicut odor thuris?* Verum eſt, quod delecta anima omnia pigmentaria in ſe continet, tamen ejus veſtimenta ſpecialiter diffundunt odorem thuris, quod templo ac cultui divino eſt conſecratum, D. Gregorius Nyſſenus hom. 9. Nyſſen. *Talis eſt odor veſtimentorum tuorum, ut ſit ſimilis thuri, quod Dei honori eſt dedicatum.* Qui enim templo, Dei obſequio, ac religioni ſe devincunt, ea in uſu habeant indumenta, quæ non alium ſpirent odorem niſi tantùm thuris, ſcilicet Eccleſiæ, ac Religionis.

Ex quo D. Laurentius Juſtinian. lib. de Triumphali Chriſti agone, cap. 15. pungit aliquos Eccleſiaſticos, qui luxu veſtium deliciantur; ſic 128. ait: *In veſte toties illuditur Chriſtus, quoniam qui præſunt in Eccleſia, pretioſarum veſtium apparatu nitent; & tranſitoriis proſperitatibus delectantur. Nempe, Domino teſte, qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Ubi, oro, mutato habitu illuſus eſt Chriſtus? Nonne in domo regis Herodis & Pilati præſidis? Jam attentè palatia præſulum, ponunt ſigna ſua, ſigna, ſericis apparatibus ornantur, pretioſis indumentis induuntur, famulorum vallantur multitudine, & quod ſine mœrore dici non poteſt, domus, quæ egenorum eſſe receptacula debent, Imperatorum palatia judicantur.* In domo regum direpta veſte à regibus ſpernitur Chriſtus. Deſignabatur ibi, quod tali indumento contemnendus erat Dominus. Proh dolor! ſunt fortè aliquot Eccleſiaſtici, qui peregrina veſte, prophaniſſimiſque oſtentationibus illudunt Salvatorem, cum alienum indumentum aſportant; & ſpreto paupere, ea, quæ in egenorũ

ſumptus debebant erogari,in pompoſos apparatus conſumunt ; & inter injurias ſuæ paſſionis hoc opprobrium ſibi inferendum jam in, figura patitur Dominus.

QUÆSTIO XXII.

Quare Joannes dicitur à Chriſto, non ſolum Propheta, ſed etiam pluſquam Propheta?

129. Chryſoſt. Imperfect.

RESpondeo primò cum Chryſoſtomo homil. 38.dicente : *Cur igitur major prophetis Joannes? quoniam propinquior erat Chriſto venturo.* Mitto, inquit, angelum meum ante faciem tuam, *qui autem ante faciem eſt, is proximus eſt: Num quemadmodum majore dignitate ii ſunt, qui proxime regibus deambulantibus ordinantur; ſic & Joannes in ipſo adventu majori gratia fulſit.* Idem habet in Imperfecto homil.27.Præcucurrit enim immediatè ante Chriſtum. Secundò, quia Chriſtum, quem venturum prædixit, mox præſentem indicavit. Tertiò, quia Chriſti Domini magnalia, ac excellentias perfectius, ac clarius, quam aliquis prophetarum agnovit. Quarto, quia non ſolum fuit propheta, ſed etiam Apoſtolus. Venit enim, ut teſtimonium perhiberet de lumine. Quintò, fuit ipſe Joannes Angelus, id eſt nuntius, ac legatus Chriſti, ac præcurſor ad præparandam viam: *Qui præparabit viam ante te.*

Joannes valde proximus Chriſto.

130. Sexto, quia ſuper cæteros prophetas particularibus favoribus, ac privilegiis inſignitus eſt Joannes à Chriſto Domino, itaut ipſum baptiſaret, ut commentatur in præſenti D.Hieron. quod in tantam gloriã, & honorem cedit Joanni, magno verborum põdere dicat Petrus Damian. ſerm. de S.Joanne Baptiſta: *A creatione cœli, & terræ uſque ad hunc locum nunquã Trinitas hominibus manifeſte apparuit, ſed rerum, & verborũ involucris involuta fuit tantæ claritatis æternitas.* Et poſtquam latè pertractat, quã abſconditum fuiſſet Triadis myſterium, ſic ſubdit : *Pater auditur in voce, filius batizatur in flumine, Spiritus ſanctus in colũbæ ſpecie demonſtratur, adeſt Joannes totius medius Trinitatis, glorioſũque Baptiſtã ſanctificant indiviſæ ſubſtantiæ perſonata vocabula, & nomen Trinitatis prioribus ſæculis obvolutũ abſque totius velaminis obũbratione relucet.* Et licet hæc verba alibi à me ſint data, nunc verò ſic duplici conſideratione diteſcunt. Primo, quomodo Joannes in altiſſimum Triadis myſterium medius ingreditur? Optimè ſane medius. In ſacratiſſima Trinitate verbum medium tenet; cum autem vox Verbi ipſi Verbo ſit conjuncta, ſocietatẽ cum illo in ſitu, & loco exoptat.

Hieron.

Damian.

Joannes medius Trinitatis tanquam vox ſociata Verbo.

131. Secundò in iiſdem verbis. Qua conſideratione Triados myſterium dicitur Joanni primo revelatum, cum hoc conceſſum fuiſſe B.Virgini, in ſua Annunciatione, proprio loco cum communi ſententia dixerim? Joannis privilegia Mariæ non derogant præeminentiis : nam Triadis revelatio Virgini facta, in Joanne videtur continuata, qui veluti quidam ſpiritualis eſt Virginis filius. Ut eleganter ait D.Chryſoſtom. apud Bernardinum de Buſtis part.7.ſerm.4. *Joannes Baptiſta*, ait, *fuit Virginis filius per ſpiritualem Baptiſmi regenerationẽ.*

Joannes ſpiritualis filius Virginis.

Nam, ut dixit mater ejus Elizabeth ad Virginem Mariam: *Ecce enim ex quo facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultavit infans in utero meo*, Luc 1.n.44. Per vocem enim Mariæ gratia ad cor Joannis penetrat, ut ait Guarricus Abbas ſerm.1. de Baptiſta, qui ex ſuperfluenti abundantia gratiæ Virginis evidens totus impinguatur. Vide ad quantum apicem Præcurſor evectus eſt in Baptiſmate. *Adeſt totius medius Trinitatis*, tanquam vox ſociata Verbo. Et in cognitione abditiſſimi myſterii ſociatur Virgini tanquam ab ipſa ſpiritualiter regeneratus.

Bernard. Luc.1. Guarric.

Joannes in cognitione Trinitatis ſociatur Virgini.

*Matth.*11.*n.*10. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt : Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam : qui præparabit viam tuam ante te.

VERSIONES.

Syriacus. Qui parabit viam coram te.

Theophylact. Qui præparatus eſt viam tuam ante te.

*Septuaginta ad c.*1. *Malach.*3. Et reſpiciet viam ante faciem meam.

Pagninus ibi. Verret viam ante faciẽ tuã.

Vatabl. ibi. Ecce ego mitto legatum meũ, qui complanabit viam ante me.

Hebræus. Et verret, ſeu emundabit viam tuam à fronte tua, ſeu coram te.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 7.*n.*27. Concordat cum Matthæo.

EXPOSITIO VII.

PARTICULA illa, *enim*, in textu : *Hic eſt enim*, denotat rationem, ob quam Joannes pluſquam propheta ſit appellatus; & ad hoc inducit Dominus teſtimonium Malach.3. n.1. ab omnibus enim S Joannes eſt honoratus. *Ecce ego mitto*, verba ſunt Æterni Parentis ad Filium ſuum, qui carnem aſſumpturus erat, *Angelum meum*, ſeu, ut habet Vatablus, *legatum*, & idem eſt, ac miniſtrum, ſeu nuntium : tales etiam Angeli dicuntur, de quo quæſt. ſequent. Pulchrè ponderat Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 27. *Joannes*, ait, *illum*, ſcilicet Chriſtum, *Agnum oſtendit; ille autem iſtum Angelum prædicavit. Iſte minus laudavit in Chriſto, quam erat: nam non ſolum peccata mundi abſtulit, ſed etiam vitam æternam mundo donavit. Ille autem iſtum, ſupra quam videbatur, erexit : ut qui homo erat, Angelus diceretur.* Semper Jeſus majora tribuit, quàm noſtra ſint ei oblata obſequia; nec enim in laudibus par pari, 132.

Malach. Vatabl. Chryſoſt.

Semper Ieſus majora tribuit, quam ſint noſtra obſequia, & laudes.

ſed

Luc. 1. Matt. 4. *Singularis affectus Domini in Joannem.*

ſed magna nimis refert. Et non ſolùm Joannem appellat Angelum, ut alii dicuntur, Gabriel nuncupatur *Angelus miſſus à Deo.* Luc. 1. n. 26. *Et Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei,* Matth. 4. n. 11. ſed addidit. *Angelum meum* Nunquid ſunt aliquot Angeli, qui non ſunt Dei? minimè. Ob tamen ſingularem affectum ac benevolentiam, in ſuum Baptiſtam, ſic eum nominat. *Ante faciem tuam*, id eſt proximè ante te.

133. *Præparabit viam*, ſeu emundavit ante te, ſeu coram te. Hoc eſt diſponet populos ad pœnitentiam peccatorum: diſponetque, ut cum te mundo manifeſtaverit, te verum Meſſiam agnoſcant, tibi credant, ut téque verè promiſſum in Lege recipiant.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Ioannes Baptiſta, cum eſſet homo, Angelus nuncupatur?

134. Cyril.

FUerunt aliqui impii aſſertores, ut refert D. Cyrillus lib. 1. in Joan. cap. 7. qui dixerunt Joannem naturâ non hominem fuiſſe, ſed Angelum, in ſpecie tamen naturæ humanæ prædicantem apparuiſſe. Hos jam Joannes evangeliſta in exordio ſui Evangelii refutavit: de Baptiſta ait: *Fuit homo miſſus à Deo* 1. n. 9 Et illa impia aſſertio valde invidioſa eſt naturæ humanæ, & Joannis ad gloriam derogat, Chryſoſtomus in Imperfecto hom. 27. *Puto, ait, quod glorioſior eſt Joannes, qui à homo fuit, & propter virtutis meritum Angelus eſt vocatus, quam ſi nomine Angelus, & natura fuiſſet. Angelus enim hoc ipſo, quod Angelus, non eſt virtutis præmium ſed naturæ proprietas. Iſte autem mirabilis eſt, qui in humana natura angelicam ſanctitatem tranſgreſſus eſt; & obtinuit, quod non habeat natura, per gratiam.*

Joan. 1. Chryſoſt. *Magna gloria Joannis quod cum ſit natura homo, virtute Angelus dicatur.*

135. Franc. Luc. *Ratio litteralis.* Agg. 1. Cyrill. Hieron. Chryſoſt. Paſchaſ. Theophyl. Euthym. Gregor.

Reſpondeo primò. Quod Angelus idem eſt, ac miniſter, nuntius, & legatus. Et notat Franciſcus Lucas, quod voces, ſive in Hebræo ſive in Græco communes ſunt tam ad cœleſtes ſpiritus, quam homines mortales, ut videre eſt apud Aggæu in Hebræo cap. 1. n. 13. Ioannes autem fuit Dei miniſter, nuntius & legatus. Ergo benè Angelus eſt dictus. Ita communiter Patres, D. Cyrillus citatus, D. Hieronymus, Chryſoſtomus, Paſchaſius, Theophilactus, Euthymius. Unde ait D. Gregor. Magnus homil. 6. in Evangelia. *Rectè qui nuntiare ſupremum judicem mittitur, Angelus vocatur, ut dignitatem ſervet in nomine, quam explet in operatione.* Alias ergo rationes in ſenſu morali, quas veluti angelicas Joannes explet in operatione, in ejus laudem videamus.

136. Euthym. *Joannes Angelus in vita*

Secundò Idem Euthymius, Joannem Deus Angelum ſuum nominavit quaſi angelicam degentem vitam, eo quod ſupra terrena elevabatur, ac cœleſtia ſapiat. Tertiò, Homo vi generationis exiit in mundum. At Angelus abſque operatione naturæ Dei dono creationis producitur, Joãnes, quamvis verè, & propriè ſit à Zacharia, & Elizabeth generatus; tamen natura frigeſcente in ipſis majoribus, ſolius Dei dono, & non connaturali naturæ fluxu efformatur. Accipe præclara Chryſologi verba ſerm. 89. ſic de Baptiſta loquentis: *Aboleſcit totum, quidquid eſt humani ordinis, & negotii conjugalis, ut divino munere, non partu, ex hominibus Angelus naſceretur.* In brevi periodo magna apparet cõtrarietas: Quomodo non eſt partu datus, ſi ex hominibus eſt natus, *ut divino munere, non partu, ex hominibus Angelus naſceretur?* Duo relucent in Joanne; humana natura, & angelica præeminentia. Quod homo, ex parentibus gignitur. Quia verò Angelus, virtute, & munere, ex veteranis, ac ſterilibus majoribus Dei beneficio vivificatis, producitur, ut veluti Angelus abſque naturali partum ſolo munere erumpat in lucem.

Chryſol. *Joannes veluti Angelus non ex naturali partu, ſed ex Dei munere datur.*

137. *Ioannes veluti Angelus quaſi neſcivit infantiæ impedimenta.* Ambroſ.

Quartò, Angeli non habuerunt infantiam, ſed cum perfecta natura judicio, ratione, & uſu liberi arbitrii à Deo creati ſunt. Joannes ſexto menſe à Chriſto viſitatus eſt, ac ab ipſo ſanctificatus Chriſtum agnovit, ſalutavit, ac uſum rationis obtinuit. Unde de eo ſic ſcribit Ambroſius in cap. 1. Luc. *Tempus infantiæ,* ſcilicet Joannis, *ſiletur, eo quod præſentia Domini matris in utero roboratur, infantiæ impedimenta neſcivit. Et ideo in Evangelio nihil ſuper eo legimus, niſi ortum ejus, & oraculum, exultationem in utero, vocem in deſerto.* Tanquam de Angelo ſolùm ſcribitur de eo egreſſus in lucem, & rationis actus, exultationis, vocis clamantis, ac prædicantis; ut liqueat, quod infantiæ impedimenta neſcivit.

138. Ambroſ. *Ioannes ob jejunium dictus Angelus.* Baſil. Alb. Magn.

Quintò, Idem D. Ambroſius lib. de Elia, & jejunio c. 3. teſtatur, Joannem Baptiſtam propter jejunium in ſacris Litteris Angelum appellari; nam ut ipſe ait: *Jejunium eſt vita angelorum.* Et D. Baſilius homil. de jejunio ait, totam Joannis vitam fuiſſe quoddam continuum jejunium. Sextò Albertus Magnus. Joannes fuit valde eminens puritate, ac virginitate perpetua, inſtar Angeli in cœlibatu vitam ducens. Virginitas autem tam propria eſt Angelis, ut dicat D. Cyprianus tract. de habitu Virginum, *cum caſtè perſeveratis ac Virgines, Angelis Dei eſtis æquales.* Hanc autem virginitatem Joannes quaſi cum natura hauſit à Deo, qui eum gigni ordinavit ex parentibus veteranis, ac effœtis, & ex corporibus jam à concupiſcentia defœcatis, ut ita per miraculum efformaretur purus quaſi Angelus.

Cyprian. *Ioannes nuncupatur Angelus ob virginitatem, quam veluti cum natura hauſit à Deo.*

139. Alb. Magn. *Ioannes tanquam Angelus illuminas homines.* Joan. 1. Joan. 5. Chryſol.

Septimò, Idem Albertus Magnus Angeli ſuperiores docent inferiores. Inferiores verò illuminant, & perficiunt homines. Sic Joannes docuit & illuminavit, ſicut Angeli faciunt. *Venit ut omnes crederent per illum,* Ioan. 1. n. 7. *Erat lucerna lucens, & ardens,* Ioan. 5. n. 35. ſic de eo ait Chryſologus ſerm. 127. *Joannes fidei diſciplina, major homine, par Angelis Legis ſumma, Evangelii ſanctio Apoſtolorum vox, ſilentium Prophetarum, lucerna mundi, Præcurſor Judicis, Chriſti metator, Domini teſtis, totius medius Trinitatis.*

140. D. Thom. Matth. 18.

Octavò, D. Thomas. Angeli vident faciem Dei. Matth. 18 n. 19. Joannes autem Verbum Incarnatum vidit, ei aſtitit, cum eoque valdè familiariter converſatus eſt. Ex quo Angelicus Doctor reddit rationem Quare Chriſtus Dominus poſtquam Ioannem pluſquã prophetam appellaverit, Angelum dicit, veluti ſuum aſſertum explicans. *Quia differentia eſt,* ait, *inter Angelum, & Prophetam, quia Angeli manifeſtè vident faciẽ Dei. Prophetæ verò non vident. Unde ſicut Angeli ſẽper vidẽt faciem Patris; ſic Joannes ſpecialiter Chriſtum vidit, ideoque ſpecialiter de eo dicit meum Angelum.*

Ioãnes inſtar Angeli Chriſtum ſpecialiter vidit.

141. Nonò, Ioannes gratiam acceptam nunquam perdidit, qui nunquam peccavit, ſaltem gra-

Ioannes tanquam Angelus gratiam acceptum nō perdidit, ſed in ea profecit.
Suar.
Cajetan.
Gerſon.
Chryſol.

viter; imò etiam nec venialiter perfecta deliberatione, ut docet Suarius tom. 2. ad 3. part. diſp. 24. ſect. 4. § tertio, tanquam probabile; & in charitate, ac gratia ſemper ſtetit, inſtar Angeli confirmatus in gratia, vivens auſtera, rigida, & ſecura pœnitentia, itaut Petrus Damianus ſerm. de eo, vitam ejus appellet continuũ martyrium. Et D. Chryſoſtomus homil. 10. in Matth. eam vocet angelicam. In qua tantum profecit, ut dicat Gerſon tract. 4. in Magnificat: *Videtur Joannes Baptiſta primus poſt Mariam poſitus in ordine Seraphinorum.*

142. Decimò, Chryſologus ſerm. 89. *Cùm Chriſtus Deus*, ait, *naſceretur in Carne, Joãnes Angelus eſt generatus in terris: ut ita officia terrena officiis ſe cœleſtibus miſcerent, ſicut humanis ſe divina miſcebant, & in terra Deo Angelus, & Domino ordo cœleſtis obſequii non deeſſet.* Quæ verba quadã conſideratione jam dedi lib. 1. cap. 8. quæſt. 8. Nunc verò nova ponderatione veniunt examinanda. Si Joannes non naſceretur, angelicum obſequium Deo deeſſet in terris? Nam nato Domino cœleſtis militia volitat per cœlum; Luc. 2. n. 9. Angeli miniſtrant in deſerto, Matth 4. n. 13. In horto Angelus apparet, Luc. 22. num. 43. Et ad ſepulchrum ſacri Angeli adſtant, Joan. 20. n 12. Quomodo ergo ſine Joanne, ait Chryſologus, quod non daretur in terris famulatus angelicus? Tam magnum, & amplum obſequium Joannes tanquam Angelus Deo præſtitit in terris, ut quamvis omnes cœleſtes ſpiritus in orbem deſcenderent, ſi Joannes non adeſſet, Deo non perſolveretur integer, ac perfectus famulatus angelicus, ut decebat. Cujus rei quandam rationem ſubdit S. Pater: *Ut officia terrena officiis ſe cœleſtibus miſcerent, ſicut humanis ſe divina miſcebant.* Deus cùm ſit puriſſimus ſpiritus, Angeli ſub forma ſpiritus ei miniſtrant in cœlo. Naſcitur Deus factus homo, aliquo modo abſque perfecta, & integra ſimilitudine in natura, homo Angelus deſtinatur in terris ad obſequia, ut Deo incarnato decenter inſervire valeat.

Luc. 2.
Matth. 4.
Luc. 22.
Ioan. 20.
Sine Ioanne omnis famulatus angelicus Deo Incarnato integer, & perfectus nõ eſſet

143. Chryſoſt. Undecimò, Chryſoſtomus ſerm. 87. de Conceptione Joannis ſic fatur: *Apparuit ei*, ſcilicet Zachariæ, *cùm jam defecerat totus homo, ut ante Joannes naſceretur ex ſterili, quàm Chriſtus naſceretur ex Virgine. Dictũ eſt de Joanne, Ecce ego mitto Angelũ meum. Felix, quæ ſterilitatis damna virginea fœcunditate mutavit.* In his verbis preme ad quid ante conceptionem Verbi generatur Joannes tanquã Angelus, ſeu nuntius ex veteranis parentibus, in quibus virtus defecerat. Sed quid in hoc Joannes tanquam Angelus denuntiabat? Venit Gabriel ad Virginem, & verbis aſtruit poſſibilitatem divini operis: *Non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum*, Luc. 1. n. 37. Naſcitur & Joannes ex effœtis jam parentibus, ut ipſiſmet partus ſui operibus factibilitatem myſterii in vulva virginea ſine ope viri declararet: poſſibilitatem enim, quam in hac parte dicit Gabriel verbis, priùs Joannes tanquam Angelus operibus indicat. D. Maximus homil. 1. in Nativitate Ioannis. *Quam decuit*, ait, *ut de matre ſterili naſceretur, qui fœcunditatem Virginis revelabat, quatenus mirabilem partem, mirabiliter natus oſtenderet.*

Luc. 1.
Ioannes annũtiat opere, quod Angeli dicũt verbis.
D. Maxim.

144. Ambroſ. Duodecimò, cum D. Ambroſio claudo totam hanc rem, qui ſerm. 65. ſic ait: *Videte ſancti Joannis Baptiſtæ meritum: Os, quod Angelus alligaverat, Joannes abſolvit: quod Gabriel obſtrinxerat, parvulus reſeravit. Quamquã & ipſe ſit Angelus, ſicut ſcriptũ eſt de eo: Ecce ego mitto Angelum meum.* Zacharias Gabrieli non credens de nativitate Pueri, ab ipſo ſilentii pœna multatur, Luc 1. n. 20. Quam Puer naſcens abſtulit. Sed quomodo ſilentium impoſitum ab Angelo, unus Puer rumpit? Nec mireris, inquit Ambroſius; *Quamquam & ipſe ſit Angelus.* Cùm ipſe ſit Angelus, illata ab Angelo adimet. Imò quid nobilius in Joanne video: nam Gabriel impoſuit pœnam, Joannes abſtulit; eſt multò illuſtrius, pœnam ſolvere, quàm infligere.

Luc. 1.
Ioannes quæ Angelus intulit, mirabiliter ſolvit

Decimo tertiò, De Joanne explicat Chriſtus Dominus locum Malachiæ. *Ecce ego mitto Angelũ meum ante faciem tuam.* Sed quomodo? omnes Prophetæ, qui præceſſerunt, miſſi ſunt ante Chriſtum, ut ejus adventum prædicarent, cur ergo ſolus Joannes ſub nomine Angeli venit intelligendus? Cur de ſolo Joanne explicetur textus, *Ecce ego mitto Angelum meum?* Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 37. in Matth. *Quomodo*, ait, *de ſolo Joanne, quaſi gratiæ ſingularis eſt judicium: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam? Omnes quidem Prophetæ ante faciem Chriſti tranſmiſſi ſunt; ſolus autem Joannes ſic miſſus eſt ante faciem Chriſti, ut penè cum ipſo Chriſto veniret.* Ex omnibus Prophetis Ioannes propior Chriſto fuit, & tantum ejus ſacratiſſima præſentia ſublimatus, ac evectus, ut ex omnibus ſolus ille Angelus habetur. Tantum enim ex præſentia Chriſti ſublimatur homo, ut jam non carneus homo, ſed Angelus appareat. 145.

Ex præſentia Chriſti tantum decoratur Ioannes, ut Angelus dicatur.
Chryſoſt.

Cùm lapidatur Stephanus de ipſis iniquis judicibus dicitur: *Intuentes eum omnes, qui ſedebant in concilio, viderunt faciem ejus, quaſi faciem Angeli*, Actor. 6. num. 15. Sed unde carneus homo tantum habuit, ut Angelus videretur? Ipſe enim dixit. *Ecce video cœlos apertos, & Jeſum ſtantem à dextris virtutis Dei*, Actor. 7. num. 55. Erat ille ſub Ieſu præſentia tanquam ſub Solis radiis; & inde tantum ſplendorem hauſit, ut jam, non ut homo appareret, ſed ut Angelus reſplenderet in facie. D. Auguſtinus ſerm. 6. de S. Stephano: *Stephanus* ait, *revelata facie ſpeculabatur in cœlum gloriam filii Dei, ideo videbant vultum ejus Iudæi, tanquam vultum Angeli Dei.* 146.

Act. 6.
Act. 7.
Sub Dei præſentia homo carneus apparet Angelus.
Auguſt.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Chriſtus Dominus potiùs in hac occaſione, quàm in alia Ioannem Angelum appellat?

Reſpondeo ad quæſtionem. A Joannis diſcipulis quæſitus fuit Dominus: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Quo audito, Dominus, non ore, ſed manu; non verbis, ſed miraculis dat reſponſum; & ſtatim ſe totus in elogia Joannis diffundit, & de Joanne explicat locum Malachiæ: *Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te.* Sic Domine, propoſitæ quæſtioni ſatisfacis? ſic explicas, quod tu es ipſe, qui venturus eſt: Nullo ſanè ſubtiliori modo præſens quæſtio enodari poterat; nam Malachias poſt citata verba immediatè addit: *Et ſtatim veniet ad templum ſanctum tuum Dominator* 147.

Malach. 3.

tor, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis. Ecce aperta reſponſio ad interrogationem factam. Quod Joannes Angelus denuntiatus à Malachia, jam adſit, ut ex præexiſtentia illius, aperta, & evidens ſit conſequentiá ad præſentiá Verbi incarnati: nam nullo interjecto nomine ait Propheta, *Et ſtatim veniet.* Tanta eſt enim conjũctio inter Chriſtum, & Joannem, ut ex acceſſu hujus aperta, & clara ſit illatio ad adventũ illius. Præclare Rupertus ad hunc locum Matth. 11. lib. 9. de gloria, & honore filii hominis. Poſtquã adducit citatum Prophetæ locum, ſic ſubdit: *Concludant omnes turbæ Chriſtianorum: Igitur jam non eſt expectandus alius: certiſſimè enim jam venit, qui expectabatur venturus Dominator, quem vos quærebatis: ſtatim quippe illũ venire oportuit: ubi miſſus eſt iſte Angelus ad hoc deſtinatus, ut pararet viam antè faciem ejus.*

Inter Chriſtum & Joãnem mira conjunctio, ut ex unius præſentia alterius colligatur. Rupert.

148. Nota, quod, cùm Joannes dicitur Angelus: *Ecce ego mitto Angelum meum*, etiam Deus homo nomine Angeli nuncupari gaudet: *Et Angelus teſtamenti quem vos vultis*: Ut etiam nec in nomine inter Chriſtum, & Joannem eſſet aliqua dejunctio: tam intimè inter ſe connectuntur.

Inter Chriſtũ & Joanẽ etiam in nomine, mira conjunctio.

149. Nato præcurſore ſolvitur Zachariæ lingua quæ ſtatim in gratulationes, ac laudes Incarnationis Divini Verbi erumpit: *Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia viſitavit, ac fecit redemptionem plebis ſuæ*, Luc. 11. n. 68. id eſt, quia Deus Carnem aſſumpſit, qua nos viſitavit ut plebem ſuam redimeret. Sed cur Zacharias ſtatim pro tam ingenti beneficio in filio ſibi dato non perſolvit gratias? cur relinquit præſens donum, & totus reſonat in cantica pro Incarnato? Extabat Zacharias plenus Spiritu ſancto; & tanto lumine illuſtratus, manifeſtè, & apertè agnovit, quod, cùm Joannes ex utero matris eſſet egreſſus in mundum, jam Deus homo factus in eo reſplendens aderat, ac redemptionis opus jam exortum erat. Ibi D. Bonaventura ad illa verba: *Et Zacharias pater ejus*: ſic ait: *Poſtquam deſcripta eſt Joannis origo, ſubjungitur hic gratiarum actio pro redemptionis beneficio jam inchoato in ortu Præcurſoris, & conſummando in ortu Salvatoris.* Unde cum pro Deo Incarnato, ab redemptionis opere gratias agit, ibi etiã pro initio tanti myſterii, ac pro tanto filio ſibi dato gratulatur, ita enim conjunguntur Chriſtus, & Joãnes, ut dum unius præſentia celebratur, alterius nativitas decãtetur. Vide ſuprà in hoc c. q. 10. n. 58.

Luc. 1. Bonavent.

Cùm gratificatur Incarnationis opus, Joannis nativitas celebratur.

Matth. 11. n. 11. Amen dico vobis: Non ſurrexit inter natos mulierum major Joanne Baptiſta: qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.

VERSIONES.

Radix Hebr. Non extitit inter natos.

Dydim. Alex. in Ep. 2. Petr. Nullus inter natos mulierum major Joanne.

Tertull. lib. de Bapt. c. 12. Nemo major inter natos fœminarum Joanne Baptiſatore.

D. Cypr. Inter Prophetas non ſurrexit major Joanne.

Arias, Euthymius. Non excitatus eſt in natis mulierum major.

Vatablus Non exortus fuit inter eos qui naſcuntur ex mulieribus major.

Syriacus. Minimus autem in regno cœlorum.

ALTER TEXTUS.

Luc. 7. n. 28. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum Propheta Joanne Baptiſta nemo eſt: qui autem minor eſt in regno Dei, major eſt illo.

EXPOSITIO VIII.

150. LAUDAVIT Dominus ſuprà Ioannem ex teſtimonio Scripturæ, nunc propriá ſententiam profert; nam, ut ait Abulenſis q. 31. Chriſtus Dominus inceperat laudare Joannem, & quia non decebat, Chriſtum immolari per ſingula in laudibus Joannis, ideo ſub uno verbo eas colligit: *Non ſurrexit major, &c.* Abulen.

151. *Amen dico vobis.* Cũ affirmatione Chriſtus hoc dicit, ut notat Theophylactus; *Non ſurrexit inter natos mulierum*; Hebraïſmus eſt, ut ait Franciſcus Lucas, ac ſi dicatur, Inter filios hominum, ſeu inter homines non extitit, ſeu nõ exortus eſt *Major Joanne Baptiſta*, tam prophetandi munere, quàm prærogativis, ac donis gratiæ, & ſanctitatis, quibus à Deo condecoratus eſt. Et dixit, inter natos mulierum, non autẽ virorum, ut notat D. Ambr. ſerm. 65. Et rationem ſubdit: *Hoc autem dixit, quia numeroſior proles mulierum, quàm virorum: eſt enim mulieris filius qui viri filius non eſt. Deniquie Sãcta Maria genuit filium qui patrem hominem non haberet. Ergo in laudem Joannis fæcundioris ſexus generatio ponitur, ut nullius ab eo nativitas ſeparetur.* Uberior ſexus ponitur, ut univerſaliora ſint verba quæ in laudem Ioannis publicantur. Preme verba S. Patris: Ioannes dicitur major inter natos mulierum, *ut nullius ab eo nativitas ſeparetur.* Ergo, cùm Chriſtus ſit filius mulieris, & nullius nativitas ſeparetur à nativitate Joannis; Ioannes erit major ipſo? Abſit, abſit hoc. Vide, quod ait S. Pater: *Denique Sancta Maria genuit filium, qui patrem hominem non haberet*, ſed Deum ſcilicet Chriſtus ita eſt filius mulieris, ut non ſit filius viri, ſed Dei; nam ſi eſſet filius mulieris, & viri, cum eo maximè contenderet Baptiſta. At cùm Chriſtus ſit filius mulieris, & Dei utpote verus Deus, multò major Ioanne eſt, nam, ut ait D. Auguſtinus ſerm. 4. de Baptiſta. *Quiſquis Joanne plus eſt, non homo tantum, ſed Deus eſt.*

Theophyl. Franc. Luc. Ambroſ.

Quiſquis Joanne plus eſt, non tantũ homo, ſed Deus eſt. Auguſt.

152. *Surrexit.* Pondera hoc verbum: non dixi non eſt, ſed non ſurrexit, quod propriè ſignificat excitationem eorum, qui ex morte, vel infirmo ſtatu eriguntur ad vitam, vel ſublimem conditionem. Et in hoc ſit alluſio, ut aliquibus placet, ad

Ioannis

Glorioſior eſt erectio ex infima conditione, quam quælibet illuſtris nativitas.

Joannis ſanctificationem. Verbum autem *eſt*, ſi poneretur, innueret nativitatem in ſanctitate, & gratia. Dixit ergo non ſurrexit, quia apud Deum multò præclarior eſt erectio ex infima ſorte ad ſublimiorem, quàm quælibet illuſtris nativitas, *Qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* De hoc vide quæſt. 27.

QUÆSTIO XXV.

Quibus Sanctis in hac propoſitione, Non ſurrexit major Joanne Baptiſta, *ſit ipſe prælatus.*

An Baptiſta dicatur major ratione primæ ſanctificationis, vel vitæ.

153. FUerunt aliqui in hac quæſtione, qui hanc ſententiam retulerunt ad primam Joannis ſanctificationem: ac ſi dicerent; nullus ex Prophetis emundatus à peccato originali, cum abundantiori gratia, ac excellentioribus privilegiis, ac donis Spiritus ſancti ſurrexit major Baptiſta; tamen fieri potuit, ut in vitæ progreſſu alii fuerint majorem ſanctitatem aſſecuti.

Suar. Radix Hebr.

154. Hic tamen dicendi modus facilè rejicitur, ut notat Suarius tom. 2. ad 3. diſp. 24. ſect. 3. §. *Tertiò addi poteſt.* Primò, quia in radice Hebraica *ſurrexit*, idem eſt ac extitit; & in textu Lucæ ponitur verbum ſubſtantivum *eſt: Joanne Baptiſta nemo eſt.* Secundò, frequenter verbum *ſurgo*, in Scriptura in hac abſoluta ſignificatione ſumitur; *Propheta magnus ſurrexit in nobis*, Luc. 7. n. 16. id eſt miſſus eſt à Deo ad nos, verſatur inter nos. *Non ſurrexit ultra Propheta in Iſraël ſicut Moyſes.* Deut. 34. n. 10. Tertiò, quia ex magna ſanctificatione Joannis facta à Verbo Incarnato, commorante Maria Virgine apud Elizabeth per tres menſes, una cum perfectiſſima, ac ſanctiſſima vita Joannis, de quo aliqua dixi quæſt. 23. benè colligitur, quod non ſolùm in prima ſanctificatione, ſed etiam in progreſſu vitæ, quoad ſanctitatem eos ſuperaſſet. Quartò, quia Chriſtus Dominus hîc laudat Joannem, *Non ſurrexit major*, in ordine ad teſtimonium, quod de ipſo dedit, *Ecce Agnus Dei*: Ergo non ſolùm pro ſua prima ſanctificatione, ſed etiam pro progreſſu vitæ aſſerit, quod non ſurrexit major.

Luc. 7.

Deut. 34.

Joannes major ob proceſſum vitæ.

Joannes non dicitur major ob prærogativas.

D. Thom.

155. In hac re triplex eſt ſententia. Prima tenet, Joannem dici majorem ob ſuum munus Præcurſoris, ob ſuaſque prærogativas: Chriſtum nempe baptizavit, ac eum digito oſtendit. Sed ut rectè ait hîc D. Thomas, hujuſmodi prærogativæ in ſanctitate fundantur. Deinde quia Chriſtus Dominus in præſentiarum loquitur præcipuè de vitæ ſanctitate, quæ re vera ſola ſimpliciter facit majorem apud Deum.

156. Secunda ſententia docet Joannem à Chriſto dici majorem, non abſolutè, ſed prophetandi munere, itaut nullus propheta ſit illo major. Ita D. Hilar cant. 11. D. Auguſtinus in lib. Quæſtionum Veteris, & Novi Teſtamenti quæſt. 26. Eam ſequuntur Cardinales Hugo, & Cajetanus hic, & Toletus in cap. 7. Luc. annot. 48. Et hunc eſſe genuinum ſenſum, comprobant in textu Lucæ; *Dico vobis, major inter natos mulierum Propheta Joanne Baptiſta nemo eſt.* Ergo quamvis Matthæus abſolutè ſcripſerit ſententiam, de Propheta intelligenda eſt, ut exprimit D. Lucas. Si verò eis objicias, quod Deut. 34. num 10. dicitur de Moyſe: *Non ſurrexit ultra propheta in Iſraël ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis, & portentis, quæ miſit per eum, ut faceret in terra Ægypti Pharaoni.* Facilè reſpondetur, quod non fuit propheta ſimilis Moyſi in illo familiari colloquio Dei, ac in illa potentia, qua tot plagis percuſſit Ægyptum. Tamen Joannes in multis aliis illo fuit excellentior. In utero ſanctificatus eſt, cum Chriſto eſt converſatus, ipſumque baptizavit.

Hilar. August. Hugo. Cajetan. Toler. D. Lucas.

Joannes prælatus Prophetis.

Deut. 34.

157. Et addunt citati Patres D. Hilarius, D. Auguſtinus allegata quæſt. 26. D. Hieronymus, D. Anſelmus hîc, quod ex præcitatis verbis colligitur, nullum ex antiquis prophetis, & ſanctis fuiſſe majorem Joanne; non tamen colligitur, non fuiſſe aliquem ei parem. Quia, ut ait D. Auguſtinus, Chriſtus non dixit, omnibus eſt major Joannes, ſed nemo illo eſt major, hoc eſt æqualem habet. Tamen Patres adducendi in tertia ſententia tenent Joannem eſſe majorem. Idem docent Suar. citata ſect. 3 §. *Secundo*, *Eſto.* Toletus in cap. 7. Luc. annot. 47. Nam licèt ex præcitatis verbis Chriſti nudè ſumptis non colligatur eſſe majorem antiquis illis juſtis; hoc tamen bene infertur ex toto contextu verborum Chriſti: nam ſuprà Chriſtus Dominus Joannem appellavit prophetam, & pluſquam prophetam: ergo in his verbis aliquis ultra additur. Secundò, quia ex tali loquendi modo, *Inter natos mulierum non ſurrexit major*, ex communi hominum phraſi aliquem eſſe ſanctiorem ac doctiorem aliis deprehenditur. Et hoc maximè facit ad energiam verborum Chriſti. Ac ſi dicatur: Joannes inter natos mulierum extitit major; qui autem minor eſt in regno cœlorum ſcilicet Eccleſia, vel Beatitudine, major eſt illo.

Hilar. Auguſt. Hieron. Anſelm.

Suar. Toler.

Ex contextu verborum Chriſti colligitur, Joannẽ eſſe majorem

158. Tertia ſententia, quæ mihi eſt probabilior, tenet, Joannem hîc vocari à Chriſto excellentiorem, ac majorem in ſanctitate illis antiquis Patribus. Sic ſentire videtur D. Ambroſ. ſerm. 94. *Præcellit cunctis Joannes eminet univerſis, antecedit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas. Et quiſquis ex muliere eſt, inferior eſt Joanne.* Auguſt. ſerm. 4. de Baptiſta: *Quiſquis Joanne plus eſt, non tantum homo, ſed & Deus eſt.* Div. Chryſoſtomus homil. 38. in Matth. D. Cyrillus lib. 2. Theſaur. cap. 4. Iſidorus Peluſiota lib. 1. cap. 18. D. Maximus homil. 5. de Baptiſta, Algerus lib 2. de Sacrament. cap. 7. Euthymius, & alii. Probatur. Non enim Joannes dicitur major in munere prophetandi, quia Chriſtus in tam brevi periodo non repetit ſententiam à ſe proximè dictam, qua eum pluſquam prophetam jam appellaverat: ergo aliquid ſupra addit: & eum majorem dicit in eo ſenſu, quo Angelus ejus ortum denuntians parenti Zachariæ, Magnum vocavit, ſcilicet in ſanctitate, dicens: *Hic erit magnus coram Domino: vinum, & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ, & multos filiorũ Iſraël convertet ad Dominũ Deum ipſorum, & ipſe præcedet ante illũ in ſpiritu & virtute Eliæ.* Ergo etiã in eodem ſenſu de ſanctitate loquitur Chriſtus.

Ambroſ. Auguſt. Chryſoſt. Cyrill. Pelus. Maxim. Alger. Euthym.

Joannes præponitur cunctis Sanctis antiquis.

159. Confirmatur, & explicatur textus Lucæ, qui ait: *Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptiſta nemo eſt.* Maximi, ac primi Sancti legis Veteris prophetiæ dono reſplenduerunt, ac prophetæ dicti ſunt, ut Abrahamus, Moyſes, David,

Luc. 7.

vid, Elias, Eliſæus, Iſaias, Jeremias; ex quo derivatum eſt, ut in illo populo antiquo viri excellentiores in ſanctitate Prophetæ appellarentur, ut ſæpè dixi: *Propheta magnus ſurrexit in nobis*,
Luc. 7. Luc. 7. n. 16. Ergo in hac comparatione Joannes dicitur major Propheta per reſpectum ad Patres veteres, non ſolùm in prophetandi ratione, ſed etiam in ſanctitate.

160. Hæc autem, quæ diximus, intelligenda ſunt de hominibus veteris Teſtamenti, præcedentis ſcilicet ſæculi uſque ad Chriſtum Dominum, ut indicat verbum præteritum, *ſurrexit*, ſeu *extitit*. Non ergo comparatur Joannes hîc cum Chriſto: nam ſtatim in ſequenti ſententia excipitur Chriſtus, & dicitur major Joanne. *Qui autem minor eſt in regno cœlorum*, ſcilicet Chriſtus, qui minor videbatur ætate, & tempore, *major eſt illo*. Cùm Chriſto ab hac propoſitione excipitur etiam B. Virgo: nam, ut dicunt Theologi, & advertit Suarius citata ſect. 1 §. *Nihilominus*, una dictio excluſiva, excludit ſecum concomitantia; unde cum filio excipitur ejus mater, quæ ei eſt maximè conjunctiſſima, & ideo ab omnibus Patribus B. Virgo omnibus Sanctis anteponitur in gratia, & ſanctitate. Deinde ait Abulenſis quæſt. 33. Joannes hîc comparatur viris, & non mulieribus. Excipiuntur etiam Apoſtoli, ac viri Sancti, qui Chriſtum ſunt ſecuti, nam ob dignitatem Apoſtolicam Joanne non fuerunt minores, ſed majores. Et de eis intelligitur in ſatis gravi ſententia ſequens proloquium: *Qui minor eſt in regno cœlorum*, ſcilicet Eccleſia Chriſti, *major eſt illo*, ſcilicet Joanne: Major inquam, ratione ſtatus Eccleſiæ, ac ex natura Evangelii, quamvis aliàs ſine injuria in gratia, ac ſanctitate cum eo conferri poſſint. Ut dicam quæſt. 27.

Ab illa propoſitione excipiuntur Chriſtus, ac B. Virgo.

Suar.

Abulenſ.

QUÆSTIO XXVI.

Quare in tanto Ioannis elogio nullus contradicit, cùm Iudæi non potuerint diſſimulare in Chriſto? quod ſe majorem Abrahamo diceret?

161. CUm Chriſtus Dominus diſputans cum Judæis, ſe Abrahamo præferret, valde furibundi dixerunt ei: *Nunquid tu major es patre noſtro Abrahamo?* Joan. 8. num. 53. Et ita ex hoc ita ſunt accenſi, ut ad lapides concurrerent ad eos in illum conjiciendos. At cum Chriſtus hic dicit Joannem, non ſolùm Abrahamo: ſed etiam cæteris omnibus antiquis eſſe majorem, nullus contradicit, ſed omnes libenter aſſentiunt. Tam gratus erat omnibus Joannes, tamque plauſibilia ejus encomia cunctis, ut quod Chriſto denegabant, Joanni incunctanter concederent.

Joan. 8. *Joannis encomia cunctis valde plauſibilia.*

162. Mittunt Iudæi ad Ioannem legatos, ut interrogarent eum; *Tu quis es?* ut ſi ipſe de ſe teſtimonium perhiberet, eum tanquam verum Meſſiam recognoſcerent. Et tamen Chriſtum arguebant, quod de ſe ipſo ferret teſtimonium. *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes; teſtimonium tuū non eſt verum*, Joan. 8. num. 13. Chriſto objiciunt, quod pro ſe aſſertionem faciebat; & inde perperam inferunt, non eſſe veram; & tamen dictis Joannis abſque ulla falſitatis ſuſpicione in graviſſimo negotio ſtare intendunt. Tam acceptus erat Joannes omnibus, ut etiam in cauſa propria ejus teſtimonio cuncti acquieſcerent, & nullus repugnare auderet. D. Thomas in cap. 1. Joan. ad citata verba: *Miſerunt Judæi*, ſic ait D. Thom. *Ex hoc quod miſerunt, ut Joannes de ſe teſtimonium perhiberet, quaſi tantam fidem habentes dictis ejus, ut crederent Joanni, de ſe ipſo etiam teſtimonium perhibenti; quod Chriſto non faciebant; imò dicebant ei, Tu teſtimonium perhibes de te ipſo.* D. Thom.

Ioan. 1.

Joan. 8. *Tam gratus erat Joannes ut ejus dictis cuncti vellent acquieſcere,*

QUÆSTIO XXVII.

Quomodo dicitur, quod minor in regno cœlorum major eſt Ioanne?

163. TRiplex eſt in hac re ſententia ſatis probabilis, ut docet Albert. Magn. D. Thomas hîc, Abulenſis quæſt. 36 Cornelius à Lapide, & alii communiter. Unus enim locus Scripturæ multos poteſt habere ſenſus litterales.

Alb. Magn. D. Thom. Abulenſ.

164. Prima, & valde propria expoſitio eſt Chryſoſtomi homil. 38. in Matth. D. Auguſtinus lib. 2. contra Adverſarium Legis cap. 5 & tract. 13 in Joan. Tertulliani lib. 4. contra Marcionem cap. 18. D. Hilarii, Euthymii, Theophylacti, Ruperti, Cajetani, & aliorum, qui de Chriſto Domino hoc intelligunt, quod ſcilicet, ut inquiunt Chryſoſt. Auguſtinus qui minor ætate, ac prædicandi ordine, & etiam opinione Judæorum videbatur, ac etiam nobilitate minor Chriſtus cenſebatur, nam ipſum filium fabri dicebant: Joannem verò, ut natum à Sacerdote, ac Propheta venerabantur, *In regno cœlorum major eſt illo*. Nempè in Eccleſia Dei, ac coram Sanctis, ac Angelis ejus major eſt Joanne, divinitate, majeſtate, poteſtate æternitate, gratia, & gloria. Hæc autem dicit Chriſtus, ut ex ſuperiori Dei elogio quis erraret, exiſtimando, quod Dominus ſibi præponebat eum; ideo divinus Magiſter veritatem aperit, ac ſe majorem Joanne declarat, & hoc valdè modeſtè per tertiam perſonam, & magno involucro verborum alludendo ad teſtimonium, quod Ioannes de ipſo dederat. *Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt qui ante me factus eſt, cujus ego non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti.* Joan. 1. n. 27. Ioan. 1.

Chryſoſt. Auguſt. Tertull. Hilar. Euthym. Theophyl. Rupert. Cajetan.

Chriſtus major Ioanne.

165. Secunda expoſitio, quam tradunt D. Auguſtinus citatus, S. Hieron. D. Paſchaſius, D. Anſel. Beda, & in cap. 7. Luc. D. Ambroſius, & alii. Qui hîc intelligunt, per regnum cœlorum, cœleſtem Patriam, ita ut ſit ſenſus: Quilibet minimus Beatus in cœlo minor; tam ob gloriam ſuam, quàm ob poſſeſſionem, ac ſecuritatem ſui ſtatus, major eſt illo, ſcilicet excellentior, perfectior, ac glorioſior Joanne, adhuc in hac vita mortali, & in prælio degenti, itaque quilibet minimus Angelus in cœlo, ut explicant D. Hieron D. Ambr. ac Paſchaſius, major eſt Joanne, ac quolibet ſancto in corpore corruptibili vivente; corpus enim aggravat animam, ut ait D Auguſt. citato lib. 2. cōtra Adverſarium Legis cap. 5. Unde minus propriè, Hugo, de Sanctis exiſtentibus in ſinu Abrahæ interpretatur propter ſecuritatem. Nam, ut rectè argumentatur Abulenſis citat. quæſt. 36. Sinus Abrahæ non dicitur regnum cœlorum; quando enim Chriſtus prædicabat. *Appropinquavit*

Auguſt. Hieron. Paſchaſ. Anſelm. Beda. Ambroſ.

Minimus Beatus major Joanne ob ſecuritatis ſtatum.

Auguſt.

Hugo.

Abulenſ.

vit regnum cœlorum:non erat ſermo de ſinu Abrahæ, ſiquidem non appropinquabat, ſemper homines poterant ire ad illum ; de Beatitudine eſt ſermo,ac de ſanctis Angelis tunc in illa exiſtentibus. Hæc autem dicebat Chriſtus,ut homines maximè excitarentur ad comparandum beatitudinem,& ſalutem,per legem Evangelicam,quam ipſe prædicabat , & ideo ſubdit:*Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

166. Cyrill. Peluſiot. Maldon. Toler. *Quilibet Chriſtianus ob excellẽtiã legis gratiæ major Joãne*

166. Tertia expoſitio quam docet D.Cyrillus lib.2. Theſauri,c.4. Iſidorus Peluſiota lib.1.Epiſt. 64. Maldonatus hîc,Toletus in c.7.Luc.annot.50.Et ſic explicat,quod quilibet minimus Chriſtianus in regno cœlorum,nempe in Eccleſia Chriſti,ac lege Evangelica, major eſt illo,ſcilicet nobilior, ac excellentior eſt Joanne. Hov autem dicitur, non ratione gratiæ ſanctificantis,ſed ratione cõditionis, ac ſatus Eccleſiæ Chriſti, quod provenit ex natura Evangelii,ac legis gratiæ , quæ in prædicatione Chriſti,& Joannis dicitur regnum cœlorum. *Appropinquavit regnum cœlorum.*Nã lex gratiæ eſt quædam inchoatio,& vita beatitudinis ac cœleſtis patriæ. In illa enim ſunt homines in ſtatu filiorũ Dei:*Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, Joan.1.n.12.In lege autem veteri erant homines in ſpiritu ſervitutis.Rom.8 n 15.*Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore,ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum.* Major autem eſt minimus filius, quolibet ſervo etiam maximo.

Joan. 1. Rom. 8.

167. Toler. *Praeoccupatur objectio.*

167. Et quamvis Joannes Baptiſta , ut rectè ait Toletus citatus,eſſet à Chriſto baptiſatus,& conſequenter in eo renatus ac adſcriptus in ſtatu filiorum Dei:hoc tamen extitit ante Chriſti paſſionem , & mortem , à qua lex Evangelica habuit ſuum ſtatum integrum,& perfectum.Unde Baptiſmus ante mortem Domini collatus non habebat omnes ſuos effectus;non enim apparebat ſtatim regnum cœlorum.Et ideo Joannes mortuus abiit in limbum cum cæteris juſtis.Unde D.Gregorius Nazianzenus Orat.in Sancta lumina.Vocat Joannem interjectum inter teſtamentum Novum,& vetus; ſeu medium inter legem antiquam,& Evangelicam.

Nazianz.

168. Cæſar.

168. Non omittam hîc notare,quod S. Cæſar.dialogo 3.explicat, quod minor hîc eſt S. Joannes Evangeliſta, & Apoſtolus, qui major eſt Joanne Baptiſta , qui ſuprà pectus Chriſti recubuit. Sic inquit, *Quis minor quidem in regno cœlorum,major autem Joanne ? omnino eum , qui à Domino tonitrui filius cognominatus eſt,Joannem Theologum.Ille enim cum multo timore viſus tangere Verbi verticem,carnem geſtantis,non audebat;hic autem plus omnibus libens in divina cœna in ſinu Domini recumbens,paulò poſt ſuper ipſum ſanctum uniti cum Deo hominis pectus ſeſe reclinat.Non Joſephus qui nominabatur, & tamen pater ejus non erat;non Joannes Baptiſta, non Angelus,vel Archangelus,nec alius quiſpiam Incarnati Dei,& Verbi auſus fuit tangere illud formidabile pectus ſuper quo hic Joannes velut Pater ſuper filium diffuſus recubuit.* Inde Cæſarius Evangeliſtam majorem eſſe Baptiſta , colligit ob intimæ familiaritatis, ac amicitiæ indicia cum Chriſto. Nam Baptiſta non audet tangere ſanctum Dei Verticem:at Evangeliſta valde confidenter ſuper pectus Domini tanquam ſuper pulvinar requieſcit , velut filius inter amantiſſimi Patris brachia.

Ob familiaritatis ſigna Joan.Evangeliſta dicitur major Baptiſta.

*Matth.*11.*n*.12. A diebus autem Joannis Baptiſtæ uſque nunc regnum cœlorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud.

VERSIONES

Theophylact. A diebus Joannis uſque ad diem hunc.

Syriacus. Regnum cœlorum cum violentia accipitur.

Vatablus.inſchol. Regnum cœlorũ vi invaditur,ſeu occupatur.

Græcus. Regno cœlorum vis infertur, violenti diripiunt.

*D. Ambr.ſerm.*5. *in* 3. *Dom. Adv.& lib.*5. *in Luc. in fin.* Regnum cœlorum vi cogitur.

ALTER TEXTUS.

*Luc.*16.*n*.16. Lex,& Prophetæ uſque ad Joannem,& ex eo regnum Dei evangelizatur,& omnis in illud vim facit.

EXPOSITIO IX.

A *DIEBUS Ioannis Baptiſtæ*,à tempore nempe , quod ipſe incepit prædicare. Non negat Chriſtus , quod homines antea egiſſent pœnitentiam, ac in cœlum intenderent : ſed affirmat,ut ait Barradas , ante Joannem tanto fervore , ac conatu non inferri vim regno cœlorum ; cùm antea apertè illud non agnoviſſent homines ; Joannes enim primus prædicavit : *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum.* Et additur, *Uſque nunc*, ſeu ut habet Theophylactus , *uſque ad hunc diem.* Non ſignificat Dominus , illam vim in regnum cœlorum deinceps non eſſe futuram , ſed ſolùm denotat, cœpiſſe prædicante Joanne,& non deſiſſe ceſſãte Joanne, ſed perdurare ait Chriſtus,ut explicat D.Paſchaſius lib.6. in Matth.Cajetanus *Uſque nunc*,id eſt,uſque ad hoc meum tempus,quod eſt ultimum,& perſeverabit uſque ad finem mundi. 169. Barrad. Theophyl. Paſchaſ. Cajetan.

Regnum cœlorum vim patitur. Joannes prædicabat pœnitentiam , & eam multi adimplentes vim intulerunt regno cœlorum;ſeu per pœnitentiam illud oppugnarunt,ac promeriti ſunt. *Et violenti rapiunt illud.* Iſti autem oppugnatores regni cœlorum , dum proprios affectus , ac appetitus domant, atque refrænant,ut inquiunt Theophylactus , & Euthymius, ſibi quandam vim , ac veluti violentiam inferunt contra carnis cupiditates , & per hanc vim , ſeu veluti quandam violentiam ſibimet ipſis illatam , eam 170. *Germanus ſenſus.* Theophyl. Euthym.

etiam

etiam inferunt regno cœlorum, ut illud invadant, rapiant, ac obtineant. Et fit hîc alluſio ad expugnationem Terræ promiſſionis, quæ non niſi viribus, & armis obtinenda fuit, & quæ quædam extitit regni cœleſtis adumbratio. In illo verbo *Rapiunt* latet quædam figura deſumpta ab arce, ac caſtris, quæ irrumpentibus militibus expugnantur, ac diripiuntur.

Figura regni cœleſtis.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare abſolutè dies Baptiſtæ dicuntur tempus prædicationis ejus, ac de connexione horum verborum cum antecedentibus?

171. *Connexio textus cum ſuperioribus.*

AB hoc ultimo incipio. Præſentis textus cum ſuperioribus connexio dupliciter poteſt conſiderari, juxta duplicem intelligentiam illorum verborum, *Qui minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* Primò, aſſeverat Dominus ſuprà, minimum Angelum majorem eſſe in regno cœlorum Joanne Baptiſta in terris degente: nunc oſtendit, quod ob tantam excellentiam regni cœlorum, ipſum vim patiatur: ſeu ei vis inferatur ab hominibus; ut illud obtinere valeant. Secundò, Antecedenter dixerat Dominus, ſe Joanne eſſe majorem, utpote verus Meſſias, in cujus adventu regnum cœlorum prædicatur; & ideo vim patitur ab hominibus.

172. *Laudatur Joannes ex officio ſuo perfectè adimpleto.*

In hoc autem tripliciter Dominus Joannem laudat. Primò, quod adeo perfectè adimpleverit munus præcurſoris præmonendo Judæos. *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum*, ut propter ejus prædicationem ita homines avidè accurrant ad regnum cœlorum, ut ei vim inferant. Secundò, Euthymius ait, Laudat Joannem Chriſtus, quaſi hominum ſalutem auſpicatus, excitans auditores, ut vim inferant ſibi ipſis ſcilicet per pœnitentiam. Nam Joannes, dum primus prædicat regnum cœlorum, hominum ſalutem eſt auſpicatus, exhortans eos ut cœlo inferant vim. Tertiò, Abulenſis q. 37. Laudat Joannem Chriſtus, quòd fuerit primus, qui cœpit prædicare regnum cœlorum, ut ſuo loco notavi.

Euthym. *Joannes hominum ſalutem auſpicatus.* Abulenſ.

173. *Quando quis alius profeſſus, vitam, auſpicatur*

Secunda pars quæſtionis inquirit. Cur abſolutè dies Baptiſtæ tempus ejus prædicationis dicantur: *A diebus Joannis Baptiſtæ*, hoc eſt à tempore, quo ipſe cœpit prædicare, ut dixi in expoſitione. Et difficultas ex eo pullulat, quia ipſe antea per triginta annos vixerat. Ratio tamen eſt manifeſta, quia illi dicuntur ſimpliciter dies ejus, quando non tantùm ſibi, ſed etiam alia ſua prædicatione extitit proficuus. Abulenſis in præſenti. *Ex tunc*, ait, *computantur dies ejus, quia prius erat, quaſi non eſſet, cum nihil ageret, quod ad alios homines pertineret.*

174. Sed brevi compendio narrat Petrus Chriſti vitam, & totum ejus tempus ante Baptiſmum, quo triginta anni extiterant, ſilentio involvit. *In omni tempore*, ait, *quo intravit, & exivit inter nos Dominus* JESUS *incipiens à Baptiſmate Joannis*, Actor. 1. n. 21. Multa ſacra myſteria peracta ſunt ante baptiſmum; tamen omnia Apoſtolus præterit, & ſolùm a Baptiſmate tempus commemorat, in quo docet, ac homines ſalvat; ac ſi tunc incepiſſe videretur. Lyranus: *Non legitur Jeſus docuiſſe publicè, & miracula feciſſe, niſi poſtquam baptizatus fuit à Joanne.* Hoc ergo tale tempus in medium affert Apoſtolus.

Actor. 1.

QUÆSTIO XXIX.

A quibus, & quomodo regno cœlorum vis inferatur.

PRima explanatio de pœnitentia, ac virtute ſententiam Domini intelligit. Ita D Baſilius Orat. de Abdicatione rerum. Cæſarius vir conſularis, Dialogo 3. Serenus Abbas Collat. 7. c. 6. D. Gregorius homil. 6. in Evangelia. Cyrillus lib. 2. Theſaur cap. 4. Abulenſis quæſt. 38. D. Hieronymus, D. Paſchaſius, Theophylactus, Euthymius, Beda, D. Anſelmus hîc. Qui omnes docent, quòd homines per pœnitentiam, paupertatem, ac virtutis exercitium mortificantes ſuos appetitus, ac eos in ſervitutem redigentes, vim inferunt cœlo, ac per quandam veluti violentiam, ſibimet illatam, cœlum invadunt; ac rapiunt, ut latiùs in expoſitione dixi: Nam homines, ut potè filii iræ, excluſi erant à cœlo, tamen per pœnitentiam ipſum oppugnant, ac obtinent. D Cyrillus citatus, hanc vim, etiam interpretatur, inferri per Baptiſmum.

175. Baſil. Cæſar. Serenus. Cyrill. Gregor. Abulenſ. Hieron. Paſchaſ. Theophyl. Euthym. Beda. Anſelm. *De pœnitentibus explicatio.*

176. Hilar. Ambroſ. Paſchaſ. Anſelm. Lyran. Hugo. Matth. 15.

Secundò, de Gentibus interpretatur D. Hilarius hîc. D. Ambroſius lib 5. in Lucam ad finem; & ſerm. 15. in natali Domini, & etiam D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. & D. Anſelmus, Lyranus, Hugo hic, nam Judæis, utpotè filiis Abrahæ, promiſſum erat regnum cœlorum; & ad eos primò Chriſtus Dominus miſſus eſt. Matth. 15. tamen ipſis non recipientibus Chriſtum, peccatores, publicani, ac gentiles regnum cœlorum, Judæis promiſſum, ſpiritu humilitatis, ac pœnitentiæ rapiunt; ac quaſi vi quadam virtutis alienum regnum invadunt ſicut ait Hugo. Si regnum aliquod daretur extraneis, & filiis regis auferretur, videretur violentia Cùm ergo Scribæ, & Phariſæi reputarentur filii regum, Gentiles autem, & Publicani extranei; vim videtur pati regnum cœlorum, cùm hi admittuntur, & illi excluduntur. *Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham; filii autem regni ejicientur foras*, Matth. 8. num. 11. Nam hoc regnum, ut explicat Maldonatus, non obtinetur genere, & hæreditate, ſed virtute, ac perſeverantiâ.

Regnum cœlorum obtinetur non hæreditate, ſed perſeverantiâ. Matth. 8.

177. Ambroſ. D. Thom. Chryſoſt. Franc. Luc. Cornel.

Tertiò, De fervore, ac impetu in regnum cœlorum explicant D. Ambroſius lib. 5. in Luc. ad finem, & lib. 8. in principio D. Thomas hîc, & favet D. Chryſoſtom. homil. 38. in Matth. *Magno ſtudio properantes*, ex Recentioribus Franciſcus Lucas, Cornelius à Lapide. Tam vehementer erant homines commoti Joannis prædicatione, tantáque multitudine, impetu, ac fervore concurrebant ad regnum cœlorum obtinendum; & ita unus ante alium currere ſatagebat, ut propter velocitatem, ac feſtinum concurſum, ut ait D. Thomas, cœlum vim pateretur, ac veluti ad illud rapiendum properarent homines. Ut quando verbi gratia res aliqua nova ex India, vel Braſilia venditur, ita avidè ab omnibus emitur, ut rapi dicatur. Alias rationes morales ſubjicio.

De fervore ac conatu currentium. D. Thom.

178\. Guerric. *Quantum apud Deum diligentia valet.* Quartò, Guarricus ſermon.de Baptiſta. *Planè ait, cum facit, qui intonante turba præcepti, neſciat parcere ſibi.* Qui ad primam Dei vocem promptè accurrit, ita Deum ſibi obſtringit, ut ei vim inferat: tantum enim in Dei obſequio proficit diligentia. Quintò, Salvianus lib. 3. de Gubernat.de ſacris militibus, martyribus ait, *Qui ad cœleſtis Regiæ januam gradibus pœnarum ſuarum aſcendentes, ſcalas ſibi quodam modo de aculeis, cataſtéſque fecerunt.* Cum magno bello aliqua civitas oppugnatur; fortes milites per ſcalas, ad muros admotas, ſtrenuè aſcendunt. Sic & Chriſti aſſeclæ per ſua tormenta, & pœnas, jejunia, ac mortificationes velut per ſcalas, ſurſum feruntur, ac oppugnantes cœlum tenent.

Salvian.

Martyres per tormenta, ut per ſcalas, in cœlum aſcendunt.

179\. Abulens. Sextò, Ambroſius ſermon.15. *Vim facimus Domino*, ait, *non compellendo, ſed flendo, non provocando injuriis, ſed lachrymis exorando. O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, ſed miſericordia condonatur. Beata, inquam, violentia, quæ vim patientis bonitatem dicit, & utilitatem tribuit inferenti. Quiſquis enim violentior Chriſto fuerit, religioſior habebitur à Chriſto.* Orando ac flendo magnam vim Chriſto inferimus, & quò major fuerit hæc vis, eò cumulatius cæleſtia dona in nos diffunduntur: nihil enim magis delectatur Chriſtus, quàm hujuſmodi pio conatu, ut ipſum abeuntem, ac in nos veluti rigidum, perſeveranti oratione nobis auſcultare quaſi cogamus; ac quodammodo repugnanti jugibus virtutum operibus vim inferamus. *Quiſquis enim violentior Chriſto fuerit, ab ipſo religioſior habebitur.* Quod optimè poteſt confirmari ex Jacob luctante cum Angelo: qui ei dixit: *Dimitte me, jam enim aſcendit aurora.* Reſpondit: *Non dimittam, niſi benedixerit mihi.*

Chriſtus gaudet, ut inſtantia magna veluti vi ipſum compellamus.

180\. Guarric. Septimò, Guarricus Abbas ſermon.2. de Baptiſta, ſic ait: *A diebus Joannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur: tanta felicitate mutatus eſt temporum ſtatus, ut regnum Dei, quod antea nulla innocentium obtinebat juſtitia, nunc pœnitentium invadat, & poſſideat violentia. Quid enim aliud decuit dici pœnitentia peccatorum, niſi violentia in regnum cœlorum.* Vis ſcire, quomodo cœlum, à diebus Joannis vim patiatur? Perpende. Ante Joannem ea erat innata conditio cœli, quod nullus, qui aliquando deliquiſſet, in cœlo permaneret. Sic Lucifer, ac Angeli ejus ſtatim ut peccaverunt, a cœlo expulſi in barathrum ruerunt; tunc enim cœlum ſolum innocentes cives capiebat. At ubi apparuit divina vox Joannis clamans: *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum*: jam peccatores per pœnitentiam mundatos cœpit cœlo copulare, & non ſolum hominibus poſt contritionem promittit aſcenſum in cœlum, quod in ſuprema ſphæra eſt, ſed ipſummet cœlum ad eos deſcenſurum: *Appropinquavit regnum cœlorum.* Ecce vis, & violentia cœlo illata; nam quod ſolum ab innocentibus tenebatur, jam à pœnitentibus rapitur; & cœlum in ſupremo loco reſidens ad ipſos dolentes inclinatur. *Tanta felicitate mutatus eſt temporum ſtatus.* Sub Joanne Baptiſta per vocem, ac prædicationem clamante.

Joanne prædicante temporum ſtatus magna fœlicitate mutatur.

Sub Joanne jam cœlum à peccatoribus tenetur.

181\. Chryſoſt. *Qui in deliciis vivunt, vim faciant cœlo, quod jam tenent qui in mortificatione degunt.* Octavò, D. Chryſoſtomus homil de Davide, tom 2 Ubi per violentos latrones, ut ita dicam, qui per multam vim multo cum labore impugnant cœlum, ac tandem expugnant; intelligit eos, qui in ſæculo inter delicias, opes, ac affluentiam honorum, & honorum vivunt, ſi tandem cœlum ſcandunt, violenter illud rapiunt, ut veluti invitum, ac quodammodo reluctanti ſimile. Quod tamen ſponte religioſis pateſcet, qui cum Chriſto crucifixi ſunt, quive tollunt crucem ſuam ſequentes Dominum; nam in ipſa cruce habent clavem, qua ipſum paradiſum ſibi aperiant, ut ingrediatur. Ita fatur citatus Chryſoſtom. *Crux clavis paradiſi eſt, Crux Chriſti aperuit paradiſum. Nonne nobis dixit, quod regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiant illud. Qui in cruce eſt, non vim facit, nihil medium eſt, & Crux, & ſtatim Paradiſus, ſed magnitudo pœnarum, facit magnitudinem præmiorum.*

Poſtulanti Moyſi faciem Domini ait Deus: 182.
Ego oſtendam tibi omne bonum, videbis poſteriora Exod. 33.
mea. Exod. 33. n. 23. Quænam ſint hæc poſteriora, in quibus omnia bona ſunt conſtituta? Crux poſteriora Domini tenet, ut ponderat D. Bernardus ſerm. 61. in Cantica, in qua omnium rerum abundantia collocata eſt. D. Damaſcenus lib. 4. de fid. c. 12. *Crux*, ait, *ſalus animæ, & corporis, bonorum omnium dat ix.* Qui enim per crucem omnia bona obtinet, etiam certiſſimè in ea ipſum Dominum omnium auctorem invenit, ac jam tenet, Drogo lib. de Paſſione. *Circuire poſſum*, ait, *Domine, cælum, & terram, & aridam, & mare, & nunquam te inveniam, niſi tantum in cruce, ibi dormis, ibi paſcis, ibi cubas in meridie.*

Bernard. Damaſcen.

In Chriſti Cruce omnia bona ſunt conſtituta.

Drogo.

QUÆSTIO XXX.

Quare qui vetat raptum, in negotio regni cœleſtis rapinas, ac violentias meminit?

PRimò. Præclara ſunt verba D. Paulini Epiſtol. de Gazophylacio: *O abundantia bonitatis Dei*, ait, *ne trepides, ne cuncteris, ne parcas; Eſto violentus Deo, rape regna cœlorum. Qui vetat aliena contingi, ſua gaudet invadi. Et qui damnat avaritiæ rapacitatem, laudat fidei rapinam.* Tam largus eſt Deus in ſuis bonis homini cócedendis, & ut ipſa ab homine obtineantur, ac aſſequantur, ut qui vetat, aliena lædi, ſua tamen gaudeat, pia fidei rapina, ac violentia teneri, dummodo eorum poſſeſſor homo fiat 183. Paulin.

Tam liberalis eſt Dominus, quod velit, ut ſua à nobis rapiantur.

Secundò, D Hilarius in Pſalm. 51. *In rapiendo*, inquit, *regno cœlorum, raptore Dominus delectatus ait, A diebus Joannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur, & vim facientes diripiunt illud.* Rapinæ, ac violentiæ propriæ ſunt terrenorum, & hæc inter mundanos hujus ſæculi verſantur: quomodo ergo illas divinus Magiſter in negotio regni cœleſtis ponit, ac meminit? Perpende verbum: *Raptore Dominus delectatus*: Magnum enim oblectamentum eſt Deo, ut illa, quæ aliquando homines pro mundanis faciunt, ſi pro cœleſtibus exhibeant: ut illa vis, ille conatus, illaque induſtria, quæ pro terrenis adhibetur, ſi pro divinis tranſmutetur. Quæ ergo pro perituris præſtas, quomodo pro æternis negas? 184. Hilar.

Valde jucundum eſt, ut ea, quæ homines pro mundanis faciunt, ſi pro Deo ſuſtineant.

Tertiò, D. Chryſoſtomus homil. 53. in Joan. ad finem. Præſentem Domini ſententiã, *Et violenti rapiunt illud*, de pauperibus ſpiritu interpretatur qui quandam violentiam inferunt appetitui naturali 185. Chryſoſt.

turali

turali,quem homo retinet ad acquirenda,ac accumulanda terrena bona.Unde ſic fatur Chryſoſtomus: *Diſperget,quæ habes in manibus.Quouſque præſentia ſervas, illa rapere non poteris. Propone tibi hominem plenis argento manibus, quoad id tenuerit, nunquid aurum rapere potuerit, niſi id prius projiciat, & expeditus fiat? Rapientem bene expeditum eſſe oportet.* Ut quis unam pretioſam margaritam, vel annulum magni pretii arripere valeat, neceſſe eſt, manus habeat expeditas; nam ſi eas habeat plenas, v.g.argento,minimè prædam faciet.Ergo ſi regnum cœlorum arripiendum eſt; hoc ſolum præſtabunt pauperes ſpiritu, cum manus abjectis terrenis bonis vacuas habeant, ideoque nullum eis inſit medicamentum, ob quod cœlum non apprehendant; quo maximè illaqueantur divites qui ſuorum bonorum retentione delectantur.

Pauperes ſpiritu rapiunt cœlum.

186\. Hilar. Quartò, D. Hilarius in præſenti: *Violenti rapiunt illud*, ſcilicet regnum cœlorum, *quia gloria Iſraëlis Patribus debita, à Prophetis nuntiata, à Chriſto oblata; fide Gentium occupatur, & rapitur.* Quomodo cœleſtis Beatitudo, quæ nulla temeritate, neque humana audacia invadi poteſt, raptu tenebitur? Immò Beatitudinis ratio amittetur, ſi furtum intendatur,non enim al ena beatitudine beatur homo,ſed potius ex alienis bonis furto ablatis cruciatur. Quomodo ergo regnum cœlorum violenter rapiendum eſſe,Chriſto Domino aſſeritur, *Gloria Iſraëlis fide Gentium occupatur, & rapitur?* Ut gravior ſit beatitudo rapienda dicitur à Beatis ad felicitatis uſuram,dulcejus enim ſapit,quod furto invaditur & ſpeciem rapinæ ſortitur. Ut ergo auguſtior æterna Dei fruitio videatur, quamvis alias meritis obtineatur,ſurripienda dicitur à Judæis,ac veluti furto præoccupanda à Gentibus,ne magnum voluptatis lenocinium hoc à cœlis abeſſe videatur. *Aquæ furtivæ dulciores ſunt: & panis abſconditus ſuavior*, Proverb.9.n.17. ſeu,ut habent Septuaginta: *Panes occultos libenter attingite, & aquam forti dulcem.* Ubi notat Salazar, quod aquam,& panem poſuit,res valde communes, & quæ ſæpe uſu vileſcant apud homines; tamen ſi clam,ac furtivè accipiantur dulciſſimis dulciora, ac gratiora ſunt, quaſi à furto ſaporem hauriant,& à rapina dulcedinem guſtui comparent.

De pio furto bona jucundiora, ac dulciora.

Prov. 9. Septuag. Salaz.

187\. Exod. 3. Egreſſuris filiis Iſraël de Ægypto mandavit Deus. *Poſtulabit mulier vicina ſua, & ab hoſpite ſua vaſa argentea,& aurea,ac veſtes,ponetiſque eas ſuper filios & filias veſtras,& ſpoliabitis Ægyptum* Exod.3. num.22.Quæ ultima verba legit D.Auguſtinus quæſt.6. in Exod. *Et prædamini eos.* Vatablus. *Et auferetis Ægyptum.* Quæ verba quandam rapinæ rationem innuunt, cum tamen illa Ægyptiorum bona in mercedem eſſent,& ſtipédium Iſraëlitarum laborum, ut docent citatus Auguſtinus,Tertullianus,lib.4.contra Marcion. Rupertus,Cajetanus,Hugo,Oleaſter, Abulenſis, Lippomanus. Unde ait Philippus Abbas lib. de obedientia c.37. *Quia mirum ſi damnum*, ait, *quod merebantur Ægyptij, ſuſtinuere,& commodum,quo forte digni erant filij Iſraël,obtinuere,expleri voluit diſtributor ille juſtiſſimus præmiorum, utriſque reddens diverſa ſtipendia meritorum. Quid autem refert,utrum apertè,vel occultè, bello, vel furto id agi voluerit divina æquitas?* Perpende verba; *Commodum, quo digni erant filij Iſraël obtinuere.* Et poſtea, *furto id agi voluit divina bonitas.* Decrevit Deus, ut Hebræi mercedem laborum ſuorum reciperent, & ideo eis mandat, ut gazas Ægyptias poſtulent,quendam innuens rapinæ modum, *deprædamini*, ſeu, *auferetis*. Ut Hebræis quibus Deus miras parabat dulcedines,miráque ſuavitates ne hac oblactatione in præmiis obtinendis defraudarentur, tale rapinæ obumbrata ſpecie lenocinium non deeſſet: humano enim appetitui plus adulationis affert furti ſpolium, quàm juſta debiti reſtitutio.

August. Vatabl.

August. Tertull. Rupert. Cajetan. Hugo. Oleaſter. Lyppom. Philipp.

Rapinæ lenocinium valde perjucundum.

Matth. 11. num. 13. Omnes enim Prophetæ, & Lex uſque ad Joannem prophetarunt.

Num. 24. Et ſi vultis recipere,ipſe eſt Elias, qui venturus eſt.

VERSIONES

Tertull. lib. adverſ. Iud. cap. 15. Lex & Prophetæ uſque ad Joannem fuerunt.

Syriacus n. 14. Si vultis,recipite,quia is eſt Elias.

Vatablus. Ipſe eſt Elias ille, qui venturus erat.

S. Iuſt. Martyr. in dialog. cum Tryphon. Si vultis approbare,ipſe eſt Elias.

Tertull. lib de anima c. 35. Si vultis audire, hic eſt Elias.

EXPOSITIO X.

OMNES *Prophetæ & Lex*, totum Teſtamentum Vetus denotat, ut jam ſæpe dixi; *uſque ad Joannem*; nempe uſque ad illius prædicationem *prophetaverunt*, quod verbum in ſua propria ſignificatione cum Chryſoſtomo,Hieronymo,Paſchaſio,Euthymio,Beda, Alberto magno, S. Thoma explicabis, functi ſunt officio ſuo, prædicando, pronuntiando,ac promittendo ſub ænigmatibus, & figuris regnum Chriſti,ut futurum,ac diſtans. Omnia enim illa Prophetarum oracula Chriſtum reſpiciebant. Hæc, inquam, fuerunt uſque ad Joannis prædicationem; nam ubi ipſe intonuit in Orbe,patenter, ac clarè digito ſuo Chriſtum præſentem oſtendit. Et ita hîc tacitè reddit Dominus rationem ſuperioris ſententiæ: *A diebus Joannis regnum cœlorum patitur vim.* Nam antea lex, & Prophetæ valde obſcurè pronunciabant Chriſtum,& regnum cœlorum, quæ omnia, ut jam præſentia, Joannes clara voce annuntiat;& ideo nunc tanto conatu currunt homines ad capiendum regnum; & ex hoc multa vis ei eſt illata, quod ſatis apertè ſcribit Lucas 16.n. 16. *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur,& omnis in illud vim facit.* 188. Verſ.13.

Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Euthym. Beda. Alb. Magn. D.Thom.

Luc.16.

Duo obſervanda ſunt.Primò,quod tempus,de quo hîc agitur, tempus erat deſignatum adventus Meſſiæ:nã Lex & Prophetæ uſque ad Joannem prophetaverunt, & non ultra,quia Joannis tempore Meſſias prophetatus advenit: nam res prophetata ſucceſſit prophetiæ,& ideo à Joanne tempus eſt Meſſiæ prophetati, qui nobis aperuit 189.

Res prophetata ſucceſſit prophetiæ.

regnum cœlorum. Secundò: His verbis non ſignificat Dominus, ut quidam novatores perperam dixerunt, quod Joannis tempore Lex omnino deſierit; ait enim Chriſtus: *Lex, & Prophetæ uſque ad Joannem prophetaverunt*: non enim ait, uſque ad

Barrad.

Joannem duraverunt, ut notavit Barradas, longè enim aliud eſt, prophetare, quàm durare, ut ex ſe liquet, & ex dictis patet: à Joannis enim tempore Lex vetus cœpit infirmari, ac ægrotare; & paulò poſt mortem Chriſti mortua eſt, ut docent Maldonatus hîc, & Suarius lib. 9 de Legib. cap. 12. n. 18.

Maldonat.
Suar.

190. Syrus. Chryſoſt.

Et ſi vultis recipere, hoc eſt, ſi vultis Joannem recipere, eique credere, uti debetis, Syrus vertit in imperativo, *Si vultis recipite*. Præclarè Chryſoſtomus homil. 38. hæc expendens ait: *Rectè autem appoſuit, ſi vultis recipere: oſtendens, neminem violenter cogi; non enim cogo, inquit, Hoc autem dicebat, ut gratam ab omnibus petere mentem videretur.* Non enim cogit Deus auditores, ſed ſuæ libertati relinquit, ut gratam mentem offerant. Eleganter ait hic Theophylactus. *Si vultis accipere, hoc eſt, ſi ſana mente judicatis, & non invida, ipſe eſt Elias.* Veluti ſi dicat, invidia, & odio obtenebrati malevoli eſtis in Joannem; nam ſi ſana mente fuiſſetis, illius virtutes agnoſcentes & erga eum vos gratos exhiberetis: tantùm enim affectio animi mutat mentem, & judicium.

Deus neminem cogit, ſed ab omnibus vult gratam mentem.
Theophyl.
Invidia, & odium obtenebrat mentem.

191. Mal. 4.

Ipſe eſt Elias. Pergit Dominus oſtendens illud eſſe tempus Meſſiæ: & quia Judæi expectabant Eliam venturum ante adventum Meſſiæ juxta Malachiam cap. 4. n. 5. Et ait, quod Joannes ſit Elias in ſpiritu, & virtute; nam quemadmodum ante ſecundum horribilem Chriſti adventum adveniet Elias in perſona: ita ante primum humilem ejus adventum præceſſit Joannes auctoritate, ac efficacitate ſpiritus Eliæ, ut Domini præcurſor, præparans vias ejus, convertens corda filiorum ad patres eorum, ut interpretatus eſt Gabriel. Luc. 1. num. 17.

Joannes in auctoritate, & ſpiritu Elias.
Luc. 1.

192. Hieron.

Non prætermittam hîc quandam rationem ſatis aptam ad documenta, quam dat D. Hieronymus Epiſtol. ad Fabiolam, dicens: *Eandem habuit Joannes Spiritus ſancti gratiam, Zona cinctus, ut Elias, vivens in eremo, ut Elias: perſecutionem patiens ab Herodiade: & Elias ſuſtinuit à Jezabel.* Meritò Joannes, Elias dicitur, qui cum omnibus virtutibus Eliæ degebat, quantum enim quis alicujus mores induit, tantum illius perſonam gerit; à qua maximè abeſſe, ac diſtare videtur qui in illius actionibus diſſimilis invenitur.

Qui alicujus mores induit, illius perſonam gerit.

CAP. XIV.

Exprobrantur Civitates.

Matth. 11. *num.* 15. Qui habet aures audiendi audiat.

Num. 18. Cui autem aſſimilabo generationem iſtam.

Num. 17. Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis; lamentavimus, & non planxiſtis.

VERSIONES.

Arabic. n. 15. Qui habet aures audientes.

Num. 16. Cui aſſimilabo nationem hanc?

Pagnin n. 17. Similis pueris.

D. Paſchaſius lib 6 in Matth. Sedentibus in loco venalium.

Syriacus. Qui ſedent in platea, & clamant ad ſocios ſuos.

Chryſoſtomus. Qui acclamantes ſodalibus ſuis dicunt, tibia cecinimus vobis, & non ſaltaſtis; lamentati ſumus, & non planxiſtis.

ALTER TEXTUS.

Luc. 7. *n.* 31. Ait autem Dominus: Cui ego ſimiles dicam homines generationis hujus, & cui ſimiles ſunt?

Num. 32. Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, & loquentibus, & dicentibus, cecinimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis: lamentavimus, & non ploraſtis.

EXPOSITIO I.

CONCLUDIT Dominus ſuperiori ſententia appoſita in fine ſuperioris capitis, Phariſæos, ac legis Doctores, nec Joanni, nec 1.
ſibi crediſſe, ideo contra eos pronuntiat ſequentes ſententias: *Qui habet aures audiendi audiat.* Hac phraſi ſolet Chriſtus vehementer excitare auditorum animos ad audiendum, & obſervandum quæ dicuntur.

Verſ. 15. *Excitatur animus auditorum.*

Cui autem aſſimilabo. Interrogatione utitur, ut arguat eorum malitiam, quæ tanta eſt, ut vix reperiatur, cui aſſimilari, ac comparari poſſit. *Generationem iſtam.* Sub hac dictione non comprehendit omnes homines illius ætatis, ſed propriè de Scribis, Phariſæis, ac eorum aſſeclis eſt ſermo, qui conſilium Dei, ac prædicationem Joannis ſpreverunt. *Similis eſt pueris*, ſeu puerulis. Euthymius, Puerulis Judæis comparavit, propter inſipientiam *ſedentibus in foro*, oſcitantibus in foro; quod eſt locus venalium, ubi propter ſui amplitudinem pueri ludendi cauſâ conveniunt.

2. Verſ. 16 *Legitimus ſenſus.*
Euthym. *Judæi inſipientes.*

Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis. Ut ſuam ſummam benignitatem Dominus erga Iſraëlitas oſtendat, confert pueris moroſis in foro, qui adeo guſtu ſunt hebetati, ut nihil eis placeat, itaut nec cantu, nec planctu moveantur, ſed ſemper in ſua contumacia perſiſtentes in nullo acquieſcunt

3. Verſ. 17. *Contumacia Judæorum arguitur.*

acquieſcunt. Quod latiùs explicabo quæſtione ſequenti.

QUÆSTIO. I.

Quid per hanc parabolam cantus hilaris, vel lugubris ſignificet Dominus?

4\. Theoph. Cyrill. Lyranus. *Refertur opinio de ludo antiquo.*

THeophylactus in cap.7. Luc. D.Cyrillus hîc in Catena D. Thomæ, & Lyranus hoc loco, teſtantur, fuiſſe apud Judæos ludi genus, ut in duas partes pueri multi dividerentur, qui hujus ſæculi, repentinam mutationem deridentes, hi læta canebant, veluti inſtar Democriti, illam ridentes: alii verò triſtia canebant, inſtar Heracliti rerum inconſtantiam deflentes: utroſque autem veluti in comœdia audiebant ſpectatores, & tamen neque ad ſaltum, neque ad planctum adducebantur. Sed quidquid ſit de hac conſuetudine, de qua non conſtat ex aliquo auctore Hebræo illius temporis, ut notat Maldonatus.

Maldonat.

5\. Athanaſ. Hilar. Ambroſ.

Secundò, D.Athanaſius homil. in Pſam.29. ad illa verbi: *Convertiſti planctum meum*, D. Hilarius can. 11. in Matth. D. Ambroſius lib. 6. in Luc. ad præſentia verba, hanc ſimilitudinem transferunt ad antiquos Judæos, qui nec minis, nec promiſſionibus Prophetarum; nec proſperitate gaudentes; nec pœnis afflicti ad emendationem, ac ad legem Domini adducti ſunt. Hoc quidem verum eſt; tamen Chriſtus Dominus in hac ſimilitudine intendit arguere contumaciam, quam habuerunt Judæi erga Joannis prædicationem, ac ſuam, ut patet ex ſubſequentibus verbis textus.

Opinio de arguendis Iudæis antiquis.

6\. Auguſt. Hieron. Paſchaſ. D.Thom.

Tertiò ergo dicendum eſt cum D. Auguſtino lib.2. quæſtionum Evangelicarum, cap.11 D.Hieronymo, Paſchaſio ac D.Thoma hîc. Quod ſenſus hujus parabolæ deſumptus eſt ex aliquo proverbio antiquo, vel ex aliquo puerorum ludo, qui vel erat in uſu, vel ſaltem fieri poterat; nam ſæpe ad aliquid explicandum novas ſimilitudines introducimus: præcipuè apud Hebræos, qui valdè frequenter parabolis utebantur.

7\. *Germana expoſitio.*

Pueri ergo in foro ludentes ſuis coæqualibus clamare ſolebant, *Cecinimus vobis*, tibiis cantavimus; & noſtra cantilena non eſtis ad ſaltum promoti, *lamentavimus vobis*, & non eſtis ad fletum excitati. Veluti ſi dicatur: Simili modo Baptiſta ſua rigida, & auſtera vita non manducans, neque bibens, prædicans pænitentiam veluti lamentatus eſt populi peccata: & tamen Phariſæi, ac ejus aſſeclæ ad fletum, ac pœnitentiam non ſunt adducti. Chriſtus ſuavi, ac communi vita manducans, & bibens, veluti ceciniſſe videtur: & tamen tam placido cantu, cœleſtis doctrinæ, ac miraculorum Phariſæi non ſunt ad imitationem allecti, ſed Chriſtum, & Joannem impiè calumniati ſunt: de Joanne dicentes: *Dæmonium habet.* De Chriſto Domino dixerunt: *Ecce homo vorax, & potator*: ut patet ex ſequenti textu.

Iſai. 5.

8\. His igitur denotat Dominus, quod nihil ad eorum ſalutem ſpectaverit, quod ab ipſo non fuerit diligentiſſimè adhibitum, juxta illud Iſa. 5. num. 4. *Quid eſt quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei?* Unde poſt adductum citatum Iſaiæ locum ait D. Chryſoſtomus homil. ,8. in perſona Chriſti loquens: *Ego, & Joannes ad vos venimus, idque fecimus, quod venatores ſolent facere, qui quando fugaciſſima, captuque difficillima inſectantur animalia, non una via, ſed diverſis, & non diverſis ſolùm, ſed per contraria plerumque aggrediuntur, ut ſi alterum effugerint, in alterum incidant.*

Chryſoſt. *Miris modis Deus quærit homines.*

Multa quoad ſenſus morales in præſenti docet D. Ambroſius citato lib. 5 in Lucam, & ſerm.80. ubi ſic loquitur: *Annuntiamus vobis regni cœleſtis gaudium, & minimè corda veſtra motu quodam alacritatis exultant.* Et qualis requiratur hæc exultatio, ſtatim explanat: *Saltationem*, ait, *à nobis requirit Dominus, non utique ſicut ſi volubilitatem corporis ſed extollentis ſe fide: ſanctitatem. Sicut enim qui corporaliter ſaltat, nunc in aëre ſuſpenditur, nunc ad altiora teſtatur, nunc alternis ſaltibus loca diverſa colluſtrat; ita & qui ſpiritualiter ſaltat, interveniente fide, modò in aëris ſublimitatem erigitur; modò ad ſyderum altiora tollitur; modò diverſis cogitationum ſaltibus paradiſum cœlumque colluſtrat.*

Ambroſ. *Quomodò cordibus noſtris motu alacritatis, in Deo ſit exultandum.*

Matth. 11. *num.* 18. Venit enim Joannes, neque manducans, neque bibens, & dicunt, dæmonium habet.

Num. 19. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt. Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus, & juſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.

VERSIONES.

Arabic. n. 18. Cum illo ſunt dæmonia.

Syriacus n. 19. Ecce homo edax, & bibax vini amicúſque publicanorum, ac flagitioſorum, & juſtificata eſt ſapientia à ſervis ſuis.

Vatablus. En hominem comedonem, & vini potatorem.

Tertull. lib. de Monog. c. 8. Ille vorator, & potator homo, prandiorum, & cœnarum cum publicanis & peccatoribus frequentator.

D. Hieron. hîc & D. Ambr. in c. 7. Luc. Et juſtificata eſt ſapientia ab operibus ſuis.

ALTER TEXTUS.

Luc. 7. n. 33. Venit enim Joannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum: & dicitis, dæmonium habet.

Num. 34. Venit filius hominis manducans, & bibens: & dicitis

citis: Ecce homo devorator,& bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum.

Num. 35. Et juſtificata eſt ſapientia ab omnibus.

EXPOSITIO II.

9. *Applicatio ſuperioris parabolæ.* Auguſt. Euthym.

APplicat Dominus ſuperiorem parabolam. Joannes ſeverè, ac auſterè vivens, per pueros lamentãtes, Chriſtus verò placidè, ac ſuaviter converſans, per canentes denotatur, Et quãvis, ut advertit D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evangel. cap. 11. Chriſtus Dominus præpoſtero ordine uſus ſit; nam in proverbio poſuit primò pueros canentes; in applicatione verò ſeipſũ ſecundo loco ibi denotatum: & quamvis D. Auguſtinus hujus rei non reddat rationem; Ea eſt: Quia in referendo proverbio retinuit Chriſtus ordinem puerorum; in applicatione autem ſervavit ordinem temporis, Joannes enim prior venit. Vel poſuit canentes in primo loco, quia his maximè trahuntur, ac delectantur homines; in applicatione verò ſeipſum in ſecundo loco ob ſuam modeſtiam.

Cur præpoſtero ordine uſus.

10. Verſ. 18. D. Luc. D. Matth. *Duplex interpretatio.*

Venit enim Joannes neque manducans, ſeu ut clariùs habet Lucas, *neque manducans panem, neque bibens vinum.* D. Matthæus verò abſolutè poſuit; nam D. Joannes adeò parco, ac alieno à vulgari uſu cibo utebatur, ut abſque cibo, & potu vivens videretur. *Et dicunt.* Ex hoc loco apertè conſtat, aliquot ex Judæis fuiſſe Joannem calumniatos. *Dæmonium habet*, hoc eſt, poſſeſſus eſt à Dæmone, cujus poteſtate, ac virtute tam auſterum vivendi modum ſuſtinere valet. Et hæc eſt communis interpretatio Sanctorum Patrum. Aliqui Recentiores ita etiam explicant: *Dæmonium habet*, hoc eſt lunaticus eſt, & non bona mente conſtitutus, veluti à Dæmone actus, qui tam ſeverè, ac rigidè corpus ſuum affligit.

11. Verſ. 19. *Cur Chriſtus non auctoritate vita venerit.* Euthym.

Venit filius hominis manducans, & bibens, id eſt venit valde blandè, communi hominum more vivens, vulgari cibo, potu, ac veſtitu utens. Quare autem Joannes tam auſteram vivendi normam habuit, Chriſtus verò tam placidam? Reſpondet Euthymius. Quia oportebat pœnitentiæ prædicatorem, triſtem quamdam gravitatem, præ ſe ferre; & remiſſionis peccatorum largitorem, humanum, ac benignum eſſe. Secundò ex communi Patrum ſententia docet D. Thomas 3. part. q. 40. art. 2. Ut Chriſtus Dominus illo ſuavi vivendi modo, ac placida converſatione multos peccatores ad ſe alliceret. Tertiò, ut ait D. Auguſtinus lib. 3. de Doctrina Chriſtiana c. 12. Ut manifeſtaretur, quod *non uſus rerum*, ſcilicet cibi, & potus, *ſed libido ventris in culpa ſit*. De quo cum aliis rationibus vide Abulenſem q. 43. *Et dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.* Joannem ob auſteram vitam calumniantur; Chriſtum verò ob communem vivendi modum, ut notat Chryſoſtomus homil. 38. in Matth. Sive enim manduces, ſive non manduces, ſive bibas, ſive non bibas, maledicentium linguas non effugies, ſed te detrahent. *Juſtificata eſt ſapientia*, &c. De hoc quæſtione ſequenti.

D. Thom. Auguſt. Abulenſ. Chryſoſt. *Nullo medio homo effugiet detrahentiũ linguas.*

QUÆSTIO II.

Quomodo dicitur ſapientia juſtificata à filiis ſuis?

VAriæ ſunt hujus rei expoſitiones. Primò D. Hilarius can. 11. in Matth. & favet D. Thomas hîc. Per ſapientiam intelligunt Chriſtum Dominum, qui eſt ſapientia Patris. Per Filios autem, credentes, à quibus juſtificata dicitur ſapientia Dei, quia profitentur, juſtum eſſe opus Dei in Chriſto, quod rejectis incredulis credentes receperit. 12. Hilar. D. Thom.

Secundò, D. Hieronymus hîc D Paſchaſius lib. 6. in Matth. Per ſapientiam vel interpretantur Chriſtum Dominum, vel Dei ordinationem qua ſacra myſteria revelata ſunt parvulis, & abſcondita prudentibus, ac ſapientibus. Per filios verò, Apoſtolos exponunt, à quibus juſtificata dicitur Sapientia Dei; ſcilicet ab eis comprobatus eſt Chriſtus in eo, quod diſpoſuerit, ut ſacra myſteria eſſent abſcondita magnis, & revelata parvulis. Et ita concludit D. Hieronymus. Ex quibuſdam codicibus Græcis, in quibus habetur: *Juſtificata eſt ſapientia ab operibus ſuis: Sapientia quippe non quærit oris teſtimonium, ſed operum.* 13. Hieron. Paſchaſ. *Sapientia quærit operũ teſtimonium.* Hieron.

Tertiò Lyranus, Caietanus, in qua ſententia ſunt etiam Abulenſis, & Janſenius. Per ſapientiam dicunt ſignificari ſuavem Dei ordinationem in omnibus. Per filios verò docent denotari pueros ludentes in foro, Judæorum filios, de quibus deſumpta eſt parabola, qui rectè increparũt coæquales ſuos, quia nec ipſis canentibus, nec lamentantibus voluerunt ſaltare, aut lugere: & ita coarguuntur Judæi qui nec Chriſtum veluti canentem, hoc eſt dulciter converſantem, nec Joannẽ lamentantem, hoc eſt, auſterè viventem, ſuſcepeunt. Janſenius etiam ita explicat. *Juſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis*, nempe à Chriſto, & Joanne ſapientiæ filiis, & juſtificata eſt ab omni impiorum cõdemnatione, & reprehenſione, cùm nihil prætermitteretur, quod utile eſſet ſaluti eorum. 14. Lyran. Cajetan. Abulenſ. Janſen. Janſen.

In unaquaque ex his ſententiis aliquid difficultatis apparet. Et in prima. Quamquam enim Chriſtus Dominus, ut Filius Dei dicatur Sapientia Dei, tamen aliud eſt loqui de ſapientia perſonata, quæ eſt ipſemet Filius Dei, ut docent Theologi, aliud verò loqui de ſapientia, quæ eſt Dei attributum cõmune toti Trinitati, de qua hic eſt ſermo; nam ejus opus fuit, ordinare vias, ac diſponere modos humanæ ſalutis. In ſecũda ſententia parit difficultatem, quod quamvis Chriſtus Dominus infringat de illa ordinatione, qua Deus myſteria abſcondit prudentibus, & revelavit parvulis, tamen quod hîc in præſenti de illa tractetur, nõ eſt unde colligatur. In tertia ſententia ingerit ſcrupulum, quod ſub nomine filiorum veniant Chriſtus, & Joannes intelligendi; nam apud Lucã habetur, *ab omnibus filiis ſuis*. Unde Jãſenius ait, quod ſub illo nomine non ſolùm denotantur Chriſtus, & Joannes, ſed etiam Prophetæ, & populi Doctores. Sed adhuc urget major difficultas, quia cùm Chriſtus Dominus ſit Filius Dei naturalis, non venit ſub communi appellatione filii cum Joanne ac Prophetis, qui ſunt adoptivi. 15. *Difficultates quæ pullulãt in ſuperioribus ſententiis.*

Duplex eſt adhuc ſententia in hac materia. Prima, & probabilis, eſt Toleti in cap. 7. Luc. & Maldonati, ac Barradas hic. Qui per ſapientiam 16. Toler. Maldonat. Barrad.

Inter

interpretantur Dei ordinationem, ac diſpoſitionem in negotio ſalutis noſtræ: per filios autem, Judæos, qui dicebantur filii legis, ſapientiæ, ac regni, juxta illud Matth. 8. num. 12. *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores*. Supremam ſapientiam aliqui Judæorum credendo, alii verò non credendo juſtificaverunt; nam illi, credendo, æternam remunerationem adepti ſunt; hi verò non credendo, ſua culpa ipſos condemnaverunt; & utique facto ſapientiam juſtificaverunt. Credentium enim ſalvatio, & non credentium condemnatio, ſapientiæ eſt juſtificatio.

Matth. 8. De Judæis interpretantur.

17. Secunda ſententia, & mihi probabilior eſt D. Chryſoſtomi, Euthymii, Theophylacti, & ei etiam favent Hilarius, D. Hieronymus, & eam docent Franciſcus Lucas ac Cornelius. Ita totam rem explicat notando, quod juſtificare duo dicit, ſcilicet juſtum facere & juſtum manifeſtare, *Juſtificata eſt*: ergo id eſt perfectiſſimè juſta & ab omni calumnia ſuperior ſeſe declaravit, ac manifeſtavit Dei ſapientia in gubernatione mundi, quæ in Chriſto, & Joanne eluxit; quod nihil ad ſalutem hominum conducens prætermiſſum fuerit: nam ut homines haberent exemplum pœnitentiæ, mandavit Joannem; & ne aliqui tanto rigore deterrerentur, dedit Chriſtum communi vivendi modo, in omni puritate, & ſanctitate, *à filiis ſuis* ſeu ut habet Syriacus, à ſervis ſuis: filii autem ſapientiæ juxta phraſim Hebraïcam vocantur ſapientes veræ ſapientiæ, ac virtuti dediti, qui Chriſto, & Joanni credentes, agnoverunt ac laudaverunt, & glorificaverunt ſummam Dei ſapientiam, quam ſuperbi Scribæ, & Phariſæi contempſerunt.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Hilar. Franc. Luc. Cornel.

De cultoribus juſtitiæ, ac virtutis explanatio.

18. Hunc eſſe genuinum ſenſum, colligitur ex D. Luca 7. num. 29. Nam poſtquam Dominus concluſit Joannis laudes, ſubdit Evangeliſta: *Et omnis populus audiens, & publicani juſtificaverunt Deum baptizati baptiſmo Joannis. Phariſæi, autem & Legiſperiti conſilium Dei ſpreverunt in ſemetipſos*. Et ſtatim apponit parabolam de pueris canentibus, & lamentantibus, qua arguit Dominus Judæos incredulos. Et tunc profert præſentem ſententiam: *Juſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis*; nempe ab his, qui, ut verè ſapientes, baptizati erant baptiſmo pœnitentiæ Joannis: *Juſtificaverunt Deum*; id eſt, juſtum ac rectum confeſſi, ac profeſſi ſunt Deum, qui Joannem talem prædicatorem eis dedit: quod conſilium Dei Phariſæi contempſerunt in ſemetipſos, hoc eſt contra ſeipſos, id eſt in ſuam damnationem, ut ibi explicant Beda, D. Bonaventura, ac alii.

D. Luc. c. 7.

Confirmatur ſuperior ſententia ex D. Luca.

Matth. 11. num. 20. Tunc cæpit exprobrare civitates, in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes ejus, quia non egiſſent pœnitentiam.

Num. 11. Væ tibi Corozain: væ tibi Bethſaïda: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.

VERSIONES

Græcus n. 20. In quibus facta ſunt plurima miracula.

Euthymius, In quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ejus, quod non reſipuiſſent.

Vatablus.

Arias. In Tyro, Sidone factæ ſunt efficacitates.

Euthym. n. 21. In cilicio, & cinere reſipuiſſent.

ALTER TEXTUS.

Luc. 10. n. 13. Dico vobis, quia Sodomis in die illa remiſſius erit, quam illi civitati.

Num. 26. Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaïda: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere ſedentes pœniterent.

EXPOSITIO III.

HÆc, quæ hîc appoſita ſunt de exprobratione civitatum, connexa ſunt cum antecedentibus. Hoc optimè colligitur ex textu: *Tunc cœpit exprobrare*; hoc enim indicat illud adverbium *tunc*, id eſt eo tempore, quo Dominus prædicabat, ac ſuperiora dixit, civitates cœpit exprobrare, ut denotant Chryſoſtomus homil. 38. in Matth. ac Theophylact. & docet Abulenſis hic q. 45. Nec obſtat quod hæc narrentur à D. Luca poſt miſſionem Diſcipulorum ad prædicandum. Ad hoc enim rectè reſpondet D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangel. cap. 52. D. Thomas. Hanc exprobrationem à Chriſto bis factam eſſe. Primo hoc loco apud Matthæum poſt Joannis legationem; ut habet hic D. Matthæus. Secundò poſtquam Diſcipulos ad docendum deſtinavit, ut refert D. Lucas. 19.

Connexio textuum.

Chryſoſt. Theoph. Abulenſ. Auguſt. D. Thom.

Tunc cœpit Proſequitur Dominus arguens obduratam, & invincibilem malitiam Iſraëlis. *Exprobrare*, quod verbum D. Hieronymus exiſtimat, idem valere, ac deplorare. Sed revera *exprobrare*, aliud ſignificat, ſcilicet extremam malignitatem in eorum confuſionem publicare, ac deterreri. Et hoc factum eſt à Chriſto cum intimo dolore. *In quibus factæ ſunt plurimæ virtutes ejus*, hoc eſt miracula, ut clariùs habet Radix Græca, quibus Chriſtus ſuam admirabilem doctrinam confirmabat. *Quia non egiſſent pœnitentiam*, ſeu, ut alii habent, *reſipuiſſent*. Cùm homines eſſent in peccato, Chriſtus ſua ſacra doctrina tantis miraculis ſtabilita eos ad pœnitentiam invitabat, ad quam ſunt minimè converſi. Hoc dolet Chriſtus, hoc eis exprobrat, & non quod ejus, nec virtutes laudaſſent, nec divinitatem adoraſſent; ſed quia pœnitentiam non egiſſent: majori enim dolore Chriſtus afficitur de noſtro damno, quàm de contumelia, ac injuria ei illata. 20.

Hieron.

Græcus.

Chriſtus plus dolet de noſtro damno quam de ſuis contumeliis.

21. *Væ tibi.* Affectus eſt deplorantis, ac lacrymantis extremam miſeriam. *Corozain, Bethſaida.* Hæ duæ civitates Galilææ valdè celeberrimæ propè lacum Genezareth, ac urbem Capharnaum conſtitutæ. Corozaim ab ea duabus tantum milliaribus diſtabat; at verò à Capharnaum per tres horas iter fiebat in Bethſaidam. Et ex hac civitate orti erant tres Apoſtoli, Petrus, Andreas, & Philippus. Bethſaida, ex Hebræo, ſignificat venari; ex Syriaco, piſcari: nam, ut ait Franciſcus Lucas, venatio in mari eſt piſcatio. In his tribus civitatibus frequentiſſimè Chriſtus Dominus cum ſuis Diſcipulis Evangelium prædicavit, ac multa miracula edidit. Et quamvis de Corozain, & Bethſaida id peculiariter non habeamus ſcriptum; tamen, ut rectè docent D. Hieronymus, ac D. Paſchaſius, id intelligitur factum, cum D. Matth. 9. num. 35. dicitur: *Circuibat Jeſus omnes civitates, & caſtella, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Evangelium Regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.*

Quid ſignificet Bethſaida. Fran. Luc. Hieron. Paſchaſ. Matth. 9.

22. *Quia ſi in Tyro, & Sidone.* Tyrus urbs erat munitiſſima Phœniciæ, in ripa maris ſita. Sidon verò altera erat civitas proxima Tyro. Has duas civitates adducit Dominus in confuſionem, ac exprobrationem illarum duarum urbium Judæorum. Primò, quia erant Gentium civitates. Secundò valdè vicinæ. Matth. 16. n. 21. Tertiò, quia multis peccatis abundabant. Iſai. 21. n. 1. Ezech. 27. n. 2. & 27. n. 3. Amos. 1. n. 9. *Factæ eſſent virtutes;* nempè miracula cum cœleſti Chriſti doctrina. *Olim*, id eſt jam diu pœnituiſſent, nec tam obſtinatæ ſunt, ac vos, neque tandiu tot miraculis ac exhortationibus reſiſterent, ſed illis libenter aſſentirent. *In cilicio, & cinere pœnitentiam egiſſent*, hoc eſt valdè rigidam, & auſteram amplecterentur pœnitentiam; talis enim habitus, *in cilicio, & cinere*, hanc denotabat. Iſai. 58. num. 5. Jerem. 6. num. 16. Lucas habet, *ſedentes pœniterent*, quod denotat magnam perſeverantiam in ipſa pœnitentia. Hæc autem dixit Chriſtus, ut certiſſimè præſcius omnium illorum futurorum, ut docet D. Auguſtinus lib. 2. de dono perſeverantiæ, cap. 9. & 10.

Cur Dominus has civitates adducit. Matth. 16. Iſai. 21. Ezech. 26. & 27. Amos 1. Iſai. 58. Jerem. 6. Luc. *Pœnitentia cum perſeverantia.* Auguſt.

QUÆSTIO III.

Quare Dominus inter cæteras civitates, Corozaïn, Bethſaïda, ac etiam Capharnaum exprobravit.

23. Communiter Auctores apud Lucam dicunt, has civitates fuiſſe exprobratas, quia Apoſtolos miſſos à Chriſto non recepiſſent. Et quamvis in textu Lucæ hæc ratio optima ſit; tamen negari non poteſt, quod ſaltem Chriſtus cum ſuis Apoſtolis has urbes eſſet ingreſſus, ibique per aliquod tempus commoratus; hoc enim apertè colligitur ex textu: *Quia ſi in Tyro, & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis.* Et de Capharnaum habetur expreſsè Marc. 1. n. 21. & Matth. 8. n. 5. Luc. 4. num. 31. Et quia ex D. Auguſtino has civitates bis exprobratas fuiſſe, diximus, ſemel apud Lucam, ſemel apud Matthæum; ideo in textus Matthæi aliqua peculiaris ratio eſt inveſtiganda.

Ratio difficultatis. Marc. 1. Matth. 8. Luc. 4.

Prima, & præcipua ratio hujus rei eſt obduratio, & impœnitentia harum civitatum, ut docet D. Hieronymus hic, & Abulenſis quæſt. 25. Quia inter cætera loca, quæ Chriſtus ſua prædicatione luſtravit, hæ civitates vehementer reſtiterunt divinæ vocationi, ac cœleſti doctrinæ divini magiſtri, ut pœnitentiam peragerent. Hanc rationem apertè colligo ex textu. Quia ex eo Chriſtus exprobrat has civitates. *Quia pœnitentiam non egiſſent*, quam in cilicio, & cinere Tyrus, & Sidon præſtitiſſent. 24.

Hieron. Abulenſ.

Secundò, & moraliter Rabbanus. *Corozaim interpretatur myſterium meum; & Bethſaida, quæ domus fructuum, vel domus venatorum dicitur, civitates ſunt Galilææ, ſitæ in littore maris Galilææ. Plangit ergo Dominus civitates, quæ quondam myſterium Dei tenuerunt, & virtutum jam fructum gignere debuerunt.* Valdè lamentabile erat, quod civitates, quæ olim Dei myſteria, ac virtutum fructus tenuerunt, ita ab hac altitudine ceciderint, ut Deum ignorarent, & virtutes neſcirent, ac in omnem vitiorum malitiam ſeſe depravaverint. Et hac de cauſa tot inter civitates hæ præcipuè, ac nominatim exprobrantur. 25.

Rabban. *Valde lamentabile, quod à virtute quis tranſeat in peccatoris malitiam.*

Tertiò ex D. Chryſoſtomo homil. 38. ſic ait Theophylactus. *Ut intelligas eos qui non crediderunt, non à natura, ſed voluntate malos eſſe, meminit Bethſaidæ, ex qua Andreas, & Petrus, & Philippus, & filii Zebedæi fuerant, atque ita non naturæ, ſed voluntatis malitia fuit: nam ſi natura, fuiſſent & illi mali.* Ex Bethſaida cui proximæ erant Corozain, & Capharnaum, quinque illi Apoſtoli orti ſunt. Et valdè obdurata malitia fuit, quod inſpecto tanto exemplo illorum Apoſtolorum, qui ad primam vocem Chriſtum ſecuti ſunt, concives prædictarum urbium non moverentur, ut Chriſto crederent, eique adhærerent, ſed quod immobiles permanſiſſent, hoc deteſtabilis improbitas extitit. 26.

Chryſoſt. Theophyl. *Appoſito magno exemplo ad virtutes non moveri, valde damnabile.*

Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis. Pſal. 119. num. 4. Si verò quæras: Quænam ſint hæ ſagittæ potentis cum hujuſcemodi carbonibus: Rectè explicat D. Auguſtinus ibi. *Sagittæ autem ſunt: cum agimus verbis; carbones autem vaſtatores exempla ſanctorum. Homo accepta ſagitta in corde accedentibus carbonibus deſolatoriis, deſolatur in illo cogitatio terrena. Erant enim in illo multa, quæ malè fronduerant, multæ carnales cogitationes, ſæculares, multi amores: ipſi utuntur carbonibus vaſtatoriis, ut fiat purus locus deſolatus, in cujus loci puritate faciat Deus ædificium ſuum.* Sagittæ ſunt verba; carbones deſolatorii, ac devaſtatorii omnium malorum, exempla: illis enim in anima deſtruuntur omnes ſæculares, ac carnales cogitationes, omniàque vitiorum irritamenta, & ſpirituale Dei ædificium in corde noſtro fabricatur. Meritò ergo habitatores illarum civitatum exprobrantur, qui ſagittis ſacri eloquii, ac carbonibus deſolatoriis exemplo tot Apoſtolorum non ſunt accenſi, ut nequitiam deponerent, ac viam ſalutis amplecterentur. De his vide multa tom. 1. & 2. verbi *Exemplum.* 27.

Pſalm. 119. Auguſt. *Exempla Sanctorum valde efficacia ad extinguenda vitia.*

Matth. 11. Verum tamen dico vobis, Tyro, & Sidoni remiſſius erit in die judicii, quam vobis.

VER

VERSIONES.

Euthymius. Attamen dico vobis.

Syriacus. Verum ego dico vobis, Tzoür, & Tzaidon tranquilliores futuras in die judicii, quàm vos.

Vatablus, Pagninus. Cum Tyro, & Sidone tolerabilius agetur.

Arabic. Remiſſio erit major in die judicii quàm vobis.

Alter Textus.

Luc. 10. *n.* 14. Verumtamen Syro, & Sidoni remiſſius erit in die judicii, quàm vobis.

EXPOSITIO IV.

28. Euthym. VERUMTAMEN *dico vobis.* Euthymius habet, *Attamen*, quod alii vertunt, *ideo*, ſeu *propter*, ut ſit ex ſuperioribus dictis propoſitio illativa. *Tyro, & Sidoni remiſſius erit.* Tolerabilius enim, ac mitius cum illis agetur, quàm vobiſcum, ô habitatores Corozain, & Bethſaidæ. Qui enim plura recipit, majores rationes reddet. Et qui majora Dei contemnit, majores ſubibit pœnas. Vos enim, ô cives illi, utpote in lege Moyſis, ac doctrina Prophetarum enutriti, majorem accepiſtis cognitionem Dei, ac virtutis quàm Tyrii, & Sidonii, Gentiles, & infideles. Deinde me prædicantem, ac ſæpè vos ad pœnitentiam, ac juſtitiam vocantem audiſtis, & in meæ doctrinæ confirmationem multa miracula facientem inſpexiſtis: quorum nihil audierunt nec viderunt Tyrii. Et ideo vobiſcum qui tanta ad virtutem, ac ſanctitatem exhortamenta habuiſtis, durius erit agendum, quàm cum illis.

Qui majora contemnit dona, majora ſubit ſupplicia.

29. Obſerva, quod ait Dominus, *in die judicii*, remiſſius agendum eſſe cum Tyriis, & Sidoniis; tamen ipſi Tyrii, & Sidonii, ut apertè ſupponitur in littera, puniendi ſunt, quia pœnitentiam non egerunt: nam Tyriis, & Sidoniis, ac omnibus Deus dat auxilia neceſſaria ad pœnitentiam, & ſalutem; & non ſolum auxilia externa, utpote doctrinæ, ac miraculorum, ſed etiam interna, nam ſine his externa non ſatis ſunt ad homines convertendos. Civibus autem Corozain, Bethſaida, & Capharnaum ſuperabundantiora, ac majora dedit dona, quibus non ſunt converſi, quæ ſi darentur Tyriis, & Sidoniis, pœnitentiam egiſſent, & tamen illa eis non dedit; nam Deus aliquando nonnullis magna præbet auxilia, quos præſcit non convertendos; quæ tamen ſi darentur aliis, qui non convertuntur, converterentur, ut notat Toletus, Barradas, & alii in præſenti. Omnia tamen juſtè, & rectè facit juxta altitudinem ſuæ ſapientiæ. *Juſtus es, Domine, & rectum judicium tuũ.* Pſalm. 128. num. 137. Nam Deus omnibus dat ſufficientia, & neceſſaria media; ſuperabundantiora verò gratuita ſunt dona, & non debita, & ea dat, quibus vult, & quomodo vult. Cum ergo omnes habeant neceſſaria, ac ſufficientia ad ſalutem, quicumque perit, ſua culpa, ac malitia perit.

Deus omnibus dat auxilia ſufficientia ad ſalutem.

Toler. Barrad. Pſal. 118.

Matth. 11. *num.* 23. Et tu Capharnaum, numquid uſque in cœlum exaltaberis? Uſque in infernum deſcendes: quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent uſque in hodiernum diem.

Num. 24. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die judicii, quàm tibi.

VERSIONES.

Syriac. n. 23. Túque Capharnaum, quæ uſque ad cœlos es evecta, uſque ad inferos demerĭeris: quoniam ſi Sodomis editæ fuiſſent virtutes illæ, quæ in te editæ ſunt, ſteriſſent uſque ad hodiernum diem.

Græcus apud Hieronym. Quæ uſque in cœlum exaltata es.

Arias. Uſque in cœlum altipoſita: ſi in Sodomis factæ fuiſſent efficacitates.

Arabic. Uſque in cœlum elevata.

Syriac. n. 24. Terram Sedom tranquilliorem futuram uſque ad hodiernum diem.

Vatablus, Pagninus. Cum terra Sodomorũ tolerabilius agetur.

Arabic. Inveniet remiſſionem majorem.

Alter Textus.

Luc. 10. *n.* 25. Et tu Capharnaum, uſque ad cœlum exaltata, uſque ad infernum demergéris.

EXPOSITIO V.

APOSTROHE eſt ad Capharnaum, quæ erat civitas valdè celeberrima Galilææ, ſita propè lacum Genezareth, ad partem maris Occidentalis. 30. Syriac. Græcus.

Nunquid uſque cœlum exaltaberis? Syriac. & Græcus habent ſine interrogatione. *Exaltata eſt*; & idem eſt ſenſus, ac ſi diceretur: O Capharnaum, quæ mea præſentia, doctrina ac miraculis maximè exaltata es apud Deum, & homines; numquid ita ſemper exaltaberis? minimè, ſed

ſed uſque in infernum diſcendes; pondere nempe iniquitatis tuæ. Abulenſis q.50.ait,quod duplex pœna hîc infligitur, una temporalis, & altera æterna;temporalis,quod à ſuo honore cadet Capharnaũ,ac ignominia afficietur, & ideo dicitur *ad infernum deſcendes*, hoc eſt ad nihilum devenies,de quo ſtatim:æterna autem pœna etiam ei imponitur,cum dicitur verſu ſequenti,*Remiſſius erit in die judicii cum terra Sodomorum*. Rectè tamen præſentem ſententiam de utroque ſcilicet ignominia,ac flamma,explicabis.*Quia ſi in Sodomis facta fuiſſent virtutes*,nempè in illa abominabili civitate vitiis, ac peccatis deturpata.

Ignominia affici,quodammodo in infernũ eſt demergi.

31. *Particula, fortè, exponitur.*

Forte manſiſſent. Adverbium illud, *fortè*, non eſt dubitantis,in Græco enim eſt particula exemptiva,ac confirmantis, & idem valet, ac *utique* ſeu *certè*. Unde etiam omittunt Græcus, Syriacus,Vatablus,Pagninus; at Franciſcus Lucas ex Græco,ait,vertendum eſſe per modum quemdam potentialem, *manſiſſe potuiſſent uſque in hunc diem*. D.Hieronymus in cap.26. Jeremiæ,D.Remigius,ac S.Thomas hîc,& Abulenſis quæſt.52. docent, quod particula *fortè* ponitur, ut de noſtra libertate admoneamur,& quod præſcientia Dei non imponit ei neceſſitatem. *Uſque in hodiernum diem*, nam,ut rectè ait D. Paſchaſ. peccata ſine pœnitentia vitam corrumpunt, ac temporalia bona deſtruunt.

Græcus. Syriac. Vatabl. Pagnin. Franc.Luc. Hieron. Remig. D.Thom. Abulenſ. Paſchaſ.

32. *Verumtamen dico vobis, quod terræ Sodomorum* id eſt Sodomitis, *remiſſius erit in die judicii, quàm tibi*,ſeu ut vertunt Vatablus,Pagninus,*cum terra Sodomorum tolerabilius agetur*: hoc eſt Sodomitæ minores ſubibunt pœnas,quàm Capharnaitæ, nam hi Chriſti miracula viderunt, ac cœleſtem ejus doctrinam audierunt, quibus Sodomitæ caruerunt. Sententia à Domino prolata contra Capharnaum, etiam in hoc ſæculo cernitur impleta,nam ita illud oppidum devaſtatum,ac imminutum eſt, ut vix ſeptem habeat piſcatorum caſas, ut teſtatur Adrichomius in deſcriptione Terræ Sanctæ.

Vatabl. Pagnin. *Devaſtatio Capharnaũ.* Adrich.

QUÆSTIO IV.

Quare Dominus ſpecialiter per ſe locutus eſt de Capharnaum, ac eam uſque ad cœlum exaltatam dicit?

33. *Cur Capharnaum ſpeciatim exprobratur.*

LOcutus fuit Dominus ſuprà: *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida*: ſpecialiter autem nunc ad Capharnaum vertit ſermonem propter ejus magnam ingratitudinem, ac gravitatem peccatorum; nam in ea multa miracula Dominus edidit. Servum Centurionis ſanavit Matth. 8.num.5.Paralyticum curavit Matth.9. num.6. Et mulierem fluentem ſanguine, ibidem num. 20. filiam Archiſynagogi ſuſcitavit, ibidem n. 28. Habentem ſpiritum immundum ſanavit, Marc. 1.num.28.Et ideo frequenter Dominus in ea habitavit,ut civitas ejus diceretur, Matth. 6. num.1. Unde & cives Nazareth dixerunt Chriſto:*Quanta audivimus facta in Capharnaum,fac,& hic in patria tua*, Luc. 4.num. 23. Ergo civitas, quæ tot, tantiſque Domini beneficiis obſtinata extitit,multò gravior fuit ejus culpa, quàm Corozain, & Bethſaidæ, per quas Dominus ſolum aliquando tranſivit:& quia hæ civitates fuerunt æquales in culpa;ideò ſimul ponuntur;quia autem Capharnaum inæqualis,ideo ſola ponitur, quod latè proſequitur Abulenſis q.50.

Matth. 8. Matth. 9. Marc. 1. Matth. 9. Luc. 4. Abulenſ.

34. Ex quo benè ſequitur quod culpa Capharnaum extitit multò gravior,quàm illarum duarum civitatum: nam Corozain, & Bethſaida comparantur Tyro,Sidoni, Capharnaum autem Sodomis,quorum peccatum, ac pœna, ut graviſſima, ac valdè deteſtanda allegatur in Scriptura, Iſai.1.n. 6.& ſæpè multis in locis.

Pœna Capharnaum gravior. Iſa. 1.

35. Secunda pars quæſtionis inquirit: Cur uſque ad cœlum exaltata dicatur Capharnaum? Reſpondet primò Theophylactus. *Quoniam Capharnaum interpretatur quis poteſt agrum conſolationis. Unde,quod ſi quis mereatur fieri ager Spiritus Paracliti, & deinde ſublime ſapiat, & exaltetur uſque ad cœlum,ita corruet per ſuperbiam. Horreſcas igitur,ô homo.* Idem docent D.Hieron.Beda,& alii. Dum ſuperba Capharnaum, multis bonis ditata, ſeſe ſuper nubes uſque ad cœlum elevabat, in juſtam ſuæ dementiæ retributionem, non minùs quàm in infernum demergi dicitur. Et rectè notat D. Thomas, quod in pœnam ei infligitur cadere; nam dejectio propria ſuperbi pœna eſt.

Theophyl. Hieron. Beda. *Caſus, ac dejectio propria ſuper pœna eſt.* D. Thom.

36. Secundò D. Hieronymus in præſenti. *ideo quia exaltata es uſque ad cœlum meo hoſpitio, & meis ſignis, atque virtutibus; tantum habens privilegium, majoribus plecteris ſuppliciis.* Tanquam ſi dicat. Tu Capharnaum propter divina beneficia in te collata, uſque ad cœlum exaltanda præſumebas,ſed falleris,nam propter tuam ingratitudinem,uſque in infernos detraheris.Ex pluribus enim beneficiis divinis graviora peccata propter ingratitudinem conſequuntur.Unde pulchrè ait D.Bernard. ſermon. contra ingratitudinem. *De clementia eſſe videtur, ingratis negare, quod poſtulant, ne contingat nobis, ut tantò gravius de ingratitudine judicemur,quantò magis accumulatis beneficiis ingrati probabimur extitiſſe. Ergo miſericordiæ res eſt, in hac parte ſubtrahere miſericordiam, quemadmodum iræ, & indignationis, miſericordiam exhibere.*

Hieron. *Ingratus uſque ad infernos detrahetur.* Bernard. *Ingratis negare beneficia,miſericordia.*

37. Tertiò, iterùm premo illa verba D.Hieronymi, *Exaltata uſque ad cœlum meo hoſpitio.* Tantum ex præſentia, ex hoſpitio Chriſti terra elevata videtur, ut uſque ad cœli altitudinem ferri dicatur. Dormiens Jacob *Vidit ſcalam ſtantem ſuper terram,& cacumen illius tangens cœlum,& Dominum innixum ſcalæ*.Geneſ 28.num.12.Maximè ſolliciti ſunt Patres in indagandis myſteriis,quæ in hac ſcala denotantur.Rupert.Diodor.Vatabl. ac alii dicunt, repræſentari hîc Incarnationem divini Verbi,ſcilicet generationẽ Chriſti,ex Jacob naſcituri,ac deſcenſuri per varios gradus,id eſt generationes,ac genitores, quorum ultimus eſt Joſeph cum B.Virgine Maria. Et hac ſcala è cœlo tangi terram,quia Verbum incarnatum eſt in terra;eámque ita ſuæ incarnationis tractu,ac præſentia benedixit, ut ipſum cœlum attingere videatur. Rupertus lib.7.in Geneſ.cap. 25. *Per humanitatem Chriſti*, ait, *aperta eſt porta cœli, & cœleſtia juncta ſunt terrenis.*

Hieron. Gen. 28. Rupert. Diodor. Vatabl. *Ex Chriſti hoſpitio terra jungitur cœlo.* Rupert.

CAP.

CAP. XV.

Convertitur Magdalena.

Luc. 7. n. 36. Rogabat autem illum quidam de Phariſæis, ut manducaret cum illo. Et ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit.

VERSIONES.

Syriac. Venit autem unus ex Phariſæis, efflagitans ab eo, ut ſecum manducaret.

Euthymius. Invitabat autem illum quidam è Phariſæis, ut ederet cum ipſo.

Theophilact. Ut caperet cibum cum ipſo, & ingreſſus domum Phariſæi accubuit.

EXPOSITIO I.

1. *Connexio textus.* POSTQUAM D. Lucas narrat partem eorum, quæ ſuperiori cap. relata ſunt, hanc feliciſſimam hiſtoriam de hac decantatiſſima muliere ſcribit. An verò hoc loco, & tempore acciderit? omnino eſt incertum, cùm nullus inveniatur locus, ex quo hoc deprehendatur. Et ideo cum
Ianſen. D. Luca communiter Auctores, Janſenius,
Beauxam. Beauxalmius, eam hic annectunt.

2. *Rogabat autem, illum.* Verbum autem hoc, ut nervoſus habet Syriacus, *efflagitans*, ſignificat, nō qualeſcumqe preces, ſed obnixè, ac perſeveranter rogare, nec enim cōmuniter in hoc facilem ſe exhibebat JESUS, ne alicui videri poſſet, ipſum convivia ambire: aliquando tamen illis aderat ob magnum alicujus ſpirituale bonum. Et ingenioſè quidam notarunt, quod Evangeliſta ait: *Rogaba eum, & diſcubuit*, non verò rogavit, & di-
Caſſian. ſcubuebat: nam *rogabat*, eſt præteritum imper-
Noſtra obſequia imperfecta, Dei dona conſummata. fectum, *diſcubuit* verò præteritum perfectum; noſtra enim obſequia ſemper imperfecta conſiſtūt; ſua verò dona omnibus circumſtantiis ſunt plena, Et quamvis noſtræ rogationes non adhuc ſint ultimatè prolatæ, atque finitæ, tamen tam promptus eſt Deus in ſuis donis largiendis, ut jam ejus divina bonitas multa adſit beneficia diffundens.
Caſſian. *Rogabat autem illum*, ex quadam benevolentia, ac humilitate, quamvis nondum perfectè crediderit. Simon Caſſianus lib. 8. cap. 29. ait, quod rogabat inductus Phariſæus à Magdalena, ut haberet occaſionem accedendi ad Chriſtum: ſed hoc ad mores, & non ad litteram eſt dictum.

3. *Quidam de Phariſæis*, hic Simon vocabatur, ut patet ex verſ. 40. Ubi etiam commodius inquiram, an iſte ſit ille idem Simon Leproſus, in
Matth. 26. cujus domo Chriſtus propè paſſionem ungitur? Matthæi 26. verſ. 6. *Ut manducaret cum illo.* invitabat Dominum ad prandium. Perpende Chriſti *Nos à Deo invitati reluctamur, ac reſiſtimus.*
clementiam: nam ipſe à nobis invitatus non recuſat, ſed adeſt noſtris conviviis: nos autem ad cœleſtem, & auguſtiſſimam cœnam ab ipſo inſtanter evocati, nec aſſentimur, nec accedimus. Luc. 14. num. 18. *Ingreſſus domum Phariſæi.* Iſte quando Luc. 14.
Dominum invitat ac in habitaculo ſuo tenet; Phariſæus eſt; hoc eſt verſipellis, & malitioſus; ut notat Boſtrenſis; & Theophylactus, & patet Boſtrenſ.
infrà verſ. 40. quamvis ut vult Salmeron, non Theophyl.
eſſet ex multum malevolis, ac malignis, tamen Salmer.
tanto Domini dono, ac præſentia, ejus tota malitia non evacuatur, nec molleſcit. *Diſcubuit*, hoc eſt accubuit uſitato, ac frequenti hominum modo: magna enim prudentia eſt, à communi aliorum more, quantum faseſt, non diſcedere, *diſcubuit*: Quia ita ſe componit, diù expectare vult; nec enim moras noſtras, ac tarditatem faſtidit, qui ad expectandum ita ſe præparat. *A communi more non eſt diſcedendum. Chriſtus nos expectat.*

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus ingreditur Domum Phariſæi, ac ibi diſcubuit?

ADſtat Jeſus in convivio, non ut cibum corporis acciperet, ſed ut animæ cibum 4.
daret, magis manducaturos peccatricis animam, & ejus bibiturus lachrymas, quam ut ederet, vel biberet, magiſque cibaturus homines verbo Dei, quàm ipſe corporali alimento cibandus. Pulchrè D. Chryſologus ſerm. 93. *Phariſæi domum, ait, Chriſtus intravit, non acccepturus Judaicos cibos, ſed divinam miſericordiam largiturus: neque accubuit pocula ſaporata melle, floribus oderata ſumpturus, ſed pœnitentis lachrymas ex ipſis oculorum fontibus potaturus. Deus delinquentium gemitus eſurit; ſitit lachrymas peccatorum.* Chryſol.

Secundò Euthymius. *Non devitavit hunc, ne* 5.
daret occaſionem dicendi; quod cum Publicanis, & Euthym.
peccatoribus unà cibum caperet: Phariſæos autem faſtidiret. Phariſæi, cùm ſe multum de obſervantia Religionis jactarent, maximè Publicanos, & peccatores damnabant: ne ergo Chriſto Domino aliqua partialitatis nota imponeretur, venit etiam ad Phariſæos. *In principio partialitatis nota fugienda.*

Tertiò Theophylactus. *Videtur hic Phariſæus* 6.
non rectam habuiſſe ſententiam, ſed doloſus fuiſſe Theoph.
& hypocriſi plenus, dicit igitur, hic ſi eſſet Propheta, & ita non credidit, qui hæc loquebatur. Dominus autem quamvis ſciret, docens per hoc omnino, quod nos ſimplices exhibeamus erga eos qui doloſè nobiſcum agunt. Benè agnoſcebat Dominus, quod Phariſæus non ſanæ mentis eſſet, & tamen ad eum divertit: magna enim prudentia eſt, aliquando diſſimulare, & qui neſcit diſſimulare, neſcit regnare, ac alios ad ſe devincere. *Magna prudentia aliquando diſſimulare.*

Quartò Carthuſianus. *Chriſtus, ait, totius hu-* 7.
militatis magiſter, nec cum Publicanis, propter eo- Carthuſ.
rum manifeſta peccata, nec cum Phariſæis propter eorum latentia vitia, præſertim ſuperbiam, nec cum divitibus, nec cum pauperibus edere ſprevit, in omnibus amans naturam, ut felicitatis capacem, atque ad imaginem Dei factam. Nullum Chriſtus ſpernebat, ſed ad omnes condeſcendebat: non enim eorum peccata, ſed naturam ad imaginem *In proximis cō deremus naturam & non defectus.*
Dei

Dei creatam conſiderabat. Si & tu hæc ad imitandum tibi proponas, facilè cunctos in magna veneratione, ac amore habebis, omnibuſque valdè affabilis eris. Vide ſuprà cap. 6. num. 50. & cap. 8. num. 55.

8. *Chriſtus maximè intendebat officiũ ſibi commiſſum.* Quintò, optimè prævidebat Dominus, quod Phariſæi obmurmuraturi erant in convivio, ſed Dominus nec de his detractionibus, nec de inimicorum inſidiis, nec de propria perſecutione curavit, ſed ante omnia hoc unum intendebat, ut munus Redemptoris ſibi à Patre commiſſum perfectiſſimè adimpleret; ac ut homines ad viam ſalutis adduceret.

9. Luc. 7. *Iniqui cõtra ſe dicunt. & loquuntur.* Sextò, Phariſæi domum intrat Chriſtus, ut hoc facto eorum malignitatem, ac perverſam contumeliam arguat, & damnet: nam ipſi paulò ante Chriſto detrahentes dixerunt hoc cap. 7. Luc. num. 34. *Ecce homo devorator, & bibens vinum, amicus Publicanorum, & peccatorum.* Si enim, ô Phariſæi talem Chriſtum dijudicatis ex converſatione, quam cum illis habet, ecce neceſſe eſt, ut unus ex vobis Phariſæus devorator, ac moderamina excedens Publicanus, & peccator ex ipſa converſatione reputetur: talis eſt enim nequitia, ut ſibimet conſonare neſciat, ſed ſuiſmet dictis, & factis ſibimet contradicat, atque repugnet.

10. Iſai. 14. Magnâ ſuperbiâ turgebat Lucifer, & dicebat: *Supra aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis*, Iſai 14. num. 13. Quietudinem ſedis affectat, thronum fingere intẽtat, & tamen latera, ſeu cornua Aquilonis ſibi proponit. Quod in vento ponitur, in perpetuo fluxu, ac volubilitate verſatur. Quomodo ergo Lucifer, qui in tanto ſapientiæ decore *Iniquitias ſibi non conſonat, ſed ſibimet contraria eſt.* creatus eſt, cathedram in monte ambiens, Aquilonis refluxus quærit nequitia ſuis dictis minimè conſonat: ita malitia cæcutiebat Lucifer, ut contra ſuos proprios conatus appeteret, ac diceret, & quietudinem, ac permanentiam ſedis quærens, volubilitatem ventorum deſiderat, ut ibi Bernard. pœnas ſibi debitas inveniret. D. Bernardus de gradibus homil. 1. *Quid facis, Lucifer?* ait, *è cœlo pulſus in terra remanere non potes: terra enim locus ſolidus eſt, ubi ſedet Eccleſia fundata ſuper firmam petram. Elige tibi in aëre locum, non ad ſedendum, ſed ad volandum, ut qui tentaſti concutere ſtatum æternitatis, pœnas ſentias propriæ fluctuationis.*

11. Gen. 42. Ad comparanda alimenta deſcendunt in Ægyptum decem filii Jacob; quos arguens eorum frater Joſeph. *Ait ad eos, exploratores eſtis, ut videatis infirmiora terræ veniſtis*, Geneſ. 42. num. 9. Illi verò, ut ab impoſita calumnia ſe eximant, inquiunt *Non eſt ita, Domine; ſed ſervi tui venerunt, ut emerent cibos: omnes filii unius viri ſumus.* Hæc ultima verba maximè ſunt ponderanda: *Omnes unius viri filii ſumus.* Omnes vos eſſe fratres dicitis: ad aſportandum triticum in unam domum, ſat erat ut duo, vel quatuor fratres venirent; ad quid decem? In hoc quod profertis, videtur convinci; *Iniqui in quo ſe excuſant, accuſant, & arguunt.* vos obſervatores, ac ſpeculatores terræ eſſe, ſiquidem non aliis extraneis hoc negotium credere, ac communicare voluiſtis, ſed intra voſmetipſos omnes fratres illud ſub ſilentio premere, ac involvere intentatis, ut ſecurius infirmiora terræ conſiderare valeatis? Quid ergo dicitis? Iſti fratres iniquorum conſortium præfigurabant. Iniquitas minimè ſibi ſtat, ſed ſibimetipſi repugnat. Et illi, in quo ſe excuſare prætendebant, ibi ſe accuſant, & arguunt, ut contra ſibi propoſitum intentum loquantur, & dicant. Lippomanus ad ea verba: Hoc eſt, *quod locutus ſum, exploratores eſtis*: ſic fatur: *Ac ſi dicat*, ait, *ex quo tot fratres eſtis, magis audaces ad explorandum, utpote mutuo confidentes ſubſidio, exſtitis.* Vide tom. 2. cap. 4. num. 16. & 17.

Luc. 7. n. 36. Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit, quod accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti.

VERSIONES.

Syriacus. Et mulier peccatrix erat in illa civitate, quæ cum noſſet in domo Phariſæi eum accubuiſſe, accepit alabaſtrum unguenti.

Theophylact. Ecce mulier, quæ fuerat in civitate.

Arias. Cognoſcens, quòd accubuit.

EXPOSITIO II.

Ecce, particula hæc attentionem excitat, & rem novam, ac mirabilem dicit, nempe ut ait D. Antonius Vlyſſiponenſis ſerm. in fer. 5. poſt Dominicam Paſſionis, mulierem mirabiliter peccatricem, mirabiliorem verò in converſione. Et ita hic ponuntur ut notat S. Pater, tranſgreſſiones, & ſatisfactiones multiplices. Tranſgreſſiones. Et primò à diuturnitate peccatorum *Quæ erat*: hic loquendi modus denotat; quod in peccato permanſerat, ut ait S. Antonius, *in civitate*, hic deſcribuntur ejus peccata à famoſitate, eo quod ejus peccata erant publica, ac manifeſta, & quia in ipſa civitate multos, ad peccandum traxerat, ut notat Hugo; *peccatrix*, quia in multis vitiis fuerat, ut ex D. Auguſt. D. Gregor. & aliis infrà dicam. 12. Ant. Vlyſſ. *Quantũ fuerit mulieris peccatum.* Hugo. Auguſt. Gregor.

Quænam eſſet hæc civitas, quæritur? Cajetanus exiſtimat, fuiſſe Jeruſalem. Alii verò dicunt. fuiſſe Bethaniam, quæ erat Jeruſalem vicina. Uterque hic locus erat Judæa. Probabilior autem eſt ſententia, quod hæc civitas erat in Galilæa, in qua Dominus tunc verſabatur. Et Magdalena cum aliis mulieribus ſecuta fuerat Jeſum à Galilæa, Matth. 27. num. 55. Unde ſatis veriſimiliter Simon Caſſianus lib. 9. cap. 29. Toletus, Salmeron, Beauxalmis, & alii putant, fuiſſe civitatem Naim: in qua Dominus filium viduæ ſuſcitavit, cujus fama commota eſt Magdalena, beneficentia enim, ac benignitas multos ſibi reconciliat, ac ad ſe adducit. 13. *Quænã eſſet hæc civitas.* Cajetan. Matth. 27. Caſſian. Toler. Salmeron. Beauxam.

Ut cognovit. Ecce quam plures ſatisfactiones; ac illuſtriſſimæ virtutes mulieris. Cognovit fide, Chriſtum verũ Deũ utpote gratiæ, ac remiſſionis peccatorum largitorem: ſpe confidens ab ipſo à peccatis mundari; vera intelligentia cognoſcens, ſua, 14. *Quantæ mulieris virtutes.*

August. ſua peccatorum vulnera, quæ tanto Medico indigebat. D. Auguſtinus homil. 23. inter quinquaginta: *Noverat, ait, quanto morbo laboraret, & illum adſanandum eſſe idoneum, ad quē venerat, ſciebat.* Prudentia tam opportunam occaſionem adeūdi ad Jesum captans, ad ipſum accedit. Diligentia, ut cognovit, non interpoſuit moras, non reſervavit pœnitentiam ad finem vitæ, ſed in ipſo juventutis flore venit; non fundavit pœnitentiam ſuam in impoſſibilitate peccandi, ſed in voluntate obſequendi Deo, ut de ipſa Cæſar. meditatur Divus Cæſarius Arelatenſis homil. 7. *Nec ipſa, ait, ſe reſervavit, ut in fine vitæ pœnitentiam ageret, ſed dum adhuc poterat peccare, ſic voluit peccata deſerere, ut illam de adulteriis ſuis, non impoſſibilitas ſubtraheret, ſed voluntas.* Venit etiam *Pœnitentia nō ſervanda in finē vitæ.* fortitudine, humilitate, ac multa patientia, ut infrà dicam; ac magna charitate inflammata, *dilexit multum*, unde non vacua venit. Et quæ antea ſolum mundana reſpiciebat, jam præ oculis lachrymantibus puritatis fontem cognoſcit, & videt. Bernard. *Lachrymæ acuunt viſū.* Huc advoco D. Bernardum ſerm. de converſione ad Clericos: *Purgatur, ait, lachrymis oculus ante caligans, & acuitur viſus, ut intendere poſſit in ſereniſſimi luminis claritatem.*

15. *Attulit alabaſtrum unguenti.* Vas erat ex pretioſo lapide alabaſtro confectum; in tali enim lapide, Beda. Bonavent. ac vaſe aromata, ut notant Beda & D. Bonaventura incorporata ſervabantur. Unguentum hoc fuiſſe pretioſum, dicam quæſt. 8 Et illud ex more convivii attulit Magdalena: antiqua enim erat Franc. Luc. *Viri pii diſſimulant temporalia, ut exhibeant ſpiritualia.* conſuetudo, convivantes ungi, de quo infrà, *Caput meū non unxiſti.* Franciſcus Lucas ait, quod fortaſſe illud adduxit hoc prætextu, ut facilius permiſſa eſſet à domeſticis, intrare in locum convivii, quaſi quod afferret ea, quibus convivæ poſſent exhilarari. Sæpè aſtutia quadam ſancti viri pii diſſimulant, ſe facere temporalia, ut ſecurius exhibeant ſpiritualia.

de duplici martyrio, D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 79. Auctor Imperfecti homil. 15. in Matthæum, D. Gregorius Magnus homil. 25. & 33. in Evangelia, & lib. 6. Epiſtolarum, & Epiſtol. 6 Rupertus in cap. 12. Joan. Beda hîc, & communiter omnes recentiores Janſenius, Maldonatus, & Beauxamis, Franciſcus Lucas, Barradas, Cornelius, Toletus, & alii. Imperfect. Gregor. Rupert. Beda. Janſen. Maldon. Beauxam. Franc. Luc. Barradas. Cornel. Tolet.

Probatur efficaci ratione. Quia hic eſt communis ſenſus fidelium, ac totius Eccleſiæ, quæ in Eccleſiaſtico officio ſentit, hanc peccatricem fœminam fuiſſe Mariam Magdalenam ſororem Lazari: Ergo, quæ de hac peccatrice ac ſorore Lazari ſcribuntur, omnia uni Magdalenæ ſunt tribuenda. 19. *Probatur ex officio Eccleſiaſtico.*

Probatur ſecundò ex cap 11. Joan. num. 2. de ea dicentis: *Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis; cujus frater Lazarus infirmabatur.* 20. Joan. 11. In quibus verbis, ut rectè argumentatur D. Auguſtinus citatus, Evangeliſta August. voluit peculiariter Mariam ſororem Lazari ſignificare, ac denotare per ſingulare factum, quod pedes Domini unxerit, ac capillis terſerit. Ergo una tantum extitit Maria ſoror Lazari, quæ tale miniſterium erga Dominum præſtitit; & rectè per ipſam unctionem ſpecificaretur. Deinde quia antiqua inſcriptio in ejus ſepultura à S. Maximiano uno ex Septuaginta Domini diſcipulis exarata, omnia dicta uni Magdalenæ adſcribit. *Antiqua inſcriptio ſepulturæ.*

Dixi, quod bis Dominum unxit quia ſatis probabilis eſt ſententia, quod unctio, cujus meminit Matthæus 26. n. 6. eadem eſt cum illa, quam narrat Joannes 12. n. 1. Utraque contigit in Bethania in domo Simonis Leproſi, utraque facta eſt per effuſionem alabaſtri: ergo unctio eſt eadem juxta probabilem ſententiam; ſed rem, ſuo loco tractaram, non diffinio. Et Magdalena una, & non triplex, ut ait Origenes. 21. Matth. 26. Joan. 12. *Magdalenā bis Chriſtum unxit.*

QUÆSTIO II.

Quænam fuerit Magdalena, & an una?

16. Origen. Theophyl. Euthym. *Triplicem fuiſſe Magdalenam.* Joan. 12. Matth. 26.

HAnc quæſtionem latè tractant, omnes ferè recentiores, & ideo eam breviter attingā. Primò, Origenes tract. 15. in Matth. & in cap. 26. ejuſdem Theophylactus, Euthym exiſtimant, tres fuiſſe Magdalenas: primam peccatricem, de qua hic agitur; ſecundam, quæ ſex diebus ante paſſionem ſuprà caput Chriſti alabaſtrum nardi effudit, Joan. 12. num 3. tertiam, quæ biduo ante Paſſionem Chriſtum unxit, Matth. 26. n. 7.

17. Chryſoſt. Boſtrenſ. Hieron. *Duplicem Magdalenā.* Secundò, D Chryſoſtomus homil. 81. in Matth. Titus Boſtrenſis in cap. 7. Luc. D. Hieron. in c. 26. Matth. tenent, duas mulieres Dominum unxiſſe; unam peccatricem, de qua hîc agitur, alteram ſororem Lazari, quæ dominum unxit, Matth. 26. & Joan. 11.

18. *Una Magdalena.* Tertia communis, ac mihi vera ſententia eſt, unam, & eandem fuiſſe mulierem, ſcilicet Mariā Magdalenam ſororem Lazari, & Marthæ, quæ Chriſtum Dominū bis unxit, ut narrant D. Luc. Cyprian. August. Matth. & Joannes. Ita docet D. Cyprian. tractat.

QUÆSTIO III.

Quare Evangeliſta nomen hujus ſanctiſſimæ fœminæ non exprimit, ſed tantum eam mulierem appellat?

REſpondent primò graves recentiores, quod Evangeliſta ob honorem Magdalenæ ejus proprium nomen non exprimit, cùm eam peccatricem diceret. Sic & D. Lucas narrans converſionem Matthæi, cùm eum ſedentem in telonio ſcriberet, nomen Matthæi ſubticuit, & Levi appellavit, Luc. 5. n. 27. Secundò D. Antonius Ulyſſiponenſis ſerm. in feria 5. poſt Dominicam Paſſionis: *Non ponitur hoc nomē, quia peccatores, quandiu ſunt in peccato, de libro Domini ſunt deleti.* Sic de Divite Epulone, Luc. 16 n. 19. ejus nomen ſupprimitur. Peccator reſidens in ſuo delicto, nomine caret, ac veluti ignoratur à Deo, ut docet D. Gregorius lib 1. in Job. cap. 13 poſt perpetratum crimen vocat Deus Adamum; non tamen nomine ſuo; non enim dixit, attentè legas textum, ubi es Adam, ſed tantum, *ubi es?* Gen. 3. n 9. Ac ſi ille, qui omnibus nomina impoſuerat, per peccatum nomine careret. 22. Luc. 5. Ant. Ulyſſ. *Peccatores ſine nomine.* Luc. 16. D. Gregor. Gen. 3.

X Tertiò

23. Tertio, nomen ſacratiſſimæ fœminæ Maria Magdalena erat;cum autem Evangeliſta ad narrationem hiſtoriæ ſcriberet,quod ipſa peccatrix erat,Spiritu ſancto dictante , illud nomen ſubticuit,decebat enim,ut purum,ac præclarum Mariæ nomen de muliere tantis delictis coinquinata minimè diceretur,ac ſcriberetur.Et quamvis eſſet jam charitatis cuſpide vulnerata,tamen neceſſe fuit,ut per pœnitentiam prius , ac lachrymas mundaretur, ut poſtea magno Mariæ nomine condecoraretur,Matth.26.& 28.n.1.Joan.11. num.2.& 12.num.1. In feliciſſima Reſurrectionis die,hortulani ſpecie,apparet Dominus Magdalenæ,& ait ei:*Mulier, quid ploras?*Joan.20. n. 15.Quæ cum in multos lachrymarum imbres ſe diffunderet , iterum placida voce ei alloquitur : *Maria.*Cujus tanti nominis ſpendore illuminata ipſa ſtatim magiſtrum agnovit.Sed cur prius mulierem dicit,& poſtea Mariam appellat ? Sub mulieris voce antiqua fœminæ fragilitatis piacula increpavit;poſtea verò ſuavi vocabulo , cum Mariam vocat,ejus puritatem, ac ſanctimoniam mirificè exornat,ac extollit.Huc reſpicit Chryſol.ſerm.77.dicens:*Venit mulier,ſed redit Maria; venit , quæ intulit mortem:redit , quæ genuit vitam.* Cum venit , ut mulier , antiquam corruptelam innuit ; cum verò redit Maria , jam impinguata eſt vivido fonte gratiæ pleno, qui nobis genuit vitam.

Mariæ nomen ſolum ponitur ubi eſt puritas, & non iniquitas, Matth. 36. & 28. Joan.11.&12. Joan. 20.

Nomen Mariæ illuminat.

Chryſol.

24. Quartò,tam notiſſima peccatrix erat Magdalena , & in tantum ejus impudica fama cunctorum aures implebat,ut mulieris peccatricis nomine univerſis ipſa eſſet nota , Magdalenaque intelligeretur.Quintò Evangeliſta non minutim exprimit ejus nomen, patriam , ac nobilitatem, ſed tantum virtutem , ac actus heroicos pœnitentiæ:*Lachrymis cœpit rigare pedes,& capillis tergebat* , &c. ut nos doceat , quod de his debemus curare; non verò de illis mundanis;& quod ipſa tam admirabili pœnitentia , ac converſione magis illuſtris,ac nota facta eſt cunctis,quàm ſi ſuo proprio nomine,ac titulo inſcriberetur. Vide cap. 23.

Solum de virtute, non verò de nomine,ac titulo curare debemus.

25. Beda. Sextò, Beda : *Maria Magdalena,* ait, *ipſa eſt, cujus tacito nomine proxima lectio pœnitentem nominat:nam pulchrè Evangeliſta:ubi eam cum Domino iter facere commemorat,noto hanc vocabulo manifeſtat; ubi verò peccatricem deſcribit,mulierem generaliter dicit, ne nomen tantæ famæ priſci erroris nota fuſcaret , de qua dæmonia ſeptem exiiſſe referuntur.* Evangeliſta quando eam hìc peccatricem deſcribit , à præclaro Magdalenæ nomine abſtinet ; quod tamen profert,cum eam ſequentem Chriſtum narrat,cap.8.num.2.ut nos doceat, Primò quod nomen,amiſſum per peccata,per pœnitentiam recuperatur, & cum defectus alicujus narrantur, perſona occultetur, quæ maximè in virtutem factis propalanda eſt.Sic cum Matthæum ad telonium ſcribit, Luc. 5. num 27.ejus proprium nomen ſubtacet , quod tamen diſertè in illuſtri , ac magnifica Apoſtolorum electione valdè ſingulariter declarat , ac divulgat. Luc. 6. numero 15.Vide ſuprà cap.6.numero 51.52. & 53.

Per pœnitentiam recuperatur nomen deperditum per peccatum: Aliorum nomina occultanda in peccatis,aperienda in virtutibus.

Luc. 6.

26. Septimò,Evangeliſta Chriſtum Dominum eſt imitatus qui hanc ſacratiſſimam fœminam:non proprio nomine,ſed mulieris vocabulo eam infrà appellat , agens cum Phariſæo , *Vide hanc mulierem,* &c. Sed adhuc ratio hujus rei eſt inquirenda.Hæc præclara fœmina Maria Magdalena appellabatur ; Maria , id eſt domina ; Magdalena idem valet, ac magnifica; mulier verò fragilitatem denotat.Proprium vocabulum Maria Magdalena,ob nominum celſitudinem, fœminæ peccata arguebat , quæ maximè mulieris vox , ob ſuam imbecillitatem,ſublevabat. Non ergo Mariam Magdalenam,ſed mulierem dicit , ſemper enim divinus inſtinctus , ac afflatus noſtræ eſt memor humanæ miſeriæ,& ea reſpicit, non quæ onerant, ſed quæ exonerant noſtram miſeriam ; cujus magnum ſublevamen eſt, debilis ipſa humanæ naturæ origo.

Divinum ingenium, non ad ea , quæ accuſant reſpicit. Debilitas humanæ naturæ in lapſu conſideranda.

27. Acceſſit ad Jeſum Mater filiorum Zebedæi petens : *Dic,ut ſedeant hi duo filij mei,* Matth.20. num.21.Sed cur mulier, pro filiis deprecans,natos ſuos appellat?Cur potius non ait, dic, ut ſedeant hi tui fratres; vel hi tui diſcipuli,quos ad te vocaſti, Matth.4. n.21.ut te ſequerentur,vel hos tuos, quos diligis , nam Joannes dicebatur *Diſcipulus quem diligebat Jeſus.* Sic & Lazari ſorores ad Dominum ſcripſerunt : *Ecce , quem amas , infirmatur,* Joan.11.num. 3. Cur ergo tot omiſſis ſolum filios ſuos dicit ? Quod iſti eſſent Domini fratres, diſcipuli , ſequaces , ac ab ipſo dilecti, eorum ambitionem arguebat , ſiquidem coram tam admirabili exemplo mundialium contemptus,adhuc ad temporalia anhelabant.An verò, quod filii hujus mulieris memorentur , ipſa fœminea fragilitas ſublevabat ; ut aptè notavit D. Paſchaſius lib.6.in Matth. *Ipſe ſexus,*ait,*quia proclivis eſt , ſuum excuſat errorem.* Cœleſti ergo halitu,cum diſcipuli ambitione vulnerati introducuntur , non Apoſtoli , non dilecti,quod crimen arguebat;ſed filii mulieris,quod minuebat, proponuntur:In familia enim Chriſti ſolùm ea, quæ excuſant, non verò,quæ accuſant, commemorantur.

Matth.20. Matth. 4. Joan. 11. Paſchaſ.

In Dei domo ſolum ea , quæ excuſant, non quæ accuſant commemorantur.

28. Cum Cham vidiſſet parentem ſuum Noë incompoſito geſtu dormientem , illuſit , & ait Scriptura : *Evigilans autem Noë ex vino,cum didiciſſet , quæ fecerat ei filius ſuus minor.* Geneſ. 9. num.24. Ubi notandum obiter,quod proditoris nomen præterit : non enim dixit , quæ fecerat filius ſuus Cham, ſed *filius ſuus minor.* Verùm quomodo Cham dicitur filius minor,quem natura fecerat ſecundum,& ſeniorem Japhet,ut conſtat ex ordine , quo recenſentur in Scriptura. Sic Geneſ.9. numero 18.*Erant ergo filij Noë, qui egreſſi ſunt de Arca,Sem,Cham, & Japhet.* Et idem habetur cap.10.num.1. Et notarunt etiam Chryſoſtomus, Rupertus, Lippomanus, & alii. Qua ergo ratione , qui natus erat ſecundus , ac primogenituræ vicinus, dicitur filius minor. De quo argumento ait D. Ambroſius lib.de Noë,& arca , cap. 31. *Quæro, qua ratione medium inter filios Cham , nunc minorem , ſeu juniorem appellet ? nunquid ante Scriptura in origine generationis erravit ? Non utique. Quid ergo , contraria ſcripta ſunt ? minimè.* Quomodò ergo minorem dicit ? Quod autem Cham eſſet ſecundus natu , ac unus ex majoribus filiis malitiam criminis augebat, quæ, ut minor reputatus , vehementer alleviabatur:& benignus pater,cum ad promulgandam maledictionem,ac pœnam infligendam proceſſit , habuit ante oculos , non ſeniorem , ac maturiorem ætatem , qua crimen aggravabatur, ſed hominem inſtar pueri mente captum, qui

Gen.9. Gen.9.& 10. Chryſoſt. Rupert. Lyppom. Ambr.

Cœleſte ingenii ad ea, quæ minuunt, culpas attendit,non verò ad ea , quæ aggravant.

qui infantiæ metas non excedebat, cujus rudis mens omnem culpam magnopere extenuabat. Sic pergit citatus Ambroſius. *Quomodo igitur ſolvitur; niſi juniorem, non ætate, non tempore, accipiamus, ſed rudem ſenſu, & in quadam intellectus infantia conſtitutam, qui provectioris doctrinam ætatis non hauſerit, nec percepit ſimile conſilium.* Ambr.

QUÆSTIO IV.

Quare Saulo poſt ſuam converſionem mutatur nomen, non verò Mariæ Magdalenæ?

29\. Doctori Gentium in ſua converſione tranſmutatum eſt nomen, ut qui antea vocabatur Saulus, diceretur Paulus, ejus quod humilitati attribuunt D. Auguſtinus lib. de ſpiritu, & littera cap. 7. Bernardus ſerm. de converſione Pauli, Metaphraſtes in Encomio Petri, & Pauli; ob tantam ſuam humilitatem ſic nominatus eſt à communi adverbio Paululum, quaſi dictus eſſet parvulus, ſeu parvus, ſeu minimus. At verò hæc ſacratiſſima fœmina ſuum antiquum nomen retinet, ut à tanto nomine quandam ſanctitatem hauriret, ac participaret ut docet D. Vinc. Ferreyra in proprio ſermone.

Auguſt. Bernard. Metaphr. Ex nomine Mariæ ſanctitas participatur. Vinc. Ferrer

30\. Secundò, vocabatur hæc ſacra femina, divina ordinatione Maria Magdalena, Maria ſacratiſſimum nomen proprium Virginis Matris Dei; Magdalena autem, id eſt magnificata, ſeu exaltata, quæ etiam ſunt appellativa ſanctiſſimæ Dei Matris. Tali ergo nomine inſignitur hæc Dei dilectrix, ut illo nobilitaretur, ac condecoraretur. Vides Chriſtus Dominus Petrum ait ei: *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, Joan. 1. n. 42. Petra autẽ proprium eſt nomen Chriſti, teſte Apoſtolo 1. Corinth. 10. num. 4. *Petra autem erat Chriſtus.* Sed valdè mirandum, quod rudi adhuc diſcipulo tantum detur nomen. Admirationem tamen excludit D. Ambroſius ſerm. 47. dicens: *Petra ergo pro devotione Petrus dicitur, & Petra pro virtute Dominus nũcupatur, ſicut ait Apoſtolus; Petra autem erat Chriſtus: rectè conſortium meretur nominis, qui conſortium meretur & operis.* Beata Virgo Maria ſuper omnes creaturas Chriſtum dilexit, cujus veſtigia imitata eſt hæc ſancta mulier, ut etiam ipſum multum diligeret. *Rectè ergo conſortiũ meretur nominis, qui conſortium meretur, & operis.*

Magdalena nomine Mariæ nobilitatur. Joan. 1. 1. Cor. 10. Magna nobilitas ex nomine participatur. Ambr.

31\. Tertiò Doctori Gentium in ſua converſione, tranſmutatur nomen: nam, ut docent D. Ambroſ. ſerm. 35. edit. Rom. D. Chryſoſtomus ſerm. 5. & homil de converſione Pauli. Oecumen. in c. 13. Actorum Apoſtolorum, quòd frequens fuit antiqua conſuetudo, quod denuo converſis nomen novum imponeretur, ut ita novi homines, novũ habentes vivendi modum, denotarentur. Qua conſuetudo ſervata eſt in magno Apoſtolo ob ſuam magnam humilitatem, ut jam dixi. At in cõverſione hujus mulieris nil innovatur in nomine, ſed ſuum antiquum retinet, ut hinc aliquid in ejus laudem philoſophari liceat: nam tam admirabilis fuit ejus pœnitentia; tanto rerum contemptu, tam larga lachrymarum copia, tam admirabili modo, pedes capillis abſtergendo, tantis charitatis ſignis effuſionis olei atteſtatæ, tantis virtutibus circumſepta, ut ad novam mulierem, novamque vivendi rationem, ac ad magnam Dei delectricem indicandam, hæc ſatis, abundantiſſimeque ſufficerent, itaut nil aliud deſiderari videretur.

Chryſoſt. Oecum.

In converſione Pauli mutatur ei nomen non verò Magdalenæ ob inſignem ejus pœnitentiam.

32\. Cùm Dei voce illuminaretur Saulus, ait Dominus Ananiæ, ut ad ipſum vadat. *Ecce enim orat*, nempe ipſe Saulus. Et dicitur, quod Saulus oraret, ut Ananias cognoſceret ejus converſionem, eumque jam eſſe non perſecutorem, ſed diſcipulum fidelem, ut illum adire non dubitaret, ut notarunt Chryſoſtomus. Gloſſa Interlinealis, Hugo, Lyranus, Carthuſianus, Cornelius, & alii. Ananias autem imperata exequi recuſans ait: *Domine audivi à multis de viro hoc, quãta mala fecerit ſãctis tuis in Jeruſalem.* Actor 9 num. 13. Iterum ei Dominus inſtat, ut mãdata adimpleat. *Vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte.* In quo maximè notandum, quod cum Ananias ſe excuſaret, ac taliter ſentiret de Saulo, non reprehenſus eſt à Domino, ut notavit Lorinus ad citatum numerum 13. Et tamẽ cum Phariſæus ſiniſtrum judicium haberet hic de Magdalena, graviter objurgatur à Chriſto, ut notant communiter omnes Patres, & infrà dicam. *Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti.* Sed cur, cum Ananias, ſtante Dei mandato, ac voce oratione Sauli; *Ecce enim orat*: cum ipſe ſe excuſet, & adhuc ferventem perſecutorem ſuſpicetur, ac vereatur, non eſt reprehenſus, ſicut hic Phariſæus, cum perperam de Magdalena opinaretur? Ananias aliquantulum de Saulo hæſitans, ac aliquid mali in ipſo timens ob communes rumores aliquale habebat excuſationis argumentum: at Phariſæus viſa tantũ mulieris pœnitentia, tanto lachrymarum imbre effuſo, tantis contritionis editis ſignis, adhuc tamen ipſam ſiniſtrè reputans, nullo modo fuit diſſimulatione habendus, ſed omni reprehenſione, ac verborum rigore increpandus: Theophylactus; *Idcirco*, ait, *reprehendit eum Dominus, utpotè condemnantem eam, quæ tanta fecit.*

Chryſoſt. Interlin. Hugo. Lyranus. Carthuſ. Cornel. Act. 9. Lorin. Multo gravius reprehenditur quædam mala ſuſpicio de Magdalena, quam de Saulo. Theophyl.

QUÆSTIO V.

Quare abſolutè hæc mulier dicitur peccatrix; & quomodo talis eſſet?

33\. Ab hac ſecunda quæſtionis parte exordiamur. Quidam recentiores eo ſenſu hanc peccatricem vocari exiſtimant, in quo homines nulla virtute conſpicui peccatores appellentur. Alii verò peccatricem nominari dicunt, non quia eſſet impudica, ſed nimis licentioſa. At Auctores hi, dum quadam pietate ſibi perſuadent, honori Magdalenæ conſulere, multum derogant ſupereminenti gratiæ, ac virtuti Chriſti: Laus enim Medici ex magna infirmitate depulſa decantatur.

Referuntur variæ ſententiæ.

34\. Deinde illi auctores parum conſonant veritati Evangelicæ; nam niſi hæc mulier multis eſſet peccatis detenta, Evangeliſta eam abſolutè pec-

catricē non diceret, Et ita inquiunt Evangeliſtæ de illa: *Maria Magdalena, de qua ejecerat ſeptē dæmonia*, Mac.16.n.6. Luc.8.n.2. Quod autem eſſet impudica, deprehenditur ex Phariſæi obmurmuratione; nam ſi illa non eſſet proſtitutæ vitæ, non objiceret ille tactum mulieris Chriſto. Impudica erat mulier, non vulgaribus hominibus expoſita, ſed cum nobilibus agēs, multos habens amaſios, & ideo eam meretricem vocant. D. Chryſoſtom. homil.62. ad Popul. Antioch. & homil.15. in acta Apoſtol. D. Auguſt. ſer.58. de tempore. D. Hieronymus in cap.26. Matth. D. Iſidorus Peluſiota lib.1. Epiſtol.142. D. Gregor. homil.33. in Evang. hoc loco in commentario, D. Ambroſius, Beda, D. Bonav. quibus conſonat Hymnus Eccleſiæ.

Marc. 16. Luc. 8. *Magdalena luxuriæ dedita.* Chryſoſt. Auguſt. D. Hieron. Peluſiot. Gregor. Ambroſ. Beda. Bonavent. Hymnus.

Quare tot commiſit crimina
Ab ipſa fauce tartari,
Redit ad vitæ limina.
Poſt fluxæ carnis ſcandala,
Fit ex lebete phiala,
Ex vaſe contumeliæ,
In vas tranſlata gloriæ.

35. Dicitur hæc mulier abſolutè peccatrix, quæ eſt ſecunda quæſtionis pars, primò, Quia, cum ex radice Græca, peccatrix, omnia peccata videatur amplecti, ita erat peccatis dedita, ut vulgariter ſub nomine peccatricis Magdalena intelligeretur. Secundò, mulier omnē bonā famā amiſerat, & ita vitiis erat dedita, ut nullam nequitiam reſpueret: nam quamdiu quis honori ſuo conſuluit, à multis ſe abſtinet; ſi verò de honore parum curet, minimè dubitabit omni turpitudine ſeſe ingurgitare. Tertiò, quamvis in civitate illa eſſent alii peccatores, tamen cum hæc mulier eſſet valdè eminens nobilitate, ac ſanguine, inde ejus peccata magis notabantur, ac graviora apparebant, ita ut ob eorum multitudinem, ac ſcandalum exinde ſecutum ipſa peccatrix diceretur.

Cum mulier bonam famam amitteret, omni turpitudini erat dedita.

36. Quartò, D. Chryſoſtomus ſerm.93. *Exaggerat Evāgeliſta*, ait, *mulieris facinus, ut accumulet indulgentiam largitoris.* Sub hoc verbo peccatricis explicatur multitudo peccatorum hujus mulieris, ut in eis amputandis oſtendatur magnitudo, ac vis divinæ gratiæ, &, miſericordiæ. Præclarè dixit Tertullianus lib. de Reſurrectione carnis c.9. agens de natura humana. *Auſim dicere, ſi hæc*, ſcilicet naturam hmanam eſſe infirmam, imbecillem, inhoneſtam, peccatricem, de quibus tractabat, *carni non accidiſſent, benignitas, gratia, miſericordia, & omnis Dei vis benefica vacuiſſet.* Magno ingenii acumine audet dicere, quod niſi homo eſſet tam infirmus, imbecilis, ac tot peccatis implicatus, in tantum Dei miſericordia, benignitas, ac beneficentia non ſeſe manifeſtarent: nam objectum miſericordiæ eſt miſeria, quæ cum in Deo nulla ſit; noſtram miſeriam curare, opus eſt miſericordiæ: ergo quanto magis excreſcit noſtra miſeria, ac delictorum enormitas, tanto magis in eis dimittendis nitet, & reſplendet Dei pietas, ac benignitas, *Omnis vis Dei benefica vacuiſſet.*

Chryſoſt. *In multitudine peccatorum dimittenda agnoſcitur divina bonitas.* Tertull.

37. Quintò, Servius in Catena Græca. *Appoſitè dixit*, ait, *ecce mulier peccatrix, ut potè non uni, ſed omnibus peccatis, adeoque fornicationi obnoxia.* Mulier impudicitiæ erat dedita, cur eam, non meretricē, vel laſcivientem appellat, ſed peccatricem, quod nomen genericum eſt ad omnia peccata; Quæ enim luxuria infecta erat, ita omnium peccatorum veragine verſari reputabatur; unde nomen, quod omnia peccata denotaret, appoſuit. Ait Iſaias 5.n.18. *Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.* Septuaginta habent *in funiculo longo.* Quod explicās D. Baſilius ait: *Qui ſibi accerſit flagitium proſtitutæ pudicitiæ, hic eſt, qui attrahit peccatū quaſi funiculo longo.* Laſcivia enim eſt veluti rete ſecum omnia vitiorū inquinamenta adducens.

Servius. *Luxuria ſecum catenam habet omnia peccata.* Iſai. 5. Septuagint. Baſil.

38. Narraturus hiſtoriator Canonicus univerſale diluvium, illius cauſam in exordio apponit. *Videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant*, Gen.6. n.2. Cur tantum hujuſmodi homines luxuria notantur, cum aliis multis peccatis eſſent infecti, ut furto, homicidio, & ſimilibus ut notant Lyranus, Lyppomanus, & alii. Cum ſolum libidinoſa cupido exprimitur? Lippomanus: *Deſcripturus*, ait, *Moyſes univerſale diluvium, illius potiſſimum cauſam præmittit, luxuriæ videlicet peccatum*, ut pote in eo omnia alia vitia contenta, ac conglutinata; tale enim eſt luxuriæ imperium, ut omnia per eam abominatione repleantur. Vide tom.2. c.5.n.257. & 258.

Gen. 6. Lyran. Lyppom. *Luxuria ſecum omnia mala adducit.*

39. Sextò, Evangeliſta abſolutè hanc mulierem peccatricem proponit, ut nobis innoteſcat Dei benignitas, quæ ipſam à tantis peccatis mundavit, ut jam dixi Ejus verò delicta ſpecificativè, ac minutim non exprimit, ne tali longa criminum ſerie mulierem aliquantum devenuſtare videretur, in hoc ſanctam ejus pœnitentiam venerans, qua Chriſto adhæſit, ejuſque in amicitiam ſociata eſt.

Deus pœnitentiam honorat.

40. Miſit Deus Jonam, ut prædicaret in Ninive civitate pœnitentiam; dicens ei: *Surge, vade in Ninivem civitatem, & prædica in ea, quia aſcendit malitia ejus coram me.* Joan.1.n.2. Sed cur malitia inhabitantium non declaratur, ut frequenter fit in Scriptura: Sic Deo inducturo diluvium dicitur: *Videntes filii Dei filias hominum.* Gen.6.n.2. Sic de ſuperbia eorum, qui turrim ædificabant, dicitur: *Non deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant.* Gen.11.n.6. Sic de filiis Heli ſcribitur, *Retrahebant homines à ſacrificio Domini.* 1. Reg.2. n.17. Sic & de multis aliis. Cur ergo Ninivitarum iniquitas non exprimitur? Præclarè ait Rupertus in cap.3. Jonæ. *Eorum*, ſcilicet Ninivitarum, *ſaccos viderat Deus, priuſquam mitteret illuc Prophetam.* In tanta æſtimatione pœnitentia à Deo reputatur, ut non ſolùm jam exercitam ſed etiam eam, quam prævidet à nobis faciendam, valdè honorificè proſequatur. Illorum hominum malitia genericè proponitur, ut manifeſtè Dei miſericordia appareat; peccata tamen minutim non præferuntur. Prædicatione Prophetæ reſipiſcentes futuri erant homines; & quos amicos Deus præſciverat, noluit longa delictorum enarratione multum deturpare, ac dehoneſtare.

Joan. 1. Gen. 6. Gen. 11. 1. Reg. 2. Rupert. *Deus ob pœnitentiam etiam præviſam honore afficit.*

ctus ſibi eſſet patens, ac manifeſtus, & minime incluſus. Vide ſuprà capite 6. numero 5. & 6.

45. Quartò, D. Chryſoſtomus homil. de Peccatrice, & Phariſæo, qui habetur tomo 6. in editione nova. *Quid moras nectam? ſic loquitur in perſona Magdalenæ, & attendam? accipiam unguentum, & ibo ad ipſum; faciamque Phariſæi domum illuminatricem, ac lachrymarum fluentis lavacrum, atque piſcinam mibi parabo.* Non timet mulier attingere domum Phariſæi, ubi alii obmurmurabant, & multa ad peccandum inſerviebant; ſolum JESUM Magdalena reſpiciebat: & qui ſpiritu Dei aguntur, temporalibus negotiis, ac terrena tenebrarum habitatione, ubi alii torpeſcunt, ſibi parant clariſſimos virtutum ſoles, ac lavacrum, & piſcinam ad emundationem, ac regenerationem.

Chryſoſt.

Qui ſpiritu virtutis aguntur ex peccandi occaſionibus eliciunt virtutis motiva.

46. Quintò, D. Gregorius homil. 33. *Quia hæc mulier, ait, turpitudinis ſuæ maculas aſpexit lavanda ad fontem miſericordiæ cucurrit, convivantes non erubuit: nam, quia ſemetipſam graviter erubeſcebat intus, nihil eſſe credidit, quod verecundaretur foris.* Squalido veſtitu, magno lachrymarum imbre ingreditur mulier; & minime ex convivantium præſentia rubore ſuffunditur; nam magnoperè ex propriis delictis verecundabatur, quorum dolore acutiſſimè erat tacta: & ita externam verecundiam vincit interna, qua ſe ipſam vehementer intus confundens, externam deſpiciendo veluti clavum clavo truſit.

Gregor.

Qui de propriis peccatis erubeſcit, de his quæ ſunt foris minimè curat.

47. Sextò, Gofridus ſermone 9. *Mulier ut cognovit*, ait, *Salvatorem eſſe cum Phariſæo, humilem videlicet cum ſuperbo, elegit magis de pietate Salvatoris confidere, quàm auctoritatem Phariſæi formidare: formidabat ſexus fragilis Phariſæum hominem ſine miſericordia, & nimis aſperum, ſed fons bonitatis, & pietatis origo mulierem peccatricem non deſpexit.* Superbia Phariſæi formidabilis videbatur mulieri; ſed plus ipſam attraxit benignitas Salvatoris, quàm Simonis ſupercilium deterruit; nec mulierem ſua fefellit ſententia; nam humilis Chriſtus mulierem humilem clementiſſimè ſuſcepit.

Gofrid.

Qui in Chriſto confidit, nil humanum timet.

48. Septimò, D. Aſterius ſermon. de Pœnitentia apud Biblioth. Photii. *Attende, ait, mulierem peccatricem, cui non convivarum numerus pudorem incuſſit, quæ tempus confitendi, licet importunum, in convivio non reliquit; ſed ingenti commota dolore, ne uno quidem temporis momento medicum peccatorum dimiſit.* Quomodo mulier, quæ multis peccatis laborabat, non erubeſcit coram puriſſimo JESU adſtare? Quomodo non timet, quod etiam impertinens judicetur? Elegit magis importuna, ad aliquantulum audax videri, quàm in receſſibus perire: cum non in fuga, ſed in acceſſu ad Deum ſtet noſtra ſalus.

Aſter.

In acceſſu ad Deum ſtat noſtra ſalus, & ideo fugiendus receſſus.

49. Octavò, D. Chryſologus ſermon. 93. ſic ait: *Inclinem ad miſerandum ſupremā didicit majeſtatē: & ideo credidit, quod eſſet ad veniam ſibi promptus, qui Phariſæi venerat tam promptus ad menſam.* Præclaro argumento facta fœmina uſa eſt. Viderat, quod Dominus impietatem, ac arrogantiam Phariſæi non contemneret: inde perbelle intulit, quod nec lachrymas ſuas aſpernaretur? qui enim tam clementer adſtabat ad ſceleſtiſſimi

Chryſol.

Qui recipit peccatores, contemnet pœnitentes.

QUÆSTIO VI.

Quare hæc mulier lachrymoſa, & non invitata inter convivantes in domum Phariſæi audent introire, ac ad Chriſtum adire.

41. VOcatus eſt Chriſtus Dominus ad conviviū à Phariſæo; & inter cibos, qui pro relaxandis animis præparantur, audet mulier non vocata introire, & luctuoſo habitu plena lachrymis omnes convivantium, ac miniſtrantium catervas pertranſit & ad Chriſtum accedit.

42. Reſpondeo primò, quod mulier amoris cuſpide vulnerata, ut Chriſto Domino exhiberet obſequium ablutione pedum, ac unctione olei; & ut ab ipſo remiſſionē peccatorum impetraret, omnes difficultates rumpit, & ad Dominum convenit. Unde meritò, ut notat Chryſoſtomus homil. 81. in Matth. hæc mulier maximè eſt extollenda ſuper cæteras, quæ pro domo temporali acceſſerunt, ut Chananæa pro ejectione dæmonis à filia, Matth. 15. Et ea, quæ fluxu ſanguinis laborabat pro corporea ſanitate, Matth. 9. n. 20. At hæc fuit prima quæ pro Domini obſequio, ac ſalute ſua Dominum quærit. Sic ait S. Pater *Cùm cæteræ omnes curationis corporeæ gratia adeſſent, ſola hæc ad honorem ei conferendum, & animæ incolumitatem acquirendam acceſſit: nulla enim corporis ægritudine laborabat, unde merito de animo, ac affectione ipſius erga Jeſum quiſpiam admirabitur.*

Vis amoris omnes difficultates rumpit.

Magdalena fuit prima quæ pro Domini obſequio, ac ſalute animæ Dominum quærit.

Chryſoſt.

43. Secundò D. Paulinus Epiſtol. 4. in perſona Magdalenæ loquens, ſic ait: *Quoniam ſpiritus, ubi vult, ſpirat, & audio vocē ejus, & neſcio unde veniat, igitur ubicumque auram captabo, undecumque vel tenuem halitum legā, vel indigni, vel in domum Phariſæi audiam Dominum veniſſe; contendam prærripere hoſpitij gratiam, prærripere, ſi poſſem, regnum cœlorum.* Quamvis enim mulier, ut intempeſtiva notari poſſe videretur, non tamen inde retardatur: ita enim diligens ſit quilibet, in negotio ſuæ ſalutis, ut nullam occaſionem adeundi Chriſtum prætermittat, ſed quacumque data, ſive in domo iniqui, ſive Phariſæi ipſam arripiat; cœleſtis enim via ex rapto obtinenda. *Violenti rapiunt illud.* Matth. 11. n. 12. Ex quo eleganter ait Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. 4. *Rape occaſionem inopinatæ felicitatis.* Importuna mulier videbatur, non vocata convivio, ſed opportuna ſaluti ſuæ: Virtus enim caret tempore, cum omne tempus proportionatum ſit virtuti. Opportune, importunè occaſio virtutis arripienda eſt.

Paulin.

Occaſio ſalutis non omittenda.

Matth. 11.
Tertull.

Occaſio ſalutis opportunè, importunè arripienda.

44. Tertiò D. Auguſtinus in Pſalm. 56. *Irruperat mulier in habitaculum alienum, ſed non acceſſerat ad Deum alienum.* Ut Magdalena ſeſe procumbat ad pedes JESU, ut negotium ſuæ ſalutis perageret, non expectat templum, non publicum locum, vel domum ſuam, ſeu fratris, ſed audenter in domum Simonis inter convivantes ingreditur: noverat enim prudēs fœmina, quod non ad dominum alienum, ſed ad Dominum ſuum accedebat. Unde prudenter mulier ſibi perſuaſit quod ſemper in omni loco, & tempore omnis adi-

Auguſt.

Ad proprium dominū aditus ſemper ſit patens.

ctiſſimi hominis menſam,quomodo ipſa clementia deficeret mulieri pœnitenti, ac lachrymanti? Nonò,ingredi cum fletu in domum Phariſæi decrevit præ nimio conſequendæ remiſſionis peccatorum deſiderio:nam irrideri, ac illudi,& deſpici non veretur ,quin potius optat , ut quovis modo ita in ſe ulciſceretur peccatum: magni enim eſt meriti, aliorum irriſiones patienter ſuſtinere.

Patienter ſuſtinere irriſiones,magna pœnitentia.

50\. Decimò,in omni actione maximè obſervanda eſt temporis , ac loci occaſio. Quomodo hæc mulier ingreditur ad convivium? Sapienter ſanè. Agnovit enim , quod coram oculis Domini maximè ſe præſentabant ingentia Phariſæi peccata,ſuperbia, arrogantia , ac temeritas in judicando;Inde ſapienter ſibi confiſa eſt Magdalena, quod cum primò majora peccata Phariſæi eſſent objecta, ſua minora veniam obtinerent.

Preſentatis majoribus ldiliðis faciè minora veniam habent

51\. Magna ſanè prudentia eſt,ut ille,qui ſe aliquo delicto infectum agnoſcit , præcaveat, ne inter criminoſos primus ante judicem ſiſtat, ſed alii præmittantur , ut ipſe facilius benignitatem,ac miſericordiam inveniat.Dormiens Nabuchodonoſor vidit per ſomnium. *Ecce arbor in medio terræ,& altitudo ejus nimia,magna arbor,& fortis,& proceritas ejus contingens cælum.* Dan.4.n.7.In ramis autem arboris converſabantur volucres cœli , & ſubter eam habitabant animalia,& beſtiæ. Et ſtatim ſubditur:*Ecce vigil ſanctus de cælo clamavit fortiter:Succidite arborem, & fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt,& volucres in ramis ejus.*Idem n.11.Cur ſanctus vigil,nempè Angelus Dei,ſolùm mandat infligere pœnam arbori , non verò avibus, nec beſtiis terræ:nam ſi arbor illa denotabat Nabuchodonoſorem;volucres converſantes ſignificabant adulatores, beſtiæ autem terræ homines ferino , & barbaro more viventes?Cur ergo ſolum in arborem profertur ſententia ? Theodorus : *Proceritatem arboris videt uſque ad cælum perveniſſe.*Cum enim arbor ob ſuam ingentem molem,ac gravitatem malorum ſe primo aſpectui dediſſet, in tantum diſcrimen, ac ſupplicium venit,à quo pro tunc evaſerint volucres in ramis,& beſtiæ ſubter eam latitantes,ut fugiendi eis daretur locus,ac ſpatium.

Magna prudentia , ut criminoſus ante judicem non ſiſtat. Dan.4. Theod.

52\. Undecimò , audet mulier introire , accedere ad Chriſtum , ipſumque manibus contrectare, quem Angeli ſummoperè venerantes, non audent attingere ? Plena erat lachrymis , quarum tantum eſt fiducia , ut dicat Cellenſis ſtatim citandus:*O lachryma humilis,tua eſt potentia:tuum eſt regnum : tribunal judicis non vereris:quamque ſententiam rumpis etiam ab ore judicis:audes, ubi timet Angelus.*

Lachryma valde audax , ut ad Chriſtum accedatur. Cellenſ.

53\. Cùm exultaſſet Abſalon ob magnam offenſam commiſſam in parentem Davidem , interfecit enim filium ejus primogenitum, ac maximè dilectum Amnon. Ioab autem cum eſſet amicus Abſalon, ut Davidem placaret , miſit mulierem Thecuitem ad eum,propoſita quadam parabola; qua audita,Rex mulieris dictis acquievit,ac Abſalò ab exilio revocavit.Sed cur Ioab hoc negotium per ſe ipſum non peragit,nam ipſe erat vir prudentiſſimus , ac ſagaciſſimus ingenio , princeps militiæ,valde intimus,ac familiaris David, & ſocius in omnibus ejus laboribus. Cur ergo ipſe non loquitur per ſe ipſum pro Abſalon , etiam aſſúpta aliqua parabola,quam facile pro ſuo ingenio invenire poterat?Quare ad hoc elegit mulierem ignotam,ac incognitam?Perpende, quomodo Joab ſecundum ſui ingenii acumen deſtinavit mulierem ad regem;dixit enim ei:*Lugere te ſimula,& induere veſte lugubri,& ingredieris ad regem, & loqueris ad eum,*2.Reg.14. Sapienter apud ſe ſtatuit Joab,quod plus apud regem prævalerent,& majori fiducia concepta interpellantes ingrederentur lacrymæ unius mulieris etiam ignotæ, quàm vehemens quælibet exoratio, ac interceſſio intimi familiaris,ac amici.Pet.Cellenſis lib.de Panibus c.12.*O lachryma,*ait,*non eſt,qui te perturbet ab ingreſſu ſecretorum,ab interpellatione pro culpis reorum ; non eſt,qui te accedere vetet.Sola ſi intraveris,nunquàm tamen ſola redibis.Reatum indulgentiam refers , exules revocas, innocentes coronas.*

2.Reg.14. *Lachrymæ potentiores ad impetrandum , quàm intima familiaritas.* Cellenſ.

Ad januam ſuæ dilectæ ſponſæ pulſat Chriſtus Dominus:*Aperi mihi,ſoror mea,quia caput meum plenum rore, & cincinni mei guttis noctium.* Cant. 5. num.2. Per rorem & guttas,cœleſtes gratias, & favores interpretantur. Ipſa verò reſpondens ait : *Expoliavi me tunica mea,quomodo induar illa?* Præ humilitate autem ſe excuſare piam animam, docet D. Auguſtinus tract.17 in Joan;& Caſſiodorus, Beda, Anſelmus, Philo,& alii. Et tamen paucis interjectis eademmet ſancta anima ait : *Surrexi,ut aperirem dilecto meo,*ibidem num.5.Sed quæ modo timidè non audebat, jam tam confidenter aperit , & ſecum vult habere dilectum? Perpende textum.*Surrexi,ut aperirem dilecto meo, manus meæ diſtillaverunt myrrham;* hoc eſt pœnitentiam , mortificationem ; & lachrymas,communiter per myrrham denotatas : & quæ antea ad cœleſtes favores timebat,modo dum ſe videt circumamicta mortificatione,ac lachrymis,confidenter audet aperire,ut ſecum habeat Chriſtum, & ad illum valeat appropinquare, ac accedere.D.Gregorius Nyſſenus homil.12.in Cantic. per digitos actiones intelligens,ſic ait : *At cum digiti omnes hujuſmodi myrrhæ,* ſcilicet mortificatione, ſeu lachrymis,*repleti ſunt,tum verò & ſurgit anima,& aditum ſponſo patefacit.*

54\. Cant. 5. Auguſt. Caſſiod. Beda. Anſelm. Philo. *Lachrymans multam fiduciā habet, ut cum Deo ſit* Nyſſen.

QUÆSTIO VII.

Quare Magdalena Chriſtum Dominum non invitat in propriam domum.

QUærimus in præſenti: Cur hæc ſancta fœmina Chriſtum Dominum non ducit in domum ſuam , ſicut fecerunt Matthæus , & Zachæus Publicani, Matth. 9.n.9.Luc.19 num.6. Unde impii Phariſæi Chriſtum calumniantes dixerunt : *Peccatores reſpicit, & manducat cum illis.* 55.

Ratio difficultatis. Matth 9. Luc. 19.

Reſpondeo primò, quod Magdalena benè ita agnoverat , quod Chriſtus reſpiciebat peccatores , ac cum illis manducabat ; tamen cùm ipſa ſe maximè peccatricẽ agnoſceret,ſe omnino indignam judicavit, ut Chriſtus ſub tectum ſuum intraret,utque ipſa tanti beneficii particeps fieret. Secundò, valde prudenter ſe habet mulier:ſciebat enim ipſa optimè,domũ ſuam eſſe peccatorum officinam;ut ergo ſalutem aſſequatur,ac ad Jeſum veram medicinam accedat,exiit à tali domo

56\. *Magdalena ob humilitatem Chriſtũ non invitat.* *Ab occaſione peccati exeundum.*

mo, à tali occaſione; ſicut & Petrus à palatio Pontificis, ut amarè fleret ſuum peccatum. Vide ſupra cap. 6. num. 39. & tom. 2. cap. 5. num. 95. & c. 23. num. 54.

57. *Peccata publica publicam exigunt ſatisfactionē.* Tertio, non in propriam domum Chriſtum vocat Magdalena, ſed in aliena ipſum quærit lachrymis plena, cum mortificationis habitu, & geſtu incedens, ac ſi inter convivātes ingrediens, videbat enim ipſa valde publicitos eſſe notum, eam eſſe peccatricem, & delicta ſua multum manifeſta, optimè etiam elegit, ut cuncti patenter cognoſcerent, ac viderent talium criminum pœnitentiam, & eam peccata ſua deflentem: publica enim peccata publicam exigunt pœnitentiam, ac ſatisfactionem.

58. Devaſtata Sichem, cum perveniſſet Jacob ad radices montis Bethel, *Convocata omni domo ſua,* ait, *Abjicite deos alienos, qui in medio veſt. i ſunt, & mundamini, ac mutate veſtimenta veſtra,* Gen. 35. n. 2. (Gen. 35.) Erant in familia Jacob multi infecti idololatria, ac aliis peccatis, ut notant Rupert lib. 8. cap. 12. & alii citandi, quæ cōmiſerunt in depopulatione Sichem. (Rupert.) Ut ergo Jacob offerat Deo ſacrificium in vertice montis, cunctis ſuis mandat, ut mundentur, & addit: *Et mutate veſtimenta veſt a,* hoc eſt, ut explicant Carthuſ. Abulenſ. Pereyra, Cornel. à Lapide, *Pro veſtibus induite ſaccum, ſive cilicium in ſignum pœnitentiæ, ac reſipiſcentiæ.* (Carthuſ. Abulenſ. Pereira. Cornel.) Ad veram pœnitentiam ſat erat cordis contritio; ad quid tam ſollicitus eſt Patriarcha, ut mortificationis indumentis veſtiti appareant? *Qui publicè delinquit publicè agat pœnitentiam* Conſideravit Jacob, quod filii, ac famuli ſui patenter multa commiſerant peccata, Sichimitas occiderāt, urbē depopularant, ac devaſtaverant, & alia perpetrarant: optime ergo eis mandat, ut pœnitentiæ habitu induantur, ut publica delicta publica ſatisfactione recompenſentur, & qui fuerant teſtes criminis, fierent etiam reſipiſcentiæ teſtes. Lyran. (Lyranus.) *Ut per mutationem veſtis exterioris intelligatur mutatio vitæ interioris ad ſtatum vitæ melioris.*

59. Valde juſtum, & æquum eſt, ut notoria delicta manifeſta caſtigatione perſolvantur. Audenter rex Ozias templum Domini ingreſſus adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis, quem acriter aſtantibus ſacerdotibus increpavit Pontifex Azarias, ut à ſua temeraria præſumptione deſiſteret, cujus monita contēnens rex, percuſſus eſt à Deo, *Statimque orta eſt lepra in fronte ejus coram ſacerdotibus,* 2. Paralipom 26. n. 19. (2. Paral. 26.) Juſtiſſimè caſtigatur rex, ſed cur potius in fronte, quam in manu, quæ incenſum offerebat? *Ubi delictum fuit publicū, ita & ſit ſatisfactio.* Frons in homine valde notiſſima eſt, & ſicut rex in aperto, ac patenti templo coram ſacerdotibus deliquerat, ita & juſtiſſimè in manifeſtiſſima hominis parte pœna afficitur, ne minus publica eſſet caſtigatio, quàm fuerat criminis commiſſio. D. Chryſoſt. (Chryſoſt.) homil. 4. de verbis Iſaiæ: *Ubicumque eſt impudentia, illic eſt ultio. Effloruit lepra non in alio loco, quam in fronte, ut facies præ ſe ferret vindictam, ut tanquam in columna litteræ eſſent impreſſa. Extat lex viva, & frons vocem dedit tuba clariorem.*

QUÆSTIO VIII.

Quare unguentum, hîc exhibitum à Magdalena, non dicitur pretioſum, ſicut aliis in locis de eo exprimitur?

60. *Ratio difficultatis.* Hoc unguentum pretioſum fuiſſe optimè deprehenditur ex vaſis pretio, ac etiam ex qualitate, ac opulentia mulieris, quæ quamvis impudica, tamen non erat plebeia, ac proinde optimis unguentis uti conſueverat, quibus corpus ſuum lene, & odoratum redderet. Cur ergo hîc non dicitur pretioſum, ſicut exprimitur de eo, quod ipſa attulit in Bethania in cœna. *Maria ergo accipit libram unguenti nardi piſtici pretioſi, & unxit pedes Jeſu,* Joan. 12. n. 3. (Joan. 12.) Et cum Chriſtus eſſet in domo Simonis Leproſi ſive ſit eadem unctio cum proximè memorata, ſive diverſa, quod ſuo loco erit diſputandum. *Acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis,* Matth. 26. n. 7. (Matth. 26.)

61. Reſpondet primò ad quæſtionem Origenes (Origen.) homil. 35. in Matth. *Conſidera,* ait, *quam cautè apud hos, qui peccatricem non retulerunt, unguentum ejus pretioſum laudatur. Apud Lucam autem, qui expoſuit peccatricem, unguentum ſimpliciter nominatur, nec pretioſum, nec nardi piſtici. Adhuc enim habere non poterat unguenta hujuſmodi.* Propè Paſſionem unguenta adducta à muliere ſemper pretioſa dicūtur; non ſic verò in hoc primo eventu, de quo hîc agitur, deſcribitur enim in præſenti in civitate peccatrix & quæ adhuc introducitur ſub diabolicæ militiæ caſtris militans, nondū ſolida, ac pretioſa habebat. *Omnia, quæ ſunt ſub dominio peccatoris, vilia, & abjecta.* *Adhuc enim habere non poterat unguenta hujuſmodi.* Omnia, quæ peccatoris dominio ſubjacent, vilia, & non magni ponderis ſunt.

62. Secundò, Euthymius (Euthym.) ad citatum cap. 12. Joan. quandam innuit rationem. *Sorores verò, ait, cœnam ei paraverunt, tanquam Magiſtro, & benefactori ſummo, ac pluſquam humano.* Joannes quantitatem, ac æſtimationem unguenti explicat, quod utrumque ſilentio premit Lucas in præſenti; nam hîc Magdalena unguentum afferebat, ſuorum peccatorum remiſſionem intendens, unde tot lachrymis plena venit, & non multum ſollicita fuit de unguenti pretio. *Quæ dantur benefactori ingratiarum actionem, ſint optima.* At apud Joannem cœna illa à ſororibus fiebat, & vas effundebatur à Magdalena in obſequium Chriſti ſummi benefactoris pro vita conceſſa Lazaro, ac pro tantis acceptis beneficiis; & quæ ſummo largitori in gratificationem perſolvuntur, non niſi pretioſiſſima, ac ſummæ æſtimationis offerenda. Multò enim magis talia requiruntur in gratiis referendis, quàm dum de proprio negotio tractatur.

63. Tertiò, Hæc unguenta erant ex illis, ut docent D. Gregorius homil. 33. Rupertus, & alii, (Gregor. Rupert.) quæ Magdalena domi retinuerat, ut pro mundialibus deliciis ſe ungeret, ut vehementius amatores ad illecebras alliceret: & inde pigmentaria illa quandam offuſcationem, ac dedecus hauſerunt, ut in pretio ac æſtimatione multum minuerentur: unde pretioſa in præſenti non fuerunt dicenda. *Res dum mundo dedicatur, offuſcatur.*

64\. Quartò, apud Matthæum, & Joannem venit Magdalena, & unguentum effudit ſuper caput, & pedes Jesus,quod opus adeo ſublime extitit,ut diceret Chriſtus Dominus: *Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo , dicetur , quod hæc fecit in memoriam ejus,* Matth.26.n.13.Et nunc dicuntur unguenta pretioſa,quo nomine non in præſenti nobilitantur: introivit namque Magdalena longo lachrymarum imbre cricumfuſa , ac magna contritione compuncta;in tanto pretio, ac æſtimatione ſunt lachrymæ ante Deum, ut in illarum præſentia; nil aliud pretioſum,ac præexcellens dicatur.

Matth.26.
Lachrymæ apud Deum tanta in æſtimatione ſunt, ut ante illas nil dicatur pretioſum.

65\. Mandavit Deus populo ſuo. *Decimas tuas,& primitias tuas non tardabis reddere,*Exod.22.n.29. Et Hebræo Pagninus,ac Montan.legunt:*Plenitudinem tuam,ac lachrymam tuam* : juxta quã lectionem pro primitiis ponuntur lachrymæ.Sed cur? Magna enim, & præclara offeruntur Deo ; nam aliquando ipſemet homo,ac ejus libertas,imò & filii ejus,ac magna dona Deo conſecrantur.Cur ergo inter hæc lachrymæ dicuntur primitiæ ? Optimè ſanè, nam ſicut primitiæ inter omnes fructus ſũt valde pretioſiſſimæ,ac in majori æſtimatione appenduntur , ita ut illarum comparatione reliqui fructus minus reputẽtur:ſic lachrymæ tanti valoris apud Deũ exiſtunt,ut primitiæ dicantur ; cæteræ verò oblationes coram eis ſecundum habent locum,& minus habentur.Guarric.Abbas ſerm.2.Pentecoſtes:*Luctus*, ait ſcilicet lachrymarum,*pius,atque religioſus in doctrina ſpiritus & ordine primus,& utilitate in venitur præcipuus.*

Exod.22. Pagnin. Montanus.
Lachrymæ inter cætera dona in majori æſtimatione.
Guerric.

66\. Ait Pſalm.19.n. 3. *Memor ſit Dominus omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingue fiat.* Origenes in Græco ſic legit:*Et holocauſtum tuum nitidum,& ſpecioſum faciat.*Ex Hebræo verti poteſt : *Et holocauſtum tuum pretioſum faciat.* Offeruntur Deo in holocaſtum vita,& ſanguis hominis , ac etiam ingentia dona, ſed hæc erunt pinguia, ac ſpecioſa ex ipſa qualitate donorum,vel ex promptitudine animi, qua largiuntur , hæc ſat erant: tamen D.Gregor.interpretatur,quod fiant ſacrificia pretioſa,& nitida ex lachrymis offerentiũ, nam ſine illis ſacrificium eſt ſiccum,& non tanti valoris. Sic ait Magnus Pontifex hom. 20. in Ezech.*Sunt quidam,qui etiam ſæculum relinquentes, totum,quidem,quod habent,offerunt,ſed tamen in bonis,quæ agunt,minimè compunguntur,& bonum,quod agunt holocauſtum eſt,ſed quia flere non ſciunt,ſeque ex amore ad lachrymas non accendunt,perfectum eorum holocauſtum non eſt.Holocauſtum quippè ſiccum eſt bonum opus, quod orationes lachrymæ non infundunt.Holocauſtum verò pingue eſt,quando hoc, quod benè agitur,corde humili etiam per lachrymas irrigatur,* Sacrificium ex natura ſua valdè magnum opus eſt,lachrymæ ita ſunt gratæ,ac pretioſæ in oculis divinæ Majeſtatis,ut ſine illis ſacrificium undique perfectum non ſit. Ut ergo omnibus modis abſolvatur,lachrymis irroretur,ipſæ enim dant ultimam conſummationem , ac ſummum valorem,quibus ſacrificia abſque lachrymis carent. Unde rectè à Petro Damiano ſerm.29.lachryma appellatur *pietatis adeps* : nam ſicut ab ipſo adipe malitiæ promanat tota iniquitas:*Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum.* Pſal.72.n.7.Ita à lachryma omnis conſummata probitas ſtillatur.

Pſalm. 19. Origen.
D.Gregor.
Sacrificium ob lacrymas dicitur pretioſum.
Damian. *Lachrymæ pietatis adeps* Pſalm. 72.

Luc.7.n.38. Et ſtans retrò ſecus pedes ejus lachrymis cœpit rigare pedes ejus , & capillis capitis ſui tergebat , & oſculabatur pedes ejus , & unguento ungebat.

VERSIONES.

*Euthym.Vatabl.*Stans ad pedes ejus à tergo, flens lachrymis cœpit rigare.

*Syriacus.*Cœpitque lachrymis ſuis rigare pedes ejus,piliſque capitis ſui abſtergebat eos , & deoſculabatur pedes ejus, & ungebat aromate.

*Tertull. lib.*4.*contr.Marc.cap.*18. Ut pedes Domini oſculis figeret,lachrymis inundaret,crinibus detergeret, unguento perduceret.

EXPOSITIO III.

INgreditur hæc felix peccatrix ad locum convivii, accedit ad Chriſtum timore , & ſpe ; quod præclarè de ipſa meditatur Gofridus Abbas ſerm.9.*Hæc peccatrix; dum dilectio dat ei ſpem , & memoria ſuorum peccatorum incutit timorem,dubitavit,pene quid faceret:quoniam ad Chriſtum accedere propius recordatio criminum,& timor eam retardabant,& ab illo abſtinere diutius , ſpes , & dilectio prohibebant. Timore tandem bona ſpei concorditer ſociato,ambo duces peccatricis mulieris fiunt,beati tales duces,qui ſemper ad Chriſtum ducunt.Spem,atque timorem dilectiſſimi ita alterum alteri neceſſarium eſſe cognoſcimus , quod unum ſine altero nunquam prodeſſe credimus. Timor utique ſine ſpe eſt deſperatio.Et ſpes ſine timore ſtulta præſumptio.*Acceſſit timore,*ſtetit retro* ; acceſſit ſpe;collocavit ſe *ad pedes ejus.*Ubi quinque officia præſtitit Magdalena,ut notat Cardinalis Hugo.Primò,ſtetit retrò ſecus pedes. Secundò , lachrymis cœpit rigare.Tertiò , capillis tergebat. Quartò,oſculabatur.Quintò,unguento ungebat. Quæ omnia tam hìc,quàm in quæſtionibus ſunt explananda. 67.

Goffr.
Timore,ac ſpe accedendum ad Deum.
Hugo.

Stans retrò. Antiqui ſuper thoros,ſeu lectulos menſales caput cubito fulciendo ad menſam accumbebant , & tali ordine,ut caput verſus menſam;pedes verò versùs exteriorem partem diſponerentur,itaut commodiùs fieret locus aliis diſcumbentibus, ac etiam miniſtris ferentibus fercula , ut menſam obirent.*Stans* autem hoc loco non ſumitur,prout opponitur jacere,aut ſedere, ſed idem eſt , quod exiſtens, ac præſens, ut frequenter accipitur in Scriptura.*Quis ſtabit in loco ſancto ejus?*Pſal.23.n.3.*Retrò*,ſeu, ut eſt in Græco, *à tergo*, putabat enim ſe indignam , quod in conſpectum ejus veniret,*Secus pedes* ejus,Græcus *ad pedes ejus* ſupplicantis in morem. Et quamvis 68.

Pſalm. 23. Græcus.

Amor omnia vincit.

vis ſe indignam putaret,accedit tamen,ac pedes manibus contrectat; neſcit enim amor modum, ſeque prohibere neſcit, ac omnia vincit.

69.

Fran.L. c.

Lachryma multum efficaces ad flectendum Deum.

Lachrymis cœpit rigare pedes ejus. His vera pœnitentia,& compunctio demonſtratur,ut ait Euſeb. Gallicanus in propria homilia.Et valde prudenter ſuam pœnitentiam à lachrymis exorditur mulier;noverat enim, eas eſſe valde efficaces ad flectendum Deum.*Cœpit flere.*Lachrymarum exordium legimus, non verò finem : Juſti enim peccata ſua, etiam remiſſa, perpetuò plangunt. Vel fortè dicitur, *lachrymis cœpit*, ut denoteretur, quod incipiendo flere,totum negotium reconciliationis obtinuit:nam,ut ait D.Ambr.in præſenti lib.6. in Lucam : *Bonæ lachrymæ, in quibus eſt redemptio peccatorum.*Et S. Eucherius lib.3.Regum; *Gutta lachrymarū cadit in terram,& venia delictorū deſcendit de cœlo.* Illud autem verbum *rigare*,magnam copiam lachrymarum indicat. Unde pro rigare, inundare poſuit Tertullianus:mens enim mulieris fuit præ nimio amore pedes Chriſti ex itinere pulverulentos abluere.D.Ant. Ulyſſiponenſis homil.in feria 5.poſt Dominicam Paſſionis,& Franciſcus Lucas hic docent,quod Chriſtus incedebat nudis pedibus:tamen mihi eſt probabilius ut patet ex his,quæ dixi c.7.quod Chriſtus utebatur ſandaliis, quæ infernè habebant ſoleas quaſdam, in ſuperiori verò parte, in qua pedes erant nudis corrigiis ligabantur.

Ambr.
Eucher.
Vna lachryma reconciliatio nem importat.
Tertull.
Ant.Ulyſſ.
Euſeb.Gall.

70. *Capillis capitis ſui tergebat.* Ut hoc facto declararet, quanti Chriſtum faciebat, ad cujus pedes capillis capitis ſui,ac ipſum ſuum caput ſubmittebat.*Oſculabatur pedes ejus.* Magnum humilitatis,ac ſingularis amoris erga Chriſtum indicium, ut ait D.Ambroſius,quo etiam denotabat ſe velle reconciliationem cum eo,quem delinquendo offenderat;oſculum enim pacis ſymbolum eſt:ut ita ſuam reſipiſcentiam, ac converſionem in Chriſtum notam faceret, & non uni pedi, ſed pedibus Chriſti hoc miniſterium exhibebat. Quod moraliter explanat Petr. Damianus ſerm. de Magdalena:*Pedes Domini,ait,ſunt miſericordia, & judicium, quorum alterum ſine altero oſculari,vel temeraria ſecuritas eſt,vel deſperatio fugienda.*Tandem dicitur:*Unguento ungebat.* Olim chari convivæ aromate recreabantur.

Ambr.
Non unum, ſed duos pedes lavabat.
Damian.

71. Greg.Magn. De his omnibus moraliter præclarè ait D.Greg. Magnus homil.33. *Quod ſibi turpiter exhibuerat, jam Deo laudabiliter offerebat Oculis terrena concupierat,ſed hos jam per pœnitentiam conterens flebat. Capillos ad compoſitionem vultus exhibuerat, ſed jam capillis lachrymas tergebat.Ore ſuperbo dixerat, ſed pedes Domini Oſculans,hoc in Redemptoris veſtigia figebat. Quot ergo in ſe habuit oblectamenta, tot de ſe invenit holocauſta. Convertit ad virtutum numerum criminum, ut totum,ſerviret Deo in pœnitentia,quidquid ex ſe Deum contempſerat in culpa.* Ne magis membra hominis ſerviant peccato, quàm Deo,ſed illa membra, quæ fuerunt in delictis,caſtigatione quadam mortificentur,& omnia inſtrumenta peccati in obſequium Dei convertantur.Ille enim verè eſt pœnitens, qui de ſe totiſque ſuis actionibus Deo facit holocauſtum.

Omnia peccati inſtrumenta convertantur in Dei obſequiū

QUÆSTIO IX.

Quomodo mulier proceræ ſtaturæ ſtans potuerit irrigare, capillis tergere, ac oſculari pedes Chriſti diſcumbentis?

72.

Sylveſt.
Surius.
Magdalenā gradi corpore

MAgdalenā fuiſſe proceræ ſtaturæ,conſtans eſt omnium ſententia,& patet ex ejus grādi capite, quod in Eccleſia S. Maximini viſitur apud Maſſilienſes, ut ex Sylveſtri refert Surius in ejus vita etiam ex prægrandi pede,qui Romæ in Eccleſia S Celſi aſſervatur,& oſtenditur.Quomodo ergo dicitur, quod ſtans rigaverit,ac terſerit capillis,ac deoſcultata fuerit pedes Chriſti diſcumbentis?Toletus ait,quod totus ille,in quo Chriſtus accubabat,adeo altus erat,ut illa miniſteria potuerit mulier exhibere.Sed communiter videtur aliis quod totus ille ad menſam non fuit adeo erectus Cardinalis Cajetanus ait:*Quod non dicitur,rigavit,ſed cœpit rigare;quia ſtans in tantum prorupit fletum, ut antequam ſe inclinaret,inciperet rigare lachrymis pedes ejus.*Itaque vult Cardinalis, quod verbū *ſtans*,referatur ad primum mulieris acceſſum,antequā ſe inclinaret ad cœtera miniſteria exhibenda.Et in hac ſententia multùm perpendenda eſt,quanta fuerit lachrymarum copia. 73.

Tolet.
Cajetan.

Aptior tamen eſt textui interpretatio, quam in expoſitione ſecutus ſum, quod ſtare idem valet,ac eſſe præſens, ſeu exiſtens : nam mulier inclinata,ac genuflexa omnia illa officia præſtitit, & habitus magis pœnitenti conformis eſt. Tamen quoad ſenſus morales inquirendum eſt, cur Evangeliſta uſus eſt hoc verbo, quod in ſua communiori ſignificatione dicit, eſſe firmo, & recto corpore. 74.

Stare idem eſt ac eſſe præſens.

Reſpondet primo D.Chryſologus ſer.93.*Bene ſtans, ait, quia jam cadere non poteſt, qui ad pedes Chriſti meruit pervenire.* Quamvis enim mulier corpore eſſet inclinata,tamen dicitur,quod animo ſtabat : nam quæ ad pedes Chriſti acceſſit, jam cadere nequit,ſed in omni virtute,ac ſanctitate ſtat. Vide,quantum ex Domini præſentia,ac tactu participatur honum. 75.

Chryſol.
Qui ad Chriſtum accedit ſtat, & jam cadere nequit.

Secundò.Inclinata aderat mulier,ut illa officia perſolveret, & tamen dicitur,quod ſtabat, quod principaliter ſignificat exiſtere erecto, ac ſublevato corpore, quia, dum quis ſe inclinat, ac ſe dejicit propter Chriſtum ad ejus pedes, ibi ſe erigit,& ſublevat,itaut propria celſitudinis menſura ſit ipſa humilitas. *Erigit Dominus omnes eliſos*,Pſ.144.num.14.D. Hieronymus legit. *Omnes jacentes*, ex Hebræo, *Omnes incurvatos.* In eo enim, quod quis ſe dejicit, ac incurvat propter Deum, ibi ſua erectio, ac ſublimatio invenitur. Ad hunc ſenſum loquitur D. Paulinus Epiſtol.1. ad Severum,dicens de eo : *Beatus,qui refugiſti de conſilio impiorum, ut humilitate præcelſa pedibus Cruciſixi accubares.* Ut inde magnis cœleſtibus donis ſuper omnem humanam ſapientiam, ac gloriam ſublimareris.

Dum quis ſe dejicit propter Chriſtū ibi ſublevatur.
Pſal. 144.
Hieron.
Hebr.
Paulin.

Valde mirum eſt,quod in ſacratiſſimo Reſurrectionis die,mulieres citius quàm Apoſtoli fœliciſſima nuntia accipiunt ab Angelis, ipſum Jeſum devicta morte vident redivivum.Cur tanto 76.

gaudio

gaudio prius potus non recreantur Apoſtoli,qui conſtituti erant principes,ac capita totius Eccleſiæ?Imò potius Thomas poſt octo dies, depoſita incredulitate, tanto bono fruitur.Perpende utriuſque ingenium.Mulieres viſo Domino, *Acceſſerunt; & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum,* Matth. 28. Matth.28.n.10. At Thomas exoptavit, ut digiti ſui mitterētur in manus,ac latus Chriſti *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in loca clavorum, & mittam manum meam in latu. ejus,non credam,*Joan.20.n.25.Mulieres ergo cum haberent affectum, ut ſeſe ad pedes Chriſti dejicerent, ut ait Theophyl. *Præ multa reverentia non audentes aliam partem corporis contingere, quam extremas illas*, in tantum excreverunt, ac in ſublime evolaverunt, ut citius Apoſtolis,ac magnatibus Eccleſiæ alta myſteria penetrarent,ac intuerentur.Severus ſerm.de Reſurrect.*Illa quidem,*ait,*tenent pedes Chriſti,& merentur excurſum, ac fide aſtringunt ſui veſtigia Salvatoris,ut totius deitatis perveniaut ad honorem.*

Ioan. 20.

Theophyl.

Quiſe humiliat,altiſſimè volat.

Sever.

77. Gen. 25. Cum Rebecca haberet in utero ſuo Jacob, & Eſaü,dictum eſt ei à divino Oraculo: *Major ſervet minori,*Gen.25.n.23. Quod manifeſtè adimpletum eſt;nam ex Jacob minori totus populus Iſraëliticus progenitus eſt,ac Chriſtus Dominus ab ejus ſanguine natus: tamen cum tempus pariendi adeſſet: *Qui prior egreſſus eſt,rufus erat,& totus in morem pellis hiſpidus.Protinus alter egrediens plantā fratris tenebat manu,*ibid.n.25.Quæ ultima verba explicans Cardinalis Hugo ait:*Illud, quod ſub planta eſt, conculcatur.* Si Jacob futurus eſt major, ac habiturus dominium ſuper fratrem ſuum, ad quid ad pedes ejus,ac veluti ſub illius conculcatione naſcitur?Cur non potius è contra Eſau Jacob pedes tenet?nullo ſane majori indicio majoratus Jacob probari poterat; quaſi ipſa humilis egreſſio ad plantam fratris, eſſet manifeſtum præſagium, quod ſuper caput illius evehendus erat, quantò enim quis magis dejicitur, tanto altius extollitur; humilitatis ſtipendium alta eſt ſublimatio, ut ex pedibus Eſau ſuper caput illius efferebatur. Diodorus apud Lyppomanum: *Jacob,*ait, *Eſau fratris ſui calcaneum tenens,ex utero matris egreſſus eſt,quod facto oſtendit Deus, Jacob in certamine pietatis, Eſau fratre ſuo præſtantiorem fore.*

Hugo.

Stipendium humilitatis alta ſublimatio.

Diodor.

QUÆSTIO X.

Quare mulier ſtat retro, cum Phariſæi in convivio, & Judas in horto ante conſpectum Domini ſe exhibuerint?

78. Chryſol. RESpondeo primò,Magdalena,cum ſua delicta optimè agnoſceret;ſe habebat indignā, ut veniret in conſpectum Chriſti;unde ne inverecunda judicaretur,ac impudentis audaciæ,ſtat retrò.D.Chryſol.ſerm.93.*Venit mulier,*ait,*& venit retro, quia reus animus poſt tergum ſtat ad veniam,quia per culpam novit ſe vultus fiduciam perdidiſſe.*Ingenti ardori mulieris,quo ad Dominum acceſſit,conjunctus fuit aliquis pudor,non enim fiducia debet nos reddere audaces,ac inverecundos: Superbi autem Phariſæi cum vitia ſua non agnoſcerent,multum de ſe præſumebant,ac proinde ingenti audacia ſimul coram Domino in menſa accuſabant.

Fiducia non faciat inverecundos.

Secundò,Euſebius apud Damaſcenum lib. 2. 79. Euſeb.
Parallelorum:*O mulieris ſapientiam!*ait,*ô diſcipuli inſcientiam:meretrix pedes Jeſu exoſculata perditam animam recuperavit:Judas autem eundem oſculatus de vita libro expunctus eſt.O fraudulentum oſculum gehennæ cruciatum concilians!* Judas præ impudentia ſupremam Domini partem, nempe frontem oſculatur; mulier verò præ pudore extremam,ſcilicet pedes;quid non auderet unius criminoſi hominis impudentia,cujus temeritas ſibi comparavit gehennam;mulieris autem modeſtia ſalutem invenit.

Impudentia criminoſi nominis nil recuſat.

Tertiò,D.Chryſol.citato ſerm.95.*Videtis,*ait, 80. Chryſol.
*quia ad Phariſæos venit Chriſtus, non ut carnalibus repleatur eſcis,ſed ut in carne negotium cœleſte monſtraret;neque ut probaret poſita humanitus ante ſe,ſed poſt ſe geſta divinitus approbaret.*Cum multi Phariſæi aſtarent in menſa coram Domino;ipſa retrò ſe ponit. O magna mulieris ſagacitas! agnovit Domini ingenium, quod vehementius capitur abſconditis operibus per humilitatem,quam illis quæ palam ante oculos manifeſtantur.Unde ipſa tergum elegit, ut Domino placeret.Quartò, D. Antonius Ulyſſiponenſis ſerm. in feria 5. poſt Dominicam Paſſionis:*Retrò,*ait,*quia ejus veſtigia imitari proponebat.* Cum Magdalena in ſe reverſa bene agnoſceret,quam male ipſa ambulaverat,à tergo ſe Domini conſtituit,ut jam non ſuum inſtinctum,ſed Domini ductum,ac veſtigia ſequatur.

Deus efficaciſſime capitur abſconditis operibus per humilitatem.

Ant. Ulyſſ. *Chriſti veſtigia ſequenda*

Quintò, D.Gregorius Magnus in expoſitione 81. Gregor.
ad lib.1.Regum cap. 12. ad illa verba Samuelis: *Nolite recedere à tergo Domini*, ſic ait: *De Juſti laude præmittitur: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus*, Luc. 1.num.76. *Hinc Elias ait: Vivit Dominus,in cujus conſpectu ſto* 3.Reg.17.n.1. *Hinc Pſalmiſta dicit:Exultēt juſti in conſpectu Dei,* Pſal.67.n.4. *In conſpectu quidem Domini,vel ante Dominum ſtare, eſt teſtimonium bonæ conſcientiæ de amore Conditoris præſumere. Peccatores autem,cum mala committunt, à facie Domini fugiunt:ſed cū reducere pœnitendo deliberāt,quaſi poſt tergumDomini ſunt,quia & diſcedere longius nolunt, & tamen præſumere de Deo quaſi amici non poſſunt.Hinc eſt,quod peccatrix mulier retrò ſteiiſſe dicitur.*Luc.7. n.34. *Retrò etiam ſtetit,quæ fimbrias ejus tetigit,* Matth. 9.n.20.*Retrò quidem ſtat pro verecundia peccati; ſed tangit per virtutem ſpei.Quia ergo pro commiſſis iniquitatibus ſemper erubeſcere debemus,& in quibus confunditur deviare:Samuel peccatoribus imperat,ut à tergo Domini non recedant.* Ubi ſanctus Pater apertè docet, quod eſſe in conſpectu Dei proprium eſt juſtorum:Sicut,& à tergo incedere,iniquorum conveniens locus.Sapienter mulier,cum eſſet peccatrix, ſtetit retrò, nulla enim major prudentia,quàm quod unuſquiſque decentem ac proportionatum ſibi eligat locum; nam altius evolare,impudentiæ eſt,& ruinam, ac præcipitium affectare.

Luc. 1. 3.Reg.17.

Pſal. 67.

Luc.7. Matth.9.

Unuſquiſque ſibi convenientē eligat locum.

Sextò,ipſa ſuorum peccatorum conſcia retrò 81.
ſe collocat verita offenſi Chriſti iratam faciem. Valde enim formidabilis eſt læſi domini vultus. Sic Agar, cum à domo Abrahæ recederet interrogata ab Angelo,ei reſpondit:*A facie Saraï dominæ*

Facies Domini irata timenda.

Gen. 16. *mina meæ ego fugio*, Geneſ.16.n.8.Non fatetur,ſe à ſupplicio fugere,ut eſt ſervorum proprium,ſed à facie dominæ ſuæ; adeo hæc illi terribilis erat.
Chryſoſt. Chryſoſtomus: *Non dixit*,ait,*male me afflixit, non dixit, gravia mihi fecit, non poſſum ferre moleſtiam ejus,ideo fugam inii*.Sed tantum ait,à facie dominæ meæ.

83. Septimò, Retrò acceſſit mulier, ut lachrymis rigaret pedes,capillis tergeret ac aromate ungeret: quamvis enim obſequium aliàs magnum eſſet, ita tamen illuſtriſſima fœmina illud parvùm ac humile dijudicabat, ut tale miniſterium apud ſe ſtatueret, omnino indignum eſſe, quod ante oculos Domini appareret. Unde retrò ſtat officia illa perſolvens; præexcelſus animus,conſummata juſtitia inſignitus, quamvis multa largiatur,pauca tamen reputat.

Nobilis animus magna obſequia quæ præſtat,in parvum reputat.

84. Veniunt tres Angeli ad Abraham quos ipſe ad hoſpitium invitat, & aquam ad eorum pedes abluendos offert,quod miniſteriũ ab ipſo Abrahamo erat exhibendum, ut colligitur ex textu,& eſt communis ſententia.Dixit eis Patriarcha: *Domine,ſi inveni gratiam in oculis tuis,ne tranſeas ſervũ tuum,ſed afferam pauxillũ aquæ,& lavate pedes veſtros*,Gen.18. n.3.Veniunt duo Angeli in Sodomam,quos Loth vocat ad convivium,& etiam,ut eorum pedes aqua recreentur,dicens: *Obſecro Domini, declinate in domum pueri veſtri,& manete ibi,& lavate pedes veſtros*,Gen.19.n.2.Ubi maximè expendendum:quod Abraham agens cum tribus,cum ablutionem pedum offert,in ſingulari loquitur: *Domine,ſi inveni gratiam in oculis tuis,ne tranſeas ſervum tuum*.At Lot referens ſermonem ad duos,in plurali profert verba: *Obſecro,Domini, declinate in domum* Sed quænam tanti arcani ratio? Abrahamus,ut jam evectus ad ſummum ſanctitatis apicem, illud magnum ablutionis pedum obſequium quod multis parabat,ita parvum, ac minimum appendebat,ac ſi uti tantum perſolveret.At Loth, ut non tam perfectus, quod multis præparabat,multa eſſe obſequia, eſt atteſtatus.

Gen.18. Geneſ.19.

Animus liberalis magna dona in paucum reputat.

85. Cant. 5. Ad oſtium dilectæ ſuæ Sponſæ Eccleſiæ pulſans ſtat Chriſtus: *Aperi mihi,ſoror mea quia caput meũ plenum eſt rore,& cincinni mei guttis noctium*.Cant. 5.n. 2. Per rorem ac guttas noctium cœleſtes gratias interpretantur D.Greg Nyſſen.homil.11. in Cant.Catena trium Patrum.D.Ambr.lib.3.de Virgin. Sed quomodo cœleſtes gratiæ , quæ in tanta abundantia communicantur Eccleſiæ , ut dicat David : *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei*,Pſal.45 n 4.Guttæ appellantur , quæ ut explicat Catena trium Patrum , ſunt ſtillationes quædam minutiſſimæ?Quomodo ergo hæc conveniunt? Pſalmographus flumina dicit,& Chriſtus eorum largitor,guttas ſeu minutiſſimas ſtillationes appellat,qui eas in Eccleſiam ſuam mittit, & exinde multitudines cœleſtium aquarum in cunctos redundant. Aponius ad citatum locum Cantic. ſic ſcribit: *Quia inquit,rore ſapientiæ, & ſcientiæ plenum eſt caput meum, aperi ergo mihi, piè,caſtéque vivendo, ut ad ingreſſum meum deſcendat in te ros,per cujus roris venam fontes,& flumina de tuo corde procedunt.*

Nyſſen. Catena. Ambroſ. Pſalm. 45.

Chriſtus ingentia dona ſua guttas appellat.

Aponius.

QUÆSTIO IX.

Quare Magdalena nec loquitur ut Rahab; nec clamat ut Chananæa, ſed ſtans nec verbum profert?

Reſpondet primò D.Chryſoſtomus homil.in Peccatricem,& Phariſæum. *Chananæa*,ait, 86. Chryſoſt. *fortiter clamabat: Miſerere mei,fili David: At peccatrix hæc non clamore edebat,ſed conſiderãs,quod ipſe omnia, ut Deus,noſſet,ſilens ore, corde cum cordis inſpectore loquebatur;plorans deoſculabatur pedes,atque Dominum ad compaſſionem,indulgẽtiamque induxit.* Pro ſanitate filiæ ſuæ multum clamabat Chananæa: *Miſerere mei Domine fili David*,Matth.15. n.22. Et tamen Dominus in annuendo mulieri cunctatur,eamque ſemel, ac iterum à ſe repellit: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum,& mittere canibus*.At Magdalena tacens, ſeſe procumbens ad Chriſti pedes , ſtatim in ipſo invenit defenſionem, ac ſuorum criminum exoptatam remiſſionem.Cur ad Chananæam tot moræ interponuntur ; non ſic verò erga Magdalenam?Illa ore loquebatur:hæc verò corde, & efficaciùs ad Deum cordis inſpectorem loquitur cor,quàm os efficacius; ipſum movet cordis affectus,quàm oris ſermo.

Matth.15.

Efficacius Deum movet cordis affectus quam oris ſermo.

Secundò , Rahab meretrix,cum exploratores recipit , multa cum eis verba habet,& finiens ſermonem ait: *Jurate mihi per Dominum, ut quomodo admodum miſericordiam ego feci vobiſcum,ita & vos faciatis cum domo patris mei*,&c.Joſue 2. num.12. Aliter ſe habet hæc noſtra peccatrix ut nec verbum dicat: Rahab , ut de temporibus ſollicita , multos proferebat ſermones , quos Magdalena eximia charitate in Chriſtum vulnerata prætermittit.Perfectus enim amor neſcit verba,ſed tantum opera intendit. Unde hæc os aperiebat,non ad loquendum,ſed ut pedes Chriſti deoſcularetur;oculos,ut lachrymis rigaret; capillos extendebat ut extergeret,& manus porrigebat , ut pedes acciperet, ac unguento perungeret. 87. Joſue. 2.

Perfectus amor verba neſcit,& opera intendit.

Tertiò , D. Ambroſius de Pœnitentia cap.17. 88. de Magdalena loquens , ait: *Crimina ſua non verbis viſa eſt exoſa fuiſſe,ſed lacrymis,cujus cum orando tacuit lingua , pœnitentiæ affectu confeſſa eſt conſcientia.* Et D. Laurentius Novarienſis , homil.1. de Pœnitentia. *O mulier peccatrix*,inquit,*multa adinventio tua. Quis tibi demonſtravit talem invenire, aut proponere artem , ut congeſta in te crimina momentaneis lachrymis vinceres*.Admiranda eſt mulieris prudentia, delicta ſua confitetur,non verbis,ſed lachrymis,& remiſſionem negotiatur,ac quærit , non oratione ſed fletu , ſciebat enim , quod nulla efficacior,nullaque potentior oratio, quam lachrymæ.

Ambr. Laur.Nov.

Melius negotiatur lachrymis, quam verbis.

Poſtquam Iſaac benedixit Jacob , venit Eſaü 89. filius ejus primogenitus,& inſtanter, petit à Patre etiam benedictionem.Iſaac autem ſe excuſãs ait Eſaü,ſe ei non poſſe impertiri benedictionẽ, eò quod fratrem ſuum Jacob dominum illius conſtituerit eumque frumento, & vino ſtabiliverit ; *Et tibi poſt hæc*, inquit Iſaac , *quid ultra faciam ?* Quaſi diceret, nihil amplius habeo , in quo

quo te benedicam. Quod audiens Eſau, *Cumque ejulatu magno fleret, motus Iſaac dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper erit benedictio tua*, Gen.27.n.39. *Gen.27.* Quomodo ergo Iſaac ſententiam mutat, & id quod antea filii deprecationi renuerat, modò annuit? Et qui prius in ſe non agnoſcebat poteſtatem aliquid largiendi, *Quod orationi negatur, lachrymæ impetrant,* jam in ſe videt facultatem concedendi? O mira lachrymarum vis! quod orationi denegatur, lachrymæ impetrant, & tantam parenti vehementiam inferunt: *Cumque ejulatu fleret*, ut veluti ejus potentiam amplificent, ad negatum concedendum, qua ſe quodammodo carere fatebatur. Oleaſter: *Maxima eſt vis lachrymarum*, ait, *& importunæ precationes, ut novam benedictionem prodire ex dura voluntate faciant.* *Oleaſter.*

90. *Matth. 26. Marc. 14. Ambroſ.* Poſtquam Petrus in magnum negationis præcipitiũ cecidit, *Egreſſus foras flevit amarè*, Matth. 26.n.75. Marc.14 n.72. Tamen, ut rectè notavit D.Ambroſius ſerm.43. *Invenio, quod fleverit, non invenio, quid dixerit.* Sed cum etiam cum fletibus non commiſcet rationem, ſicut ille magnus Patriarcha Jacob, de qua ait Oſeas c.12.n.4. *Flevit & rogavit eum*, ſcilicet Angelum. *Oſeæ.12.* Cur Petrus ſuorum majorum non ſequitur veſtigia? Cur ſicut Jacob orationem cum lachrymis non conjunxit? Apoſtolus cùm eſſet enutritus in doctrina, ac ſchola Chriſti, noverat majorem perfectionem, *Vbi lacrymæ adſunt, orationes non exoptantur.* & ſciebat, tantam in lachrymis eſſe efficatiam, ut ipſe per ſe ſolæ largiſſimè ad impetrãdum abundarent, & ubi lachrymarum ſingultus adeſſent, orationis veces non exoptarentur. *S.Eligius.* S.Eligius Novionenſis homil.16. *Beatum Petrum*, ait, *legimus, culpam fleviſſe, quid tamen pœniteus in fletu dixerit, non invenimus. Cur hoc? niſi quia utiliores ſunt preces lachrymarum, quam imploratio ſermonum. Qui ſermo in precando falli poteſt; ſermo enim interdum non totum hominis profert negotium; lachryma totum ſemper loquentis prodeunt affectum.*

QUÆSTIO XII.

Quare Magdalena non lavat ſuos pedes tot ſceleribus coinquinatos, ſed pedes Chriſti, quos deoſculatur?

91. OCcurrit Magdalena ad conviviũ, & Chriſti pedes lavat: qui omni puritate nitidiores erant. Cur potius hoc balneum ſuis pedibus non *Magdalena hoc obſequiũ excogitavit, ut ad Chriſtum accedat.* parat, qui tantis criminibus, ac luxuriæ ſordibus coinquinati erant? Reſpondeo primò, quod Magdalena eximia charitate Chriſti accenſa, ſui oblita, tota in Chriſtum ferebatur. Unde quadam ſancta ſagacitate hoc excogitavit obſequium, quod Chriſti pedibus humili exhiberet affectu, ut ita ei approximare, ac adhærere valeat.

92. *D.Laur.* Secundò, D.Laurentius Novar. homil. de Pœnitentia. *O mulier* ait, *quis tibi monſtravit talem artem, ut congeſta in te crimina momentaneis lachrymis vinceres, & crinibus raderes?* Perpẽde ultima verba, *Quod obſequium Deo impendimus, in nos redundat.* *Crimina in te cõgeſta lachrymis vinceres, & crinibus raderes.* Magdalena non ſuos, ſed Chriſti pedes lavat: Optimè intelligit, quod obſequium Chriſto delatum, totum in ſemetipſam redundabat, & quod nullo modo ſibi melius poterat parare lavacrum, quàm illud exhibẽdo Chriſto: id enim, quod Deo deferimus, totum in noſtram cedit utilitatem. Sic ait D. Paulinus Epiſt. 4. ad Severũ. *Paulin.* *Ad pedes Chriſti concurrit, ſeque in illis abluit, & cibavit.* Huc revoco id, quod in præſenti eleganter dixit D. Ambroſius lib. 5 in Lucam. *Ambr.* *Fortaſſe ideo nõ lavit pedes ſuos Chriſtus, ut eos lachrymis nos lavemus. Bonæ lachrymæ, quæ non ſolum noſtrum poſſunt lavare delictum, ſed etiam Verbi cœleſtis rigare veſtigium.* Vide ſuprà cap 10. num. 60. 61. & 62. & 1. & 2. tom. in Indice, Verb. *Obſequium.*

Tertiò, ad eadem verba D.Laurentii: *Ut congeſta in te crimina momẽ aneis lachymis vinceres, & crinibus raderes.* 93. *D.Laur. Celada.* R. P. Didacus de Celada ſuo magno ingenio ſic philoſophatur in c.4. Judith, verſ.9.5-16. num.66. & 67. Magdalena ſuæ luxuriæ ſqualoribus, quodãmodo dici poſſe videtur, quod maculaverat puriſſimos Chriſti pedes *Qui maculas impoſuit, eas abluat.* (Chriſtus enim omnium noſtrorum iniquitates portavit, ac tanquam fidejuſſor propria ipſius fecit noſtra delicta;) hæc Magdalena conſiderans, magna æquitate decrevit, propriis lachrymis abluere maculas, quas fecerat, atque lavare id, quod veluti ipſa infecerat! ſuiſque crinibus abſtergere ſordes quas ipſa luxuriando quodammodo impoſuerat Chriſti puriſſimis pedibus. Quod autem Chriſtus Dominus à ſuamet natura mundiſſimus, dicatur aliqualiter noſtræ pœnitentiæ lachrymis mundari quatenus noſtra delicta in ſe ſuſcepit; docet D.Nazianzenus Orat. *Nazianz.* de Chriſti Nativitate, dicens: *Aliquando quidem poſtea Jeſum purgatione mea in Jordane purgari videbis.* Ecce juxta Nazianzenum Jeſum purgatione mea, id eſt lachrymis meæ pœnitentiæ, quaſi purgari videbis.

94. *Paulin.* Quartò, D. Paulinus Epiſtol.4. *Quæ*, inquit, ſcilicet Magdalena, *ipſum vivificumque panem manibus, & ore præſumpſit ſanguinem quoque calicis, antequam fieret calix ſanguinis, oſculis fulgentibus prælibavit.* Felix mulier jam toto conatu ferebatur in Chriſtum, lachrymis rigabat pedes, ore deoſculabatur, ac manibus contrectabat, & ingenti affectu pedes illos ſacratiſſimos haurire volebat, ac in corde ſuo intra ſe reponere. Sed quid agis, illuſtriſſima peccatrix? nondum cœleſtis panis conditus eſt, nondum fons divini convivii ſcaturivit: Quomodo ergo jam panem vitæ vis comedere, ac ſacratiſſimum ſanguinem bibere? *Magdalena quodam affectu in Deũ, ante inſtitutionem Sacramenti prælibavit Corpus Chriſti.* Magdalena ferventi deſiderio, ac affectu antequam Calix ſanguinis Dominici inſtitueretur, jam ipſum ſpiritualiter prælibavit; nam præ vi ejus amoris conceſſit ei Chriſtus, ut ejus pedes oſculando aliquam labiis ſuis deguſtaret cœleſtis convivii ſuavitatem, ut hac ſpirituali refectione maximè aptaretur, ut inſtituto Sacramento, illius particeps fieret.

95. *Cant.1.* Ad ſuum dilectum ait Sponſa: *Oſculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt ubera tua vino*, Cantic.1.nu.1. Quæ verba optimè Magdalenæ convenire, docet D.Ambroſius lib. de Iſaac, & anima, cap. 3. *Ambr.* Verba ſingillatim ſunt expendenda: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, ſeu, ut legũt ipſe Ambroſius, Hieronymus, & alia multa exemplaria, *Hieron.* *Oſculis oris ſui.* Petit ſacra dilectrix, juxta cõmunem Patrum ſententiam, intimam unionem, ac *De Magdalena explanatur.* conjunctionem cum ſuo dilecto, ſicut unum labium cum altero copulatur; etiam affectat halitum

Ambroſ. tum Dei oris, nempè divinum Spiritum, ut ait Divus Ambroſius citatus. *Petit Sponſi oſculum, per quod ſibi transfunditur ſpiritus oſculantis, ſicut enim qui ſe oſculantur, non ſunt labiorum prælibatione contenti, ſed ſpiritum ſuum ſibi invicem videntur infundere*: Et ſtatim ſubjungit anima ſancta: *Quia meliora ſunt ubera tua vino*. Per hæc autem ubera fertiliſſimas irrigationes Sacramenti Altaris Corporis, & ſanguinis Domini interpretatur Catena Trium Patrum apud Theodoretum. Catena. *Quod ſi ubera*, ait, *myſtici vis etiam intelligere per ubera illa admiranda cogita ineffabiles illos Altaris fontes, ex quibus omnes nos pietatis alumni nutrimur*. Ambroſ. Et idem docet D. Ambroſius lib. 5. de Sacrament. cap. 5.

96. In quibus ſic prænotatis maximè ponderandum, quod pia anima priùs exorat impinguari divino Spiritu, ac cœleſti unione cum Deo & poſtea magno deſiderio aſcendit ad perguſtandum corpus, & ſanguinem Domini. *Spiritu ſancto communiendus eſt homo ut Sacramentum Altaris accipiat.* Adeo quid magnum, & perexcelſum eſt participatio cœleſtis Convivii, tantáque ad illius præparationem exoptantur, ut antequam homo ad illud accedat; priùs ſpirituali quadam refectione ipſius Dei, ipſiuſque divini Spiritus communiendus, & aptandus ſit, ut ita condignè ad hanc menſam deveniat. Cùmque Magdalena: *Oſculetur me oſculis oris ſui*: ferventi affectu jam ſpiritualiter Deum in ſe reciperet, ac ſuis oſculis prægustaret ſuavitatem illius vivificæ carnis Chriſti; Paulin. ibi jam *ſanguinem Calicis*, ut ait D. Paulinus, *antequam fieret Calix, ſanguinis, oſculis fulgentibus prælibavit.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Madgalena lavat Chriſti pedes, non aqua, ſed lachrymis ſuis?

97. *Magdalena magis ac magis lachrymabatur.* INtravit Magdalena in Convivio lachrymis perfuſa, ſtetit ſecus pedes Chriſti, & appoſitis ſuis manibus eos ſuis lachrymis deſcendentibus abluebat admirata Domini manſuetudinem; quod ſuſtineret ab ipſa contrectari, ut dicat Simon Caſſianus lib. 9. c. 29. Caſſian. *Et quo manſuetius patiebatur Jeſus illas lachrimas defluentes, & ejus admotas manus, eo fluebant ulterius.* Quarum tanta eſt vis, & excellentia, ut dicat Chryſologus ſermone 93. Chryſol. *En mutatur ordo rerum, pluviam terræ cœlum dat ſemper: Ecce nunc rigat terra cœlum imò ſuper cœlos, & uſque ad ipſum Dominum imber humanarum proſilit lachrymarum, ut juxta* Pſalmiſtam 148. num. 4. cantetur: Pſal. 148. *Pœnitentiũ lachrymæ extolluntur ſuper innocentiam.* *Et aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen Domini.* Cœli nuncupari poteſt puritas Sanctorum; verbi gratiâ Abel, Iſaac, Jeremiæ, qui nunquam graviter peccaverunt. At ſuper hos cœlos elevantur pœnitentium lachrymæ Magdalenæ, ac Petri, eoſque excedunt.

98. Drogo. *Magdalena lachrymis magis aſcendebatur in amorem Dei* Reſpondet primò Drogo Hoſtienſis ſerm. 1. de Paſſione. *Ad lavanda ſui Domini veſtigia, non aliàs quàm oculorum ſuorum undas attulit, capillis ſuis pro lineis uſa eſt; non verò ubi affectus vehementior incanduit, & uberavit, carbo lachrymarũ imbre reſperſus fortiùs exarſit.* Accidit Magdalenæ, quod carbonibus accenſis in conflatorio: Carbo ſuccenſus in camino, ſi aqua reſpergitur, magis inardeſcit, vividiorique flamma nitet. Sic Magdalena erat veluti fax, tota Dei amore ignita, dum tamen lachrymis irroratur, fortiùs inardeſcit, majores flammas concipit: De Chriſto Domino ſuorum diſcipulorum pedes abluente explicat Origenes Pſalm. 21. n. 15. Origen. Pſal. 21. *Effuſus ſum, ut aqua, & factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens.* In illo enim miniſterio Chriſtus Dominus circundatus erat aquis, quas in manibus verſabat; & tamen ille charitatis ignis in nos minimè eſt extinctus, ſed potiùs magis, ac magis incanduit, in vehementioremque flammã erupit. Ad cujus imitationem ignitus Magdalenæ amor, veluti carbo imbre lachrymarum largo reſperſus vivacius magis incaluit, majoreſque ſplendores emiſit, ut ipſa aqua ab oculis ſtillata tanquam calida pedes Domini rigaret, atque lavaret.

99. Paulin. Secundò, D. Paulinus Epiſt. 4. increpans Phariſæum quod pedes Chriſti non laverit, maximè laudans Magdalenam, quod tale miniſterium exhibuerit, ſic ait: *At certè tu potiùs hoc miniſteriũ in domo tua recepto hoſpiti debuiſſes, ſi vel exemplo Patrum fas hoſpitale ſervaſſes: ſed ſufficit ad ſuperbiam jactare Patrem Abraham: & ideò te illa prævenit, quæ affectu fideli ſe potiùs Patris tui filiam comprobavit, a quo degenerem; & jam iſta inhumanitas arguit, quà dedignatus es lavare pedes Domini, cum Abraham Angelorũ, & ipſi Domini laverit Diſcipulorum.* Quilibet ſe probat filiũ ſui patris, non buccinando inanes voces, ſed ejus virtutes imitando. *Operibus patris ſui filiũ, ſe quilibet probat.* Unde ab Abrahamo ſe degenerem monſtravit Phariſæus Chriſtum hoſpitio recipiens, cum ejus pedes aqua non laverit; cujus & filiam ſe exhibuit Magdalena tale perſolvens miniſterium. Vide tom. 1. lib. 3. c. 3. n. 74. & tom. 2. cap. 11 n. 155.

100. Drogo. Tertiò, Ad citata Drogonis verba: *Ad lavanda ſui Domini veſtigia, non aliàs, quàm oculorum ſuorum undas attulit.* Magdalena præ vi amoris hoc balneum Domino præparavit; unde non ex alio fonte, quàm ex propriis oculis aquam haurire vult. *Amor perfectus totum dilecti negotium per ſe ipſum vult adimplere.* Perfectus amor totum præſtare, omnemque ex ſe determinat ſuppeditare materiam, ac nullam alteri partem patitur impertiri. Unde & Magdalena non linteo, ſed capillis pedes Domini tergit. In ultima nocte Chriſtus Jeſus *ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua, & cùm accepiſſet linteum, præcinxit ſe; deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes Diſcipulorum ſuorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus*, Joan. 13. n. 4. Joan. 13. Cur aliquis ex Apoſtolis aquam non infundit, & alius pedes abſtergit? vel cur ſaltem omnes tres divinæ perſonæ ad hoc opus non deſcendunt, ſicut & ad hominis creationem: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, Geneſ. 1. num. 16. Geneſ. 1. Omnia ambit Chriſtus; miniſterium peragebat, vi amoris incenſus. Theophylactus. Theophyl. *Linteo præcingitur ipſe omnia faciens, lavans, & extergens, mittit item aquam, hoc & ipſe faciens, & non aliis committens.*

101. Quartò, Magdalena non aquam attulit ex flumine, qua lavaret, ſed ipſa aquam ex oculis ſuis ſubminiſtrat, ut quibus laſcivè, ac vanè fuerat abuſa, eos mordaci lachrymarum copia, & multa ſuffuſione, deformitatéque caſtigaret, ac puniret. *Per quæ quis peccat, per eadem Deo & ſatisfaciat.* David Pſalm. 118. n. 136. Pſal. 118. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuã.* Obſervandum pœnitentiæ de peccatis inter

omnia membra,oculos maximè conſecratos,qui
enim peccando duces, & ad pecandum ilices
fuerunt,pœnitentiæ etiam duces,& judices ſunt,
quibus animus ſuam intrinſecam contritionem,
ac pœnam,tamquam per feneſtras aperiat,ac to-
tus ob obſequium Dei liquefactus ſeſe diffundat,
ut per quos tantam peccandi materiam luxurio-
ſo aſpectu hauſerat,per eoſdem etiam detur præ-
Genebrard. cipuum doloris, ac deteſtationis teſtimonium.
Genebrardus. *Quia peccavi oculis, & oculorum*
concupiſcentia,per oculos ſatisfeci copioſè lachryman-
do. Et rectè cuſtodia Legis, quæ eſt penes ani-
Ambroſ. mum,tribuitur oculis, propter cognitionem,ac
Auguſt. connexionem, quæ eſt inter eos,& animum, ut
notarunt D. Ambroſius, D.Auguſtinus, & alii.
102. Levit. 22. Extat Lex Levit.22.n.14. *Qui comederit de ſanc-*
tificatis per ignorantiam,addet quintam partem cum
eo, quod comedit,& dabit Sacerdoti in ſanctuarium.
Interveniente ignorantia in comeſtione alicu-
jus de his, quæ Deo erant conſecrata ſtatim le-
ge aſtringebatur homo, reddere quatuor partes
cibi,quas comedit, & ultra quintam partem ad-
Liranus. dere, ita ut quinque partes eſſent ſolvendæ, ut
Abulenſ. rectè explicant Lyranus, Abulenſis, Carthuſia-
Carthuſ. nus, & alii. Sed cur quinque partes ſunt præ-
ſtandæ? Ignorantia illa cibi omnes quinque ſen-
Senſus,qui ſus tenuit, nam ſi aliquis ſenſus agnoſceret, &
peccarunt, non deciperetur,verè,ac propriè ignorantia non
ſatisfaciant. eſſet. In danda ergo ſatisfactione quinque red-
dentur partes, quinque enim fuerunt ſenſus in
epulo ſumendo ignorantia occupati, ita ut pro
Paſchaſ. quolibet ſenſu una pars reddatur. Ad hoc tendit
D.Paſchaſ.lib. de Sacramento Corporis Chriſti,
cap.2. *Quinta igitur pars*,ait, *illius tam rectè à no-*
bis ſuperadditur ei, quod per ignorantiam accipieba-
tur,ſi quinque ſenſus corporis intus ad intelligibilia
convertantur;ita ut Divinus Spiritus non ſolum guſ-
tum interius ad myſtica producat,verum & viſum,at-
que auditum,nec non odoratum,& tactum, ita ſenſus
quodammodo illuſtret, ut nihil in eis,niſi divina ſen-
tiantur,nihilque niſi cœleſtia.

QUÆSTIO XIV.

Quare Madalena non linteo, ſed capillis tergit Domini pedes?

103. *Ratio dubitandi.* SAtis eſſe videbatur, dicere quod tergebat pe-
des capillis;additur tamen,capitis ſui:ut ora-
tio ſuam habeat emphaſim,& ita magis eximius
amor Magdalenæ in Chriſtum explicetur. In
præſenti tamen quærimus, cùm ſit extra du-
bium, quod hæc mulier habuerit linteum, cur
illo in hoc miniſterio non eſt uſa?
104. Chryſoſt. Reſpondet primò Chryſoſtomus homil. 6.in
Matth. *Illa in Evangelio meretrix*, ait, *virgines*
quoque ipſa honeſtate ſuperavit, & incredibilis in
Chriſtum amoris igne ſuccenſa, & à maximis ſor-
dibus peccatorum largiſſimo lachrymarum fonte
purgata. Quæ etiam perfectè incaluerat pœniten-
do, bacchari, ut ita dixerim, cœpit, deſiderio exa-
gitata Chriſti. Siquidem continuò, & crines re-
ſolvit, & ſanctos pedes uberiùs diluens lachrymis,
ac propriis extergens capillis, pretioſo rigavit un-
guento. Et hæc quidem extrinſecùs cuncta faciebat:
ea verò, quæ in ſecreto mentis agitabat, multò his
erant ignitiora, multòque majora, quæ tantummodò
Deus ipſe cernebat. Plura docet S.Pater in magnũ *Magdalena Virgines ſuperavit.*
Magdalenæ elogium. Primò, quod tanta pœni-
tentia Virgines honeſtate ſuperaverit. Secundò,
quod quamvis hæc illuſtriſſima fœmina admi-
randæ ſuæ pœnitentiæ ediderit exteriùs quam-
plura ſigna; tamen multò ignitiora, & majora
erant, quæ interiùs fiebant,ita ut Deus,tum quia *Penitentiam Magdalenæ*
in corde latebant; tum ob ſui magnitudinem, *ſolus Deus*
ſolus comprehendebat. Tam ſublimis extabat *comprehen-*
interna pœnitentia, ut nullis externis ſignis ex- *debat.*
primi valeret. Tertiò,& ad rem noſtram *Baccha-*
ri ut ita dixerim, cœpit,deſiderio exagitata Chriſti.
Tanto Chriſti amore fuit accenſa,ut præ vi amo- *Magdalena*
ris extra ſe raperetur,ac quodammodo baccha- *vi amoris extra ſe ra-*
ri, ac inſanire videretur. Unde quamvis illi lin- *piebatur.*
tea non deeſſent quibus ad abſtergendum utere-
tur,tamen ut oſtenderet,quanti Chriſtum facie-
bat, vis amoris ordinavit, ut pro linteo capillos
adhiberet.
Secundò, Euthymius. *Vide*,ait, *quod ab his,* 105.
unde priùs ipſa venabatur perditionem, ab eiſdem Euthym.
nunc venata eſt ſalutem: lachrymis enim amatoris,
& capillis curioſiùs concinnatis,ac unguento laſcivos
juvenes dementabat: quæ verò primum fuerant in-
ſtrumenta peccati,ea nunc fecit inſtrumenta virtutis
Et præclarè D. Chryſol. ſerm. 93. *In Peccatri-* Chryſol.
cis caput purgandis criminibus, ait, *refluebat unda,*
ut ſuo fonte mulier in novam baptiſma ſuorum dilue-
ret illuviem peccatorum, ut juxta Pſalmiſtam 67.
num.22. *Verticem capilli,ex quo ambulaverat in de-* *Generoſa*
lictis ſuis, in ſanctitatem tali verteret ſervitute. O *virtus fomi-*
magna mulieris generoſitas, quæ luxuriæ fomi- *tem peccãdi*
tem in obſequium virtutis effiguravit, & quæ *vertit in*
præbuerant materiam peccandi,vertit in inſtru- *materiam veritatis.*
menta virtutis; Tertiò, idem D. Chryſoſtomus Chryſoſt.
homil.81. in Matth. *Capillis*,ait,*abſtergebat pedes*
ejus, honorabilius in toto corpore membrum, caput
dico, ſuum pedibus Chriſti ſubjiciebat. Eximius *Caput ſuum*
amor Magdalenæ hoc abſtergendi genus inve- *præbebat*
nit ut caput ſuum pedibus Chriſti pro ſuppe- *calcandum. Cogitationes*
daneo ut loquitur D.Cyprianus ſtatim citandus, *ad pedes*
præberet conculcandum. Quartò, Capilli cogita- *Chriſti reli-*
tiones denotant, quas anima converſa ad pedes *gebat.*
Chriſti debet religare,ut nihil intendat,ac cogi-
tet, niſi Chriſtum.
Quintò, idem Chryſologus citato loco. *Do-* 106.
minicos pedes, ait, *lavat lachrymis, crinibus ter-* Chryſol.
git, vacat ab excuſatione paupertas, inhumani-
tas veniam non habebit: quia in totum ſibi natura
ſufficit ad obſequium Creatoris. Aquam, & lin- *Ab opere*
teum habebat Magdalena, tamen pedes la- *charitatis*
vat lacrymis, tergit capillis, ut oſtendatur, *nullus excu-*
quod ab opere charitatis nullus ſe valet excuſa- *ſetur.*
re; ſi enim aquam non habes, lachrymis lava;
ſi non linteum, exterge capillis; ſemper enim
natura in totum miniſtrat ad obſequium ſui
Creatoris
Sextò, valdè diverſimodè ſe habuerunt capilli 107.
Magdalenæ,& Abſalon: nam illa quot crines,tot
vincula charitatis habuit,quæ ei largam delicto-
rum indulgentiam præſtiterunt; at Abſalon quot
crines, tot funes habuit,quibus ad quercum ſu-
ſpenſus miſerrimam mortem invenit. Magdalena
ſuos crines ad pedes Jeſu dejecit; Abſalon verò
illis uſque ad cœlum efferebatur. Magdalena ſuis *Avaritia*
crinibus multos ad voluptatum delicias allicie- *maximè nos*
bat; Abſalon autem crines ſuos avaritiæ ſtipen- *ducit in interitum.*
dia faciebat. *Ponderabat capillos capitis ſui ducentis* 2.Reg.14.
ſiclis

ſiclis pondere publico, 2.Reg.14. num.26.Et avaritiæ materia neſcit in illud ducere, niſi in cruciatum, & interitum. Huic cogitationi favet Drogo Hoſtienſis lib. de Sacramento Paſſionis Chriſti: *Abſalon*, inquit, *crines ſuos ponderabat pondere publico ducentis ſiclis, unde in eodem crine ſuſpenſus ad arborem interiit.*

Drogo.

108. Ambroſ. Septimò, D.Ambroſius in præſenti: *Expende capillos, ſterne ante eum omnes tui corporis dignitates.* Mulieris enim gloria, & decus eſt capillus, ut ait Paulus 1. Corinth.11. n. 15. *Mulier ſi comam nutriat, gloria eſt illi.* Hæc ſacra Dei magna dilectrix ſuos crines, id eſt ſuos honores, ac dignitates ad pedes Chriſti dimittit, ob cujus amorem omnia contemnit, pro ſummo ſuo honore reputans, eſſe cum Chriſto eique adhærere. Octavò, Beda per capillos res omnes ſuperfluas interpretatur, quæ Chriſti pedibus, id eſt pauperibus, ſervire debent.

1.Cor.11. *Pro Chriſto dignitates contemnendæ.*

Beda. *danda. Superflua pauperibus*

109. Sedulius. Nonò: Sedulius lib.4.Paſch.cap.5. *Provoluta, ait, veſtigiis, nec fletu proluere, nec crinibus detergere, nec pretioſo quieſcebat unguento pedes oſculans irrigare.* Perpende verbum: *ut nec quieſcebat.* Accepto duello pro ſalute animæ ſuæ contra inimicum omnibus ſuis actionibus oris, oculorum, manuum, ac capillorum, & etiam pedum quibus ſtabat, ac etiam bonis ſuis, nempè unguento, inſtabat, ac urgebat mulier inimicum ipſumque ſuperabat, ut ſic magis, ac magis in omni virtute creſceret, ac proficeret. Vide 1.& 2. tom. verbum, *Virtus*.

In negotio virtutis non quieſcendum.

110. Decimò, Satanas uſus fuerat, tanquam inſtrumentis, oculis, labiis, capillis Magdalenæ ad ipſam, ejuſque amatores capiendos. Magdalena verè ejuſdemmet oculis, labiis, ac capillis, tanquam ignito telo adhibito, hoſtem vulnerat, ac transfigit. Magna ſanè virtutis excellentia, ut iiſdem armis ſuperetur inimicus, quibus & ipſe vicerat. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 5. num. 26. & tom.2.cap.3. num. 184. Undecimò, Materiali unguento pretioſo unxit Mulier Chriſti pedes, quos dum capillis extergit, ipſum unguentum, jam à carne Chriſti ſanctificatum iterum mulier ſibi aſſumit ac reperit: quæ enim in obſequium Dei impendimus, multò præſtantius in noſtram gratiam, ac utilitatem ipſamet reciprocantur. Hic tendit D. Ephrem ſerm. in Peccat. *Pro unguento ſuo*, inquit, *unguentum vitæ recepit, pro corruptibili incorruptibile, & permanens.* Vide ſuprà in hoc cap.quæſt.12.n.92.

Glorioſa victoria inimicum ſuperare armis, quibus ipſe vicerat.

Quæ in obſequium Dei damus, adaucta recipimus.

Ephrem.

111. Cyprian. Duodecimò, D. Cyprianus tract. de Ablutione pedum: *Uſa eſt*, ait, *capillis pro linteo, oculis pro catino, lachrymis pro baptiſmo, cor contritum erumpit in lacrymas, fides lavit, charitas unxit, caput verò pro ſuppedaneo ſtravit, crinibus circumfuſis pedes ſacros involvit, & terſit: nihil ſibi de ſe retinens, totam ſe tibi devovit.* Magdalena oculis, labiis, manibus, pedibus, ac crinibus ſe totam conſecravit, terrenam domum reliquit, & ad Chriſtum venit ad cujus pedes ſuos capillos, hoc eſt ſuos honores dimittit, ut jam ſuprà dixi: *nihil ſibi de ſe retinens, totam ſe tibi devovit.* Solum Jeſum quærens, ſoloque Jeſu contenta.

Maria ſolum Jeſum quærebat, ipſoque ſolo contenta.

112. Luc. 15. Filius ille Prodigus, cùm eſſet in regione longinqua, in ſe reverſus de repetenda domo Patris cogitat dicens: *Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccavi in cœlum, & coram te: jam non ſum dignus vocari filius tuus: fac me, ſicut unum de mercenariis tuis*, Luc. 15. num. 18. Cùm tamen ad Patrem venit, ac in ejus præſentia loquitur ut benè notavit Cajetanus, priorem partem orationis dicit; *Pater peccavi in cœlum, & coram te: jam non ſum dignus vocari filius tuus:* poſteriora tamen verba: *Fac me ſicut unum de mercenariis tuis:* omnino prætermittit. Cur totam ſuam orationem, quam per longum iter benè memoriæ mandatam habebat, integram non profert? Cur ſolùm prioribus verbis contentus eſt. *Pater, peccavi in cœlum, & coram te?* Cur etiam de ratione, ac ſtipendio mercenarii non agit? Ad præſentiam Patris ita excrevit amor in filio, ut contemptis omnibus nihil aliud quæſierit, ac intenderit, niſi gratiam Patris, quo ſolo contentus erat; ad cujus intuitum vileſcebant cætera omnia, ita ut ei è memoria exciderint. Rectè D. Chryſol. ſerm.4. de Prodigo, ait; *Ille ſufficit Pater.* Unde tantum ejus benevolentiam conciliare intendit; cætera verò prætermittit.

Cajetan. *Prodigus ſolum patrem quærebat, cætera ei vileſcebant.* Chryſol.

Intravit Jeſus in quoddam caſtellum, & mulier quadã Martha nomine excepit illum in domũ ſuã, Luc.10.n.38. Cur dominium illius habitationis ſolùm tribuitur Marthæ, non verò Magdalenæ? Nam cùm ambæ eſſent ſorores; fortè domus illa eis contigit in hæreditatem: vel ſaltem tantò erant amore connexæ, ut id, quod ſub unius erat dominio, rectè ſub alterius poteſtate eſſe diceretur: vel denique cùm jam ſanctiſſimè viverent omnia erant illis communia. Cur ergo domus illa ſolùm ad Martham refertur? Maria ſcribitur ſecus pedes Domini? Præclarè D. Auguſtinus dandus c. ſeq. *Terrena domus adſcribitur Marthæ, Maria ſolo Magiſtro contẽta eſt.* Ita Magdalena afficiebatur ad Jeſum, extra quẽ nihil obtinere volebat, ut nec penès nomen terrenam domum habere dicatur: *Sola Magiſtro contenta eſt.* 113. Luc.10.

Auguſt. *Magdalena ſoli Jeſu contenta.*

QUÆSTIO XV.

Quare Magdalena in præſenti unxerit pedes Chriſti, non verò caput?

QUamvis Chriſtus Dominus hujuſmodi delicias reſpueret, tamen à muliere ungi eſt paſſus, ut ait Euthymius. *Ut etiam fides Mulieris fervorque pœnitentiæ apparerent; & ut meritò pro his rebus, quod quærebat, acciperet.* Ante magnum Mulier conceſſum donum: *Remittuntur ei peccata multa*, voluit Chriſtus: ut magnum ejus meritum in omnium oculis eſſet notum tam magnifico obſequio. 114.

Magnũ meritum præcedat magnum præmium.

In præſenti graves Recentiores, ut probabile, exiſtimant, quod Magdalena non ſolùm unxerit pedes Jeſu, ſed etiam caput; Lucas verò ſolum capitis fecit mentionem; ſicut & Joan. 12.n.3. ſolùm ſcribit, quod Maria ſoror Lazari idem officium præſtiterit circa pedes Jeſu, cùm etiam ſuper caput unguentum diffuderit, ut conſtat ex Matth. 26. num 7. & Marc 14. n. 8. 115.

Sententia affirmans, quod Magdalena unxerit pedes & caput.

Tamen multò probabilius eſt, quod Magdalena in præſenti ſolùm pedes Chriſti unxerit; propè verò Paſſionem pedes, & caput. Quod autem hic ſolùm pedes unxerit, probatur ex ipſo contextu. Nam Evangeliſta ter facit mentionem de pedibus. *Stans ſecus pedes ejus; lachrymis cœpit rigare pedes ejus; & oſculabatur pedes ejus:* & 116.

In præſenti Magdalena ſolum pedes unxit.

nunquam facit mentionem de capite. Et confirmatur. Quia Chriſtus recenſens mulieris obſequia, nullam facit de capite mentionem: dixit enim ad Simonem: *Oleo caput meum non unxiſti, hæc autem unguento unxit pedes meos.* Si autem caput ſimul unxiſſet, Dominus diceret: Tu non unxiſti caput; hæc autem non ſolùm caput, verùm & pedes unxit.

117. Euthym.

In quæſtione quærimus: cur hìc ſolum pedes, & non caput oleo imbuerit, ſicut propè Paſſionem? Prima, & communis ſolutio hoc ejus humilitati adſcribit. Unde ait Euthymius. *Stetit ad extremas corporis partes, tanquam extrema*: Et ideo rectè notat Origenes, lib. duarum homil. in Cantic. homil. 1. Quod Magdalena ſuis obſtricta delictis vix pedes Domini attingebat: ſed abeiſdem miſericorditer abſoluta, non ſolùm pedes, verùm etiam caput familiariter tractabat. Quantò enim quis per munditiem majorem familiaritatem habet cum Deo, tantò magis audet propiùs ad ipſum accedere. Sic cum mandatum eſſet, quod Moyſes, & ſeptuaginta ſeniores aſcenderent ad Dominum, ſtatim additur, *Adorabitis procul; ſoluſque Moyſes aſcendet, & illi non appropinquabunt.* Exod. 24. num. 1. & 2.

Origen.

Quanto quis magis familiaris, tanto magis accedit ad Deũ.

Exod. 24.

118. Hieron.

Secundò, D. Hieronymus in cap. 26. D. Matth. *Non poterat, ait, ſtatim capite Domini meretrix digna fieri.* A pedibus inchoat Mulier ſua obſequia perſolvere: non enim ſtatim ad ſumma capita evolandum, ſed gradatim eundum eſt. Circa quod vide multa 1. & 2. tom. Verb. *Paulatim* in Indice. Tertiò, D. Auguſtinus lib. Quinquaginta homil. 23. *Acceſſit, ait, non ad caput Domini, ſed ad pedes: & quæ diù malè ambulaverat, veſtigia recta quærebat.* Agnovit Mulier ægritudinem ſuam in ſuis greſſibus tam iniquè perpetratis, acceſſit ad Domini plantas, ut ab illis directionem in itineribus ſuis hauriret.

Paulatim eundum. Auguſt.

119. Damian.

Quartò, Petrus Damianus lib. 2. Epiſtol. 2. ſic ait, *Beata illa peccatrix priùs pedes Domini unguento unxit: poſtmodum alabaſtrum unguenti pretioſi ſuper caput recumbentis effudit: Caput Chriſti Deus, pedes Chriſti ſervi Dei. Sicut enim illa dum humanitati Chriſti obſequium rependit, ad Divinitatis attingere meruit intellectum: ſic Doctor Eccleſiæ, dum Chriſti membra cuſtodit, contemplandæ Divinitatis gratiam percipit.* Prima Mulieris cura extitit, non circa caput, ſed circa pedes Jeſu. Caput Chriſti Divinitatem deſignat, pedes verò ſervos ac ſubditos denotant. Benè ergo hujus Mulieris negotium circa pedes verſatur: per hoc enim oſtenditur, quod prima optimi Prælati cura, ac intentio tota impendatur in ſubditis fovendis, lavandis, extergendis, ac etiam unguento eleemoſynarum ungendis, & poſtea ad altiora myſteria contemplanda det operam, & erigat animum.

Bonus Prælatus primò intendit in bonum ſubditorum, poſtea ad contemplationẽ conſurgit.

120. Ambroſ.

Quintò, D. Ambroſius Epiſt. 89. *Aquam ergo,* ait, *mittit in pedes Chriſti, quaſi etiam ultimis quibuſcumque peccata dimittit, & dum plebeios liberat, Chriſti etiam lavat veſtigia.* Totum Mulieris negotium eſt in lavandis pedibus Chriſti. In Muliere Eccleſia, ac felix anima aſſiſtens cum Chriſto deſignabatur, quæ neminem, vilem, ac abjectum deſpicit, ſed omnes fovet, & recreat, & in hoc exhibendo Chriſti veſtigia lavat.

Nullus quãtumvis vilis deſpiciendus.

121. Auguſt.

Sextò, Divus Auguſtinus in Pſal. 51. ad illa verba: *Sicut novacula acuta*: ſic diſſerit S. Pater: *Quia ergo de ipſis capillis boni aliquid fieri poteſt, ſignificavit & illa mulier peccatrix, quæ cùm fleviſſet ſuper pedes Domini, capillis ſuis terſit, quos lachrymis rigavit, ſignificans: quia cum miſertus fuerit alicujus, debes & ſubvenire ſi potes: cùm enim miſereris, tanquam lachrymas fundis, cum ſubvenis, capillis tergis: & ſi hoc cuique, quanto magis pedibus Domini? Qui ſunt pedes Domini, Evangeliſtæ ſancti, de quibus dictum eſt: Specioſi pedes eorum, qui annuntiant pacem, annuntiant bona.* Pedes Domini ſunt prædicatores, pauperes, ac Monachi & abjecti. Tunc ergo verè quis circa hos habet verum miſerationis, ac pietatis affectum, quando lachrymis lavat, nempè dum internam voluntatem per opera eleemoſynarum oſtendit in effectu; capillis tergit, cùm operit; unguento ungit, cum ea quæ conſolationis ſunt exhibet. *Cùm miſertus fueris alicujus, debes ſubvenire, ſi potes.*

Affectus miſericordiæ in pauperes & religioſos in opus prodeat.

Septimò, Antiquitùs mos erat, ungere caput eorum in convivio, qui invitati erant: Magdalena autem ungebat pedes Chriſti, ut ait Euthymius ex D. Chryſoſtomo homil. 81. *Ut pluſquam humano modo hunc honoraret, qui pluſquã homo erat.* Octavò, ut ita unguenta, quæ priùs ſuis delictis inſervierant, ad Domini pedes quaſi conculcanda diffunderet. 122.

Euthym. Chryſoſt.

Inſtrumenta peccati ad Domini pedes projicit.

Nonò, Non caput, ſed pedes Domini oblinivit Magdalena, ne ſuo facto taxare videretur Pharisæum qui caput Chriſti pro uſitato more ungere prætermiſiſſet. Dilecta Anima, ut ſuum eximium amorem in Chriſtum declararet, ait, quod bis ipſum quæſiverit inter cuſtodes, & vigiles civitatis, à quibus percuſſa, & vulnerata eſt. Cant. 3. n. 3. & n. 6. Iterum etiam de ſe affirmat: *In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea.* Cantic. 3. n. 1. Sed quid magnum in hoc dicis dilecta anima? Amor in difficilibus, ac periculoſis manifeſtatur? Quod ipſa dilectum ſuum inter cuſtodes, ac milites inveſtigaverit, valde rarum; ſed quid mirabile, quod in lectulo exquirat, cùm de ipſo dicatur: *Lectulus noſter floridus?* D. Bernardus ſerm. 75. *Inſi ma ex ſtens in lectulo, & jacens quæſivit illum per noctes.* Sic enim dilecta anima inter urgentia pericula, atque armorum ſtrepitus ſuum dilectum exquirit, ut minimè taxare videatur infirmitatem eorum, qui omiſſis difficultatibus inter lectuli ſuavitates ipſum exoptant, & quærunt. 123.

Virtutis opus ita faciendum, ut aliorum facta taxentur.

Cant. 3. & 5.

Bernard.

QUÆSTIO XVI.

Quare Magdalena non petit micas, ut Chananæa, ſed totum panem vitæ amplexatur, quam Dominus hic ſuſtinet, & non repellit, ut in reſurrectione?

DUo in quæſtionem voco. Et primò: cur Dominus hìc patitur Magdalenam, ejus pedes tangentem, ac lachrymis lavantem, cùm tamen eam in Reſurrectione à ſacrorum pedum tactu prohibeat: *Noli me tangere*, Joan. 20. num. 17. 124.

Joan. 20.

Ad quod rectè reſpondet D. Ambroſius ibi *Non igitur tangi Dominus, ait, faſtidit à fœmina, cujus & Maria pedes unxit unguento; nec tactum dedignatur, ſed profectum docet. Qui vult Chri-* 125.

Ambroſ.

ſtum

ſtum tangere, ſua membra mortificat, & reſurrecturo ſimilis induat viſcera miſericordiæ, & non ambigat renuntiare terrenis. Permiſit Dominus, ut Magdalena modò converſa ejus pedes manibus contrectet: at poſt reſurrectionem, eam ibi manere, ac hujuſmodi tactum vetat docens, quod ſemper anima ad altiora progrediatur, & quod non ſolùm in pedibus immoretur, ſed etiam ad manus, ac ad cætera membra omnia progrediatur, ut per omnium virtutum præſtantiam, ac omnimodam membrorum mortificationem Chriſto reſurrecturo quantum fieri poteſt aſſimiletur. *Profectum docet: Qui vult Chriſtum tangere, ſua membra mortificet, & reſurrecturo ſimilis*, &c.

Perfectus Chriſti aſſecla, in omnibus vult illi aſſimilari.

126. Matth. 15. Secunda pars quæſtionis inquirit: cur Chananæa micas petit à Chriſto: *Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum*, Matth. 15. n. 27. At Magdalena Domini convivium nacta, non micas petit, ſed toti pani vitæ adhærere conatur, ipſumque manibus, ac brachiis tenet, & amplexatur.

127. Chryſoſt. Ad quod rectè reſpondet D. Chryſoſtom. ſermon. in Peccatricem, ac Phariſæum, & ſic ait: *Cernens*, ſcilicet Magdalena, *in menſa Dominum, non quæſivit, ſicut Chananæa micas, ſed ipſum panem vitæ amplexata eſt. Chananæa enim pro filia à Dæmone vexata interpellabat, & dum ſe ipſam canis nomine interpellari audiret, micas de menſa cadentes petiit. Hæc verò non filiam à dæmonio vexatam habebat, ſed totum corpus laſciviæ dæmoniacæ deditum.* Agnoſce diſcrimen inter has fœminas. Chananæa petebat Dei auxilium, in micis de menſa Domini, deſignatum ad expellendum dæmonem à filia. Magdalena verò intendebat ſpiritum luxuriæ ablegare à ſe, ac ſtabilem in ſe gigni caſtitatem. Optimè ergo Chananæa agnovit, quod ad totum infernum expugnandum, una Dei mica, qualecumque ejus auxilium ſufficiebat. At Magdalena ad refrænandos ſpiritus luxuriæ caſtitatemque firmandam totus & integer Deus veluti neceſſarius videbatur; tantúmque requiritur ad laſcivientes ſpiritus devincendos.

Ad luxuriã refrænandam multa requiruntur.

128. Vel, Non micam quærit Magdalena, ſcilicet qualecumque auxilium, ſed cœleſtem panem amplexatur, nempè Chriſtum Dominum in menſa recumbentem, ſacram Euchariſtiam deſignantem, ut infra dicam; intellexit enim, nihil eſſe aptius ad laſciviæ ſtimulos conculcandos, quàm halitum hujus cœleſtis menſæ. *Venter tuus ſicut acervus tritici vallatus liliis*, Cant. 7. num. 2. Acervus tritici Chriſtus in Euchariſtia eſt. Lilia verò virginitatis flores denotant. Anima ergo, quæ Chriſto impinguatur, ac reficitur, ſtatim in actiones, ac cogitationes caſtitatis, ac virginitatis pullulat. Juſtus Orgelitanus ibi: *Ut etiam ad virginitatis obſervantiam piis perſuaſionibus multos adducat.*

Ad laſciviã refrænandã valde aptiſſima Euchariſtia. Cant. 7. Orgelit.

129. Gen. 39. *Accidit quadam die, ut intraret Joſeph domum, & operis quippiam abſque arbitris faceret. Et illa apprehenſa lacinia veſtimenti ejus diceret: Dormi mecum. Qui relicto in manu ejus pallio fugit, & egreſſus eſt foras*, Geneſ. 39. num. 11. Valde mirum, quod Joſeph in flore juventutis ſuæ, tam opulentæ domus miniſterium tenens, tam conſtanter laſciviæ tentamenta ſuperaverit, ac conculcaverit, in quibus alii viri famoſi, ut David, prolapſi ſunt. Unde ergo tanta animi fortitudo, ac generoſitas in Joſeph? Perpende, quod felicitates ejus primò ei reſeratæ, ac patefactæ ſunt in tritico. *Putabam, nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtroſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum*, Geneſ. 37. num. 7. Manipulus conſurgens, & adoratus Chriſtus Dominus cœleſtis panis, ut interpretatur Rupertus, Divus Iſidorus, ibi D. Auguſtinus ſermone 81. de tempore. Et cùm ejus augmenta initium habuerint à frumento, Euchariſtici panis typo, inde tam generoſos caſtitatis ſpiritus hauſit, ut omnia luxuriæ blandimenta facillimè contempſerit ac devicerit. Albertus Magnus in cap. 15. Matth. *Manipulus meus Chriſtus panis pinguis, germinans virgines.*

Ab Euchariſtia ſpiritus caſtitatis communicatur. Geneſ. 37. Rupert. Iſidor. Auguſt. Alb. Magn.

Luc. 7. n. 39. Videns autē Phariſæus, qui vocaverat eum, ait intra ſe dicens: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret utique, quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.

VERSIONES.

Euthymius. Intuitus autem, Phariſæus qui vocaverat eum.

Arias. Phariſæus autem, vocans eum, ait in ſeipſo.

Abbas Theonus coll. 22. cap. 10. Hic homo, ſi eſſet Propheta.

Syriacus. Iſte, ſi eſſet Propheta, noſſet, quænam ſit, & qualis rumor peccatricis hujus mulieris, quæ tetigit ipſum.

EXPOSITIO IV.

Eleganter Divus Gregorius homil. 33. in Evangelia: *Ecce Phariſæus veraciter apud ſe ſuperbus, & fallaciter juſtus, ægrum reprehendit de ægritudine, & medicum de ſubventione*, Phariſæus ægrum, medicinam quærentem, & medicum, illam exhibentem, carpit. In malignis oculis nil purum, & ſanctum eſt à detractione liberum. *Phariſæus, qui vocaverat eum.* Hoc autem dicitur ad diſtinctionem aliorum Phariſæorum: qui aderant, *ait intra ſe*, hoc eſt in corde ſuo: *Hic, ſi eſſet Propheta.* Chriſti nomen non exprimit, ſed ſubtacet, dicens: *Hic*, ſicut & nos non nominamus eos, quos odio proſequimur, Sic & Judæi clamantes contra Chriſtum dicunt, *Hunc & invenimus ſubvertentem gentem noſtram*, Luc. 23. num. 2. Et iterum: *Non hunc ſed Barrabam*, Joan. 18. num. 40. Nomen Latronis pronuntiant, Chriſti verò præ odio prætermittunt. Et præter Phariſæum nullus, nec etiam Judas, ut in alia unctione, Joan. 12. num. 4. Matth. 26. num. 8. quia in præſenti, ait Euthymius hoc loco, Judas adhuc avaritiæ morbo non erat captus, nam ipſe in principio ſuæ vocationis bonus

130. Gregor. *Malignis animus omnia vertit in malum.* *Odium prætermittit nomen.* Luc. 23. Joan. 18. Joan. 12. Matth. 26. *Cur Judas non murmurat.*

bonus erat,ut dixi ſuprà cap.5.quæſt.20. Deinde quia Apoſtoli non aderant, ipſi enim miſſi erant in prædicationem.

131. *Hic ſi eſſet Propheta.* Multum Phariſæus in hoc judicio erravit, ut ſequens quæſtio explicabit. *Quæ, & qualis eſt m e er.* Videbitur alicui, quod particula *quæ*, ſufficiebat, & quod *qualis* ſuperfluit; magna tamen energia ponitur ab Evangeliſta:nam *quæ* perſonam mulieris denotat, *qualis* ejusqualitatem,ſcilicet laſciviam,ac licentioſũ vivendi modum, quaſi quod ipſa vitia alteram jam in muliere feciſſent naturam, & ideo Evangeliſta,non ſolum ejus qualitatem,ſed etiam ſubſtantiam exprimit. *Quia peccatrix eſt*, ſcilicet publica & notoria in tota civitate. Syriacus, *Qualis rumor*, publica,& notoria fama. Murmurat Phariſæus, non quod Chriſtus à muliere ſe tangi permittat, ſed à tali muliere, nempe peccatrice; nam quod principes, & dynaſtæ habeant ſibi intimos familiares, & amicos, in quos ſuos favores diffundant,res communis eſt, & uſitata: id verò mirandum, ac maximè taxandum, quod indignos,ac immeritos admittant, qualem Phariſæus nunc falsò mulierem judicat.

Vitia faciunt quodammodo alteram naturam.

Syriac.

Valde mirãdum, quod principes habeant ſuos aulicos immeritos.

QUÆSTIO XVII.

Quot, & quantos errores Phariſæus commiſerit in ſuo iniquo judicio?

132. JUdicis audacia maximè refrænanda:nam qui malè de proximo judicat, multipliciter, ut hic Phariſæus, in multos errores prolabitur. Primò circa perſonam Chriſti; ſecundò circa legis intelligentiam;tertiò circa munus prophetiæ; quartò, circa ſe ipſum; quintò, circa mulierem.

Status quæſtionis.

133. Primò,erravit circa perſonam Chriſti, præſumens ſcilicet, eum neſcire,mulierem eſſe peccatricem, dum ab ipſa ſe tangi permittit; cum ob alias cauſas hoc accidere poſſet,ut notavit Euthym.nempè ut fides,ac fervor pœnitentiæ mulieris appeterent,quod cùm Phariſæus non intelligeret ſiniſtrè judicat; ſunt enim multi, qui ea, quæ non capiunt, minimè evenire poſſe exiſtimant. Secundò Phariſæus ex ſua mala,ac ſuperba indole metiebatur Chriſtum, quod enim ipſe ageret,repellendo mulierem,hoc utique judicavit Chriſtum debere facere. Ad quod tendit D. Auguſtinus lib.Quinquaginta hom.23. *Ad illius ergo Phariſæi pedes, ſi talis mulier acceſſit,dicturus quod Iſaias de talibus dixit*, cap. 52. *Recede à me, noli me tangere, quia mundus ſum.*

Euthym. *Homines quæ non capiunt, ſibi perſuadent non eventura. Phariſæus ex ſe metiebatur alios.*

Auguſt.

134. Tertiò D. Chryſologus ſerm.95. *Phariſæe,erras; neſcire magis potuit, ſi fuiſſet Propheta: quia prophetia non eſt humani arbitrii,muneris eſt divini.* Valde iniquè argumentatur Phariſæus: ſi eſſet Propheta, ſciret: imò quia eſt Propheta,neſcire magis potuit, quæ ubi divinitatis halitus intervenit, manifeſta proximi peccata non videntur. Ut ita inſtruamur,quam operienda ſint aliorum delicta. Quartò, Euthymius ait: *Offendiculum paſſus hæc dicebat Phariſæus, ignorans, quod cùm Deus eſſet,propter peccatores homo factus erat.* Ignoravit Phariſæus præcipuum Chriſti munus,quod erat peccatores ad pœnitentiam, ac ad gratiam Dei reducere, & ideo offendiculum eſt paſſus, quod ſæpe ſibi homines arripiunt; dum in aliorum factis cauſas ignorant.

Chryſol.

Ubi Divinitas, manifeſta proximi peccata non videntur.

Euthym.

Phariſæus ex ſibi ignotis offendiculum aſſumit.

Quintò,D.Laurentius Novar. homil. de Pœnitentia: *Indignum judicas, ô Phariſæe*, ait, *me ſuſcipere mulierem fornicariam lacrymarum fontibus inundantem, ſed facis hoc quaſi incredulus,dum non vis, me eſſe, aut credere Deum.* Arguebat Phariſæus Chriſtum Dominum ob clementiam impenſam in mulierem, ſed hoc planè hæreticali animo faciebat, quo Chriſtum eſſe Deum non credebat, nam qui ejus benignitatem negat, etiam divinitatem inficiatur; eſt enim proprium Divinitatis elogium, peccatoribus parcere, indulgentiam præbere. 135.

Laur. Nov.

Qui benignitatem Dei negat, ejus divinitatem inficiatur.

Sextò,erravit Phariſæus circa legis intelligentiam. Phariſæorum error erat,quod homo juſtus, & ſanctus tangens publicum peccatorem, verbi gratia fornicarium, adulterum, quod ejuſmodi tactu polluebatur,deducto argumento,quod lex Levit.14.& 15.declarat immundum,qui tetigerit leproſum,ſeminifluum,aut mulierem menſtruatam. Unde à minori argumentabantur, multò magis immundum reddi, qui ab infami peccatore tangeretur. Sed hoc nullo modo lex prohibuit; nam contactu corporali hominis immundi juxta legem,ut bene notat Franciſcus Luc. non inquinabatur anima,ſed ſola caro,quæ mundanda erat more præſcripto in Levitico, ut impedimentum auferretur converſandi cum hominibus tractandi ſacra. Imò ipſi Phariſæi, qui maximè de ſanctitate gloriabantur,notorios peccatores tangebant,aliter enim mulierem adulteram ad Chriſtum adducere poſſent, Joan. 8.num.8. Multoties homines autumant, ſibi ea eſſe licita, quæ in aliis accuſant. 136.

Levit. 14. *Phariſæus nõ intelligebat legem.*

Fran.Luc.

Ea, quæ homines in aliis culpant, ſibi eſſe licita perſuadent.

Septimò, erravit Phariſæus circa munus prophetiæ: temere enim judicavit, Chriſtum non eſſe Prophetam, quia neſciret mulierem eſſe peccatricem, quia Prophetæ ſolum ſciunt ea, quæ Deus eis dignatur revelare, ut rectè ait D. Chryſol.ſerm.94. *Propheta ſcit,non quantum vult, ſed quantum dederit ille, qui tribuit Prophetiam.* Quod multis exemplis patet: nam magnus Parens Eliſæus Propheta non cognovit, mortuum eſſe filium mulieris Sunamitis, donec ab ipſa intellexit: *Dominus*, inquit, *celavit à me, & non indicavit mihi*, 4.Regum 4. n.27. Sed ſæpe tanta eſt iniquitas hominum, ut Dei dona non prout ipſe concedit,ſed juxta beneplacitum humanum velint extendere, & ampliare. 137.

Phariſæus prophetiæ munus non intellexit. Chryſol.

4. Reg. 4.

Octavò,erravit Phariſæus circa ſeipſum. Euſeb.Gallicanus homil. in feria 5. poſt Dominicam Paſſionis: *Neſcis Phariſæe ſtulte, neſcis;nuper te mundavit à lepra, quem modò non credis eſſe Prophetam.* Converſatio cum leproſo expreſsè erat prohibita lege,quamvis hoc non haberet locum in Chriſto Domino,ut dixi tom.2. At cum muliere peccatrice ſermocinatio nullo modo legi erat repugnans,imò illi valde conformis ad eam reducendam. Et tamen quando Chriſtus cum ipſo Simone loquitur, ut ei ſanitatem conferat; non murmurat Phariſæus, ſed maxime quando ad ſe admittit mulierem. Sunt multi, quibus valdè plauſibile ſibi dona conferri, etiam interveniente aliqua legis prohibitione, valdè tamen ægrè ferunt, quod etiam juxta legis ſanctionem hujuſmodi dona in alios diffundantur. 138.

Euſeb. Gall.

Homines volunt ſibi dona,etiam repugnante lege conferri, aliis verò, nec ſecundùm legem.

Nonò,ſuomet judicio ſe reum conſtituit Phariſæus:nam ſi talem judicavit mulierem,cur eam in 139.

Peccator contra ſe arguit.

in domum ſuam introïre permiſit? Cur tandiu ibi commorari paſſus eſt? Cur Chriſtum, non admonet, ne ſe ab ea tangi ſinat? Qui Chriſtum ac mulierem ita ſuggillabat, hæc dicere, ac facere debuit.

140. Decimò, videt Phariſæus mulierem de ſuis delictis vehementer contritam, quæ lachrymis rigat pedes Chriſti, capillis tergit, ore deoſculatur, unguento ungit, & cum tam manifeſta pœnitentiæ ſigna reſplenderent, mulierem non pœnitentem, non in melius mutatam, ſed adhuc peccatricem judicat. Quamvis præclara emendationis ac reformationis teſtimonia præbeas; ſi tamen elapſo tempore aliquo ſcelere laboraſti, nunquam illius memoriam homines digerunt, ſed ſemper ad illud fixa mente attendunt, & pro his, quæ præceſſerunt, te judicant, atque deſignant. At coram Deo, ubi vera peccati pœnitentia apparet, ita peccatum diſparet, ut nunquam illius memoria, ut tibi noceat, reviviſcat.

Homo deſignandus, non ex eo, quod fuit, ſed ex eo, quod eſt.

141. Magno mentis exceſſu rapitur Petrus, & vidit è cœlo aperto dimitti vas quoddā velut linteum magnum, in quo erāt omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli, & vox ad eū facta eſt: *Surge Petre, occide, & manduca*, Actor. 10. num. 13. cui Petrus ait: *Abſit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune, & immundum.* Iterum vox de cœlo auditur: *Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris*, ſeu ut legit D. Cyrillus lib. 9. contra Julian. *Impurum, & prophanum ne dixeris.* Et notat D. Lucas. *Hoc factum eſt per ter*; id eſt, ut explicat ibi Cornelius, ter vidit Petrus *vas è cœlo* deſcendi; ter audit, *occide & manduca*; ter reſpondet, *nunquam manducavi omne commune, & immundum*; ter iterum audit, *Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.* Ex quo gravis inſurgit difficultas. Semel, & iterum dicitur Petro; quod jam eſca illa ſit purificata à Deo; quomodo ipſe audet cœlo contradicere, ac immundum appellare, quod cœlum jam purum eſſe teſtificatur: *Nunquam manducavi omne commune, & immundum?* Animalia illa denotabant peccatores jam per pœnitentiam converſos; Petrus hominum perſonam gerebat, & cum illi cogniti ut peccatores fuiſſent, quamvis cœlum multipliciter clamaret, ac de eorum purificatione, & dealbatione præberet teſtimonia; tamen non pro eo, quod in præſentiarum apparebat, ſed pro illo, quod olim extiterant, nempe impuri, & immundi, adhuc ut tales ab hominibus judicantur, & cenſentur. Beda: *Gentiles, quos Petrus adhus immundoc putabat, interna ſui conditoris præviſio jam inter mundos computabat.* Et ad clauſuram hiſtoriæ addit Evangeliſta: *Statim vas receptum eſt in cœlum*, ibi. num. 16. Quaſi quod purificata animalia non haberent locum in terra, ſed ſolum in cœlo.

Actor. 10.

Cyrill. D. Lucas. Cornel.

Homo judicatur, nō pro præſenti ſtatu, ſed pro præterito.

Beda.

142. Ut Bethſabee inducat Davidem ad conſtituendum Salomonem regem, ait ei: *Eritque, cum dormierit dominus meus rex cum patribus ſuis, erimus ego, & filius meus Salomon peccatores*, 3. Reg. 1. num. 21. Aliqui apud Abulenſem ibi quæſt. 33. legunt: *Erimus peccatores, id eſt tu eris peccator.* Ac ſi diceret Bethſabee: non tibi perſuadeas, ô Rex, crimen à nobis commiſſum deletum eſſe ab hominum me noria; nam quamvis modò illud in ſilentio videatur poſitum, dum regia dignitas nobis auctoritatem conciliat, tamen cùm hæc ceſſaverit, & alius regnum obtinuerit, *Erimus peccatores*; tu ut peccator reputaberis. Sed David peccatum nonne erat remiſſum valde admirabili pœnitentia, magnoperè in tota Scriptura decantata? ac divino teſtimonio in Propheta clamante: *Dominus tranſtulit peccatum tuum*, 2. Regum 12. num. 15. Quomodo ergo dicitur, quod ipſe, ut peccator, erit reputandus? David ob adulterium commiſſum ſemel, ut delicti reus eſt habitus ab hominibus, quod ita fixum, ac inſculptum eſt in eorum memoria, ut etiam illuſtri pœnitentia interveniente, ac voce Prophetæ ejus mundationem atteſtante, aliter ipſe judicandus, ac cenſendus non eſſet, niſi ut peccator, ut olim ille extiterat.

3. Reg. 1.

Abulenſ.

2. Reg. 12.

Homo ab aliis hominibus cenſetur peccator, pro eo, quod olim extitit.

Attamen Deus valdè longè diſtat ab hominū conditione. Dixit David ad Salomonem filium ſuum: *Voluntatis meæ fuit, ut ædificarem domum nomini Dei mei, ſed factus eſt ſermo Domini ad me dicens: Multum ſanguinem effudiſti, & plurima bella feciſti; non poteris ædificare templū nomini meo*, 1. Paralip. 22. num. 7. Magna concertatio eſt inter Doctores, & Rabbinos quiſnam ſanguis fuerit iſte, ob cujus effuſionem conſtructio templi eſt intercluſa David? Quidam Rabbini, ut referunt Lyranus hîc, & Abulenſis quæſt. 7. dicūt, ob internecionem Uriæ hac enim de cauſa Semei maledicebat regi David dicens. *egredere egredere vir ſanguinum*, 1. Reg. 16. num. 7. Tamen hæc ſententia de morte Uriæ, ut rectè ait Abulenſis citatus, expreſsè excluditur in textu, additur enim: *Quia multa bella feciſti.* Sicut & 1. Paralip. cap. 28. num. 3. *Eo quod ſis vir bellator.* Sed cur tanta præventione adhibita utitur Spiritus ſanctus, ut nobis fiat manifeſtum, quod hæc prohibitio non ponitur Davidi ob ſanguinem Uriæ? Ut inde deprehendas, quantum diſtat Dei natura ab hominum conditione. Peccatum Uriæ erat jam pœnitentia deletum. Etſi peccati remiſſi recordentur homines, ut Semeï, ad illud objiciendum, ac ad aliorum deturpationem, illius tamen maximè obliviſcitur Deus, ne exinde aliquis devenuſtetur, aliquodve nocumentum patiatur Carthuſianus: *Non propter ſanguinem Uriæ, cum jam pœnituiſſet David.* 143.

1. Par. 22.

Lyran. Abulenſ.

1. Par. 28.

1. Reg 16.

Deus judicat, non pro præterito peccato, ſed pro præſenti juſtitia.

Carthuſ.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Phariſæus tantum errat, ut ex mulieris contactu judicet, Chriſtum non eſſe Prophetam?

Germana hujus rei ratio, animi durities, ſuperbia. ac malignitas Phariſæi, quia, viſa tanta mulieris contritione, ac pœnitentia, adhuc malè ſuſpicatur de ea, & inſpectis tot lachrymis adduci non potuit, ut pro ſuis delictis ſaltem unam lachrymam diffunderet. Cum ex recogitatione hujus hiſtoriæ dicat D. Gregor. Magnus homil. 33. *Cogitanti mihi de Maria Magdalenæ pœnitentia, flere magis libet, quam aliqui dicere. Cujus enim vel ſaxeum pectus illæ hujus peccatricis lachrymæ ad exemplum pœnitentiæ non emolliant?* Ecce Phariſæus lapideo pectore non emollitur, forſitan quia ipſe, ex ſua ſuperbia, nulla pœnitentia indigere, putabat. Ad ſenſus morales: 144.

Gregor.

Magdalenæ lachrymæ not movent ad pœnitentiam.

145. Ambroſ.

Secundò, Divus Ambroſius Epiſtol. 89. *Ergo quia Simon Phariſæus, qui aquam non habebat, non habebat pœnitentiæ lachrymas; nam ſi habuiſſet, lavaſſet oculos ſuos, ut Chriſtum videret, quem adhuc, cum ſimul accumberet, non videbat; nam ſi vidiſſet, non utique de ejus poteſtate dubitaſſet.* Coram Jeſu adſtant peccatrix, & Phariſæus: Peccatrix Jeſum agnoſcit, & ab ejus infinita potentia ſuæ infirmitatis expectat remedium: at Phariſæus legis Doctor minimè Chriſtum noſcit, imò de illo dubitat, an ſit Propheta. Solutionem dubii videtur nobis inſinuare, cum infrà ait: *Aquam pedibus meis non dediſti; hæc autem lachrymis rigavit pedes meos* Mulier deferebat pœnitentiæ lachrymas in oculis, quibus maximè viſus acuitur ad introſpiciendam latentem divinitatem in Chriſto; cum autem hujuſmodi Phariſæus non haberet, inde hebetatur, ac cæcutit, ut præſentem Jeſum nec videat, nec agnoſcat. Vis oculatiſſimus eſſe circa divinitatem? repleatur lachrymis oculus, quibus ipſe purificatur, atque abluitur.

Lachrymæ acuūt oculos, ut videant divinitatem.

146. Tertiò, compone modò Samaritanam, & Phariſæum inter ſe. Phariſæus dubitat, an Chriſtus ſit Propheta: *Hic ſi eſſet propheta*: Samaritana verò apud ſe firmiter ſtatuit: *Video quia Propheta es tu*, Joan. 4. n. 19. Quomodo quædam ſimplex mulier apprehendit, quod ſapientiſſimus legis doctor ignorat? Phariſæus cogitavit, quod cùm Magdalena eſſet peccatrix, Chriſtus ejus crimina diſſimulabat abſque eo, quod eam de illis argueret, ut ipſa emendaretur. At Samaritana vidit, quod Chriſtus ejus ſcelera objiciebat, eamque de illis reprehendebat. Et ſicut alienum eſt à Spiritu Dei, crimina celare, ne eorum turpitudo appareat, ut homo reſipiſcat, ita proprium divinitatis eſt peccata declarare, ut eorum gravitas ac malitia agnoſcatur, ut ita in odio, ac execratione habeantur. Phariſæus autem fefellit ſe, quia Chriſtus non increpabat Magdalenam, cum jam ipſa per pœnitentiam mereretur audire: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Joan. 4.

Alienum à Deo turpitudinem peccati diſſimulare, proprium verò aperire, ut fugiatur.

147. Quartò, videbat Phariſæus lachrymas mulieris, inſignem ejus pœnitentiam, ac contritionem, & tamen eam adhuc peccatricem judicat; *Sciret, quæ, qualis eſt mulier*: agnoſcebat Phariſæus publicam famam, ac rumores impudicitiæ mulieris, ſic habet Syriacus, *Noſſet, quænam, & qualis ſit rumor hujus peccatricis.* Et ſæpè publici rumores plus prævalent, quàm oculata viſio, & aliquando ea, quæ ſunt evidenter nota in dubium revocant.

Publici rumores ſæpè prævalent, quàm evidenter nota.

148. Mandavit Aſſuerus, ut una die trucidarentur omnes Iſraelitæ, & rationem tam impii decreti in edicto proponens ait: *Indicavit mihi*, ſcilicet Aman, *in toto orbe terrarum populum eſſe diſperſum, qui regum juſſa contemneret.* Eſther. 13. n. 4. ſeu, ut explicat Carthuſianus, *populum rebellem.* Sed quomodo in hanc ſententiam adductus eſt Aſſuerus, qui fidelitatem, ac obedientiam illius gentis eſt expertus in Mardochæo, qui inſidias in caput Regis machinatas detexit, Eſther. 2. n. 22. Verum eſt, quod maximè nota erat Regi animi integritas, ac fidelitas populi; ſed rumores, etiam falsò diſperſi, tantam efficaciem obtinuerunt, ut contra id, quod evidenter experientia notum agnoſcebatur, prævaluerit, & populi conſtantiam, in tantis proſpectam, ſuſpectam reddiderint.

Eſther. 13. Carthuſ. Eſther 2.

Fama ſuſpectam reddit rem experientiâ cognitam.

Stans Petrus in atrio Pontificis interrogatur à miniſtris: *Nunquid tu ex diſcipulis es hominis iſtius?* Joan. 18. n. 25. Et alius dicit ei: *Nonne ego te vidi in horto cum illo?* ibidem n. 26. Et notat Barradas tom. 4. lib. 6. quod dubitans quærit; quod Petrus erat unus diſcipulis Chriſti, res notoria, & evidens, & quod ipſe unus fuerat ex aſſiſtentibus cum Chriſto in horto, omnes viderant. Quomodo ergo dubitans quærit miniſter? Ipſe intuebatur Petrum in Atrio Pontificis tanquam Chriſtum concomitantem, & aliunde audierat divulgatam famam, quod in horto Chriſto relicto, diſcipuli ejus fugam inierunt: *Diſcipuli ejus relinquentes eum omnes fugerunt*, Marc. 14. n. 50. Et ita explicat Albertus Magnus: *Nunquid tu es ex diſcipulis* ſcilicet *profugus.* In negotio ergo manifeſto dubitat miniſter; nam ille diſperſus rumor, ſcilicet quod omnes fugerunt, ſufficiens extitit, ut rem notoriam, ac evidentem in dubium, ac quæſtionem revocaret; ac de illo, de quo miniſter aliàs erat certus, tanquam dubius quærit: *Nunquid tu ex diſcipulis es hominis iſtius.* 149.

Joan. 18. Barrad. Marc. 14. Alb. Magn.

Rumores rem notoriam in dubium revocant.

QUÆSTIO XIX.

Quare Phariſæus ad cognoſcendam publicam peccatricem donum Prophetiæ requirit in Chriſto?

Obmurmurat Phariſæus: *Hic, ſi eſſet Propheta, ſciret, quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.* Prophetiæ donum exoptatur ad rem valdè remotam à ſenſibus penetrandam; atqui licentioſa mulieris vita, omnibus erat nota, & nemini incognita; ineptè ergo videtur, Phariſæum ad rem tam claram capeſcendam deſiderare Prophetiam in Chriſto. 150.

Ratio difficultatis.

Reſpondeo primò, quod Phariſæus in ſuo diſcurſu graviter aberravit, ut dixi Quæſt. 17. Secundò, & jam moraliter. Conſideravit Phariſæus, quod Chriſtus mulierem meretricem recipiebat ad pœnitentiam, ac ad reformationem vitæ, ut ex incontinenti caſtam ſperaret; tunc ait: *Hic, ſi eſſet Propheta, ſciret, quæ, & qualis eſt mulier,* id eſt, hic ſi eſſet Propheta, ex anteacta luxurioſa qualitate, ac vita mulieris prophetaret, ac agnoſceret illius ulteriorem laſciviam: ita enim libidinis flammâ incenditur appetitus, ut in animo licentioſè ſcortante una laſcivia ſit ſæpè quodammodo Prophetia, ac index alterius ſubſequentis: Præclarè ait D. Bernardus lib. de ordine vitæ. *Tranſacta libido nunquam ſatiatur, & extincta reaccenditur.* 151.

Sæpè una luxuria quodammodo Propheta alterius.

Bernard.

Tertiò, ad quid Phariſæus requirit Prophetiam in Chriſto, qui in medio populi verſabatur, ad propalatam mulierem impudicam agnoſcendam? Phariſæus tam ſupremâ, ac admirabili puritate agnovit Chriſtum inſignitum, ut apud ſe firmiter ſtatuerit, quod in negotio puritatis, ac circa petulantiam mulieris nullus cum eo auderet habere ſermonem, niſi hoc ipſe tamquã Propheta præcalleret, ac penetraret, Et ita iniquè diſcurſavit Phariſæus: Ille mulierem non agnoſcit; Propheta non eſt. Ex quo inferes, quod ex his, quæ tibi dicuntur, potes perpendere æſtimationem, in qua apud alios habearis. Ait Samaritana Chriſto 152.

Ex his, quæ tibi dicuntur recogita æſtimationem, quam de te faciunt.

Domino

Joan. 4. Domino. *Video, quia Propheta es tu*, Joan. 4. n. 19. Sed unde mulier tantum donum agnovit in Chriſto? Ex eo, quod immediatè ei dixerat, ut patet ex textu: *Quinque viros habuiſti; & nunc quem habes, non eſt tuus vir.* Sed hoc res erat omnibus aperta; ad quid ad illius notitiam Prophetia neceſſaria? Recognovit mulier tantam puritatem in Chriſto, ut intelligeret quod nullus cum eo de tali re loqui fiduciam habere poterat: ac proinde apud ſe reſolutum eſt; ille hoc cognoſcit; non aliter hoc ei eſt communicatum, niſi à Prophetiæ dono.

De re impura in præſentia Chriſti nomen loqui audebat.

153. Quartò nulli erat ignotum, quod mulier illa erat peccatrix; & tamen ad ejus notitiam deſiderat Phariſæus donum Prophetiæ in Chriſto. Intraverat mulier in veſtitu pœnitentiæ, lachrymis profuſa, capillis extenſis in mundialium contemptum. Ex apparentia externa, ac indumento maximè minùs deprehenditur; unde ad publicam peccatricem ſub habitu pœnitentiæ agnoſcendam Phariſæus Prophetiæ donum exoptat.

Prophetia requiritur, ut ſub habitu pœnitentiæ peccator agnoſcatur.

154. Judith. 12. Cum Judith eſſet introducta in tabernaculum Holofernis, ait ei Vagao: *Non vereatur bona puella introire ad dominũ meum, ut honorificetur ante faciem ejus.* Judith. 12. num. 12. In quibus verbis iſte Holofernis cubicularius malè cenſuit de caſtiſſima Judith; alliciebat enim eam ad veneris flagitium, ut rectè notarunt Lyranus, Carthuſianus, & alii. Sed quomodo iſte mulierem tam ſanctam, caſtam, ac pœnitentem in tam malam reputat opinionem, cũ facies ejus ſtatim caſtitatis odorem exhalaret, ut de animo ſimplici, ac rectò docet Hildebertus Epiſt. 42. Et quantam auctoritatem præ ſe ferret Judith, docet D. Ambroſius lib. 2. de officiis, cap. 13. *Etſi ipſa Judith* maximè compoſita, ac ornata apparebat, dicitur de ea: *Cui dominus contulit ſplendorem*, c. 10. n. 4. de venuſtate, ac pulchritudine ſpecialiter à Deo data, ac communicata, malè arbitratur Vagao. Narratur de Judith: *Induit ſe veſtimentis jucunditatis ſuæ*, ibid. num. 3. Cum ergo ſplendidis indumentis ſuæ adoleſcentiæ mirificè ipſa ſe exornaſſet, inde occaſio pullulavit, ut in ſiniſtram partem, ac opinionem à ſua puritate alienam, ipſa cenſeri, ac exiſtimari potuerit. Et in confirmationem majorem hujus adverte, quod poſtquam omnis veſtium apparatus Judith deſcribitur, additur in textu citato cap. 10. num. 4. *Omnis iſta compoſitio, non ex libidine, ſed ex virtute pendebat.* Ita enim ſuſpectum eſt nimium corporis ornamentum, quod Spiritus ſanctus, ut virtus Judith cunctis clareſceret, & nemini eſſet in dubium, explicat, compoſitionem, non ex libidine, ſed ex virtute pendere.

Lyran. Carthuſ. Hildebert. Ambroſ. Judith. 10. *Ex ornatu veſtiũ animus deprehenditur.* Judith. 10. *Nomine veſtium, cultus valdè ſuſpectus.*

155. Cùm mortuo primo marito, vidiſſet Thamar, quod ſuus ſocer Judas non dabat ei in matrimonium filium ſecundum Sela, ut ex nomine prioris mariti demortui naſcerentur filii; & agnoviſſet, quod Judas ibat ad tondendas oves. *Depoſitis viduitatis veſtibus aſſumpſit theriſtrũ, & mutato habitu ſedit in bivio; quam cùm vidiſſet Judas, ſuſpicatus eſt eſſe meretricem*, Geneſ. 38. n. 13. Sed quomodo Thamar de ſe præbuit talem ſpeciem, cum recta intentione duceretur, ut nomine prioris mariti, juxta legem filii procrearentur, quod juſtum, & æquum erat, & tamen Judas in ſcorti æſtimationem eam pependit. *Depoſitis viduitatis veſtibus aſſumpſit theriſtrum*: quamvis valdè præclara ſit caſtitatis honeſtas, ubi tamen nimius fœmineus cultus viget, variis opinionibus jam perſona committitur, ut quot ſunt ornamenta, tot ad diverſas ſententias præbeantur anſæ. Tertullianus lib. de cultu fœminar. cap. 12. *Thamar illa, quia ſe expinxerat, & ornaverat, idcirco Judæ ſuſpicioni viſa eſt, quæſtui ſedere adeo, quia ſub velamento latebat habitus qualitate quæſtuariam mentiente; & fecit, ut quæſtuariam, & voluit, & compellavit, & pactus eſt.* Et Abulenſis ibi. *Quilibet ex ſuo habitu judicatur, donec probetur contrarium.*

Gen. 38. *Ex habitu quilibet judicatur.* Tertull. Abulenſ.

Rem claudam carmine Poëtæ Auſonii de duabus Fratellis loquentis. 156. Auſon.

Delia, nos miramur, & eſt mirabile, quod tam
Diſſimiles eſtis, tuque, ſororque tua:
Hæc habitu caſto, cum non ſit, caſta videtur,
Tu præter cultum, nil meretricis habes.

QUÆSTIO XX.

Quare Magdalena non fecit ſimilem Phariſæi diſcurſum: Hic, ſi eſſet Propheta, ſciret utique, quis, & qualis eſt iſte Phariſæus?

AD limen hujus quæſtionis ponam id, quod perbellè dixit Chryſolog. ſerm. 94. *Mulieris malæ tactus urit malè conſcium, parem polluit, ſuſpectum notat, hominem malæ voluntatis infamat. Cæterùm peccatrix ſit bona, ſit ſancta, ſit innocens, cùm tetigerit veniæ largitorem.* Phariſæus ſuaviſſimo tactu corporis Chriſti non fruitur, ſed murmurat, & obmurmurando graviter delinquit, & peccat. At mulier tacet, & oſculando dulcedinem carnis Chriſti deguſtat, ac deinde juſtificatur. O miſera hominum conditio, quanti ſunt bonorum expertes, & murmurando delinquunt. Alii verò abſque peccato hujuſmodi bonis gaudent, & ſalutem aſſequuntur. 157. Chryſol.

Multi murmurant expertes bonorum, & alii poſſident, & ſalvantur.

158. In quæſtionem tamen vocamus: Cur Magdalena non ſe aſſimilavit Phariſæo in diſcurſu fabricando; & ſicut ille, ipſa etiam non dixit. Hic, ſi eſſet Propheta, ſciret utique quis, & qualis eſt iſte Phariſæus, qui eum vocavit, quia peccator ſuperbus, ac arrogans eſt. Sed Magdalena nihil eorum dixit, nec cogitavit.

159. Reſpondeo ad quæſtionem. Magdalena convertit oculos ad propria crimina; Phariſæus verò ad aliena, *Qualis eſt Mulier, quia peccatrix eſt.* Qui oculos conjicit ad propria peccata in lachrymarum imbres prorumpit; qui verò ad aliena, facilè in murmurationes, ac detractiones prolabitur ac exit. Unde hos monet D. Gregor. Magnus homil. 33. in Evangelia: *Neceſſe eſt autem*, ait, *ut peccatores, quoſque conſpicimus; noſmetipſos prius in eorum calamitate defleamus, qui fortaſſe in ſimilibus, aut lapſi ſumus, aut labi poſſumus.* Ad noſtrum pirncipale argumentum regrediamur.

Qui propria pecca cogitat, deflet, qui aliena, murmurat.

160. Cùm David fugeret à facie Abſalon, ait textus, quod David aſcendebat clivum olivarum flens, nudis pedibus, & operto capite, 2. Reg. 15. num. 30. Tunc Semei à vertice montis ſic clamabat contra Davidem. *Egredere, egredere vir ſanguinum, vir Belial*, 2. Reg. 16. num. 7. hoc eſt *innoxii ſanguinis effuſor*, ut explicant Caietanus, Lyranus, 2. Reg. 15. Cajetan.

Lyran. Abulenſ. Lyranus, Abulenſis, & alii. Quibus auditis ita mitis incedebat David, ut prohiberet Abiſai, ac ſervos ejus, ne quid mali agerent contra Semei, dicens: *Dimitte eum, ut maledicat juxta præceptum Domini, ſi forte reſpiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna*, ibid. num. 10. Valdè mirum, quod Semei tot maledicta conjiciat in regem, & hîc tam patiens iter ſuum conficiat. Cur Semei David tolerantia non miteſcit? Et cur David tanta illius maledictione non excandeſcit? Semei oculos dirigebat ad Davidis delicta: *Innoxii ſanguinis effuſor*: nempe in Uriæ morte. At ipſe rex oculos convertebat in propria delicta, propter quæ ſe tali maledictione dignum judicabat. Et qui aliena peccata conſiderat, valdè ſuperbè detractorias, ac injurioſas voces, tanquam ſagittas emittit. Qui verò propria recogitat, flens tacet, ac patienter ſuffert, ſuſtinentia ipſa cupiens, in ſe peccati labem expiari. D. Gregor. lib. 31. moral. cap. 17. *Quibus profectò verbis*, ait, *indicat, quia pro perpetrato Bethſabee ſcelere, exurgentem contra ſe filium fugiens, reduxit ad animam malum, quod perpetravit; & æquanimiter pertulit, quod audivit, & contumelioſa verba, non tam convitia, quam adjutoria credidit, quibus ſe purgari, ſibique miſereri poſſe judicavit. Tunc enim illata convitia benè toleramus, cum in ſecreto mentis ad mala perpetrata recurrimus.*

Semei convitia in Davidem conjiciebat, ipſe verò recogitando tacebat, & flebat.

Gregor.

Luc. 7. n. 40. Et reſpondens Jeſus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter dic.

VERSIONES.

Syriacus. Habeo quiddam, quod tibi dicam. Ait ei, dic Rabbi.

EXPOSITIO V.

161. DOMINUS pro ſua ſapientia, ac pietate tuenda, ne vanum quidem verbum facit; pro Magdalenæ verò ſanctitate cōmendanda longam orationem exorditur: non enim eſt paſſus, ut Phariſæus contra illam quamlibet cogitationem efformaret. *Reſpondens Jeſus.* Rectè ait D. Bonaventura, quod reſpondiſſe dicitur Phariſæo, cum tamen non dicatur, aliquid quæſiviſſe à Chriſto; ut oſtendatur quod ipſe audiebat ejus cogitationem: unde ad refellendum ejus judicium reſpondit Dominus; & ita non ſolùm verbis, ſed etiam ipſo facto, non tantùm Prophetam, ut notat Euthymius, ſed etiam pluſquam Prophetam, ac Prophetarum Dominum ſe oſtendit, cum intima cordis arcana ſciret, ac penetraret, quod proprium ſolius eſt Dei. Iſai. 41. num. 23. Damnat ergo Phariſæum temerarii judicii, declarans, non ex ignorantia, ſed ex divino conſilio admiſſum à ſe mulieris tactum.

Bonavent.

Chriſtus ſe facto pluſquam Prophetam oſtendit.

Iſai. 41.

162. *Simon.* Eum proprio nomine appellat, ut ipſe attentiùs audiat, ut ait Gloſſa; & etiam in quodam familiaritatis, ac amoris ſignum. Phariſæus ex quadam malevolentia Chriſti nomen prætermiſit: *Hic, ſi eſſet Propheta*: ut notavi ſuperiori expoſitione: Chriſtus verò ex quadam benevolentia, ac amore ejus nomen habet in ore, illoque ipſum compellat; nomen enim ſcire, amoris nota; ut dixi tom. 2. cap. 5. n. 234. & cap. 6. n. 2.

Gloſſa. *Nominis pronunciatio familiaritatis nota.*

An Simon iſte ſit ille leproſus, de quo fit mentio Matth. 26. n. 6. Quam plures negant. D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 79. Beda, Theophylactus. Quia habitatio Simonis leproſi extitit in Bethania Jeroſolymis vicina; hujus autem in Galilæa. D. Cyprianus verò ſerm. de Ablutione pedum, D. Nyſſenus homil. 1. in Cantic. & multi recentiores exiſtimant, unum eumdem eſſe. Quod colligunt, non ſolùm ex eodem Simonis nomine, ſed etiam ex eadem familiaritate cum JESU, ac Magdalena, & ex ipſa invitatione ad convivium. Videtur autem hîc Simon à Chriſto converſus, & ipſo migrante ex Galilæa in Judæam Matth. 19 n. 1. Pariter, & ipſe migraſſe, & habitationem ſibi elegiſſe in Bethania apud ſibi notam Magdalenam. 163.

An iſte ſit Simon leproſus. Auguſt. Beda. Theoph. Cyprian. Nyſſen. Matth. 19.

Magiſter dic. Simon Caſſianus ait, quod quamvis ſubjectionis verba haberet in ore, tamen ſuperbiæ venenum latebat in corde. Cùm autem magiſtrum dicit, ſe diſcere velle oſtendit, & inde emendationis habuit remedium, quod à Chriſto accepit, ut ſubjiciam ex D. Chryſolog. q. 22. 164.

Caſſian. *Qui diſcere vult, emendationis eſt capax.*

QUÆSTIO XXI.

Quare Magdalena multas impugnationes ſuſtinet tacens, & ſemper ab eis magnis ſuis laudibus à Chriſto defenditur?

TEr invenies in Evangelio Magdalenam totam in obſequio divino impenſam impugnatam; ter magnis ſuis laudibus publicatis à Chriſto defenſam; primò hic invehitur à Phariſæo: *Sciret, quæ, & qualis eſt mulier quia peccatrix eſt.* Ipſa verò tacet, & Chriſtus pro ea valdè mirabilem habet panegyricam orationem, in magno ejus elogio concludens: *Dilexit multum.* Secundò dum domi ad Chriſti pedes de ipſa conqueritur ſoror: *Dic illi, ut me adjuvet.* Dominus ſuſceptam præclaro encomio defendit: *Maria optimam partem elegit.* Luc. 10. n. 42. Tertiò, cum apud Bethaniam fracto alabaſtro unxit caput Jeſu. Cujus factum diſcipuli carpunt. Ipſa verò nil reſpondit, ſed pro ea Chriſtus habet verba, ita mulierem extollens, ut dicat: *Ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium, in toto mundo dicetur, & quod hæc fecit in memoriam ejus.* Matth. 26. n. 13. Quod notavit D. Bernardus ſerm. 3. de Aſſumptione: *Vide*, ait, *prærogativam Mariæ, quem in omni cauſa habeat advocatum. Indignatur ſi quidem Phariſæus, conqueritur ſoror, & etiam diſcipuli murmurant; ubique Maria tacet, & pro eo loquitur Chriſtus.* Cauſam tantæ prærogativæ Magdalenæ præſens quæſtio inquirit. 165.

Magdalena tripliciter impugnata, ſed à Chriſto propugnatur, & laudatur. Luc. 10. Bernard.

Reſpondeo primò. Quod Magdalena propter Chriſtum impugnatorum omnium verba contempſit, ideò ipſa in omni cauſa Chriſtum inexpugnabilem propugnatorem invenit: de cujus protectione ſecura ipſa nil loquebatur. *Domine, vim patior, reſponde pro me: recogitabo tibi omnes* 166.

Qui pro Chriſto periculis ſe committit ab ipſo defenditur. Iſai. 38.

annos meos in amaritudine animæ meæ. Iſai 38. n. 14. Secundò, Magdalena ob Chriſtum ſuum honorem, ac famam parvi facit; nam in præſenti ſe expoſuit, ut de audacia, ac præſumptione notaretur; apud ſuam domum de minima cura; apud verò Bethaniam de prodigalitate: & qui propter Chriſtum ita periculo ſeſe committit, præclara honoris, ac famæ augmenta, ac incrementa ſuſcepit, tam magnis laudibus à Chriſto publicatis.

Qui ob Chriſtum exponit ſuum honorem, nova augmenta accepit.

167. Tertiò, ut ex his conjiciamus, quod murmurationes in nos conjectæ pro pio opere, ab obſequio divino nobis non nocent, ſed potius proficiunt, plus enim emolumenti accepit Magdalena hic ex murmuratione Phariſæi ac diſcipulorum apud Bethaniam, quam ſi illi non murmuraſſent, nam ex tali calumnia interveniente præparata eſt occaſio, ut Magdalena multo amore fervens à Chriſto ſuo defenſore ubique magis laudibus, ſublimaretur. Maximè decantatum in tota Scriptura invenimus Moyſem, nunquam tamen tantis præconiis magnificatum à Deo, niſi quando Aaron, & Maria de ipſa murmurarunt. Tunc Dominus apparuit eis dicens, *Audite ſermones meos. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. An non talis ſervus meus Moyſes, qui omni domo mea fideliſſimus eſt, ore enim ad os loquar ei*; &c. Num. 12. n. 6. Ecce magna Moyſis elogia: ſed cur potius publicantur in hoc eventu, quam in alio? Quando ſcilicet murmurantes Aaron, & Maria replerentur lepra? Origenes homil. 7. in Num. *Audiſtis*, ait, *quid ſibi judicii obtrectatores; & maleloqui, & quid damnationis adquirant: audite & nunc & quantum beneficii conferant iis, quibus obtrectant. Nunquam invenimus tantas laudes Deum dixiſſe de Moyſe famulo ſuo, quantas nunc dici videmus, quando ab hominibus ei derogatum eſt.*

Calumniatores nobis non nocent, ſed proficiunt. Num. 12. Origen. *Murmuratores ſibi nocent, nobis dant emolumenta.*

168. Quartò, ubique Chriſtus Dominus non ſolum Magdalenam defendit, ſed mirificè laudat, ut maximè nobis innoteſcat, quam grata, ac perjucunda erant ipſi Domino ejus opera, lachrymæ, ac actiones, quæ tantis prærogativis condecorabantur, ut notat citatus Bernardus.

Chriſtus maximè honorat Magdalenam.

169. Poſtquam mortuus eſt Lazarus, venit Chriſtus in Bethaniam, & antequam ingrederetur domum, Martha lachrymans, ut notat Chryſol. ſerm. 65. exiit obviam ei, cum ipſo loquitur, & tamen, nullum adhuc miraculi ſignum Dominus præbet. Advenit poſtea Maria cum multis Judæis comitata. *Jeſus ergo, ut vidit eam plorantē*, &c. Joan. 11. n. 33. lachrymatur, & ad edendum miraculum procedit. Ubi benè notat Barradas tom. 3. lib. 6. c. 2. Quod *Marthæ verbis reſpondit Dominus, Mariæ reſpondet, non verbis, ſed lachrymis.* Imò dicam, & operibus miraculi. Nam quamquam plorantibus Judæis dicatur, quod Chriſtus infremuit ſpiritu, & turbavit ſe ipſum, ac quod lachrymatus eſſet; hoc extitit quodam commiſerationis affectu, nam ibi erant multi Judæi malevoli, ut notat D. Chryſoſtomus homil. 62. & D. Baſilius Seleucus orat. 41. Magdalena enim, ut notat Maldonatus, primo plorare cœpit, ac principalius Dominum ad miraculum commovit, ut peculiariter dicatur de ea, *Ut vidit eam plorantem*, Sed cur non dicitur, ut vidit eas plorantes, ſcilicet Martham, & Mariam? Verùm cùm Magdalena luget, nihil ultra expectatur, ſed ad miraculum devenitur, Magdalenæ lachrymæ quendam ſaporem ſemper habuerunt à ſua prima contritione, ut ita ipſæ, ejuſque actiones eſſent valde beneplacitæ Chriſto, ac proinde, ab illo ſuper modum honorantur, ut illis viſis tantum miraculum edatur; quo nullum majus ſit à Chriſto Domino perpetratum. Albertus Magnus. Ut vidit eam plorantem. *Maria eum dilig bat, ideo diligebatur ab eo.* Et poſtea ſubdit; *jam inclinatus ad voluntatem ſuſcitandi.*

Chryſol. Joan. 11. Barrad. *Chriſtus Mariæ reſpondet lachrymis.* Chryſoſt. Baſil. *Lachrymæ Magdalenæ honorantur à Chriſto Domino.* Alb. Mag.

QUÆSTIO XXII.

Quare Chriſtus Dominus ſe habet hic cum tanta modeſtia cum Simone calumniante, cum valde rigorosè ſe gesserit cum Phariſæis alibi murmurantibus?

170. Præclarè ait Chryſologus ſerm. 94. Quod *Mulier habebat vulnus; & ſciebat illud, & ideo taliter tanti vulneris medicum perquirebat. Phariſæus perfidiæ modo ſaucius; ſuperbiæ flamma febriens per phreneſim ſe neſciebat inſanum. Hinc eſt, quod Chriſtus illuc primum curam vertit; ubi ignota ſæviebat infirmitas; ut cœleſtis Medicus uno medicamine duos curaret ægrotos.* Adſtabant coram Chriſto Magdalena, & Phariſæus; Magdalena magno æſtuabat amore: Phariſæus nimia ſuperbia ſæviebat, & tamen Chriſtus primò loquitur ad Phariſæum, deinde ad mulierem, poſtea *converſus ad mulierem*, &c. In Magdalena erat infirmitas, quam ipſa optimè agnoſcebat, & ideo tantum Medicum perquirebat. In Phariſæo erat infirmitas, quam ille penitùs ignorabat, nulla perículoſior quam illa quæ ignota eſt. Unde Chriſtus illi primum ſubvertit. Hinc eſt quod *Chriſtus illud primum curam vertit*, &c.

Chryſol. *Illa graviſſima infirmitas, quæ ab ægro ante ignoratur.*

171. Quæſtio præſens inquirit, cùm Simon in corde ſuo murmuraſſet, *Hic, ſi eſſet Propheta, ſciret, cuæ, & qualis eſt mulier*; &c. Cur Dominus tam benignè ſe habet cum eo, veluti benevolentiam captans, per parabolam, & ænigmaticè cum eo loquitur: *Simon habeo aliquid tibi dicere*, &c. At verò cùm alibi Matth. 9. num. 2. Paralytico dixiſſet, Dominus. *Remittuntur tibi peccata tua*: aſtantes dixerunt intra ſe: *Hic blaſphemat*: & ſubdit Evangeliſta. *Cum vidiſſet Ieſus cogitationes eorū, dixit, ut quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Cur ergo tam rigoroſè ſe habet cū iſtis calūniantibus, in ſuo corde murmurantibus; *ut quid cogitatis mala?* Cum Simone verò ſe exhibet cum tanta modeſtia, imò & amore, in cujus ſignum cum proprio nomine compellat, ut jam dixi?

Difficultas quæſtionis. Matth. 9.

172. Reſpondeo primò, Quod medicina, ſeu reprehenſio adhibenda eſt juxta exigentiam ſubjecti, Simon, quamvis Phariſæus, non erat ex multum malignis, ut notavi expoſit. num. 3. At verò illi, de quibus Matth. 9. erant valde perverſi, & iniqui: nam Dominum blaſphemum reputarunt, & ideo boni omnes eadem metiuntur menſura, ſed pro gravitate culpæ minuitur, aut augetur reprehenſionis ſeveritas: ubi enim minor eſt culpa, cum lenitate confertur; ubi autem gravior apparebat, majori cum rigore exhibetur correctio.

Reprehenſio ſit gravis, vel lenis pro qualitate criminis.

Secundò,

173. Jansen. Secundò,Janſenius in ſua concordia, cap.48. *Reprehenſus*, ait, *Dominus Phariſæum, qui ipſum invitaverat; non mox illum invehitur, ſed hoſpiti ſuo civiliter deferens, priùs dicendi facultatem poſtulans paradigma deinde proponit. Qua in re exemplum civilitatis, etiam viris Eccleſiaſticis non negligendæ, relinquit.* Invitatus fuerat Dominus à Phariſæo in cujus domo, ac menſa aderat, unde *hoſpiti ſuo deferens*, valdè civiliter fuit iſte tractandus, omnibus Eccleſiaſticis Dominus præbens exemplum, ne in reprehenſione danda modum urbanitatis excedant.

Hoſpitibus civiliter eſt deferendum.

174. *Ad præſentiam ſacræ Euchariſtiæ omnes divinæ iræ extinguuntur.* Tertiò, valde ſeverè, ac rigidè ſe habet Dominus cum illis Scribis, leniter tamen, ac ſuaviter cum Simone. Cum hoc, & non cum illis erat Chriſtus ad menſam, corpus ſuum repræſentans in Euchariſtico convivio, & quamvis Simonis crimen magnam ſeveritatem efflagitaret, tamen ad intuitum hujus ſacratiſſimæ menſæ omnes ferociſſimæ divinæ iræ ſopiuntur, & in clementiam, ac pietatem omnia reſolvuntur. In illos autem Scribas, in quibus panis non apparebat, ſeveritatis divinæ objurgationis vibratur, cum Simone verò ad menſam placida, ac ſuavis eſt rrprehenſio.

175. *In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini juxta terminum ejus; & erit in ſignum: & teſtimonium Domino exercituum terræ Ægypti, clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Salvatorem, & propugnatorem, & liberabit eos*, Iſai. 19. n. 19. De aliis autem regionibus dicitur: *Clamabunt ad me, & non exaudiam eos*, Jerem. 11. num. 11. Unde Ægyptus tantam felicitatem nacta eſt, ut cum clamaret ad Dominum à facie tribulantis, exaudita ſit, eique ad defenſionem mittatur Salvator, quod aliis regnis denegatum videmus: *Clamabunt, & non exaudiam?* Altare, de quo loquitur Propheta, exiſtimant Gloſſa, Interlinealis, D. Thomas, Hugo, Hector Pintus, eſſe altare, in quo offertur Corpus Chriſti. Ex quo etiam non incongruè interpretari poteſt illud altare, in quo primum Ægypto ſacrificium Agni, in typum hujus vivifici Sacramenti peractum eſt, ut docet D. Leo ſerm. 3. de Epiphania: *In Ægypto*, ait, *primum in occiſione Agni ſalutiferum Paſcha Domini fuerat peractum.* D. Anaſtaſius Sinaita lib. 8. Examer. *Ægyptus*, ait, *prima vidit Agni ſanguinem ad veſperam in domibus ſignatum ad ſalutem, & oſtendit Agni Chriſti ſanguinem ad veſperam effuſum.* Cùm ergo Ægyptus eſſet fulcita, ac armata figura Sacramenti Altaris, inter alias nationes hoc habuit, ut hoſtiles iras, ac flammas extingueret, & devitaret, ac ut tali propugnatore omnia ei in bonum, ac ſalutem commutarentur.

Iſai. 19. — Jerem. 11. — Gloſſa. D. Thom. Hugo. Hect. Pint. — Leo. — Anaſtaſ.

Vbi apparet ſacra Euchariſtia, omnis ira devitatur.

176. Tres Angeli recipiuntur ab Abrahamo in hoſpitium, quibus ad comedendum appoſuit panes ac vitulum tenerrimum; hi filium ei à Sara, rem maximè exoptatiſſimam ſequenti anni proximo ſpondent. Poſtea verò egredientes è domo dirigunt viam ſuam in Sodomam. Tunc ait Dominus Abrahamo: *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggravatum eſt nimis. Deſcendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint*, Geneſ. 18. n. 20. Cur poſtquam à domo procul abeunt tunc de ſubverſione Sodomorum pertractatur? Cur non quandiū in ipſa domo commorantur? ſicut de prole habenda factum, cum hoc negotium de Sodomis pertineret ad Loth conſobrinum ejus. In domo aderat menſa cum pane, & vitulo in typum Corporis Chriſti, ut ex D. Ambr. ac aliis Patribus jam ſuprà dictum eſt. Ad præſentiam autem tanti Sacramenti omnis ira divina ſopitur, ac præteritur, & ſolùm dona, ac benedictiones commemorantur. Favet Gloſſa Interlinealis: *Cum ergo ſurrexiſſent viri, inde direxerunt oculos contra Sodomam. Quia cum Abraham tractaverant de futura miſericordia, jam contra Sodomam judicium intentatur.*

Geneſ. 18. — *Ad præſentiã Euchariſtiæ ira divina prætermittitur, & dona largiuntur.* — Ambr. — Gloſſa.

Luc. 7. n. 43. Duo debitores erant cuidam fœneratori, unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.

Num. 42. Non habentibus illis unde redderent, donavit utriſque. Quis ergo eum plus diligit?

Num. 43. Reſpondens Simon dixit: Æſtimo, quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Rectè judicaſti.

VERSIONES.

Syriac. n. 41. Subdit ei Jeſchua: Duo debitores erant uni domino.

Euthymius. Theophil. Cuidam creditori.

Syriac. n. 32. Quumque eſſent non ſolvendo, utriuſque remiſit debitum. Uter igitur eorum magis eum diliget?

Arias. Ambobus gratis donavit, ſeu condonavit.

Arabicus. Quis ergo horum duorum debitorum plus amator eſt illius?

D. Aug. lib. 10. homil. 23. Quis eorum plus dilexit?

Alii ex Græco. Quis eorum plus diliget?

EXPOSITIO VI.

VT rectè ait D. Auguſtinus lib. 50. homil. 23. *Propoſuit Dominus ſimilitudinem de duobus, qui debebant uni fœneratori. Etiam ipſum ſanare cupiebat, ne gratis apud eum panem comederet.* Et ad ipſum facilè ſanandum hoc paradigmate uſus eſt Dominus, quia plerumque in rebus propriis cæci, atque ignari ſumus, in alienis oculati, & ſapientes. Hinc fit, quod Simonem tanquam in aliena figura Dominus inſtruit. *Cuidam fœneratori*, id eſt creditori, ſeu mutuatori. *Vnus debebat denarios quingentos*, &c. Denarius eſt 177. Verſ. 41. Auguſt.

In alienis rebus oculatiſſimi ſunt homines, cum in propriis cæcutiant. — *Quid ſit denarius.*

eſt Iulius, ſive regalis Hiſpanicus. Ex quo conſtat, quod quinquaginta denarii faciunt quinque aureos Hiſpanicos, quingenti verò denarii quinquaginta aureos.

178. Verſ. 42. Arias. *Non habentibus illis unde redderent, donavit utriſque*, ſcilicet fœnerator condonavit debitum; ſeu ex Græco habet Arias: *Gratis donavit ambobus* Sequitur textus: *Quis ergo*, ſeu, ut habet Syriacus: *uter igitur eorum*, ſcilicet ex illis duobus, *eum*, ſcilicet fœneratorem, *plus diligit.* Græcus habet in futuro, *diliget*, Radix Græca ad præſens, & futurum eſt anceps; tamen lectio noſtræ vulgatæ in præſenti accommodatior eſt.

Syriac. Græcus.

179. Verſ. 43. *Ex propria ſententia convincitur Phariſæus.* *Æſtimo, quia is, cui plus donavit.* Sua propria ſententia convincitur Phariſæus. Et hoc reſponſum à Simone extorquet Chriſtus, ut abſque ullo ſubterfugio ipſum capiat; non enim quis facilè recedit ab eo, quod jam antea proprio judicio judicavit. *Is cui plus donavit.* Ex debitoribus ille plus diligit ſuum creditorem, cui ipſe creditor plus condonavit, quingentos ſcilicet denarios; ita enim æquum eſt, & ipſa natura dictat. *At ille dixit ei: Rectè judicaſti.* Laudat Chriſtus judicium Simonis, ut eo facilius ipſe admittat ſequentem Domini reprehenſionem, ac correctionem.

QUÆSTIO XXIII.

Totius præſentis paradigmatis explicatur ſenſus.

180. Ambroſ. REctè ait D. Ambroſius hoc loco: *Non materialem fœneratori huic*, ſcilicet Deo, *debemus pecuniam, ſed meritorum examina, ara virtutum.* Unde ſubdit ſanctus Pater, quod ipſe Dominus orare nos docuit: *Dimitte nobis debita noſtra*, Matth. 6. num. 12. per peccatum enim gravem Deo irrogamus injuriam, pro qua ei ſatisfacere tenemur. (Matth. 6.)

181. *Magdalena, & Simon debitores.* Per duos debitores, proportione ſervata Magdalenam, & Simonem denotat Chriſtus, ut docent recentiores. Et Phariſæo mulierem anteponit. Magdalena debebat quingentos denarios, quæ ſe valde magnam peccatricem æſtimabat, multoque plura ob ſua peccata debere judicabat, quam Simon deberet, & ita amoris monumenta proferebat. Hoſpes verò Simon debebat quinquaginta; nam cùm ipſe juſtum putaret, parum æſtimabat Deo debere, ac proinde parva, vel nulla contritione ſe judicabat, & ideo minora dilectionis ſigna oſtenderat, ut D. Auguſtino dicam infrà num. 207.

182. *Per Dei gratiam remittitur debitum.* *Non habentibus illis unde redderent*, Cùm enim omnes ſimus Deo debitores, & nullus, ſive parum, ſive multum debeat, per ſe ſolum poſſit ſolvere: ideo omnes egemus gratia Dei, quia ipſe cooperantibus nobis condonat omne debitum. Ex his ergo duobus debitoribus ille plus diligit creditorem, cui plus eſt remiſſum.

183. Euthym. Lyran. Cajetan. Maldon. Cornel. Quod ita explicabis ad litteram cum Euthymio, Cajetano, Maldonato, Lyrano, Cornelio à Lapide, & aliis. Ille, qui plura debebat, plus promeruit de gratia creditoris ad majorē remiſſionem aſſequenda ab ipſo; nam major dilectio, multis obſequiis, officiis, ac benevolentiæ ſignis declarata provocat viciſſim majorem dilectionem creditoris erga talem debitorem ad majus debitū condonandum, quàm erat debitum illius, qui minus debebat, cum minus diligeret. Huic ſententiæ favet D. Auguſtinus citatus, legens de præterito, *plus dilexit*: & Chriſtus hîc expreſsè de Magdalena: *Quoniam dilexit multum*: ut ſtatim expendam. *Germana explanatio.* Auguſt.

184. *Ex argumēto inverſo.* Et iterum argumento inverſo ex amore ſubſequenti. Illa major gratia creditoris inducit in majori debitore quendam affectum ex gratitudine ad magis reclamandum ſuum creditorem, ſiquidem ab illo majorem remiſſionem obtinuit, quàm ille, qui minus debebat: ſicut enim amor debitoris promerendo provocat amorem; & remiſſionem creditoris; ita etiam vice verſa amor creditoris remittendo provocat amorem debitoris in obſequendo.

185. *Applicatio totius paradigmatis.* Sic ait Chriſtus, O Simon, prudenter judicare compelleris, quod quamvis Magdalena majori debito eſſet onuſta; quàm tu; tamen multo plus me dilexit, quàm tu: multo majora vidiſti in ea ſigna amoris obſequii, ac officii erga me, quàm tu exhibuiſti. *Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem rigavit pedes meos*, &c. Et illa major hujus mulieris dilectio provocat majorem meam dilectionem ad plura, & majora peccata ei dimittenda, & iterum hæc mea gratia, veluti ait Chriſtus, in indulgendo inflammat affectum hujus mulieris, ut ulterius magis, ac magis diligat, obſequatur, ac conſtanter perſeveret.

186. *Comprobatur ſenſus appoſitus.* Quod autem iſte ſit genuinus ſenſus, conſtat ex verſ. 37. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Ubi Chriſtus Dominus explicat viam, & modum: per quæ Magdalena tantam indulgentiam eſt aſſecuta. *Quoniam dilexit multum.* Ubi illud, *dilexit*, antecedenter ſe habuit, tanquam motivum ad ipſam remiſſionem. Unde mihi non placet ſententia D. Gregorii lib. 6. Epiſtol. 12. Toleti annotat. 73. Salmeron tom. 4. part. 2. tractatione 8. arbitrantium, quod debitor, cui plus à creditore dimittitur, debet, & ſolet gratus eſſe creditori eumque magis diligere; ac proindè, quod dilectio ſit tanquam conſequens ad remiſſionem. At hic ſenſus non benè quadrat in præſenti cum illis verbis, *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Vox enim *quoniam*, denotat, dilectionem fuiſſe motivum remiſſionis peccatorum, & non effectum. Gregor. Tolet. Salmeron.

187. *Objectio.* Dices, Chriſtus Dominus in hac parabola locutus eſt, juxta communem hominum morem, qui talis eſt, ut major gratia creditoris in remittendo excitet majorem effectum debitoris in diligendo, ac proindè de amore ſubſequente remiſſionem, & non antecedente locutus eſt Chriſtus.

188. *Solvitur objectio.* Reſpondetur, quod uterque modus fuit æquè Chriſto in mente; & quod etiam valde frequenter apud homines amor debitoris, multis obſequiis declaratus, allicit voluntatem creditoris ad remiſſionem debiti. Et in confirmationem hujus diſcurſus, antequam Chriſtus pronuntiaſſet, *Remittuntur ei peccata multa*: præmiſit amorem mulieris, multis officiis manifeſtatum, rigavit pedes, capillis terſit, deoſculatus

latur, unguento unxit, & tunc ſubdit: *Quoniam dilexit multum, remittuntur ei peccata multa.* Et hic modus remittendi valde familiaris eſt Deo, frequenſque de illo extat promiſſio in Scriptura: *Convertimini ad me,& convertar ad vos,* Zachar. 1. num. 3. *Convertimini ad me,& ſalvi eritis.* Iſai. 45. num. 22. *Si impius egerit pœnitentiam, ab omnibus peccatis ſuis,* &c. *Vita vivet, & non morietur, & omnium iniquitatum ejus, quas operatus eſt, non recordabor amplius,* Ezechiel. 18. num. 21.

Zachar. 1. Iſai. 45. Ezech. 18.

Luc. 7. n. 44. Et converſus ad mulierem dixit Simoni: Vides hanc mulierem? intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti; hæc autem lachrymis rigavit pedes meos, & capillis ſuis terſit.

VERSIONES.

Arias. Aquam ad pedes meos non dediſti.

Syriac. Hæc autem lachrymis ſuis pedes meos lavit, & capillis ſuis abſtergit eos.

Theophil. Capillis capitis ſui extergit.

EXPOSITIO VII.

198. *Deus convertitur ad mulierem converſam ad eum.* Caſſian.

Conversus *ad mulierem.* Stabat Magdalena à tergo Domini, nec enim ob confuſionem peccatorum coram ipſo audebat apparere. Et convertitur Jeſus ad mulierem converſam ad eum, ut ait Simon Caſſian. lib 9. cap. 31. Ante pœnitentiam averſus eſt peccator à Deo: Cùm autem pœnitentiam agit, Deus convertitur ad illum. *Vides hanc mulierem,* id eſt conſidera, quæ mihi fiunt ab hac muliere, quam tu peccatricem judicas, & videbis quod longè ſuperant ea, quæ à te, qui juſtus arbitraris, mihi exhibentur.

190. Bonavent.

Et benè notat D. Bonaventura, quod Dominus ait Phariſæo. *Vides hanc mulierem?* Corporaliter ipſe videbat fletum peccatricis, ſed non attendebat affectum. Seu, ut aliter dicam, videbat Phariſæus mulierem maligno oculo, & ideo non ut converſam, ſed ut peccatricem videbat. Monetur nunc à Chriſto, ut eam intueatur ſincera mente, ac corde, recogitetque ipſam, ut eſt in præſenti, non peccatricem, ſed inſignem pœnitentem, ac dilectricem. Carthuſianus: *Attende fœminam iſtam valde notabilem, cujus geſta ſunt conſideratione digniſſima.* Provocatur Phariſæus à Chriſto, ut videat præcelſitudinem Magdalenæ, licet eam ante oculos haberet. Tanta eſt enim ſublimitas ejus, ut niſi ipſe Simon divino afflatu à Chriſto duceretur, tanta mulieris magnalia percipere non valeret.

Carthuſ. *Ad magnalia Magdalenæ intelligenda neceſſarius eſt divinus afflatus.*

Intravi in domum tuam, ut ait Hugo, ſed non in mentem tuam. *Intravi in domum tuam.* Hæc mulier in aliena domo me quæſivit, ut magna, ac debita præſtaret obſequia, in quibus tu in propria domo defuiſti. *Aquam pedibus meis non dediſti:* Non enim lavaſti, vel lavari juſſiſti pedes meos aqua, quamvis foris advenerim (ſemper enim Chriſtus ex uno loco in alium tendebat) ut hoſpitibus, ac peregrinis, foris advenientibus fieri mos erat. Geneſ. 18. num. 4. & 19. numero 2. & Judic. 19. 21. & 1. Timoth. 6. numero 10. *Aquam pedibus meis non dediſti; hæc autem lachrymis rigavit pedes meos.* Arguit Dominus, ut ait D. Bonaventura, incuriam, parvumque Phariſæi amorem, ut eximiam Magdalenæ dilectionem illi præferat: nam quæ erant valde facilia, ut aqua ad abluendum, linteum ad abſtergendum, ipſe non dedit; Magdalena verò valde difficilia, lachrymas, & capillos ad hujuſmodi miniſterium præſtitit., ut notavit Boſtrenſis: *Aqua facili negotio parari poteſt, ſed tanta lachrymarum profuſio paratu minimè facilis eſt.*

191. Hugo. *Antiqua cõſuetudo lavandi pedes.* Gen. 18. & 19. Judic. 19. 1. Tim. 5. Bonavent. *Qui non dat facilia, quomodo difficilia dabit.* Boſtrenſ.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Chriſtus Dominus laudat Magdalenam in præſentia, cùm Baptiſtam non laudaverit, niſi abeuntibus diſcipulis?

192. *Ratio difficultatis.*

Variis in locis Chriſtus Dominus laudat Magdalenam præſentem, & audientem, ut eſt in hoc loco. *Vides hanc mulierem,* &c. *Hæc autem lachrymis rigavit pedes meos,& capillis terſit.* Et tandem concludit: *Dilexit multum:* Idem videre eſt apud Matth. 26. num. 10. Luc. 10. num. 42. At Joannem Baptiſtam nunquam invenimus à Chriſto laudibus commendatum in facie ejus; imò nec præſentibus diſcipulis, ſed illis abeuntibus *cœpit dicere de Joanne Baptiſta,* Matth. 11. n. 7. ut ex Chryſoſtomo, & aliis Patribus jam adverti ſuprà p. 14. Hujus rei diſcrimen indagamus.

Matth. 26. Luc. 10. Matth. 11.

193. Mendoza.

Ad quæſtionem reſpondet primò R. P. Franciſcus de Mendoza tom. 2. in libros Reg. cap. 3. verſ. 9. num. 16. diverſam dari rationem: nam Joannes in ſuis laudibus, vel in præſentia datis, vel per internuntios acceptis, facilius poſſet ad quandam jactantiam tentari, quàm Magdalena; hæc enim, licet à ſuis peccatis jam expurgata, ita tamen eorum conſideratione, ac contritione in imo humilitatis defixa erat, ut ab illo nullis laudationis flatibus dimoveretur. At verò Joannes eximiæ innocentiæ, ac ſanctitatis alis præclarè donatus, facilius quandam laudationis auram colligeret, qua in jactantiam poſſet impelli. Alta ergo ſapientia divinus Magiſter pœnitentiam in præſentia laudat; innocentem verò in abſentia; qui pœnitens in ſuis laudibus non multum periculi, innocens verò maximum inveniret.

Humilitas difficilior in innocente, quàm in pœnitente.

Secundò, laudat Magdalenam in præſentia, non verò Joannem, ut oſtendat, quanti æſtimet pœnitentes, quamque benevolo erga illos afficiatur 194.

Aliquando Deus magis afficitur ad

Peccatores converſos, quàm ad innocentes.

ciatur affectu,ut in eorum laudibus publicandis non immoretur,ſed ſtatim illas aperiat,ut in hoc aliquo modo,aliqua ex parte,contritos innocentibus anteponere videretur. Tertiò, non laudat in præſentia Joannem,ſed Magdalenam,quæ denuo erat converſa,ut nos inſtruat,quod incipientes valdè benevolè corroborandi, ac animandi ſunt,ne diffidant, ſed ut majores vires concipiant ut ita magis,ac magis in negotio virtutis creſcant,atque proficiant.

Incipientes benevolè fovendi.

195. Quartò laudat Chriſtus Magdalenam in præſentia,adeò enim ipſa in obſequio divino impendendo erat intenta, omnibuſque ſuis affectibus ita rapiebatur in Deum,ut ſuis laudibus auſcultandis minimè vacaret; ac proinde nullum eſſet periculum,ne de illis inaniter gloriaretur.Tanta vi,tantóque conatu amoris tota erat in Chriſtũ defixa, ut præter Chriſtum ad nihil aliud attenderet. Cùm hoſpitaretur Chriſtus, apud ſanctas duas ſorores, conqueritur Martha,quod Maria ipſam ſolam reliquiſſet miniſtrare.Dominus pro Madalena reſpondit: *Maria optimam partẽ elegit*; Luc.10. n.43.Sed cur Maria pro ſe non loquitur ad ſororem?Fortè tanto conatu tota ipſa Maria erat affecta in Chriſtum, ut non adverteret ad ea, quæ a ſorore dicebantur. Vel,ſi advertebat, potius eligebat,querelam ſororis ſuſtinere,quam tantiſper de tanta Domini contemplatione ceſſare. Divus Auguſtinus ſermon 26. de verbis Domin. *Maria nec in reſpondendo voluit laborare. Si enim pararet reſpondendi ſermonem remitteret audiendi intentionem. Reſpondit ergo Dominus.*

Magdalena ita rapiebatur in Chriſtum,ut ad nihil aliud attenderet.

Luc. 10.

Auguſt.

196. Mortuo Lazaro venit Jeſus in Bethaniam,& tunc erat Magdalena in domo ſua multis concomitata Judæorum principibus, qui venerant, ut ipſam conſolarentur: Tunc Martha *vocavit Mariam ſororem ſuam, ſilentio dicens Magiſter adeſt, & vocat te. Illa, ut audivit, ſurgit citò, & venit ad eum*, Joan.11. num.29 Maximè miratur Chryſoſtomus homil 62. in Joannem, quod cùm Maria tanta nobilitate Judæorum ſociata, tamen audiens adventum Chriſti ſtatim à loco ſurrexit, &, ut ait Sanctus Pater, *neque cur ſurgeret dixit.* Cur cum tantis principibus, urbanitatis gratiâ, unum ſaltem verbum non habet? Cur tam citò diſcedit, nam ſanctitas inurbana non eſt? Audita Chriſti præſentia tam vehementi impulſu ad ipſum rapitur Magdalena, ut omnium rerum, hominum, civilitatis, ac urbanitatis jam ſit oblita. Divus Baſilius Seleucus orat.41. *Curis omnibus humanis ad Magiſtri præſentiam excuſſis, tota in hoc fuit, ut Magiſtro eſſet honori.*

Joan. 11. Chryſoſt.

Magdalena ob Chriſtum oblita omniũ

Baſil. Seleuc.

197. In auguſtiſſimo Reſurrectionis die euntes mulieres ad monumentum ex Angelorum teſtimonio accipiunt Chriſtum jam devicta morte ſurrexiſſe. Matth.28.num.5.Luc 24. num. 4. Quæ cum gaudio currunt ad Apoſtolos ferentes illa nuntia: *Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans*, Joan.20.num. 11. Sed cur hujus ſanctiſſimæ fœminæ deſiderium non expletur viſione ac colloquio Angelorum, qui in tanta pulchritudine eminent? Divus Laurentius Juſtinianus lib. de Agone cap. 4. *Nequaquam ipſorum viſione*, ait, *temperavit a fletu, quoniam non Angelos, ſed Angelorum Dominum cupiebat.* Tam vehementer mulier Chriſtum inhiabat, tamque ferventi in ipſum ferebatur amore, ut quamvis adſint Angeli, adſint Archangeli, totiuſque cœli chorus, pro nihilo reputet, in nullo levamen habeat, dum Chriſtus non adeſt, in quem omnia ejus vota tendunt; & diriguntur affectus.

Matth. 28. Luc. 24.

Joan. 20.

Laur. Juſt.

Magdalena in Chriſto,& non in alio levamen habebat.

QUÆSTIO XXV.

Quare Magdalena in tot, ac tantis præfertur Phariſæo,qui Chriſtum invitaverat ad menſam?

RAtio litteralis patet ex dictis in expoſitione, Alias ſubjiciamus ex ſanctis Patribus, & ad mores, Primò, Divus Paulinus Epiſtol.4. 198. Paulin.
Quo te; miſer Judæe, ait, *jactabis? In domo tua te peccatrix noſtra prævenit, ingreſſa in labores tuos. Tu enim epularis; ut ſuperbires; illa jejunabat, ut ſerviret. Et quam de urceis tuis effundendam negaveras aquam; illa de ſuis oculis miniſtrabat. Tu pedes Chriſti non linteo; illa crine terſit. Quos tu indignè nec manibus contingere voluiſti, illa oſculis mulcere non deſtitit; & ideo te illa prævenit, quæ affectu fidelis ſe potius patris tui filiam comprobavit.* Meritò mulier anteponitur Phariſæo: nam hic ex quadam arrogantia, ac jactantia, *ut ſuperbiret*, Dominum invitavit ad menſam. at mulier ex amore accedit, & præſtat obſequia. Qui ergo ex ſuperbia ducitur, in multis deficit; qui autem ex amore, omnia perfectè adimplet, & ſi non habet aquam, ex oculis; ſi non linteum, ex capillis materiam ſubminiſtrat. Deinde probat Sancte Pater, quomodo ipſa in hoc negotio ſe veram filiam Abrahæ oſtendit, à quo degenerem ſe exhibuit Phariſæus, ut jam dixi ſuprà num.99.

In ſuperbo deficiunt omnia, quæ in amante abundant.

Secundò, idem D. Paulinus citato loco, *Meritò*, ait, *prælata eſt Phariſæo, paſcenti licèt Chriſtum, quia Judæo exultante, jejuna non cibi, ſed ſalutis avida ſerviebat.* Ecce Phariſæus religione magnus nobilitate princeps, ſapientia illuſtris, divitiis præclarus; & cum tantus eſſet, una mulier peccatrix, & non bonæ notæ; illi anteponitur, præfertur in magnam ſanè ejus confuſione, cum una fœmina Deo dare noverit obſequia debita, quæ Phariſæus neſcivit. *Tu aquam pedibus meis non dediſti; hæc autem rigavit pedes meos.* Hoc ſæpè in quantam verecundiam multis contingit, ut is, qui potior, præſtantior eſſe debebat in divino obſequio perſolvendo, ſit minor, ac inferior, & ab una anicula ſuperetur, ac devincatur. 199. Paulin.

Vir magnus in ſui confuſionem à fœmina ſuperatur.

Tertiò, Divus Gregorius Nyſſenus homil.1. in Cantica. *Qui omnibus*, ait, *ſcatere facit vitam, neminem vult eorum, qui ſaluti ſunt eſſe expertem hujus oſculi: eſt enim oſculum purgamentum cujuſvis ſordis. Quamobrem mihi videtur Dominus hoc exprobraſſe Simoni leproſo, cum diceret: Oſculum mihi non dediſti. Revera fuiſſet emundatus ab ægritudine, ſi ore attraxiſſet puritatem.* Valde mirum, quod ſibi Dominus velit oſculum hominis leproſi, ulceribus pleni, fœtore 200. Nyſſen.

 horribilis

horribilis,obſcœnitate,immunditia undique ſcatentis,Domine,ſi deſideras exoſculari, advoca ad
Deus delectatur innocentibus, ac peccatoribus converſis. te ſanctiſſimam Genitricem,puriſſimoſque Angelorum choros,candidatoſque ſanctos Apoſtolos,ſed hominem lepra fœtentem vis habere in oſculum?Ita enim Dominus ad ſui acceſſum, ac halitum permittit juſtos,& ſanctos,ut illum peccatoribus ad pœnitentiam non deneget,ſed cum innocentibus olim nocentes,cum puris pœnitentes, cùm Angelis homines admittit.Unde vehementer cupit exoſculari à leproſo , pœnitentis typum gerente, ut eum ab inquinamentis mundet,ab ulceribus ſanet,& immaculatum, ac purum reddat.

201. Apoc. 14. Pſalm. 79. *Vidi*,ait Joannes,*Et ecce nubē candidam:& ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis*.Apoc.14.n.14. Cur Dominus,qui ſedere dicitur ſuper Cherubim Pſalm.76.n.2.modò apparet ſedens ſuper nubem candidam?Et cur non potius ſuper nubem albam,
Iſidor. ſiquidem ait D.Iſidorus de differentiis lib.1.different.7.*inter album,& candidum hîc intereſt,quod album naturale eſt, candidum verò cura fit*.Ex quo fit,quod lilium,album dicendum ſit,cum ex natura ſua talem ſortiatur colorem : linteum verò
Deus congaudet innocentibus,ac pœnitentibus. candidum,cum cura,ac labore ad ipſum candorem deveniat.Deus ergo,qui ſedebat ſuper Cherubim, non viſitur ſedere ſuper nubem albam, ſed candidam , quia non ſolum Dominus ſedet cum puriſſimis ſpiritibus,qui ſunt in ſtolis albis, ſed etiam cum iis , qui labore pœnitentiæ , ac exercitatione lachrymarum puritate candidati inveniuntur.

202. Pſalm. 137. Ait Regius Vates.*In conſpectu Angelorum pſallam tibi*.Pſal.137.n. 2. David olim ambulaverat in multis peccatis , in adulterio, in homicidio :
Deus benignè recipit innocentes , ac pœnitentes. quomodo ergo in cœtu puriſſimorum Angelorum vult pſallere!quomodo cum ipſis immaculatis ſpiritibus canere ? Agnoſcebat enim, quod Deus ita delectatur Pſalmodia ſanctorum Angelorum,ut etiam maximè congaudeat cantu cordis contriti, & humiliati.D.Hieronymus ad citatum Pſalm. *Vide*,ait, *provectionem pœnitentis : quia poſt confeſſionem , & pœnitentiam cum Angelis meretur pſallere.*

Luc.7.n.47. Oſculum mihi non dediſti; hæc autem, ex quo intravit , non ceſſavit oſculari pedes meos.

Num. 46. Oleo caput meum non unxiſti:hæc autem unguento unxit pedes meos.

V E R S I O N E S.

Vatabl.ac Regia Biblia. Hæc autem ,ex quo intravi.

Syriac.num.45. Tu non oſculatus es me: hæc autem ecce , ex quo ingreſſa eſt , non deſiit pedes meos deoſculari.

Num, 46. Tu oleo caput meum non unxiſti : hæc autem oleo aromatico unxit pedes meos.

E X P O S I T I O V I I I.

MAXIMÈ ponderandus eſt gratus animus Chriſti in nos ; non enim ſolùm obſequia ſibi exhibita laudat , ſed ſingulas operis circunſtantias encomiis multis proſequitur. Collatione facta ad negligentiam Phariſæi , contraria enim juxta ſe poſita magis eluceſcunt : *Oſculum mihi non dediſti*, Solebant hoſpites,ut ait Titus Boſtrenſis, ſuos convivas, ac amicos foris advenientes oſculo excipere in argumentum amoris,ac benevolentiæ. Sed tuam hanc , ô Simon , ait Chriſtus ruſticitatem , ac incuriam ſupplevit , & ſuperavit urbanitas , ac fervens Magdalenæ amor, quæ, non faciem,ſed pedes meos deoſculata eſt, non uno oſculo, ſed multiplicibus , ac continuis ab ingreſſu in domum hucuſque. 203. Verſ. 45. *Contraria juxta ſe poſita magis eluceſcunt.* Boſtrenſ.

Ex quo intravit,Vatablus ,& Biblia Regia legunt *intravi* ; ſed noſtra vulgata, & alia multa exemplaria in tertia perſona legunt , refertur enim ad Magdalenam. Prome illud verbum,*Ex quo intravit*:nam Chriſtus Dominus non erat in limine,nec ſtatim ad januam,menſæ enim ponebantur in receſſu , ac in intima parte domûs. Deinde Magdalena ubi primum ingreſſa eſt,non ſtatim perrexit ad Chriſtum , ſed prius inveſtigavit locum , in quo erat , acceſſit & inclinavit ſe ; quomodo ergo dicitur : *Ex quo intravit* ? O immenſa Chriſti pietas!Ex quo mulier ingreſſa eſt , vehementer concupivit deoſculari pedes Chriſti , & Chriſtus pium mulieris deſiderium, opus reputat , ac de ſancto deſiderio , tanquam de operis exhibitione fatur.*Ex quo intravit*,magno deſiderio flagravit, & ipſum deſiderium, ut factum reputatur. 201. Vatabl. Bibl. Reg. *Chriſtus bonum deſiderium, ut factum reputat.*

Oleo caput meum non unxiſti.Erga charos convivas aliud amoris argumentum exhibebatur,ut caput oleo ungeretur. *Paraſti in conſpectu meo menſam*,&c. *Impinguaſti in oleo caput meum*, Pſal. 22.n.5.*Ut exhilaret faciem in oleo*,Pſal.103.n.15. Hoc autem oleum erat ex oliva mixtum liquore diverſorum,florum ac herbarum.Sic ait D.Ambroſ.ad illa verba:Attulit alabaſtrum unguenti: *Multorum enim florum in unum collecta gratia ſpargit odorum varias ſuavitates*.Quot autem virtutum flores ac ſuavitates Magdalena in hoc opere effundit,colligi poteſt ex dictis.Senſus autem hic eſt.: Tu, ô Simon,ne vili unguento unxiſti caput meum ; at verò Magdalena pretioſo aromate unxit pedes meos. 205. Verſ. 46. Pſalm. 103. Pſalm. 22. Ambroſ. *In Magdalena multi virtutum flores.*

Luc.7.num.47. Propter quod dico tibi : Remittuntur ei peccata multa , quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

VER

VERSIONES.

Arias.	Cujus gratia dico tibi? Remittuntur peccata ejus multa.
Syriacus.	Propterea dico tibi, remiſſa eſſe ei ſcelera ejus multa, propterea quod multum dilexerit. Is autem cui paululum remittitur, paululum diligit.
D. Ambroſ. lib de Tob. c. 22. D Gregor. lib. 6. Epiſt. 22.	Remiſſa ſunt ei peccata.

EXPOSITIO IX.

206. CONCLUDIT Dominus totum ſuperius argumentum allatum. *Propter quod*, ſcilicet quia amor hujus mulieris tot obſequiis, lachrymarum effuſionis, ablutionis pedum, &c. manifeſtus eſt, *Dico tibi*, ita profatur; ut Simon magis attendat, audiat: difficiliter enim aliorum laudes percipimus. *Remittuntur ei peccata multa.* Aliqui Codices, ſicut & Syrus, & Arabicus habent in præterito: *Remiſſa ſunt*: de quo iterum quæſt. ſequenti, *multa* dicit peccata, ut ex dicto *dilexit multum*, ac ex affectu vehementia amoris mulieris cognoſcatur, quæ tantam remiſſionem promeruit. *Quoniam dilexit multum.* Illa dictio *quoniam* denotat motivum remiſſionis fuiſſe ipſam dilectionem, quæ antecedenter ſe habuit ad illam, ut ſuprà explicavi q. 23. Et ut benè notat Idiota lib. 1. de Amore divino: *Licet enim*, ait, *Magdalena abundanter fleverit, pedes lachrymis laverit, capillis terſerit, pedes oſculata fuerit, & unxerit: tamen iſtis non attribuitur remiſſio, ſed ſoli dilectioni, quia ſine dilectione parùm valuiſſent.*

Syrus. Arabic. *Motivum dilectionis.* *Motivum remiſſionis.* Idiota. *Sine dilectione opera parum valent.*

207. *Cui autem minùs dimittitur, minus diligit*, Græcus verò habet, *paululum*, ſeu *parum remittitur, paululum*, ſeu *parum diligit*. Hæc pars pertinet ad Simonem, tanquam unum ex duobus debitoribus Cui, utpote non pœnitenti de peccatis, nec Deum diligenti; imò temerè de Chriſto, ac muliere judicanti, nihil remiſſum eſt. Et cum ita abſolutè dicere potuiſſet *nihil*; tamen dicit parum, vel minus, modeſtiæ, ac civilitatis causâ propter ſuum hoſpitem; tum etiam quia ipſe Phariſæus ſibi perſuadebat, modicum eſſe, quod Deo deberet; cogitabat enim ipſe, vix ſe eſſe tranſgreſſum mandata Dei, ac proinde opus ſe non habere Chriſto ad percipiendam peccatorum remiſſionem. Sic interpretatur D. Auguſtinus lib. 50. homil. 23. *Dictum eſt hoc*, ait, *propter Phariſæum, qui nulla, vel pauca ſe putabat habere peccata.* Et poſtea. *O Phariſæe, ideò parùm diligis, quia parum tibi dimitti ſuſpicaris: non quia parum dimittitur, ſed quia parum putas, quod dimittitur*: Dixit ergo Dominus parum, vel minus, quia Phariſæus ſibi perſuadebat, parum, ſeu minus debere, ut ita juxta Phariſæi exiſtimationem ipſum devincat, cognoſcatque quantùm mulier ipſum in amore ſpectaverit? nam ipſa multum diligens Deum, obtinuit remiſſionem ad multa, ac ad omnia peccata (unum enim mortale peccatum ſine aliis non remittitur.) Tibi verò ô Simon, parùm, vel nihil ex vera charitate Deum diligenti, parum, vel nihil remiſſum eſt. Vide igitur, quàm temerè judicaſti mulierem peccatricem, quæ ob majorem dilectionem, & remiſſionem ampliorem, te dignior, juſtior, ac ſanctior extitit.

Græcus. *Applicatio parabolæ.* Auguſt. *Ex propria exiſtimatione convincitur Phariſæus.*

208. Addit hîc Toletus in commentario, quod dicitur Simoni minus dimiſſum, non quod aliqua peccata ei fuerint condonata, cum enim de eis tunc non habuerit pœnitentiam, nec remiſſionem accèpit; ſed quod gratiâ Chriſti ab aliquo peccato committendo fuerit præſervatus? nam qui Chriſtum invitaverat ad menſam, non eum odio perſequebatur, ut cæteri Phariſæi. Unde poſtea ipſe converſus eſt ad Chriſtum, ut jam dixi.

Toler. *Alia expoſitio.*

QUÆSTIO XXVI.

Quo tempore peccata fuerint remiſſa Magdalenæ?

209. MAldonatus & Franciſcus Lucas exiſtimant, remiſſa eſſe peccata mulieri, quando Chriſtus infrà verſ. 48. dixit mulieri, *Remittuntur tibi peccata tua*. Ac proindè ita explicant præſentia verba: *Remittuntur ei peccata multa*: id eſt jam ſtatim remittenda. Secundò, alii cenſent, quod quando Chriſtus hæc præſentia verba dixit, *Remittuntur ei peccata multa*: tunc illi ſunt condonata. Tertiò, Barradas exiſtimat, quod ante hæc verba, quando Magdalena habuit veram contritionem, tunc ſunt ei remiſſa quoad culpam; modò verò quoad pœnam habuit indulgentiam.

Franc. Luc. Maldon. Barrad.

210. Multò probabilius mihi eſt, quod tunc facta eſt mulieri plena peccatorum remiſſio, quando fide, dilectione, contritione, ac pœnitentia ſuorum peccatorum mulier commota eſt, ac ſe totam Chriſto conſecravit. Ex vi enim hujus amoris, ac doloris in tam miros externos affectus prorupit, ſcilicet lotionis, terſionis, oſculationis & unctionis pedum Chriſti. Ita docent D. Cyprianus lib. de ablutione pedum. D. Gregor. Magnus homil. 33. in Evangelia, & alii Patres. Toletus annot. 76. Cornel. & alii hoc loco.

Vera ſententia. Cyprian. Gregor. Toler. Cornel.

211. Probatur ex textu Græco, in quo habetur in præterito, *Remiſſa ſunt ei peccata multa*: ergo jam condonata erant illi peccata. Noſter autem Interpres poſuit in præſenti eodem ſenſu, quo Sacerdos in ſacramento Pœnitentiæ, quando pœnitentem jam juſtificatum, vel per contritionem, vel per aliam confeſſionem antecedentem, iterùm de eodem peccato abſolvit, & profert verba, *Ego te abſolvo*: hoc eſt, tibi confero, & communico ſanctitatem ac gratiam ex ſe remiſſivam omnis culpæ, ut docent D. Thomas 3. part. quæſt. 84. art. 3. ad 3. Henriquez lib. 4. cap. 12. Vaſquez de pœnitentia quæſt. 84. art. 3. dubio 2. num. 12. Suarius tom. 4. ad 3. part. diſputatione 19. ſect. 2. n. 15.

Græcus. *Quo ſenſu verba ſunt in præſenti.* D. Thom. Henriq. Vaſq. Suar.

212. Deinde idem peccatum ſæpiùs condonari poſſe per

per novos actus pœnitentis, contritionis, ac humilitatis, certum eſt. Et cùm Magdalena in multis actibus dilectionis ac doloris perſeveraret, & creſceret, ideo ter à Chriſto audit ſibi peccata remitti. Primò hîc, *Remittuntur ei peccata multa.* Secundò verſ. 48 dixit ad illam, *Remittuntur tibi peccata tua.* Tertiò verſ. 50. *Fides tua te ſalvam fecit, vade in pace.*

Magdalena ter à Chriſto audivit, ſibi remitti peccata.

213. Probatur deinde noſtra reſolutio. Ut conſtat ex teſtimonio Chriſti, Magdalena *multùm dilexit:* ergo voluntate illa, qua Deum ſuper omnia diligebat, omnia peccata ſummè deteſtabatur, de illiſque dolebat, ut Deum placaret, ſibique eum reconciliaret: igitur tali dilectione, ac deteſtatione omnium ſuorum peccatorum Magdalena obtinuit eorum remiſſionem, ac condonationem juxta illud Zachariæ 1. num. 3. *Convertimini ad me, & ſalvi eritis.* Et Ezechielis 18. num. 21. *Si impius egerit pœnitentiam, ab omnibus peccatis ſuis,* &c. *Vita vivet, & non morietur, & omnium iniquitatum ejus non recordabor ampliùs.* Ergo antequam Chriſtus diceret: *Remittuntur tibi peccata tua,* jam vi contritionis perfectæ & charitate formatæ condonata erant peccata.

Stabilitur reſolutio.

Zachar. 1. Ezech. 18.

214. Eò quo infero, quod cùm Magdalena eſt conſtituta à Deo pœnitentiæ exemplar, ipſo eam illuminante per efficaciſſimam, ac validiſſimam gratiam, ex qua concepit valdè vehementem ſuorum delictorum dolorem, ex ſummo Dei amore ſuper omnia provenientem: Inde ante prolationem horum verborum, *Remittuntur ei peccata multa,* jam ipſa obtinuerat à Deo pleniſſimam indulgentiam omnium peccatorum tam quoad culpam, quàm quoad pœnam pro eis debitam, ut docet Toletus.

Magdalena habuit remiſſionem quoad culpam, & pœnam.

Tolet.

215. Chriſtus Dominus autem dixit mulieri, *Remittuntur peccata tua,* ut eam de remiſſione redderet certam, & quod jam impetraſſet, quod petebat. Secundò, ut indicaret Phariſæo, quàm malè de muliere judicaverat. Tertiò, ut ſe verum Deum, ac peccatorum remiſſionem demonſtraret.

Cur Chriſtus dixit mulieri, remiſſa eſſe peccata.

QUÆSTIO XXVII.

Quare à Chriſto Domino, nec exprimitur, à quo remittuntur peccata: nec quem, vel quid Magdalena diligeret?

216. DUo inquiro in hac quæſtione. Et primò: quare Chriſtus Dominus non exprimit, à quo ſunt remiſſa peccata hujus mulieris? nam dupliciter de hac remiſſione hîc agit Chriſtus. Primò hîc cum Phariſæo: *Remittuntur ei peccata multa.* Secundò, loquens cum muliere verſ. 48. *Remittuntur tibi peccata tua.* Et tamen in utroque loco non explicat Chriſtus, à quo ſint remiſſa; non enim dixit, Remitto ei, vel tibi peccata tua; cum tamen valdè minutim mulieris officia erga ſe exhibita declaraverit: *Lachrymis rigavit pedes meos, capillis ſuis terſit; non ceſſavit oſculari pedes meos; unguento unxit pedes meos.*

Prima quæſtio: Cur Chriſtus non explicat à quo ſint remiſſa.

217. Reſpondeo, quod Chriſtus Dominus largus eſt in recenſendis noſtris obſequiis, ut illa remuneret, valde tamen parcus in referendis ſuis donis in nos collatis, tum modeſtiæ causâ: tum etiam quia ob ſuum eximium amorem in homines, ſua magna dona in nos diffuſa in parum reputat, & ea minimè verbis repetit. Vide ſuprà cap. 9. n. 102. & 103. num. 1. ac 2. tom. verbo *Beneficium*, in Indice.

Chriſtus largus in recenſendis noſtris obſequiis, parcus in referendis ſuis donis.

Secundò quæro: Quare, cùm ipſe Dominus fuiſſet dilectus, non tamen explicat, quid aut quem Magdalena dilexerit ſicut nec à quo remiſſa ſunt peccata, ut modò dixi? D. Gregorius homil. 33 in Evangelia ait: *Maria Magdalena quæ fuerat in civitate peccatrix, amando veritatem lavit lachrymis maculas criminis.* Perpende verba *amando veritatem.* Quando Magdalena ſe totam applicavit ad veritatem inquirendam, ac in ea cœpit ambulare, ſtatim à ſe laſciviæ malum propulſavit, ac Dei matrix extitit. Deinde 218.

Secunda quæſtio.

Gregor.

Veritatem ſequi, valdè utile ad propulſanda vitia.

Reſpondeo ad quæſtionem. Quamvis Chriſtus Dominus eſſet dilectus à Magdalena, hoc non exprimit his verbis. Ipſe enim maximè recenſuit obſequia, ſibi à muliere præſtita, *rigavit pedes meos, capillis ſuis terſit, non ceſſavit oſculari pedes meos, unguento unxit.* Non ergo ſermonibus, ſed de tot exhibitis officiis ſe eſſe à muliere dilectum, oſtendit. Verus enim amor, non verbis, ſed operibus declaratur, ac exprimitur, & comprobatur. 219.

Verus amor, non verbis, ſed operibus declaratur.

Venit filius ille Prodigus ad Patrem, omni affectu, ac conatu gratiam genitoris exoptans, ac perquirens, & multis lachrymis, ac contritionis ſignis proclamat: *Pater, peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus.* Luc. 15 num. 21. Et tamen tantis non commovetur Pater, ut unum benevolentiæ verbum erga filium proferat. Quomodo, piiſſimus Pater nec unum amoris habet verbum erga filium de ejus gratia tam ſollicitum? Quomodo ipſum non conſolatur, ut ab ejus ore audiat, jam in ſuam reconciliationem eſſe receptum; Cum veniret filius, *Videns eum Pater, miſericordia motus eſt & accurrens cecidit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eum; dixit ad ſervos ſuos: Citò proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamentum in pedes ejus, & adducite vitulum ſaginatum,* & c. ibidem num. 22. Cur pater, qui tam avarus eſt ſermone, largus eſt operibus; Magnus, & ingens genitoris amor, non blandimentis verborum, ſed ampliſſimis beneficiis profertur, ac exprimitur, idcirco à ſermone abſtinet, qui tam ingentia dona largitur, atque diffundit. Vide ſuprà cap. 11. num. 23. & in hoc cap. ſuprà n. 87. 220.

Luc. 15.

Ingens amor non ſermone, ſed donis manifeſtatur.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare variæ virtutes in aliis commendantur, in Magdalena verò charitas, & dilectio?

PEr contextum Evangelicum præclariſſimos Heroas invenies à Chriſto commendatos. Nathanaelem de ſimplicitate: *Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt.* Joan. 1. num. 37. Centurionem de fide: *Non inveni tantam fidem* 221.

Multi commendantur à Chriſto.

Joan. 1. Matth. 8.

Matth. 15. *fidem in Iſraël.* Matth. 8. n. 10. Similiter de fide laudat Chananæam. *O mulier, magna eſt fides tua,* Matth. 11. Matth. 15. n. 28. Joanne Baptiſta conſtantiam laudat: *Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam,* &c. Matth. 11. n. 6. In Petro verò divinorum myſteriorum cognitionem. *Beatus es, Simon Barjona: quia caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cœlis,* Matth. 16. Matth. 16. n. 17. Et tandem omnes Apoſtolos Luc. 22. de perſeverantia: *Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis,* Luc. 22. n. 28. At Magdalenam de charitate, & dilectione Chriſtus celebrat, ac commendat.

221. *Charitas virtus omnium perfectiſſima.* Pro exacta explanatione hujus rei nota, quod Charitas eſt virtus ex omnibus, quæ homini in hac vita infunduntur, perfectiſſima. Hoc apertè ex multis locis Scripturæ conſtat. De præcepto Charitatis loquens Chriſtus ait: *Hoc eſt* Matth. 22. 1. Cor. 3. *primum & maximum mandatum,* Matth. 22. n. 47. Et Paulus 1. Cor. 13. n. 13. *Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, major autem horum* Coloſſ. *eſt charitas.* Et Coloſſenſ. 3. n. 14. *Super omnia* Auguſt. *charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* Leo. Ex Patribus docent Auguſtinus lib. 15. de Civit. Amb oſ. c. 18. & ſerm. 1. Pſalm. 113. D. Leo Papa ſerm. Hieron. de S. Laurentio D. Ambroſius Epiſt. 74. D. Hieronymus in c. 5. ad Galat.

223. *In quanto ſanctitatis apice emineat Magdalena.* Chriſtus Dominus Magdalenam de ſuprema omnium virtutum laudat, ut inde facilè deprehendatur, in quanto perfectionis, ac ſanctitatis apice emineat: quæ de tanta excellentia, ac ſublimitate ex Chriſti Domini teſtimonio commendatur: *Dilexit multum.* De omnibus Gentibus Iſai. 40. ait Iſaias 40. n. 17. *Omnes gentes, quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo; & quaſi nihilum, & inane reputatæ ſunt ei.* Et tamen Magdalenæ amor in conſpectu Dei multus eſt.

224. In Eccleſia Chriſti, repræſentata in domo Marthæ, variæ ſunt functiones, variaque miniſteria; tamen de hac noſtra illuſtriſſima fœmina dictum eſt à Chriſto: *Maria optimam partem ſibi* Luc. 10. *elegit.* Luc. 10. n. 42. Sed quomodo Deus, qui *in* Job. 4. *Angelis ſuis reperit pravitatem,* Job. 4. n. 18. in Maria non ſolùm invenit bonam partem, verùm etiam optimam? In tantum apicem hæc mulier evecta eſt, ut quidquid in ea perlucet, ſit undique perfectum, omni juſtitia, ac ſanctitate valdè inſi- Idiota. gnitum, ac conſpicuum. Doctiſſimus Idiota lib. 1. de Amore Dei. *Maria charitate vulnerata, non quamlibet partem, ſed optimam elegit.*

Luc. 7. n. 48. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata tua.

Num. 49. Et cœperunt, qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe, Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit?

VERSIONES.

Syriac. n. 48. Et dixit Mulieri illi: Remittuntur tibi ſcelera tua.

Num 49. Cœperunt, qui ſimul accumbebant, dicere apud ſe.

Euthymius. Dicere intra ſe.

Arias. Dicere in ſeipſis.

EXPOSITIO X.

ANte prolationem horum verborum 225. Verſ. 48. jam remiſſa eſſe mulieri peccata ob illuſtriſſimam ejus contritionem, quæ ad tot pœnitentiæ ſigna ipſam induxit, jam *Mulier conſolatur.* ſuprà dixi q. 26. Nunc verò jam remiſſa publicantur, ac manifeſtantur; ut mulier tota diffuſa in lachrymas conſolaretur, utque ipſa certiſſima fieret de remiſſione, quam ſummo opere optabat. *Dixit ad illam.* Nam quamvis hoc fuiſſet jam dictum Simoni, nunc ad mulierem dirigit ſermonem, quia tam vehementer rapiebatur in Chriſti contemplationem, ut ad nulla attenderet verba, niſi hoc eſt à Chriſto mandaretur: *Remittuntur tibi peccata tua:* hoc eſt remiſſa declarantur: Et quia Mulier ob ſuos multiplices contritionis actus multiplicem à Deo condonationem promerebatur, de quo citata q. eſt. *Magdalena ita in Chriſtum rapta, ut ei mandetur, ad verborum attentionem quod attendat.* Toletus verò aliter ait, quod ponitur verbum Tolet. præſentis pro præterito, quia parum temporis interceſſerat, quando ei remiſſa peccata, ut quaſi præſens eſſet reputandum.

Et cœperunt. Convivæ illi viſa tanta Chriſti 226. miſericordia, non prorumpunt in gratiarum Verſ. 49. actiones, ſed in detractiones, ac murmurationes. *Qui ſimul accumbebant:* alii nempè convivæ, nam Simon à Chriſto redargutus, veluti obſtupefactus, ac turbatus hæſit, non habens quid diceret. *Ad ſtricti beneficio ſpe ingrati.* Aderant etiam multi alii miniſtri, & aſſiſtentes; tamen qui detrahunt, ſunt, qui ſimul accumbebant, quibus Chriſtus tantam miſericordiam donaverat, ut eos ſecum ad menſam permiſerit. *Dicere intra ſe.* Illud *intra ſe,* Græcè am- Græcus. biguum eſt; tum quod accumbentes loquebantur ad invicem unus cum alio, tum quod unuſquiſque dicebat in corde ſuo; qui eſt veriſimilior ſenſus: nam præſente Chriſto, Phariſæi loqui non audebant.

Quis eſt hic; tanta eminens auctoritate, ac po- 227. teſtate, *qui etiam,* illud *etiam* ad mulierem, ac ad miracula referendum eſt. Ac ſi dicatur: Quis eſt hic, qui non ſolùm mulierem peccatricem ad ſe admittit, & non ſolùm miracula facit, ſed etiam *peccata dimittit?* Chriſtus, qui Simonem, quem ad ſe vocare diſpoſuerat, de ſua obmurmuratione reprehenderat, hos tamen non increpat; qui enim tanta Simonis admonitione non ſunt emendati, valde obſtinati erant: tum etiam ut hi Phariſæi in ſua admiratione, ac dubietate relicti intenderent animum ad ſcrutandam ejus doctrinam, vitam, ac miracula, & inde agnoſcerent, eum verum eſſe Meſſiam Filium Dei. *Qui aliorum reprehenſione non emendantur, valde obſtinati.*

Luc. 7. 50. Dixit autem ad Mulierem: Fides tua te ſalvam fecit, vade in pace.

VERSIONES.

Arias. Fides tua te ſervavit: vade in pacem.

Vatablus. Vade cum pace.

EXPOSITIO XI.

228. DIXIT *ad mulierem*; ejus veſtigiis adhuc inhærentem, & expectantem audire, quid facere juberetur. *Fides tua te ſalvam fecit*. Illa ſcilicet, qua mulier credidit, ipſum habere poteſtatem remittendi peccata. Et ait: *Salvam fecit*: in cauſa fuit, ut à me peccatorum remiſſionem, ac ſalutem animæ obtineres. Et de fide facit mentionem, tum quia ipſa eſt initium, ac exordium ſalutis, tum etiam, ut in fide mulierem confirmaret, ac alios, ut ait Theophylactus, ad ſimilem fidem induceret. Deinde ut tantam mulieris fidem opponeret incredulitati præſentium convivarum, notans eos, quod tanto mulieris exemplo increduli perſiſtant. Et ponderandum, quod Dominus ſupra remiſſionem peccatorum tribuerat dilectioni: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*: nunc verò in præſenti eam adſcribit fidei: verùm hîc non nuda fides ſolùm eſt intelligenda, ſed fides cum charitate, ac contritionis actibus operans.

Fides initiū ſalutis. Theophyl. *Non nuda fides hîc intelligenda.*

229. *Vade in pace*. Modus eſt dimittendi cum benedictione, ac fœlicitate, id eſt, Vade ſecura, læta ac tranquillo animo, nec de remiſſione tuorum peccatorum amplius ſis ſollicita, quia, quod deſiderabas, ac petebas, jam obtinuiſti. Marc. 5. num. 34. Nec enim amplius præterita peccata tibi nocebunt, quominus oblata à Deo pace fruaris; juxta illud Apoſtoli Rom. 5. n. 1. *Juſtificati ex fide pacem habeamus ad Deum.*

Marc. 5. *Juſtus pacem habet cum Deo.* Rom. 5.

230. Notandum, quod poſt finitum obſequium lavandi, ac ungendi pedes Chriſti; poſt impetratam peccatorum remiſſionem; *Remittuntur peccata tua*: adhuc mulier ita Chriſto adhærebat, ut neceſſe fuerit, eam mandare, ut abiret; tantam enim à corporis Chriſti halitu percipiebat dulcedinem, ut niſi juſſa, non diſcederet. Cajetanus. *Sentiebat*, ait, *intus mulier fructum magnum ex præſentia Jeſu: & propterea percepta venia peccatorum, & commendata ejus fide, non recedebat, niſi Jeſus ſuavi præcepto receſſum imperaſſet.*

Ex Chriſti præſentia mira dulcedo hauritur. Cajetan.

QUÆSTIO XXIX.

Quare cum fides ſit magnum, ac ſpeciale Dei donum, mulieri dicitur, Fides tua.

231. DIvina fides eſt valde perilluſtre Dei donum ſupernaturale, quia depulſis errorum, ac ignorantiæ tenebris, mens illuſtratur in Dei cognitione, ac in via ſalutis; ejus habitus infuſus eſt à Deo, ut de fide certum docet Suarius tom. de fide diſp. 7. ſect. 1. num. 2. Ejus verò actus à ſpeciali adjutorio, ac inſpiratione Spiritus ſancti provenit, ut docet Tridentinum ſeſſ. 6. can. 3.

Fides magnū Dei donum. Suarius. Trident.

232. Quærimus ergo in præſenti, cum fides ſit tam peculiare Dei donum, quomodo dicitur mulieri: *Fides tua*? Ratio litteralis eſt manifeſta: Quia quamvis actus fidei ſit ab auxilio Dei, ac etiā ab habitu infuſo proveniat, à libero etiam hominis conſenſu procedit, nam prævia voluntate liberè conſentiente intellectus aſſentitur fidei propoſitionibus. Unde per bona merita ſua homo promeretur ſalutem æternam, ut docet Tridentinum ſeſſ. 7. can. 32.

In actus fidei homo dat ſuum conſenſum. Trident.

233. Moraliter aliam ſolutionem colligo ex D. Paulin. Epiſt. 4. *Quidquid Chriſto impendimus*, ait, *nobis potius conferimus. Denique illa perfūdēdo Chriſtum, ſe abluit; pedes illius detergendo, ſua peccata mundavit. Illum diligens, ſe dilexit. Et ideo meruit audire, fides tua te ſalvam fecit.* Cùm Magdalena, concepta ferventi fide in Chriſtum tota ejus obſequiis eſſet applicata, lavando Domini pedes, detergendo, oſculando ac ungendo; inde promeruit, ut non ſolùm quidquid Deo dabat, ſuum faceret, nempè ut ſe ipſam lavaret, ac detergeret à maculis, & ſe oleo gratiæ perfunderet, ſed etiam fidei doctrinæ conſentiendo, ipſam fidem ſupernaturale donum ſuum faceret. Valde enim ſpecialiſſimè ſibi homo comparat omne illud, quo utitur, ac quod exhibet obſequendo Deo.

Paulin. *Quæ Deo damus, valde ſpecialiter, nobis comparamus.*

234. A Magdalena non diſcedam. Cùm Jeſus eſſet in Bethania, pretioſiſſimo unguento unxit ipſa pedes ejus. Obmurmurat Judas. Cujus malevolentiam compeſcens Jeſus ait: *Sinite illam, ut in diem ſepulturæ meæ ſervet illud.* Joan. 12. num. 7. Quodnam verbum dicis Domine? *Servet illud.* Quomodo ſervabit, ſi in Chriſto pedes profunditur, ita ut tota domus odore repleatur? Meritò ideo ſervabit, quia profundit, nil enim melius comparatur, ac veluti in theſauro recluditur, quàm id, quod in obſequio Chriſti impenditur. Salmeron. tom. 4 p. 3. tract. 30. *Quia ſi. affuſa*, ait, *non pereunt, ſed ſervantur.*

Joan. 12. *Quod Deo præbes, tibi ſervas.* Salmeron.

235. Cùm David, occiſo Philiſthæo, extitiſſet illius triumphator, ait textus, quod arma poſuit in tabernaculo ſuo, 1. Reg 17. n. 54. Et tamen illa in Dei tabernaculo collocaſſe, apertè conſtat ex reſponſo ſacerdotis Abimelech: *Eſt hic gladius Goliah involutus pallio poſt Ephod*, 1. Regum 21. num. 9. ut ibi explicant Carthuſianus, Lyranus, Hugo, Gaſpar Sanchez, & alii. Sed jam inſurgit difficultas: Si arma Goliath conſecravit David Dei tabernaculo, quomodo ea pependit in tabernaculo ſuo? Varias ſolutiones dant Abulenſis, Cajetanus: Non incongruè ad rem noſtram dicendum eſt, quod David gladium Goliath conſtituit in tabernaculo Domini, & inde in tabernaculo ſuo dicitur repoſitum; quod enim Dei templo, ac ejus obſequio deferimus, id maximè ſervatum in propria domo retinemus. Vide ſuprà in hoc cap. n. 92. & 100.

1. Reg. 17. 1. Reg. 21. Carthuſ. Lyran. Hugo. Sanch. Abulenſ. Cajetan. *Quod Deo exhibes, in domo tua reponis.*

QUÆSTIO XXX.

Quare Magdalena mandatur abire in pace abſque ulla impoſita pœna, cùm aliter factum ſit cum Adamo?

236. INdulſit Chriſtus Dominus Magdalenæ omnium ſuorum ſcelerum veniam abſque ulla impoſita pœna, ut advertit Hugo Victorinus in ſuis annotationibus in Pſalmos cap. 64. Aliter verò ſe habuit Deus cum Adamo. Vocavitque Dominus Adam, & dixit ei: *Ubi es? Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiſo, & timui, eo quod nudus eſſem, & abſcondi me.* Et poſtea ſubjungit Deus:

Hugo. Gen. 3. *Ratio difficultatis.*

Deus. *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea,* &c Gen.3.n 17. Cur ergo in Adamo, etiam pœnitente, tot ſunt conglomeratæ pœnæ, in Magdalena verò tanta benignitas? Et ratio eſt in promptu, petita ex ejus inſigni contritione. Quod corroborari poteſt Boni Latronis exem-
Chryſoſt. plo, qui abſque ulla pœna pro culpis impoſita, ſtatim volavit in cœlum, ut diſſerit D. Chriſoſtomus homil. de Cruce, & Latrone.

237. Rupert. Secundò, quandam rationem in ſenſu morali colligo ex Ruperto lib. 1. de Sapientia, cap. 15. *Nempe cùm diceret Deus: Ubi es? Vocabat hominem ad cor ſuum, ut ſaltem vocanti reſponderet: Et hoc quidem bonum erat, ut ſaltem vocanti reſponderet? Melius autem, ut prius ipſe loqueretur; Deus autem reſponderet, quantas haberet iniquitates. Illud non fecit Adamus, non locutus eſt, ſed Deum quaſi dormire permiſit; nec Deo fecit negotium reſpondendi: unde & ingrato ſilentio quaſi, poſt meridiem ſomno excitatus ſurrexit Deus, & indignans quod non fuiſſet vocatus, prior ipſe hominem vocavit.* Moraliſſimè dicam. Adamus Dei voce, deambulantis ad auram poſt meridiem, vocatus, ad veluti compulſus comparuit in judicio divino. *Indignans Deus, quod non fuiſſet vocatus, prior ipſe hominem,* ſcilicet Adamum, *vocavit.* At mulier, cùm cognoviſſet, quod Jeſus accubuiſſet in domo Phariſæi, ſponte tota lachrymis profuſa, ſe ante Dominum præſentavit. Ut ex hoc morali documento diſcas; quod reus, qui ſponte ad judicium convenit, anteque judicem ſiſtit. magna indulgentia ſuſcipiendus eſt, pari-que favore multum de rigore pœnæ ei remittendum. Dixi, moraliſſimè, quia agimus hîc de vocatione externa voce; nam Magdalena internè etiam per Dei gratiam vocata eſt, ut de fide certum ſupponitur.

Reus, qui ſponte ſua convenit in judicio multam miſericordiam promeretur.

238. Secundò, vel tertiò, Adamus in peccato ſuo quæſivit excuſationes: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi,* Gen.3.n.12. At Magdalena tota erat inſiſtens in confeſſione ſuorum peccatorum, corde, oculis, capillis, manibus, oſculis, ac toto geſtu, ut quidquid erat in hac ſancta fœmina ſuarum iniquitatum confeſſionem clamaret, multumque ab Adamo, excuſationes quærente, diſtaret.

Gen.3. *Peccata manifeſtè confitenda ſine excuſatione.*

239. Job.31. Hebr. Pineda. Phil. Abbas. Ait Job.31.n.33. *Si abſcondi quaſi homo peccatum meum, & celavi in ſinu meo iniquitatem meam,* in Hebræo eſt, *quaſi Adamus*: In quibus verbis, ut docet Pineda ex Philippo Abbate, commendat Job innocentiam, ac ſanctitatem ſuam, & ſe valde eſſe alienum ab omni hypocriſi, ac malo demonſtrabat. Sed quodnam medium adducit ad ſuam juſtitiam oſtendendam? Quod nunquam, ut Adamus, ac etiam ut homines ſolent transfuſa natura à ſuo primo parente, in peccato ſuo excuſationes pertenderit, ſed patenter, ſi quod fuit illud eſt confeſſus. Præclarè de hac re loquitur D. Gregorius lib.22. Moral. cap.13. Accipe nunc D. Thomam. *Si abſcondi,* ait, *ſicut homines ſolent facere, peccatum meum, illud ſcilicet indebitè negando, vel excuſando, vel etiam aliam aſtutiis aliquibus palliando.*

In confitendis peccatis non quæras excuſationes.

Gregor. D. Thom.

240. Qui in peccato ſuo non excuſationem pertendunt, ſed claram, ac perlucidam confeſſionem, tanto munere donantur, ut jam propè ad Dei ſedem accedant. Videt Joannes in multa majeſtate Divinitatis thronum, & ait. *In conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo.* Apocal.4. n.6.
Apoc.4.

Sed cur ante ſedem Dei eſt mare vitreum ſimile cryſtallo, cùm in templo Salomonis fuiſſet mare æreum, 3. Reg.7.num. 23. Mare vitreum illud 3.Reg.7.
Confeſſionis Sacramentum denotare, graves explicant Patres, ut videre eſt apud Carthuſianum. Sed cur Confeſſio magis aſſimilatur mari vitreo ſimili cryſtallo, quam æreo? Occulta manent quæ ære clauduntur; quæ in vitreo cryſtallino ſunt, undique apparent perſpicua. Ea autem confeſſio ad acceſſum divini throni nos transfert, quæ abſque ullo fuco, & ſimulatione, patens, ac candida eſt. Viegas. *Poteſt explicari,* ait, *ut pœnitentia mare ſit vitreum propter Confeſſionis perſpicuitatem.*

Confeſſio ſit abſque fuco perſpicua & patens.

Viegas.

Ait Regius Vates. *Deus vitam meam annuntiavi tibi.* Pſal.55.n.9. Agellius vertit: *Lucernam meam annuntiavi tibi.* Davidis vita aliquibus criminibus extitit fœdata: quid ergo habet peccatoris vita cum lucerna? Quid magis lucidum, quàm faces? quid magis tenebroſum, quàm peccatoris inceſſus? Peccator, dum vitam ſuam Deo annuntiat, atque confitetur ita clarè, ac patenter omnia producit, ac ſi veluti lucerna lucens tenebras propulſans proferatur. Et tunc ſequitur: *Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo.* Grevenſ. apud eundem Lorin. *Vitam,* ait, *annuntiavi tibi, planam, & apertam confeſſionem abjecto noxio pudore.* 241.

Pſal 55. Agellius. Grevenſ.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Magdalena nullum verbum facit de magnalibus Jeſu, cùm Samaritana multum de ipſis prædicet?

ACcepta optatiſſima indulgentia peccatorum, tacens abiit Magdalena, & nec verbum de Chriſti magnalibus legitur feciſſe. Aliter verò Samaritana cucurrit ad civitatem & Chriſti excellentias prædicat, ac cunctis annuntiat: *Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcumque feci, nunquid ipſe eſt Chriſtus?* Joan.4.n.29. Cur ergo Magdalena ita tacet, cum Samaritana tantis prædicet? 242.

Ratio difficultatis. Joan. 4.

Quandam rationem colligo primò ex D. Cyrillo Alexandrino lib. 1. in Joan. c 99. *Charitatis,* ait, *quæ virtutum optima eſt, viribus mulier accenſa, bonum, quod ei contigit, cæteris quoque curſu præbere ſtudebat; nec mirum, occultius enim Chriſtus ſecum loquebatur dicens: Gratis accepiſtis, gratis date:* Perpende verba, *Occultius enim Chriſtus ſecum loquebatur.* Magdalena patenter, ac in publico coram Phariſæorum cœtu Chriſti gratiam ac miſericordiam ſuſcepit: & quæ manifeſta, ac aperta erant, non indiguerunt, voce Magdalenæ divulgari, cum ipſa in omniū oculis eſſent nota. At quæ cùm Samaritana acciderunt, occultius operata ſunt à Chriſto, & inde conveniens erat, ut manifeſto affectu declararentur, quæ occulto myſterio peracta fuerant, nequeunt enim divina dona diù in occulto manere, quin perſpicua, ac nota omnibus fiant. 243.

Cyrill.

Divina dona nequeunt diù in occulto manere.

Secundò, Samaritana, ut jam converſa in Chriſtum, ac in ejus ſchola militans, prædicat, & annuntiat Chriſti magnalia. At Magdalena 244.

ſuperno

Magdalena charitate, vulnerata. ſupremo quodam charitatis affectu vulnerata, veluti in quadam extaſi rapiebatur, ut dimiſſis omnibus nihil aliud intenderet, niſi mirificè Chriſtum contemplari, ardentiſſimeque diligere:
Richard. nam ut ait Richardus de S Victore de Gradibus charitatis, *Dei amor ab omnibus feriatur, ut inceſſanter Deum diligat, ipſumque, quē diligit, contempletur.*
245. Cant. 5. Ait Sponſa: *Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, chariſſimi.* Cant. 5. n. 1. Illud in hac re maximè ponderandum, quod amicos invitat ad menſam, ut comedant, & bibant, *Comedite, amici:* chariſſimos, ac dilectiſſimos ad ebrietatem vocat: *Inebriamini chariſſimi.* Sed quodnam eſt hoc diſcrimen inter amicos, ac chariſſimos? Amici comedunt, & bibunt de divinis donis, dum replentur cœleſti gratia, ac etiam doctrina ſacræ Scripturæ,
Gregor. Anſelm. ut explicant D. Gregorius Papa, & D. Anſelmus apud Giſlherium expoſit 4. ut eam annuntient,
Chariſſimi Deo, dimiſſis omnibus, ſolum ad ejus dilectionem intendunt. ac prædicent. At chariſſimi inebriantur, dum veluti extaſi quadam, tanquam altiſſimo ſopore demerſi, ita ſenſuum præſidio deſtituuntur, externas curas dimittentes, ut ſoli Deo invigilent, ut ipſū
Richard. contemplentur, ipſumque ſummè diligant. Richar. de S. Victore in Benjamin lib. 4. c. 16. *Chari comedunt,* ait, *ſed chariſſimi inebriantur, quia ſecundum menſuram dilectionis diſpenſatur & modus manifeſtationis. Ebrietas autem mentis alienationem efficit, & ſuperna quidem revelationis infuſio eos duntaxat, qui chariſſimi ſunt, in mentis exceſſum abducit.*

CAP. XVI.

Ieſus hoſpitatur apud Martham.

Luc. 10. *num.* 38. Factum eſt autem, dum irent, & ipſe intravit in quoddam caſtellum. Et mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum ſuam.

VERSIONES.

Syriacus. Ut introiret in vicum quendam & Mulier Martha nomine excepit eum domui ſuæ.

Theophylact. Vatablus. Ut ipſe intraret in quoddam oppidulum.

EXPOSITIO I.

1. *Connexio cū ſuperioribus Luc. 8.* POST Magdalenæ converſionē quid ſequatur in hiſtoria Evangelica, valde incertum: tamen cum Luc. cap. 8. num. 2. dicat, quod Jeſus ambulabat per civitates docens, ideo in hoc itinere exceptum fuiſſe à Martha, valde probabile eſt: unde poſt converſionem Magdalenæ
Tacianus. hanc hiſtoriam de hoſpitio hîc connectunt Tacianus in ſua Harmonia Evangelica cap. 63.
Zacharias Epiſcopus cap. 63. Magiſte hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 65. Redulphus cap. 61. Ammonius autem in primo prædicationis anno eam conſtituit. Zachar. Hiſt. Eccl. Redulph. Ammon.

Factum eſt autem, dum irent. Narrat Evangeliſta, quid acciderit in hoc itinere. Jeſus cum diſcipulis ſuis pergebat per vicos, & caſtella annuntiantes, & prædicantes regnum Dei. *Ipſe intravit*, ut ipſe intraret; non dubium, quin etiam Diſcipuli cum Domino eſſent ingreſſi; non enim Chriſtus Dominus ſe recipiebat ad hoſpitia in domos, & ſuos fame oppreſſos in itinere relinquebat. Tamen de Jeſu Evangeliſta particulariter facit mentionem, quia ipſe erat Dominus vitæ, & quia ejus præſentiæ expreſſio valde neceſſaria ad hiſtoriæ contextum. *In quoddam Caſtellum.* Hoc eſt pagum, ſeu vicum. Cujus nomen, ut notat Origenes, tacet hîc Lucas, Joannes verò exprimit cap. 11. n. 1. eſſe Bethaniam, in qua erat Caſtellum Marthæ, & Mariæ ſororum Lazari, & diſtabat ab Jeruſalem dimidiata leuca. 2. *Chriſtus non ſe recipit ad hoſpitia, & ſuos in itinere relinquit.* Origen. Ioan. 11.

Mulier quædam Martha nomine. Aliqui Auctores, ut Simon Caſſian lib. 9. cap. 33. D. Ambroſ. & alii apud Carthuſianum, & Salmeron tom. 4. p. 3. tract. 16. opinantur, Martham eſſe eam mulierem, quam Dominus à ſanguinis profluviis liberavit, Matth. 9. n. 22. Sed hanc ſententiam jam rejeci tom 2. c. 29. q. 7. n. 46. *Excepit illum*, multo cum honore, & reverentia *in domum ſuam*, ut ibi Dominus hoſpitaretur. Syriacus habet: *Excepit eum domui ſuæ.* Pondera illud Dativum emolumenti: *Domui ſuæ*: Fœlix mulier, quæ Chriſtum excepit hoſpitio, & inde multum hoſpitalitatis virtute commendanda; & eo maximè quod Chriſtum principibus Judæorum exoſum excepit, ipſos Magnates populi contemnens, ut Chriſto obſequeretur. 3. Caſſian. Ambroſ. Carthuſ. Salmer. Matth. 9. Syriac. *Ex Domin obſequio multū emolumentum.*

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus ingreditur potius in hoc caſtellum, in hanc domum, quàm in aliam?

PRima ratio, & litteralis hujus ingreſſus ea eſt, ut Dominus ibi hoſpitaretur fortè; inſtabat enim conſueta apud homines refectionis hora, & aliunde hæ ſorores erant pii, ac ſancti nominis, ad quas frequenter Dominus divertebat. Siquidem ipſe dixerat: *In quamcumque civitatem, aut caſtellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus ſit*, Matth. 10. n. 11. Non ſolùm verbo, ſed ſuo exemplo docens nos Dominus, quod ad bonorum, ac piorum virorum domos nos recipiamus, & eo maximè quando neceſſitas urget. 4. *Ratio litteralis.* Matth. 10. *Ad domos piorum virorum ſe recipiendum.*

Secundò, Divus Auguſtinus ait ſerm. 26. de verbis Domini. *Suſcepit famula Dominum, ægra Salvatorem, &c. Voluit enim Dominus formam ſervi accipere, & accepta forma ſervi, in illa paſci à ſervis, dignatione, non conditione. Nam & ipſa dignatio fuit, ſe præbere paſcendum. Habebat carnem, in qua eſuriret quidem, & ſitiret; ſed neſcitis, qui in eremo Angeli miniſtrabant: ergo quod paſci voluit, paſcenti præſtitit.* Cur omnium Dominus ad hoſpitium geminæ ſororis, 5. Auguſt.

quaſi

Dei liberalitas preparat occaſiones, ut in nos ſua dona diffundat.

quaſi eſuriens divertit?ſed hoc non fuit indigentia, ſed præclarum ſuæ liberalitatis ingenium, quam duabus ſororibus obligatam eſſe voluit, ut in illas multa ſuæ largitatis dona diffunderet, Quod in eremo Angelorum miniſterio refici Chriſtus voluit, hoc fuit ſignum potentiæ ejus qui adeò illuſtres habet miniſtros. Quod autem hic à Martha hoſpitio excipi elegerit, hoc pro ſua eſt liberalitate factum, ut plura, & majora præberet, quàm ipſe reciperet. Obſequium enim Deo exhibitum, magna eſt cauſa bonorum. *Quod pa, ci voluit, paſcenti præſtitit.*

6\. *Vivamus in hoc ſæculo, ut peregrini.*

Tertiò. Chriſtus totius orbis terrarum Dominus, in eo tamen, non ut Dominus, ſed ut peregrinus, ac hoſpes diverſabatur; & ſic in alienis ædibus excipi elegit. At nos è contra, cùm in hoc ſæculo ſimus peregrini, non ut hoſpites, ſed ut domini, hîc vitam ducere volumus. Quartò Dominus præ cæteris in harum ſanctarum fœminarum domum ſe recipit: illis enim multùm beneficus extiterat; nam juxta aliquos, Martham à profluvio ſanguinis, ut retuli in expoſitione; & Mariam à ſeptem dæmonibus liberavit, Marc. 16. num. 9. Præparavit ergo eis occaſionem, ut gratæ ſe exhiberent, ut inde multò majora dona promererentur.

Dat Deus nobis occaſionem gratitudinis, ad nova beneficia promerenda. Marc. 16.

7\. *In tempore neceſſitatis, ac famis ſolum tuos amicos habebis.*

Quintò, ob corporalem neceſſitatem divertit Dominus in hanc ſanctarum mulierum domum Sed cur non potiùs in aliam tendit alicujus hominis præpotentis, ac divitis? Hæ ſanctæ duæ ſorores erant Domino valdè devotæ, ac familiares: apud has ergo diverſatur Chriſtus, ut hoc morali exemplo te informet, quod tempore tuæ neceſſitatis preſſuræ, ac famis, ſolos tuos veros amicos invenies, & habebis.

8\. Poſtquam David cognovit in urbe Gabaa à Principe Jonatha, quod valdè contrarius ei erat crudeli odio Saülis animus; fugit, & *venit David in Nobe ad Achimelech ſacerdotem*, 1 Reg. 21. num. 1. à quo petivit panem & gladium, ut patet ibi ex littera. Sed David ad hæc expoſcenda tendit in Nobe ad Sacerdotem; præcipuè ut docet Abulenſis citato loco q. 1. quod hæc contigerunt immediatè poſt diſceſſum à Jonatha; & ut ait ipſe Abulenſis, *Aliqua loca media erant inter urbem Gabaa; de qua recedebat David, & inter urbem Nobe, ad quam nunc ivit.* Quomodo ergo tantus dux inermis, ac fame laborans, per tot oppida pergit? Cur nõ ab aliquo viro nobili, vel divite, ſeu conſanguineo hujuſmodi res exquirit? Cur hoc petit à ſacerdote tantùm? Erat Achimelech valdè intimus, familiaris David, magnas enim cum eo inivit amicitias, quando arma Goliath obtulit tabernaculo, ut dicunt Rabbini. Et optimè calluit David, quod in tempore ſuæ neceſſitatis, ac preſſuræ ſolùm inveniret ſuum fidelem, ac veteranum amicum, qui ei præberet panem ad expellendam famem; & arma ad ſe muniendum, contra adverſarios, ac contrarios ſuos. Abulenſis q. 3. *David voluit magis declinare ad Abimelech, quàm ad aliquem alium, quia cognoſcebat eum, & aliàs erat amicus illius; ideò credidit, quod ille magis poſſet, & vellet, ejus neceſſitati providere.* Sic ille homo decantatus in Evangelio, cum ejus intimus media nocte veniret de villa, à familiari ſuo poſtulat dicens, *Amice, accommoda mihi tres panes*, Luc. 11. num. 5. Non à vicino, nec ab opulento aliquo, ſeu conſanguineo, ſed tantùm ab amico petit; ab hoc enim famis, ac neceſſitatis ſperabat ſubſidium.

1\. Reg. 21. Abulenſ. Abulenſ. Luc. 11.

Ab hac hiſtoria non recedamus. Cùm ſacerdos 9.
Achimelech videret Davidem, tantum principẽ ac regis generum ſine comitatu, dixit ei: *Quare tu ſolus, & nullus eſt tecum?* 1. Reg. 21. n. 1 Rectè notat Abulenſis q. 3. *quod non ſolum littera dixit: Quare tu ſolus? ſed etiam dix.t: Nullus eſt tecum: quod ſignificat omnimodam ſolitudinem.* Et ita ex Hebræo legit Caietanus, *Vir non eſt mecum* Et tamen apertè conſtat in textu, quod David ſecũ milites habebat; *Si mundi ſunt ſueri*. Et Matth. 12. num. 3. Et quod cum aliquibus pueris ſe præſentaverit coram Sacerdote, docent Lyranus, Carthuſianus, Hugo, Caïetanus, & alii. Quomodo ergo dicitur; quod ipſe David erat ſolus omnino-da ſolitudine, qui tot ſecum habebat? Ad Davidem multi convenerant, *qui oppreſſi ære alieno*, 1. Regum. 22. n. 2. Quamvis hi ergo multi eſſent, cùm tamen ducerentur, non amore, & amicitia, ſed propria commoditate, rectè dicitur David ſolus, & nullus ſecum, cum in preſſuræ, ac neceſſitatis tempore ab eis omnibus eſſet deſerendus, ac relinquendus, & ipſe David ſolus inveniendus. Cardinalis Hugo. *Tu ſolus Joſephus dicit, nec amicum, nec famulum ſecum habens.*

1\. Reg. 21. Abulenſ. Matth. 12. Liranus. Carthuſ. Hugo. Cajetan. 1. Reg. 22. *Qui non amore ſed commoditate ſociantur, in neceſſitate deſerunt.* Hugo.

QUÆSTIO II.

Quare potiùs Martha, quàm Maria dicitur, quòd exceperit Chriſtum in domum ſuam?

EUthymius exiſtimat, quod hoc caſtellum 10.
erat utriuſque ſororis, Joan. enim. 11. num. 1. Appellat hoc caſtellum Mariæ. & Marthæ ſororis ejus. Cur ergo de ſola Martha dicitur quod Dominum exceperit in domum ſuam? Reſpondet Toletus cum aliquibus Recentioribus, quod Martha, aut quia natu major, dicitur recepiſſe in domum ſuam, non autem Maria, aut quia domus ad ſolius Marthæ partem pertinebat.

Ratio difficultati. Joan. 11. Tolet.

Secundò, Euſebius Gallicanus homil. in Aſ- 11.
ſumptione Mariæ: *Ex his duabus*, ait, *Eccleſia tota conſiſtit. Altera enim activam, altera contemplativam vitam deſignat. Et activam quidem Martha, Maria verò contemplativam. Unde, non Maria, ſed Martha Chriſtum in domum ſuam ſuſcepiſſe dicitur. Maria enim non habet domum, quia vita contemplativa omnem hujus ſæculi ſpernit habere poſſeſſionem. Sufficit ei ad pedes Domini ſedere.* In Matia deſignabatur vita contemplativa, quæ omnia mundi bona, ac terrenam habitationem contempſit, ac reliquit, ut fecerunt Prophetæ, ac Apoſtoli mundum fugientes, Domino adhærentes, vacantéſque in Dei contemplatione, ac meditatione; in quo omnes theſauros ſuos repoſitos habebant.

Euſeb. Gall. *Contemplativi omnia relinquunt, ſolo Deo contenti.*

Tertiò, D. Bernardus ſerm. 3. de Aſſumptione. 12.
Quid eſt fratres, ait, *quod de duabus ſororibus altera tantùm Dominum legitur excepiſſe, & ea ipſa quæ videtur inferior; Optimam enim partem elegit Maria.* Et ſubdit rationẽ. *Martha igitur in domũ ſuam excepit Salvatorem in terris: Maria potiùs cogitat, quomodo ſuſcipiatur ab eo in domo, non manu facta, æterna in cœlis.* In his duabus ſororibus hoſpitium, ac illius præmium oſtendeba-

Bernard.

tur

tur in Martha erat hoſpitii obſequium? in Maria verò illius merces jam coronata apparebat. Nam in Martha erat labor, ſolicitudo, ac fatigatio hoſpitii; at in Maria, *quæ optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*, quam jam nullus labor expugnat; quædam adumbrata præmii præmonſtrabatur poſſeſſio; ſecura enim, & quieta ſedebat ad pedes Domini, cujus præſentiæ fruitione mirificè delectabatur. Cùm ergo Martha in laborando, ſatagendo, ac miniſtrando totum ineſſet hoſpitii pondus, ipſa tanta gloria decantata, in Evangelio celebretur, quod Jeſum exceperit in domum ſuam.

Qui pondus laboris ſuſtinet, illius honore condecoretur.

13. Auguſt. Luc. 7.

Quartò: Martha virgo erat pia, ac religioſa fœmina, ut eam appellat D. Auguſtinus ſerm. 27. de Verbis Dominis. At Magdalena, quamvis jam ſuorum peccatorum obtinuerit remiſſionem, *Remittuntur ei peccata multa*, Luc. 7. n. 48. tamen hæc illa recogitans, & aliunde conſiderans eximiam Chriſti puritatem, non audet ipſum in propriam domum recipere. Unde, non ipſa, quæ peccatrix fuerat, ſed Martha, quæ virgo erat, eum dicatur excepiſſe. In hanc cogitationem me adducit D. Vincentius Ferreyra ſerm. 1. de Aſſumptione ubi ait, quod hoc caſtellum, in quod Chriſtus intrat, ſignificat Beatam Virginem Mariam cui aſſimilantur hi, qui Chriſtum per Sacramentum altaris recipiunt. *Huic*, ait, *aſſimilantur, qui hodiè communicant, quia ſicut ipſe venit in uterum virginalem, ita propriè venit in hoſtiam conſecratam.* Et ſubdit S. Vincentius, *Dicatur hi pro informatione populi*, Si ergo Magdalena tot lachrymis, tanta contritione, tantaque indulgentiâ à Chriſto obtentâ, non audet ipſum recipere in propria domo quomodo præſumimus, hunc ſacratiſſimum panem ſine magna contritione, ac peccatorum deteſtatione comedere?

Ad Chriſtũ excipiendum magna puritas neceſſaria.

Vinc. Ferrer.

14. *Vnitas inter fratres omnia facit communia.* Exod. 7.

Quintò, domus utrinſque ſororis, erat; tamen adeo ſanctè, ac uniformiter vivebant, ut id quod ſub unius poteſtate dicebatur, de altera etiam affirmaretur. Ait Deus ad Aaron: *Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum*, Exod. 7. n. 9. Et iterum dicitur, *Devoravit virga Aaron virgas eorum*: ibid. n. 12. Et tamen, ut patet ex cap. 4. Exodi, virga erat Moſis. Quomodo ergo dicitur virga Aaronis? Tanta unione, ac charitate hi duo ſanctiſſimi fratres vivebant; ut id quod unius erat, alterius etiam reputaretur. S. Auguſtinus quæſt. 20. in Exod. *Erat utrique virga illa communis, ut cujuſlibet eorum diceretur, verum diceretur; ac ſi eandem uterque poteſtatem haberet, exerceret, ut in eadem uterque charitate perſeveraret.*

Exod. 4.

Auguſt.

15.

Sextò confer hoc caſtellum inter ſe, quando Lazarus in eo infirmatur, ac modò in illud ingreditur Chriſtus. Nam, cùm Lazarus ægrotaret, dicitur: *Erat quidam languens à Bethania de Caſtello Mariæ, & Marthæ ſororis ejus*, Ioan. 11. num. 1. Cur quod Lazarus opprimitur morbo, caſtellum primò dicitur Mariæ, & inde Marthæ? at quando Chriſtus in illud intrat, ſolùm Marthæ nuncupatur? *Et mulier Martha nomine excepit illum in domum ſuam*? Hæc ita narrantur reſpectivè ad Marthæ humilitatis ingenium: nam quando domus laborabat dolore, infirmitate ac morte, ſuam Maria eam agnoſcebat; quando verò domus erat valdè ſublimata Chriſti Domini præſentia, ac ingreſſu non ſuam, ſed alienam indicabat. Ita enim humilis extabat Maria, ut miſerias, ac labores ſibi adſcriberet: magnitudines verò, ac excellentias aliis referret? omni enim oppreſſione ſe dignam ſentiebat; honore autem, ac favore indignam. De hac Juſtorum humilitate ait Petrus Bleſenſis ſerm. 30. *Ut ſcilicet ſemper conſideret homo, quid ſibi abeſt, & quid aliis, adeſt.*

Ioan. 11.

Juſtus omnes preſſuras ſibi adſcribit, favores verò alteri.

Bleſenſis.

Dixit Sara marito ſuo: *Ecce concluſit me Dominus, ne parerem, ingredere ad ancillam meam, ſi fortè ſaltem ex ea ſuſcipiam filios*, Geneſ. 16. n. 2. Quæ verba explanans Chryſoſtomus homil. 38. ſic fatur in perſona Saræ. *Quoniam igitur concluſit me Dominus, ne parerem, ingredere ad ancillam meam, ut ex ea prolem procrees. Scio, quod ego ſum cauſa, quare non habeas pueros, proptereà nolo te privare eo ſolatio.* Cum tamen, ut valdè veriſimile opinatur Chryſoſtomus, filiorum defectum in his ſanctis conjugibus, non ſolùm ex Sara, ſed etiam ex ipſomet Abrahamo ob ejus longævam ætatem proveniret, Sara hujuſmodi ſterilitatem ad ſe refert: *Concluſit me Dominus, ne parerem*: Sara utpote juſta, & ſancta infœcunditatem ſibi adſcribit. Hæc eſt enim juſtorum conditio, ut omnium bonorum defectus, ac rerum penurias ſibi attribuant, eorumque cauſas exiſtere, ſibi perſuadeant. 16.

Gen. 20.

Chryſoſt.

Juſtus bonorum defectus ſibi attribuit.

At contra in favoribus ſe minimè illis dignos juſti judicant, unde ſemper illos alteri referunt. Ait Anima ſancta: *Adjuro vos, filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum, ut annuntietis ei, quia amore langueo*, Cantic. 5. n. 8. Sponſa divina charitate vehementer inflammata requirit à filiabus Jeruſalem, ſeu à ſanctis Angelis, ut ſuum eximium amorem dilecto ſuo perferant & exponant. Sed ad quid hujuſmodi officium ab eis exquirit, cùm ipſa optimè noverit quod ejus dilectus, utpote verus Deus, omnium corda, omniumque actus, ac dilectiones intueatur, atque proſpiciat; omnia enim ſunt nuda, & aperta oculis ejus; & ipſe multò altiùs omnia penetrat, quàm ei inſinuari valeat. Ad quid ergo prudens Sponſa tales annuntiatores quæris? O præclarum humilitatis ingenium! Bene hæc omnia ſciebat Sponſa: tamen ſub juramenti obteſtatione requirit: *Ut annuntietis ei, quia amore langueo*: Quaſi ſibi perſuaderet, quod ut ejus amor eſſet Sponſo gratus, ac perjucundus, aliorum favorem quærebat: & quod ei acceptus, ac perjucundus erat, non tam ob ipſam, quàm etiam ob gratiam, ac favorem exponentium, dicentium, ac annuntiantium. Præclarè Gillibertus Abbas ſerm. 46. in Cantic. in principio. *Anxia vota, ait, ſuis eſſe contenta neſciunt meritis ideo precis mendicant ſuffragia. Perfecta humilitas de meritis ſemper alienis præſumit, Adjuro vos, inquit, filiæ Jeruſalem*, &c. 17. Cant. 5.

Juſtus omnes ſibi favores non ad ſe, ſed ad alterum refert.

Gillibert.

Cùm feſtinanter Jacob adduceret hædos ad patrem ſuum Iſaac, ait ad filium: *Quomodo tam citò invenire potuiſti fili mi: Qui reſpondit: Voluntas Dei fuit, ut citò occurreret mihi*, Gen. 37. n. 20. Hebræus, Septuaginta, Arias legunt: *Occurrere fecit Dominus Deus tuus ad faciem meam.* Cur non dixit: Dominus Deus meus, ſed Dominus Deus tuus? Ut ita explicaret, rem tam exoptatam, non ſuis, ſed patris meritis eis contigiſſe, quibus & tantam gratiã referebat. Oleaſter. *Hoc bonum Juſti habent, ut nihil ſibi, aut meritis ſuis, ſed ſuperiorum tribuant. Quemadmodum ſervus Abrahæ ſuperius fecit, qui omnem bonum ſucceſſum ſuum in Deum, & merita Domini ſui jactare curabat.* 18. Geneſ. 38.

Jacob rem exoptatã patri adſcribit.

Oleaſter.

QUÆSTIO

Quæstio III

Quare in hoc textu Evangelico Martha nuncupatur mulier, non vero Maria.

19 IN præſenti ſacer Evangeliſta mulierem Martham appellat: *Mulier quædam Martha nomine*: Mariam verò non ſic dicit: *Maria ſedens ſecus pedes Domini* iterum: *Maria optimam partem elegit.* Et ratio germana eſt: Quia jam ſupra Evangeliſta latè egerat de Maria cap.7. num. 37. & cap. 8. num. 2. At de Martha hìc primò facit mentionem, & ideo ad majorem ejus expreſſionem multas illius circunſtantias deſcribit, quod erat mulier, habebat domum, ſororem, &c.

Ratio difficultatis.

20. Ad ſenſum moralem venio. Præſupponendum, quod Martha præfigurabat perſonam, ac corpus ſacratiſſimæ Dei genitricis Mariæ, quæ Deum in hoſpitio ſui uteri excepit. Sic ait Divus Bernardus ſerm. 3. de Aſſumptione. *Quod ſi hanc luteam cogites domum, facile erat noſſe, quemadmodum in ea Dominum Martha magis excipiat, quàm Maria. Quod enim ait Apoſtolus: Glorificate Deum in corpore veſtro.* At Maria, *quæ optimam partem elegit*, adumbrabat illuſtriſſimas ſanctiſſimæ Dei genitricis virtutes, ut docent Divus Ildephonſus ſermone 6. de Aſſumptione, & Guerricus Abbas ſermone 4. de eadem feſtivitate. S. Vincētius Ferreyla ſerm. 1. & S. Thomas de Villa Nova ſerm.

Bernard. Ildeph. Guerric. Vinc Ferr. S.Thom. de Villa Nova.

21 Moraliter reſpondeo ad quæſtionem, Rectè in præſenti Martha dicitur mulier, non verò Maria: nam, cùm Martha repræſentaret corpus Dei genitricis, quæ Deum utero ſuo excipit, dicatur mulier, ut ita omnibus ſit apertum, quod hæc ſuprema Regina in ſua perſona, ac corpore quid humanum, & non divinum, extitit, ſicque præſcinderetur error aliquorum hæreticorum, qui perfidè autumarunt, B. Virginem eſſe perſonam divinam. At Maria, quæ præexcelſas Dei genitricis virtutes figurabat, non ſcribatur mulier, ut cunctis ſit notum, quod hæc Angelorum Regina in ſuis virtutibus, ac dotibus, quid cæleſte ſuper totam naturam humanam extitit. Vide quæ de ea ait D. Damaſcenus ſerm. 2. de S. Maria: *Ideo Virgo intemerata, quæ non eſt verſata in terrenis perturbationibus animi, ſed fuit in cæleſtibus educata cogitationibus, non abiit in terram, ſed animatum verè cælum appellata, in cæleſtibus collocatur tabernaculis*

Virgo ita ſancta, ut in ſuis virtutibus quid cæleſte dicatur Damaſc.

22 Videt Joannes in ſua Apocalypſi multas, & varias viſiones, in quibus ſub variis figuris virtutes, ac excellentiæ Sanctorum denotantur. Apoſtoli dicuntur duodecim lapides pretioſi in fundamento civitatis poſiti. Apocal. 20. num. 19. Joannes Baptiſta nuncupatur vox prima loquens tanquam tuba. Apocal. 4. num. 1. ut ex Petro Damiano explicavi tom. 1. lib. 1. cap. 8. quæſt. 2. Elias, & Enoch dicuntur duæ olivæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ aſtantes. Apocal. 11. num. 4. Martyres videntur amicti ſtolis albis, ac cum palmis in manibus Apocal. 7. num. 9. Et de uxore Agni, nempe Eccleſia, auditur. *Datum eſt illi, ut cooperiat ſe byſſino ſplendenti, & candido*, Apocal. 19. num. 8. Cum tamen inter has viſiones Virgo Dei genitrix oſtentatur, dicitur: *Signum magnum apparuit in cælo: mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim*, Apocal. 11. num. 1. Sed dic mihi, Aquila magna, & ſublimus, cur ad explicandas aliorum ſanctorum excellentias terrenæ res introducuntur, lapis pretioſus, vox tubæ, & oliva, & cādelabra, ſtolæ albæ, & palmæ, ac tādem byſſus ſplendidus, & candidus? at magnum, & valdè celebre Virginis ſignum ex rebus tantum cæleſtibus componitur? Cur non ex alia materia apparet occulatiſſimo Theologo? Virtutes aliorum juſtorum, utpote homines terreni, terrenis rebus inſinuari poſſunt. At in Marianis elogiis ſigno magno denotandis non à terra, ſed è cælo ſumendus eſt tropus & non à quolibet cæleſti corpore, ſed à primoribus, nempe Sole, Luna, & ſtellis. Nam in aliis ſanctis, quamvis valde perilluſtres extarent, tamen aliquando humanæ fragilitatis, ac corruptionis in eis aliquid interceſſit. At in B. Virgine totum fuit ſupremū cælum, firmum, incorruptum, & undiquè mirifice lucidum. D. Bernardus ſerm. in ſignum magnum, ſic fatur: *Defectus omnis ſub ea*, ſcilicet Virgine Maria, *& quidquid fragilitatis, ſeu corruptionis eſt, excellentiſſima quadam ſublimitate præ cæteris omnibus excedit, & ſupergreditur creaturis, ut merito ſub pedibus ejus Luna eſſe dicatur.*

Apoc. 20. Apoc. 4. Apoc. 11. Apoc. 7. Apoc. 19. Apoc. 12.

Virgo tam cæleſtis, ut ſigno magno ſolum cæleſtibus ſignis denotetur.

Bernard.

23. Notandum quod dicitur, *Mulier apparuit in cælo*: tam cæleſtis, ac ſublimis eſt ſancta Dei genitrix, quod nullus alius locus eſſet ei decens, ut appareret in ſigno magno, niſi in cælo; & hujuſmodi ſignum magnum ex cæleſti materia tantum componitur.

Maria apparet in cælo.

24. Apocalypſeos 21. num. 2. ait Joannes: *Vidi ſanctam civitatem Ieruſalem novam deſcendentem de cælo à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* Quod ſacratiſſimæ Virgini adſcripſerunt D. Bernardus, Rupertus & alii. Civitas nova nuncupatur. De ea ait Jeremias 31. num. 22. *Creavit Dominus novum ſuper terram, fœmina circundabit virum.* Sed quomodo dicitur B. Virgo civitas nova deſcendens de cælo, cum ipſa ſit orta in terra de radice Jacob. Perpēde verba. Dicitur, *ut ſponſam ornatam viro ſuo*: quamvis ſanctiſſima Dei genitrix corporaliter producta fuerit in terra; tamen tantis ſupernaturalibus donis gratiæ, fidei, ſpei, ac charitatis, humilitatis, puritatis, ac aliarum virtutum, tanquam ſponſa ornata extitit viro ſuo, nempe Spiritu ſancto, ut non è terra, ſed è cœlo deſcendens merito dicatur. De ea ſic fatur Richardus à S. Laurentio. *Non eſt talis mulier ſuper terram, quia non eſt terrena vita, ſed cæleſtis.* Huc transfero verba D. Auguſtini lib. 20. de civitate Dei cap. 17. *De cælo deſcendere iſta civitas dicitur quoniam cæleſtis eſt gratia, qua Deus eam fecit.*

Apoc. 21. Bernard. Rupertus. Jerem. 31.

Virgo ob donorum gratiæ multitudinem, è cælo deſcendere dicitur.

Richard. Auguſt.

QUÆSTIO IV.

Quare Evangeliſta non explicat ſalutationes, gaudia, ac verba quibus Chriſtus exceptus eſt ab his ſororibus

25 *Ratio difficultatis.* Geneſ. 24. Exod. 18. Tobiæ 7.

VALDE ſolenne olim apud antiquos, ut eſt etiam hodie in uſu, viros glorioſos multa cum ſalutatione, gaudio, ac urbanitatis ſignis excipere. Sic in domum ſuam Laban recepit Eleazarum fideliſſimum Abrahæ ſervum. Geneſ. 24. num. 41. Moyſes Iethro ſocerum ſuum. Exod. 18 num. 7. Et Raguel juniorem Tobiam cap. 7. num. 1. Sic etiam valde veriſimile eſt, quod hæ duæ ſanctæ ſorores magna reverentia, ac ſalutatione Chriſtum exceperunt. Cur ergo hæc ab Evangeliſta non ſcribuntur?

26 Caſſianus. *Vbi eſt amor, non ſunt neceſſaria verba.*

Reſpondeo primò. Quod Evangeliſta ſalutationes, ac venerationes, ut notas, ſuppoſuit. Secundò, ut ait Simon Caſſianus lib. 9. cap. 33. Quòd hæ ſanctæ duæ ſorores *exceperunt Chriſtũ amplius mente, quàm corpore; animo, quam hoſpitio; affectibus plus, quàm rebus.* Martha, & Maria ſummè Chriſtum diligebant: & ubi eximius eſt amor, nec verba, nec urbanitatis oſtentationes exoptantur; ſed ipſe ſolus amor præ omnibus ſat eſt.

27 *Virginis gloria, verbis explicari non poteſt.* Ildeph. Bernard.

Tertiò. Ingreſſus Chriſti Domini in hoc caſtellum ſanctiſſimam Virginem Mariam introëũtem in gloriam adumbrabat. Quanta autem fuerit hodie exultatio, ac feſtivitas ſanctis Angelis; quot venerationes, ſalutationes, ac cantica præſtiterint Matri Domini; potius mente conſideranda, quàm verbis explicanda. D. Ildephonſus ſerm. 1. de Aſſumpr. *O quanta exultatio ſanctarum animarum de viſione tantæ claritatis! quantus famulatus beatorum ſpirituum! quantus numerus Angelorum hodie genitrici Verbi Dei gratulabundus occurrit! ad quanta, vel qualia gaudia feliciter introivit!* Quæ profectò nec oculus vidit, nec auris audivit, *ſunt enim inviſibilia, atque ineffabilia.* Idem docet D. Bernardus, cujus verba ad calcem quæſtionis dabo.

28 Cant. 6. Apponius. Luc. Abbas. Rupert. Hugo. Bernard.

Tanta enim gloria irradiat hodie ſanctiſſima Virgo, ut potius Angeli eam intendant affectibus venerari, quàm perſpicaci mente illam abyſſum gratiæ, illud perfectionum pelagus intueri, ac conſiderare. Unde admirantes clamant: *Quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata.* Cantic. 6. n. 9. Quod de B. Virgine explicant Apponius, Lucas Abbas Rupertus, Hugo de S. Victore, D. Bernardus ſerm. 1. de Aſſumpt. *Glorioſa Virgo*, ait, *lampas ardentiſſima, ipſis quoque Angelis lucis miraculo fuit, ut dicerent: Quæ eſt iſta, quæ progreditur?*

29 Symmachus. *Sexta editio.* *Beati pavēt inveſtigare Virginis mirabilia.*

Expende locum pro eo, quod Vulgata habet: *Terribilis ut caſtrorum acies ordinata:* Symmachus habet: *Terribilis pavorem incutiens, ſecundum acies.* Sexta editio: *Terrificans inter magnificatas.* Sed quid eſt, quod hodie B. Virgo in tanta gloria majeſtatis apparuit ſanctis Angelis pavorem incutiens, ac terrificans inter magnificatas, id eſt inter cæteras puras creaturas magnas, & ſublimes? Intuentes beati illi ſpiritus ſanctiſſimam Dei genitricem, agnoverunt in illa tantam amplitudinem, ac celſitudinem virtutum, donorum, ac perfectionum, ut illam ſummè venerantes timeant, & paveant tanta mirabilia conſiderare.

30 D. Thom. Pſalm. 18. Job. 16. Iſai. 11. Suarius. *Quomodo donum timoris ſit in Beatis.* Greg. Dionyſ.

Certum eſt apud omnes Theologos cum D. Thoma 2. 2. quæſt. 19. art. 9 & in 3. diſt. 34. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 3. Quod in Beatis datur Timoris donum. Pſalm. 18. n. 10. *Timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi.* Iob. 26. num 11. *Columnæ cæli contremiſcunt, & pavent ad nutum ejus* Et de Chriſto Domino ait Iſaias 12. num 3. *Replebit eum ſpiritus timoris Domini.* Sed quomodo hoc donum detur in Beatis, qui in illo feliciſsimo ſtatu ſunt valde ſecuri abſque metu, & anxietate alicujus mali, magna eſt controverſia apud Theologos, & varii ſunt modi explicandi. M. Suarius tom. 1. ad 3. p. diſp. 20. ſect. 2. §. *Quocirca.* ita rem enucleat. Conſiderans Beatus, ait, (& idem eſt Chriſto Domino) celſitudinem, ac infinitatem divinæ majeſtatis, ſe illi in omnibus inferiorem recognoſcens, non audet ad tam immenſum pelagus perfectionum accedere, ſed omnino fugit inveſtigare, ac comprehendere mirabilia ejus, ut docent D. Gregorius lib. 17. moral. cap. 15. aliàs 17. & D. Dionyſius cap. 13. de cæleſti Hierarchia.

31 Ildeph. Rom. 2. *Virginis gloria incomprehenſibilis.* *Gloria correſpondet meritis, & donis.* Bernard.

Ita ſuprema Regina cælorum hodie pavorem incutiens, ac terrificans inter omnes magnificatas apparuit beatiſſimis Spiritibus, dum in ea cõtemplantes tantam magnitudinem donorum, ac meritorum, non audent, ſed formidant inveſtigare mirabilia ejus. Nam, ut ait D. Ildehonſus ſerm. 2. de Aſſumpt. *Impertit præmia juſtus judex Chriſtus Dominus, ſecundum Apoſtolum*, Unicuique juxta opera ſua Rom. 2. *Huic tamen ſacratiſſimæ Virgini & Genitrici ſuæ ſicut incomprehenſibile eſt quod geſſit & ineffabile donum, quod percepit, ità inæſtimabile, ac incomprehenſibile præmium, & gloria, non dico, inter cæteras ſacras Virgines, verùm etiam inter omnes ſanctos, quam promeruit.* Gloria proportionatur meritis, ac donis acceptis à Deo, & ſicut ſuper omnem intellectum creatum eſt illud ineffabile donum: *Verbum caro factum eſt:* quod Spiritus ſanctus edidit in utero Virginis, ad quod & ipſa dignum habitaculum effici promeruit, ita gloria & corona illi correſpondens, hodie à Chriſto Virgini data. Sic diſſerit D. Bernardus ſerm. 1. de Aſſumpt. *Quis etiamſi linguis hominum, Angelorumque loquatur, explicare queat, quemadmodum, ſuperveniente Spiritu, obumbrante virtute Altiſſimi, Caro factum ſit Verbum Dei? Sed & illud quis cogitare ſufficiat, quam glorioſa hodie Mundi Regina proceſſerit.*

Lucæ 10. *n.* 39. Et huic erat ſoror nomine Maria, quæ etiam, ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Erat autem ei ſoror nomine

mine Maria, quæ veniens conſedit ad pedes Domini noſtri, & audiebat ſermones ejus.

Vatabl Theophylactus. Quæ etiam aſſidens ad pedes Jeſu.

Arias. Vocata Maria ſedens ſecus pedes Jeſu.

EXPOSITIO II.

32. *Auguſt.* HVIC *erat ſoror nomine Maria*, ut ait Auguſtinus ſerm. 26. de verbis Domini. Ambæ, *non ſolum carne, ſed & religione germanæ, ambæ Domino cohæſerunt, ambæ Domino in carne præſenti concorditer ſervierunt.* Et ponit Evangeliſta diſcrimen inter has ſorores: nam dum Martha humanitatem Chriſti paſcere præpararet, *Satagebat circa frequens miniſterium.* Maria à Chriſti divinitate paſcebatur. *Quæ etiam.* Vox illa *etiam* multũ negotium facit Expoſitoribus. (*Vox Etiam explicatur.*) Primò quidam exponunt, quod nempe illo temporis articulo, quo Martha erat laborans in apparanda Chriſto menſa, Maria erat ſedens, &c. Alij Doctores dicunt: quod cùm multi è caſtello cõvenirent ad Chriſtum videndum, Maria cum aliis fœminis & Diſcipulis ſedebat, audiens verba Chriſti. (*Germana explanatio.*) Sed cùm in Evangelio de aliis non fiat mentio, niſi tantum de his ſororibus, ideo particula *Etiam* ad Martham referenda eſt: Nam ut ratio poſtulat, ingredientem Chriſtum Martha, & Maria eum exceperunt: ac ad ejus pedes illius verba audierunt, ac proinde Maria ſedebat quemadmodum Martha conſederat. (*Maldonat.*) Maldonatus refert particulam *Etiam* ad Chriſtum: ac proinde Maria etiam ſedebat, ſicut Chriſtus; hoc excepto, quod erat ad pedes, ut diſcipula.

33. *Bernard.* Moraliter etiam exponi poteſt illa particula. Nam Martha, juxta D. Bernardum ſerm. 3. de Aſſumpt. ſignificat meritum, quod eſt in vita activa: Maria verò adumbrabat præmium, quod in fruitione Dei datur in Patria. Merito ergo ponitur illa particula *Etiam*: nam inter meritum, ac mercedẽ magna eſt advinculatio, ac conjunctio. (*Inter meritum & premium magna conjunctio.*) Et dicitur *Sedebat*, quod denotat quandam animi quietudinem, ac tranquillitatem vacantis ab omni alia re, quod maximè neceſſarium eſt ad contemplationem. *Audiebat verbum ejus.* Hoc ſuo exemplo docet Chriſtus Dominus viros Apoſtolicos, ac religioſos, quomodo ſe in hoſpitiis habere debeant; ſcilicet, *Vt non reſupini quieſcant*, ait Chryſoſtomus in Catena, *ſed potius repleant ſuſcipientes ſacris, & divinis doctrinis.*

QUÆSTIO V.

Quare Maria ad ſedendum, non alium locum eligit, niſi Domini pedes?

34. RESPONDEO primò, quod Maria ſedebat ad pedes Domini in ſignum ſuæ humilitatis; ac docilitatis, ut audiret, & cape-

ret verbum Dei. Et videtur in hoc ſumpta metaphora à magiſtro, qui in cathedra, ut in loco altiori, ſedet, ad cujus pedes auditores videntur aſſidere. Sic Paulus ait de ſe. Actor. 22. n. 3. *Secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis.* (*Actor 22.*) Et qui ita humiles, valdè capaces ad percipiendam cœleſtem doctrinam. (*Humiles apti ad percipiendum.*) Deuteron. 30. n. 3. (*Deut. 33.*) *Et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius.* Et ſic de Magdalena ait D. Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Domini. (*Auguſt.*) *Quanto autem humilius ſedebat, tanto amplius capiebat. Confluit enim aqua ad humilitatem convallis, denatat de tumoribus collis.*

35. *Cant. 3.* *Inveni, quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam.* Cantic. 3. n. 4. Quæ verba Eccleſia, in lectionib. accommodat Magdalenæ in ejus feſto: Sed unde una mulier tam fortis, & robuſta ad Deum tenendum, ut credat, unquam à ſe fore dimittendum? De Magdalena, ac aliis ſanctis mulieribus ait D. Matthæus 28. numero 9. (*Matth. 28.*) *Ecce Ieſus occurrit illis dicens: Avete, illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus.* Cum in his ſanctis fœminis tale extitiſſet humilitatis ingenium, ut non ad dexteram, non ad caput, ſed ad pedes Domini convolaverint; (*Humilitas valdè fortis ad Deum tenendum.*) inde validæ, ac ſtabiles inventæ ſunt, ut firmiter Deum teneant, & apud ſe ſtatuant, nunquam ab ipſis eſſe dimittendum D. Cyrillus Catech. 14. (*Cyril.*) *Tenuerunt illum, ut impleretur: Tenui eum, nec dimittam Infirmum quidem muliebre corpus, virilis autem prudentia.*

36. Secundò. Ad Domini pedes ſedet Magdalena; vehementiſſimè enim Dominum diligebat, à quo etiam valdè redamabatur; undè à Chriſti pedibus develli nequibat. Sed unde inferebat Magdalena, quod eam Chriſtus tantoperè diligebat? Ex multis ſignis amoris erga eam à Domino exhibitis. (*Ex tuo amore deprehenditur meus amor.*) Deinde cum ipſa ardentiſſimo Chriſti æſtuaret amore, indè benè inferebat, quod ab ipſo multùm erat dilecta. Quærit Chriſtus Dominus à Petro, *Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te.* Ioan. 21. num. 16. (*Joan. 21.*) Cur non aliam comprobationem adducit, niſi ipſiuſmet Domini teſtimonium: ut ait D. Cyrillus lib. 12. in Joan. cap. 64. (*Cyrill.*) *Petrus amoris ſui, non alium, ſed Chriſtum ipſum in teſtem citat.* Ratio hujus rei litteralis eſt. Quia Chriſtus Dominus ſcientia divina, ac ſupernaturali omnium corda penetrabat, ac intuebatur. Moraliſſimè dici poteſt. *Tu ſcis, quia amo te*: id eſt, Tu cum me tam eximiè diligas, ſcis, quia ego amo te: nam unus amor alterius index, & ex una dilectione altera optimè deprehenditur.

37. *Caſſianus* Tertiò, Simon Caſſianus lib. 9. cap. 33. ſic ait. *Dominicos pedes illico recognovit, ad quos admota multorum peccatorum remiſſionem acceperat. Ex quo in amore facta ferventior, ſemper illos animo, & ſitu ſui corporis repetebat.* Magdalena ſtans in domo Phariſæi ad pedes Domini, ut vidimus ſuperiori capite, ſuorum delictorum obtinuit remiſſionem: bene multò Dominicis pedibus inhæret & tanquam grata eis, à quibus tantum acceperat beneficium; & quia magna prudentia eſt, in ea inſiſtere via, ab eaque non diſcedere, quæ tibi aliquando ſalutaris, ac proficua extitit. (*Prudentia inſiſtere in via, quam utilem tibi cognoſcis.*) Optimè ergo Magdalena non alium locum eligit, niſi Domini pedes, ut in quibus ſalutem animæ eſt aſſecuta, ibi etiam augmenta gratiæ inveniat multò majora.

38\. Cùm Joſeph in Ægypto durè locutus eſſet ad fratres ſuos, tamquam ad exploratores; & Simeonem in vinculis obtinuiſſet: ſub obteſtatione eis præcipit, quod, niſi Benjamin fratrem minimum in Ægyptum ſecum adducerent, faciem ſuam minimè eſſent viſuri. Et cùm aliunde fames perurgeret, ut ad comparanda alimenta in Ægyptũ deſcenderent. Pater tamen ob eximium in Benjamin amorem nollet ipſum à ſe dimittere: tandem penuriâ alimentorum compulſus ait Jacob filiis ſuis: *Si ſic neceſſe eſt, facite, quod vultis; ſumite de optimis terræ fructibus in vaſis veſtris, & deferte viro munera.* Gen. 43. n. 11. Sed cur ad tantum principem tam parva munera ex proventib. terræ mandat Jacob deferre? Rectè Oleaſter. *Noverat ipſe*, ait, *quam benè negotium cum fratre ceſſerit ob munera præmiſſa: docuit filios, ſic modo rem ſuam apud Ægypti principem expedire.* Recordatus eſt Jacob, quòd cùm frater ſuus Eſau ſibi eſſet iratus, muneribus eum placaverit. Geneſ. 32. n. 20 Eadem ergo methodo mandat filiis ut ad principem terræ iratum reconciliandum munera deferant. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 3. num. 78. & tom. 2. cap. 29. n. 26. 27. & 28.

Geneſ. 43. *Per viã tibi utilẽ incede.* Oleaſter.

Geneſ. 32.

Quæstio VI.

Quare, quando Magdalena ſedet ſecus pedes Salvatoris, tunc ab Evangeliſta non nuncupatur Chriſtus, vel Ieſus, ſed Dominus?

39\. *Idem ſenſus.*

AIT Evangeliſta, *Maria ſedens ſecus pedes Domini*, & idem eſt ac ſecus pedes Chriſti, ſeu Ieſu, ut habent alij codices, & retuli in verſionibus, ad ſenſum moralem veniamus. Secundò, Quando intrat in caſtellum, Jeſus nuncupatur; cum verò ad illius pedes Magdalena olim peccatrix, & jam converſa, ac contrita ſedet, dicitur Dominus: *ſecus pedes Domini*: In nullo enim alio dominationis, ac poteſtatis Majeſtas magis oſtenditur, quàm in condonandis ac dimittendis aliorum criminibus, ac delictis. Tertiò Chriſtus intravit, ut à mulieribus exciperet hoſpitalitatem: Magdalena verò ad ejus pedes ſedebat, ut ab illo multa hauriret cœleſtia dona: & ſplendidum ac glorioſum Domini nomen, à tam benè aptatur, ubi dona excipiunt quàm potiùs ubi largiuntur diffuſa.

Nomen Domini ibi bene ponitur, ubi dona dantur.

40 Quartò. In laudem Virginis Mariæ aliquid dicamus. Maria ſedens ſecus pedes Domini, erat cum magna quiete in fruitione, ac contemplatione ſupremæ Chriſti divinitatis. Adumbrabatur ibi altera Maria, nempe ſanctiſſima Dei Genitrix in die ſuæ glorioſæ Aſſumptionis æternam Divinitatis fruitionem in præmium ſuorum meritorum à Chriſto recipiens: Meritò ergo hîc non dicitur Chriſtus, ſed Dominus ut denotetur quod illa feliciſſimæ beatitudinis merces ei conferebatur, non tanquam à filio ob favorem, ſed tanquàm à Domino ob coronam juſtitiæ ei repoſitam & debitam.

Ingens gloria Virginis non ex favore, ſed ex juſtitia.

41\. Apoc. 12. *Signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Apocal. 12. n. 1. Valde mirabile, quod mulier quæ juxta multorum ſententiam eſt ſanctiſſima Dei Genitrix, appareat veſtita Sole, coronata ſtellis: Sol inter omnia aſtra præſtantiſſimus: Cur ergo præſtantior ei non deputatur locus, ut mulier veſtiatur ſtellis, coronetur Sole? Cur ex ſole non componitur hæc corona? Sol Chriſtum Ieſum denotabat; ſtellæ verò Virginis virtutes. Sic ait D. Bernardus ſerm. in ſignum magnum. *Dignum planè ſtellis coronari caput.* Et ſubdit. *Speciali quodam ſplendore in Maria coruſcant manſuetudo pudoris, devotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis.* Bene ergo non Sole, ſed ſtellis circuncingitur cap. Quamvis enim in ſanctiſſima Dei Genitrice, ob maternitatem Dei, multa, & præexcelſa merita cumulata ſint, ut ſuo loco dixi tom. 1. & eſt commune apud ſanctos Patres: tamen in die ſuæ glorioſæ Aſſumptionis non ei corona imponitur præciſè, ac ſolummodò ob maternitatem talis filij, ſed ob radiantes ſtellas ſuarum virtutum, non enim coronatur ex favore ob filium, ſed ex juſtitia ob præclara merita. Bernard.

Virgo coronatur, non ex favore, ſed ex juſtitia.

In die glorioſæ Aſſumptionis clamant Angeli: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto deliciis affluens, innixa ſupra dilectum ſuum.* Cantic. 8. n. 5. Quod de B. Virgine in ſua glorioſa aſſumptione explicant communiter Doctores. Sed dum dicitur; quod aſcendit innixa ſuprà dilectum, videtur, quod ob ipſum dilectum in tantum apicem ſublevetur. Verùm perpende, quod prius dictum eſt, *deliciis affluens*: has delicias explicat & D. Bernardus ſerm. 4. de Aſſumpt. *Aſcendit deliciis ſpiritualibus affluens. Quidni delicias dixerim virginitatis decus cum munere fœcunditatis, humilitatis inſigne, diſtillantem charitatis favum, miſericordiæ viſcera, plenitudinem gratiæ, prærogativam gloriæ ſingularis?* Prius dicitur: *deliciis affluens*: & poſtea *innixa ſupra dilectum*: Non enim hodie Regina cœlorum ad coronam juſtitiæ aſcendit primò, & immediatè innixa favore dilecti, ſed potius affluentia virtutum, ac meritorum, quibus maximè enituit, ac reſplenduit, ut merito talis corona juſtitiæ ſit ei repoſita. 42.

Canti. 8. *Virgo ſublevatur ad tãtam gloriã ob ſua merita.* Bernard.

Quæstio VII.

Quare Magdalena tam dilegenter deſcribitur ſecus pedes Domini, audiens verbum illius?

PRIMÒ hæc narrat Evangeliſta, ut nobis aperiat, quantam Magdalena dulcedinem capiebat in verbis, quæ à Chriſto dicebantur, uſque adeo, ut præ his cætera omnia negligenda putaret; tantam enim ſuavitatẽ in auſcultandis, ac contemplandis rebus divinis percipit anima charitate vulnerata. 43.

Anima in rebus divinis miram percipit ſuavitatem.

Secundò, quandam rationem colligo ex D. Bernardo. ſerm. 3. de Aſſumpt. ubi ſic ait: *Vnum arbitror è duobus: ut aut de electione Maria laudetur, quod pars ipſa, quantum nobis eſt, ſit omnibus eligenda; aut certè ut neutrum dicatur defuiſſe, nec in partem quamlibet præcipitaſſe ſententiam, ſed ad obedientiam præceptoris, ad utrumlibet ſit parata.* Perpende ultima verba. Exprimit Evangeliſta, quod Maria ſecus pedes Domini audiebat 44. Bernard.

verbum

Obedientia in utrumque parata optimum promeretur.

verbum illius, ut ita innuatur ratio, ob quam tantam gloriam habuit, ut de ea diceretur? *Maria optimam partem elegit.* Audiebat enim verbum prompta obedientia in utrumque parata, ſive ad activè, ſive ad contemplativè inſtandum, juxta id, quod eis mandaretur; & talis, ac tanta obedientia, in utrumque propenſa, ad nutum mandantis, quidquid optimum eſt, & præexcellens, promeretur.

Optima pars cur in utrũque paratum.

45. Pergit S. Pater. *Quis enim ſicut David fidelis ingrediens, & egrediens ad imperium Regis? Denique: Paratum, inquit, cor meum, non ſemel tantum, ſed & ſecundo vacare tibi, & proximis miniſtrare. Hæc enim pars optima, quæ non auferetur.* Quænam eſt pars optima? Dupliciter paratum cor meum: nempe ad frequens miniſterium & ad contemplationis tranquillitatem.

Matthæus ex magna obedientia ad Apoſtolatum venit.

46. Matth. 9. *Vidit Ieſus hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine. Et ait illi: ſequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum.* Matth. 9. n. 9. E telonio vocat Chriſtus Matthæum ad ſummum Eccleſiæ principatum, ad Apoſtolatum ſcilicet. Sed quomodo è tam vili officio ad ſupremum apicem evehitur homo? Ad nutum Domini ſequitur Matthæus prompta obedientia in utrumque paratus, ut factis adimpleat, quidquid ei mandabitur. Et talis, ac tanta obedientia ad optimam partem, ac ad præclariſſimum ſublevat principatum. D. Chryſoſt. in Pſal. 5. *Sicut latro, ait, Confeſſionem intulit, ſic Publicanus obedientiam ſuam, & meruit in Apoſtolatus ordinem collocari.*

Chryſoſt.

47. Exod. 25. Mandavit Dominus Moyſi: *Facies & candelabrum ductile de auro mundiſſimo haſtile ejus, & ſphærulas, & lilia ex ipſo procedentia.* Exodi 25. n. 41. Sphærulæ cur non in alio loco ponuntur, niſi in candelabro? Cur non potius in parietibus, vel ſubtus tabernaculum, tanquam clavi ad ipſum ſuſtentandum? Sphærulæ, cùm rotundæ ſint, ob volubilitatem, quam habent, in utramque partem, obedientiæ imaginem exprimunt, ut innuit Abſalon ſerm. 30. *Sphærulæ, ait, quæ ſunt in candelabro volubiles, & rotundam figuram habent, ſignificant ſimplices clauſtrales, qui prælatorum ſuorum reguntur imperio, ſalubre ſibi æſtimantes quidquid virtus juſſerit faciendum.* Cùm ergo Sphærulæ typum obedientiæ gerant, in candelabro ponuntur: Qui enim obedientia ſunt inſigniti, in valde lucenti, ac præexcellenti loco reſident, ut cunctis fulgeant, & reſplendeant.

Abſalon. Abbas.

Obedientia in utrumque maximè fulget.

Luc. 10. n. 40. Martha autem ſatagebat circa frequens miniſterium: quæ ſtetit, & ait: Domine non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi, ut me adjuvet.

VERSIONES.

Syriacus. Martha autem diſtrahebatur multo miniſterio & veniens dixit ei, &c. Dic ei opem mihi ferat.

Græcus. Martha autem diſtendebatur circa multam miniſtrationem.

Arabicus. Martha autem diligenter miniſtrabat. Plurimumque ſtetit, & ait; Domine, non gravat te res mea?

Theophylactus Euthym. Relinquit me ſolam, ut miniſtrem.

S. Mac ſenior homil. 22. Domine, non tibi eſt curæ quod ego torqueor circa multa, ipſa verò tibi aſſidet.

Arias. Dic illi, ut ſimul mihi ſuſcipiat.

EXPOSITIO III.

Maria quieta ſedebat ad pedes Jeſu, ut intenta verbis ejus. E contra verò, Martha quæ Dominum exceperat in domum ſuam; *ſatagebat circa frequens miniſterium*, ſeu ut habet Græcus, *diſtrahebatur*, ſeu, *extendebatur*, ſeu erat occupata circa frequens miniſterium, hoc eſt plurimam miniſtrationem: nam ut ait Euthymius, *præparabat quæ neceſſaria erant ad convivium, & ad obſequium ejus, ac diſcipulorum.* Officioſa enim charitate, ac ferventi diligentia omnia præparabat ut tam Domino, quam iis, quos ſecum adduxerat, nil in convivio deeſſet. 48.

Græcus.

Euthym.

Quæ ſtetit, & ait: Syriacus habet: *Quæ venit*, ac aſtitit ad locum, in quo Dominus aderat, ad cujus pedes ſedebat Maria. *Quæ ſtetit, & ait*: non laborum pertæſa: ſed cum præ deſiderio ſuo omnibus non ſufficeret. D. Gregor. lib. 1. Reg. cap. 13. ad finem ſic ait. *Et notandum, quod tranſeundo Martha vidit, non tamen tranſeundo, ſed ſtando loquitur. Nam Evangeliſta cautè expreſſit dicens, Quæ ſtetit & ait. Quo profectò exemplo inſtruimur ut qui fratribus miniſteria exhibemus, ſi per moram ſedere ad Redẽptoris pedes non poſſumus, per aliquantulam morulam Redemptori aſſiſtere debeamus*: Martha ſic ſatagebat pro lauto convivio præparando, ut ad Dominum direxerit oculos, ad ipſumque ſit locuta. Sancta, & ſalubris eſt proximorum cura; ſed hæc ne ſit cum injuria noſtri: neceſſe eſt enim, ut in ipſis negotiis ad Dominum ſublevemus oculos, & ipſum contemplemur. 49. Syriacus.

Gregor.

Sic negotiis incumbamus ut ad Deum mentem erigamus.

Domine, cum multa reverentia loquitur: *Non eſt tibi cura.* Non incuſat Chriſtum Martha; ſed eum ad commiſerationem excitat: de quo plura quæſt. ſequenti. Ac ſi dicat Martha: Tuæ, Domine, pietatis eſt, curare, ut jubeas ſorori meæ, ut me ſublevet, ac laboris partem habeat. Hic tacitè accuſat ſororem, quod eam ſolam reliquerit miniſtrare. Tamen hic notat ejus obedientiam, *Dic illi*, nam idem eſt, quòd Dominus uno verbo dicat, ac quod ipſa Maria faciat, relictis omnibus aliis, etiam ſibi ſummè gratis. Et prudenter ait, *me adjuvet*; non ait; dic, ut ipſa laboret, & ego requieſcam, ſed ut me laborante ſimul ipſa laboret. Valde enim ſuave eſt, ad intuitum majoris: ac ſenioris ſimul laborantis laborare. 50.

Obedientia ad unum verbum.

Facilis eſt labor, dum cum alio ſimul laborat.

QUÆSTIO VIII.

Quare Martha tanta confidentia Chriſtum alloqui audet?

51. CUm multa confidentia Martha ad Chriſtum loquitur, ut ſorori præcipiat, quod illi laboranti opem, ac adjuvamen ferat. Sed unde illi tanta fiducia, cum valde perſpicuum eſſet, quod Maria multùm à Chriſto diligebatur?

52. Gregor. Reſpondet primò D.Gregorius lib.5. in libros Regum cap.4. prope finem. *Notandum eſt*, ait, *quia Martha confidenter loquitur dicens, Domine, non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Quod certè perfectis quibuſdam operariis ſanctæ Eccleſiæ convenit, qui omnipotenti Deo preces tanto fiducialius offerunt, quantò laborioſius ei in membris ſuis miniſtraſſe meminerunt.* Erat Martha laborans pro aptandis cibis in obſequium Chriſti ac ejus Diſcipulorum, unde valde fiducialiter cum eo habet verba. Nam qui pro te laboribus inſtat, magnam concipit fiduciam, ut pro ſe ſuoque negotio multùm apud te loquatur. Hæc autem verba accommodat ipſe Gregorius laborantibus in vita contemplativa.

Qui pro te laborat fiduciam habet, ut pro ſe, ſuoque negotio tibi loquatur.

53. Secundò. Forſitan ita loquitur Martha ex turbatione ſollicitudinis omnia apertè, & congruè præparandi Chriſto. Sæpè enim animus turbatus in actiones multæ fiduciæ prorumpit: quod aliàs nec faceret, nec diceret. Tertiò, Quia Marthæ videbatur indignum pati, quod ipſa natu major tanta ſollicitudine miniſtraret, juniore ſorore, ſcilicet Maria ſedente ſine cura; & cum Martha ſibi perſuaderet, habere juſtam expoſtulationem, ideo tam fiducialiter fatur, ac loquitur.

Animus perturbatus multa dicit.

Petitio ſi juſta videtur, cum fiducia proponitur.

54. Quartò, Valde manifeſtum, & notum erat, quod Maria tota intentione dedita erat perfectiſſimo operi meditationis, ac contemplationis Dei, Martha verò tota occupabatur in re multò inferiori, nempe in miniſterio temporali. Et tamen Martha querimoniam contra ſororem excitat, & rem deferr coram rectiſſimo judice Chriſto Jeſu. Quomodo ergò, ſancta mulier, hæc non perpendis? Verum eſt, quod ſororis negotium multò ſublimius erat; & judex valde integerrimus interpellatur: at tam multa concepta fiducia querimonias contra ſororem producit Martha: nam cùm illius occupatio eſſet propria, quamvis aliàs inferior extitiſſet, tamen ut quid valdè illuſtrius, ac excellentius ſororis negotio appretiabatur: multùm enim frequenter contra nos ſeducit propria affectio, ac amor, ut res propriæ aliter appareant, ac in ſe ſunt, & quod aliàs eſt valde parvum, in multo, ac magno æſtimetur ſuper aliorum majora facta.

Homo minimum proprium ſuper aliorum illuſtria facta appendit.

55. Daniel 2. Vidit Nabuchodonoſor ſtatuam magnam, *Cujus caput ex auro optimo erat, pectus autem, & brachia de argento, porro venter & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars ferrea, quædam autem fictilis.* Daniel 2. n.31. Explicat Propheta ſomnium. Quod ſcilicet caput aureum denotabat imperium Chaldæorum: *Tu es ergo caput aureum.* Pectus verò argenteum Monarchiam Perſarum, ac Medorum. Femora ex ære, Græcorum dominationem. Tibiæ verò ferreæ durum Romanorum imperium præſignabant. Pedes autem fictiles oſtendebant, quod omnes hæ quatuor Monarchiæ, ſicut & cæteræ res mundiales, in terra ac luto ſuo fines habent. Nabuchodonoſor tamen ut deſcribitur cap.3. n.1. *fecit ſtatuam auream, altitudine cubitorum ſexaginta.* Verum eſt, ô Rex, quod ſtatua tua habet caput ex auro. *Tu es ergo caput aureum.* At etiam habet pedes ferreos, & fictiles. Cur ego tota ex auro conficitur ſtatua? Theodoretus. *Quia beatus Daniël, ait, ſomnium interpretans dixit ipſum eſſe caput aureum, aliàs verò imaginis partes ex alia multiplici materia, quæ caput excipit, ipſe omnem ex auro imaginem molitur.* Planum eſt; quod ejus ſtatua fictiles pedes habebat, at cùm eſſent proprii pedes, quamvis lutei dijudicabuntur, tanquam ſi ex optimo auro conſtarent: quilibet enim ſuum proprium lutum, ac pulverem in puriſſimo auro appretiatur. Daniel 3. Theodor.

Quilibet proprium etiam abjectum, in magno æſtimat.

Glorioſiſſima parta victoria, jugulato Goliath à David, canebant mulieres: *Percuſſit Saül mille, & David decem millia, iratuſque eſt Saül nimis, & diſplicuit ſermo in oculis ejus.* 1.Reg.18. n.7. Cur tanto furore concitatur Saül, eo, quod ei tribuant mille, Davidi verò decem millia; ſi enim aliquis in hac cauſa ira commovendus eſſet, hoc Davidi rectè competebat; nam ipſe periculo ſe expoſuit, totum negotium confecit, & victoriam eſt adeptus; Saül verò ſub umbraculo in tentorio ſuo ſedens nihil edidit, ut notat Chryſoſtomus homil.1. de Davide *Saül quidem, ait, pavidus, ac tremens domi deſedit, in ſingulos dies mortem expectans; David autem totum facinus peregit. An non abſurdum erat, eum qui nihil ad depellenda pericula contulerat, ob id indignari, quod hic plus laudis tuliſſet? Nam ſi indignandum erat, Davidem potius conveniebat, indignari, quod cum ſolus totum egiſſet, alterum haberet laudis participem.* Cur ergo excanduit Saul pro decem millibus datis Davidi, cùm ipſe nihil edidiſſet? Verum eſt quod Saul in parta victoria nihil egit: *Nihil ad depellenda pericula contulerat*: tamen illud ſuum nihil in multo majora, quàm totum glorioſum trophæum à rege appretiabatur; & ipſe nihil agendo, plus præſtitiſſe ſibi videbatur, quàm David totum negotium conficiendo. 59. 1. Reg.18. Chryſoſt.

Proprium nihil in magno appenditur.

QUÆSTIO IX.

Quare Martha non ſororem ſuam eſt allocuta, ſed ſolùm Jeſum.

QUandam piam accuſationem in ſororem Martha hîc pertendit, quæ non proceſſit ex aliquo odii motu, vel ex indignatione aliqua, ſed ex vehementi quadam pia ſollicitudine, qua verebatur, ne Chriſto, ac diſcipulis ejus, convivio excipiendis, aliquid deeſſet; docens nos, quod magnopere curare debemus, proximis ſervire, ita ut ſi non ſufficimus, aliorum imploremus auxilium. Cur non ergo ſororem, ſed Chriſtum Martha alloquitur, præſens quæſtio inquirit? 57.

Maximè curare debemus ſervire proximis.

Reſpondeo primò, quod Martha ita ſe geſſit ob eximiam in Chriſtum reverentiam; non enim cauſa eſt, nec decebat, à pedibus Domini vocare, ſeu avellere audientem ſororem abſque facultate ac præcepto illius; non enim Martha ad ſe vocat ſororem, ſed affectat, ut à Chriſto dimittatur. Hanc rationem inculcat D.Bernardus ſerm.5. de Aſſump. 58. Bernard.

Sine Domini præcepto non audet Martha vocare Mariam.

Aſſump. Virg. *Advertenda eſt*, ait, *delatio quædam & honoris obſequium circa Dominum, quod ſcilicet ipſo præſente non auſa Martha, vocare Mariam: quinimò & apud ipſum querelam depoſuerit, ipſumque Dominum vocaverit, in cujus poteſtate ſit, imperare ſorori quidquid neceſſe fuerit.*

59 *Magdalena in Dei amorem maximè rapta.* Secundò: quia Martha ita cognoſcebat ſororem oblectatam Domini ſermonibus, ut apud ſe firmiter ſtatuerit, à Chriſti ore non poſſe divelli, niſi Dominus ipſe juberet. Tertiò quia Martha bene ſciebat, Mariam tanto in audientis Domini verbis rapi conatu, ut niſi hoc Chriſtus illi mandaret, illa ad ea, quæ ab ipſamet Martha dicebantur, minimè attenderet.

60 Quartò, & moraliter. Non Lazaro, nec alicui ex circumſtantibus facit Martha de ſorore querimoniam, ſed tantum Chriſto: *Domine non eſt tibi curæ*: Erat enim Magdalena perſona valde magna, & perexcellens, tam apud Chriſtum, à quo in multa dilectione, ac æſtimatione habebatur, quam apud populum; unde in morte Lazari ipſam, & non Martham, omnes ſequebantur, Joan. 11. numero 31. Cum ergo Magdalena tam ſublimis eſſet, prudenter Martha, non alteri, ſed tantum Chriſto de ipſa eſt conqueſta: magnorum enim ac excellentiſſimorum principum defectus ſoli Deo dicendi ſunt, à quo & mederi tantum valent.

Joan. 11. *Magnorum defectus à ſolo Deo mederi poſſunt.*

61 Quintò, aderat hic Lazarus, & adſtabant Domini diſcipuli, & ſimul multi miniſtrantes cum Martha; & tamen ipſa non his proponit querimoniam, ac delationem de ſorore, ſed ſolum Chriſto, qui & ipſi laboranti optimè providere poterat: magna eſt enim prudentia, ac diſcretus zelus, illi tantam rem, ac miſeriam aperire, qui & congruum valet adhibere remedium. Vide tom. 2. c.... num. 55.

Miſeria illi tantum aperienda, à quo poteſt remedium provenire.

62 Sextò, cur Martha, non primo vocet ad ſe ſororem, ſed ſtatim delationem defert ad Chriſtum? Optimo enim diſcurſu totam rem perpendit, ac ita adjudicavit, quod ille, qui intuitu, ac aſpectu tanti ſui laboris, ac fatigationis non excitatur in illius adjuvamen, minimè paucis verbis ejus vocantis commovebitur. David, cum fugiens à facie Saul, fame, ſiti, ac multis laboribus oppreſſus per varia loca, deſerta, monteſque vagaretur, quadam die ſuam coram Saule innocentiam oſtendit, & quomodo malum nullum in ipſum regem eſſet molitus. Cujus verbis commotus Saul, ob mala in Davidem perpetrata, multæ pœnitentiæ ſigna oſtendens, firmiſſimè ſpopondit, nunquam eum amplius perſecuturum. Tunc ait textus: *David, & viri ejus aſcenderunt ad tutiora loca.* 1. Reg. 24. n. 23. Sed quodnam motivum, ad hoc impellit Davidem, ac viros ejus. Reſpondent Abulenſis Carthuſianus, & alii communiter. *Quia non crediderunt verbis ejus.* Ad cujus confirmationem, optimam aſſigno rationem. Conſiderarunt David, ac ſocii ejus, quod eorum fames, ſitis ac preſſuræ valdè erant exploratæ, ac notæ Sauli? & inde optimo diſcurſu intulerunt, quod ille, qui tot perſpectis miſeriis non eſt ad pietatem adductus, ad hanc firmiter, paucis datis verbis minimè alliceretur, & ideo non credentes promiſſionibus ejus ad tutiora loca aſcenderunt.

Qui aſpectu tui laboris non in tui opem ſe commovet, minimè excitabitur verbis.

1. Reg. 24. Abulenſ. Carthuſ.

63 Salmeron. Septimò, non ſororem alloquitur Martha, ſed Chriſtum: nam in his verbis: *Domine non eſt tibi curæ*: ut notarunt Salmeron tom. 4. part. 3. tract. 16. & Maldonatus pio quodam animo hic Martha tacitè conqueritur de Chriſto, quod ſedentem ſororem in opem ejus non miſerit. Sed quomodo ſancta mulier talem ſermonem dirigit in Chriſtum? Magdalena erat Domini diſcipula ac magna illius ſectatrix, ex quo de illius tranquillitate, ac quiete, querelam aliqualiter in Chriſtum defert. Valdè enim frequenter defectu electorum, ac miniſtrorum in eligentem, ac deſignantem retorquentur.

Maldon. *Defectus electorum in eligentes redundant.*

64 Cum meus Jeſus penderet in cruce ad finem vitæ clamans ait: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me.* Matt. 27. num. 46. Quorum verborum tot ſunt arcana, ut dicat D. Paſchaſ. lib. 12. in Matt. *Neſcio, fratres mei, ſi ullus mortalium intelligere poſſit in hoc myſterio querulæ vocis, quanta, qualiàve ſint ſacramenta, quæ offert.* Moraliſſimè quæram: Cur Chriſtus hic conqueritur de Patre, & non potius de diſcipulis? nam ait Divus Matthæus cap. 26. num. 6. de illis in Horto: *Tunc diſcipuli omnes, relicto eo fugerunt*: & res ægrè ferenda extitit quod tantus Magiſter ſic eſſet deſertus à ſuis diſcipulis, quos ſummè diligebat. Propè Paſſionem Chriſtus de ſuis diſcipulis loquens ſic dixit ad Patrem: *Tui erant, & mihi eos dediſti.* Joan. 17. num. 6. Pater ei tales deſignavit diſcipulos: Ergo Chriſtus affixus in cruce querulam vocem profert, non in diſcipulos, ſed, ut aliqualiter dici poſſe videtur in Patrem, qui altiſſima ſua ſapientia diſcipulos tales dedit, à quibus derelictus in manus inimicorum ſuorum traderetur in horto.

Matth. 27. Paſchaſ. Matth. 26. Ioan. 17. *Chriſtus in cruce erga Patrem querulam vocem profert.*

65 Cum Adamus argueretur à Deo de peccato ſuo, ipſe ſui excuſationem afferre pertendens, ait: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi, & comedi*, Geneſ. 3. n. 12. Sed ad quid ait. *Quam dediſti mihi*? nonne ſat erat? Mulier mea chariſſima conjux, ac individua comes dedit mihi? niſi ut quodammodo de Deo conqueratur, qui talem ei dedit conjugem, quæ in tantum præcipitium ipſum impulerit? D. Gregorius in pſalm. *Beati quorum remiſſæ ſunt*: ſic fatur. *Imputare ſibi Adam peccatum ſuum noluit, quando culpam ſuam in Creatorem refundit, dicens: Mulier quam dediſti mihi.*

Geneſ. 3. *Adamus pro muliere data quodammodo de Deo conqueritur.* Gregor.

QUÆSTIO X.

Quare Martha turbata loquitur, non verò David turbatus?

66 MARTHA in præſenti turbata erat, dixit ei Jeſus: *Turbaris erga plurima.* Et tamen ſic ad Dominum loquitur: *Domine, non eſt tibi curæ*, &c. At verò David ſic ait de ſe Pſal. 76. num. 5. *Anticipaverunt vigilias oculi mei, turbatus ſum, & non ſum locutus: Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui.* Cur ergo Martha turbata loquitur, ac de ſorore conqueritur, David autem tam inſigni patientia reſplendet, ut dicat: *Turbatus ſum, & non ſum locutus.*

Pſal. 76. *Ratio difficultatis.*

67 Quandam rationem colligo ex D. Brunone, Ideo, ait, *ei patientia illa contigit, ut non eſſet locutus, quia cogitavit dies antiquos, & annos æternos, quos per Adam amiſimus, id eſt vitam æternam, in mente habuit.* In Martha querula vox eſt, Brun.

& ſororem arguens loquitur? David patientia multa tacet. Martha ſatagebat circa frequens miniſterium ciborum materialium; temporalia, ac ſervilia meditabatur: David autem ſublimi patientia ac regio animo æterna contemplatur: *Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui:* Qui in terrenis agit, multis fluxibus, ac refluxibus concutitur, multorum exceſſus, ac defectus timet. At qui æterna meditatur, etſi turbatus videatur, regio tamen animo valdè quietus degit, atque ſecurus, ita ut nullo modo perturbari valeat.

Qui terrena meditatur, turbatus eſt, qui autem æterna etiam in turbatione ſecurus.

68. Pſal. 91.

Iuſtus ut palma florebit. Pſalm. 91. n. 13. Quid in palma eſt, quod cum florentiſſimo juſto conferatur? An arboris altitudo, ac rectitudo? An adaptata comarum mira cum viriditate, concinnitas? An fructuum ſuavitas elegans? Valdè magna ſunt hæc. Verùm inde maximè aſſimilatur quod fructus habeat, non per comas, ac ramos diſperſos, terris vicinos, ut rapinis pateant; ſed in altiori vertice verſus cœlum, ut ibi tanquam comis circundati ſecuri habeantur. Sic & juſtus, cum temporalia non cogitet, fructus ſuos vindicat, non terris vicinos, ut multorum exceſſus ac pericula timeat: ſed cum in Deum tota mente feratur: *Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui:* quamvis in multa rerum videantur altercatione verſari, cum magna animi ſecuritate, ac tranquillitate reſidet. D. Gregor. Nyſſen. lib. 8. in Cantic. *Quomodo autem*, ait, *efficit palma, ut fructum ſuum fures difficiliter aggrediantur, ut quæ eum tanquam theſaurum ſurſum recondat, ut vicinum terræ eum ferat.*

Anima, quæ recogitatione in Deum fertur, ſecurè degit nilque timet.

Nyſſen.

QUÆSTIO XI.

Quare cùm Martha ſimul cum multis laboraret, ipſa dicit ſe ſolam miniſtrare?

69. Maldonat.

GRAVES Auctores communiter tenent, quod cum Martha eſſet perſona valdè nobilis, & illuſtris, multos habebat famulos, & ancillas, qui in hoc miniſterio ſimul cum ea cooperabantur. Quomodò ergo ſe dicit ſolam miniſtrare. Mald. in præſenti ſic ſcribit. Quod ſi non Martha muliebri tamen ingenio conſentaneum eſt, ex aliqua invidiæ ſpecie hanc accuſationem eſſe profectam. Non tam ægrè fortaſſe ferebat ſe ſolam miniſtrantem relinqui, quod illi duci poterat laudi, quam ſolam colloquio Domini frui, & apud illum gratioſiorem videri. Si hoc illa animo non fecit, nos quidem certè facere ſolemus. Si quem videmus rerum divinarum contemplationi deditum, tumultuoſi hujus ſæculi negotio non curare, otioſum hominem appellamus. Hæc ille. Et rectè ait, hoc non eſſe conſentaneum Marthæ; nam, cum extitiſſet ſancta & religioſa fœmina, totum hoc ab ea erat valdè alienum; non enim ex invidia, ſed pio quodam animo, & affectu, hæc dixit. Ad quæſtionem.

70. Reſpondeo primò, cum gravibus recentioribus: *Reliquit me ſolam miniſtrare*, hoc eſt ſine ſuo adjutorio, ita ut illa dictio *ſolam* excludat ſororem, non verò ancillas. Secundò, loquitur Martha ex communi hominum conſuetudine; nam quando quis multis occupationibus, ac negotiis tenetur, quamvis aliquos ſecum habet, tamen comparatione tantarum rerum, ſolum exiſtimat, ac dicit.

Ratio litteralis

Tertiò, quomodo ſe ſolam dicit Martha, cum ſua familia multis ancillis eſſet plena? Prudenter ſanè, quia ancillis, ut imperfectis, minimè ſe credebat, & ab earum tali conſortio ſe abdicabat, & unius ſororis, quam apprimè perfectam agnoſcebat, ſocietatem expectabat. Quartò Martha cum ageret hic perſonam poſtulantis ac affectantis tria dicit: *Se ſolam miniſtrare:* quæ apprime competunt ſuum negotium agenti. Primò, ſe eſſe ſolam: proprium eſt enim ſuimet juris perſecutoris, quod in meritis, ac factis, ſe eſſe ſolum, & neminem habere ſocium apud ſe ſtatuat, ac omnia ab ipſo eſſe confecta pleno ore atteſtetur. Secundo de ſorore conqueritur Martha. *Soror mea reliquit me ſolam miniſtrare:* anhelantes munera in regum curiis frequenter querulas voces emittunt. Tertiò ait: *Dic illi, ut adjuvet:* valdè commune, propria negotia gerenti, multa nuntiare, quæ in commodum principum, ac regum videntur cedere. 71.

Perfectorum ſocietas optanda.

Suam rem agens, ſe ſolum in factis exiſtimat.

Quintò, Martha vehementer Chriſtum diligebat, & præ vi amoris laude ei convivium parare ſtudebat: quamvis ergo multarũ ſe ancillarum caterva videret circumſeptam, cum ſororis ope careret ſe ſolam exiſtimabat: qui enim multum diligit, etſi multa habeat ſi unum ei deſit, ſibi perſuadet omnium rerum ſe eſſe expoliatum, atque expertem. Vide ſuprà cap. 11. n. 60. 72.

Diligens, ſi ſibi unum deficiat, omnia ſibi deficere putat.

Sextò, Janſenius in ſua concordia. *Martha ſatagebat circa frequens miniſterium, id eſt anxiè torquebatur, diſtrahebatur, ſurſum, ac deorſum currens, ac ſollicitè ſatagens, nequid omnium deeſſet, quæ ad ſuaviter excipiendum tantum hoſpitem pertinerent. Demonſtravit, ſe & amare, & revereri Dominum, cum dignè excipiendo tota eſſet intenta, nihil ſatis eſſe putans.* Expende ultima verba: Cum tot famulorum adſtarent obſequia, cur Martha in præparanda ciborum copia ſic torquebatur, ac diſtrahebatur? Cogitavit ſecum Martha, ſupremam Domini majeſtatem in domum ſuam excepiſſe; & ideo in tantum hoſpitem, omnem ſedulitatem, pompam, apparatum, ac miniſtrorum multitudinem exiguam eſſe putabat, ac ideò ſororem ſuam ad tale advocabat negotium. Ex his ergo recogita, ad Divinitatem Chriſti in Euchariſtia exipiendã quantis te debeas præparare. 73. Ianſen.

Vt Chriſtus excipiatur hoſpes, omnia videntur pauca.

Maximè ſanè inquirendum eſt: Cur ſupremus artifex in mundi opificio hominum præſtantiſſimum creationis opus ad ultimum locum reſervavit? Homo conditus eſt à Deo princeps univerſi; cur ergo non in primo loco efformatur? Deinde quia hoc maximè poterat inſervire, ut ipſe ſe valdè obligatum Deo agnoſceret, ſi in rerum confuſionem factus, poſtea Deum vidiſſet creantem lucem, Solem, Lunam, ac ſtellas; facientem diviſionem inter terram, & aquas, ac producentem plantas, arbores, herbas, ac animalia. Cur ergo non in primo loco, ſed ultimo creatur homo? Rectè reſpondet D. Gregorius Nyſſenus de opificio hominis, cap. 2. *Conſentaneum non erat*, ait, *Imperatorem exiſtere prius, quam eos, quibus eſſet in poteſtate præfecturus. Idcirco univerſitati hujus creator, ei qui imperaturus erat, quandam ſedem regiam perſtruxit: ea verò terra erat, & inſulæ &* 74.

Nyſſen.

& mare, & ipſum cœlum, quo hæc omnia tanquam tecto concamerantur. atque iis in palatiis omnis generis opes conditæ ſunt. Primo molimine Deus univerſis rebus poſtpoſuit hominem. Creabatur ipſe, ut mundi princeps, ac dominus; & non debebat, ut ingrederetur in rudem, ac incompoſitam molem, ſed in veluti elegans palatium, multa ſupellectili adornatū, colotū varietate: ſtellis, planetis mirificè coronatum, ac terrarum ambitu maximè floribus, arboribuſq; depictum. Si ergo tot, tanta, ac talia præparantur, ut luteus ac moriturus homo excipiatur, quæ, & qualia præſtanda ſunt ut æternus, ac omnipotens Deus ingrediatur in animam?

Multa aptãda ſunt, ut Chriſtus ingrediatur in animam.

75. 2. Cor. 6. Corinthiis ſcribens Paulus ait: *Os meum pateat ad vos, ô Corinthij, dilatamini & vos* 2. Corint. 6. num. 2. Maximè ponderandum eſt, ad quid tendat hujuſmodi commendatio: ad quid in tantum mandat hanc dilatationem, ſeu extenſionem aut ampliationem; de ipſis enim Corinthiis eodem capite ait Paulus: *Templum eſtis vos Dei vivi*: per fidem ſcilicet, chatitatem ac ſanctitatem, ut explicat D. Cyprianus de orat. Domini, & alij Patres ibi. Cum ergo tanta gratia Corinthii ſint inſigniti, cur eis mandat Apoſtolus: *Dilatamini & vos*: ſeu, ut magis creſcant, & creſcant in ipſa gratia, & ſanctitate? D. Hyeronimus in cap. 60 Iſaiæ ibi num 5. ſic enucleat. *Dilatamini, ne anguſtia pectoris non poſſitis habere hoſpitem Chriſtum*; quamvis enim gratia ſatis donati, tamen ut ſupremum regem Chriſtum in Euchariſtia habeatis in cordibus veſtris, magis, ac magis habitatio veſtra amplianda, præparanda, ac componenda eſt omni ſanctitate, ac juſtitia ad tantum hoſpitem ſupremum Dominum cœli, & terræ excipiendum.

Cypr. *Hieron.*

Magis, ac magis omni ſanctitate præparanda eſt anima ad Chriſtum excipiendũ.

QUÆSTIO XII.

Quare Martha ſic loquitur ad Chriſtum ſupremum Regem: Domine, non eſt tibi curæ?

76. HÆc dixit Martha, ut jam in expoſitione notavi, & quæſt. 8. partim ex turbatione ſolicitudinis, qua afficiebatur in convivio, Chriſto, ac ejus diſcipulis præparando: partim ex multa confidentia in magna Chriſti pietate ac benignitate. Ac ſi diceret: Domine ob meum, erga te eximium amorem, ac affectum, multarum rerum adminiſtratione crucior; tuæ ergo tantæ in omnes benignitatis eſt, curare, ut dicas ſorori meæ, ut laboris mei partem ſublever, ac mecum veniat ſimul miniſtrare. Ad ſenſum moralem accedo.

Germana ratio.

77. Primò ait Martha: *Domine non eſt tibi curæ.* Ac ſi dicat, Domini, tuæ curæ, ac cogitationes, non in me, ſed maximè in ſororẽ meam ſunt defixæ. Sed cur tanta Domini cura in Mariam? Erat illa peccatrix converſa, & pœnitens: & peccatores pœnitentes vehementiſſimè Domini affectum ad ſe alliciunt, & trahunt. Petrus Bleſenſis. Invectiva in depravatorem. *Et ſi Chriſtus, ait, commendavit otium Mariæ, non tamen ei diſplicuit occupatio Marthæ. Gratius acceptat Dominus plerumque peccatoris pœnitentiam humilis & contriti, quàm innocentiam juſti remiſſi.* Secundò peroptimè dixit: *Domine non eſt tibi curæ.* Ubi eum Dominum appellavit, ſtatim de curis facit mentionem; ſemper enim dominationem, ac principatum multæ circunſtant curæ, ac concomitantur cogitationes. Quem principem dixerit, multis auxietatibus ſtipatum conſidera. Vide tom. 2. c. 14. quæſt. 9. per totam.

Pœnitens, ac converſus vehementer ad ſe trahit Dei affectum. *Bleſenſis.*

Curæ ac cogitationes dominationi ſunt valdè annexæ.

78. Tertiò, quomodo Martha ait Chriſto: *Domine non eſt tibi curæ*; Ipſa cognoſcebat, eum eſſe verum Deum: *Vtique Domine ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Joan. 11. n. 27. Quo ergo pacto ait: *Non eſt tibi curæ?* nil enim magis alienum, ac repugnans infinitæ ſapientiæ Dei, quàm aliquam incuriam in eo incidere: Ergo cum eum Deum fateatur, quomodo curæ expertem dicit? Agebat hic Martha perſonam cujuſdam negotiatoris, ac ſuimet juris perſecutoris: Et qui propriam cauſam gerit, ſi aliquantulum ejus exoptatæ voluntati non defertur, ſtatim audacter aſſeverat, etiam in quacunque perſona eminentiſſima juſtitia, & ſanctitate, omnia incuria, ac ſine debita ſolicitudine involvi, atque teneri.

Joan. 11. *Sui juris perſecutor, ſi ei non defertur ſtatim de incuria conqueritur.*

79. Navigabant Diſcipuli cum Chriſto, & dormiente Domino gravis eſt ſuborta tempeſtas. *Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus, & ſuſcitaverunt eum dicentes: Domine, ſalva nos, perimus.* Matth. 9. num. 21. Apoſtoli optimè ſciebãt, Chriſtum verum eſſe Deum; in omnium enim perſona dixit Petrus, ut docet D. Hyeronimus, *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Cum ergo tanta reſolutione crederet Chriſtum verum Deum, ad quid eum excitant? planum enim extabat, quod ſi ut homo dormiebat, ut Deus in perſpicaci vigilia aderat. quod dubium eleganter excitat Origenes hom. 6. in diverſos, ut retuli proprio loco. Diſcipuli in præſenti erant proprium negotium, propriámque cauſam gerentes ut à periculo evaderent, & cum Chriſtus pro tunc, juxta eorum deſiderium, eis non deferret, neque opitularetur propria affectione perturbatis, eis aliqualiter videbatur, ſi dici poteſt, ut Deus, ac homo dormiret D. Paſchaſius. *Cum periclitantibus*, ait, *non præberet auxilium obdormiſſe dicitur.* Et ad hunc ſenſum explicat Pſalm. 43. n. 23. *Exurge, quare obdormis, Domine?*

Matth. 9 *Hieron.* *Origen.* *Cum Chriſtus Apoſtolis non auxiliatur, dormire dicitur.* *Paſchaſ.* *Pſalm. 43.*

80. Quartò, *Non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare.* In præſenti Martha ſua miniſteria, ſuoſque famulatus adſcribit, ac aſſignat Chriſti Domini curæ; nam ex obſequiis ſubditorum, ac aulicorum magnæ ſolicitudines pullulant in principe, ac rege, ut eis debitam referat tribuatque mercedem.

Obſequia ſubditorum ſunt principum ſolicitudines.

81. *Noctem illam duxit Rex inſomnem, juſſitque ſibi afferri hiſtorias, & annales priorum temporum. Quæ cum illo præſente legerentur, ventum eſt ad illum locum, ubi ſcriptum erat, quomodo nuntiaſſet Mardochæus inſidias Bagathan, & Thares eunuchorum in regem Aſſuerum*, &c. Eſther 6. num. 1. Cur Aſſuerus tam alternis cogitationibus diſtrahitur, ut inſomnis perſeveret per totam noctem? res diſpoſitione altiſſima ordinabatur, ut notãt communiter expoſitores, Aſſuerus hic magni principis, ac Regis figuram gerebat, qui & oblitus erat magnæ Mardochæi fidelitatis, inſidias in ipſum regem detegentis, ipſaq; oblivio in cauſa erat, ut tam nobile facinus debita mercede careret: tanta igitur Rex anxietate, ac inquietudine

Eſther. 6. *Conſcientia ſtimulat ut ſervum benemeritum rex remuneret.*

tudine premitur, ipſa eum conſcientia ſtimulante, excitante, neq; dormire ſinente, ut antiqua revolveret facta, ne magnum Mardochæi irremuneratum eſſet obſequium, ſed ut ſuo condigno
Lyran. præmio nobilitatus condecoretur. Lyranus. Noctem illam Rex duxit inſomnẽ. Ventumque eſt, &c. *Quod ordinatione divina factum eſt, ut Mardocheus Juſtus remuneretur.*

81. Daniel. 5. Poſtquam Daniel litteras in pariete exaratas explanavit, *Tunc jubente Rege indutus eſt Daniel purpura, & circumdata eſt torques aurea collo ejus, & prædicatum eſt de eo, quod haberet poteſtatem tertius in regno ejus.* Daniel. 5. num. 29. Vehementer conturbatus erat Rex, tum apparitione digitorum ſcribentium in pariete; tum etiam eo quod audiſſet durum nuntium imminentis mortis ſuæ, ac diviſionis, & ablationis ſui imperij, ab hoſtibus perpetrandæ, quæ eadem nocte, qua hæc declarabantur, ut patet ex textu, & notat Cornelius à Lapide, contigit. Cur ergo Balthazar non convocat duces, ac milites ſui exercitus, ut omnes armentur ad regni, civitatiſque munimen, ſed ante omnia mandat, ut Daniel conveniente ſibi ſublimetur honore. *Indutus eſt Daniel purpura*, &c. Ad hoc varias rationes reddunt D. Hierõ. Cathuſianus, Lyranus, Hugo, & alij. Inter has dicere liceat, altius apud regem curam, ac ſolicitudinem honorandi unum ſervum, meritis inſignitum, in mente fuiſſe defixam, quàm propriæ vitæ conſervationem, civitatis munimen, ac totius imperij defenſionem.

Hieron. Carthuſ. Lyran. Hugo. *Regi magis ſit in mente defixus ſubditi honos, quàm vitæ ſuæ conſervatio.*

Luc 10. *n.* 41. Et reſpondens dixit illi Dominus: Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima.

VERSIONES.

Juſtus Orgelit. c.6. in Cant.	Martha, Martha quid ſolicita es?
Syriacus	Solicita es, & diſtraheris circa plurima.
Arabicus.	Tu ſolicita, turbata es erga plurima.
Theoph. Saa, & alij.	Solicita es, & tumultuaris circa multa.

EXPOSITIO IV.

83. Auguſt. MARIA, ait D. Auguſtinus ſerm. 26. de verbis Domini, *cauſam ſuam judici maluit committere, nec in reſpondendo voluit laborare.* Quod cum aliàs feciſſet, ſemper Jeſum habuit patronum Luc. 7. n. 40. & Matth. 26. n. 10. tantum enim promeretur taciturnitas cum Chriſti amore *Martha, Martha, ſolicita es.* Ait citatus Auguſtinus: *Repetitio nominis, Martha, eſt indiciũ dilectionis aut fortè monendæ intentioris, ut audiret attentius, bis vocata, bis vocata eſt,* Tam vehementer applicata erat ſuis miniſteriis, quod, ut audiret, ac attenderet ad Chriſti verba, geminatione nominis fuit compellenda.

Luc 7. Matth 26. *Taciturnitas multum promeretur.* Theoph.

84. *Et turbaris.* Theophilactus, Saa, & alij ex Græco legunt, *tumultuaris*, ſed ut ait Euthimius, *Tumultus hoc loco diſtractio eſt, & turbatio.* Chriſtus Dominus in præſenti, ut ait Toletus, dulci quadam reprehenſione taxat eam, non facti, quia bonum, & laudabile erat, ſed nimietatis in rebus & ſuperfluæ ſolicitudinis, dicens: *turbaris erga plurima.* Græcè *circa multa.* Hoc eſt: Diſtraheris, Martha, in multis ferculis præparandis, cum pauca ſint neceſſaria, uno enim tantum cibi genere contentus ſum. Et ita revocat Martham à tanta diſtractione, ac docet nimiam ſolicitudinem pro temporalibus vitandam, ac ad comeſtionem non multa aptanda eſſe.

Saa. Euthm. Tolet. Græcus.

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſtus Dominus hic non diſſimulat, ſed Martham reprehendit?

85. SUAVI, ac dulci quodam modo Chriſtus Martham reprehendit. Cujus rei ratio litteralis jam in expoſitione data eſt: quia ipſa nimia ſolicitudine diſtrahebatur, ut varia ciborũ genera præpararet ad convivium, cum una tantum eſca ſit ſatis; hoc enim colligitur ex textu: *Turbaris erga plurima; porrò unum eſt neceſſariũ.* Et ſic interpretatur Theophylactus loquens in Chriſti perſona. *Vno nobis opus eſt, nempe ut comedamus, qualitercumque, non variis.*

Vnum ſibi genus ſat eſt. Theoph.

86. Gregor. Secundò D. Gregorius Magnus lib. 5. in libros Reg. cap. 4. *Quia in ipſis, ait, quæ activæ vitæ deſerviunt, nimietas ſolicitudinis cohibenda eſt. Martha reprehenditur, quæ tam ſolicita aſſeritur, ut erga plurima turbetur. Actionis quidem fervor tunc recte diſponitur, cum ſic inſiſtimus operi, ut tranquillo corde eum, cui opera noſtra conſecrari nitimur, videamus.* Ob turbationem cum ſolicitudine reprehenditur Martha, nam in omni actione tenenda eſt animi magnitudo, ita enim operi incumbendum, ut animi tranquillitatẽ, ac ſerenitatem tenentes, turbationem ac diſtractionem fugiamus. Sic præſentem locum commentans docet S. Antiochus in Pandectes Scriptura, homil. 14. dicens *Principium enim malorum ipſa diſtractio eſt.* Quod confirmat ex Apoſt. 1. Timoth. 2. n. 2. *Vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate.* Eccleſiaſtes, n. 4. 6. *Melior eſt pugillus cum requie, quam plena utraque manus, cum labore, & afflictione animi.*

In omni negotio ſecuritas ac tranquillitas animi tenenda eſt. S. Antioch. 1. Tim. 2. Eccleſ 4.

87. Tertiò, meritò reprehenditur Martha, eo quod de ſorore conqueratur, quod ipſa ſedens ſecus pedes Domini, illam reliquerit ſolam miniſtrare, cum potius Martha Mariæ gratulari deberet, omnis enim profectus Marthæ ex oratione Mariæ proveniebat. D. Paſchaſius lib. 1. in Threnos ſic ait: *Prodeſt Marthæ laboranti, quidquid Maria ſecus pedes Domini deplorat.* Valde incongruè Martha intendebat revocare ſororem ſuam ab oratione à pedibus Domini: valdè enim infirma eſt omnis hominis actio, ſi oratione non fulciatur; & ideò Martha quod feliciter ſuo miniſterio, ac activæ vitæ incumberet, orationi Mariæ debebat: nam occupatio Marthæ ſancta, & bona erat, licet Mariæ multo melior eſſet, ut ex ſanctis Patribus inſrà dicam.

Paſchaſ. *Bonus eventus juſtorum orationi tribuendus.*

88. Quartò, Querimoniis hic objectis contra Mariam Dominus reſpondet, & ſatisfacit, cùm tamẽ multoties patienter diſſimulaverit, ac tacuerit in

his

his,quæſt. phariſæi malignè arguebant in ipſū; ſed tunc minimi excitantur, ac alta voce dicunt & clamant,ut cæcus à nativitate, *Scimus, quia Deus peccatores non exaudit, ſed ſi quis Dei cul-
Joan 9. tor eſt.* Ioan. 9.num.52. Quando enim ignoran-
Objecta in dilectum vis amoris præoccupat. tes, ac inſipiente; loquuntur ſi magni,ac prudentes tacent, parvuli reſpondent,ac objecta peſſundant. Ad producta autem contra Magdalenam nulla magnitudo tacet, ſed ſtatim Dominus præ vi amoris occurrit, cauſam ſuſcipit, mulierem que tuetur.Huc advoco id, quod per-
Bernard. bellè dixit D. Bernardus ſerm. 3. de Aſſumpt. *Vide prærogativam Marthæ, quem in omni cauſa habet advocatum. Indignatur ſiquidem Phariſæus, loquitur ſoror,etiam diſcipuli murmurant: ubique Maria tacet,& pro ea loquitur Chriſtus.*

89. Quintò,maximè ponderandum, quod Dominus curæ ac ſolicitudini à Martha impenſæ, ut ipſum lautè in hoſpitio ſuſciperet, non ſolum non gratulatur,ſed etiam ipſam reprehendit dicens, turbatam eſſe erga multa,& meliorem eſſe
Verus amicus dicit quod verum eſt, licet appetitui ad verſetur. partem ſororis Mariæ. Ita in hoc negotio Chriſtus ſe habet,ut verum ſe amicum,mulierique maximè gratum declaret. Vera enim amicitia non ſtat in eo, quod alteri morem gerat, atque ad ejus optata loquatur, ſed quod verum dicat, téque inſtruat, ac doceat in his, quæ interſunt, in tuámque cedunt utilitatem. Unde & Chriſtus ſuum erga Martham oſtendens amorem,illi & aperit, quæ ad majorem ejus perfectionem requiruntur.

90 Apud omnes aulicos, quos ego ſcio, unum videbis Danielem,qui erga quatuor reges inter ſe ſucceſſivos intimam habuit amicitiam,ut omnibus fuerit à ſecretis, quamvis aliqui eorum inter ſe eſſent contrarii,ita ut extinctis tribus re-
Theod. gibus,adhuc ipſe in regia perduraret. Quod rectè notavit Theodoretus in cap.6.Daniel. ad illa verba. *Placuit Dario.* Et ſic ait: *Regum ſucceſſiones nihil de ejus honore immutarunt; ſed illi morte extinctiſunt;at Daniel æqualem illis omnibus regnantibus ſplendorem obtinuit.* Sed quænam hujus tantæ rei cauſa? Si rectè conſideres,hoc invenies, quod apud hos reges omnes Daniel eorum appetitui non adulatur, ſed quod verum,ac expediens eſt,
Daniel. 4. imperterrito animo dicit. Sic Nabuchodonoſori dixit: *Ejicient te ab hominibus & cum beſtiis, feriſque erit habitatio tua,*&c. *Peccata tua eleemoſinis redime,& iniquitates tuas,*cap. 4. num. 24. Sic &
Daniel. 5. Balthaſari: *Diviſum eſt regnum tuum, & datum*
Daniel. 6. *eſt Medis, & Perſis.*cap. 5. num.27. Sic & Dario oſtendit, quomodo non ipſi regi, ſed Deo preces, & orationes eſſent offerendæ,cap.6.n.10.
Theod. Sic & Cyro,juxta Theodoretum,Irenæum,lib.4.
Irenæus. cap. 11. aperuit, quàm falſus eſſet cultus idoli
David.24. ſui Baal,cap.14.num. 20. Et qui adeò magnani-
Ille aptiſſimus ad amicitiam, qui neſcit adulari, ſed verum dicere, mo erat animo præditus,ut nihil proferret, quod regum blandiretur voluptati, ſed hac etiam licet in contrarium adverſante, ſemper diceret, quod verum, ac expediens erat, tantum à Deo donatum beneficium accepit, ut omnibus eſſet gratus, in omniumque amicitia magno habitus decore,ac honoratus perſiſteret.Sic pergit citatus
Theod. Theodoretus. *Hic autem*,ſcilicet Daniel, *apud omnes eandem nactus eſt loquendi libertatem,æquale honoris præmium conſecutus.*

91 Hinc meritò Plutarchus lib. de diſcrimine adulati. & Amic. hoc indicium ponit ad diſcer-
Plutarch. nendum verum amicum ab adulatore, nam hic intendit, morem gerere; & ad hoc apta verba captat:ille verò, quod juſtùm, & expediens eſt, fatur. Sic ait citatus Auctor. *Cum animi noſtri pars una veritati,atque honeſtati debitâ rationi rectè obtemperet; altera bruta ſit, falſique appetens, incertiſque obnoxia motibus;amicus quidem ſemper in potiorem partem conſulit,& huic patrocinatur, Medicorum exemplo, quod ſanum eſt adaugens,ac tuens. Adulator autem brutæ,& affectibus obnoxiæ parti aſſidet,hanc ſcabit, ac titillat.* *Diſcrimen veri amici ab adulatore.*

Quæstio XIV.

Quare Chriſtus hîc modò reprehendit Martham, & non antea?

Christo domum ingrediente, Martha multum occupata ſatagebat circa frequens miniſterium;& tunc Dominus nihil ad eam locutus eſt; ſed modo, quando de ſorore conqueritur: *Non eſt tibi curæ,quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare*: tunc Chriſtus leniter ipſam reprehendit: *Martha, Martha ſolicita es,*&c. Cur non antea, quando in miniſtrando tantis erat implicata. 92. *Ratio difficultatis.*

Reſpondet primò Theophylactus. *Vide*, ait, *Domini ſententiam. Nihil prius dixit Marthæ, quam ab illa perſtringendi ſumeret occaſionem. Poſtquam enim illa avellere tentavit ſororē ab auditu, tum denique Dominus arrepta occaſione illam verberat.* Modò quando Martha querimonias producit in ſororem,tunc apta occaſione oblata ipſam edocendi,eam Dominus increpat. Vt enim magnum doctrinæ documentum proficiat, maximè temporis opportunitas captanda eſt. Secundò,forſitan Martha apud ſe putabat, quod pro tanta ſua ſedulitate à Domino eſſet laudanda, ut notat Salmeron tom. 4 part.3.tract. 16. Sed contra accidit,quia pro tali opere correpta eſt:nam minus bonum majori bono præferebat. Et ſic ſæpe contingit, ut inde quis multas increpationes reportet,unde magnas laudes ſperat. 93. Theoph. *Ad doctrinā opportunitas temporis captanda eſt.* Salmeron. *Sæpè inde quis reprehenditur,unde magnas laudes ſperat.*

Tertiò,à principio ſatagebat Martha,& tamen nullam habuit reprehenſionem; at ibi turbata diſſidium à ſorore repræſentat,& de ipſa profert querimonias,jam ejus opus Deo non tam gratum apparuit, ſed increpatione valdè dignum. Ait Chriſtus Dominus. *Vbi ſunt duo,vel tres congregati in nomine meo,ibi ſum in medio eorum.* Matthæus 18.num.20 Notandum maximè quod non ait,ubi ſunt duo vel tres in nomine meo tantum, ibi ſum; ſed addidit, *ubi ſunt congregati*, quaſi non multum intereſſet,quod eſſent plures in nomine Ieſu,ac ejus obſequio,niſi inter ſe reperirentur uniti,ac congregati: tantum enim unitas complacet Ieſu,ac ipſe in ea delectatur. D. Hilarius. *In tantum*, ait, *Ieſus humanæ pacis ſtuduit concordiæ, ut unitatis merito omnia, quæ à Deo precanda ſint, impetranda eſſe confirmet. Et ubi duo, aut tres pari ſpiritu, ac voluntate collecti ſint,ibi ſe medium eorum pollicetur futurum.* 94. *Diſſidium maximè diſplicet Chriſto.* Matth. 18 *Sine unitate nihil Deo placet* Hieron.

Cum David latitaret cum ſexcentis viris ſuis in quadam ſpelunca,in quam Saul eſt ingreſſus, in ipſum regem volebant milites inſurgere, & eum occidere. Davidis autem animus omnino erat in contrarium, ut in nihilo Saulem offenderet. Tūc David *confregit viros ſuos ſermonibus & nō permiſit,* 95. 1 Reg. 24.

Septuag. *permiſit eos, ut inſurgerent in Saul*: 1. Reg. 24. num. 8. Septuaginta legunt: *Suaſit David viros ſuos in verbis.* Gravem orationem efficaciſſimis rationibus refertam pro loco, & tempore habuit ipſe ad ſuos milites, ut ibi notant expoſitores, quibus ſuos milites adduxit, ne regem læderent, ſed ei parcerent. Cur autem David, ut dux, ac princeps hoc eis imperativè non mandat, ſed rationibus allicit? Voluit enim ille diſcrepantes animos in unam, & eandem ſententiã coadunare. Optimè enim cognovit, quod illud magnum ſuum ſactificium parcendi inimico ante oculos divinæ majeſtatis præſentatum, ut eſſet ex omni parte maximè gratum, & acceptum, non cum aliqua voluptatum diſſenſione, ſed cum intima earum concordia, & harmonia eſſet Deo offerendum; ac conſecrandum.

Sacrificium magnum ex ſe, ut ſit maximè gratũ cum unionè fieri debet.

Chryſoſt. D. Chryſoſtomus hom 2. de Davide, & Saule, ſic ait: *Non abſque Dei præſidio voluiſſet David illos fervẽtes devincere, ſed hæc erat Dei gratia, quæ veluti ſuadelam quandam addebat Propheta verbis. Nec enim aliter atque aliquis Epiſcopi munus ſortitus, ad illos concionem habebat, atque peracta hac concione ſacrificium obtulit*, Expende ultima verba.

96 Pſalm. 133. Ait David Pſalm. 133. num. 1. *Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſervi Domini. In noctibus extollite manus veſtras.* Et tandem Pſalmus terminatur. *Benedicat te Dominus ex Sion.* Sed qua conſequẽtia Propheta ex numero plurali tranſit ad ſingulare: exhortatur enim, ut omnes ſervi Deum laudent, media nocte ſurgentes Dominum glorificent. Cur verò, quando ad benedictionem devenitur, non exorat, ut ſuper omnes ſervos deſcendat abſolutè, ſed mutata methodo ait: *Benedicat te Dominus?* Ut enim ſervi Domini ſuis religioſiſſimis actionibus Deum laudandi glorificandi, ac media nocte ſurgendi cæleſtem impetrẽt benedictonẽ, expedit, ut inter ſe ita ſint coadunati, ac convinculati, ut veluti unam perſonam repræſentent, Lyranus ſic ait: *Et dicit*, ſcilicet David, *Benedicat te Dominus, in ſingulari, quia deberent eſſe unum concordia charitatis.*

Ut benedictio à Deo deſcẽdat unitatẽ præſupponit.

Lyran.

Luc. 10. n. 42. Porrò unum eſt neceſſariũ Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

VERSIONES.

Syriacus. At unum eſt quod requiritur. Maria verò partem bonam elegit ſibi.

Arabicus Quod autem neceſſarium eſt, facile eſt.

D. Aug. ſer. 27. de verbo. Dõm Quando unum eſt neceſſarium.

Idem ſerm. 26. Tu circa multa es occupata, Maria meliorem partem elegit

D. Baſil. in regulis fuſius diſputatis interrogat. 20. Paucis opus eſt, aut etiam uno.

Benedict. Fernand. in c. 13. Geneſ. ſect 2. n. 3. ex Græc. Maria optimam partem hæreditatis elegit.

D. Bern. ſer. 3 de Aſſumpt. Quæ non auferetur ab ea in æternum.

EXPOSITIO V.

97. *Connexio cum antecedentibus.*

SENTENTIA hæc præcedenti connectitur: in illa enim Dominus eſcarum varietatem taxaverat, turbaris erga plurima; nunc ergo rationem reddit, cur Martha in tor non ſit diſtrahenda. *Porro unum neceſſarium*, ſeu, ut habet Syriacus, *unum eſt, quod requiritur*; uno enim ferculo opus eſt, ſeu uno tantum cibi genere opus eſt; & hoc ad uſum vitæ ſufficit. Et poſtquam Dominus inſtruit Martham de his, quæ ſunt neceſſaria, reſpondet querelæ à Martha contra ſororem oppoſita.

98 *Quod dicat pars in Scriptura.*

Maria optimam partem elegit. Pars frequenter in Scriptura ſignificat ſortem, & functionem quæ alicui contigit continuè poſſidenda, & agenda. Thren. 3 n. 24. *Pars mea Dominus.* Iob. 27. num. 13. *Hæc eſt pars hominis impii.* Et dicitur, quod Maria meliorem ſortem, ac functionẽ elegit, ſedere ſcilicet ad pedes Jeſu, & audire verbum ejus, diſcendis, & contemplandis rebus divinis incumbere; præſtat enim ſpirituale corporali, & cibus mentis cibo corporis. (Threnor 3. Iob. 27.)

99 *Occupatio Marthæ etiã bona erat.*

Hic maximè notandum, quod Chriſtus, ut patet ex ipſo textu, Mariam præfert Marthæ; nam quamvis functio Mariæ eſſet melior, & optima; tamen occupatio Marthæ bona erat: nam ob ſuum eximium amorem, charitatem, & fidem in Chriſtum, paucis non videbatur Martha ſibi contenta, ſed multa tanto Domino parare deſiderabat. D. Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Domini. *Putamus reprehenſum eſſe*, ait, *miniſterium Marthæ, quam cura hoſpitalitatis occupaverat, quæ ipſum Dominum hoſpitio receperat? Quomodo rectè reprehendatur, quæ tanto hoſpite lætabatur?* Et ibidem ſerm. 26. ſic in perſona Chriſti loquitur cum Martha. *Maria meliorem partem elegit? non tu mala ſed illa meliorem.* D. Ambroſius in præſenti. *Nec Martha*, ait, *in bono miniſterio reprehenditur, ſed Maria, quod meliorem partem ſibi elegerit, antefertur.* Euthymius. *Bonam partem dixit, non quod alteram mala ſit, ſed bonam hic appellat eam, quæ melior eſt. Poteſt enim fieri, ut duorum bonorum unum altero melius ſit. Bonum eſt, hoſpitalem eſſe; verùm melius, Deo aſſidere: illud enim corporale eſt, hoc autem ſpirituale.* Idem docent Caſſianus collat. 1. cap. 7. hîc Theophilactus, Boſtrenſis, Beda, D. Bonaventura, Carthuſianus, Caietanus, & alii.

(Auguſt. Ambroſ. Euthym. Caſſian. Theophyl. Boſtrenſ. Beda. Bonavent. Carthuſ. Caiet.)

100 *Contemplatio perſeverat in Patria.*

Quæ non auferetur ab ea. Probat Dominus veluti ab effectu, quod pars Mariæ melior & optima ſit: nam miniſterium, ac ſtudium temporale in hac vita finitur, & terminatur; ac contemplatio, & meditatio, quæ perficitur in cœlo per perennem Dei viſionem, durabit in æternum. Cum autẽ occupatio Marthæ eſſet circa cibos corporis; in hoc tantum ſæculo durat. At pars Mariæ, quæ in Dei fruitionem tendebat, *non auferetur ab ea*, ſed in æternum ſtabit. Preme verbum Hæc pars Mariæ, cum ſit optima, habet perennitatem & permanentiam: *non auferetur*: Ac ſi clarius dicat

Bona data à Deo non auferuntur ab homine, niſi homo velit.

dicat. Nunquam ego illi dicam, ut dimittat, quod facit, audiendo, & meditando ad pedes meos, & te adjuvet. Non enim debet relinqui majus bonum, propter id, quod eſt minus. Ex quo nota, quod bona, quæ homini largiuntur à Deo, non auferuntur ab eo, niſi homo ſua voluntate velit ea à ſe excludere, atque dimittere

Quæstio XV.

Quodnam ſit hoc unum, quod Dominus hic docet, maximè neceſſarium eſſe?

Matth. 9. 1. Cor. 13.

101. Relicto Hæreticorum errore, qui hoc unum neceſſarium dicunt eſſe, fidem, ſive audire verbum Dei, & illi credere: Catholica tamen Eccleſia docet, quod præter fidem, ſpes, charitas, ac bona virtutum opera ad ſalutem neceſſaria ſunt, ut conſtat ex Matth. 19. n. 17. & ex 1. Cor. 13. ac ex multis aliis locis. Ad Catholicas ſententias veniamus.

Germana explanatio. Baſil. Boſtrenſ. Hieron. Gregor.

102. Communis & vera eſt quod illud unum ad comeſtionem referatur, in qua præparanda Martha erat occupata. Et ita eſt exponendum: Pauca ſunt neceſſaria, unum obſonium, ſeu cibi genus ſatis eſt, natura enim paucis contenta eſt. Ita interpretantur D. Baſil. in regulis fuſius diſputatis, interrogat. 20. Titus Boſtrenſis, D. Hieron. in Epiſtol. ad Euſtochium. D. Gregor. apud D. Thomam in catena.

Euthym. *Potius de doctrina, quàm de cibo agendum.*

103. Secundò Euthymius: *Unum eſt neceſſarium, meorum ſcilicet auſcultatio ſermonum: neque enim, ut epuler, veni, ſed ut vos doceam.* Non ad cibum, ſed ad auſcultationem ſermonum Dei refert verba; ut per hoc nos doceat Chriſtus, quàm neceſſaria ſit attentio ad doctrinam cœleſtem.

Dei contemplatio nobis valdè utiliſſima. Caſſian. Auguſt. Greg. Bonavent. Pſalm. 26.

104. Tertiò, per unum interpretatur unitas mentis cum Deo, qua ipſa mens dimiſſis terrenis cogitationibus, tota eſt intenta in ſuum ultimum finem, ſcilicet Deum, ac æternam beatitudinem, ipſam meditando, ac contemplando. Ac ſi dicat Chriſtus: Tu, ô Martha, turbaris erga plurima, cum hoc unum ſit neceſſarium, ut tota mens colligatur in Deum, in quo defixa, ex ejus voluntate omnia, quæ agenda, ſine ulla turbatione conſideranda ſunt. Et in hoc ſenſu ſubdit Chriſtus: *Maria optimam partem elegit.* Ita Caſſianus collat. 1. c. 8. *Unum*, inquit, *unus Dei intuitus, & contemplatio, ut ſcilicet etiam ſanctorum actus, ac miniſteria mirifica ſupergreſſus, ſolius Dei jam pulchritudine, ſcientiaque paſcatur.* Item docent D. Auguſt. ſerm. 27. de verbis Domini. D. Gregor. lib. 1. in libros Reg. cap. 4. Beda, D. Bonav. & alii, in hac re interpretantes illud Pſalm. 26. n. 4. *Unam* (ſeu ut habet Hebraicus) *unum petii à Domino hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.*

Deuter. 32. Septuag. Hieron. Ambroſ.

105. *Sicut aquila provocans ad volandū pullos ſuos, & ſuper eos volitans.* Deuter. 32. num. 11. Septuaginta legunt: *Et ſuper eos deſideravit.* Aquilam ſymbolum eſſe Dei, valdè notum eſt in Scriptura, ut docent D. Hieronymus in cap. 65. Iſaiæ, D. Ambroſius, l. 2. de Salom. cap. 3. Aquila enim eſt avium regina, ac valde fœcunda, & longæva, obque alias ſimilitudines. Sed cur Iſraëlitæ pullis aquilarum potius, quàm aliarum avium comparantur? valde tritum eſt illud, quod præter auctores profanos docent Patres, Tertullianus lib. de anima, cap. 8. Gregorius Nazianzenus, orat. ad Epiſcopum, Clemens Alexandrinus in exhortatione ad Gentes, D. Auguſtinus tract. 36. in Joan. D. Hieronymus in cap. 40. Iſaiæ, D. Ambroſius l. 5. in Hexamer. cap. 18. cujus verba ſubjicio. *Aſſeritur, quod*, ſcilicet aquila, *pullos radiis Solis objiciat, atque in aëris medio parvulos ungue ſuſpendat: & ſi quis repercuſſus Solis lumine intrepidam oculorum aciem ſervaverit, probatur, quod veritatem naturæ ſinceri obtutus conſtantia demonſtret: ſin vero lumina ſua perſtrictus radio Solis inflexerit, quaſi degener, & tanto indignus parente rejicitur.* Ecce in quo comparantur veri filii pullis aquilarum. Ecce quid Aquila magna in eis deſiderat. Qui enim fixo oculo, abſque tremulo viſu Deum aſpiciunt, ac contemplantur, in hoc verè ejus filii comprobantur. Et ſic dicebat Paulus ad Epheſ. 5. num. 8. *Ut filii lucis ambulate.* Qui verè oculos à Sole deflectunt, & ad terrena convertunt, in hoc tanquam alieni, ac adulterini ſe exhibent, & demonſtrant. In hac conſideratione eſt Clemens Alexandrinus citatus. *Ut germani*, ait, *filii lucis intueamur lucem, & ſurſum aſpiciamus, ne, nos eſſe adulterinos, deprehendat Dominus, quemadmodum Sol aquilam.*

Tertull. Nazianz. Clem. Alex. Auguſt. Hieron. Ambroſ. *Quomodo aquila probat filios.* *Contemplatione Dei dimiſſis terrenis, filii Dei comprobantur.* Ad Epheſ. 5. Clem. Alex.

Valdè neceſſarium eſt, ut terrena dimittantur, 106.
ut Deum valeamus contemplari. Per longam noctem luctatur Angelus cum Jacob, cui nomen impoſuit Iſraël, quod interpretatur videns Deum, ut docent D. Auguſtinus lib. 6. de civitate Dei, cap. 39. Nazianzenus, Hilarius, Euſebius, & Proſper. Unde ipſe Jacob ſubdit. *Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea.* Id tamen maximè notandum, quod in ipſo luctamine ei accidit: nam Angelus *tetigit nervum femoris Iacob, & emarcuit.* Geneſ. 32. n. 25. Sed quonam myſterio hæc ei claudicatio, hæc accidit nervi contractio? magnò ſanè. Qui enim ad videndum, ac contemplandum Deum jam deſignatus erat, ei namque impoſitum fuerat nomen Iſraël, id eſt videns Deum, expediebat, ut jam, non turbatus circa multa, pedem, in quo affectus humani denotantur, erigeret, ac ſemoveret à terra, ut expedita mente in Deum erectus in altiſſima ejus meditatione totus verſaretur. D. Gregorius Papa homil. 14. in Ezechiel. *Notandum*, ait, *quod idem victus Angelus nervum femoris Iacob tetigit, eumque marceſcere ſtatim fecit, atque ab eo Iacob tempore, uno claudicavit pede: quia ſcilicet omnipotens Deus, cum jam per deſiderium, & intellectum cognoſcitur, omnem in nobis voluptatem arefacit, & qui prius quaſi duobus pedibus innitentes, Deum videbantur quærere, & ſæculum retinere, poſt agnitionem ſuavitatis Dei, unus in nobis pes ſanus manet, atque alius claudicat: quia neceſſe eſt, ut debilitato amore ſæculi, ſolus convaleſcat in nobis amor.* Dei. At ſi dicat, quod contemplativus exſiccatur, ac infirmatur pede, quo terram attingebat; firmatur verò in altero, quo ad Deum dirigit greſſus.

Auguſt. Nazian. Hilar. Euſeb. Proſper. Geneſ. 32. *Contemplativus totus ſeparatur à terra, & in Deum erigitur.* Gregor.

Quæſtio XVI.

Quare Dominus, qui judex fuerat interpellatus, factus eſt Mariæ advocatus?

107. Auguſt. CELEBRIS eſt hac in re ſententia Divi Auguſtini homil. 27. de verbis Domini; quod, dum Martha conqueritur de ſorore: *Dominus autem pro Maria reſpondit Marthæ: & ipſe ejus factus eſt advocatus, qui judex fuerat interpellatus. Martha, inquit, circa multa es occupata, quando unum eſt neceſſarium Maria meliorem partem elegit*, &c. Mens Auguſtini non eſt, quod ibi Dominus reſpueret officium judicis, nam ſtatim ſubdit: *Audivimus interpellationem interpellantis, & ſententiam judicis*: Sed quod ita judicis vices geſſit, ut etiam advocati munus adimpleret.

Mens S. Doctoris.

108. *Iudex ex bonis delinquentis ne comedat.* Moraliter verò expendo. *Ipſe ejus factus eſt advocatus, qui judex fuerat interpellatus.* Ac ſi Dominus ibi, ut non judex, ſed ut advocatus ſe haberet. Sed quare erga has ſorores taliter ſe habet Dominus? modò ſumpturus erat cibum ex earum facultatibus, in hoc magnum documentum cunctis judicibus præbens, ne ab illis dona, aut fercula in quos ſunt laturi ſententiam, cupiant.

109. Judith. 10 Proficiſcitur Judith 10. num. 5. in caſtra Aſſyriorum, *Impoſuitque Abræ ſuæ aſcoperam vini, & vas olei, & polentam, palathas, & panes, & caſeum, & profecta eſt.* Magna ſanè indagine quærendum eſt: Cur Iudith à civitate ſecum abſtulerit hujuſmodi cibos? nam ejus concives maximè oppreſſi fame ab hoſtibus obſeſſi tenebantur: in caſtris autem Aſſyriorum, magna, largaque copia omnia ſuperabundabant. Cur ergo hujuſmodi obſonia à fame tabeſcentibus eripit, & ad inimicos tranſportat? Rationem literalem hujus rei aſſignant Lyranus, Tirinus, Sanctius, Serarius, P. Didacus de Celada: ne ſcilicet hæc nobiliſſima fœmina cibis, Deorum imprecatione pollutis contaminaretur. Unde & ipſa cap. 11. n. 2. à ferculis è menſa Holophernis oblatis abſtinet. Aptiſſimè ad rem noſtram, quandam rationem moralem ſubjicio. Nam, ut ipſimet Doctores docent ad cap. 13. Iudith conſtituta erat à Deo miniſter divinæ juſtitiæ, ac veluti judex ad Holophernem dijudicandum: meritò ergo & ipſa ad ſui alimentum cibos defert: decrevit enim non comedere de menſa illius, in quem judiciariam ſententiam prolatura erat: nam ſi hujuſmodi obſoniis ſe adſtrictā agnoſceret omnino periret juſtitia; ſi vero illis ſe non obligatam ſentiret, non ut è nobiliſſimo genere natam ſe exhiberet. O quàm præclarè ergo hujuſmodi dona reſpuit, & apud ſe non admittit!

Lyran. Tirin. Sanctius. Serarius. Celada. Judith. 12. *Iudex abſtineat à ferculis judicandi.*

110. Eligitur Daniel cum ſociis, ut erudirentur lingua, ac ſapientia Chaldæorum; providitque eis Nabuchodonoſor alimoniam de cibariis ſuæ regalis menſæ. *Propoſuit autem Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de menſa regis, neque de vino potus ejus*, Daniel. 1. n. 8. Sed quænam ratio in hanc reſolutionem impulit Prophetam? Forſitan, ut aliqui dicunt, quia rex Ethnicus carnem porcinam, & alia, lege Moyſis vetita, comedebat, quæ ratio, quamvis in hac parte ſit vera, tamen alia fercula ad regalem menſam deferebantur, quæ veſci licebat. Cur ergo Daniel cum ſociis ab omnibus abſtinere decrevit? D. Hieronymus aſſignans rationem, ob quam hi ſancti juvenes taliter ſe exhibuerint, ſubdit: *Vt judicent, atque convincant.* Daniel creatus erat à Deo veluti judex, ut contra Nabuchodonoſorem ſententiam promulgaret. *Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus ejicient te, & cum beſtiis & feris erit habitatio tua, fœnum quaſi bos comedes*, &c. cap. 4. n. 29. Optimò jure Daniel regales cibos non vult tangere, neque ante oculos habere, nam ſi ex rei, ac delinquentis facultatibus comeditur, frequenter ſanè judex, juſtitiaque polluitur, ac coinquinatur.

Daniel. 1. Hieron. Daniel. 4. *Munuſculis delinquentis judex polluitur.*

QUÆSTIO XVII

Quænam ſit hæc pars optima, quam Mariæ ſibi elegit?

111. *Pars optima, ſoli Deo diviniſque rebus vacare.* MARIÆ pars, quam Chriſtus optimam appellat in eo conſiſtebat, quod omnibus terrenis curis ſpretis in ſolo Chriſto eſſet defixa, in eum intenta, verbum illius audiens, ſoli Deo, diviniſque myſteriis aſſidens, orationi, contemplationique inceſſanter vacans. Hæc eſt communis Patrum ſententia. Accipe modo Richardum de S. Victore in Cantic. cap. 8. *Optimam partem elegit Magdalena, quæ gratur in exercet contemplationis, & tamen occupatur in parte ſororis, ut etiam activæ vitæ præmio coronetur: in qua pari charitate præmium meretur. Martha in uno loco corpore laborabat circa aliqua; Maria in multis locis charitate circa multa; in Dei enim contemplatione, & amore videt omnia, dilatatur ad omnia, comprehendit, & complectitur omnia, ita ut in comparatione ejus Martha ſolicita dici poſſit circa pauca.* Maria activæ, & contemplativæ vitæ erat præmio inſignita; nam Martha ſolum erat occupata in præparando Domini convivio: at verò Maria meditando charitate ſua in multis verſatur, nempe circa Domini myſteria, ejuſque labores, fatigationes, famem, ſitim aliaque hujuſmodi tractabat; *dilatatur ad omnia, complectitur omnia.*

Richard.

112. Francon. Secundò Franconius Abbas tom. 11. circa initium. *Hoc unitatis bonum, ipſe ſummè bonus, non ſolum terrenis omnibus, ſed ipſius pietatis officio, nec cuilibet ſanctorum exhibito præferebat quando dicebat: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Pars Mariæ, quæ à Chriſto, etiam ob religioſum miniſterium, in quo Martha verſabatur, noluit diſtrahi, neque ab ejus præſentia disjungi, aut ſeparari. Ex quo perpende, quantum valeat in Chriſti præſentia, ac contemplatione verſari; nam ob hoc unum cætera omnia, etiam pia, ſunt omittenda.

Magnum bonum, à Dei præſentia non disjungi.

113. Ambroſ. Tertiò, D. Ambroſius hic. *Nec Martha in bono miniſterio reprehenditur, ſed Maria, quia meliorem partem elegit, antefertur. Ieſus enim multis abundat, & multa largitur; & ideo Maria ſapientior judicatur, quia, quod principale advertit:*

Magni animi ad ſumma aſpirare.

tit, elegit. Mariæ ſapientia laudatur, nam cum adeſſent minima, mediocria, & ſumma, ac perfectiſſima, ipſa non hæſit minimis, ac mediocribus, ſed ad ſumma, ac præſtantiſſima aſpiravit, quod magni animi, magnæque ſapientiæ ſignum eſt.

114. Bernard.

Optima pars miniſtrare proximis, & vacare Deo.

Guarricus.

Quartò, D. Bernardus ſerm. de Aſſumpt. *Quos enim*, ait, *ſicut David fidelis ingrediens, egrediens, & pergens ad imperium regis? Denique paratum cor meum, inquit, paratum cor meum, non ſemel tantum, ſed & ſecundo, & vacare tibi, & proximis miniſtrare. Hæc planè pars optima, quæ non auferetur; bonum, inquit, acquirit gradum, qui benè miniſtravit, fortè meliorem, qui benè vacaverit Deo, optimum autem qui perfectus eſt in utraque.* Pondera ultima verba, & ex his conjice, quàm optima, præclara ſit pars ſacratiſſimæ Virginis Mariæ; nam, ut ait Guarricus Abbas ſerm. 4. de Aſſumpt. *Hoc de Maria ſorore Marthæ ſcriptum eſt, ſed in Maria matre Domini hodie plenius, & ſanctius impletum eſt.* Valdè enim ipſa fuit in utroque perfecta, & miniſtrando, & vacando Deo.

115. Apoc. 12.

Paſch.

Virgo perfectiſſima in via activa & contemplativa. Virgo dormiens habebat mentem vigilantem.

Cant. 5. Bernardin. Caniſ. Carthuſ. Cornel. Suarius.

Datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum in locum ſuum. Apocal. 12. num. 14. Altiſſimè miniſtrando, ac contemplando, miniſtravit non ſolum alimenta panis, & aquæ, ſuique ſuaviſſimi lactis, ſed etiam materiam ad ſacratiſſimi corporis Chriſti compoſitionem: nam, ut rectè argumentatur D. Paſchaſius lib. 1. in Pſalm. 44. *Maria namque*, ait, *optimam partem elegit, dum ſolummodo Domini tenuit pedes, quos lachrimis rigavit.* Quàm ergo optima erit pars Genitricis Dei ſanctiſſima, quæ non ſolùm Domini pedes, manus, caputque rigavit, ſed etiam ſuo puriſſimo ſanguine totum efformavit, atque compoſuit; In via etiam contemplativa perfectiſſima fuit, tum intentione actuum meditationis, & contemplationis; tum etiam continuatione: non enim ſolùm vigilans ſeſe in hos actus effundebat, ſed etiam, ut valde gravis & vera eſt ſententia, B. Virgo ſopitis inter dormiendum ſenſibus per ſingulare Dei donum mentem habebat ſolutam, ac vigilantem, ut liberos actus eliceret, ac in ardentia orationis & amoris ſuſpiria erumperet. Et ad hunc ſenſum explicant illud Cant. 5. num. 2. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* D. Bernardinus tom. 2. ſerm. 52. art. 1. cap. 5. Caniſius lib. 1. cap. 13. ad citatum Canticorum locum, Carthuſianus, Cornelius, & alii auctores cum Suario tom. 2. ad 3. part. diſput. 18. ſect. 2. §. *Dico quartò.*

116. Paſchaſ.

Maria inter glorias ſuas habet, pro hominibus exorare.

Bernard.

Quintò, in optima ſua parte hoc habet Maria, ut aliis proficiat, ut ſuprà dixi quæſt. 13. ex D. Paſchaſio. *Prodeſt Marthæ laboranti, quidquid Maria ſecus pedes Domini deplorat.* Sic inter magnitudinem gloriæ ſuæ, quam optimam partem, ſanctiſſima Dei Genitrix ſibi elegit, hoc habet, ut hominibus miſereatur, ac auxilietur, Sicque ait D. Bernardus ſerm. 2. de Aſſumpt. *Præceſſit hodie nos Regina noſtra, præceſſit, & tam glorioſè ſuſcepta eſt, ut fiducialiter ſequantur Dominum ſervuli clamantes: Trahe nos poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum.* Et poſt pauca ſubdit. *Aſcendens quoque in altum Virgo Beata dabit ipſa quoque dona hominibus.*

Bernard.

117. Eſther. 5.

Eſther ingredienti in regis baſilicam, ac thronum ait Aſſuerus: *Quid vis, Eſther regina? Quæ eſt petitio tua? Etiamſi dimidiam partem regni mei petieris dabitur tibi.* Eſther 5. n. 3. Agnoſce ſummam Dei beneficentiam. In Dei regno duo ſunt conſideranda, poteſtas, miſericordia. Ait Regius Vates: *Duo hæc audivi, quia poteſtas Dei eſt; tibi, Domine, miſericordia.* Pſalm. 61. num. 12. Deus ex ſua infinita bonitate, ſibi poteſtatem retinens, alteram dimidiam partem, ſcilicet pietatem, Mariæ commiſit, ac conceſſit. Ipſa enim eſt *fons miſericordiæ*, ut eam appellat D. Bonaventura de laudibus Virginis, & D. Bernardus ſermone de Aquæductu in ejus Nativitat. *Sic eſt voluntas ejus*, ſcilicet Dei, *quia totum nos voluit habere per Mariam.* Totam hanc cogitationem nobis inculcat Gerſon Cancellarius Pariſienſ. tract. 2. in Magnificat. *Magnificata eſt*, ait, *hodie B. Virgo, ut regina cœli, immo & mundi jure vocetur, habens præeminentiam, & virtutem influxivam ſuper omnes: principatum habet dimidii regni Dei, ſi ſic dici poteſt ſub typo Eſther, & Aſſueri. Regnum quippe Dei conſiſtit in poteſtate: miſericordia, poteſtate Domino remanente, ceſſit quodammodo miſericordiæ pars Chriſti matri, ſponſæque regnanti, hinc ab Eccleſia tota Regina miſericordiæ ſalutatur.*

Pſalm. 61.

Deus ſibi poteſtatem retinens, Mariæ miſericordiam commiſit.

Bonav. Bernard. Gerſon.

118. Cant. 4.

Bernard. Ildeph. Guarric.

Apoc. 12.

Maria pro corona habet ut peccatores convertat.

Richard. de S. Victo.

Ad noſtrum intentum redeuntes. Maria Dei Genitrix inter optimam partem magnitudinis gloriæ ſuæ habet, ut pro nobis exoret, ac intercedat: *Veni de Libano, ſponſa mea, veni de Libano, veni coronaberis, de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Cantic. 4. num. 8. Valdè vulgare eſt cum D. Bernardo, Ildephonſo, Guarrico, & aliis Patribus, quod hæc verba ad glorioſiſſimam B. Virginis Aſſumptionem transferantur. Sed illud maximè expendendum: Quomodo dicitur. *Coronaberis de Capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum?* Corona ejus ex duodecim ſtellis fabricatur, Apocal. 12. num. 1. Quomodo ergo ex ferociſſimis, ac brutiſſimis animantibus dicitur componi? Hoc enim B. Virgo Maria pro illuſtri, ac magna corona habet, ut ſui ope atrociſſimi peccatorum leones, ac pardi, ſuaves, mites fiant, ac per pœnitentiam, & contritionem ſtellæ reddantur fulgentiſſimæ. Pulchrè Richardus de S. Victore ibi. *Beata Virgo*, ait, *dum ab illorum corde, quos vel apertè ſæviendo, dejecerat, ſcilicet dæmon; vel occulta, & varia fraude rectè deceperat meritis, & interceſſione ſua liberavit; de cubilibus, ſeu montibus leonum, atque pardorum coronare perhibetur.*

119. Eccl. 24.

Plinius.

Pierius.

Quaſi platanus exaltata ſum. Eccli. 24. n. 19. Quæ verba communiter ad Aſſumptionem B. Virginis accommodatur, tunc enim ipſa exaltata eſt ſuper choros Angelorum. Sed cur in exaltatione ſua platano comparatur? platani folia lata ſunt inſtar vitis, & ſcuti figuram pertendunt; in æſtate ita inter ſe folia connectuntur, ut ſuavem viatoribus præbeant umbram, ut tradit Plinius lib. 12. cap. 1. ut illa ab ardore Solis advenæ protegantur. Alii verò Auctores addunt, quod in hyeme ita folia ad invicem explicantur, ac dividuntur, ut radiis Solis facilis ſit aditus ad fœcundandas herbas, ad radicem ejus exortas, ac appoſitas. Et Pierius Valerianus lib. 17. & 25. atteſtatur, quod rami platani arceant noctuas, & veſpertiliones. Meritò ergo Beata Virgo, ut

Virgo habet pro ſui ſublimitate, quod ſuos cuſtodiat,& protegat,

platanus,exaltata dicitur,habet enim pro magna ſui ſublimitate ut inſtar platani ſcuta ſuæ interceſſionis extendat›quibus tempore æſtatis fervoris iræ Domini nos abſcondat & protegat;utque in hyeme, ac frigore gelida, & obdurata corda ſuo auxilio, & adjuvamine radiis divinæ gratiæ incaleſcant,ac calefiant, ut ita à noctuis, ac veſpertilionibus [dæmonum muniamur, ac cuſtodiamur. Carthuſianus. *Per platanum exprimitur Beatiſſima Virgo:quæ ſub alarum ſuarum latitudine id eſt pietatis,& poteſtatis ſubventione ſuſcipit, ac tuetur cunctos ad ipſam confugientes.*

Carthuſ.

QUÆSTIO XVIII.

Quare magna, & optima ſit pars Mariæ ex magnitudine ejus gloriæ expenditur.

119 Guarric.

Virgo beatitudine ſuperat omnes Beatos collectivè ſumptos.

HÆc verba de Maria ſorore Lazari dicta ſunt, ſed, ut ait Guarricus Abbas citatus ſuperiori quæſt. *In Maria matre Domini hodie plenius, & ſanctius impleta ſunt.* Quæ adeò optimam partem ſibi elegit, ut donis gratiæ,ac ſuis meritis ad tantam ſit gloriam ſublimata, ut in perfectione ſuæ beatitudinis; non ſolum ſuperet ſingulos ſanctos Angelos, ac puros homines, ſed omnes puras creaturas ſimul in unum collectas, D Bernardinus Senenſis tom.1. ſerm. 61. art. 3. *Vt intra*, ait, *Trinitatis gloriam ipſa ſola amplius ſic evecta,ac plus Beatiſſima Trinitatis diligat gloriam, capiat, ſentiat, fruatur, quàm omnis alia pura creatura ſimul ſumpta, de cujus gloria poſt filium participant univerſi.*Expende illud: *participant univerſi,*De hoc vide Suarium tom. 2.ad 3.part.diſputatione 22.ſect.3.§. *Quarto addo.*

Bernard.

Syriacus.

121. Cant. 6. *B. Virgo quemlibet ſanctum ſuperat in gloria.*

Quæ eſt iſta, quæ progreditur,quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut ſol. Cantic. 6. n.9. Quæ de B. Virgine frequenter à ſanctis Patribus, & Doctoribus interpretari, jam ſuprà dixi. Sed cur comparatur auroræ, Lunæ, & Soli? Sine dubio, ut his Spiritus ſanctus excellentias beatitudinis Virginis nobis aperiat. Aurora ſuperat in luce quamcumque ſtellam ſingillatim ſumptam;ſic & B.Virgo quemlibet Beatum.

122. Sed ad quid ultra dicitur; *Pulchra ut Luna.* Seu fulgens, & reſplendens ut Luna? Quamvis omnes ſtellæ ſimul conglomerentur, & in unum conveniant acervum, cum noctis regina in claritate comparati non valent, ſed omnes ſimul ſumptas longè, magnoque in fulgore ipſa ſuperat. Stellæ ſunt Divi: *Stella ab ſtella in claritate differt, ſic & reſurrectio mortuorum.* 1. Corinth. 15. num. 41. Licet ergo cuncti Beati, tam puri homines,quàm Angeli in unum copulentur, eos tamen omnes in gratia,& gloria ſua,immenſa excellentia excedit ſanctiſſima Dei genitrix ita ut hæc una pluſquã omnes illi in unum coadunati, luceat, & fulgeat.Petrus Damianus ſermon. de Aſſump.*Quid Luna pulchrius,* ait,*cum, ſtellis coruſcantibus in ſignifero limite, reliquorum ſiderum ſplendorem excidit? Conſidera, quam ſtellaris,& ſerena vibratio, quam luminoſus fulgor circularem orbem tanti ſideris perfundat, ut aliorum luminum claritatem non mediocriter obfuſcet, Sic virgo inter animas ſanctorum & Angelorum choros ſupereminet, & evecta, merita ſingulorum & omnium titulos antecedit. Quantumlibet aliæ ſtellæ reluceant, Luna tamen, magnitudine præeminet,& ſplendore; ſicut utramque naturam Virgo ſingularis exuperat, & immenſitate gratiæ, & fulgore virtutum.*

2. Cor 15. *Virgo claritate ſua beatitudinis excedit omnes puras creaturas in gloria.* Petr. Dam.

Beatitudines puræ creaturæ in comparatione gloriæ Virginis apparere non poſſunt.

Electa ut Sol. Non ſiſtit comparatio, quod B. Virgo dicatur pulchra ut Luna, ſed adhuc electa ut Sol acclamatur; quid in hoc denotatur? Quamvis Luna irradiet ſuper ſtellas,tamen earum ſplendores minimè ſepelit, ſed in ejus præſentia adhuc ſidera ſcintillant. At Sol tam fulgidus, ac luminoſus eſt, ut eo apparente omnium ſtellarum faces diſpareant, veluti extinguantur? immò & ipſa Luna quid deliquii perpetiatur. Sol eſt Maria. *Electa ut Sol, mulier amicta Sole.* Quæ ita coruſcat in gloria,ut ſi illi compares aliorum Beatorum ſtellas, atque fulgores, veluti non appareant, nedum fulgeant. Pergit citatus Damianus. *Electa ut Sol. Hanc attende ſimilitudinem, quia nulla in rebus mundi poteſt eſſe ſublimior. Nil enim habuit Spiritus in viſibilibus creaturis excellentiam, cui excellentiam Virginis compararet. Sol lucidius incandeſcens ita ſiderum, & Luna rapuit poſitionem ut ſint quaſi non ſint, & videri non poſſint. Similiter & Virgo eſſe, veri prævia luminis, in illa inacceſſibili luce perlucens,ſic utrorumque ſpirituum hebetat dignitatem, ut in comparatione Virginis nec poſſint, nec debeant apparere.* Gradatim, ut ita dicam, de minori ad majus procedit Spiritus ſanctus, & prius B. Virginem cum Aurora confert, quia in claritate, ac fulgore ſuperat quemlibet Sanctum. Comparat cum Luna, quia præcellit omnes beatos ſimul copulatos. Aſſimilat Soli, quia *ſic utrorumque ſpirituum hebetat dignitatem, ut in comparatione Virginis nec poſſint, nec debeant apparere.* 123.

Damian.

124. Cant. 3.

In hac hodierna feſtivitate clamant ſancti Angeli: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii.* Cantic. 3. numero 6. Denotatur his verbis, varias gratiarum partes aliis ſanctis conceſſas; in ſanctiſſima verò Dei Genitrice Maria coadunatas inveniri. Sic docet citatus Damianus, allegato ſermone de Aſſumpt. *Vniverſus ergo*, ait, *pulvis pigmentarius Virgine conjectus eſt, quia in ea virtutum conventus reverendum ſibi thalamum conſecravit; & ſi cæteris per partes ſpiritus afflavit, Mariæ tamen tota plenitudo gratiæ ſupervenit.* Quantum enim gratiæ per omnes diſtributum eſt, tantum in una ſola Maria invenitur coadunatum. Ad hunc ſenſum præclarè ait Divus Bernardus ſerm. de Aquæductu in Nativitate Mariæ. *Redempturus hominum genus, pretium univerſum contulit in Mariam.* Sed quomodo ait S. Doctor, *univerſum pretium*, tranſmiſſum in Mariam? Nunquid pro ſola Maria paſſus, & mortuus eſt? Minimè: nos omnes ejus ſalutifero ſanguine redempti ſumus. Quomodo ergo univerſum pretium in Mariam? Ita S. Doctorem interpretor, quod quantum gratiæ, & gloriæ ac cæterorum donorum ſpiritualium Chriſtus omni creaturæ puræ extra Mariam promeruit, tantum ſuæ ſanctiſſimæ matri ſuis meritis

Damian. *Omnis gratia, quæ per alios diſperſa eſt, data in una Virgine tota ſimul.*

Bernard.

compa

comparavit. *Vniverſum ergo pretium in Mariam* dicitur: cum felici proventus gratiarum unius ſolius Dei Genitricis, per Chriſtum conſecuti, adæquaverint dona univerſitati hominum, & Angelorum conceſſi. Pro qua re eleganter dixit Eucherius Lugdunenſis ad Evang. fer.4. Domin. 4. Advent. *Quæ cum gratia plena ſit priuſquam & concipiat; poſt cōceptionem quàm Dei abundaverit gratia, quis cogitare poſſit.* (Eu her.)

125. Sed ultra ad noſtrum intentum progredimur. Non ſolum Maria in donis gratiæ, & gloriæ adæquatur cum omnibus aliis ſanctis aggregatim conſideratis; ſed ipſa ſola longo intervallo eos ſuperat. Cum de mirabili Incarnationis arcano agit cœleſtis paranymphus cum B. Virgine, ait ei: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te*: Luc. 1. n. 34. Cur non ait, veniet in te, ut de aliis dicitur, ſic canit Eccleſia: *Veni ſancte Spiritus, Veni creator Spiritus*: ſed *ſuperveniet*? D. Amadæus homil. 3. de laudibus Virginis. *In alios ſanctos*, ait, *Spiritus ſanctus venit, in alios venit, ſed in te ſuperveniet, quia præ omnibus & ſuper elegit te, ut ſuperes univerſos, qui ante te fuerunt, vel poſt te futuri ſunt plenitudine gratiæ.* Valdè myſterioſè non dicitur, Spiritus ſanctus veniet in te, ſed ſuperveniet, ut tali dicendi phraſi explicaretur, quod tam præeminenti plenitudine gratiæ ſuper omnes alios ſanctos Spiritus ſanctus in eam deſcenderit, ut omnes in gratia, & gloria ſuperet, atque excedat. (Luc. — Amad. — *Virgo omnes ſanctos ſimul ſumptos præcellit.*)

126. Pro hac ingenti gloria Virginis conſiderandа, multum faciunt pulchra Guarrici Abbatis verba ſerm. 4. de Aſſumpt. *Gaudebat nimirum Maria*, ait, *vacare, & videre, quoniam Ieſus eſt Deus. Viſio prorſus ineffabilis gaudii, ſummæque delectationis omnibus, qui diligunt Ieſum, ſed præ omnibus illis, quæ genuit Ieſum. Cui, ſicut ſingulariter excepta eſt gratia Deum generandi: ſicut & prærogativa gloriandi in eo, quem genuit: omnino ſingularis, atque incomparabilis gloria Virginis matris, videre Deum regem omnium in diademate carnis, qua coronavit eum, ut & Deum agnoſcat, & adoret in corpore proprio, & corpus proprium glorificatum videat in Deo.* Nil ſanè majus ac dulcius dici poteſt. (Guarric. — *Virgo videt carnem ſuã glorificari in Deo.*)

Quæstio XIX.

Optima pars Mariæ oſtenditur ex ingenti gaudio, quo in die ſuæ Aſſumptionis totam cœleſtem curiam replevit?

127. Ego *Ioannes vidi ſanctam civitatem Ieruſalem novam deſcendentem de cœlo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* Apoc. 21. n. 2. Quod iſte viſionum liber futura narret myſteria, & res, quæ in Eccleſia poſt Chriſti Aſcenſionem contigerunt, conſtans eſt Patrum ſententia. Sed quando tota cœleſtis Jeruſalem? quæ ſummo gaudio, ac fœlicitate repletur, tanto apparatu compoſita, ac adornata dicitur deſcendere; ut videatur ſicut ſponſa ad deſponſationem cum viro ſuo procedens, ita ut non conſueto cultu, ac apparatu, ſed veluti inſolito nova videatur; Sine dubio tanta ſolemnitas eſt manifeſtata hac hodierna die? tunc tota cœleſtis curia deſcendit, ut feſtivo gaudio, ac admirabili pompa cœlorum Reginam ad cœleſte palatium eveheret. D. Ildephonſus ſerm. 1. de Aſſumpt. *Revera mater illa cœleſtis*, ait, *hodie advenit obviam ornata monilibus ſuis, de qua dicitur Vidi Ieruſalem deſcendentem de cœlo, à Deo paratam auro mundo, & lapidibus pretioſis intextam. Quo profectò ideo decore hodie deſcendit, ut reginam mundi, beatam ſcilicet Mariam, ſecum aveheret ad ſublimia, & collocaret in throno regni. Alioquin officioſiſſimè prætexta non occurreret, niſi feſtivitas magna eſſet.* (Apoc. 21. — *Feſtivo gaudio tota cœleſtis curia excepit B. Virginem.* — Ildeph.)

Adeò ſplendidus, & magnificus fuit iſte apparatus, ut venia data dicam, quod nullus alius ſimilis viſus eſt. Chriſto cœlos penetranti tota ipſa beatorum ſpirituum curia ei, ut Domino ſuo obviam exiit. At dum mundi Regina ſupernum intrat palatium, ei non ſolum occurrunt beati homines, & Angeli; ſed etiam inter eos Chriſtus Dominus ejus filius, ut matrem in throno ſuæ majeſtatis exciperet. Cardinalis Petrus Damianus ſerm. de Aſſumpt. *Aſcendenti Domino, ait, egreſſa eſt obviam omnis illa beatorum ſpirituum glorioſa ſocietas, Attolle jam oculos ad Aſcenſionem Virginis, & ſalva Filii majeſtate invenies occurſum hujus pompæ non mediocriter digniorem. Soli quippe Angeli Redemptori occurrere potuerunt, matri verò, cœlorum palatia penetranti, Filius ipſe cum tota curia ſolemniter occurrens evexit ad beatæ conſiſtorium ſeſſionis* Valdè veriſimiliter dici poteſt, quod ideo prius Chriſtus voluit aſcendere in cœlum, ut tam illuſtri comitatu hodie matrem ſuam exciperet, ut tanta celebritas tam feſtivo gaudio, ac apparatu eſſet condecorata. 128 (*Veluti ſplẽdidiori apparatu excipitur Virgo, quàm Chriſtus.* — Damian.)

Valde profundè introducit Guarricus Abbas ſerm. 2. de Aſſumpt. Chriſtum Dominum ad Virginem loquentem, ac dicentem: *Veni electa mea, & ponam in te thronum meum. In te mihi quandam regni ſedem conſtitutam; de te judicia decernam, per te preces exaudiam.* Et ſtatim ſubdit. *Nec ſatis glorificatus videbor mihi, donec tu glorificeris.* Sed quomodo Chriſtus Dominus cujus ſacratiſſima anima primo inſtanti ſuæ conceptionis beatifica viſione fruitur? cujus corpus tantis donis reſpondet, in cœlo? de ſe atteſtatur: *Nec ſatis glorificatus videbor mihi, donec tu glorificeris?* Tam intima conjunctio, ac unio eſt inter Filium, & Matrem, tamque immixta concipitur gloria Filii cum gloria matris, ut ipſe filius à Matre disjunctus non ſatis ſibi glorificatus videatur. Magno pondere ait D. Arnoldus Carnotenſis tract. de laudibus Mariæ. *Vna eſt Maria, & Chriſti caro, unus ſpiritus, una charitas. Vnitas diviſionem non recipit, nec ſecatur in partes, & ſi ex duobus factum ſit unum, illud tamen ultra ſcindi non poteſt? Filii gloriam cum Matre ſnon tam communem judico, quàm eandem* 129. (Guarric. — *Chriſtus nõ ſibi videbatur glorificatus donec glorificaretur.* — Arnold. — *Gloria Filii eadem cum Matre.*)

Nam ſicut ſedes ad dexteram Patris Chriſto competit ob Deitatem, quæ æterna generatione illi cõmunicatur ex Patre; ſic & illi ſedes aſtruitur ob humanitatem in Matre, quam temporali generatione ab ea traxit, ut ita glorificatus in ea conquieſcat, & per eam preces noſtras exaudiat, & judicia, ac negotia noſtra diſcernat. Nam ſicut in terris elegit eam ſibi in domum in qua humana carne indueretur ad rem noſtræ ſalutis peragendam; ita & in cœlis in ea ſibi 130 (*Mater Chriſti Thronus*)

præparavit thronum, ut ipſa rogante ad noſtras

Guaric. orationes condeſcendat. Iterum pergit Guarricus ſerm. 1. de Annunciat. *In ipſa quippe*, ait, *ex ipſa ſapientia ædificavit ſibi domum, & in ipſa paravit ſibi thronum, cum in ea & ex ea corpus aptavit ſibi, ita ad omnia perfectum, & congruum, ut & domus ei ſit ad quieſcendum, & thronus ad judicandum, quod primò ei tabernaculum fuit ad pugnandum, & cathedra ad dicendum.*

131. *Ex præſentia Virginis nova gloria profunditur*

Quantam verò gloriam, ac lætitiam tota cœleſtis curia ex Virginis præſentia capeſſit, graviſſimi Patres docent. Hugo Victorinus lib. 3. tit. 125. de Aſſumpt. Virg. in erudit. Theolog. *Felix dies, ait, in qua Virgo virginum ſancta ſanctorum miſericordiæ mater aſſumitur, paradiſus deliciarum, Angelorum gloria ad regalis ſolii celſitudinem ſublimatur.*

Anſelm. D. Anſelmus de excellentiis Virginis cap. 8. *Dies, non ſolum te, Domina, ineffabiliter ſublimavit, ſed cœlum ipſum, quod penetraſti, necnon cuncta, quæ in eo ſunt, nova & ineffabili gloria decoravit. Nova quidem cœlum decoravit quia priorem gloriam ejus ex præſentia ſui ultra quam dici poſſit, aut cogitari, magnificavit.* Sed quid eſt, quod una pura creatura Angelos, cœlóſque nova gloria repleat? quod etiam ante, & multum eleganter dixit D. Bernardus ſerm. 1. de Aſſumpt. *Maria præſentia, ait, totus illuſtratur orbis, adeò ut etiam ipſa jam cœleſtis patria, clarius rutilet virgineæ lampadis radiis.*

Bernard.

Valdè magnum, ac mirabile eſt effatum ſanctorum Patrum, ac Marianum elogium. *Cæleſtis illius palatii lucerna ejus eſt Agnus, nec Sole, nec Luna eget.* Apocal. 21. n. 23. Quid ergo ibi tantum prodeſt virginea lampas? Non intrat Maria objectum viſionis beatificæ, ut planum, & notum eſt; hoc enim tantum ab increato Lumine delibatur. Quomodo ergo præſentia Mariæ, cæleſtis curia clarius rutilat, cunctáque nova gloria condecorantur?

Apoc. 12.

132 *Deus relucet in Maria veluti in limpido ſpeculo. Maria æternitas virginitatis.*

Deus ipſa Lucerna cœleſtis patriæ, ac gloria cunctorum Beatorum pleno perſonarum numero, maximè relucet in Maria, veluti Sol in limpido, ac perlucido ſpeculo. In aliis creaturis viſitur Deus, ut unus; in Maria irradiat, ut Trinus. In ipſa reſplendet Pater, virtute ſua altiſſima obumbrans ei in myſterio ineffabilis Incarnationis: reſplendet Filius in ejus ſacratiſſimo utero carnem aſſumens: reſplendet Spiritus ſanctus, ſuperna, ac divina virtute myſterium cooperans. In ipſa omnia Dei attributa, veluti adumbrata nitent. Æternitas Virginitatis Maria eſt. D. Ildephonſus de Virginitate Mariæ cap. 10. *Hæc fœmina ſanctificationis vas eſt, æternitas virginitatis eſt.* Æternitas eſt tota ſimul, & perfecta poſſeſſio: omnia tempora præteritum, præſens, & futurum ambit. In Maria tota ſimul, & perfecta poſſeſſio virginalis puritatis exiſtit, tres ſtatus, veluti tria tempora, circumplectens. Virgo eſt ante partum, Virgo in partu, Virgo poſt partum. Quædam enim immenſitas in ea nobis objicitur. Deus enim, qui incircumſcriptus eſt, & à nullo loco teneri poteſt ab ejus utero circumcingitur, & amplectitur. Et quod ait Concilium Epheſinum. c. 7. *Quis vidit, quis audivit unquam tale? Incircumſcriptus Deus uterum inhabitat? quem cæli non capiunt, venter amplexus eſt Virginis.*

Ildeph.

Conc. Ephe.

133. Epiph.

Quandam incomprehenſibilitatem in ejus utero agnoſcit D. Epiphanius de laudibus Virginis. *O uterum cœlo ampliorem, qui Deum incomprehenſum, in te verè comprehenſum portaſti.* Sicque omnia attributa tanto fulgore nitent, in Maria, ut dicat Albertus Magnus in Mariali cap. 195. *Summa Dei potentia, ſcientia, pietas, ac miſericordia quanta in ea operata ſint, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit.*

Alber. Mag. *Dei attributa relucent in Maria.*

134. *Per Mariam Domini gloria contemplatur.*

Cum ergo Deum cum ſuis attributis, Trinus in perſonis, totius viſionis beatificæ, ac gloriæ objectum, tanquam revibrato ſplendore maximè niteat in Mariano ſpeculo, quod intuentes Beati, quandam cognitionem de Deo, ejuſque mirabilibus inde exhauriunt? ex quo nova luce, nováque gloria (de accidentali tantum loquor) perfunduntur ex novo modo, quo in Maria Deum contemplantur. Unde pulchrè Andreas Hieroſolymitanus in ſalutat. Mariæ, colum. 7. *Salve contemplativæ cognitionis intellectuale ſpeculum.* D. Damaſcenus orat. 1. de dormitione Virginis. *Hanc non hominum lingua, non mundo ſublimior Angelorum mens ſat dignis laudibus efferre poteſt: per quam Domini gloria perſpicuè intueri, nobis datum eſt.*

Andr. Hier

Damaſc.

135. *Cur Chriſtus matrem ſecum non defert in gloriam.*

Ex quo conjice, quàm feſtivo gaudio, quámque magnifica pompa Regina cælorum hodie in ipſa cœleſti curia excepta eſt. Perbellè dubitabis: Cur Chriſtus, triumphator in cælum aſcendens, matrem ſuam ſibi non aſſociat, ac eam ſecum defert? D. Anſelmus lib. de excellentiis Virginis quæſtionem ſic enodat *Fortaſſe, Domine, ne tua cæleſtis curia veniret in dubium, cui potius accurreret, tibi videlicet Domino ſuo, an ipſi Dominæ ſuæ.*

Quæstio XX.

Quare tanta meritorum merces, tantáque gloria Mariæ, dicitur pars, & non potius totum?

Pro magno encomio Magdalenæ dicitur, quod partem ſibi elegerit. Ipſa enim multum diligebatur à Chriſto: tanto namque felicitatis dono inſignita erat. Meritò ergo de ipſa decantatur, quod partem ſibi adſciverit. Bene fortunati præclara laus extat, quod non omnia ambiat, ſed una parte contentus, ſecurus, ac hilaris conquieſcat. Ad noſtram quæſtionem veniamus, 136.

Felicis laus, totam non ambire.

137. Caietan.

Reſpondet Cajetanus partem elegit, non totum: Marthæ enim ſua pars relinquitur. Contemplativa ſiquidem vita diſtinguitur contra activam, ut pars à parte. Ita Maria ſibi elegit partem, ut alteri relinqueret eaiam ſuam. Secundò; partem dicit, ad differentiam vitæ Apoſtolicæ, & paſtoralis, ait idem Caietanus, hæc enim non eſt pars, ſed totum, & integra vita, conſtans ex utraque parte, contemplativa ſcilicet, & activa. Vacant ſiquidem prælati contemplationi, & contemplata impertiuntur aliis: quod eſt vacare operibus miſericordiæ ſpiritualibus, prædicando, corrigendo. Unde & Petrus in Actibus Apoſtolorum 6. n. 4. inquit, *Nos verò orationi*, ecce vita contemplativa, *& miniſterio verbi*, ecce activa, *inſtantes erimus.*

In prælato contemplativa & activa vita.

Jam ſæpè dixi, quod ſublimius, & altius agitur 138.

tur hîc de ſanctiſſima Dei genitrice Maria. Cùm ergo ejus gloria adeo præexcelſa exiſtat,ut à nobis inexplicabilis ſit, cur non dicitur,quod ipſa ſibi elegit totum, vel omne optimum; nam de

Odonus.

ea ait Odonus Epiſcop. Camerac. in Opuſculo. *Glorioſus ſexus, glorioſus uterus, glorioſa viſcera glorioſum totum,quod totum gratiæ plenum.* Cur ergo non aſtruitur, quod elegerit totum,ſed partem? Bona venia, aliqualiter dici poteſt, ad explicandas Virginis excellentias,quod adeò illuſtris, & præexcellens extitit ejus dignitas Maternitatis Dei, ut merita inde provenientia ita creverint, ut quæcumque merces illi collata, quodammodo pars quædam appareat ex his,quæ ipſa ſibi multum promeruiſſe videtur.

Omnis merces Virgini collata, veluti pars ad ejus merita

139 Jacob. 1. De ſanctis Apoſtolis, ut eſt communis interpretatio, ait D. Iacobus in ſua Canonica cap. 1. num. 18. *Voluntariè genuit nos verbo veritatis,ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus.* Sed quomodo viri tanta dignitate conſpicui, qui Chriſti Apoſtoli extabant,fidei magiſtri,totius Eccleſiæ principes,ac totius ſpiritualis ædificii lapides fundamentales, dicuntur parvum principium, *initium aliquod.* In tanta ſublimitate Apoſtolorum merita ferebantur, ut tot honorum ornamenta veluti exiguum initium reputarentur eorum, quæ ab ipſis tanta illuſtribus factis promerebantur.

Dignitas Apoſtolica veluti pars comparatione meritorũ.

140. Moriturus Jacob ait filio ſuo Joſeph; *Do tibi partem unam, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.* Geneſ. 48. n. 22. Pars hæc erat ager urbis Sichem, ut docent D. Hieronymus, D. Auguſtinus, D. Chryſoſtomus, Euſebius,& alii. Sed cur totam illam terram Sichem appellat partem? Cur non ait, Do tibi totum,& univerſum illud prædium Lyranus. *Do tibi,idem eſt, ac ſi diceret: Tu me,& fratres tuos tempore famis ſalvaſti, & me deferendum ad ſepulchrum patrum meorum promiſiſti, ideò terram Sichem ſpeciali munere do tibi.* Ager ille datus eſt Joſeph ob ejus illuſtria facta in parentem,& fratres,& conſideratione habita ad tot præclara merita, campus ille,quamvis aliàs ampliſſimus,non totum, ſed pars erat.

Geneſ. 48. Hieron. Auguſt. Chryſoſt. Euſeb. Lyran.

Ager per reſpectum ad Ioſeph veluti pars.

QUÆSTIO XXI.

Quare non dicitur, quod ei data ſit pars; ſed quod ipſa eam elegerit?

141. AD litteram reſpondetur, quod hæc dicit Dominus de vita contemplativa,cui Magdalena tota dedita erat: Et aptè appoſuit verbum *Elegit*, quo ſignificaretur, ipſam non ſolummodò intentam eſſe Dei verbo; verùm etiam hanc partem præcipuè elegiſſe, à ſe in tota vita obeundam, ut patet ex ejus geſtis; ad altam enim contemplationem ipſa ſe recipit in eremis.

Magdalena elegit ſibi vitam contemplativam.

142. Bernard. Secundò,& moraliter. Perbellè D. Bernardinus tom. ſerm. 51. art. 3. cap. 3. ait. *Optimum eſt, ſuprà quod nihil eſt melius, & in pura creatura ſuprà B. Virginem non eſt factibilis ſtatus. Et quia talis ſtatus B. Virgini honorabiliter datus eſt, ideò fuit ante collocatum ſibi copioſiſſimum donum, unde hunc ſublimem ſtatum mereri poſſet, ac ſibi eligere, ſicut velit. Proinde volens Dominus exprimere dignitatem etiam ex merito ſuo, potius inquit; elegit ſibi, quàm data eſt ſibi.* Optimum, nihil habet ſuprà ſe: Dignitas ſanctiſſimæ Mariæ,quod ſit Dei mater,ita eſt præexcelſa in pura creatura,ut dabilis non ſit alia nobilior. *Suprà B. Virginem non eſt factibilis ſtatus.* Hæc autem tam ſublimis dignitas,Dei gratia interveniente, ut honorabiliter eſſet Virgini data,per meritum eſt collata. *Vt dignum filii tui habitaculum effici mereretur.* Ex quo conjice,quàm altum faſtigium meritorum Mariæ, Ideo non dicitur,quod pars ei data ſit,ſed quod ipſa elegerit optimam partem; quia in donatione pura liberalitas donantis viſitur: at in electione ratio meritorum conſideratur. Nam meritis inſignitus, ſuis glorioſis factis præmium, ac partem ſuam ſibi aſſignat.

Virgo per merita elegit ſibi præmium.

Cœleſtis Paranymphus ait Virgini: *Inveniſti gratiam apud Deum.* Luc. 1. n. 30. Maximè hîc expendendus locus iſte Sermo eſt hîc de gratia Incarnationis, ſeu concipiendi æternum Verbum, ut ex ſanctis Patribus dixi tom. 1. cap. 5. q. 33. n. 89. Et ipſe Angelus ſtatim explicavit. *Ecce concipies in utero*, &c Difficultas ergo inſurgit: Quomodo Virgini ait Angelus: *Inveniſti gratiã:* nam quidquid invenitur,vel eſt fortuitò, & caſu,vel bona adhibita quærentis diligentia. Non dicat aliquis fortuitò,& caſu; res enim altiſſima Dei diſponebatur ordinatione;& ideò ipſe Deus tantis donis eam ditavit, ac cumulavit. Deinde Angelus totus eſt in ſuis verbis: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi; ideoque & quod naſcetur ex te, ſanctum, vocabitur Filius Dei*,&c. Ad hoc tendebat, ut à Virgine exquireret conſenſum, ut ex D. Auguſtino, D. Gregorio, D. Thoma, Chryſologo, ac aliis Patribus dixi 1. tom. lib. 1. cap. 5. q. 56. Qui conſenſus fuit valdè,& inſignitur meritorius. Ubi autem actus meriti, conſenſus, ac electionis intervenit, eventus caſuali non eſt. 143. Luc. 1.

Virgo non caſu invenit gratiam.

Auguſt. Gregor. D. Thom. Chryſol.

Inventa eſt autem hæc gratia bona quærentis diligentia? minimè etiam: Quomodo potuit humillima Virgo ſupremam majeſtatem maternitatis Dei deſiderio quærere,& affectare, quæ ſe ancillam ſemper dicebat? *Ecce Ancilla Domini:* iterùm, *Reſpexit humilitatem Ancillæ ſuæ.* Quæ enim tam pleno ore ſe ancillam profitebatur, non Maternitatis flagrabat affectu. Simon Caſſianus lib. 2. de B. Virg. cap. 4. *Quæ, inquam, mulier, ait, à ſæculo præſumpſiſſet,hoc inquiri,ut undecumque concipere,aut parere potuiſſet hominem,hominum Salvatorem? Quæ,inquam, ſancta Virgo ab humilitatis terminis exceſſiſſet, ut in alto preces porrigeret,ut filii Altiſſimi eſſet mater? Non minor fuiſſet hæc ſuperbia,quàm illa Luciferina; quæ Altiſſimo ſimilis fieri ſatagebat. Ac per hoc, ſi non quæſivit, quomodo invenit? An præter intentionem fuit inventio? Sed quis invenit, quod non intendit.* 144

Virgo non affectavit, non quæſivit intentione maternitatem.

Caſſian.

Quomodo ergo invenit? O ſuprema Mariæ celſitudo! ô eximia meritorum altitudo ſupra humanum captum! Inveniſti, non deſiderio,nec inquiſitionis affectu, ſed meritis. In tanto enim cumulo excreverunt merita, ut ſuppoſito unionis hypoſtaticæ decreto, in maternitatis Dei præmium intenderent. Pergit citatus Caſſianus. *inventa eſt una Virgo, ex alto divinis muneribus fulta, ut tali eſſet apta commercio: quæ non invenit gratiam, qam non quærebat, ſed omnes creaturas & alias Virgines ſuis meritis tranſcendendo: hæc* 145

Virgo per merita acquiſivit, & invenit maternitatem. Caſſian.

gratia oblata eſt: quæ gratiam non invenit, quia ipſam in ſe ipſa quæſivit; ſed quia ſibi, præ omnibus dignè ad hoc dicatæ, Deus obtulit, ideò invenit. Virgo altiſſimam gratiam concipiendi Æterni Patris filium invenit; non quia fortuitò reperit; nec quia ſedula quæſivit: ſed quia quæſierunt merita, quibus juxta ſupremam Dei ſapientiam tantum præmium deſtinabatur, ut Æterni Verbi efficeretur Mater. Ideò ergo gratiæ inventio perhibetur, ut, & operantis merita, & liberalitas tanta ſupernaturalia dona largientis ad tam illuſtria opera donetur.

QUÆSTIO XXII.

Quare dicitur, quod hæc pars Mariæ nunquam ſit ab ea auferenda?

146. *Contemplatio Dei perficitur in Patria.*

RATIO litteralis eſt manifeſta. Quia pars Mariæ erat meditatio, ac contemplatio Dei, ac rerum divinarum: quæ pars non finitur in hac vita, ſed per perennem Dei viſionem in æternum durat, & perficitur. Occupatio autem Marthæ erat temporalis circa cibum corporis, qui in vita conſiſtit, & cum ea finitur. D. Gregorius lib. 6. Moral. cap. 18. *Nec auferri, ait, unquam ſors Mariæ dicitur, quia activæ vitæ opera cum corpore tranſeunt; contemplativæ vitæ autem gaudia melius ex fine convaleſcunt.* Beda, *Activa vita,* inquit, *cum corpore deficit; contemplativa autem hìc incipit, ut in cœleſti patria perficiatur.* Idem docent omnes ferè Patres. D. Auguſtinus ſerm. 26. & 27. de Verbis Domini. Divus Laurentius Juſtinianus lib. de ligno vitæ, tract. de Orat. cap. 18. Caſſianus Collat. 1. cap. 10. D. Bonaventura, Albertus Magnus, Hugo, Caietanus, & alii.

Gregor. Beda. Auguſt. Laurent Iuſtinianus. Caſſianus. Bonavent. Albert. Mag. Hug. Caietan.

147. Machar.

Secundò, D. Macharius homil. 25. ſic ait: *Maria ſedit juxta pedes Domini plorans. Inquit enim: Optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. O pretioſas illas margaritas in defluxione beatarum lachrymarum! ô ſocietatem arctam Sponſæ erga Sponſum animarum! hanc imitare.* Maria ſtans plorans ad Domini pedes optimam partem elegit, nunquam ab ea auferendam: Cùm hæc pars eſſet fructus lacrymarum, ita excellens, ac pretioſus extabat, ut quid optimum conſiſteret (optimo autem nil melius eſt) & ita conſtans, ac perſeverans in æternum, ut nunquam ab illo eſſet homo caſurus, nec amovendus.

Fructus lachrymarum optimus, & permanens.

148. Machar.

Tertiò, Idem D. Macharius homil. 12. *Maria ſiquidem, ait, quæ illum diligebat, & ſedebat ad pedes ejus, non ſimpliciter adhæſit Deus; ſed virtutem quandam ſecretam è ſua ipſius ſubſtantia contulit ei. Nam ſermones, quibus Deus quietè Mariam alloquebatur, ſpiritus erant, & virtus quædam, penetrabantque cor hujuſmodi verba, creſcebatque divina virtus in corde ipſius: neceſſario enim virtus illa, in quemcumque ſe effuderit, firma permanet, tanquam poſſeſſio, quæ auferri non poteſt.* Stabat Maria ad pedes Chriſti, ſummo amoris affectu Chriſtum audiens; & in ipſius verbis ſecreta quædam communicabatur divinitatis virtus (ſeu halitus) quæ illi gratiam quandam permanentem, ac perdurabilem conferebat. Hanc etiam in ſuorum dilectorum cordibus verba Dei reponunt.

Dei verba quamdam permanentem gratiā conferunt ſuis dilectoribus.

149. *Dona à Deo data, invito poſſeſſore non auferuntur.*

Quartò, Multum diſcrimen eſt inter activam, & contemplativam vitam. Activa enim multis, & variis modis impediri poteſt; Contemplativus omnia ſecum aſportat: nam, cùm contemplatio conſiſtat in actibus internis, in carcere, in vinculis, in cavernis Deum poteſt orare, ac contemplari, ut ſancti Martyres faciebant. Ergo, cùm hæc ſit tam perfecta, & ab omni impedimento libera, contra poſſeſſoris voluntatem non eſt auferenda; præcipuè ut ipſe ſe immiſceat temporalibus rebus: Quos enim Deus ſummè diligit, à talibus occupationibus adimit, ac ſegregat.

150. *Gratia apud Deum permanens, apud homines citò deficiens.* Caſſiod.

Quintò, *Non auferetur ab ea.* Gratia pollere apud Chriſtum, occaſum neſcit; ſed valdè perenniter durat, & perſeverat. E converſo ſe habet gratia apud homines, ut videre eſt in aulicorum familiaritate intima, quæ frequenter mutationi ſubjicitur, utpotè à regis voluntate dependens, de qua ait Caſſiodorus lib. 2. Variar. *A qualibet aura flectitur, & in diverſa mutatur.*

151. Pſalm. 145. Græcus. Hieron. Auguſt.

De principibus, regibus, magnatibus, ac judicibus ait Regius Vates Pſalm. 145. num. 2. *Nolite cōfidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus,* ſeu, ut legunt Græcus, D. Hieronymus, D. Auguſtinus, *quibus non eſt ſalus,* ſeu in ſingulari, *cui non eſt ſalus.* De gratia, ac amicitia erga principes loquitur Pſalmographus. Sed qua conſequentia hæc ſunt dicta, quod in eis non eſt ſpes reponenda, quia ipſi tanquam ægroti ſalute carent? Potius dicendum videbatur: Nolite confidere in principibus, quia in eis non eſt veritas, & potentia, ut in præmiis conferendis ſtent promiſſis, ſi enim potentia, ac veritate gaudeant, quamvis aliunde ſalute careant, ſpes in eis collocata vacua non redibit. Cur ergo, ut doceat, in illis non eſſe fidendum, ſolum ſalutis defectum commemorat, ac eos tanquam morbo laborantes introducit? Ægrotus, cui non eſt ſalus, ea, quæ vehementer modo appetit, & deſiderat, citò ita ei vertuntur in tædium, ac odium, ut nec illa guſtare, nec ante oculos habere valeat. Ita enim ſunt principes veluti ægroti; nam frequenter illorum amicitia, quæ eis erat maximè plauſibilis, ac delectabilis, ita exoſa fit, ac in faſtidium commutatur, ut jam nec illorum nomen valeat guſtare, & audire. Cardinalis Hugo. *Nolite confidere in principibus, quia citò mutantur ab amicitia in amicitiam.*

Princeps mutatur ex amicitia in amicitiam. Hugo.

QUÆSTIO XXIII.

Quare hæc Evangelica lectio recitatur in Aſſumptionis Virginis feſto?

152. Ildeph.

DIvus Ildephonſus ſerm. 5. de Aſſumpt. ait. *Congruè ſatis, & convenienter videtur, à Patribus fuiſſe ſancitum, ut in memoria Dei Genitricis recitaretur Evangelica lectio, quæ narrat, illas duas, mente, & carne ſorores, Dominum Ieſum excepiſſe hoſpitio.* Cujus rei convenientias, ac congruentias breviter appono.

153. Bernard.

Reſpondet primò D. Bernardus ſerm. 1. de Aſſumptione. *Ad quid enim ea hodie in Eccleſiis Chriſti Evangelica lectio recitatur, in qua mulier benedicta in mulieribus excepiſſe legitur Salvatorem? Credo, ut hac, quam celebramus, ex illa*

ſuſcepitone

ſuſceptione aliquatenus æſtimetur : immo ut juxta illius æſtimabilem gloriam,inæſtimabilis cognoſcatur & iſta. Intendit Eccleſia denotare , quod ex ſuſceptione,qua B.Virgo Chriſtum excepit in terris, penſanda , ac inveſtigãda ſit ejus gloria in cœlo. Et ſicut inæſtimabilis extitit gloria ſuper omnem humanum captum,qua ipſa in terris in utero ſuo excepit Deum , & Verbum caro factum eſt,& ipſa effecta Mater Dei:ita & gloria , qua ipſa in cœlis à Filio recepta eſt , & illi primæ ſuſceptioni reſpondet,ac omnino ſuper noſtrum cogitatum agnoſcitur.*Vt juxta illius inæſtimabilem gloriam inæſtimabilis cognoſcatur & iſta.*

Gloria B. Virginis inæſtimabilis ſupra humanum captũ.

154. Secundò. D. Auguſtinus ſerm 26. de Verbis Domini.Euſebius ſerm.de Aſſumpt.S.Odilonius ſerm.in eodem feſto , & alii Patres communiter ex eo ſumunt rationem,quia in his duabus ſororibus ſignificabatur vita activa,& contemplativa, & utraque fuit excellentiſſimo gradu in B. Virgine,ut jam dixi ſupra q.17.& ut rectè argumentatur S.Odilonius citatus : Si hæ ſorores magnam obtinuerunt gloriam , & laudem,quia in illis ſignificata eſt vita activa,& contemplativa:qualiſnam erit gloria ſanctiſſimæ Dei genitricis,quæ in heroico,ac perfectiſſimo modo duas illas vitas in ſe retinens adamplexa fuit? Optimè, non una, ſed duæ ſorores introducuntur ad exprimendum hoc meritum : tantus eſt enim cumulus gratiæ,& gloriæ ac donorum B.Virginis,ut non niſi per partes,ac actus multarum , & diverſarum perſonarum valeat adumbrari , ac inſinuari. Sic notat Anſbertus quod Joan. *eximiam pulchritudinem cœleſtis Ieruſalem per varias figuras,aurum:jaſpidem ac lapidem pretioſum exprimit Apoc.21.n.18.*

Auguſt. Euſeb. S. Odilon.

Merita Virginis nonniſi per partes explicari poſſunt.

Anſbert. Apoc. 21.

155. Tertiò. Cùm Chriſtus excipitur in hac domo, ſolùm de duabus ſororibus fit mentio,non verò de Lazaro. Quia in domo virginali Mariæ in cujus utero filius Dei ſuſceptus eſt , ſolum extitit omne decus,ac ornamentum illuſtrium virtutum vitæ activæ,& contemplativæ, nil Lazari ibi reperitur,Lazarus autem mortuus,& in vitam revocatus pœnitentiam adumbrat : in Virgine autem Maria pœnitentia de proprio aliquo defectu non habuit locum,nam ipſa omnis peccati labe omnino expers extitit,D.Bernard. ſerm.2.de Aſſumptione. *Abſit enim,ait,ut proprii quicquam inquinamenti hæc aliquando habuiſſe dicatur,ut in ea proinde ſcopa Lazari quæreretur.*

In Virgine nulla labes peccati Bernard.

156. Quartò ſic ſubtili,& ingenioſa quadam ratione res explicatur. In præſenti *canit Eccleſia. Intravit Ieſus in quoddam Caſtellum,* Caſtellum hoc B.Virginem ſignificat : juxta illud Cant. 4.n.4. *Sicut turris David collum tuum , quæ ædificata eſt cum propugnaculis.* Sed quomodo Deus objectiva Beatitudo ,omni beato major , dicitur intrare in Mariam, quando ipſa hodie ad cælos evehitur ? De aliis ſanctis operariis æterna felicitate donatis promulgatur. *Intra in gaudium Domini tui:* Matth.25.n.23.Grandior eſt gloria,quàm beatus qui in eam ingreditur,& ideò decantatur , quod felix introeat , nam ipſa gloria tam larga eſt,ut tota in uno parvo vaſculo humani cordis non poſſit contineri,ſed inde ſuperabundat,ac diffunditur,ut notavit Cajet. Accipe modò D.Thom. ad citatum Matthæi locum. *Quare dicit intra in gaudium , non accipe : quia quod eſt in aliquo,continetur ab illo, & continens majus eſt; quando ergo gaudium eſt de aliquo , quod minus eſt , quam cor tuum , tunc gaudium intrat in cor tuum ; ſed Deus major eſt corde,& ideò,qui gaudet de Deo,intrat in gaudium.* Hæc vox de aliis beatis circumfertur , *Intra in gaudium Domini tui.* At cum virgo aſcendit ad æternam beatitudinem, jam mutatur ſtylus , & profertur. *Intravit Ieſus in quoddam Caſtellum:*Deus beatificum objectum intrat in Mariam. Nunquid Virgo Maria major eſt Deo beante , quem continet, nunquid ipſum incomprehenſum comprehendit? minimè,abſit , abſit hoc:ad comprehenſionis apicem Maria non pervenit,ſed ita ſublimior,& excelſior ſuper omnes alios beatos ejus gloria eminet,ut novo modo , novaque methodo fuerit exprimenda,ut non ipſa intraret in gaudium , ſed quod illud ſupremum gaudium in eam intraret:ſic theologizatur in hac re D. Epiſcopus Joſephus de Lazerda. Lib. de Maria. Acade. 28. ſect. 2. 13.

Cant. 4.

Matth. 25.

Caiet. D. Thom.

Alii ſancti dicuntur intrare in gloriam,at gloria decantatur intrare in Mariam.

Lazerda.

157. Quintò. Cùm Virgo aſcendit in cælum , introitus Chriſti decantatur in Caſtellum,ut ex ſublimitate majeſtatis qua Chriſtus eſt ingreſſus , inferatur gloria,pompa, & apparatus in introitu Virginis;nam ut jam retuli,ex D. Ambroſio lib. de Laudibus Virginis , *Filii gloriam cum matre non tam communem judico,quam eandem.*Ut ita ex ingreſſu Chriſti in ſua majeſtate , inferatur gloria,& ſublimitas in introitu matris , ut ita unum per alterum colligatur.

Ex Chriſti majeſtate deprehenditur gloria Virginis.

158. Sextò,Cum Eccleſia celebrat Virginis aſſumptionem in cælum,in Evangelica lectione referuntur duæ mulieres militantes,una in via activa,altera in contemplativa;at verò cum ejuſdem Virginis Nativitas ſolemnizatur, in Evangelio commemorantur principes,duces,ac reges. *Liber generationis Ieſu Chriſti filii David,filii Abraham Matth.1.n.1.*Quid habet aſſumptio cùm militãtibus,nativitas cum Regibus ? Nata eſt Virgo ut multis meritis ditata,tanta autem merita voluit Deus ſtatim ab exortu ſublimare coronis, ac ſceptris tot regum,ac principum.At ejus Aſſumptio duabus militantibus decantatur, ut cunctis fiat evidens,ac notum,quod tanta gloria,& beatitudo ei confertur juxta illius præclara merita, & facta.

Matth. 1.

Gloria Virginis juxta illius merita.

159. Septimò. Recolitur Aſſumptio Virginis una muliere Chriſtum excipiente,ex quo multa dona gratiæ in totam domum,ac familiam manarunt : ut ita inſtruamur : quod omnis virtutum,donarum,privilegiorum, gratiarum, gloriæ , ac felicitatis cumulus in B. Virgine , ab hoſpitio in ſuis ſacris viſceribus filio Dei exhibito,veluti è nativo fonte effluxit:quod ſatis ſuaviter docet Guarricus ſerm.4.de Aſſumptione:ex verbis Apoſtoli 2. Corinth. 9.n. 6. *Qui parce ſeminat , parce & metet,& qui ſeminat in benedictionibus,de benedictionibus & metet.*ſic ſubdit magnus Abbas; *Nullus tam profuſa benedictione ſeminavit , ſicut illa benedicta in mulieribus quæ benedictum ſemen de ventre profudit. De benedictionibus ſuis ita Maria metet , & quæ benedictionem omnium gentium ſeminavit,benedictionem omnium gentium ſingulariter accipiat ; Beatam me dicent , inquit , omnes generationes. Paratum eſt hoc,beatam te dicent omnes beatorum ſpirituum ordines.* Quilibet colligit fructum juxta ſemen jactum in terram,B. Virgo aream ſuam,quam fecit,idque quod ſeminavit , ſuper omnes puras creaturas , Verbum caro factum , ſicque ſuper omnem humanum captum ex tanto ſemine colligit fructum , & ſicut ſeminavit benedictionem omnium gentium , ſic

2. Cor. Guarric.

B. Virgo ex area ſua ſuper omnes gentes colligit fructum.

ſuper

ſuper omnes gentes benedictionem accepit.

160. Sap. 3. Apocal. 12. De aliis juſtis dicitur. *Fulgebunt juſti ſicut Sol in perpetuas æternitates.* Sap. 3. num. 7. At in Apocalypſi apparet ſacratiſſima Dei genitrix, *amicta Sole*, cap. 12. n. 1. Sed cur cum alii reſplendeant ad inſtar Solis, illa Sole veſtita irradiat, alii niteant ad inſtar, ac ad ſimilitudinem Solis; at illa tanta luce imminet, ut ipſomet ſole amicta appareat, ut ita ejus ſingularis gloria exprimatur, ex intima familiaritate, ac conjunctione, quam habet cum ſole, D. Bernard. ſerm. 1. de Verbis Apocalyp. *Mulier amicta ſole*, inquit, *plane amicta lumine, tanquam veſtimento; quam familiaris ei facta es domina? quam proxima, imo quam intima ei fieri meruiſti? quoniam inveniſti gratiam apud Deum in te manet, & tu in eo: & veſtiſti eum, & veſtieris ab eo: veſtis eum ſub ſtantia carnis, & veſtiris ab eo gloria majeſtatis. Veſtis ſolem nube, & ſole ipſa veſtieris.*

Inter Virginem, & Chriſtum multa conjunctio in Gloria. Bernard.

161. Guarr. Coronidem huic rei ponam grandis Guarrici verbis ſerm. 1. de Aſſumpitone. *Nunc autem*, ait, *& in ea & cum ea, ſicut interminabili ævo, ſic & incomprehenſibili modo habitans, ſatiat eam beatificantium gloria viſionum: foris quidem glorificatæ carnis formam exhibens, intus verò glorificantis Verbi formam imprimens.* Tam admirabilis, ac ſingularis eſt gloria Virginis Mariæ, ut dicat venerabilis Abbas, quod Deus ſit in ea habitans *incõprehenſibili modo*. Ut Apoſtolus explicet noſtram electionem ad gloriam, ait, quod Deus *prædeſtinavit nos conformes fieri imagini filii ſui.* Rom. 8. num. 29. At Maria tam ineffabili modo præordinata eſt, ut Deus eam prædeſtinaverit, ut eſſet conformis imagini filii ſui, ſcilicet ipſiuſmet Dei, ac etiam filii ipſiuſmet Virginis, quem in utero ſuo concepit, & genuit, ergo cùm mater ſit Verbi glorificantis, valdè incomprehenſibili modo eſt habitans in ea, exterius formam exhibens in Maria glorificatæ carnis, cùm una, & eadem ſit caro Chriſti, & Virginis: Interius autem formam imprimens glorificantis Verbi, cùm illa ſacratiſſima anima maximè ſit unita Deo per charitatem, Unde ait D. Bernard. ſerm. de Verbis Apocalypſis. *Vt quantum ſine perſonali unione, creaturæ conditio patitur luci illi inacceſſibili videatur immerſa.*

Rom. 8. *Virgo ſingulariter ordinata ad gloriam.*

Inter Chriſtum & Virginem magna unio. Bernard.

CAP. XVII.

Revertuntur Apoſtoli à ſua miſſione

Marc. 6. n. 30. Et convenientes Apoſtoli ad Jeſum nuntiaverunt ei omnia quæ egerant, & docuerant.

VERSIONES.

Syriacus. Et congregati ſunt Apoſtoli ad Jeſum, & dixerunt ei quæcunque fecerant, & docuerant.

Vatabl. Theophilactus. Congregantur Apoſtoli ad Jeſum, & renuntiaverunt.

Arias. Omnia, & quanta egerant. & quanta docuerant.

ALTER TEXTUS.

Luc. 9. n. 10. Et reverſi Apoſtoli narraverunt illi, quæcunque fecerunt

EXPOSITIO I.

1. *Connexio cum ſuperioribus.* Tacian. Zacharias. Magiſter.

MISIT Chriſtus D. ſuos diſcipulos ad prædicandum, Matth. 10. quod ſuprà explicavimus cap. 7. De tempore, quo reverſi ſunt eſt dubium, Baronius, Franciſcus Lucas, Cornelius, & alii id referunt poſt Joannis necem. Antiquiſſimi tamen Auctores ut Tacian. cap. 46. Zacharias Epiſcopus cap. 66. Magiſter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 66. ad finem, in hoc loco conſtituunt. Et hæc ſententia maximè cohæret cum antecedentibus, & ſubſequentibus.

2. *Ad magna multum cõducit concordia.*

Convenientes enim Apoſtoli, ſeu ut alia litera habet, congregati ſunt ex legatione ſua, ſcilicet & ſicut acceptis Chriſti mandatis in varias partes Judææ diſceſſerant concorditer, ut nomen Chriſti annuntiarent, alii in unam partem, alii in alteram, ita etiam concorditer ad Chriſtum ut ad ſuum caput redierunt, hanc eorum unionem invenit Evangeliſta, dum non alio verbo utitur, v. g. veniunt, vel revertuntur, vel alio ſimili, *ſed convenientes*, ut ita denotet fructum ab eis obtentum proveniſſe, tum ex præſtantia doctrinæ, tum etiam ex concordia, & convenientia in hoc negotio præſtando. *Renuntiaverunt* ſcilicet ut fideles diſcipuli retulerunt Magiſtro omnia ab eis facta, ut ita agnoſceret an à Magiſtro approbarentur, *Quæ egerant, & docuerant*; nam ut rectè ait Theophylactus. *Neque enim ſatis eſt ſi doceamus, niſi & fecerimus.* Et prius commemorant, quæcunque fecerunt, poſtea verò quæ docuerunt, prius prædicator doceat opere, & exemplo, poſtea verò verbo, & doctrina. Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur. Matth. 5. n. 19.

Prius faciendum, poſteà, docendum. Theoph.

QUÆSTIO I.

Quare reverſi Apoſtoli renuntiaverunt Chriſto omnia quæ fecerunt, & docuerunt?

3. *Apoſtoli volebant ſcire, an ſuo muneri ſatisfeciſſent.*

RESPONDEO. Primò, quod ita ſe habuerunt, ut agnoſcerent, an ſua verba & facta approbaret Jeſus, & an ſuo muneri, ac his ad quæ miſſi fuerant ſatisfeciſſent. Apoſtoli ut pote perfecti, quamvis conſtituti Magiſtri, ac Doctores, non ſe fidunt in ſua ſcientia, & præſumptione, ſed omnia Chriſti nutui ſubmittentes adhuc diſcere non recuſant, & ideo ſcire volunt, an juxta Domini voluntatem ſe geſſerint. Secundò Theophylact. *ut & nos diſcamus, ſi quando in miniſterium mittamur, ne nos totos, ab eo qui mittit*

Theoph.

mittit abripiamus, ſed & illum ſciamus caput, & ad illum redeamus, annunciemúſque ei omnia, quæ vel docuimus, vel ſcimus. Præclarum nobis datur documentum, ut cum multa integritate veritatis aperiamus, ac referamus omnia ei, à quo ad aliquod opus miſſi ſumus.

4. Bonavent. Tertiò. D. Bonaventura. *Narraverunt ei omnia non ut Dominum erudirent, quem nihil lateret, ſed ut oſtenderent, ſe etiam nolle latere, ſi latere poſſent.* Sciebant Apoſtoli, quod Chriſtus apertè & clarè omnia noverat quæcumque ipſi fecerant, & quod alicujus relatione non indigebat, tamen ipſi ſuas partes adimplere volunt, ut ſuorum operum reddant rationem Chriſto à quo miſſi ſunt, contrarium de aliis deplorat Iſaias 29. n. 25. *Væ qui profundi eſtis corde, ut à Domino abſcondatis conſilium.*

Subditi ſuas partes adimpleant. Iſai. 29.

5. Maldona. Luc. 10. Quartò, Maldonatus ſuſpicatur eum cauſam fuiſſe, ſcilicet ex exemplo conjectutam facere, ait ipſe: Redierunt enim Apoſtoli à ſua legatione, valdè gaudii, animíque pleni, cùm res ex voto ſucceſſiſſet, ac proinde in Domino gloriantes, quæcumque docuerunt, quæcumque fecerunt miracula Chriſto renunciant, quemadmodum ſeptuaginta duo apud Lucam cap. 10. n. 17. ſe habuerunt.

6. Hier. Strab. Bona. Hugo. 1. Cor. 10. Quintò: D. Hieron. Strabus, D. Bonaventura, Hugo inquiunt quod Apoſtoli omnia narraverunt Chriſto, ut gratulantes ei de poteſtate ſibi tradita tanquam ſi de bonis factis non quærerent ſibi gloriam, ſed omnia referrent in Deum, juxta Paul. 1. Cor. 10. n. 13. *Omnia in gloriam Dei facite ſine offenſione.*

Omne noſtrũ bonum Deo referendum.

7. Aſcendente Parente Elia in cælum ſumpta ejus mellotide reverſus Eliſæus: *Pallio Eliæ, quod ceciderat ei percuſſit aquas; & non ſunt diviſæ. Et dixit: Vbi eſt Deus Eliæ etiam nunc? Percuſſit aquas, & diviſæ ſunt hùc, atque illuc.* 4. Reg. 1. n. 14. Vulgaris eſt quæſtio Expoſitoribus, cur non prima vice, ſed ſecunda per medium aquarum fit iter? In hac ultima Deum Eliæ invocavit non vero in prima. Caietan. *Diſpoſuit Deus ut Eliſæus non ſic ſecurus attentaret operari miracula, tanquam confidens in veſte ſenſibili, & non in promiſſione ei facta ab Elia: ſed diceret humiliter, hoc eſt cum ſpeciali invocatione Dei præmiſſa attentare miracula, quod prima vice non fecerat.* Quando tantummodo pallio percuſſit aquas, non præbent iter, ſed cùm Deum invocat, ut inſtruatur, quod cum hujuſmodi invocatione miracula ſunt facienda, & inde agnoſcat, quod omnis gloria ex illis proveniens ſoli Deo ſit adſcribenda.

4. Reg. 2. Cajetan. *Omnis gloria in operibus noſtris Deo tribuenda.*

Marc. 6. n. 31. Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Erant enim, qui veniebant, & redibant multi, & ne ſpatium manducandi habebant.

VERSIONES.

Syriacus. Venite ves, ibimus in deſertum nos ſoli: & quieſcite paululum: erant enim plurimi, qui ibant veniebantque, nec erat eis locus ne comedendi quidem.

Arias. Venite vos privati: erant enim venientes, & redeuntes multi, & ne edere opportunitatem habebant.

Theoph. Vat. Ac ne cibum quidem capere vacabat.

EXPOSITIO II.

8 Græcus. Theop. Eut. Caietan. VENITE *ſeorſum.* Græc. additur: Vos ſoli relictis turbis, *requieſcite puſillum*; Theoph. Euth. Caietan. notant, quod hîc maximè innoteſcit Chriſti benignitas gerentis curam imbecillitatis ſuorum, dantis eis ſpatium, & locum quieſcendi, ut percepta quiete, poſtea vegetiores ad novos labores redeant; *Erant enim qui veniebant, & redibant multi.* Magna multitudo concurrebat ad Jeſum, ac Apoſtolos ad impetrandam, conſilii, opis, ſanitatis gratiam in malis ſuis: & ne ſpatium, ſeu ut ex Græco legit Arias, *opportunitatem non habebant manducandi.* Arias.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus cum Apoſtolis voluit recedere in deſertum locum?

9. *Receſſus iſte non fuit poſt Ioannis necem.* AUCTORES qui hanc recurſionem Apoſtolorum poſt Joannis necem conſtituunt, ex ipſa Præcurſoris morte, varias hujus receſſus aſſignant rationes: de quibus infrà ſuo loco, ubi cum gravi ſententia dicam alium tunc fuiſſe receſſum.

10. Marcus. Quantum verò ad præſentem receſſum, illius motivum nobis tradit Marcus, in præcitatis verbis. *Venite ſeorſum, & requieſcite puſillum: Erant enim qui veniebant, & redibant multi, nec ſpatium manducandi habebant.* Victor Antiochen. hîc ex hac doctrina duo colligit: Primò ait: *Per hoc Chriſtus Dominus Eccleſiæ Doctores, & Paſtores monet, ne externis turbis perpetuoſe dedant, ſed privatim ſæpè, ſecretóque agentes animum colligant, eundémque à publicis negotiis, & occupationibus, quantum res patitur, ſevocent.* Hoc Chriſti documento inſtruuntur Prælati, ut non ſemper communibus, & publicis negotiis implicentur, ſed quod aliquando ab eis animum ſequeſtrent, ut docet D. Greg. in Paſtorali, p. 2. c. 7.

Victor. *Prælati ſuas habeant vacationes.* Gregor.

11. Victor. Secundò proſequitur idem Victor Antiochen. *Docet per hæc eadem etiam in verbi miniſterio deſudantes nonnunquam reſpirare, & interquieſcere ſeſeque, & corpus ſuum ſuo tempore curare, & reficere debere, maximè verò poſt miniſterium abſolutum.* Habent documentum prædicatores, ut ita in verbo Dei diſſeminando inſtent ut etiam ſibi aſſumant aliquod tempus ad quieſcendum, & reſpirandum. Vide tom. 1. cap. 6. quæſt. 4. n. 22.

Prædicatores aliquando requieſcant.

12. Caietan. Tertiò, Cajetan. *Providet*, ait, *pius ac prudens diſcipulis de aliquantula quiete, inſtruens prælatos,*

latos, quid agere debeant cum miniſtris ſuis. Ex his diſcant prælati, ut otium, ac quietem à laboribus ſuis indulgeant, ut ad novos ſubeundos reddantur fortiores, ac promptiores, nam laboris ceſſatio ad alios novos veluti quædam eſt præparatio.

Quies à laboribus ad novos eſt quædam præparatio.

13. *Complevit Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat, & requievit die ſeptimo, ab univerſo opere, quod patrarat.* Gen. 2. n. 2. Deus omnino laboris & fatigationis eſt expers: quomodo ergo quieſcere dicitur, cum ipſe ſemper ſit in æterna, ac feliciſſima quiete? Deus prima regula, ac exemplar ſtatim in ipſo exordio mundi nos prædocet, poſt factum opus aliquantulum quieti indulgendum, & non ſemper labori inſtandum eſſe, D. Bonavent. lib. 1. Pharet. cap. 2. *Non omnipotentem ait, & imperio ſermonis cuncta facientem laboraſſe exiſtimes, eum requieviſſe, & ceſſaſſe deſcribitur, nam requies Dei, non laboris remedium, ſed exemplum noſtrum, ut etiam opere expleto requieſcamus.*

Geneſ. 2.

Poſt labores quieſcendũ.

Bonavent.

CAP. XVIII.

Deſignantur ſeptuaginta duo.

Luc. 10. *n.* 1. Poſt hæc autem deſignavit Dominus, & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem civitatem, & locum, quo erat ipſe venturus.

VERSIONES.

Syriacus. Poſt hæc ſecrevit Jeſchua è diſcipulis ſuis alios ſeptuaginta, miſitque eos binos.

Tit. Boſtrenſ. Deſignavit Dominus alios ſeptuaginta duos diſcipulos.

Arias. Miſit illos per binos, in omnem locum quo futurus erat ipſe venire.

Euthymius. Emiſit eos bonos ante conſpectum ſuum.

EXPOSITIO I.

1 Divus Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 23. & Toletus in præſenti, notant, quod illud (*Poſt hæc*) non indicat immediatè poſt præcedentia cap. 9. Lucæ factum fuiſſe hanc deſignationem Diſcipulorum, ſed multa alia interceſſerunt, ut ea quæ Marcus narrat cap. 6. & ideo poſt reverſionem Apoſtolorum à ſua prædicatione hanc deſignationem Diſcipulorum conſtituimus cum antiquiſſimo Taciano, Zacharia Epiſcopo, ac Magiſtro Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 67.

Angel. Tolet.

Connexio textus.

Tac. Zach.

Magiſter.

2. *Deſignavit* D. Bonaventura: *ſignanter elegit*, addit Syrus, *ex diſcipulis ſuis.* Ex his enim, quos ipſe bene noverat in ſchola ſua, ad tantum munus promulgandi Evangelium elegit: *Dominus*, multis ſignis, ac divina voce in Jordane jam declaratus: *Dominus*, optimè hoc nomen hîc ponitur: nam ſumma poteſtate utebatur in præſenti mittendo ſuos diſcipulos in prædicatione. *Et alios:* Hæc particula augmentum denotat, & indicat quod ultra duodecim Apoſtolos jam electos, hos ſeptuaginta duos Dominus deſtinaſſet in Evangelicum miniſterium. *Septuaginta duos*, Syriacus, ac multi Patres legunt ſeptuaginta tantùm, ſed ſine dubio legendum eſt cum noſtra vulgata, ac multis aliis Patribus ſeptuaginta duos, de quo q. 1. & 2. in his autem diſcipulis, tanquam in inferioribus Evangeliſta ſigillatim eorum nomina non refert, ut fecerat cap. 6. num. 13. de Apoſtolis tanquam de dignioribus, ac primis Eccleſiæ perſonis; quorum nomina ob tantam excellentiam fuerunt individualiter exprimenda: ſicque notat D. Paſch. 6. lib. 6. in Matth. ad cap. 10. ad illa verba, *Hos duodecim miſit Jeſus*, quot exploratores miſſi ad conſiderandam terram promiſſionis, qui cum in figura eſſent ſine ſuis mittuntur nominibus, Deuter. 1. num. 23. Joſuè 2. n. 1. Apoſtoli verò in quibus veritas fulget, utpote multò excellentiores, præfixis deſignantur nominibus.

Bonavent.

Dominus poteſtate utitur

Syriacus.

Cur diſcipulorum nomina non exprimantur.

Luc. 6. Paſc.

Deut. 1. Joſeph. 2.

3. *Miſit illos binos.* Nullus eligitur in domo Dei ut quieſcat, ac otio indulgeat, ſed ut laboret, ad opus Evangelicum mittatur, *bini* autem deſtinantur, ut ſibi mutuo eſſent auxilio, conſilio, ac ſolatio. *Ante faciem ſuam*, hoc eſt ante ſe. Euthymius legit, *ante conſpectum ſuum.* Bonus Dominus ita per varia, ac diverſa loca ducit ſuos ſervos, ut veluti miniſtri ei obverſentur ante oculos, & ut ſervi rectè agant, ſe conſiderent ante Domini ſui conſpectum. Dicebat Paulus. *Coram Deo in Chriſto loquimur.* 2. Corinth. 2. n. 17.

Euthym. Princeps habeat ſuos ante oculos.

2. Cor. 2.

4. *In omnem locum, & civitatem*, nempe Judææ, quò erat ipſe venturus, & ſtatuerat ipſe venire, ſeu ſubſequi: ſicut Joannes Baptiſta miſſus eſt à Deo præcurſor ante Chriſti adventum, ut explicata lege, & Prophetis, Homines præpararentur ad Chriſtum recipiendum. Sic Dominus hos ſeptuaginta duos miſit in omne caſtellum, & locum ut peccatores obſtinatos ſua prædicatione emollirent ad pœnitentiam, ut Chriſti prædicationem facilius exciperent, & tali pœnitentia fierent apti ad tanti Domini præſentiam: deinde quia non decebat, ut Chriſtus in quolibet pago, & loco diu permaneret, cùm ad myſterium Paſſionis properaret. D. Gregor. homil. 17. in Evangel. moraliter cauſam exponit: quia prædicatores ſuos Dominus ſequitur, prædicatio prævenit, & Dominus ad habitaculum noſtræ mentis penetrat, & venit. Magnum documentum habent hîc omnes principes, & prælati, ut miniſtros ſuos ſubſequantur, ut eorum veſtigia videant, & conſiderent.

Præparandus animus ad Chriſtum excipiendũ.

Gregor. Princeps ſuos ſubſequatur, ut eorum veſtigia conſideret.

Quæstio I.

De numero, nomine, ac electione Diſcipulorum Domini.

5. *Numerus Diſcipulorum*
D. Irenæus. Euthym. Theophyl. Damaſ. Ambroſ. Hieron. Epiphan. Boſtrenſ. Clemens. Ammo. Anaclet. Zepherin. Auguſt. Beda. Bonavent. Carthuſ.

QUantum ad numerum diſcipulorum; Græca exemplaria, Divus Irenæus lib 2. cap. 37. & lib 3. cap. 13. Euthym. Theophyl. hîc, Damaſus Papa Epiſt. 4. D. Ambroſius. Luc. 10. & ſerm. 24. D. Hieron ad Fabiolam, de 42. Manſionibus, Domini Diſcipulos ſeptuaginta tantùm ponunt, & ſic in præſenti legunt, *Deſignavit Dominus ſeptuaginta.* Noſtra verò vulgata habet Septuaginta duos, & ita etiam habent Græcus, Epiphanius hæreſi 20. Titus Boſtrenſis, Clemens in conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 2. cap. 59. vel 55. Ammonicus in harmonia, cap. 60. antiquiſſimi Pontifices Anacletus, & Zepherinus, D. Auguſtinus lib. 2 quæſt. Evangelicar. cap 14. ſerm. 42. de Sanctis, & ad cap. 10. Luc. Beda, D. Bonavent. Carthuſian, & ita ſimpliciter cum noſtra vulgata legendum eſt, *Deſignavit Dominus ſeptuaginta duos.*

6. *Nomina Diſcipulorum*
Doroth. Volaterra. Acto. 8. Euſeb. Acto. 1.

Quod nomina Dorotheus in ſynopſi nominatim ſeptuaginta Diſcipulos refert: Volaterranus lib. 19. Urbanorum commentar. plures quàm 72 per nomina ſua recenſet, eorum tamen nomina ferè deducta ſunt ex Actis Apoſtolorum, ac Epiſtolis Pauli. Inter eos plures nominat, qui poſt Chriſti aſcenſionem ad fidem converſi ſunt, Eunuchum Reginæ Candacis, qui baptizatus eſt à Philippo Actor. 8. & Philemonem, qui ab Apoſtolo Paulo ad fidem perductus eſt. Euſeb. lib. 1. Hiſtoriæ. cap. 14. atteſtatur ſe 72. Diſcipulorum nomina nuſquam ſcripta reperiſſe. Tamen ex Actis Apoſtolorum multa nomina colliguntur, ut Matthiæ, & Barnabæ, Actor. 1. Stephani, & aliorum ſex Diaconorum Actor. 6. Ananiæ, & Barnabæ. Actor. 9. Manſon. Actor. 21.

7. Anaclet. *Electio Diſcipulorum.*

Quoad eorum electionem, Anaclatus Papa Epiſtol. 2. Decretali de hac deſignatione ſic teſtatur. *Videntes autē, ait, ipſi Apoſtoli meſſem eſſe multam, & operarios paucos, rogaverunt Dominum meſſis; ut mitteret operarios in meſſem ſuam: inde electi ſunt ab eis ſeptuaginta duo, quorum typum gerunt presbyteri*, Epiſtol. 3. ſic ait: *Cùm verò meſſis cœpiſſet creſcere, videns paucos operarios, ad eorum adjumentū, ſeptuaginta eligi præcepit Diſcipulos* Anacletus tradit ſe à diſcipulis Apoſtolorum hæc didiciſſe. Et ea ad litteram Zepherinus Papa in ſua Epiſtola 1. inſeruit: Ex his ergo duobus Summis Pontificibus conſtat, quomodo Diſcipulorum electio facta fuerit, nam ut refert D. Lucas dixit Chriſtus Apoſtolis. *Meſſis quidem multa, operarii autem pauci, Rogate Dominum Meſſis ut mittat operarios in Meſſem ſuam.* Apoſtoli, ac diſcipuli rogaverunt Dominum, ut operarios deſtinaret in meſſem. Tunc Chriſtus præcepit Apoſtolis; ut ex diſcipulis ſeptuaginta duos eligerēt, quos Apoſtoli elegerunt, & jam electos ad Chriſtum adduxerunt, ut eorum electionem comprobaret, ac confirmaret; ſic Moyſes congregans ſeptuaginta de ſenioribus, eos ducit ad oſtium tabernaculi. Num. 11. n. 24. ſic Apoſtoli eligentes duos, eos ſtatuerunt ante Dominum, ut unum ex eis deſignaret. Actor. 1. n. 23.

Zepherin. Num. 11. Actor. 1.

Nec obſtat cum his, quod poſt deſignationem hîc relatam ſubdit D. Lucas. *Dicebat illis, Meſſis quidem multa, operarii autem pauci*, &c. Nam vel hæc verba bis fuerunt dicta, ſemel apud Matth. 9. n. 37. & iterum hîc; vel hoc fit per recapitulationem, quæ non infrequens eſt apud Evangeliſtas, qua uſus eſt D. Lucas hîc, ut in præſenti notat Salmeron. l 4 p. 3. tract. 13 de quo ſequenti verſu. Nec ſecundò obſtat, quod dicatur in textu. *Deſignavit Dominus ſeptuaginta duos*, quia ipſos electos approbavit, & confirmavit, vel quia ipſe Dominus mandavit Apoſtolos ut eligerent, quæ autem miniſtri regis ex ejus mandato operantur, ab ipſo fieri dicitur. 8.

Matth. 9. Salmeron. *Quæ miniſtri operantur, à rege fieri dicuntur.*

In his ſummorum Pontificum decretalibus duo maximè prænotanda ſunt, unum in Apoſtolis, alterum in Chriſto; In Apoſtolis eorum præclara modeſtia, ac fidelitas, nam ex Domini cōmiſſione, ac mandato diſcipulos eligunt, tamen ultra illud non ſe extendunt: ſed tantū deſignant perſonas, & electos ad Chriſtum ducunt, ut eis poteſtatem conferat; Miſſus eſt vir Dei ad increpandum Jeroboam, & ei ſimul injunctum eſt à Domino, ut nec comederet panē, nec biberet aquam in loco illo; cùm autem ex perſuaſu alterius Prophetæ tranſgrediens mandatum veſceretur; cùm vir Dei reverteretur in domum ſuam: *Invenit eum Leo, & occidit.* 3. Reg. 13. n. 24. ubi bene notat Abulenſ. q. 30. quod *Leo occidens eum non comedit cadaver, nec laceravit, ſed ſolum tetigit virum ad occidendū.* Leo non utitur ſolita ſua feritate ut in fruſta cædat, ſed ſolùm occidit; Leo ut bonus Dei miniſter interficiens Prophetam, exequitur quod ſibi erat mandatum, ultra commiſſa non progreditur, ut dilaceret, ſed tantum in juſſis ſibi impoſitis fideliter perſiſtit. Vide tom. 2. c. 1. n. 121. 9.

Miniſtri non exeāt ultra commiſſionē ſuam. 3. Reg. 13. Abulenſ.

In Chriſto autem ponderanda ejus eximia excellentia, ac benignitas erga ſuos Apoſtolos quibus in re tam graviſſima hanc deſignationem delegat, ut tanto negotio credito eos magnopere in omnium oculis eveheret, ac extolleret. *Deſcendebat columna nubis; & ſtabat ad oſtium, loquebaturque cum Moyſe, cernentibus univerſis, quod columna ſtaret ad oſtium tabernaculi. Loquebatur autem Dominus ad Moyſem facie ad faciē ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum.* Exod. 33. n. 9. Sed ad quid tendit tanta Domini benignitas, ut cunctis ſpectantibus columna deſcenderet, & tunc Dominus cum Moyſe valde familiariter haberet ſermonē, ut amicus ad amicum, ſæpè Domini favores invidiam in aliis concitant, ut vidimus in Cain erga Abel; quò ſpectat tanta Domini dignatio? Ut tā mirabili modo Dominus ſervum ſuum Moyſen ex omni populo electum mirificè extolleret, ac ſublimaret: eximia enim principis præſtātia ſervos ac miniſtros ſuos multis honoribus condecorat, ac nobilitat, ut ita eorum auctoritati, ac præeminentiæ conſulat, Lyppomanus. *Teſtatur Dominus coram populo, & aſpiciente tota Eccleſia dignitatem Moyſis, viſibili ſpectro, ſe illi inſinuans, quo eſſet auctoritate gravior, ut tanto promptius: & humilius populi obſequeretur mandatis ejus.* Vide tom. 2. c. 5. n. 12. 10.

Exod. 33. *Princeps cō decoret ac extollat ſuos miniſtros.*

Secundò, Chriſtus Dominus elegerat jam ſuos Apoſtolos in principes ac paſtores Eccleſiæ Luc. 6. optimo ergo jure ei Eccleſiæ functiones committit, ut ipſi de operariis ei provideant; Non enim is eſt Deus, ut poteſtatem ſemel datam interpellet, ac decurret, ac in illius uſibus ſeſe ipſe immiſceat. Eccleſiæ poteſtatem depoſuerat apud 11.

Principes non interpellant functiones ſuis miniſtris commiſſas

ſuos Apoſtolos ; ergo illorum erat operarios deſtinare; ſicut modò ad Epiſcopos pertinet Sacerdotes ad populum delegare,ut ferè loquuntur citati Pontifices.

12. Joan. 12. *Ieſus magna voce clamavit: Lazare veni foras , & ſtatim prodiit,qui fuerat mortuus,ligatus pedes & manus inſtitis, & facies ejus ſudario ligatis. Dixit eis Ieſus:ſolvite eum,& ſinite abire,*Ioan.11.n.43. Quare vivus Lazarus,ſed tamẽ vinculatus, ac ligatus è ſepulchro egreditur?quorſum divina potentia decrevit tale edere portentum , ut ad Domini imperium non abſolutus Lazarus à faſciis prodiret ? Cur à mortuis exiens ac illis ligaculis diſcingendus diſcipulis traditur? *Dixit eis Ieſus ſolvite eum,& ſinite abire.* Valde vulgare apud interpretes in demortuo Lazaro adumbrari peccatorem in fœtido peccati ſtatu cõſepultũ. Peccator cum divina gratia operante per contritionem perfectè de peccato dolet,à Deo redivivum ſpiritum gratiæ reſumit ; adhuc tamen in facie Eccleſiæ , ac ſacramẽtali judicio veluti ligatus reputatur , ut cùm occaſio ,ac tempus ſe obtulerit per ſacramẽtalem confeſſionem , à faſciis,ac vinculis peccatorum à Sacerdote abſolvatur. *Deus miniſterium ſuis miniſtris commiſſum non reſumit.* Inſpiciens Chriſtus in Lazaro umbram hominis ſcelerati , cautè agit in patrando miraculo , ne ſe in munera ſuis miniſtris commiſſa immiſceret, Spiritum vivificum denotantem infuſionem gratiæ largitur homini, hoc enim ad ſolam Dei omnipotentiam ſpectabat ; ipſum autem peccatorem à vinculis peccati exterius expedire,ac abſolvere , hoc jam Petro , ac cæteris coapoſtolis erat delegatũ. *Quæcunque ſolveritis ſuper terram,erunt ſoluta & in cœlis,*Matth. 18. n. 18. (Matth. 18.) Ne ergo videretur Deus juriſdictionem ſemel conceſſam reſumere,ac ſuos miniſtros ab ea deturbare,quod ſibi reſervaverat ipſe præſtat; illud autem,quod à ſe ſuis miniſtris erat datum, totum iis integrum , ac intactum remittit,ac relinquit.D.Thom. (D. Thom.) *Mortuus autem procedens Lazarus* ,ait , *adhuc ligatus eſt confitens,adhuc reus ,ut autem ſolvantur peccata ejus , miniſtris mandatur,ut ſolvant eum , & ſinant abire;nam quem Chriſtus per ſe ipſum interius vivificat,diſcipuli ſolvunt ,quia miniſterio Sacerdotum vivificati abſolvuntur, Quodcunque ligaveris ſuper terram* , Matth.16.& idem antea docuit Euſebius Emiſſenus in propria homilia.Vide tom. 1.l.4.c.5.n.16. & l.2.c.7.n.7.& tom.1.c.1.n.118.& c.2. n. 5. & c. 26. num. 6.

QUÆSTIO II.

Quare præter duodecim Apoſtolos diſcipuli deſignantur in numero ſeptuaginta duo?

13. *Deus non ſolum dat neceſſaria, ſed & convenientia.*

MAgnus , ac magnificus Dominus , qui dat omnibus affluenter,non tantum nobis tribuit neceſſaria,& convenientia ,ſed etiam multis ſuperabundat ,non ſolùm elegit duodecim Apoſtolos,ſed nũc ſuperaddit ſeptuaginta duos diſcipulos,ut tantis,ac tam præclaris operariis,apto,& convenienti modo maximè excreſceret meſſis Evangelica. Vide tom.3.c.10.n.151.& 152.In hoc negotio Apoſtoli conſtituti ſunt principes,diſcipuli verò non erant illis pares , ſed inferiores. Unde Epiſcopi ſucceſſerũt duodecim Apoſtolis , Sacerdotes verò duodecim diſcipulis , ut tradunt Anacletus Papa Epiſt.2. D. Hieron. ad Marcellam,Bed. in Luc.c.25.Ad quæſtionem. Anaclet. Hieron.

14. Smeron. Mdon. Baron. Cornel. Num. 11.

Reſpondeo ad quæſtionem:Numerum ſeptuaginta duo ſicut & duodecim , Judæis ſẽper fuiſſe in magno honore , & veneratione. Iſte propter duodecim Patriarchas,ille verò juxta Salmeronem,Maldonatum,Baronium,Cornelium à Lapide ,propter ſeptuaginta ſeniores , quos Moyſes Num.11.num.24.ad totius populi cauſas deſtinavit ; ut ita æqualiter diviſi ſeptuaginta duo in duodecim tribubus ex unaquaque tribu ſex judices conſiſterent,ut tantus honor illi æqualiter ab omnibus participaretur;ſic Chriſtus elegit in Eccleſia ſua duodecim Apoſtolos tanquam totius Eccleſiæ principes,& ſeptuaginta duos diſcipulos,ut ita æqualiter diſtributi cuilibet Apoſtolo ſex diſcipuli obvenirẽt in miniſterium verbi Dei, & non plures,nec pauciores elegit;ut apud Iſaiã 6.n.7.ſex alis ſtabant Seraphin inſervientes Deo , ita cuilibet Apoſtolo , tanquam Seraphin in Eccleſia dat ſex alas , ſeu ſex operarios ad meſſem Evangelicam ; tot enim alas voluit Deus in ſuis miniſtris in obſequium ipſius Dei , quot etiã deſtinavit in bonũ , ac ſalutem noſtratũ animarum. Iſai 6. *Deus tot miniſtros eligit ad ſui obſequium, quot dat nobis.*

15. Exod. 15. *Numerus ſeptuaginta duo in multis præſignatus.*

Secundò,in Elim,juxta duodecim fontes aquarum.72.palmæ extabãt Exod.15.n. 17.Interpretes 72.fuerunt qui rogatu Ptolomæi ſcripturam ex Hebræo tranſtulerunt.Concilium magnum Sanedrim ex 72. ſenioribus conſtabat. Iuxta D. Iſidorum lib.1.etymol.22.In veſte Pontificis 72. mala punica,& totidem tintinnabula erant.Exod. 28. num.33.ſic & Chriſtus deſignando ſuos diſcipulos dedit Eccleſiæ 72. palmas victrices de inimico. 72. interpretes , ac magiſtros S.Scripturæ; 72.viros magnos regimen,& conſilium;72.tinnabula circundata malo punico ignitæ Charitatis ad prædicandum,ac docendum.

16. Auguſt. Beda. Gloſſa. Hugo. *Fides Trinitatis illuminat mundum.*

Tertiò. D. Auguſt.in quæſtionibus Evangel. Beda Gloſſa, Hugo. Per hunc numerum oſtendit Dominus,quod per hos & eorum ſequaces erat annunciaturus mundo fidem Trinitatis,Una die per 24.horas à Sole gyrante totus illuſtratur orbis : Sol ergo per triduanum ambitum ſuum ſeptuaginta duas horas facit,Chriſtus qui ſe diem, ac lucem appellat, myſticè per hunc prædicantium numerum ſignificat fidem,ac lucem Trinitatis toto orbi annuntiare,ac cum ea univerſum mundum maximè illuminare.

17. Beda. Gloſſa. Bonavent. Auguſt. Hieron. Beda.

Quartò,Beda.Gloſſa. D. Bonavent.& alii , *Septuaginta duo*,ait Gloſſa , mittuntur ,qui totidem linguarum gentibus prædicarent , ut ſicut primò duodecim Apoſtoli propter duodecim tribus Iſrael,ita & hi propter exteras gentes deſtinarentur imbuendas. Juxta D.Auguſt.Hieron.Proſperum,ac alios Patres in 72.gentes,& linguas diviſi fuerunt homines in diſperſione Babel , ut Chriſtus Dominus omnium gentium ,ac linguarum ſe Salvatorem,ac Redemptorem oſtenderet , 72.diſcipulos elegit ,ut 72. gentibus reſponderent , ac ſic unicuique genti , & linguæ Chriſtus ſuum attribuit diſcipulum ,ut illius curatorem , ac prædicatorem ; ſicut propter duodecim tribus Iſrael duo decim Apoſtolos deſignavit. *Chriſtus est omnium gentium redemptor, omnibus providit.*

18. Recenſens D.Lucas Chriſti Domini generationem ab ipſo Domino Ieſu Chriſto ſumit per ſeptuaginta duas generationes , uſque ad Adamum aſcendens. *Qui putatur filius Ioſeph,qui fuit Heli , qui fuit Mathat*,&c.Luc.3.n.23.In quo magnum Luc 3.

myſterium

myſterium involvi fatentur omnes, ut dixi tom. 1. l. 1. c. 2. q. 18. cujus rei illa eſt optima ratio, quia cum univerſitas hominum, ac linguarum in numero ſeptuaginta duobus claudatur, tot Chriſti generationes deſcribuntur, ut oſtẽderetur redemptorem noſtrum veniſſe ad univerſas gentes diſperſas ſalvandas; ideo non uſque ad Abrahamum caput populi Iſrael, è quo Matthæus in ſuo catalogo cap. 1. ſumpſit exordium, ſed ad Adamum omniũ communem parentem per 72. generationes devenit, non enim tantum in unius Iſraelis, ſed omniũ hominum ſalutem Chriſtus advenit, D. Irenæus l. 3. c. 33. *Propter hoc*, ait, *Lucas genealogiam, quæ eſt à generatione Domini noſtri uſque ad Adam ſeptuaginta duas generationes habere oſtendit, finem conjungens initio, & ſignificans, quoniam ipſe eſt, qui omnes gentes exinde ad Adam diſperſas, & univerſas linguas, & generationem hominũ, cũ ipſo Adam in ſemetipſo recapitulatus eſt.*

Chriſtus omnes gentes in ſe recapitulavit ut ad Deum duceret.

D. Irenæus

19. Mirabiliter traducto populo Hebræo per mare decantat Moyſes: *Irruat ſuper eos formido, & pavor, fiant immobiles donec pertranſeat populus tuus Domine, donec pertranſeat populus tuus quem poſſediſti*, Exod. 15. num. 16. Chaldæus ait, *quem redemiſti*; ſufficiebat ſemel dicere: Donec pertranſeat populus iſte, quem poſſediſti: ad quid fit illa repetitio, & bis de populo loquitur? Valde myſterioſum eſt effatum, addidit, *quem poſſediſti ſeu redemiſti*; cùm de redemptione fuerit ſermo non unum populum, ſed duplicem commemorat, ſignificabatur enim ibi tranſitum de mari rubro; hoc eſt de hoc ſæculo in terram promiſſionis æternæ patriæ, & Chriſtus Dñs ſuo pretioſo ſanguine de mundi aquis non ſolùm traduxit populum Hebræum, ſed etiam gentilem in cœleſtem Jeruſalem. Rupert. ibi: *In myſterio placet magis, ſi poſt priorem Hebræorum ſequentem quoque gentium populum, intelligere velis, quem ſuo ſanguine emptum ductor Chriſtus poſſedit? Patre dicente, Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſinem tuam terminos terræ.* Pſ. 2.

Exod. 15.

Chald.

Chriſtus populum Hebræum, & Gentilem redemit.

Rupert.

Quæstio III.

Quare in noſtra vulgata exprimuntur deſignati ſeptuaginta duo, & Diſcipulorum nomen ſupprimitur?

20. Jam in expoſitione n. 2. explicavi, cur ſigillatim uniuſcujuſque diſcipuli nomen non exprimitur, modò verò in quæſtionem vocamus, cur non ſcribitur in noſtra vulgata deſignavit ſeptuag. duos diſcipulos, ſed abſolutè, *ſeptuaginta duos*. Reſpondeo primò: quod in textu illa particula. *alios*, ad ipſos diſcipulos refertur, & ita habet Syriacus, Deſignavit Dominus, & Boſtrenſ. deſignavit ſeptuaginta duos diſcipulos.

Difficultas quæſtionis.

Syriacuſ. Boſtrenſ.

21. Secundò, Excellentia diſcipulorum Chriſti in his ſeptuaginta duobus manifeſtatur, ac declaratur non nominibus, ſed potiùs magnis operibus tanto honori aptis, & proportionatis. *Miſit eos binos: Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calceamenta*, magna dignitas, potius illuſtribus operibus, factis quàm ſpecioſis nominibus, & titulis exprimenda eſt. Vide ſupr. cap. 13. num. 78. 79. & 80. tom. 1. l. 1. c. 2. n. 25.

Dignitas manifeſtanda non titulis, ſed operibus.

22. Tertiò. Omnes qui Chriſtum ſequebantur, ac in ejus ſchola militabant, diſcipulorum nomine gaudebant: ſi ergo hic dicerentur ſpecialiter deſignati à Domino ſeptuaginta duo diſcipuli; alii fortè mœrore afficerentur, atque eis eſſet valde grave, arbitrantes ſe diſcipulorum nomine indignos, ab illóque quodammodo excludi, Dixit, Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: *Amen dico vobis, ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem*: Matth. 16. num. 28. Sed cur Chriſtus nominatim non expreſſit, qui tanto beneficio erant honorandi, cur ita eorum nomen abſcondit, ac abſolutè loquitur? Euthym. c. 37. in Matth. *Horum occultavit nomina* ait, *ne cæteros contriſtaret: nam indignos ſe arbitrati, doluiſſent ſe diſpici.* Piiſſimus Jeſus cùm ad dignitates eligendorum nomina occultat, aliorum conſolationi, ac honori conſulit, ne ipſi ſe indignos, ac deſpectos exiſtiment.

Dignitas ita uni danda ut alii non mœrore afficiantur.

Matth. 18.

Euthym.

23. Ex Dei mandato oleo lenivit Samuel Saulem, dicens. *Unxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuã in principẽ, & liberabis populum ſuum de manibus inimicorum ejus.* 1. Reg. cap. 19. n. 10. Dictante etiam Domino Samuel effudit oleum ſuper caput Davidis. *Tulit Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus.* 1. Reg. 16. numero 13. Et ut ibi bene notat Cajetan. nulla verba dixit Samuel, ungendo Davidem, quemadmodum dixerat ungendo Saulem. Cujus rei inveſtigatio maximè pulſat animum, cum in multos excellentiores effectus proditura eſſet deſignatio Davidis, quàm Saulis; cur ergo hæc tam magnificis verbis, illa verò ſub ſilentio peragitur? Inungitur Saul in occulto; *Dic puero, ut antecedat nos.* In David verò caput effunditur oleum *In medio fratrum ejus.* In negotio Saulis exprimuntur verba; nullus enim adſtabat qui audiret, ac intelligeret: Davidis autem unctio aſpicientibus fratribus celebratur. Caietan. *Hic autem*, ait, *nullũ profert verbum: timebat enim manifeſtare, quorſum fieret iſta unctio tot perſonis.* Cautè ergo abſque verbis totum conficitur, ne cognita cauſa alii fratres triſtitia, ac invidia commoverentur, cum viderent ſe ut indignos à tanto honore repulſos; & juniorem fratrem eis anteponi, & ita Deo ordinante, adſtantes fratres unctionis motivum non perceperunt, ut tradunt Ioſephus l. 6. c. 9. & Sanchez in præſenti.

1. Reg. 10.

1. Reg. 16.

Caietan.

Dignitas uni non conferatur cum aliorum triſtitia.

Joſeph. Sanchez.

Quæstio IV.

Quare hos potius elegit, quam alios?

24. Ratio difficultatis eſt, quia inter ſeptuaginta duos diſcipulos deſignati ſunt multi, non ſolùm ex Judæorum populo, ſed etiam ex gentium natione; nam Linus primus Pontifex poſt Petrum inter Domini diſcipulos ſcribitur cum in Ituria eſſet natus; & D. Luc. Antiochenus extabat, & tamen à multis inter diſcipulos, cenſetur; cur ergo ex tantis, ac variis nationibus diſcipuli eliguntur. Ratio à priori, divina voluntas, ut de Apoſtolis dixi ſupr. cap. 5. q. 10. nobis verò conjectura, quia iſti erant probatiores, meliores, & aptiores, & Deus non generis excellentiam, ſed probitatem morum reſpicit.

Difficultas quæſtionis.

In electione attendenda non generis ſtirps, ſed probitas morum.

25 Cùm Pharao poſt viſum à ſe ſomnium cognoviſſet ſapientiam Joſeph, ex ejus mandato educitur iſte è carcere, qui cum totam rem optimè explanaſſet, ac ejus intelligentia maximè regi placuiſſet, ab ipſo ſuper totum ſuum regnum Ioſeph Princeps, ac Gubernator creatus eſt. Dixit Pharao ad Joſeph: *Ecce conſtitui te ſuper univerſam terram Ægypti.* Gen. 41. n. 51. valde mirum, quod homo alienigena dum ad totius regni gubernaculum à rege evehitur, nec de ejus patria, ac progenie quæritur, & ſcrutatur ab ipſo. Aliter ſe habuit Saul, nam cùm videret Davidem procedentem ad ſingulare certamen cum Philiſtæo interrogat ad Abner, *de qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcens.* 1. Reg. 17. n. 15. Pharao nil ſciſcitatur de Majoribus Joſeph, quem ad tantum apicem ſublevabat; de qua re valde ſollicitus ſe exhibet Saul; totus enim iſte ducebatur humano motivo, ac reſpectu odii, vel invidiæ, ut notat Theodoretus, & ideo totus ferebatur in generis, non verò meritorum conſiderationem. At Pharao gubernatur à divino ſpiritu ut magnis honoribus extolleret Joſeph; ubi autem res aliena ab omni affectu carnis, & ſanguinis ſuperiori dictamine dirigebatur, tota mentis intentio verſabatur, non in carne, & ſanguine, ſed in magnis Ioſeph meritis ſcientiæ, & intelligentiæ perpendendis ac conſiderandis.

Geneſ. 41. — 1. Reg. 17. — Theodor. — *Ex divino dictamine non generis, ſed meritorum conditio conſideranda.*

26 Præ omnibus virtutes, ac animi dotes in electionibus maximè recogitandæ ſunt; nam probitas electi gloria, ac laus eligentis. At D. Ioan. Epiſtol. 3. n. 4. *Majorem horum non habeo gratiam quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.* Sed quomodo magnus Theologus Ioannes hæc de ſe loquatur, nam ipſe Dei benignitate erat Apoſtolus, ac Evangeliſta, ſpecialiter dilectus à Chriſto, ac Virginis filius nuncupatus, *Mulier ecce filius tuus,* Ioan. 19. num. 26. & tamen inter hæc, & tanta, ait, quod non habet majorem gratiã quàm quod filios ſuos ſpirituales, ſcilicet diſcipulos ac ſubditos degentes in charitate vidat, adeo magnum & perexcelſum reputatur ſubditos in probitate morum, ac integritate virtutum conſpicuos habere, ut dicat ſe nullam hac majorem gratiam habere. Huic cogitationi ſtipulatur Lorinus: *Significat*, ait, *nihil ſibi gratius accidere poſſe, quam ſi ſubditos ſuos audiat in fide ambulare* Quod etiam idem antea docuit Carthuſ. vide cit. quæſt. 10.

Ioan. epiſt. 3. — 2. Ioan. 19. — *Probitas electi laus eligentis.* — Lorin. — Carthuſ.

Quæstio V.

Quare ex his Diſcipulis nullus ſe offert, ſed omnes deſignantur à Domino?

27 MAgni animi, ac præclari facinoris videbatur, ſi aliquis ex his diſcipulis, ſe præſentaret, ac Domino offerret ad prædicationis munus; tamen ex his nullum hoc feciſſe legitur, cùm hujuſmodi dignitas eſſet præexcellens, ac honorifica, & ideo, ut ait D. Bonavent. in Chriſti ſchola omnes deſignantur, id eſt ad honorem aſſumuntur: *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Ad Hebr. 5. n. 1 Hoc eſt enim diſcrimen inter juſtos, ac iniquos, nam juſti ad honores vocantur iniqui verò ad illos currunt, eoſque ſibi præripiunt.

Bonavent. — Ad Hebr. 5. — *Sanctis deferuntur honores, iniqui eos ſibi arripiunt.*

28 Ultimam judicii diem deſcribens D. Matth. 25. num. 34. ait. *Dicet Rex his qui à dextris ejus erunt. Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum.* Poſteà verò agens cum miſeris damnatis, ſic loquitur. *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.* Sed quorſum tam diverſa loquendi forma hîc introducitur? ut juſtos ad ſe advocet: *Venite benedicti*; Iniquos verò tanquam à latere ſuo repellat: *Diſcedite maledicti*; nam Sancti ut benemeriti, veluti per humilitatem, ad Dominum non audebunt accedere, & ideo tanquam, ſi à longè eſſent, ad Domini comitatum vocantur. At iniqui per ſuam ſuperbiam nimium arrogantes Domino adſtabant, tantumque honorem ſibi præoccupare intendebant, & ideo eis dicitur, *Diſcedite* ac egredimini à me; favet Origenes homil. 34. in Matth. *Qui ſervant mandata,* ait, *& vocantur, ut adhuc magis propinquiores efficiantur, audientes venite benedicti: Diſcedite à me maledicti, ut qui modo videntur eſſe ante eum, poſtea non videantur.*

Matth. 25. — *Iniqui ſe intromittunt ad honores, ac honorantur ab illis* — Origen.

29 Duorum triumphales currus, multum decantantur in Scriptura. Adonias elevabatur dicens: Ego regnabo, fecit ſibi currus, & equites. 3. Regum. 1. num. 5. Alter currus verò Ioſeph eſt; poſtquam enim ipſe multa ſapientia, ac eruditione Pharaonis ſomnium explanavit, multis honoribus ab ipſo inſignitus, inter quos ei præparatur regius currus: *Fecitque,* ſcilicet Rex, *eum aſcendere ſuper curum ſuum ſecundum,* Gen. 41. n. 43. Sed unde inter hos principes tanta differentia? Adonias ſibi triumphales machinas fabricat, Ioſeph verò aſſignatur à Pharaone, Adonias voluntariè, ac ſpontaneè aſcenſus ſibi parat; de Ioſeph verò dicitur, fecit eum aſcendere Pharao, quod quandam vim ei illatam denotat. Adonias valdè ineptus regno, nullo merito inſignitus, & ideo ſibi præripit honores, & currus conficit, dicens, *Ego regnabo,* ut explicat Angelomus, *per faſtum ſuperbiæ, non per virtutem diſciplinæ.* At Ioſeph ut omni virtute conſpicuus, nil de his cogitat, ſed ei currus adſcribuntur à Pharaone, ipſéque ad eos aſcendere cogitur. Huc advoca id quod de Ioſue n. 23. dixit Lyranus. *Tolle Ioſue,* &c. ſic ait, perſuade ei, quod ad voluntatem meam ſuſcipiat onus. Aliàs nequaquam ſuſcepturus, niſi multis ad illud ſuſcipiendum argumentis conſtrictus, & convictus teneretur. Vide ſupra c. 6. num. 14. 15. & 16.

3. Reg. 1. — Geneſ. 41. — *Iuſti ad honores inviti.* — Angelom. — Lyran.

Quæstio VI.

Quare ex electis Apoſtolis unus extitit proditor Judas; ex ſeptuaginta duobus diſcipulis deſignatis nullus iniquus?

30 ELegit Dominus duodecim Apoſtolos, unus ex eis extitit iniquus, ac perfiduus Iudas, deſignat modò 72. diſcipulos. Nullus ex eis legitur nefarius, ac malignus, ſed omnes juſti, & ſancti, juxta probabilem ſententiam, de quo cap. ſequent. q. 4. Cur ex duodecim Apoſtolis unus extitit traditor? ex diſcipulis verò in multo majori numero omnes probi, & recti? Ratio hujus rei à priori, inſcrutabile Dei conſilium, ac altitudo ſapientiæ ejus.

Ratio difficultatis.

Nobis

31. Nobis verò conjectura magnum documentum, Apoſtoli in ſuprema dignitate, diſcipuli verò in inferiori, & tamen ex Apoſtolico vertice unus in tam miſerrimam conditionem prolabitur, ex diſcipulorum verò ordine nullus cadit. Et ex his diſcamus, quod quamvis quis ſit in alto faſtigio, non inde ſuperbeſcat, ſed magnos prolapſus timeat, cum Judas ex Apoſtolico apice in caſum rueret. Et quamvis quis ſit in inferiori gradu, non inde diffidat, ſed multam ſpem de divina gratia concipiat, cùm omnes diſcipuli in minori honore ſint probi, & unus ex eis, ut Matthias in Apoſtolicum Collegium ſuffectus eſt.

Qui in alto ſunt, non ſuperbeſcant nec qui in humili deſperent.

32. Valde diſcrepans extitit ſemper præſens ſors, ut ita loquar, cum ſtatu Ioſeph; nam in domo ſui patris cùm ab ipſo ſummè diligeretur ſuper omnes ſuos fratres, ita ut faceret ei tunicã polymitam, Geneſ.37.num.3. Inde verò ruit in miſerrimam conditionem, ut ſervus venditus eſſet Madianitis, ex qua conſurgit ad regimen, ac gubernationẽ totius Putiphari principis exercitus regis, à qua fælicitate cõcidit, ut eſſet vinculatus in carcere, ubi vincti regis tenebantur, ex quo mirabiliter evectus eſt ad altum totius Ægypti gubernaculum, ut ſecundus eſſet à rege; cur in Ioſeph tot viciſſitudines, ac alternationes fiunt à divina providẽtia? cur ex tot, ac tãtis proſperitatibus in infortunia prolabitur, ex quibus valde glorioſè aſcendit, niſi ut tam ipſe Ioſeph, quàm nos, in ipſo diſceremus, quod in fœlicitate non evaneſceret, ſed caſus timeret, cùm ex ipſa totus delectus, ſimiliter, quod in adverſitate diffideret, cùm ex illa tot aſcenſus ei ſint præparati. Favet D. Auguſtinus tom.4. in ſent.249. *nulla eum infelicitas frangit, quẽ nulla felicitas corrumpit* In utroque novit firmus in Deo ſtare, & tunc taliter quis conſiſtit, quando cum altitudine ſtatus conjungit humilitatem, ac dejectionem animi, & cum dejectione ſtatus ſpem magnam erectionis, ac ſublevationis in Deo concipit.

Geneſ 37. *Cum altitudine ſtatus ſit humilitas animi, & cum dejectione altitudo ſpei.* Auguſt.

33. Poſtquam Præpoſitus pincernarum aperuit ſomnium ſuum Ioſeph, ab ipſo explicationem accepit. *Poſt tres dies recordabitur Pharao miniſterij tui, & reſtituet te in gradum priſtinum*, Gen.40. num.13. In Hebræo pro illo verbo, *reſtituet te in gradum*, eſt verbum, *Iſâ*, quod Pagninus, & Arias legunt. *Elevabit Pharao caput ſuum:* ſtatim Ioſeph agens cum piſtorum præfecto, de ablatione ejus dignitatis, ac ejuſdem ſuſpenſionis in patibulo, eodem verbo *Iſâ*, utitur, textus Hebraicus: *Elevabit Pharao caput tuum, & ſuſpendet te in cruce.* cur erectio, ac depreſſio, elevatio ad honorem, ac dejectio ab illo eodem verbo ſignificatur, niſi ut inde deprehendatur parvum diſcrimen eſſe inter utrumque, ut illi qui in alto vertice eminent, caſus timeant, & illi qui dejecti in humili ſunt, elevationem non deſperent. Homerus: *Hìc notandum eſt, quod Ioſeph Pincernæ, & Piſtoris ſomnium interpretans, uno verbo uſum eſſe, Iſâ, exaltabit, ſed in pocillatore facta eſt exaltatio ad priſtinam dignitatem, quam amiſſam recuperavit, in Piſtore ad ſupplicium dum ad crucem ſublimis raptus eſt.* Sic Ruben quamvis inter fratres eſſet major natu, & ex utroque nobili parente procreatus, è principatu, ac judicatura excluditur, quam tamen obtinet Dan, eſto ancillæ filius. Dan judicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus in Iſrael, Gen. 49. n. 16.

Geneſ. 40. Pagnin. Arias. *Inter exaltationem, ac dejectionem parvum eſt diſcrimen.* Homer. Geneſ.49.

Quæstio. VII.

Quare diſcipuli bini mittuntur?

Reſpondent primò Origenes, Theophylactus, D.Bonavent. Carthuſianus, quæ mihi eſt ratio litteralis, ut alter alteri eſſet auxilio, ſolatio, excitamento, ac conſilio; per ſingula breviter diſcurro. Ut ſibi eſſent mutuo auxilio. Nam ut dicitur Eccleſiaſt. 4. n. 9. *Melius eſt duos eſſe ſimul, quàm unum, habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ, ut ſi unus ceciderit, ab altero fulciatur. Væ ſoli.* Unde P. Velaſq. to.2. in Epiſt ad Philippenſes c.4. verſ.3. in Commentar. n.7. ex radice Græca deducit, quod diſcipuli mittuntur bini, id eſt in jugo æqualiter conjuncti; ad ipſum onus portandum, nam ipſa dignitas prædicandi onus eſt, & ideò ad tantum pondus portandum, bini deſtinantur diſcipuli, ut mutuò ſe adjuvent. Vide tom. 1. lib. 3. c. 2. num. 4. 34.

Origen. Theophyl. Bonav. Carthuſ. Eccleſ. 4. Velaſq. *Dignitates tanquam juga & onera portanda.*

Ob mutuam conſolationem, & confortationẽ, nam his maximè recreatur, ac alleviatur animus in laboribus. Meritò D.Ambroſ. in Pſalm. 37. *Conſolationem, ſubſidium animi* vocat ob ſtimulum, & excitamentum, ut ad operandum magis ſe ad invicem excitarent, virtus enim unius ſocii maximè ſuum commilitonem movet. 35.

In laboribus conſolatio danda. Ambroſ.

Ob mutuum conſilium, ut etiam commentatur Toletus, nam quamvis diſcipuli eſſent valde in ſacra doctrina eruditi, tamẽ in noſtrum documentum ut unus alteri eſſet conſilio, bini deſtinantur, rectè enim dicitur, nemo ſibi ſufficit, nemo ſibi ſapit, & licet aliis conſilia præbeas, in rebus propriis aliorũ conſilio indiges; ſic Medici, qui alios infirmos curant, in ſuis propriis morbis alios Medicos adhibent. Iethro ſocer Moyſis venit in deſerto ad ipſum viſitãdum, & cùm eum videret tota die occupatũ in negotiis populi, ad ipſum Moyſen ait. *Stulto labore conſumeris & tu, & populus, ille, qui tecum eſt, ultra vires tuas eſt negotium*, &c. Exod.18.num.18. & ſtatim ſubdit. *Audi verba mea, atque conſilia* Et ei perſuadet, ut de populo eligat viros prudẽtes, & ſapientes ad cauſas populi in minoribus negotiis decernendas, quod Moyſes ſtatim adimplevit, ac exequutioni mãdavit. Sed tãtus vir, qui ferè quotidianis colloquiis cum Deo maximè inſtructus erat, qui in omni ſapientia Ægyptiorum valdè doctus extiterat, quomodo à ſuo ſocero in omnibus ei inferiori conſilia, ac normam ſui populi regendi accipit, ut ab illo ei diceretur, *ſtulto* labore conſumitur diſcant omnes, quod nullus ad eum gradũ ſapientiæ pervenit, ut ope alterius hominis ac conſilio non egeat, & quod quãvis quis multum ſapiat, ad huc aliquid ab aliis diſcere valet. D. Hier. exponens illud Proverb.10. *Audiens ſapiens, ſapientior erit*, Sic loquitur. *Oſtendit neminem in hac vita ſapientem fieri poſſe, cujus ſapientia neque at augeri, ſemperque moris eſſe ſapientiũ, ut dictis majorum aliquando etiam minorum auſcultent, & quidquid in eis utilitatis audierint, ad ſe replicent, ſuoque in corde recondant. Denique audivit Moyſes ſocerum multò inferiorem, ſublimior, & ſapientior redditus eſt.* 36.

Tolet. Exod. 18. *Nullus adeo ſapiens, ut alterius non egeat conſilio, & adhuc diſcere non valeat.* Hieron.

Secundò, ad quæſtionem; miſit binos ob honeſtatem in noſtrum documentum, ut quilibet ſuorum vitæ actuum haberet perpetuum teſtem, nam, ut experientia conſtat, ſolitudo anſam pec- 37.

Solitudo anſam peccandi præbet.
Cornel.
Seneca.

candi porrigit,quod multis ſanctorum Patrum teſtimoniis hic comprobat Cornelius à Lapide. Dicebat Seneca Epiſtol.11. *Magna pars peccatorum tollitur:ſi peccaturis teſtis aſſiſtat.* Et Epiſtol. 15. *Omnia nobis mala,* ait,*ſolitudo perſuadet. Prodeſt ſine dubio,cuſtodem ſibi impoſuiſſe,& habere quem intereſſe cogitationibus tuis judices.* O, quantum nobis prodeſſet ſi in noſtris cogitationibus, & peccatis occultis recordaremur Deum eſſe inſpectorem, & teſtem.

38.
Origen.

Tertiò,Origenes,binos mittit Dominus ſuos diſcipulos,ut perpetuos haberent ſuarum actionum teſtes,ne quis malè eorum ſolitudinem interpretaretur,quaſi ideò ſoli eſsent deſtinati, ut liberius ſine teſte haberent facultatem peccandi: hac de cauſa,ut ait Origenes,ad educendum populum de Ægypto Moyſen, & Aaron mittit Exod.4.14.Ioſue,& Caleb ad eundem populum ad turbæ murmur compeſcendum, ut introduceretur in terram Chanaam, Ioſue 14.num.6. Apoſtolos binos mittit,Marc. 6. 7.ad ſolvendũ aſinum binos mittit,Matth.21.num.1.Præſente enim ſocio tanquam teſte maximè facta alterius comprobantur.Unde ait D.Greg.lib. 10. Epiſt. 21.ad Conſtantinum Monachum:*Qui ſolus pergere ſine aliquo fratrum ſuorum præſumpſit, ex qua ejus actione cognoſcimus, quod qui ſine teſte ambulat,rectè non vivat.* Unde Lucius Papa in Epiſtol. 1. ad Epiſcopos Eccleſiæ ita decrevit: *Propter tales,*ſcilicet murmuratores, *hortamur vos,ſicut & in hac ſancta Eccleſia conſtitutum habemus,ut ſemper teſtes vobiſcum Sacerdotes,& Diaconos habeatis, & licet conſcientia ſufficere poſſit propria,tamen propter malevolos,*juxta *Apoſtolum, etiam teſtimoniũ vos oportet habere bonum,ab iis,qui foris ſunt;* non enim ſolum ſat eſt, ut vita ſit ſancta, & honeſta, ſed etiam omnis ſcandali,ac malæ ſuſpicionis anſa eſt ãputanda.

Exod. 4.
Job. 14.
Marc. 6.
Matth.21.
Qui ſolus ambulat, valde ſuſpectus.
Greg Luc. Papa.
Non ſolum ſat eſt rectè vivere,ſed ſcãdali anſa amputanda.
39.

Quartò.Quamvis Chriſti diſcipuli eſſent magnæ authoritatis,tamen bini deſtinantur,ut major fides ab auditoribus eorũ prædicationi conciliaretur; cùm habeatur Deuteron. 17. *In ore duorum, vel trium teſtium ſtabit omne verbum.* Sic Chriſtus Petrum,& Ioannẽ mittit ad parandum Paſcha.Luc.22.n.8. Sic duobus diſcipulis euntibus in Emaus poſt reſurrectionem apparuit, ſic Petrus & Ioãnes ſæpè ſociati inveniuntur;ſicque cum eo in monte Thabor,cum eo loquentes Moyſes,& Elias apparuerunt,tanquam teſtimonium haberet à lege,& Prophetis.Quintò,quia prædicaturi erant, geminam Chriſti naturam, duplicem Chriſti adventum; duo teſtamenta; Verbum, & ſacramentum,fidem & operam, & gemina charitatis præcepta, ut ita eorum præſentia,ac inceſſus ſuã prædicationẽ oſtenderent.

Deuter 17.
Veritas maximè duorũ teſtimonio comprobatur.
Luc.22.
Præſentia concionatorum,rerum prædicationem oſtendat.

40.
Marc.6.

Sextò,Miſit illos binos,ſicut & miſerat Apoſtolos.Marc.c.6.num.7. tamen illos poſt Pentecoſten,utpote perfectos,non binos ſemper, ſed ſingulares in varias partes deſtinavit,ut Petrum Romam,Iacobum in Hiſpaniam, Thomam in Indiam, Andream in Scythiam, Mathæum in Æthyopiam, docens nos, quod plus committendum eſt militi jam perfecto & conſummato quam incipienti, ac nondum in militia ac virtute expolito.

Plus cõmittendum militi experto, & cõſummato,quàm tyroni.

41.
Gregor.

Septimò:D:Gregorius homil.17.in Evangelia.*Quia duo ſunt,*ait,*præcepta charitatis,Dei videlicet amor,& proximi, & minus quam inter duos haberi charitas non poteſt,*&c.*Binos ad prædicandũ diſcipulos Dominus mittit,quatenus hoc nobis tacitus innuat,quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium ſuſcipere nullatenus debet.* Idem docent D. Auguſtinus lib.2.quæſtion.Evangelic.Beda, & alii communiter: binos mittit Dominus ſuos diſcipulos in forma,& figura charitatis, quæ minus, quam inter duos exerceri non poteſt,& quia duo ſunt præcepta charitatis,Amor, ſcilicet Dei,& proximi,concionatores enim gemina charitate debent nitêre,erga Deum,ut pro ejus honore clament,ac ipſi animas lucrifaciant; & erga proximum, ut ejus inſipientiam patienter ſuſtineant, & ut pro ejus ſalute omnia contemnant.

Charitas Dei & proximi in prædicatore.
42.

Maximè tamen notanda ſunt verba ſancti Doctoris,*Qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium ſuſcipere nullatenus debet.* Denotatur quod character,ac nota prædicatoris evangelici eſt,ut alios prædicatores diligat.Vis ſcire,quem Deus ad prædicandum mittat,conſidera ſi ſuum comprædicantem diligat; ſi enim illum injuriis appetat,ac invidia proſequatur, talis non eſt concionator miſſus à Deo *Sapientiam ſine fictione didici, & ſine invidia communico.* Sapien.7.num.13.ſine fictione;Græce *ſine dolo*, ſine fuco ſacræ doctrinæ operam dedi,eandémque abſque ulla invidia hominibus cõmunico;non enim invidia tabeſco,quod priuſquam alius ſit ſapientior,ac doctior majorique nominis gloria irradiet,quod ſatis magis cõfirmo.

Prædicatores inter ſe habeant unionem,& amicitiam.
Sap.7.
Græcus.

43.
Eucher.

Octavò S.Eucherius in lib.3.Regum; *minus quàm inter duos,*ait,*charitas ſtare non poteſt.Unde Salvator binos ad prædicandum,diſcipulos mittere curavit, ut tacitè doceret eos qui verbum fidei prædicarent virtutem dilectionis,ante omnia opera eſſe tenendam.* Chriſtus Dominus ad doctrinam ſuam prædicandam,non ſingulos, aut ternos, diſcipulos miſit,ut concordiæ typum ſecum ferrent.Quod confirmat citatus Eucherius, nam Salomon duos Cherubin poſuit in templo, *In menſura pari,& opus unum erat in duobus Cherubim.* 3.Reg.6.num.25.Cherubin ſpiritus pleni ſapiẽtia prædicatores deſignabãt, tunc ſubdit citatus Eucherius *Uniuſcujuſque menſura, & duo Cherubim,quia diſparilitas voluntatum,ſive cogitationum nulla eſt.* Ait dilectus ſuæ ſponſæ in Canticis 4.n.9.*Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa in uno oculorum tuorum.* Philo Carpatius & alii Patres,per oculos Sponſæ prædicatores interpretantur.Sed cur dicitur,quod ipſum vulneraverit in uno oculorum & non in duplici? Auctor eſt Galenus lib.10.de uſu partium,cap. 10.ſi oculi ſani ſint, & non caligantes, quod quamvis duo ſint,tamen ob internam unionem, non diverſas,ſed eaſdem res videant.Et ideò dixit Tertullianus lib.1. contra Marc cap. 2. *Lippientibus oculis,ſingularis lucerna numeroſa eſt.* Sic & concionatores Eccleſiæ inſtar oculi,tanto fœdere inter ſe ſint connexi,ut non duas res ſeorſum,ſed unam, & eandem videant.

Prædicatores per ſe ferant concordiæ typum.
Reg 6.
Can.4.
Carp.
Galen.
Tertul.

44.
Paſchaſ.

Nonò. D. Paſchaſius lib.6.in Matth. ad illa verba.*Hos duodecim,*ſic ait: *Qui bini, ac bini, quàm bene junguntur,ut botrum quo gentes inebriantur, duo, ac duo ſuis deferant humeris.* Chriſtus Dominus auctor pacis botrus eſt, quo gentes inebriantur, talis autem botrus non circumfertur, per varia regna, nec portatur niſi ab illis, qui bini, & bini incedunt, hoc eſt in unitate, ac charitate concatenati degunt.

Solùm ab illis qui in charitate vivunt portatur Chriſtus.

Decimò

45. *Miniſtri qui ſunt æquales in labore, ſint & in premio.* Iſai. 6.

Decimò, non unus ſingularis, alij ternarij, alij quaternarij mittuntur, ſed omnes bini, tanquam pares, ac æquales poteſtate, & juriſdictione deſtinantur, valde enim decens eſt, ut quando miniſtri ſunt compares in labore, & obſequio, ſint etiam in munere, & dignitate. Vidit Iſai. 6. numero 2. Dominum ſedentem in ſolio majeſtatis, *& ea, quæ ſub ipſo erant replebant templum*; & addit: *Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ uni & ſex alæ alteri, duabus velabant faciem ejus; & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.* Duo Seraphim adſtabant ſuper templum, & juxta Dominum, ut explicat Oleaſter: *Qui duabus ſuperioribus alis tegebant vultum ejus, & duabus pedes: quorum alter ad latus unum, alter verò ad latus alterum ſtabat, & mediis alis volabant.* In hoc myſterioſo arcano maximè ponderandum, quod duo Seraphim aſtant, tamen unus ex eis non eſt ad caput, alter ad pedes, nec unus adſtat, & alius volat, nec iſte plures alas habet, quàm ille; ſed in æquali ſitu ambo apparent, quilibet ſex alas habet, duabus velat caput, duabus pedes, & duabus volat. O quam admirabili, ac divina diſpoſitione totum ordinatum eſt, qui enim erant pares in obſequio ac famulatu Dei, ita & in præeminentia, ac favore compares inveniuntur, ut cum ex utroque latere, ſe mutuò viderent æquales, magno fervore concepto, totos ſe promptos exhiberent in obſequendo divinæ majeſtati.

Oleaſter.

46. Ezech. 1. Hieron. Theodor. Gregor. Cornel. Lyran.

Vidit Ezechiel, quatuor illa animalia, quæ Dei currum ferebant: & ait Propheta, *quatuor facies uni*, Ezech. 1. num. 9. quod ut communis explicat ſententia cum Hieronymo, Theodoreto, Gregorio, Lyrano, Cornelio hîc, & Viegas, ac Ribeira Apocalyp. 4. Unumquodque ex his animantibus quatuor facies, ſeu vultus habebat, ſcilicet hominis, leonis, aquilæ, & bovis; ſed quorſum, quodlibet animal quadruplici apparet facie, quod aliquis tanquam quid monſtruoſum judicabit? Sed cur tot vultus in unoquoque coadunantur, quot ſint animalia, quæ rotarum machinam aſportant? cur in omnibus illis tanta omnimoda æqualitas, ita ut dicat D. Gregor. *Quidquid in uno inveneris, hoc in omnibus ſimul quatuor cognoſces.* Si unum exprimeret præſentiam hominis, regalem dominationem indicaret; ſi verò alterum bovis effigiem adumbraret, ſervilem conditionem denotaret; ſic & aquilæ caput ſublimem volatum in cælum, Leonis verò apparentia terrenam foſſionem ſignificaret. Supremâ ergo Dei ſapientiâ tot illæ facies in quolibet conjunctæ ſe exhibent, non cum omnia illa animalia currum deducerent, ac jugum ſupportaretur, ſic & pari honori, ac dignitate condecorantur, ac nobilitantur, ne unum alio majus videatur. Theodoretus: *Vnumquodque, ait, quadruplici facie, & quatuor alis præditum erat; declarat autem per quatuor numero facies, & alas eorum poteſtatum providentiam.*

Gregor. Vbi æqualis eſt labor, æquale eſt premium.

Theod.

Lucæ 10. *n.* 2. Et dicebat illis: Meſſis quidem multa, operarii autem pauci: Rogate dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.

VERSIONES.

Græcus. Meſſis quidem copioſa.

Syriacus Petite igitur, à domino meſſis, ut emittat operarios.

Theophylact. Ut extrudat operarios in

Vatabl. meſſem ſuam

Euthymius. Ut producat operarios.

ALTER TEXTUS.

Matth. 9. *num.* 37. Dicebat diſcipulis ſuis, meſſis quidem multa, operarii autem pauci.

Num. 38. Rogate ergo dominũ meſſis; ut mittat operarios in meſſem ſuam.

EXPOSITIO II.

47. Euthym. *Chriſtus cũcta diſponebat, nõ poteſtate, ſed ratione.*

Recte notat Euthymius, quod hîc apponit Dominus manifeſtam cauſam, cur præter duodecim Apoſtolos hos 72. diſcipulos, ſeu meſſores, ſeu operarios promoverit ad prædicandum Evangelium, ut ita apertũ ſit quod non pro poteſtate, ac dominatione, ſed pro rerum exigentia cuncta diſponebat. Ecce cauſa; meſſis quidem multa. Hæc autem verba vel ſunt revelata à D. Luca per recapitulationem, ut ſit ſenſus: *Dicebat illis: meſſis quidem multa, rogate dominum meſſis*; & tunc ut Anacletus Papa relatus quæſt. 1. rogaverunt Apoſtoli Chriſtum ut alios operarios, crearet, ac mitteret; electique ſunt ab ipſo 72. vel aliter explicari poteſt. *Dicebat illis*, hoc eſt, dicere aliquando ſolebat. Hæc enim verba dicta Matth. 9. n. 37. quando Apoſtolos miſit, & etiam modo, cum diſcipulos ad prædicandum deſtinat; nam, ut ait D. Aug. l. 2. de conſenſu Evangeliſtar. c. 30. aliis, atque aliis ſermonum ſuorum locis, multa Dominus iteravit, quæ alibi jam dixerat. Quæ enim valde neceſſaria, ac utilia exiſtunt, ſæpe repetenda ſunt.

Anaclet.

Matth. 9.

August. *Quæ valdè neceſſaria repetendæ ſunt.*

48. Græcus.

Meſſis quidem multa, ſeu ut habet Græcus *copioſa*, meſſis in præſenti denotat multitudinem populi jam præparatam ad recipiendam Evangelicam doctrinam, cujus ſemina Prophetæ jecerunt. Vnde ait D. Auguſtinus ſerm. 42. de Sanctis, cap. *Apoſtoli quidẽ in Judæa meſſuerunt, in gentibus autem ſeminaverunt.* Nam meſſis non dicitur, niſi ubi eſt ſeminatum, quod jam præceſſerat in Judæis, quibus lex, & Prophetæ dati ſunt. At in gentibus Apoſtoli prima fidei rudimenta plantaverunt. Ex quo Abulenſ. cap. 10. Matth. quæſt. 6. Toletus hic annot. 4. exiſtimant quod propriiſſimè in præſenti intelligitur populus Judæorum, quibus Chriſtus prædicaverat, & ad quos jam miſerat Apoſtolos, & nunc diſcipulos; Gentes autem meſſis Domini dicuntur, poſtquam ad eos exierunt fidei magiſtri ſeminantes Catholica dogmata, & valde põderoſè dicitur, *meſſis multa*, ut vehementer ſtimulentur diſcipuli agnoſcentes ipſorum laborem non futurum irritum; ſed exinde magnos profectus recepturi; maximè enim commovetur animus ubertate, ac proventu ſui laboris conſiderato. Unde dicebat Paulus 1. Corinth.

Auguſt.

Abulenſ. Toleg.

Provẽtu laboris excitatur animus. 1. Cor. 15.

rinth.15.num.57 Abundantes in opere Domini ſemper,ſcientes,quod labor veſter non eſt inanis in Domino.

49. *Verus magiſter cum titulo præſtat opus.*

Operarii autem pauci; quia ſcilicet ſolus Chriſtus, Ioannes Baptiſta, ac Apoſtoli operariorum locum tenebant, nam quamvis Scribæ, ac Sacerdotes, magiſtrorum titulis glorientur ac jactarent, rem tamen minimè præſtabant.

50. *Rogate Dominum meſſis.* Vos ô Apoſtoli, ac diſcipuli mei rogate, ac exorate; hoc autem eis dicit, quia prædicationis munus non eſt ſuſcipiendum, niſi prævia oratione, qua prædicatores pro ſe ipſis Deum deprecentur, ac etiam pro populo ut eorum aures Deus adaperiat. Et dum Chriſtus ait, *Dominus meſſis*; tacitè ſe ipſum ſignificat, ut ait Chryſoſtomus hom. 33. in Matth. Ipſe enim propriè eſt Dominus Eccleſiæ, quam ſuo ſanguine acquiſivit.

Chryſoſt.

51. Græcus. Caie.

Vt mittat. Græcus codex vertit, emittat, quod ſignificat miſſionem cum quadam celeritate, ac impulſu, ut notat Cajetanus, quia in munere prædicationis, ac officii injuncti nos debemus exhibere cum diligentia. & rectè inquit: *Vt mittat*; quia ſolus Deus mittit, & facit miniſtros aptos, & idoneos ad hanc ſuam meſſem, & non dixit: Rogate mittat vos in meſſem, ſed abſolutè, *ut mittat operarios*; nemo enim debet à Deo petere ſibi munera Eccleſiaſtica, ſed tantum exorare, ut ſtrenui operarii deſtinentur in meſſem, ſeu Eccleſiam, ac proinde potius pro illa, quàm pro nobis rogandum. Et adverte, quod dicit, *in meſſem ſuam*; non enim laboramus in propria meſſe, ſed in Domini meſſe, pro qua reddituri ſumus rationem. Unde bene ait D. Thomas in cap. 9. Matth. mittit operarios, non quæſtionarios: Quæſtionarii enim non mittuntur in meſſem Domini: ſed in meſſem ſuam, quia non quærunt gloriam Dei, ſed proprium commodum.

Munus agẽdum cum diligentia.
Nullus ſibi exoptet, ac petat officium.
D. Thom. *Operarii, non quæſtionarii.*

QUÆSTIO VIII.

Quare ſub metaphora meſſis deſcribitur multitudo populi, quæ ſuſceptura erat Evangelium?

52. Abulenſ.

RESPONDET primò Abulenſ. cap. 10. Matth. qu. 6. Quod Chriſtus voluit uti hoc modo loquendi, ut concordaret Ioanni Baptiſtæ. Dixerat enim ipſe ſuprà cap. 3. numero 12. *Cujus ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* In meſſe, non ſolùm grana, ſed etiam paleæ congregantur, ac adducuntur in aream ubi poſtmodum per triturationem ad invicem ſeparantur; ergo ſicut Ioannes populum Evangelio crediturum denotavit per triticum, & paleas; per triticum electos, per paleas reprobos intelligens, ut dixi tom. 1. l. 3. c. 1. n. 122. & qu. 38 ubi etiam explicavi ex communi Patrum ſententia, quod area comparatur Eccleſiæ, ſic & Chriſtus per meſſem eundem populum fidelem expreſſit; qua etiam phraſi ſæpè Chriſtus Dominus loquebatur, tam hîc, quàm Matth. 9. n. 37. & Ioannis 4. n. 35. dixit Apoſtolis: *Levate oculos veſtros & videte regiones quia albæ ſunt jam ad meſſem.* Chriſtus parabolicè loquebatur, videt eregiones, id eſt populos, quia albæ ſunt ad meſſem, id eſt jam aptum eſt tempus ad congregandos eos per prædicationem.

Matt. 3. Matth. 9. Ioan. 4.

53. *Chriſtus Ioãnis loquendi modum tenuit.*

Ratio eſt, quia Ioannes teſtimonium perhibuit de Chriſto quod teſtimonium ipſe Dominus acceptavit, & approbavit Ioan. 5. num. 33. *Teſtimonium perhibuit veritati.* Et quia Joannes multa dixerat de Chriſto, ideo ipſe Dominus in multis Ioannis loquendi formam tenuit, & amplexatus eſt, ut vox cohæreret verbo, & ita ſuum Baptiſtã maximè honoraret, ac ejus teſtimonium in magnam auctoritatem eveheret, & extolleret. Præcurſor dixit de Chriſto: *Ecce, qui tollit peccata mundi.* Chriſtus autem dixit, ut ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata Luc. 5. n. 24. Præcurſor de Chriſto ait: *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt*, Ioan. 3. num. 29. Sic & Chriſtus dixit: *Nunquid poſſunt filii ſponſi lugere quamdiu cum illis eſt ſponſus* Matth 9. n. 15. Ioãnes ſuam prædicationem exorſus eſt: *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum*, Matth 3. n. 2. Sic & Ieſus cœpit prædicare: *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum*, Matth. 4. n. 17. Valde enim decens eſt, ut princeps optima dicta, & facta boni Miniſtri approbet, & comprobet, ipſúmque in omnibus honoret.

Luc. 5. Ioan. 3. Matth. 9. Matth. 3. Matth. 4.
Princeps boni miniſtri dicta, & facta cõprobet.

54. *In quolibet loco homo vigilet.*

Secundò, ſicut in meſſe, non omnia quæ in area adducuntur in horreum reconduntur; ita etiam non omnes, qui à meſſoribus Apoſtolis, ac diſcipulis in Eccleſiam congregantur, in regnum cœlorum admittuntur; ad quod ſolùm colliguntur, qui ut optimum frumentum inveniuntur probati in fide, ac juſtitia; ergo quilibet quamvis ſit intra Eccleſiam, intra clauſtrum, vigilet ne incidat in paleas, ut comburatur igne inextinguibili. Vide exordium quæſtionis.

55. *Chriſtianus ſi ſeparatus à terrenis cupiditatibus.* *Per fidem unimur.*

Tertiò, ſub meſſis phraſi intelligitur populus præparatus ad ſuſcipiendum Evangelium, illius enim viri obſervatores per ipſum tamquam per falcem à terrenis cupiditatibus præſcinduntur, ne amplius in terra radices mittant, ac habeant. Quartò in ſegete ariſtæ erant diviſæ, ac ſegregatæ; at cum meſſis venit in manipulos colliguntur, ſicque qui antea erant diſperſi, per fidem ac charitatem in unum coadunantur, ſúntque faſciculi eorum qui unum ſpeciale ſtatutum Chriſtianæ vitæ ſub Evangelio ſequuntur.

56. Chryſoſt.

Quintò, D. Chryſtomus in Catena D. Thomæ ad hunc locum: *Sed quamlibet meſſem vocat cum res ad præſens exordium ſumatur, poterant enim diſcipuli ſecũ meditari & dicere, qualiter nos numerus brevis emendare poterimus totum mundum Idiotæ ſophiſtas, munitos nudi, dominantes ſubditi? ne igitur conſideratione talium turbarentur, vocat Evangelium meſſem, quaſi dicat, parata ſunt omnia: mitto vos ad paratam collectionem frugum: eodem die & ſerere poteſtis, & metere.* Non enim eis ait Dominus, ut notat idem Chryſoſtomus homil. 33. in Matth. Mitto vos ad arandi, ſeminandique laborem, ſed ad jam præparatam meſſem; ſi Chriſtus diſcipulis ſuis dixiſſet, quod deſtinabat eos ad arandum, ac ſeminandum, inter tot mundi contradictiones ſuos anxios redderet, ac laborem in ſudore vultus eorum eis denunciaſſet; at dum ait quod ad meſſem pergunt, maximè eos certos, ac ſecuros facit de fructu aſſequendo, ut promptè, ac alacriter per viam prædicatio

Chryſoſt. *Securitas fructus dat animum ad laborem.*

In Chriſti area labor eſt plenus gaudio.

dicationis degant. Deinde quandam facilitatem in ipſo negotio pro ejus cauſa ſuſcepto indicat, cum eodem die ſerere,& metere poſſint. Tandem multam conſolationem ac gaudium eis denunciat in ipſa prædicatione;nam qui ſeminat longo tempore expectat,qui autem metit,gaudet. *Lætabuntur coram te,ſicut lætantur in meſſe*.Iſai.9.n.3. In Chriſti autem area quamvis aliquando appareant difficultates,tamen totum ibi eſt conſolatio, lætitia, ac exultatio.

Iſai. 9.

57. Pſalm. 127. Decantat Regius Vates Pſalm.127.num.2. *Labores manuum tuarū,quia mãducabis,beatus es,& bene tibi erit.* Magna indagine hîc dicendi modus eſt conſiderandus,cum naturæ ordini videatur contrarius: non enim labores,ſed laborum fructus manducantur. Aratur,ac ſeminatur, hujuſmodi actiones non manducantur, ſed ex illis proveniens fructus,nempe triticum in meſſe; ad quid ergo talis novus verborum ordo tendit:niſi ut appareat,quod in ipſa tolerantia,ac ſufferentia laborum jam ibi experitur ac guſtatur quidam ſapor,dulcedo, ac jucunditas fructuum felicitatis æternæ propter omnimodam illius certam ſpem, itaut jam de præſenti,dicatur à Propheta: *Beatus es*: D.Auguſt. *Quis manducat labores,ait,nemo;quid ſibi vult labores manuum tuarum manducabis? Modò labores habemus,fructus poſtea erit,ſed quia ipſi labores non ſunt ſine gaudio propter ſpem;modò nos ipſi labores noſtri jucundant, & lætos nos faciunt de ſpe,ſic ergo labor potuit manducari,& potuit jucundare.* Et maximè ipſa verborum ſeries ponderanda laborum guſtus poſuit in futuro, *labores manducabis*;beatitudinem verò de præſenti dixit: *Beatus es*:ita enim de laboribus theologizatur, ac de præeminentia beatitudinis. Gloriæ celſitudo ea eſt,ut homo illi deputatus ob ejus certam ſpem, jam felix,ac beatus nuncupetur ſic & eodem modo de laboribus cogitat Pſalmographus: *Beatus es* ait,& unde te iſta beatitudo condecorat,ac nobilitat,quia labores manducabis, quia certa laborum ſpes tibi eſt,quamvis ad illorum guſtum nondum acceſſeris.

Labor pro Chriſto ſuſceptus habet quandam ſuavitatem beatitudinis.

Auguſt.

Spes laborum facit beatos.

58. 2.Cor.14. Valde ſublimia ſunt Pauli verba 2.Corinth.14. num.27. *Id enim,ait,quod in præſenti eſt momentaneum,& leve tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate,æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Non ait operabitur,de futuro,ſed operatur in præſenti. Maximè tamen in verbis Apoſtoli quædam oppoſitio conſideranda eſt; quomodo id, quod leve eſt,pondus producit,nunquid à levitate pondus gignitur; & ſi æternum, quomodo à momentaneo oritur?nunquid æternitas à tempore producitur?Valde enim contrariæ qualitates ad hos effectus exoptantur:ſed tanta vis,ac efficacia eſt in laboribus,ut ea quæ valde contraria cenſentur,ad ſe trahant,imò dicam etiam, quod ipſi labores veluti quoddam ſacramentum videntur unum enim in eis apparet,& aliud valde ſublime latet. Apparet anguſtia, occultatur ibi gloria,apparet leve,occultatur pondus: apparet momentaneum,occultatur æternitas. D.Bernard, ſerm.17. in Pſalm. *Qui habitat*,ſic ait: *Momentaneum non dixit remunerabitur, ſed æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Latet gloria, fratres mei, abſcondita nobis eſt in tribulatione,in momentaneo hoc latet æternitas, in hoc levi pondus ſublime & ſupra modum.*

In laboribus veluti quoddam ſacramentum felicitas latens.

Bernard.

59. Exod. 3. Moyſi, *apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat quod rubus arderet, & non combureretur*. Exod.3.num.2.in quo D. Ambroſius lib.1.de Spiritu Sancto cap.16.conſiderat reſurgentium gloriæ typum. *Revelavit,ait,in rubo futurum quoddam corporei ſplendoris indicium,quo per reſurrectionem caro noſtra fulgeret. Quid enim ſignificat ignis innoxius,niſi lumina reſurgentium?* Sæpè ſæpius mihi difficultas objecta eſt:cur ad tam altum myſterium indicandum, non eligitur arbor quædam alta, & procera, ac multò amænior,ac venuſtior, quæ eſſet mirificè veſtita virentibus foliis, ornata pulchritudine florum,ac ditata ubertate fructuum,ſed aſſumitur rubus inter cætera virgulta abjecta,humilis,horrida,aſpera,minacibus,ac præacutis aculeis plena: grande ſanè myſterium hîc declaratur quod ſcilicet claritas,ſplendor,ac lætitia æternæ gloriæ,non deguſtatur, ac ſentitur, inter frondoſas, ac laſcivientes delicias hujus ſæculi,quas arbor granditate ſuperbiens, multitudine pomorum conſpicua innueret,ſed inter pungentes ſpinas,ac acerbos tribulos ærumnarum,ac afflictionum quibus jam in hac vita de dulcedine ſupernæ patriæ potamur.

Ambroſ.

Suavitas æterna patria non guſtatur inter delicias ſed inter labores.

QUÆSTIO IX.

Quare Doctores,ac magiſtri neceſſarii ad meſſem vocantur operarii?

60. Bonavent. RESpondet primò, D.Bonaventura *Signanter dicit,ait,operarii,quia ad hoc quod falx prædicationis meſſem colligat, neceſſe eſt,quod manus operis eam teneat.* Ut enim prædicatio fructum faciat neceſſe eſt,ut manus concionatoris in operando conjuncta ſit cum ipſo ſermone. Unde perbellè notat Caiet. Matth.9.n.37. *Non dicit,inquit Sacerdotes, aut, Scribæ pauci, ſed operarii pauci quia etſi magna eſt multitudo Sacerdotum,auctorum,prædicatorum,pauci tamen ſunt operarii, quia pauci ſunt,qui vita & doctrina ſtudent ſaluti animarum.* Hanc paucitatem notans David dicebat: *Non eſt qui faciat bonum,non eſt uſque ad unum.* Pſalm.13.num. 3. non dicit,ut notat ibi Chryſoſtomus,non eſt,qui loquatur bonum,ſed non eſt,qui faciat;loquentes bona paſſim inveniuntur,facientes verò rariſſimè:& ideo rectè dixit, operarios, quia non titulo tales ſint, ſed rebus ita ſe præbeant. Vide ſuprà cap.2.num. 116 117. 118. 119.& cap. 5. num. 84.& cap. 8. n. 42. cap.8.num.13. Vide tom.1.& 2. in Indice, verb. *Prædicator.*

Prædicatio juncta cum opere.

Caiet.

Pſalm. 13. Chryſ.

Paucitas bene operantis.

61. Hieron. Secundò D. Hieronymus lib.2.in Epiſt.ad Galatas ad illa verba, *Æmulantur vos non bene*. Agens de præſentia optimi Præſidis hunc locum in medium adducit,ſcribens: *Precentur Dominum meſſis,ut mittat operarios ad metendum,qui ſpicas populi Chriſtiani,quæ ſtant in Eccleſia futuro tritico præparatæ,metant, colligant, & in horrea comportantes,nequaquam perire patiantur.* Magno documento Dominus requirit in Eccleſia ſua operarios,ac meſſores:nam ſicut non à meſſore abſente,ſed præſente,frumenta ex agris colliguntur; ac in apothecam reconduntur, ex quibus univerſa reſpublica ſuſtentatur,ac alitur,ita præſens Eccleſiæ cultor,ac prælatus,& non abſens uberes animarum fructus colligit,quos in cœleſti patria collocat.

Præſentia neceſſaria in Eccleſia.

Vis

62. Vis ſcire, quàm neceſſaria ſit præſentia Eccleſiaſtici Præſulis, perpende. Parit Lia Primogenitum ſuum Ruben, & filiam ſuum ſecundum Simeonem, gratias Deo perſolvit dicens. *Vidit Dominus humilitatem meam, audivit me Dominus haberi contemptui.* Et ſimiliter cum quartum dat in lucem, in quo regalis tribus erat conſtituta, ait, *modo confitebor Domino.* At cum peperit tertium filium, dixit, *nunc quoque copulabitur mihi maritus meus* Geneſ. 29. num. 34. Cur in aliis filiis in tot gratias prorumpitur; at verò in tertio, his omnibus prætermiſſis ſolum copulatio, ac intima conjunctio inter maritum; & uxorem exquiritur? Hic tertius filius erat Levi in quo dignitas ſacerdotalis, ac pontificia importabatur, in Pontifice autem, ac Eccleſiaſtico Præſule nil illuſtrius invenitur; nilque gratius Deo apparet quàm quod cum ſua ſponſa ſcilicet Eccleſia, ſit intimè conjunctus, ac conglutinatus, itaut ab ea minimè diſcedat, ſed ſemper illi præſens aſſiſtat, ut ingentes fructus, alioſque filios generet, ac transmittat in æternam patriam. Huc advoco id quod dixit D. Athanaſ. Patriarcha Conſtantinop. in Epiſt. 1. ad Epiſcop. Cretenſem. *Si quiſquis Paſtor in Diœceſi, quæ ſibi obtigit, non moretur, experiri liceat per multa peccata, damna non eſſe defutura in populo; ſanè augentur oves, & in tuto ſunt, cum præſunt viri paſtores, non autem qui ſolùm ebibant lac, & lana tegantur*

[*Geneſ. 29.* — *Prælatus moriatur in ſua Eccleſia & ab ea non disjungatur* — *Athan.*]

63. Tertiò, Prælatos, ac prædicatores vocat operarios, innuens, quod miniſterium, ac diſpenſatio Evangelij, non otio, ac quiete, ſed labore, ac ſudore, adimplenda eſt Prælationis enim munus non eſt ad quieſcendum, ſed ad laborandum; quod eleganter docet D. Bernard lib. 2. de conſideratione ad Eugenium expendens illud Ierem. 1. num. 10. *Vt evellas, & deſtruas & diſperdas*; ſic ait ſanctus Doctor. *Diſce exemplo prophetico præſidere: non tam ad imperitandum, quam ad factitandum, Diſce ſarculo tibi opus eſſe, non ſceptro.* Hinc Paulus valdè frequenter continui laboris meminit. Galat. 4. num. 11. Philipp. 4. num. 3. & 1. Timoth 5. num. 7.

[*Munus prædicandi eſt ad laborem, & non ad otium.* — *Galat 4. Philipp 4.*]

64. *Plantaverat autem Dominus Deus paradiſum voluptatis, in quo poſuit hominem.* Geneſ. 2. num. 8. Hucuſque in creatione rerum uſus eſt Deus verbo fiat. Dixit Deus, *fiat lux, facta eſt lux; fiat firmamentum, fiant duo luminaria magna* &c. Geneſ. 1. num. 3. Quorſum aliæ res una voce imperativa fiat, producuntur, paradiſus verò conditus narratur, mutata phraſi, verbo plantandi interpoſito, quod rationem quandam agriculturæ, ac veluti laboris innuit; creatus eſt homo à Deo, ut Dominus univerſi, cujus & regia ſedes illi deputabatur paradiſus, & tam intrinſecus eſt dominationis ſolio labor, ac ſolicitudo, ut etiam Deus, qui omnis fatigationis eſt expers, cum ad illud edendum amovet manus, non alia methodo, niſi aliqualem rationem operationis, ac laboris denotante utatur: ob noſtrum magnum documentum, quaſi aliter ipſa regalis ſedes nequeat exiſtere, ac conſiſtere niſi multis laboribus condita, illiſque conſervata, & ita in paradiſo quem Dominus plantaverat, conſtituit hominem, ut operaretur, & cuſtodiret illum; ut ex hoc primus Parens magnum exhauriret exemplum, ut quantam ipſe curam in plantando paradiſo ab initio poſuerat, tantam & ipſe in eodem excolendo collocaret,

[*Geneſ. 2.* — *Geneſ. 1* — *Regalis ſedes labore, & ſolicitudine plena.*]

QUÆSTIO X.

Quare Dominus, qui maximè invigilat ſuper meſſem ſuam, vult rogari pro mittendis meſſoribus?

65. Reſpondeo, quod rogandus eſt Dominus, non quod ipſi non ſit meſſis curæ; quis enim magis amat homines quàm ipſe; multis ergo de cauſis vult rogati: Primò, ut ait Chryſoſt. homil. 33. in Matth. *Orate*, inquit, *Dominum meſſis, hic ſignanter magnitudinem doni oſtendit*, nam ingens populo donum eſt paſtores, ſive operarios habere, quales decet; deinde etiam ipſis prædicatoribus magnum eſt donum ut ad officium Chriſtum annunciandi aſſumantur à Deo, & ideo ad hoc ſignificandum docet, quod precibus à Deo ſolùm eſt impetrandum, & poſtulandum.

[*Chryſ.* — *Munus prædicandi magnum donũ.*]

66. Secundò, Abul. c. 10. Matth. q. 10. Docet rogandum eſſe tam pro prælatis, ut Deus illis virtutem, ac efficaciam det, ad ſuum munus rectè exequendum, ut bonum fructum ex prædicatione ſua colligant; quàm etiam rogandum eſt pro illis, ne noſtris demeritis ſubtrahatur eiſdem gratia prædicandi; quod interdum fit, ut docet D. Gregor. relatus ab eodem Abulenſ. & ideo ſæpè ex ſubjectorum culpa torpeſcit lingua ſuperioris, ne eis digna, ac neceſſaria dicat, & clam eſt.

[*Abulenſ.* — *Sæpe ex demeritis auditorũ frigeſcit lingua prædicatori*]

67. Tertiò Euthym. in cap. 9. Matt. *Rogate*, inquit, *non quaſi ei opus ſit, ut illi obſecrent, ſed ut diſcipulos inſtruat, ut Deum pro errantibus deprecentur*; ut eis mittat prædicatores, ac doctores, qui eos valeant illuminare, quod eſt magnum beneficium. Quartò D. Tho. in c. 10. Matth. Rogate Dominum meſſis. *Quando habemus defectum, debemus recurrere ad Deum.* Ut ipſe de convenienti remedio provideat; nam quamvis ipſe ſit valdè propenſus; ac promptus ad auxiliandum, tamen vult rogari, ac exorari à nobis in noſtris neceſſitatibus.

[*Euthym.* — *D. Thom.* — *Pro errantibus orandum.* — *In neceſſitate ad Deum orandum.*]

68. Quintò, docet Dominus, ut rogetur, ut nobis accumulet meritum, tum dum pro proximorum ſalute oramus; ut eis Dominus det Doctores ad illuminationem; tum etiam ut hac voce audita, Rogate Dominum meſſis, ut mittat, &c. Diſcipuli ſtimularentur, ut offerrent ſeſe Chriſto ad operandum in hac meſſe, dicántque cum Iſaia cap. 6. num. 8. *Ecce ego, mitte me*, cur Dominus vult ut ad prædicandum, ac populum docendum Propheta ſeſe ultro exhibeat? Cur imperativè ipſum non mandat? D. Ambroſ. in Pſalm. 11. ſerm. 14. *utique*, ait, *ſervulo ſuo poterat imperare, quem dignum, qui mitteretur, invenerat, ſed maluit eum ſpontaneæ oblationis non fraudari mercede, qui ut ipſe ſe offerret præſtolatus eſt, & quamvis ejus ſciret affectum, expoſtulavit tamen vocem ut gratia cumularet.*

[*Deus nobis præbet merendi occaſiones* — *Iſai. 6.* — *Ambroſ.*]

69. *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles; ſimilis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum, en ipſe ſtat poſt parietem noſtrum* Cant. 2. n. 9. Attractus voce ſponſæ, ab ipſáque vocatus tam celeriter deſcendit Dominus ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Sed cur ipſe tam vehementer cupiens ſponſæ præſentiam, ſtat poſt parietem? Cur ſtatim ejus obtutibus ſe non exhibet? An delectabatur Deus magis in pariete, quam

[*Can. 2.*]

in

Deus intentat noſtrum meritum. in dilectiſſimæ ſponſæ ſuæ facie? minimè ſane; cur ergo moram facit poſt parietem? tales moras trahit pro ſingulari benignitate erga ſponſam, ut ex appropinquatione ſponſi occaſio illi præberetur, ut in majores, ac majores charitatis effectus prorumperet, quibus magis ac magis in majori meritorum cumulo excreſceret. Favet Origenes homil. 3. ex quatuor. *Præveniens ſponſus*, ait, *ad parietem domus, in qua amore ejus æſtuat ſponſa, ſtat paululum poſt ipſum. Iam verò ipſe ſentiens aliquid amoris, uſus altitudine ſua, qua tangit uſque ad domus feneſtras; inde proſpiciens alloquitur ſponſam, ſurge veni proxima mea.* Origen.

70. *Apparuerunt Abrahamo tres viri ſtantes prope eum.* Geneſ. 18. num. 2. Tres ſunt Angeli, qui veniunt ad Abraham, ex eis, ut eſt communis ſententia, unus aderat, ut Saræ conceptum denunciaret, alii verò duo ut Sodomam ſubverterent, ad quid ergo omnes tres veniunt, ad Abrahamum, cum ex illius unus tantùm optatam prolem erat polliciturus, alii ad Sodomam pergebant; omnes tamen divertunt ad Abraham? Guilliel. Pipinus. *Propter*, ait, *augmentum meriti ſui, plus enim meruit, cæteris paribus, tres peregrinos reficientes, quam unum.* Geneſ. 18. *Deus præbet nobis occaſiones merendi.*

Luc. 10. n. 3. Ite: ecce ego mitto vos, ſicut agnos inter lupos.

VERSIONES.

Vatablus, Abite: ecce ego.
Syriacus. Mitto vos ſicut oves inter lupos.
Pagnin. Arias. Sicut agnos in medio luporum.

EXPOSITIO III.

71. ITe. Tanquam rogatus Dominus à ſuis mittit, ac delegat operarios iſtos. *Ecce.* Rem quandam donotat. *Ego mitto vos.* Signanter dicit, Ego, qui ſum Deus, Filius naturalis Dei; qui vos ſummè diligo. De periculis eventuris eos admonet, ut ſciant, quæ onera illis imponuntur, quantiſque ſe exponant, in ipſa miſſione, quam ſuſcipiunt. Deinde, ut cautiores reddat, ut ait Theophylactus, *Prædicit eis perſecutiones, ne ſi repentè, in talia inciderent, magis turbarentur.* Cautè enim agit qui pericula prævidet; & cum ait, *Ego mitto vos*; ſecuros, ac animoſiores reddit; his enim innuit, quod certò ſciant ſe eis auxiliaturum, ipſe enim, qui futura pericula prænoſcit, non mittit ſuos ut eos deſerat, ſed ut eis opem, ac adjuvamen ferat, & ita inter tot adverſa ſecuro animo ſint. *Cum munere explicatur illius onus.* Theophyl. *Præſcientia periculi dat cautelam.*

72. *Sicut agnos*, hoc eſt ſimiles agnis, humiles, manſueti, inermes, innoxii, ac ſimplices *inter lupos.* Scribas ac Phariſæos interpretatur Beda, Gentiles verò Carthuſianus, qui ut lupi, inimici, feroces, ac cupidi veſtri ſanguinis vobis occurrent. Rectè notat Cajet. *Verè præparatos ad martyrium oportet eos, qui à Chriſto mittuntur prædicandum* Sed quibus præſidiis imbelles agnos inter feroces lupos armavit? Primò charitate, ac concordia, quæ in binario numero deſignatur; binos enim mittit; ſecundò manſuetudine, dum eos agnis comparat; tertiò paupertate, ac rerum contemptu, dum eos ſine ſacculo, & pera delegat. Beda. Carthuſ. Caietan.

QUÆSTIO XI.

Quare Apoſtoli cùm mittuntur dicuntur oves, diſcipuli verò agni.

SUprà cap. 8. q. 2. latè per varias rationes explicavi; cur Domini diſcipuli dicantur oves, ſeu agni, ibi dicta videnda. Nunc verò præſens quæſtio inquirit, Cur quando Dominus ſuos Apoſtolos ad prædicandum delegavit, eos oves appellavit? *Ego mitto vos ſicut oves* Matth. 10. n. 16. Diſcipulos verò hìc mittens agnos dicit; cujus diverſitatis rationem in præſenti inquirimus. 73. *Difficultas quæſtionis.* Matth. 10.

Primò reſpondet Toletus annot. 6. cauſam, cur uni dicantur oves, alii agni inveſtigãdam eſſe ex eis ad quos miſſi ſunt. Nam Apoſtoli deſtinantur ad prædicandum in Galilæa, diſcipuli verò ad docendum in Iudæa, Judæi enim valde infenſi erant Chriſto, ipſum maximè perſequebantur, contra verò Galilæis erat valdè acceptus, ſecumúſque apud eos verſabatur. Sic dicitur Ioan. 7. num. 1. *Ambulabat Ieſus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.* Et iterum Ioann. 11. *Dixit Ieſus diſcipulis ſuis: eamus in Iudæam iterum; dicunt ei diſcipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis, illuc? Reſpondit Ieſus: nonne duodecim horæ ſunt diei.* Hinc conſequitur miſſionem Diſcipulorum fuiſſe multò periculoſiorem, illâ quæ fuit Apoſtolorum; & ideo Diſcipulos ſuos admonuit *Ecce ego mitto vos, ſicut agnos inter lupos*, non autem Apoſtolos, qui tunc parum, aut nihil periculi ſubibant. Toletus. 74. Tolet. Ioan. 7. Ioan. 11. *Agni dicti ob majus periculum.*

Sed contra hanc expoſitionem, graviter urget ipſe textus Matt. nam mittens Apoſtolos in Galilæam dixit eis, mitto vos ſicut oves inter lupos, ſcilicet feroces, & crudeles, & ſtatim denunciat eis graviſſimas perſecutiones *In ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.* ergo tantum periculi erat in una miſſione, ac in altera; nec refert id quod dicit Toletus, quod illa in textu Matth. referentur ad miſſionem poſt reſurrectionem, non obſtat, inquam, quia in tam graviſſima perſecutione, qualis poſt reſurrectionem erat futura, Apoſtoli non dicuntur agni, ut hìc diſcipuli, ſed oves. 75. *Difficultas contra prædictam ſententiam.* Tolet.

Secundò Abulenſ. in c. 10. Matth. 9. quæſt. 92. quòd Chriſtus Dominus unum eorum dixit, qui tamen Evangeliſtæ, ut notat D. Auguſt. de conſenſu Evangel. non attendunt principaliter ad verba, ſed ad verborum ſenſum, inde fit quod aliquando unus omittit aliqua verba, & ponit alia æquivalentia, cum tamen ſemper mutatis verbis maneat eadem ſententia; Chriſtus Dominus autem voluit ſignificare, quod mittebat Apoſtolos ſuos, ſeu diſcipulos inermes, nulli vim inferre potentes, & à quolibet facilè paſſuros, potuit ergo Chriſtus Dominus nominare oves, vel agnos; utrumque enim eſt valdè innocens ſine murmuratione patiens, Iſa. 53. Ergo quamvis unum eorũ dixiſſet, non refert, quod alterum ponatur cum ſemper in his verbis maneat eadem ſententia & 76. Abulenſ. Auguſt. *In iiſdem verbis, eadẽ ſententia.*

Hugo. Syriacus.

& idem ſenſus intentus. In hoc etiam dicendi modo eſt Cardinalis Hugo, ait enim quod parum differt unum ab altero. Syriacus hîc habet *mitto vos ſicut oves*, in Græco idem nomen ſignificat agnum, & ovem, ut patet ex ejus anagrammatiſmo, & notat Guilielm. Blancus Albienſis, de anagrammatiſmis.

77. Euthym. *Epiſcopi ſunt tanquã aliorum parentes.*

Tertiò Euthymius. *Poterit quiſpiam*, ait, *hoc loco dicere, quod duodecim appellavit oves, tanquam perfectiores, ſeptuaginta verò agnos, tanquam tenuiores* Quartò reſpondeo, quod Apoſtolos dicit oves, diſcipulos verò agnos; oves enim matres ſunt agnorum, ſic & Epiſcopi parentes Presbyterorum, ac aliorum fidelium; Apoſtoli repræſentabant Epiſcopos, diſcipuli verò Presbyteros, ut jam retuli ex Anacleto, ac Zepherino ſummis Pontificibus quæſt. 1. & in hoc ſenſu agni, & oves ſumuntur in ſcriptura. Poſt reſurrectionem Chriſtus Dominus tradens Petro regimen ſuæ Eccleſiæ, ait ei, ſemel, & iterùm: *Paſce agnos meos*. Tandem tertiò dixit ei, *Paſce oves meas*. Ioan. 21. num. 17. Quærunt Interpretes cur primò dixit agnos, poſtea oves: Reſpondent, quod per oves intelligit Prælatos, ac Epiſcopos Eccleſiæ, qui ſunt veluti matres aliorum fidelium, & idem fuit dicere Petro, Paſce agnos meos, oves meas, ac ei dicere, Paſce ſubditos, & Prælatos, inferiores, ac ſuperiores Eccleſiæ meæ, ut ibi explicant Toletus: Cornelius & alii: ad hunc ergo ſenſum Apoſtolos ut Epiſcopos appellavit oves, tanquam matres aliorum fidelium, quos per agnos ſignificavit.

Joan. 21.

Tolet. Cornel.

78. Iſaiæ 53. *Chriſtus ſuis nominibus, ſuos inſignivit.*

Quintò, ut Propheta Iſaias 53. num. 7. Chriſti patientiam, manſuetudinem, ac modeſtiam denotaret, eum appellat ovem & agnum: *Sicut ovis ad occiſionem ducitur; & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet*. Suis ergo nominibus Chriſtus Dominus ſuos voluit etiam inſignire, ac condecorare, ut tali ſui ſymbolo, ac figura eis maximè commendaret patientiam, ac manſuetudinem, veluti ſi diceret; ego, qui ſum mitis veluti ovis, ſicut etiam oves mitto vos; & ego ſum inſtar agni, tanquam agnos delego vos, & quia primò dictus eſt ovis, ſecundò agnus, quos primos deſtinavit vocavit oves, ſecundò verò agnos.

79. *Divina poteſtas po iùs declaranda patientiâ, quàm imperio.*

Mittebat Dominus ſuos diſcipulos cum magna juriſdictione ſuper gentes, ac authoritate edendi miracula, & mirabilia, *curate infirmos*, infr. n. 9. Et tamen eis præſonti documento maximè commendat patientiam, inter feroces, ac rapaces lupos, qui nil aliud intendebant niſi eos mactare, ac dilaniare, de quo alias rationes jam dedi ſuprà cap. 8, quæſt. 2. ut eorum divina poteſtas ab ipſo Chriſto data potius patefieret, ac demonſtraretur patientia, quàm imperio, ac dominatione, illius enim magnus index ſufferentia eſt.

80. Exod. 7.

Ait Deus Moyſi. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis*. Exod. 7. num. 1. Sed cur Moyſes non dicitur conſtitutus Deus elementorum, ſed Pharaonis; nam ſuper elementa quadam divina poteſtate eminuit. Aquas per medium diviſit, eaſque in ſanguinem convertit, percuſſo pulvere terræ fecit ſciniphes in univerſa Ægypto: Aërem tenebris replevit ignem miſſo Aarone cum thuribulo repreſſit: & tamen hunc, cui elementa tantam obedientiam præſtabant; Pharao caperata fronte, ac rigoroſis, incompoſitiſque verbis inſectabatur. Cur ergo non dicitur Deus potius elementorum, quàm Pharaonis? Moyſes poſitus eſt à Deo ut elementis imperaret; ac ut Pharaonis malitia, nequitiam, mendacia, ac opprobria in multa patientiá ſuſtineret. Divina autem poteſtas in Moyſe magis aperiebatur, ac manifeſtabatur ſufferentia malignitatis Pharaonis, quàm circa elementa juſſione. & imperio, unde meritò conſtitutus Deus Pharaonis nuncupatur. Favet Oleaſter *Expende, quæſo*, ait, *quanta ſit dignitas ſancti Moyſis quem Deus ſic evexit ut Deũ Pharaonis conſtituerit; & ſimiliter quanta ſit prudentia ejus, & miſericordia, ut non eum ſtatim occideret, ſed patientia, quaſi Dei tulerit, & monuerit*. Dominus ſimul cum poteſtate dedit ſancto viro longanimitatem, qui regem æquo animo ferret.

Divinitas pot ùs patientia quàm poteſtate manifeſtatur.

Oleaſter.

81. Ioann. 18.

Eximiæ poteſtatis ſigna Chriſtus exhibuit in horto, cum ad ejus vocem *milites ceciderint retrorſum*. Ioan. 18. num. 6. tamen nullus ibi ejus divinitatem, ac ſupremam poteſtatem recognoſcit. Pendet meus Ieſus in Cruce acerbiſſimos dolores, crudelem mortem cum multis opprobriis ſuſtinens, ecce latro ejus potentiam fatetur. *Memento mei Domine, cum veneris in Regnum tuũ*. Luc. 23. num. 42. Centurio, & milites qui cum eo erant ejus divinitatem, ac ſupremam poteſtatem recognoſcunt, *Dicentes vere Filius Dei erat iſte*. Matth. 27. num. 54. Cur ergo in horto nullus ex militibus ejus agnoſcit divinam Poteſtatem; cũ tamen in Calvario tot illius fuerint teſtes declarati cum Centurione; dicentes, *Vere Filius Dei erat iſte*. In horto milites cadentes retrorſum ſigna ejus poteſtatis ſenſerunt, & experti ſunt, in Calvario autẽ ejus eximiam patientiam in ſufferendis tormentis, doloribus, injuriis, ac opprobriis intuebantur, & plus eorum animos extraxit in agnitionem divinitatis, ac dominationis eximia patientia, quam magna poteſtas multis documentis explicata. Opitulatur D. Chryſ. homil. 89. in Matth. *Tanta crucifixi virtus apparuit*, ait, *ut poſt illas contumelias, poſt vituperationem, & cædem, tam Centurio, quam populus compuncti fuerint*.

Luc. 23.

Matth. 27.

Sufferentia divinitatis index

Chryſoſt.

Luc. 10. n. 4 Nolite portare ſacculum neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam ſalutaveritis

VERSIONES:

Tertull. lib. 4. contra Marcionem c. 24. Ne peram in viam ferte.

Syriacus. Ne portaveritis vobis marſupia, neque peras, neque calceos, & pacem ullius ne petieritis.

EXPOSITIO IV.

82. *Spes ſolùm ponenda in Deo.*

INſtruit bonus Magiſter ſuos qualiter ſe debeãt habere in via, & multa eis hîc vetat, ut abjecta cura terrenorum ſolam ſuam ſpem, ac fiduciam habeant in Deo, Sic ait Euthym. in præſenti. *Hoc interdicto jubet, ut de neceſſariis corporis ſpem in illum habeant, qui ipſos emittit*. D. Greg. citatus in Catena, ait, *Prædicatoris debet eſſe in Deum fiducia*:

Euthym.

Gregor.

ciæ,ut præſentis vitæ ſumptibus quanvis non provideat,tamen ſibi hos non defuturos certiſſimè ſciat, ne dum mens ejus occupatur ad temporalia, minus provideat æterna. Sic ait Dominus. *Nolite portare.* Phraſis Hebraica, id eſt ne porteris; tamen dicitur, *Nolite*, ut admoneamur noſtræ libertatis ob coronam meriti. *Portare*, propriè hoc verbum ad pondus ferendum aptatur, valdè enim ponderoſa, ac gravis eſt pecunia, aurum, & argentum *Sacculum*, hoc eſt, ut habet Syriacus *Marſupium*, ſeu *crumenam* in qua pecunia reconditur,& ponitur, ſcribitur autem hîc continens pro contento, & idem valet, ac ſi diceret: Nolite portare pecuniam. Matth. 10 num. 9.

Ex libertate meritum. *Divitiæ ponderoſæ.* Matth. 10. Syriacus.

83. *Neque peram.* Vbi ſcilicet panis, & cibi geſtantur à viatoribus. *Neque calceamenta.* Vt ita diſcipuli paupertatis argumenta præberent. Hæc eadem mandata, quæ Dominus hîc dedit 72. Diſcipulis, ſuprà etiam impoſuit 12. Apoſtolis Matth. 10. num. 9. Vtroſque enim Dominus, tam ſuperiores, quàm inferiores pari præcepto aſtrinxit, ac ad prædicandum miſit; *neminem per viam ſalutaveritis*; ut ita ſine ulla mora munus ſibi injunctum exercerent; de his multa dixi ſuprà ad citatum locum Matth. cap. 7. quæſtione 4. 3. & 6.

Math. 10. *Æquali præcepto ſuperiores, & inferiores Dominus aſtrinxit.*

Quæstio XII.

Quare Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis vetat calceamenta?

84. Respondeo primò, quod Dominus voluit, ut ſui diſcipuli nudis pedibus incederent; tamen illis non interclufit ſandalia, quæ ſunt quædam ſoleæ, quæ inferiorem partem pedis ſcilicet plantam tegunt, Marc. 6. numero 18. Sed tantùm eis prohibuit calceamenta, quæ integrè totum pedem contegunt; quod enim neceſſarium erat ad cuſtodiendos pedes propter ſaxoſam regionem, eis concedit, quod autem ſuperfluum, ac ad delicatum vivendi modum ſpectabat, eis interclufit, de quo latè egi ſuprà c. 7. quæſt. 6.

Marc. 6. *Dominus neceſſaria concedit.*

85. Secundò Origenes homil. de Elcana: *Vt pedes*, ait *qui currebant ad annunciandam vitam æternam, omnino careant mortalitatis indicio.* Quaſi illa eximia obedientia Chriſto exhibita, illa fervida charitas in ſalutem animarum expenſa in ſeminando Evangelio, ita eos illuſtres redderet, ut jam omni metu mortis eſſent ſuperiores, tanquam jam immortalitatis munere donati.

Origen. *Obedientia, ac charitas in prædicando facit homines morte ſuperiores.*

86. Tertiò, Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 24. *Etiam calceamenta*, ita, *portare vetuit illos, ipſe enim erat, ſub quo nec in ſolitudine per tot annos populus calceamenta detriverat.*

Tertul.

Componit citatus Carthaginienſis Iſraëlitas pergentes in terram Promiſſionis cum calceamentis, quæ per quadraginta annos eis indiſſuta à Deo conſervantur cum diſcipulis nudis pedibus incedentibus. Vnuſquiſque pergat proportionarè juxta ſuum finem, & qualis interior eſt animus, talis exterior facies, ac apparentia prodeat, qui ad poſſidendum terram incedit, calceamenta quæ illius ſunt ſiha aſportet, ac deferat; qui verò ad contemptum rerum mundialium docendum mittitur, talia abjiciat, ut ſicut animus in occulto ab illis omnibus eſt liber, & expeditus, ita & propalam appareat, & videatur. Quartò calceamentum mortis typus eſt, fit enim ex corio ab animali mortuo detracto. Terrenorum poſſeſſio mortem parat, illorum verò dimiſſio vitam. Qui ergo ad obtinenda temporalia accedunt, mortis ſignum ferant, quo carent, qui illa abjiciunt, & renunciant.

Qualis animus, talis exterius homo appareat. *Terrena poſſeſſio mortē, illius abjectio vitam cauſat.*

87. Quintò, Divus Ambroſius ad hunc locum: *Si quem movet*, ait, *qua ratione in Ægypto calceati jubentur edere Iudæi agnum, Apoſtoli autem ſine calceamentis ad prædicandum Evangelium diriguntur; is conſiderare debet, quia in Ægypto poſitus debet adhuc morſus cavere ſerpentis: Multa enim venena in Ægypto, qui autem Miniſter eſt veritatis evitat venena, non trepidat.* Qui in Ægypto, ſeu mundo degit, inter venenoſos ſerpentes verſatur, ideo calceamenta aſportet, ut ab illis cuſtodiatur, qui autem Miniſter eſt veritatis Evãgelicæ, ipſamet veritate eſt munitus ut venenum evitet, & nullum timeat; ſic & Paulus inoffenſus eſt à morſu viperæ, Actorum 28. num. 4. ſicque Dominus ait ſuis. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Luc. 10. num. 9. Alias conſiderationes ex Tertulliano, S. Gaudentio inter ipſos Iſraëlitas cum calceamentis, ac diſcipulis illis abjectis. Vide ſuprà cap. 7. quæſt. 4. num. 29. & quæſt. 8. num. 40.

Ambroſ. *Miniſter veritatis venenum non timet.* Actor. 28. Luc. 10.

88. Sextò, nudis pedibus in magna paupertate delegat ſuos Dominus diſcipulos ad prædicandum, ut in hoc magnam, & ſalutarem diſciplinam habeant prælati, & concionatores, ut etiam eorum habitus, ac officium prædicationis exequantur, ac ut lingua tacente, eorum vita ſit magnum eruditionis documentum ac valdè egregius, ac magnus prædicator. Vide tom. 2. cap. 11. num. 69.

In prædicatore tacente lingua, vita prædicet.

89. Septimò D. Bonaventura. *Voluit autem*, ait, *Dominus hoc diſcipulis injungere, ut non ſolùm eſſent pauperes, verum etiam apparerent, & ad paupertatem magis exemplis, quàm verbis vocarent.* Probitas, ac virtus non ſit in intimo corde, ſed etiam in externa facie, ac apparentia debet redundare, quod maximè neceſſariũ eſt in Prælato, ac prædicatore, ut ſuo exemplo alios in viam virtutis adducat.

Bonavent. *Virtus non ſolùm ſit in intimo, ſed etiam externa facie appareat.*

90. Suæ dilectæ ſponſæ ait Dominus. *Venter tuus ſicut acervus tritici: vallatus liliis.* Cant. 7. num. 2. Laudat in ea, ut eſt conſtans interpretum ſententia, fœcunditatem, ac virginitatem, fœcunditatem, per triticum, virginitatem verò per lilia denotat; ſed cur in fœcunditate commendanda utitur voce ſingulari, *acervus tritici.* At verò cum ad viginitatis virtutem venit, pluralis nomen aſſumit, *vallatus liliis*; fœcunditas ſingularitatem habeat in effectu, ac in prole; at verò virtus pluralitatem illorum requirit, ut unum floreat in intimo, & aliud in exteriori redoleat; non ſufficit unum lilium, ſed duplex exigitur, ut unum ſit plantatum in corde, & alio externa facies redimita appareat. Perbellè Guilielmus apud Delrium: *Non dicit*, ait, *vallatus lilio, ſed liliis propter duo lilia virginitatis, unum intus in*

Cant. 7. *Perfecta virtus in interiori, & ex teriori nitet.*

in anima propoſito, alterum foris in corpore incorrupto.

91. Ezech. 16.

Per Ezechielem dicitur, c 16.*num.* 8.*Iuravi tibi, & ingreſſus ſum pactum tecum; ait Dominus Deus: & facta es mihi: & lavi te aqua, & mundavi ſanguinem tuum ex te, & unxi te oleo, veſtivi te diſcoloribus, calceavi ianthino.* Ad animam loquitur Deus, quam inito amicitiæ fœdere eam ſumit ſibi in ſponſam *facta es mihi*, ſcilicet ſponſa, ſeu ut legit Pagninus, *facta es mea*; ſed quid inde ſequitur, quod dicatur lavata, uncta, veſtita miro ornatu, valdéque nobiliter calceata, quod etiam non ſolùm de interiori ſupellectili animæ intelligunt interpretes, ſed etiam de exteriori apparatu; nam anima quam Deus ſibi deſponſat, ac in amicitiam aſſociat, non ſolùm interius nitet virtute, ſed etiam tanquam ex quadam ſequela exterius odorem ipſius virtutis emittit. Huc tendit Clemens Romanus Epiſtol. 4. ad diſcipulos *Bonum eſt autem*, ait, *& puritati conveniens etiam corpus aqua diluere. Bonum verò dico, non quaſi principale illud, in quo mens purificatur, ſed quod ſequela ſit illius boni, hoc, in quo caro diluitur.* Nota illud verbum *ſequela ſit illius boni, hoc.*

Pagnin. *Sequela interioris virtutis, exterior puritas.*

Clemens.

Quæstio XIII.

Quare Dominus ſuis mandat, ut neminem per viam ſalutent?

92.

NVNQUID Chriſtus Dominus ſapientia Patris diſcipulos ſuos vult eſſe inurbanos ac ruſticos, in itinere etiam ab aliquo ſalutari, eundem non reſalutent, minimè ſanè hoc prohibet, ſpectat enim iſtud, ad quoddam fraternitatis genus, & Chriſtus poſt reſurrectionem in itinere ſalutavit dicens, Avete, de quo ſtatim; & Beata Virgo ſalutat Eliſabeth; quomodo ergo mandatum intelligitur?

93. Auguſt. Greg.

Reſpondeo primò, cum D. Auguſtino ſermone 42. de ſanctis, D. Gregorio homil. 17. in Evangelia, ac aliis, quod locutio eſt hyperbolica qua Dominus vehementer exorat, ut præcipit ſui diſcipulis, ut minimè detineantur in via, nec in peculiares, ac familiares ſalutationes divertantur, nec in vanas confabulationes, ac collocutiones diſtrahant, ſed omni mora rejecta, omnique impedimento ſublato, ſinéque ulla cunctatione, iter ſuum conficiant, ac populis Evangelium annuntient. *Præcepit itaque illis*, ut ait Euthymius, *ut ſoli operi eis commiſſo intendant, & oblatam prædicationis occaſionem, non inſumant in ea, quæ neceſſaria non ſunt.* Oblata occaſio non eſt omittenda, ſed muneri injuncto prædicandi eſt inhærendum, nec ab illo diſtrahendum ob confubulationes, quæ licet, videantur quædam benignitatis ſigna, ob moram poſſunt verti in culpam, ut rectè ait Divus Ambroſius, *Ideo autem, & honeſta prohibentur & ne ſolēnis, gratia obrepat officii, & impediat miniſterium, cujus mora culpa ſit.* Alludit autem hic Dominus ad mandatum Giezi ab Eliſæo datum 4. Reg. 4. numer. 29. *Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum, & ſi ſalutaverit te quiſpiam, non reſpondeas ei.*

Literalis intelligentia.

Euthym.

Nulla mora interponenda in exequendo divino mandato.

Ambroſ.

4. Reg. 4.

94. Ambroſ.

Secundò, idem D. Ambroſius eodem loco lib. 7. in Lucam cap. 10. *Ergo*, ait, *hic non ſalutationis officium aufertur, ſed obſtaculum impediendæ devotionis aboletur, ut quando divina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed eo pulchrior, quo præceptorum maturior exequutio divinorum, quia per moram ſæpe trahit offenſam.* Non vetat Dominus ſalutationes, eo quod malæ ſint, ſed ne exinde in aliquam confabulationem deſcenderent ex qua aliqua breviſſima mora traheretur, ad præceptum ex obedientia impoſitum implendum; ſed quæ ex obedientia ſunt, ita celeriter, ac diligenter implenda, ut etiam breviſſima morula ſit amputanda.

Perfecta obedientia non patitur breviſſimam morulam

95. Ambroſ.

Tertiò, ad ſuprà citata D. Ambroſij verba: *Ideo autem & honeſta prohibentur, ne ſolemnis gratia obrepat officii*, non negligit Dominus ſalutationis officium, tamen tam potens eſt comitatis gratia, tamque vehementer culta urbanitas allicit, ac conciliat voluntates, ut præcaveat Chriſtus, ne ipſa obrepat, ac æqualiter Evangelii gloriam devenuſtet, illiúſque laudem præripiat; nam ſi diſcipuli nimis urbanitatis ſtudioſi apparerent, forſitan apud ſe aliquis ſtatueret, quod homines ſubmiſerunt colla Evangelio, magis commoti, ac attracti cultu urbanitatis, quàm efficacia, ac ſplendore Evangelicæ veritatis; ut ergo talis ficta cogitatio amputetur, & maximè abſque ullo fuco reſplendeat Chriſtiana doctrina, ſuos mandat Dominus ad prædicandum, veluti quadam ſuaſa ruſticitate, ut prætermiſſo ſalutationis officio viam ſuam peragant.

Vrbanitas multum efficax ad attrahendas voluntates.

96. Gregor.

Quartò, D. Gregorius homil. 17. in Evangel. *Omnis, qui ſalutat in via, ex occaſione ſalutat itineris, non ex ſtudio optandæ ejuſdem ſalutis.* Salutationes amicitiæ ſigna ſunt, in via autem fiunt veluti ex fortuito quodam caſu: amicitiæ autem fœdera, ac optandæ ſalutis deprecationes ita in nobis ſint radicatæ, ut non caſu, ſed ex ſerio ſtudio fiant, & procedant, ut oculis ſupremæ majeſtatis maximè acceptabiles ſint.

Amicitiæ fœdera ſint in nobis non ex fortuito, ſed ex magno ſtudio.

97. Theoph.

Quintò, Theophylactus. *Porro*, ait, *quod nullum per viam ſalutent, hac de cauſa eis injungit, ut ne occuparentur in hominum ſalutationibus, & curioſitatibus, quibus à prædicatione impedirentur.* Vetat ſalutationes, ex una interrogatione in aliam devenientes, inciderent in aliquas curioſitates, ac confabulationes, ex quibus à prædicationis munere retardarentur, graviter objurgandi ſunt multi magiſtri qui curioſitates, ac confabulationes criticas ſectantes in prædicatione omittunt neceſſaria ad ſalutem animarum documenta.

Curioſitatibus non eſt implicandum, ut omittantur neceſſaria.

8. Rupert.

Sextò, Rupertus lib. 12. in Num. cap. 19. *Revera*, ait, *quaſi per viam ſalutant, qui verbum Dei, quod ore decantant, auditoribus proficere non deſiderant.* Obſequioſæ ſalutationes per viam, verba tantùm importante: in effectu verò nil boni tribuunt, has ergo vanas mundi ſalutationes vetat Dominus in ſuis, monens eos, quod ejus verba non ſint vacua, ut hominum ſalutationes, ſed plena omni affectu, ac effectu virtutis ad animas

Deus non quærit in ſonis oris loquelã ſine fructu operis

mas lucrandas, & non ſint, ſicut multi vani magiſtri, qui ita ſuos ſermones componunt, ut ſolùm de loquela oris curent, de fructu autem boni nil cogitent. Ut Sacerdos ſummus ingrederetur in Sancta Sanctorum ſic mandavit Deus, ejus veſtem componere. *Deorſum verò ad pedes ejuſdem tunicæ per circuitum quaſi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis*

Exod. 28. *in medio tintinnabulis.* Exod. 28. num. 33. Sed cur non ſolùm vult tintinnabula, ſed etiam mixta in medio mala granata; in magiſtro, ac Doctore non vult Dominus ſolùm nudum tintinnabulum vocis, ſed quod ipſa vox per cunctos greſſus ſuos ſit circumdata, & mixta malo punico charitatis, amoris, veritatis, ac zeli animarum, ut ipſas in ſalutem pertrahat. Arnoldus tract. de ſeptem verbis Domini; ad illud *conſummatum eſt*, ſic loquitur. *Ideo ingrediens in Sancta Sanctorum totum vocalem ſe debet ſummus Pontifex exhibere, & veritate verbis quaſi floribus odoriferis allicere auditores.*

Prædicatoris verba ſint circumdata charitate. Arnold.

99. Nazianzen. Septimò. D. Nazianzenus in Catena D. Thomæ: *Mandavit hoc eis, ait, ad Dei gloriam, ne viderentur in eis magis vigere blanditiæ.* Vetat Dominus ſuis diſcipulis ſalutationes, præcavet enim, ne in eis reperiantur aliquæ blanditiæ, ac ſermonum ſuavitates, ne ex eis ſaltem leviter ſuſpecta redderetur veritas Evangelica; ipſa enim veritas nuda per ſe ſolum ſufficit, non & calamiſtrato verborum fuco, nec multa compoſita oratione indiget.

Non vult Dominus in ſuis prædicatoribus blanditias verborum.

100. Phariſæi audientes Chriſti mirabilia mittunt miniſtros ad ipſum comprehendendum, qui cum ad Chriſtum accederent. *In noviſſimo die feſtivitatis ſtabat Ieſus, & clamabat dicens: ſi quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre ejus fluent.* Joannis 7. num. 37. Quæ cum audiſſent miniſtri Phariſæorum tantum abeſt, quod in Jeſum injecerint manus, quin potius in admirationem rapti ſunt. *Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices, & Phariſæos, & dixerunt eis illi, quare non adduxiſtis illum. Reſponderunt miniſtri, nunquam ſic locutus eſt homo.* Sine dubio miniſtri multa audierunt à Pontificibus, ac Phariſæis adverſus Chriſtum, à Chriſto autem breviſſima verba perceperant: *Qui credit in me ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre ejus fluent.* Cur ergo tam pauca Chriſti verba admirantur, eiſque fidem tribuunt, tam multiplici verò Phariſæorum colloquio; ſub quorum ſtipendiis militabant, & quorum gratiam maximè captare intendebant minimè acquieſcunt? erat in Chriſti verbis veritas, quæ paucis eget, & ipſa ſola nuda, & inermis abſque verborem blanditiis valet de hoſtibus triumphare. D. Chryſoſtomus homilia 51. in Joannem, ad citata verba. *Brevem Chriſti audierunt orationem, tanti enim veritas eſt, ut incorrupto animo longis ſermonibus minimè opus ſit.*

Joan. 7.

Ipſa veritas ſine ullo verborum fuco efficax ad perſuadendum.

Chryſ.

101. O quàm graviter arguendi ſunt quamplures prædicatores, quia omiſſa ſimplicitate veritatis Evangelicæ multo critico ſermone, ac magna verborum luxuria ſuas componunt conciones, potius ad demulcendas aures, quam ad lucrandã animarum ſalutem; nam ut ait Tertullianus lib. de Præſcriptionibus cap. 16. *Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quam corruptor ſtylus.* In hos graviter invehitur D. Chryſoſtomus homil. 30. in Acta Apoſtolorum. & non veritatis præcones, ſed

Tertull. *Critici concionatores arguuntur.* Chryſoſt.

Muſicos, appellat, qui ſolùm dulcem auribus ſonum edere intendunt, ſic ait, *Floſculos verborum, & compoſitionem & harmoniam curioſius ſectamur ut canamus, non ut proſimus, ut ſimus in admiratione, non ut doceamus, ut oblectemus, non ut compungamus, ut plauſu, & laudibus obtentis abeamus, non ut mores compungamus.*

Ait Iſaias de ſe. *Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum*, cap. 6. num. 4. quæ verba ſic transferunt Septuaginta. *Miſer ego ſum quoniam compunctus ſum, quia cum ſim homo, & immunda labia habeam, Regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis.* Multi ſunt ſcriptores Canonici, Moyſes totum Pentateuchum ſcripſit, David quamplures Pſalmos, Jeremias, Daniel, Ezechiel, Oſeas largas prophetias nobis prædixerunt, & idem eſt de aliis Prophetis, ex quibus multi fuerunt enutriti in ruſtico rure, nullus tamen ex eis ſe agnoſcit pollutum labiis, niſi ſolus Iſaias; quænam hujus rei cauſa? Iſaias, ut tradunt D. Hieronymus, ac D. Thomas in prologo, & communiter Expoſitores, erat valdè elegans ingenio, ac maximè expolitus ſermone, viſo autem tanto myſterio intellexit Propheta ſibi munus incumbere illud enarrare, ac prædicare. Deplorat ergo ſe pollutum labiis, ut ibi innuunt Origenes, & Hector Pintus, timens ſuam multam eloquentiam, ac venuſtatem verborum, ne inde ſibi perſuadeant homines plus illum pulcherrimis verbis dicere, quàm divina res à ſe viſa extitit. Veretur ergo Iſaias, ne dum magnum myſterium multa eloquentia enarrat, ipſa elegantia altitudinem myſterii aliquantulum devenuſtet, ac abſcondat. O quanties multis verborum floribus ſinceritas veritatis apud aliquos ſuſpecta redditur, quod dixit Seneca Epiſt. 115. *Oratio ſi circumtonſa eſt, & fracta, manufacta oſtendit rem non ſinceram, & habere aliquid fracti: non eſt ornamentum virile concinnitas.*

102. Iſai. 6. Septua.

Hieron. D. Thom.

Origen. Pint.

Multa eloquentia magna myſteria ſæpe obſcurantur.

Luc. 10. *n.* 5. Jn quamcumque domum intraveritis, primum dicite: pax huic domui.

Num. 6. Et ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra, ſin autem ad vos revertetur.

VERSIONES.

Tertull. lib. 4. *contra Marcion. c.* 14. Pax ei dicite.

Franc. Luc. ex Græc. n. 6. Requieſcet ſuper eam ſcilicet domum.

Syriacus. Sin minus pax veſtra ad vos.

Arias. Si verò non, ad vos revertetur.

Alter Textus.

Matth. 10, *num.* 12. Intrantes autem domum ſalutate eam, dicentes pax huic domui.

Num. 13. Et ſi quidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſupra eam, ſi autem non fuerit digna, pax veſtra revertetur ad vos.

EXPOSITIO V.

103. Cajetan. Prohibuit ſuprà Dominus, ut notat Caietan. in via ſalutationes vanas, & quæ poterant impedire curſum ad quem deſtinabantur Diſcipuli; præcepit autem hîc in ingreſſu domus ſalutare, utpote congruum loco, & hoſpitibus. *in*
Miniſtri Dei quales ad omnes. *quancumque domum intraveritis*, ſive principis, & magni, ſive infimi, & plebeii, eandem methodum, eandemque faciem vult Dominus in ſuis miniſtris erga omnes. *Primum* ſcilicet ante omnia, *Dicite pax huic domui*; id eſt commorantibus in domo, hæc autem ſalutandi formula valde familiaris erat Hebræis, ut notat D. Hieronymus in cap. 10. Math. à qua communi conſuetudine noluit Dominus, ut ſui diſcederent. Sub pace autem intelligitur hîc deprecatio omnis boni; ut notat Abulenſ. cap. 10. Matth. quæſt. 75. in pace omnia bona recapitulantur, & licet Hebræi ſub pace bona temporalia intelligerent, tamen Chriſtus Dominus ſpiritualia, ſcilicet gratiam, reconcilitationem cum Deo, gloriam, & felicitatem æternam prænotabat, hanc enim pacem ipſe tulit in terram, unde ipſo nato, cantarunt Angeli, *In terra pax hominibus.* Luc. 2. n. 14. & hanc ſalutandi formam ſemper Chriſtus tenuit. Luc. 24. n. 36. & Joan. 20. num. 19. quam diſcipulis ſuis hîc dedit.

Hieron.

Dei Miniſtri non diſcedunt à communi conſuetudine.

Luc. 2.
Luc. 24.

104. 2. Reg. 12. *Si autem ibi fuerit filius pacis*, id eſt pace dignus, ut filius mortis, id eſt morte dignus 2. Regum 12. num. 5. ſignificatur quod ſi fuerit talis dignus pacis Evangelicæ, non contentioſus, ſed amicus veritatis, ac ſuæ ſalutis cupidus: *Requieſcet ſuper illum pax veſtra.* Matthæus poſuit, *Veniet pax veſtra*, hoc eſt diffuſa erit ſuper eum, & ei proderit ad ſalutem; nam ut ait D. Chryſoſtomus homil. 33. in Math. Apoſtolorum ſalutatio non nuda, & verbalis erat, ſed etiam realis, conferens benedictionem, gratiam, & ſalutem ſuper illum; in Græco, ut notat Franciſcus Lucas, hoc nomen, *illum*, legi poteſt in maſculino, ac fœminino, ſuper illam ſcilicet domum, ut habet D. Matthæus, perpende quantum bonum ex recto, ac probo habitatore locus obtineat.

Chryſoſt.

Luc Burg. *Ex bono habitatore locus multum obtinet.*

105. Hieron. Remig. Cajet. Tolet. *Ad vos revertetur*, ſcilicet pax veſtra. In hac re duplex eſt celebris explicatio. Prima D. Hieronymus in cap. 10. Matth. & ibi Remigius, Caietanus, & Toletus hîc, qui explicant quod ad meritum, quaſi hoc ſit eis dictum pro illorum conſolatione, quia non perdiderunt meritum ſalutationis, quamvis non comparaverint fructum; nam ut notat D. Chryſoſtomus homil. 33. in Matth. ſæpè magiſtri à ſuis diſcipulis, ac auditoribus non ſalutantur, ſed multa mala perpetiuntur, & ideo ergo hîc conſolantur: ſive enim prædicatio proſit, ſive non proſit auditoribus, ſemper tamen ipſi concionatores ſuam lucrantur mercedem apud Deum. Tamen in hoc dicendi modo ingerit difficultatem quod meritum propriè non redit, ſed ſemper manet apud ſalutantem, quamvis dignus ſit ſalutatus.

Chriſoſt. *Prædicatoribus ſemper ſecura eſt ſua merces.*

Secundò. *Ad vos revertetur*; ac ſi dicatur, ſi ipſi domorum habitatores veſtram pacem, veſtramque bonam deprecationem non receperint, non inde ipſa pax repulſa læditur, ſed integra revertitur ad vos, voſque ad alios hoſpites deducet, ut ibi gratiores ſitis, & valdè benevolè vos accipient, veſtramque doctrinam recipient; & videtur quod Chriſtus hîc alludit ad Pſal. 34. n. 12. & 13. *Retribuebant mihi mala pro bonis*, &c. *Et oratio mea in ſinu meo convertetur*, id eſt oratio mea fuſa pro inimicis meis quæ ob eorum malitiam eis non profuit ad me reverſa eſt, mihique profuit 106.

Pſalm. 34.

Quæstio XIV.

Quare cum Dominus dederit poteſtatem communicandi pacem, non dederit eis ſignum, quo dignus ab indignis, illius agnoſcatur.

Concedit Chriſtus Dominus poteſtatem ſuis Apoſtolis communicandi pacem, & ſtatim eos advertit fieri poſſe, ut ille cui pax Apoſtolica confertur, minimè illius ſit dignus. Conditionatè loquitur Chriſtus de ipſis hominibus, quibus pacis imprecatio erat danda; *ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra, ſin autem ad vos revertetur.* Et idem clariſſimè habetur in appoſito textu Matthæi, ubi manifeſtè ſupponitur, quod aliquis dari poteſt illius indignus, & incapax. In quæſtionem ergo vocamus, ſicut Dominus dedit ſuis poteſtatem faciendi miracula ac conferendi pacem, cur etiam non dedit eis ſignum, ac perſpicaciam intuitionis, ut aſſertivè cognoſcerent, quiſnam eſſet filius pacis, ac illius dignus. 107.

Ratio difficultatis.

Ad quæſtionem reſpondet Euthymius in cap. 10. Matthæi, *Vide*, ait, *quod non dederit eis præcognitionem digni, aut indigni, ut re maximè neceſſaria deſtituti, ſeſe deprimant tanquam imperfecti.* Multa & illuſtria communicat Dominus ſuis, tamen præcognitionem digni ab indigno eis denegat, ut habeant unde ſe ſubmittant, ac in humilitate contineant, maximè vult Dominus in ſuis humilitatis ſtudium, & quia ex multis donis ſolent aliquando venire pericula vanitatis, ideo hanc cognitionem ſuis non concedit Dominus, ut inde inter tanta magnalia eis præparetur occaſio, ut ſe deprimant, & in aliquam inanem jactantiam non ruant. 108. Euthym.

Deus dat ſuis occaſiones humilitatis.

Cùm totus orbis magna premeretur fama, deſcendit Abraham in Ægyptum, & cum prope eſſet ad illius ingreſſum, *Dixit Sarai uxori ſuæ, novi quod pulchra ſis mulier, & quod cum viderint te Ægyptii dicturi ſunt, uxor illius eſt, & interficient me, & te reſervabunt.* Geneſ. 12. num. 12. Abraham magno Dei ſpiritu erat ditatus, ex ejus juſſu hoc iter eſt aggreſſus, multas, & magnas promiſſiones à Deo acceperat, ut in toto ipſo c. 2. 109. Geneſ. 12.

continentur

continentur: Dixit ei Deus, *faciámque te in gentem magnam, magnificabo nomen tuum, eriſque benedictus, in te benedicentur univerſæ cognationes terræ:* & iterum, *ſemini tuo dabo terram hanc.* Quomodo ergo tanto timore concutitur? Alta divina diſpenſatione inter tanta magnalia talis timor ei accidit, ut recognoſcens ſuam imbecillitatem humiliaretur ne in lapſum alicujus vanitatis irrueret. Procopius. *Ne tam,* ait, *miraculoſi operis magnitudo eum inſolentem redderet, gratia Dei metum indidit ei, ut ſuam imbecillitatem agnoſceret.*

Inter magnalia vult Deus in nobis humilitatem. Procop.

110. Geneſ. 1. Poſtquam producta fuerunt cuncta animantia, creatiſque primis parentibus, ait eis Deus. *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentē ſemen ſuper terram, & univerſa ligna, quæ habent ſemen generis ſui, ut ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, & univerſis, quæ moventur in terra*, Geneſ. 1. num. 23. Homo conſtitutus eſt à Deo Dominus, ac princeps totius orbis, *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & animantibus terræ.* Cur tam ampliſſimo regi, ac potentiſſimo Dominatori, excellentiores, ac delicatiores cibi non providentur, ſed communiter cum cæteris animantibus, etiam valdè vilibus, fructus terræ dantur in alimentum, ut in tanto apice ipſe homo obtineret motivum, ut ſuam vilitatem agnoſceret, ac ſe in humilitatem contraheret, Thomas Anglicus. *Ratio,* ait, *quare Deus voluit, ut homo, & animalia cibos haberent communes, fuit quia voluit ei dare occaſionem ſuæ humilitatis, ne nimis ſuperbiret de conſideratione ſuæ prælationis, & dignitatis*

Deus nobis dat excitamenta ad humilitatem.

Anglic.

Lucæ 10. *n.* 7. In eadem autem domo manete, edentes, & bibentes, quæ apud illos ſunt: dignus eſt enim operarius mercede ſua. Nolite tranſire de domo in domum.

VERSIONES.

Syriacus. In eadem autem ipſa domo eſtote edentes, & bibentes, ex iis, quæ ipſi habuerint.

Græcus. Quæ ab illis proponuntur.

Vatablus. Et bibentes, quæ dantur ab illis, dignus eſt enim operarius mercede ſua, & ne tranſeatis de domo alia in aliam.

EXPOSITIO VI

111. IN ſuperioribus Dominus ſolicitudinem de victu ſuis diſcipulis prohibuit; nunc verò ex quibus ſtipendiis vivere debeant, oſtendit; nimirum ab eis, quorum ſalutem operantur, dicens, *eadem autem domo.* In qua recepti eſtis, & in qua eſt filius pacis, ac ſuper quem pax veſtra requieſcet, *manete*, id eſt ibi hoſpitemini, ac habitaculum habete; non eſt ſenſus horum verborum, quod Dominus præcipiat ſuis diſcipulis, ne ſeparemini, ſeu manete bini, ut miſſi eſtis, ut explicat Caietan. nam Græcus legit, *in eadem ipſa domo*, ſcilicet pacis ad quem refertur, qui vos receperit, ſed tantum hac ſententia exprimitur quod habitaculum non mutĕt, ut ſtatim magis explicatur, nolite tranſire de domo in domum, & ſubditur. *Edentes, & bibentes, quæ apud illos ſunt.* Docet eos, ut ea quæ eis offeruntur comedant, ſic ait Theophylactus, *comedite, quæ proponuntur vobis, etiamſi vilia & pervaſint;* quod magis explicans Euthymius rectè, ait, *Edere, ac bibere permiſit quæ ab illis porriguntur, non ſimpliciter, ſed ſicut diſcipulos ſuos decebat, hoc enim ipſis notum erat;* quod tantùm ſcilicet cibis eſſent contenti; qui ad corporis neceſſitatem ſufficiebant, & non ad vitæ delicias ſpectabant, quod debent concionatores imitari.

Græcus Caiet.

Theophyl.

Euthym. *Vt Christi diſcipuli ſe habeant.*

Dignus eſt operarius mercede ſua. Reddit Dominus rationem præcedentis ſententiæ, ſcilicet manete edentes, & bibentes, dignus eſt enim operarius mercede ſua; digni enim eſtis, ut ab his alimenta comparetis apud quos ſalutem animæ operamini; & dicitur merces, non quaſi ipſa ſuſtentatio corporalis ſit æquivalens remuneratio, ac pretium excellentiſſimi miniſterij prædicationis Evangelicæ, quæ longè ſuperet omne terrenum pretium, nam de prædicatoribus ait D. Auguſtin. Pſal. 103. *Quid accipiunt; dant ſpiritualia: accipiunt carnalia, dant aurum, accipiunt fœnum.* Significat, ergo Salvator, quod hujuſmodi cibus corporalis non datur eis, ut donum, ſed ut debitum, non ut gratia, ſed ut merces, nō primaria, ſed ſecundaria, nam præcipua ſunt ſpiritualia dona, ac felicitate æternæ patriæ. *Nolite tranſire de domo in domum.* Mutandi ſcilicet hoſpitii cauſa, quod intelligitur facile, & ſine urgenti ratione, quod ſupra dixerat: *Manete in eadem domo*, & nunc magis explica, de quo q. 16. 112.

Auguſt. *Primaria merces prædicationis ſpiritualis dona.*

QUÆSTIO XV.

Quare Chriſtus hìc ponit hanc ſententiam, dignus eſt operarius mercede ſua?

RESpondeo Primò, quòd Dominus mittebat hìc ſuos ſine pera, & ſacculo ac neceſſariis, ne ipſi putarent, ſe exinde eſſe perituros non habentes unde ſibi providerent. Dixit, *dignus eſt operarius mercede ſua.* Ac ſi dicat, ne cogitetis, quod vobis deerit aliquid, nam officium veſtræ prædicationis vobis omnia miniſtrabit. Sic ait D. Gregor. homil. 17. in Evangelia: *Qui peram, & ſacculum portare prohibuit, ſumptus, & alimenta ex prædicatione concedit. Dignum eſt enim, ut ab eis terrena ſtipendia conſequamur, quibus, & patriæ cæleſtis præmia offerimus.* Idem docent D. Auguſtinus libro 2. de conſenſu Evangel. capite 30. D. Remigius, Albertus Magnus, Sanctus Thomas in caput 10. Matthæi, & notanter utitur Dominus voce operarii: nullus eſt enim tam vilis operarius, qui loco mercedis ſuum cibum non mereatur; quantò magis vos, ô Diſcipuli mei: ac ſi dicat Chriſtus, qui voſmetipſos exhibetis ad ſalutem æternam anima- 113.

Gregor. *Suſtentatio temporalis debita prædicatoribus*

Auguſt. Remig. Albert. Mag. D. Thom.

1. Cor. 9. rum promerebimini veſtrum alimentum. Unde dicebat Paulus 1. Corinth. 9. num. 11. ſi non ſpiritualiter ſeminavimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus.

114. Paſchaſ. Matth. 10. Secundò D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. facit combinationem hujus loci cum illo Matth. 10. num. 8. *Gratis accepiſtis, gratis date.* Sic Magnus Pater ait: *Quæritur quomodo gratis dare debeant quod gratis acceperũt, ſi dignus eſt operarius mercede ſua, & ex hac mercede ſumptus vitæ neceſſarios licet accipere à ſuis auditoribus. Quod ita ſolvitur. Aliud eſt enim pro mercede lucri, verbi myſteria impẽdere, commoda præſentis vitæ hinc requirere: aliud victum vix neceſſarium, & illud non ut vivamus tantum, ſed ut libere prædicare poſſimus, accipere. Quæ licet jam de mercede ſint operis, tamen evãgelii ſint lucra: & ideo juſtum eſt ab eis accipere ſtipendia ſumptus, quibus offerimus cœleſtis vitæ præmia; quoniam hæc interdũ Evangelizandi gratia nobis ſunt neceſſaria, Vnde iſta ſint neceſſitate prædicatoribus conceſſa, non lucri cauſa quæſita.* Cæleſtis doctrina gratis datur juxta Domini præceptum, tamen licet pro mercede alimenta accipere ab auditoribus, non lucri, ac commoditatis gratiâ, ſed pro neceſſitatis corporeæ cauſa, ut prædicare valeamus, ut etiam docet D. Greg. homil. 17. in Evangel. vel moraliter dic, quod pro prædicatione licet accipere ſuſtentationis mercedem, tamen gratis datur, tantum enim opus eſt, prædicatio, tantúſque illius labor, ut talis merces illius comparatione pro nihilo habeatur.

Licitum eſt prædicatori accipere alimenta.

Gregor. *Tantus prædicationis labor, ut communis terrena merces, ſit nihil.*

115. Chryſoſt. Tertiò, D. Chryſoſtom. homil. 33. in Matth. *Vnde perſpicuum ſit ipſos eſſe alendos*, ait, ſcilicet ab auditoribus, *ne aut ipſi adverſus eos, quos docebant quaſi omnia præbentes, & nihil viciſſim accipientes inſurgerent, aut illi qui audierunt, quaſi neglecti, atque ſpreti diſcederent:* mandat eos ſine ſacculo, & pera, ad amputandam ſuperbiendi occaſionem: nam ſi diſcipuli prædicarent, atque infirmos curarent, in aliquam elationem devenire poterant, tanquam ſi eſſent aliquid magnum omnia dantes, & nullo indigentes, quod ad ſolum Deum ſpectat. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Cæteri enim Domini à ſubditis ſuis multa recipiunt, ſicque voluit Dominus, ut diſcipuli ab auditoribus neceſſaria acciperent, ut ita quandam neceſſitudinem inter ſe tanquam fratres recognoſcerent: & in hoc etiam auditores obtinerent, quandam conſolationem cum viderent ſua dona non contemni à diſcipulis, à quibus tanta bona accipiebant.

Solus Deus nullius indiget.

116. Chryſol. Quartò pergit citatus Chryſoſtomus. *Dignus eſt operarius cibo ſuo, dixit: nec eos pudeat, qui quaſi mendicando vivere ipſos volebat: operarios vocavit, & quod eis debebatur mercedem appellavit, ut rem debitam dari ſibi oſtenderet.* Deſtinabat Dominus ſuos diſcipulos ad prædicationem ſine neceſſariis ad ſuſtentationem vitæ, proinde oportebat eos mendicare; grave autem eſt petere, mendicare, ac ex aliorum donis vivere, & ideo ad hoc ſublevandum dixit, quod erant operarii digni mercede ſua, ac proinde, quod illis conferebatur, non erat gratis datum, nec li beraliter acceptum, ſed tanquam debitum comparatum propter officium; nam ut pote operarii, quæ ſua erant, exigebaut. Vide ſupra c. 11. nu. 19. 20. & 21.

Petere ab alio valdè grave viro probo.

117. Quintò, hæc Dominus dicebat ſuis, quod digni erant ſua mercede: ita ut comederent, & biberent ea, quæ eis apponerentur, in quo, ut jam in expoſitione notavi ex Euthymio, diſpoſuit ut tanquam diſcipuli ejus ſe haberent, cum modeſtia, paupertate ac rerum contemptu: unde mittens Apoſtolos Matth. 10. num. 8. dicebat eis: *Dignus eſt operarius cibo ſuo.* Per cibum autem ut ibi docet Abulenſis quæſt. 64. intelliguntur ea quæ ſunt neceſſaria, tam ad victum, quàm ad veſtitum, hæc enim ſolum volebat Dominus in ſuis diſcipulis, prædicatoribus, ac Eccleſiæ paſtoribus, & quod nihil aliud exigerent à ſuis ovibus, & auditoribus. Matth. 10. Abulenſ.

Ad hoc transferri poteſt ſententia Sapientis. *Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in neceſſaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis,* Proverb. 26. num. 27. Notat ibi Ianſenius, quod ſapiens tribuit in cibos, non agnos, nec hœdos, ſed lac, quod ſuaviter, & dulciter mulgetur, dicam etiam datur in cibos lac, non ſanguis, nec ipſa caro. Unde ait Salazar ibi, quod *Salomon ſuadet regibus, ut mulgeant quidem ſubditos, tributa juſta ab illis expoſcentes, ne tamen ipſos ſeverius cædant, ne ſcilicet exuta humanitate in quo ipſos ſævi & crudeles ſint.* Unde dicitur Proverbiorum 30. num. 34. *Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum, & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem:* & quid inde ſequitur, niſi ut oves pereant, & paſtor ab illis deſtitutus maneat. 118. Proverb. 27. *Reges velint à ſubditis lac, & non ſanguinem.* Ianſen. Salazar. Proverb. 30

Quæstio VI.

Quare Dominus ſuis præcipit, ut non tranſeant de domo in domum?

Suis mandat Dominus, non tranſire de domo in domum: quod non intelligitur, quando permultum, & diuturnum tempus in uno loco detinentur: quia tunc charitas, & prudentia ſuadet, hoſpitium commutare, ne nimis hoſpites graventur: vel quando alia juſta, & rationabilis, intervenit migrandi cauſa: nam Paulus Actor. 18. num. 7. ob prudentiſſima motiva de domo Aquilæ in Titi domum tranſivit: ut ibi ex Chryſoſtom. ac Lyran. ponderat Lorinus. Prohibetur ergo hîc frequens, & voluntarius ſine recta cauſa, vel neceſſitate tranſitus. Hujus autem mandati rationes præſens quæſtio inquirit. 119. *Non eſt tranſeundum de domo in domũ ſine juſta cauſa.* Actor. 18. Chryſoſt. Lyran. Lorin.

Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil 33. in Matth. Beda, ac D. Paſchaſius in cap. 10. Matth. Victor Antiochenus in cap. 6. Marci, & D. Bonaventura in Lucam hoc loco. Quod Dominus præcipit diſcipulis, manere in eadem domo, ne hoſpitium mutantes, ipſi leves, & inconſtantes appareant. Magni eſt animi, in uno loco quieſcere, ac ſtare. Eccleſiaſtes 10. numero 4. *Spiritus poteſtatem habentis aſcendit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris.* Eccleſiaſt. 11. numero 22. *Confide in Deo, & mane in loco tuo.* Qui enim de ſuo loco migrat, multis ſe exponit periculis. Proverb. 26. num. 8. dicitur: *Sicut avis tranſmigrans de nido ſuo, ſic vir, qui relinquit locum ſuum.* Ut ibi notant Expoſito 120. Chryſoſt. Beda. Paſch. Bonavent. Vict. Antio. *In conſtantia nota fugienda.* Eccleſ. 10. Eccleſ. 11. Proverb. 26

poſitores, ſicut avis exiens à nido ſuo, in pullis ſuis accipit damna; ſic & homo relinquens locum ſuum, in propriis bonis detrimenta ſuſtinet multa.

121. *Amicitia non facilè reſcindenda.* Secundò, Vetatur hujuſmodi tranſmigratio, ne viderentur Diſcipuli facilè reſcindere, ac ſolvere initam cum priori hoſpite amicitiam: ideoque in talis amicitiæ, ac hoſpitalitatis gratiam ordinat, ut perſiſtant, atque permaneant. Pulchrè Divus Ambr. hoc loco. *De domo ad domum quis vaga facilitate demigret: ut ſervemus etiã hoſpitalitatis in amore conſtantiam; ne coalitam amicitiæ neceſſitudinem facilè reſolvamus.* Ambroſ.

122. *Hoſpes non contriſtandus.* Tertiò, Ne ſuum hoſpitem relinquentes, & ad alium digniorem commigrantes, priorem contriſtent hoſpitem, injuriáque afficiant. Sic, ait Divus Ambroſius ſerm. 21. de Sanctis. *Ne per diverſos incipiat oberrare; & domum, cui pacem dederat, deſerere; hoſpitem cui benedictionem intulerat, contriſtare.* Theophylactus in cap. 10. Matth. *Iubet autem manere, & non de domo in domum ire, ne videantur primos, qui ſuſceperant, injuria afficere.* Vult ergo, ut Diſcipulis ſuis benemeritis, ac benefactoribus, nec leviter injuriæ umbra videatur inferri. Valde enim alienum eſt à recta prudentia, ut quis benefactorem ſuum quomodolibet, etiam in minimo videatur offendere. Ambroſ. Theophyl. *Benefactor non leviter injuria afficiendus.*

123. Abulenſ. Quartò, Abulenſis in cap. 20. Math. q. 71. ſic ait, quod Diſcipuli manerent in domo alicujus, magnũ erat hoſpiti beneficium: nam Deus benefacit eis, apud quos viri boni ſpatio temporis manent. Sic dicitur de Putiphare, apud quem commorabatur Joſeph, *Benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Ioſeph.* Geneſ. 39. n. 5. A fortiori ergo Deus benediceret eis, apud quos Diſcipuli manebant ergo quem Deus ſpecialiter diligebat, hoc beneficium tantùm præſtare volebat, corque hujus ad Diſcipulos ſuſcipiendos commovebat: & tanti beneficii non omnes digni erant, pauci enim digni ſunt, qui filii pacis vocentur. Geneſ. 39. *Deus propter Iuſtorum hoſpitiũ benefacit.*

124. *Ex diuturna converſatione cognoſcitur ſanctitas.* Quintò, Vult Dominus, ut non mutent domicilium, ſed diù apud aliquem permaneant, ut ita maximè eluceſcat eorum ſanctitatis teſtimonium; facilè namque per breve tempus ſanctitatis ſpeciem quis ſimulare poteſt; per longum autem valde difficile. Vt ergo multi apoſtolicæ ſanctitatis locupletiſſimi reperiantur teſtes, mandat Dominus ſuos Diſcipulos in domo commorari, ut larga experientia eorum ſanctitas cognita, multi illis ſint teſtes fideliſſimi. Sextò, Inventa una domo filii pacis, mandat Dominus, quod ibi permaneant. & non tranſeant in aliam, ne per varias domos oberrando, in periculoſas, & incommodas ædes incidant.

125. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Theodor. Septimò, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Theodoretus in cap. 10. Matth. Ne ab aliis reputentur ut guloſi, quod ut lautè cibis vacarent, relictis prioribus hoſpitibus ad alios ſe conferebant, ubi de multa eſcarum copia eis provideretur. In nulla majori infamia poteſt homo reputari quam quod guloſus æſtimetur, in hoc enim profligatiſſimis moribus deditus cenſetur, ait Clamens Alexandrinus lib. 2. Pædag. *His, qui ad luxum menſarum propenſi ſunt, præeſt dæmon helluo maximus quem ego non vereor appellare Ventridæmonem.* Et mox: *Cohabitantem dæmonem.* Si obſeſſi habent intra ſe dæmonem, quo crudeliſſime exagitantur, ſic guloſis cupiditas ipſa, ac nimia ciborum ingurgitatio eſt veluti quidam dæmon inhabitans, à quo in omnem nequitiam provocantur. *Guloſi nota maximè fugienda.* Clem. Alex. *Guloſus dæmonem inhabitantem habet.*

126. Heb. 12. Maximè intendit Paulus ab imitatione Eſau non avertere, dicens: *Ne quis fornicator, aut profanus, ut Eſau, qui propter unam eſcam vendidit primogenita.* Ad Hebr. 12. n. 16. In quo loco maximum eſt negotium Expoſitoribus: Quomodo Eſau ab Apoſtolo appelletur fornicarius, cùm de ipſius intemperantia, ac luxuria nil nobis notum ſit. Et ita ait ibi Chryſoſtomus. *Vbi fornicator Eſau?* Et idem, etiam dubitari poteſt, quomodo ab Apoſtolo profanus nuncupetur, quod idem valet, ac procul à fano; ſed qui nihil habet ſacri, ſeu ſacra negligit, ut ibi communiter Interpretes notant. Quo ergo motivo Gentium Doctor hæc crimina de Eſau divulgat? Quid in eo notat, ad hæc de illo aſſerenda, ſubdit de eo: *Propter unam eſcam vendidit primogenita.* Qui guloſus introducitur; in eo ibi omnis ſpurcitia carnis, nihilque in eo religionis ſacræ declaratur: ipſa enim nimia eſcarum aviditas, omnium criminum nota, ac divulgatio eſt. D. Thomas ibi. *Profanus, id eſt, procul à fano, tales guloſi, qui de ventre ſuo Deum faciunt. Et quod dixerat, oſtendit in exemplo Eſau, qui propter gulam vendidit primogenita. Sic & guloſus pro nimia eſca vendit hæreditatem æternam.* Sicque Tertullianus l. de jejunio c. ultim. locũ Eſau commentans ait, *Appendices, ſcilicet gulæ, laſcivia, atque luxuria eſt.* Chryſoſt. *Guloſus omni vitio plenus.* D. Thom. Tertul.

127. Ierem. 52. *Venit Nabuzardam princeps militiæ qui ſtabat coram rege Babylonis in Ieruſalem; & incendit domum Domini, domum regis, & omnes domus Ieruſalem, & omnẽ domum magnam igne combuſſit,* &c. Ierem. 52. n. 12. Super Nabuchodonoſorem, ſuperque cæteros omnes tyrannos, qui venerunt in Ieruſalem, iſte militiæ princeps majora mala intulit. Sed cur ab eo tot mala infliguntur, immò hoc jam ejus nomen indicabat. Valde enim vulgare eſt, quod ſæpe nomina operationum prognoſticum exiſtant, Nabuzardan nuncupatur, id eſt, guloſus, ſeu princeps cocorum interpretatur, & nullum majus omnium malorum ſignum, atque prognoſticum, quàm guloſi nomen; ab ipſoque ſuper omnes nefarios majora mala prodeunt. Et rectè ipſe dicitur princeps militiæ Regis Babyloniæ, ſcilicet omnium vitiorum, ac iniquitatum. Appoſitè Cardinalis Hugo. *Nabuzardan ſignificat ventris ingluviem. Hic deſtruit Ieruſalem, quod non potuit Nabuchodonoſor; quod aliquando gula ſubvertit; quod non poteſt ſuperbia Dicitur princeps militiæ, qui ſecum adduxit multa vitia.* *Guloſus omnis malitiæ prognoſticum.* Hugo.

Luc. 10. *n.* 8. In quamcunque civitatem intraveritis, & ſuſceperint vos, manducate, quæ apponuntur vobis.

Num. 9. Et curate infirmos, qui in illa ſunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei.

VERSIONES.

Euthym. n. 8. In quamcumque civitatem ingreſſi fueritis,

Syriacus. Et in quamcumque urbem introieritis, & exceperint vos, edite, quod appoſitum fuerit vobis.

Num. 9. Et ſanate eos, qui ægri fuerint, in ea: & dicite ei: Appropinquavit ad vos regnũ Dei.

Lucas Burgen. Appropinquavit ſuper vos, *ex Græco,*

EXPOSITIO VII.

128. Docuit hactenus Dominus, quomodo ſe gerere debeant Diſcipuli in ſingulis domibus; nunc verò docet, qualiter ſe habeant in civitatibus. Et priùs Dominus hîc tractat de ingreſſu in domos, poſtea in civitates: quia ut notat Toletus annotat. 14. aliquando prius Diſcipuli ingrediebantur, veluti privatim in domum alicujus, quàm ſe publicè manifeſtarent in tota civitate. Et nonnulla ex iis, quæ jam dixerat, nunc repetit cœleſtis Magiſter eo fine, ut alia valde commodè adjiciat, & doceat. *In quamcumque civitatem.* Admonentur, quod ipſi, ut communes magiſtri, debent prædicare in omni civitate, in omnique loco: quæ enim pro omnium ſalute conduntur, non ſunt ad particulares coarctanda. *Manducate,* Gregorius homil. 17. & Divus Bonaventura, ad ſublevandam neceſſitatem, ut fortiùs prædicando laborare poſſitis, *quæ apponuntur vobis.* Ut edatis ea quæ obtulerint vobis, neque requirentes, ut guloſi, lautiora, ac delectabiliora: neque, ut hypocritæ, viliora: ſed contenti ſitis iis, quæ vobis appoſita fuerint.

Tolet.

Quæ communia ſunt non reſtringẽda.

Gregor.

Bonav.

129. *Et curate infirmos.* Rectè ait D. Hieronymus in cap. 10. Matth. *Ne hominibus ruſticanis, & abſque eloquii venuſtate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicentibus regna, dat poteſtatem, infirmos curare: ut magnitudinem promiſſorum probet magnitudine ſignorum.* Tantam poteſtatem dat Dominus, ut tam mirabili virtuti hominũ intellectus illuſtrarentur, voluntateſque tanto beneficio allicerentur, ut homines aſſenſum præberent, crederentque veritati Evangelicæ. *Et dicite illis.* Non ſolùm infirmis, ſed etiam omnibus Gentibus jam ſic diſpoſitis, & præparatis. Et ſtatim, ut ait Caietanus explicat materiam prædicationis. *Appropinquavit in vos regnũ Dei.* Scilicet Chriſtus Ieſus verus Meſſias promiſſus in lege, Rex, & Dominus cœlorum, qui ſuo ſacratiſſimo adventu hujuſmodi regna hominibus aperuit. Et valdè notanter dicitur: Appropinquavit vobis regnum Dei; non verò vos illi: quia non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam venit. Et dicitur appropinquavit, ut apertum ſit, non multo labore opus eſſe, ut ad illud accedamus De quo vide, quæ dixi tom. 1. lib. 3. cap. 2. q. 4. n. 12.

Hieron.

Voluntates beneficiis alliciuntur.

Caiet.

Facilis eſt nobis in cœlum aſcenſus

Ioan. 6. n. 10. In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite,

Num. 11. Etiam pulverem, qui adhæſit nobis de civitate veſtra, extergimus in vos. Tamen hoc ſcitote, quia appropinquavit regnum Dei.

VERSIONES.

Caietan. n. 11. Veruntamen & pulverem

Syriacus. Sed & pulverem, qui adhæſit nobis in pedibus noſtris ex urbibus veſtris, excutimus vobis: Hoc ſcitote, appropinquaſſe regnum Dei ad vos.

Tertul. l. 4. contr. Marcio. c. 24. Pulverem terræ veſtræ excutimus.

Syriacus apud D. Marc. 6. num. 11. Excutite pulverem, qui ſub eſt pedibus veſtris.

Alter Textus.

Matth. 14. Et quicumque non receperit vos, neq; audierit ſermones veſtros, exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus veſtris,

Marc. 6. n. 11. Et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde excutite pulverẽ de pedibus veſtris in teſtimoniũ illis.

EXPOSITIO VIII.

Apertè patet in textu differentia civitatis ſuſcipientis, ac Diſcipulos excludentis: nam in civitate ſuſcipiente, Diſcipuli manducãt, curant infirmos, & prædicant appropinquationem regni Dei: in civitate autem non ſuſcipiente, non manducant, non curant infirmos, pulverem pedis excutiunt, prædicant tamen regnum Dei appropinquaſſe. *Non ſuſceperint vos,* Citatus textus Matthæi habet *quicumque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros.* Utrumque connectitur in textu. Vnde rectè ait Divus Paſchaſius libro ſexto, in Matthæum; *Vtrumque obſervandum, quia nec receptio Apoſtolorũ ſine ſuſceptione prædicationis, nec ſuſceptio prædicationis ſine officio charitatis, ſcilicet proficit. Exeuntes in plateas,* utpotè loca maximè publica, & notoria, ut ait Cajetan. 130.

Matth.

Paſchaſ.

131. *Dicite etiam, pulverem, qui adhæſit nobis de civitate veſtra, extergimus in vos.* Hoc autem faciebant Diſcipuli, vel ſandalia inter ſe colliden-

do,

Abulenſ. do, pulvis ex iis excuteretur, ut docet Abulenſis quæſt.83. vel ſandalia ipſa applodendo ad terram; vel ea affricando ad lapidem, aut lignum aliquod, ut pulverem extergerent. Cui ſententiæ favet Syriac. apud Marc. 6. *Excutite pulverem, qui ſubeſt pedibus veſtris*, Abulenſis q.81. notat, quod Apoſtoli hoc faciebant in tribus caſibus. Primò, quando nullus eos recipiebat hoſpitio. Secundò, quando cives non audiebant verbum eorum.

Quomodo excutiebant pulverem. Syriacus. Abulenſis.

Tertiò, etſi interdum Diſcipuli eſſent longo tempore in civitate, & infirmos ſanarent, & cives audirent eorum verba, tamen nullus convertebatur, nec fidem recipiebat: hi enim verbum Dei non audiebant cum affectu, ac effectu; & hoc erat ſignum eorum damnationis; & tunc Diſcipuli recedebant, ac pulverem excutiebant ſemel in ipſa civitate, & iterum, ut vult Abulenſis q. 85. extra civitatem.

In triplici caſu pulverem excutiebant.

132. Syriacus *Tamen ſcitote, quia appropinquavit regnum Dei.* Syriacus legit etiam, *ad vos*. Ac ſi dicerent. Quamvis à veſtra civitate recedamus; tamen hoc nolumus prætetire, quod certè cognoſcatis, regnum Dei jam appropinquaſſe, ſcilicet Chriſtum Jeſum, verum Meſſiam jam veniſſe. Et quamvis tanta veſtra ſit ingratitudo, ac obduratio, hoc vobis dicimus, ut Diſcipuli Chriſti, atque ut muneri noſtro ſatisfaciamus; omnibuſque ſit notum, quod veſtrâ malitiâ in damnationem ruitis, cùm tantũ oblatum bonum contemnâtis.

Verus præſul ob nullã ingrati ſudinem omittit prædicationem.

Quæstio XVII.

Quare Chriſtus præceperit ſuis Diſcipulis pulverem è pedibus excutere?

133. Actor. 13 HVjus pulveris excuſſionis exemplum habemus in Paulo, & Barnaba Actor.13.n.51 qui cum ab Antiochia Piſidia à Judæis, aliis & concivibus Evangelium audire detrectantibus, expulſi eſſent: excuſſo pulvere pedum in eos venerunt Iconium, Hujus autem mandati rationes quærimus.

134. Chryſoſt. Ambr. Beda. Vict. Antio. Theoph. Reſpondent primò D. Chryſoſt. hom. 33. in Matth. D. Aug. q. in Matth. D. Hieron. Beda, in c.10. Matth. Victor Antiochenus c.6. Marc. Vt hoc ſigno oſtenderent, ſe fruſtrà pro illis laboraſſe, iterque tam longum ſuſcepiſſe; pulvis enim pedum iter ſignificat Theophy actus. *Quo teſtantur ſe illorũ nomine magnũ iter confeciſſe, nihilque illis profuiſſe*. Secundò ſuprà citati Patres, ut manifeſtaretur, ſe ab ais, qui Evangelium ſpreverint, nihil recepiſſe, nihilque ab illis aſportare quando & pulverem ipſorum ipſis relinquebant. Tertiò citatus D. Chryſoſt. D. Ambroſ. in cap.9. Luc Euthymius in c.10. Matth. dicens: *Præcepit, ut pulverem à pedibus ſuis excuterent, tanquam propter illos impium.* Vt ita illis intimarent: Vos non recepiſtis Evangelium; Vos, omniaque veſtra maledictioni ſubjecta ſunt, & anathemata habita, ut etiam pulverem, quod eſt quid minimum ex civitate veſtra, tanquam anathematiſuum, ut ait D. Paſchaſius l.6. in Matt. vobis relinquamus, nihilque vobiſcum commune habere velimus. Sic impij, eorumque omnia ſunt fugienda.

Ambroſ. Euthym. *Omnia eorũ anathemati ſubjecta.* Paſchaſ.

135. Origen. Hilar. Et quartò valde conſonè ad litteram Origenes in cap.18. Geneſ. homil.4. D. Hilarius in cap. 10. Matth. dicens: *Signo pulveris pedibus excuſſi æterna maledictio relinquitur.* Iudæi in monumentum alicujus rei notabilis ſignum aliquod materiale adhibebant. Sic Ioſue erexit lapidem 24. num.24. Sic Iacob. & Laban tumulum lapideum. Gen. 31. num.51. Sicque valde frequenter ſolebant in ſignum mœſtitiæ pulverem ſuper caput ſpargere, 1.Reg. 4. num.12. Iob.2. n.12. Mich.1. n.10. Mandatur ergo, ut Diſcipuli excuterent è pedibus ſuis pulverem *in teſtimonium*, ut habet D. Marcus, & etiam Lucas 9. in teſtimonium incredulitatis, ac obdurationis illarum civitatum; quæ Evangelium non recipiebant; ut ille pulvis, ex tam longo, ac laborioſo itinere collectus, eſſet in die Iudicii teſtis contra eos, qui diſcipulos contempſerunt; ac quod tales homines peribant, non diſcipulorum, ſed ſuamet culpa, & nequitia. Et hæc mihi videtur germana interpretatio.

Joſue 24. Gen ſ. 31. 1.Reg. 4. Job. 2. Matth. 1. Luc. 9. *Excutitur pulvis in teſtimenium eorum obdurationis*

136. Paſchaſ. Pſalm. 1. Iſai. 65. Quintò, D. Paſchaſius lib.7. in Matth. Per pulverem, ait, adumbrantur peccatores. *Non ſic impii, non ſic; ſed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.* Pſalm.1. n. 4. Et de Diabolo dicitur *Pulvis panis ejus* Iſai.75. n. 25. Excluditur ergo pulvis, ſeu ibi peccatores adumbrari, qui noluerũt ſuſcipere pacem reconciliationis Evangelicæ, ne adhæreant greſſibus, ſeu pedibus diſcipulorum, per quos intelliguntur affectus, ut in cap. Matth. explicant Albertus Magnus, & D. Thomas, ut ita peccatores maneant projecti à facie terræ viventium; & à conſortio, ac patrocinio Sanctorum omnino ſint ſeparati, atque excluſi.

Albert. Mag. D. Thom. *Denotabantur deſtituti à patrocinio Sanctorum.*

137. Ambroſ. Paſchaſ. Sextò, Ex mente D. Ambroſii in cap.9. Matth. & D. Paſchaſii citati, Mandat Dominus ſuis diſcipulis, ut in eos, qui Evangelicam doctrinam contempſerunt pulverum excutiant, qui eos, ut anathematizatos, declarent eiſque, in ſuæ inhoſpitalitatis pœnam, terrorem incutiant, & æternum gehennæ incendium comminentur. Quo mandato vult Dominus, ſuos diſcipulos eſſe animoſos, & non deſides, ſed ut vindices divinæ iræ acriter inſurgant in Evangelio reſiſtentes, eoſque maledictioni ſubjiciant.

Dominus vult ſuos Diſcipulos animoſos.

138. Tertull. Septimò, Tertullianus lib.4. in Marcion. 12. ca. 21. *Cum jubet*, ait, *pulverem excutere de pedibus in eos, à quibus excepti non fuiſſent, & hoc in teſtimonium mandat fieri: inhumanitatem, qui inteſtationem redigi jubet, judicem minatur*, Minæ hæ ad diem Iudicii referuntur. Mandat, pulverem excutere è pedibus, tantum enim prævalet apud divinum Iudicem miſericordia, & benignitas in pauperes, ut ſi in die Judicij in calceis ſuorum minimus pulvis hoſpitii appareret, rigorem judicii temperaret, atque leniret. Expende illud: *Iudicem minatur*. Quaſi non judex ſit, dum hoſpitii pulvis oculis objicitur. Ergo qui judicem minacem agere volebat, à ſuis mandat excuti pulverem, ut toto ſuo rigore in illos ſententia fulminetur.

Miſericordia in pauperes, judicis Iram temperat, atque divertit.

139. Actor. 1. Poſtquam impius traditor vendidit Dominum Ieſũ, *abiens laqueo ſe ſuſpendit, ac ſuſpenſus crepuit medius.* Actor.1. num.18. Principes autem Sacerdotum, qui Dominum nefariè emerunt, minimè hanc mortem ſubeunt; cùm tamen in rei ſacræ venditione idem crimen ſimoniæ venditor, ac emptor committat: Ergo ſi Iudas, qui vendidit, ſuſpenſus crepuit medius, cur non eadem mors emptoribus, ſcilicet Principibus Sacerdotum, contigit? Quamvis enim iſti eſſent nequiſſimi, tamen: *Concilio inito emerunt ex illis agrum in ſepulturam*

Matth. 37.

turam peregrinorum. Matth. 27.num.7. Iudas retulit argenteos in templo,& ſuſpenſus ſuffocatus eſt. At Sacerdotum Principes, eſto nequiſſimi iterum accipientes pecuniam, non mittunt in corbonam; ſed in curandis, ſublevandiſque pauperum, ac peregrinorum neceſſitatibus expendunt. Hæc autem in egenos miſericordia remedium extitit, ut pro tunc divinæ iræ evitarent furorem à quo omnino evadere poſſent ſi rectè, ut oportebat, ſaperent. Eleganter D. Auguſtinus ſerm. 121. de tempore. *Emerunt*, ait, *ex illis agrum in ſepulturam peregrinorum. Invenit tandem mens cæca remedium. Ad requiem peregrinorum Salvatoris deputant pretium.*

Miſericordia pauperis, evertitur ira furoris Domini.

Auguſt.

140. Luc. 16. Cùm dives eſſet in Gehennæ tormentis, oravit ad Abraham, ut ei mitteret Lazarum in refrigerium. Cui ait Abrahamus. *Inter nos, & vos chaos magnum firmatum eſt, ut hi qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint; neque inde huc tranſmeare.* Luc.16.num.6. Sed unde iſte murus tam æneus, tamque inſuperabilis eſt, ut nullus unquam poſſit fieri tranſitus ab ipſis Damnatis? Tam obſervatum eſt iter, quia in ipſis non erat miſericordia in pauperes, ſi enim hæc in illis appareret, facilis eſſet tranſitus, ipſique minimè eſſent damnati D. Auguſtinus ſerm. 27. de tempore. *Quid faciam tibi? eleemoſynas non feciſti, quæ peccatorum tuorum pœnas extinguerent: interveniant pro te pauperes & quidquid petieris, dono. Sed juſto judicio tibi vocem reddo, quia judicium ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam.*

Vbi eſt in pauperes miſericordia, judicium damnationis evaditur.

Cætera, quæ ſequuntur in textu de exprobratione civitatum explicata ſunt à nobis cap. 14. ſuprà.

CAP. XIX.

Redeunt Septuaginta duo.

Lucæ 10.*n.*17. Reverſi autem ſeptuaginta duo, cum gaudio dicentes: Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis in nomine tuo.

VERSIONES.

D.Ambroſ l.7.in Lucam. Reverſi autem ſeptuaginta cum gaudio.

Syriacus Porrò reverſi autem ſunt ſeptuaginta illi, quos miſerat, cum gaudio magno, & dicunt ei: Domine noſter.

Euthym. Theophylactus. Subjiciuntur nobis per nomen tuum.

Caietanus. Subjiciuniur nobis & in nomine tuo.

EXPOSITIO I.

1. *Fraterna Charitas multum adjuvat.*

QUAMVIS minutim, ac peculiariter D. Luc. non narret geſta Diſcipulorum in ſua miſſione; tamen ex hoc apertè colligitur, quod bonus fuerit illius fructus, benéque illis in ſua legatione contigerit. *Reverſi ſunt ſeptuaginta duo*, Quia omnes ſimul abierant, & ferè ſimul eodem tempore mandata exequebantur; licet alii longius, quàm alii profecti fuiſſent, alto tamen Dei judicio ordinante, eodem tempore revertuntur (tantum enim fraterna charitas eos adunaverat) agni ſcilicet ad ſuum paſtorem, non devorati à lupis ipſis Chriſti gratia ſubjectis. Diſcant ex hoc miniſtri, ut ad ſuum principem conveniant, eique de actis ſuis rationem reddant, diſcantque Concionatores ut ſi quid boni prædicando egerint, ad Chriſtum conveniant, illíque acceptum referant, ut Apoſtolis ſupra cap. 17. jam obſervavi ex Divo Hieronymo, Theophylacto, ac aliis *Cum gaudio.* Syriacus addit, *Cum gaudio magno*, quod omnia bene ſucceſſiſſe illis viderentur *Venientes veniunt cum exultatione portantes manipulos ſuos.* Pſalm. 125.num.6.& dicunt.

Hieron. Theoph. Syracus. Pſalm. 125. 2.

Domine ſeu ut habet Syriacus, Domine noſter. *Etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis.* De doctrina data, de aliiſque miraculis factis tacent, & ſolum dæmoniorum expulſionem commemorant, tanquã valde admirabundi rem novam quæ ſibi præter opinionem acciderat. Illa particula *Etiam* accumulativa eſt, idem, ac ſi dicerent: non ſolùm infirmos curavimus, ut nobis promiſeras hoc cap. 10. Luc.n.9. ſed etiam dæmonia ejecimus. Tam magnus eſt Dominus, ut plus conferat in re quam verbis exprimit. Ponderandum eſt verbum *ſubjiciuntur*, quod idem valet ac dæmonia nobis ſubjecta, noſtro imperio obediunt, tam in exeundo à corporibus, quàm in tacendo, ac aliis, quæ eis mandavimus. Et dicunt *ſubjiciuntur*, non in prætetito ſubjecta ſunt, ſed in præſenti, quia poteſtas, à Chriſto data, adhuc in præſenti perſeverabat; hæc enim ſunt dona Dei, quæ diù permanent, & non tranſeunt.

Deus plus dat, quàm verbis promittit.

Dei dona perſeverant.

3. Vatabl.

In nomine tuo. Hebraïſmus eſt, ut ait Vatablus in Scholiis, ope, & auxilio tuo, virtute nominis tui ad propagandum Chriſti nomen, ejus invocatione curabant. *In nomine Ieſu ſurge.* Actor. 3. Ex quo colligo, quod ipſi gloriam acceptam Chriſto referunt; gaudent autem de bono ſucceſſu prædicationis, & miraculum ſine ulla vanitatis elattione, tanquam de re bona, ſicut nobis eſt licitum gaudere de bona ſalute de bonoque eventu in ſtudio. Unde ait Theophylactus: *Vide quoniam non ſuperbiunt, dicunt enim in nomine tuo, tua gratia, non noſtra virtute.* In Diſcipulis tamen aliquẽ vanitatis, ac elationis ſaporem interveniſſe, docent graves Patres, D. Cyprianus lib. de Ieiunio, & tentatione Chriſti, D. Gregorius lib. 3. Moral. cap. 4. D. Cyrillus apud D. Thomam, Beda D. Bonaventura, Carthuſianus, Caietanus, Ianſenius, Lucas Burgen. hoc loco. Sed cum hoc expreſſè non conſtet textu; & dubia in meliorem partem ſint interpretanda. Prima ſententia hunc defectum in diſcipulis negans mihi eſt probabilior cum Maldonato, Toleto, Barrada in præſenti. Id autem quod Chriſtus Dominus dixit. *Nolite gaudere in hoc, quia Spiritus vobis ſubjiciun*

Actor. 3. *An in Diſcipulis fuerit aliqua levis vanitatis aura.* Theoph.

Cypr. Greg. Cyrill. Beda. Bonavent. Carthuſ. Caietan. Ianſenius. Burg.

Maldonat. Tolet. Barrad.

ſubjiciuntur: alium habet ſenſum, ut ſuo loco dicam.

Luc. 10. *n.* 18. Et ait illis, Videbam Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem.

VERSIONES.

D. Baſ. Seleuc. Vidi Satanam ſicut fulgur. *Orat.* 35.
Syriacus. Conſpiciebam Satanam.
Græcus. Videbam lapſum Satanam.
Arabicus. Videbam, quod cecidit Satanas.

EXPOSITIO II.

4. *Germanus ſenſus.*

IN ſuperiori ſententia Diſcipuli duo præ ſe tulerunt, Primo ingentem admirationem de dæmonum ſubjectione. Secundò, gaudium magnum de tanta poteſtate eis conceſſa. Ad quæ duo Chriſtus reſpondit; ad primum in hoc verſu, & ſequenti: ad ſecundum, hujus præſentis ſententiæ hic eſt ſenſus: Vos, ô Diſcipuli mei, ut rem valdè novam, & mirabilem, mihi dicitis, quod Dæmonia vobis ſubjiciebantur; ego autem, quando vos miſi ad prædicandum, jam videbam, quod ad veſtrum nutum, ſine ulla cunctatione, omnes Satanæ vires eſſent ruituræ, ſicut magno impetu, ac celeritate fulgur cadit in terram. De quo latè qu. ſequenti ſingula verba expendamus.

5. Euthym.

Videbam, viſione mentis clara, & certa, ſcilicet à primo Unionis hypoſtaticæ inſtanti. Euthymius. *Videbam Satanam, poſtquam videlicet humanitatem aſſumpſit.* Multi Doctores (de quo quæſtione ſequenti) hoc referunt ad eam viſionem, qua, ut Deus ante Mundi creationem vidit multitudinem Angelorum cum Lucifero de cœlo ruentem. Sed quid hoc magnum dicit de ſe, quod ipſe viderit talem lapſum; Nonne hoc etiam viderunt alii Angeli ſancti, ut Raphaël, Gabriël, Michaël? Rectè reſpondet Rupertus lib. 1. de Victoria Verbi Dei cap. 23. *Solus iſte Filius Dei videbat ſecurus ſui, Angeli autem in magno terrore poſiti: ſic etiam ad beatum Iob dicit ipſe Dominus cum ſublatus fuerit, timebunt Angeli & territi purgabuntur.* Solus Dei Filius imperterritus, ac ſecurus ſui videbat, cùm omnino ſit liber ab omni caſu, nullâque ruina ei nocere poſſit. Cæteri autem timore correpti in ſuis conſimilibus angelis tam miſeram ſortem intuebantur.

Rupert.

In ruina alterius unuſquiſque timeat.

6. *Satanam*, Illum ſcilicet crudelem inimicum gloriæ Dei ac generis humani. *Sicut fulgur*, velociter, ac rapidè præter hominum expectationem. *De cœlo.* Multi, & meo judicio, probabilius, referunt, & connectunt cum ſolo fulgure, ut ſit ſenſus. Sicut fulgur de cœlo cadit. *De cœlo*, ſcilicet aëreo. Alii conjungunt cum Satana, ut reddat hanc conſtructionem, Satanam cadentem de cœlo ſicut fulgur. Compone modò Satanam in cœlo, & pauperem in ſtercore, de quo cantat Pſalm. 112. n. 6. dicens de Deo: *Suſcitās de terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem.* Angelus in cœlo invenit præcipitium; pauper verò de ſtercore comparat gloriam: non locorum ſublimitas, ſed probitas morum generat, ac parit coronam, atque triumphum D. Chriſoſtomus homil. de cæco nato tom. 6. *Profunda eſt terra, ait, & cœlum in ſublime tollitur; at de cœlo cadit Diabolus, poſtquam tranſgreſſus eſt, & exaltantur è terra inopes. Vides; non locorum diſcrimen efficere, ut ſuperiores evadamus ſed ubique fidem, & patientiam, & ſpem promerentibus coronas acquirere.*

Pſalm. 112. Chryſoſt.

QUÆSTIO I.

Caſus Satanæ aſſimilatus fulguri multiplici ſententia illuſtratur.

DUPLEX Diaboli caſus poteſt in præſenti conſiderari. Vnus è cœlo Empyreo ante Adami creationem; quem Chriſtus, ut Deus vidit. Alter poſt Verbi Incarnationem, ejus virtute enim Diabolus à ſua gloria, & principatu, quem in mundo tenebat, projectus eſt. *Nunc princeps mundi ejicietur foras.* Ioan. 12. num. 31. Et hunc caſum vidit Chriſtus, ut Deus, & ut homo.

Duplex Diaboli caſus. Ioann. 12.

8. De primo Diaboli caſu locum interpretantur D. Cyprianus lib. de Ieiunio, & tentationibus Chriſt. D. Hieronymus lib. 2. contra Iovinia. numero... & in cap. 14. Iſaiæ, Origenes lib. 1. Periarch. cap. 5. & in Ezechiel. homil. 1. D. Chryſoſtomus homil. 10. de Pœnitentia; D. Ambroſius lib. de fuga ſæculi cap. 7. D. Gregorius lib. 23. moral. cap. 4. D. Bernardus ſerm. 5. de Dedicatione Eccleſiæ, & hoc loco Beda, Euthymius, Theophylactus, & D. Bonaventura & alii, qui ita explicant. Advenerant Diſcipuli glorianteſ, quod dæmonia eis ſubjicerentur; voluit Chriſtus reprimere eorū jactantiam propoſitis ſuppliciis, quibus olim Luciferi elationem repreſſit. Sic ait eleganter D. Hieronymus in cap. 14. Iſaiæ. *Si ille propter ſuperbiam de tanta magnitudine cecidit, vos quoque non debetis gloriari, quia vobis Dæmonia ſubjecta ſunt, ſed quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo: ut unde ille cecidit propter ſuperbiam, vos aſcendatis per humilitatem.* Et ita ordinavit Chriſtus, objecto timore gaudium comprimere.

Cypr. Hieron. Origen. Chryſoſt. Ambroſ. Bernard. Beda. Euthym. Theoph. Bonavent.

Hieron. *Vnde ſuperbia cecidit, humilitas extollitur.*

9. Aliter etiam Toletus de primo Diaboli caſu locum interpretatus ſic ait. Videbam Satanam cadentem de cœlo, ſicut fulgur; fulgur enim lucidum eſt, timorem, ac terrorem magnum hominibus incutiens; brevi tamen durans: talis cecidit Satanas, lucidus quidem, quia ampliſſimum terris obtinuit principatum, quo magnum terrorē hominibus incuſſit. Videte ergo, quanto beneficio affecti eſtis; nam cum iſte hoſtis tantus ſit, tamque formidablilis, vobis ſubjicitur, quod ſtatim ſequenti verſu exprimitur. *Dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes*, &c.

Tolet.

10. De altero Diaboli caſu noſtrum textum interpretantur. D. Baſilius homil. *Quod Deus non ſit auctor malorum.* D. Gregorius Nazianzenus Orat. 4. de Theologia, D. Cyrillus apud D. Thomam; quem etiam citat, & ſequitur Titus Boſtrenſis. Idem hic docent Theophylactus, Euthymius, Vatablus, Cajetanus, Janſenius, & alii, qui hoc referunt ad Incarnationem Chriſti, tanquam ſi

Baſil. Nazianz. Cyrill. Boſtrenſ. Theoph. Euthym. Vatabl. Cajetan. Janſen.

ip

Legitima explanatio. ipſe Dominus ſuis Diſcipulis diceret, ut notavi in expoſitione: Nil, novi, ac inexpectati mihi refertis, quando enim ego vos delegi, jam videbam, ſeu, ut ait Theophylactus *ego hoc ſciebam*, quod virtute nominis mei, ac efficacia meæ poteſtatis omnes vires Satanæ) ſub quo cæteram dæmonum catenam intelligit, caderent, ac ruerent; ut non ſolùm dæmonia ab hominum corporibus ejicerentur, ſed etiam ab animis, ac etiam templis, in quibus per ſua idola celebrantur. Cyrill. Euthym. Et in hac ſententia Satanas dicitur ruere è cœlo, nempe à ſua ſublimi poteſtate, ac fortitudine qua in orbe dominabatur, ut explicat D.Cyrill. Et ait Euthymius. *Ante Incarnationem Salvatoris in ſublimi ferebatur, & tyrannum agebat, ac pntens erat: cùm autem Deus in terra per carnem diverſaretur recedit, non à cœlis (olim enim inde ciciderat, nec amplius eo aſcendit) ſed à dicta celſitudine, tyrannide, ac potentia.*

11. *Comprobatur prædicta ſententia.* Hæc ſecunda ſententia mihi videtur vera, & maximè cohæret cum antecedentibus, & ſubſequentibus. Cum antecedentibus, nam venerant Diſcipuli valde mirabundi, quod dæmonia ejecerant, ad hoc eis reſpondet Dominus, non eſſe illi rem novam: quando enim eos miſerat, jam hoc ipſe videbat. Secundo cum conſequentibus, non eſt mirum quod dæmonia ejiciatis, nam *ego dedi vobis poteſtatem ſuper ſerpentes, & ſcorpiones.*

QUÆSTIO II.

Quare Satanas cum fulgure comparatur.

12. *Satanas velociſſimè cecidit.* Euthym. PRimò, & ad litteram. Quia fulgur velociter, vehementer, ac ſubito de cœlo cadit. Sic etiam Dæmones in nomine Ieſu, ejus juſſu velociſſimè, ac rapidè, & præter eorum expectationem ceciderunt, ait Euthym. *Vſus eſt autem fulguris exemplo, oſtendens vehementiam, ac velocitatem caſus illius.*

13. Secundò cum fulgure comparatur, quia ſplendore fulguris valde ad vivum ſignificatur excellentia, & ut ita loquar, ignem natura pulchritudo, ac principatus Luciferi. Chryſoſt. Theoph. Ita D.Chryſoſt. hom.10. de Pœnitentia, Theopylactus hîc & alii. Tertiò Ejuſdem poteſtas, ac vehementia ad nocendum inſtar fulguris, quod maximè terret, & cuncta etiam valde duriſſima, ac fortiſſima frangit, comminuit, ac incinerat. *Satanas breviter nocet.* Quartò quia Lucifer veluti fulgur, quod breviſſimè tranſit, ſic ille tantum in hoc ſæculo nocet, quod comparatione æternitatis eſt veluti inſtans, atque momentum.

14. Boſtreuſ. Quintò, & moraliter jam Titus Boſtrenſis. *Licet pravo*, ait, *voluntatis propoſito effectus ſit obſcurus, & tenebroſus Lucifer, ſecundùm naturam tamen quandoque illuſtris, & clarus extitit.* Quamvis Satanas ſit ſua malitia maximè fœdatus, ac deturpatus, ipſa tamen natura valde nobilis, ac illuſtris extiterat. *Deus, dum punit non etiam inhonorat.* Permiſit autem Deus, quod etiam dum ipſe rueret aliquantulum inſtar fulguris videretur: quia cùm ipſe ob ſuum peccatum ſupplicium evadere non poſſet, ſaltem nobilitati ſuæ naturæ aliquas ſcintillas diffunderet.

15. Quintò, Cur Satanas cadens, non cum lapide, vel plumbo comparatur, ſed cum fulgure? Babylonis lapſus per lapidem miſſum in ſtagnum exprimitur, Apocal.18.n.21 Et Ægyptiorum ruina, ſubmerſióque in aquis vehementibus per plumbum denotatur. Exod.15.num.10. Cur ergo ſolus Satanas ſicut fulgor cadere dicitur? D. Hieronymus Epiſt. ad Hedibiam. *Ne fulgore ſæcularis eloquentiæ delecteris, quam vidit Ieſus quaſi fulgur cadentem de cœlo.* Viſitur Satanas veluti ignita lux cadere; in ſuo enim lapſu habuit nimium fulgorem, ac nitorem ſermonis, quo deducit tertiam ſtellarum partem, nempe alios angelos quos ſecum in ruinam traxit. Quanti enim perlucentibus verbis, ac critico ore in grave animæ ſuæ præcipitium collabuntur, & tanquam rapidum fulgur ad ima penetrat. Apoc.18. Exod.15. Hieron. *Nitor eloquentiæ, multos trahit in perditionem.*

Sextò, de Satana aſſeritur, quod veluti fulgur cecidit è cœlo. De divino autem Spiritu ſuper Apoſtolos veniente dicitur: *Factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam advenientis Spiritus vehementis: & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis.* Actor.2.n.3. ſeu ut habet Syriacus. *Et viſæ ſunt eis linguæ quæ diſpertitæ ſunt.* In ſancti Paracliti adventu viſæ ſunt lucentes, ac fulgentes flammæ igneæ, & ſimul quædam tonitrua audita ſunt. Nam ait D.Irenæus lib.3.cap.3. *in omnem terram miſit è cœlis Paraclitum, ubi & Diabolum tanquam fulgur projectum.* Vbi enim Satanas, ut fulgur cecidit, ibi divinus Spiritus perlucidis flammis advenit. Sed quomodo Satanas, Spiritus mendax, qui in veritate non ſtetit, cecidit velut quadam ſimili luce, ac illa, cum qua Spiritus veritatis advenit, *Mittam vobis ſpiritum veritatis.* Ioan.15.num.25. Pondera diſcrimina. In multi veritas mendacium obſcurat: Spiritus mendax veluti quidam radius prolabitur; at Spirius veritatis multis, & magnis ſplendoribus advenit: nam ſi aliquando mendacium aliqualem præbet ſcintillam, veritas verò multis fulgoribus nitet, & reſplendet: Si mendacium ruit, veluti minutim, & taciturnitate quadam prolabitur; at veritas clarè, & multo edito ſonitu advencat: Mendacium veluti breviſſimè tranſit, & non comparet; at veritas ſedet, quieſcit, ac firmiter perſeverat. 16. Actor.2. Syriacus. Irenæus. Ioan.15. *Veritas mendacium obſcurat, & multis ſuper illud relucet.*

Septimò, Nec cum grandine, nec cum pluvia, quæ de cælo cadunt, comparatur Lucifer, ſed cum fulgure: Magnum ſanè documentum in hoc habemus. Cadit grando, & vix terram tangit cùm ſtatim reſilit, ac ſurſum retrocedit. Cadit è cœlo pluvia, & imbibitur in terra, ac vix ad ſpatium duorum palmorum pertingit. At fulgur terram valdè rapidè præſcindit, ad ima tranſit ibique ſe abſcondit. Quod valdè compendioſè in Satana conſiderat in præſenti Beda. *Præcipitem de ſupernis ad ima lapſum ſignificat* Crudelis hoſtis fulguri aſſimilatur. Qui præ ſua ambitione ſummam altitudinem voluit tenere, magno Dei judicio ad profundum, & ignominioſum locum graviter ruit. 17. Beda. *Summa ambitio ſummo caſu punitur.*

Sic de ipſo ait Iſaias 14.num.15. *Veruntamen in profundum detraheris, in profundum laci.* Ac ſi dicat: Qui præ tua ſuperbia ſupremam majeſtatem ambiebas, ad abjectiſſimam ignominiam, extremumque locum præcipitatus es. Vt adnoravit Aelredo in Allegoriis, Gottofrid. Tilimanni. *Digna re ributio, ait, ut qui cœlum voluit elatus aſcendere, in profundum trahatur invitus: nec ad quamlibet partem informi, ſed qui cœli ſumma petebat, ad ima deſcendat inferni.* Et hoc jam ſuprà notavi cap.14. ex verbis Matth. 11. num. 23. 18. Iſai. 14 *Magna ſuperbia magnam ruinam invenit.* Math.11.

Et

Et tu Capharnaum uſque ad cœlos exaltata, uſque ad infernum demergeris.

Luc. 10. *n.* 19. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce da vobis poteſtatem calcandi ſerpentes, & ſcorpiones, & omnem viam inimici: & nihil vos lædet.

Tertull. 4. *contr. Marcion. c.* 24. Calcandi colubros, & ſcorpiones.

Græcus. Supra omnem poteſtatem inimici.

EXPOSITIO III.

19. Syricus. Vatablus. Arias. ECce, admirationem indicat: Ac ſi dicat: Conſiderate quãta ſit vobis poteſtas collata. *Dedi vobis poteſtatem.* Syriac. Vatablus, Arias habent. *Do vobis poteſtatem.* Et tunc hoc præſens, *do*, non ſignificat, quod poteſtas tunc detur, quaſi anteà non fuiſſet data, ſed eam iterùm vobis porrigo, continuo, ac confirmo. *Super ſerpentes, & ſcorpiones.* Quod de veris, ac propriis ſerpentibus, & ſcorpionibus interpretantur Maldonatus, Beda, Caietãus, Lyranus, ac alii. Tamen communiter Patres D. Athanaſius in Pſal. 28. D. Cyprianus in Pſalm. 28. Chryſoſtomus homil. 17. in Gen. Procopius in cap. 46. Iſaiæ. Theophylactus, Euthymius Titus Boſtrenſis, D. Bonaventura, Toletus, Lucas Burgenſis de Dæmonibus hoc explicant; de his enim Dominus in antecedentibus egit, ac totus hîc ſermo tractat. Unde pulchrè ait Euthymius. *Serpentes, & ſcorpiones, denotat intelligibiles, qui animas mordent, ac devorant.* Et Beda. *Hoc autem, ait, inter ſerpentes, qui dente, & ſcorpiones, qui cauda nocent, diſtare, arbitror, quod ſerpentes apertè ſævientes, ſcorpiones clanculum inſidiantes ſignificant.* Serpentes exprimunt eos, qui apertè ad peccatum trahunt; ſcorpiones verò illos, qui occultè. *Et ſuper omnem virtutem inimici*, hoc eſt Dæmonum exercitum. Sic Septuaginta virtutem pro exercitu poſuere. Pſalm. 23. n. 10. & Pſalm. 43. n. 10.

Maldon. Beda. Caietan. Lyran. Vthanaſ. Cypr. Irenæus. Baſil. Chryſoſt. Pracopius. Theoph. Euthym. Boſtrenſ. Bonavent. Tolet. Luc. Burg. Euthym. Beda.

Septuag. Pſalm. 23. Pſalm. 43

Luca 10. n. 20. Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubjicerētur: gaudete autem, quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.

VERSIONES.

Syriacus. Verùm in hoc ne gaudeatis, quod Dæmonia ſubjiciantur vobis.

Arias. Veruntamen in hoc ne gaudete.

Vatablus. Sed gaudete potius, quod nomina veſtra.

EXPOSITIO IV.

NOn vetat Dominus gaudium de dono ejiciendi dæmones, tanquam malum, & vitioſum, nam ipſum donum in ſe magnum, & bonum eſt, & gaudium de illo in Deum auctorem ejus refertur. Sed ſuo inſtruit, de quo præcipuè debeant gaudere, & lætari. *Gaudete autem*, ſeu ut legit Vatablus, *Gaudete potius.* De eo ergo præcipuè, ac maximè lætandum eſt, quod ad æternam ſalutem, ac beatitudinem pertinet, nempe quod prædeſtinati ſunt. 20. Vatabl.

Scripta ſunt in cœlis. Communis pyralis Scripturæ, qua præordinati ad beatitudinem dicuntur ſcripti in cœlo, ſeu in libro vitæ. Pſalm. 68. n. 19. Philipp. 4. num. 3. Apocal. 3. n. 5. & 17. n. 8. & 21. n. 27. & 22. n. 19. & docent communiter Patres, ac Theologi cum D. Thomas 1. p. q. 24. art. 1. *Scripta ſunt autem nomina*, ait Titus Boſtrenſis, *non per calamum, & atramentum, ſed per Dei Optimi, Maximi memoriam ejuſdemque Dei gratiam, gloriam* Et non dicuntur ſcripta, ait Beda, in remedium oblivionis, ut ita indelebiliter fixa ſint, ſed dicuntur, quia in memoria, ac præſcientia Dei ſunt veluti exarata, ſeu quia Electorum ſinguli nominatim, ac individualiter cogniti ſint à Deo præordinante eos in æternam beatitudinem ſententia nunquam mutanda. Et ideo ad explicandam conſtantiam divini propoſiti dicuntur ſcripti: nam Scriptura permanens eſt, ſeu, ut ait Caietanus, ut divina humanis explicentur; ſolent enim principes ſuos electos nominatim ſcriptos habere. 21. Pſalm. 68. Philipp. 4. Apoc. 3. 17. 21. & 22. D. Thom. Boſtrenſ. Beda. *Quare dicitur ſcribi in libro vitæ.* Caiet.

QUÆSTIO III.

Quare Dominus ſuis vetat gaudium de ejectione Dæmonum.

NOn abſolutè prohibet Dominus omne hujuſmodi gaudium, quaſi quod nullo modo liceat eis gaudere, quod dæmones illis ſubjiciantur, hoc enim honeſtum, & licitum eſt, & in Dei gloriam reſultat. Sed docet, ut non tantum gaudeant de dominio Dæmonum, quantum gaudere debeant de ſua prædeſtinatione, acceletione ad gloriam. Seu quo non tantum gaudeant de gratia gratis data, ſed potius de gratia gratũ faciente, quæ perducit in vitam æternam. Judas enim habuit gratiam miraculorũ, & damnatus eſt. Matth. 7. n. 22. Alii Doctores hoc explicant, eſſe dictum ad compeſcendum tumorem, ac quandam jactãtiam Diſcipulorum ex ejectione Dæmonum. Et hæc ſententia eſt mihi minus probabilis, ut jam dixi expoſ. 2. Alias rationes & valde ad mores convenientes expendamus. 22. *Ratio litteralis.* Matth. 7.

13. Tertull.

Non lætandum de punitione alterius

Primò, Tertullianus lib. 4. adverſus Marcionem. *Nec Diſcipulos, ait, de ſubactione ſpirituum, ſed de candida ſalute gloriari volebat.* Tanquam ſi diceret. Quamvis Chriſtianis liceat punire, non tamen ipſam punitionem cum gaudio præſtare, Dæmones conterendos eſſe, non tamen de ipſa eorum conculcatione inſolentiùs gloriandum. Nec etiam ſummoperè exultandum de ea dignitate, quam etiam indigni potiti ſunt; filii enim Phariſæorum etiam Dæmonia ejecerunt citato Matth. 7. num. 22. Potius ergo lætandum de candida, ac felici fruitione ſalutis, qua Electi candidati cum ſummo Rege incedunt, ac exultant.

14. Gregór.

Non ſingularia, ſed communia ſequere.

Secundò, D. Gregorius homil. 20. in Ezechiel. *Admoneantur*, ait, *privatam lætitiam deponere: de communi autem, & perpetua fœlicitate gaudere. Non enim omnes Electi Dæmonia ejiciunt, ſed Electorum omnium nomina tenentur ſcripta.* Idem habet lib. 9 Regit. Epiſt. 58. Utrumque ſanè erat maximè exultationis cauſa, & quod Dæmonia ejicerent, & quod nomina eſſent in cælis ſcripta. Cur tamen Dominus ſuos inſtruit, ut non de Demonum expulſione, ſed de nominibus in libro vitæ exaratis exultent? Quod Dæmonia exſibilarent, quid valdè ſingulare extabat, non enim hæc gratia, ac virtus communis eſt omnibus Electis, ſicut illis commune eſt, quod eorum nomina ſcripta habeantur in cœlis Ut ergo Deo ſummè placeamus, non quæ ſunt ſingularia, ſed quæ noſtri ſtatus communia amplectamur. Hoc innuit Dominus Magiſter, ut non in ſingularibus, ſed in communibus lætemur, & exultemus.

Solùm de his, quæ ſunt propria juſtorum gaudendum

Tertiò, Ejicere Dæmonia, non ſolùm Electis convenit, quandoquidem per reprobos effectum eſt; Eſſe ſcriptum in libro vitæ, omnibus Iuſtis commune: & Divinus Magiſter vult ut ſolùm ea, quæ ſunt propria Juſtorum, nobis ſunt gaudii, & lætitiæ cauſa.

15. Beda.

Ea quæ ex meritis, magni ſunt honoris, & gaudii.

Quartò, Beda. *De ſubjectione ſpirituum, cum caro ſint, gaudere prohibentur, quia ſpiritus ejicere, ſicut virtutes alias facere, interdum non eſt proprii meriti, qui operatur, ſed invocatio nominis Chriſti hoc agit.* Dæmones expellere, ac miracula facere, non veſtri meriti, ſed divinæ virtutis eſt. At nullius nomen ſcribitur in cœlo, niſi ejus, qui illud meretur: & quæ ex merito ſicuti ſunt magni honoris, ſic & magni gaudii, ac exulationis

16. Rupertus

Quintò, Rupertus lib. 3. de Opere Spiritus Sancti cap. 20. *Apoſtoli*, ait *ante Chriſti paſſionem Dæmonia ejecerunt, & non erat illis gaudendum, niſi fieret, ut per Chriſti paſſionem primam, & præcipuam conſolationem, primum, & præcipuũ Paracliti datum eſt ut remiſſionem acciperent peccatorum.*

Solùm illa eſt celebranda victoria, qua Dæmon ab animo ejicitur.

Cur Diſcipuli non debeant gaudere, cùm videant dæmones ab hominum habitaculis fugere, eorumque corpora à tyrannica Diaboli vexatione liberari? Sed ait eis Chriſtus, Gaudete, quod nomina ſcripta ſunt in libro vitæ. Iis enim, qui in tali catalogo ſunt ſcripti, datur remiſſio peccatorum, quæ eſt primum, & præcipuum Paracliti datum. Non ergo conceditur gaudere, quod corpora à Dæmonum obſidione liberentur, ſi ipſi intimè in animo per peccata reſident: nulla enim Dæmonis victoria, dum peccatum in nobis regnat. Ergo tunc maximè lætandum, quando hujuſmodi crimina ab animo ejiciuntur, ac excluduntur.

Illa Chananæ verba, *Miſerere mei, Dominè fili David, filia mea malè à Dæmonio vexatur,* Matth. 15. n. 22. quotidie dicenda eſſe à peccatoribus pro anima ſua, quæ eſt veluti filia, monet D. Chryſoſtomus. Sed quo ſenſu hæc verba à peccatoribus proferenda ſunt, nam eorum corpora non ſunt à Dæmonibus obſeſſa, nec ab illis torquenrur? Verum eſt, habent tamen peccatum in animo fixum, quo gravius, & crudelius vexantur, quàm ſi corpora dæmones tenerent, à quibus multis tormentis eſſent affecta. Peccatum in animo acerbiſſima ſuper omnia cruciatio, cujus dolores ita pungunt, ut cuncta alia excedant. D. Chryſoſtomus homil. 79. ad Populum. *Sicut illa dicebat: Miſerere mei, filia mea malè à Dæmonio vexatur; & dic & tu, Miſerere mei, anima mea malè à Dæmonio vexatur, magnus enim dæmon peccatum eſt: dæmonium habens miſericordiam invenit, odio peccans habetur.*

Peccatum in animo plus torquet, quàm Dæmon.

Chryſoſt.

QUÆSTIO IV.

Vtrùm ex hoc loco colligatur, omnes Chriſti Diſcipulos fuiſſe prædeſtinatos, juſtos & ſanctos.

28. Janſen. Boſtre. ſ. Cornel. us.

IAnſenius, Lucas Burgenſis, Cornel. à Lapide docent, quod ex hoc loco non colligitur, omnes ſeptuaginta duos fuiſſe prædeſtinatos; ſed ſic diſcipulis eſſe dictum: *Nomina veſtra ſcripta ſunt in libro vitæ:* ſicut & Apoſtolis Matth. 16. n. 18. *Vos, qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim judicantes duodecim tribus Iſraël:* & tamen Judas proditor non ſedebit. Dicuntque, dupliciter dici eſſe ſcriptũ in libro vitæ: vel abſolutè & ſimpliciter, ut ſunt electi finaliter ad gloriam, vel conditionatè, ſi videlicet in fide, & ſanctitate perſeveraverit uſque ad finem vitæ, ut ait Paulus ad Epheſios 2. n. 19. *Vos eſtis cives Sanctorum & domeſtici Dei:* ſcilicet jam nunc per gratiam, & tales futuri per gloriam, ſi à gratia non excideritis. Sic & dicitur Apocal. 3. n. 5. *Qui vicerit ſic, veſtietur veſtimẽtis albis, & non delebo nomẽ ejus de libro vitæ.*

Matt. 19.

Epheſ. 2.

Apoc. 3.

29. Carthuſ. Caietan. Stella. Lyran.

Tamen Carthuſianus, Cajetanus, Didacus Stella, Barradas tom. 3. l. 2. c. 12. §. *Dubitatur*, in qua etiam ſententia eſt Lyranus, aſtruunt, ex hoc loco colligi, omnes ſeptuaginta duo Diſcipulos fuiſſe electos, eorumque prædeſtinationem hîc eis Chriſtum Dominum revelaſſe. Unde ait Cajetanus, *Meliuſque ad hoc fuiſſe collegium ſeptuaginta quam duodecim Apoſtolorum, quorum unus fuit damnatus.* Maldonatus dubitat in hac re.

Caietan.

Maldonat.

30. *Verior ſententia.*

Secunda tamen ſententia mihi videtur veriſimilior: Phraſis eſt enim Scripturæ, quod quando aliquis ſimpliciter dicitur ſcriptus in cœlis, ſeu in libro vitæ, de abſoluta prædeſtinatione ad æternam vitam intelligitur. Secundò, & mihi efficax ratio, Quod Chriſtus Dominus ſuis Diſcipulis dixit, hanc deſcriptionem in cœlis eſſe eis cauſam gaudii, nam eorum nomina eſſe repoſita in libro vitæ conditionatè, ſecundùm præſentẽ juſtitiam, non poterat eis eſſe motivum magni gaudii, & cùm ex talibus multi damnentur. Et confirmatur. Quia juxta Auctores prioris ſententiæ, ideo Dominus ſuis mandat ne gauderẽt, quod Dæmonia eis ſubjicerẽtur, quia multi, qui tali dono fuerunt

fuerunt inſigniti, inter reprobos annumerati ſunt, ut dixit: ſed multi, qui dicuntur conditionatè deſcripti, reprobantur: ergo ratio gaudendi abſoluta prædeſtinatio ex tabat.

31. Actor. 6. Objiciunt Auctores prioris ſententiæ. Quia Nicolaus Aadena Antiochenus eſt unus ex ſeptem primis Diaconibus. Actor. 6. n. 5. qui omnes inter Domini Diſcipulos numerantur: & tamen de eo ait D. Hieronymus Epiſt. 48. cap. 3. (Hieron.) *Iſte Nicolaus immunditiarum omnium, & Nicolaitarum hæreſeos auctor extitiſſe refertur.* Quod etiam alii Patres teſtantur.

32. Nicolaum tamen à tali calumnia, ac culpa liberant Clemens Alexandr. lib. 3. ſtrom. c. 3. Euſebius lib. 3. Hiſtoriar. cap. 23. D. Auguſt. lib. de Hæreſibus c. 5. Theodor. lib. de fab Græcor. Antichus. D. Ignatius Epiſt. ad Trallian. teſtatur, hæreticos illos falsò ſibi nomen Nicolaitarum uſurpaſſe. Et eandem ſententiam tuentur ad citat. Actor. 6. Carthuſ. Pamelius, Lorinus, Cornel. à Lapide, Et Apocal. 2. n. 9. Ribera, Viega & Baronius anno Chriſti 68. & tandem Hippolytus lib. de 72. Diſcipulis teſtatur Nicolaum, ut virum fide probatiſſimum, Samaritanorum ab Apoſtolis factum Epiſcopum.

(Clem. Alex. Euſeb. Auguſt. Theodor. Ignatius. Carthuſ. Pamelius Lorin. Cornelius. Ribera. Viegas Baronius. Hippolytus)

CAP XX.

confiteor tibi Pater.

Matth. 11. *n.* 25. In illo tempore reſpondens Jeſus dixit: Confiteor tibi Pater Domine cœli, & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus; & revelaſti ea parvulis.

VERSIONES.

Syriacus. Confiteor tibi Pater, mi Domine cœli & terræ, quod abſconderis hæc à ſapientibus, & prudentibus; & ea revelaveris puerulis.

D. Ful Epiſt. 1. *& Vatablus.* Gratias ago tibi Pater; Domine cæli, & terræ, quod celaveris hæc ſapientes; & prudentes; & detexeris parvulis.

Tertull. l. contra Marcion. cap. 25. Gratias ego, & confiteor, Domine cœli, quod ea, quæ erant abſcondita ſapientibus, & prudentibus, revelaveris parvulis.

Didac. Stella in cap. 10. *Luc. ex Græco.* Concordo, ſeu concors ſum tecum Pater; Domine cœli & terræ.

D. Athan. Orat. contra Sabellii Quod iſta occultata eſſe voluiſti.

Gregales.

Theophylact Quod occultaveris hæc à ſapientibus; & intelligentibus.

Arias. Et revelaſti ea imbecillis;

Arab. & Græc. Revelaſti ea infantibus; ſeu ſimplicibus.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 10. *n.* 11. In ipſa hora exultavit Spiritu ſancto, & dixit: Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc ſapientibus, & prudentibus; & revelaſti ea parvulis.

EXPOSITIO I.

1. HÆc verba refert D. Matthæus poſt narratam exprobrationem civitatum Corozaim, Bethſaidæ, & Capharnaum, quæ Evangelicam doctrinam nolentes recipere ob ſuam ſuperbiam eis fuit abſcondita. D. verò Lucas hæc deſcribit poſt reditum Diſcipulorum; qui videtur obſervaſſe temporis ordinem, ut indicat illud verbum: *In ipſa hora exultavit.* Nam quod Matthæus ait; *In illo tempore:* latum habet ſignificatum. Exultavit Chriſtus ut homo, ac mirificè gaviſus gaudio divino, reſultante ipſa lætitia ex anima in carnem quæ jucunditas ab ipſo Spiritu Sancto procedebat: Tum ut ait Euthymius ob ſalutem multorum hominum, qui ab Apoſtolis, ac Diſcipulis ſuis erant convertendi: tum etiã, ut interpretatur Theophylactus, ſicut bonus Pater, cùm videtit Diſcipulos ſuos recta quædam opera egiſſe; ita Salvator exultat. Tum etiam quia ſua promiſſa facta Diſcipulis, de poteſtate miraculorum, videbat adimpleta. Et quamvis Chriſtus hæc omnia ſciret à primo ſuæ conceptionis inſtanti, voluit modò hoc gaudium in ſeipſo concitare, ut manifeſtè intelligerent omnes, quàm grata ſibi erat hominum ſalus; donáque ſuis Diſcipulis data.

(*D. Lucas ob ſervat ordinem temporis.* Euthym. Theoph. *Promiſſa ad impleri.*)

2. *Reſpondens Ieſus.* Sed cùm nullus interrogaret, quomodo dicitur propriè reſpondens? Rectè ſatisfacit Euthymius, quòd Hebraiſmus ſit, qui non ſolùm ſignificat propriè reſpondere, ſed etiam dicendo rem novam eſſe exorſum. Niſi etiam velis dicere cum Cajetano, Quod videns Chriſtus gloriantium Diſcipulorum mentes, per hæc illis occurrit, quod ipſi non debeant gloriari, cum omnia illa bona ſint accepta à Patre. *Confiteor tibi.* Id eſt laudo, gratias tibi ago, hoc germanè ex radice hebraica ſignificat, *Confitebor tibi in toto corde meo*, Pſalm. 110. num. 1. Id eſt laudabo te. *Confitemini Domino quoniam bonus.* 117. num. 1. Id eſt laudate Dominum. *Pater Domine cœli, & terræ.*

(Euthym. Caietan. Pſalm. 110. Pſ. 117)

Sic legendum eſt cum noſtra Vulgata ſanctiſque Patribus communiter. *Pater* per reſpectum ad ſe dicit. Ac ſi dicat, *Pater*, qui me intimè diligis, omniaque ad tuam, ac meam gloriam diſponis. *Domine cœli, & terræ:* per hæc denotat ejus ſupremum dominium ſuper omnem creaturam. Unde quod mundi ſapientes non obedierint Evangelio, non impotentia Patris fuit, ſed quia ipſi malitia ſua ſe indignos reddiderunt.

3. *Quia abſcondiſti hæc.* Hæc nempe myſteria mei adventus abſcondiſti, non quaſi non eſſent omnium oculis objecta, omnibus enim propoſita ſunt: dicuntur ergo abſcondita, quia eorum oculos non aperuerit, illorumque mentes illuſtratione Spiritus Sancti non illuminaverit, cùm tales eſſent in ſua malitia, ac perverſitate demerſi, ac conſepulti. Et non dixit, abſcondiſti hoc lumen, hunc theſaurum, ſed hæc in neutro; tot enim ſunt, quæ Deus ſuis parvulis manifeſtat, ut vix valeant nominari. *A ſapientibus, & prudentibus, & revelaſti ea parvulis.* Sanctus Ambroſius in cap. 10. Luc. D. Auguſtinus ſerm. 8. de verbis Domini; Actor Imperfect. homil. 28. per ſapientes, & prudentes, Judæos interpretatur, Legis ſcientia inſignitos: per parvulos verò Gentiles. Aptius tamen, cùm Evangelium nondum eſſet Gentibus prædicatum. Chryſoſtomus homi. 33. in Matth. D. Ambroſius ſerm. 17. in Pſalm. 118. D. Hieronymus, Euthymius, Beda hîc, per ſapientes Scribas, ac Phariſæos, & eorum ſimiles intelligunt; per parvulos verò exponunt Apoſtolos, Diſcipulos, quod etiam ad cæteros Chriſti prædicationi credentes extendendum eſſe exiſtimo. Dicuntur autem Scribæ, & Phariſæi ſapientes, non quia tales re vera eſſent, ſed quia tales ſibi videbantur, ut ait D. Hilarius Can. 11. Caietanus ponderat diſcrimen inter ſapientes, & prudentes. *Sapientia,* ait, *eſt circa divina: prudentia circa humana.* Et qui in tenebris ambulat ad divina, etiam in temporalibus cæcutit.

Quinam ſint iſti ſapientes.

Ambroſ. Auguſt. Imperfectus.

Chryſoſt. Ambroſ. Hieron. Euthym. Beda.

Hilarius. Caiet.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus hîc gratias Patri agit?

4. *In hac ſententia Chriſtus ſe Deum oſtendit, & hominem.*

Chriſtus Dominus una perſona, nempè Dei Filius, ex duplici natura, ſcilicet divina, & humana conſtans, ut ſe utramque naturam habere oſtendat, in hac unica, eâdemque ſententia quoddam verbum, ut Deus, quoddam, ut homo, profert, ut ſicut una perſona Deus, & homo erat, ita unica ſententia verbum Dei, & verbum hominis habeat: Patrem appellat, ut Deus; gratias agit, ſeu confiteri dicit, ut homo. Cujus rei cauſas inquirimus.

5. Chryſoſt. *Gratias agit pro parvulis, qui acceperunt.*

Primò, valdè celebris eſt in hac re ſententia Chryſoſtomi homil. 39. in Matth. quia hanc gratiarum actionem refert, non ad hoc, quod myſteria divina prudentibus, & ſapientibus eſſent abſcondita; ſed hoc, quod eſſent parvulis revelata: nam quod illis eſſent abſcondita, lacrymis dignum erat; quod his eſſent manifeſtata, omni gaudio proſequendum, *Non ergo,* ait, *quia ſapientes non cognoverunt, gaudet; ſed quia, quæ ſapientes non cognoverunt, hæc iſti perceperunt, lætatur. Ita & Paulus dicit,* Roman. 6. n. 17. *Gratias ago Deo meo, quoniam fuiſtis ſervi peccati; obediſtis autem ex corde, in quam traditi eſtis formam doctrinæ. Non ergo Paulus propterea gaudet, quia erant ſervi peccati; ſed quia, cùm eſſent hujuſmodi, veritatis cultores facti ſunt.* Rom. 6.

6. *Vera intelligentia.*

Secundò, quæ mihi eſt vera, & germana interpretatio, & eſt etiam Chryſoſtomi in Imperfecto homil. 28. Quod Chriſtus hîc gratias agit Patri, eumque laudat propter utrumque, ſcilicet abſconſionem prudentibus, & revelationem parvulis factam. In his enim maximè apparet divina juſtitia, & miſericordia. Unde pro manifeſtatione horum attributorum gratificatur Patri: ob manifeſtationem juſtitiæ, quia ſapientes, & prudentes hujus ſæculi, qui ob ſuam ſuperbiam, Evangelicam doctrinam contempſerunt, à Deo juſtiſſimè permiſſi ſunt in ſuo peccato, ac cæcitate permanere, ut in ſuorum delictorum vindictam æternum ſupplicium patiantur. Sic David ob caſtigatum iniquum, & injuſtum Nabal gratias agons ait: *Benedictus Deus, qui judicavit cauſam opprobrii mei de manu Nabal.* 2. Reg. 25. n. 39. Gratificatur etiam hic Chriſtus Patri; ob miſericordiæ oſtenſionem, qua ſe exhibuit erga pauperes, humiles, eis ſua myſteria revelando, ut illos divina ſapientia diteſceret, ac in gloriam ſublevaret. In hac ſententia eſt D. Thomas hîc. *Chriſtus Dominus gratias agit,* inquit, *non ut gaudeat de cæcitate eorum, ſed de juſto judicio Dei, quia ita ſapienter ordinat.* Oſtendendo ſcilicet ſuam miſericordiam, & juſtitiam. Et notandum, quod prius gratificatur Patri juſtitiam, quàm miſericordiam; ait enim, Abſconſtiſti à ſapientibus, & revelaſti parvulis. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 10. n. 14. & lib. 2. cap. 3. n. 70. & tom. 2. c. 10. n. 178.

Glorificandus in oſtenſione juſtitiæ & miſericordiæ.

2. Reg. 25.

D. Thom.

Juſtitia illuſtriſſima perfectio in Deo.

7. Chryſoſt. *Pro majori beneficio majores gratiæ.*

Tertiò, Chryſoſtomus citata homil. 39. *Gratias agit,* ait, *ut ſic certe diligentiores etiam fierent, qui crediderunt, quibus quoniam revelata ſunt myſteria, lætari atque gaudere dignum eſt,* Tam inſigniter inter cætera Chriſtus gratias agit Patri pro revelatis myſteriis parvulis, ut ita credentes agnoſcant, quanto beneficio ſint affecti, quantaſque gratias pro illis Deo exhibere debeãt. Quartò, idem Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 28. *Non dicit, qua ratione ſic ei placuit ſed tantum gratias agit* Patri, *quia ſic ei placuit. Ita & tu nunquam diſcutias Dei in operibus ejus quæ fecit: ſed quomodocumque ſic voluit rem ſuam ordinare, gratias agens ſufficiant tibi ad teſtimonium ipſa Dei natura.* Divina judicia non ſunt diſcutienda; ipſa enim Dei bonitas nobis manifeſtè oſtendit juſtitiam, & rectitudinem in univerſa ſua diſpoſitione, illique noſtra voluntas conformanda, ac aptanda eſt, pro omnibuſque illi gratias agendum.

Chryſ.

Conformandum cum divina voluntate.

8. Euthym. *Princeps gratuletur beneficia ſubditis collata.*

Quintò, Euthymius, *Egit gratias credentium nomine, ſignificans, quem erga homines haberet amorem.* Ob ſuam eximiam charitatem in homines, & tanquam noſtrum caput dat gratias pro donis in nos collatis. Ornamenta ſubditorum in Principis gloriam, & decorem maximè reſultant. Sextò, Albertus Magnus. Exultavit Chriſtus, gratiaſque agit *pro converſione Gentium, quoniam malo excæcationis Iudæorum uſus eſt ad tantum bonum, quod eſt totius mundi converſio.*

Alber. Mag.

Septimò

Septimò, Franconius Abbas *tom.*10.de gratia ad initium. *Pro abjectione*,ait,*ſuperborum , atque electione humilium gratias agit dicens:Confiteor tibi Pater Domine cœli , & terræ.* Exultat Chriſtus & gratulatur, ſe talem habere Patrem,cujus gubernatio , diſpoſitioqu verſatur , ut inſolentia ſuperbiæ refrænetur , modeſtiaque humilitatis erigatur. Diſcant ex hoc mundi rectores,in quo Chriſtus exultat , ac pro quo gratum ſe exhibet ad Patrem,ſciantque,quod tota Reipublicæ cuſtodia,ac ſalus in eo eſt ſita , ut efferati comprimantur , humileſque in altum eleventur:bonus ille Paterfamilias , formam optimi gubernatoris gerens,mandat ſui operariis reddi æqualem mercedem,ita , ut à noviſſimis incipiatur. Et coram omnibus ſic fatur:*Erant noviſſimi primi, & primi noviſſimi.* Matt. 20. num. 16. Ad quid tendit hæc ſententia?Erant primi multa ſuperbia elati cùm ante omnes ad opus admoviſſent manus. Erant ultimi multa modeſtia conſpicui,cùm tarde adveniſſent. Vide magnum regimen optimi patris familias.Primos dejicit,noviſſimos dicens: humiles verò multum extollit,primos , nuncupans D. Remigius *Ad quid*,ait,*ſenſus hujus parabolæ , eoſcilicet , quod Iudæi de capite verſantur in caudam,& nos de cauda mutamur in caput.*

Maximè gratulanda gubernatio, qua deprimit iniquos, & exaltat bonos. — Matth. 10. — Remig.

10. *Valde magnum,negare dignitates indignis, & conferre benemeritis.*

Octavò,Chriſtus gratias agit pro abſcōſione myſteriorum prudentibus,ac ſapientibus,utpote ſuperbis,ac pro illorum revelatione parvulis, ac humilibus facta.Tamque gratificandum , lætandum , ac exultandum eſt pro dignitate , honore,ac excellentia indignis,ac immeritis denegata , ac pro illius collatione convenientibus, aptis , & proportionatis delata. Sicque decantat David : *Et repulit tabernaculum Ioſeph , & tribum Ephraim non elegit ; ſed elegit tribum Iudæ , montem Sion ; quem dilexit.* Pſalm. 77. numero 67.

11. *Magna excellentia, punire magnos delinquentes & ſublimare parvulos dignos.* Pſalm.146.

Nonò,*Confiteor tibi Pater,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus , & prudentibus,& revelaſti ea parvulis.* Undique relucet , ac reſplendet divina juſtitia : nam parvulos , quamvis humiles , & abjectos , à convenienti munere , ac mercede non excludit;& ſapientibus ac prudentibus , quamvis principibus , ac magnatibus , debitum ſupplicium non diſſimulat , ſed juſtiſſimè eos plectit,& punit. Ait Regius Vates : *Magnus Dominus noſter , & magna virtus ejus , & ſapientiæ ejus non eſt numerus.* Pſalmo 146. numero 5.Miris modis convocat omnes creaturas , tam ad ipſius Dei , quàm ad ejus attributorum laudem,quod ſcilicet ipſe Deus in ſe ſit magnus, *Magna virtus ejus*,id eſt ejus potentia,*& ſapientia ejus* , ſeu ut legit D.Hieronymus , *prudentiæ ejus* , ſeu Auguſtinus , *intelligentiæ ejus non eſt numerus.* Sed cur tanta de divinis attributis decantat ; *Suſcipiens manſuetos Dominus* , ſeu ut alii legunt,*parvulos inopes,miſeros , & humilians peccatores uſque ad terram.*Ideo Deum tam extraordinario modo laudat,quia ipſe parvulis,humilibus pro ſuis meritis novit dare mercedem,peccatoribus autem magnis ac principibus ratione ſuorum delictorum inferre ſupplicium. Et ſtatim hanc juſtitiam in Deo gratulando , ac pro ea gratias agendo , ſubdit.*Præcinite Domino in confeſſione,pſallite Deo noſtro in cithara.*D. Auguſtinus. *Pſallite Deo noſtro.Cui? illi,qui humiliat peccatores uſque ad terram:illi qui ſuſcipit manſuetos.*

Hieron. Auguſt. — Auguſt.

12. O quàm grata eſt hujuſmodi lætitia Deo noſtro.Cùm vidiſſet Sara ludentem Iſmaëlem cum Iſaac filio,ait marito Abrahamo:*Ejice ancillam & filium ejus,non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Geneſ. 21. numero 10. Quod cùm valde durè accepiſſet Abahamus ; Apparuit ei Deus dicens:*Non tibi videatur aſperum ſuper puero;& ancilla tua:omnia,quæ dixerit tibi Sara , audi vocem ejus.* Nunquam reperies in toto ſacro textu , quod Deus præceperit Abrahamo, quod dictis ſuæ uxoris acquieſceret , niſi in hoc eventu.Et valde mirum eſt,quod hoc ei mandat Dominus , cùm Iſmaël eſſet datus ex divina promiſſione,ac major natu extitiſſet,quàm Iſaac.Iudicium Saræ hac in re pro juſtitiæ rectitudine proferebatur , ut Iſmaël , quamvis ſenior ætate, pro ſuis demeritis excluſione à paterna domo puniretur. Et Iſaac,quamvis junior,pro ſuis virtutibus totam hæreditatem haberet in præmium. Quæ ſententia in Deo placuit, ut ipſummet cœlum aperiretur , ipſeque Deus in ejus auxilium, confirmationem,ac comprobationem deſcenderet. Favet D.Ambroſius lib.1.de Abrahamo cap. 7.*Nuſquam alibi dixit* ait,*Audi vocem uxoris tuæ niſi hic.Ejice & ancillæ filiam , ut non habeat hæreditatis conſortium, qui non habet originis privilegium.*Vide ſuprà c.4.n. 45.

Geneſ.21. — *In Deo non eſt acceptio perſonarum.* — Ambroſ.

Quæstio II.

Quare inter cætera dona ſuis communicata , tam inſigniter Chriſtus gratias agit pro iis , quæ revelata ſunt parvulis?

13. *Ratio difficultatis.*

MVlta jam dixi ſuperiori quæſtione de hac difficultate , nunc tamen ſpecialiter quæro : cur , cùm multa ſint Chriſti membris communicata dona, ipſe tam ſpecialiter hîc gratias agit pro his , quæ revelata ſunt parvulis.

14. *Beneficium pro ſui penſione habet gratitudinem.* Seneca.

Reſpondeo quod tantoperè Patri gratulatur pro illuſtratione parvulis facta , ut undique appareat donorum excellentia ac magnitudo.Collatum beneficium , gratitudinem,tanquam penſionis debitum annexum , in accipiente ex poſtulat. Sic enim dixit Seneca. *Qui gratè beneficium accipit , primam ejus penſionem ſolvit.* Chriſtus Patri magnas gratias refert pro his quæ parvulis communicavit , ut ita parvuli tanta ſint luminis illuſtratione inſigniti , tamque ingenti dono ſublimati ; ipſam tamen perſolvere gratitudinis penſionem , ad ſe Chriſtus aſſumit, ſibi reſervat , pro illiſque ad Patrem gratias refert.

15. Joan.11.

Cum quatriduanus Lazarus jam demortuus jaceret in tumulo,ad illum Chriſtus acceſſit , & ablato jam lapide ait Chriſtus : *Pater gratias ago tibi,quoniam audiſti me*,Ioan. 11.numero 41. Cur Chriſtus Dominus in hujus mortui ſuſcitatione ita gratulabundus Patrem exorat,quod nec præſtitit in filia Archiſynagogi , Matthæi 9 numero 25. nec in filio Viduæ Naim Luc. 7. numero 14. nec in ſanato Paralytico Piſcinæ, Ioannis 5.num.8.nec in Cæco à nativitate,nec in aliis multis miraculis. Cur ergo hîc tam miro,

Matth 9. Luc 7. Joan.5.

& mirabili modo ſe habet Salvator Chriſtus; habebat Lazarum in magno amicitiæ fœdere. *Lazarus amicus noſter dormit:* ſicque & Iudæorum principes dixerunt: *Ecce quomodo diligebat eum.* Intimèque etiam Dominus Magdalenam, & Martham diligebat. Ut erga tam ſibi charos, ac benemeritos valde inſignis eſſet beneficii magnitudo, atque majeſtas; pro illo hîc tam profundè Chriſtus gratias agit, ut Lazarus è tumulo egrediens vitam obtineat, ſororeſque fratrem ſuſcitatum multum lætanter excipiant. Gratiarum autem actionem, tanquàm debitum penſioni doni tam admirabilis, ipſe ſibi aſſumens perſolvit, dicens: *Pater tibi gratias ago.* Favet Toletus: *Chriſtus gratias agit, ut homo, pro hoc beneficio; beneficium eſt homini collatum, gratiarum actione dignum.* Donum homini datum gratiarum actionem requirit, has Chriſtus Patri exhibet.

Chriſtus dat Lazaro vitam & ad patrem gratias perſolvit.

Tolet.

16. Divina voce delapſa impeditur Abrahamus, ne oblatum filium ſuum jugularet Iſaac: pro qua tam prompta obedientia, pro quo tam fideli obſequio largas à Deo benedictiones accepit, eique ſuper omnia altiſſimum promittitur Incarnationis myſterium. *Tunc levavit oculos ſuos Abraham, viditq; poſt tergũ arietem inter vepres cornibus hærentem, quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio,* Geneſ. 22. num. 13. Aries autem ille miniſterio Angelorum, Deo ſic ordinante, aliunde adductus eſt, ut communiter docent Interpretes. Sed cur non diſpoſitum eſt, ut Abrahamus ex ovili ſuo illum ſecum aſportaret? Vel cur hoc ſacrificium non differtur, quouſque ad domum ſuam ipſe perveniat? Deus in hoc eventu largiſſimam decrevit in Abraham benedictionem diffundere, nempe ut filium ſuum vivum reduceret, altiſſimumque Incarnations myſterium in promiſſionem haberet. Pro tantorum ergo donorum magnitudine Abrahamus erat obſtrictus, ut exhibito holocauſto Deo gratias ageret. Provìdet igitur Dominus victimam ad ſacrificium ut Abrahamus divinis condecoratus, ſublimatuſque muneribus, ſuæ obligationi abſque propriis expenſis ſatisfaciat, Deo miraculosè arietem miniſtrante, ut debitam reddat gratiarum actionem. Non longè abeſt D. Chryſoſtomus. *Aſſumens, ait, arietem, obtulit illum holocauſtum pro filio. Vidiſti Dei miſericordiam, & ſacrificium conſummatum eſt, & juſtus religioſam ſuam mentem declarans, Iſaac accepto, rediit cum innumeris coronis.*

Geneſ. 22.

Magnum beneficium. quod ſine expenſis confertur.

Chryſoſt.

QUÆSTIO III.

Quare, cum Deum appellet Patrem, Dominum etiam dicit?

17. PAtrem, & Dominum vocat, prius tamen patrem, quàm dominum. In gubernatore enim prius pietatis clementia, poſtea appareat dominationis poteſtas. Ad Davidem dixit Deus. *Tu paſces populum meum Iſrael, & tu eris dux ſuper Iſrael.* 2. Reg. 5. n. 2. ſeu, ut legit Vatablus, *Tu eris princeps.* Ante omnia exprimitur in eo paſcendi facultas qua paſtoris benignitas viſitur, qua ipſe ſæpè proprios ſuper humeros ovẽ defert ac gregem, & poſtea principatus, ac ducatus declaratur majeſtas, qua rex imperio ſuo cuncta gubernat, ſuóſque ducit, ut ejus veſtigia ſequãtur. Præſens tamen quæſtio inquirit: cur Deum, Patrem, & Dominum appellat? cujus rationem literalem jam in expoſitione dedi. Alias rationes appono.

2. Reg. 5. Vatablus. *In principe prius appareat benignitas, & poſtea dominationis majeſtas*

18. Primò, Tertullianus lib. 2. contra Marcion. *Uſque adeo, ait, juſtitiam plenitudo eſt divinitatis ipſius, exhibens Deum perfectum, & Patrem, & Dominum: Patrem clementia, Dominum diſciplina: Patrem poteſtate blanda Dominum ſevera: Patrem diligendum piè, Dominum timendum neceſſariò. Diligendum, quia malit miſericordiam, quam ſacrificium; & timendum, quia nolit peccatum.* Ut Chriſtus Dominus ſui æterni Patris magnam nobis præſtaret notitiam, eum quem Patrem dixerat, Dominum etiam appellat: Patrem, in quo benignitas denotatur; Dominum, in quo ſeveritatis rigor exprimitur. Benignitas, ac ſeveritas perfectum Deum oſtendunt, *Exhibens Deum perfectũ, & Patrem, & Dominum.* Benignitas affluentiam immenſæ bonitatis, ac virtutis; ſeveritas, verò mali, ac iniquitatis, damnationem & reprobationem declarat.

Tertul.

In principe conjungantur benignitas & rigor

19. Secundò, Ut à Summo Parente diſcant principes, qualiter ſe habent, ut dominos, & patres, ut permixtam habeant ſeveritatem cum benignitate, ut ob pietatẽ diligantur, ob rigorem verò timeantur, *Patrem diligendum piè, Dominum timendum neceſſariò*, ut ait citatus Tertullianus. Rationes paternitatis, ac dominationis maximè ſunt in principe conjungendæ. Multa rerum opulentia, multiſque benedictionibus, ac magno principatu Abrahamus erat ditatus à Deo; & tamen inter hæc ait: *Domine Deus quid dabis mihi? ego vadam abſque liberis.* Geneſ. 15. numero. 2. Sed cum Abrahamus tanta haberet, quomodo ait: *Quid dabis mihi?* quaſi illa obtenta in parum, aut nihil haberet. Sed unde? Vide quid ſubjecit: *Ego vadam abſque liberis.* Moraliſſimè dicam, Quamvis in magno principatu, ac dominatione ſe eminere agnoſceret, cum tamen à quadam paternitatis ratione ſe exſpoliatum videret, omnia illa ei non valde magna, ac perfecta apparebant. Carthuſianus. *Ac ſi dicat, ait, Parum valebunt iſta, ex quo filium non habeo.*

Reges ſimul patres, & domini ſint.

geneſ. 15.

Carthuſ.

20. Tertiò, Toletus annot. 31. Loquens Chriſtus ait de revelatione per Evangelium facta, Deum appellat Patrem, & Dominum: Patrem, ad ſignificandum, ſe ad Evengelium vocatos, in hanc dignitatem evecturum, ut filii Dei ſint, ipſumque patrem appellent, ut quod ipſe habet per naturã, nobis conferat per adoptionis gratiã. quaſi diceret: Patrem te voco, quia quod tu mihi es per naturam, iſtis per me, & Evangelium meum cõmunicaturus es per gratiam, ut filii tui ſint *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,* Joan. 1. num. 12. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & ſimus,* 1. Joan. 3. num. 1. Dominum verò vocat ut oſtendat, quod hæc quibuſdam abcondiſſe, & aliis revelaſſe non eſt aliquid injuſtitiæ, cum Dominus ſit omniũ, cui pro ſua voluntate licet quodcumque facere. Sic, audito ſuo ſupplicio per Samuëlem, dixit Heli, *Dominus eſt quod bonum eſt ante oculos ſuos facit,* 1. Reg. 3. n. 18.

Tolet.

Chriſtus ip quod habet per naturam nobis communicat per gratiam.

Ioan. 1. 1. Ioan 3.

21. Quartò. Chriſtus Patrem, & Dominum vocat: Pater comparatione habita ad filium dicit æqualitatẽ in natura cum illo; Dominus verò cũ ſervo inæqualitatẽ. In Chriſto duæ inerant naturæ, huma

1. Reg.

huma

Inter dignitatum ſplendores quis habeat ſua utilitatis cognitionem

humana,& divina,ut Deus,æqualis extabat cum Patre,ut homo,illi inferior erat. Vocat ergo Patrem,& Dominum, ut fieret manifeſtum, quod ſi illi ante oculos obverſabatur excellentia ſuæ perſonalitatis, qua Deus erat, & æqualis Patri; etiam è mente illi non diſcedebat humilitas humanæ naturæ, ſecundum quam homo,& ſervus conſiſtebat.

22. Creavit Deus hominem, & Angelum; hunc verò in natura,ac nobilitate ſuperiorem. Tamen de primo Parente dicitur: *Creavit Deus hominem ad imaginem,& ſimilitudinum ſuam.* Gen. 1. n. 27. Simile de Angelo effatum in tota Scriptura non invenies,quod ſcilicet ad imaginem & ſimilitudinem Dei ſit creatus. Et augetur difficultas: nam juxta Auguſtinum,Chryſoſtomum,ac alios Patres,homo dicitur Deo ſimilis,ob intellectum,& voluntatem; ſed Angelus in his potentiis multò excellentior eſt homine; nam ſine diſcurſu formali,& unico actu intelligit, neque ſicut homo ſpecierum multitudine indiget. D. Chryſoſtomus in Epiſt. ad Coloſſenſ. homil. 3. *Qua ratione,* ait, *Angelus,vel imago,vel filius Dei non vocatus eſt, ſed homo utique? Quoniam illic naturæ ſublimitas plures in impietatem conjeciſſet; hìc verò tenuitas, & humilitas ſecuritatem præſtat.* Angelus,& homo in naturæ perfectione,ac decore creati ſũt. Homo tamen in tanta ſui ſublimitate habet, ut ſui cognitione humilietur,cum ei dicatur: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Quod in Angelo, cum ſit in naturæ pulchritudine cõditus, locum non habet. Et ita Deo placet,inter ſupremos ſplendores vilitatis propriæ memoria ut publico,ex expreſſo teſtimonio,non Angelo,ſed homini imaginem ſuam credat,quia homo in rerum apice à propria natura obtinet,unde ſe contrahat, ac deprimat; quod in Angelico decore minimè reperitur.

Gen. 1. — *Auguſt. Chryſoſt.* — *Chryſoſt.* — *Maximè placet Deo in honore vilitatis cognitio.*

23. Inter quatuor uxores,quas Iacob ſortitus eſt, Lia peperit primogenitum,extitit mater ſacerdotum,regum,ac principum,& ipſiuſmet Ieſu Chriſti. Sed cur in Lia tot prærogativæ,ac excellẽtiæ coadunantur? Cum Lia primum filium Ruben, ediđiſſet in lucem,dixit: *Vidit Dominus humilitatem meam.* Geneſ. 29. num. 32. Hoc eſt,vidit dejectionem,& contemptum meum; ipſa enim lippis erat oculis. Et mulier,quæ in tanta gloria primogenituræ partus in tota domo,Iacob,fixa mente tenet cognitionem humilitatis, & abjectionis propriæ,ita Deo cõplacet,ut omnium honorum apices,& ſplendores ei conferantur, in ipſaque adunentur. Favet Abulenſis ibi. *Quia Dominus vidit*, ait, *quod bono corde me humiliavi, dedit mihi filium,& in hoc me exaltavit.* Vide tom. 1. lib. 3 cap. 4. numero 80, 81. & 82. tom. 2. cap. 3. num. 175. & 176.

Geneſ. 29. — *Humilitatis cognitio multa bona trahit.* — *Abulens.*

Quæstio IV.

Quare,cum revelatio ſit à tota Trinitate, Chriſtus tamen pro illa facta ſoli patri dat gratias?

24. Chriſtus gratias agit Patri, *Quia hæc abſcondiſti ſapientibus,& revelaſti ea parvulis.* Certum eſt apud Theologos,quod hujuſmodi revelationes,utpotè opera ad extra,communes ſunt à tota Trinitate. Cum ergo ad hujuſmodi manifeſtationem omnes tres divinæ perſonæ æqualem præſtiterint concurſum, cur ſoli Patri attribuitur? Cum Chriſtus Dominus,ut Deus,una ſit ex tribus divinis perſonis,ſi myſteriorum manifeſtatio ad totam Trinitatem referretur,etiam ipſimet Chriſto adſcribenda erat erat,utpotè Filio Dei. At hujuſmodi revelatio in Chriſti in laudem,& gloriam parvulis facta eſt Non vult ergo,ſe illius auctorem declarare,nec ſibi eam referre,ſed tantùm Patri; ut à ſummo magiſtro habeamus exemplum, quod in noſtris evulgandis magnalibus,non ipſi proclamatores ſimus, ſed alius, & diſtinctus illorum evulgator,ac publicus aſſertor exiſtat.

In ſuis laudibus publicandis nemo ſit auctor proprius.

In ultima cœna ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis. *Paraclitus autem ſpiritus, quem mittet* 25.
Pater in nomine meo,ille vos docebit omnia. Ioannis 14. num. 16. Et tamen eodem ſermone inquit. *Cum autem venerit Paraclitus,quem ego mittam vobis à Patre.* Ioan. 15. n. 26. Sed quomodo in eodem ſermone tanta invenitur differentia; in uno enim loco ejuſdem Spiritus ſancti adventus ſe declarat auctorem: in altero totum negotium ad Patrem refert? Gloſſa Interlinealis ad illa verba: *Quem mittet Pater in nomine meo:* ita habet *Quem mittet Pater in laudem meam.* Ex quo jam totius rei diſcrimen patefit. Quando enim Chriſtus pertractat de deſcenſu ſacratiſſimi Paracliti ad ſuos confirmandos in fide,ad eorumque animos contra tyrannorum tormenta corroborandos ſe tanti adventus prodit,ac manifeſtat auctorem. At verò quando atteſtatur,quod ſpiritus mittitur *in laudem meam*,nempe in ejus gloriam, & honorem; tunc non ſibi,ſed Patri, tanquam perſonæ realiter diſtinctæ tantum donum adſcribit.

Ioan. 14. — *Ioan. 15.* — Interlin. *Publicatio magnalium Chriſti ad Patrem refertur.*

Matthæus, & Marcus ſcribunt Chriſti geſta 26.
cum Petro in Cæſareæ portis,quomodo ipſe Dominus interrogaverit: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Matthæus minutim Petri confeſſionem ac præclara ejus encomia,è Chriſto evulgata,enarrat; & quod ad interrogationem dixerit Petrus: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi:* & quod ſtatim Chriſtus magnas ejus laudes protulerit. *Beatus es Simon Barjona: quia caro,& ſanguis non revelavit tibi ſed Pater meus, qui in cœlis eſt. Et ego dico tibi,quia tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, Matth. 16. n. 17. At Marcus 8. n. 29. eandem referens hiſtoriam,ſolum ſcribit,quod Petrus dixerit: *Tu es Chriſtus:* & cætera omnino ſubticuit. Cur tam ſpecioſè Matthæus Petri laudes refert, quas omnino prætermittit Marcus? D. Marcus ſcribit Evangelium juxta ſibi relata à D. Petro,ut teſtatur Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 5. *Quod* ſcilicet Evangelium *Marcus edidit*, *Petri affirmatur,cujus interpres Marcus.* Cum in enarranda hiſtoria Evangelica D. Petrus incidiſſet in ſuas laudes,eas omnino ſilẽtio involvit: illarum enim evulgatio, alteri,nempe D. Matthæo reſervabatur, ut eas ſcriberet ac æternitati in publicum teſtimonium commendaret: non enim Petri modeſtia, ac ſubmiſſio patitur, ſuorum magnalium ipſum eſſe proclamatorem. D. Chryſoſtomus hom. 49. in Matt. *Marcus*, ait, *qui Petri diſcipulus fuit, quæ ad magiſtri laudem pertinent,forſitan ipſo deprecante: ne magnifice de eo diceret,omnino ſiluit,* Vide ſuprà c. 2. n. 85. & c. 8. n. 105.

Matth. 16. — *Marc. 8.* — Tertull. — *In tuis magnalibus evulgandis alius ſit auctor.* — Chryſoſ.

Quæstio V.

Quare hæc myſteria dicuntur abſcondita ſapientibus,& prudentibus?

27. RESpondeo primò Sapientes, ac prudentes phariſæos,ac ſcribas,primóſque Iudæorum nuncupat,quia ita ſe prudentes ſapientéſque putabant, ut nullius doctrina,ac conſilio egere,ſibi omnino perſuaderent. Vnde ſacratiſſimam,& admirabilem Chriſti doctrinam contemnebant,ac rejiciebant.Ideo juſtiſſimè, ob ſuam ſuperbiam, malitiam,atque nequitiam, permiſſi ſunt in ſua cæcitate permanere.In tantum enim malum arrogans inſolentia demergit eos,qui aliorum documenta conſiliáque ſpernunt.

Qui aliorum doctrinam conſiliáque ſpernit,in multa mala incidit.

28. Chryſ. Secundò,D.Chryſoſtomus hom.28.*Ab omnibus ſapientibus*,ait, *qui ſecundum ſenſum carnis ſunt ſapientes, & non ſecundum ſpiritum cordis, abſcondit Deus ſemper myſterium veritatis. Qui ſunt ſapientes? Antiqui Philoſophi, & Oratores, qui naturali ſapientia,literarum exercitatione exacuminati,de Dei natura quærere contendebant,non Deum invenire deſiderantes;ſed altiſſima diſſerere cupientes,victi ſunt ingenio, defecerunt ſermone.* Ita cæcutiunt mundiales ſapientes in ſacris myſteriis,non enim de ſoliditate doctrinæ agunt, ſed toti in quodam ingenii acumine verſantur. Nec mirum quod mundi litterati ita deficiant in rebus divinis,quod omnes ſæculares diſciplinæ in oſtentatione,ac temporalibus lucris nuncupantur.Sic ait Albertus Magnus.*Sapientes præſumunt de ſyllogiſmo,prudentes de circumſpectione commodorum;& ideo abſconditur ab eis lumen fidei.*

Qui agit non de ſoliditate doctrinæ,ſed de acumine,ib multa mala ncidit.

Alb.Mag.

29. Theophyl. Tertiò,Theophylactus *Occultavit autem Deus myſteria*,ait,*ab his,qui videntur eſſe ſapientes:non ut invidens velut auctor imperitiæ; ſed ideo,quod non erãt digni propter hoc,quod ſibi videbantur ſapientes:nam qui videtur ſibi ſapiens,& confidit in ſapientia ſua,Deum non invocat.*Qui enim in propriis oculis ſe multum appretiant,ac ſe valde ſapientes judicant, in Dei conſpectu nullius momenti ſunt,ac valde inepti ad divina inveniuntur.*Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris,& coram vobiſmetipſis prudentes.*Iſai.5.n.2.21.*Peribit ſapientia à ſapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abſcondetur.*Iſai.29.n.14.

Qui in propriis oculis ſe judicat ſapientem, nihil eſt.

Iſaiæ 5.

Iſaiæ 29.

30. Quintò,quia ſicut in cœlo Deus Angelos eos rejecit,qui ſibi ſapiẽtes videbantur:illoſque elegit, qui veluti parvuli ad ipſum,ut ad patrem accurrerunt,ita & in terra nunc rejicit Iudæos,qui ſe putant magnos magiſtros,elegit verò novam parvulorum gentem,qui toti à divina voluntate pendebant.Valdè enim veriſimile eſt, ea de cauſa Chriſtum cœli & terræ meminiſſe: *Domine cœli,& terræ*:ut ejectio, electióque ea,quæ tunc novè fiebat,in terra,illi reſponderet, quæ facta fuerat olim in cælo. Ex hoc magnum hauriant hujus ſæculi reges documentum ut eandem methodum obſervent cum ſuis primis dynaſtis, ac cum infimis;& cum iis,qui intimè regi aſſiſtunt, ac cum illis, qui à longe ſunt.

Magnus Princeps æquali modo ſe habet ad proximos, & remotos.

31. Theophyl. Ambroſ. Quintò,idem Theophylactus:*Deus*, ait, *propter magnam miſericordiam ſuam,non revelat aliquibus plura myſteria,ut ne magis puniantur, ut potè aſpernantes ea quæ didicerunt.*Et idem etiam docet D.Ambroſius cap. 10. Luc.Quid eſt,quod Chriſtus Dominus, qui vehementiſſimè hominum ſalutem exoptat,& pro beneficiis in eos collatis frequenter ſe patri gratum oſtendit: nunc gratias agit;qui ſua ſacratiſſima arcana à ſapientibus abſcondit;hoc enim magnæ fuit miſericordiæ,ac benignitatis,ſiquidem illi ſapientiam incaſſam,& otioſam negligentia ſua eſſent redditurі,ne illis cederet in amplum ſupplicii cumulum.Vnde aurea eſt ſententia Chryſoſt. *Erogari in perniciem rogantis,ſæva bonitas eſt.*

Magna pietas,illis negare bona, quibus in perniciem futura ſunt

Chryſoſt.

32. Geneſ.27. Duo illuſtriſſimi viri lumine privati narrantur in Scriptura ſacra.Iſaac Geneſ.27.num.4.& Tobias.Iſaac tamen vir ſanctiſſimus,in omni virtute valde conſpicuus,cæcus permanet.Tobias verò lucem oculorum recepit.Tob.11.num.15.Cur per miraculum Tobias recuperat viſum,non verò Iſaac?Divina diſpoſitione totum factum eſt, ut cæcus perſiſtat magnus Iſaac:Volebat enim iniquum Eſau præponere juſto, ac benemerito Iacob,& ne talis actus etiam per ignorantiam, à viro ſanctiſſimo prodiret,magna pietate oculorum acie privatur. Lippomanus. *Opus*,ait,*divinæ providentiæ:juniorẽ filium præferendo majori in benedictione per errorem humanum fieri debebat: ideo oculi Iſaac caligine abducendi erant.* Quod etiam docet Oleaſter.

Tob.11.

Magna benignitas ut qui privetur lumine, ne injuſto præponat.

Lippoman.

Oleaſter.

33. Luc.23. Pendens meus Ieſus in Cruce orabat ad Patrem: *Dimitte illis,non enim ſciunt,quid faciunt*, Luc.23.num.34.Sed cur non poſtulat ut illuſtrẽtur in fide,ut cum ſancto Latrone, Centurione, ac aliis factum eſt?Prævidebat Dominus, quod ob ſuam obdurationem, ac contumaciam, non bene uſuri eſſent ipſa ſcientia;& ideo ex multa pietate permiſſum eſt,ut in cæcitate permanerẽt; nam ipſa major illuſtratio multum inſerviret ad majorem condemnationem;ignorantia autem ad levamen ſupplicii non parum conducebat.Caietanus. *Tanquam advocatus eorum excuſat crimen ab ignorantia.*

Benè priventur ſcientia,qui non benè uſuri ſunt.

Caiet.

Quæstio VI.

Quare myſteria dicantur revelata parvulis?

34. RESpondeo primò, & ad literam. Exhibet Chriſtus gratias Patri: quia myſteria ſapientibus abſcondita, parvulis,id eſt,Apoſtolis, ac diſcipulis,cæteriſque fidelibus,qui coram ſe propriiſque oculis, ac etiam ipſius mundi parvuli videbantur, revelata ſunt; & Chriſtum verum Deum,& Meſſiam agnoverint.Quæ revelatio facta eſt, non propter propria merita,ſed ex revelantis gratia ac miſericordia.

Revelatio facta ex gratia revelantis.

35. Gregor. Et primò,ſit obſervatio D. Gregorii lib. 27. moral.cap.7.notans Chriſti verba.*Qui*, ait,*non ſubjunxit,revelaſti ea ſtultis,ſed parvulis:tumorem ſe damnaſſe innuit,non acumen.*Non dixit ſtultis, ſed parvulis,ut elationem, non verò mentis acumen in myſteriis agnoſcendis ſe damnare innuat:non enim ingenii felicitas, ſed mentis cœcitas,ac durities aditum præcludit. Vnde ait D. Hilarius,illos potius,ſapientes,qui de ſua ſcientia præſumebant quàm hos parvulos,qui de ſua imperitia humiliabantur,ſtultos eſſe judicandos. Nam, ut ait Sapiens proverb. 24. num. 8. *Qui*

Chriſtus, non ingenij acumen,ſed inſipientiã damnat.

Hilar.

Proverb. 24.

cogitat

cogitat mala facere ; ſtultus vocabitur. Ubi ait Divus Hieroymus, ſtultum dixeris, non quem tardum ingenio videris ; ſed illum, qui peccati ſuggeſtioni conſentit, etiamſi acer ingenio videatur exiſtere.

Hier.

36. Secundò, ad abſconditum divinitatis penetrale evehuntur, non ſæculi ſapientes, non mundi magnates, ſed parvuli, & qui minimos in ſuis oculis ſe apprehendunt. Hi autem ita creſcunt ut uſque ad colloquium ſacratiſſimum Deitatis extollantur. Huc reſpicit D. Baſilius Seleuc. orat. 28. *Hac enim*, ait, *parta ab humilitate lucra homines in altum evehunt & Deo perſuadent, ut verba cum hominibus faciat.*

Qui ſe parvum judicat, in magnum extollitur.

Baſil. Sel.

37. Tertiò, D. Chryſoſtomus homil. 39. *Non ergo quia ſapientes non cognoverunt, gaudet ; ſed quia quæ ſapientes non cognoverunt, hæc iſti perceperunt, lætatur.* Patri gratulatur Chriſtus, non quia, ut ait Chryſoſtomus, Phariſæi cæcutiunt in vera intelligentia, quam parvuli perceperunt; ſed forſitan quia ex ignorantia Phariſæorum maximè reſplendeſcit communicatæ ſcientiæ beneficium Chriſti parvulis, hoc eſt Apoſtolis, & diſcipulis: multum enim creſcit in beneficio, id conceſſum eſſe alicui, quod aliis eſt denegatum. Pergit Samuel ad ungendum Davidem in regem, in domum Iſai, à quo ſeptem filii ejus ſunt oblati, & cum quilibet eſſet in conſpectu ejus, dicebat ei Propheta : *Non coram Domino eſt Chriſtus ejus.* 1. Reg. 16. n. 6. Vehementiſſimè deſiderabat Samuël implere Domini mandata, ut notant Abulenſis, Gaſpar Sanchez, & alii & tandem ad ultimum adducitur David, qui ungitur in regem. Sed cur non ordinatur à Deo, ut ipſe ſe primò offerat, tum quia hoc poſtulabat ejus magna dignitas, tum etiã ut ſine cũctatione ſatisfieret deſiderio Prophetæ ? Alta divina diſpoſitione tota res agebatur, ut illuſtrior, ac ſplendidior fieret Davidis deſignatio, cum poſt tot reprobatos ipſe unus eligeretur in regem ; & quæ tot reprobis fuerat denegata, valdè glorioſè ei eſſet delata.

Chryſ.

Magnum beneficium, id alicui dare, quod aliis eſt negatum.

1. Reg. 16.

Abulenſ.

Sanch.

38. Quartò. *Abſcõdiſti à ſapientibus, & revelaſti ea parvulis:* ait, Suorum myſteriorum agnitionem ſapientibus denegavit, parvulis, ac humilibus dilargitus eſt. Nam ſæculi magnates, ac litterati, utpotè ſua ſapientia multum inflati, cathedras, ac magiſterium ad alios docendum ambiunt & minimè apti ad diſcendum inveniuntur. At verò parvuli cum de ſe parum confidant in magna ſunt proportione, non ut doceant, ſed ut diſcant, ac aliorum auſcultent doctrinam. Unde ad collegium ſuæ ſcholæ non evocavit Dominus ſpumoſam ſcribarum eruditionem, ſed candidam, ac humilem parvulorum ſimplicitatem.

Parvuli & non magnates, apti ut diſcant.

39. In ſacratiſſima Paſſionis nocte totis ſuis viribus Diabolus ſua perverſa affectavit malignitate, ut Pilatus eſſet impedimento, ne ſacratiſſimi Agni mors in remedium totius generis humani perpetraretur : & ad hoc negotium mulierem tanquam aptum inſtrumentum elegit. *Sedente illo pro tribunali, miſit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, & juſto illi, multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum*, Matth. 27. n. 29. Quærunt Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius: Cur Diabolus rem non agit immediatè cum Præſide? Cur illi hanc viſionem non ingerit? Ad quid ad mulierem divertit? Inquit textus *Sedente illo pro tribunali.* Ait Rabbanus. *Notandum verò, quia tribunal ſedes eſt judicis ſolium regum, cathedra magiſtrorum.* Cum præſidens in tribunali, ac cathedra reſidet, ſpem ipſum perſuadendi adducendique in ſuam cogitationem perdidit Diabolus, non enim facilè vices diſcipuli ageret, qui ſedebat in magiſterio ; ex quo ad ſuæ machinationis intentum Diabolus mulierem evocavit.

Matth. 27.
Chryſoſt.
Theoph.
Euthym.

Rabban.

Qui habet cathedram, non eſt aptus ut ſit diſcipulus.

40. Job magnus Princeps, ac rex extitit, de eóque dicitur: *Vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.* 1. n. 1. Et cum in eo multæ divinæ gratiæ, ac virtutes exprimantur, Prophetiæ tamem donum ibi ſupprimitur. Poſteà verò cum ipſe multis eſſet à Dæmone vexatus perſecutionibus, ac in ſterquilinio ſederet, multa propheticè abditiſſima eum eructaſſe legitur. *Poſt hæc aperuit Iob os ſuum, & dixit: Pereat dies, in qua natus ſum.* Iob. 3. ubi de peccato originali pertractat. *Scio, quod redemptor meus vivit.* 19. n. 25. Ad Incarnationis myſterium dirigit verba *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me donec pertrãſeat furor tuus.* 14. n. 13. De die judicii ſermo eſt, facile multa eum arcana prædixiſſe invenies. Cur infimo loco tot abditiſſima penetralia ei reſerantur, quæ ei in regio ſolio non legimus eſſe patefacta ? D. Gregorius lib. 5. moral. *Videte, quantum poſt flagella profecit.* Job ſemper juſtus & plimam gratiam retinens, ut vult Pineda cap. 27. verſ. 6. num. 4. Tamen non in regali ſolio, ſed in humili jacens pleniori ore ſecretiſſima myſteria haurit, tanquam ibi magis præparatus appareat, ut quæ ipſius Dei ſunt, diſcat, & audiat.

Iob. 1.

Iob. 3.
Job. 19.

Job. 14.

Gregor.

Pined.

Qui in humili eſt, aptus eſt ut diſcat.

41. Creavit Deus hominem, ut præeſſet volatilibus cœli, & piſcibus maris. Ut tamen ei Deus revelaret ineffabilis ſuæ Incarnationis, Paſſionis, ac ſuæ ſanctæ Eccleſiæ ſacramenta, *Immiſit Deus ſoporem in Adam.* Geneſ. 2. n. 2. De quo loquens Paulus ait: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia.* Ad Epheſ. 5. n. 32. Ad quid tam altiſſima myſteria ei aperiuntur in ſomniis : cur non potius in vigila, quando tunc erat imperans toti orbi? Dormiens homo miſertimam naturæ humanæ conditionem exprimit, ut cecinit Ovidius : *Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago ?* Altiſſima divina ordinatione, non expergefacto, ſed dormienti primo Parenti cœleſtia referantur arcana. In vigilia enim, cum tanquam in cathedra ſedens totius orbis moderamen teneret, non tam appoſitè, ac decenter ad divina penetralia percipienda exiſtebat accommodatus, quàm dum dormiens humi proſtratus, in vilis conditionis umbra totus detectus tenebatur. Favet D. Aug. apud Lippomanum ad citata verba Auguſt. *Immiſit Deus:* Sic ait S. Doctor: *Ecſtaſis hæc quam Deus immiſit in Adam, ut ſoporatus obdormiret, rectè intelligitur ad hoc immiſſa, ut & ipſius mens per ecſtaſin particeps fieret Angelicæ curiæ, & intrans in Sanctuarium Dei intelligeret noviſſima.*

Geneſ. 2.

Epheſ. 5.

Ovid.

Non in regali ſede, ſed in humili bonus invenitur diſcipulus.

Auguſt.

Matth. 11. *num.* 26. Ita Pater, quoniam ſic fuit placitum ante te.

VERSIONES.

Lucas Burg. ex Græco. Rectè Pater, quoniam ſic fuit.

Syriacus. Etiam Pater mi, quoniam talis

talis fuit voluntas coram te.

Euth.Vatabl. Sanè Pater, quia ſic fuit bona voluntas apud te.

Theoph. Pagn. Etiam, Pater ſic fuit beneplacitum ante te.

Alter Textus.

Luc 10.*n.* 12. Etiam Pater, quia ſic placuit ante te.

Expositio II.

41. Chryſoſt. Theophyl Euthym. Palatius. SUprà Chriſtus Dominus egit gratias Patri, quia myſteria ſua abſconderit ſapientibus, & revelaverit parvulis: nunc primariam cauſam hujus abſconſionis, & revelationis oſtendit eſſe divinam voluntatem, ut notant Chryſoſtomus, Euthymius Theophylactus. *Sic fuit placitum ante te*, hoc eſt, ita tibi placuit, ita fuit voluntas tua. Et valdè appoſitè, ut notat Palatius, eum vocavit Dominum cœli & terræ, quia, ut ſupremus Dominus facit quæcumque vult.

Quæstio VII.

Ad majorem explicationem litteræ tria explico documenta, quæ Chriſtus nobis hîc inculcat.

43. *Divina voluntas noſtra prædeſtinationis cauſa.* PRimò docet hîc Chriſtus Dominus, electionis prædeſtinatorum, & reprobationis iniquorum originariam cauſam eſſe Dei beneplacitum, ac voluntatem; & in ea tanquam in ultima ratione nos conquieſcere debemus, & non alias inveſtigare. Sic ait D. Bernardus Epiſt. 147. ad Burchardum Abbatem, enucleans hæc verba: *Sic fuit placitum ante*: ita ait: *Tuo placito ſunt id, quod ſunt, non ſuo merito, nec enim invenis merita, ſed prævenis.* Illis enim quos Deus per ſuam miſericordiam elegit ad gloriam, dat gratiam, ut in executione per bona opera, & merita beatitudinem aſſequantur. *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Cantic. 2. n. 16. Ubi priùs Anima ſancta dicit, dilectum ſibi adeſſe per gratiam quam ſe ipſam dilecto per amorem, ut obſervat D. Bernard. ſerm. 67. in Cant. *Rectius*, ait, *locuta eſt, non prætendens meritum, ſed præmittens beneficium, & ſe præventam dilecti gratia confitens.* (Bernard. — Cant. 2. *Deus per ſuam gratiam nos prævenit.* Bernard.)

44. *Appoſitè data doctrina.* Et valdè appoſitè Chriſtus hanc ſubjicit doctrinam: nam diſcipuli advenerant gaudentes, quod dæmonia eis ſubjicerentur, ut patet ex textu Lucæ, & explicavi ſuperiori cap. Chriſtus Dominus, ergo ut illorum animos ab aliquali faſtu præmuniret, eorum electionem declarat, non ipſorum meritis, ſed Patris beneplacito, à quo eſt omne bonum, adſcribendam eſſe.

45. Secundò, non quærit Chriſtus, qua ratione hoc Patri placuit, quóve motivo hoc ipſe diſpoſuit; ſed quia ei placuit, illud juſtum, ſanctum ac bonum dicit. Et ipſa voluntas divina eſt ratio omnium rationum. Unde aliqui legunt ex Græco: *Rectè, Pater*; illa enim repetitio: *Ita Pater*: affectus eſt maximà approbantis ac laudantis juſtum Patris judicium, D. Gregorius lib. 25. moral. cap. 15. *Exempla humilitatis accipimus*, ait, *nec temere diſcutere ſuper conſilia de aliquorum vocatione, aliorum verò repulſione, præſumamus. Non reddidit rationem Chriſtus, ſed ſic* Deo *placitum dixit.* Hoc *videlicet oſtendens, quia injuſtum eſſe non poteſt, quod placuit iſti.* Ex eo, enim, quod hoc Deo placuit, intelligimus eſſe ſanctum, & juſtum, ſummæ enim bonitatis, aliquid diſſonũ placere nõ poteſt. (Gregor. — *Divina judicia non ſunt diſcutienda.*)

De prædeſtinatione agens Paulus ait: *Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.* Ad Epheſ. 1. n. 11. Ea enim, quæ ſunt à voluntate divina, ex altiſſima, ac prudentiſſima deliberatione procedunt; quod per conſilium innuitur; quod in Deo denotat profundiſſimam rationem, ſapientiam, ac prudentiam, ut explicant D. Chryſoſtomus, S. Thomas. Tales tamen rationes noſtrum captum tranſcendunt. At valdè diverſè res in hominibus contingit, in quorum operationibus, eorum cæca voluntas eſt ratio. Ex mandato Aſſueri ferebatur Mardochæus in ſella regia, clamante præcone: *Sic honorabitur, quemcunque Rex honorare voluerit.* Eſther. 6. n. 6. Quænam ratio proferebatur, cur ei tantus dabatur honos? *Quemcumque Rex honorare voluerit.* (46. Epheſ. 1. — Chryſoſt. D.Thom. *Reges omnia faciunt pro ſua voluntate.*)

Tertiò, hoc prnunciatum: *Ita pater*: ſeu, ut habet D. Lucas: *Etiam Pater*: vox eſt conſentientis, ac applaudentis. Ac ſi Chriſtus diceret. Pater, tuæ ſupremæ diſpoſitioni revelationis, & abſconſionis conſentio, eam approbo, ac cum gaudio ſuſcipio: per quæ profert magnam conformitatem ac conſenſum cum voluntate Patris. Sic ipſe Dominus dixit: *Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte; verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis.* Matth. 26. n. 39. Priorem, ac inferiorem illam voluntatem: *Tranſeat à me calix iſte*: quæ noſtræ infirmitatis erat affectus, quia *cœpit pavere, & tædere*: ita ſuperior portio, ac charitas in Deum efficaciter ad ſe aſſumebat, atque trahebat, ut abſolutè diceret: *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis.* Ecce ſuprema creata voluntas maximè cum Deo conformis (47. Lucas. — Matth. 26. *Cum divina voluntate conformandum.*)

48. At verò ſi nos aliquando conformes ſumus cum divina voluntate; hoc eſt in inferioribus, non verò in majoribus; & in illis, quæ minoris, non verò majoris momenti ſunt. In Thaboris vertice ait Petrus Jeſu: *Domine bonum eſt, nos hic eſſe; ſi vis faciamus tria tabernacula.* Matth. 17. n. 4. In tabernaculorum conſtructione, quod quid minus erat, conſonat Petrus cum beneplacito Chriſti: *Si vis, faciamus tria tabernacula.* At verò quod in monte permanerent, & non deſcenderent ad redemptionem totius generis humani, quod multum ponderis erat, abſolutè profert. *Bonum eſt, nos hîc eſſe.* (Matth. 17. *Homines in inferioribus tantum cum Deo conformantur*)

Matth. 11. Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Et nemo novit Filium, niſi Pater: neque Patrem quis novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare,

VER

ERSIONES.

Mart Victor. lib. 1. Adverſus Arium. Nullus cognoſcit Filium, niſi Pater, neque Patrem niſi Filius cognoſcit.

Arias. Nemo agnoſcit Flium.

Syriacus. Nemo quoque Patrem nvit niſi Filius.

Euthymius Et cuicumque voluerit Filius revelare.

Alter Textus;

Luc. 10. n. 12. Omnia mihi tradita ſunt à Patre moo: nemo ſcit quis ſit Filius, niſi Pater: & quis ſit Pater, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

EXPOSITIO III

49. Chryſoſt. *Connexio ad præcedentia.*

REctè Chryſoſt. 39. in Matth. docet hanc ſententiam, ita eſſe connectendam cum ſuperioribus. Viderant diſcipuli, Chriſtum gratias Patri agere, ipſumque Dominum cœli, & terræ vocare, ad ejuſque beneplacitum abſconſionem, & revelationem myſteriorum reducere: ne quis ergo erraret, cogitans, ipſum Chriſtum, ſecundum omnem ſui naturam, eſſe minorem Patre; nec eſſe Deum omnipotentem; nunc docet, Patrem omnia ſua Filio communicare, per ipſúmque operari docere, ac dona conferre.

50. Athanaſ. Euthym. Theoph. Athanaſ. Hieron. Tolet.

Omnia tradita ſunt mihi. An Chriſtus hæc dicat, ut Deus, vel ut homo, dubium eſt Athanaſius ſerm. 4. contra Arrian. Euthymius. Theophylactus, ut Deum interpretatur. Idem Athanaſius contra Gregal. Sabelli. Hieronymus hoc loco; Tolet. in 10. Luc ãnot 38. ut hominem aſtruunt. Facilè utraque ſententia conciliatur: Quod primariò loquitur, ut Deus; ſecundariò vero, ut homo. Ac ſi dicat omnium rerum poteſtas, ac gubernatio mihi, ut Deo, ab æterno communicata eſt à Patre meo per generationem divinam; & eadem mihi, ut homini, data eſt in tempore per unionem hypoſtaticam, itaut in manu mea ſit poſitum, ut quos velim, ut humiles Apoſtolos, ac Diſcipulos, poſſim eligere, ac illuminare: & quos etiam velim ut ſuperbos Phariſæos poſſim rejicere, ac excludere. Et ſicut per me, ut Deum, Pater omnia creavit; ita etiam per me hominem factum omnia reparat, ſalvat ac juſto judicio diſponit, ut ſua myſteria abſcondat ſapientibus, & revelet parvulis. Et non ait, ut notat D. Thom. omnia tradita ſunt mihi à Domino cœli, & terræ, ſed *à Patre meo*, ut indicet, illa ſibi eſſe communicata per generationem.

D. Thom.

51. *Præoccupatur Phariſæorum objectio.*

Nemo novit Filium. Præcedenti ſententia declarat ſe Chriſtus omnium dominum, ac redemptorem: nunc verò ſe manifeſtat univerſalem doctorem, atque magiſtrum. Et commendat excellentiam ſuæ doctrinæ; cum ſe habere dicat ſcientiam divinam, eandem ſcilicet, quam habet Pater, cum ſit ejus Filius naturalis. Et tacitè occurrit Chriſtus objectioni Phariſæorum, ut ait Chryſoſtomus, nam interrogare poterant, unde ipſe ſciret myſteria, quæ revelabat? Chryſoſt.

Nemo novit filium, ſeu ut clarius habet D. Lucas, *nemo ſcit, quis ſit Filius, niſi Pater; & quis ſit Pater, niſi Filius.* Sermo eſt de cognitione per naturam. Itaque naturaliter nemo cognoſcit Filiũ, niſi Pater; Patrem nemo cognoſcit naturaliter, niſi Filius. Et ratio eſt, quia Pater & Filius ſunt etiam ſupernaturalia ergo à nullo ente naturali, ut homine, & Angelo, poſſunt cognoſci naturaliter. Et ſermo eſt, ut rectè obſervat Maldonatus nonſolum de natura Patris, ſed etiam de jus decretis ac conſiliis; excluditur autem hic à cognitionis Patris, & Filii quælibet perſona extranea in natura: non tamen ipſæ divinæ perſonæ, cum ejuſdem ſint naturæ. Unde Pater ſemetipſum cognoſcit, ſicut & Filius ſuimet habet notitiam. Nec etiam Spiritus ſanctus excluditur à cognitione Patris, & Filii, ac ſui ipſius, quamvis de illo non fiat expreſſa mentio. Quia certa regula eſt apud Theologos, quod particula excluſiva appoſita uni perſonæ divinæ in attributis eſſentialibus, non excludit alias duas, ſed ſolum creaturas, cum ſint alterius eſſentiæ. 52. Lucas. *Solùm divinæ perſonæ mutuo ſe cognoſcunt naturaliter.* Maldonat.

Et cui voluerit revelare. Pro ſui beneplacito, & non pro noſtris meritis revelat. Et ideò dicitur: *Cui voluerit.* Olim Deus ſuimet dedit notitiam, ſuàque arcana communicavit; & ideo ipſe dicitur veteris teſtamenti auctor, ut docet D. Irenæus lib. 4. cõtra Marcion. cap. 14. *Noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio.* Et ideo, ut ait Caietanus, Filio tribuitur revelare myſteria, quia ipſe in carne aſſumpta ea nobis aperit. Vel dicitur: *Neque Patrem quis novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Ne alicui liceat aliquid in Deo paternum ſperare, niſi Filii ſpiritus præcedat, qui Deum nobis faciat benignum, ac noſtrarum iniquitatum condonatorem. 53. Irenæus. Caiet. *Per filium Patrem habeamus benignum.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus antequam ad ſe nos advocet, omnia ſibi eſſe tradita, dicit: & quænam ſint hæc omnia?

SEquenti verſu omnes nos ad ſe advocat Dominus: *Venite ad me omnes*, &c. Hic tamen prius, ſe poteſtatem habere manifeſtat in omnes homines, in omnèſque creaturas, nullâ exceptâ: *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo.* Ut fiat notum, quod nos advocat, non ut in nos obtineat dominium, eique ſubjecti ſimus, hoc jam traditum eſt à Patre, ſed ut benigniſſimus Dominus multa dona in nos conferat, multiſque donis afficiat. *Ego reficiam vos*, ait, ut ibi dicam. Vel fortè ideò priùs explicat omnia ſibi tradita, quàm ad ſe advocet, ut agnita tam ampla rerum poteſtate, multaque ejus magnæ liberalitatis ſpe concepta, facilè noſtra voluntas ad ejus ſequelam, juſque doctrinam amplectendam moveatur. 54. *Chriſtus nos advocat ob noſtram utilitatem.*

Jam in expoſitione dixi, quod hæc omnia, quæ dicuntur Chriſto tradita, ſunt omnium rerum poteſtas, dominatio, ac diſpoſitio nunc verò alias Patrum ſententias proferamus. Primò. D. Hilarius can. 11. in Matth. intelligit omnia, cognita ſunt à Patre 55. Hilarius.

Joan. 16.

Patre, quæque ad naturam divinam ſpectant. Joan.16.n.15. *Omnia, quæcumque habet Pater, mea ſunt, propterea dixit, quod de meo accipiet.* Secundò, Tertullian.l.4. contra Marcion. cap.25 D.Irenæus lib.4.cap.37. Theophylactus, Euthymius, Omnia aſtruunt, quæ per ipſum creata ſunt in cœlo, & in terra. Tertiò, Chryſoſt. hom.39. in Matth. poteſtatem miraculorum interpretatur. Quartò D.Hieronymus, & Beda per omnia homines intelligunt, qui ad fidem Chriſti adducantur. Horum Doctorum ſententia ad moralem intelligentiam explano.

Tertul. Irenæus. Theoph. Euth. Chryſ. Hieron. Beda.

56. Hieron.

Primò D.Hieronymus. *Omnia*, ait *mihi tradita ſunt: non cœli, & terra, & elementa intelligenda ſunt: ſed hi qui per Filium acceſſum habent ad Patrem.* Hoc eſt, juſti homines omnia ſunt Chriſto. Per omnia, quæ Chriſto à Patre communicantur, ſuprà citati Patres interpretantur, vel dominatum, quem retinet ſuper omnes ſpiritus Angelicos; vel poteſtatem, qua eminet ſuper cœlum, & terram: magnus autem Hieronymus per *omnia* homines intelligit. In tantū homines appretiantur à Chriſto tantúmque præ vi amoris in eis complacet, ut homines habeat, omnia ſibi eſſe tradita, dicat, cum quibus maximè deliciatur. *Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum.* Proverb.8.n.31. Vel aliter, & maximè ad litteram interpretaberis Hieronymum. *Hi qui per Filium acceſſum habent ad Patrem:* hoc eſt homines, qui ſalvantur. Tanti enim noſtra ſalus æſtimatur à Chriſto, ut cum homines ab ipſo comparantur in vitam æternam, omnia ſint ei, omniáque in hoc ſe comparaſſe, aſſeveranter dicat, & aſtruat.

Chriſtus ita homines æſtimat, ut ei ſint omnia.

Proverb 8.

Noſtra ſalus æſtimatur à Chriſto tanquam omnia.

57. Beda.

Sextò, Beda in Lucam. *Omnia mihi tradita*, ait, *non mundi elementa, ſed hi quibus parvulis ſpiritu ſacramenta Filii Pater revelavit.* Qui nomine omnium, quæ Chriſto dicuntur tradita, ipſe in hoc loco denotat; num divina attributa ab æterno communicata, vel jus, & imperium ſuper totum orbem datum, ſeu poteſtatem miraculorum exhibitam, aut adorationem ab omnibus Gentibus præſtitam? Auctor eſt ipſe Venerabilis Beda quod parvuli ac humiles ſpiritu intelliguntur. O magna Chriſti deſignatio, atque benignitas, quod pretioſi, ac perjucundi ei ſint humiles, & parvuli, ut dum dicit: *Omnia ſibi tradita à Patre,* omniū nomine parvulos adſignificet, ac deſignet!

Humiles æſtimantur à Chriſto, ut omnia.

58. Joan.17.

Chriſtus in ultima cœna orat ad Patrem. *Ego pro eis rogo, non pro mundo, ſed pro his, quos dediſti mihi.* Joan.17.num.9. Quomodo ipſe, qui vult, omnes homines ſalvos facere, *qui eſt propitiatio per peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.* 1. Joan. 2. n. 2. Cur non pro mundo, ſed pro his rogat? Et quinam ſunt iſti pro quibus tot fundi preces? Hi ſunt, ait Albertus Magnus, & D.Thomas, diſcipuli humiles, & obedientes. De quibus pulchrè ad hunc locum commētatur Cardinalis Hugo. *Ego pro eis rogo; non pro mundo, id eſt pro mundo dediſti,* ſcilicet eos, cum humiles, ac parvuli, quamvis pauci numero, tanquam omnia æſtimabantur à Chriſto, eique erant pro toto univerſo mundo.

1. Ioan. 2.

59. Exod.

Quid mirum quod humiles tam pretioſi ſint Chriſto cum ipſa demiſſione uſque ad quoddam faſtigium divinitatis evehantur. Ait Deus ad Moyſen: *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus,* Exod.7. num.1. Maximè notandum, quod non ait in præſenti ecce conſtituo te, ſed in præterito, *conſtitui.* Quando Moyſes datus eſt Deus Pharaonis; Recole, apparuit illa ſuprema majeſtas dicens: *Veni, mittam te ad Pharaonem, ut educas filios Iſraël de Ægypto:* Exod.4.num.7. Ipſe profundiſſima humilitate cœpit ſe excuſare, inquiens: *Qui ſum ego, ut vadam ad Pharaonem?* Et iterum: *Obſecro, Domine, non ſum eloquens ab heri, & nudius tertius, ex quo locutus es ad ſervum tuum,* Exod.4.n.10. Cum Moyſes tanta humilitate ſe indignum judicaret, ut coram Pharaone appareret, cum illóque haberet verba, tunc à Deo ad quendam divinitatis apicem eſt ſublevatus, ac Pharaonis Deus conſtitutus. Rupertus lib. 1. in Exod. cap. 26. *Non dixit*, ait, *Deus deorum, ecce conſtituam, ſed ecce conſtitui te Deum Pharaonis. Ac ſi dicat, quoniam tu mitiſſimus virorum pro tam glorioſo negotio cum Pharaone dimicare, & cum regibus confligere, te indignum ducis: atque hoc modo te uſque ad noviſſima terræ deprimis: Ecce ego ſuſtollam te ſuper altitudinem nubium, faciámque te Deum Pharaonis, non quem fideliter adoret, ſed quem ſerviliter formidet.*

Exod.3.

In eo, quod quis ſe humiliat, valde in ſublime exaltatur.

Exod.4.

Rupert.

60.

Maximè in hujus rei argumentum ponderant dum, quod dicitur: *Aaron erit Propheta tuus.* Moyſes ob ſuam humilitatem conſtitutus fuerat Deus Pharaonis: providit illi ſupremum Numen Deitatis apparatum, ac majeſtatem ut cum Propheta proficiſcatur, per quem loquatur, ſicut Deus Opt. Maxim. per Prophetas tanquam per organa aperit arcana ſua. Caietanus. *Quemadmodum ego,* ait, *per Prophetas loquar Pharaoni, & populo, ita tu Prophetam Aaron loqueris ad Pharaonem. Itaque tu officio Dei, Aaron verò officio Prophetæ fungetur. Vide, lector, quantum elevet Deus impedimentum linguæ in Moyſe.*

Humilibus Deitatis paratus confertur.

Caiet.

QUÆSTIO IX

Si omnia dicuntur tradita Chriſto, quid nobis eſt ſperandum.

61. MUltum ſanè per omnem modū In eo enim repoſita ſunt omnia dona, ut ipſe tanquam Princeps, Dominus ac caput noſtrum, multa in nos abundantiſſimè diffundat, pleniſſiméque largiatur; ut cōmuniter docent ſancti Patres Aug. Chryſoſt. Cyril. ad illa verba Ioan. 1. num. 16. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus.* Quod de influxu gratiæ capitis in omnia Eccleſiæ membra explidat D. Thom.3.p.q.8.art.1.

Chriſtus multa bona in nos diffundit.

Auguſt. Chryſoſt. Chrill. Ioan.1. D.Thom.

62. Ambroſ.

Secundò, D.Ambroſius lib.7.in Lucam. *Non vereamur, ait, quod Pater in filium thaurum contulit, fidei enim cenſus nunquam exinanitur: licet totum dederit, totum habet; quia quod donavit, non amittit.* Omnia traduntur Filio, & inſuper omnia nobis integra manent, non enim cœleſtis theſaurus in uno exhauritur, nec fidei menſa in uno conſumitur; & licet univerſi recipiant omnia, cuique fideli integra manent.

Divina bona uni collata non minuuntur ad alios.

63. Deuter.1.

Dominus Deus tuus ignis eſt, Deuter.4.num.24. Sed quomodo Deus, cujus natura tota eſt ſuavitas, ac benignitas, cum vorace igne comparatur? Ignis hoc habet, quod quamvis multæ candelæ in eo accendantur, adhuc ejus virtus integra perſeverat ad alias innumeras accendēdas. Sic omnipotentis

Divina beneficentia, uni cōmunicata, inexhauſta eſt ad alios.

potentis virtus, quamvis multa bona in homines diffundat, adhuc ipſa ad plures alios ſine numero locupletandos inexhauſta, atque imminuta conſiſtit. D. Iſidorus Peluſiota l.4.Epiſt.
Peluſior. 66. *Quamob cauſam*,ait,*divina fere omnia ignis nomine deſignantur? Deus ignis dicitur;exiſtimo, quod propter abundantias,atque divitias,quandoquidem unus ignis, mille lampadas accendat,nec minuitur, ſed aliàs iterum totidem, immò plures accendere valeat.*

64. Exod.12. Cum filii Iſraël eſſent in Ægypto, mandat Dominus Moyſi: *Ut tollat unuſquiſque agnum per familias ſuas,& edant carnes nocte illa aſſas agni*; Exod.12.num.3. Et ut de ſanguine agni ponant ſuper utrumque poſtem,ut tranſiens Angelus percuſſor non lædat eos;omnes illi agni verum Agnum Chriſtum Jeſum in ara Crucis immolandum ſignificabant.Sed quorſum,cum Agnus figuratus ſit unus,tot agni aſſumuntur in figura, ut ſinguli agni ſingulis familiis reſpondeant, cum de ſanguine unius agni omnium Iſ-
Bona terrena finiuntur in uno, non ſic cœleſtia raëlitarum limina tangi poſſent? Perpende diſcrimen. Quilibet ex Iſraël aſſumebat agnum ex propriis gregibus, ac paſcuis. At Agnus Chriſtus Jeſus miſſus eſt à Patre. *Emitte agnum,Domine, dominatorem terræ*; Agnus ex terrenis paſcuis aſſumptus vix uni familiæ ſufficit,tam ad eam ſatiandam,quàm ad ipſam à percuſſore Angelo ſervandam. At cœleſtis Agnus ita omnes implet,ut etſi ſi quilibet integrum accipiat totum ipſum, ipſe tamen omnibus aliis innumeris ſine aliquâ ſui diminutione totus integer manet, ut unumquemque omnis cœleſti benedictione impingueſcat, atque ab omni Diaboli incurſu tueatur.
Gaudent. D. Gaudentius tract.2.in Exod. *In umbra illius*, ait, *legalis paſcha, non unus agnus occidebatur; ſed plures: Singuli enim occidebantur per domos, nam ſufficere unus non poterat univerſis. In hac veritate,qua ſumus,unus pro omnibus mortuus eſt; idem per ſingulas Eccleſiarum domos in myſterio panis, ac vini reficit immolatus, vivificat creditus, conſecratus ſanctificat conſecratos. Hæc Agni caro hic, ſanguis eſt.*

QUÆSTIO X.

Quare, cum Chriſtus dixit, omnia ſibi eſſe tradita,ſtatim nobis proponit ſuam ſupremam ſapientiam.

65. *Mundani plus divitiis quàm ſapientiâ alliciuntur.*
PRius Chriſtus Dominus dixit,omnia ſibi eſſe tradita à Patre & poſtea de ſua ſupereminenti ſcientia verba facit. *Neque Patrem quis novit, niſi Filius,& cui voluerit Filius revelare.* Hæc dicebat Chriſtus ad homines ſibi alliciendos, & ideo prius de ſua ampla poteſtate facit mentionem,quia certè hominum appetitus ſcientiam poſtponit divitiis, & potius homines moventur amplitudine rerum,quàm ſcientiæ magnitudine. Quæſtio verò præſens inquirit: Cur Chriſtus Dominus, poſtquam dixit, omnia ſibi tradita, ſtatim de ſua altiſſima ſcientia verba facit?

66. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſtom. in Catena D. Thomæ,in perſona Chriſti: *Quid mirum*,ait, *ſi omnium ſim Dominus, cum aliquid aliud majus habeam,ſcilicet ſcire patrem?* Itáquam à majori argumentatur ad minus: ſi enim mille habet natura-

liter ſcire patrem, non eſt multum mirandum ſi tantam rerum habeat poteſtatem,quod eſt quid minus. Secundò,declarata ſua ſuprema poteſtate, ſuam nobis altiſſimam proponit ſcientiam, ut fiat evidens; quod tam ampla juriſdictio ſumma in omnibus ſapientia adminiſtrabatur. *Omnia prudentiâ adminiſtranda.*

67. *Valdè frequenter in humanis cum inſcientia connexa eſt dominatio.*
Tertiò valdè frequenter in humanis ſumma rerum dominatio cum multa ignorantia ſolet eſſe connexa: ne quis audiens à Chriſto,omnia ſibi eſſe tradita,in hujuſmodi opinionem incideret, ideo ipſe ſapientiæ ſuæ, qua Patrem cognoſcit theſauros ampliſſimos nobis adducit in medium. In tam ſiniſtra opinione habetur, ac reputatur alicujus hominis inter nos regnantis ſcientia,ac intellectus.

Ungitur Saül in regem à Samuele. Et primum ſignum,quod ei datur in urbe,ac coram populo, eſt prophetandi actus. *Cumque egreſſus fueris in urbem, obviam habebis gregem prophetarum, & inſiliet in te Spiritus Domini & prophetabis.* 1. Reg 10.num.6. Poſtquam creatus eſt rex, ad quid ſtatim in eo viſitur illuſtris prophetandi actus, qui ad ſcientiam,& intellectum pertinet? Tam valdè frequens eſt apud rerum dominatores ignorantia, ac inſcientia, ut nequis ſuſpicaretur,quod idem acciderat regi à Deo electo, inde ipſe Dominus altiſſima ſua ſapientia ordinet, ut Saül in publico eructet,præclaros prophetandi actus quibus intellectus ſublimitas, ac excellentia valdè condecoratur, ac patefit. Abulenſis quæſt.14. *Erat autem*,ait,*iſtud ſignum confirmativum Iſraëlitarum, quia ipſi cognoſcebant,quod Saül neſciebat prophetare;ergo firmiſſimè conſtabat, quod à Deo motus fuiſſet.* 68. 1.Reg. 10. *In principibus valdè frequens inſcientia.* Abulenſ.

69. Luc. 3.
Veniunt ad Joannem,ait D.Lucas 3.num.11. *Et interrogabant eum turbæ dicentes: Qui ergo faciemus? Reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas,det non habenti. Venerunt autem & publicani, ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magiſter quid faciemus? At ille dixit ad illos: Nihil amplius,quàm conſtitutum eſt vobis. Interrogabant autem eum, & milites.* Meritò dubitat Rupertus l.1. de gloria filii hominis: *Turbæ interrogant,publicani interrrogant,milites quoque interrogant dicentes,quid faciemus? Phariſæi verò nunquam interrogaſſe leguntur,ſi dixiſſe, Quid faciemus*, Cuncti quærunt à Joanne veritatem ut eam agnoſcant, in eaque illuminentur: Judæorum tamen principes,ac magnates nil ſciſcitantur. Tam obdormientes, ac obcæcati ſunt rerum dominatores in ſua ignorantia, ut nil interrogent,ne aliquid penetrent,& capiant. Rupertus. *Principes, obdormientes in ignorantia,nihil interrogant.*

70. Exod. 1. *Ignorantia in principe omnium malorum prognoſticũ.* Abulenſ.
Surrexit in terra rex novus,qui ignorabat Joſeph, Exod.1. num.8. Quid primum in hoc rege novo notatur? Ignorantia: ac ſi elevatio ad regnum eſſet prolapſus in ignorantia,quæ tanquam omnium malorum pronoſticum, ac ſignum in eo ſcribitur: ac ponitur Abulenſis. *Peſſimus rex, & omni indignitate indignior,qui nunquam Joſeph in recordationem ſaltem tenui rimula reducebat.*

Matth. 11. num. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.

VERSIONES.

Syriacus. Venite ad me ô omnes, qui feſſi eſtis, & bajulantes onera,& ego præbebo vobis requiem.
Arabicus. Labore attriti, & gravati onere.
Græcus. Qui moleſtiam patimini.
D. Cyprianus. Ego vos requieſcere faciam *lib.* 1. *adverſ. Judæos.*
Euthymius. Ego vos refocillabo.
Arias. Ego recreabo vos.

EXPOSITIO IV.

71. SUprà manifeſtavit Dominus ſuam amplam poteſtatem ſuper omnes creaturas. *Omnia mihi tradita ſunt.* Declaravit etiam ſuam immenſam ſcientiam. *Neque patrem quis novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare* Dubitare quis poſſet, an ipſe vellet revelare Patrem, ſuáque nobis communicare? Hanc ergo voluntatem nunc oſtendit, nos omnes ad ſe vocans. Cum igitur ipſe tanta nos benignitate vocet, nullus ad eum adire, ac accedere timeat, ut notarunt Abulenſis,& aliis:ipſe enim omnibus eſt patens, ut omnes excipiat,ac amplectatur.

Ad benefaciendum non ſufficit poteſtas, ſed & requiritur voluntas. Abulenſ.

72. Hugo. *Venite ad me*, non greſſibus corporis, ut ait Hugo, ſed mentis,ſcilicet fidei, & charitatis, ac devotionis.Et cum dicitur, *venite*, liberum hominis arbitrium denotatur, quo interveniente Dei gratia in hoc negotio operatur. *Ad me*, cui omnia tradita ſunt. *Omnes*, nullum excipit, cunctos indiſcriminatim vocant.O divinæ majeſtatis vox? Solus enim Deus omnes reficere poteſt,eóſque multis bonis ditare.

Solus Deus omnes reficere poteſt.

73. Chryſol. *Qui laboratis*, ſeu fatigati, *& onerati eſtis*, magno pondere gravati, ac tanquam oneri ſuccumbentes Et cum omnes ad ſe vocet,Judæos, ac Gentiles intelligit, ut explanat Chryſologus ſermone 105. Per hos autem laborantes,& oneratos peccatores interpretantur Hilarius, Chryſoſtomus, & D. Auguſtinus ſermone 12.de verbis Domini *:Sicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me*,Pſalm.37. n.5.Quod explicans Euthymiuus, ait, quod in perpetrando peccatum eſt labor, poſtea verò grave onus. Secundò, D. Hieronymus, Theophylactus intelligunt tam laborantes in via iniquitatis,quàm oneratos jugo legis Moſaicæ. Tertiò,D.Ambroſius lib.3.Hexamer. cap. 12. Terrenis cupiditatibus oneratos interpretatur. Quartò Abulenſis. Laborantes curis, & negotiis ſæculi, oneratos infirmitatibus, ac tentationibus carnis.

Hilar. Chryſoſt. Auguſt. Pſalm.37. Euthym. Hieron. Theoph. Ambroſ. Abulenſis.

74. Alber.Mag. Et cum nos vocat, dicit:*Laboratis & onerati eſtis*,ut notetur, ait Albertus Magnus, veniendi neceſſitas, quia ſi amor eos non ducat ad Chriſtum, ſaltem propria utilitas impellet. *Ego reficiam vos*,omni ſcilicet bono,per ſuaviſſima verba, per medicamina ſacramentorum,ac per magnam gratiam, & conſolationem ſpiritualem. D.Baſilius Seleucus orat.29.*Indefectus apud me eſt clementiæ fons, & omnium ſcelerum formas potens evertere.*

Quos non ducit amor, propria utilitas obligat. Seeuc.

QUÆSTIO XI.

Ad quid Chriſtus nos advocet in hac voce, cujus benignitas explicatur.

75. Chriſoſt. PRimò excellentiam hujus vocis explanant Chryſoſtmus homil. 39. in Matth. ait: *Non hic, aut ille, ſed omnes, qui curis, quo doloribus, qui peccatis laboratis, venite ad me, non ut pœnas luatis, verum & dolores,peccatáque veſtra reſolvantur.Venite ad me,non quia glorificari me à vobis opus eſt mihi,ſed quia ſalutem veſtram maximè ſitio. Ego, inquit, vobis requiem tribuam.Non dixit,ſalvos faciam,ſed quod majus eſt in omni quiete conſtituam.*Non ob ſuum commodum, ſed ob utilitatem nos vocat: non quia à nobis laudari, ac glorificari velit; ſed vocat: quia vehementiſſimè ſalutem noſtram deſiderat: & non ſalutem nobis promittit, ſed juxta Græcum ait:*Ego requieſcere faciam*: hoc eſt in omni bono, & felicitate conſtituam. Undè præfata verba explicans D.Thomas, inquit, *Venite ad mea beneficia.*

Vocat nos Chriſtus ad ſua beneficia. D. Thom.

76. Seleucus. Secundò, D.Baſilius Seleucus oration. 29. *Venite ad me omnes*,ſic ait:*In me duntaxat propenſi eſtote,& curationem refert:apud vos crimina apud me medicamẽta;apud vos vulvera,apud me pharmaca.Solum pœnitentiam quæro, & vulnus ſano.* Pondera illa vera: *In me duntaxat propenſi eſtote.* Hoc ei pro magno pretio eſt ut ad ipſum veniamus,& ut in illum propenſi ſimus,ut multis ſuis ipſe nos repleat donis. Et tamen detinemur, neque ad ipſum accedere volumus veluti neceſſe ſit quod ab alio feramur.*Trahe me poſt te,curremus in odorem unguentorum tuorum*,dicebat ſponſa Cantic.1.num.3. Verùm ſi ipſa in magnifico rege ac dilecto ſuo tot agnoſcit odoramenta, unguentorum, ſcilicet, donorum,atque virtutum,cur ipſa per ſe non currit, ſed ut trahatur, rogat? Ea enim eſt noſtra conditio, ut etiam ad patentia ſpiritualia dona ire nequeat, quin ab ab alio ad ipſa feratur Divus Bernardus ſermone 21. in Cantica. *Quid? Sponſane ergo neceſſe habet trahi,& hoc ad ſponſum? Quam pauci poſt te, ô Domine Ieſu,ire volunt,cum tamen ad te pervenire, nemo ſit, qui nolit, hoc ſentientibus cunctis, quia delectationes in dextera tua uſque in finem.* Vide tom. 1. lib. 3. cap.2. quæſtione 2. num. 12

Noſtra voluntas Deo pro magno pretio. Cant.1 *Vt homo ad Deum accedat, ab alio ferri debet.* Bernardin.

77. Seleucus Tertiò, idem Baſilius Seleucus citato loco, *Hujus vocis*, ait, *hæreditatem obtinuit Apoſtolorum cœtus, hanc in manibus habentes, non inflata tuba, cœlum hominibus pravium reddiderunt.Terras integras pervaſit ea vox,ſine vi captæ ſunt civitates, provinciæ concurrunt; reges adoraverunt,imperatores cervices ſubjecerunt. O vocem,quæ commune quoddam de hominibus trophæum ſtatuit! O vocem ſalutis fontem! O verbum unica adſcenſione terram captivam agens!* Quod etiam aliis late proſequitur S. Pater. Ad totum orbem à ſuis erroribus, ac idolis expurgandum,eumque ad fidem Chriſti reducendum, Apoſtoli, non gladios, non lanceas, ænea tormenta,

Plus devincitur benignitate verborum, quàm ferri rigare.

tormenta hæreditarunt, ſed hanc ſuavem Chriſti vocem *Venite ad me omnes*,&c. hoc enim verbo imperatores,reges,ac principes ſubjugarunt, totúmque mundum devicerunt,ac de illo triumphum aſportarunt, ut ædificatio Eccleſiæ per univerſas Gentes extrueretur. Poſt commiſſum peccatum excluſo homine de loco voluptatis, *Collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubim & flammeum gladium*, Geneſ. 3. num. 24. Ad vocandum autem ad cæleſtem Paradiſum ait
Geneſ. Chriſtus:*Si quis ſitit,veniat ad me,& flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Joan.7. n. 37. Cur ad impediendum aditum gladius adducitur:
Joan.7. quando verò reſeratur,ac omnes vocantur, unum verbum profertur? Gladius fit, ut homo territus fugiat: cum autem cuncti alliciuntur, atque vocantur,nil efficacius, quàm cùm unum
Albert.Mag. ſuave verbum proponitur. Albert.Magnus.*Hac voce omnes vocati ad fontem Salvatoris concurrerunt.*

78\. Gerſon. Quartò, Gerſon lib. 4.de imitatione Chriſti, c.1.*Venite,inquit Chriſtus,ad me omnes,qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam vos. O dulce & admirabile verbum in ore peccatoris, quo tu Domine Deus meus egenum,& pauperem invitas ad communionem tui ſacratiſſimi corporis!* Vocat Dominus ad ſe omnes laborantes, & oneratos, aitque illis:*Reficiam vos*,ſeu, *recreabo*,omni ſcilicet dono,& conſolatione ſpirituali.Sed in quo refectio? Ad ſacram Euchariſtiam invitat,in qua anima omni gratia omnique felicitate,ac cuncta divitiarum ſuppellectili adimpletur, ſatiatur.

In Euchariſtia Chriſtus omni bono nos reficit.

Servus ille,qui debebat decem millia talentorum, & unde redderet non habebat, dominum
79\. Matt. 18. ſuum rogabat dicens:*Patientiam habe in me,& omnia reddam tibi*. Matth. 18.num.26.Sed unde iſte pauperrimus homo,qui in bonis nil obtinebat,utque peccator omni egeſtate laborabat, unde, inquam,tam ingentem pecuniæ copiam ſolvere poſſet,decem ſcilicet millia talentorum?Pro eo reſpondet Palatius *Adeò confidenter promittebat iſte ſatisfactionem operum,quia novit per pœnitentiam applicari ſanguinem Chriſti, qui, cum infiniti valoris ſit,profectò omnia talenta valebat.*
Palat. Sperabat ille, quod per pœnitentiam ei applicaretur ſanguis Chriſti, quo hauſto, ita divitiis abundaret, ut pluſquam decem millia talenta valeret ſolvere; nam ille pretioſiſſimus cruor, cum infiniti ſit valoris, totum mundum in ſuo pretio ſuperat. D.Thomas opuſcul. 58. numero 27.*Sanguis Chriſti verè eſt ſanguis Dei, ideo tam pretioſus, quod una gutta plus valeat, quam totus mundus.*

Summa divitiæ in Euchariſtia.

D. Thom.

Matth. 11. *Num* 29. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite à me: quia mitis ſum,& humilis corde:& invenietis requiem animabus veſtris

VERSIONES.

Syriacus. Bajulate jugum meum ſuper vos, & diſcite à me,quia mitis ſim,& humilis in corde meo.

EXPOSITIO V.

SUprà Dominus omnes ad ſe vocaverat dicens *Ego reficiam vos*, ſeu *vos quieſcere faciam*:nunc explicat,in quo hujuſmodi quies ſit conſtituta,non ut ab omni opere ſint vacui: nec ut abſque lege vivant, ſed ut excuſſo veteris hominis jugo, Evangelio colla ſubmittant.Nam jugum,ac onus perantiquæ legis, vel peccati, ſeu concupiſcentiæ, de quo quæſt.13. valdè graviſſimum extabat.Jugum autem meum ait Chriſtus, ſcilicet Evangelica lex, ad quem ego vos advoco, multum ſuave eſt, auxiliorum multitudine,gratiæ abundantia,ac præceptorum facilitate. Iugum tamen dicitur, quia lex animas obligans eſt. Unde ait D. Bernardus ſerm.15. in Pſalm. *Qui habitat*:in hunc mundum *Laborantes ad refectionem invitat, ad requiem provocat oneratos non tamen onus ſubtrahit,aut laborem: magis autem onere alio, alio labore commutat, ſed onere levi, ſuavi jugo, in quibus requies, aut refectio, etſi minus appareat, tamen invenitur.* 80.

Lex Evangelica valde ſuavis.

Bernard.

Non ait,impono vobis jugum,ſed *Tollite jugum meum ſuper vos*,ut noſtra libertas ſignificetur. Et,ait,*ſuper vos* primò, ut inquit Abulen. quæſt. 65. ut applicatio metaphoræ ſervetur; nam animalia jugum ſupra cervicem portant Secundo Cajetanus. Super vos ait, non ſubtus vos,nec juxta vos,ſed ſuper vos ſuſcipite Evangelium,non deſpiciendo,nec contemnendo tanquam humanam legem, ſed ut rem divinam ſuperiorem omnibus vobis. Et notandum, quod non ait,Tollite jugum ſuper collum, vel humerum veſtrum, ſed *ſuper vos*, ſcilicet totos, ut caput, os,lingua,oculi, aures,manus, & pedes, ac omnia membra ſubjecta ſint legi Dei. Sic canebat David: *Benedic anima mea Domino,& omnia,quæ intra me ſunt, nomini ſancto ejus.* Pſal. 102. num. 1. 81

Abulenſ. Cajetan. *Lex ſit non ſubtus, ſed ſuper nos.* Pſalm. 10.

Et diſcite à me, Chryſoſtomus homil. 39. D. Auguſtinus ſerm. 10. de verbis Domini, & alii Patres, Auctores communiter ſic interpretantur meo exemplo erudimini eſſe mites,& humiles. Germanè tamen ſic cum Imperfecto homil. 28. Abulenſi quæſt. 66. Janſenio, & aliis,ſic inquam explicabis. Non timeatis tollere jugum meum ſuper vos, nam illo ſuſcepto diſcetis, ac agnoſcetis, me eſſe, non rigidum, ac ſeverum dominum,ſed valdè mitem,benignum, ac affabilem,levia enim mãdata trado:Et etiam agnoſceris,me eſſe, non ſuperbum, ac arrogantem regem, ſed humilem corde,nam cum meis aſſeclis, tanquam eorum frater, me gero Et ait, *humilis corde*;nam,ut notat D.Cæſarius Arelarenſis homil.18.Vera humilitas, non tantum in externa facie apparet, ſed etiam ab intimo corde procedit.Rectè connectit manſuetudinem cum humilitate; hæ enim duæ virtutes, ut mater, & filia aſſociatæ incedunt.D.Bernardus ſermone 2. *In ſignum magnum*,ſic ait. *Sicut mater præſumptionis eſt elatio,ſic manſuetudo vera, non niſi ex vera humilitate procedit.* 82.

Chryſoſt. Auguſt. Imperfectus Abulenſ. Jauſen. *Verus ſenſus.* Cæſar. *Vera humilitas ex corde.* *Manſuetudo, & humilitas ſciantur.* Bernard.

Et invenietis requiem. Iugo legis meæ ſublato in humeros veſtros, invenietis requiem à ſervitute peccati, à perturbatione conſcientiæ, ab ardore concupiſcentiæ,ac à vitiis, & malis omnibus 83

nibus. *Animabus veſtris*: non dixit corporibus; nam in hac vita lex Chriſti maximè quietem affert animæ quæ, conſcientiæ tranquillitate gaudet. Et quia, ut ait Paſchaſius lib. 6. in Matth. *In præſentiarum corpora cruciantur, ut animæ a vitiis requieſcant.*

Corpora cruciantur, ut animæ à vitiis requieſcant. Paſchaſ.

QUÆSTIO XII.

Quid jugum ſignificet in præſenti: & quare Chriſtus potius dixit: jugum meum, quàm jugum veſtrum?

84\. Lyran. *Lex Evangelica, lex amoris.* Joan. 15.

CONveniunt Patres, & doctores in præſenti, quod jugum legem Evangelicam ſignificat Hujus derivationis varias aſſignant rationes. Primò Lyranus ait, quod appellatur jugum à jungendo, lex enim amoris, & præcipuum ejus mandatum de charitate eſt: *Hoc eſt preceptum meum ut diligatis invicem* Joan. 15. n. 12 Charitas autem homines jungit: eſt enim virtus unitiva. Secundò Rabanus, quia jungit lex Evangelica Iudæos ad Gentes; nam Chriſtus copulavit in ſe omnes, ſicut dixit Apoſtolus. *Fecit utraque unum.* Quamvis hæc omnia vera ſint.

Raban.

85\. Albert. Mag. S. Thom. Hugo. Geneſ. 27. Pſalm. 2. Jerem. 2.

Tertia, & germana interpretatio, quam ſecutus ſum in expoſitione, eſt Alberti magni, S Thomæ, Hugonis, & aliorum. Quod communiter in Scriptura lex ſive imperium, jugum nuncupatur. Geneſ. 27. num. 40. Pſalm. 2. num. 3. Ierem. 2. n. 20 Eo quod ad modum jugi ſubditos ſibi ſubjiciat & aſtringat, veluti animalia jugo ligantur, atque premuntur: ſic & lex Evangelica, quamvis ſuavis, homines tamen divinis mandatis à vitiis cohibet; ne in ſuas abeant effrenatas cupiditates. Unde ſervata communi metaphora; at verò in ſingulari utpote ſuave; in mundo autem multa ſunt duriſſima juga. Sic ille alius: *Juga boum quinque emi.* Luc. 14. num. 19.

In mundo multa juga, Luc. 14.

86\. Palat. *Chriſtus nobiſcum ſimul laborem fert.*

Jugum dicitur etiam, ait Palatius: nam natura jugi eſt, ut non ſoli apponatur; ſi jugum eſt, duos gravare debet. Quis eſt ille ergo, qui mecum jugum portat? Audeo & hoc dicere, Chriſtus ipſe eſt jugalis noſter, qui jugum fert nobiſcum, nobiſcumque laborat. Audi Salomonem, qui ſapientiam, quæ Verbum Dei eſt, à Deo petivit. *Mitte,* inquit, *ſapientiam de cœlis ſanctis tuis ut mecum ſit, & mecum laboret.* cap. 19. n. 10. Et Paulus dicit: *Abundantius illis omnibus laboravi, non ego autem, ſed gratia* Dei *mecum.* 1. Corinth. 15. num. 10. Et ſi in adimplenda divina lege, vincendíſque tentationibus, ſuperandóque inimico homo per ſuum liberum arbitrium agat: tamen Chiſtus per ſuam gratiam ſimul nobiſcum cooperatur. Ergo valdè leve eſt jugum, quod à tam robuſtiſſimo commilitone nobiſcum portatur; ut concludit ipſe Palatius.

Sapient. 1. Cor. 15.

87\. Sinaita.

Poteſt enim moraliter, & jam ad ſecundam quæſtionis partem cum D. Anaſtaſio Sinaita. lib. 9. in Hexamer. paulo poſt initium, interpretari jugum Chriſti, de quo ipſe ait: *Tollite jugum meum*: eſt ejus crucem, dolores, paſſiones, ac miſerias, quas ipſe pro noſtris peccatis tulit. Iſai. 9. num. 4. *Jugum oneris ejus.* Thren. 3. n. 27. *Bonum eſt viro, cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua.* Hujuſmodi autem jugum, ô Domine; potius videtur dicendum noſtrum, quàm tuum, cum provenerit à peccatis noſtris? Adeò ipſe eſt benignus Pater, ut noſtrorum peccatorum dolores in ſe tulerit, ut pro eis ſatisfaceret. Deinde quia adeò caliginoſos oculos habemus ad proprias miſerias, ac pœnalitates intuendas, atque percipiendas, quod, ut eas agnoſcamus, ac contemplemur, ut expedit, neceſſe ſit, ut ſimulata facie, alteriuſque nomine, tanquam alienæ nobis proponantur; aliter verò ut propriæ, ad illas cæcutimus.

Iſaie 9. Thren. 3.

Homines miſerias ſuas in ſe non vident.

88\. Matth. 16. *In Chriſto ſuavitas, in mundo multi labores.*

Dubitabis, quod loquens de noſtris laboribus eos crucem noſtram appellat: *Si quis vult venire poſt me, tollat crucem ſuam.* Matth. 16. n. 24. At verò hic modò de ſuis doloribus, ac pœnis agens, eos jugum nuncupat. Nam labores noſtri crux ſunt duriſſima, multiſque preſſuris plena: at verò ſi Chriſti cauſa ſuſcipiuntur, ſuave jugum, & onus leve fiunt.

89\. Daniel. 3. Vatablus. *In Dei obſequio ſuavitas, in mundi autem extrema miſeria.*

Contempto regis Nabuchodonoſoris imperio, ejus ſtatuam noluerunt adorare tres pueri Sidrach, Miſach, & Abdenago: cujus rei cauſa in ardentem fornacem miſſi ſunt. *Effundebatur flamma ſuper fornacem cubitis quadraginta novem: & erupit & incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis. Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & excuſſit flãmam ignis de fornace, & medium fornacis, quaſi ventum roris ſtantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtavit, nec quiſquam moleſtiæ intulit* Daniel. 3. num. 47. Perpende latum diſcrimen in hiſtoria. Pueri in medio ignis habent Angelos ſocios, & ſuavem quandam roridam auram, *quaſi ventum roris:* ſeu, ut legit Vatablus, *quaſi roſcidũ flatũ ſuſurrantẽ.* At qui prope fornacem erant, nempe tortores qui multo ſudore ligna aſportaverant, valde miſerabiliter à flamma conſumuntur. Sed unde diverſitas tanta? Non mirum ſane: nam pueri ardentem fornacem ſunt ingreſſi ob Dei cultum, ac religionis cauſâ; quod negotium, quamvis in hominum oculis extremum videretur ſupplicium, graviſſimáque miſeria, ibi tamen ſumma delectationum gaudia, roriſque valdè delectabilem flatum reperiuntur. Qui autem prope fornacem erant, cum mundano regi famulatum præſtarent, multo lignorum pondere fatigati, & tanquam mala cruce oppreſſi, nullum levamen habent, ſed in extremam ærumnam incidunt, ut à voraci flamma arrepti conſumpti ſint ac in cineres redigantur. D. Zeno Veronenſis ſermone 8. de Tribus pueris. *Mors refugiens,* ait, *mutat officium, cenſores cremantur: incenſis, hymnum canentibus, flamma blanditur: Deus à creatura univerſa benedicitur.* D. Hilarius ſermone 2. de Nuptiis. *Quantum lætitiæ in præſenti,* ait, *obtinent merita religionis, & privilegia ſanctitatis! Ecce horrendum neſcio quod anhelantes globi, & per quadraginta cubitos ebullientes extrinſecus ſæviunt, intrinſecus parcunt: extra fornacem ſapiens ignis iraſcitur, & intus fornace famulatur.* Vide ſuprà cap. 18, num. 56. 57. 58. & 59.

Zeno. veronenſ. Hilarius

QUÆSTIO XIII.

Quare, cum Dominus ſuprà ſuis promiſerit, quod eos requieſcere faciet, tunc eis mandat: Tollite jugum meum ſuper vos.

90. *Difficultas quæſtionis*

SUperiori verſu dixerat Dominus *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos*; ſeu, ut habet alia littera: *Ego vos requieſcere faciam*. Si promittit à laboribus requiẽ, à ſarcinarum malo levamen quomodo nunc mãdat: *Tollite jugum meum ſuper vos*? Pro explicatione quæſtionis ſuppono id, quod ſuprà dixit expoſitione 4. quod Dominus ad ſe vocat laborantes, & oneratos, vel ſervitute peccati, vel jugo legis, ut ibi notavi.

91. Hilar. D.Thom.

Reſpondetur primò cum D.Hilario, S.Thoma & aliis; Quod Chriſtus Dominus vocabat ad ſe omnes, qui laborabant ſervitute peccati, & onerati erant jugo legis; & his promittit requiem; & ad hoc eis mandat: *Tollite jugum meum ſuper vos* ſcilicet legem meam Evangelicam, quæ eſt optimum medicamen, ut ſpiritus ægrotus ſanetur utque anima Chriſti gratia adimpleatur, omnique quieta, ac ſecura bonorum cœleſtium felicitate gaudeat, ac perfruatur. *Nunc verò liberi à peccato, ſervi autem facti Deo, habebitis fructum veſtrum in ſanctificationem; finem verò vitam æternam.* Rom. 6. n. 22. Rom. 6.

92. Hieron.

Secundò D.Hieronymus. *Quomodo levius lege Evangelium, cum in lege homicidium, in Evangelio ira damnetur? Qua ratione Evangelii gratia facilior, cum in lege adulterium; in Evangelio concupiſcentia puniatur? In lege multa præcepta ſunt; quæ Apoſtolum non poſſe compleri Actorum 15. pleniſſimè docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, vivet in eis: in Evangelio voluntas quæritur.* Si Chriſti diſcipuli in lege Evangelica tam rigoroſis præceptis aſtringuntur, tantiſque laborum ponderibus gravantur; quomodò ergo Chriſtus eos, qui erant onerati jugo legis veteris ad ſe vocat dicens: *Ego reficiam vos*: ſubdens, *Tollite jugum meum ſuper vos*, legem ſcilicet Evãgelicam, qua tanta mandatorum ſarcina oneramur? Nunquid Chriſtus jugum jugo graviori vult ſublevare? Pōdera ultima Hieronymi verba: *In Evãgelio voluntas quæritur.* Ait enim Chriſtus. *Tollite jugum meum*: hoc eſt, vos veſtra voluntate, veſtróque arbitrio tollite, & imponite vobiſmet ipſis jugum meum; & cum illud veſtra voluntate aſſumatis vobis ſuave, & leve erit, eóque ego vos reficiam, ac recreabo. Nam quamvis in ipſo jugo Evangelico multa ſint onera, & eſto aliqua graviora; tamẽ cum è propria volũtate eligatur, jam non ſentitur onus, ſed multũ levamen cum magna dulcedine experitur. Pulchrè in hanc rem D.Bernardus lib. de diligendo Deum, paulo ante finem ſic præſentia verba interpretatur. *Tollite*, ait, *jugum meum ſuper vos, & invenietis requiem animabus veſtris. Ac ſi diceret, non impono invitis; vos tollite, alioquin, non requiem ſed laborem invenietis animabus veſtris.* Ex quo conjice, quam libentisſimo animo religionis jugum ſuſcipiendum ſit, alioquin maximè gravabit, ac deprimet.

Quæ propria voluntate eliguntur, valde ſuavia. Bernard. *Quæ contra voluntatem valdè gravia.*

93. Tertiò, altitudò divinæ ſapientiæ maximè conſideranda eſt: nam onus onere graviori, pondus pondere majori minuit, & ſublevat. Vocat Dominus onuſtos lege; & aliud graviuſ onus, ut vult D.Hieronymus, eis imponit. Et tamen tantò onere onus minuit, & levat, ac ſarcinam tollit ſarcinis. Tale enim eſt divinæ ſapientiæ artificiũ, ut per valde contraria media effectus producat, quos intendit.

Hieron. *Deus per contraria media effectus producit, quos intendit.*

94. Bernard.

Quartò, D.Bernardus ſerm. 15. in Pſalm. *Qui habitat* ſic ait: *Laborantes ad refectionem invitat, ad requiem provocat oneratos; non interim onus ſubtrahit, aut laborem: magis autem onere alio, alio labore commutat; ſed onere levi, ſuavi jugo, in quibus requies, ac refectio, etſi minus appareat, tamen invenitur.* Oneratos ad levamen ad ſe vocat Dominus, non tamen onus abſolutè adimit (non poteſt homo eſſe in hac vita ſine ærumna, ac labore,) ſed leviori onere commutat. Sub peccato graviſſimum eſt, & importabile jugum: ſub Chriſto autem leve, ac ſuave. A priori nos Dominus liberat; hoc ſecundum ut miſericors pater imponit.

Homo in hac vita nunquam ſine labore.

95. Galfrid.

Quintò Galfridus in Allegor. Tilmani, ſic ait: *Veruntamen ſic labor omnis, & onus omne culpatur. Quid eſt, quod idem ipſe qui refectionem pollicetur adjungit: Tollite jugum meum ſuper vos? Sed labor ejus reficit laborantem; & onus ejus portat potius, quàm portatur.* Onuſtis, ac laborantibus ad ſe venientibus promittit Dominus requiem, & ad hoc eis mandat: *Tollite jugum meum*: Tantum abeſt, ut Chriſti jugo, ac mandatorum ejus onere gravemur, quod non onera ferre, ſed potius ab ipſis ferri videamur. *Proſperum iter faciet nobis Deus ſalutarium noſtrorum.* Pſal. 67. num. 20. Legit Hieronymus. *Portabit nos Deus ſalutis noſtræ.* Portat enim nos Deus ſuis auxiliis, & proſperum iter facit nobis in cœlum. Valdè conſonè hìc referam verba D.Bernardi Epi. 72. *Libet admirari*, ait, *quam leve ſit onus veritatis, quod non ſolum non onerat, ſed etiam portat omnem, cui portandum imponitur. Hoc onus potuit uterum gravidare virgineum, ſed non gravare Hoc onus ipſa, quibus ſe præbuit ſuſtentandum, Simeonis brachia ſuſtentabat. Hoc etiam Paulum, ni gravi ſcilicet, & corruptibili corpore poſitum, rapiebat uſque ad tertium cœlum* Cum Arca Dei humeris Levitarum ſublata eſſet à David rege in domo Obededon ad tabernaculum Sion, ait Scriptura 1. Paralip. 15. num. 26. *Cumque adjuvaſſet Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur ſeptem tauri, & ſeptem arietes.* Quale autem eſſe hoc juvamen ait Lyran. Dicunt Hebræi, *Quod arca ſeipſam portabat, id eſt quod portatores Arcæ nullum pondus ſentiebant, & pro illo miraculo facta eſt illa immolatio.* In Arca erat lex; ipſam portantes magno merito, ac honore afficiebantur; & tamen nullam ponderis onus ſentiebant, ſed potius ab Arca ipſa adiuvabantur.

Pſalm. 67. Hieron. Bernard. *Deus nos portat in cœlum.* 1. Par. 15. Lyran.

96. Paſchaſ.

Sextò, D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. *Graviter*, ait, *laboribus fatigatos vel oneribus antiquæ legis depreſſos benigniſſimus Salvator ad ſe vocat, ea omnia ablaturus; tantum ut jugum ejus ſuave, & onus leve ſuſcipiat.* Onuſtos graviſſima ſarcina præceptorum, ac cæremoniarum antiquæ legis Dominus ad ſe alliciebat, ut impoſito ejus jugo Evangelico reficiebat, quod minimè gravat, ſed magna ſui ſuavitate, ac facilitate animũ recreat, ac levat.

Lux Evangelica multum recreat ſuper legem veterem.

97. Cant. 1. *Meliora ſunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Cant. 1. n. 1. Inquirere pulſat animus: Quodnam ſit hoc vinum? quæve hæc ubera unguentis plena, quæ tam publico teſtimonio meliora dicuntur? Communis eſt Patrum interpretatio, Adamantii homil. 1. ex quatuor; Bedæ Iuſti Orgelitani, Aponii, & aliorum. Quod ſponſa deteſtatur vinum amarum antiquæ legis obſervantiæ, quæ in ſe erat valdè amara, rigida, & auſtera; de qua uva, ſeu vino ait Philippus Abbas citandus: *Quis ſugat, & ejus dentes non obſtupeſcant? Cujus guſtus, & palatũ non hoc hauſtu gravius amareſcant*; Sponſa autem tantoperè appetit ubera, quæ leniter, ac ſuaviter præbẽt lac, & alimentum cum multa odoramentorum fragrantia, legem ſcilicet Evangelicam, quæ ſuprà modum totum hominem fœcundat, & replet, ac valdè mirificè animum gaudio perfundit. Iuſtus Orgelitan. *Illic*, ait, *tanquam auſteritas vini diligendum tantũmodò proximum, & inimicum odiendum oſtendit. Hic dulcedo gratiæ pro inimicis orãdum; & eos qui nos oderunt, admonet diligendos.*

Adamant. Beda. Orgelitan. Apon. Philip. Abb. *In lege gratia multa ſuavitas; in lege veteri multa auſteritas.* Orgelit.

98. Exod. 1. Lex antiqua ordinabat: *Qui percuſſerit patrem, & matrem ſuam, morte moriatur.* Exod. 22. n. 15. Et ſic alias multas pœnas lex diſponebat, ut oculum pro oculo, dentem pro dente rependeret homo. At lex gratiæ quid imponit ei, qui percuſſerit, vel occiderit? Ut confiteatur, ac pœnitentiam agat, non ut moriatur. *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat.* Quid eſt, quod lex antiqua mortem, lex verò gratiæ vitam pollicetur; lex antiqua, ut aſpera, & auſtera horrorem mortis minatur: Lex verò gratiæ, utpotè ſuavis felicitatem, ac dulcedinem vitæ, juſque conſervationem inducit. Philippus Abbas tom. 2. in Cant. ad citata verba: *Meliora ſunt:* ſic loquitur. *Lex dicebat, ſi quis peccaverit, hoc aut illud peccatum fecerit, moriatur. Evangelium verò clamat, ſi quis peccaverit, pœnitentiam agat, & non moriatur. Valdè ergo ſunt meliorata, id eſt dulciora effecta ubera tua.*

In lege veteri mors in lege gratiæ vita. Philip. Abb.

Quæstio XIV.

Quare hîc tantum ſuam humilitatem Chriſtus Dominus nobis commendat.

99. Paſchaſ. RAtionẽ litteralem jam dedi in expoſitione. Alias morales quæro. Et primò D. Paſchaſius l. 6. in Matth. *Idcircò*, ait, *mandat, diſcere à ſe, non mundum fabricare, non mortuos ſuſcitare, non virtutes ſignorũ facere, ſed humiles eſſe, & mites, ut poſſimus omnia ſuſtinere.* Quod etiam ante docuit D. Auguſtinus ſerm. 9. de verbis Domini ſecundùm Matth. Expende illa verba: *Ut poſſimus omnia ſuſtinere.* Ut Dominus laboribus fatigatos, ac oneratos, quos ad ſe vocabat, reficere, ac requieſcere faciat jugo ſuo impoſito, eos ad humilitatem exhortatur. quæ enim cum humilitate, ac modeſtia ſuſcipiuntur, facilè, ac ſuaviter ſuſtinentur: quæ autem cum arrogantia, ſemper dura, ac rigida judicantur. Præfatæ difficultatis alteram rationem aſſignat Neſtoretus Abbas collat. 15. cap. 7. *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Hoc enim eſt, quod cunctis generaliter diſcere, & exercere, poſſibile eſt: opera autem ſignorum, atque virtutum, nec ſemper neceſſaria, nec omnibus conceduntur.*

Auguſt. *Quæ cũ humilitate ſuſcipiuntur, faciliæ reputantur.* Neſtoret.

100. Caiet. *Ea Dominus mandat quæ quilibet faciliter exercere poteſt.* Secundò Cajetanus. Nota, prudens lector, ait, quia Ieſus univerſum mundum alloquitur, invitando omnes; & propterea non dicit, diſcite à me, quia jejuno, quia ora, quia pedes diſcurro, quia prædico, & ſimilia à quibus poſſet ſe aliquis excuſare, allegando impotentiam, dicendo ſe inhabilem; ſed diſcite à me, quia mitis, & humilis ſum corde; nullus etiam poteſt ſe excuſare à dominio propriæ voluntatis, à diſciplina domandi internas paſſiones; in his intimis conſiſtit diſciplina Chriſtiana communis omnibus. Hæc ille. Suavis eſt Dominus in ſuis præceptis, ea enim nobis mandat, quæ unuſquiſque faciliter, & promptè exercere valet.

101. Hildebert. Tertiò, Hildebertus Cenomanenſis Epiſcopus Epiſt. 61. *Attende*, ait, *cur ad humilitatem invitantur carnis hoſtes, & mundi: Attende, quo egebant ad perfectionis plenitudinem jam ſecuti Chriſtum, relictis omnibus propter Chriſtum. Magnus theſaurus magna eget cuſtodia. Erat Apoſtolis pretioſus, & ineſtimabilis theſaurus ipſa Redemptoris gratia, & divinum ejus colloquium. Erat eis theſaurus ſacra menſæ communicatio, & Spiritualis alimenti veritas. Erat eis theſaurus in amore cæleſtium quotidie ejus miraculis perficere, & exemplis. Hujus theſauri cuſtodem oportuit eſſe humilitatem, & ejus excubiis acceſſum ſuperbiæ amoveri.* Hæc magnus Præſul. Et ſatis duo valdè magna nobis de humilitate inculcat. Latè diſſeruerat ipſe, quomodo Petrus, & Andreas ob Chriſtum retia dimiſerant; Ioannes virginitatis holocauſtum obtulerat, Matthæus, Telonium depoſuerat, & cæteri Apoſtoli omnia ſua reliquêre, & ſecuti ſunt Chriſtum, in univerſo virtutum genere ſe exercentes: nunc eis Dominus tantopere humilitatem commendat, *quo egebant ad perfectionis plenitudinem*, ipſa enim humilitas totius conſummationis eſt clauſula, & plenitudo, totiúſque perfectionis conſummatio.

Humilitas perfectionis plenitudo.

102. *Humilitas omnium virtutum cuſtos.* Quarto in ejuſdem verbis Hildeberti, multa, & illuſtriſſima dona contulerat Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: Eos conſtituerat principes, ac duces Eccleſiæ ſuæ, paſtores animarum, miniſtros ſacramentorum, & ut multa gratia, doctrina, ac miraculis eminerent: ne aliàs, cum eſſent homines obſcuri, cum tantis præfulgerent, in ſuperbiam elati eſſent, eis tanquam fideliſſimum cuſtodem omnium donorum aſſignat humilitatem: ipſa enim ab omni hoſtili incurſu theſaurum univerſum valdè ſolerter cuſtodit, munit, atque tuetur. *Hujus theſauri cuſtodem oportuit eſſe humilitatem, & ejus excubiis acceſſum ſuperbiæ amoveri.*

103. Leo. *Tum chara humilitas Chriſto, quia per ipſam triumphavit.* Quintò, D. Leo ſerm. 3. de Nativit. *Formam* ait, *ſuæ manſuetudinis inſinuans, ea nos virtute imbuit, qua redemit.* Præ cæteris virtutibus tantum humilitatem nobis commendat Dominus: humilitate enim ipſe nos redemit, humilitate triumphavit; ac hoſtem debellavit. Ut ſuo exemplo nos informaret, quod per humilitatem hoſtes devincuntur, ac ad gloriam, & exaltationem pervenitur.

104. Urban. Sextò. Urbanus IV. ſummus Pontifex in Pſalmum 50. *O humilis celſitudo*, ait, *quàm verè, ſi voluiſſes, dicere potuiſſes: diſcite à me fabricare Auroram, & Solem: ſive diſcite à me quatriduanos*

mortuos

Humilitas valde potens ad magna operanda.

mortuos ſuſcitare? Sed quia potentior eſt ſolidiſſima humilitas, quàm ventoſiſſima ſublimitas, idcirco potius dicere voluiſti: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Apud Iſaiam & Apocalyp. ſim ſedet Chriſtus in throno majeſtatis excelſo. Apud Pſalmographum ſuper Cherubim in exordio mundi totam hanc machinam fabricavit. Degens inter nos, mortuos ſuſcitavit. Et tamen nullum eorum nobis edicendum proponit, ſed ad abjectionem, & humilitatem nos exhortatur. Sed quid tantum in ipſa ſubmiſſione nitet *Potentior eſt ſolidiſſima humilitas.* Optimè prævidebat ipſe, quod inter nos homines abjectione humilitatis ea prodet poteſtas, quæ illuſtriſſima ac valde per excelſa opera obire valet.

105. Bernard. Septimò, D. Bernardus de gradibus humilitatis expendens illa Apoſtoli verba. 2. Corinth. 12. num. 9. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti. Sed nondum forſitan intelliges, de qua ſpecialiter dixerit, quia Chriſtus omnes virtutes habuit: ſed cum omnes habuerit, præ omnibus tamen unam, id eſt humilitatem in ſe nobis commendavit, cùm ait:* Diſcite *à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Ex omnibus virtutibus Chriſtus nos maximè ad humilitatem inducit, ipſa enim eſt ejus ſpecialiſſima virtus; unde quādo Apoſtolus loquitur: *Ut inhabitet in me virtus Chriſti:* humilitatem intelligit.

Humilitas ſpecialis Chriſti virtus.

106. Bernard. Octavò, idem D. Bernardus Epiſt 42. ad Senonenſem Archiepiſcopum Henricum. *Quid deinde*, ait, *Auctor, & dator virtutis Chriſtus in quo omnes theſauri ſapientiæ ſunt abſconditi? Nonne tamen & ipſe de humilitate tanquam ſumma ſuæ doctrinæ, ſuarumque virtutum: gloriatus eſt? Diſcite*, ait, *à me, non quia ſobrius, aut caſtus, aut prudens, aut aliquid hujuſmodi, ſed quia mitis ſum, & humilis corde.* De caſtitate, prudentia, jejunio ac temperantia aliquando Dominus habuit concionem, & contentus eſt. At de humilitate, ut multum complacens in ea, ſæpè, & iterato ſermone, ut in præſenti, & Matth. 18. num. 4. & 23. num. 12. & Luc. 14. n. 11. & 18. n. 14. ut eam ſui Diſcipuli altius ebiberent, & valde intimè fixo corde tenerent. Eſt enim humilitas totius Chriſtianæ diſciplinæ ſumma, ac omnium virtutum compendium. *De humilitate, tanquam ſumma ſuæ doctrinæ ſuarumque virtutum, gloriatus eſt.*

Chriſtus gloriatur de humilitate tanquam ſumma virtutum. Matth. 15. 23. Luc. 14. 18.

107. Salvatore nato, adveniunt Magi Jeroſolymam interrogantes: *Ubi eſt, qui natus eſt rex Iudæorum?* Poſtea verò accedentes Bethleem, *Intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.* Matth. 2. num. 11. Magis quærebant regem; cur ergo non dicitur, quod invenerunt regem, ſed puerum? nunquid aliquid minus in eo agnoverunt, quàm quod ipſi ſperabant minimè ſanè. Cur igitur, non regem, ſed puerum dicuntur inveniſſe? Puer nomen humilitatis eſt, ut per ſe patet, & notat D. Leo ſerm. 4. de Epiphania, & D. Bernardus ſerm. de Nativit. plus enim meus Jeſus gloriabatur de illa infantili humilitate, in qua dignatus eſt apparere, qua, quàm de quacumque & ampla, ac regali majeſtate: nam in illa puerili ſubmiſſione, tanquam in ſumma, ac compendio maximè ſui divini amoris, infinitæ ſapientiæ, & inſcrutabilis conſilii pretioſiſſimas divitias propalabat, ac manifeſtas faciebat: pluſque ad agnitionem, ac adorationem ſuæ divinitatis animos afficiens, inducebat illa tam divina humilitas quàm quàm quilibet omnium cœleſtium exercituum pompoſus, & amplus apparatus. Favet D. Chryſoſtomus relatus in Catena D. Thomæ, *Regem quærebant, & ſi nihil regale videbant, in eo tamen, ſolius ſtellæ teſtimonio contenti, gaudebant oculi eorum contemptibilem puerum aſpicere. Unde procidentes adoraverunt eum; vident enim hominem & agnoſcunt Deum.*

Matth. 2. — Leo. Bernard. — *Chriſtus gloriatur de humilitate. Humilitas valde potens.* — Chryſ.

Maxime ſanè de humilitate gloriandum, in qua tot latent excellentiæ, tot occultantur Magnalia. 108.
de ea ait Abbas Neſtoretus collat. 15. c. 7. *Humilitas eſt omnium Magiſtra virtutum, ipſa eſt cœleſtis ædificii firmiſſimum fundamentum ipſa eſt donum proprium, ac magnificum Salvatoris,* Tanta eſt ſublimitas hujus magnæ Magiſtræ, ut à Deo nomen accipiat, utpote ipſo ſolum ejus excellentias penetrante. Climacus Grad. 25. *Humilitas*, ait, *eſt gratia animæ, nominis expers, ſolis nominata iis, qui ejus experimentum cœperant, inexplicabilis theſaurus, à Deo nomen ſortita, ſingulare munus Dei.* Ob tantum ejus fulgorem, *ſpiritus nobilitatem* eam appellat. D. Fulgentius Epiſt. 2. ad Gallam. cap. 16. & rectitudinis viam, ac pontem ad cœleſtem Patriam, eam dicit D. Remigius Rhemenſis in cap. 4. ad Hebræos. *Ipſe Dominus viam rectitudinis nobis exhibuit, per quam ambulare debemus, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, pontem ad Patriam cœleſtem pervenire præſtitit.*

Humilitatis elogia. Neſtoretus. Climacus. Fulgentius. Remig.

Matth. 11. Jugum enim meum ſuave eſt, & *num.* 30. onus meum leve.

VERSIONES.

Theoph. Vat. Jugum enim meum commodum

Arias. Jugum enim meum blandum.

D. Auguſt. Jugum enim meum leve.

Arabicus. Jugum enim meum bonum.

EXPOSITIO IV.

IN præſenti hanc ſententiam profert Dominus, ac ſi dicat, nolite timere jugum meum, quia blandum & ſuave eſt. Aliqui per jugum intelligunt mandata; per onus verò conſilia Evangelica. Simpliciter tamen jugi, & oneris nomine Lex Evangelica accipienda eſt, ut notavit D. Hilar. D. Paſchaſ. Beda, Albert. mag. & alii Eſt enim repetitio ejuſdem ſententiæ aliis verbis ad eam magis explicandam. Et rectè Evangelii lex jugum nuncupatur, quia doctrina ſua ſacra nos ligat, ne quis à juſtitiæ ſemita exeat. Et vocatur etiam onus, quia neceſſaria obſervanda eſt, ac in mente, & manibus geſtanda ab his, qui vitam æternam deſiderant. Et rectè dicitur ſuave; & leve: nam jugum aſperitate, onus gravedine moleſtiam affert; at lex Evangelica tota ſuavis, & levis eſt. Unde meritò dicitur jugum Chriſti ſuave, bonum, leve, blandum, commodum. 109.

Hilarius. Paſchaſ. Beda. Albert. Mag. — *Quare lex Evangelica dicitur jugum, & onus.*

Quæstio XV.

Quare Chriſti Lex dicatur ſuavis, & levis?

110. *Lex Chriſti multùm ſuavis ſuper Legem veterem.* Actor. 15.

SUave,& leve eſt jugum Chriſti, primò ſuper Legem veterem, ut notant hîc omnes Commentatores Unde Petrus Actor.15.n.10.dixit: *Quid tentatis Deum imponere jugum ſuper cervice diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus.* Nam primò Lex vetus erat valde difficilis multitudine præceptorum,continebat enim tredecim,& ſexcenta præcepta. At Lex nova pauciſſima tenet mandata,nã ſuprà legem naturalem immediatè à Chriſto Domino ſolùm fidei,ſacramentorum præcepta imponit,ut eſt commune axioma Theologorum, quod latè cum D.Thoma.1.2.quæſt. 108.art.1. & 2. Quodlibeto 4. art.13.explicant Soto in 4. diſt.40.art.4.Suarius lib.10.de Leg.cap.2.num. 20.Valentia diſp.7.quæſt 8.punct.2. Salas diſp. 25.ſect.2. Secundo, quia Lex vetus mortem,ac graviſſima ſupplicia comminabatur. Exod.21.à n. 12.At Lex nova ſolùm requirit pœnitentiam, & Confeſſionem. Tertiò,quia ſpiritus Legis, erat ſpiritus timoris;at in Nova eſt ſpiritus amoris,& filiorum. *Non autem accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore,ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum,* Rom. 8. num. 15. Quartò, quia in Lege nova cum abundantiori gratia datur ſpiritus, qui adjuvat infirmitatem noſtram, ut reſpondet Auguſtinus ſerm.9.de verbis Domini ſecundùm Matth. Et multa alia ex dicendis hîc, & quæſtione ſequenti colliges.

D. Thom. Soto. Suarius. Valentia. Salas. Exod.21. Rom 8.

111. Hugo. *Jugum Chriſti ſuave.*

Secundò, Cardinalis Hugo ex Sanctis Patribus pro ſuavitate Legis Evangelicæ multa hîc conſiderat. Valde enim ſuave,& leve eſt jugum Chriſti adjutorio Sacramentorum,quibus nobis abundanter gratia confertur,qua munimur, & corroboramur. Tertiò, viſitur ſuavitas hæc in imitatione ipſius Chriſti quæ enim nobis mandavit ,prius ipſe executione adimplevit. *Deponentes omne pondus,& circunſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen aſpicientes in auctorem fidei.* Ad Hebr.12. n.2.De quo vide multa, tam hîc,quam 1. & 2. tom. in Indice, Verb. *Exemplum.*

Chriſtus quæ mandavit, prius ad implevit. Hebr, 12.

112. Theoph. *Suave ob præmium Jugum Chriſti ſuave,quia ad omnes æquale,* Caſſiod.

Quartò Theophylactus. *Dicuntur omnia Chriſti mandata jugum leve, quoniam propter futuram retributionem levia.* Certa ſpes præmii leves reddit labores,& tribulationes: pro quo multa dixi variis in locis. Quintò, Quia Chriſti Lex æqualiter ſe in omnes extendit, omneſque comprehendit. Præclarè Caſſiodorus lin.7.variar. *Si nullus à principe excipitur,nullus & è populo à labore eximitur*

113. Paulin.

Sextò, D Paulinus Epiſt,4.ſic ait: *Jugum leve eſt,quia ſervientes Chriſto operamur bona, quibus pennati in altum prohevimur.* Et Epiſt. 20. in hunc modum fatur *Domini jugum ſuave, & onus leve eſt,quia è terris nos levat & in excelſa regni cœleſtis attollit. Levitas enim omnis altipeta eſt, & ſurſum verſus vigore ſubtilitatis affertur.* Chriſti jugum leve; quidquid autem leve, in imis non hæret,ſed ſemper in ſuperiora levitate facit. Præcepta in Chriſti jugo,cum levia ſint, nec nos deprimunt, aut ſubmergunt nec nos in lutoſis immorari patiuntur;ſed veluti pennæ alæque nos in ſublime, ac in cœlum faciunt volitare, quibus pennati in cœlum provehimur. Quod perbelle notavit D. Aug. in Pſ. 59. *Alia ſarcina pondus habet,* ait, *Chriſti ſarcina pennas habet: nam & avi ſi pennas detrahas quaſi onus tollis;& quo magis onus abſtuliſti, eo magis in terra remanebit:quam exonerare voluiſti,jacet,non volat,quia tuliſti onus;redeat,& volat. Talis eſt ſarcina Chriſti, ferant illam, qui volunt;& invenient,quàm levis ſit,quam rapient in cœlum,& à terra eripiens.* Cum Chriſti onere volamus in cœlum,& ſine illo in peccatorum cœno jacemus.

Lex Chriſti levis, & nos facit volare in cœlum. Auguſt.

114. Auguſt. *Omnia ſuavia, & levia facit amor.* Pſalm.16.

Septimo, jugum Chriſti ſuave, & leve:Lex Chriſti eſt amoris, ac benevolentiæ. Pulchrè loquitur. D. Auguſtinus ſerm.9.ſuprà citato,expendens dictum Apoſtoli, *Quia non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam.quæ revelabitur in nobis. Quare,* ait, *quæ dura ſunt laborantibus, eiſdem ipſis miteſcunt amantibus. Omnia ſuavia,& propè nulla facit amor.* Si verò David ait: *Ego cuſtodivi vias duras* Pſal.16. n.4. Rectè reſpondet idem Auguſtinus lib.de natura,& gratia cap.70. *Duræ ſunt timori,leves amori.* Cùm Moyſes videret illam viſionem grandem,quod rubus arderet,& non combureretur: cucurrit ad videndum. Clamat Deus: *Non appropies huc.* Exod.3.n.5. Legit Vatablus. *Ne huc accedas propius.* Planum erat,quod cum totus locus eſſet ſpinis repletus,ac arderet in flamma, Moyſes, utpote mentis compos illuc propius non accederet. Ad quid ergo hujuſmodi Domini vox? pergebat Moyſes totus divina charitate vulneratus,ut patet ex his, quæ docent Origenes homil.12. in Gen.& D. Gregorius lib. 15. Moral.cap.27. Solet amor ardua facilia reddere: & ſine dubio efficiebat in Moyſe,ut ſpinæ ei viderentur ſuaves roſæ, & flamma ignis veluti tenuis roris aura. Ne ergo propius accederet, divinum mandatum interponendum fuit.

Exod. 3. Vatabl. Origen. Gregor.

115. Pantaleon. *Lex Chriſti maximè delectat, & perjucundat.* Pſalm. 18. Hebraicus.

Octavo venerabilis Pantaleon Diaconus ſerm. de luminibus Sanctis tom.7. Biblioth. *Non jugo opprimimur,* ait, *non metu torquemur, verum timuimus quidem,at liberi nunc à metu, non velut ſontes,& damnati ſervitutis,jugum toleramus,ſed voluptati magis,quàm oneri nobis eſt.* Lex Domini non gravamen,ac moleſtiam infert, ſed ita ſuavis eſt,ut maximè delectationi, ac voluptati inſerviat. Ait Regius Vates *Lex Domini immaculata convertens animas* Pſal.18.n. 8. Ultima verba legit Hebraicus, *Redire faciens animas* Ac ſi dicat. Tam ſuavis ,ac perjucunda eſt Lex Domini,ut animas labore mundi fatigatas, ac diaboli onere preſſas, ſuprà modum recreet,ac exhilarari faciat. Ex quo ad Chriſti jugum maximè nos exhortatur D.Gregorius Niſſenus homil.2.de Pauper.amore. *Iugum Chriſti ne detrectemus,ne excutiamus, ſuave eſt, leve ſubeuntis cervicem non atterit,ſed demulcet.*

Nyſſen.

116. Cant. 2. Chaldaica.

Ait ſponſa: *Fulcite me floribus,ſtipate me malis, quia amore langueo.* Cantic.2.num.5. Paraphraſis Chaldaica ſic legit. *Suſtentate me in verbis legis,in quibus ſuave ſit ſæculum & imponite velamina ſuper cervicem meam interpretationem verborum Sanctorũ,quæ dulcia ſunt gutturi,ſicut poma paradiſi voluptatis.* Ita delectabilis,ac perjucunda eſt Lex Domini, ut idem valeat, quod Sponſa dicit: *Fulcite me floribus* ac ſi dicat: *Suſtentate*

Mira ſuavitas in Lege Chriſti.

ſtentate me in verbis Legis,quæ veluti ſuaves flores oblectationi, ac delectationi inſerviunt.

QUÆSTIO XVI.

Quare, cum via cœli ſit anguſta,& arcta, Lex Chriſti ſuavis, & levis dicitur?

117. Matth. 7. CHriſtus in celebri montis ſermone ait: *Quàm anguſta porta, & arcta via eſt,quæ ducit ad vitam.* Matt.7. n. 14. Et tamen hæc porta,& hæc via eſt ipſa Lex Chriſti. Quomodo ergo hæc dicitur ſuavis, & levis? Reſpondet primò Rabanus. *Sed quomodo*,ait,*jugum Chriſti ſuave,cùm ſuprà dicatur,arcta eſt via,quæ ducit ad vitam? Sed quod,anguſto initio incipitur,proceſſu temporis ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur.* Incipienti via eſt arcta, & difficilis; proficienti verò,jam amoris vi, ſuavis, ſpecioſa, ac delectabilis. Ait David: *Ambulabam in latitudine,quia mandata tua exquiſivi.* Pſalm. 118.n. 45. Eleganter D. Gregor. homil. 17. in Ezechiel. ſic ait *Via inchoantibus anguſta eſt; & perfectè jam viventibus lata,ita ut pro amore ejus & perſecutio placeat.* Vide ſuprà n. 114

Raban. — *Perfecto viro ac amanti omnia ſuavia.* — Pſalm. 118.

118 Auguſt. Secundò, D. Auguſtinus ſerm. 9. de Verbis Domini. *Conſiderant eos, qui jugum ipſum intrepida cervice ſubjecerunt, tantis agitari,& exerceri difficultatibus hujus ſæculi,ut non à laboribus ad quietem,ſed à quiete ad labores vocari videantur.* Et numeratis aliquibus Apoſtoli laboribus 2. Corinth.6.num.4.& 11.n.2. Omnia ergo illa, quæ commemoravit, aſpera, & gravia,frequentiùs, & abundantiùs ſuſtinebat,ſcilicet Apoſtolus. *Sed profectò aderat ei Spiritus ſanctus,qui in exterioris hominis corruptione interiorem renovaret de die in diem;& guſtata requie ſpirituali in effluentia,deliciarum Dei,in ſpe beatitudinis futuræ omnia præſentia deliniret aſpera, & omnia gravia relevaret.* Alacriter ad Legem Chriſti curramus,& nil difficultatis in ea nos deterreat, nam nobis adeſt Spiritus ſancti gratia,quæ omnia valde ſuavia & levia reddit,communiens, & alliciens nos ingenti præmiorum ſpe,ut jam ponderavi ſuperiori quæſtione.

2. Cor. 6. 11. — *Laborantibus pro Chriſto adeſt Spiritus ſanctus.*

119. Euthym. Tertiò Euthymius. *Vide ergo*,ait,*quomodo & jugum dixerit,& ſuave vocaverit: onus quoque dixerit, & leve appellaverit, ut neque deſpicias, quaſi facilia, neque fugias,tanquam laborioſa.* Arcta,& ſuavis eſt Lex Chriſti,arcta,ut circunſpectè, & cautè nos agamus incedentes per eam; ſuavis verò, quia nihil difficultatis eſt in ea,quod nos deterreat.

Circunſpectè agendum. — 120. Ambroſ. Thren. 3.

120. Quartò, D. Ambroſius Orat. de obitu Valentini,componens cum noſtro textu Evangelico verba illa Thren.3.num.27. *Bonum eſt viro, cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua*: quæ verba ſic ipſe legit: *Cùm portaverit jugum grave.* Quærit ergo S. Doctor: Quomodo hoc cohæreat,cùm Chriſtus in præſenti jugum ſuũ ſuave dicat; ſic reſpondet. *Poteſt & grave jugum verbi videri præ pondere diſciplinæ,auſteritate correctionis,pondere abſtinentiæ,ſtrictionéque laſciviæ: ſuave tamen eſſe fructũ gratiæ,ſpe remunerationis,puriori conſcientiæ ſuavitate.* Suave eſt ob cumulum gratiæ, ob ſpem certam remunerationis, & ob quietem,ac ſecuritatem conſcientiæ.

Lex Chriſti dat conſcientiæ quietem.

121. Chryſoſt. Quintò,D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil.28. *Inexpertis*, ait,*gravis eſt juſtitia Chriſti: expertis autem ſuavis.* Anguſta, & ardua eſt via Cœli iis,qui non intrant per eam, valdè verò ſuavis, & dulcis ambulantibus,ac degentibus in illa. Epiſcopo Pergameno permittitur à Deo: *Vincenti dabo manna abſconditum.* Apocal.2.num. 7. Quamvis de æternæ vitæ præmio interpretantur Andreas Victorinus,Ansbertus,Gloſſa,& alii; Alcazar conſtanter explanat de quadam peculiari conſolatione, ac ſuavitate, quæ Chriſti militibus in hac vita laborantibus promittitur: quæ ſuavitas ſolùm eſt nota mundi preſſuras vincentibus,& valdè abſcondita Chriſti labores non guſtantibus. Valde conſona eſt interpretatio verbis textus. Alliciebat enim Dominus ſuos ad pugnam cum carnis cupiditatibus ex qua humanus animus præter triſtitiam, & lachrymas nihil ſe ſperabat perceptur ũ. Tunc Dominus eos adhortatur, ingentem conſolationem humanis oculis abſconditam ibi eis promittens. Pulchrè ex Divo Bernardo ait Cardinalis Hugo. *Multi vident noſtras punctiones, ſed non vident noſtras unctiones.*

Apoc. 2. Andr. Victo. Ansbert. Gloſſa Alcazar. — *Laborantes pro Chriſto habent multam ſuavitatem.* — Bernard. Hugo.

122. Pro ſolemnitate Paſchali mandabat Dominus cœtui Iſraël. *Edent nocte illa azimos panes cum lactucis agreſtibus.* Exod.12.n.8. Sed cur pro tanta feſtivitate amaræ herbæ deſtinantur in cibum? Philo lib. de Congreſſu quærens erudiri gratia. *Animæ feſtum*,ait, *eſt rerum optimarum æmulatio, & labor ad perfectionem properantium. Quamobrẽ præceptum eſt, ut azima edantur cum amaris lactucis agreſtibus; quia cohibere concupiſcentias,ne ferveſcant,& turgeant, quidàm putant amarum, quod mens certaminum avida habet pro feſtivis deliciis.* Licet mundani ibi invenirent amaritudinem; qui tamen pro Deo delicioſas concupiſcentias compeſcebant, miram dulcedinem in illis percipiebant, ut pro ſolemniſſimo feſto illis inſervirent.

Exod. 12. — Philo. — *Qui cupiditates refrænant multam ibi percipiunt dulcedinem.*

CAP. XXI.

Homo incidens in Latrones.

*Luc.*10.*n.* 23. Et converſus ad diſcipulos ſuos dixit: Beati oculi,qui vident,quæ vos videtis.

Num. 24. Dico enim vobis,quod multi Prophetæ,& Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: audire,quæ auditis,& non audierunt.

VERSIONES.

*Syriac. n.*23. Et converſus ad diſcipulos ſuos ſeorſim dixit: Fe-

lices

lices oculi, qui vident, quæ vos videtis.

Arias. Privatim. dixit.

Arabic. Beati oculi, qui perſpiciunt.

Iuſtus Orgelit. in cap. 1. Cant. Veſtri beati oculi, qui vident: & aures quæ audiunt.

Num. 24. Amen dico vobis, multi prophetæ, & reges quæſierunt videre, quæ videtis.

Alter Textus.

Matth. 13. Veſtri autem beati oculi, quia vident, & aures veſtræ quia audiunt.

Num. 17. Amen quippe dico vobis; quia multi prophetæ, & juſti cupierunt videre, quæ videtis, & non viderũt, & audire, quæ auditis, & non audierunt.

EXPOSITIO I.

1. *Qui Chriſtum ſequuntur beati.*

SUprà dixerat Dominus, ſuum Patrem Meſſiæ adventum prudentibus, ac ſapientibus occultaſſe; parvulis autem revelaſſe: nunc verò hos parvulos, beatos nuncupat. Qui enim Chriſto adhærent, licet in mundi oculis parvuli videantur: in tantum tamen excreſcunt, ut beati jam dicantur. Similia verba inveniuntur apud Matth. 13. quæ licet in alia occaſione fuerint dicta, ad majorem claritatem hîc appoſui.

Matth. 13

2. *Homines, multis indigent, ut beneficiorum recordentur.*

Converſus ad diſcipulos ſuos, ſcilicet corporis aſpectu, ac quodam corporis geſtu, utpote, eos ſpecialiter allocuturus. Erat enim dicturus Dominus magnum beneficium in eos collatum; & cùm homines ſint valde oblivioſi, ut attenderent, ac perciperent, cum eis valde ſigillatim ac ſpecialiter fuit agendum, ut illud memoria tenerent; pro quo multum faciunt exemplaria Græca, quæ habent: *Seorſim*: ſeu *privatim* dixit. *Beati oculi*, tum corporis, tum & potius mentis. Matthæus addit: *Et aures veſtræ*: quod eodem modo intelligitur tam externæ corporis aures, quàm internæ, ſcilicet animi. Et eſt ſenſus: O vos Apoſtoli mei, beati ſunt veſtri oculi corporis, vident enim mea ſancta opera myſteria, ac miracula, meos ſanctos mores, ac geſtus. Veſtræque aures beatæ ſunt, cùm audiant meam cœleſtem doctrinam. Sed multò potiùs beati ſunt veſtri oculi, veſtræque aures internæ mentis: nam divina gratia illuminante, illa mea omnia proximè dicta capitis, creditis, & intelligitis. Quod non faciunt Iudæi; nam quamvis externe videant, & audiant mea opera, & doctrinam: cum tamen animo non intelligant, neque credant, eorum oculi, ac aures non ſunt beatæ. Animus, cùm percipiat viſa, & audita, dicitur videre, & audire. Ex quo liquet, quod non ſat eſt, audire ſacram doctrinam, ſed neceſſe eſt, ut animo retineatur. *Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud*, Luc 11. n. 28

Matth.

Legitimus ſenſus.

Qui vident, quæ vos videtis. Modeſtiæ cauſa non dixit Chriſtus, qui vident me, ſed abſolutè ſententiam profert.

Luc. 11. *Chriſti modeſtia.*

3. Chryſoſt. *Excellentia beneficii ex ſingularitate.*

Amen dico vobis. Beneficium Diſcipulis ſacrum amplius extollit Dominus, & oſtendit illius excellentiam, ut notat Chryſoſtomus homil. 46. in Matth. in hoc quod, non ſolùm malis, ſed etiam his qui boni fuerant, eos proponit, ac antiquis juſtis eos beatiores dicit. quia non tantùm quæ Iudæi non viderant, hi vident; ſed etiam quæ Prophetæ, & Reges, ſcilicet juſti cupierunt videre, & non ſunt aſſecuti, hoc Dicipulis Chriſti conceſſum eſt videre. *Multi Prophetæ*, ut ſunt illi qui, celebrantur in Scriptura; *& reges*, utpote David, & Salomon, *voluerunt videre*, ſeu ut habet D. Matthæus, *cupierunt videre*: vehementiſſimo videndi Chriſtum deſiderio flagraverunt: & ſic Meſſias dicitur à Iacob. *Deſiderium collium æternorum.* Gen. 49. num. 26. Colles æterni, hoc eſt antiqui, & ab initio conditi colles. *Et non viderunt*, quia nondum advenerat plenitudo temporis; & tamen ſemper eorum fides extitit maximè tranquilla, divinæ diſpoſitioni multum conformis, ita non obſtreperent Deo, ſed patienter animos ſuſpenderent, uſque ad deſignatum revelationis tempus

Matth.

Gen. 49

Quæstio I.

Quare hîc dicuntur beati oculi, qui Chriſtũ viderunt, cum Thomæ dicatur: Beati, qui non viderunt, & crediderunt?

4.

VIdentes Chriſtum corporaliter, ut explicavi in expoſitione, dicuntur hîc beati; non quidam beatitudine illa, quæ eſt in Patria, ſed quadam alia mira jucunditate, ac felicitate, quæ minor eſt illa, & ſuperat omne terrenum gaudium, ac bonum.

5. Ioann. 20.

Quæſtio præſens inquirit Quomodo noſter textus, in quo oculi, qui Chriſtum viderunt, beati nuncupantur, cohæreat cum illa ſententia, quæ prolata eſt Apoſtolo Thomæ: *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti; beati qui non viderunt, & crediderunt.* Ioan. 20. num. 29 Reſpõdetur, eſſe diſparem rationem in utraque ſententia: nam Thomas habuit pro motivo credendi ipſum viſum; quia tangendo vidit corpus Chriſti verum, vivum, ac ſolidum, ideo credidit ipſum reſurrexiſſe à mortuis: & in hoc ei anteponuntur, qui non videndo crediderunt: non enim corporali viſui innixi ſunt ad credendum. At in præſenti textu non eſt ſermo de motivo credendi, ſed de ſingulari privilegio, ac inſigni beneficio per reſpectum ſimpliciter, & abſolutè ad Chriſti præſentiam, qua Diſcipuli dignati ſunt. Nec inde eorum fides minor extitit: nam licet Chriſtum corporaliter viderint: ipſum tamen verum eſſe Meſſiam, ac Dei filium, non viderant, ſed divina fidei revelatione crediderunt: & ideo valde beati dicuntur, quia oculi corporis, ac mentis ſunt intuiti:

Germana ratio

6.

Secundò, Dicuntur Diſcipulorum oculi beati

ut ita ipſi maximè excitarentur,ad æſtimandum inſigne donum,quo afficiebantur,Chriſtum videndo, ejuſque ſanctiſſima præſentia fruendo. Unde quando poſtea illa carebant,recordari dulciſſimam ſui ſacratiſſimi Magiſtri converſationē multa triſtitia affligebantur.Sic ipſe prædixit eis Luc 17.num.12.*Venient dies, quando deſideretis videre unum diem filii hominis,& non videbitis.* Valde frequenter apud homines accidit,ut rerum magnitudinem, donorum excellentiam non recognoſcant,niſi poſt illorum amiſſionem.

Luc 17. Homines amiſſa bona æſtimant, non poſſeſſa.

7. Poſtquam Eſau venit à venatione,& à patre accepit, quomodo Iacob frater ſuus ſuam ei benedictionem furatus eſſet, *Auditis Eſau ſermonibus patris irrugiit clamore magno.*Geneſ.27.n.24. Sed quomodo nunc tanto dolore afficitur,cùm videat majoratum ſuum tranſlatum in fratrem, cui ipſe jam illum vendiderat?Et ut dicitur Gen. 25. n. 34. *Abiit parvipendēs, quod primogenita vendidiſſet.*Et modò in tantos fletus prorumpit? Eſau quando primogenita vendidit, adhuc illius poſſeſſionem retinebat, & ideo in parva æſtimatione tam ingens donum appendebat: at verò cum ſe modò ab illo excluſum,ac expoliatum videret maximè dolet, & lachrymatur, ut paſſim contingit apud homines, qui etſi bona poſſeſſa parvipendant;de amiſſis tamen multùm triſtantur, tunc enim illorum valorem conſiderant, ac recognoſcunt.

Geneſ.27. Geneſ.25. Bona poſſeſſa parvipenduntur.

8. Seducta Eva à ſerpente. *Tulit de fructu illius,* ſcilicet arboris, *& comedit deditque viro ſuo,qui comedit,& aperti ſunt oculi amborum,*Geneſ.3.n.6.Maximè inquirendum, cui Deus permiſerit, ut homo, qui in tanto honore ab ipſo conditus eſt,tantiſque donis,ac gratiis inſignitus, in tot labores,ac miſerias inciderit?Ideo hoc fortè permiſſum eſt,ut homo recognoſceret divinæ largitatis beneficentiam erga ſe exhibitā; nam cum homo in affluentia illorum bonorum eſſet creatus,non multum eorum excellentiam æſtimabat: ſint ergo amiſſa ut tunc illorum valorem conſideret,videat, & appendat D. Proſper.lib.1.cap.19.in vita Contemplativa. Sic ait: *Miſeri neglexerunt,quid intereſſet inter bonum,quod amiſerunt,& malū,quod invenerunt,quia ſi amiſſo tanto bono nullum malum incurrerent,quale perdidiſſent bonum fortè neſcirent.*

Geneſ.3. Quando bonum eſt amiſſum, tunc ejus excellentia cognoſcitur. Proſper.

Quæstio II.

Quare dicitur, quod multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre,cum de Abrahamo aſſeratur quod vidit diem Domini, & gaviſu eſt?

9. INquiro primò in hac quæſtione:Cur dicuntur multi prophetæ,& reges; & non omnes? nam omnes Chriſtum videre deſiderarunt,ſiquidem omnes de Chriſto vaticinati ſunt, ut ait D.Petrus Actor. 3. num. 18. *Deus prænuntiavit per omnium prophetarum ora pati Chriſtum ſuum* Et Actor.10 num.43.*Et huic,*ſcilicet Chriſto. *omnes Prophetæ teſtimonium perhibent.*Et per conſequens maximè præoptabant videre eum, de quo tanta prædicabant Unde ait de eo Iſaias 53. n.2. *Deſideravimus eum.*Reſpondent Recentiores, ut Barradas quod omnes *multi ſunt.* Dico, quod rectè dicuntur, non omnes,ſed multi,nam cum hac dictione cōnectuntur Prophetæ,&Reges, & licet omnes Prophetæ deſideraverint,& non tamen omnes reges,ſed ſolùm illi, quibus hoc revelatum eſt,ut Davidi, Salomoni, Ezechiæ,& ſimilibus.

Cur dicuntur multi Prophetæ & non omnes. Actor.5. Actor.10. Iſaiæ 53. Barrad.

10. Inquiro ſecundò: quomodo dicitur, quod multi prophetæ,& reges voluerunt videre,Chriſtum ſcilicet,& non viderunt,cùm de Abraham dicat ipſe Dominus:*Abraham exultavit, videre diem meum,vidit & gaviſus eſt.*Ioan.8. num.56. Reſpondet D. Hieronymus in cap. 13. Matth. *Abraham vidit*, ſcilicet Chriſtum, *in ænigmate vidit in ſpecie, vos autem Diſcipuli in præſentiārum tenetis; & habetis Dominum veſtrum.* Licèt enim Prophetæ adventum Chriſti ſpirituali viſione ſint contemplati,multùm tamen à Diſcipulis ſuperantur,ut ait D.Remigius,qui illum corporeis oculis ſunt intuiti, cùm illoque converſati.

Ioan.8. *D Hieronymi explicatio.* Remig.

11. Textū magis explico.Non dicitur, Abraham vidit Dominum, ſed vidit diem Domini, quod eſt valde diverſum: nam videre diem Domini,id eſt cognoſcere,determinatum tempus,quo Deus factus eſt homo,ut ibi explicant D. Auguſtinus Chryſoſtomus, Theophylactus, & alii. Hoc autem ſcire,licet multis fuerit negatum,conceſſum eſt Abrahamo,& non viſione corporea,ſed ſpirituali,Deo revelante.Et inde Abrahamus habuit magnum gaudii,& exultationis motivum. Quantò major ergo Diſcipulis gaudendi ratio, quia non ſolùm Domini tempus cognoverunt, ſed etiam ipſummet Dominum propriis oculis ſunt intuiti,cum eo converſati,ac ore ad os locuti, & quod tot prophetis, & regibus non eſt datum,ipſi ſunt aſſecuti.Ex quo patefit magnitudo beneficii Diſcipulis conceſſi; creſcit enim excellentia doni,dum quibuſdam elargitur,quod multis aliis denegatum extiterat. Quod confirmari poteſt ex allato Abrahami teſtimonio, de quo inſigniter dicitur: *Vidit diem Domini,& gaviſus eſt.*Multum augebatur exultationis ratio, cùm ipſe determinati temporis Domini obtinuerit cognitionem,qua multi alii caruerunt,ut jam dixi.Vide ſuprà cap.20.n.37.

Auguſt. Chryſ. Theophyl. *Magis explicatur textus. Maximè creſcit doni excellentia, dum quibuſdam datur, quod aliis fuit negatum.*

12. Ad illud vehemens deſiderium prophetarum, ac regum redeamus; ex quo & nos diſcamus,ut Chriſtum in Sacramento altaris tanquam famelici ſuſcipiamus,ut ejus ſacramentali præſentia relevati;tanti epuli dulcedine recreemur,tantiſque divitiis repleamur. Dubitabis:Quid dederit petra,à Moyſe percuſſa in deſerto,nam Regius Vates ait Pſal.77.num. 16. *Eduxit aquam de petra.* Pſal.verò 80.num.17.dicitur:*De petra melle ſaturavit eos.*Quid effluxit de petra, mel, an aqua? Planum eſt apud Expoſitores,quod aqua emanaverit.Quomodo ergo mel vocatur?Attenta ſanè bibentium aviditate,qui cùm eſſent ſiti maximè cruciati,tam dulcis eis extitit aqua,ut veluti mel videretur. Theodoretus. *Illis ſitientibus,*ait,*mellis dulcedini ſimilis viſa eſt aqua.*Hæc juxta ſenſum litteralem, tamen ſecundùm ſenſum ſpiritualem, ut tenet Eccleſia, ac interpretantur D. Auguſtinus,D. Remigius,Bruno, & noſter Incognitus de ſacra Euchariſtia ſermo eſt, quæ ſumentibus mel dicitur.De qua ait D. Auguſtinus: *Primatum dulcoris tenens in eſcis cordis.* Qui enim magno deſiderio inflammati ad Sacramentum altaris

Pſalm. 77. Pſalm.80. *Chriſti dulcedo ſolùm deſiderantibus patet.* Aug. Remig. Bruno. Incogn.

catis accedunt, prima, ac ſuprema, dulcedine recreantur; ac mirifica ſuavitate præjucundantur, ut non panem, ſed ſuaviſſimum epulum ſe manducare ſentiant.

13. Pſalm. 96. Ait regius Vates: *Dominus regnavit, exultet terra: lætentur inſulæ multæ. Ignis ante ipſum præcedet.* Pſalm. 96. num 1. De Domini adventu in terram communiter explicatur pſalmus in quo magna jucunditas, & exultatio denuntiatur univerſæ terræ, cunctiſque inſulis. Sed ad quid dicitur, quod ante ipſum præcedet ignis? Domini adventus totus benignus, pacificus, ac miſericordiæ plenus? ignis autem, tam apud divinas: quàm humanas litteras valde frequenter ſupplicium, ac bellum deſignat, & denotat. Intellige quiſnam ſit ignis iſte. Cardinalis Hugo. *Ferventis deſiderii ſcilicet ardor, & amor.* Ut enim anima eſſet particeps lætitiæ, ac jubilationis in Domini adventu expediebat, ut in ipſa præcederet flamma ſancti deſiderii, quo anima vehementer accenſa ſe maximè præpararet ad ipſum Dominum in ſuo hoſpitio excipiendum, D. Bernardus ſerm. 31. in Cantic. Ignis ante ipſum præcedet, ait, *Oportet namque, ut ſancti Deſiderii ardor præveniat faciem ejus ad omnem animam, ad quam eſt ipſe venturus qui omnem conſumat rubiginem vitiorum & ſic præparet locum Domino. Et tunc ſcit anima, quoniam juxta eſt Dominus, cum ſe viderit illo igne ſuccenſam.*

Hugo. *Præparanda eſt anima magno deſiderio ad Deum excipiendum.*

Bernard.

QUÆSTIO III.

Quare quos Lucas dicit reges, Matthæus juſtos vocat?

14. REfert D. Lucas in præſenti, quod Chriſtus dixerit: *Dico vobis, quod multi prophetæ, & reges voluerunt videre.* D. verò Matth. cap. 13. numero 17. ſic ſcribit. *Dico vobis; quia multi prophetæ, & juſti cupierunt videre.* rectè reſpondet Beda, *Matthæus*, ait, *potius prophetas, & juſtos appellat, ipſi enim ſunt reges magni, quia tentationum ſuarum motibus non conſentiendo ſuccumbere, ſed regendo præeſſe noverunt.* Quos D. Lucas reges appellat, D. Matthæus juſtos dicit, & minimè à priori Evangeliſta diſſentit, ſed enucleat, quinam per reges intelligendi? non ſcelerati, ac profani, ſed virtutum ſectatores; qui in juſtitia, & veritate ambulantes, ſe, & alios, ut ait Cardinalis Hugo, bene regant.

Matt. 13. Beda. *Illi dicendi ſunt reges, qui ſe bene regunt.* Hugo.

15. Ad hunc ſenſum explicat Rupertus lib. 5. in Gen. cap. 17. Promiſſionem à Deo factam Abrahamo, *Ponam te in gentes, regeſque ex te egredientur,* Gen. 17. n. 6. ſed quinam ſunt iſti, qui ſub regum nomine Patriarchæ promittunt? Hi nimirum, de quibus immediatè ſubditur in textu: *Statuam pactum meum inter me, & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis.* Qui ſunt nimirum juſti, & pii, legem, ac pactum Dei obſervantes: non enim regum nomine veniunt, qui à virtute, & æquitate exultant, ſed qui illius ſunt æmulatores magni Citatus Rupertus. *Et ponam te in gentibus, & reges ex te egredientur. Reges hic*, ait, *rectè accipiuntur, qui apud ipſum pro fidei merito noti ſunt. De quibus ipſe in Evangelio. Dico enim vobis*, ait, *multi reges, & juſti voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt.*

Rupert. Geneſ. 17. *Verè reges qui virtutē ſequuntur.* Rupert.

16. Expendendus eſt ritus, quo Iſraelis reges ungebantur. Sic ex mãdato Ioiadæ ſacerdotis creatur Ioas rex. *Produxitque filium regis, & poſuit ſuper eum diadema, & teſtimonium, feceruntque eũ regem.* 4. Reg. 11. n. 12. ubi gloſſa Interlinealis ait; *Diadema erat inſigne capitis regum; teſtimonium autem Lex qua doceatur: qualiter vivet, & quid aget.* Idem docet Cajetanus, *Teſtimonium, id eſt phylacterium, in quo erat ſumma Legis ſcripta: & per hoc inſinuatur mos coronandi regem; ut videlicet diademate ornaretur pro dignitate regia, divinæ autem legis ſtudium ad ſervandam eam profiteretur.* Similiter idem habent Lyranus, Abulenſis, Hugo, & alii. Immò pulchrè Theodoretus in 4. Reg. q. 34. ait: *Perſpicuum eſt, quod ſanctificationem vocavit unguentum; nempe chriſma; teſtimoniũ autem coronam regiam, quæ ſignificaret regem.* Ex more ad oſtendendam regiam dignitatem, in diademate ſumma legis ponebatur ſcripta: & Theodoretus valde notanter legis teſtimonium regiam coronam vocat; quia ſi adſit legis obſervatio, regalis dignitas fulget: ſi verò illius interſit violatio, omnino regalia inſignia obſcurantur, pereunt, ac deficiunt ſicque tandiu purpurata nitet majeſtas, quamdiu perdurat juſtitiæ vigor, à qua potius, quam ab auro, & gemmis diffunditur. Angelomus 4. Reg. 11. *Vt cum ipſo regni habitu ſimul diſciplina legis Deus ſervanda committeretur: & qui ſe prælatum populo regendo videret ipſe ſe regendum, divinis legibus ſubdi debere meminiſſet.*

1. Reg. 11. Interlin. Caiet. Lyran. Abulenſ. Hugo. Theodor. *Legis obſervatio regis corona.* Angelom.

Luc. 10. *n.* 25. Et ecce quidam legis peritus ſurrexit tentans illũ & dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? Quomodo legis?

VERSIONES.

Syriacus. Ecce autem Scriba quidam ſurrexit, ut tentaret eum; & ait: Doctor, quid faciam, ut hæreditate poſſideam vitam æternam?

Tertull. lib 4. *contr. Marc. cap.* 25. Legis Doctor Dominum aggreſſus, quid faciens, vitam æternam conſequar?

Græcus. Quidam Legiſta.

EXPOSITIO II.

17. ET *ecce quidam legis peritus*, ſeu legis doctor, ſeu legiſta, ut habetur ex Græco, de quo bene ait Divus Ambroſius in præſenti, *Verba legis tenens, vim legis ignorans*, ut proh dolor! multoties contingit. Quod autem fuerit hujus interrogationis motivum dubi-
tatur

Græcus. Ambroſ. *Quod hujus interrogationis motivum.*

Luc.10.

tatur, exiſtimat, deſumptum fuiſſe ex illis verbis, quæ Dominus ſuprà dixerat Luc.10.n.20. *Gaudete, quod nomina veſtra ſcripta ſint in cœlis.* Et ideo motus eſt, ad quærendum de conſequenda vita æterna. Alii dicunt, quod ad interrogandum Chriſtum de vita æterna comparanda, occaſione non erat opus, quia ſemper ad reſpondendum paratus erat. Communiter recentiores aſſerunt, quod hæc hiſtoria alio tempore contigit. Sed illa particula copulativa, *Et ecce quidam*, videtur denotare continuationem temporis & malignitas non quærit occaſionem, ſed omnia interrumpit, ut ſuum venenum diffundat. Ait Evangeliſta, *Quidam*, ut advertit Hugo, non nominat, ipſum, per quod denotat ejus indignitatem.

Malignitas tempus non quærit.

go.

18\. Auguſt. Matth.20. Marc.10. *Diverſa Hiſtoria.*

Hæc autem hiſtoria, ut notat D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 73. diverſa eſt ab ea, quam narrant D. Matthæus cap. 22. numer 36. & Marc. 10. num. 17. nam. apud hos Evangeliſtas Legiſperitus interrogat Chriſtum: *Magiſter quod eſt mandatum magnum in lege?* hic apud Lucam Chriſtus ipſum interrogat: *In lege quid ſcriptum eſt?* quod etiam patet ex aliis circunſtantiis de quo Toletus hic.

19\. Hugo. Auguſt. Baſil. Euſeb. Gal. Ant. Ulif. Tolet. Bonavant. Hugo. Gregor. *Motus corporis oſtendit levitatem animi*

Surrexit. Hugo, ut melius audiretur; vel ut juſtus videretur: & quamquam D. Auguſtinus proximè citatus exiſtimet, fieri potuiſſe, quod bono animo acceſſerit iſte legis peritus: tamen tenendum eſt cum D. Baſilio homil. in divites avaros, Euſebio Gallicano, & D. Antonio Ulyſſipon. homil. in Domini. 13. poſt Pentecoſten, quod ficto, & doloſo animo quæſiverit, an ſcilicet Chriſtus aliquid de ſe, ſuaque doctrina contra legem diceret; ſemper enim tentandi verbum ut notat Toletus annot. 47. apud Evangeliſtas in malam ſumitur partem. Et, ut benè ait D. Bonaventura, quia ſe petitum reputabat in lege, quærebat, non ut diſceret ſed ut tentaret, ut mos eſt litteralis. Et dicitur, *ſurrexit*, ut ait Hugo, per quod oſtenditur ejus levitas, ut ait D. Gregorius: motus corporis oſtendit levitatem mentis.

20\. Hugo. *Nolebat eſſe diſcipulus.* Chryſ. *Impii quod ore dicunt, contradicunt opere. Aliqualiter commendandus.*

Magiſter: Magiſtrum vocat, ut blando verbo, & captata benevolentia faciliùs deciperet. Magiſtrum dicit, non Dominum, quia audire volebat, non ſervire. Et ut ait Hugo, nolebat eſſe diſcipulus ejus, quem magiſtrum vocabat. Unde in principio ſui ſermonis fallaciam ſuam manifeſtavit, ut ait D. Chryſoſtomus. Sic impii, quod ore dicunt, contradicunt opere, ſuiſquemet verbis nequitiam ſuam produnt, illiſque redarguuntur, ac convincuntur. Cum hoc tamen ſtat quod ejus interrogatio aliqualiter commendanda; non quærit curioſa, ſed maximè neceſſaria: non quæ ad alios, ſed quæ ad ſe pertinent, non levia, ſed graviſſima ad animæ ſalutem ſpectantia: & non interrogat, niſi eum, à quo optime doceri, inſtruíque poſſet.

21\. Euthym. *Ab eo, qui plura accepit, plura requirenda.*

At ille dixit ad eum. Ille, qui omnia noſcit, cognitam hábet doloſam verſutiam legis periti; & interrogat ipſum Chriſtus D. ad legem remittens, ut ait Euthymius, ut ex ipſius dictis ſumat occaſionem ipſum docendi, & inſtruendi. Et quærit ab eo: *In lege quid ſcriptum eſt*, ut primum, & maximum mandatum ad vitam æternam aſſequendam. *Quomodo legis?* Volebat enim Chriſtus D. ut non tantum nuda verba legis proferret: ſed ut legis peritus ſenſum legis cum ſuis circunſtantiis, & modis: ab eo enim, qui plura accepit, plura requiruntur.

Luc. 10. n. 27. Et ille reſpondens dixit; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum ſicut te ipſum.

VERSIONES.

Euthymius. Ex tota anima tua, ex tota fortitudine tua.

Syriacus. Et proximum tuum, ſicut animam tuam.

EXPOSITIO III.

22\. *Reſpondet ad interrogata, & ad modum lectionis.* Syriacus. *Quod nobis volumus aliis faciamus*

Optimè intellexit legis peritus Chriſti interrogationem; & reſpondet, quid præcipuè ſcriptum ſit in lege, quod eſt primum, & ſecundum ejus mandatum, in quibus eſt totius legis ſumma, nempè in dilectione Dei, & proximi. Et reſpondet ad ſecundum quæſitum à Domino, proferendo modum, quo legat, ſcilicet, *Ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus.* Quæ omnia ſequenti quæſt. explico. *Et proximum tuum, ſicut te ipſum*; ſeu, ut nervoſius legit Syriacus, *ſicut animam tuam.* Diligendus eſt proximus, non utcumque, ſed ſicut noſmetipſos diligimus: non enim hic æqualitas, ſed ſimilitudo dilectionis ſignificatur; magis enim nos ipſos, quàm proximum amare debemus; ſed tamen ſimilia his, quæ nobis optamus, proximo optare, & præſtare debemus; quæ enim nobis fieri nolumus, aliis non faciamus: & ſicut nobis bonum volumus, ita & aliis velimus.

QUÆSTIO IV.

Quid ſit diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus, ac ex omni mente: & quomodo in hoc cohæreat Lucas cum Matthæo, & Marco?

23\. Hugo. *Intellectus & voluntas ſine contradictione Deo ſubjiciantur* Bernard.

Cardinalis Hugo ita explicat. *Ex toto corde tuo*, id eſt in toto intellectu, ut omnis tuus intellectus ſubditus ſit divino intellectui, ejus dictis, & mandatis ſine errore. *Ex tota anima tua*, id eſt tota voluntate, ut omnis voluntas tua ſine contrarietate ſubdita ſit voluntati divinæ, ac ad illam ſe colligat, & confirmet, ut nihil ei contrarium velit, ac deſideret *Ex omne mente tua*, id eſt tota ex memoria tua, ut memor ſis divinorum beneficiorum, & illorum non obliviſcaris *Ex omnibus viribus tuis*, ut Deum diligas modo explicato ex omnibus viribus tuis. Illa tria eleganter explicat D. Bernardus. *Ex toto corde*, ſapienter: *ex tota anima*, dulciter: *ex tota mente*, fortiter, ne oppreſſus amore terrenorum à Deo avertaris

24. *Tolet.* Aliter Cardinalis Toletus annot.49.enucleat, quid ſit diligere Deum corde, anima, viribus, & mente. Ait, quod quatuor ſunt partes hominis. Primò mens, id eſt intellectus. Secundò cor, id eſt voluntas. Tertiò ſenſus, ſeu pars ſenſitiva, in qua ſunt etiam appetitus ſenſitivi, quæ etiam appellatur anima. Quartò corpus habens multa, & diverſa membra, quæ ſignificantur per vires. Hæ enim ſunt hominis partes, quæ omnes applicandæ ſunt Dei amori, obſequio, ac legi, ut in omnibus, & per omnia illi ſerviamus. Unde Deuteron. 6.n. 5. dicitur. *Diliges Dominum, ex tota fortitudine tua.* Vatablus legit *ex omni virili tuo.* Si verò in hac explicatione objicias, quod primò nominantur voluntas, ſenſus, & corpus, & poſtea intellectus, quæ eſt pars nobilior, in ultimo ponitur. Facilè reſpondetur moraliter, quod intellectus ſecurus ſuæ nobilitatis in ultimo loco non diffideret, quod aliter evenire poterat in voluntate, ſenſibus, & corpore, utpote valdè inferioribus. Vide tom.1. lib 1.cap. 1. n. 143. & 144. & 145. lib. 2. cap. 5. n. 56. & tom.2. cap. 11. num. 72

Omnia noſtra Dei amori, atque obſequio ſunt applicanda. Deuter. 6. Vatab. *Nobilis quæcumque in loco non diffidit.*

25. Vict. Antioch. Bonavent. Dicendum tamen exiſtimo cum Victore Antiocheno in Marc. 12. n. 30. D. Bonaventura hic, quod illa quatuor ponuntur ad majorem explicationem; nam ſecundum phraſin Hebræam accipi poſſunt ut unum, & idem ſignificent: tamen ad majorem inculcationem, & energiam fit illa quaterna repetitio. Et ſenſus eſt, quod Deum diligamus ex tota noſtra voluntate, ex totòque ejus affectu, ac conatu. Et hujus rei ſignum eſt, quod hic in præſenti quatuor ponuntur, ſicut & Marc. 12.n.30. Sæpè tria, Deuteron. 6. n. 5. *Ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota fortitudine tua.* Tria etiam ſcribuntur apud Matth. 22. num. 37. Aliquando duo tantum, Deuteron. 10. n. 12. *Diliges Dominum in toto corde tuo, in tota anima tua.* Simile eſt 4.Reg.23. n. 3. & etiam ſæpè unicum exprimitur 3. Reg. 14.n.8. *Non fuit ſicut ſervus meus David, qui cuſtodivit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo.*

Germana explicatio. Concordia ſcripturæ de hoc mandato. Deuteron. 6. Matth. 22. Deuter. 10. 4. Reg. 23. 3. Reg. 14.

26. Idem ergo ſenſus eſt in omnibus illis, ut ſcilicet Deum diligas ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute, ut omnia ejus præcepta adimpleas, ſicut enim Deus in ſe eſt unus, & in plures non diverſus: ita & amor tuus in plures Deos non ſit partiendus: ſed unico, & integro affectu in unum Deum ordinandus. D. Baſilius homil. 12. in Pſalm.44. *Hoc,* ait, *quod ex toto dicit, diviſionem in alia nullam admittit, qui autem amicus Dei eſt perfectus; ei totam animam tribuit.* D. Chryſolog. Serm. 147. *Quidquid eſt cordis, quidquid mentis, quidquid virtutis humanæ, ita Dei amore voluit poſſideri, ut hominis mundanus non haberet, quod violaret, affectus.* D. Gregor. l.10.moral.c.4. *Notandum,* ait, *quod divinus ſermo, cum Deum diligi præcipit non ſolum narrat ex quo, ſed etiam informat ex quanto: cum ſubjungit, ex toto, ut videlicet, qui perfectè Deo placere deſiderat, ſibi de ſe nihil relinquat.*

Amor non eſt dividendus in Deū & creaturas. Baſil. Chryſol. Gregor.

27. Vel etiam moraliter dici poteſt quod in lege citato loco 6.Deuteron. tres erant ſcriptæ conditiones, ſicut & apud Matth. 22. num. 37. Tamen hoc loco legiſperitus quatuor conditiones refert: multoties enim ſolent legis doctores, & magiſtri ſuis explicationibus legem ampliare, & extendere.

Doctores, & Magiſtri frequenter legem extendunt.

28. Ad propoſitum redeamus. Summè ergo diligendus eſt Deus. Nam, ut ait D. Bernardus tract. de diligendo Deum *Modus diligendi Deum eſt diligere ſine modo.* Quod non ſolùm eſt verum extenſivè aut intenſivè, ſed comparativè, finaliter, & appretiativè. Primò comparativè, ut ſcilicet ita cor tuum, & affectum tuum Deo tradas, ut nullam ejus partem dæmoni, aut peccato relinquas. Secundò finaliter, ut in genere Deum habeas, ut finem omnium tuarum actionum, eumque ut ſummum bonum, & finem ultimum omnibus rebus præferas, ut malis res omnes perdere, quàm Deum, Deique gratiam. Tertiò appretiativè, ut applices totum cor, id eſt voluntatem tuam ad ejus legi per omnia obediendum, ut ſanctæ ejus voluntati te per omnia conformes; ac proindè diligas cum pleno amore, non tantum concupiſcentiæ ſed etiam amicitiæ, ut non ſua, ſed ſolùm ipſum quæramus.

Deus diligendus ſine modo. Bernard. *Deus ſuper omnia diligendus, comparativè, finaliter, & appretiativè.*

29. Geneſ. 32. Ait Jacob Angelo. *Non dimittam te niſi prius benedixeris mihi.* Geneſ. 32. numer.16. Aliter verò ſponſa dicebat. *Tenui eum nec dimittam.* Cantic. 3.num. 4. Quid eſt, quod Jacob benedictione contentus ipſum vult dimittere: ait ſponſa, non de benedictione impetranda, ſed de ipſomet ſponſo eſt ſollicita, ipſumque vult amplexibus retinere? Hæc utpotè in perfectionis apice, non benedictionem, ſed ſolùm ipſum dilectum ſponſum ardenter quærebat, in ipſóque ſolo pleniſſimè quieſcebat. Divus Bernardus ſerm. 29. in Cantica. *Sponſa non vult,* ait, *ſponſum dimittere, & fortè magis quam Patriarcha id non vult, quia nec pro benedictione quidem, ſiquidem ille benedictione accepta dimiſit eum; hæc autem non ſic. Nolo, inquit benedictionem tuam, ſed te.*

Cant. 3. *Verus amator Deum quærit; & non ſua.* Bernard.

30. Rediens Filius Prodigus convivio benignè excipitur à Patre. Quod ægrè ferens ſenior frater, invidia tabeſcens conqueſtus eſt. Ad cujus levamen ait illi Pater: *Filius tu ſemper mecum es omnia tua ſunt.* Luc 13. numer. 31. Domine duos filios habes ſi univerſa cuidam elargiris, *Omnia mea tua ſunt,* nil remanet redeunti: cur ex tanta bonorum multitudine aliquid illi non reſervas? Notum erat Patri, quod filius charitate vulneratus, non bona, ſed ipſum Patrem ſolum quærebat, ac ſitiebat: unde dimiſſa tota hæreditate alteri germano, ſolius Patris præſentia contentus erat, qua dummodo fruatur, mercenarii locum non reſpuebat. D. Chryſologus ſermon.4. *Nec ille aliud,* ait, *quàm Patrem quæſivit, qui veniens, non filii, ſed loco mercenarii voluit collocari. Sint alteri omnia, illi ſufficit Pate.*

Luc. 15. *Prodigus Patrem vult, & non ejus hæreditatem.* Chryſol.

Quæſtio V.

Quare non dicitur tantum, Diliges Dominum Deum, ſed cum additamento, Tuum

31. *Diliges Dominum Deum tuum:* nec ſolùm dicitur Dominus, nec ſolum Deus: neque in his ſiſtit oratio, ſed etiam cum additamento ponitur *tuum.* Quod explicari poteſt

ex

Lyran. ex commentario Lyrani ad Pſalm.7.num.1. *Domine Deus meus.* Sic ait præfatus Doctor: *Dominus per omnium generalem gubernationem, Deus per creationem, meus per ſpecialem cultum, & devotionem.* Carthuſ. Carthuſianus ibi. *Domine, cujus præceptis ſemper obedio; Deus qui creaſti me; meus, quem ſigulariter colo, ardentiſſimè diligo, inceſſanter contemplor, & cui immobiliter ſemper adhæreo.*

32. Auguſt. Propiùs ad quæſtionem accedentes explicemus illud verbum, *Tuum*, quod magno acumine diſſerit D.Aug lib.1.de doctrina Chriſtiana c.22. *Dum ex toto corde diligere præcipitur, ut omnes cogitationes tuas, ex tota anima tua, ut omnem vitam tuam, ex tota mente tua ut omnem intellectum tuum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers* Dum dicitur *Deum tuum*, ibi homo inducitur, ut ſummo affectu Deum diligat, cum ab ipſo habeat acceptam animam, mentem, cor, & omne eſſe, quod ei eſt datum: ut ita amor erga Deum non tam videatur liberaliter impenſus ac ex debito perſolutus.

Amor erga Deum non eſt tam liberalis, quàm repenſus, & ex debito.

33. Exod. 19. Pagnin. Oleaſter. Ait Deus Iſraëli: *Si audieritis vocem meam, eritis mihi in peculium.* Exod. 19. n. 5. ſeu, ut legit Pagninus: *Eritis theſaurus dilectus.* Oleaſter. *Eritis mihi peculiare, aut pretioſum quid.* Sed quomodò Deus, qui eſt infinitum bonum, hominem conditione vilem, & humilem in tantum reputat, ut tanquam magnum theſaurum, aut ut quid pretioſum, ipſum pendat, & æſtimet; Ut ex hoc inducatur homo, ſummè diligere Deum, ipſúmque reciproco pretio æſtimare, atque ut pretioſiſſimum omnium bonum ac theſaurum colere, & venerari. Oleaſter. Oleaſter. *Quemadmodum*, ait, *Deus te, ut rem pretioſam cuſtodit, protegit, & reconditam ita vult, te eum habere, ut quid pretioſum, & deſiderabile. Quemadmodum David habebat, qui* Pſalm. 15. num. 1. *juxta Hebraicam veritatem, ait, Dixi Domino, Deus meus es tu; bonum meum non eſt ſupra te, id eſt aliud à te, aut quid plus diligam.* Pſalm.15.

Deus nos inducit, ut ipſum reciproco amore diligamus.

Lucæ 10. *n.* 28. Dixi illi: Recte reſpondiſti. Hoc fac, & vives.

Num. 29. Ille autem volens juſtificare ſe ipſum, dixit ad Jeſum: Et quis eſt meus proximus?

VERSIONES.

Ex Hebræo legitur. Et quis eſt meus amicus, & ſocius?

Ex Græco. Et quis eſt meus propinquus?

EXPOSITIO IV.

34. Matth.22. RECTE *reſpondiſti.* Probat Dominus legiſperiti reſponſionem, tum quia vera reſpondit, nam in duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ, Matth.22.num. 40. Tum etiam quia ad mentem, ac intentionem interrogantis reſpondit, Et non increpat eum divinus Magiſter, ſed laudat, ut ipſa commendatione cum ſuavius alliciat: ut depoſito tentandi animo quo venerat inducatur, ut ad ipſum Dominum ſe convertat, ac ut ea adimpleat, quæ facienda dicebat. *Hoc fac.* Quæſierat ipſe, *Quod faciendo vitam æternam poſſidebo?* prapoſitæ interrogationi ſatisfacit Dominus. Et non ait, hoc cogita, dic, vel ſcribe, ſed *fac*; non enim ſufficit ſcire, vel dicere, ſed neceſſe eſt, opere præſtare. Recte advertit Cajetanus. *Quod non dixit Dominus hæc, ſed hoc fac quoniam unum ſine altero fieri nequit.* Cajet. Quamvis enim Dei amor, & proximi ſint duo præcepta; tamen de illis loquitur Chriſtus, non in plurali ut de multis hæc fac; ſed in ſingulari, *hoc*; ita etenim inter ſe connectuntur, quod unus amor ſine altero perfectè haberi non poſſit. *Et vives*; ut explicat D. Bonaventura, ad vitam æternam pervenies, quæ ſola eſt vita. Bonav.

Faciliùs ſæpè animus trahitur encomiis, quàm reprehenſione

Dei amor & proxi[...] maximè connectuntur.

Ille autem volens juſtificare ſeipſum. Hoc legiſperiti dictum in malam partem interpretantur Titus Boſtrenſis, Iſidorus Peluſiota lib.4. Epiſtol.273. Euthymius Theophylactus, ac ſit ſenſus: voluit enim legiſperitus præ cæteris omnibus ſe juſtum demonſtrare, ac declarare: nam à Chriſto laudatus in arrogantiam prorupit; putat enim ſe nullum habere in virtute, ac ſcientia parem, cui comparari poſſit. Sic ait citatus Iſidorus: *Oſtende mihi aliquem qui tam magnus ſit, ut poſſit mecum comparari.* Iſidor. Proximus enim quandam æqualitatem innuit. Aliter explicat Maldonatus, cui favet D.Baſilius homil. *in divites avaros.* Maldonat. Baſil. Quod ſcilicet legiſperitus voluit ſe juſtum comprobare in ea re de qua agebatur; voluit enim oſtendere, ſe non tentandi, ſed diſcendi cauſa interrogaſſe; ideóque ignorantiam ſimulavit. Ianſenius ait, quod voluit ſe juſtificare, ſeu juſtum declarare, quia hac interrogatione ſe manifeſtabat de intelligentia divinæ legis ſollicitum. Janſen. Tamen Chriſti reſponſio, & templum de Samaritano adductum aliud videntur indicare: non enim reprehendit Chriſtus homini arrogantiam, aut ſimulationem, ſed ſolum proximi rationem explanat.

35. *Variæ ex[...]ſtiones.* Boſtrenſ. Peluſiot. Euthym. Theophy[...]

Difficul[...] in his expoſitionibus.

36. Cajetan. Burgenſ. Tolet. Tamen abſolute mihi dicendum videtur cum Cajetano, Luca Burgenſi, Toleto, Baradas, ac aliis recentioribus, quod quamvis legiſperitus acceſſiſſet tentandi animo, tamen audito Domini reſponſo, ſtatim mente mutatus eſt & totus in Chriſti amorem, ac reverentiam incenſus ab ipſo quærit ſimplici, ac ſincero affectu, quis eſſet ejus proximus? nam de hoc apud Scribas variæ erant quæſtiones: ex Levitico enim 19. numer. *Diliges amicum tuum*: inferebant ipſi, odio habebis inimicum tuum, quem errorem Chriſtus correxit Matth. 5.num. 43. Levit.18. Quapropter ſolum dicebant, eſſe amicum vel proximum. Iſraëlitas, utpotè veri Dei cultores & ejuſdem gentis, ac religionis: & inter Iſraëlitas ſolum probos, ac legis obſervatores, proximos, & amicos cenſebant, cæteros verò tam exteros, ac alienos ab Iſraël, quàm à probitate & juſtitia, odio eſſe habendos, ac nil beneficii eis conferendum, licitum eſſe aſtruebant. Ob hos ergo errores à Scribis ſeminatos, quærit legiſperitus quis ſit ejus proximus? Et habuit etiam interrogandi occaſionem, quia nomen Hebraicum, ſignificans proximum, ſignificat etiam amicum, vel ſocium.

Ultra intelligentia.

37. *Explicantur verba textus.* *Ille autem volens juſtificare ſe ipſum* id eſt volens ſe juſtum probare, ac oſtendere, tanquam hominem timoratæ conſcientiæ, juſtitiæ amatorem, ac ſollicitum intelligentiæ legis divinæ, aſſiduè in ea ſtudentem, ac meditantem, ut eam obſervatione adimpleat.

Luc. 10.*n.*30. Suſpiciens autem Jeſus dixit: Homo quidam deſcendebat ab Jeruſalem in Jericho & incidir in latrones qui etiam deſpoliaverunt eum, & plagis impoſitis abierunt, ſemivivo relicto.

VERSIONES.

Syriacus. Subdit ei Jeſchua; vir quidam deſcendebat ab Ouriſchlem in Hiericou: & irruerunt in eum latrones, & expoliaverunt eum, vulneraruntque: & miſſum eum fecerunt, quum vix ſubſiſteret in eo anima, atque abiere.

Quædam exemplaria. Suſpiciens Jeſus.]

Vatablus. Reſpondens Jeſus.

Euthymius. Qui etiam exuerunt eum, & vulneribus inflictis abierunt, relinquentes ſemimortuum.

Chryſoſt. hom. de eo, qui incidit in Latrones. Et cædem illi intulerunt, & ſemivivum reliquerunt.

EXPOSITIO V.

38. Bonav. Aliqua exemplaria habent; *Suſpiciens Ieſus*, id eſt ut explicat D. Bonaventura *Surſum aſpiciens, in quo oſtenditur, quod qui vult intelligere veritatem, debet ſurſum aſpicere.* Sed ſine dubio legendum eſt cum correctis, & emendatis editionibus: *Suſcipiens Jeſus*, id eſt, ut explicat Euthymius, *Excipiens ſermonem*, & interrogationem legiſperiti, *Reſpondit*; ut legit Vatablus: *Homo quidam*, Judæus, ſeu Iſraëlita, ut ait Divus Auguſtinus ſermon. 37. de verbis Domini, & Jernſolymita, ut commentatur Beda, *Deſcendebat ab Ieruſalem in Iericho.* Jeruſalem civitas Galilææ in parte ſuperiori, Jericho verò in parte inferiori, & ideo quando aſcendebatur à Galilæa in Jeruſalem, dicebatur aſcendi. *Ecce aſcendimus Ieroſolymam.* Matth. 10. num. 18. *Et incidit in latrones*, caſu, & inopinatè, *qui etiam deſpoliaverunt eum*, à ſuis veſtibus, & ab iis, quæ ſecum aſportabat: *abierunt ſemivivo relicto*, id eſt ſemimortuo, abierunt, ut ſolent facere latrones & frequenter fit in mundo, in quo hominem in miſero ſtatus omnes dereliquerunt.

Euthym. Vatablus. Auguſt. Matth. 20.

Deſumpta eſt parabola ab eo, quod tunc temporis frequenter contingebat, nam, ut teſtatur D. Hieronymus in Epitaphio Paulæ Epiſt. 77. inter Ieruſalem, & Jericho extabat locus ſatis periculoſus, multis latronibus abundans: & ideo Hebraïcè erat dictus *Adammin*, id eſt rubeus, ſeu cruentus, *quia multus in eo ſanguis crebris latronum fundebatur incurſibus.* Tota parabola ad hoc tendit, ut oſtendat, quod proximus homini Judæo, non ſolùm erat Sacerdos, & Levita ex ejus gente, ac natione, ſed etiam extraneus, utpotè Samaritanus; ad quod in exemplum ille, qui fecit in eum miſericordiam, adducitur. 39. Hieron. *Intentio totius parabolæ.*

Allegoricè, homo iſte adumbrat Adamum, ſeu genus humanum in eo, qui incidit in latrones, hoc eſt dæmones, qui ſpoliaverunt eum divina gratia, virtutibus, ac excellentiis & peccatorum affecerunt vulneribus; reliquerunt verò ſemivivum, ſeu ſemimortuum, quia corpus non occiderunt, ſed animam: nam mortaliter delinquens ſemivivus eſt ſecundum corpus vivit, ſecundum animam demortuus eſt. Præterierunt Sacerdos, & Levita ex ſemine Aaron cum ſuis pervetuſtis ſacrificiis, ac ritibus, minimè homini graviſſimè cæſo medicamen attulerunt. Acceſſit Samaritanus, id eſt cuſtos, hoc eſt Chriſtus Dominus hominum cuſtos, & miſericordia motus, homini jacenti, ac mortiferè vulnerato præſtitit medicinam oleo, & vino ſacratiſſimi ſui ſanguinis; & duxit in diverſorium, ſcilicet Eccleſiam; & diſceſſit in cœlum & hominem ægrotum commiſit curæ prælatorum. Hic eſt myſticus ſenſus valdè celebris apud Patres, D. Auguſtinum lib. 2. quæſt. Evangelic. c. 1. Origenem homil. 37. in Luc. D. Chryſoſtom. homil. *de eo, qui incidit in latrones*; quæ habetur inter homil. D. Lucam, D. Cyrillum apud Thomam. Anaſtaſ. Sinaitam lib. 11. in Hexameron Euſebium Gallicanum homil. 13. poſt Pentecoſten. S. Elig. homil. 19. 40. *Allegoria parabolæ.* Auguſt. Origen. Chryſoſt. Cyrill. Anaſtaſ. Euſeb. S. Elig.

QUÆSTIO VI.

Quare de homine iſto dicitur potius, quod deſcenderit, quàm quod aſcenderit.

Litteralem ſenſum jam in expoſitione dedi; moralem quæro. Et reſponderi poteſt. Primò juxta D. Bernardum Epiſt. 236. *Deſcendit de Ieruſalem, & non magis aſcendit de Iericho: incidit in latrones. & Diaboli manus, carnis illecebras, & gloriam ſæculi.* Qui verſabatur in Ieruſalem, hoc eſt in Eccleſia, ſeu religioſo clauſtro, & tamen ab eo ſe dejungit, ac ſeparat, ſtatim deſcendit, ac cadit in omnem turpitudinem vitiorum, & Diaboli manus. 41. Bernard. *Qui à Religione diſcedit, in multa mala incidit.*

Secundò, D. Baſilius concione in laticis, ſic ait: *Ab altis igitur ad inferna venit homo, ut in prædones incideret.* Homo ille placidè, ac quietè cum multis divinis degebat in Ieroſolymis: at ubi ſe ſeparavit ab illo tramite viæ, ab itinere virtutis, ſeu, ut explicat Simon Caſſianus lib. 6. c. 10. *Deſcenſus ab Ieruſalem, averſio eſt à pace, à virtute, à quiete, à tęplo ſacramentorum Dei:* ſtatim 42. Baſil. Caſſian.

Ubi homo à Deo diſcedit, in infamiam incidit.

homo deſcendit à ſuo honore, à ſuis divitiis, à pace, ac quiete ſuæ conſcientiæ in magnam infamiam, miſeriam, ac perturbationem, ut à latronibus, ſeu ab inimicis animæ innumeris incommodis ſit affectus.

Rupert. *Superbus non ſtat, ſed deſcendit.*

43. Tertiò Rupertus lib.3. in Gen. cap.1. *Deſcendebat*, ait, *quia mente tumebat* Cur homo deſcendit ab Jeruſalem, illi enim eſt civitas cœleſtis, thronus, ac curia Dei, multitudine Beatorum, ac omni rerum abundantia plena? Huic homini infeliciſſimo inditus eſt ſuperbiæ ſpes', ac arrogantiæ fumus in mentem ejus aſcendit, ex quo non potuit ſtare cum Deo; ſed deſcendens præcipitatus eſt, ac in prædones, vulnera, & mortem incidit.

Qui à Deo diſcedit, in mala prolabitur, qui vero exurgit, bona multa invenit

44. Quartò, homo iſte, qui incidit in latrones, dicitur, quod deſcenderit de Jeruſalem, quæ erat in ſuperiori parte, ut in expoſitione eſt dictum: non verò quod aſcenderit de Iericho in Jeruſalem: pro cujus ſolutione nota ex Euſebio Gallicano, quod Ieruſalem ſignificat pacis viſionem; ac proinde cœleſtem Patriam: Jericho verò mutationem dicit; unde nondum denotat, quia ſicut luna mutatur. Hoc ſuppoſito. Reſpondeo quod qui à Deo, & virtute diſcedit in multa pericula, & mala incidit: qui verò relicto mundo, ab ipſo aſcendit mente ad Deum, non latrones, non vulnera, ſed Angelos, & ſanitatem invenit. Ex quo qui multis inflictis vulneribus in latronum manus devenit, non de Jericho, ſed de Ieruſalem, ac virtute cadebat.

Exod. 4. Exod. 14. 23.& 32.

45. Ex interiori deſerti proficiſcitur Moyſes in Ægyptum, *cumque eſſet in itinere in diverſorio, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* Exod.4 n.24. Cùm verò egreditur de Ægypto in Terram promiſſionis cum toto Iſraël, Angelus Domini præcedebat ducens, & cuſtodiens eos, ut conſtat ex multis locis. Exod. 14. n.19. & 23.n.20.& 32.n.34. Quorſum tanta rei differentia dum tendit in Ægyptum, Angelus fit ei obviam, tanquam irruens ad occidendum, cum verò exiit, Angelum habuit tutelarem & defenſorem. Præpondera, quòd ille intimus eremus, in quo Moyſes Deum vidit, & ex quo tendit in Ægyptum, ſignificabat quendam cœleſtem vivendi modum in Dei contemplatione, & amore, ut docent D. Gregorius Nyſſenus lib. de vita Moyſis; D. Laurentius Iuſtinianus l. de vita ſolitaria cap.18. Cùm autem Moyſes, ut allegoricè dicam, ex ipſa Dei contemplatione, ac cæleſti vivendi modo deſcendit in Ægyptum, mundanum tumulum denotantem, adeo periculosè incedit, ut in Angelum tanquam interfectorem incurrat. Cum verò ex ipſo Ægypto egrediens aſcendit, in Promiſſionis terram, hoc eſt in cœleſtem Jeruſalem, tam ſecurè, ac tutè degit, ut Angelum habeat doctorem, cuſtodem, ac defenſorem. Huc reſpicit Joann. Climacus in 1. gradu: *Quicumque ex Ægypto egredi Pharaonemque effugere cupit, hoc duce directi peccatum trajiciunt mare atque Amalech vitiorum principem effugiunt.*

Nyſſen. Juſtinian. *Qui à virtute in mundum redit, in multa pericula devenit.* Climacus.

Cantic. 5. Cant. 1.

46. E domo ſua egreditur ſponſa in publicas plateas Jeruſalem; & tunc de ſe atteſtatur ipſa. *Invenerunt me cuſtodes, circumeunt civitatē: percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.* Cantic. 5. n.7. Sed quomodo illa, quæ inter flores volutabat: *Lectulus noſter floridus*: Cant.1.n.15. Et iterum: *Fulcite me floribus*: nunc verò in vulnera, ac ex-

politiores incidit, & quæ tam fortis, ac ſtabilis erat, ut turris, ac murus diceretur: *Sicut turris David collum tuum* Cant. 4 & 7. num. 4. *Ergo murus & ubera mea turris.* Cant.8.n.10. Unde ergo tanta mutatio, ut è floribus ad plagas deveniat & ex tanta ſtabilitate in tam fœmineam incurrat infirmitatem? Dum Sponſa erat in lectulo, ac in cubiculo ſuo, in ſummo perfectionis apice verſabatur; & tunc omni ſuavitate, odore, ac animi conſtantia condecorata extabat. Cum verò è domo ſua deſcendit, in cuſtodes, dæmones ſcilicet, ac, hæreticos incidit (ut exponunt Aponius, ac alii) à quibus multis tentationibus, ac incommodis eſt vexata, multiſque vulneribus affecta. D. Hieron. Epiſt. 7. ad Lætam. *Loquatur ipſa, ait è lecto: Induxit me Rex in cubiculum ſuum; nunquam exeat foras, ne inveniant eam, qui circumeunt civitatem; & ne percutiant, vulnerent, & auferant theriſtrum pudicitiæ, & nudam in ſanguine derelinquant: quin potius, cum aliquis pulſaverit oſtium, dicat. Ego murus, & ubera mea turris.*

Cant. 4. *Qui è virtute in mundum exit periclitatur.* Aponius. Hieron.

QUÆSTIO VII.

Quare non Sacerdos, nec Levita, ſed tantum homo incidit in Latrones à quibus vulneribus afficitur?

VEniunt eâdem viâ Sacerdos, Levita, & iſte homo, & hîc ſolus incidit in Latrones, à quibus expoliatur, & vulneribus afficitur. Reſpondet primò Hugo. *Sed quomodo, ait, Levita, & Sacerdos, & Samaritanus, qui tranſibant per illud deſertum, non fuerunt occiſi à latronibus ſicut ille? forte in ſocietate erant, & ille ſolus.* Propter quod dicitur: *Væ ſoli.* Eccleſiaſt. 4. n. 10. Iſte homo ſolus, & pauper erat; dicitur in ſingulari numero. *Quidam homo*: in pauperem ac ſolitarium omnes inſurgunt, non ſic verò in Sacerdotem, & Levitam, qui utpote divites in comitatu erant; ac proinde ab omnibus habebantur in reverentia, & nullus ad eos accedere audebat. 47.

Hugo. Eccleſiaſt. 4. *In ſolitarium, & pauperem, omnes inſurgunt.*

Secundò, Chryſoſt. homil. de hoc Evangelio. *Primum hominis ſtatum intellige; qui inermis, ac deſtitutus in latrones incideri, quique improvidus, & incautus eam viam elegerit, qua evadere prædonum manus nequiverit: non enim poſſet inermis armatos, improvidus peſſimos, incautus nocivos effugere.* Sacerdos, & Levita tanquam armati & magna circumſpectione agentes, omne periculum ſuperarunt. Iſte autem homo, ſine cautela ac armis incedens, nocentium manus non potuit effugere; ſed in omne malum & diſcrimen venit. Deinde nota, quod forſitan iſte homo hanc viam elegit, utpote bonam, & aptiorem, in ea tamen tot mala eſt expertus. 48.

Chryſ. *Improvidus & incautus in multa pericula incidit.*

Tertiò, Sacerdos, & levita in ordine ſacerdotali extabant; Iſte autem homo, incidens in latrones, laïcus erat, ut notat Hugo: cum autem illi eſſent Eccleſiaſtici, in tanto honore, ac reverentia reputabantur, ut etiam inter fures, ac latrones ſecuri degerent, ac omnique malo, ac nocumento immunes incederent. 49.

Hugo. *Sacerdos etiam ab iniquis habetur in reverentia.*

Quartò, iſte homo deſcendit à Jeruſalem, 50.

 civitate

Cum homo cadere incipit, ſemper eſt in perpetuo cadendi motu.

civitate opulentiſſima,in qua omni bono,& felicitate fruebatur,à qua forte non venerant Levita,& Samaritanus. Non ergo multum mirandum,quod iſte homo inciderit, in latrones, à quibus ſit exſpoliatus, & vulneratus: nam cum homo in unum malum cadit,non ibi ſiſtit, ſed in multa alia præcipitatim irruit. Pro hujus rei argumento expende verbũ *Deſcendebat à Ieruſalem*, non dicitur, deſcendit, ſed deſcendebat, quaſi eſſet in perpetuo motu deſcendendo, & cadendo, ut in ſuo caſu modum non haberet.

51. Geneſ. 3. *Labores ſemper catenatim ſuccedunt.*

Ait Deus Adamo poſt ſuum peccatum commiſſum: *In laboribus comedes ex ea*,ſcilicet terra, *cunctis diebus vitæ tuæ*.Geneſ.3. num. 17. Severa pœna erat inflicta homini,qui à paradiſi deliciis, quas poſſederat,exulabat;qui dominatum ſuper omnia animantia jam amiſerat:qui,ut pane veſceretur, ſudore,& labore ſuo indigebat: ſed ad quid additur,*cunctis diebus vitæ tuæ*?Magno cum myſterio: Ut exprimatur, quod, cum homo ab honore ſuo in laborem ceciderit, jam ab eo nunquam ceſſabit,ſed tanquam continuo motu de uno labore tranſibit in alium omnibus diebus,omnibus horis, atque momentis. Thomas Anglicus, *Quia poſſet*, ait,*aliquis dicere, quod homo debet aliquo tempore laborare, ſudare, & poſtmodum deliciis vacare, ſubdit terminum illius laboris, ſcilicet limitem mortis.*

Anglicus.

52. Ita enim miſeriæ ſibi invicem ſuccedunt, ut dum quis incipit cadere,minimè quieſcat,quoadusque ad ultimum & ad infimum deſcendat.

Lucæ 10. De Satanæ lapſu ait Dominus:*Videbant Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem.* Luc. 10. num. 18. Cur Diaboli caſus potius comparatur cum fulgure,quàm cum radio, vel lapide,ſeu grandine, vel pluvia de cœlo cadente?Radius cum deſcendit, in aëre ſuo rapidiſſimo motu reſolvitur & finitur; lapis, ſeu grando terram attingunt,ibique ſiſtunt, pluvia vix ad duos palmos pertingit. At fulgur multa vi deſcendit,conglomeratas nubes tranſit,aërem dividit,terram proſcindit, cavernaſque ejus tranſgreditur,ad ima penetrat,& in profundiſſimo abſconditur.O quanto myſterio cum Satana fit hæc combinatio,dum ille à ſua pulchritudine, ac decore dejicitur! nec in cœlo, nec in aëre, nec in nubibus,nec in terra, ejuſque cavernis commoratur, ſed in ultimam abyſſum ruit, & præcipitatur. Beda alibi datus. *Sicut fulgur de cœlo cadentem:præcipitem de ſupernis ad ima lapſum ſignificat.*

Qui incipit cadere,ſemper in majorem ruinam tendit.

Beda.

Quæstio VIII.

Quare latrones non interficiunt hominem, ſed ſemivivum relinquunt?

53. *Latrones rem ſemicompletam relinquunt.*

Semivivus, ſeu ſemimortuus, ut eſt in Græco, introducitur iſte homo, quia & primò hoc maximè faciebat ad intentum parabolæ, ac ad explicandam rem, quam Chriſtus volebat. Secundò, quia frequenter latrones ob celeritatem rem ſemicompletam relinquunt; ne ab aliis impediantur, ſeu capiantur.

54. Auguſt. Theophyl. Beda. Bonavent.

Tertiò,& moraliter D. Auguſtinus,Theophylactus,Beda,D. Bonaventura. Semivivus relictus eſt homo, ſeu Adamus:vita enim naturali fungebatur,ac etiã vita ſpirituali gratiæ, qua exſpoliatus eſt.Vivebat enim homo prius duplici vita, ſcilicet naturæ,& vita gratiæ: nunc verò ablata à latronibus, ſeu dæmonibus per ſuas peccatorum ſuggeſtiones gratiæ vita,ſuperſtite naturali hac ſolum vivebat.Quartò,Latrones,ſeu dæmones ſpoliaverunt eum Dei gratia,ac inflictis peccatorum vulneribus ſemivivum relinquentes abierunt;non enim corpus,ſed animam occiderunt; nam qui lethaliter delinquit, ſemivivus eſt,corpore vivit, animâ verò demortuus jacet.

Peccatum mors animæ.

55. Ericus.

Quintò,Ericus homil.ad hunc locum. *Peccatis cumulatis abiiſſe dicuntur,non quo ab hominum impugnatione aliquatenus ceſſent, ſed ipſas ſuas fraudes & nequitias ſpirituales callidè,ne caveri,vel deprehendi valeant,occultando.* Non omnino interimunt hominem, ſed ſemivivum relinquunt. Vulnera,quibus homo affectus eſt peccata ſunt, quibus dæmonum telis confoſſus eſt. Et tunc quod latrones,ſeu dæmones taliter plagatum reliquerant, non ex pietate,ſed ex crudeli ſævitia prodit;nam ut homo miſerabiliter,& abſque ullo remedio pereat, nil aptius extat,quàm quod ipſe auctorem, & radicem ſuorum malorum non agnoſcat, & ideo impoſitis peccatorum plagis recedit Dæmon,plus in hoc caſu nocens abſentia, quàm præſentia;ſi enim ipſe adeſſet, facile ejus crudelitas deprehenderetur; at dum abeſt, occultata manet ejus malitia, atque perverſitas, ut homo per ſuos appetitus venenoſiùs pereat,& moriatur. *Sed ipſas ſuas fraudes,& nequitias ſpirituales callide,ne caveri,vel deprehendi valeant, occultando.*

Omnium malorum causa illorum radicem non agnoſcere.

56. Num.22.

Sæpè Balaam intentavit maledictiones in populum Dei infligere; & ab ipſo Deo prohibitus eſt;immò & ab ipſo Deo impoſitum eſt ei præceptum: *Neque maledicas Populo,quia benedictus eſt*.Num.22.n.12.Sed cur non permiſſæ ſunt illæ execrationes Prophetæ adverſum Populum, nam cum illæ fierent contra Dei propoſitum, nullius effectus ac nocumenti eſſe poterant?Noluit Deus ut Populus ſuas iniquitates ignoraret: nam,cum ſe videret Iſraël à ſerpentibus lædi, ab igne devorari,ab hoſtibus debellari,ſibi perſuaderet, quod non à debita ſuorum peccatorum pœna,ſed à maledictionibus Prophetæ perveniret?ne ergo in iis oberrans Populus cæcutiret & abſque ullo reſipiſcentiæ remedio periret, Prophetæ maledictiones intercluſæ ſunt. Theodoretus q.43.in Numer.*Quia Populus*,ait,*propter iniquitatem continuam percutiebantur plagis immiſſis, ne putaret,hoc illis evenire propter maledictionem vatis,non permiſit,vatem maledictionibus uti:amputatis hoc modo ſtultorum opinionibus.* Vide cap. 1.n.134.& tom.2.in Indice Verb.*Cognoſcere*.ibi multa, & cap 22.q.5.

Valde nocivum, quod homo ſua peccata ignoret. Theod.

57. Hugo. Eccleſ.34. *Subſtantia rerum pars hominis vita.*

Sextò, Hugo.Subſtantia rerum communiter appellatur vita hominis Eccleſiaſt.34.n.15.*Panis egentium vita pauperum eſt*.Duplici vita vivit homo, una naturali,qua ſecundum corpus vivit; & altera morali,quæ etiam dici poteſt naturalis, quæ eſt panis, victus ſubſtantia rerum, quibus homo aliter,vivit,ac ſuſtentatur, de quibus ait Michæas 3.num.3. *Comedent carnem populi mei:* nempè ſubſtantias ſuarum rerum. Quamvis vulnera huic homini inflicta,non eſſent lethalia,& vita naturali viveret; cum tamen à latronibus fuiſſet exſpoliatus ab omnibus his, quæ ſecum apportaverat, mediam ejus viam abſtulerunt, ac proinde ſemivivus relictus eſt homo.

Septimò,

58. Septimò, Origenes homil. 34. in Lucam. *Latrones, qui ſpoliaverant, & vulneraverant eum, non aſſident nudo.* Latrones Dæmones ſunt, qui vulnera peccatorum homini intulerunt, ac ipſum à gratia ſpoliaverunt & cum homo tot peccatis eſſet detentus, jam non multum curat Dæmon ei aſſiſtere, ac adeſſe, nec multum ſolicitus de ejus extrema ruina, hanc enim peccatum in anima infixum optimè perficere, ac adimplere poteſt.

Origen.
Peccatum crudelis mors hominis.

59. Maximè dolebat Eſau, eo quod frater ejus Iacob furatus eſſet ei ſuam benedictionem, propter quod dicebat in corde ſuo, Venient dies luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum; quod cum nuntiatum fuiſſet Rebeccæ, vehementer anxiata eſt pro filio ſuo, dicens: *Cur utroque orbabor filio in uno die* Gen. 27. num. 45. Quomodo hæc dicebat prudens fœmina? nam Eſau ea intentione ſtatuebat, fratrem ſuum interficere, ut ipſe ſolus totius paternæ domus, ac benedictionis eſſet hæres; ſi Jacob ſit occiſus, alter filius erit ſuperſtes in multis divitiis, magnáque opulentia. Quomodo ergo ait: *Vtroque orbabor filio in uno die?* Conſiderabat ſapiens fœmina, quod ſi Iacob ab Eſau crudeli gladio, & ferro occideretur, eodem die, ac puncto ipſe Eſau crudeliori, ac ſæviori nece necandus eſſet mortiferi peccati veneno, quo omnino periret, & vita privaretur. Favet Procopius. *Vtroque,* ait, *orbabor, quaſi fratricida, quod deſtinatum, & conceptam cædem jam mortuo.*

Geneſ. 27.
Peccatum crudeliter hominem interimit.
Procop.

60. De maledicto proditore ait Ioannes Evangeliſta 13. num. 2. *Cùm diabolus jam miſiſſet in cor, ut traderet eum Iudas.* Quod immaniſſimum facinus cum perpetraſſet, *Abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Matth. 27. n. 5. Cur ab ipſo diabolo non agitur in furcam? Immo opinio eſt Origenis ut refert D. Paſchaſius lib. 12. in Matt. *Quod callidiſſimus explorator diabolus, poſtquam in eo, & de eo fecit, quod voluit, ut traderetur Ieſus in mortem, receſſit mox à Iuda. Quo recedente, intellexit continuo malum, quod fecerat.* Cur ab illo receſſit? Cur ipſum non ducit in patibulum? Optimè agnovit aſtutus adverſarius, quod ut Judas laqueo appenſus eſſet, ejus præſentia non erat neceſſaria, cum jam in corde ſuo admiſiſſet peccatum, à quo, tanquam à crudeliſſimo ductus carnifice, in turpiſſimam, ac miſerabilem mortem impelleretur. Pro quo ſtat D. Ambroſius in Pſalm. 36. *Se ipſe proprio ore egit in mortem. Quantos putamus in ipſo fuiſſe tortores,* ut ſibi ipſe tam gravis pœnæ exactor exiſteret, & ſemetipſum ſtrangularet.

Ioan. 13.
Matth. 27.
Origen.
Paſchaſ.
Vbi adeſt peccatum, diaboli præſentia non exigitur, ut homo interficiatur.
Ambroſ.

QUÆSTIO IX.

Quare iſti latrones non numerantur, cum illis qui in calvario ſunt affixi, recenſeantur?

61. REfertur in parabola, quo homo iſte incidit in latrones, qui eum ſpoliaverunt, ac plagis impoſitis abierunt. Quot tamen eſſent iſti latrones, non ſcribitur; cum tamen eorum numerus, qui crucifixi ſunt in Calvario, ſcribatur. *Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones, unus à dexteris, & unus à ſiniſtris.* Matth. 27. n. 38. & Luc. 23. n. 32.

Ratio difficultatis.
Matth. 27.
Luc. 23.

Ratio hujus rei in promptu eſt. Quod latrones in Calvario erant ſupplicio multati; in noſtra autem parabola liberi erant, & expediti per viarum ſaltus vagantes univerſa exſpoliantes ac depopulantes. Et latrones, qui ſint pœna affecti, pauci, & duo tantum reperiuntur: qui autem ſint liberi, & diſſoluti per totum orbem verſantes, ac volitantes, cuncta diripientes, multi, & innumeri inveniuntur. Pulchrè ait Caſſiodorus lib. 2. variar. *Furca vacua & civitas latronibus plena.* 62.

Latrones pœna affecti pauci ſine ſupplicio innumeri.
Caſſiod.

Cum David regnare cœpiſſet, duo viri principes latronum, ingredientes in regium palatium interfecerunt Isboſeth, & tulerunt caput ejus ad David. 2. Reg. 4. n. 2. Job autem inter ſuas ærumnas, ac plagas lacrymatur: *Simul venerunt latrones ejus; fecerunt ſibi viam per me, & obſederunt in gyro tabernaculum meum.* Job. 19. n. 19. Qui multis calamitatibus, ſanctiſſimum virum affecerunt, ut ibi ponderant D. Gregorius, D. Hieronymus, D. Odonius, & alii. Sed cur apud Davidem duo ſcribuntur latrones; apud Iob verò nullo modo computantur? In hiſtoria Davidis latrones ſunt interfecti ac pro crimine ſuo pœnas dedêre, ut patet ex citato cap. 4. n. 12. At apud patientiſſimum virum ut de eis ſcribit D. Thomas: *Prædicti latrones deprædati ſunt Iob publicè, abſque reverentia, & metu,* nullam pro ſuis delictis caſtigationem reportantes. Et latrones, qui pœnas exſolvant, paucos, & duos invenies: qui verò liberè, & ſine metu publicè graſſentur, multos, & ſine numero habebis. 63.

2. Reg. 4.
Iob. 19.
Gregor.
Hieron.
Odon.
David duos interficit latrones: innumeri verò jobum exſpoliant.
D. Thom.

Luc. 10. n. 31. Accidit autem, ut ſacerdos quidam deſcenderet eadem via, & viſo illo præterivit.

Num. 32. Similiter & Levita, cum eſſet ſecus locum, & videret eum, pertranſiit.

VERSIONES.

Vatablus. Caſu vero fortuito ſacerdos quidam.

Græcus. Cum acceſſiſſet propiùs ad eum, eo viſo à via reflexit.

Euthym. Theophyl. n. 32. Et Levita, cum iret juxta locum, acceſſiſſet, & vidiſſet eum.

Arias. Factus ſecundum locum, veniens, & videns præteriit.

EXPOSITIO VI.

ACcidit *autem*, ſeu ut legit Vatablus, *caſu, fortuito*, evenit, quoad homines ſcilicet; certo tamen, & determinato conſilio, ſi providentiam Dei conſideres, cui nihil eſt fortuitum, ſed omnia ab æterno prævisa, ac proviſa; *ut ſacerdos quidam*, quantum exaggeratur iſtius crudelitas! Sacerdos erat, cui ex offi- 64.

Vatab.
Sacerdos debet eſſe miſericors.

Hugo. cio, ac dignitate incumbebat miſericordiam facere, ait Hugo, *Cum tamen ideo jungantur manus ſacerdotum ut fluant miſericordiam.* Et quam iniquus erat iſte: nam cum eſſet ſacerdos, legem, ac pietatem in pauperes docebat & eam minimè opere adimplebit.

65. Eadem via, ſcilicet à Jeruſalem, & minimè in ſuum concivem habuit benignitatis viſcera. *Eâdem viâ*; Nam ſi alio tramite incederet, ſacerdos poterat ſe excuſare, quod ne interrumperet iter ſuum, aut ne ab eo reflecteretur: ſed cum pergeret eâdem viâ ſine itineris detrimento huic vulneraro poterat ſubvenire. *Viſo eo*, ſi non vidiſſet, abſque culpa eſſet, at videns, & claudens pietatis viſcera maximè condemnandus. Et ob hoc quot ſunt delinquentes, qui aliorum indigentiam videntes nullam ferunt opem: *Præterivit*, hoc eſt, ut ex radice Græca notant Titus Boſtrenſis, Theophylactus, ſacerdos, cum jam ad hunc miſerum acceſſiſſet, exterritus horrore, ac magnitudine plagarum, retrorſum abiit, pedem retulit, ac à via reflexit, ne propius ad illum accederet. Et bene dicitur, quod *præterivit*, & non ſtetit, utpote nulla charitate radicatus, ac firmatus.

Maximè arguendi qui vident miſeriam, & non ſubveniunt.

Boſtrenſ. Theoph.

66. *Quis eſſet Levita*

Similiter & Levita, ſicut modo apud Chriſtianos eſt diaconus, qui ſacerdoti miniſtrat in ſacris, ſicolim apud Judæos erat Levita. *Similiter, & Levita* eâdem viâ deſcendebat, eâdemque impietate uſus eſt. Qualis enim Sacerdos, talis Levita, ſeu Diaconus: qualis ſuperior, talis inferior. in exemplum autem impietatis hic adducuntur Eccleſiaſtici, tum quia, ait Hugo, *Clerici*, laicis ſcilicet, *avariores ſunt quaſi conſueti ſemper accipere, & nunquam dare*: tum etiam quia hi qui majori obligatione ſunt aſtricti, hi ſæpe in ſuo munere deficiunt. *Cum eſſet ſecus locum*, maximè notatur hujus culpa quòd cum tam prope eſſet, hominem deſeruit, pertranſiit, quod eodem modo explicandum eſt, ac ſupra verbum *præterivit*.

Hugo. *Clerici avari.*

Lucæ. 10. *n.*33. Samaritanus autem quidam iter faciens venit ſecus eum & miſericordia motus eſt.

VERSIONES.

Syriac. Vir autem quidam Schamaritanus, quum iter faceret; venit, quod loci erat ipſe.

Arabs. Viſceribus commotus eſt.

EXPOSITIO VII.

67. *Inſpecta aliorum inhumanitate, Samaritani pietas ſublimatur.*

Samaritanus natione, gente, ac religione valde alienus à Judæis à quibus Samaritani tanquam infeſtiſſimi hoſtes habebantur. Et non exprimitur in parabola, ex quo loco iſte veniret, ut narratur in aliis. Nam de vulnerato dicitur, *Deſcendebat eâdem viâ, ſimiliter & Levita.* Ut ita magis explicetur horum inhumanitas in ſuum concivem. In Samaritano autem, dum tacetur locus, ex quo profectus eſt, innuitur, quod ex alia parte venerat, ut ita magis exaltetur pietas in extraneum, atque ignotum. *Iter faciens, Samaritanus* caſu; Chriſtus in eo adumbratus, ut ait Theophylactus, *ex propoſito hoc ſtatuens, ut nos curaret*; *venit ſecus eum.* De Levita ſcribitur, *Cum eſſet ſecus locum*: ac Samaritanus *ſecus eum*: non enim appropinquavit tantum loco, ſed etiam animo. Multi ſunt juxta te prope locum, & valde diſtantiſſimi animo. *Videns eum*, ut ait Origenes in ſuo ſanguine volutari. Et vidit eum non tanquam Iſraëlitam natione hoſtem, ſed tanquam hominem amicum ac proximum genere, & ſanguine. *Miſericordia motus eſt.* Quod nec ſacerdos. nec Levita, perſonæ religioſæ, ac Eccleſiaſticæ fecerunt; hoc ipſe Samaritanus alienigena, & laicus præſtitit.

Theoph.

Origenes. *Appropinquandum non loco, ſed animo.*

QUÆSTIO X.

Quare in præſenti introducitur Samaritanus iſte habens miſericordiam in hunc vulneratum?

PRima, & germana hujus rei ſolutio eſt. 68. *Germana ſolutio.*
Samaritanus gente, genere, ac religione, alieniſſimus erat à Judæis, multumque eis exoſus. In magno enim odio habebant Judæi Samaritas pluſquam alios Ethnicos: nam Samaritæ volebant ſe reputari, ut veri Iſrelitæ, ac ut populus Dei electus, ſuumque templum cum Ieroſolymitano conferebant; cum tamen ipſi eſſent profani, ſchiſmatici, nulloque modo ex ſanctis Patribus procreati. De quo Ioſepus lib. 11. Antiquitatum ad finem. Vide, ea, quæ dixi tom.2. cap.5. quæſt.4. ad finem. Signanter Chriſtus D. hic adducit exemplum de Samaritano, ut aperiat, ac doceat, non ſolum amicos, ſed etiam inimicos (qualis erat Iudæis Samaritanus) proximos reputandos eſſe, ut ita confutet arrogantiam legiſperiti, qui ſolùm amicos, ac Iſraëlitas expectabat declarandos eſſe proximos. Et ita is, qui venerat tentans eum, abiit confutatus, & redargutus

Ioſeph. *Qui venerat tentans, abiit redargutus.*

Secundò, & moraliter. Euſebius Gallicanus homil. in Dom.13. Poſt Pentecoſten, ſic ait: Seipſum Samaritanum Dominus vocat: quod nomē inimici ſui Iudæi impoſuerunt ei, dicentes, nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu & dæmonium habes? Samaritanus autem interpretatur cuſtos. Quo nomine ille quidem dignus eſt, cui per Prophetam dicitur: Cuſtos, quid de nocte, cuſtos, quid de nocte. Et Pſalmiſta: Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam. Hic autem iter faciens & ſicut cæteri homines ad finem tendens, ſua miſericordia hominem liberavit, & ſuo ſanguine redemit. Hæc ille. Idem docent D. Auguſtinus ſerm.37. de verbis Domini; D. Ambroſius, Auctor Græcus apud D. Thom. Beda, & alii. 69. Euſeb.

Chriſtus ſua pietate, ac miſericordia nos liberat.

Auguſt. Ambroſ. Auct. Græc. Beda.

Tertiò, D. Gregorius in Paſtorali p.2. admonit. 19. *Plerumque, ait, actione ſæcularium vita continentium confunditur, cum illi ultra habitum aſſumant opera; & illi juxta ordinem proprium non excitans corda. Unde bene per Prophetam dicitur:* Erubeſce Sion, ait mare. Iſai. 23. n.4. *Quaſi enim* 70. Gregor. Iſai 23.

Aliquando laici virtute antecellunt Eccleſiaſticos.

enim per vocem maris ad verecundiam.Sion adducitur,quando per comparationem vitæ ſæcularium,atque in hoc mundo fluctuantium ejus,qui munitus,& quaſi ſtabilis cernitur,vita reprobatur. Quod nec Sacerdos, nec Levita fecerunt,præſtitit Samaritanus.Maximè ſanè dolendum, quod aliquando laici, qualis erat iſte Samaritanus, Clericos, ac Religioſos in probitate morum,in honeſtate virtutum, ac adimpletione legis antecellant, & ſuperent,ut deplorat D. Hieronym. comment. in Epiſt. Titi cap.2. Imperfectus hom.40.in Matth. In hoc ſenſu,juxta Gregorium-ait mar, ſcilicet ſæcularis mundus,civitatis ſanctæ Sion.*Erubeſce.* Et ad omnes loquitur D.Chryſoſt Orat.5.adverſus Judæos. *Quod ſi Samaritanus*, ait,*adeo humanus,mitiſque fuit erga hominem ignotum;quam habituri ſumus nos veniam,ſi proprios fratres, id eſt proximos neglexerimus?*

Hieron. *Imperfectus.* Gregor. Chryſoſt.

71\. Hieron. Quartò, D. Hieronymus Epiſt.151.ad Algaſiam q.5.*In parabola*,ait,*de Ieruſalem deſcendentis Iericho,Samaritanus pro ſigno,atque miraculo ponitur,quod malus benefecerit.*Tanquam magnũ miraculum, & ſignum ſcribitur,quod Samaritanus, cum eſſet educatus inter malos ſuos concives tantam charitatem, ac pietatem habuerit,ut tam præclaram miſericordiam in hunc vulneratum exhibuerit.

Miraculum quod quis inter malos ſit bonus.

72\. Ambroſ. Quintò, D. Ambroſius lib.7.in Lucam. *Non mediocris iſte Samaritanus*,ait,*qui eum quem Sacerdos,quem Levita deſpexerat,non etiam ipſe deſpexit.* Valde mirum,quod ſtante exemplo Sacerdotis,& Levitæ,hominem miſerum contemnentium,Samaritanus non ſit illud ſecutus,ut etiam eundem contemneret;ſed mira pietate,ac miſericordia ſit proſecutus,infundens oleum,& vinum.

Valde laudabile,quod quis malorum exempla non ſit ſecutus.

73\. Sextò,non Sacerdos,nec Levita,ſed Samaritanus opem fert homini; & ipſe,non illi,laudatur à Chriſto,quod miſericordiam fecerit in hominem,& quod eidem ſe proximum exhibuerit.In Sacerdote eminebat dignitas;in Levita ſcientia, ut notat Simon Caſſianus lib 6. cap. 10. Et tamen hi non encomiis extolluntur,ſed Samaritanus;quia nec ſplendor dignitatis,nec fulgor ſciētiæ prævalent apud Deum,nec ab eo multum reputantur; ſed ſolum juſtitiæ rectitudo,ac virtutum probitas, quæ in Samaritano enituit.

Caſſian. *Non dignitas,nō ſcientia,ſed ſola virtus prævalet apud Deum.*

74\. Septimò conſidera altitudinem divinæ providentiæ.Præterivit Sacerdos,& Levita relinquentes hominem miſerum in ſuo ſanguine volutantem.Tunc quando homo deſtitutus ab omni humano auxilio videbatur, ex Dei benignitate advenit Samaritanus,à quo nil boni ſpectabatur, ipſe homini opem fert,ac illius curam agit.

Quando humana deſunt,tunc Dei auxilium adeſt.

75\. Geneſ.22. D.Zen.Ver. Extendit Abrahamus manum, ut evaginato gladio filium jugularet,ac in holocauſtum offerret.Gen.22.num.12.De quo magno pondere ait D.Zeno Veronenſis ſerm.2.de Abrahamo.*Intrepidus ad myſterium immolationis armatur, rimatur ad ictum vulneris ſecurus animus,ſed ſecurior manus.*Quod mens Patriarchæ in hoc caſu eſſet ſecura,bene intelligitur, nam,ut ait Apoſtolus. *In ſpem contra ſpem credidit.* Rom.4.numero 18. Firmiſſimus adhærebat Dei verbo,quo credebat, ex illo filio habiturum ſemen.At quomodo manus ſecurior dicitur,quæ toto impetu,ac conatu ferebatur, ut puerum mactaret: Optimè ſanè; nam,cum jam manus eſſet diſtracta, & magna vehementia deſcenderet, ut filium occideret,ita ut in humanis jam nullum videretur aſylum, tunc ſecurior erat,quod Dei auxilium non deeſſet, ſed valde opportunè interveniret,ut filius à ferri ictu vivus evaderet.

Rom.4. *Cum humana intercluduntur tunc intervenit Dei auxilium.*

76\. Stante crudeli Pharaonis edicto,quod omnes pueri Hebræorum in flumen projicerentur;quædam mulier ex tribu Levi *concepit,& peperit filium,& videns eum elegantē abſcondit tribus menſibus; cumque jam celare non poſſet,expoſuit eum in carecto ripæ fluminis.*Exod.2.n.2. Ecce totius populi Iſraëlitici ſalvator,qui ipſum à captivitate, ac tyrannide eſt liberaturus.Cur ejus nativitas reſervatur ad id tempus quo omnes pueri Hebræorum mandantur interfici? Cur ſicut hæc mulier,habens duo filios Aaron, & Moyſen,potuit humana providentia Aaronem abſcondere? cur ſic non valuit occultare Moyſen, in quo totius populi Iſraëlitici ſpes erat conſtituta?Agnoſce divinum conſilium.Ut nos doceat,quod quādo undique humana intercluduntur,tunc affluenter diffunditur divina pietas, ut puerum cuſtodiat,ſalvet,ac tueatur. Lippomanus, *Naſcitur,* ait,*tunc ſalutis auctor,dum maximè gloriatur perditionis crudelitas;& ubi omnis ſpes deſinit,& humanum auxilium:tunc adeſt divinum:filius naſcitur mortis,qui morti expoſitus vivificet morituros.*

Exod.2. *Cum humana conſpirant contra te,tunc adeſt Dei favor.* Lippoman.

Lucæ 10. *n.* 37. Et appropians alligavit vulnera ejus,infundens oleum,& vinum:& imponens illum in jumentum ſuum,duxit in ſtabulum, & curam ejus egit.

VERSIONES.

Syriacus. Acceſſit itaque,& obligavit vulnera ejus, infuditque in ea vinum, & oleum:& adduxit eum in diverſorium.

Arias. Aſcendere autem fecit illum in proprium jumentum.

EXPOSITIO VIII.

77\. Samaritanus charitate vulneratus,ſuum commodum,ſuumque iter contemnit;& quæ ſecum ad viaticum ferebat,vinum ſcilicet pro potu,oleum pro cibo cum pane,bonam tamen eorum partem in homine curando impendit. *Et appropians.*Non præteriit ex adverſo,ut fecerunt Sacerdos,& Levita,ſed proximè acceſſit ad ſaucium. Et quia vera miſericordia, ut ait D. Bonaventura, in opere declaratur, non ſolùm oſtendit affectum,nec profert verba,non quærit,quomodo illud contigerit, ſed totus in pietatis negotio intentus, *Alligavit vulnera ejus.* accedens manum admovit, & obligavit faſciis vulnera,partim ne ex circumſtante aëre deteriora redderentur,partim etiam ut ipſis compreſſa medicinam retinerent,faciliuſque coaleſcerent. Sic ait Chryſoſtomus in propria homil.*Confoſſa loca ligantur,ut intra ſemetipſa retinentia medicinam*

Bonav. *Perfecta charitas,non verbis,ſed operibus declaratur.* Chryſoſt.

Quæ charitate impenduntur, non deſunt.

nam,operante medicamine,ſanitati reddantur. Pergit Textus: *Infundens oleum,& vinum.* Vinum,ut lavaret vulnera,oleum, ut leniret. Et ſolum dicitur vinum, & oleum,non verò totum vinum,& oleum, quia ut optimè providus,ſolum neceſſaria, & non ſuperflua præſtitit:& quæ charitate impenſa erant,non poterant exhauriri,ſed ſufficientia permanſerunt.

78. *Cur narratur prius vulnerum obligatio.* Hugo.

Quamvis Samaritanus prius infuderit oleum & vinum; & poſtea vulnera obligaverit:tamem hoc prius narratur ab Evangeliſta, forte, ut ait Hugo,quia ipſe non obſervavit ſeriem rerum, velut etiam inquit ipſe Hugo. Iſte homo habebat multas plagas. Quædam eſt plaga,quæ non indiget lotione,hanc alligavit:alia,quæ non lotione, ſed mitigatione eget,& ſuper hanc infudit oleum alia verò,cui neceſſe erant illa omnia, quæ ipſe præſtitit. Vel etiam moraliter dico: Samaritanus iſte adumbrat Chriſtum Dominum,cujus proprium ingenium eſt,ante omnia,aliorum errores tegere,ac operire,ne ab aliis videantur,ſeu ſciantur; quod maximè diſtat ab hominum conditione,quorum,ſtudium totum incumbit in aliorum crimina divulganda,ac propalanda.

Chriſtus Dominus aliorum crimina obtegi.

79. *Imponens illum in jumentum ſuum.* Non reliquit Samaritanus hominem miſerum in eo loco,ſed manibus ſublatum è terra impoſuit eum in ſuo jumento, ſeu,ut legit Arias *in proprio jumento*,à quo ipſe deſcenderat. Allegoricè D. Auguſtinus in quæſtionib. Evangelic. D. Aſterius in catena Græca. *Quid autem eſt jumentum,*ait,*quo ſemivivum ad hoſpitium Salvator deduxit, niſi caro in quo ad nos venire dignatus eſt quod fuit,quaſi vehiculum quoddam, aut Divini Verbi jumentum in qua,& per quam omnia ſuſtinens ad Eccleſiam deduxit.* Chriſti caro in ſacramento præſtita, pro vehiculo eſt quo in domum vitæ,ac ſalutis ſublevamur. D. Ambroſius. Iumento impoſuit, dum peccata noſtra portat,& Paſtor impoſuit ovem laſſam ſuper humeros ſuos.

Arias. Auguſt. Aſterius.

Chriſti caro n ſacramento nobis pro vehiculo eſt. Ambroſ.

80. *Vnde ſtabulum dictum, ſeu diverſorium.*

Duxit. Ipſe pedes incedens jumentum fræno prehenſum duxit. *In ſtabulum,*hoc eſt hoſpitium, ſeu diverſorium,ita dictum, quod diverſi in eo promiſcuè recipiantur. Vel etiam ſtabulum appellatum à ſtando,quod ſcilicet viatores ex itinere laſſi, ibi ſtent, & quaſi ad horam quieſcant. *Et curam illius egit,*eo ſcilicet die,ne quid in cōgruo lectulo,cibo,potu,ac medicamine ei deeſſet.

QUÆSTIO XI.

Quare ad ſemivivum curandum,vinum,& oleum infundit Samaritanus?

81. *Variæ rationes ad litteram.*

SAmaritanus iſte ante omnia vino lavit vulnera. Vinum enim primo ſaniem ac putridum ſanguinem abſtergit. Secundò peccantes, ac pituitoſos humores,ad vulnus confluentes, corrodit. Tertiò vulnera conſtringit, ne ulterius ſanguinem fundant. Quartò nervos,ac partes læſas calefacit, ac confortat. Deinde oleum adhibuit. Primò ut vini mordacitatem,& acredinem ſua ſuavitate temperaret. Secundò ad mitigandum dolorem. Tertiò,ut partes vulneri vicinas foveret. Quartò ut mollifaceret diviſam carnem, ut facilius rediret in naturam. Aliter oleum valde nocivum eſt recentibus vulneribus, illaque putrefacit, ut docent Galenus l.3.Meth.& Hippocrates lib.de ulceribus;de quo Valeſius lib.5. Philoſophiæ cap.87.

Galenus. Hippocrat. Valeſius

82. Primò,Tropologicè,D.Gregorius part.2. Paſtor.cap.11. *Per vinum*, ait,*mordeantur vulnera, per oleum foveantur. Neceſſ quippe eſt,ut quiſquis ſanandis vulneribus præeſt, in vino morſū doloris adhibeat,in oleo mollitiem pietatis: quatenus per vinum mundetur putrida per oleum foveantur ſanāda. Miſcenda eſt ergo lenitas cum ſeveritate: faciendū quoddam tēperamentū ex utroque;ut neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi,neque nimia benignitate ſolvantur.* Similiter Titus Boſtrenſis ſubdens. *Siquidem vulnus grave,& morbus quodāmodo inſanabilis, non ferebat illud purum,ſcilicet vinum, hoc eſt excedētem illam aſtrictionem, & acrimoniam.* Et ideo quoddam temperamentum fuit adhibendum. Quod multis documentis confirmat S. Gregorius. In Arca enim fœderis ſervabatur manna,ſimul cum Aaronis virga. Hebræor. 9.n.4. *Ita planè,*ait S Doctor,*in boni rectoris pectore,ſi eſt virga diſtrictionis,ſit & manna dulcedinis.* Ait Regius Vates Pſalm.22.num.4. *Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.* Virga percutit,baculo ſuſtentat,& fulcit. Pergit D. Gregorius: *Sit itaque amor ſed non emolliens: ſit rigor,ſed non exaſperans: ſit zelus,ſed non immoderatè ſæviens: ſit pietas, ſed non pluſquam expediat.*

Greg. Boſtrens.

Prælatus habeat lenitatis oleum cum ſeveritatis vino. Hebr.9. Pſalm.22. Gregor.

83. Secundò, D. Ambroſius ad hunc locum lib.7. in Lucam,Chriſtum Dominum per hunc Samaritanum interpretatur. Et ſic ait: *Multa medicamina medicus habet iſte,quibus ſanare conſuevit. Sermo ejus medicamentum eſt. Alius ejus ſermo conſtringit vulnera: alius oleo fovet: alius vinum infundit. Cōſtringit vulnera auſteriore præcepto: fovet remiſſione peccati: ſicut vino,compungit denuntiatione judicii.* Dei ſermo habet omnia medicamentorum genera: habet enim quædam leviora, alia verò auſteriora pro infirmitatum diverſitate. De Iſraële egrediente de Ægypto decantat David: *Miſit verbum ſuum,& ſanavit eos* Pſal. 106.num.20. Cur modò verbum tantum, cum tamen Iſraël verſaretur in deſerto,& à ſerpentū morſibus eſſet vulneratus,ſerpens æneus erectus eſt pro ſigno, *Quem cum percuſſi aſpicerent ſanabantur,* Num.21. n.9. Cum Iſraël eſſet in deſerto atque à ſerpentino dente plagatus, unus erigitur ſerpens,cujus intuitu omnes curentur. At cum egreditur de Ægypto,in quo omnis peccatorum diverſitas graſſabatur,veniat Dei verbum cui optimè ineſt omne medicamen ad univerſa morborum genera depellenda. Pro quo facit D. Baſilius Epiſt.1.ad Gregorium Theologum. *Ab ſcriptura,*ait,*unuſquiſque tanquam ab officina medicinæ, oppoſitum ſuæ infirmitati medicamentum invenire poterit.*

Ambroſ.

In Dei verbo omnia medicamina ad univerſos morbos depellendos. Pſalm.106. Num.21. Baſilius.

84. Tertiò, Gloſſa Interlinealis. Infundi vinum,& oleum, *Chriſma ſcilicèt Spiritus Sancti.* Et D Chryſoſtomus homil. de hoc Evangelio,habita. inter homilias D.Lucæ. *Vinum,inquam,id eſt ſanguinē Paſſionis,& oleum Chriſmatis,quibus & delictorum vulnera curantur; & ſanctificationis tutela præſtatur;ut indulgentia daretur per ſanguinem, ſanctificatio conferretur per Chriſmatis unctionem* per vinum,hoc eſt ſanguinem, confertur ſanctificatio: per oleum verò, quod unà cum balſamo Chriſma componit, ſcilicet ſacramenti Confirmationis materiam,per quod Sacramentum nobis

Interlinealis. Chryſoſt.

Excellentia doni, quo confertur cum ſui tutela.

Conc. Flor. D. Thom. Suarius. Vaſq. Valent.

bis datur robur, & auxilium ad fidem vivam conſtanter tenendam, ac profitendam, ut docet Concilium Florentinum in Decreto Eugenii IV. & cum D.Thoma 3. p.quæſt. 72.art.7. Omnes Theologi,Suarius, Vaſquius, Valentia, ac alii ut hoc modo nobis infunderetur perfectum donum cum ſanctificationis tutela,ut ita ipſa gratia nobis communicata perenniter duratura perſeveret.

85. Bernard.

Quartò,D. Bernardus ſerm. 16.in Cantica in his depingit ſupremi Regis Chriſti ingenium. *Infundit oleum meis vulneribus,infundit & vinum; ſed minus quàm olei,ſic nempe congruebat infirmitatibus meis, ut miſericordiā ſuperexaltaret judicio, quemadmodum vino oleum ſuperfertur infuſum.* Quod ſtatim comprobat S. Pater. Quia Chriſti medicamina erant ſeptem Spiritus dona, è quibus quinque,nimirum ſapientia,intellectus,conſilium,ſcientia pietatem infundebant:duo autem, Fortitudo, ſcilicet, ac Timor ſeveritatis vinum communicabant. Sic enim ait S. Pater. *Attulit proinde quinque cados olei,vini non niſi duos.Vinū quidem Timor,& fortitudo fuerunt:reliqua quinque oleum propria ſuavitate deſignavit. In ſpiritu denique fortitudinis deſcendit ad inferos,tanquam potens crapulatus à vino,contrivit portas æreas & vaſa captivitatis eripuit.Et ſtatim gratulabundus exclamat:O ſapientia quanta arte medendi in vino & oleo animæ meæ ſanitatem reſtauras! fortiter ſuavis,& ſuaviter fortis;fortis pro me,ſuavis mihi.* In tanto Principe oleum mixtum eſt vino;ita tamen ut plus lenitatis olei exhibeat,quàm fortitudinis vini,fortitudo adverſus meos hoſtes,ut ipſos cōfringat, benignitas verò olei, ut me pinguem faciat ac ditet *Fortis pro me,ſuavis mihi.*

In Principe plus exhibeatur benignitatis, quàm rigoris.

Chriſtus ſuavis nobis, fortis noſtris inimicis.

86. *Prius utendum benignitate,quā rigore.*

Quintò.Infundit oleum & , vinum. Pro curandis vulneribus excellens noſter princeps, in hoc Samaritano deſignatus, prius communicat oleum benignitatis, & poſtea adhibet acredinem, ac mordacitatem vini.Diſcant ex hoc univerſi principes,ut prius præ ſe ferant manſuetudinem quàm rigorem ſeveritatis interponant.

87. Actor. 7.

Magnam concionem habens Stephanus coram Judæis,exorſus eſt *Viri fratres,& patres, audite.* Actor. 7.n. 2. Et poſtea pergens in eodem ſermone ait:*Dura cervice,& incircumciſis cordibus& auribus,vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis,* ibidem n. 51. Sed unde tanta diverſitas; & quomodo quos in eodem ſermone fratres,& patres appellaverat, ut dicat D. Auguſtinus ſerm. 3. de S. Stephano cap.1. *Quid lenius, quid clementius? Blande locutus eſt ut diu audiretur*: poſtea tanto rigore eos impetitur dura cervice & incircuncisis cordibus aſſeveret? Magnus præſul benignè ac affabiliter inchoat, cùm vero non proficit, rigorem intermittit.Oecumenius. *Hactenus,ait, manſuetè concionatus, nunc aſperè agit,quia videiat illos,animum non advertere his,quæ dicebātur.*

Auguſt.

Benignitas ſit in principio ante, quam ad rigorem deveniatur.

88. 4.Reg.4.

Audita morte Pueri Sunamitidis,miſit Eliſæus Giezi,ut imponeret baculum ſuum ſuper faciem demortui.Qui admovens virgam ſuper Puerum, non revixit *Poſuerat baculum ſuper faciem Pueri,& non erat vox,neque ſenſus.* 4 Reg.4.num.31. Poſtea vero veniens Eliſæus:*Incubuit ſuper eum, & oſcitavit Puer ſepties,aperuitque oculos.Et dedit illum matri ſuæ.* Cur Eliſæus opere non præſtitit id, quod puero ſuo mandaverat? Cur baculum ſuum non applicavit,ſicut famulo ſuo diſpoſuerat? Conſideravit Propheta, quod Giezi utens in exordio rigore baculi & virgæ, miraculum non eſt operatus: unde magnus Pater mutans ſtylum, prætermiſſo rigore virgæ,ante omnia ſuavitatem, ac affabilitatem ſufflatus infundit. Et ſtatim reviviſcit Puer, non enim reædificat, neque reſtaurat, qui exordium ſumit à lenis halitus clementia,ac benignitate. Rupertus lib. 5. in Pſ.25.*Puer,ait,ab Eliſæo miſſus cum baculo non ſuſcitavit,Per ſemetipſum vero Eliſæus veniens,& in ore mortui ſepties ſpirans hunc ad redivivā lucē protinus animavit.* Statim venerabilis Abbas ad myſterium reducens ait. *Auctor quippe humani generis Deus quaſi mortuum puerum doluit:& qui per Moyſen terrorem legis protulit,à peccati mortē timor ſuſcitare non valuit,ſed ad ſtatum vitæ aſpirata manſuetudinis gratia erexit.* Vide ſupra cap. 7.n.42.& cap.8.num.16.17.18.& 19.& cap.10. num.77.

Ut proficiat à clementia, non à rigore incipiendum

Rupert.

QUÆSTIO XII.

Vinum & oleum impenſum in officio charitatis quantum inde emolumentum participarunt?

PRo prima ſolutione hujus rei recolenda eſt celebris parabola ex libro Judicum cap. 9. num.8.*Ierunt ligna ut ungerent ſuper ſe regem:dixeruntque Olivæ,* Impera *nobis.* Dubitabis ſanè: quod cum plantæ convenerint ad deſignandum ſupra ſe regem, cur ſuum imperium primò Olivæ deferunt? Quid in hac arbore eſt inventum, quæ eis primo ad regnum in cogitatum venit: Abulenſis ibi quæſt. 28, de Oliva agens ait: *Iſtud eſt lignum excellens,& magnæ utilitatis:nam oleum inde natum tam ad coudimenta,quàm ad curanda vulnera eſt.Sic Samaritanus infundit vinum,& oleum vulneribus ſauciati.* Dat Oliva oleū, quod inſervit ad curanda vulnera hominis ſemivivi derelicti,ac expoliati: nullum ſanè aptius eſt ad regimen. Cujus proprium ſignum, ac ſtigma eſt benignitas in pauperes derelictos, & abjectos, Vide tom.1.lib.2.cap.4 q. 10.& tom. 2.cap.22.tom.92. & 93.

89. Iudic.

Abulenſ.

Proprium regis benignitas in pauperes & derelictos.

90. Apocal. 6.

Secundò rememoranda eſt hiſtoria Apocal.6. num.6.*Et ecce equus niger, & qui ſedebat ſuper illum habebat ſtaterā in manu ſua. Et audivi tanquam vocem in medio animalium quatuor dicentium, Bilibris tritici denario,& tres bilibres hordei denario,vinum,& oleum ne læſeris:* Verſabatur Angelus devaſtator, qui valdè in ſtrictas, & paucas menſuras triticum, & hordeum redigebat cum examine ſevero, quod per ſtateram denotatur. Tunc intonat cœleſtis vox non pro tritico, & hordeo,ſed pro vino, & oleo præcipiens: *Vinum,& oleum ne læſeris.* Sed quid in his duobus liquoribus apparuit,quod in tam rigoroſiſſima deſtructione miſericordiam inveniant, ut nullum nocumentum patiantur,cum triticum, & hordeum illud duriſſimè ſuſtineant? Andreas Cæſareæ Epiſcopus cap. 15. in Apocal. ſic ait: *Quando verò, ne vinum,aut oleum lædatur, jubetur, ne per turbam Chriſti medicina evertatur,aut per fraudem,& impoſturam infirmetur,ſerio injungitur:ut quæ illos ſanare idonea,qui in latrones inciderunt.* Vinum, & oleum miniſtrarunt medicamina

Miſericors in pauperes miſericordiam inveniet in die judicii.

Andr.

tamen in curandis vulneribus iſtius pauperis ſemimortui; & ex ipſo pietatis officio tantam pietatem ſunt aſſecuta; ut cum alia perirent, ipſa ſalva, & tuta perſiſterent.

91. Ut Phariſæi Chriſtum Dominum tentarent, obtulerunt ei ſabbato in Synagoga hominem habentem manum aridam; quod agnoſcens Marc.3. Jeſus, *Circumſpiciens eos cum ira, contriſtatus eſt ſuper malitiam eorum.* Marci 3. n. 5. Poſtea verò Ioan.8. ipſi Phariſæi tentantes eum, adducunt mulierem deprehenſam in adulterio. Tunc Jeſus *Inclinans ſe ſcribebat in terra.* Joan. 8. n. 9. Cur, cùm omnes iſti convenerint Dominum tentantes, in ſabbati tamen obſervatores iratos conjicit oculos, ab ipſa autem muliere, ab ejuſque accuſatoribus miſericordia plenos convertit in terram? Cur cum in illis omnibus eadem lateat malitia, Chriſtus Dominus non eodem modo ſe habet in illos; ſed in unos oſtentat iram, in alios quandam pietatem declarat? Agebatur res adulteræ in Gazophylacio, ut notat Joannes ibidem n.20. *Hæc locutus eſt Ieſus in Gazophylacio.* Gazophylacium Adrichom. autem, ut teſtatur Adrichomius in deſcriptione Jeruſalem n. 103. *Erat arca, ſeu ærarium, in quo ad ſacrificiorum neceſſaria, ad pauperum alimoniam, ad templi fabricam afferebatur.* Ex miſericordia pauperis Deus ſit benignus. Cùm ergo adeſſet Jeſus juxta pietatis, ac miſericordiæ pauperum inſtrumentum, inde tam mitis, ac clemens apparet, ut non ſolum diſſimulare peccata mulieris, ſed etiam quandam benignitatis ſpeciem in ipſos accuſatores oſtentare, ac declarare videatur. Vide ſuprà cap.18. n.137. 138. & 139.

QUÆSTIO XIII.

Unde iſte homo in deſerto habuit alligaturas?

92. Quod iſte homo aſportaverit ſecum vinum, & oleum, facilè intelligitur, vinum pro Geneſ. 28. potu, oleum pro cibo, ut de Jacob legitur, quod illud tulerit ſecum in via. Gen.28. n. 18. *Erexit* Charitati nihil deficit. *lapidem in titulum, fundens oleum deſuper.* Sed tota quæſtio eſt: Unde habuerit in deſerto alligaturas? Reſpondeo primò, Quod, cùm Samaritanus eſſet ferventiſſimus charitate, quæ pro charitatis officio exigebantur, ei in via non deeſſent.

93. Chryſoſt. Secundò, D. Chryſoſt. homil. de hoc Evangelio ſæpè citata, *Teguntur vulnera,* ait, *quæ fuerant ante denudata. Iam cœleſti medico confoſſa loca ligantur, ut intra ſemetipſa retinentia medicinam, operante medicamine, priſtinæ ſanitati reddantur.* Crimina ſæpè medentur dum cooperiuntur. Divinus Medicus in Samaritano adumbratus ut ſemimortuo medicamen, ac ſanitatem conferret, ejus vulnera lineamentis tegit; nam ſi vulnerum, ac peccatorum cicatrices diſcooperiuntur, ac propalantur, magis obdureſcunt, & deteriora fiunt; criminum enim divulgatione ſæpè impudentiores redduntur homines, cùm jam proprium honorem, ac reputationem veluti parvi pendant: at dum ſcelera obteguntur, ac obvelantur, ſæpe hoc medicamine eſt ſpes emendæ, nam multoties ſe homines ad meliorem recipiunt vivendi modum, ne gloriæ, ac nomini ſuo infamiæ notam inferant.

94. Origen. Tertiò, Origenes homil.34. in Lucam. *Ut autem ſciat,* ait, *quod juxta providentiam Dei Samarites iſte deſcenderit, ut curaret eum, qui inciderat in latrones, manifeſtè doceberis ex eo, quod ſecum habebat alligaturas, ſecum oleum, ſecum vinum.* Samaritanus iſte Deus ipſe erat, cujus divinæ providentiæ cuncta illa, etiam in deſerto loco deeſſe non poterant; quæ omnia, etiam in opulentiſſima civitate facilè humanæ induſtriæ non reperirentur ad manum. At divinæ providentiæ univerſa expeditè ſunt in promptu. Divinæ providentiæ univerſa ſunt in promptu.

Quartò, D. Ambroſius ſerm.21. in Pſalm. 118. 95. Ambroſ. *Dominus Ieſus,* ait, *ipſe eſt medicus, qui vulnera noſtra curavit, infundens vinum, & oleum, & alligans vulnera Adæ illius, qui deſcendens ab Ieruſalē in Iericho à latronibus vulneratus eſt. Bona alligatura, quæ fracta animæ tuæ oſſa connectat, & ſoliditate reparata in priſtinas vires reformet, ac diſciſſos artus ſine ulla cicatricis offenſione reſtituat.* Chriſtus Jeſus ipſe eſt cœleſtis medicus, qui ſua gratia, ſuiſque auxiliis, tanquam oleo, & vino infuſo, noſtra contritione interveniēte fracturas animæ noſtræ in ſanitatem redigit, putridaque peccatorum noſtrorum vulnera mirabiliter medetur, eaque ſuis donis ita tegit, ac redintegrat, ut jam recuperatis antiquis viribus, tota jam anima nobilitata, ac condecorata exiſtat, ita ut undique maximè niteat, atque reſplendeat. Chriſtus Dominus fracturas animæ noſtræ ſua gratia redintegrat, ac ſanat.

De hoc divino medico decantat Regius Vates: *Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* Pſalm.146. n. 3. quæ ultima verba aliqui apud Lorinum legunt: *Qui vulnera, ac dolores leniter curat.* Et ſtatim addit Pſalmographus: *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat.* Ad quid poſtquam commemorat, quod Dominus ſanat vulnera noſtrorum peccatorum, & alligat eorum contritiones immediatè de multitudine ſtellarum, ac earum nominibus mentionē facit, niſi ut agnoſcas, quod quando cœleſtis medicus pœnitētium corda invenit gravi afflictione contrita, ea ſua pietate quaſi faſciis ita conſtringit, ac conſolidat, ut inter ſplendidiſſimas cœleſtes ſtellas numeret, ac per benevolentiæ ſignum nominatim agnoſcat; nam nomen ſcire, amicitiæ nota eſt, ut ſæpè jam dixi. D. Hieron. *Quæ conſequentia,* ait, *juxta litterā, & alligat contritiones: Qui numerat multitudinem ſtellarum: ſed quando cōtritos corde & alligat contritiones eorum, illos, qui ante cōtriti fuerant & poſtea ſanati, vertit in ſtellas, numerat multitudinem ſtellarum; non numerat vulneratos, ſed eos numerat, qui jam in ſtellas verſi ſunt.* 96. Pſalm. 146. Lorin. Divina gratia ex peccatoribus ſtellas facit. Hieron.

97. Famelicus Prodigus ad Patrem revertitur; qui multa benignitate ei obviam factus, *Dixit ad ſervos ſuos: Cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus; & adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur.* Luc. 15. num.22. Non nuditas, ſed fames, qua adoleſcens tabeſcebat, ad domum Patris ipſum revocat. Quare non mandat prius filium fame tabeſcentem epulari; & poſtea ſplendidis veſtibus operire? *Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* Jam adoleſcens dolore, ac contritione convaluerat, mandat ergo ei dare ſtolam primam; nam, ut ait D. Gregorius lib.22. moral. cap.5. *Stola prima eſt veſtis innocentia, quam homo bene cognitus accepit, malè à ſerpente perſuaſus perdidit.* Et D. Chryſologus ſerm. 5. *Date annulum honoris titulum libertatis.* Prius faſciis jubet eum veſtiri, & poſtea ordinat cibos. Ante omnia ob Luc.15. Gregor. Chryſol.

Per pœnitentiam peccatorum fœditas aboletur. ob ejus inſignem pœnitentiam vult in eo, abolere omnem cicatricis peccatorum notam ut in eo jam nulla ſuarum iniquitatum fœditas appareat, ſed ut pretioſiſſimis veſtibus condecoratus, totus lucidus & fulgidus gemmis, & annulo præfulgeat, ut tunc mira epularum jucunditate fruatur, ac delectetur. Aſterius ſerm. de Prodigo ſic ait: *Reconciliationis dat ſimbolum, & prioris obligationis factorum pignus.* Et tunc ſcilicet ad menſam vocat. (Aſterius)

58. Vis ſcire quantum Prodigus per pœnitentiam ſuum antiquum honorem recuperaverit. Perpende. Ipſe in ſe reverſus dixit: *Ibo ad Patrem meum, dicam ei, fac me ſicut unum de mercenariis tuis* Luc. 15. n. 19. Cum verò ad Patrem acceſſiſſet tantum dixit ei: *Pater peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus* ibidem, numer. 21. Cur illa verba de mercenariis, quæ alta mente tanebat, ita è memoria excidunt tam brevi tempore, ut illa omnino prætereat? Hoc fecit benignitas Patris, ut filio innoteſcat, quod per contritionem in ſuum priſtinum decorem ſit reſtitutus, ut jam non ſuſtineret Pater, quod in ore ejus ſonaret verbum aliquod denotans infamiam, ſub qua fuerat in ſervitute peccati, ſed quod jam ad omnem filii honorem, & gloriam eſſet evectus. Ericus, *Incipit* ait, *peccata confiteri, ſed non dicit omnia quæ ſe dicturum ſupra prius promiſerat, dixit enim, Iam non ſum dignus vocari filius tuus: nec addidit, fac me ſicut unum de mercenariis tuis; cum enim adhuc longe eſſet, & Patrem non haberet, cupiebat, ut & mercenarius eſſet; at poſtquam Patri oſculo meruit honorari, generoſiſſime jam dedignatur mercenarius eſſe, oblituſque eſt ſtatus ſervi, oblitus & mercedem mercenarii, de ſola jam hæreditate ſolicitus cœpit eſſe patris.* (Luc. 15. — *Per pœnitentiam reparatur antiquus homo.* — Ericus.)

Luc. 10. *n.* 15. Et altera die protulit duos denarioss, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcunque ſupererogaveris, ego cũ rediero, reddam tibi.

VERSIONES

Syriacus. Mane autem diei proferens duos denarios dedit hoſpiti, dixit ei. Curam illius age, & ſiquidem ſuprà impenderis, quum revertar, ego reddam tibi

Vatablus. Et poſtero die egrediens deprompros duos denarios dedit hoſpiti.

Euthymius. Ego, cum rediero, perſolvam tibi.

EXPOSITIO IX.

59. Maximè laudandus Samaritanus, qui inceptum miſericordiæ opus perfecit, ac ſua neceſſitate urgente, non omittit, ſed optimo, ac

opportuno modo vulnerato homine providet. *Altera die*, hoc eſt poſtridie, ſeu ut habet Syriacus, *mane diei*, cum itineris ſui urgeret neceſſitas; de homine in omnibus curam agit *Protulit duos denarios*, id eſt duo didrachma, ſeu duos reales Hiſpanicos. Unde ait de Bonaventura, Parvam pecuniam protulit, quia fortaſſis parvam habebat, juxta illud Tobiæ 4. numer. 8. *Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit abundanter: tribue ſi exiguum tibi, etiam exiguum, libenter impertiri ſtude.* Per hos duos denarios intelligit Origenes homil. 34. in Lucam, notitiam Patris, & Filii. D. Ambroſius lib. 7. in Lucam, duo Teſtamenta interpretatur. D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evangel. quæſt. 28. duo præcepta charitatis aſtruit eſſe quibus homo curatur, ac ſanatur à ſuis infirmitatibus. (Syriacus. — Bonav. — Tobiæ. *Qui parum habet, parum det.* — Origen. — Ambroſ. — Auguſt. — *Quid ſignificent duo denarii.*)

Stabulario, ſeu hoſpiti meritorio ait: *Curam illius habe.* Tam abſens, quàm præſens providet egenti, & non reliquit eum hoſpitis expenſis curandum, ſed de ſuo profert, ut ei miniſtretur. Rectè D. Bernardus lib. 4. de Conſiderat. *Curam exigeris:* ait, *non curationem. Audiſti, curam illius habe; & non cura vera vel ſana illum. Verum dixit quidam: Non eſt in medico ſemper relevetur ut æger. Fac tu, quod tuum eſt, nam Deus, quod ſuum eſt, abſque tua ſolicitudine, & anxietate curabit,* Deus ſolùm à nobis vult id, quod poſſumus præſtare. Samaritanus non ſanat ſemivivum, ſed quod in ſe eſt, de illo curam agit. 100. (Bernard. — *Deus ſolùm vult à nobis id, quod poſſumus præſtare.*)

Et quodcumque ſupererogaveris. Nil prætermittit charitas Samaritani in ſubſidium hominis ſociati; nam ſiquid ſupra illos duos denarios expenſum fuerit, redditurum pollicetur, quo omnibus ſatisfaciet quando ſcilicet confectis Jericho negotiis, per Jeruſalem in Samariam eſt reverſurus. Ex hoc benè deducitur, quod Samaritanus iſte notus erat hoſpiti, ſeu ſtabulario, forte quia ſæpè illac tranſibat. Maximè notandum, quod non dixit Samaritanus, ſi ſupererogaveris duos, vel tres denarios, ſed abſolute ſine ulla taxatione. *Quidquid ſupererogaveris, reddam tibi.* Perfecta charitas nullum habet terminum, nullumque limitem. Declarat inſuper Samaritanus ſuam magnam diligentiam, quod ſcilicet non ſit quieturus, donec videat ſaucium incolumem. 101. (*Perfecta charitas nullum habet terminum.*)

QUÆSTIO XIV.

Quare tam ſolerter promittit Samaritanus ſe redditurum ſtabulario quidquid ipſe ſupererogaverit.

Hoc fuiſſe effectum eximiæ Samaritani in vulneratum charitatis communis eſt Patrum ſententia, quam maximè explicat Bachiarius Epiſt. de Recipiendis lapſis *Magiſter noſter*, ait, *à latronibus vulneratum, non ſolum dignum judicat, verum etiam ad ſtabulum ſuum reſtituit, ac datis ſtabulario duobus denariis, majus ei præmium pollicetur.* & vi ſui eximii amoris Samaritanus, id eſt Chriſtus, ſollicitus fuit de homine miſerrimo, ad ejuſque curã *protulit duos denarios* ſed his minimè contentus in alios majores effectus prorumpit, promitens ſine ulla limitatio- 102. (Bachiarius. — *Magnus amor beneficiorum tendit magnitudinem.*)

ne, *Quidquid ſupererogaverit, reddam tibi*: nam eximius amor, non paucis hæret, ſed magnitudinem, ac largitatem beneficiorum intendit, atque affectat.

103. *Verus amor non patitur, ut alius faciat expenſas.*

Secundò, Samaritanus, id eſt Chriſtus Dominus vehementiſſimè ſauciati hominis tenebatur amore, unde non ſolum commendat ipſum ſtabulario dicens: *Curam illius habe*, ſed inſuper addit: *Quidquid ſupererogaveris reddam tibi.* Magna Samaritani charitas non patitur, ut alios aliquos in ejus curatione, ac ſalute ſumptus faciat, ſed ipſa omnes expenſas ex propriis reddere, ac ſolvere optat. Mortua Sara pretio poſtulat Abraham agrum ab Ephron ad ſepeliendũ mortuum ſuum; quem cum gratis obtuliſſet ei princeps terræ, minimè acquievit Abraham, qui ait: *Quæſo, ut audias me: Dabo pecuniam pro agro: ſuſcipe eam, & ſic ſepeliam mortuum meum in eo.* Geneſ. 23. n. 13. Et tandem pecunia perſoluta munus exequiarum perſolvit. Sed cur Abraham, qui antea paſſus eſt, ut Sara ab Abimelech mille argenteos in velamen acciperet: Geneſ. 20. n. 26. modo tamen non ſuſtinet, ut ejus ſepulchrũ gratis ab Ephron deferatur? Videtur dici poſſe, quod tunc maximè excreverat amor Patriarchæ in Saram, tam ob diuturnitatem conjugis, quam quia ab ipſa jam ſuſceperat amantiſſimũ filium Iſaac: tandem quia ipſa abſens, & mortua erat. Et vehementiſſimus amor non eſt paſſus, ut alius, præter ipſum in exequiarum funere, ac in ſui monumento exhiberet expenſas; ſed ipſe totum vult præſtare, & adimplere. Huc advoco D. Chryſoſtomum ad citatum locum. *Vide juſtum*, ait, *non prius vult accipere agrum, quàm juſtum dinumeret pretium, nam licet tu, inquit, ita benevolus erga me ſis, at ego non patiar, niſi prius debitum pretium dependerim, & accipiam agrum.*

Geneſ. 23. Geneſ. 20. *Amor vehemens non patitur, ut alius præter ipſum expendat in rem amatã.* Chryſoſt.

104. *Opus ſupererogationis multum promeretur.*

Tertiò: perpẽde textum. *Protulit duos denarios, dicens, Curam illius habe: Et quodcunque ſupererogaveris ego reddam tibi.* Ad curam habendam, veluti ad opus impoſitum, dat tantum pretium, nempe duos denarios: & ad opus ſupererogationis nil aſſignat, ſed abſolutè ait: *Ego reddam tibi*: nam etſi ea, quæ ex præcepto ſunt, determinatam mercedem habeant, quæ autem ſupererogationis ita ſuperant, ut longe ampliſſimam coronam obtineant, atque præmium: nam ut dicitur Proverb. 15. num. 5. *In abundanti juſtitia virtus maxima eſt.* Quærens Eliezer uxorem filio domini ſui Iſaac, ait: *Puella, cui ego dixero inclina hydriam tuam, ut bibam, & illa reſponderit, bibe; quin & camelis tuis dabo potum, ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo.* Geneſ. 24. numero 4. Cur nobilis ſervus pro ſigno aqua expoſtulata non eſt contentus, ſed ultra requirit: *Quin & camelis tuis dabo potum?* Ut mulier eligatur ad magnum conjugiũ Iſaac, atque ad poſſeſſionem ampliſſimæ familiæ Abrahæ, non tantum ex dono petito agnoſcenda eſt, ſed potiùs ex opere ſupererogationis exhibito, per quod excellentia virtutis animi maximè declaratur. D. Chryſoſtomus homil. 48. in Geneſ. *Animadverte*, ait, *obſecro, quantum fuerit, quod virgo tenera aquam non ſolum annuerit ejus petitioni, depoſuerit ab humeris hydriam & ad ſatietatem tribuerit petenti, viro peregrino, ſed & camelos omnes aquaverit, & per ea, quæ fiebant, monſtraverit animæ ſuæ ingenuitatem.* Vide tom. 1. capit. 5. numer. 13. & tom. 2. cap. 12. num. 33. 34. & 35.

Proverb. 15. Geneſ. 24. Chryſoſt.

Quartò, & amicus & notus ſtabulario erat Samaritanus, ut dixi, & communiter notant omnes Recentiores. Et tamen non dicitur, quod protulit duos denarios, dicens: ſi quid fuerit amplius neceſſarium ob noſtram amicitiam, ac mei gratiam, præbe illi; ſed ait: *Ego cum rediero reddam tibi*, Omnes expenſas à ſe eſſe ſolvendas promittit, optimè enim callebat Samaritanus, quod homines hujus ſæculi nil amicitiæ gratiâ præbent, ac operantur; ſed tantum ſpe lucri, ac proprij emolumenti. 105.

Homines ſolum intuitu lucri operantur.

Cum Eliezer fideliſſimus Abrahæ ſervus domum Bathuelis filii Nachor ipſius Abrahæ fratris ingrederetur ad expoſtulandum Rebeccam in uxorem Iſaac filii domini ſui, ante omnia exorſus eſt ſermonem. *Dominus benedixit domino meo valde, magnificatuſque eſt, & dedit ei boves, oves, argentum, & aurũ, ſervos & ancillas, camelos, & aſinos.* Geneſ. 14. num. 35. Cur in principio non proponit ſanctitatem domus Abrahæ, rectitudinem morum Iſaac, aſtrictum conſanguinitatis, ac amicitiæ vinculum; ſed his prætermiſſis, à divitiarum copia ſermonem aggreditur? Sciebat enim, quod apud homines plus prævalent opum, ac divitiarum lucra; quàm probitas vitæ & ſanguinis, ac amicitiæ fœdus. Abulenſis ibi. *Intendit his Eliezer*, ait, *perſuadere parẽtibus, & cognatis Rebeccæ, ut tradant eam in uxorem Iſaac filio Abrahæ; & ideo enumerat divitias ejus, quæ valde ad hoc inducunt.* 106.

Geneſ. 24. *Plus impellit homines auri cupiditas, quàm conſãguinitas, ac amicitia.* Abulenſ.

107. Authentic. Covarru. Molina Sylveſter. Bonacina.

Multi ſunt caſus, ob quos pater poteſt privare filium, vel filiam hæreditate ſua, ut recenſentur Authentica, *Cum de appellationibus*, de quo latè Covar. cap. Raynutius, cap 9. Clavis Regia lib. 7. cap. 5. num. 5. Molina, Sylveſter, & alii apud Bonacinam tom. 2. de præceptis Decalog. diſp. 6. punct. 6. §. 3. num. 1. Sed ad quid hujuſmodi leges tales pœnas ſtatuere? Sine dubio, ad continendos filios in parentum obedientia, veneratione, ac reverentia Sed hæc ex Jure naturali debitæ ſunt parentibus: ad quid ergo tales leges? Optimo ſanè jure has ſanciverunt Legiſlatores, agnoſcentes, quod natos in ſuorum genitorum amorem allicerer potius hæreditatis, ac bonorum cupiditas, quàm juris ipſius naturæ vehementia: nam auri aviditas, quandoque venerabiliorem reddit paternam pietatem. D. Ambroſius Epiſt. 28. Horõtiano. *Verum ſi conſideres, ait, & uſu humano hæreditatis pecuniariæ gratia facit, ut vererabiliora fiant jura pietatis, quia hoc quoque plus defertur parentibus, ne læſa pietas patris ulciſcatur ſe exhæredatione, vel abdicatione contumacis pignoris.*

Vehementior auri cupiditas quàm naturæ jus. Ambroſ.

Lucæ 10. *n.* 36. Qui horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones.

Num. 37. At ille dixit: qui fecit miſericordiam in illum: & ait illi Jeſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

VERSIONES.

Syriacus n. 3. Qui incidit in manus latronum.

Illa

Num. 37. Ille verò dixit: Is, qui miſertus eſt ejus. Subdit ei Jeſchua Abi, & tu fac ſimiliter.

Vatablus. Qui exercuit in illum miſericordiam.

EXPOSITIO I.

108. *Plus conficitur benignitate, quàm aſperitate verborum.* LEgiſperitum, qui venerat animo calumniandi Dominum, *tentans eum*, non ipſum increpat ac redarguit Chriſtus; ſed appoſita hac parabola benignè ac piè in cognitionem veritatis ad ſalutem conſequendam adducit. Ex hoc diſcant Doctores, ut ſimili modo ſe habeant: nam plus lucri fit benignitate, quàm aſperitate verborum. *Quis horum trium*: hoc ait Dominus, tu ex proprio legiſperiti ore eliciat reſponſum, quo eum convincat, non ſolùm Judæos, ſed etiam extraneos eſſe proximos. *Proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones.* Secundum legis mentem omnes illi tres proximi erant. Quærit ergo Divinus Magiſter, quis ex illis tribus ſe geſſit ut proximus, ſeu functus eſt officio proximi erga illum miſerum, & vulneratum: num ut rectè ait D. Ambroſ. (Ambroſ.) *Non enim cognatio facit proximum, ſed miſericordia, quia miſericordia ſecundùm naturam, nihil enim tam ſecundum naturam quàm juvare conſortem naturæ.* dixerat Legiſperitus: *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* Quærit Chriſtus, quis eam pietatem circa ſemivivum declaravit, quam erga ſe, ſi poſſet in ſimili caſu exhiberet.

109. *At illi dixit*; nempe Legiſperitus reſpondit: *Qui fecit in illum miſericordiam*: non dicit, *Samaritanus*, nam Judæi valde contrarii erant Samaritanis, & quia reſpondere cogebatur, & veritatem negare non poterat, ideo prætermiſſo proprio nomine cauſam adfert: *Qui fecit in illum miſericordiam.* Si enim inimicus magnalia tua fateri compellitur, ſaltem nomen occultare (*Inimicus, in magnalibus evulgandis tuum nomen vult occultare.*) intendit. Vel fortè niſi velis dicere, quod magis cognoſcitur homo ex operibus, quàm ex proprio nomine. Et rectè ait: *Qui fecit in illum*, ſeu ut eſt in Græco (Græcus.), *cum illo miſericordiam*: nam ut inquit Theophylactus (Theoph.). *Omnes, qui ejuſdem naturæ ſunt, proximi tui ſunt: ſi quis igitur viciſſim & tu illis proximus, non loco, ſed affectione, & ſtudio erga illos.*

110. *Et ait illis Ieſus: Vade*, Phraſis Hebraica eſt dimittentis eum à ſe moraliter. *Vade*, à malitia ac, nequitia, qua veniſti, ut juſtitia implearis. *Et tu ſimiliter*, exercendo ſcilicet opera charitatis, & (*In homine, id quod bonum imitandum; quod malum fugiendum.*) pietatis in alios, ut te verè illorum proximum exhibeas, & declares. Et non ait Dominus, Tu eſto ſimilis Samaritano, Nam Samaritani multis erroribus erant infecti, ut dixi lib. 4. cap. 5. quæſt. 4. ſed *Tu fac ſimiliter*, ſecundum ſcilicet opera miſericordiæ ſuprà commemorata, nam in homine id quod malum apparet fugiendum, ac declinandum id autem, quod bonum, & ſequendum.

CAP. XXII.

Ejicitur Dæmonium mutum.

Luc. 11. *n.* 14. Erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum: & cum ejeciſſet dæmonium, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ.

VERSIONES.

Syriacus. Cumque ejeciſſet dæmonium, quod erat mutum: factum eſt poſtquam exiiſſet dæmonium illud, ut loqueretur mutus ille; & mirati ſunt cœtus.

Tertull. lib. 4. *contra Marcion. cap.* 16. Quum ſurdum dæmonium expuliſſet.

Græcus. Et illud erat mutum, & ſurdum:

Euthymius. Factum eſt autem ut egreſſo dæmonio loqueretur mutus.

ALTER TEXTUS

Matth. 12. *n.* 22. Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus & mutus, & curavit eum; ita ut loqueretur, & videret.

Num. 13. Stupebant omnes turbæ: numquid hic eſt filius David?

EXPOSITIO I.

ERAT *Jeſus*, quodam tempore expellebat Jeſus dæmonium, *& illud erat mutum*; ſcilicet affective; ut explicant Interlinealis, Hugo, Caiet. & alii communiter, qui a nimirum hominem à ſe poſſeſſum efficiebat mutum. D. Matthæus ait: *Oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus & mutus.* Ex quo D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 37. exiſtimat, D. Lucam de alio dæmonio tractare Sed communis eſt Patrum ſententia de eodem obſeſſo ſermonem eſſe apud Evangeliſtas; & quod iſte eſſet cæcus, docent D. Chryſoſtomus homil. 41. in Matth. Euthymius. Lyranus, Janſenius, & alii. Unde ait D. Chryſoſtomus. *O peſtiferam Dæmonis aſtutiam! utramque vim occupavit, atque obſtruxit* 1.

(Interlinealis Hugo Cajet. Matth. Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Lyran. Janſen.)

Tertul. Chryſoſt. Euthym. Boſtrenſ. Beda. obſtruxit, quibus ille erat crediturus, *viſum*, atque auditum. Addunt etiam Tertullianus l. 4. contra Marcion. Chryſoſtomus, Euthymius citati, & Titus Boſtrenſis hîc fuiſſe, etiam ſurdum & ſic inquit Divus Hieronymus, & poſt eum Beda. *Tria ſigna ſimul in uno homine perpetrata ſunt, cæcus videt, mutus loquitur, poſſeſſus à dæmone liberatur.* Hæc autem homini Dæmon intulit mala, non quia facultatem loquendi, audiendi, ac videndi ademerat, ſed quia uſum, & exercitium horum ſenſuum impediebat. Abulenſ. Barrad. *Homo non à nativitate mutus.* Ex quo mihi minus placet ſententia Abulenſis cap. 12. Matth. & Barradas hic hominem fuiſſe cæcum, & mutum à nativitate; aliud enim colligitur ex noſtro Evangeliſta, ait enim de Dæmonio, *& illud erat mutum*; nempe effectivè, ut dixi.

2. *Valde mirabile, quod Chriſtus homini det linguam.* *Et cum ejeciſſet Dæmonium, locutus eſt mutus.* Ablato dæmone; qui obſtaculum, ac impedimentum apponebat, loquitur homo. Et quamvis homini viſus & auditus ſint reſtituti: tamen inſigniter Lucas de locutione tantum, facit mentionem tanquam quid valde rarum, quod linguam Dominus homini conceſſerit; ipſa enim eſt multorum malorum radix. Plures cæcos; & ſurdos Chriſtus ſanavit mutum autem hunc ſolum lego: Marc. 7. Maldonat. nam illum alium, de quo facit mentionem Marcus 7. numero 35. exiſtimat ibi Maldonatus, ſimpliciter non fuiſſe mutum, ſed difficilem, ac tardum locutione; nam Evangeliſta ait de eo, quod *loquebatur rectè*, id eſt expeditè, ac ſine ullo impedimento, *Admiratæ ſunt turbæ*, ut explicant Interlinealis. Interlinealis, Beda, & alii, ſimplices turbæ admirantur tantam Domini potentiam. Admiratio eſt de re inuſitata, videntes enim inſolitum effectum admirantur: nondum enim, eum eſſe Toler. Chriſtum, ac filium Dei crediderant: & ideo admiratæ ſunt, ut notat Toletus, de quo latius quæſt. 11.

3. *Tempus hiſtoriæ.* Maldonat. Barrad. Tolet. Tempus, quo hæc hiſtoria contigit, valde incertum eſt, ut notarunt Maldonatus, & Barradas Nam quod neque D. Matthæus neque D. Lucas ſervaverint ordinem temporis docet Toletus in præſenti annot. 29. Et quia ſequentia ad hanc hiſtoriam habent connectionem ad Baronius. Beaulxamis. Franc. Luc. Cornelius. parabolas, quas D. Matthæus explicat c. 13. ideo hanc hiſtoriam ante ipſas parabolas contigiſſe hodie communis eſt ſententia cum Baronio, Beaulxamis, Franciſco Luca, Cornelio & aliis.

Quæstio I.

Quare Chriſtus Dominus aliquali mora uſus eſt in hoc miraculo edendo? & explicatur illud veraum, Erat.

4. *Per eandem viam ſalus, & perditio.* Ait Evangeliſta *Erat Ieſus ejiciens dæmonium* Maximè notandum, quod eodem verbo *Erat*, quo Evangeliſta explicat Dæmonis expulſionem, exprimit ejus malitiam; *Illud erat mutum.* Ut innuatur, quod eâdem *via*, ac methodo, qua malum introducitur, ſalus, ac remedium ingrediantur.

Ad noſtram quæſtionem. Graviſſimi recentiores in præſenti explicantes illud verbum *Erat* 5. *Ratio dubitandi.* inquiunt denotare quod Dominus Ieſus in hoc negotio perpetrando aliqualem moram interpoſuit. Sed ad quid hujuſmodi cunctatio, virtus divina Chriſti Domini cuncta in inſtantius operari valeat? prima ratio. Inſcrutabilis divina voluntas. Morales verò pro noſtro captu indagandæ ſunt,

Reſpondeo Primò: verbum, *Erat*, denotat, 6. *Proprium principis ſuos à tyranno vindicare.* quod Dominus magna inſtantia, magnoque conatu erat ejiciens dæmonium: proprium eſt enim principis, ac domini ſuum inferiorem à crudeli inimico, ac tyranno vindicare, ac liberare, ipſumque crudelem hoſtem è domo, ac pectore ſui ſubditi excludere, ac deturbare. Ait Regius Pſalm. 71. Vates Pſal. 71. numero 12. *Adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes ſervient ei: quia liberabit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adjutor.* Ac ſi dicat: Omnes reges terræ, qui ſe præſumebant adorandos, ut ait Brunonius; Brunonius. ac omnes gentes eum, ut ſupremum Principem, ac Dominum agnoſcent; qui eorum ſenſus à crudeli diaboli tyrannide eximet, ac liberabit. Arnobius. *Vide cauſam*, inquit; *Ideo ait,* Joan. 21. *omnes gentes ſervient ei quia liberat pauperem ſenſum eorum à potente, & aſtuto diabolo, qui eos ſuaſit, opera manuum ſuarum timere, & colere.* Loquens Chriſtus Dominus de ſua glorioſa paſſione ait Joan. 12. numero 31. *Nunc princeps mundi ejicietur foras. Et ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Sed quid eſt, quod quando ipſe ſublimatus in Cruce, deturbato principe tenebrarum ab hoc ſæculo, omnia dicit ad ſe tracturum? Tanquam ſi mundum à *Princeps tyrannum excludat à ſuis.* tam crudeli tyranno liberate, huncque ab illo excludere, apertiſſimum eſſet ſignum, ut cuncti ſupremam Chriſti majeſtatem, ac dominationem recognoſcant, & adorent. Euthymius. *Si adductus fuero in Crucem, ait omnes undique,* Euthym. *qui fidem exceperint, per eam traham ad me ipſum: traham inquam, tanquam à tyranno detentos, ipſo primum tyranno dejecto.*

Secundò. Diabolus ingreſſus eſt in hominem 7. brevi tempore, inſtanti quodam; at virtus Chriſti infinita, aliquali mora aliqualique conatu, *Erat ejiciens dæminum.* Diabolus ſeſe injecit in *Malum faciliter, difficiliter, bonum ingreditur.* hominem ad ejus nocumentum, & perditionem: Virtus autem Chriſti aderat ad ejus remedium ac ſalutem: ut ex hoc magnum deprehendas morale documentum, quanta ſcilicet facilitate, ac celeritate malum, & perditio introducatur; quàm verò difficile, ac moroſè bonum, ac vita ſit reſtituta, ac recipiatur. Parum exigitur ad malum producendum; multum verò ad bonum; atque à crudeli tyranno liberandum. Ut percutiantur omnes primogeniti Ægypti, unus Angelus mittitur: *Non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras.* Exod. 12. numero 23. At verò, cum Exod. 12. Jacob ad patrem revertitur valdè formidoloſus, *Fuerunt ei obviam Angeli, quos cum vidiſſet*, ait, *Caſtra Dei ſunt hæc.* Gen. 32. numero 2. Ut om- Geneſ. 31. nes majores natu in Ægypto pereant, ſat eſt unus Angelus; ad Jacob verò veniunt exercitus Angelorum. Gloſſa interlinealis. *Multitudo Angelorum*, ait *quibus confortatus non timeret* Interlin. *fratrem.* In Ægypto ad plurimorum occiſionem, ſat eſt unus Angelus; ad tutelam verò atque ad unum ab hoſte nefario cuſtodiendum

dum

dum, exercitus Angelorum è cœlo deſcendunt.

8 *Morum reformatio paulatim introducenda.*

Tertiò. Virtus divina in inſtanti operatur; tamen aliquali cunctatione, ac paulatim dæmonium ejicit Chriſtus: ut diſcamus, quod mali mores paulatim ſint eradicandi, lentéque morum reformatio introducenda: non enim ſubito, ſed paulatim diſponenda, ac peragenda omnia, *Menſe tertiò egreſſionis Iſraël de terra Ægypti, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai.* Exod 19. numero 1. Et tunc datur Lex Populo cap. 20. Sed cur poſt tot tempus, & non cum primò exiit, divina præcepta ei dantur? Ut per tot dies erutis Ægyptiorum vitiis, faciliter populus ad Legem divinam ſuſcipiendam præpararetur, ac diſponeretur.

9. *Chriſtus valde difficiliter ſolvit linguam.*

Quartò, cum aliquali mora ſtabat Jeſus miraculum operans, reddebat enim homini linguam; quam omnium malorum ſciebat eſſe radicem. Cunctabatur, ex una parte enim inſtabat Domini ipſius auctoritas, ut miraculum ederet; ex altera autem parte videbat, quod homini in lingua omnium malorum parabat inſtrumentum. Tria miracula in hoc homine Chriſtus perpetrat; dedit ei linguam, viſum, & auditum; tamen noſter Evangeliſta ſolùm de locutione facit mentionem, tanquam quid valde rarum, & mirabile, ut jam notavi in expoſitione n. 2.

10. Legatis Joanni, ſuorum mirabilium faciens Dominus compendium, ait: *Dicite Ioanni, quæ audiſtis, & vidiſtis. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes Evangelizantur.* Matth. 11. n. 5. Cur tot inter magnalia de mutorum oris apertione mentionem non facit? Sed quomodo loquendi facultatem à ſe datam publicaret, qui linguæ loquacitatem damnabat?

Matth 11. *Linguæ loquacitas fugienda.*

11. Deus multo majore facilitate linguam aufert, quàm eam præbet. Creatus Moyſes à Deo ejus legatus, ait ei: *Obſecro, Domine, non ſum eloquens ab heri, & nudius tertius: ex quo locutus es ad ſervum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ ſum.* Exod. 4. num. 10. Et tamen de eo dicitur Actor. 7. numero 22. *Eruditus eſt Moyſes, omni ſapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis.* Quomodo ergo tardioris linguæ? Nam quamvis Moyſes antea eſſet valde eloquens, & expeditus in verbis, tamen ex Dei viſione obſtupefacta eſt lingua ejus. Lyranus ad citatum locum Exod. *Poſtquam, ait, apparuiſti mihi, impeditioris linguæ factus ſum ad loquendum; fragilitas humana ex præſentia divina aliquando ſtupeſcit,* ſeu explicabis illud verbum tardioris linguæ cum Cajetano, *Iuxta Hebræum, ait, ſignificat, quod non eſt vir verborum.* Sed Deus, qui Moyſi contulit tantam poteſtatem, cur ei non dedit linguam expeditam? Erat enim ipſe multa, & valde magna operaturus, & ideo decebat, ut eſſet tardioris linguæ, & non multorum verborum.

Exod. 4. Auctor. 17.

Lyran. Cajetan. *Qui magna operatur, pauca loquitur.*

12. Quintò, edebat Dominus miraculum cum aliquali temporis dilatione, veluti juxta noſtrum modum dicendi, cuncta præponderans, ac conſiderans; ſicut & à Philippo quæſivit: *Unde ememus panes?* Joan. 6. n. 5. Sed ad quid Chriſtus Dominus, qui univerſa ſua infinita ſcientia comprehendit, ſe veluti conſiderantem exhibet? In hoc enim negotio quædam perpendenda veniebant. Ex una enim parte inſtabat ejus auctoritas ex altera verò videbat, quod linguam homini daret & quod Phariſæi ex hoc miraculo mur-

Joan. 6.

muram obmurmurandi anſam arriperent. Quamvis ergo Chriſtus Dominus cuncta in inſtanti operari valeat, hæc omnia, juxta noſtrum dicendi modum veluti contemplabatur, ut ex nobis ſit morale documentum, quod res non tantum ſecundum potentiam, ſed potius juxta prudentiæ, ac rationis metas ſint ordinandæ, ut temporis circumſtantia exigit.

Res non potentiâ, ſed ratione tractanda.

13. Excitat D. Auguſtinus quæſt. 58. ex novo Teſtamento quandam ingenioſam difficultatem: Cur ſcilicet Chriſtus Dominus in Taboris gloria de ſua morte diſſerit: *Loquebantur de exceſſu.* Luc 9. num. 3. Tamen poſtea cum Dominus in Jeruſalem prædicaret, ac ſermonem haberet de ſuo glorioſo triumpho à Dæmone reportando, cunctis gentibus ſibi ſubjectis, ait: *Nunc princeps hujus mũdi ejicietur foras; & ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Joan. 12. numero 31. Sermo proportionatus, ac conveniens ſit ſtatui. In gloria, & majeſtate de victoria: cum autem prædicat in paupertate, ac humilitate, de morte, ac cruce videbatur diſſerendum. Quid eſt ergo quod infinita Chriſti Domini ſapientia aliter res diſponit? Gloria, & majeſtas poteſtatis demonſtratio; docere autem, & prædicare, rationis, ac intellectus proprius actus: non ergo agit de trophæo à Dæmone obtinendo, dum reſplendet in poteſtatis gloria, ſed cum ſua divina ſapientia, ac doctrina homines inſtruit; & illuminat, ut cunctis fieret evidens, quod hoc negotium Chriſtus Dominus non ſecundum poteſtatis vim, ſed potius juxta rationis regulam operabatur. Sic ait D. Auguſtinus citatus. *Miſſus eſt Chriſtus à Patre, ut dæmonem vinceret, regnum ejus auferens ratione, non poteſtate, & quamquam omnia poſſit Deus, illud facit, quod congruit rationi.* D. Leo ſerm. 12. de Paſſione. *Sic conſilium, ſuum,* ſcilicet Deus, *dirigens in effectum, ut ad dominationem diaboli deſtruendam magis uteretur juſtitia rationis, quàm poteſtate virtutis.*

August. Luc. 9. Joan. 12.

Non potentia ſed ratione res tractandas.

August. Leo.

14. Maximè notatu dignum eſt, quod cum rex Aſſuerus perſuaſu intimi familiaris ſui Aman edidiſſet decretum, quod univerſus populus Iſraëliticus una die interficeretur, regina Eſther toto nixu intendit, gentem ſuam à tam crudeli tyrannide eximere, ac liberare; & ad hoc parat amplum, & lautum convivium, ad quod regem invitat. *Si regi placet, obſecro, ut venias ad me hodie, & Aman tecum ad convivium, quod paravi.* Eſther 5. num. 4. Sed cur, prudentiſſima Regina, coram crudeliſſimo hoſte eligis negotium Regi exponere, veniamque vis impetra? Cunctis notum apparebat, quod Aman acerbiſſimus adverſarius erat homo prudens, ingenioque acutus, qui multas contra Reginæ affectum rationes producere valebat, multaſque dubitationes in medium adducere, & tandem valde negotium implicare: aptius ergo videbatur, quod ſolo cum Rege res pertractaretur: ad quid dicis ſapientiſſima Eſther, *Ut venias ad me hodie, & Aman tecum?* Coram Aman cauſa populi explicanda eſt nam ſi ſtante ſolo Rege, ab ipſo veniam impetraſſet, facilè quiſquis ſibi perſuaderet, quod Eſther nixa ſua potentia, ac auctoritate, quam erga Regem obtinebat, negotium eſſet egreſſa: at vero dum coram Aman, qui in adverſum rationes proferre valebat, res diſcutitur, cauſa ventilatur: manifeſtum erat, quod non potentia, ſed ratione

Eſther. 5.

Eſther veniam impetrat non poteſtate, ſed ratione.

ratione res erat confecta veniáque impetrabatur Vide tom.1.lib.2.cap. 7. num.40.& tom.2.cap. 17. num. 53.& 54.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus Dominus in deſerto dæmonium ejicit uno verbo; hìc verò aliquali mora, & inſtantia?

15. *Ratio dubitandi.* Matth.5.

CUm Chriſtus Dominus jejunaſſet in deſerto, accendentem diabolum ad ipſum tentandum uno verbo à ſe projecit: *Vade Satana.* Et ſubdit Evangeliſta: *Tunc reliquit eum diabolus.* Matth.4.num. 11. In præſenti autem ut Dominus diabolum expelleret, ait Evangeliſta: *Erat Jeſus ejiciens dæmonium*: quod aliqualem moram, & conatum denotare, jam ſatis dixi ſuperiori quæſtione. Rationem ergo hujus diverſitatis inquirimus, quæ moraliter eſt expendenda.

16. Reſpondeo Primò quod in deſerto ſolus diabolus ſe exhibuit; hìc verò multorum Phariſæorum cœtu ſtipatus aſtabat; & inde audax evaſit. In deſerto uno Chriſti verbó projicitur diabolus: at verò à mundo, in quo in hominum cordibus regnabat, ut ait D. Auguſtinus, cruce, paſſione, ac morte Chriſti. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras: & ego, ſi exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipſum* Joan.12.n.31. Ejicitur foras, ait D. Thomas, *virtute paſſionis Chriſti.*

17. *Peccator occultus valde difficile emendatur.*

Secundò In deſerto acceſſit diabolus clarè, & manifeſtè: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me*: quod ſolum diabolus dicere poterat. Hic verò erat ipſe abſconditus, & occultus. *Et illud erat mutum.* Patentia peccata facilè emendari valent; at abſcondita. & quæ palliata facie committuntur, valde difficilem vindicant medicinam. Ad ſuſcitandum Lazarum multa præmittuntur. Accedit Dominus ad monumentum, & præcipit: *Tollite lapidem.* Patri gratias agit pro ſua ſemper exaudita oratione. Deinde magna voce clamat, *Lazare veni foras.* Joan.11. num. 43. Tandem, ut ipſe abeat in domum ſuam, jubet eum ſolvere à ſudario, ac ligaturis. Ad filium verò viduæ in vitam revocandum, unum tantum verbum profertur. *Adoleſcens, tibi dico ſurge.* Luc. 7.num.14. Lazarus clauſus in monumento typum gerebat reconditi, ac occulti peccatoris, ut docet D.Gregorius homil.26. *Lazaro dicitur,* ait, *Veni foras, ac ſi apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur: ut reatum tuum intra conſcientiam tuam abſcondis?* Idem habent Divus Auguſtinus tract.49.in Ioan. D. Bernardus ſerm. 4. de Aſſumpt. Filius autem Viduæ ad portas civitatis deductus publicum & notorium peccatorem deſignabat. Et ſi publicus peccator promptiori remedio vivificetur, occultus autem multo difficiliorem poſtulat medicinam, & ideo ad ipſum multo majora exiguntur.

Joan. 11. Luc.7. Gregor. Auguſt. Bernard.

18. Tertiò. Erat Jeſus cum veluti aliquali cunctatione, ac inſtantia dæmonium ejiciens. Diabolus per multum tempus hunc hominem poſſidebat. Conjice ex hoc, quam perarduum ſit quempiam à ſua poſſeſſione expellere, ac deturbare. Ut meus Raphaël Angelus (quem ſingulari devotione proſequor) diabolum à domo Raguelis, ac Saræ amoveret, ait Textus: *Tunc Raphaël Angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deſerto ſuperioris Ægypti.* Tob. 8 nu. 5. Ut ibi ait Carthuſianus, *Ubi de cætero nemini nocere poterat.* In illo tamen magno Angelorum prælio ad unam Michaëlis vocem: *Quis ſicut Deus noſter?* millia millium Angelorum è cælo projiciuntur in abyſſum. Cur hìc una vox ad tot Angelicos ſpiritus expellendos ſufficit: illic verò ad unum religandum tanta diligentia adhibetur? Angeli aderant in cœlo in ſecundo, vel tertio ſuæ creationis inſtanti, ut diſcutiunt Theologi: at verò Aſmodæus jam per multum tempus dominabatur in Raguelis domo ad diffundendum ſuum venenum mortiferum ad multos juvenes interficiendos. Et ſi multa millia Angelorum ad unam vocem è cœlo projiciuntur, ut tamen unus à ſuo poſſeſſionis loco deturbetur, catenæ religatio, deſertum, ac multa alia tanquam neceſſaria, interponuntur.

Tob. 8. Carthuſ. *Quilibet difficilè à ſua poſſeſſione dejicitur.*

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus Dominus non rogatus hoc perpetrat miraculum?

IN textu Divi Lucæ non habetur, quod aliquis pro hoc homine poſtulaverit, nec etiam obſtat 19. Math. 12. *Ratio difficultatis.*
Divus Mathæus 12. dicens: *Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens.* Quia vel poteſt dici cum Divo Auguſtino citato in expoſitione, quod ſunt diverſa miracula, narrata à Luca, & Matthæo: vel etiam, quod mihi eſt probabilius, quod hic mutus fuit Domino oblatus: tamen ante aliorum rogationes videns Jeſus miſerum hominem, ſtatim ad miraculum faciendum proceſſit. Sed cur in hoc homine non expectavit Jeſus aliorum preces, ut vidimus in filio Reguli, in puero Centurionis, in filio Chananææ, & aliis?

Reſpondeo primò. Quod Chriſtus hìc ante 20.
omnium rogationem miraculum operatur: nam in hoc homine diabolus ſe exhibuerat crudeliſſimum tyrannum: omnes enim hominis facultates viſum, auditum, locutionem abſtulerat, ac ſibi uſurpaverat, & videtur aliquantulum diſſimulari poſſe, ille, qui unare contentus, unam potentiam, vel viſum, vel auditum ſibi præoccupat; at tam acerbus, & inhumanus hoſtis, qui ab omnibus actionibus hominem ſpoliat, minimè ſuſtinendus, ideoque tam indilatè Chriſtus ad miraculum proceſſit. Perbellè dixit Lucifer Caralitanus lib. de delinquentibus. Quod quando Pharao, *Præcepit in die illo præfectis operum, exactoribus Populi dicens: Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres ſicut prius.* Exod.5.n. 6. Ait ipſe: *Tunc concluſum eſt Dei judicium contra Pharaonem.* Sed cur tot inter Pharaonis malitias, atque nequitias in hoc eventu contra eum veluti prædefinitur mortis, ac damnationis ſententia? Tam dirus, & execrabilis inimicus, qui non ſolum ſibi vult lateres, ſed etiam paleas, ita ut nec unam ſtipulam aliis ſinat ac concedat; meritò tunc determinatur ſententia, ut tanquam plumbum in aquis vehementibus in profundum maris deſcendat.

Intolerabilis eſt ille qui omnia ſibi arriperet aliiſqui nihil relinquere vult. Caralitanus. Exod. 5.

Secun

21. *Crudelis tyrannus, qui non patitur, ut alius ſuũ miſerum ſtatum agnoſcat.*

Secundò, maximè ſolicitatur divina miſericordia ante omnium preces ad huic homini opem ferendam, cui iſte dæmon intolerabilis viſus eſt, non enim homini ſolum ſenſuum functiones abſtulerat, ſed etiam ejus intellectũ impedierat, ne homo ſuum miſerum ſtatum videret, & agnoſceret, de quo latius dicam infra quæſt. 6. Tertio, in opinione D. Auguſtini, quod hæc hiſtoria ſcripta à D. Luca, eſt diſtincta ab ea quam narrat Matthæus. Nullus erat, qui intercederet pro hoc homine, nam Dæmonium ab hominibus ejus facultatibus viſus, auditus, locutionis eum exſpoliaverat, omniaque illius abſtulerat. Et ille, qui omnia ſua amiſit, ac deperdita habet nullum vendicat, qui pro ipſo loquatur, ac verba faciat.

22. *Qui privatus eſt omnibus, nullum habet interceſorem.*

Quartò, Cum Chriſtus Dominus omnium Salvator hominem hunc in tãta miſeria videret detentum, omnibuſque ſuis functionibus privatũ; inde maxime divina miſericordia aliorum preces præveniens in ejus auxilium, ac adjuvamen excitatur. Cum enim in perſona publica ratio proprii officii inſtat, minimè aliorum rogationes requiruntur, ut impoſito ſibi muneri ſatisfaciat. Pro cujus rei confirmatione maximè expendenda eſt ſeries textus D. Lucæ, quæ nobis magnum morale præbet documentum. Scribit noſter Evangeliſta hoc. c. 11. n. 12. Quomodo Chriſtus docuit nos orare. Cum oratis dicite: *Pater, ſanctificetur nomẽ tuum.* Et poſtea ſubdit: *Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis.* Et poſtquam ſcribit de efficacia orationis ad impetrandum, immediatè ſubjungit: *Erat Ieſus ejiciens dæmonium.* Sed qua conſequentia hæc ſunt ſcripta; docuit Chriſtus D. ſuos Diſcipulos, ut in ſuis neceſſitatibus ad orationem confugiant; & huic immediatè ſubvenit abſq; alicujus deprecatione: immo in hoc facto videtur aliqua repugnantia cum doctrina proximè data, cum abſque alicujus precibus homini ſalutem præbeat. Cur ergo Chriſtus Dominus ſua infinita ſapientia non diſponit, ut Diſcipuli pro eo exorent, ut ita omnibus fiat manifeſta orationis efficacia. Chriſtus docuit Diſcipulos, quod ad remedium obtinendum, Patrem exorarent. *Pater, ſanctificetur nomen tuum.* Nam quamvis ipſe Pater ſit miſericors per naturam, vult tamen rogari, ac deprecari, Chriſtus autem non ſolum per naturam miſericors eſt, ſed etiam per munus ſibi commiſſum. Ipſe cõſtitutus eſt omnium Redemptor, & Salvator. Ubi autem propria officii ratio intervenit, minimè preces exiguntur: ipſa enim muneris obligatio inducit & impellit ad negotium peragendum.

Vbi eſt ratio officii ipſa ſolicitat, & preces neceſſariæ non ſunt.

23. Pſalm. 118. Auguſt. Chryſoſt. Theoph.

Regius Vates Deum exoret: *Fiat manus tua ut ſalvet me.* Pſalm. 118 numer. 173. Ubi juxta D. Auguſtinum, Chryſoſtomum, Theophylactum, & alios apud Lorinum, ab æterno parente poſtulat ut filium ſuum unigenitum, ad uniendam ſibi hypoſtaticè humanam naturam, in ſalutem ejus mittat. Sed ſolum æternum Parentem exorat, ut filium ſuum mittat. Cur etiam ipſum Filium non deprecatur, ut veniat, ac ipſum æterna ſalvatione condonet? Hoc negotium tam à Patris, quàm Filii voluntate pendebat: cur ergo ſolum ſupremum Genitorem rogat? Pater, cum ſi miſericors natura, à Davide pro animæ ſuæ ſalute exoratur: Filium autem natura, & officio miſericordem officium jam ſuſceptum pro nobis non ſolum loquebatur, ac rogabat, ſed etiã excitabat, ac inducebat ut pro omnium ſalute pateretur. D. Amedæus homil. 4. de partu Virginis, *Manus quippe Dei, ait, Vnigenitus Patris, appellatur. Hæc manus facta eſt quando incarnata, tunc Propheta atteſtante, languores noſtros ipſe tulit, dolores noſtros ipſe portavit*

Redemptoris munus Filiũ in noſtrum auxilium excitat.

D. Amed.

24. Apocal. 4.

Vidit Ioannes Dei majeſtatem ſedentem in throno excelſo in manu habentem librum multis ligaturis clauſum, *ſignatum ſigillis ſeptem.* Apocal 5. n. 2. Quod cum vidiſſet divinus Evangeliſta, in multos fletus prorũpit, quia nullus erat in cœlo nec in terra, qui poſſet aperire librum. Tunc Agnus, ſcilicet Chriſtus Dominus, accepit librum de dextera edentis, ac illum aperuit. Quod cum vidiſſent viginti quatuor ſeniores: *Ceciderunt coram Agno habentes phialas ſuas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum,* ibidem num. 8. Sed cur hujuſmodi ſeniores illos ſuaviſſimos orationum odores non profundunt, quando liber clauſus erat, ſed poſtquam ille eſt apertus, cum hujuſmodi preces potius videatur offerendas eſſe quando licèt obſeratus extabat, ut illis Agnus ad patefaciendum moveretur. Deinde Ioannes flebat, quia nullus dignus inveniebatur, qui librum reſeraret: & ſeniores, utpote Evangeliſtæ amici pro illius optatis debebant exorare. Tamen divina ſapientia ordinat, ut hujuſmodi preces non proferantur, niſi poſtquam volumen explicitum, ac denudatum eſt in codice illo, ut teſtantur Anſbertus, Primatius, & alii, ſcriptum extabat negotium redemptionis generis humani, ac præceptum moriendi à Patre Chriſto impoſitum. Suprema Dei ſapientia ordinatum eſt, ut non cum liber erat obſignatus, ſed poſtquam ſolutus orationes fierent; nam aperire librum ad Redemptoris munus ſpectabat; pro his autem, quæ ſui ſunt muneris, non patitur Chriſtus ut aliorum orationes interveniant, ſed anticipatè ad illas volumen ſolvit; & poſtea orationes profunduntur, quæ tunc gratificationes, ac gratiarum actiones potius erunt, quàm preces. Primatius libro ſecundo. *Aperto libro orationes ſanctorum, gratiarum actiones ſunt gratulantium pro mundi ſalute.*

Anſbert. Primat.

Vbi ſtat officii ratio, preces non requirũtur.

Primat.

Quæstio IV.

Quare Chriſtus Dominus cum tanta poteſtate erat ejiciens dæmonium ab homine; cùm tantum infra pro ſe, non poteſtate, ſed rationibus utatur?

25. Multum ponderatione dignum, quàm diſpari modo Chriſtus Dominus ſe habet in noſtra cauſa, ac in ſua propria, pro noſtro negotio eximia poteſtate ſe exhibet, pro ſe verò non poteſtate, ſed rationibus utitur. Ait Evangeliſta, quod *Ieſus erat ejiciens dæmonium.* Illud verbum *Erat*, denotat quod Chriſtus multa dominatione ac poteſtate ſtabat expellens dæmonium ab homine. Cùm verò Phariſæi malignè Dominum blaſphemantes dicebant, in Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia: non poteſtate ſe Dominus defendit, ut ſigna in cœlo oſtendat; vel ut ipſos impios blaſphemos gravi ſupplicio percutiat, ſed tantum ad rationes devenit. *Si autem ſatanas in ſe ipſum diviſus eſt,*

quomodo ſtabit regnum ejus? Et iterum: *Si ego in Beelzebuth ejicio dæmonia, filii veſtri in quo ejiciunt? ideo ipſi judices veſtri erunt*, Et iterum: *Si ego in digito Dei ejicio dæmonia, profectò pervenit in vos regnum Dei.* Cur ergo pro homine proteſtatē: pro ſe verò rationes exhibet? O quantum diſtat hominum ingenium à divina conditione! Homines in re propria ſecundum ultimum potentiæ operantur: in aliena verò ad plurimum quædam verba proferunt. At verò Chriſtus dominus pro nobis potentiam ſuam declarat: pro ſe autem rationes in medium adducit.

Homines pro ſe poteſtate utuntur; pro aliis verò rationibus.

26. In ſacratiſſimo Paſſionis tempore magna inſtantia ſtat Pilatus, ut Dominus Ieſum à manibus iniquorum liberet; & in hanc ſententiam multis vult verbis accuſatores adducere. Tripliciter eis teſtificatur: *Nullam invenio in eo cauſam*, Ioan. 18. numero 36. & 19. num. 4. & 6. Et iterum: *Quid enim mali fecit.* Matth. 27. numero. 23. Vbi autem Iudæi contra ipſum Pilatum oppoſuere, *Si hunc dimittis non es amicus Cæſaris omnis enim qui ſe regem facit contradicit Cæſari.* Statim addit Evangeliſta: *Pilatus autem, cum vidiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſedit pro tribunali.* Ioann. 19. numero 13. quod erat ſuæ juriſdictionis, ac poteſtatis ſedes, ut notant Theophylactus, Beda, Gloſſa, & alii communiter. D. Cyrillus libro 12. in Ioann. c. 24. *Solitum aſcendit Tribunal, ut truculentam ſententiam in Jeſum proferret.* Vide hominis ingenium. Pro Domino Ieſu verba quædam habet: *nullam invenio in eo cauſā*: pro ſe verò, ac pro calumnia à ſemetipſo propulſanda contra Imperatorem ut notat Euthymius, ſtatim ad tribunal, atque ad poteſtatis locum fugit.

Ioā. 18 & 19. Matth. 27.

Theophyl. Beda. Gloſſa. Cyrill.

Pilatus pro Chriſto facit verba pro ſe ad tribunal aſcendit.

27. Quantum autem diſtat ab hac hominum conditione divina natura. Populo regem à Samuele petente, ait Dominus Prophetæ: *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Reg. 8. num. 7. Deus enim, ut ſupremus Dominus, erat cuncta gubernans; Samuël verò, ut ibi ait Lyranus, erat ejus Vicarius. Vult tamen Deus in totius populi oculis, rectitudinem regiminis ſui, ac etiam Samuëlis declarare, & oſtendere probitatem. Cum autem de ſe agit Deus, ait Vati: *Conteſtare eos, & prædic eis jus regis, qui regnaturus eſt ſuper eos: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis: filias quoque veſtras*, &c. ibid. n. 9. De quo agēs Ioſephus lib. 6. Antiquitat. cap. 4. ſic ſcribit ac ſi dicat Deus: *Prædices eis quales erūt reges, & quæ ſub eis mala paſſuri ſunt, proteſtans, qualem mutationē habere feſtinant.* Vt ita quodam argumento deducto videant, quātum diſtat divinæ gubernationis juſtitia à duro regū imperio. At verò cū ad Samuëlis integritatem, ac veritatem manifeſtandam procedit, in ejus confirmationem facta eſt res grādis, ut ait Scriptura; nam cum æſtivum tempus eſſet: *Clamavit Samuël ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluvias in die illa.* 1. Reg. 12. n. 12. Cur Deus pro ſe, & dum abjectus ipſe dicitur argumento quodam utitur: *Proteſtans qualem mutationē habere feſtinant.* At verò pro Sauële non tantum rationibus acquieſcit, ſed etiam in aëre ſigna, & prodigia facit? Talis eſt divina conditio, ut pro ſe à propulſanda impiorum calumnia, ac ſua oſtendenda juſtitia, rationibus utitur & argumentis: in alieno verò negotio poteſtatem, & miracula exhibet, ac declarat in cœlo.

1. Reg. 8.

Lyran.

Ioſeph.

Deus pro ſe facit verba, pro nobis verò potentiā oſtendit. 1. Reg. 12.

QUÆSTIO V.

Quare non ſcribitur, quod chriſtus ſanaverit hominem cæcum, & mutum, ſed quod ejecerit dæmonium mutum?

HIc homo, ut dixi in expoſitione, extabat cæcus, ſurdus, & mutus: & tamen noſter Evangeliſta non ſcribit, quod Chriſtus aperuerit oculos, aures, & linguam ejus, ſed quod ejecerit dæmonium; cum tamen de alio ſuo ſurdo, & muto dicat Divus Marcus 7. num. 34. quod dixit Ieſus: *Epheta, quod eſt aperire, ſtatim apertæ ſunt aures ejus, & ſolutum eſt vinculū linguæ ejus.* Sic & de aliis duobus cæcis ſcribit Divus Matthæus 9. numer. 29. quod tangente illorum oculos Ieſu, *aperti ſunt oculi eorum.* Ait ſic & de cæco à nativitate Ioannes 9. numero 7. De Paralytico in piſcina ſcribitur Ioan. 5. num. 8. *Dixit illi Ieſus: ſurge, tolle grabatum tuum, & ambula: & ſtatim ſanus factus eſt homo ille.* Cur ergo in præſenti mutatur ſtylus, & non dicitur de hoc homine, quod Chriſtus aperuerit oculos & linguam ejus, vel quod ipſum ſanaverit ſed quod expulerit dæmonium ab illo? *Erat ejiciens dæmonium. Cum ejeciſſet dæmonium, locutus eſt mutus.* Hic homo non erat cæcus, & mutus à nativitate, ut dixit in expoſitione, ſed dæmonium erat in cauſa, ut ejus potētiæ eſſent ligatæ, ac impeditæ: & Chriſtus Dominus ut verus, ac optimus medicus adhibuit medicamen, non effectui, ſed malorum origini, ac radici, quæ diabolus excitaverat. 28.

Marc. 7.

Matth. 9.

Ioan. 9. Io. n. 5.

Ratio dubitandi.

Vt mala extinguantur, illorum radix amputanda.

29. Poſtulat quidam pater à Domino, ut miſereatur filio ejus, qui lunaticus, & dæmoniacus extabat, maléque patiebatur, ac ſæpe in ignem & aquam cadebat. Quod audiens Ieſus præcepit ad ſe afferri adoleſcentem. Et ait D. Matth. 17. n. 27. *Increpavit illum Ieſus.* Et quod Dominus, nō dæmonium, ſed juvenem objurgaſſet, patrocinantur D. Hieronymus, Beda, Theophylactus, & alii: Videbatur, quod non juvenis, ſed diabolus eſſet increpandus; nam iſte ingreſſus eſt hominem, & dirè illum torquebat. Quomodo tortor à reprehenſione evadit immunis, & qui vexationem ſuſtinet, increpationem reportat? Nonne ei ſufficiebat cruciatus: ad quid tanta verborum durities illi infligitur? D. Hieronymus. *Increpavit puerum*, ait, *quia propter peccata ſua à dæmone fuerat oppreſſus.* Peccata fuerunt in cauſa ut ingreſſum diabolus haberet in hominem. Et Chriſtus, ut verus medicus, malorum principio, atque radici medicamen confert; nam ſi hæc amputetur, ſtatim omnis morbus, qui erat veluti conſequentia & affectus profligabitur, atque abibit.

Matth. 17. Hieron. Beda. Theophyl.

Hieron.

Dele peccati cauſam, & omnia mala effugient.

30. Poſtquam Iſaac ſuam benedictionem contulit filio ſuo Iacob, reputans eum Eſau filium ejus primogenitum: veniens hic à campo cum accepiſſet benedictionem ſuam à fratre Iacob furatam eſſe, *Irrugiit clamore magno; cumque ejulatu magno fleret.* Geneſ. 27. numero 38. magnos fletus, gemitus, & ſuſpiria excitavit, ac edidit, & tamen optatam cœleſtem benedictionem minimè impetravit. Forſitan deerant Iſaac aliæ benedictiones? minimè ſanè, non enim erant infœcundiores manus Iſaac, quàm Iacob

Geneſ. 27.

quæ

quæ tantum donum valuerunt duodecim filiis impetrare, Geneſ.49. vel Moyſis duodecim tribubus, Deuteron.33. Si ergo Iſaac habet benedictionem, cur ejus paterna viſcera tam ampla lachrymarum non commoventur copia, præcipuè cum Eſau pro ſe magnopere verba faceret: allegabat enim pro ſe, quod erat filius ejus primogenitus, & tamen optatam rem minimè aſſequitur. Lachrymas profundebat Eſau pro obtinenda benedictione; non verò pro delendis peccatis, quæ tanti doni aſſecutioni obſiſtebant: nam ſi ſingultus ederet pro tali cauſa amovenda, ac eradicanda, ſine dubio benedictionem, & plusquam benedictionem impetraret. D. Ephrem. de Pœnitentia. *Lacrymatus eſt Eſau*, ait, *non quia peccavit, & per linguam voluit benedictionem impetrari. Sed iſta cur dico? Vt tu, ſi amaritudinem in anima habeas, primum eam radicitus evellas, & poſtea ſic ad Deum accedas.*

Deplora peccata, & non illorum effectus.

Ephrem.

31\. O Chriſtiane! urgentibus malis opprimeris? cauſam eorum ſciſcitare, ut ibi remedium applices. Affligeris amiſſione rerum, gravi morbo ac honoris jactura? ne hoc referas naturalibus cauſis, tempeſtati, incuriæ gubernatoris, ſucceſſui temporis; ſed perge, perge ad illorum radicem, cauſamque. Sic divinus Baptiſta pertractans de ſalutifera Chriſti prædicatione dicebat: *jam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt.* Matth. 3. numero 10. Non ait, ſecuris jam eſt applicata ad folia, vel ramos, ſed ad radicem, ut noravit Imperfectus homil. 3. *Vide*, ait, *quod non ad ramos poſita dicitur eſſe ſecuris. ſed ad radices, ut irreporabiliter extirpentur.* In tuis calamitatibus ne immoreris, Chriſtiane, in ramis, ac foliis, quod tantam oppreſſionem tuam tuli, vel tali adſcribat eventui, ſed ad earum cauſam, ac radicem deſcende, ad tua nempe peccata plangenda, ex quibus tot pullulant mala, atque ſuccreſcunt.

Matth.3.

Imperfect.

Non conſequentia, ſed cauſa calamitatum deploranda.

Quæstio XI.

Quàm acerba tirannide diabolus hunc hominem torquebat.

32\. Dirè, & impiè Dæmon hunc hominem vexabat; ipſum enim reddiderat cæcum, ſurdum, & mutum, Deo ſic permittente, ut apertè cognoſcamus, quàm crudeliter ipſe agat nobiſcum, ut eum ſummo odio proſequamur, ipſumque fugientes minimè ejus ſuaſionibus, ac conſiliis acquieſcamus. Ad noſtram tamen quæſtionem deveniamus.

Diabolus, ut hoſtis fugiendus.

33\. Prima diaboli crudelitas in eo apparet, quod linguam hominis impedierit, ne ſua diceret, ac confiteretur peccata; ex qua confeſſione totius animæ elegantia, ac pulchritudo dimanat. *Egreſſus eſt à filia Sion omnis decor ejus.* Thren. 1. n. 1. Sed quid amiſſum eſt in filia Sion, in anima nempe fideli, ex quo ejus venuſtas omnis deperdita dicitur? D. Bonaventura ibi. *Decor egreditur, quando homo non confitetur. Confeſſio, & pulchritudo in conſpectu ejus* Pſalm. 95 numero 6. Filius ille prodigus, qui abiit in regionem longinquam, & diſſipavit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, ac cupiebat implere ventrem de ſiliquis: in ſe reverſus ad Patrem venit dicens: *Pater peccavi in cœlum, & coram te.* Quem cum vidiſſet Pater, *Accurrens cecidit ſupra collum ejus, & oſculatus eſt eum.* Luc. 16. numer. 20. Sed quomodo ſupremus Dominus oſcula figit ori ſpurcitiis, luxuriæ, ac ſiliquis aſſueto? Adeo pulchrum, & elegans ipſa peccatorum confeſſione: *Pater peccavi in cœlum, & coram te*: evaſit, ut jam dignum Dei oſculo inveniretur, Divus Chryſoſtomus homil. 4. in Luc. De Patre, & duobus filiis. *Occurrens Pater revertenti filio, ait, oſculatur os ejus, per quod emiſſa de corde confeſſio pœnitentis exierat, quam Pater latus excepit.*

Confeſſio animæ pulchritudo.

Thren.

Bonavent.

Pſalm.95.

Lucæ 15. *Mira pulchritudo ex confeſſione.*

Chryſoſt.

34\. Secunda Diaboli crudelitas, quod extiterat in homine mutus, & tacens, Et nullus ſanè acerbior, ac dirior hoſtis quàm qui taciturnus venenũ abſcondit in animo. Duos fratres invenies in ſcriptura, qui crudeli odio germanos ſuos proſequantur: Cain, Abel, Eſau, Jacob. Cain tamen *Conſurrexit adverſus fratrẽ ſuum Abel, & interfecit eum* Geneſ.4. num. 8. Eſau verò minimè Jacob occidit: Sed unde tanta diverſitas? Cum Eſau eſſet homo durus, & aſper. Cain *concidit vultus ejus*, ſeu, ut habet Vatablus, *ceciderunt facies ejus*; & nec bonum, nec malum adverſus fratrem ſuum locutus eſt. At verò Eſau in minacia verba prorupit, *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Geneſ. 27. num. 41. Quæ verba fuerunt audita, & denunciata in tota familia patris. Inimicus, qui tacet, occidit, interficit; qui autem eſt loquax nec nocumentum infert, nec vitam adimit.

Secunda diaboli crudelitas.

Geneſ.4.

Vatablus.

Geneſ 27.

35\. Poſtquam in quodam ſermone Chriſtus de ſacra Euchariſtia diſſerit, ſui Apoſtolis ait, *Ex vobis unus diabolus eſt.* Joan.6. num.17. De Juda loquebatur, ut exprimit ſacer Evangeliſta. At verò in horto, cum Judas ad exectandum proditionis nefas proceſſit, oſculatuſque eſt Jeſum, ait illi Dominus: *Amice, ad quid veniſti?* Matth. 26 numero 40. Sed quomodo, dum eſt in Chriſti comitatu diabolus, in horto verò amicus dicitur? In Chriſti ſchola diabolus eſt appellatus *reputans crimen occultum*, ait, ibi Theophilactus, tunc diaboli venenum abſconditum, & reconditum habebat in corde, & minimè tantum nefas propalaverit: at in horto jam manifeſtus proditor extabat. *Fuit dux eorum, qui comprehenderunt Ieſum*, inquit de eo Divus Petrus, Actor. 1. numero 16. Et qui hoſtis occultus ac tacens, diabolus eſt nuncupatus, jam declaratus, ac manifeſtus proditor amicus dicitur.

Inimicus mutus interficit, loquax nil dat nocumenti.

Joan.6.

Matth.25.

Theoph. *Inimicus tacens diabolus, manifeſtus amicus.*

Actor.1.

36\. Tertia Diabolus duriſſima crudelitas. Hunc hominem non ſolum reddidit cæcum, ſurdum, & mutum, ſed etiam illius intellectus uſum obſtruxit. Sic Albertus Magnus in capite duodecimo Matthæi interpretatur, hunc hominem dici mutum à Diabolo effectum. *Mutum fecit*, ait, *hoc eſt malitia dæmonis interius impediens uſum veræ rationis.* O crudeliſſimus hoſtis! non ſolum hominem exſpoliavit à ſenſuum, viſus, auditus locutionis facultatibus, ſed etiam uſum rationis impedivit, ne homo videret, intelligeret, ac diſcurſu apprehenderet ſuum miſerrimum ſtatum, ſuamque infimam conditionem: unde jam ſupra dixi quæſtione tertia, quod Chriſtus Dominus, abſque alicujus precibus hoc miraculum edidit: Diabolus enim tam dirus atque nefandus, qui

Tertia diaboli crudelitas.

Albert.Mag.

Crudelis inimicus qui te non ſinit, ut propriam miſeriam intelligat.

hominem

hominem non ſinit, ſuam ærumnoſam intelligere, ac deplorare conditionem, minimè fuit diſſimulandus, ſed ab homine celeriter ejiciendus.

37. Vidit Ioannes ſeptem Angelos habentes phialas ſeptem plenas ira Dei. Et unus Angelus effudit phialam ſuam ſuper mare, alius ſuper terram; alius in ſolem, alius in flumina. Apocal.

Apocal. 16. 16. Et poſt hæc oſten it ei unus ex illis ſeptem Angelis myſterium meretricis magnæ, mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam, veſtitam purpura, auro, margaritis, ac omni lapide pretioſo; & in manu ſua habebat mulier poculum aureum, plenum abominatione. Et de hac meretrice dicitur: *Cum qua fornicati ſunt reges*

Apocal. 17. *terræ, & inebriati ſunt, qui habitant terram de vino proſtitutionis ejus.* Apocal. 17. numero 2. Cum hac enim muliere reges terræ omni ſe vitio, ac turpitudini tradidere, ſuntque à turpitudine ejus inebriati, à ſuoque judicio, & ratione alienati. Et ſtatim ſequenti cap. deſcribit Evangeliſta pœ-

Alcacer. Cornel. nas huic mulieri inflictas, ut dicunt Alcacer, Cornelius, quod omnia vaſa iræ Dei, quæ per terram, mare, ſolem, ac flumina ſunt diſperſa,

Non eſt diſſimulandus inimicus, qui non ſinit, ut videas tuum ſtatū. in hanc mulierem fuere diffuſa. Sed unde tam vehemens illi inflicta eſt caſtigatio? numquid ea ſola majoribus erat coinquinata peccatis, quàm reliquus orbis totus? Unde illi tam vehemens tormentum? Mulier hæc non ſolùm reges terræ in omnem turpitudinem traxit, ſed etiam eorum obfuſcavit intellectum: *Cum qua inebriati ſunt.* Et mulier tam nimis ſæva, quæ mundi principes non ſolùm omni vitio, ac nequitia ſordeſcere fecit, à ſuiſque divitiis, & bonis ſpiritualibus exſpoliavit; ſed etiam in eis vim intellectus, ejuſque diſcurſum impedivit, ne ſuam perciperent, ac intelligerent extremam calamitatem; exinde talis mulier meritiſſimè omni fuit pœna vexanda, atque torquenda. D. Am-

Ambroſ. broſius ibi Commentar. in Apocal. *Ebrietas verò malitia eſt Babylonis: quia ſicut ebrioſus tandiu impletur vino; uſquedum à mente ſua alienus efficiatur: ita & Reprobi tandiu omni malitia ſemetipſo replent, uſque dum à mente ſua alieni effecti timorem Dei, omnemque bonitatem à ſemetipſis abjiciant.*

38. Vehementi obſidione premebat Naas Ammonites civitatem Iabes, quæ erant præcipua civitas in tribu Manaſſes. Cum verò de ineundo fœdere agerent, ait Ammonites: *In hoc feriam*

1. Reg. 11. *vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum ocuos dextros.* 1. Reg. 11. numero 2. Quod cum accepiſſet Saul magno furore concepto: inſiluit ſpiritus Domini in Saul, cùm audiſſet, *verba hæc.* ibidem n. 6. Et diviſo bove totum convocat Iſraëlem. Et congregata ſunt de Iſraël trecenta millia virorum: de Iuda verò triginta millia. Si rectè inſpicias ſcripturam, invenies, quod nunquam divinus ſpiritus Saulem tam vehementer in bellum excitaverit, ut modo: neque unquam Saule regnante tot viros congregatos reperies, ut in præſenti. Cur ergo divinus ſpiritus hic tam peculiariter Saulem, totque viros in bellum impulit? Naas typum Diaboli gerebat, qui dextrum oculum, intellectum nempe denotantem, extra-

D. Thom. here affectabat. Sic ait D. Thomas: *Non ſiniſtrum, ſed dextrum oculum, id eſt intellectum eruere curat.* Toto nixu intentat vim intellectivam eis adimere, ne capiant, & intelligant ſuam ſummam infelicitatem, qua ſunt in univerſo Iſraële in opprobrium dati. Altiſſima ſapientia divinus Spiritus regem, totumque populum inſufflat in bellum contra execrandum Ammonitem, qui non ſolum viros Iabes in oculis totius Iſraëlis in contumeliam dare diſpoſuerat, ſed etiam ut impedito intellectu ſuam extremam ſortem nec caperent, nec intelligerent, ne eam dolentes profuſis lachrymis deplorarent.

Deteſtabilis hoſtis, qui intellectum vult impedire.

QUÆSTIO VII.

Quare Diabolus non conqueritur, cum ab hoc homine expellitur?

39. **E***Rat Ieſus ejiciens dæmonium.* Cum Diabolus à Ieſu ſe videret ejectum, non loquitur, non conqueritur, ſed profundo, & alto ſilentio obtumeſcit. Cum enim Deus rem diſponit, pœnamque infert, non ſolùm dæmones, ſed etiam juſti taceant, nec verbum emittant; ſat eſt, quod Deus ipſe fecerit. Ait Regius Vates Pſalm. 38. numero 10. *Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu feciſti.* Multis ſe calamitatibus opprobriis, ac injuriis Propheta vidit affectum; & tamen ſibi proponit ſilentium: *Non aperui os meum.* Et ſubdit rationem. *Quoniam tu feciſti.* D. Hieronymus. *Cum me convitiis, iracundiis, ac diverſis improperiis laceſſeret, cogitans me à te factum: nihil ad ea, quæ inferebantur: reſpondi.*

Cum Deus infert ſupplicium, taceat lingua.

Pſalm 38.

Hieron.

40. Sanatus Paralyticus, cum tolleret ſuum grabatum, arguitur à Phariſæis, dicentibus: *Sabbatum eſt, non licet tollere grabatum tuum.* Ioan. 5. num. 10. Ille verò, ut omnem hanc retunderet calumniam, ait: *Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum.* Ac ſi diceret: Ieſus hoc fecit, hoc mandavit; omnes preſſo ore tacent. D. Gaudentius tract. de Paralyt. aliàs 11. *Ieſus eſt, qui me fecit ſanum. Admonentur Iudæi ex nominis communione, opera non condemnare ſimilia.*

Ioan. 5.

Cum Ieſus facit taceāt omnes.

Gaudent.

41. Propius ad quæſtionem accedamus. Cur iſte Diabolus, cum expellitur, non conqueritur de Ieſu, ſicut alibi dæmones feciſſe legimus: nam cum è duobus arreptis Ieſus eos ejiceret, clamarunt: *Quid nobis, & tibi, Ieſu fili Dei. Veniſti huc ante tempus torquere nos.* Matth. 8. num. 29. & Marc 1. num. 25. & Luc. 5. num. 41. Cur Diabolus hic propulſatus ſimilem vocem non emittit, ſed omnino obmuteſcit? Et prima ſolutio hujus patet ſuperiori quæſtione ex dira tyrānide Diaboli hujus: & qui dirè vexat, ſi vexetur, obmuteſcat.

Ratio Difficultatis.

Matth 8. Marc. 1. Luc. 4.

42. Secundò reſpondeo ad quæſtionem. Mutum ſe habet Diabolus, cum ab homine egreditur; nam blaſphemias ex proprio ore dicere in Chriſtum non audebat: ipſum verò acclamare filium Dei, ut alibi fecerat, ſibi modò non videbatur conveniens, ut Phariſæi petulantius Chriſtum calumniare non dubitarent. Aſtutè modò tacet dæmonium, cum ſibi paratum videat aditum in Phariſæorum linguas, eſt quibus venenoſa malitiæ ſuæ verba in Chriſtum retorquere ſperabat, ut ita in hominem ſermonibus diffunderet

Homines dicunt, quæ Diabolus dicere non audet.

blaſphemias

blaſphemias quas ipſe ex propriis effingere verebatur. Vide infra

43. *Pigro atus ſua mali ia à malo no deſiſti.* Tertiò. In aliis locis proximè citatis ſe dæmones loquaces præſtiterant. At in hoc eventu diabolus iſte ſe veluti, ita dicam, oppignoravit, ut ſe mutum exhiberet: *Et illud erat mutum.* ne ergo ab ſua malitia reſilire videretur, tacitur pruatem obſervat: & nec unum verbum ab ore profert. O quàm ſæpe malum perpetratur nequitia, ne ab his quibus ſe addixit, deſiſtere videatur! *Non fuit alter talis, ſicut Achab, qui venundatus eſt ut faceret malum in conſpectu Domini.* 3. Reg. 21. 3. Reg. 21. numero 25. Quid ſibi vult hæc phraſis loquendi? Ita Achab ſe vitiis, ac turpitudinibus oppignoravit, ac ille, qui rem vendidit, quippe accepto pretio ſe ſe addixit, ut eam Caietan. tradat emptori domino ſuo. Cajetanus. *Ad inſtar vendentis ſe ipſum adduxit ſervituti ad faciendum malum.*

44. Geneſ. 11. Ædificantibus filiis Adam, turrim, ait Deus: *Ecce unus eſt populus & unum labium omnibus, hoc cœperunt facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis: Venite igitur, & confundamus ibi linguam eorum.* Geneſ. 11. numero 6. Valde admiratur Divus Auguſtinus lib. 17. de civitate Dei cap. 5. Cur Deus, in cujus manu omnium voluntates ſunt poſitæ, in hoc negotio ſit in tantis adhibendis? Cur hoc non præcipit Angelis? Illi homines Rupertus. cæperunt turrim extruere, non deſiſtent à cogitationibus ſuis, ſeu, ut ait Philo lib. de Confuſione linguarum. *Ecce labium unum omnium. Ac ſi diceret, Ecce una familia, cognatio, nemine mutante ſententiã* Et cum homines in hoc negotio eſsẽt addicti, & oppignorati, quod non Angelus, ſed Deus ipſe veniret, ac deſcenderet, conveniens Rupert. erat. Rupertus lib 4. in Geneſ. cap. 45. *Cum dicit pluraliter, venite, deſcendamus, & confundamus, non Angelorum multitudines ad auxilium cohortatur, ſed ad feriendam arrogantiam ſe adeſſe teſtatur tota Trinitas Unus Deus.* Vide tom. 1. lib. 3. cap. 3. num. 11.

Quæstio VIII.

Quare non explicatur, quiſnam eſſet homo iſte?

45. *Ratio difficultatis.* Valde ponderatione dignum, quod tres Evangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas, ut patebit ex locis infra citandis, hanc ſcribunt hiſtoriam; omnes tamen maximè occultant circunſtantias, ac qualitates, ex quibus hic homo dignoſci poſſet. In aliis miraculis explicatur Matt. 8. & 9. locus in quo perpetrata ſunt. Quædam in Luc. 4. Capharnaum Matth. 8. num. 5. & 9. num. 1. Luc. 6. Luc. 4. numero. 23. Alias poſt tranſitum maris Luc. 7. Tyberiadis, Ioan. 6. num. 1. Nonnulla in civita-Luc. 17. te Naim, Luc. 7. num. 11. Aliquot propè Iericho Luc. 17. num 35. At ubi hic homo ſanatus ſit nullus ex Evangeliſtis exprimit. In aliis miraculis qualitas perſonæ aperitur; Filius quidam Reguli Joan. 4. Ioan. 4. num. 47. Puer Centurionis Matth. 8. n. 6. Matth 8. mendicus quidam Luc. 18. num. 35. At verò Luc. 18. quænam eſſet hujus hominis qualitas, nullus ex Canonicis ſcriptoribus eam declarat. In aliis miraculis exprimitur ætas perſonæ. Adoleſcens quidam filius unicus matris ſuæ, Luc. 7. num. 14. Puella quædam, Matth. 9. num. 25. Homo ſenex Matth 9. triginta, & octo annos habens in infirmitate, Ioan. 5. Ioan. 5. num. 5. At verò, quænam eſſet hujus hominis ætas, non eam nobis aliquis ex Evangeliſtis proponit. Cur ergo in præſenti tãta data opera omnes hujus arreptitii circunſtantiæ, & qualitates manent occultæ? Sine dubio magnum in hoc myſterium nobis innuit divinus Spiritus; cujus inveſtigatio pulſat animum. Dicam, quod ſentio, nam dubium non inveni.

46. Reſpondeo, Primò, Quod hic homo inter omnes, quos Chriſtus ſanavit, inſigniter adumbrabat humanum genus eo in ſtatu, in quo Chriſtus de cælo deſcendens ipſum invenit. Homo iſte dæmoniacus extabat, ita & totius mundi princeps diabolus in eo regnabat, Surdus erat iſte; mundus etiam Prophetis, ac Dei prædicatoribus aures ſuas obturabat. Cæcus deſcribitur homo; cæcutiebat & mundus ad intuenda ea, quæ ad ejus ſalutem ſpectabant. Mutus homo ſic & mundus jacebat, neſciens quærere ac agere de animæ ſuæ vita. Peroptimè adumbrabat homo totam humani generis univerſitatem, Cum ergo ſignificatum in eo omnibus eſſet commune, diſpoſuit divinus Spiritus, ut in eo, nullius peculiaritatis ſive patriæ, ſive perſonæ ſeu alterius qualitatis nota infigeretur. Ut ex his diſcamus, quod in iis, quæ communia ſunt, nemo aliquid ſingularitatis vindicet; ſignificatum commune alicujus particularitates excludebat *Quæ communia ſunt, particularitatis nota non afficiuntur.*

47. De Chriſto Domino ait Apoſtolus ad Philipp. Ad Philip. 2. 2. numero 7. *In ſimilitudinem hominum factus.* Cur non dicitur, In ſimilitudinem hominis. hoc enim modo Apoſtoli intentio ſatis exprimebatur Ad quid ergo, in ſimilitudinem hominum? Chriſti Domini è Cœlo deſcenſus in omnium remedium eſt ordinatus. Cum ergo adventus omnibus eſſet communis, cavit ipſe, ne in eo aliqua peculiaritatis nota appareret. Divus Bernardus ſermon. de Paſſione feria 4. *In ſimilitudinem hominum, non hominis; Chriſtus enim in univerſali hominum miſeria profundius ſe immerſit, & in eo quantum ad naturæ debitum ſignum aliquod ſingularitatis non apparuit.* *Chriſtus dicitur factus in ſimilitudinem hominum non hominis* Bernard.

48. *Qui beneficio fit deterior indignus qui agnoſcatur.* Secundò. Tam accuratè circunſtantiæ hujus hominis abſconduntur: nam in aliis miraculis, quos Chriſtus ſanavit corpore, ſanabat & anima. At hic homo poſtquam remedium, & medicamenti in ſuis infirmitatibus obtinuit, deterior, ac pejor factus eſt *Fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus.* Et ſi antea unus dæmon ingreſsus eſt, poſtea aditum habuere ſeptem, *Et aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi*: Et homo tam improbus, ac ſceleſtus, ut beneficio, quo alii meliores fiunt, iniquior, ac perditior evaſerit merito de eo nil dicatur, neque ſcriptum exiſtat, ne talis homo ſciatur, agnituſque ſit, neque ejus in hominum memoria nomen permaneat.

49. Daniel. In ſomniis vidit Nabuchodonoſor ſtatuam grandem, & ſublimem. Abſciſſuſque eſt lapis de monte, & percuſſit ſtatuam. *Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta quaſi in favillam æſtivæ areæ quæ rapta ſunt vento: nulluſque locus inventus eſt eis.* Daniel. 2. num. 34. Sed quomodo tam procera ſtatua

ſtatua, ex tam diverſa materia compoſita, in favillam, ſeu unum cineris granum tota abiit: *nulluſque locus inventus eſt eis.* Nunquid aliquid eſt in mundo, quod ſuum non habeat certum, determinatumque locum? Quomodo ergo: *nullus locus inventus eis*? Statua iſta Nabuchodonoſorem exprimebat, ſic Propheta atteſtatur: *Statua quam vidiſti, tu es Rex.* Et inter omnes Chaldæorum reges Nabuchodonoſor extitit ille, ut no-
Theodor. tat Theodoretus, qui à manu Dei majora dona accepit; magnos triumphos obtinuit, multas reportavit victorias, diverſas nationes, ac gentes ſuo ſubjugavit imperio; in ſuoque palatio ei
Daniel.3. conceſſit Deus ſanctiſſimos viros, Danielem, Sidrach, Miſach, & Abdenago, à quibus in via ſalutis edoceri poterat; & tandem ei datum eſt, ut quandam filii Dei ſpeciem, ac ſimilitudinem in fornace videret, Daniel.3.num.92. Et tamen inter omnes, qui regnarunt in Syria ipſe valde improbus ac ſceleſtus evaſit, in tantamque dementiam incidit, ut homo cum eſſet, tanquam Deus adorari, colique voluerit. Homo autem qui tot tantiſque donis pejor eſt deteriorque effectus, non tantum deſtruitur, verum etiam divina omnipotentia veluti mirabiliter operante, in propè nihilum & quaſi indiviſible redigatur, & nullus ſit locus in tota mundi machina, in quo viſus agnoſcatur. Cardinalis Hugo. *Nullus locus inventus eſt eis. Nuſquam apparuerunt, ita diſperſa ſunt.*

Nabuchodonoſor beneficiis, deterior, non habet locum, in quo appareat. Hugo.

50. Meritò cum D. Hieronymo dubitabis, Cur divina providentia ordinaverit, ut Pharao in aquis ſuffocatus periret? Cur non occubuit, ſicut primogenita Ægypti per manus Angeli percutientis; vel etiam Sennacheribi alicujus gladio. Cur ſubmerſus in aquis: *Deſcenderunt in profundum, quaſi lapis.* Exod. 15. num. 5. Pharao
Exod.15. tanta eſt infectus malitia, ut Dei munere, quo plagæ tam ab ipſo, quàm à toto ejus regno amovebantur, obſtinatior evaſerit. *Ingravatum eſt cor Pharaonis, & non vult dimittere populum* Exod.9. numer.35. Tam perverſus homo ſub mari undis coopertus intereat, ut nullum amplius de eo extet veſtigium monumentumque, atque ſepulchrum, ne ulterius ejus arma, ſcutum ac gladius videantur, neque appareant, ſed omnino ab hominum oculis ſint excluſa. D. Hieronymus in Jerem.cap.32. *Quanto ſerior vindicta peccantium*, ait, *tanto juſtior, in ſimilitudinem Pharonis, qui decem plagis admonitus, in duritia perſeverans ad extremum rubri maris fluctibus obrutus eſt.*

Exod.9. *Dei munere induratum cor Pharaonis in aquis ſepelitur.* Hieron.

QUÆSTIO IX.

Quare dicitur, locutus eſt mutus; & non potius ille, qui mutus extiterat?

51. *Ratio difficultatis.* Certum eſt quod mutus tacet, & minimè verba profert. Quomodo ergo dicitur, locutus eſt mutus, potius videbatur dicendum, locutus eſt ille, qui fuerat mutus. Et quamquam Recentiores communiter, ut Lucas Burgenſis, & alii ita explicent, verbis tam Evangeliſtæ adhæreo. Et quæro; Cur tali phraſi eſt uſus?

Burgenſis.

Reſpondeo primò. Si mutus, quomodo loquitur? forte circa temporalia locutus eſt. Extant enim multi homines: qui ſunt in mundialibus valdè loquaces, in his verò, quæ pertinent ad animæ ſalutem, ſuorumque delictorum confeſſionem, valde muti, & elingues reperiuntur. 52. *Multi in mundialibus loquaces, in confeſſione muti.* Senior frater multo ſermone pro ſe ad Patrem fatur, junioremque Prodigum multis verbis arguit atque indignatus dixit Patri: *Ecce tot annis ſervio tibi, numquam mandatum tuum prateri vi & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer: ſed poſtquam filius tuus hic, qui devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum.* Luc. 16. num. Luc.15.
29. Quæ omnia invidia, ita, ac avaritia repletus dicebat, ut notat D. Chryſologus ſermon.4. Et tamen qui tantus, ut pro ſuo applauſu, ac ſubſtantia rerum loqueretur, ut mutus extitit, ut peccatum ſuum agnoſcens cofiteretur, atque deleret. Perbellè Albertus magnus *Multis*, ait *fratrem accuſat: ô quam melius ille feciſſet, ſi ſeipſum accuſaret!*

Chryſoſt. Alb. mag.

53. *Homines nō judicant pro ſtatu præſenti, ſed pro his quæ habuiſti.* Secundò. Mutus extiterat, antea homo, modò autem ejus lingua jam erat ſoluta: & tamen adhuc mutus nuncupatur. Sic frequenter accidit apud homines, ut non pro tuo præſenti ſtatu; ſed pro his, quæ olim habuiſti, te judicent, atque reputent. Vocato Paulo è cœlo, ait Ananiæ Dominus. *Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus, & quare in domo Iuda Saulem nomine Tarſenſem: ecce enim orat*, Actor.9.num.11. Quibus verbis exprimitur divinum præceptum impoſitum Ananiæ, *Surge, vade.* Declaratur etiam Pauli converſio in illo verbo; *Ecce enim orat.* Particula illa cauſalis *Ecce enim* indicat, ideo hoc dictum Ananiæ, quod ſcilicet Paulus oraret ne hunc adire ille dubitaret, ut notant D. Chryſoſtomus, Gloſſa Interlinealis Carthuſianus, Hugo, Lyranus & alij. Et tamen his auditis reſpondet Ananias. *Domine, audivi à multis de viro hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis in Ieruſalem: hic habet poteſtatem à principibus ſacerdotum alligādi omnes, qui invocāt nomen tuum.* Quod commentans Chryſoſtomus ait: *Timeo, ne forte me in Ieruſalem ducat, quia me projicis in eo leonis.*

Actor.9. Chryſoſt. Interlin. Carthuſ. Lyran. Chryſoſt.

Nonne Ananias audit divinū præceptum: *Surge vade?* nonne audit divinum teſtimonium de ejus converſione? *Ecce enim orat.* Jam totus Paulus in actus amoris Dei, ac Charitatis mutatus eſt: quomodo timet ab ipſo duci in Jeruſalem? Saulus erat agnitus, ut famoſus in perſecutione credentium, & quamvis de ejus converſione divinum jam daretur teſtimonium, adhuc Ananias pro ſua antiqua opinione de eo ſentiebat. Vide ſuprà cap. 15. num.140.141. 142. & 143.

QUÆSTIO X.

Quare Evangeliſta non explicat verba quæ iſte homo fuerit locutus.

54. Tolet. Cardinalis Toletus, & communiter Recentiores exiſtimant probabile eſſe, locutum fuiſſe verba quædam laudis, & encomia illius, qui eum à tanto malo liberavit. Cur ergo Chriſti præconia ab homine publicata, ab Evangeliſta non ſcribuntur, præcipuè cum ipſemet maximè

Ratio difficultatis.

maximè nobis narret Chriſti laudes à muliere in hoc eventu proclamatas infra n.27.cum Phariſæi malignè Dominum calumniarentur?

55. Reſpondeo Primò. Quod quamvis hic homo modo eſſet à dæmone liberatus, paulò ante ab ipſo fuerat poſſeſſus, & eſto illius verba eſſent recta, atque in Chriſti gloriam cederent; cum tamen exirent à pectore, & corde, in quo modico elapſo tempore, diabolus regnaverat, etſi aliquod tunc reconciliationis fœdus interveniret, non ideo fuerunt in tanto pondere habenda, ut narrarentur, ac ſcripta permanerent. Expulit Chriſtus Dominus à cujuſdam corpore dæmonium, *Cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut eſſet cum illo, & non admiſit eum,* Marc.5.n.18. Multa quæſtio facit Gregor. lib. 6. moral. cap. 17. Euthymi. Theophylacto, ac aliis: Cur Dominus, qui cunctos ad ſe vocare venerat, ut ſequerentur eum, non admiſit hunc, qui tam promptè, ſe ſe offerebat; Multæ ſunt rationes apud citatos Patres. Dicam tamen indignum videbatur, ut qui immediate antea à dæmone fuerat obſeſſus, jamjam modo in Chriſti comitatu inter Apoſtolos, & Diſcipulos incederet *Vade in domum,* ait illi; ſubſiſte ſcilicet pauliſper à venenoſo morbo, & poſtea veniendi dabitur locus.

Ex infima conditione non ſtatim ad ſupremam evolandum.

Marc. 5. Gregor. Euthym. Theophyl.

56. Actor 9. Cum à Cælo vocatur Paulus, valde prompta, ac expedita obedientia reſpondet: *Domine quid me vis facere?* Actor. 9. n. 7. Ac ſi dicat, Domine, ecce hic adeſt Paulus ad nutum tuæ voluntatis exequendum. A Domino tamen habet reſponſum: *Surge, ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere.* A Chriſto vocatur Paulus *vas electionis,* ut ipſe dixit Ananiæ: valde apta, & proportionata extabat hujus vaſis materia ſubjecta voluntate ad quodcunque opus peragendum: Cur ergo, quæ ex divino decreto ei ſunt injungenda, non ſtatim illi imponuntur, ſed ad aliud tempus differuntur, ut vadat in Damaſcum, & ibi dicetur ei, quid ſe oporteat facere? Quod notavit Cardinalis Hugo. *Non ſtatim, quæ facienda ſunt, monſtrat.* Alto conſilio non indilatè Paulus ad magna exequenda in Eccleſia, ac in Chriſtiana prædicatione aſſumitur; *Nam Saulus adhuc ſpirans minarum, & cædis in Diſcipulos Domini.* Et qui modò ignem, rabiem ac furorem in Chriſti membra vibrabat, non ſine aliquali mora ei magna ad operandum impoſita perficier. Sed vade prius in Damaſcum, *& ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere.*

Aliqualis mora interponenda, ut ex perſecutore fiat prædicator.

57. Secundò. Tanto Dei dono maximè aſtrictus, & obligatus extabat hic homo Chriſto Domino, unde præconia ab ipſo in gloriam Chriſti proclamata non ſcribuntur. Quæ enim ab ore beneficiis pignorati prodeunt, non multi ſunt facienda. Inierunt fœdus Jonathas, & David: diligebat enim eum quaſi animam ſuam, *nam exſpoliavit ſe Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Davidi, & reliqua veſtimenta ſua.* 1. Reg. 18. numero 3: Quod fecit Jonathas, ut ait ibi Abulenſis quæſtione 10 non ut ditaret Davidem, ſed ut ſummum erga eum domonſtraret affectum. Ex quo mihi ſuboritur quædam quæſtio. Ambo inierunt fœdus: & Jonathas omnia ſua indumenta Davidi dedit in ſui amoris monumentum. Cur ergo etiam David, aliquo amoris pignore dato, ſuum erga tantum principem, non declarat affectum? Jonathas magna Davidis encomia de ejus innocentia, fidelitate, ac fortitudine in Saulis regis præſentia dicturus erat. Cavit ergo divina providentia, ne aliquid David principi largiretur, ut hujuſmodi laudes ab omni prorſus ſuſpicione eſſent alienæ; utque manifeſtè deprehenderetur, quod non ex aliquo pignore accepto, ſed ex veritatis ſtudio, ac integritate tam glorioſè decantarentur.

Non multi æſtimanda, quæ ab animo donis obligato prodeunt.

1. Reg. 18. Abulenſ.

Tertiò, non ſcribuntur præconia ab hoc homine in Chriſti gloriam celebrata; nam hic homo relapſus eſt iterum in graviora peccata. *Fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus.* Et verba, ac encomia ex ore, factis, ac operibus ſtatim contradicenti prolata parvi ſunt æſtimanda, ac pro nihilo cenſenda. Valde glorioſè in die Palmarum excipitur Chriſtus in Jeruſalem à turba clamante: *Hoſanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini, hoſanna in altiſſimis.* Matthæi 21. n. 9. Tota ſe turba, ut ait Divus Paſchaſius lib. 9. in Math. in Dei laudes diffundebat, ac veſtimenta ſua pedibus Chriſti, & Apoſtolorum conculcanda proſternebat. Et tamen maximè notandum, quod pro hujuſmodi acclamationibus, nec aliquot dona, nec gratulatoria verba ab ipſo Domino turbæ conferuntur, ut vidimus factum cum Cæco Ierico, Lucæ 18. num. 39. cum Zachæo, Luc. 19. n. 9. ac aliis. Cur ergo divina largitas tam ſtrictè ſe habet erga feſtivam turbam? Prævidebat Dominus, quod ipſamet turba paucos poſt dies erat poſtulatura, ut Barabbas dimiſſus eſſet, ipſéque mundi Redemptor cruci affixus; & voces, ac præconia, quæ factis, & operibus revocanda, ac refraganda erant, parvi fuerunt æſtimanda, eiſque non multum deferendum.

58.

Verba ore prolata, & factis contradicenda, non multi æſtimanda.

Matth. 21. Paſch.

Luc. 18. Luc. 19.

Tres amici Iob Eliphas, Themanites, & Baldad reges opulentiſſimi extabant. Cùm tamen extraordinarium Iobi eventum cognoviſſent, ſtatim ad eum videndum, ac conſolandum convenere, quod magis doloris ſignis præſtiterunt. *Clamantes ploraverunt, ſciſſiſque veſtibus ſparſerunt pulverem ſuper caput ſuum.* Iob. 2. num. 12. Iob. 2. Videbatur tantum amicitiæ fœdus multis eſſe à Iobo verbis gratulandum. At ille contra ſe habet, in eoſque furore repletus excandeſcit dicens: *Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis,* Iob. 6. n. 25. Idem valet, ac ſi dicat, ut explanant Divus Gregorius, Divus Thomas, Pineda, ac alii. Quare mendoſè locuti eſtis? Sed quomodo magne Patriarcha tam dirè te agis in amicos tuos amicitiæ juris valde perfectè adimplentes, tui enim, calamitatis tempore, non ſunt obliti, ſed tunc maximè ſunt te amore debito proſecuti? Pulchre notavit Olympiodorus: *Sermone conſolabantur eum.* Hujuſmodi amici reges erant divites, ac locupletes; cumque facilè ſancti viri inopiam ſublevare poſſunt, ſolùm verbis contenti erant: Meritò ergo in eos iraſcitur ſanctus Iob dicés: *Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis?* Cúm enim poſſent miſeriam, ac illius dolorem donis, ac opibus delinire, ſolùm verbis hoc præſtare curabant.

59.

Iob. 6. Gregor. D.Thom. Pined.

Olympiod.

Non æſtimatur conſolatio ſermone cùm poſſit opere fieri.

*Luc.*11.*n.*15. Quidam autem ex eis dixerunt in Beelzebuth principe dæmoniorum ejici dæmonia.

*Num.*16. *Et* alii tentatores ſignum de cœlo quærebāt ab eo.

VERSIONES

Theop. Vat. Dixerunt per Beelzebuth principem dæmoniorum.

Syriacus. Alii verò cum tentarent eum, ſignum è cœlo petebant ab eo.

ALTER TEXTUS.

*Matth.*12. Phariſæi autem audientes dixerunt: Hic non ejicit dæmones, niſi in Beelzebuth principe dæmoniorum.

*Marc.*3.*n.*22. Et Scribæ, qui ab Jeroſolymis deſcenderunt, dicebant: Quia Beelzebuth haberet, & quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

EXPOSITIO II.

60. Matth. *Occaſio horum verborum.*

PRæſentium verborum occaſionem nobis declarat D.Matthæus. Audientes, ſcilicet Phariſæi, quod turbæ admirantes dixerunt: *Nunquid hic eſt filius David?* ut populum ab hujuſmodi ſententia averterent, *dixerunt in Beelzebut ejicit dæmonia.* Et ex miraculo tres ponuntur effectus ſubſecuti. Primò admirantur turbæ. Secundò *Quidam ex eis*, ſcilicet Phariſæi, ut explicat Divus Matthæus de religione multum præſumentes; vel, ut habet Marcus, *Scribæ*, qui ſcientia erant inflati. Et non veniunt in conjecturam, ac ſuſpicionem, viſo tanto miraculo, an Chriſtus eſſet verus Meſſias: Sed invidia, odioque agitati divinum factum in malam partem interpretantes; non ſolùm miraculi laudem obſcurant, ſed impiè, & blaſphemè aſſerunt, *in Beelzebuth.* De hoc nomine vide ea quæ dixi ſuprà in hoc libro cap. 9 num. 45. & 46 In hoc Dominum arguebant de arte Magica, ac pacto cum Dæmone, ut notavit Chryſ. Epiſt. ad Hebræos homil. 28. in cujus virtute dicunt Chriſtum expellere dæmonia. Nam inter dæmones quidam ſunt ſuperiores, alii inferiores, nec enim omnes habent æqualem virtutem, ſed unus habet principatum ſuper alterum qui quidem principatus fundatur in ipſorum natura, ac etiam in voluntario eorum conſenſu ſimul cum ordinatione divinæ ſapientiæ, ac providentiæ, ut docent Theologi cum D.Thom. 2.part. quæſt 109.art.1. de quo latè, Suarius lib. 8.de Angelis, capite ultimo, à n.17.

Effectus miraculi. Marc. Chryſ. *Vnus dæmon habet in alios principatum.* D.Thom. Suarius.

61. *Alii tentantes*, Tertius effectus ex miraculo ſubſecutus deſcribitur ab Evangeliſta; & hi non ſi calumniati ſunt Chriſtum Dominum, ut Phariſæi; ſed hoc miraculo non contenti, aliud majus quærebant; Cajetanus ait, quod poſtulabant ſigna, non ad credendum, ſed ad tentandum potentiam ejus, an extenderetur ad ſuperiora; multa enim in inferioribus miracula ipſum operari viderant. At D.Bonaventura inquit, quod tentare dicuntur, quia non quærebant hujuſmodi ſignum ad credendum, ut fideles: ſed ut rebelles ad tentandum. Valdè apta mihi videtur Euthymii expoſitio, quod dicuntur tentare Dominum, quia ſibi perſuadebant, talia ſigna ab eo fieri non poſſe, ut hoc modo ex ejus impotentia ipſum confunderent.

Cajet. Bonavent. Euthym.

62. Et maximè iſti ſunt arguendi, quia, ut docent Chryſoſt. Homil. 44. in Matth. & D. Hieron. in cap. 12. ejuſdem, ſigna petunt, quaſi nulla facta fuiſſent. Inimicorum oculis magna opera, nulla videntur *Signum de cœlo.* E cœlo nempe proficiſcens Euthymius intelligit ipſum cœlum; ſicut Ioſue fecit ſtare Solem, & Lunam; vel ut Hieron. & Beda interpretantur aërem, qui frequenter in Scriptura nomine cœli ſignificatur. *Petebant*, ait, *cœlo ſigna, ſive quia in morem Eliæ ignem de ſublimi venire cupiebant, vel in ſimilitudinem Samuelis tempore æſtivo mugire tonitrua, coruſcare fulgura.*

Chryſoſt. Hieron. *Inimicus magnalia tua reputat nulla.* Hieron. Beda.

QUÆSTIO X.

Quare, cùm turbæ admirantur, Phariſæi blaſphemant?

63. VIſo miraculo, ac loquente muto, admirantur turbæ, quia, ut dixi expoſitione 1. nondum eum eſſe Chriſtum, ac filium Dei, crediderant. Cum enim admiratio ſit de re inſolita, qui Chriſti myſteria non agnoſcunt neque credunt, maximè de illius magnalibus in admirationem rapiuntur. Mortuo Domino, *Videns Centurio, qui ex adverſo erat, quia ſic clamans expiraſſet, ait: Vere hic homo filius Dei erat.* Marc.15.num. 39. At verò audita Ieſu morte: *Pilatus mirabatur, ſi jam obiiſſet.* Ibidem numero 44. Quænam hujus rei diverſitas? Cur in Præſide datur admiratio, non verò in Centurione? nullus enim ex ſacris Evangeliſtis ſcribit, quod iſte admiratione teneretur. Centurio illuminatus à Deo fide plenus agnovit Chriſti divinitatem, ac cœleſtia arcana, quorum expers extitit Pilatus, ut notavit Lucas Burgenſis, *Latebat eum*, ſcilicet Pilatum, *myſterium ejus*, id eſt Chriſti. Et qui divinitatis Chriſti agnitione repletur, omnia magnalia in ipſo recognoſcit, nil ei videtur inſolitum, ut judicat ille, qui infidelitatis tenebris obcæcatus nulla divina fide poſſet.

Marc.15. *Qui ignorat Chriſti myſteria, admiretur de ejus magnalibus.* Luc. Burg.

64. Propiùs ad quæſtionem accedo: Quare ſcilicet, cùm turbæ admirantur, Phariſæi tam impiè ſubſannantur? Reſpondeo primò, ſimplex turba, viſo tanto miraculo, admiratur, Chriſti potentiam venerata; Phariſæi blaſphemant, & alii impii tentantes ſigna quærunt. Sic frequenter accidit, quod unuſquiſque, juxta ſuum ingenium

Quilibet loquitur juxta ſuum ingenium.

ac conditionem, bonitatem vel malitiam dicat, & loquatur. Vide ſuprà cap. 8. n. 101. 102. & c. 13. n. 62. 63. & 64.

65\. *Multoties boni tacent, & improbi loquuntur.*

Secundò, Simplices turbæ Chriſti virtutem, ac potentiam admiratione reverentes colunt; Phariſæi verò impii, ac ſacrilegi in multas blaſphemias prorumpunt. O quàm frequenter hoc evenit, ut illis, qui moribus, ac vita improbi deterioreſque exiſtunt, atque dicendi jus minus habent, valde loquaces, verboſique extent, atque in multos, largoſque ſermones ſeſe diffundant. Ungente Magdalena Dominicos pedes, ait Divus Matthæus, quod *Indignati ſunt Diſcipuli.* cap. 26. Joannes autem 12. n. 4. ſcribit: *Dixit ergo unus ex Diſcipulis, Iudas Iſcariotes: Quare hoc unguentum non venditur trecentis denariis, & datum eſt egenis.* Alii Diſcipuli indignatur, & Judas perverſè loquitur. Quod explicant Divus Auguſtinus in catena D. Thomæ, D. Cyrillus lib 8. in Joan. c. 7. *Quod alii, ait, Evangeliſtæ dicunt, Diſcipulos murmuraſſe de unguenti pretioſi effuſione, Ioannes autem ſolum Iudam commemorat; putandum eſt Diſcipulorum nomine Iudam ſignificatum, plurali numero pro ſingulari uſurpato. Poteſt etiam intelligi ipſis Diſcipulis, Iuda dicente, ſive ſuggerente, per ſuaſum eſſe, atque omnium voluntatē Matthæum, & Marcum verbis etiam expreſſiſſe.* Alii Diſcipuli cùm celſitudinem myſterii non agnoſcerent, in intimo, ac interiori voluntatis indignantur; ſolus tamen improbus, & ſceleſtus Iudas in contumelioſa verba impiè prorumpit. Undè bene notat Albertus Magnus, quod bene ſcribitur de Iuda. *Dixit unus, quia malitia erat unus ex omnibus aliis exceptis.*

Matth. 26. Ioan. 12. Auguſt. Cyrill. Alb. Magn.

66\. *Eadem res ſimplici inſervit ad laudem, improbo ad calumniam.*

Tertiò, Simplices turbæ admirantur, & minimè loquuntur, ne magnalibus repugnare vider entur. At Phariſæi ſacrilegè multas blaſphemias jactant. Idem enim opus, idemque miraculum quod ſimplicibus inſervit, ut admirentur, laudéſque decantent, nefandis eſt occaſio, ut maledicentiæ ſuæ venena diffundant. Ait Deus Moyſi: *Dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, & ſervis ejus. Quæ verſa eſt in colubrum.* Exod. 7. num. 9. In pia Aaronis manu virga eſt; at abjecta in terra venenoſus, ac tortuoſus coluber extitit. O quàm ſæpiſſimè hoc accidit, ut eadem res, in pia, ac ſancta manu, ſit virga ſuſtentans dirigens, ac ducens, at verò jacta in maledica impiorum terra, venenoſus, mordens, devorans, ac reptans ſerpens conſiſtat.

Exod. 7.

Quæstio XII.

Quare, viſo tanto miraculo, tam impudicè Phariſæi blaſphemant?

67\. Communis, & vulgaris ſolutio eſt, quod Phariſæi, utpote invidia obcæcati, ex bono malum ejiciunt, & juxta ſuam malitiam tantum miraculum in malam partem interpretentur. Sed in hoc, quod tam impiè de Chriſto aſſerebant, ſemetipſos condemnabant, ac arguebant. *Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum.* Pſam. 118. n. 39. Verùm ſi hujuſmodi opprobrium, malitiam, ac nequitiam de aliis fuerat ſuſpicatus, quomodo ſuum dicet. Ipſum enim crimen, quod tam ſiniſtrè ac perperam de aliis judicaverat, in proprium ſcelus ac opprobrium defluxit, quod ſibi auferri, ac deleri Propheta poſtulat. D. Auguſtinus, ibidem concione 11. *Ideo*, ait, *ſuum dicit opprobrium, quod de aliis eſt ſuſpicatus. Hoc itaque opprobrium ſuum petebat auferri, quod in ſe ſenſerat, & in aliis fuerat ſuſpicatus.*

Pſalm. 118. *Malum, quod quis de aliis præſumit, ſe illius reum declarat.*

68\. Athanaſ. *Phariſæi volunt, potius ſe iniquos reputari, quàm Chriſti virtutum conſiteri.*

Secundò, D. Athanaſius in decretis Nicænæ Synodi contra Arrianam hæreſim, de eorum Phariſæorum malitia differens, ſic ait: *Malebant, ſe potius impios haberi, dum Beelzebuth operum Chriſti auctorem volunt, quàm repudiare ſuam ipſorum malitiam.* Frequens erat opinio, quod Chriſtus eſſet Propheta Magnus, ac verus Meſſias: & adeò maligni erant iſti Phariſæi, ut potius eligant, ſe blaſphemos, & impios reputari, dum tantum opus Dæmoni aſcribunt, quàm à ſua nequitia, ac calumnia detractoria deſiſtere, & Chriſti virtutem confiteri.

69\. Euſeb. Gal. *Homines ferre non poſſunt quod eis alii anteponantur.* Daniel. 6.

Tertiò, Euſebius Gallicanus homil. in Dominica tertia Quadrageſimæ. *Phariſæi dixerunt, hic non ejicit dæmonia, niſi in Beelzebuth principe dæmoniorum. Quanto enim Phariſæi cæteris meliores, & ſapientiores eſſe videbantur, tanto multoties majore invidia contra Dominum movebantur.* Phariſæi, cum putarent, ſe cæteris pietate, ac religione præcellere, majori invidia, ac odio excitabantur contra Dominum, ne eum illis, ut ſuperiorem, ac excellentiorem agnoſcerent, & faterentur. Sic cùm Daniel in regimine Babylonico valde prudenter ſe gereret. 6. n. 4. *Principes, & Satrapæ quærebant occaſionem ut invenirent Danieli ex latere regis*, ſeu ut alii Codices habent, Quærebant occaſionem, ut auferrent Danielem ex latere regis; ſeu, ut explicat Cornelius à Lapide, hebraiſmum eſſe, & idem valere, ac inſidiari. Sed quænam ratio tot inſidiarum? Quia Daniel ſuperabat omnes principes ac Satrapas, & rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnum: probitas enim Danielis occaſio erat iniquis ipſum inſidiis aggrediendi, *Quia ſcilicet*, ait Gloſſa, *familiarem, & collegam fecerat eum rex.* Explicato à Joſeph Pharaonis ſomnio, ait rex miniſtris ſuis: *Num invenire poterimus talem virum, qui ſpiritu Dei plenus ſit.* Geneſ. 31. n. 38. Et ad Joſeph dixit. *Nunquid ſapientiorum, & conſimilem mei invenire potero?* ſeu, habent Septuaginta, *Non eſt homo prudentior, & ſapientior te.* Valde mirum, quod ad regis dictum taceant omnes, eique nullus applaudat, neque conſilium ejus extollat, cùm Eccleſiaſticus dicat: *Dives locutus eſt, & omnes tacuerunt, & verbum illius uſque ad nubes perducent.* Eccleſiaſt. 13. num. 28. Pharaonis verba Joſephum aliis anteponebant; quod cùm eis eſſet valde durum, ut frequenter contingit in regum curia, nulli eorum regis ſermo placebat; unde omnes, contra aulicorum ingenium obmuteſcunt, & ne minimum quidem verbum proferunt.

Cornel. Gloſſa. Geneſ. 41. Eccleſ. 13. *Prælatio hominibus valdè dura.*

70\. Quartò, vident divinam virtutem, & tamen impiè, ac impudenter aſtruunt, quod in Beelzebut ejiciat dæmonia. Iniquorum lingua nulli parci: *Poſuerunt os ſuum in cœlum?* in omneſque omnique modo ſua venenoſa verba contorquet. De his, juxta D. Auguſtinum, Hieronymum, Chryſo

Auguſt. Hieron. Chryſoſt. Incognit. Pſalm. 13. Pſalm. 56. Bernonius.

Chryſoſtomum, ac noſtrum Incognitum, ait Regius Vates Pſalm. 13. n. 3. *Venenum aſpidum ſub labiis eorum.* Et tamen de eiſdem aſtruit idem Propheta: *Filii hominum, dentes eorum arma, & ſagittæ.* Pſalm. 56. n. 5. Bernonius ibidem. *Quorum dentes,* ait, *fuerunt arma, ſagittæ, id eſt conſilia peſſimi, & verba volantia ad operationem mortis.* Meritò tamen dubitabis, ſi eorum os venenum nuncupatur, quomodo etiam ſagitta dicitur? nam venenum è proximo, ac ex intimo enecat; at ſagitta è longinquo, à diſtanti interficit. Hæc omnia aptantur in detrahentium lingua, nam, ut venenum, è propinquo occidit, ac etiam, ut ſagitta, è remoto vulnerat, ac mortem ingerit.

Lingua peſſima in omnes venena contorquet.

71. Quod ut licentioſiùs hujuſmodi detractores præſtare valeant, velut iniquum Prophetam Balaam ſe gerunt; de quo dicitur: *Duxit eum ad excelſa Baal, & intuitus eſt extremam partem populi.* Num. 22. n. 41. Et iterum ſic ei dixit rex Balac: *Veni mecum, in alterum locum unde partem Iſraël videas, & totum videre non poſſis.* Num. 23. n. 13. Ut ad priorem locum ponderat Carthuſianus, ad maledicendum Populum, non ad videndum totum Iſraëlem, ſed ad partem, & ad partem extremam videndum proceſſit. Hinc impium Prophetam imitantur malevoli calumniatores, qui non totum, quod in te eſt, ſed unam partem, & extremam partem prout eorum nequitia eis objicit, conſiderare volunt, ut impudentius te impetere, ac canino dente mordere valeant.

Num. 22. Num. 23. *Calumniatur ut detrahat, non omnia tua, ſed partem videt.*

QUÆSTIO XIII.

Quanta ſit cæcitas horum Phariſæorum in ſua blaſphemia?

72. Videbant Phariſæi divinam Chriſti virtutem, omni puritate puriorem, ac omni ſanctitate ſanctiorem; & tamen petulanter blaſphemant, & dicunt: *In Beelzebut principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Tanta eſt odii, ac invidiæ vehementia, ut etiam in manifeſtis caliget, ac cæcutiat. Cùm David in manu ſua haberet Saulem ad eum interficiendum, abſcindit oram clamydis, exiens è ſpelunca illam exhibet in regis oculis dicens: *Ecce viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea, ſed pepercit tibi oculus meus,* Reg 1. 24. n. 11. Quibus auditis, recognoſcens Saül David erga ſe benignitatem ait ei: *Iura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.* ibidem n. 22. Quomodo Saul ſic dubitat de Davidis clementia, cùm tantũ erga ſe teſtimonium videat, ut dicat Chryſoſtomus homil. de Davide, & Saule. *Ecce lacinia clamydis tuæ, quam abſtuli, nec occidi te, mutus quidem teſtis, ſed omnibus vocem habentibus, evidentior.* Unde ergo tanta in Saulis mentem diffidentia ſubit, ut tam apertè in manifeſtis cæcutiat? Extiterat ipſe crudelis, ac capitalis Davidis inimicus, illúmque odio acerbiſſimo erat inſectatus, ideòque nulla evidentia ſibi perſuadere poterat, Davidem erga ſe, ſuamque poſteritatem benignum eſſe, neque fore clementem: atque ex ſua malevolentia Davidis animum dijudicabat. Carthuſianus. *Non ait, timens, & ſuſpicans Saul, ipſum Davidem ita acturum cum ſemine ſuo, ſicut ipſe in ſimili caſu egiſſet cum ſemine David, petit juramentum: ut aſſecuraretur de tali periculo.* Vide ſupra cap. 13. num. 190.

Odium, & invidia cæcutit in manifeſtis. 1. Reg. 24. Chryſoſt. Carthuſ.

Secundò, Maximè declaratur cæcitas horum Phariſæorum, quod Dæmoni devicto, & expulſo à Chriſto Domino, referant tantum miraculum, dicentes: *In Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Non ſcribitur rex Amaſias in catalogo regum, ut patet Matthæi 1. à n. 6. Et meritò notant D. Hieronymus, D. Auguſtinus, Paſchaſius, & alii, ut dixi tom. 1. lib. 1. cap. 2. q. 26. cùm hanc dignitatem ſortiti ſint multi alii reges qui valde impii, nequiſſimique fuerunt. Immò ipſe Amaſias poſt cõmiſſum Idololatriæ crimen ſtatim à Propheta de morte comminatur, quod cum aliis regibus Abia, Jonatham, ac aliis factum non legimus. Quæ ergo, tanta rei cauſa? *Amaſias poſt cædem Idumæorum, & allatos Deos filiorum Seir, ſtatuit illos in Deos ſibi, & adorabat eos, & illis adolebat incenſum,* 2. Paralip. cap. 25. n. 24. Tam ingens ingratitudo, quod idolis devictis, ac ſuperatis victoriam tribuat quam ei Dei benignitas conceſſit, malitia eſt inaudita, omnem cõtra ſe concitans pœnam, atque ſupplicium. Theodoretus: *Divinum,* ait, *ſecutus auxilium non cognovit benefactorem, Deos enim eorum, qui fuerant ſuperati, quos aſportavit cum ſpoliis, tanquam victoriæ datores honoravit, & ſacrificiis eſt proſecutus, ſed ejus impietatem Deus arguit.* Si Dii ficti victores reputarentur, aliquantulum diſſimulandum videretur; ſe eis devictis ſacrificium adolere, inexevrabilis malitia, ingratitudoque conſiſtit, quam in præſenti Phariſæi imitati; Dæmoni expugnato, atque ejecto miraculum impudenter referebant. De eorum cæcitate ex vi argumentorum Chriſti etiam multa patebunt. 73

Matth. 1. Hieron. Auguſt. Paſchas. 2. Paral. 25. Theodor. *De victis referre victoriam, malitia inexecrabilis.*

QUÆSTIO XIV.

Quare Magi, videntes ſigna Moyſis, dixerunt: Digitus Dei eſt hic. *Phariſæi verò de Chriſto blaſphemant?*

Hanc quæſtionem excitat D. Athanaſius in tract. de Blaſphemia in Spiritum ſanctum. Magi enim in Ægypto, cùm vidiſſent à Moyſe edita ſigna, dixerunt: *Digitus Dei eſt hic.* Exod. 8. n. 18. At Phariſæi cùm in Chriſto multo majora agnoviſſent opera, in turpiſſimas prorumpunt blaſphemias. *In Beelzebuth ejicit dæmonium.* Ad quæſtionem 74.

Athanaſ. Exod. 8.

Reſpondeo primò, Magi contrarii tantùm Moyſi. At Phariſæi, & Scribæ Chriſto adverſabantur ficto religionis, Scripturæque prætextu. Et nullus crudelior hoſtis eo, qui ſub colore zeli, ac ſcientiæ flatu contrariatur, ac te inſequitur. Vide tom. 2. cap. 7. n. 21. 75.

Crudelis hoſtis prætextu zeli.

Secundò, Phariſæi contra Chriſtum Dominum contumeliæ verba jactabant, at Magi in Ægypto cogebantur, opera perpetrari, & ſciniphes educere. Homines autem multùm inſolentes, ac largi in verbis, contumeliiſque proferendis; cùm ad opera devenitur, magna ſui confuſione, nimis parcè 76.

Homines in verbis largi, in operibus parci, & tunc aliorũ virtutem agnoſcunt.

parcè ſe habent. Qui viros præſtantiſſimos ſcientiarum ſplendore, virtute bellica, ac rerum regimine carpunt, ac verbis impetunt; ſi tamen ad opera impellas, facilè tunc deprehendes, quod ipſi ſuam imbecillitatem agnoſcentes, fateantur: *Digitus Dei eſt in illis.* Poſtquam rex Nabuchodonoſor vidit ſomnium ſtatuæ ſuæ magnæ, *Præcepit Rex ut convocarentur arioli, & magi, & Malefici, & Chaldæi ut indicarent Regi ſomnia ſua.* Daniel 2.n. Meritò dubitant ibi Pererius, Pinto, Cornelius; cur inter eos non vocatus eſt etiam Daniel, cujus ſapientia erat tunc celeberrima valdè? Quia Chaldæi ſibi, ſuiſque ſapientiam arrogabant, atque Danielem veluti in contemptu habebant, & dedignabantur cum puero captivo ſimul convenire. At verò cum ad ſolvendum ſomnium devenitur, de quo ipſi Chaldæi fatentur: *Sermo, quem tu quæris, Rex, gravis eſt, nec reperietur quiſquam, qui indicet illum in conſpectu Regis, exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus converſatio.* ibidem, n.11. Tunc Daniel vocatur, illud ſolvit, & explanat, tacentibus aliis ad ingerendum bellum Iſraëli multa prudenter dixit Achior, dux filiorum Ammon, Holoferni, à quo injuriosè tractatur, Iudith 6.n. 2. tamen exitus probavit conſilii ſapientiam.

Daniel. 2. Pererius. Pinto. Cornel. — Iudith 6

77. *Multoties conſanguinei ſunt tibi ad honoris impedimentum.*

Tertiò reſpondeo, omnes iſti adverſarii, Magi Moyſi, Phariſæi Chriſto Jeſu: at Magi, nec conſanguinei, nec ex eodem ſolo nati cum Moyſe, ut Phariſæi cum Chriſto. Nullus autem durior hoſtis, quam conſanguineus: & nullus magis impatiens alterius præcellentiæ, ac gloriæ, quam frater, ac amicus. Narrat Joſeph ſomnium ſuum, in quo ſe adoratum dicit à Sole, Luna, & ſtellis. Quo audito increpavit eum pater ſuus dicens: *Num ego, & mater tua, & fratres tui, adorabimus te ſuper terram?* Geneſ. 39.n.10. Quare pater filiũ reprehendit, cum ſe adorandum dicit? Myſticè de Chriſto Ieſu rem explicat D. Ambroſius lib. de Ioſeph. cap. 2. *Objurgatio Patris*, ait, *ſignificat duritiem populi Iſraël, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, quem hodie Deum eſſe non credunt, nec volunt adorare, quia ex ſe natum eſſe cognoſcunt.* Perpende ultima verba.

Geneſ. 37. — Ambroſ.

78. Geneſ. 37. Magna tamen indagine ponderandum, quod Joſeph duo ſomnia vidit. Primum ait: *Putabam, vos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtroſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum.* Geneſ. 37.n.7. Et tamẽ circa hoc nihil ei à Patre dictum legimus. Poſtea verò alterum refert dicens: *Aliud quoque vidi ſomnium, quod narrans fratribus*, ait, *Vidi per ſomnium quaſi Solem & Lunam, & ſtellas undecim adorare me*, ibidem n.19 Et ſtatim ſubditur, *Increpavit eum Pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium*, &c. In dubium tamen revoco, quare pro ſecundo ſomnio objurgatur à Patre, non verò primo? In priori ſe innuebat adorandum à fratribus: in ſecundo autem non tantùm à fratribus, ſed etiam à Patre, & matre; & tunc reprehenditur à Iacob. Adeo ægra inter homines eſt prælatio, ut etiam patri, qui naturaliter deſiderat honorem filii, durum appareat, quod natus ejus ſuperior ſit, in eumque dominium habeat. Lippomanus. *Puerum reprehendit*, inquit, *quaſi præſumptuoſum, ambientem imperium, non ſolum in fratres, ſed etiam in ſe.*

Ægrè ferunt conſanguinei ut alii eis præferantur.

79. David ad obtinendum Iſraëliticum regnum à Deo dirigebatur. Cum ergo veniſſet in Ieruſalem ad occidendum Goliath, ac quæſiſſet, *Quid dabitur viro, qui percuſſerit Philiſthæum hunc, & tulerit opprobrium de Iſraël?* 1.Reg.17.n. 26. à fratribus, ſuis hoc audientibus, valde rigidè, ac aſperis verbis inſecutus, ut ab exercitu diſcedat, ei mandatur. Sed quid inde? Audita ſunt hæc verba, quæ locutus eſt David, & in conſpectu Saul à nuntiante, cui adductus ſic fatur: *Ego ſervus tuus vadam, & pugnabo adverſus Philiſthæum.* ibidem n.31. De quo perbellè dixit Chryſoſtomus in Pſalm. 50. *Fratres zelantur, extranei introducunt ad regem.* Mira ſanè res! amici, ac fratres ad regem, regioſque favores acceſſum intercludunt; at extranei illum parant, atque aperiunt. Sic ſæpè contingit, ut ab extraneis ad honores promoveatis, ad quos tibi conſanguinei, ac amici ſunt impedimento. Vide ſupra.

1. Reg 17. — Chryſ. *Extranei tibi acceſſum aperiunt, ad honorem, quem conſanguinei intercludũt.*

Quæstio XV.

Quare non in ſingulari, ſed in plurali dicunt quod dæmonia ejiciat Jeſus?

80. Reſpondeo primò ad quæſtionem, Quod ita ſunt locuti, tam propter præſentem hunc actum, quàm propter alios, in quibus Dominus dæmones ab hominum corporibus expulerat. Secundò, & moraliter. Ab hoc homine unus diabolus fuerat extruſus. *Cum ejeciſſet dæmonium.* Tamen in plurali aſſerunt, dæmonia. Talis eſt detractorum lingua, ut ſuper unum multa, & centum addat, ut impudentius valeat ſuam machinare calumniam, ac in te ſuæ maledicentiæ jacula torquere.

Detractor in ſuis calumniis ſemper addit.

81. Cùm vidiſſet Jacob duritiem faciei Laban erga ſe, Liæ, & Rachel propoſuit, quomodo pater earum decem vicibus mutaverit ejus mercedem: ſtatimque *Reſponderunt Rachel, & Lia: Nunquid habemus reſidui quidquam in facultatibus, & hæreditate patris noſtri? nonne quaſi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium noſtrum?* Geneſ.31.num. 13. Quomodo filiæ ita patri detrahunt? Cur ipſum etiam contra omnes non tuentur: ut naturæ jus dictare videtur? Vel cur Iacob dictis tantum non ſunt contentæ, quod ſcilicet mutavit mercedem ejus per decem vices, ſed ulterius ipſum arguunt, & accuſant, veluti inhumanum, ac helluonem, quod nempe ut extraneas reputaverit, ac veluti ſervas vendiderit, atque earum ſubſtantiam, & rem devoraverit. Cur tam aſperè in ſuis verbis objicientes patri progrediuntur? Detractoris ingenio tenebantur; & ideo his, quæ audiunt, minimè acquieſcunt, ſed ultra addendo, & conglomerando, de uno in multa ſe extendunt Oleaſter. *Detraxerat Iacob Laban, mentitus aſſeruit; & filiæ, quæ debuerant patrem excuſare, apud virum accuſant; & majora mala, quam audierunt, detegunt. Vide quæ crimina patri objiciant, quod ſcilicet eas extraneas reputaverit, illarumque pecuniam conſumpſerit.*

Geneſ. 31. — *Murmuratores ſuper unum multa ponunt.* — Oleaſt.

82. *Os tuum abundavit, malitia, & lingua tua concinnabat dolos.* Pſalm. 49. numero 19 Maximè ponderandus loquendi modus: ait enim quod os malitiam eructabat; & poſtea ſubdit, quod lingua concinnabat dolos, ſcilicet quod nimio artificio, ac multo verborum ornatu compo-

Pſalm. 48. *Calumniator, ex uno multa dicit.*

nebat dolos, ſeu nequitias. Sed cur Primò utitur Pſalmiſta ſingulari, *abundavit malitia*, & poſtea mutato ſtylo in plurali loquitur, *cõcinnabat dolos* Sic depingitur detractoris conditio, qui ex una calumnia in aliis multa tendit, & demergitur. Huc reſpicit Salvianus lib. 3. de gubernatione Dei dicens: *Detrahendi libido terminum non habet, nunquam ſaturatur.* Salvian.

Luc. 11. *n.* 17. Ipſe autem, ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: omne regnum in ſe ipſum diviſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet.

Num. 18. Si autem Satanas in ſeipſum diviſus eſt, quomodo ſtabit regnum ejus: quia dicitis; in Beelzebuth me ejicere dæmonia.

VERSIONES.

Syriacus. Jeſchua verò, qui ſciebat cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diviſum, adverſus ſe ipſum vaſtabitur.

D. Ambr. hic. Deſtruetur.

Euth. Theoph. Regnum adversùs ſeſe diviſum, deſolatur; & domus ſupra domum cadit.

Vatabl. n. 18. Quod ſi Satanas quoque adversùs ſe ipſum diviſus eſt.

Syriacus. Quomodo ſubſiſtet regnum ejus.

ALTER TEXTUS.

Matt. 11. *n.* 25. Jeſus autem ſciens cogitationes dixit eis: Omne regnum diviſum contra ſe deſolabitur; & omnis civitas, vel domus contra ſe, non ſtabit.

Num. 26. Et ſi Satanas Satanam ejicit, adversùs ſe diviſus eſt, Quomodo ergo ſtabit regnum ejus.

Marc. 3. *n.* 23. Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo poteſt Satanas ſatanam ejicere?

Num. 24. Et ſi regnum in ſe dividatur, non poteſt regnum iſtud ſtare.

Num. 25. Et ſi domus ſuper ſe metipſam diſpertiatur, non poteſt domus illa ſtare.

Num. 26. Et ſi Satanas conſurrexerit in ſemetipſum, diſperſus eſt, & non poterit ſtare, ſed finem habere.

EXPOSITIO III.

VT vidit cogitationes eorum, ſimúlque blaſphemiæ verba, quæ locuti fuerant, *dixit eis*, Quamvis, Dominus ſua divina potentia ac magna pœnâ inflictâ, poſſet Phariſæorum impudentiam compeſcere tamen non poteſtate, ſed ratione, ac magnis adhibitis argumentis utitur. *Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur*, ſeu, ut alii legunt in præſenti, *deſolatur*. Concordiâ enim res parvæ creſcunt, diſcordia autem omnia ruinantur, & pereunt. *Et domus ſupra domum cadet*, ſeu *cadit*; ſi enim illius partes non cohærent, ipſa domus contra ſe ipſam diviſa cadit. 83. *Diſcordiâ cuncta diſſolvuntur.*

Si autem Satanas in ſemetipſum diviſus eſt, id eſt ſi regnum Satanæ ac dæmoniorum, in ſe eſt diviſum, *quomodo ſtabit regnum ejus?* quomodo durare, ac perſiſtere poteſt? Ac ita quodam ſyllogiſmo totam rem demonſtrat Dominus. Dæmonum princeps maximè intentat, regnum ſuum perdurare; ſi autem ipſe per potentiam, & vim dæmones invitos ab hominum corporibus ejicit, ut ego expello: ergo regnum ſuum ipſe evertet, cum diſcordia ſit inter principem, & ſubditos; & omne regnum in ſe ipſum diviſum corruet. Ergo cum regnum Diaboli permaneat, non eſt tam ſtolidus ipſe, ut dæmones ſibi ſubditos ab hominum corporibus vi extrudat, Satanas autem derivatur ex nomine Hebraïco, & idem valet, ac adverſarius. Ita Cajetanus, Toletus, Janſenius, & alii. 84. *Efficacia rationis.* Caiet. Tolet. Janſen.

QUÆSTIO XVI.

Quare cum Phariſæi calumniatores extitiſſent verbo, & cogitatione, ſolùm tamen ad eorum cogitationes reſpondit Dominus?

ALiis vicibus hanc calumniam Phariſæi in Dominum dixerunt: *In principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Matth. 9. numero 34. Et tamen tunc Dominus non reſpondit tam efficacibus rationibus, ſicut modò vidimus factum. Ad hoc ait Chryſoſtomus homil. 42. in Matth. *Quod tunc quidem non increpavit, non quicquam ad hoc reſpondit, ſed partim à dignitate doctrinæ ad cognoſcendam omnipotentiã inducebat. Verùm quoniam in nequitia eorũ perſeverantes eadem dictabant, reſpondit nunc, ut deitatem ſuam oſtendat.* Deinde Dominus in præſenti 85. Matth. 9. Chryſoſt.

Calumnia refutanda, ne inimici impudentiores fiant. tam efficacibus rationibus hanc calumniam refellit: nam ſi toties calumniam repetitam diſſimulare, ut illam magis, ac magis intorquerent, Phariſæi audentiores redderentur, & turbæ ex tanta diſſimulatione in aliquam poſſent ſuſpicionem venire.

86. Ad noſtram quæſtionem veniamus. Multi ore protulerunt blaſphemias: *In Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Alii mente Dominũ calumniati ſunt; quorum cogitationes, ut Dominus vidit, dixit eis. Quæſtio inquirit, cur ad hoc tantum Dominus dicitur locutus?

87. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil 42. in Matth. *Quid ideo pergit, ut hoc ſigno mentitos eos eſſe adverſus ipſum, confirmaret: quoniam non ſit dæmonis, arcana hominum noſſe.* Et D. Hieronymus in cap. 12. Matth. ait: *Dominus non ad dicta, ſed ad cogitata reſpondit, ut vel ſic compellerentur credere potentiæ ejus, qui corda videbat occulta* Non verbis ſed operibus oſtendit Chriſtus, ſe, non in principe dæmoniorum, ſed in potentia Dei ejicere dæmonia; nam ſi quodcumque aliud feciſſet miraculum, Phariſæi illud calumniare poſſent: ut in præſentiarum præſtitere, revelat ergo Chriſtus ſecreta cordium, quod proprium eſt divinæ virtutis, & ad quod nulla diaboli ars attingere valet.

Hieron. *Non verbis, ſed operibus oſtendit Chriſtus ſuā virtutem.*

88. Tolet. Secundò, Toletus in commentario ait, quod quamvis quidam eorum verbo calumniam protulerint, non tamen ſolo verbo, ſed etiam mente opus Chriſti adſcripſerunt Beelzebuth: quia ita credebant, ſicut loquebantur. Alii verò, ſive propria malitia ducti, ſive ab aliis ſeducti, eandem calumniam corde tantùm concepere, ipſamque mente retinuere: ad hos omnes Dominus reſpondet, & ideo cogitationes eorum vidiſſe dicitur.

Chriſtus omnibus reſpondet.

89. *Hoſtis occultus gravior.* Tertiò, aſſeritur, quod Dominus viderit cogitationes eorum: nam qui ſola mente calumniati ſunt, plus malitiæ retinuère, quàm illi, qui ſuam malevolentiam verbis expreſſerunt: gravius enim ferit, ac percutit hoſtis taciturnus, & occultus, quàm verboſus, manifeſtus, & declaratus

90. Quartò, impiorum blaſphemiæ verba per aërem reſonabant: *In Beelzebut principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Ad quid neceſſe fuit ad cogitationes eorum attendere? Non enim tam opus externum, quàm affectus, in quem dirigitur, ponderandus eſt; nullum enim eſt peccatum, quod ex intentione non creſcat, aut decreſcat. *Opus ex intentione creſcit, vel decreſcit.* Cogitationibus reſpondet Dominus, non verbis, nam hæc aliquando poſſunt habere excuſationem, ſi ab ignorantia, aut errore intellectus naſcantur: peſſimum autem eorum venenum ex intentione prodibat, ex peſtifero nempe eorum affectu, invidia ſcilicet, odio, malevolentia, qua Chriſti opera devenuſtare conabantur.

91. Præclarum officium olei effuſione præſtitit Magdalena erga Chriſtum Dominum in Simonis domo. Quod videntes *Diſcipuli indignati ſunt dicentes: Vt quid perditio hæc? Potuit enim iſtud venundari multo, & dari pauperibus.* Matth. 26. num. 8. Joannes verò referens hanc hiſtoriam, Judam ut totius criminis auctorem denotat. *Dixit unus ex Diſcipulis ejus Iudas: Quare hoc unguentum non vaniit trecentis denariis, & datum eſt egenis?* cap. 12. num. 4. Et ſtatim Evangeliſta rigidam cenſuram in eum extorquet. *Hoc autem dicebat, non quia de egenis pertinebat ad eum ſed quia fur erat, & loculos habebat.* ibi. n. 5. Quare ergo in eodem dicto tam gravis nota in Iudam impingitur, non verò in alios Apoſtolos? Et quare Ioannes tantum facinus Proditori imponit? Quamvis enim verbum in auribus idem ferè ſonaret; in mente tamen multum diſcrepans erat intentio: nam Diſcipuli magnum adhuc neſcientes ſacramentũ ex pauperum amore excuſantur, Iudas verò maximè condemnatur, cum illam ſententiam protulerit, ex ſurripiendi, ac detrahendi appetitu. D. Cyrillus lib. 8. in Ioan. capit. 7. ſic ait: *Iudas propterea dixit, quia fur erat, & cupiditatis ſuæ ſtimulis exagitatus; cæteri verò propter pauperum curam, ſimplici animo, nihil mali, ſuis verbis obvelante. Ioannes autem de ſolo illo id commemorare voluit, cujus ex hac occaſione furandi conſuetudinem credidit intimandam.*

Matth. 26. Ioan. 12. *Ex eiſdem factis diverſimodè dijudicandum.* Cyrill.

92. Cum civitates infames immiſſo igne devaſtarentur à Deo, Loth cum uxore ſua atque familia à Sodomis egrediebatur, *Reſpicienſque uxor ejus poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis.* Geneſ. 19. num. 26. Tamen de Abrahamo ſcribitur: *Intuitus eſt Sodomam, & Gomorrham, & univerſam terram regionis illius, viditque aſcendentem favillam de terra.* ibidem n. 28. Quod tamen tanquam magnum factum Abrahamo adſcribitur. Sed quorſum ob injectos oculos in civitatem mulier ita damnatur, ut tam ſubeat pœnam, Abraham verò magno inde opere ſublimatur? Quamvis in utroque ferè ſimilis reperiatur actio; intentio tamen, quæ ſolet externum factum condecorare, vel denigrare, multum diſcrepans erat: nam oculos Abraham in Sodomam levavit, ut Dei juſtitiam extolleret, uxor verò Loth, ut illam accuſaret. Petrus Paludanus, ad hunc locum. *Aliter ait, intuitus eſt perditionem Sodomæ Abraham, & aliter uxor Loth; nam Abraham intuitus eſt commendans, & laudans in corde ſuo divinam juſtitiam ſe ulciſcentem de obſtinatis peccatoribus; uxor Loth ut approbans Sodomorum nequitiam, & condemnans in corde ſuo divinam juſtitiam.* Vide ſuprà cap. 10. n. 57. & tom. 1. lib. 1. cap. 2. n. 13. & cap. 5. n. 131. & tom. 2. cap. 16. n. 85.

Geneſ. 19. *Non ex factis externis; ſed in intentione totum opus ponderandum.* Paludan.

Luc. 10. *n.* 19 Si autem ego in Beelzebuth ejicio dæmonia, filii veſtri in quo ejiciunt? ideo ipſi judices veſtri erunt.

Num. 20. Porrò ſi in digito Dei ejicio dæmonia, profectò pervenit in vos regnum Dei.

VERSIONES.

Syriacus. Quod ſi ego per Beelzebuth ejicio dæmonia: filii veſtri per quem ejiciunt? propterea ipſi erunt vobis judices.

Theophylact. Quod ſi ego Beelzebuth præſidio dæmonia ejicio: filii veſtri cujus præſidio ejiciunt?

Arias. Propter hoc judices

Tertull.lib.4. contra Marcion. c.26. Quod ſi ego digito Dei expello dæmonia: ergone appropinquavit in vos regnum Dei.

Vatablus. Pervenit ad vos regnum Dei.

Alter Textus.

Matth.12. Si autem ego in Beelzebuth ejicio dæmones: filii veſtri in quo ejiciunt? ideo ipſi judices veſtri erunt.

Num.28. Si autem ego in ſpiritu Dei ejicio dæmones; igitur pervenit in vos regnum Dei.

EXPOSITIO IV.

93. *Legitimus ſenſus* EST hoc ſecundum Chriſti argumentum, quo ab auctoritate, ac experimento oſtendit, ſe non dæmonis pacto, ſed virtute Dei ejicere dæmonia. Per filios, ut eſt probabilius, de quo qu. ſequenti, intelligit Exorciſtas gentis Judæorum, qui dæmones ab hominum corporibus ejiciebãt. Filios autem dicit Phariſæorum, & Scribarum, qui inter Judæos velut patres reputabantur, & illos ut filios agnoſcebant, & appretiabant, cum è contra Chriſtum deteſtarentur. *In quo ejiciunt?* Tolet. Quærit Chriſtus, in cujus virtute hæc operentur, tanquam valdè notum, quod reſponſuri erant: Invocato Dei nomine, in cujus virtute talia perpetrantur. *Iudices veſtri erunt.* Hæc dicit, non quod tales Exorciſtæ futuri ſint judices in die judicii, ut notat Toletus, ſed quod collatis inter ſe ipſorum, & mei factis, re ipſa arguent, & condemnabunt vos malevolentiæ, invidiæ, odii in me concepti, ac perfidiæ, & blaſphemiæ in Deum, ſiquidem unum, & idem opus, dæmonum ſcilicet ejectionem, in aliis divinæ potentiæ; in me autem, in quo præclariora facta relucent, diabolo adſcripſeris.

94. Matth. *Porrò ſi in digito Dei.* Ex ſuperioribus duabus rationibus, ac argumentis poſitis tacitè infert Dominus hanc concluſionem: Si ego non in Beelzebuth ejicio dæmonia, conſequens eſt, quod in digito Dei ejiciam, hoc eſt Spiritu ſancto, ut habet D. Matthæus, ſeu virtute, ac potentia Syriacus Dei, utpotè verus Meſſias promiſſus in lege. *Profectò*, ſeu, *igitur* ut habet Syriacus, *pervenit in vos regnum Dei.* Videtis enim dæmonis regnum paſſim per me verbis, & factis in corporibus, & animabus hominum deſtrui, ſicque in vobis inchoari regnum Dei ut dicebat Joannes, *Appropinquavit in vos regnum Dei*, ſcilicet per gratiam, & ſanctitatem; quod in cœlo perficitur, ubi Deus in ſanctis regnat per gloriam.

95. Theophyl. Et rectè ait, *in ſpiritu Dei*: nam ipſi dicebant quod ejiciebat dæmonia in ſpiritu malo, nempe in Beelzebuth; Chriſtus autem, ut ait Theophylactus, in Spiritu ſancto, ac virtute Dei illa expellebat. Et dicitur pervenit in vos, id eſt ad veſtram ſalutem, ac redemptionem. Titus apud Cætenam D. Thomæ explicat: pervenit in vos, hoc eſt contra vos, qui enim tantum Dei donum, ac beneficium contemnit, in magnam pœnam, ac ſupplicium incidit. *Titus. Beneficia contempta in condemnationem.*

Quæstio XVII.

Quinam ſunt hi filii deſignati? & quare eis dantur in judices?

CElebris eſt in hac re ſententia Chryſoſtomi homil.42. in Matth D. Aug. ſerm. 11. de verbis Domini, Divi Hilarii can. 12. in Matth. Theoph. Euthymii, Alb. Magn. D. Thom. in cap. 12. Matth. & Bonaven. in c. 11. Luc. Filios hîc appellati Apoſtolos, & Diſcipulos Domini: à Judæis enim erant nati, & dæmonia ejiciebant Luc. 10. n. 17. in hac ſententia maximè notandum, quod non ait Chriſtus Dominus, Diſcipuli mei, ſed filii veſtri. Ad quod reſpondet Chryſoſt. citatus *Non dicit, Diſcipuli, ſed filii veſtri, volens eorum permulcere furorem.* Deinde, ut Phariſæi quodam amore allecti diſcipulorum virtutem venerentur: num quamvis illa eſſet valdè eminens: ut tamen Judæis eſſet plauſibilis, multum eorum benevolentia exigebatur. 96. Chryſoſt. Auguſt. Hilar. Theoph. Euthym. Alber. Mag. D. Thom. Bonav. Chryſoſt. *Ad recognoſcendam virtutem pia requiritur affectio.*

Cum his obſtat tamen, quod Dominus contra Phariſæos argumentatur ex his, quæ ipſi concedebant, & fatebantur; Diſcipuli autem Domini, cum propter ipſum Judæis eſſent valdè exoſi, eidem calumniæ videbantur expoſiti, ut de eis dicerent; quod pacto dæmonis diabolos ejicerent; præſertim cum dictum ſi apud Matth. 10. n. 25. *Si Patremfamilias Beelzebuth vocaverunt, quanto magis domeſtici ejus.* 97. *Diſcipuli Iudæis exoſi.* Matth. 10.

Unde ſecunda ſententia videtur veriſimilior, quam tradit Beda, & eam docent Abulenſis in cap. 12. Matth. in præſenti, Toletus, Ianſenius, Barradas, Lucas Burgenſis, Cornelius à Lapide, & eum approbant D. Hieronymus, citatus. D. Antonius Ulyſſipponenſis ſerm. in 3. Dom. Quadrageſ. Quod hîc per filios accipiuntur Exorciſtæ Iudæorum, qui in arte, à Salomone tradita, teſte Ioſepho lib. 8. cap. 2. expellebant dæmones, quales fuerunt ſeptem filii Scevæ principis ſacerdotum, Actor. 19. n. 14. 98. Beda. Abulenſ. Tolet. Ianſen. Barrad. Boſtrenſ. Cornel. Hieron. Ant. Vlyſ. Joſeph. Actor. 19.

Secunda pars quæſtionis inquirit: Cur Iudæis dantur in judices eorum filii? Impiis, ac ſacrilegis hominibus aſſignantur in judices eorum filii, ac conſanguinei; cum nil ab eis magis optandum videatur, quàm tales habere judices Reſpondeo primò, quod graviſſimum eis in hoc infligitur ſupplicium, ut ab his, à quibus munimen, ac protectionem ſperabant, condemnationem, ac redargutionem reportent. 99. *Grandis pœna, ab eis ſupplicium ſuſtinere, à quibus munimen ſperabas.*

Secundò, tanquam dira pœna tales eis judices deputantur: nulla enim ſeverior eſſe poteſt, quàm ut iniquis, ac perverſis illi aſſignentur judices qui eos ab intus, & medullitùs agnoſcant, ac penetrare valeant. Sic dicebat Deus populo ſuo: *Dabo ei vinitores ejus ex eodem loco.* Oſee 2. num. 14. ſeu, ut legit Chaldaicus, *Conſtituam ei inde gubernatores ejus.* Hoc ei dicitur pro magna comminatione, cùm habituri ſint rectores, & 100. *Grandis pœna, habere judicem qui te ab intus agnoſcat.* Oſee 2. Chaldaic.

& gubernatores, qui eos ab intus, & in cute agnoſcant.

Cum Iacob fugeret è domo ſoceri ſui Laban, qui *aſſumptis fratribus ſuis perſecutus eſt eum.* Gen. 31. n. 22. nempe cum ſuis filiis, conſanguineis, amicis, & vicinis eum inſectatus eſt; & cum ſcrutatus eſſet omnia, quæ erant Iacob, tunc ait ei ſanctus Patriarcha: *Quid inveniſti de cuncta ſubſtantia domus tuæ pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis, & judicent inter me, & te.* ibidem n. 37. Quorſum magnus Patriarcha in ſua cauſa Laban ejus filios, cognatos, ac vicinos judices appellat. Pro comperto habuit Iacob, quod ad dignoſcendas injuſtitias, ſibi à Laban illatas quomodo per decem vices mutaverat mercedem ejus, quod, inquam nullus erat aptior, ac convenientior judex, quàm ille, qui è propinquo, è vicino, ac è domo hæc omnia percalleret, ac nota haberet. Abulenſis. *Pone hic*, ait, *coram iſtis, qui veniunt tecum de Meſopotamia, ut ſint judices inter me, & te.*

101. Geneſ. 31.

Filii & fratres aſſignantur judices Laban.

Abulenſ.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Spiritus ſanctus digitus Dei nuncupatur.

102. Euthym. Abulenſ. Caje. Ianſen. Exod 8.

PEr Dei digitum in præſenti Dei potentiam, interpretantur Euthymius, Abulenſis, Caietan. Ianſenius, & alii, juxta illud Exod. 8. n. 19. *Digitus Dei eſt hic* Et idem in hac ſententia, *in digito Dei*, ac in poteſtate Dei, *ejicio dæmonia.*

103. Matth. Auguſt.

Tamen, cum D. Matthæus, ſcribens hanc hiſtoriam, pro digito Dei referat *in ſpiritu Dei*, ideo per Dei digitum Spiritum ſanctum interpretatur D. Auguſtinus ſerm. 6. de verbis Apoſtoli. *Nonne*, ait, *digitus Dei Spiritus ſanctus intelligitur? Lege Evangelium, & vidi, quia ubi dicit unus Evangeliſta, Domino dicente, ſi ego in ſpiritu Dei ejicio dæmonia; alius dicit, ſi in digito Dei.* Idem habet lib. de catechizandis rudibus, cap. 20. D. Gregorius homil. 10. in Ezechiel. D. Hieronymus, Albertus Magnus, D. Thomas in cap. 12. Matth. D. Ambroſius, D. Bonaventura ad præſentem locum, D. Gregorius Nazianzenus orat. in ſacra Theologia, D. Antonius Ulyſſiponenſis in Dom 3. Quadrageſ. Et frequenter Spiritus ſanctus digitus Dei nuncupatur: *Dextera Dei tu digitus*, canit Eccleſia.

Gregor. Hieron. Alber. Mag. D. Thom. Ambroſ. Benavent. Na ian. Ant. Ulyſ.

104. *Cur Spiritus ſanctus digitus.* Athan. Hieron. Iſaiæ. 53. Ambroſ. Pſalm. 117.

Cur autem Spiritus ſanctus digitus dicatur in præſentiarum inquirimus; Reſpondet primò D. Athanaſius lib. de Incarnatione Chriſti, D. Hieronimus in cap. 12. D. Matth. Quod ſicut Spiritus ſanctus appellatur digitus in Scriptura, ita Filius vocatur Brachium: *Brachium Domini, cui revelatum eſt.* Iſai. 53. n. 1. Et etiam ut notat D. Ambroſius, dicitur dextera. *Dextera Domini fecit virtutem.* Pſalm. 117. num. 16. Quemadmodum enim brachium, ſeu manus oritur ex corpore; & ex corpore, & brachio, ſeu manu oritur digitus: ita ex Patre oritur Filius, per quem omnia facta ſunt; & ex Patre, ac Filio procedit Spiritus ſanctus. Et quamvis inter hæc membra non detur æqualitas, cum inter perſonas divinas ſumma inveniatur; comparatio in omnibus non eſt attendenda.

Secundò, D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evangelicar. cap. 17. Ex multiplicitate donorum divini Spiritus deſumit rationem. Sic loquitur. Ideo Spiritus ſanctus digitus dicitur propter partitionem donorum, quæ in eo dantur unicuique, ſive hominum, ſive Angelorum propria: in nullis enim membris noſtris magis apparet partitio, quàm in digitis. 105. Auguſt.

Tertiò, quia Domini Spiritus monſtrat viam rectam, & eam docet ſicut velut digito aliquid indicatur. Quartò, quia ſcribit legem in fidelium cordibus. Digitus Dei eſt, quo tabulæ lapideæ conſcriptæ ſunt in monte Sina. Quintò, quia Deus divino Spiritu injungit ea, quæ ſanctificat. Sextò, quia divino Spiritu Deus operatur, ut homo digitis. 106. *Domini Spiritus oſtendit viam rectam.*

Ait Deus Moyſi: *Ecce vocavi ex nomine, Beſeleel, & implevi eum ſpiritu Dei, ſapientia, & intelligentia, & ſcientia in omni opere.* Exod. 31. n. 2. Sed ad tabernaculum conſtruendum, nonne ſat erat dixiſſe, prudentiam, ſcientiam, & intelligentiam eſſe inditam? Ad quid ergo exprimitur, ſpiritu Dei eſſe impletum? ut apertè cognoſcamus, quod omnia, quæ à Deo ſunt, & ex alto Dei dictamine ſunt, Spiritus ſancti inſtinctu aguntur, ac coperantur. Oleaſter. *Expende, qualiter*, ait, *Dominus nihil humani in ſuo voluerit opificio, licet enim hominem elegerit, non tamen alium, quàm quem ex nomine cognoverit, & cui artem infuderit, ut ex hoc loco diſcamus in operibus, quæ Deo operamur, omnem ſecludere humanum affectum, & cuncta facere ex ſpiritu Dei.*

107. Exod. 31. *Deus per divinum ſpiritum operatur.*

Oleaſter.

Luc. 11. *n.* 21. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea, quæ poſſidet.

Num. 22. Si autem fortior eo ſuperveniens vicerit eum, univerſa arma ejus auferet in quibus confidebat, & ſpolia ejus diſtribuet.

VERSIONES.

Syriacus. Quum ſtrenuus quiſpiam armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace eſt poſſeſſio ejus.

Vatablus. Cum robuſtus armatus cuſtodit atrium ſuum, ſalva ſunt ea, quæ poſſidet.

Arias. In pace ſunt obtingentia ipſius, quæ poſſidet.

Lucas Burgenſ. Cuſtodit aulam ſuam. *ex Græco.*

Vatabl. n. 22. Ubi autem robuſtior eo ſuperveniens vicerit eum.

Tertul. l. 4. *contra Marc.* cap. 26. Cum validior alius oppreſſerit eum.

Arias

Arias. Univerſam armaturam ejus tollet, & ſpolia diſtribuet.

Alter Textus.

Matth. 12. *num.* 29. Aut quomodo poteſt quiſquā intrare in domum fortis, & vaſa ejus diripere, niſi prius alligaverit fortem; & tunc domum illius diripiet.

Marc. 3. *n.* 27. Nemo poteſt vaſa fortis ingreſſus in domum diripere, niſi prius fortem alliget, & tunc domum ejus diripiet.

EXPOSITIO V.

108. *Brevis ſenſus parabolæ.* Tertio argumento, ac quadam ſimilitudine probat Dominus, ſe non in Beelzebuth, ſed in digito Dei expellere dæmonia. Similitudo autem hæc eſt. Cum validus, ac robuſtus cuſtodit atrium, ac domum ſuam, in tranquillitate conſervat ea, quæ habet; & nullus alius poteſt diripere, ea quæ poſſidet niſi fortior illo ſit. Et cum tali fortior eo advenit, ipſum alligat, ac ab omnibus ſuis ſpoliat, Sed ego, ait Chriſtus, dejicio diabolum ab his, quæ poſſidet: ergo ego illo fortior, ac potentior ſum.

Quæstio XIX.

Tota parabola explicatur, & maximè ad mores.

109. Irenæus. Jerem. In præſenti fortis dicitur diabolus, ut explicat D. Irenæus lib. 3. c. 8. reſpectu noſtri, juxta illud Ierem. 31. n. 11. *Redemit Dominus Iacob, & eripuit eum de manu fortioris ejus.* Ejus fortitudinem explicat D. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Evangelicar. cap. 4. Quia tenebat homines in peccato, à quo non ſe poterant viribus ſui aruere; à jugo enim ejus Chriſtus Dominus nos liberavit. D. Chryſoſt. homil. 41. in Matth. ait, Fortem vocat diabolum, non quia naturaliter hujuſmodi ſit, ſed innuens antiquam ejus tyrannidem quam puſillanimitas noſtra cauſavit. Auguſt. Chryſ.

110. *Diabolus dicitur armatus.* *Armatus* dicitur diabolus armis noſtrarum iniquitatum, vitiorum, ac peccatorum. *Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis.* Rom. 6. num. 13. Et ſic explicat D. Antonius Ulyſſipponenſis ſerm. in Domin. 3. Quadrageſ. Quod galea diaboli eſt ſuperbia 1. Reg. 17. n. 5. Lorica luxuria, ſcutum cor pravum; ſagittæ, ſive arcus, detractiones, *Arcum conteret, & confringet arma, & ſcuta comburet igni.* Pſalm. 45. n. 10. Rom 6. Ant Ulyſſ. 1. Reg. 17. Pſ. 45.

111. *Atrium diaboli mundus.* Beda. *Atrium*, ſeu, *aula ejus*, hic mundus, in quo dominabatur: Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras, ut notat Beda. *In pace ſunt ea, quæ poſſidet.* Nam ante adventum Chriſti diabolus in mundo regnabat, ut ait Hugo, nullo contradicente. Cardinalis Toler annot. 50. inquit, quod atrium dæmonis erant ignorantiæ, & tenebræ, quibus totus ferè mundus involvebatur. Sciens autem diabolus erat, quod dum hoc atrium tenebatur, & cuſtodiebatur, in pace eſſent omnia, quæ poſſidebat, nec ab hominibus, in quibus habitat, ipſe poſſet expelli. Hugo. Tolet *Per Ignorantiam diabolus regnabat.*

112. *Vaſa diaboli* Diaboli, ſeu Beelzebuth vaſa interpretatur Chryſoſtom. dæmones inferiores miniſtros ejus. D. Irenæus lib. 3. cap. 8. intelligit homines iniquos, & malos, quos ſuis malitiis implet, & replet. Druthmarius in cap. 12. Matth. per vaſa accipit homines errorum capita, per quos tanquam per inſtrumenta quædam ſuum principatum conſervat diabolus, quales ſunt iniqui Philoſophi, pernicioſi magiſtri, ac falſorum dogmatum Hæreſiarchæ, per quos diabolus homines allicit ad turpia, ac vitia, & ſeminat falſam doctrinam, hæreſes, ac idololatriam Simili locutione Jacob appellavit Simonem, & Levi, qui homicidium perpetrarunt in civitate Sichem: *Vaſa iniquitatis.* Geneſ. 49. num. 5. Chryſ. Irenæus. Druthmar. Genſ. 49.

113. *Dæmonis ſpolia.* Dæmonis ſpolia ſunt peccatores ex poteſtate diaboli erepti, ut notant D. Bonaventura, Hugo, & alii. Illud enim appellatur ſpolium, quod antea devicti habebant in ſua poteſtate, & modo eis à victore ablatum eſt. Homines ergo mali, infideles, ac idololatræ, qui ad probitatem vitæ, ac ad fidem, & cultum Dei converſi ſunt, cum jam ex dæmonis jugo ſint erepti, ac Chriſto, & ejus cultui addicti, ac ſervientes, ſpolia vocantur. Dicitur autem, quod hujuſmodi ſpolia diſtrahet Dominus, quia hujuſmodi ad fidem converſos diverſis perſonis, ac officiis Eccleſiaſticis, ut ait Hugo, aſſignabit. Seu dic, quod diſtribuet per varias ſed, per varióſque gradus gratiæ, & gloriæ. Bonavent. Hugo.

114. *Fortior forti Chriſtus Dominus.* Vir fortior forti Chriſtus Dominus ſuperveniens diabolum invaſit, vicit, ligavit, arma abſtulit, domum ingreſſus vaſa ejus rapuit, ſpolia diſtribuit, ut colligitur ex Matthæo, Marco, & Luca Chriſtus Dominus fortior Beelzebuth, principe dæmoniorum, non ſolum ut Deus, ſed etiam ut homo propter humanitatem divinitati unitam, in qua, & per quam omnem diaboli poteſtatem ſubjecit, ac ſuperavit. Unde Chriſti Domini fortitudo maximè decantatur in Scriptura *Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio.* Pſalm. 23. n. 8. ac Iſaia 9. n. 6. per excellentiam dicitur, quod vocabitur fortis. De quo pulchrè multa ſcribit Habac. 3. n. 4. *Cornua in manibus ejus, ibi abſcōdita eſt fortitudo ejus, ante faciem ejus ibit mors.* Pſalm. 23. Jſaiæ 9. Habac. 3.

115. *Apoc.* 20. *Quomodo diabolus ligatus* Chriſtus Dominus principem tenebrarum alligavit. Unde aliqui hic referunt id, quod dicitur in Apoc. 20. n. 2. ubi narratur, quod Angelus apprehendit draconem, ſerpentem antiquum; & ligavit illum per mille annos, ac clauſit in abyſſo. Sed ſermo eſt ibi de peculiari alligatione dæmonis uſque ad certum tempus, diem nempè judicii, ut explicant D. Gregorius, D. Ambroſius, Lactantius, Andreas Cretenſis, Viegas, Ribeyra, & alii. Et ideo diverſa eſt intelligentia præſentis loci, ut notant Toletus annot 4. Suarius tom. 2. de Angelis lib. 8. cap. 17. n. 8. hic autem agitur de alligatione abſoluta. Deinde quia illa alligatio Apocalypſeos perpetrata eſt poſt Chriſti mortem; hæc autem, quæ in Evangelio narratur, facta eſt, quando Chriſtus protulit hæc verba. Gregor. Ambr. Lactant. Andr. Ribeyra. Tolet. Suarius.

Simplici

116. August. Germana expoſitio. Simpliciter explicabis noſtrum textum cum D. Auguſtino libi. 20. de civitate, cap. 8. Quod dæmon dicitur alligatus à Chriſto, Chriſtus Dominus enim omnes ejus vires & facultates valdè reſtrinxit, minuit, atque arctavit, ne ipſe noceat quantum poteſt, & deſiderat, neque ſecundum totas vires ſuas dolos, ac fraudes, tentet. Nam per Chriſtum abundantiſſima eſt nobis gratia data, qua fideles robuſtiores omnes dæmonis conatus ſuperant, & vincunt. D. Hilarius can. 12. in Matth. & D. Irenæus lib. 5. cap. 21. dicunt, quod diabolus dicitur ligatus à tempore tentationis Chriſti in deſerto: nam virtute, ac efficacia illius verbi, ac præcepti *Vade*, magno timore incuſſo omnes diaboli vires repreſſit, ac debilitavit, ne amplius auderet accedere ad eum tentandum: nec ad multa exequenda, quæ ipſe contra Chriſtum, ac ejus fideles deſiderabat. Explicatio Auguſt. veriſimilior.

Hilar. Irenæus.

117. Magna Chriſti victoria. Ex quibus omnibus maximè celebranda eſt Chriſti Domini victoria; nam ab atrio, ac aula in qua diabolus regnabat, ipſum ejicit, ac ibi ſuperavit, & univerſa Satanæ arma, in quibus ipſe confidebat, non per miniſtros, ſed per ſemetipſum abſtulit: nam ſua gratia deſtructis peccatis noſtris, in nobis egregias virtutes plantavit, & ſic diabolum dejecit, ac devicit. Cum præſenti noſtro textu D. Lucæ combinationem facit Beda lib. 1. in 1. Reg. cap. 10. ponderans, quod cum Arca Domini eſſet poſita in templo Dagon, ac juxta ipſum idolum. *Altera die ecce Dagon jacebat pronus in terra ante Arcam Domini*. 1. Reg. 5. num. 3. ſic ait venerabilis Pater. *Fortis erat Dagon, quando ſtultæ gentibus arma ſuo cuſtodiebat in atrio: fortior eſt Arca* Dei, *quæ huic victrix ſpolia impietatis eripuit, & hæc pietatis arma, & ſpolia fecit*. Perilluſtris Arcæ victoria, quæ Dagonem dejecit in proprio loco, propriaque ara. Et jam Philiſtinorum aurum, & argentum, quæ impietati ſerviebant, ad pietatis cultum conveniunt; & quæ diabolo addicta erant, jam ſupremæ majeſtatis venerationi conſecrantur. 1. Regum 6. num. 3.

1 Reg. 5. Beda.

Illuſtris victoria obtenta in proprio loco inimici.

1. Reg. 6.

118. Hebr. 2. *Glorioſa victorias armis inimici comparata.* De Chriſto loquens Paulus ad Hebræos 2. n. 14. ait: *Ut per mortem, deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium*. Diabolus regnabat in mundo per mortem, quam intulerat: Chriſtus Dominus autẽ ſua ſacratiſſima morte homines à præſenti, ac æterna morte liberavit. Et ita diabolus, qui morte prævalebat, morte ſuperatur. D. Ambroſius ait ibi. *Per quod poteſtatem habuit diabolus, per hoc eſt victus Et arma, quæ fuerunt illi fortia adverſus mundum, hoc eſt mors, per eam illum Chriſtus percuſſit*. Vide ſuprà cap. 15. n. 109. & tom. 2. cap. 3. n. 188.

Ambroſ.

QUÆSTIO XX.

Quare pro cuſtodienda tota aula, & atrio unus conſtituitur miles armatus: pro lectuli verò defenſione ſeptuaginta armati.

119. Gillebert. Cant 3. Gillebertus ſerm. 16. in Cant. præſentem noſtrum textum, in quo introducitur fortis armatus cuſtodiens atrium ſuum componit cum illo alio Cantic. 3. n. 7. in quo dicitur. *En lectulum Salomnis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi*. Jam difficultas eſt in promptu: Cur pro atrio unus: pro lectulo verò tot fortes?

120. Gillebert. Reſpondet citatus Gillebertus. *En lectulum ſexaginta ambiunt, & in Evangelio habes. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea, quæ poſſidet. Uberior hic commemoratur cuſtodia, quia uberior eſt gratia lectuli quam atrii: & ſponſæ ſolicitudo major, quàm poſſeſſionis*. In lectulo ſponſæ, quæ eſt una ſola, juſtorum paucitas denotatur: in atrio, ſeu in aula, ut habet Græcus, Dei poſſeſſiones deſignantur. Electorum autem paucitas majus à Deo munimen habet, & protectionem: nam etſi multitudo aliquando permittatur patens hoſtilibus incurſibus, Dilectæ verò paucitas valde ſecura, ac inſuperabilis extat. *Juſtorum paucitas in ſuperabilis.*

121. Secundò, in lectulo amoris ſigna ſignificantur, in atrio, ſeu aula majeſtatis ſtigmata daclarantur: & in negotio amoris major vigilantia, cuſtodia, ac defenſio adhibetur, quàm in qualibet re illa majeſtatis, ac poteſtatis: *Et ſponſæ ſolicitudo major, quàm poſſeſſionis*. Tertiò, in atrio ſtat noſter inimicus armatus, ut nobis bellum ingerat. In lectulo Chriſti gratia, ac protectio pro ſua dilecta anima viſitur, & declaratur. Et ſemper multo largior, ac abundantior Chriſti gratia ad ſuos cuſtodiendos, quàm ſævitas, ac fortitudo inimici ad devorandum. Suo puero ait Eliſæus. *Noli timere, plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis*. 4. Reg. 6. n. 16. *Major Dei pro ſuis vigilantia, quàm inimici crudelitas.* 4. Reg. 6.

122. Quartò, perponderanda magni Abbatis verba, *Uberior hic commemoratur cuſtodia, quia uberior eſt gratia lectuli*. Ubi majora ſunt dona, major exigitur vigilantia: & qui plura dona habet, magis ſolicitus ſit, magiſque timeat, ne illa amittat, atque deperdat. Ex conſilio matris ſuæ Rebeccæ proficiſcitur Jacob in Meſopotamiam Geneſ. 27. n. 43. Qui poſtea vocatus à Joſeph dominante in tota Ægypto in regionem illam, magno timore concutitur, itaut neceſſe fuerit à Deo confortari ad pergendum in via. *Ait illi Deus, noli timere deſcendere in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te*. Geneſ. 46. n. 3. Cur illic tantus animus ad viam, hîc verò tantus pavor ac timor, cum potius hîc magna confidentia concipienda eſſet, cum filius ejus totius Ægypti clavum teneret? Forſitan ſi dicatur, quod perhorrebat Ægypti idololatriam, in domo Laban hæc etiam vigebat. Unde ergo talis timor? Jacob tendebat ſolus in Meſopotamiam, ac veluti quidam pauper, ut ipſe dixit: *In baculo meo tranſivi Iordanem iſtum*. Geneſ. 32. n. 10. At verò cum deſcenderet in Ægyptum multa filiorum, ac nepotum turba circundatus erat, magnaque rerum copia abundabat. Ab omnibus denudatus nullum timorem conceperat, quando verò multa in poſſeſſione retinebat, multo timore premebatur, ne illorum læſionem, ac jacturam aliquam pateretur: incrementum enim rei, incrementum ſanè curæ, ac ſolicitudinis eſt. Jacobum autem pro natis, ac familia hauſiſſe timorem docent Orig. homil. 15. in Geneſ. Rupertus, Abulenſis, Caietanus, & alii. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 4. n. 32. & lib. 2. cap. 5. num. 69.

Geneſ. 27. Geneſ. 46. *Qui multũ habet, multum timet.* Geneſ. 32. Origens. Aponius. Abulenſ. Cajetan.

Luc. 11.*n.*23. Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit.

VERSIONES.

Arias. Qui non eſt exiſtens mecum.

Euthymius. Adverſum me eſt

Syriacus Qui non colligit mecum, ſpargit ſpargendo.

Idem Syriacus. Matth. 12. Qui non colligit mecum, omnia diſpergit.

Alter Textus.

Matth. 12. Qui non eſt mecum, contra me eſt; & qui non congregat mecum, ſpargit.

EXPOSITIO VI.

123. Montanus. Burgenſ. Hilar. Chryſoſt. Hieron Theophyl. Euthym. Beda. D.Thom. Abulenſ. Bonavent. Hugo. Caiet. Tolet. QUartum ponit Dominus argumentum contra impios, & falſos calumniatores, deſumptum ex communi proverbio Judæorum, ut volunt Montanus in ſcholiis, Lucas Burgenſis, & alii, quale erat: *Qui non eſt mecum, contra me eſt; & qui non colligit mecum, diſpergit*, Quod proverbium de ſe, & diabolo Chriſtus verum eſſe aſſeverat. Sive ergo ſit proverbium, ſive non, de diabolo interpretantur D. Hilarius, D.Chryſoſtomus, D.Hieronymus, Theophilactus, Euthymius, Beda, D.Thomas, Abulenſis Matth. 12. & ad hunc locum D. Lucæ, D. Bonaventura, Cardinales Hugo, Caietanus, Toletus, & alii.

124. *Qui non eſt mecum*, idem eſt, ac ſi dicat Chriſtus, qui non adhæret mihi, ac mihi concors non eſt verbis, & factis, *contra me eſt*, meus adverſarius eſt, qualis extat Beelzebuth: nam ego verbo, & exemplo prædico, & ſuadeo humilitatem, paupertatem, abſtinentiam, contemptum mundi, obſervantiamque Dei mandatorum, cæteraſque omnes virtutes; ille verò ex diverſo ad omnia contraria, omneſque turpitudines, ac nequitias hominum animos movet, & excitat. *Et qui non colligit mecum, diſpergit.* Ego veni, ait Chriſtus Dominus, ut colligam homines ad unitatem fidei, legis, morum, ac cultus, & religionis Dei, & tandem ut eos congregem in vitam æternam: Princeps autem dæmonum congregata diſpergit, ut ait Theophylactus, in multiplices idolorum cultus, in multaſque impietates, contentiones, ac diſcordias, utque eos avocet, & retrahat ab obedientia, ac gloria Dei. D Hieronymus in cap. 12. Matt. *Ille*, ſcilicet diabolus, *cupit animas tenere captivas, Dominus liberare: prædicat idola; hic unius Dei notitiam: ille trahit ad vitia; hic ad virtutes revocat. Quomodo ergo poſſunt inter ſe habere concordiam, quorum opera diverſa ſunt?*

Legitimus ſenſus. Prima ſententia.

Theophyl.

Hieron.

125. Chryſoſt. Theophyl. Maldonat. Burgenſ. D Chryſoſtomus, Theophylactus citati aliam afferunt interpretationem, quam etiam amplectuntur Moldonatus, Lucas Burgenſis, & alii. Ut de Phariſæis hoc dictum ſit: quia cum ad Phariſæos de religione ac miraculis pertineret judicare, ipſi tamen indifferentes videri vellent, utnec pro Chriſto, nec contra Chriſtum ferrent ſententiam, ſed tanquam ſuſpenſi, ac neutrales eſſe affectarent; tunc ait illis Chriſtus, ac ſi veluti rex in periculoſiſſimo bello dicaa ſuis: Qui non eſt mecum, contra me eſt; nam b hoc bello, quod mihi eſt cum Satana pro redemptione generis humani, nullus hominum ſubducere ſe poteſt, quin à partibus alterius, ſive Chriſti, ſive ſatanæ, ſe habeat. Unde qui non eſt mecum, ſeu pro parte mea, ad tyrannum ſpectat, illiuſque partibus favet. Et qui non colligit mecum, ſeu ſe aggregat mihi, diſpergit, abit in diſperſionem cum ſatana. Nam Lucas Burgenſi cenſet, in poſteriori hujus ſententiæ membro idem ſignificari prorſus. At cum hac interpretatione pugnat, quod Phariſæi, non neutrales, ſed apertè Dominum calumniabantur, & de hoc miraculo dixerunt, quod in Beelzebuth ejiciebat dæmonia, ut patet ex textu D. Matthæi.

Secunda explicatio.

Burgenſ.

126. *Vera intelligentia.* Prima ſententia mihi videtur vera, ſi Chriſti dictum generaliter non ſolùm de diabolo, ſed etiam de Phariſæis, ac iniquis hominibus intelligat, & idem ſit ac ſi dicat Chriſtus: Quicumque, ſive diabolus, ſive homo, qui mecum non eſt, ſive mihi non adhæret, mihique concors non eſt, *contra me eſt*, ſeu adverſarius mihi extat. Et qui, ſive diabolus, ſive homo, non colligit mecum in vitam æternam, diſpergit, ſeu avertit à Deo, á ſalute animæ. Et in hoc ſenſu hæc verba applicant hæreticis, & ſchiſmaticis D. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum num. 86. D. Ambroſius lib 2. de Pœnitentia cap. 4. D. Auguſtinus lib 4. de conſenſu Evangel. cap. 6. Goffridus Abbas lib. 3. Epiſtol. 11. & opuſcul. 2. de ordinat. Epiſcop.

Cypr. Ambroſ. Auguſt. Goffrid.

127. Luc. 9. Nec cum his obſtat id, quod Chriſtus Dominus Diſcipulis ſuis dixit. Luc. 9. num. 50. *Qui non eſt adverſum vos, pro nobis eſt*: nam hoc in loco agit de eo, qui re, & doctrina cum Apoſtolis convenit; & hac de cauſa cum eis, & pro iis eſt, licet id aliquam juſtam cauſam non profiteatur. Pro qua re videndus eſt D. Ambroſius cit. Luc. 6. adducens in exemplum Joſeph ab Arimathæa, & alios Domini diſcipulos occultos, ut Nicodemum. In tempore tamen ſuum, Domine, tibi officium non negarunt, ait citatus Ambroſius.

Ambroſ.

Luc. 11.*n.* 24 Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquoſa quærens requiem; & non inveniens dicit, revertar in domum meam, unde exivi.

Num. 25. Et cum venerit, invenit eam ſcopis mundatam, & ornatam.

VERSIONES.

Syriacus. Spiritus impurus, quum exierit ab homine, profectus perluſtrabat per loca aquis carentia, ut quæreret ſibi requiem.

Syriacus

Syriacus. Si veniat autem, invenit eam ſcopatam, & paratam.

Arias. Invenit eam ſcopis verſam.

Græcus Invenit eam vacuam.

ALTER TEXTUS

Matth. 12. num. 43. Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine ambulabat per loca arida quærens requiem, & non invenit.

Num. 44. Tunc dicit, revertar in domum meam unde exivi? & veniens, invenit eam vacantem, ſcopis mundatam & ornatam..

EXPOSITIO VI.

128.

Bonav. MAgnis argumẽtis, ac rationibus Phariſæorum ac Scribarum calumniam refutat Dominus, eorum condemnationem, ut ait D. Bonaventura, ac punitionem prædicit modo parabolico, ac Syriaco. *Cum ſpiritus immundus.* Eſt diabolus, ſic appellatus ob peccatum: nullà enim major peccato impuritas. Vel ab effectu ita nuncupatur; ad immunda enim homines inducit. *Exierit ab homine.* Recipientibus Iudæis Dei cognitionem per fidem, & legem; ab eis ejectus eſt diabolus, in quibus olim per peccatum ſuam ſedem fixerat: & tunc ſic expulſus *ambulabat per loca*

Homines parant occaſiones, ut diabolus ad eos ingrediatur

arida, degebat per loca deſerta, fragoſa, ac ad inhabitandum inepta, *quærens requiem, & non invenit:* maximè enim diabolus ſibi diſplicet, ac vexatur, quandiu extra homines eſt, nec eos infectatur: hominibus nocere diaboli requies; *Et dicit revertar in domum meã.* Cũ diabolus videret vos, ô Iudæi, ait Chriſtus, à lege Dei diſcedere, ac gratiã per me oblatam contemnere, *dici, revertar in domum meam*, nempe hominem, ſeu Iudæos intelligit, in quorum corda ingreſſus eſt dæmon, ut ita eos blaſphemare faciat. O miſera peccantium conditio, ut dæmonum habitaculũ exiſtant! Sed quomodo dicit domum ſuam, à quo ipſe exierat & in qua non erat? Cum viderit bonis operibus vacuam, ſtatim ſuam dicit. *Vnde exivi.* Non ait, à qua expulſus, nec enim ſuperbus id vult agnoſcere, & fateri; ſed ſic loquitur, ac ſponte ſua egrederetur.

129.

Deliciatur diabolus cum homine Peccatore.

Et cum venerit, mox invenit eam, ut ait D. Matthæus, vacantem ſuo ſcilicet habitatore, à Deo non habitatam, Dei gratia deſtitutam nihilque obſtare, quominus in eam ingrediatur, ac ibi habitet, *Scopis mundatam, ac ornatam:* non ſolùm nihil invenit, quod impediat, ſed invenit quod alliciat, & delectet, ita ut ſit diabolo valdè commoda, & delectabilis domus, ut exponit Euthymius in cap. 12. Matth. Et quamvis ſordes diabolo complaceant, tamen in præſenti ſimilitudo deſumpta eſt ab hominibus; quando hoſpes cupidè expectatur, & excipitur, domus mundata, & ornata præparatur; ipſa enim mundities, & nitor hoſpitem advenientem maximè delectant.

QUÆSTIO XXI.

Quinam ſint hîc ſignificati, & qualenam deſertum, & diaboli requies?

SEnſus totius parabolæ ad arguendã, ac condemnandam malitiam Iudæorũ tendit, ut patet ex clauſula appoſita in textu D. Matt. 12. n. 45. *Et fiunt noviſſima hominis illus pejora prioribus. Sic erit generationi huic peſſima.* Docet Dominus in præſenti, nequiores extitiſſe Iudæos, quàm ſi nunquam lumen fidei, ac cognitionem Dei accepiſſent; cum enim ab eis diabolus quodãmodo eſſet expulſus per legem qua edocti ſunt, uni vero Deo, & non diabolo, neque ejus idolis ſervire; tamen contemptis divinis mandatis, omni prævaricatione, ac nequitiæ ſeſe tradentes, diſpoſiti inventi ſunt, ut jum, non unus ſpiritus, ſed ſeptem nequiores illo in eos ingrederentur. Sic interpretantur D. Hieronym. Chryſoſt. D. Paſchaſ. Beda, D. Thom. Euthym. Theophyl. & alii. 130. Matth. 12. *Germanus ſenſus.* Hilar. Hieron. Chryſoſt. Paſchal. Beda. D. Thom. Euth Theoph.

131. Chryſoſt. Theophyl. *De excidio Ieroſolymitano non eſt intelligenda ſententia.*

Unde minus placet alia interpretatio, quam iidem Chryſoſtomus & Theophylactus etiam inclucant, hec etiam ad Iudæos in excidio Ieroſolymitano referentes. Ac ſi diceret Chriſtus, Iudæos ab exilio Babylonico reſtauratos, qui tamen gratiam in Chriſto oblatam contempſerunt, aliud multo gravius exilium, ac deſolationem per Titum & Veſpaſianum eſſe paſſuros. Quod quamvis veriſſimum ſit, tamen præſenti textui non multum adaptatur. Voluit enim Chriſtus Dominus obſtinati in ſua malitia, ſed non crederent, ſed calumniarentur eum. Deinde per ſpiritum immundum, & nequiores, non exilia, ſed dæmones ſignificantur. 132.

Loca arida deſertum. Tob. 8. Iſai. 13.

Loca arida, & inaquoſa genuinè ad litteram intelliguntur deſerta, ad quæ dæmones expelluntur, ne hominibus noceant. Sic Raphaël *Ligavit Aſmodæum in deſerto ſuperioris Ægypti.* Tobiæ 8. num. 3. Sic etiam apud Iſaiam 13. num. 21. deſtructa Babylonia, & redacta in deſertum dicitur quod *habitabunt ibi ſtruthiones: & piloſi ſaltabunt ibi.* Septuaginta, & Chaldaicus legunt *Et dæmones ſaltabunt ibi.* Et cap. 34. num. 14. de eodem deſerto aſſeritur. *Et occurrent dæmonia onocentauris; & piloſus clamabit alter ad alterum.* Septuaginta, *Et dæmon clamabat.* Sic Chriſti imperio ex hominibus pulſi dæmones in deſerta exterminabantur, ne cuipiam nocerent. Septuag. Chaldaic. Iſai. 34. Septuag.

133. Origen.

Ex quo minus placet ſententia Origenis homil. 6. in Levit. per loca arida infernum interpretantis, ad quod dæmones ab hominibus ejecti detruduntur. Si autem hic locus aridus eſſet infernus, non ita facilis eſſet egreſſio, & aſſumptio ſeptem aliorum dæmoniorum, ut ex proximè dicendis conſtabit, ut notat Toler. annot. 57. Toler.

134. Hieron. *Iudæi diaboli habitatio.*

Moraliter D. Hieronymus in cap. 12. Matth. per loca arida intelligit gentium populos antequam ad fidem converterentur, inter quos dæmon ambulabat, à Iudæis, legem tenentibus, expulſus. Sic ait S. Doctor *Immundus ſpiritus exivit à Judæis, quando acceperunt legem, & pulſus à ſudæis ambulavit per Gentium ſolitudines, quæ cùm poſtea Domino crediſſent, ille, non invento loco in nationibus dixit, abibo ad Iudæos* Eundem ſenſum tenet D. Gregor. Naziãz. orat. in ſanctum Baptiſ. Nazianzn.

135. *Iuſtorum animæ ſunt loca diabolo arida.* Gregor.

D. Gregor. 33. moral. cap. 3. per loca arida, & inaquoſa diabolo interpretatur Iuſtorum animas; in quibus per Chriſti gratiam ſiccatus eſt humor concupiſcentiæ; maximè enim ille fugit corpus jejunio, pœnitentia, ac caſtitate aridum, ſibique in eo non invenit locum, ſolùm namque in gulæ, ac luxuriæ cœno delectatur. Accipe S. Doctorem, *Loca arentia, & inaquoſa ſunt corda Iuſterum, quæ per diſciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiſcentiæ humore ſiccantur.* Similiter Euthym. *Significat Dominus ſanctorum animas, nullam affectionis humorem habentes.* Euthym.

136. *Quænam requies diabolo.* Abulens.

Quænam ſit requies diaboli, optimè explicatur ab Abulenſi in cap. 12. Matth. Dæmon, ait, non poteſt quieſcere; quia in æternum cruciabitur; ſed quærit quietem ſuæ malæ voluntatis: eſt enim invidus, & deſiderat nocere homini; & quando nocere poteſt, quieſcit aliquo modo. Ita ille; ſicut enim invidus requiem dicitur habere in malo proximi, cum torqueatur bono illius: ſic & dæmonia torquentur bono hominum: cum autem nocent, eo tormento carent: ſicque aliqualem requiem habere dicuntur. *Nocere hominibus diaboli requies.*

137. Exod. 15. *Nocumentum hominis voluntas diaboli.*

Dixit inimicus; perſequar, & comprehendam, dividam ſpolia, & im lebitur anima mea. Exod. 15. n. 9. Locus communiter de diabolo explicatur, qui hoſtis humani generis per antonomaſiam eſt nuncupatus. *Perſequar*, nempè fideles, per pœnitentiam ab Ægypti illecebris exeuntes: & *comprehendam* laqueis multarum tentationem, ac iniquitatum: *dividam ſpolia*, ſubtractos ſcilicet à juſtitia, & charitate, variis, vitiis: ac turpitudinibus radã. *Evaginabo gladiũ meum, interficiet eos manus mea*, ſpiritualiter nempe, multis crudelitatibus, ac perverſitatibus illos interimens. Et tunc ait *Implebitur anima mea.* Seu, ut habet Chaldæus, *Saturabitur ex eis anima mea.* Sed quænam erit ſaturitas; ſeu adimpletio animæ illius; nunqu id ipſe ex hoc comedet, vel in anima ſua reponet, Saturatur, & adimpletur præ gaudio ex noſtris nocumentis concepto Sichard. *Quia ſatiſfactum erit voluntati meæ: quia nihil amplius cupit diabolus quam perditionem hominum.* Chald. Richard.

138. Exod 12.

Tranſibit Dominus percutiens Ægyptios, & non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras, & lædere. Exod. 12. n. 23. Angelus iſte percutiens, qui moliebatur ingredi in domos Iſraëlitarum, diabolus erat, ut docent D. Aug. in Pſalm. 77. Chryſoſt homi. 3. de patientia Iob, Iſidor. 2. ſentent. c. 15. Iuſtin: in Dialogo cum Tripho. S. Gaudent. tract. 6. Exod. Rupert. Lyran. Abulen. ibi Sed cur diabolus non vocatus, nec permiſſus à Deo, intentat ingredi domos Iſraëlitarum? Talis aditus erat ad nocendum, ac interficiendum: & cùm ipſe magnum in hoc gaudium, & exultationem obtineat, ideo ad hanc percipiendam omni conatu ſibi parabat ingreſſũ D. Hier. in c. 24. Iſaiæ. *Siniſtra quædã ſunt cõtrariæque virtutes, veniẽtes ut impleant furorẽ Domini gaudentes in aliena injuria, atque lætantes, de quibus in Pſalmo egimus: Miſit id eſt furorem iræ ſuæ, furorem, & iram, tribulationem, immiſſionem per Angelos peſſimos. Ex his eſt & exterminator in Ægypto, qui poſtes, Agni litos ſanguine, non audet intrare.* Expende illa verba. *Gaudentes in aliena injuria, atque lætantes.* Vide tom. 2. cap. 21. q. 5. n. 25. cap. 25. q. 5. n. 28.

Auguſt. Chryſoſt. Iſidor. Juſtin. Gaudent. Rupert. Lyran. Abulenſ. Hieron. *Injuria hominum gaudet & lætatur diabolus.*

Quæstio XXII.

Quomodo diabolus totius ſpurcitiæ, ac inquinamenti pater, dicitur invenire ſibi domum ornatam, ac ſcopis mundatam?

Moraliter locum exponit D Bernard. ſerm. 2. de Aſſump. de domo, & animo, qui exteriùs apparet mundatus, interiùs verò ſordidus eſt. *Quid aliud eſt*, ait, *quàm fictio execranda ſi peccata ſuperficie tenus radas, non intrinſecus eradices? Certus eſto, quoniã pullulabit uberius; & emundatam, ſed vacantem domum cum nequioribus ſeptem, qui ejectus fuerat, hoſtis malignus, intravit.* Maximè fictio abominanda eſt; nulla enim habitatio diabolo aptior eumque magis allicit, quàm illa, quæ foris, ac in externa ſuperficie apparet ſcopis mundata, ornata, ac compoſita aliquibus virtutum actionibus, intimò autem fervet vitiũ, dominatur malitia, graſſatur turpitudo, nuſquam enim in majus excreſcit malitia, quàm quæ in animo eſt abſcondita, extrinſecus verò quoddam virtutum ornamentum præ ſe exhibet. Vide tom. 2. c. 16. q. 2. ibi multa. 139. Bernard. *Summa nequitia factæ virtus in externa apparentia.*

Secundo Cardinalis Hugo in c. 12. Matth. *Nolite ſtare, otioſi, quia ad domum vacantem, unde exivit, diabolus revertitur, & habitat cum ſeptem ſpiritibus nequioribus, & fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus.* Unde Matth. 20. *Quid hic ſtatis tota die otioſi, ne te diabolus inveniat otioſum.* Magnis tormentis cruciatur diabolus inferno: & ex tot, tantiſque pœnis ubinam ſe ſperat invenire aliquale laxamentum: niſi in vacante, & otioſo, ita enim homo vacans, & otioſus turpitudinibus adulatur, tot, tantiſque malis irretitur, ut fiat diaboli habitatio, illiuſque voluptuoſa requies, cum diaboli deliciæ ſint hominis vitia, quæ omnia, tanquam à radice, ex otio pullulant. Unde hominis, otium diaboli requies conſiſtit. Vide tom. 2. c. 19. q. 13. n. 71. & 72. 140. Hugo. Matth. 20. *Diaboli requies otium.*

Tertiò, quid eſt, quod dicitur, invenire diabolum, domum vacantem, & ſcopis mundatam, & ornatam? Totum deſumptum eſt ex hominum phraſi. Illa enim domus maximè eſt parata ad excipiendos hoſpites, & habitatores, quæ eſt vacans; ſeu alium ibi commorantem non habet, quæque ſcopis eſt mundata, quæque auleis eſt ornata. Tale eſt humanum cor vacuum Deo ad alliciendum immundum ſpiritum, ſicut enim homines confluunt ad præoccupandum mundum, ornatumque hoſpitium: ſic malignus properat ad obtinendum animum, qui Dei præſentia caret, ut dixi in expoſitione. Auct. in Cat. Græc. *Quos*, ait, *ut repetit nihil amplius divini in ſe habentes, ſed deſertos omnino, & vacuos, in eis cum moni ſua poteſtate ſibi habitaculum facit.* 141. *Cum Deus exit ab anima, ſtatim ad illam confugit diabolus.* Auct. Cat. Græc.

Poſtquam ſanctus ſenex multis verbis impendit benedictionem filio ſuo Iacob *Vix Iſaac ſermonem impleverat, & egreſſo Iacob foras, venit Eſau.* Geneſ. 27. num. 30. Sed cum omnia fierent alta Dei ordinatione, cur dum Iacob intus erat in domo, non introivit Eſau, ſed cum primum Iacob eſt ogteſſus, ſtatim ille habuit aditum? Non poſſunt ſimul in eodem habitaculo eſſe Deus, & 142. Geneſ. 27. *Deus, & diabolus ſimul eſſe non poſſunt.*

&

& diabolus; bonus, & pravus: & ideo non introivit peſſimus Eſau, niſi diſcedente ſancto, & Philo. probatiſſimo Jacob. Philo lib. de Temul. *Iacob exitum, introitum Eſau legimus, dicente Scriptura Et factum eſt, quando exivit Iacob, venit Eſau frater ejus; quantiſper inambulat in anima prudentia exterminatur amicus inſipientia, ſed quam primo illa migrat, alter revertitur.* Vide ſuprà cap. 8. n. 41. & 42.

Luc. 11. *n.* 23. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi: & fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus.

VERSIONES

Syriacus. Tunc profectus aſſumit ſeptem ſpiritus alios, ſe ipſo nequiores, & ingrediuntur, ac degunt illic. fitque finis hominis illius deterior ejus principio.

Euthymius. Alios ſpiritus nocentiores ipſo & ingreſſi habitant ibi? fiuntque extrema hominis illius.

Caietan. *Pagninus.* Septem alios ſpiritus maligniores ſe.

Arabicus Et fiet noviſſimum hominis illius pejus principio ejus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 12. *num.* 45. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus: ſic erit & generationi huic peſſimæ.

EXPOSITIO VIII.

143. Terminat Jeſus parabolam propoſitam. Videns diabolus, ejectus ab homine, hujus pravam diſpoſitionem, tanquam accommodatam ac provocativam ad ejus habitationem, tunc ad ibi commorandum venit, adducens ſecum invitatos *ſeptem alios ſpiritus*, id eſt plures alios, nam numerus ſeptenarius indefinitè pro multis ponitur. Ruth. 4. numero 15. Iſai. 4 numero 1. Ut ita Satanas tot ſpiritibus ſtipatus majori munimine conſiſtat in homine ne iterum ita facilè rejiciatur, ſicut prius fuerat ejectus. Et exprimuntur ſeptem ſpiritus, ut ſeptem ſpiritus mali opponantur ſeptem ſpiritibus bonis commemoratis. Apoc. 1. num. 4. Iſai. 11.

Ruth. 4. Iſai. 4 *Diabolus prius expulſus, maiori ſtipatu ſe munit.* Apocal. 1.

num. 2. *nequiores ſe* ſeu nocentiores; maligniores, ſeu pejores, quàm ipſe, tum ut muniat domum, ne iterum facilè repellatur; tum etiam ut omnem ſuam nocendi libidinem diffundat in eum à quo ſemel diſcedere coactus fuit; *Et intrantes habitant ibi*, octo illi ſcil. ſpiritus. Et dicuntur nequiores, non ſolùm quia ſceleratiores, ſed etiam quia fortiores, atque ad nocendum. ac ad peccata inducendum erant maximè prompti. *Et fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus.* Hæc ultima hominis conditio erit multò deterior: nam antea ab uno dæmone, nunc verò ab octo cruciatur, & torquetur, nempe ab ſpiritu intrante, & à ſeptem aſſumptis. Iſai. 11.

Sic erit generationi huic peſſimæ, addit D. Matthæus. Totam ſuprà poſitam parabolam applicat Jeſus nationi Judæorum, à qua olim dæmon per legem, & Prophetas fuit expulſus; cum tamen ſuum Meſſiam promiſſum Chriſtum Jeſum non receperit, dixit diabolus: *Revertar in domum meam, unde exivi*; in ſynagogam ſcilicet Iudæorum; & invenit eam vacantem: id eſt vacuam, otioſam, abſque Deo Meſſia habitatore; invenit eam veluti ſcopis mundatam, & ornatam, hoc eſt valde provocativam, ut ait Caietanus, & ad ejus introitum paratiſſimam, in eamque ingreditur aſſumptis aliis ſuis ſociis, ſcilicet ſpiritibus erroris mendacii, blaſphemiæ, contumaciæ, confuſionis, indurationis, excæcationis, ac totius malitiæ ſuæ; factaque ſunt extrema gentis Judaicæ pejora prioribus, maximúmque ſcelus Judæi commiſere, cùm Meſſiam ſuum occiderunt, ideoque tanti ſceleris pœnas dedêre, à Romanis expulſi, per totum terrarum orbem; & ita modò pejus habet illa gens, quàm ullo unquam tempore; abſque Deo, abſque Meſſia Dei filio naturali, abſque fide, abſque lege, abſque Scriptura, abſque regno, abſque rege, profundiſſimiſque tenebris demerſa.

144. Matth. *Totius parabolæ explicatio.* Caiet.

QUÆSTIO XXIII.

Quare dicitur, quod fient noviſſima hominis illius pejora prioribus?

Ratio litteralis patet ex expoſitione, quia cúm homo beneficium ſuæ liberationis non agnoverit, majùs nocumentum patitur in corpore, & in anima, quàm antea, ut ſatis experientia conſtat in Judæorum gente. Ad alia moralia documenta deveniamus. 145. *Ratio litteralis.*

Primò D. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Evangelicar. cap. 8. de redeuntibus ad ſæculum, locum interpretatur, *Significat Chriſtus*, ait, *quoſdam ita credituros, ut ferre non poſſint labores continentia, & ad ſæculum redituri ſunt.* Qui enim amplexata pœnitentia, ac continentia religioſoque ſtatu, diabolum à ſe abjiciunt, ſi tamen ad vomitum ac ſæculum redeunt, maximè præparant aditum diabolo, ut ad ipſos cum ſeptem aliis nequioribus ſpiritibus ingrediatur. Unde ait idem Auguſtinus Epiſtola 137. *Simpliciter fateor coram Domino Deo noſtro, qui teſtis eſt ſuper animam meam, ex quo Deo ſervire cœpi, quomodo difficilè ſum expertus meliores, quàm qui in monaſteriis profecerunt, ita non ſum expertus pejores, quàm qui in monaſteriis ceciderunt; itaut hinc ar-* 146. August. *Qui in religione ceciderunt valdè peſſimi.* Auguſt.

 bitrer;

bitrer, in *Apocalypſi ſcriptum: Iuſtus juſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc.*

147. Nazianzen. Secundò, D. Gregorius Nazianzenus orat. De Baptiſmo: *Fient*, inquit, *noviſſima primis deteriora. tunc enim ſpes emendationis, cautioriſque vivendi rationis erat: nunc autem preſpicua, & manifeſta eſt pravitas, per boni fugam malum attrahens, ob idque firmior jam, & ſtatim eſt habitatori poſſeſſio.* Reincidentis peccatum peius prius eſt. Sed cum gravius abſolutè aſtruitur, cum ex ſuo genere, ac conditione minus aliquando eſſe poſſit: In primo peccato, *Tunc erat ſpes emendationis, cautioriſque vivendi rationis erat.* In primo delicto melioris conditio ſtatus non erat deſperata, ut jam in relapſu comperitur. Et cum ſpes emendationis extat, graviſſima crimina minora videntur; ſi autem ta'is ſpes perit, minora ex ſua natura delicta pejorum firmant ſtatum, in extremámque malitiam degenerant.

Graviſſimus lapſus reincident a in peccatum.

148. Confirmatur ex præſenti textu. *Vadit, & aſſumit alios ſeptem ſpiritus, & ingreſſi habitant ibi.* Quare non ſolus regreditur ad animam, ſed tanto comitatu circumſeptus? Pulchrè Euſebius Emiſſenus homil. 3. in 3. Domin. *Non ſufficit ei, ut ſolus tale donũ poſſideat, ſocios quærit; ſpatioſus eſt locus, multis indiget habitationibus.* Anima relabentis in peccatum adeò ampla, & ſpatioſa eſt dæmoni habitatio, ut unus eam occupare non valeat diabolus ſolus, ideoque plures alios quærit, ut illic poſſint commorari. Niſi hoc velis ad diaboli infirmitatem referri, qui adeò debilis eſt, ut multos quærat ſocios ad ibi ſubſiſtendum.

Euſeb.

Diaboli debilitas.

149. Beda. Tertiò Beda. *Per ſeptem malos ſpiritus quos aſſumit, univerſa vitia deſignat: nequiores autẽ dicuntur, quia non ſolùm habet illa ſeptem vitia, quæ ſeptem ſpiritualibus ſunt contraria virtutibus; ſed etiam per hypocriſim ipſas ſe virtutes habere ſimulabit.* In relapſu hominis redeuntis ad peccatum inter cætera delicta ingreditur in animam ejus hypocriſis vitium; & inde noviſſima hominis fiunt pejora prioribus; non quia forſitan delicta, ſint graviora, ſed quia inter illa invenitur hypocriſis, quæ eſt ſupremum malum, quàque conſummata malitia perficitur.

Hypocriſis aditum parat ad graviſſima peccata.

150. Matth. 23. Rupert. Chriſtus Dominus, Matth. 23. num. 13. de hypocritis differens, per ſeptem, vel octo vices inclamat *væ* ſuper eos, ut notavit Rupertus: *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ.* Sed ad quid ſuper eos tot *væ* ingemiſcit niſi ut deprehendatur, quod ubi hypocriſis viget, non una malitia, ſed multiplex regnant, non una pœna, ſed multiplex infligitur.

In hypocriſi multiplex malitia.

151. Num. 22. Cum audiſset Balac Rex veniſse Iſraëlem per deſertum, miſit nuntios ad Balam ariolum dicens: *Ecce egreſſus eſt populus ex Ægypto, qui operuit ſuperficiem terræ ſedens contra me; veni igitur & maledic populo.* Numero. 22. num. 5. Timet Rex Iſraëlem, cur non congregat exercitus, & milites armatos? Cur ad vatem confugit? Pro certo apud ſe ſtatuit quod nullũ medium aptius poterat adhibere ad diffundenda omnia mala in Iſraëlem, quàm ſi vocaret hominem habitu hypocriſis indutum, qui cum eſſet iniquiſſimus, ſpeciem quandam ſimulatæ religionis præ ſe ferebat. Sed & Phariſæi, ut ſupremum ſcelus perpetrarent filium Dei occidentes, prætextu legis clamant. Origenes. homil. 14. in Num. *Illi verò* ſcilicet Phariſæi, *ſicut iſte Balaam fatit, ſimulans, ſe cuncta ad Deum referre, & zelo Dei agere. Dicunt enim, nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori.* Vide tom. 2. verbum *Hypocrita.*

Ex hypocriſi omnia mala diffunduntur.

Origen.

CAP. XXIII.

Beatus venter, qui Chriſtum portavit.

Luc. 11. *n.* 27. Factum eſt autem, cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ ſuxiſti.

VERSIONES.

D. Aug. tract. 10. *in Ioan.* Felix venter, qui te portavit.

Arias. Beatus uterus portans te.

Syriacus. Et ubera, quæ te lactaverunt

Tertull. lib. 4. *contra Marcion cap.* 26. Et ubera, quæ te educaverunt.

Idem Tert. l. 3. *contr. Marc. c.* 11. Et ubera, quæ hauſiſti.

EXPOSITIO I.

1. *Iuxta ſuam diſpoſitionem quilibet profert fructum.*

EFFICACIBUS rationibus calumniantiũ dicta refutavit Chriſtus Dominus, ut c. ſuperiori vidimus. Et quia ſicut ſemen in terram jactum fert fructum, juxta bonitatem, vel malitiam ipſius terræ, in quam cadit; ſic illa cœleſtis Chriſti doctrina; non in malevolis ac detractoribus Scsibis, & Phariſæis, ſed in una ſimplici, devota, ac dolo carente muliere, ut ait Theophyl. fructũ edidit. *Extollens vocem*, quamvis enim mulier eſſet circumſepta Doctoribus ac legis Magiſtris, non eos veretur, neque timet, ſed alta voce, & tota contentione, qua poterat, ut obſervavit Euthymius, ac etiam in omni cordis affectu, ut ait Hugo, admiratáque Chriſti ſapientiam in tam admirabili doctrina, virtutem in tantis miraculis, perpetrandis, ipſiuſque patientiam in tot blaſphemiis ſufferendis, clamat *de turba*, quia nempè è media turba clamavit, indicatque, mulierem fuiſſe plebeiam, & dicitur, ut ait Lyrã. eſſe ſanctam Marcellam S. Marthæ famulam

Theoph.

Euth. Hugo.

Lyran.

2. Hugo. *Dixit illi*, ſcilicet Chriſto Domino, cum quo loquitur: *Beatus venter:* omni nempè felicitate, gloria, & honore digniſſimus uterus, *qui te portavit*, hoc, eſt genuit, *& ubera, quæ ſuxiſti*, quæ ſcilicet ſupremum regem cœlorum nutriverunt, ac lactaverunt. Ex hoc relinquitur, ait Hugo, quod tanta ubera Virginis, & non alterius, mulieris

Gloſſa. Caniſius.

literis ipſe ſuxiſti. Conjunxit autem hæc duo, uterum nempe, & ubera, ut ait Gloſſa, quia ex eodem fonte procedit ſemen ad gignendos pueros & lac ad nutriendos. Mulier autem hoc tantum teſtimoniũ de Chriſto protulit ex Spiritus ſancti afflatu, ut notat Caniſius lib. 4. de Virgine cap. 25.

QUÆSTIO I.

Quare nomen hujus mulieris non exprimitur ab Evangeliſta?

3\. *Hæc mulier illuſtrior virtute, quã nomine.*

NOmen hujus ſanctiſſimæ mulieris exiſtimatur cõmuniter Marcella famula ſanctæ Marthæ, ut retuli ex Lyrano. In præſenti tamen quærimus: cur illud ſubtacet Evangeliſta, & non exprimit? Ea mihi cauſa videtur, quod hæc mulier notior, ac præclarior futura erat ex ſuis virtutibus, ac laudibus in gloriam Virginis proclamatis, quàm ex proprio nomine propriáque ſtirpe oppoſita.

4\. *2.Reg.23. Galfridus. Homo notior à virtute, quàm à ſuo nomine, vel patria.*

Scribitur Catalogus illuſtriſſimorum virorum David, qui ex triginta & ſeptem componitur. Sic exorditur: Hæc ſunt nomina fortium David. *Sedens in Cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres, ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.* 2. Reg. 23. num. 8. Agitur ibi de David, ut eſt communis Doctorum ſententia, Lyrani, Abulenſis, Caietani, & aliorum. Et pergitur in Catalogo. *Poſt hunc Eleazar filius Ahohites, & poſt hunc Semma filius Æge.* Vulgaris quæſtio: Cur in his triginta, & ſeptem heroibus in quolibet proprium nomen, patriſque ſui, vel patriæ etiam exprimitur, in Davide autem utrumque prætermittitur, nec enim ipſe, nec Iſai genitor ejus declaratur. Galfridus apud Allegorias Tilmani. *Meritò*, ait, *proinde ſedens in cathedra ſuo non deſignatur ex nomine, ut quicumque ille ſit, deferatur potius cathedræ, quam perſonæ.* Deſcribitur David citato loco præclaris ſuis virtutibus inſignitus, nempè à juſtitia, & æquitate, qua regnabat, *ſedens in cathedra*: à ſapientia *ſapientiſſimus*; ab humilitate *tenerrimus ligni vermiculus*; à fortitudine *octingentos interfecit.* Vir autem, in quo tot, tantæque virtutes proferebantur, abſque dubio illis illuſtrior, quàm proprio ſuo nomine, parentiſque ſui evadebat. in aliis ducibus, de quibus jam inſignes animi dotes ſcriptis non dabantur, eorum nomina, majorumque ſuorum ſint appoſita, ut inde agnoſcantur. At Regius Propheta, in quo tantæ irradiabant virtutes, quibus notior fiebant, quàm nomine ſuo Davide, illis explicatis hoc fuit omittendum. *Vt quicumque ille ſit, deferatur potius cathedræ, quàm perſonæ.*

5\. *Deut.34. Ambroſ. Moyſes magis notus à virtute, quàm à ſepulchro, & nomine.*

Sepulto Moyſe, dicitur: *Et non cognovit homo ſepulchrum ejus uſque in præſentem diem.* Deut. 34. num. 6. De quo pulchrè dixit D. Ambroſ. lib. 1. de Abel & Cain cap. 2. *Nemo ſcit ſepulchrum Moyſi, quia vitam ejus omnes noverunt.* Monumentum erigitur, ut defuncti nomen in hominum memoria fixum permaneat; ut autem Moyſis memoria inter viventes perdurabilis exiſtat, non exigitur ſepulchrum, neque ejus ibi inſculptum nomen, cum ejus vitam, atque virtutes omnes agnoverint, à quibus præclarior, ac longè omni ævo dignior celebrandus habebatur, quàm à ſuo proprio nomine, magnoque aliquo erecto monumento.

6\. *Laudes Virginis proclamare magnorum eſt. Andr. Ieroſ.*

Secundò reſpondeo ad quæſtionem. Hæc ſacra fœmina communiter aſſeritur, quod nuncupabatur Marcella, famula ſanctæ Marthæ: cum ergo ipſa ſanctiſſimæ Dei Genitricis præconia eſſe, proclamatura, meritò nomen famulæ, notam importans, ſubticetur; nam hujuſmodi laudes decantare, non inferiorum, ſed magnorum principum, ac regum res eſt. Andreas Ieroſolymitanus ſerm. in ſalutatione Angelica. *Benedicta tu inter fœminas*, ait, *quam beatam omnes generationes prædicant, reges glorificant, potentatus adorant, cujus in conſpectu ditiſſimi ex populo dona litant.*

7\. *Cantic. 1. Cant. 3. Carpathius. Cant 4. Bernard. Rupert. Maximè nitet purpura regũ in laudibus virginis divulgandis.*

In Canticorum libro invenies, quod Salomoni aliquando regia ſupprimitur dignitas: ſic enim inſcribitur Codex: *Canticum cãticorum Salomonis.* Et iterum cap. 1. num. 4. *Sicut pelles Salomnis.* At vero in 3. cap. multa eſt Scriptura in explicanda regia ejus dignitate num. 9. *Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani,* &c. Et iterum num. 11. *Egredimini, & videte regem veſtrum Salomonem.* Hic non ſemel tantum, ſed multipliciter rex nuncupatur, deſcribiturque ejus thronus, cathedra, purpura, ac diadema. Cur ego hîc tantum declaratur dignitas, cùm alibi ſit ſuppreſſa? Erat ipſe Salomon ſuæ Sponſæ laudes celebraturus, ut notad Philo Carpathius, ſic enim immediatè ſubjungitur cap. 4. num. 1. *Quàm pulchra es amica mea, oculi tui ſicut columbarum, dentes tui ſicut greges, ſicut vitta coccinea labia tua, ſicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ.* Quod de B. Virgine interpretantur D. Bernardus, Rupertus Abbas, & communiter Recentiores: nunquam enim excellentius regalis Salomonis dignitas reſplenduit, & enituit, quàm dum ſupremæ Reginæ cœlorum præconia cantat, atque celebrat.

QUÆSTIO II.

Quare mulier de turba dicitur?

8\. *Ratio litteralis.*

RAtionem litteralem hujus rei jam in expoſitione dedi, quia ipſa, vel plebeia erat, vel è medio turbæ proclamaverat. Moralem verò hujus rei cauſam inquiro. Et ad hoc

9\. *Defectu nobilitatis non dedecorat virtutem. Iudic.13. Abulens. Geneſ.30. Angel.*

Reſpondeo primò. Quod nabilitatis defectus non dedecorat virtutem: at virtutum defectus maximè obfuſcant ac devenuſtant quemlibet illuſtrem natum. Mulier, quamvis è turba, quamvis plebeia, minimè tamen inde virtutum ejus ſplendores minuuntur. Cum Scriptura incipit Samſonis hiſtoriam narrare, pater ejus ex tribu Dan natus profertur Iudic. 13. n. 2. Et tamen Dan, ut ait Abulenſis, erat de pravis tribubus Iſraël, progenitus ex ancilla Balam Geneſ. 30. n. 6. Si tam illuſtria Samſonis facta enarranda ſunt ad quid ei majores tam humiles aſſignantur? non enim ex eis, ait, Angelomus, *deperditur illius gloria*, qui tantis factis clarus extitit.

10\. *Virtutum defectus obſcurant nobilitatem. 2.Reg.18.*

At virtutum defectus quàm maximè nobilitatem obſcurant. Abſolon *erexit ſibi, cum adhuc viveret, titulum, qui eſt in valle regis: dixerat enim non habeo filium.* 2. Reg. 18. num. 18. Vulgaris eſt quæſtio: Quomodo ipſe Abſalon teſtatur dè

Lyran. 2. Reg. 4

de ſe, *non habeo filium*, cum tamen apertè conſtet, ut notat Lyranus, & Abulenſis ex cap. 4. n. 27. quod ipſe habebat tres filios, & unam filiam. Cur ergo Abſalon tantum ſplendorem denegat ſuis natis, quod agnoſcantur, & habiti ſint, ut filii tanti principis, nepoteſque illuſtriſſimi regis David? Quorſum de ſe tam aſſeveranter teſtatur *non habeo filium?* Conſideravit Abſalon crimina ſua, patricidium, inobedientiam, ac rebellionem in patrem, contemptúmque, ac profanationem ejus mulierum; meritò ergo de ſe patenter profert: *Non habeo filium:* apud ſe firmiter ſtatuens, quod tantus nobilitatis decor unius principis, uniuſque regis filii ſui turpiſſimis criminibus maximè devenuſtabatur, ita ut nullum majus monumentum, nilque illuſtrius ſuis natis contingere poſſet quàm quod è tali parente progeniti nec haberentur, nec agniti eſſent.

11. *Audax, in dicendo, qui nihil perdere timet.*

Secundò ad quæſtionem reſpondeo. Valdè parcus in loquendo, imò & obmutus extat ille, qui rem ſuam, dignitatem, vel honorem perdere timet. E contra verò valde audax, & impavidus, qui nihil amiſſioni expoſitum poſſidet. Phariſæorum blaſphemiis non contradicunt divites, ac principes à populo, ſed una mulier paupercula è turba, quæ nil perdere verebatur.

12. Exod. 32. *Aaron, ne dignitatem perderet ſe cit idolum.*

Cum Moyſes moram faceret in monte, iniquè Populus ab Aarone poſtulat: *Fac nobis Deos, qui nos præcedant.* Exod. 32. n. 1. Perpende textum, & non invenies, nec unum ab Aarone prolatum verbum iniquæ Populi petitioni obſiſtens. Sed cur ille, qui tot Dei donis extabat inſignitus, totque; ac tanta Dei magnalia noverat multitudini non reſtitit, nec eorum incompoſitum tumultum ſedare intentat, optimè agnoſcens, ſe populum in magnam iniquitatem præcipitare? Cur ergo ei non obſtat, qui in Ægypto multa audacia contra Pharaonem ſtetit, huicque divina mandata contra ejus beneplacitum propoſuit?

Exod. 7.

Exod. à cap. 7. Cur in Ægypto tam audax, ad radicem verò montis Sinai tam timidus? In Ægypto nulla Aaron dignitate fulgebat; jam verò apud Sinai ſummi ſacerdotii regebat imperium, omnibúſque præerat ſacerdotalem dignitatem gerentibus: quandiu ſine pontificali honore extabat, faciem unius tyranni regis non verebatur; ac verò cum jam ejus fulgore radiabat, ita timore concutitur, ne ab ipſo deponatur, ut iniquis Populis dictis, & optatis annueret. Favet

Caietan.

Caietanus. *Aaron*, ait, *primatum nolens perdere, ædificat altare coram vitulo, non expectans rogari, ſed ſtatim, ut vidit vitulum, primus ædificat illi altare ad ſacrificandum ei.*

13. *Omnia renuncians aptus ad veritatem denunciandam.*

At verò quantum ad veritatem proclamandam aptus eſt ille, qui ab omnibus exſpoliatum ſe agnoſcit, & nullius amiſſionem timet. Regnante Roboamo, ex Dei mandato denuntiat Ahias Propheta Jeroboamo magnam illi eventuram regni Iſraëlitici partem quod tamen ipſe Propheta præſtat *Apprehendénſque Ahias pallium ſuum novum, quo coopertus erat ſcindit in duodecim partes* 3 Reg. 11. num. 30. decem tradidit Jeroboam. Ad quid tam inaudito modo ſe habet Propheta ad denunciandum regni auſpicium; ut ex hoc compertum fiat, quod ille tantùm vir, qui nec unum pallium ad ſe cooperiendum obtinebat, in faciem unius principis verum denunciare, ac proclamare valeret. Lyranus. *Ut Ieroboam adverteret, quod palliũ ſuum novũ ſcidiſſet libenter pro nihilo, ſed pro veritatis indicio.*

3. Reg. 11 — Lyran.

Quæstio III

Quare tacentibus diſcipulis hæc mulier prodit in Chriſti laudes?

14. *Deus per debilia inſtrumenta operatur magna.*

Ratio à priori, Dei gratia, quæ animum mulieris in tam admirabile opus excitavit, & induxit. Secundò, quia ſæpe Dei Providentia per parva inſtrumenta, debiléſque mulieres multa, & alta diſponit, & ordinat. Sic ait D. Hieronymus epiſt. ad Principiam. *Sacerdotes, & Phariſæi crucifigunt filium Dei, & Maria Magdalena plorat ad crucem. Dominum cognoſcit, pergit Apoſtolos, illi dubitant, iſta confidit.*

15. 1. Tim. 2. *Inferior ſuppleat defectum ſuperioris.*

Si autem Apoſtolus ait, 1. ad Timoth. 2. n. 11. *Mulier in ſilentio diſcat cũ omni ſubjectione. Docere autem mulieri non permitto.* Intelligitur, quod mulier non doceat, ut ex officio, & cum viri interſunt, qui id munus adimplere valeant. At illis deficientibus, ſanctum, & laudabile eſt, mulierem, præcipuè benè inſtructam, cœleſtia arcana eructare, ut ita ſexus inferior ſuppleat id in quo deficit ſuperior. Cum Moyſes eſſet in itinere, occurrit ei Angelus Domini volens illum interficere, quod videns ejus uxor, *Tulit illico Sephora acutiſſimam petram, & circumcidit præputium filii ſui.* Exod. 4. num. 25. Cur ſtatim ad illud miniſterium pergit mulier? Intellexit enim cauſam viro ſuo tanti periculi eſſe defectũ circumciſionis in uno filio, & ideo ad ſupplendam mariti incuriam, natum ſuum circumcidit, ut illi veniam impetret. Abulenſis. *Sephora immediatè ut vidit Moyſes, tanta anguſtia circumdari propter filium incircumciſum; qualitercumque potuit, breviter circumcidit.* Caietanus. *Sephora, ut ſervaret Moyſen, non ſolùm circumcidit filiũ, ſed etiam ſe ejecit ad pedes Domini invadentis Moyſen.*

Exod. 4. — Abulenſis. — Caiet.

16. *Cauſa fidei non poteſt eſſe deſerta.*

Secundò, blaſphemantibus Phariſæis, tacent Apoſtoli, obmuteſcunt diſcipuli una mulier tamen è plebe pro fidei negotio teſtimonium fert. Quocumque res cadat, fidei cauſa nunquam deſerta erit; quamvis cuncti videantur obmuteſcere, non deficit tamen aliquis, qui publicè divinã majeſtatem fateatur, publicéque pro Deo verò aſſertionem faciat.

17. Chryſoſt. Eucher.

Quandam repugnantiam in dictis Parentis mei Eliæ conſiderant Chriſoſtomus, & Eucherius: nam cùm ipſe maximè premeretur perſecutione Iezabel. *Petivit animæ ſuæ, ut moreretur, Et ait: ſufficit mihi, Domine, tolle animam meam* 3. Reg. 19 n 4. Et tamen ſolum Dei cultorem extare ſibi perſuaſerat, dixit enim: *Prophetas tuos occiderũt gladio, & derelictus ſum ego ſolus*, ibidẽ, n. 14 Te ſolum cogitas & mortem petis, *falleris Propheta*, ait Eucherius, quandiu enim ſolus publicus Dei cultor, & teſtis extiteris, ſomno mortis non ſepelieris; nunquam enim fidei cauſa deſerta erit: nunquam enim deeſſe poteſt, qui pro ipſa publicum perhibeat teſtimonium.

3. Reg. 19. — Eucher. *Deeſſe non poteſt, qui pro fide, teſtimonium ferat.*

18. Luc. 4.

Surgens Ieſus de Synagoga introivit in domum Simonis. Luc 4. num. 38. Maximè ponderandum, quod ubi primum Dominus exiit à Synagogâ, immediatè ſine ulla dilatione ingreditur domum Petri, Hugo. *Per Synagogam intelligitur congregatio malorum, ſeu Iudæorum per domum Petri ſignificatur Eccleſia, cuius Paſtor fuit Petrus, Surgens Ieſus de Synagoga introivit in domũ Simo-*

Hugo.

nis

Exiens Ieſus de Synagoga ingreditur domum Simonis.

nis Petri. Ut fieret manifeſtum, quod ſi ſynagoga per ſuam malitiam ipſum non recipiebat, ſed ab ea expulſus exibat, multò jam antea divina providentia ordinaverat domum Petri, animum ſcilicet illius, ac Eccleſiam Gentium, quæ ipſum agnoſcentes exciperent, ac patenter confiterentur.

Quod non præſtat donis obligatus, exhibet amore.

19. Tertiò, Blaſphemant Phariſæi, tacent Diſcipuli; mutus, & ſurdus, qui ſanitatis beneficium à Domino receperat, obmuteſcit, una mulier è turba extollit vocem, & Chriſti laudes proclamat: Diſcipuli magna obligatione erant aſtricti Chriſto, à quo tanta fuerant dignitate inſigniti; ſic & mutus tanto dono recepto. At mulier maximè benevolo animo in Chriſtum propenſa. Et quod in illis non præſtitit obligatio, in hac magnopere amoris affectio adimplevit. Potius eſt enim eis fidendum, qui te diligunt, quàm illis qui multis ſunt donis conſtricti.

20. 1.Reg 17. Poſtquam David Goliath interfecit, habens Philiſthæi caput in manu, ſtetit in conſpectu Saulis regis. 1.Reg.17.num.58. Saul tamen, nec opere, nec verbo tantum ei gratulatur facinus, quo ipſe regno, ac regi magnam victoriam, gloriam ac pacem eſt aſſecutus. Sed qui rex, cum tantum, ac talem militem videret, eum non magnoperè honoraret, collata ei ex collo ſuo torque aurea, vel annulo ex digito, vel enſe ex latere, vel aliis ſuis donis non ſublimaſſet? nil tamen horum præſtitit Saul, ut notavit D. Chryſoſt. hom. 1. de Davide, & Saule. *Nam ſi quis perpendat præclare geſtorum magnitudinem, etiam ſi rex à ſuo capite detractam coronam David capiti impoſuiſſet, nunquam parem retuliſſet gratiam, ſed ampliorem debuiſſet.* Tamen Jonathas, ait textus 1.Reg.18.n. 4. *Exſpoliavit ſe tunica, qua erat indutus, & dedit eam David, & reliqua veſtimenta ſua uſque ad balteum.* Saul exhibet, & Jonathas tot dona confert. Rationem innuit textus: *Anima Ionathæ conglutinata eſt animæ David, diligebat enim eum quaſi animam ſuam.* ibid. n.1. Saul multis conſtrictus extabat David; Jonathas verò ei animo addictiſſimus, Et ad quod tantorum obligatio non impulit, amoris propenſio excitavit, & perfecit

Chryſoſt. 1.Re.18. *Plus poteſt amor, quàm obligatio.*

21. Matth.17. Hieron. Multis beneficiis ſuſceptis extabat Princeps Apoſtolorum obligatus Chriſto Domino; ipſum duxit ſecum in montem Thabor; pro ſe, & illo juſſit reddere tributum. Matth. 17. 26. Unde Diſcipuli, ait D. Hieronymus, *quia viderant, pro Domino, & Petro idem tributum redditum, ex æqualitate pretii arbitrati ſunt, Petrum omnibus Apoſtolis fuiſſe prælatum,* ipſumque à periculo maris extenſa manu liberavit. Matth.14.num 31. At verò cùm ad eum conſtituendum Eccleſiæ ſuæ caput devenitur, non adducit in memoriam obligationes, ſed tantum de charitate quærit: *Simon Ioannis diligis me? diligis me plus his?* Joan. 21. num. 15. eligens magis, Eccleſiam, dilectiſſimam ſuam Sponſam, committi cuidam animo amori addictiſſimo, quàm multis obligationibus aſtricto, atque devincto.

Matth.14. Joann.21. *Plus committendum animo affecto, quam obligato.*

22. Joan. 21. Ter Ieſus ſciſcitatur Petrum de ſui amore. *Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me?* Joan.21. n.17. Commune dubium: Cur fiat hæc trina interrogatio? Communiter etiam reſpondent D. Auguſtinus, D. Chryſoſtomus, D. Cyrillus lib. 12. cap.64. *Ter, ait, in tẽpore Paſſionis negavit, iure nunc ab eo trina dilectionis confeſſio petitur; ut trina negatio æquali cõfeſſionis numero cõpenſetur.* A qua

Auguſt. Chryſoſt. Cyrill.

ratione non multùm differt hæc, quam ſubjicio. Petrus in ſua negatione in tres incidit defectus; defecit in amicitiæ fœdere, in Diſcipuli munere; ac in veritatis promiſſione fideli; fuerat enim ſtipulatus; *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Matth.26.n.35. Ter de ejus amore proponit interrogationem, quia aſtrictorum obligationibus defectus, ſolùm animus affectus, ac amore propenſus ſupplere, ac reſarcire valet.

Matth. 26. *Defectus obligatorum ſolus animus addictus ſupplere valet.*

QUÆSTIO IV.

Quare hæc ſancta mulier Chriſti laudes proclamans dicitur una?

VNa erat ſancta hæc mulier, ut ſacer Evangeliſta notavit: *Quædam mulier:* una individualitate perſonæ, quæ inter tot blaſphemantium linguas linguam ſuam in Chriſti laudes exerit. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Cantic. 2. num. 2. Una etiam eſt mulier ſingularitate magnanimitatis, conſtantiæ, audaciæ, prudentiæ, ac amoris in Chriſtum, de quo multa dicam quæſt. 7. & 8. 23. Cant.2.

Sed cur una ſola mulier aſſumitur ad tantas Chriſti laudes proclamandas? Ad majorem confuſionem eorum, qui aderant, cùm per unam mulierem edocerentur, ut D. Hieronymus in Prologo Sophoniæ dixit de ſanctis mulieribus euntibus ad Chriſti ſepulchrum, Marc.16. n. 7. *Ite, dicite Diſcipulis ejus, & Petro.* Sic ait S. Doctor. *Vt erubeſcant viri, non quærere, quem jam fragilior ſexus invenerat.* Sic etiam Debora tempore Judicum Iſraëlis 4.num.4. claruit prophetiæ dono, quod tunc temporis viris denegatum fuerat, ait Theodoretus q. 11. *Deboram in contumeliam virorum prophetiæ donum adeptam eſſe; num ex viris nullus inveniretur dignus, qui Spiritum Sanctum promeretur, hæc donum Sanctiſſimi Spiritus eſt conſecuta.* Vide ſuprà cap.15.n.199. 24.

Magna virorum confuſio quòd per hanc mulierem edoceantur. Marc.16. Hieron. Iudic.4. Theodor.

Secundò, Ad cauſam juſtitiæ, veritatis, ac innocentiæ tuendam pauci ſufficiunt, pauci contra multos prævalent: Sic ad præclarum innocentiæ Chriſti teſtimonium ſat eſt una mulier de turba, ſicque in defenſionem ſanctæ Suſannæ contra inveteratos presbyteros ac ſens, *Suſcitavit Dominus Spiritus ſanctus pueri junioris, cujus nomen Daniel.* 13.n.45. De quo ait D. Auguſtinus ſerm 117. de tempore. *Iudicem meretur caſtitas Danielem puerum juniorem, nec dum pubeſcentis ætatis, multum de Deo pudicitia conſequitur.* 25.

Ad juſtitiæ ac innocentiam tuendam qualibet vox. Daniel.13. Auguſt.

Tertiò, Adeſt Chriſtus multa miracula, ac prodigia faciens, multaque ſuæ divinæ poteſtatis ſigna exhibens; ad ejus laudes celebrãdas una mulier è turba eligitur. Ad præexcelſi viri præconia decantanda quælibet lingua ſufficit: ad virum autem humilem ſublimandum multorum vox multorumque exoptantur, ac exiguntur encomia. 26.

Ad excellentiſſimi viri laudes ſat eſt una mulier.

Eunti Saulo in Damaſcum Chriſtus Dominus in magno lucis ſplendore apparens ait: *Ego ſum Ieſus.* Actor.9. n.5. Cùm autem ipſe pendet in cruce, ſuper caput affigitur titulus: *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum.* Joann 19.num. 19. Cur dum Saulo ſe manifeſtat, ſe ſolum Jeſum dixit, ut ponderavit Beda, *Non Deum, vel Dei filium* 27. Act. 9. Joan.19.

Beda. Auguſt. Cyrill. *ſe vocat:* at verò in cruce, alta Dei ordinatione, ut notant D. Auguſtinus, D. Cyrillus, tot tituli ſcribuntur, Jeſus Nazarenus Rex Judæorum? Cùm ſe exhibet Saulo, Chriſtus erat in gloria ad dexteram Dei Patris: in cruce autem in ſuæ humilitatis infimo extabat, ſeque à Patre derelictum dicebat. Ut ergo agnoſcatur, dum eminet in gloriæ fulgore, una ſufficit vox: Ego ſum Jeſus: at quando manifeſtatur in abjectione Crucis, in qua abſcondita erat fortitudo ejus, ut innoteſceret, multæ voces, multi tituli, ac variis linguis inſcriptiones in omnium conſpectu proponendæ fuere, ad quod reſpiciens D. Chriſoſt. homil. 44. in Joan. ſic ait: *ut calumniantium os obſtrueret,* ſcilicet Paulus, *& in regem ſuum inſurrexiſſe denunciat, & tanquam trophæo cuipiam litteras in ſculpſit, clara voce & victoriam & regnum profitetes: neque hoc una lingua, ſed tribus demonſtravit.*

Multum ad laudes humilis non ſic vere ad præconia excelſi eclebranda.

Chryſoſt.

28\. Ad annuntiandam dividi Verbi Incarnationem ejuſque, in carne aſſumpta, magnalia, unus Angelus è cœlo venit. *Miſſus eſt Angelus Gabriel.* Luc. 1. num. 26. At verò noto Chriſto, ad ejus ſublimitates publicandas venit Angelus magna claritate, *Cum quo ſubito facta eſt multitudo militiæ cæleſtis exercitus.* Luc. 2. n. 13. Cur tam diverſimodè, & non æqualimodo ſe habent? Cum angelica habebat delegatio, filius Dei inter millia Angelorum adorabatur, ſed quo myſterio, explicant multi Patres, & Doctores illud Pauli ad Hebr. 1. n. 6. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli ejus.* At in præſepio apparebat in humilitate, ac inopia: etſi ergo ad ejus laudes decantandas, cùm nitet in majeſtate, unus ſufficiat Angelus, cùm verò in humili abjectione manifeſtatur, ut convolet multitudo militiæ cæleſtis laudantium Deum neceſſe fuit. Pro quo facit D. Leo ſerm. 5. de Nativit alibi datus. *Cùm ortum Domini,* ait, *Angelo nunciante, paſtores cœleſtis exercitus ſunt claritate circumdanti, ut non ambigerent de majeſtate Pueri, quem erant in præſepio viſuri.*

Luc. 1. Luc. 2. ad Hebr. 1.

Exercitus Angelorum in Chriſti nativitate; non ſic verò in Annunciatione.

Leo.

Quæstio V.

Quare cùm multæ piæ animæ Chriſtum laudaverint, ſolùm de hac voce mulieris fit mentio?

29\. Auguſt. Aſſertio eſt D. Auguſt. tract. 10. in Joan. Hanc vocem *Beatus venter*, &c non ſolùm fuiſſe hujus mulieris, hoc etiam multorum: Sic ait S. Doctor. *Cum Dominus in turba admirabilis videretur, faciens ſigna, & prodigia, & oſtendens quid lateret in carne, admiratæ quædam animæ dixerunt: Felix venter, qui te portavit.* Quomodo ergo Evangeliſta ſolùm de hac muliere facit mentionem? Ad quod primò reſpondet Toletus, credibile eſſe, voci mulieris alios etiam conſenſiſſe, non quod plures ſic clamaverint, cum Evangeliſta unius tantum mulieris meminerit.

Toletus. *Alii mulieri conſenſerũt.*

30\. Secundò reſpondeo: Alii dixerunt privatim, ac veluti inter ſe mutientes: at hæc ſancta mulier voce alta, & publica proclamavit: *Beatus venter*, Ait Elias populo: *Ego remanſi propheta Domini ſolus.* 3. Reg. 18. num. 22. Et iterum loquens cum Deo: *Ego derelictus ſum ſolus* 3. Reg. 19. Quomodo veò magnus Pater ſe ſolum nominat, cùm paulò antea ei dixiſſet Abdias, ſe eſſe unum ex ſervis timentibus Deum, & quod cum Jezabel interficeret Prophetas Domini, abſconderit ex eis centum viros, quinquagenos, & quinquagenos in ſpeluncis, & eos paverit pane, & aqua, citato c. 18. n. 13. Cùm ergo notitiam Elias haberet in promptu, & ante oculos, quomodo ſe ſolum dicit? Lyranus ad citatum locum cap. 18. *Ego remanſi propheta Domini ſolus, qui auderet apparere, & idololatris reſiſtere, quia vivebant illi centum abſconditi ab Abdia.* Plures alii Prophetæ extabant, ſed abſconditi, non audentes loqui, nec verbum Dei prædicare: at Elias patenter, & alta voce Deum confitebatur, regem arguebat, ac idololatras increpabat. Et cum ipſe ſolus in publicum pro Domino Deo exiret, inde ſe ſolum Domini Prophetam dicebat.

3\. Reg. 18. 3. Reg. 19.

Solus ille ami us reputandus, qui te in perſecutione confitetur.

Lyran.

31\. Tertiò, quamvis aliæ piæ animæ dixiſſent: *Beatus venter*: de hac ſola muliere Evangeliſta facit mentionem, quia hæc prima extitit, quæ tali præconio ſic vocem extollit, ad cujus imitationem ſic proclamantes alii ſubſecuti. Et mulier quæ in his Chriſti præconiis proclamandis frontem, & primum occupat locum, magna ſanè gloria fuit celebranda. Quod ſtabilitur. Laudavit Gabriel Mariam, ſed in penetralibus: laudavit Elizabeth, ſed in propria domo, ubi neminem timere poterat. At verò hæc ſancta mulier, perfecta charitate plena, foras emiſſo timore coram omnibus, coramque acerrimis Chriſti hoſtibus, ipſum ejuſque ſanctiſſimam Matrem præconiis celebrat.

Primus in virtute maximè laudandus.

32\. De Joanne Baptiſta ait Chriſtus Dominus: *Inter natos mulierum non ſurrexit major Ioanne Baptiſta.* Matth. 11. num. 11. De qua appellatione diſſerens Andreas Jeroſolymitanus Orat. de Decollatione Baptiſtæ, ait: *Habuit itaque actiones convenietes iis appellationibus Ioannes ille, quo non ſurrexerit major inter natos mulierum, ſed tam illuſtre nomen inter natos mulierũ non ſurrexit major.* Quamnam actionem habet por fundamento, ſic pergit citatus Andreas: *Hic eſt enim magnus ille Elias, non Theſbites, ſed qui fuit medius inter Legem, & Gratiam: & licet tempore fuerit ab illo ſecundus, prioris tamen Chriſti adventus Præcurſor, qui cum eadem, qua ille præceſſit inſpiratione & virtute.* Tantum titulum eſt adeptus, forſitan, quia ex utero materno dono intellectus ditatus Chriſtum cognoverit? Vel quia exiens in lucem totum mundum perfudit gaudio, vel quia victus, ac veſtium auſteritate toti orbi extitit admirabilis? Vel quia oblatam generosè repulit divinitatis dignitatem? Ad nullum eorum, ſed ad præcurſoris munus recurrit Andreas. *Prioris tamen Chriſti adventus Præcurſor.* Ipſe enim primus regnum cœlorum appropinquans prædicavit, primúmque Chriſti annuntiavit adventum, primus quoque digito Salvatorem ipſum demonſtravit. Et qui in glorioſo ordine primas obtinet, inde maximè erectus ſublimetur, cæteris omnibus ipſius Joannis perexcelſus magnalibus veluti in ſilentio prætermiſſis. Ex quo conjice, quam glorioſè ſit hæc mulier celebranda, cùm in publico, ac coram populo decantandis Chriſti, ac Virginis encomiis priorem vendicet locum. Vide ſupra c. 11. n. 66. & 156. & tom. 2. c. 3. n. 90. & cap. 10. num. 19.

Matth. 11. Andr. Jeroſ.

Baptiſtæ quia primus prædicavit regnum cœlorum, inde nullus eo major.

33\. In hoc tamen piæ animæ, quæ aderant maximè

Bonum exemplum in quocumque reperiatur ſequendum.

mè laudibus afficiendæ,quia non dedignatæ ſunt voce unius mulieris de turba imitari,ſed proſecutæ dixerunt,*fœlix venter qui te portavit.*Ex quo magnum depromitur documentum , ut virtutes diſcamus ab his,in quibus relucent,atque ſplendent , non attendentes ad nobilitatis,vel dignitatis gradus.

34. 1.Reg.13.

*Deſcēdebat omnis Iſraël ad Philiſthim,ut exacueret unuſquiſque vomerem ſuum,& ligonem,& ſecurim.*1. Reg. 13.num. 20. Iſraël expolitus ſcientia , Philiſthæus barbarus : Iſraël pollens cultu Dei , Philiſtæus idolis deditus. Quomodo ergo Iſraël deſcendebat ad Philiſthæos ad acuenda inſtrumenta ſua tam pacis , quàm belli ? Philiſtæi meliores lapides , melioreſque artifices ad illa præparanda habebant : & ibi virtus , & bonitas exquirenda ; ubi reperitur. Eleganter allegorico ſenſu D.Gregorius Magnus ibidē locum expendit:*Intelligens per vomerem,qui à duplici bove portatur , Charitatis præceptum.* Quaſi velit dicere, quod illi vomerem ſuum apud Philiſtæos acuunt, qui charitatem Dei & proximi de minori eruditione acquirunt. Apud quos nitet Iuſtitia,Charitas,& Veritas,hæc eorum egregia facta imitemur , ac ſequamur.

Gregor. *Bonum in quocumque ſit imitandum.*

35. Ad Eph. 3.

Ait Paulus ad Epheſios 3. n. 9.*Vt diſpenſatio myſterii abſconditi à ſæculis in Deo , qui creavit omnia,ut innoteſcat principibus,& poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam.* Docet , prædicatione Apoſtolorū,ac ipſius Pauli multas circunſtantias myſteriorum Chriſti, excellentias Evangelii,ac converſionem Gentium principatibus,ac poteſtibus,cæteriſque Angelis innotuiſſe.In hunc ſenſum interpretantur locum D.Hieronimus,D.Ambroſius,D.Anſelmus,Theophylactus,D.Chryſoſtomus,qui ait : *Paulus Angelorum Evangeliſta eos illuminavit.*Quod ex D.Cyrillo etiam aſtruit D.Thomas,opuſcul.1.cap.26. Sed quomodo Seraphin,ac Cherubin ſpiritus ſcientia pleni tantam ab hominibus illuminationem accipiunt? Quia ſpiritus valde perilluſtres confidenter , ac generosè non dedignantur ab homnibus,licet natura inferioribus,in tot,tantiſque erudiri. Sic & piæ animæ in proclamatione hujus mulieris,licet eſſet una de turba,per illam doceri non recuſant.

Hieron. Ambroſ. Theophyl. Chryſoſt. D.Thom.

Superiores ab inferioribus erudiri non dedignentur.

Quæstio VI.

Quare mulier tanta celſitudine extollit vocem?

36. Bonavent.

DIvus Bonaventura ex quadam Gloſſa notat, quod,*hæc mulier magna fiducia inter blaſphemos confitetur Dei filium:*Quod factum eſt ad veritatis commendationem,& ad Phariſæorum cōfutationem.Ex quo patet,ait ipſe D.Bonaventura,quod *laudator divini nominis non debet eſſe timidus,ut laudare non audeat,nec ut laudare erubeſcat,ſed virilis,& humilis.*Extitit mulier humilis; non enim lingua ſua pronuntiavit nomen Ieſu, vel Mariæ;non dixit,Beatus venter Mariæ,qui te Ieſum portavit;ſed ſe indignam judicans talia nomina proprio ore proferre non audet;ſed valde modeſtè uteri laudes proclamat.

Præ humilitate , non pronunciat mulier nomē Ieſus , & Maria.

37.

Extitit virilis : multa audacia , ac fortitudine publicè in conſpectu Phariſæorum eis in faciem eſiſtens Chriſti præconia decantat. Veritatis, Religionis,ac fidei cauſa ſumma libertate,ac erecto eſt animo pertractanda , ut graviter & eleganter ponderant Albertus Magnus,D.Bonaventura ad illa verba Chriſti Domini. Luc 9.n.26. *Qui me erubuerit,& meos ſermones,hunc filius hominis erubeſcet , cùm venerit in majeſtate ſua.*

Cauſa fidei ac veritatis,cum libertate agenda. Albert. Mag. Bonav. Luc.9.

38. Apocal.1.

At Ioannes in ſua Apocal. 1.n.10.*Audivi poſt me vocem magnam,tanquam tubæ dicentis : Quod vides , ſcribe in libro.* Sed ad quid tanta , & tam grandis vox Ioānis,qui maximè paratiſſimus erat ad audiendum , cujus ſenſus maximè vegetiores extabant ad divina percipienda ? Vox illa,cùm, tres fidei,& Religionis pertractaret,non ſubmiſſè,nec aliter,quàm magno edito ſonitu,ac veluti totis viribus proferenda erat.Rupertus ibi.*Quia veritas fidei non amat angulos:non in occulto , ſed palam omni mundo loqui deſiderat,rectè non per vocem tubæ magnā,id quo dictum eſt,ſignificari dicebat.*

Pro fide magna voce agendum. Rupert.

39. Thren.4. Geneſ.4.

Adhæſit lingua lactentis ad palatum ejus in ſiti. Threnor.4.n.7.At verò de Abel mortuo dicitur ad Cain.*Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.*Gen.4.n.10.Iſraëlitæ viventes non valent vocem emittere:& Abel mortuus clamat.Illorum lingua,ut explicat D.Paſchaſius in ſenſu allegorico,adhæſit ad palatum ejus in ſiti doctrinæ,ac veritatis:cùm enim eſſent multis peccatis infecti, eorum vox depreſſa , ac contracta erat.At vox ſanguinis Abel,vox juſtitiæ & tam alterum edebat ſonitum,ut è terra pertingeret uſque ad cœlum.D.Paſchaſius lib.4.in Lament.*Magna vox juſtitiæ,ait,per quam mortui loquuntur,non ſolùm loquuntur , verum etiam ſicut Abel clamant.*

Paſchaſ. *Vox peccatoris depreſſa, vox juſtitiæ elata.* Paſchaſ.

40. Ioan.7.

Phariſæi invidia , & & odio agitati mittunt miniſtros , ut apprehēderent Ieſum.Qui cùm acceſſiſſent , *Stabat Ieſus,& clamabat: ſi quis ſitit, veniat ad me.*Ioan.7.n.37. Quod cum audiſſent Satellites,revertūtur ad Principes,& Phariſæos. *Qui dixerunt eis:Quare non adduxiſtis illum?Reſponderunt miniſtri:nunquam ſic locutus eſt homo ut homo iſte.*ibidem n.45.Nullū miraculū à Chriſto Domino edi miniſtri vident ; & tamen ita ſunt ejus doctrina capti,ut non ſolòm à principibus ſibi impoſita,non exequantur mandata , ſep potius in Phariſæorum conſpectu Chriſti prædicent excellentias,*Stabat Ieſus,& clamabat* Theophylactus.*Clamavit Ieſus,ait,ut libertatē ſuam in dicēdo manifeſtaret,quod nullum metueret.*Ex tam ſublimi doctrina,cū tanta libertate , audacia , ac clamore edita,maximè illius bonitas,&excellentia eluceſcit,ut qui illum apprehendere venerāt, Chriſti majeſtatem venerantes reverterentur illius magnalia prædicātes.Sic pergit Theophylactus.*Miniſtri abſque ſignis à ſola doctrina perſuaſi fuerunt,non enim dixerunt,nunquam tale miraculum fecit homo,ſed nunquam ſic loquutus eſt homo.*

Ex libertate dicendi cognoſcitur veritas. Theophyl.

41. *Timor dicendi arguit mendacium.* Bernard.

Ex libertate dicendi efficax fit argumentum de veritate;ſecus verò,qui ſubmiſsè loquitur,ſuæ noxæ magnam ſuſpicionem præbet.Pro quo eleganter facit D.Bernardus l.4. de conſideratione ad Eugenium Pontif. *Hanc , ait , velim generalem conſtituas,regulam,ut omnem,qui palam veretur dicere,quod in aure locutus eſt,ſuſpectū habeas.*

QUÆSTIO VII.

Quot virtutes reſplendeant in hac voce mulieris?

41. *Fides mulieris.* Beda.

ENituit fides. Nam mulier ex ſuggeſtione Spiritus ſancti, fide plena, cognovit Incarnationis myſterium, ut aſtruit Beda. *Tanta ejus Incarnationem ſinceritate cognoſcit, tanta fiducia profitetur, ut & præſentium procerum calumniam, & futurorum confundat hæreticorum perfidiam.* Deinde Virginem Mariam Chriſtum concepiſſe ſine virili conſortio, ſua virginitate integra permanente, non obſcurè mulier denotare videtur, dum Matrem, & non virum commendavit, innuens, ſolum habuiſſe matrem, & non humanum patrem. Ex hac tanta fidei acclamatione probat Tertull. lib. de carne Chriſti, & lib. 3. contra Marcion. c. 11. Chriſtum verum habuiſſe corpus, quod Marcion negabat. Et Beda lib. 4. ſuper Luc. c. 49. probat Elvidianos, Valentinianos, Apollinares, Chriſtum veram carnem aſſumpſiſſe ex Maria, nam impii illi hæretici dicebãt, illum carnem traxiſſe de cœlo & per Mariam tanquam per canalem tranſiiſſe. Hos hæreticos, & alios multos mulier plono ore confutat, ac confundit. De hac fide mulieris dicam iterum quæſt. ſeq.

Tertull. Beda. *Multas hæreſes confutat.*

43. *Charitas. Magnanimitas mulieris.*

Secundò. Enituit ejus in Chriſtum charitas, ut jam dixi ſuprà quæſt. 3. & iterum latius dicam quæſt. ſequenti. Tertiò. Reſplenduit ejus magnanimitas tantis proclamatis Chriſti laudibus coram illius inimicis, ac crudelibus adverſariis, quod eſt res ſatis periculoſa, & multo expoſita diſcrimini. Accerſito Achimelech Sacerdote à Saule, in hujus præſentia in multas ille Davidis laudes erumpit. *Quis in omnibus ſervis tuis ſicut David fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & glorioſus in domo tua.* 1. Reg. 22. num. 14. Quod cum percepiſſet Rex, ait: *Morte morieris Achimelech tu, & omnis domus patris tui.* Et ſtatim dixit ſuis emiſſariis: *Convertimini & interficite Sacerdotes Domini.* ibi. num. 17. Quænam cauſa tanti furoris regis? nam ſi Rex animo erat contra Sacerdotes Domini gravatus, quia pro Davide Dominum conſuluerant; multas, & efficaces rationes pro ſe, & illis produxit Achimelech, ut notant Expoſitores, Lyranus, Carthuſianus, Caietanus, Hugo, & alii. Cur ergo ira Regis non quievit; ſed potius ita excanduit? Multa, & magna de Davide Achimelech præconia cantavit corã Saule; qui cum eſſet crudelis illius inimicus, ita his auditis furore accenſus eſt, ut in magnum ſacrilegii nefas præcipitaretur ad occidendos Domini Sacerdotes. *Poſtquam Saul verba Achimelech audivit*, ait Abulenſis, *non potuit ſe continere, quin amara morte omnes Sacerdotes trucidaret.* De hac mulieris magnanimitate vide ſuperiorem quæſtionem.

1. Reg. 22. Lyran. Carthuſ. Caiet. Hugo. *Periculoſum in conſpectu inimici, tuas laudes decantare.* Abulenſ.

44. *Prudentia mulieris. Age de his, quæ tui ſunt muneris.*

Quartò. Enituit prudentia, & in multis. Primò laudavit in B. Virgine ventrem, & ubera quæ fœminea ſunt. Magna ſane prudentia de his agere, quæ ad te pertinent, & muneris tui ſunt. De quo iterum dicam infrà quæſt. 15. De quo vide plura tom. 1. & 2. Verb. *Officium.* Secundò magna prudentia mulier Chriſtum laudat: non invehitur in Phariſæos, neque eos, ut protervos, iniquos, ac mendaces arguit; ſed tota converſa eſt in Chriſti præconiis celebrandis. Tunc verè alicujus gloria decantatur, cum ſine alterius dedecore, ac infamiæ nota celebratur. In catalogo veterũ Patrum de Abel ait Apoſtolus ad Hebræos 11. n. 3. *Fide plurimam hoſtiam Abel obtulit.* Cur ejus fidem Doctor Gentium laudibus celebrat, & non potius illius martyrium; fide enim multo illuſtrior eſt martyrii actus, utpote procedens à charitate, quæ eſt omnibus virtutibus major, quod notavit Chryſoſtomus ibidem. *Non poſuit*, ait ſcilicet Apoſtolus, *martyrium, quod multo erat amplius.* Nam ſi illius martyrium diceret, neceſſariò Caini fratricidium erat aperiendum. Ut illuſtriſſimè Abel gloria ſcribatur, de eo, id quod minus eſt proferatur, dummodo ſine alterius crimine, ac dedecore decantetur.

Vere publicantur alicujus laudes ſine alterius injuria nota. Chryſoſt.

45. *Attendendum potius meritis quã poteſtati.*

Quintò. Enituit Iuſtitia: Ad ſuum ſuffragium ferendum apud hanc ſanctam mulierem efficaciora fuere egregia Chriſti Domini merita, quàm Principum, & Phariſæorum poteſtas, auctoritas ac nobilitas: his enim ſpretis tota in Chriſti encomiis proclamandis perſiſtit. In ea etiam enituit Juſtitia punitiva: nam laudibus Chriſti decantatis maximè Phariſæos verberavit. Nulla gravior inimico pœna, quàm ſui adverſarii præconia audire. *Judæ te laudabunt fratres tui, manus tua in cervicibus inimicorum tuorum.* Gen. 49. n. 8. Sed unde manus Juda tam ponderoſæ? Rationem innuit: *Te laudabunt fratres tui:* laudibus Judæ proclamatis, fient inimicis ejus manus graves, rigidæ, & aſperæ. Tertiò. Reſplenduit ipſa Juſtitia punitiva: nam auditis Phariſæorum blaſphemiis, nil eis mulier reſpondit, nec ad eos attendit, ſed illos tanquam, parvipendens tota præconiis Chriſti incumbit proclamantis. O quàm durũ inimico, ejus machinationibus, ac conviciis non attendere! Emiſſa à Diabolo in Job magna tormentorum tempeſtate, nil ſanctus Patriarcha contra Diabolum dicens tantum in Dei laudibus perſonabat: *Sit nomen Domini benedictum* 1. n. 21. Plus gratiarum actionibus Satanas torquebatur, quàm tormentis ſuis ſanctus Iob. Gloſſa Ordinaria, *Iob*, ait, *crudelem hoſtem patientiæ vicit, & acriora vulnera infixit, quàm accepit.*

Geneſ. 49. *Durum inimico, eum parvifacere.* Job. 1. Gloſſa.

46. *Fidelitas mulieris.*

Sextò. Enituit in muliere magna fidelitas, ſeu veritas cum multa prudentia, & juſtitia Ea enim ore protulit, quæ mente capiebat, & ſicut intellexit, ita locuta eſt. Quod maximè laudant. Expoſitores in Daniele, qui explicans ſcripturam Balthazari, in ejus faciem ſine ullo fuco ita legit ut intellectu apprehendebat. *Mane, numeravit Deus regnum tuum: Thecel appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens: Phares diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Perſis, & Medis.* Daniel. 5. num. 25. O quanta fidelitas unà cum multa prudentia eſt, ut nil aliud homo dicat, ac manibus exequatur, quàm id, quod mente tenet, & judicat! Ejectis prius Parentibus de loco voluptatis, *Collocavit Dominus ante paradiſum Cherubin, & flammeum gladium, atque verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ* Gen. 3. num. 24. Ad arcendum hominem à paradiſo nonne ſufficiebat unus Gherub. Ad quid ultra ei datur gladius flãmeus, atque verſatilis? Philo Hebræus li. de Cherub. *Igneus gladius, requiritur unà cum actionibus ſermo.* Cherub, plenitudinem ſcientiæ ac intelligentiæ denotat: conſtitutus erat ille miniſter à Deo; datur ei gladius flammeus, ut operaretur, ac exequeretur, juxta ea, quæ intelligebat, ac mente capiebat

Quilibet dicat id, quod mente capit. Daniel. 5. Geneſ. 3. Philo. *Bonus miniſter id quod intelligit, exequatur.*

capiebat. De quo iterum quæſtione ſequenti.

QUÆSTIO VIII.

Quàm opportuno tempore Chriſtum mulier laudat, in quo maximè ejus virtutes irradiârunt?

47. BLaſphemabant Phariſæi, multa convitia in Chriſtum conjiciebant: In Beelzbuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia. Tunc mulier in ipſo contradictionis articulo in medium proſilit, & Chriſti laudes proclamat. Chriſtum filium Dei fatetur Nathanael: *Tu es filius Dei* Ioan. 1. numer. 49. Et etiam Petrus Matt. 16. numer. 16. Tamen Petrus multis donis, ac laudibus ſublimatur. *Beatus es, Simon Bar-Iona, &c. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Nil verò tale dicitur Nathanaeli, ut notavit Euthymius. *Quare Petrus*, ait, *qui poſt tanta miracula, tantamque doctrinam confeſſus eſt, ipſum eſſe Dei filium beatus dictus eſt: Nathanael verò, qui & ante miracula, & ante doctrinam hoc ipſum fecit, non eſt dictus beatus*, cum ipſe Nathanael. Chriſtum verum eſſe filium Dei confeſſus fuiſſet, ut cum multis Auctoribus dixi tom. 1. lib. 3. cap. 6. quæſt. 15. numer. 105. Cur ergo iſte nō dicitur Beatus, ſicut Petrus. Nathanaël confeſſus eſt Chriſtum filium verum Dei; quando ipſe Chriſtus Dominus erat plauſibilis, & nullus ei adverſabatur. At Petrus ipſum aſtruit ingenitum Dei vivi, quando Phariſæi, & Scribæ multi blaſphemiis, dolis, ac machinationibus in ipſum inſurgebant, ipſumque appetebāt. Unde ipſe Petrus multis præconiis, fuit illuſtrandus. Sic & Marcella, quæ in tanto contradictionis articulo Domini elogia proclamavit.

Ioan. 1. Matth. 16. Euthym. *Confeſſio fidei facta tēpore adverſitatis, contradictionis valde grata.*

48. Ait Chriſtus Dominus Pilato *Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati.* Ioan. 18. num. 37. Cur non inquit, veni, ut teſtimonium perhibeam charitati, quæ eſt virtutum regina, vel ut idem teſtimoniū ſpei, aut fidei veri Dei unius, & Trini? cur has virtutes non ſpecificat, ſed ſolam veritatē exprimit? Veritati homines maximè obſiſtebant, & refragabantur; & inde excellens virtus Chriſti eminet in eo, quod veritati, in tanta contradictione, ac oppoſitione verſanti, teſtimonium ferat, & ut ait Caietanus. *Declaras, officium ſuum eſſe, perhibere teſtimonium veritati.*

Ioan. 18. *Excellentia virtutis manifeſtatur in oppoſitione.* Caiet.

49. Cum Iob in ſumma felicitate degeret, illius virtutem diabolus illudebat. *Nunquid Iob fruſtra timet Deum, nonne tu vallaſti eum,* &c. Iob. 1. n. 9. *Extende paulum manum tuam, & videbis, quod ut in faciē benedicat tibi.* Cui ait Deus: Ecce in manu tua eſt. Quorſum amplius cōceditur diabolo, quàm ipſe petit? Cur non Deus extendit manum in ipſum: tamen dicitur diabolo. *Extende manum tuam.* Hæc facultas præſtatur diabolo. Rectè Pineda ibi. *Ne poſtea calumniator leviorem manū Dei diceret, quàm oportet ad probandā illius ſanctitatē. Non ego eum tangam, tuæ manui, & poteſtati cōmitto.* Si Dominus percuteret Iobum, diabolus diceret, quod non mirū, quod ipſe in peccaminoſos actus non prodiret; nam cum manus Domini ſit valdè benigna, & clemēs etiam inimicis, & delinquentibus quāto magis amico & juſto? Ut ergo omni calūniādi anſa diabolo āputetur, traditur ſāctus Patriarchas in manus ejus, ut emiſſa in illū omni ſua pœnarū machinatione inter tāta tormentorum geneta in ſignem Iobi ſanctimoniam, ac patientiam etiam invitus agnoſcat, & fateatur.

Iob. 1. Pineda. *In adverſitate clareſcit virtus.*

50. Maximè reſplenduit fides mulieris: nam contradicentibus Phariſæis, Chriſti magnalia proclamavit. In contradictione, ac oppoſitione maximè fulget virtutum radius. Ab Apoſtolo dictus eſt Abrahamus. *Pater omnium credentium.* Rom. 4. num. 11. Antiquior extitit fide Enoch, vel Noë, quam Abraham. Cur ergo non Noë, ſed Abrahā dicitur Pater credentium? Noë, ut ita dicam, credidit in proprium commodum, quod inundante univerſali diluvio, ipſe, & tota domus ejus in Arca ſalvaretur. At verò Abraham credidit contradicente, & repugnante naturali ordine, quod ex emortua Saræ vulva habiturus eſſet filium, ex ipſoque filio, qui jubebatur, ejus ſemen in numeroſam prolem diffundendum eſſet. Sic pergit Apoſtolus. *Credidit in ſpem contra ſpem, & non eſt infirmatus in fide.* ibi D. Remigius. *Abraham, ait, audiens à Deo, Patrem multarum gentium poſui te, & ſecundum hoc tempus, veniam, eritque Saræ filius, licet contra naturalem uſum videretur eſſe, non eſt infirmatus in fide, quia non dubitabat in promiſſione.* In tantum exaltatur fides, quæ in oppoſitione apparet.

In contradictione reſplēdet fides mulieris. Rom. 4. *Fides Abraham in cōtradictione.* Remig.

51. Secundò, reſplenduit conſtans mulieris charitas, dum in tanta Phariſæorum oppoſitione Chriſti excellentias profitetur Cum Sponſus declinaret ac tranſiret à domo Spōſæ ipſa ſui Dilecti amore permota, *Quæſivi, ait, & non inveni illum: vocavi, & non reſpondit mihi. Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem, percuſſerunt me, & vulneraverunt me.* Cantic. 5. num. 6. & 7. Sed quorſum divinus Sponſus ita ſe elogat à ſancta Anima, cùm ipſe optimè prævideret, quod illa, quærens ipſum deventura eſſet in hoſtium manus, à quibus erat vulneribus afficienda, & non ſolùm gladio, & ſagittis, ſed etiam injuriis, & opprobrio, ut notant Theodoretus, Iuſtus Orgelitanus, & alii. Hac ſanè de cauſa ab ea tranſit, abſenſque fit, ut interpretatur D. Ambroſius lib. de Iſaac. cap. 6. *Illi percuſſerunt eam, ut amplius probaretur, ac tentationibus exerceretur.* Ut ita charitas, quæ intus in corde Sponſæ erga ſuum Dilectum latebat: in publicum foras prodiret inter adverſariorum injurias ac contumelias, à quibus impediri, ac retardari minimè valuit.

Charitas mulieris in contradictione. Cant. 5. Theodor. Orgel. Ambroſ.

52. Tertiò fervida mulieris ſedulitas magnoperè reſplenduit, nam blaſphemantibus Phariſæis, tacebant Apoſtoli, & nunc mulier toto pectore encomia Chriſti decantat: tueri namque, ac defendere unam innocentiam poſitam inter ſuorum adverſantium contrarietates, res eſt quæ cunctis etiā inſenſibilibus incumbit, ad omneſque ſpectat. Audiens David mortem Saul, Ionathæ, ac principū Iſraël in magnos fletus prorumpit dicens: *Montes Gelboë, nec ros, nec pluvia veniat ſuper vos, nempe ſint agri primitiarum, quia ibi abjectus eſt clypeus fortium, clypeus Saul,* &c. 2. Reg. 1. numer. 21. Sed quamnam culpam contraxerunt montes; ob quam in eos iraſcatur David, cum potius ira eſſet concipienda cōtra Saul, Ionathæ, ac procerū Iſraël interfectores: Perbellè D. Ambroſius lib. 3. de Officiis cap. 9. ſic ait: *Pro Regis*

Fervidæ mulieris diligentia. Subveniendum pro vexata innocentia. 2. Reg. 1.

necis

Ambroſ. *Omnibus incumbit, innocentiam tueri.*

necis ſpectaculo pœnam elementa ſolverunt. Meritò tantò David in montes effervеſcit furore; cum enim ipſi adeſſent morti innocentis principis Ionathæ, magnatum Iſrael unà cum Rege ſuo, in eorum auxilium, ac protectionem non convenerunt, ut eos è manibus eriperent inimicorum ſuorum: Tam inſita eſt omnibus obligatio quâcunque protegendi innocentiam, injuriis, aut morte affectam.

53.
Matth. 27. Bonavent. *Pro innocentia, etiam inſenſibilia teſtimonium ferunt.*

Mortuo Domino, *Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt.* Matth. 27. n. 51. Ad quid res tam mirabilis? D. Bonaventura in c. 23. Luc. *Creaturæ ſibi compaſſæ ſunt.* Moriente Domino, elemẽta quamvis inſenſibilia, ſe non potuerunt continere, quin pro innocente Agno teſtimonium ferrent, ejuſque inculpatam vitam, tam injuſtè morte affectam cuncti declararent, ac oſtenderent, tam admirabili ſui motu, ac commotione.

QUÆSTIO IX.

Quare mulier Chriſtum laudat in Beata Virgine?

54.
Ratio difficultatis.

MUlta Chriſti præconia poterat mulier proclamare nempe ejus divinam ſapientiam, ac pietatem, de quo iterum infra aicam; hæc omnia facta fœmina prætermittit; & ſolùm ad ejus laudes decantandas beatum dicit uterum, qui eum portavit: & ubera quæ ipſe ſuxit.

55.
Valde elegans unum in alio laudare

Reſpondeo Primò. Quod mulier Chriſti elogia in B. Virgine prædicat: valde enim pulchrum, ac elegans eſt, quempiam in alio ſublimare, laudibuſque afficere. In ultima die judicii ſuis Electis dicet Chriſtus Dominus: *Eſurivi, & dediſtis mihi mãducare, ſitivi, & dediſtis mihi bibere.* Matth. 25. num. 35. Statim ipſi reſpondebunt: *Domine, quando te vidimus eſurientem, & pavimus te? & ſitientem, & dedimus tibi potum?* Tunc dicet Rex: *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Cur non actus fidei, ſpei, & charitatis erga ſe immediate exhibitos, ſeu Religionis cultum in medium non adducit? ad quid potius hæc pietatis, & miſericordiæ opera? Ut talibus obſequiis in pauperes, humiléſque expenſis valde glorioſè ſuos dilectores commendaret, ac gratificaret, cum non ſe ſolùm, ſed etiam quæ ſui erant, tantis donis, ac beneficiis proſequerentur. D. Paſchaſius lib. 11. in Matth. *Hoc loco,* ait, *commendantur à Domino, ut quidquid uni eorum feceris, miro modo totum ſibi feciſſe, teſtetur ſuperexaltantem munus operis in ſe, quod feceris, ut factum illud glorioſius commendet.* Expende verba, *ut quidquid uni eorum,* &c.

Paſchaſ.

56.
Multi te in aliis ſpolian. Cant. 5.

At è contra hominum ingenium In aliis te inſectantur: In aliis te injuriis appetunt; immo & in aliis te ſpoliant. Inquit Sponſa: *Tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.* Cantic. 5. n. 7. Non ſat erat dicere, Tulerunt pallium meum; ad quid additur *mihi*? Multoties tibi in altero tuum ſurripitur pallium; & ut Sponſa denotaret à ſemetipſa fuiſſe ablatum, ideo ſignanter poſuit illud *mihi.*

57.
Ioan. 15. Caiet.

Ait Chriſtus Dominus Ioan. 15. num. 24. *Oderunt & me, & Patrem meum.* Caietanus ibi; *Quod o erint Ieſum, clarè apparet ex effectibus.* Quod odio proſecuti fuerint Ieſum, manifeſtè patet ex ira, bleſphemiis, machinationibus in ipſum conſpiratis. Sed quomodo verificatur, quod oderint Patrem Deum, quem ipſi pleno ore aſtruebant, confiteri, ac diligere? cauſa odii concitati in Chriſtum, proveniebat ex ejus magnis, excellentibuſque virtutibus, quarum auctor Deus erat, à quo emanabant. Cum ergo odio haberent Chriſti virtutes, odio etiam habebant earum auctorem, nempè Deum, non in ſe ipſo, ſed in ſuis virtutibus. Sic pergit Caietanus. *Ratio odii erat prætio firma, tot miraculis trahens populum, manifeſtè ſequitur, quod in Deum auctorem horum redundabat odium erga Ieſum.* O quanti te perſequuntur, ac odio habent, non in te ipſo, ſed in tui operibus, factis, cognatis, ac conſanguineis, in quibus tibi panis adimitur: Cum Chriſtus Dominus degeret in hoc mundo, ſæpiſſimè famẽ ſuſtinuit; nunquam tamen conqueſtus. At in ultima die judicii Reprobis dicet: *Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare.* Matth. 25. num. 41. Ac ſi dicat, Quod mihi in hoc mundo in propria perſona degenti eſſet panis denegatus, tacui: quod autem mihi in aliis ſcilicet pauperibus denegetur, valde durum, & intolerabile. *Ite in ignem æternum.*

Sæpè hominem aliquem in alio injuriis appetunt, & inſectantur.

Caiet. Matth. 25. *Valde durũ, quod tibi panis ſurripiatur id alio.*

58.
Filiorum virtutes parentum gloria ac ornamentum.

Secundò, Valde appoſitè proclamatione ex glorioſis Chriſti geſtis Beatæ Virgini adſcribuntur. Generoſa filiorum facta in parentum ſuorum gloriam, ac ornamentum referuntur. Imminente Thamaris partu, apparuerunt duo gemini in utero; in ipſaque infantium effuſione unus eorum protulit manum, in qua obſtetrix ligavit coccinum dicens: Iſte egreditur prior. *Illo vero retrahente manum egreſſus eſt alter: Dixitque mulier: Quare diviſa eſt propter te maceria? Et ob hanc cauſam vocavit eum Phares. Poſtea egreſſus eſt frater ejus, in cujus manu erat coccinum, quem appellavit Zaram.* Gen. 38. num. 27. Vis naturæ impellebat: ut Zaram prius exiret, ac promogeniture privilegio frueretur: Phares autem ut in ſecundo loco remaneret. Aliter tamen evenit, & quem natura ad ſecundum locum reſervabat, primatum tenuit. Sed unde illi tanta gloria, ipſa natura adverſante? Ex Phares naſciturus erat David, immo & Chriſtus Ieſus; ex quibus filiis tanta in ſuum parentem derivatur gloria, at illi, adhuc inter materna viſcera exiſtenti, jam omnis præeminentia, omniſque primogenituræ decor, etiam obſiſtente natura, defetatur, ipſeque omni ſplendore inſignitus in orbem prodeat, Diodorus in Catena Græca. *Illud præcipue conſiderandum, quod Zaram natura primogenitum faciebant, manum jam proferentem: Deus autem ad Phares contulit privilegium, unde David, regium genus, & Chriſtus oriundus erat.*

Geneſ. 38. *Ex filiis magna gloria derivatur in patres.*

Diodorus

59.
Vbi pœna doloris eſt, ibi & exultationis lætitia. Luc. 2.

Tertiò. Aptiſſimè ex Chriſti magnalibus Virginis elogia decantantur: nam dolores, ac paſſiones mortis Chriſti in Virgini animam diffuſæ ſunt: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius.* Luc. 2. num. 35. Valde conſone gloria laudis ex Chriſti factis Virgini defertur. Qui enim participes ſunt in preſſura, etiam in gaudio, & exultatione participes ſint. *Sicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis* 3. Corinth. 1. n. 7.

60.
2. Cor. 1.
60.
Ad Philip. 3. Græcus.

De noſtra reſurrectione agens Apoſtolus ad Philipp. 3. num. 21. ait: *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ,* ſeu ut habet Græcus, *ut conforme corpori claritatis ſuæ.* Sed unde noſtrũ humile corpus in tantũ

evehitur

bi reſurrectionis lætitia ubi & mortis pœna.

evehitur apicem,ut reddatur effigiatum majeſtati corporis filii Dei.Præmiſerat Apoſtolus de ſe loquens:*Configuratus morti ejus*.ibidem num.10. Et corpus,quod paſſionum ejus communionem habuit,non mirum,quod eam honoris etiam,& decoris conſequatur D.Thomas.*Quicunque participat*,ait, *virtutem divinitatis per gratiam*, *& paſſionem Chriſti imitatur.glorificabitur.*

D.Thom.

61. *Obſequium ſuis dilectis exhibitum, Chriſtus ſibi factum reputat.*

Quartò, Cum præſens occaſio exigeret, ut mulier Chriſtum laudibus extolleret, Virginis tamen laudes alta voce in medium adducit.Obſequia enim,quæ ſuis dilectis deferuntur. Chriſtus Dominus ſibi facta reputat. Ablutionis pedum miniſterio peracto,ait Chriſtus Dominus Apoſtolis ſuis.*Si ergo ego lavi pedes veſtros Dominus,& Magiſter*, *& vos debetis alter alterius lavare pedes*.Ioan. 13.n. 14. Hanc tamen conſequentiam aliter videbatur eſſe inferendam,nempe.Si ergo ego lavi pedes veſtros;& vos debetis lavate mihi pedes. At divinus Magiſter altiori modo illationem deducit. *Et vos debetis alter alterius lavare pedes.* Officia enim pietatis, quæ ſuis perſolvuntur,ſibi veluti collata Chriſtus cōputat;& dum unus Diſcipulus alterius pedes lavat,totum miniſterium ut ſibi factum adſcribit. Perbellè D.Paſchaſius,lib.11.in Matth. *Credendum*,ait,*quod hæc omnia in membris ſuis,ac ſi in ſe ipſe ſuſcipiat, quod in multis locis ſcripturarum apertiſſimè monſtratur,ſicut eſt illud.Qui vos audit, me audit;& qui vos recipit, me recipit.* Luc. 10. num 16.Nec non & Saulo ait de Cœlo: *Saule, Saule,cur me perſequeris?* Actor.9.n.4.

Ioan.13. Paſchaſ. Lucæ 10. Actor.9.

62.

Quintò,Chriſti magnalia Marcella contēplata,& ſtatim in laudes Virginis exurgit,ut mirifico modo Chriſti præconia decantaret.Perbellè D.Athanaſius Orat.de Maria,eam ſic alloquitur*Benedictionibus;te celebrat prima acies quæ ex Thronis,Cherubinis,& Seraphinis conſtat,qui magni Regis Dei cognitores appellantur.* Cur magni Dei cognitores,ſeu contemplatores dicuntur?Ante omnia, quia Mariam benedictionibus celebrant,in ipſa enim omnia Dei excelſa mirificè relucent,ex ipſaque filius Dei factus homo,decore,& pulchritudine indutus proceſſit. Quantò quis magis habet de cognitione Dei,tanto magis in Mariæ laudes celebrandas exurgit. Vide ſupra cap.16.num.132.133.& 134.

Athanaſ.

Ex cognitione magnalium Dei in Virginis encomia devenimus.

63. Cantic.1.

De ſua Dilecta ait Sponſus:*Ecce tu pulchra es amica mea,ecce tu pulchra es.*Cantic.1. num. 15. Cui ſtatim reſpondet Sponſa:*Ecce tu pulcher es, Dilecte mi*, *& decorus.*Sed cur in his commendationibus,alto dictamine divini Spiritus, à pulchritudine Sponſæ ſumitur exordium, cum tamen æquius eſſe videatur, quod à decore Dilecti haberetur initium,ab hujus enim venuſtate tota Sponſæ formoſitas irrorατus.Tamen ſic ordinatum eſt,ut antequam ad Sponſi commendationem deventum eſſet, prius laudes Sponſæ præmitterentur,quaſi Dilecti venuſtas à Sponſæ forma formoſior appareret;nam ex ejus puriſſimo ac virginali utero ipſe pulchritudine,ac decore indutus exivit.Rupertus *Dicis mihi*,inquit, *tu pulchra es; ego dico tibi, Ecce tu pulcher es; ex quo enim ego facta ſum pulchra, ex eo tu qui ſemper pulchrior fuiſti, pulchrior factus es: nam verè in eo pulchritudinem tuam adauxiſti,quod cū Deus eſſes,homo dignatus es fieri.*Ecce Rupertus adſtipulatur.Chriſtum ex Maria reddit pulchriorē.

Dei magnitudo per Mariam agnoſcitur.

Rupert.

In citatis tamen Canticorum verbis ponderādum, quod in decantandis Sponſæ elogiis bis ponitur adverbium *Ecce*, Sic dicitur: *Ecce tu pulchra es amica mea. Ecce tu pulchra es.* At in laudibus Sponſi ſemel tantum, *Ecce tu pulcher es,Dilecte mi,& decorus.*Adverbium *Ecce* admirationem denotat. Et quod Sponſus eſſet pulcher, multa admiratione dignum, hoc tamen totum halet per naturam, & eſſentiam.At quod una pura creatura,Virgo nempè Maria, tot gratiis,privilegiis.ac donis eſſe inſignita,multipliciter, & ſupra modum admirandum fuit.

64. Cantic.1.

Valdè mirū quod Virgo Maria tam ſublimata ſit donis,ac privilegiis.

Ad noſtrum intentum. D. Chriſto canit Iſaias 9.numero 6.*Parvulus natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis.*Et ſtatim ſubditur.*Et vocabitur Deus fortis.* Ex Hebræo ad verbum legitur: *Vocabitur Deo Gigas.* Cum naſcitur de Maria Deus Gigas dicitur.Ecce Deus quo nihil eſt majus,aliqualiter noſtro dicendi modo,ſe ipſo majorem oſtendit,dum noſtra carne indutus ex Maria proceſſit.Alii canunt:*Lauda anima mea Dominum.*Pſalm.146.numero 1.*Conficemini Domino quoniam bonus.*Pſalm. 117. numero 1.*Benedic anima mea Dominum,*Pſalm.113.At Maria:*Magnificat anima mea Dominum.*Luc.1.numero 46. Quod verbum premens Petrus Bleſenſis ſermone 1.de Aſſumptione aliàs ſermon.28.ſic ait:*Alta magnum prædicant Dominum, dicunt,& creaturæ rationales,alta magnum probant,& oſtendunt. Ego autem magnum facio Dominum.*

65. Iſaiæ 9. Hebræus. *Deus magnus per Mariam.*

Pſalm. 146. Pſalm. 117. Pſalm.113. Luc.1. Bleſenſis.

QUÆSTIO X.

Quare ut ſancta mulier Phariſæorum blaſphemias refutaret, in medium profert Virginis laudes?

MAximè ponderanda eſt conſequentia,quā ſanctaMarcella in hoc negotio ſe habeat. Calumniantur Phariſæi Chriſti Domini divinitatem,ac poteſtatem:*In Beelzebuth principe dæmoniorū ejicis dæmonia.* Quare ergo ſancta mulier,ut tot confutaret blaſphemias; non in medium producit multa argumēta pro Chriſti divinitate,ac poteſtate,ſed his omiſſis in commendationes Virginis prorumpit?Pro certo apud ſe ſtatuit,quod nullum ad probandam Chriſti potentiam,ac majeſtatem videbatur in præſenti efficacius medium,quàm ſi puriſſimæ Virginis Mariæ filius diceretur,ac agnoſceretur.

66. *Ratio difficultatis.*

Cum Chriſtus Mariæ filius dicitur ejus dignitas,& poteſtas declaratur.

In exordio ſui Evangelii generationē Æterni verbi narrat Ioannes: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.*Et poſtea ſubdit: *In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum,& lux in tenebris lucet,tenebræ eum non comprehenderunt.*Ioan.1.numer.4. ſeu,ut legit Origenes. *Et tenebræ eam non comprehenderunt.*Pergit Evangeliſta dicens. *Verbum caro factum eſt,& vidimus gloriam ejus,gloriam quaſi Vnigeniti à Patre.*Magna exhinc ſuboritur quæſtio, Procedit Filius à Patre, & cum ipſe ſit lux, & unita per eſſentiam,tamen tenebræ,ſcilicet homines ſuis peccatis obcæcati, eum non apprehenderunt, nec

67. Ioan.1. Origen.

cognoverunt: at ubi factus eſt homo in ſacratiſſimo Virginali Mariæ utero: tunc in ipſo viſitur ſuæ divinitatis majeſtas, tanquam unigeniti à Patre. Nobis notior, ac manifeſtior factus in gloria ſuæ potentiæ, ac divinitatis, tanquam unigeniti à Patre, quando noſtra carne inductus exiit ex Mariæ virginis utero, quàm dum in eminentia totius naturæ divinæ, ac tributorum per æternam generationẽ procedit à Patre. Pulchrè Theodoretus Studita Orat. de natali Baptiſtæ circa finem *Quia eſt ſuper omnia*, ait, *& in ſinu Patris, neſcientibus aliis igneis ejus miniſtris, tanquam aliud cœlum ingreſſus, in utero ſemper Virginis Mariæ ſeipſum patefecit.* Perpondera ultima verba.

Chriſti gloria cognoſcitur ex Maria.

Studita.

68. *Deus in domibus ejus cognoſcetur.* Pſalm. 47. numero 4. Canit Propheta, quod Deus erit agnitus, & cognitus in mundo, ac Eccleſia ſua, ſed quando? qua circunſtantia temporis? *Cum ſuſcipiet eam*, ſcilicet noſtram naturam humanam, ut interpretatur Divus Thomas. *Per hoc*, ait, *ſignificatur totum tempus Incarnationis Chriſti, Deus in domibus ejus cognoſcetur, cum ſuſcipiet eam, id eſt humanam naturam in unitate perſonæ.* Deus dicitur notus in mundo in eminentia ſuæ potentiæ, non quando genitus in cœlo, ſed quando ex utero Mariæ virginis, ut Sponſus è thalamo ſuo proceſſit in Orbem.

Pſalm. 47.

D. Thom.

Deus dicitur notus, cum ex utero Mariæ exiit.

Quæstio XI.

A quo motivo inducta fuit hæc ſancta mulier ut tam clara voce Chriſti ſupereminentiam fateretur?

69. Magna fide mulier proclamavit ut dixi quæſt. 7. in principio: tempus tamen, ejuſque circunſtantia eſt maximè ponderanda. Magnum hic Chriſtus Dominus miraculum edidit. Dæmoniacum ſurdum, cæcum, & mutum ſanavit. Et tunc mulier tacet. At cum Phariſæi blaſphemãt: *In Beelzebuab principe dæmoniorum ejicit dæmonia*: Et Dominus cum multa manſuetudine eis reſpondet *Omne regnum in ſe ipſum diviſum deſolabitur*; tunc mulier toto pectore erigit vocem dicens: *Beatus venter, qui te portavit.* Cur modo, & non antea? Antea viderat miracula, modo inter Phariſæorum blaſphemias videt Domini patientiam. Et inter injurias patientia major divinitatis Chriſti extitit index, quàm ejus eximia poteſtas, qua denonſtrabatur, univerſa ſibi eſſe ſubjecta.

Ratio difficultatis.

Patientia Divinitatis nota.

70. Domini patientiam, ac manſuetudinem inter Phariſæorum blaſphemias, conſiderans Tertullianus lib. de Patientia, cap. 3. ait: *Hinc vel maximè Phariſæi Dominum agnoſcere debuiſtis: patientiã hujuſmodi nemo hominũ perpetraret.* Valde notãdũ eſt illud ſuperlativũ *maximè*, unde Dominus potiſſimè agnoſcẽdus fuit à Phariſæis, an ex miraculis, vel ſuprema poteſtate, qua dæmones ejiciebat, vel ex oficio mundi vel ex ſua eximia erga omnes charitate. Vox Tertulliani pro patientia clamat, *Patientiam hujuſmodi nemo hominum perpetraret.* Ab ipſa injuriarũ tolerantia maximè debuerunt Phariſæi, Chriſtum eſſe Deum, deducere: non enim tam nitet divinitas in miraculis, potentia, ac mundi opificio, quam in multa patientia. Qui enim æquanimiter contumelias ſuſtinent, homines eſſe deſiiſſe, & inter divinos tranſcribi videntur. Vide quæ dixi ſupra cap. 18. n. 79. & 80. & 81. & tom. 1. lib. 3. cap. 6. quæſt. 15. n. 107. 108. & 109.

Tertull.

Divinitas Chriſti maximè manifeſtatur à patientia.

Secundò. Non quando Dominus operatur miraculum, non quando blaſphemant Phariſæi: ſed quando Chriſtus Dominus eorum convitia refutat mirabili ſermone, atque doctina *Omne regnũ in ſe ipſo diviſũ deſolabitur: filii veſtri in quo ejiciunt?* tunc mulier magna fide clamat. *Beatus venter, qui te portavit.* Quid modo tam vehementer mulierẽ excitavit? Sine dubio verba Chriſti, quæ audita ad inducendum mulieris animum tam præclarum fidei teſtimonium fuere vehementiora, quàm magna miracula viſa. Et quid mirũ, cum nil verbo Dei potentius, ac efficacius ſit. 71.

Ad corda movenda efficacior Dei vox quàm miracula.

Cum nomen Chriſti per totam Iudæam maximè divulgaretur, Principes Iudæorum, ac Phariſæi deſtinarunt miniſtros, etiam appoſito pretio ad eum apprehendendum. Qui, cum pergerent ad ſibi juſſa exequenda, Dominum Ieſum concionantem invenerunt. *Stabat Ieſus, & clamabat dicens: Si quis ſitit veniat ad me, & bibat; Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Ioan. 7. n. 37. Quod audientes ſatellites admirati revertuntur. Quibus dicunt Phariſæi. *Quare non adduxiſtis illum. Reſponderunt miniſtri: nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo.* Ibidem num. 45. Valde nota apud omnes erant miraculorum Chriſti fama, quam hi miniſtri ignorare minimè poterãt; immò fortè plures eorum multa Domini miracula inſpexere: hac tamen notitia non obſtante pecuniæ amore allecti, Phariſæorum dictis acquieſcunt, tenduntque ad Dominum capiendum: modò autem, nullo miraculo viſo à ſua cogitatione deſiſtunt. Unde hoc? Ab efficacia Verborum Chriſti, quæ apud eos fatendam, venerandamque Domini majeſtatem, & excellentiam, omni pecuniarum amore contempto vehementiora fuere, quàm quæcunque alia cognita, ac etiam viſa miracula. Albertus Magnus, *Miniſtri autem*, ait, *contemptis pretiis, quibus remunerabantur: ad capiendum ex ſolis verbis ejus capti, à miniſterio captivitatis deſtiterunt.* 72.

Ioan. 7.

Ad oſtendendam Chriſti divinitatem efficacius ejus verbum quàm opera.

Alber. Mag.

Loquens Deus de mari, ait: *Circundedi illud terminis meis, & poſui vectem, oſtia, & dixi Vſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumẽtes fluctus tuos.* Iob. 38. numer. 10. ut mare ſua in alvo reprimeretur, illi Deus oppoſuit terminos, vectes, & oſtia, ſuperque hæc vocẽ ſuam adjecit: *Vſque huc venies, & non procedes amplius.* Sed ad quid hæc Dei vox? Ut mare littora ſua non pertranſiret, nonne ſufficiebant termini, vectes, & oſtia, à Dei manu præſcripta: ad quid ultra additur Dei imperium? Cum mare tumeſcentibus fluctibus ſuperbeſcit, ut ſubmiſſionem, ac cultum Dei poſitione deferat, hoc non tam à viſis terminis, vectibus, ac oſtiis Dei operationem aſſignatis, quàm potius à divina voce in ipſis littoribus inſculpta depromit, ut tumore ſuo, quo terram concutiebat, depoſito, in alvum ſuam deflectat, ac retrocedat. Divus Baſilius Seleuc. orat. 1. *Eſto*, ait, *ventorum, impetu* 73.

Iob. 38.

Inſenſibilia moventur magis Dei voce, quàm alio quocunque opere.

Baſ. Sel.

impetu ad terram mare propellatur, fertur illud quidem fluctibus altè elatum: ubi vero terminos attigerit, revertit, refugitque, & domini vocem littoribus inſculptam cum intuitum fuerit, curvatis fluctibus termini poſitionem adorat. Cùmque terrã violenter feriat, reflectitur, ac divini imperii memor refertur in fugam. Expende verba: *Et Domini vocem cum intuitum fuerit, curvatis fluctibus termini poſitionem adorat.* Tam efficaciter Dei vox ſuper omnia alia opera ad ſui venerationem commovet creaturas. Vide ſupra cap. 12. numero 70.

QUÆSTIO XII.

Quare mulier non Phariſæis, ſed Chriſto tantum loquitur, cujuſque encomia valde ſtrictè celebrat?

74. HÆc ſancta mulier, non Phariſæis, ſed ſoli Chriſto Domino loquitur, ut patet ex textu, *Dixit illi: Beatus venter*, &c. Et quamvis cum Chriſto tantum loquatur, vocem extollit: Quia Marcella, utpote ſancta, ob ſuam humilitatem ad Chriſtum appropinquare non audebat. Proh dolor! Quot indigni hodie ad ſacram menſam accedunt? Cum ergo è longè eſſet, ac in medio turbæ conſtituta (hoc forſitan ſignificat id, quod dicitur mulier de turba) ut jam dixi & cum Chriſto loqueretur, ideo totis viribus proclamat. Deinde cum veritas angulos fugiat, ſemper claré, & patenter in omnium conſpectu eſt eructanda.

Mulier Chriſti non appropinquabat ob ſuam humilitatem.

75. Ad noſtrum ſcopum, cur non cum Phariſæis, ſed cum ſolo Chriſto loquatur? Ad ipſum enim, dirigebat ſermonem. Secundò Phariſæi, ac Scribæ circunſtantes Chriſtum Dominum maligno odio proſequebantur, & mulier ejus elogia, atque laudes proferebat: ideo non ad Phariſæos, ſed ad ipſum ordinat ſermonem. Adverſarii enim commendationes tuas nunquam percipiunt, neque intelligunt. Vide ſupra cap. 11. num. 128. & tom. 1. lib. 2. cap. ... numer. 60. & lib. 3. cap. 3. quæſt. 1. numer. 6. & tom. 2. cap. 15. quæſt. 3. numero 25. & cap. 24. numero 10.

Inimici non capiunt tuas laudes.

76. Tertiò Non Phariſæis, ſed Chriſto loquitur mulier. *Dixit illi.* Sacratiſſimæ Virginis commendationes proferebat, & Deo interius illuminante, firmiſſimè apud ſe ſtatuit, quod virginis decantationes ſolus Chriſtus intelligere, ac capere valebat. Quod etiam magis ſtabilitur: Nam cum mulier in virginis laudes proditer, non commendat excellentiam illius meritorum, quibus dignum Dei habitaculum effici promeruit: non modum concipiendi ex Spiritu Sancto, illæſa virginitate; non modum portandi in utero eum, qui à totius mundi vaſtitate non capitur; ſed valde ſtrictè, ac ſummatim ſe habet in hoc negotio dicens: *Beatus venter, qui te portavit.* Sciebat enim quod virginis magnalia dicere, explanare, ac perfectè intelligere, non hominis, immo nec Angeli, ſed ſolius Dei erat; cum quo ipſa loquebatur, & ideo in hac commendatione brevi eſt uſa periodo totam rem Chriſto committens, qui ſolus ut oportebat, eam aperire valebat.

Solus Chriſtus intelligit Virginis encomia, eaque explicare valet.

77. Venit Gabriel ad Virginem Mariam annuncians conceptionem Filii Dei in utero ejus. Cui ait Virgo: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Luc. 1. num. 34. Bené novit Angelus Virginis affectum, quod incorruptionem ſuæ virginitatis quærebat? Cur ipſe perſpicacia ſua angelica illud minutim non explanat: ſed ait: *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te; & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Cur de tanto myſterio de quo tanta dicenda venirent, tam breviter Gabriel? Cur non explicat, quod illud ineffabile compoſitum totum in inſtanti eſt efformandum unita humana natura in hypoſtaſi filii Dei ſine naturarum confuſione, ſed tantum inquit: *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te:* Ac ſi diceret: Magiſtrum quæris de his, quæ in te ſunt facienda? Spiritus Sanctus, qui in te ſuperveniet, qui in te totum operabitur, ipſe te docebit, ipſe tibi diſciplinam de tam magno myſterio infundet, cujus ipſe ſolus, qui operator, & doctor eſſe poteſt, & non ego, qui ſolum Angelus annuncians miſſus ſum. Pulchrè D. Bernardus homil. 4. Super miſſus eſt, ſic introducit Angelum ad Virginem loquentem. *Quid à me requiris, quod in te mox experieris? ſciens ſcies, & feliciter ſcies, ſed illo doctore, quo & auctore. Ego autem miſſus ſum nunciare virginalem conceptum, non creare: nec poteſt doceri, niſi à donante.* Quæ ſunt de illibata Mariæ virginitate, quæ de magnalibus in illa operatis, à ſolo donante dici poſſunt.

Luc. 1.

Quæ Mariæ ſunt, à ſolo Spiritu ſancto edoceri poſſunt

Bernard.

78. Ait Ioannes in ſua Apocalypſi 4. numer. 5. *De throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua, & ſeptem lampades ardentes.* Cur non explicantur à ſublimi Aquila qualia eſſent hujuſmodi fulgura, voces & tonitrua cum in aliis hæc videamus enucleata; de fluvio cœleſtis Patriæ dicitur, *fluvium aquæ vivæ ſplendidum, tanquam cryſtallum.* Apocal. 22. numer. 1. Similiter paſſim & voces explicantur: *Vox prima, quam audivi, tanquam turbæ loquentis mecum; dicens: Aſcende huc.* Apocal. 7. numer. 1. Et iterum: *Vidi alterum Angelum, & clamavit voce magna quatuor Angelis, dicens: Nolite nocere terræ, & mari.* Apocal. 7. numer 2. Cur ergo ſolum fulgura, & voces, ac tonitrua, quæ procedebant de throno, non exprimuntur qualiter lucerent, qualiterque dicerent, ac reſonarent? Thronus ille Agni beatam Virginem Mariam adumbrabat, ut auctor eſt D. Bernardus ſerm. de laudibus Mariæ, qui inter ejus opera habetur. *Vnde Ioannes in Apocalypſi, ait; de throno ſcilicet de Maria procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: quia Maria mater filii Ieſu Chriſti parabolas, ænigmata, legalia, & mirifica geſta, opera avidius ebibit, & fidelius credidit.* Cum thronus ille B. Virginem denotaret, meritò fulgura, voces, tonitrua, & ſeptem lampades ardentes, quæ de illis procedebant, qualia eſſent, non declarantur, quia fulgores virtutum Beatæ Virginis Mariæ, voces laudum ejus, tonitrua magnalium, & ſeptem Spiritus ſancti dona, quibus eſt ditata, nulla invenitur creatura nec in cœlo nec in terra, quæ tantã, ac talia valeat exprimere, & enucleare.

Apocal. 4.

Apocal. 22.

Apocal. 4.

Apocal. 7.

Bernard.

Nullus intellectus creatus poteſt declarare Virginis virtutes, atque magnalia.

79. Multum eleganter Beata Virgo appellatur à D. Damaſceno, ut alibi notavi, *Abyſſus gratiarum.* Abyſſus eſt quædam profunditas impenetrabilis;

Damaſc.

Magnitudo gratiæ Virginis incomprehenſibilis intellectui creato.

trabilis, & incomprehenſibilis. Multitudo gratiarum Beatæ Virgini à Deo eſt collata,ad normam & menſuram illius dignitatis, in quam evecta eſt.Quis ergo incomprehenſibilem gratiarum profunditatem in Virgine, etiam cogitando, emetietur, cum prorſus creato intellectui ſit incomprehenſibilis dignitas maternitatis filii Dei? D.Auguſtinus lib.unico de Aſſumpt. Virg.cap.1. *Sanctificante*,ait,*Spiritu ſancto tuo in ea uterum humanum ad conceptionem filii tui,cujus dignitatis,& gratiæ affectum nec concipere,nec lingua valet exprimere.* Pro quo magnopere pondera D. Bernardinum Senenſem tom. 1.ſerm. 61. cap.12. *Quod fœmina,* ait,*conciperet, & pareret Deum, eſt,& fuit miraculum miraculorum. Oportuit enim,ut ſic dicam, fœminam elevari ad quam æqualitatem divinam,per quandam quaſi infinitatem perfectionum,& gratiarum: quam æqualitatem creatura nunquam experta eſt.* Perpende conſequentiam, quam ex ipſo miraculo miraculorum deducit D.Bernardinus.Quod oportuerit,ut fœmina elevaretur ad quandam æqualitatem divinam,& quod eſſet ditata quaſi infinitudinis gratiarum abundantia,quam nunquam creatura eſt experta.

Auguſt. Bernard.

QUÆSTIO XIII.

Quare prius Marcella nominat beatitudinem, quàm ventrem, & ubera Beatiſſimæ Virginis Mariæ?

80. *Ratio difficultatis.*

IN hoc elogio ait, hæc ſancta mulier: *Beatus venter, qui te portavit.* In quo maximè ponderandum eſt,quod in B. Virgine prius mulier prædicat beatitudinem,quàm ventrem & ubera, cum in aliis prius videamus nominari perſonam, quàm titulo beati inſigniri? Sic magnus Paulus de ſe loquitur Actor.26.num.2. *Æſtimo me beatum apud te,cum ſim defenſurus me hodie.* Prov.3. num. 18. *Qui tenuerit eam*, ſcilicet ſapientiam, *beatus.* Et 29.num.18. *Qui cuſtodierit legem,beatus erit.* At verò in B.virgine Maria mutatur ſtylus, prius beatitudo acclamatur, quàm venter, & ubera ejus dicantur

Actor.26. Prov. 3. & 29.

81. *In Virgine prius gratia, conſideratur quàm natura.* Damaſc. Phil.Abb. Cant.8.

Adeò B. Virgini ſunt ingenita,& intima ſupernaturalia dona gratiæ,& beatitudinis, ut in ea prius hæc eluxerint, quàm moles corporea extiterit. D.Damaſcenus Orat 1.de Mariæ nativitate. *Natura*,ait, *gratiæ fœtum antevertere minimè auſa eſt,verum tantiſper expectavit,dum gratia fructum ſuum produxiſſet.* Pulchrè Philippus, Abbas lib.6.Cantic. cap 8.explicans illa verba *Vna eſt matris ſuæ,electa genitricis ſuæ*,Mariæ matrem vult eſſe gratiam. *Vna eſt igitur*,ait,*matris ſuæ: quia mater gratia nec primam viſa eſt habere ſimilem,nec ſecundam, quaſe forma pari exhiberet, Virginem pariter, & fœcundam : non aliam tantis virtutum titulis honoravit:hanc unam,vel unicam ſingulari privilegio decoravit.* Cum ingenita eſt ei gratia,ut ipſiuſmet gratiæ dicatur unica filia,cui mater gratia totam ſuam formam impreſſit,eam, que ut filiam valde ſibi ſimilem reddidit. Et notandum,quod bis dicitur filia una,ſeu unica gratiæ, *Vna eſt matris ſuæ*, & iterum *electa. genitricis ſuæ.* Filia unica, ut eſet virgo, & mater filii Dei,*Virginem pariter, & fœcundam*:filia unica in eo,quod eam tantis donis, ac privilegiis inſigniverit:*non aliam tantis virtutum titulis honoravit.* Unde pulchrè ait D. Auguſtinus homil. 4.de Aſſumpt. *Quantum Chriſti poteſtas poſſit, mundi oſtendit univerſitas, quantum gratia Mariæ monſtrat integritas.* Et ſi totus mundus oſtēdit Dei potentiam;una vero Maria Dei gratiæ magnitudinem.

Maria dupliciter gratiæ filia.

Auguſt. *Maria oſtendit Dei gratiæ magnitudinem.*

81. Hinc ſingulariter in ea beatitudinis fulgor reſplendet, de ea quæ decantatur.In ſuo Cantico ait ſanctiſſima Virgo: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*: Luc.1.numero 48. Quæ verba expendens Albertus Magnus inquit, *Et beatam me dicent,id eſt,nominabunt; & ideò ſicut ſecundum Poëtas,Tonans nominatur Iupiter? & Paulus,ſecundum ſanctos,intelligitur, cum dicitur Apoſtolus: ita cum dicitur Beata Virgo,intelligitur mater Dei, nec aliter eſt nominanda,quam Beata Virgo, ex quo ipſa ſibi hoc nomen ab omnibus deberi,ait.* Sic differit magnus Doctor. Tamen notari velim, quod ſanctiſſima Virgo in Cantico ſuo non indixit,ſe beatam appellandam annexa virginitate; ſed ſimpliciter, *beatam me dicent*,ita ut antonomaſticè, cum Beata dicitur, Mater Dei intelligatur. In illa enim, non ſolùm poſt mortem,ſed etiam in hac vita degente extitit omnis gratia,omnis ſanctitas, omnis confirmatio, ac ſecuritas cum magna Dei cognitione, quæ animam illam ſacratiſsimam beatam reddiderunt, ut docet Divus Damaſcenus Orat.1.De Dormitione Mariæ. Hinc omne ejus præconium poſt Incarnationem verbi beatitudine decantatur. *Beata, quæ credidiſti. Beatam me dicent omnes generationes, Beatus Venter, Beata viſcera Mariæ Virginis.* De quo quæſt. ſequenti.

Luc.1. Alber. Mag. *Virgo beata per antonomaſiam.* Damaſc.

QUÆSTIO XIV.

Quare, cum beatitudo corporis redundet ac anima beata, uterus Virginis in via prædicatur beatus?

83. *Ratio difficultatis.*

VAlde mirabile eſt hoc mulieris præconium. Corpous non beatur, niſi ex redundantia animæ beatæ, corpus ab anima participat beatitudinem. Si ergo Maria eſt in via, nec ejus mens Deitatis intuitione fruitur (loquor de intuitione permanenti, nam tranſeunter Deum vidit in via) quomodo ergo ejus uterus beatus decantatur? Reſpondeò Primò. Quod vulgariter beatum appellamus illud, quod bonis abundat, & nulla major potuit eſſe felicitas, nullaque major excellentia, quàm quod uterus Virginis gratia increata plenus extiterit.

84. Secundò,A plenitudine gratiæ creatæ Mariæ optimo argumento ejus uterus beatus,ac glorioſus prædicatur. Plenitudo gratiæ conſummationem quandam ſapit: conſummatio autem gratiæ gloriam beatitudinis innuit. Pro quo perponderat verba D.Thō.3.p.q.27.art.1.ad 2.Qui de B.Virgine agens ait:*In cōceptione filii Dei conſumma*

ſumma

ſummata eſt ejus gratia,confirmans eam in bono: Quomodo Angelicus Doctor conſummatam gratiam,quæ propria eſt Beatorum nota,Virgini via adſcribit? Agebat de gratia ad retinendum, concipiendum Deum in utero, ad noſtrum tamen ſcopum collimandum ſubjiciam Odonium Epiſcopum Camarenſem in opuſculo. *Gratia plena*, ait: *Si gratia plena, nihil ejus omnino erat vacuum gratia: nihil ergo ejus peccata vacabat; cujus totum gratia implebat. Igitur glorioſus ſexus, glorioſus venter, glorioſa viſcera, glorioſum totum, quod totum gratia plenum.* Multum elegans illatio. Gratia ſemen eſt gloriæ: Gratia replevit totam virginem: ergo & gloria eam replevit, optimoque jure ejus utero, uberibus, ac viſceribus adſcribitur.

In Maria gratia conſummata. — Odon. — *Gloria totā replet Mariam.*

85. Tertiò, Beatitudo conſiſtit in intellectuali cognitione: atqui B. Virgo prius concepit Deum mente,quàm ventre,ut deprehendes ex D. Auguſtino tract. 10. in Ioan. & lib. de Sancta Virg. c. 3. Ruperto lic. 1. in Cant. & cap. 13. in Iſaiam. S. Bernardino Senenſi tom. 1. ſerm. 52. c. 2. de quo infra. Quia perfectè tenuit Deum mente, cognitione, meditatione, ac contemplatione, inde effecta eſt digna, quæ ipſum ventre concipere. Audi D. Laurentium Iuſtinianum ſerm. de Annunt. col. 2. *Ave gratia plena*, ait, *Dominus tecum, tecum in mente, tecum in ventre, tecum in thalamo, tecum in præſidio. Cæterum hoc non habes abs te, ſed ab illo, qui fecit te, ut naſceretur ex te, paſceretur ex te: replevit enim te, ut fieret ex te.* Perpondera ultima verba, *Replevit enim te: ut fieret ex te.* Tam glorioſè, ac magnificè ejus ſanctiſſima anima impinguata eſt cœleſtibus bonis, tamque altè Deum conſiderabat, ut inde redundarent in corpore beatificæ dotes, ut Deum portaret in utero viſceribus teneret, manibus contrectaret, brachiis foveret. Et preme verba Laurentii Juſtiniani: *Replevit enim te, ut fieret ex te.* Ex conſequentia excellentiæ collige magnitudinem præmiſſæ. B. Virgo verè & perfectiſſimè Deum tenuit ventre, ut Catholica fides profitetur. Conſidera ergo exinde, quàm verè, & perfectiſſimè tenuerit mente. Advoco huc D. Ildeph. l. de virg. Mariæ. c. 8. *Audiſtis Virginis oraculum*, ait, *quæ tam verè utero carnis concepit, & generat quàm verè utero mentis accepit, & narrat.*

August. Rupert. Bernard. — *Maria prius mēte quàm ventre concepit.* — Laur. Juſt. — *Quā perfectè Deum tenuerit mente.* — Ildeph.

86. Vis ſcire, quàm perfectè virgo Maria Deum mente tenuerit? Expende quædam verba D. Thomæ ſuprà citato loco. 2. part. quæſt. 27. art. 5. ad 2. nam poſtquam ait, quod in conceptione filii Dei conſummata eſt ejus gratia perficiens in bono, addit: *In ſui vero glorificatione conſummata eſt ejus gratia perficiens eam in fruitione omnis boni.* Beatitudo formaliter conſiſtit in actu intellectus, ut docet ipſe D. Thomas 1. 2. quæſt. 3. Fruitio autem eſt actus voluntatis, ut ipſemet docet ibidem quæſt. 11. art. 1. in corpore, conſequens ad ipſam beatitudinem. Cur ergo magnus Doctor glorificationē Virginis explicat per actum voluntatis, & non per actum intellectus, ut in aliis Beatis. Hoc ſanè egit ſuo angelico acumine, ut nobis denotaret, quod Virgo Deum ventre gerens tam perfectè etiam ipſum mente tenebat, quàm fas erat puro Viatori, ut in ſui glorificatione quodammodo, & ſecundum noſtrum dicendi modum, non alia illi deficeret gloriæ portio, niſi fruitio, ac gaudium de tanto bono poſſeſſo. Verum eſt, quod B. Virginis in via de Deo cognito abſtractiva erat (loquor de cognitione permanenti, ut jam dixi) & ad illam, quæ eſt intuitiva Patriæ non pervenit, tamen tantum ad illam acceſſit, tantumque de ipſa ſaporem habuit, cum in ipſamet Virgine tota Deitatis plenitudo ſub carnis velamine inhabitaret, ut in ſui glorificatione ſolum gratia in fruitione perficiens exprimatur. Patrocinatur huic cogitationi Gerſon tract. 3. ſuper Magnific. col. 10. *Erat tunc*, ait, *ſpiritu Maria licet in corpore quaſi nihil de corpore portaret. Hinc defeciſſe, hinc extra ſe fuiſſe, hinc in atriis domus Domini habitaſſe perhibetur.*

D. Thom. — *Multum ſaporem ſuperna Patria Maria habuit in via.* — Gerſon.

87. Quartò. Quid mirum, quod ejus uterus beatus prædicetur, cum ipſa virgo Maria Dei gratia appelletur à Damaſceno ſerm. 45. *De quo*, ait, *nihil aliud poſſumus dicere, niſi, quia glorioſa dicta ſunt de te, gloria Dei.* Idē enim fuit, quod ipſa fieret civitas Dei, in qua Deus inhabitavit, ac ut fieret gloria Dei. *Pulchra es amica mea, ſuavis, & decora ſicut Ieruſalem*, Cant. 6. num. 3. Comparatur cum Ieruſalem, quæ viſio pacis interpretatur. Et ubi nos habemus, *Suavis*, in Græco eſt, *Bene complacens*, Aquila. *ſecundum beneplacitum.* Cur ergo pulchritudinum ſuavitas, quam Deus invenit in B. Virgine, explicatur per verbum *beneplacitum*, per quod exprimitur ſuprema complacentia ac delectatio, quam Æternus Pater habet in dilecto filio ſuo Ieſu *Ecce vox de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Matth. 17. num. 5. Cur utrobique idem verbum? Optimè ſanè gaudium, & lætitia quam Deus de pulchritudine, ac decore B. Virginis obtinet, non aptiùs quàm per illius eminentiſſimæ dilectionis veſtigia, ut noſtro dicam dicendi modo, valuit adumbrari. Gratia maternitatis inventa in Maria beneplacitū eſt filio Dei D. Epiphanius in Anch. col. 42. in fine. *Quoniam multa millia in terra erant, & Maria ſola gratiam invenit & in ipſa elegit ſanctam carnem, propterea eſt illa, in qua ipſi benecomplacitum eſt.*

Damaſ. — *Maria Virgo Dei gloria.* — Cant. 6. — Græcus Aquila. — Matth. 17. — *Deus maximè delectatur in Maria.* — Epiphan.

88. Aliter explicatur citatus Cant. locus de anima Iuſti, veluti loquentis cum B. virgine. *Pulchra es amica mea ſuavis, & decora ſicut Ieruſalem*; Animæ enim fideles cum B. Virgine converſantes in terris tantam pulchritudinem, decorem, ac ſuavitatem ex ipſa hauriebant quodammodo, ac ex ipſa cœleſti Ieruſalem, & viſione pacis; Rupertus lib. 6. in Cantica, præcitata verba explicans ſic ait: *In quo ſuavis, & decora, ſicut Ieruſalem. In eo, videlicet, quod & anima tua ſupremam videt pacem, & ex viſitatione tui diſcunt animæ plurimæ caleſtem ducere converſationē. Vnde dicunt, vel ſunt filiæ Ieruſalem, quia optimam eligunt partem.* Unde de ipſa virgine Maria in cœleſti patria ait D. Bernard. Senenſis tom. 1. ſerm. 61. art. 3. cap. 3. *Vt intra Trinitatis gloriam ipſa ſola ſit evecta, ut plus Beatiſſimæ Trinitatis diligat gloriam, capiat; ſentiat & fruatur, & quam omnis alia pura creatura ſimul ſumpta: de cujus gloria poſt Filium participāt univerſi.* Nota ultima verba.

Cant. 6. — *Iuſtus tantquam è cœlo gaudiū participat ex Maria.* — Rupert. — Bernard.

QUÆSTIO XV.

Quare Marcella in hoc Virginis elogio tantum de ventre, & uberibus meminit?

89. NOn laudat Mulier Chriſtum Dominum ex multitudine ſuorum miniſtorum, ut Regina Saba commendavit Salomonem à multitu- 3. Reg. 10. dine aſſiſtentium. *Beati viri tui, & beati ſervi tui, qui ſtant coram te ſemper:* 3. Rep.10,num. 8. Hoc enim ſpectabat ad Angelos. Nec eum laudat, ut ex regali progenie David natum, ut Pue- Matth.21. ri in die Palmarum, Matth.21. num. 9. Hoc ad principes, & magnates pertinebat. Nec etiam eum laudare ob admirabilem, ſubtilemque do- Ioan.7. ctrinam, ut alii dixerunt: *Nunquam ſic locutus eſt* *Mulier laudat quæ fœminea ſunt* *homo.* Ioan.7.num.46. Sed ut mulier de turba ſermonem inſerit de his, quæ illius propria erant, Caiet. nempe de ventre, ac uberibus, Caietanus. *Aptiſſimè mulier laudat ventrem, & ubera quæ muliebria ſunt.* Unuſquiſque quæ ſui muneris ſunt de iis agat, & ne in alieno ſe intromittat. Indecorum eſt enim, quod miles de ſtudiis, & Doctor de armis pertractet. Vide tom.1.& 2. Verb. *Officium.*

90. Secundò, commendat Mulier Chriſti generationem: *Beatus venter, qui te portavit:* atque *Quilibet ex ſua nobilitate pignoratur ad miſerendum.* ejus educationem, *Et ubera quæ ſuxiſti.* Blaſphemant Phariſæi: *In Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Tunc mulier pia ac ingenioſa ſagacitate ei proponit ante oculos ſui generis ſplendorem: nam quamvis blaſphemantium injuriæ multum ſolicitarent ſupplicium; præclara tamen ejus nobilitas, magnum erat ei argumentum, ut illas dimitteret, ac condonaret. Cum 2. Reg. malediceret Semei Davidem iraſcitur Abiſai filius Sarviæ, & volebat illum interficere; ſolum tamen regalis Davidis animus placidus, & quietus ſtabat: illa patienter ſuſtinens. Et Mulier non ſolùm Chriſti generationem, ſed etiam educationem commendat; niſi enim interfuerit educatio optima, parum proderit majorum nobilitas.

91. Tertiò, clamat Mulier: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ ſuxiſti. Chriſtus Dominus ſuxerat Virginis ubera, prius tamen ei con- *Qui largitur ſugere poteſt.* ceſſerat ubera de cœlo plena. Exinde noſtrum hauriamus documentum: non enim alienum eſt, ut qui bona largitur aliquando ex illa ſugat. Elias comedebat ex hydria farinæ, & ex lecytho olei mulieris viduæ: illa tamen prius copioſè 3. Reg. 17. repleta dederat. *Hæc dicit Dominus: Hydria farina nō deficiet, nec lecythus olei minuetur, uſque in diem, qua Dominus daturus eſt pluviam, ſuper faciem terræ.* 3. Reg 17.num.14.

92. Quarto, Commēdat Mulier ventrem, & ubera. Cur potius has partes corporis ſanctiſſimæ *Glorioſiora ſunt quæ merito, quàm quæ dulcedini deſerviant.* Dei genitricis laudibus celebrat, quàm alias? cur non potius brachia, manus, & labia? Alia corporibus membra, ut manus, brachia, & labia Incarnati Verbi dulcedine mirifice fruebantur: at venter, & ubera mirabili modo filio Dei præſtant obſequia, ut per hæc ipſamet ei communicaretur ſubſtantia Virginis, nam venter puriſſimo ſanguine ſuo corpus ejus efformavit; ubera verò lacte ſuo nutriverant: per quæ Virginis merita inſigniter excrevêre: Nam in conceptione filii Dei plus meruit, quàm omnes alii Sancti omnibus ſuis actibus, & meritis. Vide tom.1. lib.1.cap.5.quæſt.57.num.164. Lac etiã ex uberibus præbendo plus promeruit, quàm ſancti martyres rivos ſanguinis effundentes. Halgrinus Cardinalis explicans illa verba. *Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & ubera tua botris.* Cant.7.num. Cantic.7. 7. *ubera quoque botris aſſimilata ſunt,* ait, *in quo mi-* Halgrin. *rabilis prærogativa merendi demonſtratur in Virgine, quæ non minus meruit, ſumendo lac de uberibus ſuis, ad nutrimentum filii quàm martyres, qui per hortos figurantur, fundendo ſanguinem ſuum in martyrio, omnium enim operum mentes ſecundum radicem Charitatis, penſantur.* *Plus meruit Virgo lac præbendo, quàm martyres ſãguinem effundentes.* Citato loco intelliguntur botri uvarum ut tenet Ghiſlerius expo- Ghiſler. ſitio.1. Per hos autem botros uvarum, intelligit Halgrin. citatus Cardinalis ſanctos martyres, qui in torculari perſecutionum pro Domino ſuum ſanguinem effuderunt; quibus comparantur ubera Virginis lac præbendo. Ex quo jure optimo inter cæteras Virginis corporeas partes Marcella potius commendat viſcera, & ubera, quæ merito ſerviebant, quàm quæ mira fruebãtur dulcedine.

Quintò, In hoc elogio decantando à matris utero orditur Marcella, & claudit uberibus. Cur 93 in his circunſcribitur panegyticis? Totum matris munus ab utero generatione initiatur, & nutritione uberibus terminatur. Valde eleganter tale Mariæ præconium Mulier proclamat: omnis *Omnis laus Mariæ à maternitate derivatur.* enim gloria, & laus Beatæ Virginis in maternitate præfigitur. Valde mirabile eſt, quad ſacri Evangeliſtæ tam alto ſilentio tacuerint Virginis dona, miraculorum excellentiam, doctrinæ ubertatem, ejuſque in gloria triumphum glorioſum! Pro quo B. Thomas à Villa-nova ſerm. 2. de na- B. Thom. à Villanova. tivitate ſic ait: *Quam ita placuiſſe Spiritui Sancto ejus providentia Evangeliſtas ſiluiſſe, quia Virginis gloria intus erat & magis cogitari poterat; quam deſcribi. Quid amplius quæris, quid ultra requiris in Virgine? ſufficit tibi, quod mater Dei eſt. Quænam, obſecro, pulchritudo, quænam virtus, quæ perfectio, quæ gratia, quæ gloria matri Dei non congruit.*

94. Quid enim majus, quid excellentius dici po- *Maria communem habet filium cum Deo.* teſt quàm quod filii Dei generatio inter Patrem Deum, & Virginem matrem ſit communis: ipſeque utriuſque parentis ſit communis filius: ut Cellenſis. perbellè diſſerit Petrus Cellenſis lib. de Panibus cap.12. *A nobis eſt Virgo, à ſumma Trinitate Spiritus Sancti obumbratio: ab troque partium, tam Patris ſcilicet quàm Virginis Filii generatio: nam Verbum de Patre, caro de virgine.* Unde Filius Dei, in quo, & per quem facta ſunt omnia, ipſe eſt ex Maria natus, ipſe & illius debitor: D. Methodius lib. de Purificatione Mariæ. *Euge, euge,* Metth. ait, *quæ tibi obnoxium habes illum omnium fœneratorem. Omnes namque Deo debitores quum ſimus, tibi ipſe eſt debitor. O Deo probata, Deumque mortalibus generationis principium tribuentem, uberibus tuis ſubjectum habens! Sic celeberrimus quodam loco Propheta,* Baruch. num. 24. ait, *quam prorſus incom-* Baruch. *prehenſibil.s, ſit erudiens nos O quam magna domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis ejus: magnus & non habet finem, ſublimis, atque immenſus!* Sic ille. Nec enim aliter, niſi ex Dei magnitudine, potuit Mariæ inveſtigari magnitudo.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XVI.

Quare Marcella ſacratiſſimam Virginem non commendat, quia multis à Deo donis fuit inſignita, ſed quia ipſum ventre portavit?

95. *Ratio, difficultatis.* AMpliſſima fuêre gratiæ dona, quibus ſacratiſſima Virgo ſuper omnes alias puras creaturas ditata fuit ab omnipotenti manu Dei, ut ſuprà dixi. Quare ergo Marcella ſacratiſſimam Virginem laudibus non extollit, quia tantis, tamque ampliſſimis eſt à Deo locupletata muneribus: ſed ſolum commemorat, quia ipſum ventre portavit, eique parvas lactis præbuit guttas? Ratio litteralis. *Laus Mariæ ab utero.* Quia omnis laus Mariæ ab utero derivatur, ibique omnis ejus gloria eſt radicata, ut modò dixi.

96. *Major gloria ex his, quæ damus, quã ex iis, quæ accipimus.* Secundò. Non decantat Mulier virginis gloriam ex multis donis, quæ accepit à manu Dei, ſed ex quibuſdam lactis guttis, quas ex ſuo pectore Puero Jeſu effudit. Ex quo magnum morale habeamus documentum, quod in majorem nobis decorem cedunt ea, quæ largimur, licet parva, quàm multa alia, eſto ingentia, quæ ex alterius liberalitate accipimus. Egreſſa eſt Abigail in occurſum Davidis, afferens ei quoſdam panes, quaſdamque uvæ paſſæ ligaturas. Et poſtquam David munuſcula illa ſuſcepit, dixit illi: *Vade in pace in domum tuam. Ecce honoravit faciem tuam.* 1. Reg. 25. In quo ipſam honorificaverit patet ex textu. Et, ut ait Abulenſis, *quia voluit recipere de manu ejus munera.* At verò poſt aliquod elapſum tempus ipſam ſibi David in uxorem aſſumit; ac proinde etiam ut totius Iſraëlis fieret Regina. ibid. num. 39. Tunc tamen ſimile ei, ut antea modo non, dixit affatum: *Honoravi faciem tuam*, Cur quando à manu ejus quaſdam ſuſcepit uvæ paſſæ ligaturas, dicitur, quod eam honoraverit: non autem quando ipſam in Reginam eligit? Abigail magis eſt condecorata nobilitatáque, quando parva David detulit munuſcula nempe quaſdam uxæ paſſæ ligaturas: quàm eo tempore, quo ſupremam ſibi ab eo collatam regalem accipit dignitatem: ſemper enim plus gloriæ in dante, quàm in ſuſcipiente ſcintillat. Vide ſuprà cap. 16. num. 39.

1. Reg. 25. Abulenſ. *Plus honoratur Abigail, dum pauca tribuit, quã dum fit Regina.*

QUÆSTIO XVII.

Quare non dixit Marcella: Beata mater, quæ te portavit, ſed Beatus venter, & Beata ubera?

97. *Frequẽs fœminarum loquendi modus.* SAnctiſſimam Dei Genitricem laudibus celebrat Marcella. Cur expreſſe eam matrem nõ vocat? Et cur non dicitur, Beata mater tua, ſed Beatus venter, &c. Reſpondeo Primò. Quod hic eſt frequens loquendi modus, per quem officium matris exprimitur. Chriſtus Dominus bajulans crucem mulieribus flentibus inquit: *Venient dies, in quibus dicent Beatæ ſteriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt.* Luc. 23. num. 19. id eſt Mulieres dicent, Beatæ, quæ non ſunt matres, & filios non habent. Luc. 23.

98. *Plus laudanda quæ ſunt meritĩ quã honoris.* Secundò moraliter. Hoc, quod eſt eſſe matrem ſupremum honorem, ſupremamque dignitatem, ventre autem portare, & uberibus lactare, obſequii, ac meriti mũnera denotabat. Et Marcella non commendat tantum, quæ honori ſerviebant, quàm potius ea quibus magnum meritum erat immediate comparatum. Vide tom. 1. & 2. verb. *Meritum.*

Potius onus, quàm dignitatis honor conſiderandus. Tertiò. Matrem extare, magnus decor; ventre autem portare, uberibuſque lac præbere, illius ſunt magni decoris onera quædam. Prudenter ergo Marcella oculos conjicit, non tam in ea, quæ dignitatis erant, quàm potius in illius penſiones, & onera, ut ventre portare, uberibus lactare. Vide hoc tom. 1. ac 2. verb. *Dignitas.*

99. Hugo. Quartò. Cardinalis Hugo dubium movens ait: *Quare non dixit mulier illa, Beata mater, quæ te portavit, potius, quàm Beatus venter. Ad innuendum compaſſionem, & charitatem Virginis: quod omnes miſeros in ventre ſuo portat per compaſſionem & ſua omnibus communicat per charitatem.* Unde dicitur de ea Cantic. 7. num. 7. *Venter tuus, ſicut acervus tritici, vallatus liliis.* Peculiariter de viſceribus, ac uberibus Virginis facit mentionẽ mulier, ut denotaretur, quod nos omnes tanquam filios ſuos adoptivos in viſceribus ſuis habet, ut jam magis explico. Cantic. 7. *Maria Virgo in ſuis nos omnes viſceribus habet.*

100. Cant. 4. Vatablus. *Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum.* Cantic. 4. num. 13. ſeu, ut legit Vatablus *Plantationes*, ſeu, *plantæ tuæ.* Cum in utero Virginali Mariæ unica fuerit arbor vitæ, manu totius omnipotentis Dei plantata, quomodo dicitur, quod multæ ibi extiterint arbores, multæque plantationes? Aderat in illa puriſſima area Chriſtus Jeſus, in quo ibi jam tanquam in capite omnia ejus radicabantur membra, cunctique ejus fideles, qui tanquam flores, & fructus à ſua radice erumpentes progerminabant, ex quibus tam variis floribus, ac fructibus Eccleſiæ paradiſus coaleſcit. Guilelmus Abbas apud Delrium. *Emiſſiones fructus ſunt ex Maria emiſſi. Unicus enim fructus eſt, qui ab efficaci ſalute Ieſus dictus eſt. Sed in uno illo fructu multiplex eſt fructus. In uno, Salvatore omnium Ieſu plurimos Maria peperit ad ſalutem, pariendo vitam, multos parit ad vitã. Eo ipſo quod mater eſt capitis, multorum membrorum mater eſt. Mater Chriſti, mater eſt membrorum Chriſti, quia caput, & corpus unus eſt Chriſtus.*

Maria cũ caput noſtrũ portat in utero, ibi & fideles membra ejus. Guillelmus.

101. Cant. 4. *Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capræ gemelli.* Cantic. 4. num. 5. De uberibus Mariæ ſermo eſt. At Virgo ſacratiſſima unicum filium genuit, unicum peperit, ac lactavit: quomodo ergo dicuntur duo ab uberibus ejus pendere? Tam copioſiſſimus extitit fructus ventris virginalis: cum enim Virgo Maria utero ſuo geſtaret, uberibuſque ſuis lactaret hinnulum magnum, ſcilicet Chriſtum Ieſum filium ſuum naturalem, ibi etiã alterum portabat, alterumque paſcebat, genus ſcilicet humanum, ut ſuũ, licet adoptivum filium. Guillel. Abbas apud Delrium. *Porro, ait, eo ipſo quod ſibi magnum illum hinnulum, id eſt Verbum Incarnatum corporaliter genuit, duos ſibi hinnulos, ſcilicet teneriora ejus mẽbra in utroque ſexu ſpiritualiter adoptavit. Siquidem per hoc, quod facta eſt Verbi mater corporalis, facta eſt mẽbrorũ ejus mater ſpiritualis: per hoc, quo caput noſtrum ſecundũ carnem*

Virgo mater ſpiritualis omnium. Guillelmus.

nem concepit, membra ejus lacte pietatis alenda ſuſcepit. Habet ergo unum: quum pro tempore lacte corporeo nutrivit, habet & gemellos, id eſt ex utroque ſexu adoptatos, quos lacte pietatis nutrire non deſinit.

102. Cant. 7. *Oculi tui, ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.* Cantic. 7. num. 4. Sermo eſt de beata Virgine. Sed cur illius oculi miſericordiarum pleni non comparantur decantatiſſimæ piſcinæ Bethſaïdæ? Hæc unum excipiebant, quem ſanum reddebat. Joan 5. Joan. 5. num. 4. At de piſcina in Heſebon ait textus, *In porta filiæ multitudinis.* Hæc non uni tantum, ſed multis ſanitatem donabat. Unde hæc meritò virgini adaptatur, quæ non unum, ſed plurimos ſpiritualiter in ſe, ac in ſuis viſceribus recipit, ut eos in ſalutem æternam emittat. D. Damaſcenus Orat. 1. de Nativitate Mariæ juxta finem. *Olim quidem,* ait, ſcilicet Probatica, *ſemel quotannis Angelum Dei excipiens, aquam turbatam, atque unum duntaxat valetudini reſtituentem, & ab urgente morbo vindicantem; nunc autem cœleſtium virtutum copioſiſſimum agmen habens, Dei genitricem nobiſcum laudantium, illam, inquam miraculorum abyſſum illum, univerſo Orbi medicinam afferentem, fontemque omnem naturam, morbo laborantem, in ſanitatem reſtituit.*

In Maria vitam habent omnes, & auxiliū. Damaſc.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Mulier in præſenti potius laudat Chriſti matrem, quàm illius Patrem?

103. *Mulier ſuo vult ſexui favere.*

Summa Chriſti gloria filium eſſe Omnipotentis Dei; ergo cum mulier vellet Chriſtum à ſuis parentibus laudare, cur de Patre non agit, ſed ad matrem convertit ſermonem? Reſpondeo Primò. Quod, cum Marcella mulier exiſteret, ſuo voluit favere ſexui, & ea quæ ſunt fœminea laudare; de his enim frequenter mulieres habent ſermonem, ut patet ex eis, quæ Dominus dixit mulieribus ipſum lamentantibus, dum Crucem ferret, & notavi quæſt. ſuperiori in exordio.

104. *Delectatur Chriſtus, quod Maria dicatur filius.*

Secundò, Adeo plauſibile eſt Chriſto Domino quod filius Virginis dicatur, ut ipſum mulier hoc encomio celebret. Peracto ineffabili Incarnationis myſterio, ingreditur virgo Maria domum Zachariæ ipſam ſalutat Elizabeth dicens: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Luc 1. num. 42. Poſt factam hypoſtaticam unionem hæc eſt prima gratificatio, ac gratulatio, quæ Incarnato Verbo humana lingua invenitur celebrata. Sed cur in hac prima decantatione non vocatur filius Altiſſimi, ſed fructus ventris Mariæ? Cur non dicitur benedictus filius Dei Omnipotentis, ſed *Benedictus fructus ventris tui*? Maximè delectatur Chriſtus Dominus cum filius virginis nuncupatur. Unde in prima ſuarum laudū publicatione illud nomen, tanquam ſibi valde ſuave & perjucundum eligit, & aſſumit, ſub illoque primum ſe benedictum decantari ordinat, atque diſponit. D. Cyrillus Alexandrinus homil. in Neſtorium. Sic Dei matrem ſalutat. *Salve Mater, & Virgo, per quam is benedictus in Evangeliis nominatur.* Pro quo multa vide hoc tom. & 1. Verb. Maria.

Cyr. Alex.

105. *Maria maximè Deus ad pietatem inclinatur.*

Tertiò. Marcella toto erat pectore defixa, ut magnis Chriſtum encomiis celebraret: ſed ad hunc ſcopum cur potius non meminit de Patre, ſed de matre? Intendebat ſancta mulier Chriſtum movere, ac inducere in miſericordiam, & pietatem erga illos impios Phariſæos: Matrem ergo ei objicit, eamque illi proponit. Sciebat enim optimè Marcella, quod nihil magis eum ad pietatem, ac benignitatem allicit, quàm eſſe genitum ex Maria illiuſque filium vocari.

106. Pſalm. 85.

Ex ligno Crucis Patrem Chriſtus deprecatur. *Reſpice in me, & miſerere mei: da imperium tuum puero tuo, & ſalvum fac filium ancillæ tuæ.* Pſal. 85. num. 16. Per ancillam ſacratiſſimam Mariam Virginem intelligit, ut interpretantur D. Auguſt. Bruno, noſter Incognitus, interlinealis, Carthuſianus, Lyranus, & alii, Domini ancillam eſſe ſe, ipſa dixit, dum omnium eligitur Regina. Præſenti enim loco orat Chriſtus Patrem, ut citò ipſi ſervo ſuo, tam indigna paſſo, reſurrectione ſubvenit, tribuatque omnem poteſtatem in cœlo, & in terra, judiciariamque etiam præeminentiam. Sed maximè notandū, quod, cum Chriſtus in horto Patrem rogaret; ut paſſionis calix ab eo tranſiret, ſe non Mariæ, ſed potius Patris ſui filium dicit. *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte.* Matth. 26. num.... At verò cum pro ſui corporis reſurrectione, ac judiciaria poteſtate preces fundit, Mariæ recordatur, ſeque ut illius filium exponit *Salvum fac filium ancillæ tuæ.* Hæc egit cœleſtis magiſter ad nobis inſinuandum efficaciam, ac fortitudinem nominis ſuæ ſanctiſſimæ Matris. Cum Chriſtus in horto, ut verus homo, exoraret, ut ab eo tranſiret paſſionis calix, prævidebat etiam, quod oratio ſua non invaleret, ſed repulſam reportaret, maximè enim exigebat ſalus humani generis, ut Crucis myſterium non evacuaretur, ſed ut ipſe patibulum ſubiret. Tunc in hac oratione Mariæ nomen tacetur: maximè verò apponitur, ac illius recordatur, cum de ſua reſurrectione, ac judiciaria poteſtate agit; quamvis enim hæc ſui meritis valde condigna eſſet debita retributio, tam ad declarandum vim nominis Mariæ, quodque ex divina benignitate nihil eſt, quod ipſi petenti denegetur, ibi ejus nomen, & auctoritas interponitur: quia ubi Maria adeſt, oratio exauditur, ipſaque mediante nihil à ſuo effectu evacuatum invenitur. Et nota, quod non dicitur: Salvum fac filium Mariæ, ſed ancillæ tuæ, ut ejus eximia obedientia, humilitas ac religio in Deum denotetur; quibus aliorum orationes multum adjuventur. Bruno Carthuſianus. *Salvū fac à morte, ait, filium ancillæ tuæ Mariæ, ac ſi dicat, non ſolum hoc promeretur obedientia mea, ut me ſalves, ſed & obedientia Matris meæ, cui cum per Gabrielem mandaſſes ut me conciperet, Ecce, inquit, id eſt parta ſum, ancilla nanque Domini ſum.*

Auguſt. Bruno. Incognitus. Interlineal. Carthuſ. Lyran.

Matth. 25.

Vbi Maria intervenit, exauditur oratio.

Bruno.

QUÆSTIO XIX.

Quare non dicitur, Beatus venter qui te genuit, ſed potius portavit, cùm quoddam pondus denotet?

107. Num. 7.

Verbum *portare* frequenter ſignificat aliquid ferre cum pondere. Num. 7. num. 9. *Onera*

Onera propriis portant humeris. Et ſic multis in
Plinius. locis.Plinius lib.11.cap. 17. *Apes feſſum regem humeris ſublevant: validiùs fatigatum ex toto portant.*
Ratio difficultatis. Filius autem Dei deſcendit in virginis uterum veluti ſuper nubem levem,& ſicut ros matutinus ſuper lanam. Unde ait D. Auguſtinus ſermone 1.de Nativitate Domini. *Nulla fieri potuit gravedo parturienti.* Cur ergo verbo portandi utitur Marcella ?

Reſpondeo primò. Quod hoc verbum valdè
108. frequenter exprimitur in Scriptura, quando in-
Iob 3. fans à matre ſua in utero geſtatur.Iob. 3.nume-
Iſai. 46. ro 10. *Aperuit oſtia ventris , qui portavit me.* Iſai.46.num.3.*Qui portamini à meo utero.* In ſuo encomio decantando communi modo loquendi utitur mulier, communemque phraſim aſſumit.

Secundò,& moraliter. Cum Virgo Chriſtum
109. *Dignitas grandeonus.* concepit in utero,ſuprema maternitatis Dei dignitate ſuper omnes puras creaturas ſublimatur: & quò major eſt collata beneficiorum celſitudo, eò majus,graviúſque viro illuſtri pondus imponitur.Sic Moyſes ſupremum ducatum , ac principatum totius populi grande onus appellavit. Ait ad Dominum:*Cur impoſuiſti pondus univerſi*
Num.11. *populi hujus ſuper me.*Num.11.11.
110. Moriturus Jacob benedicens nepotibus ſuis Ephraim , & Manaſſes, *Extendens manum dexteram poſuit ſuper caput Ephraim minoris fratris:*
Geneſ.48. *ſiniſtram verò ſuper caput Manaſſes, qui major natu*
Iſidor. *erat.* Geneſ. 48. num. 14. Cancellatis manibus confert benedictionem, ut notant D.Iſidorus,& alii communiter , itaut manus dextera eſſet ſuperpoſita ſiniſtro brachio , ac capiti Ephraim;
Perer. ut notat Pererius , & cum eo multi. Cur dextera manus tot fulcimentis indiget ? Manus illa regiam Ephraim præſignabat dignitatem , ut,
Euſeb. advertit Euſebius , *Ephraim Manaſſe præfertur*
Dignitas valdè gravat. *quia ipſius regnum ſuper decem tribus exſurrexit.* Et cum manus illa tanta dignitate polleret,multum gravis , ponderoſaque extabat , multaque illi ſuſtentacula,nempe ſenis brachium,ac pueri caput , apponuntur.

Inſtante morte, ait Jacob filio ſuo Joſeph:
111. *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli*
Geneſ.48. *de manu Amorrhæi in gladio,& arcu meo.*Gen.48.
Hieron. num.22.D. Hieronymus relatus in Gloſſa legit:
Gloſſa. *Do tibi humerum unum.* Si pars eſt,quomodo hu-
In dignitate pondus imminet. merus ? Pars illa magnam præcellentiam denotabat ; eam enim tulit Jacob armis ſuis ; & cum tantum honorem , & præeminentiam diceret, humeros etiam ad ſupportandum deſignabat.
Carol.V. Carolus V. jam ſeneſcens, onerum Reipublicæ pertæſus cum principatum in filium ſuum Philippum II. transferret , lachymans dixit : *O fili, magnum tibi onus impono. Ego enim toto tempore principatus mei nunquam quadrantem horæ magnis curis , & anxietatibus vacuum habui.*

112. Tertiò venter qui te portavit,id eſt,te genuit; Sed cur hoc non exprimit mulier?Cur non ait, Beatus venter,qui te genuit , ſed portavit , cum
De B.Virgine ſolũ,quæ minora ſunt, dici poſſunt. hoc quid minus innuat;majus enim quid denotat gignere,quàm portare.Cur ergo ſic mulier loquitur , niſi ut intelligas , quod in B.Virgine ſolum ea , quæ ſunt minora , quis dicere valet; non verò ea , quæ ſunt majora , & excellentiora,de quibus humana mens admirans obſtupeſcit , & omne humanum eloquium impar invenitur. Variis in locis multis encomiis celebrat ſponſus corporis partes ſuæ dilectæ. *Oculi tui columbarum ; capitis tui ſicut greges caprarum Dentes tui ſicut greges tonſarum, ſicut vitta coccinea labia tua. Sicut fragmen mali punici ita genæ tuæ. Sicut turris David collum tuum. Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli,*&c.Cant.4. à num.1.& iterum Cant.7.
à num.1. *Quam pulchri ſunt greſſus tui. Vmbilicus tuus crater tornatilis. Venter tuus ſicut acervus tritici. Collum tuum ſicut turris. Naſus tuus ſicut turris Libani. Caput tuum ut Carmelus,*&c.Cum ergo tot,tantiſque combinationibus excellentias membrorum ſuæ dilectæ,explicet,& declaret,cur *Cur ſponſus non differit de ingenio, ac intellectu ſuæ ſponſæ.*
etiã de acumine illius ingenii de perſpicacitate intellectus , de ſubtilitate judicii , de efficacia diſcurſus , ac rectitudine illius voluntatis aliquid nobis non exponit,ſed totum ſilentio premit? quamvis enim ipſa de amore ſuo aliqua verba faciat:*Dicite ei,quia amore langueo.*Cant.5. num. Cant.5.
9.tamen de illius condemnatione ſpõſus nec verbum profert ; ſed ſtatim ad partes corporis de- Cant. 6.
clinat ſermonem cap. 6. num. 2.Cur cum in his tantis comparationibus immoretur , illa verò ita ſilentio involvit?Sponſa B. Virginem adumbrabat , ut docent D.Bernardus , Rupertus , & Bernard. Rupert.
alii partes corporis , inferiores ; animæ autem, multò ſuperiores:de illis habet verba,non verò de his.Ut diſcamus , quod etſi ea quæ videntur minora in B.Virgine,quis aliqualiter dicere valeat , quam etiam non ut docet ; tamen ad ea, quæ ſunt ſublimiora , & excelſiora nulla ſuppetunt humana verba; ſed ſolum magna admiratione obſtupeſcens rapitur ratio. Huc advoco Anſelm.
D.Anſelmum lib.de excellentia Virginis. *Mira* *Solus Deus Mariæ excellentias agnoſcit.*
res. In quam ſublimi contemplor Mariam locatam. Omnis natura à Deo eſt orta,& Dei natura ſcilicet humana,ex V*irgine ejus,qui eſt dator, & contemplator: non verò tantilli inveſtigator eſt.*

Quæstio IX.

Quomodo Arias legat, portans te ?

Arias pro *portavit te* , legit , *portans te* , & 113. Arias.
eundem facit ſenſum,qui portans fuit te, in præterito. Etiam conſtrui poteſt in præſenti qui portans eſt te. Sed jam Chriſtus Dominus ferè triginta,& duobus annis elapſis natus erat *Quanta fide ac devotione Virgo Chriſtum ſemper habebat in mente.*
ex Virgine. Quomodo ergo dicitur in articulo illius temporis de B.Virgine,portans illum? Reſpondeo,quod tanta fide,charitate,ac devotione S.Virgo Chriſtum Dominum gerebat in ſe, in mente,ac contemplatione ſua,ac ſi illum revera portaret in utero; & modò tam fervido in illum rapiebatur amore,ac antea ſe habuit per novem menſium ſpatium,quando ipſum clauſum in ſuis viſceribus ferebat.

Egregiè ponderat D.Bernardus ſerm.6.in vi- 114. Bernard.
gilia nativitatis id,quod Eccleſia ipſo die canit: *Ieſus Chriſtus filius Dei in Bethlehem Iudæ naſcitur.* Quomodo dicitur:*Naſcitur* : de præſenti, cum ab ejus nativitate tot proceſſerint ſæcula? potius dicendum videbatur : natus fuit ? Rectè S. Pater citatus , ſic ait : *In præſenti tam jucundiſſima annunciatione (ſi advertis) congrue ſatis dicitur , non tam natus eſſe,quam naſci. Naſcitur Bethlehem Iudæ. Sicut enim quodammodo immolatur adhuc quotidie,donec morte ejus annunciemus; ſic videtur & naſci , dum fideliter repræſentamus*

ejus

Chriſti nativitas multa devotione recolenda. ejus *nativitatem.* Verum eſt, quod multa ſunt tranſacta tempora à Chriſti nativitate; tamen tanta fide, charitate, devotione, ac religione ejus nativitas colitur ac celebratur ab Eccleſia, ac ſi ipſo die, ipſoque temporis momento prodiret ex utero Virginis in lucem ac mundum. Quod confirmat ex Sacramento altaris, in quo morte Domini repræſentata Chriſtus dicitur quotidie immolari. Et notat idem D. Bernardus ſerm. 1. in Vigila nativitatis, quod aptiſſimè dicitur: *Naſcitur in Bethlehem Iuda,* Bethlehem, id eſt domus panis; Juda id eſt confeſſio. Vera, ac integra confeſſione ipſe cœleſtis panis ſumendus eſt. De quo multa cap. ultimo. Bernard.

QUÆSTIO XXI.

Quàm grata fuerit Chriſto Domino hujuſmodi mulieris proclamatio?

115. *Aliis tacentibus, valdè grata confeſſio.* Luc. 23. PRimo. Quia, cum circunſtantes Diſcipuli tacerent, ipſa publicè Chriſti laudes proclamat, & celebrat. Pro confeſſione ſua Latro magnam ampliſſimamque remunerationem accepit. *Hodie mecum eris in paradiſo.* Luc. 23. numero 42. Cur ergo illi tanta merces tam indilate, & ſine ulla cunctatione confertur; non verò ſic Petro? Rectè D. Chryſoſtomus. *Petrus negaverat in atrio, Latro confeſſus eſt in Cruce.* Obſequi autem exhibita, cum alii deficiunt, citò magnam remuneratione exigunt. Chryſoſt.

116. *Laus data à viris probis valdè honorifica.* Secundò. Cum mulier eſſet pia, & ſancta, ſuo præconio maximè Chriſtum ſublimavit; ſolùm enim laudes decantatæ, ac celebratæ per viros juſtos & probos honorant, & nobilitant. Cum ob tranſgreſſum Domini præceptum in Amalec graviter Samuel objurgaret Saulem, hic dixit illi: *Peccavi, ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei,* 1. Reg. 15. num. 30. Nunquid in palatio deerant adulatores? Ad quid tanto conatu honorem affectat à Samuele impenſum? *Samuel juſtus, & ſanctus ab omnibus habitus,* ut de eo dixit Abulenſis; & cum eum tantum, ac talem agnoviſſet rex, inde ejus teſtimonio, ac comprobatione tam ſolicitus ſe gerebat. Solum enim commendationes ab ore juſto; & ſancto te honorant, & commendant. Cum omnes ſervi regis in foribus palatii adoraſſent Aman, ſolus Mardochæus ei genua non flectebat. *Quod cum audiſſet Aman, & experimento probaſſet quod Mardochæus non flecteret ſibi genua, nec ſe adoraſſet, iratus eſt valde.* Eſther. 3. num. 5. Cum cæteri omnes curvato poplite venerarentur Aman, cur de reverentia ab uno tantum captivo denegata ſic ipſe dolet? Agnoſcebat ille Mardochæum virum probatum, & juſtum, & inde deducebat, quod ſolum impenſus ab eo honor, illum ſublimare, ac exaltare valebat. 1. Reg. 15. Abulenſ. Eſther.

117. *Maximè decetut honoremus honorantes nos.* Tertiò, Quamvis hæc mulier eſſet pauper, una de turba, tamen ejus præconium valde gratum extitit Chriſto Domino, ob quod eam ipſe maximè multis, gratiis, & privilegiis inſignivit, ac nobilitavit; tum quia hoc ejus virtutes promerebantur; tum etiam quia teſtimonio ſuo Chriſti cauſam ſuſcepit, ac magnopere ipſum ſublimavit. Valde æquum, & juſtum, ut quiliſbet honoret honorantes ſe, ac de ſe bene promerentes multis condecoret, ac exaltet.

Apparet Deus Jacob dicens: *Surge, & aſcende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau fratrem tuum* Geneſ. 35. num. 1. Sed cur ei mandatur, ut erigat altare in honorem Dei, qui eum ab ira fratris ſui protexit, ac liberavit? cur non potius ei dicitur, ut ſtruatur altare Deo quia Omnipotens, quia infinitus, quia ſumma bonitas, proindè ſummè diligendus, & honorandus? Ad quid adducitur in memoriam, quod eum à furore fratris Eſau vendicaverit? Lippomanus. *Exigit Deus gratiarum actionem à Iacob de beneficio liberationis ſuæ in fuga Eſau.* Accepta beneficia ante oculos proponuntur; nil enim efficacius ejus animum inducere valebat, ut Deum diligeret, ac ſummè veneraretur Vide tom. 1. lib. 2. c. 5. quæſt. 24. num. 88. & cap. 6. quæſt. 14. num. 63. & tom. 2. cap. 1. quæſt. 5. num. 16. & cap. 11. quæſt. 23. & cap. 29. quæſt. 3. Vide etiam Verb. *Beneficium,* 118. Geneſ. 15. Lippoman. *Beneficia collata ſollicitant amborem.*

Luc. 11. n. 28. At ille dixit, Quin immò beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

VERSIONES.

D. Auguſt. lib. de S. Virg cap. 3.	Immò beati, qui audiunt.
Ianſenius ex Græco.	Certè beati.
Tertull. lib. 4. contra Marcion. cap. 26.	Immò beati qui ſermonem audiunt, & faciunt, illum.
Barradas ex Græco	Beati, qui mente, & opere ſervant verbum Dei.

EXPOSITIO II.

119. AUditis Mulieris verbis ex eis reſpondens Dominus ſumit occaſionem, non ad ſe, ſuamque Matrem commendandam, ſed ad ſublimandum Dei verbum, cuſtodiamque illius, utpote doctrina valde omnibus neceſſaria. Et ait: *Quinimmò.* D. Auguſtinus legit, *Immò;* Ianſenius, *Certè;* Euthymius explana. *Verè dico vobis* Syriacus hoc omittit. *Beati, qui audiunt verbum Dei.* Non negat Dominus, Matrem ſuam eſſe beatam; ſed ait, beatiores eſſe, qui verbum Dei audiunt, & cuſtodiunt, hoc eſt opere adimplent, quia, ut ait Euthymius, *Cuſtodia ſermonis Dei, ejus adimpletio;* de quo latius quæſt. ſequenti. Et ait: *Qui audiunt verbum Dei;* hoc enim prius eſt, nam fides ex auditu. Rom. 10. num. 17. *Et cuſtodiunt illud,* ita ut qui audiunt, credentes recipiant, & adimpleant. Et benè notat Caietanus, *Quod non dicit, audierunt, & cuſtodierunt ſed, qui audiunt, & cuſtodiunt, ut intelligamus, ſolos perſeverantes audiendo, & cuſtodiendo eſſe beatos.* Auguſt. Janſen. Euthym. Syriacus. Euthym. Rom. 10. Caiet. *Perſeverantia facit beatos.*

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXII.

Virgo Maria ex eo quod Chriſti mater, Beata dicenda eſt.

120. Non negat Dominus his verbis, ut impio, & ſacrilego ore Lutherus, & Calvinus ſuo more dixerunt, ſanctiſſimam Virginem ex eo, quod talem peperit filium dicendam eſſe beatam: nam ſimpliciter Beata nuncupatur ex eo, quod Dei Mater ſit, ut docent D. Epiphan. ſerm. de laudibus Deiparæ, D. Auguſt. ſerm. 9. de tempore, D. Bernardus ſerm. 1. de Aſſumpt. & Patres communiter. Quod maximè probatur ex verbis ipſius Virginis in ſuo Cantico, quæ ait: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ*, ut me ſcilicet eligeret in Matrem filii ſui: *Ecce enim ex hoc beatā me dicent omnes generationes.* Luc. 2. num. 48. Id eſt ex illo tempore, quo Deum concepi, ab omnibus gentibus Beata prædicabor.

Epiphan. Auguſt. Bernard.

Luc. 2. Virgo, quia Mater, Beata prædicatur.

121. Confirmatur; nam Chriſtus Dominus dixit ſuis diſcipulis: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.* Luc 10. num. 23. Quantò ergo magis beatus dicendus eſt venter, qui eum portavit, & ubera, quæ eum lactaverunt; ac brachia, & manus, quæ ipſum contrectavêre; nam vulgari locutione ille dicitur beatus, qui multa excellentia, multiſque bonis abundat: magna autem fuit excellentia, quod virgo eſſet Mater Dei; exindeque gratiæ, dona cœleſtia, ac prærogativæ, veluti è fonte emanarunt, ut docet D. Damaſcenus orat. 1. de dormitione Virginis.

Luc. 10. Mater Dei multis excellentiis ditata eſt.

Damaſc.

122. Corroboratur magis hæc doctrina contra impios novatores. Quia dum mulier commendat uterum, & ubera Virginis, non detraxit illius laudibus, ut blaſphema lingua dicunt; ſed potius ex quadam certa illatione arguit, & explanat, quid inde illa habeat: nam exiſtens Dei filius in ejus utero infallibile erat, quod ipſam faceret ſanctiſſimam, ac ſtudioſiſſimam audiendi, & cuſtodiendi Dei verbum. Pro quo pulchrè argumentatur D. Baſilius Seleuc. orat. 39. *Lapides, qui ſanctorum occultant corpora*, ait, *iis qui male aguntur, ſi modo pro dignitate acceſſerunt, ſalutem dare poſſunt: Quod iis ſi conceſſit, quale pretium Matri dederit?* Ingenioſum ſanè excogitatum. Si monumenta marmorea, quæ ſanctorum oſſa, cineresque recipiunt, & continent, ita à Deo ſublimantur ut medicinam, ac ſanitatem diffundant; Mater, quæ ipſum Deum vivum in utero ſuo, in viſceribus ſuis recepit, ac per novem menſes geſtavit; quibus gratiis, donis, ac privilegiis ditata ſit, res eſt omnem captum, intelligentiamque tranſcendens, ut jam ſuprà dixi.

Baſil. Sel. Optimum argumentum.

QUÆSTIO XXIII.

Explicantur illa verba: Beati quin immò qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud: *& quomodo Virgo prius concepit mente, quàm ventre.*

123. Hæc præfata Chriſti verba: *Beati quin immò*, &c. non ſunt negativa, ſed comparativa; & hæc dixit Chriſtus Dominus, non adverſando, ſed veluti ſuperaddendo, ut rectè explicant D. Bonaventura, Caietanus, & communiter recentiores Ianſenius, Toletus annot. 64. Maldonatus, Beauxamis, Lucas Burgenſis, Cornelius à Lapide, & alii. Senſus eſt, ac ſi dicat Chriſtus: Mater mea, quia me concepit, ac peperit, Beata eſt, ut dixi ſuperiori quæſt. & ita explicant quam plures, *Beati quin immò* id eſt immò potiùs beati. Unde non negat beatitudinem, ſed ſupponit eam, aſſeritque, beatiores eſſe qui audiunt, & cuſtodiunt verbum Dei, ſi unum cum altero præcisè conferatur. Nam eſſe Matrem Chriſti, quamvis ſit magna dignitas, præcisè tamen eſt gratia gratis data: quæ non facit animū gratū, & charum: at auditum verbum Dei cuſtodire reddit animum gratum, charumque Deo. Deinde eſſe matrem Dei, præcisè, non valet per ſe adducere matrem ad regnum cœlorum, in quo vera beatitudo ſita eſt: at cuſtodire verbum Dei perſeveranter uſque ad vitæ finem perducit hominem ad viſionem Dei, ac æternam vitam. Ex quo rectè docent D. Chryſoſtomus in Catena, Theophylactus in commentario, D. Auguſtinus lib. de ſancta Virg. cap. 3. in tract. 10. in Ioan. dicens: *Materna propinquitas nil Mariæ profuiſſet, niſi felicius Chriſtū corde, quàm carne geſtaſſet: beatior ergo Maria percipiendo fidem Chriſti, quam concipiendo carnem Chriſti.*

Bonav. Caietan. Ianſen. Maldonat. Beauxam. Bu gent. Cornel. Legitimus verborum ſenſus.

Chryſoſt. Theophyl. Auguſt.

Ex quo ait Caietanus. *Magis commendata eſt Beata Virgo, in genere, tamen per hæc filii verba, quam fuerit in ſpecie cōmendata per verba mulieris: quoniam in verbis Ieſu laudata eſt ex parte animæ, in verbis verò mulieris laudata eſt ex parte corporis. Illa ſiquidem laudavit naturalia corporis officia, Ieſus autem liberi arbitrii, divina effecti gratia, officia commendavit.* Chriſtus Dominus in præſenti innuit, ſanctiſſimam Mariam, non tam commendandam eſſe ex parte corporis, quàm potiùs, ex parte animæ, ac ex merito liberi arbitrii, quo potiùs concepit Deum mente, quàm ventre. Si enim concepiſſet ventre, & non mente, expers gratiæ, & gloriæ fuiſſet, ut differit Cornelius à Lapide. Et niſi prius concepiſſet mente, non digna fuiſſet, quæ Chriſtum ventre conciperet, decebat enim, Matrem Dei futuram eſſe puriſſimam, & ſanctiſſimam. 124.

Cajet. Commendatur Virgo ex merito.

Quod autem cuſtodia totius legis Dei, ac fervidis actibus fidei, ſpei, & charitatis prius concepetit Deum mente quàm ventre, docent D. Auguſtinus citatis locis, D. Ildeponſus lib. de Virg. Maria cap. 8. D. Laurentius Iuſtinianus de connubio verbi, & animi, cap 9. col. 5. Gerſon. tract. 13. ſuper Magnificat. col. 5. D. Bernardinus Senenſis tom. 1. ſerm. 52. cap. 2 art. & alii Patres. 125.

Maria prius Mater mente, quàm ventre. Auguſt. Ildephonſ. Lau. Iuſt. Gerſon. Bernard.

Antequam parturiret, peperit. Iſai. 66. num. 7. Quid eſt ante partum partus? ænigma quoddam videtur. Totum hoc in Maria miraculorum miraculo invenitur. Antequam conciperet Deum ventre, concepit mente, & antequam ex ſuis viſceribus illum ederet in hanc communem lucē, & illum prius edidit ex mente, ac anima ſua altiſſima cognitione, amore, ac devotione. Duplex eſt ergo Dei nativitas ex Maria, una corporalis ex ventre, altera ſpiritualis ex mente; hæc tamen illa prior Rupertus cap. 31. in Iſaiam. *Antequam parturiret, peperit: antequam parturiret illic, antequam tempus illud ei veniret, & filium viſibilem ex ventre Virginis ſancta Sion ederet, peperit,* 126.

Iſai. 66. Maria prius peperit mente, quàm ventre. Rupert.

&

& mater ejuſdem verbi effecta eſt. Concepit enim corde, & Verbum Dei peperit ore.

127. Caſſian. Matth. 12. Pro quo argumento præclarè Simon Caſſianus lib. 2. de Beata Maria cap. 26. explicans illa verba Chriſti: *Quæ eſt mater mea.* Matth. 12. numer 48. *Quæ eſt mater mea?* ſic ait. *Quin immò altius verba Chriſti intelligens, ſe cognovit duplicem matrem, carnem videlicet, quia verè ſic erat, & ſpiritus ſuper omnes animas quoniam per amplius Dei voluntatem ipſa perfecerat: quæ plene perfecta, juxta ſententiam Salvatoris, eam animam, quæ fecerit, efficit Chriſti matrem. In qua maternitate perfectius Virgo profecit, quam illa, quæ ſolum eſt carnis, magiſque in illa grata facta filio, quam in* *Duplex maternitas in Virgine.* *illa, per quam ipſum geſtavit in alvo.* Duplicem maternitatem in Virgine agnoſcit; unam, qua ipſum carne portavit in utero; alteram verò ſpiritualem, qua ipſum geſtabat mẽte, & anima adimplens ejus voluntatem juxta illud: *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlo eſt, ipſe* Matth. 12. *meus frater, ſoror, & mater eſt,* ibid. Matth. 12. nũ. 50. In qua ſpirituali maternitate diligendo, & amando Deum, Maria magis grata facta eſt filio, quàm in illa quæ erat ex ventre: in eaq; ita excrevit ſuper omnes puras animas, ut dicat Caſſian. *per amplius Dei voluntatem ipſa perfecerat* De aliis dicitur, facere voluntatem: *Quicumque fece-* *Mariæ actiones valdè perfectæ.* *rit voluntatem:* at *Maria perfecit:* quod non ſolum dicit facere, ſed etiam addit aliquid cum multo ornamento, & decore: nam perficere quidpiam abſolutum importat, cui nihil in ſuo complemento deeſt, tales erant omnes actiones Mariæ, in quibus Deus ſibi maximè complacebat.

QUÆSTIO XXIV.

Quare auditis Beatæ Virginis encomiis Chriſtus ſic reſpondit?

128. Boſtrenſ. Ratio litteralis patet ex proximè dictis ſuperiori quæſt. in principio. Deinde reſpondet primò Titus Boſtrenſis, opportunè Chriſtum hæc verba pronuntiaſſe, quando nempe multi erant, qui eum non ſolum non audiebant, ſed *Excitantur adſtantes ad audiendum verbũ Dei.* etiam eos, qui audiebant, arguebant, ac in jus vocabant. Chriſtus ex dictis mulieris ſumit occaſionem incredulos perſecutores reprehendendi, & eos qui audiebant confortandi, omneſque ad ſuos ſermones audiendos excitandi.

129. *Chriſtus modeſtiæ cauſâ ad aliud divertit ſermonem.* Secundò, auditis verbis mulieris, quamvis tacitè Dominus approbet illius dictum; hoc tamen non facit expreſsè: ſed ad aliud divertit ſermonem, nempe ad audientes, & cuſtodientes verbũ Dei; ne ſe, matremque ſuam laudare videretur, & ideo modeſtiæ ergo ad aliud flectit ſermonem. Tertio, auditis laudibus Virginis à muliere decantatis, Chriſtus Dominus aliud ingerit ejus elogium, tamquam excellentius, & pluris faciendum, quodque ad omnes ſpectat, omneſque talẽ beatitudinem aſſequi queunt; nève illa mulier deſperaret nomen Beatæ à ſe eſſe aſſequendum, cum ipſa valde diſtaret ab hoc, quod, Chriſti eſſet mater. Vult igitur Chriſtus, mulierem aliosque ſolari. Vobis enim offero aliam præſtantiorem, excellentioremque beatitudinem, qua non ſolùm tu, ô mulier, & vos alij ſitis beati, ſed etiã beatiores; ſi nempe auditum verbum Dei cuſtodiatis; quam beatitudinem Dei gratia omnes aſſequi poſſunt. Cum Chriſtus eſſet communis, & univerſalis magiſter, omnium ſalutem intendens, noluit immorari in particularibus laudibus: etiã ſuæ ſanctiſſimæ Matris; ſed ad communem, ac univerſalem omnium inſtructionem ac doctrinam dirigit ſermonem. Vide hoc tom. 1. ac 2. verb. *Commune.* *Communis magiſter communem tradit doctrinam.*

Quartò: dictis mulieris reſpondet Chriſtus 130. *Beati quin immo, qui audiunt verbum Dei:* Ut ex hoc inſtruaris, quod in majori æſtimatione eſt apud Deum minima virtus, quam ſuprema dignitas. Audire verbum Dei nõ ex primis virtutibus eſt. at eſſe matrem Dei dignitatum apex, & tamen eſto illa ſit minima virtus majoris encomij, ac laudis eſt apud Deum, quam honorum vertex. *Chriſtus. Dominus pluris facit minimam virtutem quàm ſupremam dignitatem.* Multos dignitatum gradus enumerat Paulus in Eccleſia. *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem Paſtores, & Doctores.* Ad Epheſios 4. Epheſ. 4. n. 11. Tamen in ultima die judicii, ſuos electos Chriſtus ad beatitudinem vocans, ait illis: *Venite benedicti Patris mei poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſurivi enim & dediſtis mihi manducare: ſitivi, & dediſtis mihi bibere.* Mat. 25. num. 35 Quid majus, quàm eſſe Apoſ- Matth. 25. tolum, Evangeliſtam, Prophetam, ac Eccleſiæ præſulem, & doctorem: quid minimum pietatis, & miſericordiæ, quàm dare aquæ potum? Unde advertunt D. Gregorius, & D. Thomas hic, quod Gregor. Dominus ponit iſta *tanquã minima.* Cum ergo in D. Thom. ſuis electis, ac ovibus tot ſint honorum radii, cur non hos, ſed illa minima Chriſtus commemorat? Ad quod alludens Chryſoſtomus homil. Chryſ. 80. ait: *Uberiores multi ab ovibus fructus proficiſcuntur.* Agnoſce divinum ingenium. Plus delectatur, ac ſibi complacet Deus in etiam minimis virtutum actionibus, quàm in ſplendidiſſimis honorum fulgoribus. Dare potum aquæ, quamvis minimũ videatur, opus virtutis, ac miſericordiæ eſt, Hoc tamen Chriſtus recenſet, hoc in prima fronte adducit; tãquã ſibi valdè gratũ, & jucundũ.

At homines pluris pendunt quamlibet mini- 131. mam dignitatem, quam ſupremam virtutẽ. Apoſtolus Paulus flagellis condemnatus, vapulationi tamen reſtitit ſe aſſerens civem eſſe Romanũ, quem quæſtionari non licebat, ut advertunt Chryſoſto. Lyran. Carthuſianus, & alii. *Cũ aſtrin-* Chryſoſt. *xiſſent eum loris, dicit aſtanti ſibi Paulus: Si homi-* Lyran. *nem Romanum, & indemnatum licet vobis flagel-* Carthuſ. *lare.* Actor. 22. num. 25. Cur ad illam injuriam Actor. 22. evitandam de ſe multa virtutum magnalia non *Apud homines plus prævalet minima dignitas quàm ſuprema virtus.* producit, ſe ſcilicet eſſe raptum uſque ad tertium cœlum, ſe eſſe vas electionis, Gentium Doctorẽ? Cur de ſua eximia fide, ac charitate non multa dicit; nam ſi nobilitatis induttum faciebat cives Romanos, ait Gloſſa moralis ibi. *Nobilitas fidei,* Gloſſa. *& morum facit homines cives cœlorum.* Cur ergo has tantas virtutes ſilentio premit, & ſolùm ſe civem Romanum aſtruit, quod erat quædam diminuta dignitas? Loquebatur Paulus cum hominibus hujus ſæculi, apud quos, optimè callebat, plus reverentiæ, & honoris reconciliare quemlibet mundialem honorem, etiam parvum, quàm præſtantiſſimam morum ſanctimoniam.

QUÆSTIO XXV.

Quare, cùm mulier loquatur in ſingulari, Chriſtus ei reſpondet in plurali?

132. *Ratio difficultatis.* DIxerat Mulier in ſingulari *Beatus Venter qui te portavit:* Chriſtus verò reſpondet in plurali: *Beati quin immo* &c. Cujus germana ratio patet ex dictis quæſtione ſuperiori: Nunc verò propius ad propoſitam difficultatem reſpondeo in ſenſu myſtico, & morali.

133. August. Mulier dixit, *Beatus venter*, ſeu *felix venter*, ut legit D. Auguſtinus. Chriſtus reſpondet : *Beati quinimmo, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud* Ut ex hoc ad noſtram eruditionem diſcamus, quod ſi in Dei domo unus ſingulariter multis prærogativis felix invenitur; benemeriti tamen, magniſque operibus conſpicui quamplures reperiuntur, qui audiunt, & cuſtodiunt verbum Dei. *In Dei aula ſi unus felix multi.* Dilectiſſimæ animæ, ait Sponſus Cant 6. num. 8. *Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matris ſuæ electa genitrici ſuæ*, ſeu ut legit Vatablus. *Vna illa columba mea, perfecta mea, unica illa eſt matri ſuæ electa genitrici ſuæ.* Quod idẽ eſt, ut explicant D Gregorius Magnus, Nyſſenus, *Ex omnibus aliis illa una electa eſt.* Quomodo ita ſingulariter dilecta ? cùm de aliis dicatur: *Adoleſcentulæ dilexerunt te: curremus in odorẽ unguentorum tuorum.* Cantic. 1. n. 2. Cum una tam mirabiliter ex omnibus ſit electa, & dilecta, quomodo adhuc tot ſunt adoleſcentulæ, quæ current in ejus odorem? Hæc eſt Dei domus, quod ſi una; & unica eſt tam ſingulariter felix, ut ex univerſis ſit præelecta, ut ſponſa? & columba, adhuc multæ ſunt piæ, & ſanctæ animæ, ſequentes virtutum Chriſti odorem, ejus patientiam, humilitatem, paupertatemque imitantes, ut explicat D. Ambroſius de Iſaac, & anima c. 3.

Cant. 6.

Vatablus

Greg. Magn. Nyſſen.

Cantic. 1.

Ambroſ.

134. *In principũ domo multi felices, ad plurimum unus bene meritus.* At in Principum domo valde diverſimodè ſe res habet : multi ſunt bene fortunati; ad plurimum verò unicus invenitur, qui ſit meritis pollens. Videns Regina Saba ſapientiã Salomonis, ait illi : *Beati viri tui, & beati ſervi tui, qui ſtant coram te ſemper*, 3. Reg. 10. num. 8. Ac ſi diceret, ut explicat Abulenſis, *Qui tenon audiunt, humanam felicitatem non aſſequuntur.* Et tamen cùm tot ſint felices, ac beati in domo Salomnis, de uno ſolo Hiran dicitur: *Miſit quoque rex Salomon, & tulit Hiran de Tyro, artificem ærarium & plenum ſapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære.* 3. Reg. 7. num. 14. Ecce cùm tot ſint benè fortunati, ac beati in domo Salomonis, unus tantum invenitur Hiran plenus ſapientia, intelligentia, ac operibus. Sic contingit in regalibus palatiis; in quibus multi felicitatis venuſtate ſplendent, cùm unicus meritorum ſplendore fulgeat.

3. Reg. 10. Abulenſ.

3. Reg 7.

135. Eſther. 1. *Aſſuerus fecit grande convivium cunctis principibus ſuis, & pueris ſuis, & præfectis provinciarum coram ſe.* Eſther. 1. num. 3. Principes ac Magnates deliciantur epulantes in regali convivio, ac bonis : & tamen cùm res pro regis capite intervenit ad detegendas, contra ipſum regem machinatas proditorum inſidias, unus tantum Mardochæus occurrit Eſther. 6. num. 2. Sic res frequenter accidit : multi felicitate, ac regali magnificentia gaudent; unus tantum Mardochæus meritis eminet: Et illud maximè ponderandum, quod aulici, ac Principes Perſarum in regis palatio epulis, ac deliciis ſeſe ingurgitant: Mardochæus autem, tanti meritis conſpicuus, jejunus, ac veſte nudatus ad palatii fores ſtabat, Eſther 4. num. 1. Non habet aditum; nec ingreſſum ad regem. *Benemeritus jejunat, & non habet aditum ad regem.*

Eſther. 6.

Pro Beatiſſima Virgine de Monte Carmelo.

QUÆSTIO XXVI.

A generatione, ac nutritione filii ſui commendatur Virgo. Inde laudes Carmelitarum auſpicantur.

NON *patitur noſtra devotio*, ut alibi jam dixi ex D. Bernardo, *te, ô ſacratiſſima Virgo, ſilentio præterire*, cùm maximè omnes tui debitores ſimus. In præſenti ſanctiſſima Dei Genitrix per Marcellam celebratur à generatione filii ſui; *Beatus venter, qui te portavit*, ac etiam ab illius educatione : *Et ubera, quæ ſuxiſti.* Sic & ex his Carmelitici noſtri Ordinis B. Virgo ſpiritualiter produxit, ut teſtatur Gregor. XIII. in Bulla ſua, Ad laudes ſic ait: *Sacrũ Ordinẽ ſub invocatione ejuſdem B. Mariæ de Monte Carmelo quem eadem Virgo venuſtiſſima, & omnibus virtutum floribus inſignita edidit.* Idemque Ordo multis donis; gratiis, ac favoribus ab eadem ſacratiſſima Virgine enutritus, ac propagatus eſt, ut habemus ex lectionibus approbatis à Sede Apoſtolica, quæ leguntur ad Matutinum in feſto Commemorationis, die 16. Julii, in quarta lectione ita recenſetur. *Viri plurimi, qui veſtigiis ſanctorum Prophetarum Eliæ ac Eliſæi inſtiterant, & Ioannis Baptiſtæ præconio ad fidem comparati fuerant, peculiari quodam affectu Beatiſſimam Virginem (cujus colloquiis ac familiaritate feliciter frui potuere) venerari cœperunt*, &c. 136. *Virgo produxit Carmelitarum Ordinem.* Greg XIII. *Lectiones ad Matutinum*

Quam congruè, & aptè hic Ordo tantis eſt donis ab ipſa ſacratiſſima Virgine cumulatus, cujus ſacratiſſima præſentia illi Patres dignati ſunt, eamque ſub typo nubis in tẽporibus Eliæ, quàm ipſe de mari aſcẽdẽtem viderant. 3. Reg. 18. n. 44. peculiari cultu celebrant, ut tradunt Ioſephus Antiochenus l. de Perfecta militia Primitivæ Eccleſiæ cap. 1. 2. Ioannes Patriarcha Ieroſolymitanus lib: de Inſtitut. Monach. cap. 32. Paleodorus lib. 1. Antiquar. Carmeli. cap. 5. & 6. Petrus de Oieda in informatione pro Concept. cap. 1. fol. 3. Ægidius Luſitanus de Conceptione lib. 3. quæſt. 4, art. 1. §. 1. num 8. Salazar de Concep. 38. Et hoc ſua multa eruditione docet R. N. Magiſter Leſana, amicus meus, to. 1. ſuorum annalium, anno mundi 4037. num. 7. & 8. 137. *Carmelitæ ab antiquo venerati sũnt Virginem Mariã.* 3. Reg. 18 Joſeph. Ant Joã Ieroſol. Paleodorus. Ægid. Luſit. Salezar. Leſana.

138. *Ductus eſt Ieſus in deſertum.* Matth. 4. n. 1. Cur in deſertum ſic pergit meus Jeſus? Rectè reſpondet Tertullianus lib. 4. contra Marcionem. *In ſolitudinem pergit*, inquit, *ſolemnis eſt ejuſmodi regio creatori, operiebat ſermonem illic quoque videre in corpore, ubi egerat aliquando & in nube.* Cum populus Iſraeliticus per deſertum incedebat, deſcendit Deus in nube; & tunc *totus mons* Matth. 4. Tertull. Exod. 19.

fumabat

*fumabat.*Exod.16.num. 18. ob reverentiam, & cultum ipſius Dei. Meritò ergo montes, ac deſerta, quæ olim Deum ſub nube occultatum venerata ſunt, ejus nunc ſacratiſſima ac munificentiam præſentia ditantur, ac nobilitantur. *Oportebat ſermonem illic quoque videre in corpore, ut egerat aliquando & in nube.* Quam optimè ergo hic Ordo tantis donis, illique antiqui Patres ſacratiſſima virginis dignantur præſentia, cum ipſam olim tanta obſervantia, tantàque religione ſub nubis typo proſequerentur. *Vbi egerat aliquando in nube.*

Carmelitæ multis beneficiis à B. Virgine Mariæ ſublimantur.

139\. Matth. 2.

Apparet Angelus Ioſeph dicens: *Surge, accipe puerum, & Matrem ejus, & fuge in Ægyptum,* Matth.2.n.13. Natus Deus homo in mundo primum in Ægyptum ſe confert. Cur non potius in aliam regionem. Cur non in Orientem, ſed ſtatim in Ægyptum deſcendit? Perbellè reſpondet D.Leo ſerm.3. de Epiphania. *Ægypti, ait, ſe parentũ miniſterio ſubvectus intulerat, repetens ſcilicet* Hebrææ *gentis antiqua cunabula.* Ægyptus antiquos progenitores populi Iſraëlitici, ſcilicet Jacob, & filios ejus, primum in ſe excepit; & ibi commorati ſunt. Chriſtus Ieſus natus in mundo primum deſcendit in Ægyptum, *Repetens ſcilicet Hebrææ gentis antiqua cunabula.* Ut pro tanto beneficio ſuæ genti facto illam regionem primò inviſeret, ut ab ea veritatis inopiam propulſaret, eamque multis donis impleret, ut ait citatus S. Leo. Ex quibus benè conjectura, quantis privilegiis ac favoribus hic ordo ſit à B. Virgine inſignitus, cum Carmelitæ, ut habemus à Sede Apoſtolica, citatis lectionibus, *Vt primi omnium in eo montis Carmeli loco, ubi Elias olim aſcendentem nebulam Virginis typo inſignem conſpexerat, eidem puriſſimæ Virgini ſacellum conſtruxerint.* Si Ægyptus pro a[n]tiquis incunabulis Hebrææ gentis præſentia filii Dei, ac multis cœleſtibus benedictionibus adimpletur, in ipſamque inviſit filius Dei. Ergo etiam ſacratiſſima Virgo ſuis gratiis, & favoribus repetet Carmelum pro antiquis incunabulis, pro antiquo ſacello, pro antiquo cultu, ac religione, quibus per illos primos parentes venerata eſt.

Leo. Lectiones feſti Iulij.

Quæstio XXVII.

Quare ad compeſcendos blaſphemos mulier in medio proponit Virginis majeſtatem? Agitur de efficacia Carmelitici Scapularij.

140\. *Ratio difficultatis.*

Blaſphemant Phariſæi: *In Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Et tamen mulier extollens vocem non de Chriſti potentia, ac divinitate, ſed de ſua ſanctiſſima Matre Maria Virgine, ut dixi ſuprà quæſt. 10. inſerit ſermonem. Agnoſcebat enim quàm potens ſit ſanctiſſima Mater Dei ad inimicos adverſariaſque poteſtates debellandas; quod nos Chriſtiani potiſſimum experimur. Vnde merito Andreas Cretenſis de dormitione B. Virg. eam appellat *Chriſtianorum propugnaculum.*

Virgo potens ad depellendas adverſarias poteſtates. Andr.Cret.

141\. *Scapulariũ Carmeliticũ datum Simoni Anglico.*

Hæc ejus protectio peculiariter viſitur in ſuo piiſſimo adjutorio per ſacrum Carmeliticum Scapularium, quod ipſa ſacratiſſima Virgo dedit noſtro Simoni Anglico, quo non ſolum in hoc ſæculo à malis ingruentibus protegimur, ſed etiam in alio, dum igne purgatorio animæ fratrum, aut confratrum expiantur, obtentu ſuo permulcum adjuvat, ut piè creditur, ut ex decreto Pauli V. habemus approbatum.

Cum Iſraël à Madian oppreſſione maxima vexaretur, ad populum à tam crudeli hoſte liberandum deſignatur à Deo Gedeon, cui vellus lanæ, rore cœleſti plenum, datur in ſignum. *Si ſervum facis per manum meam Iſraël, ſicut locutus es, ponam hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, ſciam, quod per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſraël.* Iudic.6.n.36. Hoc autem vellus typum fuiſſe Beatiſſimæ Virginis Mariæ, tenent D.Ephrem D.Hyeron. D.Ambroſius, D. Epiphan. Rupertus, Hugo, & alii Patres communiter apud Delrium Polemica 5. Caniſium lib.2. de Deipara c.6. Barradam tom.1. lib.7. cap.10 Lorinum in Pſal.71. Ioannem Freire in Iudic. cap. 6. verſ.26.n.6. Vnde ait D.Chryſol. ſerm.53. *Vellus, cum ſit de corpore, neſcit corporis paſſiones; ſic B. Virgo immunis fuit ab omni immunditia.* Vellus autem hoc plenum erat rore, per quem gratiæ, & cœleſtes favores denotantur, ut communiter docent Patres, & Expoſitores. Sic dicitur: *Caput meum plenum eſt rore.* Cant. 5.n.2.

142\. Iudic.6. Ephrem. Ambroſ. Epiph. Rupert. Hugo. Chryſol.

Sic etiam Deus in lege gratiæ per manus ſacratiſſimæ Virginis Mariæ nobis dedit aliud lanæ vellus, noſtrum ſcilicet ſacrum ſcapularium, typum, & ſignum ipſiuſmet B. Virginis Mariæ. Nam ſicut hoc Scapularium intextum eſt ex lana ſuo nativo colore abſque ulla tincturæ mixtura, ſic ſanctiſſima Virgo ſemper habuit ſuam nativam puritatem, ac integritatem abſque ullius inquinamenti permixtione. Hoc autem vellus lanæ plenum eſt rore, gratiis, ac favoribus cæleſtibus; hocque conceditur ſuis peculiariter electis, ac dilectis, ut adverſariis, ac malis protegantur, ut certos nos faciant multa beneficia Dei gratia per illud concedi.

Cantic.5. 143. *Scapularium multis favoribus plenum.*

Valde frequenter Chriſtus Dominus Agnus nuncupatur in Scripturis. Sed Joannes eum digito oſtendẽs dixit: *Ecce Agnus Dei.* Ioan. 1.n. 18. Sic & Iſaias clamabat *Emitte Agnum, Domine, dominatorem terræ.* In cujus rei ſignum Iſraëlitis in Ægypto mandatur, ut ponant de ſanguine Agni ſuper utrumque poſtem, ne ab Angelo exterminatore perimantur. Exod.12.n.7. Pro quo eleganter ait D.Hieronym. in cap.53. Iſaiæ. *Hic Agnus, in cujus typum immolatur agnus, cujus cruor linitus in poſtibus exterminatorem fugabat Ægypti, qui non ſolùm ſanguine ſuo nos redemit, ſed & lanis operuit, ut algentes in ſidelitate ſua veſte calefaceret; & audiremus Apoſtolum nobis loquentẽ: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Sic & Beatiſſima Virgo Maria, quæ eſt *ovis mater Agni,* ut eam appellat Divus Chryſoſtom. non ſolùm ſuæ interceſſione; & precibus nos revocat ad vitam, unde à D.Ildephonſo ſermone de Aſſumpt. nuncupatur. *Reparatio vitæ;* & à D.Bernardo. Epiſt. ad Canon. Lugdun. *Reſtauratrix ſæculorum;* ſed etiam lanis ſacri Scapularii nos *operuit, ut algentes ſua veſte calefaciat.* Vt illi nempe, qui frigore ſuorum peccatorum, ac pœnam tabeſcunt, hac ſacra veſte, divina gratia inſpirante calefiant, ut divinis obſequiis mancipati Chriſto induantur.

144\. Iſaiæ. Ioan 1. Exod.12. Hieron. Chryſoſt. Ildephonſ. Bernard. *Virgo nos operit, ac calefacit.*

Mittitur

145. Jerem. 38. Mittitur Ieremias in lacum, in quo non erat aqua, ſed lutũ. Abdemelech. *Tulit veteres pannos, & antiqua, quæ computruerant, & ſubmiſit ea ad Jeremiã in lacum per funiculos. Dixitque Abdemelech Æthyops ad Ieremiam: Pone veteres pannos, & exſciſſa putrida ſub cubito manuum tuarũ, & ſuper funes. Fecit ergo Ieremias ſic; & extraxerunt Ieremiam:* cap. 38. n. 11. Ut Ieremias ex horrido, limosóque carcere extrahatur, ſubmittuntur veteres panni & ſciſſa, ac putrida: magnum ſanè myſterium latet in hoc adminiculo Prophetæ conceſſo, ut notat Bachiarius in Epiſt. ad Ianvarium, de lapſis. Accipe Petrum Damianum lib. 6. Epiſt. 31. ad Dominicum Loricatum. *Panni veteres deponuntur, ut ex eorum nos comparatione facere præſumamus, quod ex noſtra infirmitate formidamus.* In hac ſanè umbra maximè exprimitur figura ſacri Scapularii, quo animæ, B. Virgine intercedente, ut piè credimus, adjuvantur, ut è purgatorii carcere expeditæ in cœleſtem Patriam transferantur. Ieremiæ detruſo in carcere dantur panni, ut facilè, & promptè exeat, & illius comparatione præſumat id, quod ex ſua fragilitate formidat. Sic animabus conceditur pannus ſacri Scapularii, cum nihil reperiatur, quo majori facilitate à purgatorii igne animæ expediantur, quàm preces, ac orationes B. Virginis. Et dicitur Ieremiæ, quod dantur ei panni pervetuſti, ſciſſi, & putridi. Sed quomodo annoſus homo, gravidus annis, gravique ætate leborans, tam fragili re ſublevandus eſſet? Barbarus Æthyops, qui ignorabat myſterium, illa appellat ſciſſa, & putrida: at Ieremias, qui divina illuſtratione pollebat, optimè vim ac efficaciam totius rei callens, illis ſe credidit, atque commiſit. Sic ſic hoc ſacrum Scapularium ab his, qui mundanis oculis illud conſiderant, parvi penditur; ab illis autem, qui divina gratia ſunt illuſtrati, maximè ejus celſitudo, ac efficacia veneratur.

B. Virgine intercedente ab igne eripimur.

Bachiar. Damian.

146. Hoc autem erga ſuos Carmeliticos filios Beatiſſimæ Virginis adjutorium, quamvis quotidianum ſit, præcipue tamen intelligitur die Sabbati, ut habemus ex decreto Pauli V. *qui dies ſacratiſſimæ Virgini eſt conſecratus.* Ait Paulus ad Hebræos 4. n. 9. *Relinquitur ſabbatiſmus populo Dei,* id eſt, ut explicant Expoſitores, alia ſolemnitas Sabbati, per illam priorem figurata, relinquitur populo fideli, & Chriſtiano. Et cum ea quæ legis veteris erant ſublimiori conſideratione, ac excellentiori perfectione videantur in lege gratiæ; decrevit Deus, ut huic ſacræ Religioni, tanquam peculiari populo, ſibi delecto, & electo relinqueretur Sabbatum adjutorii, ac protectionis Beatiſſimæ Virginis erga ſuos filios, qui in charitate decedunt. Et ſicut illa ſabbati ſolemnitas in lege veteri erat inſtituta, ut in illa ageretur de his, quæ *animam juvabant*, ut inquit Chryſoſtom. ſuper citatum locum Pauli ad Hebræos: Sic populo Chriſtiano relinquitur hoc ſabbatum ad adjutorium, & protectionem animarum, ut ex ſacratiſſimæ Virginis Mariæ eximia pietate, ac benignitate piè credimus.

Paulus V. Hebr. 4.

Carmelitis relinquitur ſolemnitas ſabbati. Chryſoſt.

Quæstio XXVIII.

Quare Beatiſſima Virgo propria manu dat ſacrum Scapulare Carmeliticum B. Simoni Anglico?

E Manu ſua dat ſacratiſſima Virgo hanc ſacram veſtem noſtro Simoni Anglico, ut conſtat ex Bullis Pontificiis, ac lectionibus approbatis à Sede Apoſtolica 16. Iulii, in ſignum, ac pignus ſui amoris, favoris, ac protectionis erga ſuum Carmeliticum Ordinem. 147.

148. Cum Dominus Ieſus cruci affigeretur, ejus veſtes milites Romani ſuſcipiunt, per quos execrandum nefas peragebatur. *Poſtquam crucifixerunt eum, diviſerunt veſtimenta ejus, ſortem mittentes.* Matth. 27. n. 35. Simul cum Domino crucifixi ſunt duo alii, de quorum veſtibus non ſcribitur, quod conceſſæ fuerunt militibus. Cur ergo ſolũ de indumento Ieſus peculiariter id notatur. Ut jam inde Romanis, ac gentibus ſcilicet daretur ſignum, & pignus, quod totus Ieſus ad illas tranferendus erat. Quando Deus veſtem, vel filium aliquod præſtat, ſignum, pignus eſt, quod & ſeſe totum aliquando præſtare velit. Eleganter D. Damaſcenus homil. de Sabbato ſancto. *Veſtem, ait, quoque militum ſorti permittit; quod futurum ſit, ut reſurgens à mortuis mittat gentibus, quo ipſe diligit, diſcipulos, fiatque ipſe fidelibus divini baptiſmatis indumentum. Quicumque enim, inquit Paulus, in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Conceſſit ſacratiſſima Virgo Carmelitis ſacrum Scapularis indumentum in ſignum, & pignus, quod ipſis peculiariter erat ſuo auxilio, & patrocinio ad futura, ipſiſque fidelibus fiebat indumentum.

Matth. 27. *Datur indumentum Ieſu in ſignum adventus Ieſu ad gentes.*

Damaſc.

149. Variæ ſunt Patrum rationes, ob quas puer Ieſus fugiens Herodem ſe contulit in Ægyptum, de quo dixi tom. 1. lib. 2. cap. 7. quæſt. 6. D. Leo ſermon. 3. de Epiphania. *Ille, ait, qui ſanguinem ſuum pro mundi redemptione fundendum in aliam differet ætatem, Ægyptum ſe parentum miniſterio ſubvectus intulerat, repetens ſcilicet Hebrææ gentis antiqua incunabula, ne ſine illa regione pararetur ſingularis hoſtiæ ſacramentum, in qua primum occiſione Agni ſalutiferum crucis ſignum, & Paſcha Domini fuerat præformatum.* Fugiens Chriſtus venit in Ægyptum, repetens ſcilicet Hebrææ gentis antiqua incunabula. In Ægypto enim inter mundi Provincias primum celebri occiſione Agni Paſchalis Exod. 12. præfiguratum fuit ſacramentum Euchariſtiæ, ac paſſionis dominicæ: ideo igitur ad illam regionem ſe primum confert Chriſtus Dominus, ut ejus præſentia, cœleſti gratia, ac protectione inter univerſas provincias Ægyptus ditetur. Viſitans è cœlo ſacratiſſima Virgo reperit antiqua Carmeliticæ gentis incunabula, in qua inter rerum primordia ipſius ſacratiſſimæ Virginis figura, & ſignum fuerat proformatum: nubecula enim illa, quam de mari aſcendentem vidit parens meus Elias, typus ac figura ipſius Virginis extitit. 3. Reg. 18. n. 44. ut dixi quæſt. 26. ſupra. Ad ipſamque Carmeliticam gentem Virgo ſe convertit, ut eam ſua gratia, favore, ac protectione ſingulariter, ac peculiariter valdè locupletaret, ac nobilitaret. 1. Reg. 18.

Leo.

Virgo viſitat antiqua Carmelitica gentis incunabula.

Mm 2 Pecca

150\. Geneſ.3. Chaldæus. Caiet.

Peccarunt Primi Parentes, cumque de paradiſo eſsent ejiciendi, *fecit Dominus Deus Adæ, & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos.* Geneſ.3 num.21. Chaldaicus vertit: *veſtimenta honoris.* Sed cur duobus pœnitentia mulctatis veſtimenta honoris tribuuntur? Veſtes illæ erant veluti quædam pœnitentiæ ſigna, quibus è paradiſo ejiciebantur; quomodo ergo honori veſtimenta nuncupantur. Cardinalis Caietanus. *Vide*, ait, *benignitatẽ divinam erga Primos Parentes, ut qui ſeipſos reddiderunt indigentes veſte, nec haberent, unde ſe veſtirent, habeant veſtes divinitus factas.* Si ergo veſtes in ſignum pœnitentiæ conceſsæ, cum tamen divinis manibus eſsent fabricatæ, honoris indumenta dicuntur; quanto magis ſacrũ ſcapulare à ſanctiſſima Virgine datum, in amoris ſignum, ac pacis fœdus decoris, ac honoris erit amictus. Et ponderandum, quod illæ veſtes Primorum Parentum honoris dicuntur, cum tamen illi ob peccatum *ſe indigentes veſte reddiderunt*; ut ait citatus Cardinalis. Quanto magis ergo ſacrum ſcapulare pulcherrimè venuſtabit Religioſos, qui ob amorem, & charitatem in Deum omnia bona ſua tẽporalia reliquerunt, ac dimiſerunt.

Scapulare venuſtabit Carmelitas.

151\. Iſai.61. Septuag.

Ait Iſaias 61. num.10. *Gaudens gaudebo in Domino: & exultabit anima mea in Deo meo, quæ induit me veſtimentis ſalutis, & indumento juſtitiæ circundedit me.* Septuaginta transferunt: *Exultet anima mea in Domino: Induit me veſtimẽto ſalutaris, & tunica lætitiæ.* Ad magnã exultationem ac lætitiam invitat Propheta animam ſuam, cujus rei cauſam aſſignat: *Quia induit me veſtimentis ſalutis.* Gaſpar Sanchez per ſalutem intelligit pacem: *Induit me veſte tranquillitatis, & pacis.* Quantum debeat Carmelus exultare, & lætari, cum ipſum induerit Regina, ac Domina Angelorum veſte tranquillitatis, ac pacis, quæ data eſt ei in fœdus pacis, ac pacti ſempiterni.

Sanchez. *Lætatur Carmelus veſte pacis.*

QUÆSTIO XXIX.

Quantum ſit inſignita Carmelitica Religio Virginis protectione?

152\. Geneſ.3. Thom.Ang. *Multa in Carmelitas Virginis clementia.*

ITerum redeo ad citatum Geneſeos locum 3. num.21. *Fecit quoque Dominus Deus Adæ, & uxori ejus tunicas pelliceas.* Quod explanans Thomas Anglicus ait: *Induit eos ad oſtendendum ſuam in eos pietatem, eo quod incipiebat de eis curare: Vnde incipit ab iſto loco noſtram neceſſitatem revelare.* Quantam ergo pietatem, quantamque clementiam, ac curam in ſuos Carmelitas ſacratiſſima Virgo oſtendit, dum eos hac ſacra induit veſte, facile ex his conjectari licebit.

153\. Exod.2. Joſephus.

Cum per fluminis ripam Pharaonis filia degeret, puerumque Moyſen videret in aquis, ipſum ad terram educi imperat, poſtea verò jam adultum eum *adoptavit in filium.* Exod.2. n.10. eumque ſuis regalibus indumentis veſtivit, ac exornavit, ut tradit Ioſephus lib. 2. Suprema etiam Regina cœli ſuos Carmelitas adoptans in filios eos hoc admirabili ornamenti dono ditavit, in ſignumque quod ipſa tanquam piiſſima mater eos ſua interceſſione, ac precibus ab omni naufragio, ac periculo cuſtodiret, atque erueret; quod ipſa tanquam piiſſima mater eos multis donis, favoribus, gratiis, ac privilegiis, inſigniret, atque repleret,

David jam ſene, Adonis, multo populo ad ſe convocato, ſe regem acclamari fecit. Quod audiens Bethſabee ingreditur ad regem David deprecans pro filio ſuo Salomone, dicens: *Nonne domine mi rex juraſti mihi ancillæ tuæ dicens, Salomon filius tuus regnabit poſt me: quare ergo regnat Adonis?* 3.Reg.1.num. 13. Quo audito ſtatim rex David mandavit, Salomonem per Sacerdotes creari, ac ungi in regem, eumque ſedere fecit in regali throno ſuo. Sicque regnum precibus matris ad Salomonẽ tranſlatum eſt. Nunquid ſat erat, ut Salomon rex cõſtitueretur, quod filius eſset Davidis? minimè, niſi enim tantam, ac talem haberet matrem, quæ ita pro eo loqueretur, regnum proculdubio non eſset aſſecutus. Multum prodeſt bonum habere parentem & etiã magni momenti eſt bonam habere matrem, ut urgente occaſione verba proferat, loquatur, ac pro filiis interpellet. Religio Carmelitica magnum habet Parentem Eliam; ſed multo majoris ei eſt momenti, quod Domina Angelorum ei ſit in matrem, ut ejus precibus multis donis locupletetur, ac ditetur. De quo jam dixi. 154. 3.Reg.1.

Multũ prodeſt habere utrumque parentem.

Ex Virginis patrocinio Carmelitica Religio perſiſtentia, firmitate, ac conſiſtentia uſque in finem maximè gaudet. Cum Carolus Quintus Romanus Imperator eſset creatus varia poëmata pro ejus decantandis laudibus edita ſunt in lucem, de quo quidam libellus extat, & inter cætera ſic quidem Poëta modulatur: 155.

Humanũ cum Plaſta genus ſibi conderet, unum
Non vidit, ſatis eſſe hominem, niſi jungeret illi
Conſortem, ſine qua nequeat perſiſtere Regnum,
Quod Medus, quod Perſa habuit, quod Græcus, & inde,
Romanus genuit Mavors ſine conjuge prolem.
At Medus, ſic Perſa ruit, ſic Græcus, & ipſe
Romanus, Deus Imperium ſine fine daturus
Connubio Marti conjunxit Religionem.

Alludit Poëta, quod ſcilicet olim Medus, Perſa, Græcus, & Romanus in ſuis ſcutulis, & inſigniis pro ſtemmate tantum habebant Martem galeatum. At verò in ſcuto Imperii Romani nunc ex una parte adeſt Religio, ex altera verò ipſe Mars. Ex quo bene colligit Poëta, quod illa antiqua Imperia, cum tantum habuerint virum, non potuere conſiſtere, ſed omnino perieunt, ac eſſe deſierunt. At Imperium Romanum, cum habeat & fœminam ſcilicet Religionem, & virum, Martem nempe, tanquam parentes, inde illius perſiſtentia ac conſiſtentia optimè auſpicatur. Religio Carmelitica non ſolùm habet Parentem Eliam, ſed etiam piiſſimam matrem ſacratiſſimã Virginem Mariam, cujus potiſſimè patrocinio jacturam non timebit, ſed diù uſque ac terminationem ſæculi permanebit. Sic ipſa Beatiſſima Virgo pollicita eſt B. noſtro Petro Thomæ, ut habetur die 29. Ianuarii in noſtro Breviario approbato à Sanctiſſ. D.N. Urbano VIII. V. Lect. *Confidito, Petre: Religio enim Carmelitarum in finẽ uſque ſæculi eſt perſeveratura: Elias namque ejus inſtitutor jam olim etiam à filio meo id impetravit.* Poëma. S Petr.Th.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXX.

De inſigni titulo Beatæ Mariæ de Monte Carmelo, quo inſignitus eſt hic Ordo.

156. TAnto hoc titulo ex ſuo nomine ſacratiſſi-
ma Virgo ſuum Carmeliticum Ordinem
Sixtus IV. voluit nobilitare, ut ait Sixtus IV. in ſua Bulla.
Dum æterna meditatione, ſic ait, *Virgo venuſtiſſi-
ma, quæ florem ſpecioſiſſimum Dominum noſtrum
Ieſum Chriſtum ineffabili ſancti Spiritus coope-
rante virtute genuit; produxitque ſacrum Ordinē
B. Mariæ de Monte Carmelo à Sede Apoſtolica,
pluribúſque Romanis Pontificibus approbatum,
quem ejuſdem glorioſiſſimæ Dei Genitricis, ſemper-
que Virginis Mariæ ſpeciali titulo voluit inſigni-
ri, ut ob ejus Virginis reverentiam ordo ipſe à
Tapia. Chriſti fidelibus merito per amplius veneraretur.*
Qui titulus confirmatus eſt in Concilio Epheſi-
no, ut refert Carolus Tapia lib. de Monachis, à
variiſque Pontificibus approbatus, ac confirma-
tus, multis conceſſis indulgentiis illis, qui fratres
B. Mariæ de Monte Carmelo nominarent. De eo-
que faciunt mentionem in ſuis Bullis antiquiſſi-
mi Pontifices Leo IV. Adrianus II. Stephanus V.
Sergius III. & alii, ut referuntur in Bullis Gre-
Clictoveus. gorii XIII. *Ad laudes.* Et ut teſtatur Clictoveus,
ex Ioanne PP. quod à tempore Apoſtolorum
Flav. Cher. tanto nomine Carmeliticus Ordo ſit inſignitus.
Et Flavius Cherubin tom. 1. ſcholio 2. ait: *Fide
Evangelica exornato Carmelo, candidati filii tan-
ti Parentis Eliæ, quo tandem loci dedicatum an-
tea meritiſſimo duci pervetuſtum ſacellum prome-
ruit, recens Deiparæ conſecrarunt, quæ illos vivens,
non ſemel præſentiæ gratia; quam ſanctiſſimè affe-
cerat. Effectúque eſt ut qui quondā Eliæ jam di-
gnioris nomēclaturā nacti B. Mariæ à Mōte Carme-
Bozius. lo dicerentur*, Ex quo ait Thomas Bozius de ſi-
gnis Eccleſiæ lib. 6. fol. mihi 101. quod inter Re-
ligiones, quæ titulo B. Mariæ gaudent, *Horum
primus eſt ſanctæ Mariæ de Monte Carmelo, unde
ſanctiſſimi, & præſtantiſſimi viri prodierunt.*
157. Magnum dilectionis ſignum Beatiſſimæ Vir-
ginis erga hunc ordinem, quod illum ſuo nomi-
ne inſigniri voluerit. *Revertere, Revertere, Sula
Cantic. 6. mitis, Revertere Revertere, ut intueamur te.* Cant.
Genebrard. 6. num. 12. Sulamitis variè legitur. Genebrardus,
Delrius. Delrius, & alii ſcribunt Salomonia, ſeu Salomi-
ta, nomine deducto à Salomone, ſicut à Paulo
dicitur Paula, à Cornelio Cornelia, Vnde ſicut
Salomō in Hebræo idem eſt, ac *pacificus, per-
Aquila fectus*; ſic Salomonia hic vertunt: *perfecta, & pa-
Theod. cifica*, Aquila, Theodoretus, D. Ambroſius. Nam,
Ambroſ. cum Salomon ſummè diligeret hanc ſuam con-
Cantic. 6. jugem filiam Pharaonis. *Sexaginta ſunt Reginæ,
octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt
numerus, una eſt columba mea*, & Cantic. 6. num.
7. Ex omnibus, quas ille habebat in conjuges,
hanc in ſignum tanti amoris à nomine ſuo vo-
cari voluit, ut cui per tantam dilectionem om-
Bernard. nia ſua tradiderat, etiam cum ea nomen ſuum
commune faceret, Et ut notant D. Bernardus ſer-
Hugo Vict. mone 3. *de Annūtiat.* & ſerm. 58. inter parvos,
& Hugo Victorinus Miſcellan. 2. lib. 1. tit. 24.

quater dicit ei Revertere, quia, ut ait Divus Ber- Bernard.
nardus citato ſermone de Annunciat. *Quater* *Inſignis a-*
revocat animam, quam reſpicit. Sicque ſacratiſſi- *mor quod à*
ma Virgo Carmeliticum ordinem ob ſui ſingu- *Virgine Car*
larem in illum amorem, ex ſuo nomine appella- *melitæ no-*
tionem ſortiri conceſſit; cumque ſuo benigno *men ha-*
favore quatuor revocat, ac reſpicit. Primò ſingu- *beant.*
lari protectione, tanquam pia Mater in filios
adoptatos. Secūdò inſigni ſacri Scapularis dono
ſublimavit, ut in ſuperioribus dixi. Tertiò eum
multis præclariſſimis viris illuſtravit, ut dicam
cap. 31. Quartò eum tanto titulo, ac nomencla-
tura, ut diceretur Ordo B. Mariæ de Monte Car-
melo, condecoravit.
Adhuc perſiſto in eadem nominis metaphora: 158. Cant. 7.
Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum. Rupert.
Cant. 7. num. 1. Ad quem locum pulchrè Ru-
pertus Abbas. Non videbis. *Nihil omnino niſi
choros caſtrorum, id eſt laudes, ſeu cantiones præ-
liantium, prælia laudantium, & cantantium, quod
ſuaviſſimum, quod verè pulcherrimum: laudando
chori præliantur, præliando caſtra laudant.* Chori
Eccleſiaſticorum, dum Deū laudant, in oratione
præliantur contra inimicorum ſpiritualium po-
teſtates. Et dum caſtra ſanctorum pro fide Ca-
tholica pugnant, Deum maximè laudant, & glo-
rificant. Sicque noſtri Religioſi, dum die, ac
nocte aſſiſtunt in choro orantes, ac meditantes
in lege Domini, juxta Regulam, maximè præ-
liantur contra adverſarias poteſtates. Et dum
per varias orbis partes prædicant, ac docent fi-
dem Catholicam, tanquam armata caſtra, præ-
liando Deum laudant.
Cumque ſacra Carmelitica Religio habeat 159.
ſpiritum orandi, ac meditandi in lege Domini;
habeátque ſpiritum prædicandi fidem, ac do-
ctrinam Catholicam, quod totum à ſacratiſſima
Virgine, utpotè à piiſſima Matre hauſit, ac par-
ticipavit, inde tanto nomine nobilitatur, ut di-
catur ordo B. Mariæ de Monte Carmelo. Dicitur Apocal.
Apocal. 3. num. 12. *Qui vicerit, faciam illum co-
lumnam in templo Dei mei, & foras non egredie-
tur amplius; & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei
& nomen civitatis Dei mei novæ Ieruſalem quæ
deſcendit de cœlo meo, & nomē meū in novū.* Tāta
claritas, ac ſublimitas nominis novi Dei datur
quibuſcumque, niſi illis tantum, qui ipſis divi-
nis virtutibus fulgent, eaſque imitari affectant.
Divus Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto, c. 18. Ambroſ.
*Non agnoſco, ait Dominus nomen meum, ubi non
eſt mea ſempiterna divinitas: non agnoſco nomen
meum, ubi non agnoſco doctrinam meam: non ag-
noſco nomen meum, ubi non cognoſco ſpiritum
meum.* Dei ſpiritus, ac doctrina, & multæ aliæ
virtutes connexæ ſunt cum divino nomine, ſine
quibus ipſum tantum nomen minimè adeſt, ergo
ſanctiſſima Virgo Carmelitico Ordini ſuum no-
men conceſſit, etiam illi ſua interceſſione ſpiri-
tum, ac doctrinam, & virtutes impetravit, prout
majeſtatem tanti nominis decebat. 160.
Ait Dominus Exod. 23. num. 20. *Ecce ego mit-* Exod. 23.
*tam Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat
in via, & introducat in locum, quem paravi. Ob-
ſerva eum, eſt nomen meum in illo.* Cur non dici-
tur, eſt potentia mea, ſeu gloria mea in illo:
ſed cum dicitur nomen meum in illo, hæc om-
nia includuntur. Hugo Victorinus Annotatio- Hugo. Vict.
nibus in Exod *Nomen meum eſt in illo, ait, gloriā
& potentiam meam manifeſto per illum.* Nomen

Virginis gloria per Carmelitas manifeſtata. Virginis Mariæ datum eſt Carmelitico Ordini; Virginis enim gloria per illum manifeſtata eſt in hoc ſæculo. Virginis gloria, quod Dei Mater ſit: hoc tantùm Virginis decus ab impio Neſtorio tuetur noſter Cyrillus Alexandrinus, in Conciliòque Epheſino præſidens illud diffinit. Virginis gloria, quod ſit Virgo, & Mater: quod ab impiis hæreticis acerrimè propugnavit, ac defendit noſter Joannes Damaſcenus. Virginis gloria: quod concepta ſit ſine macula originalis peccati. Inter cætera Chriſti myſteria, quæ parens Elias ſuis diſcipulis revelavit, hoc etiam eis revelavit, Virginẽ Mariam ſine peccati originalis pondere naſcituram: quam revelationem ipſe Elias accepit in nubecula illa parva, quam vidit aſcendentem de mari. Quam traditionem, & revelationem à tempore Eliæ uſque ad Chriſtum perduraſſe, teſtantur graviſſimi Auctores, (Joan. Jeroſ.) Joannes Jeroſolymitanus lib. de Inſtitut. Monach. cap. 32. (Joſeph. Ant.) Joſephus Antiochenus lib. de perfecta militia Primitivæ Eccleſiæ cap. 12. & alii multi Auctores graviſſimi citati apud Petrum de Oieda (Oieda.) ex Societate Jeſu in ſua informatione pro immaculata Conceptione Virginis cap. 1. part. 1. fol. 3. & apud Ægidium Luſitanum (Ægid. Luſit.) tom. de Concept. lib. 3. quæſt. 4. art. 1. §. 1. num. 8. Virginis gloria, quod ejus nomen ſit valdè celebratum in orbe, multis baſilicis ædificatis; quod Carmelitæ præſtiterunt, multas Eccleſias in ejus honorem in toto mundo erigentes. Immò, ut proximè citati Auctores referunt, à tempore Apoſtolorũ anno poſt Chriſtum 83. in honorem immaculatæ Conceptionis Virginis Mariæ à Carmelitis in monte Carmelo inſtituta fuit Capella. Et per illuſtriſſimum, D. Fr. Nonium Alvares Pereira Regni noſtri Coneſtabilem, ac hujus Carmelitici Cõventus Ulyſipponenſis fundatorem, ac Religioſum, in hac Luſitania primum templum ſub titulo Conceptionis erectum eſt apud oppidum *Vilaviſoſa*.

161. *Potentiam meam manifeſtabo per illum.* Per Carmelitas multum Virgo ſuam potentiam manifeſtavit; prædictum enim Ordinem multis illuſtriſſimis viris ditavit, ac nobilitavit, eumque à multis adverſariis, apparitione quadam facta (Honor. III) Honor. III. valde mirabiliter liberavit, ut refertur in lectionibus approbatis à Paulo V. die 16. Julii. Ipſumque Ordinem non ſolùm in hoc ſæculo multis prærogativis inſignivit, ſed etiam in alio, cum ubique multum potentia, ac miſericordia valeat, ut in eiſdem lectionibus habetur.

162. (Ruth. 4.) Vulgaris eſt lex Hebræorum Ruth. 4. n. 4. qua frater debebat defuncti fratris nomen excitare. Superſtes germanus accipiebant viduam de fratre, & illi junctus filios, quos generabat, nomine defuncti fratris nominabat. Quod myſticè factum ab Apoſtolis in Chriſti Eccleſia adnotat (Auguſt.) D. Auguſtinus Pſalm. 44. dicens: *Sumus Chriſtiani, non Petriani, & ſi nati per fratrem defuncti, tamen cognominati nomine defuncti; non per iſtum nati, ſed illi nati.* Defuncti Jeſu ſemen Apoſtoli in Eccleſia excitabant, nomine Chriſti regeneratos vocantes, ut ex nomine agnoſceretur, cui naſcebantur. Carmelitæ nati ſunt ab Elia fundatore: (*Carmelitæ ad laudem Virginis conſecrati.*) ab Alberto Patriarcha regulam tenentes, alta Dei providentia factum eſt, ut non Eliotæ, ſed fratres Beatæ Mariæ de monte Carmelo dicerentur, ut nomen Virginis Mariæ, jam è vita tranſlatæ, excitarent. Et quamvis per Eliam ſunt nati, tamen nati ſunt, ut toti obſequio, ac famulati B. Virginis conſecrarentur, ac dedicarentur.

CAP. XXIV.

Signum de cœlo petitur.

Matt. 12. num. 38. Tunc reſponderunt quidam de Scribis, & Phariſæis dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre.

VERSIONES.

Syriacus. Doctor, volumus videre ex te ſignum.

Vatablus in Scholiis. Præceptor, cupimus, à te ſignum videre.

VERSIONES.

Poſt narratam hiſtoriam de dæmonio muto; poſt proclamatas laudes à muliere, hanc 1.
ſubjungit hiſtoriam D. Luc. 11. n. 29. Turbis autem (Luc.) concurrentibus cœpit dicere. Quem ordines nos ſequimur, cum maximè inſerviat ad texendam Evangelicam hiſtoriam.

Tunc reſponderunt, poſt ſcilicet modò relata, 2.
quidam de Scribis, & Phariſæis qui Chriſti opera calumniati ſunt dicentes: In Beelzebuth ejicit dæmonia: nam hi magna invidia Chriſtum proſequebantur; populus autem eum maximè diligebat, & gaudebat de ſignis, quæ ipſe faciebat, ut notat Abulenſis quæſt. 83. (Abulenſ.) D. Chryſoſt. homil. 44. (Chryſoſt.) advertit, quod Evangeliſta illud dicit admirans propter eorum petulantiam. *Magiſter.* Sic eum appellant, ut populus illum nuncupabat, ut humili oratione ſimulata ſecurius ipſum appetant *V. olumus*, id eſt cupimus: & deſideramus, *ſignum videre.* (Luc.) D. Luc. 11. num. 16. addit *de cœlo.* Viderant Phariſæi mortuos ſuſcitatos, morbos ſanatos, cæcos & claudos reſtitutos: & tamen nullis eorum malitia quieſcit, ſed adhuc nova ſigna è cœlo exigunt, verbi gratia ut ignis, more (3. Reg. 18.) Eliæ, è cœlo veniret. 3. Reg. 18. Vel ut tempore Samuëlis tempore æſtivo ſonarent tonitrua, imbres ruerent, (1. Reg. 18.) fulgura coruſcarent. 1. Reg. 18. num. 10. *Quaſi non poſſent & illa calumniari,* (Hieron.) ut ait D. Hieron. & dicere, ex occultis, & variis aëris paſſionibus accidiſſe. Utique reſpondebunt, & Magos in Ægypto multa ſigna feciſſe de cœlo.

QUÆSTIO I.

Quare cum ſigna petunt, Chriſtum magiſtrum dicunt.

3. Chryſoſt. *Adulatione Phariſæi decipere volunt.* Imperf.

RESpondet primò Chryſoſtomus homil. 44. Quod hæc eorum verba adulatione, ſeu irriſione, ſeu ironia plena erant. Et cum prius convitiarentur appellantes eum dæmoniacum: nunc adulantur magiſtrum vocantes, ut idem Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 30. magis explicat; quod ita loquuntur; ut exterius oſtenderent deſiderium ſciendi, ut ſic facilius decipere poſſent. *Vt autem*, ait, *ſcias, quod volumus, à te ſcire veritatem, ecce etiam te magiſtrum appellamus.*

4. Abulenſ.

Secundò, Abulenſis quæſt. 84. ait. Quod hoc fecerunt quidam de Scribis, & Phariſæis, *timentes duram Chriſti increpationem, nam ſocii eorum, qui dixerunt, in Beelzebuth ejicit dæmonia, fuerant nimis increpati: blandius ergo iſti loquuntur, ut non eſſet ita Chriſto occaſio eos arguendi.* Ex dura increpatione unius, alii cautiores redduntur: & ex timore ſæpè ea homines faciunt, quæ eorum animo, ac inclinationi ſunt valdè dura.

Ex dura unius increpatione ſunt alij cautiores.

5. *Iniqui incõſtantes.* Chryſoſt. Euthym. Alber. Mag. D. Thom.

Tertio. Antea Dæmoniaco dixerant: *In Beelzebuth ejicit dæmonia*: nunc verò magiſtrum appellant. In omnibus hi depravati oſtendunt ſuam mutabilitatem, ac inconſtantiam. Quartò, adulandi gratia, ut exponunt Chryſoſtomus, Euthymius, Albertus, Magnus, S. Thomas. Sed cur non potius dicunt aliquid majus? Cur non appellant Meſſiam, vel filium Dei? Erant iſti interrogantes Legis Magiſtri; & tanti eſt apud homines eorum dignitas, & præeminentia, ut ex ſua ſublimitate aliorum velint metiri honores, ſibi perſuadentes, non eſſe aliquid majus.

6. Caſſian.

Quintò, Simon Caſſianus lib. 8. c. 27. *Vocant Magiſtrum, cujus doctrinæ non ut diſcipuli boni credunt: namſi crederent, ſigna non peterent: nec Magiſtrorum eſt facere ſigna, ſed inferre doctrinã. Vide ergo quomodo iniqui ſua locutione ſe deſtruunt, & cum ore loquuntur quod facto confundunt.* Quantam repugnantiam Phariſæ; hi pertendunt, ut etiam notavit Chryſoſtomus. homil. 44. Aliud habent in ore, aliud oſtendunt opere; ore Magiſtrum vocant; & in opere manifeſtant, eum ab eis talem non agnoſci: nam ſi ut verum Magiſtrum reputarent, ejus dictis crederent, & minimè ſigna peterent. Deinde Magiſtrũm nuncupantes ſigna quærunt, cum Magiſtri ſit doctrinam, & non ſigna dare. Perpende iniquorum ingenium quantis ſe deſtruunt, ſibique contradicunt, atque repugnant.

Iniquorum dicta factis contraria.

7. Matth. 16.

Principes Sacerdotum. *Concilium fecerunt; ut Ieſum dolo tenerent, & occiderunt. Dicebant autem non in die feſto, ne forte tumultus fierent in populo.* Matth. 26. num. 4. Sed unde inter tam crudele facinus illius venit in mentem dies feſtus? ut nimirum ſe illius, ac religionis cultores oſtenderent. In quantis ibi ſe deſtruunt? De obſervantia religionis verba faciunt; & conſilium ineunt de tota religione evertenda, cum illius auctorem interficere determinent: de religione cogitant; non ut in venerationem habeant, ſed ut cautius malitiam ſuam perpetrare queant. S. Leo Papa ſerm. 7. de Paſſione cap. 2. *Providentibus ergo*, ait, *Principibus, ne in die feſto tumultus oriretur, non devotioni, ſed facinori ſtudebãt; nec religioni ſerviebat hæc cura, ſed crimini. Diligentes enim Principes, & ſoliciti Sacerdotes, non ut populus non peccaret, ſed ne Chriſtus evaderet.* Bondera illa verba, *nec religioni ſerviebat hæc cura, ſed crimini.*

Iniqui ſuo conſilio ſibimet adverſantur. Leo.

8. Hæc eſt ſolemnis impiorum conſuetudo, ſemetipſo oppugnare, ſibi quemetipſis contradicere. Cum Ieroboami filius gravi morbo oppreſſus ad mortem properaret uxor ejus amore filii de ſalute ejusdem valde ſolicita pergit ad Prophetam Abiam. Ad quam Propheta ſic loquitur: *Tu igitur ſurge, valde in domum tuam, in ipſo introitu pedum tuorũ in urbem morierur puer.* 3. Reg. 14. num.... His auditis quodnam mulieri conſilium ſubit? ſurrexit itaque uxor Jeroboam, *& venit in Therſa, cumque illa egrederetur limen domus, puer mortuus eſt.* Audit mulier à Propheta (cujus dictis ipſa credebat, nam aliàs ad illum non accederet) quod ipſa civitatis limen attingente puer eſſet moriturus, cur cum illius ſalutis maximè deſidero flagraret; non cavet illum locum, & in alium ſe confert? cur non differt, longas in itinere moras interponens, ut diutius ſibi dilectus vivat filius? Minimè ſibi conſtans eſt mulier, ſed ſua iniquitate ita cæca, ut cum vitæ filii anxietate maximè teneretur, & mortem poſſet differre, ipſa tamen illius obitum procuret, & acceleret. Ioſeph. de Antiquitatibus c. 4. *Hoc oraculo, ait, mulier territa ſe proripit, & toto itinere futuram filii mortem jam tunc deplorans, plangenſque miſera properat; eademque opera filiò fatum accelerans.*

3. Reg. 14. *Mulier de vita ſolicita mortem accelerat.* Ioſeph.

QUÆSTIO II.

Quare, cum Magiſtrum dicant, petulanter tamen propriam voluntatem pertendunt?

ACcedentes Phariſæi ad Dominum; Magiſtrum nuncupant: conſequens inde erat, ut tanquam diſcipuli, ac inferiores ei ſe ſubmitterent, pro ejuſque dictamine ſtarent: tamen imperiosè, ac inurbanè propriam exprimunt voluntatem dicente: *Volumus à te ſignum videre.* 9. *Ratio dubitandi.*

10. Reſpondet primò Euſebius Emiſsenus homi. in feria 4 poſt Dom. 1. Quadrag. *Quanta eſt ſuperbia Scribarum, ac Phariſæorum*, ait, *quantaque ſtultitia: non rogant, nec poſtulant, ſed inflato ſtomacho; ac erecta cervice dicunt, volumus.* Cum eſsent Scribæ, ac Phariſæi multa ſuperbia inflati; magna ſtultitia laborãt, ſe humiliare, ac rogare neſcientes, ſed quendam etiam veluti ipſius Dei contemptum præ ſe ferentes dicunt, *Volumus* Secundò. Magiſtrum vocant, & tamen aſsertivè aſtruunt, *Volumus*. Neſcit enim ſuperbia modum, aut urbanitatem ſervare, ſed ipſummet Deum, tanquam ſuo imperio ſubjectam, vult ambire.

Euſeb. *Superbia etiam Dei contemptum parit.*

11. Tertiò. Malitia nullo operimento ac involucro valet diſſimulari, & abſcondi, Magiſtrum dicunt, ut tegumento quodam ſuam perverſitatem celent. Illam tamen diſcooperiunt, ac propalant, cum pro voluntate imperent. Quartò. *Volumus* dicunt. Malignantium vox non pro ra-

Malitia nõ queat occultari poteſt.

Iniqui voluntate, non ratione operatur. Marc. 6.

tione, & convenientia, ſed pro appetitu ac voluntate operantium. Quorumque voluntatis impulſus regula, ac methodus ad agendum eſt. Sic impudica illi meretrix ait: *Volo ut protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ*, Marc. 6. n.26. Ad tantum flagitium, non aliud motivum, nec convenientiam, ſed propriam voluntatem profert *Volo*. Vide ſuprà c.5.n.17.18.19. & 20. c.22.n. 12.13.& 14 & tom.1.& 2. Verb. *Ratio.*

12. *Cum in Deo ſcientiã cognoſcamus propriæ voluntati adhæremus.*

Quintò, Cum Dominum magiſtrum aſſeverent, in eo ſcientiæ eminentiam recognoſcunt: cùm verò *Volumus* aſtruant, propriam ſuam voluntatem declarant, atque oſtendunt. Quamvis omnes in Deo ſcientiæ celſitudinem recognoſcant, unuſquiſque tamen ſuam ſibi vult retinere voluntatem; ſecundùmque ſuum beneplacitum omnia fieri, & ordinari. *Magiſter, volumus* Ac ſi dicant: Scientia ſit tua, voluntas autem noſtra. Tu, cum magiſter ſis ſcientia polles: nos verò voluntate noſtra; volumus enim.

13. Matth. 17. Ghryſoſt.

Cum Petrus in vertice Thaboris poſitus videret Chriſti gloriam, & majeſtatem, apparentibus ſimul Moyſe, & Elia, ait ad Ieſum: *Domine, bonum eſt nos hic eſſe.* Matth.17.n.4. Cùm Dominum dicit; ſupremam ejus divinitatem cum omnibus ſuis attributis ſcientiæ, ac potentiæ recognoſcit, ut omnes fatentur. Et tamen ait: *Bonum eſt, nos hic eſſe*, ut explicat Chyſoſt. homil. 57. *Volebat ipſum ibi perpetuo manere*. Si ergo ipſum ſupremum Dominum recognoſcit, quomodo audet coram eo propriam voluntatem proferre: *Bonum eſt, nos hic eſſe*; nam ſi Dominus eſt, quod bonum eſt oculis ſuis, faciat; quidquid ſecundum altitudinẽ ſuæ ſapientiæ rectum judicaverit, facit. Cur, Petre, tuam voluntatem producis? Petrus divina gratia adhuc non erat expolitus; & licet Domini divinitatẽ cum tanta ſcientia, ac potentia recognoſceret, propriæ voluntati adhuc fixus adhærebat & pro ſuo præſumebat arbitrio gubernare divinum. Albert. magnus Luc.9. *Ait ad Ieſum: Præceptor, bonum eſt, nos hic eſſe. Vt ipſe cupiebat, ita fieri volebat.*

Petrus divinitatem in Chriſto recognoſces, ſuam vult fieri voluntatem. Alb. Mag.

14. 4.Reg.6. *Non obſtante propheriæ dono in Eliſæo, rex vult fieri ſuam voluntatẽ.* Carthuſ.

Multas rex Syriæ contra regem Iſraëlis moliebatur inſidias, cumque omnia ſua videret conſilia inimico regi patere, ab omnibus maximè ſe ille cavebat. Sibi perſuaſit Rex Syriæ, in Conſiliariis ſuis aliquem eſſe proditorem. Cui unus ex aſtantibus dixit non ita eſſe, ſed Eliſæum Prophetam omnia etiam abſtruſa conſilia penetrare, ac ſcire, illaque adverſario ſuo aperire. Tunc furibundus rex Syriæ ait: *Ite, & videte ubi ſit, ut mittam, & capiam eum* 4.Reg 6.n.13. Quænam major ſtultitia? Quænam major repugnantia in dictis deprehendi valet? agnoſci, tantum eſſe in Eliſæo ſcientiæ donum, ut tua abdita percallere poſſit? & tamen ipſum comprehendere curas? Sic ſic profanus rex diſponebat, qui cum experiretur tantam ſcientiæ eminentiam in Propheta, adhuc pro ſuo affectu à propria voluntate non deſiſtebat, ſed in illa immobilis permanens ipſum apprehendere volebat. Carthuſianus. *Si rex Syriæ, ait, credidit Eliſæum cognoſcere omnia verba à ſe etiam in conclavi prolata, fruſtra miſit ad inquirendum ubi eſſet, cum Eliſæus interim, ſi vellet, effugere poſſet. Sed tanta eſt excæcatio impiorum, ut cum unum credant, atque conſiderent, non conſiderent aliud quod ex illo eſt conſequens.* Vide ſuprà cap.15.num.9.10.& 11.

QUÆSTIO III.

Quare, cum Iudæi tot ſigna viderint à Chriſto facta, ſigna petunt?

MUlta ſigna à Chriſto edita eſſe viderant Phariſæi; & modo dæmoniacum cæcum, ſurdum, & mutum ſanatum: & tamen adhuc ſigna quærunt, è cælo ſcilicet, ut explicat Divus Lucas cap.11.num.16. Ac ſi dicerent: Si ea, quæ facis, non Satanæ, ſed Dei virtute facis; age, ut Deus in cœlo per ſigna oſtendat, ſe eſſe tui auctorem, magiſtrum, & doctorem. Petebant ergo ſigna de cœlo, *Quaſi & illa*, ait Divus Hieronymus, *non poſſent calumniari: nam, qui calumniaris ea, quæ oculis vides, manu tenes, utilitate ſentis, quid facturus es de his, quæ de cœlo venerint?* Non erant contenti beneficiis Domini, ſignis, ſuſcitatione mortuorum, ſanitate ægrorum. *Quæ utilitate ſentis*: ſed petebant ſigna tanquam ad ſui perniciem, ut more Eliæ ignis deſcenderet de cœlo ad eorum combuſtionem, & ut tempore Samuelis fulgura, & tonitrua tonarent ad eos terrefaciendos. Tales ſunt iniqui, & protervi, ut contemptis eorum ſalutaribus, quæ ad ipſorum ſunt devaſtationem, cupiant, & anhelent. 15. Luc. 11. Hieron. *Iniqui quæ ſunt ad ſui deſtructionẽ petunt.*

Secundò, Divus Chryſoſtomus In Imperfecto homil.30. *O malitia*, ait, *quomodo ſapere neſcit! Dum volunt malitiam ſuam abſcondere, magis eam manifeſtant. Nam cum multa ſigna vidiſſent, tanquam ſi nullum vidiſſent, ita ſignum petebant.* Acceſſerunt Phariſæi, & Scribæ bonam voluntatem ſimulantes deſiderio addiſcendi, ut notat Albertus Magnus, unde magiſtrum dixerunt: tamen viſis tot ſignis, & illis contemptis, ſigna quærunt. Talis eſt malitia, ut ibi intendit ſe abſcondere, ibi magis ſe prodat, ac manifeſtet. 16. Chryſoſt. Alb. Mag. *Malitia, ubi ſe abſcondit, proditur.*

Tertiò, Theophylactus. *Quum enim obedire illos oporteret propter ſigna præcedentia, tunc ſigna petunt.* Quoniam diſtat Dei ingenium ab hominum natura! Deus ex malis multa deducit bona. In præſenti ex hac perverſa interrogatione: *Volumus ſignum videre*: intulit Chriſtus ſermonem de redemptione generis humani: *ſicut fuit Ionas ſic erit filius hominis.* At homines è contra ex bonis multa colligunt mala. Ex tantis beneficiis è Chriſto datis, ex tantis ſignis factis, tunc Iudæi malitiam ſuam interponentes, tentantes eum ſigna quærunt. 17. Theophyl. *Iniqui ex bonis mala colligunt.*

Quartò, Euthymius. *Poſt tot miracula ſignum videre quærunt, non ut credant, ſed ut eum opprimant. Quum enim non poſſent ei contradicere, dum facile illos convinceret, ad opera tranſeunt.* Nunquam malitia quieſcit. Cum non poſſent Phariſæi Chriſti vitam reprehendere, ejuſque doctrinam arguere, ad opera ſe convertunt, ut inde occaſionem arripiant ad calumniandum, ac detrahendum. Quintò, D.Thom. *Proprium Iudæorum eſt*, ait *ſigna petere, ut habetur* 2.Corinth.1. *Iudæi ſigna petunt.* Morem ſuæ gentis facilè unuſquiſque ebibit; & cum valde familiare eſſet Iudæis, ſigna petere, ab hoc minimè divertunt, ſed inſtantes ſigna quærunt. 18. Euth. *Malitia nunquam quieſcit.* D Thom. 1. Cor. 1.

Sextò

19. Abulenſ. Sexò, Abulenſis quæſt. 81. & 82. varias rationes aſſignat. Signa petunt. Primò ex incredulitate, quia Iudæi nullis Chriſti ſignis credebant, & ipſum volebant tentare. Secundò ex curioſitate, Cyrill. nam cum miraculum ſit aliquid novum, naturã excedens gaudebant videndo illa, licet propter *Inimicus magnalia ſua nunquã videt.* illa credere nollent. Tertiò, quia, ut ait D. Cyrill. apud ipſum Abulenſem. *Stimulati livoris aculeis petebant ab eo cœleſte videre portentum*: Cũ enim Phariſæi Chriſto inviderent, ipſum moleſtare volebant, ideoque nova ſigna petebant, tãquam omnia alia ab eo edita contemnẽtes: Quippe qui, cum Chriſti eſſent crudeles inimici, etſi propriis oculis Chriſti magnalia viderent, nulla tamen reputabant: nunquam enim tuam magnitudinem, ac gloriam inimicus videt, & agnoſcit. Vide ſuprà cap. 23. n. 75. & tom. 1. lib. 3. cap. 3. q. 30. n. 144. & tom. 2. cap. 2. q. 20. n. 103.

20. *Solùm præſẽtia movẽt & memoriâ tenentur.* Septimò, cum multa ſigna vidiſſent, ſigna quærunt, Moraliter loquor. Signa illa à Domino edita, jam præterita erant, & quæ jam elapſa, parum roboris, ac efficaciæ obtinent. Poſtquam David in ſpelunca abſcidit orã chlamydis Saul, è latere montis illam oſtendens ad ipſum regem 1. Reg. 24. clamavit: *Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea.* 1. Reg. 24. n. 11. Cur David non etiam commemorat glorioſum trophæum de Goliath? Vel quomodo manu ſua cytharam pulſans eum à dæmone liberaſſet: ſed ſolum adducit in medium: *Ecce non viderunt oculi tui?* Quamvis illa extitiſſent valde magna, tamen cum jam præteriiſſent tanquam parvi roboris, omittit, & quæ tantum præſentia erant, objicit. Aſcendit Chriſtus in cœlum ferens in manibus, pedibus, ac latere vulnera redemptionis noſtræ. Sed quænam hujus rei cauſa? Rectè reſ- Cyprian. Beda. Anſelm. pondet D. Cyprianus ſerm. de Baptiſmo Chriſti, Beda Luc. ultimo; & D. Anſelm. *Vt appareat præſentiæ, ac benevolentiæ* Dei *Patris intercedens pro nobis, oſtendens cicatrices vulnerum, quæ pro noſtra redemptione pertulit. Miro enim, & ineffabili ordine eum, qui nihil unquã poteſt oblivìſci, qui ſemper miſereri paratus eſt, abſque intermiſſione Dominus Ieſus admonet, quàm cõgruè hominibus miſereri debeat:* Defert vulnera ut æterno ſuo Parenti oſtendat pretia noſtræ redemptionis. Nonne ſunt ei omnia in intuitu, & præſentia? Maximè ſanè: tamen ut noſtro documento diſcamus quàm efficacia ſint præſentia, quantumque movent ea, quæ proprio cernuntur intuitu. Vulnera defert, & exponit oculis æterni Patris pro nobis interpellans.

21. *Magnum ſupplicium, quod lux intellectus auferatur.* Octavò, cum multa ſigna paſſim fierent à Chriſto, ſigna petunt. Ita enim ſua erant obtenebrati malitia, ut præſentia, ac manifeſta nec caperent, nec viderent. Et quodnam majus ſupplicium, quænam major caſtigatio pro eorum criminibus eis inferri poterat, quàm tanta mentis cæcitas, ut in claris, & patentibus cæcutirent, ac in tenebris degerent.

22. Cum Iudæi in horto comprehenderent Ieſum, Petrus evaginato gladio. *Percutiens ſervum principis Sacerdotum amputavit auriculam ejus dexteram.* Matth. 26. num. 51. Qui Malchus dicebatur Matt. 18. Ioan. 18. ut exprimit Joannes 18. num. 10. Sed cur magnus Petrus, Princeps Eccleſiaſtici ordinis, manum ſuam extendit in quendam vulgarem pauperem ac ſervum militem? cur non potius in principẽ, ac ducem cohortis? Malchus ille, ut eſt communis opinio, lucernam deferebat; & illis nefandis hominibus pro tanto ſcelere, tanquam univerſorum graviſſima pœna infligitur, ut omnis lux ab eis auferatur, omnis intelligentia ab illis *Gravis pœna luminis rationis extinctio.* abſcondatur, ut obcæcati ſine lumine in tenebris degant. Divus Paſchaſius lib. 12. in Matth. Paſchaſ. *Præſcinditur ab eis, ait, auditus dexter, cum aufertur intelligentia divini verbi. Hinc Propheta ait, Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava, ne videntes videant & audientes intelligant.* Iſai. 6. num. 10

23. Iudic. 16. Cum Sanſon detineretur captivus in terra Philiſthiim, dicitur, quod jam *capilli ejus renaſci cœperant.* Iudic. 16. n. 22. Notum & exploratum erat Philiſthæis, quod Sanſon vires ſuas in crinibus haberet conſtitutas. Si ergo illi iterum jam repullulabant, cur tanta incuria incircuncìſi laborant? Cur frequenter radi caput ejus non faciunt Philiſthæi, ut eum apprehenderunt, ſtatim *Privati lumine rationis valdè contemptibiles.* eruerunt oculos ejus; & cum eum lumine aciei privatum haberent tanquam in ſumma detruſum miſeria, jam illum omnino nihili faciebant: nam Hugo. qui luce caret, omnino errans vagatur, & quò tendat prorſus ignorat. Cardinalis Hugo ex Gloſſa. *Eruerunt oculos ejus*, ait, *prius intellectus obtunditur, & poſtea captus per exteriora vagatur, ut cæca mens, quò ducitur, neſciat.*

Matt. 12. *num.* 39 Qui reſpondens ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit; & ſignum non dabitur ei, niſi ſignũ Ionæ Prophetæ.

VERSIONES.

Vatablus. Natio mala, & adultera.

Euth. Theoph. Generatio prava, & adultera.

S. Iuſt. adver. ſùs Judæos. Genus iſtud hominum pravum, & adulterum.

Agobard. de Deo Patre. Generatio prava, & perverſa.

Arias. Signum appetit.

ALTER TEXTUS

Luc. 11. *n.* 29. Generatio hæc, generatio nequam eſt: ſignum quærit, ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ Prophetæ.

Num. 30. Nam ſicut fuit Jonas ſignum Ninivitis: ita erit & filius hominis generationi illi.

EXPOSITIO II.

24. *Quilibet in ſuis dictis, & factis declarat, qualis ſit.* QVilibet in ſuis verbis, & operibus oſtendit, qualis ſit, Phariſæi, dum tentantes ſigna petunt, ſuam malitiam, ac nequitiam manifeſtant, ut ſuprà dixi: Chriſtus Dominus autem in hac reſponſione, ſe verum Deum eſſe,

eſſet, declarat, dum eorum intimam, & abſcondi tam cordis nequam cogitationem fecit manifeſtam, quod proprium Dei eſt, ut notavit Chryſ. Chryſoſt. homil. 44. in Matth. *Arcanaque, ait, mentis ipſorum revelat, quod ſimulantes, ſeu inimici miracula petebant.*

25. *Senſus legitimus.* *Generatio mala, & adultera.* Repetitis vocibus magis eorum malitiam exprimit Chriſtus. *Generatio*, id eſt gens, ſeu natio hæc *mala*, ſcilicet ſcelerata, domus Iſraël exaſperans eſt, omni malitiæ, ac nequitiæ incumbens, cum non ſimplici, ſed ficto animo tentaturi ſignum petentes adveniant *Et adultera*, relinquens Deum Patrem verum, & alienos Deos ſequens. Vel quia ut adultera maximè diſceſſerat à pietate, ac virtute ſuorum majorum Abrahami, Iſaac, & Iacob, de quibus maximè gloriatur. *Signum quærit.* Non contenta hæc generatio mirabilibus à me factis, novum ſignum requirit. *Et ſignum non dabitur ei*, quale ſcilicet ipſa petit, quia non efflagitat, ut veritatem agnoſcat, ad hoc enim abundantiſſima ſunt à me facta mirabilia. *Niſi ſignum Ionæ Prophetæ.* Signum dabitur: non de cœlo, ut appetit, ſed ex inferiori, ac ima terra, ut explicat D. Anſelmus, & Gloſſa Interlinealis, nempe paſſio, mors, ac ſepultura mea, quæ in reſurrectionis gloria terminabitur, cujus rei typus jam præceſſit in Iona Propheta, de quo plura dicam. Anſelm. Interl.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus vocaverit iſtos generationem malam & adulteram?

26. VOx Græca reſpondens dictioni *Mala*, gravida eſt ſenſibus, ſignificat pravum, malignum, ſceleſtum, improbum, noxium. Et cum idem verbum Græcum ſit in texu Lucæ, ut advertit Toletus Luc. 11. quæſt. 65. Interpres poſuit, *Generatio nequam.* Hæc autem omnia optimè conveniunt pravitati Iudæorum. Sic & Luc. 6. num 41. dicitur: *O generatio infidelis, & perverſa.* Marc. 8. num. 18. *In generatione iſta adultera & peccatrici.* Dicitur autem generatio adultera, non quia omnes iſti, cum quibus Chriſtus loquebatur, eſſent ex adulterio nati: nec Chriſtus Dominus arguebat aliquem, niſi de proprio vitio; eſſe autem natum ex adulterio, non prolis, ſed parentum culpa eſt. Et notat Abulenſis quæſt. 90. Dicitur autem generatio mala, & adultera, non ex natura, ſed ex proprio vitio, ut docent D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth. Quod magis ſequentibus explico. Tolet. Luc. 9. Marc. 8. Abulenſ. Paſchaſ.

27. Chryſoſt. Malam dicit ut interpretatur Chryſoſtomus homil. 44. *Generationem malam nuncupavit*, ait, *tum quia ſemper ingrati benefactoribus extiterunt; tum quia ſuſceptis beneficiis, quod extremæ vitioſitatis eſt, ad malignitatem excitantur.* Nulla poteſt eſſe major malitia, quàm eſſe ingratum beneficiis acceptis, ita ut quibus ſe ipſo obligatos exhibere debebant, eiſdem met in perverſitatem, obdurationem, ac contumaciam ſint commoti. *Extrema malitia beneficiis in malum uti.* Secundò Euth. interpretatur malos, quia animo ficto ac ſimulato tentandi acceſſerunt. Euthym. Tertiò D. Ant. Vlyſ. ſerm. in feria 4. poſt Dom. 1. Quadrag. Ant. Vlyſ. intelligit; dici generationem malam propter invidiam & nequitiam.

28. Abulenſ. Quartò, Abulenſis quæſt. 90. interpretatur dici generationem malam, & adulteram, utpote ab omni honore, & dignitate privatam, & excluſam, juxta illud Sapient. 4. num. 19. *Et erant poſt hæc decidentes ſine honore.* *Malus ſine honore.* Sapient. 4. Cajet. Quintò, Caietanus: Verè generatio illa erat in ſe mala ſecundùm voluntatem; & adultera, hoc eſt falſa; ſecundum intellectum, verum Meſſiam non cognoſcens, vero Sponſo non adhærens, ſed Scribarum, Phariſæorum, & Pontificum traditionibus. Et ita repetitis illis vocibus denotatur eorum defectus in intellectu, ac voluntate. *Malus intellectus & voluntas.*

29. Sextò, & valde communis eſt ſententia, & mihi probabilior, dici malos propter eorum vitia, ac peccata; propter ſimulationem, ac fictionem cum depravato affectu intellectus, & voluntatis: adulteros verò nuncupari propter infidelitatem, quia à vera fide receſſerunt, non recipientes Ieſum Chriſtum à Deo miſſum, ac promiſſum in lege: ſicut enim ea mulier adultera nuncupatur, quæ merito relicto alterum ſequitur; ſic & natio Iudæorum adultera nominatur, quæ relicto vero Deo, ac Meſſia Ieſu Chriſto Eccleſiæ Sponſo, dæmonibus adhæſit. Infidelitas, ſeu idololatria quoddam adulterium ſpirituale eſt, ut ſæpè Scriptura teſtatur. D. Hieronymus in præſenti. *Egregiè dixit adulteram: quia dimiſerat virum, & juxta* Ezechil. 16. num. 15. *Multis ſe amatoribus copulaverat.* Ita D. Chryſoſtomus, D. Paſchaſius citati, Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, S. Thomas, Carthuſianus, & alii communiter. *Infidelis adulter. dicitur* Chryſoſt. Euthym. Theopyl. Alber. Mag. Carthuſ. Hieron. Ezech 16.

30. Euthym. Et dicit generationem adulteram, ut ait Euthymius, propter progenitorum à Deo defectionem, quaſi innuens, eos à ſuis progenitoribus hæreditariè hanc malitiam accepiſſe; ut dicitur Actor. num. 51. *Vos Spiritui ſancto reſiſtitis ſicut & patres veſtri, ita & vos.* Actor. 7. Arguitur eorum inveterata malitia, quæ tantis ſignis, & mirabilibus ut ipſi videbant in Chriſto Ieſu, nullo modo flectebatur.

31. Abulenſ. Maldonat. Septimò, Abulenſis quæſt. 90. Maldonatus, quæ eſt etiam valde probabilis ſententia. Dicitur generatio mala, & adultera, à virtutibus, ac moribus ſuorum parentum. Iudæi enim maximè gloriabantur, quod eſſent filii Abrahæ, ipſumque minimè imitabantur. Vnde cum Iudæi dicerent. *Non filii Abrahæ ſumus*, Chriſtus eis reſpondit: *Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Et ſtatim ſubdit: *Vos ex patre diabolo eſtis, deſideria patris veſtri vultis facere.* Ioan. 8. num. 44. Joan. 8. Eos arguit Chriſtus Dominus quod cum eſſent progeniti à tantis majoribus, ab operibus eorum, ut adulteri, omnino defecerunt; & ideo in grave eorum opprobrium, ac contumeliam exprobrantur, generatioque adultera à tantis parentibus nuncupatur. *Graviter arguendus qui à ſuis parentibus degenerat.*

32. Cum Avarus ille ſepultus in infernum vidiſſet Lazarum in ſinu Abrahæ, ab hoc poſtulat, ut mittat Lazarum ad refrigerandam linguam ejus. Cui ait Abrahamus *fili recordare, quod recepiſti bona in vita tua.* Luc. 16. n. 25. Luc. 16. Sed cur magnus Patriarcha hominem damnatum, inter gehennales pœnas, volutantem, filium vocat? Cur

tanto

tanto nomine adhuc dignum facit, ut ſic magis argueretur Avari malitia, quod ortus à tanto parente, ab illo ita degener extitiſſet, ut tale ſupplicium ſupportaret. Chryſol. D. Chryſologus ſerm. 123: *Adhuc*, ait, *vocat filium, quem degeneraſſe propria crudelitate, ſic reſpicit: ſed vocat filium, ut magis, magiſque filij prodatur impietas.*

33. Luc. 16. Confirmatur magis. Quia de hoc Divite damnato ait textus citato loco num. 23. *Elevans autem oculos ſuos cum eſſet in tormẽtis, vidit Abrahã.* Chryſoſt. Cur divina juſtitia alto myſterio diſponit, ut ex ſuis majoribus, non alium videat, niſi Abrahamum? Cur non potius Iſaac, & Iacob? Pulchrè D. Chryſoſt. apud Photium. *Ideo verò*, ait, *non Jacob, vel Iſaac, vel Noë, ſed Abrahamum videt, quare? Quia Abraham benignus in peregrinos fuerat, & illius inhumanitatis major eſt accuſator, hujus hiſpitalitas.* *Magnum improperium filio, ſi patris virtute degeneret.* Ex omnibus ejus majoribus Abrahamus maximè enituit pietate in pauperes & peregrinos: hunc ergo videt damnatus Dives, ut magis ejus avaritia accuſetur, cum tam enormiter à ſuo genitore defeciſſet.

34. Geneſ. 49. Benedicens Jacob filios ſuos, de ſuo majori natu ait: *Ruben primogenitus meus*, Gen. 49. n. 3. Filium eum vocat, quod rariſſimè invenies dictum in aliis, cum in eum maledictionem impingeret, *Non creſcat, quia aſcendiſti cubile patris tui.* Quorſum ergo filium vocat? Cur non potius filium ſuum dicit Levi, in quo eminebat *Maximè accuſatus filius à virtute patris deficiens.* dignitas ſacerdotalis? Vel Benjamin, qui minimè dilectus extabat, ſed ex ferè cunctis Ruben in ſua benedictione filius nuncupatur: *Aſcendiſti cubile patris tui?* Ut tali nomine maximè accuſaretur impietas Ruben, qui cum eſſet filius primogenitus tanti parentis, ita ab illo diſceſſit, ut rem turpem in ipſum patraret. Origen. Origenes apud Lippomanum. *Idcirco fit*, ait, *ut gravius notetur crimine qui cum virtus patris haberetur, neſcit ſervare reverentiam patri.*

QUÆSTIO V.

Quare Phariſæi blaſphemantibus blandè reſpondet Dominus: in hoc verò petentes ſigna acriter invehitur?

35. *Ratio difficultatis.* Ejecto dæmonio muto ab homine, de Chriſto Domino blaſphemarunt Phariſæi dicentes, quod in Beelzebuth ejiciebat dæmonia. Chriſtus valdè manſuetè eis reſpondit, & magnis rationibus convincit, ſe nihil dæmonis virtute operari. *Omne regnum in ſe ipſo diviſum deſolabitur.* Cùm verò hi peterent ſigna, durè in eos invehitur, generationem malam, & adulteram vocans.

36. 1. Petri 2. Reſpondeo Primò. Quod inter blaſphemantium injurias mitem ſe præbet, ut ſuæ eximiæ patientiæ nobis documenta donaret, qui cum malediceretur, non maledicebat. 1. Petri 2. n. 23. At Phariſæi in præſenti veniebant ficto, & ſimulato animo tentantes eum, ſigna de cœlo petentes. *Stulto reſponde.* Tunc acriter eos Dominus increpat, ne inde ipſi gloriarentur, quaſi quod eum recipere, ac fallere poſſent. *Reſponde ſtulo juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur.* Prov. 26.

num. Secundò. Prudentiſſimè in hoc negotio Chriſtus ſe habuit. Prius blaſphemos ſedaro, & quieto animo convincit, demonſtrans non poſſe ſibi talem calumniam imponi: *Si ergo in Beelzebuth ejicio dæmonia, filii veſtri in quo ejiciunt?* Prov. 16. *Superbus, ac in malo perſeverans deterrendus.* Poſtea verò cum ipſos auditores perſeverantes in malitia ſua vidit, ſuperbè, ac præſumptuosè ſigna petentes, in eos acri reprehenſione utitur ut eorum ſuperbiam compeſceret, eoſque à talibus calumniis deterreret.

Tertiò, Abulenſis quæſt. 85. ait, quod Phariſæi in præſenti loquebantur per ironiam. Major autem calumnia, ac contumelia erat, quod Chriſtum illuderent, ac irriderent ſub verbis honoris: *Magiſter, volumus à te ſignum videre*, quàm quod apertam calumniam in eum dicerent: *In Belzbuth ejicit dæmonia.* Et ideo nunc tam rigide fuerunt objurgandi. 37. Abulenſ. *Gravis injuria hominem irridere.*

Quartò D. Chryſoſtomus homil. 44. *Cùm illi aſpere, ait, contumelioſè loquuntur, jucundius, atque humilius reſpondet: cum verò affectantur; tunc nõ mediocri utitur acrimonia, omni ſe perturbatione ſuperiorem oſtendens, veluti tunc nulla ira concitatur; eodem tunc modo adulatoribus non delinitur.* 38. Chryſoſt. Cum calumnias, ac blaſphemias in eum impingunt adverſarii, lenis, ac placidus ſe habet; cum verò ipſum laudant, ac Magiſtum dicunt; duris verbis, reprehenſioneque acri eos carpit; informans nos Chriſtus Dominus ſuo exemplo, magiſque ab adulationibus, quàm ab injuriis fugiendum ac timendum, ut docet idem Chryſoſt. homil. 88. in Matth. ad finem. *Si adverſari nonnullos docet, adulatores magis, quàm contumeliantes odiſſe oportet, major enim ex adulatione peſtis, quàm ex vituperatione oriri ſolet, & facilius hanc quàm illam ſuperare poſſumus.* *Potius injuria, quàm adulationes ſuſtinendæ.* Chryſoſt.

A multo tempore Herodes deſiderabat videre aliquod ſignum à Chriſto Domino fieri. Cùm Dominus aſtaret coram ipſo, nec ei reſpondit, nec aliquod miraculum edidit. *Tunc ſprevit illum Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatum.* Luc. 23. n. 11. Veſte alba, veluti quod tanquam fatuus haberetur. Sed cur Dominus coram Herode non operatur aliquod mirabile? Optimè ipſe prævidebat, quod negato ſigno, ac miraculo, contemnendus eſſet ab illo cum ſuis; cur ad hoc vitandum, optatam rem non edidit? Pulchrè D. Gregorius lib. 10. moral. cap. 30. aliàs 37. *Inquiſitus quippe Redemptor, ait, tacuit magis eligens, apertè à ſuperbientibus deſpici, quàm non credentibus vacua voce laudari.* Agnoſcebat Dominus, quod exhibito miraculo, ab ipſo Herode, adhuc in ſua incredulitate perſiſtente, maxime eſſet laudandus; negato verò, quod eſſet aſpernandus: eligit Dominus contemptum, & irriſionem potius, quàm adulationem ſuſtinere. 39. Luc. 23. Gregor. *Durior adulatio ſuper injuria.*

Poſtulat David: *Viri ſanguinum declinate à me.* 40 Pſalm. 138. Pſalm: 138. n. 19. *viri ſanguinum, occiſores corporũ* interpretantur. In Pſalm 69. verò num. 4. ait: Pſalm. 69. *Avertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi euge, euge.* De laudatoribus, ac glorificantibus eſt ſermo ut eſt communis intelligentia. Horum omnem à ſe diſceſſum, ac ſeparationem David exoptat. Sed illud maxime advertendum, quod de interfectoribus temporalis vitæ ſolum dicit: *Declinate à me*: at de laudatoribus plus addidit, plus exigit: *Avertantur ſtatim*: ſine ulla ſcilicet *Magis vitandi adulatores, quàm corporum occiſores.*

cuncta

cunctatione, ac dilatione plus timens, ac majus periculum agnoſcens in concurſu, ac ſocietate adulantium, quàm corporum occidentium, & ideo vehementius, ac citius vult ab illis præcavere. D. Auguſtinus, *Duo*, ait, *ſunt genera perſecutorum, vituperantium, & adulantium; plus perſequitur lingua adulatoris, quam manus interfectoris.* Vide hoc tom.1.& 2.Verb.Adulatio.

Auguſt.

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus Phariſæis petentibus ſignum non dedit.

41. Cyril. Euth. Reſpondent primò D. Cyrillus, Euthymius. quod Dominus noluit dare ſignum de cælo, quia Scribæ, & Phariſæi, non ex fide, ſed ex mala tentandi intentione, ac dolo ſignum petebant. Secundò Chryſoſt. homil. 44. Quia ſciebat ipſo obſtinatos, lapideos: & dato uno ſigno de cœlo, adhuc illud calumniarentur dicentes; quod ex variis aëris paſſionibus proveniebat. Tertiò D. Thomas. Non datur ſignum propter indignitatem eorum; non enim erant digni ob ſuam malitiam, quorum votis annueretur, eorumque optatis ſatisfieret,

Chryſoſt. D.Thom. *Malus indignus, cujus votis annuatur.*

42. Abulenſ. Quartò, Abulenſis quæſt.87. Non dat ſignum quia non erat neceſſarium, nec utile. Deus enim eſt agens ordinatiſſimum, & nihil agit ſine ratione, quod enim inutile eſt, Deus nunquam facit; Chriſtus enim plura ſigna fecerat, ex quibus ſufficienter oſtendebatur poteſtas ejus volentibus credere, & ideo ſupervacaneum erat alia nunc ſigna edere. Quintò, idem ipſe quæſt. 88. Miracula curationum infirmitatum ſpecialiter demonſtrabant Chriſtum verum eſſe Meſſiam: prædictum erat ab Iſaia 35.n.5. *Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos; tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt; tunc ſaliet cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Chriſtus Dominus autem volebat mundo ſe manifeſtare verum eſſe Meſſiam; & ideò ea ſigna operabatur, quæ à Prophetis de Meſſia prædicta erant; de ſignis autem Cœli nihil pronunciatum erat à Scriptura circa Meſſiam, & ideo de cœlo non edebat. Sextò, idem Abulenſis In miraculo ſunt duo, quod ſcilicet divinam potentiam oſtendat; & quod hominibus proficiat. Suſcitatio mortuorum, curatio ægritudinum utrique fini ſerviebat. Signa autem in cœlo, etſi divinam Omnipotentiam oſtenderent, non tamen hominibus proficiebant. Unde noluit Chriſtus illa modò facere; nam cum propter hominum ſalutem veniſſet, ea prodigia edebat, quæ hominibus proderant.

Iſai. 35. *Chriſtus operatur miracula, quæ de Meſſia prædicta erant.* *Chriſtus operatur miracula hominibus proficua.*

43. Exod.16. Joſue 10. 3.Reg.18. 4.Reg.20. Septimò, citato loco Abulenſis Deus Opt. Max multa conceſſit Patribus antiquis perpetrare miracula in cœlo. Petente Moyſe venit manna de cœlo Exod.16.n.13. Petente Joſue, Sol ſtetit. Joſue 20. Ad preces Eliæ ignis deſcendit de cœlo. 3.Reg.18. Ad vocem Iſaiæ Sol retroceſſit 4.Reg 20. Ad petitionem Samuelis pluviæ, ac grandines ceciderunt. Voluit ergo Chriſtus alia miracula facere, ut mortuos ſuſcitare, ægros ſanare. Illa enim prodigia prioribus Patribus conceſſit: ſibi verò alia elegit. Ut ex hoc morali documento diſcamus, quod non omnia ſibi unuſquiſque aſſumat, ſed aliqua & aliis relinquat. Vide ſuprà c.1.n.49.& tom.2. cap.5.n.9.

Nullus ſibi omnia aſſumat.

Octavò, Phariſæi ex quadam curioſitate ſigna de cælo petebant. Chriſtus autem, non curioſitati, ſed hominum attendebat neceſſitati; & ideo infirmos curabat, & noluit oſtentare prodigia in Sole, Luna, ſtellis, ac cœlo. Nono, quia Deus non debet obſequi hominum voluntati, præcipuè iniquæ & depravatæ, ſed potius homines debent ſequi Dei beneplacitum, ac ſeſe illi accommodare, ac conformare. Tanta eſt enim hominum temeritas, ac ſuperbia, ut velint pro ſuo arbitrio Deum ad ſe ſuamque voluntatem attrahere; atque componere. Quos pungens Tertullianus in Apolog. ait, *Facit & hoc ad cauſam noſtram, quod apud vos humano arbitratu Divinitas penſatur, niſi homini Deus placuerit, Divinitas non erit.* De his lamentatur Regius Vates, Pſal. 73. n.5. *Poſuerunt ſigna ſua, ſigna, & non cognoverunt.* Pro ſui arbitratûs oſtenſione poſuerunt ſigna quæ appetebant, ſed obcæcati malitia ſua, Dei majeſtatē non cognoverūt. Vide verbū Homo.

44. *Homines volunt quod Deus illis ſe accōmodet.* *Homines Deum ad ſuam voluntatem adducere volunt.* Tertul. Pſalm.73.

Decimò, Non datur eis ſignum in eorum pœnam, qui cum multa ſigna accepta haberent, non ſolùm non crediderant, ſed etiā temerario auſu tentantes nova quærunt: unde meritò omnibus privantur, ne amplius ſignum aliquod accipiant. Digni enim ſunt omni caſtigatione, qui ex donis acceptis deteriores fiunt & beneficiis, ex quibus magis obſequi debebant, pejores evadunt.

45. *Grande malum beneficia in peccatum vertere.*

Cùm de univerſali diluvio agit Scriptura, ait: *Gigantes erant ſuper terram in diebus illis.* Gen. 6.num.4. Gigantes, id eſt viri fortes, & bellicoſi, ut exponunt Damaſcenus, Chryſoſtomus, Ambroſius apud Lippomanum. Sed ad quid, dum Scriptura nobis apponit diluvii cauſas, peccata nempe hominum: *Videntes filij Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerunt.* Et iterum; *cum multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitationes cordis intenta ad malum.* Ad quid inter opprobria peccatorum, quæ tanti ſupplicii cauſæ extiterūt recenſetur, quod Gigantes, viri famoſi, & fortes erant ſuper terram? hoc potius ad eorum laudem, & gloriam, quàm ad vituperium ſpectare videbatur. Meritò tamen inter eorum peccata exprimitur, quod erant viri Gigantes famoſi, ac bellicoſi, ut inde maximè eorum crimina exaggerentur, quod ſcilicet dona fortitudinis, roboris, ac induſtriæ bellicæ, quibus eos Deus muneravit, non in bonum, ſed in malum uſum rapinæ, homicidij, ac adulterii applicarunt. Et quæ major culpa, quàm tanta beneficia accepta, non in obſequium Dei ſed in damnoſum, ac peccatorum vivendi modum convertere? Oleaſter. *Viros, ait, quos Dominus illis dederat, ad excolendam terram, & ad adjuvandos homines, in hominū oppreſſionem converterunt: nihil enim deterius eſſe poteſt in homine, cui Deus dedit vires ad bona facienda, quàm eas ad mala convertere.*

46. Geneſ.6. Damaſc. Chryſoſt. Ambroſ. Lippoman. *Maximè plectitur, qui ex donis peccat.* Oleaſter.

Cum ſuperbia exagitati filii hominum turrim Babel extruxerint, ait, Deus: *Ecce unus eſt populus, & unum labium omnibus; cœperunt hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis. Venite igitur,* &c. Gen.11.num.6. Sed quid, dum ad eorum ſuppliciū proceditur, tanquam in magnum eorum crimen refertur, quod unus ſit populus, & unum labium omnibus? Quænam culpa in hoc latet; cum inde maximè eorum gloria auſpicanda videatur, quod

47. Geneſ.

Aggravatur peccatum ex donis acceptis.

quod ſcilicet tanta unitate ac concordia viverent. Optime tamen hoc ad eorum magnum delictum ſcribitur, quod ſcilicet ex magno Dei unitatis, ac concordiæ dono anſam arripuerunt ad gravia crimina perpetranda, ut inſolenter contra ipſum Deum ſe veluti erigere intentaverint. D. Chryſoſtomus ibi. *Una vox, & una lingua omnibus*, inquit, *Quaſi oſtendit peccati eorum magnitudinem, & ingratitudinis excellentiam, & quod abuſi ſunt lingua, vocis unitate. Hic enim Dei mos eſt, ut puniturus prius indicet, quàm magna ſint peccata.* Chryſoſt.

48. Statuam auream erexit ſibi Nabuchodonoſor, & ſub conſtituta pœna mortis præcepit, ut omnes eam colerent, delatumque eſt ad regem, atque dictum: *Sunt viri Judæi, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago, viri iſti contempſerunt, Rex, decretum tuum, & ſtatuam auream quam erexiſti, non adorant.* Daniel. 3. nu. 12. Ad quid inter hæc refertur Regi, quod ab ipſo conſtituti erant ſuper opera regionis Babylonis, niſi ut inde maximè culpam augerent, ac aggravarent quod cùm eſſent Regi tantis adſtricti donis, ejus decretum ſtatumque contempſerunt. Pulchrè Chryſoſt. homil. 4. ad Populum. *Non ſimpliciter, ait gentem commemorarunt, ſed etiam honorem in memoriam revocarunt, ut regis iram accenderent, Ita maxima laus, accuſatio: & crimina, laudes ſunt.*

Dan. 3. *Arguuntur pueri gravius ob dignitatem acceptam.* Chryſoſt.

Quæstio VII.

Quare dixit Chriſtus, generationi illi, non eſſe dandum ſignum aliud, niſi ſignum Ionæ Prophetæ, cum poſt hæc verba ediderit multa miracula.

49. Difficultas quæſtionis eſt in promptu. Quia Christus D. poſt hæc verba edidit in cœlo, & in terra ſigna, & miracula multa, ut narrant ſacri Evangeliſtæ, & ex dicendis patebit. Quomodò ergo ait: *Signum non dabitur ei?*

Difficultas quæſtionis.

50. Reſpondet primò Gloſſ. in cap. 11. Luc. Quod non dabitur ei ſignum, quare petit de cælo. Sed contra hoc urget. Nam admirabilis eclypſis Solis in Chriſti morte præter omnem naturæ curſum Luc. 23. nu. 45. magnum fuit ſignum de cœlo: ſicut & illa vox, quæ inſtar tonitrui de cœlo intonuit *Clarificavit, & iterum clarificabo.* Joan. 12. n. 28. Et juxta multorum ſententiam, in die Reſurrectionis Sol exitum, & ortum ſuum anticipavit. Niſi velit dicere, quod iſti petebant ſigna, de cœlo, ut more Eliæ ignis deſcenderet; vel ut tempore Samuelis pluviæ, & grandines caderent.

Gloſſ. Luc. 23. Joan. 12.

51. Secundò D. Chryſoſt. hom. 44. Euthymius reſpondent, Chriſtum D. poſt hanc petitionem multa ſigna edidiſſe; tamen illa non fuiſſe perpetrata propter hos incredulos, quod obduratos & lapideos exiſtere agnoſcebat, ſed propter alios, ut eos alliceret, ac ad ſe attraheret. Sed cum hoc pugnat, quod Chriſtus D. propter omnes miracula faciebat, propter credentes, ut magis confirmarentur in fide; propter incredulos, ut eorum durities emolliretur, ac ad fidem converterentur.

Chryſoſt. Euthym. *Chriſtus propter omnes miracula faciebat.*

52. Tertiò. Idem D. Chryſoſtomus. D. Hilarius, D. Ambroſius, Gloſſa Ordinaria hoc loco, Hugo, Caietan. Maldonatus, noſter Beaulxamis, & alii inquiunt; quod per hæc verba declaraverit Chrſtus, quod nolebat ſatisfacere voluntati Judæorum; & promittit eis ſignum, non ad perſuadendum; ſed ad condemnandum. Et ſenſus eſt. Ac ſi dicat Chriſtus: Generatio hæc mala ſua prævaricatione ſignum petit à me; non ut credat, ſed ut tentet, & calumnietur; *Non dabitur eis ſignum, niſi ſignum Jonæ Prophetæ*; quod maximè erit argumentum ad eorum condemnationem, & ſupplicium. Nam ſi Jonas poſt tres dies, de utero ceti egreſſus, cum eſſent homo ignotus, & peregrinus, prædicavit Ninivitis, qui homines barbari, & ſine litteris eo audito pœnitentiam egerunt: quanto ergo gravius condemnabitur hæc generatio, cum ego pluſquam Jonas, tam notus ex Scripturis ut verus Meſſias, tantaque miracula inter eos operans adſim, quique triduo mortuus, & reſurgens ero: & tamen dictis meis non credunt, nec meam doctrinam recipiunt: meritò ergo ei non dabitur ſignum, niſi ad eorum condemnationem & arguitionem, ut inde rigide puniantur in altera vita, in inferno, ut docent D. Anſelmus, D. Thom. & in hoc ſæculo, ut inquiunt Gloſſa, Caiet. magna oppreſſione per Romanos Titum, & Veſpaſianum facta, ut ita Judæi quos beneficia non allexerunt, ſuppliciis coacti, Chriſtum Jeſum verum eſſe Meſſiam, agnoſcant.

Chryſoſt. Hilar. Anſelm. Gloſſ. Ord. Hugo. Cajet. Maldon. Beaulxam. *Chriſtus dat ſignum ad eorum condemnationem.* Anſelm. D. Thom. Gloſſ. Caiet.

Recordata eſt Jeruſalem prævaricationis omnium deſiderabilium ſuorum, quæ habuerat à diebus antiquis, cum caderet populus ejus. Thren. 1. n. 7. Expende, quando *recordata eſt omnium deſiderabilium ſuorum; cum caderet populus ejus.* Maximè deploranda miſera conditio Jeruſalem, quod non recordata eſt de ſua felicitate, ut eam agnoſceret, quando illa fruebatur, ſed eo tempore, quo in devaſtationem, excidium, ac exilium, data eſt. Beneficia oblivionem; ſupplicia verò recordationem excitarunt. Rupertus. *Hoc verè lamentabile, quod non aliter hujus incolatus ſui recordari poterat, niſi malis prementibus, niſi conculcaretur ab hoſtibus, niſi in manus gentium traderetur.* 53.

Thren. 1. *Quos non inſtruunt beneficia, docent ſupplicia.* Rupert.

Quartò. Toletus in cap. 11. Luc. annot. 77. quæ mihi videtur germana intelligentia, quod Dominus hîc agit de ſigno ſuæ mortis, paſſionis, ac reſurrectionis. Et eſt ſenſus, ac ſi dicat Chriſtus: Generatio hæc adultera ſignum petit à me, ut cognoſcat meam perſonam divinitatem, ac Meſſiæ dignitatem. Tunc ait Chriſtus D. ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ, In quo mors, & reſurrectio Chriſti adumbrata eſt: quamvis enim alia miracula, & ſigna ſufficientiſſima fuerint ad Chriſtum cognoſcendum, atque ad in eum credendum; tamen multò efficacior fuit ejus humilitas, & paſſio. Per mortem, & reſurrectionem eum de facto populus agnovit, & ejus divinitas mundo manifeſtata eſt, ac omnes gentes ad ſe traxit. 54.

Tolet. *Mors Chriſti ſtidatur pro ſigno divinitatis ejus.*

Quod ipſe Dominus prædixit Judæis: *Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quod ego ſum.* Joan. 8. n. 28. Pulchrè D. Cyrill. *Apertio vulnerum Chriſti, reſeratio divinitatis extitit.* Iterū dixit ei Chriſtus: *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Joan. 12. n. 23. Conſidera Crucis myſterium, Latro agnoſcit dicens: *Memento mei Domine.* Luc. 23. n. 42. Centurio confitetur, *Verè hic homo filius Dei erat.* Matth. 27. nu. 54. 55.

Joan. 8. Cyrill. Joan. 12. Luc 23. Matth. 27. Luc. 23. *Mors Chriſti divinitatem ejus declarat.*

Prætereuntes reverentur. *Percutientes pectora ſua*. Luc 23.nu. 48. Et à morte, ac reſurrectione Chriſti prædicantibus Apoſtolis totus mundus ad fidem venit. Tripliciter Judæi à Domino ſigna petunt de ſua poteſtate, ac divinitate, quibus ſemper ipſe dedit ſignum ſuæ mortis Joan.2. Joan. 2. nu. 19. dixerunt Redemptori: *Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis*. Quibus ait Chriſtus de ſua morte, ac reſurrectione agens: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Secundò hoc loco. Quibus ait: *Signum non dabitur eis, niſi ſignum Jonæ prophetæ*. Sic & Matth.16. Matth. 16. nu. 4. Cur non potius in ſuæ excellentiæ manifeſtationem dat ei potentiæ ſigna, miracula ſcilicet, vel futurorum prædictionem, utpote magnam divinitatis notam? ſemper tales oſtenſiones ſupernæ majeſtatis efficaces declarationes extiterunt, ſed multò efficacior vis *His agnoſcitur Redemptor, quibus munus Redemptionis implevit.* ſanguinis, ac paſſionis Chriſti, ut humana corda emolliantur, oculique aperiantur, ut abſconditam, & latentem fortitudinem divinitatis agnoſcant Et meritò ſanè. Ut his agnoſcatur Redemptor, quibus & munus redemptionis adimplevit.

56. Euntibus Diſcipulis in Emaus ſe Dominus obviam præbuit, multa, & alta myſteria de ſacra Scriptura eis aperuit; ſuum tamen eſſe magiſtrum minime deprehenderunt. Cum autem deventum eſſe ad menſam, *Accepit Jeſus panem, & fregit: & porrigebat illis, & aperti ſunt oculi eorum, & cognoverunt eum*. Luc.24. Luc. 24. nu. 31. In fractione panis agnoſcitur: cur non potius in alia actione? Panis ille caro Chriſti, quædum vulneribus ſuſceptis *Per Paſſionem agnoſcitur Chriſti latens divinitas.* frangitur, hoc eſt ſcinditur, ac aperitur, majeſtas perſonæ Chriſti, ejuſque latens divinitas ſtatim cognita eſt ab hominibus. Drogo Oſtienſis Drogo. ſerm. 1. de Paſſione. *Panis caro tua eſt*, ait, *fregiſti manibus tuis corpus tuum, quia, poteſtatem habebas ponendi animam tuam, fregiſti corpus tuum, quod foris apparebat, & oſtendiſti medullam, quæ intus latebat; niſi enim patiaris, non cognoſceris. Ibi abſcondita eſt fortitudo tua, quam in paſſione tua nobis oſtendiſti*. Perpende illa verba: *Niſi patiaris, non cognoſceris*.

QUÆSTIO VIII.

Quare acriter Dominus hos ſigna poſtulantes reprehendat, cùm in Achaz iraſcatur ob non petitum ſinum?

57. *Difficultas quæſtionis.* IN præſenti multùm iraſcitur Dominus in Scribas, & Phariſæos ſigna petentes: unde vocat eos generationem malam, & adulteram. Cùm denunciatur Achaz regi Iſraël, quod liberandus eſſet à ſuis adverſariis, in hujus confirmationem ei dicitur: *Pete tibi ſignum à Domino* Iſai.7. *Deo tuo*. Iſai. 7. nu. 11. Tum ait ipſe: *Non petam, & non tentabo Dominum*. Ex quo graviter divinus furor in eum excanduit, ut notant communiter Expoſitores Forerius, Pinto, Sanchez, Cornelius, & alii. (Forerius. Pinto. Sanchez. Cornel.) Et patet ex ſubjunctis verbis Prophetæ, *Audite ergo Domus David, numquid parum vobis eſt, moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo*. Cur ergo tantus furor concipitur in regem non petentem ſigna, & in Phariſæos ſigna poſtulantes? Phariſæi ſigna petebant de cœlo, tentantes, ut patet Luc. 11. nu. 16. Luc.11. Achaz verò dicit; ſe nolle tentare: *Non petam, & non tentabo*, O quàm frequenter ſub diverſis verbis eadem latet intentio, ac malignitas! *Sub diverſis verbis ſæpè latet eadem intentio.* Unde ad quæſtionem.

58. Reſpondeo primò, Quod Achaz ex quadam hypocriſi noluit petere ſignum, ut notant D. Hieronymus, Cyrillus, Baſilius, Rupertus, & alii: (Hieron. Cyrill. Baſil. Rupert.) fictè ſimulabat, ſe confidere in Deo, cùm tamen in eo non fideret, nec ab illo ſperaret auxilium, niſi à ſuis idolis. Iudæi autem petebant ſigna ex quadam infidelitate, tanquam irridentes Domini potentiam. *Hypocrita ut infidelis caſtigatur.* Meritò ergo utrique acriter ob jurgantur, eandemque increpationem, eundemque furorem divinum una ſimulata hypocriſis, ac una obſtinata infidelitas ſollicitat, ac promeretur.

59. Pertractans Chriſtus Dominus de iniquo ſervo qui moram faciente Domino impiè, & oſcitanter ſe geſſit, ait: *Veniet Dominus ſervi illius in die, qua non ſperat, & hora, qua neſcit, & dividet eum & partem ejus cum infidelibus ponet*. Luc. 12. Luc.12. nu.46. Exaggeratur caſtigatio, ac pœna hominis; & dicitur, quod pars ejus, ſcilicet, anima, ut exponunt Origenes, & Euthymius, (Origenes. Euthym.) ſed, ut alii volunt, ſors ejus cum infidelibus, ſeu negantibus fidem conjungetur. D. Matthæus eamdem hiſtoriam ſcribens ait: Matth.4. *Et dividet eum, partémque ejus ponet cum hypocritis*. Matth. 24. n. 51. Quomodo cohærent ſacri Evangeliſtæ, unus cum infidelibus, alter cum hypocritis ſcribens? *Hypocritæ & infideles eadem pœna plectuntur.* Eſt enim hypocriſis quædam infidelitatis ſpecie, & ſinceræ fidei denegatio: Tolet. Toletus ad citatum cap. 12. Luc annot. 75. dubium præpoſitum excitans, & ſolvens, inquit: *Servus infidelis eſt, qui quod munere profitetur, non efficit opere; profitetur, fidelem ſe eſſe officio, vitam autem infidelis eſt, hæc autem hypocriſis eſt*.

60. Secundò, Albertus Magnus hoc loco Matthæi, Alb.Mag. *Iſtos*, ſcilicet Iudæos, ait, *Increpat eo, quod petierunt ſigna; Achaz etiam increpat eo, quod non petivit. Reſponſio in illis condemnat præſumptionem, in impio rege infidelitatem*. Phariſæi ſuperbè ſigna ambiebant; dixerunt enim: *Volumus à te ſignum videre*. *Superbus, ut infidelis punitur.* At iniquus Rex ſigna à Domino non quærebat, quia non ipſo, ſed potius in ſuis idolis innixus ſtabat. Utrique rigide increpantur; nam ſuperbia, ac infidelitas in eaſdem incidunt pœnas.

61. Dixit Sara ad Abraham: *Ejice ancillam, & filium ejus*. Geneſ. Geneſ. 21. nu.10. Grave ſupplicium infligitur matri, & filio, quod ſcilicet divite Abrahami domo priventur, ab eaque exulent. Sed quænam eorum crimina ad tantam pœnam ſubeundam? Iſmael idololatriæ deditus erat, ad illamque inducebat Iſaac, ut graves Auctores exponunt id, quod habetur in eodem cap. 21. nu. 9. *Superbus cum idololatra ejicitur.* *Cum vidiſſet Sara filium Agar ludentem cum filio ſuo Iſaac*. At quæ tanta culpa Agar, ut pariter cum infidelitate mulctetur? D. Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Geneſim. Auguſt. *Mota eſt Sara muliebri affectu propter ancillæ ſuperbiam*. Sicque de ipſa Agar ſcribitur: *Deſpexit dominam ſuam*. Et tam execrabilis eſt ſuperbia, ut in pœnis infidelitati aſſocietur.

QUÆSTIO IX.

Quare, cùm Dominus tam durè increpet Iudæos, ut generationem malam, & adulteram dicat, nullus ex eis reſpondet, ſed omnes tacent?

62. *Difficultas quæſtionis.* MAximè ponderatione dignum, quod cùm multoties Dominus valde benigne ageret cum Judæis, admirabilem doctrinam diffundens, graviſſimarum ægritudinum medelam præbens, nimis acerbè Judæi contra eum loquuntur. Ut ſanato Paralytico piſcinæ poſt admirabilem ſermonem dicitur Joan. 5. numer. 18. *Magis quærebant eum Judæi interficere.* Et poſt divinum ſermonem de cœleſti pane ſcribit Joan. 6. numer. 41. *Murmurabant Judæi de illo.* Curato alio Paralytico Matth. 9. num. 3. Scribæ aſtruebant: *Hic blaſphemat.* Suſcitato Lazaro, ſubdit Joannes 11. num. 47. *Collegerunt Pontifices concilium ad Dominum occidendum.* In præſenti tamen, cùm Dominus tam aſpere in eos invehatur, ut generationem malam, & adulteram dicat, nullus ei contradicit, nec aliquis muſſire audet. O quam ſic ſæpe res contingit, ut in mitem feroces; in aſperum lenes, ac timidos ſe præbeant homines. Et hæc ſit prima quæſtionis ſolutio. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 3. quæſt. 43. num. 195. & hoc lib. cap. 8. n. 22. 23. & 24.

Joan. 5. Joan. 6. Matth 8. Joan. 11. Homines rigidi in mitem, & mites in rigidum.

63 Secundò. Acriter, & dure à Chriſto tractantur: *Generatio mala, & adultera:* nullus tamen ex Phariſæis aliquod verbum profert. In quo maxime enituit Chriſti majeſtas, potentia, & efficacia ſuperbos reprimens eoſque à ſua elata præſumptione deponens, ac dejiciens: In ſuo glorioſo Cantico celebrat ſacratiſſima Virgo magnitudinem gratiarum ac cœleſtium donorum, quibus à Deo eſt ſublimata dicens *Fecit mihi magna, qui potens eſt.* Luc. 1. num. 49. Et ſtatim dirigens ſermonem, quomodo Deus elatos à ſuarum cogitationum tumore deturbavit, ſubjungit: *Fecit potentiam in brachio*, ſeu ut legit Pagninus, fecit *robur* in brachio ſuo, *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* Valde ponderandum, quod in ſuprema dignitate maternitatis in altiſſimo gratiarum ac cœleſtium donorum cumulo, quæ B. Virgini conceſſa ſunt, Dei potentia decantatur: *Fecit mihi magna, qui potens eſt*: at cum devenitur quomodo ſuperbos à ſuis præſumptuoſis cogitationibus removerit, tunc aſtruitur: *fecit potentiam*, ſcilicet vim, robur, ac fortitudinem *in brachio ſuo*: quaſi quod tota via, ac robur ipſius potentiæ huic negotio ſit commiſſum. Sed quid tam magnum, ac mirabile hic apparet? *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* Tanta intervenit difficultas, ut ſuperbus à ſua præſumptione, à ſuiſque cogitationibus deſiſtat, ut Dei potentia, cui omnia ſunt in promptu, quæ univerſa nutu ſuo operatur, fecerit robur, ac vim in tali dejectione, ac excluſione cogitationum tumentis cordis præſtanda, ac conficienda. Patrocinatur Euthymius. *Fecit robur per brachium ſuum; diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ſui: ſuperbos in cogitatione cordis ſui, ſuperbos apud ſe ipſos.*

Luc. 1. Pagninus. Valde difficile, à ſua præſumptione removere ſuperbũ. Euthym.

64. *Videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant.* Geneſ. 6. n. 2. Cumque multa malitia hominum eſſet in terra, *dixit delebo hominem, quem feci, à facie terræ.* Immiſſoque diluvio conſumpta eſt omnis caro, octo animabus exceptis. Poſtea verò convenientes filii Adam dixerunt: *Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum.* Geneſ. 11. num. 4. Cumque manus admoviſſent operi; tunc dicitur, quod deſcenderit Dominus, ut videret turrim, quam ædificabant filii Adam & ait; *Cœperunt hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis. Venite igitur deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum.* Quid eſt quod ad ſuffocandam omnem carnem aquis diluvii ſat eſt, quod Deus dixerit, *Delebo omnem carnem*: at ad puniendos filios Adam in turri Babel dicitur, quod Deus ſemel, & iterum deſcenderit, immò quod omnes tres ſanctiſſimæ Trinitatis perſonæ inter ſe loquerentur, ut exponunt D. Chriſoſtomus, Procopius, Rabanus, Rupertus, & alii. *Deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum.* Peccatum, quod ante diluvium graſſabatur, ex quadam incffrænata concupiſcentia originabatur: *Videntes filii Dei filias hominum.* At peccatum filiorum Adam in civitate conſtruenda, ex quadam immoderata præſumptione, ac elatione animi pullulabat, qua contra Deum ſtare intendebant: *Nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant.* Et notant citati Patres. Tam perdifficile eſt, ut præſumptuoſus à ſua elatione reprimatur, à ſuoque cordis deponatur tumore, ut ad hoc manifeſtandum dicatur, quod ipſe Deus venerit, & deſcenderit ad ipſas Inflatas cogitationes diſpergendas. Rupertus ibi lib. 4. in Geneſ. ſic ait; *De ſtultorum præſumptione dicit Deus, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, ſed ſubaudiendum eſt, quantum in ipſis eſt: ſatis enim Diabolum imitantur dicentem, aſcendam ſuper altitudinem nubium, qui quantum poteſt, extollit ſe adverſus Deum altiſſimum.*

Geneſ. 6. Geneſ. 11. Chryſoſt. Procopius. Rabanus. Rupertus. Multum requiritur, ut ſuperbus à ſua cogitatione deſiſtat. Rupert.

QUÆSTIO X.

Quare ex omnibus antiquis ſignis ſignum Ionæ adducit hic Dominus: & in quantis Propheta fuerit typus Salvatoris?

QUærimus, cur in præſenti Dominus potius adducit ſignum Jonæ, ſicut etiam Matth. 16. numer. 4. Cur non potius ſignum Moyſis, vel alterius Prophetæ; Prima ſolutio ad quæſitum patet ex textu Luc. 11. num. 30. ait Chriſtus Dominus. *Nam ſicut fuit Jonas ſignum Ninivitis: ita erit & filius hominis generationi iſti.* Cauſa, cur ſignum Jonæ dicatur dandum, hæc eſt: Quia ſicut Ionas extitit ſignum Ninivitis; ſic & Chriſtus Iudæis; nam ſicut Propheta miraculo illo magno, quod tribus diebus commoratus eſſet in ventre ceti, & poſtea vivus evomitus, tantam ſuæ prædicationi fidem conciliavit, ut Ninivitas ad pœnitentiam converterit: & ſi aliqui obdurati perſiſterent, ad ſupplicium magnum deputarentur. Sic & filius hominis è morte, ac ſepulchro poſt triduum redivivus miraculum vivum maximum erit toto Orbi, quo filii generationis hujus bene præpa-

65. Matth. 16. Luc. 11. Prima interpretatio.

rati, ad fidem, ac pœnitentiam adducentur, qui verò obdurati, & obcæcati fuerint, in ignem æternum ſubvertentur. Ideo ad hoc totum declarandum, & inſinuandum, peculiariter ſignum Jonæ proponit. Vide, quæ dixi ſuprà quæſt. 7. in 4. Ratione.

66. *Reſurrectio ſcandalum mortis abſtulit.* Secundo inſigniter hiſtoriam de Jona Propheta exponi hîc Dominus. Præceſſit enim in illo figura mortis, ſepulturæ, ac reſurrectionis dominicæ poſt triduum. Ut ita hoc ſigno ſcandalum futuræ ſuæ mortis minueret, ac auferret certiſſima, ac breviſſima ſpe poſt tres dies glorioſiſſimæ ſuæ reſurrectionis Hoc perfidos Judæos non latuit: nam peracta Chriſti morte dixerunt Pilato: *Seductor ille dixit, poſt tres dies reſurgam.* Matth. 27. num. 63. Quod ex hac hiſtoria de Jona, & ex illa: *Solvite templum hoc* Joan. 2. num. 19. ipſi agnoverunt. (Matth. 27. Joan. 2.)

67. Chryſoſt. Tertiò D. Chryſoſtomus homil. 44. Quod Dominus dedit ſignum Jonæ ad innuendum deſtructionem perfidorum Judæorum ob ſuam incredulitatem. Sua prædicatione facta Ninivitis clamabat Jonas 3. numer. 4. *Adhuc quadraginta dies & Ninive ſubvertetur.* Ut enim Deus Ninivitis quadraginta dies ante ſubverſionem conceſſit, ut pœnitentiam agerent, ſic & Judæis poſt Chriſti mortem quadraginta annos dedit. Illi autem brevi tempore magnam pœnitentiam præſtiterunt. Hi verò minimè tot annorum ſpatio, Unde iſti gravi ſupplicio perimendi in manus Romanorum inciderunt. Adducitur ergo ſignum Jonæ pro comminatione Judæorum. Et ſic ait Euthymius, quod hoc ſigno arguuntur Judæi, & eorum futura mala præſignantur. (Jonæ. 3. *Supplicium dilatu graviſſimum Judæis extitit.* Euthym.)

68. *Jonas in multis Chriſti typus.* Quartò. Quia Jonas in multis peculiariter extitit Chriſti umbra, ut notant omnes ſancti Patres; mortem, ſepulturam, ac Chriſti reſurrectionem præfiguravit. Primò ſicut Jonas miſſus eſt à Deo ad prædicandum: ſic & Chriſtus Jeſus miſſus eſt à Patre ad docendum univerſum Orbem. Secundò, in medio maris os ceti deglutivit Jonam, ſed poſt tres dies vivum in aridam ejecit. Sic Chriſtus Dominus in mari Paſſionum, ac tormentorum eum mors devorvit & poſt triduum glorioſè ab illius faucibus exivit. In Jona inſignis Chriſti Domini typus extitit, ut ponderat D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. (Paſchaſius.) Tertiò Jonas miſſus eſt ad prædicandum Ninivitis pœnitentiam. Sic & Chriſtus miſſus eſt à Patre ad Judæis, & Gentibus pœnitentiam prædicandam. Quartò, voluntaria ſe Jonas obtulit, ut in mare demergeretur, ut tempeſtas tranquillaretur. *Tollite me*, ait, *& mittite in mare, & ceſſabit mare à vobis.* Sic & Chriſtus Dominus quia ipſe voluit, oblatus eſt, ut Cruci affigeretur, ut tempeſtas divini furoris ſedaretur.

69. *Morte Chriſti, à morte liberantur omnes* Cantic. 6. Quintò, Jonas mittitur in mare, ut omnes degentes in navigio incolumes remanerent. Sic & Chriſtus procelloſo tormentorum, ac mortis mari ſe immerſit, ut omnes homines ſalvi fierent. *Donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ & ad collem thuris.* Cantic. 64. num. 6. Cum myrrha ſit duri ſaporis, ac multæ amaritudinis, tormentorum acerbitatem denotat, ut eſt valde frequens in ſcripturis, ſicut & thus mortis umbram. Sed quoad uſque dilectus dicit, ſe iterum ad montem tormentorum, & mortis? *Donec*, ſcilicet, *aſpiret dies, & inclinentur umbræ.* Donec nempè umbræ peccatorum à cunctis mortalibus propulſentur; & aſpiret dies ſalutis, & gratiæ univerſis. Pſellius apud Theodoretum. (Pſellius.) *Spontè enim*, ait, *volo ego ſanè mortem oppetere, ut fidelibus diem ſalutis aſpirem, & umbras diſcutiam impietatis, mihi inquit, vadam ad montem myrrhæ.*

70. Ait Divus Matthæus 8. numero 16. *Veſpere autem facto obtulerunt Jeſu multos dæmonia habentes.* Matth. 8. Quam hiſtoriam ſcribens Divus Marcus 1. numero 12. inquit: *Veſpere autem facto, cum occidiſſet Sol, afferebant ad eum omnes malè habentes.* Marc. 1. Maximè ponderanda eſt illa circunſtantia, *Cùm occidiſſet Sol?* Quid habet occaſus Solis cum ſanitate infirmorum; Sol juſtitiæ Chriſtus Jeſus in occaſu ſuo cunctorum bonorum ſuæ pietatis fontes in omnes diffudit, ac latius aperuit, ut univerſi de illis ſalutem ebiberent. (*Mors Chriſti nobis vitam dedit.* Hieronym.) D. Hieronymus in cap. 8. Matth. *Omnes, non manè, non meridie, ſed ad veſperam curantur, quando Sol occubiturus eſt; granum tritici in terra moritur, ut multos fructus afferat.*

Matth. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

VERSIONES.

Vatablus. Quemadmodum enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic erit filius hominis in penetrali terræ.

Syriacus. Sicut fuit Jonas in ventre piſcis.

Baſil. Seleuc. Orat. 13. Sic oportet, filium hominis agere in corde terræ.

Hebraicus. In imo terræ.

EXPOSITIO III.

71. PRæpoſitum ſignum, ac figuram Jonæ Prophetæ magis exprimit, ac declarat Dominus, ab eo quod ipſe fuerit tribus diebus in utero ceti, ut explicavi, & dixi ſuperiore quæſtione in initio. Et ſuo familiari modo modeſtiæ cauſa ſe filium hominis appellat Chriſtus. Notat Chryſoſtomus homil. 44. in Matth. (Chryſoſt. *Calũniandi anſa malignis amputanda.*) Quod ne verba ejus illuderent, non dixit, quia reſurget. Omnis calumniandi anſa malignis amputanda. Judæi tamen rem intellexerunt, ut notat citatus Chryſoſtomus. Sic enim poſtea Pilato dixerunt: *Recordati ſumus quia ſeductor ille dixit*, &c.

72. Perpondera ſimilitudinem. *Sicut fuit Jonas.* Propheta extitit in utero balenæ mira ſuavitate ac dulcedine: ad quod explicandum, ipſum comparat

parat

Theophyl. *Chriſtus in ſepulchro miram habuit dulcedinem.*

parat Theophyl. cum fœtu in maternis viſceribus,qui nullam ab illius caliditate, ſive humiditate læſionem accepit. Sic & filius hominis pro hominibus mortuus, & ſepultus in corde terræ multa dulcedine, ac jucunditate delectabitur, nullamque ab ipſa terra reportabit corruptionis læſionem

Quæstio XI.

Quare cum duriſſimis, acerbiſque verbis Chriſtus conjungit magnum pietatis ſignum?

73. ACerbis, acribuſque verbis Chriſtus D. Scribas, & Phariſæos generationem malam, & adulteram nuncupavit. Nunc vero magnum pietatis, totius ſcilicet generis humani redemptionis dat ſignum, de morte nempe, ac paſſione ſua. Hæc eſt ſuprema Dei ordinatio, quæ cum juſtitia aſſociat miſericordiam, cum rigore clementiam, cum ſævitia pietatem. Unde ſupra capite 20. num.6. & tom.17. lib.2. capite 5. quæſt. 19. numero 70. & tom. 2. capite 10. numero 18. & capite 14. quæſt.17. numero 117. & 118.

Juſtitia cum miſericordia.

74. Secundò. Perpende divinum ingenium. In verbis rigor, ac ſeveritas exhibetur: *Generatio mala, & adultera*: in opere autem magnum pietatis declaratur ſacramentum, mors ſcilicet Chriſti: *Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*: qua nos à poteſtate dæmonis liberavit. De Dei throno agens Paulus ait ad Hebræos 4. n. 16. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur.* De eadem ſede pertractans Joannes Apocal. 4. num.4. *De throno procedebant fulgura, voces, & tonitrua.* Ut explicant ibi Rupertus,& alii, de ſuprema illa ſede procedebant voces horribiles, ac timorem veluti tonitrua, incutientes. Sed ſi thronus eſt gratiæ, ſeu gratiam, & pietatem nunc diffundens, ut explicant D. Chryſoſt. D. Ambroſ. Theophyl. D. Thomas, quomodo ex illo voces tam aſperæ, & terrificæ exibant? In hoc tamen ſe thronum pietatis, ac gratiæ maximè declarabat. Si enim in verbis rigorem,ac aſperitatem: *De throno procedebant fulgura, voces, & tonitrua*: in opere autem, ac largitate miſericordiam, ac benignitatem indicabat: *ut miſericordiam conſequamur*, & gratiam inveniamus.

Hebr.4. Apoc.4. Chryſoſt. Ambroſ. Theoph. D.Thom. *Etſi aliquando in Dei vocibus juſtitia,in opere vero miſericordia apparet.*

75. Econtra verò multi hodie extant homines, ac miniſtri,qui etſi verbis ſuaves & leves; factis tamen rigidos,& aſperos ſe exhibent. Vidit Ezechiel 10.num.5.Cherubim,& ait: *Sonitus alarum Cherubim audiebatur uſque ad atrium interitus,quaſi vox omnipotentis Dei*, ſeu, ut alii legunt ex Hebræo, *Quaſi vox benefici Dei.* Et ſtatim ſubdit Propheta n.7.*Et extendit Cherub manum de medio Cherubim ad ignem.* Ut explicant Lyranus, Carthuſianus, Hugo, *ad ignem*, nempe *ad effundendum ſuper civitatem, quæ poſtea fuit combuſta.* Sed quomodo in Angelo tanta diverſitas cernitur? In loquela reſonat beneficentia; in manu verò eſt ignis ad devaſtandum? Adumbratur ſolemnis miniſtrorum conditio, in quorum ore inſunt verba benefica, ac valde ſuavia; in manu autem aſtat paratus ignis, ut comburat, conſumat,cunctoſque in cinerem redigat.

Ezech.10. Hebraic. Lyran. Carthuſ. Hugo. *Miniſter ſæpè in voce lenitatem,in opere rigorem oſtendit.*

Quæstio XII.

Quare Dominus dat ſignum ſuæ mortis,ſepulturæ, ac reſurrectionis?

INter tot miracula,ac mirabilia ab ipſo facta; totque inter myſteria ab illo celebrata dat Dominus petentibus ſignum ſuæ mortis, ſepulturæ, ac reſurrectionis. Primò reſpondeo. Quod hoc ſignum dat Dominus, ac ſi dicat: Tot ſignis datis, meam doctrinam,meque ut veſtrum Meſſiam non vultis recipere, & agnoſcere: at poſtquam ego mortuus reſurrexero, tunc agnoſcetis, vera eſſe omnia, de quibus modo dubitatis. Tunc enim clarius divinitas, ac poteſtas Chriſti apparuit; tunc multi ex Judæis ad fidem converſi ſunt; tunc totus mundus ad fidem Chriſti venit. *Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quod ego ſum.* Ut jam ſuprà latè explicavi quæſt.7.ad finem. 76.

Poſt reſurrectionem totus mundus venit ad fidem Chriſti.

Secundò Abulenſis q.92. Quod Dominus diſpoſuit prædicere ſuam mortem, & reſurrectionem, ut ita Judæi deprehenderent,illum habere præcognitionem futurorum, ut inde ſumerent occaſionem credendi in eum. *Nunc dixi vobis, antequam fiant,ut,cum factum fuerit,credatis.* Joan. 14.num.29. Prædictio futurorum divinitatis index. *Annunciate nobis futura,& dicemus,quia Dii eſtis vos.* Iſai.45.n.7. Tertiò. Dominus frequenter hiſtorias veteris Teſtamenti de ſe ut figuras explicabat, ac explanabat, ut hic legimus in præſenti de Jona.*Sicut fuit Jonas in ventre ceti*,&c.Et Joan.3.n.14.dixit: *Sicut exaltavit Moyſes ſerpentem in deſerto,ita exaltari oportet filium hominis.*Ut ex ipſarum ſcripturarum teſtimonio, ſe verum eſſe Meſſiam, manifeſtaret. 77.

Abulenſ. *Prædictio futurorum divinitatis index.* Joan.14. Iſai.44. Joan.3.

Quartò. Phariſæi,ac Scribæ petebant ſigna de cœlo ad cognoſcendam Chriſti Domini divinitatem.Tunc Dominus dat eis in ſignum ſuã mortem,& paſſionem,veluti ſugillans, ac arguens eos inſipientiæ,ac erroris,quod ad percipiendam ejus eminentiam requirerentur prodigia de cœlo,cum ex alio mirabiliori, patientia ſcilicet,multo clarius, & apertius ejus divinitas deprehendatur. Dat ergo Dominus eis pro ſigno ſuam mortem, & paſſionem,tanquam quod omnium clariſſimus eſſet divinitatis index ipſa patientis in tot illatis injuriis, tormentis, atque doloribus. Eleganter Tertull.lib.de Patientia cap.3. *Deſpuitur*,ait,*verberatur, deridetur, fœdioribus coronatur;mira æquanimitatis fides? Qui in hominis figura propoſuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus eſt. Hinc vel maximè Phariſæi Dominum agnoſcere debuiſtis, patientiam hujuſmodi nemo hominum perpetraret.* Ac dicat magnus Africanus: valde inſipidè, ac ſtultè Judæi ſigna divinitatis ſuæ quæritis à Chriſto, cum apertiſſime patientia ejus declaret naturam.*Patientiam hujuſmodi nemo hominum perpetraret.* Vide ſuprà c.18.n.79.80. & 81.& tom.1. lib.3.c.q.15.n.107.108.& 109. 78.

Patientia divinitatis ſignum. Tertull.

Quintò. Signum ſuæ mortis dat Dominus. Signum, quod Dominus eligit & deſignat, medium eſt efficaciſſimum noſtræ vitæ,atque ſalutis:hoc enim ſignum ſuper omnia ei complacet,in 79.

Remedium noſtræ ſalutis ſignum aptiſſimum Deitatis. Luc. 21. ipſoque maximè delectatur. Dominus Petro prædixit, ipſum eſſe negaturum, ſuæ tamen converſionis bonam ſpem, ac ſignum præbens ait ei. *Tu aliquando converſus confirma fratres tuos.* Luc. 22. n. 32. Quodnam tanti Apoſtoli pœnitentiæ ſignum Dominus apponit? *Confirma fratres tuos.* Alios ſcilicet Apoſtolos, ac Diſcipulos in Orthodoxa fide corroborare, ac ſtabilire erit apertiſſimum documentum, ac ſignum tuæ converſionis, ac pœnitentiæ, meæque gratiæ tibi communicatæ. Titus Boſtrenſis. *Confirma fratres tuos: id quod certiſſimum divinæ erga illum ſerenitatis, infundendæque benignitatis argumentum erat.* Boſtrenſis.

80. Sextò. Suæ ſepulturæ dat Dominus ſignum: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, ſic erit filius hominis in corde terræ*, ſcilicet ſepultus. Sed cur potius ſuæ ſepulturæ, quàm mortis dat Dominus monumentum? Inter utramque hoc mediat diſcrimen. In morte multis injuriis, opprobriis, ac pœnis, atque tormentis homines Chriſtum Jeſum affecerunt. *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.* Pſal. 68. n. 10. *Veni in altitudinem maris*, ibid. n. 3. At in ſepulchro magno honore homines proſecuti ſunt Redemptorem. *Erit ſepulchrum ejus glorioſum.* Iſai. 11. n. 10. Sic & Joſeph corpus Domini poſuit in monumento ſuo novo, quod exciderat in petra. Matth. 27. n. 60. De morte ergo, in qua injuriis, & pœnis ab hominibus infectatus eſt quæ ad ſupplicium poterant inſervire, videtur oblviſci. De ſepulchro autem recordatur, in quo multo honore, ac decore inſignitur; quod maximè pietatem, ac benignitatem ſolicitabat. Pſalm. 68. Iſaiæ. 11. Matth 27. *Chriſtus obliviſcitur de injuriis, recordatur de obſequiis.*

81. Cum adeſſet tempus, ut Chriſtus Dominus morti traderetur, diſcederetque ex hoc mundo ad Patrem, ait D. Lucas 9. n. 51. *Factum eſt autem, cum complerentur dies aſſumptionis ejus, & ipſe firmavit faciem ſuam, ut iret in Jeruſalem.* Quod explicans Theophyl. inquit: *Quid eſt, quod dicit, dum complerentur dies aſſumptionis ejus? Hoc eſt, cum inſtabat tempus quod poſtquam ſubſtinuiſſet ſalutarem paſſionem pro nobis, oportebat aſſumi in cœlum, & conſidere Deo, & Patri.* Loquitur Evangeliſta de tempore mortis Chriſti, ac ſuæ glorioſæ aſſumptionis, quæ poſterius accidit. Cur ergo de hac ſola meminit, non verò de illa? In morte multis injuriis affectus, in ſua vero glorioſa Aſcenſione multa religione, veneratione, ac amore à ſuis concomitatus eſt: prætermittit ergo tempus injuriarum mortis, & conjecit oculos ad magnum amoris ac religionis obſequium. Luc 9. Theophyl. *Non de morte illata ſed de veneratione exhibita meminit Dominus.*

82. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Oſee 11. n. 2. Matth. 2. n. 13. Quod in ſenſu litterali de populo Iſraëlitico egrediente de Ægypto intelligitur, ut docent D. Chryſoſt. D. Hieron. Theoph. Euthym. & alii multi, quos retuli 1. tom. 7. quæſt. ultima. Et ſi rectè conſideres ſcripturam, invenies, quod multo frequentius fit mentio de exitu Iſraël de Ægypto, quam de cohabitatione in regione illa, quamvis per tot annorum ſæcula ibi moram traxerit. Rationem inſinuat Adamus de Perſevia apud Tilmanum. *Recedenti Iſraël famulatur Ægyptus vaſis aureis, & argenteis.* Populus in Ægypto multis injuriis, flagellis, ac malis oppreſſus detinebatur. *Oderant filios Iſraël Ægyptii, & affligebant illudentes eis.* Exod. 1. n. 13. At cum Hebræa gens ab Ægypto proficiſcitur, omnes accommodant illis dona ſua aurea, & argentea. *Poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier ab vicina ſua vaſa aurea, & argentea.* Exod. 11. n. 2. Hic autem egreſſus multo frequentius recenſetur: Divina enim bonitas potius de obſequiis filio ſuo Iſraël exhibitis, quàm de opprobriis, ac malis inflictis recordatur. Oſee 11. Matth. 2. Chryſoſt. Hieron. Theoph. Euthym. Adam. Exod. 1. Exod. 11. *Non de opprobriis, ſed de obſequiis meminit Dominus.*

Quæstio XIII.

Quare tres dies, ſimul & tres noctes ad myſterium reſurrectionis deſignantur? & quomodo computandi ſunt?

83. In duas partes dividitur quæſtio; & à prima exordium ſumimus: Cur hic tres dies deſignantur ad Chriſti mortem ante ejus Reſurrectionem? Reſpondeo. Quod figura in præſenti deſumitur ex Jona Propheta cap. 2. n. 1. qui per tres dies, & noctes fuit in ventre ceti. Cujus rei optimam rationem reddit Tertullianus lib. de Reſurrectione carnis, nimirum. Eo toto tempore Propheta detentus eſt in ventre piſcis, quo naturaliter venter ſolet cibum digerere, ut ſic magnitudo miraculi clarius appareret; quod poſt tale tempus vivus eſſet evomitus. Chriſtus Dominus autem voluit tres dies manere in ſepulchro, ut oſtenderet, ſe verè mortuum, ac conſequenter ſe tertio die verè à mortuis reſurrexiſſe. Ita D. Auguſt. lib. 4. de Trinit. cap. 3. In præſenti Beda, D. Anſelmus, Albertus Magnus, D. Paſchaſius, & alii. Deinde ut nos doceret, crucem, ac mortem fidelium brevem fore, ac quaſi triduum Æternitatis. Joan. 2. Tertul. *Quare Jonas tribus diebus in ventre ceti.* Auguſt. Beda. Anſelm. Alber. Mag. Paſchaſ.

84. Tertiò, D. Ephrem. ſerm. de Pœnitentia: *Per tres dies*, ait, *mors ſoluta eſt, per tres remiſſio datur. quoniam & per tres dies reſurrectio facta eſt Poterant in momento, in ictu oculi, omnia fieri, ſed ob myſterium Trinitatis intra tridum hoſtem gratia ligavit, non quod impotens citra eos (nimirum tres dies) agere, quæ oportebat, ſed ut myſterium oſtenderetur divinitatis.* Idem docet D. Auguſt. ſerm. 90. de tempore. Ecce ubi divinitatis myſteria panduntur; ecce ubi humana utilitas intervenit, ſanctiſſimæ Trinitati ſigna dantur. Ut ex hoc deprehendatur, quod ſolum in virtute Trinitatis divina referantur, ac humanitatis noſtræ provenius accreſcit, ac proficit. Sic Iſaiæ c. 6. n. 3. Dum Deus ſuper ſolium excelſum, & elevatum ei manifeſtatur, ſimulque omnis terra plena gloria ejus. Seraphim adſtabant ter clamantes ſanctus, ſanctus, ſanctus, ne divinitas innoteſceret, ne noſtra humanitas gloria repleretur ſine aliquali repræſentatione Trinitatis. Ephrem. Auguſt. *Noſtra utilitas ex Trinitatis ſigno.* Iſai. 6.

85. Quæro ſecundò: Quomodo tres dies, & noctes computandi ſunt? Quod latè tractant Recentiores, ideo breviter attingam. Primò Alcuinus lib. de Divinis officiis cap. *De Cœna Domini.* Ex hoc aſſerit, Chriſtum jacuiſſe in ſepulchro tres dies integros. Hic tamen eſt manifeſtus error contra communem traditionem, ac uſum Eccleſiæ, qui tenet, Chriſtum ſurrexiſſe die dominica diluculo, ut ſuo loco ex dicendis patebit. *Tres dies quomodo computandi.* Alcuinus.

86. Secundò D. Gregorius Nyſſenus Orat. de Reſurrectione motus præſentibus verbis aſſerit, hos tres dies computari à feria quinta; in eo enim die veſpere in Cœna ſacram Euchariſtiam inſtituit Chriſtus, in qua ſe ipſum ſub ſpeciebus panis, Nyſſen.

in Euchariſtia mors Chriſti repræſentatur. nis, & vini Deo immolavit per ſacrificium incruentum. In eo enim ex vi verborum anima ſeparata eſt à corpore; in quo mors repræſentatur: nam in ſacrificio taurorum, & arietum, quando Deo mactabantur, anima à corpore disjungebatur. Hoc totum factum eſt à Chriſto inviſibili, ac myſterioſa quadam ratione, ut divitias ſui eximii amoris oſtenderet præ cujus magnitudine tam lubenti animo mortem ſobibat, ut ſacroſancti corporis, & ſanguinis ſui Sacramentum ordinaverit, in quo myſtice præ omnibus prius præhauriret ſuum interitum, quam ab inimicis illi eſſet illatus. Tamen præfata ſententia litteræ ſenſum minimè explicat: nam peracta Cœna verè, & realiter in ſua naturali præſentia Chriſtus D. erat vivens; veréque dixit: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem:* Veréque de ipſo ſcribit Evangeliſta in cruce *Emiſit ſpiritum.* Neque in hac ſententia poteſt explicari, quomodo dicatur quod fuerit in corde terræ, ſeu in imo terræ ſeu ſepulchro tribus diebus, & noctibus.

87. Hieron. Theoph. Euthym. D. Thom. Auguſt. Paſchaſ. Tertia, & communis ſententia eſt D. Hieron. hic, Theoph. Euthym. D. Thomæ, S. Auguſtini Epiſt. 49. q. 6. & vulgariter Interpretum, hos ſcilicet tres dies eſſe naturales & accipi non integros, ſed partiales per ſynecdochem, partem pro toto. Et eſt frequens ſcripturæ uſus, ut exemplis probat D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth.

88. Chriſtus jacuit in ſepulchro parte diei Veneris, in illo enim ſub veſpere poſitus eſt, & tota die integra Sabbati, ac etiam parte diei dominici: nam illius aurora elucente reſurrexit. Similiter & tres noctes annumerabis more Romanorum, ſub quorum poteſtate Chriſti tempore erat *Tres dies, & noctes partiales.* Judæa, qui à media nocte, in mediam noctem computabant, ut modò Chriſtiani facimus in feſtis, ac jejuniis. Chriſtus ergo extitit in ſepulchro die Veneris ante Solis occaſum uſque ad mediam noctèm; quæ ad ipſum diem veneris pertinebat: & à media nocte, in qua ſabbatum inchoabatur, permanſit in ſepulchro per integrum diem, & noctem: tunc à media nocte incepit dies Dominica, in qua uſque ad ortum ſolis permanſit in ſepulchro. Et ſic recenſentur tres dies, & noctes.

QUÆSTIO XIV.

Quare tres dies & noctes, non integræ, ſed partiales aſſumuntur ad hoc negotium?

89. *Difficultas quæſtionis.* TRes dies ac noctes, non integras, ſed partiales per ſynecdocem ordinavit Dei ſapientia, ut Chriſtus D. mortuus in ſepulchro jaceret, ut dixi ſuperiori q. Cur hujuſmodi dierum ac noctium terminus non deſignetur complètus?

90. Reſpondeo primò, quia vita Chriſti extitit divina, & inter res omnes creatas nobiliſſima; decebat ergo, peracta redemptione noſtra illico reſtaurari. Secundo Chriſtus D. moriendo mortem deſtruxit: decebat ergo, ut in morte diu non teneretur, ſed mox quaſi ejus dominator, & triumphator glorioſe reſurgeret. D. Leo ſerm. 1. de Reſurrect. *Tam velox*, ait, *incorruptiæ carnis vivificatio fuit, ut major ibi eſſet ſoporis ſimilitudo, quàm mortis.* Leo.

91. Cantic. 2. Rupert. Tertiò. Rupert. explanans illud Cant. 2. n. 17. *Revertere, ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque cervorum ſuper montes Bethel.* Introducit B. Virginem expoſcentem Reſurrectionis Chriſti accelerationem: Et ſic ait: *Tridui quidem tempus breve eſt, ſed dilectæ, & columbæ tuæ deſideranti & gementi vulnerata mente non ſatis, dilecte mi, feſtinatum eſt; Abbrevia hoc ipſum triduum, & ſimilis eſto in revertendo capreæ aut hinnulo cervorum, id eſt velociſſimus eſto ad peragendum curſum tuum, ſufficit ad complendam veritatem Scripturarum, ſi exiguam partem primi diei jacens in ſepulchro tranſegeris.* Ac ſi dicat: Tuum immutari decretum, verbique tui fidem evacuari, quo pollicitus es, te tribus diebus, & tribus noctibus futurum eſſe in corde terræ, impoſſibile eſt; tamen amor matris tuæ, nihil eſt, quod non moveat, vireſque ingenio miniſtrat, & medium invenit, quo nec verbi tui fides violetur, nec ipſa tot moras ſuſtineat. Sit dies inceptus pro completo & nox inchoata pro integra. Acceleretur ergo, Reſurrectio filii pro anxiis ſuſpiriis, ac vehementi deſiderio matris, ut ipſa gaudeat, & delectetur jucundiſſima dilecti filii ſui præſentia. Et huc accommodat citatus Abbas illud Iſaiæ 8. n. 3. *Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari.* Sicque anxiis deſideriis piæ Matris feſtinantius eluceſcit filii Reſurrectio. *Amor matris vi ingenii pollet.* *Reſurrectio Chriſti ob Virginis deſiderium accelerata.* Iſaiæ. 8.

Quartò, D. Leo ſerm. 1. de Reſurrect. *Ne turbatos, ait, Diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret, denunciatam tridui moram tam mira celeritate breviavit, ut dum ad integrum ſecundum diem pars primi noviſſima, & pars tertii prima concurrit & aliquantulum ſpatio temporis decideret, & nihil dierum numero periret.* Fides data de tribus diebus, ac noctibus, mortis Chriſti expreſſa erat in Scriptura, quam minime perire licebat. Aliunde videbat Dominus ſuos Diſcipulos pro illo triduo multa triſtitia, ac perturbatione vexatos. Pietas Chriſti viam patefecit, qua de dierum numero nil periret; dies autem, & noctes, non integræ, ſed partiales eſſent ut anxiis Diſcipulorum ſuſpiriis annueret, eorumque gemitus, ac mœſtitudinem depelleret, eóſque maximè præſentia ſua recrearet. Gaudet Dominus cum ſuos in ſe ipſo gaudentes, depulſa triſtitia, hilares, ac jucundos vider, & agnoſcit. 92. Leo. *Non ſuſtinet Dominus ſuos in amaritudine videre.*

Quintò. D. Iſid. Peluſiota lib. 1. Epiſt. 114. Solutiones hujus dubii datas apponens, ſic ſubdit: *Quod ſi perfectos tres dies quærunt, illud reſponde: quod Rex quoque, admiſſa eorum, qui in metallis ac vinculis ſunt deprecatione, hoc illis pollicitus fuiſſet, ſe poſt triduum eos miſſum facturum, ac præſtitutam diem antevertens eos liberaſſet per hanc celeritatem verum magis dixiſſe. Ad eumdem itaque modū Dominus citius, quam promiſerat, reſurgens ab omnibus meritò adoratur.* Celeritas indulgentiæ non minuit veritatē, ſed potius commendat, ac nobilitat: nam rex ille temporalis terminum datum antevertens; non labefactat veritatem; nec in mendacii nota incidit: miſericordiæ enim redundantia non tantum ſupplet veritatis defectum, ſed etiam illius veluti vices adimplet. O magnum pietatis privilegium, quod jus veritatis ſervat & cum miſericordia intervenit; veritas integra manet, eſto aliqua indulgentia interveniret. Hæc ex mente Iſidori ad abundantiorem doctrinam dicta ſunt, cum tamen per tres dies, & noctes Chriſtus jacuerit in ſepulchro, ut Scriptura docet, & ſup. explicavimus. 93. Peluſiot. *Redundantia miſericordiæ agit vices veritatis.*

Quæro tamen: cur non ſolum dies, ſed etiam noctes exprimuntur? Communis eſt doctrina: Ut oſtendatur tempus fuiſſe continuum. Inge- 94. Ephrem.

 nioſè

Ephrem. nioſè tamẽ D. Ephrem quandam aliam ſolicitudinem excogitavit. Sic ait lib. de pœnitentia. *Tres dies Salvator in ſepulchro egit, & tres noctes, ut oſtenderet, etiam peccatores, qui tenebris obducti erant reſurrecturos. O pœnitentiæ gratium:* Non tantum dies, ſed etiam noctes Reſurrectioni deputantur, ut cunctis pateſieret, quod reſurrectionis gloria non ſolis diebus, ſeu filiis lucis, hoc eſt juſtis, præparabatur, ſed etiam tenebrarum alumnis, id eſt peccatoribus, ſi per contritionem ad pœnitentiam à vitiorum tenebris expelluntur.

Cœleſtia dona præparãtur & juſtis, & peccatoribus ſi pœniteant.

95. In omni vitiorum malo ſe immiſit Nabuchodonoſor, in tantum, ut ſtatuam ſuam, veluti Deum, præceperit adorari. Tunc divina juſtitia in eam deſævit. *Ex hominibus abjectus eſt, & fœnum, ut bos, comedit, rore cœli corpus ejus infectum eſt, donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & ungues ejus tanquam avium. Igitur poſt finẽ dierũ ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cœlum levavi, & altiſſimo benedixi, & viventem in ſempiternum laudavi, glorificavi* Daniel. 3. n. 30. Valde mirum, quod profanus rex tot peccatis, malis, ac idololatriis onuſtus, qui ad omnium iniquitatum infirma deſcendit, in tantum eſt ſublevatus; ut oculos ad cœlum levaret, & Deum laudaret, ac glorificaret, quod proprium Angelorum, ac Sanctorũ eſt. Cum Rex ille deliciis depoſitis ferarum more vitam degeret, nuda terra cubans, herbas agreſtes, amaras, quas olim horrebat, modo manducans, pellibus, ac hirtis capillis tanquàm indutus, pedibus, manibus per aſpera loca reptans, tam mala ſui corporis tractatione, tam aſpero, ac rigoroſo vivendi modo viam aperuit, in ſublime conſcendit, ut in Dei laudes ac glorificationes prorumperet. Tamen prævalet pœnitentiæ veſtigium, ad illuſtriſſimorum chororum actiones noſtras ſublevet. Tertull. lib. de pœnitentia cap. 12. *Diu rex Babyloniæ pœnitentiam Domino immolarat, ſeptenni ſqualore exomologeſim operatus, unguium aquilinum in morem efferatione & capilli incuria horrorem leoninum præferente Proh, mala tractationes. Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat.*

Dan. 4. *Pœnitentiæ veſtigiũ ad magnam altitudinem avehit.*

Tertull.

96. Geneſ. 16. Cum Agar fugeret à facie dominæ ſuæ, *Invenit eam Angelus Domini juxta fontem.* Geneſ. 16. num. 8. Una ancilla Ægyptiaca, quæ ob ſuperbiam contempſerat dominam ſuam, tot favores promeretur, ut Angeli unius præſentia recreetur; quæ præclariſſimis viris ex magna Dei indulgentia conceditur. Lippomanus. *Solatur Angelus,* ait, *emendatam quia humiliata nunc dominæ obedire conſentit.* Agar in ſolitudine poſita, & videns ſe ab omnibus deſtitutam in dolorem, ac reſipiſcentiam de contemptu ac ſuperbia erga dominam ſuam cum eſſet tacta aliquali pœnitudine, emendataque evaſiſſet, angelica jam dignatur præſentia.

Lippoman

Pœnitens inſtar magnorum ſanctorum præſentia Angelorum fruitur

97. Bonus ille paſtor, qui habebat centum oves, cum ex illis perderet unam, *nonne*, ait Chriſtus, *dimittit nonaginta novem in deſerto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam? Et cum invenerit eam imponit in humeros ſuos gaudens* Luc. 15. n. 4. Bene poterat bonus paſtor errantẽ ovem pedone ſuo ad caulas revocare. Ad quid in humeros ſublevat, quæ dilectionis ſigna nullam ex nonaginta novem ovibus, ſemper paſtoris voci, ac baculo obtemperantibus, legitur adipiſci: Ubi eam divinus paſtor in habitu pœnitentis agnovit, ad excellentiora dilectionis argumenta promovet; & ſuper humeros imponit: in quo Chriſti ſui imperii inſigne portat: *Cujus imperium ſuper humerum ejus.* Iſai. 9. n. 6. Pœnitenovis ad tantum cacumen aſcendit, ut veluti coruſcans gemma inter ſuæ poteſtatis inſulas à paſtore collocetur, ac tanquam inſigni ſui imperii ornamentum in illius ſede reponatur. D. Nazianzenus Orat. 42. *ad ovem errantem,* ait, *venit paſtor ille bonus, animam ſuam pro ovibus ponens. Venit, inquam, ad montes, & colles, in quibus ſacrificabat, & balantem invenit & inventam eiſdem humeris, quibus & lignum crucis ſuſtulit.*

Luc. 15. *Pœnitens magna dilectionis ſigna meretur.*

Iſai. 9. *Pœnitens pro magno honore reputatur à Deo.*

Quæstio XV.

Quare potius dicitur, quod filius hominis erit in corde terræ, quàm in ventre terræ?

98. PEr cor terræ ſepulchrum interpretantur D. Auguſtinus epiſt. 46. ad Deogratias. Chryſoſtomus homil. 44. in Matth. Juſtinus in quæſtionibus Gentium Reſponſ. 64. Gloſſa Interlinealis. Aliter Limbum intelligunt Origenes lib. 5. Epiſt in Epiſtolam ad Rom. D. Greg. Miſſ. orat Reſurr. Theodoretus Jonæ 2. Sed utraque ſententiæ minimè diſcrepant inter ſe: una enim loquitur de corpore; altera de anima: Chriſtus enim in cruce mortuus, ſecundum verò animam in Limbum Patrum deſcendit, qui eſt prope centrum terræ: unde de ſepulchro, & Limbo dicitur in corde terræ, hoc eſt intra terram, ſicut cor eſt intra corpus. Ad ſenſum moralem venio.

Auguſt. Chryſoſt. Juſtin. Interlin. Origen. Nyſſen. Theodor.

Germana interpretatio.

99. D. Chryſoſt. homil. 5. de Paſſione *In corde dixit*, ait *non dixit in poteſtate, ſcilicet terræ, ut terra ſuum ſentiret, agnoſceret, tremeret, ſed non teneret auctorem.* Ut figuræ analogia ſervaretur, dicendum videbatur; Sicut fuit Jonas in ventre ceti, ſic erit filius hominis in ventre terræ: mutatur tamen ſtylus, & dicitur, *in corde terræ.* Quidnam myſterii latet in hoc? Ut denotaretur, quod breviſſima, & quaſi momentanea mora in ſepulchro Chriſtus eſſet detinendus, in corde terræ dixit; nil enim magis inconſtans ac mutabile, quam humanum cor: neſcit enim aliquid diu retinere, ſed quidquid concipit facile abjicit, ac ſine mora de uno tranſit in aliud: non ergo multum fidas cordi, ac affectui humano; hodie ſummo-te amplectuntur amore; cras verò magno odio te abjicient, ac inſectabuntur.

Chryſoſt.

Humanum cor inconſtãs & facile dimittit quæ concipit.

100. Tertiò, Aſſimilat ſe Dominus bonæ prophetæ. Cur ergo ſicut de ipſo dicitur, quod extiterit in ventre ceti, Dominus etiam de ſe non ait, quod erit in ventre terræ, ſed in corde; Perpende differentiam: corpus Ionæ utpote terrenum, & materiale, in ventre recipitur, in quem carnea, & quæ ſunt ad corporis nutrimentum, tranſeunt. corpus autem Chriſti ut pote ſpirituale animæ ailmentum, in corde eſt excipiendum. Ac ſi diceret: intellige, ô homo, qui ad ſacrum altare accedis, qualis ibi eſca tibi proponitur, non carnalis, ſed ſpiritualis, non enim ibi datur cibus ventris, ſed mentis, ut ergo dignè illum excipias, non venter, ſed anima omni affectu, munditie, ac puritate præparanda.

Euchariſtia, cibus animæ, non corporis.

Cum

101. Cum ad probum virum noctu de via veniſſet amicus, acceſſit ille ad alium poſtulans ab eo panes, & dicens: *Amice accommoda mihi tres panes: quoniam amicus meus venit de via ad me.* Luc. 11. n. 6. Ille, à quo poſtulatur, Chriſtus Dominus eſt: petuntur ab eo tres panes, in quo ſacra Euchariſtia adumbratur, in qua tres panes conſiderantur, ſcilicet anima, corpus, & ſanguis. Sed cur in parabola introducitur homo poſtulans pro ſuo amico, cum tamen ex Dei mandato tam amicus, quàm inimicus ad menſam excipiendus ſit: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi.* Rom. 12. n. 20. Cum ita adurgeat Apoſtolicum mandatum, cur de ſolo amico fit mentio? Pro amico intelligenda eſt anima, ut teſtatur Hugo: *Amicus eſt cor, ſeu amicus.* Pro inimico autem corpus interpretatur D. Gregorius Magnus. *Nos geſtamus laqueum noſtrum,* ait, *nobiſcum, circumferimus inimicum, carnem noſtram loquor.* Pro amico, non verò pro inimico petitur panis; ſacratiſſimum enim altaris ferculum non ad carnis refectionem, ſed ad animæ nutritionem præparatur. Diſponenda eſt ergo anima, ut tali menſa impinguetur, creſcat, ac augeatur omni virtute, ac ſanctitate.

Luc. 11.
Rom. 12.
Hugo.
Greg. Magn.
Euchariſtia ad nutritionem, non corporis, ſed animæ.

Matth. 12. num. 41. Viri Ninivitæ ſurgent in judicio cũ generatione iſta; & condemnabunt eam; quia pœnitentiam egerũt in prædicatione Jonæ. Ecce pluſquam Jonas hic.

VERSIONES.

Syriacus. Et ream peragent eam: quippe qui pœnitentiam egerint prædicatione Jaunon. Et ecce, qui major eſt Jaunon; hic eſt.

Vatablus. Et condemnabunt eam; quod ipſi reſipuerint ad prædicationem Jonæ.

Theophylact. Quod ipſi pœnituerint ad prædicationem Jonæ. Et ecce pluſquam Jonas eſt hoc loco.

Iuſtin. Mart. in quæſtionib. Gen. quæſt. 64. Plus hic, quàm Jonas.

ALTER TEXTUS.

Luc. 11. n. 32. Ut textus Matthæi.

EXPOSITIO IV.

102. Viri *Ninivitæ.* Pergit Dominus propoſitum exemplum de Jona magis declarando, ac exprimendo. *Viri Ninivitæ*, qui cum ſuo rege Sardanapalo multis vitiis, ac turpitudinibus ſe dederant, *Surgent in judicio*, ſcilicet extremo, in quo omnes reſurgemus: *& condemnabunt eam*; ut rectè explicant Euthymius, Theophylactus, non verbis, ſed factis; non judicandi poteſtate, ſed comparationis exemplo, facta enim Judæorum cum Ninivitis collatione, inde res evidens erit, Judæos meritiſſimè æternæ pœnæ addici *pœnitentiam egerunt*, in ſacco ſcilicet, & cinere. Jonæ 3. num. 5. & 10. Comparatio in hoc ſtat, quod ſcilicet Ninivitæ Ethnici, ac barbari, alieni à Dei cultu; cùm tamen Jonam prædicantem audiſſent, ejus dictis crediderunt, & magnam pœnitentiam ſunt amplexi. At Judæi profeſſione, cultores veri Dei lege, ac ſacris litteris enutriti Chriſtum Jeſum verum Meſſiam per Prophetas promiſſum, multò Jona excellentiorem, de quo ſtatim, minimè receperunt, nec audierunt, nec ei crediderunt, nec pœnitentiam egerunt, ſed maligna perverſitate blaſphemantes perſecuti ſunt.

Euthym.
Theophyl.
Jonæ 3.

Pluſquam Jonas hic. Quæ verba eleganter explicat Euthymius, *Jonas enim ſervus erat, Chriſtus vero Dominus, ille è ceto egreſſus eſt, iſte ab inferno: ille invitus prædicavit, iſte ſponte: ille peregrinus erat; iſte cognatus ſecundùm carnem: ille ſubverſionem prædicavit, iſte regnum cœlorum: ille nullum fecit ſignum, iſte innumera: de illo nullus prædixit; de iſto omnes prophetæ.* Unde etiam ex operibus, ac miraculis magnam efficaciam in doctrina Chriſti agnoſcit D. Cyrillus Alexandrinus in c. 1. Joan. ut humana corda ad fidem alliceret. *Quomodo autem,* ait, *plus in Chriſto, quàm in Jona, quoniam hic tantummodò comminatus eſt Ninivitis everſionem; Chriſtus propter miraculorum efficientiam homines obſtupefaciens in admiratione erat. Semper autem currentia prodigia, quaſi machina quænam ad fidem trahunt.* Expende ultima verba. 103.

Euthym.
Ex operibus magna efficacia in Chriſti doctrina.
Cyrill.
Miracula efficaciter trahunt ad fidem.

QUÆSTIO XVI.

Quare adducuntur in exemplum Ninivitæ? & unde eorum pœnitentia tam mirabilis?

Rectè reſpondet Abulenſis quæſt. 94. Proponuntur in exemplum, ait occaſione præcedentium: nam ſupradictum erat de Jona in ventre ceti tribus diebus, ideo hic applicat exemplum Ninivitarum, quibus Jonas prædicavit. Secundò, ad exprimendam multò præ merita Judæorum condemnationem: quamvis enim Ninivitæ barbari eſſent, Jonas per tres dies eis prædicavit, ut colligunt Divus Hieronymus, Haymon, Remigius ad illa verba Ionæ. 3. numero 3. & conſentiunt etiam Theophylactus, Lyranus, Vatablus, per hos tres dies ambulavit per omnes flexus, & reflexus, vicos, & plateas civitatis; & per quadraginta dies à rege uſque ad minimum rigidam pœnitentiam ſubierunt. At Iudæis Chriſtus Dominus per três annos prædicavit, per quadraginta annos conceſſit eis ſpatium pœnitendi, dicitur Ezech. 4. numero 6. *Diem pro anno, diem, inquàm, pro anno dedi tibi.* Et tanta Domini clementia Iudæi obdurati perſtiterunt, & minimè reſipuerunt. Unde traditi ſunt Romanis in majorem devaſtationem, ac deſolationem ſuper omnes alias, quas ille populus habuit. 104.

Abulenſ.
Jonæ 3.
Hieron.
Haymon.
Theoph.
Lyran.
Vatablus.
Ezech. 4.
Exprimuntur magnum peccatum, prê aquitate magni ſupplicii.

habuit, ut manifeſtaretur æquitas juſtitiæ divinæ, ad declarandum tantum ſupplicium, tanta eorum iniquitas exprimitur.

105. Tertiò D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. de Ninivitis ponit Dominus exemplum. Majorem, ait, gentium fidem futuram demonſtrat, quàm Iudæorum; & ideo ex fide Ninivitarum Iudæos in futuro, quia non crediderunt, condemnandos denuntiat. Quoniam Ninivitæ, Iona prædicante, pœnitentiam egerunt; Iudæi verò, Chriſto Dei filio prænunciato, ipſo prædicante, eum non ſuſceperunt. Ubi fides gentium permaximè prædicatur. Ita Paſchaſius.

Paſchaſ. *Ex fide gentium condemnantur Judæi.*

106. Quartò, proponuntur Ninivitæ ob rigidam pœnitentiam, quam ediderunt, ab homine uſque ad pecus, in jejunio, ſacco & cilicio. Nec ex his inferas Ninivitas fuiſſe ſalvatos: nam paulo poſt pœnitentiam ad peccata peiſtina redierunt: unde cum ſuo rege Sardanapalo ab Arbace Medo ſubjugati ſunt. Non enim ſolum boni, ſed etiam mali, & reprobi in illo die judicii condemnabunt alios multos collatione, ac comparatione, ut dictum eſt. Malus enim poteſt habere aliquid boni, vel minoris mali, quo gravioris culpæ alter malus convincatur. Ninivitæ enim, quamvis mali, & reprobi, id tamen in eis laudabile extitit, quod dictis Prophetæ crediderunt, ac pœnitentiam egerunt. Ex quo deduces in homine imitandum eſſe, id quod bonum elucet; excludendum autem id, quod malum apparet. Vide ſuprà cap. 8. num. 60.

Jonæ.3. *Imitare in homine id, quod bonum eſt.*

107. Sed unde iſtis Ninivitis tanta pœnitentia? Præclarè reſpondet Peluſiota lib. 1. Epiſt. 154. *Viri Ninivitæ ſurgent in judicio, & condemnabunt iſtam generationem. Quoniam qui legem minimè audierant, Prophetæ comminationem extimuere, atque figura duntaxat, & umbra dominicæ ſepulturæ audita, ad inopinatum eventum metu perterriti ſunt.* Quomodo homines idololatræ, qui in omni deliciarum voragine degebant, tam rigidam amplectuntur pœnitentiam? In Iona ex utero belluæ emiſſo quendam odorem ex Chriſti paſſione, ac ſepultura hauſerunt, & ex umbra Chriſti paſſi ita homines peccatores commoventur, ut deliciis depoſitis ad auſterum, aſperumque rigorem vitæ concurrant.

Peluſiot. *Umbra paſſionis Chriſti efficax ad trahendum ad pœnitentiam.*

108. Petrus Eccleſiæ præſul. *Vidit cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam, velut linteum magnum quatuor initiis ſummitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ & volatilia cœli. Et facta eſt vox ad eum, Surge, Petre, & occide, & manduca.* Actor. 10. n. 11. Valde mirum, quod ſerpentia, quadrupedia, & animalia venenoſa ad eum ſtatum devenerint, ut jam apta invenirentur ad hoc, ut à Principe Apoſtolorum edi valerent. Sed unde illis tanta aptitudo, atque capacitas? Animalia illa peccatores denotabant, qui in omni ſpurcitia, & inquinamento volutaverunt. Tamen cum veniſſent in linteo illo, in quo Chriſtus Dominus mortuus involutus eſt ad ſepulturam, ſignum illud, ac veſtigium paſſionis Chriſti tangentia ita diſponuntur, & adaptantur, ut jam nullum inveniatur animal, eſto omni veneno fuiſſet abundans, quod jam non ſit congruum, ut Petro in ſuaviſſimum epulum inſerviat. D. Hilar. can. 32. in Matth. *Joſeph.* ait, *munda ſindone corpus Jeſu involvit, & quidem in hoc eodem linteo reperimus de cœlo ad Petrum univerſorum animantium genera ſummiſſa.*

Actor. 10. *Umbra paſſionis Chriſti venenoſos reddit ſuaves, & pœnitentes.* Hilar.

Ait Paulus 1. Corinth. 11. n. 26. *Quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, & calicem: bibetis mortem Domini annunciabitis donec veniat.* 109. 1. Cor. 11.
Eximia Chriſti pietas voluit ſub ſpeciebus panis, & vini in Eccleſia manere uſque ad conſummationem ſæculi, ut proprio ſui corporis alimento fideles ſuos paſceret. Sed cur ad repræſentandam ſui paſſionem, & mortem? Cur non potiùs ad annuntiandam ejus admirabilem Incarnationem. Nativitatem, vel gloriam, reſurrectionem, ſeu Transfigurationem? D. Methodius in Sympoſio decem Virg. adductus à Turriano de Euchariſtia cap. 1. tract. 11. *Non enim poteſt aliter Eccleſia,* ait *concipere credentes, & regenerare per lavacrum, niſi Chriſtus propter eos ſe exinaniens, ut capi poſſit; ſecundũ commemorationem paſſionis iterum moriatur de cœlo deſcendens, adhærenſque uxori,* ſcilicet Eccleſiæ ſuæ *præbeat virtutem quandam lateris ſui.* Divinus Pater cunctorum ſalutis maximè avidus diſcedens ex hoc mundo ad Patrem, carnem & ſanguinem ſuum ſub com memorationem mortis, & paſſionis ejus nobis relinquit, tanquam efficaciſſimum remedium ad ſalutem, ut ipſa morte repræſentata, & inſpecta, cunctis depoſitis peccatis, amplexata pœnitentia, in moribus ac actionibus reformentur, ut ita Eccleſia ſponſa ſua multiplicitatem filiorum valeat parturire in vitam æternam. *Non enim poteſt aliter Eccleſia credentes regenerare, niſi Chriſtus ſecundum commemorationem paſſionis iterum moriatur.*

Method. *Memoria paſſionis Chriſti vitam reformat.*

Quis enim Chriſti cruce, clavis, ac flagellis non tangatur? 110.
Quis ſuper acerbitatem paſſionum, ac dolorum non doleat, ingemiſcat, ac in multos fletus, ac ſingultus prorumpat? Divus Leo ſerm. 6. de Paſſione. *Pendente,* ait, *in patibulo creatore univerſa creatura ingemuit, & crucis clavos omnia ſimul elementa ſenſerunt, nihil ab illo ſupplicio liberum fuit. Hoc in communionem ſui & terram traxit, & cœlum, hoc petras rupit.*

Omnia inſenſibilia Chriſti mortem ſenſerunt. Leo.

Matth. 12. *num.* 43. Regina Auſtri ſurget in judicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. Et ecce pluſquam Salomon hic.

VERSIONES.

Ægyptiacus. Regina Auſtralis.

Perſicus. Regina Themantica.

Theophylact. Regina Auſtri excitabitur in judicio cum generatione hac.

Syriacus. Reamque peraget eam, quippe quæ venerit ab ulteriori terra.

ALTER TEXTUS.

Luc. 11. *n.* 31. Regina Auſtri ſurget in judicio cum viris generationis hujus, & condemnabit illos.

EXPO

EXPOSITIO V.

111. *Apponitur condemnationis cauſa.* ALia collatione, ac exemplo oſtendit Dominus, quàm graviter Judæi ſint condemnandi. *Regina Auſtri*, ſeu Auſtralis, quæ dicitur Regina Sabaia, cujus regnum ad Auſtralem partem conſtitutum erat. *Surget in judicio*, ſcilicet extremo, quando ipſa reſurget à mortuis judicanda: *Et condemnabit eam*, hoc eſt, erit efficax argumentum condemnationis filiorum generationis hujus, in illaque multis rationibus clareſcet, ac apparebit, quàm digne vos damnandi ſitis; *quia venit*; cauſam apponit cur Regina Auſtri eos condemnabit, *quia venit à finibus terræ*, nempe ex longinqua regione ſcilicet ex Æthyopia, *audire ſapientiam Salomonis* de arboribus, herbis, ut ait Theopylactus.

112. Theophyl. *Et ecce pluſquam Salomon hic.* Chriſtus Dominus ſua ſolida modeſtia de ſe per tertiam perſonam loquitur, *Pluſquam Salomon*, Salomon purus homo: Chriſtus Ieſus: & tamen Regina Saba audita Salomonis fama, quamvis mulier gentilis: ſine lege Dei educata, omne periculum contemnens venit ad Salomonem, ejus dicta, ac conſilia, licet de rebus terrenis, ac humilibus auſcultans, & ſequens. Inde evidens fit: quàm graviter Iudæi condemnandi ſunt, qui
Maximè Judæi condemnandi. cum haberent Chriſtum Dei virtutem, ac ſapientiam præſentialiter eos docentem de Myſteriis abſconditis, de ſalute æternæ vitæ, eum tamen audire detrectaverunt, ac multis contumeliis conviciati ſunt.

113. Irenæus. Non prætermittam hîc quandam conſiderationem D. Irenæi lib. 4. cap. 2: dicentis. *Vnus, & idem Dominus qui pluſquam templum eſt, & pluſquã Salomon donat, id eſt ſuam præſentiam, & reſurrectionem mortuis qui ſemper habet, & plura metiri domeſticis, & proficiente eorum erga Deum dilectione plura, & majora donat.* Unde colligit S. Pater, quod *pluſquam Salomon hic*. Sic enim ipſe explicat: *Pluſquam Salomon donat.* Aliqua dedit Salomon Reginæ Saba
3. Reg. 10. 3. Reg. 10. num. 3. Sed hæc habuerunt modum, & terminum. At Chriſtus Ieſus, ubi ſe præſentem exhibet, *habet, &*
Chriſtus Dominus in cõferendis donis ſuis ceſſare neſcit. *plura metiri domeſticis, & proficiente eorum dilectione, plura, & majora donat.* Tam largus ac munificus eſt in ſuis donis, ut neſciat in illis ceſſare; ſed ſemper & plura, & majora largitur, itaut unum beneficium ſecum ſemper afferat alterum.

QUÆSTIO XVII.

Quænam eſſet hæc Regina Saba?

114. HOrum duorum exemplorum mentionem faciunt Matthæus, & Lucas 11. non tamen eodem ordine: nam D. Matthæus primo loco
Matt. ponit Ninivitas; ſecundò Reginam Auſtri: at D. Lucas hanc primò ſcribit; ſecundò Ninivitas;
Lucas. Matthæus verò retinuit ordinem ſententiæ, quam Chriſtus habuit: nam poſt appoſitum ſignum Ionæ, ut continuaretur ſeries rerum, Ninivitæ fuerunt exprimendi. D. Lucas autem, non ordinem, ſed rem ipſam conſideravit, ut ſæpè faciunt Evangeliſtæ, & obſervat Toletus cap. 11.
Tolet. Luc. annot. 76.

Quæſtio præſens inquirit Quænam eſſet hæc 115.
Regina Quam Quæſtionem latè tractat Pineda Pineda.
lib. de rebus Salomonis cap. 14. à num. 3. & recentiores hic. Unde breviter dicam. Dicitur Regina Auſtri, quia ex parte auſtrali erat per reſpectum ad Iudæam. Ejus proprium nomen *Nicaula* dicta, ut ſcribit Ioſephus lib. 9. Antiquit. Joſephus.
cap. 6. Tamen quod nuncupabatur Abiſſini tenet noſter Luſitanus Ioannes Barrius Decad. 3. lib. 4. Barrius.
c. 2. fortè corrupto vocabulo; nam lectio Æthyopica habet *Regina Aſeb*. Hæc eſt illa celebris, Saba dicta; de qua 3. Reg. 10. num. 1. Æthyopiæ.

Saba dicta eſt Regina à Regione Saba, in qua 116.
imperabat. Triplex eſt Saba. Una in vicina Arabia, de qua illa non extabat, cum dicatur veniſſe *Quotuplex Saba.*
à finib. terræ, nempe è regione longinqua; hæc autem Saba proxima eſt Iudææ. Secunda eſt Saba in felici Arabia, quæ diſtat à Ieruſalem ſexcentis & ſex leucis, de qua exiiſſe Reginam illam, autumant D. Hieron. D. Cyrill. Theodoretus, Eucherius, Cæſarius, Lippomanus, Salmeiron, Pererius Eugubinus, Cajetanus, & alii, quos adducit citatus Pineda n. 5. Tertia Saba eſt in Æthyopia prope Ægyptum, quæ cum in multa diſtantia ſit à Ieruſalem, ab illa fuiſſe hanc Reginam, docent Origenes hom. 1. in Cantic. D. Auguſt. ſerm. 252. de tempore, Nazianzen. orat. 40. Nyſſen. homil. 7. in Cant. in præſenti. Euthymius, Albert. Magnus, Ianſenius, Toletus. Maldon. noſter Beaulxamis, Barradas, Lucas Burgenſis, & alii. Ob magnam diſtantiam loci. Probabilior videtur hæc ultima ſententia. De his latius conſule recentiores.

Hieron. Cyrill. Theodor. Eucher. Cæſar. Lippoman. Salmeiron. Perer. Eugub. Cajet. Origen. Auguſt. Nazian. Nyſſen. Euthym. Alb. Magn. Ianſen. Tolet. Maldonat. Beaulxam. Barrad. Burgenſ.

QUÆSTIO XVIII.

Quare poſt adductos Ninivitas, adducitur Regina Saba in exemplum?

UT dixi ſuperiori quæſt. poſt Ninivitas ap- 117.
poſitos adducitur Regina Saba in exemplo Clem. Rom.
condemnationis Iudæorum. Reſpondet primò *Duo genera Judæorum.*
Clemens Romanus Epiſtol. 3. Ut denotarentur damnata duo genera Iudæorum, qui Chriſtum nec receperunt, nec in eum crediderunt; quidam enim extiterunt, qui habita Chriſti notitia, ac fama, contemnentes ejus ſacros ſermones, ejus doctrinam noluerunt audire, nec ejus verba percipere; & hi damnantur exemplo Reginæ, quæ venit à finibus terræ ſapientiam cujuſdam hominis, ſcilicet Salomonis audire &
de talibus exemplum Reginæ expendit D. Baſil. Baſil.
hom. in Pſalm. 7. Alii verò fuerunt Iudæi, qui ex proprio Chriſti ore, multis inſpectis ejus miraculis, ipſius doctrinam audientes, minimè illi conſenſerunt, ac crediderunt, ſed multis injuriis ac blaſphemiis contradixerunt; & hi reprobantur collatione Ninivitarum, qui auditis comminationibus à Iona Propheta, illi acquieverunt, ut rigidam pœnitentiam amplecterentur.

Secundo Abulenſis quæſt. 96. Quia major di- 118.
ligentia declaratur in Regina, quam in Ninivi- Abulenſ.
tis: nam hi venientem ad ſe Ionam receperunt Regina verò Auſtri per longa terrarum ſpatia, cognita Salomonis fama, ſpreta itineris difficultate ad quod Chriſti ſermo tendit, *venit à finibus terræ*. Ex quo maxime arguuntur Iudæi, qui

Chriſtum

Chriſtum ad ſe venientem, eoſque quærentem non ſuſceperunt, cum illa Salomonem, qui multò inferior erat, magno labore quæſierit. Proh dolor! Homines pro terrenis commodis quærunt; & tamen pro ſalutis negotio volunt, quod Deus ipſos quærat ad eoſque veniat, atque deſcendat. Vide tom.1. lib.3. cap....

Homines volunt, ut Deus ipſos quærat.

119. Abulenſ. Tertiò, idem Abulenſis. Majus quid Regina fecit, quàm quod Ninivitæ fecerunt: nam pro minoribus rebus illa plus laboravit. Ninivitæ pro ſua vita, ac regno Jonam prædicantem audierunt crediderùntque, verum eſſe, quod ille teſtificabatur, ideò converſi ſunt, ne perirent. At Regina Saba, non pro cauſa ſalutis, ſed ut inſtrueretur de quibuſdam dubiis, ac rebus naturalibus, tot itinerum tractus ſuſcepit. In quo maximè condemnandi ſunt Judæi, qui Chriſtum, non de lignis, aut lapidibus, ſed de æterna ſalute diſſerentem noluerunt audire, ſed & morte affecerunt. O quàm frequenter homines plus faciunt pro terrenis, quàm pro vita cœleſti.

Homines plus faciunt pro terrenis rebus, quàm pro vita cœleſti.

120. Chryſoſt. Quartò, Chryſoſtomus homil. 30. in Imperfecto. *Quæ cum eſſet mulier*, ait, *tantum longitudinem itineris conficere propter infirmitatem ſexus non eſt impedita. Concupiſcentia enim ſapientiæ infirmitati dabat virtutem. Illi autem viri & ſacerdotes, quorum proprium eſſe debuerat amare ſapientiam ante oculos ſuos poſitam ſapientiam contempſerunt.* Pro comparanda ſalutari ſapientia Regina difficilem arripit viam; cujus comparatione omnis itineris aſperitas exigua reputatur. In quantum ergò condemnandi ſunt ſacerdotes, ac principes judæorum, quibus incumbebat ex munere veram ſapientiam ſcrutari, cum tamen eam habuiſſent præſentem, in gremio ſuo illam contempſerunt ac rejecerunt.

Pro ſapientia comparanda multum laborandum.

121. Hugo. Quintò Cardinalis Hugo ait: *Notabile in hac Regina ſexus fragilis de remotis cum difficultate, relicto imperio, cum muneribus ad purum hominem ſola fama cognitum, venit. E contra Phariſæi Dominum neglexerunt, virum præſentem, gratis oblatum, ſui generis beneficum, Deum, & hominem, miraculis approbatum.* Ad arguendos, ac condemnandos Judæos ſui exemplo adducitur in ultimo loco hæc Regina ſexu mulier, in magnam confuſionem principum Iudæorum, quod ab una fœmina arguantur, ac reprobentur. Pulchrè dixit Seneca: *Grandis pudor ab inferiori reprehendi.* Quam ſæpè canes arguunt dominos ſuos pauperibus alimoniam denegantes, & formicarum providentia valdè frequenter arguit ſenatum, ac regimen Reipublicæ.

Seneca. *Grandis pudor ab inferiori argui.*

122. In ſacratiſſima paſſionis nocte, ſedente Pilato pro tribunali, miſit ad eum uxor ejus dicens: *Nihil tibi, & juſto illi: multa enim hodie per viſum paſſa ſum propter eum.* Matth.27. num.19. Uxori Præſidis quieſcenti ſub auroram, ut docent Divus Cyprianus ſermon. de Paſſion. S. Bernardus ſerm. de Paſſione. D. Paſchaſius. Lyranus Carthuſianus, Cajetanus, ſomnium quoddam illi immiſſum fuit à dæmonio Chriſti paſſionem impedire volente, ne per eam homines ſalvarentur. Quamvis dæmon ex hac ſua depravata intentione ageret? tamen ut moraliter dicam, Deus hoc permiſit, ut etiam ipſe dæmon contra Iudæos ſtaret, eoſque argueret; quod ſcilicet quando ipſe toto niſu affectabat, ne Chriſtus morti traderetur, Iudæi tunc clamabant: *Crucifige Crucifige.* Etiam dæmon Iudæos damnat.

Matth.27. Cyprian. Bernard. Lyran. Carthuſ. Cajet. *Judæi etiam à dæmone arguuntur.*

123. Urgente fame, ait Dominus Parenti Eliæ: *Surge, vade in Sarephta Sydoniorum, & manebis ibi, præcepi enim ibi mulieri viduæ, ut paſcat te.* Reg.10. num. 19. Sed cur ad mulierem gentium extraneam inter infideles commorantem, mittitur Propheta? Cur non potius ad regem Achab, inter legis doctores, ac fideles legentem; Ut hoc facto Achab magis vituperetur, ab unaque extranea muliere condemnetur. Appoſitè D. Ambroſius lib. de Elia, & Iejunio cap.2. *Dignum*, ait, *ut ad condemnationem regis ſacrilegi Propheta ad viduam in Sarephtam Sydoniæ mitteretur, quæ devotionum cibo prætudit.*

3. Reg.18. *A muliere arguitur Achab.* Ambroſ.

Quæstio XIX.

Quare cùm Iudæi dicuntur adulteri, mulier hæc dicitur Regina, & quod eos condemnabit?

124. JUdæi, malitiæ ac perverſitati dediti adulteri nuncupantur: *Generatio mala & adultera.* At hæc mulier; bono ſtudio applicata, Regina nominatur, ac dicitur. Probitas nobilitatis excellentia: ſicut & vitium abjectione, & dedecore ſemper afficitur. Ubi virtus apparet, ibi regia dignitas nitet: ubi verò peccatum, ibi defectus, ac adulterium viſitur.

Ubi virtus, ignobilitas

125. Paulin. D. Paulinus Epiſtol. 1. ad Severum. De hac nobili fœmina agens. *Hæc populi*, ait, *& Paternæ domus oblita currebat. Unde non ſolum cœleſti præmio reſurrectionis beatæ, ſed etiam poteſtate Apoſtolorum de Judæis adulteris judicandi, ipſius ore judicis digna cenſetur, quia Chriſtum in Salomone mirata, verum Reginæ cœleſtis affectum in imagine myſtica Eccleſiæ providentis impleverat.* In gravi hac Paulini ſententia, & Primò *de Judæis adulteris judicandi poteſtate, ipſius ore judicis, digna cenſetur quia Chriſtum in Salomone mirata.* Mulier contemplans Salomonis res adſtupebat, in ipſoque alterius, longe diſtantis, habebat odorem; alterumque remotiorem, ſcilicet Chriſtum Ieſum, rimabatur. Iudæi ergo, qui toti præſentibus glorioſis, ac ſuperſtitionibus erant intenti, licet aliàs aliqui eorum principes ſacerdotum dicerentur, tamen viles, adulteri, ac nothi prædicantur. At Regina Saba, quæ per præſentia ad futura, ac à ſenſibus multò remotiora ferebatur: meritiſſimè Reginæ nomine, regaliſque purpuræ decore inſignitur, ac nobilitatur.

Virtus dignitate regià fulget.

126. Secundò illa verba pondera: *Hæc populi, & paternæ domus oblita currebat. Unde non ſolum cœleſti præmio reſurrectionis beatæ, ſed etiam poteſtate Apoſtolorum de Iudæis*, &c. Non ſolùm Regina Auſtri de ſtudio virtutis laudatur, ſed inſuper aliquali modo, ut ita dicam, judiciaria ſedes illi aſſignatur: *Surget in judicio cum generatione hac.* Sed quid apparet in illa, ut tanto honore condigna videatur; Iudiciaria ſedes Apoſtolis promiſſa eſt: nam, cum Petrus dixiſſet, *Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis?* Chriſtus reſpondit: *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim judicantes.* Matth.19. numer.... Mulieri ſat erat, quod in multis rebus inſtrueretur; ad quid ultra ſedes illi deputatur? Emicuit in hac fœmina quædam Apoſtolorum virtus, quod

Matth.

populi

populi, & paternæ domus oblita currebat ? quid mirum, ſi tali rerum abnegatione pollebat; quod etiam illi aliquid Apoſtolorum præmio ſimile concedatur? Apoſtoli demiſſione rerum, ac Chriſti ſequela aſſecuti ſunt ſedes: hæc etiam Regina ſuas res amiſit umbram Chriſti quærens: unde non abs re & illi ſuo modo aliqualis ſedes deputatur: Virtutum enim affectus digniſſimi ſunt, qui, in quocumque inſint, ſuo præmio afficiantur.

Virtus in quocumque præmio afficitur.

127. Matth. 21. Ad ingrediendam ſanctam civitatem, ait D. Matthæus 21. n. 4. *Adduxerunt aſinam, & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt.* Sed quomodo ſuprema Chriſti majeſtas patitur portari ab abjecto, & vili animali? Cooperitur aſellus Apoſtolorum veſtibus: *Impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua*; & tunc in eo Chriſti ſedes conſtituitur. Ut myſticè ex hoc documento habeamus quod quamvis quis ſit valde conditione infimus, ſi tamen virtutibus, ac moribus Apoſtolorum exornatur, & componitur; etiam illorum fructu in portanda ſuprema Chriſti excellentia gaudet, & potitur. D. Bernard. ſerm. 2. de Purific. *Homines, ait, & jumenta ſalvabis, Domine, cum multiplicaveris miſericordiam tuam, Deus. Neminem itaque dedignatur, nec ipſos, qui computruerunt tanquam jumenta in ſtercore ſuo: non dedignatur, inquam, ſed ſi Apoſtolica veſtimenta non deſint, ſi doctrina eorum, ſi morum juſtitia, ſi obedientia; ſi charitas cooperiat multitudinem peccatorum.*

Abjectus pollens virtute, magno extollitur præmio.

Bernard.

Cætera, quæ ſequuntur in textu, habentur appoſita, & explicata cap. 22.

CAP. XXV.

Mater, & fratres Chriſti ſtant foris.

Matth. 12. *num.* 48. Adhuc eo loquente ad turbas, Ecce Mater, & fratres ſtabant foris quærentes loqui ei.

VERSIONES.

Syriacus. Cum autem ipſe verba faceret, venerunt Mater, & fratres ejus.

Vatablus. Cum autem adhuc loqueretur turbis.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3. *n.* 31. Et veniunt Mater ejus, & fratres: & foris ſtantes miſerunt ad eum, vocantes eum.

Luc. 8. *n.* 19. Venerunt autem ad illum Mater & fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba.

EXPOSITIO I.

1. Hanc unam, & eandem eſſe hiſtoriam, quam Matthæus, Marcus, & Lucas ſcribunt, communis eſt Interpretum ſententia. In qua tamen enarranda Matthæus, & Marcus ſervarunt temporis ſeriem, cum eam poſt dæmonium mutum expulſum annectant: quem tamen ordinem non tenuit D. Lucas, ut advertit D. Aug. lib. 2. de conſenſu Evang. cap. 40. Unde Lucas prætermiſit verbum poſitum à Matthæo: *Adhuc eo loquente.* Omiſſo enim ordine rerum, ſolius hiſtoriæ mentionem faciebat.

Connexiô hiſtoriæ.

Auguſt.

2. *Adhuc eo loquente.* Nondum Dominus ſupradictum ſermonem finiebat, cum è Nazareh veniſſent, jam adeſſent *Mater, & fratres ejus*: ſcilicet cognatione, ut docet D. Hieronym. cont. Helvidium, D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth. S. Thom. hic & D. Bonav. 8. Lucæ communi phraſi Hebræa dici fratres, conſobrinos, patrueles, & cognatos: mos enim fuit apud Palæſtinos, ut omnes cognati fratres dicerentur, ut notarunt Thomas Anglicus Gen. 24. verſ. 37. & Canus de locis lib. 11. c. 5. In præſenti ergo fratres Domini nuncupantur, fratres ſcilicet S. Joachimi, vel S. Annæ, vel potius filii fratrum S. Joachimi, vel S. Annæ; vel etiam filii Cleophæ, qui erat frater S. Joſeph. Sponſi ſacratiſſimæ Virginis, ut teſtatur Hegeſippus apud Euſeb. lib. 3. Hiſtoriar. cap. 11. Iſidorus lib. de vita, & morte Sanctorum Patrum.

Hieron. Paſchaſ. D. Thom. Bonav.

Thom. Anglic. Canus.

Hegeſipp. Euſeb. Iſidor.

3. *Stabant foris*; ſcilicet à domo, in qua Jeſus prædicabat, quæ videtur fuiſſe illa, quam in Capharnaum ſuæ habitationi elegerat. Marci 3. n. 20. Cur autem foris ſtabant, rationem apponit D. Lucas, *Non poterant adire eum præ turba*, cupientes cum eo habere ſermonem. Immò & Lucas infra addit, *Videre eum*: quod exciterat cauſa, cur ad eum venerant.

Marc. 3.

QUÆSTIO I.

Quare toties Evangeliſta hic repetit illud adverbium Ecce?

4. Tripliciter ſacer Evangeliſta hoc adverbium hic ingeminat. *Ecce Mater ejus, fratres*; Iterum: *Ecce Mater tua, & fratres tui.* Et tandem: *Ecce Mater, & fratres mei.* Ad quid ejuſdem vocis tanta multiplicatio? Hoc adverbium *Ecce* quid valde magnum, & mirabile indicat: *Ecce Virgo concipiet.* Iſai. 7. *Ecce Magi ab Oriente venerunt.* Et ſic frequenter. Sane à communi hac regula non deviat adverbium in præſenti, ut morali ſenſu dicamus, ad indicandum quid valde magnum, ac rarum, quod ſcilicet Chriſtus Dominus ſui fratribus, ac conſanguineis eſſet tam gratus, ac plauſibilis, ut ad ipſum venirent, ipſum quærerent, ac ſequerentur. O quam ſæpiſſime homo ſuis eſt valde exoſus, ut multum rarum videatur, quod ipſum bono affectu, ac amore proſequantur.

Iſai. 7. Matth. 2. *Valde mirabile, quod quis ſit gratus ſuis conſanguineis.*

5. Cum David regnum eſſet aſſecutus, ex toto Iſraël convenerunt ad eum viri fortiſſimi, *& dirigentes ſagittas, ex fratribus Saul.* 1. Paralip. 12. numer. 2. Quos David benigne, multoque af-

1. Paral. 12.

Oo fectu

fectu ad ſe recipit. Poſtea verò dicitur: *Venerunt autem & de Benjamin, & Juda ad præſidium, in quo morabatur David. Egreſſuſque eſt David obviam eis, & ait: Si pacificè veniſtis ad me, ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis: ſi autem inſidiamini mihi, videat Deus.* Ibidem nu.17. Multa adnotatione dignum, quod cum fratres, ac cognati ſui crudelis hoſtis Saul ad ſe veniunt, multa benignitate, nulla conditione poſita, eos ad ſe excipit David; at verò, cum veniunt ad ſe contribules ſui, atque cognati ex Juda, cum eis dubitanter agit, ac loquitur: *Si pacificè veniſtis*: ab eis multas inſidias timet: *Si autem inſidiamini mihi.*

Magis timendum ab amicis, ac conſanguineis, quàm ab adverſariis. Cur erga propinquos ſui adverſarii tam certo animo eſt; at verò erga ſuos tam anceps, tamque dubius tot, tantaque ſciſcitatur? Magis admirabile, magiſque rarum judicavit prudentiſſimus David, quod ſuis cognatis eſſet pergratus, quàm adverſariis, quodque ſui propinqui ad ſe venirent, quam contrarii; & ideo nihil de his dubitans, de illis vel multum perplexus eſt.

6\. Ad Chriſtum adorandum in præſepio veniunt Paſtores, & Magi: Paſtores vocantur ab Angelo, in claritate Dei apparente, quem ſociat multitudo cœleſtis exercitus Luc. 2. nu. 9. At Magi una ſtella adducuntur. Matth.2. nu.3. Sed cur, Paſtores, homines ruſtici, multo majori apparatu, multoque illuſtriori miniſtro vocantur, quàm tres illi reges? Erant hi extranei: at Paſtores compatricii, ac eodem ſolo nati, & ut veluti ſuum concivem, Chriſtum Jeſum recognoſcerent, ac adorarent, multo plus exigebatur, quàm ad trahendos Magos.

Luc.2. Matth.2. *Plus negotii, ut Paſtores veniant, quàm Magi.*

7\. O quàm frequenter graviorem pugnam, majuſque bellum homo ſuſtinet à ſuis domeſticis, & cognatis, quàm ab extraneis, ac adverſariis! Rupert. Pulchram quæſtionem movit Rupertus lib.5. de Victoria Verbi cap.3. ubi quærit: A quibuſnam Iſraël majus nocumentum, ac damnum reportaverit; an ab illis quatuor atrociſſimis beſtiis, Dan.7. quas Daniel cap.7. à nu.2. vidit, quarum prima erat quaſi Leæna, habens alas aquilæ: ſecunda urſus, habens tres ordines in ore: tertia quaſi pardus, quatuor capita habens: quarta erat beſtia terribilis fortis nimis, habens magnos dentes ferreos, cuncta comedens, & comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans: per quæ quatuor regna Ægyptiorum, Babyloniorum, Græcorum, Romanorum Iſraëlem devaſtantia, denotantur. Fuitne majus bellum, ab his illatum, 3.Reg.12. Rupert. an à vitulis aureis, quos Jeroboam extruxit 3. Reg. 12. nu.28. Citatus Abbas, *Num*, inquit, *facies iſta mitior eſt faciebus illis, ita regnum Iſraël mitius, quàm illa regna egit; mitius nocuit? Immò quanto magis domeſticus erat, tanto majora damna fecit; tantò magis domum ſubvertit*, &c. Quod multis proſequens probat. Verum eſt, quod illa quatuor animalia crudeliter homini erant adverſantia; vitulus verò domeſticus: ſed quanto magis domeſticus, tanto majus damnum invexit, ac introduxit, tantoque graviùs ſubverſionem poſuit. Et ratio. Alia enim animalia temporale damnum adduxerunt: at verò vitulus ſpirituales avertens homines à vero cultu, religione, ac templo Dei. Vide ſuprà cap.22.n.77.78.& 79.

Plus nocent domeſtici, quàm extranei.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſti cognati fecerunt, quod ipſe vocaretur, cùm expectare poſſent?

CUm veniſſent Chriſti propinqui ad locum, in quo ipſe prædicans aderat, & cùm non poſſent intrare præ turba, ut exprimit D. Luc. miſerunt ad eum, ut ſcribit D. Marc. vocantes eum. Quo ergo motivo eum vocant, & finem concionis non expectant? 8.

Lucæ. Marc.

Ad quod reſpondent primo Tertull. lib. de carne Chriſti, cap.7. D.Chryſoſt. homil.45. in Matth. ubi ſic ſcribunt, conſiderandam eſſe matris, ac fratrum importunitatem: nam, cum debuiſſent intrare, ac cum turbis ſimul audire, aut ſaltem expectare foris, concionis finem, ambitione quadã, ac oſtenſione commoti, foras in omnium præſentia evocarunt, ut viderentur facile, ac cum magna poteſtate Chriſto imperare. Et poſtea ſubdit Chryſoſtomus, inani quadam gloria ipſos commotos. In hoc tamen Chryſoſt. cum Tertull. exceſſit, ut notat D.Thom.3.p.q.27. Et etiam Theophyl. exceſſit, qui caute in hac re legendus eſt: ſicut etiam Imperfect. hom. 30. in Matth. Nam quod Mater, & fratres, non intraverint, ratio aperte conſtat ex D.Luca: *Non poterant adire eum præ turba.* Quod autem dicitur eos commotos fuiſſe inani gloria, quamvis de fratribus aliquod poſſet eſſe argumentum, nullo tamen modo de B. Virgine hoc valet dici: nam cum ipſa eſſet plena gratia, & Spiritu ſancto ab omni oſtentatione erat valde aliena. Quod ita eſt certum, ut hoc noſtro ſæculo de fide Catholica tenendum ſit, B. Virginem nullum peccatum actuale, etiam veniale toto vitæ ſuæ tempore commiſiſſe, ut decretum eſt in Concilio Trid. ſeſſ.6.Can.23. 9.

Tertull. Chryſoſt. D.Thom. Theophyl. Imperf. *Rejicitur, ſententia.* Trident.

Abulenſis q.107. exiſtimat, quod Mater non juſſit vocare eum, ſed fratres: ſi autem de omnibus ſimul dicitur, ex eo eſt, quia omnes ad Chriſtum veniebant, & foris manebant. Ipſa tamen prohibere non potuit, quod illi faciebant, qui viri erant, forte, ne contenderet, permiſit eis ad libitũ agere. Unde ipſa, ait Abulenſis, quidquam temere non egit, nec peccavit. Lucas Burgenſis verò, & Cornelius à Lapide inquiunt, quod fratres venerunt prætextu loquendi cum illo: ac propoſitum erat eis, manus in exeuntem foras injicere, & ab officio domum ſecum in Nazareth abducere, atque illic continere; dicebant enim, eum, *In furorem verſum eſſe*, ut ſcribit Marcus 3.n.21. *Neque enim fratres ejus credebant in eum.* Joan.7. n.5. Si tamen talis eorum fuit mens, hoc ſuum conſilium B. Virginem celarunt; illa enim optimè ſciebat Chriſtum Dominum eſſe ſanæ mentis, ac Dei filium. Illam tamen ſecum adduxerunt fratres honoris gratiâ, utque facilius, ac ſecretius Chriſtum evocarent, ſecumque abducerent. 10.

Abulenſ. *Contentiones vitandæ.* Burgenſ. Cornel. Marc.3. Joan.7.

Hæ duæ ſententiæ multam vim faciunt textui. Utraque enim intendit, quod Chriſtus ſolum à fratribus fuerit vocatus. Cum tamen D.Marc ſcribat: *Veniunt Mater ejus, & fratres, & foris ſtantes miſerunt ad eum, vocantes eum.* Ergo cum abſolutè, & indiſtinctè Evangeliſta dicat, quod Mater, & fratres venerint, & miſerint vocantes eum, cum multa textûs violentia ſolum ad fratres nuntius reſtringitur. Nec illud fratrum conſilium 11.

Marc.

conſilium potuit eſſe ita occultatum prudentiſſimæ Virgini, quæ optimè cuncta callebat.

12. *Variæ interpretationes.* Dicendum eſt in hac re, Matrem, & fratres ad Chriſtum veniſſe, eumque ad ſe evocaſſe ex recta, ſancta, ac honeſta aliqua cauſâ; licèt aliàs nobis ignota, ex variis auctoribus eam inveſtigabimus. Titus. Primò reſpondet Titus in Catena D. Thom. Luc. 8. *Qui deſiderabatur Chriſtus propter abſentiam, accedunt ad eum cognati.* Æſtuabant enim vehementi deſiderio videndi, ac fruendi Chriſto, ideo ipſum vocant. Caniſius. Secundo Caniſius lib. 4. de Deipara 21. aſſerit. Virginem acceſſum ad Chriſtum docentem expetiiſſe, ut quia præ turba propius accedere non poteret, locum ad audiendum opportunum ſibi, & cognatis pararat. D. Thom. Cui ſententiæ favet D. Thomas hoc loco in Matth. Cajetan. Tolet. Tertio Cajetanus Marc. 3. & Toletus annot. 27. in S. Luc dicunt, quod Chriſtus Dominus priuſquàm domum illam intraſſet, multa docuerat, atque iterum domum ingreſſus longum habuerat ſermonem. Unde Mater, & fratres intellexerunt illum juxta corporis vires defeſſum, nec à turbis dimitti, ut cum ſuis Diſcipulis panē manducaret, ſæpè enim id contigerat, ut patet Marc. 6. n. 31. dixit Chriſtus ſuis Diſcipulis: Marc. 6. *Venite ſeorſum in deſertum locum & requieſcite puſillum. Erant enim, qui veniebant, & redibant multi: & nec ſpatium manducandi habebant.* Barrad. Hac ergo de cauſa, quod Mater, & fratres eum vocaverint, non vitio, ſed charitati tribuendum eſt. Addit etiam Barradas; forte audierant conſanguinei, imminere Chriſto periculum à Phariſæis; ideo illum vocarunt, ut à periculo liberarent.

13. Dicam etiam, ſaltem morali ſenſu. Quod Mater, & fratres foris ſtantes fortè audierunt à circunſtantibus, quod Chriſtus Dominus ſua concione Judæis multa mala minabatur: appellavit enim eos *Generatio mala & adultera*: ſignificavit devaſtationem regni faciendam per Titum, ac Veſpaſianum, *Non dabitur eis, niſi ſignum Jonæ Prophetæ*, ut dixi ex Chryſoſtomo, ac aliis Patribus ſuperiori cap. quæſt. 7. *Virgo Mariã irã avertit.* prædixit quoque dæmonium, à Judæis per legem expulſum, iterum ad eos eſſe revertendum, *Dixit, revertar in domum meam unde exivi.* Tunc Mater, & fratres miſerunt vocantes eum ad deprecandum ab illo pro populo, ut ab eo iram ſuam averteret, ac illi ſuam miſericordiam impenderet. Ubi enim adeſt Maria; Dei furor ceſſat, & à nobis declinatur.

14. Multis lacrymis lugebat Iſaias 64. num. 7. Iſaiæ. 64. *Ecce tu iratus es, non eſt, qui conſurgat, & teneat te.* Cantic. 5. Una tamen Virgo inventa eſt; quæ de ſe teſtatur: *Tenui eum, nec dimittam.* Cant. 3. n. 4. Conſolare, Propheta cum una Virgo jam reperiatur, quæ Dei furorem cohibeat, ipſumque teneant, quoaduſque miſericordiam, ac benedictionem largiatur. Richard. Richardus de S. Laurentio lib. 2. de laudibus B. Mariæ pag. 136. *Ipſa enim*, ait, *detinet iram Dei, ne ſtatim vindicet nos. Unde dicitur* Cantic. 3. *Tenui eum, nec dimittam*, &c. *Conquerebatur enim Dominus*, Iſai, 64. *Non eſt, qui conſurgat, & teneat me antequam Maria naſceretur, ſed ipſa facta eſt advocata noſtra, & allegat* Halgria. *pro bonis fideliter coram filio ſuo ventrem, & ubera eidem repræſentans.* Cardinalis Halgrinius. *Tenui eum*, ait, *ne vineam ſuam diſſiparet omnino, & ſubdit, nec dimittam eum, ſed continua precum inſtantia furorem ipſius retinebo.*

QUÆSTIO III.

Quare Mater, & fratres foris ſtabant?

Ratio literalis, & germana patet, ex textu 15. D. Lucæ: *Non poterant adire eum, præ turba.* Præ multitudine turbæ accedere non valentes foris extra domum ſtant. Secundò, & moraliter. Foris manent; nolunt comprimere turbas; nec vi intrare, Sed modeſtè foris quieſcunt. Ma- *Non vi occupanda ſunt omnia loca.* gnum documentum morale ex hoc nobis datur, ne violentiâ intendas omnem occupare locum, in illumque vi intrare, ſed convenienter, ac aptè, quantum te deceat, accipias. Vide ſuprà c. 1. n. 144. & cap. 6. n. 14. 15. & 16.

Tertiò D. Hilar. Can. 12. in Matth. eſt autem 16. Hilar. typica ratio ſervata in eo, quod Mater, & fratres foris ſtarent, cum utique ingrediendi ad eum haberent, ut cæteri poteſtatem: ſed quia in ſua venit, & ſui eum non receperunt? in Matre ejus *Synagoga non intrat.* & fratribus Synagoga, & Iſraëlitæ præfigurantur, ingreſſu ejus, atque aditu abſtinentes. Hæc 17. Burgenſ. Hilarius. Quartò Lucas Burgenſis. Stabant foris non quod nullo modo intrare non poſſent, miſerunt enim alium intro, qui ipſorum præſentiam nunciaret; ut patet ex textu Marci; ſed quod intus agere non poſſent, quod decreverant. Nec enim omnia coram omnibus ſunt tractanda Op- *Omnia ſecreta non omnibus dicenda ſunt.* timè ad mores dictum eſt: tamen id, quod Burgenſis ait, quod poterant intrare, cum nuntium miſerint, hoc non urget, præcipuè cum D. Lucas ſcribat quod, *non poterant adire eum præ turba.* Unde quamvis unus ingredi poſſet, non ſequitur, quod etiam multitudo fratrum cum Matre. Vel 18. etiam unus dixit alii, ut dicam quæſt. ſequenti. *Ut operi divino incumbas, recede à carnali affectu.*

Quintò. Cum Chriſtus concionatur, fratres ſtant foris, ut moraliter inſtruamur, conſanguineos, & fratres procul eſſe debere ab his, qui negotio Dei incumbunt. Cum Arca Domini deti- 1. Reg. 6. neretur captiva apud Philiſthæos, multis plagis illi opprimebantur. Tunc ſacerdotes divinos vocaverunt. Qui dederunt eis conſilium: *Nunc arripite, & facite plauſtrū novum: & duas vaccas fœtas, quibus non eſt impoſitum jugum, & recludite vitulos earum domi, Tolletiſque Arcam Domini, & ponetis in plauſtro, & aſpicietis: & ſi quidem per viam finium ſuorum aſcenderit contra Bethſames, ipſe fecit nobis hoc malum grande: ſin autem, minimè.* 1. Reg. 6. n. 7. Perpende, quodnam conſilium capiant homines barbari, & idololatræ, ut deprehēdant, Dei virtutem eſſe in Arca, vaccaſque Dei negotium ſuſcipere; ſi nempe illæ, auditis ſuorum vitulorum gemitibus, nullo carnali affectu, teneantur, ſed toto hoc ſpreto, ac contempto, muneri ſuo facientes Arcam Dei in ſuum debitum, ac con- Cant. 5. Angelom. venientem locum deferant, & aſportent. Angelom. *Quid igitur*, ait, *vaccæ Arcā Dei gerentes, niſi figura ſanctorum, ac fidelium renunciantium præfigurabit, qui neque ullo parentelæ ſtudio à propoſito religionis præpediuntur, neque opere. ſicut per Moyſen de talibus dicitur: Qui dicunt patri ſuo, & matri neſcio vos, & neſcierunt.* Deut 35. Et bene, ut ait Deut. 35. Eucher. Eucher. hujuſmodi vaccæ dicuntur fœtæ; qui enim renuntiant carnem, & ſanguinem, magnos fœtus producunt in via ſalutis.

Cantic. 3. n. 11. dicitur: *Egredimini, & vi-* 19. *dete filiæ Sion regem veſtrum Salomonem in diade-* Cant. 5.

mate, quo coronavit illum mater ſua in die deſponſionis ſuæ. Multum admirandum, quod quando animæ ſanctæ invitantur, ut ſupremum Regem Chriſtum videant noſtra humana carne indutum? tunc eis mandatur: *Egredimini.* Sed à quo egrediendum eſt? A propria nempe cognatione, ac domo patris, & conſanguineorum, & ita fient apti, ut Chriſtum Regem aſpiciant, ac ejus præſentia fruantur.

Bernard. D. Bernard. ſerm. 2. de Epiphania *Egredimini de ſenſu carnis,* ait, *ad intellectum mentis, ſervitute carnalis concupiſcentiæ ad libertatem ſpiritualis intelligentiæ. Egredimini de terra veſtra, & de cognatione veſtra, & de domo patris veſtri, & videte regem Salomonem, alioquin non erit vobis tutum videre eum Eccleſiaſten.*

Matth. 12. *num.* 47. Dixit autem ei quidam: Ecce Mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te.

VERSIONES

Syriacus. Dixit autem ei homo quidam: quærentes, te alloqui.

Roricus lib. 2. *Epiſt.* 10. Ecce Mater tua, & fratres tui quærunt te, volentes loqui.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3. *n.* 32. Et ſedebat circa eum turba: & dicunt ei: Ecce Mater tua, & fratres tui foris quærunt te.

Luc. 8. *n.* 20. Et nuntiatum eſt illi: Mater tua, & fratres tui ſtant foris, volentes te videre.

EXPOSITIO II.

20. Cum Mater, ac fratres non poſſent adire ad locum, in quo Chriſtus concionabatur, ut patet ex D. Luca ſuperius relato, miſerunt aliquem ad eum qui illum vocaret, ut etiam exprimit D. Marc. ſupra citatus, qui & Chriſto nuntiavit, Matrem, fratres foris adeſſe: *Dixit ei quidam?* Ejus nomen non exprimitur, cum vulgaris perſona eſſet, vel quia adulando, ac malo animo hæc nuntiavit, & utpotè adulator ac factus animo, indignus nomine. *Foris ſtant quærentes te:* Foris ait, ut advertit Albertus Magnus, ut notetur, inquit, quod ſtabant in labore, & foris in æſtu, vel pluvia, ut citius inclinaretur ad dimittendum ſpiritualem actum. *Quærentes te*, ut explicant Græcus, & Syriacus, *loqui*, & D. Lucas addidit, *volentes te videre.* Et notandum, quod quamvis in illa domo tanta turba circa Chriſtum ſtaret, nuntius tamen intrat, & ſibi invenit locum. Aderat Chriſtus ſupremus Rex, qui multum diſtat ab hujus ſæculi principibus, ad quos pauci, & rari habent aditum: at apud Chriſtum ingreſſus omnibus patet. Unde cœleſtis civitas duodecim portis circuncingitur propter numerum tribuum filiorum Iſraël Apoc. 21. num. 13.

Luc. Marc. *Adulator indignus nomine,* Alb. r. Mag. Græcus. Syriacus. *Ad Chriſtū Dominum omnes habēt aditum* Apoc. 21.

QUÆSTIO IV.

Quo motivo homo nuntiavit Chriſto Matrem, & fratres adeſſe?

Hic nuntius miſſus non erat ex fratribus, nam ſi talis eſſet, dixiſſet Evangeliſta Marcus, Miſſus eſt unus ex fratribus: alius ergo diſtinctus erat. Sed cur non ex fratribus? fortè id factum eſt, ne Matrem ſolam relinquerent, vel quia omnes ita illius ſuavitate tenebantur, ut nullus ab illa disjungi pateretur. Niſi quis dicat quod probabilitate non caret, fratres non potuiſſe intrare, ut patet ex textu D. Lucæ; & tunc quibuſdam qui proximè aderant, dixiſſe, ut Chriſto ſignificarent; hos autem aliis dixiſſe; & iterum iſtos aliis donec qui proximiores erant Chriſto, illi indicarunt, Matrem, & fratres adeſſe. 21.

Cur unus ex fratribus non enunciat. Suavitatis Virginis præſentia tenebantur omnes.

Diſtinctus erat nuntius à fratribus: doloſè, an ſimplici animo hæc dixit? D. Hieron. hoc loco, doloſè verba eſſe prolata affirmat, dicens: *Videtur mihi iſte, non ſimpliciter, & fortuitè nuntiare, ſed inſidias tendere Salvatori: Utrū ſpirituali operi carnem, & ſanguinem præferat?* In eadem ſententia ſunt Tertullianus lib. de carne Chriſti Domini, Paſchaſius lib. 6. in Matth. & communiter alii Patres. Auctor imperfectus homil. 30. aſſerit, hunc nuntium motum fuiſſe à diabolo, qui per illum impedire conabatur Chriſtum à prædicatione, ac manifeſtatione ſui ipſius. Tamen, cum hic nuntius miſſus fuiſſet à Matre, & fratribus ut exprimit D. Marcus, mihi dicendum videtur, quod bono, & ſimplici animo hæc Chriſto protulerit. Ita communiter Recentiores. Niſi quis velit aſſerere, ut ſupra de fratribus dixi, quod nuntius non valens intrare dixit quibuſdam aliis, ut Chriſto hæc exponerent, & hos malo animo ſe habuiſſe. 22.

Hieron. Tertull. Paſchaſ. Imperfectus. *Simplici animo hæc dicta.*

Quia multorum Patrum ſententia eſt, hæc doloſè eſſe dicta, quæ multum inſervit ad mores; circa illam aliquid audiamus. Primò Albertus Magnus ait. Dixerat Dominus ſuprà Matth. 10. n. 37. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non eſt me dignus: ex iſto inſidioſè quærens, tentans: An carnalia ſpiritualibus præponeret contra doctrinam ſuam.* Tentat, an ſibi eſſet repugnans in ſuis dictis, aliud docens, aliud faciens: docens contemnenda temporalia ob ſpiritualia, ipſe vero ob carnalia dimitteret ſpiritualia; ſi ſermonem propter cognatos finiret. 23.

Alb. Mag. Matth. 10. *Nemo ſibi ſit contrarius.*

Secundò. Erat Dominus prædicans: in qua concione multa ira excanduit contra Judæos, appellans eos, *Generatio mala, & adultera,* Tunc nuntius, accedit, exponens Chriſto: *Ecce Mater tua, & fratres tui ſtant foris*, ut citius finem dicendi faceret, & à concione ceſſaret. Valdè frequenter quilibet intentat, quæſtione diverſa interrumpere ſermonem, cujus dictis pungitur, cujuſque verba proprio deſiderio, ac voluntati contradicunt. 24.

Cum dicta non placent diverſo ſermone interrumpuntur.

Tertiò, Sed quomodo iſte doloſus inſidiator tantam audaciam habet, ut cum videret ſupremam Chriſti poteſtatem, quæ dæmonium mutum ejecerat ab homine, ipſum non timeat tentare? 25.

re: Conſideravit malignus iſte Domini patientiam, qua ſupportavit Phariſæorum blaſphe-
Matt. 12. mias, impudenter aſſerentium, *In Beelzebuth ejicit dæmonia*: ſuprà Matth. 12. n. 27. & ex tanta Domini manſuetudine, ex qua ipſe multa diſcere debebat, ac melior evadere, impudentior, ac deterior factus eſt.

25. In Cœna ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: *Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet*. Matth. 26. n. 23. Hoc traditoris ſignum
Matth. 26. datur; & quod Judas manum ſuam ad catinum extenderit, illius impudentiæ fuit, ut notat
Theophyl. Theophylactus. *Judas*, ait, *impudens intingebat*
Traditor impudens abutitur patientia Domini. *in eodem catino*: Tantam inſolentiam, quam nullus ex Apoſtolis eſt auſus, in maligno Proditore patienter ſubſtinet manſuetiſſimus Agnus. Ille autem tantam benignitatem, ac patientiam non conſiderat, ut illius memor reſipiſcat, ac à ne-
Paſchaſius. fario ſuo propoſito deſiſtat; ſed celeriter feſtinat ad Dominum Judæis tradendum. D. Paſchaſius lib. 12. in Matth. *Judas*, ait, *ſuam non celat impudentiam, & quia neque ejuſdem menſæ, neque panis, neque carnium agni, quas comederat, memor factus impudenter feſtinat tradere largitorem bonorum operum*

Ad nefarium ſcelus libidinoſa Ægyptiaca ſan-
26. ctum juvenem Joſeph ſolicitat. Ille verò relicto pallio ſuo in manibus adulteræ foras fugit. Tunc mulier vocavit ad ſe homines domus ſuæ, & ait ad eos: *En, introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis, ingreſſus eſt ad me, ut coiret mecum, cumque ego ſucclamaſſem, & audiſſet vocem meam,*
Geneſ. 39. *reliquit pallium, & fugit foras*: Geneſ. 39. n. 14. Quomodo impudica mulier contra virum ſanctum, & innocentem tam petulanter magnas voces audet extollere? Quomodo non timet ſancti adoleſcentis accuſationes, quibus facile de ſuo delicto convicta eſſe poterat; cum ipſa pallium in manibus ſuis oſtenderet, ſignum manifeſtum, quod ipſa eum apprehendere, ac tenere volebat?
Ex manſuetudine alterius quis ſumit anſam contra eum. Conſideravit mulier modeſtiam, manſuetudinem, lenitatem, ac patientiam juvenis ſancti; Tunc mulier impudentior facta, ipſum accuſare, contraque eum vociferare, ac clamare non ve-
Ambroſ. retur. Pulchrè D. Ambroſius lib. de Joſeph. c. 5. *Ipſa agitur*, ait, *quod celare debuerat, prodebat, ut compoſito crimine læderet innocentem: Juſtus autem accuſare non novit, ideo impunè hoc impudica faciebat*.

Matth. 12. num. 48. At ipſe reſpondens dicenti ſibi ait: Quæ eſt Mater mea, & qui ſunt fratres mei?

VERSIONES.

Syriacus. Ipſe verò reſpondit, & ait illi, qui hoc renunciaverat.

Alter Textus

Marc. 3. n. 33. Et reſpondens eis ait: Quæ eſt mater mea, & fratres mei?

EXPOSITIO III.

Quæ eſt mater mea? Non negat Chriſtus, ſe veram Matrem habere, ac fratres, ſecundùm carnem: neque hæc dicit, quaſi eum ſuæ 27.
matris, ac fratrum pauperum puduerit; ſed ſuum urget antiquum divinas res humanis præferendi propoſitum. De quo ſimile habes exemplum Luc. 2. n. 59. *Quæ eſt mater mea?* Ac ſi dicat Luc. 2.
Chriſtus, nec matrem, nec fratres agnoſco ſecundum carnem, cùm Dei negotium agitur; non enim ob humanos reſpectus Dei prædicatio, animarumque lucrum interrumpendum eſt.

Quæstio V.

Quare tam ſeverè Dominus reſpondit: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?

Tertullianus lib. 4. contra Marci cap. 9. ſic 28.
objicit: *Si matrem, & fratres eos fecit, qui* Tertull.
non erant, quomodo negavit eos, qui erant? Rectè reſpondet ibi ipſe Tertull. lib. de Carne Chriſti cap. 6. *Solet*, inquit, *id adimplere Chriſtus, quod alios docet. Quale ergo erat, ſi docens, non tanti faceret matrem, aut fratres quanti Dei verbum, ipſe Dei verbum, nunciata matre, & fraternitate, deſere-* *Prædicator in ſe adimpleat, quæ docet.*
ret? Negavit ergo parentes, quomodò docuit negandùm pro Dei verbo. Non negat matrem, aut fratres Dominus, ſed adimplet ea, quæ docuit. Dixit ſuis diſcipulis: *Qui amat patrem, aut matrem, pluſquam me, non eſt me dignus*. Hoc ergo hîc perficit Dominus, cum pro Dei cauſa carnaliter propinquos ſpernit, ac contemnit. De qua Ambroſ.
re etiam ait D. Ambroſ. lib. 6. in Luc. 8. *Moralis Magiſter de ſe cæteris præbet exemplum. Ipſe ſuorum executor eſt præceptorum.* Vide ſuprà c. 7. n. 27. & 42. & tom. 1. lib. 3. cap. 1. n. 75. & tom. 2. cap. 5. n. 252. & cap. 11. n. 73. 74. & 75.

Secundò D. Bernard. ſerm. 2. de nuptiis Cana. 29.
Optimè, ait, nos docuit Dominus, ne ſoliciti ſimus Bernard.
ſuper propinquis carnis noſtræ, pluſquam Religio poſtulat. Quando ipſe matri, ac tali matri reſpondit. Quid mihi, & tibi mulier? Sic & in alio loco, cum ſuggereret ei quidam, quoniam foris ſtaret cum fratribus Domini, quærens ei loqui, reſpondit, Quæ eſt mater mea, *Spiritualia carnalibus præferenda.*
& qui ſunt fratres mei? Agnoſce, ô Chriſtiane quantum Chriſto Domino debeas, cum ipſe propter te, & cauſæ tuæ ſalutis incumbens, relinquat matrem, & fratres. Et diſce ex hoc, pro ipſo deſerere omnia, proque ſalute tua contemnere Guarric.
cætera. Guarricus Abbas ſerm. 4. de Aſſumpt. *Illi, ait, qui ſermonem Evangelii, parentes annunciando, interrumpebat, melius reſpondere non poterat, ut ſcilicet ſpiritualia carnalibus præferenda Chriſtus monſtraret.* Hæc Chriſti verba ad multa documenta adducit D. Ambroſ. lib. 6. in Luc. c. 8. *Si is, qui in-* Ambroſ.
juriam remittere vult, ait, ab amicis prohibetur, dicat: Qui ſunt amici mei? *Deus magis amicus. Si à conſanguineis & fratribus Epiſcopus rogatur, ut beneficia Eccleſiaſtica indignis conferat, reſpondeat*: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? *Si pater, ut filiis opes relinquat, ad illicitos impellitur contractus, hæc uſurpet verba*: In his autem verbis juxta ſi-

gna, & ſignificatum multa moralia documenta ſunt ſcrutanda.

30. Hieron. Tertiò D. Hieronym de Vera Circunc. *O myſterium*, ait, *matrem Mariam ſibi Dominus abjurat, cum extra Verbi audientiam eſſet conſtituta, eo potiſſimum tempore, quo verbum prædicaretur à Verbo*, Quid eſt, Domine? Nunquid matrem, quam ſumme diligis, ignoras? Ad quid ergo tendit hujuſmodi loquendi modus. Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Concionante Domino, Mater, & fratres ſtabant foris. Ut hoc morali documento inſtruamur, quod illi, qui à verbo Dei audiendo abſtinentes abſunt, timere debent, ne in æternum ab Incarnato Verbo ignorentur, Vide tom. 2. cap. 7. quæſt. 7. n. 45.

Qui à verbo Dei audiendo abſtinentes abſunt, perditionem timeant.

31. Cæſar. Quartò, D. Cæſarius Dialog. 3. *Neque*, ait, *Chriſtus, cum à matre, & fratribus quæreretur, vocationem admiſit, cum apud auditores ſalutiferam doctrinam exorſus eſſet.* Valde alienum eſt ab exceſſo, & præclaro animo deſiſtere ab incepto, remque infectam relinquere. Chriſtus Dominus à Matre, & fratribus quæſitus, ſe eos ignorare dicit, quoaduſque compleat, & abſolvat prædicationem ſuam, quam erat exorſus: nullo enim conſanguinitatis affectu res ſemiplena relinquenda. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 2. quæſt. 12. n. 68. & cap. 5. quæſt. 44. n. 134. & lib. 2. cap. 4. q. 27. n. 102.

Res incepta perficienda.

32. Tertull. Quintò Tertull. lib. 4. in Marcion, *Tam proximas*, ait, *perſonas foris ſtare, extraneis intus defixit, ad ſermones ejus, merito indignatus eſt non tam negavit, quàm abdicavit.* Duriuſculè eſſe illa verba prolata: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? planum eſt apud omnes. Sed unde ſic Dominus iraſcitur: Erant mater, & fratres foris, cum intus eſſent extranei audientes verbum Dei. Severè ergo loquitur Chriſtus. Repræſentabatur ibi, quod, qui multis titulis extabant aſtricti, quíque potiores eſſe tenebantur in divino obſequio, tardiores ſe habebant, minuſque præſtabant, quàm extranei, ac remotiores, Valde durum, quod propinqui, à quibus magna ſperabas, moroſè ſe habeant in tui famulatu, cum tamen extranei multo affectu, ac diligentia ſe præbeant.

Durũ, quod propinqui ſint minus diligentes, quàm extranei.

33. Tertull. Sextò, Tertull. lib. de Carne Chriſti, cap. 7. *Figura, Synagoga in matre abjuncta: & Judæorum in fratribus incredulis. Foris erat in illis Iſraël: Diſcipuli autem novi intus audientes, & credentes & cohærentes Chriſto, Eccleſiam delineabant, quam potiorem matrem; & digniorem fraternitatem, recuſato carnali genere, nuncupat.* Idem fere docent D. Cyrillus Alexandrinus homil. contra Neſtorium, D. Ambroſius lib. 6. in Luc. cap. 8. Chriſtus præſenti ſic reſpondit: *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei*; Non quia Genitricem, ac cognatos non agnoſceret, quos optimè colebat; ſed ut denotaret, quod ſignificatam in eis Synagogam, & Judæos, qui in illis repræſentabantur, ignorabat.

Cyrill. Ambroſ. *Judæi à Deo ignorantur.*

34. Arnoldus. Septimo Arnoldus Carnotenſis tract. de Laudibus Mariæ. *Fugientibus Apoſtolis*, ait, *in faciem filii ſe oppoſuerat Mater & gladio doloris anima ejus infixa vulnerabatur ſpiritu, & crucifigebatur affectu: ſtabat ante Crucem, non minor, quàm matrem Chriſti decebat, &c. Ecce bone Jeſu coram te eſt mater tua. Cur modo non dicis: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei; modo matrem non abjicis, neque ignoras, ſed commendas Diſcipulo!* Valde mirabiles ſunt rerum viciſſitudines. In Nuptiis Cana, ait Chriſtus Dominus Matri: *Quid mihi, & tibi mulier?* Joan. 2. n. 4. Et in præſenti, adſtante Matre cum fratribus, ait: *Quæ eſt mater mea, qui ſunt fratres mei?* At cum ipſe mundi Redemptor penderet in cruce Joan. 19. n. 27. *Cum vidiſſet Jeſus Matrem, & Diſcipulum ſtantem, dixit Diſcipulo Ecce mater tua.* Cur in convivio, cur in fratrum comitatu quandam exhibet ſpeciem, ac ſi matrem non agnoſcat, in patibulo autem eam recognoſcit, ac ſolicitè utpote filius, illius curam gerit; *Fugientibus Apoſtolis, in faciem filii ſe oppoſuerat mater, & gladio doloris anima ejus infixo*, &c. Cum Chriſtus penderet in patibulo, deſertus erat à ſuis; mater tamen ei adhærebat, omnia ejus tormenta, dolores, ac cruciatus ebibens. Valde gratum, ac perjucundum Domino, de auguſtiis, ac afflictionibus ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis deguſtare: unde cum videat matrem omnia ſua tormenta veluti abſorbentem, omnes cognationis affectus, in illam transfundit, eamque, ut matrem videt, & ut filius curam illius ſuſcipit, ac ne eam multipliciter vulneret, omiſſo matris nomine eam mulierem appellat.

Joan. 2. Joan. 19. *Maximè gratum Deo de Chriſti paſſionibus deguſtare.*

35. *Surge Aquilo, & veni Auſter, & perfla hortum meum, & fluent aromata illius, veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, comedi favum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo: comedite, amici, bibite, & inebriamini chariſſimi.* Cant. 5. num. 1. Multa indagine pro re præſenti hic locus eſt examinandus. Et primò. Qua mente ſponſa, quæ toto affectu amœnitatem, ac fertilitatem ſui horti exoptat, Aquilonem, & Auſtrum expoſcit: Aquilo ventus aſperus, ac immitis, fructibus, ac floribus inimicus ſua frigiditate plantas deficcans, multamque illis injuriam faciens: Auſter verò multam inclementiam afferens, algore ſuo omnia devaſtans, ac depopulans, cunctique flores eo exſiccantur, atque areſcunt. Ad quid ergo hujuſmodi ventos efflagitat, *ut fluant aromata illius?* Agnoſcebat Sponſa, plantas, & flores ſui horti tunc mirificè redolere, tunc multis aromatibus abundare, non quando tenuis deliciarum aura blanditur, ſed quando crudelis, ac ſæva injuriis, ac tormentis deſævit perſecutionum tempeſtas. Magno ergo conſilio ad fertilitatem, ac amœnitatem, ſuis floribus exoptat ventos aſperos, & rigidos. Hunc ſenſum ſequuntur Caſſiodorus, Beda, Aponius, D. Thomas, cujus ſunt verba. *Per Aquilonem, & Auſtrum*, ait, *ſtatus perſecutionum, & perturbationum intelliguntur contra Eccleſiam ſævientium, &c. Et perfla*, inquit, *hortum meum, hoc eſt Eccleſiam meam. Et fluent aromata illius, hoc eſt fragrantia virtutum & odor bonorum operum ex illa procedent. Quò enim acerbius Eccleſia conteritur, eo majorem virtutem ex ſe emittet.*

Cantic. 5. *perſecutione maximè exereſcunt virtutes.* Caſſiodor. Beda. Aponius. Anſelm. D.Thom.

36. *Soror mea Sponſa.* Non ſolummodò eam vocat ſororem, nec ſolum ſponſam, ut paſſim alibi fecerat, ſed ſimul ſororem, & ſponſam. Ubi enim eam vidit moleſtiis affectam, atque Aquilonis, & auſtri turbine, & tempeſtate in horto ſuo vexatam, ſtatim in eam transfundit cognationis jura, multoque affinitatis nexu eam ſibi unitam, ac copulatam agnoſcit, & cognoſcit. Hoc advoco id, quod in præſenti ait Euthyminus ſequenti verſu. *O admirandam virtutem! qui ad ſe accedentes ad tantum extollit honorem, ut ipſos Chriſti faciat eſſe cognatos.*

In laborantibus recognoſcit Chriſtus omnia jura conſanguinitatis. Euthym.

37. Septuag. *Comedi favum cum melle meo.* Sptuaginta transferunt. *Manducavi panem meum cum melle meo.* In quo magna, & ponderoſa inſurgit diffi- cultas. Sponſa ſuum dilectum invitavit. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructus pomorum ſuorum.* Cujus convivium ipſe accepta̅ns ait: *Veni in hortum meum, ſoror mea ſponſa, manducavi panem cum melle meo.* Nunquid fercula de pomis, ac arboribus à Sponſa appoſita contemnit, ac ſpernit, ut nil de illis commemoraret, ſed totus converſus ſit ad panem edendum. *Comedi panem cum mello meo.* Cum anima ſancta dilectum invitat ad hortum, ſimul ad ſe accerſivit Aquilonem, & Auſtrum, quorum furore, ac adverſitate percuſſæ ſanctæ arbores in horto Sponſæ ita profecerunt, ac excrevere, ut tanquam oblitæ nativi fructus, cœleſtem panem conceperint, acque protulerint, & quendam ipſius ſacrati panis reddiderint guſtum, atque ſaporem Opitulatur D. Gregor. Nyſſenus homil. 10. in Cantic. *Optavit ſponſa*, ait, *fieri ſibi fontes aromatum ſuas in horto plantas, ac perflari Aquilone, & Auſtro, qui ſtat à Meridie, & fructum pomorum agricolam excipere*, &c. *pro pomis autem effecit, ut arbores panem ferant miſtum cum melle ſuo.* Tantam dulcedinem, ac ſuavitatem percipit ſponſus Chriſtus Ieſus ex ſuis plantationibus, ſive electis tribulationum turbine vexatis, ut in illis aliqualem quendam guſtum, ſuo cœleſti pani ſimilem, inveniat. Quod autem præſens Canticorum locus de divino pane intelligendus ſit, auctor eſt ipſe D. Gregorius Nyſſenus, ubi hæc verba dicta amicis: *Comedite, & bibite*, comparat cum illis prolatis à Chriſto ſui diſcipulis, ſuſcepto pane, ait: *Accipite, & comedite.* Matth. 26. n. 26. Et accepto calice: *Bibite ex hoc omnes.* Sic inquit S. Pater. *Apud eos, qui ſciunt myſticas voces Evangelii, nulla eſt differentia eorum, quæ hic ſunt verborum, ab ea, quæ illis diſcipulis exhibetur myſtagogia, nempe myſteriorum, ſeu ſacramentorum inſtitutione: nam ſimiliter & illic, & hic dicit verbum, Comedite, & bibite.*

Guſtus cœlorum panis concipitur interveniente tribulationum tempeſtate.

Nyſſen.

Panis Euchariſticus Chriſto ſuaviſſimus.

Matth. 26. Nyſſen.

Matth. 12. *num.* 49. Et extendens manum in diſcipulos ſuos dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

Num. 50. Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, & ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

VERSIONES.

Syriacus. n. 49. Et protendit manum ſuam ad diſcipulos ſuos.

Vatablus. Et protenſa manu ſua in diſcipulos.

Arabicus. Et annuit manu ſua verſus diſcipulos.

Syriacus, n. 50. Quiſquis exequitur voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, is eſt frater meus, & ſoror mea, & mater mea.

Vatablus. Quiſquis enim obſecutus fuerit voluntatem Patris mei.

ALTER TEXTUS.

Marc. 3. *n.* 34. Et circunſpiciens eos, qui in circuitu ejus ſedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

Num. 35. Quicunque enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & ſoror mea, & mater mea eſt.

Luc. 8. *n.* 21. Qui reſpondens dixit ad eos: Mater mea, & fratres mihi hi ſunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt.

EXPOSITIO IV.

Divus Matthæus ſuprà n. 47. ſcribit: *Dixit autem ei quidam; ecce mater tua, & fratres.* Tamen D. Lucas in præſenti referens Domini reſponſum, ait, *Qui reſpondens dixit ad eos.* Vel quia unus principaliter, dixit, & alii ſubſecuti ſunt, ad quod reſpiciens D. Marcus ait: *Dicunt ei: Ecce Mater, & fratres tui:* exiſtimantes de adventu Matris, & fratrum gratum nuntium referre Chriſto; & ad bona nuntia deferenda multi frequenter concurrunt, vel quia quidam dixit, ut ſcribit D. Matthæus, & alii erant præſtolantes Domini reſponſum, quibus ipſe dixit. *Et extendens manum in diſcipulos ſuos*, eos ſcilicet deſignans, rem magnam innuens; ſic & Joannes Chriſtum digito oſtendebat. *Ecce mater mea, & fratres mei.* Hi ſunt, quos modò matris, ac fratrum loco agnoſco, eorum enim ſalutis negotium ago, cum præferam divina humanis affectibus. 38

Matth. Lucas. Marcus. *Ad nuntia læta deferenda multi concurrant.*

Quicumque. Ne quis cogitaret, quod Chriſti doctrina, ac ſpiritualis cognitio tantum ad diſcipulos terminabatur, ponit quandam propoſitionem generalem, comprehendens tam præſentes, quàm futuros: *Fecerit voluntatem Patris mei*, mea prædicatione, meoque teſtimonio declaratam, quæ quidem fidem expoſcit. Ioan. 6. nu. 40. Theſſ. 4. nu. 3. *Qui in cœlis eſt.* Hæc dixit Chriſtus, ut notat D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. ut ſe de cœlo à Patre miſſum declararet. *Ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt.* In omnibus manifeſtat Chriſtus, ſe pluris facere cognationem ſpiritus, quæ eſt in audientibus, & facientibus verbum Dei, quàm cognationem carnis, ſi una præciſè alteri comparetur, ut explicavi cap. 23. quæſt. 23. n. 123. & ſequentibus. 39

Dei dona ad omnes.

Joan. 6. Theſſ. 4. Paſchaſ.

Matthæus, & Marcus narrant verba quædam prætermiſſa à D. Luca. Marcus poſuit: *Circumſpiciens eos, qui in circuitu ejus ſedebant.* Addit verò Matthæus: *Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt.* Lucas ſcribit: *Qui verbum Dei audiunt, & faciunt.* Si hæc omnia conjungantur, ita ſe res habet: Circunſpiciens 40

Concordia Evangeliſtarum.

tiens eos qui in circuitu ejus ſedebant, extendit manum in diſcipulos dicens: Hi ſunt mater mea & fratres mei, qui audiunt verbum Dei, & faciunt. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui eſt in cœlis, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus facientes voluntatem Patris appellat ſibi cognatos.

41. *Ratio difficultatis.* CHriſtus in præſentiarum voluit, ſpiritualem cognationem carnali præponere; nam cùm de ſanguine propinquis dixiſſet: *Quæ eſt mater mea, qui ſunt fratres mei*; de ſpiritualitate verò conjunctis protulit: *Ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt. Quod propter multa Chriſtus aſſeruit.*

42. Chryſoſt. Primò, D. Chryſoſtomus homil. 45. in Matth. *Nam ſi nullam, ait, mater, etiam in quantum mater utilitatem conſequitur, niſi virtutem colat; multo minus aliis neceſſitudine ſalvabuntur. Una enim ſola, & vera, & communis nobilitas, atque neceſſitudo cum Chriſto erit ut voluntatem Dei faciat.* *Vera virtus ſola nobilitas.* Præſentem ſententiam protulit Chriſtus, ut nos inſtruat, non eſſe confidendum in ſanguinis nobilitate, ſed ſolum in virtutum decore, ac excellentia: nulla enim poteſt eſſe major nobilitas ſanguinis in humanis, quàm quod quis attineat ad Chriſtum, qui verus Deus eſt, in gradu propinquiſſimo, ut eſſe matrem & fratrem; & tamen tanta ipſa nobilitas præciſè parum prodeſt, niſi virtus adſit, eos enim hic tantum ut conſanguineos recognoſcit, qui voluntatem Dei faciunt. Chryſ. Unde præclarè ipſe Chryſoſtomus ait: *O admirabilem honorem! O virtutis incredibiles vires! Quo ducitis bene viventes homines? &c. Magnum eſſe, ac præclarum, ſi nos virtus Dei ſervos tantummodo faceret, at cognatos etiam, & maximè cognatos, nempe fratres, ſorores, matreſque facit.* *Vera nobilitas Mariæ Virginis.* Unde meritò ipſe Chryſoſtomus in imperfecto homil. 30. in fine deducit quanta ſit nobilitas Mariæ Virginis, quæ valdè conjuncta eſt Deo carne, & ſanguine, virtute, ac ſanctitate.

43. Abulenſ. Secundò, Abulenſis quæſtion. 13. Hoc dixit Chriſtus, ait, ad reddendam rationem ſui facti. Ipſe enim docebat parentes maximè eſſe honorandos; vocans autem eum dixerat: *Ecce mater tua & fratres tui ſtant foris.* Teneri ergo videbatur Chriſtus exire ad matrem, & fratres niſi aliud tunc faceret, quod matri ac fratribus præferendum eſſet. Et ad hoc protulit: *Ecce mater mea, & fratres mei.* *Res diſponenda ratione, non potentia.* Ac ſi dicat: Si non exeo ad carnaliter conjunctos, ideo eſt, quia habeo hic ſpiritualiter cognatos, matrem ſcilicet, ac fratres. Ergo cum iſti plures ſint, quàm illi, non eſt exeundum ad eos. Quamvis Chriſtus eſſet omnium Dominus, ſui facti aſſignat rationem, & cauſam, ut non potentia, ſed ratione cuncta diſponere, manifeſtum ſit. Vide ſuprà cap. 22. n. 12. 13. & 14.

44. Ambr. *Parum prodeſt conjunctio ſanguine, ſi detur mente disjunctio.* Tertiò, D. Ambroſius lib. 6. in Luc. *Nec injurioſè, ait, refutantur parentes, ſed religioſiores copulæ mentium dicuntur eſſe, quàm corporum:* Non abnegat Chriſtus Dominus conſanguineos, ſed denotat religioſiorem, ac majoris æſtimationis eſſe conjunctionem, ac unionem mentis, & voluntatis, quàm corporum: non enim ſolum inter corpora, ſed etiam inter corda, ac mentes datur conjugium, & copula. Nazianz. D. Gregorius Nazianzenus Orat. pro Baſilio de cujus parentibus, ſic ait. *Quamquam autem conjugii parentum ipſius, quod non minus virtutum, quam corporum erat.* Ecce ſecundùm Nazianzenum inter mentes datur conjugium. Imò parum prodeſt, quod aliqui ſint ſanguine conjuncti, ſi animo inveniantur diſcrepantes.

45. *Magis conſideranda cognatio virtutum, quàm ſanguinis.* Quartò, Hæc dixit Chriſtus, ut nos doceat quod non tam conſideranda ſit attinentia carnis & ſanguinis quàm juſtitiæ, ac probitatis morum. Caſſiodor. Unde dixit Caſſiodorus lib. 3. variar. *A patre hæretico fuge, ut ab inimico crudeli, ad virum juſtum, & probum accede, ut ad amantiſſimum genitorem.* Mittitur Eleazarus ab Abrahamo in Meſopotamiam, ut quærat uxorem filio ſuo Iſaac, & dato juramento præcipitur Eleazaro: *Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito, ſed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo.* Geneſ. 24. n. 37. Geneſ. 24. Accepto hoc juramento valde conſequens erat, ut cum perveniret, homo ad Meſopotamiam, quæreret in domo Nachor fratris Abrahami aliquam ex filiabus ejus ad matrimonium Iſaac filii Domini ſui. Hæc tamen cura non venit in ejus mentem, ſed ait: *Puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam: & illa reſponderit: Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac.* Geneſ. 24. Ibidem n. 14. Hæc aſſertio, & reſolutio videtur viri non multùm prudentis: contingere enim poterat ut talis puella, aquam camelis offerens, non eſſet à progenie Abrahami. Quomodo ergo implendum erat juramentum? Apud ſe ſtatuit bonus ſervus, quod non tam quærenda eſſet puella in uxorem Iſaac, ſecundum cognationem ſanguinis Abrahami, quàm ſecundum propinquitatem, ac attinentiam morum, juſtitiæ, ac probitatis. Chryſoſt. Adeſt patronus D. Chryſ. *Et dicet, Etiam camelos tuos aquabo; morum ſuorum mititatem ſatis ex aquæ præbitione oſtendendo. Illa inquit ſic explorata, & hoc indicio deprehenſa, domini mei moribus conveniens, digna erit, quæ filio ejus ſit uxor.* Expende verba: *Domini mei moribus conveniens.*

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus ſibi obſequentes appellat fratres, ſororem, & matrem?

46. *Cur Chriſtus patris non meminit.* AD explicandam magnam cum Chriſto propinquitatem, ſat erat dicere, Qui facit voluntatem Patris mei, ipſe meus frater, vel ſoror eſt, vel mater eſt. Ad quid hos tres gradus conjunxit? Chriſtus autem patris non meminit, quia carnali generatione patrem non habebat. Ad quæſtionem.

47. Gregor. Reſpondet primò D. Gregor. magnus homil. 3. in Evang. Quod fideles dicuntur Chriſti fratres, cum ſint filii adoptionis Æterni Parentis cujus ipſe eſt filius naturalis. Sic enim eos Chriſtus appellat Joan. 20. n. 17. Joan. 20. *Vade ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum.*

Et cum fratres dicit, ſui cohæredes appellat; Rom. 8. nam fratribus competit eſſe cohæredes. *Hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti.* Rom.8.n.17. Sorores vocat propter ſexus diſtinctionem, quidam enim ſunt viri, quædam fœminæ; in Chriſto enim non eſt ſexus differentia, quia ibi non eſt maſculus, neque fœmina, Judæus, nec Gentilis, ad Coloſſ.3.n.11. Matrem verò ſuam etiam Coloſſ. 3. dicit eum, qui Chriſtum in ſe, & aliis docendo, hortando, conſulendo parit. Accipe D. Grego- Gregor. rium citato loco. *Sciendum nobis eſt,* ait, *quia qui Chriſti frater, & ſoror eſt credendo, mater efficitur prædicando, quaſi enim parit Dominum, quem corde* Beda. *audientis infuderit. Et mater ejus efficitur, ſi per ejus* Euthym. D. Thom. *vocem amor Domini in proximi mente generatur.* Hugo. Idem docent Beda, Euthymius, S. Thomas, Hugo, & alii.

48. Præclarè tamen in his dubitabis: Cur inter obſequentes divinæ voluntati, audientes, & fa- *Prædicare perfectionis apex.* cientes verbum Dei, ut ſcribit D. Lucas, qui prædicationis munus exercent, ſub matris nomine intelliguntur. Cur cum alii juſti nomine fratrum, vel ſororum denotentur, prædicantes tamen locum matris dilectionis apicem tenent, planum eſt enim, quod vehementior, ac robuſtior eſt filiorum amor in matrem, quàm in fratres, & ſorores. Inter eos, qui Dei, voluntati obſequuntur, illos præclariores reor, qui divinæ prædicationi, ac fidei propagationi vacant, & incumbunt. Eaque de cauſa divinæ cognationis celſitudinem aſſequi, aſtrictiorique nexu Dei copulari dicuntur, cum parentum nomine denotentur. Chriſti Domini encomia decantat Regius Pſalm. 44 Vates Pſalm. 44. ejus verò titulus præfigitur: *Canticum pro dilecto.* Sed cum Chriſto Domino ſint infinita decoris ſplendidiſſimi nomina, *Vocabitur admirabilis, Deus fortis, princeps pacis,* &c. Cur hic tantum dilecti nomine inſcribitur? Introducitur hic Chriſtus Dominus omnium doctor, ac prædicator, hæreſes ac idololatrias mira ſuavitate proſternens: *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis;* v. 3. Efficaci etiam acrimonia: *Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent:* Et cum ad prædicandum deſtinaretur, inter infinita nomina nullum illi aptius adaptatur, quàm dilecti appellatio, maximè enim dilectus eſt à Deo qui totus proximo- *Prædicator dilectus à Deo.* rum ſaluti intentus eſt. Vide ſuprà cap. 18. num. 65. & tom. 1. lib. 9. cap. 1. quæſt. 13. n. 36.

QUÆSTIO VIII.

Quare hos tres gradus fratris, ſororis, & matris poſuit Chriſtus Dominus?

49. Reſpondeo primò, & eſt germana ſolutio ſæpius repetita. Voluit Chriſtus Dominus præponere cognationem ſpiritualem carnali; & ideo expreſſit eam, quæ ſolet eſſe propinquiſſima, matrum, fratrum, ſororum. Secundò, pa- *Deus plus honoris nobis confert quàm expectamus.* tefecit hoc modo, quod nobis plura donat, quàm à nobis expectentur. Annunciatum eſt enim illi; *Ecce mater, & fratres & ſtant foris:* ipſe verò extendens manus in diſcipulos ſuos, non ſolùm eos dicit matrem, & fratres, ſed addidit & ſororem. Plura recognoſcens cognationis vincula in ſuis diſcipulis, quàm in illis, qui ei denuntiabantur, dùm de ſororibus faciat mentionem, quod illi non erat expoſitum.

50. Tertiò, Domino ſcopus in hac re fuit, oſtendere, quam impense diſcipulos ſuos adamaret: nam cùm apud ſæculum nulla robuſtiora dilectionis argumenta reperiantur, quàm affectus in parentes, & germanos, voluit indicare, majorem eſſe erga diſcipulos ſuos charitatem, cum *Deus maximè diligit juſtos.* eos non ſolùm ut frates, nec ſolùm ut ſorores, nec ſolùm ut matrem reputaret, ſed omnes ſimul cognationis affectus in ſuos transfunderet: ita enim complacet, ac delectatur in ſuis electis, ut in eis ſimul omnia cognationis jura recognoſcat.

51. Quartò diſtributive poterit explicari. Quidam enim dicuntur fratres, alii ſorores, alii verò locum tenere matris, ſicut una erat mater, & alii fratres, ut innueretur, quod in dilectione, ac honore non omnes ſunt æquales, ſed juxta proportionem meritorum, & ita præmia dividenda, quidam in dilectione ſunt ut fratres; qui- *Præmia danda juxta merita.* dam ut mater, ita & in retributione tali præmio renumerantur.

52. De ſanctis Martyribus dicitur: *Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ.* Apoc. 6. n. 11. De domeſticis verò mulieris fortis ſcribitur: *Veſtiti ſunt dupli-* Apocal. 6. *cibus.* Prov. 31. n. 21. Cur inclytis illis athletis non duplices, ſed ſingulæ ſtolæ dantur, ut Prov. 31. notavit D. Bernard. ſerm. 3. omnium ſanctorum. *Acceperunt,* ait, *jam ſingulas ſtolas, ſed non veſtiun-* Bernard. *tur duplicibus.* Domeſtici autem mulieris, ſeu Eccleſiæ ſanctæ duplicatas habent veſtes. Quid in his ad tot ornamenta pluſquam in illis? Hugo. *duplex veſtis,* inquit, *eſt hyemalis, & æſtivalis.* Hugo. *Veſtem hyemalem dico virtutes, quibus protegimur contra pluviam, & grandinem tentationum, & perſecutionum: hujuſmodi ſunt patientia, manſuetudo, humilitas, & alia id genus. Æſtivalem dico virtutes, quibus tempore pacis, & tranquillitatis vacatur bonis operibus & contemplationi, qualis eſt charitas, pietas, devotio, ſapientia.* Duplex veſtis reſpiciebat duplex genus virtutis. Primò illud, quod cerni- *Honores diſtribuantur proportionatè ad merita.* tur in adverſitatis perſecutione. Aliud genus eſt, quod apparet in tranquillitate, ut contemplatio, pietas, charitas. Inclyti athletæ virtutes reſplendebant, ad perſecutiones ſubſtinendas, unaque illis conveniente ſtola exornantur. At Domeſtici Eccleſiæ, ejus cibis enutriti, virtutibus radiabant, tam ad contentionis, quàm ad pacis tempus; aptiſſimè ſtolæ, ut honoris exornamentum, illis multiplicantur, ut qui tot virtutibus radiarunt, geminatis ſtolis fulgeant. Vide ſuprà cap. 16. n. 81. & 82.

CAP. XXVI.

Exiit Seminator.

Luc. 8. n. 4. Cùm turba plurima conveniret, & de civitatibus properaret ad eum, dixit per ſimilitudinem.

VER

VERSIONES.

Syriacus. Quum autem multa turba coacta eſſet, & ex omnibus civitatibus convenirent ad eum, dixit per parabolas.

Vatablus. Et paſſim è civitatibus properarent ad eum.

Pagninus. Euthymius. Et è ſingulis civitatibus properarent ad eum.

Arias. Conveniente autem turba plurima, & ſecundum civitatem advenientibus ad eum.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. Congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam aſcendens ſederet, & omnis turba ſtabat in littore, & locutus eſt eis multa in parabolis, dicens.

Marc. 4. *n.* 1. Et iterum cœpit docere ad mare; & congregata eſt ad eum turba multa, ita ut navem aſcendens ſederet in mari, & omnis turba circa mare ſuper terram erat.

EXPOSITIO I.

1. POſt explicata, quæ retulimus ſuperiori capite, D. Matthæus, D. Marcus hic referunt aliquas parabolas, quæ convenienter connectuntur hoc loco. Finita ſuperiori concione in domo, ab illa exivit Chriſtus Dominus, ut patet ex D. Matthæo, forte, ut ſe, ſuoſque cibo, ac quiete aliqua reficeret, ut notat Lucas Burgenſis in Matth. Tamen cum videret multam turbam, ex omnibus civitatibus ad doctrinam ejus confluentem, omiſſa propria quiete, ut omnium præſulum exemplar, cum eſſet juxta mare, aſcendit navim, ibique tanquam è ſuggeſtu habuit hanc concionem, populo remanente in littore, ut exprimit D. Marcus. (Burgenſ.)

2. *Cum turba plurima.* Non electi, ac ſuperbi principes, at humilis turba Chriſtum ſequitur; & ideo ipſa turba multum æſtimabatur à Domino, magnique eam faciebat. Unde juxta D. Lucam 9. nu. 18. *Interrogavit Diſcipulos ſuos, dicens: Quem me eſſe dicunt turbæ?* Non judicium Principum, qui eum maxime odio habebant, ſed turbæ ſententiam quærit, quæ ſimplex, & bene affecta illi erat. *Convenirent*, ait, quod quendam unionis modum innuit, ſine qua non invenitur Chriſtus. *Et è civitatibus properarent ad eum.* E civitatibus, nempe Galilææ. Et quamvis ex montibus, ac ruribus multi confluerent ad Dominum, tamen exprimit è civitatibus, tanquam notatu valde dignum, quod ex illis homines quærerent, & ſcrutarentur veritatem. *Properarent*: quod diligentiam denotat: non deſidia, ſed ſedulitate res noſtræ ſalutis peragenda eſt. *Dixit per ſimilitudinem.* Cum divinus Magiſter populi animum tam bene diſpoſitum, ac præparatum vidiſſet, tam bonam occaſionem nactus non omittit, ſed ſuos auditores per varias parabolas, ac ſimilitudines Syriaco more docet. (*Luc. 9. Turba ſimplex æſtimabatur à Chriſto.* — *Res ſalutis agenda cum diligentia.*)

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus per parabolas ac ſimilitudines loquebatur ac docebat?

3. PLurima Chriſtus Dominus ſuis Diſcipulis, ac turbis locutus eſt planè, & ſine parabolis. Quod optimè probat D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. ex præſenti textu Matthæi: *Locutus eſt eis multa in parabolis.* Non omnia, ait Paſchaſius, ſed multa. Frequenter tamen Dominus loquebatur in figuris, ſicut & Prophetæ. Et ita explicat Abulenſis quæ. 7. id, quod ſcribit Mar. 4. nu. 34. *Sine parabolis non loquebatur eis.* Cur tales figuras, ac metaphoras adhibet Dominus? Cur non potius ad ſimplices turbas ſimpliciter, ac planè loquitur? Multis de cauſis Spiritus ſanctus id inſtituit, ut docet D. Chryſoſtom. homil. 33. in Joannem. (Paſchaſ. — Abulenſ. Marc. 4. — Chryſoſt.)

4. Reſpondet: Primò D. Auguſtinus Epiſt. 119. ad Januarium. *Plus, ait, movent figuratè dicta, & accendunt amorem quàm ſi nuda, & ſine ullis ſacramentorum ſimilitudinibus ponerentur. Cujus rei cauſam difficile eſt dicere. Sed tamen ita ſe habet ut aliquid per allegoricam ſignificationem intimatum, plus moveat, plus delectet, plus hortetur, quàm ſi verbis propriis diceretur apertiſſimè.* Et D. Chryſoſtomus citata homil. 33. *Quid, inquit, ſibi volunt hæ tranſlationes, quibus non hic tantum, ſed per totum utitur Evangelium Chriſtus? Itidem & Prophetæ iis plurimum uti ſolent.* Ad quod inter alia ſic reſpondet. *Ut jucundior eſſet narratio, & diutius animo immoraretur.* Valde enim gratæ ſunt audientibus, rerum, de quibus tractatur, cum aliis ſermonibus collationes: hunc ergo dicendi modum frequenter tenuit divinus Magiſter, ut facilè adſtantes ineſcaret, ac ad ſe, & ad ſalutem alliceret. (Auguſt. — Chryſ. — *Parabolæ proponuntur ob ſermonis jucunditatem.*)

5. Secundò, D. Chryſoſt. homil. 45. in Matth. *In parabolis, ait, Chriſtus loquitur, ut tenacius memoriæ quæ dicuntur, commendari poſſint & expreſſior propter ſimilitudines ſermo res ipſas ante oculos ponat.* Pondera verba S. Patris. *Ut tenacius commendari poſſint.* Quæ enim appoſita aliqua ſimilitudine dicuntur, altiùs menti imprimuntur, diutiuſque cordi inhærent. Cum ea quæ ad ſalutem omnium pertinent, facile è memoria excidant, horum ſimilitudinibus utitur Chriſtus, ut illa tutius in nobis fixa remaneant. (Chryſ. — *Ut tenacius menti imprimerentur.*)

6. Tertiò, Hugo de S. Victore lib. de Arca, & Noë. *In lege, ait, Prophetæ, & in Evangelio Dominus per parabolas, & ænigmata locutus eſt. Dignum eſt enim, ut ſub verborum figuris abſcondantur ſecreta myſticorum intellectualium, quia citò vileſce* (Hugo.)

vileſcerent, ſi paſſim omnibus paterent: ita enim veritas & per inquiſitionem fideles exercet, & ne ab infidelibus inveniatur, occulta permanet: Iſtos, dum difficile invenitur, majori deſiderio inflammat; illos, dum omnino inveniri non poteſt, excæcat. Celebris fuit mos in divina Scriptura ſacra myſteria tropis, & ænigmatibus occultare, ut ipſa divina arcana eſſent in majori æſtimatione, ac veneratione. Deinde ut boni magno deſiderio ad ipſam ſcrutandam inflammarentur; & ut impii excæcati à tam ſuperna cognitione excluſi remanerent. Quam rationem hic inſinuat infra Chriſtus Dominus ſuis Diſcipulis. *Vobis datum eſt, noſſe myſterium regni Dei; cæteris autem in parobolis, ut videntes non videant, & intelligentes non intelligant.* Non enim altiora ſecreta omnibus ſunt aperienda, nec omnia omnibus dicenda. Vide ſuprà c.24. n.17.

Divina arcana turbis occultanda.

Non omnibus omnia dicenda.

7\. *Hieron.* Quartò, D. Hieronymus in cap. 12. Matth. *Familiare eſt*, ait, *Syris, & maximè Palæſtinis, ad omnem ſermonem ſuum parobolas jungere.* Hinc & frequenter Prophetæ in ſuis libris figuras apponunt, David ait Pſalm. 77. num. 2. *Aperiam in parobolis os meum.* Et Salomone Proverb. 1. n.6. *Animadverte parabolam, & interpretationem.* A communi more ſuæ gentis non deviat Dominus ſed uſitatam methodum ſuorum avorum, ac majorum tenet, & ampleɛtitur, Vide ſuprà cap. 11. quæſt.9. n.55. & tom.1. lib. 2. cap. 10. quæſt.5. n. 16. & tom.2. cap. 9. quæſtione 3. num. 17. & 18.

Pſalm.77. Prov. 1. Morem ſuæ gentis quilibet ſequatur.

8\. *Hieron.* Quintò, idem D. Hieronymus citato loco ſubjungit, reddens rationem, cur Palæſtini tropis, ac ſymbolis uterentur, *Ut quod per ſimplex præceptum*, ait, *teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem, exemplaque teneatur.* Et D. Cyrillus in Joan. cap.62. *Figura intellectualium*, ait, *hæc corporalia ſunt, quæ, cum ſentiantur, clariora plerumque faciunt ea, quæ aliter vix poſſumus intelligere.* In ſuis ſermonibus apponit Dominus has figuras, ut ſententiam, ac doctrinam ſuam magis exprimat, altiùſque explicet, atque declaret ut his terrenis figuris abſconditas ſpirituales res aperiat, ac patefaciat.

Cyrill.

Doctrina maximè explicanda.

9\. *Prov. 9.* *Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, immolavit victimas ſuas, miſcuit vinum, & poſuit menſam ſuam.* Proverb. 9. n.1. Cur in hac ſplendida menſa non ponitur vinum purum, ſed miſtum; Quid in hac miſtione denotatur; Vocabantur ad hanc menſam parvuli, & inſipienter, *Si quis eſt parvulus, veniat ad me; & inſipientibus locuta eſt.* Sicut enim vini liquor denotat abditam altamque doctrinam frequenter in Scriptura; ſic fluviales latices terrenas, ac temporales res. Apponit ergo ſapientia in menſa ſua vinum miſtum, nempè abdita, & abſtruſa myſteria terrenis, & temporalibus ſymbolis permiſta? ut ita parvuli propinare, intelligere, ac capere valeant. Iſidorus Peluſiota lib. 2. Epiſt. 3. ad Timotheum lectorem. *Quidnam illud ſibi velit*, ait, *Sapientia miſcuit vinum ſuum: Quidque cauſa ſit, quamobrem non purum illud propoſuerit? Paucis verbis multa accipe. Divina, & natura ſublimiora documenta corporeis ſermonibus, & exemplis temperavit: neque enim fieri poterat, ut alia ratione ea intelligeremus. Quapropter divinarum cogitationum, ac terrenorum verborum conjunctionem, mixtionem & temperationem haud abs re appellavit.*

Alta myſteria terrenis comparationibus exprimenda.

Peluſiot.

10\. Sapientia, cum ædificat domum ac ponit menſam ſua recondita, ac abdita reſerat ac manifeſtat. Qui autem ea, quæ capit, & penetrat, in medium non profert, ac ſi eſſet inſciens, & veluti non intelligens communiter reputatur. Pertractans Chriſtus Dominus de ultima die judicii ait: *De die autem illo, vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cœlo, neque filius* Marc.3. n.32. Communis dubitatio: quomodo dicitur, quod neque filius, Chriſtus Dominus, ut Deus, & ut homo per ſcientiam infuſam optimè ſciat articulum diei judicii; Communis etiam ſolutio Chryſoſtomi, Origenis, Bedæ cum D. Auguſtino lib.83; Quæſtionum, quæſt.61. *Neque filius ſcit ad revelandum atque dicendum.* In divino Magiſtro ſunt omnes theſauri ſepientiæ, ac ſcientiæ Dei; tamen cum ipſe non aperit, ac explanat ea, quæ cognoſcit & apprehendit, de ipſomet aſſeritur, quod neque ipſe ſciat. Cum quilibet ea, quæ mente tenet, in publicum non eructat, vulgari modo quoad homines tanquam inſciens reputatur? apud illos enim parum diſtat inſcientia ab abſcondita intelligentia.

Qui non profert intellecta, inſciens reputatur.

Marc.3.

Chryſ. Origenes Beda. Auguſt.

Luc.8. n.5. Exiit, qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & concultatum eſt, & volucres cæli comederunt illud.

VERSIONES.

Syriacus. Exiit ſeminator ad ſeminandum ſemen ſuum.

Græcus. Exiit, qui ſeminat, ſeminans ſemen ſuum.

Arabicus. Ad ſeminandum ſemen ſuum.

Vatablus. Et inter ſeminandum, aliud cecidit circa viam, & concultatum eſt, & volucres cœli devoraverunt illud.

ALTER TEXTUS.

Matth. 12. Ecce exiit, qui ſeminat, ſeminare, & dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt ea.

Marc.4.n.3. Audite: Ecce exiit ſeminans ad ſeminandum, & dum ſeminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cœli: & comederunt,

EXPOSI

EXPOSITIO II.

11. *Matth.* *Marc.* MAtthæus, & Marcus ponunt particulam *Ecce* ad denotandam rem magnam, & notatu dignam quod hic bonus pater familias exierit è domo ſua in agrum, ſcilicet in totum mundum, ut explicat Hugo, ad ſeminandum. *Qui ſeminat*, id eſt ſeminator vel ſeminans, juxta varias lectiones. Hic autem ſeminator eſt Chriſtus Dominus juxta D. Athanaſium homil. de ſemente. D. Antonium Ulyſſiponenſem homil. in Sexag. Juxta D. Marcum dicitur, *Seminans ad ſeminandum*: Seminans quidem quaſi continuò ſeminans: quia hic divinus ſator nunquam ſeminare deſtitit; nam in exordio mundi ſeminavit verbum in cordibus hominum per naturale lumen, ac etiam per ſupernaturale fidei lumen revelando myſteria? Per Moyſen ſeminavit, dando Legem. Ultimò ſeminavit, dum ipſe è cœlo egreſſus venit in mundum, ac per ſeipſum, per ſuos Apoſtolos, Magiſtros, ac Doctores prædicat uſque ad finem mundi Evangelium. Ecce quomodo nunquam ille à negotio noſtræ ſalutis amovet manum. *Semen ſuum*, ſcilicet doctrinam ac verbum ſuum.

Hugo. Athanaſ. Ant Ulyſſ. Marc.

Deus nunquam amovet manũ à negotio noſtræ ſalutis

12. *Dum ſeminat*, Spargit ſcilicet ſuum ſemen, cùm velit omnes homines ſalvos facere æqualiter intendit ſuum ſemen in omnes diffundere, ut fructificarent. Si autem non omnes æqualiter ferunt fructum, non provenit hoc ex defectu ejus, ſed ex malitia terræ, ac vitio noſtro. *Aliud cecidit.* Preme verbum ad conſiderandam magnã hujus divini ſeminatoris liberalitatem; Non dicitur, miſit, vel diffundit ſemen: ſed cecidit, tam largè ac magnificè nobis dat, ac communicat ſua, ac ſi è manibus ejus cadant, id eſt ſua tribuit ſine retributionis ſpe. *Secus viam, & conculcatum eſt.* Solent viatores, ex aliquo in via obſtaculo interjecto, ne eorum greſſus impediantur, marginibus agrorum ſcandere? & tunc conculcantur grana recenter in terra projecta. *Et volucres cœli*, ſcilicet aëris, *comederunt illud*, ſeu *devoraverunt*, duo incommoda: conculcatur triticum; inde alterum damnum emergitur, ut ſic devoratum, atque conſumptum, nihilque illius ſalvum ſuperſit. Semper mala catervatim ruunt. Vide cap.21. n.51. & 52.

Large Deus munera ſua largitur.

Ex uno damno alterum ſequitur.

QUÆSTIO II.

Quis fuerit ſcopus, ac finis hujus parabolæ?

13. *Chryſoſt.* IN hac parabola proponenda multiplex fuit finis, ac ſcopus Chriſto Domino, multaque nobis in ea inculcare intendit. Primò D. Chryſoſtomus homil. de terræ motu. *Exiit* ait, *qui ſeminat, ad ſeminandum, & quædam ceciderunt ſecus viam, quædam ſuper petram, quædam ſuper ſpinas, quædam in bonam terram. Tres partes perierunt, & una ſervata eſt, nec ab agricultura deſtitit; ſed quia una ſervata eſt, agrum colere non ceſſavit.* O mira Chriſti charitas! ita diligit ac æſtimat unam animam juſti, ac ſi omnes comparaſſet: ita mittit manum ad aratrum, ſeque innumeris pro unius animæ ſalute laboribus ſubjicit, ac ſi omnes eſſet acquiſiturus; tam ſedulo exiit, cum ſciret, omiſſis tribus partibus unam tantum eſſe ſervandam, ac ſi omnes lucrifaciendæ forent. *Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.* Ad Galat. 2. n.20. Non ait, tradidit ſemetipſum pro omnibus, ſed pro me. Perbellè Chryſoſt. *Neque enim recuſaturus erat Chriſtus*, ait, *vel ob unum tantam exhibere diſpenſationem, adeo ſingulum quemque hominem pari charitatis modo diligit, quo diligit orbem univerſum.*

Deus diligit unius ſalutem inſtar omnium.

Galat. 2. Chryſoſt.

Secundò. Cardinalis Hugo. Ne diſcipuli fierent deſides: nam quamvis magna pars ſegetis abiret in perditionem, tamen ne inde ſumerent Diſcipuli occaſionem deſiſtendi ab agricultura, ac prædicatione verbi Dei. Tertiò. Carthuſianus ait. Non omnes, qui audituri erant prædicationem credituros fore; ſicut non in omnibus terræ partibus ſuſceptum ſemen ſuas radices propagavit. Quartò. Non omnes qui credunt, in fide perſeverant, ſed aliquot perſecutione ſupervenienti recedunt; ſicut ſemen, in terra petroſa germinans; illico ad ſolis ardorem areſcit. Quintò. Non omnes, qui in fide perſeverant, fructum bonorum operum, ſuccreſcentibus ſuis peccatis, proferunt; ſicut ſemen in terra aliàs bona; magnopere progerminans exortæ ſpinæ, ſuffocant, ne fructum producat. 14.

Hugo, ob unius jacturam ab agricultura non deſiſtendum. Carthuſ.

Homines ob ipſorum culpã fructum non ferunt.

Sextò. Denotatur, quod hæc fiunt, non vitio ſeminis, id eſt doctrinæ, ſed, terræ, id eſt auditorum culpa, illáque varia. Scilicet quædam ob viam, quædam ob petras, quædam ob ſpinas: petra eſt caro, ſpina mundus, via trita ſæcularis, & licentioris vitæ modus. Volucres cœli, id eſt dæmones, veluti aves velociſſimæ animarum valde voraces, ſemen jactum, doctrinam ſcilicet prædicatam è memoria, ac mente abripiunt, homineſque avertunt à conſideratione, ac penetratione doctrinæ auditæ. Septimò. Aliqui; ſemen, id eſt doctrinam, in terra bona, hoc eſt in corde bono ſuſcipiunt, qui illam ſeminare norunt, in eaque proficiunt, cum totis viribus virtutum executioni, ac perfection incumbant. 15.

Homines non ferunt fructum ob ipſorum culpã.

Octavò. Perpende ex hac parabola ſummam Dei liberalitatem, ac magnificentiam. Prævidebat tres partes malas, ac ſteriles futuras: unam ſecus viam, alteram petroſam, ſpinoſam aliam; & præter has unam tantum bonam: & tamen æqualiter diffundit ſuum ſemen; ſua beneficia in malas partes, ac in unam bonam. Hic eſt divinus Pater, qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos, boni ut meliores evadant; mali ut beneficiis emolleſcant, ac convertantur à viis ſuis peſſimis. 16.

Deus bona ſua largitur bonis, & malis.

Fluvius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradiſum, qui inde dividebatur in quatuor capita. Gen. 2. n. 10. Fons ille paradiſi in quatuor fluvios partitur; unus Phiſon, qui circuit terram Hevilath; quæ juxta multos ſita erat inter Syriam, & Palæſtinam: ſecundus Gehon, qui fœcundat Æthyopiam, ac Ægyptum, tertius Tigri, qui vadit inundans per Aſſyrios, & Chaldæos, quartus Euphrates, qui conterminus eſt Terræ promiſſionis. Sed cur Paradiſi aquæ non ſolum diffunduntur, ac irrigant Promiſſionis terram, in qua electi Dei verſabantur, ſed etiam Ægyptios, Chaldæos &, Aſſyrios idololatras, ac crudeles Dei hoſtes, ac illius Populi electi? Hæc eſt ſumma Dei benignitas, quod non ſolum amicos, ſed etiam inimicos ſuis Paradiſi aquis irrigat; non ſolum piis, ſed etiam impiis ſua dona communicat, ac largitur. Theophylactus in cap. 5. Matth. ad finem ait: 17.

Geneſ. 2.

Deus piis & impiis ſua bona communicat.

Thepohyl.

ait : *Deus ſua doctrina omnes , tam bonos , quam malos illuſtrat, & docet.*

18. Geneſ.1. Conditis primis Parentibus, *Benedixit illis Deus,*& ait : *Creſcite, & multiplicamini.* Geneſ.1. num.8. Cur hominum multiplicationem , quos peccatores futuros bene noverat , ſic exoptat ? Nonne ſat erat, Primos Parentes creare ? Ad quid vult eorum filiorum generationes , cum ex eis multi peccatores eſſent prodituri ? Ideo totius humani generis multiplicationem determinat, ut pluribus , eſto iniquis poſſet ſua dona elargiri. Ferrus. *Hoc verbo* , ait *oſtendit* , *ſibi non ſatis eſſe* , *uni homini benefacere, ſed plures habere vult* , *quibus benefaciat.*

Deus vult multos, quibus benefaciat.

Ferrus.

Quæstio III.

Quare Satori ſe Chriſtus Dominus comparat ?

19. Beda. SAtorem iſtum, ait Beda , *nullum melius* , *quam filium Dei intelligere poſſumus,qui de ſinu Patris egreſſus eſt.* Hæc eſt communis intelligentia cum D. Athanaſ. Hieron. Paſchaſ. in Matth. quam ſecutus ſum in expoſitione. Chriſtus Dominus egreſſus eſt è Patre in mundum , non ad triumphandum, ſed ad ſerendum ſemen ſuæ doctrinæ, ac ſalutis noſtræ. Præcepit Deus filiis Iſraël, ſibi, immolari agnum, & ait : *Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus.* Exod.12.nu. 5. Ubi nos habemus *ſine macula*, legunt Septuaginta, & Arias *perfectus*. Si agnus perfectus dicitur, ad quid ſubnectitur *maſculus*, fieri enim non poteſt ut ſit agnus perfectus abſque eo quod in maſculino ſexu conſiſtat ? Recte tamen dicitur maſculus, & perfectus , tanquam jam in bona ætate ; adumbrabat enim Chriſtum Dominum. D. Cyrill. in Catena Græca. *Erat agnus* ait, *ſine macula, & perfectus propterea quod typus erat, cui nihil deſideratum eſt ad perfectionem,qui mas omnino fuit nobis infundens divinitatis ſemina humani generis per Evangelica præconia Deo, & Patri exculta.*

Athanaſ. Hieronym. Paſchaſ. *Chriſtus venit ad ſeminandum ſalutem in nobis.* Exod.12. Septuag. Arias. Cyrill.

20. Ant.Ulyſſ. Secundò, D. Antonius Ulyſſipponenſis ſerm. in Sexag. ait:*Seminator eſt Chriſtus, vel prædicator ipſius ; ſemen eſt verbum.* Nam ſicut ſator effundit ſemen ſuper terram ; ſic & concionator doctrinam in auditores. Et ſicut bonus Sator terræ, cœlique ingenium obſervat, ne importune ſemina ſua amittat ; ſic & bonus prædicator auditorum diſpoſitionem , ac opportunitatem præmeditatur , ne ſuo labore fruſtretur , fructuque careat. *Ideo prudens in tempore illo tacebit , quid tempus malum eſt.* Amos 5.num.13.Sed quomodo tacendum eſt à prædicatore, cum Iſaias dicat 58. nu. 1.*Clamare ne ceſſes , exalta quaſi tuba vocem tuam.* Cum ex prædicatione proventus ſperatur, tunc vocibus inſtandum ; cum vero illius nulla eſt ſpes , ſed potius peccata aggravantur , tunc prudenter ceſſandum Lyranus ad citatum locum Amos. *Prudens tacebit, cum videat , eam prædicationem non eſſe ad emendationem,ſed magis ad peccatorum aggravationem.* De quo multa habes tom.1. & 2. Verb. *Prædicator.*

Prædicator obſervat opportunitatem ad prædicandum. Amos 5. Iſai.58. Lyran.

21. Hugo. Geneſ.22. Tertiò , Cardinalis Hugo ait , quod Sator iſte eſt Deus Pater;ſemen autem increatum eſt Dei filius de quo dicitur Gen.22. n. 18. *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes.* Hoc ſemen ſeminavit Deus pater in terram optimam , ſcilicet B. Mariam, de qua Deut. 8. nu. 10. dicitur *Benedicas Domino Deo tuo pro terra optimam quam dedit tibi.* Pſal.84. n.13. *Dominus dabit benignitatem*,ſcilicet filium benignum ; *& terra noſtra dabit fructum ſuum.* Hoc autem ſemen benedictum ſeminatum eſt per Apoſtolos ſpiritualiter in toto mundo. In terra bona, in his nempe , qui faciunt fructum : & in alia etiam terra, & ſuffocatur à ſpinis nempe à deliciis,vel iniquis prælatis. Seminatur etiam in alia terra petroſa, nempe in corde ſuperbo, & indevoto : & in alia etiam terra ſecus viam, nempe plena curis , ac ſolicitudinibus, non fert fructum. Ita fere citatus Hugo.

Deut. 8. Pſalm.84.

22. Chryſoſt. Quartò pulchrè D. Chryſoſt. in cap. 10. Luc. nu.2. ad illa verba. *Meſſis quidem multa , operarii autem pauci.* Sic diſſerit Chriſtum eſſe ſeminatorem,& ait : *Vocat Evangelium meſſem : quaſi dicat : parata ſunt omnia,mitto vos ad paratam collectionem frugum ; & eodem die & ſerere poteſtis, & metere.* Chriſtus ſeminator , Apoſtoli operarii, qui introierunt ad percipiendos fructus meſſis. Agricola multo ſui vultus ſudore terram præparat, ſtercorat,vepres amovet ; hyberno ſub frigore vomere aperit glebam terræ,zizaniam evellit , ac naſcentia expurgat triticâ. At qui congregat fructus , maxima lætitia perfunditur in die meſſis, *ſicut exultant victores capta præda.* Chriſtus ergo ſibi reſervat labores arandi , ac patiendo ſeminandi , quod in agricultura durum eſt ; nobis verò concedit gaudium , & lætitiam percipiendi fructus in gratia & gloria. *Alii laboraverunt , & vos in labores eorum introiſtis.* Joan. 4. nu.38.

Chriſtus ſibi dura, nobis verò gaudia reſervat. Joan.19.

23. Hebr. 5. Cum meus Jeſus in Cruce penderet , de illo Paulus ad Hebr. 5. nu.7. ait : *Qui in diebus carnis ſuæ preces,ſupplicationeſque ad eum qui poſſet illum ſalvum facere à morte, cum clamore valido , & lachrymis offerens, exauditus eſt.* Sed ad quid tantus clamor , tanti lachrymarum imbres, tot, ac tantæ preces ? Nunquid ſupplicabat , ut à Cruce, clavis , ac à morte liberaretur ; Minimè ; ſed ut nos à dæmonis poteſtate liberaremur : Preſſuras, ac anguſtias crucis, paſſionis,ac mortis ; ſibi ipſe elegerat, in eiſque maxime complacebat ; vivificum vero ſuæ paſſionis fructum in nos derivari, tot rogationibus , ſuſpiriis , ac lachrymis deprecabatur. Primaſius . *Dicitur autem*,ait , *Jeſum fudiſſe preces, ſupplicationeſque cum lachrymis, non timore mortis,quam ſponte ſuſcipiebat:ſed cauſa noſtræ ſalutis.*

Chriſtus ſibi dolores, nobis verò fructus elegit. Primaſ.

24. Joan.19. Stabat omnium Redemptor affixus in Cruce, & propria voce teſtatur : *Sitio* Joan.19.n.28. Tamen cum objiſſet aperto ejus latere , *Continuo exivit ſanguis, & aqua.* Si abundantiam aquarum habebat in corde , quomodo tam vehementi ſiti torquebatur ? ſibi ſitis cruciatum, ac anguſtiam elegit , ad nos tamen recreandos , & abluendos, profluentes latices è pectore emiſit , Perbellè D. Arnold. Carnot. tract. de ſeptem verbis Dom. in verb. *Sitio*,ſic ait:*Mirum dictu,tremendum relatu, profluentibus de ſacro latere aquis viventibus , & emanantibus de fonte uberi largis liquoribus Chriſtus ſitire ſe perhibet & ipſe mundum irrigans & fæcundans de ariditate , cauſatur.*

Sibi ſitim; ad nos verò recreandos aquarum fontes. Arnold.

Quæstio IV.

Quare dicitur, quod ſator iſte exierit?

25. Hieron. *Exiit Chriſtus.* SAtor iſte Chriſtus Dominus eſt, ut juxta communem ſenſum dixi. Dicitur autem exiſſe, vel ſecundum quod homo vel ſecundum quod Deus: Secundum quod homo exibat de loco in locum. Sic ait D. Hieron. in cap. 13. Matth. *Exivit de domo ſua, qui ſeminat verbum Dei, ut ſeminaret in turbis.* Secundum autem quod Deus, non poterat exire localiter, cum ubique ſit: cum aliquid novum ei advenire non poſſit. Exivit tamen circa nos aliquid novum faciendo, & carnem aſſumendo, quæ prius aſſumpta non erat. Sic ait Chryſoſt. Chryſoſt. homil. 45. in Matth. *Unde exiit, qui ubique præſens eſt, qui omnia replet; aut qualiternam exit: Certè non loco, ſed habitudine, atque Incarnationis diſpenſatione propinquior nobis factus.* Abulenſ. De his latius Abulenſis q. 8. Dicitur autem exire, ſervata analogia ad parabolam: nam ſator exiit de domo in agrum ad ſpargenda ſemina. Ad moralem ſenſum veniamus.

26. Raban. Chryſoſt. Primo Rabanus. Quia *Relicta Judæa, per Apoſtolos ad gentes tranſivit.* Secundò Chryſoſtomus citatus. *Quia nos*, ait, *ad ipſum venire non poterimus, peccatorum maceria ingreſſum, atque aditum prohibente, ipſe ad nos egreditur*, *Chriſtus nos quærit.* Peccatis retardati ad Deum aſcendere non valebamus. Ipſe verò ſe dimittit, atque ad nos deſcendit, noſtræ imbecillitati ſe accommodans; nos quærens, ut nos erigat, ac ſublevet. Theophyl. *Chriſtus non ad perdendum, ſed ad miſerendum venit.* Tertiò Theophyl. *Ad quid faciendum exiit*; ait, *num ut exureret terram propter ſpinas; num ut puniat; minimè, ſed ut ſementem faciat*, nam ut ait Chryſoſt. homil. 45. ſæpius exiit ſeminans ad aliam rem quam ad ſeminandum, putet, ut vepres evellat, at hic divinus ſator non egreditur ad perdendum, nec ad comburendum; ſed ut miſereatur, & ut jacto ſemine ſuo ſcilicet doctrina diffuſa fœcundet terram, ac fertilem faciat in uberes fructus religionis, ac pietatis.

27. Bonavent. Quarto D. Bonavent. *Exiit ſcilicet de domo ad agrum, hoc eſt de quiete ad laborem, Exibit homo ad opus ſuum & ad operationem ſuam uſque ad veſperam.* Pſalm. 103. Pſalm. 103. n. 23. *Bonus præſul exeat à quiete ad laborem,* Optimus Princeps, omnium præſulum exemplar, omiſſa propria quiete, ac otio, exiit ad frigus, gelu, ac laborem, ut panem, ac fructus colligat, ut ſui comedant, ac ſaturentur. Sic prædicator è mundanis rebus, ac ſæcularibus cogitationibus exeat, totus ut vacet Deo, ac divinis rebus, ut fructum ſalutis in animabus ferat Pro quo habes multa tom. 1. & 2. Verb. *Prædicator.*

28. Bernard. Quintò D. Bern. ſer. de S. Benedicto *Seminavit filium, ait, ipſe eſt enim, qui exiit ſeminare ſemen ſuū Pater enim non exiit ſed filius à patre proceſſit, & venit in mundum, ut qui prius erat cogitatio pacis in corde Patris fieret & ipſe pax noſtra in utero matris;* *Beneficientia tuc cognoſcitur, quādo communicatur.* Secundum incarnationis diſpenſationem exivit Dei filius è Patre, & venit in mundum, ut in nobis ſemina ſuæ bonitatis ſeminaret, nobiſque ſua beneficia communicaret, & ut ille, qui Patris imago erat, fieret pax noſtra. Si tamen ipſe in ſeſe cohibuiſſet, quin tantam pietatem aſſumpta carne nobis communicaret, ut fieret pax noſtra, minime tanta ejus bonitas; ac celſitudo à nobis agnoſceretur, Vide tom. 1. l. 1. c. 5. q. 39. n. 104. & 105.

Sextò Hugo: *Exiit*, ait, *qui habet officium ſeminandi, ut ſeminet.* Qui fruitur officio, abjiciat delicias, & quietem: non ſe contineat clauſus in domo, ſed egrediatur, ut onera ſui muneris adimpleat illiſque ſatisfaciat. De Moyſe ait Apoſtolus ad Hebr. 11. num. 24. *Moyſes grandis factus negavit ſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei.* Moyſes divino Spiritu ductus delicias ac affluentes Ægyptiorum divitias contempſit. ut ſuæ dignitatis ſpecimen daret, ſuiſque ſubditis conſuleret. Pro quo compone locum Apoſtoli cum eo, quod quando Moyſes egreſſus eſt ad fratres ſuos, & videns duos Hebræos rixantes, regia auctoritate reprehendit injuriam facientem, qui dixit ad illum: *Quis te conſtituit principem, & judicem ſuper nos?* Exod. 2. n. 13. Quem eleganter pungit Chryſoſtomus homil. 15. in Epiſt. 2. ad Corin. *Etenim Moyſes*, ait, *propter ſubditos tantas divitias, & ineffabiles theſauros dereliquit eligens magis affligi cum populo Dei, propterea inſipientiſſimè dicebat ad illum Hebræus quidam* Quis te conſtituit principem, & judicem ſuper nos? *Quid dices Opera vides, & de nomine controvertis.* Preme ultima verba. Ac ſi eleganter dicat, Vides hominem, ſuum otium, gazas, ac illecebras ſuas deſpicientem pro aliorum ſalute, & commodo, & tamen dubitas, habere illum animum principis, ac ducis: valde, inſipide te habes. Vide hoc tom. 1. & 2. Verb. *Officium.* — 29. Hugo. Hebr. 11. *Pro munere officii omnes deliciæ contemnendæ.* Exod. 2. Chryſoſt.

Septimò, Non expectat bonus iſte ſator vocari, ſed ipſe ſponte exit ad ſeminandum, dona ſua nobis cōmunicanda, ut ſe maximè prōptum, ac paratum in noſtram ſalutem declaret. Dicebat Pharao ad Moyſen, ut rogaret ad Dominum pro auferendis ranis à ſe, & à populo ſuo. Tunc ait Moyſes Pharaoni, *Conſtitue mihi tempus, quando deprecer pro te.* Exod. 10. n. 9. Multoties mentitus fuerat Pharao. Cur ergo pro his eum non arguit Moyſes, ſed electioni ejus committit tempus, quando deprecandum ſit? Et ita confidis, magne dux, quod pro tempore conſtituto Deus illico exaudiet, ac optatis tuis annuet? Sciebat Moyſes, Deum tam promptum eſſe in noſtrum auxilium, ut nulla eſſet inter effuſas preces, ac adeptum beneficium interponēda mora. Procopius. *Vide*, ait *promptitudinem Moyſis, ut benefaciat Pharaoni.* — 30. *Deus in animo promptus ad noſtram ſalutem ac preces.* Procop.

Cum filius ille prodigus eſſet in regione longinqua, in ſe reverſus ait: *Surgam, ibo ad patrem meum, & dicam ei. Pater peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut unum de mercenariis tuis,* Luc. 15. n. 20. Hanc humilem orationem apud ſe ipſe firmiter meditabatur: tamen cum viā arriperet, & miſericors pater illi obviam exiiſſet tantum ait, *Pater peccavi in cælum, & coram te jam non ſum dignus vocari filius tuus.* Cur cætera, quæ propoſuerat: *fac me ſicut unumde mercenariis tuis:* non ſubjunxit, ut meritò notavit Cajetanus, ſed omnino præterivit, Cur totam meditatam orationem non propoſuit? Nūquid aliqua pars lapſa eſt ei è memoria Cur ergo à tota ſua integra oratione ita deſtitit? Ex tāta benignitate patris, quia eū benigno amplexu fovebat in exordio ſuæ orationis, antequam ad illius finē deveniſſet, proclarus adoleſcens agnovit ſua peccata dimiſſa, & miſericordiā adeptā; tunc totus ille paternæ benignitatis conſideratione abſorbetur, & à progreſſu verborum ceſſat. Huc advoco id, quod præclare dixit D. Chyſoſt. homil. 56. — 31. Luc. 15. Cajet. *Deus ad audiēdum orationis finem nō expectat.* Chryſoſt.

mil.56.in Matth. ponderans Iſaiæ verba 58. *Adhuc te loquente, Ecce adſum* Si ait S. Doctor *Adhuc te loquente, non expecto, ut orationem finias, ſed confeſtim, cum incipies, exaudio.*

QUÆSTIO V.

Quare bonus Sator non aliud ſeminat, niſi ſemen ſuum?

32. Caſſian. IN limine hujus quæſtionis audiendus eſt Simon Caſſianus lib.6.c.2. Ubi ponderat, quod magnus iſte Seminator, *omnium excludit dominium, & poſſeſſionem, dunataxat ſuum eſſe ſemen aſſeruit.* *Peccatores alieni à Deo* Non enim dicitur, quod exierit ad ſeminandum agrum ſuum, terram ſuam, ſed ſolum ſuum ſemen dixit: *ſemen ſuum.* Cum enim homines, per terram adumbrati eſſent in peccato, alienos, & non ſuos reputat. *Filii alieni inveterati ſunt.* Pſalm.17. n.46. *De manu filiorum alienorum.* Pſal.143.n.7. Pſalm.17. Pſalm.143.

33. Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Albert Mag. Ad quæſtionem. Communis ſolutio D. Chryſoſtomi, D. Hieron. D. Paſchaſii Albert. Magni, quod per ſemen intelligatur Evangelica doctrina, quam Chriſtus Dominus ſeminavit, ac diffudit in mundum. Et rectè dicitur ſemen ſuum, doctrina ſua per diſtinctionem ad Prophetas, qui non ſua, ſed Dei verba ſeminabant. Unde dicebant: *Hæc dixit Dominus.* At Chriſtus Dominus propriũ verbum, proprium ſemen ſeminat. Unde ipſe ait: *Ecce ego, qui loquebar, adſum* Iſaiæ 52. Iſai.52.

34. Inſtabis. Quia Chriſtus Dominus, cum Judæis diſputans dixit: *Doctrina mea, non eſt mea, ſed ejus, qui miſit me.* Ioan. 7. num. 16. Quomodo verò nunc ſemen, nunc doctrinam ſuam dicit? Reſpondeo, explicando Joannis locum. Idem eſt, ac ſi dicat Chriſtus: Sermo meus, doctrina mea, quam ego doceo, non eſt ab aliquo homine tradita, nec eſt meo ſtudio comparata, nec à me inventa, ac à me primò, & originaliter profecta; ſed à Patre meo mihi communicata, ipſe mihi dedit ac præcepit omnia, quæ doceo & prædico in mundo. Doctrinam tamen ſuam hic eſſe dixit, quia verè, & propriè eam in ſe habebat, nec illam acceperat ab aliquo extraneo, & ſeparato à ſe. Nam, ut ipſe dixit: Ego & Pater unum ſumus. *Ego in Patre, & Pater in me eſt.* Joan.14.n.10. Ita Joannis textum explicant ibi Chryſoſtomus, Euthymius, Leont. S. Thomas, Abulenſis cap. 13. Matth. quæſt. 10. Joan. 7. *Incidens dubium explicatur.* Joan 14. Chryſoſt. Euthym. Leont. D. Thom. Abulenſ.

35. Secundò. Ut eximia ſeminantis liberalitas fiat nota, & manifeſta, ſemen ſuum dicit: Non dubitavit enim, tres ſeminis ſui partes perditioni exponere pro ſuorum ſalute; eligens potius ſua in diſcrimen dare, quàm ea, quæ ſubditorum erant. Tertiò. Magnus Princeps, & Dominus proprium ſemen diffundit, ex propriis rebus confert beneficia, & munera, & non ex alienis. Sicut David ex bonis Miphiboſeth fecit cum Siba 2. Reg. 16.n.4. Occiſo Achimelech ac aliis ſacerdotibus Domini, ac eorum civitate à rege Saule 1.Reg.22.n.18. juxta Rabinorum traditionem tulit Saul eorum veſtes, ac bona, & dedit ſuis militibus; nec aliud dat nefandus, ac execrandus rex, niſi quod erat alienum, iniquè, ac injuſtè ablatum. *Bonus prælatus diſcrimini dat ſua potius quam ſuorum.* *Beneficia ex propriis dentur.* 2. Reg.16. 1.Reg.22.

36. Quartò. Semen ſuum dicit, cum illud effundit in terram. Magnificus, ac generoſus animus illud maximè reputat ſibi proprium, ac ſuum, quod aliis dat, ac elargitur. Cum Chriſtus Dominus eſſet cum Diſcipulis ſuis in ultima Cœna, ſcribit de eo Joan. 13. num.3. *Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus.* Hoc eſt omnia ſunt tradita poteſtati ejus ut explicant Chryſoſtomus, Euthymius, Theoph. Sed cur hoc potius non ſcribitur, quando quinque panibus quinque millia ſatiabat vel mortuos ſuſcitabat? In Cœna admirabile Euchariſtiæ ſacramentum, in quo ſeipſum, ac omnia nobis dedit: & tunc ſignanter aſtruitur, omnia ei tradita eſſe quando ſingulari & admirabili modo omnia nobis dat. Albertus Magnus ſerm. in Cœna Domini. *Omnia* ait, *poteſtati, ejus in manibus tradita dicuntur, cum in manibus accepit panem dicens: Accipite, & manducate, Hoc eſt corpus meum.* *Liberalis id reputat ſuũ quod aliis dat.* Joan. 13. Albert.Mag.

37. Mandat Deus Zachariæ Prophetæ 6. num. 11. *Sumes argentum, & aurum, & facies coronas, & pones in capite Jeſu filii Joſedech ſacerdotis magni.* Ad quid tot coronæ mandantur extrui cum una ad ornamentum capitis ſufficiens eſſet? Adumbrabat Sacerdos ille Chriſtum Dominum Sacerdotem Magnum, in quo multæ coronæ apparent, quibus ſuos electos, juſtè ac ſanctè viventes coronat. Sed ad hoc aptius videbatur, quod coronæ eſſent in manibus; ad quid in capite? diademata quæ juſtis elargitur Chriſtus Dominus, ita ſibi propria judicat, ac ſi in ſuomet capite reſiderent. Seu coronas, quibus pii, ac ſancti exornantur, ita ſuas ſingulariter reputat Dominus, ut ipſiſmet veluti coronari videatur. Perbellè D.Hieron. ibi. *Ponuntur*, ait, *corona Jeſu filio Joſedech ſacerdotis magni: quia nobis proficientibus, & reverſis ad meliora, per ſingulas virtutes noſtras Dominus coronatus: immò nobis virtute pœnitentiæ coronatis, Salvator in ſingulis coronam accipit.* Zachar.6. *Coronas quas Chriſtus dat ſibi pertinore videtur.*

QUÆSTIO VI.

Quare ſemen, cadens juxta viam, conculcatur, & à volucribus comeditur?

HÆc eſt prima pars ſeminis, quæ ſecus viam cecidit. Et ſecundum communem ſententiam per illud denotantur homines, qui licet audiant verbum Dei & mente concipiant: tamen diutius non perſeverant, & credunt, ſed in tentatione dæmonum ab illorum mente, & memoria ſemen divini verbi expellitur. Cur autem hoc ſemen dicatur conculcatum, à volucribus devoratum, quæſtio præſens inquirit. 38. *Senſus communis.*

Primo Hugo, Semen, quòd cadit ſecùs viam, id eſt circa temporalia, quæ tranſitoria ſunt, conculcatur à malis cogitationibus, & pravis affectionibus, ut ait Gloſſa. *Nè in memoria mens teneat, quod opere exercere neglexit.* Comeditur à volucribus cœli. Volucres cœli ſunt honores, præbendæ, dignitates, divitiæ, vel dæmones etiam, ut interpretatur Hugo qui multorum bona opera devorant; qui enim in temporalibus verſantur, in tot, ac tam gravia mala incidunt. Dæmones etiam volucres cœli dicuntur: nam magna pars eorum verſantur in hoc ſæculo per aëra uſque ad diem judicii. Unde à D. Paulo ad Epheſ. 2. dicuntur poteſtates aëris. Deinde ad denotandam eorum diligentiam, ac voracitatem: nam volucres velociores ſunt animalibus terræ; & non comedunt, ſed integrum ſemen devorant. Tandem tertiò: 39. Hugo. Gloſſ. Ad Epheſ.2.

Quia à ſuo primævo honore tali nomine proſequuntur. Vide ſuprà cap.19.quæſt.2.n.14.

Secundò. Abulenſis q.12.c.13. Matth. meritò
54. Abulenſ. dubitat: Cur hoc tantum ſemen, quod cecidit ſecus viam devoratum eſt à volucribus; Dubio ipſe ſatisfacit dicens, quod illud ſemen ideo comeſtum vel quia cecidit in ſuperficie terræ non aratæ, quod cum nón eſſet opertum terra, facile aves illud comederunt: vel quia erat in terra arata, tamen viatores prætereuntes conculcaverunt partem terræ aratæ juxta viam, & excuſſerunt ſemina, & ſic aves invenerunt ea, & paſcebantur illis. *Virtus abſcondita ſecura.* Si enim virtus, ac ſanctitas in intimo, ac abſcondito eſt, multum fructum germinat, ab inimicorum impetu valde ſecura conſiſtit; ſi autem in ſuperficie, ac in publico ſe exhibet, valde expoſita eſt diſcrimini, ac dæmonum devorationi.

41. Bonavent. Tertiò D. Bonaventura. *Cecidit ſecus viam, per quam ſcilicet eſt decurſus, & non eſt in ea ſtatus retentionis, ſed oblivionis propter ſtrepitum multitudinis. Unde hic non eſt locus fructificationis, quia non eſt in eo retentio ſeminis, ideo adjungit. Et conculcatum eſt, ſcilicet à pedibus hominum, & volucres*
Deut.32. *cœli comederunt illud, in quo intelliguntur dæmonum*
Quæ non perſeverant pereunt. *morſus.* Deuteron.32. num.24. *Devorabunt eos aves morſu amariſſimo.* Semen in via non habebat perſiſtentiam, nec perſeverantiam; deferebatur enim prætereuntium pedibus. Et qui non habet conſiſtentiam in uno loco, nec fructificat, nec augetur; ſed conculcatur ab hominibus, & à dæmonibus devoratur.

42. Quartò Semen ſecus viam, nec habebat
Qui non habet defenſorem, perit. tutamen, & defenſorem facilè hominum conculcationi, ac aliorum morſui, & detractioni ſubjacet. Quintò. Religioſus, vias publicas frequentans, à tranſeuntis lingua, ac murmuratio-
Sacerdos vel religioſus in publicis viis conteritur. ne premitur ac peſſundatur, & opportunus efficitur diaboli cibus. *Quomodo obſcuratum eſt aurum, immutatus eſt color optimus, diſperſi ſunt lapides Sanctuarii in capite omnium platearum.* Thren.
Thren.4. 4.nu.1. Quod totum de Sacerdotibus, ac religioſis in publicis negotiis occupatis explicat D. Paſchaſ. lib.4. in Lament. *Quorum vitam*, ait, *ipſe deplorabat, quondam per gloriam virtutum claram, nunc vero per actiones, infimas & negotia ſæculi obſcuratum*, Qui enim ſunt lapides Sanctuarii, ait
Paſchaſ. Paſchaſius, niſi Sacerdotes, Monachi, ac ſanctimoniales, diſperſi in capite omnium platearum. *Quia dum per viam, orationem intus eſſe in contemplatione Dei ſemper debuerant, per vitam reprobati foris paſſim vacant. Ecce jam pene nulla eſt ſæcularis vitæ actio, quam non Sacerdotes Chriſti adminiſtrent, nulla mundi negotia, in quibus miniſtri altaris ſe non occupent.* Et cætera.

Sextò. Cœleſtis Sator optimum ſemen miſit in
43. terram, quæ etiam aliàs optima erat, tamen hominum conculcatione ſterileſcit ad fructum, & etiam nullius proventus ſpem dat; talis eſt terra interjecta in via, quæ ob conculcationem etiam
Qui conculcantur, ſteriles ſiunt. nullius vilis herbæ nobis ſpem ingerit. O quam ſæpè optima indoles, ac bonum ingenium, quia conculcatur, ac peſſundatur, ſterileſcit, ac aridum redditur ad fructum! Poſt glorioſam victoriam de Goliath dictum eſt David, quod danda eſſet ei
1. Reg.8. in uxorem filia Regis? Qui ait, *Quis ſum ego, ut fiam gener Regis.* 1.Reg.18.n.18. Poſtea verò, mortuo Saule, mandat nuntios ad Isboſeth: *Redde mihi uxorem meam Michol.* 2. Reg.3.num.14. Sed 2.Reg.3.
cur modò ſibi poſtulat dari filiam Regis in uxorem, quam antea tam ſubmiſsè recuſaverat? Antea torvis oculis Saul aſpiciebat eum, multaſque inſidias in illum parabat. At mortuo Saule, jam tota domus Juda ſe junxerat Davidi, totuſque Iſraël pleno, & aperto ore ipſum ſequebatur. Quamvis ergo David tantis meritis polleret, tamen cum ſe à Rege deſpectum, ac vexatum ag- *Virtus contemptam. ceſcit, acclamata augetur.*
noſceret, ad tam præclarum connubium, ad tantamque dignitatis gloriam cadebant animi vires, quas optimè concepit, poſtquam ſe omnium favore acclamatum videt, ut audenter eam ſibi dari in uxorem poſtulet: majorum enim benignitas virtutis ſtimulus eſt.

Quæstio VII.

Quare non exprimitur, à quibus ſemen conculcatum fuerit?

Abſolute dicitur ſemen peſſundatum; non tamen exprimitur, à quibus in conculca- 44. *In dejectos à dignitate, omnes inſurgunt.*
tionem veniſſet. Quod ideo ſic ſcriptum eſſe non dubito, ut denotetur, quod ab omnibus, tam hominibus, quàm feris, calcibus preſſum fuiſſet. Cum illud cœpiſſet hominibus eſſe in contemptu, omnes illud deſpectui habuerunt, omneſque ad illud conterendum, ac peſſundandum pedes extenderunt. Cum quis incipit à ſuo fulgore, cadere univerſi in eum inſultant, cunctique in eum inſurgunt. *Incurvavit habitantes in excelſo, civitatem ſublimem humiliabit: humiliabit eam uſque ad terram, detrahet eam uſque ad pulverem: conculcabit eam de pedes pauperis, greſſus egenorum*, Iſai. 26.n.5. De Jeruſalem, juxta Hieron. Iſaiæ.26.
Originem, Chryſoſtomum ſermo eſt. Poſtquam, Heron.
enim illa civitas à ſua ſublimitate dejecta eſt Origen.
ſtatim data eſt in conculcationem pedibus vi- Chryſ.
lium, & pauperum. Illud tamen notanter ponderandum eſt cum D. Hieronymo: *Conculcabit eam pes, pedes pauperis.* Ubi enim unus pes inventus eſt: qui ipſam proſterneret, ſtatim multi pedes, multique greſſus in ejus vilipendium, ac conculcationem confluxerunt. *Si unus erigitur contra te, multi ſequuntur.*

In Sacratiſſimo Reſurrectionis mane Angeli 45.
ſanctis mulieribus ſeſe exhibentes, feliciſſima Reſurrectionis nuntia remittunt Diſcipulis, & Petro. *Ite, dicite Diſcipulis ejus, & Petro, qui præcedet vos in Galilæam.* Marc.16. num.7. Statim quæ Dominus præparavit, ſupremam Pontificis Marc.16.
dignitatem illi tradere. *Paſce oves meas.* Joan.21. num.15. Cur tam circumſpecta celeratione ha- Joan.21.
betur cum Petro poſt ejus negationem. Petrus in Paſſione negaverat Dominum; à ſua ferventiſſima charitate, à ſuoque alto cacumine ceciderat: ne inde tanquam in dejectum Apoſtoli duriſſimè animadverteret, eumque haberent contemptui, ut mos eſt apud homines, & ſtatim Dominus, ut eum à tanto periculo eximeret, illum magno honore feſtinat inſignire, aperireque, in qua æſtimatione, ac pretio ipſum habeat, ut in multo etiam decore, ac veneratione ab omnibus reputetur D. Optatus Milevitanus lib. contra *Ait Chriſtus, ne Petrus parvi æſtimetur.*
Parmenian. *Intelligitur*, ait, *omnia ordinata eſſe* Optat.
providentia Salvatoris, ut ipſe acciperet claves, Interclusa eſt malitiæ via, ne Apoſtoli animo licentiam judican

judicandi conciperent,& ſecurè contemnerent eum, qui negaverat Chriſtum. Stant tot innocentes, & peccator accipit claves, ut unitatis negotium formaretur. Quod ſcilicet ipſe unitate, ac Apoſtolorum numero non ceciderat.

Luc. 8. n. 6. Et aliud cecidit ſuper petram: & natum aruit, quia non habebat humorem.

VERSIONES.

Syriacus.	Cecidit ſuper petram, & illico germinavit: & quia non habebat humorem, exaruit.
Arias.	Propter non habere humorem.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. n. 5.	Alia autem ceciderunt in petroſa, ubi non habebant terram multam: & continuò exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ.
Num. 6.	Sole autem exorto æſtuaverunt: quia non habebant radicem, aruerunt.
Marc. 4. n. 5.	Aliud verò cecidit ſuper petroſa, ubi non habuit terram multam; & ſtatim exortum eſt; quoniam non habebat altitudinem terræ.
Num. 7.	Et quando exortus eſt Sol, exæſtuavit, & eo quod non habebat radicem, aruit.

EXPOSITIO III.

46. D. Matth. Secunda ſeminis pars: *Cecidit ſuper petram*, hoc eſt ſuper terram ſaxoſam, ſeu, ut explicant D. Matth. & Marc. *ubi non habebant terram multam.* Quia illa pars campi tenuem habebat terram, cui mox ab inferiori ſuccedebant petræ. *Et natum* D. Marc. *aruit*, Habent Matt. & Marc. *Continuo exorta ſunt.* Burgenſ. Explicat Lucas Burgenſis. *Ante tempus enata ſunt.* Quod enim ante tempus illicò germinat, mox cadit, ac deficit, ut dicitur communi proverbio: *Totum malum à radice.* *Quod citò fit, citò perit*, Cauſam apponit Evangeliſta: *Quia non habebat humorem*, apertius ſcribit D. Matth. *Sole autem orto, æſtuaverunt*; ſeu ferveſcente Sole perierunt æſtu nimiò: *Quia non habebant radicem, aruerunt.* Totus defectus à radice provenit. Cum enim obſiſtente petra, ſemen non haberet profunditatem terræ ad propagandas radices, ac ad humorem ſuggerendum, increſcente Solis ardore, aruit. Quæ enim firmitatem, ac radices non habent, etſi ſub noctis tenebris germinent, ad Solis tamen ardorem pereunt ac marceſcunt.

QUÆSTIO VIII.

Quare ſemen cadens ſuper petram tam citò aruit?

Ratio litteralis in ſemine patet ex dictis in expoſitione. Quia in petra non habebat altitudinem terræ ad propagandas radices. Moralem rationem quærimus in parabola: primo Hugo. Cecidit ſuper petram, corda ſcilicet indomita, & ſuperba, nullo fidei vomere penetrata. Et natum ad horam aruit, quia non habebat humorem devotionis, aut gratiæ. Oſeæ 7. num. 7. *Culmus ſtans, non eſt in eo germen: non faciet farinam, quod ſi fecerit, alieni comedent eam.* 47. Hugo. Oſeæ 8.

Secundò. Sunt graves Auctores, qui in hoc grano cadente ſuper petram, quod & natum arui, quia non habebat humorem, adumbrant, aſtruunt conditionem humanæ felicitatis, pomparum, divitiarum, ac honorum ſæculis quæ etſi nulla extet adverſa manus, nullus contrarius hoſtis, non habet tamen humorem, ac ſuccum ad ſeipſam ſuſtentandam. Unde per ſeipſam deficit, ac areſcit. Accipe D. Zenonem Veronenſem in Pſalm. 128. num. 6. ad illa verba: *Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam evellatur, exaruit.* Sic ait: *Cognitionis fuit ſermo iſte, non voti, ſimul ut peccatoribus horror irrueret, inanitatem fructuum ſuorum areſcentium cognituris.* Et poſt pauca ait: *O infelices labores & infructuoſa carnis opera ædificiorum, fœno comparata, & antequam evellatur, arida, id eſt, ante ipſum inutilius ipſius meſſis tempus emortua.* 48. *Felicitates ac bona mundi citò decreſcunt.* Pſalm 128. Zenon.

Tertiò D. Chryſoſtomus tom. 6. ſerm. 8. de Aſcenſione: *Aliud ſemen*, ait, *cecidit in petroſa, in duram, inquam, Judeorum voluntatem ac mentem. & ſtatim produxit temeritatis, atque protervia fervor plantam iniquitatis, talis enim Judæorum mens eſt: nam in eremo manna refecti, & lege inſtructi, ad Moyſen dicebant.* Exod. 24. num. 3. Omnia, quæ dixit tibi Deus, ut faciamus, faciemus, & audiemus te. *Et qui hanc promiſerant, vitulum animæ expertem adorabant; & morticinium honori Dei viventis præferebant, atque creaturæ potius, quam Creatori ſerviebant.* Per terram ſaxoſam intelligit ſanctus Pater Judæorum voluntates, in quas doctrina, ac lex cecidit, & ſtatim quoddam germen protulere: *Omnia quæcumque dixit tibi Deus, faciemus.* Tamen, quia non habebant radices firmas in juſtitia, ac charitate, illicò defecerunt, vitulum adorantes, & creaturam Creatori præferebant. Hanc petroſam Judæorum duritiem ſignificat Paulus 2. Corinth. 3. num. 8. cum ſuis diſcipulis ait: *Epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.* Alludit Apoſtolus ad legem veterem, tabulis olim lapideis inſculptam, quæ denotant duritiem eorum, ad quos lex ſpectat, optimè ad verba Pauli obſervat D. Ambroſius; quod ſolebat Deus per inſtrumenta, Judæis exhibita, illorum ingenium, & conditionem eiſdem 49. Chryſoſt. Exod. 24. *Judæorum duritiesad ſacram doctrinam.* 2. Cor. 3. Ambroſ.

Bernard. inculcare. Ut etiam notat D. Bernard. ſerm. in Octava Epiphan. ubi ait: *Lapideis cordibus meritò cultri lapidei debebantur, qualibus à Jeſu Nave facta circumciſio memoratur.*

50. Quartò *Natum aruit.* Poteſt hîc denotari tenera incipientium virtus. Nam ſunt aliqui, qui ſuſcepto ſemine divinæ doctrinæ, continuo germinant aliquot devotionis fructus, ſed quia non habent humorem, firmitatem ſcilicet in charitate ad propagandas radices, obſiſtente petra terrenarum delectationum, cito ad ardorem tentationum eorum virtus marceſcit, ac deficit. Vide ſupra cap. 1. num. 139. & cap. 15. num. 194.

Tenera virtus citò deficit.

Inconſtātes qualibet remutantur. Quintò, Sugillantur hic leves corde, ac inconſtantes animo, qui ſuſceptam ſapientiam, ac Dei timorem, cum tamen quælibet levis tentatio eos pungit, illico deponunt, & abjiciunt. Pro quo magna conſideratione ponderanda ſunt Chriſti verba: *Orto ſole æſtuaverunt*: Juxta D. Matthæum. Radius ſolis in ortu levis, ac ſuavis eſt, & tamen ad ipſius ortum ſtatim aruerunt: ut eorum mutabilitas, ac levitas inſinuetur, nam primus Solis ortus pro magno æſtu eſt habitus, ac judicatus, veluti in meridie, quando exurit terram; talis eſt multorum animi mollities, nam levi tentatione commoti deficiunt. Aliter verò ſe habent vineæ operarii portantes pondus diei, & æſtus. Matth. 20. num. 12.

Matth. 20.

51. Sextò, Beda. Petra, ſupra quam cadit ſemen eſt, *durum, & indomitum cor*, ut ait Rabbanus in quo non eſt altitudo, id eſt profunditas terræ, hoc eſt profunda lenitas animæ obedientis cœleſtibus diſcipulis, quibus aliquando ita eſt anima obdurata, ut ſe habeat veluti petra, ac ferrum. *Induraverunt facies ſuas ſuper petram, & noluerunt reverti.* Jerem. 5. n. 3. *Si cælum, quod ſupra te eſt, æneum; & terra, quam calcas ferrea*, Deuter. 28. n. 22. Chal. transfert. *Erunt cæli, qui ſunt ſuper caput tuum fortes quaſi ænei ut non deducant pluviam; & terra, quæ eſt ſubter, ſicut ferrum, ne faciat fructus.* Stephanus Cantuarienſis in Allegoriis Gotfrid. Tilm. ad cap. 27. Deut. Per cælum æneum intelligit prædicatores, qui verba, & non opera quærunt. *Terra vero ferrea*, ait, *ſunt corda auditorum, in quibus inſpergitur ſemen, id eſt verbum Dei, quæ ferrea eſt, cum dura eſt, & obſtinata, nec affert fructum in patientia.*

Beda. Raban. Jerem. 5. Deut. 24. Chalda. Gotfrid. *Peccatores obdurati cōtra Deum.*

51. Fugit Jacob cum tota familia ſua è domo Laban, qui perſecutus eſt eum & comprehendit illum in vertice montis Galaad: & inter cætera ait illi: *Nunc quidem manus mea valet tibi reddere malum, ſed Deus patris tui dixit heri mihi, Cave, ne loquaris contra Jacob quidquam*, Geneſ. 31. num. 29. Cur non dixit Laban, Deus cæli, & terræ vel Deus noſter, vel Deus abſolutè; ſed addit Deus patris tui? numquid ipſum non habebat pro Deo vero? Satis nota erant ejus mirabilia, facta cum Abraham, Iſaac, & Jacob. Et inſuper Laban ipſam ſupremam majeſtatem erat expertus, ſiquidem heri ab ipſo Deo minatus eſt, *Cave, ne quid loquaris aſpere contra Jacob.* Cur ergo non Deum dicit abſolute, ſed cum addito? Deus patris tui, ſcilicet Iſaac? Tanto Laban in ſua idola rapiebatur affectu, tamque pertinaci, ac obſtinato animo in Deum verum, ut tot, ac tantis illius animus non potuerit flecti, ac emolliri, ut infinitam divini veri luminis agnoſceret, ac faterentur celſitudinem. Abulenſis. *Patet*, ait, *hic mala voluntas Laban; quia licet vidiſſet Deum minantem ſibi monentem eum ad loquendum, tamen eum, ut Deum, recipere noluit, nec colere, nec vocavit eum Deum abſolutè, nec Deum verum, ſed Deum patris ſui, quaſi dicat, non eſt Deus meus.*

Geneſ. 39. *Iniquus ita obduratur contra Deū, ut nullis mirabilibus moveatur.* Abulenſ.

Multis plagis jam vexatus erat Pharao; & cum opprimeretur multarum ranarum multitudine, ait ad Moyſem, ut pro ipſo, ac populo ſuo Deum exoraret pro auferendis ranis. Cui Moyſes ait: *Conſtitue mihi tempus quando deprecer pro te ac populo tuo. Cui reſpondit, Cras.* Exod. 8. n. 9. Meritò dubitabis? Si Pharao tanta importunitate ac diro morſu ranarum vexabatur, cum datur ei optio ad orationis tempus, ut ipſe ac populus ejus à tam ſæva plaga liberetur, cur non poſtulat, ut illico auferatur? Cur procraſtinare vult in re tam ſibi utili, ac neceſſaria? Cum res voluntati Pharaonis, mediantibus precibus Moyſis, ſit commiſſa, ſibi perſuadebat execrandus tyrannus tantum portentum contigiſſe, non Dei virtute, ſed induſtria magicæ artis? prorogat ergo tempus, ſibi perſuadens, quod plaga per ſe ipſam deficeret, antequam ulla Moyſis oratio accederet. Ut notat Lyranus ibi. *Credebat*, inquit, *ſi arte magica eſſent adductæ ranæ, maleficium illud per ſe deficeret, & ideo hoc aliquantulum experiri voluit.* Tam obſtinato, ac pertinaci animo ſtabat Pharao contra Deum, tantumque ejus potentiæ, ac gloriæ reſiſtere conabatur, ut quamvis tot ejus mirabilia vidiſſet, adhuc ſibi non perſuaderet, quod illa ranarum multitudo ex Dei potentia proveniſſet: & ideo differt tempus, ne ſi plaga ceſſaret, interveniente Moyſis oratione, magna Dei gloria patefieret. Elegit potius in illa miſerrima pœna per aliquod tempus volutari, quam quod veri Dei ſuprema potentia, ac majeſtas cunctis clareſceret ac nota fieret. 53.

Exod. 8. Lyran. *Iniquus ſtat contra Deū obduratus.*

Lucæ. c. 8. n. 7. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocaverunt illud.

VERSIONES.

Arias. Et aliud cecidit in medio ſpinarum, & ſimul creatæ ſpinæ.

Syriacus. Germinaverunt cum eo ſpinæ, & ſuffocaverunt illud.

Vatablus. Et ſimul enatæ ſpinæ ſuffocaverunt.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. n. 7. Alia autem ceciderunt in ſpinas, & creverunt ſpinæ, & ſuffocaverunt ea,

Marc. 4. n. 7. Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocaverunt illud, & fructum non dedit.

EXPO

EXPOSITIO IV.

54. Tertia ſeminis pars jacta fuit in terram germinantem ſpinas. Quod ita eſt intelligendum, tunc. Primò non fuiſſe adultas ſpinas. Quod ex eo apertè conſtat, quia dicitur, illas ſimul cum ſemine creſcere; ut clariùs habet Syriacus, *Germinaverunt cum eo ſpinæ*, ſed ut habet Græcus: *Aſcenderunt ſimul ſpinæ.* Cum ſemen germinaſſet, ſimul cum eo pullularunt ejus adverſarii, ſcilicet, ſpinæ. Aſcendit hedera ſuper caput Jonæ 4. num. 7. diluculo præparatus eſt vermis, & percuſſit hederam. *Et ſuffocaverunt illud.* Cum ſemen in culmos creſceret, ſuffocaverunt illud, tum quia humorem ei per radices ſugebant; tum etiam quia condenſantes ſe ſpinæ auram liberam, locumque creſcendi, ſeſeque dilatandi ei intercluſerunt.

Siriac. Jonæ. 4. *Quomodo ſuffocarunt.*

QUÆSTIO IX.

Quare exortæ ſpinæ ſuffocant ſemen?

55. *Tui nutritii adverſarii.* Non aliæ ſpinæ ſuffocant triticum, niſi illæ quæ ſimul in eadem terra, eodemque ſolo ſimul cum eo enatæ ſunt. Sic ſæpè contingit, quod nullos majores adverſarios, ac inimicos quilibet experiatur, quàm eos, qui ex eodem ſolo nati ſunt, ac ſimul cum eo enutriti, ac educati.

56. *Denotantur divites ambitioſi.* Euſeb. Carthuſ. Hugo. Bonavent. Reſpondeo ad quæſtionem. Quod ſignificantur hic homines, qui Evangelicam fidei doctrinam audiunt, & ſuſcipiunt; tamen à divitiis, voluptatibus, ac aliis negotiis, quibus ſe tradunt, fructum juſtitiæ non reddunt, fidem mortuam ſine operibus habentes: Per ſpinas Chriſtus Dominus infrà interpretatur divitias. Euſebius in proprio ſermone libidines, ac voluntates carnis, Carthuſianus ambitiones rerum, & honorum: Sic & Hugo ſolicitudines temporalium. Et optimè dicitur. *Suffocaverunt illud.* Quia, ut ait D. Bonaventura. Plus in cordibus proficiunt, & creſcunt cogitationes carnales, quàm ſpirituales, & eis prævalent. Quod deplorabat Iſaias 32. num. 13. *Super humum populi mei ſpinæ, & vepres aſcendent.* Suffocarunt, ita enim vepres aſcenderunt, ut communem aditum reſpirandi, vitæ neceſſarium, impediverint. D. Gregorius homil. 15. in Evang. *Suffocant* ait, *quia importunis cogitationibus ſuis guttur mentis ſtrangulant; & dum bonum deſiderium intrare ad cor non ſinunt, quaſi aditum vitalis flatus necant.*

Iſai. 32. *Explanatur verbum ſuffocandi.* Gregor.

57. Dicam etiam Spinæ condenſantes, ſe communem lucem, ac influentiam ſolis, & aſtrorum adimentes, bonum ſemen ſuffocarunt. O quantum adumbratur in iſtis ſolita natura ac conditio quorumdam aulicorum, ac miniſtrorum, qui ita inter ſe condenſantur, ut communem regis, ac Principis influentiam, tanquam ſi eſſet ipſis propria, aliis adimere, ac intercludere nitantur.

Miniſtri ſic ambiunt regē, ut illius lucem aliis intercludāt.

58. *Sol obſcurabitur, Luna non dabit lumen ſuum,* ait Chriſtus Dominus Matth. 24. num. 29. Modus iſte loquendi quæſtionem facit Paſchaſio, Cajetano, & aliis, Luna enim proprium lumen non vendicat, totum habet à Sole participatum. Dicendum ergo potius videbatur: Sol non dabit lumen ſuum, & Luna obſcurabitur. Luna habet ſe, tanquam Solis miniſter, ut ibi etiam inſinuant Chryſoſtomus, Paſchaſius, Albertus Magnus & alii; ſplendorem enim, quem Sol illi communicat, in nos ipſa transfundit. Ut miniſtrorum ingenium inculcetur, dicitur *non dabit lumen ſuum:* quamplures enim aulici extant; qui tam ambitioſe lucem, influentiam, ac beneficentiam pro aliis denegant, tanquam ſi non quid commune, ſed ipſis ſolum nata eſſet. De his ait Caſſiodorus lib. 3. Variar. *Solicitè regi aſtant, ut totum ſibi, ac ſuis ambire velint.*

Matth. 24. Paſchaſ. Cajet. Chryſoſt. Paſchaſ. Albert. Mag.

59. *Ecce aſcendebat de mari aquila: cui erant duodecim alæ pennarum, & capita tria. Et vidi, & ecce expandebat alas ſuas in omnem terram, & omnes venti cœli inſufflabant in eam, & colligebantur in eam. Et vidi, & de pennis ejus naſcebantur contrariæ pennæ & ipſæ fiebant in pennaculis minutis, & modicis.* Eſdræ lib. 4. cap. 11. n. 1. Non incongruè per hanc aliquam interpretaberis Principem exercitus Regis Babylonici. Ecce Aquila magna per omnem terram protendebat dominatum ſuum, extendens per omnem ambitum duodecim alas ſuas. Quod obiter explicans D. Bonaventura in cap. 11. Luc. ait: *Ut habitatores terræ fierent in tenebris.* O quam optime hic depingitur aulicorum ingenium, qui ſæpe alas ſuæ dominationis, ambitionis, ac familiaritatis extendunt ſuper omnem terram, ut in ipſis tantum Regis ſplendores, ac radii ſiſtant, & intendantur: utque alii à Regis facie, luce, ac influentia excluſi, in tenebris ſine lumine degant, & verſentur. Vide tamen, quod hujuſmodi aulicis evenit: non enim deſinunt in altilia, ac ſublimes volucres, ſed *& ipſæ fiebant in pennaculis minutis, & modicis.* Sperabam ego, ut ab aquila magna, tamque dilatatis alis ejus magni & alti effectus pullularent, utpote magni montes, ac proceres civitates. Quomodo pennaculæ minutæ, & modicæ, quæ à quolibet venti ſtatu rapiuntur, ut in nullo loco conſiſtant. Sed quæ tam inique, ac ambitiosè comparantur, pari facilitate ruunt, & pereunt.

4. Eſdr. 11. Bonavent. *Aulici cæteros obtenebrare volūt.* *Aulici in valde minuita deſinunt.*

QUÆSTIO X.

Quare cum ſemine ſimul exortæ ſunt ſpinæ; & non antea, vel poſtea?

60. Valde mirum, quod tunc excreverint ſpinæ: cum ſemen ceciderit. Cur non antea, vel poſtea? Sic valde frequenter contingit, ut cum ſemen divinæ virtutis in nobis plantatur, ac virtus exoriri cœpit, tunc etiam juxta inveniatur vitium, ac malum ad inferendam pugnam, ac bellum. Paulus ad Rom. 9. n. 8. diſſerens de ſemine benedicto vocato Iſaac, ait: *Promiſſionis verbum hoc eſt: ſecundum hoc tempus veniam: & erit Saræ filius: non ſolum autem illa, ſed & Rebeca ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri. Cum nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent, aut mali, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei: Quia major ſerviet minori, ſicut ſcriptum eſt. Jacob dilexi, Eſau odio habui.* Omnium benedictiones, omniumque promiſſiones vocantur in ſemine Abrahæ in Iſaac. Naſcuntur omnes ex

Cum virtus plantatur, juxta invenitur vitium. Rom. 9.

illo benedicti? Non eſt tanta hujus temporis felicitas: nam cum ſtatim ipſum ſemen Iſaac, cœperit germinare, etſi in uno germine apparuerit benedictio, in alio ſimul etiam in utero prodiit maledictio. Ex uno concubitu patris noſtri Iſaac; oritur ſanctus Jacob, & ſimul juxta illum gignitur impius Eſau, ferus feris inſectator, & hoſtis ac maledictionibus addictus. Rupertus lib. 1. de dono Con. cap. 5. *Scriptum eſt*, ait, *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui. Tam cito poſt Abraham exunico Abrahæ primogenito Saræ, tam recenti, tamque novitio ſemine ejuſdem Abrahæ natus eſt is, qui non pertineret ad illam, quam præſcivit Deus, plebem ſuam; & cum non niſi duos generaret tantus vir nequaquam ambos electos, aut dilectos generare potuit.* Vide tom. 1. lib. 3. cap. 3. quæſt. 6. n. 32.

Rupert.

61. Secundò. *Simul exortæ ſunt ſpinæ.* Cur non poſtea, cum jam ipſum ſemen dilataſſet in culmos: ſpicam produxiſſet, ac jam fructus protuliſſet; ſed cum ſemen adhuc eſſet in ſua ſpecie, ſimul cum eo naſcuntur ſpinæ. Sic ſæpe contingit, acriores hoſtiles incurſus non frequenter armantur in virtutem adultā, quæ jam multas per magnum annorum ſpatium habet firmas radices & magnos producit fructus; hanc enim multum timent adverſarii: omnes eorum conatus profiliunt, & impetunt in teneram, ac infantilem virtutem; ad ipſam perimendam, ac eradicandam.

Virtus tenera graves patitur hoſtium incurſus.

62. Cum Iſraëlitarum hoſtes ad perdendos eos convenirent, de eis ait Scriptura Judic. 6. n. 33. *Igitur omnis Madian, & Amalec, & Orientales populi congregati ſunt ſimul: & tranſeuntes Jordanem caſtra metati ſunt in valle Jezrael.* Valdè myſteriosè aſſignat ſcriptura locum, in quo adverſarii uniuntur, ac conveniunt, Jezrael nempe. qui ut auctor eſt Origenes citandus, ſemen Dei interpretatur. Cur non potius figunt tentoria in campis, ubi jam ſint fructus maturi in alimētum, ac recreationem militum, ſed potius ubi ſemina jacent? In Magnum documentum noſtrum, quod ſcilicet noſtra adverſarii caſtra ſua ponunt, ac armorum ſtrepitus præparant, non ubi pleni, ac perfecti apparent virtutum fructus; ſed ubi ipſa virtus adhuc eſt in ſemine tenera, ac recens nata. Origenes homil. 8. in Judic. paulò poſt principium. *Vides*, ait, *ubi collocant caſtra adverſarii? Non ſunt auſi ire illuc, ubi videntur jam nati eſſe fructus ſpiritus, ſed ubi adhuc ſemen Dei jacet, ubi nondum fructus aſcendit.* Quam rem ipſe confirmat, & corroborat, præſenti noſtra hiſtoria Evangelica.

Judic. 6.

Non virtutē robuſtam, ſed teneram invadunt hoſtes.

Origen.

Quæstio XI.

Quare ſpinæ ſemen, & non potius ſemen ſpinas ſuffocat?

63. Reſpondeo primò. Quod ſpinæ ſunt veluti congenitæ terræ, ſemen autem eſt veluti quid extraneum: ut ſtam terra ſponte ſine ullius labore producit ſpinas: ut autem ſuſceptum ſemen, v.g. utpote tritici, in culmos creſcat, & fructum producat, multa induſtria, multaque agriculturæ ars exigitur. Cum ergo ſpinæ tam congenitæ ſint terræ, ab ipſa multum adjuvantur. Unde niſi magna ſolertia ac, diligentia adhibeatur, facilè ſpinæ ſuffocant ſeminis fructus. Sicque natura corrupta maximè inclinata eſt in voluptates, ac delicias. *Senſus, & cogitatio cordis humani in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* Gen. 8. n.... Inde eſt quod noſtra natura magno conatu, ac impetu fertur in ipſas delicias, tanquam in eas valde propenſa; in ea verò, quæ ſpiritus ſunt, valde difficiliter, & cum labore, Magna ergo cura, ac diligentia neceſſaria eſt, ne ſpiritualia ſuffocentur à ſenſibilibus, veluti terræ carnis noſtræ ſpontaneis herbis, quæ multum adjuvantur à propenſione noſtræ carnis in ſpiritualium nocumentum. Iterum perpende locum Eſdræ lib. 4. c. 11. adductum ſuprà q. 8. *Aquila expandebat alas ſuas in omnem terram, & omnes venti inſufflabant in ea.* Expandebat aquila duodecim alas ſuas in omnem terram, ut cuncti habitatores manerent in tenebris ſine lumine, ut de ſalute animæ agerent: & ad hoc omnes venti præſtabant opem, & adjuvamen aquilæ inſufflantes, ut magis alas dilataret, ac extenderet.

Noſtra natura maximè inclinata in vitia, & turpitudine Geneſ. 8.

Ad inferendum malum non deeſt adjuvamens

4. Eſdr. 11.

64. Secundò. Spinæ ex contubernio boni ſeminis nullum habent damnum: at verò bonum ſemen ex vicinitate, ac approximatione ſpinarum ſuffocationem, ac interitum reportat. Sic periculoſa. ac damnoſa eſt iniquorum ſocietas. Vide ſupra cap. 1. num. 172. cap. 8. num. 21. cap. 12. num. 65. 66. & 67. & tom. 1. & 2. Verb. *Societas.*

Majorum vicinitas periculoſa.

65. Tertio. Ut ſemen ſuffocaret ſpinas exigebatur ut culmi ab ipſo prodeuntes inter ſe condenſarentur, ac ſtricto fœdere connecterentur, & neſciunt ſe boni fructus coadunari, ac copulari in aliorum damnum, ac detrimentum; hoc enim iniquorum proprium eſt, qui ad interimendos bonos inter ſe conveniunt, ac cōcurrunt, quamvis multi ſint, ac ſi unus tantum homo eſſet. Submerſo Pharaone in mari rubro, ait Moyſes: *Cantemus Domino: equum, & aſcenſorem projecit in mare:* Exod. 15. num. 1. Inſectabatur Iſraëlem Pharao ferens ſecum quinquaginta millia equitum, & penè innumeram peditum multitudinem. Cur ergo Moyſes in reddendis gratiis tantam multitudinem ſub nomine unius aſcenſoris intelligit; nunquid munere intendebat beneficium; minimè. Quod dubium pertractat D. Athanaſius tract. de communi Eſſentia Patris, Filii, & Spiritus ſancti. Tantorum millium tanta fuit coadunata voluntas in opprimendis Iſraëlitis, tantoque coadunato fædere incedebant, ut penè innumera hominum multitudo, quaſi unus homo videretur.

Mali conveniunt contra juſtos.

Exod. 15.

Athanaſ. *Iniqui ita uniuntur, ac ſi unus ſit homo.*

66. Quartò. Exortæ ſpinæ ſuffocant ſemen bonum. Sic ſanè frequens eſt conſuetudo, ut ſi aliquis bonus affectus, bonuſque motus in nobis apparet, ſtatim omnium iniquorum cœtus excitetur, & moveatur ad extinguendum eradicandum quidquid boni relucet in nobis Comprehenſus Dominus Jeſus poſtquam in domo Pontificis multas injurias, alapas, ac opprobria ſuſtinuit, *Surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum. Cœperunt autem illum accuſare.* Luc. 23. num. 1. Comprehenſus ſtabat meus Ieſus, deſertus à ſuis. Ad quid ad eum ducendum ad Pilatum conſurgit omnis multitudo Scribarum, ac Phariſæorum; Cur non paucis miniſtris traditur? Satanæ ille cœtus agnovit quendam in Pilato pium affectum Dominum liberandi, *Inſtitit enim quantum potuit, ut illum ex eorum manibus liberaret.* ut loquitur D. Auguſtinus tract. in Pſal. 63. Propterea manus ſua coram omnibus lavit; dicens,

Omnes iniqui inſurgūt ad extinguendum bonum affectum.

Luc. 23.

Auguſt.

Matth.27. dicens: *Innocens ego ſum à ſanguine Juſti hujus*, Matth 27. num.24. Cavilloſè ergo congregantur omnes, ut tantæ multitudinis clamores bonum illum Præſidis motum eradicarent, ſuffocarent, ac perimerent, ne illis auderet obſiſtere Judex, ſed tam ſceleſto aſſentirentur facinori. D. Leo. Leo ſerm.8.de Paſſione cap.2. *Offerebant, ait, Jeſū duris nexibus vinctū, colaphis, & alapis frequentibus cæſum, ſputis oblitum, clamoribus prædamnatum: ut inter tot præjudicia, quem omnes vellent perire, ne auderet Pilatus abſolvere.*

Quæstio XII.

Quare bonus ſator tres partes ſeminis jecit, ubi ſciebat, non eſſe fructum allaturas?

67.

Ratio dubitandi. TRes partes ſeminis hic amiſſæ ſunt; & fructum non produxerunt; una ſecus, viam; alia ſuper petram; tertia inter ſpinas. Et ſator optimè prævidebat, illas non eſſe profuturas: Ad quid ergo ſemen illud effudit? Quæ quæſtio cum illa coincidit: Quare Chriſtus Dominus omnium præſcius voluerit iis Evangelium ſuum annuntiari, qui illud non erant ſuſcepturi, aut non credendo, aut non vivendo ad normam Evangelii. *Sciebat ab initio Jeſus, qui eſſent non credentes.* Joan.4. num. 65. Joan.6.

68. Auguſt. Ambroſ. Reſpondeo, ad quæſtionem cum communi ſententia Patrum: D. Auguſtini ad citatum locum Joan. D. Ambroſii lib. de Paradiſo cap.8: Ideo altitudine divinæ ſapientiæ ſic fuiſſe ordinatum, ut manifeſtetur ſumma Dei bonitas, quæ, quantum, ex ſe eſt, omnium ſalutem vult etiam eorum, qui mandata non ſunt ſervaturi, ut nulla eſſet excuſatio ex parte hominum; ne ipſi dicerent, ſe non crediſſe, quia eis non eſt prædicatum Evangelium. Rom.10. *Quomodò audient ſine prædicante.* Rom. 10. num. 14. Spargitur in omnes ſemen divini verbi, ut omnibus ſit nota clementia ſatoris, & acerba hominum culpa manifeſta. Chryſoſt. *Chriſtus omnium ſalutē intendit.* D.Chryſoſtomus hom.45.in Matth. *Quemadmodum, ait, agricola ſeminans non diſcernit campum; ut in altera parte ſeminet, in altera verò minimè; ſed ubique projicit ſemina: eodem modo Salvator noſter non divitem, non pauperem, non ingenioſum, aut rudem diſcernit exitum, pietatis doctrinam commendat. Sic certe licebit ei dicere: Quid oportuit me facere, nec feci;*

69. Chryſoſt. Secundò, Idem Chryſoſtomus citato loco: *Sed quomodo, inquies, ait, credendum eſt in vepribus, & in lapide, & in via prudentem hominem ſeminare; in agris certe & in ſeminibus, quæ terræ mandantur, ſtultè factum videretur: in animis autem, atque doctrina probe atque laudabiliter. Non enim abſque crimine agricola illud faceret, cum non ſit poſſibile, lapidem, aut viam, aut vepres in terram bonam mutari: in animis autem hominum non ita: poſſibile enim eſt ut lapis in terram fertilem convertatur, & ut via non conculcetur, nec prætereuntibus cunctis propoſita jaciat, ſed in uberes agros traducta, nec vepres emittat & ſemina foveat.* *Nullius ſalus deſperanda.* Quamvis in campis non ſit ſeminandum ſuper petram vel ſecus viam, ſeu inter ſpinas, optimè vero in animis licèt duris ut petræ, pleni ſolicitudinibus ſæcularibus; ut viæ; vel obruti ſolicitudine divitiarum ut ſpinæ videantur: fieri enim poteſt, ut depoſita obduratione benignè ſemen recipiant, & foveant, ac in opulentos fructus ſe explicent, & ideo nullius deſperanda eſt ſalus, ſed pro omnibus laborandum. De Zachæo ex uſurarum voragine vocato à Domino Luc. 19. num. 1. ait D. Ambroſius ibi: Ambroſ. *Quis jam de ſe deſperet, quando & iſte pervenit ad ſalutem, cui cenſus ex fraude.* De quo cap. ſequenti.

Tertiò, Prævidebat tres partes terræ ſteriles 70.
futuras; tamen in omnes ſemen ſuum ſpargit; ut inde agnoſcerent cuncti quòd ipſe exibat ad ſeminandum, non ob ſui lucrum, ſed ob gratiam, & commodum noſtrum. *Deus non ſuum lucrū ſed noſtrum commodum quærit.* Creatis univerſis rebus dicitur: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona,* Geneſ.1. num.31. Geneſ.1. Addubitat & Euſtachius in Exameron: *Cui? an ſibi? vel creaturis?* Deo ipſo, ait Regius vates: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges,* Pſalm.15. n.1. Euſtach. Non ergo Deo bonum eſt, quod videtur, ſed ſibi tale videtur, quia nobis utile, bonum, ac neceſſarium exiſtit.

Quartò Multoties deperditur ſemen, & tamen bonus ſator non deſiſtit; ſed ſemper ſeminando 71.
inſtat; nec ab incepto opere ceſſat. Quod ingenium transfuſum eſt ſanctis ac præclariſſimis viris. Apparet Deus nocte Abrahamo, *Ait illi: Tolle filium tuum quem diligis Iſaac,* &c. Geneſ.22.n.2. Geneſ.22. Ad exequendum divinum mandatum de nocte conſurgit Patriarcha, accingit ſe ad viam, pervenit ad locum deſtinatum, componit ligna evaginat gladium ad puerum occidendum. *Ecce Angelus, de cœlo clamavit dicens: Abraham, Abraham:* dixitque ei; *Non extendas manum ſuper puerum: nunc cognovi, quod timeas Dominum,* &c. ibidem num.12. Valde diverſimodè ſe habet Deus in imponendo præcepto, & revocatione illius: nam cum præceptum intimatur, ſolum refertur quod *dixit ad eum,* cum autem mandatur, ut deſiſtat ab opere, *Clamavit Angelus.* Cum Deus ei apparet, ſolum ſimpliciter illi dicitur, *Tolle filium tuum;* cum verò Angelus advolat, ut ſiſtat Abrahamus, multæ rationes interponuntur, *nunc cognovi, quod timeas Dominum;* *Magnorū ingenium à recepta non deſiſtere.* unde ergo tanta diverſitas? Ut Abrahamus Deo obediret, pauca erant neceſſaria; ut autem jam compoſitis lignis, & victima ligata, cum nudato gladio, ab incepto holocauſto deſiſteret, tot, & tanta requirebantur: nec enim vir magnus novit in inchoata re ceſſare; niſi graviſſimè compellatur. Chryſoſtomus: Chryſoſt. *Quia videbat Angelus juſtum jam accinctum, & paratum ad immolationem, volentem implere mandatum Domini; idcirco vocat eum de cœlo, & dicit: Abraham, Abraham; benè hic geminatione uſus eſt, ut ſuperetur impetus juſti, & quaſi per vocem detineatur juſti dextera, jam tendens ad pueri cædem.* D. Auguſt. ſerm. 57. de tempore, in Sabbatho ſcilicet poſt.1. Dom.Quadrag. Auguſt. *Qui juſſerat, ut feriret, modo vociferatur, ut parceret.*

Suo electo Jacob ait Deus per Iſaiam 43. n.2. 72.
Iſai. *Cum tranſieris per aquas, tecum ero.* Quæ verba perbellè explicat D.Ambroſius in Pſal.47. ad verſum: Ambroſ. *Quoniam ecce reges terræ.* Sic ait, *Cum tranſeunte eſt Deus non cum deſiſtente.* Cum eo, qui in medio aquarum non retrocedit, ſed traſvadit, adeſt Deus; in ipſo enim opere quoddā divinum

relucet

reſucet ingenium: at cum eo, quia cœpto itinere deſiſtit, ac retrorſum movet pedes ſuos, cum illo non eſt Deus, ſed ſpiritus iniquitatis, cujus
Pſalm. 52. exordium eſt à via inchoata declinatio. *Omnes declinaverunt, & ſimul inutiles facti ſunt*, Pſal. 52. num. 4. Vide tom. 1. lib. 1. cap... quæſt. 22. n. 68. & cap. 5. quæſt. 44. num. 134. & lib. 2. cap. 4. q. 17. num. 102.

Luc. 8. *n.* 8. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiẽdi audiat.

VERSIONES

Syriacus. Aliud denique cecidit in terram bonam & pulchram: ac germinavit: & dedit fructum unum in centum: Hæc cum dixiſſet, clamabat.

Vatablus. Et enatum attulit fructum contuplum.

Arabicus. Pro uno centum.

Arias. Habens aures, ut audiat.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. *num.* 8. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud trigeſimum.

Num. 9. Qui habet aures audiendi, audiat.

Marc. 4. *n.* 8. Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum aſcendentem, & creſcentem, & afferebat unum triginta, unum ſexaginta, & unum centum.

Num. 9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

EXPOSITIO V.

73. O Res miranda, atque tremenda! Tribus ſeminis partibus in mala terra pereuntibus, pars una perſiſtit incolumis, & fructum facit! Quam pauci ſunt, qui ex prædicationis auditione proficiant, fructumque producant! Hæc bona terra in ultimo loco ſcribitur: quippe quæ de ſua nobilitate valde ſecura minime
Bonavent. diffideret. De quo vide multa tom. 1. & 2. verb. *Nobilitas* Vel, ut ait D. Bonavent. quod quamvis quis ſe videat in ultimo loco conſtitutum, non deſperet de meliori eventu. Et dicitur: *Cecidit in terram bonam*, quæ ſcil. non erat pedibus conculcata, nec lapidoſa, neque ſpinoſa, ſed omni ex parte exculta, nullum habens impedimentum: *& ortum fecit fructum*, in tempore nimirum ſuo, debito, & proportionato D. Matthæus *Et dabant fructum*, ſcilicet ſemina. Notanter non dicitur in præſenti dant, vel in prætærito dederunt, ſed in præterito imperfecto *dabant*: quia quamvis proventus tantus eſſet, tamen per reſpectum ad hujus divini ſatoris deſiderium, quo vult eos proficere, ac fructum facere, adhuc parvus videbatur, *fructum contuplum*, valdè copioſum, ſub qua generalitate intelligit D. Lucas tres ſpecies relatas à D. Matthæo. *Aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud trigeſimum*, ſcilicet fructum, id eſt; Hoc ſemen ſeu granum centum, illud verò ſexaginta, aliud verò triginta. Et quamvis hoc totum fuiſſet ſeminatum in uno agro, ut notat Abulenſis, tamen varia pro diſpoſitione partis terræ tanta diverſitas prodiit in fructu.

Non deſperandum de melitri. D. Matth. *Chriſtus maxime vult augmentum in operibus noſtris.* D. Matth. Abulens.

Hac dicens clamabat, ut auditorum mentes, ut 74.
ait D. Bonaventur. excitarentur ad percipienda Bonavent.
ac intelligenda, ab ipſo dicta? nam cum eſſent ſub velamine parabolæ, erant abdita, & abſcondita. Ipſe ſemper eſt clamans, & excitans nos ad bonum noſtrum. *Qui habet aures audiendi*: Nunquid aures ad aliud miniſterium ſunt, niſi ad audiendum. Quod ergo eſt hæc phraſis? Loquitur Dominus de ſimplici, ac recto uſu ſenſus, qui enim audit, ut opportet & ut rectè intelligat, hic verè audit. Qui autem audit, non ut audiat, ac intelligat, ſed ut irrideat, ac calumnietur, ut multi iniqui, qui confluebant ad ſermones Chriſti, hic non audit juxta id, ad quod ſenſus ei dati ſunt, ſed ad quod ſua malitia ducit: hoc valdè peſtiferum, & magnum malum eſt.

Senſibus gerẽ utendũ.

QUÆSTIO XIII.

Quid ſignificetur per centeſimum, ſexageſimum, trigeſimum fructum?

TRiplex aſſignata eſt differentia terræ malæ, 74.
una ſecus viam, alia ſpinoſa, ſaxoſa alia. *Differentia graduum.*
Triplex etiam differentia indicatur in terra bona: quod recte à fructu, ac proventu colligitur, Sicut enim variæ ſunt peccatorum claſſes; ſic & juſtorum; nec enim omnes in omnibus ſunt æquales. *Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, alia claritas ſtellarum, ſtella enim ab ſtella differt in claritate; ſic & reſurrectio mortuorum.* 1. Corint 15. num. 4. Quid ergo innuatur in hac triplici differentia fructus, inquirimus. 1. Cor. 15.

Primò D. Hieronymus hic, & lib. 1. contra
Jovin. ac S. Athanaſ. Epiſt. ad Ammon. Monach. 76.
& Albertus Magnus ad tres ſtatus hæc refe- Hieron. Athanaſ.
runt. Centeſimum fructum virginibus adſcri- Alber. Mag.
bunt, ſexageſimum viduis; trigeſimum ſanctis ac probis conjugibus. Secundo D. Cyprianus Cyprian.
lib. de habitu Virg. & S. Auguſtinus tom. 4. Auguſt.
lib. 2. quæſtion. Evang. quæſt. 9. etiam ad tres ſtatus accommodant. Fructum conteſimum aſſignant Martyribus, utpote excellentior, ſexageſimum virginibus, trigeſimum conjugibus.

Tertio, Auctor Imperfectus hom. 31. in Matth, 77.
Centeſimum tribuit martyribus, ſexageſimum Imperfect.
præcepta,

præcepta, ac Evangelica conſilia ſequentibus; trigeſimum verò ſola præcepta ampleꝺentibus. Quartò D. Remig. docet, quod ſemen fructum facit trigeſimum, quando bonam cogitationem inducit in animo, ſexageſimum, quando bonam locutionem produxit in ore, centeſimum verò quando in fructum boni operis exit. Quintò D. Greg. Nazianz. orat. 28. Theoph. Euth. in cap. 13. Matth. fructum trigeſimum præſcribunt inſipientibus, ſexageſimum proficientibus, centeſimum verò perfectis, & conſummatis. Nam, ut ait Euthymius, per centuplum ſignificatur perfecta virtutis fructificatio, per ſexageſimum media, per trigeſimum minor.

Remigius.

Nazianz. Euthym. Theoph.

78\. Sextò D. Athanaſ. homil. de ſemente D. Chryſ. homil. 45. in Matth. D. Auguſt. lib. de ſancta Virg. cap. 46. D. Gregorius Nazian. orat. in Maximum. Non ad ſtatus, ſed ad perſonas hanc triplicem diſtinctionem fructus referunt, nam in quocumque quilibet ſint ſtatu, quidam benè, quidam malè, quidam optimè operantur in hoc mundo; non enim ſemper, qui in excellenti ſunt ſtatu, excellentius operantur, ſæpe enim qui in inferiori degunt ſtatu, uberiorem, ac majorem producunt fructum.

Athanaſ. Auguſt. Chyſ. Nazianz.

Inferiores in ſtatu aliquando perfectiores.

79\. Poſtquam Laban perſecutus eſt Jacob, ac ad ipſum pervenit in monte Galaad; valde ſedule quærit idola ſua. *Ingreſſus itaque Laban tabernaculum Jacob, & Liæ, & utriuſque famulæ, non invenit, cumque intraſſet tentorium Rachelis, iſta, feſtinans abſcondit idola ſubter ſtramenta Cameli*, Geneſ. 31. nu. 33. Valde mirum, quod idola non inveniantur, nec in tabernaculo Liæ, nec famularum, ſed ſolum Rachelis (licet ea abſcondiderit) quæ inter uxores prima erat, pulchrior, & magis dilecta, typumque excellentiſſimæ vitæ contemplativæ gerebat. Cur apud eam, quæ, tanta excellentia, ac perfectione pollebat, idola latent? Per idola vitia, ac turpitudines denotantur; hæc autem nec apud Liam, nec apud famulas; ſed apud Rachelem reperiuntur, ut ex hoc diſcas, quod aliquando gravioribus nequitiis, ac peccatis illaqueantur illi, qui in altiori apice, ac religioſiori clauſtro degunt, quàm illi, qui inferiori ſtatu, ac ſæculo vivunt. Hugo: *Laban, ait, diabolus, Lia proficientes, famulæ pœnitentes: horum tabernacula ingreditur diabolus in morte, non invenit idola ſua, id eſt veſtigia peccatorum, vacuus recepit; & intrat tabernaculum Rachelis, id eſt clauſtralium, qui ſub ter ſtramenta Cameli, id eſt ſub habitu aſperitatis abſcondunt idola cupiditatis, breviter quot peccata habent, tot idola colunt.*

Geneſ. 31.

Aliquando Religioſi ſæcularibus ſunt imperfectiores.

Hugo.

80\. Pereunte Sodoma, ex Dei indulgentia liberatur Lot, *Aſcenditque de Segor, & manſit in monte, duæque filiæ cum eo.* Geneſ. 19. n. 30. A filiabus ſemel, & iterùm inebriatus eſt, cum eiſque valde turpem inceſtum perpetravit. Nonne Lot permultum temporis habitavit, in Sodomis, Deum timens abſque alicujus luxuriæ & ebrietatis, inquinamento? Quomodo ergo in monte, qui in ſalutem ei à Deo datur, in tam turpia ſcelera incidit? Quid magis voraginem vitiorum ſæculi denotat quam Sodomia? Quid magis ſalutiferum apparet: quam locus à Deo in tutamen deſignatus? Ut hoc nobis ſit documentum, quod ſæpe honeſtius vivitur in inferiori ſtatu, quàm in eminentiori, & qui in ſæculo virtuti incumbebant, in Eccleſiaſtico, ac religioſo ordine aliquando gravius delinquunt, & in multò majora ſcelera ſe præcipitant. Pro quo facit D. Auguſt. in Soliloquiis, *Vidimus*, ait, *vivos morientes, & mortuos à morte ſurgentes, & eos qui inter filios Dei ambulabāt in medio lapidum ignitorum, quaſi lutum nihilum defluxiſſe. Vidimus lucem obtenebraſſe, & de tenebris lucem proceſſiſſe; quia Publicani præcedent incolas in regno cælorum; filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores.* Hoc Auguſtini aſſertum ſuis oculis vidiſſe teſtatur Abbas Silvanus in vitis Patrum lib. 5. de compunctione. *Ego ad judicium raptus ſum, ait, & vidi multo de habitu noſtro euntes ad tormenta, & multos ſæculares euntes ad regnum.*

Geneſ. 19.

Aliquando quis in ſæculo honeſtius vivit, quàm in religione.

Auguſt.

Silvanus.

Lucæ 8. nu. 9. Interrogabant autem Diſcipuli ejus, quæ eſſet hæc parabola?

Num. 10. Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteriū regni Dei; cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

VERSIONES.

Syriacus. Interrogaverunt eum Diſcipuli ejus.

Theophylact. Vobis datum eſt ſcire arcana regni cælorum.

Arabicus. Vos donati eſtis cognitione regni cælorum.

Euthymius. Ut videntes non cernant.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. num. 10. Et accedentes Diſcipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris?

Num. 11. Qui reſpondens ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum: illis autem non eſt datum.

Num. 12. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

Marc. 4. n. 10. Et cum eſſet ſingularis, interrogaverunt eum, hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

Num. 11. Et dicebat eis: Vobis datum eſt, noſſe myſterium regni Dei: illis autem, qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt.

Num. 12. Ut videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant

gant

gant : ne quando conver-
tantur, & dimittantur eis
peccata.

EXPOSITIO VI.

A*Ccedentes Diſcipuli*,ut ſcribit D.Matthæus,
81. quod intelligitur , non ſolum corpore ,
D.Matth. ſed etiam animo , poſtquam ab eo dimiſſa eſt
turba, & ſolum cum ſuis diſcipulis remanſiſſet ,
ut exprimit D. Marcus , *Cum eſſet ſingularis, in-*
D.Marc. *terrogaverunt enm hi , qui cum eo erant duodecim.*
D. Thom. Et ut notat D.Thomas, valde opportunè inter-
Opportunè interrogandum. rogant,poſtquam finita eſt concio & turba di-
miſſa *Tempus tacendi, tempus loquendi*. Eccleſ.3.
nu. 7. Interrogant , cum dicta Chriſti non in-
telligerent : ut verè ſapientes interrogare non
erubeſcunt. In hoc nos docuit Jeſus ; nam cum
eſſet puer ſedensinter Doctores,erat audiens, &
Caiet. interrogans eos, Luc.2.n.46.*Quæ eſſet hæc parabo-*
la ? id eſt. Quid denotaret? Matth.habet ; *Quare*
in parabolis loqueris eis ? ſcilicet turbis. Caietan.
Boni diſcipuli, ait, curam habent turbarum:intel-
Prælatusceram ſuorum habeat. ligebant, jam ſe prælationis munus habere. Ac
ſi diceretur : Si turba hujuſmodi ſermones non
intelligit, ad quid hujuſmodi parabolæ ? Ac pro-
inde interrogant Apoſtoli duo, primum : Quale
ſignificatum.*Quæ hæc parabola ?* Secundum. Cur
cum illis prædicabatur : *Quare in parabolis ?*
82. *Quibus ipſe dixit*. Ad illas duas interrogatio-
nes reſpondet Dominus, & exordium ſumit à ſe-
cunda cur ſcilicet in parabolis loquatur , *Vobis*
datum eſt ; vobis, nempe meis electis habentibus
aures ad audiendum ea, quæ ſalutis ſunt , ut illa
Bonavent. faciatis & adimpleatis: *datum eſt*, ut ait D Bona-
ventura, non venditum,non comparatum, ſed ex
Bona noſtra ſunt à Deo data. Dei domo datum. Indicat Chriſtus hanc capaci-
tatem non obtineri poſſe ex viribus naturæ. ſed
ex gratia Dei : *noſſe*, ſcilicet intelligere,ac capere
clare ſine parabolis,*myſterium regni Dei*,ſeu,*regni*
cœlorum, ut ait D.Matth.per quod Sacram Scri-
Scriptura regnum Dei. pturam interpretatur Abulenſis ; *myſterium regni*
Dei, quod prædico : qualia ſunt arcana humanæ
Abulenſ. ſalutis, ac cœleſtis regni quod revelatum eſt in
Scriptura , addidit D.Matthæus ; *Illis eſt datum*,
D Matth. ſcilicet Scribis & Phariſæis,incredulis, & infide-
libus,qui non habent aures,ut rectè audiant : &
ut percipiant ea, quæ ſunt ſalutis , ſed tantum
audiunt, ut irrideant,& eludant. Scribit D.Mar-
cus, *illis autem,qui foris ſunt* : extra ſcilicet meam
D.Marc. Eccleſiam,ac doctrinam Evangelicam,*non eſt da-*
tum,ſcilicet à Patre meo,ob eorum contumaciam
Domi magnificentia augetur ex ſingularitate. & malitiam. Peculiariter amplificat Chriſtus
Dominus beneficium, Diſcipulis factum ex ſin-
gularitate , cum tot, ac tantis ſit negatum. Vi-
de ſuprà cap.1.nu.67.
83. *Ut videntes non videant* Alludit Evangeliſta
ad locum Iſai. 6. nu.7. quem citat D. Matthæus,
Particula illa, ut, non ſolùm denotat eventum,
Tolet. ſed etiem cauſam , ut volunt Toletus in com-
Burgenſ. mentar. & annot. 21. Lucas Burgenſis Marc. 4.
Judæi enim ob ſua peccata ſe reddiderunt indi-
gnos percipiendi, ac intelligendi ſacra myſteria.
Videntes, externis ſcilicet oculis meam divinam
virtutem, eáque magna miracula, quæ ego facio,
non videant, mente non capiant nec teneant :
Et audientes corporeis auribus meam doctrinam
non intelligant : cum meis verbis non credaant nec
obediant D. Marcus habet *Ut videntes videant,*
& non videant : id eſt ſenſus, videant externis
oculis , non verò videant mente.
Conſidera modum loquendi Evangeliſtarum 84.
nam D. Mathæus ſcribit in præſenti : *Ideo loquor* *Explicatur Evangeliſtarum cohærentia.*
in parabolis , quia videntes non vident D.Marcus
verò & D. Lucas in futuro,*Ut videntes videant*,
Nulla eſt in eis diverſitas , ſed omnia cohærent :
nam D.Matthæus ſcribit ſtatum in quo de præ-
ſenti eos invenit Chriſtus Dominus, ſcilicet jam
incredulos, & obſtinatos. *Videntes non videant*:at
D. Marcus, & Lucas referunt conditionem , in
qua in pœnam ſuorum peccatorum permiſſi ſunt
à Chriſto permanere , *Ut videntes non videant:*
Indignos enim ſe exhibuerant , à quibus eorum
cæcitas auferretur.Addidit D. Marcus ; *Nequan-*
do convertantur. Hæc particula , *nequando* , ſicut
etiam *ne fortè* in aliquibus Scripturæ locis po-
nitur, ut ſignificetur arbitrii noſtri libertas : nam *Libertas noſtri arbitrii ſignificatur.*
cum auxilio Dei, quod ipſe nemini denegat , po-
teſt ſe homo convertere : tamen ob impedimen-
tum , quod ejus malitia , rebus ſalutis ponit ,
nunquam convertitur, nec pœnitentiam agit.

QUÆSTIO XIV.

Quare ſolis Diſcipulis datur intelligere divina myſteria ?

ORiginariam rei hujus rationem aſſignat 85.
D. Ambroſ.1. de vocatione gentium cap. Ambroſ.
ultimo adducens noſtrum locum Matthæi : & ex
eo probat , quod omnia noſtra bona ſunt à Deo *Omnia bona noſtra in Deum referenda.*
data ex peculiari ejus gratia , miſericordia , ac
benignitate : ipſiuſque ſolùm eſt dare intelligen-
tiam, ac cognitionem myſteriorum ac parabola-
rum;& niſi ipſe dederit, omnes nos prorſus igna-
ri & inſipientes inveniemus ; & ideo omnia no-
ſtra bona in eum, ut in ſuum auctorem ſunt re-
ferenda Pro quo eleganter ait D. Auguſt.tom.9. Auguſt.
in Solil. c. 15. in principio. *Tuum, Domine , eſt*
bonum, tua eſt gloria ; qui enim de bono tuo gloriam
ſibi quærit,& non tibi quærit,hic fur eſt,& latro.Qui
enim laudari vult de tuo dono, & non quærit in illo
gloriam tuam, ſed ſuam, hic licet propter tuum do-
num laudetur ab omnibus , à te tamen vituperatur,
quia de dono tuo , non tuam,ſed ſuam gloriam quæſi-
vit.Dicebat. Job.1.n.5. *Ne fortè peccaverint filii*
mei,& benedixerint Deo, id eſt maledixerint.Petrus Job.1.
Bleſenſis ibi. *In corde ſuo*, ait, *Deo maledicit ; qui,* Bleſen.
quod à Deo habet ſibi, non Deo adſcribit.
Secundò , notat D. Thomas , quod Diſcipuli 86. D.Thom.
accedentes interrogant : *Sic nos, ſi volumus acce-* Pſalm.75.
dere ad eum, illuminabimur. Pſal. 33.nu.6. *Acce-*
dite ad eum, & illuminamini. Cum ſoli Diſcipuli
acceſſiſſent , non tantum corpore , ſed etiam
mente ; inde ipſis divinum lumen refulſit , ipſi-
que ſoli illuſtrati ſunt divina ſapientia. Tertio, ut
notat D. Marcus, acceſſerunt Diſcipuli, cum *Do-*
minus ſingularis eſſet, hoc eſt cum ipſe remanſiſſet D.Marc.
dimiſſis turbis, ut dixi in expoſitione. Vis intelli-
gentiam habere ſermonum Dei ac Sacræ Scriptu- *Ut percipias cœleſtia, terrenas curas dimitte.*
ræ, ſecede à turbis, à curis , ac negotiis mundi ;
cum ſolo Deo ſta vacuus mundialibus , ut Deo
implearis.Unde ait ſapiens : *Sapientia Scribæ in*

tem

Eccleſ. 47. *tempore vacuitatis.* Eccleſ. 47.n. 25. ſcilicet comparanda eſt, ut explicant Rabbanus, Janſen. Lyranus, & alii. Unde eſt illud Divi Iſidori lib. 2. ſentent.cap.1. *Nullus*, ait, *ſapientiam Dei recipit, niſi qui ſe ab omni abſtrahere actionum cura intendit. Unde & ſcriptum eſt: Sapientia Scribæ in tempore otii,& qui minoratur actu, ipſe percipit eam.*

Iſidor.

87\. Theophyl. *Ille ſapientiam invenit, qui interrogare novit.* Theoph. ad cap.13. Matt. *Ille accipit*, ait, *qui quærit. Ideoque diſcipuli ſoli, quæ interrogaverunt, acceperunt*, Prædicaverant Chriſti turbis,ac diſcipulis: & tamen parabolarum intelligentia aperitur Apoſtolis ſolum, & non aliis: quia ſoli diſcipuli quæſierunt: & ſolus ille, qui interrogat, ad veram ſapientiam pergit, & ad eam pervenit.

88\. Præcepit Dominus filiis Iſraël immolari agnum paſchalem, mandans, illam cæremoniam obſervari per ſuas generationes,poſtquam ingreſſi fuerint in promiſſionis terram:addens: *Cum dixerint vobis filii veſtri, quæ eſt religio iſta? dicetis eis: Victima tranſitus Domini.* Exod.12. n. 26. Id eſt, Victima in gratiarum actionem pro tranſitu Domini percutientis primogenita Ægyptiorum. In rem noſtram maximum inſurgit dubium. Patres omnes de rebus Religionis filios ſuos tenentur inſtruere, cur ergo tantum dicitur, quod filiis interrogantibus: *Si dixerint filii veſtri*: ei dicatur, quod *victima tranſitus Domini.* Si filii non quæſierunt,non erunt erudiendi. Cui maximè incumbebant Hebræi, ut teſtatur Joſephus lib.1.contra Apion.*Hebræorum præcipua cura erat circa filiorum nutrimenta, eos divinarum legum cuſtodiam, & traditionem, pietatem tanquam totius vitæ opus neceſſarium edocere.* Cur ergo ſolùm de filiis interrogantibus fit mentio? Hi, qui quærunt, peculiariter inſtruendi, ut potè inter cæteros maximè apti,& proportionati ad cognoſcenda, ac intelligenda ſacra arcana,quæ ſolùm capiunt illi, qui, affectuosè quærunt, ac ſcrutantur.

Exod. 12.

Qui interrogat, novit myſteria.

Joſeph.

89\. In curru ferebatur Æthyops Eunuchus Reginæ Candacis, legens Iſaiam Prophetam: cui factus obviam Philippus ab eo quæſivit;an intelligeret ea, quæ legebat? Ait Eunuchus: *Quomodo poſſum ſi non aliquis oſtenderit mihi.* Actor.8.n.31. Et cum lectus eſſet locus Iſai.13.7. *tanquam ovis ad occiſionem ductus eſt.* Inquit Eunuchus Philippo: *Obſecro te, de quo Propheta dicit, hoc de ſe, an de alio aliquo?* Qui à Philippo edoctus, cum ambo perveniſſent ad fontem aquarum, Æthyops à ſuo Magiſtro baptizatus eſt, & in tantum excrevit, ut de eo dicat Hieron. Epiſt.103. ad Paulinum. *Eadem hora credidit, & baptizatur, & fidelis & ſanctus factus eſt ac de diſcipulo magiſter plus in deſerto fonte Eccleſia,quàm in aurato Synagoga templo reperit.* Unde tot, & tanta dantur ſtatim huic Eunucho. Ut fidelis, ſanctus, ac magiſter ſit effectus? Vidit Bonus vir Philippum in habitu vili, ut ponderat Chryſoſt. citandus, & tamen ipſum non contempſit, ſed ſemel,& iterum rogavit eum, ut ab illo edoceretur. Et vir, qui ſcit interrogare, & non erubeſcit ab alio erudiri; hic valdè diſpoſitus, & proportionatus, ut ad arcem, ac ſuggeſtum ſapientiæ citò evolet, utque omnis honeſtatis decore exornetur. Chryſoſtom. homil. 35. in Geneſ. *Iſta locutus perfectus ille barbarus, curru vectus, eum, qui vilis videbatur, & ex veſtitu facile contemptibilis, rogavit, aſcenderet, & ſecum ſederet. Vides, ut nihil omiſerit, quæ ab ipſo fieri conveniebat: propterea deinceps doctorem nactus eorum vim, quæ propoſita erant, accuratè diſcebat, & animo illuminabatur. Idoneus enim eſt barbarus iſte, qui nobis omnibus doctor fiat.*

Actor.8. Iſai.13.

Hieron.

Interrogans evolat ad ſapientiæ arcem.

Chryſ.

Luc.8.n.11. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt Verbum Dei.

Num.12. Quod autem ſecus viam, hi ſunt, qui audiunt deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalvi fiant.

VERSIONES.

Syriacus. Semen eſt ſermo Dei. Ii autem, qui ſecus viam ſunt, qui audiunt ſermonem, & veniens inimicus tollit ſermonem ex cordibus eorũ, ne credant & ſalvi fiant.

Arias. Secus viam ſunt audientes.

Vatablus. Ne credentes ſerventur.

ALTER TEXTUS.

Matth.13. num.47. Vos ergo audite parabolam ſeminantis. Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit omne, quod ſeminatum eſt in corde ejus: hic eſt, qui ſecus viam ſeminatus eſt.

Marc.4.n.13. Et ait illis,neſcitis parabolam hanc, & quomodo omnes parabolas cognoſcetis.

Num. 14. Qui ſeminat,verbum ſeminat.

Num. 15. Hi autem ſunt,qui circa viam, ubi ſeminatur,&.cum non audierint, venit Satanas, & aufert verbum, quod ſeminatum eſt in cordibus eorum.

EXPOSITIO VII.

Secundæ quæſtioni de intelligentia parabolæ reſpondet Dominus. Juxta D. Matthæum ait Dominus: *Vos audite parabolam*, ut maximè eos attentos redderet. *Eſt autem hæc parabola.* Ipſe diſcipulis ſuis exponit parabolam, ait Beda, ut ſe myſticè loqui oſtenderet, & nobis myſtice exponendi Scripturas exemplum daret. *Semen eſt verbum Dei.* Metaphora deſumpta eſt à ſemine materiali, quod ut fructum faciat,recipitur in terra. Si ſacra doctrina per aures recipitur in animo, & inde exterius prodeunt bona opera. 90

Beda.

Quod autem ſecus viam. Hæc eſt prima pars ſeminis, quæ in terram juxta viam poſitam cecidit. *Hi ſunt,qui audiunt*,externis ſcilicet auribus. *Deinde venit diabolus*, D. Matt. poſuit, *malus*, D. Marcus *Satan*, hæc tamen tria idem ſignificant,licet diverſa ratione;nuncupatur diabolus,quia calumniator & accuſator eſt hominum;Satan, quia adverſarius, & 91

& ita Syriacus habet *veniens inimicus*; malus verò dicitur, quia nocere, & malum inferre hominibus conatur. Et notandum, quod dicitur, *Venit diabolus.* Omnes tres Evangeliſtæ poſuerunt illud verbum, *Venit*, non ſolùm dixerunt, Tollit diabolus, ſed addiderunt *Venit*, Ut denotaretur, quod diabolus extra nos eſt. Et etiam venire dicitur, quia ipſe homo miniſtrat illi multas occaſiones ut veniat. Quod denotat D. Matth. *Omnis, qui audit verbum, & non intelligit, venit malus.* Cum audiat, & non intelligat, tunc venit diabolus. *Non intelligit*, hoc eſt non advertit, non capit, ac penetrat vim verborum Dei ut ea opera adimpleat, & faciat, alia enim ſolicitudine à dæmone divertitur, ut ſtatim explicabitur.

Homo eſt cauſa, ut diabolus veniat.

92. *Et tollit verbum.* Matth. poſuit. *Et rapit omne.* Rapere, ut advertit Albert. Mag. ſignificat violentiam, & tyrannydem, quam inimicus exercet. *Rapit*, procurata quadam oblivione: aliaque vana, & mundana objiciens, quibus novit, hominem delectari, ut illis homo illaqueatus ſe totus à divinis divertat. *Verbum*, D. Matth. ponit, *Seminatum eſt*, prædicatione, *ne credentes ſalvi fiant.* Ecce totus dæmonis ſcopus, tollere verbum de cordibus hominum, ne credentes, per fidem ſalutem aſſequantur, quam ipſe maximè hominibus invidet, ſciens, fidem cum operibus eſſe medium neceſſarium ad illam, ideo toto nixu hanc intendit impedire. D. Matth. concludens hanc partem parabolæ ait: *Hic eſt, qui ſecus viam.* Sicut enim ſemen in via, vel juxta viam, à terra conculcata, & dura reſpuitur, & comeditur à volucribus; ſic ſemen verbi Dei in corde obdurato non ſuſcipitur, ſed illico à dæmone, ad conſueta peccata impellente, rapitur.

Alb. Magn. *Dæmonis ſcopus.* *Applicatur parabola.*

Quæstio XV.

Quare verbum Dei ſemen nuncupatur?

93. Reſpondeo primò. Semen ſpargitur manu, recipitur in terra, in qua ut fructificet, debet reſolvi, frangi ac penè emitti. Sic verbum ex ore prædicantis procedit, recipitur aure, & corde audientis, ac ut fructum ferat, meditatione debet totum reſolvi, ac imbibi in corde ut pariter ipſum cor comminuat, ac mortificet mundialibus rebus.

Verbum Dei in cor träsformetur.

94. Secundò. Ut ſemen fructificet, tria ſunt neceſſaria: virtus, ac efficacia ſeminis; fœcunditas terræ, influxus cauſarum univerſalium, Solis, Lunæ, & aſtrorum, ſine quo concurſu ſemen non fructificat. Ita etiam in ſpirituali fructu verbi Dei tria requiruntur: ipſum Dei verbum annunciatum; & conſenſus noſtri liberi arbitrii concurrens, quod eſt veluti terra, in qua ſemen ſuſcipitur; & inſuper requiritur cœleſtis influxus divini auxilii excitans, & adjuvans ad opus bonum. Primò neceſſarium eſt ipſum Dei verbum prædicatum: *Quomodo audient ſine prædicante?* Rom. 10. n. 14. Quod efficacius, ac penetrabilius eſt omni gladio ancipiti. Secundò requiritur concurſus liberi arbitrii conſentiens, ac cooperans divinæ inſpirationi. Quod optimè probat D. Gregor. Mag. lib. 15. moral. c. 10. ex verbis Pauli 1. Corinth. 15. n. 10. *Abundantius omnibus laboravi; non ego, ſed gratia Dei mecum.* Si gratia Dei cum Apoſtolo laborabat; ergo & Paulus collaborabat, ac cooperabatur cum illa. Tertiò neceſſarium eſt ſupernaturale auxilium. Joan. 6. n. 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum.* Joan. 15. n. 5. *Sine me nihil poteſtis facere.* Paul. 2. Corinth. 3. n. 5. *Non quod ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* In his locis, & ſimilibus Scripturæ maximè notandum quod non excluditur tota virtus, & ſufficientia noſtri arbitrii, ac ſi quis dicat, non poſſum movere hunc lapidem magnum, non denotat, ſe nullas habere vires, ſed eas ſolas non ſufficere ſine auxilio alterius. Ita ſentiendum, quando dicimus arbitrium non poſſe operari ſine Dei auxiliis quod latè explicant Theologi in materia de auxiliis, ac cooperatione gratiæ.

Tria neceſſaria ad ſalutem. Rom. 10. Gregor. 1. Cor. 15. Joan. 6. Joan. 11. 2. Cor. 3.

95. Tertiò. Sicut terra ſine ſemine non profert, niſi urticas, lolia, & ſpinas: ſic & hominis cor ſine Dei verbo, non niſi peccaminoſa, ac turpia producit.

Mens excolenda, ut verbum Dei fructificet.

Quartò. Terra debet proſcindi, arari, ac ſtercorari, ut ſemen in ea progerminet; ſic hominis mens debet ſubdi, purgari, & excoli aſperis pœnitentiæ actibus, ac etiam mortificationis, & obedientiæ operibus, ut Dei verbum in ipſo fructum producat. Iſai. 32. n. 20. *Beati qui ſeminatis, ſuper omnes aquas, immittentes pedes bovis, & aſini*, ſcilicet luto infectas.

Iſai. 32. 1.

96. Quintò. Ut ſemen progerminet, requiritur, quod ſuſcipiatur in terra, non dura, arida, lapidoſa, ac ſpinoſa, ſed molli, pura, humida, ac ſuccoſa: ita & verbum Dei, ut ſpirituales fructus producat, ſuſcipiendum eſt in anima leni, pura, ac maximè ad virtutem inclinata. Jacob. 1. n. 21. *In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum.* Sextò. Diverſa ſemina diverſos fructus proferunt: ſic & diverſæ ſententiæ Evangelii diverſos mente producunt fructus: ſermo obedientiæ obedientiam, humilitatis humilitatem, pœnitentiæ pœnitentiam.

Verbum Dei germinat in anima miti. Jacob. 1.

97. Septimò. Sicut ſemen omnium frugum, ac fructuum origo conſiſtit; ſic & verbum Dei omnium bonorum operum cauſa, ac altrix eſt: proventus multiplicat, ſicut & ſemen ſegetes replet. In molimine orbis ait Deus: *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram.* Gen. 1. n. 30. Sed quomodo aqua tam diverſa animantia mandatur producere, ſcilicet piſces maris, & volatilia cœli? Cur tam diſcrepantium animantium aqua parens invenitur? Myſticos ſenſus perquire, per quos Deus alta documenta nobis dabat. Per aquam paſſim in ſacra Scriptura ſacra doctrina, ac eloquium Dei fluens intelligitur: per reptilia, ſeu piſces ſignificantur viri in activa vita degentes, qui inter aquas humanæ miſeriæ natantes actionibus pietatis incumbunt. Volucres verò deſignant contemplativos, qui relictis terrenis rebus tanquam aves per ſublimia volitant, cœleſtia meditantes. Ecce præclariſſimi actus vitæ contemplativæ, & activæ ab aqua, nempe à Dei verbo proferuntur. Hugo Card. *Moraliter*, ait, *piſces boni activi, qui propter ſolicitudinem proximi juxta terram repunt: aves contemplativi, qui ſurſum volant.*

Verbum Dei in nobis parens omniũ bonorum. Geneſ. 1. Hugo.

98. David in quadam opportuna occaſione poterat Saulem occidere, à quo gravi crimine ipſe ſe abſtinuit, & loquens ad Regem ſigna pacis, & ſalutis oſtendit. *Cumque compleſſet David loquẽs ſermones hujuſmodi ad Saul, dixit Saul: nunquid vox tua hæc, fili mi David? Et levavit vocẽ ſuã Saul, & flevit.*

1. Reg.

1. Reg. 24. n. 17. Maximè lapideum, ac ferreum perſiſtebat Saulis pectus, tamen modo tanta teneritudine tãgitur, ut in lachrymas ſolvatur. Et lacrymas non effundit Saul, audiens mirabile factum, quod ſcilicet inſidens in manus David ab eo non ſit occiſus, ſed cum illius vocem recognovit: *Nunquid vox tua hæc; fili mi David* Efficacior enim extitit una vox ſonans Dei verba, ad ſeminandum in obdurato pectore pietatis, ac miſericordiæ affectum, quàm quodcumque mirabile opus, etiam quod ipſe Rex eſt vita donatus. D. Chryſoſt. homil. 3. de David, & Saule *Non ſuſtinuit Saul*, ait, *hanc vocem audire ſine lachrymis, ſed ploravit amarè; animi ſanitatem, ac philoſophiam, quam David inſeruerat, lachrymis declarans, Propheta animum nactus, ſanguinis, ac cædis ſitientem, repentè ad lamenta, & ejulatus compulit.* Vide ſuprà c. 12. n. 70. & c. 23. n. 71. & 72.

Plus poteſt una vox ſonans eloquia Dei, quàm mirabile factum.

Luc 8. *n.* 11. Nam qui ſupra petram qui cum audierint cum gaudio, ſuſcipiunt verbum, & hi radices non habẽt, qui ad tempus credunt, & in tẽpore tẽtationis recedũt.

VERSIONES.

Syriacus. Cum gaudio excipiunt ſermonem, & radicem non habent, ſed temporaria eſt fides eorum, & tempore tentationis impingunt.

Arabicus. Ad modicum tempus credunt.

Vatablus. In tempore tẽtationis deficiunt.

Arias. Tempore tentationis obſiſtunt.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. *num.* 20. Qui autem ſuper petroſa ſeminatus eſt, hic qui verbum audit, & continuo cũ gaudio ſuſcipit illud.

Num. 21. Non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis: facta autem tribulatione, & perſecutione propter verbum continuò ſcandalizatur.

Marc. 4. *n.* 16. Et hi ſunt ſimiliter, qui ſuper petroſa ſeminantur, qui cum audierint verbum, ſtatim cum gaudio accipiunt.

Num. 18. Et non habent radicem in ſe, ſed temporales ſunt Deinde orta tribulatione, & perſecutione propter verbum, confeſtim ſcandalizantur.

EXPOSITIO VIII.

Prior pars terræ, utpotè in via, pedibus prætereuntium calcata, dura perſiſtebat. Hæc verò ſecunda pars, aliquid terræ mollis habens, ſemen ſuſcepit, ſed ad parvum tempus: *Nam qui ſupra petram*, id eſt ſemen, ſeu verbum, quod cadit in terram ſaxoſam, ſeu lapidibus plenam, cui ſimile eſt cor auditoris: *Qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt verbum.* Acceptum Dei ſermonem mente excipiunt, & concipiunt, ruminant, & probant. *Cum gaudio*, exultant de Evangelio ſibi nunciato; ac de illius pulchritudine, luce rectitudine, ac puritate delectantur; ac etiam ac bonis in Evangelio promiſſis perjucundantur. *Juſtitia Domini recta lætificantes corda.* Pſal. 18. n. 9. Cum gaudio ſuſcipiunt, cum ut ait Alb. Magnus in cap. 13. Matth. primò ſuſcipiendum eſſet cum gemitu pro peccatis, ut retineretur, ac fructificaret *Sicut quæ concipit, cum appropinquat ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis: ſic facti ſumus à facie Domini; concepimus, & quaſi parturivimus, & peperimus Spiritum*, Iſai. 26. n. 17. addunt verò D. Matthæus *continuo*; D. Marc. *ſtatim ſuſcipiunt*, id eſt mox ut prædicatur.

99.

Pſalm. 18. *Alb. Magn.* *Cum gemitu pro peccatis ſuſcipienda doctina.* *Iſai.* 26.

100.

Et hi radices non habent. Cur ergo in corde illo parum inveniatur terræ, & multò plus petræ, hoc eſt, ibi ineſt iniquæ conſuetudinis, in delectationibus obduratæ, plus quàm terræ ſcilicet teneræ inclinationis ad res ſacras; hinc fit, ut ſemen vitæ nequeat cor illud totum ſolidè penetrare, altaſque radices puritatis, ac virtutis, firmique propoſiti mittere, ac propagare. *Qui ad tempus credunt*, ſeu ut habet D. Matthæus, *ſed eſt temporalis*, id eſt non ſe habet perſeverans in fide, ſed eſt ad modicum tempus. *Et in tempore tentationis recedunt.* D. Matthæus poſuit *continuò*; D. Marcus, *confeſtim ſcandalizantur*; Syriac. apud Matthæum, *offenditur.* Sicut enim, qui iter aggreditur, ſcandalo, ſeu offendiculo aliquo turbatur, & ab ingreſſo itinere impeditur: ita iſte, qui cœperat tenere fidem, exorta adverſitate, afflictione, à fidei exercitio, ac profeſſione reſilit, deficit, ac apoſtatat. Pondera juxta textum D. Matthæi, adverbium illud *continuò* in ſuſcipienda fide, ac dimittenda. Euthymius. *Qui enim dum docetur, facile verbum ſuſcipit; etiam, cum tentatur, facilè rejicit.* Quæ enim facile ſuſcipiuntur, facilè dimittuntur. *In tempore tentationis recedunt.* Inſtat hominum hujus ſæculi, de quibus ait Dacrianus Abbas in ſpeculo Monachorum, Bibioth. tom. 8. *Semper proſpera volunt, contraria non ſuſtinent.*

Syriacus.

Euthym. *Quæ facilè accipiuntur facile dimittuntur.*

Luc. 8. *n.* 14. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierũt, & à ſolicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non ferunt fructum.

ALTER TEXTUS.

Syriacus. Qui audierunt ſermonem, ſed à ſolicitudine, divitiiſque, & concupiſcentiis mundi ſuffocan-

tur,fructuſque non edunt.

Arias. Profecti non perferunt fructum.

ALTER TEXTUS.

*Matt.*13.*n.*22. Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis,hic eſt,qui verbum audit , & ſolicitudo ſæculi iſtius , & fallacia divitiarum ſuffocat verbum & , ſine fructu efficitur.

*Marc.*4.*n.*18. Et alii ſunt , qui in ſpinis ſeminantur : hi ſunt , qui verbum audiunt.

Num. 19. Et ærumnæ ſæculi , & deceptio divitiarum , & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes ſuffocant verbum , & ſine fructu efficitur.

EXPOSITIO IX.

101. *QVod autem in ſpinis.* Hæc eſt tertia pars terræ, quæ ſemen ſuſcepit. *Hi ſunt,qui audiunt.* Et denotantur illi auditores divini verbi , qui ipſum Dei ſermonem audiunt , ſuſcipiunt , & ruminant , in eiſque mittit radices pii deſiderii Deum quærendi , tamen ad fructum non pervenit : nam cum terra eſſet ferax ſpinarum , ab eis naſcentibus ſimul cum ſemine ſuffocatur , *à ſolicitudinibus,& divitiis & voluptatibus vitæ.* Tria hæc diſtincta ſunt. *A ſolicitudinibus.* D. Matthæus addidit , *iſtius ſæculi,* qualis eſt cura uxoris, filiorum , familiæ , officii , ſtatus , dignitatis , quæ veluti acutæ ſpinæ mentem pungunt , & lacerant , diſtrahuntque à ſpiritualibus. D. Marcus pro ſolicitudinibus poſuit. *Tria ponuntur.*

102. *Ærumnæ ſæculi,* id eſt anxiæ, graves cogitationes , quæ animum turbant , & affligunt, & nulla major ærumna , graviorque labor,quàm quædam vehemens animi ſolicitudo. *Et divitiis* , quæ non ſolum homines ſolicitudinibus replent,ſed etiam molles, ac effrænes efficiunt , ac ad multa alia mala impellunt. D.Matthæus poſuit *fallacia.* D. Marcus *deceptio divitiarum* : fallaces ſunt , quia quod promittunt , non præſtant ; ſpondent jucunditatem , ut ait Interlinealis , & conferunt æternas inferni pœnas. *Et voluptatibus, vitæ* qua noſtrum affectum avertunt à rebus ſalutis. D. Gregorius homil.15. *Notandum ait, quod duo ſunt, quæ divitiis jungit,ſolicitudinem ſcilicet,& voluptates : quia profecto per curam mentem opprimunt, & per affluentiam reſolvunt.* Gregor.

103. Euthym. *Euntes,* converſantes ſcilicet,ut explicat Euth. hoc eſt dum in quotidiana vitæ converſatione. plus æquo, his animum applicant. In quod venit explanatio D. Bonaventuræ. *Euntes* à via perfectionis *ſuffocantur*,ſeu opprimuntur *à ſolicitudinibus,divitiis,ac voluptatibus, non referunt fructum* ſeu *non proferunt fructum.* Quod compoſitum eſt à verbo Græco , ut notat Lucas Burgenſ. & denotat perfectum , & abſolutum : tales non dant fructum conſummatum , & perfectum , ſed in herba marceſcunt. Bonavent. Burgenſ.

QUÆSTIO XVI.

Quare divitiæ , ac voluptates ſæculi ſpinis comparantur ?

CElebris eſt in hac re ſententia D. Gregor. homil.15.in Evang. ponderans, quod Dominus dignatus eſt per ſe ipſum hanc parabolam nobis explicare, Si ait : *Quis mihi unquam crederet, ſi ſpinas divitias interpretari voluiſſem,maximè cum illæ pungant , iſtæ delectent , & tamen ſpinæ ſunt , quia cogitationum ſuarum punctionibus mentem lacerant,& cum uſque ad peccatum pertrahunt, quaſi inflicto vulnere cruentant.* Pro quo audiendus eſt D. Hieron. in c.13. Matth. *Mihi videtur,* ait, *& illud, quod juxta literam ad Adam dicitur. Inter ſpinas, & tribulos panem tuum manducabis.* Geneſ. 3.n.18. *hic ſignificari myſticè,quod quicũque ſæculi ſe dederit voluptatibus , curiſque illius mundi , panem cœleſtem , & cibum verum inter ſpinas comedit.* 104. Gregor. *Divitiæ ſpinæ ſunt, quæ cogitationibus pungunt* Hieron. Geneſ.3.

Secundò, Theophyl.in cap.13. Matth. inveſtigans rationes noſtræ quæſtionis ait : *Divitiæ , quando diſpergunt,non ſuffocant,ſed creſcere faciunt fructum.* Sunt divitiæ veluti ſpinæ : qui enim ſpinas extenſa tenet manu , non cruentatur ab eis ; at vero qui illas manu comprimit, quò magis manum contrahit , eò acrius ab illis læditur. Sic & divitiæ ſi extenſis , ac liberalibus manibus diffundantur in pauperes , non nocumentum conferunt ; ſed cœleſtem potius ad ſalutem viam parabunt : De forti muliere decantatur : *Manum ſuam aperuit inopi, & palmas ſuæ extendit ad pauperem.* Proveb. 31. n.20. Illud verbum *extendere* ex radice Græca magnam liberalitatem , ac largitatem denotat. 105. Theophyl. *Divitiæ retentæ mortem , diffuſæ vitam cauſant.* Prov.31.

Tertiò,idem Theophylactus. *Sicut ſpina acuta in corpus penetrat , & vix eradicatur ; ſic & deliciæ invaleſcentes in anima ingrediuntur , & vix eradicantur.* Tam pravus eſt divitiarum uſus, tantumque infigitur iniqua earum voluptas in anima, ut veluti acuta ſpina videatur infixa , quæ vix evelli poteſt. 106. Theophyl. *Divitiarum amor, ſi ingreditur, difficile expelletur.*

Quartò D. Antonius Ulyſipponenſis in Dom. Sexageſ. Bene ait,ſpinæ ſunt divitiæ,quæ capiunt hominem avaritia, uſura , ferocitate , luxuria,ac aliis multis malis. Sicut enim ſpinæ ſunt latibulum, ac receptaculum omnium peſtiferorum, ac venenoſorum animantium: ſic multoties divitiæ, fides , ac ſentina omnium vitiorum conſiſtunt, quæ veluti ſpinæ homines capiunt. Ait Deus : *Ponam offendiculum* , legit Theodor. *infirmitatem,* ſeu ut alii vertunt , *ruinam* , *ponam* Ezech. 3. n. 30. Id eſt poni permittam. Sed quænam eſt hæc ruina , vel hoc offendiculum , quod Deus permittit? Vatablus, Rabbi David: *Proſperari eum faciam in divitiis, ac in omnibus viis ſuis in hoc ſæculo.* Aperte aſtruens quantam ruinam, quantum præcipitium bonorum affluentia ſecum afferat , ac ingerat. Ex quo monet Salvianus lib. 2. Ad Eccleſiam Catholicam : *Ampla , & locuples facultas perditionem inferre dicitur : refugienda eſt itaque ampla poſſeſſio , ne ſequatur profunda perditio.* 101. Ant. Ulyſ. Exod.3. Theodor. Vatablus. Rabb.David *Divitiæ ruinam parant.* Salvian.

Homines

108. Geneſ.13. Chaldæus. *Homines Sodomitæ peſſimi erant, peccatores coram Deo.* Geneſ.13. n.13. Chaldæus vertit: *Viri Sodomitæ erant iniqui cum ſuo mammona, & peſſimi in corporibus ſuis.* Cur antequam eorum iniquitas ac turpitudo in corporibus ſuis denotetur, prius tamen Paraphraſtes ſcribit, quod erant iniqui cum ſuis divitiis? Ad quid id potius nobis exponitur? *Divitiæ vitiorum radix.* Ut ſignificetur, quod ex tanta rerum copia peſſimus abuſus in corporibus pullulaverit. Commemorans Dominus ignis pluviam, in Sodomam effuſam, ait: *Edebant, & bibebant; emebant, & vendebant; plantabant & ædificabant pluit ignem, & ſulphur de cœlo.* Luc.17.n.28. Cum referuntur peccata, ob quæ in tantam pœnam venit Sodoma, dicitur, *Edebant, emebant, vendebant, plantabant.* Cur non in medium adducitur eorum laſcivia, ac nefandus uſus contra naturam? ſed tantum illa; Tales actiones edendi, emendi, vendendi ad divitiarum copiam, ac ad appetitum poſſeſſionis ſpectabant, hæc tantum aſſignantur, utpote cauſa, ac radix omnium vitiorum ac malorum, Tertul.lib.1. ad uxorem c.3. *Emebant,* ait, *inſignia carnis, & ſæculi vitia definit, quæ à divinis diſciplinis plurimum avocant.*

Luc.17.

Tertull.

Quæstio XVII.

Quare divitiæ fallaces dicuntur?

109. Burgenſ. Fallacia, ut teſtatur Burgenſis, deducitur ex verbo Græco, idem valet, ac ſeductio ſeu ſeducere, ſeu extra viam ducere, ita ut à via quis aberret. Divitiæ autem faciunt nos maximè ab itinere ſalutis deviare ac aberrare. Secundò D. Gregorius homil.15. in Evang. ait. *Fallaces ſunt, quæ mentis noſtræ inopiam non expellunt. Solæ autem divitiæ veræ ſunt, quæ nos divites virtutibus faciunt. Si ergo, fratres chariſſimi, divites eſſe cupitis ad regnum cœleſte tendite; ſi gloriam dignitatis diligitis, in illa ſuprema Angelorum curia adſcribi feſtinate.* Multum fallaces ac decipientes ſunt divitiæ. Videntur enim ſecum afferre quãdam rerum abundantiam: & tamen inopiam noſtræ mentis inferunt, cum eam à virtutibus ſpoliant: videntur enim quandam ſaturitatem ſecum adducere: & tamen multam eſuriem, ac famem ingerunt: quanto enim magis habentur, tanto in majore deſiderio ſunt, ut alibi docet idem D. Gregor.

Gregorius.

Divitiæ videntur afferre ſaturitatem, & famem ingerunt.

110. Interlin. Tertiò, Interlin. Fallaces ſunt divitiæ promittunt quodnon danta, voluptatem, & jucunditatem; ſed conferunt æternas gehennæ pœnas, ut dixi in Expoſitione. D. Hieron. in cap. 13. Matth. *Blandæ ſunt divitiæ, ait, aliud agentes, aliud pollicentes: lubrica eſt illarum poſſeſſio, dum huc illucque circumferunt, & inſtabili gradu, vel habentes deferunt.* Fallaces ſunt divitiæ? aliud agentes, aliud pollicentes: promittunt jucunditatem, ac quandam ſtabilitatem; & tamen valde lubrica eſt earum poſſeſſio, brevi tranſiens, & ſupra modum volans. Emit agrum Abraham *Appendit pecuniam, quam Ephron poſtulaverat; quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ.* Geneſ. 23. n.16. Pro probata moneta habetur in Hæbræo: *pecunia tranſiens:* Moneta erat argentea, ut patet ex textu, argento autem nihil ſolidius, ac conſtantius, quomodo ergo tranſiens nuncupatur, Optimè ſanè, cum enim eſſet pecunia, quamvis alias ex duro ac firmo metallo, neſcit ſtare loco, ſed huc ac illuc circumfertur, ut ait D. Hieron. citatus. Accipe noſtrum D. Cyrill. Alex. in c. 6. Amos. 2. *Hujuſmodi bona, ait, ut firma, & conſtantia, non ut fugacia, reputant,* ſcilicet homines, *Univerſa namque iſta prætervolant, & mundana fallacia firmitudinis nihil habet.*

Hieron.

Divitiæ inconſtantes, & tranſeuntes.

Geneſ. 23. Hebræus.

Cyrill.

111. Galfrid. Quintò. Galfridus in Allegoriis Tilmani. *Nibil eſt iniquius, ait Sapiens, quam pecunias amare. Qui pecuniam amat, ſimilitudinem colit inanem ſolidam deſerit veritatem; ſuffocat verbum Dei divitiarum fallacia, fallax quædam imago, umbra, figmentum.* Valde congenita eſt divitiis fallacia: qui enim illarum deſiderio captus tenetur, omne falſum, & inane meditatur. Immò prima litteratura in ſchola divitiarum eſt mendacium ſequi, veritatem deſerere.

Divitiæ mendacium aſportant.

112. Venit miles Amalechites, ad Davidem annuntians ei, à ſe interfectum eſſe Saulem: ipſo Rege eum de nece interrogante, ait: *Irruens ſuper eum occidi illum, ſciebam enim quod vivere non poſſet poſt ruinam; & tuli diadema, quod erat in capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli ad te Dominum meum huc.* 2. Reg. 1. Si rectè expendas, invenies, quod iſte homo nec unum verbum protulerit verum, ſed omnia mendaciis ſint plena. Primò in eo, quod dixit, à ſe occiſum Saulem, mentitus eſt, ut inquiunt Theodoretus, Eucherius, Procopius, Angelomus, Liranus, Abulenſis, Serarius & aliis; & patet ex lib.1. Reg.cap. 31. n.2. & 4. ubi diſertè aſſeritur, quod Saul ſe ipſum occiderit. Secundò non videtur veriſimile, quod Saul in bello diadema ſuum habuiſſet in capite; erat enim armatus, & ſine regali corona, nam & ipſe ad Pithoniſſam acceſſit, à qua non fuit agnitus. Tandem ille non abſtulit diadema & armillam à Saule, ſed ea accepit à patre ſuo Doëg, ut deferret ad Davidem ut teſtatur Cajet. Unde ergo adoleſcens iſte tam mendoſus, ut nec unum in veritate verbum proferat; De illo ait Joſeph. lib.7. Antiquit.c.1. *Simul ſigna mortis oſtendit aurum brachiorum ejus, atque coronam, quam David detulerat.* Cum ergo haberet aurum, & argentum in manibus, tale ab eis hauſit ingenium, ut nihil verum diceret, ſed in omnem ſeſe immitteret falſitatem, ac diffunderet in mendacium Ait D.Damaſc.lib.2.Parallelor.c.17. *Qui mendacii pater eſt? Quis falſæ cõſcriptionis pater? Quis perjurii procurator? nonne opes? nonne earum ſtudium?*

2. Reg. 1.

Theodor. Eucherius. Procopius. Angelom. Lyran. Abulens. Serarius.

Cajetan.

Joſeph.

Ubi aurum nihil ibi niſi mendacium invenitur

Damaſ.

113. Michææ. 6. Ait Deus per Michæam Prophetam 6. n.12. *Divites ejus repleti ſunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta, in ore eorum.* Deſcribuntur impii, iniquitate, ac turpitudine refecti, & ſtatim eis adjungitur mendacium, ac fraudulentia, tanquam eorum valde aſſolita proprietas. Et non ſolum dicitur, quod loquuntur mendacium, ſed inſuper additur: *Et lingua eorum fraudulenta:* quaſi non ſint uno mendacio contenti, ſed quod lingua eorum, utpote fraudulenta, neſciat aliud, niſi in dolis, fraudibuſque conſuetè verſari. D. Hieron. *Congregationem divitum, ait, ſequitur mendacium, & manus aſſueta theſauros condere, fraudulentam linguam poſſidet; veritas paupertatem, mendacium divitias parit:*

Divitiæ pariunt mendacium.

Hieron.

Luc. 8. n. 51. Quod autem in bonam terram: hi ſunt, qui in corde bono & optimo, audientes

verbum, retinent, fructum afferunt in patientia.

VERSIONES.

Arias. Quod autem in terram pulchram, hi ſunt in corde pulchro, & optimo.

Syriacus. Qui corde humili, bonoque audiunt ſermonem, & amplectuntur, eduntque fructus in patientia.

Vatablus. Qui corde honeſto, ac bono auditum ſermonem retinent, & fructum afferunt per patientiam.

Græcus. Fructum afferunt in longanimitate.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. *num.* 23. Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò trigeſimum.

Marc. 4. *n.* 20. Et hi ſunt, qui ſuper terram bonam ſeminati ſunt, qui audiunt, & fructificant, unum triginta, unum ſexagita, unum centum.

EXPOSITIO X.

114. IN triplici parte terræ amittuntur fructus; hæc tamen quarta præclaros illos reddit: non quod alterius eſſet naturæ, ſed quod impedimentis, approximatione ſcilicet viæ ſaxis, ac ſpinis eſſet expers. *In bonam terram*, Græce *in pulchram, & honeſtam* immò ex ipſa radice græca contendit Luc. Burgenſis, quod ſignificat illud bonum, quod non ſolum modò vult videri bonum ſed te ipſa ſtudet eſſe bonum, & illud perficere uſque ad extremum vitæ. In quo hæc pars diſtinguitur etiam ab aliis; nam prima ſecus viam: nec externam ſpeciem curavit, aliæ verò duæ ſuper petram, & inter ſpinas, externa apparentia in herbam prodierunt, in fructu defecerunt. Burgenſ.

115. *Qui corde bono, & optimo.* Tolet. in Luc. ann. 30. ad diſtinctas perſonas hoc refert: per bonum intelligit incipientes qui fructum trigeſimum ferunt, per optimum proficientes, ac perfectos, centeſimum fructum ferentes. Tamen D. Bonaventura, in quo etiam conſentit Toletus: *Qui corde bono, & optimo,* intelligunt bonum auditorem divini verbi, qui ſecundum totas ſuas vires ac potentias ſe applicet ad ejus obſequium: ſecundum intellectum, quo ipſum Dei verbum recepit, intelligit, ruminat, ac meditatur; ſecundum voluntatem, quia ipſum amplectitur, ac omnibus ſuis actionibus exequitur; ſecundum memoriam, qua verbum retinet, ut nunquam ab ejus animo excidat: *fructum ferunt,* exercendo bona opera, quæ lex Dei facienda præcepit, *in patientia* ſeu conſtanti laborum tolerantia poſt ſementem operum juſtitiæ, & laborum patienter expectant meſſem, ac fructum cœleſtis præmii. *Ecce agricola, expectat pretioſum fructum terræ, patienter ferens, donec recipiat temporaneum, & ſerotinum.* Jacob. 5. num. 7. Jacob. 5.

Tolet. Bonavent. Tolet. *Secundum omnes potentias Deo ſerviendum*

QUÆSTIO XVIII.

Quare fructus promittitur colligendus in patientia?

PRimò pulchrè ait Cajetanus, *Non ſufficere cor honeſtum, utile, niſi adſit patientia in ſuſtinendo adverſa, & injurias quaſcumque edocet Dominus à ſimilitudine terræ, quæ quantumvis optima, non affert fructum, niſi patiendo aratrum, & ſimilia.* Non ſufficit tantum, ut terra ſit bona ad fructum ferendum, ſed inſuper neceſſarium eſt, ut aratro præſciſſa in varios ſulcos deducatur. Sic etiam non ſat eſt, quod quis recto corde Dei verbum ſuſcipiat, ſed inſuper opus eſt laborum tolerantia, & ſuſtinentia, ut fructum producat. Pro quo bellè ait D. Gregorius homil. 15. in Evang. *Sic uva calcibus tunditur, & in vini ſaporem liquatur. Sic oliva contuſionibus expreſſa amurcam ſuam deſerit, & in olei liquorem pingueſcit. Sic per trituram area à paleis grana ſeparantur, & ad horreum purgata perveniunt. Quiſquis ergo appetit plane vitia vincere, ſtudeat humiliter purgationis ſuæ flagella tolerare: ut tanto poſt ad Judicem mundior veniat, quanto nunc ejus rubiginem ignis tribulationis purgat.* Eccleſiaſt. 27. n. 6. dicitur: *Vaſa figuli probat fornax, & homines juſtos tentatio tribulationis.* 116.

Caiet. *Patientia neceſſaria, ut juſtitiæ fructus producantur.* Gregor. Eccleſ. 27.

117. Secundò. *Fructum afferunt in patientia.* Tam certus eſt laborum proventus cum patientia, ut ipſamet tolerantia ſit jam fructus, & merces eorum ob nimiam ſuavitatem, quæ in eis tolerandis expetitur. Eleganter hoc dixit Chryſoſtomus homil. ſuper orationem Annæ expendens verba Pauli ad Philipp. 1. nu. 29. *Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolum ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini.* Sic ait S. Pater, Verbum *donatum* emphaticum præponderans, *Etenim gratia verè maxima dignum cenſeri propter Chriſtum aliquid pati; & corona verè perfecta, & merces futura retributione non minor.* Tantum exiſtimat ipſum pati, ut non videatur minor merces, quàm futura retributio. Ait Chriſtus Dominus Marc. 10. n. 29. *Nemo eſt, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros, cum perſecutionibus: & in ſæculo futuro vitam æternam.* Promittit Dominus ſuis athletis, non ſolum centuplum in futuro ſæculo æternam ſcilicet vitam, ſed etiam multa, ac magnum levamen in hoc tempore. Sed quomodo hoc completur,

Ipſa patientia merces & premium. Philipp. 1. Chryſoſt. Marc. 10.

Brixian. pletur, cum multi ſancti Martyres videantur in hoc ſæculo deſtituti; Brixianus. *Ipſe perſecutiones pars muneris eſt.* Ipſummet pati pro Chriſto remuneratio eſt.

118. Maldonat. Beauxalm. *Conſtantia neceſſaria ad percipiendos fructus.* Tertiò, ut jam dixi in expoſitione, ſub nomine patientiæ intelligitur conſtantia, ac perſeverantia, quam ſententiam ſequuntur Maldonatus, noſter Beaulxamis: Ac ſi dicat Chriſtus; Qui ſunt perſeverantes, ac conſtantes in adverſitatibus temporum hyemis, & æſtus, hi uſque ad maturitatem producunt fructus ſuos. Pro hac perſeverantia ſibi data maximè Deum gratulatur Regius Vates Pſal.61.n.7. Pſalm.61. *Deus meus, & Salvator meus, adjutor meus, non emigrabo.* D.Ambroſius. *Semel in petra Chriſti locatus lubricum non debet habere veſtigium, ſed tenere ſtatus proprii firmitatem.* Unde juxta lectionem Tigurinam dicitur Eccleſiaſt.1. n.16. *Væ vobis, qui amiſiſtis patientiam:* id eſt, qui non fuiſtis conſtantes inter Domini probationes.

119. Remigius. Quartò, D. Remigius in Catena D.Thomæ ad cap. 13.Matth. *Terra bona,* ait, *eſt fidelis conſcientia Electorum, ſive mens Sanctorum: qui verbum Dei cum gaudio, & deſiderio, cum cordis devotione ſuſcipit, & inter proſpera, & adverſa viriliter conſervat, & ad futura producit.* Hæc eſt bona, & præclara terra, quæ inter proſpera, & adverſa viriliter agit & fidem conſervat; nec proſperis ſuperbeſcens rapitur extra ſe, nec adverſis deficiens cadit, ſed patienter ſuſtinet, ut exoptatum juſtitiæ colligat fructum. *Animus virilis ſtat firmus in proſperis, & adverſis.*

120. Audita fama miraculorum Chriſti, magna fide plena, pro filiæ ſalute deprecans venit ad ipſum Chananæa, & cum à Domino eſſet repulſa, quia filiorum panis non eſſet canibus mittendus, adhuc generosè ipſa inſtat *Etiam, Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Matth.15.n.72. Matth. 15. Statim Dominus ejus fidem extollit: *O mulier, magna eſt fides tua!* ac filiæ ſalutem concedit. Illud maximè notandum, quod fides mulieris non laudatur, nec quando ad Dominum venit è finibus ſuis, nec quando audit filiæ ſanitatem; ſed quando ut canis repellitur, tunc ei dicitur: *O mulier magna eſt fides tua!* Potius tunc videbatur, ejus humilitas prædicanda, nam ob illam, ut notat D.Hieron. Hieron. *non canibus, ſed catellis ſe comparat,* quod minus eſt. Tamen ejus fides tanto præconio celebratur, quia per cepta injurioſa repulſa, ut ponderat D. Chryſoſt. Chryſoſt. homil.17.ex variis in Matth. *Non reſpuo opprobrium,* ait, patienter ſuſtinet; æqualiter tunc fidem conſervans, ac quando filiæ ſanitatem reportat: parique longaminitate ſe habens, dum ut canis contemnitur, ac quando ut filia remuneretur; proindéque valdè digne ejus fides celebratur, dignéque multis ipſa donis cumulata reſplendet: D.Paſchaſius lib.7. in Matth. Paſchaſ. *Patientiſſime omnia pertulit, ait, longaminiter perſeveravit rogando ut probat evangelicus ſermo, & Domini reſponſis fidem ejus laudat Dominus: O mulier, magna eſt fides tua: non qualiſcumque, ſed magna; eique dicitur fiat tibi, ſicut vis.* *Vera fides pari modo ſe habet in proſperis, & adverſis.*

121. Luc.8. Narrat D. Lucas 8. nu. 2. quod iter faciebat Jeſus per civitates, & caſtella, prædicans regnum Verbi Dei, & curans ægrotos & quod ibant duodecim Apoſtoli; & Maria Magdalene & Joanna uxor Chuſæ, & Suſanna, *& aliæ multæ quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.* Matth.28. Pro quo magno obſequio non legimus quid eis ſit à Domino elargitum. Tamen cum ipſæ ſanctæ mulieres, ſepulto Domino pergerent ad monumentum, in hoc Apoſtolis præferuntur, ut primò ante cæteros Domini aſpectu recreentur. Cur quando Dominum concomitantur per caſtella, & urbes, nil peculiaris favoris eis invenitur exhibitum; modò autem tanta benignitate, ac dono ſublimantur? Sequebantur ſanctæ mulieres Dominum evangelizantem, ac univerſos morbos expellentem, quando duodecim Apoſtoli ſequentes, ac totus mundus poſt eum abibat, omnibuſque plauſibilis erat. In ſepulchro autem jacebat Dominus mortuus, à ſuis deſertus, & ab hominibus reprobatus. Animus tam conſtans, ut in proſperis, & adverſis firmiter adhæreat, ac alternis rerum viciſſitudinibus non cadat, ſed per cuncta diſcrimina immobilis perſeveret, multa ſanè æſtimatione dignus, valdéque promeritus, ut omni munere afficiatur. D. Chryſoſt.homil.89.in Matth. Chryſoſt. *Diligenter conſidera,* ait, *quanta illarum conſtantia eſt. Sequebantur ipſum miniſtrantes ei uſque ad pericula. Quare primæ quoque ipſum, cum ſurrexiſſet, viderunt: & ſexus, qui maximè fuit condemnatus, primus bonorum contemplatione perfruitur: quod maximè illarum fortitudinem ſignificavit. Diſcipuli enim fugerunt, illæ permanent.* *Qui ſequuntur, dum alii fugiunt, maximè laudandi.*

CAP. XXVII.

Superſeminatur zizania.

Matth. 13. *num.*24. Aliam parabolam propoſuit illis dicens: Simile factum eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo.

VERSIONES.

Syriacus. Aliam parabolam ænigmaticè propoſuit eis, inquiens: Simile eſt regnum cœlorum viro ſeminanti.

Vatablus. Aſſimilatum eſt regnum cœlorum homini ſeminanti.

Chryſt.Grammaticus. Simile eſt regnum cœlorum homini patri, qui ſeminavit.

Arias. Seminavit pulchrum ſemen.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*4.*n.*26. Et dicebat: Sic eſt regnum Dei: quemadmodum ſi homo jaciat ſementem in terram.

EXPOSITIO I.

1. *Quare Dominus hic ponit parabolam hanc.* IN ſuperiori parabola ſignificavit Dominus, Evangelium prædicatum in omnibus auditoribus non ſemper ferre fructum, tres enim ſeminis partes ſunt amiſſæ, una, quia, cecidit ſecus viam, quæ à volucribus, ſeu dæmonibus, devorata eſt; alia verò, quia in terra dura, & ſaxoſa: tertia autem, quia inter ſpinas, divitias ſcilicet, ac voluptates ſæculi: quarta tamen ſeminis pars in terra bona ſpargitur. Cajet. In hac ergo parobola, ut docent Abulenſis, & Cajetanus denotat Dominus, Abulenſ. non omnes, qui ſunt in terra bona, nempè Eccleſia ſemper eſſe bonos & honeſtos; in ea enim multi mali, & hypocritæ ſunt permiſti cum bonis, & ſinceris, Theophyl. Theophyl. *Oſtendit*, ait, *quod neque illud ipſum ſemen, quod in terram bonam cecidit incorruptum ſinat hoſtis, dum nos dormimus, & ignavi ſumus.*

2. *Propoſuit illis*, ſcilicet turbis, ut explicat Divus Thomas, de quibus dicitur initio cap. hujus D. Thom. Matth. 13. 13. n. 1. *Locutus eſt eis multa in parabolis*, Ecce Chriſti verba. *Simile factum eſt regnum cœlorum*, ſeu *aſſimilatum eſt regnum cœlorum*, ut alii legunt, per Remig. Euthym. quod ipſummet filium Dei incarnatum interpretantur D. Remigius, Euthymius. Tamen multò Abulenſ. Carthuſ. Hugo. Beaulxam. aptius per regnum cœlorum, ut docent Abulenſis, Carthuſianus, Hugo, Beaulxamis, ſignificatur Eccleſia militans, in qua eſt populus regeneratus. Alb. Mag. Ponderat Albertus Magnus, quod non dicitur regnum cœli, ſed cœlorum. Dicitur pluraliter, ait, qui non gubernat ſecundum unum *Juxta cujuſque exigentiam gubernandum.* actum, ſed ſecundum omnem actum regni illius, quo unumquodque juxta illius exigentiam regit, ac gubernat *Homini*, ſcilicet patrifamilias, in quo Chriſtus denotatur, qui ſeminavit, ac diffudit ſuum Evangelium. *Qui ſeminavit*, alii legunt in præſenti ſeminanti. *Bonum ſemen*: Pulchrum, & Interlin. excellens ſemen. Interlinealis. *Bonus bonum ſemen ſeminat in agro ſuo*, non in alieno: ſuis contentus eſt, & non in alienam meſſem mittit falcem. D. Thom. Theophyl. Ager, ut ait D. Thomas, denotat totum mundum, in quo ſunt boni, & mali; vel etiam, ut ait Theophylactus animam, in qua pullulant bonæ, & malæ cogitationes.

3. *Parabolæ ſenſus.* Totius parabolæ ſenſus eſt: Quale quid contingit in mea Eccleſia, ac regno meo, ac quando quis ſeminat bonum ſemen in agro ſuo: & inimicus occultè veniens ſuperſeminat zizaniam, quod D. Marcus apertè explicavit dicens: *Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi homo jaciat ſementem in terram, & dormiat.* Tota parabola potius confertur toti rei ſignificatæ, ut optimè ait Abulenſis, quàm potius pars parti: alioquin homo ſeminans non diceretur ſimilis regno, ſed regi cœlorum. Regnum cœlorum eſt Eccleſia militans, ut jam dixi, homo ſeminans eſt filius hominis; ager verò eſt mundus in quo eſt Eccleſia; bonum ſemen ſunt ſancti, & boni, ipſo Domino Matth. 13. interprete, hoc c. 13. Matth. num. 38. Zizania autem iniqui, & mali. Denotatur, quod in Eccleſia non ſolum ſunt boni, ſed etiam mali. Significatur etiam, quod Deus non eſt auctor mali ſeminis, ſeu malorum hominum; Diabolus enim eſt eorum auctor, ac mali ſeminis ſeminator. Meſſis, conſummatio ſæculi; Meſſores Angeli, ut explicat ipſe Dominus infrà. Servi præſules Eccleſiarum.

QUÆSTIO I.

Quare iſte ſeminator hic dicitur homo tantum, & non potius rex, vel paterfamilias, ut infrà?

DIcitur in parabola. *Simile factum eſt regnum homini.* In præſenti in quæſtionem vocamus, Cur iſte Sator dicitur homo tantum, cur 4. *Ratio dubitandi.* non vocatur rex, ut in alia Parabola, de qua infra; vel cur etiam non nuncupatur paterfamilias, talis enim erat ille, & ita de eo dicitur in hoc cap. 13. Matth. n. 28. Accedentes *ſervi patriſfamilias dixerunt ei.* Cur ergo hic tantum dicitur homo?

Reſpondeo primò. Quod iſte Sator dicitur hic primo homo, & non paterfamilias, ut ille 5. Matth. 20. alius Matth. 20. n. 1. *Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam.* Sator autem noſter non ſolum per ſervos, ſed etiam per ſeipſum laborabat ac ſemina effundebat in terram, ita intelligo illud. *Qui ſeminavit bonum ſemen.* Cum autem homo natus ſit ad laborem Job 5. nu. 7. ex proprio ergo opere nomen hominis illi adaptatur. Job. 5. *Hominis opus labor.* Secundò. Non præfigitur ei hic ſtatim in limine ſpecioſum nomen, ac magnus titulus patriſfamilias: quia hæc ei deferebant, tantoque cum honore condecorabant præclara ejus opera, *Excellentia viſitur ex opere, non ex titulo.* labor in ferendo, vigilantia in cuſtodiendo, prudentia, ac maturitas in decernendo: Magna autem gloria, & excellentia, non ex nomine, nec ex titulo, ſed ex operibus derivatur, ac participatur. Vide ſuprà c. 13. nu. 78. & 80. & cap. 15. nu. 24. & tom. 1. lib. 1. cap. 2. quæſt. 9. nu. 25.

Tertiò, in præſenti dicitur tantum homo; infra verò n. 28. Paterfamilias: *Servi patriſfamilias dixerunt ei.* Cur non idem ponitur nomen, ſed 6. variatur? Hoc loco introducitur bonus Sator in labore degens, ſpargens grana, ut frumentum familiæ provideret; infra verò apparet in magna vigilantia, ac cuſtodia pernoctans; nam cum veniret inimicus nocte, & ſuperſeminaret zizaniam, nullus ex ſervis, utpote dormientibus, illum agnovit; at verò cum Dominus eſſet vigilans ſupra meſſem ſuam nil ejus intuitum effugit; *Vigilantia maximè declarat patremfamilias.* ſed apprimè inimicum cognovit & illius adventum aliis declaravit: *Inimicus homo hic facit*: ut ibi dicam. O quam valde conveniens eſt vigilia, ac cuſtodia majoribus, ac dominis, ut plus proprium illi videatur, magiſque nomen patriſfamilias conveniat noſtro ſatori vigilanti in cuſtodia ſuper agrum, & ſegetem ſuam, quàm laboribus agriculturæ inſtanti, ut ſuos cibare valeat, eiſque alimenta providere.

Quartò, ſimile eſt regnum cœlorum homini. 7. Cur tantum appelletur homo, & non rex, cui regnum cœlorum comparatur, ut alibi legimus factum: *Simile eſt regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio ſuo.* Matth. 22. n. 2. Perpende Matth. 22. utriuſque parabolæ diſcrimen. Noſter Sator in præſenti, ſuæ tantum utilitati, & ad plurimum ſuæ familiæ conſulebat, ſeminat in agro ſuo, & non aliorum. *Qui communi bono attendit, rex, qui vero particulari, homo dicitur.* At verò princeps in nuptiis fecit convivia, ut cuncti, qui valent cibum ſumere, ac illis epulis ſaturari, venirent ad Cœnam. Rex verò nuncupatur, qui aliorum commodo attendit

homo

homo autem vocatur, & non rex, qui propria duntaxat conſiderat, & proſpicit: igitur qui in agro ſuo ſeminat, homo tantum; qui autem ait, *Ite ad exitus viarum, & quoſcumque inveneritis, vocate ad nuptias*, homo rex.

8. Baſil.Seleuc. Minacibus verbis provocabat Goliath totum Iſraëlem, contra quem ad ſingulare certamen proceſſit David, ipſumque interfecit. De quo pulchrè ait D. Baſilius Seleucus Orat. 14. in Davidem. *Cum nullus è toto exercitu probaretur ſatis, eſſetque in periculo Saul, tunc militem ſuum producit in medium gratiæ, verè regem factis declarans.* In hoc opere verè ſe regem oſtendit David. Cur non potius quando paſcebat oves, & pro earum tutamine leonem, & urſum dilacerabat? *Paſcebat ſervus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, & urſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamque eos: nam & leonem, &*

1.Reg. 17. *urſum interfeci ego ſervus tuus.* 1.Reg.17.n.34. Cur in duello Goliath rex manifeſtatur, & non potius in tam mirabili facto. David occidebat leonem, & urſum, ut cuſtodiret proprium gregem, defenderétque oves patris ſui. In pugnam cum Philiſtæho deſcendit pro communi Reipublicæ bono, pro omniumque ſalute: ſolùm autem ſe verè regem oſtendit, non qui propriis inhæret commodis, ſed qui communi omnium negotio incumbit, cunctorúmque cauſam in ſe ſuſcipit. Hanc rationem innuit idem Baſilius ſic proſequens. *Deum pugnæ provocationem ad ſe rapit, & oratione conſauciatum Saulis animum præſanat.*

In communi utilitate, non verò particulari ſe rex declarat.

9. Cum rex Ezechias, graviter ægrotans, accepiſſet ex Dei mandato ab Iſaia Propheta ſe eſſe moriturum; multum ſe affligens oravit & flevit ad Dominum. Cujus preces cum audiret divina

4. Reg. 20. majeſtas, ait Prophetæ 4. Reg.20.n.5. *Revertere,*

Vatablus. Arabicus. *& dic Ezechiæ duci populi mei.* Vatablus, *ad Ezechiam principem populi mei*; Arabicus, *Ezechiæ regi populi mei*; quod ſcilicet exaudita eſt oratio ejus, & ipſe vivet. Poſtea verò cum adveniſſent legati Aſſyriorum, & eis oſtendiſſet Ezechias omnes theſauros ſuos, dictum eſt ei à Domino, regnum ejus fore devaſtandum; adjicitur tamen, quod illud non fiet in diebus ejus, ſed in diebus ſuorum filiorum. Subdit textus. *Dixit Ezechias ad Iſaiam: Bonus ſermo Domini, quem locutus es; ſit pax in diebus meis.* Citato cap. n. 19. Cur quando

Auctor.Mir. Abulenſ. Cajetan. Hieron. Corn. à Lap. Ezechias lachrymatur, tunc dux, princeps, rex nuncupatur; modò autem cum pacem poſtulat, ſolum dicitur Ezechias? Denunciata ſua morte lachrymatur ipſe, ut inquiunt Auctor Mirabilium ſacræ Scripturæ, Abulenſis, Cajetanus, & in c. 38. Iſai. D. Hieron. Cornelius à Lapide. *Flevit ergo, ait, quia non habebat prolem, ex qua naſceretur Chriſtus Abrahæ, & Davidi promiſſus.* Quaſi ſubiret in illius mentem, ne ex morte ejus cum ipſe non haberet filium, commune bonum periclitaretur; ne inde ſcilicet proveniret aliquod impedimentum ad Chriſti adventum, ex ejus ſemine in omnium ſalutem promiſſi. Cum Ezechias affligitur, ac lachrymatur pro cunctorum negotio, tunc dux, princeps, ac rex nuncupatur. Cum autem contempta regni utilitate, ſolum de ſua tranquillitate, ac jucunditate agit: *fiat pax in diebus meis*: tunc nec dux, nec princeps, nec rex, ſed veluti quidam particularis homo Ezechias dicitur. Vide hoc libro, & tom. 1. & 2. verbum *Prælatus*.

Qui de communi bono agit, magnum nomen promeretur.

Matth. 13. num. 25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & ſuperſeminavit zizania in medio tritici, & abiit.

VERSIONES.

Hebraicus. Cum dormirent omnes, venit inimicus ejus & ſeminavit urticas, ſeu carduos.

Vatablus. Dormientibus autem hominibus, venit illius inimicus & ſeminavit zizania inter triticum.

D. Zeno ſer. de circunciſ. Superſeminavit zizania in triticum.

EXPOSITIO II.

Cum *dormirent homines*, ex Hebræo legitur, *Omnes*, per quod denotatur, ut ait Abulenſis, profundum noctis, ſeu media nox, quando dormientibus cunctis nullus aderat, qui prohibere, vel obſervare poſſet. *Venit inimicus.* Cum æmulator ſolertiam ſatoris in ſeminando, diligentiam ſervorum in cuſtodiendo, bonitatem ſeminis in ſua virtute, ac terræ ex ſua capacitate videret pinguedinem; invidens tantæ hominis felicitati, inferre nocumentum parat. Et cum ad hoc opportunam occaſionem eſſet nactus: dormiebant enim omnes; advenit ipſe inimicus, diabolus ſcilicet, *& ſuperſeminavit zizania*; ex Græco legitur, *ſeminavit*, Zizania herba quædam eſt, quæ in apparentia parum differt à tritico, eique maximè adverſatur, & ſegetibus, valde inimica conſiſtit: inutilis eſt fortificationi ſeminis, officit incremento, ſata ſtrangulat, ac ſuffocat; ſuccum enim in radicibus, quo ſemina nutriuntur, depopulatur. Plinius lib. 18. cap. 17. peſtem agrorum vocavit. *In medio tritici*, ſeu inter triticum, Albertus Magnus, ut undique triticum teneat, & impediat. *Abiit* ſtatim, ne actor tot malorum agnoſceretur. Interlinealis. *Latuit, & occultatiſſimus factus eſt.* 10. Abulenſ. Græcus. Plin. Interlin.

QUÆSTIO II.

Quare homines iſti, aliàs probi ita dormiunt, ut pateat aditus inimico?

Servi iſti ex multis probantur probi. Primò, quia electi ſunt à tanto Domino ad excolendum agrum ſuum. Secundò, quia viſa zizania valdè diligenter confluunt ad Dominum, illius cauſam inveſtigantes. Tertiò, quia labori non parcunt, ſed ad eam eradicandum, ac colligendam ſe offerunt. Quomodo ergo utraque aure tam profundè dormiunt, ut inimicus irruat ad ſeminandam zizaniam? 11. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo primò quod dormiunt ex quadam naturali conditione, cum homines eſſent, ut dicam quæſt. ſequenti ex Cajetano. Secundò moraliter. D. Hieron. cap. 13. Matth. D. Auguſt. quæſt. 11. 12. Hieronym. Auguſt.

Paſchaſ. quæſt.11.in Matth.D.Paſchaſ.lib.7.Per hanc dormitionem interpretantur Apoſtolorum mortem, hac enim occaſione Hæretici, ac impii ſuam hæreſim,ac zizaniam ſeminarunt: Ex morte, ac abſentia boni paſtoris multa mala pullulant. *Intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces, in vos non parcentes gregi.* Actor. 20. n.29. Tertiò Beda ait. Quod præſenti ſententia. *Cum dormirent homines venit inimicus*: admonemur, quod omnes noſtræ potentiæ, & ſenſus ſint vigilantes, *Ne dum torpemus inertia, diabolus fœditatem vitiorum ſuper ſemen bonæ voluntatis ſpargat.*

Mors boni paſtoris multa mala parat. Actor.20. Beda.

13. Quartò. D. Chryſoſt. hom. 47. in Matth. D. Hieron.D.Aug.D. Paſchaſ. citati, D.Bernard. lib.2. De conſideratione. Per homines dormientes intelligunt illos paſtores Eccleſiæ negligentes,& dormientes,ex quorum incuria, ac pigritia naſcuntur in eorum agro,ſcilicet diœceſi, urticæ ſpinæ, zizania, dæmonis arte. De quo ait. D. Chryſol.ſerm.97.*Inſidiator vigilantes fugit,appetit dormientes.* Gen.9. n.11. *Dormivit Noë inebriatus, in tabernaculo,ſuo& filius ejus Cham nunciavit duobus fratribus ſuis foras.* Pulchrè D. Ambroſius lib. de Noë,& arca cap.11.*Nil mirum: dormiebat, cum erraret filius.* Facta oratione in Horto, ad Diſcipulos revertitur Dominus; & cum eos inveniſſet ſomno deditos,ait: *Simon dormis?non potuiſti una hora vigilare mecum.*Marc. 14.n.31.Eleganter ibi Salmeron. *Nominat antiquo nomine Simonem, qui in regimine conſtitutus dormit, indignus eſt qui vocetur Petrus, cum veteris hominis opera, non autem novi præſtet, ut debet.*

Chryſoſt. Hieron. Auguſt. Paſchaſ. *Somnus, ac negligentia Prælati multa mala inducit.* Chryſol. Geneſ.9. Ambroſ. Marc.14. Salmeron.

14. Quintò. Multi erant ſervi & tamen univerſi dormiunt. Ubi enim nos habemus,*dormierunt homines*, Hebraicus habet *omnes*. Nullus vigilavit, ſed cuncti ſe ſomno dederunt. Forſitan quilibet in alterius cuſtodia enitebatur; & inde provenit, ut omnes ſomno indulgerent.O quàm ſæpè contingit,quod *multitudo ſervorum penuria ſit famulorum*, ut dixit Seneca. Valde frequenter accidit, quod ſi multi conſtituantur cuſtodes,unuſquiſque in alterius vigilia confidens, ignavus, ac piger fiat, & tunc dormiant omnes atque dormirent,& oſtium domini latronibus,ac inimicis pateat, ſic cum dormirent in ſuo exercitu Saul,& Abner,ac populus in circuitu, ſcilicet univerſi cuſtodes, ut obſervant Abulenſis, Carthuſ.& alii 1. Reg.26. n.7.David,& Abiſai,qui adverſarii Regis reputabantur, tum uſque ad Regis tentorium habuere ingreſſum, ut inde ſcyphum aſportarent, & lanceam, & forſitan ita univerſi cuſtodes erant ſomno oppreſſi, quia cum multi eſſent, unus de alterius vigilia, ac ſolertia præſumebat.

Sæpe unus ſervus in alterius cuſtodia confidit. Seneca. Abulenſ. Carthuſ. 1.Reg.26.

15. Sextò, Homines iſti multo honore fuerant ſublimati à Domino, ad illius agrum vocantur; illius cuſtodes, ac cultores ſunt conſtituti, omniaque illorum curæ commiſſa. Cum ergo tanto apice eminerent,inde deſides evasêre, ac in multam incuriam abierunt ut omnes ſomno indulgentes dormirent. Magna dignitas multam negligentiam, multamque vecordiam multóſque defectus parit, ut jam rarus ſit qui in ſublime feratur, & inde non ruat. Sic ait Carthuſianus. 2.Reg. cap.16. *Magna difficile eſt in magnis officiis vitare peccata.*

Homines cum ſe elatos vident in honores, ſtatim innegligentiam ruunt. Carthuſ.

16. Vidit Joannes in Apocalypſi 1. nu.16. filium hominis, *Et habebat in dextera ſtellas ſeptem.* Quæ ipſo Angelo interprete, ſtellæ ſeptem Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum, ibidem nu. 20. Statim inſurgit difficultas: Quomodo ſeptem Epiſcopi Eccleſiarum Aſiæ dicuntur ſtellæ ſeptem lucentes, ac fulgentes in manu Dei, cum eis ſtatim multi defectus objiciantur: Angelo enim Epheſi dicitur: *Habeo adverſum te, quod charitatem tuam primam reliquiſti;memor eſto itaque,unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac.* Apocal. 2.n.4. Et Angelo Pergami Eccleſiæ. *Habeo adverſus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſraël, edere, & fornicari*, &c. Apocal.2. n. 14. Et Angelo Laodicææ dicitur: *Scio opera tua, quia neque frigidus, neque calidus es: utinam frigidus eſſes, aut calidus, ſed quia tepidus es & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.Neſcis quia tu es miſer,miſerabilis,pauper, & cæcus*, &c. Apocal. 3. num. 15. Quomodo ergo hi in quibus tot defectus, ac reatus numerantur, cum radiantibus ſtellis conferuntur? Quando viri iſti Dei manu aſſumpti fuerunt ad regimen Eccleſiarum, eorum virtus ac puritas veluti fulgentiſſima ſtella reſplendebat, cum tamen in dignitate eſſent conſtituti, eorum virtus eclipſim paſſa eſt & multa caligine involuta, ut ſaltem in aliquibus noctium tenebris fuerit obfuſcata Ansbert. lib.2. in Apocalypſim, ad illa verba dicta Angelo Epheſi. *Prima opera fac.*Sic ait:*Redeat ad mentem celſitudo dignitatis tuæ,quando mihi dilectione conjuncta ſanctiatis decore fulgebas,virtutumque prole fœcundabaris;atque rejecto amoris mei fœdere ſubintroductum hujus ſæculi amorem, tanquam adulterium, ſuſcepiſti; decorem ſanctitatis, prolémque virtutum amittens, geminina vitiorum quaſi vile mancipium, parere cœpiſti.*

Apocal.1. Apocal.2. Apocal.2. *Dignitas defectum ac pigritiam parit.* Ansbert.

17. Ait Regius Vates Pſalm.1. nu.1. *Beatus vir, qui non abiit in concilium impiorum, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.* Alii legunt: *in cathedra peſtium*; Brunonius,*in cathedra inficientis peſtilentiæ.* Sed quænam eſt hæc cathedra peſtium univerſarum? D. Auguſtinus, Remigius, & alii interpretantur regum, ac principum thronum, Sicut enim circunjacentia contagium, ac corruptionem patiuntur à peſtilentia? ſic etiam à dignitate &, honore, veluti quodam veneno omnium peſtium, corrumpitur probitas morum, oculorum vigilantia, animi puritas, conſcientiæ ſinceritas, juſtitiæ rectitudo, D. Hilarius, *Illa eſt* inquit, *cathedra peſtilens,cujus contagium Pilatus, manus abluendo;devitat. Quamvis enim multi religio propoſiti tenaces ſint? tamen neceſſitate ſedis obtentæ, cum ad contumeliam,cum ad injuriam,cum ad pœnam, cunctante licet voluntate, cogantur;facit eos neceſſitatis ipſius participes, cum tanquam lue moribunda imbuuntur.*

Pſalm.1. *Altera lectio.* Brunon. Auguſt. Remigius. *Honores corrumpunt mores.* Hilar.

QUÆSTIO III.

Quare homines, & non ſervi, vel Cuſtodes dicuntur dormientes?

18. REcte reſpondet Cajetanus, *Non dicit cuſtodes, ait,ſi enim dixiſſet cuſtodes, intelligeremus, negligentiam cuſtodum accuſari: ſed dicit homines ut inculpabiles intelligamus naturali ſomno occupatos,* In præſenti non eos nominat Evangeliſta ſervos Cajet.

ut

ut infra n. 27. quando pro ſuo debito munere conveniunt ad patremfamilias: ſed homines appellat, nam ſi dicerentur ſervi, vel cuſtodes dormientes, aperta fronte arguebantur, cum vigiliam, ſibi commiſſam dormiendo deſeruiſſent. At verò cum homines dicantur, maximè ex noſtra communi conditione excuſantur: cum dormitio naturaliter homini accidat. Hic eſt enim conſuetus juſtorum uſus, ut cum compellantur aliorum defectus, enarrare, eos tali phraſi proponant, ut ſimul abſcondant; ac eos quoad fieri poteſt, à crimine excuſent. Sic ſe habuit Evangeliſta, cum neceſſariò, ut obſervavit Cajetanus, homines dormientes eſſent referendi, ut deſcribitur, quod inſciis ipſis ſata ſit zizania.

Juſti in proponendo aliorum defectus, eos excuſant.

19. Cum Dominus hoſpitaretur apud Abraham, promiſit ei, elapſo anno, filium ex Sara, quæ in tabernaculo ſuo, cum illud audiſſet, riſit ex quadam dubitatione, ut placet Divo Auguſtino apud Gloſſam. Riſus mulieris à Domino fuit argutus, dicente ad Abraham: *Quare riſit Sara Nunquid Deo quidquam eſt difficile?* Quod cum audiſſet Sara, rem inficiatur: *Negavit Sara dicens: Non riſi timore perterrita.* Gen. 18. n. 15. Magnum crimen, magna ignorantia ac audacia deteguntur in muliere: nam Deo, cui omnia nuda ſunt oculis ejus, affirmante, ipſa tamen aperte negare audet: *Non riſi.* Perpende tamen quid ſtatim addat Scriptura. *Timore perterrita.* Ad quid hoc ponitur niſi ut videas, quod ſi deſcribitur illius culpa, tamen ſtatim illi annectitur excuſatio: negavit, timore tamen percuſſa, qui illius mentem perturbavit, judicium illaqueavit, ac conſiderationem obfuſcavit. Lippomanus. *Sara præ anguſtia fœminarum mente mentitur: mulier enim erat, & filia Evæ: ſed excuſatur etiam ab ipſa Scriptura, quia timore erat perterrita.*

August. Geneſ. 18. *Scriptura factum Saræ narrans culpam minuit.* Lippoman.

20. Cum Joſeph ſe fratribus ſuis manifeſtaſſet in Ægypto, ait illis: *Nolite pavere; neque durum eſſe vobis videatur, quod vendidiſtis me in his regionibus: pro ſalute enim veſtra miſit me Deus ante vos in Ægyptum.* Geneſ. 45. n. 5. Quid eſt, quod de venditione ſua agens, ſtatim illius nomen mutat, & miſſionem, ac ordinationem à Deo factam dicit? Cur carceres, ac laboresſuos perpeſſos non commemorat, ſed illis ſuppreſſis, pro eorum vita ſe aſſerat à Deo illuc fuiſſe deſtinatum, ut crimen aliqualiter excuſet, leniat culpam affirmans, quod illud potius egit divina providentia, quam humana impietas. D. Ambroſius lib. de Joſeph c. 12. *Quam pia fraternitas, ait, quam dulcis germanitas, ut etiam parricidale excuſetur admiſſum, dicens illud divinæ providentiæ fuiſſe non impietatis humanæ, quandoquidem non ab omnibus oblatus ad mortem, ſed à Domino miſſus ſit ad vitam.* De hoc vide multa in Indice. Verbo *Defectus*, & tom. 1. & 2.

Geneſ. 85. *Venditio Joſeph miſſio nuncupatur.* Ambroſ.

QUÆSTIO IV.

Quare inimicus nocte venit?

21. Reſpondeo primò juxta litteram cum Cajetano. Ideo veniſſe nocte, & eo tempore, quo homines dormiebant, quia ſi ipſi eſſent in vigilia, ei aditum prohiberent, illéque in agrum minimè haberet ingreſſum. Secundò: bonus Sator clara luce ſeminat: at inimicus, & malus ſub caliginoſis noctium tenebris zizaniam diffundit, ac ſpargit; forte quia ipſemet erubeſcebat, tam vitioſum, ac iniquum ſemen emittere. *Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.* Joan. 3. n. 20. Vide ibi dicta tom. 2.

Cajet. *Iniquus de ſua nequitia erubeſcit.* Joan 3.

22. Tertiò, nocte acceſſit, quia nullum tempus, nullamque horam prætermittit inimicus in qua nobis bellum non inferat, ac nocere intentet. Quartò, nocte venit ob infirmitatem, non audet vigilantes, ſed dormientes invadere. D. Chryſologus ſerm. 97. jam ex parte datus. *Inſidiatur,* ait, *vigilantes fugit, apetit dormientes: maximæ infirmitatis indicium eſt, dormientibus irruiſſe.* Vide c. 21. n. 149. & tom. 2. c. 25. q. 11. n. 67. & 68. Quintò, idem Chryſol. citatus. *Diabolus,* ait, *hoc ideo tenebris celantibus eſt molitus, ut adulterata meſſis noxa redundaret ad ſervos, & hinc pœnam ſumerent, unde ſperaverant palmam.* Totis viribus inimicus intendit, Domino & ſervis officere, nocte ingreditur, ut corrumperet zizania bonum ſemen, & optimi ſatoris labor eſſet inanis; venit nocte ut ſervi ex dormitione arguantur & non ſolùm, ut expellantur à præmio, ſed etiam ut pro illo pœnam reportent.

Diabolus omni tempore nos impugnat. *Diabolus infirmus.* Chryſoſt. Chryſol. *Diabolus intendit, ut unde ſperamus premiū habeamus pœnam.*

23. Sextò, alta Dei providentia permittitur, ut nocte veniat, ut clare deprehendatur quantum malitia inimici ipſum fefellit. Venit dormientibus hominibus, ut eis inferret injuriam, cum ſuper agrum eis commiſſum tam alto ſomno dormirent. Sed in hoc, quo eis voluit ignominiam impingere, magnum levamen, ac excuſationem præbuit, cum ipſis dormientibus ille intraſſet; nam ſi homines eſſent in vigilia, & excuſſo ſomno minime ille aditum haberet: quod autem ſomno deditis fit, non in multum opprobrium cedit, cum ibi homo non ſit ſui compos, ſed veluti mortuo ſimilis perexiſtat.

Somnus excuſat à culpa.

24. Cum David eſſet ingreſſus ſpeluncam, in qua latitabat Saul. *Ipſe præcidit oram chlamydis Saul ſilenter. Poſt hæc percuſſit David cor ſuum, eo quod abſcidiſſet oram chlamydis.* 1. Reg. 24. n. 6. Aliter vidimus factum eodem lib. 1. Reg. c. 26. n. 12. *Tulit igitur David haſtam, & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt, & non erat quiſquam qui videret, & vigilaret; ſed omnes dormiebant.* Cur ob præciſam oram chlamydis Saul penitentia, ac dolore commovetur David, non ſic verò ob ablatam lanceam: immò de hoc ſpolio videtur gaudere? nam ipſe dixit Abiſai. *Tolle haſtam, & ſcyphum, & abeamus*: juxta Hæbræum legitur *abeamus nobis*, id eſt, ut explicat Cajetanus, *ad noſtrum bonum.* Unde ergo iſta differentia, cum major injuria videatur illata uni regi in exercitu auferendo arma, quàm illi oram veſtis præcidendo? In ſpelunca extabat Saul vigilans in tentorio autem magno ſomno oppreſſus: & David ſolum reputavit injuriam, quod vigilanti fiebat, non autem dormienti; unde de primo magno dolore tangitur, non ſic verò de ſecundo; cùm ipſe ſomnus regem ab omni approprio liberaret.

1. Reg 24. 1. Reg 26. *Injuria in ſomnis illata non eſt multum gravis.* Caietan.

QUÆSTIO V.

Quare inimicus potius ſeminat zizaniam quàm aliam nocivam herbam?

25. IN hac quæſtione inquiro primò: Cur inimicus ſeminat zizaniam? Deinde cur ipſam potius quàm aliam herbam nocivam? Ad primum reſpondet. D. Chryſologus citato ſerm. 97. *Superſeminavit zizaniam; ut quid? Ut periret dominica meſſis. Et hoc ad lucrum quod pertinebat inimici? Niſi quod invidia ſpiritus hominum damnum ſuum computat lucrum, & quod perierit hominibus, hoc ſe exiſtimat acquiſiviſſe.* Invigilat, & pernoctat inimicus obſervatque dormientes homines, ad hoc tantum, ut ſeminet zizaniam peſtiferam herbam, & nocumentum inferat, qui nobis nocere emolumentum ſuum judicat. Vide ſuprà cap. 22. n. 129. 137. 138. & 139. tom. 2. cap. 21. n. 25.

Chryſol. — *Diabolus pro emolumento habet hominibus nocere.*

26. Secundò, Chriſtus D. hoc c. 13. Matth. 38. explicat, quod zizania *ſunt filii nequam*, ſeu, ut vertit Syrus, & Arabicus *filius illius maligni*, ſcilicet diaboli. Qualis unuſquiſque, talia & illius opera. Deus, cum ſit per naturam bonus, bona operatur. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona.* Geneſ. 2. Diabolus autem, cum ſit malitiæ, ac nequitiæ pater, quidquid ipſe ſeminat, ut obſervant Chryſoſt. & D. Thom. malignum, ac perverſum eſt. Vide tom. 1. lib. 2. cap. 2. q. 1. n. 2.

Matth. 13. Syrus. Arabic. *Qualis unuſquiſque, talia illius opera.* Geneſ. 1. Chryſ. D. Thom.

27. Tertio, D. Baſilius in cap. 2. Iſaiæ ad illa verba n. 2. *Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me. Væ genti peccatrici populo gravi iniquitate, ſemen nequam, filiis ſceleratis.* Per zizaniam intelligit iniquam progeniem Judæorum. *Semini nequam*, ait, *hoc ſcilicet, quod ab inimico homine, nempe zizaniam puro frumento inſertum eſt, & inſperſum, quod ut primum adolevit, ac maturavit, in filium evaſit iniquitatis, filium, inquam, perditionis, ac gehennæ.* Meritò tamen dubitabis: Quomodo quos filios vocat, *filioc enutrivi*: ſemen nequam dicit; Difficultas ſolvit ex radice Hebraïca, in ſequentibus verbis *filiis ſceleratis* legitur *Hyphil*, id eſt, *exciſſum*, velut ramis ab arbore. Hæc eſt peccati natura, quod animam à divino, ac præclaro ſtipite abſcindat. Quamdiu Judæi Dei legi ſervierant, ejus filii facti erant: cum autem degeneres extiterunt, & voluntatis pravitatem quaſi in naturam verterunt, Diaboli ſemen inventi ſunt, ut ait D. Aug. lib. 7. contra adverſarios legis D. Hieronimus. *Filii ſcelerati, ſive iniqui, ut qui primùm per beneficium filii appellati ſunt Domini poſtea vitio ſuo vocarentur filii iniquitatis, ſive ut reliqui conſona voce dixerunt filii, corrumpentes.* Vide tom. 2. c. 2. q. 8. n. 33. & c. 6. q. 4. n. 3.

Iſai. 1. Baſilius. Hebraic. *Judæi ſemen nequam, cum ſint à Deo ſeparati.* Auguſt. Hieron.

28. Quartò, D. Chryſoſtomus hom. 47. D. Auguſt. lib. quæſt. in Matth. q. 11. Euthym. Beda, S. Thomas per zizaniam, ab inimico ſeminatam, Hæreticos, ac Schiſmaticos interpretatur: hi enim veluti peſtifera zizania fidem ac fideles à radice ſuffocare, ac evertere conantur. Et in confirmationem hujus rei optimè dicitur, quod inimicus ſuperſeminavit potius zizaniam, quàm hordeum, vel aliam deteriorem, aut malam herbam. Zizania hoc habet, quod in initiis, quamdiu eſt in herba vix diſcrepat à tritico: at verò cum adoleſcit & robur acquirit, tunc apertè oſtentat ſuam malignitatem, ac nequitiam. Præclare in hoc hyeroglyphico Hæretici depinguntur. In exordio, cum ſeminant ſuos errores, triticum volunt videri, aſſerunt enim, ſe talia dicere, non ex ambitione, nec ex motivo, ſed ducti conſcientia ſua; ut veritatem aperiant, & doceant, utque cuncti procul ſint ab erroribus: cum hac venenoſa ovina pelle hominum animos dementant. Cum autem vident ſe jam vires comparaſſe, & principum præſidia illis adeſſe, tunc incipiunt ſine ullo velamine ſuam impudentiam oſtentare, ſuoſque turpiſſimos mores omni vitiorum colluvie detegere, ac declarare. Sic habet D. Chryſoſtomus citatus. *Herba fructum fecit, tunc apparuerunt zizania, &c. Id certè, ait, moris eſt Hæreticis, ut obrumbrent ſeipſos, atque occultent in principiis quouſque majorem fiduciam capiant, & quodam favore multitudinis juventur, tunc enim contagioſa venena effundunt.* Vide lib. 2. cap. 23. quæſt. 8. n. 58. & cap. 21. quæſt. 7. n. 58.

Chryſol. Auguſt. Euthym. Beda. D. Thom. — *Hæretici exordio oſtentant quandam ſpeciem tritici.* Chryſoſt.

29. Quintò, idem Chryſoſtomus citatus aliam aſſignat rationem, ob quam per zizaniam Hæretici denotentur. *Illud profectò, ait, artibus aſtutè fieri ſcire debemus, ut veritati ſemper errores connexi, atque incerti per ſimilitudinem facilè decipiant leviores. Propterea non alia ſemina, ſed zizania immixta dixit, quæ tritico in ſpeciem ſimillima ſunt.* Zizania in ſuo initio multam refert tritici ſimilitudinem: ſic & hæretici eos errores in exordio ſeminant, qui, aliqualem habent apparentiam cum veritate, ut inde facilè parvulos decipiant.

Chryſoſt. *Hæretici in aliqualem boni ſimilitudinem referunt.*

30. Sextò, D. Auguſtinus lib. 2. Retract. cap. 28. ex D. Cypriano, & ſerm. 39. de ſanctis, D. Ambroſius, D. Gregorius, D. Paſchaſius, Theophylactus, Albertus Magnus per zizaniam inquiunt denotari omnes malos, & iniquos, quos Diabolus inter fideles ſeminat, ut illi ſua mala vita, vitiis ac turpiſſimis verbis, & peſtifero conſortio multum nocumentum probis inferant, ſicut zizania tritico, illudque ſuffocat. Ex quo monet divus Baſilius in Regulis brevioribus quæſt. 6. *Promiſcue vitam agere, inquit cum iis, qui ſicuti perfectam illam præceptorum Domini obſervantiam contemnunt, pernicioſum eſſe, etiam Salomon docet.* Prov. 22. n. 24. *Neque habitaveris cum viro furioſo, ne fortè diſcas vias ejus, & ſumas laqueos animæ ſuæ.*

Auguſt. Cypr. Ambroſ. Gregor. Paſchaſ. Theoph. Alber. Mag. *Iniquorum ſocietas fugienda.* Prov. 22.

31. In primo Orbis molimine, creata luce, dicitur *Vidit Deus lucem quod eſſet bona, & diviſit lucem à tenebris.* Geneſ. 1. n. 3. Sed ad quid hujuſmodi diviſio, nam Sol per ſeipſum tenebras diſſipat, & lux eas abire facit: ad quid ergo hujuſmodi diſcretio? Ratio innuitur in textu: Vidit, *Quod eſſet bona.* Quaſi inde moveretur ad ſeparationem, ne inde illius bonitas periclitaretur. Per lucem boni, ac juſti deſignantur; per tenebras verò peccatores, & iniqui. Et quamvis una virtus ſit fulgens, & irradians, ut ſplendor Solis ſi tamen cum tenebris ſit immiſcua, expoſita eſt, ut ſuam obnubilationem, ac eclypſin patiatur. D. Leo ſerm. 4. de Quadrag. *Inimicis autem,* ait, *Crucis Chriſti nulla conſenſione jungamur, ne impiorum conſortio ſanctitas filiorum polluatur. Lux ſeparatur à tenebris, & fugiant filios Diaboli filii veritatis.*

Geneſ. 1. *Boni periclitantur cum impiis.* Leo.

32. Poſtquam Lot diſceſſit ab Abrahamo, dicitur. *Lot moratus eſt in oppidis, quæ erant circa Jordanem* Geneſ. 13.

nem. Genet. 13.n.12. Lot ſufficiebat unum oppidum, una civitas ad habitandum; ad quid dicitur in plurali, quod morabatur in oppidis? difficultas ſolvitur ex ſubjunctis verbis textus: *Homines autem Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores coram Domino.* Ex quo docet Carthuſianus, *Et probabile, quod Lot paulatim experiens impietatem oppidanorum illorum, receſſit ab una urbe mala in aliam, æſtimans habitatores unius meliores habitatoribus alterius urbis.* Cum Lot in uno oppido videret malitiam, ac nequitiam inhabitantium, illud relinquebat, & ad aliud tranſibat, an meliores inveniret. Qui puritatem, ac ſinceritatem animi deſiderat retinere, conſervare; ne commoretur, neque figat ſedem inter iniquos, ſed illos relinquens ad aliud ſe transferat. Vide multa hoc lib. Verb. *Societas,* & tom.1. art.1.

Carthuſ.

A malis recedendum.

Quæstio VI.

Quare non dicitur, quod inimicus ſeminaverit, ſed quod ſuper ſeminaverit?

33. *Difficultas quæſtionis.* VAlde mirum, quod per multum tempus ager ille ſtetit parens, & nunquam in illum ingreſſus eſt inimicus homo, niſi modò poſtquam noſter Sator ſuum bonum ſemen in illo effudit, tunc ipſe inimicus ſuper illum, ſeu ſuper triticum ſeminat; hanc enim vim habet illud verbum ſuperſeminare. Ad hoc

34. Chryſoſt. D.Thom. Reſpondet primò D. Chryſoſtom. homil. 47. in Matth. D. Thomas hîc, & alii: Quod Deus prius ſeminavit Evangelicam veritatem, & poſtea Dæmon ſuum ſemen effudit mendacii, & falſitatis. Sic & Heretici diaboli filii non ſeminant, ſed ſuperſeminant; ſuper enim veritatem à Chriſto diffuſam, ſpargunt ſua falſa, ac perverſa dogmata. Cujus rei rationem aſſignat D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. Quia bono ſemine jacto inimicus per gratiam Dei videt homines adoptatos in filios Dei, à quo decore, ac excellentia ipſe ceciderat, in quam cum videret homines vocatos, in eos ſuam malignitatem machinatur. Vide ſuprà c.11.n.15. & tom.1.lib.3. cap.1.q.2. num.11.

Paſchaſ. *Durum ſi quis videt ſuam dignitatem alteri dari.*

35. Chryſol. Secundò, D.Chryſologus ſerm. 96. *Diabolus,* ait, *ſuperſeminavit, non ſeminavit: quia hæreſes inter fideles; inter ſanctos peccatum; inter pacificos lites, inter ſimplices dolos; inter innocentes nequitiam gratis ſerere conſuevit: non ut acquirat zizania, ſed ut triticum perdat: nec ut reos capiat, ſed ut adimat innocentes: nec obſidet mortuos, ſed impugnat viventes.* Non antea ſeminavit diabolus in agro, ſed modo cum triticum eſt diffuſum, tunc ipſe ſuperſeminavit: nunquam diabolus promptior ac diligentior accurrit, quam ad ſuffocanda, ac eradicanda virtutum primordia quæ in nobis videt plantata. Ait Regius Vates Pſalm.118. n.69. *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum.* Ex qua cauſa impiorum malignitas ita coadunatur, ac conglomeratur contra David; Cum enim ipſe contemptis terrenis rebus totus ſe Dei obſequio mancipaſſet, inde aliorum iniquitas, diabolo ſubminiſtrante in eum exacuitur. D. Ambroſius ſerm.9. in præfatum Pſalm. *Quanto magis,* ait, *quis Deo ſervire deſiderat, tanto magis in ſe excitat adverſarios; & tanquam athleta fortis, coronam juſtitiæ reportare deſiderans, irritat in ſe plurimos, &* *laceſſit, qui invident noſtro profectui.* Vide ſuprà cap.26.n.61. & 62. & tom. 1.lib.3.c.3.q.1.n.5.

Contra virtutem teneram, & incipientem multi inſurgunt. Pſalm.118.

Ambroſ.

Tertiò, D. Greg. Nyſſenus lib. de Oratione 36.
Dominica c.4. Nyſſen. *Semen,* ait, *patrisfamilias frumentum eſt, & ex frumento panis conficitur. At luxus, atque deliciæ zizanium eſt, quod ab inimico juxta frumentum ſatum eſt. Sed homines, omiſſo miniſterio naturæ neceſſario, re vera ſuffocantur vanarum rerũ ſtudiis, & infrugiferi manent.* Quantum diſcrimen ineſt inter bonum ſatorem, ac diabolum! Bonus Sator ſeminat juxta exigentiam, frumentum nempe, quod eſt neceſſarium ad humanam vitam. Hic eſt enim Deus, qui nobis communicat ſua dona, juxta noſtram capacitatem, prout nobis conveniunt. At diabolus ſuperſeminat zizaniam, quæ exuberat, & nobis eſt ſuperflua, & exceſſiva. Quàm aptè inimicus dicitur; nulla enim re magis nocere potuit, quàm exhibendo exuberantia, ac exceſſiva, nam dum homines, relictis neceſſariis, ea amplectuntur, in interitum ac perditionem ruunt.

Nullũ majus malum quàm ſuperflua.

Moyſes paſcebat oves Jethro; cumque minaſſet
gregem ad interiora deſerti. Exod. 3. n. 1. Valde 37. Exod.3.
mirum, quod Moyſes non alias oves paſcit, nec eas abducit a domo ad interiora deſerti, niſi oves Iethro. Quidnam in hoc latet miſterii? Iethro, teſte D. Ambroſ. ſuperfluitatem ſignificat. Meritò ergo Moyſes, in quo magnus paſtor adumbrabatur, oves illas educit e domo Iethro ad deſertum, in quo Deus viſitur; ut abjecta ſuperfluitate domus, abſtinentia, ac ſobrietate deſerti oves illæ mundarentur, ac purificarentur, ut dignè appeterent ante Domini conſpectum. D. Ambroſ. lib. 2. de Abel, & Cain, cap. 6. *Compugnantes,* ait, *leges, carnis, & mentis, in unum cogere, immortalis cujuſdam eſt viri. Denique ipſe legiſlator vindicavit hoc munus, ut oves paſceret Iethro, qui dicitur ſuperfluus, & ageret in deſertum, eo quod irrationabilem, & ſuperflui, vulgariſque ſermonis loquacitatem in deſerta quadam ſobrie doctrina coegit myſteria.* Vide tom. 1. lib. 3. cap.3. quæſt.12. & tom.2.c.6. quæſt.14.n. 103. & cap.17. quæſt.7.n.43.

Amputa ſuperflua, ut ad magna evehâris.

Ambroſ.

Quæstio VII.

Quare iſte adverſarius, inimicus homo, & non alio nomine nuncupatur?

PEr inimicum hunc, diabolum omnes interpretantur, *Superbia eorum, qui te oderunt, aſcen-* 38.
dit ſemper. Pſal. 73. n.23. Superbia eorum, dæ- Pſalm.173.
monum ſcilicet, eſt communis explanatio. Hæc autem inimicitia eſt ſecundum perverſitatem voluntatis eorum. Quærit hic Divus Thomas: Quomodo ſit verum, quod aliqua creatura oderit Deum? Ad quod reſpondet S. Doctor, quod amor non eſt, niſi rei cognitæ. Dupliciter autem Deus poteſt cognoſci; vel in ſe, vel in ſuis effectibus. In ſe autem, impoſſibile eſt, quin ametur; nam amor ſemper tendit in objectum ſub ratione boni: ergo cum ſit prima, & ſumma bonitas, in ſe odiri non poteſt. In effectibus autem poteſt odio haberi. Et tali hoc modo cum odio proſequuntur dæmones: diſplicet enim eis, quod contra eorum voluntatem ipſi puniantur; quod

D. Thom.

Qui odit aliquem, & illius opera odit.

etiam juxta voluntatem ſuam non puniant homines. Inde fit quoque,& ob alias rationes jam datas quæſt.4. quod, cum homo ſit unus ex præſtantiſſimis Dei effectibus, maximè dæmones eum inſectantur: qui enim odit regem, odit & illius opera, ac effectus.

39. Geneſ.3. Hieron. Paſchaſ. Pſal.9. Pſal. 139. Albert.Mag. Hugo.

Sed quare diabolus dicitur inimicus homo? Inimicus,quia illi dictum: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem,* Geneſ.3. n.15. Et ut docent D.Hieronymus, & D. Paſchaſius, ut jam dixi, quia Deus eſſe deſiit: ſævit enim, cum videat nos admitti ad dignitatem filiorum Dei, à qua ipſe eſt excluſus. Dicitur homo, juxta Pſalm.9. n.20. *Exurge, Domine, ne confortetur homo.* Et Pſalm.139. n.1. *Eripe me, Domine, ab homine malo; à viro iniquo eripe me.* Dicitur autem homo, quia non facit, Albertus Magnus, niſi in homine, & cum homine. Secundò,Hugo. Quia ſub ſimilitudine rationis humanæ decipit.

40. Chryſoſt. *Plus homo homini nocet, quàm diabolus.* Imperfect.

Tertiò, eleganter ait D. Chryſoſtomus homil.47. in Matth. *Hominem inimicum ipſum diabolum quia ſemper omnibus obeſſe conatur, meritò appellavit.* Nullus major adverſarius homini, nulluſque majora nocumenta ei parat,quàm homo. Cum diabolus homo non ſit, homo tamen appellatur hoc loco,ut aptius ejus furor,& malignitas, qua contra nos debacchatur, exprimatur, cum nulla major inveniatur, quàm hominis in hominem. Sic diſertè ait Auctor operis Imperfecti homil.24. *Homo malus prior eſt, quàm ipſe diabolus.*

41. 1.Paralip. 21. Abulenſ. Pſalm.77. Exod.12. Abulenſ. *Homo homini maximè contrarius, & adverſarius.*

Ex Dei mandato in Propheta Gad ad David: *Elige quod volueris, aut tribus annis famem, aut tribus menſibus te fugere hoſtes tuos, & gladium eorum non poſſe evadere; aut tribus diebus gladium Domini, & Angelum Domini interficere in omnibus finibus Iſraël. Reſpondit David: ex omni parte anguſtiæ me premunt; ſed melius mihi eſt,ut incidam in manus Domini, quia multæ ſunt miſerationes ejus,quàm in manus hominum,* 1.Paralipom. 2. num.12. Elegit David peſtilentiam, incideréque in gladium Domini, gladiumque Angeli, cum ipſe potuerit eſſe dubius, an ille Angelus bonus, vel malus eſſet futurus; per utrumque enim hæc plaga fieri poterat, ut docet Abulenſis 2.Reg. cap.24. quæſt.35. Per Angelum enim malum Pſalm.77. n.49. Exod.12. num.23. ibi Doctores. Nec ſolvitur difficultas ex adjunctis verbis David: *Melius eſt mihi, incidere in manus Domini, quàm in manus hominum:* Nam in unoquoque ex illis tribus ſuppliciis incidebatur in manus Domini, quodlibet enim erat à Deo ordinante, & diſponente: tamen executio in omnibus non erat per Deum proximè; nam bellum fieret per gladium hominum; fames interventu cauſarum naturalium; at peſtis exequenda erat per gladium Domini, ſcilicet per gladium Angeli percutientis. Abulenſis citato cap.21. Paralipom. quæſt.49. *Omnes iſtæ tres plagæ erant à Deo, quia ipſe diſpoſuerat, quod veniret, quæcumque earum eligeretur à David, tamen quantum ad executionem non pertinebant omnes ad Deum: in peſte autem executio erat per Deum,eo quod Angelus ſuus percutiebat.* Renuit ergo David ſupplicium,in quo agnoſcebat homines executores, & elegit illud in quo videbat Angelos percuſſores, eſto fieri poſſet, quod mali eſſent:plus enim nocumenti ab hominibus, quàm ab Angelis, etiam malis, ſibi timebat.

Ad hoc ipſe David magnum habebat experimentum: nam cum ſpiritus malignus torqueret Saul, David manu pulſante citharam, fugiebat ſpiritus malus, & tamen ſævitia incluſa manebat in pectore regis. *Tenebatque Saul lanceam, & miſit eam, putans, quod configere poſſet David cum pariete.* 1. Reg.18. n.10. Mira res! Davidis cantu expellitur diaboli tyrannis; & tamen rabies, ac ira hominis non quieſcit, ac mitigatur. D. Baſilius Seleucus, Orat.16. *Hic*, ſcilicet David, *lyram ſumebat in manu*, ait, *quo cantu abigeret dæmonem, ille ſanatus haſtam in medicum jactabat. O novum, injuriumque facinus! Dæmon pellebatur, & dæmon liberatus arma capiebat; dæmon vincebatur, & hominis mores plus ſumebant audaciæ.* 42.

1.Reg.18. *Diabolus miteſcit,& non homo homini.* Seleuc.

Cum comprehenditur meus Jeſus, ait carnificibus: *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Luc. 22. num. 53. Quod explicans D. Cyrillus in catena ait: *Dicit, quod hæc poteſtas eſt tenebris data, id eſt, diabolo, & Judæis inſurgendi in Chriſtum.* Dicitur poteſtas tenebrarum in plurali, quia data eſt diabolo, & Judæis. Nonne ſat erat, quod hæc poteſtas daretur diabolo? Ad quid etiam Judæis? Ac ſi diabolus non habens ſecum Judæos non obtineret poteſtatem ſufficientem, qua Chriſtum occidere valeret. D. Zeno de hoc argumento eleganter audiendus in Pſalm.128. *Cum diabolus*, ait, *poteſtatem tentandi Job poſtulaſſet per direptionem ſubſtantiæ ejus primum deſæviturus, homines ad paſtorum cædes, & ad direptionem pecudum excitavit, eoſque in hanc voluntatem latrocinii accendit. Egit ergo, quod volebat per humanæ operationis officium. Judas quoque in Paſſione Domini miniſterium diaboli fuit, & per eum effectum voluntatis propriæ eſt executus, Evangeliſta teſtante, qui ait: Intravit,* inquit, *Satanas in Judam. In omni igitur, quam perpetimur, injuria, alterius opus, alterius inſtinctus eſt, & non ſibi ſufficiet*, &c. Ultima verba perpende. Vide ſuprà cap.8. quæſt.9. n.69. & cap.22. quæſt.7. n.42. & tom.1. lib.1. cap.9.n.12. & lib. 3.cap.3. quæſt.41.n.187. & tom.2.cap.7. quæſt.3. num.17. 43.

Luc. 22. Cyrill. *Diabolus homini nocet per hominem.* Zeno.

Quæstio VIII.

Quare poſt ſeminatam zizaniam inimicus ſtatim abiit, & receſſit?

Ratio litteralis, ac germana eſt, ne ipſe auctor mali agnoſceretur. Secundò, etiam ad mores. Quomodo ſeminata zizania inimicus tam cito diſceſſit? fieri enim poterat, ut jacta zizania ſtatim deficeret, ac emarceſceret? Cur ergo ſi Domini meſſem intentas perdere, tam cito decedis? Cur non expectas, an ſit neceſſarium ei majus nocumentum inferre? Apud ſe ſtatuit malignus, quod ſufficientiſſimum erat ad totale humanæ meſſis excidium, quod ſemel ipſe manum ſuam admoveret, & applicaret. Hinc ut Regius Vates exprimeret gravitatem, ac acerbitatem plagarum Ægypti eas factas fuiſſe per dæmonem, declarat. *Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem, &* 44.

Quidquid de manu inimici venit, ſat eſt ad perdendum.

& iram, & tribulationem, immiſſionem per angelos
Pſalm.77. *malos.* Pſalm.77. n.49.

45. Chryſol. Tertiò, D. Petrus Chryſol. ſerm. 96. Semina zizania, *Abiit*, ait, *quia diabolus impellit quidem viribus ad ruinam; ſed poſtquam proſtraverit, relinquit.* Cum diabolus videt hominem jam lapſum, & in ſua catena comprehenſum, illico diſcedit. Cujus rei quandam rationem hic inculcat Palatius. Quos enim diabolus fallit, ait, principio torquet, ſed demulcet, & velut abiens relinquit; fortè ſi initio durum ſenſerint imperium, à tyrannide reſiliant.

Diabolus intentat in ſua catena nos habere. Palat.

46. Chryſol. Quartò, idem Chryſologus ſerm. 97. *Malus* ait, *nunquam non ſtultus. Quid hic egit inimicus, Eſto quod dormirent ſervi, nunquid Dominus dormiebat; Eſto quod oculos ſervorum ſopor clauſerit poſt laborem nunquid dormitantes oculos ulla vicerat laſſitudo.* Stultè, fatuè egit inimicus: obſervat noctis tempus, cum dormirent homines, & ſine ulla mora diſcedit, ne ejus adventus ab aliquo agnoſcatur. Cur etiam non obſervat, an Dominus meſſis dormiat? Planum enim erat, quod ſuper rem ſuam in majori vigilia Dominus affuturus eſſet, quàm ſervus, ac operarius. Cur de hoc curat inimicus? cum ipſe velit, quod à nullo ejus adventus deprehendatur. Hæc tamen ejus mentem prætereunt, nec de his cogitat. Cum inimicus eſſet iniquus, fatuus, & inſipiens erat: *Malus nũquam non ſtultus.* Et quæ manifeſtà, & aperta erant, ita cæcus, ut ea non apprehenderet. *Dixi iniquis: nolite iniquè agere.* Pſal. 74. n.5. Alii transferunt: *Dixi ſtultis: nolite ſtulte agere.* Job.4. n.18. *In Angelis ſuis reperit pravitatem* Hebræus transfert: *Reperit ſtultitiam*, Vide tom.1. cap.17. quæſt.14. n.63. & 64.

Malus ſemper ſtultus. *Peccator ſtultus.* Pſalm.64. Job.4. Hebr.

47. Quintò, dici etiam poteſt, quod ita erat ſtultus, & inſipiens inimicus ut ſibi perſuaſerit, oculos ſupremi dominantis evadere poſſe; & ideo cum dormientes homines vidiſſet, ſtatim abiit, exiſtimans, ſe etiam à Domino quem reputabat abſentem, non videri. Hæc ſemper fuit iniquorum maligna voluntas ad licentioſius peccandum, oculos divinæ majeſtatis declinare appetere. Pulchrè Divus Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 4. Verbum *de Deo.* idololatras pungens, ait: *Quidam Solem ponebant, ut occidente Sole noctis tempore ſine Deo eſſent. Alii vero Lunam ut in die Deum non haberent.* Nefariis hominibus in magna cura, ac ſolicitudine poſitum erat, ut ſemper ſub divinis oculis non ſubjacerent; & ideo tales deos fingebant, ut ab eorum obtutu aliquando abeſſent, ut ſine alicujus metu, ac reverentia omni peccatorum turpitudine ſeſe ingurgitarent.

Peccator vult fugere Dei aſpectum. Cirill.

48. Ezech.9. Hanc impiorum fatuitatem multis deteſtandam docet Ezechiel 9. num.9. *Et dixit ad me*, ſcilicet Dominus, *iniquitas domus Iſraël, & Juda magna, & nimis valdè. Et repleta eſt terra ſanguinibus, & civitas repleta eſt adverſione. Dixerunt enim: Derelinquit Dominus terram, & Dominus non videt, igitur & meus non parcet oculus, neque miſerebor.* Maximè exaggeratur prævaricatio Iſraël, & Juda triplici verbo, *Magna, & nimis valdè.* Terra *repleta ſanguinibus*, Chaldæus, *homicidiis* Additur Civitas *repleta averſione*, Hebræus, *defectione*, *declinatio* à Deo ad idola. Divus Hieronymus explicat, de porta uſque ad portam civitas eſt plena nequitia. Et quænam tantorum malorum cauſa; *Dixerunt derelinquit Dominus terram, & Dominus non videt.* Hieronym.

Chald, Hebr,

Hic eſt fons omnium ſcelerum, quod impii, ut ait D. Hieronymus, negant Dei providentiam. videre, curare, punire, præmiari hominum facta, Inde quid ſequitur? *Non parcet oculus meus, neque miſerebor.* In æternum eorum peccata abſque ulla miſericordia punientur.

Summa malitia cogitare, quod Dominus non videt.

Matth.13. num.26. Cum autem creviſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania.

VERSIONES.

Syriacus. Cum autem germinaſſet herba, & dediſſet fructum; tunc apparuerunt etiam zizania.

Vatablus. Et fructum attuliſſet.

Albert. Magn. Apparuerunt ſimul & zizania.

EXPOSITIO III.

Cum autem creviſſet herba, ex bono ſcilicet ſemine jacto, & *fructum feciſſet.* Culmi enim 49.
jam ſpicis erant onuſti. *Tunc etiam*, ut legit Syriacus, *apparuerunt zizania*, ſeſe cœperunt manifeſtare: nam in herba prima germina zizaniorum, & tritici ſimilia ſunt: triticum, cum primò pullulat, herba videtur, ut notavit Abulenſis; & tunc ab eo zizanium valde difficiliter diſcernitur. Cùm autem creſcunt ſua diſſimilitudine apertè videntur, & clare zizania à tritico diſcriminantur. Quod eleganter dixit Chryſologus ſerm. 97. *Quod latet in herba, manifeſtatur in ſpica, & quod celatur in gramine, aperitur in fructu*, juxta illud dictum Dominicum, *Ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Matth.7. n.20.

Syriac. Abulenſ. Chryſol. Matth. 7.

50. Obiter nota hîc divinam benignitatem, quod non prius zizanium creverit, & apparuerit, quoad uſque triticum creſceret, & appareret. Hæc eſt ſingularis Dei providentia, ut adverſariæ contrarietates non augeantur, ac roborentur, niſi virtute jam adulta, ac proficiente: nam ſi triticum adhuc tenerum, & in herba magnum zizanium in vicino haberet, ſine dubio ab eo ſuffocaretur, & periret. *Adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis*, Pſalm.45. n.1. Divus Ambroſius ibi. *Bene nimis*, ait, *ad utrumque reſpondit, & ut in tribulationibus, quæ nos nimis invenerunt, & adjutor nimis poſſit intelligi:* Auxilia ejus proportionantur tentationibus, & laboribus: in tribulationibus nimis, adeſt & ipſe adjutor nimis, Sic pergit citatus Ambroſius. *Quanto enim majores tribulationes fuerint, tanto majora nobis & vehementiora adjumenta ſunt neceſſaria,*

Auxilium proportionatum ad tentationes. Ambroſ. Ambroſ.

Matth. 13. *num.* 27. Accedentes autem ſervi patrisfamilias dixerunt ei Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

VERSIONES.

Syriacus. Et acceſſerunt ſervi patriſfamilias, & dixerunt ei: Domine noſter

Arias. Nonne pulchrum ſemen ſeminaſti?

Vatablus. Nonne bonum ſemen ſeminaveras?

EXPOSITIO IV.

51. Paſchaſ. Remig. Auguſt. Euthym. Hieron. Theophyl. Albert. Mag. D. Thom. Accedentes, ut ait D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. cum D. Remigio, non corpore, ſed mente, non loco, ſed fide, *ſervi patrisfamilias*. Per hos ſervos D. Auguſt. lib. quæſt. in Matth. cap. 12. Euthymius, hic homines probos Dei zelo ferventes interpretantur D. Hieronymus, Theophylactus, Albertus magnus, S. Thomas Angelos intelligunt. Nec obſtat, quod ipſi interrogent, quia hoc eis non tribuitur, ut ignorantibus, ſed juxta noſtrum dicendi modum. De quo iterum infra dicam. *Dixerunt*, non clamore vocis, ſed corde tacito, ut ait Divus Paſchaſius citatus, *Domine*, domus, ſcilicet, & familiæ, ſeu *Domine noſter*, ut habet Syriacus, *Nonne bonum ſemen ſeminaſti*, Arias habet, *pulchrum*, bonum pulchrum eſt. *Unde habet zizania?* Hic multi quærunt de origine mali, ſeu unde zizanium ortum eſt: Deus enim omnia bona condidit. Auctor mali inimicus ipſe ſua ſuggeſtione, ac tentatione nos excitat, ac provocat ad malum. Ipſe autem inimicus non malus conditus eſt à Deo, ſed ipſe conſenſu libero ſuæ voluntatis ſe malum fecit.

(Margin: Paſchaſ. — Arias.)

QUÆSTIO IX.

Quare de orto zizanio quærunt ſervi, aſſerentes bonum ſemen, non à ſeipſis, ſed à domino agri ſeminatum?

52. Paſchaſ. Reſpondet primo Divus Paſchaſius lib. 7. in Matth. vox hæc: Unde habet zizania: *plena admirationis eſt, plena ſtupore, & pavore: totum ergo ſe ignorare oſtendunt*; quomodo ſcilicet in bono agro, bono ſemine repleto inventa ſint zizania. Unde concludit ipſe Paſchaſ. *Idcirco ceſſet humana præſumptio: ceſſet Hæreticorum pravitas, quæ de divino judicio, & præſcientia Dei temerè aliquid definire, vel ſuſurrare præſumunt, cum & ipſi Angeli, piè interrogando, ſe ignorare fatentur, quo judicio contigerit*. Cum videris hominem, ad imaginem Dei factum, aberrare, vel aliquem in apice Eccleſiaſtico conſtitutum cadere, vel etiam in optimo obſervantiæ clauſtro, jacto bono regularis diſciplinæ ſemine, zizaniam peſtiferam herbam pullulare, noli aliquid temerè judicare, ſed humiliter totum altiſſimæ Dei providentiæ ſubmitte.

(Margin: *Ex pullulato in religione zizanio non temerè judicandum.*)

Secundò, D. Chryſologus ſerm. 97. *Vigilantes ſervi*, ait, *præ timore iſta cur evenerint expaveſcunt: hoc metuentes, ne zizaniorum germina ad illorum redirent offenſam quorum conſcientia præter jactum boni ſeminis nihil habebat. Hinc eſt, quod auditum ſui domini prævenerunt, ne ſecuri de innocentia reatum de ſilentio ſuſtinerent*. Viſis zizaniis ad patremfamilias convolant boni ſervi, & totum domino annuntiant, ne ob ſilentium in taciturnitatis crimen incidant: ſpectat enim ad bonum ſervum, mala quæ contigerint, ſcilicet in agro, ſtatim domino præſentare, ut illis, quoad fieri poſſit, obvietur, ne aliàs, tacendo, incidens nocumentum culpam ſuam propriam faciat. D. Bern. lib. de anima cap. 1. *Multitudinem iniquitatum*, ait, *mearum expaveſcens, aliorum tranſgreſſiones reprehendere timui, & ideo mortis autor extiti, quia virtus quod clamando expellere potuit, non expuli.* 53.

(Margin: Chryſol. — *Qui reprehendendo non evitat malum, cum poſſit, ſuum facit.* — Bernard.)

Tertiò, fideles ſervi totum, prout contigerat, domino exponunt, tam ſcilicet rei bonitatem, quàm illius defectum: dicunt ſeminis excellentiam, *bonum ſemen ſeminaſti*, dicuntque malum adveniens, nihilque domino abſcondunt: procul ſunt à conditione illorum qui adulando ſolum felicia annunciant, injucunda verò tacent. Laborabat Iſaac penuria aquarum ad greges ſuos reficiendos. *Venerunt in iſto die ſervi Iſaac annunciantes ei de puteo, quem foderant, atque dicentes, invenimus aquam.* Geneſ. 26. num. 32. Septuaginta habent, *non invenimus aquam*. Quomodo hæc cohærent, invenimus, & non invenimus; Lis ita componitur, quod ſervi primò fodientes invenerunt aquam, quod domino nuntiarunt: aqua tamen breviter abſorpta, conſumpta eſt; unde ſecundò dixerunt, *non invenimus aquam*. Boni ſervi, tam abundantiam aquarum, quàm illarum defectum, nihil occultantes, totum domino aperiunt. 54.

(Margin: *Boni ſervi omnia domino ſuo nuntiare tenentur.* — Geneſ. 26. Septuag.)

Quartò, quare cum ſervi ſemina in terram projecerint, ſic ſuum herum alloquuntur, ut eum ſeminandi auctorem aſtuant: *Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti?* Ut ex hoc prælati, ac ſuperiores admoneantur, & animadvertant, quod circumſpectè in ſuo ſe munere agant: quoniam, ſi quid filii, vel ſervi deliquerint ſuperiori, ac domino imputabitur, ac pro illorum factis vocabitur in quæſtionem, cum Dominus ad judicandum proceſſerit. Quintò, videntes ſervi agrum mala herba infectum interrogant: *Nonne bonum ſemen ſeminaſti?* Hi ſervi dormientes fuerunt in cauſa, ut campus zizaniis eſſet ſuperſeminatus, modò autem interrogando veluti intentant malum ipſum ſemini velle adſcribere, non poſſunt enim homines ſibi perſuadere, quod in ipſis aliquod appareat crimen, ſed omne illud in alium referre conantur. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 4. q. 7. n. 31. & 32. 55.

(Margin: *Prælatus pro ſubditis in judicium vocandus.* — *Servi culpam in alium volunt referre.*)

Sextò, Divus Chryſologus ſerm. 97. *Domine nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? ſeminaſti, non ſeminavimus: nos, quod per te facimus, tibi ſemper noſtro aſſignamus auctori: nos præter tuam gratiam nihil habemus, per quam ſtamus, vivimus, movemur, & ſumus, ſine qua jacemus, deficimus, & perimus.* Iſti homines, utpote boni ſervi arando, glebas ſoli præſcindendo, noxias herbas. 56.

herbas purgando, ſemina terræ mandarunt: & tamen non dicunt ſeminavimus; cum enim ſcirent, bonum & optimum fuiſſe ſemen, totum domino referunt, ne quid ſibi de bono tribuere videantur, quamvis enim bona ipſi ſemina terris commiſerint, omnem à ſe cupiunt dimovere laudem, inque dominum eam reflectere, cujus erat bonum ſemen, & à quo illud acceperant. Sicque quidquid boni in nobis fuerit, quidquid in noſtris operibus enituerit laudis, Deo, totius bonitatis fonti, & à quo ſunt omnia bona, adſcribamus.

Omnia noſtra bona Deo, non nobis, referenda.

57. Proverb. 5. Cajet. *Bibe aquam de ciſterna tua,* Proverb. 5. n. 15. ait Spiritus ſanctus. In quo multa, & alta myſteria intelligunt ſancti Patres, Cajet. per aquam ciſternæ interpretatur fructus & proventus agrorum. D. Hieronym. in cap. 3. Malach. D. Chryſoſtomus homil. 1. in Matth. Beda, Hugo, Janſenius, Vatablus, Baymus, Celaza, Cornelius, & alii per aquam ciſternæ exponunt filios natos, verbi gratia, ex ſanctis fœminis Sara, Rebecca, Lia, & aliis. Sed quid latet myſterii quod fructus agrorum, filii nati ex illis mulieribus, aqua ciſternæ nuncupentur? Aqua ciſternæ ex ipſa non ſcaturit, nec naſcitur; ſed ex celeſtibus pluviis ſuſcipitur. Sicque oſtenditur, fructus agrorum, vel filios ex uxoribus acceptos, veluti aquam ciſternæ, non tam ex noſtra induſtria, nec ex virtute noſtra generandi, quàm potius, & præcipuè ex cœleſti rore, ac favore provenire. Ideoque non nobis: ſed Deo totum referendum eſt. De his ciſternæ aquis loquens D. Auguſtinus ait lib. 2. contra Creſcon. cap. 14. *Largo, atque inviſibili flumine lætificat Deus civitatem ſuam, de qua Propheta prædixit: Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.*

Hieron. Chryſoſt. Beda. Hugo. Janſen. Vatablus. Baymus. Celazar. Cornel.

Deo, ut omnium auctori, adſcribe bona tua.

Auguſt.

58. Ezech. 28. Hebr. De Satana loquens Ezechiel ait cap. 28. n. 17. *Elevatum eſt cor tuum in decore tuo; perdidiſti ſapientiam in decore tuo, in terram projeci te*, ſeu ut legit Hebræus, *Corrupiſti ſapientiam.* Sed quomodo decor, excellentia, ac majeſtas naturæ fuit in cauſa, ut intelligentiam, ac ſapientiam perderet & corrumperet? Perpende verba *in decore tuo*, quia ipſum decorem, & excellentiam reputavit ſua, veluti à ſemetipſo provenientia, non verò data ab univerſo omnium Auctore, ut illi pro tanto decore gratias ageret. D. Bernardus ſerm. 74. in Cantic. *Non culpamus donum*, ait, *ſed uſum: Denique ſi advertiſti, non in decore, ſed in ſuo decore dictus eſt ille perdidiſſe ſapientiam. Perdidit eam, cum fecit ſuam, ut non ſic aliud in decore ſuo, quam in ſapientia ſua perdidiſſet ſapientiam. Proprietas in cauſa eſt. Quod ſibi ſapiens fuit, quod non dedit gloriam Deo; quod non retulit gloriam pro gratia.* Vide ſuprà cap. 8. q. 12. n. 94. 95. & c. 12. q. 12. n. 65. & tom. 1. lib. 3. c. 4. q. 3. n. 22. & 23. & tom. 2. c. 3. q. 45. n. 256. & 257.

Qui ſibi bona tribuit, perdit ea.

Bernard.

Matth. 13. n. 20. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, & colligimus ea?

VERSIONES.

Syriacus. Vir inimicitiæ autor hoc fecit.
Hiſychius Preſbyter Cen. 2. Inimicus homo hoc fecit & in tritico permiſcuit zizania.
Syriacus. Cui ſubdunt ſervi ipſius: Vis, ut eamus, & colligamus ea?
Vat & Græc. Vis ergo abeamus?
Euthymius. Vis ergo, ut egreſſi colligamus ea?

EXPOSITIO V.

59. Bonus paterfamilias, ait, *Inimicus homo*, ſeu, ut habet Syrus, *Inimicitiæ auctor*, qui diabolus eſt; tamen illius proprium nomen diaboli, vel ſatanæ non exprimit optimus ſator, pro generoſitate animi ſui, ne etiam verbo ienus videretur eum aliquali contumelia afficere. Vel quia noluit tale oblectamentum inimico exhibere; maxime enim exultat, & lætatur adverſarius, dum in injuriis, ac nocumentis tibi illatis ipſe auctor agnoſcitur: *hoc fecit*, ne in culpa bono tritico tale vitium poneretur; innocens eximatur à defectus turpitudine, & ſuo auctori hæc adſcribatur.

Affligitur inimicus, ſi in injuriis illatis auctor non agnoſcitur.

60. *Vis, imus, & colligimus ea?* Multum virtutum ſplendorem præ ſe ferunt boni, zelum manifeſtant; nam, ut notant D. Chryſol. ſerm. 97. & D. Paſchaſ. lib. 7. in Matth. *ſervi indefeſſi ſuum effe*r*unt laborem, nec patiuntur dominicæ meſſis ſaltem temporaliter, videre tantam fœditatem.* Et ideo ad tantam turpitudinem eradicandam ſe præſentant. Et ait Euthymius: *Colligemus violenter evellentes, ac gladio demetentes.* Gladio ſcilicet, ait D. Hieronymus, quo Petrus uſus eſt: hæc enim valde frequenter ſunt neceſſaria. Oſtendunt humilitatem, ac conformationem cum domini voluntate; dicunt *Vis*, D. Thomas; nolunt hoc facere proprio motu, ſed juſſu domini. *Omni tempore benedic Deo, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant.* Tob. 4. n. 10. Præ ſe ferunt obedientiam, & diligentiam; juxta noſtram vulgatam non dicunt de futuro, ibimus, & colligemus; ſed jam de præſenti loquuntur, *& imus, & colligimus.* Quia idem eſſet, quod paterfamilias diceret, ac quod ipſi eſſent actu exequentes. *Mittes fulgura & ibunt, & revertentia dicent tibi adſumus.* Job. 38. n. 35. Tandem pondera illorum prudentiam: non cogitant de inferenda vindicta inimico pro damno illato, ſed tantum de remedio meſſi adhibendo. D. Chryſoſt. homil. 47. *Ad unum ſolummodo, ait, reſpiciunt, non ut pœnas inimicus luat, ſed ut jacta ſemina non depereant.*

Chryſol. Paſchaſ. *Servi non patiuntur damnum domini ſui.* Euthym. Hieron. *Regendum pro domini nutu.* D. Thom. Tobiæ 4. *Servorum obedientia prompta.* Job. 38. Chriſoſt.

QUÆSTIO X.

Quæritur, cum inimicus venerit, dormientibus hominibus unde Dominus ipſum cognovit?

61. Tam alto ſomno omnes ſervi tenebantur oppreſſi, quando inimicus in agrum adventavit, ut nullus ejus adventum deprehenderit. Unde ergo Dominus cognovit, ipſum ſuperſeminaſſe zizania, ac tantum malum intuliſſe?

Ratio difficultatis.

Cyrill.

Deus invigilat, cum periculum adeſt, ut nos tueatur.

62. Reſpondeo D.Chryſoſt. ſerm.97. *Eſto quod dormirent ſervi*, ait, *nunquid & Dominus dormiebat? Eſto quod oculos ſervorum ſopor clauſerit poſt laborem, nunquid & dominantis oculos ulla vicerit laſſitudo? Inimice, lucis refuga, laboraſti, ſed non latuiſti: nam dormientibus ſervis, Dominus ipſe te vidit.* Unde cognovit Dominus ipſum inimicum ſuperſeminantem zizania cum cuncti ſervi dormirent? Verum eſt, quod totius familiæ oculos ſomnus altus oppreſſerat, & vehemens periculi occaſio univerſæ rei imminebat; ſed Dominus, eſto dormire videretur, tamen ipſe, ut optimus paſtor, & præſul non dormiebat, ſed maximè invigilabat cuncta videns, & obſervans, pro cuſtodiendo agro ſuo, proque majori illius emolumento.

Exod.14.

Deus invigilat pro ſuorum cuſtodia.

Anſelm.

63. Egredientes Iſraëlitas inſecuti ſunt Ægyptii. *Jamque vigilia matutina advenerat: & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum.* Exod.14.n.24. Jamque inceperat quarta vigilia, quæ eſt ab hora tertia poſt mediam noctem uſque ad horam ſextam. Cur Dominus in hoc tempore interfecit Ægyptios, & non potius per noctis ſpatium? Vel, cur ipſum tempus non aliter deſcribitur? Cur non dicitur, cum jam dies clareſceret, ſeu cum manè eſſet factum: ſicut de manna dicitur: *Manè videbitis gloriam ejus.* Tamen aſtruitur in vigilia matutina, ut ex circunſtantia, ac denotatione temporis inſinuetur, quantum Dominus invigilabat ſuper cuſtodiam populi ſui, ut ipſum tueretur, ac defenderet ab omni malo, atque periculo. Et quia tunc fortè Pharao cum exercitu ſuo ſuperbeſcens, maximè inſolenter ſe habebat, quaſi irridens Domini potentiam, & tanquam dormientem illudens: tunc adeſt Dei auxilium, declarans ſuam curam, & vigilantiam pro tutamine populi ſui. Anſelmus Laudunenſis, *Cum vigilaret*, ait, *Dominus Deus ad cuſtodiam populi ſui, qui ante dormire videbatur, reſpexit in quarta cuſtodia ſuper caſtra Ægyptiorum.*

Geneſ.49.

Theodor.

Prælatus maximè invigilet ſuper ſuos.

64. Benedicens Jacob Judæ ait: *Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, aſcendiſti requieſcens accubuiſti ut leo, & quaſi leæna, quis ſuſcitabit eum?* Geneſ.49. n.9. Prophetia Chriſtum D. reſpicit. Sed cur toties ipſe cum leone confertur? Nuncupatur enim *Catulus leonis, leo leæna*? Cur non comparatur etiam cum aquila, vel agno, ut in Apocalypſi legimus factum. Cur toties cum leone? Theod. *Chriſtus rectè leo, & catulus leonis dicitur, quia Rex, & Regis filius fuit.* Cum ibi eſſet ſermo de Chriſti regno, rectè cum leone confertur, qui eſt vigilantiæ ſignum; apertis oculis dormit, ac ſi vigilaret. Sed cur primò dicitur catulus leonis, & poſtea leo? De leonis catulo plures atteſtatur, quod non ſolum ſit apertis oculis, ſed etiam quod revera inſomnis exiſtat. Quo hieroglyphyco exprimitur eximia cura ſupremi noſtri principis Chriſti, qui perpetuò die, ac nocte eſt in cuſtodia, & vigilia ſuper gregem, ac meſſem ſuam; & quod multipliciter vigilat, ut leo, & ut catulus leonis. Hoc exemplo ex noſtro capite informentur cuncti paſtores ad multum vigilandum ſuper ſuorum agnorum curam.

65. Ad comprimendas filiorum Iſraël ſuper ſummum Sacerdotium querimonias mandat Deus Moyſi, ut ex duodecim tribubus ſumerentur duodecim virgæ, quæ in tabernaculo ponerentur, ut cum germinatione unius illius principatus declararetur. *Sequenti die regreſſus invenit germinaſſe virgam Aaron in domo Levi: & turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas formati ſunt.* Num.17.n.8. In ſigno, quo declaratur ſumma Sacerdotalis dignitas, cur potius amygdala, quàm alius fructus apparet? D. Cyrillus Alexandrinus in Catena Græca. *Gerit talis arbor*, ait, *ſymbolum vigilantiæ.* Nota, quâ ſummus Sacerdos declaratur, vigilantia eſt: per illam enim bonus paſtor ab iniquis, & adulterinis diſcernitur. Vide ſuprà cap.6. quæſt.3. num.20. & tom.1. lib.1. cap.1. quæſt.8. n.23. & tom.2. cap.24. q.7. n.54. 55. & 56.

Num.17.

Cyrill.

Signum Prælati vigilantia.

Quæstio XI.

Quare Paterfamilias non prohibuit inimicum, cum ipſum videret ſuperſeminantem zizania?

Difficultas eſt in promptu: Vidit Paterfamilias æmulum ſuum ſuperſeminantem zizania, ut dixi ſuperiori quæſtione, quare eum non prohibet ac ejicit ab agro ſuo, ut electa grana, à tam iniqua permixtione, illæſa ſerventur? 66.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondet D. Chryſoſtomus ſerm.97. *Et tu*, ait, *quare hoc, cum videres, Domine, permiſiſti? Quare? Quia timere fraudes non poteſt, cui nihil poteſt deperire. Et quia plus eſt myſtica diſcernere; Quàm prohibere myſterium: majus eſt recuperare perdita quam illæſa reſervare: ſimul quia oportet zizania eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant.* Eademque ferè verba habet D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. Tres rationes ad noſtram quæſtionem nobis inculcat S. Pater. Non prohibuit inimicum, ut oſtenderet altitudinem ſuæ ſapientiæ in diſcriminando triticum à zizania. De quo iterum dicam in hoc cap. *Plus eſt myſtica diſcernere.* 67.

Chryſoſt.

Paſchaſ.

Secundò, *Quia majus eſt reparare perdita, quam illæſa reſervare.* Non prohibet inimicum ut oſtendatur vis divinæ omnipotentiæ, & altitudo ſcientiæ Dei, quæ magis nitet, & reſplendet in perditis reſtaurandis, quàm in integris rebus ſervandis. Hanc rationem aſſignat Divus Auguſtinus in Enchirid. cap.25. ob quam Deus permiſit peccatum in homine. *Melius enim judicavit, de malis benefacere, quam mala nulla eſſe permittere.* Cur permiſit Deus ut Iſraëlitæ per tot annos eſſent in Ægypto ſub tyrannide Pharaonis captivi, expoliati ſua libertate, bonis, patria, ac etiam ſpe propagandi in filiis ſuis, demergebantur enim omnes in fluvio, Exod.2. Cur, utpote filios Abrahæ, Iſaac, & Jacob, intactos ab omni malo non ſervat? B.Virgilius Epiſcopus Tridentini, Epiſt. Probo Judici. *Glorioſiora dicta ſunt de divina omnipotentia in deducendis Iſraëlitis de Ægypto*, pro toto ſcilicet mirabilia, *quam ſi in eos nulla mala permiſiſſet.* 68.

Magis eſt reparare lapſa, quàm conſervare illæſa.

Auguſt.

B.Vigil.

Tertiò, *Quia oportet zizania eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant.* Bonus Pater familias videns inimicum ſuperſeminantem zizania, permiſit, & non prohibuit; cum tamen ipſa zizania malum bellum inferant tritico, per radicem enim exſiccant humorem terræ, ut ita ipſa ſterilitate, ac preſſura bonum frumentum probaretur. Ærumna, 69.

Virtus in perſecutionibus probatur.

na, & adverſitas eſt fornax, in qua rectitudinis aurum maximè expurgatur, clareſcit, ac demonſtratur, ut ait Tertullianus lib. de præſcriptionibus, c.3. qui etiam ibidem inquit: *Avolent, quantum volent paleæ levis fidei quocumque afflatu tentationum; eo purior maſſa frumenti in horrea Domini reponetur.*

Tertull.

70. Cum pulcherrimo lilio comparatur ſponſa. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea.* Cantic. 2. n. 2. Paraphraſis Chaldaïca. *Ego comparata ſum roſæ, quæ germinat inter ſpinas, à quibus perforantur, & rumpuntur folia ejus: ſic ergo ſum compuncta, & ſciſſa propter peſſimas impoſitiones.* Sed cur ipſa dilecta ſponſa comparatur cum lilio conſurgente inſtar ſceptri cujus folia à ſpinis perforantur? Quemadmodum cum folia lilii rumpuntur à ſpinis, magis ejus candor puritatis, magiſque ejus fragrantia odoris ſentitur, ac cernitur; ſic dum juſtus tribulationibus vexatur, & peſſundatur, magis, ac magis ejus probitas declaratur, ac virtutis odor diffunditur, Theodoretus. *Spinæ hic dicti ſunt, cum ſuo pungant contactu: quandoquidem & hoc in maximam juſtorum redundat laudem, quod inter eorum perſecutiones in lilii perſeverent puritate, ac fragrantia.*

Cant. 2. Chaldaic. *In perſecutione declaratur virtus.* Theodor.

71. *Sicut ſagitæ in manu potentis, ita filii excuſſorum.* Pſalm. 126. n. 4. Per filios excuſſorum interpretantur D. Aug. & Chryſoſt. Apoſtolos, ſeu prædicatores *qui multis fuerunt perſecutionibus vexati*, ſeu ut ait Chryſoſt. *vincti, & alligati.* Pagninus ex Hæbræo legit, *filii juventutis*; ac ſi ex ipſis laboribus, vinculis, ac carceribus fortiores, ac validiores redderentur. Prov. 9. n. 2. dicitur. *Sapientia immolavit victimas ſuas.* Septuaginta habent, *Mactavit* D. Ambroſius lib. 1. de fide cap. 7. *Interfecit.* Tertullianus in Scorp. c. 7. *Jugulavit filios ſuos*, & tamen Eccleſiaſt. 4. n. 12. dicitur: *Sapientia filiis ſuis vitam inſpirat.* Quomodo hæc cohærent? Si interficit filios, quomodo illis vitam infundit? Interficiendo dat vitam. Vitam pro Deo effundere, præſtantioris vitæ eſt comparatio. Tantum abeſt quod ipſa jugulatione pereant, ut illa vegetiores, ac validiores juveneſcant. Huc advoco quod de Jobi perſecutionibus dixit D. Ambroſius cap. 2. enarrat in Job. *Fortior æger, ait, quàm cum ſanus eſſet, ſe ipſo inventus eſt: fortior enim æger Job: quam cum ſanus fuerat, ſecundum quod ſcriptum eſt:* Virtus in infirmitate perficitur. *Ergo & Job, cum infirmatur, tunc validior erat.* De hac re multa ſequenti quæſt.

Pſalm 126. Auguſt. Chryſoſt. Pagnin. Proverb. 9. Septuag. Ambroſ. Tertull. Eccleſ. 4. *Virtus in tribulatione perficit.* Ambroſ.

Matth. 13. *num.* 23. Et ait: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum.

VERSIONES.

Cajetanus. Nequando colligentes.
Pagninus.
Syriacus. Ne fortè, & dùm collecturi eſtis zizania.
Vatablus. Eradicetis unà cum illis triticum.

EXPOSITIO VI.

MAgno zelo dominicæ meſſis petierant ſervi à Patrefamilias licentiam evellendi zizania; & tamen ipſe facultatem nagat. Et cum eſſet ſupremus Dominus, non pro Dominationis imperio negat, ſed ipſius rei negatæ reddit rationem, *ne fortè*, ſeu, *nequando*: Non dubitantis hoc eſt, ſed prædicentis eventum præter intentionem ipſorum, ut ait Cajetanus. Novit enim ipſe Paterfamilias Deus quod, ſi homines colligerent zizania, præter intentionem colligentium, eradicarent & triticum.

Cajetan. *Aliquando homines præter intentionem faciunt, quæ non decent.*

QUÆSTIO XII.

Quare Dominus prohibuit illinc auferre zizania.

RAtio difficultatis conſurgit. Primò ex verbis Apoſtoli 1. Corinth. 5. num. 13. *Auferte*, ait, *malum ex vobis ipſis*, hoc eſt, ut explicat D. Auguſt. *ut homo malus auferatur ex hominibus bonis, quod fit per Eccleſiaſticam diſciplinam.* Deinde, quia mala in flore, ac ſemine ſunt amputanda, antequam adoleſcant. Quod perbellè docet D. Hier. Epiſt. 22. ad Euſtachium de cuſtodia Virginitatis. *Dum parvus eſt hoſtis*, ait, *interfice: nequitia, ne zizania creſcant, elidatur in ſemine.* Hinc Regius Vates Pſalm. 136. n. 6. beatum appellat virum. *Qui allidit parvulos ſuos ad petram*: hoc eſt affectus ſuos, antequam convaleſcant & in iniquam, ac diuturnam conſuetudinem tranſeant. Hinc nos pungit Bacharius Epiſt. ad Januarium. *Et tu*, ait, *expectas, donec Gigas tuus inimicus efficiatur?* ac ſi dicat, rem valde periculoſam, ac execrandam facis.

72. 1. Cant. 5. Auguſt. Hieron. Pſalm. 136. *Mala ſtatim amputãtia.* Bachiar.

Reſpondet primo D. Paſchaſ. l. 7. in Matth. *Non dico* ait, *ut contradicam illud Apoſtoli: Auferre malum ex vobis: quod contrarium huic loco ſonare videtur; ſed aliud eſt de manifeſtis, apertiſque criminibus judicare in Eccleſia: aliud de his, quæ adhuc quaſi in herba latent. Nam zizania, quod lolium eſſe dicimus, antequam in culmen veniant, tanta ſimilitudo in eis eſt, ut diſcerni vix, aut nunquam poſſit, & Dominus ait, ſinite uſque ad meſſem.* Apoſtolus citato loco agit de publicis peccatoribus, quorum ſcelera ſunt omnibus nota in omniumque oculis poſita: Chriſtus verò ſimilitudine zizaniæ, quæ in herba vix differt à tritico, non de manifeſtis, ſed de ambiguis, & occultis dilectis pertractat. Et quamvis adulterinis ſeminis non obſcura eſſent indicia: tamen ob ſimilitudinem, ſibi ac ſuis meſſoribus, nempe Angelis, à ſe deſtinatis, horum diſcretionem reſervat. Ne ergo proximi mala credantur, niſi quæ fuerint valde notoria, & in omnium conſpectu propalata, non verò quæ ambigua, & occulta perexiſtunt. Cum his cautè agendum, monent Prælatos citati Paſchaſ. & Hieron. quantum enim fieri poteſt, de proximis benè cenſendum. Hinc mandat Dominus, tempus meſſis expectare in quo ipſum zizaniæ vitium per ſe palam prodeat, ac manifeſtetur. Illos autem, qui hujuſmodi ambigua facta volunt diſcernere, ac dijudicare

73. Paſchaſ. *Mala occulta, & ambigua à nobis non dijudicanda.*

Chryſoſt. recte pungit Chryſoſtomus homil.2. in Epiſt. ad Timoth. *Noli*, ait, *percipere Chriſti judicis ordinem; cujus eſt munus iſta diſcernere, non tuum.* Vide ſuprà cap. 22.q.26.n. 91.& 92.

75. Hieron.

Secundò. D. Hieronymus in comment. ad dictum Apoſtoli locum, ſic ait: *Inter triticum, & Zizania, quod nos appellamus lolium, quandiu herba eſt, & nondum culmus venit ad ſpicam, grandis ſimilitudo eſt, & in diſcernendo aut nulla, aut perdifficilis diſtantia.* Et hæc verba coincidunt cum proximè citatis D. Paſchaſii. Zizania in herba valde ſimilia tritico, magnamque illius umbram gerunt. In tanta æſtimatione, ac pretio ſunt juſti, ut, ne aliquis eorum contemnatur, ac pereat, ſuſtineantur per aliquod tempus zizania, quoadusque aperte eorum fructus unus ab altero diſcernatur, ne juſti reverentia, ac merces defraudetur. Et hanc rationem, aſſignat Dominus in textu: *Ne fortè colligentes zizania*, &c. Dicebat Abrahamus ad Dominum: *Abſit à te, ut rem hanc facias, & occidas juſtum cum impio, fiatque juſtus, ſicut impius; non eſt hoc tuum.* Geneſ. 18. num. 25. Vide tom.2.cap. 18. quæſt. 7. num.36.

Ob malos pii non contemnendi. Geneſ.18.

76. *Bona externa compoſitio multum valet.*

Tertiò. Valde peſtilens germen eſt zizania tritico; tamen in infantia ſua, quamdiu eſt herba, quandam ſpeciem tritici præ ſe fert, & quamvis in natura zizania plurimum à tritico differant; tamen ipſa externa facies benè compoſita, ac probi ſeminis imitatio, ipſius aliqualis innocentiæ color eis ſuffragatur, ac aliqualem indulgentiam aſſequitur, ut tanquam utilia germina aliquandiu ſuſtineantur. Vide tom.1.lib.3. cap. 3.quæſt.17.n.90.

77. Auguſt.

Quartò, D. Auguſtinus citatus in catena Divi Thomæ. *Sinite*, ait, *utraque creſcere uſque ad meſſem. Hoc dicitur, quia boni, dum adhuc infirmi ſunt, opus habent in quibuſdam malorum commiſtione, ſive ut per eos exerceantur; ſive ut eorum comparatione, magna illis exhortatio fiat, & invitentur ad melius.* Mala herba eſt zizania, nocet tritico, exſuccando terram: tamen juxta illud permittatur, ut dum zizania citò erumpit, creſcit, ac aſcendit in culmos, magna fit tritico tacita exhortatio, ne ipſum leniter ac moroſè torpeſcat, ſed inſtar zizaniorum, citò conſurgat, ac fructificet: & plus proficiet triticum zizaniorum æmulatione, quàm ex terra exſuccata nocumentum acciperet: aliquando enim malitia, dum illâ exhortamur, ſchola pietatis eſt. In hoc ſenſu dixit Clemens Alexandrinus lib.3. ſtromat. *Ecce nova facta omnia ſunt, caſtitas ex fornicatione, continentia ex incontinentia, juſtitia ex injuſtitia.* Nec enim minores labores, adverſitates, ac temporum inclementias debent probi ſufferre pro conſervanda caſtitate, continentia, ac juſtitia, quàm improbi patiuntur pro ſuis appetitibus fornicationis, incontinentiæ, ac injuſtitiæ indulgendis.

Aliquando ex æmulatione peccantium creſcit virtus. Clem. Alex.

78. Auguſt. *Boni per malos exercentur ad coronam.* Ambroſ.

Quintò citatus Auguſtinus aliam tentationem ſatis vulgarem in prædictis verbis inculcat: *Sine ut per eos exerceantur.* Permittitur zizania juxta triticum, ut ipſo malo ſemine bonum germen exerceatur; & tunc multum creſcat, & proficiat. Sic ait D. Ambroſius lib.4.in Lucam. *Tolle martyrum certamina, tuliſti coronas; tolle cruciatus, tuliſti beatitudines: nonne tentatio Joſeph, virtutis eſt conſecratio, nonne injuria carceris, corona eſt caſtitatis?* Vide tom.2.c.10.quæſt.30.n.236. & hoc lib. infrà c.25. n. 35. Sextò. Bene videbat Paterfamilias quantum nocumenti zizaniis triticum haberet: aliundè etiam conſiderabat, quod ſi ea ſtatim evellere mandaſſet, ipſe ut crudelis, ac inhumanus dijudicari poſſet: decrevit ergo meſſem, ac rem ſuam potius, quàm proprium honorem, ac reputationem in diſcrimen dare. *Sinite ergo*, ait Vide Verb. *Honor.*

Honor pluris æſtimandus quàm res propria.

79. Pachaſ.

Septimò. D. Paſchaſius citato lib.7. ait: *Pius Dominus quem tempora non fatigant, qui quando vult, ſuas poteſt abolere injurias: ſinite, inquit, uſque ad meſſem.* Vidit bonus Paterfamilias ferventem ſervorum zelum; & cum ad pœnam, ac extrema ſupplicia, quæ zizania nunquam evaderent, eſſet procedendum, ut ait Chryſoſtomus homil. 47. moroſè ſe habet, ne repentina acceleratio aliquod crimen inferret. Cunctatio autem in injuriis ulciſcendis ex magna fortitudine, ac generoſitate animi procedit. Ait Deus per Moyſen Pharaoni: *Nunc extendens manum percutiam te, & populum tuum peſte, peribiſque de terra: idcirco autē poſui te, ut oſtendens in te fortitudinem meam & narretur nomen meum in terra.* Exod.9.n.13. Magna explicatio neceſſaria eſt, ne implicationem videatur locus involvere. Minatur Deus Pharaonem, & populum ejus illico enecandum peſte: *Peſte peribit de terra*, & tamen nec ipſe Pharao nec populus ejus ſtatim conſumptus eſt; immò citatis verbis immediate ſubdit Deus: *Idcirco autem poſui te ut oſtendam in te fortitudinem meam. Propoſui te*, habent Septuaginta, *Propter hoc conſervatus es*, Chaldæus. *Propter hoc ſuſtinui te.* Quæ verba, ipſum regem eſſe tolerandum, & conſervandum, aperte innuunt. Si Deus illi mortem minatur, quomodo etiam conſervationem, ejus ac tolerantiam dicit; Magna ſanè difficultas. Extricatur tamen, ſi advertas, quod ſenſus eſt. *Percutiam te, & populum tuum*, id eſt. Ego poteſtatem habeo, ô Pharao, ut uno inſtanti, ac momento te, ac populum tuum peſte extinguam, ac perimam; tamen idcirco conſervavi, ac poſui te, ut in te faciam oſtenſionem meæ fortitudinis, ac longanimitatis in ſufferendis tuis peccatis, blaſphemiis, ac perverſitatibus. Oecumenius in Epiſt. ad Rom.9.n.17. expendens verba Apoſtoli, qui pro fortitudine poſuit *potentiam*, ſic ait: *Potentia Dei eſt longanimitas, adeoque maxima potentia ei. Quis enim non obſtupeſceret, ſi Deus ſit longanimis, ait itaque in hoc regnare, permiſi te, ut demonſtraretur, quod ſim longanimis.* Et hanc ſententiam confirmat Apoſtolus ſubdens: *ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum.* Qui hanc patientiam imitatur in ſufferendis inimicis divina, ac præclara fortitudine eſt præditus. Accipe Bedam ad verba noſtri Evangeliſtæ *Hic nobis*, ait, *patientiæ exemplum præbetur, ut ſicut Paterfamilias in dolo inimici patiens fuit, ſic in aliqua nos læſione, non ſtatim ad vindictam, ſed magis ad tolerantiam recurramus.*

In noſtris ulciſcendis injuriis cũctanter agendum. Exod.9. *Divina potentia declaratur cunctanter agendo.* Occumen. Beda.

80. Auguſt.

Octavò, D. Auguſtinus lib. Quæſt. in Matth. cap.12. *An fortè ideo eradicatur triticum, cum aufertur, quia multi primò zizania ſunt, & poſteà triticum fiunt.* Prohibet bonus ſator evellere zizania, & rationem ſubdit. *Ne ſimul eradicetis & triticum:* multa enim hodie exiſtunt zizania, quæ tamen ex frumenti conſortio in triticum poſtea commutanda ſunt. Atque ideo licet ſola nunc zizania eradicetis, non triticum, quod tunc oſtenditur, eradicando zizania triticum, ſane eradicatis, in quod ex illius conſortio zizania convertenda ſunt

Ex bonorum conſortio bonum aſſequitur.

81. ſunt Vide multa verb. *Societas*, tom. 1. & 2.

Auguſt. Nonò, idem D. Auguſtinus ſerm.46 de diverſis, *In agro*, ait, *ſunt zizania*, *& fieri poteſt ut qui hodie ſunt zizania, cras ſint frumentum. Zizania alloquor: Corrigite vos antequam meſſis adveniat.* Acceleratam, properamque zizaniorum eradicationem, antequam adoleſcerent, atque ad maturitatem pervenirent, vetat Dominus: Spem penitùs adimere, ſervi volebant, zizania in melius commutandi: ſicut enim triticum degenerando in zizania ſæpè convertitur, ita & aliquando zizania in melius proficiendo ad vigorem tritici revertuntur. Quod, an ita contingat in naturali ſemine, aliis relinquo. In Myſtico autem, & morali, in parabola ſignificato ſæpè ſæpius mali, aſpirante Dei gratia convertuntur in bonos, ut fides, & experientia docet. Sic ait D. Petrus Chryſologus ſerm. 97. *Si zizaniis non ſubveniret Dei potentia, nec Matthæum de publicano Evangeliſtam; nec Paulum de perſecutore Eccleſia poſſideret.*

Dei potentia expectat peccatores ad pœnitentiam.

Chryſol.

82. Ob noſtras culpas non ſtatim iraſcitur Deus, nec pœnam infert expectans noſtram pœnitentiam. *Diſſimulat peccata hominum propter pœnitentiam.* Sapient. 11. num. 24. *Patienter agit propter vos, nolens aliquos ex vobis perire.* 2. Petri 3. num. 9. *Calix in manu Domini vini meri plenus miſto; veruntamen fæx ejus non eſt exinanita; bibent omnes peccatores terræ.* Pſalm. 74. num. 8. *Calix vini meri*, legit D. Hieronym. *vini rubri*, quod divinam juſtitiam denotat; *plenus miſto*, D. Auguſtinus, Caſſiodorus, & alia paraphraſis apud Lorinum *plenus miſtione amaritudinis.* Si calix totus eſt plenus rigore, ac amaritudine divinæ juſtitiæ, cur totus non eſt exinanitus ac effuſus? Cur Deus cunctatur, ac moras interponit? Calix plenus eſt ad terrendum, ac ad verberandum uno vel altero flagello: non tamen totus eſt effuſus ad perimendum; ſed vult dare locum ad pœnitentiam, & contritionem, ut de cœleſti rore, ac gratia bibant omnes peccatores terræ. D. Auguſt. *Peccatores bibent*, ait, *ſed non ut remaneant peccatores, ut juſtificentur, non ut puniantur.*

Sapient. 11. 2. Petr. 3. Pſalm. 74. Hieron. Auguſt. Caſſiodor. Lorin. *Deus ſpectat peccatores ad pœnitentiam.* Auguſt.

83. *Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus, quod Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum, peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum, ſed ideo miſericordiam conſecutus ſum, ut in me primo oſtenderet Chriſtus Jeſus omnem patientiam ad informationem eorum qui credituri ſunt illi.* 1. Ad Timoth. 1. num. 15. Erat Paulus anhelans, & ſpirans crudeli perſecutione in diſcipulos Domini; & tamen ipſius erat Chriſtus Jeſus expectans converſionem, *Ut in me oſtenderet Chriſtus Jeſus omnem patientiam.* In expectando peccatorem ad reformationem omnes patientiæ apices declarantur. Expende tamen ſequentia verba: *Ad informationem eorum qui credituri ſunt illi. Ad informationem*, id eſt doctrinam, & eruditionem *eorum qui credituri ſunt illi*, ſcilicet divinitati ejus. In hoc enim maxime oſtenditur Dei divinitas, ac ſuprema bonitas, quod ſui inimicos, blaſphemos, & perſecutores expectet ad pœnitentiam, ac melioritatem, ut illis conferat vitam æternam, ac cœleſtia bona. D. Cyrillus lib. 2. ad Reginas. *Si Chriſtus Jeſus* ait, *peccatores ſalvat, patienterque delinquentium mores tolerat, illorum pœnitentiam expectans. Si per fidem, quæ eſt in ipſum, vitam æternam adipiſcimur: quomodo non eſt Deus? Æquo ad hæc animo peccatores ferre, vitam poſtremo impertiri ſpirituali vita deſtitutis, id merito in ſolum Deum convenire creditur.*

1. Tim. 1. *Dei divinitas manifeſtatur in expectatione peccatorum ad pœnitentiam.* Cyril.

Matth. 13. *num.* 30. Sinite, utraque creſcere uſque ad meſſem; & in tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

VERSIONES.

Syriacus. Sinite, creſcant utraque ſimul uſque ad meſſem, & tempore meſſis dicam ego meſſoribus: Colligite primum, zizania, & ligate ea in faſciculos, ut comburantur, tritica verò illa colligite in horrea mea.

Vatablus. Sinite, pariter creſcant utraque.

EXPOSITIO VII.

Prohibuit Dominus evellere zizania: & mandat, ut ſimul permittantur creſcere cum tritico. Malè ex hoc aliqui intulerunt, hæreticos non eſſe comburendos, ac puniendos: nam hoc loco Angeli, ſeu meſſores vetantur evellere mala ſemina, quia tunc periculum erat, ut ſimul cum malis involverentur boni, & innocentes perirent. At quando hoc periculum ceſſat, & hæreticus clare cognoſcitur, comburendus eſt. Sublato Lot de medio Sodomorum, Angeli eos ignibus tradiderunt. Geneſ. 18. De hoc multas rationes, vide apud Cajetanum, Beaulxames, Barrardas, & alios, *In tempore Meſſis.* Tempus meſſis dies eſt judicii, ut explicant Chryſoſt. Paſchaſius, Euthymius, Albertus Magn. Hugo, & alii. *Dicam meſſoribus*, ſcilicet Angelis. Ex hoc perpende, quam difficile ſit, diſcernere unum bonum inter malos; quandiu enim ipſa malitia erat occulta, etiam ipſa perſpicacia Angelica aliquarum allucinari poterat: *Ne ſimul eradicetis & triticum*: & ideo mandatur ſubſiſtere, quoad uſque fructus germinent, & aperte unum ab altero dignoſcatur. 84.

Hæretici puniendi ſunt. Geneſ. 18. Cajet. Beaulxam. Barrad. Chryſoſt. Paſchaſ. Euthym. Alb. Magn. Hugo. *Juſtus in malorum ſocietate difficilè agnoſcitur.*

Colligite primum zizania. Poſtquam omnia fuerint demeſſa, ſeparate zizania; & ante omnia *alligate ea in faſciculos.* Zizania utpote damnata, non excutiuntur, nec à paleis ſeparantur, ſed ſimul cum illis, ſcilicet iniqui cum ſuis peccatis, ut explicat D. Thom. in faſciculos ad comburendum alligantur, ut æterna ſupplicia ſuſtineant in inferno, in quibus, ut ait Hugo, una omnibus erit pœna damni; diverſa tamen ſenſus pro diverſitate culparum, & ita, ut explicat D. Auguſt. ſerm. 59. 85.

D. Thom. Hugo. Auguſt.

Qui pares in culpa, & in pœna pares.

ſerm.39.de ſanctis,in faſciculos colliguntur, hoc eſt ſimiles cum ſimilibus, homicida cum homicidis, iracundus cum iracundis, latro cum latronibus,fornicator cum fornicatoribus, quia, ut ait

Gregor.

D.Gregorius lib.9.moral.cap.39.ad illa Jobi verba, *Ubi nullus ordo :* Sic ait S.Doctor *: faſciculos,* inquit,*ad comburendum ligare eſt,hos qui æterno igni tradendi ſunt , pares paribus ſociare ; ut quos ſimilis culpa inquinat,par etiam pœna conſtringat.*Similiter

Euthym. Beda. Theophyl.

Euthym. Beda. Æquum enim eſt , ut qui in eodem communicant peccato, ejuſdem ſint participes pœnæ. Theoph. per hanc alligationem intelligit, ita eos conſtringi , ut amplius non poſſint operari , cum omnis vis operandi eis ligetur.

86.

Ubi major misericordia,ibi major juſtitia.

Ad comburendum. Servi ſolum cogitarunt de eradicandis zizaniis: at Deus non ſolùm de avulſione ſed etiam de æterna pœna , & igne. Cum perſeverantia malorum inflat , ubi major eſt miſericordia , inde juſtitiæ rigor egreditur *: Triticum autem* , purum , & expurgatum à paleis

Inter juſtos unio. D.Thom. Pſalm. 49. D. Thom.

*congregate.*Advertit D.Thomas , quod hoc verbũ denotat unionem , quæ ſemper eſt inter juſtos , & ſanctos. *Congregate illi ſanctos ejus, qui ordinant teſtamentum ejus ſuper ſacrificium.* Pſalm.49. n. 5. *In horreum meum* , horreum fit, ait Divus Thom.ad conſervationem meſſis : ſic illa æterna Patria erit horreum ſanctorum , ubi erunt in ſempiterna lætitia , & exultatione. Similis hæc ſententia illi Joannis, *Congregabit triticum ſuum*

Matth. 3.

in horreum,paleas autem comburet igni inextinguibili. Matth. 3.n.12.

QUÆSTIO XIII.

Quare zizania colliganda non committuntur his ſervis , ſed meſſoribus ?

87.

Ratio difficultatis.

VIſis zizaniis maximè dolent boni ſervi ; & utpote fideles , ſtatim ad Dominum conveniunt, totum rei eventum annunciantes, & ſe paratos oſtendunt , ad ea colligenda : *Vis, imus, & colligimus ea :* & tamen executionem ipſa amputandi, eis Dominus non committit, ſed ſuis meſſoribus *: Dicam meſſoribus : Colligite ea.* Cur tam promptum fidelium ſervorum obſequium reſpuit Paterfamilias, & meſſores ad ſe advocat ?

88.

Res committenda unicuique juxta munus ſuum.

Reſpondeo primò.Quod ſervi, quamvis eſſent valdè fideles , ut curam de rebus Domini agerent ; tamen metere ad ipſos non ſpectabat, ſed ad meſſores *:* & res committenda eſt juxta munus , quod unuſquiſque habet , ut quilibet in ſuo officio ſe exerceat *:* & in alieno ſe non intromittat. Ad hoc multa habet tom. 1. & 2. Verb.

Omnia officia non uni danda.

Officium. Secundò. Bonus Paterfamilias voluit , ſua officia per multos diſtribuere ; & noluit,omnia uni dare , ut ſcilicet ſervi ſimul eſſent cuſtodes, diſpenſatores , ac meſſores. Vide ſuprà c.1. n.49. & cap.24.n. 29.

89.

Puniendi officium alienum à domo Dei.

Tertiò. Servi dicuntur ipſius Paterfamilias: *Accedentes ſervi Patriſfamilias dixerunt ei.* At verò meſſores non ita : ait enim, *dicam meſſoribus* non meis, ſed veluti extraneis, & alienis : quaſi tam alienum ſit ab eo punire , ut officium colligendi faſciculos ad comburendum , non ſi ejus domeſticorum, ac familiarium, ſed alienorum,ac

Iſaiæ.7.

mercede laborantium. Ait Iſaias 7. n. 20. *Radet Dominus in novacula conducta caput,& pilos pedum.* Per novaculam conductam intelliguntur carnifices Babylonici , quos Deus , velut pacta mercede conduxit , ut raderent, ac deſtruerent Jeruſalem. Sed ad quid dicitur novacula conducta ? *Alienum à Deo punire.*

Cornel.

Vox hæc,ait Cornel. à Lapide,*denotat Dei clementiam , ſcilicet miſericors Deus non alat domeſticos lictores , ſed aliundè conductos accerſat , ut faciat hoc opus.* Sed ait Iſaias 28.n. 21. *Iraſcetur*,ſcilicet Iſaiæ.28.

Dominus, *ut faciat opus ſuum alienum opus ejus:ut operetur opus ſuum peregrinum eſt opus ejus ab eo :* nam ut dicitur Sapient. 1. n.13. *Deus mortem non* Sapient. 1.

fecit , nec lætatur in perditione vivorum.

Quartò. Prompti ſe exhibuerunt ſervi in hoc negotio:*Vis,imus, & colligimus ea :* tamen Paterfamilias mandat *: Sinite , utraque creſcere uſque ad meſſem,& dicam meſſoribus*, &c. Servorum petitioni non acquieſcit bonus ſator ; cum enim ipſi libenter , ut miniſtri ſeſe offerrent ad hanc executionem adimplendum , eorum obſequium reſpuit benignus Dominus *:* valdè enim ſuſpecta eſt adminiſtratio eorum qui ſe ultro præſentant, & dant ad aliquod juſtitiæ opus obeundum. 90.

Miniſtri ultro oblati valde ſuſpecti.

91.

Genef. 8.

Bonus miniſter non ſe offert ad executionem.

Facto jam univerſali diluvio dicitur : *Clauſi ſunt fontes abyſſi & cataractæ cœli.*Gen.8.n.2. Non ſat erat dicere;quod inundatio aquarum ceſſaverit ? Ad quid exprimitur, quod *clauſi ſunt fontes ?* Ut apertè cognoſcatur , quod in hominum nece fontes non effuderint aquam, ut miniſtri oblati , Oleaſter.

ſed ut à Deo imperati.Oleaſter. *Clauſi ſunt fontes, quaſi oſtendentes, quod inviti, & non ſua ſponte homines afflixerint à quibus miniſtri judicum diſcant, non ſua ſponte , ſed quia parere , opus eſt judici , ſententiam exequi damnationis.*

Multo crudelior, ac acerbior miniſter fuit diabolus in Job , quàm in Ægyptum. Plagæ enim Ægypti miniſterio dæmonum illatæ ſunt, ut jam ſupra dixi in hoc cap. Tunc diabolus in unaquaque domo interfecit filium primogenitum relictis aliis intactis. Ex Ægyptiorum bonis aliquas oves,boves, equos, & camelos peremit ; non tamen omnes : nam Pharao , quod inſecutus eſt Iſraëlitas ad mare rubrum , quinquaginta millia equitum ſecum habebat, ut refert Joſephus. Ex agrorum fructibus multos exſiccavit , non tamen omnes;nam milites etiam habuerunt, ut comederent. At erga Job multo acrior, ac durior extitit Satanas : nec enim unum, vel alterum filium illi occidit,ſed omnes ejus ſeptem, & tres filias , ut nec unus quidem evaderet vivus. Omneſque ejus boves,equos, camelos, ac aſinos morte percuſſit, omneſque ejus agros,prædia, ſegetes , ac oliveta igne conſumpſit. Unde diabolus tam crudelis in Job , cum mitior extiterit apud Ægyptios ? Ad percutiendum dæmones miſſi ſunt à Deo, ut ait Regius. Vates Pſam.77. n.49. *Miſit in eos iram indignationis ſuæ indignationem ,& iram , & tribulationem, immiſſiones per Angelos malos.* Ad oppugnandum Job ipſe Satanas ſe ultro dedit, ac obtulit. Ita intelligunt communiter Doctores illius verba *: Extende paululum manum tuam , & tange cuncta, quæ poſſidet.* Job.1.n.11.Scilicet tradendo cum manui meæ ad vexandum , & affligendum, D. Auguſtinus tract.6.in Epiſt. Joan.c.1.*Diabolus,* ait,*petit Job , & accepit.* Idem tradunt D. Gregorius , S. Odonius Carthuſianus , Lyranus & alii dæmones miniſtri miſſi acquieſcunt occiſione unius filii aliquarúmque ovium ac equorum: at cum ſunt miniſtri ſpontè ſua oblati , non morte quatuor filiorum,nec aliquorum equorum 92.

Joſeph.

Pſalm.77.

Job. 1. Auguſt. Gregor. S Odonius. Carthuſ. Lyran.

Miniſtri oblati valde crudeles,& atroces.

vel

vel ovium placantur, ſed omnes filios, & alias cunctaſque oves, equos, cameloſque perimunt, omnes agros, & ſegetes igne conſumunt, univerſaque abſque alicujus veſtigio relicto devorant, eradicant, ac extinguunt.

Quæstio XIV.

Quare prius mandatur colligi zizania; cum tamen in judicio prius ſit à Rege bonorum retributio.

93. *Ratio difficultatis.* AIt Paterfamilias: Dicam meſſoribus: *Colligite primum zizania, & alligate ea*, &c. Cum tamen ſupremus Rex Chriſtus in die judiciis ſuis electis prius dicet retributionem bonorum: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum.* Matth.25.n.34. Et poſtea in reprobos promulgabit pœnam: *Ite maledicti in ignem æternum.* Quomodo ergo Paterfamilias videtur hic prius agere de iniquorum pœna?

Matth 25.

94. Cajet. *Sermo eſt de collectione, non verò de finali ſententia.* Reſpondet rectè primò Cajetanus. Non dicit, ſcilicet Paterfamilias, comburite prius zizania; & deinde congregate triticum; prior enim retributio bonorum quàm punitio malorum eſt, dicente prius Rege; *Venite benedicti*, quàm, *Ite maledicti in ignem æternum.* Sed dicit: Colligite primum, hoc eſt ſeparate primum malos a bonis, ſicut & de ipſo Rege Chriſto dicitur: *Congregabuntur ante eum omnes gentes; & ſeparabit eos, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis.* Citato loco Mat.25. n.32. Sic & Paterfamilias, collectione facta, prius mandabit, ut triticum veniat in horreum, & zizania pergat ad comburendum.

Matth 25.

95. Euthym. Hæc autem ſeparatio fit, ait Euth. *Quare primum zizania? Ne etiam tunc viventes Orthodoxi, ſimul cum Hæreticis mixtim demeſſi, pravam concipiant ſpem.* Ut boni certi de ſua mercede reddantur, zizaniis ac malis mandatur ſeparari, ut certam, ac magnam de illa concipiant ſpem.

96. Dicitur autem, Colligite, ſeu conjungite, ſeu ſeparate primum zizania: quàm triticum. De zizania erat ſermo, hanc enim ſervi voluerant evellere, hanc autem Pater ex ſua benignitate mandat, *Sinite creſcere uſque ad meſſem.* Et tunc in malitia zizania perſiſtentia, illicò imperat colligi in faſciculos ad comburendum. Qui enim abutitur divina indulgentia, & non emendatur, ſed in perverſitate ſua obfirmatur, divinæ juſtitiæ rigorem experitur, æternaſque pœnas in inferno exolvet.

Qui abutuntur Dei miſericordia, rigorem Juſtitiæ experiuntur.

97. Matth.26. Ambroſ. Oſculo tradidit Judas filium hominis, Mat.26. n.48. Et inde paucas poſt horas *abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Quod ponderans D. Ambroſius in Pſalm.36. ad illa verba: *In capite libri*, eleganter ait: *Nec immerito graviori telo tantæ dignationis percuſſus eſt Judas, quam ſi eum fulmine percuſſiſſet. Denique patientiam Domini ferre non potuit, cujus majeſtatem prodidit, ſed abiit, pecuniam refudit, & laqueo ſcilicet ſe ſuſpendit.* Oſculum ſignum pacis, miſericordiæ, ac benignitatis eſt. Quomodo ergo Judas poſtquam admiſſus eſt ad oſculum, citiſſime ad laqueum, & interitum tendit? *Venenum infundis oſcula*, ait Ambroſius citatus. Ipſam Domini pietatem, ac manſuetudinem aſſumit in ſignum ad ſuum nefarium proditionis crimen perpetrandum. Et qui Domini miſericordia abutitur, in rigorem juſtitiæ incidit, ut ab ipſo oſculo, tanquam à graviſſimo telo, ac vehementi fulmine percuſſus, ad laqueum, & interitum feſtinet & convolet. Jamque permiſſum eſt, ob ſuam nequitiam, ut ipſum pacis fœdus ſit ei deicidii, & mortis ſignum.

Judas venenum infundens oſculo tendit ad laqueum.

98. Iſraël in deſerto fecit vitulum quem pro Deo adoravit. Quo crimine ita exarſit divina juſtitia, ut totum populum delere vellet. Sicque ait Moyſi: *Dimitte me, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos.* Exod.32.n.10. Ad placandam divinam iram mandat Moyſes, ut filii Levi aſſumant gladium, quo interfecerunt, quaſi viginti tria millia hominum. Hocque ſcelus ſæpè ſæpius Deus Iſraëli objicit Deuteron. 6. n.16. *Vidiſſemque vos peccare Domino Deo veſtro, & feciſſe vobis vitulum conflatilem.* Pſalm.105.n.9. *Fecerunt vitulum in Horeb*, &c. Et multis aliis locis Iſraël multoties prolapſus eſt in idololatriam, ut patet ex toto volumine Judicum; & tamen de ipſo ſcelere non ita conqueſtus eſt Deus, ut de adoratione hujus vituli. Quid peculiariter viſitur in hoc crimine? Vitulus fabricatus eſt ex auro. Dixitque Aaron; *Tollite inaures & aureas afferte ad me.* Quod autem Dei benignitas illis dederat, dans eis gratiam coram Ægyptiis, ut eis accommodarent omnia ſua pretioſa. Exod.3. 21. Meritò pro tali ſcelere ita in eos exarſit divinus furor: nil gravius & durius, quàm ex data gratia, & miſericordia, ex auroque elargito arripere materiam ad offenſam, atque ad negandam Deo debitam adorationem, eamque vitulo tribuendam. Digniſſimi ergo fuerunt Iſraëlitæ, qui pro tam ingrata inſolentia, omni pœna, ac ſupplicio multarentur, eorumque crimen profundiſſimè in Dei memoria remaneret. Lippomanus ad citatum cap.32. Exodi ad illa verba; Quod cum accepiſſet, formavit. Sic ait; *Ingratitudo impia fuit contra Deum, cum ex eo auro, quod Dominus Deus eorum illis tradiderat, ſpoliatis Ægyptiis, in injuriam Dei, Deos Ægyptios coluêre; quos ſane ſuo bono ſenſerant proſtratos.*

Exod.32. Deuter.9. Pſalm.105. Exod.32. Exod 3. *Qui ex beneficiis peccat graviter punitur.* Lippoman.

99. Cyrill. Ex hoc fundamento graviter D. Cyrillus Jeroſolymitanus Catech.6. ponderat magnitudinem nefarii ſceleris idololatriæ. *Vinum*, ait, *datum eſt, ut exhilaret cor hominis, & Bacchus pro Deo celebratur: frumentum Deus fecit, cum diceret, producat terra herbas graminis, quod ſeminet ſemen ſuum ſecundum genus ſuum, ut panis cor hominis confirmet; unde eſt quod Ceres colitur*, &c. *Sic quo plura veniebant homini beneficia, eo plures veri Dei ignorantiæ, & apoſtaſiæ ingrediebantur.* Vide tom.1. lib.3. c.5. q.29. n.176. & tom.2. c.17. q.3. n.10. 11. & 12.

Gravitas criminis idololatriæ.

CAP. XXVIII.

Granum Synapis.

Matth.13. n.31. Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt Regnum Cœlorum grano

grano ſinapis, quoad accipiens homo ſeminavit in agro ſuo.

VERSIONES.

Simeon Iun. ſacrarũ commentationũ. Quod homo quiſpiam acceptum ſervit.

Alii Codices apud D. Paſchaſium l.7. in Matth. Seminavit in horto ſuo.

Euſebius Gallican. homil.1. de Nativitate Quod acceptum homo miſit in agrum ſuum.

ALTER TEXTUS.

Marc.4.n.30. Dicebat: Cui aſſimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud? Sicut granum ſinapis quod cum ſeminatum fuerit in terra.

Luc.13.n.18. Dicebat ergo: Cui ſimile eſt regnum Dei, & cui ſimile æſtimabo illud? Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit in hortum ſuum.

EXPOSITIO I.

1. Hieron. Rectè ait D. Hieron. in Commentario. *Proponit eis & aliam parabolam, quaſi dives paterfamilias invitatos diverſis reficiens cibis, ut unuſquiſque ſecundum naturam ſtomachi ſui varia alimenta ſuſciperet.* Et infrà in parabola de fermento ait: *Proponit Dominus diverſas parabolas, ut juxta vulnerum varietates & medicina diverſa ſit.* Medicina proportionanda eſt juxta diverſitatem morborum. (*Medicina morbo proportionata.*) Multa ergo proponit Dominus parabolas, ut ingenio, ac conditioni uniuſcujuſque auditorum doctrina ſit accommodata. (Chryſol.) Et ut notat D. Chryſol. ſerm. 99. non profert Dominus has comparationes ex cœleſtibus, ac occultis rebus, ſex ex iis, quæ uſu quotidiano veniunt. *Ut ad omne genus*, ait, *hominum proveniat, quod eſt omnibus profuturum. Loquitur nota diviti, uſitata pauperi, omnibus vitæ ipſius neceſſitate vernacula.*

2. Chryſoſt. *Simile eſt regnum cœlorum.* Adhuc ſub figura ſeminantis proſequitur Dominus parabolas: nam, ut notat D. Chryſoſt. homil. 47. in prima, in qua tres partes ſeminis pereunt, & una ſalvatur; declaravit diverſum effectum prædicationis, prout in bonam, vel malam terram cadit in ſecunda parabola, in qua multa efficitur jactura in tritico propter zizania ſuperſeminata, (*Intentio parabolæ.*) manifeſtavit Dominus, quantum detrimentum patiatur bona terra ex vitioſo diaboli ſemine jacto: in hac tertia de ſinapi oſtendetur, quantum lucrum habeant, qui fructificant fundati in doctrina Evangelica, in qua tanquam ex parvo ſemine in altam arborem excreſcunt.

Regnum cœlorum, ſcilicet Eccleſia militans, ſeu prædicatio Evangelica. Dicitur autem regnum cœlorum, quia parat viam ad ipſum regnum: ſeu quia vivere in Eccleſia Chriſti, ſeu ſub præceptis Evangelicis, regnare eſt. 3. (*Vivere in Eccleſia Chriſti regnare eſt.*) *Grano ſinapis.* Eccleſia militans, ſeu prædicatio Evangelica confertur cum grano ſinapis, quod minimum eſt; at ſi ſeminatur, in aborem magnam exſurgit. Sic Eccleſia, ſeu prædicatio Evangelica in initio, dum à Chriſte ſeminata eſt in terris, minima apparebat, ſed poſtea in proceram arborem dilatata eſt. *Quod accipiens homo*, Scilicet Chriſtus Jeſus, *ſeminavit in agro ſuo*, Scilicet mundo, ut interpretatur Hugo. Per hunc agrum D. Paulus Epiſt.3. intelligi ipſum Chriſtum: Si ait: *Ager tu Chriſte es: & cor tuum fertile à Deo ſemen exceptum ſpirituali fruge multiplicas.* (Hugo. Paulinus.) Semen eſt ipſa præclara, ac benigna Chriſti natura. In nobis ſemen gratiæ, & gloriæ, ac cœleſtium donorum, quæ in humano genere per Spiritum ſanctum diffundit. Hic homo ſeminnas ab aliquibus apud Hieron, interpretatur ipſemet homo ſeminaus in ergo ſuo, hoc eſt in ſemetipſo, in corde ſuo grana prædicationis Evangelicæ. (Hieron.)

QUÆSTIO I.

Quare Eccleſia militans, ſeu prædicatione Evangelica tamen cum grano ſinapis comparatur?

Regnum cœlorum in hac parabola, ſicut & in præcedentibus, quod hic cum grano ſinapis confertur, aut eſt Eccleſia militans, præſertim primitiva, ut docet D. Paſchaſ.lib.7. in Matth. aut eſt divina fides, ut volunt D. Auguſt ſerm. 31. & 32. de ſanctis. Albertus Magnus: aut potius doctrina Evangelica, ſeu Evangelium: quæ omnia idem ferè ſunt, ac in idem redeunt, ut communiter docent D. Ambroſ. cap. 13. Luc. & D. Chryſoſt. homil.47.& D. Hieron. Euthym Theophyl. Beda, S.Thom. Abulenſ. & alii Hæc juxta communem ſententiam. 4. (*Regnum cœlorum ſignificat Eccleſiam, fidem, Evãgelium.* Paſchaſ. Auguſt. Alb. Mag. Chryſoſt. Hieron. Euthym. Theophyl. Beda D.Thom. Abulenſ.)

Non prætermittam hic advertere, quod Simeon Jun. Theologus Abbas Monaſterii S. Martini, lib. ſacrarum commentationum, c.17. relatus in Bibilioth tom.12. part. 1. per granum ſinapis interpretatur divinam gratiam, quæ ſeritur, id eſt diffunditur in corde hominis. Cardinal. Hugo per idem granum intelligit charitatem quæ calefacit eor, vel etiam ſcientiam Scripturarum quæ illuminat mentem. Palatius verò per granum ſinapis interpretatur fideles in Eccleſia ſeminatos, qui pœnitentiis, & adverſitatibus, ac laboribus attriti in arborem magnam creſcunt. 5. (Simeon.Jun. *Gratia.* Hugo. *Charitas, aut ſcientia ſcripturarũ.* Palatius. *Fideles.*)

Juxta communem doctrinam granum ſinapis ſignificat Eccleſiam, ſive fidem divinam, ſive prædicationem Evangelicam: quæ à nobis altiùs ſunt explicanda. 6. Tanta rerum ſublimitas denotatur per quid tam minimum? Ad quod reſpondet D. Chryſologus ſerm. 98. *Si infirmum Dei*, ait, (Chryſol.)

fortius

1. Cor. 1.
fortius eſt hominibus ; *& ſtultum Dei ſapientius eſt hominibus* 1. Corinth. 1. n. 25. *hoc minimum*
Minimum Dei majus mundi magnitudine.
Dei tota magnitudine mundi magnificentius invenitur. Quod bene confirmatur ex verbis Chriſti ad ſuos Diſcipulos. *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis , & dicetis monti huic : tranſi hinc, & illuc , & tranſibit , & nihil impoſſibile erit vobis.*
Matth. 17.
Matth. 17. num. 19.

7.
Evãgelium in magnam arborem crevit, dilatatum eſt.
Daniel. 2.
Secundò. Quamvis granum ſinapis parvum , per illud ſignificatur doctrina fidei , ac Eccleſiæ ſanctæ ad indicandum ejus efficaciam , fructum, ac propaginem. Prædicatio enim Evangelica à tenui principio cum Chriſto cœpit , ac per paucos Apoſtolos, humiles, pauperes , ignobiles in totum mundum dilatata eſt. Sicut lapis ille parvus factus eſt mons magnus. Daniel. 2. num. 35. Granum ſinapis præcipue in Syria , creſcit in arborem , ita, ut dicam ſequenti expoſitione: *Nidificent volucres cœli :* Sic Evangelium, ſic fides Catholica in totum mundum propagata eſt , ita ut ſcilicet homines clari ſcientia , & ingenio , utpote magiſtri , ac etiam potentia, ut principes, & reges ſub umbra illius vivant , habitent , ac requieſcant. Sicut illa alia arbor Daniel. 4. n. 9. & 19. Ita communiter ſancti Patres citati : de quo iterum quæſt. 6.
Daniel. 4.

8.
Auguſt.
Sinapi quid in ſe continet, externa facie declarat.
Tertiò. Sinapis granum, colore rubrum, ignem charitatis denotans, in virtute ſua etiam multum calorem continet , quod dum comeditur, inflammatur homo, & notavit D. Auguſt. ſerm. 31. de ſanctis, qui eſt de S. Laurentio, *Cibum*, ait, *flammei ſaporis exhalat, tanto caloris fervore ſuccenditur, ut mirum ſit, in eam tantum ignem fuiſſe conclufum.* O præclara ſinapis natura ? ut acrimoniam, & igneum calorem, quem in ſe continet, & exhibet in effectu, tibi in extrema facie præbet, & oſtendit : ſic etiam ea, quæ in ſancta , ac vera religione ſunt , aliis manifeſtamus , ac oſtendimus , nihil eorum occultantes.

9.
Auguſt.
Granum deſpicabile exterius , magnum virtute.
Interlin.
Quartò Granum ſinapis , ſpecie humile , virtute magnum , ut notavit citatus Auguſtinus : *Granum ſinapis*, ait, *magnum eſt, non ſpecie ſed virtute : prima fronte ſpeciei ſuæ parvum eſt, vile , deſpectum, non ſaporem præſtans, non odorem circumferens, non indicans ſuavitatem, at ubi teri cœperit, ſtatim odorem ſuum fundit, acrimoniam exhibet.* Quamvis hoc granum externa facie deſpicabile videatur, tamen interius magna virtute repletur. In quo vera probitas exprimitur , utraque Apoſtolica doctrina ſignificatur, quæ quamvis exterius humilis apparet , abſque compoſitis , & calamiſtratis verbis ; tamen interius tota circumfuſa , ac plena eſt juſtitia , ac ſanctitate. Sinapi ſuam virtutem non oſtendit , niſi poſtquam conteritur ; immò, ut ait Interlin. *Quanto plus teritur, tanto amplius redolet.* Sicque prædicatio Evangelica, & Apoſtolica , quò majores adverſitates , ac oppugnationes contra eam exoriebantur , eò magis ſuam vim , ac efficaciam declarabat , & aperiebat.

10.
Auguſt.
Ambroſ.
Plinius.
Dioſcorid.
Multiplex ſinapis virtus.
Quintò. Granum ſinapis virtute magnum , ut inquiunt D. Auguſtinus , & S. Ambroſ. Cujus virtutes annumerat Plinius lib. 20. verſ. 22. & Dioſcorides lib. 2. cap. 148. primo igneam vim, & halitum expirat, quo inflammat hominem. Secundò utpote acris , mordax , lachrymas excitat, Tertiò ſuperfluitates ex cerebro purgat , eaſque facit defluere per nares , & os. Quartò tritum cum aceto ad morſus ſcorpionum , & ſerpentum inſervit. Quintò vim veneni infringit , ac compeſcit. Sextò ſtomacho , pectori, ac pulmonibus utiliſſimum contra pravos humores eſt. Septimò multum prævalet contra epilepſiam , hydropem, & alias multas infirmitates. Octavò , ut ſatis experientia notat , ſinapi cibos ſua acredine ſaporat, ut delectabiliter comedi valeant.

Valde peroptimè hæc omnia conveniunt Evangelicæ doctrinæ. Primò hominem inflammat in charitate , & amore Dei. Secundò ad lachrymas compunctionis , ac amaritudinis movet. Tertiò provocat ad vomitum peccatorum ex ore per confeſſionem. Quartò ipſa ſacra doctrina unà cum acredine contritionis , quam in nobis excitat, dæmonum morſus ſanat. Quintò vim veneni peccatorum è nobis ejicit , ſeu explicat S. Thomas, errores expellit. Sextò omnibus animæ potentiis medetur , ac opitulatur ; mentem illuminat , voluntatem dirigit , memoriam impinguat , concupiſcentias defœcat. Septimo concupiſcentias, odia, iras, rapinas, cæteraque vitia , ac malas animi infirmitates expellit. Octavò Evangelium, quidquid arduum eſt in virtutibus , valde ſapidum efficit, ut dulciter , ac delectabiliter homo teneat , & amplectatur. 11.
Prædicatio Evangelica in multis confertur cum ſinapi.
D. Thom.

Dicitur Chriſto Domino in Pſalm. 44. n. 5. *Accingere gladio tuo , ſuper femur tuum, potentiſſime, intende proſperè procede & regna.* Valde diſcrepantia hæc ſunt. Quid ſibi vult accinctio gladii ad bellum cum collaudatione pulchritudinis ? bellum , timorem , ac formidinem inimicis incutit , & ipſa gladii evaginatio valde inimicis deformis. Unde dixit Tertullian. lib. 3. in Marcion. *Rideo , ſi quem enſe ad bellum cingebat, ei de tempeſtivitate decoris , & labiorum gratia blandiatur.* Immo ſi Pſalmum ipſum ponderes , invenies, quod laudatur labiorum gratia, *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis :* ſimul cum efficacia ſagittarum: *Sagittæ tuæ acutæ.* Et in veſtimentis ejus deſcribitur: *Myrrha, & gutta, & caſia à veſtimentis tuis.* Quæ omnia ponderans inter ſe Chryſoſtomus ait : *Quid ergo commune inter ſe habent arma & unguenta? gratia, & gladius ; doctrina, & bellum ; arcus, & pulchritudo ?* Sermo eſt ibi de Chriſto Domino omnium Doctore , & Prædicatore , ut docent idem Chryſoſtomus , S. Auguſtinus , Remigius , Brunonius, & communiter Patres. Sagitta , & gladius verbum Dei ſignificat : *De ore ejus gladius ex utraque parte acutus exibat* , Apocal. 1. n. 16. *Gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei*, Ad Epheſ. ultim. num. 17. Hæc ergo omnia , quæ inter ſe diffidere videntur, de eo prædicante dicuntur : Quia ipſamet Chriſtiana doctrina his, qui illius non ſunt participes , apparet veluti ſagitta acuta vulnerans, ac dolorem incutiens , vel etiam ut gladius , membra dividens , ac cædens in partes; & etiam ut myrrha multum amara : his autem, qui illam bibunt, & deguſtant , eſt tota plena ſuavitate gratiarum , ſplendore decoris, ac odore pretioſiſſimorum unguentorum. D. Paſchaſius expoſitione in Pſalm. 44. habetur in Biblioth. part. 9. tom. 2. *Alimentum Chriſtianæ diſciplinæ ſumentibus ſuave, & pulchrum.* 12.
Pſalm. 44.
Tertull.
Chryſoſt.
Auguſt.
Remigius.
Brunonius.
Apocal. 1.
Ad. Eph. ult.
Chriſti verba , quæ videntur aſpera, ſuavia reddit.
Paſchaſ.

Ibat Paulus anhelans, & ſpirans in Eccleſiam : vocatur à Deo, & rapitur ad paradiſum , ut ipſe de ſe ait : *Scio, hujuſmodi hominem (ſive in corpore, ſive extra corpus neſcio, Deus ſcit) quoniam raptus eſt uſque in paradiſum ; & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*, 2. Corinthio- 13.
2. Cor. 12.

rum 2. num. 3. Valde mirum, quod Apoſtolus neſciat, an in ſuo raptu anima ejus fuerit unita corpori, vel non; an ipſum corpus extiterit, ut emortuum, vel an eſuriret, vel ſitiret. In ſuo raptu teſtatur ipſe Apoſtolus, quod audierit *arcana verba* Dei, quorum dulcedine ita delectatus eſt, ut de omnibus aliis, quæ corporis erant, obliviſceretur: nonne modò Paulus perſequebatur omnes qui hujuſmodi verba annunciabant,
Actor. 9. ut dixit Ananias Actor. 9. *Hic habet poteſtatem*
Per verba Dei, dura fiunt ſuavia. *alligandi omnes, qui invocant nomen tuum:* eo quod ipſa verba maximè ei diſplicebant, maximéque illi erant in odio? Unde, verò modò tam jucunda? Quandiu enim Paulus verba Dei non audiebat, nec mente percipiebat, ei valde dura videbantur, eique maximè diſplicebant: At verò ubi de eorum torrente bibit, & guſtavit,
Ambroſ. præ eorum dulcedine omnia alia illorum comparatione ei vileſcebant. D. Ambroſ. Epiſt. 11. Ad Iræneum ait: *Audiens*, ſcilicet Apoſtolus, *verba Dei quomodo ad corporis infirmitates deſcenderet, erubeſcebat. Itaque ſciens quid audiſſet, clamat dicens: quid adhuc velut viventes de hoc mundo diſcernitis? ne tetigeritis, ne attaminaveritis, ne guſtaveritis, quæ ſunt omnia ad corruptelam, ipſo uſu.* Deſiderat Apoſtolus, ut nos Dei verba guſtemus, ne ultra in terrenis immoremur. Vide hoc tom. 1. & 2. verb. *Deus.*

Quæstio II.

Quare Chriſtus Dominus per granum ſinapis interpretatur à multis Patribus? Et agitur etiam de ſanctis Martyribus?

13. Hilarius. Gregor. Auguſt. Ambroſ. Paſchaſ. Chryſol. Euſeb. Iſai. Abb.

CHriſtum Dominum Martyrum caput per granum ſinapis intelligi docent D. Hilarius, D. Auguſtinus, D. Ambroſius, D. Paſchaſ. ac D. Chryſologus citandi, Euſebius Gallicanus homil. 1. de nativit. Iſaias Abbas orat. qui ad hoc multas ponit combinationes, quas ſuprà enumerans ſinapis virtutes, dedi; & facile adaptari poſſunt. Homo ſeminans ſignificat Deum Patrem, qui filium miſit, & ſeminat in agro ſuo, ſcilicet mundo, ut ait citatus Euſebius; vel in agro, id eſt utero virginali, ut explicat Chryſologus citandus. Nec obſtat, quod Chriſtus dicatur regnum cœlorum, cum ipſe non ſit regnum, ſed cœlorum Rex. Reſpondemus, quod ſicut rex eſt caput in ſuo regno: ſic & ipſum regnum viciſſim, ut corpus eſt in rege, tanquam in ſuo capite. Ad noſtrum quæſitum: Cur Chriſtus dicatur granum ſinapis?

14. Hilarius. Primò D. Hilarius canon. 13. in Matth. *Grano ſinapis, inquit, ſe Dominus comparavit, acri maxime, & omnium ſeminum minimo, cujus virtus, ac poteſtas tribulationibus, ac preſſuris accenditur. Granum hoc igitur poſtquam in agro ſatum fuerat, id eſt ubi à populo comprehenſus, & traditus morti, tanquam in agro ſatione quadam fuit corporis conſepultus, ultra menſuram omnium olerum excreſcit, & univerſam Prophetarum gloriam excedit. Et jam in ramis arboris, ex ſolo in ſublime prolatæ, cœli volucres inhabitant. Apoſtolos autem ex Chriſti virtute protenſos, & mundum inumbrantes intelligimus, in quos Gentes in ſpem vitæ advolabant, & aurarum turbine, id eſt diaboli ſpiritu, flatuque vexatæ, tanquam in ramis arboris requieſcent.* Idem docent Divus Auguſtinus ſerm. 33. de ſanctis. Divus Gregorius lib. 19. moral. cap. 11. Divus Ambroſius in cap. 13. Lucæ. Zacharias Epiſcopus, Divus Paſchaſius, & alii qui dicunt, quod Chriſtus Dominus in ſepulchro fuit granum ſinapis; in Reſurrectione Arbor magna. Granum ſinapis non oſtendit ſuam virtutem, niſi dum teritur. Chriſtus Dominus morti, ac Paſſioni traditus, & in ſepulchro mandatus inſigniter oſtendit ſuam divinam virtutem. Reſurgendo, ſe in magnam dilatavit arborem, quæ totum replevit mundum. cujus rami ſunt Apoſtoli, ſub quorum umbra, ſcilicet documentis, omnes gentes ſe protegunt à dæmonum tentatione. Sic ait Divus Auguſtinus citato ſerm. 33. de Sanctis. *Ramus eſt Petrus, ramus eſt Paulus,* &c. *ad quos qui ſe fortiter tenere voluerit, fluctibus ſæculi minimè mergitur: quin potius ſub umbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, ſecuruſque de diabolicæ tempeſtatis procella erit, & de die judicii exurentis incendio.*

Auguſt. Gregor. Ambroſ. Zach. Epiſc. Paſchaſ. *Chriſtus arbor, Apoſtoli rami.* Auguſt.

Secundò, D. Ambroſius in cap. 13. Luc. *Ipſe Dominus*, ait, *granum ſinapis, & granum ſinapis martyres noſtri.* Granum ſinapis, dum contunditur, ac conteritur, ſuam oſtendit virtutem; dumque in terra deprimitur, in arborem magnam creſcit: ſic & Chriſtus Dominus in ſua Paſſione, ac ſepulchro, ut modò dixi ex Divo Hilario: ſic & glorioſi Martyres vexati, ac dilacerati: & occiſi ſuum exhalant odorem, ac in ſublimem arborem uſque ad cœlum eriguntur. O magnus Rex Chriſtus! qui ſi ſuos martyres habet ſocios in morte ac paſſione, eos etiam ſuæ gloriæ ac reſurrectionis comparticipes facit. Quod autem ſancti martyres per granum ſinapis ſignificentur, docet Divus Auguſtinus ſerm. 31. & 32. de ſanctis, qui ſunt de S. Laurentio: *Igitur*, ait, *ſanctum martyrem Laurentium grano ſinapis poſſumus comparare. Qui ante, conſtitutus in corpore, erat humilis, ignotus, & vilis, poſtquam vexatus, laceratus, exuſtus eſt, univerſis per totum mundum Eccleſiis odorem ſuæ nobilitatis infundit. Rectè igitur hinc comparatio copulatur; ſiquidem granum ſinapis, cum teritur, accenditur; Laurentius cum patitur, inflammatur.*

15. Ambroſ. *Chriſtus ſuos martyres fecit participes ſuæ mortis, & gloriæ.* Auguſt.

16. Clem. Alex. Tertiò, Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogi. cap. 11. *Ipſe ſe ipſum pulcherrimè exponens grano ſinapis aſſimilavit, reprehenſionis mordacitatem, ac repugnandi facultatem eſſe utilem propter acrimoniam ſignificans. Mel quidem, cum ſit dulciſſimum, bilem generat: quemadmodum quod bonum eſt contemptum, quod quidem cauſa eſt peccandi. Sinapis autem & bilem diminuit, hoc eſt, iram: & phlegma exſcindit, hoc eſt, faſtum, & ſuperbiam.* Comparat Dominus ſeipſum, non melli, ſed ſinapi; nam, ut rectè explicat Scholiaſtes Hervetus, mel, cum ſit dulciſſimum, generat bilem; omnia enim dulcia, ut eſt Medicorum ſententia, bileſcunt. Bilioſo, ſeu phlegma ſtomacho faſtidium faciunt, quo fit, ut cibus contemnatur. Bonitas autem melli aſſimilatur: & ut mel faſtidium, ita bonitas parit contemptum. Contemptus autem eſt cauſa peccati: at ſeveritas reprehenſionis, quæ valde neceſſaria eſt, confertur cum ſina- Hervetus.

ſinapi, quæ bilem, id eſt, iram diminuit, & phlegma, id eſt, faſtum, ſuperbiam exſcindit: phlegma autem varios, & vitioſos humores, ac morbos corpori generat, qui dum per acrimoniam ſinapis exploduntur, corpus remanet bene temperatum, ſanum. Nimia indulgentia, mel in prælato, contemptum, ac pravos mores procreat in ſubditis, ſeveritas autem, ac veluti ſinapis acrimonia, inſolentiam, ac faſtum vitiorum reprimit, exſcindit, ac expellit. Proverb. 23. num. 13. & 14. *Noli à puero,* ait, *ſubtrahere diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, animam ejus de inferno liberabis.*

Nimia bonitas in prælatos parit contemptum, ſeveritas verò reformationem.

Proverb. 23.

17. Quartò, D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Granum ſinapis,* ait, *Chriſtus D. eſt, ita teratur in corde, ut ora noſtra guſtu fervencia vivido fructus ſui ſapore ſuccendant, in tantum etiam ut ab oculis lachrymæ præ nimio ardore decurrant.* Granum ſinapis ſumptum in ore, ſi dentibus atteritur, præ ſua nimia activitate totum os calefacit, & inflammat. Chriſtus Dominus digne, & reverenter ſub ſpeciebus panis, & vini ſumptus, eſt nobis in ore, velut ſinapis, totum hominem accendit, ac calidum reddit. Accedant ergo ad hanc divinam menſam illi quorum corda frigore torpent, ut hoc divino igne concepto caleſiant, & accendantur, quorum mens algida eſt, ut hac divina flamma utantur. Epiſcopo Laodiceæ, cum eſſet pauper, & miſerabilis, & nec frigidus, nec calidus, ſed tepidus, dicitur: *Suadeo tibi, emere à me aurum ignitum, ut locuples fias,* Apocal. 3. num. 13. Ubi interlinealis. *Id eſt, me ipſum ignitum, in igne poſitum ignientem.* Aurum, ſicut & ignis Deum adumbrat. *Caput ejus aurum optimum.* Cant. 5. num. 11. *Deus noſter ignis eſt.* Deuteron. Cum pauper eſſet, ei dicitur, ut emat aurum, ut dives fiat, cùm autem eſſet nec frigidus, nec calidus, ei datur, ut emat ignitum, ſeu ignientem, ut depoſito frigore inflammeſcat, & accendatur.

Paſchaſ. *Chriſtus in Euchariſtia inflammat animas:*

Chriſtus in Euchariſtia nos ditat.

Apoc. 3. Interl.

Cant. 5. Deuter.

18. Quintò, D. Chryſolog. ſerm. 98. *Chriſtus,* ait, *velut granum ſinapis in hortum virginei corporis miſſus, orbe toto crucis in arborem crevit, ac tantum dedit fructus ſui ſaporem, cum teritur paſſione, ut quidquid eſt vitale, ſuo ſaporaret, & condiret attactu.* Attrito grano ſinapis, quodam ſapore condiuntur, quæ aliàs videbantur inſipida, & guſtui difficilia. Chriſtus grano ſinapis confertur. Valde horrenda eſt mors hominibus, valdeque terribilia tormenta ſunt. At cum Chriſtus *teritur paſſione*, ita ejus preſſuris, doloribus, ac cruce, quadam illius ſuaviſſimo attactu, & affectu mors noſtra ſaporatur, ac dulcedine, conditur, ut jam non ut inſipida, amara rejiciatur, ſed ut valde delectabilis, ac ſuaviſſima guſtetur, & aſſumatur.

Chryſol.

Chriſti paſſione mors noſtra fit ſuavis.

19. *Abſorpta eſt mors in victoria.* 1. Cor. 15. n. 54. ſed quid mors cum victoria; mors quædam diſſolutio, ac hominis everſio: Victoria verò comparatio, & acquiſitio rerum. Mors valde dura, & rigida victoria valde grata, & delectabilis. Quomodo ergo mors reſoluta eſt in victoria Loquitur Apoſt. de victoria *per Chriſtum Dominum noſtrum*, ut ſtatim ipſe ſubdit, & notant Expoſitores D. Remigius, Theodoretus, S. Thomas, & alii. Poſtquam enim Chriſtus mortem ſubiit, jam mors non eſt nobis horribilis, ac formidoloſa, ut hominis defitio, ſed ita plauſibilis, ac perjucunda, ut glorioſa victoria, ac præclarus triumphus. D. Athanaſius homil. de incarnatione *Homo,* ait, *certe naturaliter mortem, & corporis ſui diſſolutionem expaveſcit; is tamen ubi indutus eſt fidem crucis, res naturales vilipendit, & mortem per Chriſtum non exhorreſcit.*

1. Cor. 15.

Remigius, Theodor. D. Thom. *Inſpecta morte Chriſti, mors noſtra dulcis.*

Athanaſ.

Ait Paulus 1. ad Theſſalon. 4. n. 14. *Si enim credimus, quod Jeſus mortuus eſt, & reſurrexit; ita Deus eos, qua dormierunt per Ieſum adducet cum eo.* Ubi rectè D. Chryſoſtomus advertit, quod Apoſtolus in Chriſto dixit mortem: *Chriſtus Jeſus mortuus eſt:* alios vero non mortuos, ſed dormientes appellat, Quid eſt, quod in capite noſtro viſitur mors, in membris verò ſomnus? Sic mors noſtra ex Chriſti morte ſaporatur, ut poſtquam ille crucem ſubiit, mors nobis, veluti levis ſomnus ſuavis, ac dulcis ſit. D. Baſilius Seleucus Orat. 32. *Chriſti finem,* ait, *mortem appellavit; bellum ſiquidem illi fuit contra mortem viventem aliorum, qui poſt Chriſtum, ſomnum agnoſcit, non mortem, unde factũ, ut viros pro religione concertare videamus, puellos mortem irriſui habere, puellas eam adire ludibundas: quando Chriſtus vitæ poſt mortẽ futuræ braviũ protulit.* Vide tom. 2. cap. 5. quæſt. 43. n. 291. & 293.

20. 1. Theſſ. 4.

Chryſoſt.

Ex Chriſti morte mors noſtra, ut ſomnus ſaporatur.

Seleucus.

Quæstio III.

Quare regnum cœlorum aſſimilatur grano, & non granis ſinapis?

21. Reſpondet Abulenſis. Quod præſens parabola non intelligitur de uno grano ſed de multis: quia nemo unicum granum ſeminat, ſed more Scripturæ accipitur unum pro multis, ut Exod. 8. n. 24. dicitur, quod *venit muſca graviſſima*, id eſt multitudo muſcarum. Secundò, dicitur granum proportione ad parabolam, in qua aſtruitur, quod granum, cùm ſit minimum creſcit, ac dilatatur in arborem magnam. Tertiò, in ſingulari proponitur granum ſinapis: ſignificat enim fidem, ac Evangelicam doctrinam, ut dixi quæſt. 1. in qua licet ſint multi articuli, multæque propoſitiones, ex omnibus tamen conſtituitur objectum unius fidei, quia omnes conveniunt in eadem re credibili ſub teſtimonio Dei revelantis, ac teſtificantis. *Unus Deus, una fides, unum baptiſma.* Ad Epheſ. 4. n. 5. Quod explicant Theologi cum D. Thoma 2. 2. quæ. 2. art. 2. & in 3. diſt. 23. & 24. Suarius tom. de fide, diſp. 2. ſect. 3. n. 1. & 2.

Abulenſ.

Exod. 8.

Ad Epheſ. 4. D. Thom. Suarius.

22. Quartò, Granum ſinapis ſignificat fideles, ut dixi quæſt. 1. qui quamvis plures ſint, eſt tamen eis cor unum, & anima una; ac proinde ob ipſam unitatem unum granum dicitur. Stabant aſſiſtentes Seraphim, ante divinam majeſtatem, & clamabant alter ad alterum, dicebant: *Sanctus ſanctus, ſanctus,* &c. Et ſubdit Propheta: *Et commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantis,* Iſaiæ 6. n. 4. Si multi erant divini ſpiritus, qui Dei laudes reſonabant? cur dicitur; *à voce clamantis,* & non potius clamantium in plurali? Tam coadunati ſtabant cœleſtes illi miniſtri in Dei præconiis celebrandis, ut illorum proclamatio non multorum, ſed unius vox cenſeretur, ac judicaretur. Huc advoco id, quod eleganter dixit Origen.

Juſti ob unitatem quamvis multi, unus dicuntur.

Iſaiæ 6.

Origen. Origen.homil. de Elcana.*Unam ſemper omnes ſapientiam meditantur ; unum ſapiunt, unum ſentiunt, unum Deum venerantur ; unum Dominum Jeſum Chriſtum confitentur,uno ſpiritu Dei replentur.Unde merito & ipſi omnes, non ſolum unum , ſed unus dicuntur : ſicut Apoſtolus deſignavit dicens : Omnes* 1. Cor.9. *quidem currunt, ſed unus accipit palmam.* 1. Cor.9. n.24. *Vides manifeſtè, quia omnes juſti unus eſt.*

23. Geneſ.8. Septuag. Peracto diluvio.*Recordatus autem eſt Deus Noë, cunctorumque animantium.* Geneſ. 8. n.1. Septuaginta habent,*memor fuit Dominus Noë,& omnium beſtiarum.* In arcam introierunt Noë, & uxor ejus ; tres filii , & eorum uxores. Quomodo ergo ſolùm dicitur, quod Dominus fuerit recordatus Noë, & animalium;Cur igitur etiam illæ ſeptem perſonæ non exprimuntur ; nunquid major cura eſt Deo de animantibus , quam de hominibus ? Abſit : pro magna tamen gloria illius domus hæc ſcribuntur. Tam conglutinati , ac uniti erant omnes cum ſuo capite Noë , ut non multi , ſed unus viderentur. Cumque dicitur Dominus recordatus Noë, ibi & alii intelliguntur ob unitatem, quam inter ſe ſervabant.D. Ambroſ. lib.de Arca, & Noë, cap.16. *Cum dixerit,* ait,*quod Noë memor fuerit, in auctore , & præſule domus neceſſitates ejus reliquas comprehendit Etenim cum omnes invicem ſibi chari ſunt, una eſt domus : cum autem diſcrepant,ſeparantur,& ſcinduntur in plures domos. Ubi ergo charitas, ibi ſenioris nomine,domus omnis ſignificatur.*

Unitas facit. ut multi reputentur unus.

Ambroſ.

Quæstio IV.

Quare iſte Sator non dicitur paterfamilias ſed homo accipiens granum , qui ſtatim illud ſeminat in agro ſuo ?

24. Seminavit homo , ait textus , granum in agro ſuo. Hominis prudentia laudanda : non alibi ſeminat niſi in agro ſuo. De quo magnam , & largam habebat experientiam. Quo documento nos inſtruimur, ut eos in ſocios , ac famulos advocemus , de quibus per diuturnum tempus magnum experimentum comparavimus. Vide tom. 1. lib.3. cap.2. quæſt.20. n. 70. & tom. 3. cap. 2. quæſt.23. n.119.

Illis utendum de quibus experientiam habemus.

25. Quæſtio noſtra duo inquirit. Primò. Quare iſte Sator non dicitur paterfamias , ſicut ille alius , qui exiit primo manè conducere operarios in vineam ſuam Matth.20. n.1. Et ſicut etiam ille alius , qui bonum ſemen ſeminavit in agro ſuo , de quo immediatè antea agit Divus Matth. hoc cap.13. n.27. *Accedentes autem ſervi patriſfamilias.* Similem difficultatem tractavi ſuperiori cap. q.1. Deinde ad præſens dubium dico , quod illi duo apud Matth. citatum introducuntur cum ſervis ſuis. *Vocat operarios.* Et iterum, *Dixit procuratori ſuo*· Deinde de ſeminatore boni ſeminis refertur : *Accedentes ſervi patriſfamilias.* At hic Sator grani ſinapis abſque ullo famulorum apparatu deſcribitur. Rectè ergo abſque aliquo ſpecioſo titulo , & ſolum ſimpliciter homo nominatur. Non enim alicui convenit glorioſum nomen , ſi oneris illius ſit expers ; non enim docet , ut quis paterfamilias vocetur qui ſine familia degit. Vide ſuprà c.13. quæſt.14. n.78.79. & 80. & tom.2.cap.27.quæſt. 4. num. 26.

Matth.20.

Specioſum nomen non habetur ſine illius onere.

Secunda pars quæſtionis inquirit ? Cur acceptum granum ſtatim homo ſeminat ? Ait textus quod *accipiens homo ſeminavit in agro ſuo.* Poſtquam homo granum accepit , non illud recondit , vel abſcondit , ſed ſtatim cum eo lucrifacere curavit , ac illud terræ mandavit , ut creſceret in arborem, ac multos fructus produceret, quod præclarum ſit nobis documentum , ut in donis, gratiis, ac muneribus , nobis à Deo oblatis , non immoremur , ſed abſque ulla dilatione illa amplectamur , eiſque ut maximè proficuis acquieſcamus, eorumque ductum ſequamur , ne ob aliquam negligentiam , & defectum noſtrum tam præclara dona à nobis tranſeant, & abeant. 26.

Dei donis utendum, ne ob negligentiam noſtram tranſeant.

Stabat cœleſtis ſponſus ad oſtium dilectæ animæ pulſans : *Aperi mihi , ſoror mea , quia caput meum plenum eſt rore,& cincinni mei guttis noctium.* At illa cœpit ſe excuſare. *Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa ? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos* ? Tandem divina charitate vulnerata anima ſurrexit aperiens peſſulum oſtii ſuo dilecto. *At ille declinaverat, atque tranſierat.* Cant. 5. n.6. ſed quomodo Deus , qui omnem replet locum, dicitur, quod declinaſſet, ac tranſiiſſet ? Per rorem , ac guttas noctium interpretantur cæleſtes, gratias, affluentias. Catena trium Patrum D. Gregorius Nyſſenus. S. Ambroſius lib. de virginibus. Cum ergo tantis donis oblatis, ad quæ vocabitur ſponſa , quandam excuſationem, moram, ac torporem, ut inquiunt Soto Major, Ghiſlerius, Cornelius ad illa verba, *Lavi pedes meos:*prætendiſſet ſponſa, illorum pro tunc expers manens, ab ea diſceſſit , ac tranſivit dilectus ſuus. Ghiſler. ad verba : *At ille declinaverat :* expoſit.1. in perſona ſponſæ ſic fatur : *Hoc me miſeram , cum oſtium ipſum aperirem , is repulſam ſuam moraſque meas ulciſcens , quove me cautam magis efficeret , illico abſceſſit : ſiquidem aperto oſtio jam ipſe declinaverat.* 27.

Cant.5.

Catena trium Patrum. Nyſſen. Ambroſ.

Soto Major. Ghiſler. Cornel. Ghiſl.

Poſtquam Eliezer ſenior ſervorum Abrahæ profectus eſt Meſopotamiam ad comparandam uxorem filio domini ſui ex cognatione ejus : cum in domo Nachor , conſanguinei Abrahæ, Rebecca ei data eſſet ad nuptias Iſaac , ait ipſe: *Nolite me retinere , quia direxit Dominus viam meam.* Geneſ. 24. num.56. Quid tibi cauſæ tam citò recedendi à loco , ac veniendi ad Abrahamum ; jamque id quod ipſe totis votis quæſieras , ac petieras , obtines ? jamque divinum favorem expertus es : Cur ergo tam celeriter vis proficiſci ; Videbat homo , nondum negotium omnino eſſe confectum ; nam eum objuraverat Abrahamus: *Cave, nequando reducas filium meum illuc* , ibidem n. 6. Id eſt , cave, ne polliccaris , quod filius meus ex hoc loco Meſopotamiam vadat. Prudenter , ac circunſpectè valde homo ſe habet ; & non patitur , ibi diutius immorari ſed nimis feſtinanter ad dominum regredi cupit, ne auxilium , quod in ſuo adventu fuerat expertus , in diſceſſu ei deficeret. Oleaſter. *Vivendum eſt* , ait , *bona fortuna, & Dei beneficio , cum adeſt, ne minui contingat.* 28.

Geneſ.24.

Cave ne ob negligentiam donum amittas.

Oleaſter.

Quæstio V.

Quare non exprimitur nomen illius, à quo homo accepit granum; Et cur illud, cum eſſet tam parvum, non rejecit?

29. AB hoc ſecundo incipio. Valde mirum quod cum granum ſinapis ex omnibus ſit valde minimum: illud tamen homo accipiens non rejicit, ſed libenter accipit, & terræ mandat. Quamvis granum eſſet parvum, tamen ſat, & ſufficiens erat pro ejus præſenti tempore ac neceſſitate? & ideo cum tali minuto grano lætus acquieſcit homo. Dimittens in Jeruſalem Princeps militiæ Babylonicæ Jeremiam: *Dedit ei cibaria, & munuſcula, & dimiſit eum*, Jerem. 40. n. 5. Hebræus habet, *Dedit ei viaticum.* Quamvis Jeremias eſſet vir tam magnus, pro itinere iſta ſufficiebant. Sic & dicebat Joannes militibus: *Contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Luc. 3. n. 14. Illa enim eis ſat erant pro victu, ne ſi amplius quærerent latrones, & prædones fierent. D. Ambroſius ibi. Docens, *idcirco ſtipendia militiæ conſtituta, ne dum ſumptus quæritur, prædo cauſetur.*

Sufficientibus eſto contentus.

Jerem. 40. Hebræus.

Luc. 3.

Ambroſ.

30. Secundò, Quamvis granum eſſet parvum, & minimum? illud tamen homo non rejicit, ſed libenter acceptat, & cum eo lætus quieſcit. Qui non habet, ſed indiget, debet ſeſe componere cum his, quæ ei donantur, ut cum illis contentus, ac beneplacens ſeſe exhibeat. Quod dixit Rupertus lib. 9. in Geneſ. c. 21. *Donum Dei*, ait, *qualecumque ſit, ſive magnum, ſive parvum, cæleſte, ſive terrenum pro honore, & charitate dantis pretioſum eſt, & debet eſſe in oculis ſapientis.* Vide tom. 2. cap. 12. quæſt. 11. n. 108.

Rupert.

31. Altera pars quæſtionis inquirit: Quare non exprimitur nomen illius, à quo iſte accepit granum; *Quod accipiens homo:* Granum hoc ſignificat fidem, Evangelicam doctrinam, ac gratiam: non eſt enim neceſſe declarari, à quo illa ſint data, ſed accepta; nam cum hujuſmodi dona ſint ſupernaturalia, omnibus proficua, ac utilia, à nullo alio poſſunt derivari, ac emanare, niſi à ſolo Deo, qui eſt fons, & origo omnium gratiarum, ac ſupernorum munerum.

Quare non exprimitur nomen illius hominis;

32. Moriturus Jacob enarrans filio ſuo Joſeph, quantis donis fuiſſet inſignitus, ac ſublimatus, ait illi: *Deus omnipotens, qui apparuit mihi in Luza, benedixit mihi*, Geneſ. 48. n. 3. Sed cur ſolum Dei benedictionem commemorat, & in illam omnia refert; Cur etiam commemorat benedictionem patris Iſaac quam ipſe furatus eſt à fratre ſuo, quæque tantæ diſcordiæ cauſa extitit? Optimè præcallebat Jacob, quod omnes ſuæ benedictiones, omniaque ſua bona illi communicata, non à patre, nec ab aliquo homine emanaſſent, ſed tantum à ſolo Deo, ut omnium bonorum auctore; proindeque in ipſum ſolum omnia ordinat & reducit. Rupertus ibi. *Unde habebat*, ait, *dandæ benedictionis jus, aut officium prælocutus eſt: non dixit, pater meus Iſaac benedixit, quamvis & hoc factum ſit; ſed Deus omnipotens, inquit, benedixit mihi, quia benedictio non hominis eſt, ſed Dei? & tunc valet hominis benedictio, cum ex Deo procedit.*

Geneſ. 48.

Omnia bona à Deo manant.

Rupert.

33. Mandat Dominus Samueli: *Imple cornu tuum oleo, & veni, mittam te in Bethlehem ad Iſai: providi enim in filiis ejus mihi regem* 1. Reg. 16. n. 1. Multi extabant Iſai filii; cur ei non aperitur quiſnam ex tanto filiorum numero ſit eligendus? Cur proprium David nomen celatur Prophetæ magnæ, altæ res ei ſunt commiſſæ, ut quod Saul eſſet abjectus, & alia ſimilia, tanti enim ſacramenti erat, regem è throno ſuo dejicere, ac unum à populo in illum ſublimare? Ad quid ergo tantopere electi nomen occultatur? Ut cum Propheta incognita etiam ex nomine David perſona, ad unctionem procederet, in qua ipſe electus multis magnis bonis erat impinguandus, inde fieret evidens, quod talis promotio, non ab hominis ſpiritu, ſed à Deo deſignante, ac eligente, proveniebat, eique tota unctio attribuenda eſſet. D. Baſilius Seleuc. Orat. 14. *O ſapientiam*, ait, *immortalem! & filium tegit, non clare dixit ungatur mihi rex David; ſed providi in filiis Iſai. Ne enim humana videatur eſſe gratia unctio, neve electio Samueli regni adjectio.* Vide ſuprà cap. 8. quæſt. 12. n. 94. 95. & 96. & cap. 27. q. 9. n. 56. 57. & 58.

1. Reg. 16.

A ſolo Deo noſtra bona veniunt.

Baſil. Seleuc.

Matth. 13. *num.* 31. Quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cum autem creverit, majus eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, & habitent in ramis ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Et hoc quidem minimum eſt omnium ſeminum: quum autem excreverit, maximum eſt omnium olerum, & fit arbor, ita ut veniat volatile cœli nidificatum in ramis.

Græcus. Minus eſt omnibus ſementibus.

Arias. Umbraculum facere in ramis ejus.

Arabicus. Adeo ut volucres cœli obumbrentur ſub ramis ejus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 4. *n.* 31. Minus eſt omnibus ſementibus, quæ ſunt in terra.

Num. 32. Et cum ſeminatum fuerit, aſcendit, & fit majus omnibus oleribus; & facit ramos magnos, ita ut poſſint ſub umbra ejus aves cœli habitare.

Luc. 13. *n.* 19. Et crevit, & factum eſt in arborem magnam, & volucres cœli requieverunt in ramis ejus.

EXPOSITIO II.

14. Græcus. QVod minimum quidem eſt, ſeu ut habet Græcus, *minus eſt omnibus ſementibus*, inter olera ſcilicet, non quod olerum non poſſint eſſe aliquot minora ſemina, ſed quod unum ſit ex minimis: & juxta vulgarem dicendi modum, quod valde parvum eſt, minimum appellamus, id eſt unum ex minimis. *Cum autem creverit, majus eſt omnibus.* Omnia olerum genera magnitudine, quantitate ſuperat. *Et fit arbor*, ita dureſcit, ac aſſurgit, ut in arborem evadat, præ-

Burgenſ. cipuè in calidioribus regionibus, utpote Paleſtina, in quibus, ut teſtatur Lucas Burgenſis, longe ultra humanam ſtaturam aſſurgit. *Volucres*

Marc. *cœli habitent in ramis ejus*, ut commorentur ibi. D. Marcus habet, *ut poſſint ſub umbra ejus aves habitare*; cum enim hujuſmodi arbor magnos

Syriacus. Vatablus. faciat ramos, ut prædictus Evangeliſta ſcribit; in eis umbracula habent aves. Syriacus, Vatablus legunt, *nidificent*, tamen aptius legitur cum noſtra vulgata, *habitent*, derivatione facta à verbo Græco, quod ſignificat tabernaculum, ut citatus Lucas Burgenſis notavit.

QUÆSTIO VI.

Quare granum ſinapis cui regnum cœlorum comparatur, minimum dicitur?

35. *Quomodo granum ſinapis dicatur minus omnibus.* AD limen hujus quæſtionis præmitto illam vulgatem difficultatem: Quomodo ſcilicet granum ſinapis minimum nuncupatur, inter omnia ſemina, cum ſemen papaveris, rutæ & ſalviæ minus videatur; Ad quod jam in expoſitione dixi, quod ſcilicet juxta vulgarem modum, illud, quod eſt parvum, minimum dicimus, id eſt unum ex minimis. Vel quia juxta com-

Hieron. munem regulam D. Hieron. Epiſt. 146. *Omnis* non ſemper dicit totalem univerſitatem, ſed ali-

Pſal. 13. quam partem. *Omnes declinaverunt.* Pſalm. 13.

Joan. 10. n. 3. *Omnes quotquot venerunt, fures, & ſunt latrones.* Joan. 10. n. 8. Vel granum ſinapis minimum dicitur inter ſemina olerum, ut ex ſequentibus patet; vel inter ſemina quæ cibum producunt: nam pavaver, ruta, ſalvia non ſunt cibi

Cajet. uſuales. Vel forte, ut ait Cajetanus in Judæa res ſic ſe habebat, ut nullum eſſet ſemen eo minus. In omnibus enim regionibus non eſt ejuſdem quantitatis ſemen.

36. Ad quæſtionem noſtram. Hoc granum ſinapis eſt Chriſtus D. ut ex multis Patribus dixi

Paſchaſ. Alber. Mag. Chryſol. *Chriſti humilitas.* Pſalm. 22. quæſt. 2. ob ſuam humilitatem minimum nuncupantur, ut notarunt D. Paſchaſius. Alb. Mag. D. Chryſolog. ſerm. 84. *Chriſtus*, ait, *granum ſinapis, unde magnitudo tota Dei, tota hominis exiguitate minoratur.* Ipſe dicebat de ſe Pſalm. 21. n. 7. *Ego ſunt vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis.* Et cum tam minimum eſſet, in magnam celſitudinem ſuper alias plantationes crevit.

Secundò. Granum hoc ſignificat doctrinam Evangelicam, & minimum dicitur. D. Hieron. 37. Hieron.
Confer hujuſmodi doctrinam dogmatibus philoſophorum, & libris eorum, & ſplendori eloquentiæ, & compoſitioni ſermonum, & videbis, quanto minor ſit cæteris ſeminibus ſementis Evangelii. Hæc autem prædicatio, quæ parva videbatur in principio, cum vel in animo credentis, vel in toto mundo ſata fuerit, non exurgit in olera, ſed creſcit in arborem. Apoſtolica doctrina humilibus verbis propoſita ſine calamiſtrata oratione, per reſpectum ad mundanam ſapientiam humilis videbatur, tamen ſic creſcit in arborem, ut omnes alias ſuperet: nam veritas fuco, ac ornatu verborum non indiget. Vide ſupra cap. 18. quæſt. 13. num. 99. 100. 101. & 102. *Veritas ornatu verborum non indiget.*

Tertiò, D. Thomas, *Doctrina legis Evangelicæ modica apparuit, quia prædicabat Deum paſſum crucifixum. Verbum Crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt; his autem, qui ſalvi fiunt, id eſt nobis, virtus Dei*, 1. Corinth. 1. n. 18. Hoc habent divina myſteria, quod Gentibus, ac mundialibus videntur res humiles, ac parvæ, at vero vocatis, & illuminatis à Deo, divinæ ſapientiæ arcana, & diſpoſitiones. Vide tom. 1. l. 2. c. 4. q. 19. n. 107. 39. D. Thom. 1. 1. Cor. 1. *Myſteria fidei Gentibus res humiles videntur.*

Quartò. Non comparatur regnum cœlorum altiſſimis, & inviſibilibus rebus, ſed valde parvulis & minutiſſimis, utpote grano ſinapis, ut nullus à conatu ipſius regni, à Religione, ac cultu ſupremæ majeſtatis in deſignato regno ſe excuſet, cum illius via cunctis ſit parens, omnibus ſuavi & perjucunda. Mandat parens meus Eliſæus Naaman: *Vade, & lavare ſepties in Iordane & recipiet ſanitatem caro tua.* 4. Reg. 5. n. 10. Ad quid toties lavacrum ei jubetur: Cur non ſat eſt ſemel lavari, ſed ſepties totus homo mundatur abloi; Ut facilitas, ac ſuavitas Chriſti Eccleſiæ inde pateſieret: nam ut homo antiquitus adipiſceretur ſalutem corporalem: totus per ſeptem vices abluendus erat. Ut autem in Eccleſia Chriſti animæ ſanitatem habeamus, unum breve in capite, verbi gratia, Baptiſmi lavacrum valde ſufficiens conſiſtit: tam enim perjucunda delectabilitas ſolum Eccleſiæ Chriſti reſervabatur, ut tanquam in compendio cætera omnia haberet. Tertull. lib. 4. contra Marcion. cap. 9. *Unius lavacri vis, & plenitudo, ait Chriſto ſolo dicebatur, facturo in terris ſicut ſermonem compendiatum.* 39. *Via ſalutis facilis, & ſuavis.* 4. Reg. 5. Tertull. 40.

Præſcribit Deus Iſraëlitis modum veſcendi Agnum Paſchalem. Et ait: *ſic autem comedetis illum, renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter, eſt enim Phaſe, id eſt tranſitus Domini.* Exod. 12. n. 11. Magnam quæſtionem facit ſanctis patribus: Cur à Deo mandaturis Paſcha celebrari ab Iſraëlitis, tanquam ab hominibus celeriter tranſeuntibus, ac feſtinanter incedentibus; Comeſtio Agni Paſchalis denotabat cultum ac Religionē Dei. Ut ergo deſignaretur quam prompta facilitas in ipſa religione oſtendebatur, hominibus veluti tranſeuntibus, ac tanquam aliud agentibus mandatur adimpleres ac ſi opus non eſſet in tali exhibitione immorari, ac multam vim, & conatum ponere, cùm ab hominibus tanquam per tranſitum poſſet obiri. Non procul abeſt ab hac conſideratione Philo lib. de ſacrificiis Cain, & Abel. *Expediamus nos*, ait, *ad agendas gratias, reddendumque Deo ſine mora honorem debitum, præceptum eſt enim tranſeuntibus* Exod. 12. *Facilitas in Dei cultu & religione* Philo

ad

ad effectum Paſchæ, ut accincti lumbos Phaſe celebrent expediti ad miniſtrandum, & induti calceamenta, quibus carnem mollem ratione contineant, ſtentque erecti firmis pedibus, diſciplinam habentes virgam in manibus ad dirigenda citra errorem viæ negotia. Vide tom.2.cap.19. quæſt. 12.num. 65. 66.& 67.

Quæstio VII.

Quare granum ſinapis creſcit in tam magnam arborem?

41. Beda. Hugo. BEda in cap. 13.Luc. & Cardinalis Hugo hîc docent, quod hoc, quod dicitur de grano ſinapis in arborem pullulante, non poteſt intelligi juxta litteram, *Crevit ergo*, inquiunt, *non ſicut herbæ, quæ citò areſcunt, & corruunt, ſed ſicut arbor, quæ longa annoſitate, & optima fertilitate gaudet.* Tamen communiter alii Doctores intelligunt de altitudine arboris præcipuè in regionibus calidiſſimis, ut Syria in qua juxta aliquos, exuperat ſtaturam hominis ut dixi in expoſitione. Tamen in parabola moralis ſenſus eſt inquirendus.

42. Gregor. Primò, Granum ſinapis ſignificat Chriſtum Dominum. D. Gregorius lib. 1. Moral. cap. 18. *Granum namque fuit, cum moreretur*, ait, *arbor, cum reſurget: granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam majeſtatis.* Granum ſinapis ſunt ſancti, & juſti, ut ait D. Paulinus Epiſt.6. *Memento* inquit, *granum ſinapis, de quo ſemine ſumus*, &c. (Paulin.) Quantò enim magis ſe Chriſtus Dominus in ſua paſſione humiliavit, tanto magis eſt à Deo Patre in ſua reſurrectione exaltatus. Sicque ſancti quò magis ſe propter Dominum dejecerunt, eo magis ſunt ab ipſo ſublimati. Conſtitutus Moyſes legatus ad Pharaonem, multis ipſe ſe excuſat: *Non ſum eloquens ab heri, & nudius tertius ex quo locutus eſt ſervum tuum.* Exod. 4. num.10. Sed quanto magis ſe humiliat, tanto magis à Domino honoratur, ut ab ipſo Pharaonis Deus ſit conſtitutus. Pulchrè D. Baſilius Seleucus Orat. 28. *Moyſes habito*, ait, *cum Deo colloquio, honoratur ſeipſum ut vilem abjecit: impeditioris*, inquit, *& tardioris linguæ ſum: quanto enim faſtum comprimit, tanto gratiam attrahit: & modus amplificandæ gratiæ humilitatis vis.* Vide multa verb. *Humilitas.*

(Exod. 4. *Humilitas modus amplificandi gratiam.* Seleuc.)

43. D.Thom. *Doctrina Chriſtiana cæteras antecedit.* Secundò, hæc arbor grani ſinapis eſt doctrina Evangelica, quæ major eſt omni doctrina Philoſophorum, ut ait D. Thomas, ſoliditate, generalitate, & utilitate. Soliditate, quia doctrina Chriſtiana ſe habet veluti arbor durabilis, perſeverans. *In æternum, Domine, permanet verbum tuum.* Pſalm. 118. num.89. Aliæ verò doctrinæ ſunt tanquam olera herbarum, quæ cito decidunt. *Cogitationes mortalium timidæ: & incertæ providentiæ noſtræ.* Sapient. 9. nu. 14. Generalitate, quia lex vetus in populo Judaïco claudebatur, unde decantatur in Pſalm. 147. n. 10. *Non fecit taliter omni nationi.* At Evangelica fides ad omnes gentes ſe extendit, & in omnem terram ſonus prædicatorum ejus exivit. Deinde hæc arbor habet multos ramos, hoc eſt multa, & varia documenta ad omnem ſtatum, ac conditionem ut inquiunt Carthuſianus, & Hugo, pro varietate morborum medicina vari... *Ex utraque parte omne lignum: & erunt fructus ejus in cibum; & folia ejus in medicinam.* Ezech. 47. n. 12. Utilitate. *Volucres cœli habitant in ea.* Illius enim auditores, ac obſervatores, dimiſſa terra: animo elevantur ad cœlum. *Noſtra converſatio eſt in cœlis.* Ad Philipp. 3. num.20. Deinde in mundo eſt labor, & preſſura. Sic dicent impii: *Ambulavimus vias difficiles.* Sapient. 5. n. 7. At in Eccleſia Chriſti volucres cœli, juſti ſcilicet, habitant, & requieſcunt, ac ſub umbra illius obumbrantur ab omni calore & adverſitate contraria. *Sub umbra illius, quem deſideraveram, ſedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo.* Cant. 2. n.3.

(Pſalm 118. Sapient.9. Pſalm 147. Carthuſ. Hugo. *Medicina pro diverſitate morborum.* Ezech.47. Philipp.3. *In mundo labor.* Sapient.5. *In Chriſto requies.* Cantic.2.)

44. Pachaſ. Luc.17. Tertiò D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. per granum interpretatur fidem, juxta illud Chriſti Domini. *Si habueritis fidem quaſi granum ſinapis.* Luc. 17. n. 6. *Porrò rami ejus tunc dilatantur, cum expoſitiones ſanctorum Patrum ex ea creſcunt doctrina: in quibus volucres cœli, ſcilicet amatores veræ ſapientiæ, ſecurè requieſcunt. Quoniam deſuper venit, quod ſeminatum eſt: idcirco confidenter ſuſcipitur auditum.* Quomodo ergo divinæ inſpirationes, ac cœleſtia documenta in nobis ſeminata ſe habent, ſtatim ipſe explicat: *fide radicatur, ſpe creſcit in altum: charitate diffunditur, & dilatatur in ramos, confeſſione extenditur, virtutibus quotidie vireſcit.* Hortus concluſus, fons ſignatus emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum. Cantic.4. n. 11.

(*Inſpiratio cæleſte quomodo in nobis proficiunt.* Cantic. 4.)

45. Quartò. Granum ſinapis dicitur minimum omnibus ſeminibus; & tamen creſcit in arborem quæ major eſt omnibus oleribus. Hoc magnam ſpem ingerit parvulis, & multam diſſuaſionem à ſuperbia magnatibus: magnam confidentiam præſtat parvulis, quamvis his ſeipſos minimos videant tanquam granum ſinapis, ne diffidant, ſed cogitent, quod poſſunt ampliari, ac creſcere tanquam in arborem magnam. Magnatibus autem præbetur diſſuaſio à ſuperbia, ac documentum, ne in elationem efferantur; nam quamvis ſeipſos videant ſublimatos, ac dilatatos tanquam ſinapis arborem ſecum conſiderent, quod illud granum in aliud ſemen ſinapis definit, quod minus eſt omnibus ſementibus in ſua altitudine comprimant cogitationes magnates; ſciant enim, quod toto ſuæ magnitudinis pondere ruere, ac cadere poſſunt, ut minimi inveniantur. Magnam ſtatuam vidit Nabuchodonoſor, quam percuſſit parvus lapis; qui quamvis parvulus, *factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram.* Statua autem qui quamvis tam procera, *redacta eſt in favillam æſtivæ areæ, quæ raptæ ſunt vento & nullus locus inventus eſt eis.* Daniel. 2. n.35. Vide ſuprà c.6.q.6.num. 31.32. 33.

(*Sinapis dat ſpem parvulis & diſſuaſionē ſuperbis.* Daniel. 2.)

46. *Qui pro ſe habet hominem, creſcit & augetur.* Quintò. Quamvis granum ſinapis ſit minimum omnibus ſementibus, crevit in arborem major eſt omnibus oleribus. Habuit hujuſmodi granum pro ſe hominem: *Quod accipiens homo:* qui ſemen ipſum fovit, rigavit, ac ab irruentibus temporum injuriis cuſtoditur. Et cum pro ſe quis vendicat hominem, ſtatim maximè creſcit, augetur, ac aliis proponitur.

47. Pſalm.103. *Saturabuntur ligna campi. & cedri Libani, quas plantaviſ, illic paſſeres nidificabunt: Herodii domus dux eſt eorum.* Pſalm.103. num.16. Denuntiatur, quod arbores, ac cedri Libani aqua ac nutritione creſcent, & quod etiam aves ædificabunt nidos ad pullos ſuos nutriendos. Sed quomodo in tan-

tum ibunt augmentum? *Herodii domus dux eſt eorum.* Paſſer eſt Herodius, qui vermes depaſcit arbores corrodentes; aquilamque alias aves interficientem dilacerat, & comedit. Et ſignificat hominem, alios adjuvantem, ac auxiliantem. Non ergo mirum quod ligna campi ita creſcant, ac dilatentur, ut cedri Libani fiant aliaſque arbores magnitudine ſuperent, quodque alitum pulli in magnas aves prodeant, ac exurgant; cum pro ſe habeant Herodium, hominem ſcilicet adjuvantem, defendentem, ac patrocinantem. Brunonius. *Herodius*, ait, *major eſt omnium volatilium qui aquilam vincit, & comedit, ſignificat hominem adjutorium præſtantem aliis ad vincendum diabolum.* Brunonius.

48. Proditoria malitia interficit Abſalon fratrem ſuum Amnon, filium primogenitum regis David, ob quam cauſam ipſe confugit ad regem Geſſur. Tamen loquente pro eo Joab ad Davidem, ut veniat in Jeruſalem, ei datur facultas. *Et ait Rex ad Joab: Ecce placatus feci verbum tuum. Vade ergo, & revoca puerum Abſalon.* 2. Reg. 14. n. 21. Revertitur in Jeruſalem, & pacem à rege obtinet: *Et poſt hæc fecit ſibi currus & equites.* Cap. 15. num. 1. Quod erat proprium regiæ majeſtatis, & nemini conceſſum, ut ibi notant Abulenſis, Carthuſianus, Hugo, & alii. Joab verò ob mortem illatam duobus ducibus, ex Davidis juſſu in ſuo teſtamento occiditur. *Tu quoque noſti, quæ fecit mihi Joab, quæ fecerit duobus principibus*, &c. 3. Reg. 2. n. 5. Cur Abſalon impetrat veniam, & non Joab, cum multò gravius extitiſſet Abſalon crimen? interfecit Principem, Regis filium ac fratrem, & hæredem totius regni: Joab autem multa commiſeratione dignus videbatur; erat enim cognatus ipſius David, ejuſque ſtrenuiſſimus dux in bellis, & individuus comes in omni labore, & preſſura per quadraginta, & octo annos plus, minuſve. Cur ergo veniam quoque non habet? Abſalon obtinuit à Joab, ut pro ſe loqueretur ad Regem? Joab verò nullum aſſecutus eſt interpellantem. Qui nactus eſt defenſorem, regis pacem, & regalem præeminentiam adipiſcitur. Qui autem defenſoris eſt expers, morti addictus evadit. Unde perbellè dixit Caſſiodorus lib. 3. variorum. *Aquæductus regalis indulgentia, aulicorum preces.*

[Margin: 2. Reg 14. — 2. Reg. 15. — Abulenſ. Carthuſ. Hugo. — 3. Reg. 2. — *Si habes patronum vives, alioquin morieris.* — Caſſiodor.]

Matth. 13. *num.* 33. Aliam parabolam locutus eſt eis: Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.

VERSIONES.

Syriacus. Simile eſt fermento illi quod acceptum mulier abdidit.

D. Chryſolog. ſerm. 99. Abſcondit in farinæ menſuris tribus.

Heſych. Presb. lib. in Levit. cap. 2. Uſque dum fermentaretur totum.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 13. *n.* 20. Et iterum dixit: Cui ſimile æſtimabo regnum Dei?

Num. 21. Simile eſt fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſata tria, donec fermentaretur totum.

EXPOSITIO III.

Valdè congruo ordine, ut notat Cajetanus, præpoſitis tribus parabolis de ſemine adjungitur parabola fermenti, quod ſeminis naturæ propinquiſſimum eſt. Et in hac parabola, ac ſuperiori de grano ſinapis, ut notant D. Chryſoſt. homil. 48. & D. Chryſol. ſerm. 99. idem eſt ſcopus, ac finis, explicans ſcilicet Eccleſiæ Catholicæ incrementum. Quemadmodum enim granum ſinapis, licet minimum, creſcit in arborem magnam, & parum fermenti totam maſſam fermentat: ſic & doctrina Evangelica, licet parva videretur mundialibus totum fermentavit mundum, communiter in tres partes diſtributum, Europam, Africam, & Aſiam. Sic ait Chryſ. citatus. *Sicut fermentum multam farinam transmutat in ſuam virtutem; ita vos, ô Diſcipuli, totum mundum transmutabitis.* 49.

[Margin: Cajetan. — Chryſoſt. Chryſol. — *Finis parabolæ.* — Chryſoſt.]

Juxta textum Lucæ, ait Dominus: *Cui ſimile æſtimabo regnum Dei?* notat Chryſologus citato ſerm. 99. *Sic dicendo appendit animos auditorum, & attonitos reddit ſtupore toto quid regno Dei valeat comparari.* Mira Dei ſapientia, quod Dei regnum tam modicæ rei comparetur! *Simile eſt regnum cœlorum*, Eccleſia ſcilicet Catholica, *fermento quod accipiens mulier*, cujus eſt domeſticum officium, *abſcondit*, confidit ſcilicet, ac miſcuit, *in farinæ ſatis tribus.* Satum vox eſt Syriaca, & menſura aridorum, vulgari uſu erat apud Hebræos, non ſolùm tempore Evangelii, ſed etiam ipſius Abrahæ, & deinceps. Gen. 18. n. 6. D. Hier. & Joſeph. lib. 15. Antiq. c. 11. dicunt, ſatum eſſe unum modium cum dimidio. Et D. Hieron. aliis locis ſatum vertit modium. Tres autem modii efficiunt unum Ephi, ut conſtat ex Ruth. 2. n. 17. Continent ergo tria ſata tres modios Atticos, ut ait Joſephus. Hæc autem menſura valdè in uſu erat apud Hebræos. Sic & mater Samuëlis adduxit puerum in templum in tribus modiis farinæ. 1. Reg. 1. n. 24. Qui plura de hoc deſiderat, videat Expoſitores hoc loco, & citato c. 18. Geneſ. *Donec fermentatum eſt totum*, ſcilicet tota illa maſſa induit, & ebibit naturam fermenti. 50.

[Margin: Chryſol. — *Explicatur menſura ſatum.* — Geneſ. 18. — Hieron. — Joſeph. — Ruth. — 1. Reg.]

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus Dominus nobis proponit parabolas ſub nomine viri, & fœmininæ?

Suprà in hoc cap. 13. Matth. Dominus nobis propoſuit, parabolas de homine, quod 51.

[Margin: *Ratio difficultatis.*]

femi

ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo, de homine qui etiam ſeminavit granum ſinapis; quod crevit in arborem magnam, nunc verò nobis aliam inducit ſimilitudinem de muliere fermentante tres farinæ modios.

52. Paſchaſ. Reſpondet primo Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Propterea*, ait, *granum ſinapis, memorat, accepiſſe hominem, nunc vero mulierem aſſerit accepiſſe fermentum, quia ſicut dicit Apoſtolus.* 1. Corinth. 11. n. 11. Neque vir ſine muliere; neque mulier ſine viro in Domino. *Ad unum quippe regnum diverſum ſexum varia ſimilitudo producit. Neque igitur virum ſeparat à muliere vocatio Chriſti, ſed contra conjungit; quia quod Deus ex alterutro eſſe fecit, & natura ſociat, mira ſimilitudine ſimiles reddit hæc parabola, & forma componit profectus: faciunt enim hæ parabolæ, ut ſint duo in corpore unum, ne ſit aut ſingularitas deſtituta, aut confuſa conjunctio.* Idem habet Divus Chryſologus citandus, omnis perſona, omniſque ſexus ad regnum cœlorum vocatur & tantam unionem vult Deus, ut vir, & mulier habeant inter ſe; ut etiam in parabolis proponendis eos non disjungat, ſed ſimul copulet, ut ſint duo in corpore uno; ne ſingularitas uniuſcujuſque ſit deſtituta, aut confuſa conjunctio, cum in ipſo corpore, vir caput ſit mulieris. Vide ſuprè cap. 10. qu. 15. n. 31. 32. & 33.

1. Cor. 11.

Chryſol. *Conjuges magnam inter ſe unionem ſervent.*

53. Chryſol. Secundò, D. Chryſologus ſerm. 99. ubi latè ponderat, quod homo, ſcilicet Adam, ex arbore ſcientiæ boni, & mali, quæ illi clauſerat oculos, adducitur ad arborem ſinapis, quæ ſui grani collyrio, & acritudine eos aperiet. Et homo, qui frigore peccati ex ligno paradiſi torpeſcebat, ardore grani ſinapis jam inflammatur in charitate. Tunc ſubdit S. Pater *Mulier accepit à Deo fermentum fidei, quæ acceperat à diabolo perfidiæ fermentum. Ut mulier, quæ corruperat fermento mortis in Adam totam maſſam generis humani, fermento reſurrectionis totam carnis noſtræ maſſam redintegraret in Chriſto: ut mulier, quæ confecerat panem gemitus, & ſudoris, panem vitæ coqueret, & ſalutis.* Homo accepit granum ſinapis, & mulier accepit fermentum. Uterque erat valdè ignominia affectus ob propagatum malum peccati in genus humanum: uterque ergo ab injuria vendicatur, ac medicamine exhibito nobilitatur: homo grano ſinapis, ut, concepto charitatis ardore, totus mundus ſublimem creſcat in arborem, mulier fermento fidei, ut totam humanæ naturæ maſſam in vitæ, & ſalutis panem decoquat. Vide tom. 1. lib. 1. cap. 5. quæſt. 4. n. 6.

Affectus ignominia nobilitatur.

54. Chryſol. Tertiò, idem D. Chryſologus citato ſerm. 99. *Res*, ait, *de uſu geritur. Vir in agro ſinapis arborem ſerit, domi mulier fermentum procurat, & panes præparat alimoniæ: quia virum foris expectat labor, intus mulierem domeſtica cura conſtringit.* Viro, & mulieri non æqualis impertitur labor, ſed pro conditione ſtatus & ſexus unicuique proportionatus dividitur. Vir, utpote majores vires habens, exeat in campum ad ſufferendos agriculturæ labores, & injurias temporum, æſtus & frigoris: & quia ei forinſeca negotia decent; Mulier verò detineatur domi, tum ob pudicitiam, tum ob ſexus debilitatem minora negotia domeſticæ curæ habeat. Pro quo eleganter Columella Præfat. in lib. 12. de re ruſtica, ait: *Iure à natura compertum eſt, opera mulieris ad domeſticam diligentiam: viri autem ad exercitationem forenſem, & extraneam: itaque viro frigora, & calores perpetienda, tum etiam itinera, ac labores pacis, ac belli id eſt ruſticationis, ac militarium ſtipendiorum, diſtribuit: mulieri deinceps, quod omnibus eam fecerat inhabilem domeſtica negotia curanda tradidit: & quoniam hunc ſexum cuſtodiæ, ac diligentiæ aſſignaverat, idcirco timidiorem reddidit, quam virilem: nam metus plurimum confert ad diligentiam cuſtodiendi.*

Mulier non egrediatur. Columella.

Excipiens Abrahamus duos Angelos, *feſtinavit in tabernaculum ad Saram, dixitque ei, accelera tria ſata ſimilæ, commiſce, & fac ſubcinericios panes. Ipſe verò ad armentum concurrit.* Geneſ. 18. n. 6. Religioſum munus, non totum ſibi adſcivit, Abraham, ſed cum Sara diviſit, eique commiſit, non ut exeat foras, nec ut hoſpitibus occurrat; ſed quod intra tabernaculum manens, ſicut ejus pudicitiam decebat, fœmineum officium exerceat; panes præparat. Ipſe verò ſibi laborioſum opus extra tabernaculum exeundi in campum, & ad gregem, totum ſibi eligit, & aſſumpſit. D. Ambroſius lib. 1. de Abraham cap. 5. *Quod pietatis eſt*, ait, *vult*, ſcilicet Abraham, *commune, quod pudoris eſt, integrum manet Saræ. Ante tabernaculum vir hoſpitum explorat adventus intra tabernaculum Sara tuetur fœminæ verecundiam, & opera muliebria toto exercet pudore: foris maritus invitat, intus Sara convivium adornat.* 55. Geneſ. 18.

Sara in domo, Abrahamus in agro. Ambroſ.

Debora judicabat populum in illo tempore, & ſedebat ſub palma, & aſcendebant ad eam filii Iſraël in omne judicium. Judic. 4. num. 5. Sedebat ſub palma, hoc eſt habitabat ſub palma, ut eſt communis interpretatio Abulenſis, Cajetani, Lyrani, & aliorum. Sed cur ipſa non exibat è domo ſua, cum hoc videretur poſtulaſſe munus judicis, quod ipſa exercebat? De Samuele judicante Iſraël dicitur: *Ibat per ſingulos annos circumiens Bethel, & Galgala; & Maſphat; & judicabat Iſraël in ſupradictis locis.* 1. Reg. 7. n. 16. Cur ergo etiam Debora per civitates non ambulabat, ut judicium exerceret, ſed ad ipſam in domo manentem totus populus confluebat? Sic nobis matrona judicis vices agebat, ut fœmineam pudicitiam ſervaret, ne exiret extra domum, nec ultra mulieris conditionem progrederetur, ut viriles labores per itinera ſibi aſſumeret, quos Samuel, utpotè vir, non recuſabat circumiens civitates, & loca. 56. Judic. 4.

Abulenſ. Cajet. Lyran. 1. Reg. 7. *Mulier ſit in domo, vir in forenſibus negotiis.*

Quæstio IX.

Quid in parabola ſignificetur per frumentum, mulierem, & tria ſata?

Fermentum, ut notat D. Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 25. aliquando in malam, aliquando in bonam partem ſumitur; in malam, *Cavete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis*, Marc. 8. n. 15. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*, ad Galat. 9. n. 9. & alibi. In bonam verò partem, ut præſens textus atteſtatur. 57. Auguſt.

Marc. 8. Ad Galat. 5.

Fermentum varias habet proprietates. De quo ait Plinius lib. 18. cap. 11. *Fermentum fit ex ipſa farina, quæ ſubigitur; priuſquam addatur ſal ad pultis* 58. Plin.

Fermenti proprietates.

pulvis modum decocta, & relicta, donec accreſcat,
Ambroſ. &c. Calorem habet, dicitur fermentum à fervore. D. Ambroſius ſerm. 21. qui eſt tertius poſt Dom. 6. Epiphan. *Fermentum*, ait, *confringitur, comminuitur, diſſipatur, & ipſum omne diſſolvitur, ut diſperſam illam farinæ multitudinem in unum vigorem conſtringat, atque in ſolidum corpus redigat, quod in pulveris modum ipſa diminutione languebat.* Albert. Magnus. Fermentum, ait, licet modicum
Alb. Mag. calore ſuo humidum totius maſſæ maturat; ſubactum quaſi totum in ſe convertit, & fermentat, acore ſuo elevat, & quaſi ſpirituale ærarium totum reddit ſapidum, digeſtumque præparat, ut fiat panis ſalubris, hominem alens, ſubſtentans, & corroborans.

59. Prima, & communis expoſitio. Fermentum eſt
Fermentum Evangeliū. Evangelium, ſeu Doctrina fidei Chriſtianæ. Sic ait Euthymius, quod veluti fermentum *eſt fidei*
Euthym. *ſermo, cum ſit quantitate modicus, in multorum hominum animabus occultatus per doctrinam, omnes in unum unit Eccleſiæ corpus, ac in alteram converſationis ſpeciem tranſmutat. Cumque mortui ſint ad opera virtutis, vivificat ad ejus operationem, ſurſum facit aſcendere ad cœlum.* Ipſa fidei prædicatio cor cujuſcumque facit amore Dei fervidum; acore tentationum, ac tribulationum ipſi Deo valdè ſapidum, gratum, maturum, perfectum ac à terrenis ad cœleſtia elevat. Mulier fermentans eſt Eccleſia, vel Dei potentia, ſeu ſapientia,
Auguſt. ut inquiunt D. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Evang.
Carthuſ. Cæſar. quæſt. 12. Carthuſianus, Cæſarius Dialogo 4. vel
Paſchaſ. fides Catholica, ut ait Paſchaſius.

60. Secundò. D. Auguſtinus citata quæſt. 12. & Al-
Auguſt. Alb. Mag. bertus Mag. fermentum charitatem interpretantur. Sic ait Albertus, cujus ſententiam ſumma-
Fermentum charitas. tim pono. Omnes fermenti effectus præſtat charitas, de qua parabola iſta, ſecundum Rabanum, exponitur. Hæc enim maturat hominis cor crudum, ut ſit affectuoſum; & ad ſpiritualitatem convertit, levat & allevat cor ad cœleſtia, & præparat nos ut facilè incorporemur Chriſto; omnem acorem in tribulationibus, ac adverſitatibus mutat in dulcedinem, ut hac cœleſti farina non ſit amplius quidquid amaritudinis in olla. 4. Reg.
4. Reg. 3. 3. num. 41. Tertiò. D. Hieronym. per fermentum
Hieron. ſcientiam ſcripturarum intelligit: mulier fermentans eſt Dei ſapientia, vel Eccleſia, vel fides

61. Quartò. Theophylactus in fermento Apoſto-
Theophyl. los exiſtimat deſignatos, *Sicut enim*, ait, *fermentum, cum parvum ſit, totam farinam in ſe trans-*
Fermentum Apoſtoli. *fert: ſic & vos totum mundum transformabitis, licet*
Per unum juſtum ſtant populi. *pauci ſitis.* In juſtis, non tam paucitas, quàm eorum virtus conſideranda eſt, quæ juxta ſalis, ac fermenti naturam, magnam copiam valet condire, ac ſaporare, adeo ut per unum juſtum ſtent populi, civitates & regna. Sententia Theophylacti ex Chryſoſtomo hom. 48. deſumpta eſt, qui Apoſtolos fermento comparans ait: *Sicut fermentum ſuffoditur quidem, non autem deſtruitur, ſed paulatim ad ſuum habitum omnia tranſmutat: ſic & in prædicatione veſtra contingit. Non itaque, quia multas dixit ſuperventuras vobis vexationes, timeatis; ita enim fulgebitis, & omnes ſuperabitis.* Valde mirum! Duodecim Apoſtoli parvo numero totam Orbis terrarum farinam fermentarunt, ac converterunt ad fidem: & quamvis perſecutionibus viderentur opprimi, ac ſuffodi, tunc magis augebantur, ac totum ad ſe mundum tranſmutabant. Et ponderandum quod Apoſtoli, ac Eccleſiæ Principes comparantur lucernæ, ſali, ac fermento: lucerna, ut luceat, ardendo ſe ipſam conſumit, ſal ſe tranſmutat ad condiendum, fer- *Charitas prælatorum in ſubditos.*
mentum vero ad fermentandum, totum comminuitur, ac imbibitur in maſſa: ut his ſimilitudinibus eorū charitas eximia maximè pateficeret, ac manifeſta eſſet. Vide to. 2. c. 11. q. 5. n. 46. & 47.

Quintò. D. Ambroſ. citato ſerm. 21. de Chri- 62.
ſto Domino locum explanat. *Ergo ſi triticum,* Ambroſ.
inquit, *Dominus ut ipſe ait* Joan. 12. nu. 241. & *Dominus eſt fermentum, quia fermentum non niſi de tritico fieri ſolet: rectè ergo fermento Dominus* *Fermentum Chriſtus.*
comparatur, qui cum eſſet ſpecie homo, humilitate parvus, imbecillitate dejectus, tanta intrinſecus ſapientiæ virtute pollebat, ut doctrinam ipſius mundus ipſe vix caperet, qui cum ſe cœpit per totum Orbem divinitatis vigore diffundere, ſtatim omne hominum genus in ſubſtantiam ſuam ſui poteſtate protraxit. Et quia fermentum, ut diximus, comminuitur, *Per Chriſti vulnera ſolidamtur.*
& diſpergitur per totam farinæ maſſam, ut fermentet; ſic addidit S. Pater. Chriſtus *diverſis paſſionibus confractus, laceratus, & diſſolutus eſt, & ſuccus ejus pro ſalute noſtra, qui eſt pretioſus ſanguis, effuſus eſt, ut admixtione ſui omne genus humanum ſolidaret, quod per diverſa antra reſolutum jacebat.* Idem habet D. Hilarius, D. Cyrillus lib. 4. in Hilarius. Cyrill.
Joan. c. 17. & alii Patres. Chriſtus Dominus ſua doctrina totum mundum fermentavit; & dum laceratur, & transfigitur, ſuo ſacratiſſimo ſanguine totum mundum redintegravit, ac ſolidavit, & ad ſe traxit. Mulier fermentans eſt Dei ſapientia, ut eſt dictum. Vel ſacratiſſima Virgo Maria, docent D. Chryſologus ſerm. 99. & D. Peluſiota ſtatim citandus.

Totum Orbem fermentavit Chriſtus Domi- 63.
nus. Pro quo audi Iſidorum Peluſiotam lib. 1. Peluſiota.
Epiſt. 201. *Cœlorum regnum*, ait, *fermento comparatum eſt, hoc eſt Domini, ac Salvatoris noſtri Incarnationi quæ univerſum terrarum Orbem conſperſit & unius corporis ex noſtra ſubſtantia, atque à Dei genitrice Maria ſumpti coagmentationi, quæ homines omnes, qui ab Orbe condito extiterunt, ad novum ortum renovavit.* Vide hujus, ſacratiſſimi fer- *Chriſti dona ad omnes.*
menti virtutem, ac efficaciam; non enim unam partem mundi, vel alteram fermentavit ac in fide ſolidavit, ſed totum, ac univerſum mundum. *Donec fermentatum eſt totum.* Ejuſque magna vis, non ſolum ad homines, præſentes, & futuros, ſed etiam ad præteritos, qui ab Orbe condito extiterunt, ſeſe diffudit, ac extendit.

Pugnabat contra Iſraëlem barbarus Phili- 64.
ſthæus, dicebatque: *Nunquid ego non ſum Phili-* 1. Reg. 7.
ſthæus, & vos ſervi Saul: eligite vobis virum, & deſcendat ad ſingulare certamen. 1. Reg. 17. n. 8. Non regem, non duces, ac principes ad pugnam vocat, ſed omnes milites, ac ſervos provocat. Aliter. *Rex Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus dicens: non pugnabitis contra minorem, & majorem quempiam, niſi contra regem Iſraël ſolum.* 3. Reg. 22. n. 1. Rex Syriæ ſuæ gloriæ 3. Reg 22.
avidus pro majeſtate ſui triumphi nil aliud intendebat, niſi caput regis Iſraël abſcindere, cæteros enim à majori uſque ad minorem parvi faciebat. Cur ergo etiam Philiſthæus, qui pro ſui corporis proceritate multo ſuperbiæ faſtu tumeſcebat, non contemnit vulgarem militem, ac plebeium hominem, & ſolum ad regem, vel proceres ſuum certamen dirigit? Totum regebatur alta Dei providentia. Divina virtus pugnabat in Davide, cumque

Divina beneficentia in omnes, omneſque ſe illi obligatos agnoſcant.

eumq; victorem faciebant. Provocet ergo Goliat, ad certamen, non regem ſolum, non proceres ſolum, quia divina beneficentia non ſolum ad Principem, nec ſolum ad proceres, & magnates derivatur, ſed pleniſſimo imbre in omnes æqualiter diffunditur, ut omnes illi æquanimiter obligatos agnoſcant. Nam ſi ſolum rex eſſet provocatus ad certamen, dicerent alii ſolum regem debitorem; idemq; ſi ſolum duces, aſſererent plebei. Provocetur ergo omnes, ut omnes ſe aſtrictos agnoſcant, videantque univerſi, divinam beneficentiam, non tantum regi, ſed cunctis eſſe ſalutarem Hanc rationem nobis inculcat D. Baſilius Seleucus Orat. 15. *Ne ſolius regis ſoſpitator eſſet David, verum etiam palmam de univerſo Iſraële bene mereretur, ſubditis allata ſalute rex ſtabilitur, atque ſuum militem in bella movebat gratia.* Vide c. 12. quæſt. 16. n. 94. & 99. & tom. 1. lib. 1. cap. 5. quæſt. 40. n. 106. & tom. 2. cap. 2. q. 19. n. 99. & 100. & cap. 20. q. 2. n. 15. 16. & 17. — Baſil.

65. Nyſſen. De Chriſto D. in ſacra Euchariſtia explanat rem D. Gregorius Nyſſenus Orat. Catech. *Quemadmodum*, ait, *parum fermenti totam maſſam ſibi ſimilem reddit: ſic corpus illud vivificum in corpus noſtrum ingrediens, totum in ſe transfert, & immortale* (futurum ſcilicet ſuo tempore) *reddit. Neceſſarium enim eſt, quoad fieri poteſt, ut natura noſtra vim ſalutarem intra corpus admittat.* Sicut enim fermentum, dum immiſtum maſſæ, totam ipſam in ſe transfundit, & ad ſe unit ac in illa totum imbibitur, & maſſa in fermento: Sic illud vivificum corpus eſt hominis ſpirituale fermentum? cum enim debitè ingreditur in hominem, totum ſe illi commiſcet, totumque hominem ad ſe unit, totuſque homo illi manet unitus ut verè dicatur: *manet in me, & ego in illo.* Joannis 6. n. 17.

Chriſtus magnam unionem habet in Euchariſtia cum fidelibus.

66. Ait Apoſtolus ad Epheſ. 5. n. 30. *Membra ſumus corporis ejus, de carne ejus & de oſſibus ejus.* Quod de ſacra Euchariſtia interpretantur D. Irenæus lib. 5. cap. 2. D. Cyrillus lib. 10. in cap. 13. Joan. D. Chryſoſtomus, Theophylactus, D. Nyſſenus ſtatim citandus. Per Euchariſtiam Chriſti carni, & oſſibus unimur, conjungimur, & quaſi incorporamur, ut ait Cornel. à Lapide, ut fiamus de carne, & oſſibus Chriſti, Chriſti membra. Unde ait D. Nyſſenus tract. in illa verba: *Exivit ſanguis, & aqua:* ſic inquit: *Paucæ guttæ ſanguinis Chriſti, totum mundum reſtaurantes, fiunt hominibus, quaſi coagulum lactis, illos cogentes, & conjungentes in unum.* Coagulum conjungens lac non excluditur ab unione, ſed omni lacti coagulato, tanquam fermentum, manet incorporatum: ſic Chriſti ſanguine cogimur, & conjungimur in unam Eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti. Vide tom. 2. cap. 3. q. 30. n. 165. & 166.

Epheſ 3. Irenæus. Cyrill. Chryſoſt. Theoph. Cornel. Nyſſen.

Maxime unimur Chriſto per ſuis ſanguinem.

Quæstio X.

Quid per tria ſata ſignificetur in parabola?

67. Auguſt. Cæſar. Inquirendum reſtat quid tria ſata, ſeu tres menſuræ, ut alii legunt, quas jam explicavi in expoſitione, ſignificent in parabola: Primò D. Auguſtinus ſerm. 32. de verbis Domini ſecundum Lucam. D. Cæſarius Dialogo 4. D. Chryſologus ſerm. 99. D. Paſchaſius lib. 7. in Lucam, Albertus Magnus, S. Thomas, Hugo, & alii. Tres mundi partes, Aſiam, Africam, Europam interpretantur, quæ deſignatæ fuerunt in tribus filiis Noë: filii Sem Aſiam inhabitarunt, Cham Africam, Japhet Europam. Hæc ſententia eſt juxta literam. His omnes partes Evangelium illuminavit, Charitas inflammavit, doctrina ſacra inſtruxit ſonus Apoſtolorum replevit, & gratia, ac miſericordia Chriſti ſuis donis ditavit.

Chryſol. Paſchaſ Albert. Mag. D. Thom. Hugo *Tres mundi partes.*

Moraliter verò, & ſecundò. D. Ambroſius, S. Hieronymus, Theophylactus docent, quod Evangelium fermentat, componitque, ac ſibi unit tria ſata, hoc eſt tres hominis appetitus, ſcilicet rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem. *Ut*, inquit D. Hieronymus, *in ratione poſſideamus prudentiam, in ira odium contra vitia, in deſiderio cupiditatem virtutum.* 68.

Ambroſ. Hieron. Theophyl. *Tres appetitus.* Hieron.

Tertiò. D. Hilarius ait, quod Evangelium abſconditum fuit in lege, Pſalmis, & Prophetis, nunc verò manifeſtatur in ſanctiſſimæ Trinitatis fide, ſpe, & charitate. *Ut quod Lex conſtituit, Prophetæ nunciaverunt, id ipſum Evangeliorum perfectionibus expleatur.* Quartò vel, ut alii dicunt, quod triplici operatione Dei, ſcilicet creationis Redemptionis, & glorificationis confirmatur. Vel, Quintò, ut ex aliquorum expoſito, quod Evangelium in triplici ſtatu, quæ ſunt tria ſata, conſtituit fideles, ſcilicet incipientium, proficientium, perfectorum, afferunt tales fructum trigeſimum, ſexageſimum, & centeſimum, ut ſuprà hoc cap. 12. Matth. dictum. 69.

Hilar. *Chriſtus abſconditus in lege, Pſalmis, & Prophetis.*

Sextò, Cæſarius frater S. Gregorii Nazianzeni Dialogo 4. ait quod mulier fermentans eſt Dei potentia, & ſapientia. Deitas ſcilicet Chriſti; farinæ tria ſata ſunt. *Primum univerſa mortalium natura, ſecundum mors, tertium orcus*, id eſt ſepulchrum: in abſconditum Chriſti corpus univerſa in reſurrectionem, ac vitam æternam fermentavit. 70.

Cæſar. *Dei potentia fermentans.*

Septimò, D. Bernardus lib. 5. de conſideratione, cap. 10. ait, quod in perſona Chriſti tria ſunt ſata, tres ſcilicet ſubſtantiæ Verbum, anima, & caro: mulier autem, quæ miſcuit, & fermentavit, eſt B. Virgo Maria. *Fermentum*, ait, *non immerito fortaſſe dixerim fidem Mariæ, plane beata quæ credidit, quoniam perfecta ſunt in ea, quæ dicta ſunt ei à Domino.* Quod etiam eleganter dixit Richardus de S. Laurentio lib. 1. de laudibus Virginis, expendens locum Proverb. 9. n. 5. *Comedite panem meum, quod miſcui vobis.* Sic ait ipſe: *Deus Trinitas aquam humanitatis cum vino divinitatis miſcuit, quando humanam naturam divinæ univit. Et B. Virgo miſcuit; quando unionem credidit, & ei conſenſit. Panem iſtum ſimiliter ipſa nobis confecit: ipſa eſt enim Sara quæ miſcuit tria ſata farinæ* Geneſ. 18. *Divinitatem, animam, & carnem.* Tota Trinitas, ut cauſa principalis, animam, corpus; & divinitatem uni hypoſtaſi. Verbi junxit, & univit. Maria per fidem credendo, & conſentiendo, ut cauſa moralis, & præparativa, & etiam ut cauſa principalis univit animam, & corpus inter ſe; ipſa autem partes miſcuit, & univit hypoſtaſi Verbi, ut inſtrumentalis. In cujus figura Sara excipiens Deum in domo ſua tria ſata commiſcet: Sic Maria in utero ſuo Deum excipiens, Divinitatem, animam, & carnem in una hypoſtaſi conjunxit, & univit. 71.

Bernard. Proverb. 9. Richard. *Tria ſata in Chriſto.*

Matth.

Matth. 13. *num.* 34. Hæc omnia locutus eſt Jeſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis non loquebatur eis.

Num. 7. Ut impleretur, quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſ-ſcondita à conſtitutione mundi.

VERSIONES.

Vatablus num. 34. Sine parabola non loquebatur eis.

Chal. D. Hier. num. 35. Eructabo ænigmata.

Tertull. lib. 4. *in Marc. cap.* 11. Loquar problemata.

Pſalterium Illyricum. Annuncio ænigmata mea in principio ſæculi.

Arabicus. Loquar abſcondita ante conſtitutionem mundi.

ALTER TEXTUS.

Marc. 4. *n.* 33. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire. Sine parabola autem non loquebatur eis.

EXPOSITIO IV.

72. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. HÆc *locutus eſt Jeſus in parabolis*, hoc eſt has parabolas dixit Jeſus, *& ſine parabolis non loquebatur eis.* Chryſoſtomus homil. 47. Theophylactus, Euthymius interpretantur, quod Chriſtus non loquebatur ſine parabolis eo tempore, & in illa concione? nam antea, & poſtea multa locutus eſt ſine parabolis. Tamen D. Auguſtinus lib. de quæſt. Evangel. quæſt. 15. D. Paſchaſ. lib. 9. in Matth. Beda in cap. 4. Marc. Abulenſis, Cajetanus, & alii hoc loco: *Sine parabolis non loquebatur eis*, id eſt, nunquam ferè ſolitus erat loqui ad plebem, quin aliquam parabolam illis diceret; ſeu aliquid per parabolam ſignificaret. De quo latè Tertullianus lib. de Reſurrectione carnis, cap. 33. Addidit Marcus, *pro ut poterant audire*, prout erant capaces: non enim afferebat parabolas ex rebus abſtruſis, & incognitis, ſed à rebus vulgaribus, ac obviis, quas omnes noſcerent, ut rectè explicant Cajetanus, Janſenius, Salmeron. Beaulxamis, Barradas. Hæc ſententia refertur ad plebem ſimplicem. Illud autem, quod dictum eſt ſupra, Matth. 13. n. 13. *Loquor* in paraboli, *ut audientes non audiant*, ſpectat ad homines depravatos malitia, & invidia, qui Chriſti doctrina erant indigni, ut dixi ſuprà.

(Marginal notes: Auguſt. Paſchaſ. Beda. Abulenſ. Cajet. — Tertull. — Cajet. Janſen. Salmer. Beauxalm. Barrad. Matth. 13.)

73. *Ut impleretur*, hoc eſt, ut ita, impleretur, ſeu videretur impletum. Sic explicatur illa particula, *ut*, in ſimilibus locutionibus, ut jam dixi tom. 1. lib. 1. cap. 10. n. 64. *Quod dictum eſt per Prophetam*, Chriſti typum gerentem. *Aperiam in parabolis os meum.* Hebraïſmus eſt, id eſt, loquar parabolas. Ut ex proprietate loquelæ agnoſceretur, ut ait Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 10. Ut homo Hiſpanus, vel Gallus ex idiomate. *Ex ſermone cognoſcitur homo.* Tertull.

74. Et citatur Pſalmus 77. num. 1. Promittit auctor Pſalmi, ſe parabolas, ſeu figuras dictum. Et agitur in toto Pſalmo de populo Iſraëlitico, ac beneficiis illi à Deo exhibitis ab egreſſu de Ægypto, duce Moyſe tranſeunte mare rubrum in terram promiſſionis, uſque ad Davidem. Univerſa hæc, dum Pſalmographus parabolas vocat, denotat, ea fuiſſe figuras, & typos admirabilium rerum. Sic ait D. Hieronymus: *Univerſaque illa parabolicè ſentienda, nec manifeſtam tantùm ſonare litteram, ſed abſcondita ſacramenta*, Ac proinde præter hiſtoricum ſenſum, ibi latet alius ſenſus parabolicus, & figurativus: de ipſis enim rebus loquens Apoſtolus ait. *Hæc omnia in figura contingebant illis.* 1. Corinth. 10. num. 10. Et præſens ſententia non ſolùm reſpicit parabolas contentas in prædicto Pſalmo, ſed etiam alias à Chriſto Domino dictas, & deſumptas ex variis geſtis, & factis, ac à rebus naturalibus, ut in præſenti, prout tempus, & locus, ac capacitas auditorum exigebat.

75. *Eructabo*, ſeu, ut Hebraïcè habetur, *Abſcondita*, id eſt, occulta, & abdita myſteria. Latinus Pſalmus *propoſitiones*, alii *ænigmata*, alii *problemata* transferunt. Significant hæc vocabula res magnas abditas, & multis difficultatibus implicatas, quæ altam conſiderationem ad earum intelligentiam exigunt. *A conſtitutione mundi*, hoc eſt à creatione mundi. Hæc autem abſcondita ſunt altiſſima myſteria, quæ in Chriſto reſplendent, admiranda ejus opera, divina ejus doctrina cum tantis documentis, & parabolis, quæ à prima mundi origine latuerant, & antea nunquam fuerant audita. De quibus agens Apoſtolus Rom. 16. num. 20. ait: *Secundum revelationem myſterii, temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum eſt per Scripturas Prophetarum, ſecundum præceptum æterni Dei.* Et 1. Corinth. 2. num. 7. *Sed loquitur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinavit Deus ante ſæcula.*

(Marginal notes: *Variæ lectiones.* — Rom. 16. — 1. Cor. 2.)

CAP. XXIX.

Theſaurus abſconditus.

Matth. 13. *num.* 44. Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem qui invenit homo, abſcondit & præ gaudio illius vadit, & vendit univerſa quæ habet, & emit agrum illum

VER

VERSIONES.

Syriacus. Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum theſauro, qui abſconditus eſt in agro, quem inventum vir abdit, & præ gaudio abit, vendit, quæcumque habet.

Vatablus. Quem repertum homo abſcondit, & præ gaudio, quod habet ſuper eo, abit, & omnia quæcumque habet, vendit, & mercatur agrum.

EXPOSITIO I.

1\. *Sermo domi habitus.* POſtquam Dominus, dimiſſis turbis, ac domi cum ſuis Diſcipulis ſe recepit, ac ipſis ſolis Diſcipulis ſupradictas parabolas explicavit, hanc cum ſequentibus ſubjunxit, ut notarunt Origen. cap. 14. Matth. D. Chryſoſto. homil. 48. Euthym. & alii, & in fine eos interrogavit: *Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei: Etiam.* Diſſentit Maldonatus exiſtimans, hanc etiam turbis propoſitam. Sed prima ſententia magis conformis eſt textui. (Origen. Chryſoſt. Euthym. Maldonat.)

2\. In primis quatuor parabolis contentis in hoc cap. 3. Matth. ſcilicet ſeminantis, boni ſeminis, grani ſinapis, & fermenti explicat Dominus vim, ac efficaciam Evangelii, prædicationiſque Evangelicæ. In hac verò, & ſequenti de margarita nobis manifeſtat ejus æſtimationem & pretium. Et optimo ſanè ordine; nam ex cognita bonitate, ac utilitate rei, illius naſcitur æſtimatio. (*Finis, & intentio parabolæ.*)

3\. *Regnum cælorum fides Catholica.* *Simile eſt regnum cœlorum.* Eodem modo accipitur hic, ac in ſuperioribus parabolis. Pro fide, Evangelio, ac Evangelica doctrina, ut eſt communis interpretatio. Vel etiam ſunt multi Patres, qui dicunt, Chriſtum vocari regnum cœlorum. De quo quæſt. ſeq. *Theſauro abſcondito,* Senſus eſt: Qui ad meam fidem, ad meamque doctrinam, ac ad meipſum, gratia inſpirante, venit, taliter ſe debet habere, ac ille homo, qui theſaurum abſconditum invenit, *Abſcondit*, id eſt, tacuit, ac nemini rem aperuit.

4\. *Doctrina Evangelica, ac fides ſuper omnia æſtimandæ.* *Et præ gaudio illius vadit, & vendit omnia, quæ habet.* Valde libentiſſimè pro comparando agro, in quo eſt theſaurus, homo omnium ſuarum rerum non dubitat jacturam facere: tanti enim æſtimanda eſt Evangelica doctrina, ut pro illius comparatione debeat homo gaudenter omnia ſua dimittere, ut incomparabiles in Chriſto divitias acquirat. Et bene notat Albertus Magnus, quod dicitur, *Quæ habet*, quaſi ſi haberetur à divitiis, non venderent eas, ſed potius eum diabolo divitiæ venderent. Ita Albertus. Ipſe erat Dominus divitiarum, divitiæ verò non dominabantur ei. *Vendit univerſa*: Non partem ſibi retinuit, ut Ananias Actorum 5. Sed totum dedit, & adjecit. Et notandum, quod in Evangelio quatuor ponuntur hominum genera. Primus felix, qui invenit; ſecundus diligens, qui quæſivit; tertiò *laborantes, mittentes rete*, quartò ſapiens: *Omnis ſcriba doctus de quibus eſt dicendum.* (Albert. Mag. Actor. 5.)

5\. *Emit*, non ſignificat, fidem, vel Evangelium auro, & argento eſſe emendum. *Gratis accepiſtis, gratis date*, Matth. 10. n. 8. Sed denotat, tanti æſtimandum à nobis, ut ob illius comparationem omnia ſint abjicienda. Et ponderandum, quod homo non vult theſaurum ſine agro; & theſaurus gratis invenitur, ager emitur de quo dicam quæſt. 5. *Agrum illum.* Ager in parabola ſignificat Eccleſiam, ut tenent D. Paſchaſ. S. Thomas: vel mundum, ut tradit Theophylact. At verò D. Bernard. ſerm. 36. inter varios & parvos ſermones docet, quod ager eſt noſtrum corpus, quod tunc emitur, quando paſſiones ejus domantur. (Matt. 10. Paſchaſ. D. Thom. Theophyl. Bernard.)

QUÆSTIO I.

Quiſnam ſit iſte theſaurus? & quare tam abſconditus?

6\. THeſaurus iſte erat abſconditus in agro: inveniens illum homo iterum abſcondit. Unde D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. appellat eum theſaurum reabſconditum. Et ita reabſconditur, ut inquiunt D. Hieronymus, S. Thom. non ex invidia, ſed ex cautela. Quare ergo tam ſit abſconditus, inquirit præſens quæſtio. (Paſchaſ. Hieronym. D. Thom.)

7\. Primò, D. Chryſoſtomus homil. 48. in Matth. D. Ambroſius ſerm. 2. in Pſalm. 118. Euthymius, Theophylactus, & alii communiter, quorum ſententiam ſecuti ſumus in expoſitione, hunc theſaurum interpretantur fidem Catholicam, ac Evangelicam doctrinam. De qua ait Paulus 2. Cor. 4. n. 7. *Habemus hunc theſaurum in vaſis fictilibus.* Qui abſconditus eſt, ut ait D. Thom. in agro hujus mundi ab oculis mundanorum Matth. 11. n. 25. *Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus.* Et rectè fides Chriſti, ac Evangelium dicitur theſaurus, ut notat Euthymius. *Comparat autem ipſum theſauro*, ait, *propter Spiritus ſancti divitias, quæ in illo ſunt.* Fides hæc regnum eſt, theſaurus eſt, qui omnibus bonis repletus, ac abundans exiſtit. Pro cujus confirmatione pondera, quod non dicitur theſaurus auri, argenti, gemmarum, frumenti, vel olei, ut apud Jeremiam 35. num. 2. & Ezech. 28. num. 4. & Daniel 11. n. 43. Sed abſolutè theſaurus pro univerſali theſauro omnium bonorum; & quia inæſtimabiles Chriſti divitiæ nulla hujus ſæculi re explicari valent. Theſaurus enim Chriſti major eſt omnibus divitiis. *Quoniam omne aurum comparatione illius arena eſt exigua, & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius*, Sapient. 7. n. 9. Unde de hoc homine, qui vendidit omnia ſua pro comparando hoc theſauro, ait rectè D. Chryſoſtomus citat. homil. 48. *Nullam jacturam, ſed quæſtuoſiſſimam fecit mercaturam*; juxta illud Proverbiorum 31. n. 29. *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu ſupergreſſa es univerſas.* (Chryſoſt. Ambroſ. Euthym. Theoph. *Doctrina Evangelica.* 2. Cor. 4. Matt. 11. Euthym. *Divitiæ fidei Chriſti inexplicabiles.* Sapient. 7. Chryſoſt. Proverb. 31.)

8\. Secundo, D. Hieronym. Origenes, D. Paſchaſ. Albertus Magnus, Rupertus citandus; per hunc theſaurum ſacram Scripturam intelligunt. Et eadem eſt ſententia D. Auguſtini lib. 1. quæſt. Evang. quæſt. 13. dicentis, per theſaurum ſignificari duo Teſtamenta. In Scriptura enim, ut inquiunt D. Hieron. & Hugo, repoſita eſt notitia Chriſti, ibique ipſe in ejus figuris latet. Ait verò D. Thomas, quod hæc ſacra doctrina abſcondita (Hieron. Origenes. Paſchaſ. Alb. Magn. Auguſt. *Scriptura Theſaurus.* Hugo. D. Thom.)

Sapient.7. eſt in agro Eccleſiæ. De ipſa dicitur Sapient. 7. num. 14. *Infinitus eſt theſaurus hominibus.* Et bene Rupert. homo hunc theſaurum ſacræ Scripturæ, ponderat Rupertus lib. 2. de Victoria Verbi, c. 26. prætulit ſuis omnibus divitiis temporalibus, ſecutus divina oracula. *Deſiderabilia ſuper aurum,* Pſalm. 18. *& lapidem pretioſum multum,* Pſalm. 18. num. 11. Pſalm. 118. *Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri, & argenti,* Pſalm. 118. num. 72. Rurſus num. 127. *Dilexi mandata tua ſuper aurum, & topazion.* Valde ergo Rupert. prudentiſſimè ſe habuerunt iſti homines, ait Rupertus citatus, *qui hoc theſauro invento delectati, univerſa quæ habebant, vendiderunt, & agrum hujuſmodi emerunt, ut exonerati ſæcularibus negotiis, vacare poſſent, & intendere, vel meditari in lege Domini.*

9. Irenæus Athanaſ. Hieron. Paſchaſ. D.Thom. Ad Coloſ. Geneſ.27. Pſalm.13. Iſaiæ.2. Paſchaſ. *Dei Verbum in humanitate Chriſti.* Iſaiæ 45.

Tertiò, D. Irenæus lib. 4. cap. 13. Athanaſius quæſt. 1 D. Hilarius, D. Hieronymus, D. Paſchaſius, S. Thomas & alii, per theſaurum interpretantur Dei verbum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei abſconditi. Ad Coloſſenſ. 4. num. 3. quod in agro corporis Chriſti latebat. *Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Deus,* Geneſ. 27. num. 27. *Species agri mecum eſſe,* Pſalm. 31. num. 16. Per hunc agrum omnium bonorum, ac benedictionum plenum, de quo ait Iſai. 2. n. 7. *Non eſt finis theſaurorum ejus,* Chriſti humanitatem intelligit Paſchaſ. in qua divinitas eſt abſcondita, ut dicatur: *Tantum in te eſt Deus, & non eſt abſque te Deus: verè tu es Deus abſconditus,* Iſai. 45. n. 15. Et quamvis, ut ait Paſchaſius, *celatur incredulis,* manifeſtatur autem credentibus, lumine ſcilicet fidei in hac vita.

10. Paſchaſ. Quartò, idem Paſchaſius lib. de corpore, & ſanguine Chriſti, cap. 17. Theſaurum exponit de Chriſto in ſacramento Altaris, *Quam bene* ait, *in agro theſaurus abſconditus dicitur, quia in carne Chriſti divinitas corporaliter inhabitans, etiam in hoc myſterio ab aſpectu oculorum, ne caro videatur, ſubtrahitur, ut fide avidius quæratur, quæſita verius inveniatur, inventa verò charius habeatur, & habita deſiderabilius fruatur.* Theſaurus iſte, in quo eſt infinita donorum, ac bonorum cœleſtium copia, quæ nullo modo à nobis queunt explicari. Pro quo faciunt, quæ ponderavi in prima ſolutione circa fidem. Cur ſcilicet qualitas hujus theſauri non exprimitur: Non ſolum eſt divinitas habitans corporaliter in Chriſto, ſed etiam ejus ſacratiſſima caro in ſacramento Altaris: quæ ideo occultatur ab intuitu oculorum noſtrorum, ut vehementiſſimo fidei deſiderio quæratur, &c. Lucernáque fidei invenitur, ut infra dicam quæſt.....

Chriſtus in Eucharistia omnium bonorum theſaurus.

11. *Theſaurus B. Virgo.* Damaſc. Quintò, Theſaurus Beata eſt Virgo Maria, ad quod alludens D. Damaſcenus Orat. 1. de Nativ. Mariæ, ait. *Omnis creatura epuletur, ac ſacræ Annæ ſacrarium rationale laudibus proſequatur. Bonum enim theſaurum, quique nulla vi eripi poſſit, mundo peperit,* Virgo Maria theſaurus eſt omnium virtutum, ac donorum, quæ nullo modo à nobis exponi valent, ut divitiæ hujus theſauri inventi, quæ nullo modo declarantur. D. Anſelmus de excellentia Virginis, cap. 8. *Quid amplius,* ait, *dicere* Anſelm. *Immenſitas bonorum in B. Virgine.* *poſſum, Domina mea; Immenſitatem quippe gratiæ & gloriæ ut fœlicitatis tuæ conſiderare cupienti ſenſus deficit, lingua fatiſcit.* Theſaurus eſt etiam noſtræ protectionis, ac defenſionis, qui à nobis *nulla vi eripi poſſit.* Theſaurus autem iſte abſconditus eſt in agro Eccleſiæ oculis mundanorum.

Sextò, ut eſt communis ſenſus Eccleſiæ Virgines ſanctæ ſignificantur in hoc theſauro abſcondito. Ubi D. Gregorius homil. 12. expendens has theſaurum abſconditum vocari, hanc apponit rationem. *Maligni ſpiritus iter noſtrum quaſi latrunculi obſident: deprædari ergo deſiderat, qui theſaurum publicè portat in via.* Pro quo argumento multa habet D. Hieronymus in Epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis; & inter cætera ſic habet: *Oras: loqueris ad ſponſum: ille tibi loquitur; ab eo audies: Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, fons ſignatus.* Canticorum 4. num. 12. *Zelotypus eſt Jeſus, non vult ab aliis videri faciem tuam.* Eam ſororem, eámque ſponſam ſuam agnoſcit Jeſus, de qua dicitur: Hortus concluſus, fons ſignatus: & inter hæc duo vocabula ſcribitur ſoror, & ſponſa; nam etiam nomine eam vult Jeſus cuſtoditam, & clauſam, ut etiam penes nomen ſit ignota. Vide ſuperiori cap. 28. quæſt. 7. num. 54. 55. & 56. 12. *Virgines theſauri.* Gregor. Hieron. Cantic.4. *Virgines etiam quoad nomen ſint occultæ.*

Septimò, D. Gregorius citatus ait, quod theſaurus cœleſte eſt deſiderium. *Timor Domini, ipſe eſt theſaurus ejus,* Iſai. 33. num. 6. Abſconditur autem in agro diſciplinæ ſpiritualis; exterius videtur contemptibilis, interius verò miram dulcedinem habet. Emitur autem ager iſte, ut ait ipſe Gregorius: *Quem profectò agrum venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis renuntians; cuncta ſua terrena deſideria per diſciplinæ cœleſtis cuſtodiam calcat.* Dubitabis? Quomodo mandantur hic bona opera abſcondi cum Matth. 5. num. 16. dicatur: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra,* &c. D. Gregorius ait, quod theſaurus ſit apertus in effectu, abſconditus verò in corde. *Sic opus ſit in publico, quatenus intentio maneat in occulto.* Divus Thomas autem ait, quod ſolvitur quæſtio ſecundum diſtinctionem temporum. Hanc difficultatem latè tractavi tom. 2. cap. 11. quæſt. 21. Vide ibi dicta. 13. Gregor. Iſai. 33. *Theſaurus cœleſte deſiderium.* Matth. 5. Gregor. D.Thom.

Octavò, D. Hilarius in Pſalm. 118. littera Beth docet, his inſtruimur, cœleſtia dona abſcondere *Legimus & in Evangelio,* ait, *in agro uberi, atque fœcundo repertum theſaurum, eumque empto agro occultari. Novimus, neque margaritas ante porcos projiciendas eſſe: neque ſanctum canibus dare, oportere. Ergo intelligimus, quædam nos cordis noſtri ſecreta continere, quæ divulgata inexpiabilis peccati culpam comparabunt.* Aderat theſaurus abſconditus in agro; inventus verò ab homine, iterum magis, ac magis reabſconditur; Monemur in hoc, quod ſi quis in exercitio ſancto aliquod donum ex divinis theſauris abſconditis Dei gratia inveniat, & accipiat, non ſtatim illud in publicum proferat homo, ſed magis, ac magis reabſcondat, ut ſic illud tutiſſimè poſſideat, & teneat. Vide tom. 2. c. 15. quæſt. 3. n. 29. 30. & 31. & cap. 22. quæſt. 9. num. 61. 62. & aliis in locis. 14. Hilar. *Cœleſtia dona abſcondenda.*

Nonò, theſaurus iſte conſummatio virtutum eſt, viáque cœleſtis, quæ ducit ad vitam. Inventum hunc theſaurum homo abſcondit; non enim invenit illum fortuitò, & caſu, ſed multò labore, multaque pœnitentia, nec mortificatione impenſa; & ideo valde diligenter, ac multa cautela, ut jam dixi ex D. Hieronymo, illum homo ob ejus æſtimationem abſcondit. Quæ enim multo labore interpoſito poſſidentur ſunt nobis in magno pretio: e contra verò quæ facilè, & ſine 15. *Quæ difficile ac labore comparantur, in multo ſunt pretio.*

moleſtia

moleſtia comparantur, ab hominibus parvipenduntur.

16. Num. 11. Cum degerent in deſerto filii Iſraël, dixerunt: *In montem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri, niſi Man.* Num. 11. num. 5. Valde mirabile cunctis eſt, quod populus ita flagraret deſiderio quarundam herbarum, ſeu olerum, eique in tanto tædio eſſet, manna ſuaviſſimus panis, de quo dicitur Sapient. 16. num. 20. *Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, & paratum panem præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem & omnis ſaporis ſuavitatem: ſubſtantia enim tua dulcedinem tuam quam in filios habes, oſtendebat, & deſerviens uniuſcujuſque voluntati, ad quod quiſque volebat, convertebatur:* Et quamvis aliqui graves Auctores hoc velint reſtringere, quod tantum piis, & bonis contingebat: tamen cum abſolutè Scriptura dicat: *ad quod quiſque volebat, convertebatur:* Sapient. 16. Hebr. Nazian. Lorin. Cornel. Sine ulla diſtinctione de omnibus communior opinio præfatam ſententiam intelligit, ut tenent Hebræi, Chryſoſt. D. Nazianz. & alii, quos citat, & ſequitur Lyranus citato c. 16. Sapient. n. 21. & Cornelius in cap. 16. Exod. n. 31. Si ergò manna dabat ſaporem, ut cucumeres, pepones, porri, cepe, ac allia, quomodo in nauſea eſt, & hujuſmodi Ægypti olera ſunt in deſiderio? De manna ait Sapientia: *Præſtitiſti illis ſine labore*: faciliter cadebat de cœlo, & ſine moleſtia habebatur. At vero, ut cepe, & allia obtinerentur, multum ſudoris impendebatur: neceſſe enim erat, terram expurgare, fodere, ac irrigare. Tale eſt hominum ingenium. Manna quamvis Angelorum eſca, omni dulcedine repletum, cum faciliter, & ſine moleſtia datur, contemnitur; cepe verò, & allia, abjecta olera cum tamen fatigatione, ac labore emantur, in multo pretio reputantur. Favet Hugo, *Porri, & cepe, & allia ſunt difficultates vitæ præſentis, quæ non ſine luctu agitur, & tamen cum lachrymis amatur.* Manna autem *ſine labore præſtitiſti eis.*

Quæ facilè habentur contemnuntur, quæ difficile æſtimantur

Hugo.

17. Exod. 32. Portans Moyſes duas tabulas Legis digito Dei ſcriptas, ac ex ejus manu acceptas; videns populum inſanientem in idololatria, *Iratus valde projecit duas tabulas & confregit eas.* Exod. 32. n. 19. Poſtea vero Deus inclinatus precibus, ac orationibus Moyſi mandat ei: Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum. *Moyſes ergo excidit duas tabulas lapideas, quales antea fuerant, de nocte conſurgens ad montem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas.* Exod. 34. num. 4. Exod. 34. Et poſtea ex Dei juſſu ſcribit verba in tabulis ibidem, num. 27. Si Deus placatus voce Moyſi, atque ob tanti ſervi rogationes indulgentiam largitur, cur ipſe non etiam præparat ſecundas tabulas, ac digito ſuo ſcribit, ut in prioribus factum fuerat; ſed totum Moyſi committitur; Moyſes priores paginas, quas gratis & ſine labore comparatas acceperat, fregit. Volebat autem Deus, ut poſteriores in populo perdurarent, & ex quovis ejus peccato non amplius ſcinderentur. Mandat ergo Deus ſuo duci, ut ſua vi, arte, & ingenio duas tabulas præcidat, edolet, ac ſculpat, quæ, ut potè ſua arte, ac induſtria præparatæ, ac confectæ, eo ei erant in pretio, ac æſtimatione futuræ ut amplius non eſſent frangendæ, nec in fruſta ſcindendæ. Ad quod reſpiciens Cajetanus ait: *Et dicit Deus, dola ibi duas tabulas, prima ſiquidem vice ego tabulas dedi, dolavi, & ſcripſi, tanquam ex me operans, modo autem tuis precibus operaturus volo, ut doles tu tabulas ſudore, & labore repara tabulas, quarum jacturam feciſti.*

Comparata proprio labore magno ſunt pretio

Cajet.

Quæstio II.

Quomodo abſconditus theſaurus invenitur?

Pretioſiſſimus theſaurus fidei, ac Evangelii invenitur, non ex humana induſtria, ſed ex Dei gratia, ac miſericordia. Sic ait Paulus Rom. 10. num. 20. *Iſaias autem audet, & dicit: Inventus ſum à non quærentibus me, palam apparui eis, qui me non interrogabant.* 18. Rom. 10.

Deinde theſaurus iſte eſt Chriſtus Dominus in Euchariſtia: peculiariter invenitur fidei lumine, ac lucerna. Pro quò facit Divus Bernardus ſerm. 76. in Cant. *Credere inviſiſſe eſt*, ait, *norunt fideles habitare Chriſtum per fidem in cordibus ſuis: quid propius eſt? Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem cum invenit homo.* Hunc theſaurum fide invenit homo. Perpende verba; *Credere inviſiſſe eſt.* Pro quo facit Divus Chryſoſtomus Orat. de S. Philogon. ponderans, quomodo Paſtores, ac Reges Chriſtum in præſepio humilibus pannis Deum eſſe agnoverint. *Si cum fide*, ait, *acceſſerimus procul dubio videbimus Chriſtum in præſepio jacentem: nam hæc menſa (altare) vicem præſepis explet, ſiquidem hic ponitur corpus Dominicum, non quidem faſciis involutum, ſicut nunc; ſed undequaque Spiritu ſancto conveſtitum.* 19. Bernard. *Chriſtus Eucharis invenitur fide.* Chryſoſt.

Tertiò Theſaurus ipſemet Chriſtus, & ſi abſconditus quomodo invenitur? Quantò enim magis ipſe Dominus ſe occultat, ac abdit, tantò magis ſui cognitionem præbet, & ſe ipſum agnoſci permittit. Agens Deus de Cyro ait: *Ego Dominus, & non eſt amplius: extra me non eſt Deus, accinxi te, & non cognoviſti me: Ut ſciant hi qui ab ortu Solis, & qui ab Occidente, quoniam abſque me non eſt Deus.* Iſai. 45. 5. Quomodo hæc verba inter ſe cohærent, nam ſi Deus ita abditus extitit, ut Cyrus eum non agnoſceret, *& non cognoviſti me*; quomodo tunc cunctis gentibus notus, ac manifeſtus dicitur? *Ut ſciant hi, qui ab ortu, & qui ab occidente.* Quanto magis ipſe Dominus ſe abſcondit, tanto & amplius cunctis gentibus ac nationibus ſeipſum manifeſtum exhibet. Unde ait D. Hieronymus in Commentario, loquens in Dei perſona. *Ipſe res inter ſe contrarias facio: lucem, tenebras: diem, & noctem,* Cum tenebris ſuæ occultationis miſcet lucem ſuæ manifeſtationis. 20. *Deus quo magis abſconditur eo majores ſuæ cognitionis radios emittit.* Iſaiæ. 45. Hieron.

Vidi, ait Iſaias 6. n. 1. *Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum* Et addit: *Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, duabus velabant pedes ejus.* Meritò dubitabis: Quomodo Propheta dicit, quod viderit Dominum, cum ipſe atteſtetur, ut ait Oleaſter, quod Seraphim velabant faciem ejus, & pedes ejus. Sicut ergo Domino facies, & pedes velabant, quomodo ipſam vidit maxime in hac viſione, quæ ut tradit D. Nazianz. Orat. 1. de Theolog. fuit valde ſpecialis, ac illuſtris inter cæteras Veteris Teſta- 21. Iſaiæ. 6. Oleaſter. Nazian.

menti, in eaque vidit Propheta tres perſonas ſanctiſſimæ Trinitatis, ut ex Alexandro I. & Benedicto I. D. Dionyſio, D. Damaſceno, & aliis docent Leo à Caſtro, Cornel. à Lapide, viditque Propheta Incarnationem Divini Verbi, & multa myſteria cœleſtis patriæ. Si ergo viſio tam ſublimis, cur occultatum ſe ei exhibet Dominus? Ut inde majorem Prophetæ, ſui concederet agnitionem; eo enim plus ſe manifeſtat, quò à noſtrorum oculorum aſpectu ſe ipſe Dñs ſubtrahit.

Leo à Caſtr. Corn à Lap.

Deus abſconditus ut magis manifeſtus fiat.

22. Quò enim Deum remótiorem à noſtris ſenſibus cogitamus, eo magis ejus ſublimitatem viva fide contemplamur, eoque magis in ejus ſacris myſteriis inſtruimur. Cum Moyſes primò ad Dei amicitiam vocatur, Deus ei ſe primò præbet in rubo inter fulgentes, ac lucidas flammas, Exod. 3. nu. 2. Poſtea vero, cum jam Moyſes in multis proficeret, aſtrictiorique amicitiæ vinculo cum Deo ligaretur, ei ſe Dominus ſub caliginoſa nebula objicit. Exod. 24. n. 16. vel ſub nube Exod. 34. n. 5. Cur Moyſes, quando veluti inſipiens, abſque tegmine inter radiantes ignes Dominum intuetur, poſtea vero jam multis meritis adauctus in nebula, & in nube? Ut tunc, tanquam ſanctitate perfectior, majorem de divinis rebus potum exhauriat: quanto enim quis altius illas penetrat, tanto ſibi eſſe ſublimiores meditatur. D. Gregorius Nyſſenus lib. de vita Moyſis, nobis quæſtionem, ac ſolutionem proponit. *Cur*, ait, *qui in principio vocationis Moyſis ad Dei familiaritatem ſe illi in rubo ſplendido apparuit, poſtquam in familiaritate cum Deo majores fecerat progreſſus, non in flamma ignis, ſed in nebula ipſi apparuit?* Reſpondet. *Quia quanto magis qui in rebus divinis converſatur, tanto magis eas ſublimiores eſſe comprehendit, veluti inter denſas tenebras ſe ſibi verſari videtur.*

Exod. 3. Exod. 24. Exod. 34.

Tunc plus de Deo cognoſcimus, quãdo remotior eſt à ſenſibus.

Nyſſen.

Quæstio III.

Quare homo invenit theſaurum in agro, & non in civitate, in qua negotiator reperit margaritam?

23. Simile dicitur regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, in quo repertus fuit ab homine: ut inſtruamur, quod ad comparandum theſaurum, qui eſt regnum cœlorum, egredi debemus è domo, urbe, ac tumultu, ut ibi cœleſtibus bonis ditemur. *Et datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum in locum ſuum, ubi alitur.* Apoc. 12. n. 14.

Egrediendũ ut Chriſtum inveniamus.

Apoc. 12.

24. Secundò, theſaurus abſconditus, non in civitate, vel domo alicujus invenitur, ſed in publico, & patenti campo. Cœleſtia nec quia facilia contemnenda, nec quia difficilia, de eorum aſſecutione deſperandum. Cœleſtis theſaurus adeſt, non in alicujus domo, vel loco, ſed in aperto, ac propalato omnibus agro, ubi à cunctis valet comparari, ut nullus ſit, qui de eo obtinendo deſperet; Abſconditus tamen eſt theſaurus, ne ob loci expeditum, aperúmque aditum contemnatur, ſed ob difficultatem, ac raritatem illius inventionis in magno pretio habeatur. *Venter tuus, ſicut acervus tritici, vallatus liliis*, Cant. 7. num. 2. ſeu, ut habet Tigurina, *Circumſeptus liliis.* Ventrem commemorat, in quo ſunt pietatis viſcera, valde fœcunda ad nutrimentum ac fortitudinem præbendam, veluti acervus tritici. Sed ad quid additur circumvallatus liliis? ne quis ventrem ob tam ingentem benignitatem ſperneret, circumſeptus dicitur, & quia ex juſtitia aliquando poterit eſſe clauſus, & ad illum non reperiri aditum. Tamen ne quis de ejus aſſecutione diffidentiam concipiat, proponitur cinctus, non ſpinis, quæ pungunt, ſed liliis teneris, ac ſuavibus, quæ delectant. Huc reſpicit D. Ambroſ. orat. de obitu Valentini: *Venter ejus*, ait, *non ſolum juſtitiæ, velut frumentario cibo replebatur, ſed etiam gratiæ ſuavitate, qua florebat, ſicut lilium.* Ut juſtititia timeretur, gratiæ verò ſuavitate cunctos ad ſe alliceret.

Cant 7. Tigur.

Cœleſtia bona, nec ut facilia contemnenda, nec ut difficilia, de eorum aſſecutione deſperandum.

Ambroſ.

25 Tertiò, & maximè ad quæſtionem. Noſter homo in agro invenit theſaurum, omni lapide pretioſo, omnique auro, & argento repletum. At verò homo negotiator in ſequenti parabola unam invenit pretioſam margaritam. Cur noſter homo multos lapides magni pretii, multámque ditiſſimam ſupellectilem, ac tandem unum integrum theſaurum repetit, cum ille alius unam ſolum habuerit margaritam, cum tamen uterque ex Dei dono, ac cœleſti affluentia ſuum obtinuerit inventum; Noſter homo invenit theſaurum in agro, ac in deſerto; negotiator verò margaritam in civitate: ex divinis autem donis multo plus ſibi homo negotiatur, ac comparat in ſolitudine, ac receſſu, quam in civitate, ac frequentia populorum; nam in hac unam tantum ſibi homo invenit margaritam, in illo autem unum magnum & repletum theſaurum totum ſibi reportat.

Plus homo ſibi de divinis in deſerto; cõparat, quàm in civitate.

26. Subcreſcente fame, mandat Deus Parenti Eliæ *Recede hinc, & abſcondere in torrente Carith, & ibi de torrente bibes, corviſque præcepi, ut paſcant te ibi.* 3. Reg. 17. num. 4. Et ſtatim ſubdit textus. *Abiit ergo, & fecit juxta verbum Domini; corvi quoque deferebunt ei panem, & carnes mane: ſimiliter & veſperi.* Poſtea verò cum torrens eſſet exſiccatus, divina vox ei imperat: *Vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ, ut paſcat te*, ibidem num. 9. Venientique ad illam Prophetæ mulier dedit buccellam parvam panis. Cura Eliæ mandatur corvis: & mulieri eodem verbo *præcepi*; & corvi bis in die miniſtrant panem, & carnes, ut ait Abulenſis quæſt. 14. ad ſaturitatem; & mulier tantum parum panis præbet. Quod notavit Gloſſa Ordinaria in Morali. *Ex hoc patet*, ait, *circa ſervos ſuos Dei providentia, quia lautius paſcit Eliam per corvos, quàm per homines; nam poſtea pavit eum per viduam pane, & aqua.* Unde ergo tantum rei diſcrimen? Corvi aſportabant panem, & carnes Eliæ in ſolitudine apud Carith; mulier parum panis præbet Prophetæ in porta civitatis; plus honoris ac reverentiæ impenditur Eliæ in latebris Carith, quàm in urbis foro; multóque amplius ſibi comparat Propheta è donis à Deo conceſſis in ſolitudine, quàm in tumultu, ac frequentia populorum.

3. Reg. 17.

Abulenſ. Gloſſ.

Elias plus honoratur in deſerto quàm in civitate.

27. *Ego flos campi, & lilium convallium.* Cantic. 2. num. 1. Cur non ſat eſt, ut Sponſus ſe florem appellet, ſed ultra ſe lilium dicit? Degebat ipſe in campo, ac convallibus, procul ab æſtu, ac voragine mundi negotiorum, & tunc tanti ſe æſtimat in tali ſtatu ut non unum florem, ſed duos, ac multiplicatos ſe reputet, & computet, Philo. Carpathius: *Ego flos campi, quod autem*, ait, *& lilium*

Cantic. 2.

In ſolitudine duplicatur decor.

Carpath.

lium vallium, cum diſcipulos ſuos ſine curis, atque ſolicitudine rerum humanarum eſſe jubet. Vacuus ſcilicet à ſolicitudine ſæculi flos, & lilium. Vide tom.1.lib.3.c.4.q.4.n.18.& tom.2. c.5.quæſt.33. n.217.&218.

QUÆSTIO IV.

Quare dicitur, quod homo gaudens vadit; & non quomodo regreſſus eſt, cum è civitate exierit?

48. IN limine hujus quæſtionis ponderandum eſt quod homo, non triſti animo, ac mœſto vultu, ſed gaudens & exultans vadit, & vendit univerſa, quæ habet pro ſibi comparando agro, ut obtineat theſaurum: donum enim exhibitum hilari, ac jucundo animo excipitur, multaque æſtimatione dignum judicatur. *Donum cum gaudio exhibitum, magnum valde.* Cum jam nox eſſet facta, erat Chriſtus Dominus orans in horto. *Et tunc factus in agonia, prolixius orabat. Et factus eſt ſudor ejus, ſicut gutta ſanguinis decurrentis in terram.* Luc 22. n.44. At verò hora ſexta, hoc eſt meridiano tempore, extra portam civitatis, & juxta viam, per quam multi præteribant, Matth.27.n.39. elevatur in cruce: & tunc ex toto ſacratiſſimo ejus corpore ſalutiferi ſanguinis rivuli defluebant. Sed cur primus ſanguis in Paſſione effuſus in horto ſub noctis tenebris cadit; at vero in Cruce, aperta luce, meridiano tempore è Salvatoris fontibus emanat? In horto, ut teſtatur D. Matth.26. n. 37. (in morali ſenſu dico) ob altiſſima myſteria, *Cœpit Jeſus contriſtari, & mœſtus eſſe. Tunc ait: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.* At in Cruce, ut ait Paulus ad Hebr. 12.n.2. *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit Crucem.* Quod explicat Chryſoſtomus, *Non cum triſtitia ſuſtinuit mortem.* Sanguis qui in Cruce tanto gaudio, & ſine triſtitia defluebat, in omnium oculis prodit, & manifeſtatur, ut cuncti videant; & reverentur excellentiam beneficæ redemptionis Chriſti, qui pro nobis ſuam vitam, & eum tanto gaudio dabat.

Luc. 22. — Matth.27. — Matth.26. — Ad Hebr.12. — Chryſoſt.

29. Ad principalem quæſtionem, Invento theſauro fidei, non quieſcit homo, non ſedet; ſed ut filius lucis ambulat, & vadit. Hoc eſt, ut explicat Euthymius, ſtudioſe conatur ſibi comparare theſaurum. Sed cum iſte homo egreſſus fuiſſet de civitate, in agroque theſaurum inveniſſet, ad campum emendum ſine dubio civitatem repetit: cur ergo non dicitur, regreſſus eſt: ſed vadit, ſeu abiit, quod ſecundum ſuum ſignificatum innuit ad ulteriora procedere; Theſaurus iſte denotat fidem, gratiam: rectè ergo, qui tam locupletiſſimum theſaurum invenit, non aſtruitur de illo, quod retrograditur, ſed quod vadit, ſemper ad majora, ac excellentiora ſe extendens, ac volans. Sic & mulier illa Samaritana, jam Dei gratia illuminata, cum Chriſtum cognoviſſet, cumque in civitatem Sichar iter ſuum direxiſſet, ut illis hominibus Chriſtum annuntiaret, ait Joan. 4.nu.29. *Abit in civitatem, & dicit illis hominibus: Venite, & videte hominem,* &c. Quamvis mulier è civitate exiiſſet, non tamen de ea ſcribitur, quod in civitatem reverſa ſit, hoc verbo cavit Evangeliſta; cum enim illa, jam Chriſti fide eſſet illuminata, in novum augmentum, ac progreſſum verſabatur; unde de ea dicitur, quod abiit.

Euthym. — *Qui in Dei obſequio degit, progreditur, & non revertitur.* — Joan. 4.

30. Aliter verò peccatores ſe habent, ſemper enim in ſuis actionibus retrocedunt. Ad comprehendendum Jeſum veniunt milites, duce Juda proditore; & conquiſiti, quem quærerent, ac dicentes, Jeſum, cum audiiſſent ab ejus ore: *Ego ſum, Abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram.* Joan.18. num. 6. Ad comphendendum Salvatorem debebant ultra procedere manus extendentes in ipſum; quomodo ergo retrahentes pedem extrorſum veniunt? Cum in turpiſſimo, ac execrando ſcelere Judæi volverentur, ſuis greſſibus non poterant ultra pergere; ſed retrorſum venientes, ac cadentes in altiſſimam ruinam præcipitantur. Dionyſius Carthuſianus: *Merito quoque, ait, abibant & cadebant retrorſum, qui ſtabant ex adverſo Chriſti, & ut miſerabiliores apparerent, ac penitus victi, tanquam qui filio Dei ſe opponere præſumpſerunt.*

Peccatores retrogrediuntur. — Joan.18. — Carthuſ.

QUÆSTIO V.

Quare ad emendum agrum, non aliqua; ſed univerſa ſua vendit homo?

31. VEndit *univerſa*, ſeu, ut in ſequenti parabola, *Vendidit omnia.* Sermo eſt de bonis venditis hujus ſæculi; quæ nihil ſunt. *Nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis.* Pſal.75.n.6. Quomodo ergo omnia, ſeu univerſa nuncupantur? Mundi bona, prout talia, ac à nobis retenta, nihil ſunt, ac valent, ut verò diſtributa, elargita, ac vendita pro Chriſto, omnia, ac univerſa conſiſtunt.

Pſalm. 75.

32. Ad quæſtionem. Reſpondet primò Abulenſis q. 65. *Vendit homo univerſa, quæ habet.* Innuitur, quod qui veritatem Evangelicam tenere vult, omnia debet dimittere, non quidem omnia, quæ poſſidet, quia vendere omnia, quæ quis poſſidet, & Chriſtum ſic ſequi, perfectionis eſt, non neceſſitatis, ut communiter tradunt Doctores ad illa verba: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes & da pauperibus*, &c. Matth. 19.n. 21. Dicitur autem, vendit univerſa, quæ habet, quia ſicut in venditione fit commutatio rei pro pretio; ita quia Evangelicam veritatem ſuſcipit, omnes priores errores mutat, & à ſe abjicit, deſerens illos, ut alterum mutatus in virum, puram Evangelicam veritatem ſequatur.

Abulenſ. — *Ad ſuſcipiendam Evangelicam doctrinam dimittantur errores.* — Matth.19.

33. Secundò D. Gregorius homil.11. ait, *Agrum profecto venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis, renuncians, cuncta ſua terrena deſideria per diſciplinæ cæleſtis cuſtodiam calcat.* Qui Theſaurum fidei, ac doctrinæ Chriſti vult tenere, oportet ut omnia ſua vendat, hoc eſt, omnes carnis affectus à ſe amputet, ac rejiciat, omneſque Legi Chriſti ſubmittat. Confirmatur. Quia theſaurus gratis, ac facile invenitur; tamen ad illius poſſeſſionem vendit homo univerſa ſua facile, ac gratis invenitur doctrina Evangelica, in toto enim mundo annuntiatur, ac prædicatur, at verò ad illius poſſeſſionem tenendam, oportet ut homo omnes ſuos carnis affectus amputet, carnemque ſpiritui ſubjiciat: & hoc eſt, omnia vendere, ut theſauro fruatur. Quod notavit Divus Hilarius in præſenti. *Hic quidem theſaurus*, ait

Gregor. — *Theſaurus gratis agro emitur.* — *Dimittantur carnis affectus ad fidei poſſeſſionem.* — Hilar.

gratis invenitur, ſed utendi, & poſſidendi hujuſmodi theſauro cum agro poteſtas non poteſt eſſe ſine pretio, quia cœleſtes divitiæ non ſine damno ſæculi poſſidentur. Vide tom.2.cap.1.quæſt.18. n. 73.

34. Paſchaſ.

Tertiò, D. Paſchaſius lib.7. in Matth. ubi merito dubitat, cur iſte homo qui tantum gaviſus eſt ſuper theſauro invento, non ſtatim in eo temporis momento, quo theſaurum reperit, ſecum affert? ad quid moratur, ut vendat ſua & agrum emat? *Cognovit utique*, ait, *prudentiſſimus homo inefficacem, atque inutilem, immo periculoſam eſſe theſauri hujus ſine agro poſſeſſionem. Quia nec humanitas Chriſti ſine divinitate, nec divinitas ſine humanitate in una eadémque perſona legitime habetur.* Theſaurus, ut dixi quæſt. 1. divinitatem Chriſti ſignificat: ager verò ejus ſacratiſſimam humanitatem, quia non prodeſt, Chriſtum credere verum Deum, niſi & ſimul credamus ipſum verum hominem in una, eademque perſona. Vel fides Evangelica eſt theſaurus, ager verò Eccleſia ſancta Catholica, & Romana; & fides ac Evangelica doctrina, non prodeſt, niſi ſit in Eccleſia ſancta Romana, extra quam tota doctrina, & fides eſt falſa, & inutilis.

Neceſſe eſt Chriſtum credere, Deum & hominem.

35. *Divina fides plus omnibus æſtimanda.*

Quartò. Theſaurus fides, gratia, Deique amicitia, ob cujus æſtimationem homo cætera parvipendit: qui enim in gratia, ac amicitia Dei eſſe cupit, omnibus rebus Deum præponere debet. Idem enim eſt vendere omnia ac efficaciter apud ſe ſtatuere, potius omnia abjicere, quàm in poſterum Deum in parvo offendere, ut neque præſentia, neque futura, neque ipſam gloriam velit homo, niſi ex Dei voluntate. *Præpoſui illam regnis, & ſedibus, ſuper ſalutem, & ſpeciem dilexi eam.* Sapient. 7. nu. 10.

Sapient. 7.

36. *Homo non ſit diviſus ſed totus in Dei obſequio.*

Quintò, Ad Theſaurum inventum obtinendum neceſſarium eſt, ut homo vendat univerſa, quæ habet. Cur unus theſaurus ſimul cum alio non permittitur? Non patitur Dominus, ut noſtri amoris affectus inter regnum cœlorum, ac regnum mundi dividantur. Qui ergo cæleſtia regna vult, totus Deo impleatur nilque vacuum ad terrenos theſauros excipiendos ſibi relinquat.

37. Eccleſ. 45.

Conſecratur Aaron à Moyſe in Sacerdotium, & obſequium Dei, & tunc dicitur Eccleſiaſt. 45. nu. 18. *Complevit Moyſes manus Aaron, & unxit illas oleo ſancto.* Complevit manus, hoc eſt replevit ſeu implevit, ut habent Expoſitores Janſenius, Cornelius, & alii. Cur non ſat eſt quod manus ejus ungerentur; ad quid replentur oleo? cur Aaron conſecratur, ac deſtinatur in miniſterium Dei, ejuſque Sacerdotium, duæ manus ejus totæ replentur oleo ſacro, ut nihil in eis vacuum, & inane appareat; tunc enim quis dedicatur Deo, quando ſacra unctione mandatorum, ac legum ita impletur, ut nihil ſibi vacuum, ac inane relinquat mundi rebus, atque theſauris D. Ephrem ſerm. de Pœnitentia. *Non locum reliquit vacuum in theſauris legiſlator, ut diſcamus, ſanctos Dei perfectam habere ſanctitatem; non reliquit levitatem in ſanctis vaſis, ut non habeat quicquam inane, aut quod non aliquid agat, miniſter Dei, ſi levitatem habeat, aut locum vacuum, non poterit eſſe vas ſanctum.*

Janſen. Cornel. *Totus ſit deditus Deo, & nil mundo relinquat vacuum.* Ephrem.

38. Geneſ. 15.

Mandat Deus Abrahamo in ſolemne ſacrificium: *Sume mihi vaccam, turturem, & columbam.* Geneſ. 15. nu. 9. Cur Deus ait, *Sume mihi?* Et cur non ait etiam, tibi: nam ex filiis, qui naſcebantur, ſive in hominibus, ſive in pecoribus, primogeniti Deo conſecrabantur; alii verò parenti, vel domino erant reſervati. Cur ergo etiam ex illis avibus, non una aſſumitur à Deo, & altera homini relinquitur? Per illas duas aves Philo lib. *Qui rerum divinarum hæres.* Divinam ac humanam ſapientiam interpretatur: ſunt enim iſtæ duæ volucres, & ambæ in altum feruntur. Sapientia divina ſolitudinem quærit, ad ſolum Deum cujus eſt poſſeſſio, contemplandum, quæ figuratè turtur dicitur, per eamque ſignificantur. Sapientia verò humana in columba exprimitur; quæ gregatim circa hominum habitacula volitat, eorumque ſocietate delectatur. Mandat Deus ut ex his duabus avibus, non aliquam homo ſibi retineat, ſed, ut ambæ ei offerantur; ad innuendum quod omnia noſtra ſtudia tam ſapientiæ humanæ, quàm divinæ (id eſt notitia tam ſuperiorum, quàm inferiorum) in ipſum tendant, & dirigantur, nihilque homo ſibi reſervet, ad cogitandum, ac intelligendum de mundanis, ac temporalibus. Citatus Philo. *Qui autem*, ait, *hæc ſumpſerunt, non ſibi, ſed Deo dicarunt ſingula, ut ſacra ſervantes Domino ſuo.* Vide ſupra cap. 21. quæſt. 4. n. 26. tom. 1. c. 1. quæſt 51. num. 124. & tom. 2. cap. 17. quæſt. 5. num. 19. & 20. & cap. 20. q. 15. num. 75.

Omnis noſtra ſapientia & cogitatio ſit in Deo, & nihil in mundo. Phil.

QUÆSTIO VI.

Quare homo non conſiderat agrum ad emendum, ut mulier ſapiens Salomonis?

39. Proverb. 31. Tigurin. Chaldaic. Vatablus.

INvento theſauro in agro ſtatim feſtinanter cum gaudio pergit homo ad illum emendum, ſicut negotiator, inventa margarita ad eam pretio ſibi comparandam. Aliter verò mulier fortis Proverb. 31. n. 16. *Conſideravit agrum, & emit illum:* ſeu ut habet Tigurina, *Conſultat de agro, & emit illum.* Chaldaica. *Cogitavit in conſilio, & accepit agrum.* Vatablus. *Contemplatur agrum*, Sicut ergo iſta ſapiens emptrix conſiderat, conſilio cogitat, atque conſultat de emendo agro; cur ergo noſter homo tam feſtinanter ſe habet in hoc negotio, & non conſiderat, nec conſultat de acquirendo ſibi agro?

Reſpondeo primò, juxta vulgatem Interpretum intelligentiam ad citatum Proverbiorum locum. 40.
Quod ibi ſermo ſit de temporalibus bonis. Dicitur enim: *Emit agrum plantavit vineam:* agrum pro cibo, vinea pro potu. At noſter homo agit de theſauro, ſicut & de margarita pretioſa fidei, gratiæ, ac doctrinæ Evangelicæ. Bene ergo in bonorum temporalium emptione mulier fortis conſultat, nam in his rebus, prudentiæ eſt, combinationem facere inter pretium, quod ſolvitur, & rem ipſam, quæ emitur. At Evangelii homo totus erat intentus cœleſtium negotiationi, qua ob eorum notitiam, excellentiam, ac dignitatem nihil immorandum, ac inhærendum, ſed multa diligentia ob illorum acquiſitionem cuncta ſunt contemnenda, & abjicienda. De quo ſtatim dicam.

Ob cæleſtia omnia temporalia contemnenda.

41. *Qui alterius voluntati deſervit, conſideret,*

Secundo. Mulier fortis agrum domeſticis ſuis, *Dedit prædam domeſticis ſuis:* negotiator verò ſibi emebat. Et ſi quando aliquis alteri rem pecuniis

cuniis comparat, multum debet conſiderare, cum alterius guſtui deſerviat; non ſic verò, quando ſibi emit, cum ipſe ſuo affectui, ac voluntati ſe accommodet, atque componat. Unde dixit Caſſiodorus. Caſſiod.3. Variar. *Difficile ſervorum jugum, non juxta ſuum, ſed alterius beneplacitum miniſtrare.*

42. Auguſt. Tertiò, eſto dicat quis, juxta D. Auguſt. & alios Patres, quod uterque tam mulier quàm negotiator de cœleſti agro, cœleſtibuſque theſauris tractabant? mulier ſapiens, ſed ſapientior homo: illa aliquantulum hæſitat, atque conſiderat in emendo agro, at homo, ut ſapientior, abſque aliqua conſultatione, ſine ulla cunctatione ſtatim ad emptionem faciendam volitat. Sic conjectura huic cogitationi, quia illa prima ſub ſpecie mulieris introducitur; hic vero in perſona viri, qui ex ſua conditione ſapientior eſt; ac proinde in tanto negotio expeditior ſe habet. Compone inter ſe caſtiſſima Suſannam cum puriſſimo Joſeph. Uterque ad turpiſſimum adulterii ſcelus ſolicitatur: Suſanna videtur in verbis aliquantulum rem conſiderans; dixit ſenibus: *Anguſtiæ ſunt mihi undique, quid eligam? ignoro; ſi enim hoc egero, mors mihi eſt? ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras.* Daniel. 13. n. 22. Prudenter quidem in omnibus ſe habet illuſtriſſima matrona. At purus Joſeph, cum ad luxuriæ crimen allicitur injectis manibus ab adultera, nulla morula interpoſita, nulla conſultatione adhibita, rapidiſſimo volatu. *Relicto in manu ejus pallio fugit, & egreſſus eſt foras.* Gene. 39. n. 12.

Magna prudentia in rebus cœleſtibus non immorari.

Daniel. 13.

Geneſ. 39.

43. Eccleſ. 2. Ait Eccleſiaſtes 2. n. 14. *Sapientis oculi in capite ejus; ſtultus in tenebris ambulat.* Quis eſt, qui oculos non habeat in capite? Quid ergo mirum dicitur de ſapiente, quod ejus oculi ibi reſideant. Quæ ergo diſtinctio ſapientis ab ſtulto? Sapientis oculi cùm ambulat in luce, in ſublimi ſunt & in capite, ut quæ ſurſum ſunt, quæ cæleſtia, conſideret, deſpectis his, quæ in imo, & in terra verſantur, in quorum obtutu totus occupatur ſtultus in tenebris degens. D. Baſil. hom. 10. in Hexameron. *Cujuſnam oculi,* ait, *non ſunt in capite; Atqui hic in capite, id eſt, ut ea conſemplentur, quæ in ſublimi ſunt, nam qui non ad bona quæ in ſublimi ſunt, ſed quæ in terra reſpectat; is utique defigit, detrahitque oculos in terram.* In hoc ſenſu pergens D. Nyſſen. hom. 5. in Eccleſiaſt. de Apoſtolo tractans, ait, *Ejus enim prudentia, & ſapientia, verſabatur in nullo eorum, quorum ſtudio hic tenemur.* Dicit itaque, nos ſtulti propter Chriſtum: *Perinde ac ſi diceret, nos cæci in eis, quæ pertinent ad hanc, quo deorſum agitur, vitam, propterea quod ſurſum aſpicimus, & oculos habemus in capite.*

Sapiens in cœleſtia habet defixos oculos.

Baſil.

Nyſſen.

44. Geneſ. 41. Prudentiſſimus Joſeph, qui plenus ſpiritu Dei dicitur Geneſ. 41. num. 38. moriturus juramento aſtrinxit filios Iſraël dicens: *Deus viſitabit, vos aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto* Geneſ. 50. n. 24. Cur tantus vir non præcipit, transferri corpus ſuum, ſed tantum de oſſibus mentionem facit: corpus enim ejus optimis aromatibus conditum à corruptione illæſum ſervandum erat, & ſic aſportandum, non vero nuda oſſa. Corpus, ut planum eſt, dicit carnem, & oſſa. Caro, ut auctor eſt Philo citandus, utpote fluida, & valdè mutabilis, temporalia deſignat, quæ citiſſimè effluunt. At vero oſſa ob ſui duritiem, & ſoliditatem, ut permanentiora, cœleſtia denotant. Non ergo mirum quod ſolum de oſſibus, & non de corpore agat, cum enim ſpiritu Dei plenus eſſet, ſolum cœleſtia aſpiciebat, illaque ſolum fixa habebat in mente, ob quorum comparationem omnia temporalia, & quæ carnis erant deſpiciebat: tantum de duraturis, ac permanentibus, ut in Terram Promiſſionis transferrentur ſolicitus extabat. Philo lib. de migratione Abrahæ: *Fuit,* ait, *memoratu dignum diſcreviſſe illum, quod mortale eſt animæ ab immortali ejus parte: & quod ad corporis voluptates, cæteroſque affectus immoderatos pertinet, ut mortalia reliquiſſe in Ægypto de corruptibilibus verò ſolicite providiſſe, ut cum aſcendentibus in virtutis civitates deportarentur obligatis jurejurando poſteris,* Vide to. 2. n. 19. q. 7. 36. 37. & 38. Philo.

Geneſ. 50.

Solum de cœleſtibus, non de terrenis cogitandum.

Matth. 13. *num.* 45. Iterum ſimile eſt regnũ cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas.

VERSIONES.

Syriacus.	Viro negotiatori. qui quærebat margaritas optimas.
S. Chromat. Conc. 1.	Quærenti bonam margaritam.
Vatabl. Euth.	Quærenti pulchras margaritas.
Arabicus.	Quærenti bonam gemmam.

EXPOSITIO II.

Eandem excellentiam fidei, Evangelii, vel ipſiuſmet Chriſti in ſuperiori parabola de theſauro inculcatum, nunc alio loquendi modo, ut notat D. Paſchaſ. lib. 7. in Matth. repetit Dominus, ut altius explicet ſententiam ſuam, eamque in adjutorium animis magis ingerat, quorum imbecillitati, condeſcendens tot modis explanat. *Homini* viro cuipiam, *negotiatori,* ait Alb. Magn. id eſt negans otium, quod eſt multorum malorum cauſa. Unde ait Cajetanus, quod in antecedenti parabola de theſauro excitaverit Dominus ſuos Diſcipulos ad perfectionis ſtudium, in theſauro omnium virtutum invento ex Dei gratia nunc verò eos docet eſſe vigiles, ac ſolicitos ad quærendum, ut inveniant. Sub homine negotiatoris intelliguntur fideles, ut ait Haymon. Et dicitur negotiator, non in plurali negotiatores, ad indicandam unionem, quam inter ſe habent viri fideles. *Bonas margaritas,* Syriacus habet, *optimas,* id eſt, lapides pretioſos: ponitur tamen juxta Carthuſ. Maldon. ac alios, genus pro ſpecie. Et ſenſus eſt, quod tanto ſtudio fideles debent ſibi procurare Evangelicam vitam, & doctrinam, quanto negotiator quærit margaritas, & emit unam ex illis pretioſiſſimam, ut latius explicabo ſequenti verſu. 45.

Paſchaſ.

Albert. Mag. Cajet.

Haymon.

Syriacus.

Carthuſ. Maldonat.

QUÆSTIO VII.

Quare in prima parabola comparatur regnum cœlorum theſauro; in hac verò ſecunda homini negotiatori, quærenti margaritas?

46. Difficultas eſt, in ſuperiori parabola regnum cœlorum confertur theſauro, quem invenit homo: in hac verò ſecunda aſſimilatur homini negotiatori, quærenti margaritas. Dubitabis. In prima comparatur regnum theſauro, & non homini invenienti? cur etiam in hac ſecunda, non margaritis, ſed homini comparatur. Reſpondeo. Quod idem eſt ſenſus: nam ſicut in ſuperiori regnum cœlorum, ſcilicet Eccleſia, vel doctrina Evangelica, cum theſauro abſcondito combinatur ob cujus poſſeſſionem homo omnia ſua dimittit; ſic & in præſenti margaritæ comparatur. Et ſenſus. Similiter agitur in Eccleſia Chriſti, ac circa ſtudium margaritæ: quando enim homo quærit multas margaritas, inventa una pretioſa, ob illã omnia ſua largitur: ſic etiam homo in ſæculo hoc degens, Chriſti fidem vel ejus Eccleſiam inveniens omnia ſua contemnit, & abjicit. Similis eſt loquendi modus in hoc c.13.Matth.num.24. *Simile eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo*, ut dixi cap.27. expoſit.1. n.2. & 3.

Explicatur ſenſus verborum.

Matth.13.

47. Secundò Euſebius Gallicanus homil. in natali unius Virginis, ait quod per hunc negotiatorem, Dominum, & Salvatorem noſtrum intelligere poſſumus; qui inventa una pretioſa margarita, per quam ſanctam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam, intelligimus, omnia quæ habuit, vendidit, id eſt ſeipſum vendi, & occidi permiſit, & emit eam. Sic enim Apoſtolus ait: *Empti enim eſtis pretio magno.*

Euſeb. Gall. *Chriſtus negotiator quærens Eccleſiam.*

48. Tertiò, in prima parabola non comparatur regnum cœlorum homini, qui invenit theſaurum, ſed in hac ſecunda comparatur homini quærenti bonas margaritas: nam invenire felicitas eſt, ſtudioſè autem quærere, meritum; Regnum verò cœlorum merito, non felicitate, comparatur, Aliter res contingit apud mundiales homines, in quibus regnum aſſequitur, non merito, ſed fortuna. Moriens magnus Alexander. *Vocavit pueros ſuos nobiles, qui ſecum erant enutriti à juventute, & diviſit illis regnum ſuum, cum viveret.* Machab.1. cap. num. 7. Cur tantus Imperator, ingenti bellica virtute, ſapientia, ac prudentia præditus non diſtribuit regnum per ſuos ſtrenuos duces, ac fortiſſimos milites, ſed in pueros ſuos transfert; Regnum mundi, non benemeritis, ſed fortunatis defertur, qui ea ſorte fuerant potiti, ut cum eo eſſent educati. Ait Chriſtus Dominus. *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Pſalm. 21. num. 29. Sic B. Petro Alexandrino apparens dixit: *Arius veſtem meam quæ eſt Eccleſia dilaceravit:* ſuper hanc veſtem aliqui ſortes mittunt. Ait Tullius. *Quid eſt ſors? Eſt talos jacere, in quibus caſus & fortuna dominatur.* Multi enim iniqui præbendas, ac dignitates Eccleſiaſticas, non meritis, ſed talis veluti ludo, exponunt, in quibus caſus, & fortuna dominatur.

Regnum cœlorum meritis, non felicitate comparatur.

1. Machab. 1. *Temporalia, non merito, ſed velut fortunæ dantur.*

Pſal 21.

Tullius.

Præbendæ dantur veluti ludo.

Quartò, in antecedenti parabola confertur regnum cœlorum theſauro, omnium virtutum ſupellectilem denotanti? in hac vero homini ſtudioſè quærenti bonas Margaritas: nam diligens, ac ſedulus tanquam unum regnum appretiatur, ac appenditur. Vel quia ubi diligentia, ac ſolertia invenitur, ibi omnium virtutum nitor reſplendet. 49.

Diligentia procreat virtutes.

Revertitur filius ille prodigus, ad patrem, qui multa cum pietate excipiens: *Dixit autem Pater ad ſervos: Cito proferte ſtolam primam, & induite illum.* Luc.15. num.22. Cur, bone Deus huic prodigo, qui à te receſſerat, qui abierat in regionem longinquam omniaque ſua, luxurioſè vivendo, cum meretricibus conſumpſerat, mandas dari ſtolam primam? Nonne vides quod eſt tibi alius filius ſenior, qui nunquam à tua domo diſceſſit, cui omnia tua ſunt parata; cur huic non reſervas primam ſtolam? Vidit Pater venientem filium cum multa promptitudine, ac diligentia; nam ubi ipſe dixit: *Surgam, ibo ad patrem meum* ſtatim ſubditur, *ſurgens venit ad patrem.* non fecit conſultationem, ut ait Theophylactus, non moratur, non fecit diverticula in itinere, ſed celerrimo progreſſu venit, ut notat D.Chryſoſtomus homil.10. in Epiſt. ad Rom. Immò tanta diligentia venit, ut pedum greſſus non ſuſtinuerit, ſed quadam citiſſima cogitatione volet ut ad patrem ut ait D. Chryſologus ſerm.3. *Venit*, ait, *iſte non greſſu pedum, ſed mentis inceſſu.* Et poſt aliqua ſubdit. *Pater hic in ſecundis eſſe non paſſus eſt peccatorem.* Bonus genitor cum vidiſſet eum tam celeriter venientem, ut in ipſius amicitiam rediret, ac veniam impetraret, ſtatim in eo agnovit omnes virtutes, efficaciam in reſolutione, dolorem in contritione, humilitatem in acceſſu, & ideo omnium virtutum ornamentum, primam, & optimam ſtolam mandat ei deferri. 50.

Luc.15. *In diligenti omnes virtutes reſplendent.*

Theoph.

Chryſoſt.

Chryſol.

Per ſingulos dies cadebat manna de cœlo. *Colligebant autem ſinguli manè quantum ſufficere poterat ad veſcendum.* Exod.16. num.21. Arias: *Collegerunt illud in matutino*, hoc eſt valde diluculo. Cur ſummo manè colligendum, ita ut neceſſe eſſet, citò, ac promptè exurgere, ad illud habendum? Manna reddebat omnium ſaporem; ac proinde omnium virtutum pabulum innuit; hoc autem nullus refici, valet, niſi prius diligentia, ac vigilantia præditus inveniatur, Procopius in 24. Numerorum. *Noli negligere*, ait, *aggreder iter, nec eremi ſolitudinem perhorreſcas, habitanti enim in hujuſmodi tabernaculis occurrit manna cœleſte, & Angelorum panem manducabis; incipe tantum citò, in conſilium veniunt Angeli* Expende ultima verba: *Incipe tantum citò.* Si dilationem non interponimus, ſed ad virtutis opus progredimur, ſtatim in noſtrum concilium volitant Angeli, omnibus bono, ac dono cœleſti adjuturi. Vide cap. 13.q.29.n.178.& tom.1.lib.1.cap.6.q.7.n.23. & tom.2. cap.22. q.5. n.34. 51.

Exod. 16. Arias.

Procop.

Diligenti deferuntur bona.

QUÆSTIO VIII.

Quare negotiator multas quærit bonas margaritas?

Bonæ margaritæ, ait Albertus Magnus dicunt colore, natura, & effectu. Colore optimæ ſunt margaritæ, quæ habent 52.

Albert. Mag.

ſplendorem veluti argenti, ſeu ita nitent, ut ex luce & clara perſpicitate aquæ limpidæ, & eſt ſinceritas nitoris, quem virtus per ſe habet. Natura gignitur in conchiliis rore cœli; & ſunt cogitationes, ac dona cœleſtia à cœlo in nos illapſa. Effectus verò eſt, caſtum facere corpus, & corroborare cor. Vel etiam poteſt dici, quod optimæ margaritæ componuntur ex interiori; ſcilicet natura; ex exteriori, ſcilicet colore; ex operibus, id eſt ex effectu. Hæ ſunt bonæ margaritæ.

Quænam ſint bonæ margaritæ.

53. Hic cœleſtis negotiator, non qualeſcumque quærit margaritas, ſed bonas, ſeu *optimas*, ut habet Syriacus. Pro quo ait D. Bernardus in allegoriis Tilmanni relatus. *Quærit ergo bonas margaritas qui in opere ſalutis ſuæ non eſt contentus inferioribus, ſed ſumma, & excelſa perquirit.* Non inhæreat homo vilibus, & abjectis ſed optimas quærat margaritas? valdè enim prudentis animi eſt non minimis, nec mediocribus eſſe contentum, ſed ſemper ad alta, & ſuprema virtutum ſpectare: In negocio enim virtutis nunquam quieſcendum. Vide c. 15. q. 14. n. 109.

Syriac. Bernard. *Non ima, ſed ſuprema. virtutum ſpectanda.*

54. Secundò inquiro. Cur non unam excellentiſſimam, ſed pluraliter multas margaritas quærebat homo? Negotiator iſte Chriſtus Dominus ut dixi ſuperiori quæſt. ex Euſebio; non tantum unam animam, ſed multas quærebat: *omnes enim vult ſalvos facere*: Non enim ipſe Dominus vult unum tantum juſtum valdè præclarum, in quo omnia ejus dona cumulentur, ſed potius vult plures, licèt non tam valdè magnos, in quibus ipſa dona diſtribuantur.

Deus multos vult juſtos.

55. Ait Deus Abrahamo: *Suſcipe cœlum, & numera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum.* Geneſ. 15. num 5. Magis exprimeretur gloria ſeminis Abrahæ, ſi cum Sole compararetur: cur ergo non cum ipſo, ſed cum ſtellis; Decrevit Dominus, ut potius in domo Abrahæ plures eſſent nitentes, ut ſtellæ, quarum lux eſt minor, quàm quod eſſet unus ſolus majori, ac excellentiori Solis ſplendore effulgens. Unde ſtellæ tanquam partes nuncupantur. D. Chryſoſtomus: *Promiſſione* ait, *ac doni magnitudine mentem ejus erigit, oſtendendo ſtellarum multitudinem, & promittendo ex eo illis* (ſcilicet ſtellis) *pares futuros.*

Geneſ 15. *Deus vult non ut unus, ſed ut multi reſplendeant.* Chryſoſt.

56. Mandat Deus Moyſi, ut Joſue faciat participem gloriæ ſuæ. *Dabis ei partem gloriæ tuæ.* Num. 27. num. 20. ſeu, ut vertit Chaldæus: *Dabiſque de ſplendore tuo ſuper eo.* Sed cur non datur Joſue nova gloria, novuſque ſplendor? ad quid imperatur, quod Moyſes ei partem gloriæ ſuæ conferat? Ne ipſe ſolus eſſet in tanta gloria, ac ſplendore, ſed ut ſecum habeat ſocium Joſue, cui illius partem communicet; & communicando, gloria Moyſis non minuitur, ſed potius augetur. Unde ait Caſſiodor. lib. 10. Variarum cap. 21. *Quid enim*, ait, *gratius, quam ſi veſtræ gloriæ videatur charitatis participatione ſociari, ut quia vos abundè fulgetis, nobis libenter de proprio ſplendore impertiamini, cum damnum non eſt lumini, alteri de ſua claritate largiri.*

Num. 27. Chaldæus. *Bona ſunt pluribus communicanda.* Caſſiod.

Matth. 13. *num.* 45. Inventa autem una pretioſa margarita, abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.

VERSIONES.

D. Ambr. lib. 1. de Abrah. cap. 9.	Simile eſt regnum cœlorum negotiatori, qui emit agrum, & invenit in eo margaritam pretioſam.
Syriacus.	Cum autem inveniſſet margaritam unam pretioſiſſimi pretii, abiit & vendidit quæcumque habet, ac ſibi comparat eam.
Græcus.	Inventa una magni pretii.
Arias.	Inveniens unam.
Vatablus.	Vendidit omnia, quæ poſſidebat, & mercatus eſt illam.

EXPOSITIO III.

Citata verſio D. Ambroſii in verſionibus non eſt deſumpta ex aliquo codice Hebraico, vel Græco ſeu Latino: ſed explicat ſenſum. Sicut & D. Bernard. ſerm. 16. inter parvos, & varios. Verbi gratia homo inveniens theſaurum, emit agrum, in ipſoque theſauro quærit bonas margaritas; inventa una pretioſa emit eam, iterum abrenuntiando omnia ſua, ut ſtatim dicam. 57.

Ambroſ. Bernard.

Inventa, ſeu, ut alii codices habet, cum inveniſſet, *una pretioſa margarita*, vulgò *Perola*, pretioſa, legit Syriac. & Græcus, Magni, ſeu pretioſiſſimi pretii. *Abiit; vendidit omnia, quæ habuit*, pluris faciens, unam ſuper cætera, quæ habebat. Sic & vos, ô mei auditores, ait Chriſtus qui beatitudinem animæ veſtræ quæritis, ut cæteri homines; cum à vobis inventa ſit mea fides, meáque doctrina, quæ parat viam ad cœlum, ob illius amorem omnia mundi oblectamenta à vobis contemnenda ſunt. Notat Cardinalis Hugo, quod tria facit homo: Abiit, vendit, emit, *Abiit* à ſe, & mundo; vendit, dimittendo à ſe proprios voluntatis affectus; emit, abrenuntiando propriam rationem: & tunc Dominus aliam ſuperiorem intelligentiam communicat. Unde rectè ait Chryſoſtomus ſuprà citat. homil. 48. quod qui pro Deo ſua renuntiat, quæſtuoſiſſimam mercaturam facit. Hanc venditionem maximè extollit Euſebius Gallicanus homil. in natali unius Virginis. *Callidus enim negotiator eſt, qui ex his, quæ diu poſſidere non poteſt, tale aliquid emit, quod nunquam amittere timeat, & quo univerſa poſſideat.* 58.

Syriacus. Græcus. Hugo. *Tria facit homo.* Chryſoſt. *Temporalibus emenda æterna.* Euſeb. Galli.

QUÆSTIO IX.

Quænam ſint bonæ margaritæ; quæve pretioſa, quæ contenta eſt, qui multas quærebat?

Margaritæ, ut Plinius ſcribit lib. 9. cap. 35. *Origo, genitura concha eſt, haud multum oſtreorum* 69.

oſtreorum conchis differens: has ubi genitales anni ſtimulaverunt, ora prudentes, ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, gravidas poſtea, partumque concharum eſſe margaritas pro qualitate roris accepti, ſi purus effluxerit, candorem concipit, ſi verò turbidus, & fœtum ſordeſcere, eundemque pallere cœlo minante conceptum, quippe ex eis conſtare, cœlique majorem ſocietatem eſſe, quàm maris. Varios margaritæ effectus retuli ſuperiori q. ex Alberto Magno.

Genitura margarita.

60. Primò. Hæc pretioſa margarita eſt fides Chriſti, ejuſque Evangelica doctrina? ac ipſemet Chriſtus. Ita D. Auguſt. lib. de Quæſt. Evan. quæſt. 13. D. Ambroſius ſerm. 6. D. Paulinus Epiſt. 4. D. Hieronymus in preſenti ait, *Bonæ margaritæ ſunt Lex, & prophetæ, & notitia veteris Teſtamenti. Unum autem eſt pratioſiſſimum margaritum, ſcientia Salvatoris, & ſacramentum Paſſionis illius, & reſurrectionis arcanum, quod cum invenerit homo negotiator, ſimilis Pauli Apoſtoli, omnia Legis, Prophetarumque myſteria, & obſervationes priſtinas quaſi purgamenta contemnit, & quiſquilias, ut Chriſtum lucrifacit*, Idem habet Origenes hic D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. Bonæ magnaritæ erant Lex, & Prophetæ, at cum homo invenit pretioſiſſimam, ſcilicet Chriſtum Dominum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, ac ſcientiæ Dei, ſtatim illa antiqua documenta dimittit, ut Chriſtum teneat, ac ſequatur.

Chriſtus pretioſa margarita. Auguſt. Ambroſ. Paulin. Hieron. Origen. Paſchaſ. *Lex, & Prophetæ bonæ margaritæ, Chriſtus pretioſa.*

61. Chriſtianus Grammaticus *Eccleſia hoc in loco intelligitur regnum, in qua Eccleſia omnes Chriſtiani negotiatores eſſe debent, ut quærant margaritas bonas: optimas intelligentias in Lege, & Prophetis, Cum autem invenerit optimam margaritam, Chriſtum Dominum, omnes voluntates hujus ſæculi contemnunt, ut Chriſtum lucrifaciant. Talis negotiator fuit ille Eunuchus, qui venerat adorare in Jeruſalem* Actor. 9. num. 27. *Talis Nicodemus, & omnes Apoſtoli hujuſmodi negotiatores fuerant.* Qui bonas intelligentias, bonamque doctrinam tenet, ac ſequitur, in tantum proficit, ut ex Dei dono ac gratia vim noſtræ ſalutis Chriſtum inveniat, & teneat.

Grammat. Actor. 9. *Ex bona legis intelligētia Chriſtus invenitur.*

62. Theophylactus. *Multæ margaritæ, multorum ſapientium opiniones. Una autem pratioſa, una eſt veritas, quæ ſcilicet Chriſtus eſt.* De quo quæſt. ſequenti. At D. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Galphyrorum. *Neceſſarium eſt*, ait, *quæri prius à nobis bonas margaritas, ita enim inveniemus unam, & pretioſam, nempe Chriſtum Quænam autem ſint bonæ margaritæ? Dixerim ſanctos eſſe. Inveſtigandæ itaque ſunt diligenter quæ de unoquoque præcipuè veterum dicta, & facta ſunt: videbimus enim in illis altum religionis noſtræ myſterium, hoc eſt Chriſtum.* Bonæ margaritæ ſunt facta, & dicta hoc eſt opera, & documenta ſanctorum, Eliæ, Joannis, ac Apoſtolorum; eorumque virtutes, ut ait Dionyſius Carthuſianus. Qui ergo has bonas ſanctorum margaritas quærit, in eorumque ſtudio, ac odore verſatur, hic perveniet ad pretioſiſſimam margaritam Chriſtum Jeſum. Tam ſuperminens eſt Chriſti ſcientia, ut non poſſit unius imitatione, ſed multorum, omniumq; virtutum nixu ac amplexu acquiri ac teneri à nobis.

Theophyl. Cyril. Alex. *Chriſtus per multarum virtutum amplexus invenitur.* Carthuſ.

63. Peroptimè Chriſtus Dominus dicitur margarita, quæ, ut ait Theophylactus, concipitur ex fulgore, ac rore cœli. Sic & Chriſtus Dominus in Virgine conceptus eſt ſuperno fulgore, ac rore, ſcilicet Spiritus ſancti. Secundò Hugo Margarita in conchis reperitur. Sic Chriſtus in eis, qui clauſo oſtio in cubiculo orant Patrem. Unde Chriſtus non natus eſt in diverſorio. Luc 2. num. 7. Et Dominus antiquitùs apparuit in caligine. Exod. 19. num. 9. 20. num. 21. & 24. n. 16. Item dicitur, quod margarita valet contra morbum caducum. Sic Chriſtus contra mortale peccatum. Alias expoſitiones proferamus.

Theoph. Hugo. *Qui in abſcondito ſunt Chriſtum inveniunt.* Luc. 2. Exod. 19. 20. 24.

Secundò. Hæc pretioſiſſima margarita eſt Chriſtus Dominus incluſus in conchis ſpecierum ſacræ Euchariſtiæ. Sicut margarita ex rore cœli, ſic Chriſtus ex efficacia verborum producitur in Sacramento altaris. Et ſicut margarita ex ſui valore ditat habentem, cor corroborat, ac corpus caſtum, purumque reddit, ut dixi ex Alberto Magno quæſt. 8. & morbum caducum expellit, ut teſtatur Hugo proximè citatus. Sic Chriſtus in hoc ſacramento hos, & alios effectus mirificè producit. Et rectè dicitur margarita, una ob unionem, quam cauſat. De quo multa capite ultimo, 64.

Chriſtus in Euchariſtia pretioſa margarita.

Tertiò. Hæc pretioſiſſima margarita eſt ſacratiſſima Virgo Maria; quæ ex omnibus filiabus hominum electa eſt, ut eſſet Dei Mater. De qua dicitur Eccleſiaſti. 24. num. 11. *In his omnibus*, ſcil. populis & nationibus, *requiem quæſivi. Tunc præcepit, & dixit mihi Creator omnium, & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo.* ſcilicet in ſacratiſſima Virgine Maria: ut explicant Chriſtophorus à Caſtro lib. de Deipara cap. 5. Cornelius ad citatum locum Eccleſiaſt. Et ſancta Dei Genitrix dicitur magarita valde peculiariter ex ſua Conceptione Pro quo vide quod in limine quæſtionis dixi ex Plinio de origine margaritæ. Sic & ſacratiſſima Virgo, non ſub de cœlo ſordido, pallente, ac minante, ſed benigno, puro, candido omnem gratiarum cumulum in ea effundente, concepta eſt, ut de ipſa dicatur ſpeculum ſine macula, nullaque in ea inquinamenti inventa ſit umbra: ei quippe major cœli, quàm maris ſocietas ineſt. 65.

Eccleſ. 24. Caſtro. Cornel. *Virgo ſine peccato riginali.*

Quartò. Hæc margarita, ut ait Haymon in proprio ſermone, interpretatur anima unius cujuſq; fidelis. Venit enim cœleſtis negotiator de cœlo Chriſtus Dominus quærens animas, inventa una fideli, tam pretioſa eſt ei, ut univerſa ſua vendat ſcilicet ſe ipſum, vitamque ſuam det & tam inæſtimabilis eſt illa, una ac ſi omnes ſimul acquiſiviſſet. D. Bernardus ſerm. 68. in Cantic. *In quo multi audent*, ait, *audet & unus quod habet in natura ſimpliciſſima Sponſi divinitas, quaſi unum reſpicere multos, & quaſi multos unum.* De quo quæſt. ſequenti. 66.

Haymon. *Chriſtus ſic diligit unam animam, ac omnes.* Bernard.

Quintò. Charitatem per margaritam interpretatur D. Auguſtinus tract. 5. in Epiſt. Joan. Homo in Evangelio pro inventa una margarita omnia ſua vendit; & comparavit eam. *Hæc eſt margarita pretioſa Charitas*, ait, *ſine qua nihi tibi prodeſt, quodcumque habueris, quam ſi ſolum habeat, ſufficit tibi.* Quærit homo virtutes; cum ad charitatem accedit, omnia ſua pro illa obtinenda effundat; in qua una omnes alias habet. Sic dicebat 1. Corinth. 13. *Si habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, itaut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Vide ſuprà c. 15. n. 206. & 212. 67.

Auguſt. *Charitas inter omnes virtutes quærenda.* 1. Cor. 13.

Sextò. D. Gregorius homil. 11. in Evangelia. *Pretioſam margaritam invenit*, ait, *qui cœleſtis vitæ dulcedinem, in quantum poſſibilitas admittit, perfectè cognoverit. ea quæ in terrenis amaverat libenter* 68.

benter cuncta derelinquit, in comparatione ejus vileſcunt omnia: inardeſcit in cœleſtibus animus: nihil in terris libet; deforme conſpicitur, quidquid de terrenæ rei placebat ſpecie: quia ſolæ pretioſæ margaritæ claritas fulget in mente. Quod confirmat ſanctus Pater ex Cantic. 8. *Fortis eſt, ut mors dilectio quia videlicet,* ait, *ſicut mors corpus interimit: ſic amorem rerum temporalium æternæ vitæ charitas occidit.*

Ob amorem cœleſtiū terrena contemnenda. Cant.8.

69. *Crux, ac paſſio Chriſti valde æſtimabilis.*

Septimò, Margarita hæc, Crux, ac Paſſio Chriſti Jeſu. Venit Ipſe divinus negotiator quærens bonas margaritas, labores, famem, ac ſitim; inventa autem à ſe Cruce, morte, & paſſione, tanquam ſibi pretioſiſſima, ac magni pretii margarita, quæ ſibi maxime complacuit; pro illa obtinenda, ſua divina bona, vitam, & ſanguinem profudit, ac corpus ſuum inimicis tradidit, ut hac pretioſa margarita ſuæ mortis ac crucis nos locupletaret honore, ſalute, ac vita æterna. Patrocinatur cogitationi D. Leo, ſerm.5. de Paſſione, cap.4. *Venerat,* ait, *in hunc mundum dives, atque miſericors negotiator cœli commutatione mirabili inierat commercium ſalutare noſtra accipiens, & ſua tribuens, pro contumeliis honorem, pro doloribus ſalutem pro morte dans vitam.*

Leo.

70. Proverb.8.

Duæ celebres miſtiones habentur in ſacra Scriptura: Una à Deo oblata hominibus, altera ab hominibus exhibita ipſi Deo. Primam præbet divina Sapientia, quæ *ædificavit ſibi domum, miſcuit vinum, & propoſuit menſam.* Prov.9.n.2. Secundam præſtiterunt homines Deo, acetum ſcilicet miſtum cum felle. De qua ſcribit Evangeliſta: *Cum ergo accepiſſet Jeſus acetum, dixit: Conſummatum eſt, & inclinato capite tradidit ſpiritum.* Joan.19. n.30. Compone inter ſe utramq; miſtionem, quæ datur à carnificibus Chriſto, adeo fuit crudelis, amara, & acerba, ut ea deguſtata, vitam Dominus exhalaverit: miſtio autem, quæ à Deo datur eſt, vinum ſui ſacratiſſimi ſanguinis miſtum rore omnium benedictionum, ac donorum cœleſtium quod immortalitatem, ac æternam vitam confert. Quomodo ergo meus Jeſus pro tam crudeli poculo nobis tam ſuaviſſimum liquorem confert? Præ vi amoris tam pretioſa, æſtimabilis, ac grata extitit Chriſto Domino illa dura aceti & fellis acredo, qua guſtata vitam depoſuit, ut pro illa, veluti anticipata ſolutione præoccupans, nobis reliquerit præclarum calicem ſanguinis ſui, immortalitatem dantem: pro morte vitam præbet? pro aceto vinum de vite ſui ſacratiſſimi corporis; pro felle dulciſſimum mel eloquiorum ejus, ac omnium cœleſtium donorum. Perbelle D. Athanaſius de Cruce, & Paſſione Domini, *Aceti amaritudinem,* ait, *ille evacuavit, ut pro aceto vinum, quod miſcuit Sapientia nobis potandum daret, & pro felle dulciora melle, favo eloquia nobis elargiretur & pro eo, quod noſtra guſtaſſet, diceret & viciſſim. Guſtate, & videte quoniā ſuavis eſt Dominus.*

Joan.19. *Crux, & mors in multa æſtimatione habentur à Chriſto Domino.* Athanaſ.

71. De magnifico Salomone ſcribitur: *Locutus eſt quoque Salomon tria millia parabolarum, & fuerunt carmina ejus quinque millia, & diſputavit ſuper lignis à cedro,* &c. 3. Regum 4. num.32. Figuram Chriſti Domini gerebat Salomon: ad quid, Spiritu ſancto dictante, tot millia carminum modulatur? Et ad quid ſtatim ſubjungitur, quod diſputaverit de lignis? Cur non potius de aſtris, vel animalibus, vel floribus; ad quid potius de lignis; Innuitur ibi lignum crucis, cujus triumphus, ac gloria tam pretioſa, ac plauſibilis fuit Chriſto Domino, ut tot parabolis, totque pœmatibus ac verſibus decantanda venerit. Sic tria millia parabolarum ob tres clavos, qui ſacratiſſimum corpus transfixerunt; quinque millia carminum ob quinque accepta vulnera: Petrus Damianus lib.7. Epiſtola 5. *Salomon,* ait, *fuit figura Chriſti & quædam veluti imago. Locutus eſt tria millia parabolarum, & fuerunt carmina ejus quinque millia, ubi preſtò ſubjungitur, quod diſputavit etiam de lignis. Quæ ſcilicet Redemptori noſtro, non ambigo, cuncta congruere. Cujus etiam carmina quinque millia ſunt, quia quinque ſunt vulnera Dominici corporis, quibus per univerſum orbem triumphalis ejus victoria prædicatur. Sub eodem numero carmina ſupputantur, ſub quā tenentur & vulnera, per quæ victoria ſingularis laudis æternæ gloriam promeretur.*

3. Reg. 4. *Crucis triumphus celebratur à Chriſto.* Damian.

QUÆSTIO X.

Quare margarita inventa una dicitur?

72. Bernard.

Reſpondet primò, D. Bernardus ſerm. 16. inter parvos, & varios: *Pro una,* ait, *omnia vendit, ergo unam hanc nihil aliud, quàm unitatem arbitror eſſe; nihil pretioſius quis inveniet unitate, non parcat omnibus cæteris propter eam; jejuniis, vigiliis, orationibus audacter præferat unitatem, Volo autem, ut in ea quoque ſic maneat, non quaſi unus ex omnibus, ſed quaſi cum omnibus unus.* Quærens homo bonas margaritas, ob comparandam unam inventam, omnia ſua vendit. Rectè autem hæc margarita dicitur una, ut ab unitate commendetur, quia nihil pretioſius reperitur, ut etiam vigiliis, orationibus, ac aliis piis operibus ſit præferenda: & ita in ea radicatus juſtus exiſtat ut non ſit quaſi unus ex cunctis, ac univerſis, ſed quaſi unus, & idem cum omnibus: tantam enim unitatem debet quis ſervare cum fratribus. Vide ſuprà cap.28. quæſt.3. num.22. & 23.

Unitas maxima placet Deo, & omnibus præferenda.

73. Secundò. Hæc margarita una nuncupatur, ut fieret manifeſtum, quod tam ardenti charitate Deus diligit animam unius, juſti ac ſi illa una, & ſola eſſet: & quod tam paratus eſt omnia ſua vendere, ac dare pro ſingulis ac pro univerſo hominum genere. Cum ad reſuſcitandum Lazarum deveniſſet. *Jeſus lachrymatus eſt.* Joan.11. n. 34. Cum cauſam noſtræ ſalutis ageret ipſe Salvator in Cruce, ut genus humanum ad vitam revocaret: *Cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus eſt,* Ad Hebreos 5. n.7. Ut una ovis reſtituatur in vitam, infiniti valoris prætioſiſſimos fletus fundit, ac pro toto, & univerſo grege? Ut non minoris amoris ſigna non minoriſque pietatis monumenta pro uno, ac pro univerſis præbeat, & declaret. Huc advoco id, quod ait D. Chryſoſtomus ad cap.2. ad Galat. n.20. *Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.* Sic ait: *Neque enim recuſaturus erat Chriſtus vel ob unum tantam exhibere diſpenſationem, adeo ſingulū quemque hominem pari charitatis modo diligit, quo diligit orbem univerſum.* Vide Bernardum ſuperiori quæſtione citatum.

Deus tam ardenter diligit animā unius juſti ac omnes. Joan.11. Hebr.5. Chryſoſt.

74. Tertiò. Hæc margarita genus humanum ſignificat: quomodo ergo tanta hominum multitudo unum dicitur; Tanta enim charitate univerſos homines Chriſtus diligit, ac ſi unum tantum

tum

Amor unitus fortior. tum diligat.Quod magis exprimitur efficacia hujus divini amoris: unitus enim amor,ac in unum redactus, fortior eſt, ac vehementior. Bonus Paſtor *Dimittit nonaginta novem in deſerto ; & vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam.* Luc.15. n.4. Et inventam imponit in humeros ſuos , & ducit ad gregem. Nonaginta novem oves in montibus relictæ Angeli ſunt , ovis verò deperdita , quæſita , genus humanum. Unde perbellè de tanti amoris vi ait Tertullianus lib. de Pœnitentia c.8. *Errat & una Paſtoris ovicula,* ait, *ſed grex una charior non erat;una illa requiritur,pro omnibus deſideratur, tandem invenitur , & humeris Paſtoris ipſius refertur.* Una paupercula ovicula aberrans, natura multo inferior Angelis *præ omnibus deſideratur.*Amor erga Angelos diviſus erat in nonaginta novem : amor verò in genus humanum totus coadunatus , ac colligatus in unum , unamque ovem : amor autem unitus multò vehementior , ac fortior. Non ergo mirum, quod una ovis *præ omnibus deſideretur.* Luc. 10.n.41. ait Jeſus: *Martha,Martha ſolicita es,& turbaris erga plurima. Maria optimam partem elegit,* Marthæ effectus in multa erat diſperſus?Mariæ verò,utpote perfectior,in unum tantum,ſcilicet Jeſum , erat intentus, & ordinatus.

Luc.15. Tertul. Luc.10,

75. *Unus juſtus æſtimatur à Deo ac ſi multi eſſet.* Quartò. Una nuncupatur, ab ipſo enim fuerat inventa In tanto pretio , ac æſtimatione ſunt ei, quos ipſe reperit , ut quamvis multi non conſiſtant, ita ab eo appendantur, ac ſi multi exiſtant. Ait Deus Moyſi: *Ingredieris tu , & ſeniores Iſraël ad regem Ægypti* Exod.3.num.18.Et tamen poſtea. *Ingreſſi ſunt Moyſes , & Aaron ad Pharaonem.* Exod.5. num.1. Et ibi ſunt ſeniores Iſraël, qui deſignati erant à Deo in ſocios Moyſi?Cajetanus. *Locus ſeniorum ſubrogatus eſt Aaron ad legationem.*Moyſes diſcedens ab eloquio Dei invenit Aaronem fratrem ſuum; & unus, ac talis ſanctus ſocius multis ſenioribus æquatur , & pro multis illi erat gratus , & jucundus.

Exod. 3. Exod.5. Cajet.

76. *Veritas una* Quintò. Hæc margarita eſt fides catholica , ac doctrina Evangelica , ut juxta communem ſententiam dixi ſuperiori quæſt. in 1.ſolutione. Meritò, ergo hæc pretioſiſſima margarita una dicitur;nam ut ait Chryſoſtomus homil.48.*Una quippe veritas eſt,nec in multas ſcinditur partes.*In ſacra doctrina multi lapides pretioſi , multæque propoſitiones habentur , ordine tamen ita conſono, ac cohærenti , inter ſe , ut in omnibus una ſit veritas, ac eloquiorum facies.

Chryſoſt.

77. Ait Sapiens Proverb.12.num.19. *Labium veritatis firmum erit in perpetuum* , Rectè ponderat Lyranus, non dici labia, in plurali, ſed labium in ſingulari , quia, ait ipſe , *Veritas non variatur de uno in aliud,* ſed ſemper firma ſtat,uno,eodemque ore, ac lingua loquitur,quod certum veritatis eſt argumentum:ſic varietas, ac mutabilitas mendacii indicium. Unde citata Proverbiorum verba vertit Tigurina: *Verax labium firmum eſt ſemper : mendax vero lingua in momento variat.*

Proverb.12. Lyran. *Veritas uno ore loquitur* Tigurina.

78. Videns Petrus Chriſtum Dominum in ſuæ transfigurationis gloria in monte , ait , *Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum.* Matth.17. num.4. Et ſtatim de ignorantia notatur, quod hæc dixiſſet. *Neſciens, quid diceret* Luc.9. n.33. Sed in quo extitit ejus ignorantia quod ſcilicet voluit ſeparare in tabernaculis Evangelium à Lege , & Prophetis , cum in illis una, & eadem ſit veritas. D.Anſelmus ad citatum locum Matth.*In eo,*ait,*quod tria tabernacula facere tribus quæſivit, neſciebat,quid diceret,cum unum ſit tabernaculum Evangelii,in quo lex,& Prophetæ morantur.* Quod antea docuit D. Hieronymus ad citatum cap.17.Matth. *Erras,*ait, *Petre, & neſcis quid dicas: noli tria tabernacula quærere,cum unum ſit tabernaculum,Evangelii,in quo Lex & Prophetæ recapitulanda ſunt.*

Matth.17. Luc.9. *Evangelium enim Lege,ac Prophetis cohæret.* Anſelm. Hieron.

Quæstio XI.

Quare margarita inventa pretioſa nuncupatur?

Relictis variis modis , quibus pretioſum ſumi poteſt , de quo diſſerit , & doctè P. Franciſcus de Mendoça tom.2. in libros Regum ad cap.3. verſ.1.à n.42. quæ hic ad noſtrum inſtitutum non veniunt. Margarita hæc dici poteſt pretioſa.Primò , ut ait Albert. Magn. quia ſuperat, & excedit omne pretium. *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum.* Job. 28. num.17. Secundò, ait Chryſoſtomus homil. 48. Quia , qui doctrinam Evangelicam amplectuntur, *Opulentos ſe eſſe non ignorant , quamvis infideles , theſauri vim non cognoſcentes fidelium opes contemnant.* Nam, ut ait Theophylactus : *Sicut ſæpè margaritam tenens in manu ipſe ſcit; quantas habeat divitias alii autem ignorant : ita & Prædicatio* , &c. Dicitur autem margarita pretioſa, id eſt magni ac inæſtimabilis pretii , ut dixi in expoſitione. Senſum moralem perſcrutemur. 79.

Mendoça. Alb. Mag. Job. 28. Chriſoſt. Theophyl.

Primò. Negotiator iſte , eſt fidelis homo , & quærebant bonas margaritas. *Inventa autem una pretioſa:* bonas quærebat; tamen præclariorem , & excellentiorem reperit margaritam. Qui enim in via cœli, ac ſalutis degit , occupatur , multo plura ac majora habet, quàm intendebat,ac deſirabat. Cur Moyſes, *minaſſet gregem ad interiora deſerti, apparuit ei Dominus in flamma ignis.* Exod. 3. n.1. Cur modò , tanta viſione tantiſque donis, ac favoribus dignatus eſt Moyſes,&.non antea; D. Laurentius Juſtinianus lib.de vita ſolitaria cap. 18. Ut altius Deum contemplaretur,dum in hac via tendit,non tantum bonam quietem invenit, ſed pretioſiſſimam margaritam,Dei viſionem, ac ſermonem, libertatem ſui populi,ac ducatum. D.Baſilius Seleucus Orat.9. *Agenti inter pecora,*ait,*Deus objicitur & inviſæ viſionis præmium pro ſuſceptis religionis cauſa condonat.* 80. *In via cœli majora inveniuntur quam homo deſiderat.*

Exod. 3. Laur. Juſt. Seleucus.

Secundò. Hæc margarita genus humanum eſt, ut etiam dixi q.9. ſed quomodo pretioſa margarita? nam licet valdè fœdatum, ac coinquinatum à Chriſto ſit inventum tamen in tanta illi æſtimatione eſt homo , qui ad ipſum gratia ſua ita venit , ut ſit ei tanquam lapis pretioſus. Pro quo conſule ſuperiorem quæſtionem. Tertiò. Anima hominis, quamvis tantis deformata peccatis , tamen plurimi ſtetit filio Dei,eamque ſuo ſacratiſſimo ſanguine ſibi acquiſivit:id autem,quod multi ſtetit, in magni æſtimatione appenditur,ac habetur. Inter cæteras ſuas uxores David maxime diligebat Michol, 1. Regum 18. n.20. ut eſt ibi communis Interpretum vox ; & tamen ipſa erat ſterilis,& non natus eſt ex ea filius uſque in diem mortis ſuæ, 2.Reg.6.num.23. & tamen filii maxime ſolent amorem inter conjuges reconciliare: cum 81. *Quod multi ſtetit,in magni æſtimatione eſt.*

3-Reg 16. 3 Reg.9.

cum ergo eos non haberet, unde tam grata? Eam ait David, *deſpondi mihi centum præputiis Philiſthinorum.*

82. Quartò, divinum ingenium eſt, non alicujus defectus aperire, ſed cooperire; non aliquem injuria afficere, ſed potiùs omnes condecorare. Per peccatum à ſuo fulgore ac honore prolapſus homo inventus eſt à Deo; & tamen adhuc ab eo non devenuſtatur, ſed potiùs nobilitatur, margaritam pretioſam cum dicit. In ultima cœna ait Chriſtus ſuis diſcipulis. *Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti, qui pro multis effundetur.* Matth. 26. n. 28. Lucas habet 12. n. 20. *Qui pro vobis.* Sic Eccleſia dicit, *Qui pro vobis, & pro multis.* Sacratiſſimus Chriſti ſanguis pro omnibus effuſus eſt, cur ergo non ſic verbis profertur? Si diceretur, pro omnibus, valdè aperte infinitus valor tanti ſanguinis exprimebatur, qui abundantiſſimus erat pro omnium redemptione: tamen inde maxime grave crimen, ac ignominia reproborum patefieret, quod fructu, tanti ſanguinis ſe omnino indignos ſua malitia reddiderunt. Dicatur ergo *pro vobis, & pro multis.* Electis, ſcilicet ex Judæis, & Gentilibus, ut explicat D. Thomas 3. part. quæſt. 78. art. 3. ad 8. & alii apud Barradas tom. 4. lib. 3. cap. 5. Ut prædeſtinati, qui in fontibus Salvatoris ſe dealbaverunt, condecorarentur. Non autem dicatur pro omnibus, ne reprobi, ſeu indignitate tantum fructum contemnentes, aperte, ac clare deturpentur, ac ignominia afficiantur.

Chriſtus cooperit defectus noſtros.
Matth. 26.
Luc. 22.
Cur ſanguis in Sacramento non dicitur pro omnibus effuſus.
D. Thom. Barrad.

83. Quintò: quamvis natura tunc ſuo peccato eſſet valde abjecta, tamen pretioſa margarita vocatur; talis enim aliquando extitit, quando ſcilicet juſtitia originali fulgebat. Divina autem majeſtas ſi de præſenti in nobis aliquid boni non apparet, oculos conjicit ad decorem, quo antea inſigniti reſplenduimus. Cum avaro ſepulto in inferno loquens Abrahamus ait illi: *Recordare, fili, quia recepiſti bona in vita tua.* Luc. 16. nu. 25. Quomodò Patriarcha hominem in gehenna demerſum, filium nuncupat, ubi illius filiationis capax non erat; nam Abrahamus dicitur fidelium pater? Pater fidei noſtræ Abraham. Euthymius. *Hinc nominat filium, ait, utpotè patriarcha, ſeu progenitor illius.* Cum ergo ille avarus fuiſſet aliquando filius, hocque glorioſum nomen obtinuiſſet, taliter eum vocat ob præteritam dignitatem, cùm in præſenti nil boni in eo perluceret. Vide ſuprà cap. 15. n. 32.

Deus conjicit oculos ad bonitatem quam aliquando habuimus.
Luc. 16.
Euthym.

Quæstio XII.

Quare pro theſauro comparando homo gaudens vendit omnia ſua: non ſic verò gaudens pro margarita?

84. Invento theſauro in agro, præ gaudio illius vendit homo omnia ſua, ut illum emat; non ſic verò gaudens deſcribitur pro comparanda margarita. Cur ergo non eadem utroque animi lætitia, ac exultatio enarratur in homine?

Ratio difficultatis.

85. Reſpondetur primò. Quod inventa magis delectant, quàm diù quæſita, ac comparata, nam theſaurum invenit; margaritam verò quæſivit. Secundò ſubitò, ac præter ſpem inveniens theſaurum gaudio dicitur perfuſus, ut fiat manifeſtum, quod talis theſaurus non fuit ei moleſtus, ſed maxime gratus, & plauſibilis. At negotiator quærens pretioſos lapides, non ſic gaudens introducitur, qui cum ipſe magno illos ſtudio quæreret, planum eſt quod inventa una pretioſa margarita, maxime exultaverit, ac lætatus ſit.

Inventa maxime delectant.

86. Tertiò, lætitia, quam homo percepit ex theſauro invento, verbis exprimi valet: *Præ gaudio illius:* at hilaritatem, qua repletus eſt, ex tanta pretioſa margarita reperta, nulla ſunt æquivalentia verba, quæ ſignificare poſſint. Cum egreſſis à Jeruſalem magis ſua ſtella ducatum præbens apparuiſſet, ait D. Matth. 2. n. 10. *Videntes ſtellam Magi gaviſi ſunt gaudio magno valdè.* Et tamen intrantes domum, cum inveniſſent puerum Jeſum cum Maria Matre ejus, non exprimitur in textu, quod eſſent gaviſi, cum ſine dubio multo majori lætitia tunc quàm antea videntes ſtellam recreati ſunt. Cur ergo hoc non deſcribitur gaudium? Illud, quod ex ſideris intuitu ſunt affecti, humano eloquio ſignificatur: quale verò ex aſpectu Jeſu participaverunt, nulla ad hoc declarandum noſtra ſufficiunt verba; ideoque tunc animi exultatio ſilentio involvitur, & legentium conſiderationi remittitur.

Ingens gaudium non poteſt exprimi verbis.
Matth. 2.

87. Quartò, theſaurus cœleſtia dona ſignificat; margarita verò Chriſtum Dominum in conchis ſpecierum ſacræ Euchariſtiæ incluſum, ut dixi ſuprà quæſt. 9. Gaudia theſauri exprimuntur; non verò margaritæ: nam oblectamenta, ac ſuavitates, quæ ex cœleſtibus donis gratiæ, ac beatitudinis participamus, eloquio noſtro denotari valent; non ſic verò exultationes, ac delectamenta, quæ ex ſacra Euchariſtia deguſtamus; hæc enim omnem noſtrum captum, ac eloquium maximè ſuperant. De ſacratiſſimo Chriſti ſanguinis poculo ait Regius Vates, juxta communem Patrum, & Eccleſiæ ſenſum. *Calix meus inebrians quam præclarus eſt.* Pſalm. 22. num. 5. Dicitur inebrians, ut explicat ibi D. Auguſtinus, *Poculum tuum oblivionem præſtans.* Sumitur metaphora à vulgari hominum ebrietate, in qua omnia elabuntur è memoria hominis; ſic ob delectamentum ſacræ Euchariſtiæ omnia terrena amente decidunt. Idem tamen Regius Vates, pertractans de ſuavitate cœleſtium donorum, ac beatitudinis Patriæ, ait: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Pſalm. 35. num. 9. ſeu, ut legit Hebr. *torrente delectationis tuæ:* Cur in ſacra Euchariſtia ſolum exprimitur noſtræ mentis oblivio: *Calix inebrians,* non verò voluptates, ac delectationes inde deguſtandæ ut in cœleſti beatitudine; Et ſi dulcedo beatitudinis dici queat: non ſic verò ſuavitatum immenſitas quæ in ſacra menſa hauritur, in cujus magnitudine omnis noſtra lingua deficit, & humanum eloquium obſtupeſcit. Philip. Abb. lib. de Sil. Cleric. cap. 19. *Eccleſia, ait, habet epulum, cujus eſca Deus eſt, in cujuſque contemplatione lingua mea adhæret faucibus meis.* De quo c. ultimo.

Suavitates deſumptæ ex ſacra Euchariſtia nequeunt explicari.
Pſalm. 22.
Pſalm. 35. Hebr.
Philip. Abb.

Quæstio XIII.

Quare homo inventum theſaurum abſcondit: non ſic verò pretioſam margaritam?

88. *Qui ſcit theſaurum eſſe in agro, hunc emere poteſt.* Reſpondeo ad quæſtionem. Quod homo invenit theſaurum in agro non ſuo, ideo illum, antequam effodiat, abſcondit, donec agrum emat quo empto acquirat & theſauri dominium, illum enim effodit jam è re ſua: nam emptor iſte non tenetur, venditori theſaurum, latentem in fundo ipſius, indicare, ne ob id pretium fundi augeat, l. Auctor. ff. *De rei vendicatione.* Nam homo ſciens theſaurum abſconditum poteſt uti ſua ſcientia ad ſuum commodum, emendo agrum tanti, quanti valet, ſecundum communem æſtimationem, ac id, quod in agro apparet, ad quod nihil facit theſaurus abſconditus, & incognitus. Ut docent D. Thom. 2. 2. quæſt. 66. art. 5. Molina tom. 1. diſp. 56. § quod ſi theſaur. Rebellus lib. 9. quæſt. 5. Soto de juſtit. quæſt. 3. art. 3. Azor. 3. part. lib. 8. cap. 24. Navarr. cap. 17. n. 175. & alii. At hoc non militat in negotiatore margaritarum, qui unam pretioſam inventam venditis omnibus comparat. *D. Thom. Molina. Rebellus. Soto. Navarrus.*

89. *Quæ meritis comparantur libera livore ſunt.* Secundò theſaurus fuit inventus; margarita verò conquæſita. Theſaurus autem honoris, auctoritatis, ac bonorum, qui intima familiaritate, interceſſione, ſeu, ut dicitur bona fortuna, fuit comparatus, multo diſcrimini eſt expoſitus. At verò ille, qui propriis meritis, labore, ac induſtria comparatur, ipſiſmet meritis eſt munitus, ac cuſtoditus, nulloque alio tutamine indiget. Theſaurus felicitate inventus, abſconditus, margarita proprio labore conquæſita, minimè. Indutus Joſeph à patre tunica polymita, invidetur à fratribus, Geneſ. 37. n. 3. Adorántque ipſi eundem Joſephum, Ægyptum gubernantem, regalique purpura indutum. Geneſ. 45. n. 5. Et minimè erga illum livore ſtimulantur; immò potius pro tam felici ſucceſſu ei gratulantur, ut auctores ſunt Abulenſ. Pereira, & alii. Cur pro una veſte tam crudelis excitatur invidia; & pro tantis bonis gratulatio? Tunica polymita ex indulgentia patris videbatur conceſſa: *Iſraël diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos; fecitque ei tunicam polymitam.* Geneſ. 37. n. 3. At induitur veſte regia, clavumque Ægypti tenet ob ſuam inſignem, & ſingularem ſapientiam. De ipſo ait Pharao: *Qui ſpiritu Dei plenus ſit.* Geneſ. 41. n. 38. Dignitas ex benevolentia conceſſa invidiam excitat; ex meritis autem prudentiæ, ac ſapientiæ, comparat venerationem, ac gratulationem parit, atque producit. *Geneſ. 37. Geneſ. 45. Abulenſ. Pereira. Geneſ. 37. Geneſ. 41.*

90. *Plus prævalet diligentia, quam bona fortuna.* Tertiò, in præſenti textu extat homo benefortunatus; & homo diligens. Benefortunatus invenit theſaurum; diligens verò quæſivit bonas margaritas, unamque pretioſam reperit. Sed benefortunatus theſaurum occultavit: *Quem cum invenit homo, abſcondit.* At verò diligens minimè magni pretii lapidem celavit. Plus enim ſua diligentia ſibi comparavit ſedulus, quàm felix ſua bona fortuna, ac proſperitate.

91. Gravida erat Thamar duobus filiis Phares, & Zaran. *Inſtante autem partu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipſa effuſione infantium unus protulit manum, in qua obſtetrix ligavit coccinum dicens: Iſte egreditur prior: illo verò retrahente manum egreſſus eſt alter.* Geneſ. 38. n. 27. Zaran emittit manum, & illam retrahit, ut Phares præbeat locum uſque illi prior prodeat in lucem. Rectè ait D. Paſchaſius, lib. 7. in Matth. *Vincit pigritiam diligentia.* In Zaram relucebat bona fortuna; in Phares autem reſpondet diligentia, qua citius ad locum partus convolavit: proſperitatem Zaram ſuperat ſedulitas fratris, ut primas præripiat, citus exeat, ac ut primogenituræ prærogativa nobilitetur. *Geneſ. 38. Paſchaſ. Diligentia vincit pigritiam.*

92. In Evangelio habemus decem virgines. *Quinque ex eis erant fatuæ & quinque prudentes.* Matthæi 25. n. 2. In fatuis viſitur ſublimitas, quod eſſent virgines, & ſponſæ, ut notant D. Chryſoſt. homil. 79. & D. Greg. homil. 12. in Evang. At in prudentibus præter has excellentias fulget diligentia. De eis ſic ait D. Hieron. *Sunt, quæ feſtinant ad Cœleſtia.* Prudentes introierunt ad nuptias, à quibus fatuæ ſunt excluſæ. Plus enim in ſapientibus prævaluit diligentia, quàm in fatuis bona earum fortuna. Quamvis enim bona fortuna multas compareт felicitates, tamen multo plura, ac cum majori certitudine negotiatur ſedulitas. *Matth. 25. Chryſoſt. Gregorius. Hieron. Præferuntur prudentes ſedulæ.*

Matth. 13. num. 47. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti.

VERSIONES.

Vatab. Euth. Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum verriculo jacto in mare, & ex omni genere contrahenti.

Arabicus. Simile eſt reti miſſo in mare.

Syriacus Sagenæ jactæ in mare, & ex omni genere colligenti.

EXPOSITIO IV.

93. *Sagena Eccleſia militans.* In duobus antecedentibus parabolis de theſauro, & Margarita, inculcat Dominus dignitatem, & excellentiam Evangelii, & Eccleſiæ. In hac tertia verò illius univerſitatem, quod ſcilicet omne hominum genus ex quacumque natione complectatur. *Simile eſt regnum cœlorum.* Eccleſia nempè militans, nam cœleſtis non habet malos, qui foras mittantur, Sagenæ comparatur, eo quod multos in ſe contineat. Vel eſt doctrina, ſeu prædicatio Evangelica, quæ in Eccleſia prædicatur; & benè ut ait Abulenſ. quæſt. 68. aſſimulatur ſagenæ: nam hæc ex multis filis ſibi intextis contexitur, ſic prædicatio ex teſtimoniis utriuſque Teſtamenti. *Sagena miſſa in mare.* Sagena vox eſt Græca, & genus retis ſignificat, quod Latine dicitur verriculum à verrenda aqua, vel mari; magnamque piſcium multitudinem capit. *Traxit illud in ſagena ſua.* Habac. 1. 15. *Abulenſ. Habac. 1.*

Ex

Ex omni genere piſcium congreganti: tam bonos, quàm malos ſcilicet capit: ſicque prædicatio Evangelica ad omnes ſe extendit; ad Eccleſiamque omnes veniunt; boni, ut tranſeant in gloriam; mali, ut mittantur in caminum ignis. De quo infrà.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſti prædicatio, ſeu ejus Eccleſia cum ſagena miſſa in mare comparatur?

2. Theſſ.3. — *Boni malis permixti* — Chryſol. Paſchaſ. Gregor. Haymon.

94. FInem, & intentionem, quam Dominus habuit in hac parabola, inquirimus. Primò, docet Dominus hac ſimilitudine, non omnes homines ingreſſuros eſſe Eccleſiam; nec omnes prædicationem recepturos. Sicut non omnes piſces, qui per mare pernatant, in ſagenam intrant. Extra Eccleſiam ſunt Mauri, Judæi & Ethnici; *Non omnium eſt fides*, ait Paulus. 2. Theſſ. 3. n.2. Secundò ſignificatur per parabolam, in Eccleſia bonos malis eſſe permixtos: hancque permixtionem uſque ad judicium, quod per litus denotatur, eſſe permanſuram, ut jam ſuprà dictum eſt in parabola de zizaniis, ut docent D. Chryſolog. ſerm.47. D. Paſchaſ. lib.7. in Matth. D. Gregorius homil. 11. in Evangel. Haymo in præſenti, ait: *Boni ſoli nunquam ſunt, niſi in cœlo; mali autem nuſquam ſoli ſunt, niſi in inferno: Eccleſia autem; quæ in medio conſiſtit; utriuſque partis cives recipit.*

Fides ſine operibus non ſufficit. — Chryſoſt. — Theophyl. Euth. Alb. Mag.

95. Tertiò, docet parabola, quod ad ſalutem fides ſine operibus non ſufficit. Intra ſagenam multi erant piſces: & tamen ibi mali inventi ſunt, unde foras projiciuntur. Sic intra Eccleſiam multi reſident: & cum intra ſint, fidem habent; cum tamen operum bonitate careant, mali reperiuntur: unde foras, ac in caminum ignis ſunt projecti. Chryſoſtomus homil.48. *Iſti*, ait, *malè vivendo pereunt, & cæteris ſunt inferiores: quia veritatem quidem noverunt, in verticulum piſcatorum inciderunt; & tamen male vivendo perierunt*. Idem docent Theophylactus, Euthymius, Albertus Magnus, & alii.

Paſchaſ. — *Spe, ac timore homines trahuntur in cœlum.*

96. Quartò, D. Paſchaſius lib.7. in Matth. *Trahitur*, ait, *hæc ſagena duobus connexa funibus per medium hoc mare à ſummo uſque deorſum extenſa, ſurſum quidem ſpe ſuper omnes fluctus ſæculi vehementer erecta & firmata: deorſum vero uſque ad ima timore divini judicii demerſa.* Rectè prædicatio Evangelica ſagenæ in mare miſſæ aſſimilatur, ut per cæleſtia documenta homines à peccatorum mari extrahat. In ſagena duo ſunt funes: unus inferius, & quaſi per ima raptans: alter verò ſuperius & ſupernatans: his duobus funibus gubernata ſagena piſces capit, & trahit ad littus. Funis, qui per ima trahitur æternæ pœnæ metum, innuit: qui verò per ſublime verſatur ſpem ſupernorum bonorum indicat. Timore ergo gehennæ, ac ſpe cœleſtis patriæ Evangelica doctrina homines capit, & trahit ad virtutes ſectandas. Vide ſuprà cap.9. n.94. & cap. 15. n.67.

Gregorius. Pſalm.4.

97. Quintò: D. Gregorius homil. 11. in Evangeli *Eccleſia*, ait, *ex omni genere piſcium congregat, quia ad peccatorum veniam ſapientes & fatuos: liberos, & ſervos: divites & pauperes: fortes, & infirmos vocat. Unde per Pſalmiſtam dicitur: Ad te omnis caro veniet*: Pſalm.64. Inſtruimur hac parabola; nullam hominum nationem eſſe contemnendam: ſed omnes ad ſalutem invitandi, ac vocandi ſunt, ſive Græci, ſive Latini, ſive Judæi. Sic dicebat Paulus Roman. 1. num. 14. *Græcis, ac barbaris: ſapientibus, & inſipientibus, debitor ſum.*

Omnes vocandi. — Rom.1.

Peluſiota. — *In ſagena eliguntur homines per merita ſine reſpectu ad dignitates.*

98. Sextò, Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 204. *Quemadmodum*, ait, *ſagena, quæ in more projicitur, varia piſcium genera concludit: eodem modo ſempiternum Chriſti regnum ex omnium hominum nationibus multitudinem excipiens pro fidei ratione ſalutem cuique conſtituit: non generis auctoritati, non dignitatis amplitudini, non ſacerdotio, non regno, hac appellatione indigno, delicias tribuens: verum moribus, ac vita, quæ ad puritatem propenſa fuerit, atque ad veriorem piſcatorum prædam ſe contulerit.* Sagena hæc Eccleſiæ ad omnes ſe extendit, omneſque complectitur: tamen abſque aliquo reſpectu generis, auctoritatis, aut dignitatis regni, ſeu ſacerdotii, ſolùm meritorum conſideratione habita, boni eliguntur in vaſa cœleſtia: mali autem foras in infernum projiciuntur æternum.

Cajet. — *Aliquando apud homines plus prævalent temporalia, quã conſcientia.*

99. Septimò, dubitat Cardinalis Cajetanus: Quomodo Eccleſia comparatur ſagenæ, piſceſque Chriſtianis, ut infra dicam: nam piſces in reti exiſtunt violentia quadam coacti, & conſtricti: in Eccleſia autem Catholici voluntariè reſident. Reſpondet ſapientiſſimus Cardinalis: *Eccleſia malos habet mixtos bonis, tanquam captos ſimul cum bonis, hoc eſt involuntarios, & coactos ſe profiteri Chriſtianos. Innumerabilis eſt multitudo hominum, qui baptiſmo in infantia, aut timore ſuſcepto, tanquam captos ſe retinent Chriſtianos: qui ſi eſſent omnino liberi, etiam quoad famam, & honorem,* &c. *non expectarent exituros Angelos ad ſeparandum eos a juſtis, ſed à ſagena exirent.* Mali Chriſtiani, ut conſulant ſuo commodo honori, ac famæ, tanquam piſces in ſagena, coacti detinentur in Eccleſia Chriſti, à qua non exeunt, ne jacturam faciant in nomine, & auctoritate, ſed pro eorum conſervatione ſe dicunt Chriſtianos. O peſtiferum hominum genus, qui ad tantam miſeriam devenerant, ut apud eos plus prævaleat temporalis auctoritas, honori, ac famæ, quàm amor & obligatio erga Chriſtum, curaque propriæ ſalutis, quæ ſolùm in Eccleſia ſancta, & Romana Chriſti Jeſu invenitur, extra quam totum perditio, ac damnatio eſt.

Peccata diſſimulanda quandiu occulta, ſi publica, caſtiganda.

100. Octavò, aſſimilatur Eccleſia ſagenæ miſſæ in mare, in qua ſunt boni, & mali; juſti, & peccatores. Pondera tamen, quod in ſagena tandiu fuerunt piſces mali, quandiu ipſa erat aquis cooperta; at verò ibi extracta eſt, malignitas piſcium cœpit apparere; *ſecus littus ſedentes*: ſtatim diviſio, ac ſeparatio in eis facta eſt. In bona, & optima republica, mala & peccata etiam aliquando graſſantur: ſed quandiu occulta, & abſcondita, permittuntur: at verò ubi in publicum exeunt, ac prodeunt, in illa ſtatim ſupplicium, pœnamque infligitur: *Malos autem foras miſerunt.*

Luc.16.

101. De iniquitatis villico ait Chriſtus Dominus Apud Luc. 16. n. 1. *Hic diffamatus eſt apud illum*, ſcilicet dominum ſuum, *quare diſſipaſſet bona ipſius, & vocavit illum, & ait illi. Quid hoc audio de te; Redde rationem villicationis tuæ jam non poteris*

ris villicare. Valde mirum, quod Dominus dicat, ſe audiſſe villicum diffamatum, ſeu famã perventum eſſe ad illum, quod ipſe villicus diſſipaſſet bona illius. Dominus hic loquens eſt ipſe Deus, cujus conſpectui omnia ſunt nuda, & aperta; cur ergo ubi primum vidit hominis crimen, fidelitatem corruptam, ſuorum bonorum diſſipationem, non ſtatim ad pœnam devenit? Perbelle D.Chryſolog. ſerm. 125. *Ergo ille,* ait,
Chryſol. *famæ credidit, fama nuntiante cognovit; abſit, ſed quia illa, quæ noverat, pietate velabat, quærere tunc cœpit, quando accuſabat terra.* Verum eſt, quod
Publica peccata punienda. in eodem puncto, in quo villicus crimen perpetravit, divinæ præſentiæ notum; ac manifeſtum fuit, at quandiu erga homines occultum, Deo tolerabile, ac diſſimulandum videbatur; ubi autem ſe cœpit propalari, famáque divulgari inter homines, non ultra prætereundum, ſed ſtatim fuit ad judicium, caſtigationem, ac pœnam procedendum. Vide ſuprà cap.21. n.19.

Matth. 13. *num.*58. Quæ cum impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt.

VERSIONES.

Syriacus. Quæ cum eſt impleta, ſubducunt eam ad littora.

Arias. Producentes ſuper littus, & ſedentes collegerunt pulchra in receptacula; at vitioſa foras ejecerunt.

Arabicus. Collegerunt ſelecta in vaſis ſuis, & Mala projecerunt foras.

Vatablus. Collegerunt, quæ bona erant in vaſis ſuis, quæ verò putrida, foras abjecerunt.

EXPOSITIO V.

102. Similitudine ſagenæ explicat Dominus id, quod in ſua Eccleſia eveniet: *Quæ cum impleta eſſet.* Cum Eccleſia fidelium multitudine plena extiterit; quod erit, cum mundus
Theoph. Græcus. Abulenſ. terminabitur, ut ait Theophylactus: *educentes*, Græcè *ſubducentes*, & intelliguntur veluti piſcatores; *ſecus*, id eſt juxta ripam, ut
Pſalm.1. Gloſſa. ait Abulenſis. *Quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.* Pſalm. 1. n.3. hoc eſt juxta *littus*, id eſt, ut ait Gloſſa, *finis ſæculi*; ſicut terra ter-
Carthuſ. Abulenſ. minatur in littore, ſic & vita hominum in fine mundi; *ſedentes*, hoc eſt judicantes. Et intelligi poſſunt cum Carthuſiano, Abulenſi, Apoſtoli Evangelicæ doctrinæ prædicatores, eorumque
Remigius, Euthym. Hugo. ſucceſſores. Vel poſſunt intelligi Angeli, ut inquiunt D. Remigius, Euthymius, & alii: nam, ut ait Hugo, Angeli officio ſibi injuncto quodammodo judicabunt: quod perſedere intelligitur. *Elegerunt bonos in vaſa,* id eſt electos, ſeu ſelectos, *elegerunt* ad æterna tabernacula. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*, ait Chriſtus D. Joan. 14. *malos.* Radix Græca habet putri- Joan.14.
dos, marcidos, fœtentes, *foras miſerunt*, ſeu ut habet. Vat. *abjecerunt*, quod eſt mittere cum contemptu *foras* in infernalia receptacula, ut ait D. Thomas.

Rectè ex hoc loco D. Auguſt. contra Donatiſtas, comprobat, non ſolùm in Eccleſia eſſe pro- 103.
Græcus. Vatablus. D.Thom. Auguſt. Cajetan. bos, ſeu prædeſtinatos, ut aſſerit perperam Calvinus: ſed etiam malos, & reprobos: melius eſt enim, ut ait Cajetan. ſic electos ſalvare cum admixtione malorum, quàm nullum malum capere; omnia enim, quæ fiunt in mundo, propter electos fiunt; quibus omnia cooperantur in bonum: tum ut boni exerceantur: tum ut eorum meritum maximè illuceſcat: tum etiam ut eorum tolerantia videatur, qua patienter intra rete ſuſtinent malos, ut ponderat idem Auguſtinus in Auguſt. Pſalm.40.n.7.ad illa verba: *Egrediebatur foras.*

QUÆSTIO XV.

Quare poſt parabolas de theſauro, & margarita introducitur ſagena ab educentibus extracta?

Duo in parabola ſubintelliguntur, piſces 104.
ſcilicet, quibus ſagena dicitur plena; & piſcatores eam ſcilicet educentes: per piſces homines denotantur; per piſcatores verò præ- Abulenſ.
dicatores, ſeu Eccleſiæ prælatos, ut hic docent Cajet.
Abulenſis, quæſt.68. Cajetanus, & alii. De quo plures rationes dedi tom.2. cap. 8. quæſt.11.

Inquirimus in præſenti: Cur Chriſtus D. in 105.
his parabolis comparat ſuam Eccleſiam militantem (de ea eſt ſermo, ut dixi) modo cum homine theſaurum invenienti: modo cum ipſo margaritam pretioſam reperiente: modò, & in præſenti cum hominibus ſagenam educentibus, & eligentibus bonos in vaſa, & malos foras mittentibus. Quinam ſunt hi homines, in quibus tanta diverſitas apparet? Hi, ut proximè dixi cum Cajetano, & Abulenſi, ſunt Eccleſiæ paſtores, ac prælati: quam optimè tales conferuntur cum hominibus theſaurum, vel margaritam invenientibus, & etiam ſagenam educentibus, ac diviſionem tantam inter malos, & bonos con- *Dignitas non eſt tam ad honorem, & divitias, quam potius ad laborem.*
ſtituentibus. Ut inde recogitent prælati, ac gubernatores, quod in munere, ac dignitate non ſolum invenient theſaurum ad locupletationem, nec ſolum margaritam ad honorem, & auctoritatem reconciliandam, ſed etiam laborem, & ſudorem in educenda, ac ferenda ſagena: in eaque non pro voluntate, ſed pro juſtitiæ dictamine ſeparationem faciendam, ut probi, & benemeriti colligantur in vaſa honorifica: mali autem foras mittantur in pœnam & ſupplicium.

Ait Dominus Petro: *Paſce oves meas: Amen* 106.
dico tibi: cum eſſes junior, cingebas te, & ambula- Joan.21.
bas, ubi volebas; cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quò tu non vis. Hoc dixit ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum. Joannis 21. numero 18. In quo duo maximè ponderanda ſunt. Primò, quod quando ei committuntur Chriſti oves, ut eas paſcat,

paſcat, ſtatim ei declaratur, ac ſignificatur mors, quam ſubiturus eſt. Ut inde cognoſcat, quod oves ei dantur, non ad divitias, nempe ut earum lanis induatur, vel earum lac mulgeat, ſed ad laborem & ſudorem, ut inde in mortem incidat. Hugo. *Paſce oves meas*, ait, *Scio, quia paſces, quia animam pro eis pones.* Secundum notandum id, quod dicitur: *Alius cinget & ducet quò tu non vis.* Si Petrus conſtituitur in ſupremo apice, ac vertice Eccleſiæ, quo cingendus, ac ducendus eſt, à quo non vult? Arabicus, & Syriacus habent: *Et cinget tibi lumbos tuos.* Chriſtus loquebatur hìc Petro, & ejus ſucceſſoribus, ut notat Toletus annot. 8. Ipſe ergo in tanto culmine cingitur, ac ducitur ab obligatione, ac onere officii, ut ea adimpleat, & præſtet, non quæ naturalis, & ſenſitivus affectat appetitus, ſed quæ juxta muneris debitum, rationalis, & ſuperior dictat, atque intendit.

Hugo.

Arabicus. Syriac. Tolet.

In dignitate non à voluntate, ſed à juſtitia ducatur homo.

107. Alta Dei providentia diſponitur, ut Joſeph tendat in Ægyptum ad totius regni gubernationem, & clavum; fratres *extrahentes eum de ciſterna vendiderunt Iſmaëlitis viginti argenteis.* Gen. 37. n. 27. ſi ad dominandum pergit, quomodo ut ſervus, & captivus deſcendit, quid habet dominationis libertas cum ſubjectione ſervili? Quid regalis purpura cum captivi habitu? Quid regia magnificentia cum humili venditione? Præſignabatur ibi & tanquam in tabula depingebatur, qualis futurus erat dominator terræ, non ut deliciis indulgeret, non ut divitias compararet, ſed ut regni, ac officii adminiſtrationi ſe, tanquam ſervus manciparet. Sub regni principatu ſervitus quædam involvitur, ac ſub regali purpura veluti quæ iam proprii appetitus venditio, latitat, ut illa indutus proprios affectus exuat, & dictamine juſtitiæ ac rationis totus componatur. Philo lib. de Joſeph. *Recte*, ait, *dicitur, vendi hunc hominē, nam qui locum ſuperiorem aſcendit ſicut venalitii, ſervus fit ex ingenuo, propter honores, quos videtur accipere, addicens ſe innumeris dominis, quoniam non unus eſt dominus tractantium rempublicam, ſed plures, aliis poſt alios ſuccedentibus.* Quot ſubditos homo habet, tot dominus ſibi vindicat. Vide infrà cap. 11. q. 16. n. 113. & lib. 4. cap. 3. quæſt. 55. n. 297. & 298.

Geneſ. 37.

In regali dignitate involvitur ſervitus.

Philo.

QUÆSTIO XVI.

Quare ſecus littus eliguntur in vaſa; mali autem foras mittuntur?

108. IN parabola ſervatur ſimilitudo deſumpta, à piſcatoribus: extrahentes enim rete ad ripam, ibi colligunt piſces & ſeparationem inter bonos & malos faciunt: ideo de littore fit mentio. Senſum tamen moralem inquiro.

Ratio difficultatis.

109. Et prænotandum, quod piſcatores dicuntur ſedentes ſecus littus, non ingreſſi ſunt in mare, nec aquam pedibus tetigerunt. Aqua res proprie piſcium, eorumque alimentum. Cum ergo piſcatores optimos judices deſignarent, debitum juſtitiæ munus exequentes, bonos ſcilicet piſces eligentes, malos autem foras mittentes, aquam nec pedibus, nec manibus pertingunt, ut inde documentum fiat judicibus cunctis, quod ut illæſus ſervetur juſtitiæ apex, ne leviter quidem manu, vel digito delinquentium res pertingant. Ad quæſtionem.

Judex ne tangat res delinquentium.

110. Reſpondet Galfridus apud Tilmanum in allegoriis. *Sedendum nobis eſt*, ait, *juxta littus, ut mortis memoriam ante oculos ſtatuentes, confeſſionis remedio mala omnino foras mittamus.* Littus, cum ſit extremitas quædam, ſignificat extremitatem ac finem vitæ. In cujus conſideratione ſi homo ſe deat, ac detineatur, ſtatim à ſe vitiorum mala abjiciet, ac in ſuæ animæ potentiarum vaſis bona virtutum colliget atque recipiet.

Galfrid.

Mortis conſideratione homo à peccatis ſe abſtinet.

111. Supremum Rex parat nuptiale convivium, & convocans invitatos ait illis: *Ecce prandium meum paravi: tauri mei, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata.* Matth. 22. n. 4. Ad quid in hac menſa fit mentio de tauris, & altilibus occiſis; non ſat erat dicere, paratum eſſe prandium, ut de ſuo more facit Scriptura; Matthæus fecit convivium magnum in domo ſua Chriſto. Luc. 5. n. 25. In domo Petri dominus manducat, Luc. 4. n. 39. in his conviviis, quæ Chriſto exhibentur, non explicatur ciborum genus. Cur ergo in illo à Chriſto hominibus preparato dicuntur *tauri, & altilia occiſa*; Sub illa parabola vocabat Deus homines; non ad temporale, ſed ad cœleſte convivium æternæ beatitudinis, ad quam ut homines expeditè currerent, nil aptius eis objiciendum fuit, quàm illorum mortuorum commemoratio ut hac percepta homines temporalia contemnerent, vitia deponerent, & virtutes amplecterentur. Aymon. *Tauri mei*, ait, *altilia mea occiſa ſunt: ac ſi diceret: Patrum præcedentium mortes aſpicite, & remedia vitæ veſtræ cogitate.*

Matth. 22.

Luc. 5.
Luc. 4.

Objecta morte evitantur mala.

Aymon.

112. Antequam Angeli ſubverterent Sodomam, prius ab illa educunt Lot, cui præcipiunt: *In montem ſalvum te fac.* Pro civitate Segor deprecatur ille, ut ibi maneat; cujus precibus annuunt Angeli. Tamen cum ille videret urbes incendio devaſtari: *Adſcendit Lot de Segor, & manſit in mōte* Gen. 19. n. 30. Cur non quieſcit in Segor, quam ipſe poſtulaverat, & verbis angelicis ei erat conceſſa; fides angelica data ſecurum munimen erat; ad quid contempta civitate, ad montem, quem antea noluit, modo conſcendit; Segor locus voluptatis, ac deliciarum erat: & cum Lot vidiſſet alios perire, ac aliorum mortes inſpectaſſet; ſtatim delicias, ac oblectamenta hujus vitæ abjecit, ab illiſque exiens ad rigorem ſolitariæ vitæ in montibus, ac veluti ad illius aſperitatem confugit Joachimus Abbas lib. 5. Concordiæ novi & veteris teſtamenti cap. 43. *Sicut prius*, ait, *Angeli præceperant, aſcendit in montem Lot, quia quod modo homines durū putant attendentes delicias Sodomæ, & Gomorrhæ, quibus nutriti ſunt, & abhorrentes aſperitates montium, ubi deſunt deliciæ Sodomorum: in hora illa videntes omnia eſſe turbata, inveniri ſibi loca quietis, quamvis horrida, pro magnis deliciis computabunt.* Vide multa hoc tom. 1. & 2. v. *Mors.*

Geneſ. 19.

Conſiderata morte ad pœnitentiam confugit homo.

Joachim.

Matth. 13. *num* 49. Sic erit in conſummatione ſæculi: exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio juſtorum.

Num. 50. Et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

VERSIONES.

Syriac. n.94. Sic erit in conſummatione mundi: egredientur Angeli, & ſecernent flagitioſos à juſtis.

Arabicus. Sic erit in fine hujus temporis.

Lucifer Caral'.Epiſc.l.2. pro S.Athan. Exient Angeli, & ſeparabunt malos à juſtorum converſatione.

Syriac. n.50 Et projicient eos in fornacem ignis.

Vatablus. Ibi erit ploratus, & ſtridor dentium.

Arias. Ibi erit fletus, & fremitus dentium.

EXPOSITIO VI.

113. Chryſoſt. Hanc parabolam, ut ait D.Chryſoſt.homil.48. *non rogatus, ſed ſponte, atque à ſe ipſe ex parte interpretatur, & formidinem magis amplificat.* Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. In tribus, ait Albertus Magnus explanat Dominus ſimilitudinem: In miniſterio Angelorum, in ſeparatione malorum, in loco pœnarum. *Sic erit in conſummatione ſæculi*, ſeu in fine mundi, cum completus fuerit numerus prædeſtinatorum, & ſagena deducta in littus ad Judicium. *Exibunt Angeli, à me* ſcilicet judice miſſi. D. Paſchaſius lib.7. in Matth. *Exibunt quidem ad exercenda divina judicia, quæ intus didicerunt.* O præclari miniſtri! adimplent ea, quæ à ſuprema Dei juſtitia ſunt imperata, non verò quæ ipſi ſuo nutu volunt. *Separabunt malos*, quos nempe ſua malitia malos fecit: *de medio juſtorum*, Hebraïca phraſis id eſt à juſtis. Moraliter pondera quod iniqui erunt in medio, qui locus honoratior, ac majoris auctoritatis eſt. Sic ſolet mundus ut deteriores in illuſtriori, ac præclariori loco collocet. Sed Angeli, Dei miniſtri, ſeparabunt eos, & mittent in caminum ignis.

Alber. Mag. Paſchaſ. *Miniſtri faciant ſibi imperata. Mundus iniquis præſtantiora dat loca.*

114. *Et mittent eos*, hoc eſt projicient eos *in caminum ignis*, ſeu fornacem. Et recte ſic appellatur infernus: nam qui eſt camino, ſeu fornace, undique ſurſum, ac deorſum concluſus eſt ab igne: ſic in gehenna damni circumdati ſunt à flammis. *Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Duplex, ait D. Remigius, inferni pœna denotatur, caloris ſcilicet, ac frigoris.

Remigius

115. Chryſoſt. Advertendum eſt ex toto hoc cap.13.Matth. cum Chryſoſtomo homil. 48. Quod perditionis ſunt viæ. *Vides* ait, *quod alii vepribus, alii via, alii lapidibus, alii zizaniis, alii ſagena pereunt.* Hæc parabola de ſagena aliquam habet combinationem cum illa de zizaniis, de qua tractatur hoc cap. 13. Matth. n.25. Tamen diſcrepant, ut ait Abulenſis quæſt.69. nam ſub zizaniis, quæ in herba, ac principio aliqualem tritici referunt ſimilitudinem: in ſpica verò multum differunt: intelliguntur hæretici, ut dixi ex ſanctis Patribus cap. 27. qui ſunt ſeparati ab Eccleſia. Hic autem agitur de illis, qui ſunt intra ſagenam, ſeu Eccleſiam; tamen propter vitæ pravitatem pereunt

Abulenſ. *Diſtinctio inter ſagenam, ac zizaniorum parabolas.*

QUÆSTIO XVII.

Quare hæc ſeparatio, & miſſio malorum in caminum, fiet per ſanctos Angelos, qui noſtri cuſtodes fuerunt.

Cum dicitur in littera, *Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio juſtorum, & mittent eos in caminum*: de ſanctis Angelis communis ſententia interpretatur. Sic ait D. Paſchaſ. l. 7. in Matth. *Nec dubium, quia Angelos ſuos, per quos nunc regitur Eccleſia, nunc implebit benignus Salvator, ut tollantur impii de medio juſtorum, ne videat gloriam Dei, & foras mittentur in tenebras exteriores.* Pro hac ſententia vide Abulenſem quæſt.71. 116. Paſchaſ. Abulenſ.

Hoc poſito, exoritur quæſtio: quomodo ſancti Angeli, qui fuerunt noſtri cuſtodes, defenſores ac patroni, tanti ſupplicii erunt executores, *mittent eos in caminum ignis*: Quomodo, Domine, illi qui nos veluti manibus præferebant: quibus erat dictum, *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis, in manibus portabunt te.* Pſalm.90.n.10. Et hi modò, eos mittunt in fornacem ignis. Reſpondeo. Quod in Angelis eſt quædam ſancta benignitas, quæ nec ſemper punit ſed ut præſens ſtatus exigit, pietatem, aut ſupplicium præbet. Præclare notavit D. Gregorius lib. 1. moral. cap. 2. *Quod Spiritus ſanctus præſentiam ſuam hominis, non in columba ſolummodo, ſed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe ſimplicitas; per ignem vero zelus indicatur. In columba igitur, & igne Spiritus ſanctus oſtenditur: quia quicumque illo pleni ſunt, ſic manſuetudini ſimplitatis inſerviunt, ut contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.* 117. *Qui bono abutuntur in malum & pœnam incidunt.* Pſalm. 90. Gregorius. *Rigor & benignitas.*

Secundò, Meritò qui tales nacti ſunt tutelares, per quos tot, ac tanta beneficia ſunt aſſecuti; & tamen illorum ducatum contempſerunt, nec eo pro lucro ſalutis animæ ſuæ uſi ſunt, juſtiſſimè illos contra ſe ut divinæ juſtitiæ vindices experiuntur, ut ab eis in æternum ſupplicium mittantur. Qui enim pietatem conculcant, in juſtitiæ rigorem incidunt. 118. *Contemnens pietatem, rigorem invenit.*

Judæis ait Chriſtus Dominus: *Nunc judicium eſt mundi*, Joan. 12. num. 31. Quomodo Domine, tempus ſacratiſſimi adventus tui, quod tu degebas in mundo tempus judicii vocas, quod denotat timoris, ac horroris dies, ut notat Chryſoſtomus homil. 67. Quænam fuit ætas majoris pietatis, miſericordiæ, ac benignitatis? nulla ſane. Tunc enim, ut ait D. Auguſtinus tract.52. in Joan. *millia credentium à dominatu liberantur diaboli, & Chriſti corpori copulantur.* Tempus tantarum miſericordiarum, judicii tempus nuncupatur. *Tempus erat diſcretionis*, ut ait idem Auguſtinus, & Albertus Magnus, *tempus diſcretionis, quod diſcernebat inter poteſtatem tenebrarum, & poteſtatem lucis.* Recte tunc judicium diſcretionis erat, nam bonis, qui ex Chriſti præſentia ſalutem animæ ſuæ lucrabantur, ut in ipſis pietatis fontibus abluerunt, tempus miſericordiarum, ac propitiationis peccatorum erat: aliis verò, qui ipſam Chriſti clementiam contemnebant, judicium damnationis extabat, atque ſupplicii. Judicium diſcretionis; quoſdam vocaret ad veniam 119. Joan.12. Chryſoſt. Auguſt. Albert.Mag. *Qui data gratia benè utitur, vivit, qui male, punit.*

veniam; iniquos verò in pœnam detruderet.

120. Threnor. 4. Ait Jeremias Threnor. 4. n. 6. *Major effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, quæ ſubverſa eſt in momento, & non cœperunt in ea manus.* Maxime in tota Scriptura exaggerantur Sodomorum peccata; & tamen iniquitas Jeruſalem multo magis excrevit; multóque major effecta eſt. Paſchaſ. D. Paſchaſ. lib. 4. in Lamentationes. Litter. *Vau.* ſic ait: *Synagoga, filia ſanctorum Patriarcharum, & Prophetarum, à Deo cum cœpiſſet apoſtatare, in tantum ſupergreſſa eſt malitia ejus, ut nec dimidium ſcelerum ejus Sodoma peccaverit, quæ vacabat otio, neque egeno, & pauperi manum non porrigebat. Jeruſalem vero, cum notitiam Dei haberet, & mandata vitæ percepiſſet, manus miſit ad omnia, & ad ultimum Auctorem vitæ peremit.* Cur iniquitas Jeruſalem in tantum excelſerit, ratio redditur in littera; *Qui conculcat divina beneficia, graviſſima tormenta experitur.* Quia *Sodoma non ceperunt in ea manus.* In otio, ac deliciis vivebat, abſque Dei notitia, & non ceperunt manus ad aliquid boni faciendum. At Synagoga Patriarcharum filia, Legis notitia educata, quæ jam in multis bonis operibus ſe cœperat exercere; tamen defecit, & Dei donis, ac beneficiis abutens in omni malo prævaricata eſt; inde magis iniquitas ejus ſuper omnem Sodomæ malitiam ſupergreditur, ita ut *nec dimidium ſcelerum ejus Sodoma peccaverit.* Et ſubdit Paſchaſ. *Quia tanta Dei beneficia calcavit Jeruſalem, & mala pro bonis reddidit, conſideranda eſt ejus vindictæ pœna. Quanto atrociora Judæi promeruerunt ſupplicia,* &c. Vide ſuprà cap. 27. num. 96. 97. 98. & 99.

QUÆSTIO XVIII.

Quare dicitur, quod Angeli ſeparabunt hic malos de medio juſtorum, cum Matth. 25. ſcribatur; quod rex eos ſeparabit?

121. *Ratio difficultatis.* Matth. 25. Difficultas jam poſita eſt: nam ſermo eſt in præſentiâ de die Judicii: & tamen aſſeritur, quod Angeli ſeparabunt malos de medio juſtorum, cum tamen Matth. 25. n. 32. habeatur; *Congregabuntur ante eum omnes gentes, ſeparabit eos ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis.*

122. Euthym. Reſpondet primò Euthymius. *Ipſe*, ſcilicet rex, *ſeparabit eos ſuo juſſu: Angeli verò ſeparabunt eos operatione, præceptum Domini tanquam miniſtri exequentes.* *Homo auctor eſt illius, quod præcipit.* Chriſtus dicitur ſeparationem conſtituere, quia ipſam fieri imperabit. 3. Reg. 6. Sicut 3. Reg. 6. n. 2. narratur, quod Salomon ædificaverit templum, cum illud fabricare mandaverit. Sic dicitur ſuprà, quod homo ſeminaverit bonum ſemen Matth. 13. in agro ſuo Matth. 12. n. 24. cum tamen non per ipſum, ſed per ſervos ſuos terræ fuerit mandatum. Quæ enim homo facere præcipit, illi ut auctori referuntur.

123. Ambroſ. Abulenſis quæſt. 70. poſt datam ſolutionem, aliam adhibet. Et ait, quod in illa die duplex erit ſeparatio: una ante judicium; alia verò poſt illud *Duplex ſeparatio.* completum. Prima, de qua dicitur: *Congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem; ſicut paſtor,* &c. Et hanc faciet Chriſtus per ſe, per ſolam voluntatem jubens. Altera verò eſt, de qua dicitur, quod ibunt hi in ſupplicium æternum; Juſti autem in vitam æternam. Et hæc executio fiet per Angelos: quia idem eſt, quod ibi dicitur: *Ibunt in ſupplicium æternum*; ac quod hic legitur: *Mittent eos in caminum ignis.* Non eſt tamen inconveniens, quod utraque ſeparatio fiet imperativè à Chriſto; executive per Angelos. Ad ſupremam Domini majeſtatem, ac dignitatem ſpectat, quod habeat miniſtros, qui ea, quæ ipſe vult, adimpleant.

Dubitabis tamen, Cur ad ſpargendum ſemen ille cœleſtis ſator dicatur, quod *Exiit ſeminare* 124. Matth. 13.
ſemen ſuum. Matth. 13. n. 3. Dum verò hic loquitur de vindicta ſumenda, ac ſuppliciis inferendis ſubditur: *Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos,* &c. Et iterum eodem cap. 13. n. 41. *Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno ejus omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem mittent in caminum ignis.* *Deus per ſe benefacit: aliis committit ſupplicium.* Perpende divinam clementiam: per ſe venit, ut ſeminet; at verò pœnas, & ſupplicia per Angelos, & miniſtros ſuos, ut quid Chryſoſt. à natura ſua alienum, infert D. Chryſoſtomus homil. 48. *Tu conſidera, ait, ineffabilem ejus miſericordiam, quod ad benefaciendum quidem pronus eſt; à deſiderio autem puniendi alienus: nam quando ſeminat, per ipſum id peragit; ſupplicia verò per alios infert: mittet enim iniquis Angelos ſuos.*

Sub parabola de extremo judicio agens Dominus, tunc introducitur Rex qui cum introiiſſet, ut ſuos convivas intueretur ibique hominem non veſte nuptrali veſtitum reperiſſet. *Tunc dixit Rex miniſtris: Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Matth. 22. n. 13. At verò Matth. 22. in ipſo extremo judicio, quos nuptiali veſte gratiæ, & juſtitiæ veſtitos invenit, ait illis: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum.* Matth. 25. n. 34. Cur hos ipſe per ſe vocat, illos verò miniſtris committit? D. Chryſoſt. *Vide, ait, illic ſervos, qui miniſtrant; quando autem beneficiis opus eſt, ſe ipſum benefactorem vocat. Venite benedicti Patris mei. Et iterum, Euge ſerve bone, & fidelis; ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. Et hunc quidem ipſe benedixit: illum autem malum, non ipſe, ſed ſervi ligant.* 125. Matth. 25. *Deus per ſe benefacit, per alios punit.*

Sicut aquila provocans ad volandum pullos ſuos, 126.
& ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum atque portavit in humeris ſuis, Dominus ſolus dux ejus fuit, Deuteron. 32. 11. Senſus litteralis Deuter. eſt quod Deus ut aquila, Iſraëlem, quaſi pullum ſuum per varia ſigna, & mirabilia in Ægypto ad inde exeundum, & evolandum provocaverit, eumque jam exire parantem, velut in expanſis providentiæ ſuæ alis aſſumpſit, protexit, & ſubvexit. At verò ad puniendum Ægyptum: *miſit eos iram, & indignationem per angelos malos.* Pſal. 77. Pſalm. 77. Ad puniendum Iſraëlem ſerpentes ignitos concitavit. Num. 21. n. 6. Num. 21. Pietatem in portando, ducendo, ac ſublevando, per ſe ipſum Deus præſtat; pœnam, ac caſtigationem aliis committit *Serpentes mordent, Deus donat.* citatus Chryſoſtomus, Chryſoſt. *Deus, ait, non per ſe ipſum punit, ſed per Angelos: & ea, quæ in Ægypto acciderunt, per illos acciderunt. Immiſſionem, inquit, per angelos malos. Igitur quando ſervare oportet, per ſe ipſum hoc facit. Ita filium miſit in ſalutem humani generis.*

Quæstio XIX

Quare hic non exprimitur gloria bonorum, ſed ſolum ponitur pœna malorum?

128. Dicitur in textu, quod Angeli *ſeparabunt malos de medio juſtorum, & mittent eos in caminum ignis.* Cur ergo etiam juſtorum gloria hic expreſſe non declaratur? Reſpondeo primò Quod Dominus in præſenti ſermone poſuit ſimilem parabolam de zizaniis, ubi de utroque diſſeruit. *Quos eos, qui faciunt iniquitatem, mittent in caminum ignis. Tunc fulgebunt juſti, ſicut Sol in regno Patris eorum.* Matth. 13. n. 43. Ideò ipſa gloria Beatorum non fuit repetenda. Dominus autem hanc repetitionem fecit in pœnis malorum, quia imperfecti magis commoventur, ac trahuntur à malis timore pœnarum, quàm deſiderio acquirendæ gloriæ. Sic ait Chryſoſt. homil. 48. quod Dominus hoc expoſuit, ut audientes viderent quàm periculoſa eſſet hæc pœna. Et D. Gregor. homil. 11. *Timendum eſt autem hoc potius, quam exponendum: aperta enim voce tormenta peccantium expoſita ſunt, ne quis ad ignorantiæ ſuæ excuſationem recurreret, ſi quid de æterno ſupplicio obſcurè diceretur.*

Imperfectos vehementius trahit pœnæ timor, quàm gloriæ amor.

Chryſoſt.

Gregor.

129. D. Thom. Secundò D. Thomas Fecerat Dominus, ait mentionem de ſagena, qua quando piſces capiuntur, boni occiduntur, ac comeduntur, mali autem foras ejiciuntur: & degentes per mare vivunt, ne ergo quis cogitaret de malis foras ejectis, dicitur, quod foras ejiciuntur, ac deinde mittuntur in caminum, ſeu fornacem ignis. Hæc ille.

130. Abulenſ. Tertiò Abulenſis quæſt. 73. De malis dicitur, quod per Angelos mittuntur in caminum ignis: boni autem per ſe ipſos ibunt ad gloriam ſuæ beatitudinis. Ratio diſſimilitudinis eſt propter duo. Primò Quia mali voluntariè pergent ad loca pœnarum; & oportet, quod trahantur. Secundò, quia corpora eorum ſunt gravia, & non poterunt velociter ire ad loca gehennæ, ſi per ſe eundum eſſet, & ideo ab Angelis, qui potentis, & velocis naturæ ſunt, portabuntur. De bonis autem ſecus erit: nam ipſi voluntariè ibunt ad loca ſua, eo quod ad gaudium vadant, ad quod nemo invitus vadit. Secundò. Quia facile eſt eis ſubito ire, quo voluerint, propter dotem agilitatis, ita ut facilius ſit eis moveri, quàm igni ſurſum; & ideo nullo adjutore egebunt, ut ad loca beatitudinis vadant. Hæc Abulenſis. Quæ ratio, ut ſubſiſtat, ita intelligenda eſt, Quod quamvis Deus ſuo impulſu uno momento poſſet damnatos in infernum detrudere; tamen aptè, & appoſitè per ſuos miniſtros ordinat, & diſponit res, unde & per Angelos detruduntur damnati in infernum.

Duplicem ponit rationem.

131. Quartò moraliter. Quamvis Angeli valde propenſi ſint ad benefaciendum exprimitur ſupplicium per eos illatum in malos: mittent eos in caminum ignis: non verò præmium bonis exhibitum; tum propter auctoritatem ſanctorum Angelorum; tum etiam propter reputationem, ac honorem juſtorum; declaratur pœna per eos inflicta, quia quamvis natura amici, ac benevoli exiſtant, tamen utpotè miniſtri caſtigant, & efficacior, ac vehementior apud eos extitit obligatio muneris, quàm naturæ propenſio; nam ſi hæc veniam ſolicitabat, illi, ſcilicet officii conditio, ad caſtigationem implebat. Hæc eſt valdè præclara miniſtrorum auctoritas. Cum pro commiſſo idololatriæ crimine filii Levi magnam occiſionem feciſſent in populo, ait illis Moyſes: *Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, unuſquiſque in filio, & fratre ſuo, ut detur vobis benedictio.* Exod. 32. n. 29. Exod. 32. Indicat Moyſes, filios Levi in hoc opere fuiſſe Deo valde placentes, ac quod in conſpectu ejus obtuliſſent oblationem valde gratam, & honorificam, dum ſecluſo omni amore, ac reſpectu carnis, & ſanguinis, proprium Levitarum manus adimplerunt. Abulenſis q. 37. *Placentes Deo, qui occidebant eos, qui ſibi attinebant, ſcilicet fratres, filios & amicos, ut detur eis benedictio.* Abulenſ.

Decor miniſtri, obligationem officii propenſioni naturæ prævalere.

132. In magnum juſtorum decorem, præmium eis per ſanctos Angelos collatum non declaratur apertè: nam hi ſunt nobis valdè amici, ac benevoli, noſtrique cuſtodes extiterunt. Et tunc maximè honorifice, ac glorioſè reſplendet corona, quando ſecluſa omni benevolentiæ ſuſpicione, ſola meritorum ratione interveniente, ipſa confertur. Poſtquam Joſeph pincernarum magiſtri explicat ſomnium ait ei: *Memento mei, ut ſuggeras Pharaoni, ut educat me de iſto carcere.* Gen. 40. n. 14. Geneſ. 40. Tamen proſperis eventibus oblitus eſt ſui interpretis. Duos poſt annos videt Pharao ſomnia ſua de ſeptem vaccis, & cum nullus inveniretur præpotens ad illa explananda, tunc recordatur magiſter pincernarum, Gen. 41. Joſeph qui ad illa enucleanda educitur. Geneſ. 41. Quomodo antea tam vehementer magiſter ille obliviſcitur ſui benefactoris, & modo illi venit in mentem, ut inde libertatem ſua ſanctus adoleſcens aſſequatur? In decorem Joſeph totum à Deo diſponebatur; ut ipſe exiret de carcere non alicujus hominis gratia operante, ſed meritorum vi negotiante. D. Chryſoſtomus homil. 63. in Geneſ. *Conſidera*, ait, *quomodo poſt reſtitutionem illius duo anni præterierint. Oportebat enim expectari tempus opportunum, ut majori cum gloria inde educeretur. Si enim præfectus pincernarum ante ſomnia Pharaonis recordatus auctoritate ſua eum liberaſſet, fortaſſe non tam perſpicua fuiſſet aliis ejus virtus; tunc autem omnipotens Deus permittit, ut & tempus ſomniorum Pharaonis veniat, & compellente neceſſitate ipſa juſtus ille in toto regno Pharaonis notus fiat.* Chryſoſt. Vide hoc tom. 1. & 2. Verb. *Dignitas*, ibi multa.

Honores ſint amicitiæ reſpectu honorant.

Matth. 13. *num.* 51. Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei: Etiam.

Num. 52. Ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in regno cœlorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo nova, & vetera.

Versiones.

Syriac. n. 51. Ait illis Jeſchua: Intelligitis hæc omnia? dicunt ei: Etiam Domine noſter.

Num. 52. Ait illis: Propterea omnis ſcriba, qui edoctus eſt ad regnum cœlorum ſimilis

eſt

eſt viro patrifamilias, qui
depromit à theſauro ſuo.
Græcus. Quapropter omnis littera-
tus.
Arabicus. Scriba, qui docet pro regno
cœlorum.

EXPOSITIO VII.

IN propoſita doctrina, utpotè valde neceſſaria, intelligentes auditores, diſcipulos quærit Do-
133. Pagnin. minus. Syriacus, Græcus, & alii, ut Pagninus,
Arias. Arias præponunt: *Dicit eis Jeſus:* ſed noſter interpres in ſuo exemplari id non poſuit, apertè enim id ſubintelligitur ex dictis; Chriſti enim verba continuantur. Interrogat Dominus: *Intellexiſtis:* benè ſciebat ipſe quantum quiſque eſſet aſſecutus, ſed hac interrogatione eos docere volebat ad ſcrutandam cœleſtem doctrinam, cum totius mundi eſſent prædicatores conſtituti *hæc omnia*; has omnes ſcilicet parabolas.

134. *Ideò*, hac particula affirmationem hic denotari, aſſeverat Euthymius; ac ſi dicat Dominus,
Euthym. *An particula ideo, dicat cauſam.* Utique omnis ſcriba. Communiter tamen particula ad intelligentiam Apoſtolorum refertur; ac ſi dicat Dominus, quia vos, ô diſcipuli mei, à me interrogatis dixiſtis, quod omnia intellexiſtis, ac proinde cognoſcitis ſub his parabolis meum Evangelium, quod ducit ad regnum cœlorum, ſignificari, eumque eſſe theſaurum: Ex hoc ergo theſauro, recondito in corde, & pectore veſtro, proferre debetis quæ aliis, ac toto mundo prædicatis. Ita D. Auguſtinus in quæſt.
Auguſt. Evang. ſecundum Matth. cap. 16. D. Chryſoſt.
Chryſoſt. homil. 48. *Quoniam ait, intellexerunt diſcipuli,*
Abulenſ. *laudat dicens: Omnis ſcriba*, &c. Sequitur Abu-
Janſenius. lenſis, Janſenius, Beauxalmis, & alii.
Beauxalm.

135. *Omnis Scriba doctus*, id eſt, omnis prædicator ac doctor, utpote vos mei Apoſtoli, qui eſtis deſtinati ad prædicandum meum Evangelium. Et alludit in hoc Salvator ad Judæorum loquendi modum, qui enarratores, ac profeſſores Legis
Alb. Mag. Moſaicæ ſcribas vocabant. Albertus Magnus, quod rectè prædicator dicitur ſcriba, quia Legem Dei debet habere ſcriptam in corde ſuo, & eam inſcribere in cordibus auditorum. *In regno cœlo-*
Græcus. *rum*, id eſt, Eccleſia. Græcus habet, *ad regnum*
Janſenius. *cœlorum.* Janſenius, Maldonatus, Beauxalmis, do-
Maldonat. ctus ad regnum cœlorum prædicandum. Alii
Beauxalm. Recentiores, ut Barradas, interpretantur ad Eccleſiam prædicandam, *Nova, & vetera.* Rectè
Auguſt. ponderat D. Auguſtinus lib. 20. de Civit. cap. 16. *Non dixit vetera, & nova, quod utique dixiſſet, niſi maluiſſet meritorum ordinem ſervare; quam temporum.* Non caſu; ſed alto conſilio nova antiquitati præfert habens meritorum rationem. Sic & di-
Cantic. 7. citur Cantic. 7. n. 13. *Omnia poma nova, & vete-*
Chryſol. *ra reſervavi tibi, dilecte mei.* Nam, ut ait Chryſologus ſerm. 137. antiquitas *præcedit, non præcellit.* Sæpè in junioribus præclariora merita inveniuntur.

136. *Similis eſt patrifamilias.* Adducitur in exem-
Senſus litteræ. plum providus paterfamilias, qui reponit in ſuo promptuario omnes cibos, omnem ſupellectilem, ac omnem ſubſtantiam, & omnem pecu-
Abulenſ. niam, ſive novam, ſive veterem, ut ait Abulenſis; & pro loco, tempore, ac neceſſitate, ut provideat domui ſuæ quædam de theſauro educit nova, quædam vetera. Sic prædicator Evangelicus nova, & abdita ſacra fidei myſteria, quæ profert pro auditorum captu per varias ſimilitudines parabolas, ac exempla, petita à rebus anti- Carthuſ.
quis, ac uſu tritis explanat, ut ex his, quæ au- Cajet.
ditores norunt, penetrent nova, & incognita, Burgenſ.
quæ eis valde ſublimia ſunt. Ita Carthuſianus, Cajetanus, Lucas Burgenſis, & alii.

D. Paſchaſius verò lib. in Matth. 7. & S. Thomas per Patremfamilias ipſummet Chriſtum interpretantur. Ac ſi dicat Dominus: Omnis ſcriba id eſt, prædicator Evangelicus, ſimilis eſt mihi, quia ego Paterfamilias ſum, qui nova myſteria meæ doctrinæ per antiqua teſtimonia veteris Teſtamenti confirmo? & explico. *Sufficit diſcipulo, ut ſit ſicut magiſter ejus.* Matth. 10. n. 25. 137. Paſchaſ. D. Thom. Matt. 10.

QUÆSTIO XX.

Quænam ſint nova & vetera, quæ de theſauro proferri dicuntur?

SEnſum germanum modò appoſui in expoſitione. Quod ſicut Paterfamilias in theſauro 138.
ſuo reſervat nova & vetera; & ex eis pro alen- *Doctrina*
da familia profert, pro ut neceſſitas exigit: ſic *explicanda*
ſcriba, ſeu prædicator novæ legis gratiæ myſte- *pro captu*
ria per antiquas, ac vulgares ſimilitudines & *auditorum.*
parabolas, prout auditores ſunt digni, capere valent, explanat, & enuclear. Sic Paulus ſcribit 1. Cor. 3.
1. Corinth. 3. n. 2. *Lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis: ſed necdum quidem poteſtis, adhuc enim carnales eſtis.*

Secundò, D. Gregor. homil. 11. in Evang. ait, 139.
quod vetera referuntur ad peccatum, quod ab Gregor.
antiquo, à primo ſcilicet homine, vocatur in mundo; nova verò ſpectant ad Chriſti gratiam, qua nobis in ipſo effluxit. Unde ait S. Thomas, D. Thom.
quod nova dicuntur præmia vitæ æternæ, vetera verò pœnæ inferni. Et quia Chriſtus Dominus *Prædicator*
in parabola de theſauro, ac margarita propoſuit *dicat de*
excellentiam, ac ſuavitatem gloriæ; in parobola *ſuavitate*
autem ſagenæ de pœna gehennæ tractavit, ait, *gloriæ, &*
quod omnis doctor, ac prædicator in Eccleſia *terrore inferni.*
ſimilis ſit ipſi, qui Paterfamilias eſt, ut proferat de theſauro ſuæ ſapientiæ nova, ſcilicet ſuavitatem, & excellentiam gloriæ, ut alliciat auditores, & etiam vetera, ſcilicet gravitatem pœnæ, & ſupplicii peccati, ut ipſoſmet deterreat tam horribili cruciatu.

Tertiò D. Hilarius, D. Chryſoſtomus, D. Hie- 140.
ronymus, D. Gregorius, S. Auguſtinus, Euthy- Hilarius.
mius, D. Paſchaſius, Beda & alii communiter Chryſoſt.
dicunt, nova, & vetera indicare novum, & vetus Hieron.
Teſtamentum, quia prælatus, ac prædicator de- Gregor.
bet eſſet valde doctus, & verſatus in utraque pa- Auguſt.
gina, ut ex utraque proferat teſtimonia ad ſuam Euthym.
doctrinam confirmãdam. Unde ait Lyranus, quod Paſchaſ.
in thyara Pontificis duo cornua, duo ſunt Teſta- Beda.
menta, duæ autem fimbriæ ſpiritus, & littera. Lyran.

Objicit Abulenſ. quæſt. 75. quod quando Chri- 141.
ſtus hæc docebat nondum novum Teſtamentum Abulenſ.
erat ſcriptum. Objectio tamen parum roboris *Solvitur objectio.*
habet, nam quamvis Teſtamentum novum nondum eſſet ſcriptum, jam tamen novi teſtamenti

doctrina

doctrina erat. Deinde Chriſtus Dominus per hæc inſtruebat omnes prædicatores, præſentes, & futuros in ſua Eccleſia, ut in utroque teſtamento eſſent maxime verſati utque omnes ſcirent, quanta unitas eſſet, atque conformitas in utroque, ut jam magis explico.

142\. Mandat Dominus ut fidei profeſſor ex utroque teſtamento proferat documenta in ſua tradenda doctrina, propter conſonantiam, unitatem, ac conformitatem, quæ eſt in utroque. Unde qui unum tenet, & alterum negat, ut ſunt Hæretici, utrumque non admittit. D. Chryſoſt. hom. 48. in Matth. *Hæretici expertes ſunt hujus beatificationis, qui non poſſunt emittere nova, & vetera, nam cum vetera non teneant, nova credere non poſſunt; ſicut è contra qui nova non habent, hi veteribus penitus carent, hæc enim inter ſe magno juncta, & connexa vinculo ſunt.* Huc pertinent verba Sponſæ: *Omnia poma nova, & vetera, dilecte mi, ſervavi tibi.* Cantic. 7. n. 13. D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Apoſtoli*, ait, *Legis, & Prophetarum vocibus comprobant omnia, ut ſimiles ei invenirentur, cujus theſaurum in corde gerebant. Hinc quoque Sponſa canit:* Nova, *& vetera ſervavi tibi fratruelis meus.*

Mira cohærentia inter novum, & vetus teſtamentum. Chryſoſt. Cant. 7. Paſchaſ.

Tanto fœdere inter ſe cohæret utraque pagina, ut uni, & eidem ſerventur, & una ex altera comprobetur.

143\. Apud Iſaiam 6. num. 5. *Duo Seraphim ſtabant & clamabant alter ad alterum.* Per duo Seraphim duo teſtamenta interpretatur D. Hieronym. Epiſt. 142. ad Damaſum. *Pulchrè poſitum eſt alter ad alterum: quidquid enim in veteri legimus teſtamento, hoc idem in Evangelio reperimus. Et quod in Evangelio fuerit lectitatum, ex veteris teſtamenti auctoritate deducitur: nihil in eis diſſonum, nihil diverſum.* Et confirmatur ex his, quæ infra à Propheta ſcribuntur. *Commota ſunt ſuperliminaria à voce clamantis.* Cum duo clamarent, non dicitur, quod in eis erant voces, ſed vox *à voce clamantis:* quia in utroque teſtamento una eſt vox, una eſt lingua quæ loquitur, & clamat.

Iſai. 6. Hieronym. *In utroque teſtamento una vox.*

144\. Apud Ezechielem apparet una rota, quatuor habens facies, in quibus una ſimilitudo videbatur. Sic ſcibritur: *Una ſimilitudo ipſarum quatuor, & aſpectus earum, & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ*, Ezech. 1. n. 16. D. Gregorius in Ezechiel homil. 6. docet per illas quatuor facies deſignari Legem, & Prophetiam Veteris teſtamenti, ac Evangelicam, & Apoſtolicam doctrinam novi Teſtamenti Et hæc quatuor facies, ſeu partes, non diverſas, ſed unicam referebant ſimilitudinem, ac aſpectum. Sic ait S. Doctor. *Quia quod prædicat lex, hoc etiam Prophetæ; quod denuntiant Prophetæ, hoc exhibet Evangelium: quod exhibuit Evangelium, hoc prædicarunt Apoſtoli. Una ergo eſt ſimilitudo ipſarum quatuor: quia divina eloquia, etſi temporibus diſtincta, ſunt tamen ſenſibus unita*, in hac conſideratione dicitur à Propheta 1. n. 6. *Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni.* Quaſi Apoſtolorum doctrinæ facies (& idem eſt de aliis ſcriptoribus) ſingulis aliis ſine ulla differentia conveniat.

Ezech. Gregor. *In ſingulis ſcriptoribus eadem facies.*

145\. Pergit S. Pater ponderans citat. num. 16. *Quaſi ſit rata in medio rotæ*: Sic ait: *Rota intra rotam eſt teſtamentum novum intra teſtamentum vetus; quia quod deſignavit teſtamentum vetus, hoc teſtamentum novum exhibuit.* Quod r altis exemplis confirmat.

Ezech. 1. Gregor.

146\. Poteſt etiam aliter explicari *nova, & vetera* Doctus ſcriba, ac magiſter profert *de theſauro ſuo nova, & vetera*: profert vetera, ſcilicet, documenta, novis tamen expoſitionibus, ac declarationibus, cum textu cohærentibus. Pro quo audiendus eſt Rupertus, Prolog. in Apocal. poſt medium. *Dicet aliquis* ait, *jam ſatis eſt quod alii meliores, & ſanctiores, & doctiores invenerunt, atque ſcripſerunt. Illicitum eſt, temerarium eſt adjicere quidpiam ad ea, quæ à nominatis, Catholiciſque Patribus dicta ſunt, atque ita faſtidium facere legentibus, augendo multitudinem commentariorum. Ad hæc inquam nimirum: Sanctarum Scripturarum ſpatioſus eſt ager omnibus Chriſti confeſſoribus communis, & tractandi illas nullo jure negari poteſt licentia, dummodo ſalva fide, quod ſentit, dicat, ac ſcribat. Quis namque rectè dedignatur, eo quod in eadem poſſeſſione poſt unum, aut duos puteos, quos foderunt Patres præcedētes, plures proprio fodiant labore. Denique Iſaac & alios puteos fodit præter illos, quos foderant ſervi patris ſui Abraham*, Geneſ. 26. n. 28. *foderunt in torrente, & repererunt aquam vivam. Item foderunt & alium ac deinceps: perfectus inde fodit & alium puteum.* Hæc Rupertus.

Rupert. *Prædicatori licet noviter aliquid dicere, ſalva fide.*

147\. Licet ergo nobis ingenii vomere alios puteos præter antiquos fodere, ut ex eis aquam bonam, ac vitam hauriamus, non enim, quia hæc aqua ſit recenter inventa, inde contemnenda; nec quia illa antiqua, ſolum potanda. Prudenter Seneca Epiſt. 33. dixit: *Quid ergo? Non ibo per priorum veſtigia? Ego vera utar via veteri: ſed ſi prorem, planioremque invenero, hanc muniam. Qui ante nos iſta monuerunt, non Domini noſtri, ſed duces ſunt. Patet omnibus veritas nondum eſt occupata, multum ex illa etiam futuris relictum eſt.*

Si nova meliora pateant, ſequenda. Seneca.

CAP. XXX.

Jeſus in Patria ſua.

Matth. 13. *num.* 53. Et factum eſt, cum conſummaſſet Jeſus parabolas iſtas, tranſiit inde.

Num. 54. Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in Synagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic ſapientia hæc, & virtutes?

VERSIONES.

Vatablus. Evenit, ut quum finiſſet Jeſus parabolas has, digrederetur illinc.

Syriacus. Et facta eſt, quum abſolviſſet Jeſchua parabolas iſtas, ut diſceſſerit illinc. Et cum veniſſet in provinciam ſuam, docuit eos in ſynagogis eorum

rum

rem, itaut obſtupeſcerent, & dicerent.

ALTER TEXTUS.

Marc. n. 1. Et egreſſus inde abiit in patriam ſuam: & ſequebantur eum Diſpuli ejus.

Num. 2. Et facto ſabbato cœpit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina ejus dicentes: Unde huic omnia? & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi: & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur

Luc. 4. *n.* 16. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit ſecundùm conſuetudinem ſuam in die Sabbati in Synagogam, & ſurrexit legere.

EXPOSITIO I.

1. *Connexio hiſtoriæ.* Abulenſ. Carthuſ. Janſen. Divus Matth. poſt prædictas ſeptem parabolas narrat, Chriſtum ſe contuliſſe in patriam ſuam Nazareth. At D. Marcus, & D. Lucas, ut notant Abulenſis quæſt. 78. Carthuſianus, Janſen. & alii ordinem factorum non ſunt ſecuti, & ideo alio loco hanc hiſtoriam ſcribunt.

2. *Cum conſummaſſet*, ſeu abſolviſſet, ſeu finiviſſet has parabolas, *tranſit inde*, ſcilicet ex domo, in qua habitabat Capharnaum, *& tranſit inde*, fotte non eodem die, nam ut valdè probabile ſub nocte parabolas abſolviſſe videtur. D. Thomas ait, quod tranſivit, quia ad intelligendum non erant idonei homines illi, ideo ad alia ſe tranſtulit. Eccleſ 32. n. 6. *Ubi auditus non eſt, non effundas ſermonem*, & 22. n. 9. *Cum dormiente loquitur, qui narrat ſtulto ſapientiam.* Theoph. verò, & Albert. Magnus inquiunt, quod tranſiit, ut & aliis prodeſſet, per variaque loca ſuam doctrinam ſeminaret ac diffunderet.

D. Thom. Eccleſ. 32. Eccleſ. 22. Theophyl. Alber Mag.

3. *Et veniens in patriam ſuam.* Patriam dixit Evangeliſta, non Bethlehem, in qua erat natus, quæ longè diſtabat à Carpharnaum, cui vicina erat Nazareth, quæ ſub nomine patriæ hic intelligitur; ibi enim educatus, ac enutritus fuerat, ut exprimit D. Lucas; & ita docent D. Hieron. D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Paſchaſius, Euthymius, & alii. *Et docebat eos.* Inter cætera admirabiliter explicavit Iſaiæ locum 61. n. 1. ut refert D. Lucas 4. n. 17. *In Synagogis eorum.* Cur autem Chriſtus prædicaret in Synagogis Judæorum dixi tom. 2. cap. 9. quæſt. 3. *Ita ut mirarentur*, quia viderant eum tanta ſcientia eminere, quem nunquam viderant litteras didiciſſe Joan. 7. n. 15. *Mirabantur Judæi dicentes: Quomodo hic litteras ſcit, cum non didicerit.* Sic & de Apoſtolis admirabantur Judæi Actor. 4. n. 13. Deinde ſtupebant ob excellentiam doctrinæ Chriſti. Unde dixerunt: *nunquam ſic locutus eſt homo.* Joan. 7. num. 46. Obſtupeſcebant tandem de modo doctrinæ ejus; non docebat, ut doctor Legem exponens; ſed ut habens poteſtatem, ac Legem tribuens. Matth. 7. n. 27. *Admirabantur turbæ ſuper doctrina ejus. Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ, & Phariſæi.*

Hieron. Chryſoſt. Theoph. Paſchaſ. Euthym. Luc. 4. Joan. 7. Actor. 4. Joan. 7. Matth. 7.

4. *Unde huic ſapientia, & virtutes*: D. Auguſt. lib. 1. Quæſt. Evang. c. 14: ſic interpretatur. *Unde huic ſapientia* in iis, quæ loquebatur? *virtutes* in iis quæ operabatur. Unde Apoſtolus 1. Corinth. 1. num. 24. appellat Chriſtum *Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Virtutem ad ſigna refert; ſapientiam ad doctrinam.

Auguſt. 1. Corint.

Matth. 13. *num.* 55. Nonne hic eſt fabri filius, nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas?

Num. 56. Et ſorores ejus apud nos ſunt? Unde ergo huic omnia iſta? Et ſcandalizabantur in eo.

VERSIONES.

Arabicus. Nonne hic eſt fabri lignarii filius.

Vatablus. Nonne hic eſt ille fabri filius.

Syriacus. Et ſorores ejus omnes nonne apud nos ſunt? Unde huic ipſi iſta omnia? Et offēdebantur in eo.

Marc. 6. *n.* 3. Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Joſeph, & Iudæ, & Simonis; nonne & ſorores ejus hic nobiſcum ſunt? & ſcandalizabantur in eo.

Luc. 4. *n.* 22. Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipſius, & dicebant: nonne hic eſt filius Joſeph?

EXPOSITIO II.

5. Divus Mathæus habet: *Nonne hic eſt fabri filius?* Divus Marcus verò: *Nonne hic eſt faber?* Utrumque protulerunt, quidam hoc, alii illud tanquam ſi dicerent: Unde huic ſapientia, & virtutes, qui ſcholas non frequentavit, ſed fabri filius eſt; ſeu in arte fabrili ipſe ſe exercuit, ut volunt Lyranus, Maldonatus. Seu dictus eſt Dominus faber, ut ait Divus Paſchaſius citandus quæſt. 2. quia fabri filius. Vide tom. 1. lib. 2. cap. 10. q. 28. ibi à me dicta.

Lyran. Maldonat. Paſchaſ.

Nonne

6. Hieron. *Quomodo fratres.* Geneſ. 13. Geneſ. 28. Geneſ. 29.

Nonne Mater ejus dicitur Maria; Hæc dicunt, ut oſtendant, quam apprime Chriſtum cognoſcant *Et fratres ejus.* D. Hieronymus ait: *Miraris, ſi errent in fratribus, qui errant in patre.* Et lib. adverſus Helvid. cap. 8. *eodem modo*, inquit, *æſtimantur & fratres, quo æſtimatus eſt pater.* Tamen Judæorum more Chriſti cognati, fratres dicuntur, ſic... & conſanguineæ ſorores. Nam Lot filius Aram fratris Abraham, ipſius Abrahæ frater vocatur Geneſ. 13. n. 8. & Laban avunculus Jacob Geneſ. 28. n. 2. & tamen Jacob frater nuncupatur Geneſ. 29. n. 12. Dicuntur hic Chriſti fratres filii Mariæ Cleophæ, ſeu Alphæi, aliorumque fratrum, ac ſororum Joſeph. Hi ſunt Jacobus, & Joſeph, & Simon, & Judas de quibus quæſt. ſeq.

7. Burgenſ. Syriac.

Et ſorores ejus patrueles ſcilicet nepotes Joſeph ex fratribus, aut ſororibus. *Omnes*, fœminei eſt generis in Græca radice, ut notat Lucas Burgenſis, Syriacus legit: *Et ſorores ejus omnes nonne apud nos ſunt?* De quo quæſtione ſequenti. *Unde ergo huic omnia iſta?* Emphaſis eſt in pronomine. *Huic* ſcilicet humili, & obſcuro genere, ac conditione, *& ſcandalizabantur in eo*, offendebantur, offendiculi occaſionem acceperunt, quod Chriſtus cum eſſet fabri filius, ſeu eſſet faber, ut alii apud Marcum dixerunt, ſe magiſtrum, ac prophetam faceret. Sicut homines etiam indignarentur, ſi viderent aliquem ex fabrili officina proſilire in ſuggeſtum magiſterii, de ſtultitia, ac arrogantia arguerent eum. Hæc tractabant Nazarethini ignorantes, Chriſtum eſſe filium Dei, ut verum Meſſiam promiſſum in lege, qui ex ardentiſſima ſua charitate non dedignatus eſt inter fabros naſci, ac agere, ut nos redimeret, ac exemplo ſuo humilitatem doceret.

Quæstio I.

Quinam ſint fratres, & ſorores, de quibus hic agitur?

8. *Hi ſolum nominantur*

Quamvis Chriſtus habuiſſet multos cognatos, & affines; qui ejus fratres hic dicuntur, ut notavi in Expoſitione: tamen particulariter hic Judæi, ut referunt Evangeliſtæ, expreſſerunt filios, & filias Mariæ Cleophæ, ſeu Alphæi, ſororis ſcilicet S. Joſeph, Sponſi B. Virginis: tum quia Chriſto erant ſanguine proximiores: tum quia in Chriſtum crediderant, ab eoque ejus Apoſtoli creati erant. Quos autem nominant ſingillatim ad expoſitionem textus videamus:

9. Jacob.

Primus hic nominatus eſt Jacobus; & hic eſt minor, cognomento Alphæi, Apoſtolus, primus Epiſcopus Ieroſolymorum, & Auctor Epiſtolæ Canonicæ, de quo jam egi cap. 5. q. 19. n. 10.

Joſeph. Actor. 1.

Secundus eſt Joſeph. Græcus habet Joſes, fuit unus ex ſeptuaginta duobus diſcipulis, frater prædicti Jacobi Minoris, qui cognominabatur Juſtus, quem combinaverunt Apoſtoli cum S. Matthia, cum ſors caderet ſuper Matthiam Actor. 1. n. 23. Poſtea creatus eſt Epiſcopus Eleuteropolis inter ſanctos adſcriptus, colitur 22. Julii.

10. Simon. Euſeb. Chryſoſt. Theoph. Beda. Caſtro.

Tertius eſt Simon, filius Cleophæ, teſte Heg-ſippo apud Euſebium lib. 3. Hiſtoriar. cap. 11. proindeque fratrem fuiſſe Jacobi minoris, docent D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Beda, & alii apud Chriſtophorum à Caſtro lib. de Deipara cap. 1. Hic fratri ſuo Jacobo in Epiſcopatu Jeroſolymæ ſucceſſit, centum viginti annorum crucifixus lauream martyrii obtinuit; colitur die 18. Februarii. Quartus eſt Judas, ſcilicet Thadæus, à D. Luca 6. num. 16. dictus eſt Judas Jacobi, id eſt, frater Jacobi Minoris. Auctor eſt Epiſtolæ Canonicæ, de quo dictum eſt ſuprà cap. 5. quæſt. 19. num. 111. Quos quatuor nominaverunt hic Judæi. Dicunt etiam. Judas.

11. *Quænam ſorores.* Epiph. Caſtro.

Et ſorores ejus. Eſther, & Thamar ſorores Jacobi, Joſeph, Simonis, & Judæ nuncupantur ab Hippolyto apud Nicephorum lib. 2. cap. 3. Tamen à D. Epiphanio hæreſi 78. & Theophylacto vocantur Maria Salome, quæ fuit uxor Zebedæi, & Mater S. Joannis, & Jacobi Majoris Apoſtolorum, qui proinde ex ſorore nepotes extiterunt Jacobi Minoris, Simonis, Joſeph, & Judæ: de quo latè agit Chriſtophorus à Caſtro lib. de Deipara cap. 1. Hinc colligit ipſe quod ſoli Jacobus, Joſeph, Simon, & Judas, filii Cleophæ, vocantur fratres, id eſt, patrueles Chriſti, Joannes verò, & Jacobus filii Zebedæi, non dicuntur fratres Chriſti, quia non fuerunt ejus patrueles, ſive conſobrini propriè, & in primo gradu, ſed nati fuerunt ex conſobrina Chriſti Maria Salome. Iterum ipſe Chriſtophorus à Caſtro colligit, Jacobum Minorem fratrem Mariæ Salomæ, ſeniorem fuiſſe Jacobo Majore filius ipſius Salome, Zebedæi ad minimum novem, vel decem annis; minor enim majoris erat avunculus: minor ergo dicitur, non ætate, ſed vocatione Chriſti. De quo vide ſuprà cap. 5. citata quæſt. 19.

Quæstio II.

Quomodo Chriſtum dicunt filium fabri? & quamnam artem exercebat D. Joſeph?

12. Auguſt. *Myſticè intelligit fabrum.* Paſchaſ.

Chriſtum Dominum fabri filium dici myſticè, exponit D. Auguſtinus ſerm. de Nativitat. *Eſt*, inquit, *pater Chriſti faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus eſt, arcam Noë diſpoſuit, Moyſi tabernaculum ordinavit, arcam teſtamenti inſtituit: fabrum dixerim, qui mentem rigidam explanat, ac cogitationes ſuperbas excidit.* D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. ait: *Marcus eum non fabri filium, ſed ipſum fabrum dixit. Eo enim fabrum credebant, quo & fabri filium; ex artificio patris, vere & ipſe faber quoniam fabricator eſt Orbis per quem facta ſunt omnia.* Similiter alii Patres.

13. *In qua arte D. Joſeph faber?* Cajet. Hilar. Ambroſ. Beda. *Ferrarium, intelligunt.*

Ad litteram tamen propius accedendo. Chriſtus dicitur filius fabri quia putabatur filius Joſeph, qui faber, extabat. In quanam verò arte, dubium eſt: nam faber, tam Latinè quàm Græcè ſignificat fabros cujuſcumque generis, ſive lignarios, ſive ferrarios, ſeu argentarios, ſive aurarios. Unde ait Cajetanus in præſenti, quod incertum, cujuſnam artis fuerit.

14. Chryſol.

D. Hilarius hic, D. Ambroſius in cap. 3. Luc. Beda in cap. 6. Marc. dicunt, S. Joſephum fuiſſe fabrum ferrarium. Ad quod alludens D. Chryſol. ſerm

ſerm. 48. ait : *Chriſtus erat fabri filius, ſed illius, qui mundi fabricam fecit non malleo, ſed præcepto, qui elementorum membra non ingenio, ſed juſſione compegit; qui maſſam ſæculi, auctoritate non carbone conflavit; qui Solem, non terreno igne, ſed ſupremo calore ſuccendit: qui Lunam, tenebras, noctem formavit, & tempora; qui ſtellas variata luce diſtinxit, qui cuncta fecit ex nihilo: & fecit, ô homo tibi, ut opificem operis æſtimatione penſares.* Secun-
15. do Hugo exiſtimat, S. Joſeph, fuiſſe artificem.

Lignarium dicunt. Chryſoſt. D. Thom. Alber. Mag. Carthuſ. Abulenſ. Caſſian. Beauxam. Barrad. Juſt.Mart.

Tertia, & communis ſententia aſſeverat, fuiſſe fabrum lignarium. Ita ex D. Chryſoſtomo docent S.Thomas, Albertus Magnus, Carthuſianus, Abulenſis, Lyranus, Simon de Caſſia. Sequuntur communiter Recentiores, noſter Beauxam. Barrad. Et pro hac ſtat lectio Arabica: *Nonne hic eſt fabri lignarii filius?* In hac ſententia loquitur D. Juſtinus Martyr in Dialogo cum Triphone Judæo *Cum fabri lignarii, filius haberetur, in formis videlicet, quemadmodum Scripturæ annuntiabant, apparens faber atque adeo ipſe putaretur eſſe: fabrilia namque, cum in hominibus eſſet, faciebat opera, aratra, & juga conficiens.* Hinc fortaſſe Dominus in ſuis concionibus ab eis accepit ſimilitudines. *Tollite jugum meum ſuper vos.* Matth. 11. nu. 29. *Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.* Luc 9. n 29.

Matth. 11. Luc. 9.

16. *Chriſtus delectatur in Euchariſtia.*

Perpende iterum eadem verba: Chriſtus *erat aratra, & juga conficiens.* In ſuo Euchariſtico pane ſummoperè Dominus delectatur, inde in illis peculiariter degebat, ac occupabatur, quæ ad ſegetem panis, ac illius creationem pertinent. De quo plura dicam cap. ultimo.

Quæstio III.

Quare non nominant Ioſeph, ac dicunt apud eos eſſe, ſicut de aliis aſtruunt.

17. *Joſeph quo tempore mortuus.* Epiph. Vincent. Comeſtor. Baron. Suar.

Chriſti conſanguineos Judæi recenſentes ſanctum Joſeph tacent, & ipſum expreſsè non nominant. Ex quo mihi eſt magna conjectura, quod ſcilicet hoc tempore ipſe jam mortuus eſſet. Communis enim ſententia eſt hodie, quod S. Joſeph ante Chriſti Paſſionem ſit mortuus, ut docet D. Ephiphan. hæreſi 78. Vincent. ſermo. de S. Joſeph, Petrus Comeſt. c. 38. ſuæ hiſtoriæ, Baron. anno Chriſti 12. n. 3. in Epitome Spondani eodem anno 12. ejus mortem conſtituit. Mihi cum Suario tom. 2. ad 3. part. ſect. 1. §. ad primam, probabiliſſimum, S. Joſeph ante Chriſti annum trigeſimum obiiſſe: nam alias de eo fieret aliqua mentio in Evangelio tempore prædicationis Chriſti.

18. Quod confirmo ex præſenti loco. Dicunt Nazarethni: *Nonne Mater ejus dicitur Maria & fratres ejus Jacobus, & Joſeph, & Simon, & Judas: & ſorores ejus nonne apud nos ſunt?* Si Matrem Jesu, ac propinquos propriis nominibus exprimunt, & fatentur, eos apud ſe eſſe, cur etiam patrem putativum proprio nomine non declarant, ac dicunt eum eſſe apud illos, ſed ſolum Chriſtum filium fabri vocant? Ea mihi videtur accommodatiſſima ratio: Quia ipſe Joſeph, jam mortuus, apud eos non erat.

Joſeph jàm mortuus prædicationis tempore.

19. Quandam pulchram rationem moralem in hoc negotio excogitavit D.Petrus Chryſol. ſerm. 48. *Si Mater, ait, ſi fratres, ſi ſorores apud vos ſunt, pater ubi eſt? Vobiſcum non eſt, quia Deus odit fictos, invidos deſerit, declinat ingratos, ſibi non ſinit crudeles, & impios commorari.* Cum Chriſti propinquos dicant eſſe apud eos, non ſic de Chriſti patre aſtruunt. Alto nomine res gubernabatur. Jeſu Pater Deus, & non commoratur apud impios: nec depravatos homines apud ſe ſuſtinere poteſt. *Non habitabit juxta te malignus, neque permanebunt injuſti ante oculos tuos.* Pſalm. 5. n. 6. Caldæus vertit: *Non commorabitur tecum malus, non permanebunt irriſores coram oculis tuis.* Non enim patitur Deus apud ſe iniquos: ſed ſicut pulvis deficit à facie venti, ſic peccatores à Dei intuitu ejiciuntur.

Chryſol. *Deus apud ſe peccatores non patitur.* Pſal. 5. Chaldæus.

Quæstio IV.

Quare Judæi vilitatem artis, ac humiles ortus Chriſto Domino objiciunt?

Cum Chriſti virtutes viderent Nazarethni, ac ejus divinam ſapientiam audirent, dicunt: *Nonne hic eſt filius fabri? nonne & Mater ejus dicitur Maria? & fratres ejus, &c.* Vilitatem artis putativi parentis, ac humiles cognatos opponunt. Ad quod reſpondet primò Abulenſis qu. 83. Hæc dicunt ad oſtendendum, quod Chriſtus erat eis notus, & ipſi ſciebant totam converſationem ejus, & cognationem: & tamen nunquam litteras didicerat: quaſi dicant: nos benè cognoſcimus hunc, quia ſcimus, quod ipſe eſt fabri filius, & Mariæ, & fratres ejus ſunt tales, & tales: & ſorores ejus ſunt nobiſcum, & tamen ſcimus, quod nunquam litteras didicit: quomodo ergo tantam ſapientiam habere poteſt? Secundo. Dicebant hoc quaſi in contumeliam Chriſti Domini: nam licet ipſe eſſet ex ſemine regio David, tamen omnes ejus cognati erant pauperes, & ex hoc contemptibiles. Indignabantur, quod Chriſtus ex tam humili genere tanta ſcientia reſplenderet. 20.

Abulenſ. *Chriſtus à Judæis ob paupertatem contemnitur.*

Tertiò, D.Chryſoſtomus homil. 49. in Matth. Sic loquuntur Judæi, ut in omnibus ſe fatuos, & ignorantes oſtendant. *Ex vecordia ſua vilipendunt eum ob illum, qui pater eſſe putabatur: cum tamen exemplis priſcorum potuiſſent commoneri, quia à parentibus parum notis inſignes filios procreatos noviſſent: nam David ignoti agricolæ erat filius, & Amos caprarii filium, & ipſe caprarum cuſtos. Moyſes quoq; Legiſlator multo inferiorem ſeipſo parentem habuit. Cum igitur eo maximè admirari, & venerari deberet, quod à tali natus ita divinitus loquebatur. Unde ergo admirari, ac colere debebant, inde ad aſpernandū concitantur.* Oportebat propter hoc maxime eum honorare, qui à talibus exiſtens talia loquebatur. 21.

Chryſoſt. *Laudandus qui humili loco natus, meritis eſt ſublimis.*

Quartò, ut ait ipſe Chryſoſtomus, non intelligebant Judæi altitudinem divini conſilii, quod ipſe ex humilibus parentibus natus eſt, ut ſola divina virtus in eo operari videretur. Pro quo argumento rectè ait Theodor. tom. 6. in Concil. Epiph. in Apendice 5. cap. 2. homil. de Nativit. Chriſti. *Si filius eſſet, ait, imperantis, poteſtati utilitatem adſcriberent ſi legiſlatoris factus fuiſſet filius, præceptis utilitatem adſcriberent. Sed quid fecit? Omnia paupera, & vilia elegit: omnia mediocria:* 22.

Chryſoſt. Theodor. *Divinitas ſine hominū adminiculis declaratur.*

& plurimum obſcura, ut divinitas ſola cognoſceretur Orbem transformaſſe terrarum. Hæc eſt præclara divinitatis celſitudo, quod ipſa per ſe ſolum abſque hominum adminiculis ſufficiens, & abundans ſit.

23. Euthym. Quintò perbellè Euthymius. *Vide*, ait, *extremam dementiam. Dicunt enim, parentibus ortus eſt tenuibus; unde ergo huic omnia iſta prævenerunt? Atqui ô vani, non ob parentum generationem, neque ob divitiarum affluentiam, aut aliud quidpiam hujuſmodi, ſed ob egregiam vitam intelligentia, ac miracula divinitus his qui digni ſunt, denotantur.* Fatuitas hominum, cum ſibi perſuadeant, quod ob divitias, ac nobilitatem ſunt danda cœleſtia dona, cum non niſi ob merita, ac egregiam vitam illa dentur.

Dei dona non ob nobilitatem, ſed ob merita dantur.

24. Theophyl. Sextò, Theophylactus in cap. 6. Marc. *Tam atrox malum*, ait, *eſt invidia, ſemper enim obſcurat bona, nec illa ab invidis videri ſinit.* Eximia Chriſti virtus, ſapientia, ac miraculorum poteſtas, luce meridiana clarior reſplendebat cunctiſque erat manifeſta: tamen invidia non ſinit videri, ſed nebulas humilitatis ortus utilitatis artis, ſervilis exercitii objicit, præclaraque virus Chriſti, quæ omnium rapiebat oculos, ab unius invidi oculis non capitur.

Invidia caeca nec virtutes claras videt.

25. Marc. 1. Poſtquam D. Marcus 1. num. 8. ſcribit egregia Chriſti miracula, virtutes, & facta, ſtatim addit: *Et proceſſit rumor ejus ſtatim in omnem regionem Galilææ.* Operum Chriſti fama per totam Galilæam divulgatur. Cur etiam Jeruſalem, Judæorumque loca, vel ſaltem eorum exiguum vinculum non occupat? Tenebat jam invidia Judæorum mentes, quæ eos adeo obtenebraverat, ut fama, quæ totum impleverat Orbem eorum parvum vicum, Ipſa invidia oſtium obturante, non attingeret. Præclare D. Chryſ. hom. in Marc. *Proceſſit rumor, ait, in omnem regionem Galilææ; non in Judæam, non in Jeroſolymam: Doctores enim Judæorum invidentes Jeſu rumorem ingredi non ſinebant. Rumor ergo ingreditur in eas aures, quæ invidia non clauduntur. Hoc totum quare dico? Quia rumor ejus egreſſus eſt in omnem Galilæam: & in imum vicum Judææ non pervenit. Anima, quæ ſemel poſſeſſa fuerit ab invidia, difficile eſt, ut virtutes recipiat: Impoſſibile penè eſt remediari animam, quam invidia poſſederit.*

Invidia non ſinit virtutes videri.

Chryſol.

CAP. XXXI.

Nemo Propheta in Patria ſua.

Luc. 4. n. 23. Et ait illis. Utique dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice, cura teipſum. Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua.

VERSIONES.

Syriacus. Ait illis Ieſchua: Jam dicetis mihi hanc parabolam: Medice, cura teipſum: quæcumque audivimus, te executum fuiſſe in Capharnaum, exequere & hic in civitate tua.

Vatab. Pagnin. Omnino dicetis mihi hanc ſimilitudinem.

EXPOSITIO I.

Hæc Hiſtoria ſubſequens eſt ad præcedentia poſt multa præclara Chriſti geſta in Capharnaum, quæ narrat Divus Matthæus à capite 8. uſque ad cap. 13. D. Marcus ſupra citatus. Ex quo datur intelligi, ut obſervat D. Auguſtinus. lib. 4. de conſenſu Evangel. cap. 22. quod D. Lucas non obſervaverit ordinem temporis, cum hæc ſcribat in initio prædicationis Chriſti, cum alia multa geſta ſignanter Capharnaum anteceſſerint; anteque omnia Lucas hanc hiſtoriam refert. Ad quod quandam rationem moralem reddit Origenes homil. 23. in Lucam. Nazareth, ait, eſſe typum Judæorum, Capharnaum typum Gentium. Erit enim tempus, quando dicturus eſt populus Iſraël, quæ oſtendiſti univerſo orbi, oſtende & nobis: prædica ſermonem tuum populo Iſraël, ut ſaltem cum ſubintraverit plenitudo Gentium, tunc omnis Iſraël ſalvus fiat. 1

Connexio hiſtoriæ. Auguſt. Origen.

Cum eſſet Jeſus prædicans in Synagoga, ait, Nazaræis; *Utique dicetis mihi*: Omnino ſine dubio objicietis mihi. Vidit Jeſus; ut inquiunt Divus Bonaventura, Toletus, noſter Beauxames, Barradas, & alii Judæos hæc occultè intra ſe cogitare, & velle Domino opponere quandam ſimilitudinem, ſeu parabolam. Ipſe Dominus ſua divina ſapientia præoccupat objectionem. *Dicetis mihi: Medice, cura teipſum.* Hoc erat commune proverbium apud Judæos, ut obſervant D. Cyrillus in Catena, D. Thomas, & communiter Expoſitores. Hoc arguebantur Medici ægrotantes, qui cum alios curarent, ſemetipſos non ſanabant. Hoc ſimulatè volvebant Judæi intra ſe ad Chriſtum arguendum. Nam ipſe cum dixiſſet, ſe eſſe Medicum: *Miſit me ſanare contritos corde.* Luc. 4. num. 17. alios nempe Capharnaum curaſti, ut ait Euſebius feria 2. apud Dominicam Quadrageſ. cura teipſum, carnem tuam, propinquos tuos, patriam tuam. Hac phraſi pungebantur illi, qui cum aliis bonis conſiliis proſint, ſemetipſos cum ſuis ſceleribus demergunt in infernum. 2

Bonavent. Tolet. Beauxam. Barrad. Cyrilli. Luc. 4. Euſeb.

Quanta audivimus, fama referente. Non dicunt, ſcimus, ſed audivimus. D. Antonius Ulyſſiponenſis feria 2. poſt 3. Dom. Quadrag. Quare dicunt: Audivimus. *Quaſi dicunt, neſcimus, veram ſit.* Euſebius homil. citata, *Hoc enim derogando dicebant, & ea, quæ de ipſo audiebant, non credebant.* Tanquam non credentes? opera Chriſti ſolum de auditu dabant teſtimonium: *Quanta audivimus.* De viſu vero aſſerebant, ſe nihil inſpexiſſe. Unde dicebant: *Fac, & hic in patria tua*; Ubi conceptus, nutritius, ac educatus es, ubique ſunt tui fratres, ſorores, cognati familiares, ac vicini. Qui ergo tot miraculis in alios es beneficus, propitius eſto tantis donis in tuos. Et notandum, quod, non dicunt; Te rogamus, ut dicas, 3

Ant. Ulyſſip. Euſeb.

Homines volunt, quod Deus ad eorum beneplacitum ſit obtemperans.

&

& facias; ſed imperativè loquuntur: *Fac & hîc in patria tua*: Adeo aliquando inſoleſcunt homines, ut optent, quod Deus eorum beneplacito ſeſe accommodet, ac condeſcendat. Vide ſuprà c. 11. q. 15. n. 106. & cap. 24. q. 6. n. 44.

Quæstio I.

Quare cùm Nazarethni Chriſto objicerent humilitatem generis, & abnegationem miraculorum in patriam, Dominus huic ſecundo, & non primo reſpondit?

4. *Difficultas quæſtionis.* Aderat Chriſtus Dominus in Synagoga, ut patet ex hoc cap. 4. D. Luc. n. 18. *Spiritus Domini ſuper me: propter quod unxit me, Evangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde.* Duo oppoſuerunt Nazarethni contra Chriſtum: Primum humilitatem generis, ore proferentes, *Nonne hic eſt filius Joſeph, nonne hic eſt filius fabri & fratres ejus, & ſorores ejus ſunt apud nos?* Ut patet ex textu Divi Matthæi, Marci, & Lucæ ſuperiori cap. poſito. Alterum, mente tantùm cogitantes, objiciebant, ut notavi in expoſitione, ex D. Bonaventura, ac ex communi conſenſu Recentiorum. Cur cum ipſe ſcilicet tot miracula feciſſet Capharnaum; cur etiam illa in patria ſua non operabatur. Et quod hoc tantum mente tractarent, benè colligitur ex textu; nam in eorum perſona hæc Chriſtus apponit, tanquam ſi ipſi dicerent: *Utique dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice, cura te ipſum*: Si autem hoc eſſet à Nazarethnis ore proclamatum, Evangeliſta illud adnotaret. Quare ergo Chriſtus, non oris dicto, ſed mentis cogitationi occurrit.

5. *Chriſtus gloriabatur, quod filius Joſeph putaretur.* Reſpondeo, primò. Quod Nazarethni tanquam in opprobrium, & contumeliam vocibus Chriſtum appellant filium Joſeph, filium illius fabri: & tam pretioſum erat Chriſto, quod filius Joſeph, ac illius fabri putaretur, tanquam quid valde glorioſum, ac honorificum ei in æſtimatione fuerit. Unde ne tantæ gloriæ contradicere videretur, ideo talibus verbis non reſpondet, ſed tacet, & diſſimulat.

6. *Dolet homo de occultatis in aliorum corde.* Secundò, non dictis, ſed cogitationibus occurrit Chriſtus. Sæpè homo prudens plus dolet, ac tangitur de illis, quæ mente, ac corde manent occultata quàm de illis, quæ ore, ac vocibus ſunt prolata. Ejecto Dæmonio muto, *Admiratæ ſunt turbæ; quidam autem ex iis dixerunt: In Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia: & alii tentantes ſignum de cœlo quærebant. Ipſe autem, ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in ſeipſum diviſum,* &c. Luc. 11. n. 15. Lingua adverſus Dominum blaſphemabant: *In Beelzebuth ejicit dæmonia*: Mente verò depravatas conceptiones volvebant; ait enim Evangeliſta: *Videns Jeſus cogitationes eorum*: tunc his maximè adductus, ſcilicet cogitationibus reſpondet Dominus, veluti ægrius, ac durius ferens, quæ mente occultabant, quàm quæ lingua promebant. (Luc. 11.)

7. Tertiò, non verbis proclamatis, ſed cogitationibus mente retentis reſpondet Dominus. Verba per contumeliam erant jactata, generis humilitatem aſtruentia, quod ſcilicet ipſe eſſet filius Joſeph filius fabri, quæ qualitati, ac majeſtati perſonæ videbantur ſeſe opponere. At cogitationes, quod cum ipſe ſcilicet, ut Salvator, ac Dominus miſſus eſſet ad curandum, patriæ tamen non medebatur, obligationi muneris contradicebant. Et multo vehementius, ac gravius commotus eſt ſuper cogitationem contra legationem ſibi commiſſam, quàm ſuper omnia dicta, quæ nobilitati, ac honori perſonæ contradicebant. Unde ad hæc diſſimulat, & tacet, ad illa verò indilatè prævenit, & occurrit rationem reddens, cur in patria miracula non faceret. Plus æſtimanda muneris obligatio, quàm quicumque dignitatis decor, ac fulgor. *Plus muneris obligatio quàm perſonæ decor, æſtimanda.*

8. Inter multa opprobria, quæ Chriſtus Jesus ſua ſacratiſſima Paſſione ſuſtinuit, milites *genu flexo ante eum illudebant ei, dicentes: Ave Rex Judæorum* Matth. 27. num. 29. Per ludibrium Dominum regem augurabant. (Matth. 27.) Unde Judæi primò totam cohortem, quaſi totum exercitum, tanquam eum ſtipantem convocant: Thronus extitit quidam lapis, aut ſcamnum, idque in modum tribunalis in altum, ut tradit Clemens Alexandrinus, lib. 2. Pædag. cap. 8. (Clem. Alex.) Tertiò Corona regalis fuit ſpinea. Quartò paludamentum conficitur ex chlamyde coccinea. Quintò Sceptrum ex arundine præparatur. Sextò fauſtæ acclamationes, & reverentia populi fuerunt militum genuflexiones, & ſalutationes Judaicæ. At inter hæc innocentiſſimus Agnus tacet, & ne unum verbum profert. Cum autem ipſe in Cruce penderet, *Principes Sacerdotum, illudentes cum ſcribis, & ſenioribus dicebant: Alios ſalvos fecit, & ſeipſum non poteſt ſalvum facere.* Matth. 27. n. 41. (Matth. 27.) Et unus ex latronibus qui pendebat, *Blaſphemabat eum dicens: Si tu es Chriſtus, ſalvum fac teipſum, & nos.* Luc. 23. n. 39. Illud autem: *Blaſphemabat eum*: id eſt, irridebat eum, ut communiter explicant Expoſitores. (Luc. 23.) Statim, ac immediatè Chriſtus Dominus miro, ac miraculoſo modo unum latronem in vitam æternam lucratur. Quando per ludibrium regem dicunt, ac venerantur, ſilet Dominus, & nec verbo, nec opere ſuum ſupremum, ac verum dominium manifeſtat. Cum autem per ludibrium eum Salvatorem vocant: *Alios ſalvos fecit*: raro, ac extraordinario facto ſuam ſalvandi virtutem exhibet, atque declarat. D. Chryſoſtom. homil. de cæco nato. (Chryſoſt.) *Quoniam grave, & incommodum ſilentium erat, jam reſpondit, atque Latroni: Amen, amen dico tibi*, ait. Quod homines contra celſitudinem regalis ſuæ majeſtatis delinquant, per ludibriumque male ſentiant de cultu, ac veneratione ſuæ ſupremæ perſonæ debita, diſſimulat, & ſuffert Chriſtus Dominus. At verò quod homines ſiniſtre judicent de munere ſalvandi, ſibi injuncto, ſibique perſuadeant, quo in minimo apice adimplendo deeſt, nec aliquantulum ſuſtinent, ſed ſtatim occurrit, & mirabili facto, ac dicto: *Amen amen dico tibi: Hodie eris mecum in paradiſo*: Unum advocat, & transfert in vitam æternam; cunctis ſuam ſalutiferam virtutem aperiens: & manifeſtans. *Grave admodum, & incommodum ſilentium erat.* Vide in hoc tomo primo, & ſecundo, Verb. *Officium*. *Officii obligatio propria dignitati præferenda.*

Quæstio II.

Quare Chriſtus in ſimilitudine appoſita ait : Dicetis mihi : *& non potius alteri, ſeu vobiſmet ipſis ?*

9. PONderandum Chriſti verbum, *Dicetis mihi :* Ac ſi eos arguat Dominus, intra voſmetipſos dicitis quod eſt iniquorum conſuetudo, ut unus impius ac malè affectus cum altero loquatur; ut licentioſius obmurmuret, quod ſcilicet Chriſtus in patria ſua miracula non edebat. At ait divinus Magiſter : *Dicetis mihi* : ſeu mihi dicere debetis, qui miracula operari valeo. Res illi, & non alteri eſt aperienda, ac cum eo tractanda, qui opportunum remedium præbere præpotens eſt. Ergo non vobiſmetipſis, ſed mihi, qui virtutem habeo ad ſanandum, dicetis.

Negotium illi dicendum qui poteſt dare remedium.

10. Deſiderio carnium flagrabat Populus, cujus petulantiam pertæſus Moyſes ait ad Dominum : *Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia gravis eſt mihi.* Num. 11. n. 14: Per tam longum quadraginta annorum tempus, quo Moyſes verſatus eſt cum populo in deſerto, nec cum fratre ſuo Aarone, qui ſocius ejus fuit in eductione Iſraël de Ægypto; nec cum Joſuë chariſſimo famulo ſuo, qui ejus ſecretorum particeps erat, nec cum filio, nec cum uxore conqueſtus expoſuit quod populus erat ei gravis, & quod non poterat ferre tantæ multitudinis pondus, ſed ſolum ad Deum rem refert. Abulenſ. q. 18. *Non potuit continere verba ſua, ſed aliqualiter conqueſtus eſt Deo, quod eum ab hoc labore eriperet.* Aaron, quamvis frater Joſuë, eſto familiaris ab intimis; uxor, licet maxime diligens; nullus tamen eorum poterat onus ſublevare, ac inter alios dividere, ut poſtea factum eſt; ſed ſolus Deus; unde & ſoli Deo negotium exponit, tanquam ab eo levamen exquirens; ne aliter cum fratre, familiari, ac uxore in aliqualem obmurmurandi notam diceretur incurrere.

Num. 11. Abulenſ. *Querimonias Deo exponit Moyſes.*

11. Ad portas palatii ſtabat Abſalon, & ad omnem virum, qui veniebat ad negotium, ad judiciumq; regis, *dicebat illi. Videntur mihi ſermones tui boni, & juſti, ſed non eſt, qui te audiat, conſtitutus à rege,* 2. Reg. 15. n. 3. Quam hiſtoriam ſcribens Joſephus lib. 7. Antiquit cap. 9. ait, quod Abſalon venientibus ad negotium *delectabiliter loquebatur, quaſi non habente bonos conſiliarios patre rege, ſed injuſtos in ſuis ſententiis conſiſtentes, quorum judicio gravarentur:* Ac ſi diceret Abſalon : non eſt conſtitutus à rege, qui juſtitiam faciat : Joab non recte exequitur ſuum munus; aliique miniſtri injuſtè agunt. Sed dic mihi, Princeps, quis promptiorem, ac faciliorem aditum habet ad regem David, quàm tu, qui ejus chariſſimus filius es? Cur ergo hæc regi non dicis, qui talia mala obviare poteſt? Ad quid cum particularibus hominibus hæc pertractas? Abſalon contra miniſtros tot querimonias excitabat, non zelo, ut res in melius reformarentur ſed ut ſolicitaret corda virorum Iſraël, utque omnes ſiniſtro animo eſſent in regem; & ideo talia patri non deferebat, è cujus nutu omnia in melius diſponerentur; ſed cuilibet negotiatori, ut pravo affectu multas querimonias faceret. Vide ſuprà cap. 13. quæſt. 3. n. 13. 14. & 15. & tom. 2. c. 1. q. 15. num. 55.

2 Reg 15. Joſeph. *Abſalon querimonias dicebat populo, ut odium excitaret.*

Quæstio III.

Quomodo præpoſita ſimilitudo : Medice cura teipſum, *applicabatur in præſenti?*

VUlgare inter Judæos extabat proverbium, ut ait Titus Boſtrenſis. *Pertritum, uſitatumque apud Judæos erat ut Medicos in morbum prolapſos faceto hoc, urbanoque dicto exciperent.* Per ludibrium in artis contemptum hoc vulgariter Medico ægrotanti objiciebant, ac ſi dicerent, Medice, quid ars tua proficiat, tuum expellendo morbum primum in teipſo oſtende; quod ſi non præſtas, non eſt, cur credaris, alios ſanare poſſe. Hoc proverbio volebant Nazarethni, Chriſtum arguere, quod cum ipſe ſe Medicum dixiſſet ex præfato Iſaiæ loco : *ad ſanandum contritos corde miſit me* : famâque eſſet, quod ipſe Capharnaum multos curaſſet, dicunt ei : *Medice cura teipſum,* hoc eſt cognatos tuos, amicos tuos, patriam tuam : nam patria una cum homine reputatur, quod ſi non facis, non crederis ab aliis, quod in te ſit virtus ſanandi. 12.

Boſtrenſ. *Patria idem cum homine reputatur.*

Hac communi phraſi per irriſionem, *Medice, cura teipſum,* pungebantur illi, qui cum aliis dent recta conſilia, ſibi minimè eis proſunt, qui enim morbis laborat, cum alios ſanare vult, ſæpè irridetur. Unde ait Joſeph Abbas Collatione 16. c. 23. *Non tolerare poterit, aut curare languentem is, qui ſimiliter ægrotat, ſed ille medelam tribuit, qui imbecillitati ipſe non ſubjacet, merito ei dicetur : Medice, cura teipſum.* 13.

Arguuntur ægroti, qui aliis dant bona conſilia. Joſeph. Abb.

Illud tamen in præfata expoſitione maximè ponderandum, quod dicunt, *Medice cura teipſum:* hoc eſt patriam tuam, quæ unum, & idem cum homine computatur ob ſingularem, & eximium amorem, quo homo in ipſam fertur : omneſque noſtri affectus in ipſam rapi videntur. Unde pro ipſa vitam dare graviſſimi heroës minimè dubitarunt. 14.

Homo æſtimet patriam, ut ſeipſum.

Ingreditur Jonas Ninivem, *Et clamavit, & dixit : Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur.* Joan. 3. num. 4. Statim Ninivitæ in ſacco, cilico, & cinere rigidam pœnitentiam amplexati ſunt. Propheta non clamavit, quod Ninivitæ eſſent perimendi, ſed quod civitas in devaſtationem, ac deſolationem eſſet obitura : *Ninive ſubvertetur.* Quodnam ergo motivum extitit illis habitatoribus ut tam ſeveram pœnitentiam ſubirent? Cur non ſe cum omnibus ſuis profugi in alium locum tranſtulêre, in quo omni periculo immunes, ſalvique eſſent, cum ad hoc ſufficiens quadraginta dierum ſpatium eis eſſet conceſſum? D. Ambroſius. *Non reliquerunt,* ait, *evertendam civitatem ſuam, ſed in ea potius permanſerunt.* Et poſt pauca ſubdit: *Injuſtus plane, & impius eſt filius, qui perclitantem deſerit matrem : Mater enim quodammodi dulcis eſt patria, quæ te genuit, quæ nutrivit, quæ ut fugere poſſis divitem te fecit.* Si Ninivitæ in aliam partem ſemetipſos recepe- rent, forſitan periculum evaderent, in quo patria poſita verſabatur & ipſi elegerunt, ſe, potius pro tutela patriæ in diſcrimen date, quam illa pereunte, ſeipſos incolumes permanere. 15.

Jonæ 3. Ambroſ. *Patria plus æſtimanda, quàm vita noſtra.*

Nihil vehementiori deſiderio appetebat Saul, quàm David comprehendere, eúmque ita privare, 16.

vare: ut ita in ſe, ac filio ſuo regnum ſtabiliret. 1.Reg.20. num. 31. Contigit autem, ut in deſerto Maon Saul cum exercitu ſuo Davidem circuncingeret, ita ut clauſus undique teneretur. *Porro David deſperabat, ſe poſſe evadere à facie Saul*, 1.Reg. 23. num.26. Subditur tamen ſtatim: *Nuncius venit ad Saul dicens feſtina, & veni, quoniam infuderunt ſe Philiſthiim ſuper terram. Reverſus eſt ergo Saul deſiſtens perſequi David, & perrexit in occurſum Philiſthinorum.* Si Saul nactus eſt tam optatam occaſionem ob ambitionem ſuam ad perimendum David, quomodo ab ipſa nece deſiſtit? quomodo ejus ambitio in illam, non eum ſtimulat? interficiendi David magnum in pectore regis æſtuabat deſiderium, multoque vehementior ambitio: at verò ut ſeſe illi proprii ſoli, ac patriæ amor oppoſuit, omni deſiderio, ac ambitioni prælatus eſt à Saule; utpote regali purpura, ac diademate nobilitato. Huc advoco id, quod perbellè dixit Cajetanus explicans præcitata verba: *Perrexit in occurſum Philiſthinorum. Bonis regis officio functus eſt, præponens bonum publicum privato.*

1.Reg.23. — *Patria plus æſtimanda, quàm noſtrum commodum.* — Cajet.

Quæstio IV.

Quare Nazarethni tam acriter Chriſtum calumniabantur?

17. CHriſti opera totum adimplebant orbem, totumque eum in admirationem rapiebant, ut à multis acclamaretur: *Propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia Deus viſitavit plebem ſuam.* Luc.7.num.17. At Nazarethni multa invidia, ac odio Chriſtum ferre non poterant, ipſumque multis impetebant, ac calumniabantur, ut dicerent ſubſannando: *Medice, cura te ipſum*: hoc eſt, ut explicavi ſuperiori quæſtione, cura patriam, amicos ac propinquos tuos; & cum hoc non præſtas, ſigna à te facta in Capharnaum non credimus: detrahebantque Chriſti virtutibus, ſapientiæ, ac miraculis, ut ſtatim adnotabo. Unde ergo Nazarethni tantam malevolentiam in Chriſtum conceperant, cum inter eos Dominus aliquot feciſſet miracula, ut dicam quæſtione ſequenti, eoſque multis honoraſſet.

Luc.7. — *Ratio dubitandi.*

18. Reſpondet primò Euſebius Gallicanus homil. in feria 2. poſt 3. Dom. Quadrag. *Invidia quadam, ait, & indignatione dicere cœperunt: nonne hic eſt filius Joſeph? Hoc igitur ſolum minus habere videbatur, quod extraneus non erat, quod ejus parentes noverat: ſi enim aliunde veniſſet, eiſque omnino incognitus eſſet, tunc eis per omnia venerabilis omnique reverentia dignus haberetur.* In parvo vico Nazareth erant cuncti Chriſti conſanguinei, vel vicini, ac amici; & minime ferre poterant, quod ſuus concivis in tanta gloria, honore, ac virtute emineret: ſi enim aliunde extraneus adveniſſet, eis eſſet in multa veneratione; quia verò eorum cognatus erat, inde prælatio valde dura videbatur. Vide ſupra cap. 22. quæſt. 14. n. 77. 78. & 79. & cap. 25. quæſt. 1. n. 4. 5. 6. & 7.

Euſeb. Gallic. — *Homines diligunt extraneos, ſuos odio habent.*

19. Secundò, ut notavi ſuperiori cap. quæſt. 4. ex Abulenſi, Chryſoſtomo, Euthymio, Nazarethni agnoſcebant Chriſtum natum ex humilibus: ac pauperibus parentibus, licet ex regali ſemine; unde ægre ferebant, ac maxime indignabantur, quod ipſe tanta ſcientia, virtute, ac poteſtate miraculorum eniteret: & ideo invidia ſucceſcente in multis calumniabantur in genere ac cognatione dicentes: *nonne hic eſt fabri filius? nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus*, &c. Matth. 13. num. 55. Calumniabantur etiam in ſcientia, ac poteſtate miraculorum: *Unde huic omnia; & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi: & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur.* Marc. 6. num. 2. ut ponderavimus ſuperiori cap. Nunc etiam detrahunt in modo, ac loco miraculorum: *Medice, cura te ipſum: Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Eorum malignitas, ac invidia in tantum proceſſerat, in Chriſto Domino tot, & tanta in opprobrium objicerent.

Murmurator nil parcit, ſed in cunctis calumniatur. — Matth.13. — Marc.6.

20. De maledicentibus conqueritur David, *Qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis.* Pſalm. 13. num. 6. Cur non dixit, quod devorant plebem ſicut vitulos, gallinas, perdices, ſeu ſicut piſces? Ad quid potius dixit, ſicut panem? Quia ſicut iſte quotidianus eſt cibus; ſic & populum malignis verbis quotidianis mordere, uſuale, ac commune eis erat alimentum. Maxime tamen in rem noſtram. Vituli, gallinæ habent oſſa, ſicut & piſces ſpinas, quæ non comeduntur: at panis totus, & integer devoratur, nilque de eo intactum relinquitur. Ecce iniquorum ingenium omnibus quæ in homine conſpicua apparent, detrahunt, nullique parcunt, ſed in cunctis venenum ſive peſtiferæ linguæ diffundunt. Lorinus. *Ciborum aliorum partes relinquuntur, ut oſſa, ſpina, putamina, nuclei, ſumitur panis totus; quare ſumma declaratur aviditas, voracitas, nilque eſſe, quod valeat reſiſtere.*

Pſalm.13. — *Calumniator totum hominem devorat.* — Lorin.

21. Ait Jeremias Domino, *Ollam ſuccenſam ego video, & facies ejus à facie Aquilonis.* Jerem. 1. num. 13. Hæc olla ſuccenſa, teſte D. Gregorio lib. 33. moral. cap. 40. eſt iniquorum corda, & lingua. Sed cur olla ſuccenſa à facie Aquilonis dicitur? D. Antonius Ulyſſiponenſis in feria 2. poſt 3. Dom. Quadrag. *A facie Aquilonis*, ait, *id eſt à dæmonis inſtigatione, & procuratione. Et ideo ſicut olla ſuccenſa fumum non ceſſat emittere; ſic cor impii flamma inordinati deſiderii ſuccenſam fumigare verbis non poteſt deſiſtere.* (Ex abundantia cordis loquitur.) *Quia igitur iniqui Judæi erant contra Chriſtum inflammati cæca malitia, idcirco fumigare verbis contra Chriſtum non ceſſabant, ſemperque curabant, ut contra ipſum calumniam poſſent invenire.*

Jerem. 1. — Gregorius. — Ant.Ulyſ. — *Calumniator nunquam ceſſat.*

Quæstio V.

Quare cùm Chriſtus Dominus edidiſſet miracula inter Nazarethnos, ipſi dicunt facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua, ac ſi ibi nullum feciſſet?

22. CUm Dominus eſſet in patria ſua Nazareth, aliquos infirmos, licet paucos, impoſitis manibus curavit, ut teſtatur Divus Marcus 6. num. 5. Quomodo ergo dicunt Nazarethni, auditis factis in Capharnaum, *ea fac hîc in patria tua*, ac ſi ibi nullum miraculum eſſet operatus;

Marc.6. — *Ratio litteralis.*

ratus? Reſpondeo Primò. Quod illud verbum: Marc.5. *Quanta audivimus*: poteſt referri tam ad numerum, quàm ad qualitatem miraculorum: quia operata Capharnaum multò plura fuerunt, multóque mirabiliora. Sic accipitur apud Marc. 5. n. 19. ac proinde volebant cives Nazareth, ut ſimilia miracula quantitate, ac qualitate ibi facerer.

23. Marc. 6. Secundò, D. Marcus ait citato cap.6. num.5. *Non poterat ibi*, ſcilicet Nazareth, *ullam virtutem facere* (*niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit*) *& mirabatur propter incredulitatem eorum.* Hoc eſt, ut communiter Interpretes explicant, ſecundùm præſentem juſtitiam non decebat, ut Nazareth plura miracula faceret, quia ipſi Nazarethni ob ſuam incredulitatem, ſe incapaces, & indignos reddiderunt. Et tamen ipſi petunt, ut tot fiant in eis miracula, ac facta ſunt Capharnaum. Ecce innata iniquorum conditio: nam cum ipſi ob culpam, & nequitiam ſuam, ac incredulitatem ſe improportionatos, ac ineptos ad dona percipienda exhibeant, volunt tamen in eorum largitione, ac diſtributione cum fidelibus dignis, ac bene meritis æquiparari, & aſſimilari.

Indigni cum bene meritis æquiparari volunt.

24. Tertiò. Infirmos impoſitis manibus curavit Dominus Nazareth; & tamen ejus habitatores adhuc alia miracula quærunt dicentes: *Quanta audivimus facta Capharnaum, fac hic*: Ecce innata ingratis, ac devapravatis hominibus conditio: præ manibus, & ante oculos habent beneficia, ac ſuorum infirmorum curationes; & tamen in illorum auctore ſic cæcutiebant, ut eum minimè agnoſcerent, & viderent. Unde dicebant: *Quanta audivimus facta*, &c. ac ſibi in patria nullum fuiſſet factum miraculum. *A fructu frumenti, & vini & olei multiplicati ſunt*. Pſalm.4. n. 8. Per quas tres alimenti ſpecies omnes affluentias, ac divitias intelligi, conſtans eſt Doctorum ſententia. Et tamen ibi dicunt n.6. *Quis oſtendit nobis bona?* In tanta rerum copia, ac abundantia non vident, nec agnoſcunt auctorem, cum nomine naturæ ſignatum ſit in nobis, omnia illa ab uno Deo provenire, ſed cæca ingratitudo inter beneficia minime recognoſcit illorum largitorem. Theodoretus ibi. *Rurſus accuſat illos*, ait, *qui dicunt: Quis oſtendit nobis bona? tanquam his in præſenti vita perfruentes, & ingrati animi vitio laborantes, à fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt, per has tres ſpecies, humanæ naturæ utiliſſimas neceſſario alia comprehendit bona, illorum inſcientiam redarguens: quoniam, etiam manibus, Dei munera ferentes, & magnificè ejus bonis ſe delectantes; ut nihil recipientes, dicere audent: Quis oſtendit nobis bona?* Perpende verba: *etiam in manibus Dei munera ferentes.*

Summa ingratitudo non agnoſcere largitorem inter beneficia.

Pſalm.4.

Theodor.

25. Quartò. Infirmos curaverat Dominus Nazareth; & tamen ei dicitur à civibus: *Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua*: ac ſi ibi nullum miraculum fuiſſet editum. Tale eſt multorum ingenium, ut etſi multa in eos beneficia conferas, ſi tamen in uno, vel altero, ſeu in aliqua circunſtantia eorum deſiderio non ſatisfacias, ſeu aliquid juxta eorum voluntatem denegetur, ita obdurati, ac ingrati perſiſtant, ac ſi nunquam ullum reciperent beneficium. Cur ergo tot miracula inter Nazaræenos non fuiſſent perpetrata, quot ipſi volebant, nihil ibi factum reputabant.

Eſto multa des ingrato beneficia, unum ſi neges, nil ſibi datum exiſtimat.

26. Sapient.16. Dedit Dominus mirabiliter populo Iſraëlitico Manna in deſerto; de quo dicitur Sapient. 16. n.20. *Angelorũ eſca nutriviſti populum tuum & paratum panem præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem. Subſtantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes oſtendebat; deſerviens unuiſcujuſque voluntati, ad quod quiſque volebat, convertebatur.* Et tamen in deſerto obmurmuraut contra Dominum concupiſcentes carnes, & piſces. *Ortum eſt murmur populi contra Dominum: flagravit deſiderio ſedens, & flens: Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? Recordamur piſcium quos comedebamus in Ægypto; Anima noſtra arida eſt; nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri, niſi Man.* Num.11.num.1. Manna omnium ſaporem dabat, non ſolum piis, ſed etiam indiſtincte, & malis, ut cum communi ſententia dixi ſuprà cap.29.q.11n. 16. Quomodo tam avide Iſraëlitæ appetivère carnes, & piſces, olera, cæpe, & allia. Reſpondet Lorinus ad citatum Sapientiæ locum, Quod Manna erat ſicut ſemen coriandri, ac proinde appetiverant formam, odorem, colorem carnium, & piſcium, & olerum. Cum Manna haberet in ſe omnem dulcedinem, ex defectu illarum circunſtantiarum, ita contra Dominum loquuntur, ac ſi nullum illis dediſſet alimentum. Quamvis in illo cœleſti pane univerſorum ſuavitas eſſet incluſa, quia tamen ibi deerat illa forma carnium, & piſcium aſpectui, & eorum veluti contrectatio manibus, ita contra Dominum indignabantur, ac ſi omnem illis cibum denegaſſet, nihil alimenti illis conceſſiſſet. Huc advoco id, quod dixit Oleaſter in c.16. Exod.n. 3. ad illa verba: *Utinam mortui eſſemus*, ſic ait ipſe: *Ingrati animi eſt beneficio gratias non reddere, niſi omnia, quæ deſiderat conceſſerit.*

Num.11.

Lorinus.

Multis dat ſi aliqua circunſtantia denegetur ingratus eſt homo.

Oleaſter.

Hilari vultu excipitur prodigus à Patre, eique in convivium præbet vitulum ſaginatum multa feſtivitate, ſimphonia & choris. Quæ cum audiſſet major natu frater, & nollet domum introire, Patri ſuo, ait, *Ecce tot annis ſervio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer.* Luc.15.n.29. Quomodo ait, quod numquam dedit ei hœdum, ut cum amicis ſuis comederet, ſi prodigo petente portionem ſuam, *Pater diviſit illis ſubſtantiam.* Quod notavit D. Chryſol. ſerm. 4. *Hœdum ſibi datum negat*, ait, *qui ſubſtantiæ partem totam tempore diviſionis accepit.* Et ſine dubio illis ampliſſimis bonis, quæ illi data ſunt, multi erant greges, ac hœdi, ex quibus magna amicis ſuis poterat parare convivia; quomodo ergo ait, non fuiſſe ſibi datum? Abſque dubio in illa opulentiſſima ſubſtantia multa ſunt elargita, ſed quia, non ea feſtivitate, ac applauſu, quibus revertenti filio, qui perierat, ſunt conceſſa, hac deficiente conditione, & circunſtantia, inde audenter, nil ſibi fuiſſe datum, aſtruit, & affirmat. 27.

Luc.15.

Chryſol.

Multis datis defectu circunſtantiæ, frater ſenior aſtruit nihil datum.

QUÆSTIO VI.

Quare, cum in Chriſto reſpondent omnes virtutes, Nazarethni, ad eum agnoſcendum, nil aliud, niſi miracula quærunt?

AD cognoſcendum, an Chriſtus Dominus eſſet verus Meſſias, miracula expoſcunt Nazarethni. Verùm ad hoc abundantiſſimæ erant 28.

Ratio difficultatis.

divinæ

Sunt homines, qui in omnibus miracula quærunt. divinæ Scripturæ teſtimonio, quia apertè veluti digito oſtendebant ipſum eſſe verum Meſſiam Nonne ad hoc ſufficientiſſimæ erant virtutes omnes, quæ in Chriſto gradu eminentiſſimo reſplendebant? Quid magis divinum, quàm cœleſtis ejus doctrina: quæ ab illius ore emanabat Et tamen Nazarethni miracula quærunt: *Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Tale eſt multorum ingenium, qui non ratione, ac prudentiæ dictamine, ſed prodigiis, ac miraculis ducuntur.

29. Aſtat Chriſtus Dominus coram Herode. Qui *viſo Jeſu gaviſus eſt valde, erant enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo.* Luc.23. Luc.23. num.8. Chriſtus Dominus autem altitudine ſuæ divinæ ſapientiæ, noluit aliquod miraculum edere. Tunc ipſe *Herodes ſprevit illum, & illuſit indutum veſte alba*, ibidem num. 11. Quod Boſtrenſ. non feciſſet, ut ait Boſtrenſis, *ſi quod facinus dicto vel facto deſignaſſet.* Ut Chriſtus Dominus *Non virtute ſed miraculis movetur homines.* eſſet in ſumma veneratione, ſat erat fama operum illius, ejus virtutum ſplendor, videre inter injurias illam admirabilem modeſtiam, manſuetudinem, ac patientiam: & tamen quia miracula non eſt operatus, ſprevit illum Herodes. Barbarus iſte tyrannus, non judicii pondere, ſed ſignorum oſtenſione movebatur; & quamvis in Chriſto divinitas maximè radiaret, tamen Herodes, cum non viderit ab eo fieri ſigna, ſtatim illum omni poſtpoſita ratione ſprevit.

30. Petente populo regem, coram omnibus teſtificatur Samuel, quod de manu cujuſcunque nunquam munus acceperit, nec unquam aliquem per injuriam oppreſſerit, neque ſit calumniatus. Dixitque omnis populus: *Non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manus alicujus quippiam*, 1. Reg 12. num.4. Tamen in hujus rei 1.Reg.12. confirmationem, petente Samuele, miraculosè tempore æſtivo facta ſunt tonitrua, & pluviæ. *Clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluvias in die illa.* ibid n.18. Si Populus pleno ore fatetur puritatem, ac integritatem Samuelis, ad quid hujuſmodi miracula exoptantur, *Homines non ſcientia ſua ſed miraculis ducũtur.* cùm hæc à Deo non ſuperfluè & ſine neceſſitate concedantur? Sunt homines, qui ea, quæ aliis apertè propriis oculis intuentur, & manibus contrectant, non credant, niſi prodigia, & ſigna intervenerint: & quamvis Iſraëlitæ eam fidelitatem in Samuele viſam dicerent, eum tamen non Abulenſ. niſi poſtquam talia ſigna ſunt exhibita in reverentia illi debita habuerunt. Abulenſis q. 15. *Petente Samuele venerunt iſta miracula, & timuerũt eum, & habuerunt in reverentia, quia ante hoc non nimis curabant de eo.*

Quæstio VII.

Quare Nazarethni tam confidenter à Chriſto expoſcunt miracula?

31. PRo hac re vide quæ dixi in expoſitione. Magno niſu, ac confidentia Nazarethni Chriſto Domino dicunt: *Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Quo motivo dicuntur, ut tam audenter proponant, ibi miracula fieri, *fac hic in patria tua.*

Rectè ait D. Ambroſius. *Divinum munus votis eligitur, non naturæ jure deferre.* Valde inſipienter Nazarethni ratione naturali ducti; conſanguinitatis, ac amicitiæ miracula expoſtulant, ac affectant; non enim ob hujuſmodi reſpectus, ſed ob merita cœleſtia dona conceduntur; velle autem tali intuitu aſſequi aperta, & craſſa ſtultitia eſt. Ambroſ. *Dona danda non ob conſanguinitatem, ſed ob merita.*

Ait Eccleſiaſt. 27. n. 12. *Stultus ut Luna mutatur* 32. Ecclef.27. Græcus legit: *ut Luna alteratur.* Tigurina. *Variatur.* Græcus. Tigurina. Hugo inquit, *Stultus prælatus mutatur ſecundum dicta aliorum, vel facta ſubditorum: Luna ſæpe eclipſatur, & lumen mendicat.* Hugo. Sed quare clavum tenens ſtultus nuncupatur ut Luna, quæ mutatur ſeu variatur, & lumen mendicat à Sole? Luna in ſui augmento, ac extenuatione eadem ſemper in ſubſtantia, ac qualitate perſeverat; has tamen mutationes patitur ex approximatione, ac diſtantia Solis. *Stultitia favores præſtare ob affectus particulares.* Quod ergo eadem natura, ac qualitas proficiat, & creſcat ex approximatione Solis, ſcilicet regis, in familiaritate, ac conſanguinitate; decreſcàtque, ac minuatur ſolùm illius remotione, ac elongatione in affectu, ac amore, ſtultitia eſt, ſtultúſque prælatus ſic ſecundum dicta, & facta ſubditorum mutatur.

Prudentia autem eſt ut quilibet in ſuo munere aſcendant, ac proſpere procedat ob ſua illuſtria facta ac præclara merita ſecluſo omni alio benevolentiæ vinculo. 33. *Dona ob merita danda* Multiplicatis talentis à domeſticis ſuis, ait Dominus illi qui quinque lucratus fuerat: *Euge ſerve bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam.* Matth. 25. Matth.25. n.21. De juſtis, & ſanctis parabola loquitur: *Dedit nobis hanc charitatem, ut filii Dei nominemur, & ſimus.* Joan.1. capite 3. num.1. 1. Joan.3. Si ergo juſti nominantur, ac ſunt filii Dei, cur eos ſervos vocat, & non potiùs filios ad majorem honorem; & decorem; Agitur in parabola de ipſis ſervis, quando vocatur ad gloriam: *Intra in gaudium Domini tui:* D. Thom. tunc non dicit filios, ſed ſervos, *Euge ſerve bone* Ait D.Thomas, *de bonitate laudat.* Ut cunctis ſit apertum, quod ad tantam beatitudinem, ac coronam vocantur, non conſanguinitatis, vinculo, nec amicitiæ nexu, ſed obſequio tanquam à ſervis perſoluto, in quo promerendo ſe maximè exercuerunt. Vide multa hoc tom.1. & 2. verbum *Dignitas.*

Luc.4. n.24. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.

VERSIONES.

Euthymius.	Nulles Propheta acceptus eſt.
Syriacus.	Amen dico vobis, nullum eſſe Prophetam, qui recipiatur in Provincia ſua.
Syriacus apud Matth. cit.	Non eſt Propheta deſpectus, niſi in provincia ſua.
Græcus.	Non eſt Propheta in honoratu.
D. Hilarius.	Non eſt Propheta inhonorabilis.

Arabicus. Non habetur Propheta vili pendio, niſi in patria ſua.

ALTER TEXTUS.

*Matt.*12.*n.*51 Non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & domo ſua.

*Marc.*6. *n.*4. Dicebat illis : Quia non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua, & cognatione ſua.

*Ioan.*4.*n.*44. Propheta in patria ſua honorem non habet.

EXPOSITIO II.

34. AD utramque præpoſitam objectionem, tam ex humilitate generis quàm ex paucitate miraculorum in patria, reſpondet Dominus, altero proverbio adducto, & in ipſos retorquet argumentum, Ac ſi diceret : nam ſi pauca miracula operatus ſum inter vos, non eſt ex defectu mei amoris, ſed fidei, ac meriti veſtri, quia in me non creditis, nec vobis in pretio ſum. *Amen dico vobis.* Quidam jurandi modus, eoque hic utitur, ut notat Chryſoſt. homil. 49. in Matth. Objiciebat illis eorum malitiam, & defectum, & tam difficilis eſt homo ad illorum cognitionem obtinendam ut veluti neceſſarium ſit, quod Deus interponat juramentum. Nazarethni, qui Dominum intentabant arguere, ab ipſo ſunt redarguti, atque confuſi. *Nemo,* id eſt nullus, *Propheta*, divinæ veritatis annunciator, qui in ejus confirmationem multa miracula operatur? *acceptus eſt*, ſeu in pretio, ac æſtimatione habetur in patria ſua, quod maximè expreſſerunt Matthæus, & Marcus citati. Plura ſunt intelligenda, quam dicuntur. Dat Dominus intelligi, quod ideo ipſe miracula non facit quia more Prophetarum deſpectus eſt in patria, ejuſque dictis minimè creditur; his inſtruimur, quam cautè, ac modeſte iniquorum delicta eis aliquando ſint objicienda.

Chryſoſt. *Valde difficiliter cognoſcit homo, ſuos defectus*

QUÆSTIO VIII.

Quare Propheta non eſt acceptus in patria ſua?

35. NAzarethni quoddam proverbium Chriſto Domino objecerant. *Medice cura te ipſum:* Chriſtus Dominus alio proverbio eorum calumniam diluit, & refutat : *Nemo Prophesa in in patria ſua*, ſeu ut habent Matthæus, & Maruc *Non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria*, ſeu juxta alias verſiones, *Non eſt propheta deſpectus,* ſeu *inhonoratus, niſi in patria.* Ubi ſe Dominus prophetam appellavit, quia, ut ait D. Remigius ſic dictus eſt à Moyſe Deuter.18.n.15.*Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis; ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus.* Deinde, ut ait D. Thomas in cap.13. Matth. Propheta dicitur eſſe, qui aliquid annunciavit, quod eſt ſuper humanum intellectum per revelationem; ſic Jeſus dici poteſt Propheta, quia mens ejus illuminata erat à Deo. Tandem, ut ait Abulenſis in cap.13.Matth.q.87. Chriſtus voluit facere unam propoſitionem univerſalem de homine alicujus probitatis, quod non honoratur in patria, & ad hoc valdè apertè ſtudio à Deo inſtruitur, ſic ipſe, quamvis litteras non didiciſſet, ut ei objiciebant, à Patre illuminatus prædicabat, & docebat.

Cur Chriſtus ſe Prophetam appellat. Remigius. Deuter. D.Thom. Abulenſ.

Ad quæſtionem reſpondet, primò D. Hieron. in cap.13.Matth. *Propemodum naturale eſt, cives civibus invidere: non enim conſiderat præſentia vero opera, ſed fragilis recordantur infantiæ: quaſi non & ipſi per eoſdem ætatum gradus ad maturam ætatem venerint.* Idem habent, D.Paſchaſius, Beda, Albertus Magnus, & alii. Cum cives, ac vicini nos aliquando pueros balbutientes, ac imbecilles agnoviſſent, nullo ætatis progreſſu, nulla evidentia propoſita à ſuo conceptu deſiſtere volunt, ſed eo quod ſemel apprehenderunt immobiles perſeverant, & ſemper nos ut pueros ac rudes concipiunt. Sic ait Thom. in c. 13. Matth. *Quando homo eſt in patria ſua, multi, qui cognoſcunt infirma ſua, ſemper reducunt in memoriam infirma: hoc enim eſt à malitia hominum, ut magis infirma cogitent, quàm perfecta.* Vide ſuprà c.15.q.17.n.140.141. & 142. & cap.22.q.9.n.53. & alia ibi citata loca. 36.

Hieronim. Paſchaſ. Beda. Alb. Mag. *Difficiter homo à ſua opinione diſcedit.* D.Thom.

Secundò, D. Chryſoſtomus homil.34.in Joan. *Quia conſuetudo,* ait, *contemptum parere conſuevit.* Sic ait D.Cyrllus, *Solemus,* inquit, *quod tritum, ac quotidianum eſt etiamſi magnum ſit parvipendere.* Et Theophylact. *Conſuevimus,* ait, *ea contemnere, quæ valdè familiaria ſunt: ſemper magis attendentes alienis, & inſolitis.* Eandem rationem aſſignat D. Thomas in cap. 4. Joan. & ſubdit. *Ideo quos familiares magis habemus minus revereri conſuevimus, & quos familiares habere non poſſumus, magis reputamus.* 37.

Chryſoſt. Cyrill. *Familiarità parit contemptum* D. Thom.

Tertiò, Abulenſis in cap.13. Matth. quæſt.88. ait, Sæpè viri, inſignes virtute, ſunt ex humili genere, quod extra patriam eſt ignotum, & ſola eorum virtus nota, quæ in magna eſt æſtimatione. At in patria concives, humilitatem generis contemplantes, virtutis magnitudinem non attendunt. Sicut in Chriſto Nazarenæi non attendebant magnifica, quæ agebat, ſed quod filius fabri eſſet, ut credebatur. Pro quo vide, quæ dixi ſuperiori cap. ultimo. 38.

Ambroſ. *In homine virtus attendenda.*

Quartò Non eſt acceptus Propheta in patria ſua ex crudeli invidia inhabitantium; quia maximè dedignantur, ac dolent, ut ſuus concivis eis præferatur; ut junior ſeniorem, pauper divitem, plebejus nobilem præcellat. Theophylactus in c.4. Joan. *Quia,* ait, *ſuam confuſionem exiſtimant gloriam contribulis.* Et D. Ambroſius ad hunc locum D.Lucæ. *Ne mediocris invidia, proditur, quæ civicæ charitatis oblita in acerba odia cauſas amoris inflectit.* O crudelis invidia, quæ debiti amoris affectus in tuum vicinum, ac compatricium, in dira odii motiva retorquet! Unde eleganter ait D.Chryſologus ſerm.48. *Inter ſuos poſſe, morſus eſt, aduſtio eſt: inter cives eminere proximos, proximorum urit gloriam, propinquo propinqui ſi honorem debeant, reputant ſervitutem.* 39.

Invidia in cauſa eſt, ut non veneremur. Theophyl. Ambroſ. Chryſol.

Cum Chriſtus Dominus eſſet in Galilæa *Dixerunt ad eum fratres ejus : Tranſi hinc, & vade* 40.

Joan.7.

in

in Judæam, ut & diſcipuli tui videant opera tua, quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe: ſi hæc facis, manifeſta te ipſum mundo. Joan. 7. n. 3. Et ſubdit Evangeliſta: *Neque enim fratres credebant in eum.* Duo valde notanda dicit Evangeliſta de fratribus, Unum, quod Dominus tranſeat ex illo loco, & quod vadat in Judæam, ut opera miraculoſa, quæ inter eos operabatur ibi exhibeat, ſeſeque toto mundo manifeſtet. Alterum; quod fratres non credebant in eum. Quomodo hæc cohærent; Si non credebant in eum, quomodo volunt ut ab illo loco tranſeat in Judæam, ut ibi magna miracula operetur? Fratres, utpote fratres, tanta in Chriſtum commovebantur invidia ut miracula, quæ inter eos edebat, videre, ac ſuſtinere non poſſent, ideóque eum à ſe volunt removeri, ut ab eis diſcedendo in alium locum ſe conferat. D. Aug. tract. 28. in Joan. *Opera Domini diſcipulos non latebant, ſed iſtos latebant. Iſti enim fratres, id eſt conſanguinei, Chriſtum conſanguineum habere potuerũt, credere autem in eum ipſa propinquitate faſtidierunt.* Perpende ultima verba, quaſi ex ipſa propinquitate conſanguinei gloria ſit ſuis in nauſea, & tædio; ac tanquam quid eorum ſtomachis indigeſtum. Chryſoſtomus homil. 47. in Joan. *A voluntate invidiæ*, ait, *conſanguinitas enim ſolet quodammodo invidia haberi.*

Propinquitas invidia, ac faſtidium generat.
Auguſt.
Chryſoſt.

41. Deinde dicebant fratres, ut tranſiret in Judæam. Quibus Dominus reſpondit, nondum eſſe tempus mortis ſuæ. *Dixit eis Jeſus, tempus meum nondum advenit.* cit. cap. 7. Joan. n. 9. Sed ad quid ad illorum conſilium dicit Dominus: nondum adeſſe tempus ſuæ paſſionis; Forte dicebant, ut tenderet potius in Judæam, quàm in alium locum, quia ſciebant quod Judæi eum volebant aprehendere, ut eorum manibus moreretur. Propinqui tam pertæſi erant gloriam Chriſti, tamque dura eis erat, ut ejus mortem appeterent, D. Chryſoſt. citata homil. 47. *Hic & aliud*, ait, *quiddam videbatur poſſe ſignificari, fortaſſe enim eum tradere Judæi conſultabant; & ad hoc reſpondit: tempus meum nondum advenit; hoc eſt crucis, & mortis. Quid autem tempus ut moriar, propetatis;* Vide plura ſuprà cap. 22. quæſt. 14. num. 77. 78. & 79. & cap. 25. quæſt. 1. num. 4. 5. 6. & 7.

Joan. 7.
Propinqui demorte propinqui conſulunt.
Chryſoſt.

42. Objicies cum Theophylacto cap. 4. Joan. Carthuſiano, & aliis hîc. Quia vidimus multos Prophetas apud ſuos, id eſt in patria ſua in honore haberi. Sic Nathan, & Gad, cæterique Vates ſui temporis venerati ſunt à David Rege. Sic Iſaias in multa fuit æſtimatione apud Ezechiam.

Objectio.
Theophyl.
Carthuſ.

43. Reſpondet D. Thomas ad cap. 4. Joan. ex D. Chryſoſtomo ad hoc. *Quare Dominus hic loquitur prout in pluribus accidit.* Unde quamvis in aliquo ſingulari caſu detur inſtantia, inde tamen propoſitio non redditur falſa: nam in moralibus, ac naturalibus regula, quæ in multis verificatur, vera habetur, licet in aliquo raro caſu deficiat. Illud autem effatum: Nemo Propheta in patria: in pluribus Prophetis veriſſimum eſt, juxta illud: *Quem Prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri.* Auctorum. 7. num. 52. Et, *Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidit Prophetas*, cap. 23. num. 3. Sicque dicitur Abrahamo: *Exi de terra tua, & cognatione tua, faciámque te in gentem magnam.* Geneſ. 12. num. 1. Sicque, *filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Cantic. 1. numero quinto.

D. Thom.
Chryſoſt.
Actor. 7.
Matth. 23.
Geneſ. 12.
Cantic. I.

Quæstio IX.

Quare Dominus in patria ſua non edidit miracula?

AD præſentem difficultatem ſolutio patet ex illo communi proloquio. Nemo Propheta in patria ſua: ut diximus ſuperiori quæſt. Nunc verò ad pleniorem doctrinam aliæ rationes aſſignandæ ſunt. 44.

Prima ratio deſumitur ex incredulitate civium Nazareth. Ac ſi dicatur: Alia enim ratio eorum qui ſunt in Capharnaum: & alia civium patriæ: iſti enim non credunt; illi verò maxime. Sic D. Marcus 6. n. 5. *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit, & mirabatur propter incredulitatem eorum.* Non poterat de lege ordinaria, ut jam dixi, quia non erat in illis fides, ſeu diſpoſitio ad fidem, ſine qua incapaces reddebantur ad divina dona, ſine enim divina fide, tanquam ſuperimpoſito fundamento non ædificatur ſpirituale ædificium cœleſtium donorum. Quod ex eorum dictis hic recte colligit D. Antonius Ulyſſiponenſis ferm. fer. 2. poſt. 3. Domin. Quadrag. *Hæc autem petitio: Quanta audivimus*, ait, *vana fuit, quia non habuit ſolidum fundamentum: non enim fuit fundata in fide & credulitate; quod bene oſtendit dictum ipſorum. Quanta*, inquit, *audivimus Quaſi dicat, neſcimus, utrum ſint. Chriſtus nihil vult ædificare, niſi ſuper fundamentum ſolidum: fundamentum autem eſt fides & non niſi ſuper fidem vult ædificare.* 45.

Marc. 6.
Non ædificandum, niſi ſuper ſolidũ fundamentum.
Ant. Ulyſſ.

Secundò. D. Chryſoſtomus hom. 49. Matth. *Conſidera*, ait, *poſt quam ſignorum manifeſtationem ad ipſos venerit. & nec ſic quidem ipſum ſuſtinuerint, quin rurſus odio inflammarentur. Quocirca nec fecit ſigna multa, ne majus ſupplicium illis accreſceret.* Ex benignitate miracula poſtulata non concedit Dominus, ne inde ipſi ex ſuo odio, ac incredulitate in majorem incidant pœnam. Vide tom. 2. cap. 6. quæſt. 10. n. 67. 46.

Chryſoſt.
Deus ſæpe ex benignitate negare poſtulata.

Tertiò, apud Nazarethnos à miraculis abſtinuit Dominus, ne eos ad invidiam provocaret; nam, ut ait D. Ambroſius, *Aſpernator invidorum Dominus eſt.* Quartò, vel quia ipſa patria ob invidiam inhabitantium indigna facta, quæ Chriſti nobilitaretur miraculis Præclare loquitur D. Ambroſ. ad hunc locum Lucæ: *Videte igitur*, ait, *quid mali invidia afferat, indigna propter invidiam patria judicatur, in qua civis operetur: quæ digna fuit in qua Dei filius conciperetur.* 47.

Ambroſ.
Invidia nos reddit indignos Dei beneficiorum.
Ambroſ.

Quintò dixerunt Nazarethni: *Quanta audivimus facta in Capharnaum fac hic in patria tua?* Valde inepte argumentantur: magni principis eſt, omnia dona ſua, non in unum locum conglomerare, ſed per multa loca partiri; Nazareth, ut ait D. Ambroſius, nobilitatur miraculorum maximo, ut Chriſtus in ea conciperetur: Capharnaum verò multis aliis miraculis. De hoc multa Verb. *Beneficium*, hoc tom. 1. & 2. 48.

Beneficia ſunt diſtribuenda per multos,

Sextò, Nazarethni in ſua petitione magnam injuriam Chriſto Domino intulerunt; valdeque ſtulte locuti ſunt: dixerunt enim: *Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac hic in patria tua:* cum Chriſtus eſſet omnibus natus, volebant ei aſſignare patriam, & locum particularem, in 49.

Qui ſe judicat digniorem, indignus eſt.

quem ejus beneficia coacervarentur. Unde & tali petitioni non annuendum. Septimò, Nazarethni, utpote Domini patricii, ſemetipſos miraculorum Chriſti digniores judicant: & qui ita excellentiores ſe appretiant, efficax conjectura, ut digni conſiſtant. Vide c.3. q.10. n.56. & c.6. quæſt.10. n.72.73. & 74.

50. *Princeps non ſolum videat, qui ſunt in propinquo ſed etiam, qui à longè* Hebr.2.

Octavo, non edidit tanta miracula in patria, ut cunctis fieret manifeſtum, quod ipſe oculis tantum intentus non verſabatur in eos, qui in proximo aderant, ſed etiam in illos, qui à longinquo aſtabant. Propinqui tanquam è propinquo aderant; Capharnaitæ tanquam à longè, & hos Dei clementia intuetur. *Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit*, ait Paulus ad Hebræos 2.n.16. Non Angelicam naturam, ſed humanam apprehendit. Angeli è proximo aderant, aſſiſtentes ſunt Deo, Homines veluti à longinquo adſtabant. Et tamen non ſibi hypoſtatice univit eorum naturam, qui aſſiſtebant, ſed eorum, qui veluti à longe verſabantur. Patrocinatur D. Remig. *Nec eſt*, ait tanta *dignitas Angelis collata, ut in una perſona eorum naturæ filius Dei conjungeretur, quam dignitatem, & honorem humanæ naturæ divina gratia contribuit, ut Deus, & homo una eſſet perſona. Et dixit, apprehendit, quia nos recedentes à ſe, & longe fugientes inſecutus apprehendit.* Vide infrà cap.34. q.5.

Remigius.

51. *Ingratitudo exſiccat fontem miſericordiæ.*

Nono, negat Dominus, multitudinem miraculorum in patria ſua Ipſa multis donis à Deo acceptis valde ingrata extiterat. Incarnationem divini Verbi non recognovit. Et cum Chriſtus Dominus apud eos eſſet educatus, & enutritus multas divinas virtutes oſtendens, & declarans, minime tamen à ſua patria veneratus eſt, ſed ibi potiùs crudeli odio proſecutus. Et qui donis acceptus ingratis exiſtit, omni beneficio ſe privat. D. Laurentius Juſtinianus lib. de humilit cap.15. Ingratus ſcilicet, *Diſperdit*, ait, *utique repente aggregatas cũ ſudore maximo ſpirituales divitias: obſtruit contra ſe oſtium divinæ bonitatis, miſericordiarum Dei exſiccat fontem, & chariſmatum cœleſtium communione ſe privat.*

Lau. Juſt.

52. Geneſ.4. *Ingratitudo ſterilisſat beneficia.*

Puniens Deus Caïn, ait illi Geneſ. 4. num.11. *Maledictus eris ſuper terram, quam cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos.* In primo orbis molimine mandavit Deus terræ, ut germinet, & producat fructus; cur ergo, ſaltem exculta, Caino ſuos denegat partus; Cain ingratiſſimus extitit Deo: obtulit enim illi ſecundos, & viles fructus, ut eſt communis interpretum vox: ſibi verò primus, & meliores reſervavit. Non ergo mirum, quod tanta ingratitudo divinæ benignitatis, ac mandati fontem exſiccaret, ut ipſa terra, etiam exculta, ei ſterilis redderetur. D. Ambroſius lib.2. de Abel, & Cain. cap.6. *Oblatio*, ait, *inſigne devotionis, & indicium gratiarum eſt: non rectè diviſit Cain, qui ante omnia Deo debuit deferre primitias ut à gratia inchoaret Auctoris*, ut ipſe S. Doctor ſe explicat lib.1. de Abel. c.10. *Primitiva eſt oblata Deo gratiarum actio.* Et quia in ipſis gratiarum actionibus defuit, punitus eſt.

Ambroſ.

53. Digitto Dei ſcriptas tabulas è manu ipſius Dei accepit Moyſes: cúmque deſcenderet de monte, & videret populum vitulum adorantem, *Iratus valdè projecit de manu tabulas, & confregit ad radicem montis.* Exod. 32. n.19. Poſtea verò ex Dei mandato præcidit alias tabulas inſtar priorum. Exod.34.n.1. quæ in Arca ſervatæ ſunt. Si propter peccatum idololatriæ iratus Moyſes primas fregit, etiam Iſrael multoties in idololatriam relapſus eſt; & tamen ſecundæ tabulæ integræ cuſtodiuntur; Primæ acceptæ ſunt à Moyſe ſine ulla gratiarum actione; poſteriores verò magno laudis Cantico, in quo duodecim prærogativæ Dei celebrantur. *Dominator Domine Deus miſericors, & clemens, patiens, & multa miſerationis.* Exod.34. n. 6. Donum ſine gratulatione ſtipatum confringitur, ac colliditur; ipſamet verò communitum, tanquam magna cuſtodia appoſita, diu durat, ac perſeverat. D. Ambroſius Præfat. in Pſalm. David, *Legis tabulæ*, ait, *priuſquam Cantico firmarentur, per indignationem Moyſis fractæ, & comminutæ ſunt, Ubi verò tali ſignaculo conſecratæ ſunt, humana locum ira non habuit, quia ſanctificatio eam ſacra ſuavitatis excluſit.* Ac ſi dicat: Sine gratiarum actione animus ita parturbatur, ut Dei donum perdat; illa verò præmiſſa, valde quietus beneficium retinet, & poſſidet. Vide ſuprà c.22.n.48. 49. & 50.

Exod.32. Exod.34.

Ingratitudo beneficium frangit.

Ambroſ.

QUÆSTIO X.

Si Chriſtus propter incredulitatem habitantium in patria non fecit miracula, cur & aliis in locis fecit, cùm ibi multi adeſſent increduli?

54. Toletus.

CONtra ſuperiùs dicta duas objectiones hîc movet Cardinalis Toletus annot. 43. Et prima. Quia ſi Chriſtus non fecit miracula, quia in patria Propheta non eſt acceptus: ergo Chriſtus miracula non faciebat, niſi apud eos, quibus erat acceptus: quod ſpeciem quandam ambitionis, ac vanæ gloriæ videtur involvere. Reſpondeo, quod verum eſt quod Chriſtus faciebat mracula, ut homines eum reciperent, & eum verum eſſe filium Dei crederent. *Hæc dixi propter populum, qui circunſtat, ut credat, quia tu me miſiſti* Joan.11.n.42. Hoc autem non fiebat ab eo propter aliquam ambitionem, ſeu vanam gloriam, ſed ex ſumma in Patrem charitate, ac erga nos dilectione. Gloria enim Patris eſt, ac ſalus, & vita noſtra in eo conſiſtit, ut Jeſum filium Dei agnoſcamus, & credamus; Chriſtus autem ſummopere noſtram ſalutem cupiebat Joan.11. n.4. *Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam.* Joan.17.n.3. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Joan. 8. n.24. *Si non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro,*

Joan.11. *Chriſtus faciebat miracula ob gloriam Patris, & noſtram ſalutem.* Joan.11. Joan.17. Joan.8.

55. Secunda objectio, & maxime ad quæſtionem propoſitam. Si Chriſtus non edebat miracula in Nazareth, quia nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua; ergo nec etiam aliis in locis faceret miracula, in quibus non acceptus, verbi gratia in Jeruſalem, ubi Phariſæi illum graviter calumniabantur, eumque lapidare voluerant, & tandem conſilio inito comprehenderunt, ac crucifixerunt. Reſpondet citatus Toletus. Quod hujuſmodi miraculorum abnegatio, dilectionis ſignum fuit erga Nazarethnos. Quando enim homo beneficiis Dei eſt abuſurus majus accipit beneficium, magiſq; diligitur, ſi ea illi non conferantur miracula

Abnegatio donorum beneficium obſtinatis.

miracula incredulis facta beneficium eſt, eorum verò abnegatione, majus; tot enim ſignis eorum

Joan.15. culpa gravior, ac inexcuſabilior apparet, Joan.15. num.12. *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent, non autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Et iterum num.24. *Si*

2.Petr.2. *opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent* 2. Petr. 2. num. 21. *Melius erat illis, non cognoſcere viam juſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum converti ab eo.* Vide c.20. n.31. 32. & 33.

56. Reſpondeo ad quæſtionem. In aliis locis, in quibus Dominus edidit miracula, quamvis à multis non eſſet receptus, tamen ab aliis ejus divina majeſtas agnita eſt. Mulier clamat. *Beatus*

Luc.11. *venter.* Luc.11.n.27. Græcus confitetur, *Credo Do-*

Joan.9. *mine.* Joan.9. n.38. Centurio adorat: *Domine non*

Matth.8. *ſum dignus* Matth.8. n.8. At in Nazareth, qua ita incredulitas degebat, quamvis plura miracula faceret, à loci civibus, ut Deus non erat recipiendus, ac adorandus. In Nazareth omnium miraculorum maximum, Incarnatio nempe divini Verbi facta eſt. Et compertum apparet, quod illi homines, qui ſummo divinæ potentiæ opere non ſunt aſtricti, minime quocumque alio miraculo, reſtitutionis nempe oculorum cæcis, pedum claudis, ſanitatem infirmis devincentur. Qui enim magnis, ac primis beneficiis non obligatur parvi, ac minoribus non adducitur, ac compellitur in tui obſequium.

Qui majori beneficio non pignorantur nec majori obligantur.

57. Maxime ponderant ſacri expoſitores modum, quo Dominus ſe habuit cum Juda in ultima cœna, cujus proditoriam nequitiam prævidebat

Matth.26. Dominus; & tamen eum in communi reprehendit. *Unus veſtrum me traditurus eſt.* Matth. 26. n.21. *Væ homini illi.* Cum tamen juxta veram Theologorum doctrinam, quando homo jam depravatus in gravia ſcelera præcipitandus ſit,

Matth.18. Malderus. Bonacin. in particulari cum teſtibus eſt commonendus: Matthæi 18. n.16. imò & teſtes poſſunt gradatim augere, ut docent Malderus 2.2. quæſt.33. art.8. Bonacin. n.2. tom. diſput. 3. quæſt. 4. punct. 7. num.14. quod maximè habet locum in prælatis per reſpectum ad ſubditum multò ſcelere fœdatum. Cur ergo Chriſtus Dominus omnium magiſtrorum caput, regula, & exemplum, videns Judam in tantum ſcelerum barathrum immergendum, eum particulariter, ac coram aliquibus non commonefacit; Judas poſt acceptum cœleſtem panem execrabile nefas apud ſe firmiter ſtatuit. *Poſt buccellam introivit in eum Satanas.*

Joan.13. Hieron. Joan. 13. n.28. Meritò ergo ſignatim à Chriſto non reprehenditur; nam ut ait D. Hieronymus in cap.26. Matth. *Judam non deſignat ſpecialiter Dominus ne manifeſtè coargutus impudentior fieret.* Qui tam mirabili beneficio, ut ſervus magiſter, Dominus, ac Deus ipſum illi in edulium, præberet, animo non religatur, ut à proditoria malitia cohibeatur, minime correctionis beneficio aſtrigetur, ut à tanta malitia ſuperſedeat, ac deſiſtat.

Qui magnis non religatur minime parvis.

Luc.4.n.15. In veritate dico vobis: Multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cœlum annis tribus; & menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna in omni terra.

Num.16. Et ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam.

VERSIONES.

Syriacus. Veritatem etenim dico vobis multas extitiſſe viduas in domo Iſraël in diebus illius Prophetæ; quum clauſi ſunt cœli annis tribus, & menſibus ſex, ita ut fuerit fames magna in univerſa terra.

Vatablus. Multæ viduæ erant temporibus Eliæ in Iſraël, quando clauſum eſt cœlum triennio, & ſex menſibus, cum orta eſſet fames per omnem terram.

Arias. Cum facta eſt fames per omnem facta.

EXPOSITIO III.

IN *veritate dico.* Rectè ait D. Ambroſius lib. 58. de viduis: *Cum me, ait, admoneat Dominus,* Ambroſ. *quod in veritate dictus ſit, ad myſterium videtur ſolicitare aures.* Exemplo duorum Prophetarum confirmat Chriſtus Dominus illud proverbium: *Nemo Propheta acceptus in patria ſua:* & ſimul in eo retorquet argumentum, quod ſcilicet extraneos domeſticis præferat propter ipſorum domeſticorum incredulitatem, qua indigni Boſtrenſ. inventi ſunt cœleſtibus beneficiis. Titus Boſtrenſis quærens rationem, cur Deus auxilietur viduæ Sareptanæ per Eliam, & Naaman per Eliſæum, ſic ait: *Cur ita; Quia ex omnibus viduis iſta ſola reperta eſt fidelis, pari modo ex omnibus leproſis Naaman idoneus inventus eſt, cui hoc beneficium impertiret.* Explicemus textum: *Multæ viduæ,* egentes ſcilicet, fame, ac inedia oppreſſæ *Erant in diebus Eliæ,* ætate Eliæ, miraculis clariſſimi, *Quando clauſum eſt cœlum.* Metaphori- Cajet. cè, ait Cajetanus, deſcribitur negatio pluviæ per clauſum cœlum, quia apparet pluvia deſcendere de cœlo, ac per hoc impediri, ne deſcenderet, ex clauſura cœli. *Cum facta eſſet fames in omni terra,* ſcilicet per regionem Iſraël, ac viciniam, ut erat Sarepta, quæ Sidoniæ regio erat.

Et ad nullam illarum, viduarum Iſraël; *miſſus* 59. *eſt Elias* à Deo ad ſublevandam inopiam miraculo farinæ, & olei, *niſi in Sarepta Sidoniæ.* Tyro & Sidonia duæ valde celebres civitates erant vicinæ, immò conterminæ Galilææ. Earum incolæ gentiles extabant, non Iſraëlitæ, Sarepta quaſi media habebatur inter Tyrum, & Sidonem. Diſtabat Sarepta duobus à Sidone milliaribus, *Ad mulierem viduam.* Hanc cæteris Deus prætulit

ob illius eximiam charitatem , obedientiam , & Chryſoſt. Ambroſ. fidem, ut docent D. Chriſoſtomus homil.29. in 2. Corinth.& D. Ambroſius lib. de viduis. Nam cum Elias ab ea peteret buccellam panis,ipſa reſpondit,quod non habebat,niſi pugillum farinæ. 3.Reg.17. & parum olei,*En colligo duo ligna,ut faciam illum mihi, & filio meo, ut comedamus, & moriamur: ad quam Elias ait:noli timere: ſed vade, & fac,ut dixiſti: verumtamen mihi primum fac de ipſa farinula ſubcinericium panem & affer ad me : tibi autem, & filio tuo facies poſtea. Hæc dicit Dominus : Hydria farinæ non deficiet* ; &c. *Quæ abiit , & fecit juxta verbum Eliæ.* *Fides, & charitas mulieris.* Vides charitatem , & obedientiam mulieris ? Quamvis ipſa cum filio ſuo eſſet in extremis , fecit juxta verbum Eliæ & primum attulit ipſi panem. Vide fidem mulieris , quæ uno ſimplici verbo Prophetæ credidit; *Hydria farinæ non deficiet*, &c.

60. *Senſus legitimus.* Senſus ergo eſt. Sicut temporibus Eliæ una mulier gentilis , quæ credidit Prophetæ , digna fuit tantis miraculis , quorum fuerunt incapaces Iſraelitæ ob ſuam incredulitatem : ſic vos , ô Nazarethni, ait Chriſtus,vobis præfero Capharnaitas,quia me cœleſtem doctorem à Patre miſſum audiunt, quod vos non vultis præſtare.

QUÆSTIO XI.

Quare hic adducitur in Exemplum Elias, cum eoque allegatur?

61. CAlumniam ſibi objectam de non editis miraculis in patria confutat Dominus communi dicto : *Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua* , quodque confirmat facto Eliæ , qui derelictis multis , viduis fame oppreſſis in Iſraël, ad unam alienigenam ſublevandam miſſus eſt , ut Explicatum eſt. Sed ad quid , Domine , ad *Novitas fugienda.* comprobationem tuorum operum in medium adducis Eliam ; Primò ad oſtendendum à ſe non moliri rem novam , ſed jam perantiquam , & à magnis Patribus fieri ſolitam. Novitas ſæpè periculoſa eſt. Vide ſuprà cap.1. quæſt.19. n.128. & 129.

62. *Magna Eliæ apud omnes opinio.* Secundò.Ad quid allegatur Elias , Domine ad comprobanda tua opera rectè facta ; ſat eſt à te eſſe edita:ad quid ergo hic Propheta commemoratur ? Voluit Dominus Parentem Eliam honorare , ſignificando , ac denotando , quod tanta erat ejus opinio ac authoritas erga populum , ut videretur, ſat eſſe,illud ab Elia eſſe perpetratum, ut in omnium oculis juſtum , ac rectum haberetur. Et quid mirum , quod tanta rectitudo , ac ſanctitas appareat in Elia, cum ipſe Chriſti Domini geſſerit figuram , & typum , docent D.Baſilius in Catena D.Bonaventura. & S. Antonius Ulyſſiponenſis in homil.propria, & 3.Reg.17.S. Eucherius, Angelomus, Cyranus, Salianus, Cornelius,tum in nomine , de quo quæſt. ſequenti, tum in multis , ut hic jam dicam.

Baſilius Bonavent. Ant. Ulyſſ. Eucherius. Angelomus. Lyran. Salianus. Cornel.

63. 3.Reg.17. *In Elia repræſentatur Incarnationis miſterium.* Et primò. Ad ſuſcitandum filium viduæ expandit ſe,atque menſus eſt ſuper puerum.3.Reg. 17. num.21. In quo repræſentavit Incarnationis myſterium, quo divinitas filii Dei ſe expandit ſuper totam humanitatem noſtram,eique quaſi ſeipſam admenſa eſt,& coæquavit,ut eam frigidam calefaceret,& animaret exanimem,mortuámque vivificaret,S.Proſper.Par.2. Prædict.c.31. *Elias*, ait , *ut mortuum parvulum ſuſcitaret , juvenalia, membra contexit.Et Dominus Jeſus ſeipſum exinanivit , formam ſervi accipiens: parvum ſe illi parvo coaptavit , ut efficeret illud corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ. Jacens ſubter ſe frigidum ſuo calore ſuccendit : ſimiliter & noſter Salvator mundum , à cujus calore, non eſt jam qui ſe abſcondat , inſufflavit illi tertio jacenti , ut trina confeſſio infunderetur credenti.* Et notat Cornelius à Lapide , quod ter Elias incubuit puero , eique ſeipſum coarctando admenſus eſt. Ter ſeipſum Chriſtus coarctavit , & humanæ naturæ commenſus eſt. Primò in utero;ſecundo in præſepio, tertio in cruce. Itaque mortuum genus humanum vivificavit , eique ſpiritum charitatis, paupertatis , & patientiæ inſpiravit. In hiſque notandum , quod primus mortuorum ſuſcitator Elias in Scriptura invenitur : tot mirabilium primitiæ tanto Patriarchæ debebantur. Proſper. Cornel. *Elias primus mortuorum ſuſcitator.*

Secundò. Compone id, quod ait Chriſtus Dominus de Elia Matth.17. num.11. *Elias quidem veniet, & reſtituet omnia* : cum illo , quod Apoſtolus ait de Chriſto.*Inſtaurare omnia in Chriſto.* Ad Epheſ.1. num.10. Audi Janſenium explanantem præfata Matthæi verba in ſua concordia cap.67. *Intelligendum eſt*,ait, *quod dicitur Elias omnia reſtauraturus quomodo Chriſtus dicitur à Paulo inſtauraſſe omnia, quæ in cœlis,& quæ in terris, nimirum quia homines inter ſe, & cum Angelis diſſidentes,inter ſe,& cum Angelis,atque Deo pacificavit. Si enim & Elias reſtituet,quando incredulos Judæos gentibus credentibus uniet, & ad fidem Patriarcharum redire faciet.* Chriſtus ut omnium Salvator, & Redemptor, inſtaurabit omnia , quæ ſunt in cœlis, ut explicat D. Auguſtinus in Enchiridion, cap.62. dum id, quod lapſum eſt in Angelis, ex hominibus , redditur ; & id quod lapſum eſt in hominibus , à corruptione antiquæ vetuſtati renovatur Elias, ut à Chriſto miſſus,reſtituet omnia convertendo corda patrum in filios. Malach.4.n.6. excitando in filiis fidem, animum, ac devotionem,quam habuerunt eorum patres, quæ in ipſis filiis erat deperdita , ſicque ſua prædicatione eos reconciliabit Deo , ut explanant ad citatum locum Malach. D. Hieronymus , & D. Auguſtinus lib.20. de Civit.cap. 29. 64. Matth.17. ad Epheſ.1. Janſen. *Elias reſtaurans omnia.* Auguſt. Malach.4. Hieron. Auguſt.

Tertiò, Mors & diabolus ante Chriſti adventum regnabant in mundo. At ſanguine Chriſti mors extincta eſt. *Mors mortua tunc eſt , quando mortua vita fuit.* Sanguineque Chriſti diabolus debellatus ac ejectus eſt à mundo. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.*Joan.12.n.31. Crudeli tyrannide Antichriſtus regnabit in mundo , crudeléque contra Sanctos faciet bellum : *Erit tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi uſque modo, neque fiet.*Matth.24.Crudelis tamen hoſtis Eliæ ſanguine peribit. Accipe Tertullianum lib.de anima, cap.50.*Tranſlatus eſt*, inquit,*Enoch, & Elias;nec mors eorum reperta eſt, dilatata ſcilicet. Cæterum morituri reſervantur , ut Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant.* Sanguine Chriſti mundus à dæmonum principatu liberatur, ſanguine autem Eliæ aliqualiter dici videtur, quod & mundus ab Antichriſto , ut dæmonum membro , regnante eximitur. *Ut Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant.* Poſt mortem Eliæ ſubſequetur Antichriſti mors, Apocal. 65. Joan.12. Matth.24. Tertul. *Sanguine Eliæ Antichriſtus extinguetur.* Apocal.11.

Quartò,

66\. Quartò, Chriſtus venit in mundum, ut iram, ac indignationem ſui Æterni Parentis averteret à nobis, noſque ut proprio ſanguine ſuò reconciliaret à Deo. Elias autem, ut figura, ac umipſius Chriſti ut dicitur Eccleſ.4. num.20. *Scriptus eſt in judiciis temporum lenire iracundiam Domini.* Seu ut legit Vatablus; *ad pacandam iram.* Magnum elogium Eliæ, quod ipſe Dei ſapientia adſcriptus, & reſervatus eſt pro tali tempore, ac tali anno, ut ſuo zelo, ſua prædicatione ac doctrina valeat ſedare, ac lenire iracundiam Domini conciliando cor patris ad filium, ut Judæi in fine mundi ſuos Patriarchas imitentur, & Chriſtum verum Meſſiam jam præſentem credant, & adorent.

Eccl.47. *Elias leniet iram Dei.*

67\. Quintò, multus eſt D. Auguſtinus ſerm. 201. de tempore, in hoc argumento comprobando. Inter cætera ſic ait: *Elias figuram habuit Domini Salvatoris. Elias oravit, & ſacrificium obtulit; & Chriſtus pro univerſo mundo ſe ipſum immaculatum ſacrificium tradidit. Elias oravit in monte Carmeli; & Chriſtus in monte Oliveti. Elias oravit ut pluvia in terram veniret; & Chriſtus, ut in cordibus humanis gratia divina deſcenderet. Quod autem dixit Elias ad puerum ſuum. Vade, & conſidera. ſepties ſeptem ſancti ſpiritus dona, gratiam, quæ danda erat Eccleſiæ deſignabat,* ac multa alia ibi de hac re docet, *& denique*, ait, *ſicut Dominus poſtquam multas virtutes exercuit, poſteaquam paſſus eſt, reſurrexit, & aſcendit in cœlum, ita & Elias poſt miſerabilia, quæ per eum Deus fecit, igneo curru elevatur in cœlum.*

Auguſt. *Elias in multis Chriſti figura.*

68\. Sextò Chriſtus Dominus conſtitutus eſt à Deo Patre ut idea, & exemplar, quem omnes imitari debent, & à quo omnes omnia bona participant; ut colliges ex Divo Thoma 3. part. quæſt.45. art.1. Elias tam amplo ſpiritu ditatus eſt, ut cunctis ſit exemplum ad imitandum. Univerſo populo Chriſtiano proponitur Elias, ut ejus zelum honoris Dei ſequatur, ut habetur in Jure Canonico 23. quæſt.4. cap. *ſi illic.* Sacerdotibus proponitur Elias, ut ipſum imitentur in ſalute populi procuranda, inque rectitudine morum plantanda, turpibuſque vitiis pullulantibus propulſandis, Cap. *Quod Chriſtus.* & cap. *Guiliſarius*, eadem quæſt. Epiſcopis & Prælatis proponitur Elias, ut ab ipſo hauriant exemplum ad rectè ſuum munus exequendum ſine reſpectu perſonarum 1. quæſt.1. Cap. *Cum ſcriptura.* Univerſis miniſtris proponitur Elias, ut ab illo cuncti percipiant documenta ad contemnendos reges ſacrilegos, & tyrannos, ac ad comprimendos, ac interficiendos hæreticos, & apoſtatas D. Chryſoſtomus lib. 3. de providentia, Cunctis Religioſis proponitur Elias, ut in vita monaſtica ejus exemplum ſequantur. Macarius Abbas ſerm. ad Monachos qui incipit, *fratres chariſſimi.* refertur à Palæonydoro lib. cap. ult. in fine; & illius meminit Suarius tom. 3. de Relig. lib. 3. cap.1.num.1. *Eliam, & Eliſæum ac filios prophetarum, quod conſtat veraciter veteris teſtamenti Monachos, imitari curate* Sicque *S. Antonius*, ut teſtatur S. Athanaſius in ejus vita; *Secum reputans*, ait, *oportere, Dei famulum ex inſtituto magni Eliæ exemplum capere & ad illud ſpeculum vitam ſuam debere componere, ad ſepulchra non longè à villa conſtituta ſeceſſit.*

D.Thom. *Elias nobis exemplum ad imitandum.* Chryſoſt. Macarius. Palæonyd. Suar. Anton. Athan.

69\. Tam magnus eſt Elias, tantúmque Chriſti umbram, ac figuram gerebat, ut quando cum Chriſto in monte apparet in gloria, dicat Petrus Jeſu *Si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum*, Matth. 17.num.4. Quomodo magne princeps Apoſtolorum eodem modo dicis à te parandum unum tabernaculum Chriſto, ac Eliæ? Eadem quaſi paras Domino, & ſervo? Audi Tertullianum magnis verbis de magno Elia loquentem lib. de Jejunio adverſus Pſychicos cap.6 *Quid*, ait, *tu Elia hic? Tanta eſt circumſcripti victus prærogativa, ut Deum præſtet homini conturbernalem, parem re vera pari.*

Matth.17. *Petrus Chriſto, & Eliæ parat tabernaculum.* Tertull.

Quæstio XII.

Quare non exprimitur aliquod miraculum ex multis, quæ Elias fecerit apud viduam? agitúrque de magni Eliæ nomine.

Apud hanc mulierem Sarephtanam multa miracula operatus eſt Elias, farina creſcit. 70.
oleum multiplicatur, filius mortuus ſuſcitatur: & tamen nullum ex his exprimitur; ſed ſolum dicitur, quod cum clauſum eſſet cœlum, Elias miſſus eſt ad mulierem viduam, in Eliſæo tamen de miraculo ab ipſo edito in curanda Naaman lepra expreſsè mentionem facit Dominus. *Et nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus.* Cur ego unum miraculum in Naaman factum, in medium adducitur: tot vero, & tanta ab Elia in domo viduæ perpetrata ſilentio involvuntur? Extant multi præclari viri juſti, qui ut ſancti cognoſcantur, ac habeantur, exigitur, ut eorum miracula referantur, ac dicantur. At Elias tam illuſtris eſt quod ut magnus, ac ut excelſus habeatur, non neceſſarium ſit, aliquod ejus miraculum apponere; ſed ſat eſt dicere, ac oſtendere, quod ipſe eſt Elias.

Ratio dubitandi. *Elias per ſe ipſam magnitudinem præfert.*

Tanquam in compendio refert Dominus Joannis magnalia, ejuſque miram pœnitentiam, ac admirabilem conſtantiam laudat, cumque dicit Prophetam, ac pluſquam Prophetam, Angelum, nullumque majorem inter natos mulierum ſurrexiſſe, & tandem concludit: *Si vultis recipere, Joannes ipſe eſt Elias.* Matth.11.n.13. Alii legunt, ut dixi cap.13. *Si vultis approbare.* Sed quomodo inter illuſtria Joannis elogia tanquam clauſula ponitur. *Si vultis recipere, Joannes ipſe eſt Elias.* Ait D.Thom. *Hic ponit excellentiam Joannis.* Inter tot præclara encomia, cum Joannes dicitur Elias, hic inſigniter nobis inculcatur ejus excellentia, & tanquam quid magis fortitudine, Propheta, ac Angelo dici videtur. 71.

Matth.11. D.Thom. *Ad excellentiam. Joannes dicitur Elias.*

Magnum Eliæ nomen. Elias ex Hebræo, juxta Divum Hieronymum, D. Athanaſium, D. Iſidorum, Angelorum, Gloſſam ſignificat, ac idem valet, ac *Dominus Deus.* Juxta D.Chryſoſtomum quæſtione ſequenti, ex Græco Elias *Sol* interpretatur. Juxta Cornelium à Lapide ſtatim citandum. *Reſtaurans.* Ad quid tot ſignificationes importat Eliæ nomen? Ait Iſaias 9.num. 6. de Chriſto Domino, Vocabitur nomen ejus *Admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis.* Tot nomina ei apponuntur, ait, Hector Pintus, ut eximia Chriſti excel- 72.

Significationes nominis. Hieron. Athanaſ. Iſidor. Angel. Gloſſ. Chryſoſt. Cornel. Iſai. 9. Hector. Pintus.

lentia cunctis aperiatur, ac ſi tanta majeſtas uno nomine exprimi non valeret. Elias tot refert nomina, ac ſignificata: eximia ejus virtus uno nomine, uno ſignificato exprimi non valebat. In eo, quod ejus nomen idem valeat, ac Dominus præclara poteſtas, quæ ei eſt conceſſa denotatur. In ſignificato, Deus innuitur magnitudo gratiæ ei elargitæ: gratia enim, juxta commune Theologorum affatum, quædam eſt divinæ naturæ participatio. Sol dicit excellentiam, quam habuit in prædicando, & docendo. Reſtaurans admirabilem recuperationem dicit, quam in fine ſæculi in Eccleſia operabitur. De quibus omnibus multa ſtatim dicam. Ad nomen revertamur.

73. 3. Reg 17. Cornel. *Eliæ nomen denotat, quod gerendum.* Dicitur Elias Thesbites 3. Regum. 17. num. 1. à patria, quæ Thesbites nuncupatur. Et hoc nomen, ut ait Cornelius à Lapide in cap. 4. Malach. num. 9. ſignificat converſionem, pœnitentiam, & reſtitutionem, ac renovationem, ut ipſe probat ex radice Hebraïca. Dicitur Elias Thesbites, quia convertet ſuorum corda per pœnitentiam ad Deum ſuum, juxta citatum locum Malachiæ: *Convertet cor patrum ad filios.* Caſſiodor. Elegantes Caſſiodorus lib. 6. variarum cap. 7. *Grata ſunt omnino nomina, quæ deſignant protinus actiones quando tota ambiguitas audiendi tollitur ubi in vocabulo concludatur, quod geratnr.* Sunt nomina indices, ac notæ rerum proprietatum. Sic dixit D. Ambroſius in Pſalm. 43. Ambroſ. *Quid eſt nomen, niſi quo preprie quiſquis ſignificatur.* Elias Thesbites. *In vocabulo concluditur, quod geratur* iu opere, ipſe enim in ſuis actionibus totus erit impenſus, ut hominum corda renovet, ac convertat ad Deum ſuum.

74. *Nomen gloriam. ac laudem indicat.* Sicut enim nomina ſunt indices proprietatum rerum; ſic etiam ſuarum laudum exiſtunt notæ, & ſigna; quod Spiritus ſanctus per os David nobis indicat, Pſalm 47. num. 11. Pſalm. 47. *Secundum nomen tuum, ſic & laus tua.* Cum Abigail vellet excuſare Nabal à ſua inſolentia, ac crimine erga David, ait ei: *Quoniam ſecundùm nomen ſuum ſtultus eſt*, 1. Regum 25. num. 25. 1. Reg. 25. Cajet. ex Hebræo legitur apud Cajetanum: Secundùm *nomen ejus, ſic & ipſe.* O magne patriarcha, ſecundùm nomen tuum ſic & laus tua! & quid majus puro homini communicabile, quam Eliæ nomen quod Dominum Deum ſignificat? Ad Hebr. 1. Cyrill. De Chriſto ait Paulus ad Hebr. 1. n. 4. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Ex quo præclarè ait D. Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 5. in principio: *Cogita ergo in quantam proveheris dignitatem, cum divinæ eris particeps appellationis.* Tantaque appellatione Deus hunc ſuum famulum honorare voluit.

75. Ezech. 2. Daniel. Ex omnibus Prophetis Ezechieli cap. 2. n. 1. & paſſim; ac Danieli 8. num. 17. datur nomen filii hominis. *Et tu fili hominis.* Quod nomen proprium eſt filii Dei Incarnati, Chriſti Domini ſcilicet, quod notans D. Hieronymus ait, Hieron. *Ad Ezechielem crebro dicitur fili hominis; ad Danielem raro; quorum uterque in perſona ejus, qui dixerat, filius hominis non habet ubi caput ſuum reclinet, captivum populum conſolatur.* Hi duo Prophetæ inſigniter de libertate captivi populi pertractaverunt. Si Danieli, ac Ezechieli nomen filii Dei Incarnati adſcribitur pro cura, quam habuerunt in executiendo captivitatis jugum ab uno populo, quàm potiori jure glorioſum, nomen *Dominus Deus,* conceſſum eſt Eliæ, cum non unum populum ſed totum mundum à tyrannide, ac oppreſſione Antichriſti præſervabit ac eximet, convertétque corda patrum ad filios reſtituétque omnia?

Hanc tantam præeminentiam, quam Elias habet in nomine, ſtatim in ſua præſentia habitu, ac diſpoſitione corporis ſecum gerebat, cunctiſque indicabat, ac manifeſtum faciebat. 76. Accedit Elias ad mulierem viduam, petitque ab ea buccelam panis. Quæ ait ei: *Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem*, &c. 3. Regum 17. num 12. 3. Reg. 17. In quibus verbis mulier eum, ut Dei prophetam; ac ſervum reveretur, ac honorat. Sed unde mulier eum cognovit eſſe prophetam? Quod dubium attigit D. Baſilius Seleucus orat. 11. Seleucus. Vivit Dominus Deus tuus. *Tanquam prophetam honoras, quem mendicum vides, unde in prophetæ notitiam veniſti?* Et quamvis aſtruatur, quod mulier ad hoc habuit à Deo revelationem; *Eliæ præſentia ſanctitatem exhalabat.* tamen ſatis convenienter dici poteſt, quod ex ſitu, præſentia, ac geſtu viri, quæ ſanctitatem exhalabant, cognoverit, ipſum eſſe virum juſtum, ſanctum, ac prophetam. Et quid mirum; quod Elias talem haberet præſentiam, cum ipſe ſemper ſe in oculis Dei cogitaret. *Elias in Dei conſpectu ſe cogitabat.* *Vivit Dominus, in cujus conſpectu ſto*, 3. Regum 17. num. 1. Quod ponderans D. Athanaſius in vita S. Antonii, ait: 3. Reg. 17. Athanaſ. *Non computabat Elias præteritum tempus ſed tanquam quotidie in certamine poſitus talem ſe præbere cupiebat, qualem ſciebat Dei dignum eſſe conſpectibus, purum corde, præparatum obedire voluntati ejus.*

Quæstio XIII.

Quare non dicuntur tempora; ſed dies Eliæ?

77. Ambroſ. Primò reſpondet Divus Ambroſius hîc: *In diebus Eliæ* ait, *non quia Eliæ dies fuerunt, ſed in quibus Elias operatus eſt: aut quia dies faciebat illis, qui in ejus operibus lucem videbant gratiæ ſpiritualis, & convertebantur ad Dominum.* *Elias, id eſt Sol.* Elias in mundo erat veluti fulgentiſſimus Sol *Helios* ſermone Græco. Sed appellatur, ut teſtatur D. Chryſoſtomus ſermone de Aſcenſione Eliæ tom. 2. Chryſoſt. ſuis enim exemplis, ac virtutum radiis, expulſa tenebiarum caligine luciſſimos dies efficiebat ille iis, qui ejus virtutes æmulabantur, atque in Dei cultu, ac veneratione perſiſtebant, ad ipſumque Deum convertebantur.

78. Ambroſ. Secundò, idem Ambroſius in Pſalm. 36. *In diebus Eliæ quando clauſum eſt cœlum, nox erat perfidis, ſed Eliæ lumen erat, clauſum erat perfidis cœlum, ſed Eliæ patebat; fames erat perfidis, ſed Eliæ ubertas: neque enim eſurrie poterat, cui cibum cœleſtia miniſtrabant.* *Juſtis dies. Infidelibus, nox.* Perpende quantum diſcrimen interſit inter obſequentes Deo, ac creaturas ſequentes. Eliæ verum Deum totius univerſi opificem adoranti, ac colenti & ſuper omnia diligenti nil deerat, ſed omnia erant illi largiter conceſſa, dies, lumen, ubertas, ac ipſum cœlum opertum: perfidis autem mundanis cultoribus, dies, ros, edulium deficiebant, qui enim ſuis peccatis à Deo receſſerant,

valde

valdè etiam condignè Deus ab illis ſuis donis recedebat.

79. *Pro charitate vita Eliæ videtur brevis.* Tertiò. *In diebus Eliæ.* Elias per multos annos in hoc ſæculo ante ſuum raptum vixit. Cur ergo tot anni dies vocantur Cur non potius anni dicuntur. Tanta erat puritas,charitas,ac zelus animarum Eliæ;ut omne tempus vitæ ejus parvum; & pauci dies viderentur. Ait Chriſtus Dominus Judæis: *Abraham pater veſter exultavit; ut videret diem meum, vidit & gaviſus eſt.* Joan.8. n.56. Joan.8. Variæ ſunt ſententiæ quid per diem, quem Abraham vidit, hic intelligat Chriſtus. Maldonat. Maldonatus. *Ego certè non dubito*; ait, *quin diem ſuum, adventum in carne, totúmque tempus, quod in hoc mundo verſatus eſt, appellet.* Idem docent Lucas Burgenſis, & alii. Quomodo Dominus triginta tres annos vitæ ſuæ diem appellat; Burgenſ. tanta erat eximia vitæ Chriſti puritas, qua in mundo fulgebat, tantáque illius charitas ſalutis animarum noſtrarum, ut tot annos tanquam parvum tempus reputaret, ut veluti dies unus videretur.

80. Quartò. *In diebus Eliæ.* In Elia deſcribuntur, ac notantur dies; in aliis verò ſanctis tempora,& anni: Boſtrenſ. ſic in præſenti Evangelio, ubi nos habemus: 3.Reg.2. *Sub Eliſæo Propheta:* Titus Boſtrenſis legit: *tempore Eliſæi,* Vatablus, *ætate Eliſæi.* De David autem dicitur: *Regnavit quadraginta annis.* 3. Reg.2. num. 11. 3.Reg.17. Apoc.11. At verò in Elia annumerantur dies, *In diebus Eliæ* 3.Reg.17. n.7. *Poſt dies ſiccatus eſt torrens.* Apoc.11.n.3.*Prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta.* Cur ergo in Elia ſunt dies, in aliis verò tempora, anni? Differentia eſt inter dies, & tempora. Tempus includit claritatem diei, tenebras noctis: dies vero lucem, & charitatem tantùm dicit. *Eliæ ſanctitas ſemper in luce fulget.* In aliis multis juſtis invenitur tempus, obſcuritas ſcilicet peccati, & ſplendor gratiæ:at in Elia inſunt dies; poſtquam enim in eo eluxit divinæ gratiæ lux, non legimus in ipſo obſcuritatem peccati, ſed ſemper in gratiæ ſplendore ambulantem. Chryſoſt. Sicque Elias, juxta Divum Chryſoſtomum ſuprà citatum, ex Græco Sol interpretatur,qui in ſe tenebras neſcit, & ſemper in luce fulget, atque reſplendet.

81. *Surrexit Elias Propheta quaſi ignis.* Eccle. 48. Eccleſ.48. Vatablus. Syrus. num.1.Vatab.*Porrò Elias Propheta velut ignis eſt exortus.*Syrus.*Surrexit Propheta ſimilis igni.*Ignis tenebrarum expers, totus luce, ac fulgore reſplendet. Elias Dei gratia veluti proprietates habens ignis ſurrexit, peccati tenebrarum expers, totus in juſtitia, ſanctitate, ac Dei zelo reſplendens, ut totus videretur alienus à quocumque terreno, ac corporali affectu. Dixit Jezabel; audita ſacerdotum Baal morte, de Elia: *Niſi hac hora cras poſuero animam tuam ſicut animam unius ex illis.* 3. Reg. 19. num. 2. Et ipſemet Propheta 3. Reg.19. *Petivit animæ ſuæ, ut moreretur.* Ibidem num.4. *Elias veluti ſpiritus, ac ſi eſſet extra corpus, vivebat.* Non anima, ſed corpus moritur? cur cor corpori, ſed animæ exponit ſuam obitus petitionem. Sic enim vivebat in corpore, ac ſi extra corpus degeret, totúſque ad ſui ſpiritus conſiderationem rapiebatur; ſicque petivit animæ ſuæ, ut moreretur, ait Carthuſianus, Carthuſ. ut Apoſtolus dixit:*Deſiderium habens diſſolvi,& eſſe cum Chriſto* Ad Philipp.1. num.23.

82. 3.Reg. 19. *Fugit Elias in deſertum, & petivit animæ ſuæ,ut moreretur.* citato 3.Reg.19. Valde mirum,ait Angelomus, quod Elias miræ virtutis vir ignem

cœlo trahit, quinquagenarios viros cum ſuis omnibus petitione ſubita concremavit; verbo cœlos à pluviis claudit; verbo cœlos pluviis aperit, ſuſcitat mortuos; ventura prævidet,& tamen multo pavore unam mulierem fugit. Theodoret. Quid tam mirabile? Theodoretus quæſt. 47. relatus in Gloſſa. *Cur cum tantas habeat vires, ſolam timuit Jezabel; quoniam non ſolùm erat Propheta, ſed etiam homo; & alioqui timor erat divinæ diſpenſationis.* *Peculiari providentia exprimitur, quod Elias erat homo.* Alta providentia invigilatum eſt, ne Elias inter tot prodigia, & mirabilia pluſquam homo, & non homo videatur: ipſe verò ut homo fugiat, & timeat. Communiter ad hunc locum explicatur à concionatoribus illud Jacob.5. num.17. *Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis.*

QUÆSTIO XIV.

Quare Elias claudens cœlum, in cœlum curru igneo rapitur

ELias ſacrilego populo claudit cœlum, ut ex multis locis, ac præſenti textu patet. 83.
Curru igneo per turbinem aſcendit in cœlum. 4.Reg.2. n.11. id eſt per cœlum aëreum, interpretantur S. Iræneus l.5. contra hæreſes, cap.5. Juſtinus quæſt. 85. ad Orthodoxos, S. Hieron. Epiſt.61. ad Pammach S. Thomas 1. part. quæſt. 103. art.1. ad 3. & 3.part.quæſt.49.art.5. ad 2. ad certum locum determinatum ad Deum Sicut & quando dicitur claudere cœlum, de aëreo eſt ſermo, ut notavi in expoſitione. 4 Reg.2. Irenæus. Juſtin. Hieron. Thom. *Declaratur eximia Eliæ poteſtas.* Ad quid tanta præeminentia datur Eliæ? Ut inde cunctis ejus eximia ſanctitas, virtus, ac poteſtas pateſiat, quibus locupletatus eſt à Deo, ut ſupra conditionem humanam cœlum claudat, ad ipſumque inter ignis globos rapiatur. Quod hic conſiderari libet.

84. Meritò D. Chryſoſtomus in Catena, ac Carthuſianus hic inquiunt: Chryſoſt. Carthuſ. *Elias terreſtris Angelus, homo cæleſtis.* Tantoque apice gratiæ ſublimatus eſt, ut veluti quid cœleſte videretur.Curru igneo aſcendit Elias in cœlum 4.Reg.2. n.11. 4.Reg.2. Chryſoſt. D. Chryſoſtomus tom.1.homil. de Aſcenſione Eliæ ponderat,quod in ipſo curru, *Totum corpus ignis ambit, nec læditur,per colla,per latera flamma diſcurrit innoxia.* *Elias ſuo modo, ut quid cœleſtis ab igno veneratur.* Sed ad quid Elias totus inter flammas circumcingitur; Addit S. Doctor. *Mira prorſus ratio: ignis evehit, & munit quidquid cœleſtis eſt naturæ.* Ignis diſpari modo ſe habet erga terreſtria,ac cœleſtia: terreſtria conſumit, & devorat, cœleſtia verò ambit & munit, ut ignea ſphæra ſe habet circa cœleſte corpus. Alta ergo providentia diſponitur; ut Elias totus igne circundatus pergat, aſcendat, ut appareat, quod Elias quodammodo, ac veluti eſt quid cœleſte, & non terreſtre. Si enim ſolummodo eſſet terreſtre, edax flamma ipſum conſumeret, in cineréſque redigeret; at utpote quid gratia cœleſte totum ignis ambit, & fulcit. *Evehit, munit, quidquid cœleſtis eſt naturæ.* Unde de Elia ait D. Gregorius Nazianzenus orat. 34. *Quem virum dico, quem igneus quoque currus in cœlum evexit, ſignificans, ut opinor ſingularem quandam hominis virtutem, atque humanum faſtigium excedentem* Nazianz.

85. Magna Eliæ excellentia, quod in hominum oculis apparet veluti ignis. *Surrexit Elias Propheta quaſi ignis*, ſeu, ut habet Vatablus, *Elias Propheta ignis exortus eſt.* Et additur: *Et verbum ipſius quaſi facula ardebat.* Ab hominibuſque inter globos ignis videtur, ut eum vidit Eliſæus in ſuo curru igneo aſcendentem in cœlum. Quod Deus Eliæ conceſſit, ut homines in eo quid valde mirabile introſpicerent. Servo ſuo Moyſi *apparuit Deus in flamma ignis.* Exod. 3. num. 2. alta, & mirabilia myſteria denotans. Quod præclarè ponderans Philo Hebræus lib. 1. de vita Moyſis. *E medio*, ait, *promicabat forma quædam pulcherrima, nulli viſibili ſimilis, divinum ſimulachrum luce fulgens clariſſima, ut ſuſpicari poſſet Dei eſſe imaginem.* Sed unde colligit ingenioſus Auctor, quod illud apparens inter flammas eſſet ſimulacrum divinum, ac imago Dei; Prædixerat ipſe, quod rebus *manebat integer, & illæſus quaſi non eſſet incendii materia.* Elias adeo ditatus eſt Dei donis, ut inter ignes intactus, ac cuſtoditus pergens in cœlum appareat, ut Dei gratia veluti cujuſdam divini ſimulachri, umbram, ac ſuſpicionem præbere valeat.

Ecclef. 8. Vatablus. Exod. 3. Philo. *Elias in igne umbra, & ſimulacrum Dei.*

86. *Deus noſter ignis eſt.* Deuter. 4. num. 24. Deus in igne apparet, Moyſi in rubo, ut modo notavimus; in cujus ponderatione præclarè ait D. Ambroſius tom. 2. lib. 1. de Spiritu ſancto, c. 16. *Specie ignis exprimi, vel videri, divinæ eſt conditionis.* Elias ſpecie ignis exprimitur, *Surrexit Elias Propheta quaſi ignis*: in ignéque ab Eliſæo videtur in cœlum aſcendens: ergo ſuo modo veluti quid *divinæ eſt conditionis.*

Deut. 4. Ambroſ. *Elias in igne exprimi, & videri, divinæ eſt conditionis ſuo modo.*

Quæstio XV.

Quanta fuerit præeminentia in Elia, ut habuerit poteſtatem ad claudendum cœlum? Explicantur aliquot ejus eloquia?

87. HÆc Eliæ excellentia valdè celebris eſt apud ſanctos Patres. Id vero maximè notandum, quod primò, & ante omnia abſque ulla operum ſerie, vel factorum diſcuſſione, de Elia in Scriptura narratur, quomodo ipſe clauſerit cœlum. *Dixit Elias Thesbites, vivit Dominus Deus Iſraël ſi erit annis his ros, & pluvia niſi juxta verba oris mei.* 3. Reg. 17. n. 1. Elias tanta gratia Dei fuit præventus, ac præmunitus, ut non labe peccati mortalis inquinatum legamus, ſed ubique gratia, meritis, ac donis proficientem videamus. Ex quo tanta eſt excellentia donatus, ut in ejus limine claudens ipſum cœlum introducatur. Quanta verò ſint ejus merita, zelus, doctrina, ac dona breviter inſpiciamus.

3. Reg 17.

Merita Eliæ.

88. TAnta operum magnitudine, tantiſque meritis reſplendet Elias, ut in terris degens veluti cœleſtem ageret vitam, D. Ambroſius lib. de Elia, & jejunio, cap. 2. *Merito*, ait, *illum*, ſcilicet Eliam, *dignum cœlo divina judicavit ſententia, ut cum ipſo raperetur corpore, quoniam cœleſtem vitam vivebat in corpore, ac ſuperna uſum concertationis exhibebat in terris.* Unde Siracides conſiderans præclara Eliæ merita, vehementem ejus zelum, efficacem, vim verborum, intrepidam audaciam contra reges, & tyrannos, magnitudinemque portentorum ac mirabilium ipſius; totus admirans exclamat. *Sic amplificatus eſt Elias in mirabilibus ſuis; & quis poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi*; Eccleſiaſt. 48. num. 4. Græcus *Quoniam gloriam conſecutus es, ô Elia, mirabilibus tuis, & quis poteſt ſimiliter ac tu gloriari?* Vatablus. *Aut quis paria tecum glorietur?* Syrus. *Et qui eſt ſicut tu, ipſe laudetur.*

Ambroſ. *Valde mirabilis Elias.* Syracid. Ecclef. 48. Græcus. Vatablus. Syrus.

89. Sic diſcipulis prædixit Dominus mortem, flagellationem, ac labores, quos pro ſe paſſuri erant. *In ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & morte afficient; & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum* Matth. 10. num. 22. Inter varias cauſas, ob quas Dominus hæc prænunciavit ſuis diſcipulis, una eſt, ut illis magnum meritum creſceret, quod per tot annos prompta voluntate in acceptatione tot laborem, ac mortis viventes degerent, ut dixi ſuprà cap. 10. num. 67. Unde ait Apoſtolus 2. Timoth. 4. num. 6. *Ego enim jam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat bonum certamen certavi, repoſita eſt mihi corona juſtitiæ:* quod explanans ibi D. Thomas ait: *Antiquitus in ſacrificiis, quæ ex humidis offerebantur, quædam fiebant prægustationes, & hæ vocabantur delibationes, & ideo vocat paſſiones imminentes delibationes.* Acceptationem voluntatis, qua Apoſtolus erat præparatus ad flagella, paſſionem, & mortem delibationem, ſeu prægustationem dicit; ex talique deguſtatione meritum ejus in magnum proceſſit augmentum, ut glorioſiſſima ei eſſet juſtitiæ corona præparata. Ex his ergo etiam conjicere poſſumus, quantum ſit meritum Parentis Eliæ, cum per tot annorum ſæcula perſeveret, in voluntate, & acceptatione laborum, ac perſecutionum, quæ illi ab Antichriſto infligentur. Apoc. 11. num. 7. Elias, ut multis placet, adhuc eſt in ſtatu merendi, ut docent Abulenſis 4. Reg. 2. qu. 24. & c. 25. Matth. 466. Epiſcopus Tenas c. 11. Epiſt. ad Hebr. diſp. 4. ſect. 3. Viegas Apoc. 11. comment. 5. ſect. 4. Henriquez l. ult. de fine hominis, cap. 26. Leſana tom. 1. Annal. anno mundi 3139. n. 12. Nec inde ſequitur, ut aliqui objiciunt, quod merita Eliæ B. Virginis Mariæ merita ſuperabunt. Debilis eſt objectio: nam quamvis Eliæ actus numero, ac duratione ſint futuri multò plures, quam ſacratiſſimæ Virginis; tamen intentione ac fervore charitatis, & quibus circunſtantiis ratio meriti maxime accreſcit, multò excellentiora ſunt opera puriſſimæ Dei Genitricis, ac proinde multò magis meritoria.

Matth. 10. 2. Tim. 4. D. Thom. *Maximè accreſcit Eliæ merita.* Apoc. 11. Abulenſ. Tenas. Viegas. Henriq. Leſana.

Zelus Eliæ.

90. AIt Deus Moyſi: *Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me; & faciens miſericordiam in millia his, qui diligunt me.* Exod. 20. numer. 5. Quod multis, & late explicat Origenes, dicens: *Deus zelans eſt, & animam, quam ſibi deſpondit in fide, non vult illam permanere in contaminatione peccati. Si vero permaneat in peccatis, audiemus illam, ſcilicet ſententiam, quæ poſita eſt in Evangelio dicente Domino, diſcedite à me in*

Exod. 20. Orig.

Elias imitatur Deum zelatorem. *in ignem æternum*, &c. *Reddit autem miſericordiam in millia iis, qui diligunt me. Qui enim diligunt, correptione non indigent, neque enim peccant.* O quantum Elias magnus Deus zelatorem imitatur! Regum enim potentiam confregit, tyrannos, ac ſacrilegos profligavit; iniquos idolorum Sacerdotes interfecit, idololatras, ac delinquentes fame, & ſiti compreſſit, ac peremit. At verò in probos, & pios benevolus, ac manſuetus eſt Elias, ut in viduam ad ejus inopiam ſublevandam, in ejuſque filium ad reſuſcitandum; in Abdiamque ad eum reverendum; in diſcipulumque ſuum Eliſæum ad eum duplici ſpiritu locupletandum. Unde Drogo Hoſtienſis ſerm. 1. Dominicæ Paſſionis, *piiſſimum Eliam* appellat.

Drogo

91. Tam inſignis, & præclarus eſt Eliæ zelus, ut Deus illum habeat in magna reverentia. Clauſit Elias verbo ſuo cœlum: *Si erit annis his ros, & pluvia, niſi juxta oris mei verba.* 3. Reg. 17. num. 1. Cum autem populus tam longa cœli clauſura, ac ariditate, magna fame premeretur, Deus ſua bonitate, ac pietate inclinatus pluviarum imbres volebat laxare. Loquitur cum Elia, ut miſericordia flecteretur, ut latè ponderat D. Chryſoſtomus homil. 1. de Elia. Tamen cum ille totus zelo inflammatus verbum non relaxaret, obduratum cœlum perſiſtit, & pluvia non emittitur. Sed bone Deus, cur miſericordia tua Eliæ verbo cohibetur; cur aquarum imbres non diffundis? Pulchrè D. Baſilius Seleucus Orat. 11. quæ eſt de Elia, ſic ait: *Novi ego, inquit Elias, qui ſit impiis punitionis modus; niſi per verbum oris mei, non erit ros, neque pluvia, compulſus Eliæ poteſtatem fecit Deus; miſerans quidem eos, qui dignè puniuntur, reveritus tamen Prophetæ zelum, univerſi Dominus, quid agat.* Et paulò ante præmiſit S. Pater *Reveritus ſiquidem eſt Deum ardorem pietatis, & Eliæ creaturæ habenas permiſit.* Et D. Chryſoſt. ſerm. 1. de Elia ait, Deus ſcilicet, *Prophetam ſimul revereri videtur.* Quid hoc; Deus, cui omnis obſequia præſtat, ſervit & adorat, *zelum Prophetæ reveretur?* Audis *Deus ſiquidem miſerans eos*; & tamen aquarum imbres non diffundit, *reveritus Prophetæ zelum.* O mira res! efficacior apud Deum extitit, ut ita dicam, reverentia verbo, & zelo Prophetæ impenſa, quàm impulſus pietatis ac clementiæ, qui rorem ac pluviam ſolicitabat.

3. Reg. 17. — Chryſoſt. — Baſil. Seleuc. — *Deus in magna reverentia habet Eliæ Zelum.*

92. *Eliæ Zelus etiam poſt raptum.* Hic autem zelus non ſolùm reſplenduit in Elia, dum inter nos degeret, ſed & poſtquam in paradiſum voluptatis tranſlatus eſt, in eo perdurat, & perſeverat; multos enim poſt annos Regi Joram *Allatæ ſunt & litteræ ab Elia propheta, in quibus ſcriptum erat: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui.* 2. Paralip. 21. n. 12. Quem locum obiter adducens Cornelius à Lapide Eccleſiaſt. 48. ad num. 6. *Videas*, ait, *Eliam eſſe paradiſi colonum, tamen priſtinum pro Deo zelum gerere, ac res mortalium curare, déque ſuæ gentis ſalute eſſe ſolicitum quam ſuo zelo curaverat.* Ut dixit D. Chryſoſt. homil. 1. ad Populum. *Sufficit* ait, *unus homo zelo Dei ſuccenſus totum corrigere populum.*

2. Paral. 21. — Chryſoſt.

Eliæ Prædicatio.

93. 3. Reg. 18. *Elias prædicans.* Ait Scriptura 3. Reg. 18. num. 1. *Dixit Elias Thesbites*, &c. Ordo verborum maximè à nobis conſiderandus: non ponitur primò *Elias* & poſtea *dixit*, ſed potius è contra (tam congenitum eſt Eliæ docere, ac dicere verbo vel facto) peculiariter cautum eſt, ne Elias introduceretur, niſi prius oppoſita actione dicendi. Ait Moyſes: *In principio creavit Deus cœlum*, &c. Geneſ. 1. num. 1. Non dicitur Deus creavit, ſed ſcribitur prius creavit; noluit enim Deus, ut ſuum nomen proferretur, niſi actione creandi, ac benefaciendi præmiſſa. Divus Theophylactus Antioch. lib. 2. ad Autolycum. *Primò quidem*, ait, *ejus principium, & ejus creationem nominavit, deinde ipſum Deum poſuit non enim eſt fas, Deum temerè, & otioſe nullo opere ſubjecto nominare.* Geneſ. 1. — Theophyl.

Valde magnus Elias in ſua doctrina nimia charitate ſuccenſa De divinis verbis ait Regius vates Pſalm. 118. n. 140. *Ignitum eloquium tuum vehementer.* Quibus aſſimilatur Elias in ſuis verbis, de quibus dicitur Eccleſiaſt. 48. num. 1. *Surrexit Elias Propheta, & verbum illius quaſi facula ardebat.* Seu, ut habet Syriacus. *Et verbum ejus ardens quaſi clibanus ſuccenſus.* Vatablus. *Et ſermo ejus inſtar facis flagravit.* 94. Pſalm. 118. *Eliæ verba charitate plena.* Eccleſ 48. Syriac. Vatablus.

Magnus Elias in multitudine doctrinæ. De eo ait Chriſtus Dominus Matth. 17. num. 11. *Elias quidem veniet, & reſtituet omnia.* Arabicus vertit. *Docebit vos omnia.* Spiritus Sanctus promiſſus eſt à Chriſto Domino dicente: *Ille vos docebit omnia.* Joan. 14. num. 26. Spiritus ſanctus, ut verus Deus ac ſapientiæ fons docebat omnia: Elias vero, ut ab eo miſſus, tantiſquè donis ipſius divini Spiritus erit repletus, ut de eo dicatur *docebit vos omnia.* Tam univerſalis erit ipſe doctor datus à Deo ad docendum ea, quæ pertinent ad fidem, devotionem, ac charitatem Chriſti. 95. Matth. 17. Joan. 14. *Elias univerſalis magiſter.*

Magnus Elias tempore, & loco ſuæ doctrinæ. Prædicarunt Domini diſcipuli, tunc prædicabant Paulus, & alii. Prædicabat Divus Ambroſius, cum prædicarent multi alii doctores. At tunc prædicat Elias, cum pleno ore dicit: *Derelictus ſum ego ſolus.* 3. Reg. 19. numero 24. nam quamvis alii Dei ſervi extarent, in ſpeluncis, ac cavernis latitabant. Elias autem, ut notat Divus Auguſtinus ſerm. 201. de tempore, in publicum campum ſe dabat. In fine mundi contra Antichriſtum prædicabit, quando ſcribitur: *Tunc qui in Judæa*, ſcilicet Eccleſia, *ſunt fugiant in montes.* Matth. 24. num. 16. Elias tamen per aperta loca verbum Dei intonabit. Præclare autem, cum alii prædicant, magna laus eſt prædicare, cum alii fugiunt, deſerunt, ac tacent, multo ſanè mirabilius. 96. 3. Reg. 19. Matth. 24. *Elias tunc prædicat, quando alii tacent.*

Deſcendens Moyſes de monte, videns totum populum idololatriæ vituli incumbentem, ait: *Accingat unuſquiſque gladium ſuum, & pergat de porta uſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat unuſquiſque fratrem, & amicum ſuum.* Quod cum feciſſent filii Levi, ab ore Moyſis habuerunt unum encomii verbum: *Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino.* Exod. 32. n. 29. Cum filii Iſraël in multa crimina ſe præcipitaſſent cum filiabus Moab, unus de filiis Iſraël intravit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madiam vidente Moyſe. Num. 25. numero 6. Quod cum vidiſſet Phinees, zelo Domini ſuccenſus ingreſſus eſt tentorium, & arrepto pugione perfodit ambos. Tunc Deus multis encomiis Phinees condecoravit, & addidit: *Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quàm ſemini ejus pactum ſacerdotii ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo.* Idem num. 13. Cur pro tanta multitudine occiſa uno tantum 97. Exod. 32. Num. 25.

tantum laudis verbo condecorantur filii Levi; at vero pro duorum interfectione tot encomiis, tantiſque benedictionibus Phinees ſublimatur? Rickelius. Filii Levi tantam mortuorum ſtragem ediderunt adhortante Moyſe: Phinees verò duos gladio transfigit, *vidente Moyſe*; ſeu ut explicat Rickelius, *vidente & tacente Moyſe*. *Valde mirum Zelari tacentibus omnibus.* Zelari Dei honorem zelante Moyſe magnum eſt: at zelare, vidente, & tacente Moyſe, præclarius, ac mirabilius eſt, omni benedictione, gratia, ac dono digniſſimum.

Eliæ dona.

98. Tantis donis, ac prærogativis Elias condecoratus eſt à Domino, ut dicatur candelabrum lucens in ejus aſpectu. De eo, ac Enoch Apocal.11. ſcribitur Apocal. 11.num.4. *Hi ſunt duo olivæ, ac duo candelabra in conſpectu Domini terræ aſtantes.* Zachar.4. Alludit Joannes ad locum Zachariæ 4.num. 14. juxta Aquilam, & Theodoretum. *iſti ſunt duo filii ſplendoris, vel claritatis, qui aſſiſtunt dominatori univerſæ terræ.* Quod de Elia, & Enoch interpretatur ibi D.Hieronymus, & de Elia etiam intelligit D. Remigius ibi, & Tertullianus lib. 4. contra Marcion.cap.22. Magni Joannis Baptiſtæ magnum eſt elogium, ut dicatur. *Lucerna ardens, & lucens* Joan.5. num. 34. Quod explicans Ammonius à me realtus ſupra cap. 2. quæſt. 11. n.89. *Lucerna eſt Joannes*, ait, *in ordine ad politiam Chriſti, qui Sol eſt, lucebat quidem Joannes ſed præ nimio ſolaris jubaris fulgore fuit obfuſcatus:* Idem habent Euthymius, & alii. Unde pro magna gloria humanitatis Chriſti aſtruitur, quod ſit lucerna ad præſentiam divinitatis. De cœleſti Jeruſalem ait Evangeliſta. *Claritas Dei illuminavit illam; lucerna ejus eſt Agnus.* Apocal. c.21.n. 23. Charitas Dei, id eſt Chriſtus Dominus ſecundum naturam divinam; lucerna Agnus Chriſtus ſecundum humanitatem. Unde ait Viegas ibi ſect.4. *Collige excellentiā humanitatis Chriſti, ſplendorem, & præſtantiam ſiquidem cum lucerna dicatur, comparata fulgentiſſimo Soli divinitatis; nihilominus in tanti Solis præſentia lucet; quod ſane mirum videri debet.* Partem tantæ excellentiæ aliqualiter, ac ſuo modo Deus communicaſſe videtur Patriarchæ Eliæ, ut dicatur candelabrum; filius lucis, ſeu ſplendoris in conſpectu, ac oculis Dei dominatoris univerſæ terræ. Tantis donis reſplendet Propheta.

Hieronym. Remig. Tertull. Joan. 5. Ammon. Euthym. Apocal. 21. Viegas. *Elias candelabrum lucens ante Dominum.*

99. De eo, ac Enoch.4. ait Deus in Apoc.11.num.3. Apocal.11. *Dabo duobus teſtibus meis*, &c. Cur non exprimuntur, quæ Dominus illis dabit? Cur non dicitur, Dabo illis hæc, & illa, ſed danda ſilentio involvuntur. S. Thom. *In hoc*, ait, *quod donum non exprimitur, intelligitur magnitudo doni, non enim dicitur, quod eis dabit, quia non eſt facile narrabile.* Ex quo conſidera magnitudinem, ac excellentiam hujus magni Patriarchæ, cujus dona melius explicantur ſilentio, quàm verbis. Sed quomodo ait Angelicus Doctor: *Non enim dicitur, quod eis dabit, quia non eſt facilè narrabile?* Ipſa divina aquila Joannes ad ſupremum Trinitatis thronum evolavit, ut divinam nobis Chriſti generationem eructaret: *In principio erat Verbum.* Joan.1. n.1. Ad ſupremas amoris Chriſti divitias aſcendit: *In finem dilexit eos.* Joan.13. Quæ ſunt multò altiora, quàm ea, quæ ad Eliam ſpectant: Et tamen Non dicitur, *quod eis dabit, quia non eſt facile narrabile.* Cum Evangeliſta de Chriſto pertractaret, agebatur de Deo, & homine, & cum Deus ſcriberetur, inde licitum erat, credibiléque fiebat quidquid de eo diceret. In Deo enim omnia magnalia continentur, ipſe enim totius perfectionis pelagus eſt. Cum autem Evangeliſta ad purum quendam hominem, Eliam ſcilicet, vertit ſermonem, perdifficile viſum eſt de uno puro homine tot, & tanta dicere; unde illa ſilentio premit, ac involvit.

D.Thom. Joan.5. Joan.13.

Quæstio XVI.

Quare Elias mittitur in Sarepta Sidoniæ, & non alitur ab Abdia cum cæteris Prophetis?

Cum fames opprimeret terram, Abdias abſcondit centum Prophetas Domini, in ſpeluncis, & cavernis, & pavit eos pane, & aqua, 3. Reg.18.num.4. Cur ergo inter hos non habetur etiam Elias? Tota res ex alta Dei providentia diſponebatur, ut Elias non naturali modo, ſed valdè mirabili, ac miraculoſo ſuſtentaretur, ac aleretur. Res valdè mira, quod in Scriptura Eliam ſemper inveniamus extraordinario modo alimentum ſumentem. Quod breviter oſtendo. 100. 3.Reg.18. *Elias extraordinario modo paſcitur.*

In ortu Eliæ quædam revelatio valdè mirabilis patris ejus viſa eſt, ut teſtatur Epiphanius in vitis Prophetarum. *Quem cum eniteretur parens ejus, ejuſmodi Sobac patri ejus viſio apparuit. Vidi, niveum quendam præferentes habitum, puriorem ſalutabant, matriſque uberibus in ignem alluebant, quin & flammam ignis cibi loco miniſtrabant.* Cum facta eſſet fames, mittitur, in Torrentem Carith, ubi corvi mane, & veſpere deferebant ei panem, & carnes, 3.Reg.17.n.6. Poſtea mittitur in Sarepta Sidoniæ ad mulierem, viduam, ubi miraculosè hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non minuitur, quibus Propheta alitur, citato cap. 17. n.13. Cum tandem fugeret à facie Iezabel, Angelus ei defert panem, & aquam, 3.Reg.19.n.6. Cur tot, ac tanta miracula in cibo, ac pane Eliæ præſtito? Ut tam ſingularis Dei providentia erga ſuum ſervum demonſtraretur; quàm etiam, ut videretur, quod ea, quæ ad Eliam ſpectant miracula quædam erant. 101. Epiphan. 3.Reg.17. 3.Reg.19. *Quæ ad Eliam ſpectant, miracula ſunt.*

Tertiò, & ſuppono, quod in illa graviſſima perſecutione in fine mundi Antichriſtus omni conatu, omnibuſque viribus intentabit auferre Euchariſtiæ Sacrificium, juxta Danielem cap.12. n.11. *Cum ablatum fuerit juge Sacrificium*: ita ut nullus publicè hoc Sacrificium facere audeat. Ita docent ibidem D. Hieronymus, Theodoretus, Irenæus lib.5. Primaſius in cap. 11. Apocal. Hypolitus tract. de conſummatione ſæculi; Suar. tom.2. ad 3. part. diſp.49. ſect.6. §. *ſecundò dicendum.* Quod maxime faciet Antichriſtus, ut fideles cibo hoc ſpirituali, quo mire corroborantur in tentatione & perſecutione, priventur, ut ita eos dejiciat, ſibique ſubdat. Catholici tamen, ut notat Cornelius à Lapide ad citatum Danielis locum, tunc privatim in ſpeluncis, ac locis abditis Euchariſtiam celebrabunt, eáque contra Antichriſtum ſe communient, juxta illud Chriſti Domini, Matth.28.n.20. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.* 102. *Antichriſtus omni conatu intentabit auferre Euchariſtiam.* Daniel.12. Hieron. Theodor. Primaſius. Hypolit. Suarius. Cornel. Matth.28.

Eucha

103. *Euchariſtiæ communio tẽpore Antichriſti prædicatione Eliæ frequẽtanda.* Euchariſtiæ autem celebratio, & communio tunc maximè fiet ut eſt valde probabile, Eliæ prædicatione, exhortatione, ac admonitione. Pro quo mihi eſto prima conjectura: Antichriſtus omni ſua vi conabitur, juge Euchariſtiæ auferre Sacrificium, ut Eccleſia tanta protectione ſit deſtituta. Ergo Elias perverſitati Antichriſti valdè contrarius omnes vires adhibebit, Euchariſtia Sacramentum celebrari, ut Eccleſia ſit tanta protectione munita, ut dicatur illud Pſalm.22. n.5. Pſalm.22. *Paraſti in conſpectu meo menſam adverſus omnes, qui tribulant me.*

104. Auguſt. Ad quæſtionem. Mittitur Elias in Sarephta Sidoniæ ad mulierem viduam; quod moraliſat D. Auguſtinus ſerm.201. de tempore. Quaſi quod hic ſignificetur illa miſſio, qua in fine ſæculi Elias deſtinandus ſit in Eccleſiam: *Vidua hæc*, ait S. Doctor, *ad quam Propheta mittitur, typum gerebat Eccleſiæ.* Quæ tunc vidua veluti dicetur ob ſuos filios occiſos, obque paſtores, ac Prælatos ab Antichriſto interfectos, qui vices ſponſi illius gerunt. Propheta mittitur ad viduam Sarephta; nam eo in tempore, quo graviſſima fames farinæ, & panis urgebat; qui panis ſacram Euchariſtiam adumbrabat, ut auctor eſt ipſe Auguſtinus. Dixit Sarephtana. *Colligo duo ligna, ut comedamus, & moriamur.* Ait Doctor: *nam quicumque Corpus Chriſti dignè manducare voluit, neceſſe eſt, ut moriatur præteritis.* Sed ad quid mittitur Propheta tempore famis ad viduam Sarephtanam, In domo tua, *hydria farina non deficiet, & lecythus olei non minuetur.* In hoc præfigurabatur, quod ultima perſecutione Elias mittendus ſit ad Eccleſiam tempore famis diviniſſimi panis Euchariſtici. Sed ad quid tunc Elias tempore famis cœleſtis alimenti ad Eccleſiam deſtinatur? (ut typum viduæ proſequamur) ut in illius domo hydria *Elias Euchariſtiæ propugnator & propugnator.* farinæ non deficiat, hoc eſt, ut illius templo, ſacrario pixis, vas farinæ ſacræ Euchariſtiæ habeatur, conſervetur, ac dilatetur fideles, Angelorum eſca recreati, non moriantur, ſed vivant: in eiſque lecythus olei divinæ gratiæ, ac chariſmatum non minuatur, ſed ut creſcat, ac augeatur. Hincque Elias tam divini myſterii futurus propugnator, ac propagator, à Deo tanto dono eſt inſignitus, ut non communi pane ab Abdia, ſed miraculoſo, ac myſtico, vel creſcente farina in domo viduæ, vel ab Angelo oblato, paſcitur. Ambroſ. Quod notans D. Ambroſius lib.3. Epiſt.25. ait: *Quo enim cibo, niſi myſtico aleretur Propheta?*

105. Igneo gladio depingitur ab Eccleſia Patriarcha Elias. Igneus ille gladius non eſt totus ad timorem incutiendum, ſed etiam ad defenſionem, ac protectionem præſtandum. *Collocavit Deus ante Paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque verſatilem ad cuſtodiendum viam* Geneſ.3. Procop. Barſepha Philo. *ligni vitæ.* Geneſ.3.num.24. ſeu, ut legunt Procopius, Moſes Barſepha, *ad cuſtodiendum iter arboris vitæ.* Sed quid eſt illa ignita romphœa, manu Cherub retenta in primo Paradiſo? Philo Hebræus lib. de Cherubim. *Igneus autem*, ait, *ideo gladius dicitur, quia requiritur hic una cum actionibus ſermo fervens, & igneus, qui nunquam moveri deſinit.* Igneus gladius eſt ſermo, ſeu prædicatio, tota charitate ignita, qui nunquam movere deſinit; ſed ſemper arguit, increpat, & inſtat opportunè, importunè, una cum actionibus, ſeu geſtis, & exemplis vitæ, ac operationum. Sic etiam in hoc paradiſo Eccleſiæ ſuæ Deus poſuit alterum Cherub magnum ſcilicet Eliam; plenum ſpiritu ſcientiæ cum igneo, gladio, *quia hic requiritur una cum actionibus ſermo fervens, & igneus, qui nunquam moveri deſinit.* Gladius igneus Eliæ; ejus prædicatio, exoratio, ac admonitio, tota charitate inflammata, quæ numquam docendo clamando ceſſabit. *Verbum ipſum quaſi facula ardebat*, ſeu ut habet Syriacus, *& verbum ejus ardens, quaſi clibanus ſuccenſus.* Una cum actionibus, ſeu operationibus, & factis ejus ſanctitate ſuccenſis ad cuſtodiendam viam, ſeu acceſſum ligni vitæ vivifici panis, ut expulſa adverſarii machinatione ad illum convolent, ac congregentur aquilæ fideles, illoque nutriantur, ne deficiant. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Pſalm.22. num.1. Transfert Pagninus. *Dominus paſcit me, ne deficiam.*

Elias habet gladium igneum ad cuſtodiendum, & defendendum. Eccleſ. 18. Syriacus. Pſalm.22. Pagnin.

Quæstio XVII.

Quare hic ponitur Elias abſque aliquo titulo. Agitur de eo ut principe ſtatus monaſtici.

Ponitur Elias hic in exemplum, & dicitur à Domino: *Miſſus eſt Elias.* Cur non cum aliquo titulo? Baptiſtam magnis nomenclaturis Dominus condecoravit, eumque Prophetam, & pluſquam Prophetam appellat; de eoque ait ſcriptum eſſe: *Ecce ego mitto Angelum meum* Matth. 11. n. 10. Petrum item beatum dicit: *Beatus es Simon Bar-jona.* Matth.16.n.16. Immò & in præſenti Evangelio Eliſæum Prophetam nominat: *Multi leproſi erant in Iſraël ſub Eliſæo Propheta.* Cur ergo etiam Eliam aliqua appellatione non inſignitur: Elias Monachus, ac Religioſus, & Religioſorum pater erat, in quo ipſi Religioſi donotabantur: & Religioſo nil ſplendidius, ac illuſtrius quàm promptæ obedientiæ nota inſigniri, quæ in hoc ſignificatur, quod miſſus nuncupatur. Alii dicantur Prophetæ, Angeli, Eccleſiæ fundamenta: at, Eliæ, utpote monacho glorioſiſſimum ſanè eſt, quod miſſus, ac obediens inſcribatur. Tanta erat obedientia, ut M. Dominicus Gravina lib. cui titulus *vox turturis*, q.2.cap.5. eum *Obedientia protypum* appellet. Et notandum, quod Elias dicitur miſſus, & non ſcribitur à quo miſſus ſit, an à Deo, vel Angelo, vel homine, ſed abſolute dicitur miſſus, Vera enim obedientia religioſa non attendit, nec cogitat à quo miſſa ſit, ſive ab hoc, ſive ab illo? ſed in hoc tantum defixa eſt, ut obediat, non recogitando, à quo mittatur. Deinde Ponderandum, quod in Eliſæo priùs ſcribitur perſona, deinde titulus, Sub Eliſæo Propheta. At in Elia prius ſcribitur titulus. *Miſſus*, & poſtea perſona refertur: *Miſſus eſt Elias.* Tam intrinſeca eſt obedientia Religioſo, ut prius in illo ſit conſideranda, quam ipſamet perſona, & ideo prius de ipſa miſſione, quàm de Elia ſit mentio.

106. Matth.11. Matth.16. *Obedientia magnum Religioſo elogium.* Gravina.

Hujus obedientiæ magnus ſectator Elias, ut monachus, ac monachorum princeps, ut teſtantur graviſſimi Patres. S. Dorotheus Martyr in libro, qui ſcribitur *Synopſis Prophetarum*, habetur in Bibiliotheca mag. tom.1. Elias, ait, *Hic primus ex hominibus eſt, qui hominibus curſum ad cœlum* 107. *Elias monachorũ princeps.* S. Doroth.

ſubmonſtravit. *Primus ex omnibus unam Angelorum & hominum vitam oſtendit.* Per vitam Angelorum, & hominum intelligit monaſticam, quæ

Caſſian. vita Angelica eſt, ut communiter à Patribus appellatur. Caſſianus lib.1. de Inſtitut.cap.2. *Itaque monachum, ut militem Chriſti accinctis lumbis oportet incedere, hoc enim habitu etiam illos ambulaſſe, qui in veteri teſtamento hujus profeſſionis fundavere primordia, Eliam ſcilicet, & Eliſæum, divinarum*

Iſidorus. *Scripturarum auctoritate demonſtratur.* D. Iſidorus Hiſpalenſis lib. 3. de Officiis cap. 15. *Unde ad monachos,* ait, *ſtudium defluxerit paupertatis; vel quis hujus converſationis extiterit auctor, cujus iſti habitum imitantur? Quantum enim, inquam, pertinet ad auctoritatem veterum ſcripturarum, hujus propoſiti principes Elias, & Eliſæus ejus diſcipulus.*

Hieron. Quod ante eum ſcripſit D. Hieronymus Epiſt. ad Paulin. *Noſter princeps Elias, noſter Eliſæus.*

Ruper. Rupertus Abbas lib. 3. in Cantic. 4. circa illa verba: *Capilli tui ſicut greges:* Dixit Elias, vivit Dominus Deus Iſraël, ſi erit annis his ros, & pluvia: &c. *Hæc dixit, & fuit ille primus auctor, & inſtitutor eorum, qui dicti ſunt filii Prophetarum, quos fuiſſe monachos in veteri teſtamento, conſentit auctoritas Patrum venerabilium.* Et alii multi Pa-

Leſana. tres, & Auctores, quos adducit R. P. M. Leſana tom.1. in Apparatu 5. ad annales.

108. Magnum Eliæ elogium, ut inter eos, qui dicti ſunt monachi, ipſe ſit primus auctor, & inſtitutor. Referens numerum Apoſtolorum Divus Matth. 10. num. 1. ait: *Primus, qui dicitur Simon Petrus.* Sed cur Petrus dicitur primus? Rectè ducitur D. Paſchaſius lib.6. in Matth. An dicatur primus meritis, vel ordine? Reſpondet: *Haud dubium, quin ad utrumque referri poſſit. Jure igitur in meritis primus æſtimatur, per quem, & in quo ad alios dona tranſmittuntur: Accipiunt autem reliqui in eo claves regni cœlorum.* O quàm præclare Elias primus dicitur, cum in eo & per eum cœleſtia dona religionis, reformationis, paupertatis, & obedientiæ in alios derivantur, ac transferuntur.

Magnum Eliæ elogiũ, quod ſit primus inter monachos. Matth.10. Paſchaſ.

109. Magnus de Job encomiis concionator Deus

Job. eſt: & ſic loquitur ad Diabolum: *Nunquid conſideraſti ſervum meum Job, quod non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.* Job, num. 8. Cuinam homini tale præconium Deus dedit, ut non ſit ſimilis ei inventus in terra? Quibus meritis, quibus factis ad tantum apicem aſcendit? In hoc tantum ſibi favorem Dei comparavit, quod nullum alium jam in hoc ſæculo degentem imitandum viderat, & tamen tanta virtute conſpicuus apparebat.

Auguſt. D. Auguſtinus ex utroque mixtim, quæſt. 118. *Non eſt enim,* ait, *Job ſimilis in terris Dei cultor. Quis tantum potuit promereri, cui tale teſtimonium Dominus perhiberet, ipſi hic qui non imitator invenitur, ſed auctor eorum, quæ geſſit.* Maximè extollendus, ac admirandus Elias, cum ipſe inter monachos primus, ac princeps inveniatur, eumque ſtatum ſit amplexatus, nullum in terris hominem in exemplum habens. Dico hominem in terris, nam ex divina revelatione habuit Chriſtum Dominum tanquam cauſam principalem, ac exemplarem ad imitandum, ad cujus veſtigia ſe totus ipſe appoſuit, ut dixi tom.1.lib.2.cap.9. quæſt. 10.n. 36.

Magnus, qui virtutem ſequitur, non habens exemplum.

110. Notandum, quod Elias creat Eliſæum Prophetam, ac ſucceſſorem ſui pallii largitione. *Miſit pallium ſuum ſuper eum.* 3.Reg.19.num.19. Ait ibi 3. Reg.19.

Cornelius à Lapide: *Hac ceremonia Eliſæus ab Elia factus eſt Religioſus. Unde ſtatim reliquit boves, domum, parentes, & ſecutus eſt Eliam* Cumque Eliſæus intelligeret raptum ſui magiſtri, poſtulat ab eo duplicem ejus ſpiritum. *Obſecro, ut fiat in me duplex ſpiritus tuus.* Cui ait Elias: *Si videris me quando tollar à te, erit tibi, quod petiſti.* In ſignumque communicationis ſui ſpiritus dat ei pallium ſuum 4. Reg. 2. n. 13. Sed cur non alio ſigno datur ſpiritus Eliæ? cur quando ipſe ſpiritus communicatur, pallium datur? Spiritus Eliæ, ſpiritus Religionis, reformationis, ac diſciplinæ regularis, quando ergo Elias hunc ſuum ſpiritum in diſcipulo vult plantare, dat ei pallium; nam ut reformationis norma vigeat, multum aliquando expedit, pallium habere, alimenta ſcilicet obtinere; ne illis deſtitutus Religioſus, eorum cogitationibus diſtrahatur, ac per publica loca vagetur.

Cornel. 4. Reg. 2. *Ad Religionis reformationem ſpectat alimenta habere.*

Quæstio XVIII.

Elias Carmelitani Ordinis primus Patriarcha, ac fundator extitit.

Noſtrum Sacrum Carmeliticum Ordinem ab Elia inſtitutore originem ducere atque ab eo ſucceſſionem hæreditariam tenere in monte Carmelo, à quo nomen accepit, conſtans eſt totius ordinis traditio per multos ſanctiſſimor, ac doctiſſimos viros continuata, & tanquam per manus tradita, eamque nobis communiunt, & corroborant Summi Pontifices Joannes XXI. Sixtus IV. Julius III. Pius V. Gregorius XIV. Sixtus V. Clemens VIII. qui in ſuis Bullis, noſtro Ordini conceſſis, ita habent. *Tanquam Religionis ſpeculum, & exemplar charitate fulgentes, ſanctorumque Prophetarum Eliæ, & Eliſæi, & aliorum Patrum, qui montem ſanctum Carmeli juxta Eliæ fontem habitarunt, ſucceſſionem hæreditariam tenentes.* Quod ut potiſſimum, ac efficaciſſimum hac in re fundamentum adnotarunt Suarius tom.4. de Relig.lib.2. de varietate Religionum in ſpecie cap.10.num.1. Salianus anno 1339. num. 45. Gaſpar Sanchez in lib. 3. Reg. cap. 18. verſ. 41.

111. *Elias Carmelitarum auctor.* Pontifices. Suar. Salianus. Sanch.

Sixtus V. in ſuo diplomate. *Eximii quod in vobis* Cornel.

Nobis conceſſit celebrare Officium S. Eliæ, & 112.

Eliſæi. Et Gregorius XIII. in Bulla *ut Breviarii,* approbavit noſtri Ordinis Breviarium; in quo continentur officia Sanctorum Eliæ, & Eliſæi. Et ſcribitur in Calendario. *Officium ſancti Eliæ Patris noſtri.* Et in hymno ad veſperas dicitur: *O Pater, ſalve, placidus tuos excipe alumnos.* Et in hymno ad laudes: *Nos nunquam auxilio deſtituat Pater.* Sub Paulo V. Pontifice Maximo non ſolum approbata fuerunt prædicta officia S. Eliæ, & Eliſæi à ſacra Congregatione Rituum ſub anno 1609. ſubſcribente Eminentiſſimo Domino Bellarmino, ſed etiam approbatum fuit officium commemorationis ſolemnis Beatiſſimæ Virginis 16. Julii. In quo lect.4. dicitur. *Viri plurimi, qui veſtigiis ſanctorum prophetarum Eliæ, & Eliſæi inſtiterant,* &c, Et in feſto ſancti Angeli Martyris die 5. Maii, lect. 5. appellatur ipſe ſanctus

Sixt.V. Greg. XIII. Breviar. Carmel.

Angelus

113. Angelus *Patribus ſuis Eliæ, ac Eliſæo perſimilis.*

Urban. VIII. Breviar. Carmel.

Sub Urbano VIII. à Sacra Congregatione Rituum non ſolùm approbata ſunt omnia prædicta officia, ſed etiam officium S. Petri Thomæ Patriarchæ. In quo lect. 5. ad matutinum dicitur, quomodo ipſi pro conſervatione Religionis oranti apparuit ſacratiſſima Virgo, eique dixit: *Confidito Petre, Religio enim Carmelitarum in finem uſq; ſæculi eſt perſeveratura. Elias namque ejus inſtitutor jam olim etiam à filio meo id impetravit.* Et in feſto S. Spiridionis die 14. Decembris in Oratione dicitur: *Et ſicut ille Religionis, à Propheta Elia inſtitutæ, fuit fidelis imitator.* Quod etiam habetur in Miſſali. Quæ autem Eccleſia canit, tam in choro, quam in Miſſarum ſolemnitate, adeo eximiæ, ac inſignis auctoritatis ſunt ut S. Rota in una Cæſarauguſtana *Cathedralis*, coram illuſtriſſimo Domino Coccino anno 1630. decidat: *Hiſtoria in præfatis breviariis contentæ, velut canonizatæ ab Eccleſia cenſeantur.* De quo Mariana in tract. adventus S. Jacobi in Hiſpaniam. Ambroſius de Morales in Chronic. lib. 9. cap. 14. & lib. 8. fol. 213. Et quia in hac re habemus tot ſummos Pontifices, ideoq; graviſſimos Patres, ac Auctores, referre ſuperſedeo, quos citant R. P. Franciſcus à Maria Hiſtoria Prophetica tom. 1. lib. 1. cap. 10. & in Apologia part. 2. §. 2. fol. mihi 169. &c. Et ſatis ſpecioſè Doctiſſimus P. Leſana tom. 1. Annalium, apparatu 6.

Auctoritas Breviarii multa. — Marian. Moral. — Franciſcus. à S. Maria. Leſan.

114. Hujus ergo ſacræ Religionis inſtitutor eſt Elias, à quo tanto Parente, Dei gratia inſpirante, non degeneres extiterunt filii, quod ejus prima fundamenta nobis innuunt. Fundatus enim eſt hic ſacer Ordo, juxta Pontificum diplomata, & ex prologo regulæ conſtat. *In monte Carmeli juxta fontem Eliæ.* Quæ verba ſingula pro Religionis encomio ſunt expendenda.

Regul. Carmelitarum.

115. Fundatur Religio in monte, & non in rupe aliqua. Lapis ille, qui percuſſit Nabuchodonoſoris ſtatuam, *factus eſt mons magnus, implevit univerſam terram.* Daniel. 2. n. 34. Connaturalius videbatur, quod ex lapide fieret petroſa moles: cur potius mons? Hugo. *Lapis non creſcit in rupem, ſed mutatur in montem.* Lapis ille Chriſtum Dominum adumbrabat, ex ipſo namque de cœlo deſcendente in terram conſurgit Eccleſia. Bene ergo in figura ex lapide mons, non rupes fit: nam Eccleſia non eſt ſterilis, ut rupes, ſed fœcunda ut pleniſſimus mons. Alta igitur Dei diſpoſitione, cum Carmelitana Religio ſanctiſſimorum virorum multitudine futura eſſet locupletiſſima, non in ſicca, & ſterili rupe, ſed in monte pingui, & coagulato fundatur. Ait Joannes in ſua 1. Ep. c. 1. n. 1. *Quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus: & manus noſtræ contrectaverunt de Verbo vitæ teſtamur, & annunciamus vobis.* Elapſis annis oculis noſtris vidimus S. Thereſiam à ſummo Pontifice Gregorio XV. inter Divos relatam. Et ab Urbano VIII. Pontifice Maximo S. Andream Curcinum inter ſanctos adſcriptum, & B. Mariam Magdalenam de Pazzi ab eodem Pontifice beatificatam anno 17. poſt ejus obitum. Aliique ſunt venerabiles viri, ut R. P. Fr. Joannes de la Cruce, R. P. Hieronymus Gratianus; R. P. Fr. Stephanus à Purificatione, quorum negotia agitantur in Romana Curia. Hæc, quæ omnes vidimus, teſtamur, & annunciamus vobis.

Dan. 2. — Hugo. — 1. Joan. 1. — *Carmelitana Religio multis ſanctis abundans.*

116. Omitto referre innumerabiles, exercitus multorum militum Martirum, Angeli, Anaſtaſii Gerardi, Petri Thomæ & aliorum, ac etiam agmina ſcilicet Pontificum, & Confeſſorum, Dioniſii Papæ Serapionis, Spiridionis, ac aliorum; & copioſiſſimos choros ſanctarum Virginum Euphraſiæ, Euphroſinæ, &c. Cum quidam pro Theodoſio laudando inſudaret in evolvendis antiquiſſimis progenitoribus Ænæa, Aſcanio, ac ac aliis, dixit pulchrè D. Ambroſ. *Quid fatigaris in perſcrutanda antiquitate, cum in noſtro imperatore tanta oculi noſtri viderint.* Pro gloria Carmeli decantanda non neceſſe eſt ad antiqua deflectere, cum in noſtro hoc ſæculo multa habeamus. Et pro hac re locupletiſſimos teſtes advoco venerabiles Patres noſtros R. P. Fr. Angelum Serbonicho Macedoniæ principem, R. P. Bartholomæum Garro, R. P. Angelum Conceptionis noſtrum Luſitanum, R. P. Fr. Michaëlem de la Fonte, R. P. Fr. Joannem Sans, R. P. Fr. Stephanum Purificationis Luſitanum, & alios, qui multarum virtutum monumentis floruerunt in vita, de quorum geſtis peculiares extant libri, & agunt noſtri Auctores.

Ambroſ. — *Illuſtriſſimi in ſanctitate viri.*

In Anglia in illâ crudeliſſima perſecutione Henrici Octavi teſtatur P. M. Fr. Philippus à Santiago in ſuo Catalogo dicens: *In Anglia plures beati Monachi Carmelitani, qui ab impiiſſimo rege Henrico, & regina Eliſabeth pro fidei defenſione diverſis temporibus mortui ſunt.* Refert Petrus Lucius in ſua Bibliotheca, quod Carmelitæ habitatores civitatis *Pragæ*, tuentes cauſam Chriſtianæ fidei, in illius odium ab Hæreticis ſunt occiſi, R. P. Dominicus Gravina ex Ordine Prædicatorum, quod anno 1566. Carmelitæ conventus Lunel pro tuenda fide Catholica, ac ſacris Eccleſiæ rebus, ab Hæreticis ſunt interfecti. Sic ait ipſe. *Cervices inflexerunt*, ſcilicet Carmelitæ, *& ſic enituit in una hoſtia duplex oblatio Religionis, & fidei; ædem ſacram non tradiderunt, & tanti triumphi palmam obtinuerunt.* Alia multa omitto, quia ſatis operoſum eſſet omnia recenſere. Sicut etiam ab illuſtriſſima noſtrorum Diſcalceatorum familia abſtineo, ſermonem, qui ſicut Angeli pacis vita, exemplo, ſanctitate, ac doctrina volitant in omnem terram Chriſtum, ac ſanctam ejus fidem Catholicam annunciantes. De quibus dicam ſequenti tomo, cum de S. Thereſia fuerit ſermo. 117.

Philip. à Santiago. — Lucius. — Gravina.

Carmelitica Religio, quamvis per tot millia annorum à ſuo ſit inſtitutore initiata; tamen ejus charitas, ac amor in Deum non frigeſcit, ac tepeſcit; ſed ita fervidus, ac ſuccenſus, ac ſi hodie nata eſſet ipſa Religio. Ponderat D. Bernardus ſerm. 6. in Vigilia Nativitatis quod in ipſo die ad Calandam canit Eccleſia: *Jeſus Chriſtus filius Dei naſcitur in Betheleem Juda.* Cur non dicitur natus eſt, ſed naſcitur Sic ait S. Doctor: *Non eſt hoc novum, olim auditum eſt; olim factum eſt, olim natus eſt Chriſtus: natus eſt ergo Chriſtus, non modò, ante hæc noſtra tempora* Et poſt pauca reſpondet: *Sicut enim quodammodo immolatur adhuc quotidie donec mortem ejus annunciemus: ſic videtur & naſci dum fideliter repræſentamus ejus nativitatem.* Verum eſt, quod Chriſtus Dominus multis abhinc annis natus; tamen bene cantatur quot annis in Eccleſia *naſcitur*, amore ſcilicet, ac affectu erga ſuos; tot ſæculis lapſis ejus charitas non eſt imminuta, ſed ita modo fervida, ac vehemens viget, ac ſi hodie eſſet natus, ac in mundum prodiret. 118.

Religio Carmelitica quamvis antiqua charitate — Bernard.

In

119. *In monte Carmeli.* In hoc monte, & non in alio fundatur Religio. Quod factum eſt divina diſpoſitione, tam ratione nominis, quàm loci, ac figuræ. Carmelus, ut aiunt SS.Patres D. Gregor. Theodoretus, S. Thomas, Beda ad cap.7. Cantic. verſ. 5. ſignificat Circumciſionem, vel Agnum circunciſum. Tertiò ut tradit Magallianes ſuper Joſue tom. 2. in initio, dicit Carmelus teneritudinem meſſium. Quartò, ut tradit Rabbi Abrahamus apud Ghiſlerium in Cant. cap. 7. verſ. 5. expoſit. 1. ad litteram, Carmelus colorem coccineum importat. Quæ omnia alto numine dicuntur. Primò, ut ſignificaretur, quod in illo monte futura erat prima ſedes, & cathedra Circunciſionis ſpiritualis, quæ per Virginitatem, ac Religionem fit. Secundò, quod Agnus circunciſus ſequendus, ac diligendus erat. Tertiò, quod gens illa Carmeli alenda erat cæleſti meſſe ſpirituali panis corporis Chriſti. Quartò, quod gens illa erat in corpore ſuo mortificationem portatura, ſuúmque ſanguinem pro Chriſto effuſura.

Carmeli nomen. Gregor. Theodor. Thom. Beda. Magal. Rabb. Abrahamus. Ghiſler.

120. Ratione loci. Carmeli mons ſeparatus eſt ab aliis montibus, ſequeſtratuſque à frequentia populi, ac multitudine gentium, unde valdè aptiſſimus ad vitam contemplativam agendam. Ex quo D. Gregorius Nazianzenus Orat. 5. ſic ait: *Qui omnibus omnia reliquiſſem, ut ab omni negotio feriatus tranquillè philoſopharer, mecumque ipſe, & cum ſpiritu colloquium haberem. Heliæ Carmelum animo agitabam.* Et idem Orat. 16. ait, *Pulchra res ſolitudo, & quies: idque me docet Elias Carmelus.* Prima Religionis fundamenta in hoc monte ponuntur; in quo veluti erat cathedra ſolitudinis, ac contemplationis, & quietis, tanquam totius Religionis finis, ac ſcopus. Ratione etiam figuræ Carmelus totus amœnus, jucundus, ac fœcundus. *Datus eſt ei decor Carmeli.* Iſai. 35. n. 2. Proindeque typus eſt Sacratiſſimæ Virginis Mariæ. Irridentibus aliquibus Hæreticis, quod nos explicantes Cantica Canticorum dicamus, quod ibi loquitur Anima Juſti, vel Eccleſia, vel ſacratiſſima Virgo Maria. Reſpondet Ludovicus à Soto Major, Prologo in Cantica. *O fatuitas magna! Eſtne Juſtus ſine Eccleſia vel Eccleſia ſine Maria?* Non eſt Juſtus extra Eccleſiam, nec Eccleſia plena, ac repleta Juſtis ſine Maria: nam ipſa ſua interceſſione ac precibus eam fœcundat, ac parturire facit fructus juſtitiæ, & ſanctitatis. Cùm enim Sacra Carmelitarum Religio tot fulgentibus ſanctorum ſterilis futura eſſet inſignita, non decebat ut alio in loco ſua prima fundamenta haberet, niſi ea in parte, in qua typus ſacratiſſimæ Virginis exprimebatur, de cujus protectione multis donis fœcundantur.

Carmelus locus aptus ad contemplandum. Nazianz. Iſai. 35. Soto Major. *Religio intercesſione Virginis fœcundatur.*

121. *Juxta fontem Eliæ.* Non in qualibet parte montis initiatur Religio, ſed juxta fontem, qui abundantiam, ac rerum exuberantiam innuit, quibus noſtra Sacra Religio à Deo eſt locupletata. Vidit Joannes *fluvium aquæ vivæ, ſplendidum, tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menſes ſingulos.* Apocal. 22. numero primo. Per fluvium cœleſtium donorum affluentiam interpretari poſſumus; ſicut & per lignum vitæ Religionem. Ansbertus Apoc. 2. ad illa verba *De ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei.* Per lignum vitæ Religionem intelligit. Per duodecim fructus univerſitatem fructuum denotari dicunt Andreas Cretenſis Primatius, & alii. Nam totus annus duodecim menſibus clauditur; per menſes ſingulos, hoc eſt per univerſas rerum ætates, & tempora. Sic noſtra Sacra Religio, Deo benignè reſpiciente, omnes Religionis fructus reformationis, paupertatis, caſtitatis, humilitatis, converſionis animarum, zeli charitatis, ac amoris Dei per omnium rerum tempora, & ætates dedit ac produxit.

Apocal. 22. Ansbert. Cretenſ. Primat. *Religio arbor Vitæ.*

Luc. 4. n. 27. Et multi leproſi erant in Iſraël ſub Eliſæo Propheta, & nemo eorũ mundatus eſt, niſi Naaman Syrus.

VERSIONES.

Vatablus. Multi leproſi erant in Iſraël ætate Eliſæi Prophetæ.

Boſtrenſis. Eliſæi tempore.

Syriacus. Et ne unus quidem ex eis purgatus.

EXPOSITIO IV.

Alterum exemplum adducit Dominus ex lib. 4. Reg. cap. 5. Nam Eliſæus Magiſtri Eliæ imitator & inſecutor, ſicut non Prophetavit ſuis concivibus, ſed extraneis; ſed etiam non leproſos Judæos, ſed gentilem Naaman Cyrum à lepra ſanavit. Quod ejus fidei tribuunt Titus Boſtrenſis, & D. Ambroſius. Quæ in multis enituit, ut notat Toletus annot. 47. Credidit puellæ uni, ut relecta Syria in Judæam veniret. Et cum ſanatus eſſet nullo alio ſpectato miraculo, cum ante idololatra exiſteret, errorem depoſuit, & vero Deo credidit dicens: *Verè ſcio, quod non ſit alius Deus in univerſa terra, niſi tantum in Iſraël,* 4. Reg. 5. num. 15. Origenes verò hoc tribuit eximiæ reverentiæ, ac obedientiæ, quam habuit Naaman erga Prophetam, eúmque honoravit oblatis muneribus ſuis, eique obtemperavit, ut ſepties in Jordane lavaretur. Sic ergo, ac ſi dicat Chriſtus, leproſos extraneos, ob eorum fidem, & reverentiam in me, curo: Vos autem, ô Nazarethni, ob veſtram incredulitatem, irreverentiam ac contemptum in me prætereo, ac prætermitto. 122.

Boſtrenſ. Ambroſ. Tolet. 4. Reg. 5. Origen. *Reverentia in Prophetâ multum promeretur.*

Ponderandum tamen hîc. Quod Eliſæus ſeptena lotione ſanitatem Naaman præparavit. *Vade, lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis.* 4. Reg. 5. n. 10. Chriſtus autem leproſo dat remedium verbo, & manus tactu. *Extendens manum tetigit eum dicens: Volo, mundare.* Luc. 5. n. 13. Quod notavit Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 9. *Unde*, ait, *magis dignoſcitur Chriſtus, à creaturis, quàm ex verbi poteſtate. Sed ideo alius Chriſtus, quia aliter, quàm Eliſæus, quia potentior Dominus famulo ſuo: Quid conſtituis, Marcion, proinde res agi à ſervis quemadmodum ab ipſis dominis? non times, ne in dedecus tibi vertat, ſi ideo Chriſtum negas creatorem, quia potentior fuerit famulis creaturis, qui ad Eliſæi puſillitatem major agnoſcitur* Principium dona à ſervorum actibus aperta nota diſcriminantur. Communicetur miniſtris poteſtas, ſed ſemper excelſior, ac nobilior operandi modus ſupremo 123.

4. Reg. 5. Luc. 5. Tertul. *Princeps excelſiori modo operatur, quàm ſervus.*

mo principi tanquam ei congenitus, ac nativus, maneat reſervatus Eliſæus, ut miniſtet ſeptina lotione conferat medicina; Chriſtus vero, ut excelſus Dominus, uno verbo, & tactu.

*Luc.*4. *n.*28. Et repleti ſunt omnes in Synagoga, ira hæc audientes.

VERSIONES.

Syriacus. Quumq; hæ audiſſent ij,qui erant in Sinagoga, cuncti repleti ſunt furore.

Græcus. Repleti ſunt furore omnes ipſi.

EXPOSITIO V.

124. CUm Nazarethni præpoſitis exemplis ſe infidelitate redargutos agnoſcerent, reprehenſione non meliores facti ſunt, ſed ſua culpa pejores evaſerunt, ut ira in mente concepta, ut ait D.Bonaventura, operis violentia contra Dominum inſurgenti. Hujus iræ cauſa primo extitit, ut ait Auctor Græcus in Catena D. Thomæ, quod Dominus citatum Iſaiæ locum ſibi tanquam vero Meſſiæ adaptaverit.Secundò,ait etiam ipſe, quod ſe illis duobus prophetis Eliæ, & Eliſæo comparavit, cum eſſet eorum concivis, eiſque æqualis videretur. Tertiò, D. Bonavent. quia Dominus eos increpaverit, ac arguerit. Proverbior. 15. num. 22. *Non amat peſtilens eum, qui ſe corripuerit.* Amos 5. n. 10. *Odio habuerunt corripientem in porta.* Quartò, Carthuſianus. Quia his exemplis, à Judæis ad gentes dona Dei transferenda eſſe, Chriſtus ſignificaverit. Quintò, Hugo, Cajetanus, Toletus. Quia his duobus exemplis pungebantur de incredulitate, ignominiáque afficiebantur, cum indicarentur Chriſti miraculis indigni. Et hæc videtur valde germana intelligentia: dolebantur maximè, quod alii eis anteponerentur.

Bonavent. Græcus. Bonavent. Prov.15. Amos.5. Carthuſ. Hugo. Cajet. Tolet.

*Luc.*4. *n.*26. Et ſurrexerunt, & ejecerunt illum extra civitatem, & duxerunt illum uſque ad ſupercilium montis, ſuper quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

*Num.*40. Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat.

VERSIONES.

Theophylact. Ejecerunt illum à civitate.

Syriacus. Eumque adduxerunt uſque ad verticem montis,ſupra quem civitas eorum erat extructa, ut eum dejicerent de rupe.

Arias. Ad præcipitandum eum

EXPOSITIO VI.

FUror mente conceptus jam in actiones externas prorumpit. *Surrexerunt, & ejecerunt illum.* Poſtquam ſurrexerunt ita agitati, ac tumultu excitato, impetu etiam unanimiter facto; ut notat Lucas Burgenſis; ejecerunt eum, non ſolùm extra Synagogam, ſed etiam *extra civitatem*, tanquam civitate indignum. Mos illis erat, ut dilinquentes extra civitatem punirentur. Sic Chriſtus extra portam paſſus eſt Hebr. 13. num. 12. Sic & Stephanus Actor. 7. num. 56. & 57. *Duxerunt illum*, veluti vi quadam invitum, ut ipſi putabant? tamen re vera Chriſtus ſponte in trahi,ducique ſinebat. *Uſque ad ſupercilium montis*, verticem nempe, ac ſuperiorem, & editiorem mentis partem; *Super quem civitas illorum erat ædificata*, Civitas conſtructa erat, non in apice montis, ſed in parte quadam declivi illius Vertex autem montis extra civitatem extabat, quidqui in contrarium dicat Adrichomius. *Ut præcipitarent eum*, tanquam contumelioſum in ſuos, ut ita dum ipſe præceps rueret, totum corpus dilaceraretur. In hàcque itentione magnam injuriam Nazarethini Chriſto ſuo concivi fecerunt, Sicque ſuo facto, ut ait Euthymius, Chriſti dictum cunfirmaruut, phophetam non haberi in honore in patria ſua. 125.

Burgenſ. Hebr. 13. Actor. Adrichom. Euthym.

126. *Ipſe autem tranſiens per medium illorum.* Chriſtus Dominus ſua virtute divina illæſus, ac valde quietus, & intrepidus ſine vi, ſine fuga, abſque ulla greſſus concitatione, ſed ſua ſolita gravitate, tanquam ſi non eſſet ab hoſtibus circumſeptus, evaſit ab eis, ut ipſi neſcirent, quo pacto ab eorum manibus elaberetur, *Ibat*, abibat, proficiſcebatur, quo volebat, ita omnino libere, ac ſi ab hoſtibus non eſſet vallatus; ita ut à nemine eorum impediri, aut retineri poſſet.

QUÆSTIO XIX.

Unde in Nazarethnis tanta malitia, ut educentes Chriſtum extra civitatem. eum præcipitare vellent?

RAtio litteralis appoſita eſt in appoſitione. Quia exemplis propoſitis Eliæ, & Eliſæi, ſibi perſuaſerunt Nazarethi, Chriſtum Dominum maxime patriam ſuam infamaſſe, eámque multo dedecore, ac injuria affeciſſe, cùm ipſam ſuis operibus, ac miraculis judicaret indignam, eique nationes exteras anteponeret. D. Bonaventura verò, & Tolet annot. 49. dicunt, duxiſſe eum extra civitatem ad præcipitandum, ut occiderent, tanquam braſphemum, cum ſe Meſſiam feciſſet. Nam quamvis ex lege Levit. 24. n. 14. blaſphemus lapidandus eſſet, Chriſtum in ſaxa illidere, ac per lapides præcipitare, hoc idem eſſe judicabant, ac ſi eum lapidarent. Perinde illis videbantur eſſe ſive ſaxa in hominem, ſive hominem in ſaxa jacerent, ac præcipitarent immò hos 127. *Literalis ratio.*

Bonavent. Toletus. Levit. 24.

hoc crudelius, ac terribilius. Sic S. Stephanum, ut blaſphemum, extra civitatem lapidarunt. Sic S. Jacobum primum Jeroſolymorum antiſtitem, tanquam Blaſphemum, quod Chriſtum diceret verum Meſſiam, è pinnaculo templi præcipitarunt.

128. Ambroſ. Secundò, D. Ambroſius lib.4. in Luc. *In hoc apparet*, ait, *diaboli nequitia, & improbitas, quod ita populo Judæorum veſaniæ cæcitatem mentis effudit, ut populus neget, quem dæmones confitentur. O pejor magiſtro diſcipulorum hæreditas! Ille verbo Dominum tentat, hic facto. Ille dicit, mitte te, iſti*

Matth. 4. *adoriuntur, ut mittant.* Diabolus verbo tantum

Diabolus ad majora nos provocat, quam ipſe agere audet dicit mitte te deorſum. Matth. 4. num. 6. At Nazarethni, non verbis tantum, ſed factis rem aggrediuntur, & Jeſum præcipitare conantur. Plus audaces in Jeſum, quàm diabolus, extiterunt. Unde illis tanta malitia? Sæpè diabolus ſuos ſectatores ad eam malitiam ſtimulat, quam

Luc. 4. ipſe per ſe ipſum exequi vereretur. Sic & Dæmones Chriſtum filium Dei teſtificantur Luc.4. num. 41. & tamen in Judæorum cordibus ſeſe diffuderant, ut ipſum negarent, & Barrabbam peterent. Vide c.8. n.69. & c.22. n.42.

129. Ambroſ. Tertiò, idem Ambroſius. *Retribuebant*, inquit, *mala pro bonis; nam cum ipſe per populos beneficia diffunderet, illi injurias irrogabant. Nec mirum, ſi perdiderunt ſalutem, qui ejecerunt de ſuis finibus ſalvatorem.* In tam turpe factum prodeunt Nazarethni, ut ſuum regem Jeſum civitate ſua repellant, ut inde fiat manifeſtum, quàm digniſſimè ipſi à regno ſuo in æternum expellantur.

Judæi valde dignè expelluntur regno.

130. *Peccator ſemper ex uno peccato ruit in aliud.* Quartò, Unum peccatum valde frequenter aliud parit. Nazarethni primò invidia aduſti ſunt ut dicerent: *Quanta audivimus facta in Capharnaum*, &c. Capharnaitis invidebant eo quod Chriſtus inter eos miracula ediderat. Secundò: maxime commovebantur ambitione; cupiebant enim, patriam ſuam honore, ac donis ſublimari; unde & dicebant: *fac & hic in patria tua.* Tertio furore, ac ira in Chriſtum agitabantur *Repleti ſunt ira.* Quartò in execrandum facinus prodeunt, ut Dominum præcipitare vellent. Qui enim peccata ſua non emendat, in alia majora incidet, & cadet: *Cor nequam gravabitur in doloribus, peccator adjiciet ad peccandum.* Eccle-

Eccleſ 3. ſiaſt.3. n.29.

131. Quintò Vehementer Judæi Meſſiam exoptabant, ac ſi ipſe veniret ad eorum placitum, ac voluntatem gerendam: tamen cum eos de inique factis argueret, ac objurgaret, illum de ſua civitate, ac loco abiiciunt, atque ex alta rupe præcipitare conantur. Dum Deus illi magna dona largitur, laudant; cum tamen ob eorum turpitudines adverſatur, contumeliis contra Dominum inſurgunt. Cum miraculose mare trajicitur,

Iniqui ſolum recognoſcunt Deum cum eis benefacit

Exod.15. dicunt: *Cantemus Domino glorioſè.* Exodi 15. n.1. Cur verò contra eorum beneplacitum commorantur ad radices Sinai, Aaroni dicunt: *Fac nobis*

Exod.32. *Deos, qui nos præcedant.* Exod. 32. n.1.

132. Sextò Chriſtus Dominus in tanto honore fuit apud Geraſenos, ut quamvis magnam pecorum multitudinem amiſiſſet, eo quod ex Domini juſſu dæmones ipſa eſſent ingreſſi; tamen reverenter Domino loquuntur deprecantes, ut ab eorum finibus tranſiret. Matth. 8. num. 34. Et tamen Nazarethni concives, qui nullum ab eo damnum erant perpeſſi, ſed multa bona obtinuerant, illum ex montis vertice præcipitare ſtudent. O quàm frequenter homo ab alienigenis honore ſublimatur, à ſuis autem multa tribulatione, ac inſectatione perſequitur! Vide tom.1. & 2. *verb. Conſanguinitas*, ibi multa.

Conſanguinei crudeliores in ſuum cognatum, quam extranei.

Quæstio XX.

Quare Chriſtus non eſt paſſus à Nazarethnis præcipitari, ſed tranſiens per medium illorum ibat?

Quomodo Chriſtus per medium illorum ibat frequenter quærunt Expoſitores, Euſeb. lib. 9. Demonſtration. c p. 1. Chryſoſtom. concione 1. de Lazaro. Origenes homil. 19. in Luc. Maldonatus hic, & alii aſtruunt, Chriſtum in præſenti ſe inviſibilem præſtitiſſe, D. Ambroſius, & Beda cenſent, Chriſtum eorum voluntates mutaſſe, ut eum dimitterent liberum. 133. Euſeb. Chryſoſt. Origen. Maldon. Ambroſ. Beda.

Dicendum eſt. Chriſtum in hoc negotio oſtendiſſe virtutem ſuam divinam. In quo omnes conveniunt. Et cum graviſſimis Recentioribus ſic explicatur. Quod Chriſtus. Nazarethnorum phantaſiam, & oculos diverterit, eorumque corda; ac mentes obſtupefecit pedes conſtrinxit, manus continuit, ut quaſi ſtupidi, cum Chriſtum viderent, eum tamen tenere, aut apprehendere nec poſſent, nec auderent. Hanc ſententiam in præſenti nobis tradidit D. Ambroſius. *Ecce*, inquit, *per medium illorum, mutata ſubito, vel obſtupefacta furentium mente, deſcendit:* Cauſam hujus rei apponit. *Etenim quando vult, capitur; quando vult, elabitur, quando vult occiditur, quia nondum venerat hora ejus.* Debebat enim adhuc docere, & prædicare, & ex Patris altiſſimo decreto Paraſceve crucifigi Jeroſolimæ, non autem Nazareth præcipitari. Ita Titus Boſtrenſis, Euthymius, Beda, Carthuſianus, & alii.

134. *Obſtupefacti Chriſtum non tenent.* Ambroſ. Boſtrenſ. Euthym. Beda. Carthuſ.

Lyranus ſic ſcribit Beda dicit, quod cum Dominus de manibus eorum elapſus de monte deſcenderet; & ſub rupe latere vellet, ſubito ad tactum dominicæ veſtes ſaxum illud ſubter fugit, & inſtar ceræ ſolum quendam ſinum effecit, id eſt concavitatem, in qua dominum corpus reciperetur. In quo loco omnia lineamenta; & rugæ veſtis, & veſtigia pedum in rupe apparent adhuc, ſicut teſtantur, qui viderunt. Idem tradunt Ericus, & Burchardus 1.p.c.6.§.8. & Adricomius in theatro. In tribu Zabulon n.84. Cornelius à Lapide de hac hiſtoria dubitat. Aliquas hujus rationes mores quæro. 135. Lyran. Beda Ericus Borchard. Adrichom. Cornel.

Primò, Chriſtus Dominus ibat dans locum iræ, ac illorum furori cedens Secundò, Ambroſius lib.4. in Luc. *A paucis teneri potuit, qui à populo non tenetur. Sed noluit ſacrilegium eſſe multorum, ut à paucis quidem affigeretur, toto Orbe moreretur.* Cur Dominus non paſſus eſt hîc à populo præcipitari, cùm tamen à, militibus cruci affigi ſuſtinuerit? Videbat Dominus totum populum in coucitatum, & omnes tanquam carnifices in eum ruere, reſervat ergo mortem ſuam ad crucem; in qua à paucis miniſtris crucifigendus erat. Hoc inerat ſtudium, divino magiſtro, ne tantus reatus ad multos extenderetur, neque tota civitas cruore tanto fœdaretur; & ideo vetuit mortis genus, per plures executioni mandandum: elegit artem illud, quod permiſſum erat, à pau 136. Ambroſ.

Mala, etſi permiſſa, ad paucos contrahenda.

à pauciſſimis inferri. *Noluit ſacrilegium eſſe multorum.* Hoc magnatibus ſit ſtudium, ne quodvis vitium, eſto permiſſum ſit, per omne communitatis corpus ſerpat, ſed quod fieri poſſit, in paucorum numero comprimatur.

137. Cajetan. Tertio. Cajetanus. *Lege*, ait, *univerſam ſcripturam Evangelicam, & nullibi invenies fuiſſe Jeſu injuriam facti irrogatam uſque ad tempus mortis ſuæ, niſi à propriis civibus. Immò ne tempore paſſionis ſævierunt in Jeſum, niſi mediantibus miniſtris Curiæ.* Cur cùm furioſi homines vellent manſuetiſſimum Jeſum præcipitare, ſuam pravitatem executioni non mandant? Verum eſt, quod ira, invidia, ac odio inſaniebant Nazareni: tamen ſummum nefas, ac execrandum ſcelus excidii Salvatoris, non à quavis malitia perpetrandum erat, ſed illius executio tantum miniſtri Curiæ ſervabatur. Quaſi crudelem mortem tam temerè nemo Chriſto Domino infligere auderet, niſi curialis miniſter, niſi Principes, comprehendendo, niſi milites prætorii, flagellando; niſi Herodes, illudendo; niſi Pontifex, accuſando? Romanus præſes, crucifigendo. Sic enim Palatini veneno furiunt, ut illis perpetratio mortis Chriſti reſervetur.

Aulici valde apti ad ſummum malum perpetrandum.

138. 3.Reg.12. Suis clientibus ait Roboam: *Ego cædam vos ſcorpionibus* 3. Reg. 12. n.... Quamvis communiter ab Expoſitoribus per ſcorpiones quoddam flagelli genus intelligatur, non abs re, ſaltem moraliter, per illos crudeliſſimi, ac valde lethales ſerpentes accipi poſſunt. Sed cur hoc potius quam aliud venenoſum animal in regum palatio invenitur? Ait Tertulian. in ſcorpiaco contra Gnoſticos. *Magnum de medio malum Scorpion ſupputat; tot venena, qui ingenia, tot pernicies, quot ſpecies; tot dolores: quot colores. Nicander ſcribit, & pingit tamen unus omnium violentiâ guſtus, de cauſa nocere.* In ſcorpione omne, quod eſt peſtilentiſſimum, extat, tot ſunt venena, quot ingenia ac inclinationes; tot dolores, quod colores, quamvis maximè depictus ſit, tot pernicies quot ſpecies ac oculorum intuitus: nullumque efficacius venenum quàm illius; tamen præcipuè cauda blandiendo nocet. Sic ſanè; in aula regis nil frequentius viſitur, quàm Scorpion ad necem, & malum vehementiſſimus, ibique omne ingenium, omniſque apparentia, ac intuitus veneno, pernicie, ac dolore abundat: & quò magis blandiuntur, eo magis interitum diffundunt.

Tertull.

In aulicis omne venenum.

CAP. XXXII.

Baptiſtæ Mors.

Marc. 6. n. 2. Et cum dies opportunus accidiſſet, Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus, & tribunis & primis Galilææ.

VERSIONES.

Syriacus. Et factus eſt dies notabilis dum Herodes in domo nativitatis ſuæ cœnam faceret magnatibus ſuis, & Chiliarchis, atque principibus Galilææ.

Euthymius. Quando Herodes in natalitiis ſuis cœnam præbebat primatibus ſuis, & centurionibus.

Græcus. Magnatibus, ac præfectis militiæ.

EXPOSITIO I.

1. DE Joannis incarceratione tractavi 2. tom. cap. 4. Mors autem ejus communiter hîc apponitur à recentioribus, Janſen. Barrad. Beaulxam. Luca Burgenſ. & Cornel. in ſuis itinerari s Ex quo patet, quod Joannes incarceratur in exordio primi anni prædicationis Chriſti: decollatur verò in fine ſecundi. Sacri autem Evangeliſtæ, ut notat Abulenſ. in c. 14. Matth. qu. 14. in narranda hac hiſtoria Joannis, non ſervant ordinem rei geſtæ, nam Matth. 14. 2. & Marc. 6. n. 16. prius referunt Herodis dictum. *Joannes ſurrexit à mortuis:* & poſtea ſcribunt illius mortem & tamen, mors præceſſit illi dicto. Ratio autem eſt, quia Evangeliſtæ non ſcribunt hiſtoriam Joannis in principali intentione, ſed in ordine ad ea, quæ ad Chriſtum pertinent: ad referendum ergo, quomodo Ieſus abiret trans mare Galilææ hanc hiſtoriam præmittunt.

Janſenius. Barrad. Beaulxami. Burgenſ. Cornel. Abulenſ. Matth. 14. Marc. 6.

2. *Cum dies opportunus.* Curnam tam appoſitus hic dies dicatur, dubitabis. Primò dicitur *opportunus* Herodiadi, ut mortem, quam diu Ioanni machinata fuerat adferret, noverat enim ipſa diem illum omni feſto luxu diſſolutione, ac voluptate repletum; noveratque etiam Herodis ingenium; quod in convivio incaleſceret vino, tunc que nulli turpi facinori eſſe reluctaturum. Vel *opportunus dies* dicitur Herodi ad convivium exhibendum, *Accidiſſet*, hoc eſt adeſſet, ſeu eſſet. Rectè dicitur accidiſſet, ac ſi caſu veniſſet. Lætitia impiorũ, utpote brevi tranſiens, caſu venit. *Natalis ſui.* Obſervant Origenes homil. 15. in Matth. D. Hieronymus, & Beda, qui ait hoc loco: *Soli mortalium Pharao.* Geneſ. 40. n. 20. *& Herodes dicuntur, diem natalis ſui celebraſſe, ſed uterque infauſto auſpicio feſtivitatem ſuam ſanguine fœdavit; ſed Herodes tanto majore impietate, quanto innocentem, & ſanctum doctorem veritatis occidit.* Nota verba, *ſanguine fœdavit.* Principum feſtivitates aliorum oppreſſione, ac ſanguine deturpantur. Et hoc infauſto auſpicio, quia ipſa feſtivitas eorum mortem, ac mala denunciat.

Jucunditas impiorum caſu venit.

Origen. Hieron. Beda.

3. Abulenſ. *Fecit cœnam*, ut ait Abulenſis cap. 14. Matth. quæſt. 21. ad majorem gloriam, & celebritatem diei, *Cœnam*, quæ eſt ſub nocte, nam prandium ſub die, quia, ut ait Chryſol. ſerm. 174. *In quo noctis ſi ius natus eſt, non diei.* Et quia gaudia impiorum omnia ſunt in tenebris, ne eorum fallaciam, ac deceptionem, & brevitatem videant. *Principibus, & tribunis*; quia, ut ait Chryſolog. citatus, ut non ſolum habebat ſui convivii ſocios, ſed etiam ſui criminis teſtes, & arbitros, qui illius inſolentiam, & turpitudinem ſugillent, & damnent. Hoc habet malitia, quod etiam à ſuo ſocio, ac commilitone arguitur, & condemnatur.

Chryſol.

Mala obcæcata, ne impius videat ſuam miſeriam.

Marc 6. n.22. Cúmque intraſſet filia ipſius Herodiadis,& ſaltaſſet,& placuiſſet Herodi , ſimul que recumbentibus; Rex ait puellæ , Pete à me , quod vis , & dabo tibi

VERSIONES.

Syriacus. Et ingreſſa filia Herodiadis ſaltavit, & placuit Herodi,iiſque,qui accũbebant.

D. Chryſolog. ſerm.127. Saltavit Herodiadis filia in medio triclinio.

Arias. Et placente Herodi, & unà recumbentibus.

ALTER TEXTUS.

Matth. 14. num.6. Die autem natalis Herodis ſaltavit filia Herodiadis in medio , & placuit Herodi.

EXPOSITO VII.

4. Cum jam vino incaleſcerent , & ferculis eſſent repleti convivæ , ingreditur *filia ipſius Herodiadis* , Salome nomine , dicitur filia ipſius Herodiadis , de qua dixerat Evangeliſta num.19. quod inſidiabatur Joanni. *Et ſaltaſſet* , ad menſam nempe Regis tripudiavit, geſticulationes laſcivo corporis motu præſtitit. Addidit Divus Matthæus *in medio* , ſpectantibus ſcilicet cunctis , omnibuſque videntibus. In mundialium aula impudicitia meliorem obtinet locum , puritas verò infimum in carcere. *Et ſaltaſſet.* D. Remigius in cap.14. Matth. *Reprehendendus*, ait, *Herodes , qui paſſus eſt, regiam aulam fieri à muliere theatrum.* Subdit textus. *Et placuiſſet.* Nil vehementius ad alliciendum , ac emolliendum animum,quàm accommodata mulierculæ ſaltatio ad modos muſicos. Eccleſiaſt.9. num. 4. *Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis : ne audias illam, ne forte pereas in efficacia illius;* Subdit textus. *Herodi ſimulque recumbentibus* Semper turpitudo , ac iniquitas ſecum vendicat ſocios. *Ait Rex : pete à me, quod vis.* Amor dona præparat. & inordinata voluntas inordinatum parturit affectum.

Inter mundiales impudicitia meliorem habet locum.

Eccleſ.9.

QUÆSTIO I.

De loco convivii, Herode, Herodiade, ac ejus filia ſaltatrice, eorumque ſupplicîis.

5 Quiſnam eſſet iſte Herodes , Herodiades , qualiſque locus convivii , jam explicavi tom.2. cap.4. quæſt. 2. cum de incarceratione Joannis agerem. Solùm de eorum pœna, ac ſupplicio aliqua adnotanda ſunt.

6. Quam grave fuerit ſcelus ab Herode perpetratum in nece Joannis Baptiſtæ , quamque graviter culpa ab omnibus dijudicata , conſtat ex Joſepho lib.18. Antiquit. cap.7. referens bellum, quod Areta rex illi intulit , eo quod filiam ejus nuptui datam expulerit, ut Herodiadem duceret. in eoque bello victus Herodes fuerit. Sic ait ipſe. *Apud Judæos,fuit opinio juſta ultione numinis deletum Herodis exercitum propter Joannem , qui Baptiſta cognominatus eſt. Hunc enim Tetrarcha necavit virum optimum Iudæos excitantem ad virtutum ſtudia,& in primis pietatis, ac juſtitiæ, ſimulque ad baptiſmi lavacrum.* Etiam ab impiis Judæis deletus Herodis exercitus adſcribebatur Ioannis interfectioni.

Joſeph. *Herodis exercitus deſtruitur.*

Nec tantùm hîc ſiſtit Herodis ſupplicium,ſed ut refert ipſe Joſephus lib.18. c.9. ob tanta ejus ſcelera, Dei judicio permittente,iniquis,& ambitioſis Herodiadis conſiliis ductus eſt Herodes,ut regis nomen ambiret. Unde Agrippæ litteris de proditione accuſatus , à Cajo Cæſare Tetrachia privatus eſt, & in exilium apud Lugdunum Galliæ urbem miſſus eſt : quem comitatur uxor ejus Herodiades, Ipſéque Herodes,ut teſtatur, Hegeſippus lib.2. de excidio Jeroſolymit. cap.5. ibi in exilio mœrore conſumptus eſt. Et quæ cauſa extitit Herodi , ut Joannem occideret , eadem etiam cauſa illi fuit, ut regnum perderet ; & qui ex modica animi jucunditate tantum ſcelus perpetravit, Dei alto judicio profunda animi anxietate, ac triſtitia periit. 7.

Joſeph. *Hegeſip.* *Herodis mors, per quæ quis peccat por hæc totque-tur.*

De ſaltatrice filia Herodiadis dicendum reſtat. Hanc etiam fuiſſe filiam ipſius Herodis, non diſplicet Abulenſi, Matth. 14.q.23. inquit ibi, fortè hanc puellam filiam fuiſſe Herodiadis , & Herodis. In qua ſententia videtur eſſe Metaphraſtes in vita S.Joannis. Manifeſte eam tradit D.Chryſ ſerm. 174. *Revera*,ait, *ſuam credidit Herodes,cum talem vidit.* Et iterum; *Reſpondit ſuo turpi generi, dum patri complacet turpiori.* Tamen non fuiſſe Herodis filiam , ſed alterius viri , docent Theophylactus, Albertus Magnus , qui ait. Non fuit filia Herodis , quia conſuetum eſt Scripturæ , filias potius dici patrum , quàm matrum. Deinde quia Evangeliſta ſolius Herodiadis , & non Herodis filiam dicit, nobis in hoc denotans , quod filia Herodis non erat. 8.

Quæ iſta ſaltatrix. Abulenſ. Metaphr. Chryſol. Theophyl. Alber. Mag.

Joſephus verò lib. 18. Antiquit.cap.17. tradit , quod filia Herodiadis Salome nomine nupſerit Philippo Herodis magni filio , Tetrarchiam habenti Trachonitidis Hac tamen in re fallitur Joſephus; non enim Salome filia , ſed ipſa Herodiades nupſit Philippo Tetrarchæ, ut aperte ſcribit D.Marcus 6.num.17. *Ipſe autem Herodes*,ait, *tenuit Ioannem , & vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui,quia duxerat eam.* Unde communiter docent recentiores Maldonatus;Beaulxames, & alii cum D. Paſchaſio lib 2. in matth. quod hæc ſaltatrix filia erat ipſius Herodiadis, ac Philippi prioris illius mariti. 9.

Joſeph. Marcus. Maldonat. Beaulxalm. Paſchaſ.

Inuſitato mortis genere hæc ſaltatrix mortua eſt, ut refert Nicephorus lib.1. Hiſtoriæ cap.20. Eundum, ait, ei quopiam erat brumali tempore, & fluvius trajiciendus qui cum glacie conſtrictus eſſet , pedes cum tranſibat : glacie autem rupta , idque non ſine Dei numine demergitur, illa ſtatim capite tenus , & in undis ſaltat. Caput verò glaciei cruſtis reſectum,in glacie ipſa ſaltationem exhibe.. Idem refert Simeon Metaphraſtes 10.

Nicephor. *mors ſaltatricis.*

taphraſtes in vita Baptiſtæ. Idemque de ea refert Lucius Dexter in Chronicon anno Chriſti 34.

QUÆSTIO II.

Quare ſaltatrix ingreditur in convivium?

11. Abulenſ. INgreditur fœmina ſaltando in convivium geſtationéque corporis faciens, ut ſolemnizaret diem natalis Herodis, Joannique inſidiaretur, ut ait Abulenſ. c. 14. Math. q. 25. Et ad hoc moliendum tempus convivii expectat, promittens ſibi auxilium in impudicitia ſua ab ipſa immoderantia, ac ſaturitate ut regem in mortem Joan. impelleret. D. Chryſ. Orat. in decollatione Joannis *Dracones*, ait, *& aſpides, & ceraſtæ Ioannem formidarunt. Herodiades autem ipſum in cœna interfecit*: Perpende verba, *in cœna*; ac ſi ipſamet luxuriæ petulantia tantam vim per ſe non haberet ad movendum regem in tantum facinus, niſi à convivio, ac menſa auxilium obtineret. D. Fulgentius in decollatione Baptiſtæ *Placuit*, ait, *& ſaltatrix*: ſed quid mirum, ſi inter dapes largas, & poculorum frequentes procellas puella laſciviens mulcet ſenſus, inclinet affectus? Vinum, & ſaltatio duplex incendium voluptatis.

Chryſoſt. — *Iniquitas multum auxiliatur à convivio.* — Fulgent.

12. Ab opiparo convivio nil bonum, ac honeſtum ſed omne malum, & turpe vitium expectandum, in ipſo enim libidinum incendia creſcunt, dæmones inſigniter præſulatum tenent. Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. *Heu*, ait, *qui ad luxum menſarum propenſi ſunt, præeſt dæmon helluo maximus, quem ego non vereor appellare ventri dæmonem.* Tantámque prædam de hoc præſulatu ſibi dæmon ſperat, ut convivii tempus illius feſtivitatis tempus ſit, D. Baſilius Seleuc. Orat. 18. in Herodiadem: *Natalium*, ait, *Herodis tempus inſtabat; ſpendidaque ut veroſimile eſt, luxurioſi regis erat menſa, & convivium regifici luxus notis inſigne, in quo ebrietas perbacchabatur, & dæmonū fraternitas, nativitatis feſtum ducebat.* Expende ultima verba; & quantum malum à convivio timendum, in quo de tui damno ſecurus dæmon feſtum agit.

Clem. Alex. — Baſil. Seleuc. — *Convivii tempus feſtivitas dæmonis.*

13. Daniel. 5. Inter multa fercula aderat Balthaſar in ſuo grandi convivio. *Præcepit ergo jam temulentur, ut afferrentur vaſa aurea, & argentea, quæ aſportaverat Nabuchodonoſor pater ejus de templo, quod fuit in Ieruſalem, ut biberent in eis rex, & optimates*, Dan. 5. num. 2. Maximè ponderandum, quod cum Nabuchodonoſor pater ejus eſſet repletus multa turpitudine, ſuperbia, ac elatione, ut ſe quid ſupra hominem æſtimaret, furore bellico ductus captam tenens Jeroſolymam, vaſa tamen ſacra templi reverenter tenet, ut ad ſacros uſus reſervarentur. At filius ejus Balthaſar tanta dementia agitatur, ut omni religione poſtpoſita ſacra vaſa ad profanam menſam mandet venire, *ut biberent in eis rex, & optimates ejus.* Pater non audet attingere, & filius illorum eſt tam aſpernator; Verum eſt, quod in Nabuchodonoſor nimia rerum eminebat aviditas, ſuperbia, ac inſolentia, ſimulque bellicus furor: at verò in Balthaſare inſtabat immodica ventris ingluvies exuberanſque convivalium epularum ſatu itas, ut notatur in textu: *Præcepit jam temulentus*; & ad majora crimina ac peccata inducit una gula, quam inordinata cupiditas, ſuperbia, ac furor, ut quibus hoc pepercerunt; convivalis menſa minime parcat, & non mirum, cum omnia mala ſecum ipſa afferat Unde merito D. Auguſt. tract. 17. de ſobrietate, & caſtitate ait: *Ebrietas flagitiorum omnium mater eſt, culparum materia, radix criminum, origo vitiorum, tempeſtas linguo: procella corporis, naufragium caſtitatis.*

Gula ſuper omnia mala ad peccatum inducit. — Auguſt.

QUÆSTIO III.

Quare ſaltatrix tantum placuit Herodi ac recumbentibus?

INgreditur impudica ſaltatrix, & maxime complacet Herodi, ac ſimul recumbentibus. Valde mirum, quod in ampla aula regis laſciva fœmina omnibus placeat, nulloſque ſit, qui adverſetur. *Cum placuiſſet Herodi ſimul & recumbentibus.* Perpende verbum *ſimul.* Quæ enim, etſi immunda, atque iniqua, regi grata exiſtunt, ſimultaneè, ac concomitanter omnibus aulicis grata inveniuntur. Quæ vero regi ſunt inviſa, omnibus quoque palatinis talem inducunt conditionem. Impudica Herodi placuit, ſimul & recumbentibus placuit. Sed unde tam jucunda Herodi. 14.

Qui regi placent; ſimul & aulicis placent.

Primò D. Chryſol. ſerm. 174. *Reſpondet*, ait, *ſuo turpi generi dum patri complacet turpiori. De adulterio non niſi turpis debuit procreari.* Laſciva fœmina laſcivas corporis geſticulationes faciens, turpi, & immundo regi maxime delectabilis, ac grata conſiſtit: paritas enim morum paritatem animorum ingerit, & creat; ſicque improbus improbo non diſplicet, ſed placet. 15. Chryſol.

Morum paritas paritatem generat animorum.

Secundò. Impudica fœmina inhumanum facinus audax aggreditur, *Da mihi in diſco caput Joannis.* Sed unde tantum audet, unde tantum complacet; unde aſtantium mentes ſolicitat, ut in tam grave ſcelus impellat, ac præcipitet; Totum impudico ornatui, ac cultui, tribuit D. Paulin. in Epitalam. Juliani, ſic dicens; 16.

Impudica veſtis multum vales ad laſciviam.

Unde nefas tantum meruit, niſi ab indice cultus
impia ſaltatrix filia digna patre?
Nam niſi fulva leves texiſſet Bractea plantas,
Calcibus ut pictis luderet improbitas;
Et fluidam criſpo duxiſſet ſyrmate veſtem,
Fronte micans gemnis pone refuſa comam;
Non ita corruptis ſpectantum mentibus intrans
Callida ad infandum prævaluiſſet opus.

Impudico, ac immodico ornatu prævaluit ad tam crudele facinus.

Tertiò, Diabolus in hoc negotio totus negotiator erat; nam ut ait Theophylactus, Diabolus ſaltabat per puellam, illiuſque pedes, manus ac digitos, corporiſque motus ducebat. Et ad quid diabolus tantus tripudiator erat; Pulchre D. Fulgentius ſerm. de Decollatione Baptiſtæ. *Ecce jam diabolo procurante ludens cœpit delectare puella, ad hoc ſolum, ut poſſet occidere prophetam.* Omnem diabolus adhibet conatum, ut Joannem occidat ut ait Philo Hebræus lib. de migratione Abrahami, Juſtus dæmonis flagellum, illiſque excidium. Et ſubdit. *Oremus, ut, ceu columna in domo, in humano genere homo juſtus permanet calamitatum remedium: nam, hoc incolumi de publica* 17. Theophyl.

Fulgent. — Philo. — *Juſtus, dæmonum excidium.*

 ſalute

ſalute deſperandum non eſt. Unde omne machinamentum interponit dæmon, ut Joannes non permaneat in ſæculo, ſed è medio tollatur, ut homini de ſua ſalute adimat ſpem.

18. *Diabolus per mulierem parat omne malum.* Cum ergo videret diabolus, quod Herodes Joannem reverebatur, eumque libenter audiebat. Quid tunc diabolus? Saltat ipſe per mulierem regi gratam, ut cor regis, ac circunſtantium ſollicitare, prophetamque occidere valeat: per manum enim mulieris tanquam per paratiſſimum inſtrumentum, diabolus omne malum tendit, & parat.

19. Exod. 1. *Præcepit Pharao omni populo ſuo dicens, quidquid maſculini ſexus natum fuerit in flumen projicite, quodquid fœmininum reſervare* Exod. 1. n. 22. Cur durius ſævit in viros, quàm in fœminas; cum viri multo nobilioris ſint conditionis, quàm fœminæ, nam, ſi ampla populi Hebræorum multitudo livorem in rege excitaverat, illique timorem incuſſerat, etiam à fœminis populus multiplicari valebat. *Per mulierem diabolus evomit ſuum venenum.* Unde ergo tantum in viros excidium, tanque in mulieres cuſtodia, atque tutela? Pharao diaboli typum gerebat, qui ſicut viriles animos pertimeſcit, ſic fœmineam eligit conditionem, ut ſuum per eam in cunctos poſſit venenum evomere, ſuámque diffundere malignitatis nequitiam. Clem. Alex. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. de Adoratione. *Præcepit Pharao omni populo*, ait, *dicens, omnem maſculum projicite in flumen, omnem fœminam vivificate: nec enim de fœminarum genere cura erat illi ulla: imbellis eſt namque ſexus muliebris, neque ad prudentiam accommodatus: in utroque autem virilis moleſtus eſt, ut qui tum ſapiens ſit, tum etiam ad bellum altiſſimus. Jucundiſſimus eſt igitur atque gratiſſimus tetro illi draconi, Satanæ inquam, muliebris ille animi ſenſus, effœminatus, & imbellis, ad ſapientiam quoque parum aptus. Propterea ergo muliebrem ſexum vivum ſervat, & in eo ſolo deponit cruentam illam determiuationem: atque conſilium.* Perpende verba. *In eo ſolo.* In ſola mulieris aſtutia ac machinatione totius ſui turpiſſimi conſilii aſſecutionem, ac executionem ponit diabolus.

20. Jacob benedicens Joſeph, ait: *Filius accreſcens Joſeph, decorus aſpectu, filiæ diſcurrerunt ſuper murū* Geneſ. 49. Geneſ. 49. n. 22. ſeu ſuper muros domorum, ac urbium ad videndum Joſeph ob illius pulchritudinem, ac venuſtatem. Per has tamen filias Rupert. Rupertus lib. 9. cap. 9. intelligit unam mulierem petulantem, quæ Joſephum ad amorem laſcivum provocavit. Sed cum una tantum, ac ſingularis eſſet fœmina, quæ ſanctum adoleſcentem tentavit, cur de plurali loquitur: *Eliæ diſcurrerunt*; Quamvis enim mulier in perſona una appareret, *Diabolus pugnat per mulierem.* tamen animo multiplex erat, quæ ſecum in comitatu dæmonum habebat exercitum, ut caſto juveni certamen admoveret, ac bellum. D. Baſilius Seleucus Orat. 8. in Joſephum: Seleuc. *Præſtò aderat*; ait, *mulierculæ æmulator diabolus, qui & adulterii munerator erat, & laſciviæ nymphagus.* Diabolus cum muliere pugnabat. Sic ſubdit S. Pater. *Luxuriæ dux diabolus.*

Marc 6. *n.* 23. Et juravit illi: Quia quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.

VERSIONES.

Syriacus. Et jurejurando ſpopondi ei. Quodcumque petieris à me, dabo tibi, uſque ad dimidium regni mei.

ALTER TEXTUS.

Matt. 14. *n.* 7. Unde cum juramento pollicitus eſt, ei dare, quodcumque poſtulaſſet.

EXPOSITIO III.

Laſcivæ adoleſcentulæ tripudio delectatus rex, ac ter inſanus, captus vino ſcilicet, & inceſtuoſo amore muliere, ac lubrica jucunditate ex ſaltatriuncula perfuſus, *Juravit illi* ut non tantum ſufficeret ei promittere, ſed omnis gravitatis, prudentiæ, ac auctoritas oblitus, temere juramentum interponit. Inordinatus enim affectus omnia divina, humanáque jura prætevit. Unde ait D. Chryſolog. ſerm. 174. *Jurat miſer, dum quidquid honeſtatis eſt, & virtutis abjurat.* An verò hoc juramentum fuiſſet adhibitum ex re compoſita, ac fabricata cum Herodiade ad decollandum Joannem ſub religionis juramenti prætextu, quem Herodes volebat occidere, ſed timebat populum, dicam infrà quæſtione 10. ad illa verba: *Contriſtatus eſt rex*: ex quo hæc præſens difficultas dependet. 29. Chryſoſt.

QUÆSTIO IV.

Quare Herodes dimidium regni ſaltatrici pollicetur? Quantúmque ſit diſcrimen inter Eſther, & Herodiadem in hac oblatione?

22. *Laſcivi præ ſua voluptate parnipendunt regna.* Dimidium regni ſpondet Herodes? quod fecit primò ex impudenti, ac imprudenti temulento animo, nullum ſuæ prodigalitatis ſtatuente modum, pluribus faciente oblectationem ex laſciva ſaltatrice conceptam, quam dimidiam ſui regni partem. Secundo Herodes impudicæ ſaltatrici dimidium regni ſpondet; divino autem præcurſori vitæ uſuram negat. Sic ſæpè mundiales, divites, ac principes valde liberales, ac prodigi ſunt ad ſua vitia perpetranda, ad hiſtriones, ac tripudiarios multis donis nobilitandos; ac ad ludos magnis ſumptibus fabricandos: multum tamen tenaces, ac avari conſiſtunt ad virtutum opera exhibenda, ac pauperes alendos, pioſque uſus præſtandos.

23. Chryſol. *Qui luxurioſe peccat ſibi mortem comparat.* Tertiò, dum Herodes ſaltatrici dimidium regni promittit, & ejus inſaniam, ac fatuitatem deprehendit Divus Chryſologus ſerm. 163. dicens: *Non totum regnum ſuum, ſed dimidium dedit: Et quare ſibi pro parte ſervavit, qui poſt tantam domus ſua gloriam, poſt tale caſtitatis exemplum, eſſe, videri, vivere non debebat.* Valde miſer rex

dimi

dimidium regni dat, & alterum dimidium ſibi ſervat, tanquam ſi eſſet diu victurus, cum ſtatim perire deberet: nam poſt tale luxuriæ nefas perpetratum, poſt ſanctitatis, ac caſtitatis exemplum, Joannem ſcilicet interemptum, ſtatim perditioni tradendus erat: ſuperfluè ergo ſcilicet aliquid ſervat, cujus turpis luxuria jam mortem indicabat. *Poſt tale caſtitatis exemplum, eſſe videri, vivere non debebat.*

24. *Eſther.5.* Quartò, Herodes promittit dimidium regni ſaltatrici. Aſſuerus ad Eſther ait: *Etiam ſi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.* Eſther 5. num.6. Pro qua re obiter nota. Quod Herodes interponit juramentum; *Juravit illi*; non vero illud adhibet Aſſuerus. In Herode regnabat malitia, ac iniquitas; erat callidus, ac verſipellis; veluti vulpes, ſic dictus eſt à Chriſto; *Dicite vulpi illi.* Luc.13.n.38. At Aſſuerus probus, & ſincerus. Etſi igitur iniquitati, ac temeritati, ut ei credatur, multa ſint neceſſaria; illis tamen probitas, ac ſinceritas ad fidem ſibi conciliandam non eget; ſed ſat eſt unum illius verbum ut aliorum animo ſecuros, quietoſque reddat.

Luc.11. Improbus indignus, cui credatur.

25. Deinde optio datur Eſther ab Aſſuero petendi, quidquid vellet, etiam regni dimidiam partem; quæ itidem conceditur filiæ Herodiadis ab Herode. Sed quam diverſo diſcrimine utraque fœmina ſe habet. Illa, ſcilicet Eſther, poteſtate à rege data, utitur in libertatem totius populi Hebræorum morte condemnati. Hæc vero capite Joannis Baptiſtæ amputando abutitur. Quod non aliunde factum eſt, niſi quia poteſtas probis data, in aliorum bonum cedit, iniquis vero conceſſa damnum, ac perniciem juſtis, ſanctis, ac toti mundo infert. Unde ait S. Hieronymus Apologia contra Ruffin. lib.2. *Bene quidem malitia non habet tantas vires, quantos conatus; perierat innocentia, ſi ſemper nequitiæ juncta eſſet potentia, & totum, quod cupit, nequitia prævaleret.*

Poteſtas bonis data cedit in aliorum bonum, data iniquis in malum. Hieron.

26. Cum Pharao nollet dimittere populum, proceſſit Moyſes ex Dei mandato ad percutiendum Ægyptum, & vertit aquas in ſanguinem. *Fecerunt ſimiliter malefici Ægyptiorum incantationibus ſuis.* Exod.7.n.22. Aquæ Ægyptiorum jam erant in ſanguinem commutatæ, ad quid malefici in ſanguinem vertunt, ſi volunt ſuæ potentiæ oſtentationem exhibere, cur ipſas aquas expulſa ſanguinis forma in ſuum priſtinum ſtatum non revocant, ut ab Ægyptiis potabiles habeantur, à tantàque oppreſſione exempti fiant? cur ſuam poteſtatem in ſuorum non explicant utilitatem? Perpende textum. *Fecerunt ſimiliter malefici Ægyptiorum incantationibus ſuis.* Malefici iniqui, ac perverſi conſiſtebant, eorúmque poteſtas, non in malis avertendis, boniſque inferendis verſabantur, ſed ut ſuppliciis ſupplicia augeret, malúmque malo cumularet, ac totius populi ruinam intenderet. Aliorum autem utilitati conſulere, Moyſi tantum reſervabatur: nam ſi pro liberando Iſraël aquas in ſanguinem vertit, etiam pro commiſeratione Ægypti in ſuam priſtinam, ac potabilem conditionem eas reponit. Origenes homil.13. in Numer. *Fecerunt*, ait, *incantatores Ægyptiorum, ut aquæ verterentur in ſanguinem? ſed non potuerunt iterum ſanguinem vertere in aquam. Dei autem virtus, non aquam, ſed totum fluvium vertit in ſanguinem, & rurſum orante Moyſe, limpidis eum, ac naturalibus reddidit fluentis. Deus enim noſter delere facit, & iterum reſtituit: contraria autem virtus malè quidem facere poteſt, ſed reſtituere integrum non poteſt.*

Exod.7. Mali ſua poteſtate utuntur in aliorum damnum. Origen.

Cum perſequeretur Iſraëlitas Pharao, ait: *Evagino gladium meũ, interficiet eos manus mea,* Exod. 15. num.9. Gedeoni verò dicitur: *Unde in hoc fortitudine tua,* ſeu ut legitur ex Hebræo *In robore manus tuæ liberabit Iſrael.* Judic.9.n.14. Unde tanta diverſitas inter manus Pharaonis, & Gedeonis, Cum Pharao eſſet valde iniquus, poteſtas illius manus in perditionem erat: cum autem Gedeon probus, ac bonus extaret fortitudo manus illius in ſalvationem tendebat. Unde pro ablata iniquis poteſtate multas Deo gratias agit. D. Gregor. Nazianz. Orat.1. contra Julianum. *Denegata eſt poteſtas,* ait, *nequitiæ ne periret innocentia, Deinde ablata poteſtas, ne juſti omnino perirent & impii exaltarentur.* 27.

Exod.11. Judic.6. Deo agenda gratia pro denegata iniquis poteſtate. Nazianz.

Marc.6.n.14. Quæ cum exiiſſet, dixit matri ſuæ, quod petam? At illa dixit, Caput Ioannis Baptiſtæ.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc exiit dixitque matri ſuæ, quid petam ab eo; At illa egreſſa ſtatim dixit.

EXPOSITIO IV.

Facta tanta ſtipulatione ab Herode? *Tunc,* ut habet Syriacus, hoc eſt in ipſo puncto ut exprimit Theophylactus *ſtatim* ſemper malitia contra ſanctos acceleratur. *Quæ cum exiiſſet,* nam mater fortè non aderat menſæ, tota meditabunda, ac intenta huic negotio occiſionis Joannis. Vel fortè ſurrexit à menſa, ut ſimul mater & filia in hac cauſa, conſilium caperent. *Quid petam*; Expoſita regis prodigali ſtipulatione. Matthæus ait: At illa admonita à matre. Pulchrè notat Chryſoſt. homil 19. *Non inſultemus*, ait, *proximorum peccatis, ſed quantum poſſumus occultare conemur, imitemur Evangeliſtam, qui etſi de muliere fornicatrice, & homicida diceret, quantum potuit, tamen abſque ulla reprehenſione narravit: non enim dixit, à ſcelerata, & veſana, ſed à matre puellam admonitam fuiſſe. Ille honeſtiſſimo vocabulo matrem appellavit.* Pro hoc multa vide verbo, *Defectus.* 28.

Syriacus. Theoph. Chryſoſt. Alii, etſi iniqui honorandi.

At illa dixit, abſque ulla mora, re jam apud ſe firmiter ſtatuta. *Caput Joannis Baptiſtæ*, hoc enim dimidio regni tibi clarius & optabilius ſit *Nam Herodiades*, ut ait Divus Heronymus, *timens, ne Herodes aliquando reſipiſceret, vel Philippo fratri amicus fieret; atque illicitæ nuptiæ repudio ſolverentur, monet filiam, ut in ipſo ſtatim convivio caput Joannis poſtulet.* Semper iniquitas plena timoris eſt, & ſciebat mulier mundialium amorem eſſe inconſtantem. Et non ſolùm dicit *caput Joannis*; ſed addidit *Baptiſtæ*, qui ſcilicet prædicabat Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Solent iniqui inde odio habere ſanctos, unde maximè obſequentes, ac obligati eſſe debebant: qui eis nimirum viam ſalutis oſtendunt, cóſque de illa commoneſaciunt. 29.

Hieron. Iniqui inſurgunt in injuſtos unde debebant eſſe obligati

Marc.6.n.25. Cum introiſſet, ſtatim cum feſtinatione ad regem petivit dicens: volo ut protinus des mihi in diſco caput Joannis Baptiſtæ.

VERSIONES.

Syriacus. Et ſtatim ingreſſa eſt cum cupiditate ad regem, & dixit ei: Voloego ut hac hora des mihi,

Arias. Et regreſſa ſtatim cum ſtudio ad regem.

Euthymius. Et ingreſſa protinus cum feſtinatione ad regem, petivit dicens: Volo, ut des mihi confeſtim in diſco

Theophylact. Vatablus. Volo, ut protinus des mihi in lance.

Radix Græc. Cupio ut protinus des mihi.

ALTER TEXTUS.

Matth. 14. *Num.*8. At illa præmonita à matre ſua, da mihi, inquit, hic in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.

EXPOSITIO V.

30. *Fili ſequuntur conſilia patrum.* Syriac. Græcus. DIvus Matthæus habet: *At illa præmonita à Matre*, illa nempe perſuaſa, ac inducta à matre Syrus vertit, *edocta.* Valde frequenter filii conſilia, ac mores parentum ebibunt, ſuiſque progenitoribus ſimiles fiunt, *Cúmque introiſſet ſtatim cum feſtinatione*, Syriacus vertit, *cupiditate*, Græcus, *cum ſtudio*, hoc eſt ſtudioſè, quod ſignificat vehementem voluntatis ardorem ad rem aliquam peragendam Noſter autem Interpres retulit ad ſtudium feſtinationis, *Volo* licet Græce legatur, *cupio*; tamen imperioſius ſonat noſtra lectio *volo*; & addidit, *protinus* Syriacus *hac hora*, Matthæus ſcribit, *da mihi hic*; quæ omnia denotant vehementem, & acceleratam mulieris voluntatem. Quod triplici verbo explicat D. Marcus. *Cum introiſſet ſtatim cum feſtinatione*, & iterum, *ut protinus*: Noluit enim mulier, ut oblata occaſio evolaret; nam ut ait D. Baſilius Seleucus Orat 18. *Proferantur ocius, dum fervet compotatio, dum convivium pendet.* Sciebat convivii tempus occaſionem eſſe iniquitatis. Voluit ergo pro tunc abuti animo regis æſtuanti, ne forte, ut inquit Abulenſis in cap.14. Mathæi quæſt. 29. decocto vino, digeſtis epulis, & digreſſis teſtibus, refrigeſceret, atque à promiſſione reſiliret Herodes. In ſuis ſuggeſtionibus non vult diabolus pati moras, ne homo videat, & conſideret gravitatem criminis ac turpitudinem ſceleris. *In diſco caput Joannis.* D. Chryſol ſerm. 174. *Quid peteret, ait, luxuria niſi caſtitatis interitum, pudicitiæ necem, mortem ſibi ſemper contraria ſanctitatis.*

Seleuc. *Convivii tempus occaſio ad omne malum* Abulenſ. Chryſol.

QUÆSTIO V.

Quare impudica ſaltatrix in ſua expoſtulatione ait: Volo, *& non aliquam cauſam pertendit?*

31. Chryſoſt. PEracute ad quæſtionem reſpondet D. Chryſoſtomus homil.49. in Matthæum. *Vide*, ait, *impudentiam puellæ vides à diabolo penitus ipſam detineri: nec cauſam petitionis ullam affert, quippe nulla cogitari poterat, ſed abſque ratione, aliorum calamitatibus honorari contendit.* Tria ponderanda ſunt in verbis S. Patris. Et primò ab ultimo incipio: *abſque ratione aliorum calamitatibus honorari contendit.* Iniquorum ingenium, ut ſibi perſuadeant, non poſſe à ſe decorem, ac ſublimitatem, & gaudia comparari, niſi aliorum cæde, ſanguine, ac calamitate. Tanta ſaltatrici optione data ex qua multa obtinere valebat, nil petit, niſi Joannis caput cujus morte honorem, divitias, ac cætera bona ſibi acquirere perſuadebat. Vide ſuprà cap. 23. num. 43. & tom.2, cap.10. num.238.

Iniqui damno aliorum ſibi honorem conciliari putant.

32. Secundò. *nec cauſam petitionis ullam affert, quippe nulla excogitari poteſt, ſed abſque ratione.* Maxime pertimeſcenda magnatum indicia, tribunalia, ac deſignationes in quibus non aliqua ratio, ſed affectuoſa voluntas militat. Non rationem aliquam, ſed propriam voluntatem in ſua petitione aſſignat mulier: *Volo, ut protinus*, &c. Inerat diabolus in muliere, ut ait D. Chryſoſtomus citato loco, qui ad nobis nocendum, non ratione, ſed ardore voluntatis movetur. Sic de Barabaro Nabuchodonoſore ſcribitur Daniel. 5. num.19. *quos volebat, interficiebat, & quos volebat, percutiebat, & quos volebat, exaltabat, quos volebat, humiliabat.* Sicque Judæi, diaboli membra Chriſto Domino dicunt, Matth.12.n.38. *Magiſter, volumus à te ſignum videre.* De quo egi ſupra cap.24.q.2. Vide ibi dicta.

Valde damnabile, non rationem, ſed appetitum ſequi. Chryſoſt. Dan.4. Matth.12.

33. Maxime fugienda ſunt ea, in quibus non ratio, ſed appetitûs vehementia viget. Cùm Simon detineretur in vinculis in Ægypto, quoaduſque Benjamin illuc deſcenderet, obnixè è patre puerum expoſtulat Ruben dicens: *Duos filios meos interfice, ſi non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego tibi reſtituam.* Geneſ. 42. num.37. Jacob tamen, nec illi petitioni annuit, nec illius cuſtodiæ puerum committit, bone ſenex, ut filius tuus Simeon à vinculis abſolvatur, tanta pro Benjamin cautione præſtita, cur primogenito tuo Ruben non tradis. Illius ergo optatis non annuit pater, in quibus non ratio, ſed vehemens appetitus ac voluntas negotiabatur: erat enim omni prudentiæ valdè diſſonum, ut ipſe ſuos duos nepotes interficeret. Abulenſis. *Ruben*, ait, *locutus fuit iſta valde inconvenienter: & cum pactione, quia iſta pactio valde erat illicita utrique, & tanquam ergo irrationabilem prorſus pactionē Ruben ejecit Jacob à ſe.* Perpende verbum *cum pactione*. Vide multa verbo *Ratio*, hoc tom.1.& 2.

Diſciplicet Ruben, dum ne rationem ſed voluntatem ſequitur. Geneſ. 42. Abulenſ.

34. Tertiò: *Nec cauſam petitionis ullam affert, quippe nulla excogitari poterat.* Valde mirum, quod

quod hæc ſaltatrix non aliquam cauſam finxit, nec aliquos dolos eſt machinata, ut Jeſabel contra Naboth. 3.Reg. 21. num. 8. ut inde ipſa ſibi obtineret Joannis caput; ſed tantum ait: *Volo, ut protinus*, &c. Nunquid ad hujuſmodi tendiculas defuit aſtutia matris ac filiæ? ſed *nulla quippe* ſcilicet cauſa *excogitari poterat*. Tanta erat opinio Joannis ſanctitatis apud populum, tantaque illius auctoritas, ac reverentia apud omnes, ut etiam execranda muliercula aliquod falſum crimen opponere non auderet: nihilque de eo maledicere, ac loqui præſumeret.

3.Reg.21. — *Magna apud populum Joannis opinio.*

35. Cum Judæi maxime gloriarentur de patre ſuo Abraham, Chriſtus Dominus ob eorum incredulitatem, malitiam, ac perverſitatem eis objicit: *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere.* Joan.8. num. 44. Quod audientes Judæi, ira, ac invidia commoti ſacrilego, ac nefando ore contra ſanctum Dei filium blaſphemant, eumque Samaritanum, ac dæmoniacum appellant, indeque ad lapides convolant, ut jacerent in eum. Cùm Joan. videret Iſraëlitas ſe de progenitore Abrahamo maximè gloriari, in hoc eos graviter pungit. *Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira: & ne cœperitis dicere patrem habemus Abraham, dico vobis, quia potens eſt Deus, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ* Luc.3. n.8. Et cùm hæc audirent Judæi nullus nec verbo, nec facto aliquid agit contra Joannem, ſed potius multum venerantes turbæ, publicani, ac milites monita ſalutis ab eo inquirebant. Tam pereminens erat ſanctitas Joannis apud eos, in tantaque æſtimatione, ac reverentia ab omnibus habebatur, ut etiam illis auditis, nihil contra Baptiſtam loqui, ac aſtruere præſumerent, ſed alto ſilentio ipſum reverebantur. Ut dicat Guerricus Abbas ſerm. de Baptiſta. *Joannis tam magnifice ſanctitas effloruit ſupra modum aliorum, ut crederetur ſanctus ſanctorum.* Vide ſupra cap. 13.n.34.& tom.1.lib.3.cap. 2. quæſt.num.94.

Joan.8. — Luc.3. — *Joannes maxime æſtimabatur à populo.* — Guerric.

QUÆSTIO VI.

Quomodo laſciva tripudiatrix audet inter epulas humanum ſanguinem commiſcere?

36. *INter epulas, ac convivia, quod etiam omnes Barbari horrere conſueverant conſummandæ crudelitatis profertur edictum:* ut ait D. Ambroſ. lib. 3. de Virg. ſed quomodo humanum caput, ac ſanguinem inhoneſta fœmina audet opponere? Reſpondet primò D. Fulgentius ſerm. de Decollatione Baptiſtæ. *Præſumit*, ait, *de mercatore luxuriæ. O nequitia fœminæ! Elegit contemnere honorem, ut lucrum faceret ſanguinem.* Herodes in multa reverentia habebat Joannem, eumque libenter audiebat; tamen de mercatore luxuriæ ſanguinem, ac vitam præcurſoris profundere, ac tam turpe nefas perpetrare præſumit. Sacrilega muliercula nulli crimini, nullique ſumptui parcit, ubi negotiator, ac merces luxuriæ eſt lenocinium, ac irritamentum.

Ambroſ. — Fulgent. — *Luxuria nullum crimen prætermittit.*

37. Secundò: Primos parentes tentavit Diabolus pulchro pomo objecto Diabolus verò hic, qui in muliere erat, ut notat D. Chryſoſtomus, & Theophylactus, ad caput, ac ſanguinem humanum invitat. Cur inter fercula, non poma, non bellaria, non aves, ſed humanum caput profert? Primos Parentes jejunos Diabolus invenit: Herodis verò convivas cibis, ac vino opiparè repletos. Quos jejunos habet, homines tentat, atque ad rationalis naturæ eſcam provocat, cum verò ad nimis ſaturatos divertit eos ut bruta, ſylveſtréſque feras trahit, ut humana carne paſcantur, ſanguinéque potentur: tales enim parturit gula, ut in rabidiſſimas feras homines convertat. Perbellè D. Chryſologus ſerm. 174. *Serpens tunc*, ait, *latebat in fœmina, quæ reptans greſſibus flexuoſis lethale toto corpore virus effudit, ut deſcumbentium mentes furor, venenum corpora ſauciaret: homines verterentur in beſtias, ne vino jam tales, ſed ſanguine potarentur: ne pane radibi, ſed carnibus veſcerentur humanis.*

Gula facit homines bruta.

Tertiò. Ecce inter epulas laſciva tripudiatrix ſacrum Joannis caput petit. Sed unde in tantam dementiam venit, quam rex timebat aggredi, nam quamvis vellet Joannem occidere, timebat populum, Matth. 14.num.5. D. Fulgentius ſerm. in hoc feſto. *Molli puella greſſus procedit in medium homicidium petitura, & adultero placitura.* Fortè inter Herodem, & Herodiadem res erat machinata, & pactum intervenerat, ut puella Joannis caput peteret, ut docent D. Hieronym. & alii Patres, de quo quæſt. 10. Ut ergo muliercula adultero regi intendebat complacere, non veretur inter convivia humani ſanguinis effuſionem potui offerre, humanúmque caput proferre, ac omne turpe facinus ambire. 38.

Fulgent. — *Ut regis voluntati aduletur, nullum facinus prætermittit.*

Tam proclive eſt, ut aulici in grande nefas prolabantur, ut regis voluntati obſequantur: quod ſi contrarium fiat, tanquam humanum miraculum habeatur. Videns Nubuchodonoſor tres pueros illæſos à camino ignis exeuntes, in hanc vocem erumpit. *Benedictus Deus Deorum, Sidrach videlicet, Miſach, & Abdenago, qui miſit Angelum ſuum, & eruit ſervos ſuos, qui crediderunt in eum, & verbum regis immutaverunt*, Daniel. 3. n.59. Glorificat, & ſuperexaltat Barbarus Deum; non tam quia pueri illæſi in medio ſuccenſæ fornacis perſtiterunt, quàm potius divinam inde recognoſcit majeſtatem, quod pueri in regis palatio enutriti, verbum regis immutaverunt, regiſque decretum, ac voluntatem propter ipſum Deum contempſerunt, ac ſi majus miraculum, majúſque divinæ Omnipotentiæ ſignum judicaverit, quod aulici in regali curia regis beneplacito non acquieſcerent; ſed reſtiterint, regiſque verbum immutaverint; quàm quod ipſi voraci flammæ reſiſterent, ab ipsáque illæſi evaderent, atque exirent. D. Chryſoſtomus homil. 8. in 1. Corinth. ait. *Quid dicis, ait, ô Rex? contemptus es, & admiraris, qui te contemnunt. Certè inquit, ex contemptu mei admirationem capio, Itaque non propter ſignum tunc Deus tantum glorificandus eſt, ſed propter eorum, qui in fornace injecti ſunt, propoſitum.* Perpende maximè hæc ultima verba. Et ſubdit: *Et quæ ratione non ſit incredibili admiratione dignum, cum Orbis terrarum rex à captivis pueris contemnatur*, Vide tom. 2. cap. 4. quæſt. 9. n. 50. 51. & 52. 39.

Dan 3. — *Magnum miraculum quod aulici regis voluntati reſiſtant.* — Chryſoſt.

Quæstio VII.

Quare turpis muliercula non aliud petit, niſi Ioannis caput?

40. DAtur optio dimidium regni petendi;& tamen illud præterit mulier, & Joannis caput expoſtulat. Ratio rei litteralis patet. Primò ex D. Hieronymo relato expoſit.4. Timebat enim Herodiades, ne Herodes Joannis verbis aliquando reſipiſceret, vel fratri ſuo Philippo amicus fieret, & ita ab illicitis nuptiis abſtineret. Sciebat enim mulier, quod nihil amori, vel odio humano fidendum erat; & ideò, ut ipſa ſecurior redderetur in inceſtuoſo connubio, Joannis caput amputari procurat. Secundò poſtulat adferri venerandum caput, ut certior fiat de viri morte, utque illi quoque illudat linguæ, quæ laſciviæ, ac turpitudini ejus adverſabatur.

Hieron.

Amori, vel odio humano nil fidendum.

41. Fulgent. Tertiò, D. Fulgentius ſerm.7. ait. *Elegit contemnere honorem, ut lucrifaceret ſanguinem: verè quia non cogitat de imperio, qui charior eſt turpitudo.* Non exquirit ſaltatrix dimidium regni promiſſum, ſed Joannis caput: quæ enim tantum crudelitati, ac laſciviæ indulſerat, à regno ſe expoliaverat, eoque privata ideo regno prætermiſſo humanum caput expoſtulat.

Crudelitas privat regno.

42. Fulgent. Quartò, idem Divus Fulgentius citato ſerm.7. *Quid agimus Joannes, ait, quem non terruit vaſtæ eremi ſolitudo, terrebit muliebris iſta ſaltatio? Caput tuum mulier petitura eſt. Sed melius, eſt, inquit Dominus, ut unum ex tuis membris abſcindas, quàm totum corpus tuum gehennæ ignibus tradas.* Valde periculoſum eſt certamen cum muliere; vel enim in eo perdendum eſt caput, vel Deus derelinquendus: ac in inferni ignes incidendum. Maximè S. Pater Joanni gratulatur, quod cum haberet conflictum, cauſamque cum fœmina, caput edidit, ut in ſe firmiter ſemper Deum teneret, in ejuſque beneplacito ferventer permaneret.

Valde periculoſum cum muliere certare.

43. Fulgent. Quintò, Idem S. Fulgentius citato loco. *Culmine regni, ait contempto, caput Joannis petivit in diſco, plus odiens eum, qui interdixit inceſtum quàm diligens eum, qui promiſerat regnum.* Plus prævalebat in muliere odium in Baptiſtam, quam amor erga Herodem. Benè ſciebat mulier, quod audita Joannis morte contriſtaretur rex: *nam audito eo Herodes multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Marc. 6. num.20. & tamen contempto regno Joannis caput petit. O quàm efficaciter odium excæcat mentem! illud enim medium, quod Herodiades elegit ut ſuum amorem affirmaret erga Herodem, ipſomet medio demonſtravit, eum ab ipſa odio haberi: nam ſi ob illius amorem Joannem interficiebat, ipſa nece Herodis voluntati, contrariabatur. Unde ergo cogitabat Herodi voluptatem afferre, inde triſtitiam, ac mœrorem ingerebat. Ex quo facile, ſi rex bene eſſet inſtructus, deprehendere poſſet, quanto vehementius æſtuaret in mulieris pectore odium in præcurſorem, quam amor erga ſeipſum.

Marc.6.

Mulier unde volebat dare jucunditatem dat triſtitiam.

44. Sextò, valdè mirum, quod carnifex fœmina, regis favore, ac promiſſione munita, non duriora tormenta, quæ odium, & invidia miniſtrare ſolent, machinatur in Præcurſorem, niſi capitis abſciſſionem. Ait D. Petrus Chryſol. ſerm. 174. *Serpens latebat in fœmina*: Serpenti dictum eſt Geneſ. 3.num.15. *Ipſa conteret caput tuum.* Cum ergo ſerpentis caput ſauciatum, ac contritum eſſet, ipſeque vulnerato capite laboraret: crudeliſſimè de ſuo judicio ſibi perſuaſit in Baptiſtam ſævire, cum vulnus in caput inferret. D. Chryſologus ſerm.173. *Serpentis germen, inquit, caput hominis petit, cui ſuum caput ſententia principali ſciebat addictum, dicente Domino. Ipſe ſervabit caput tuum: & tu illius obſervabis calcaneum.* Malum, quod quis ſuſtinet, omnium acerbiſſimum, ac duriſſimnm cenſet: nullumque majus nocumentum inimico infligere poſſe putat, quàm illud quod ipſe patitur.

Geneſ. Chryſol.

Malum, quod quis patitur graviſſimum exiſtimat.

Septimò, Idem citatus Chryſologus. *Ecce quid pariunt, ait, totis noctibus protracta convivia.* Ecce *quid generat, quod cum menſura emitur, & ſine menſura bibitur vinum. Volo, ut des mihi in diſco caput Joannis: jam tunc avidus draco in ſervi capite, Domini deguſtabat ſitiens paſſionem.* Non corpus, non linguam Baptiſtæ petit ſerpentina fœmina, ſed caput: non mulier ſola petebat, ſed diabolus in ipſa, qui cum homines epulis ſaturatos inveniſſet convivii occaſionem nactus, cœpit jam Chriſti ſanguinem ſitire, in ipſumque omnium creaturarum caput armatur, atque inter epulas interitum machinatur illius, qui in ipſo Præcurſoris capite deſignabatur, Sanctorum caput Chriſtus eſt. 45. Chryſol.

Per epulas diabolus in Chriſtum armatur.

Octavò, Euthymius in cap. 14. Matth. *Nec enim ſatis erat, ait, execrandæ mulieri, quod interfectus eſſet Joannes: ſed optabat quoque in manus habere caput, quod in ſuam invehatur laſciviam ac libidinem, illud contumelia afficeret, ac inſectaretur conviciis.* Tam crudelis mulieris ira in ſuum præclarum monitorem, ut non eſſet contenta illius morte, ſed adhuc ejus caput in manibus vellet habere, ut multis illud injuriis, ac opprobriis proſequeretur. 46. Euthym.

Nonò. In Joannis capite Chriſtus repræſentabatur: Diabolus per mulierem poſtulans Joannis caput, Chriſtum ad mortem poſtulabat. *In ſervi capite, Domini deguſtabat ſitiens paſſionem.* Sed unde diabolus exiſtimavit: quod Joannis mortem tractans, Chriſti etiam tractabat interitum, ſanguinemque ſitiebat? Adeo ſimiles Joannes, & Chriſtus, ut ob eorum uniformitatem, diabolus, veluti ita dicam, quodammodo falleretur judicans Joannem eſſe Chriſtum, & Chriſtum Joannem. 47.

Divulgatur in aula Herodis celeberrima Chriſti fama, qui pueris ſuis ait: *Hic eſt Joannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis & ideo virtutes operantur in eo.* Matt.14.n.2. Quæ verba commentans Chryſologus ſerm. 173. ait: *Malevolo quidem ſed veraci ſenſu.* Quamvis hæc diceret Tyrannus ſiniſtra mente, tamen veraci ſenſu locutus eſt. Sed quonam pacto veraciter hæc ſunt prolata, nam Chriſtus, & Joannes forma delineamentis, ac corporis diſpoſitione erant diſſimiles? quid ergo eos ambos individuos fecit? Ita Joannes Chriſtum imitabatur, ad illiuſque vitæ normam, ſanctitatem, ac puritatem ſe componebat, ut ipſi ſimillimus valde reputaretur, totuſque in Chriſtum transformatus videretur. 48. Matth.14. Chryſol.

Joannes Chriſtum in moribus imitatur.

Cum Gabriel Archangelus ſacerdoti Zachariæ Joannem concipiendum annuntiat, ſtatim illi proponit Verbum in carne venturum, *Multos* 49.

filio

filiorum Iſraël convertit ad Dominum ipſorum, & ipſe præcedet ante illum. Luc. 1. num. 17. ſcilicet Chriſtum, ut eſt etiam communis Patrum vox. Cùm verò idem Angelus Sacratiſſimæ Virgini annunciat Dei Verbum in ejus utero concipiendum, ſtatim ſpeciem Joannis Virgini repræſentat, *Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium*

Luc. 1.

in ſenectute ſua. Luc. 1. num. 36. Ad quid his ſanctiſſimis progenitoribus talium notitia explicatur? Multæ ſunt rationes ſuis locis datæ; nunc illam ſubjicio. Valdè commune eſt placitum inter Philoſophos, fœtus illi rei ſimiles evadere, quam in generatione parentes mente volvebant. Sic Jacobinæ oves decorticatis virgultis, poſitis in fontis canalibus, quarum intuitum conſpiebant, vario vellere partus ſuos ediderunt, Geneſ. 30. num. 38. cùm Joannes concipitur: ad mentem parentis Chriſtus reducitur: cùm Dei Verbum in uterum Virginis deſcendit incarnandum, cum ipſa ſanctiſſima Matre de Joanne pertractatur: ſicque ex aliqua conjectura denotabatur, quàm ſimiles futuros Chriſtum, & Joannem; in quorum conceptionibus alternata notitia in parentum mentibus præceſſerat, infixaque aderat.

Geneſ. 30. *Ex notitia alternata conceptionis conjectura-tur, ſimilitudo Joannis cum Chriſto.*

50. Divus Marcus 1. cap. 1. num. 1. Divus Lucas 1. num. 5. Divus Joannes 1. num. 19. omnes tres Sacri Evangeliſtæ in exordio ſuorum Evangeliorum de Joanne ſermonem inſerunt. Ad quod reſpondet Guerricus Abbas ſerm. 3. de Baptiſta, *Ut totum deinceps commendabilius redderetur Evangelium.* Tamen D. Matthæus à Chriſti Nativitate ſuum auſpicatur Evangelium, & ſtatim deflectit, ac calamum reducit ad Baptiſtam cap. 3. quaſi manus Evangelica, niſi comite Baptiſta progredi neſciat. Pulchrè citatus Guerricus ait: *Matthæus enim, quia cum Nativitas Domini in initiis occupatum tenuit, mox ut puerum nutriendum Nazareth commendavit, ad Præcurſorem Baptiſtam ejus ſtylum convertit, arbitrans, imperfectum fore, quidquid de ſponſo diceret, ſi de individuo amico ſponſi reticeret.* Perpende ultima verba. Tam intima, ac connexa conſiſtunt, quæ ad Chriſtum ſpectant, cum iis, quæ Joannis ſunt, ut Evangeliſta ad Joannem verterit *ſtylum, ut arbitrans, imperfectum fore, quidquid de ſponſo diceret,* &c. Quaſi unum ſine altero non valeat perfectè dici, & adamuſſim explicari. Unde & Incarnationis tempus à Joannis conceptione numeratur ab Evangeliſta Luc. 1. num. 26. *In menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo,* &c.

Marc. 1. Luc. 1. Joan. 1. Guerricus.

Matth. 3. Guerricus.

De Baptiſta dicendum ut quæ ad Chriſtum ſpectant, perfectè explicentur.

Quæstio VIII.

Quare carnifex fœmina petit Joannis caput in diſco, & non potius quod ipſe ad ejus præſentiam adducatur, & ibi decolletur?

51. AD quæſtionem reſpondet Chryſoſtomus homil. 49. in Matth. *Non poſtulat,* ait, *ut coram producatur, atque interficiatur; neque enim etiam ad mortem euntis libertatem ferre potuiſſet; ſed exhorruiſſet, etiam dum necaretur, vocem illius.* Laſciva fœmina, regis præſentia, ac favore cuſtodita, etiam morientis hoſtis vocem expaveſcit. Tam integer erat Joannes veritatis præco, divinique Verbi vox ut etiam in ipſa morte à munere ſuo non deſiſteret, ſed veritatem proclamaret, mulierem argueret, ejuſque impudentiam objiceret, ac increparet. Quæ cum mulier de Joanne ſentiret, ac de ſuo ingenio ferre non poſſe agnoſceret, illius capitis in carcere fieri procurat abſciſſionem.

Chryſoſt. *Laſciva fœmina Joannis præſentiam timebat.*

Maximè falleris turpiſſima fœmina, Joannis vox ſanguine non ſuffocatur, ſed perfuſo ſanguine magis loquitur, clamat, & atteſtatur. 52.
Pulchrè D. Chryſologus ſerm. 174. *Gratis concurritis,* ait, *Herodes, & Herodiades (nomine, non affectione ſociata, ſed crimine) qua vocem intercipi poſſe ſtultiſſime credidiſtis. Ego ſum,* inquit, *vox clamantis in deſerto, vox occidi non poteſt, ſed magis clamat anguſtiis corporeis abſoluta. Sic vox Abel in ſuo jam effuſa ſanguine magis ſonat, magis penetrat, magis pertendit ad cœlum.* Vox ſanguinis clamat ab Abel uſque ad ſanguinem, non Zachariæ tantùm, ſed filii Zachariæ, ſcilicet Joannis. Vox ſanguinis in Abel clamabat, cum illius innocentia inimici injuria fuiſſet affecta. Innocentia excellentior, ac major in Joanne, quàm in Abel, antiquitate, munere, ac puritate. Antiquitate, nam Joannis innocentia, non ab ortu in lucem, ut in Abel, ſed cum adhuc ipſe teneretur in utero, in eo eluxit. Munere, extitit enim Præcurſor, Prænuncius, ac Angelus ante faciem Domini. Puritate, quam in rigida pœnitentia cum voto firmatam obſervavit. Ergo ſi innocentia ſanguine ab inimico rubricata vocem ſuam dat; quò major fuerit innocentia, eò majorem excitabit clamorem; proindeque cum Joannis innocentia multò ſit illuſtrior, quam Abel, vox illius ſanguinis multò plus clamabit atque loquetur.

Chryſol. *Vox ſanguinis Joannis magis clamat, quam Abel.*

Affertur Joannis caput in diſco, traditurque ſaltatrici clauſis oculis, ut communiter Patres 53.
loquuntur. Emortuo oculorum palpebras claudere, pietatis, ac charitatis eſt ſignum. Sic de juniore Tobia erga ſuos parentes dicitur: *Curam eorum geſſit, & ipſe clauſit oculos eorum* Tobiæ 14. num. 15. Quis ergo hoc pietatis officium Joanni in carcere præſtitit? Diſcipuli non aderant; aderat tunc ſolus crudelis carnifex; qui hoc obſequii munus ſine dubio reſpuit. Qui ergo tantæ pietatis auctor extitit? Non incongruè dici poſſe videtur, quod ubi primum illud lethale theatrum, totum luxuria plenum, in quo impudica fœmina laſcivè ſaltabat, totuſque rex libidine, ac cupiditate detentus in illa ſibi complacebat, ingreſſum eſt ſacrum illud caput abſciſſum, quaſdam veluti vitæ functiones, ac motus retinuit, clauſitque oculos, ut argueret tantam turpitudinem, quam pro ſui puritate ferre non poterat. Ac ſi diceret: ô Rex, mei viventis operationes defunctus non amitto; nam ſi vivus durè tua vitia mea voce increpavi, adhuc mortuus coarguendi munere non deſtituor; tuorum ſcelerum odio clauduntur oculi mei, ne etiam illa videant abſconduntur. Eleganter D. Ambroſius lib. 3. de Virgin. *Cerne oculos,* ait, *in ipſa morte ſceleris tui teſtes, averſantes conſpectum deliciarum; clauduntur lumina, non tam mortis neceſſitate, quam horrore luxuriæ.* Vide infra n. 58.

Tobiæ. 14.

Joannes mortuus à munere ſuo arguendi non deſtitit.

Ambroſ.

D. Baſilius Seleucus Orat. 18. *Abſciſſum eſt caput,* ait, *nec tamen vox Joannis tacet, æternum* 54.
loquetur poſt funera. Accuſatorem in te, mulier,

Seleucus.

armaſti,

armaſti; neque enim cum capite vocem quoque præcidiſti. Etiam poſt accuſationem ſuperſtes eſt tibi accuſator, plena tuorum criminum terra, audaciam maria ipſa mirantur; cœlum ſuperne cum Joanne vociferatur. Immò nunc cum Joanne clamat terra, mare, & cœlum. Terra, quæ ſuſcepit ejus defluentem ſanguinem. Mare, cujus undæ Joannis baptiſmatis miniſterio condecorabantur, quo ſe privatas vident. Cœlum vociferatur etiam cum jam non excipiat ejus vocem, quam prædicantem audierat.

Cum Joanne clamant terra, mare, & cœlum.

55. Immò ipſum Joannis nomen eſt vox clamans, & loquens contra ſui interfectores. Expendens illud Luc. 1. ſcripſit dicens: Joannes eſt nomen ejus: ait Chryſoſtomus homil. 2. in Nativitate Joannis. *Ecce enim ipſum Juſti nomen, & os aperuit ſilentii, excitat linguam ad movendum difficilem Sic enim oſtenditur vox clamans Joannis, quoniam ipſum quoque nomen ſi vocis operatio. Ego enim, inquit, ſum vox clamantis in deſerto.* Tantùm Joannes vociferabatur, quod ipſummet nomen Joannis auditur clamare, & arguere tanti criminis auctores.

Chryſoſt. *Joannis nomen vox clamans.*

Quæstio IX.

Quare Ioannis caput execranda ſaltatrix, non in alio, ſed in diſco petit?

56. Ad quæſtionem reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 49. in Matth. *Quaſi*, ait *de dapibus loqueretur, ſic ſacrum illud caput afferri poſtulat, & abſque ratione aliorum calamitatibus honorari contendit.* Piæ odio, ac ferocitate petulans fœmina in diſco venerandum caput poſtulat, ac ſi tantum homicidium pro dapibus æſtimaret; quaſi diceret ſaltatrix: In patinis menſæ tuæ non ſunt cibi, qui me ſive exſaturare, ſive oblectare, queant, ſed hoc ſacrum caput rabidæ meæ feritati tantùm erit opportunum epulum.

Chryſoſt. *Crudelitas homicidium pro dapibus habet.*

57. Secundò D. Chryſologus ſerm. 174. cum ſaltatrice alloquens ſic ait: *Cur in diſco, cur pretioſe geſtis, quum viliter occidis? Hoc ipſum, quod vis, non agis, quomodo ipſa vis: quia agit te ſuperna ratio, aliter, quàm vis: in illo quidem tunc ferali antro, non aula regis, rabies tunc fera paſtum ſuum credidit, cum caput Martyris vidit. Sed Joannes venit in ſublimi poſitus, ut lucerna ſuper candelabrum.* Cur laſciva mulier non petit abſolutè Joannis caput, quemadmodum ſuæ ferocitati, ac odio erat valdè conſentaneum, injurioſè tractatum, fune aliquo raptatum, vel alicui ſpiculo infixum, ſeu in ſacco, vel pera poſitum? *Quod non vis, agis, agit te ſuperna ratio.* Divina providentia proviſum eſt, ut in diſco ſibi afferri poſtularet. Res enim Joannis, etiam inimicis, valde pretioſa, ac multum æſtimabilis eſt. Joannis res, etiam in manibus inimicorum, qui ipſum odio, ac invidia proſequuntur, non niſi in alto poſita, atque in ſublimi apparet elata.

Chryſol. *Joannes, etiam inter inimicos pretioſus.*

58. Tertiò Perpende iterum illa verba. *Venit, ut lucerna ſuper candelabrum.* Mortuum Joannis caput ſublimem occupat locum, ne ipſe adhuc vita functus videatur ob officio vitæ evacuatus. *Erat ille lucerna lucens, & ardens.* Joan. 5. num. 35. Coram Herode ingreditur, non ſub modio abſcondita, ſed tanquam ſuo poſita candelabro ut peccati tenebras arguat. Cum viveret vox erat & mortuum caput, in ſublimi venit poſitum in diſco, tanquam ſuum retinens ſuggeſtum, ut inde loquatur: & clamet: Vide ſuperiori quæſt. num. 53.

Joan. 5. *Joannes vita functus officium ſuum exequitur.*

59. Quartò D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Cur autem in diſco?* ait, *niſi ut ſacramentum figuraretur noſtræ redemptionis. Ut in diſco, & menſa, quo corpus Chriſti conſecratur, quod eſt corpus Martyrum, ipſi participarent cum ſuo capite in oblatione æternæ ſalutis.* Venit caput in diſco, & ad menſam, veluti veſtigia quædam, ac umbram gerens divini epuli in ſacra Euchariſtia. *Ut participarent cum ſuo capite in oblatione æternæ ſalutis.* Sacrum illud caput abciſſum, illa radiantia lumina clauſa, ille ſanguis effuſus cunctos trahebat, ut venenoſi ſuggeſtiones ſerpentis qui tantum crimen perpetravit, deteſtatentur; omneſque ad ſuorum ſcelerum compunctionem evocabat, & cum appareret humanum caput, quandam ſanctitatem exhalabat; omnibúſque erat excitamentum, ut virtutem, ſalutemque tenerent, & inſequerentur. Sicque ſanguis ille effuſus dolos, machinationes, ac tendicula draconis venenoſi ſuffocabat ac interimebat. D. Chryſologus ſerm. 173. *Tota germina, ait, ſerpentis antiqui iſte Joannes interemit, & effuſione ſui ſanguinis extinxit occiſus.*

Paſchaſ. *Baptiſta umbram quandam Sacramenti gerebat.* *Joannes ſuo ſanguine diabolum extinxit.* Chryſoſt.

60. De Joanne Baptiſta cecinit ejus parens Zacharias: *Præibis ante faciem Domini, parare vias ejus ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus.* Luc. 1. num. 76. Joannes non venit ad dandam ſalutem, ſed ad dandam ſcientiam ſalutis. Duo mala inter alia multa per peccatum contraxit genus humanum & perdidit ſalutem: *Quoniam infirmus ſum ego.* Pſalm. 6. num. 3. *Non eſt ſanitas in carne mea.* Pſalm. 37. num. 4. perdidit & ſcientiam ſalutis, cum enim homo *in honore eſſet, non intellexit.* Pſal. 48. num. 13. *Erraverunt in utero.* Pſal. 57. n. 4. nam Adamus, cum ſcientiam appeteret, cecidit, & comparatus eſt jumentis inſipientibus. Venit Filius Dei factus homo, ut ſalus, & vita noſtra, utque ſapientia Patris ad hominem perditum erigendum, ac reſtaurandum. Tamen cum ſuo Joanne (aliqualiter dici poſſe videtur) partitur officia. Ipſe enim Unigenitus Dei filius, ut omnium Redemptor, ſalutem tribuit, ſuo autem Præcurſori ſalutis ſcientiam dandam committit. Bernardus in ſerm. S. Joannis Baptiſtæ *Ad dandam, inquit, non ſalutem (nec enim ille lux) ſed ſcientiam ſalutis ut teſtimonium perhiberet de lumine; ſcientiam, inquit, ſalutis in remiſſionem peccatorum, Ponamus tamen nec dum venire Joannem, nec dum ſignificaſſe de Chriſto: Ubi ſalutem quæramus?*

Luc. 1. Pſalm. 6. Pſalm. 37. Pſalm. 48. Pſalm. 57. *Filius Dei incarnatus quodammodo cum Joanne partitur officio.* Bernard.

61. Cùm Judæi viderent Joannem tam mirabiliter ſcientiam ſalutis prædicantem, ac diffundentem? *Miſerunt Sacerdotes, & Levitas, ad Joannem, ut interrogarent eum: Tu quis es* Joan. 1. num. 20. Moti ſunt ad hanc legationem ſibi perſuadentes eum eſſe Chriſtum. Sed unde in hanc cogitationem venerunt, cum ipſum agnoſcerent ex tribu Levi natum; Meſſiam verò ex radice Ieſſe, ac Iuda proceſſurum? Lyranus ibi. *Intus excellentem ſanctitatem, inquit, cognoverunt, & ideo fuerunt moti, ad opinandum ipſum eſſe Chriſtum.* Judæi externis oculis aperte videbant Joannem hominem eſſe, tamen cum animadverterent eximiam illius ſanctitatem, puritatem, ac vim & efficaciam verborum, doctrinæ, & prædicationis in danda ſalutis ſcientia,

Joan. 1. Lyran. *Plus homines autumabant in Joannes quàm videbant.*

ſcientia, veluti in umbra cujuſdam Sacramenti, aliquid intus latens ſuper hominem autumarunt, unde compulſi ſunt, ab ipſo quærere, quis eſſet.

Marc.6.n.26. Et contriſtatus eſt rex propter jusjurandum, ac propter ſimul diſcumbentes noluit eam contriſtare.

VERSIONES.

Syriacus. Ægrè autem admodum id tulit rex: tamen propter jusjurandum, ac propter accumbentes noluit ei denegare.

Theophylact. *Vatablus.* Et dolore affectus rex propter jusjurandum, eoſque qui ſimul accumbebant, noluit eam rejicere.

Arias Contriſtatus factus rex propter juramenta.

Euthimius. Noluit eam repellere.

ALTER TEXTUS.

Matth.14.n.9. Et contriſtatus eſt rex: propter juramentum autem; & eos, qui pariter recumbebant, juſſit dari.

EXPOSITIO VI.

62. Contriſtatus *eſt rex*, non ſimulatè, ſed verè, ut eſt probabilius, ob datam fidem de quo quæſt. ſequenti. *Rex.* Herodes tetrarcha extabat: tetrarcha autem, quid minus erat; quam rex, titulo tantum, non autem poteſtate, ac dominatu: illis enim licebat in ſuis provinciis, quod regibus in regnis. Appellatur autem hic rex ab Evangeliſta ad maximè explicandam ejus abſolutam poteſtatem. *Propter jusjurandum*, ne violaret juramentum, cum tamen ipſe ſciret, juramentum in re tam iniqua, & ſacrilega non obligare: tamen cenſuerat, coram tot primoribus verbum ſuum retractare, regale non eſſe. *Et propter ſimul diſcumbentes*, ne apud eos inconſtantiæ notam ſubſtineret. Ut ait D. Hier. ult. omnes ſceleris ſui eſſe conſortes, ut in luxurioſo, impuróque convivio cruentæ epulæ apponerentur. Vel in convivio non fuit aliquis, qui regem averteret à nefario ſcelere: immò, ut ait D. Thomas in cap. 14. Matth. omnes aulici pro luxurioſa ſaltatrice rogabant (tale ſæpè eſt curialium ſtudium) ut poſtulatum caput concederet. Aderant enim Scribæ, & Phariſæi, qui mortem Joannis deſiderabant. Sic Chriſtus de Joanne loquens ait Matth. 17. num. 12. *Fecerunt in eo quæcumque voluerunt: ſic & filius hominis paſſurus eſt ab eis.*

Hieron.

D. Thom.

Matth. 17.

QUÆSTIO X.

An triſtitia in Herode fuerit vera, vel ſimulata?

Herodem non verè fuiſſe mœrore affectum, ſed tantum fictitiè, ac ſimulatè in facie oſtendiſſe triſtitiam, cum tamen in corde lætitiam retinuiſſet, tradunt Strabus, D. Hieron. D. Paſchaſ. D. Carthuſianus, Albertus Magnus, S. Thom. Hugo, Cajetanus, Abulenſis in cap. 14. Matth. quæſt. 31. Qui omnes dicunt, totam hanc rem fuiſſe compoſitam, ac ordinatam inter Herodem, ac Herodiadem, ut occaſione natali ſui, præparata magnifica cœna, cum optione data puellæ ſaltanti ſub juramento, ipſe non ſponte, ſed ob religionem juramenti, ac ob tot principes aſtantes compulſus videretur tam nefario ſceleri conſentire. Herodes autem dicitur contriſtatus, inquiunt D. Hieronymus, & Abulenſis citati, juxta Scripturarum conſuetudinem, quæ aliquando ſolet ponere in narrationibus non ſolum id, quod vere geſtum eſt, ſed etiam id, quod ab omnibus putabatur eſſe. Sicut Joſeph in ſacra Scriptura pater Chriſti abſolute ponitur: *Nonne hic eſt filius Joſeph?* Joan. 6. n. 42. & Matth. 13. n. 53. Et B. Virgo ait, Luc. 2. n. 48. *Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Non quia Joſeph revera pater eſſet, quia ſingulariter ſola Maria munere Matris gaudebat; ſed quia ab omnibus filius Joſeph putabatur. Luc. 3. n. 23.

63. *Prima ſententia.* Strab. Hieron. Paſchaſ. Carthuſ. Alb. Mag. Hugo Abulenſ.

Joan. 6. Matth. 13. Luc. 2. Luc. 3.

Contrariam ſententiam, ſcilicet non ficte, ſed vere contriſtatum fuiſſe Herodem; tuentur D. Auguſt. ſerm. 1. & 2. de decollatione Baptiſtæ, & D. Chryſoſtomus homil. 49. Theophylactus, Euthymius, Janſenius, Maldonatus, Beaulxames, Barradas, & alii. Fundantur in eo quod Matthæus; & Marcus abſolute dicunt eum contriſtatum. Licet enim Herodes vellet Joannem occidere; tamen de tam inhumana, & ſibi probroſa ejus nece doluit, quod ſcilicet virum tanta ſanctitate præclarum occideret in gratiam puellæ ſaltantis. Prævidebat, quod univerſi homines maxime eum criminarentur pro tanto ſcelere; & ſi Deum non timebat, verebatur tamen homines. Deinde peccatori inter ipſas ſuas iniquitates ſemper inſtat ſtimulus conſcientiæ, quæ eum pungit, ac torquet, & anxiatur. Sic ait D. Ambroſius lib. 3. Officiorum cap. 4. *Quæ enim pœna gravior, quàm interioris vulnus conſcientiæ? quod ſeverius judicium, quam domeſticum, quo unuſquiſque ſibi eſt reus, ſeque ipſe arguit.*

64. *Secunda ſententia.* Auguſt. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Janſen. Maldon. Beaulxam. Barrad.

Stimulus conſcientiæ cruciat. Ambroſ.

Non contriſtabit juſtum, quidquid ei acciderit; impii autem implebuntur malo. Proverb. 12. n. 21. Dicitur malum abſolute, ut nullum malum excludatur. Malum autem interpretatur à Salazar dolor, ac mœror ex peccatis ſuſceptus. Chryſoſtomus homil. 1. in Epiſt. 2. ad Corinth. *Ut igitur juſtus, ait, qui gaudio bonæ conſcientiæ fruitur, mœrore arripi non poteſt: ſic qui illud minimè amplexus eſt, à quibuſvis arripi, & expugnari poteſt.* Ubi S. Pater aſſignat rationem inter juſtum, & impium: nam juſtus cum gaudeat conſcientiæ bonitate, nullo malo affligitur, ſed in omni delectatur. At impius cum malæ ſibi conſcientiæ mentis aculeis ſemper interius pungatur, triſtitia, mœrore

65. Proverb. 12. Salaz. Chryſoſt.

Conſcientia maximè cruciat.

mœrore, ac omni malo cruciatur. Idem D. Chryſoſtom. homil. 17. in Geneſin, ſic de Adamo diſſerens, ait: *Videbat ſibi trucem ſtare accuſatorem, conſcientiam dico: neque enim alium objurgatorem habebat, & teſtem peccatorum, ſed unicum illum, quem intrinſecus circunferebat.*

66. Maledictus proditor, poſtquam execrandum illud magnum facinus perpetravit, vendens ſuum Sacratiſſimum magiſtrum, *Profectis argenteis in templo receſſit; & abſens laqueo ſe ſuſpendit.* Matth. 27. num. 5. Cur tam feſtinanter ad mortem currit? Cur non potiùs ſiſtit, ac moratur? Quid, ô homo te ſic agitat? Pulchrè D. Chryſoſtomus homil. 86. in Matth. *Nec enim potuit*, ait, *acerbos conſcientiæ ſtimulos, & flagella proferre.* Tantum namque ſceleſtus conſcientiæ propriæ morſibus cruciatur, ac vulneratur, ut ei ſuffocatione potius tolerabilior ſit viſus extremus exitus, quàm diu in tali anxietate degere, ac vivere.

Matth 17. Chryſoſt. *Suavior mors, quàm ſtimulus, conſcientiæ.*

QUÆSTIO XI.

Quare Herodes contriſtatur propter juramentum, cùm tamen juramento in tali re non teneretur?

67. Audita petitione puellæ contriſtatur rex propter jusjurandum, cum tamen evidens eſſet (& ſine dubio hoc Herodem non fugiebat) juramentum datum in re tam turpi, iniqua, ac ſacri ega non obligare, quod probant Divus Paſchaſius lib. 7. & Euthymius cap. 14. Matth. exemplo Davidis 2. Reg. 15. num. 22. Qui cum juraſſet, ſe ſequenti die non relicturum hominem vivum in domo Nabal, de infauſto juramento rogatu Abigail deſtitit; de eoque gratias Deo egit ibidem num. 33. *Benedictus Dominus Deus Iſraël*, &c. *Et benedicta tu, quia prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem.* Unde ait D. Iſidorus, *In malis promiſſis reſcindenda fides; impia promiſſio eſt, quæ ſcelere adimpletur.* Sicque Herodes graviter delinquit, dum ſub prætextu, ac ſpecie juramenti facti tam crudele facinus exequitur. D. Hieronymus in cap. 14. Matth. *Sub occaſione pietatis impius fuit dum juramento ſcelus excuſat.* Et Auguſt. ſerm. 116. in novis. *Puella ſaltat*, ait, *& mater ſævit, & inter delicias, & laſcivias convivantium temerè juratur, & impiè, quod juratur, impletur.* Scelus ſcelere majori cumulavit Herodes, perjurium, in quam, ſeu temerarium juramentum homicidio.

Juramentum Herodis, non obligabat. Paſchaſ. Euthym. 2. Reg 25. Iſidorus. Hieron. Auguſt.

68. Deinde Joanni caput, non pro dimidietate regni, ſed pro toto regno, & plus appretiandum erat. D. Baſilius Seleucus orat. 18. ſi introducit Herodem loquentem. *Ego puellæ, ſaltandi artem in te miratus raptæ à me voluptatis præmium dimidiatum regnum pollicebar: tu verò Baptiſtæ caput exquiris, toto meo regno longè pretioſius, quodque ſceptris meis clarius emicat, ac dignitate mea longè eſt excelſius: nam aut alterum mihi Baptiſtam monſtrat, & Joannem alterum in regno ſupereſſe, aut quod obſcurum non eſt, toto regno me ſpoliare aves.* Audita petitione puellæ contriſtatur rex propter juſjurandum. Sed cur mœrore afficitur; nam eſto per impoſſibile quod tale juramentum obligaret adhuc ad illud rex non tenebatur: nam ipſe pollicitus fuerat dimidium regni; at Joannis caput toto regno pretioſius erat, ab illoque totum regnum pendebat. Nam Joanne vivente regnum ſtabat, ac conſervabatur magnoque munimine cuſtoditum erat? at verò ipſo emortuo minimè regnum ſtare valebat, ſed in ultimam ruinam abibat. Optimam ergo habebat à juramento excuſationem, cum non dimidium regni, ſed totum regnum expoſcebat. Facili enim conjectura deprehendere poterat, quod uno juſto ſtante totum regnum eſt incolume; ipſo verò deficiente, in extremam perditionem abit, atque ruit.

Baſil. Seleuc. *Joannis caput toto regno pretioſius.*

Cum David accepiſſet numerum populi, ob tam grave peccatum. *Immiſit Dominus peſtilentiam in Iſraël de mane uſque ad tempus conſtitutum, & mortui ſunt ex populo à Dan uſque Berſabee ſeptuaginta millia virorum.* 2. Reg. 24. num. 15. Cur ob unius regis peccatum tanta mortuorum ſtrages fit in populo? Aliquorum eſt ſententia, quod populus ob proprium delictum nunc pœnas ſolvebat; magno enim crimine fœdatus eſt Iſraël ſequens Abſalon contra ſuum dominum, ac regem David, nunc verò tanti ſceleris pœna, exolvebar. Sed cur modò, & non antea antiqui peccati flagella ſuſtinet. Cur non antea cum Abſalon plectitur? Aderat inter eos juſtus David, quem ne Deus tot ſuorum clientum interitu anguſtiaret, voluit delinquentium pœnas differre. Modò autem in numerando populo David peccati reus eſt factus. Quandiu igitur ille in juſtitia ac rectitudine ſtetit, tanquam firmiſſimum, ſcutum, ac murus totum regnum ab omni ingruente malo cuſtodivit: ubi verò ille à juſtitia defecit, ſtatim & ipſa protectio defecit, totúmq; regnum in tantum incidit malum. Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſt. 219. *Qui autem*, ait, *ad Abſalonis partes ſeſe adjunxerat, pœnam, etſi non ſtatim (mœrorem enim concepiſſet David, ſubditis, immò ut rectiùs loquar, regia dignitate orbatus) at certè non multò poſt ſolverunt. Peſtis quippè eos depaſta eſt, ſupplicii tamen radix eſt illa culpa eſt orta, quæ poſtea fructum tituli, cum de rege quoque ob cenſum præter divinam voluntatem populum ſupplicium ſumi oportebat.* Ubi pondera, quod quandiu juſto David Iſraëlis devaſtatio valdè moleſta futura erat, ob illius preces à ſupplicio abſtinet Dominus; at verò cum ipſe juſtitiam perdidit, & regnum perdidit ſuum præſidium. Vide ſuprà cap. 6. num. 23. & cap. 28. num. 61.

69. 2. Reg. 24. *Unus juſtus totum regnum cuſtodit atque defendit.* Peluſiot.

Marc. 6. n. 27. Et miſſo ſpeculatore præcepit afferri caput ejus in diſco. Et decollavit eum in carcere.

VERSIONES

Syriacus. Et confeſtim miſit rex carnificem, præcepitque; ut afferret caput Iouchanon. Profeſtúſque amputavit caput Iouchanon in domo vinctorum.

Arias. Et ſtatim legans rex ſpiculatorem injunxit afferri caput.

Græcus

Græcus. Qui cum abiiſſet, decapitavit eum.

ALTER TEXTUS.

*Matth.*14. *num.*10. Miſitque, & decollavit Joannem in carcere.

EXPOSITIO VII.

70. IN corde, multa iniquitate depravato, non perduravit triſtitia, ſed iniquus affectus animum rapuit. *Et confeſtim*, ut habet Syriacus, valde velox iniquitas, ut juſtum occidat, *miſſo ſpiculatore*, id eſt *carnifice:* ut explicat Syriacus, nam, ut ait Calepinus, carnifices erant milites Prætorem ſtipantes, qui ſpicula geſtabant. Jacobus Gretſerus lib.1. de cruce, cap.25. ait ex Suida, & aliis, carnifices dici ſpiculatores ex nomine Græco, quod Latinè ſonat ſpiculator. Hi reos plectebant, principibúſque cuſtodiæ cauſa adeſſe tenebantur, idcóque hoſtilia facta, ac conſilia ſilentio ſpiculabantur.

Syriacus. Calepin. Gretſerus.

71. Decollavit eum. Magnus Baptiſta ſpiritu prophetico præcognovit hunc ſuum exitum, hocque ſuum martyrium, ut teſtatur D. Nazianzen. orat.20. *Ego à te* (o Chriſte) *baptizari debeo. Adde, & pro te: exploratum enim habebat, ut martyrio baptizaretur.* Ac proinde alta meditatione erat hanc horam expectans *in carcere.* In eo mandat Herodes, Joannem decapitari, tanquam furtim, & in abſcondito: nam, ut ait Abulenſis cap.14. Matth. quæſt 37. Si Joannes educeretur extra carcerem, publicè hoc fieret, & tunc oporteat exprimi aliquam cauſam ejus mortis, cum autem ipſe eſſet vir ſanctiſſimus, nulla cauſa aſſignari poterat, niſi quod Herodes, & Herodias eum oderant propter veritatem prædicationis. Deinde hoc mandat fieri, & præcipuè, propter timorem populi, qui Joannem valde diligebat: nam ſi ipſe populus videret Joannem euntem ad mortem, illum raperet de manu Herodis. Cum ergo Herodes vellet eum occidere, hoc mandat perpetrari in carcere, ut nullus de populo ſciret hoc. In tanta enim Joannes omni populo veneratione, ac dilectione erat.

Nazianz.

Joãnes mortem ſuum præcognovit.

Abulenſ.

Joannes valde dilectus à populo.

QUÆSTIO XII.

Quare Herodes, cum Joannem haberet in multa reverentia, eum occidere mandat?

72. QUæſtionem hanc tractavi tom.2. cap.4. quæſt.12. cum de incarceratione Joannis agerem; videnda ibi dicta: nunc vero aliqua hic peculiaria addenda. Et ratio difficultatis eſt. *Quia Herodes*, ut ait Divus Marcus hoc cap.6. n.20. *metuebat Joannem, ſciens eum virum juſtum, & ſanctum, & cuſtodiebat eum & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Si ergo in illum erat tam propenſus, ac bene affectus, quomodo tam ſubito mutatur, ut ejus caput abſcindi præcipiat?

Ratio difficultatis.

Marc.6.

73. Reſpondet primò Chryſoſtomus homil.49. in Matth. *Mulier*, ait, *diaboli uſa patrocinio, petitionem peregit: ille enim effecit, ut ipſa ſaltans placeret, ille mentem Herodis eripuit.* Diabolus totius eſt iniquitatis advocatus, & inſtigator, ipſe ergo in hoc negotio laſcivæ puellæ petitiones ordinavit, mentémque Herodis ſeduxit, & adduxit in tantum nefas, ut ob unius amaſiæ rogatum Joannem Baptiſtam interficeret. De quo vide ſupra hoc cap. quæſt.3.

Chryſoſt.

Per fœminã diabolus inſtigat in peccato.

74. Et quid mirum quod luxuriæ impudicitia in tantum facinus trahat Herodem, cum luxuria ſit vitium valde idololatriæ germanum, quo homo deficit à vero Deo, omnium juſtorum fonte, & capite. D. Baſilius Seleucus orat.18. *Herodiadis*, ait, *tripudium nobis hodie invulgat Evangeliorum vox, & atheam mulierem illarum publicitus pandit inſaniam.* Appoſitè luxuriantium furorem atheam inſaniam appellat; laſcivis enim valde proximus & affinis eſt atheiſmus, quo ſine Deo vivitur. Ait Paulus 1.Corinth.10. numero 7. *Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis quemadmodum ſcriptum eſt: ſedit populus manducare & bibere & ſurrexerunt ludere, neque fornicemur.* Notandum, quod junxit Apoſtolus Idololatriam, & fornicationem, quaſi duo vitia inſeparabilia & multum amica. D. Ambroſius: *Hæc luxuria eſt*, ait, *qua ſemper oblectati in Dei rebus infideles inventi ſunt; ideóque inſtruit, ne in hanc diffidentiam per affectum libidinis incidamus.* Idem D. Ambroſius lib.6. epiſtola 46. *Qui non ſequitur Dominum Deum ſuum, ingurgitet ſe luxuriæ, ac libidini, peſtiferis corporis paſſionibus. Qui autem ſe ingurgitaverit, atque immerſerit hujuſmodi voluptatibus, perfidiæ laqueo incurrit.*

Luxuria idololatriæ valde germana. Seleucus.

1.Cor.10.

Ambroſ.

Ambroſ.

75. Secundò, Victor Antiochenus, *quod ad Herodem attinebat norat, illum virum juſtum, & ſanctum eſſe, multaque juxta illius præſcriptum faciebat. Tandem improbis Herodiadis precibus victus incluſit illum in carcere mandato dato*, &c. Mulieris preces in multa mala inpellunt homines contra id, quod volunt, & intelligunt. Tertiò, Herodes juxta Joannis præſcriptum multa faciebat, & libenter eum audiebat; tamen Herodiadis precibus victus eum decollari mandat. Iniquus valde mutabilis, ac inconſtans eſt in ſuis conſiliis; bono propoſito ſtare neſcit, ſed de uno tranſit in aliud. Quartò. Apud ſæculi principes plus prævalet mundialium amor, quàm juſtitiæ, ac ſanctitatis affectus; hoc enim contempto ab amore mundi rapitur Herodes.

Victo. Antiochen.

Iniquus valde inconſtans.

76. Quintò, Herodes metuebat Joannem eúmque in multa reverentia habebat. At Herodiades inſidiabatur Joanni, ut conſtat ex Matthæo, & Marco citatis, eumque volebat occidere: Et potior fuit voluntas ac malevolentia mulieris, quàm reverentia regis. Quæ enim mulieres volunt, & apud ſe efficaciter determinant, idque frequenter etiam viri beneplacito adverſante, ad finem ac exitum perducunt.

Mulier valde efficax ad exequendã voluntatem.

77. Decreverat Iſaac benedictionem conferre filio ſuo primogenito Eſaü, ad hoc ipſum in agrum ad venationem miſit. E contra vero Rebecca toto nixu volebat, ut Jacob benedictionis munere frueretur. Cui cum mater expoſuiſſet determinationem ſuam, reſpondit Jacob: *Noſti quod Eſaü frater meus homo piloſus ſit, & ego lenis, ſi attrectaverit me pater meus, & ſenſerit, timeo, ne*

putet, me ſibi voluiſſe illudere, & inducat ſuper me, maledictionem pro maledictione. Geneſ.7.n.11. Nihilominus mater inſtat, eumque ſuadet dicens? *Filii mi, audi vocem meam:* cui etiam jam dixerat: *Acquieſce conſiliis meis.* Quiſnam ex his duobus filiis benedictione donabitur: an Eſaü, qui in cauſa ſua habebat patrem, qui matrem? Jacob benedictionem impetrat: contra patris voluntatem, contraque manifeſtam experientiam tot, tanta adhibet fœmina in conquiſitione hœdi: in cibo, pulmento, veſtimentis, ac manibus, quas pelliculis contexit, ut Jacob obtineat benedictionem, à qua Eſaü, obſiſtente patris voluntate manet expulſus. Catena Græca: *Rebecca, ait, pro cauſa Jacob animavit, fide omnia deturbans impedimenta, & non prius deſtitit, quàm voto potiatur.* Oleaſter: *Quam tenax propoſiti ſit fœmina, ut nihil mali vereatur, dum faciat, quod concupiſcit.*

Geneſ.7. — *Id, quod mulier intendit, aſſequitur.* — Cat.Græca. — Oleaſter.

78. Jurat Jezabel, ſe Eliam interfecturam. *Hæc mihi faciant Dii, & hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam, ſicut animam unius ex illis. Timuit Elias, & ſurgens abiit,* &c. 3.Reg.19. num.2. Cur Elias tanto timore percutitur, qui ſe dare in conſpectu regis Achab non timuit, ut patet ex cap.18. & notant Lyranus, & alii. Sciebat Propheta, quod efficacior, & potentior eſt mulier in ſua reſolutione, quàm vir, ac etiam ipſemet Rex. Et notandum, quod ait *ponam animam tuam*; non dixit ponam corpus, ſed animam; cùm tamen ſolius poteſtatis creatæ ſit perimere corpus, & non animam. Scio Phraſim Scripturæ; moraliter tamen dico. Tanta inſolentia præ ſui deſiderio fertur mulier, ut non ſe velit cohibere inter terminos humanæ juriſdictionis, ſed extra eos tranſilire omni affectu intentat, ut non ſolum corpus, ſed etiam animam enecare conetur.

3.Reg.19. — Lyranus. — *Præ ſui efficacia vult mulier ſuos terminos tranſilire.*

Quæstio XIII.

Quare Chriſtus non liberavit ſuum Ioannem à carcere, & à morte?

79. *Ratio difficultatis.* Difficultatis ratio eſt in promptu. Quia Chriſtus Dominus valde benevolus ac propenſus erat in ſuos amicos, ut eos ab omni periculo cuſtodiret, eoſque in ipſi preſſuris multis recreat: & ipſe de reprobis conqueritur, quod in vinculis eum non inviſerint. *In carcere eram, & non veniſtis ad me.* Matthæi 25. n.36. Cur ergo cùm Dominus videret ſuum intimum amicum loco vinctorum conſtrictum, nec ipſum viſitat, nec liberat, ſed nequiſſimi regis manu permittit occumbere.

Matth.25.

80. Gregor. Reſponde primò D. Gregorius lib.3. moral. cap.4. *Quid eſt, quod Joannes, ait, Dei voce laudatur, & tamen pro temulentis verbis in ſaltatricis præmium moritur? Quid eſt, quod Deus Omnipotens ſic vehementer in hoc ſæculo deſpicit, quos ſic ſublimiter ante ſæcula elegit, niſi hoc, quod pietati fidelium patet: quoniam idcirco ſic eos premit in infimis, quia videt, quomodo remuneret in ſummis, & foras uſque ad deſpecta dejicit, quia intus uſque ad incomprehenſibilia perducit? Hinc ergo unuſquiſque colligat, quid illic ſint paſſuri, quos reprobat, ſi hic ſic cruciat, quos amat.* Alta ſunt Dei judicia; ſuos electos multis laboribus ſinit in hoc ſæculo vexari, ut hic deprimantur, quod in æternum ſunt ſublimandi; utque inde unuſquiſque colligat, qualia paſſuri ſunt in inferno damnati, cum in hoc ſæculo ſic cruciari permittantur dilecti.

Juſti multis in hoc ſæculo calamitatibus vexantur.

Secundò Chriſtus Dominus à morte educit ſuum amicum Lazarum, Petrum, vinculi conſtrictum in carcere, cum eum eſſet producturus Herodes, in ipſa nocte liberavit. *Nunc ſcio vere, quia miſit Dominus Angelum ſuum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.* Actor.12.num.36. Sicut ergo Petrum è carcere eripuit ut ſuum nomen per totum Orbem annuntiet; cur etiam Joannem non liberat, ut cunctis gentibus ejus nomen prædicet, atque teſtetur. 81.

Actor.12.

Valde peculiariter reſpondet Theophylactus in c.3. Joan. *Opinor autem, ait, permiſſum Joannis maturari mortem, ut omnis populus paratus ad Chriſtum tranſiret, & non dividerentur ſententiæ de Chriſto, & Joanne.* Tanta erat Joannis opinio, apud populum, ut quamvis ille, digito oſtendens Chriſtum dixerit: *Ecce Agnus Dei,* Joan.1. ad Chriſtumque legato deſtinaverit, interrogans: *Tu es, qui venturus es,* Matthæi 11. tamen multos haberet diſcipulos, populúmque ad ſe inclinatum, qui paſſim procurabant Chriſti nomen obnubilare. Quid tunc? ait Theophyl. Premiſſa interitus Joannis acceleratio. Convenientius enim erat, ut tantus amicus Sponſi, ac Præcurſor occumberet, quàm quod tantiſper retardaretur Chriſtianæ Religionis propagatio, Chriſtique doctrinæ lux minus eniteſceret, atque fulgeret. 82. Theoph.

Joan.1. — Matth.11. *Moritur Joannes ne tantillum Chriſtiana diſciplina retardetur.*

Inter panegyrica Joannis, de ſe ait Chriſtus Dominus. *Qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* Matth.11. num.11. Ac ſi diceret Chriſtus: Ego minor ſum tempore Joann. nam Chriſtus ex Virgine natus eſt poſt natum Joannem: tamen de ſe ait, quod major, ac ſuperior ſit in Eccleſia Joanne, ut eſt per ſe evidens, cum Chriſtus ſit totius Eccleſiæ caput. De quo vide ſupra c.13.q.27. Sed cum Chriſtus Dominus ſit verus Deus, naturaliterque omnia, quæ Patris ſunt, poſſideat, ad quid de ſe apertè teſtatur quod Joanne major ſit? Joannes ab omnibus tam ingens, præclaruſque reputabatur, ut inter ſuas altiſſimas dignitates tanquam rem grandem de ſe dicat Chriſtus, quod eſt Joanne major. Divus Cyrillus Alexandr. lib.2. Theſaur. cap.4. ſic ait: *Quod rem magnam ſibi attribueret Chriſtus, quod Joannem excederet, qui de Patris gaudet dignitatibus, omnia naturaliter poſſidens, quæ Patris ſunt.* Vide infrà. 83.

Matth.11. *Pro re grandi dicit de ſe Chriſtus, quod eſt Joanne major.* — Cyr.Alex.

Quæstio XIV.

Quare Baptiſta decollatus occubuit?

Reſpondet primò Divus Fulgentius ſerm.7. *Multorum, ait, jam capita piſcium, pecudúmque præceſſerant, ſed quantum eſt ad regiam voluptatem nihil actum, nihil procuratum eſſet, ſi defuiſſet regio prandio caput humanum.* Mundialium principum tyrannis non ſatiatur tantum piſcium, pecudum, altiliumque capitibus, quantum potius ſuorum ſanguine; non enim cum 84.

Fulgent. *Principes ſæculi non niſi ſuorum ſanguine ſatiantur.*

eo

eo, quod ſibi eſt datum acquieſcunt, ſed ultra ſubditorum ſanguini inhiant. Ait Deus Moyſis: *Loquimini ad petram coram eis, & illa dabit*
Num. 10. *aquas.* Numer. 10. Quid tunc? Moyſes aſſumpta virga pergit ad petram. *Et percutiens virga bis ſilicem, egreſſæ ſunt aquæ.* Hæc faciens Moyſes amiſit promiſſæ terræ ingreſſum. Dum de vulnere intenta bibere; vult plus, quàm ſibi eſt datum; indéque in gravem notam incurrit.

85. Peluſiota. Secundò. D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 68. *Quoniam igitur*, ait, *major quidem omnibus, qui ex mulieribus nati fuerant, erat Joannes, caput autem ipſi ante donatum cœlorum regnum præci-*
D. Thom. *ſum fuit.* Quod etiam ait Divus Thomas c. 14. Matth. *Hic adimpletur, quod dixerat*, ſcilicet Baptiſta, Joan. 3. n. 30. *Illum, ſcilicet Chriſtum, oportet creſcere, me autem minorari, quia Chriſtus in Cruce extenſus, iſte decollatus.* Chriſtus, cùm eum oporteret creſcere, in ſignum hujus rei in Cruce exaltatur extenſis manibus ad mundi polos, tanquam omnia amplectens, & ad ſe trahens; Joannes autem, cùm ipſum minorari oporteret, in ſignum hujus rei abſciſſo capite moritur. Vide tom. 1. c. 1. quæſt. 35. n. 89.

Joannis minoratur pro ſui magnitudine.

86. D. Thom. Tertiò. Idem Divus Thomas citatus aliam aſſignat rationem. *Decollatio Joannis*, ait, *ſignum fuit, quod auctoritate legis debebant amittere Chriſtum & Legem.* Cùm Chriſtus ſit juſtorum caput, Joannis caput Chriſtum adumbrabat, ut jam ſupra dixi ex D. Fulgentio. Joannes etiam, quia veteris teſtamenti clauſula nuncupatur à D. Chriſologo, Legem ſignificabat. Mandat Rex ob jusjurandum amputare Joannis caput, quo denotabatur, quod Judæi à ſe Legem, & Chriſtum abſcondebant.

Judæi amiſerunt Chriſtum, & Legem.

87. Quartò. Decollatur Joannes, ut caput in uno loco ſepeliatur, corpus verò in alio, verbi gratia in Samaria Urbe, de quo infra quæſt. 18. Cum tantus, ac talis eſſet Joannes, & ejus reliquiæ per multum tempus apud nos eſſent futuræ; alta providentia decollatur, & dividitur corpus à capite, ut multis eſſet in auxilium, patrocinium, ac decorem. Moriens Joſeph adjuravit fratres ſuos dicens: *Deus viſitabit vos,*
Geneſ. 50. *aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto.* Gen. 50. num. 24. Cur non mandat transferri corpus ſuum, ſiquidem aromatibus conditum, à corruptione manebat illæſum? Cur ſaltem ſuos etiam cineres aſportari non mandat? Cur tantum de oſſi-
Philo. bus eſt ſollicitus, ut benè notat Philo lib. de transmigrat Abrahæ. Voluit magnus Patriarcha cunctis providere decore, favore, ac auxilio. Ægypto ſcilicet ſuis conceſſis cineribus; Terræ verò Promiſſionis ſuis tranſlatis oſſibus, quo magnam cunctis Iſraëlitis dabat ſpem.

Tantus erat Joannes, ut unus eum non caperet locus.

88. Tertull. Maximè Joannis decollatione cuncti nobilitantur, Tertullianus lib. de Præſcriptionibus adverſus Hæreticos cap. 36. *Statu felix Eccleſia*, ait, *cui totum doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt. Ubi Petrus paſſioni dominicæ adæquatur; ubi Paulus Joannis exitu coronatur.*
Scholiaſtes. Hoc eſt, ut explicat Tertulliani Scholiaſtes. *Eodem mortis, quo Joannes Baptiſta, plexus eſt exitio.* Deo Eccleſiæ lumina voluit Deus peculiariter inſigniri: Petro conceditur Chriſti Crux, Paulo verò Joannis gladius datur: ac ſi tanto Apoſtolo nulla glorioſior deputaretur corona quàm illa quæ Joannis exitus præ ſe ferret ſimilitudinem: poſt enim Chriſti Crucem, qua decoratur Petrus nulla illuſtrior gemma, quàm Joannis gladius.

Joannis gladio condecoratur Paulus.

Quid mirum, quod tantus decor ſit in Joanne cùm ipſe divina gratia tantum proceſſerit ſupra humanam conditionem, ut in eo prior fuerit Spiritus divinus, quàm humanus, ut ait Divus Chryſologus ſerm 91. *Videtis quemadmodum Joannes ante perveniat ad cœlum, quàm tangeret terram, ante accepit divinum ſpiritum, quam haberet humanum, ante ſuſcepit divina munera, quàm corporis membra.* 89.

In Joanne ante ſpiritus divinus, quàm humanus.

Quæstio XV.

Quare Ioannes è carcere vocatur ad mortem, Ioſeph autem è carcere accerſitur ad Ægypti principatum?

Patriarcha Joſeph, & Joannes Baptiſta inſigni pudicitia fulgebant, pudicitiæque 90.
cauſa in vincula conjiciuntur. Et ſi ambo ſimiles in virtutibus, in exitu tamen valde diſſimiles inveniuntur, nam Joannes in carcere capite decollatur; Joſeph verò in carcere Ægyptiorum caput, ac principatum impetrat, Geneſ. 40. Geneſ. 40.
num. 19. Unde tam auſpicia obtinet Joſeph in carcere; Joannes verò tam funeſta? Eleganter D. Chryſologus ſerm. 274. poſtquam multas Chryſol.
combinationes facit inter Joſeph, & Joannem, ſic ait: *Joſeph ſomnia dum revelat, evaſit ex morte, Joannes, ut Dei filium revelaret, ſuſcipit & mortem.* Joſeph totus verſatur in explicandis regis ſomniis, quæ ſunt quædam adumbrationes, ac apparentiæ rerum, verbi gratia mons aureus ſomniatus nihil aliud eſt, quàm quædam ſpecies, ac repræſentatio ipſius montis in imaginatione, cum in veritate nil tale ſit in re. Joannes autem totus erat intentus, ut nudam, & apertam veritatem filii Dei manifeſtaret, ac revelaret. Joſeph mundialium principum favores comparat, Joannes autem odia. Cum enim mundialibus quis ſomnia ac imaginationes rerum dicit, ſtatim eorum gratiam, quæ levitate, & apparentia ſomniorum delectatur, maximè ſibi comparat. At verò ſi quis eis nudam veritatem & id, quod maximè rerum conditio exigit, annuntiat ſtatim truculenta facie ſuſcipitur, & in mortis pœnas incurrit.

Deus olim apparens apud Patres antiquos 91.
multo in honore fuit habitus. Sic cum ſe Deus exhiberet Abrahamo, cecidit Patriarcha *pronus*
in terra. Geneſ. 17 n. 3. Cumque ſe ipſe manifeſtaret Jacob, erexit altare: Moyſes videns Deum non Geneſ. 17.
audebat aſpicere contra faciem Domini. Sicque Joſuë, Gedeon, ac alii in recognitionem tanti beneficii holocauſta obtulerunt. Venit tandem filius Dei factus homo in terram; ſtatim ſe illi principes opponunt. *Et ſui eum non receperunt.*
Joan. 1. Et, ut canit Regius Vates. *Aſtiterunt reges* Joan. 1.
terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus, Pſalm. 2. Pſalm. 2.
n. 2. Cur antiquus Deus apparens in tanta erat reverentia, modo veniens in carne noſtra opprobriis, morte, ac cruce afficitur. Perbelle D. Chry- Chryſol.
ſologus ſerm. 131. *Si toties*, ait; *Deus ab hominibus in figura hominis videtur, quid eſt, quod Judæus, modo hominem videns Chriſtum, ſic exaſperatur*

niſi forte figura, honor, veritas putatur injuria. Olim exhibebat ſe Deus in apparentia corporis humani, apparentique humano corpore; poſtmodum verò venit ad nos in veritate, ac realitate ipſius carnis, & dum corpore apparenti, ac aëreo utebatur, in magna reverentia, ac æſtimatione erat apud omnes; at verò, cum in proprietate, ac veritate deſcendit ad nos, tanquam ſi eſſet orbi injurioſus, odio habetur, ac crucifigitur ſpecies, & umbra apud principes mundiales honorem vendicat; ſolida autem veritas injuria appretiatur: *Niſi forte figura honor, veritas putatur injuria.*

Umbra, & apparentia apud mundiales in amore eſt, veritas in odio.

92. Ad Pharaonem ingrediuntur Moyſes, & Aaron; in ſignumque ſuæ à Deo delegationis projicit Moyſes virgam ſuam, quæ verſa eſt in colubrum. *Vocavitque Pharao ſapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptias. Projecerunt ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in draconem.* Exod. 7. n. 11. Et ſtatim ſubditur in textu: *Induratum eſt cor Pharaonis.* Videns id, quod ſui malefici ediderunt, ut notat Abulenſis. Sed unde tantum ſibi complacuit barbarus Rex in Ægyptiorum ſerpentes, qui tantum ſibi diſplicuit in colubro à Moyſe operato? Colubri, quos malefici fecerunt, phantaſtici, ac apparentes, extabant, ut notant D. Greg. Nyſſenus, lib. de vita Moyſis. S. Proſper de promiſſione cap. 15. Juſtinus in quæſtionibus Orthodoxis q 26. Tertull. lib. de anima. Rupertus ibi, & alii. At contra ſerpens, editus à Moyſe, verus, ac proprius conſiſtebat, & ut verus, odioſus eſt regi, cujus cor fallacia, ac mendacium ſeduxerat, & totum ad ſe arripuerat, & traxerat.

Exod. 7. Abulenſ. *Res phantaſtica regi placet, vera in odio eſt.* Nyſſen. Proſper. Juſtinus. Tertull. Rupert.

Quæstio XVI.

Quare decollato Baptiſta, non ſtatim denuntiatur pœna Herodi, ſicut, interfecto Naboth, impiæ Jezabel?

93. IN limine hujus quæſtionis maximè notandum, quantum fuerit diſcrimen inter duos reges, ſcilicet Achab, & Herodem. Uterque maximè rapiebatur amore mulierum; Achab in Jezabel; Herodes in Herodiadem. Rex ille inter turpitudines ſuas maximè venerabatur Eliam Prophetam, qui quamvis multoties ſe in illius conſpectu dediſſet, ac valdè funeſta denuntiaſſet, ut patet ex 3. Reg. cap. 17. & 21. nunquam tamen Rex auſus eſt in illum mittere manum. At Herodes tantum laſciviæ inſania agitabatur, ut ſanctum Præcurſorem in carcere decapitaret: Quomodo qui in mulierum affectu tam pares erant, in Prophetam reverentia tam diſpares inventi ſunt? Andreas Jeroſolymitanus erat, in hoc feſto S. Joannis. *Ne illum, quidam*, ait, *Achab alterum mulieris mancipium eſt imitatus Herodes, qui tunc habebat Jezabel magiſtrum multorum deorum cultus, ſicut nunc hic Herodiadem libidinis; & intemperantiæ*, Uterque Rex fœminam habebat in magiſtram. Achab idololatriæ doctrix erat Jezabel; Herodi verò libidinis magiſtra Herodiades: & majus malum unius luxuriæ diſciplina intulit, quàm idololatriæ prævaricationis inſtructio; licet enim majus malum ſit idololatria; tamen luxuria plus ſeduxit, excæcat, ac attrahit humanum affectum. Vide ſuprà dicta quæſtione 12. numero 74.

3. Reg. 17. *Luxuria valdè germana idololatriæ.* Andr. Jeroſ.

94. Quæſtio præſens inquirit: Cur ob mortem Naboth, procuratam à Jezabel, ſtatim ei intimatur mortis pœna à Propheta Elia dicente: *Canes comedent Jezabel in agro Jezabel*, 3. Reg. 21. num. 23. Et tamen cum Herodiades tam crudeliter eſſet machinata Baptiſtæ mortem, nullam divini judicii pœnam legimus ei promulgatam; cum tamen multò ſanctior eſſet Baptiſta, quàm Naboth: nullus enim major inter natos mulierum ſurrexit Joanne Baptiſta.

Ratio difficultatis. 3. Reg. 21.

95. Pro ſolutione hujus rei recole hiſtoriam. Cum enim Jezabel illius vineam ſibi comparare decreviſſet ad majores, & optimates ex nomine regis ſcripſit litteras dicens: *Submittite duos viros filios Belial contra Naboth, & falſum teſtimonium dicant, Benedixit Deum, & regem, & educite eum, & lapidate, & ſic moriatur*, 3. Reg. c. 21. n 10. Jezabel non ſolum decrevit, Naboth lapidari, ſed ejus etiam honorem, ac famam maculare, cum eum blaſphemum in Deum, ac regem, determinat divulgari. At Herodiades Baptiſtæ morte quievit, tantum per filiam ait: *Volo, ut protinus des mihi in diſco caput Joannis Baptiſtæ:* Nil contra dicens. Etſi grande nefas ſit, probum virum interficere; turpiſſimum verò illius nominis gloriam infamare: pluris enim ſemper in magnis viris honor æſtimatur, quàm vita: &, ſi immoratur ſententia divini judicii in mortem viri ſancti affectante, maximè tamen acceleratur in eam, quæ ſimul vitæ, ac honori nocumentum inferre diſpoſuit.

3. Reg. 21. *Gravius in honore lædi quam in vita.*

96. Denuntiat Samuel regi Saul, ob ſua peccata ipſum eſſe projectum à facie Domini, regnum ab illo tranſlatum, & traditum proximo ſuo, illo multò meliori. Tunc ait Saül Prophetæ: *Peccavi; ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei*, 1. Reg. cap. 15. num. 30. Seu, ut legit Cajetanus, *honora me, quæſo, coram ſenioribus.* Poſtea verò ſuccedentibus rebus, cum Saül magno bello premeretur à Philiſtæis, Samuëlem ſuſcitat, eumque conſulit de rei eventu; qui dixit ei: *Dabit Dominus etiam Iſraël tecum in manu Philiſtim: cras autem tu, & filii tui mecum eritis.* 1. Reg. 18. num. 29. Et tamen Saül audita morte ſua, ac filiorum, nihil pro ſe, ac filiis deprecatur. Cur modò cauſa vitæ tacet, qui olim audita gravitate ſuorum criminum tam ſollicitè rogabat honorari coram ſui populi ſenioribus: Angelomus. *In eo, quod ait honora me, verecundiam paſſus eſt, quia timebat honores amittere.* Ne in honore aliquam jacturam patiatur Saül, valde ſollicitè, & prompte rogat Prophetam, qui tamen, cum ſui, ac filiorum vita profundenda comminatur, omnino tacet, præferens propriæ famæ decorem, ſui, ac tot pignorum vitæ. Vide ſuprà cap. 9. num. 53. & quæſt. 15. num. 107. 108. 109. & c. 27. num. 78.

1. Reg. 15. Cajetan. 1. Reg. 18. *Honor pluris æſtimandus, quam vita.*

Marc. 6. n. 28. Et attulit caput ejus in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.

VERSIONES.

Theoph. Vatab. Et attulit caput ejus in lance

lance, deditque illud puellæ.

Syriacus. Et ipſa puella dedit matri ſuæ.

ALTER TEXTUS.

Matth. 13. *num.* 11. Et allatum eſt caput ejus in diſco, & datum eſt puellæ, & attulit matri ſuæ.

EXPOSITIO VIII.

97. INIQUITAS promptos, ac celeres habet miniſtros: abſciſſum caput ſpeculator, ſeu carnifex affert in diſco, ut ſibi erat imperatum. Ex quo colligitur, quod carcer in propinquo loco erat. Et hoc maximè pertinet ad criminis gravitatem; quod epulæ humano ſanguine eſſent mixtæ, ac convivantium oculi abſciſſi capitis fœdarentur intuitu: ex quo maximè atrocitatem hujus ſceleris probat D. Auguſtin. ſermon. 36. de Sanctis, & ſermon. 116. in novis Chryſoſt. ſerm. 147. D. Ambroſ. l. 3. de Virgin. *Hoc crudelitati ferculum debebatur, quo inſatiata epulis feritas veſceretur.* Textus: *Deditque matri ſuæ*, totius negotii architectrici, quæ acu diſcriminali ſanctiſſimam linguam perforavit. D Hieron. in fine Apolog. cont. Ruffin. *Ne magnopere glorieris, ſi feceris, quod faciunt ſcorpiones, atque cantharides fecerunt. Hæc eſt Fulvia in Ciceronem, & Herodiades in Joannem; quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam diſcriminali acu confoderunt.*

Auguſtin. Chryſ. ſt. Ambroſ. Hieron. *Herodiades injurioſè tractat ſacrum caput.*

QUÆSTIO XVII.

Quonam tempore occiſus eſt Joannes?

98. CIrca hanc difficultatem Abulenſ. in cap. 44. Matth. quæſt. 24. ait, id definiri non poſſe. Salianus tom. 6. Annali in fine ad annum Chriſti 32. num. 26. exiſtimant occiſum in fine anni 32. Chriſti, ac proinde menſe Decembri, in eo natus eſt Chriſtus. Et ait, quod ſeceſſio Chriſti in deſertum, de qua Matthæus agit c. 14. facta fuerit, non ob mortem Joannis, ſed quia cum fama miraculorum Chriſti multum increſceret, itaut aliqui putarent, Joannem in eo reſurrexiſſe, ut docent Theophylact. & alii, inde ſeceſſit Dominus.

Abulenſ. Salianus. Matth. 14.

99. Tertiò, & probabilis ut docent Beda, Baronius anno Chriſti 33. n. 8. Maldonatus, noſter Beauxames, Barradas, & facere videtur D. Aug. lib. 2. de conſenſu Evang. c. 45. Joannes occiſus eſt juxta Paſcha, in quod concurrebat ann. 33. ætatis Chriſti. Nam D. Matth. 14. num. 13. ait, Chriſtum audita Joannis morte in deſertum locum abiiſſe, ubi ſaturavit quinque millia hominum; quod circa Paſcha occidiſſe, conſtat ex Joann. 6. n. 4. Hanc denique ſententiam tenet Eccleſia in Martyrologio Romano; ait enim die 29. Auguſti. *Decollatio ſancti Joannis Baptiſtæ, quem Herodes circa feſtum paſchæ decollari præcepit.*

Vera ſententia. Beda. Baron. Maldon. Beauxam. Barradas. Auguſt. Matth. 14. Joan. 6. Martyrol.

100. Aliqui cenſent, Joannem occiſum fuiſſe die 29. Auguſt. hoc enim die Eccleſiæ celebrat feſtum decollationis Baptiſtæ. Sed eo die celebrari ab Eccleſia potius memoriam inventionis capitis S. Joannis Baptiſtæ, ex Beda tenet Baronius in ſuo Martyrologio. *Decollationis*, ſcilicet Joannis, *Memoria hoc die ſolemniter colitur, quando ejus venerandum caput ſecundo inventum fuit.*

Beda. Baron.

Marc. 6. *num.* 29. Quo audito Diſcipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus, & poſuerunt illud in monumento.

VERSIONES.

Syriacus. Et audirent diſcipuli ejus, & venerunt, ſuſtuleruntque truncum ejus, & poſuerunt in domo ſepulchri.

Vatablus. Ut ſuſtulerunt cadaver ejus, & mandaverunt illud monumento.

ALTER TEXTUS.

Matth. 14. *num.* 12. Et accedentes diſcipuli ejus, tulerunt corpus ejus, & ſepelierunt illud.

EXPOSITIO IX.

RUMORE tanti criminis audito, non fugiunt, Joannis diſcipuli ſed ut veri diſcipuli, ac amici, *venerunt.* Sed quomodo hoc fieri potuit, cum corpus Joannis eſſet in carcere? Mihi dicendum videtur, quod Joannis cadaver ejus diſcipulis, forſan eorum rogatu, ab Hærode fuit conceſſum, ut ab eis ſepulturæ mandaretur: nam Herodes pro tanto ſcelere ſine dubio multum conſcientia cruciabatur, ut jam non auderet ſævire in mortuum *corpus ejus*, Syriacus habet, *truncum*, quod ſignificat corpus abſciſſum à capite. *Et poſuerunt in monumento*, quo non ſolùm gratitudinem erga ſuum magiſtrum manifeſtarunt, ſed inſuper oſtenderunt, magiſtri doctrinam profundè eſſe radicatam in eorum cordibus. 101.

Quomodo Joannis diſcipuli habuerunt ejus cadaver.

QUÆSTIO XVIII.

De loco ſepulchri Joannis Baptiſtæ.

IMpetrato Joannis corpore ab Herode, ejus diſcipuli, ut vult Nicephorus lib. 10. cap. 13. D. Hieronymus in Epitaphio D. Paulæ, & in prologo Abdiæ prophetæ, ac Divus Iſidor. in lib. de Patribus novi, & veteris teſtamenti, ſepelierunt diſcipuli in Sebaſte, quæ prius Samaria fuit dicta, ubi pariter Eliſæus, & Abdias prophetæ ſepulti ſunt. Poſtea verò cum Joannes multis miraculis in urbe Sebaſte coruſcaſſet, Julianus Apoſtata mandavit ejus corpus comburi, eiſque cineres, ac reliquias per campos 102.

Nicephor. Hieron. Iſidor.

ſpargi, ſed Chriſtiani clam eas ſuffurati ſunt, & Alexandriam transferuntur, ut ex Theophy-
Baronius. lo teſtatur Baronius ann. Chriſti 389. n.16. in epitom.

103. Caput autem Joannis in Regia Herodis humatum eſt, ut tradit Nicephorus lib.12. c.49. ubi ait, Herodiades Joannis reprehenſionem quodam modo etiam poſt capitis refectionem veritas conjungeréque rurſus reliquo corpori timens, apud ſe, remotis arbitris, in abſtruſione Regiæ loco ſepeliendum duxi. Divinitus tamen varias habuit in diverſis locis inventiones. De
Cyprian. quo agunt S. Cyprianus tract. de revelatione
Beda. Baron. capitis Joannis, & Beda homil. de Decollatione Joannis; & Baronius anno 391. num.2. in epitome; & anno 760. n.1. & anno 125. n.2. De quo fit etiam mentio in Martyrol. Romano die 29. Auguſt.

CAPUT XXXIII.

Saturantur quinque millia hominum in deſerto.

Joan.6.n.1. Poſt hæc abiit Jeſus transmare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.

VERSIONES.

Syriacus. Poſt hæc perfectus eſt Jeſchua trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.

ALTER TEXTUS.

Matth.14. num.13. Quod cum audiſſet Jeſus, ſeceſſit inde in navicula in locum deſertum ſcorſum.

Marc.6. num.32. Et aſcendentes in navim abierunt in deſertum locum ſeorſum.

Luc.9.n.10. Aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaïdæ.

EXPOSITIO I.

1. POſt *hæc*, non ſtatim, ſed ferè uno anno elapſo poſt geſta ſuperioris capitis. Curatio enim Paralytici, de quo c.15. agit Joannes, facta eſt de paſchæ, ut dixi 1. cap. hæc autem circa ſubſequens paſcha evenerunt, ut patet infrà n.4. *Abiit Jeſus.* Cauſa hujus receſſus è Galilæa, mors Joannis, ac aliæ cauſæ aſſignantur, de quo quæſt. ſequenti. Et Joannes præter ſuam conſuetudinem hanc ſcribit hiſtoriam cum aliis tribus Evangeliſtis, ut inde tranſeat ad admirabilem, & ſublimem concionem, quàm de cœleſti, ac divino pane Chriſtus habuit in civitate Capharnaum, cujus typus, ac figura præceſſit in hoc *Convivii Euchariſtia typus.* miraculo quinque panum, ut notat Albertus Magnus *Trans*, id eſt ultra, hoc eſt ex una terra *Alb.Magn.* in aliam tranſacto mari, ut patet Matth.14. *Matth.14.* num.13. & 22. *Mare*, lacus erat quidam aquæ dulcis, defluens ex Jordane, de quo Matth.4. *Matth.4.* n.18. & nos egimus tom.2.c.8.n.3. More tamen hebraïco quælibet congregatio aquarum mare nuncupatur. *Quod eſt Tiberiadis*; ſic dictum eſt, eo quod defluebat juxta civitatem Tiberiadem, quam Herodes Tetrarcha ædificavit in gratiam Tiberii Cæſaris, & ab ejus nomine ſic appellavit, ut tradit Joſephus lib.18. Antiq.Jud. c.3. *Joſephus.*

Notandum, quod ait Evangeliſta, *Poſt hæc*, 2.
abiit, id eſt poſt commiſſum ſcelus occiſionis Joannis. Deus enim à nobis non diſcedit, niſi prius nos ab illo ob noſtra peccata recedamus Unde Divus Hieronymus in cap. Iſaiæ 55. n.7. ad illa verba: *Derelinquat impius viam ſuam:* ſic ait: *Invocemus eum, dum prope eſt, ne noſtris vitiis, ac peccatis procul recedat: appropinquat enim appropinquantibus ſibi; & filio, longo poſt tempus revertenti, lætus occurrit.* Sic Deus per Jeremiam loquitur: *Ego Deus appropinquans, & non de longe;* ſic progreditur S.Doctor, *eis, qui mihi appropinquant; & recedens ab his, qui à me procul infidelitate recedunt.* *Prius homo per peccata à Deo recedit, quàm Deus ab illo diſcedet.* Hieron.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus ſeceſſit trans mare Tiberiadis.

PRima cauſa hujus receſſus aſſignatur mors, 3.
& interfectio Joannis nunciata. Ita D.Aug. lib.2. de conſen. cap.4. Chryſoſtom. hom.59. D.Paſchaſius lib.7. in Matth. D.Hieronym. in cap.14. Matth. ubi Theophylactus, Albertus Magnus, S.Thomas, & alii. Fundantur: Quia poſtquam occiſus eſt Joannes, ait D.Matthæus citato loco n.12. *Accedentes diſcipuli ejus tulerunt corpus ejus, & ſepelierunt, & venientes nuntiaverunt Jeſu, quod cum audiſſet, ſeceſſit in deſertum locum.* Nec obſtat id, quod contra hanc ſententiam objicit Toletus annot. Quia ex noſtro Evangelio conſtat, miraculum hoc prope paſcha celebratum, & conſequenter mortem Joannis factam fuiſſe illo tempore; cujus contrarium Eccleſia celebrat: nam menſe Auguſti decollatio Joannis peragitur. Hoc, inquam, non obſtat, quia ut dixi ſuperiori cap. q.17. & in Martyrologio Romano die 29. Auguſti habetur, decollationem Joannis factam fuiſſe ab Herode circa feſtum paſchæ; eo verò die celebrari memoriam illius capitis inventionis, quando ſecundò.
Auguſt. Chryſoſt. Paſchaſ. Hieron. Theoph. Alb.Magn. D.Thom. Joſephus. Toletus.

Verba Hieron. ac Paſchaſ. audiamus, quæ ea- 4.
dem ferè ſunt. At D.Paſchaſ. *Audita Joannis nece ſeceſſit Chriſtus, non ut quidam arbitrati ſunt, timore mortis, ſed tres ob cauſas. Primum, ut parceret inimicis ſuis, ne homicidio homicidium jungerent. Deinde ut uſque in diem paſcha ſuam mortem differret, in quo propter Sacramentum immolatur agnus. Ad ultimum propterea receſſit, ut nobis præberet exemplum vitandæ temeritatis: quia non omnes eadem conſtantia perſeverant poſiti in tormentis.* Non receſſit Chriſtus ex timore, Hieron. Paſchaſ.

timore, ſed ex conſilio ob rationes aſſignatas, quæ ſtatim magis ſunt expendendæ. Unde Evangeliſta non ait, fugit, ſed abiit, & idcirco ait D. Hieron. citatus, Abiit, *ut perſecutores vitaverit magis, quàm timuerit.*

Hieron.

5. Primò diſceſſit, *Ut parceret inimicis, ne homicidio homicidium jungerent.* Audita Joannis morte, recedit Jeſus, volens ſuis inimicis ſubtrahere peccandi materiam, ne Joannis interfectores majori ſe ſcelere coinquinarent, dum Juſti ſanguine guſtato, ſanguine jam ſitirent divinum, qui enim Joannem, ac Dei juſtos contemnit, & interficit, facilè in Chriſti contemptum, necemque proſiliet multum enim hæc inter ſe connexa ſunt. Ait D. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Joann. cap. 1. *Dicimus ergo, Judaici furoris opus fuiſſe, ut omnino Chriſtus crucifigeretur: & hoc omnino facturi erant exercitati ad cædem ſanguine Prophetarum.* Maximum nefas mors ſcilicet filii Dei, à nullis aliis hominibus potuit miniſtrari, niſi à ſolis Judæis: hi enim inter cæteras rationes aſſueti erant, ut juſtos perſequerentur, Deique Prophetas occiderent. Unde à ſanguine Prophetarum in ſanguinem Chriſti devenerunt.

Ex Joannis ſanctorumque contemptu in Dei contemptum devenitur.

Cyr. Alex.

6. Secundò diſceſſit, *Ut uſque in diem paſchæ ſuam mortem differret.* Ob magnum ſacramentum mors Chriſti erat reſervata ad tempus paſchale: recedit ergo Chriſtus, ne mors fieret immatura, & ante tempus; nam ut ait Cardin. Hugo, Herodes exiſtimabat, Chriſtum eſſe Joannem: Audita Jeſu fama dicebat pueris ſuis: *Hic eſt Joannes Baptiſta, & ipſe ſurrexit à mortuis, & virtutes operantur in eo,* Matth. 14. n. 2. Ne ergo immatura mors machinaretur ab Herode, recedit Dominus. Unde Euthym. in c. 14. Matth. & Beda in c. 6. Marc. & Luc. 9. cenſent, quod cum utrumque ſimul relatum fuiſſet Chriſto, Joannem occiſum & Herodem miraculorum ejus famam audiſſe. Dominus, Tyranni furorem declinans, abiit. In hoc ſe verum hominem demonſtrans, & nobis præbens exemplum: quæ eſt tertia ratio Hieron. & Paſchaſ. quod quantum fieri poteſt, aliorum ſævitias declinemus. Unde dicebat ſuis. *Cum perſecuti fuerint vos in una civitate, fugite in aliam,* Matth. 10. n. 23. Ratio prima & ſecunda mihi probabilior.

Immaturam mortem declinat, Dominus.

Hugo. Matth. 14. Euthym. Beda. Matth. 10.

7. Quartò. D. Iſidorus epiſt. 233. *Quod Chriſtus viros ſanguinum abominetur, nec eos dumtaxat; verum etiam omnes, qui cum ipſis degunt, quod ſcilicet eorum flagitia, & ſcelera minimè ulciſcantur, in Herode oſtendit. Etenim poſt nefariam Baptiſtam cædem, relicta regione ſeceſſit.* Crudeles, & inhumanos Herodem, & Herodiadem maximè exoſos habet Chriſtus; unde à regione recedit. Et pondera, quot mala inferat iniqua ſocietas: qui enim ſimul cum depravato Herode degebat in loco ſummo bono præſentiæ Chriſti privantur ob iniqui nequitiam.

Iſidorus.

Crudelitas Chriſto odioſa.

8. Quintò. D. Hieronymus citato loco cap. 14. Matth. *Poſtquam, ait, à Judæis, & Rege Judæorum Propheta truncatum eſt caput, & linguam, ac vocem apud eos perdidit prophetia: Jeſus tranſit ad deſertum Eccleſiæ locum, quæ virum antea non habuerat.* O quantum malum ſit doctrinæ Evangelicæ prædicatores vexari, eoſque injuria, ac cæde affligere. Relinquit Chriſtus urbes, ubi Evangelium non habet locum. Interfecto Joanne, ubi cœleſtis prædicatoris vox non audiatur, ab illa gente recedit Dominus ad gentium deſertum, ubi doctrina divina audiatur, & recipiatur.

Hieron.

In multo ſunt periculo, qui prædicatores proſequuntur.

Sextò. Alia ratio colligitur ex Divo Marco: 9.
nam poſt mortem Joannis, & poſtquam Apoſtoli reverſi à ſua prædicatione convenerunt ad Chriſtum refert citatus Evangeliſta c. 6. n. 31. quod dixit eis Dominus: *Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum.* Quem locum commentans Victor Antiochenus ait: *Per hoc Chriſtus D. Eccleſiæ Doctores, ac Paſtores monet, ne externis turbis perpetuo ſe dent, ſed privatim ſæpe; ſecretóque agentes animum colligant, tandemque à publicis negotiis, & occupationibus, quantum res patitur, identidem ſe vocent.* Donec Dominus eos, qui incumbunt aliorum utilitati, ſive prædicando, ſive docendo, ſive aliis negotiis inſtando, quod eis liceat, aliquando animum relaxare, ab eoque munere abſtrahere, ut etiam ſuo modo ſtudeant, ut advertit ipſe Antiochenus, quod non ſolum liceat animum colligere, ſed etiam ipſum corpus relaxare. *Docet per eadem hæc etiam, in verbi miniſterio deſudantes, nonnunquam reſpirare, & interquieſcere: ſeſeque, & corpus ſuum ſuo tempore curare, & reficere debere, maximè vero poſt miniſterium abſolutum.*

Marc. 6. Victor Antiochenus.

A prædicatione, ac labore requieſcendum.

Septimò. Noſter Cyrillus Alexandrin. lib. 3. 10.
in Joan. cap. 11. ponderat, quod relictis Judæis abiit Dominus in deſertum, quod figurabat Eccleſiam gentium, quæ erat deſerta in viro, ut modo dixi ex Divo Hieronymo, ſic ait D. Cyrillus: *Quum crudelitatem Judæorum ſæpius ad alienigenas abierit: quoniam apud hos, & tutari ſeipſum videbatur, & honorificè tractabatur. Gentium Eccleſiæ jure datam palmam re ipſa oſtendebat; & impietatem Judæorum pietas alienigenarum præ oculis ponebat.* Docens nos ſuo exemplo, ut, quàm æquum ſit, ab eis declinemus, à quibus injuria afficimur; & ad eos tranſeamus, ac apud illos commoremur, qui nos in honore, & æſtimatione habent: *honorificè tractabatur.*

Cyr. Alex.

Tranſeundum ad eos qui nos honorant.

Octavò. Idem D. Cyrill. cit. loco, paulò poſt: 11.
Propterea., ait, recedens ab Jeroſolymis, non ad finitima caſtella divertit, ſed trans mare Tiberiadis abiit, ut re ipſa Judæis intimaretur, tam longè pro impietate eorum ab eis migraturum, ut inacceſſibilis ad eum via futura ſit, non enim poſſibile penitus hominum maria tranſiri. Quantus pavor occuparet Synagogam ſi hæc perciperet, cum ob illius iniquitatem ejus Meſſias Chriſtus Jeſus tantum receſſit tamque magnum chaos inter utrumque firmatum eſt, ut nullus ultro, citroque commeandi locus inveniatur, teſte Abrahamo, ut jam nullo proprio labore ſuperari queat ideo ad hoc ſignificandum non tranſit Jeſus à Judæa ad aliquem locum, & vicum, ſed abiit trans mare, quod humanis pedibus, greſſibus ſuperari non poteſt.

Cyr. Alex.

Valde longinque receſſit Chriſtus à Judæis.

Nonò. Audita Joannis morte ſeceſſit Jeſus 12.
inde in navicula trans mare, ut patet ex citato loco Matthæi, & juxta PP. citatos prima ſententia; diſceſſit Dominus ab illo loco, veluti dolore, ac quadam mœſtitudine tactus ex Joannis intimi ſui amici morte. Sed quid ad hæc receſſit trans mare in navicula? Cur non potiùs tranſit ad aliquem amœnam, & per jucundum locum, ut ſolet fieri ab eis, quique aliquid moleſtum, ac

inviſum accidit ? Ad quid tranſmigrat mare in
Rupert. cymba quadam ? Rupertus lib.6. in Joan. *Abiit
Jeſus trans mare Galilææ, id eſt* ait, *tranſmigravit
amara via, & difficili navigatione ſcilicet portatus
ligno Crucis, qua paſſus eſt ſub Pontio Pilato.*
Navi evectus tranſit mare. Hic ſacra ejus paſſio,
quam ſub Præſide Tiberii Cæſaris ſuſtinuit, repræſentabatur
Navis crucem præfigurabat; mare
Paſſionis memoria Chriſti oblectamentum. ſacram ejus paſſionem adumbrabat. Quomodo
ergo Chriſtus triſtitia affectus ad typos ſuæ Paſſionis
convolat ? Maximè ex hoc ſanè, cum enim
ipſe mœſtitudine quadam ex morte amici teneretur,
ad umbras ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis venit,
ut ipſis potiſſimè recrearetur, ac voluptatem
perciperet : nihil ei erat dulcius, ac jucundius,
quàm ſuæ mortis repræſentatio ; ad propulſandam
ergo triſtitiam conceptam has ſacras meritorias,
& figuras quærit Chriſtus.

13. Cyr. Alex. Decimò D. Cyrillus citato lib.3. in Joan. c.11.
ait, quod Chriſtus abiit trans mare, *Non quia
aliquid pati poterat nolens, ſed ut exemplum nobis
ſeipſum poneret, declinandos eſſe inimicos : ut hoc
modo ira, & impetus eorum deferveſcat, & ſic
Credendum iræ. multo magis illis, quam nobis conferamus.* Magna
crudelitate occiſus erat Baptiſta ab Herode,
maximéque hic ſanguinem Sanctorum ſitiebat :
diſcedit Jeſus à loco ſuo, à patria ſua, ſævitiæ
tyranni cedens.

14. Cum ob adeptam benedictionem animo maximè
furioſo eſſet Eſaü in fratrem ſuum Jacob ;
hic ex matris conſilio fugit in Meſopotamiam ;
cumque jam in deſertum locum ſe recepiſſet ;
Dormivit in eodem loco. *Viditque in ſomnis
ſcalam ſtantem ſuper terram ; & cacumen illius
tangens cœlum, Angelos quoque Dei aſcendentes,
& deſcendentes per eam, & Dominum innixum
Geneſ.28. ſcalæ,* Geneſ.28.n.12. Cur Jacob in itinere tantam
viſionem promeruit ? Cur illa non fruitur
quando commorabatur in domo patris ſui, habitans
in tabernaculis, altæ meditationi, ac con-
Qui ſcit dare locum iræ, multum promeretur. templationi deditus ? Cur non vigilans in alta
oratione tam cœleſti domo recreatur, ſed modo
dormiens illo potitur ? Ex animi prudentia, ac
cordis latitudine qua ceſſit indignantis fratris
furori, relinquens proprium locum, ad paternam
domum, & ad aliena tranſiens, tantum Deo placuit,
eique extitit adeo gratus, dormiens, ut tam
inſigni, ac ſingulari favore recrearetur. Et quid
cœleſtis gratiæ non acquirat, qui ſcit iracundiæ
Ambroſ. cedere ? D. Ambroſ. lib.2. de Jacob, c.2. *Beatus
eſt,* ait, *qui alterius culpam levat crimen avertit.
Paratum itaque parricidium declinavit Jacob exilio
voluntario, eoque facto ſibi ſalutem quæſivit
fratri innocentiam donavit ; meritò itaque cum
ubique divina comitata eſt gratia, ut & cum dormiret,
beatæ vitæ munus acquirat.*

15. Cum cognoviſſet Elias iram concepta Jezabel
ob ſacerdotes Baal interfectos. *Timuit ergo Elias,
& ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas,*
3. Reg.19. 3. Reg. 19 n.3. Cumque propheta veniſſet in
deſertum, & ſederet ſubter unam juniperum, petivit
animæ ſuæ, ut moreretur ; cumque obdormiſſet,
angelico pane, ac conſpectu recreatur.
Denique venit ad montem Oreb, ubi Dei viſione
fruitur. Duæ quæſtiones in præſenti ſe offe-
Abulenſ. Cajet. runt. Prima, & vulgaris cum Abulenſi, & Cajetano
: Quomodo Elias appetebat mortem, cum è
manibus Jezabel fugeret, ut mortem declinaret?
Secunda verò quæſtio : Cur potius modo hic,
quàm alibi tantis cœleſtibus donis ſublimatur ?
Elias mortem appetebat, & mortem fugiebat
? Sanctus Eucherius, Angelomus. *Con-* S. Eucher. Angelom.
ſidera, ait, *virum timore percuſſum, de manu
Dei mortem petere, nec accipere ; de manu
mulieris mortem fugiendo vitare.* Elias fugie- *Elias, dum dat locum iræ, multis donis recreatur.*
bat Reginam, cum mortem vellet è manu Dei
accipere : fugiebat ergo, non ex puſillanimitate,
ſed ex animi magnitudine, ac prudentia,
ut iræ mulieris cederet. Et qui tantam obtinet
animi latitudinem, merito magnis Dei muneribus
afficitur, angelicaque præſentia, divino
conſpectu recreatur, cœleſtique pane nutritur;
& talia nunc dona impetrata, qualia antea,
idololatras occidendo, altaria deſtruendo, minimè
erat adeptus. Vide hoc tom.1. & 2. Verbum
Ira.

Joan.6.n.2. Et ſequebatur eum multitudo
magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat
ſuper his, qui infirmabantur.

VERSIO.

Syriacus. Et poſt eum abierunt cœtus multi quoniam videbant
ſigna, quæ edebat in ægrotis.

ALTER TEXTUS.

Marc.14. num.13. Et cum audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum pedeſtres
de civitatibus.

Marc.6. num.33. Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi: & pedeſtres
de omnibus civitatibus concurrerunt illuc,
& prævenerunt eos.

Luc,9.n.11. Quod cum cognoviſſent turbæ, ſecutæ ſunt illum.

EXPOSITIO II.

ENarraturi erant Evangeliſtæ præcla- 16.
rum miraculum magnæ multitudini, ſatiatæ
quinque panibus, ideo explicant cauſam, cur
hæc multitudo ſequebatur ; & unde venerit.
Sequebatur multitudo magna. Ut ait D. Baſilius Seleucus.
Seleucus, orat.33. *Turba ſequebatur morborum
depulſorem;* ob ſanitatem impetrandam. Sic ait
D. Luc. *Et eos, qui cura indigebant, ſanabat.* Quidam,
ut perfecti, ait D. Thomas, attracti dulce- D. Thom.
dine percipiendi ejus doctrinam : quidam, ut ait
Carthuſianus ; *cum Dominus Jeſus eſſe ſpecioſus* Carthuſ.
*valde, & eloquentiſſimus, veriſimile eſt, quod multi
ſequebantur eum delectati ſpecie, & eloquentia
ejus.* Alii, ut tenent Albert. Magnus, & Lyranus Alb Magn. Lyranus.
malitioſè, volentes eum capere in ſermone : alii
verò ex curioſitate videndi miracula ; quod innuit
Joannes dicens : *Quia videbant ſigna.* Loca *Occaſio peccati omittenda.*
vero, è quibus veniebant, exprimunt Matthæus,
& Marcus, *è civitatibus.* Qui enim viam ſalutis
aggre

aggreditur, non ſolùm delicta, ſed etiam eorum occaſiones, ac excitamenta debet fugere, ac
Hieron. derelinquere. D. Hieron. in Matth. 14. *Secutæ ſunt eum turbæ*, ait, *relinquentes civitates ſuas, hoc eſt priſtinas converſationes.*

17. Modo autem, quo ſequebantur, etiam declarant Matthæus, & Marcus, *pedeſtres*, ut
Hieron. Paſchaſ. notat D. Hieronymus citatus, ac Paſchaſius, ſecutæ ſunt turbæ, non in jumentis, vel vehiculis, ſed pedeſtres proprio pedum labore quo maximè mentis affectum oſtendebant. Unde tantus affectus multa divina beneficia prome-
Beda. ruit, ut ſequenti expoſitione ex Beda adnotabo. Deinde ait Joannes, *Turba ſequebatur*, quia
Euthym. videbat ſigna. Quærit Euthymius: Quare Joannes particularius non enumerat ſigna, ut facit
Matth. 11. Matthæus 11. *Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur*, Reſpondet citatus Doctor. *Quia hic Evangeliſta circa doctrinas, & conciones magis verſatur.* Erat totus intentus Evangeliſta hic, ut dixi ſuperiori expoſitione ad enarrandam concionem de ſacra Euchariſtia, & ad præſentiam tuam ſupremi miraculi cætera prætermittuntur, ac quodammodo è mente excidunt; & ſolum agit Evangeliſta de quinque panibus, hoc enim typus fuit divini epuli, ut ex Alberto Magno dixi ſuperiori expoſitione.

In præſentia miraculi Euchariſtiæ cætera abierunt in oblivionem.

Matth. 14. *num.* 4. Et exiens vidit turbam multam, & miſertus eſt eis, & curavit languidos eorum.

VERSIONES.

Euthymius. Et egreſſus Jeſus vidit turbam multam, & miſertus eſt illorum.

Syriacus. Vidit turbas multas.

Vatablus. Miſertus illorum curavitque eos, qui inter illos infirmi erant.

Alter Textus.

Marc. 6. *n.* 34. Et exiens vidit turbam multam Jeſus, & miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oves non habentes paſtorem, & cœpit illos docere multa.

Luc. 9. *n.* 11. Et excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, ſanabat.

EXPOSITIO III.

18. Caietan. Hieron. Cum turbæ ſequerentur Jeſum, *exiens* de ſolitudine deſerti, ut explicat Caiet. Pulchrè verò D. Hieronym. in Matth. ait: *Egreſſus Jeſus, ſignificat, quod turbæ habuerint quidem eundi voluntatem, ſed vires perveniendi non habuerint: ideo Salvator egreditur de loco ſuo, & pergit obviam.* Habes voluntatem exeundi ad Jeſum, & non verearis difficultates occurrentes, quod non habeas vires ad ipſum perveniendi; ipſe enim ſua miſeratione tibi obviam venit, manum porrigit, ac ſua gratia te corroborat. *Et miſertus eſt eis.* Turbæ pedeſtres ſequebantur: quantis ipſe hunc remunerat affectum, ut ponderat Beda in cap 9. Luc. *Ipſe autem*, ait, Beda.
ut potens, priuſque Salvator, excipiendo fatigatos, docendo inſcios, ſanando ægrotos, reficiendo jejunos, quantum devotione credentium delectetur, inſinuat. Primò benigniſſime vidit, ut ait Matthæus. Secundò, ut declarat Lucas humaniſſimè excepit vultu, ac externis ſignis. Tertiò doctrinæ ſuæ verbum, ut exprimunt D. Marcus, & Lucas, eis communicavit, eos inſtruendo de regno Dei, & adventu Meſſiæ. Quartò infirmos eorum ſanavit. Quintò ipſo fame tabeſcentes refecit.

In ſequendo Chriſtum difficultates ne timeas.

Quam benè dicitur: *Miſertus eſt eis*; ſeu, 19.
ut legit Vatablus, *Intimè miſertus eſt eis*, qui- Vatabl.
bus multo affectu ſimul cum ſua doctrina tanta bona communicavit Beda in cap. 14. Matth *Hoc* Beda.
eſt enim, ait, *veraciter pauperum miſereri, eis veritatis viam docendo aperire, & moleſtias corporales auferre.* Divinus Rex Chriſtus, qui eum ſequuntur, non vacuos dimittit, ſed tantis beneficiis exornant, *Loquebatur illis de regno Dei*, ait D. Lucas, *& eos, qui cura indigebant, ſanabat.* Theophylactus ibi. *Ut diſcas*, ait, *quæ ſecundùm nos eſt ſapientia, dividitur verbo, & opere, & quod dicet dicere operata, & operari dicta.* Inſtruit nos Chriſtus ſuo exemplo, præclara opera verbis eſſe annectenda. Theoph.

Ioan. 6. *n.* 3. Subiit autem in montem Jeſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis.

Num. 4. Erat autem proximum Paſcha dies feſtus Judæorum.

VERSIONES.

Syriachus. Et aſcendit Jeſchua montem. Prope autem erat feſtum Paſcha Judæorum.

Pagn. Vatabl. Inſtabat autem Paſcha.

Græc. D. Cyril. lib. 3. in Ioan. cap. 11. Erat propinquum Paſcha.

EXPOSITIO IV.

Particula illativa *ergo*, poſita ab Evangeliſta, 20.
denotat cauſam, ut ait Toletus, cur mon- Toletus.
tem aſcenderit. Cum enim multi adhuc confluerent, aſcendit montem, aut paululum ibi cum diſcipulis requieſceret, & reliquam turbam venientem expectaret, exindéque eos doceret, atque ſanaret; ac inde omnes miſericordes ſuos oculos ſublevaret. Chriſtus deſcendens ab urbe, venit in deſertum, & in montem ad quieſcendum, ut jam ex D. Marco cap. 6. n. 31. notavi. In urbe labor; in ſolitudine, ac monte quies. *Et aſcendit in montem*, tanquam in locum ſecretum, ac remotiorem ad orandum, ut notat Lyranus, *Subiit in montem, qui erat locus devotioni* Lyranus.

devotioni aptus. Volebat, ante mirabiliter multiplicatos panes gratias agere Patri; & cum ibi vellet requieſcere, ibat etiam ad orandum, ac ad docendum turbas: requies enim Chriſti, ac Sanctorum, orare, de rebus divinis agere, ac Chryſoſt. aliorum bono conſulere, ut innuit Chryſoſtomus, *Neque enim ſimpliciter ſedebat cum diſcipulis ſuis, ſed diligenter loquens eis; & eos ad ſe ipſum convertens.* Et nota, quod dicitur: *ſedebat cum diſcipulis ſuis.* Bonus prælatus non ſolùm ſibi, ſed etiam debet requiem providere.

21. Græcus. *Erat autem proximum*, ex Græco propriè erat propinquum *Paſcha*; tertium ſcilicet à Chriſti Baptiſmo, in quo terminabatur ſecundus annus prædicationis Chriſti, & incipiebat tertius. Theoph. *Dies feſtus Judæorum.* Theophylactus ait: *Obſerva autem, quod feſtum fuerit Judæorum, non autem fuerit dies feſtus Chriſti.* Sed cur Paſcha, ſeu dies, in quo tam magnum miraculum operatus eſt Chriſtus, ex quo illius fama, ac honor apud omnes multum crevit, non dicitur illius dies *Chriſti feſtum ejus paſſio, & mors.* feſtus? Nos Chriſti feſtum, ſed Judæorum dici, benè obſervat Theophylactus; illius enim feſtivitas futura erat ſequens Paſcha, in quo ipſe pro totius mundi redemptione immolandus erat in ara Crucis, omnia alia magnalia, ac miracula, comparatione crucis, ac paſſionis, quædam umbræ reputabantur. Sic ex D. Cyrillo, Maldonat. Leontio ait Maldonatus in cap. 13. Joan. n. 31. *Nunc clarificatus eſt.* Reſpondens, *eam claritatem, quam miraculis conſecutus fuerat, ſi cum ea comparetur, quam poſtea victo hoſte per crucem conſecutus eſt tenebras fuiſſe.*

Quæstio II.

Quare Evangeliſta explicat, propè eſſe feſtum Paſchæ, in quo Chriſtus, non in Ieruſalem, ſed in deſertum cum tanta multitudine pergit?

22. Auguſt. Divus Auguſtinus ſerm. 1. de Epiphania exiſtimat, hoc miraculum panum eſſe celebratum eodem die, quo nuptiæ factæ ſunt in Cana; non tamen eodem anno. At nuptiarum miraculum, ut dixi tom. 2. cap. 1. celebratum eſt die ſexto Januarii, longè ante feſtum Paſchæ. Hoc autem propè Paſcha eſt editum. Cyrillus. D. Cyrillus verò lib. 3. Joan. cap. 11. non legit Paſcha; unde tenet; hoc feſtum eſſe tabernaculorum, quod menſe ſeptimo, Septembri ſcilicet celebrari ſolebat. Legendum eſt ergo cum omni codice Græco, Syriaco, ac Latino. *Erat autem proximum Paſcha.*

23. *Cur Joannes obſervet miraculum propè Paſcha.* Obſervat autem Joannes, miraculum accidiſſe propè Paſcha, ipſe enim inter omnes Evangeliſtas annos prædicationis Chriſti denotat, & exprimit de Paſchate in Paſcha, ut notavi tom. 2. in Prologo. In hoc autem Paſchate terminabatur ſecundus annus, & incipiebat tertius, ut jam in expoſitione dixi. Deinde Joannes apponit tempus, ut inſinuet, ſe hoc ſuo ſilentio integrum annum geſtorum Chriſti prætериiſſe, quæ alii Evangeliſtæ narraverunt, ut patet ex toto hoc noſtro tomo. Miraculum enim Paralytici contigit Paſchatis tempore, ut notavi cap. 1. hoc autem miraculum panum propè Paſcha perpetratum fuiſſe; apertè ſcribit Evangeliſta.

Quæſtio præſens principaliter inquirit: Quare Chriſtus Dominus, qui, quamvis Lege non eſſet ligatus, frequenter tamen ſe Legis obſervatorem exhibebat, cur ergo, inſtante Paſchate, quo omnes ire in Jeruſalem tenebantur, ipſe autem, quem turbæ multæ ſequebantur, non in Jeruſalem inſtituit iter, ſed ad deſertum divertit? 24. *Cur Chriſtus ad ſolemnitatem Paſchæ, non iverit Ieruſalem.*

Reſpondet primò Chryſoſtomus homil. 41. 25. Chryſoſt. *Quanam gratia*, ait, *omnibus ad ſolemnitatem Jeroſolymam properantibus, ipſe in Galilæam, & inde in Capharnaum non modò abiit, ſed & ducit Diſcipulos? Ut paulatim Legem ſolvat, cum ex Judæorum malitia occaſionem acceperit.* Cum in propinquo eſſet, ut Lex ceſſaret, ex malitia Judæorum ſumens Chriſtus occaſionem, paulatim ipſe Legem ſolvebat, ut ita ſenſim homines ad ejus abrogationem aſſueſierent. *Lex Moſaica paulatim ſolvebatur.*

Secundò Lyranus. 26. Lyranus. *Quamvis Chriſtus Legem ſervaverit, tamen in hac ſolemnitate non fuit, quia illi: qui habebant inimicitias capitales, erant excuſati à præcepto Legis. Sed etiam erat de Chriſto quia Judæi quærebant eum interficere.* Tertiò Alb. Magnus. Alb. Magn. *Tangit*, ait, *Evangeliſta temporis congruentiam, quia in Paſcha, futura erat cœna, ſacramentum Euchariſtiæ ſignificans. Et ideo conveniens erat, miraculum facere, ex quo doctrina Euchariſtiæ habet exordium, ut ſuo tempore cœnantes ſcirent, quod in myſterio cœnæ ſignificaretur.* Notatur tempus: nam ante diem feſtum Paſchæ, ſcilicet ſequentis anni, inſtituenda erat in cœna ſacra Euchariſtia; ideo nunc ante feſtum Paſchæ jam operatur miraculum, in quo typus Euchariſtiæ præceſſit, ut in tempore cœnæ ſcirent Apoſtoli, quid in myſterio agebatur. *Ad Euchariſtiam paulatim homines diſponebantur.* Et ideo, ut notant ſacri Evangeliſtæ. Luc. 9. *Dies autem jam cœperat declinare.* Luc. 9. Et Matth. 14. Matth. 14. *Veſpere autem facto.* Et obſervat ibi D. Hieron. Hieron. *Hoc*, ſcilicet miraculum panum, *facit, non manè, non creſcente die, non meridie, ſed veſpere.* Ad veſperam enim ſacra Euchariſtia erat inſtituenda. Deinde ait Chryſ. Chryſoſt. *Turbarum fidem oſtendit, quod Dominum etiam famem patientes expectabant uſque ad veſperam.* Maximè exercitari debent in fide, quia ad fructus ſacræ Euchariſtiæ accedunt. *Ad Euchariſtiam homines in fide excitentur.*

Quartò D. Thomas. 27. D. Thom. Dominus non aſcendit Jeruſalem, cujus ratio eſt. Quia Chriſtus Deus erat, & homo: & in quantum homo, ſuberat quidem Legi; in quantum Deus, ſupra Legem erat. Ut ergo ſe hominem oſtenderet; ſervabat aliquando Legem; ut verò Deum, Legem ſolvebat. Quintò Idem D. Thomas. D. Thom. Tempus, ait congruit refectionis. Paſcha enim interpretatur tranſitus. Exod. 14. *Eſt enim Phaſe tranſitus Domini:* ut det intelligere, quod quiſquis pane divini verbi, & corpore, & ſanguine Domini ſe deſiderat refici, debet tranſire de vitiis ad virtutes. 1. Corinth. 5. n. 7. 1. Cor. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaque epulemur, non in fermento veteri, &c. ſed in azimis ſinceritatis.* Eccleſiaſt. 24. Eccleſ. 24. n. 16. *Tranſire ad me omnes, qui concupiſcitis me, & à generationibus meis implemini.*

Licet graviſſimis, & urgentiſſimis de cauſis 28. Chriſtus Dominus cum ſuis Diſcipulis ad Jeroſolymitanum templum in Paſchali ſolemnitate non ſe contulerit; tamen de ſuo uſitato more nobis præbuit documenta, quomodo ſolemnes

dies

Dies feſti in Dei obſequio ſunt tranſigendi. dies nobis ſunt peragendi. Divinus magiſter tunc prædicavit, ac docuit turbas: in monte oravit; fameſcentibus alimoniam præbuit; languidis ſanitatis remedia exhibuit, ut inde nos hauriamus exempla, quod feſtivo tempore dimiſſis terrenis, tantum divinis rebus incumbamus. De Paſchali tempore mandavit Deus in Lege.
Exod. 12. *Nox iſta eſt obſervabilis Domini, quando eduxit vos de terra Ægypti.* Exod. 12. n. 42. In quo erat nox illa obſervabilis? In tripudiis, choris, ac ebrietatibus, ut vulgus ſæpè facit in feſtivis diebus. Minimè, ſed in lectionibus ſacris, ac in rebus ad divinum cultum ſpectantibus. Lyranus. Abulenſ. Lyranus. *Obſervantur dicata divino cultui.* Abulenſis. *Obſervatio illa eſt, quia Hebræi tota nocte vigilabant legentes in ſacris libris.*

29. *Habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eum ſolemnem Domino in generationibus veſtris,* Exod. 12. n. 24. Septuaginta
Exod. 12. Septuag. transferunt, *Etiam feſtum Domino.* Iſraëlitis præcipit Dominus, ut diem Paſchæ ſolemni ritu celebrarent. Sed cur hoc tantum Iſraëlitis? *Illi ſolum celebrant dies feſtos, qui à vitiis ſunt alieni.* Cur non etiam omnibus nationibus? Inter univerſas nationes Iſraël erat populus circumciſus, ac Deo conſecratus; & ſolus ille, qui eſt circumciſus; alienus ab omni vitio, & Deo dedicatus in omnibus ſuis actionibus; aptus invenitur ad Domini feſta peragenda. Iſai. Abbas. Iſaias Abbas orat. 22. de operibus hominis novi: *Sabbatum,* inquit, *ipſorum proprium eſt, qui circumciſi ſint, & ſanctum Paſcha comederunt, ut oportet.* Et explanans, quomodo ſanctorum Paſcha rectè ſit comedendum, ſubdit: *Non dixit eis, accingetis vos ſuper renes veſtros, ne quis de cingulis dictum intelligeret, ſed renes veſtros accingetis, ut de caſtitate, & munditia intelligeremus: calceamenta ſignificant; ut prompti ſimus ad omnia fugienda, & declinanda; quæ conſcientiam pungunt; per baculos ſpes indicatur ad terram promiſſionis; hi ſunt, qui Sabbatum obſervant.*

30. Exod. 20. In promulgatione Legis mandavit Deus, *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices,* Exod. 20. n. 8. Sat erat dicere, quod die Sabbati recordarentur: vel quod cuſtodirent illum: cur addidit, ut ſanctificarent? Ex hoc tibi voluit explicare, quod dies feſtus non colitur, nec obſervatur, niſi præſtita ſanctificatione, piis, & ſanctis operibus; *Dies feſtus non colitur, niſi piis operibus.* non enim dies feſtos cuſtodiunt, qui in illis licentioſius epulis, jocis, ac vitiis indulgent; hoc non præcepit Deus, ſed ut ſanctifices probis, ac bonis actionibus. Oleaſter. Oleaſter: *Nota, Deum, ait, non dicere, quod Sabbati recorderis, ut in eo gaudeas; tripudies, aut tibi vaces, ſed ut ſanctifices.*

Ioan. 5. n. 5. Cùm ſublevaſſet ergo oculos Jeſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima veniſſet ad eum, dixit ad Philippum; unde ememus panes, ut manducent hi.

Num. 6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus.

VERSIONES.

Syriacus.	Et ſuſtulit Jeſchua oculos ſuos.
Arias.	Attollens ergo Jeſus oculos & intuitus, quod multa turba.
Euthym.	Cùm ſuſtuliſſet ergo oculos Jeſus, & vidiſſet, quod turba multa venit ad ſe.
Pagnin. Vat.	Ut edant iſti.

EXPOSITIO V.

Prius quæ ſpiritus ſunt; poſtea verò corporis negotia pertractanda. Prius Christus mirabili doctrina docet turbas, animos cum corporibus ſanans. Illuminatio autem, ac ſanitas animi ad ſpiritum ſpectabant. Nunc vero ad corporis refectionem attendit. *Cum ſublevaſſet ergo.* Particula *ergo* inſinuat, rem præcedentem, narratam ab aliis Evangeliſtis, jam enim declinaverat dies, jam diſcipuli ad Jeſum acceſſerant, dicentes, deſertum eſſe locum, & alia, de quibus quæſtione ſequenti, *Sublevaſſet oculos*, magno ad divinæ miſericordiæ, & pietatis indicio, *Et vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum.* Cum ad Jeſum confluerent turbæ, non poterant egeſtate laborare. Et quamvis aliquos traxerit propria utilitas, tamen benevolo animo ac affectu venerant. Et licet aliqui etiam ſiniſtra mente venerint, ut Dominum caperent in ſermone; tamen ob ſocietatem bonorum cœleſtibus donis fuerunt recreandi, ut ita eorum durities emolliretur, ac meliores evaderent. *Societas bonorum multum prodeſt.* *Dixit ad Philippum,* ad eum converſus ipſum interrogat, fortè quia de loco illo intelligentior erat, & de victu plus ſollicitus. *De ſuperfluis non curandum.* *Unde ememus panes.* Albertus Magnus ait: In pane Alb. Mag. notatur neceſſitas refectionis, non enim ſuperflua curavit Dominus. 31.

Hoc autem dicebat tentans eum. Exponit 32. Evangeliſta cauſam, cur Dominus Philippum interrogaverit, non ex aliqua ignorantia, ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus, quidque Philippus reſponſurus: *Docebat autem hoc tentans eum.* Tentare autem aliquem, ut ait Toletus Toletus. annot. 4. propriè loquendo, nihil aliud eſt, quàm periculum facere ſcientiæ, ſive virtutis, vel alterius rei, quæ in illo latet. Duplex autem *Duplex tentandi genus.* eſt tentandi genus; unum ad malum, quando homo in peccatum inducitur, ut fit à Dæmone, non enim hoc ipſe molitur, ut experimentum accipiat, parum enim de hoc curat; ſed ut homines, in peccatum impellat. Aliud verò, ad probandam, exercendamque alicujus virtutem & ut aliis nota fiat. Sic Deus dicitur tentare Abraham. Sicque Philippum, ut ejus fidem aliis notam faciat, utque ipſe, remedium humanum deeſſe advertens, totus ſe divinæ Chriſti virtuti committat. Ex hoc morali documento *Conſilium non reſpuendum.* inſtruantur prælati, ac principes, quod quamvis ſciant quid facere debeant, non tamen reſpuant aliorum conſilio.

Quæstio III.

Quomodo Evangeliſtæ conveniunt in hac hiſtoria narranda?

33. HIc breviter, ac in ſumma refero textum Matthæi, Marci, Lucæ ad magis ſeriem hiſtoriæ exprimendam. *Veſpere autem facto*, ut ait D.Matth.14. n.15. ſeu, ut ſcribit Marcus 6. n.33. *Cum hora multa fieret*; & Lucas 9. n.12. *Dies autem cœperat declinare.* Totum diem Chriſtus conſumpſerat, dicendo turbas, curando infirmos. Maximè hic ſanè admiranda in turbis aviditas adhærendi Chriſto, cum ob id, quæ corporibus neceſſaria erant, negligerent.

Matth.14. Marc.6. Luc.9.

34. Tunc accedentes duodecim diſcipuli Chriſto dixerunt, ut referunt Matth Marc. & Lucas, Deſertus eſt locus, *& hora jam præteriit*, ſcilicet conſueta ſumendi cibos; *dimitte illos*; tam affixi erant Chriſto, ut ab illo nollent diſcedere, niſi ab eo mitterentur, *ut euntes in caſtella, villaſque quæ circa ſunt, divertant, & inveniant eſcas; quia hic in loco deſerto ſumus*, ut ſcribit Lucas: nam Diſcipuli, ut ait Chryſoſtomus homil.50.in Matth. adhuc imperfecti nihil de Chriſti virtute cogitarunt, nec ad altiora ſe erexerunt.

Series textus Evangeliſtarum. Chryſoſt.

35. Diſcipulis reſpondit Jeſus, & dixit ſecundùm Matthæum, & Marcum, *Non habet neceſſe ire, date illis vos manducare.* Provocat Diſcipulos ad cibos miniſtrandos turbis, ut inde magis magnitudo miraculi apertior fiat. Et ut notat Chryſoſtomus homil.50. in Matth. non dixit Dominus, Ego dabo eis, ſed vos date; quia illi, ut homines, loquebantur, idcirco, ut homo reſpondet. Deinde ut in omnibus oſtendat modeſtiam ſuam, & quod potius vult neceſſitati ſubvenire operibus, quàm verbis. Pondera etiam Domini magnificentiam: plus nobis concedit, quàm ab eo exoramus. Apoſtoli poſtulaverant, ut turbas dimitteret, ut ſibi quærerent eſcas; ipſe autem eis alimenta largitur. D.Cyrill. *Dimitte eos, inquiunt, ne amplius anxientur. Accipe autem exuberantem manſuetudinem ejus, qui rogatur, non enim ille tantum largitur, quæ poſtulant Diſcipuli, ſed ſequentibus ipſum edidit bona munificæ dexteræ mandens eis eſcas exhiberi.*

Chryſoſt. *Neceſſitati ſubveniendum operibus, non verbis. Dominus plus dat, quam petimus.* Cyrillus.

36. Secundùm Marcum reſponderunt Apoſtoli, *euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus eis manducare.* Quod per ironiam, tanquam de re impoſſibili dictum interpretantur Toletus in cap.9. Luc. n.28. Barradas in præſenti, & Lucas Burgenſis in cap.6. Marc. Ac ſi dicerent, præcipis nobis, dare illis manducare, quod nobis, videtur impoſſibile, cum ad tantam multitudinem paſcendam non habeamus cibos, ſicut nec habemus ducentos denarios, ut emamus panes, quos tantæ multitudini apponamus. Tunc Chriſtus ſublevans ſuos pios oculos Philippum interrogat: *Unde ememus panes.* Tunc ille æſtimationem Apoſtolorum veluti emendans, ut advertit Lucas Burgenſis citatus, ait: *Ducentorum denariorum panes ſufficiunt eis.*

Toletus Barradas. Burgenſis.

37. Mandat Dominus Apoſtolis, ut manducare dent turbis; à Philippo quærit, unde ementur panes; ut omnes difficultatem, ac quodammodo impoſſibilitatem objicientes, tunc maximè gratia, ac miſericordia Domini eluſceret, ejuſque ſoli pietati, ac benignitati tota miraculoſa, ac ſtupenda hominum ſaturatio attribueretur ipſéque ſolus illius auctor agnoſceretur.

Beneficia ſoli Deo tribuenda.

Suo populo Iſraël mandavit Dominus Levit. 25.n.25 *Septimo anno Sabbatum erit terræ, agrum non ſeres, vineam non putabis; quæ ſponte gignet humus, non metet, ſed erunt vobis in cibum, tibi, & ſervo tuo, & ancillæ, & mercenario tuo, & advenæ,* &c. Ad quid hujuſmodi lex præcipitur? Melius quodammodo videbatur, quod Domini anno ſeptimo agros ſuos colerent, campos ſeminarent, vineas putarent, & quod ipſi fructus non colligerent, ſed eos expoſitos, ac liberos pauperi, ac advenæ admitterent; hoc enim videbatur magis cedere in honorem, ac meritum dominorum agrorum, cum ipſi laborarent, ac ſererent, non ſibi, ſed pauperi, ac egeno. Pulchre Philo lib. de charitate dubium ſolvit. *Poſſeſſoribus quodammodo, ait, vacuis, & intacta ab agricolarum opera, tota gratia ſoli Deo deberetur, omnibus egentibus expoſita.* Verum eſt, quod multa utilitas percipitur ab agrorum dominis, ſive de illis ipſi curam agerent; tamen hoc prætermittitur, & mandatur, ut totus campus à dominis ſuis ſit vacuus, ut tota alimenti indulgentia ac liberalitas, quæ tunc pauperi fieret, & non alteri niſi ſoli Deo referretur: *Tota gratia ſoli Deo deberetur.* 38.

Levit.25. Philo.

Cum Eſther vellet ingredi ad Aſſuerum, ut ei pro populo ſuo deprecaretur pro revocando crudeli edicto interfectionis Judæorum, facundiam ac eloquentiam verborum ad regem perſuadendum exorabat à Domino. *Tribue ſermonem compoſitum in ore meo.* Eſther 14.n.13. Simulque eleganti veſtitu ſe exornavit, ut regem ſua pulchritudine caperet. *Circumdata eſt gloria ſua; cumque regio fulgeret habitu*, Eſther 15. n.4. alto conſiderato ſermone & venuſto veſtium ſplendore amicta, ad Aſſuerum ingreſſa, *Regina corruit, & in pallorem colore mutato laſſum ſuper ancillulam reclinavit*, c.15. n.10. & tanta perturbatione fuit preſſa, ut nec unum diceret verbum, ita ut ei diceret Aſſuerus, *mihi non loqueris?* valde mirum, quod illa, quæ multum in ſuavitate verborum, vultuſque elegantia confidebat, jam tunc nec unum proferat verbum, totaque facies diffundatur pallore. Nunquid Domine, pulchritudo Eſther eſt aliquid malum præparabatur? vel eloquentia ejus aliquid ſiniſtrum intendebat? Minimè ſanè. Ad quid ergo pulchritudo diſparet, ſermoque ejus ex ore excidit? in nullo alio eventu tam benignum, ac propitium erga Eſther ſe exhibuit Aſſuerus, ut in præſenti, ſuis enim manibus, ac brachiis eam reclinavit; & ſine dubio ei annueret, quidquid ab eo poſtulaſſet. Ne ergo cogitaret, quod beneficium, Judæis conceſſum, elegantia vultus, ac ſermo compoſitus Eſther negotiata fuerint, diſparent hæc ut tota gratia ſoli Deo tribueretur; omnia enim alia, in quibus confidebat, perierunt, & ſolum Dei auxilium opportunum in ipſa neceſſitate adfuit. Vide ſupra c.8. n.93.94.& 95. 39.

Eſther 14. Eſther 15. *Pietas, ac clementia non alteri, ſed ſoli Deo tribuenda.*

Quæstio IV.

Quare Chriſtus oculos ſublevaverit ad videndas turbas?

REſpondeo primò, Scribitur, quod ſublevaverit oculos Jeſus, ut ſignificetur, quod ipſe non fuiſſet vagis oculis, ſed compoſitis, & ad rem præſentem attentis, ut ponderat 40.

Beda. ponderat Beda, *Non ſolebat Chriſtus*, ait, *oculos erigere, huc, atque illuc; ſed publicè ſedebat cum diſcipulis ſuis.* Chriſtus totius puritatis regulas demiſſos ferebat oculos & non laxabat, niſi ut turbis egentibus miſericorditer ſubveniret. Inde nos modeſtiæ exempla ſumamus Eccleſ. 19. n. 26. *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Ex quo pulchrè ait D. Ambroſ. lib. de Elia c. 10. *Vultus quidem cogitationis arbiter, & tacitus cordis interpres, facies index plerumque conſcientiæ, & tacitus ſermo mentis.* Et D. Auguſt. in Regula ad ſervos Dei quæ habetur in fine primi tomi: *Non dicatis, inquit, vos habere animos pudicos ſi habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus impudici cordis eſt nuntius.* Vide tom. 2. cap. 17. q. 15. n. 89. 90. & 91.

Oculi cum modeſtia feruntur.

Eccleſ.

Ambroſ.

Auguſt.

41. Origen. Secundò, Origenes homil. 28. in Joan. *Nunc autem, ait, cum ſuſtuliſſet oculos ſuos ſurſum, dixit: à primo namque dicto monemur, diſcipulos ſuos inferiùs non eſſe, quam ob cauſam elevantur oculi magiſtri in eos.* Supra montem adſtabat Dominus; & adhuc aſſeritur ſublevaſſe oculos, ut videat homines venientes ad ſe. Sine dubio oculi levantur, ut quæ in alto ſunt poſita, videantur. Quomodo ergo Jeſus, ut videat venientes ad ſe, ſublevat oculos, niſi ut ex hoc manifeſtè oſtendatur? quam in alto, ac ſublimi verſantur, qui Jeſum ſequuntur: non in ſuppreſſo loco commorantur ſed ita ad ſuprema volant, ut ſublevandi ſunt oculi, ad hoc ut percipiantur. Canebat David Pſal. 17. n. 34. *Qui perfecit pedes meos, tanquam cervorum, & ſuper excelſa ſtatuens me.* Cum perfecerit Deus pedes ejus, ut ipſum ſequerentur, ibi conſtituit eum ſuper excelſa, & alta. Euſebius in Catena Græca: *Deus noſter, ait, certaminis præſes docet nos ad curſum celeres eſſe, & illius gratia ad ſumma, & excelſa nobis conſentanea impellit. Conſentanea dico, quoniam anima ſecundum naturam cæleſte domicilium, & excelſa, quæ illic ſunt, non ut à ſe aliena, ſed ut propria habet.*

Qui Chriſtum ſequuntur, in excelſo ſunt.

Pſalm. 17.

Euſeb.

42. Rupert. Tertiò. Rupert. l. 6. in Joan. ad hæc verba: *Cum ſublevaſſet oculos*, ſic ait: *Oculi Jeſu feneſtra ſalutis, & patientes miſericordiæ januæ, per quas gratia, & veritas emittitur. Sublevatio oculorum Jeſu præſens miſerorum compaſſio eſt.* Dei oculi fundunt pietatem, & miſericordiam. *Et quem ipſe benigno vultu reſpicit, miſer eſſe poteſt:* ut ait Angelus in Pſal. 30. n. 17. ad hæc verba: *Illuſtra faciem tuam ſuper ſervum tuum.*

43. Levit. 26. Origen. Heſych. Quo ſenſu dicebat Deus ad populum ſuum Levit. 26. n. 9. *Reſpiciam vos, & creſcere faciam.* Origenes hom. 16. in Levit. ſic legit: *Reſpiciam ſuper vos, & augebo vos.* Ex quo pulchrè ait Heſychius ad dictum locum Levit. *Nihil melius, quam reſpeci à Deo, cujus reſpectus ſalus eſt, averſio autem mors.* Et Rodulph. *Reſpiciente nos Dei miſericordia, creſcere dicit: augerique nobis charitatem, ut devoti ſerviamus illi.*

Rodulph.

Divinus intuitus nos auget.

44. Geneſ. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*, Geneſ. 1. num. ult. Omnia, quæ à Deo creata ſunt utpotè illius opera, bona, & perfecta conſiſtebant: tamen ex Dei præſentia quandam videntur haurire bonitatem, ut quæ bona erant uſque huc, modo valde bona dicatur ex Dei conſpectu. Quod perbellè dixit Tertullianus lib. 2. contra Marcion c. 4. *Honorans, conſignans, diſpungens bonitatem operum dignitate conſpectu.* Cunctæ creaturæ, ac univerſa Dei opera congruentem ſuæ naturæ bonitatem è manibus Creatoris detulerunt; poſtquam verò divinus intuitus ea conſpicatus proponitur, ita ipſis oculorum radiis ea condecoravit, ac illuſtravit, ut jam non tantum bona judicarentur, ſed inſuper etiam valde bona.

Tertull.

Dei intuitu univerſa illuſtrantur.

Quæstio V.

Quare dicitur, quod ſublevaverit oculos, non in diſcipulos, qui cum ipſo ſedebant, ſed in turbas venientes?

45. Hugo. Theoph. Euthym. PRimò, & germane ad literam. Sublevavit oculos Jeſus, ut videret multitudinem maximam venientem ad ſe: nam ut ait Cardinalis Hugo, prius circa diſcipulos ſuos habebat intentos. Et Theophylactus, Euthymius, & communiter Expoſitores.

46. Secundò reſpondeo, & moraliter. Dicitur, quod ſublevaverit Jeſus oculos, ut videret multitudinem venientem ad ſe: maximè ponderandum, quod non ſublevavit oculos, ut videret diſcipulos, qui juxta ipſum ſedebant, ſed ut videret turbas, quæ à longè ſtabant. O quantum diſtant divini Chriſti oculi ab oculis principum mundialium! In mundo ſolum fertur intuitus in proximos, ac propinquos; amicos ſcilicet, & conſanguineos, non verò in eos, qui à longè ſunt, extraneos ſcilicet, & alienos. At divinus Chriſti aſpectus, non in amicos, ac conſanguineos, ſed in extraneos, in neceſſitate oppreſſos dirigitur, ac fertur.

Divina benignitas reſpixit eos, qui à longè ſunt, ſi in neceſſitate poſiti.

47. Amos 7. Ait Amos Propheta: *Hæc oſtendit mihi Dominus: Et ecce Dominus ſtans ſuper murum litum, & in manu ejus ſtrulla cæmentarii*, Amos 7. n. 7. Stabat Dominus ſuper murum, inter alta mœnia, & ſublimes illius turres. Cur non in pinnis coronandis, ſed in cæmentariis, quæ valdè inferiora ſunt, ſuum præſtat ſtudium? D. Remigius: *Per murum litum, ait, ſuper quem Dominus ſtabat intelligitur ipſe populus, qui litus erat propter circumciſionem: per trullam verò auxilium Omnipotentis Dei.* Super murum, inter ejus mœnia, & arces apparebat Dominus in populo ſuo; & tamen non conjiciebat oculos ut auxilium præſtaret murorum ſublimitatibus, ſed cæmentis, quæ quamvis à longè extarent, & in inferiori eſſent, neceſſitate tamen laborabant: & talium conditio divinum ad ſe inclinat aſpectum.

Remig.

Divini oculi feruntur ad neceſſitatem oppreſſos.

48. Cum Arca Dei ſimul cum populo Iſraëlitico eſſet in pugna contra Philiſthiim dicitur, quod Heli *ſedebat ſuper ſellam contra viam ſpectans.* Erat cor ejus pavens pro Arca Dei, 1. Reg. 4. n. 13. Ubi nos habemus *ſpectans*, ex Hebræo, ac Græco legitur *ſpeculans*, ſeu *proſpiciens*, quod denotat quidem acutiem in viſu: & tamen de ipſo Heli ſtatim ſubditur: *Heli autem erat nonaginta, & octo annorum, & oculi ejus caligaverant, & videre non poterat*, n. 16. quod etiam de eo ſcribitur c. 3. n. 2. Quomodo hæc inter ſe conferuntur? Si ita pollebat viſu, ut eſſet ſpeculans & proſpiciens, quomodo caligaverant oculi ejus? Heli quamvis fuiſſet negligens in corrigendis filiis tamen multis virtutibus fuit illuſtris, & plus doluit de Arca capta, deſtructione populi, quàm de filiis interemptis. Unde Chryſoſt. hom. 17. in Matth. appellat eum, *admirabilem Sacerdotem,*

1. Reg. 4.

1. Reg. 3.

Chryſoſt.

Baſilius. Innoc.III. Procop. Mendoça.

Præſul, non ſua, ſed quæ ſubditorum videat.

de quo latè Patres, Baſilius, Innocentius III. Procopius, & alii apud Franciſcum de Mendoça tom.2. in lib. 1. Regum cap.4. verſu 18. n.8. & 9. Heli ergo ut Sacerdos, Judex populi, ac caput regni caligabat viſu, ut ea, quæ propè ſe erant, ac ad ipſum, ſuáque attinebant, videre non poſſet; ſpeculans autem erat,& proſpiciens in illa, quæ ad populum, ac officium pertinebant. Abulenſis. Erat ſpectans *contra viam*, ait, *qua veniebatur de bello: ut perciperet, quid fieret de Arca, & populo.*

Abulenſ.

49. Conſtitutus Petrus caput Eccleſiæ à Chriſto Domino; ſtatim converſus ad Dominum de Joanne quærit: *Hic autem quid?* Cui Dominus veluti increpando reſpondit: *Quid ad te; tu me ſequere*, Joan.21. n.22. S.Petrus paſtor eſt creatus, quid mirum, quod de ſuis ovibus ſollicitum ſe præſtet, ac de illis quærat: Cur ergo in reprehenſionis notam incurrit? Divus Chryſoſtomus hom.78. in Joan. ſic loquitur in perſona Chriſti: *Hoc autem dixit, ut intempeſtivum affectum, & conſuetudinis deſiderium tolleret.* Petrus creatus caput Eccleſiæ ſtatim convertit oculos in approximatos, amicos ſcilicet, ac intimè familiares, ac præcelſa dignitate fulgentes: magna reprehenſione notabitur, cum illud ſit valde alienum à ſchola Chriſti; in hoc enim illi primi reſpiciuntur, qui egeſtate, ac neceſſitate laborant, non vero qui ſublimitate eminent. Vide c.31. q.9. n.50.

Joan.21. Chryſoſt.

Prælatus reſpiciens in ſuos, reprehenditur.

QUÆSTIO VI.

Quare ſolus Chriſtus agit de hujus magnæ multitudinis remedio?

50. AD ſubveniendum penuriæ, ac fami univerſæ hujus multitudinis Apoſtoli dicebant: *dimitte eos in proxima caſtella*, ut retuli q.3. Philippus objicit magnam difficultatem: *Ducentorum denariorum panes &c.* tamen ſolus Chriſtus de providendo præſenti neceſſitati quærit: *Unde ememus panes:* de quo jam aliqua dixi q.3. nunc altiùs examinandum.

51. Primò, alta Dei ordinatione diſponitur, quod omnes Apoſtoli difficultates objiciant, ut in præſenti beneficio, ac in ſublevanda hujuſmodi neceſſitate ſolus Chriſtus recognoſcatur auctor. Volente Deo ſuum populum eximere à captivitate Ægyptiaca, naſcitur Moyſes; qui ut dilectus filius adoptatur à filia Pharaonis, in ejuſque aula ſplendido ſumpto educatur: quo populus Hebræus magnam ſpem de ſua libertate concepit; tamen Dei diſpoſitione factum eſt, ut Pharao multo furore raperetur in Moyſen, ipſúmque vellet interficere: unde ille fugit ad deſertum. *Pharao quærebat occidere Moyſen qui fugit de conſpectu ejus*, Exod.2. n.15. Si Dominus diſponit educere populum ſuum de ergaſtulo Ægyptiorum, ad hoc aptiùs videbatur, quod Moyſes perſiſteret in Ægypto, ac in gratia Pharaonis, ut facili, ac ſuavi modo, ſua interceſſione, ac potentia populus Hebræus jugum illud excluderet. Deinde ut ipſe Moyſes ſua præſentia populum inſtrueret, ac doctrina doceret, Ægyptiorum idololatria coinquinaretur. Quamvis ergo tot commoda ex præſentia Moyſis in aula Pharaonis evenirent, tamen ordinatur, quod ipſe declinet, & fugiat in deſertum: ne quis inconſideratè populi libertatem potius tribuat gratiæ, ac aſſiſtentiæ Moyſis in aula Regis, quam divinæ Omnipotentiæ. Cum Deus vellet eruere populum ſuum in manu potenti, & brachio excelſo, ideo alto conſilio ordinatur, ut fugiat Moyſes, ne omnes apertè cognoſcant, quod totum eſt operata Dei magnificentia, atque potentia.

Exod.2.

Solus Deus in ſuis donis auctor beneficiorum cognoſcendus.

Ait Paulus Roman.11. n.32. *Concluſit Deus omnia incredulitate, ut omnium miſereatur.* 52.
Permiſit Deus omnium hominum peccata, & incredulitates, quibus maximè offendebatur; ut tamen in omnes exhiberet ſuam pietatem, ac miſericordiam, ut ita omnes deprehenderent, ac agnoſcerent, ſuam ſalutem ſoli Deo eſſet referendam. D. Thomas: *Concludi permiſit Deus omne genus hominum in incredulitate, ſicut in quadam erroris catena, ut in omni genere hominum ſua miſericordia locum habeat, ut ex hoc humilientur homines, & ſuam ſalutem, non ſibi, ſed Deo adſcribant.* Vide ſuprà quæſt.3.

Rom.11. *Soli Deo noſtra dona tribuenda.* S.Thom.

Secundò. Victor Antioch. in cap.6. Marc. ait, *Quando quidem Deus Optim. Maxim. Manna Iſraëlitas per deſertum paverat: Ne ea re inferior Patre videretur, ſcilicet Chriſtus, panes hic in deſerto multiplicat.* 53. Deus cœleſti pane pavit Iſraëlitas in deſerto, Chriſtus Dominus ſui Æterni Parentis habens ingenium, ne in virtutibus inferior videretur, fameſcentes turbas miraculoſo pene in deſerto alit, ut operibus ſe ſui Parentis probaret, ac oſtenderet filium.

Vict. Ant. *Operibus ſe oſtendit Chriſtus filium ſui Æterni Patris.*

Tertiò, cur non Apoſtoli pietate commoventur ſuper hanc multitudinem, ut eis cibus quærant; ſed ſolus Chriſtus miſericordia tangitur, ut de providendis cibis ſollicitus ſit: *Unde ememus panes*, Chriſtus in deſerto ſuſtinuit rigores famis: *Cum jejunaſſet quadraginta diebus poſtea eſuriit*; Matthæi 4. num.2. Cujus penuria Apoſtoli ita rigide adhuc non laboraverant. Cum ergo Chriſtus ſtimulos famis eſſet paſſus in deſerto, ſolus illo ſuper ciborum egeſtate tabeſcentes in deſerto intimè commotus miſeretur. 54.

Matth 4. *Qui neceſſitatem ſuſtinuit, facilè de ea commiſeretur.*

Cum meus Jeſus immolandus aſtaret in ara Crucis, ipſum, etiam è ſua Cruce pendens, Latro exorabat, *Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum*, Luc.13. n.42. Statim omnium Salvator ei reſpondens ait: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Sine mora Latro in ſua petitione impetrat optatum. Et tamen Petrus Dominus ſequi volens per carcerem, & mortem, ei dicitur: *Non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſtea*, Joan.13. n.36. Principi Apoſtolorum dilatio imponitur; Latroni autem nulla. Pulchrè Divus Ambroſius ſerm.1. de Latrone, aliàs 49. *In Cruce poſitus*, ait, *in Chriſtum Dominum noſtrum credidit crucifixum. Et ideo qui conſortio paſſionis utitur, conſortio paradiſi condonatur.* Chriſto crucifixo ſuam expoſtulationem Latro è cruce pendens offert. Cum autem Chriſtus è ſuis doloribus, quos in cruce patiebatur, experimentaliter illos cognovit, quos & Latro in ſuo patibulo ſuſtinebat; inde maximè erga eum commiſeratione commovetur, & largiorem conceſſionem, & indulgentiam illi exhibet, quàm ipſe expoſcerat Latro. 55.

Luc.13. Joan.13. Ambroſ.

Chriſtus crucifixus valdè promptè commiſeretur Latroni crucifixo.

Inter

56\. Inter cæteras infirmitates, quas Dominus ſanavit, in magno numero, & valdè promptè Leproſos mundavit, modo unum apud Capharnaum, Matthæi 8. num. 2. modò decem apud quoddam caſtellum. Luc. 17. numero 12. Et ſi rectè ponderas, invenies, quod ad unam vocem illius Leproſi: *Domine, ſi vis, potes me mundare:* ait ei Chriſtus: *Volo mundare.* Similiter cum decem clamarent: *Jeſu præceptor miſerere noſtri:* ſtatim Jeſus ad illis ſalutem impendendam ſeſe convertit. *Ite, oſtendite vos Sacerdotibus. Factum eſt, dum irent, mundati ſunt.* Et tamen ad aliquos laborantes aliis infirmatibus aliquam moram interponit Dominus, ut patet in Chananæa, quam Dominus à ſe repellebat Matthæi 15. num. 22. & in Cæco Jericho, qui multas voces edidit Luc. 18. numero 28. Cur ergo Leproſus in tanto numero ſanat, eiſque tam promptum ſe exhibet Chriſtus Dominus aliquando ſub forma Leproſi viſus eſt: *Et nos putavimus eum quaſi Leproſum*, Iſai. 53. num. 4. Inde maximè benignus in Leproſos; ut hoc morali documento inſtruamur, quod cum quis infirmitates, licet in umbra, & figura, in ſe experitur, facilè inde maximè afficitur, ut ad illarum opem, & levamen ſeſe accingat.

Matth. 8. Luc. 17. *Ex propria infirmitate commovetur ad alienas.* Iſai. 53.

Quæstio VII.

Quare Chriſtus Dominus tam ſollicitè de remedio horum hominum pertractat?

57\. Reſpondeo primò. Turbæ Chriſtum ſequebantur, indéque ſe maximè pignoratum agnovit, ut eis in neceſſariis provideret: non enim ſolet Chriſtus ſuos ſequaces vacuos dimittere, ſed eos multis bonis replere. *Hi ſequuntur Agnum, quocumque ierit; Hi empti ſunt ex hominibus*, Apocalypſ. 14. num. 4. Dicuntur hujuſmodi Chriſtum ſequentes, pretio comparati; & ſine dubio ab ipſo Agno empti ſunt, ut explicat ibi Viegas ſectione 6. *Quaſi Chriſtus peculiari quodam modo optimè locatum pretium ſui ſanguinis in eis arbitraretur.* Cur ergo non exprimitur, quod ab ipſo Agno pretio ſint acquiſiti? Cum dicitur, quod ſequuntur Agnum, ibi apertè denotatur, quod ab ipſo Agno empti ſunt magno ſui ſacratiſſimi ſanguinis pretio, ut illis de ſalutis, ac vitæ remedio provideret.

Apoc. 14. Viegas. *Qui ſequuntur Chriſtum magno præmio afficiuntur.*

58\. Secundò, valdè promptè Dominus præſenti neceſſitati occurrit oppreſſa enim erit turba fame, ac penuria panis. Nil fortius fame; per multa, & gravia rumpit; nil magnum, & difficile veretur aggredi: Ne ergo turbæ alimenti egeſtate ad has anguſtias devenirent, Dominus de remedio providendo pertractat.

Fames per multa mala rumpit.

59\. David panem petit ab Achimelech. Qui cum ſe excuſaſſet; panem non haberet, niſi ſanctum, ipſum iterum David obnixè petit, cum ibi adeſſet Doëg Idumæus; quem ipſe David prævidebat, totam rem nuntiaturum eſſe Saüli; ex quo multorum Sacerdotum mors occaſionata, ut ipſemet David fatetur: *Sciebant in die illa, quod cum ibi eſſet Doëg Idumæus, procul dubio annuntiaret Sauli: ego ſum reus omnium animarum patris tui*, 1. Regum 22. num. 22. Vehementer David flagrabat deſiderio aquæ ciſternæ Bethlehem, quam ei à magno periculo attulerunt tres fortiſſimi milites. At ipſe noluit bibere, ſed libavit eam Domino, 1. Regum 23. numero 16. Cur panem, quamvis ſanctum, tanto Sacerdotum vitæ diſcrimine accipit & manducat, qui ab aquæ tam concupitæ abſtinuit potu? Cum pervenit ad Achimelech David gravi fame laborans, panem ſanctum tanto imminente Sacerdotum periculo comedere non recuſat: at cum aqua ei offertur, dum fames non urgeret, facilè ab illius guſtu ſe temperavit, & cohibuit. Abulenſis 1. Regum cap. 22. quæſtione 32. ex aliis auctoribus refert, quamvis *David ſciviſſet, quod Sacerdotes morituri eſſent, petit panem ab Achimelech, erat enim David in magna neceſſitate famis.*

1\. Reg 22. 1. Reg. 23. Abulenſ.

60\. Ex Chriſti doctrina in Oratione Dominica exoramus. *Panem noſtrum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra*, Matth. 6. num. 11. Maximè hæc connexo ponderanda eſt, ut notavit Fortunatus, à me citatus tom. 2. cap. 15. quæſtione 16. *Benè*, ait, *poſt eſcam quæſitam, poſtulatur venia peccatorum.* Si enim quis in panis egeſtatem deveniat, facilè inde in debita, ac peccata incidet: ne ergo talibus debitis, ac iniquitatibus illaqueemur, panem noſtrum da nobis.

Matth. 6. Fortun. *Fames nos in peccata impellit.*

Quæstio VIII.

Quare Chriſtus Dominus Philippum potius, quam alium Apoſtolum in conſilium vocat?

61\. Interrogat Chriſtus hic Philippum: unde ememus panes: non quia ignoraret, expreſſè ait Evangeliſta: *Ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus.* Quærit ergo primò, ait Amphilochius in Matth. cap. 14. ut ſe communi opinioni, qua homo æſtimabatur, accommodaret. Secundò, D. Auguſtinus, Beda, Rupertus. Ut ex hoc ſumeret Chriſtus occaſionem, ut ſuis Diſcipulis, eorum incredulitatem oſtenderet. Tertiò, D. Cyrillus, D. Chryſoſtom. Theophylact. Ammonius inquiunt, quod voluit Chriſtus Dominus interrogando, ac ultro reſpondendo Diſcipulorum excitare fidem, eoſque ad conſiderandum futurum miraculum attentiores reddere, atque hoc pacto facere miraculi magnitudinem magis notam.

Quare Chriſtus interrogat. Amphil. Auguſt. Beda. Rupert. Cyrillus. Chryſoſt. Theoph. Ammon.

62\. Ad quæſtionem reſpondet primò, Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Joan. cap. 13. *Libenter*, ait, *Philippus diſcebat, quærebatque ſæpius, ſed non erat adeo acutus, ut altiora poſſet intelligere: quod inde patet, quia magno tempore Salvatorem ſecutus, & varia Deitatis ejus ſigna in dies aſpiciens, & tam rebus, quàm verbis ad cognitionem attractus, quaſi nihil adeo didicerit, in ultimo ferè diſpenſationis tempore dicit, ad Jeſum: Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis: ut ergo rudiorem, ad ſublimiora ingenio conſequenda, & ad finem vocans & roborans rogat.* Idem habent Carthuſianus, Hugo,

Cyr. Alex. *Philippus maiorem habebat erudiendi neceſſitatem.* Carthuſ. Hugo.

& alii, cum enim Philippus eſſet ingenio tardior, ipſum interrogat, ut inde habeat majorem occaſionem ad ipſum docendum, ac inſtruendum: Theophylactus, *Non alium interrogat Chriſtus, quàm Philippum, ipſe enim majore indigebat eruditione.*

Theoph.

63. Secundò, preme illa verba citata D. Cyrill. *Libenter Philippus diſcebat quærebátque ſæpius.* Philippus frequenter Dominum conſulebat, ab ipſoque promeruit ordinari, ut etiam ab ipſo Domino eſſet conſultus. Qui enim interrogando, ſe præclarùm diſcipulum exhibuerit, præclarus etiam docendo magiſter efficietur. Salomon poſtulans à Deo ſapientiam, ut poſſet judicare populum ſuum, ait ad Dominum: *Dabit ſervo tuo cor docile*, 3. Reg. 3. n. 9. Hoc eſt cor facile, & promptum, ut doceatur. Hebraicus habet, *Cor audiens.* Græcus, *Cor ſapiens.* Qui enim habet animum diſpoſitum, ut audiat, & diſcat, valde ſapiens evadet. Vide ſuprà c. 26. n. 87. 88. & 89.

Cyrillus. *Qui interrogat, valde aptus, ut magiſter fiat.* 3. Reg. 3. Hebraic. Græcus.

64. Tertiò, Toletus in commentario. Pro cujus rei intelligentia ſupponendum, quod ex aliis Evangeliſtis retuli quæſt. 3. Quod Dominus de turbis providendis cum diſcipulis pertractavit, *Date & vos illis manducare.* Et iterum interrogavit, *Quot panes habetis?* Quod totum factum eſt optimo conſilio, ut diſcipuli ſollicici de victu, ac veſtitu, utpote pauperes, cum nihil haberent, unde ſibi comparare poſſent neceſſaria niſi ex eleemoſynis, divinæ providentiæ confiderent, eique ſe totos committerent. Hoc poſito reſpondet citatus Cardinalis. Quod ideo quærit à Philippo, Vel quia quando alios diſcipulos interrogavit, tunc cum illis non aderat Philippus, Vel quia Philippus inter omnes plurimum hac victûs ſolicitudine premebatur. Quod ex eo colligitur, quod cum alii Apoſtoli dicerent, ducentos denarios ſufficere, & Dominus ab eo quæreret: *Unde ememus panes?* Reſpondit Philippus: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt, ut quiſque modicum quid arripiat.* Quod argumentum eſt Philippum majori circa victum ſollicitudine premi, magiſque de hac re eſſe ſollicitum; & hac de cauſa à Domino interrogatum.

Toletus. *Philippus magis ſollicitus circa victum.*

65. Quartò, reſponderi poteſt, Philippum fuiſſe in his quæ ad victum comparandum pertinebant, peritiorem, & intelligentiorem, cujus rei argumento illud eſt eum judicaſſe, ad comparandum cibum turbæ multæ ducentos denarios non ſufficere, uti cæteri diſcipuli exiſtimarunt. Dominus autem hunc voluit interrogare, ut ſubſidium humanum undique deeſſe omnibus conſtaret, quandoquidem nec qui inter eos intelligentior habebatur, illud potuit invenire. Quintò, ut multis placet. Philippus à Domino eſt interrogatus, quia ejus patria Bethſaida extabat, & ea habebat explorata loca, unde cibus poterat comparari. Quo inſtruimur, eos in conſilium vocandos eſſe, qui majori experientia, ac cognitione rerum pollent. Vide verbum *Experientia.*

Adhibe conſiliarium expertum.

66. Sextò, Juxta D. Cyrillum, Carthuſianum, ac alios. Philippus cæteris rudior. Hunc ergo conſulendo, magnum ſuæ humilitatis præbet exemplum, nobiſque efficaciter perſuadet, ut etiam rudiores, & imperitiores conſultum adeamus. Septimò. Aliquando Philippus Chriſto Domino dixit: *Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis*, Joan. 14. n. 8. Et vir ille, qui in rebus ſibi commodis, ac utilibus novit dicere, ſufficit nobis, valde præclarus, ut conſiliarius habeatur, in conſiliúmque vocetur.

Cyrillus. Carthuſ. *Miniſter, qui dicit, ſufficit valde aptus.*

Octavò, Alii Apoſtoli dixerunt, ut patet ex D. Marc. 6. n. 37. *Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.* Philippus autem horum aſſertioni reſtitit dicens: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum qui accipiat.* Si ergo Apoſtoli conformes videbantur inclinationi, ac propenſioni Chriſti Domini ut panes emerentur; Cur hi non vocantur in conſilium, ſed tantum Philippus, qui obſiſtens apparebat? Ut his inſtruamur, quod ab illis eſt petendum conſilium, non qui voluntati noſtræ ſunt obſequentes, ſed qui juxta rectam rationem, ac prudentiam loquuntur. Verum eſt, quod Apoſtoli in ſententia proferenda videbantur Chriſto morem gerere: at Philippus ſatis prudenter loquitur, quod tam parva pecunia pro tot hominibus providendis non valebant panes comparari: hunc ergo, & non illos in conſilium vocat Chriſtus. 67.

Marc. 6. *Conſiliarius adhibendus, non qui loquitur ad voluntatem, ſed qui dicit verum.*

Cum rex Achab, & Joſaphat præpararentur ad pugnandum in Ramoth Galaad; tunc cum falſi Prophetæ vaticinarentur, Prophetam Domini quærit Joſaphat. Cui ait Achab: *Remanſit vir unus, per quem poſſumus interrogare Dominum: ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum*, 3. Reg. 22. n. 8. Inſtat Joſaphat, ut Propheta Domini, ſcilicet Michæus, coram ipſis regibus adducatur, ipſúmque vehementer obſtringit, ut verum aperiat. Ait ei: *Adjuro te, ut non loquaris mihi, niſi quod verum eſt in nomine Domini*, Ibid. n. 26. Cur Achab in ſuum conſilium nolebat Michæam advocare; ſecus verò Joſaphat? Achab peſſimus; Joſaphat autem pius & bonus extabat: ille ut peſſimus, non alios in ſuum conſilium trahebat, niſi qui ejus voluntati eſſent obſequentes, aliter enim eos odio habebat; at Joſaphat, ut bonus, & probus, eos tantum ſibi in conclavi procurabat, qui veritatem ſincere proferrent Abulenſ. quæſt. 6. *Achab volebat audire Prophetas adulantes, & non Prophetam loquentem vera, quanquam dura; & ob hoc increpavit eum Joſaphat, ſuper hoc dicens Achab, non loquaris ita rex, quia non debes eum odiſſe licet dura prophetet.* Et perpende, quod cum Propheta eſſet cum Joſaphat ſimul, & Achab, & ambo prædicti reges quærerent à Propheta, Joſaphat tantum ei ait: *loquaris mihi, quod verum eſt*, mihi inquit, non nobis; ſolus enim ille, & non Achab volebat audire verum. Achab de eorum numero erat, qui apud Iſaiam 30. n. 10. *Dicunt videntibus, nolite videre, & aſpicientibus nolite aſpiere nobis ea, quæ recta ſunt; loquimini nobis placentia.* 68.

3. Reg. 22. Abulenſ. *Solus juſtus, & non malus vult audire verum.*

Nonò, Philippus rogabat à Chriſto, ut ſæpè dixi: *Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Quærit ergo ab eo Chriſtus: *Unde ememus panes?* Ut ipſe apertè videns, & cognoſcens indigentiam, inde clarè deprehendat celſitudinem miraculorum, ac operum Chriſti; ex quo valeat inveſtigare Philippus, cujuſnam filius ſit Chriſtus, opera enim cujuſque indicant parentem ejus: ſubvenire autem neceſſitate oppreſſis, non hominis, ſed filii Dei erat. Vide ſuprà num. 53. 69.

Ex ſuis operibus cognoſcitur quilibet cujus filius ſit.

Cum lapidaretur Stephanus, *Vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei, & ait, Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem, &c.* 70.

Actor. 7.

Actor.7. *&c.* Actorum 7. n 55. Eccleſia fatetur Jeſum ſedentem ad dexteram Patris, ut in hoc illius æqualitatem cum Patre prædicet; cur ergo Stephanus circumſeptus à perfidis Judæis ait, ſe vidiſſe Jeſum ſtantem, non potius ſedentem, ut Chriſti gloriam, & æqualitatem coram inimicis ſuis aperiat? Cur ſtantem dicit, quod ſervorum habitum innuit. Nullo ſanè efficaciori modo poterat Stephanus Chriſti gloriam, ac æqualitatem ejus cum Patre, eúmque Dei filium publicare, quàm ipſum in habitu opitulantis, ac ſubvenientis prædicare, ut homini laboranti ac crudeliter ab inimicis vexato, in auxilium adeſſet. Petrus Damianus ſerm. de S. Stephano. *Ne Patre minor eſſe putetur, ſtat cum ſtante, cum bellatore bellatur, quia lapidatur cum lapidato.* Expende verba: *Ne Patre minor eſſe putetur. Nec minus* decantatur æqualitas Chriſti cum Patre à Stephano, cum eum aſtantem in ſubſidium ſervi videat, quàm ſi eum ad dexteram Patris ſedentem atteſtaretur.

Subvenire oppreſſo Dei talis judex.

Damian.

71. Tenebatur Daniel concluſus in lacu leonum, volenſque Deus illi de alimento providere, cum Habacuc Propheta in Judæa ferret prandium quoddam meſſoribus ſuis, *Apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum in capillo capitis ſui, poſuitque eum in Babylone,* Daniel 14. n. 35. Valde mirum, quod Angelus aſportat Prophetam in capillo. Cur non potius per manum vel brachium ferebatur Propheta in auxilium hominis, in lacu inter leones detenti? Et ut moraliter dicam, tam difficiliter unus homo alteri auxilium præſtat, ut ad hoc veluti per capillos trahatur, & ducatur. Huc advoco Chryſoſtomum homil. 5. in Matth. in Imperfecto, dicentem: *Habacuc homo conſtitutus ab Angelo per comam capitis portabatur de Judæa in Babyloniam.* Expenda illud, *homo conſtitutus.*

Daniel.14.

Valde difficiliter unus homo alteri ſubvenit.

Chryſoſt.

Quæstio IX.

Quare non Petrum, vel alios Apoſtolos habet Dominus in conſiliarios?

72. Non quærit Dominus Petrum, ut ſalebat, nec Jacobum, vel Joannem, ſed Philippum ob multas rationes datas. Deinde nec unus, vel alter ſemper interrogando, eſt honorandus, ſed etiam alii, licet inferioris meriti condecorandi ſunt, ne primi ſuperbeſcant, & ne alii tanta humilitate depreſſi diffidant.

Omnes honorandi.

73. Non Petrum, cum quo Dominus valde frequenter habebat ſermonem, vocat ad conſilium. Petrus ſanè prudentiſſimus, ac fideliſſimus conſiliarius erat: tamen in conſilio attendebat potius ad Regis, quàm regni utilitatem. Sic cum audiret Chriſtum de ſua paſſione loquentem, ait ei: *Abſit à te, Domine; non erit tibi hoc,* Matth. 16. n. 22. Sicque in gloria Thaboris ait: *Bonum eſt, nos hic eſſe,* Matth. 17. n. 4. Quod quamvis videretur, in regis commodum cedere, ut dolores mortis evaderet; tamen in magnam regni perniciem fieret; cunctis enim gentibus æterna ſalus impediretur; & conſiliarius non eſt adhibendus, niſi qui audeat pro totius regni bono aſtare. Audito Joſeph conſilio à Pharaone pro frumento ad totius populi ſuſtentationem providendo, Pharao *vertit nomen ejus* ſcilicet Joſeph, *& vocavit lingua ægyptiaca Salvatorem mundi,* Geneſ. 41. num. 45. Cur non permanet nomen Joſeph, ſed in illud alterum Salvatorem mundi, mutatur? Joſeph interpretatur augmentum Domini ſui; bonus autem conſiliarius non debet eſſe in augmentum Domini ſui, ſed in commune bonum, & ſalutem; non unius, vel alterius, ſed in ſalutem mundi: *Vocavit Salvatorem mundi.*

Matth.16.
Matth.17.

Geneſ.41.

Conſiliarius eſt vocandus; non qui pro rege, ſed qui pro bono communi loquatur.

74. Solus Philippus vocatur in conſilium, & non alii; ut hoc morali documento inſtruamur, quod aliquando melius eſt, ut unus interſit in regis conſilio quàm quod multi conſiliarii ibi adſint. Peccat populus grandi peccato vitulum in deſerto adorans, pro ipſoque populo Moyſes deprecatur dicens: *Dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo: quem ſcripſiſti,* Exod. 32. n. 31. Poſtea vero flagravit populus carnium deſiderio: *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus eſt in populum, percuſſit eum plaga magna nimis,* Num. 11. n. 33. Et tamen Moyſes tunc pro populo, nec orat, nec loquitur. Cur tam diſpari modò ſe habet Moyſes nunc ab illo primo eventu? Idololatria vituli accidit, cum ipſe totius populi regimen teneret, at Iſraël plectitur ob carnium deſiderium, cum Septuaginta ex ſenioribus, Num. 11. n. 16. onus populi ſuſtinerent & felicius res contingit Iſraëli, cum unum haberet gubernatorem, & ducem, quàm cum plures ſortitus eſſet.

Exod.32.

Num.11.

Utilius vivere ſub uno gubernatore, quàm ſub multis.

Quæstio X.

Quare Judas non adſit conſiliarius in hoc negotio?

75. Judas denarios aſportabat; & tamen hac in re conſiliarius non eſt adhibitus. Ex quo ſic diſſerit Petrus Cellenſis lib. de Panibus, c. 1. *Dicit Dominus,* ait, *ad Philippum, unde ememus panes ut manducent hi, Domine Jeſu, non quæras à Philippo, quære à proditore tuo, hic habet manſupium cum Scribis, & Phariſæis; hic inſidiatur ſanguini tuo, hic habet denarios triginta, unde panes emantur ad ſatietatem omnis carnis.* Non aliunde habet Chriſti panis majus augmentum, quàm à Chriſti paſſione. A denario pretii ſanguinis Chriſti, ſeu ab illius mortis, ac crucis recogitatione cœleſtis panis debit ampliſſimas ſegetes, quibus univerſorum fames expellentur, cunctique populi ſaturabuntur.

Abbas Cell.

Sanguis Chriſti ad ſatiandum totum mundum.

76. Cur ergo Judam non adhibet ſibi conſiliarium? Reſpondetur communiter. Quia ipſe, ut ait Joannes 12. n. 6. *Fur, erat & loculos habebat.* Ac proinde ipſe Dominus eum non admittit, cum populi neceſſitati vellet ſubvenire. Ex conſiliario, quam unuſquiſque ſibi quærit facilè ejus mens, ac intentio ſuſpicari poteſt. Cum Saül noluiſſet habere in cauſa David Jonatham conſiliarium, 1. Reg. 20. n. 30. exploratum facè fiebat, quod ejus mortem moliebatur. Et cum, peccante populo grandi crimine vituli idololatriæ Dominus ſibi in conſiliarium adhibet Moyſen. *Dimitte me, ut iraſcatur furor meus:* inde apertum apparebat quod Dominus commiſereri, ac parcere populo intendebat.

Joan 12.

Ex conſiliariis, quos advocas, pateſit mens tua.

77. *Deo magis diſplicet crudelitas, quam latrocinium.* Reſpondeo ſecundò. In Juda duo grandia vitia regnabant; latrocinium, *fur erat, & loculos habebat*; ſecundum nimia crudelitas, viſcera ferrea in pauperes vendicabat; nam ex his, quæ portabantur partem aliquam in pauperes diſtribuebat; reliquam vero ſibi ſuffurabatur, ut notant expoſitores ad citatum Joannis locum Judas autem potius rejectus eſt ab hoc conſilio ob nimiam crudelitatem,& viſcera ferrea,quam ob latrocinii turpitudinem: nam primum vitium multum Deo deteſtabilius ſuper ſecundam iniquitatem.

78. Ponens Dominus rationem cum ſervis ſuis, oblatum quendam, ei debentem decem millia talenta, nec habentem unde redderet, mandabat ipſum venundari, ac uxorem ejus, filios, & omnia ſua: ille tamen procidens, poſtulans à Domino miſericordiam impetrat. Donatus iſte ſervus, tanta Domini benignitate, egreſſus à facie ejus, cum haberet quendam debitorem. *Suffocabat eum dicens, redde, quod debes*, ipſúmque in carcerem detrudit, quoad uſque univerſum ſolveret debitum. Quod agnoſcens Dominus illius eum ad ſe vocat dicens: *Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me, &c. Et iratus Dominus ejus tradidit eum tortoribus*, Matth.18. n.32. Quid eſt, quod Dominus tanta miſericordia ſe habuit in ſervum,valde ingentem auri copiam depopulantem, modò verò tam aſperè ob illius ſævitias in conſervum? Suſtinuit bonus Dominus ſervum ſuum latronem; non vero crudelem, & aſperum; ipſúmque, multas illius divitias furantem, diſſimulat, minimè vero cum illo videt inhumanum, & rigidum, ſed tunc diſtrictè in judicium contra illum procedit. D. Chryſoſtomus homil.62. in Matth. *Et quandoquidem*, ita, *decem millia talenta debebantur, non convitiatus debitori, ſed miſertus fuit: quando vero adverſum conſocium crudelitatem exercuit, tunc nequam, ac improbum ſervum appellavit.*

Matth.18. *In ſervo Dominus latrocinium ſuſtinet non verò inhumanitatem.*

Chryſoſt.

79. 3.Reg.21. Ait Elias Achab. *Occidiſti, inſuper & poſſediſti*, 3.Reg.21. n.19. Inter hæc duo vitia primum crudelitatem notat in occidendo, quaſi ex ipſa maximè diſpliceret; & poſtea ad illius malitiam, in iniquè rem alienam furando, ac poſſidendo divertit ſermonem. Et contra vero villicus ille diffamatus eſt apud Dominum ſuum quaſi diſſipaſſet bona ipſius. Et cum ipſe à Domino ſuo ad reddendam rationem vocaretur, convocatis debitoribus unicuique partem debiti remittit. Quod ſciens, *Dominus laudavit villicum iniquitatis, quia prudenter, feciſſet*, Luc.16. n.8. Latrocinii labe coinquinatus eſt, nam de furto, ac diſſipatione rei alienæ, ſcilicet Domini ſui, ut ait Carthuſianus, accuſatus eſt tamen ob pietatem in debitores tantum promeruit, ut ab ipſo dominico ore meruerit laudari, ac encomiis de prudentia extolli. D. Bonaventura: *Et ſi villicus iſte*, ait, *deteſtandus eſt, quia fraudem commiſit, ratione cujus villicus iniquitatis dicitur; & laudandus eſt, qui prudentur ſibi contra periculum remedium adinvenit.*

Luc.16. *Villicus, etſi iniquitatis, ob miſericordiam laudatur.*

Bonavent.

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus in hoc negotio non explicat ſuam ſententiam, antequàm à Philippo aliquid quærat?

Antequam Dominus in hoc conſilio à Philippo aliquid quæreret, poterat ipſe ſuam 80. *Ratio difficultatis.*
mentem aperire, v.g. ſi dixiſſet Chriſtus, quod tanta denariorum copia ſufficiebat pro emendis panibus ad hos homines providendos; quodque ipſi panes ex tali,& tali loco comparandi eſſent: neutrum ex his fecit Dominus, ſed ſua ſententia non explicata, à Philippo quærit, *Unde ememus panes.*

Reſpondeo quod Dominus in ſe habuit in 81. *Princeps in conſilio nec ſuos in ſuffragio compellat conſiliarios.*
hoc negotio, ut antequam ipſe mentem ſuam aperiret ab Apoſtolis quærendo, unde emerentur panes, quilibet liberè, & non reſpectivè ſuum ſuffragium proferret. Nam ſi Dominus ante alios ſuum judicium explicaſſet, tali reſolutione declarata, eos traheret, at compelleret in ſuam ſententiam,ut valde frequenter ſit magnatum judicio patefacto.

Cum meus Jeſus aſtaret coram Pontifice, ab 82.
hac interrogatus de doctrina ſua, ait, *Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt, quid locutus ſum ipſis*, Joan.18. n.21. A Pontifice Joan 18.
etiam ſciratur Chriſtus, quiſnam eſſet, & cum ille dixiſſet aliqua de æterno ſuo Parente. *Tunc Princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens, blaſphemavit, quid adhuc egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam: qui vobis videtur?* Matth.26. n.65. Quid eſt, quod Chriſtus Matth.26.
abſtinet ſe à ſuo judicio proferendo circa ſuam doctrinam, & in hac re vult, ut auditores teſtes advocentur: at vero Caïphas miro modo verbis, & factis Chriſti dictum damnat, nam Judæi in re valde execranda veſtes dirumpere ſolebant: & tunc ab aliis quærit, *quia videtur vobis!* Chriſtus Dominus, ut veritatis magiſter, *Chriſtus aliorum ſententiam liberam relinquit.*
in ſua doctrina non vult approbationem dare, ſed hoc aliorum judicio committit, ut ipſi integrè, & ſincerè, quid ſentiant, dicant. At verò iniquus Caiphas ante omnia Chriſti affatum tanquam blaſphemum reprobat,ac rejicit; & tunc ab aliis quærit, *quid vobis videtur?* Ut ſuo judicio prolato, alios ad ſimilem ſententiam cogat, & impellat. Euthymius. *Auxit etiam ſuo* Euthym.
dicto accuſationem, & blaſphemiam vocans reſponſum, & præjudicio damnans eum, & exinde cæteris viam faciens ad eum condemnandum, quaſi ſcilicet manifeſto ejus delicto cogens eos ad pronuntiandum ſententiam.

Joan.6.n 7. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum quid accipiat.

VERSIONES.

Syriacus. Ducentorum denariorum panis non ſufficeret eis, quum quid minimum ſinguli

guli eorum acciperent.
Vatablus, Pa- Ut unuſquiſque puſillum
gninus. quippiam accipiat.

EXPOSITIO VI.

83. *Qui ſpiritu humano agitur, ſolùm humana intendit.* ALII Apoſtoli, ut refert D. Marcus 7. n. 37. & jam notavi q. 3. dixerunt: *Euntes emamus panes ducentis denariis.* Philippus autem, tanquam de victu magis ſollicitus, vel providus, ac majorem habens notitiam de loco illo reſpondet, non ſufficere ducentorum denariorum ſummam, quam viginti noſtri aurei, plùs, minúſve, conficiunt. Philippus verò divinæ virtutis immemor, ſolùm humana ſubſidia, non verò
Lytanus. præterita miracula conſiderabat, ut ait Lytanus: Philippus ſpiritu humano ductus ſolum ad temporalia media erat intentus. Aliter verò Beatiſſima Virgo divino Spiritu repleta, cum in Cana vinum defeciſſet, ad ſolam Dei potentiam re-
Joan. 2. currit: *Vinum non habent,* Joan. 2. ubi remedium certiſſimum invenit.

QUÆSTIO XII.

An hæc pecunia ducentorum denariorum haberetur in collegio Apoſtolico: & quomodo Philippus ait, quod non ſufficit?

84. *Prima ſententia.* VUlgaris hæc quæſtio: An Apoſtoli habuerint hanc ducentorum denariorum ſummam? Quod illam haberent, affirmant aliqui; tum quia Philippus ducentorum denariorum fecerit mentionem; tum quia Apoſtoli apud Marcum citatum dixerint: *Euntes emamus panes ducentis denariis.*

85. *Secunda ſententia.* D. Thom. Lyran. Janſen. Carthuſ. Maldonat. Cyrillus. Caietan. Barradas. Secunda, & oppoſita ſententia eſt D. Thomæ, Lyrani, Janſenii, Carthuſiani, Maldonati, Cajetani, Barradas, quam ego libentiſſimè amplector, utpotè conformem Apoſtolicæ paupertati. Sic loquitur D. Cyrillus in præſenti. *Unde ememus panes, dixit Chriſtus, ut paupertatem Diſcipulorum oſtenderet, qui jam pridem colligendi æris abjecto ſtudio; unde emere, non haberent.* Verba illa apud Marcum, dicta ſunt ab Apoſtolis per ironiam, ut ex communi ſententia dixi quæſt. 3. Ad ſaturandos enim quinque millia hominum, non ducenti denarii, ſed quinque millia videbantur neceſſarii. Sicque Philippus ducentorum denariorum numerum appoſuit, tanquam quid impoſſibile referens ad tantam multitudinem ſaturandam.

86. Et ait Philippus, *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis.* De æterno tamen Parente
Joan. 14. loquens, Joan. 14. n. 18. ait: *Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis.* Corporalis panis in tam amplo numero non ſufficit, & unus Pater ſufficit. Quidquid Dei, quamvis minimum eſt abundans:
D. Anton. Omne vero terrenum minimè ſufficit D. Anton. p. 1. tit. 5. cap. 4. §. 3. *Namſi quid perfectè, ait, & totaliter, & planè poſſideatur, non ſufficit panis, id eſt, refectio ejus ad ſufficientiam: & ſi aliquando reficiat, Pater perfectè reficit.*

87. *Aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere*
Pſalm. 101. *panem meum,* Pſ. 101. n. 5. Macerie tabeſcebat anima ejus, & rationem apponens, non ait, *quia oblitus ſum comedere panem,* tantum, ſed addidit *meum.* Quidnam denotat per panem ſuum, ipſe enim quotidie comedebat corporale alimentum? Quidnam erat iſte panis, cujus penuria tabeſcebat? Panis iſte Deus ipſe erat; corporali enim pane ſumpto, adhuc anima conſumebatur fame, quidquid enim Dei ſolum ipſam reficit, & impingueſcit. D. Bernardus ſerm. *Ecce nos relinquimus omnia.* Sic diſſerit: *Macilentiſſimus iſtorum facies contemplatus, recordamur Prophetæ gementis mirabiliter, & dicentis: Arui cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum. Quid hæc proſunt? Non ſunt naturales cibi; magis famem hæc provocant, quam extingunt. Nimirum ad imaginem Dei facta anima rationalis, cæteris omnibus occupari poteſt, repleri omnino non poteſt. Capacem Dei, quidquid Deo minus eſt, non implebit.* *Solùm quæ Dei ſunt, reficiunt.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Philippus ad interrogationem ſibi propoſitam formaliter, & directè non reſpondit?

QUæſivit Dominus à Philippo, *Unde ememus panes?* D loco erat interrogatio, ipſe autem ait: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis,* ad interrogationem debeat reſpondere, quod ex tali, & tali loco cibi erant comparandi, vel in tali, & tali loco inveniendi. Cur ergo hac quæſtione omiſſa ad ſumma denariorum recurrit? 88. *Ratio difficultatis.*

Reſpondeo primò. Quod in præfatas interrogatione duo continebantur; unum expreſsè, ſcilicet locus, in quo panes erant emendi; ſecundum denarii neceſſari ad hujuſmodi emptionem. Philippus autem reſpondet ad hoc ſecundum, quod ſupponebatur, & magis ei videbatur impoſſibile, tantam ſcilicet ſummam denariorum habere. Secundò Philippus hac in re totus erat divinæ virtutis immemor, & ſolum ad humana ſubſidia intentus: & qui ſolum de terrenis cogitat, errat, & neſcit perfectè loqui, ac appoſitè reſpondere. 89. *Philippus reſpondet ad id, quod ſupponebatur.*

Tertiò, Philippus recurrit ad ſummam denariorum: reſpondit enim ad id, quod magis ægrè ferebat, eique durius videbatur, homini enim nil acrius, ac perdifficilius, quàm è proprio marſupio pecunias, proferre, dare, ac elargiri. Ingreditur Chriſtus Dominus Zachæi domum, & cum admirabilem habuiſſet ſermonem exhortans ad fidem, ſpem, charitatem, ac pœnitentiam, ait ei Zachæus: *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; & ſi quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.* Luc. 19. n. 8. Zachæus, ut notant Janſen. Cornel. à Lapide, ac alii. Judæus erat, & fidelis *eo quod filius ſit Abrahæ,* cum ſpe vivens: Cur ergo ipſe non profert in medium fidem, & ſpem ſuam ſed ſolum charitatem in pauperes: *Do pauperibus:* & juſtitiam ejus in proximos: *Et ſi quid aliquem defraudavi* &c. Zachæus adhuc ex humano ingenio loquebatur, illúdque de ſe atteſtabatur, quod ſibi valde aſperum, & arduum videbatur, ut ſcilicet pecunias è manibus ſuis dimitteret, alienaret, in alioſque transferret, ac daret. 90. *Homini valde durum pecunias à ſe dimittere.* Luc 19. Janſen. Cornel.

91. *Homines aliquando aliis remedia impediunt.* Quartò. Valdè mirum, quod Philippus nolens his hominibus de remedio, ac ſubſidio providere, Chriſto etiam, de hac re cogitanti impedimenta opponat. *Ducentorum denariorum*, Valde miſera hominis conditio, quod unus non ſolùm nolit, vel non poſſit aliis ſubvenire, ſed etiam alterum volentem, ab hac cogitatione avertere, intentet. Mortuo Lazaro, venit Chriſtus in domum Marthæ, cui ob demortuum fratrem mœrore valdè confectæ Dominus ait: *Reſurget frater tuus*, Joan.11.num.23. Ipſa reſpondet: *Scio, quia reſurget in noviſſimo die.* D.Chryſolog. ſerm.63. *Martha, Poteſt, poteſt Deus ſuſcitare ad temporale ſignum mortuum unum qui tunc omnes mortuos ad vitam perpetem ſuſcitabit. Martha, ante te eſt reſurrectio, quam tam longè mittis.* Mulier audis Chriſtum, dicentem: *Reſurget frater tuus:* quod de illo diei, ac horæ præſenti articulo intelligebatur: atque ſi tecum eſt ipſa vita loquens, quæ omnes mortuos ad vitam evocare valet, cur ad tam longum tempus, ad noviſſimum ſcilicet diem, rem remittis? Et cum Dominus ad Lazari ſepulchrum pergeret, ait Martha: *jam fœtet, quatriduanus eſt.* Humanum ingenium. Mulier non volebat vitam fratri impendere: & tamen Chriſto, in illo temporis momento ad Reſurrectionem properanti, obſtacula objicit, retardare conatur, & ad ultimum tempus hominis reſurrectionem remittere intentat.

Joan.11.

Chryſol.

92. Quintò. Philippus in hac ſua reſponſione non apponit, quod poteſt ſufficere, v.g. trecentos denarios, ſed id, quod non ſufficit: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt:* nec ſe convertit ad divinam potentiam, in qua remedium certum aderat, ſed ad humana ſubſidia, in quibus difficultatum montes apparebant. O quàm plures conſiliarii hoc ebibunt ingenium, ut in ſuo ſuffragio ferendo prætermittant ea, in quibus certum ineſt ſubſidium, & ſolùm de his ſermonem faciant, ubi difficultatem voragines implicantur?

Humana conditio ſolùm difficultates ſcit opponere.

93. Flagravit populus carnium deſiderio, atque Deus Moyſi, ſe ei carnes daturum, non per unum, aut alterum diem, ſed per integrum dierum menſem. Cui ait Moyſes: *Sexcenta millia peditum hujus populi ſunt, & tu dicis, dabo eis eſcam carnium menſe integro: nunquid ovium, & boum multitudo cadetur, ut poſſit ſufficere ad cibum? Vel omnes piſces maris in unum congregabuntur, ut eos ſatient?* Num.11. num 21. In quo, ut ait Abulenſ. *dicit eſſe difficile, poſſe dari carnes tantæ multitudini.* Cur non confugis Moyſe ad divinam Omnipotentiam, quam tot ſignis es expertus in Ægypto, unde ei dicitur: *Nunquid manus Domini invalida eſt?* Sed potius totus intendis ad grandem difficultatem quod, ut tantus populus ſaturaretur, veluti neceſſarium ſit, ut omnes circumjacentes Provinciæ univerſos ſuos greges ſuppeditent. Omitto hic quæſtionem: An Moyſes in hoc negotio deliquerit? Quam quæſtionem pertractant ibi Abulenſis, Lyranus, Lorinus, & alii. Illud tamen ponderandum, quod immediatè ſequitur in textu. *Deſcenditque Dominus per nubem, auferens de ſpiritu, qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris*, ibid. n.25. Magnum moralem documentum. Meritò qui in his quæ ad populi bonum ſpectant, non recogitat ea, quæ opem afferre poterant, ſed illa potius, in quibus multa per difficilia apparebant, illi ſocii, ac conſiliarii in regimine adhibentur, ut in neceſſariis univerſæ rei publicæ provideant.

Num.11. Abulenſ.

Conſiliarius non de difficultatibus, ſed de medio agat.

Abulenſ. Lyranus. Lorinus.

Obſidione facta ab inimicis, gravi fame premebatur Samaria. Tunc Eliſæus, ſequenti die magnam rerum abundantiam, denuntiat: *Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius ſimilæ uno ſtatere erit; & duo modii hordæi ſtatere uno in porta Samariæ*, 3.Reg.7.n.1. Tanta erit rerum copia, ut modius ſimilæ ſiclo uno venundetur. Audiens autem hoc unus ex intimis aulicis regis, ſuper quem rex manum incumbebat, Homini Dei ait: *Si Dominus fecerit etiam cataractas in cœlo, nunquid, poterit eſſe; quod loqueris?* Tunc illi reſpondit Eliſæus: *Videbis oculis tuis, & inde non comedes:* Sic enim factum eſt in introitu portæ dux iſte conculcatus periit. Sed cur tam acceleratè in tam rigidam pœnam incidit aulicus iſte; immò indilatè ſuam futuram pœnam, quam poſtea paſſus eſt, audit, ut notat Cajetan. Et meritò ſanè. Qui enim, in preſſura, & fame neſcit recogitare, niſi illa, quæ difficultatem ingerebant, quod ſcil. tanta eſuries nequibat tanta ſaturitate commutari; non verò mentem vertit ad ea, in quibus auxilium adeſſe valebat, ad Dei ſcilicet virtutem per Prophetæ verbum atteſtatam, ſuffocatus pereat, ne amplius in regis conſilio, ac conſiſtorio aſſiſtat, aut interveniat. Ad tantam rerum abundantiam duo leproſi occaſionem miniſtrabunt. Sicque ad totam hanc multitudinem ſaturandam, non panes ducentorum denariorum, ſed quinque panes, & duo piſces, Dei accedente virtute, ſatis, ſupérque erunt. 94.

3.Reg.7.

Cajet.

Indignum conſiliarius, qui ſolùm difficultates ſcit opponere.

Quæstio XIV.

Quare Apoſtoli in Samaria confugiunt ad Chriſti patientiam; non verò in hoc præſenti caſu?

Cum Dominus appropinquaſſet Samariam, miſit ante ſe Apoſtolos, ut nuntiarent ejus adventum, & pararent hoſpitium. Samaritani noluerunt eum recipere. Unde indignati Apoſtoli dixerunt: *Domine, vis dicimus, ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos*, Luc.9.n.54. In Samaria tanquam Chriſti Diſcipuli ſe exſtimabant virtutem obtinere ad ignem de cœlo immittendum, ut illam gentem igne perimerent, in hoc vero deſerto minimè ad Chriſti virtutem confugiunt, ut tantæ penuriæ, ac neceſſitati ſubveniat. Apoſtoli adhuc imperfecti ſe multam potentiam ad puniendum habere cogitabant; hic tamen ad opem ferendam nil de Chriſti virtute venit in mentem: attamen ipſe Dominus, ut omnium Salvator, maximè in miſericordiam, ac benignitatem propenſus, citato loco Luc.9.n.56. increpavit illos dicens: neſcitis cujus ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit *animas perdere, ſed ſalvare.* Et Joan.3. n.17. ait ipſe Chriſtus: *Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum ſed ut ſalvetur mundus per ipſum.* Vide multa de hoc verb. *Miſericordia.* 95.

Ratio difficultatis.

Luc.9.

Luc.9.

Joan.3.

Aliter mundialium ingenium ſe habet; quorum tota poteſtas intenta eſt, non in bonum, ac utilitatem aliorum, ſed in eorum damnum, & perniciem. Cum reipublicæ ſuæ cauſa Iſraëlitæ procederent ad bellum contra Philiſthiim, *Non eſt inventus enſis, & lancea in manu totius populi,* 96.

3.Reg.13.

qui

2.Reg.15. *qui erat cum Saüle, & Jonatha,* 2.Reg.13.n.22. tamen poſtea eſt Saül mandato Doëg Idumæus *irruit in Sacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta quinque viros veſtitos Ephod. Nobe autem civitatem Sacerdotum percuſſit in ore gladii*, 1.Reg.22.n.18. Antea non erat gladius, nec lancea in manu uniuſcujuſque; & modò plures ad unam civitatem diruendam inveniuntur? Ad tutamen, ac defenſionem reipublicæ non erat gladius, vel lancea; ad probos autem, & rectos Domini Sacerdotes jugulandos, ac interficiendos gladii ſuperſunt, atque ſuperabundant.

Poteſtas humana ad perdendum, & non ad bonum.

97. Cur Chriſtus Dominus taceret cum Pilato, ipſe iniquus judex ait Domino: *Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te,* Joan.19.n.10. Meritò D.Ambroſ. ſerm.10. in Pſal.118. ait: *Poteſtas iſta poteſtas tenebrarum eſt.* Perverſus judex de ſua juriſdictione loquens aſſerit, quod habet poteſtatem crucifigere, & poſtea dimittere! Tota iniqui poteſtas per ſe primò verſatur, & intendit, ut damnet, ac perimat, nocumentúmque afferat.

Joan.19. Ambroſ. *Poteſtas humana intenta ad malum.*

Joan.6.n.8. Dicit ei unus ex diſcipulis ejus Andreas frater Simonis Petri.

Num.9. Eſt puer unus hîc, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces; ſed hæc quid ſunt inter tantos.

VERSIONES.

Arias. Eſt hîc puerulus quidam, habens quinque panes, & duos piſciculos.

Syriacus. Habens ſecum quinque placentas hordaceas, & duos piſces, ſed hæc quid ſunt ad omnes.

Nonius, Lucas Burgenſis. Et duos piſces aſſos.

Euthymius. Sed hæc quæ ſunt inter tam multos.

Alter Textus.

Matth.14. num.17. Reſponderunt ei: Non habemus hîc, niſi quinque panes, & duos piſces.

Marc.6. num.38. Et dicit eis: Quot panes habetis? Ite & videte. Et cum cognoviſſent, dicunt, Quinque panes, & duos piſces.

Luc.9.n.13. Ait ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non ſunt nobis pluſquam quinque panes, & duos piſces.

EXPOSITIO VII.

ANDREAS *fratres Simonis.* Apoſtolus iſte non ſolùm nominatur hîc Andreas, ut fit Joan.12.n.22. *Venit Philippus, & dicit Andreæ, Andreas rurſum, & Philippus;* ſed hîc ulterius Simonis frater notatur, ut hoc ſigno veluti innuatur, quod res, quæ hîc agebatur aliquid peculiare haberet cum Petro. Petrus conſtitutus erat à Chriſto Princeps, & caput orbis: in præſenti tractabatur, ut turbæ fameſcenti in deſerto alimenta providerentur rectè ergo Andreas ingrediens in hoc conſilium Simonis frater deſcribitur tanquam quod res ipſa, & miraculum hoc eſurientes turbas paſcendi, peculiariter ad Petrum attineret. Ut inde prælati inſtruerentur quod nil magis affine eis incumbit, quàm quod ſuis ſubditis fameſcentibus alimenta provideant. 98.

Joan.12. *Prælati eſt, ſubditis fameſcentibus promedere.*

Eſt puer unus. Unus ſcilicet, ait D.Ant.Ulyſſiponenſis ſerm.in 4.Domin.Quadrag. cum Deo conjunctus, qui Chriſtum ſequatur, in ſua offerens. Puer in Scriptura frequenter famulum ſignificat. Gen.22.n.5. Abulenſis in c.14. Matth q.83. ſervum ſignificare vult in præſenti, tanquam quod eſſet famulus alicujus de turba. Seu potiùs puer hic, eſt adoleſcens quidam conſanguineus, amicus, vel comes alicujus Apoſtoli. Moraliter, non aliquis Apoſtolorum ſed puer unus panes, & piſces aſportat: Apoſtoli in prædicatione, ac rebus ſpiritualibus verſabantur occupati: & qui ſpiritualibus incumbit, non ſe terrenis, ac temporalibus committit, & implicat. 99.

Ant.Ulyſſ. Geneſ.22. Abulenſ.

Habens quinque panes, & duos piſces. Hæc dixit Andreas, ut docent D.Chryſoſt. homil.41. in Joan. Euthymius, Lyranus, Hugo, cum excellentior fide eſſet Philippo; non tamen perfectus extabat. Hæc autem protulit Andreas, non ſimpliciter ex ſe, ſed quia audierat ex Scriptura, quod Eliſæus 4.Reg.4.n.44. viginti panibus multiplicatis populum ſaturaverit, itaut ſuperfuerit. Sic putabat Andreas, ut inquit Chryſoſt. de paucioribus pauciora, de pluribus plura facienda fore. Sed Chriſtus Dominus nulla ſubjecta materia indigebat, de nihilo enim omnes cibos creare volebat. Aliquantulum Andreas credens, ut ait Hugo, præſentia commutavit, ſed quia non ad perfectionem fidei venerat, ſubdit: *Quid hæc inter tantos.* 100.

Chryſoſt. Euthym. Lyranus. Hugo. 4.Reg.4. Chryſoſt.

QUÆSTIO XV.

Unde hujuſmodi panes, & piſces fuerint habiti? Explicatúrque, quomodo Evangeliſtarum textus cohæreat.

HOs panes fuiſſe venales exiſtimant Euthymius, Maldonatus, Cornelius à Lapide in cap.14.Math. Fortè ab aliquo in deſertum confluente turba, deducti ſunt, ut ibi carius venderentur. Toletus verò in cap.6.Joan. tenet, fuiſſe alicujus de turba. 101.

Euthym. Maldon. Cornel. *Panes venales.*

Contrarium docent D.Chryſoſtom.hom.50. in Matth. D.Cyrillus lib.3. in Joan. Leontius, Theophylactus, Albertus Magnus, Barradas, & alii: Hos panes, & piſces fuiſſe Apoſtolorum vel 102.

Chryſoſt. Cyrill. Leont. Theoph.

A b Magn. Barradas. vel per eleemoſynam datos, vel per eleemoſynam ab aliquo viro pio in deſertum miſſos. Et hæc ſententia mihi magis placet. Ad hoc multum urgent Evangeliſtarum Matthæi, Marci, & *Panes Apoſtolorum.* Lucæ verba; inquiunt enim Apoſt. *Non habemus, niſi quinque panes, & duos piſces.* Nec ſatisfacit Euthymius: Quia cum illa eſſent venalia, facilè poterant haberi; & ideò Apoſtolos ſic reſpondiſſe. Quæ enim venduntur, non dicuntur propriè à nobis haberi, niſi poſtquam illa comparamus, dum enim hæc tractabantur, poterant ab alio emi.

103. *Andreas de ſuis nunciat.* Panes, & piſces Apoſtolorum erant. Ex quo maximè laudandus eſt D. Andreas, qua non aliena, ſed quæ ſui erant, & ad ſe ſpectabant, annuntiat, ac exponit ad commune omnium bonum & utilitatem.

104. *Concordia Evangeliſtarum.* Secunda quæſtionis pars de contextu Evangeliſtarum. Poſt Philippi datam reſponſionem ſcribit Joannes id, quod Andreas protulit, cum tamen alii tres Evangeliſtæ, ut patet ex eorum textu, de Apoſtolis verba proferant. In quo, ut August. ait D. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum cap. 46. eſt ſumma cohærentia: quod enim Andreas apud Joannem de quinque panibus, & duobus piſcibus ſuggeſſit, hoc cæteri Evangeliſtæ, pluralem numerum pro ſingulari ponentes, ex diſcipulorum perſona retulerunt. Auguſtinum communiter ſequuntur Recentiores. Tolet. Toletus verò in cap. 9. Lucæ annotat. 27. ſic ordinat Evangeliſtarum textum. Poſt Philippi verba dixit Andreas: *Eſt puer unus.* Tunc ſequitur, quod tres Evangeliſtæ referunt: Dixit Apoſtolis Chriſtus, *Vos date illis manducare.* Apoſtoli autem, ut narrant D. Matthæus, & Lucas, inquiunt, *non habemus, niſi quinque panes.* Jeſus autem ad majorem evidentiam, & claritatem miraculi, ut illi ſe ipſos omni humano ſubſidio deſtitutos agnoſcerent, ait illis, ut ſcribit D. Marcus, *Ite, & videte,* &c.

105. *Chriſtus cuncta videns, & multa diſſimulans.* Maximè Chriſti Domini prudentia, in ponderanda, quæ cuncti paſtoribus, ac regibus præbet alta documenta. Interrogat Dominus Philippum, interrogátque Apoſtolos, & audit Andream, ut magis, evidentia miraculi clareſcat, maximéque eorum minima, ac tenuis fides appareat; Omnes enim ad ſubſidia humana converſi multam difficultatem opponunt. *Non habemus, niſi quinque panes*, Iterum: *Quid hæc inter tantos?* Et ſpem de miraculo non concipiunt, cum tot mirabilia in Chriſto vidiſſent. Et tamen Dominus eos hic non in- Matth. 8. crepat ut alibi fecit: *Modicæ fidei*, Matth. 8. num. 26. Interrogat, quamvis cuncta penetret, ut omnibus notum, quod bonus Prælatus omnia interroget, ſciat, ac cognoſcat; aliquando verò increpationem omittat. Ut Prælatis ſi documentum, ne ſemper in ſuos acri reprehenſione invehantur, neque eos ſemper objurgent, ſed aliquando aliqua diſſimulent, & prætermittant.

106. Transfiguratur Chriſtus in monte coram Moyſe, & Elia, ac ſuis diſcipulis: *Et reſplenduit facies ejus ſicut Sol, veſtimenta autem ejus facta* Matth. 17. *ſunt alba ſicut nix,* Matth. 17. n. 2. Sed cur non eodem fulgore vultus, ac veſtimenta irradiant? Nunquid minori pulchritudine niteret Dominus, ſi illius indumenta veluti Sol reſplendeſ- Apoc. 12. cerent; in Apocal. 12. num. 1. Mulier illa magna apparet amicta Sole: ad quid ergo tam diverſus fulgor in Chriſto viſitur! Sol minutiſſima videt, & valde recondita penetrat. At verò nix cadens cooperit, tegit. In illo alto conſilio in Thaboris vertice perſonam gerebat Chriſtus Dominus ſupremi Principis, ac doctoris: *ipſum audite.* Reſplendet ergo facies ut Sol; *Prælatus etſi multa ſciat, aliqua contegat.* veſtimenta ejus ut nix: magnus enim Princeps, veluti Sol, cuncta debet videre: cognoſcere, ac penetrare; tamen veſtimenta veluti nivis vice fungantur, ut aliquos aliorum defectus velent, contegant, ac aliquando diſſimulent. Hoc eſt celebre effatum D. Bernardi, *Princeps cuncta* Bernard. *videat, multa diſſimulet,* &c. Vide ſuprà cap. 6. num. 50.

QUÆSTIO XVI.

Quare quinque hordeacei, & duo piſces eliguntur in materiam hujus miraculi, & non plures, vel pauciores?

AD myſticum, ac moralem ſenſum confugiunt Patres in hac re, Gloſſa, Beda, 107. Gloſſa. Beda. Haymon, ſanctus Thomas inquiunt, quod Haym. quinque panes ſignificabant legis doctrinam, D.Thom. quæ in quinque libris Moyſis continetur. Dicuntur autem panes hordacei propter duritiem, & imperfectionem ipſius legis. Per duos autem piſces, qui ſaporem pani dabant interpretantur doctrinam Pſalmorum, & Prophetarum. Lex enim vetus, ut ait D. Thomas, non ſolum habe- D.Thom. bat quinque libros Moyſis, ſed etiam Pſalmos, & Prophetas. Unde Chriſtus D. Luc. 24. n. 44. Luc. 24. dixit: *Quæ ſcripta ſunt in Lege, & Prophetis, & Pſalmis de me.*

Secundò, D. Anton. Ulyſſiponenſis ſerm. in 108. 4. Dominica per hos panes, panes pœnitentiæ Ant. Ulyſſ. interpretatur. Quinque panes ſunt, ait, caſtigatio, & attritio quinque ſenſuum. Duo autem piſces, unus eſt charitas, alter ſpes in preſſuris. Aliter etiam explanat S. Pater. Quinque panes *Quinque panes pœnitentiæ.* pœnitentiæ ſunt: *Dolor de omiſſo, ſecundus pudor de commiſſo, tertius horror judicii, quartus timor ſupplicii, quintus ardor pœnitudinis. Piſces duos ſunt, propoſitum melioris vitæ, & ſpes obtinendi veniam.* Idem ferè habet Albertus Alb. Magn. Magnus.

Tertiò, D. Auguſtin. lib. octoginta trium 109. quæſtionum quæſt. 71. ſic ait: *Duo piſces, qui* Auguſt. *ſaporem ſuavem pani dabant, duas illas perſonas videntur ſignificare, quibus populus ille regebatur: ut per illas conſiliorum moderamen acciperet, regiam ſcilicet, & Sacerdotalem. Quorum officium erat, procellis, ac fluctibus popularibus nunquam frangi, atque corrumpi, & violentas turbarum contradictiones, tanquam adverſantes undas, ſæpè dirumperet interdum eis, cuſtodita ſua integritate, cedere.* Per quinque panes hordeaceos, exiſtimat S. Pater, ſig- *Bonus Prælatus nulla populi commotione frangitur.* nificari populi multitudinem; per duos autem piſces, duas poteſtates, regalem ſcilicet, & Sacerdotalem, adumbrari: duplex autem hæc poteſtas populi multitudinem condit, & ſaporat, ut piſces panes. Et ſicut piſces nulla commotione aquarum, nulla adverſa tempeſtate franguntur, ſed firmores conſiſtunt, ut in nullo fracti

fracti videantur. Sic excellentiſſimi Principes, & magni Prælati nullis popularibus commotionibus, ac altercationibus perturbantur, nec franguntur, ſed ſemper invicti conſiſtunt. Et ſi aliquando cedunt, hoc præſtant ex animi prudentia; ac firmitate, ut ait D. Auguſtinus, *Cuſtodia ſua integritate cedunt.*

110. Chryſoſt. Quartò. D. Chryſoſtom. homil. 41. in Joan. *Hinc*, ait, *deliciis dediti intelligant, quid magni illi viri, & admirabiles comederint, quam vilis, & modica eorum menſa fuerit. Intueamur eorum in omnibus abſtinentiam, & imitemur.* *Preſſura tempore Principes parco cibo utatur.* Apoſtolicæ abſtinentiæ magnum hic nobis præbet exemplum. Deinde quoddam morale documentum hauriamus. Chriſtus ſupremus Rex. Apoſtoli Principes orbis conſtituti; & tamen pro eorum victu, non aliquis panis triticeus, ſuavis, & dulcis, ſed hordeaceus; erant enim turbæ fameſcentes in deſerto. Diſcant Principes, diſcant Prælati, dum ſubditi rerum penuria laborant, ipſi multarum copiæ, ac ſuavitati indulgeant, ſed tantum neceſſariis contenti ſint. Dormienti Eliæ ſub junipero adeſt Angelus, qui ſurgens *reſpexit, & ecce ad caput* 3. Reg. 19. *ſuum ſubcineritius panis, & vas aquæ*, 3. Reg. 19. numero 6. Sed cur Angelus non præbet ei panes, & carnes, ut corvus miniſtraverat, vel prandium, ut Propheta detulit ad Danielem in Lacu; quod Angelus facilè exhibere poterat? Totus populus fame premebatur; Elias igitur, qui veluti totius populi habenas tenebat, par- Tertull. co, & modico cibo utatur. Tertull. de jejunio adverſus Pſych cap. 9. *Conſtitui oportebat*, ait, *exemplum docens tempore preſſuræ, & perſecutionis, & cujuſcumque circumſtantiæ xerophaginis eſſe vivendum.* Per xerophaginas intelligit cibum pœnitentiæ, ſiccum, & auſterum.

101. *Menſa ſtatui ſic proportionata.* Vel; ſi dicamus, ut quibuſdam placet, quod hujuſmodi panes fuerint alicujus de turba. Panes hordeacei ad cibum vulgaris gentis, & communis turbæ deferuntur: Sit panis & menſa proportionata ſtatui, & conditioni. Ingrediens Rex convivii triclinium, ut videret invitatos, *Vidit hominem non veſtitum veſte nuptiali: & ait illi amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem. Tunc ait Rex miniſtris:* Matth. 22. *Mittite eum in tenebras exteriores*, Matth. 22. n. 11. Cur ob veſtitus defectum à nuptiali con- Euthym. vivio expellitur? Ut notavit Euthymius. *Juſtè*, ait, *illum ejicit, qui ornatus non erat.* Non enim decebat, ut à pallio, ac veſtitu menſa diſcreparet; & qui in humili, ac ſordido habitu erat, in ſplendido, ac lauto convivio accumberet.

Joan. 6. n. 10. Dixit ergo Jeſus, facite homines diſcumbere: erat autem fœnum multum in loco: diſcubuerunt ergo viri numero quaſi quinque millia.

VERSIONES.

Syriacus. Efficite, ut omnes homines diſcumbant; erat autem gramen multum in loco.

Theophyl. Diſcubuerunt viri numero

Euthym. fermè quinquies millia.

ALTER TEXTUS.

Matth. 14. num. 18. Qui ait, afferte mihi illos huc. Et cum juſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum.

Marc. 6. num. 39. Et præcipit illis, ut accumbere facerent omnes ſecundùm contubernia ſuper viride fœnum.

Luc. 9. n. 22. Erant autem ferè viri quinque millia; ait autem ad diſcipulos ſuos, facite illos diſcumbere per convivia quinquagenos.

Num. 23. Et ita fecerunt. Et diſcumbere fecerunt omnes.

EXPOSITIO VIII.

Dixit *ergo Jeſus.* Prætermittit id Joannes, quod Matthæus ſcribit, nempe 112. quod audito reſponſo Andreæ dixit Dominus, *afferte mihi eos huc.* Cur ergo fuiſſent allati panes, & piſces, dixit ergo Jeſus, *facite homines diſcumbere.* Juſſit diſcumbere, non ſedere, ut notat Alcuinus. Sic enim ſolito Alcuin. modo accumbendo ad menſam comedebant veteres; à quo modo Dominus ſuos convivas non vult diſcedere. Marcus ſcribit, *ut accum-* D. Marc. *bere facerent ſecundum contubernia*: hoc eſt per cœtus *centenos, & quinquagenos*: ut ita Apoſtoli ſine confuſione omnibus providerent, & unuſquiſque nemine prætermiſſo ordinatim ſuam potentiam acciperet. *Erat autem fœnum multum in loco*, ut notat Marcus, *viride fœnum*, ſeu viridis herba, ut ait Theophylactus, primo veris menſe Paſcha Theoph. celebrabatur; & deſcribitur, ut ait Caieta- Cajetan. nus, locus congruus ad ſedendum, Deus attendit ad commoditatem, & opportunitatem ſuorum. *Deus ſuorum commoditates attendit.*

Fœnum multum in loco. Moraliter Euſebius 113. Emiſſenus in 4 Dominica. *Super fœnum turbas* Emiſſen. *diſcumbere facit, quatenus hoc cibo ille intelligat eſſe indignum, qui nondum ſuper fœnum diſcumbit, Propheta enim dicit: Verè fœnum eſt populus. Quicumque igitur es, qui vis ſatiari de panibus Chriſti, diſcumbe priùs ſuper fœnum, priùs fœnum te eſſe cognoſce.* Expende ultima verba. Qui ſuæ utilitatis cognitionem obtinet, hic aptatur, ut divinis favoribus, ac Chriſti menſa dignus inveniatur. D. Paſchaſius lib. 6. in Matth. ait: *Jubet recumbere ſuper fœnum, ut ſuprà, quam calcaverunt, carnem, ſedeant, & ſuper omnes flores illius: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tanquam flos fœni.* Teſte Iſaia 40. numero ſexto. Omnis gloria fœno comparatur; qui ergo ſpreta mundi gloria humilis invenitur, aptus fit, ut Chriſti menſæ accumbat. *Cognitione ſuæ vilitatis aptatur homo ad divinos favores.* *Qui mundana contemnunt, ad Chriſti menſam veniunt*

Diſcubuerunt ergo. Illa particula *ergo* illa- 114. tionem facit ex præcedentibus, ut ſenſus ſit, ideo

ideo diſcubuerunt, quia diſcipuli, à Domino imperati, illos diſcumbere fecerunt: tanta obedientia Dominum ſequebantur, ut nec vellent requieſcere, niſi ex Domini juſſu. *Quaſi*, ſic etiam Lucas *ferè*. Matthæus, & Marcus abſolutè ponunt numerum. *Quinque millia.*
Græcus. Textus Græcus adſcribit particulam minuentem; & eſtò non ponatur, nulla eſt contradictio:
Toletus. quia, ut notat Toletus, in magnis ſuppntationibus adſcribitur numerus abſolutus, eſtò aliquid parum deſit. *Quinque millia.* Quinquenarius numerus quinque ſenſus indicat, ut ait
Alcuin. Alcuinus, mille perfectionem: perfectis ſenſibus Chriſto adhærere debemus. *Perfectè Chriſto adhærendum.*

115. D. Matthæus 14. n.41. ait, quod fuerit manducantium numerus *quinque millia virorum,*
D.Matth. *exceptis mulieribus, & parvulis.* D. Vincentius
D.Vin. Fer. Ferreira atteſtatur, univerſorum numerum, ſcilicet virorum fœminarum, ac parvulorum exceſſiſſe viginti millia. Evangeliſta autem ſo-
Cyrillus. lùm virorum meminit. Pro quo ait D.Cyrill. Alexandr. lib.3. in Joan. capit. decimo ſexto. Solùm mentionem de viris facit *ænigmaticè monens omnibus, qui viriliter probitatem, ac fidem amplectuntur, non imbecillibus, ac mollibus cœleſtem à Salvatore cibum præberi; nam qui muliebri animo, aut pueriliſunt, nihil magni*
Virili animo ad Chriſti menſam admittuntur. *cognoſcere poſſunt.* Solùm enim, qui virili animo ſunt præditi, ad cœleſtem menſam, ac ſublimium rerum cognitionem evehuntur.

*Ioan.6.n.*11. Accepit ergo Jeſus panes, & cùm gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus, ſimiliter & ex piſcibus quantum volebant.

VERSIONES.

D.Cyril.Euthym.Vatab. Accepit autem panes Jeſus, cúmque gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò diſcumbentibus ſimiliter, &c.

Arias. Similiter ex piſciculis.

Alii Codices. Quantum volebat.

Alter Textus.

Matth. 14. *num.*19. Acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum, benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes.

*Marc.6.n.*11. Et acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, intuens in cœlum benedixit, & fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis, ut ponerent ante eos, & duos piſces diviſit omnibus.

*Luc.9.n.*16. Acceptis autem quinque panibus, & duobus piſcibus, reſpexit in cœlum, & benedixit illis, & fregit, & diſtribuit diſcipulis ſuis, ut ponerent ante turbas.

EXPOSITIO IX.

Illa particula, *Ergo*, denotat, quod diſcumbentibus hominibus, ut à Domino fuerat 116.
impetratum, *Accepit Jeſus panes.* Septem circa panes, & piſces à Domino facta deſcribunt Evangeliſtæ. Primò accepit panes, & piſces in manibus, ut narrant Matthæus, Marcus, & Lucas, ut ſe miraculi oſtenderet auctorem. Secundò, aſpexit in cœlum, ut tres citati Evangeliſtæ notarunt, ut ſe de cœlo eſſe, & à Patre poteſtatem accipere ſignificaret. Tertiò, gratias egit in quantum homo, pro divino beneplacito, quo tantum miraculum in hominum ſpiritualem, ac corporalem ſalutem à ſe fieri ordinavit: noſtrum enim commodum, ſuum reputat Chriſtus. Quartò, benedixit, ut narrant Matthæus, & Marcus, per quam benedictionem virtutem quandam moralem panibus, ac piſcibus indidit ad miraculoſam multiplicationem à ſe illico faciendam. Quintò, fregit, & tali fractione multiplicavit. Sextò, dedit diſcipulis ſuis utpotè ſuis miniſtris, ut inter diſcumbentes dividerent. Septimò, dedit in ſaturitate, quantum ſcilicet turbæ *volebant*, ex panibus ſcilicet, & piſcibus, qui magno ſapore conditi erant. Alii Codices habent: *Quantum volebat*, ſcilicet Chriſtus noſtra tamen lectio, cum qua cohæret Syriacus, præferenda eſt. Vel explicabis, quod tanta obedientia illi homines defixi erant in Chriſtum, ut nil aliud vellent, niſi quod Chriſtus volebat, ita ut Chriſti beneplacitum eſſet eorum voluntas. *Geſta Chriſti circa panes, & piſces.* *Noſtra voluntas in Chriſti voluntate reſignanda.*

Quæres: An his hominibus præbuerit etiam 117.
Chriſtus potum? Reſpondet Carthuſ. ad cap.6. Joannis: *Certum, ait, videtur, quod ſi non habuerunt potum, quod Chriſtus dedit illis cibis virtutem agendi, quod efficit potus, ita quod ſitim perpeſſi non ſunt, opera enim Chriſti perfecta fuerunt; quos ergo reficit, perfectè reficit.* Dicam, quod ſentio. Chriſtus non exhibuit vinum, quia non neceſſarium erat: neque etiam aquam miraculo edere voluit; propinquus enim erat lacus, ſeu mare Galilææ, aquæ potabilis, quæ etiam per aliquot rivulos per terram illam diffundebatur. *An Chriſtus dederit potum.* Carthuſ.

Quæstio XVII.

Quare Chriſtus Dominus ante miraculum à ſe editum gratias agit?

Reſpondet primò D. Chryſoſtom. hom.50. 118.
in Matth. quod Chriſtus Dominus ita ſe gerebat in ſuis actionibus, ut ſe Patri oſtenderet æqualem, & ſe ab eo eſſe miſſum. *Æqualitas quidem, ait, quoniam magna poteſtate omnia faciebat, demonſtrabatur. A patre verò* Chryſoſt.

vero ipſum eſſe miſſum, unde perſuaderetur, niſi multa cum humilitate quæcumque faciebat, in ipſum ita retuliſſet, ut etiam eum ad præclara facinora invocaret. Chriſtus ut Deus oſtendit ſuam æqualitatem cum Patre, dum ſumma poteſtate panes benedicit, ac multiplicat; tamen ut homo in cœlum ſuſpicit, Patrem gratias agendo invocat, ut multa cum humilitate; ac ſubmiſſione omnia Patri referat. Secundò. Gratias agens Chriſtus, inquit Gloſſa, *oſtendit ſe de noſtra refectione, & ſalute gaudere;* Chriſtus Dominus noſtrum bonum ſuum reputat, ac tantum de eo gaudet, ut omnium caput de illo gratias agat, & hoc ante editum miraculum, ut diſcamus, quam celeres, ac diligentes eſſe debemus in gratiis exhibendis.

Chriſtus manifeſtabat ſe eſſe Deum.

Gloſſa. *Chriſtus noſtrum bonum ſuum reputat.*

119. Tertiò, Chryſoſt. hom. 41. *Cur, ait, cum ſanaturus eſſet paralyticum, cum ſuſcitaturus mortuum, cum maris ſedaturus tempeſtatem, non agit gratias Chriſtus: hic autem agit? Scilicet ut oſtendat, ante cibum gratias Deo agendas.* Albertus Magnus: *Sic in omni menſe, ait, facere conſuevit, ut nos doceret, non ſine gratiarum actione verbo orationis panem ſumere, alia miracula, ſine oratione egit, hic autem gratias agit propter divinæ largitatis donationem.* Multa miracula edidit Chriſtus non præmiſſa gratiarum actione ut cum ſanat paralyticum, Joan. 5. n. 8 ſuſcitat filium Viduæ Naim, Luc. 7. n. 14. & filiam Archiſynagogi, Matth. 9. n. 25. Et cum maris ſedatur tempeſtas, Matth. 8. n. 28. & tamen ante menſam tam hic, quàm alibi ut Matth. 15. n. 36. dat ſemper gratias; tanto documento inſtruamur, ut quotidianum alimenti beneficium, quod Dominus nobis concedit, non vileſcat uſu, ut notavit Auguſtinus tract. 24. in Joan. Sed quantò magis beneficium eſt, quotidianum, & frequens, tanto magis in nobis continua, & perpetua perſeveret gratiarum actio. Euth. in cap. 14. Matth. *Docens non prius menſam eſſe attingendam, donec Deo gratias agamus, qui nobis alimentum ſuppeditavit.*

Chryſoſt. Alb. Magn. Joan. 5. Luc. 7. Matth. 9. Matth. 8.

Pro cibo quotidiano multas gratias agendum.

Euthym.

120. Quartò, D. Chryſoſt. homil. 50. in Matth. ait, *ne repugnantia quædam in ipſis videretur, in cœlum minora peracturus reſpicit, cum majora cum poteſtate à ſe ipſo faciat.* Ad quid cœli auctor ad cœlum reſpicit, iſte enim aſpectus in cœlum poterat aliquam impotentiæ ſuſpicionem ingerere, & turbam veluti ancipitem reddere. Ad quod ergo hic cœlum ſuſpicit, gratias agit, cum tamen in aliorum miraculorum operatione hoc minimè præſtiterit, quia minus miraculum erat hoc præſens, ideo modo gratias agit, ac in cœlum ſuſpicit, ut alto documento nos doceat, ne parva contemnamus, ac exigua deſpiciamus aliquando in re virtutis difficilius eſt minora facere, quam majora exhibere, & quam ſæpè difficilius eſt ab exiguis noxis, quam à majoribus abſtinere, aliquando fortiſſimorum hoſtium victor ab parvo homunculo proſtratur, non ergo minora ſunt negligenda, ſed multa cautela, circunſpectione, ac conatu agenda, ac de illis curandum. Hinc Chriſtus Dominus exemplum nobis præbens ut ait Chryſoſt. *In cœlum minora peracturus reſpicit, cum majora, cum poteſtate à ſe ipſo faciat.*

Chryſoſt.

Minima virtutis non contemnenda, ſed circonſpectè agenda.

121. Quintò. Franconius Abbas tom. 10. *Tanta autem ait, poſt gratiarum actionem ſecuta eſt ubertas benedictionis, ut de paucis panibus tot millibus ſatiatis fragmenta, quæ ſuperfuerant, decem cophinos exuberarent.* Fœcundiſſima eſt gratitudinis virtus, Chriſtus dat gratias, ut ipſa gratiarum actio ingentem ubertatem ac fertilitatem pariat, neſcit enim in parvis ſiſtere, ſed ſemper in nova augmenta in dies proficit.

Franc. Abb. *Gratiarum actio fons aliorum beneficiorum.*

Dominica oratione petimus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie,* Matth. 6. n. 11. Cur tam pro hodierno die, & non pro craſtino panem petimus, ac orationem, ſi enim cum gratiarum actione, ac gratos nos exhibentes recepérimus hodiernum panem, inde nobis fons exuberans manat, ut pro omnibus diebus panem accipiamus. D. Chryſoſt. homil. 72. ad Populum: *Menſa, ait, ab oratione ſumens initium, in orationem deſinens, nunquam deficiet, ſed fonte largius omnia nobis offert bona, ne tantum itaque prætermittamus emolumentum.* Expende illud, *fonte largius.* 122.

Matth. 6. *Gratitudo comparat beneficia.*

Chryſoſt.

Cum populus eſſet egreſſus de Ægypto, & veniſſet in deſertum. Sin antequam ei Dominus præberet ei manna, flagravit populus deſiderio carnium. *Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium*, Exod. 16. n. 3. Ex quo magnam quæſtionem facit D. Aug. tom. 4. q. 62. in Exod. Quomodo potuerit Iſraël tanta carnium inopia laborare, egreſſus eſt enim populus cum multis ſuis pecoribus. Sic dixit Moyſes Pharaoni: *Cuncti greges pergent nobiſcum, non remanebit ex eis ungula* Exod. 10. n. 26. Sicque Pharao locutus eſt ad Moyſem. *Surgite, egredimini à populo meo, oves veſtras, & armenta aſſumite.* Exod. 12. n. 31. Et tamen ab exitu de Ægypto uſque ad hoc tempus, quando filii Iſraël carnes optaverunt, triginta tantum dies elapſi ſunt, ut conſtat ex ſacro textu, Exod. 16. quo tempore ea alimenta comederunt, quæ ex Ægypto aſportarunt, ut docent Cajetan. Lippom. & alii; & nihil adhuc de pecoribus, attigerant; quæ ſecum aſportarunt, ſi ergo carnes habent ad manum, cur de illis ſibi cibus non parant, cur tam vehementer eas appetunt? Reſpondet citatus D. Aug. *fortè dicatur peperciſſe illos pecoribus, ne omnibus deficientibus, etiam ſacrificiis neceſſaria defuiſſent.* Actiones autem gratiarum ſacrificiis fiebant, ut docet idem Auguſtin. tom. 6. lib. 1. contra adverſarium Legis, c. 18. Nolunt ergo Iſraëlitæ ſuos greges in deſerto occidere, eligentes potius famem, ac penuriam alimenti pati, quam defectum materiæ ſacrificii ac gratiarum actionis ſuſtinere, ſciebant enim, quod ſi ſacrificiis ſe Deo gratos exhiberent famem expellerent, & ciborum copia, ac multitudine abundarent: Ex quo factum eſt, ut ſtatim à Deo eis eſſet promiſſum, ac conceſſum manna; ut habetur eodem cap. 16. num. 4. unde ait D. Bernardus ſerm. contra vitium ingratitudinis: *Felix, qui ad ſingula dona gratiæ redit ad eum, in quo eſt plenitudo gratiarum, cui dum nos pro acceptis non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, ut majora adhuc accipere mereamur.* Vide tam in hoc tomo, quam primo, & ſecundo. *Gratitudo.* 123.

Exod. 16. Exod. 10. Exod. 12.

Caietan. Lippom.

Auguſt.

Fœcundiſſima ad beneficia eſt gratitudinis virtus.

Bernard.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Chriſtus Dominus hos panes, & piſces non creaverit, ſed ex acceptis, multiplicaverit.

RESpondeo primò; quod Deus nihil denuò creat ex nihilo, ſed ex materia initio 124.

mundi creata, omnia producit, & transformat, ſic ex materia circumjacente manna confectum
Exod.16. eſt, quod datum eſt filiis Iſraël, Exod.16. n.4. Sicque farina, & oleum ob Eliæ merita viduæ
3.Reg.17. Sareptanæ multiplicatum, Regum 17. n.14. Sic & in exordio mundi dixit Deus: *Germine, terra herbam virentem, producant aquæ reptile*
Geneſ.1. *animarum viventium*, Geneſ.1. n.11. Eodem ergo modo, ac methodo, qua Deus antiqua opera edidit, & præſens miraculum operatur, ut ſe omnium rerum oſtendat auctorem, & creatorem, cui omnium rerum materia ſubjecta,
Chriſtus ſe eſſe omnium creatorem oſtendit.
Chryſoſt. & ſubdita eſt. D.Chryſoſt. homil.50. in Matth. *Non eſt manus*, ait, *ex quinque panibus tot panes produxiſſe: & ex duobus piſcibus tam magnam multitudinem piſcium, quam germinaſſe à principio terram, aut aquas, piſces produxiſſe. Hoc nempe ſignum erat terræ, ac maris ipſum eſſe creatorem.*

215. Secundò, creatio eſt opus ſummæ, & infinitæ virtutis, ita ut doceat D. Thom. 1. part.q.45.
D.Thom. art.5. quod puræ creaturæ, etiam ut inſtrumentum nequeat communicari: Hæc enim panum, ac piſcium multiplicatio benè, & optimè fieri poterat per productionem, ac transformationem, non fuit ergo ſummum creationis opus in hoc negotio exhibendum.
Quæ poſſunt fieri per minora, non ſunt facienda per majora.

126. Tertiò, hæc panum multiplicatio magis Chriſti virtutem oſtendebat, ſi enim ad Chriſti orationem panes eſſent creati, dicerent turbæ, quod illos de cœlo mittebat Deus, ſicut Eliæ precibus cœlum pluit, aut in deſerto coturnices miſſæ ſunt; quod variis cauſis juxta uniuſcujuſque affectum poterant turbæ aſcribere, at cum Chriſtus in manibus accipit panes, eóſque multiplicat, nemo ambigere poterat in eo eſſe illam virtutem, ac ſacriſque illis in manibus tantam multiplicationem, vel ex materia aëris circum jacente, ut vult Euthymius, vel ex materia aliunde adaucta provenire. Quartò, omnia hæc, ut jam dixi ex Alberto Magno propter doctrinam de Sacramento Euchariſtiæ pene facta ſunt, in qua non novus panis creatur, ſed jam factus aſſumitur, qui divina virtute in Chriſti ſubſtantiam, ſeu corpus convertitur.
Chriſtus oſtendebatur miraculi auctor.
Euthym.

127. Quintò, Euthymius in cap.14. Matth. *Juſſit*,
Euthym. ait, *panes, ac piſces afferri, docens, quod etiam illa pauca oporteat præbere indigentibus, eoſque cibis ipſis præponere. Illi autem quamquam ſimiliter fame cruciari, nihil aliud haberent, ſine ulla tamen contradictione obediunt.* Panes non creat, ſed illos quinque, & duos piſces jubet ad ſe adduci, & quamvis pauci viderentur pro cibo Apoſtolorum; illos tamen per turbas dividit; docens nos ex noſtris rebus; quamvis exiguæ videantur, pauperibus ſubvenire, & aliquid
Qui parum habet parum eleemoſynæ tribuat.
Tob.4. eis impertiri. Sic dicebat ſenior Tobias filio ſuo, 4. n.8 *Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter*
Damian. *impertiri ſtude.* Quæ verba adducens Petr.Dam. opuſc.9. de eleemoſyna, cap.3. ait: *Ubi etiam diſcretionis modum ponit, & authenticam proculdubio regulam in qualibet poſſeſſionis, atque ſubſtantiæ quantitate præfigit, ait enim quomodo potueris, eſto miſericors.* Sicque parens Elias à vidua Sareptana extrema neceſſitate laborante panem petens ait: *Mihi primum fac de ipſa*
3.Reg 17. *farinula ſubcineritium panem parvum*, 3.Reg.17. n.13. Propheta magna fame laborabat, & tamen parvum panem petit, cum enim mulier parum haberet, parum ab ea volebat Propheta elargiri.

Sextò, D.Baſilius Seleucus orat.33. *O quas res tunc*, ait, *fuit videre! Panes pariebant panes: & menſæ alimento ex temperario differtæ erant, panes abſque ruſticano ſudore parti, non deſpicis erumpebant, ſed de Domini manu effloreſcebant.* 128.
Tanta panum multiplicatio, ut omnes ſaturarentur, & deinde duodecim cophini ſupereſſent, non protulit aratrum, nec ruſticanus labor, ſed manus extenſa pauperi, ac egenti, hæc enim veluti largiſſimus fons multa bona effundit & largitur, quæ enim pro Deo damus, aucta recipimus.
Eleemoſyna magnos proventus facit.

Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis. *Vendite, quæ poſſidetis, & date eleemoſynam: facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt*, Luc. 12. n.33. 129. Luc.12.
Si Dominus mandat vendere omnia, quæ poſſidentur, ad quid præcepit facere ſacculos, qui ad aliquid recipiendum deſtinantur, ſi omnia ſunt vendita, quid habes, quod in ſacculo reponas. Ait Chriſtus: *Date eleemoſynam*, ex cujus elargitione tot, ac tanta comparantur, ut largiſſimi ſacculi neceſſarii videantur. D.Chryſol. ſer.22. *Homo tali monitu*, ait, *Chriſtus te voluit ditare, non nudare: manere tibi tua voluit, non perire, perpetuari; non vacuari: ſacculos imperavit, juſſit transferre, non perdere.*
Quod pro Deo das auctum recipis.
Chryſol.

Ex Dei juſſit venit Elias parens ad viduam Sareptanam, à qua panem poſtulat, cui ait mulier, quod non habet, niſi pugillum farinæ in hydria, & parum olei, ut ſibi, & filio ſuo faciat panem, & poſtea moriantur; tunc illi ait Propheta. *Unde, fac ſicut dixiſti. Verumtamen mihi primum fac de ipſa farinula ſubcineritium panem parvum, & affer ad me: tibi autem, & filio tuo facies poſtea*, 3.Reg.17. n.13. Nonne Magne parens ſufficiebat tibi ſecunda buccella, ad quid primam petis? Charitas incipit à ſe ipſa: in tam extrema neceſſitate mulier videbatur teneri ſibi, ac filio ſuo primum providere, & poſtea aliis: Quid eſt ergo, quod Propheta dixit: *Mihi primum fac*; optimè ſanè præcallebat efficaciam eleemoſynæ, ſciebat enim, quod ſi mulier, illi panem dediſſet, minimè poſtea ei, ac filio ejus alimentum erat defuturum; imò ut copioſiſſimè habeant, ei dixit: *Mihi primum fac.* Ex quo inſpecta mulieris charitate ait ei: *Hæc dicit Dominus Deus Iſraël, hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur uſque in diem, qua Dominus daturus eſt pluviam ſuper faciem terræ:* Ex quo pulchrè dixit D.Ambroſ. lib.1. de Abraham, cap.5. *Unius horæ hoſpitio vidua, quæ ſuſcepit Eliam, & exiguo cibo perpetuum toto tempore famè invenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, ut nunquam de hydria farina deficeret.* Et S.Eucherius ait: *Facta eſt igitur manus viduæ perenne torcular, & mola jugiter fundens.* 130. 3 Reg.17. D.Ambroſ. S.Eucher.
Eleemoſyna magnum proventum parit.

Quæstio XIX.

Quomodo panes, ac piſces fuerint multiplicati, & agitur de eorum diſtributione?

Panes, ac piſces ſunt multiplicati per converſionem ex materia aëris adjacentis in ſubſtantiam panis, ut jam dixi ſuperiori quæſtione 131.

quæſtione ex Euthymio. In quorumnam manibus hæc multiplicatio facta eſt.

132. *In quibus manibus multiplicati ſunt panes.* Auguſt. Chryſoſt. Hilar. Ambroſ. Primò, quod in manibus Chriſti facta fuerit tenet D. Aug. tr. 24. in Joan. Secundò, in manibus diſcipulorum tradit D. Chryſoſt. hom. 14. Tertiò in manibus diſcumbentium ſentit D. Hilarius lib. 3. de Trin. utrumque connectit D. Ambroſius in Luc. in diſcipulorum ſcilicet, ac diſcumbentium manibus; quæ omnia vera eſſe cenſeo: & in Chriſti manibus, & Apoſtolorum, ac diſcumbentium facta eſt hæc multiplicatio, una tamen Chriſti virtute omnia operante, ac hujuſmodi augmentum producente. Quod ideo ſic ordinatum eſt, ut hujuſmodi proviſio, ac miniſtratio tantæ multitudini fieret opportuna: tum ut etiam ſinguli virtutem divinam recognoſcerent; in ipſis etiam cophinis ſunt aliqui qui autumant multiplicationem factam fuiſſe.

133. *In manibus Apoſtolorum multiplicatur panis.* Excrevit panis in diſcumbentium manibus, ſemper enim gratitudo adauget beneficia. Vide quæ dixi ſuprà quæſt. 16. Excrevit panis in Apoſtolorum manibus, quamvis enim unus tantum Philippus eſſet vocatus ad conſilium, tamen ad diſtributionem omnes duodecim Apoſtoli eliguntur. E contra verò in hoc ſæculo multi Conſiliarii convocantur, ad diſtributionem verò, unus tantum eligitur miniſter.

134. Cant. 7. Carpath. *Bonus miniſter omnia ad alios vult.* In Apoſtolorum manibus multiplicatur panis; & quantum intereſt, ut boni miniſtri in diviſione interſint ut res ad omnes ſe extendat, omnéſque amplectatur *Comæ capitis tui, ſicut purpura regis vincta carnalibus*, Cant. 7. num. 5. Quidnam intelligitur per hujuſmodi comas capitis ſupremi regis? Philo Carpath. totam multitudinem fidelium interpretatur: non incongruè per illas accipiam Prælatos, ac miniſtros Eccleſiæ, ſed quare cum canalibus conferuntur; optimè ſanè, boni enim miniſtri non ſunt tanquam lacunæ, ac terræ meatus, qui aquam in ſe admittunt, ut illam bibant, ac exugant, ſed ſe habent tanquam canales, qui aquam recipiunt, ut ad alios, ſcilicet hortos, & campos irrigandos, ac fovendos illam diffundant. Apponius: *Purpuram dicit vinctam canalibus, quibus decurrent ſecus ſuſcipitur iterum profuturus.* Et tunc hujuſmodi præclari miniſtri purpura regis nuncupatur, hoc eſt honor, & decor regis; favet Lectio Ambroſii: *Ornatus capitis tui.*

Apponius. *Bonus miniſter regis ho.or.*

135. *Princeps per ſe & non per miniſtros exequatur.* In Chriſti manibus primò, & principaliter virtute ſua divina multiplicati ſunt panes & piſces; moraliter verò excreſcit panis; *Accepit Jeſus panes: & diſtribuit diſcumbentibus:* ipſe enim per ſe panes accipit & partitur: quantum intereſt, ut rex per ſe ipſum rem exequatur, & non miniſtris committat: faciet rex nuptias filio ſuo; *Miſit ſervos ſuos vocare invitatos, & noluerunt venire*, Matth. 22. n. 3. Quod etiam iterum factum eſt cum per alios ſervos eos ad prandium vocaſſet, dicens *omnia eſſe parata: illi autem neglexerunt:* Aliter verò paterfamilias; *qui exiit primo manè conducere operarios in vineam ſuam*, Mat. 20. n. 1. Egreſſúſque eſt primo manè, & circa horam tertiam, ſextam, & nonam; cur iſte paterfamilias per omnes dici horas reperit operarios ad ſudorem, ac ad agriculturam vineæ; minimè rex ille invenit invitatos ad nuptias, cùm vocaſſet ad prandium, ac convivium. Pater ille familias per ſe exiit ad convocandum, rex verò ſervos miſit; & ſi ſervi ad epulum, ac prandium non inveniunt, multi tamen patriſfamilias, cum ipſe per ſe vocaret, omni temporis ſpatio, ad agriculturam & laborem ſuperſunt, & abundant.

Matth. 22. Matth. 20.

In Chriſti manibus multiplicatur panis; ait Evangeliſta: *Accepit Jeſus panes, & diſtribuit diſcumbentibus:* Non panem integrum dat, dat partitum & diviſum, ex quo factum eſt, quod ad omnes perveniſſet, omneſque, illo ſaturantur: *Militéſque ergo cum crucifixiſſent eum*, ſcilicet Ieſum, *acceperunt veſtimenta ejus & fecerunt quatuor partes; & unicuique militum partem & tunicam*, Joan. 19. n. 23. Chriſtus præter tunicam inconſutilem aliis veſtibus ſimul induebatur, ut docent Euthymius, & alii communiter Doctores in cap. 27. Matth. haſque veſtes diviſerunt quatuor milites quatuor partes, itaut unuſquiſque faceret ſibi partem, & tunicam; quid eſt, quod illæ ſacræ veſtes modo Chriſtum induebant, & jam ad quatuor milites, imò & ad totum mundum præſtant indumentum. Pulchrè D. Ambroſ. lib. 10. in Luc. ad cap 23. *Propter nos ergo, ait, dividuntur veſtimenta ejus, quia non poſſumus ſinguli habere omnia; quantos verò Chriſtus ſua veſte veſtivit? Puto autem non quatuor tantum, ſed omnes veſtivit milites, & omnibus abundavit.* Magnum documentum Chriſtus ſua ſacra veſte nobis præbet; prout illæ ſacræ veſtes erant inter ſe unitæ, ac connexæ unum veſtiebant, prout verò dividentur jam non ſolùm quatuor; ſed omnes veſtiunt & cooperiunt, omnibúſque abundant. 136.

Joan. 19. Euthym. *Si bona dividantur non unus, ſed omnes ſaturantur.* Ambroſ.

Eſt puer hic unus habens quinque panes, & duos piſces, prout puer hæc omnia in pera gerebat, tantum ſibi ipſe alimentum retinebat, ac verò ut dividuntur, jam quinque milla de illis comedunt, & ſaturantur; non habeat unus puer quinque beneficia, vel præbendas, patiantur, & dividantur, & alii comedent, & ſaturabuntur, imo & omnibus abundabunt. Inter centum homines viginti panes mandat dividi Eliſæus, 4. Reg. 4. n. 44. *Da populo ut comedat, hæc enim dicit Dominus, comedent, & ſupererit. Poſuitque coram eis, qui comederunt, & ſuperfuit.* Sed quomodo ex tam paucis panibus tantus numerus hominum ſaturatur, & adhuc ſupereſt? Eleganter D. Ambr. lib. 6. examer. c. 2. *Dividere omnibus voluit, ait, & ſufficere omnibus judicavit.* Quid pulchrius? ſi bona dividuntur, omnibus ſufficiunt. 137.

4 Reg. 4. *Dividantur bona, & omnibus ſufficiunt.*

Joan. 6. n. 12. Ut autem impleti ſunt dixit diſcipulis ſuis; colligite, quæ ſuperaverunt fragmenta, ne pereant.

VERSIONES.

Syriacus. Quumque ſaturati fuiſſent.

Arias. Colligite ſuberabundantia fragmenta.

Græcus. Ne quid depereat.

ALTER TEXTUS.

Marc. 6. n. 41. Et manducaverunt omnes, & ſaturati ſunt.

EXPOSITIO X.

138. UT *autem impleti ſunt:* Seu ſaturati ex quinque ſcilicet panibus, & piſcibus, dulciſſimo illo cibo, ac ſuaviſſimo edulio, quid factum eſt, ut homines facilitarentur ad intelligendam doctrinam ſacræ Euchariſtiæ, in qua cœleſtis panis ſine ſui diminutione totum valet ſatiare

Paſchaſ. orbem. D. Paſchaſius lib. de Euchariſta, cap.7. *Etenim hydria farinæ*, ait, *ſive panes creſcunt, & non minuuntur, dum ſatians, quid putas caro Chriſti:* dixit *diſcipulis ſuis*, tanquam miniſtris à ſe deputatis; *Colligite, quæ ſuperaverunt fragmenta.* Quod ideo factum eſt ad majorem miraculi commendationem, ut magis tenacius eſſet infixum in mentibus eorum, qui aderant; *Ne*

Græcus. *pereant.* Græcus ſatis explicat: *Ne quid depereat.*

QUÆSTIO XX.

Quare diſpoſuerit Chriſtus Dominus, ut tantæ fragmentorum reliquiæ ſuperfuiſſent.

139. Chryſoſt. GErmanam hujus rei rationem nobis inculcat Chryſoſtom. homil.41. in Joan. Quod Chriſtus Dominus voluerit, ut tanta fragmenta abundaverint, ut magis excellentia, ac magnitudo miraculi notior, & apertior fieret, cum repente ex tanta inopia, ac fame Chriſti virtute in tam ingentem abundantiam, ac alimenti copiam deventum fuerit, ut ita maximè Apoſtoli in fide corroborarentur, quod probat S.Pater: quia Dominus videns eorum modicam fidem in quandam navicula eos arguit hoc miraculum in eorum memoriam reducens. Matth.16. num.9. Marc.8. n.18.

Major magnitudo miraculi. — Matth.16.

140. Vincent. Secundò, D.Vincent Ferreira ſerm. in Dominicam 4. Quadrag. exiſtimat, quod cum panes cœperint multiplicari, ac diſtribui, homines è turba maximè erant anxii, an panes, & piſces ad omnes ſe extenderint, omnéſque ſuam portionem aſſequi valerent; unde Dominus non ſolum voluit, ut omnes eſſent, ſed ut tanta rerum

Euſeb. copia adfuiſſet. Pulchrè Euſeb. Emiſſen. ſerm. in Dominic.4. ait: *Certamen fit inter panes, & homines, homines manducant, panes creſcunt: vincunt panes, ſuperantur homines: Illi ſufficiunt, iſti deficiunt, niſi enim manducare homines ceſſaſſent, fortaſſe in infinitum panes creſcerent.* Expende illud, *Certamen erat.* Ut inde diſcerent homines, quantum ſe debeant fidere, ac committere divinæ providentiæ, nam Dei dona ſuper excedunt omnem noſtrum captum, & deſiderium; homines illi ſolum appetebant paratum panis ad parcè comedendum, at Chriſtus non ſolum panem, ſed etiam ſaturitatem præbet, & tam abundanter, ut tanta fragmenta ſupereſſent; undè rectè dicitur: *Superaverunt.* Superare non ſolum dicit abundantiam, ſed etiam victoriam; Divitiæ enim amoris Chriſti omnia noſtra ſuperant, & vincunt.

Dei dona ſupra noſtrum deſiderium.

141. Baſil. Tertiò, D.Baſil. Seleucus orat.33. *Si pro modo neceſſitatis*, ait, *dationem commenſus fuiſſet, decoris illius gratia adulterata eſſet, neque id, quod feciſſet, ſatis evidenter Dominus agnoſceretur, quippe, qui neceſſitati ſerviſſet, nunc autem profuſior quam neceſſitates poſtularet, ſuppeditatio auctoris poteſtatem teſtatorum facit.* Decor, & excellentia divinæ poteſtatis non neceſſitati ſervit, ſed ſupra exigentiam, abundantiam, ac largitatem in ſuis donis novit addere: Rectè ait Victor Antioch. in cap. Marc. *Tanta reliquiarum vis facta fuit, quo publicè conſtaret tantam rerum abundantiam magis proveniſſe ad oſtendendam facientis virtutem, quam ad expellendam præſentem populi neceſſitatem.* Vide quæſt. ſequentem.

Deus ut Dominu abundanter dat ſuper neceſſarium. — Victor Antioch.

Quartò, D. Athan. orat. de Incarn. Verbi. *Cum tamen*, ait, *paucis numero panibus, tanta vis populi alitur, & ex inopia copia repullulat. Quid aliud crederet, quem auctorem earum rerum Dominum eſſe, procuratoremque mundi.* Ultima verb. expende. Tot panes multiplicat, ſimul ut Dominus, ac mundi procurator, & propitiator, qui ut verum frumentum cadens in terram multum fructum attulit, & compioſam nobis fecit redemptionem. 142. Athanaſ.

Chriſtus ut mundi propitiator dat.

Quintò, D.Bern. ſerm.51. in Cant. *Jubemur*, ait, *colligere fragmenta, id eſt, nec minima beneficii obliviſci.* Fragmenta mandat Dominus colligere, ut ſe gratum pro tanto beneficio Patri oſtenderet; ingratitudinéque ſuos Apoſtolos inſtrueret, ſi enim ipſa fragmenta accepti panis, illiúſque micas memoria tenet, ac de eis minimè obliviſcitur, quomodo majora, ingintéſque panum acervi, ac cumuli è memoria excident? Si enim ipſe micas panis in tantum æſtimat, ut eas ſecum velit reportare, ac habere, tanquam perenne memoriale, quanto altius quæ majora ſunt in mente fixa remanebunt, qui enim de minimis non obliviſcitur, maximè de majoribus recordabitur. 143. Bernard.

Gratus animus etiam minima multum æſtimat.

Sextò, D.Baſil. Seleuc. orat.33. *Ideo nunc Dominus*, ait, *panes multiplicat præter neceſſitatem in potentiæ defenſionem.* Cur Chriſtus Dominus non ſolum neceſſariis contentus eſt, ſed etiam ad ſupervacanea miraculum applicavit; Nonne ſufficiebat ex quinque dumtaxat panibus tot hominum millia affatim ſatiare? Quorſum profuſior quàm neceſſitas poſtulat eſcarum ſuppeditatio. Ait Seleuc. *In potentiæ defenſionem.* Maximè invidia in præclariorem potentiam armatur, eamque obſcare, ac negare contendit; Maximè enim ex humana conditione, virtus, ac potentia unius, odioſa eſt aliis, ut vix poſſint homines adduci ad percipiendam, ac cognoſcendam excellentiam alterius. Ut ergo Chriſti Domini potentia aliis hominibus etiam invidioſis eſſet credibilis & nota, non ſolum miraculosè ex quinque panibus cibos quinque millibus hominum largitur, ſed etiam *in defenſionem potentiæ*, multa ſuperant fragmenta, ut tot reliquiæ divinæ potentiæ eſſent teſtes, & Chriſti virtutem clamarent, hominéſque ad eam confitendam compellerent, ut contra tot teſtes nullus eam negare auderet: & ſi illa fragmenta non eſſent neceſſaria ad illos homines ſaturandos, neceſſaria tamen erant ad oſtentationem potentiæ facientis. 144. Baſil.

Valde difficile ut homo potentiam alterius agnoſcat.

Septimò, Albert.Mag. inquirens: Cur Dominus diſpoſuerit, ut tot fragmenta ſupereſſent; *ad hoc dicendum*, ait, *quod non eſt vitium, ſed virtutis largiſſimæ indicium, quando ſuperfluum convertitur ad utilitatem pauperum. Hinc enim modum adhuc tenet Dominus, quemadmodum habentibus agros, multo plus miniſtrat, quam indigeant; ut habeant, unde tribuant pauperibus*, Luc.11.n.41. Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda 145. Alb.Magn.

munda ſunt vobis. *Ideo enim præcipit colligi, ut collecta pauperibus diſtribuantur.* Hoc facto Dominus, divites, ac potentes ſæculi inſtruit, ut ſi multa habeant in neceſſariis ſibi provideant de illis, alia verò, quæ ſuperſunt, egenis tribuant; quod monet Chryſoſtomus homil.21. in Gen. *Exuere*, ait, *omni proſperitate, & cum ſatisfeceris tuo uſui, quæ ſupervacua tibi, & otioſa jacent, neceſſariáque ſunt aliis, tribue fame laborantibus, & per illorum manus in tuam patriam tranſmitte, in qua propè diem tibi pergendum, ut omnia accipias.*

Luc.11.

Utamur neceſſariis, & quæ ſuperſunt demus pauperibus.

Chryſoſt.

146. Cum dives ille conſideraſſet agros ſuos & vidiſſet quod uberes fructus ei protulerint, cogitabat intra ſe dicens: *Quid faciam; quia non habeo quò congregem fructus meos? & dixit hoc faciam; deſtruam horrea mea, & majora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi.* Luc.12. num.17. Statimque ſententia mortis contra eum profertur, *Stulte hæc nocte animam tuam repetent à te.* Quæro quænam culpa appareat in hoc homine; ipſe enim uſque modo habebat horrea, ut aperte ſupponitur in litera, in quibus recondebat ſuos fructus; ſi vero modo majores proventus nati ſunt, quodnam crimen, quod majora horrea velit parare; uſque modo homo obtinebat repoſitoria ad colligendum, quæ ſibi erant neceſſaria: illa vero, quæ nunc condere intendit, ad ſuperflua abſcondenda parat, & quando homo neceſſarius ſibi uſus eſt proſpera fortuna illi accidit, cum verò ſuperflua cogitat recondere, ſtatim perit; non enim hæc illi dabantur ad colligendum, ſed ut ea pauperibus diſpergeret, ut inde in cœlis haberet theſauros Euthymius: *Cum etiam de fructibus*, ait, *qui nuper culti erant partem erogare pauperibus oporteret; & ita locum faceret etiam abunde patentem, hoc ille non cogitat, avaritia obtenebratus.* Theophylactus: *Habes horrea pauperum ventres, quæ multa capere poſſunt, quæque incorruptibilia ſunt, cœleſtia enim ſunt; non enim hæc ſe habere putabat ex Deo, alioquin, ut diſpenſator Dei aliter hæc diſpenſaſſet. Sibi nempe neceſſaria, ſupeditantia pauperibus.*

Luc.12.

Damnatur dives, quia præter neceſſaria, ſuperflua recondere cogitat.

Euthym.

Theoph.

147. Septem Angelis Aſiæ Epiſtolæ ſcribuntur. Angelo Epheſi dicitur: *Habeo adverſum te, quod charitatem tuam primam reliquiſti.* Apocal.2.n.4. Epiſcopo vero Pergami mandatur. *Habeo adverſum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam.* Ibidem n.4. Angelo Thyatiræ ſcribitur: Habeo adverſum te pauca, &c. ibidem n.20. & ſic de aliis: ſtatim dubium pulſat animum, cur Epiſcopo Epheſi non dicitur: *Habeo adverſum te pauca*, ut de aliis profertur, cur mutatur ſtylus; & tantum pronuntiatur: *habeo adverſum te, quod charitatem tuam primam reliquiſti:* Cur prætermittitur illud, *pauca?* ac ſi contra eum horribilia & tremenda habeat; quodnam tam grande crimen illius erat, *quod charitatem ſuam primam relinqueret:* Prima ejus charitas erat charitas bene ordinata, qua ſolum ſibi neceſſariis contentus quieſcebat, quæ vero ſupererant, pauperibus erogabat, ab hac ergo charitate excedit, ut non ſolum neceſſaria, ſed etiam, quæ illi ſuperexcedebant tanquam ſibi nata abſcondita apud ſe reponeret; ideo non pauca, ſed horrenda, ac terribilia contra eum pronuntiantur. Aretas: *Accuſat autem*, ait, *negligentiam circa neceſſaria ſubminiſtranda, quam ſuppeditationem mox revocandam jubet. Prima inquiens: opera facito in juſtitia; non enim, inquit, latet, quod charitatem erga indigentes contraxeris; cum ea ſcilicet, quæ tibi ſuppetant, pauperibus negaveris.*

Apoc.2.

Valde deteſtabile præter neceſſarium retinere ſuperfluum.

Aret.

Quæstio XXI.

In his turbis paſcendis multò liberalior extitit Chriſtus Dominus, quàm Moyſes in Manna adminiſtrando.

Ait Moyſes populo: *Colligat unuſquiſque ex eo, quantum ſufficit ad veſcendum. Gomor per ſingula capita*; Exod.16. n.16. feceruntque ſic filii Iſraël, *& qui non audierunt Moyſen, ſed dimiſerunt quidam ex eis uſque mane, ſcatere cœpit vermibus, atque computruit.* Sic ſe habuit Moyſes in diſtributione Mannæ, quod etiam Angelorum manibus confectum erat, ut dicitur Sapient.16.n.20. At Chriſtus Dominus hic tanta abundantia turbas paſcit, ut duodecim cophini fragmentorum colligantur pleni. 148.

Exod.16.

Ratio difficultatis.

Sapient.16.

Multò liberalior Chriſtus in turbis paſcendis Moyſe Manna, licet miniſterio Angelorum fieret, dabatur tamen quantum ſufficiebat, ut nihil ſuperflueret, ita ut ſi aliquid per dies hebdomadæ ſervaretur, evaneſcebat, dabatúrque per Gomor, quod menſuræ genus eſt; at Chriſtus Dominus ſive ulla menſura in multa largitur abundantia; ita ut omnes ſaturati eſſent: *ſaturati ſunt omnes*; utque ingentes fragmentorum cumuli ſupereſſent, quæ in multum tempus ſervari valebant; unde tanta differentia? Multa ſane diverſitas inter miniſtri manus, ac Domini manus; Manna licet à Deo daretur, & miniſterio Angelorum fieret, adminiſtrabatur tamen per manus Moyſis ſervi, ac adminiſtri licet fideliſſimi, tamen inde cum menſura dabatur, & quantum ſat erat; ita ut nihil utile ſupereſſet: *At Jeſus accepit panes in manibus, & diſtribuit diſcumbentibus*, ut ſupremus Dominus ſine ulla menſura cum multa abundantia, ac largitate dat, ut multa fragmenta in dies multos ſupereſſent. Pulchrè D. Baſilius Seleucus orat.33. *De cœlo Manna quondam, Iſraëliticis dabatur, ſed quia miraculi adminiſter ſervus erat, neceſſitati quoque donum ſerviebat: Nunc autem profuſior, quam neceſſitas poſtularet, ſuppeditatio auctoris poteſtatem teſtatorem facit.* 149

Servus dat per menſuram: Dominus vero in multa abundantia.

Baſil.

In deſerto populus carnes appetivit quas Dominus in tanta abundantia illis conceſſit, ut cantat Regius Vates Pſ.77. *Pluit ſuper eos ſicut pulverem carnem, & ſicut arenam maris volatilia pennata.* Veniens parens meus Elias ad viduam Sareptanam ait illi, 3.Reg.17.n.14. *Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur.* Quid eſt, quod Deus largitur dona ſua veluti pluviam, ac arenam maris, quæ numerari non poteſt: Elias autem per hydriam, & lecythum. Deus ut ſupremus Dominus veluti ingentes donorum imbres effudit ſupra omnem modum, & exigentiam, quæ viribus noſtris minutium numero ſuppeditari nequeunt. At Elias ut ſervus, & miniſter per menſuram, quantum præſens neceſſitas poſtulat beneficium diſpenſat. Citatus Divus Baſil. Seleucus orat.33. *Elias*, ait, *hoſpite viduæ oleo perſuaſit; ut fontis inſtar flueret, & exiguus farinæ modius cum tempore non imminuebatur, ſed quantum in uſum naturæ abſumebatur, tantum gratia* 150.

Pſalm.77.

3.Reg.17.

Servus parcè, Dominus liberaliter donat.

refundebant. Expende illud, *exiguus farinæ modius.* Et ſimul *quantum in uſum naturæ.*

151. Meſopotamiæ multum locupletatur Jacob, habuitque multos greges, ſervos, & ancillas; quod explicans Scriptura, ait, *Ditatúſque eſt homo ultra modum,* Geneſ.30. n.43. tam liberaliter divina manus affluebat in Jacob, ut omnem conſuetum modum, ac menſuram hominum exceſſerit; aliter verò, & quam parce Joſeph alimoniam Patri, ac fratribus ſuis patiebatur, *& alebat eos, omnémque domum patris ſui,* Gen.47. num.17. Septuaginta. *Triticum metiebatur Joſeph Patri ſuo & fratribus ſuis.* Dei manus abundanter ultra modum diffundit, ac largitur; parca autem Joſeph manus juxta neceſſitatem per menſuras, etiam Patri, ac fratribus neſcit ſe aliter extendere.

Geneſ.30. *Deus ſuprà modum, homo juxta neceſſitatem dat.* Geneſ.47. Septuag.

Quæstio XXII.

Quare Dominus mandat Apoſtolis colligere fragmenta, & non permittit ut turbæ ea ſecum deferant?

152. Toletus. AD quæſtionem reſpondet primò Toletus in commentario. Sic habet: fragmenta in cophinos duodecim colligi juſſit Jeſus, & veriſimile eſt hæc fragmenta collecta, non eſſe omnia ea, quæ ex refectione ſuperfuerunt: multa enim ipſos comedentes ſibi reſervaſſe in cibum futurum, ſive in teſtimonium tanti miraculi, ut fieri ſolet, probabile eſt. Ex iis ergo quæ relicta, collecta, fragmenta impleverunt duodecim cophinos, quod Evangeliſta inſinuat dicens: *Quæ ſuperaverunt iis qui manducaverunt;* id eſt, quæ reliquerunt manducantes, comederunt enim multa, multáque ſibi reſervarunt, alia verò, ut ſolet fieri in multa abundantia, veluti per campos reliquerunt, & hæc ſententia mihi etiam placet.

Germana ratio ad literam.

153. Chryſoſt. Secundò, & aliter videtur ſentire D.Chryſoſtomus homil 41. in Joan. *Quanam gratia, ait, non dedit turbis, ut ferrent, ſed diſcipulis? Quoniam hos magis erudire volebat, qui totius orbis magiſtri erant futuri; & plurimam conſecuti ſunt utilitatem: Erat autem, & hoc non parum ad Judæ damnationem, qui cophinum portabat.* Non concedit Dominus, ut turbæ ferant fragmenta, eaque colligant, & ſic dicantur indignæ ad hoc officium, etiam inter Apoſtolos erat indigniſſimus Judas, cur ergo hoc illis tantum committitur? Panis ille, panis miraculorum erat, cum autem fructus miraculorum, Chriſti nempè divinitatem, potentiam, ac virtutem agnoſcere, præcipuè Apoſtoli colligerent, apud eoſque maneret, æquiſſimè diſpoſuit Dominus, ut & ipſi in comparandis, ac ferendis fragmentis laborem, & onus ferrent, inde miſerrima Judæ damnatio appareret, quod cum ipſe laboris cophinum aſportaret, illius tamen fructu omnino expers maneret.

Qui colligit fructũ ferat & laborem.

154. Ambroſ. Tertiò reſpondet D.Ambroſ.lib.6.in Lucam: *Non otioſè, quæ turbæ ſuperſunt, à diſcipulis colliguntur, quia ea, quæ divina ſunt apud electos facilius poſſis, quam apud populos reperire.* Panis ille, panis miraculoſus; divinúmque panem, ac cœleſtia myſteria denotabat, non à turbis ſed ab Apoſtolis vult Dominus colligi, & aſportari, ut hoc facto denotaretur, quod ea, quæ divina, ac ſacra ſunt, non apud prophanos ſed apud ſpirituales viros, & probos invenies, ac reperies.

Divina ſolùm apud ſpirituales homines inveniès.

155. Quintò, & moraliter in hac ſententia dico; mandat Dominus, ut Apoſtoli colligant fragmenta, aſportent, ut ſignificetur, quod ſic Dominus ſatiavit has turbas, ut ſemper ſecum habeat paratum panem, ut ſuis provideat, eorúmque ſublevet neceſſitates, indéque diſcamus, quod omnis noſtra cogitatio in eum tanquam communem proviſorem ſit reponenda, ac jactanda.

Chriſtus ſemper habet panem, ut ſuis provideat.

156. Exod.25. Mandavit Deus Moyſi: *Pones ſuper menſam panes propoſitionis in conſpectu meo ſemper,* Exod.25.num.30. ad quid vult Deus, quod ſemper in menſa illa tabernaculi eſſent panes, quid denotatur in hoc; per menſam Dei providentiam ſignificari docent Philo lib. *Quis ſit hæres divinarum rerum;* lib.3. de vita Moyſis, Divus Thomas 1. 2. quæſt.102. art.4. ad 6. Lyranus lib.3.Reg. cap.7. Mandat Deus ergo, ut domus ſua ſemper in menſa habeat panes, oſtendens hac in re ſemper coram ſe panem habere, ut perpetuæ noſtræ indigentiæ ſubveniat, eique opem in neceſſariis ferat. Oleaſter: *Voluit coram ſe ſemper panem habere, ut continuo noſtræ indigentiæ memor eſſet, quemadmodum pia mater fruſta panis ante ſe ponit, ut parvulis frequenter egentibus ſubveniat.* Expende ad rem præſentem *fruſta panis ante ſe ponit.*

Philo. D.Thom. Lyranus. *Deus noſtris neceſſitatibus ſubvenit.* Oleaſter.

Quæstio XXIII.

Quare Dominus mandat colligere fragmenta, ne pereant?

157. RAtionem literalem aſſignavi in expoſitione, quam ſcilicet tradunt communiter Patres, & commentatores: Hoc factum eſt ad majorem miraculi evidentiam; & ut maximè eſſet defixum in hominum memoria. Secundò: aliquando jam dixi, quod Dominus, mandat colligere, ac ſervare, quæ ſuperfuerunt, non enim permiſit, ut panes conculcarentur, ac diſpergerentur, cum enim in ſubſidium: ac remedium populi conceſſi fuiſſent, non eſt paſſus, ut in materiam ingratitudinis caderent, ac devenirent.

Remedium non ſit ingratitudinis materia.

158. Gaudent. Tertiò, D.Gaudentius tract.11. Aliàs primus de paralytico. *Jam quinque millium, ait, hominum famem quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus ſatiaverat, majore miraculo convivium ſolvens. Amplior enim cibi appoſiti quantitate reliquiarum cumulus invenitur, tot populum famelicis cohortibus ſatiates.* Expende, illud, *majore miraculo convivium ſolvens.* Quodnam majus miraculum eſt hoc magnum ſanè miraculum extitit, quod ex quinque panibus, duobus piſcibus tot millia hominum eſſent ſaturata; quomodo ergo poteſt eſſe majus miraculum, quod aliqua fragmenta ſupereſſent, & ab Apoſtolis colligerentur? Nullum ſanè majus miraculum moraliter loquendo, quam quod homines ſaturati deſiſtant à menſa, ac ea, quæ apud ſe habent, dimittant; homo enim quanto magis ſaturatus, tanto magis vult deglutire, ac apud ſe retinere: ergo quod homo ſaturatus à menſa ſuperſedeat, ac panem, quem inter manus habebat, dimittat, majus videtur miraculum aliqualiter, quam ex quinque panibus quinque millium ſaturatio.

Mirabile quod homo ſaturatus dimittat, quæ habet.

Quartò,

159. Victor Antiochen. Quartò, Victor Antiochen. in cap. 6. Marci: *Hactenus*, ait, *tantum benefactoris munere uſi ſunt convivæ, quatenus neceſſitas poſtulabat; nam etſi magna reliquiarum vis ſuperfuiſſet, nihil tamen inde ſecum aſportarunt. Admonemur autem exemplo hoc percommodè rerum uſum ex neceſſitate ſpectandum, & metiendum eſſe; nihil autem unquam graviori neceſſitate ſecluſa propter habendi ſtudium ſubducendum.* In tam magnifico convivio cur turbæ relinquunt fragmenta, & non potius illa ſervant, ut in poſterum abundent; hoc ex Jeſu habitu proveniebat, cum enim è manu Dei ſufficientia accepiſſent, illis contenti ſunt, & ad ulteriora manus non extendunt, ut inde diſcamus, quod in deſerto vitæ hujus ſuperflua nec requirenda, nec aſportanda, ſed omnino dimittenda eſſe.

Bonis hujus mundi utendum ad neceſſitatem, & non ad ſuperfluitatem

160. Pſal. 65. De Juſtis canit Regius Vates, *In flumine pertranſibunt pede*, Pſalm. 65. n. 6. Nunquid Juſtus claudus eſt, ut unus tantum in eo pes notetur, cum in peccatoribus duo pedes ſcribantur; *veloces pedes* eorum ad effundendum ſanguinem, Pſal. 13. n. 3. Cur Juſtus ergo duplici pede non tranſvadit flumen; pes affectum denotat, flumen mundialia denotat, ut docent D. Auguſt. Hoc & alii; Juſtus uno tantum pede mundialia tangit, quo ſibi velit neceſſaria; iniquus vero duplici pede quo appetit neceſſaria ſibi, & ſuperflua quæ voluptati inſerviunt. Hugo dicit: *Pede in ſingulari*, ait, *quia unum tantum pedem debemus mergere in aquis hujus fluminis ut ſumamus de rebus tranſitoriis tantum ad neceſſitatem & non ad voluptatem; Hoc autem flumen pertranſeunt mali duobus pedibus, quia accipiunt bona tranſitoria, & ad neceſſitatem & ad voluptatem.*

Pſalm. 13. Auguſt. *Juſtus neceſſaria, & non ſuperflua quærit.* Hugo.

161. Vehementi carnium deſiderio æſtuabat populus dicens: *Quis dabit ad veſcendum carnes? Recordamur piſcium, quos comedebamus, in Ægypto, in mentem veniunt cucumeres, & pepones,* &c. Num. 11. n. 4. In quæ grandi peccato peccavit Iſraël ut patet ex litera; & tamen pro populo non erat Moyſes. Sed cur Moyſes, ut meritò dubitat Burgenſis ibi additio. 4. qui communiter in aliis exceſſibus populi miſericorditer ſe habebat in tantum, quod in peccato vituli petebat deleri à Deo niſi ei parceretur, Exod. 32. n. 32. Etiam pro murmuratoribus oravit; & ceſſavit ignis, Num. 16. n. 46. In hoc tamen eventu non ſe convertit ad orandum ad Deum pro populo, ſed ſolùm ad ſubtrahendum ſe à regimine populi dicens: *Non poſſum ſolus ſuſtinere pondus populi hujus*, &c. Populus in præſenti habebat cibum continuum, & ſalubrem, ac ſuaviſſimum, ſcilicet Manna; & tamen per concupiſcentiam illa ſuperflua cibaria deſiderabat, unde & locus ille dilectus eſt, *ſepulchra concupiſcentiæ*; tam execrandum, ac horribile peccatum præter neceſſarium ſuperfluum appetere; ut Moyſes, qui in graviſſimis ſceleribus pro populo exoravit; hic tamen horrori tanti peccati pertæſus orationem prætermittit, & minimè fundit, ſed totus, ut à ſe regimen excutiat, ſermonem dirigit. Burgenſis, Moyſes, ait non oravit pro placanda ira Dei accenſa contra eos, qui ſuperflua deſideraverant, nempe carnes, quando, ſufficiens aderat. Vide ſuprà.

Num. 11. Burgenſ. Exod. 32. Num. 16. *Grande nefas velle ſuperfluum.* Burgenſis.

Joan. 6. n. 31. Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis, qui ſuperfuerunt his, qui manducaverunt.

VERSIONES.

Syriacus. Qui ſuperfuerunt his, qui comederant ex quinque panibus hordeaceis.

Arias. Qui ſuperfuerunt comedentibus.

Pagninus, Cajet. Duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus.

ALTER TEXTUS.

Matth. 14. num. 20. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos.

Num. 21. Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & parvulis.

Marc. 6. num. 43. Et ſuſtulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos; & de piſcibus.

Luc. 9. n. 17. Et ſublatum eſt, quod ſuperfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

EXPOSITIO XI.

PROMPTA obedientia Apoſtoli exequuntur, quæ eis à Domino mandantur, *Collegerunt, & impleverunt duodecim cophinos.* In hoc convivio maximè omnia abundaverunt; nam, ut ait D Cyrillus Alexandrinus, *Convivii princeps fidelium Chriſtus eſt.* Cum enim Chriſtus ibi adeſſet, valde conſequens extitit, ut ibi multa ſuperabundantia interveniret. *Duodecim cophinos*, id eſt, corbones, quos ad portanda ſibi neceſſaria turba multo deferebat: *Ex quinque panibus hordeaceis.* D. vero Marcus, explicat etiam: *Et de piſcibus.* Hæc autem fragmenta D. Matthæus *reliquias* appellat. 162.

Cyrillus. Marcus.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Evangeliſtæ de cophinis faciunt mentionem, & unde hic habiti fuerint?

COphinus vox eſt Græca, qua omnes Evangeliſtæ utuntur. Et Latinè propriè ſignificat corbos ex viminibus contextus; fueruntque cophini ab olim valde familiares Judæis, ut conſtat ex Juvenal. ſatyra 3. & 6. Illiſque 163.

Quid ſit cophinus.

præcipuè utebantur pauperes foris agentes,meiſaſque neceſſaria reportabant ; unde liquet cophinum tantæ capacitatis eſſe , ut caperet tantum , quantum manus, vel brachium viri , ſcilicet Judæi deferre valebat.

164. Ambroſ. Pulchrè D.Ambroſius lib.6. in Lucam : *Qua ratione*,ait,*cophinos duodecim Chriſtus implevit, niſi illud populi Judaici ſolverent , quia manus ejus in cophino ſervierunt.* Pſalm.80. *Hoc eſt populus , qui antea lutum in cophinis colligebat, hic jam per crucem Chriſti vitæ cœleſtis operatur alimoniam.* In Ægypto Iſraëlitæ in cophino ſervierunt Pharaoni, hoc eſt mundo ; in cophino,& obſequia dant Apoſtoli Chriſto Domino: ſervientes Pharaoni, mundi lutum , ſudorem ac laborem colligunt,ſervientes verò Chriſto cœleſtem alimoniam reportant : O quantum ſuperat Chriſti obſequium omnem mundi ſervitutem. Servitur in mundo Principibus,ac Magnatibus , quid inde habes , niſi lutum, & ſudorem jejuniis, vigiliis , cum multò vitæ , ac ſanguinis diſcrimine circundatum,ſi verò Chriſto ſervies, invenies dulciſſimum panem miro ſapore repletum,qui te reficiet in vitam æternam. Perpende iterum verba S. Doctor : *Hic jam per crucem Chriſti vitæ cœleſtis operatur alimoniam.* Sed ſigno crucis tantùm locupletantur, ut ubi erat ſervitutis lutum, ibi cœleſtis alimonia abundanter inveniatur.

Servitus mundi preſſura , ſervitus verò Chriſti dulcedo & refectio.

Sub ſigno crucis pelluntur mala ; habetur vita.

165. *Unde cophini fuerunt habiti.* Secunda quæſtionis pars inquirit,unde hujuſmodi cophini habiti fuerint in deſerto, ad quod jam data eſt germana ſolutio in expoſitione, ac limine quæſtionis : nam in turba illa Judaica multi erant cophini, quos illi homines aſportabant ad deferenda ſibi neceſſaria.

166. Moraliter tamen dicam. Deſertus erat ille locus , & tamen ſolùm reperti fuerunt quinque panes, & duo piſces, unde ergo tot cophini habiti ſunt ? O quanti extant homines , qui ad dandum nec unam habent manum ; ad accipiendum verò triginta manus paratas exhibent ; in tota turba illa ad præbendum ſolùm quinque panes inveniebantur,ad accipiendum verò duodecim cophini prompti , ac parati reperiuntur. Cum Chriſtus Dominus,peteret aquam à Samaritana,illa ſe excuſans ait : *Domine,neque in quo haurias,habes*,Joan.4.n.11. Ac ſi diceret mulier, Domine,non eſt hic vaſculum,per quod aquam propinare valeas;cum autem Chriſtus ei reſpondiſſet, quod ſi illa eum agnoviſſet,aquam ab eo petiiſſet,ut non ſitiret in æternum ; tunc mulier celeriter,ait : *Domine da mihi aquam.* Quod carnaliter mulier accipiebat,ut ait D.Aug.tract.15. in Joan. *Putabat hoc ſecundum carnem ſibi eſſe promiſſum à Domino.* Mulier modo non habebat vas ad parum aquæ exhibendum Chriſto,& jam habet , in quo multam appetit excipere : Hæc eſt hominum conditio, quod ad munuſculum aliquod concedendum nec parum qui vendicant,at verò ad ſibi aſſumendum larga, & lata receptacula offerunt , ac exhibent.

Joan.4.

Auguſt.

Homines non habent manus ad dandum, ſed ad accipiendū.

QUÆSTIO XXV.

Quare duodecim cophini tantùm colliguntur, & non plures, nec pauciores , etiam pro puero, qui habebat panes,& piſces ?

Communis eſt ſententia , ut ſtatim dicam ; quod duodecim fuerunt cophini pleni propter duodecim Apoſtolos, dubitabit tamen, cur etiam pro puero, qui panes, & piſces habebat, ſuus cophinus plenus non ſuperſit ? Dixi ego aliquando ei in præmium eſſe datum ; panes, & piſces pro bono communi,ac ſaturitate tot millium hominum portare, ac exhibere ; nullus enim major honos , ac decus quam pro bono communi ſtare , ac ſuffragari. *Ubi multæ ſunt opes , multi, qui comedunt illas ; & quid prodeſt poſſeſſori , niſi quod cernit divitias oculis ſuis,* Eccleſ.5.n.10. Lectio Veneta transfert : *Et quid gratius eſſe poteris Domino ejus,quam videre hoc ipſum oculis ſuis.* Tanquam quod nil gratius ei accidere valeat, ut ſi de mercede quæras, quam reportabit Dominus portantis largiendis opidus ad comedendum , nulla ſanè major, quam aliis tantum diffundere ad alimoniam. Ut dixit Caſſiodorus lib.3. varia. *Si regno proficis,nulla tibi major gloria.* 167.

Magna gloria pro bono communi dare.

Eccleſ.5. Lect.Ven.

Caſſiod.

Duodecim fuerunt cophini propter duodecim Apoſtolos , tum quia illi panes , & piſces erant Apoſtolorum , per eleemoſynam comparati,tum etiam ob miniſterium,& myſterium,ut jam dicam. Et ad literam Maldonatus, Cornelius in c.14.Matth.ita rem explicant.Veriſimile eſt Chriſtum primò quinque panes manibus ſuis fregiſſe & frangendo multiplicaſſe , ac eos in hos cophinos diſtribuiſſe, qui deinde ejus juſſu dum ab Apoſtolis per contubernia in turbas diſtribuerentur ſenſim magis,ac magis multiplicabantur , quare tot cophinos fragmentorum ad Chriſtum ex collectis fragmentis retulerunt quot cophinos panum ab eo primò acceperunt. 168.

Maldon. Cornel.

Apoſtoli tot cophinos reddunt , quot acceperunt.

Secundò ait D.Chryſoſt. homil.50. in Matth. *Duodecim corbones abundarunt , ut Judas etiam corbonem portaret.* Duodecim ſuperfuerunt cophini propter duodecim Apoſtolos , ut etiam Judas, quamvis indignus ſuum cophinum portaret,ne illo delegato,publicus peccator fieret,ac impudentior evaderet,tum etiam,quia panis ille typus erat ſacræ Euchariſtiæ , ut multoties dixi, ut denotaretur, quod aliquando permittitur, ut cœleſtis panis ab indignis ſumatur. 169. Chryſoſt.

Judas ſuum reportat cophinum.

Tertiò,D.Baſil.Seleuc.orat.33.*Pari cum Apoſtolis*, ait,*numero ſunt cophini : ut ſinguli ſingulos bajulando , laborem miraculi teſtem ſubeant , humeruſque dum teritur , rei geſtæ ſenſum ingerat, & memoria fatigatione conſervetur.* Maximè Dominus providit, ut nullus eſſet Apoſt. cophino vacuus , ſed ut quilibet ſuum impleſſet , ac portaret ; nil magis tenacius memoria tenetur, quam id,quod labore comparatur,nilque magis ab homine æſtimatur, quam id quod ſudore acquiritur,ut pro illo non recuſet homo in publicum ſtare,& exire. Cum valdè ferina ſit hominum conditio,ut citò beneficium à memoria eliminet ; diſpoſuit Dominus, ut Apoſtoli labora- 170. Baſil.

Homo ut ingratus indiget excitatore beneficii.

rent in cophinis implendis, ac portandis, ut ipſe labor memoriam excitaret, ac refricaret in perennem tanti miraculi recordationem. Sic ſubdit ipſe Seleucus. *Quod videlicet ejus quotidianus, dum notitiam repetit, memoriam excitaret.* Tum etiam ut ex labore in hoc negotio impenſo magnam miraculi æſtimationem conciperent, quæ enim fatigatione parturiuntur, alta, & magna reputantur æſtimatione.

Quæ labore comparantur magni æſtimantur.

171. Cyrillus. Quartò. D. Cyrillus Alexand. lib. 3. in Joan. cap. 18. *Liberalitas nobis,* ait, *hoc miraculo commendatur, & quaſi magna voce dicitur: quanto plura dabis liberaliter, ac miſericorditer, tanto tibi plura largius confluent.* Apoſtoli quinque panes, & duos piſces pro tota illa ingenti multitudine virorum, ac mulierum, & puerorum præſtiterunt, duodecim vero cophinos fragmentorum recipiunt, nulla enim magis creſcunt dona, quam largitione egenis facta D. Baſilius homil. in divite Avar. *Quemadmodum,* ait, *frumentum in terram cadens lucrum projicienti parit, ſic & panis in eſurientem projectus multam in poſterum tibi reddet utilitatem.*

Quæ egenis dantur, duplicata recipiuntur.

Baſil.

172. Vict. Ant. Quintò, Victor Antioch. in cap. 6. Marc. *Quin illi quoque:* ait, *benigne per hoc miraculum factum eſt, qui operam ſuam ad illud in medium contulerant: nam quod Domino in communem uſum impenderant, hoc ſumma liberalitate, & beneficentia compenſatum accipiunt.* Pro bono communi Apoſtoli quinque panes, & duo piſces exhibuerunt, & tamen duodecim cophinos reliquiis plenos reportant, quæ enim pro bono communi diſtribuuntur, luculenter ſuum poſſeſſorem replent.

Quæ pro bono communi dat, aucta recipit.

173. Vehementi deſiderio aquæ ciſternæ Bethlehem flagrabat David. *Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſthinorum, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethlehem: ille noluit bibere, ſed libavit eam Domino,* 2. Reg. cap. 23. num. 16. Hi tamen tres ſanctiſſimi viri nullo dono à rege donati ſunt, aliter tamen factum eſt cum filiis Barzellai: *Cum enim David fugeret à facie Abſalon, obtulerunt ei frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, dederúntque David & populo, qui cum eo erat, ad veſcendum: ſuſpicati enim ſunt populum fame, & ſiti fatigari in deſerto,* 2. Reg. 17. num. 29. Quod tam gratum fuit regi, ut ipſe moriens in teſtamento filio Salomoni mandaverit: *filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, erúntque comedentes in menſa tua, occurrerunt enim mihi,* &c. Berzellai valde ſecurus occurrit in deſerto Davidi, tres illi milites multo vitæ diſcrimine inimicorum caſtra irruperunt; cur ergo tanto munere afficit filios Berzellai, ut inter convivas menſæ regis reponantur, cum tamen tres illi fortes milites pro ingenti facto nullo inſigniti ſint dono, ſi ergo illi præ depellenda fame tanto honore nobilitantur, cur non etiam hi pro ſedanda ſiti? Milites pro particulari regis ſiti extinguenda laborarunt, Berzellai vero pro fame populi ſubvenienda venit; *Suſpicati enim ſunt populum fame, & ſiti fatigari in deſerto.* Cum autem hic panis pro communi populi bono eſſet oblatus; non potuit multiplicis fructus, & honoris expers evadere, ſed attulit copioſum, & magnum proventum.

2. Reg. 23.

2. Reg. 17.

Quæ pro bono communi ſiunt, magnum augmentum recipiunt.

174. Ab hoc Evangelio non diſcedo: Ait ſtatim Evangeliſta. *Jeſus ergo cum cognoviſſet, quia venturi eſſent, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.* Ob quinque mille homines paſtos Chriſtum regem acclamare volunt; merito dubitat D. Baſilius Seleuc. orat. 33. Cur Eliam ſaltem in Sarepta regem non creant concives cum viderent ejus verbo farinam, & oleum augeri, *Nunquam,* ait, *ut Dominus honoratus eſt,* ſcilicet Elias; cur ergo panibus adauctis regem Chriſtum ſalutare cupiunt, miraculum per petrabat Elias in unius domus utilitatem, Chriſtus autem univerſo populo proficiebat; dona natum, quæ pro tota communitate diffūduntur, in tam ſublimi evehuntur; ut regnum, & amplum regnum promereantur.

Seleucus.

Plus laudis acquirit beneficiens populo, quã uni homini.

Moritur Moyſes, & Dominus *ſepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor, & non cognovit homo ſepulchrum ejus uſque in præſentem diem,* Deut. 34. n. 6. Abſconditur corpus Moyſis, ne homines idololatriæ cultu ipſum adorarent; hoc tamen potius videbatur cavendum, quando ipſe conſtitutus eſt Deus Pharaonis, *Conſtituo te Deum Pharaonis,* Exod. 7. n. 1. Ex hac poteſtate facta multam virtutem in elementis, aëre, terra, & aquis oſtendebat, at vero quando moritur, mors ipſa ejus miſerrimam conditionem indicebat, ad quid tunc hujuſmodi cautio adhibetur, ut corpus abditis terræ viſceribus occultetur. Quando Moyſes Pharaonis Deus conſtituitur, unius tantum Deus proponebatur; at quando moritur totius populi præclarus benefactor extiterat aducens Iſraëlem de Ægypto ac per deſertum reducens cultui autem ac adorationi dignior eſt habitus proficiens univerſo populo, quam cum unius tantum Deus creatus eſt. 175.

Deut. 34.

Exod. 7.

Propinquus adorationi, qui reipublicæ profuit.

Joan. 6. n. 14. Illi ergo homines, cum vidiſſent, quod Jeſus fecerat ſignum, dicebant: quia hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.

VERSIONES.

Syriacus. Verè hic eſt Propheta ille, qui venturus eſt in mundum.

EXPOSITIO XII.

ILLI *ergo homines;* illa particula *ergo,* illativa eſt, veluti ex ingenti Chriſti benignitate, qua tanto edito miraculo tot millia hominum paſtus tanquam per bonam conſequentiam illi homines inducti, ac illuminati ſunt, ut Chriſtum confiterentur, *Verè Prophetam.* Euthym. *Cum autem impleti ſunt, tunc hunc eſſe prophetam dixerunt, qui ex Moyſis promiſſione ab eis expectabatur.* Cognitus fuit Chriſtus Propheta, ac rex promiſſus à Deo ex ſaturitate ſubditis præſtita. *Qui venturus eſt in mundum.* Græcus habet, *ille, qui venturus,* prædictus eſt à Moyſe Deuter. 18. n. 15. Et à populo Judaïco expectabatur & ob publicam Moyſis lectionem valde notiſſimus erat, adhuc ad mores preme verbum. De Chriſto præſenti loquuntur, & illum tanquam futurum, abſentem dicunt, *qui venturus,* quod fortè aſtruunt ex magna Chriſti æſtimatione, quam ex miraculo conceperunt; præſentia ſæpè parvi, abſentia vero magni apprehenduntur; ita ergo 176.

Euthym.

Deut. 18.

illi

Præſentia contemnimus, abſentia veneramur. illi homines Chriſtum vident præſentem, ut ob venerationem abſentem, & venturum prædicent, revera exiſtentia præſens æſtimatione verò, ut futurum, ac abſens venerabatur.

Quæstio XXVI.

Quare pro pane hic exhibito tot acclamationes Chriſto faciunt turbæ, auditis tamen verbis de cœleſti pane murmurant Judæi?

177. Cum populus agnoviſſet eximiam Chriſti virtutem, quod ſcilicet quinque panibus tot millia hominum ſatiaſſet, magis acclamationibus ipſum dicunt, Prophetam, Sacerdotem, ac Regem omnia hæc de illo prophetæ promiſſo credebantur in populo; tamen cum Chriſtus Dominus ſe verum panem de cœlo eſſe (Joan. 6.) atteſtaretur, ut refert Joan. hoc cap. 6. n. 41. *Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixiſſet, ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi, & dicebant: Nonne hic eſt filius Joſeph, cujus nos novimus patrem, & matrem.* *Ratio difficultatis.* Cur ergo ob oſtenſionem cœleſtis panis tam adverſo animo ſe habent in Chriſtum, ut ad de illo detrahendum, ad parentum humilitatem convertant ſermonem, cum tamen in noſtro caſu ob acceptum materialem panem, ipſum ut regem venerantur, ac adorant.

178. Chryſoſt. Reſpondet primò Chryſoſtomus homil. 44. in Joan. *Qui cum comederent*, ait, *panem, Prophetam Jeſum appellabant, & regem facere volebant, hoc in loco indignati, fabri filium dicunt & quidem videbantur indignari, quia de cœlis deſcendiſſe diceret, non tamen hæc erat cauſa, ſed quod corpus non paſceret.* Et paucis interpoſitis, ſubdit: *Cum audirent non amplius edendum, incredulitatis prætextum invenerunt, quod altius loqueretur.* *Homines plus æſtimant temporalia quam ſpiritualia.* Maximè rapitur homo terrenorum affectu, cum corporali pane reficiantur, Chriſtum venerantur, & adorant; cum autem de cœleſti pane verba percipiunt, illis oſtenduntur, Chriſtum contemnunt, ac adverſus illum multas calumnias parant, vide ſuprà cap. 9. n. 73. & 74. & cap. 13. num. 94. & cap. 29. & 99. & aliis in locis.

179. *Plus æſtimantur dona data, quam promiſſiones futuræ.* Secundò, turbæ, ut bene affectæ Chriſti virtutem honorant, & colunt. Judæi ut maligni, ac ingrati tanto beneficio obdurantur, multas detractiones contra Chriſtum parant. Tertiò, in præſenti panis jam erat exhibitus; at cœleſtis panis tantùm promittebatur, & magis aſtringuntur, ac alliciuntur homines donis datis, quam multis promiſſionibus futuris.

180. Benedicens Jacob filios ſuos, ait Juda: *Te laudabunt fratres tui Catulus Leonis Juda, ad prædam fili mi aſcendiſti requieſcens, accubuiſti ut Leo*, Geneſ. 49. num. 9. (Geneſ. 49.) Poſtea verò deveniens ad alterum filium ſuum Aſer, ait illi: *Aſer panis pinguis, & præbebit delicias regibus*, *Magis celebrantur dona data, quam ſpes futuræ.* ibid. num 20. De commendatione tamen à fratribus habenda: nec verbum illi dicitur, ſi Aſer pane pingui repletur, quo ingentes ſuavitates, ac deliciæ regibus pronuntiantur, cum etiam laudibus non celebratur à fratribus ut Juda. In Juda magnalia illa, ut jam exhibita conſiderantur; *ad prædam fili mi aſcendiſti*, liberato populo inſigni victoria, quam ab hoſtibus reportaſti: *requieſcens accubuiſti ut Leo*, magna pace, ac indulgentia dat, at in Aſer ſuavitates, & deliciæ in futurum promittuntur; *præbebit delicias regibus*; & multò magis laudibus extolluntur beneficia jam conceſſa, quam illa quæ in futuro, ac prævidebantur. Vide ſuprà cap. 13. numero 95. 96. & 97.

Joan. 6. n. 15. Jeſus ergo cum cognoviſſet quia venturi eſſent, ut raperent eum, ac facerent regem, fugit iterum in montem.

Versiones.

Syriacus. Cognovit verò eos venturos ad corripiendum eum, ut ipſum facerent regem, & ſubduxit ſeſe in montem illum ſolus.

Auguſtinus tract. 15. in Joan. Jeſus ergo cum vidiſſet quia venerant ut raperent eum.

Tertull. lib. de Idol. c. 18. Regem ſe fieri, conſcius ſui regni, refugit.

Euthym. Pagn. Seque rapturi, ut crearent ipſum regem, rurſum ſeceſſit in montem ipſe ſolus.

Alter Textus.

Matth. 14. num. 22. Et ſtatim compulit Jeſus diſcipulos aſcendere naviculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.

Num. 23. Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare.

Marc. 6. n. 45. Et ſtatim coëgit diſcipulos ſuos aſcendere in navim, ut præcederent eum trans Bethſaidam, donec ipſe dimitteret populum.

Num. 46. Et cum dimiſiſſet eos, abiit in montem orare.

Expositio XIII.

Jeſus *ergo cum cognoviſſet*, ut Deus unde 181. explicatius ponit D. Auguſt. (Auguſt.) cum vidiſſet, *quia venturi eſſent*, jam enim id apud ſe firmo, & reſoluto animo ſtatuerant, vel grato animo, vel ſaturitate gulæ impulſi, ut vult, D. Chryſoſt. (Chryſoſt.) homil. 41. *Ut raperent eum.* Quod vim quandam ſignificat, erat enim Chriſtus Dominus honoribus tam contrarius, ut non ſolùm *Chriſtus ad honores invitus.* illos non affectaret, ſed etiam ad eos non niſi vi trahendus,

trahendus, ac rapiendus videretur, quod turbæ non ignorarunt, unde regnum illi non offerunt, ſed eum invitum regem creare determinant. *Fugit iterum:* Hoc eſt ſeceſſit, ſeu ſubduxit ſe clamoribus populi, *iterum*, ut enim Joannes ait initio capitis. *Subiit in montem:* A quo ad turbas paſcendas deſcendit, quem montem etiam nunc Chriſtus repetit; *In montem.* Moraliter, qui enim honores fugit in altum montem ſe ſublevat.

Qui honores contemnit, in altum fertur.

182. Matth. & Marcus. Omittit hic Joannes aliqua; quæ Matthæus, & Marcus narrant, quod ſcilicet cum cognoviſſet Chriſtus, quod illi homines venturi eſſent, ut facerent regem, ſtatim *compulit*, ſeu *coëgit* diſcipulos aſcendere in naviculam, & præcedere eum transfretum. Et addit Marcus *ad Bethſaidam.* Dum ipſe turbas dimitteret; dimiſſis autem turbis, cum iterum ipſæ turbæ eximiam Chriſti virtutem conſideraſſent, ut ait Euthymius; & decreviſſent reverti, ut eum raperent, & facerent regem, eorum reſolutionem Chriſtus agnoſcens, & eorum cogitationes præveniens tunc fugit in montem, & ſolus erat; docens, quod ad orandum, ſequeſtrandus eſt animus à turbis, & quod dum fugimus honores, ad orationem confugiendum, ne illorum affectu concutiamur. Interlin. *Docens proſpera mundi fugere, & contra ea orare.*

Euthym. Interlin.

Quæstio XXVII.

Quare Chriſtus Dominus fugit in montem?

183. Matth. Marc. Auguſt. Cauſam hujus rei aſſignant D. Matth. & Marcus, ut ſcilicet Chriſtus Dominus oraret, Joannes vero ne rex à turbis fieret; non enim, ut ait D. Auguſtinus tract. 25. in Joan. talis erat rex, qui ab hominibus fieret, ſed talis rex, qui hominibus regnum daret.

184. Chryſoſt. Secundò, etiam ad mores D. Chryſoſt. hom. 41. in Joan. ait, *Proh! quanta gulæ vis, quam mutabilis ſententia, jam non amplius calumniantur, nec Sabbati tranſgreſſionem curant, neque Dei Zelo moventur, omnes has curas pleno ventre abjecerunt, propheta erat, regem volebant, Chriſtus autem fugit.* In quam varias ſententias gula mutat animum, quantaſque varietates guloſi ſubeunt, omnia, quæ antea apponebant, prætermittunt, & regem Chriſtum facere volebant, ipſe autem fugit montem; Reges enim, ac Prælati à ſobriis electoribus, cum magna prudentia, ac judicio ſunt eligendi. Pſalm. 111. n. 4. *Diſponet ſermones ſuos in judicio.* Et Seneca ad finem libri primi de beneficiis ait: *Non eſt beneficium cui deeſt pars optima, datum eſſe judicio.*

Judicio omnia diſponenda. Pſalm. 111. Senec.

185. Gregor. Tertiò, D. Gregor. 1. part. Paſt. c. 3. *Hoc breviter, inquit, diximus, ut quantum ſit pondus regiminis monſtraremus: ne tentare ſacra regimina, quiſque his impar eſt, audeat; & per concupiſcentiam culminis, ducatum ſuſcipiat perditionis. Hinc Jacobus prohibet c. 3* Nolite plures magiſtri fieri fratres mei. *Hinc ipſe Dei, hominúmque mediator regnum præcipuè vitavit in terra, qui ſupernorum quoque ſpirituum ſcientiam, ſenſúmque tranſcendens, ante ſæcula regnat in cœlis.* Fugit Divinus Magiſter, ut nos ab ipſo diſcamus honores, ac prælaturas fugere, cum ipſe omnium Dominus, qui ſuper omnem principatum regnat in cœlis: illas in terris fugerit.

Ab honoribus fugiendum.

Quartò, Beda in cap. 6. Marc. *Minus periculoſum eſt, ait, in his quæ rectè agimus adverſantium nos improbitate fatigari, quàm honorum favore demulceri, favor enim ſæpè ſecuriorem corrumpit animum: adverſantium improbitas circumſpectum ſæpè reddit, & cautum.* Non ſolùm honores, ſed etiam blandientium voces, quibus acclamabatur fugiendas, nos Dominus hìc docet. Quintò Gloſſa. Fugit Chriſtus; *ſignificare volens, quod altitudo ejus non poteſt intelligi,* ſed omnium noſtrum captum ſuperat, & tranſcendit. 186. Beda.

Fauſtæ acclamationes fugiendæ. Gloſſa.

Sextò. D. Gregorius citatus. *Exemplum, ait, ſe ſequentibus præbens Chriſtus, ad crucis patibulum ſponte pervenit. Oblatum gloriam culminis fugit, pœnam probroſæ mortis appetit. Ut membra ejus diſcerent favores mundi fugere, terrores, minimè timere.* Præclarum exemplum nobis præbet Chriſtus Dominus: libenter quidem impoſitam ſibi crucem bajulabat. Joan. 19. n. 15. ut demonſtraret, crucem nobis libenter amplectendam, in qua ſpirituales fructus feliciter proveniunt; regem vero humiliter deſerendum, in quo amplæ bonorum ſpiritualium meſſes exareſcunt. 187. Gregor.

Crux amplectenda, honor fugiendus.

Septimò, D. Bernard. ſerm. 3. in Ramis Palmarum: *Sanè, ait, venturas aliquando turbas, ut raperent, & eum regem facerent, fugiens legitur declinaſſe, nunc vero etiam non quæſitus affuit, ut tanquam rex Iſraël ſuſciperetur, & prædicaretur ab eis, quin etiam in hæc ipſa præconia eorum animos mos excitavit. Et hæc quidem præparatio ad paſſionem fuit excitata hinc maxima invidia ſacerdotum* Prope Paſcha ingreditur Jeſus jumento Jeroſolymam, multus ſciſſis ramis proſternebantur veſtes, quæ veluti regalem apparatum indicabant, voces reſonabant: *Benedictus, qui venit rex in nomine Domini,* Luc. 19. n. 38. Imo potius illa ad tales acclamationes videbantur homines excitare. Cur ergo in ingreſſu Jeruſalem, ab hominibus amat rex proclamari, hìc verò in montem, fugit, ne rapiant eum, & faciant regem. In introitu Jeruſalem non recuſat regium nomen, ac ſplendorem, cum jam in propinquo eſſet mors, & paſſio ejus, ut inde diſcant omnes magnates, regio decori valde affine, ac proximum eſſe vitæ, ac ſanguinis diſcrimen. 188. Bernard. Luc. 19.

Regis corona morti, ac ſanguini propinqua.

Octavò, fugit hìc Chriſtus regium nomen, & tamen in cruce regis titulus ei ponitur, & affigitur: *Jeſus Nazarenus rex Judæorum,* Joan. 19. num. 18. Ut inde perpetuo omnium gentium ore rex decantetur, ac celebretur. Ibi enim pro ſuis vitam effundebat, & mortem obibat. Imò pondera, quod natus dicitur rex: *Ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum,* Matth. 2. num. 2. Non tamen titulus ibi affigitur. In introitu Jeruſalem rex acclamatur. Matth. 21. num. 5. non tamen titulus ei affigitur; at in cruce affigitur, ut inde perpetuò duret, ac perſeveret, & ab omnibus gentibus celebretur: *Dominus regnavit;* in cruce pro omnium ſalute Chriſtus vitam exhalabat, & cum rex pro ſuorum vita propriam diffundit, tunc major honor, & gloria ei referendus, ac tribuendus eſt. 189. Joan. 19. Matth. 2. Matth. 21.

Cum vita pro ſubditis funditur, tunc regis corona affigitur.

Nonò, à regio nomine, ac regio titulo fugit Chriſtus in montem, ut inde celſitudo, ac magnitudo hujus operis, cunctis innoteſcat, & appareat. Retributionis ſpes operis magnificentiam minuit, & extenuat; ne aliquis ergo ſiniſtre ſuſpicaretur, quo ex aliquo acclamationis, ac honoris ambitu miraculum eſſet editum omni humano applauſu contempto recedit, ac fugit Chriſtus 190.

Operis magnificentia fiat ſine mercedis intuitu.

Chriſtus, ut talis ſuſpicio ſit amputata,& cunctis manifeſtum, quod non ex honoris affectu, ſed ex pietatis impulſu fameſcentibus turbis ſubvenit opulenter Dominus.

191. Dupliciter Magdalena pretioſo ungnento ſacratiſſimum corpus Chriſti perunxit. Semel in
Luc.7. domo Phariſæi, Luc.7.num.37. Et iterum prope Redemptoris paſſionem, in quo multo majori encomio; quam ante celebratur. *Ad ſepeliendum me fecit: Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo dicetur,*
Matth.26. *& quod hæc fecit in memoriam ejus*, Matth.26. n.12. Cur in hoc ſecundo eventu plus laudis promeretur; Imò prima vice maximè extollenda videbatur, tunc enim toto affectu ægra concurrerat ad medicum veniam peccatorum quærens.
Amoris affectus ſine ſpe mercedis, extollit opus. Imò ex hoc majoribus encomiis toto orbe prædicandis in Bethania illuſtratur; apud Lucam perſonam quærentis, ac affectantis veniam peccatorum gerebat mulier; at apud Matthæum amoris impulſum, *ad ſepeliendum me fecit*, ut illud obſequium Dominicæ ſepulturæ præſtaret, ducitur mulier, & ſi operis magnitudinem mercedis ſpes minuit, ipſum tamen opus maximè amoris affectus extollit,& evehit; & hic advoco
Antioch. Victor.Antioch. in c.14 Marc. *Hoc*,ait,*univerſus terrarum orbis cognitus eſt, quoniam mente pia,ferventi fide factum eſt: non enim tam propter impenſas gratum fuit, quam propter fidem, quam ſimul cum unguento obtulit.*

192. In ultima die judicii mercedem regni tribuens Dominus ſuis electis; dicet, *Eſurivi, & dediſtis mihi manducare, &c. tunc reſpondebunt ei juſti dicentes, Domine quando te vidimus eſu-*
Matth.25. *rientem, & pavimus te*, &c. Matth.25.num.37.
Paſchaſ. Meritò dubitat D.Paſchaſius l.11.in Matth. quomodo ſancti potuerint hæc ignorare: *Hodie*,ait, *nemo eſt, qui ignoret Deo ſe præſtare,quidquid in*
Magnitudo operis ſine præmii. *pauperibus Chriſti tribuit.* Et ſic eis ſubdit rex quidquid, *uni ex minimis meis feciſtis,mihi feciſtis*; particulari providentia tamen diſpoſitum eſt,ut ignorarent, cui bona ſua irrogabant; nam ſi illum recogitarent, & adverterent; à quo tam ingentia dona retribuenda eſſent, forſitan aliquibus videretur mercedis ſpe, operis decus aliquantulum minui, ac devenuſtari.

CAPUT XXXIV.

Jeſus ambulans ſuper mare.

*Marc.6.n.*47. Cum ſerò eſſet, erat navis in medio mari; & ipſe ſolus.

VERSIONES.

Syriacus. Cum autem eſſet veſpera.
Vatablus. Cum autem adveſperaſſet.

ALTER TEXTUS.

*Ioan.6.n.*16. Ut autem ſerò factum eſt deſcenderunt diſcipuli ejus ad mare.
*Num.*17. Cum autem aſcendiſſent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: & tenebræ jam factæ erant, & non venerat ad eos Jeſus.

EXPOSITIO I.

COMPULIT, ſeu coëgit Jeſus, ut pater ex textu Matthæi, & Marci allegato ad finem ſuperioris capitis diſcipulos ſuos aſcendere naviculam & præcedere eum trans fretum, ſeu trans mare Galilææ, iterum, atque iterum illud trajiciebat Chriſtus. Hoc autem ipſe Dominus fecit: quia ſolus volebat orare; orationis natura receſſus amat; ſecundò, ut hac occaſione facilius effugeret turbas, quas ſciebat ipſum velle facere regem, ob panes multiplicatos. Tertiò, ut ſequentis miraculi in ſedanda maris tempeſtate præberetur anſa. Quartò, ut vult Abulenſis in cap.14. Matth. quæſt.133. Ut ejus virtus ambulandi ſuper aquas nota fieret. 1. *Quare Chriſtus fecerit ſuos diſcipulos aſcendere naviculam.* Abulenſ.

2. *Cum ſero eſſet*; ſeu, *cum adveſperaſſet*, quaſi diceret, cum jam eſſet noctis crepuſculum; intrantes Apoſtoli navim,iter Capharnaum verſus direxerunt: & ſic intelligendus eſt Joannes ſcribens: *Venerunt in Capharnaum*, hoc eſt verſu Capharnaum vel per anticipationem narrat Joannes; nec obſtat Marcus referens num.54. Marcus. quod Dominus juſſit,ut *trans fretarent Bethſaidam*: nam inter locum, ubi miraculum ſaturitatis turbæ fuerat celebratum, & Capharnaum ſita extabat Bethſaida, juxta quam erat tranſeundam. *In medio mari.* Hoc eſt in profundo mari. Sic ait Cajetan. Non ſignificatur medium Cajet. per æquidiſtantiam à ripis, ſed profundum mare. Et ipſe ſolus in terra orans, & vigilans pro ſuis.

*Marc.6.n.*48. Et videns eos laborantes in remigando, erat enim ventus contrarius eis, & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſuper mare: & volebat præterire eos.

VERSIONES.

Syriacus. Et vidit vexatos, dum ſulcarent mare, erat enim ventus eis contrarius, vigilia verò quarta noctis venit ad eos.
Vatablus. Jeſchua dum ambularet ſuper aquas, erat enim ventus adverſus eis,

Arias

Arias. Circa quartam cuſtodiam noctis venit ad eos circum ambulans ſuper mare.

Alter Textus.

Matth. 25. Navicula autem in medio *num.* 24. mari jactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.

Num. 25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans ſuper mare.

Joan. 6. *n.* 18. Mare autem vento magno flante exurgebat.

Num. 19. Cum remigraſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinque aut triginta.

Expositio II.

3. Paſchaſ. Apoſtoli inviti, ut notat D.Paſchaſius lib.7.in Matth. & colligitur ex Evangeliſtarum verbis allegatis, *compellit, coëgit, receſſerant à Domino, ne illo abſente naufragia ſuſtinerent*, ut ait D.Paſchaſius: *Videns eos.* Quod non ſolùm de divino, ſed etiam de corporeo intuitu interpretantur Cajetanus; maximè ſignificatur ea, quam Salvator gerebat de diſcipulis cura & eximius affectus, quo tangebatur auxilii ferendi afflictis. *Laborantes*, ſeu vexatos, quod ſecundùm Matthæum tribuitur naviculæ, *jactabatur.* Seu ut vertit Arabicus: *Agitabatur eam fluctus.* Tunc ipſa urgente tempeſtate. *Circa quartam vigiliam noctis.* Romani excubias, ac cuſtodes civitatis in noctis ſpatio per quatuor vigilias diſtribuebant, ne laboris pondus ſuper certos tantum milites caderet, ſed per omnes divideretur; unaquæque vigilia tres horas continebat, quarta autem vigilia jam nox declinabat, & diei creſpuculum erat, & per tres antecedentes vigilias, hoc eſt per novem horas Apoſtoli tempeſtate oppreſſi laborabant. Sic ait Chryſoſt. homil.51. in Matthæum. *Quarta vigilia noctis ad eos veniſſe oſtendit tota nocte periclitatos*, & per totam noctem Chriſtus oravit. Ait Theophylact. in 14. Matth. *Docens quod nos non ſtatim ab orationibus diſcedere debeamus.*

(Cajet. — Arabicus. *Labor per multos dividendus.* — Chryſoſt. — Theoph.)

4. Ait Joannes: *Cum remigaſſent ſtadia viginti-quinque aut triginta:* Id eſt, milliaria circiter quatuor, quarta parte unius dempta. Evangeliſta ex revelatione, ac inſtinctu Spiritus ſancti ſcribebat, & tamen non ponit numerum certum, ſed cum diſtinctione 25. aut 30. ſtadia. Spiritus ſanctus, ut Deus verus omnia noſcit, omniaque ei certa ſunt. Tamen aliquando humana more aliqua ſuos finit loqui, maximè in rebus, quæ parum ad rem pertinent, & intentioni nullum fit detrimentum; ut notarunt Cajetanus, Burgenſ. in Joan. *Ambulans ſuper mare:* Per virtutem divinam, quam habebat ut Deus, & per dotem agilitatis, quam ad tempus ut homo aſſumpſit, & venit non precibus exoratus, ſed ab ipſa neceſſitate, ut ſuis ſubveniret vocatus.

(Caietan. Burgenſ. *Neceſſitas clamati.*)

Quæstio I.

Quare tam gravis tempeſtas præmiſſa eſt à Chriſto Domino.

Vehementiam, ac magnitudinem tempeſtatis ex triplici circunſtantia colligit Albertus Magnus in cap.14. Matth. Primò, ex parvitate inſtrumenti; erat enim non fortis navis, ſed *navicula*, ut ait D.Matth. quæ citius, & facilè ſubmergi poteſt. Secundò, ex impoſſibilitate declinandi; erat enim *in medio mari*, & divertere non valebat. Tertiò, ex vehementi irruente vento; qui magnam aquarum commotionem excitabat; & erat hujuſmodi *ventus contrarius eis.* Quarto, addam; augebatur periculum ex diuturnitate tempeſtatis; *venit ad eos quarta vigilia noctis*, erant enim omnes laſſi, & fatigati tam ab obſcuritate noctis, quam à labore remigandi, ac tam longo tempeſtatis tempore. 5.

(*Vehementia hujus tempeſtatis.* Alb. Magn.)

Ad quæſtionem reſpondent primò Patres; quod navis hæc ſignificat Eccleſiam: tunc ait Card. Hugo in c.6. Marc. eam ex una parte impugnant hæretici: ex alia tyranni: ex alia falſi fratres: ex alia dæmones. Primi fidem. Secundi ſubſtantiam: Tertii mores. Quarti auferre animas nituntur; tamen contra has omnes irruentes adverſarias tempeſtates ſemper Eccleſia firmè ſtat, habens ſemper ſibi in proximo Chriſti auxilium. 6.

(Hugo. *Adverſarii Eccleſiam impugnantes.*)

Secundò; D.Chryſoſt. hom.51. in Matth. *Abſentia Domini deſolati tempeſtatis acerbitate jactantur.* Ut diſcerent quantum nocumentum abſentia Magiſtri detulit. Tertiò. Ut Apoſtolorum fides excitaretur, & ut ardentius ſui Magiſtri opem flagitarent; & ne aliunde, quam ſcilicet ab ipſo ſalutis ſpem expectent. Ut ait Chryſoſt. *Atque etiam tempeſtate ipſos per totam noctem laborare permittit, ut tempeſtatis, & temporis terrore perculſi magis ipſum deſiderent; ejúſque perpetuam memoriam retinerent.* 7.

(Chryſoſt. *Solum à Chriſto auxilium ſperandum.*)

Quartò. Idem Chryſoſt. citato loco. *Paulatim enim, ait, ad majora ipſos ita inducebat, ut excelſo cuncta perferre animo diſcerent.* Ita etiam Theoph. Euthym. Suos diſponebat Chriſtus ad alta, & magna, & ad multos labores in prædicatione orbis perferendos, voluit eos, ut paulatim aſſueſcerent dura, & ardua pati. Quod confirmat Chryſ. Duplici tempeſtate legimus Apoſtolos in mari vexatos. Primò, apud Matth.8. n.13. Et tunc Dominus in navicula aderat, in puppi dormiens; at verò nunc tempeſtate periclitantur; cum ipſe abſens eſſet, cur in primo caſu adeſt Dominus; non verò in ſecundo. In primo erant, Apoſtoli multum incipientes & imbelles, & ideo ſua præſentia voluit corroborari; at in ſecundo jam per annum profecerant in ſchola Chriſti, & utpotè fortiores majoribus procellis abſentia ſua committit, ſic ſubdit S.Doctor. *Ut excelſo cuncta perferre animo diſcerent: idcirco præſens quidem erat in primo periculo, ſed dormiebat, ut non longè ſalutem abeſſe crederent; una verò firmiorem illorum animum faciens, cum omnino abſit in medio mari tempeſtatem exoriri ſinit.* 8.

(Chryſoſt. Theoph. Euthym. — Chryſoſt. — Matth.8. *Homo ad magna aſſueſcat laboribus.*)

Ex juſſione parentum pergens Jacob in Meſopotamiam. *Cumque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitum tulit de lapidibus qui jacebant, & ſupponens capite ſuo dor-* 9.

Geneſ.28. mivit in eodem loco, Geneſ.28. n.11. Quomodo homo fatigatus pedeſter pergens, ex alta Dei diſpoſitione iter arripiens, tam durè excipitur, ut vice cervicalis duriſſimus lapis ei inſerviat, ut notavit D.Hieron. in conſolatione ad Julian. *Cur Deus, ait, ad ſe primo venientem tam duriter excipit.* Cur non ſupponit caput ſuper manum, brachium, vel teneras herbas? Tendebat Jacob in Meſopotamiam, ubi diſponebatur, quod ipſe rigido, & auſtero modo viveret. *Die, noctuque æſtu urebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis*, Geneſ.31. n.40. Ad tam aſperam vitam deſignatus abjectis deliciis paulatim diſponebatur, humi dormiens ſuper lapidem reclinatus, Vide ſupra cap.3. n.25 & tom.2. cap.14. quæſt.2. n.11. & cap.27. quæſt.8. n.46.

Hieron.

Ad aſperam vitam aſſueſiat homo à laboribus.

Quæstio II.

Quare in hac tempeſtate maximè contrarius ventus notatur?

10. *Ratio difficultatis.* GRavitas hujus tempeſtatis non deſcribitur ex obſcuritate aëris, vel ex ſtrepitu tonitruorum, vel ex fulgure radiorum circumvolantium, nec ex impetu aquarum, quæ vehementiſſimè naviculam concutiebant, ac jactabant, ſed ex vento contrario tota narratur.

11. *Cur dicitur ventus contrarius eis, non vero ei, ſcil. navi.* Et notandum, quod non dicitur ventus contrarius ei, ſcil. navi, ſed contrarius eis: & bene quidem, qui enim de tanto beneficio heri impenſo in multiplicatione panum, non recordabantur modo, ut infra dicitur, ad hoc ut opem Magiſtri implorarent, quinque cum propè ſe haberent remedium, ac auxilium, ipſum ſcil Dominum, eum non cognoverunt, ſed exiſtimaverunt phantaſma, bene dicitur ventus ei contrarius.

12. Ad quæſtionem: de vento peculiariter fit mentio, ipſe enim, aquas commovet, & totius tempeſtatis cauſa conſiſtit. Moraliter. Euſebius Gallican. hom. in Sabbatho poſt Cineres. *Hoc ſignificatur, ait, quod poſt Chriſti Aſcenſionem ſancta Eccleſia in hoc mundo multa adverſa eſſet paſſura.* Sed quomodo tot acerbæ perſecutiones tyrannorum contra Eccleſiam ventis comparantur? Meritò ſanè; ſunt enim omnes veluti ventus brevi tranſiens, & cito evaneſcens.

Euſeb. *Perſecutiones contra Eccleſiam, veluti ventus tranſeunt.*

13. Zach.6. Vidit Propheta Zacharias 6. n.1. quatuor quadrigas ſeu quatuor equites; *In prima equi rufi, in quadriga ſecunda equi nigri, & in quadriga tertia equi albi; & in quadriga quarta equi varii, & fortes.* Tanta rei novitate attonitus propheta, quærit ab Angelo. *Quid ſunt hæc Domine mi; reſpondit Angelus, & ait ad me, iſti ſunt quatuor venti cœli*, ibid. n 5. Illæ quatuor quadrigæ ſignificabant quatuor orbis Monarchias Equi rufi denotabant Monarchiam Aſſyriorum, & Chaldæorum; nigri Perſarum; albi Græcorum, varii Romanorum, ut tradunt D. Hier. Cyril. Remig. Haymon. Lyran. Vatabl. Arias, Ribera, Sanchez, Cornel. ſed quomodo illa quatuor orbis potentiſſima imperia venti nuncupantur? Nunquid multitudo Aſſyriorum, Perſarum dexteritas, Græcorum ingenium, Romanorum fortitudo ventus extabat? Meritò ſanè: cum enim quatuor illa imperia conſpiraverint contra Iſraël, qui nomine populi Dei gaudebat, qui & ſanctam Eccleſiam exprimebat omnis illa mundana poteſtas, veluti ventus, qui brevi tranſit, & cito diſſolvitur, reputatur.

Hieron. Cyrill. Remig. Haymon. Lyranus. Vatabl. *Imperia contra Eccleſiam ſunt veluti ventus.*

Dominus regnavit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. Pſalm 96.n.1. Per has inſulas omnes, Eccleſias interpretatur D. Auguſt. Sed quare cum his conferuntur Eccleſiæ; ſtant inſulæ circundatæ mari, inſurgunt vortices aquarum, ut illas veluti abſorbere videantur, tamen ipſi undarum impetus franguntur, ac in quaſdam ſalivas, & aquarum fluctus reſolvuntur; ſic omnes adverſariæ poteſtates contra Eccleſiam exortæ, in quaſdam veluti ſpumas, ac ſalivas deſiunt, & ſolvuntur. D.Auguſt. *Quare, ait, ſcilicet Eccleſiæ, inſulæ, quia circumlatrantur, fluctibus omnium tentationum. Sed quomodo inſula undique circumſtrepentibus fluctibus tundi poteſt, frangi non poteſt; ſic & Eccleſia Dei paſſa ſunt perſecutiones undique frementium infidelium, ecce ſtant inſulæ*, &c. 14. Pſalm.96.

Perſecutiones contra Eccleſiam veluti ſpuma tranſeant. Auguſt.

Quæstio III.

Quare Dominus è tam diſtanti loco eos viderit, cum ipſi Apoſtoli in proximo eum non cognoverint?

ERat Jeſus ſolus in terra, & tamen vidit eos laborantes in medio mari; quod non ſolùm de viſione divina, ſed etiam de corporali interpretatur Caietanus, ut jam dixi: *Nec obſtat, ait, quod nox eſſet, quoniam etiam nocte in monte exiſtentes videmus naviculas in mari propè laborantes.* 15. Cajetan.

16. Ex quo inſurgit difficultas, quomodo fieri potuit, quod Dominus è terra, ac tam diſtanti loco viderit Apoſtolos remigantes in medio mari, remigaverant enim quaſi ſtadia 25. ſeu triginta, hoc eſt quatuor leucas, ut ait Joannes, & ut ſcribit ipſe Evangeliſta, cum Dominus in proximo eſſet, ut narrat Marcus, eum non cognoverunt, ſed phantaſma eſſe cogitaverunt, Chriſtus tam largo intervallo interjectos, eos ita videt, ac intuetur, tanquam ſi in proximo eſſet; & Apoſtoli cum eum habeant in propinquo, tanquam quid à longè recogitant, quæ enim è longè videntur, veluti quid phantaſticum judicatur: unde tanta differentia; Chriſtus cum geſtet pietatis viſcera, lynceis fruitur oculis, & quamvis in remoto, ac ſeparato loco videatur exiſtere, tamen ſemper in proximo eſt, ut noſtræ neceſſitati ſubveniat auxilium ferat, levamen præbeat. At homines cum in propinquo habeant Chriſtum, tanquam in longinquo meditantur, ne ſuum benefactorem recognoſcant, ſed veluti quid phantaſticum judicant, ut ait Hugo: *Cum vident aliquem benefacere dicunt phantaſma:* Ne illi ſe aſtrictos videant, & multas gratias exſolvant.

Deus ſemper nos videt de proximo, ut ſubveniat. Hugo.

17. Cum filius ille prodigus revertitur ad Patrem: *Cum adhuc longè eſſet, vidit illum Pater ipſius & miſericordia motus eſt*, Luc.15.n.20. Præclarè dubitabis, ſi pater à longè aſpexit, quomodo tam intima pietate commovetur in ipſum; quænam tanta miſericordiæ cauſa? Forſitan, quia fame tabeſcentem: unde vitulum occidere mandat, vel quia veſte diſſuta venientem vidit, unde ſtolam quandam jubet afferri, quando unus homo alterum Luc.15.

rum à longè vidit, non intuetur, an ille fame laboret, vel an ruptura, ſeu compoſita veſte incedat. Quorſum ergo Pater videns à longè tanta benignitate pulſatur. Euthymius: *O viſum compatientis acutiſſimum, ſimul ut filius reſpicere in animo cogitavit, hunc etiam ſimul ipſe vidit.* In hoc patente Chriſtus exprimebatur, qui quamvis in longinquo videretur exiſtere, tamen perſpicaci viſu in valde intimo, ac proximo erat, ut minutim filii penuriam intueretur, opem ferret, ac in omnibus provideret.

Deus valdè proximus, noſtris neceſſitatibus ſubveniat. Euthym.

18. E contra homines, & ſi Deum habeant in proximo, eum veluti à longè conſiderant: Avarus ille dives, cum ſe videret multis fructibus, ac proventibus repleri, cogitabundus dicebat: *Non habeo, quo congregem fructus meos. Tunc dixit hoc faciam: deſtruam horrea mea & majora faciam & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi*, Luc. 12. num. 17. ſtatim audit: *Stulte hac nocte animam tuam repetent à te.* Quodnam crimen hujus hominis, ut rectè diſcutit Divus Paulinus epiſt. ad Alethium, aliàs 31. quænam culpa, quod homo vellet congregare, quæ nata erant ei, vel quod homo diſpoſuerit frui bonis ſuis, hoc abſque lethali inquinamento fieri poterat, unde ergo tantum flagitium, ut tam rigida ſententia proferretur. *Stulte hac nocte animam tuam repetent à te*, ſicut è contra illum alium, de quo Lucas 16. n. 29. rectè D. Paulin. *Idcirco*, ait, *ſecuta eſt illa ſententia, quia nolunt intelligere, cui deceant fructus ſuos, qui neſciunt quo largitore poſſideant. Tam gravis eorum culpa excrevit*, qui cum Deum valde in proximo haberent, ut illis multa ampla dona largiretur; ita tamen divinæ majeſtatis ſunt obliti, ac ſi veluti in longinquo, ac abſens eſſet, ne illi pro tantis beneficiis immortales gratias redderent.

Luc. 12. Paulin. *Homo non recognoſcit Deum ſibi propinquum.*

QUÆSTIO IV.

Quare Dominus venit quarta vigilia?

19. PEr hoc oſtenditur eos tota nocte, hoc eſt per novem horas fuiſſe periclitatos, ut dixi in expoſitione, D. Hieron. 14. Matth. *Quando ergo dicit quarta vigilia noctis veniſſe ad eos Dominum, oſtendit tota nocte periclitatos, & extremo noctis, atque in conſummatione mundi eis auxilium præbiturum.* D. Auguſt. ſerm. 14. de verbis Domini: *Quarta ergo vigilia noctis venit, hoc eſt pene jam nocte finita: ſic veniet in fine ſæculi, iniquitatis nocte tranſacta, ad judicandum vivos, & mortuos.* Quarta vigilia juxta Hieron. denotat auxilium, quod Deus in ultimo tempore ſæviente Antichriſto conferret Eccleſiæ ſuæ; juxta verò Auguſtin. judicium, quod cum univerſis conſtituet.

Hieron. Auguſt. *Deus in auxilio ſuis adeſt.*

20. Secundò. Quarta vigilia, vigilia matutina eſt; in qua cum maximè in periculo eſſet conſtitutus Iſraël juxta mare rubrum reſpiciens Dominus ſupra caſtra Ægyptiorum mirabiliter Iſraëlem liberavit; ſic & Chriſtus ſe filium ſui Patris oſtendens, vigilia matutina mirabiliter diſcipulos à maris periculo liberat, & eximit, & ut etiam ex eadem regiminis methodo deprehenderetur, quod ille erat ipſemet Deus, qui ſuum populum ab ingenti diſcrimine incolumen ſervavit matutino tempore.

Chriſtus ſe filium ſui patris oſtendit.

Tertiò. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Joan. cap. 23. *Operæ pretium*, ait, *eſt obſervare non ſtatim, neque in principio periculorum, ſed quando tam longè à terra remigaverant Chriſtum diſcipulis apparuiſſe. Non enim accipientibus adverſis gratia Chriſti confeſtim nos ſalvat, ſed poſteaquam terror increverit, & certum videatur imminere periculum, tunc è mediis fluctibus eripit, timorem abjicit, & ab omni periculo liberans ineffabili virtute in ſummam tranquillitatem periculorum fluctus tranſponit.* Permittit ſcilicet Deus creſcere pericula, ut periclitantium merita augeantur, & fides erigatur, ſpes in Deum excitetur, charitas augeatur. Deinde cum pericula videntur ad extremum devenire, tunc adeſt ipſa divina ops, ac auxilium. 21.

Cyrillus. *Cum ad extremum periculum venit, adeſt Dei auxilium.*

Tertiò, D. Chryſoſtom. homil. 51. in Matth. *Quarta vigilia noctis erudiens nos, non cito ſolutionem quærere advenientium laborum.* Poſtque tam longum tempus in ultima vigilia venit, docens nos, ut diuturnitate laborum non frangatur animus, ſpes amittatur; ſed animosè meliorem eventum ſperemus, nullus eſt enim tam aſſiduus labor, qui ſuo termino non claudatur. 22.

Chryſoſt.

Quartò, Idem Chryſoſt. citato loco. *Quanto*, ait, *enim major erat trepidatio, tanto lætior, atque gratior præſentia ejus illis apparuit.* Uſque ad ultimam vigiliam, atque tempus differt Dominus ſuum adventum, ac præſentiam, ut ipſis tam longa procella jactatis, jucundior ac gratior fieret eis Domini præſentia, auxilium, ac levamen præbens. 23.

Chryſoſt. *Poſt tempeſtatem gratior ſerenitas.*

Aliquando divinus ſponſus ſubtraxit ſe à ſua dilecta ſponſa, quæ ſtatim multis precibus eum exorat. *Revertere dilecte mi*, Cant. 2. n. 17. Si tam ſollicitè quærendus erat à ſua dilecta: quam vehementiſſimè diligebat, cur ab illa receſſit, D. Bernard. ſerm. 47 in Cantic. *Forte*, ait, *ideo ſe ſubtraxit, quo avidius revocaretur, teneretur fortius.* Abſentia enim illa excreſcente amore ejus, præſentia maximè perjucunda, ac dulciſſima facta eſt; Penuria, ab abſentia rei ejus copiam valde æſtimabilem, ac gratam fecit.

Bernard. *Ex abſentia maximè fit deſiderabilis præſentia.*

Cum Iſraëlitæ eſſent egreſſi de Ægypto, multa fame cœperunt laborare. unde obmurmurantes contra Moyſen, & Aaron dixerunt: *Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate, cur eduxiſtis nos in deſertum, ut occideritis omnem multitudinem fame*, Exod. 16. num 3. Cur Deus, quo velociſſimus eſt, & ambulat ſuper pennas ventorum in ſuorum auxilium, populum ſuum in his anguſtias ſinit devenire, cur non ſtatim eis providet cœleſtem panem, manna, antequam tanti alimenti penuria opprimatur, ut rectè quærit D. Cyrillus Alexandr. lib. 3. in Joan. cap. 33. Alto conſilio antequam manna daretur, tanta fames, tantúſque clamor permiſſus eſt in populo, ut magna neceſſitate urgente, multo periculo imminente, magno ardore panis deſideraretur, ac illius elargitio gratior, ac perjucundior fieret, in multaque æſtimatione ab omnibus haberetur, aliter hominis animus beneficii magnitudinem non penetrat, niſi ex antecedenti neceſſitate ad illius celſitudinem agnoſcendum inducatur. 24.

Exod. 16. Cyr. Alex. *Penuria rei ſui copiam gratiorem reddit.*

Quæstio V.

Quare Dominus greſſu corporis oſtenderit ſe velle eos præterire?

25. Auguſt. Reſpondet primò D. Auguſt. l. 2. de conſenſu Evang. cap. 47. *Quomodo*, ait, *hoc intelligere potuerunt, niſi, quia in diverſum ibat, eos volens tanquam alienos præterire, à quibus non agnoſcebatur, ut phantaſma putarent.* Cajetan. Cajet. in c. 6. Marc. *Hoc eſt*, inquit, *diſpoſuit egreſſus ad ſimilitudinem volentis præterire; talem enim ſe exhibet in ambulatione, qualis apud eos erat in mente, ſcilicet non fixus, non firma fide.* Valde promeritum erat ut Chriſtus eos præteriret, à quibus non agnoſcebatur, nec apud eos ſiſteret greſſus, qui ad illum non fixi, non firma fide ſe habebant; vide ſuprà, cap. 9. n. 98. & tom. 1. cap. 4. quæſt. 37. n. 138. & tom. 2. cap. 18. quæſt. 6. num. 32.

Qualis homo Deo, talis Deus homini.

26. Auguſt. Secundò reſpondet idem D. Auguſtinus citato loco. *Turbatis Apoſtolis, & exclamantibus ſubvenit Dominus, dicens, ego ſum, confidite, ego ſum, nolite timere, quomodo ergo eos volebat præterire, quos paventes ita confirmat, niſi quia illa voluntas prætereundi ad eliciendum illum clamorem valebat.* Adeſſe quidem Dominus ſuis volebat, ſed adeſſe rogatus exoptabat, ut & ipſa deprecatio ad materiam obtinendi inſerviret.

Deus vult à nobis exorari.

27. Hebr. 7. Multæ divinæ promiſſiones in divina Scriptura continentur, quas Paulus ad Hebr. 7. n. 6. & alibi paſſim promiſſiones appellat. Sed cur tot repertæ promiſſiones à Deo fiunt, antequam tribuat? Vel non ſat erat una promiſſio, ad quid tot iterantur, quaſi Deus ſuis promiſſionibus nos vellet excitari; ac auditores ad petendum fieri, ac ſi non tantùm merè gratuita dona, ſed veluti ex quodam merito orandi impetremus. Bernard. D. Bernard. ſerm. 4. ſuper *Miſſus*, ſic diſſerit: *Vult à ſe requiri Deus etiam quod pollicetur & ideo fortè multa, quæ dare diſpoſuit, prius pollicetur, ut ex promiſſione devotio excitetur: ſicque quod gratis daturus erat, devota oratio promereatur. Sic pius Dominus, qui omnes homines, vult ſalvos fieri, merita nobis exquirit à nobis: & dum nos prævenit, retribuendo, quod retribuat; gratis agit, ne gratis tribuat.* Deus ut piſſimus Pater ſuis magnis donis, ac peculiari decore nos afficit: donis dum multa largitur; peculiari decore, dum non merè gratis, ſed per orationis merita diſponit, ut obtineamus.

Deus vult exorari, ut per merita donet.

Marc. 6. num 49. At illi, ut viderunt eum ambulantem ſuper mare, Putaverunt phantaſma eſſe, & exclamaverunt.

VERSIONES.

Arias. Illi autem, ut viderunt eum circum ambulantem ſuper mare.

Syriacus. Illi autem ut viderunt eum ambulantem ſuper aquas, reputaverunt apud ſe viſionem eſſe fallacem.

Euthymius, Putaverunt ſpectrum eſſe.
Theophylact.

Alter Textus.

Matth. 14. num. 26. Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt dicentes: quia phantaſma eſt.

EXPOSITIO III.

Et videntes eum: ſcilicet Jeſum, non tamen agnoſcentes, cum ad id tum tempeſtas, ac noctis tenebræ occaſionem darent; tum etiam, quia ut ait Marcus. *Volebat præterire eos*, quaſi eos non curans, nec ad eos ſpectans, ſed veluti aliò pergens: *Ambulantem ſuper mare.* Sciebant enim, ut ait Albertus Magnus illud non eſſe virtutis humanæ, putarunt phantaſma eſſe, ſeu ut habet Syriacus apud Matthæum dicentes, quia viſio mendax eſt. 28. Alb. Magn. Syriacus.

Phantaſma, ut ait Abulenſis in cap. 14. Matth. quæſt. 156. Nomen eſt Græcum & ſignificat apparitionem, vel viſionem. Unde diſcipuli putaverunt eſſe aliquam viſionem fallacem, ſeu illuſionem dæmonis, ut communiter authores commentantur apud Matth. moraliter ſic interpretatur Hugo: *Sic multi, ait, cum vident aliquem benefacere, dicunt, Phantaſma eſt: non facit, niſi propter hypocriſim.* Aliter dicam; cum navigantes illi vidiſſent ſe in arcto poſitos, & quod imago illa volebat eos præterire, abſque eo, quod illis afferret opem, & adjuvamen, ſibi perſuaſerunt non eſſe rationalem perſonam, ſed quid phantaſticum, quod apparentem, & non veram habet exiſtentiam, non enim permittitur, ut vera perſona laborantes ſine ope, & adjuvamine prætereat. 29. Abulenſ. Hugo.

Qui non adjuvat laborantes, non homo, ſed phantaſma eſt.

Et exclamaverunt. Confuſus editus fuit timor elicitus à pavore quare eſſe ſolet navigantium, cùm ad naufragii periculum deveniunt. Et duplex hic erat Apoſtolorum timor, unus ex tempeſtate, alter proveniebat ex æſtimatione phantaſmatis, ne naviculam obrueret; ac illi malum inferre vellet, ut commentantur Cornelius, & alii in Matth. Sed ſi volebat eos præterire, quo modo tunc tanto timore perturbati exclamant, fortè verebantur, ne ſimulatione aliqua nocumentum pararet, quod gravius eſſet. 30.

Ex ſimulatione grande nocumentum.

Quæstio VI.

Quare, ut filii Iſraël tranſeant, dividitur mare, non ſic ad Chriſti Domini ingreſſum in illud?

Ut filii Iſraël mare tranſirent, ait Textus Exod. 14. num. 21. *Cum extendiſſet Moyſes manus ſuper mare, abſtulit illum Dominus, & vertit in ſiccum, & diviſa eſt aqua; & ingreſſi ſunt filii Iſraël per medium ſicci maris.* At cum Jeſus hic ingrederetur mare, & ambularet ſuper ilud minimè aquæ dividuntur, ſed ſolito curſu 31. Exod. 14.

Ratio difficultatis.

curſu iter ſuum peragunt; cur ut Iſraël tranſeat, ſui diviſionem patitur mare, à ſuo loco cedidit ſuúmque curſum immutat, aliter vero ad ingreſſum Creatoris ſine ſui diviſione, ſine receſſu à loco, ſine itineris mutatione incolumis ſtat aquarum natura ſine ſui diminutione.

32. Chryſoſt. Pulchrè reſpondet Chryſoſtomus in præſenti hom. 42 in Joan. *Tranſierunt quidem,* ait, *duce Moyſe mare rubrum Judæi, ſed magna hic differentia: ille tanquam ſervus ſupplicando: Jeſus propria, & abſoluta poteſtate tranſivit: illi auſtro tunc ſpirante paruit aqua, & aridam præbuit tranſeuntibus, Jeſum nihil à ſua natura motum mare, ut Dominum admirabilibus pertulit.* Multum perpende ultima verba: Ad ingreſſum Jeſu non dividitur mare, ut ad ingreſſum Iſraël, & tamen multo admirabilius ſuum Dominum vidit mare, ſed in quo tanta rei magnitudo, ſervorum erat Judæorum conditio, illi ut ſervi non parant ſibi ſalutem, niſi de damno alterius, de rupto ſcilicet mari, ac de excluſione ejus à loco ſuo, at Jeſus, ut verus princeps, & rex ſine alicujus nocumento ac deturbatione à loco, ſuis benefacit, adjuvamen, ac ſalutem exhibet.

Jeſus benefacit ſine ullius injuria, aliter homo.

33. Exod. 7. Tenetur Iſraël captivus in Ægypto à qua ſervitute ut exeat, multas plagas in illam gentem mittunt Moyſes, & Aaron, ut habes Exod à c. 7. uſque ad 14 Tenetur Iſraël captivus in Babylonia, à qua ſervitute ut egrediatur, ingentia dona confert Dominus in Cyrum: *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus reges, & dorſa regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur. Ego ante ibo: & glorioſos terræ humiliabo: portas æreas conteram & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum ut ſcias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum Deus Iſraël propter ſervum meum Jacob*, Iſai. 45. n. 1. Cur ut Iſraël a captivitate Ægyptiaca egrediatur tot ſupplicia inferuntur, ut vero à Babylonia exeat, tot dona in Cyrum aliàs indigniſſimum, ac valde crudelem conferuntur: Jugum Ægyptiacum excutiebat.

Iſai. 45. *Deus uni confert bonum ſine damno alicujus.*

34. Pſal. 76. Servorum miniſterio. *Deduxit eos per manum Moyſis, & Aaron*, Pſalm. 76. n. 21. At à Babylonia ſuam libertatem recuperabat Deo per ſe ipſum Cyri cor movente. *Ego Dominus, qui voco nomen tuum.* Quantum diſtat ſervorum conditio à ſuprema Dei natura, ſervi aliorum damno quibuſdam benefaciunt, Deus vero aliorum bono ſuis dona largitur, eoſque condecorat, ac extollit. Pro quo facit Procopius. Num. 23. Quod cum Dominus occurriſſet Balaam, poſuiſſetque verbum in ore ejus, ſic ait: *Propter Iſraëlem Cyrus etiam quantumvis indignus imperium ter maximum adipiſcitur, quod Iſraëlem liberet, ad quem dixit propter Iſraëlem ſervum meum nomine tuo vocabo.*

Deus cum bono aliorum benefacit aliter homo. Procop.

35. Caſſiod. Hoc eſt enim ingenitum principi, ut ſuo multis afficiat, non officiendo aliis, nec aliorum oppreſſione ſuos reſplendeſcere facit. Dicere ſolebat Theodoricus apud Caſſiodorum 2. variar. cap. 17. *Magnificentiam noſtram nolli volumus extare damnoſam, ne quod alteri tribuimus, alterius diſpendiis applicetur.*

Quæstio VII.

Quare diſcipuli videntes Chriſtum ſuper mare ambulantem, non Magiſtrum cogitant, ſed phantaſma dicunt?

Vident quandam hominis imaginem ſuper mare ambulantem; Cur non illum eſſe Magiſtrum eis venit in mentem, cujus eximiam potentiam, ac virtutem in tantis miraculis videant; cur ergo dicunt eſſet phantaſma? 36.

Ratio difficultatis.

Rationem literalem dedi in expoſitione, Moralem nunc ſubjicio, revera ille homo Chriſtus erat, tamen phantaſma eſſe recogitant; *volebat præterire eos*; ut exinde diſcamus, quod non ſat eſt, quod quis in nobilitate, ac perſona magnus, & excelſus ſit, niſi hoc beneficentia, clementia, ac pietate explicet, & declaret, aliàs ut phantaſma reputabitur. 37.

Ut nobilitas agnoſcatur, operibus explicetur.

Secundò. Cum imago illa hominis ad ipſos tendebat, forſitan Magiſtrum eſſe cogitarunt, at cum viderint, quod eos prætéribat, phantaſma eſſe ſibi perſuaſerunt, nec enim homines in hoc ſæculo ſplendidos honorificentiæ titulos ſciunt irrogari, niſi iis, qui eorum commodo, ac utilitati inſerviunt. 38.

Ex beneficentia quis agnoſcitur, & honoratur.

Tranſacto mari rubro *ſumpſit Maria Prophetiſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua*, &c. Exod. 14. numero vigeſimo, & cœpit decantare Domino: ſed cur dicitur ſoror Aaron, & non potius Moyſis, cum ipſe eſſet totius exercitus dux, & princeps. Cum Maria aliquando percuſſa fuiſſet lepra: Aaron pro ea multum eſt interpellatus numero decimo ſecundo, numero decimo tertio. Cum autem Aaron tam utilis Mariæ extitiſſet, eum periculariter ut fratrem agnoſcit, taliqúe nomine ſe inſigniri gaudet Lyran. *Cauſa eſt*, ait, *quia Aaron oſtendit ſe multum zelare pro ea, quando percuſſa fuit.* 39. Exod. 14. Lyranus.

Marc. 6. num. 50. Omnes enim viderunt eum, & conturbati ſunt: & ſtatim locutus eſt cum eis, & dixit eis: Confidite, ego ſum nolite timere.

VERSIONES.

Syriacus. In ipſo momento collocutus eſt eis: & dixit eis: bono eſtote animo, ego ſum, ne timeatis.

Arabicus. Eſtote fortes, ego ſum.

Vatab. Euth. Ego ſum ne terreamini.

Alter Textus.

Matth. 14. num. 27. Statimque Jeſus locutus eſt eis dicens ego ſum, habete fiduciam, ego ſum, nolite timere.

Joan.6.n.20. Et timuerunt: ille autem dixit eis, ego ſum, nolite timere.

EXPOSITIO IV.

40. OMNES *viderunt eum.* Nullus agnovit, nullus aliis dat animum, ita erant omnes tempeſtate, ac periculo conturbati, ac anxiati, *& ſtatim:* ſeu ut habet Syriacus; *in ipſo momento*, ut vidit eorum anguſtias, ac perturbationem, *locutus eſt eis.* Dum extremum urget periculum, & in arcto res eſt poſita, tunc adeſt, ac advolat Dei auxilium: *Confidite*; ſeu ut vertit Syriacus, *bono eſtote animo.* Arabicus: *eſtote fortes, ego ſum.* Magiſter veſter, quem noſtis, cujuſque beneficentiam, ac omnipotentiam in tantis miraculis, ac mirabilibus eſtis experti: nolite timere; ſeu non timeatis periculum, cum ego vobiſcum ſim.

Syriacus. Arabicus.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus Dominus videns ſuos in mari conturbato, ſtatim eis loquitur, ac fiduciam ingerit?

41. RESpondeo ad quæſtionem præmittendo id, quod Evangeliſta Marcus incipiens hanc enarrare hiſtoriam advertit hoc cap.6. num.45. *Et ſtatim coëgit diſcipulos ſuos aſcendere naviculam.* Quod etiam ſcribit D. Matth. *Compulit diſcipulos ſuos.* Sacri Apoſtoli ſecuri, ac immunes ab omni periculo erant in terra, & tamen Chriſtus eos coëgit, ac compulit aſcendere naviculam, ex cujus occaſione in tam manifeſtum, ac evidens periculum inciderunt, ex quo Chriſtus Dominus ſupremus princeps, æterna Patris ſapientia eis opem fert, ac auxilium præbet; magnæ enim ingenuitatis eſt, ut quos in diſcrimen adduxeris, eos non deſeras, ſed multa protectione, ac adjuvamine eis opituleris, ac eos in omni eventu incolumes ſerves, ac tuearis.

Quos in periculo conſtituiſti non deſeras ſed ſerves.

42. Cum conglomerato agmine confluerent Judæi in Horto ad Chriſtum Dominum comprehendendum, eis Chriſtus Dominus ſe obviam dat interrogans, quem quærerent; cum ipſique dixiſſent Jeſum Nazarenum; ait illis omnium Salvator. *Ego ſum, ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire*, Joan.17. num.8. tanquam ſi diceret: ſi vultis me comprehendere, ac conditione permitto, ut hos diſcipulos meos liberos, & illæſos ſinatis abire. Cur Domine, qui in hoc eventu omnia tua tam liberaliter pro hominum ſalute effundebas, nunc tam ſollicitus te habes pro tuorum incolumitate, ne & ipſi pereant? Apoſtoli immunes ab omni periculo aderant in cœnaculo, ex quo Chriſtus Dominus eos ſecum in hortum adduxit. *Egreſſus eſt Jeſus cum diſcipulis ſuis trans Torrentem Cedron.* ibid. n.1. ubi in illud diſcrimen devenerunt; Divinus ergo Magiſter, quos in periculo conſtituit, non deſerit, ſed incolumes ſervat: unde ait; *ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire.* D. Cyrill. Alexand. ibi, *Se movet*, ait, *à periculo diſcipulos ſuos, non ignorans ad ſe ſolum certamen illud pertinere.* Expende loquendi modum. *Si ergo me quæritis:* quod videtur quandam propoſitionem conditionalem inferre; nam ſi ipſi vellent comprehendere Apoſtolos, Dominus eos mirabiliter liberaſſet, forſitan ſua alta diſpoſitione mortem ſuam quam vehementiſſimè deſiderabat, in aliud tempus tunc differret, ne videretur deſerere, quos in periculum adduxerat.

Joan.17.

Chriſtus ſuos cuſtodit illæſos.

Cyrillus.

Cum duo Angeli veniſſent Sodomam; recepit eos Loth hoſpitio in domum ſuam, quod cum agnoviſſent habitatores civitatis, circundederunt domum, ut eis abuterentur, ac illos injuria afficerent, quod cum agnoviſſet Loth offert filias ſuas; ut juvenes illos cuſtodiant, ſed quomodo pro hominibus extraneis, ea, quæ maximè ſui erant honoris, ac auctoritatis, contemnit, & ſpernit, ait Loth, *Ingreſſi ſunt ſub umbra culminis mei*, Geneſ.19. numero 8. Juvenes illi oſtendebant ſe nolle in domum Loth divertere, ipſe autem, ut ibi dicitur num.3. *Compulit illos ippido, ut diverterent ad eum.* Inde ſe maximè aſtrictum agnovit Loth, ut quos in domum ſuam tanto conatu compulerat, ne quid mali inde paterentur. D.Chryſoſt. ibi hom.43. in Gen. *Coëgit eos*, ait, *& induxi ſub tectum meum, ut ne mihi adſcribatur iniquitas, quæ eis contigerit, & ego eis auctor ſim contumeliæ, idcirco pro eis duas meas filias do, ut illi à manibus veſtris liberentur.* 43.

Geneſ.19. *Loth quos introduxerat, defendit.*

Chryſoſt.

Profertur crudele edictum ab Aſſuero, ut omnes Judæi uno die interficerentur; quod ſciens Mardochæus omni inſtantia, ac conatu populi ſalutem interveniente Eſther negotiatur; & valdè mirum, quod ex omnibus Judæis, unus tantum Mardochæus hoc negotium magna inſtantia pertractat: Cur ex omnibus Judæis hanc cauſam Mardochæus, tanquam ſibi maximè propriam agit; nolebat ille Aman adorare, *quod cum ipſe experimento agnoviſſet, iratus eſt valdè, & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus ſuas; magiſque voluit omnem Judæorum qui erant in regno Aſſueri perdere nationem*, Eſther.3. n.6. Cum Mardochæus tanto periculo anſam præbuiſſet, totum negotio peculiariter ſibi incumbere judicavit, ut pro incolumitate populi deſudaſſet, ut eum, qui ſua cauſa in periculum inciderat, eriperet, ac ſervaret. 44.

Eſther 3. *Qui te in periculo conſtituit, à periculo eximat.*

Matth.14. num.28. Reſpondens autem Petrus dixit: Domine, ſi tu es, jube me ad te venire ſuper aquas.

Num.29. At ipſe Jeſus ait: Veni, & deſcendens Petrus de navicula, ambulabat ſuper aquam, ut venire ad Jeſum.

VERSIONES.

Syriacus. Domine mi, ſi tu es.
Euthym. Jube, ut veniam ad te.

EXPOSITIO V.

PETRUS audiens vocem Chriſti certò agnovit ambulantem ſuper mare eſſe Chriſtum, ut vult Abulenſ. hic quæſt. 166. Petit ab eo ſuper aquas venire. Theophylactus: *Ferventiſſima erat Petri erga Chriſtum charitas, deſiderabat ſtatim prope illum eſſe, & præ aliis.* Chryſoſt. 45.

Abulenſ. Theoph.

Chryſoſt. *Fervens Petri charitas.* Chryſoſt. *Vides, inquit, quod vehementer Petrus arderet? Vides, quanta fides ipſius etiam nunc eſſet? Nemo ita ut ipſe Jeſum amabat: Non ſolum charitatem, ſed etiam fidem oſtendit. Quia enim credebat non tantummodo Chriſtum ſuper mare ambulare, verum etiam id aliis poſſe concedere, auſus eſt hoc petere, ut cum eo citius eſſe poſſet.*

46. *Deus dat ſecuritatem, & fiduciam.* Si verò contendas, quod illud verbum, *Si tu es;* eſſe veluti dubitantis, ac non certò ſcientis: Tunc dices, quod Petrus non poſtulat ſola juſſionis externa verba, quæ potuiſſet & phantaſma proferre, ſed poſtulat etiam, ut ſua juſſione inderet animo ſuo tantam fiduciam, audaciam, ac ſecuritatem, ut ipſo Domino jubente abſque ulla trepidatione ſuper aquas ambularet: unde mox navi exiens illico ſenſit ſe ſuper aquas ambulare, abſque eo quod ipſæ cederent, unde ſecurus ad Chriſtum tendebat. Ita Janſen. Luc.Burg. Janſenius, Luca Burgenſ. & alii. Solus enim Deus mente illabitur, ſuiſque dat certa ſigna, quibus animum certum reddit ſe eſſe illi loquentem, & non Angelum vel dæmonem, qualia ſigna habeant Prophetæ, dum audirent, ac annuntiarent futura. Et Petrus magna modeſtia *In re ardua à Ieſu ne longè fias.* non ait: Veni ad me, ut volunt mundani, quod Deus eos quærat; ſed ait: *Jube me ad te venire;* & non ait, jube me ambulare, vel calcare aquas, ſed ad te venire. Sapiens homo rem arduam aggreſſus non vult longè eſſe à Jeſu, ſed ad illum venire, & juxta illum eſſe, certus quod cum illo viam feliciter conficeret.

47. At ipſe ait: *Veni*, Chriſtus ſecuritatem, ac certitudinem indidit in mentem Petri quod Dominus conceſſit, tum ut monſtraret ſe eſſe eorum Magiſtrum, qui dixerat. *Ego ſum*, tum etiam ut fidem, ac dilectionem Petri commendet. *Quomodo Petrus ambulabat ſuper aquas.* *Deſcendens Petrus de navicula:* Ut audivit vocem Chriſti jubentis nil cunctatus eſt; ſed illico Chriſto ejus animo movente ſe ſuper mare committit. *Ambulabat ſuper aquas.* Quod factum eſt uno è tribus modis, vel quod Chriſtus detineret Petrum, ne mergeretur, ſicut Angelus rapiens Habacuc capillis ferebat, Daniel.14. n.35. Vel 2. quia non concurrebat Deus cum gravitate corporis Petri, ut eum gravidaret, ne ab aquis abſorberetur. 3. quia non præſtitit concurſum aquæ ad ſui diviſionem, ſed fecit ut aqua ſolida, ac firma ſub Petri pedibus conſiſteret: ita J. Major. Joannes Major in præſenti.

*Matth.*14. *num.*18. Videns verò ventum validum timuit: & cum cœpiſſet mergi, clamavit dicens: Domine ſalvum me fac.

*Num.*31. Et continuò Jeſus extendens manum apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti?

V E R S I O N E S.

*Syriacus, num.*30. Cùm vidiſſet ventum vehementem timuit, cœpitque demergi: & attollens vocem ſuam dixit: Domine mi libera me?

Arabicus. Vidit autem validitatem venti, & prope erat, ut mergeretur, & exclamavit, &c.

Euth.Vatabl. Et exterritus eſt, & clamavit, Domine ſerva me.

*Syriac.n.*31. Et in ipſius horæ puncto porrexit manum ſuam Dominus noſter, & prehendens eum dixit ei, ô exigua fide prædite.

Theophyl. Parvæ fidei, ad quid formidaſti?

Græcus. In quid animum in duo diviſiſti.

E X P O S I T I O V I.

Videns verò ventum. Quandiu Petrus Chriſti virtutem, ac viſionem, conſiderat: *Jube me ad te venire*; & iterum; *ut veniret ad Jeſum*, fide plenus attendebat, & ambulabat ſuper aquas; at ubi pauliſper dimotis à Jeſu oculis, cœpitque conſiderare vehementiam ventorum. *Videns ventum validum*, fluctuantémque undarum naturam timore correptus cœpit fluctuare, & licet ex præcedenti miraculo, quo ambulabat ſuper aquas debebat magis confirmari, tamen ex imbecillitate naturæ, tentatione venti accedente cœpit deficere. *Cúmque cœpiſſet mergi.* Quem fides ſuper aquam portavit, diffidentia merſit. *Clamavit.* Ad quid iſte clamor? Rectè D.Hieron. *Ut intelligat ſe non facilitate poſtulationis, ſed potentia Domini ſervatum.* Perpende: *Non facilitate.* Ne putaret Petrus tantum miraculum fuiſſe opus ſimplicis poſtulationis, ſed ſollicitæ potentiæ divinæ. 48. *Multum damnum, ſi homo dimoveat oculos à Ieſu.* Hieron. *Magna non facilitate aſſequuntur.*

Et continuò: Seu ut habet Syriacus *in ipſo horæ puncto extendens manum apprehendit eum;* Sublevavit eum à voragine aquarum, qua mergebatur, eumque ad ſe attraxit; ſe ad hoc non ſat erat vox Domini, ad quid manus extenſio? D.Hilarius: *Quod autèm trepidanti Petro non virtutem perveniendi ad ſe Dominus indulſerit, ſed manum extendit, apprehenſumque ſuſtinuit, hæc ratio eſt, non erat quidem Petrus Domini ſui indignus acceſſu; nam & tentavit accedere.* Extendit Dominus manum, quod denotat ſuum eximium favorem, ut canit Sedulius lib.3. Paſchali. Petrus tentavit accedere ad Jeſum, & cum mergeretur in itinere: non retroceſſit, ſed ſubſidium petit à Jeſu, & qui non converſus fuit retrorſum à ſuo itinere multum favorem promeruit. 49. Syriacus. Hilar. *Qui non retrocedit multo favore dignus.*

Modicæ fidei, ſeu *exigua fide prædite*; ut habet Syriacus. Parvam fidem objicit Dominus diſcipulo, admonens eum ſubmerſionis periculum, in quo devenerat, non tantum à ventis, ac ab undis, quæ antea ſolitum iter præbuerant cunti, ſed ab imbecillitate fidei proveniſſe non enim ſat eſt habere vehementem fidem temporariam, ſed neceſſe eſt perpetuam, & conſtantem obtinere: *Quare;* id eſt ad quid ſeu quorſum: *Dubitaſti?* Non dubitavit Petrus de Chriſti potentia ſed fiduciam illam, quam conceperat ex potentia Chriſti; ac ex juſſione ejus aliquantulum remiſit dum timorem admiſit in 50. Syriacus. *Proficit fides ſi non ſit temporanea, ſed perſeverans.*

animum ex vehementia venti plus æquo conſiderata; hacque voce à tentatione Dominus Petrum revocat, cúmque ad fidei robur reducit. Chryſoſt. D.Chryſoſt. *Sicut ſi pullus*, ait, *cum antequam volare queat, nido exiens in terram decidat, mater velociter raptum in nidum reſtituit: ſic tunc Chriſtus Petro peregit.*

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus permiſit Petrum aliquantulum mergi?

51. Hieron. Maxim. Reſpondent Primo.D Hieronym. *Paululum*, ait, *relinquitur tentationi Petrus, ut augeatur fides.* D.Maxim.ſerm.1. de Apoſtolis Petro, & Paulo. *Petrus*, ait, *ob id trepidaſſe viſus eſt, ut fragilitas humana cognoſceret, quanta eſſet inter Dominum ſervúmque differentia.* Et Theophylact. *Hoc inquit, fecit Chriſtus, ne Petrus ſuperbiret.* Permiſit hoc Chriſtus ut Petrus ſe humiliaret, ſciretque quantum ex ſe, quantumque ex Domino poſſet; ſuæque fidei infirmitatem agnoſceret, ejuſque augmentum à Chriſto expoſtularet fieretque petra fidei juxta illud: *Tu es Petrus.*

Theoph. *Humiliatur Petrus.*

52. Auguſt. Secundò, D.Auguſtinus ſerm.14. de verbis Domini: *Turbatio iſta, fratres*, inquit, *quaſi mors fidei fuit; ubi exclamavit, fides iterum reſurrexit. Non ambularet, niſi crederet, ſed nec mergeretur, niſi dubitaret. In Petro itaque communis omnium noſtrum conſideranda conditio eſt, ut ſi nos in aliquo, tentationum ventus conatur ſubvertere, vel unda ſubmergere, clamemus ad Chriſtum.* Satis Pulchrè rem totam explicat: Permiſit Dominus Petrum aliquantulum ſubmergit, ut nos diſcamus, quod ſi ventus contrarius urget, tentationes inſtat, quod adorationem confugiamus, clamemuſque ad Dominum, ut incolumes perſiſtamus.

In diſcrimine clamandum ad Deum.

53. Chryſol. Tertiò, D. Petrus Chryſol. ſerm.90. *Petrus*, ait, *cum per æquora divinos imitatur inceſſus, & novus viator molle iter duris greſſibus calcat, antea dilapſus ſupplicat, quam gaudeat de donato.* Quandam jactantiæ auram maximè, devitat Dominus in ſuis; Ne ergo Petrus de tanto dono ſibi dato in inanem lætitiam ruat; permittitur, ut in eum ventus validus inſurgat quo potius humiliter ſupplicet quam inaniter gaudeat de tanto dono.

Inanis jactantia fugienda.

54. D.Zeno. Quartò, D.Zeno lib.3. ſerm.10. *Petrus*, ait, *æſtu marino fertur, non naufragus, ſed viator; Timet profundum intercipere non timentem.* Aquæ ſui immemores, veluti ſolida terra Petrum excipiunt; poſtea verò marini fluctus vehementer ad abſorbendum in eum inſurgunt: unde tanta differentia? Petrus primo omnino impavidus ſe commiſit marinis fluctibus, ut Chriſto frueretur, de ejuſque conſortio gauderet: animum autem impavidum, ac intrepidum pro Deo, mare, terra & univerſa mala reverentur, nilque diſcrimini ei audent inferre. At ipſe animus fluctuat, timore agitatur, magnæ tempeſtates in eum inſurgunt, multaque diſcrimina in eum armantur.

Animum intrepidum pro Deo omnia venerantur.

55. Quartò, D.Auguſt. ſerm.14. de verbis Domini: *Attendite*, ait, *ſæculum quaſi mare, ventus validus, & magna tempeſtas. Unicuique ſua cupiditas tempeſtas eſt. Amas Deum? Ambulas ſuper mare, ſub pedibus tuis eſt timor ſæculi? Amas ſæculum? Abſordebit te, amatores ſuos ſorbere novit non portare.* Dum Petrus toto affectu rapiebatur ad Jeſum marino vortices conculcabat. At ubi timor tempeſtatis, ac propriæ commoditatis in eum ingreditur, ut ad Jeſum retardare cœperit, jam fluctus non habet ſubjectos, ſed magno impetu in eum inſurgunt; innuebatur in hoc, quod illi, qui toto animi niſu Jeſum quærunt ipſumque ſequuntur, ſub pedibus ſuis omnia mundialia ſubjecta obtinent, illorumque dominatu fruuntur? At verò ſi amor ſæculi tenentur, ad terrenaque bona mentem convertant, ab ipſiſque bonis devorentur, ac abſorbentur.

Qui Jeſum ſequitur terrena calcat, qui illa amat abſorbetur. Auguſt.

56. Chryſoſt. Sextò, D.Chryſoſt. hom.51. in Matth. *Quod majus erat*, ait, *ſuper maria ſcilicet navigio confidenter deſcendere, magno animo fecit, ut autem ventorum, & impetu fluctuum, quod erat minus ſuperatus timuit.* Ecce Petrus, qui primo horribiles, ac turbatiſſimos maris fluctus in altum, & in ima ſeſe ferentes non timuit, ſed valde animosè ad pedibus ambulandum ſuper illos ſeſe committit; modo verò ad flatum ventorum pavet, & trepidat. Sic ſe habet humana conditio, animoſa ſæpè ad magna, multum verò pavida ad minora; ſic & Petrus in horto ſtricto gladio contra totam militum cohortem armatur, in domo verò Pontificis unius puellæ voce deficit, & totus exarmatur.

Homo aliquando ad magna animoſus, ad minima pavidus.

57. *Simile eſt Regnum cœlorum decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas: exierunt obviam ſponſo, & ſponſæ, Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes; ſed quinque fatuæ acceptis lampadibus non ſumpſerunt oleum ſecum.* Matth.25.n.1. Decem commemorantur virgines, & quinque fatuæ dicuntur, ac à nuptiis remanent excluſæ; cujus rei cauſa aſſignatur: *Non ſumpſerunt oleum ſecum.* Per oleum ſancti Patres communiter eleemoſynarum largitionem interpretantur; valde mirum, quod puellæ, quæ carnis illecebras calcarunt, quæ de mundialium voluptatibus glorioſè triumpharunt, in parvo oleo comparando defecerint, ac inde in tot mala inciderint, ſic ſe res habet, qui difficilia ſuperant, à facilioribus, ac minimis aliquando ſuperantur, & qui laſciviæ flammas incombuſti pertranſeunt, defectu flammæ unius lampadis comburantur. D.Chryſoſt.hom.79. *Non eſt*, ait, *corporis, & pecuniæ par cupiditas; ſed acrior multo, ac vehementior corporum eſt. Quanto igitur imbecilliori reluctamur, tanto minus, ſi vincimur, venia digni ſumus. Idcirco & fatuas appellavit, quoniam difficilioribus ſuperatis, faciliora perdiderunt.* Expende illud: *Difficilioribus ſuperatis.* Vide ſuperius cap.33. n.120.

Matth.25. *Aliquando qui ſuperat difficiliora, à facilioribus ſuperatur.*

Marc.6. n.51. Et aſcendit ad illos in navim, & ceſſavit ventus: & plus magis inter ſe ſtupebant.

Num.52. Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcœcatum.

VERSIONES.

Syriac,n.51. Et conquievit ventus, & vehementer admiraban-

tur

tur, ac obſtupeſcebant apud ſe.

Num.51. Non enim intellexerunt de pane illo, propterea quod cor eorum offuſum erat nube.

Vatablus. Super modum vehementer ſtupebant apud ſeſe, & admirabantur.

Græcus. Non enim meminerant panum. Cor eorum obduratum.

Alter Textus.

Matth.24. num 32. Et cum aſcendiſſent naviculam, ceſſavit ventus.

Num.33. Qui autem in navicula erant, venerunt, & adoraverunt eum, dicentes: Verè filius Dei es.

Joan.6.n.21. Voluerunt ergo accipere eum in navim, & ſtatim navis fuit ad terram, in quam ibant.

EXPOSITIO VII.

58. Divus Chryſoſtomus in Joannem homil. exiſtimat bis Chriſtum à diſcipulis fuiſſe conſpectum ſuper mare; ſemel apud Matthæum & Marcum; & iterum diverſa apparitione apud Joannem; dicitur enim ab ipſo, *quod noluerunt excipere eum in navim.* Unde exiſtimat citatus ſanctus Doctor, quod Chriſtus non aſcenderit navim. Toletus in commentar. ex Græco exiſtimat quod idem eſt, voluerunt ſuſcipere; ac cupido animo ſuſceperunt: ſeu ut ait Janſenius, cum diſcipuli agnoviſſent non eſſe phantaſma, ſed Chriſtum ipſum invitaverunt. Aliter explicabis; etiam, quod cum Chriſtus dixiſſet; *ego ſum*, & Petrus peteret facultatem ambulandi ſuper aquas, quam Dominus conceſſit, Apoſtoli ſtatim voluerunt magiſtrum in navim excipere, ſed ipſe ad magis confirmandum Petrum voluit, ut ait Euthymius Matth.14. illum ambulare ſuper aquas: aliud argumentum: quod ſit ex Bethſaida, jam explicavi ſuprà in hoc cap. n.2. Una, & eadem eſt ergo apparitio.

Una, & eadem apparitio. Toletus. Janſen.

59. *Aſcendit ad illos in navim.* At Matth. ait: *Cum aſcendiſſent*, ſcilicet Jeſus, & Petrus, de quo fecerat mentionem, *ceſſavit ventus.* Ut ex tanto miraculo certificarentur de Chriſti præſentia, ſemper ſe Dominus beneficiis dat cognoſci. Palatius, ubi verò intravit in navim Dominus, id eſt cum Domini præſentia in anima ſentitur, tunc nulla tribulatio ſentitur, vel quia ceſſavit exactor, vel quia licet premat, præſentia tamen Domini animus dulcedine abſorbetur. Apoſtoli autem plus magis intra ſe obſtupeſcebant videntes tantam Chriſti virtutem, quam antea obſtupeſcerent, quo cogitaverint phantaſma, ſeu ſpectrum eſſe. Quatuor hic fuerunt miracula. Primum, quod Chriſtus ſuper aquas ambulaverit; ſecundum, quod & Petrum fecerit ambulare, ipſumque, incipientem mergi erigeret. Tertium, quod ingreſſus in navim illico ſedaverit ventum. Quartum, ut ait Joannes, & ſtatim navis fuit ad terram. Subitò ex medio mari ad littus naviculam tranſtulit Chriſti virtus; unde qui erant in navi, ut ait Matthæus adorantes dixerunt: *Verè filius Dei es.*

Palatius. *Chriſtus beneficiis dat cognoſci.* *Quatuor miracula.*

Non intellexerunt de panibus. Reddit Evangeliſta rationem tantæ admirationis Apoſtolorum, quia non intellexerunt, ſeu non meminerunt, ut legit Vatablus, miraculi multiplicationis panum, nam ſi illud conſideraſſent, intelligerent Jeſu divina virtute prædito nihil eſſe impoſſibile? *Erat enim cor eorum obcæcatum*, cùm in manifeſtis Chriſti operibus cæcutirent. 60.

Vatabl.

QUÆSTIO X.

Quare ſacri Apoſtoli de miraculo heri facto modò non recordantur?

Mirabiliter multiplicatis quinque panibus & duobus piſcibus ſatiavit Dominus quinque millia hominum antecedenti die ſub veſpere, & tamen modò quarta vigilia noctis, tranſactis ferè duodecim horis, non intellexerunt, ſeu non meminerunt Apoſtoli, imo de hoc miraculo in navicula majorem admirationem habuerunt Apoſtoli, quam de antecedenti die de ſaturitate hominum; hic adorantes ad Chriſtum dixerunt, *Verè filius Dei es*, ut narrat Divus Matthæus. 61.

Ratio dubitandi.

Reſpondeo primò. Quod humana conditio propria magis conſiderat, quàm aliena, & adverſis citius eruditur quam proſperis: diſcipuli ergo, cum Chriſti virtutem non intellexiſſent in miraculo ſaturitatis quinque millium, præmittitur hoc eminens naufragium, ut ipſi liberati à periculo maris, à labore remigandi, à terrore ſpectri, ſeu phantaſmatis apparentis, hæc omnia attentiori animo revolventes, Chriſti virtutem recogitent, illiuſque agnitionem perpetuo, fixa mente retineant. Theophylactus: *Videtur, quod Chriſtus propter hoc permiſiſſet illos tentari, ut quoniam à panibus eum non cognoverant, notitiam à mari perciperent.* 62.

Homo magis conſiderat propria, quam aliena. Theoph.

Secundò, præclarum documentum hîc cunctis datur. Quantam perturbationem hora mortis in mortalium animis ingerit? Ecce diſcipuli in ſchola Chriſti enutriti, cum tamen in mari, in periculo vitæ verſarentur, non meminerunt, nec recordantur de panibus, & tamen ab operatione miraculi ferè duodecim horæ erant tranſactæ; cautè vive, ſacramentali confeſſione purifica conſcientiam, nec negotia tuæ ſalutis ad horam mortis ſerves, quomodo enim tu in tam ſtricto tempore, ut oportet de his recordaberis. 63.

Hora mortis multam perturbationem ingerit.

Tertiò in ſaturitate turbæ non agnoſcunt Chriſti eximiam potentiam, ſed modo in præſenti miraculo, & maximè admirantur. In primo miraculo non indigentia laborabant diſcipuli, 64.

cipuli, habebant enim quinque panes, & duos piſces; at in præſenti ipſi maximè periculo urgentur. Cum ergo in primo caſu eos non teneret neceſſitas, non apprimè agnoſcunt Chriſti virtutem, qua turbis fameſcentibus ſubvenit. At vero modo cum gravitas periculi, qua ſubmergebantur, eos perurgeret, ac apprehenderet, cum mirabiliter à Chriſto liberantur, apertè ejus virtutem intuentur, ac venerantur, ſolum enim neceſſitate oppreſſi magnitudinem beneficii, ac excellentiam benefactoris cognoſcunt, & penetrant.

Neceſſitate oppreſſus magnitudinem beneficii agnoſcit.

65. Magno beneficio Elcana, & Annæ dedit Deus filium Samuëlem. Tunc Anna maximè gratulabunda hymnum in Dei laudem canit: *Exultavit cor meum in Domino*, 1.Reg.2. n.1. Tamen non legitur, quod Elcana gratias pro tanto dono exhibuiſſet Deo: cur ergo ſolum Anna? Non ſolum enim ipſa, ſed etiam Elcana ex illa filium optabat: *Quia Annam diligebat*, 1.Reg.1. n.5. Cur ergo Anna tantum tam gratulabunda ſe exhibet. Abulenſis quæſt.1. *Qua ablatum eſt opprobrium de illius ſterilitate.* Verum ſe habet, quod bonum utrique fuerit conceſſum. Ab Elcana filios ex Phenenna obtinebat; Anna autem cum liberorum eſſet expers, ſterilitatis opprobrium patiebatur, & cum illa natorum indigentia tam graviter vexaretur, ſolum illa celſitudinem beneficii penetrat, & agnoſcit, ac in multas gratiarum actiones prorumpit.

1.Reg.2.

Abulenſ. *Qui penuriam patitur, donum gratulatur.*

66. Cum David cum ſuis militibus in deſerto agnoviſſet, quod Nabal magno convivio tonderet oves ſuas, per nuntios aliquid eo in ſubſidium petit ſubjiciens quod ipſe David, ac milites ejus nunquam fuerint moleſti ejus paſtoribus; nec aliquando defuit quidquam eis de grege omni tempore, quo fuerint nobiſcum, 1.Reg.25. n.7. Quod audiens Nabal Carmelus valde iracundè, ac injurioſè in incompoſita verba prorumpit; ſed quomodo ita iraſceris homo, nónne vides, quod multa moleſtia petunt, quodcumque invenerit manus tua de ſervis tuis. Nónne vides quantum eis ſis aſtrictus pro bona ſocietate, ac tutamine, quod gregibus tuis præſtiterunt. Nihil eorum ſe obligatum agnovit Nabal, dicitur enim de eo, ac ejus familia. *Nunquid quidquam eis defuit.* Homo qui nunquam nullius penuria laboravit nullum beneficium ſibi datum magnum reputat, nullúmque ſcit gratificare. Perpende quod obligationem erga David non Nabal agnoſcit, ſed paſtores: *Hi viri pro muro erant nobis.* Cum enim paſtores eſſent experti latronum raptus, & furta inde agnoverunt, quam aſtricti eſſent David pro beneficio boni comitatus ac ſocietatis.

2.Reg.25.

Cui nunquam quidquam defuit, nullum beneficium recognoſcit.

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus ingrediens navim de ſuo more non dixit diſcipulis ſuis? Pax vobis?

67. MUltoties Dominus poſt Reſurrectionem, diſcipulis ſuis apparuit, eiſque dixit: *Pax vobis*, Luc.24. n.36. Joan.20. n.19. & alibi ſæpè: Cur ergo hic ingrediens ad diſcipulos in navi non dixit etiam *Pax vobis*; Poſt Reſurrectionem apparebat Dominus, ut præclara munera magnáſque dignitates Apoſtolis ſuis conferret; Petrum conſtituit caput Eccleſiæ: *Paſce oves meas*, Joan.21. n.11. Apoſtolos creavit Epiſcopos, ut communiter interpretatur illud, *ſicut miſit me vivens Pater, & ego mitto vos*, Joan.20. num.21. At vero in præſenti erant Apoſtoli multum tempeſtate, ac neceſſitate oppreſſi, non ergo dixit eis hic pax vobis, ut Reſurrectionis tempore.

Luc.24. Joan.20.

Ratio difficultatis.

68. Reſurrectionis diebus pax annuntiatur diſcipulis, conferebatur tunc prælaturæ, ac dignitates, quæ ſæpè ad diſcordiam, ac ſeparationem, occaſionem miniſtrant, & ideo multum exigebatur; ut pax à Chriſto commendaretur, ac daretur; quod ita in præſenti non requirebatur; cum Apoſtoli multa neceſſitate urgerentur, ipſa enim neceſſitas pacem, ac unitatem conſtituebat, ut omnes evolarent ad vela, remos, & clavum; omnibus enim pro vita negotium erat.

Dignitas, ac prælatio diviſionem, neceſſitas unionem parit.

69. Cum fame conſumerentur homines, bis filii Jacob deſcenderunt in Ægyptum, ut ſibi, ac ſuæ familiæ emerunt frumenta; & pro tunc nunquam Joſeph fratribus pacem recommendavit; poſtea vero cum ſeipſum illis manifeſtaret, largaque munera ex omnibus Ægypti divitiis eis dediſſet; Ait illis: *Ne iraſcimini via*, Geneſ.45. n.24. Cur modo, & non antea tam expreſsè amicitiam, ac concordiam recommendat? Antea deferebant quantum ſat erat pro eorum neceſſitate, modò vero opulentes pretioſis veſtibus, ac gazis ibant; & ſi antea rerum penuria amicitiam, ac confraternitatem adjungebat, & rerum copia multum ipſa diviſio, ac disjunctio timebatur: unde prudenter valde ſtrictè de ea admonentur.

Geneſ.45.

Ubi opulentia, diviſio.

*Marc.6.n.*53. Et cum transfretaſſent, venerunt terram Geneſareth, & applicuerunt.

*Num.*54. Cúmque egreſſi eſſent de navi, continuò cognoverunt eum.

VERSIONES.

*Syriac. n.*54. Et cum exiſſent de navi, eo momento cognoverunt eum viri regionis illius.

ALTER TEXTUS.

*Matth.*14. *num.*27. Ut cum transfretaſſent, venerunt in terram Geneſareth, & cum cognoviſſent eum viri loci illius, miſerunt in univerſam terram illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes.

EXPOSITIO VIII.

70. VEnerunt in terram Geneſareth. D.Matth. ſcribit, *terram Geneſareth.* D. Chryſoſt. & Lyran. in Matth. exiſtimant hanc eſſe terram Geraſeno

Chryſoſt. Lyranus.

Geraſenorum, cujus habitatores, ob demoſos porcos in lacum, Chriſtum rogaverunt ut ab eis diſcederet. Matth. 8. in fine, ac ſi illi fama operum, ac miraculorum Chriſti multum creſcente Chriſtum valde avide deſideraſſent, idque Chriſtus ſciens tanquam ad meſſem jam Evangelio maturam redit. Tamen terram Geraſa de qua Matth 8. diſtinctam eſſe à Geneſar, de qua hic fit mentio, communior eſt ſententia: nam Geraſa erat trans mare Galilææ verſus Arabiam; Geneſareth autem erat eis mare juxta Capharnaum, & Bethſaidam: Chriſtus autem in deſerto Bethſaidæ quinque millia hominum quinque panibus ſatiavit, de quo plura vide apud Recentiores Beauxam. Barrad. Lucam Burgenſ. Cornel. qui ex multis conjecturis has regiones eſſe diſtinctas colligunt.

Matth. 8. — Beauxam, Barradas. Burgenſ. Cornel.

70. *Cúmque egreſſi eſſent.* Chriſtus ſcilicet, & Apoſtoli *continuo cognoverunt eum:* Ut habet explicatius, Syriacus, *viri regionis illius.* Qui jam de Chriſti halitu quadam charitate prædicti: ut ait D. Matth. *Miſerunt* ſcilicet per nuntios Domini adventum divulgari, ut omnes tanto bono fruerentur, ac ut in ſuis infirmitatibus haberent remedium.

D. Matth.

Marc. 6. n. 55. Et percurrentes univerſam regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui ſe malè habebant, circumferre, ubi audiebant eum eſſe.

Num. 56. Et quocumque introibat in vicos, vel villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam veſtimenti ejus tangerent, & quotcumque tangebant eum, ſalvi fiebant.

VERSIONES.

Syriac. n. 53. Cœperuntque adducere eos, qui malè affecti erant.

Arabic. n. 56. Deprecabantur eum, ut vel extremitatem veſtimenti.

Syrus. Ut vel alam.

ALTER TEXTUS.

Matth. 14. num. 36. Et rogabant eum, ut vel fimbriam veſtimenti ejus tangerent: & quicumque tetigerunt, ſalvi facti ſunt.

EXPOSITIO IX.

71. MIra virtus Chriſti, hic deſcribitur, ut etiam tunica ejus omnes tangentes ſanaret, à carne Chriſti tanta virtus dimanat, ut veſti, qua tegitur, tam admirabilem ſalutiferant vim communicet, ex quo rectè colligit Chryſoſtomus, ſi Chriſti fimbriam tangentes ſalutem aſſequebantur, quanto magis ſalutem obtinebunt, qui totum Chriſtum tangunt; imo & manducant in Euchariſtia de cujus admirabili ut Chriſtus ſequentem inſtituit ſermonem.

CAPUT XXXV.

Sermo Euchariſticus.

Ioan. 6. n. 25. Et cum inveniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc veniſti.

Num. 26. Reſpondit ei Jeſu, & dixit: Amen, amen dico vobis: Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturaſti eſtis.

VERSIONES.

Syriac. n. 25. Magiſter noſter, quando huc veniſti.

Arias. Quando huc factus es.

D. Cyrill. Alex. lib. 3. c. 27. Non quia vidiſtis ſignum.

Syriacus. Quia expleti eſtis.

Novat. de cibis, in append. Tertull. Quia manducaſtis de panibus meis.

EXPOSITIO I.

TUrbæ, quæ præcedenti die ſaturatæ fuerant ex panibus; *Cum inveniſſent eum,* ſcilicet Jeſum in Synagoga, ſcilicet orbis Capharnaum; patet infra numero 59. *trans mare* à loco, in quo miraculum panum perpetratum fuerat. *Rabbi,* admirantes cum quadam adulatione, ut notat Euthymius ut iterum eis menſam apponeret, qua ſaturarentur. Admirationis autem cauſa ea erat, quia videbant, quod una tantum nos eſſet tranſacta, & quod terra illuc non niſi longo dierum ſpatio pervenire poterat. Videbant etiam, quod mari navigando non venerat, nam ibi una tantum erat navis, in qua ſoli Diſcipuli abierunt, non enim introivit Jeſus cum eis in illam, ut patet Joan. 6. n. 22. Et in aliis navibus quæ ſequenti die ſupervenerant, in quibus turbæ tranſierant, non aderat eum eis Jeſus, ibidem num. 23. Unde quærunt: *Quando huc veniſti?* Non dicunt: Quomodo, nam cum tantum ad panes materiales eſſent intenti, virtutem Chriſti ambulandi ſuper aquas non ſuſpicabantur. Rectè Chryſoſt. homil. 42. Hugo, & alii ponderant inconſtantiam turbæ: Heri magnis acclamationibus volebant Chriſtum conſtituere regem, ac prophetam venturum

1. — Euthym. — Chryſoſt. Hugo. *Turba valdè inconſtans.*

venturum dicebant; hodie verò quærunt, non ut regem faciant, ſed ut manducent.

2. *Reſpondit eis Jeſus:* Non reſpondet Dominus directè iſtorum interrogationi, *Quando vidiſti*, tum quia curioſa, ſeu adulatoria eſſet, ut innuunt D.Chryſoſtomus, D.Cyrillus, Albertus Magnus; tum etiam modeſtiæ cauſa, nec cogeretur dicere ſe ambulando ſuper mare illuc veniſſe, atque ita ſe jactare videretur: ſed reſpondit illorum intentioni, ac conſtitutioni, qua panum ſaturitatem appetebant, ut adnotarunt Chryſoſtomus, Cyrillus, D.Thomas, & alii, quo ſe verum Deum declarabat, cum illorum intima cordis penetraret. Et reſpondet Dominus, non ſimpliciter, ſed quadam reprehenſione, *ut oſtendat ſe*, ait Chryſoſtomus, *humanam gloriam non quærere, neque ullis delectari adulationibus.* Et non auſtera redargutione utitur; non eos guloſos, ventriſque mancipia appellat, ut notavit Theophylactus, ſed leniter reprehendit, veluti blandè manum vulneri admovens: Increpatio enim ſupra modum dura, aliquando obdurationi, non correctioni inſervit.

Chryſoſt. Alb.Magn. Cyrill. — Chryſoſt. Cyrill. D.Thom. — Chryſoſt. — Theoph. — *Reprehenſio non nimis dura, ut proficiat.*

3. *Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna.* Ac ſi dicat Dominus: Heri in deſertum fuiſtis me ſecuti, quia videbatis ſigna & prodigia, quæ faciebam ſuper his, qui infirmabantur. Joan 6.n.2 per quæ ſigna fidem, pœnitentiam, ac virtutes Evangelicas perſuadere laboro: at modò in Capharnaum me ſequimini, quia panibus ſaturati fuiſtis, & iterum impleri deſideratis: contemptis ſpiritualibus, ſolum de temporalibus eſtis ſolliciti. D.Auguſt. tract.15 in Joannem: *Propter carnem me quæritis, ait, non propter ſpiritum.* Idem habet D.Cyrillus Alexandrinus. Sed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Non enim donantem convivia attendebant, ſed ad ſola convivia ſpectabant. Quod etiam ponderat citatus Aug. *Quam multi*, inquit, *non quærunt Jeſum, niſi ut illis faciat bene ſecundùm tempus. Vix quæritur Jeſus propter Jeſum.* Quam conditionem in multis Eccleſiaſticis deplorat D.Gregorius in cap 30. *Per horum, ait, perſonam Dominus illos intra ſanctam Eccleſiam deteſtatur, qui per ſacros ordines ad Dominum propinquantes non eiſdem ordinibus virtutum merita, ſed ſubſidia vitæ præſentis quærunt; nec cogitant, quid vivendo imitari debeant, ſed quæ compendia percipiendo ſatientur. Satiatos quippe de panibus Dominum ſequi, eſt de ſancta Eccleſia temporalia alimenta ſumpſiſſe.*

Homines plures faciant corporalia quàm ſpiritualia. — Auguſt. — Cyr.Alex. — Auguſt. — Gregor. *Homines aliquando propter temporalem victum Eccleſiam quærant.*

Ioan 6.n.27. Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater ſignavit Deus.

VERSIONES.

Arabicus. Non cibum periturum.
Arias. Non cibum pereuntem.
Græcus. Hunc Pater ſigillavit Deus.
Vatab.Pagn. Hunc Pater conſignavit.

EXPOSITIO II.

4. DIvinus Magiſter concione ſua altè conſurgit, & à pane corporali, quo heſterna die turbas in deſerto paverat, ad panem ſpiritualem, ac multo magis neceſſarium, traducit ſermonem: ſicut & agens cum Samaritana, ab aqua puteanea traduxit mulierem ad aquam ſpiritualem, Joan.4.n.13. *Operamini, non cibum, qui perit*, corporalem ſcilicet, qui corruptibilis eſt in ſe, & in effectu: vitam enim tantum temporariam conſervat. Non prohibet hic Dominus cibi temporalis curam, cum ad vitam ſit maximè neceſſarius; ſed docet cibi ſpiritualis curam eſſe præponendum Euthym. *Non præcipit tantum operari cibum animæ, ſed admonuit, corporalem cibum obiter curare, animæ verò toto ſtudio:* Theophyl. *Oportet vos*, ait, *non omnino deditos eſſe ventri, ſed maximè ſpiritualem agere curam, & omnem ſollicitudinem in corporalem cibum inſumere.* Unde ſubdit: *Sed qui permanet in vitam æternam.* Qui hac eſca utitur, quantum in ipſo cibo eſt, nam culpa manducantium aliquando fit, ut vita æterna non vivant *Cibum autem iſtum*, ut ait D.Auguſt. *ſe ipſum inſinuat Jeſus, quod in ſequentibus illuceſcit: Ego ſum panis vitæ*, n.35. De ſacra Euchariſtia eſt ſermo, ut quæſt. ſeq. dicam.

Joan.4. *De ſpiritualibus potius agendum, quàm de corporalibus.* — Euthym. — Theoph. — Auguſt.

5. *Quem*, licet juxta Græcum poſſit referri etiam ad vitam, ſcilicet, *quam*, tamen ad ipſum cibum referendum eſt, ut apertè conſtat ex noſtra vulgata: *Filius hominis dabit vobis*, opportuno ſcilicet ac convenienti tempore. *Hunc Pater ſignavit*, ſeu, ut eſt in Græco, *ſigillavit*. Pronomen *hunc*, ad panem referunt. Ammonius & Rupertus. Solet enim, à quo ſit factus. Conſtructio autem Græca hanc expoſitionem non patitur: nam in Græco cibus eſt fœmineus; relativum autem *hunc*, maſculinum. Unde ſine dubio filium reſpicit. *Hunc autem filium Pater ſignavit*, hoc eſt ſigno ſuo, voce nempe, ac teſtimonio, operibus, ac miraculis, tanquam quibuſdam ſigillis appoſitis, cum à cæteris hominibus diſtinxit, ac filium ſuum, & Salvatorem mundi demonſtravit, ac declaravit, ut docent Chryſ. Euthym. D.Thomas, & alii infrà citandi, hócque modo Chriſtus explicat, quomodo ipſe poſſit dare cibum permanentem in vitam æternam, cum ſit datus, ac declaratus filius Dei.

Ammon. Rupert. — Chryſoſt. Euthym. D.Thom.

QUÆSTIO I.

Quare Euchariſtia dicatur cibus permanens in vitam æternam?

6. FUerunt hæretici, nuncupati Maſſiliani, ſive Euchitæ, id eſt peccatores, qui dixerunt ut referunt D.Chryſoſtomus homil.43. in Joannem, Divus Auguſtinus lib. de Hæreſibus, cibum permanentem in vitam æternam, quem Chriſtus operando comparari jubet, eſſe orationem, ac ſi Chriſtus juberet: nolite operari manibus, opus enim manuum conſumitur; operamini ergo mente, ſcilicet Deum exorando; oratio enim cibus eſt ſpiritus, qui in vitam æternam permanet. Ex quo prædicti Heretici inferebant, non eſſe manibus laborandum, ſed ſemper orandum. Hoc tamen eſt hæreticum dogma, ut docent ſancti Patres

Chryſoſt. Auguſt.

2.Theſſ.3. 1.Cor.4. tres citati, & apertè contra illud ſtat Paulus 2. Theſſalon.3. n.10. *Si quis*, ait, *non vult operari non manducet.* 1.Cor.4. n.12. *Laboremus operantes manibus noſtris*, quod intelligendum eſt, ut dixi in Expoſitione: Laborandum, ut corporeæ neceſſitati ſerviamus, præcipuè tamen, quæ ſpiritus ſunt, agenda.

7. In Catholico, & vero ſenſu cibus iſte permanens in vitam æternam eſt fides, charitas, gratia bona opera, ac Sacramenta, & præſertim ſacra Euchariſtia. D. Aug. *Credere in eum, eſt manducare cibum, qui permanet in vitam æternam.* Ita Janſenius, Maldonatus, Beauxames, Cornelius à Lapide. Tanquam quod Chriſtus de moribus, ac de his, quæ ſunt veluti antecedentia ad Euchariſtiam egit, & tunc de ipſo mirabili Sacramento inceperit ſermonem.

Auguſt. Janſen. Maldon. Beauxam. Cornel.

8. Tamen magis propriè, ac præcisè agitur hic de vivifico Euchariſtiæ Sacramento, de quo occaſione miraculi multiplicationis panum incipit hic Chriſtus tractare, ipſum, poſt annum unum, aut circiter, in ſequenti Paſchate ante diem feſtum, donaturum; de eoque totum hunc ſermonem inſtituit. Et de ſe primum hic loquitur in tertia perſona, deinde in ſequentibus apertè, ac disertè dixit, ſe eſſe hunc cibum: *Ego ſum panis vivus. Caro mea verè eſt cibus.* Ita D. Chryſoſt. citata hom.43. D. Aug. tr.25. in Joan. N. D. Cyrillus Alexand. lib.3. in Joan. cap.28. Euthymius, Theophylactus, S. Thom. D. Bonavent. Rupertus, *Qui permanet in vitam æternam*, ait, *id eſt, qui in hac mortali vita manducatur, ad hoc valet, ad hoc proficit, ut vitam det mundo æternam.* In cujus typum Deus poſuit in medio Paradiſi lignum vitæ, Geneſ.1. n.17. Explicans D. Damaſc. inquit: *Lignum vitæ ſic dictum, quaſi habens operationem tributivam vitæ.* Æternam vitam non conferebat arbor illa, ſolummodo deſignabat arborem Euchariſticam ex qua accipimus permanentes fructus æternæ vitæ, ab omni vetuſtate alienos, & immunes.

De Euchariſtia ſermo eſt. Chryſoſt. Auguſt. Cyr. Alex. Euthym. Theoph. D. Thom. Bonav. Rupert. Geneſ. 1. Damaſc.

9. Ait Joannes in Apocalypſi 21 n.11. *Oſtendit mihi civitatem ſanctam Jeruſalem deſcendentem de cœlo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen ejus ſimile lapidi pretioſo tanquam lapidi jaſpidi.* Sermo eſt de Eccleſia Militante, cujus lumen Chriſtus eſt, in ipſa aſſiſtens. Sed cur Chriſtus in Eccleſia cum jaſpide, ſeu lapide viridi confertur; Cur non potius cum Sole, adamante, ſeu topazio? Talia nomina Chriſto tribuuntur ob miros, quos in nobis producit, effectus. Viridis color vitæ typum gerit, Chriſtus igitur in Eccleſia cum lapide viridi, ſeu jaſpide combinatur: quos enim in Eccleſia pabulo ſui corporis reficit, ii nunquam marceſcant, ac areſcant, ſed ſemper virides conſiſtant, ac vivido flore perpetuo exultent, à morte præſenti, æternæ vitæ munere donati. Andreas Cæſariæ Epiſcopus *Hoc autem*, ait, *per jaſpidem declineatur, tanquam perpetuò virens, cunctiſque viventibus vitam largiens.* Ansbertus. *Iſta*, inquit, *viriditatis paſcua indeſinenter perfecti viri conſpiciunt, quo temporalia cuncta, quaſi arentia, deſpiciunt, eo interno viriditatis pabulo ſaginantur.*

Apoc.21. *Euchariſtia dat vitam & veluti à corruptione præſervat.* Andr. Cæſ. Ansbert.

10. Notat Rupertus Geneſ 35. ad illa verba: *Mortua eſt Debora nutrix Rebeccæ.* Quod *Rebeccæ mors nunquam invenitur.* Cum tamen de aliis matronis Sara, ſcilicet, Rachele, Lia, mors commemoretur. Cur ergo tanto ſtudio Rebeccæ mors ſilentio premitur? Cum Jacob furatus eſt benedictionem à parente ſuo Iſaac, Rebecca mater, *Deditque ei panes*, Geneſ.26. n.2. qui, ut auctor eſt D. Ambr. apud Lypoman. ſacram Euchariſtiam præfigurabat. *Cibum utilem judicabat, quo futura erat remiſſio peccatorum.* Meritò de tantæ mulieris morte nulla ſit recordatio: quæ enim Euchariſtiæ typum geſtavit in manibus, ſuperior morte donata æternæ vitæ reperitur. De quo multoties hic redibit ſermo.

Rupert. Geneſ.26. Ambroſ. *Euchariſtia dat vitam.*

Quæſtio II.

Quare Chriſtus nobis mandat operari Euchariſticum cibum?

Ait Chriſtus Dominus. *Operamini cibum.* Quod de ſacra Euchariſtia, juxta ſanctos Patres, communiter intelligitur. Ad quid ergo tendit hic loquendi modos? Nunquid hoc ſacrum edulium conficiendum eſt ab hominibus? Eſtne aliquis ex nobis, qui valeat hoc Sacramentum ſua propria operatione, ac virtute conficere? Minimè ſanè, ſolus enim Chriſtus illud eſt operatus, inſtituit, ac confecit. Ad quid tendit hæc phraſis: *Operamini cibum?* Docet nos Dominus, ne ad hanc eſcam edendam accedamus, quin illam prius virtutibus, obſequiis, vigiliis, ac laboribus promereamur. Sic ait Albertus Magnus *Operamini cibum opere virtutis.* D. Bernard. ſerm. contra ingratitudinem, explicans hunc Joannis locum ſic ſubdit: *Non ceſſemus ab operando hoc cibo, etiam cum terrenis fortè occupamur operibus, aut obedientia dictante, aut fraternæ charitatis intuitu.* Si enim pro cibo, qui perit multum arantes, metentes, ac negotiantes deſudamus, quantò magis debemus laborem impendere pro cibo, qui permanet in vitam æternam. 11.

Euchariſticus panis à nobis eſt virtutibus operandus. Alb. Magn. Bernard.

Ad hanc conſiderationem commendandam ſubdit Chriſtus Dominus. *Hunc Pater ſignavit Deus.* Particulam *hunc* ad panem refert Rupertus, ut jam notavi. Qui eleganter ait: *Hunc enim cibum ſignavit Deus, hoc eſt à communibus cibis diſtinxit, ut cum alios communes bonis, ac malis fecerit, ſolùm hunc panem, hunc cibum nunquam dare voluit, niſi dignis, id eſt operantibus opus Dei. Ita ſignavit, ita clauſis cœli portis munivit, ut non cum cibis communibus patiatur, à porcis, & canibus inveniri.* Signavit, hoc eſt, veluti hunc panem ſigillo; ac nota diviſit, ac diſcriminavit à cæteris eduliis; nam alii cibi communes fiunt dignis, & indignis; laborantibus, ac pigris. Hic autem cœleſtis ita ab aliis eſt ſegregatus, ut ad ſe non det aditum, & ingreſſum, niſi eis, qui laboribus, ac operibus digni illi efficiantur. Preme ultima Ruperti verba, *Ita clauſis cœli portis munivit.* Rectè dicitur *ſignavit.* Signare, idem eſt, ac ſigillo claudere. *Signantes lapidem cum cuſtodibus*, Matth.27. n.66. ut dicam infrà. Hic cœleſtis panis multa cuſtodia adhibita eſt clauſus, & munitus, ut non niſi fortiter, ac valide laborantibus illius pateat aditus. 12.

Rupert. *Euchariſticus panis ſolùm dignis datur.* Matth.27.

Ait Iſaias 30. num.20. *Dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam brevem.* Sic, ut habent Septuaginta, *Dabit vobis Dominus panem tribulationis, & aquam anguſtam.* Pagninus ex Hebræo, 31.

Iſai.30. Septuag. Pagnin.

Vatabl. Cyr. Alex. Leo à Caſt. Cornel. *panem anguſtiæ,& aquam oppreſſionis.* Vatablus *aquas moleſtiæ.* Vaticinatur Propheta ſacram Euchariſtiam, ut explicant D.Cyrillus Alexand. Leo à Caſtro, Cornelius à Lapide. Panis corpus Chriſti in Sacramento adumbrat. Aqua anguſta, ſeu oppreſſionis, ſeu moleſtiæ, ejus precioſiſſimum ſanguinem in paſſione effuſum. *Recolitur memoria paſſionis ejus.* Euchariſtiæ Sacramentum panis vitæ dicitur, notavi ſuperiori quæſtione, & in Apocal. juxta Rupertum, (Rupert. Ansbert. Apoc.2.) Ansbertum, de eo agitur: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei,* Apoc.2. n.7. & cap.22. n.2. *Lignum vitæ afferens fructus duodecim,* id eſt omnem ſuavitatem, & dulcedinem. Quomodo hæc cohærent? Ab Iſaia dicitur panis arctus, tribulationis, anguſtiæ, ac moleſtiæ; à Joanne verò vocatur lignum vitæ cum omni oblectamento, ac jucunditate? Optimè ſanè concordant Propheta, & (*Cœleſtis panis laborantibus deſignatus.*) Evangeliſta. Qui enim amplectitur virtutibus arctum vivendi modum; quique tenet tribulationem, ac anguſtiam pœnitentiæ; ac mortificationis, carnis ſpurcitias calcando, ipſe (Cyr. Alex.) deguſtat, ac percipit ſuavitates, ac dulcedines hujus ſalutiferi convivii, D.Cyrillus Alexand. in citatum Iſaiæ locum. *Panis igitur,* ait, *& aqua vivifica Chriſtus, ſed cum ſudore, & labore invenitur: magna enim bona, & eximia non percipiuntur ab his, qui jacent, & deliciantur; ſed ab his, qui ſudores, ac labores in hac re collocatos contemnunt.*

14. Cum parens meus Elias obdormiret ſub umbra juniperi, *Ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi; Surge, comede. Et ecce ad caput* (3.Reg.19.) *ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ,* 3.Reg.19. n.6. Homines ſedentes panem comedunt. *Cum ſederis cum ſenatoribus terræ, ut comedas panem.* Et olim veteres recumbentes ad menſam ſtabant. (Luc.6. *Ut homo fiat Euchariſtiæ particeps ſurgat.*) Luc.6.n.37. Propheta ſedebat, vel recumbebat ſub junipero. Ad quid ad panem geſtandum, Angelus mandat eum ſurgere? Cur non patitur, ut conſueto modo panem comedat? Panis ille ſacram adumbrabat Euchariſtiam, ut habet (Gloſſa.) Gloſſa in morali, & communis Patrum expoſitio. Jubet Angelus ſurgere, panis ille non paratur ſedenti, ut quieſcat, ſed ſurgenti, ut (Hugo.) ambulet. Hugo. *Surrexit Propheta, à ſomno, & ambulavit per ſanctificationis laborem.*

15. *Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, poſuit menſam, miſcuit vinum, miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem, & ad* (Prov.6.) *mœnia civitatis,* Proverb.6. n.3. Sæpè hujus rei ſeries, ac contextus me in admirationem rapuit. Ponit ſapientia menſam ad comedendum, miſcet vinum, præparatur nempè ad bibendum; ad quid mittit ancillas vocari ad arcem, ac ad mœ- (*Ut Euchariſtiam percipiat, in luctamine prius, ſudoréque te exerce.*) nia civitatis? Cur non potiùs ad menſam, & convivium, ut conſequentia rerum videbatur expoſtulare: Quid habet hæc menſa cum arce, ac mœnibus? Præmittuntur hæc tanquam præparationes ad hanc menſam; ut illam ingrediatur, prius vocatur ad arcem, & mœnis, in quibus eſt certamen, & vigilia ex quibus hoſtes debellantur, ac proſternuntur. Benè ergo ante menſam ad loca certaminis vocantur. Non enim cœleſtis panis fiunt participes, niſi qui multo labore, ac luctamine inveniuntur probati, glorioſoque, & inſigni triumpho laureati.

QUÆSTIO III.

Quare dicitur, quod Pater hunc ſignavit? Explicaturque quam obſignata ſit Euchariſtia intellectus humano, quæ fidei eſt patens?

Iam explicavi in expoſitione, quod illa particula *Hunc* ad Chriſtum refertur. Quo ergo ſenſu dicatur, quod Pater eum ſignaverit, eſt explicandum. Primò Divus Cyrillus Alexandrinus lib.3. in Joan. cap.29. Ammonius in Catena Græca, Albertus Magnus hoc de Filio Dei ratione divinitatis interpretantur. Dicitur enim ſignari à Patre, quia Patris ſubſtantiam accepit. Character autem, quo ſignatus eſt à Patre non eſt aliud, niſi ipſa forma, & ſubſtantia Deitatis. Unde D.Gregorius Nazianzenus de Filio ſcribit elogia, *ille fons vitæ, & immortalitatis: illa archetypi expreſſio.* Quod explicans Nicetas ait: *Illud immotum ſigillum,* hoc eſt quod non alteratur, nec in aliam formam tranſit, ut ipſemet Nicetas explanat. Et Paulus ad Hebr.1.n.3.ait: *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura,* Græcè expreſſa ſimilitudo, ſeu ſignum *ſubſtantiæ ejus.* 16. (Cyr. Alex. Aminon. Alb. Magn. *De fide Dei interpretatur.* — Nicetas. Ad Hebr.1.)

Secundò, ratione humanitatis aſſertum interpretantur D.Hilar. lib.8. de Trin. D.Cyril. citatus, D.Aug. tract.35. in Joan. Toletus, Cajetan. & alii hic. Dicunt, quod Pater ſignaverit filium non in divinitate, communicando illi ab æterno ſuam divinitatem; ſed in humanitate, quando ſcilicet eam in tempore univit Verbo, communicando ei hypoſtaſim Verbi, ita ut ipſa ſigillatio ſit divinitatis unio humanitati facta. Et ut rectè notat D.Hilar. ſigillum imprimitur in materia diverſa quæ ſigillata dicitur. Sic & humanitas ſigillata eſt divinitate Filii, quæ omnino diverſa eſt ab humana natura. 17. (Hilarius. Cyrillus. Auguſt. Toletus. *De Chriſto ut homine.*)

Tertiò, Pater filium ſignavit, ut dixi in expoſitione, hoc eſt Pater filium manifeſtavit, ac declaravit voce, ac teſtimonio ſuo: Hic eſt filius meus dilectus: ac etiam operibus, ac miraculis, veluti quibuſdam ſigillis, Jeſum eſſe filium ſuum, verumque Meſſiam, ac Redemptorem mundi cum ſuprema divina poteſtate vivificum panem in vitam æternam inſtituendi, cæteraque Sacramenta conferendi, novamque Eccleſiam, novaſque leges condendi in ſalutem noſtram. Et tunc hæc præſens ſententia optimè cohæret cum antecedentibus. Dixerat Chriſtus, quod daturus erat panem permanentem in vitam æternam; inde hic explicat, unde in eo tanta ſit poteſtas, quod ſcilicet ſit datus; ac declaratus filius æterni Patris. Hanc ſententiam tradunt Divus Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, S.Thomas poſt alias relatas in ultimo loco. Gloſſa. *Signavit,* inquit, *hoc eſt proprio ſigno à cæteris diſcrevit.* Hæc ſententia ſupponit ſecundam magiſque illam explicat: quia Pater divinitate Verbi ſignavit humanitatem Jeſu, indeque voce, ac operibus declaravit Jeſum verum eſſe Deum, ac filium ſuum cum tam ſuprema poteſtate. Hæc juxta verum ſenſum. Nunc verò moraliter. 18. (*Signatus, id eſt declaratus, ac manifeſtatus.* — Chryſoſt. Theoph. Gloſſa.)

Sæpè jam dixi, & notavi ſuperiori quæſt. quod 19.

Rupertus

Rupert. Rupertus particulam illam, *hunc*, ad panem refert: & ibi jam datus ait: *Hunc enim cibum ſignavit. Deus ita ſignavit, ita clauſis cœli portis munivit; ut etiam cum cibis communibus patiatur à porcis, & canibus inveniri.* Signare, idem eſt, ac claudere: *Signantes lapidem cum cuſtodibus,* Matth. 27. *Quem rex obſignavit annulo ſuo,* Daniel. 6. n. 27. Hunc ergo filium ſub ſacris ſpeciebus ita Pater ſignavit, recondit, ac obſervavit, ut nullo humanæ rationis latratu, ac inveſtigatione valeat reperiri, ſed ſolùm fidei lumine ab ipſo Patre donato agnoſci poſſit.

Matth. 27. Daniel. 6. *Chriſtus ſub ſpeciebus ob ſignatus humano intellectui.*

20. Iſai. 33. Ait Iſaias 33. n. 20. *Reſpice Sion civitatem ſolemnitatis noſtræ. Oculi tui videbunt Jeruſalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nunquam transferri poteſt, quia ſolummodo ibi magnificus eſt Dominus noſter, locus fluviorum, rivi altiſſimi, & patentes, non tranſibit per eam, navis remigum.* Juxta D. Hieron. Theodoret. ac alios loquitur Propheta de Eccleſia Militante, prout in ea adeſt Chriſtus in ſacra Euchariſtia, & ideo appellat *civitatem ſolemnitatis,* ſeu feſtivitatum, ſunt enim hæ maximè venerationi tanti myſterii debitæ, *habitationem opulentam;* divitiis donorum, quæ ab hoc Sacramento dimanant. *Quia ibi ſolummodo magnificus eſt Dominus noſter,* De quo iterum infrà. *Locus fluviorum, rivi altiſſimi, & patentes,* ſeu, ut legit Vatablus, *circumfluunt rivi altiſſimi,* ab illa enim hoſtia defluunt altiſſimi rivi mirabilium arcanorum, quæ omnem humani intellectus captum tranſcendunt. In illa namque videtur panis, & non eſt panis, ſed illius tantum accidentia. Quomodo verò ibi ſint accidentia illa, & à quo ſuſtententur rivi altiſſimi, ſeu per hos rivos altiſſimos interpretaberis altitudinem cœleſtium donorum, quæ ab hoc Sacramento dimanant, *Rivi altiſſimi, & patentes, non introibit per eam navis remigum.* Meritò in rem noſtram dubitabis: Si rivi ſunt patentes, cur navis hæc non ingrediebatur: Quædam eſt navis iſta? Dicam hanc navem eſſe humanum intellectum: cujus remiges ſunt naturales diſcurſus, ac ratiocinationis. Bene ergo hujuſmodi rivi dicuntur patentes, & clauſi: patentes lumini fidei; clauſi verò humano intellectui, ejuſque diſcurſui. Et in hac re magnam habet emphaſim metaphora divini ſpiritus, quod intellectus dicatur *navis remigam,* qui enim remo navigant naturali induſtria, ab viribus utuntur, qui enim naturali ſolertia, ac efficacia voluerit in hoc Sacramento diſcurrere, non introibit; non enim in hos rivos ingreditur humanæ rationis vi, ſed fidei obedientia: *Captivantes intellectum in obſequium fidei.*

Hieron. Theodor. Vatabl. *Chriſtus in Euchariſtia patet fidei, occultatur rationi naturali.*

21. Iſai. 33. Ab ipſomet Iſaia non diſcedamus. Exod. c. 33. num. 16. de Chriſto vaticinatus ſic: *In excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas ejus: panis ei datus eſt, aqua ejus fideles.* Qui locus juxta D. Juſtinum dialog. contra Tryphon. de ſacra Euchariſtia intelligitur. Septuag. legunt: *Habitabit in excelſa ſpelunca fortiſſimæ petræ.* Alii ex Hebræo referunt: *Retia ſaxorum ſublimitas ejus.* In quibus videtur veluti quædam contradictio apparere. Si enim abdita in ſpelunca fortiſſimæ petræ, quomodo inter retia habitat? Qui eſt inter retia, lucrum præbet per ipſa foramina ad ſui viſionem, qui verò in ſpelunca, ſeu receptaculo commoratur, omnem ſui intercludit intuitum. Quomodo ergo hæc cohærent? Miro ſanè modo. In illo diviniſſimo Sacramento inter illas ſacras ſpecies habet ſe Chriſtus veluti retia, ut ibi divina fides eum agnoſcat, videat, ac veneretur: tamen ibi habitat in ſpelunca fortiſſimæ petræ, ne ratio naturalis eum inveniat, aut introſpiciat. Et dicitur ſpelunca fortiſſimæ petræ, cum tamen ſint quædam accidentia cujuſdam quantitatis, coloris, albedinis, & ſaporis? Tamen appellantur fortiſſima petra: nam ſi omnis naturalis vis omniſque ſagacitas humani intellectus voluerit introire, ac illa ſacra arcana cognoſcere, non inveniet mera accidentia, ſed veluti quandam fortiſſimam petram, quam nulla humana ſolertia valet penetrare, & rumpere. *Aqua ejus* tamen *fideles,* ſcilicet divina myſteria, largitionéſque gratiarum, quæ in hoc myſterio conferunt, ſunt aquæ vitæ, & fides: nam ipſemet Jeſus, qui eſt ipſamet veritas dixit: *Hoc eſt corpus meum. Caro mea verè eſt cibus. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Ipſe hæc dicit, cujus potentia tantis miraculis nota eſt in Scriptura; cujus voluntas eſt potentia, & quidquid vult, operatur, ut latè hac in re diſcurrit D. Paſchaſius lib. de corpore, & ſanguine Domini, cap. 1.

Juſtinus. Septuag. Hebræus. *Chriſtus in Euchariſtia abſconditur noſtræ rationi; manifeſtatur fidei.* Paſchaſ.

Cur autem ſic voluerit hoc admirabile Sacramentum inſtituere? Multæ ſunt rationes, quas tradunt Theologi. Illa valdè celebris, quam inculcat D. Paſchaſius citato cap. 1. *Vera eſt,* ſcilicet in hoc Sacramento, ait, *Chriſti caro, & ſanguis; ſed viſu corporeo, & guſtu propterea non demutantur, quatenus fides exerceatur ad juſtitiam, & ob meritum fidei merces juſtitiæ conſequatur.* Pulchrè aliam rationem excogitavit Rupert. expendens illud, quod ſerpens dixit ad mulierem: *In quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii,* Geneſ. 3. n. 4. Sic fatur præfatus Abbas. *Accipite, ait Chriſtus, & comedite: Hoc eſt corpus meum: non videns ibi carnis, ac ſanguinis ſpeciem. Profectò nec Eva videbat promiſſam ſibi à ſerpente Dei ſimilitudinem. Attamen in illa credidit, quod non videbat. Juſta ergo lege, ut expietur iſte reatus malæ credulitatis, exigitur fides, ut credatis, quod non videtis.* 22.

Cur Chriſtus abſconditus eſt in Euchariſtia. Paſchaſ. Geneſ. 3. *Mala credulitas expiatur credulitate bona.*

Quæstio IV.

Quare hic non ſolùm dicitur Pater, ſed etiam cum expreſſione, ac additamento Deus nominatur, quod hunc panem ſignaverit?

Sæpè Chriſtus Dominus de ſuo æterno parente mentionem facit, cum de ſuis operibus agit. *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor,* Joan. 5. n. 17. Cumque de glorificatione ejus nominis loquitur. *Pater, clarificationem tuum,* Joan. 12. n. 28. Cumque in horto deprecatur; *Pater ſi vis, transfer calicem hunc à me,* Luc. 22. n. 42. Cumque pro inimicis rogat: *Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt,* Luc. 23. n. 34. Cumque pro ſe orat: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum,* ibid. n. 46. In quibus locis, & aliis multis Patrem tantùm dixit: ait in præſenti non ſolùm Patrem, ſed etiam Deum appellat. *Hunc Pater ſignavit Deus.* Nonne ſat erat dicere Pater, ut aliis in locis, Pater enim ipſe eſt Deus, ut fides Catholica profitetur; ad quid ulterius hic 23.

Ratio difficultatis. Joan. 5. Joan. 12. Luc. 22. Luc. 23.

Euchariſtia valdè peculiare opus divinitatis.

inſigniter : & expreſsè Deus dicitur ? Agebatur hic de Euchariſtico Sacramento. Ut ſignificaretur , quod hoc admirabile Sacramentum inter cætera eſſet valde ſpeciale , ac peculiare opus divinitatis,ac divinæ omnipotentiæ; non ſolùm Pater, ſed cum expreſſione Deus dicitur , quod ipſum ſignaverit , diderit , ac confirmaverit, tanquam in oſtenſionem ſuæ divinitatis, ac omnipotentiæ.

In Euchariſtia omnia Dei magnalia, ut in compendio.

24. Hunc Pater ſignavit. Hoc admirabile Sacramentum Pater obſignavit , ſeu ſigillavit; in eo enim inſculpſit, ac impreſſit ſtemma ſuæ divinitatis, ac omnipotentiæ ; in eoque tanquam in compendio recapitulavit omnia ſua magnalia, omniaque, quæ ab ipſo ſunt, magna. Univerſa, quæ extant ; in tres ordines diſtingunt Theologi ; in ordinem naturalem , ſupernaturalem, ac divinum.

25. In ordine naturali,ſcilicet in totius univerſi, cœlorum, ac elementorum, & hominis creationis opificio, in eo maximè enituit,ac reſplenduit divina omnipotentia , quod totam hanc mundi molem ſuper vacuum, ac nihilum poſuit,& firmavit. Quod admirans Job cap.26. n.7. ait : *Qui extendit Aquilonem ſuper vacuum , & appendit terram ſuper nihilum. Aquilonem* , id eſt cœlum per Synecdochen pars pro toto,ut interpretatur Albert.Magn.D.Thom. Pineda, & alii. *Et terram appendit*, ſeu , *ſuſpendit* , ut vertunt Septuaginta , *ſuper nihilum.* Admiramur ſanè, quomodo tota hæc terræ moles ſurſum non feratur : admirantur ſanè & Antipodiæ,quomodo erga nos ipſa non vergat, & labatur. Super quas columnas æreas , vel ferreas Deus totam hanc mundi amplitudinem conſtituit? Quod admirabundus ſciſcitatur Job.38. n.6. *Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt* : Tamen Deus omnipotens ſua infinita ſapientia tali modo totum hunc creavit univerſum , ut conſtituerit in medio quoddam indiviſibile punctum,vulgò centrum,quod omnes partes terræ æqualiter ad ſe contrahens , & compellens, mediante concurſu effectivo ipſius Dei, ſuper vacuum, & nihilum totam hanc molem retinet , & conſervat.

Alb.Magn. D.Thom. Pined. Septuag.

Job.38. *Structura mundi ſuper nihilū fundatur.*

26. Hæc autem ſupereminens Dei omnipotentia, & ſcientia , de qua multum miratur D.Chryſoſtomus ſerm. de jejuniis, maximè viſitur , & apparet in hoc admirabili Sacramento. In eo enim ſtatim omnes videmus quædam accidentia. Sed quæro : A quo ſuſtentatur ? *Super quos baſes illius ſolidatæ ſunt ?* In quo ſubjecto inhærent illa quantitas , ille color , albedo , & ſapor ? Super nullam ſanè materiam. *Extendit Aquilonem ſuper vacuum.* Sed per quendam concurſum effectivum à Deo retinentur , & conſervantur extra omne ſubjectum; Quod eſt tam mirabile, & rarum, ut ſi fides illud non doceret , forſitan nulla ratio naturalis illud inveſtigare valeret,ut docent Theologi , Suarius in Metaphyſic. diſput.30. ſect.17. n.27.

Chryſoſt.

Accidentia Euchariſtiæ ſuper nullū ſubjectum ſuſtentatur.

Suarius.

27. In ordine ſupernaturali , ſeu gratiæ , in quo conſtituuntur illa , quæ non ſunt homini naturaliter debita , ut viſio beatifica, fidei myſteria, Sacramenta à Chriſto inſtituta. Inter univerſa hæc opera maximè ſupereminet divini Verbi Incarnatio. Immenſus enim Deus , quem tota mundi machina non capit, ſe contraxit , ac exinanivit ad parvam quandam unius pueri materiam. At verò in hoc Sacramento ad multo minorem,ac anguſtiorem locum Deus ipſe ſe redigit , ac contrahit , ad quodlibet ſcilicet illius ſacratiſſimæ hoſtiæ indiviſibile punctum.Deinde illud valdè mirabile , quod Deus hypoſtaticè unitus eſt humanæ naturæ, infinitus finito,creator creaturæ. Hæc eademmet unio verè, & realiter reproducitur , quoties hoſtia à Sacerdote conſecratur. Tandem in Incarnatione Deus deſcendens de cœlo in utero Virginis ſibi hypoſtaticè unam numero naturam univit , ad ejuſque exemplar , cum Deus maximè vellet , non omnes ſibi habet unitos , aliam unionem ſcilicet Sacramentum , invenit , per quam uniretur omnibus illis, à quibus per ſacram Euchariſtiam recipitur , & manducatur. Giſlerius in cap.2. Cant. verſ.4. *Egregiè* , ait , *quidam Sacramentum iſtud extenſionem appellant Incarnationis.Invenit enim amor divinus unionem alteram, illi maximè ſimilem , per quem ſingulis uniretur hominibus : & unio illa hypoſtatica extenderetur quodammodo ad omnes pariter, & ſingulos.* Vide infrà.

Incarnationis myſterium in Euchariſtia.

Giſleri.

In ordine divino conſtituitur ſi primum divinitatis mirabile , ſcilicet ſacratiſſimum Triadis myſterium, quod ex eminentia , ac fœcunditate ipſius divinæ naturæ provenit. Æternus Pater producit divinum Verbum communicando illi ſuammet numero eſſentiam , cum ſit tamen perſona ab ea realiter diſtincta. Hujus rei quædam ſimilitudo ſuo modo viſitur in hoc Sacramento , ut ait Chriſtus Dominus infrà : *Sicut miſit me vivens Pater , & ego vivo propter Patrem ; & qui manducat me, & ipſe vivet propter me.* Ut explicant D.Chryſoſtomus , D.Cyrillus, S. Thomas , & alii infrà adducendi ſuo loco. Sicut meus Pater,ait Chriſtus,mihi communicat ſuam eſſentiam , & vitam ; ſicut manducanti meum corpus in ſacramento altaris ego communicabo me ipſum : *In me manet , & ego in illo.* Communicabóque ei quandam vitam ſpiritualem , cœleſtem , & æternam , quæ eſt quædam alta participatio meæ vitæ. Quod in proprio loco infra latius explicabo. 28.

Joan.6. Cyrill. D.Thom.

Manducanti communicat Chriſtus vitam ſpiritualem.

O admirabile Euchariſtiæ Sacramentum, *omnium miraculorum , ab ipſo factorum , maximum* , ut ait D.Thomas in opuſculis can.57. In quo relucent cætera Dei opera, artificium creationis univerſi , admirabilitas Incarnationis, ſumma Dei miſericordia , ac potentia , & ſcientia, quæ tantùm valet hujus myſterii celſitudinem explicare , & aperire. 29.

D.Thom.

Conjecit oculos ad hujus mundi creationem Regius Vates; & ad Deum pro tanto opere laudandum convocat creaturas omnes : *Benedicite Domino omnia opera ejus* , Pſalm.102. num.22. Cumque elevat mentem ad Incarnationis arcanum decantandum, Angelos, Virtutes cœlorum & omnes gentes vocat:*Benedicite Domino omnes Angeli ejus , potentes virtute , facientes verbum illius,id audiendam vocem ſermonum ejus*,Pſ.102. n.20. *Laudate Dominum omnes gentes , laudate eum omnes populi , quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus.* At verò,cum ipſemet Propheta ad Euchariſtiæ Sacramentum convertit ſermonem , ac celebritatem tanti operis ipſammet Dei miſericordiam invitat. *Confitantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum,quia ſatiavit animam inanem, & animam eſurientem ſatiavit bonis*, Pſalm.106 n.8. Animam inanem, ſeu animam *vacuam*,ut alii transferunt. Quid eſt , quod ad alia opera decantanda 30.

Pſalm.102.

Pſalm.102.

Pſalm.106.

Sola Dei miſericordia poteſt Euchariſtiam dicere, & explicare. ſanda creaturæ convocantur, ad Euchariſtiam verò, non jam creaturæ, ſed ſola Dei miſericordia vocatur. In aliis Deo facti creaturæ, valent aliquid dicere, & decantare. At Euchariſticum Sacramentum tam ſublime, ac mirabile eſt, ut non jam creaturæ, ſed ſola Dei miſericordia, quæ tam excellens ſui amoris Sacramentum invenit, illud poterit, dicere, celebrare, ac nobis explanare.

*Joan.6.n.*28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei.

*Num.*29. Reſpondit Jeſus: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, qui miſit me.

VERSIONES.

D.Cyril. Alex. *lib.*3 *in Joan. cap.*30. Ut operemur opus Dei.

*Syriac. n.*29. Hoc eſt opus illud Dei.

EXPOSITIO III.

31. Cyr. Alex. Divus Cyrillus Alexandrinus proximè citato loco exiſtimat hæc verba prolata fuiſſe à Judæis ex arrogantia quadam, quod ſcilicet Chriſtus vellet docere, ac tanquam incuriæ animæ ſuæ reprehendiſſet, quod ſolum ob corporalem cibum eum ſectarentur. Chryſoſt. Euthym. Chryſoſt. Euthymius aſtruunt, quod tanquam guloſi hæc dixiſſent, eo quod Chriſti panes quibus fuerant ſatiati, rurſus appeterent. Auguſt. Alb.Magn. Cajetan. Verius autem D. Auguſt.tract.27. in Joan. Albertus Magnus, Cajet. & alii ſentiunt, Judæos hæc dixiſſe animo ſincero; multi enim erant inter eos qui doctrina Chriſti, ac panum miraculo excitati, de ſua ſalute aderant ſollicitati. Cum Chriſtus antecedenti verſu dixiſſet: *Operamini panem non qui perit, ſed qui permanet:* quærunt, Quænam ſint illa opera facienda. Leont. Per opera Dei, ut ait Leontius, non intelligunt illa opera, quæ ſunt Deo grata ac in lege mandata, ſed illa quæ Deus per Jeſum determinavit, ac præſcripſit ad talem panem in vitam æternam habendum.

32. *Reſpondit Jeſus: Hoc eſt opus Dei.* Cohæret reſponſio interrogationi: quæſierunt illi, quænam eſſent opera Dei? Ad hoc reſpondet Dominus. Fides cum operibus. *Ut credatis in eum,* ſcilicet in me, qui tot ſignis, miraculis, ac teſtimoniis probavi, me eſſe à Deo miſſum. Loquitur de ſe in tertia perſona, modeſtiæ causa. Et fidem appellat opus, cum tamen videatur operibus opponi; ſiquidem fides in mentis aſſenſu conſiſtit? Loquitur Chriſtus de fide plena operibus bonis, ſeu de fide viva; fides autem ſine operibus mortua eſt.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus de ſola fide facit mentionem?

33. Theoph. Reſpondet Theophylactus in præſenti. *Fides profectò eſt opus ſanctum, & perfectum, & ſanctificans illos, qui illam habent. Dux enim fit diligens fides ad omnem bonam operationem, & bona operatio conſervat fidem, nam & opera ſine fide mortua ſunt, & fides ſine operibus.* Sub fide tanquam ſub radice Charitatem, Spem, Religionem, Pœnitentiam, ac omnes virtutes, quas fides generat, & ad quas excitat intelligit Chriſtus Dominus, ut 2.Cor.3. latè explanant Commentatores. *Sub fide, ut ſub radice, aliæ virtutes.*

Secundò, agebatur de Euchariſtico pane. 34. Unde & Chriſtus Dominus ſtatim de fide facit mentionem. Excellentia enim fidei maximè in hoc Sacramento nitet, & irradiat. Ex quo Sacramentum fidei myſterium per antonomaſiam appellatur: fidéſque cum Euchariſtico calice in manu depingitur. Cur tanta excellentia fidei in hoc Sacramento? *In Euchariſtia fides reſplendet.* Quia hoc myſterium ſola fide tenendum eſt, & humanæ abjiciendæ ſunt rationes. Vel quia in eo intellectus credit, & aſſentitur contra id, quod omnes ſenſus agnoſcunt, & experiuntur. Omnes ſenſus experiuntur panem, & tamen fides firmiter credit, ibi nullam eſſe ſubſtantiam panis, ſed tantum carnem & ſanguinem Jeſu Chriſti.

Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam, Rom.4.n.8. 35. Rom.4. Multiſque ibi, ac aliis locis Apoſtolus prædicat, ac extollit Abrahæ fidem. Sed cur tantis ſublimatur? An quia credit Deum omnipotentem, ac mundi creatorem. Hæc aliqualiter, ac imperfectè naturale lumen valet inveſtigare. Commendatur autem tantis fides Abrahæ, quia *credidit in ſpem contra ſpem, ut fieret Pater multarum gentium.* Contra omnem naturæ ordinem, ac hominum ſcientiam, & experientiam heroica fide firmiter credidit Dei verbis ac promiſſioni, ex ſterili, ac annoſa Sara ſibi prolem fore naſcituram, ut notavit D.Thom. D.Thom. *Quod Abraham fieret Pater multarum gentium certitudinem habebat ex Patre Dei promittentis; ſed contrarium apparebat ex causa naturali, ſive humana, ideo credidit in ſpem contra ſpem, ut fieret Pater multarum gentium.* Fides, quæ ſe extendit ad credendum contra ea, quæ hominum ſenſus, cognitio, ac experientia aſſequitur, fides eſt valde illuſtriſſima, multis prædicanda, & celebranda. *Mirabilis fides credendo contra ſenſus experientiam.*

36. Orbis fame maximè premebatur, & cum Jacob penuria rerum urgeretur, filios ſuos ad ſe vocans ait illis: *Quare negligitis? Audivi, quod triticum venundetur in Ægypto, deſcendite, & emite vobis neceſſaria,* Geneſ.42.n.2. Geneſ.42. Quomodo Jacob jam ſenex, penè ſurdeſcens, domi retentus bona nuntia de copia frumenti in Ægypto audit; Cur non potius filii, qui ut juvenes per publica loca, & plateas verſabantur; ibi res novæ & neceſſariæ frequenter practicantur; Triticum illud, juxta D.Ambroſ. citandum, typum gerebat divini frumenti corpori Chriſti, cujus agnitionem non percipiunt juvenes vagantes per ſæculum, ſed bonus ſenex in receptaculo domi clauſus, in quo cum probitate vitæ eminebat eximia ſanctitas cum omni virtutum ornamento; nam licet in auribus corporis videretur aliquantulum ſurdeſcere, tam interior fides mentem erigebat, ut perciperet, ac intelligeret; quæ tanti myſterii erant. *Sola fides Chriſtum agnoſcit.* D.Ambr lib. de Joſeph. c.8. Ambroſ. *Citius utique juniores, ait, quàm ſeniores conſueverunt audire, dum foris poſiti multa circumeunt. Sed hanc negotiationem prius ſenex audit; ſed ille ſenex, in quo eſt fidei longæva canities. Prior ſenex intelligit, ſed ille ſenex, in quo eſt venerabilis ſenectus, & ætas ſenectutis vita immaculata.*

37. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem:* ait Paulus 1. Corinth. 13. n. 12. Per ſpeculum aliqui legunt ex Hebræo. *Per inſpectorium*, tanquam medium, per quod aliquid videtur, qualia ſunt perſpicilia ſenum, ut explicat Cornelius. Seu ut alii vertunt, *Per cancellos.* Quomodo autem hæc inter ſe compatiuntur, ænigma, & ſpeculum, ut communiter dubitant Interpretes: nam ſi per ſpeculum hic Deum videmus, ergo eum clarè videmus, & non in ænigmate, quod eſt obſcurum. Paulus loquitur de Sacramentis, ut explicat Theodorus. In Euchariſtiæ Sacramento videmus Chriſtum per ſpeculum in ænigmate: hoc enim Sacramentum ſenſibus eſt ænigma obſcurum, fidei vero ſpeculum perlucidum, ac clarum. Fortè non eſt longè ab hac conſideratione Origenes homil. 3. in Num. *Tunc*, ait, *in ænigmate erat Manna cibus, nunc autem in ſpecie caro Verbi Dei, & verus cibus.*

1. Cor. 13. — Cornel. — Theodor. — *Senſibus ænigma, fidei ſpeculum.* — Origen.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus Dominus in præſenti fidem appellat opus?

38. Ait Jeſus: *Hoc eſt opus Dei, ut credatis.* Fidem dicit opus; cum tamen fides videatur ab opere diſtingui. Reſpondeo, ut jam dixi in Expoſitione: Loquitur Chriſtus de fide viva plena operibus bonis juſtitiæ, ac charitatis; de hac enim fide eſt præſens ſermo, ut explicat D. Chryſoſtomus ſerm. de fide, & lege naturæ. Agebat hic Chriſtus Dominus de ſacra Euchariſtia, ad quam nullus præſumit accedere, niſi cum omni ornatu, ac compoſitione virtutis, & fide viva operibus plena.

Fides viva. — Chryſoſt.

39. Tribus Angelis magnum Abrahamus parat convivium. *Ipſe ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum, deditque puero*, Geneſ. 18. n. 7. Optimè dubitabis: ſi iſte Patriarcha tam feſtinus ad gregem tendit, cum ipſe etiam vitulum non tulit, ſed hunc deferendum puero commiſit? Vitulus ille, ut eſt valde vulgare, Chriſtum Dominum in convivio Euchariſtico repræſentabat; & licet ipſe Abraham eſſet fide præclarus, tamen utpotè ſenex ſtatum veteris hominis adumbrabat. Datur ergo vitulus puero, in quo, puerili ætate, innocentia, ſimplicitas, caſtimonia ſine corruptione veteris hominis exprimebatur. Non enim accipitur hic vitulus ſola fide, ſed ulterius exigitur omnis virtutum decor, ac pulchritudo. D. Ambroſius l. 1. de Abraham, cap. 5 *Vir currat ad boves*, ait, *ſumat vitulum, & Sacramentum Dominicæ Paſſionis feſtinato impiger ſtudio, non lento otio remiſſus, accipiat: tradat illud puero, qui innocentiam teneræ ſervet ætatis, dolum neſciat referire non noverit, incorrupti corporis caſtimonia cuſtodiat.*

Geneſ. 18. — *Ad Euchariſtiam recipiẽdam virtutum decor requiritur.* — Ambroſ.

40. Inito conſilio Joſeph vendunt fratres mercatoribus Iſmaëlitis. Sed cur his potius, quàm aliis? Quid in eis apparet, quo efficiantur digni, qui ſecum habeant Joſeph? De his mercatoribus ait textus: *Portantes aromata, & reſinam, & ſtacten in Ægyptum*, Geneſ. 37. num. 25. Joſeph typum Chriſti Domini gerebat, ut planum eſt: & ſolum illi negotiantur, ut eum mereantur recipere, qui ſecum habent, & aſportant aromata omnium virtutum, reſinam pœnitentiæ, quæ conſolidat fracturas animæ, ſtacten humilitatis, & propriæ cognitionis. Divus Ambroſius lib. Joſeph cap. 3. *Illi igitur*, ait, *emunt Chriſtum, qui boni odoris deferunt thymiama, quo adolent altaria piæ mentis. Reſinam quoque qua marmorea confracta ſociantur. Eſt reſina ſpiritualis, quæ fracturas animæ tuæ ſolidet, & divulſa connectat, & ſoluta conſtringat.*

Geneſ. 37. *Odor virtutum.* — Ambroſ.

Ad celebrandum Paſcha mandat Deus filiis Iſraël: *Decima die menſis hujus tollat unuſquiſque agnum per familias, & domos ſuas*, Exod. 12. n. 3. In noſtrum argumentum duo maximè notanda veniunt. Et primò tempus, quo agni convivium eligitur; de quo plures rationes reddunt Procopius, Lyranus, Abulenſis, & alii. Illa ſatis apta. Quod menſis ille erat Niſan, id eſt, Aprilis. Quid habet hoc tempus ad tantam menſam? Hoc menſe vireſcunt arbores, in flores erumpunt, præjucundum, & ſuavem odorem emittunt. Voluit ergo Dominus ex hoc tempore denotare, qualis futurus eſſe deberet animus illius, qui ad hoc ſacrum edulium properaret, non aridus, & ſiccus, ſed multis veſtitus floribus, odoriferus virtutibus, ſanctíſque operibus plenus. Rupert. lib. 2. in Exod. cap. 5. *In hoc myſterium eſt, ut ipſe menſis Niſan, id eſt, Aprilis, verna temperies, cum tellus refloreſcit, totúſque poſt hyemen, quaſi poſt ſenium rurſus juveneſcit Orbis; nonne ſenſatum hominem docent, quatenus renovatus ſpiritu mentis ſuæ, fide viridis, ſpe lætus, & charitate floridus paſchalis agni epulis interſit ſpiritualibus?* 41.

Exod. 12. — Procop. Lyranus. Abulenſ. — *Ornatus virtutum ad agnum Paſchalem.* — Rupert.

Aliud maximè notandum, quod in hac ſolemnitate Paſchali mandat Dominus mactari agnum. Cur non potius aliam pecudem? Agnus iſte ſacræ Euchariſtiæ typum gerebat. Voluit ergo Deus, ut ipſa victimæ natura, qualem exigebat animum accedentis, innueret. Agnus ſimplicitatem, innocentiam, ac puritatem notat: hanc amplecti debet animus talem eſcam recepturus, ut illi ſit proportionatus, & habilis, utque tali cibo ſaginatus proficiat, ac vivat. Nam ſi cibus eſt comedenti improportionatus, non nutrimentum, ſed nocumentum affert. D. Chryſoſt. homil. 1. de Paſſione. *Ad hodiernum convivium*, inquit, *qui frequentia ſolemni convitiis, & cum Chriſti Diſcipulis immolationem agni Paſchæ facere conſueviſtis ſyncera quæſo, & plena charitatis viſcera divinis exhibete myſteriis, nulla ſit in mente duplicitas, ne livoris libidine interior homo fuſcetur. Agnus comeſus agni innocentiam præferat, nec immaculata ovis membra lupina transfundat in viſcera.* 42.

Innocentia agni ad Euchariſtiam. — Chryſoſt.

Ioan. 6. n. 30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis ſignum, ut videamus, & credamus tibi, quid operaris?

Num. 31. Patres noſtri manducaverunt Manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt: Panem de cœlo dedit eis manducare.

Num. 32. Dixit ergo eis Jeſus: Amen amen dico vobis, non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed Pater

meus

meus dat vobis panem de cœlo verum.

Num. 33. Panis enim Dei eſt, qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo.

VERSIONES.

Syriac. n. 32. Moyſes non dedit vobis panem illum è cœlo, ſed pater meus dat vobis panem illum veritati. è cœlo.

Num. 33. Panis enim Dei is eſt, qui deſcendit de cœlo.

EXPOSITIO IV.

43. Chryſoſt. QUOD *ergo tu facis ſignum?* Rectè hoc pungit Chryſoſt. homil. 44. in Joan. *Nihil*, ait, *his ſtultius, nihilque inſipientius: cum ſignum in manibus haberent, tanquam nullum fecerit, rogant, quod ſignum facis?* Quam ſtultitiam eorum intemperantiæ refert. *Hæc*, inquit, *obtuſum, & craſſum ingenium; hæc carnalem animam reddit: hæc cæcat intellectum, nec ſinit, ut quidquam perſpiciat.* Cæcitati Judaïcæ hoc tribuit D. Gregor. lib. 10. Moral. cap. 11. utens verbis Job 12. n. 15. *Benè utique dicitur*, ait, *palpabant quaſi in tenebris, & in luce, qui enim inter tot aperta miracula trepidat, quaſi in tenebris palpat, quia quod tangit, non videt.* Non incongruè inimicæ malevolentiæ hoc refertur, quæ inter manifeſta ſigna nil magnum in te videt. *Ut videamus, & credamus tibi.* Ac ſi dicerent: Rem ſummam à nobis exigis, ut ſcilicet in te veluti Dei filium, ac Meſſiam credamus & licet heri à te fieri viderimus miraculum multiplicationis panum, tamen ad tantam fidem tibi præſtandam, tale ſignum non ſufficit; nam Moyſes quid ſimile, immò majus facit præbens Manna in deſerto. Quod explicantes ſubdunt.

Judæorum cæcitas. Gregor.

Inimicus non videt ſignalia.

44. *Patres noſtri manducaverunt Manna.* Quaſi dicerent: Moyſes pavit parentes noſtros, ſcilicet ſexcenta, plura hominum millia cœleſti, ac ſuaviſſimo pane, nempe Manna; idque omnibus diebus in deſerto per quadraginta annos: quod quidem excellentius, & majus eſt, quàm heſterna panum à te exhibita multiplicatio. Et tamen Moyſes ex hac cauſa noluit reputari, ac judicari filius Dei, aut verus Meſſias. Si ergo tu, ô Jeſu, talis haberi vis, aliud majus exhibe, excellentiúſque oſtende ſignum. Sed Judæi, ut ait Albertus Magnus, ſemper de ſuo more cæcutiunt. Rectè argumentari debebant: Jeſus dæmones ejicit univerſos morbos curat, mortuos ſuſcitat, mirabili modo inflammat hominum corda; quæ Moyſes non fecit: ergo ipſe major eſt Moyſe, ac tantis ſignis verus Dei filius manifeſtatur.

Judæorum cæcitas.

Alb. Magn.

45. Chryſoſt. Moraliter Chryſoſt. hom. 44. in Joan, ait: *Sed quodnam? Nullum aliud ex prioribus ſignis meminerunt; cum plurima tunc temporis in Ægypto, in mari in deſerto facta eſſent, ſed hoc dumtaxat? Quia hoc maximè impulſu ventris deſiderabant.* Cur inter tot prodigia à Moyſe facta pro libertate Populi, ſolum de Manna faciunt mentionem? Cur non potius de diviſione maris rubri? Vel de aliis ſignis, quæ forſitan majora videbantur? Solum Manna commemorant, quia appetitur. ventris vehementer cibum deſiderabant. Homines nil majus reputant, quàm id, quod multum exoptant. Vel guloſi nil majus appendunt, quam cibum. Vel quia inter cætera prodigia nil magis eorum deliciis, ac utilitati deſervivit, quam Manna; & hominum utilitas illis erat miraculi præeminentia; & probatio ſignorum uniuſcujuſque commoditas.

Nil hominibus majus, quam id, quo deſiderant.

Maximum miraculum quod homini eſt utile.

Dixit ergo eis Jeſus: Amen, amen dico vobis. Magna utitur aſſeveratione Chriſtus. Aſtruebat rem valdè magam præter eorum opinionem: opponit, ac proponit panem ſuum, hoc eſt, ſeipſum in Euchariſtia, Manna, ex multiplici ratione. De quo quæſt. 10. *Panem de cœlo verum.* Quod D. Chryſoſt. homil. 44. D. Cyrill. Alexandrinus lib. 3. cap. 34. D. Auguſt. tract. 26. in Joan. ſic explicant. Primò, *verum*, ut diſtinguatur à Manna, in quo tantum erat figura; in Euchariſtia autem veritas. Secundò, *verum*, quia dat veram vitam, tam animæ, quam corpori. Duas alias explicationes valde ad ſenſum conſonas profero. *Verum*, ſcilicet de cœlo; nam hic panis verè eſt cœleſtis, non ex aëre, ut Manna, ſed à ſummo cœlo. Vel verum, hoc eſt, hic panis eſt verus, omninò perfectus, & abſolutus, in quo eſt omnis plenitudo, ac conſummatio eſſendi, ad alendi. De quo infra. 46.

Chryſoſt. Cyrillus. Auguſt.

Cur panis Chriſtus dicitur verus.

Panis enim verus eſt, qui de cœlo deſcendit. In Græco *deſcendit* eſt in præſenti, & denotat continuationem deſcenſus Chriſti in Sacramentum altaris uſque ad finem ſæculi. *Et dat vitam mundo.* Probat ab effectu panem eſſe de cœlo verum, quia non Judæi tantum, ut Manna, ſed univerſo mundo dat vitam. Ex quo pulchrè ait D. Cyrill. lib. 3. in Joan. cap. 44. *Panem cœleſtem Manna ex imperitia nuncupatis, quo quamvis innumeræ penè gentes in Orbe eſſent, ſolum tamen Judæorum genus fuit enutritum. Neminem veſtrum errare volo, non erat panis ille cœleſtis, ſed hic eſt, qui univerſum terrarum Orbem poteſt nutrire, & toti mundo vitam præbere.* Panis Euchariſticus verè è cœlo, cum ſit omnibus datus; non ſic verò Manna, cum uni populum tantum eſſet reſervatum; quo enim dona pluribus communiora, eo magis propria Dei reputantur. 47.

Græcus. *Continuus Chriſti deſcenſus in Euchariſtiam.*

Cyrillus.

Dei dona omnibus communia.

QUÆSTIO VII.

Panis Euchariſticus in Manna præfiguratus ſine terrenorum mixtione ſumendus.

MUltæ ſunt combinationes per quas Auctores diſcurrunt, ut aſtruant, Manna typum extitiſſe ſacræ Euchariſtiæ: hac quæſtione & ſequentibus breviter aliquas attingam. Tranſacto mari rubro, cum jam per quadraginta dies Populos eſſet egreſſus de terra Ægypti, promittens Manna ait Iſraëlitis Moyſes: *Veſpere ſcietis, quod Dominus eduxerit vos de terra Ægypti, & manè videbitis gloriam Domini*, Exod. 16. n. 6. Pollicentur carnes veſperi in ſignum quod Dominus eos eduxerit de Ægypto. Et mane promittitur gloria Dei, ſcilicet Manna, ut Eucha- 48.

Exod. 16. *Euchariſtia Chriſti gloria.*

riſtiæ typus, dicitur gloria Dei quia hoc Sacramentum, totum in noſtram ſalutem inſtitutum, maximè oſtendit majeſtatem, potentiam, ac gloriam Dei. Ignatius Martyr ad Epheſios ſic ait: *Feſtinate ergo accedere ad Euchariſtiam, & gloriam Dei.* Aliter Tertull. lib. contra Pſichycos c.5. explicat, quod ſcilicet Deus habet pro gloria; agere de ſuorum ſalute. *De cœlo, ait, epulas miſerat, id enim gloriam ſuam Dominus appellat, qui gloria magnificatus dicitur, ſuorum ſalute.*

S Ign. Mart. Tertull.

49. Illud maximè ponderandum: Quod Manna datur conſumptis cibis, quos ex Ægypto aſportaverant Hebræi, ut notant Abulenſis, Cajetan. Lyranus, Lyppomanus, & alii; & colligitur ex textu Exod. 16. n.3. *Ut occideritis omnem multitudinem fame.* Cujus rei plæclaram rationem nobis inculcat D. Nyſſen. lib. de vita Moyſis. *Cum Ægypti viatica, ait, & cibi Hebræis defecerunt, deſuper illis defluxit cibus. Diſcimus hinc, quod oporteat mundos, puróſque animos noſtros facere, ita ut omnino Ægyptiaca vitia vitiorum ſcilicet omnium turba, in nobis deficiat, & depurato, defæcatóque animo cœleſtem cibum eſſe ſuſcipiendum.* Cur, cum Populus greditur de Ægypto, non ſtatim in eo liberalis, Dei manus oſtenditur, ut cœleſti pane recreetur; ſed poſtquam defecerunt Ægyptiaca viatica, ac cibi? Præfigurabatur ibi, quod ſi quis vult fructus ſacræ Euchariſtiæ particeps fieri; conſumptis omnibus terrenis effectibus, purè, ſincerè, ſine temporalium mixtione illum ſumat; & tunc illis ſaporem, atque delicias æterno dono hauſto deguſtabit.

Abulenſ. Cajet. Lyranus. Lyppom. Exod 16. Nyſſen. *Euchariſtia ſyncerè ſumenda ſine mixtione temporalium.*

50. Cum ad Terram promiſſionis perveniſſent Iſraëlitæ, *Comederunt de fructibus terræ die altero Azymos panes, & polentam ejuſdem anni. Defecitque Manna, poſtquam comederunt de fructibus terræ,* Joſuë 5. n.10. Fructus terræ cibi liciti; tamen terreni, & temporales: ab his autem panis Euchariſticus, in Manna præfiguratus, multum ſegregatus, & diviſus: qui ergo terrena comedunt, ſtatim dulcedinem, ac ſaporem hujus divini epuli deguſtare deſinunt. Guſtata dulcedine hujus edulii inſipida eſt omnis terrena caro; & vice verſa cui ſapida eſt hujuſmodi caro, non guſtat hanc dulcedinem. D. Bern. epiſt. 3. ad Fulconem. *Quomodo ignis, ait, & aqua ſimul eſſe non poſſunt; ſi ſpirituales, & carnales deliciæ in eodem ſe non patiuntur. Ubi crapulam ructantis inter pocula ſenſerit Chriſtus, vina ſua dulciora ſuper mel, & favum menti propinare non dignatur. Ubi curioſa ciborum diverſitas, ubi divitis ſupellectilis diſcolor varietas oculos pariter paſcit, & ventrem; cœleſti panis jejunam deſerit mentem.*

Joſuë 5. *Euchariſtia non geſtat. temporalium admixtione.* Bernard.

51. Ab ipſo Manna non diſcedamus. Cum Moyſes illud promitteret Populo, ait: *Dabit vobis Dominus veſpere carnes, & mane panes in ſaturitate,* Exod.16.n.8. Si Dominus Populi neceſſitati parat ſubvenire, eúmque cibo recreare; & etiam cum carnibus non dat panes? Quis unquam potens Dominus ſuis parans convivium, det carnes, & non apponat panes? Rupertus. *Per carnes, ait, vetera ſacrificia per Manna novum ſacrificium accipimus.* Attende in his myſterium. Carnes carnalia, Manna ſacram Euchariſtiam innuebant. Hic autem cœleſtis panis ſumitur in fructum, & profectum, mixtione carnalium, ſed ab illis maximè disjunctus, & ſeparatus. Et ideo promittit carnes veſpere, carnes manè? cur non vice verſa panes veſpere, carnes manè? Carnes à terrenorum copia ſatiatis accipiuntur; panes verò manè, non niſi à puro, ac defœcato ſtomacho recipiuntur.

Exod. 16. Rupert. *Euchariſtia ſecum non patitur in ſui comeſtione temporalia.*

Urgente fame ſedebat Elias abſconditus in torrente Carith. *Corvi quoque deferebantur ei panem, & carnes mane; ſimiliter panem, & carnes veſperi, & bibebat de torrente,* 3. Reg. 17. n.6. Poſtea vero, cum fatigatus dormiret ſub umbra juniperi, *Ait illi Angelus Domini; Surge, comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcineritius panis, & vas aquæ,* 3. Reg. 19. n.6. Nunquid corvi magis liberales, ac magnifici, quàm Angelus? Cur illi panem, & carnes aſportant; Angelus verò ſolum panem? Panis ab Angelo delatus hoc peculiare habebat, quod ſacram Euchariſtiam adumbrabat, quæ in ſui ſumptione nullius alterius rei admixtionem admittit, ſed purè, ac ſincerè accipienda eſt. 52.

3. Reg. 17. 3. Reg. 19. *Euchariſtia ſumēda ſine temporaliū admixtione.*

Quæstio VIII.

Quare Manna Euchariſtiæ umbra, cum rore deſcendebat?

Ait textus Exod. 16 num. 13. *Mane quoque ros jacuit per circuitum.* Quod de vulgari, ac communi rore interpretatur Vatablus, Cajet. Oleaſter, Lyppom. Deſcendebátque ros, ut ſubſterneretur. Túncque ſuper illum deſcendebat Manna. Immò multi Hebræorum aſtruunt, Manna duplici rore fuiſſe contectum. Itaque unum erat quaſi ſubtegmen, ſeu ſtramen, quo Manna excipiebatur; alterum quaſi involucrum deſuper erat, quo idem Manna obtegebatur; & inter utrumque roris ſtramentum panis ille Angelorum, tanquam in theca ſervabatur. Cur hoc tegmine involvebatur Manna? 53.

Exod. 16. Vatabl. Cajetan. Oleaſter. Lyppom. *Manna duplici rore contectum.*

Reſpondet Primò Genebrardus in Pſalm. 67. *Qui, ſcilicet cibus Manna, ait, typus conſeri poſſet corporis Chriſti latentis in ſpeciebus Sacramentalibus, & non prius ab intellectu noſtro intelligi, quàm ros humanæ rationis diſpareat ad lumen fidei.* Manna ſub roris tegumento occultabatur; at oriente Sole ros evaneſcebat & apparebat Manna. Innuebatur ibi, quod ſacrum Euchariſtiæ myſterium obvelatum objicitur rationi; at aſcendente fidei lumine, evaneſcit ratio, & divinum myſterium apparet. 54.

Genebr. *Euchariſtia rationi obvelata, lumine videtur.*

Secundò Rupertus lib. 3. in Exod. cap. 11. *Ros ergo, ait, qui cum Manna deſcendit, Spiritum ſanctum ſignificat, per cujus ſignificationem ad invocationem Sacerdotis conficitur corpus Chriſti.* Ros Spiritum ſanctum adumbrat. Manna ſacram Euchariſtiam. Antequam Manna deſcenderet, veniebat ros. In hoc quoque innuebatur, quod nullus in ſe audeat recipere ſacram Euchariſtiam, niſi prius Divini Spiritus gratia ſit inſtructus, & exornatus. 55.

Rupert. *Euchariſtia ſuſcipienda, multa prævia Divini Spiritus gratia.*

Tertiò, Ante Manna deſcendebat ros. *Cumque deſcenderet ros ſuper caſtra, deſcendebat pariter Manna,* Num. 12. n.9. Ros humore eſt, qui ſereno tempore defluit. Magnum datur nobis documentum, quod ante ſacræ Euchariſtiæ ſumptionem, tota anima noſtra ſit lachrymarum rore perfuſa, undique multum rorem oculi, ut anima hoc aquatum imbre purificetur, ac mundetur, ut condigne ſuſcipere valeat tantum Sacramentum. Venit parens meus Elias ad viduam Sareptanam, 56.

Num. 12. *Anima lachrymis purificetur ad Euchariſtiā ſuſcipiendā.*

ab

ab eaque petit : *Da mihi paululum aquæ in vaſe, ut bibam : Affer mihi, obſecro, buccellam panis in manu tua*, 3.Reg.18. n.10. Cur Propheta cum eſſet jejunus prius à muliere petit aquam : & poſtea panem ? Panis ille typum gerebat ſacræ Euchariſtiæ : prius aquam poſtulat innuens, quod ad hunc panem guſtandum prius præmittenda ſit aqua lachrymarum, & contritionis.

57. Pſal.101. Ait Regius Vates Pſalm.101. n.10. *Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam.* Et tamen ante prædixerat Propheta: *Panem Angelorum manducavit homo*, Pſ.77.n.25. (Pſal.77.) Quomodo ſibi cohæret Propheta : ſi panis dulcedo eſt Angelorum, quomodo cum cinere, id eſt dolore, ac gemitu mixtus cum lachrymis, *& potum meum cum fletu miſcebam?* *Ut Euchariſtia tibi ſit dulcis, cum lachrymis recipe.* Qui enim panem hunc cœleſtem ſumit cum dolore, ac fletu, iſte guſtat, ac comedit Angelorum dulciſſimum panem : ipſæ enim lachrymæ acuunt, & excitant animum, ut hujus ſacri eduli dulcedinis particeps fiat. Phil. Abb. Philippus Abbas epiſt.8. *Comedit peccator converſus cinerem tanquam panem, cibatur pane lachrymarum, cum exceſſus præteritos humiliter deflere, & fletu irriguo illos ſatagit abolere: quia qui panem comedit humilium peccatorum, meretur pane refici ſublimium Angelorum.*

58. Poſt Domini reſurrectione, cum ipſe ſtetiſſet in littore, ait Joannes Petro : *Dominus eſt, Simon Petrus, cum audiſſet, quia Dominus eſt, miſit ſe in mare. Alii autem Diſcipuli navigio venerunt*, Joan.21.n.7. (Joan.21.) Cur in hoc negotio Petrus ab aliis Diſcipulis ſe diſtinguit ? Cur non cum illis navigio venit ? Ad quid ſe mittit in mare ? Vel, cur ipſe Petrus à Domino non poſtulat, ut è medio maris ſtatim navis deveniat ad terram, ut eſt in alia navigatione factum : *Statim navis fuit ad terram*, Joan.6. n.21. (Joan 6.) Cur ergo ita ſe mittit in mare ? *Ut ad Euchariſtiam accedas, lachrymis anima munda.* Sciebat bonus Chriſti Diſcipulus, in ſchola ejus maximè verſatus, quod poſt peccatum multis homo, ut ad Chriſtum accedat, irrigationibus, & ablutionibus indiget : Mittit ſe in mare Petrus, ut illa externa lotione indicaret internam animæ cum lachrymis ablutionem. Chryſol. Divus Chryſologus ſerm.78. *Mittit ſe in mare, ait, in mare dilueret, quod negatio taliter ſordidaverat.*

59. Sæpè anima in Canticis Canticorum deſcendit in hortos, & campos multis floribus conſitos, multiſque ſuaviſſimis fructibus, malogranatis, ac punicis repletos ; nunquam tamen pane, & melle reficitur, niſi poſtquam ad myrrham deventus eſt. *Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis, comedi favum cum melle meo*, Cant.5. Septuag. Canticor.5. n.1. Seu, ut legunt Septuaginta. *Comedi panem meum.* Hunc ſuaviſſimum panem non guſtat, cum inter amœniſſima pomaria degeret, ſed cum veniſſet in amariſſimam myrrham, quæ lachrymas excitat, mortificationem, ac pœnitentiam denotat. Meritò ſanè. Panis ille ſacræ Euchariſtiæ typum gerebat, ut docet Ambroſ. Divus Ambroſius lib.5. de Sacrament. cap.3. *Ut Euchariſtia ibi ſit dulcis, cum mortificatione veni.* Hic autem divinus panis non guſtatur, nec fit dulcis in ore ut mel, inter perjucundos deliciarum hortos, ſed inter acerbam pœnitentiæ mortificationis, ac fletus myrrham.

QUÆSTIO IX.

Quare Manna, Euchariſtiæ typus, omnem dulcedinem, ac ſaporem referebat ?

DE Manna ait Sapientia 16. n.20. *Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, paratum panem de cœlo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem ; ſubſtantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, oſtendebat.* Ad quid tot ſaporum, ac dulcedinum differentias Deus in Manna conſtituit ? Umbram gerebat ſacræ Euchariſtiæ, in qua omnium ſuavitas, ac dulcedo percipitur. Eleganter Matthæus Epiſcopus Vormacenſis homil. de Cœna Domini. *Futuræ*, ait, *jucunditatis amabile præludium, Eccleſiæ Militantis cum Triumphante ſuave glutinum, dum eandem dulcedinem, quia illa fruitur ſine velamento, iſta habet ſub Sacramento.* Tanta ſuavitas guſtatur in hoc Sacramento, ut cum ea conferatur, ac explicetur, quæ in Patria experitur. Ex quo ait Divus Paſchaſius lib. de Corpore, & Sanguine Domini cap.9. *Hoc frumentum, corpus videlicet Chriſti, non ſolum adipem habet, ſed & omnes delicias ; ita & potus ſanguinis. Unde quod de petra typicè manavit, nunc mel, nunc oleum, nunc aqua, nunc quoque potus dicitur. Quia quidquid prægustare ſpiritualiter potueris, hoc totum ibidem invenies* 60. Sapient.16. *Mira dulcedo in Euchariſtia.* Epiſc. Vor. Paſchaſ.

Pulchrè de hac re diſſerit Cæſarius Arelatenſis hom.5. de Paſchate. *Illud Legis Manna, ait, cœlitus illapſum, per multimodas ſuavitates naturæ meritum, & generis ſui excedit intuitum. Et cum creaturam ſuam diſpenſatio largitoris multiplici diverſitate condiret, præbebat guſtus quod ignorabat aſpectus. Quod igitur illic aviditas faciebat, hic*, id eſt, in Euchariſtico pane, *fides faciat. Quod ſi in corpore cibus ſapiat, in pectore Deus crudelitate proficiat.* Manna oculis quid tenue, & minutum, ſicut ſemen Coriandri ? at guſtui omnium ſaporem reddebat. *Præbebat guſtus, quod ignorabat aſpectus.* Sacra Euchariſtia oculis videtur quid minutum, quædam ſcilicet accidentia albedinis, & coloris, at ſi dignè accedis, percipis omnem dulcedinem. Viſu Euchariſtia cibus quidam apparet ; at ſi purè venis, ſuavitates, ac dulcedines Dei mire experiris. *Quod ſi in corpore cibus ſapiat, in pectore Deus credulitate proficiat.* 61. Cæſar. *Euchariſtia oculis panis, cordi autem Dei dulcedo.*

Pſalm.67. juxta D. Aug. Hier. Brunonem vaticinatur Propheta Chriſti Domini myſteria, adventum ſuum in mundum : *Cum ingredieris in conſpectu populi tui*, n.8. Poteſtatem, ac virtutem, quam dedit ſuis prædicatoribus. *Dominus dabit verbum Evangelizantibus*, n.12. Chriſti mortem. *Ut intingatur pes tuus in ſanguine*, n.24. Aſcenſum in cœlum. *Aſcendiſti in altum*, n.19. Inter hæc convertit oculos ad Chriſtum Dominum in ſacramento altaris, & ait : *In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël ; ibi Benjamin adoleſcentibus in mentis exceſſu*, n.27. Rectè Chriſtus in ſacramento altaris appellatur Benjamin, qui idem valet, ac filius doloris ; exprimebat enim ille in domo patris ſui Jacob Rachelis matris ſuæ mortem, ſic & Chriſtus Dominus dicitur vir dolorum, & repræſentat in domo Patris ſui Eccleſia ſcilicet ſancta, 62. Auguſt. Hieron. Bruno. Pſalm.67. *Chriſtus in Euchariſtia cum mortis repræſentatione.*

mortem

mortem ſuæ ſanctiſſimæ humanitatis. Et dicitur Benjamin adoleſcentulus; nam Benjamin adoleſcens in domo patris ſui erat ſemper retentus, & clauſus, ne quid ſimile, ut Joſeph, ei accideret. Vatablus. Vatabl. legit: *Ibi Benjamin parvulus:* Chriſtus Dominus enim in Sacramento Altaris maximè ſe contraxit, ut in qualibet minima parte hoſtiæ ibi adſit. De hoc iterum redibit ſermo.

63. Pſalm. 67. Ad noſtrum intentum. Ait Propheta: *In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël.* Mandat nobis Propheta Deum laudare, & benedicere ob fontes benedictionum, & gratiarum, quæ ab hoc Sacramento in nos defluunt. Quomodo exhuberantes gratiæ hujus Sacramenti dicuntur fontes Iſraël? Iſraël, id eſt *videns Deum.* In hoc Sacramento ſunt fontes videntis Deum; Deus in hoc magno arcano eſt abſconditus: *Verè tu es Deus abſconditus.* Quomodo ergo dicuntur fontes ex quibus Deus videtur, & agnoſcitur? Totum in hoc admirabili arcano invenitur. Deus eſt abſconditus, & Deus eſt manifeſtus. *Chriſtus in Euchariſtia in ſe occultus, in effectibus manifeſtus.* Ipſe Benjamin adoleſcentulus Chriſtus Jeſus perſona ſua in realitate, ac veritate eſt abſconditus ſub ſpecierum velamento. At in fontibus gratiarum, benedictionum, ac ſpiritualium conſolationum, quæ dignè accipienti communicantur, Deus eſt manifeſtus. Eufeb. Pulchrè Euſeb. Cæſarienſis. *In Sacramento,* ait, *fide Deus adeſſe creditur, benedictione ſentitur.* Si cœco à nativitate in hyeme dicas Pulcher dies illuceſcit, & valde ſplendidus Sol exoritur: fide humana credit, Solem adeſſe, at verò ſi ad radios Solis accedit, ſtatim ſe ſentit calefieri, & à membris ſuis frigus expelli, experientiaque cognoſcit, Solem fulgere. Fide divina credimus, in hoc Sacramento Chriſtum adeſſe; at verò ſi dignè accedimus, ex effectu caloris; ac conſolationis mirificè cognoſcimus, ibi Deum exiſtere, ac eſſe, à cujus fontibus ſolùm tantam dulcedinem haurire poſſumus.

64. Pſalm. 33. Pſal. 33. n. 9. Ait Regius Vates: *Guſtate, & videte, quoniam ſuavis eſt Deus.* Juxta communem Patrum ſenſum, ſermo eſt de Euchariſtiæ Sacramento. Et guſtare, nihil aliud eſt, quàm ſummis labiis tantillùm quid attingere. Compone hæc modò cum eo, quod ait Sap. Eccleſ. 24. Eccleſ. 24. n. 20. *Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me, & à generationibus meis implemini; ſpiritus enim meus ſuper mel dulcis.* Explicant Expoſitores, Gloſſa. Janſen. Cornel. Gloſſa, Janſenius, Cornelius verbum illud: *à generationibus meis implemini:* id eſt à fructibus meis, ſcilicet à gratiis, donis, ac illuminationibus, quibus repleti agnoſcetis dulcedinem divini ſpiritus. Nunc quæro: Ad percipiendam ſuavitatem Chriſti in Sacramento Altaris ſat eſt guſtare, hoc eſt ſummis labiis tantillum quid attingere: & ad ſentiendam dulcedinem divini ſpiritus, ac ipſiuſmet Dei, prout eſt Auctor gratiæ, exigitur ut cor impleatur, magnúmque cumulum cœleſtium donorum capiat: *à generationibus meis implemini?* *Plus dulcedinis præbet parvus guſtus ſacræ Euchariſtiæ, quàm cumulus gratiarum.* Tanta eſt ſuavitas, ac dulcedo Chriſti in Sacramento altaris, ut quid minimum illius, ſummis labiis deguſtatum, efficacius exiſtat ad omnem ſaporem, ac oblectamentum ſpirituale communicandum, quam univerſus cumulus omnium donorum, gratiarum, ac bonorum ſpiritualium; tantam enim dulcedinem, ac opulentiam hoc admirabile Sacramentum in animam noſtram infundit. Huc adduco Cyrill. id, quod duxit D. Cyril. Alex. lib. 5. in Iſaiam ad illa verba cap. 65. *Servi mei commedent, & vos eſurietis*, ſic ait S. Doctor: *Qui verè Deum cognoverant, deliciabantur verè ſupernis benedictionibus ſaginantes corda, accedentes ad vivificam menſam omnium, noſtri Salvatoris Chriſti panem edentes.* In cognitione Dei ſunt benedictiones. *Ad vivificam menſam omnium.*

Invitatur Deus ab Anima Cant. 5. n. 1. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructus pomorum ſuorum.* Cui ait divinus ſponſus Deus: *Veni in hortum meum, comedi favum cum melle meo.* Qui locus communiter de Euchariſtia interpretatur à D. Nyſſ. D. Ambr. Pſelio, Paſchaſio, Ruperto, & aliis. Quid eſt, quod Sponſus invitatur ab Anima ad poma, ipſe verò reſpondit, quod comederit mel? Anima, imperfectè penetrans ſaporem, ad dulcedinem hujus Sacramenti, eam cum pomis comparat. At Deus eam perfectè intuens, ac dignoſcens, cum excellentiori mellis dulcedine illam componit, & aſſimilat. Solus enim Deus, cujus eſt infinita ſcientia ſupereminentiam hujus dulcedinis perfectè dignoſcit, & comprehendit. 65. Cant. 5. Nyſſen. Ambroſ. Pſellius. Paſchaſ. Rupert. *Dulcedinem hujus Sacramenti ſolus Deus cognoſcit.*

Tam ingens eſt dulcedo, quæ ex hoc Sacramento hauritur. Si enim anima in ſe dignè recipiat Deum, ſtatim illius divinæ præſentiæ multos experietur effectus. Videns Moyſes populum in adoratione vituli idololatrantem, divino zelo accenſus. *Arripiens vitulum combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem, quem ſparſit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Iſraël,* Exod. 32. n. 20. Ad quid Moyſes vitulum, quem fecerant Iſraëlitæ, in pulverem contritum bibendum eis dedit? Nonne ſacrilegi hunc tanquam numen coluerunt? Ergo longè ab eis removendus erat, ut omnis idololatrandi eis occaſio adimeretur? Cur ergo non ſolùm non removet, ſed bibendum præbet? Voluit Moyſes populum à ſua idololatria diſſuadere, eique manifeſtè aperire, vitulum Deum non eſſe, ſed creaturam: illumque ad hoc in cineres comminutum dat populo in potum. D Hieron. epiſt. ad Fabiolam. *Vituli pulverem,* ait, *quem adoraverat Iſraël, in potum accipit, ut contemnere diſcat.* Alta, & magna conſideratione rem perpendit Moyſes. Bibant Iſraëlitæ vitulum, cumque inter viſcere ſua recipiant, & tunc non divinitatis, ſed cujuſdam creaturæ effectus in ſe ſentient, & experientur; hócque medio, omni alio aptiori, apertè deprehendent, vitulum non eſſe Deum; ſed creaturam; non enim valet anima Deum dignè in ſe recipere, ac habere, quin etiam ipſius divinæ præſentiæ quoſdam effectus in ſe percipiat, & hauriat. 66. Exod. 32. *Si Deum dignè recipit effectus illius ſenties.* Hieron.

Rectè D. Bonavent. de Præparat. ad Miſſam, diſcurſu alio argumentatur contra eos, qui ad hanc menſam conveniunt, illius ſuavitatis, expertes. *Si autem,* ait, *affectionem ibi nullam habuit anima, recogitet ſignum eſſe infirmitatis, vel mortis. Ignem poſuit in ſinu: & calorem non ſentit? Mel poſuit in ore: & dulcedinem non percipit?* Quid pulchrius, & gravius? 67. Bonav. *Signum mortis, ignem in ſinu non ſentire.*

QUÆSTIO X.

Panis Chriſti excellentior Manna, ac quocumque alio Pane.

Longè excellentior, ac præſtantior eſt panis Euchariſticus Manna; Pro quo maximè audiendus 68. *Panis Chriſti excellentior Manna.*

Ambroſ. audiendus venit D. Ambroſ. lib. de his, qui initiantur myſteriis, cap. 9. *Manna illud*, ait, *è cœlo hoc ſupra cœlum. Illud cœli; hoc Domini cœlorum. Illud corruptioni obnoxium, ſi in diem alterum ſervaretur; hoc alienum ab omni corruptione: quod quicumque religiosè guſtaverit, corruptionem ſentire non poterit. Illud in umbra, hoc in veritate. Si illud, quod miraris, in umbra eſt; quantum & illud eſt, cujus & umbram miraris?*

69. Secundò. Manna homines paſcebat, eoſque tamen ab infirmitatibus tam animi, quàm corporis non præſervabat; nec eos ab hoſtibus viſibilibus, & inviſibilibus cuſtodiebat & armabat: quod totum præſtat divinum Euchariſtiæ Sacramentum, quod noſtrum eſt medicamen, atque munimen. D.Thom. D. Thomas 3. part. quæſt. 79. art. 6. *Sacramentum hoc*, ait, *præſervat à peccato, roborat ſpiritualiter vitam hominis, tanquam ſpiritualis cibus, & medicina ſpiritualis.*

70. Tertiò. Moyſes, ut purus homo, & miniſter, dedit ſoli populo Iſraëlitico Manna, ut notat Euthym. At panem hunc Euchariſticum dat Deus Pater toti mundo. (Euthym. Cyrill.) Quartò. Manna non erat panis de cœlo: *Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo.* Erat enim ex aëre, ut ros, vel pluvia. Dicitur autem de cœlo latè, ut dicuntur volucres cœli quia per aërem volitant. At panis hic verè, & propriè eſt à ſummo cœlo; immò & è ſinu Patris, ut hic advertunt D. Chryſoſtom. Theophyl. Albert. Magn. S. Thom. & alii. (Chryſoſt. Theoph. Alb. Magn. D. Thom.) Quintò. Manna reficiebat corpus ad tempus. At hic panis Euchariſticus in vitam æternam, ut etiam advertunt Chryſoſtom. Cyrill. Carthuſian. (Chryſoſt. Cyrill. Carthuſ.) Sextò. Moyſes non formavit, nec dedit Manna, ſed Deus per manus Angelorum ad preces Moyſis illud dabat. At panem hunc Euchariſticum, ut ponderat D. Cyrillus lib. 3. in Joan. cap. 33. (Cyrillus.) Ipſe Chriſtus ſua Omnipotentia, ſuiſque manibus format, & dat.

71. Septimò. Pro noſtra veritate ſtabilienda expendo præſentem Joannis textum. Ait Chriſtus Dominus, *Amen dico vobis: Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo: ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Hic panis Chriſti dicitur panis verus, hoc eſt, ut dixi in expoſitione, panis perfectiſſimus, ac eximius, in quo eſt omnis plenitudo tam eſſendi, quàm alendi, ac corroborandi; omnis enim eſſentia creata, utpotè Manna, ſi cum eſſentia increata; puta cum Deo, qualis eſt Chriſtus in Euchariſtia, confe175ratur, non habet eſſe verum: ſed umbraticum, diminutum, ac imperfectum. In ſolo enim Deo, ac Chriſto veritas eſt ſolida, conſummata perfectio, ac plenitudo eſſendi, ac inſtar panis perfectiſſimi, alendi. Ait Deus Moyſi: *Ego ſum, qui ſum: Qui eſt miſit me ad vos*, Exod. 3. n. 14.

Chriſti panis in ſummo avice perfectionis.

Exod. 3.

72. Apoc. 22. Ait Joannes in ſua Apoc. c. 22. n. 1. quod vidit fluvium ſplendidum aquæ vitæ procedentem à ſede Dei, & Agni, *Et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ac ſanitatem gentium. Et omne maledictum non erit amplius, ſed ſedes Dei, & Agni erunt in illo. Et ſervi ejus ſervient illi.* De ſacra Euchariſtia locum interpretatur D. Chryſ. hom. 61. ad populum. (Chryſoſt.) Lignum vitæ Chriſtus Dominus in Sacramento Altaris: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum:* ferens fructus duodecim, hoc eſt omnes fructus; nam, ut inquiunt Andr. Cretenſis, Primaſius, annus duodecim menſibus clauditur: (Andr. Cret. Primaſ.) Duodenarius ergo univerſitatem ſignificat. In hoc enim Sacramento ſunt omnes fructus gratiarum, donorum ac bonorum ſpiritualium. *Folia ad ſanitatem gentium.* Hæc folia ſunt Sacramentales ſpecies, ſicut enim folia in arbore circundant, & contegunt fructum, ſic & ſpecies in Sacramento abſcondunt, & velant vivificum fructum, ſcil. carnem, & ſanguinem Jeſu Chriſti. Dicuntur ad ſanitatem gentium, nam juxta D. Thomam & alios Theologos, in hoc Sacramento non ſolùm caro, & ſanguis Chriſti producunt gratiam, & vitam, ſed etiam ſpecies Sacramentales, ut inſtrumenta quædam, hanc vim, ac efficaciam obtinent.

In Euchariſtia omnes fructus.

In rem noſtram maximè ponderandum, quod cum in hac arbore tot excellentiæ nobis enarrentur, nempè quod eſſet lignum vitæ cum fructibus, & foliis, nulla tamen de floribus fit mentio, cum tamen Aaronis virga foliis, floribus, ac fructibus eſſet exornata. *Turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati ſunt*, Num. 17. n. 8. Cur ego in Sacramentali arbore nullus apparet flos, cum in Aaronis virga tot viderentur? Flos, juxta Pierium, quid imperfectum denotat ad conſummationem tendens: at verò fructus ſignificat rem perfectam, & conſummatam in ultimo ſuo ſtatu. In virga Aaronis flores pendebant, in illo enim Sacerdotio multæ erant imperfectiones, quæ poliendæ, ac auferendæ erant. At verò in arbore Sacramentali verè nullus flos, ſed undique fructus apparet; nulla ibi eſt imperfectio, ſed totum conſummatum, perfectum, & abſolutum: *Sedes Dei, & Agni erunt in illo:* nam, ut ait Lyranus, *ibi maximè eorum majeſtas relucet.* 73.

Num. 17. Pierius. *In Euchariſtia conſummata perfectio.* Lyranus.

Quamvis omnia opera ad extra ſint communia toti Trinitati; tamen unicuiquæ divinæ perſonæ ſua peculiaria attributa accommodant Theologi, Patri, cum ſit totius divinæ generationis, ac proceſſionis principium, attribuitur poteſtas Filio, quia per actum intelligendi gignitur, ſapientia. Spiritui ſancto, cum per actum voluntatis procedat, Amor. His omnibus attributis tres divinæ perſonæ Euchariſticum panem ſuper univerſa opera mirificè ſublimarunt, ac extulerunt. 74.

In Euchariſtia reſplendent Dei attributa.

Pater ſua Omnipotentia. Cum Iſaac mitteret filium ſuum Jacob in Meſopotamiam, eique à ſe datam benedictionem commemoraret, ait filio *Deus autem omnipotens benedicat tibi*, Geneſ. 28. n. 3. In ipſis rerum primordiis, cum de oratione Univerſi agitur, ſolum nominatur Deus. *In principio creavit Deus cœlum, & terram*, Geneſ. 1. n. 1. Cum de opificio hominis tractatur, Deus dicitur: *Creavit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam*, Gen. 1. n. 27. Cumque Incarnationis arcanum, ac noſtræ redemptionis myſterium promittitur Abrahæ, Dominus nuncupatur. *Per memetipſum juravi, dicit Dominus, quia feciſti hanc rem, Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ*, Gen. 22. n. 16. Quod de Incarnatione Urbi, ac Chriſti morte communiter interpretantur Patres. Cur ergo in ipſo libro Geneſeos, in primordiiſque rerum, ubi alta documenta tradebantur, in aliis magnis operibus, in aliis altiſſimis myſteriis ſolùm Deus, vel Dominus dicitur; at verò cum benedictio Jacob repetitur, non ſolùm Deus dicitur, ſed etiam additur *Omnipotens: Benedicat tibi Deus Omnipotens.* In benedictione Jacob promittebatur in typo, & umbra ſacra Euchariſtia, ut D. Auguſtinus ſerm. 44. de Diverſis; 75.

Omnipotentia reſplendet in Euchariſtia. Geneſ. 28. Geneſ. 1. Geneſ. 22.

Diverſis; D. Ambroſ. Eucherius interpretantur illa verba: *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ*, Gen. 27. n. 28. Et iterum, *Pane, & vino ſtabilivi eum.* Cur ergo in hac benedictione deſignaretur, in figura ſacra Euchariſtia, inter cætera opera, ac myſteria decrevit Deus, ut hic inſigniter ejus Omnipotentia proferretur, cujus tam peculiare eſt opus Euchariſtia, ut non patiatur Deus, quod ipſa in figura deſignetur ab Iſaac ſine peculiari Omnipotentiæ expreſſione, cujus valde mirabile eſt opus. Unde in Symbolo ſub articulo Omnipotentiæ divinum hoc Sacramentum includitur, ut docet D.Thom. 2.2.q.1.art.8. *Quantum ad illud vero*, ait, ſcilicet myſterium, *quo continet Chriſti corpus ſecundùm veritatem, hoc Sacramentum, cum ſit miraculum, pertinet ad articulum Omnipotentiæ, Credo in Deum Patrem Omnipotentem.* Huc revoco dicta ſupra q.4.

Geneſ.27. *Euchariſtia pertinet ad articulum Omnipotentiæ.* D.Thom.

76\. Tam ſupereminens eſt hoc miraculum divinæ Omnipotentiæ, ut illius comparatio alia opera, ac miracula, qui minimum, ac parvum appareant. Poſtulabat Chananæa à Domino ſanitatem filiæ ſuæ. Cúmque ipſa mulier à Domino haberet repulſam. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Multa fide reſpondet illa. *Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum*, Matth. 15. n. 27. Quid intelligit prudens fœmina per micas? Miracula ſcilicet Chriſti, ſuſcitatio mortuorum, dæmonum expulſio, oculorum reſtitutio, manuum, ac pedum redintegratio: & hæc magna miracula micas appellat mulier. Menſa illa, in qua ſupremus Dominus Chriſtus aderat, menſam ſacræ Euchariſtiæ præfigurabat, ut habet D.Laurent. Juſtinian. apud Surium in ejus vita die 8. Januarii, magnus Baſilius, & alii Patres ſuo loco dandi. Miracula illa, licet valdè illuſtria conſiſterent; comparativè tamen ad menſam Chriſti, veluti micæ quædam reputantur. Tam ampla, ac excelſa eſt hæc menſa, ut ad illius intuitum univerſa alia opera, veluti micæ judicentur, ac appendantur.

Alia miracula comparatione Euchariſtiæ, veluti quid minimum. Matth.15. Laur.Juſt.

77\. Sapientia divina maximè emicuit in hoc opere. Quod conſiderans David admirabundus exclamat: *Ibi Benjamin adoleſcentulus in mentis exceſſu*, Pſal. 67. n. 28. Tam admirabilis eſt inventio, diſpoſitio, ac inſtitutio hujus magni myſterii, ut veluti quidam exceſſus mentis ipſiuſmet divini Benjamin videatur. Vide quæ dixi ſuprà q. 4. num. 26.

Sapientia Chriſti in Euchariſtia. Pſalm.67.

78\. Divinus Amor mirificè in hoc Sacramento reſplendet. Scribit Joannes de Chriſto, cap. 13. n. 2. *Cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Multas habet explicationes illud *in finem*. Sidonius Apollinaris lib. 3. epiſt. 1. amico ſuo, ait: *Et quod fatendum eſt, diu erectis utrinque amoris machinis, ipſe culmina poſuit.* Ac ſi diceret: Chriſtus, cum degeret apud homines, multa ſui amoris ſigna præbebat, cum verò ad finem vitæ pervenit, inſtituens in Cœna Euchariſticum Sacramentum, ibi coronidem, ac culmen ſui amoris præfixit.

Dei amor in Euchariſtia. Joan.13. Apollin.

*Joan.6.n.*34. Dixerunt ergo ad eum: Domine, ſemper da nobis panem hunc.

*Num.*35. Dixit autem eis Jeſus: Ego ſum panis vitæ; qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet unquam.

*Num.*36. Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non creditis.

VERSIONES.

*Syriac. n.*34. Dicunt ei: Domine noſter, ſemper da nobis panem iſtum.

*Arabic. n.*35. Non ſitiet in æternum.

Vatablus. Sed dixi vobis, quod etiam

*Arias n.*36. vidiſtis me, nec creditis.

EXPOSITIO V.

79\. Uditis verbis Chriſti, dicunt Judæi: *Domine, da nobis hunc panem.* Dubium eſt, an de vita corporis, vel animi loquerentur Judæi. Maldonatus, & Barradas, eos de vita animi fuiſſe locutos, aſtruunt. Additque Maldonatus, eos irriſoriè petiiſſe hunc panem ſpiritualem, æternam vitam communicantem. Tamen de corporali cibo eos hæc dixiſſe, conſtans eſt Patrum ſententia, D.Chryſoſtomi, Cyrilli, D. Auguſtini, Theophylacti, Euthymii, S. Thomæ, Cajetani, eos de materiali cibo dixiſſe, ad quem toti erant intenti. D. Cyrillus lib. 3. in Joan. cap 35. *Etſi*, ait, *multis verbis à carnali eos ſenſu Salvator removeret, nihil tamen proficiunt, neque à carnalibus ullo modo recedunt.* Et notantum, quod dicunt: *Semper da nobis.* Unica oratione, ne iterum illam repetant, totum volunt conſequi. Stulta ſanè petitio, Dominicæ Orationi contraria: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, Matth. 6. num. 11. Cur hodiernum, & craſtinum petit panem? Quia craſtina die iterum à Deo cœleſtem panem vult petere, ut & multiplicatis precibus, & beneficia multiplicentur.

Maldonat. Barradas. Chryſoſt. Auguſt. Theoph. Euthym. D.Thom. Cajetan. Cyrill. Matth.6. *Quotidie à nobis Deus eſt exorandus.*

80\. *Dixit Jeſus.* Judæorum ruditate non indignatur Dominus, ſed ut benignus magiſter eos docet, & inſtruit. *Ego ſum panis vitæ.* Phraſis eſt hebraica, id eſt, panis vivificus præſtans vitam. D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus exiſtimant, divinitatem ſuam appellari à Chriſto panem vitæ. Aptiùs verò D. Cyrillus putat, etiam humanitatem vocari panem vitæ, prout ipſa eſt conjuncta, & unita perſonæ Verbi Dei. Hactenus Dominus de ſe locutus fuerat in tertia perſona: nunc verò cum tanto deſiderio illius panis teneantur, dicit ſe eſſe panem illum; paulatimque eos ad majora deducens: *Qui venit ad me*, explicat modum, quomodo hic panis ſit habendus. *Qui venit ad me*; per fidem nempè; quod magis explicavit ſequentibus verbis, *Qui credit in me.* Ubi declaravit, qui eſſet ad ſe venire, nempè credere in eum fide viva, ac plena bonis operibus. Non dixit, qui manducat me, ut ſenſit abſtrahat eos à cogitatione corporeæ manducationis.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Cyrill. *Venire ad Chriſtum, eſt credere.*

81\. *Non eſuriet, non ſitiet.* Tres proprietates divini panis, dicit hic Chriſtus Dominus, dat vitam, tollit eſuriem, & ſitim. Dat vitam ſcilicet æternam, quod nec Manna, nec ullis panis unquam præſtitit. Tollit famem in æternum, quod nec Manna, nec ullus vulgaris panis fecit, niſi ad breve

Tres proprietates panis Chriſti.

breve tempus per quatuor, vel quinque horas.
Non eſuriet. Extinguit ſitim, quod non facit
naturalis panis; in quo miros hujus ſacri edulii
August. explicat effectus ſuper omnem alimenti natu-
ram. Totam ſententiam D. Aug. præclaris verbis
explanat. *Qui venit ad me*, ait, *hoc eſt, quod* ait,
& qui credit in me. Et quod dixit; non eſuriet;
hoc intelligendum eſt, & non ſitiet unquam, utro-
que illo ſignificatur æterna ſatietas, ubi nulla eſt
egeſtas. Panem de cœlo deſideratis; ante vos
habetis, & non manducatis.

82. *Sed dixi vobis.* Dubitatur, quando Chriſtus
Chryſoſt. dixerit huic turbæ, quia vidiſtis me miracula
Euthym. facientem, non creditis. Chryſoſtom. Euthym.
Cyrill. inquiunt, Dominum hoc dixiſſe, licet aliàs id
Iſai.8. nullibi ſit ſcriptum à Joanne. D. Cyrill. exiſti-
mat, dixiſſe per Iſaiam cap.6.n.9. *Audite audien-*
tes, & nolite intelligere. Videte viſionem, & nolite
cognoſcere. Communiter Recentiores tenent,
quod dixerit ſupra n.26. *Quæritis me, non quia*
vidiſtis ſigna, ſed quia ſaturati eſtis ex panibus.
Et cap.3. à n.32. uſque ad finem. *Quia* ex Græco
quamvis, vel quia *vidiſtis me*, hoc eſt cognoviſtis
Burgenſ. me. Videre enim Chriſtum, eſt claram notitiam
Cornel. habere de illo, ut rectè obſervant Lucas Burgen-
ſis, Cornelius, & alii. Clarè enim cognoviſtis
me tot miracula, & opera facientem; ex quibus
aperte me cognoſcere potuiſtis & debuiſtis me
eſſe filium Dei, & à Deo miſſum, ac panem vitæ.
Euthym. Et non crediſtis ob veſtram obdurationem, &
obſtinationem. Euthym. *Vidiſtis me, ſive cogno-*
viſtis, quia ego ſum, & à teſtimonio Joannis, &
à ſignis, quæ edidi, & à teſtimonio Scripturarum,
quæ vobis aperui, ſed voluntariè malum operantes
non crediſtis.

Quæſtio XI.

Quare Judæi hic Chriſtum Dominum appellant?

83. Petens Dominũ dicit. Frequenter Judæi Chriſtum Rabbi, Magiſ-
trum, & aliquando injurioſè Dæmoniacum,
vel Samaritanum appellarunt. Hic autem Domi-
num dicunt, ut ſic facilè inducerent eum ad
dandum illis panem cœleſtem, quem petebant.
Sic & Samaritana, cum aquæ vivæ excellentias
audiret; *Dixit, Domine, da mihi hanc aquam,*
Joan.4. Joan.4.num.24.

84. Maldonat. Secundò, petebant ipſi ſpiritualem panem,
Barradas. ut autumant Maldonatus, Barradas, & alii: &
ubi ad Euchariſticum cibum duxerunt ſermo-
nem, ſtatim Chriſtum Dominum, ac Regem faten-
tur, & publicant. Proprium eſt enim ſupremi
Domini Jeſu Chriſti, ſuos ſpirituali alimento
cibare, veluti Domini temporalis, ſuos corporali
eſca reficere: *In hac menſa novi Regis, novum*
Chriſtus in Euchariſtia veluti novo jure rex. *Paſcha novæ legis, Phaſe vetus terminat.* Canit
Eccleſia in Euchariſtia Chriſtus nuncupatur no-
vus rex, hic novo veluti jure inchoare regnare
videtur. *Novum Paſcha Phaſe vetus terminat.*
Phaſe idem eſt, ac Paſcha, & tranſitum ſignificat.
In hoc enim Sacramento terminatur Phaſe vetus,
id eſt, antiquus tranſitus, quem homo ad munda-
na faciebat, & initiatur novum Paſcha, hoc eſt
novus tranſitus ad Deum.

85. Joan.20. Tangens Thomas Jeſu Chriſti carnem ait:
Dominus meus, & Deus meus, Joan.20. n.28.
Cur non Magiſtrum dicit, ut aſſolebat, ſed
Dominum, ac Deum confitetur? Ubi enim Thom.
ſuavitatem carnis Chriſti attigit, ſtatim ſupere-
minenter Regis, ac Domini delicias perſenſit, &
guſtavit D. Cyrill. Alexandr. lib.12. in Joan. Cyrill.
cap 59. *Unum*, ait, *& eundem Dominum Jeſum* Caro Chriſti indicat
Chriſtum cognovit cum carne. Tactu ſcilicet car- majeſtatem
nis Jeſu, illius dominationem, majeſtatem, ac ejus.
regalem magnificentiam præcognovit.

Ait Iſai.33.n.16. *Panis ei datus eſt, aquæ ejus* 86.
fideles; Regem in decore ſuo videbunt. Sermo eſt Iſai.33.
de Chriſto Domino in Sacramento Altaris, ut
ſupra dixi q.3. n.21. Varia nomina de Chriſto
Domino recenſet, & refert ipſe Propheta c.9.n.6. Iſai.9.
Vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius,
Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis. Et
tamen nullum ex his nominibus Iſaias hic tri-
buit Chriſto, ſed novo titulo nuncupat *Regem in*
decore ſuo. Conſiderabat Propheta Chriſtum Chriſtus in
Dominum in Sacramento Altaris, nullumque Euchariſtia
nomen aptius ei agnovit convenire, quam Re- rex.
gem, cum ſuos proprio corpore, & ſanguine
paſceret, ac reficeret. Et dicit *Regem*, non utcun-
que ſed *in decore ſuo.* Hoc eſt in tota magnifi-
centia, ac majeſtate ſua. Septuag. legunt: *Regem* Septuag.
cum gloria. Quod Chriſtus in hoc Sacramento Euchariſtia
adſit, pro gloria reputat. Alii legunt: *In eximia* gloria Chriſ-
pulchritudine ſua. Chriſtus ubique formoſus in ti. Chriſtus
ſtola ſua: *Specie tua, & pulchritudine tua:* at in in Euchariſ-
Sacramento Altaris valde gratus, & perjucun- tia valde
dus, ut omnium corda ac animos ad ſe trahat, & formoſus.
alliciat. Pulchrè Abbas Cellenſ. lib. de Panib. Abb.Cel.
cap.1. *Ubique*, ait, *gratioſus Joſeph, ſed in convi-*
vio magis, multóque amplius jucundus.

Vidit Joannes in ſua Apoc. c.6. n.1. quatuor 87.
equos, & quilibet ſuum habebat ſeſſorem. Pri- Apoc.6.
mum album, ſecundum rufum, tertium nigrum,
quartum pallidum. Tamen inter omnes ſedenti
ſolum ſuper equum album *data eſt corona, &*
exivit vincens, ut vinceret, Ib.n.2. Meritò dubi-
tabis: Cur ſolum equitanti ſuper equum album
conceditur corona? Quidnam in illo pluſquam
in aliis apparet? Aret. Primaſ. Ansbert. exiſtimant, Aret.
quod omnes ſeſſores Chriſtum Dominum ſecun- Primaſ.
dum varia ſua myſteria exprimebant. In equo Ansbert.
rufo ſignificabatur ipſe degens in hac vita totus
igne charitatis ſuccenſus, & inflammatus. In
nigro denotabatur ejus poteſtas judiciaria, in
cujus ſignum Sol obſcurabitur. In equo verò pal-
lido ejus ſacratiſſima mors innuebatur. In equo
autem albo exprimebatur ipſe in Euchariſtico
arcano ſub albedine illarum ſpecierum. Cur ergo Chriſtus in
inter tam alta myſteria, ſolum in hoc divino pane Euchariſtia
data eſt ei corona? in Sacramento Altaris ſplendi- triumphat,
de triumphat Chriſtus, & tanquam in apice, ac ut in ſum-
vertice omnium ſuorum miraculorum, & ope- mo opere.
rum, regio diademate inſignitur ac coronatur.

Multipliciter ſponſa Chriſtum Dominum in 88.
Canticis vocat Sponſum, Dilectum, Fratrem. Ter
tamen Regem dicit: *Introduxit me Rex in cellaria*
ſua, Cant.1.n.4. Et iterum: *Dum eſſet rex in accu-* Cant.1.
bitu ſuo. Et iterum: *Introduxit me rex in cellam*
vinariam, Cant.2.n.4. Cur potius in his, quam Cant.2.
in aliis Regem dicit, & celebrat? In his locis
conſiderabat Anima ſancta Chriſtum Dominum
in Sacramento Altaris, juxta D. Ambroſ. lib.5. de Ambroſ.
Sacrament. D. Greg. Nyſſen. homil.4. Philonem Nyſſen.
Carpatium, & alios. Ubi noſtra vulgata habet Phil.Carp.
in cellaria ſua, Græcus legit *in promptuarium* Chriſtus in
ſuum. Ubi Sponſa vidit ſuum dilectum eam Euchariſtia
introducentem in ſuum promptuarium, ut inſignitur rex.

illam Euchariſtico vino lætificaret, cúmque cognovit accubantem in menſa, ut divino pane ſuos paſceret, ac reficeret; tunc valde peculiariter eum ut Regem, ac Dominum recognoſcit, ac reveretur.

89. Mandavit Deus Moyſi, ut faceret menſam, in qua ponerentur panes propoſitionis; & ait illi: *Facies menſam de lignis ſetim, facieſque illi labium per circuitum, & ipſi labio coronam interraſilem. Altam quatuor digitis*, Exod. 25. n. 24.

Exod. 25.

Præcipitur Moyſi, facere candelabrum aureum, ut luceret in templo, Ibidem, n. 32. Mandavitque ei fabricare altare de lignis Setim, in quo offerebantur ſacrificia, Exod. 27. n. 1.

Exod. 27.

Et tamen nec in candelabro, nec in altari, ſed ſolùm in menſa imperat ponere coronam interraſilem, id eſt, quæ totam menſam claudebat, ne ex ea panes decidant. Candelabrum adumbrabat Chriſtum in vita ſua miraculis, ac doctrina mirificè lucentem. Sacrificia in altari Chriſtum in ara Crucis repræſentabant. At panes in menſa vivificum Chriſti panem in communionis menſa præſignabant. Rupertus in lib. 4. in Exod. cap. 7.

Rupert.

Quæ eſt hæc menſa, ait, *niſi menſa Corporis & Sanguinis Domini. Redemptionis noſtræ opifex menſam paravit, accipiendo panem, quem benedixit, ac fregit, deditque Diſcipulis ſuis dicens: Accipite, & comedite, Hoc eſt corpus meum.*

Euchariſtia corona operum Dei.

Menſa illa figura gerebat Euchariſtici panis; ibi ſtatim corona affigitur, in hac enim menſa corona eſt ſuorum operum; in hac namque inter univerſa alia facta maximè ejus regia majeſtas irradiat, ſuo enim corpore, & ſanguine nos alit, & paſcit.

QUÆSTIO XII.

Quare Chriſtus in Euchariſtia panis nuncupatur?

90.
Cur Chriſtus non datur ſub ſpecie carnis.

CHriſtus Dominus ex ſuo ineffabili amore decrevit, ſe nobis dare in cibum, & potum, non in propria ſpecie, ſed ſub accidentibus panis, & vini, ut omni horrore ſublato hic divinus panis, inſtar ſeminis, præclaris virtutum fructibus cor noſtrum repleat. D. Cyril. Alexandrinus epiſt. ad Colloſitium Epiſcopum.

Cyrill.

Ne horreamus, ait, *carnem & ſanguinem, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus; influit oblatis vim vitæ, convertens ea in veritate propriæ carnis, ut corpus vitæ, quaſi quoddam ſemen vivificationum inveniatur in nobis.* Deinde alias ad hoc rationes vide ſuprà quæſt. 3. n. 22. Ad quæſtionem. Chriſtus dicitur panis, quia ſub illius ſpeciebus ſe nobis præbet.

91.
D. Thom.

Cur ad hoc elegit ſpecies panis? Reſpondet primò Divus Thomas Opuſculo de Sacramento cap. 10. *Quia eſt*, ait, *granum ejus* ſcilicet tritici, *præcipuæ nobilitatis; & hac ratione congruum eſt, ut nobiliſſimum corpus, quaſi nobiliſſimus panis filiorum Dei, detur filius ſub ſpecie nobiliſſimi panis.*

Sub ſpecie panis ut nobiliſſima ſpecies.

Cum triticum ſit nobiliſſima ciborum ſpecies, hæc ſanè decebat nobiliſſimum corpus ſub qua daretur Deus nobiliſſimis, ac chariſſimis filiis. Olim Deus Judæis, ut ſervis, dedit Manna in deſerto. *Patres veſtri manducaverunt Manna in deſerto:* Ut in loco aſpero, & inaquoſo; nobis autem ut filiis dat panem in menſa. Olim Deus Judæis, ut ſervis, dedit panes hordeaceos in deſerto; nobis vero ut filiis dat hunc ſublimem panem triticeum in alimentum.

Chriſtus in Euchariſtia ſuos exaltat.

Filios enutrivi, & exaltavi, Iſaiæ 1. n. 2. In Hebræo eſt, *grandes feci:* Explicat Leo à Caſtro. *Alens eos pane cœleſti.*

Iſai. 1.
Hebr.
Leo à Caſt.

92. Secundò, hanc edulii ſpeciem elegit, ut unitatem fidelium inter ſe aptiſſimè indicaret.

Unitas nobis commendatur.

Sicut enim panis ex multis granis ad unionem coagulatus efficitur; ſic fideles refecti cœleſti pane, depoſitis quærelis, ac controverſiis unum pace, charitate firmentur. D. Auguſtinus ſerm ad Infantes ad altare de Sacrament. apud Bedam, 1. ad Corinthios 10.

Auguſt.
Beda.

Recolite, inquit, *quia panis non ſit de uno grano, ſed de multis; grana multa pendent ad botrum, ſed liquor granorum in unitate confunditur. Ita Dominus noſter ſignificavit, & nos ad ſe pertinere voluit. Myſterium pacis, & unitatis noſtræ in ſua menſa conſecravit.* Hanc unionem indicans Paulus 1. Corinth. 10. n. 17. ait: *Omnes unum corpus ſumus in Chriſto.* Quod explicans D. Cyrillus lib. 10 in Joan. cap. 13. ait: *Etſi multi ſumus: unum tamen in eo ſumus, omnes enim participamus.* Efficaciter argumentatur Apoſtolus. Quæ ſunt eadem in uno tertio, ſunt idem inter ſe. Ergo ſi omnes Chriſtiani communicantes ſunt in uno tertio Chriſto, ergo & inter nos idem debemus eſſe. De quo iterum infra.

1. Cor. 10.
Cyrillus.

93. Tertiò, Divus Algerus de Sacramento lib. 2. cap. 5

Alger.

Quia panis, & vinum propriè, ait, *proprius cibus; & potus eſt, non beſtiarum, ſed hominum. Ideo Chriſtus utriuſque eſt uſus myſterio, ut ſingularis, & propria hominum crederetur refectio.*

Conſideret homo, quid manducet in Euchariſtia.

Non inſtituit Dominus hoc magnum Sacramentum in pomis, quæ comedunt aves; non in carne alicujus animantis, qua veſcuntur bruta, & feræ; non in hordeo, quod pertinet ad jumenta, & equos; ſed in pane & vino, quod eſt proprium hominis intellectualis, ac rationalis creaturæ nutrimentum; indicans, quod hoc ſacrum edulium non eſt ſumendum utcumque, ſed cum ratione, ac judicio ut cogitemus ad quam menſam accedimus. Ait Paulus 1. Corinth. 11. num. 29. *Qui manducat, & bibit indignè, judicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* D. Chryſoſtomus ibi. *Non dijudicans, id eſt, non differens, non examinans, ut oportet, magnitudinem eorum, quæ ſunt oppoſita.*

1. Cor. 11.
Chryſoſt.

94. De proditore Juda ait Joannes 13. n. 3. *Cum ergo accepit ille buccellam, exivit continuo, erat enim nox.*

Joan. 13.

Cur tam citò Judas diſcedis à cœnaculo, ubi tot magna, ac valde præclara, & curioſa agebantur, ut ſimilis occaſio nunquam data fuerit in Orbe? Qui te adurget ad tam celeratum egreſſum? Perbelle D. Cyrillus Alexandrin. lib. 9. in Joan. cap. 19.

Cyrill.

Tunc, ut credo, ait, *Diabolus, ne morando, locus pœnitentiæ detur, & quaſi à tumultu mentem ſuam, rectius cogitans, homo eripiat, hac de cauſa feſtinat, ac impellit.*

Non ſinit Diabolus, Judam conſiderare Chriſti menſam.

Accepto ſacto edulio, vehementer Diabolus Judam è Cœnaculo expulit, ne conſiderando recogitaret, quid in divina menſa acceperat; quidque ipſe peragerat: ſi enim ille conſideraſſet, quid in hoc Sacramento acceperat, ſine dubio à proditorio facinore deſiſteret, & ſacrum ſuum Magiſtrum Judæis minimè traderet.

Quæstio XIII.

Quare ſpecies panis ad hoc Sacramentum eligitur: Tres alias rationes aſſigno.

95. Nyſſen. QUartò. D. Gregorius Nyſſenus Orat. Mag. Catech. cap. 37. *Quomodo*, ait, *qui venenum ſumpſerunt, alio medicamento illud expellunt; ita peccatori adhibendum eſt corpus Chriſti medicamentum, cujus virtus in univerſum corpus diſtribuitur. Et quomodo dicit Apoſtolus, modicum fermentum totam maſſam aſſimilat; ita corpus Chriſti ſumptum, totum ad ſe transſmutat.* Scilicet hominem. Mors per cibum ingreſſa eſt, alius paratur cibus, ut det ingreſſum ad vitam. Et ut ait Apoſtolus 1. Cor. 5. n. 6. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*; ſeu ut alii legunt, *aſſimilat*; noſtram naturam, veluti quandam maſſam, peccato inſipidam, frigidam, ac diſſolutam, ſacra Euchariſtica particula, veluti quoddam fermentum eam valde ſapore conditam, charitate ſuccenſam, ac gratia veluti Deo ſimilem; ac unitam reddit, & facit.

2. Cor. 5. *Euchariſtia nobis fermẽtum ad vitam.*

96. Auguſt. Quintò, D. Auguſt. tract. 12. in Joan. *Cum cibo, & potu*, ait, *id appetant homines, ut non eſuriant, neque ſitiant.* Ideo Chriſtus Dominus ſub illis ſpeciebus hoc divinum Sacramentum inſtituit. Non aliquam extraordinariam materiam, aurum, vel topazion quæſivit, illam maximè, quæ eſt in quotidiano hominum uſu. Tum etiam ut nos doceret, res valde exquiſitas, & raras fugere; media communia eligere; tum etiam ut ex qualitate materiæ ad frequentationem hujus myſterii invitaret. Unde ait Divus Ambroſius lib. 5. de Sacrament. cap. 4. *Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum accipis? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit. Sic vive, ut quotidie, merearis accipere.* D. Bonavent. tractat. de Proc. Religion. cap. penultimo, *Quod ſi ad uſum quotidianum*, ait, *aliquis ſe indignum reputat. Cogitet, quod tanto magis, & neceſſe habet requirere medicum, quantò magis ſenſerit ſe ægrotum, non enim opus eſt valentibus medico, ſed male habentibus.*

Euchariſtia frequentanda. Ambroſ. Bonavent.

97. Zach. 9. Hieron. Sextò, D. Hieron. explicans illud Zachar. 9. n. 17. *Quod bonum ejus, & quid pulchrum ejus, niſi frumentum electorum?* Sic ait S. Doctor: *Frumentum Chriſtus Dominus*, ait, *De hoc tritico efficitur panis ille, qui de cœlo deſcendit, & qui confirmat cor hominis. Hunc panem comedunt, qui in Chriſto robuſti ſunt*, de quibus Joan. 1. cap. 2. n. 14. *Scribo vobis juvenes, quoniam fortes eſtis, & viciſtis malignum.* Hic cœleſtis panis inſtituitur ad confirmandum, ac corroborandum cor noſtrum adverſus pugnam hoſtium inviſibilium. Rectè ergo ſub ſpecie panis, & vini inſtituitur. Multi ſunt cibi, qui vires opprimunt, & enervant: at panis, & vinum maximè illas confirmant, augent, & ſolidant. Ad hoc ergo innuendum in tanto Sacramento valdè appoſitè talis hæc materia panis, & vini eligitur.

1. Joan. 2. *Euchariſtia nobis adverſus hoſtes fortitudo.*

98. Exod. 16. *Aſcendit coturnix cooperuit caſtra, manè quoque ros jacuit per circuitum caſtrorum.* Exod. 16. n. 3. Præclarè dubitabis. Dat Deus populo ſuo coturnices, & panem, ſcilicet Manna; ſicut coturnix caſtra cooperuit per medium eorum deſcendens; in medioque ab hominibus capitur; cur etiam Manna non in medio caſtrorum jacuit, ſed per eorum circuitum; cum tamen militans ordo ſit ſervandus, ut nullus à ſuo præſcripto termino exeat, cur ergo ſicut carnes deſcendunt medio caſtrorum, non etiam Manna? Erat enim Manna ſacræ Euchariſtiæ typus; venitque tanquam murus per circuitum caſtrorum, non innueretur, quod hoc divinum Sacramentum omnium caſtrorum ſit caſtra, eorum tutela, munimen, & antemurale, quo milites fortes fiunt, victores, ac triumphatores de hoſtium inſidiis, ac copiis. Pulchrè Stephanus Cantuarienſis in Allegor. Tilma. *Nota*, ait, *quod Manna jacuit per circuitum caſtrorum; de cœloque deſcendens gratia undique nos munit, immo caſtri loco caſtrorum eſt.*

Euchariſtia caſtrorum munimen ac antemurale. Cantuar.

99. Benedicens Moyſes tribus Iſraël ait: *Aſer ferrum, & æs calceamentum ejus: ſicut dies juventutis tuæ, ira & ſenectus tua.* Deuteron. 33. num. 25. Ad quid tendit ejuſmodi benedictio? Quid in ea exprimitur, ac ſignificatur: Æs, & ferrum pro calceamento explicat Procopius, quod Aſer erit robuſtus, ſuúmque robur perpetuò ſervabit, perinde ac ſi ære, & ferro eſſet calceatus. Additurque quod ſicut dies juventutis ita erit ſenectus, id eſt, ut interpretantur Lyranus, Abulenſis, Carthuſianus, tam fortis erit in ſenectute, ac in juventute. Sed unde Aſer tot vires obtinet. Jacob illi benedictionem impartiens dixit: *Aſer pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus*, Geneſ. 49. n. 20. Cur enim hæc tribus fuerit dignata habere in benedictione quendam Euchariſticum typum, inde tantam animi celſitudinem, corporis robur, ac firmitatem eſt adepta, ut ærei, ac ferro ſi aſſimilata, illiuſque ſenectus veluti viridis juventus ſit reputata.

Deut. 33. Procop. Lyranus. Abulenſ. Carthuſ. Geneſ. 49. *Euchariſtia firmat noſtras vires.*

Quæstio XIV.

Quare dicitur, quod hic panis tollat eſuriem, & ſitim?

COmmunis panes famem expellit, non tamen ſitim extinguit. At Chriſtus Dominus hos omnes effectus ſuo pani attribuit, ut ait enim, 100.
Qui venit ad me, non eſuriet, non ſitiet unquam. Ex quod præclarè ait D. Ambroſ. ſerm. 18. in Pſalm. 118. explanans mirabiles effectus hujus diviniſſimi Sacramenti. *Accedite ad eum*, ait, *& ſatiamini, quia panis eſt. Accedite ad eum, & potate, quia fons eſt. Accedite ad eum, & illuminamini, quia lux eſt. Accedite ad eum, & liberamini, quia ubi ſpiritus Domini ibi libertas. Accedite ad eum, & alleviamini, quia remiſſio peccatorum eſt.*

Ambroſ. *Euchariſtia nobis omne bonum.*

Ait Iſai. 55. n. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, emite, & comedite.* Ubi noſtra vulgata habet, *Emite*, legitur ex Hebræo, at teſtantur Pinto, Leo à Caſtro, Cornel. *frangite.* Maximè tamen ponderandum, quod Propheta ad aquas nos convocat; & tamen ſubdit: *frangite, & comedite:* quod propriè ad panem, & cibum ſpectat. Quomodo hæc cohærent? Optimè ſanè: Loquitur ille de fontibus diviniſſimi Sacramenti, in quo invenitur potus, & cibus. Potus ad extinguenda ſitim, panis ad famem expellendam, utque animam reficiat in vitam, & ſalutem. D. Hieronymus. 101.

Iſai. 55. Pinto. Leo à Caſt. Cornel. *Euchariſtia cibus, & potus.*

Mirum in modum, ait, *non bibunt aquas, ſed comedunt. Ipſe enim & aqua, & panis eſt, qui de cœlo deſcendit. Et ait, niſi manducaveritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis.*

102. In celebri eo convivio, quod Dominus turbis præbuit in deſerto. *Accepit Jeſus panes, & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus; ſimiliter & ex piſcibus quantum volebant,* Joan.6.num.11. [Joan.6.] Si Dominus populo præparat menſam ex pane, & piſcibus, miro ſapore conditis, cur de potu nulla fit mentio? Cur Dominus in hac menſa non poſuit etiam vinum? [Carthuſ.] Carthuſianus ſupra datus cap.33. n.117. ſic ait: *Chriſtus dedit illis cibis virtutem agendi, quod efficit potus, ita quod ſitim perpeſſi non ſunt, opera enim Chriſti perfecta fuerunt; quos ergo reficit; perfectè inficit.* Itaque panis ille erat ſimul cibus, & potus ex Chriſti virtute. Sed cur Chriſtus Dominus hanc opulentiam dedit huic pani in deſerto, non verò cibis illis, qui in nuptiis apponebantur in Cana Galilææ, non deficiente vino miraculoſum à Domino fit? [*Euchariſtia extinguit ſitim, & famem.*] Panis in deſerto typum gerebat Sacramenti Altaris, ut ex Sanctis Patribus multoties retuli; exindéque, ut tanti Sacramenti, Chriſtus dedit pani talem virtutem, ut ſimul eſſet cibus, & potus, in eoque eſſet tota integra hominis refectio in cibo, & potu, in alimentum ſpiritus, & vitæ. [Vinc.Fer.] Pulch è Divus Vincentius Ferreyra ſerm.2. in Dominic.4.Quadrag. agens de hoc convivio in deſerto. *De pane, & piſce illo,* ait, *exibat quidem liquor, qui refocillabat comedentes.* Et ſubdit: *Quia in Hoſtia conſecrata eſt ibi totum corpus ex vi verborum, & totus ſanguis ex concomitantia reali.*

103. [Pſalm.106.] *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum,* Pſalm.106. num.18. Loquitur David de Manna, quod Hebræi contempſerunt, ac multa contra illud ſunt locuti. Sed cum Manna eſſet veluti ſemen coriandri, ac veluti unus cibus, quomodo, illo contempto, dicitur omnem eſcam eos abominatos eſſe? [*In Euchariſtia omne bonum.*] Erat enim illud ſacræ Euchariſtiæ typus proindéque omnium eſcarum ſaporem referebat, atque omnia, quæ guſtui, ac delectationi inſervire poterant, in illo experiebantur, ac ſentiebantur. Atque Propheta in hoc veluti Moyſes, qui, ut denotaret, in Paradiſo eſſe omne elegans viſui, & delectabile guſtui, dixit: *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum, pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuave,* Geneſ.2. numero 9. [Geneſ.2. Nyſſen.] Divus Gregorius Nyſſenus tract.1.cap.8.in Pſalm. *Ut enim*, ait, *ibi omne lignum nominat plenitudinem omnis boni; ita hic verum illum, & omnipotentem cibum appellat omnem eſcam.*

*Joan.6.n.*37. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet, & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras.

*Num.*38. Quia deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me.

*Num.*39. Hæc eſt autem voluntas ejus, qui miſit me, Patris, ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in noviſſimo die.

*Num.*40. Hæc eſt autem voluntas Patris mei, qui miſit me: ut omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.

VERSIONES.

*Vatabl.Theophyl.n.*38. Deſcendi de cœlo, non ut faciam, quod ego volo, ſed quod vult is, qui miſit me.

*Græcus, Vatablus, n.*39. Hæc eſt enim voluntas ejus, qui miſit me Patris, ne quid perdam ex omnibus, quæ dedit mihi.

Syriacus. Ut ſuſcitem illum ultimo illo die.

*Exemplaria Græca n.*40. Hæc eſt enim voluntas ejus qui miſit me, ut omnis contemplans filium.

EXPOSITIO VI.

Judæis eorum malitiam, & obſtinationem arguit, & objicit Dominus. Dixerat enim ſuperiori verſu: *Quia vidiſti me, non creditis,* Cum vidiſſent ejus opera, in eum tamen non crediderunt. Nunc verò ſubdit, quod ob eorum incredulitatem, & obdurationem indigni facti ſunt, ut tanquam filii, & fideles ei eſſent dati à Patre, atque ad fontem vitæ venirent. Ita Chryſoſt.D.Cyrill.Leone Euthym.Theophyl. & alii. Ex hiſque docet Chriſtus Dominus, fidem eſſe Dei donum, ad quam ipſe per gratiam ſuam prævenientem, & cooperantem vocat efficaciter Electos, & Prædeſtinatos, facitque nos actu converti, & libere credere Chriſto. Alióſque non prædeſtinatos etiam vocat, licet inefficaciter. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Illiſque dat media ſufficientia ad ſalutem. Unde in culpa eorum eſt, quod ipſi non ſalventur cum Dei vocationi obſiſtant, & reſiſtant. Ita D.Thomas hic. Hæc de connexione textus. 104. [*Connexio textus.* Chryſoſt. Cyrillus. Leont. Euthym. Theoph. D.Thom.]

Omne. Genere neutro potius, quàm maſculino utitur Chriſtus, ut magis expreſsè ſignificet univerſitatem omnium gentium. *Omne*, id eſt, omnis gentis, omnis generis, omnis ætatis, & ſexus univerſitas, & populus. *Dat mihi Pater,* mihi, ut humani generis mediatori; mihique ut ejus filio, in hæreditatem. Pſalm.2.n.8. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem.* Et ait Chriſtus Pater dat D.Cyrillus. *Non quia ipſe non poſſit quoſcumque vellet adducere, ſed quia nemini hoc, niſi ſoli divinæ naturæ conceditur, ut ignorantiæ tenebris involutos illuminet, ſicut homo* 105. [Pſalm.2. Cyrill.]

homo hanc rem Patri attribuit. Subdit Chriſtus, *ad me veniet.* In me credet, verba mea excipiet.
Interlin.
Interlinealis. *Ad me veniet; Per fidem mihi, unietur.* Oſtenditque ſe Chriſtus Dominus maximè paratiſſimum, ad excipiendos illos qui ad ipſum venerint. *Et eum,* quicumque ſit, *qui venit ad me.*
Interlin.
Explicat Interlinealis: Venit non greſſibus corporis, ſed *paſſibus fidei, & bonæ operationis.* Subditur in textu. *Non ejiciam foras;* non
Theoph.
repellam à me meaque ab Eccleſia, ut ait Theophylactus ad omnes eſt promptiſſimus.
Euthym.
Euthym. *Non, abjiciam eum hic à mea familiaritate, neque*
Auguſt.
ibi à regno cœlorum. Et D. Auguſtinus. *Non ejiciam ex gaudiis cœli æternis.*

106. *Quia deſcendi de cœlo.* Subjungit cauſam, qua re non ſit rejecturus eos, quod Pater adduxerit, eique dederit. *Quia deſcendi de cœlo* in terram factus homo, *non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me.* Loquitur
Toletus.
de ſe, ut homo. Nec hoc dicit, ait Toletus quaſi contrariam voluntatem ut homo. A voluntate Patris habeat, eſt enim ei valde conformis; ſed tali utitur verbo, quia prior eſt voluntas Patris, & cauſa, cur ipſe velit; nam quoniam Pater vult, propterea vult Chriſtus, ut homo; tamen vult idem, quod Pater.

107.
Cyrill.
Valde profundè, & doctè N D. Cyrillus Alexandrinus in Concilio Epheſino totam rem explicat: *Dum non ſuam, ait, ſed ſui Patris voluntatem ſe perficere addit, Judæorum veſaniam ex obliquo perſtringit, utpote qui ſuam ſemper voluntatem conſtituere ſatagentes, divináſque leges flocci facientes, de Domini ſui placitis nihil quicquam penſi haberent: dum, inquam, ſuum hoc loco promptum obſequendi ſtudium palam commendat, illorum rebellionem neutiquam obſcurè incuſat.*
Per obedientiam reſtauratur homo.
Judæi ſicut primus homo, propriam voluntatem facere volentes, in perditionem abeunt. Ut ergo ſalutem aſſequantur, non ſuam, ſed Patris voluntatem adimpleant. Ideoque ſe illis in exemplum obedientiæ Chriſtus proponit quem imitari debeant.
Eucherius.
Sicque etiam interpretatur D. Eucherius in lib. 1. Reg. cap. 15. *Qui autem neſciat, ait, quod voluntas Filii à Patris voluntate non diſcrepat. Sed quoniam primus homo, qui ſuam facere voluntatem voluit, à Paradiſi gaudio exivit, ſecundus homo ad redemptionem hominum veniens, cum voluntatem ſe Patris, & non ſuam facere oſtendit, permanere nos intus docuit: quia dum exemplo ſuo nos obedientiæ ſubdit, viam nobis egreſſionis claudit.*

108. *Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me Patris.* Dixerat ſupra ſe deſcendiſſe, ut Patris voluntatem exequeretur: modo exponit quænam ſit hæc voluntas Patris. *Ut omne,* cujuſcumque gentis ætatis, ſexúſve ſit, *quod dedit mihi Pater non perdam ex eo,* ne quidquam eorum quæ dedit mihi, perdam. Explicatque id quod ſupra dixerat, *non ejiciam foras,* quod magis ulterius exponens ſubdit, *Sed reſuſcitem illud,* non ſolum non ſinam perire; verum etiam *illud* juſtificabo, inque juſtitia conſervabo, denique illud vivificabo æterna vita, ac ſalute perfecta & conſummata,
Cur dies noviſſimus.
non tantum animæ, ſed etiam corporis, idque innuens addit, *In noviſſimo die.* Dicitur autem dies noviſſimus, ſeu ultimus; quia ceſſabit cœlorum motus, & conſequenter tempus; illorum enim motus, temporis eſt menſura; & conſequenter tunc erit omnium dierum, menſurarum, ac annorum finis.

109. *Hæc eſt autem voluntas Patris mei.* Ita legunt

Auguſtinus, & D. Chryſoſtomus, D. Cyrillus autem lib. 4. in Joan. cap. 1. & alii, ex Græco.
Auguſt. Chryſoſt. Cyrill.
Hoc eſt enim. Repetit id, quod ſuperius dixerat, ſed clarius exponit. *Ut omnis qui videt filium,*
Græcus.
Græcus habet, contemplatur filium, viſu ſcilicet ſpirituali, quo ex Dei revelatione dicimur ob fidem. *Et credit in eum,* ſcilicet credit me eſſe filium Dei & panem vitæ, *habeat vitam æternam.* Et ſic exactius explanat ſuperius aſſertum *non ejiciam foras;* & iterum, *non perdam* ex eo. *Et ego reſuſcitabo eum.* Alii legunt, *ut reſuſcitem eum.* Hic Chriſtus noſtram reſurrectionem ponit.
Tertull. *Reſurrectio ſpes Chriſtianorum.*
Tertull. lib. de Reſurrect. *Spes Chriſtianorum,* ait, *eſt reſurrectio mortuorum.* D Chryſoſtomus
Chryſoſt. *Cupiditas vitæ attrahit.*
homil. 46. in Joan. *Vita ubique memini,* inquit, *nam ejus trahimur cupiditate, & nihil ſuavius, quam non mori. Etenim in veteri teſtamento longa vita, & multi dies promittebantur: nunc vero non ſimpliciter vitæ longitudo, ſed vita ſine fine promittitur. Simul & oſtendere vult quod ſupplicium ex peccato inductum nunc revocat, ſententiam illam mortis ſolvendo, & vitæ ſempiternæ inducendo, contra ſuperiorum temporum inſtitutionem.*

QUÆSTIO XV.

Quomodo ad Chriſtum venitur in Sacramento Altaris?

Ait Chriſtus Dominus in præſenti. *Qui venit ad me.* Explicat Interlinealis. *Qui venit ad me paſſibus fidei, & bonæ operationis.* 110. Interlin.
Et iterum: *Qui venit ad me, & comedit me.* Accedendum eſt ergo ad Chriſtum comedendum in Sacramento Altaris paſſibus bonæ, & rectæ conſcientiæ, quæ maximè ſit mundata ab omni peccato, & inquinamento.

Mortuo Domino, unus militum lancea latus 111.
ejus aperuit, *& continuo exivit ſanguis, & aqua.* Joan. 19.
Joan. 19. n. 34. Quæ verba ponderans D. Chryſoſt. Chryſoſt.
tom. 5 hom. ad Neophytos, ait, *Mortuo Jeſu, & adhuc in cruce pendente, approximavit miles, & latus percuſſit lancea, exinde aqua fluxit, & ſanguis. Unum baptiſmatis ſymbolum, aliud ſacramenti: ideo non ait exiit ſanguis, & aqua ſed exiit aqua primum, & ſanguis: quia prius baptiſmate diluimur, & poſtea myſterio dedicamur.* A latere Chriſti profluit aqua, & ſanguis. A qua juxta Chryſoſtomum, & Cyrillum ſignificat Baptiſmum, qui ex Janua Eccleſiæ, ac cæterorum Sacramentorum; ſanguis repræſentat Euchariſtiam; Chryſoſt. Cyrill.
quæ eſt omnium Sacramentorum finis, & complementum: ad quæ duo quaſi ad principium, & finem cætera ſacramenta reducuntur. Unde ait D. Auguſtinus tract. 120. quod *Ex latere Chriſti omnia ſacramenta manarunt.* Ad quid ergo aqua baptiſmalis, & ſanguis Euchariſticus? Auguſt. *Ad Euchariſtiam accedendum animi puritate, ac munditie.*
Ad innuendum, quod nullus audeat accedere ad potandum ex illo ſacratiſſimo ſanguine, niſi polleat ea puritate, ac innocentia, quam aqua baptiſmalis communicat & infundit; id eſt tam purus accedat, ac ſi è fonte baptiſmali eſſet egreſſus. Et nota quod Chryſoſt. legit in præſenti: *Exiit aqua & ſanguis:* ad exprimendum magis, quod ipſa innocentia baptiſmatis præcedat ad hauriendum potum, è tanto ſanguine. Tertull. lib. de Baptiſmo c. 16. Exivit ſanguis, & aqua: *Quia,* inquit, Chryſoſt. Tertull.

qui ſanguinem crederent, aqua lavarentur, quia aquæ ſe lavaſſent, etiam ſanguinem portarent.

112. Blandè excipit bonus pater prodigum filium revertentem. *Dixit autem ad ſervos ſuos: cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manu ejus; & calceamenta in pedes ejus. Adducite vitulum ſaginatum, & occidite, &* Luc.15. *manducemus, & epulemur*, Luc. 15. num. 22. Filius fame, ac inedia conſumptus veniebat; cui Pater non intentat prius illi cibum providere, quàm veſtes, Pater diſpoſuit, filium admittere ad menſam vituli ſaginati, unde & prius de veſtibus Beda. curat. Quod notavit Beda in cap. 15. Luc. *Notandum*, ait, *quod ante ſtola prima, ante annuli, ante calceamenta præſtantur, & ſic deinde vitulus immolatur.* Stola prima Baptiſmi gratiam interpretatur Titus Boſtrenſis. Annulus bona opera denotat, ut ait Aſterius in Catena Græca. Calceamenta verò abjectionem leviſſimi pulveris, ſeu terreni affectus important. Et tunc ad menſam vituli admittitur filius. Non ſat eſt, bona opera habere, nec excluſionem mundani affectus; ſed ultra requiritur prima ſtola gratiæ, veluti quando homo egreditur fonte Baptiſmi? Aliter Pater non vult filium introducere ad menſam Eucharisticam.

Ad Eucharistiam accedendum munditia baptiſmali.

113. Moriturus Jacob ait filio ſuo Joſeph: *Pone manum tuam ſub fœmore meo, & facies mihi miſericordiam, ut non ſepelias me in Ægypto ſed dormiam cum patribus meis; & auferes me de terra hac, concludeſque in ſepulchro majorum meorum,* Geneſ.47. Gen. 47. 29. Et tamen Joſeph patitur, ut ſaltem ad tempus, corpus ejus ſepeliatur in Ægypto. Solum juramento dato, ait fratribus, *Deus viſitabit vos, aſportate oſſa mea vobiſcum*, Geneſ. 50. Geneſ.50. n. 24. Cur ergo Jacob tanto niſu inſtat, ne corpus ejus in Ægipto ſepeliatur, cum Joſeph hoc non recuſet? Si ſanctus Jacob, ſanctus etiam Joſeph: unde tam diverſimoda intentio? Christus Dominus naſciturus erat ex Jacob per Judam, non verò ex Joſeph. Cum ergo virtualiter, ac in ſemine Chriſtum in ſe contineret, nullo modo ſuſtinet, ut corpus ejus condatur in Ægypto turpitudine, ac iniquitate ſordidata, ſed vult terram benedictam promiſſionibus, in qua jacebat Abrahamus pater fidei, & Iſaac plenus obedientia, caſtitate, ac cæteris virtutibus. Non enim patitur Chriſtus ut etiam in umbra ingrediatur habitaculum vitiis, & peccatis immundum; hacque de cauſa Jacob noluit, ut tumulus ejus ſit in Ægypto, ſed ad illum terram Chanaam deſignavit. Damianus. Petrus Damianus ſerm. de Tranſlatione S. Hilarii. *Humanæ ſalutis Auctorem*, ait, *ille noverat de ſuo ſemine naſciturum, hinc eſt, quod Jacob filium ſuum Joſeph obſecrat dicens, ſi inveni gratiam in conſpectu tuo, non ſepelias me in Ægypto, ſed dormiam cum patribus meis.*

Chriſtum etiam in figura, nonniſi in locum purum & mundum ingreditur.

114. Satis vulgare eſt apud Patres, quod Agnus Paſchalis præfigurat Chriſti mortem in ara Crucis, & ipſummet Chriſtum in Sacramento Altaris. Chriſti mortem adumbrabat, dum ipſe Agnus mactabatur, ac in ſacrificio offerebatur. Chriſti Domini in Euchariſtia etiam gerebat typum, prout à Judæis comedebatur. Tamen ad illius occiſionem cæremoniæ, ac præparationes non procedebant, ſed tantum quinque ante diebus domum inferebatur. At verò ad illum comedendum multæ cæremoniæ, ac præparationes mandabantur. *Si comedetis illum, renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter*, Exod. 12. n. 11. Lex præcipit, ut ponderant Exod.12. D. Greg. Nazianz. orat. 2. de Paſchate. D. Eligius Nazianz. Eligius. hom. 14. ut renes eſſent præcincti, cingulo nempe omnium virtutum; tenentes baculos manibus, perſeverantiam, ac firmitatem in eis indicantes. Calceamenta habentes in pedibus, ſe liberos ab omni affectu terreni pulveris declarantes: feſtinanter tanquam tranſeuntes ab hoc mundo, & ſolum in cœleſtem Patrem intenti ſe oſtendebant. Cur in comeſtione tot cæremoniæ, cum occiſione tam pauca præcederent? Agnus occiſus Chriſtum crucifixum: Agnus comeſus Chriſtum in Euchariſtia, adumbrabant, ut jam dixi: hic ergo præſcribit omnes præparationes, ac diſpoſitiones in nobis, oſtendens ſe plus æſtimare, ac appendere corpus ſuum datum in ſacramento Altaris, quàm ipſummet corpus crucifixum oblatum in ara crucis; pluſque requiri diſpoſitionis in nobis, indicans, ad celebrandum arcanum ſui ſacratiſſimi corporis ſacramenti, quàm miſterium ipſiuſmet corporis in ara crucis pendentis; unde ut hoc altè nobis inſinuaret, tot leges Agnum comeſturis præſcribit Dominus. Macar. D. Macar. homil. 47. *Jubet ad veſperam*, ait, *edere agnum cinctos renibus, calceatos, & habentes baculos in manibus, niſi enim prius omni ex parte per opera bona quantum in ipſa eſt præparata ſit anima, non conceditur illi, ut edat de Agno ad* ſalutem nempe.

Plus præparationis ad celebrandum Chriſtum in Euchariſtia quàm in cruce.

Non revertetur filius prodigus, ait Pater ſervis. *Adducite vitulum ſaginatum*, Lucæ 15. n. 23. 115. Luc.15. Ad apponendum filio pœnitenti non contentus eſt pater petere quemlibet vitulum, etiam optimum ex grege, ſed inſuper vitulum, ſaginatum petit, & cur ſaginatum? Vitulus ſaginatus ille eſt, qui multis ante diebus curatur, ac ſaginatur, ut in convivio, ac regali menſa proponatur, ut magis convivantibus placeat. Optimè ergo hic vitulus dicitur ſaginatus, ſeu præparatus. Vitulus iſte Chriſtum Dominum in Sacramento Altaris præfigurabat, ut ſatis vulgare. Dicitur ergo hic vitulus præparatus, quia ipſe Dominus ſe præparavit, ut ſe ipſum nobis ſub Sacramento in hac regali menſa daret, & apponeret. Huc ſpectat D. Anaſtaſius Sinaita lib. 8. Exameron. Anaſtaſ. *Saginatus, vitulus*, ait, *nominatur Chriſtus quoniam multis temporibus ante nuptias ejus unionem cum Eccleſia parabatur à ſuo patre in eſum gentium & quodammodo ſaginabatur ſacramentum.* O quam præclarum documentum hinc haurire poſſumus? Si enim Chriſtus, qui eſt ipſamet puritas, & ſanctitas, ſe ipſum præparavit, ut ſe nobis ſub mirabili Sacramento Altaris daret, quanto magis nos miſeri debemus noſmetipſos purificare, ac emundare, ut ad tam altum myſterium accedamus.

Chriſtus ſe ipſum præparavit, ut in Euchariſtia ſe daret.

QUÆSTIO XVI.

Pater ad Chriſtum trahit in Euchariſtia per confeſſionem.

EXplicat Interlinealis. *Qui venit ad me, & comedit me:* Ille venit ad comedendum Chriſtum in Euchariſtia, qui per confeſſionem venit. Nam ut ait Divus Auguſtinus relatus à D. Thoma Opuſcul. 58. cap. 18. 116. Interlin. Auguſt. *Quam temerarium eſt, quamque nefarium, cruentis*

mani

manibus intemeratæ Virginis tractare filium. Quis auditus ſuſtineret aurium? Quis oculus non confunderetur ad intuitum? Cujus mens non repeteretur in exceſſum, ubi mundi pretium mittitur in ſterquilinium? Non enim minus eſt deteſtabile, in os pollutum, quàm in lutum mittere filiam Dei. Purganda eſt ergo anima omni puritate, & munditie, quam confert confeſſio Sacramentalis, ut ſubdit D.Thom. ut dignè anima Chriſti fiat habitaculum.

Purificetur anima confeſſione ante Euchariſtiæ communionem.

117. Invitat Regius Propheta: *In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël. Ibi Benjamin adoleſcentibus in mentis exceſſu,* Pſal 65. n.27. Excitat nos ad Deum laudandum in Eccleſiis, quia ibi eſt verus Benjamin Chriſtus Dominus in Sacramento Altaris, ut jam dixi. Et ſubdit: *Principes Juda duces eorum; principes Zabulon, principes Nephtali.* Sed cur in decantandis laudibus Chriſti in Sacramento Altaris conſtituit duces principes Juda, Zabulon, & Nepthali? Cur non potius ex aliis tribubus, ſcilicet ex Ruben, vel Simone? Fuerunt aliqui, qui dixerunt, Prophetam illas tres tribus nominaſſe, quia ex illis Apoſtolis nati fuere. Quod D.Aug. ibi nec approbat, nec reprobat, cum ad hoc non videat fundamentum. Et ſubdit S.Doctor. *Duces eorum, qui in Eccleſiis benedicunt Dominum, video commendari. Plus me delectat, quod ex iſtorum nominum interpretatione clareſcit. Juda confeſſio interpretari dicitur. Zabulon habitaculum fortitudinis. Nepthali dilatatio mea* Duces eorum, qui ad hoc Sacramentum accedunt, perfecta eſt confeſſio cum firmo, ac ſtabili propoſito non peccandi de cætero ac cum magna dilatatione charitatis, diligendo Deum ſuper omnia.

Pſalm. 65. — Auguſt. — *Confeſſione, ac firmo propoſito, & charitate ad Euchariſtiam accedendum.*

118. Magna ponderatione dignum, quod benedicens Jacob filios ſuos, alta myſteria illis prædicens, magna dona largiens, ſolum in benedictione Juda, & Aſer appoſuit altiſſimum Eccleſiæ Sacramentum. Judæ ait: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, ô fili mi, aſinam ſuam, lavabit in vino ſtolam ſuam,* Geneſ. 49. n. 1. Quod de Euchariſtiæ Sacramento interpretantur Tertullian. lib. 3. contra Marcion. D.Ambroſ. c. 4. de benediction. D.Gaudentius tract. 2 & alii Patres Aſer dixit: *Pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus*, ibid. n.20. Quod de Euchariſtia interpretari valde commune eſt cum Divus Ambroſ. cap 9. de benediction. Paſchaſ. lib. de corpore, & ſang. cap. 21. Rupert. lib. 9. in Geneſ. c. 34. Cur ergo ex tantis filiis ſolum Judæ, & Aſer Euchariſticum myſterium in benedictionem datur? Dicam ex citatis Auguſtini verbis. *Ex iſtorum nominum interpretatione clareſcit veritas.* Juda idem valet, ac confeſſio, ut planum eſt. Aſer verò, ut tenet Oleaſter cap. 30. Geneſ. n. 13 *Appellavit eum Aſer.* Significat Aſer, *Rectum*, ſeu directum, ſeu integrum. Meritò ergo eis pro ſignificatione datur Sacramentum Altaris in benedictionem. Solùm enim illi, qui confeſſionem rectam, & integram emittunt, benedictionem, ac fructum hujus altiſſimi myſterii participant, & aſſequuntur, *Effundite coram illo corda veſtra, Deus adjutor noſter in æternum,* Pſal. 61. n. 9. Explicat Card Hugo. *Effundite coram illo corda veſtra per confeſſionem Cor enim peccatoris eſt quaſi vas plenum ſtercoribus.* Et tunc ſtatim ſenties, ac experieris Deum adjutorem in anima tua.

Geneſ. 49. — Tertull. Ambroſ. Gaudent. — Geneſ. 49. Ambroſ. Paſchaſ. Rupert. — Auguſt. — Oleaſter. *Qui rectè confitentur, fructum Euchariſtiæ percipiunt.* — Pſalm. 61. Hugo.

119. Valdè lætanter benignus Pater excepit filium Prodigum ad ſe revertentem; & ſervis ſuis ait *Adducite vitulum ſaginatum.* Cum magna autem feſtivitate epulantibus, audiens filius ſenior, qui erat in agro, totus indignatus, quia nunquam Pater ei dediſſet nec hœdum, *nolebat introire, Pater verò illius egreſſus cœpit rogare illum* Luc. 15. n. 28. Rogabat eum, ſcilicet ut introiret in domum, ut eſt communis Interpretum vox. Si filius ſenior iraſcitur pro vitulo dato juniori fratri, cur bonus Pater multum dives non mandat ſervis, ut alium vitulum adducant pro ſeniori? Vel cur ſaltem ipſum invitat non ad eſum vituli appoſiti, ſed tantùm ut ingrediatur in domum? Perpende. Vitulus ille ſaginatus Chriſtum in Sacramento Altaris præfigurabat, ut multoties dixi: & Prodigus, cum jam præmiſiſſet ſuorum delictorum confeſſionem: *Pater, peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus:* illius ſacræ menſæ, ac epuli erat capax, ac dignus. At verò ſenior frater, cum invidia, odioque tabeſceret, valde improportionatus erat ad menſam; unde & prudentes Pater, non ad convivium illum invitat, ſed ad introitum domus per confeſſionem, & contritionem, ut exinde ad menſam valeat accedere. Favet D. Paſchaſius libro de corpore, & ſanguine Domini cap. 22. *Quam juſtò*, ait, *quia profectò ſenior frater cœcatus mente noluit introire intus, nec corde pœnitere; idcirco nec hœdum indulgentiarum meruit acquirere, dum vitulus repœnitenti filio juniori tenerrimus immolatur.*

Luc. 15. — Paſchaſ.

Quæstio XVII.

Quare Chriſtus hic in præſenti facit mentionem de illis, qui ad eum veniunt?

DE Euchariſtia eſt totus hic ſermo, ut ſatis patet ex ejus diſcurſu, ac ex dictis. Et tamen hic interponit Chriſtus Dominus ſermonem de illis, qui ad eum veniunt. Optimè ſanè. Halitus enim Euchariſtici Sacramenti efficaciſſimum medium trahendi, ac adducendi ad Chriſtum, ad vitamque æternam. Nocte, qua egreditur Iſraël de Ægypto, immolatur Agnus Paſchalis, Exod. 12. num. 28. qui typus erat Chriſti in Sacramentum Altaris. Pulchrè Algerus: *Ut ductore Agno ducerentur in terram promiſſionis.* 120.

Euchariſtia nos ducit ad gloriam. — Exod. 12. — Algerus.

Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſai. 1. num. 3. Mirandum ſanè, quod bos, & aſinus bruta animantia dicantur cognoviſſe, cum cognitio propria ſit intellectualis animæ functio; quomodo ergo his pecudibus attribuitur? Cum cœleſtis panis Chriſtus appoſitus fuit in præſepio Bethlehemitico; tam efficax fuit halitus divini illius panis, ut etiam bruta animantia; peccatores nempè illius odore fuerint illuminati, ut cognoſcerent, ac venirent, ut tanto convivio fruerentur. D.Chryſologus ſermon. 159. *Uterque agnovit*, ait, *qui uterque ad unum præſepe Domini epulaturus acceſſit.* 121.

Iſai. 1. — *Odor Euchariſtiæ nos illuminat, ut ad Deum veniamus.* — Chryſol.

Halitus Euchariſticus valde præclaros in anima generat affectus. Dilecta Sponſa, ac pura anima ait: *Surgam, & circuibo civitatem,* 122.

Cant 3. Bernard.

per vicos, & plateas quæram, quem diligi anima mea. Quæſivi illum, & non inveni, Cant.3.n.2. Optime ſanè ait D. Bernardus ſerm. de triplici cohærentia vinculorum. *Non eſt parvo res parvi animi, cum illa, quæ ſingulari pietatis nomine gloriatur, ſæpius ſeſe quæratur eſſe fruſtratam; dicens, Quæſivi illum, & non inveni.* Anima charitate, & amore Dei vulnerata per tot vicos, & anfractus ipſum quæſiit, & non invenit. Res ſanè miranda. Et augetur difficultas: nam filius prodigus plenus luxuriis, inquinamentis, ac peccatis, cum apud ſe ſtatuiſſet: *Surgam, ibo ad patrem meum:* ſtatim novit iter, recto tramite venit ad Patrem, ipſumque ſine multa inquiſitione invenit, eique Pater fit obviam. Et tamen anima pura & ſancta ipſum diligenter inveſtigans non invenit, nec in quo ipſe adſit, locum agnovit, unde tanta diverſitas? Anima ſancta ferebatur, quodam impulſu charitatis, & gratiæ, quo vehementiſſimè præſentiam ſui dilecti cupiebat. At prodigus quodam deſiderio panis Chriſti in Sacramento Altaris movebatur: *Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus*, Luc.15. num.17. Cum ergo iſte tanti myſterii concepiſſet affectum, ac deſiderium, puriſſimæ animæ inter cæteras, quæ extabant, prælatus eſt: halitus enim, ac deſiderium hujus Sacramenti grandiores, ac illuſtriores gignit effectus, quam quicumque alius cumulus gratiæ, & charitatis. Suis diſcipulis ait 1.Petri.2. cap.1. n.2. *Sicut modo geniti infantes, rationabile ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem.* Lac hoc rationabile ſacram Euchariſtiam interpretantur Salmeron, & Turrianus. Illud mirandum quod non monet nos ſugere lacteum Euchariſtiæ cibum, ſed concupiſcere: hoc enim ſat eſt. Unum enim Euchariſtiæ deſiderium valdè magnos, & perexcelſos in anima producit, & creat effectus.

Luc.15. *Euchariſtia in nobis grandiores gignit effectus, quam alius cumulus gratiæ & charitatis.* 1.Petr.2. Salmeron. Turrian. *Deſiderium Euchariſtiæ magnos effectus producit.*

QUÆSTIO XVIII.

Qui ad Chriſtum venit, non ejicitur foras, ſed multo honore ſublimatur.

123. Cyrillus.

AIt Chriſtus Dominus, *Qui venit ad me, non ejiciam foras.* Quod explicans D. Cyrillus lib.3. in Joan. cap.40. Qui venit ad me, ait, *Non abdicabitur, nec ut in glorius ejicietur qui venit ad me, nec erit expers meæ benignitatis, ſed recondetur in horreum, & in cœleſtes manſiones divertet, ingredietúrque, quo mens hominum nequaquam cogitavit.* Quod veriſſimum eſt de omnibus illis, qui ad Chriſtum per fidem, & bona opera veniunt. Peculiariter tamen dicam de illis, qui ad Chriſtum per ſacram Euchariſtiam veniunt, qua maximè condecorantur, ac ſublimantur. Ait Chriſtus Dominus Matth.24. num.28. *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.* Cur qui ad Chriſti corpus conveniunt, aquilis comparantur? Chryſoſtomus: *Ut in aquilis regalibus regalis ſanctorum dignitas oſtendatur.*

Chriſti corpore habilitamur. Matth.24. Chryſoſt.

124. Cum Iſaac degeret in terra Gerara, ſeminavit ibi agrum. *Et locupletatus eſt homo, & ibat proficiens atque ſuccreſcens, donec magnus vehementer effectus eſt*, Geneſ.26. num.13. Valde ponderandum, quod cum Iſaac eſſet illuſtriſſimus, tum ex genere ſuo, utpotè filius Abrahæ, tum etiam ex ſuis moribus, & virtutibus; & etiam ex multis divitiis, quas poſſidebat: nunquam tamen dicitur magnus vehementer effectus, niſi poſtquam agrum ſeminavit. Origenes hom.11. premit verbum: *magnus effectus eſt* & ſic ait: *Apparet, quod nondum magnus erat, ſed poſtquam ſeminavit & collegit centuplum, tunc factus eſt magnus valde.* Area illa tritici non incongruè typum ſacræ Euchariſtiæ continet. Quamvis igitur Iſaac ex genere, divitiis, ac moribus eſſet tam illuſtris; nunquam tamen dicitur, quod creverit, ac vehementer magnus effectus ſit, niſi poſtquam umbram Sacramenti Altaris eſt adeptus, quo ſolum magni, ac grandes conſtituuntur.

Geneſ.26. Origen. *Euchariſtia nos magnos efficit.*

Facta conſecratione ſui ſacratiſſimi corporis, & ſanguinis, ait Chriſtus Dominus ſuis Diſcipulis: *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus, regnum, ut edatis, & bibatis ſuper menſam meam*, Luc.22. n.29. Regnum Chriſti non eſt ſicut regnum aliorum principium hujus ſæculi. Quodnam regnum eſt, quod ipſe nobis tradidit ad bibendum, & edendum, ſicut ei Pater diſpoſuit? Euſebius Emiſſenus ibi: *Sic ego diſpono, & vobis Eccleſiæ regnum trado, ſicut & Pater meus mihi illud diſpoſuit, ut mea vice illud regatis, & ſuper menſam meam edatis panem verum, qui de cœlo deſcendit, & cibatis calicem novi teſtamenti.* Regnum magnum Dominus in ultima cœna ſuis diſpoſuit, ut ſcilicet corpus ſuum, comedant & bibant. Sicut enim Pater dedit Chriſto poteſtatem, ut ſacratiſſimum corpus, & ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis, & vini conſecraret; ſic & ipſe Diſcipulis dedit poteſtatem, ut vice ſua corpus, & ſanguinem ejus conficiant, aliiſque præbeant. Quod regnum magnum eſt, quod reges, & valde potentes efficimur. 125.

Luc.22. Euſeb. *Euchariſtia reges facit.*

Vidi, ait Joannes, *unum Angelum ſtantem in Sole, & clamavit voce magna dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cœli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei, ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium*, Apocal.19. num.17. Quod de Euchariſtia interpretari non eſt abs re. Et in hanc ſententiam adduci poteſt Alcaſar. Angelus ad Euchariſtiam menſam vocat. *Dixit Angelus Eliæ, ſurge, & comede*, 3.Reg.19. num.... Pulchrè D.Hieronym. *Angelus eſt, qui comedere ſuadet*, ait, *qui enim tibi ſuadet comedere, Angelus tibi eſt, qui ſuadet.* Licet homo ſit, qui te ad menſam invitat, tibi tamen Angelus eſt. Et quos ad hanc menſam vocat Angelus? Non qualeſcumque, ſed aves volantes per medium cœli, illos ſcilicet, qui alites ſunt, & valde ſeperati à terra, ac toti in cœlum intenti. Ad quid vocant? Ad magnam cœnam Agni; in qua caro, & caro Chriſti nobis apponitur. Et rectè dicitur cœna, & non prandium; quia poſt hanc menſam non repetat homo terrena. *Ut comedatis carnes regum, & fortium.* Nonne ad hanc menſam vocantur *Pauper, ſervus, & humilis*; & etiam in Evangelio, *claudus, & cæcus?* Quomodo ergo ſolum hic dantur carnes regum, & fortium? Qui participat de hac menſa, jam non pauper, & claudus eſt, ſed rex, & fortis conſtituitur. D Paulinus epiſt.9. *Regum panis eſt, quo nos ſaginamur.* 126.

Apoc.19. Alcaſar. 3.Reg.19. Hieron. *Qui te ad Euchariſtiam ſuadet, Angelus.* *Euchariſtia reges conſtituimur.* Paulin.

Sicque

127. Ezech.39. Sicque etiam in ſenſu accommodatitio explicabis Ezechiel. cap.39. n.17. *Tu fili hominis, dic omni volucri, & univerſis avibus cunctiſque beſtiis agri. Convenite, properate undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem ſuper montes Iſraël. Carnes fortium comedetis, & ſanguinem principum terræ comedetis.* Convocantur aves, & beſtiæ, ſcilicet magni, & parvi; docti, & ſimplices. Et hoc undique, nullus, qui venit, ut oportet, excluditur, *ad victimam meam;* in hoc enim Sacramento incruentè ipſemet Chriſtus offertur in ſacrificium, *victimam meam;* peculiariter Chriſtus hoc Sacramentum ſuum reputat. *Victimam grandem*, ob altitudinem myſterii, *ſuper montes Iſraël*, id eſt videntis Deum; quamvis enim Chriſtus in ſe ſit occultus, tamen in effectibus eſt manifeſtus, ut jam dixi. *Carnes fortium, ac principium terræ.* Hac eſca, illam comedentes, fortes, ac principes efficiuntur. Rupertus lib.1. in Apocalypſim cap.1. *In hoc regno*, ſcilicet Eccl ſia ait, *omnes, qui Chriſti ſanguine ſacrati ſunt, ſplendidi reges ſunt.*

Euchariſtia efficitur homo princeps, ac fortis. — Rupert.

128. Geneſ.38. Cum Zaram, & Phares eſſent in utero, inſtante tempore partus, Zaram *protulit manum, in qua obſtetrix ligavit coccinum*, Geneſ.38. n.27. Et tamen illo retrahente manum egreſſus eſt alter. Zaram emiſit manum, ut prius exiret è matris vulva; cur modo ab incepto deſtitit; Divus Cyrillus Alexandrinus apud Lippomanum ait: *Coccinum ſanctiſſimum Chriſti ſanguinem ſignat.* Et ubi Zaram ſe agnovit inſignitum umbra ſanguinis Chriſti, tam magnum, ac excelſum ſe reputavit, ut ſtatim omnes ſæculi majoratus, ac principatus contempſerit, & parum duxerit. — Cyrill.

Joan.6.n.41. Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixiſſet: Ergo ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi.

Num.42. Et dicebant: Nonne hîc eſt Jeſus filius Joſeph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cœlo deſcendi?

Num.43. Reſpondit ergo Jeſus, & dixit eis? Nolite murmurare invicem.

Num.44. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum: & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.

VERSIONES.

Syriac.n.41. Quod dixiſſet, Ego ſum panis ille, qui de cœlo deſcendi.

Syriac.n.43. Ne murmuretis unus cum alio.

Vatablus. Ne murmuretis inter vos.

Arias. Ne murmuretis cum aliis alii.

EXPOSITIO VII.

Murmurabant *ergo;* ut patet ex verſu 44. inter ſe, ac etiam ſubmiſſa voce, ut eſt detrahentium ingenium. Judæi calumniabantur eum. D.Cyrill. lib 4. in Joan. cap 3. *Quæ apud Moyſen*, ait, *ſcripta ſunt, mente ſæpè revolvens, quaſi paternam hæreditatem murmurationem de rebus bonis ad Judæos deſcendiſſe comperio.* Et notat Cajetanus, quod dicuntur Judæi, non ruſticani; non Galilæi, ſed Judæi, qui ex Jeroſolymis venerant, has quæſtiones opponebant, & excitabant: *Quia dixiſſet, Ego ſum panis vivus,* quod Dominus protulit verſ 35. *qui deſcendi de cœlo;* quod dixit verſ.38. *Hucuſque quidam*, ait Theophilactus, *exiſtimabant, de pane ſenſibili eum loqui, & manſuete ipſum ferebant; nunc autem, quia revelavit eis, quod de ſpirituali pane ſermonem haberet, contempte illo, murmurabant.* 129.

Judæorum ingenium murmurare. — Cajet. — Theoph.

130. *Dicebant, Nonne hîc eſt Jeſus.* Oſtendebant ſe eum optimé agnoſcere ex nomine. Tamen, ut ait Albertus Magnus, effectum, & ſignificatum nominis non cognoverunt. *Filius Joſeph,* ſcilicet putativus, *cujus nos novimus patrem, & matrem.* Hæc dicunt, ut multam de eo ſe habere cognitionem oſtenderent. Sed unde parant detractiones contra eum, inde magis ſuam inſipientiam, ac ignorantiam declarant. Nam, ut inquiunt Albertus Magnus, S.Thomas. Chriſti matrem veram cognoſcebant, Patrem Chriſti verum non agnoſcebant. Quamvis enim Chriſtus Dominus in hoc ſermone de ſuo æterno Parente à numero 27. & alibi mentionem feciſſet; illi tamen ſua malitia excæcati non intelligebant, ſed ad terrena tantum intenti, Joſeph mente volvebant. *Quomodo hic dicit, deſcendi de cœlo.* Hæc erat murmurationis ratio, & cauſa, ait Cajetanus, tanquam ſi dicerent: Ille de ſe loquitur, ac ſi more mortalium non eſſet genitus ex patre, & matre; ſed veluti Angelus lapſus de cœlo. Offendebat eos, ait Cyrillus infirmitas humani corporis; tamen ex ejus operibus, miraculis, ac dictis, & teſtimoniis Scripturæ tenebantur ejus virtutem divinam perſpicere, & eum pluſquam hominem agnoſcere, & fateri. Nota quod Judæi hic de Chriſto murmurant, & tamen cum in deſerto eos paſcit; regem facere volunt, ut notavi ex Chryſoſt. ſuprà cap.33.

Alb.Magn. — *Ex quo impius arguit redarguitur.* — Alb. Mag. D.Thom. — Cajetan. — Cyrill. — Chryſoſt.

131. *Reſpondit eis Jeſus.* Bene advertit Euthym. quod *Chriſtus non dixit: Non ſum filius Joſeph, neque quicquam de genere ſuo docuit ſciens, quod illi nondum audire poterant admirandum ſui partum, & multò minus æternam ſui generationem, ac nativitatem.* Sed eorum imbecillitati condeſcendens ait: *Nolite murmurare invicem,* hoc eſt inter voſmetipſos, quia verba mea nullam continent offenſionis materiam; & ſi ea non capitis, ex culpa; ac cæcitate veſtra provenit. — Euthym.

Accommodandum auditorum imbecillitati.

132. *Nemo poteſt.* Rectè notat Chryſoſt. Poterat Chriſtus Dominus dicere; non eſt mirum, ô vos Judæi, quod ea, quæ ego dico, quod ſum panis qui de cœlo deſcendi, non intelligitis, nec credatis, quia carnales, duri, & protervi eſtis. Multò tamen ſuavius, ac ſublimius reſpondet, quod ſcilicet nemo in eum credat, niſi ei ſit datum à Patre per revelationem, & gratiam ſuam. *Traxerit* — Chryſoſt.

Nulla fit voluntati violentia.

Cyrill. Chryſoſt. Auguſt. Matth.16.
xerit eum. Hoc verbum *trahere* non denotat violentiam in libero arbitrio, ut perperam hæretici dixerunt; nam, ut ait in præſenti D.Cyrillus: *Trahimur monitione doctrina, revelatione ineffabiliter facta.* D.Chryſoſt. *Neque enim hoc noſtrum tollit arbitrium, ſed divino egere auxilio oſtendit.* D.Auguſt. hic tract 26. *Noli cogitare*, ait, *te invitum trahi, trahitur animus & amore. Beatus es Simon Barjona, quia caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt*, Matth.16.n.17. *Iſta revelatio ipſa eſt attractio.* Et poſtquam multa præclarè de hac re diſſerit, adducens illud Poëtæ, *Trahit ſua quemque voluptas*, ſubdit: *Da amantem, & ſcit, quid dicam; ſi autem frigido loquor, neſcit, quid loquor.* Solùm enim hæc myſteria percipit animus charitate ignitus.

133. *Quis ſit iſte tractus.*
Tractatus ergo iſte ſignificat vim, & efficaciam gratiæ, cum quadam tamen ſuavitate; ac levitate, quæ liberum arbitrium, non cogat, ſed alliciat, mulceat, ac blandiendo adducat, ut poſita ipſa gratia liberum arbitrium infallibiliter, liberè tamen conſentiat.

QUÆSTIO XIX.

Utrum Euchariſtiæ Sacramentum magis pro ſola Virgine, quam pro reliquis fidelibus ſimul conglomeratis fuerit inſtitutum?

134. INter Judæorum altercationes circa Euchariſtiæ Sacramentum fit mentio de Chriſti Matre: non erit abs re, inquirere, an ob ipſam peculiarius Euchariſtia fuerit inſtituta? Sacram Euchariſtiam, ait Salazar in c.9. Prov. verſ.4. *Propter Mariam inſtitutam, ut fuiſſe ſcilicet poſt Chriſti paſſionem moras ſuæ beatitudinis hac eſca confirmata facilius ferre poſſet.* Prævidens Chriſtus Jeſus, ſe è mundo receſſurum, ne dilectam Matrem in hac lachrymarum valle triſtem, & mœrentem defereret, ſacram Euchariſtiam inſtituit, ut eam crebrò Mater percipiens, tum dilecti abſentiam, tum ſuæ beatitudinis moram facilius ferret. Et ideò valdè probabile eſt, ut docent Chryſ. de Caſtro lib. Hiſtoriæ Deiparæ c.16. n.6. Barrad. tom.4. in Evang. lib.1. c.17. in fine, & Paulus Sherlogus tom.3. in Cant. inveſtig.37. n.20. Quod Chriſtus Dominus in ultima nocte, cum ex hoc mundo diſcederet, quando inſtituens ſacram Euchariſtiam ſuos diſcipulos refecit; ſimul Beata ejus Mater ſub eodem tecto Paſcha celebrans, agno manducato, Dominicum ſumpſit corpus. Ad noſtram quæſtionem.

Salazar. *Sacra Euchariſtia inſtituta propter Virginem.* Caſtro. Barradas. Sherlog. *Virgo ſumpſit Euchariſtiam in nocte cœnæ.*

135. Dico, Sacramentum Euchariſtiæ magis pro ſola Virgine, quàm pro reliquis fidelibus ſimul ſumptis fuiſſe inſtitutum. Hanc concluſionem tenet Joannes Baptiſta Novatus de eminentia Virg. tom.1. cap.17 quæſt.10. Probatur primò. Hoc admirabile Sacramentum inſtitutum eſt à Chriſto Domino ob ſuum eximium amorem, quo homines proſequebatur. Atqui Chriſtus Dominus magis amabat ſolam Virginem Mariam, quam omnes alios homines collectivè ſumptos. Ergo magis pro ſola Virgine, quàm pro omnibus aliis Euchariſticum myſterium eſt inſtitutum. Conſequentia rectè colligit. Major probatur, ex Conc.Trid.ſeſſ.13.c.2. dicente: *Sacramentum hoc inſtituit*, ſcilicet Chriſtus Jeſus, *in quo divitias divini ſui erga homines amoris velut effudit.* Minor probatur ex Damiano, D.Bernardo, D.Amad. relatis ſuprà c.16. q.18. n.124. 125. D. Bern. Senenſis tom.2. ſer.51. de feſtivitatibus Virg. art.3. cap.1. *Virgo*, ait, *Beata in Conceptione filii Dei conſenſu plus meruit, quam omnes creaturæ, tam homines, quàm Angeli in cunctis actibus, motibus, & cogitationibus ſuis.* D. Aug. relatus à D. Bonavent. in ſpeculo Virg. cap.6. cum ipſa alloquens ait: *Te ipſe Rex regum, ut matrem veram, & decoram ſponſam præ omnibus diligens amoris amplexu ſibi aſſociat.* Hanc denique ſententiam, quod Virgo fuerit plùs dilecta, pluſque gratiæ in ea ſola, quàm in omnibus aliis ſanctis ſimul ſumptis, docent Suar. ad 3.p. tom.2.diſp.18.ſect 4.concluſ 2.Barradas tom.1. in Evang. lib.6. cap.10. §. *In quæſtionem vocari poteſt.* Salazar.tom 2. in Proverb. c.31. verſ.29. in Ægidius Luſitan. de conceptione lib.4. q.5. art. unic. num.10. Et hanc ſententiam piam, & probabilem appellant Henriquez lib. de ultimo fine hominis, cap 10. n.7. Ludovic. de Torres Selectar. diſp. Theolog.part.1.diſp.14. dub.11. Petr. de Morales in cap.1. Matth. lib.2. tract.9. num.18. Cornel. à Lapide in Prov. cap.31. verſ.29. §. *Sextò.* Deus enim ſemper confert gratiam proportionatè ad dignitatem, quam tribuit. Dignitas autem Matris Dei excedit dignitatem omnium ſanctorum collectivè. Ergo & gratia cum dignitate data.

Novat. *Euchariſtia inſtituta magis pro Virgine, quam pro omnibus.* Damian. Bernard. Amad. Bernard. Auguſt. Bonavent. Suarius. Barradas. Salazar. Ægid. Luſit. Henriq. Torres. Morales. Cornel. à Lapide.

Probatur ſecundò ex D.Thoma opuſcul.57. Euchariſtia mens omnium ſpiritualium chariſmatum abundantia impinguatur. Atqui Virgo electa eſt, ut omnium ſpiritualium abundantia chariſmatum impinguaretur, ita ut omnes ſanctos ſimul ſumptos excederet. Ergo magis pro ipſa quam pro omnibus aliis ſimul conſideratis factus eſt Euchariſticus panis. 136. D.Thom.

Tertiò, Filius Dei magis pro redimenda Virgine, quàm pro omnibus aliis ſimul conſideratis carnem aſſumpſit, ut docent D.Bernard. tom.4. ſerm.8. cap.3. *Deus*, ait, *aſſumpſit carnem potius propter ſalvare Virginem ſingularem, quàm omnes alias creaturas.* Et idem habet ſerm.61 art.3. cap.3. & D.Ildephonſus lib.de Virg.Maria, c.12. Idemque tenet Suarius citata ſect.4. §. *ſecunda ratio.* Et in paſſione ipſam ſolam majus objectum extitiſſe, quàm aliorum omnium collectionem, aſtruunt Salazar de Conceptione cap.24. §.14. & Paulus Sherlogus tom.3. in Cantic. Inveſtig.37. n 20. Ergo ſimiliter Sacramentum Euchariſtiæ magis pro ſola Virgine inſtitutum, quàm pro omnibus aliis; quæ enim major ratio dari poteſt. 137.

Incarnatio facta principalius pro Virgine. Bernard. Ildeph. Suarius. *Paſſio Chriſti pro ſola Virgine.* Salazar. Sherlog.

Quartò, Euchariſtiæ Sacramentum inſtitutum eſt ad ſpiritualem unionem animarum cum Chriſto: *In me manet, & ego in illo:* ſed in B.Virgine datur quædam ratio magis exigitiva hujus unionis, quam in aliis fidelibus. Ergo pro ea inſtitutum eſt hoc admirabile Sacramentum. Minor probatur; nam cætera patent. Quia quo magis aliquid appropinquat primo principio, magis participare debet de illo: Sed Virgo per maternitatem maximè appropinquat primo principio ſcilicet Deo: Ergo magis participare de illo. Ergo magis pro illa modi participandi inſtituti ſunt. 138.

Virgo Deo maximè unica.

Quintò, Deus in liberalitate, ac magnificentia ſuper omnem creaturam. Atqui Virgo dedit 139.

Dei

Dei Verbo ſuam carnem, & ſanguinem: Ergo ut magis Verbi liberalitas manifeſtetur, convenientiſſimum extitit, ut hoc divinum Sacramentum inſtitueret, in quo corpus & ſanguinem ſuum ſuperaddita divinitate Virgini redonaret. Confirmatur Chriſtus magis debebat Virgini, quàm aliis creaturis, ut docet Divus Methodius in Hypopante. *Euge*, ait, *quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutatur. Deo univerſi debemus, tibi verò etiam ille debet.* Ergo magis pro Virgine eſt inſtitutum Sacramentum, quàm pro aliis. Confirmatur ſecundò. Ex illis partibus corporis, & ſanguinis, quæ in utero Virginis fuerunt aſſumptæ, ac unitæ Verbo divino, ſemper quædam illius portio conſervata eſt in corpore Chriſti, tam modò in cœlo, quàm in Euchariſtia, ut dixi in epiſtola dedicatoria hujus libri. Ergo valdè decens erat, ut illam portionem unitam divinitati Deus Virgini redonaret.

Method. *Virgo Deum ſibi debitorem habet. Aliqua portio aſſumpta ex carne Virginis conſervatur modò in Euchariſtia.*

140\. Trident. Dices, Sacramentum hoc, ut ait Tridentinum ſeſſ.13. cap.2. inſtitutum eſt tanquam antidotum, quo liberamur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præſervamur. Atqui hic effectus non potuit habere locum in Virgine. Ergo pro ea non fuit primariè inſtitutum. Reſpondetur, quod ille non eſt primarius, & neceſſarius effectus Euchariſtiæ. Primarius ejus effectus, ut conſtat ex Concil. Florent. in litteris unionis, & ex Trident. citato loco, ac ex D. Thoma 3.part. quæſt.79. art.1. & ex multis Conciliis relatis à Suario 3.part. diſp.63. ſect.1. eſt augmentum gratiæ, ſeu uberior gratia, qua B. Virgo maximè proficiebat, ut magis uniretur Deo, magis ac magis fieret inimica peccati.

Florent. Trident. D.Thom. Suarius.

Quæstio XX.

Quare Chriſtus Dominus hic murmurantibus Judæis tam benignè, ac manſuetè reſpondet?

141\. Matth.9. 15. & 22. Sæpè de Chriſto Domino murmurantibus Judæis, ipſe Dominus rigidè eos reprehendit. Matth.9. num.4. *Ut quid cogitatis malè in cordibus veſtris*, Matth.15. num.7. & 22. n.18. ubi eos hypocritas appellat. Et Joan.8. n.44. eos ex patre diabolo dicit. Tamen cum Judæi hic diſtrictè eum calumniarentur: *Murmurabant Judæi:* non apertè illos objurgat Chriſtus Dominus, ſed tantum cum multa modeſtia, ac manſuetudine ait illis: *Nolite murmurare.* Cur etiam hic non iraſcitur? Ut diſcant prælati, non ſemper ſevere agere, ſed aliquando patienter ſuſtinere, ut jam ſæpè dixi.

Joan.8. *Ratio difficultatis. Prælatus aliquando patienter agat.*

142\. Reſpondeo deinde ad quæſtionem. Agebatur in præſenti de admirabili Euchariſtiæ Sacramento, ad cujus præſentiam omnes iræ, ac iracundiæ ſapiuntur, ac extinguuntur, & in totum ſe pietas, ac miſericordia prodit. Poſtquam Iſaac benedictionem filio ſuo Jacob fuit impertitus, cumque illam ex agro reverſus Eſaü à parente ſuo expoſtulaſſet, dixit illi pater: *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam*, Geneſ.27. num.35. Et antea jam ille dixerat: *Benedixit ei, & erit benedictus*, ibidem n.33. Res ſanè multa admiratione digna. Iſaac fatetur: quod filius ſuus Jacob tulerit benedictionem fraudulenter; & tamen contra eum nec iraſcitur, nec benedictionem revocat, nec pro ea maledictionem infert, ſed potius ea confirmat. *Et erit benedictus.* Quod ponderat D. Auguſtinus lib.16. de Civit. cap.37. ait, *Magno Sacramento Iſaac devitat indignationem, & confirmat benedictionem.* Benedixi ei, & erit benedictus. *Qui non hic potius maledictionem expectaret irati, ſi hæc non ſuperna inſpiratione, ſed terreno more gererentur? O res geſtas in terra, ſed cœlitus; per homines, ſed divinitus!* Et quæ tanti myſterii ratio? Et valdè congruè. Quod Jacob in figura ſacræ Euchariſtiæ, ut interpretatur D.Paſchaſ. lib. de corpore, & ſanguine Domini, cap.12. Accepit panem, & vinum. *Frumento, & vino ſtabilivi eum. Et tibi poſt hæc fili mi, quid faciam?* ibid.n.37. Cum ergo Jacob Euchariſtiæ typo eſſet cuſtoditus, ac munitus, non indignationem, ac maledictionem incurrit; ſed potius omni cœleſti bono, ac dono ditatur, ac impinguatur, omniaque bona in illum augentur, ac confirmantur.

Geneſ.27. Auguſt. *Ad Euchariſtiæ præſentiam nulla maledictio, ſed miſericordia, ac benedictio diffunditur.*

Clamant Sancti, *voce magna dicens: Uſquequo Domine ſanctus, & verus non judicas, & vindicas ſanguinem noſtrum de iis; qui hibitant in terra: dictum eſt illis, ut requiſcerent adhuc tempus modicum*, Apocal.6. num.10. Quod de tempore diei judicii intelligitur communiter ab Ansberto, Lyrano, & aliis. Et cur modo ipſa vindicatio, & caſtigatio tam juſtè debita non exequitur; Cur differenda eſt uſque in diem judicii? In Eccleſia adeſt modo divinum Euchariſtiæ Sacramentum uſque ad conſummationem ſæculi; & præſentia tanti myſteri arcetur omnis debita vindicta, minuiturque omnis ſevera caſtigatio, & utique miſericordia fluit. Gloſſa in Pſal.64. ad illa verba: *Paraſti cibum illorum.* Sic ait: *Iſtum cibum paraſti, ut illis des miſericordiam.* Ut ergo carnifices exactè puniantur, ad diem judicii remittitur pœna. Vide ſuprà dicta c.15. q.22. n.174. 175. & 176. 143.

Apoc.6. Ansbert. Lyranus. *Præſentia Euchariſtiæ arcetur caſtigatio.* Gloſſa.

Joan.6.n.45. Et ſcriptum in prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei: Omnis, qui audivit à Patre, & didicit: venit ad me.

Num.46. Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui à Deo eſt, hic vidit Patrem.

Num.47. Amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.

Num.48. Ego ſum panis vitæ.

Num 49. Patres veſtri manducaverunt Manna in deſerto, & mortui ſunt.

VERSIONES.

Syriac.n.45. Scriptum eſt enim in prophetis, futuros omnes dictos à Deo.

Arabicus. Scriptum eſt in Iſaia futuros univerſos filios doctos à Domino,

Domino. Omnis qui audit à Patre, ſcit me.

Arias n.46. Niſi exiſtens à Deo, hic vidit Patrem.

Theoph. Vat. num.47. Amen dico vobis, qui confidit mihi.

EXPOSITIO VIII.

144. DUrum videbatur Judæi id, quod Dominus dixerat antecedenti verſu. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater traxerit eum.* Id ipſum Chriſtus Dominus probat, & confirmat ex Scri-
Arabicus. ptura Prophetarum, ex Iſaia citato ab Arabico
Iſai.54. cap.54. n.13. *Univerſos filios tuos doctos à Do-*
Jerem.31. *mino.* Idem vaticinantur Jerem. cap.31. n.33.
Ezech.36. & 34. Ezech.36. n.26. Joël.2. num 28. & 29.
Joël.2. Eruntque omnes Chriſti fideles, ac credentes ad vocem æternam Chriſti, ac ejus prædicatorum, interius à Deo Patre illuſtrati, ac illuminati inſpiratione divinæ doctrinæ, ut credant, &
Auguſt. obediant. Sic ait D.Auguſt. in epiſt. 1. Joan. tract. 3. *Sonus verborum noſtrorum aures percutit, magiſter intus eſt.* Et ſubdit: *Omnibus locutus ſum, ſed quibus unctio illa intus non loquitur, quos Spiritus ſanctus intus non docet, indocti redeunt: Magiſteria forinſecus adjutoria ſunt quædam, & admonitiones; cathedram in cœlo habet, qui corda docet.*

145. Euthym. *Et omnis, qui audivit*, ſcilicet intellectuali modo, ut ait Euthymius, *& didicit*, prompta ſcilicet obedientia, quæ de me ei inſpirantur, ac revelantur à Patre meo, *venit ad me* credendo, me eſſe verum filium Dei, ac verum Meſſiam.
Auguſt. Et ſic explicavit, ut D.Aug. in præſenti, *Quomodo trahit Pater, docendo delectat, non neceſſitatem imponendo.*

146. *Non quia Patrem vidit quiſquam.* Ne craſſi
Euthym. Judæi exiſtimarent, inquiunt Euthymius, Albert.
Alb. Mag. Magnus, Patrem ita eſſe videndum, ut diſcipuli audiunt homines magiſtros, ſubjicit; quod Patrem ſenſuali, ac viſibili modo nunquam quiſquam vidit, vel audivit; ipſe enim inviſibiliter menti loquitur, eamque illuminat. *Niſi is, qui à Deo eſt*, Nemo enim hominum Patrem cernit, præter eum, *qui ex Deo eſt*, id eſt, præter me, qui ex Deo natus ſum, & in mundum miſſus
Euthym. ab eo, *utpote*, ait Euthym. *ejuſdem naturæ, ſubſtantiæ, & ſcientiæ, & qui eſt in ſinu Patris.*

147. *Amen dico vobis.* Repreſſa Judæorum murmuratione, ac calumnia proſequitur Dominus ſuum ſermonem. *Amen, amen dico vobis.* Utitur geminata aſſertione pro magna confirmatione. *Qui credit in me*, eſſe verum filium Dei, verumque Meſſiam, *habet vitam æternam*, jure ſcilicet merito, ac certiſſima ſpe; non tamen
Fides ædificii ſpiritualis fundamentum. adhuc modo in re. Et frequenter Chriſtus Dominus in hoc ſermone commendat in ſe fidem, ut totius ſpiritualis ædificii fundamentum, ac
Chryſoſt. omnis boni principium. D.Chryſoſtomus *In nolentes*, ait, *firma præmii ſpe ad fidem impellit: quid enim melius, ac ſuavius mortem, & corruptionem timentibus, quàm vita æterna.*

148. *Ego ſum panis vitæ.* Cum Dominus ſuum ſermonem proſequi hæc repetit, tanquam totius ſermonis principale thema. *Ego ſum panis vitæ*, ſcilicet reficiens me comedentes æterna vita. *Patres veſtri manducaverunt Manna in diſerto*, per quadraginta annos & tamen *mortui ſunt*, non enim illa eſca ſaginati per multum tempus durarunt. At hæc eſca mea, ait Chriſtus, ut ponderat Theophylactus, & eſt perpetuò durans; perpetuóque homines perdurare facit in vitam. Theoph.

QUÆSTIO XXI.

Quare credentes, ac fideles dicuntur hic docibiles?

149. *Euchariſtia dat intellectum, & cognitionem.*

TOtus ſermo eſt de Euchariſtia, eoque in ſe credentes, ac eum in ſacramento comedentes, docibiles, ſeu doctos dicit, & appellat. Et meritò ſanè; hoc enim divino ſacramento maximè illuminatur intellectus, docetur animus, ut percipiat, ac intelligat, quæ ſalutis, ac Dei ſunt. *Cum Judas accepiſſet buccellam, exivit continuo*, Joannis 13. n.30. Cur tam vehementer diabolus urget Judam, ut accepto cœleſti pane abeat, & recedat à cœnaculo. Præſentiebat ipſe, quam efficax eſſet ille divinus cibus ad mentem illuminandam, tenebraſque propulſandas: timuit ergo, ne ex ſumpta eſca mens ejus illuſtraretur, ut ſuam proditoriam malitiam agnoſcens, ab illa pœnitens recederet, eamque magno dolore, ac lachrymis retractaret. D.Cyrillus lib.9. in Joan. cap.19. *Etiam Judam*, ait, *quum poſt panem omnino ſeparaverit, tum moram, tum benedictionis virtutem timens, ne ſcintillam in animo ejus accenderit, ac inde illuminaverit, & ad meliora retraxerit, magna præcipitem agit celeritate.* Joan 13. *Euchariſtia illuſtrat intellectum.* Cyrillus.

Obtulit Iethro cognatus Moyſi holocauſta, & hoſtias Domino, veneruntque Aaron, & omnes ſeniores Iſraël, ut comederent panem cum eo coram Domino, Exod.18. n.13. Conſumptóque epulo, videns Iethro, quod Moyſes totius populi cauſas ſolus audiſſet, eum ſtultitiæ arguit, docétque ut muneris functiones per viros prudentes, ac Deum timentes dividat. Sed quodnam hic latet myſterium? Cur documenta tantæ prudentiæ, ac utilitatis exhibet Iethro, poſtquam beſtias obtulit, ac panem comedit? Cum tamen magna negotia ſoleant à præclariſſimis viris ante convivium exhiberi. Cur hunc ordinem Iethro non ſervat; holocauſta illa, panéſque quædam erant ſacræ Euchariſtiæ adumbrationes. Tam alta documenta: tantamque prudentiam, ut doceat homo, utque Moyſes illam diſcat, non aſſequuntur, niſi poſtquam fulgore Euchariſtici typi ſunt illuſtrati; ac irradiati, cujus fulgor ſtatim viſitur, ac cognoſcitur in verbis, ac operibus eorum, qui illo ſunt communiti. D.Cyrillus Alexand. l.3. de adoratione. *Poſtea quam comedimus panem in conſpectu Dei, meliora, tum ſentire, tum loqui didicimus.* 150. Exod.18. *Euchariſtia illuminat intellectum, ut doceat, & diſcat.* Cyrill.

Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie, Cant.1. n.6. Notandus ordo. Prius quærit ſponſi paſcua, deinde ejus accubitum in meridie. Cum tamen prius homo ſedeat, & recumbat, & poſtea paſcuis reficiatur. Cur ergo ſponſa prius de comeſtione rogat? Optimè præſciebat ipſa, ſui dilecti præclaram cognitionem, veluti lucem meridianam non aſſequi, nec dari, niſi prius ejus divini pabuli odor, ac halitus nobis præcedat. D Nyſſen. homil. 2. in Cant. *Doce me*, inquit, *ubi paſcas, ut ſalutari* 151. Cant.1. *Euchariſtia dat intellectui lucem meridianam.* Nyſſen.

ſuſcepta

ſuſcepta paſſione æterno implear nutrimento, quod qui non comedit, non poteſt ingredi in vitam; ſi enim in his me paſcas, me omnino facies cubare in meridie.

Quæstio XXII.

Quare toties Dominus in hoc ſermone ſui divini panis excellentias repetit?

152. SÆpe Chriſtus Dominus in præſenti ſermone magnalia, ac præclara encomia ſui cœleſtis panis nobis inculcat. *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum; Ego ſum panis vitæ*, Iterum: *Ego ſum panis vivus.* Et iterum: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Ad quid toties nobis hoc myſterium inculcat; Chriſtus in hoc magno myſterio inſtituendo, veluti, ut ita dicam, multum negotium impendit, ut infra dicam; ideo toties, ac tam iteratis verbis illius pingues ubertates nobis dicit, & commendat, ad nos invitandum, ut illius effectu vacui non remaneamus, ſed cum illo multum fructum faciamus.

Chriſtus multum veluti negotiũ impendit in myſterio inſtituendo.

153. Urgente fame in orbe duo miniſtri aſtiterunt Eliæ; corvus, & Angelus. *Corvi deferebant ei*
3.Reg 17. *panem, & carnes mane ſimiliter & veſperi*, 3.Reg. 17.n.6. Hæ aves aſportantes panem, & carnes ante Eliæ conſpectum hæc deponebant, & ſtatim recedebant, & abibant. At Angelus afferens panem, & aquam, *bis tetigit eum; & dixit illi,*
3.Reg.19. *ſurge, comede*, 3.Reg.19.n.5. Cur Angelus tanta inſtantia urget Eliam, ut comedat, cum tamen alter miniſter nil ad eum provocandum exhibeat? Angelus tot exhortationes Eliæ interponit.
Abulenſ. Abulenſis q.5. ſic ait, *Auguſtinus dicit, panem illum mirabiliter fuiſſe factum miniſtrantibus Angelis.* Angelus multum negotium in panis operatione impenderat; undique non eſt paſſus, ut ille fruſtratus effectu remaneret, ſed maximè urget, ut illius commodi, ac utilitatis Elias particeps fiat.

Angelus perſuadet Eliæ, ut comedat de ſuo pane.

154. Secundò, tantis Dominus fructus hujus diviniſſimi panis nobis commendat, ut illius deſiderio accenſi frequenter, & quotidie ad hanc
D.Thom. menſam accedamus D.Thom. 3.part. quæſt.80. art.10. *Sicut cibus*, ait, *corporalis quotidie ſumitur, ita & hoc Sacramentum quotidie ſumi laudabile eſt.*
Chrom. Chrom. in cap. Matt. *Hoc autem* ait *ſpiritualiter nobis præceptum eſſe, debemus advertere, ut panem quotidianum petamus, id eſt panem illum cœleſtem, & ſpiritualem, quem quotidie ad medelam animæ, & ſpem æternæ ſalutis accipimus.*

Euchariſtia frequentanda.

155. Non diſcedamus à magno parente Elia. Fugit ille totus terrore perterritus in deſertum minas Jezabel; & quatenus locum, ubi illam declinaret, laſſus ex itinere projecit ſe, & dormivit ſub umbra juniperi. Defert ei Angelus panem, & aquam. Quo hauſto iterum dormiens, iterum ab Angelo excitato, porrecto pane, & aqua. Quo guſtato, *ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus uſque ad*
3.Reg.19. *montem Dei Horeb*, 3.Reg.19. n.8. Comedit Elias ſecundò, & virtute illius cibi degit per ſpatium quadraginta dierum, & noctium, pervenitque ad montem Dei, ut ibi tutus, ſicut optabat, conſiſtat, Dei viſione, ac colloquio fruitur, ac facultas intuendi diſcipulos ei datur. Cur quando primò comedit, hoc non aſſequitur effectus, niſi quando ſecundò guſtat? Panis ille typum exprimebat Euchariſtici panis. Adumbratur ibi, quod ut quis illius dulciſſimos participet effectus, iterum, ac iterum ad hanc menſam conveniat: Si enim primò eos in ſe non experitur, iterum, & iterum accedat, ut creſcente devotione, ac reverentia, tantorum divitiis dignus inveniatur, ut illis locupletur, ac repleatur, Angelomus. *Quid ergo*, ait, *hic Elias bis paſtus ab Angelo exprimit, niſi naturæ infirmitatem. Quibus non ſufficit ſimplex paſtus, ſed duplex, quatenus ad ſuprima valeamus aſcendere.*

Magna utilitas ex Euchariſtiæ frequentatione.

Angelom.

Joan.6.n.50. Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducaverit, non moriatur.

Num.51. Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.

Num.52. Et panis quem ego dabo caro mea eſt, pro mundi vita.

Versiones.

Syriac.n.50. Hic eſt panis ille, qui deſcendit de cœlo, ut comedat homo, & non moriatur.

Vatabl.n.51. Qui è cœlo deſcendi, ſi quis ederit ex hoc pane.

Syriac.n.52. Et panis, quem ego dabo, corpus meum eſt quod pro mundi vita do.

Euth.Theoph. Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo, pro mundi vita.

Expositio IX.

ITERUM Chriſtus excellentiam divini panis ſuper manna exprimit. *Hic panis de cœlo.* 156.
Panis, de quo ego loquor; à ſummo, ac ſupremo cœlo eſt *deſcendens*; præſentis temporis eſt, ut ex radice Græca patet, & ſignificat continuum deſcenſum. *Ut ſi quis.* Particula *ut* cauſam finalem, ut notat Cajetanus, ſignificat, quod ſcilicet propterea deſcendit, ut edentes à morte ſerventur. *Si quis* phraſis eſt hebræa, & quædam loquendi formula univerſalis, ut advertit Lucas Burgenſis; & idem valet, ac quicumque, ſeu quilibet: *ex ipſo* dicit, non ipſum, ne aliquis putaret, quod hic panis eſſet conſumptibilis, & quod à multis comeſtus deficere poſſet; *non moriatur* æterna ſcilicet morte; tam animæ, quam corporis. Animæ quæ quantum ex vi ſacramenti, à gratia non cadet, in quo vita animæ ſita eſt, ut hic bene advertit Albertus Magnus. Corporis autem licet mortem ſubeat, in ea tamen non permanebit in æternum, ſed ad vitam perennem reſurget glorioſum.

Chriſtus deſcenſus ad Euchariſtiã.

Cajetan.

Burgenſ.

Alb.Magn.

157. Cyrillus. *Ego ſum panis vivus.* Rectè ait D. Cyrillus lib.4. in Joan.cap.11. *Non eſt ambigendum, quin ſumma ſupplicia ſubituri ſint, qui ſæpè hæc à Chriſto repetita non capiunt:* Et ait Dominus in præſenti, *Ego ſum panis vivus*, & ſupra verſ.48. de ſe ipſo dixerat, *Ego ſum panis vitæ.* Rectè

Cyrill. explicat D.Cyrillus citato loco cap.10. Panis vivus dicitur, quia in ſe vitam habet: panis vitæ, quia alios vivere facit. Vitam enim, quam Chriſtus in ſe habet, ſuis communicat. In quo oſtendit ſuum panem multò excellſiorem Manna: hoc enim non erat panis vivus, nec perennem vitam dabat, *Qui de cœlo deſcendi.* Quamvis Judæi ſupra num.41. murmuraſſent, quod hæc Chriſtus dixiſſet; tamen ob eorum perverſitatem non deſiſtit à ſua doctrina, ſed in ea magis perſiſtit; eamque magis repetit, ut eorum obdurationem emolliat. Deinde, ut ait Chryſoſt. *cum de cœlo cibum quærerent, ideo frequenter de cœlo ſe deſcendiſſe teſtatur.* Ut eorum affectum inneſcaret. *Vivet in æternum.* Hic explicat, quod dixerat ſuperiori verſu, & nos ibi ſententiam enucleavimus. Ab hoc verſu, & deinceps in toto hoc ſermone agit de Euchariſtia ad litteram, adeo eſt certum, ut Maldonatus, & Cornelius à Lapide dicant, contrarium eſſe temerarium, & penè erroneum; quod latè probant.

Vitam quam in ſe Chriſtus habet ſuis communicat.

Bonus magiſter non deſiſtit à ſua doctrina.

Chryſoſt. Maldon. Cornel.

158. *Et panis quem ego dabo.* Hucuſque dixerat Dominus, quod eſſet *panis vitæ, panis vivus*, & tantùm ſupra dixerat verſ.27. *Quem filius hominis dabit vobis:* hic vero expreſſe ait, quod daturus ſit illum panem. *Quem ego dabo.* Euthymius. *Non dixit*, ait, *quem ego do, ſed quem dabo: daturus namque erat in ultima cœna, quando ſumptum panem actis gratiis fregit, deditque Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite.* Panis autem non datur, niſi ad comedendum, & edendum. *Caro mea eſt.* Theophylactus ait: *Non enim dixit, Panis, quem ego dabo, figura eſt carnis, ſed caro mea eſt.* Hactenus dixerat Dominus, ſe eſſe panem verum: nunc explicat quod ſit panis verus ratione ſuæ carnis, quam nobis ſub ſacramento eſt daturus. Syriacus, Arabicus, D.Cyrill. Theophylactus, Theodoretus legunt. Et *Panis, quem ego dabo, corpus meum eſt, quod ego dabo pro mundi vita.* Loco carnis ponunt corpus. *Caro mea eſt quam ego dabo.* Senſus eſt: Panis, id eſt cibus Euchariſticus, quem ego dabo in ultima cœna, eſt caro mea, quam ego dabo, id eſt offeram Deo Patri in cruce in pretium ad mundum à morte redimendum. *Pro mundi vita*, id eſt pro ſæculi vita. Euthymius. *Hic*, ait, *crucifixionem ſuam præſignat, & ultioneam paſſionem.* Quod etiam notarunt D. Cyrillus, Albertus Magnus, Theophylactus, & alii.

Euthym. Theoph. Syriacus. Arabicus. Cyrill. Theoph. Theodor. Euthym. Cyrillus. Alb.Magn. Theoph.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Chriſtus Dominus hic ait quod qui manducaverit ex hoc pane, vivet, & non morietur?

159. AIt Chriſtus in hoc Euchariſtico ſermone, *Qui manducaverit ex hoc pane, non morietur, vivet in æternum. Et ego reſcuſcitabo eum in noviſſimo die.* Ad quod toties reperitur vita? Dei miſericordia hoc Sacramentum inſtituit, ut pœnas, quas Juſtitia intulerat, reſtauraret, ac reſarciret; ſicque miſericordia veluti Juſtitia ſemetipſam repignoraret. Ob peccatum primi hominis, duplici morte eum affecit Dei Juſtitia, una ſpirituali, qua eſt denudatus gratia, altera corporali. *Morte morieris.* Inſtituit ergo Dei benignitas hoc Sacramentum, ut duplicem vitam homini donaret; unam ſpiritualem: *Vivet in æternum;* alteram corporalem: *Ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.*

Dei miſericordia.

Euchariſtia dat vitam ſpiritualem, infundens gratiam ſanctificantem animabus noſtris, ut latè ex Scriptura, Conciliis, Patribus probant Theologi cum D.Thoma 3.part.quæſt.79. quod confirmant ipſi ex illo 1.Petri 1. n.9. *ſalutem animarum.* Hanc ſalutem ſacram Euchariſtiam interpretantur Tertullianus lib.de pudicitia, c.28. D. Dionyſius Areopagita de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap.1. Ubi ſacram Euchariſtiam appellant ſalutem, medicinam, ac vitam animarum noſtrarum. 160.

Euchariſtia dat vitam ſpiritualem. D.Thom. 1.Petr.1. Tertull. Dion. Areo.

Parvuli petierunt panem. Threnor.4. num.4. Parvuli uberibus inhærent, maximéque lactari gaudent. Unde & Paulus dicebant ſicut infantibus, *Jacobis potum dedi, non eſcam*, 1.Corinth.3. num.2. Cur ergo non pro lacte, ſed pro pane ſuſpirant? Lac apud Paulum ſacram doctrinam ſignificat. Panis ille diviniſſimam Euchariſtiam adumbrabat. Cum in æterno periculo Iſraëlitæ verſarentur, illiſque mors maximè immineret, panem cœleſtem vehementer deſiderant, quo evadant pericula, ut tam anima, quam corpore vivant. D.Paſchaſius lib.4. in Thren. *Parvuli*, ait, *cogitatus, cum de Chriſto ſempiterna vita concipiuntur, mox requirunt panem illum, qui de cœlo deſcendit.* 161.

Thren.4. 1.Cor.3. *Euchariſtia evitatur mors.* Paſchaſ.

Quod autem caro Chriſti nobis det vitam, & reſuſcitet in vitam æternam, etiam citati Theologi oſtendunt. Breviter pondera. Mortuo Domino, *Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum, qui dormiebant ſurrexerunt*, Matth.27. n.51. Magna, & rara ſunt hæc prodigia, tum in ſignum doloris mortis ſui Creatoris; tum etiam cur terra ſit tremore commota, bene intelligitur, cum ſacrum illud corpus eſſet ſuſceptura, ſimiliter & quod monumenta ſint aperta, aviditas terræ ad illud divinum depoſitum excipiendum declaratur; quod enim ſepulchra erant reſerata, tota porrigebat, ut divinus hoſpes ingrederetur, ſed ad quid corpora ſanctorum tunc reſurgunt, cum illorum Dominus mortem obiret? Cur tunc ipſi felici reſurrectione exultant? Cum terra jam eſſet in proximo, ut divinum illud cadaver ſuſciperet, jam ex illius odore, ac halitu ſpiritus vitales concepit, ut quos mortuos detinebat, vivos jam redderet, ac vita donatos, Rupertus in cap.6. Joan. *Corpora*, ait, *illorum*, ſcilicet Sanctorum, *in monumento jacentia, virtute cibi hujus non caruerunt, mox, ut eodem ventre, quo tenebantur, & ipſa recepit corpus ejus, ſicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, nam & virtute hujus cibi factum eſt, ut multa ex ipſis reſurgerent in teſtimonium futuræ reſurrectionis. Qui utique (ut quidam exiſtimarunt) non iterum morituri reſurrexerunt.* 162.

Matth.27. *Ex halitu Euchariſtia vita.* Rupert.

Vidit Joannes animas ſanctorum Martyrum ſubtus altare. Cur potius non ſupra altare, cũ ibi nobiles 163.

nobiles Chriſti Athletæ collocentur. Vel cur non in circuitu throni,ut viginti quatuor ſenio-
Apoc.4. Apoc.19. res Apoc.4. num.2. Vel cur non videntur inter cœlorum exercitus Chriſtum ſequentes Apoc.19. num.14. Sancti Martyres vehementi deſiderio reſurrectionis ſuorum corporum flagrabant, & ideo obnixè diem Judicii expoſtulabant, ut
Gregor. exponunt veteres, & moderni Doctores cum Gregor. Magno lib.4. Moral. cap.4. *Quid eſt,* inquit, *animas vindictæ petitionem dicere, niſi diem extremum judicii, & reſurrectionem extinctorum corporum deſiderare.* Sicque interpretantur illorum voces: *Uſquequò Domine (ſanctus, & verus) non judicas, & non vindicas ſanguinem*
Apoc.6. *noſtrum de his, qui habitant in terra*, Apoc 6. n.10. Expoſcunt,ut Deus ſuorum corporum ſanguinem judicet; ut ipſa corpora reſurrectionis dono afficiantur; quod inſerviet eorum inimicis in confuſionem, & vindictam. Sed ad quid, dum ſuorum corporum reſurrectionis deſideriis æſtuant, ſubtus altare conſtituuntur; Cur non potius tunc apparent juxta thronum, vel in equis Dominum ſequentes? Dominus adſtabat in throno regnans in gloria, in comitatu equitum dominans in Orbe: In altari vero ſub ſpeciebus
August. panis, & vini in Sacramento Euchariſtiæ, ut ponderat D. Aug. ſerm.11. de ſanctis. *Rectè ſub altari*, ait, *animæ Sanctorum requieſcunt, quia ſuper altare corpus Domini offertur.* Ut ergo ſanctis Martyribus ſuorum corporum reſurrectionis magnum daretur pignus, quo tanquam bono ſolatio in ſuis deſideriis fruerentur: non juxta
Sacra Euchariſtia magnum noſtræ reſurrectionis pignus. ſedem, vel in comitatu Agni, ſed ſub altare myſterii Euchariſtiæ collocantur; Ex habitu enim, ac approximatione Sacramenti Altaris excellentius noſtræ reſurrectionis pignus, quàm ex throno regnantis vel comitatu dominantis participatur, & accipitur.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Chriſtus hic ait, quod panis iſte ſit caro ſua pro mundi vita?

164. MUltis modis Chriſtus Dominus inculcat præclara magnalia hujus diviniſſimi panis. Ait enim, quod qui comederit ex illo, non morietur, ſed vivet in æternum. Tandem nunc
Euchariſtia multa ſolemnitate à nobis celebranda. ſubdit quod panis iſte ſit caro ſua, quam pro mundi vita dabit. Ut tum ex fructu vitæ Sacramenti, tum ex redemptione noſtra per carnem ejus in mortem traditam comparata nos inducat, ac compellat in venerationem, ac cultum hujus myſterii, quod omnibus modis, omnique feſtivitatis apparatu vult recoli, ac celebrari à nobis.

165. Cum Dominus jaceret in ſepulchro, tres illæ ſanctæ fœminæ *emerunt aromata, ut venientes*
Marc.16. *ungerent Jeſum*, Marc.16. num.1. Et quamvis illæ valde diluculo properarent, tamen antequam ad locum perveniſſent, Dominus anticipatè è monumento glorioſè reſurrexit. Cur Dominus aliquantulum non moratur, cum tres dies, quos de ſua ſepultura prænuntiaverat, adhuc exactè non eſſent completi, ut ſic illarum ſanctarum mulierum obſequium ſuſcipiat, eiſ-
Bernard. que pro tanto affectu gratuletur. Pulchrè D. Bern. ſerm.12 in Cantica: *Forte providè*, ait, *ob hoc Dominus Jeſus paratam ſibi confectionem expendi noluit in ſuo corpore mortuo, ut ſervaret vivo.* Ante adventum mulierum accelerat Dominus reſurrectionem ſuam, tanquam ſi diceret nolo, ut hæc unguenta pretioſa profundantur in meo corpore mortuo; ubi in Eccleſia mea adeſt meum corpus vivum in Euchariſtiæ Sacramento, ad illud accedite, ibi facite omnes expenſas, omniáque odoramenta diffundire. Voluit enim Chriſtus parcere ſumptui ſui corporis naturalis, ut ſervaretur in applauſus, ac celebritates ſui corporis ſacramentati.

Ad domum Patris revertitur filius ille Prodi- 166.
gus. Et tamen nullus eſt amicus vel familiaris, qui ei de ſuo adventu gratuletur; vel qui cantilenis, & exultationibus illum celebret. Ponitur menſa, adducitur vitulus ſaginatus, & ſtatim cantus auditur: *Exaudivit ſymphoniam, & chorum*, Luc.15. num.26. & maximè ponderandum, Luc.15.
quod nec Pater mandat fieri feſtivitatem, ac gaudium in domo, niſi appoſito ipſo vitulo. *Adducite*, ait, *vitulum ſaginatum, & manducemus, & epulemur.* Vitulus ſaginatus typus Chriſti in Sacramento Altaris, ut docet D. Chryſolog. Chryſol.
ſerm.5. *Hic eſt vitulus, qui in epulum noſtrum quotidie, ac jugiter immolatur.* Et idem tradunt Ambroſ.
D. Ambroſius, & Beda in Lucam. D. Hieronym. Beda.
epiſt. ad Damaſum de duobus filiis, D. Cyrill. Hieron. Cyrill.
& Joannes Geometra in Catena Græca apud Geometra.
Corderium in cap.15. Luc. Quando Prodigus Corder.
ingreſſus eſt paternam domum quidam Chriſtianus ad pœnitentiam converſus exprimebatur. At verò quando Prodigus adeſt in menſa, repræſentabatur Chriſtianus ad ſacram Communionis menſam. Et cum corpus Chriſti apparet in menſa, cúmque de illa participat Chriſtianus, tunc ibi in domo Dei cum omni muſica, ac cantu fit omnis lætitia, & exultatio; tuncque Deus Pater mandat omnes feſtivitates, ac applauſus fieri, & celebrari. *Ubi adeſt Euchariſtia, ibi Deus vult, ut feſtivitates fiant.*

Ad incarnationis myſterium mittitur unus 167.
Angelus Gabriel, Luc.2. num.26. ad Joſeph, ut Luc.2.
cum Puero deſcendat in Ægyptum, ab illoque revertatur, unus adſtat Angelus, Matth.2. n 13. Matth.2.
& 19. In Horto unus apparet Angelus, Chriſtum confortans, Luc.22. n.43. Ad feliciſſima Luc.22.
Chriſti Reſurrectionis nuntia divulganda, duo veniunt Angeli, Luc.24. n.4 Sic & in die Aſcen- Luc.24.
ſionis ad Apoſtolorum triſtitiam mitigandam, ac ſublevandam, duo videntur Angeli, Actor.1. Actor.1.
n.10. At vero, cum Dominus eſuriret in deſerto. *Ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei*, Matth.4. n.11. In aliis myſteriis veniunt, unus, Matth.4.
vel duo Angeli; hic vero in deſerto accedunt Angeli in tam numeroſa multitudine, ut eorum numerus non ſcribatur. *Acceſſerunt Angeli*, ut inquiunt D. Thom. D. Bon. Abulenſ. à me citati D. Thom.
ſuo loco tom.1. lib.3. c.3. q.44 *ut miniſtrarent* Bonav.
cibum, & potum. Et cum ibi celebraretur convi- Abulenſ.
vium, quod typum gerebat ſacræ Euchariſtiæ; ad recolendam tantam majeſtatem, ſine computatione, ac numero convolant Angeli. *Euchariſtia ſolemnitas recolenda.*

Mons Dei, mons pinguis, Pſalm.67. n.16. De 168.
ſacra Euchariſtia loquitur Regius Vates, ut Pſal.67.
interpretantur D. Auguſt. noſter Incognitus, Auguſt. Incognit.
Gloſſa, & alii, verſ.18. ſubdit: *Currus Dei decem* Gloſſa.
millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sina in ſancto. Singula ponderemus. *Currus Dei*, ſeu, ut alii legunt, *vehiculus Dei*; ſicut enim,

quod curru, vel vehiculo fertur, ad illius motum movetur; ſic caro, & ſanguis Chriſti ad motum ſpecierum movetur. *Decem millibus multiplex.* Septuag. Septuaginta. *Viginti millium millia Angelorum.* Vatabl. Vatablus. *Bis decem millia, immò multa millia Angelorum.* Hieron. Quod explicans D. Hieron. ait: *Adminiſtratoriæ poteſtates innumerabiles.* Incognit. N. Incognitus. *Multis millibus ſtipatus.* Sed ad quid tot millia millium Angelorum conveniunt. *Lætantium*, ſeu exultantium, qui faciunt jubilos, & choros. *Dominus in Sina in ſancto* ſeu, ut legit Vatablus. Vatabulus *Dominus inter eos ſicut in Sina in ſanctuario.* Tot exhibentes feſtivitates, & plauſus ob alta, & recondita myſteria; ob larga beneficia, quæ Deus præſtat in monte Sion Eccleſiæ ſuæ, in ſanctuario ſuo, in ſacrario ſuo, in illo admirabili Euchariſtiæ Sacramento. *Angeli feſtivè volant ad Euchariſtiam.*

*Ioan.6.n.*53. Litigabant ergo Judæi ad invicem dicentes: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum?

*Num.*54. Dixit ergo eis Jeſus: Amen, amen dico vobis, niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.

*Num.*55. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.

VERSIONES.

*Syriac.n.*53. Rixabantur autem Judæi, alius cum alio, & dicebant: Quomodo poteſt iſte corpus ſuum dare nobis ad edendum.

Pagninus. Decertabant ergo inter ſe Judæi.

*Græcus n.*54. Si non manducaveritis carnem.

*Græcus n.*55. Ego reſuſcitabo eum in extremo die.

EXPOSITIO X.

169. DE reali ſuæ carnis comeſtione verba Chriſti Judæi intellexerunt. *Litigabant*, ſeu, ut habet Græcus, decertabant, ſeu pugnabant, & altercabantur. *Quomodo.* Incredulitatis verbum eſt, ut ait Chryſoſtom. in præſenti, *Quando ſubit quæſtio, quomodo aliquid fiat, ſimul ſubit incredulitas* Unde rectè idem Chryſoſtomus hoc Judæos pungit. *Si hoc inquiris*, ait, *cur non quoque idem in miraculo panum dixiſti, quomodo eos in tantum auxit? Ex eo enim & hæc credere oportuit ei facilia factis eſſe.* Unde rectè D. Cyrillus appellat. *Quomodo Judaicum populum.* Sic & Nicodemus dixi Joan.3. num.3. *Quomodo poſſunt hæc fieri.* Sed hi Judæi majori reprehenſione digni, cum poſt tot miracula viſa hæc dicant. Et pulchrè contra eos argumentatur idem D. Cyrillus. *Dic, ô Judæe, quomodo exiſti de Ægypto? Rogabo. Quomodo in ſerpentem Moſaica virga fuit converſa? Quomodo lepra manus affecta ſanitati in momento reſtituta? Quomodo in naturam ſanguinis aquæ tranſierunt? &c.* Et iſtorum poſſibilitate divini Sacramenti poſſibilitatem credere tenebantur.

Chryſoſt. Cyrill. Joan.3. Cyrillus.

Unde dicam cum eodem D. Cyrillo. *Nam cum oportet eos, qui divinam virtutem Salvatoris, ac poteſtatem ſignorum miraculo perceperunt, ſermonem ejus libenter ſuſcipere, & ſi qua difficilia videbantur, eorum ſolutionem quærere: contra omnino faciunt: & quomodo poteſt hic carnem ſuam nobis dare? De Deo non ſine maxima impietate conclamant; nec in mentem venit, nihil eſſe impoſſibile apud Deum.* Unde concludit ipſe Cyrillus dicens: *Cum Deus operatur, non quæramus quomodo, ſed operis ſui viam, atque ſcientiam ſoli Deo concedamus.* Satis nobis eſt, quod ipſe Chriſtus, cujus eſt infinita poteſtas, dixerit: *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt calix ſanguinis mei.* Unde rectè ait Algerus, quod *His verbis Chriſtus Dominus omnes Hæreticos interfecit.* Non dicant Hæretici, quomodo Chriſtus perfectus homo poteſt eſſe in tam parva hoſtia; dicant & ipſi, quomodo totus Angelus eſt in puncto? Quomodo Deus ubique? Quomodo anima rationalis eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet ejus parte? Si enim hæretici hæc non valent dicere, & capere, nolint per tenuitatem ſuorum intellectuum Dei magnalia metiri, ac dijudicare. 170. Cyrill. *Operibus Dei ſubiiciendus intellectus.* Alger.

Dixit ergo eis Jeſus: Amen, amen dico vobis. 171. Rectè D. Chryſoſt. *Cum ipſi*, ait, *id fieri poſſe negarent, non ſolùm impoſſibile, ſed & neceſſarium aſſerit.* Et modum, quo id fieri poſſet, non explicat, non enim erant capaces ad hæc audienda; & ideo ad ſuam doctrinam magis tradendam, ac confirmandam procedit. Chryſoſt.

Niſi manducaveritis carnem filii hominis. 172. Præceptum de reali ſumptione Euchariſtiæ, quæ ſumenda eſt ad ſalutem in re, vel in voto, ut docent communiter Theologi cum D. Thom. 3. part. quæſt.80. art.11. in corpore. Hoc tamen præceptum communicandi ſub utraque ſpecie, ut docent Concilia Generalia, Conſtantienſe ſeſſ.13. c.1. Trid. can.1. & 2. non eſt impoſitum, niſi tantum ipſis ſacerdotibus, conficientibus corpus & ſanguinem Domini; eis enim dixit Chriſtus: *Hoc facite in meam commemorationem.* Aliis verò non eſt datum præceptum communicandi ſub utraque ſpecie. Nam, ut ait Concilium Trid. cit. ſeſſ.21. cap.1. Qui dixit, *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Dixit quoque: Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Neque Chriſtus hic dixit, communicandum eſſe ſub utraque ſpecie, ſed tantum corpus, & ſanguinem ſuum ſumendum. Qui autem participat de pane Euchariſtico, accipit corpus Domini ex vi verborum poſitum in ſacramento; ſanguinem verò per concomitantiam, corpus enim Chriſti non eſt exangue, & ſic participat de ſanguine Domini: Sicut etiam ſumens Euchariſtiam ſub ſpeciebus vini, ex vi verborum accipit poſitum ſanguinem ſub ſacramento; D.Thom. Conſtant. Trident. *Sub ſpecie panis, verbi gratia, accipitur caro ex vi verborum, ſanguis per concomitantiam.*

mento, carnem vero per concomitantiam, quia ſanguis Chriſti ſine carne non exiſtit.

173. Connexio textus. Deinde Chriſtus Dominus hic de carne, & ſanguine fecit mentionem, nam cum ipſe dixiſſet: *Panis quem ego dedero, caro mea eſt Litigabant Judæi Quomodo poteſt hic*, &c. Tunc Chriſtus, *Niſi manducaveritis*, &c. de carne, & ſanguine agit, ut magis explicaret, ac confirmaret ſuam doctrinam, magiſque nobis aperiret celſitudinem myſterii, magnitudinem ſuæ liberalitatis, perfectionem ſui convivii, memorialéque ſuæ paſſionis, & ideo Sacramentum ſub utraque ſpecie eſt inſtitutum.

174. Auguſt. *Canon ad intelligendas Scripturas.* Admoneo etiam Lectorem cum D. Auguſt. lib. 3. de Doctrina Chriſtiana cap. 17. Aliqua præcepta tradi abſolutè in Scriptura, quæ ſolum per aliquos ſunt adimplenda, non vero per omnes, ut illud Gen. 1. n. 28. *Creſcite, & multiplicamini.* Cum tamen maximè laudabilia ſit Virginitas: præceptum ſolum reſpicit aliquos, ut ducant uxores ad propagandum genus humanum. Item illud Chriſti Matth. 6. n. 6. *Tu autem cum oraveris intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito.* Et tamen oratio publica maximè laudabilis eſt in Eccleſia, de quo egi tom. 2. c. 15. q. 5. Chriſti verba reſpiciunt aliquos, ne vana gloria concutiantur. Sic in præſenti *Niſi manducaveritis:* verba Chriſti ad aliquos diriguntur, ad ſacerdotes nempe, conficientes corpus, & ſanguinem Domini, ut jam dixi.

Geneſ. 1.

Matth. 6.

175. *Anima ſine Euchariſtia veluti cadaver.* *Non habebitis vitam in vobis.* Ut idem videatur animæ Euchariſtia, quod corpori anima ſit: nec aliud quidem, quam vivum cadaver cenſeri debet, qui Chriſtus corpori non communicat. D. Cyrillus lib. 4. in Joan. cap 14. *Quoniam igitur Salvatoris caro verbo Dei, quod naturaliter vita eſt conjuncta vivifica effecta eſt, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illis conjuncti, quæ vita effecta eſt:* An proinde ſine ipſa carne nobis mors.

Cyrill.

176. *Qui manducat meam carnem.* Terrore, ac minis privationis vitæ voluit Dominus ad ſe compellere Judæos: nunc verò ſpe doni eos ad ſe allicit. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem.* Ait Rupertus. *Semper dignè ſubaudiendum eſt.* Pergit Dominus in textu, *habet vitam æternam;* Cum habeat vitam gratiæ, quæ ducit, & conſervat in vitam æternam. Carthuſianus. *Habet vitam æternam, qui habet me ipſum, & habet vitam gratiæ, quæ virtute hujus ſacramenti continuatur donec ad vitam gloriæ ſempiternæ pertingat.* Deinde ſubdit Chriſtus: *Et ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Reſuſcitabo ſcilicet me comedentem, ut ei conferam gloriam ſuam.

Rupert.

Carthuſ.

QUÆSTIO XXV.

Quare Dominus hic dicit, neceſſarium eſſe ad ſalutem, ſumere carnem, & ſanguinem ſuum, cum tamen populus prohiberetur à ſanguine ſacrificiorum?

177. IN præſenti apertè ait Chriſtus Dominus, *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Cum tamen ſumere de ſanguine eorum, quæ offerebantur in ſacrificio, omnino per legem vetitum eſſet populo Judaico Levit. 7. n. 26. & 17. n. 11. & 14. Quam difficultatem excitat D. Aug. tom 4. q. 57. in Leviticum, dicens: *Quid ſibi vult; quod à ſanguine ſacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere populus prohiberetur, ſi illis ſacrificiis unum hoc ſacrificium ſignificabitur, in quo vera ſit remiſſio peccatorum: à cujus tamen ſacrificii ſanguine in alimentum ſumendo, non ſolum nemo prohibetur, ſed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam? Quærendum igitur, quid ſignificet, quod homo prohibetur in lege ſanguinem manducare, eúmque Deo fundere jubetur.* Quæſtionem movet D. Aug. eam tamen non ſolvit.

Lev. 7. & 17

Auguſt.

Reſpondeo primò, Rationem ſumendam eſſe ex verbis infra dictis à Domino num. 57. *In me manet, & ego in illo.* In his enim verbis perfectiſſima unio manducantis cum cibo indicatur. Potus ut inquiunt Philoſophi, eſt vinculum alimenti. Per vetera ſacrificia non dabatur perfectio unionis; & ideo non requirebatur potus in manducante animalium carnes. Per Euchariſticum convivium perfecta unio hominis cum Deo prætenditur; & ſic requirebatur potus in manducante, ut fieret perfecta advinculatio inter cibum, & comedentem. 178.

Unio inter Chriſtum & communicantem.

Secundò, Quod Deus in Euchariſtico Sacramento exhibet eximias divitias ſui amoris, ac liberalitatis, in eoque plus nobis donat, quàm promiſerat in figuris. Vetera illa ſacrificia Euchariſticum typum gerebant. In illis ſolum concedebatur caro ad comedendum. At verò in Euchariſtici ſacrificio caro, & ſanguis nobis proponuntur ſumenda. In hoc enim multo liberalior Deus nobis ſe exhibet, quàm in umbris pollicitus fuerat. Suis diſcipulis ait Apoſtolus Petrus epiſt. 1. c. 2. n. 2. *Sicut modo geniti infantes rationabile, ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem.* Per rationabile lac ſacram Euchariſtiam interpretatur Salmeron, Turrianus, & alii. Sed quomodo hic diviniſſimus cibus dicatur lac veluti infantibus propoſitum, cum tamen ſit caro regum, & fortium, *Ut manducetis carnes regum, & fortium*, Apoc. 19. n. 18. *Mamilla regum lactaberis*, Iſaiæ 60. n. 16. Quomodo ergo lac infantium nuncupatur? In ſacra Euchariſtia multo plus invenitur, & guſtatur quam in illius figura ac metaphora dicitur, & exprimitur. Ut infantium lac promittitur; cum verò comeditur, regum, ac fortium alimentum experitur. 179.

Deus liberalior in ſacramento quam in promiſſione.

1. Petri 2.

Apocal 19.

Iſaiæ 60.

Plus in Sacramento, quàm in figura, & promiſſione.

Tertiò, ſanguis vitæ conſervativus eſt, ipſaque vita ab eo dependet. Chriſtus voluit, nos propter eum vivere. *Qui manducat me, ipſe vivet propter me.* Omnem ergo prorſus occaſionem amovit exiſtimandi, ab alio quovis ſanguine, quàm à ſuo pro nobis fundendo, vitam noſtram ullatenus dependere, ut illum tantummodo veneremur, & appetamus: & ideo non ſolum ſuam carnem, ſed & ſanguinem ſuum nobis concedit. 180.

Vivo ego jam non ego vivit in me Chriſtus. Ad Galat. 2. num. 20. Quid dicis magne Doctor gentium? Nonne tu in vivis degis; Quomodo dicis, quod tu non vivis. *Vivo ego, jam non ego?* Tunc præclare ſe ipſe agnoſcit vivere quando cognovit, quod ipſe non vivat, ſed quod in eo vivit Chriſtus, per quem ejus vita verè ſuſtentatur, ac alimentatur. D. Gregor. Nazianzenus Orat. de Statu Epiſcop. cap. 17. *Verum illud, ait, de ſe non tanquam penitus mortuo dicit, ſed quod meliorem,* 181.

Ad Galat. 2.

Noſtra vita à Chriſto.

Nazianz.

quàm plures alii, vitam vivat; ac vitam adeptus ſit permanentem, quæ nulla morte poſſet finiri.

182. [1.Cor.11.] *Dominus Jeſus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate*, 1. Corinth. 11. num. 23. Ad quid in ipſa nocte, in qua Domini paſſio imminebat, tantum Sacramentum inſtituitur? Nocte illa, ut ipſe Dominus dixit: *Ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum*, Luc. 22. num. 31. [Luc. 22. *Vita & robur ab Euchariſtia.*] Tunc tota Diaboli poteſtas armabatur in Apoſtolos, ut eos eriperet è manu Chriſti, eorumque fidem, ac vitam ſpiritualem depopularetur ac pertineret: neceſſe ergo fuit, ut Euchariſtica refectione corroborarentur, ut illa cuſtodiantur, vivant, ac ſerventur. [Bernard.] D. Bernard. ſerm. 3. de Ramis palmarum. *Cæterum ante paſſionem*, ait, *affectuoſus Dominus refectionem ſuis curavit exhibere domeſticis, & in hoc quoque apparuit benignitas, & humanitas Salvatoris. Cum enim dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos, & dicebat: Deſiderio deſideravi hoc Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Oportebat enim. Expetierat eos Satanas, ut cribraret ſicut triticum: opus erat, prævenire refectionem.*

QUÆSTIO XXVI.

Quare Chriſtus Dominus in hoc ſermone Euchariſtico multoties de morte facit mentionem?

183. [*Fundamentum quæſtionis.*] PAſſim Chriſtus Dominus in hoc tanti Sacramenti ſermone mortis memoriam interponit. *Patres veſtri manducaverunt Manna, & mortui ſunt.* Et iterum: *Si quis manducaverit ex hoc pane, non morietur.* Et in præſenti: *Niſi biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, ſed mortem lucrabimini. Ad quid, dum ad Euchariſtiam exhortatur toties mors objicitur? Ut mortis memoria homines ad hoc Sacramentum diſponerentur, ac ſi illico eſſent morituri.

184. De agno paſchali præcipit Dominus: *Immolabit eum univerſa multitudo filiorum Iſraël ad veſperam*, Exod. 12. num. 6. [Exod. 12.] Cur non mane, vel meridie, qua hora victima offerebatur; ſed ſub veſperi? [Antonin. *Homo ad Euchariſtiã, ut moriturus, accedat.*] Perbelle D. Antoninus 1. part. tit. 14. §. 7. *Sumatur*, ait, *Euchariſticus Agnus ad veſperam. Signat, quod eum tanta devotione debet ſumere quis, & humilitate, ac ſi in veſperi ſuo, id eſt in fine vitæ ſuæ acciperet.*

185. Parens Elias pertæſus de itinere, ac vita, *Projecit ſe, & obdormivit ſub umbra juniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi; Surge, comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcineritius panis, & vas aquæ*, 3. Reg. 19. n. 5. [3.Reg. 19.] Cur modo cœleſti illo pane, qui ſacræ Euchariſtiæ typus erat recreatus? [*Mors ante oculos bona ad Euchariſtiam diſpoſitio.*] Cur non antea cum in conſpectu Achab ſe exhibet? Vel quando in monte Carmelo illuſtre ſacrificium peregit: Vel quando Sacerdotes Baal interfecit; ſed modo? Elias nunc *petivit animæ ſuæ, ut moreretur*; & de morte recogitans projecit ſe, & obdormivit. Cur enim mors eſt ante oculos, de illáque pertractat, is valde aptiſſimè diſponitur, ut tanti Sacramenti refectione particeps fiat.

186. Secundò. Toties mors nobis inculcatur, quia qui ad hoc Sacramentum volunt, accedere, debent ſe mundo, mundaniſque rebus tanquam mortuos dijudicare. De ſacra Euchariſtia agit Regius Vates, ut ſæpe dixi: *In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël: ibi Benjamin adoleſcentulus.* Antea autem Propheta promiſerat. *Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus in medio juvencularum tympaniſtriarum*, Pſalm. 67. n. 26. [Pſalm. 67.] Ad quid ad hanc celebritatem veniunt juvenculæ virgines cum tympanis? Cur non potius cum organo, vel in cymbalis bene ſonantibus, ſeu in voce tubæ; ad quid cum tympanis? D. Auguſt. D. Hieronym. [Auguſt. Hieron. *Ut mortui mundo ad Euchariſtiam accedamus.*] *Ideo autem tympaniſtriarum: quoniam mortuum eſt corpus ipſorum peccato.* Tympanum fit ex corio animalis demortui: illi enim ad celebritatem hujus menſæ vocantur, qui ſe habent tanquam mortuos mundo, ac illius concupiſcentiis, & vitiis.

187. Cùm Daniel Propheta eſſet detentus in lacu leonum, diſpoſuit Deus, ut Angelus in lacum ferret Prophetam Habacuc ferentem prandium quoddam. *Ipſe coxerat pulmentum, & intriverat panes in alveolo*, Daniel. 14 num. 32. [Dan. 14.] Cum pane, pulmento, ac carne parat Deus prandium Prophetæ, qui in valde rigida, ac auſtera pœnitentia in Regis palatio vivebat, non carnes, ſed tantum legumina tangens *Dentur nobis legumina ad veſcendum*, Daniel. 1. n. 12. [Dan. 1.] Si Deus vult Prophetam cibare, cur legumina non præparat, hoc enim ejus ſociis Sidrach, Miſach, & Abdenago ſervatur in prandium. Deinde menſa debet proportionari ſtatui; in extrema igitur miſeria voluntanti miſer ſit cibus. [*Diſponitur ad Euchariſtiam, non inter delicias, ſed inter mortis memorias.*] Quid ergo ſibi vult, quod Propheta in aula Regis panem, & carnes non attigit, & tamen in luxu ex illis menſa præparatur? Illa refectio, illeque panis ſacræ Euchariſtiæ refectionem, ac panem repræſentabat; & hujus divini epuli non ſit particeps homo inter mundi, ac palatii illecebras, & voluptates, ſed morte ante oculos obverſante, inter rugientes leones in teterrimo lacu poſitus.

Joan. 6. n. 56. Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.

VERSIONES.

Syriacus. Corpus enim meum verè eſt cibus.

Apollinaris in Catena Græca apud Corderum, Leontius & alii. Verè eſt cibus, verus eſt potus.

Paulin. Epiſt. 3. ad Sevirum. Caro enim mea verè cibus vitæ eſt.

EXPOSITIO XI.

188. CUm non ſolitum ſit, carnem hominis manducari, & ſanguinem ejus bibi; in præſenti reddit Dominus, ut notat Cajetanus, [Cajetan.] cauſam, cur ſupra dixiſſet, carnem ſuam eſſe manducandum, & ſanguinem bibendum, ut apertè indicat particula *enim*. Non poteſtate, ſed ratione cuncta Chriſtus diſponebat. Caro mea,

mea: Non dixit, Ego ſum cibus ſed caro mea, ſeu corpus meum. Sacramentum hoc inſtituebat, ut perpetuum memoriale ſuæ paſſionis, in qua ſanguis à corpore erat ſeparandus; & ideo, ut notavit D. Ambroſ. lib. 4. de fide cap. 5. & ſequuntur omnes Theologi, Sacramentum hoc ſub duplici ſpecie inſtituit: In illis enim ex vi verborum corpus, & ſanguis ſeparata ponuntur. *Vere eſt cibus*, ſeu, ut habet Græcus, *Verus eſt cibus. Verè*, id eſt non parabolicè, non ænigmaticè, non figuratè, ait ex Chryſoſtomo, Euthymius, ſed verè, propriè, & realiter, ut verba ſonant. De quo infra.

Ambroſ. Græcus. Chryſoſt. Euthym.

Quæstio XXVII.

Quare Chriſtus facit hic expreſſam mentionem de corpore, & ſanguine, non verò de anima, ac divinitate ſua?

189. IN hoc admirabili Sacramento, non ſolùm vere, & realiter eſt corpus, & ſanguis Chriſti, ſed etiam ejus anima, & divinitas, ut fides docet. Cur ergo in illo Chriſtus Dominus ſolùm commemorat carnem ſuam, ſanguinem ſuum, communis ſolutio eſt. Nam, ut docet Concilium Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 3. In hoc divino Sacramento ſub ſpecie panis continetur corpus Chriſti ex vi verborum, ſanguis verò, anima, & divinitas, ac tota Trinitas per concomitantiam verò ejus corpus, anima, & divinitas, ac tota Trinitas. Fecit autem Chriſtus Dominus expreſſam mentionem de corpore, & ſanguine, quia hæc ponuntur ex vi verborum, ac primaria intentione in Sacramento. Corpus ſub ſpecie panis, ſanguis ſub ſpecie vini. De quo infra quæſt. Secundò, & moràliter, Corpus; & ſanguinem expreſsè commemorat Chriſtus in hoc Sacramento; & tamen animam ſuam, divinitatem, ac totam Trinitatem, quæ in hoc myſterio nobis dantur, alto ſilentio premit; in quo magna ſua pietate conſulit gratis, & ingratis. Gratis, cum eis, quæ minora ſunt, proponuntur, magis eorum gratitudo relucet, ac reſplendet, cum erga illa minora tam aſtrictos, ac obligatos ſe exhibeant, & oſtendant. Conſulit etiam depravatis, ac ingratiſſimis, ne ſupremo rerum apice contempto, eorum iniquitates graviores, ac deformiores apparent. O magna divina pietas!

Trident. *Caro ex vi verborum ſub ſpecie panis, & ſanguis ſub ſpecie vini.* *Deus conſulit gratis & ingratis.*

190. Tertiò. Solùm de corpore, & ſanguine facit mentionem, tanquam magnificus, & excelſus princeps in ſuis donis, in quibus minora ſolet publicare, ac propalare; majora verò multo ſilentio involvere. Corpus, & ſanguinem ſuum, tanquam rem minorem in hoc magno opere Chriſtus dicit, & divulgat. Animam autem, & divinitatem, ut quid valde excellentius tacet, nulla de illis facta mentione. Æternus Pater loquens filio ſuo, humana carne induto, ait: *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, poſſeſſionem tuam terminos terræ*, Pſalm. 2. n. 8. Hæreditas Chriſti Domini ſolùm terminis terræ clauditur; ſolùm gentium dominatur finitur? Minimè ſanè, ut notat D. Aug. ſuper enim univerſum ordinem hunc viſibilem ſuperque univerſum gratiæ, & gloriæ principatum ſe extendit. *Ipſe eſt Rex gloriæ.* Ipſeque omnium Angelorum tenet dominationem, teſte Apoſtolo Paulo. *Et adorant eum omnes Angeli Dei*, ad Hebræos 1. n. 6. Unde ait D. Thomas in Pſalm. *Hæreditas tua. Ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Qua ergo conſequentia Æternus Pater publicam hæreditatis Unigeniti filii ſui faciens oſtentationem, ſolùm hunc ordinem viſibilem commemorat, *Gentes hæreditatem tuam, poſſeſſionem tuam terminos terræ?* Deus, ut manus natura, & eſſentia, in tradenda ampla hæreditate unigeniti filii ſui ſolùm quæ inferioris erant conditionis, ut terræ globus, ac univerſæ gentes, manifeſtat; altiora verò, quæ ad ordinem gratiæ, & gloriæ ſpectabant, prætermittit, & tacet.

Magnificus tacet majora, quæ dàt, minora, divulgat. Pſalm. 2. Auguſt. Ad Hebr. 1. D. Thom. *Pater quæ filio dat, minora dicit, majora tacet.*

Loquens Deus per Iſaiam 1. n. 19 de præmio ſuis Electis deſignato, ait: *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.* Publicationem faciens Deus donorum, quæ ſuis Electis ſunt reſervata, ſolùm bona terræ proponit; cum tamen ex ipſo Propheta dicat Apoſtolus 2. Cor. 12. n. 9. *Oculus non vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus, iis, qui diligunt illam.* Si ergo Deus tanta Electis ſuis diſpoſuit, ut ea nullus valeat intellectus inveſtigare; quomodo in eorum enarratione ſolùm bona viſibilia refert? Prudenter quidem Propheta, & Apoſtolus in divinis donis recenſendis, quæ excellentiora ſunt, utpote inviſibilia, recognoſcunt, & fatentur. At Deus, ut valde magnus potentia, & majeſtate, cum à ſe ſuis præparata exponit, ſolùm in medium minora producit, ſublimiora tacens, & prætermittens. Tertullianus de Reſurrectione carnis c. 26. Apud Iſaiam, inquit, *bona terræ edetis, bona carnis intelliguntur, quæ illam manet in magno Dei reformatam, & angelificatam, & conſecuturam, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit.* 191.

Iſai. 1. 2. Cor. 12. *Excelſus in donis minora dicit, gratus in his, quæ accipit, majora recognoſcit.* Tertull.

Ait Dominus: *Ecce ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo*, Apocal. 3. n. 20. Cœnam dicit, & æternam felicitatem intelligit, ut exponunt Andræas Cæſaræ Epiſcopus, Aretas, Primaſius, Ansbertus, & alii communiter. Sed quomodo permanentes delicias æternæ beatitudinis cœnam vocat, quæ brevi tranſivit, & parvo tempore durat? Deus, ut valde magnificus in ſuis donis, in illis pauca dicit, & refert, cum tamen multa majora, & excellentiora præbeat, & largiatur. 192.

Apoc. 3. Andreas. Aret. Primaſ. Ansbert. *Deus in donis inferiora dicit.*

Quæstio XXVIII.

Quare Chriſtus dicit, ſuam carnem verum eſſe cibum, cum humana caro valde ſit improportionata homini ad eſcam?

MEritò in præſenti eſt inquirendum: Quomodo dicat Chriſtus Dominus, quod caro ejus vere ſit cibus, & ſangui verè ſit potus, ſiquidem, ut rectè notat Theophyl. in c. 6. Joan. nil magis improportionatum eſt homini ad eſcam, quàm humana caro; hæc enim cibus eſt ferocium animantium. *Carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ*, Pſal. 78. n. 2. 193.

Ratio difficultatis. Theoph. Pſal. 78.

194. *In Euchariſtia omnium dulcedo, & ſapor.* Facilis tamen eſt ſolutio. Si humana caro inepta eſt homini ad cibum, ſiquidem tædium, ac horrorem generat; caro tamen Chriſti Sacramenta ſuper omnia homini maximè conveniens, & proportionata: in illa enim omnium ſapor ſuavitas, ac dulcedo invenitur; nam,ut rectè ait
Cyrillus. D.Cyrillus lib.4. in Joan. cap.23. *Si mel, cum naturaliter dulce ſit, ea dulcia facit, quibus immiſcetur: quanto magis vivifica Dei natura.*

195. Deut.33. Benedicens Moyſes tribubus Zabulon,& Iſſachar, ait illis: *inundationem maris quaſi lac ſugent*, Deut.33. n.19. Sed unde aquæ maris, quæ ſunt ſalſæ, & amaræ, eis fient ſuaves, & dulces veluti lac? Dixerat illis Propheta in eadem benedictione: *Immolabunt victimas juſtitiæ:*
Rupert. *Ex Euchariſtia ſuavitas omnis.* quod ad victimam Legis gratiæ refert Rupertus ibi. Et cum in illis ſacræ Euchariſtiæ typus, reluceret, inde omnis ſapor, ſuavitas, ac dulcedo in eos derivabatur, ac transfundebatur. Nil ſanè præjucundius, ac delectabilius, quàm caro, & ſanguis Chriſti. Pulchrè ait D. Cyprianus ſerm. de cœna Domini: *Quam dulciſſimus eſt*, ait, *Calix iſte, ubi ſanguinem ſugimus, & intra ipſa Redemptoris noſtri vulnera figimus linguam.*

196. Pſalm.83. *Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum*, Pſal.83. n.3. De ſacra Euchariſtia eſt ſermo, juxta multorum ſententiam; de cujus ſuavitate, ac exultatione facit mentionem in corde, & carne: nulla eſt enim pars hominis, ſive in anima ſive in corpore, quæ in hoc Sacramento non obtineat magnum oblectamentum. Præclarè Origenes homil. 1.Reg.*Singulis ſenſibus animi ſingula quæque Chriſtus efficitur; idcirco & verum lumen dicitur, ut habeant oculi animæ, quo illuminentur; idcirco & verbum, ut habeant aures, quod audiant; idcirco & panis vitæ, ut habeat guſtus, quod deguſtet; idcirco & unguentum, vel nardus appellatur, ut habeat odoratus animæ fragrantiam; idcirco & palpabilis, & manu tractabilis*, &c. Scilicet per ſpecies, vel
In Euchariſtia omnes ſenſus habent oblectamentum. in ſuis effectibus, ut dixi ſupra q.9. n.63.& 66. Nullus eſt ſenſus expers dulcedine hujus convivii in quo Chriſtus fit omnia ſingulis. Vide ſupra citata quæſt.9. n.64 65.& 66. de quo etiam ſupra quæſt.33.

QUÆSTIO XXIX.

Quare hic potius, quàm aliis in locis Chriſtus carnem, & ſanguinem dicit ſuum?

197. *Ratio difficultatis.* SÆpè Chriſtus Dominus in hoc ſermone carnem ſuam, ſanguinem ſuum dicit: *Caro mea verè eſt cibus; ſanguis meus verè eſt potus; Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem.* Cur hic tantoties repetit hoc verbum *meum, meum?* Et augetur difficultas ex triplici capite.

198. Primò. Chriſtus in Horto ſuum corpus intelligens carnem non dicit ſuam. Ait ſuis Apoſtolis: *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem*
Matth.26. Athanaſ. Beda. Haymon. *infirma*, Matth.26. n.41. De carne enim ſua ibi agebat juxta D.Athanaſium citat in 6. Synodo Generali Conſtantin. Act.4. in epiſtola Agathonis Papæ, Bedam in cap.14. Marci; Haymon in cap.26. Matth. Et tamen in præſenti ſermone frequenter eam ſuam appellat. *Caro mea*, &c. In Horto non dicit ſuam, vel quia ipſa caro, ſeu appetitus, ut natura eſt ac ſecundum portionem inferiorem, mortem recuſabat: *Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix*, &c. Vel quia ipſe tunc carnem ſuam retinebat, in ſuique poſſeſſione erat. At in Sacramento Altaris nobis ipſe dat ad manducandum carnem ſuam. Et magnifici ingenii eſt,id peculiariter ſuum dicere,quod aliis præbet, & elargitur. Vide ſupra cap.26. num.36. & 37. & tom.2. cap.20. n.29. 30. & 31. Vel tertiò, Hic carnem ſuam dicit, quam in hoc magno myſterio exhibebat; peculiariter Chriſtus Dominus inter univerſa Sacramentum Euchariſtiæ ſuum reputat. Vide ſupra cap.26. n.36. & 37. *Magnificus id reputet ſuum, quod dat.*

Secundò. Quomodo hic dicit carnem ſuam, ſanguinem ſuum; cum tamen in cruce, & paſſione ſanguinem non dicat ſuum. *Aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtimenta mea*, Iſai.63. n.3. Sermo eſt de ſanguine, quem eſſe Dominus Jeſus effudit in torculari ſuæ paſſionis, ut interpretantur ad hunc locum Divus Cyrillus, Rupertus, Tertull. lib.4. contra Marcion. cap.40. Divus Cyprian. lib.2. epiſt.3. Origenes tract.9. in Joan. Divus Auguſtinus homil.178. de Tempore. Cur ergo in paſſione non dicit ſanguinem ſuum; hic verò toties ſuum repetit? In paſſione ex alto conſilio ſuo ſanguis effundebatur, miniſtrante etiam, ac mortem machinante Judæorum odio. At in hoc Sacramento ſui eximii amoris miniſterio ſanguinem ſuum dat, ipſumque tunc magis reputat ſuum, ut ita dicam, quando ejus ſingularis amor totum negotiatur, ac præbet, & conficit. Orans Chriſtus Dominus in Horto dicebat: *Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*, Matth.26. n.39. Et tamen per Regium Prophetam ait ipſe Dominus: *Calix meus inebrians, quam præclarus eſt*, Pſalm 22. n.5. modo in Pſalm. *Calix meus*; in Horto *Calix iſte?* In Horto *Calix iſte*; calix paſſionis erat, ut eſt ſatis vulgare: *Calix* autem *meus* apud Davidem, calix ſacræ Euchariſtiæ denotabatur, ut interpretantur Divus Auguſtinus, noſter Incognitus, Gloſſa, & alii: calicem ergo paſſionis, ad quem ſanguine implendum etiam convenerat malitia Judæorum, non meum, ſed iſtum dicit Chriſtus. Calicem autem ſacræ Euchariſtiæ, quem tantum ejus divinus amor per ſe ſolum miniſtrabat (ipſe enim calicem accipiens in ſanctas, ac venerabiles manus ſuas, illum conſecravit, deditque Diſcipulis ſuis dicens, Accipite, & bibite ex eo omnes) hunc præclarum ſuum dicit. 199. Iſai.63. Cyrillus. Rupert. Tertull. Cyprian. Origenes. *Id ſuum dicit Chriſtus quod ejus amor miniſtrat.* Matth.26. Pſal.22. Anaſtaſ. Incognit. Gloſſa. *Chriſti amor ſolus nobis Euchariſtiã miniſtrat.*

Tertiò. Chriſtus Dominus in hoc Sacramento oſtendit divitias ſui eximii amoris, ut docet Tridentinum jam ſupra citatum. Quomodo hic repetit toties caro mea, ſanguis meus; cum tamen fervidus amator nil ſuum reputet, ſed omnia ſui eſſe dilecti recognoſcat, & fateatur. Unde apud citatum Iſaiæ locum 63. n.3. *Aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtem meam.* Quamvis enim in veritate ſanguis eſſet Chriſti; cum tamen homines diligeret; non ſuum, ſed eorum reputat ſanguinem. Quomodo ergo ipſe Dominus carnem, & ſanguinem, quæ nobis in Sacramento exhibet, toties ſua eſſe aſtruit, & repetit. 200. Iſai.63. *Difficultas dubii.*

Verum eſt, quod intimè diligens omnia ſua exiſtimat eſſe dilecti, præter id, quod in ſignum, ac pignus ſui amoris ſibi eligit, & aſſumit; hoc enim 201. *Euchariſtia ſignum, ac monumentum amoris Chriſti.*

enim ſui tantum, & non alterius eſſe vult. Cum autem Chriſtus Dominus inter univerſa, quæ eſt operatus, hoc admirabile myſterium in ſignum ſui amoris deſignaſſet, ac conſtituiſſet, hoc inter cætera omnia ſuum eſſe, aſſeverat, ad nullúmque aliud, illud referri patiatur.

202. Cant. 2. Hebr. Recenſens Juſti anima Dei favores erga ſe, ait: *Introduxit me Rex in cellam vinariam*, Cant. 2. n. 4. Quæ verba ſic legit Hebræus. *Introduxit me Rex in cellam vinariam, poſuit vexillum ejus ſuper me amor.* Cum Sponſa fuiſſet introducta in cellam vinariam, ſtatim ſui dilecti amor poſuit ſuum vexillum ſuper illam? Quid eſt hæc cella vinaria? Quidnam hoc vexillum? Cum Sponſa ingrederetur in cellam vinariam, ad menſam communionis corporis, & ſanguinis Chriſti fuit admiſſa, ut exponunt D. Gregorius Nyſſenus homil. 4. Philo Carpatius: idem extitit, quod Sponſa tanti convivii particeps facta eſſet, ac quod Chriſti amor in ea conſtituiſſet ſuum vexillum, ſignum, ac monumentum. Ait Iſaias 19. n. 19. *In die illa erit altare in medio terræ Ægypti, & erit in ſignum, & in teſtimonium Domino exercituum.* Ad Chriſti tempus elevavit Propheta oculos, teſte D. Cyrillo, D. Thoma; cum vidiſſet altare, in quo corpus Chriſti celebratur, ſtatim ipſum vidit in ſignum, & teſtimonium divini ſui erga nos amoris.

Nyſſen. Carpat. Iſai. 19. *Euchariſtia ſignum Chriſti amoris.*

203. Matth. 26. Inſtituens Chriſtus Dominus hoc admirabile Sacramentum, ait: *Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti*, Matth. 26. n. 28. Quonam pacto ſanguinem ſuum novum teſtamentum appellat difficultas eſt: nam teſtamentum juxta humanas leges dicit ultimam diſpoſitionem voluntatis; & tamen hoc Sacramentum non fuit ultima diſpoſitio voluntatis Chriſti; multa enim poſt ejus inſtitutionem ordinavit, atque ſancivit in altò ſermonis Cœnaculo habito, in ſuæque ſacratiſſimæ paſſionis diſcurſu: quomodo ergo teſtamentum dicitur? Divus Chryſoſtomus apud D. Thomam in Catena Teſtamentum hoc erit vobis veluti *memoriale*; unde præcepit: *Hoc facite in meam commemorationem*: Teſtamentum hoc peculiare habet, quod quamvis teſtator omnia ſua dividat, ac relinquat, teſtamentum tamen valde peculiariter ſibi ſervat, & reſervat, tanquam ſignum ſuæ voluntatis, ac affectus. Alta ergo Myſteria expoſita, ac manifeſtata in ſermone Cœnæ, ac in ſua ſacratiſſima Paſſione non dicantur teſtamentum, ſed hoc tantum nomen attribuitur huic Sacramento; hoc enim inter univerſa ſua mirabilia elegit, ut eſſet ſignum, memoriale, ac monumentum ſuæ voluntatis, ſui amoris, ac effectus erga hominum vitam atque ſalutem.

Chryſoſt. *Euchariſtia memoriale, & ſignum amoris Chriſti.*

Quæstio XXX.

Quare Chriſtus Dominus ordinaverit, quod in Sacramento poneretur ex vi verborum caro, & ſanguis?

204. Ambroſ. Euthym. D. Thom. Bonavent. In præſenti, ut rectè obſervant, S. Ambroſius, Euthymius, D. Thomas, D. Bonaventura, ait Chriſtus: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus*: Quia ex vi verborum, ſeu primaria intentione caro ponitur ſub ſpecie panis, & ſanguis ſub ſpecie vini. De anima autem non fit hic expreſſa mentio, quia ipſa, non ex vi verborum, ſed per concomitantiam ponitur. Sed cur non ordinaverit Chriſtus, ut anima etiam poneretur ex vi verborum? Multas de hac re rationes Theologis relinquo. Ad noſtram ſententiam in præſenti explicandam.

Notandum ex communi placito Philoſophorum, quod quantum una res habet unitatis, tantum & perfectionis vendicat; quanto enim res in ſe magis eſt una, tantò magis perfecta eſt. Unde ait D. Bernardus lib. 5. de conſideratione c. 7. quod Deus tam unus eſt ſuper omnia alia, ut de eo proferat: *Si dici poſſit, uniſſimus eſt.* Et lib. 2. de conſideratione dixerat: *Si Pater, Filius, & Spiritus ſanctus unum non eſſet*, ſcilicet in natura, *Deus non eſſet*, Cum illis divinis perſonis, unitas, ac ſimplicitas, perfectionis apex deeſſet. 205.

Perfectio rei unitas. Bernard.

Cum hoc tamen cohæret, quod quamvis univerſa, quæ Deus condidit, ſint perfecta: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*, Geneſ. 1. n. 32. Tamen in illis paſſus eſt aliquam diviſibilitatem, ac ſeparationem. In ordine naturali contemplare hanc univerſi molem tanto ordine diſpoſitam, tanta varietate exornatam. Tamen, *Tota mundi machina diſſolvetur.* Conjice oculos ad ipſos cœleſtes globos fulgentibus ſtellis condecoratos; tamen *Igni reſervati in diem judicii*, 2 Petri 3. n. 7. *Et ſtellæ cadent de cœlo*, Matth. 24. n. 29. 206. Geneſ. 1. 2. Petr. 3. Matth. 24.

Eleva mentem ad myſteria gratiæ, & invenies in illo altiſſimo incarnationis myſterio, etiam pro aliquo brevi tempore interveniſſe aliquam ſeparationem. Deus in hoc magno arcano principaliter, ac ex primaria intentione intendit, ſibi naturam humanam uniri, fierique hominem. Tamen, ut docent Theologi cum D. Thoma 3. part. quæſt. 50. art. 4. & ibi Cajetan. Suarius diſput. 37. ſect. 2. quamvis ſemper perduraverit unio facta inter Verbum, & partes, ſcilicet animam, & corpus, & ſanguinem; unio autem facta inter Verbum, & humanitatem pro triduo mortis deſiit eſſe. Et ratio eſt manifeſta; quia de eſſentia humanitatis eſt unio animæ, & corporis: atqui per Chriſti mortem corrupta eſt unio: ergo & tunc deſiit humanitas, ac proinde per deſitionem unius extremi extincta eſt unio ad illum, ut rectè obſervant Theologi ex Durando in 3. diſt. 21. q. 1. Unde inferunt citati Theologi, quod pro triduo mortis hæc propoſitio non erat vera, *Deus eſt homo*, quia pro illo triduo Chriſtus non erat homo, ut obſervat citatus D. Thomas. 207.

D. Thom. Cajetan. Suarez. *Pro triduo mortis non fuit humanitas.* Durand.

Voluit tamen Deus unum opus facere Euchariſtiæ ſcilicet Sacramentum, talique ordine, ac diſpoſitione illud ordinare, ut in eo nulla interveniret disjunctio, aut ſeparatio; ut ex ejus magna unitate, illius excellentem perfectionem colligeremus. Inſtituit Dominus, ut corpus ponatur ex vi verborum, anima autem per concomitantiam. Cur unum ex vi verborum, ac primaria intentione; altera per concomitantiam? Communis eſt Theologorum doctrina, corpus Chriſti Sacramentum dependere à corpore naturali. Unde inferunt, quod ſi tempore Paſſionis hoſtia conſecrata eſſet, in cœnaculo verbi gratia, tunc, cum corpus naturale mortem ſubiret, etiam corpus ſub Sacramento moreretur. Et ſi pro triduo mortis fieret Sacramentum, cum corpus naturale eſſet ab anima ſeparatum 208.

Summa perfectio Sacramenti Euchariſtiæ.

ratum, tunc ſolum in Sacramento poneretur corpus, & non anima. Alto ergo conſilio Dei Sapientia tali modo hoc divinum Sacramentum ordinavit, ut ex vi verborum, ac primaria intentione ſub ſpeciebus panis poneretur corpus, & non anima, ut in eo, quod erat ex vi verborum, ac primaria intentione in hoc Sacramento, nulla unquam disjunctio, ac diviſio fieret, ſed ſumma unitas, & inſeparabilitas ſemper daretur, ut ex ſumma unione illius ſummam, ac per excellentem perfectionem deprehenderemus. Si enim ex unione perfectio demonſtratur, agnita magna hujus myſterii unione, magna illius agnoſcitur perfectio, ſiquidem ubi unitas ibi perfectio.

209. Hacque de cauſa multum ſemper invigilavit Dei providentia; ut in his, quæ ad hoc Sacramentum ſpectabant, nulla unquam fieret diviſio, aut ſeparatio. (Exod. 12.) Præcepit Deus filiis Iſraël, Exod. 12. n. 46. quod Agnum Paſchalem Chriſti Domini typum comederent, *nec os illius confringetis.* Quod adimpletum eſt in corpore Chriſti mortuo, ut obſervat Joannes cap. 19. n. 39. (Joan. 19.) Dei conſilio decretum eſt, ut anima ſepararetur à corpore; ſanguis à venis, & ipſa ſacratiſſima caro multis ſciſſuris, ac vulneribus aperta eſſet: cur noluit permittere, ut os ejus frangeretur? Certum eſt apud Philoſophos, quod ratio formalis corporis præter carnem dicit oſſa inter ſe connexa, & diſpoſita. Unde docent multi Theologi cum Ægidio Coninch. (Coninch.) de Sacrament. q. 78. art. 2. dub. 3. n. 38. quod ſi Sacerdos dicat: *Hæc eſt caro mea:* non efficiet Sacramentum, quod caro in rigore minus ſignificat, quam corpus, quod etiam oſſa complectitur. (*Chriſtus voluit, ut in Sacramento poneretur corpus integrum, & perfectum.*) Patitur Chriſtus, ut cætera omnia, ſupra numerata, aliquam habeant diviſionem; non tamen vult admittere fractionem in ſuis oſſibus; quæ ad rationem corporis ſpectabant, ne ſi pro triduo mortis conſecraretur corpus in altaris myſterio, cum diviſione, ac mutilatione aliqua poneretur. Decrevit ergo, ut corpus ſuum naturale ſemper eſſet integrum, & ſalvum, ut ea quæ Euchariſtiæ Sacramentum ſpectabant, ſemper eſſent integra, & indiviſa. (Alb. Magn.) Albertus Magnus. *Oſſa Chriſti,* ait, *Eccleſiæ fortiora Sacramenta ſignant, quæ integra ſunt ſervanda.*

210. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem,* Pſal. 15. n. 10. (Pſalm. 15.) *Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem,* Pſal. 29. n. 10. (Pſalm. 29.) Juxta noſtrum Incognitum, D. Thom. Brun. ac alias (Incognit. D. Thom. Bruno.) Chriſti orationes ſunt ad Patrem, ne corpus ſuum in corruptionem abeat, in cineresque redigatur. (*Quare Chriſtus poſtulat ne ſuum corpus corrumpatur.*) Valde ponderandum, quod Chriſtus Dominus ferventiſſimo amore corpus ſuum pro nobis tradidit multis opprobriis, injuriis, ac ut flagellis cæderetur; manus, ac pedes, ut clavis transfigerentur, lancea ut latus aperiretur; caput ut eſſet ſpinis coronatum, tandem ipſe Dominus in cruce vitam exhalavit: & tamen valde efficaciter clamat, & rogat vicibus multiplicatis, ne corpus ſuum in cineres convertatur.

211. Pro ſolutione ſupponendum eſt, ut jam dixi ex communi placito Theologorum, præſentiam Sacramentalem corporis Chriſti dependere ab illius præſentia naturali, ſive hæc dependentia ſit veluti intrinſeca, ſive ex inſtitutione divina, ut diſputant Theologi, (Scot. Soto. Ledeſm. Cajet. Suarius.) Scotus in 4. diſt. 10. q. 4. Soto quæſt. 1. art. 2. Ledeſma quæſt. 14. art. 5. Cajetan. 3. part. q. 76. art. 2. Suarius tom. 3. ad 3. part. diſp. 48. ſect. 2. §. *Dico primo.* Potuit enim Deus ordinare, ut corpus Chriſti naturale tanquam inſtrumentum concurreret ad reproductionem, & conſervationem ejuſdem corporis ſub Sacramento. Unde inferunt citati Theologi, quod ſi corpus Chriſti, naturale per Dei potentiam corrumperetur, tunc deſineret eſſe in Sacramento; & ſi pro tali tempore fieret conſecratio, tunc non daretur Sacramentum, nec corpus ſub ſpeciebus panis poneretur. Orat Chriſtus Patrem: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Ardentiſſimo amore tradidit Salvator corpus ſuum opprobriis, flagellis, clavis, lanceæ ac ſpinis: non tamen pati vult, ut corpus ſuum deſcendat in corruptionem. Et quare? Satis probabiliter dicam. Ne ad illud deveniatur, ut corpus deſinat eſſe ſub Sacramento Altaris. Adeo hoc magnum Sacramentum eſt illi in corde; adeo in eo complacet, ut libenter ſuſtineat flagella, & clavos; tamen pro brevi tempore ferre non poteſt, ut corpus ſuum deſit in Sacramento Altaris, in eoque aliqua fiat, aut diviſio aut ſeparatio. (*Non vult Chriſtus ut corpus ſuum aliquando deſit in Sacramento Altaris.*)

Quæstio XXXI.

Quare Chriſtus inſtituit hoc Sacramentum in ratione ſacrificii, ut ipſe eſſet repræſentatione mortuus, cum in realitate ſit vivus?

In præſenti ait Chriſtus Dominus. *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* 212.
Cum tamen ipſe ſimul cum ſuo corpore nobis præbeat ſuum ſanguinem per concomitantiam. Tamen ex primaria intentione, ac ex vi verborum corpus ſub ſpeciebus panis ponitur ſeparatum à ſanguine, ſicut & ipſe ſanguis ex vi verborum ſub ſpeciebus vini ſeparatus à corpore. (*Ratio ſacrificii in hoc Sacramento.*) Cujus rei rationem reddunt Theologi, quia voluit Sacramentum inſtituere in ſuæ mortis repræſentationem. *Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis,* 1. Cor. 11. n. 26. (1. Cor. 11.) Ac proinde in ratione ſacrificii, quod conſiſtit in eo, quod corpus, & ſanguis, quantum eſt ex vi verborum, ſeparatim ponuntur, cum enim ſanguis ſeparatur à corpore, ſtatim mors intervenit.

Ad quod reſpondet Cluniacenſis, epiſt. contra Patrem Bruſian, ſic dicens: 213. (Cluniac.) *Quare mortem Domini? Quare non ſimiliter dixiſti, ô Apoſtole, Incarnationem Domini, Nativitatem, vel quod majus videretur, Reſurrectionem Domini: Quare illa, quæ, glorioſa videntur, dimiſiſti; & quod erat ignominioſius elegiſti? Ut oſtenderem,* inquit, *iſtud opus ejus præponderare omnibus operibus ejus.* Mortem potius, quàm alia facinora ſua elegit Dominus; ut hoc opere memoriali repræſentetur Chriſto nos ſummè diligenti mors ſuper omnia glorioſa. (*Amanti nil glorioſius, quàm vitam dare.*) *Iſtud opus ejus præponderare omnibus operibus ejus.* Et ideo ad commemorationem ſuæ mortis in ratione ſacrificii Sacramentum inſtituit.

Nunc maximè ad noſtram quæſtionem: cur 214.
ſic Chriſtus Dominus ordinaverit hoc magnum myſterium, quod cum poneretur repræſentatione mortuus, realitate eſſet vivus? Si Dominus realitate eſt vivus, cur etiam vivus non repræſentatur cum apud Deum valde abominabile ſit aliquid

aliud

Chriſtus Sacramento dat nobis omnia ſua. aliud apparere præterid, quod eſt. Si ergo Chriſtus Dominus ponitur re vera vivus, cur cum expreſſione mortui? Divinæ Sapientiæ extitit admirabile inventum. Divinus amor Chriſto Domino dedit vitam, & mortem. Vitam, ut nos doceret; mortem, ut nos redimeret. Si Chriſtus Dominus in Sacramento poneretur realitate, ac repræſentatione vivus; non omnia ſua nobis relinqueret, ſiquidem mortem non donaret. Si autem mortuus realitate, ac repræſentatione reproduceretur, non omnia ſua nobis concederet, ſiquidem vitam non exhiberet. Quod autem ſub ſpeciebus ſimul vivus, & mortuus realitate conſtitueretur, impoſſibile erat. Diſpoſuit ergo Dei Sapientia, ut eſſet vivus cum repræſentatione mortui, ut omnia ſua, tam vitam, quam mortem nobis largiretur, nihilque in eo eſſet, quod multa cum liberalitate nobis non dediſſet, ac reliquiſſet in ſuo hoc Sacramento.

215. Hieron. Theodor. Iſai.33. Cum Iſaias Propheta conſideraſſet divitias Eccleſiæ catholicæ, juxta Divum Hieronymum, Theodoretum, & alios, ait cap.33. n.20. *Videbunt oculi tui Jeruſalem habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit; quia ſolummodo ibi magnificus eſt Dominus noſter.* Inter has Eccleſiæ opulentias conſiderat Propheta Euchariſtiæ Sacramentum, ut jam ſupra notavi, de eoque ait: *Solummodo ibi magnificus eſt Dominus noſter.* Seu, ut explicat Cardinalis Hugo, *ſolummodo ſecundum magnificentiam.* Multam difficultatem præſens hic textus importat: nam ſi ad principia noſtræ fidei, ac veræ Theologiæ recurramus, facile inveniemus, quod Deus per attributum ſuæ Immenſitatis eſt in omni loco, quem replet: per potentiam in omni re, quam conſervat; per gratiam in anima juſti; per claram ſui notitiam, quam ſuis Electis communicat, in Beatitudine. Quomodo ergo ait Propheta, quod in hoc Sacramento, *ſolummodo magnificus eſt Dominus noſter*, ſeu, *ſecundum ſuam magnificentiam:* In aliis rebus adeſt Deus manifeſtans unum, vel aliqua ſua attributa, verbi gratia ſuam immenſitatem, potentiam, vel ſcientiam, cujus participes fiunt ejus Electi per beatitudinem. At vero declarans, ac manifeſtans omnia ſua attributa, omniaque ſua magnalia, ſuam potentiam, ſuam ſcientiam, ſuum amorem, ſuam bonitatem, miſericordiam, & juſtitiam ſolummodo in hoc magno ſuo Sacramento. Expende loquendi modum, magnificus enim hic dicitur abſolutè. Quando Iſraël ab Ægypto liberavit,

Hugo. Chriſtus in Euchariſtia oſtendit omnem ſuam maieſtatem & attributa.

Exod.15. cantatur à Moyſe *magnificus in ſanctitate*, Exod. 15. n.11. hoc eſt magnificus in certo ordine, in certo genere, *in Sanctitate.* At abſolutè in omni genere, in omnique gradu, ac conſideratione, ſolummodo magnificus in hoc Sacramento celebratur.

216. Iſaiæ 45. Iren. Sanch. Cornel. In hac proportione interpretandus venit alius locus ejuſdem Iſaiæ 45. n.14. ubi Propheta, juxta D. Irenæum, Sanchez, Cornelium, & alios: loquens cum illa ſacra hoſtia conſecrata, ait: *Tantum in te eſt Deus, non eſt Deus abſque te; verè tu es Deus abſconditus.* Multa difficultate involvitur locus, quod in hoc Sacramento dicatur Chriſtus Dominus Deus abſconditus, benè intelligitur; occultatur enim ſub ſpeciebus conſecratis. Sed quomodo dici poteſt, *Tantum in te eſt Deus*, cum Deus ſit in omni loco, ut ſupra explicavi. Et augetur difficultas ex ſubſequentibus. *Non eſt Deus abſque te.* Antequam hoc Sacramentum inſtitueretur, forſitan non erat Deus? Planum & evidens eſt quod ab omni æternitate Deus eſt exiſtens cum omni ſua magnitudine amplitudine, ac naturæ eminentia, ut modo poſſidet abſque ulla mutatione vel viciſſitudinis adumbratione. Quid ergo eſt quod dicitur: *non eſt Deus abſque te?* Alto conſilio ſic dicitur: *Non eſt Deus abſque te:* ſcilicet tam magnus Dominus Deus noſter in nobis, ut in Sacramento. Deus principium ſine principio omnium ſæculorum eſt. At ipſe Deus ita hominibus manifeſtans, ac declarans ſuam bonitatem, excellentiam, potentiam, ſcientiam, ac mortem, *Non eſt abſque te*, abſque hoc divino Sacramento. In hoc enim admirabili myſterio facit Deus oſtentationem, ac publicationem omnium ſuorum attributorum, ut in nullo alio opere tam magnus, & excellens, ac magnificus oſtendatur, ut in illius comparatione cætera Dei opera abeant in oblivionem.

In Euchariſtia oſtenſio divinorum attributorum.

Beneficiorum Dei ſcribens catalogum Regius Vates, quaſi ad illius finem perveniens, ſic ſubdit: *Calix meus inebrians quàm præclarus eſt*, Pſal.22. n.5. Quidam magnum eſt hoc, quod de calice Domini decantatur, quod inebriari, ſeu à mente alienari faciat? Qui mentis compos non eſt, in oblivionem tranſmittit omnia, quorum memoriam tenebat. D. Auguſt. *Poculum tuum inebrians*, ait, *eſt poculum tuum oblivionem præſtans priorum.* Ac ſi diceret, Calix tuus adeò eſt præclarus, ut præ illius excellentia in aliorum operum, magnalium oblivionem abeam ſuavitate guſtus illius nihil alterius recordor. 217. Pſal.22.

Auguſt. Ad præſentiam Euchariſtiæ alia magnalia in oblivionem abeunt.

Pro magis confirmanda, & ſtabilienda hac veritate: Quæro, in quonam opere Deus magis manifeſtavit ſuam magnitudinem, ac amplitudinem, quàm in illa admirabili intentione, qua in cruce exaltatus pro nobis vitam exhalavit? Sed multo magis ſeſe ipſa ejus magnificentia declaravit, & oſtentavit in divino Sacramento Altaris. Apparuit Deus Abrahamo, eique Patriarcha præparavit, obtulitque convivium, cum vitulo tenerrimo, pane & lacte, Geneſ.18. n.7. Tunc Dei liberalitas largiſſimè tot, & tam magna beneficia contulit in Abrahamum, ut nunquam ſimilia fuerint conceſſa: De additiſſimo Trinitatis myſterio ei notitiam dedit; unde dicitur quod Abrahamus, *Tres vidit, & unum adoravit.* Filium ex Sara cum magna poſteritate ei promiſit, ut communiter Interpretes explicant; *Habebit filium Sara uxor tua.* Admirabiléque Incarnationis myſterium eſt ei pollicitus: *Benedicendæ ſunt in illo omnes nationes terræ.* Eumque ſuum familiarem veluti à conſiliis conſtituit, ut explicant Chryſoſtomus, Lippomanus, Abulenſis, & alii: *Num celare potero Abraham, quæ geſturus ſuum?* Poſtea verò ex Dei mandato obtulit ipſe Patriarcha filium ſuum in holocauſtum, opus valde rarum, quod quamvis quotidie maximè laudetur, nunquam ſatis pro dignitate. Eique promiſſiones factæ repetuntur, ac confirmantur. Promittitur numeroſa proles in Iſaac, ac Incarnationis myſterium: *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes*, Geneſ.22. n.18. Abſque dubio præclarius eſt, & excellentius opus; quo Abrahamus voluit offerre filium ſuum in ſacrificium, quam quod convivio Deum hoſpitio recepit. Cur ergo merces non proportionatur operi? Cur ob convivium majoribus afficitur donis? 218. Geneſ.18. Chryſoſt. Lyppom. Abulenſ. Geneſ.22.

Vitulus

Vitulus ille, appoſitus in menſa Chriſtum Dominum in Sacramento Altaris præfigurabat, ut docent D. Ambroſius lib. 1. de Abrahamo cap. 5. Interlinealis, Rabbanus, & alii, Iſaac verò in ſacrificio. Chriſtum Dominum in ara Crucis adumbrabat, ut docet D. Auguſtinus, D. Ambroſius, D. Hieronymus, Eucherius, & alii communiter. Et liberalitate major, & donis profuſior ſeſe Deus declaravit, ac manifeſtavit ad repræſentationem corporis Chriſti in Sacramento Altaris, quàm ad ejuſdem corporis typum in patibulo crucis pendentis.

Ambroſ. Int. lin. Rabban. Ambroſ. Hieron.

Liberalior Deus ad repræſentationem corporis Chriſti in Sacramento, quàm in ara Crucis.

219\. Ad calcem hujus quæſtionis quæres: cur Chriſtus decreverit; ut ipſe eſſet potius vivus in Sacramento Altaris, & repræſentatione mortuus; quàm realitate mortuus, & repræſentatione vivus? Ad quod Reſpondeo. Prævidit Chriſtus ſua ſapientia, ut Deus, quod quamvis ipſe in realitate amplexurus eſſet mortem; repræſentatione tamen in horto eam erat ſecundùm portionem inferiorem recuſaturus: *Pater, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte*, Matth. 26. n. 39. Antequam ergo Chriſtus in Horto pro declinanda morte repræſentata Patrem exoraſſet, prius ipſe in cœnaculo ſub mortis repræſentatione ſe nobis dedit in Sacramento: tales enim ſunt divini amoris exceſſus.

Matth. 26. *Exceſſus divini amoris.*

QUÆSTIO XXXII.

Quare Chriſtus ordinaverit, ut ſacrificium Legis Gratiæ eſſet Corpus, & Sanguis ejus in Sacramento Altaris?

220\. AIt Chriſtus: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus*: Quia ex vi verborum caro ponitur ſeparata à ſanguine; & ſanguis à carne; in quo vera ratio ſacrificii conſiſtit, ut explicavi ſuperiori quæſt. in initio. Quod ſacrificium Chriſtus Dominus permanere in ſua Eccleſia, ac Lege Gratiæ ordinavit, quo Deus maximè ſuam Eccleſiam, ac noſtram Catholicam religionem nobilitavit, ac ſublimavit ſuper omnes alias quaſcumque leges, ac religiones, ita ut nunquam ulla alia daretur, vel dari poſſit noſtræ Eccleſiæ Catholicæ nobilitate æqualis. Quod hoc diſcurſu oſtendo.

221\. Omnis religio, ſive vera, ſive falſa ſemper extitit enixa ac ſtabilita aliquo ſacrificio, tanquam ſigno proteſtativo recognitionis majeſtatis, ac excellentiæ divinæ; à quo ſacrificio tanquam principaliori actu ſuam auctoritatem omnis religio ſibi ſemper vendicavit. Immò in hominibus viatoribus ordinatis ad finem ſupernaturalem, ſaltem ordinariè loquendo, ut à quæſtionibus abſtrahamus, non poteſt eſſe aliqua lex, ut docent Theol. 1. 2. q. 102. art. 3. & 3. p. q. 25. art. 1. abſque aliquo ſigno externo proteſtativo, quo illi homines Dei eminentiam recognoſcant, & fateantur.

Omnis Religio habet ſignum proteſtativum Dei.

222\. Hoc autem ſignum omni lege ſemper fuit ſacrificium ut docet D. Auguſtinus lib. 1. contra Adverſar. Leg. & Prophetar. cap. 18. & epiſt. 49. In Lege naturali ab exordio mundi invenimus ſacrificia incepta in Abel, quæ deinde deducta, & continuata ſunt per antiquos Patriarchas Noë, Abraham, Iſaac, & Jacob. In Lege ſcripta tot, & tanta ſunt ſacrificia, ut de eorum differentiis, ac cæremoniis unus integer liber detur in ſcriptura, Leviticus nempe. Si ad Idololatras, ac Gentiles oculos conciliamus, invenimus, eos multis, & variis ſacrificiis repletos, & abundantes. Et adeo congenitum eſt legi ſacrificium, ut Apoſtolus Paulus profundè diſſerens circa leges, ut oſtenderet, ſacrificium Legis veteris eſſe extinctum, ad hoc formavit argumentum ex extincto ſacerdotio, & lege. *Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, ut & Legis tranſlatio fiat*, ad Heb. 7. num. 12. Expende illud: *Neceſſe eſt* quod dicit veluti conſequentiam neceſſariam, adeo enim intrinſecum, & connaturale eſt unicuique legi ſuum ſacrificium, & ſacerdotium; nam ſacerdotium ordinatur ad ſacrificium, Lex autem ad ſacrificium, & ſacerdotium, tanquam ad ſuum principalem, actum, quem reſpicit tradendo, præcepta, & cæremonias circa ſuum ſacrificium, & ſacerdotium. Et in hoc ſenſu explicant locum Apoſtoli, Divus Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Cornelius à Lapide. *Neceſſe eſt, ut tranſlato ſacerdotio, & Legis tranſlatio fiat.*

Auguſt. *Per omnes leges fuere ſacrificia in cultum Dei.*

Ad Hebr. 7.

Chryſoſt. Theod. Theoph.

223\. Hoc jacto fundamento, ſic noſtrum aſſertum facile, & demonſtro, & comprobo. Omni Religio, omnis lex enititur in ſacrificio ſibi proprio, ab eóque, ut principaliori actu ſumit ſuam nobilitatem, ac decorem: Atqui proprium, & peculiare ſacrificium Legis Evangelicæ eſt, Sacramentum Altaris: Ergo ſicut non eſt dabile illuſtrius, ac excellentius ſacrificium in ſubſtantia, ac entitate, quàm illud quod conſtat ex carne, & ſanguine Jeſu Chriſti veri Dei, & hominis; ſic etiam nec eſt dabilis illuſtrior, ac excellentior Eccleſia, quam noſtra Eccleſia Militans, ac lex Evangelica. Proindéque unum ex motivis, ob quod Chriſtus Dominus decrevit inſtituere hoc Sacramento in ratione ſacrificii, extitit ſublimatio, ac exaltatio Eccleſiæ noſtræ in tantum apicem, & verticem.

Lex Evangelica ſuperior ac ſublimior omni alia lege.

224\. Iterum redeo ad locum Iſaiæ 33. n. 20. ſuperiori quæſt. citatum. *Viderunt oculi tui Jeruſalem habitationem opulentam, quia ibi ſolummodo magnificus eſt Dominus noſter.* Qui locus intelligitur de Eccleſia Militante, in qua Deus adeſt in Sacramento Altaris. Noſtram ſanctam Eccleſiam dicit Propheta *habitationem opulentam.* Cur ſaltem metaphoris, & figuris ejus opulentiam non explicat, ſicut Joannes divitias cœleſtis Jeruſalem nobis propoſuit Apoc. 21. à n. 11. dicens, quod lux ejus erat ſicut cryſtallum, planteæ ex auro mundiſſimo, murorum ſtructura ex lapide jaſpide; murorum fundamenta ex omni lapide pretioſo ornata; civitatis portæ ex margaritis compoſitæ. Cur ergo etiam opulentia noſtræ civitatis noſtræque Eccleſiæ Militantis, auro, vel argento non exprimitur, ac ſignificatur? Divitiæ; ac ubertates, quas Eccleſia cœleſtis ſibi vendicat ex Chriſti glorificati præſentia, aliquantulum ex hujuſmodi combinationibus ab auro, vel lapide pretioſo deſumptis donotari valent. At decorem, celſitudinem, ac pinguedinem, quam noſtra Eccleſia Militans ex Chriſto Sacramento participat, nullæ figuræ, nullæ metaphoræ, nulluſque dicendi modus exprimere, ac declarare poſſent. Vide infra n. 279.

Iſai. 33.

Apocal. 21. *Divitiæ gloriæ etſi valeant explicari, non verò, quia in Sacramento.*

225\. Sæpè Scriptura facit mentionem de adoratione, quam Angeli exhibent Chriſto Domino in cœlorum regno. *Adorate eum omnes Angeli ejus*, Pſal. 96. n. 8. & Paulus ad Hebr. 1. n. 6. ait, *Adorent eum*

Pſalm. 96. Ad Hebr. 1.

Iſai.6. *eum omnes Angeli ejus*, Iſaias 6.n.3. vidit Deum inter Seraphim, qui Dominum ipſum laudabant.
Daniel.7. Et apud Danielem 7. n.10. multa millia Angelorum adſtabant ante thronum. At Joannes frequenter vidit in ſua Apocalypſi, quod ante Agnum tanquam occiſum: *Procidebant viginti quatuor ſeniores, & adorabant viventem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum dicentes: Sedenti in throno benedictio, &*
Apoc.4. 5. 7.11.& 19. *honor, & gloria*, Apoc.4.n.10. Et ceciderunt in facies ſuas, cap.5. n.14. & 7. n.11.& 12.n.16. & 19. n.4. Cur Angeli adorant, laudant, & adſtant: at ſeniores in Apocalypſi non ſolum adorant, laudant, & adſtant ante thronum, ſed inſuper cadentes in facies ſuas procidunt mittentes coronas ſuas? Angeli adorabant, ac laudabant, Chriſtum regnantem in gloria, ſeu in Eccleſia Triumphante. At viginti quatuor ſeniores venerabantur Chriſtum Dominum Agnum tanquam occiſum in Sacramento Altaris inter Miſſarum ſolemnia in noſtra Eccleſia Militante,
Alcaſar. ut interpretatur Alcaſar ad citatum cap.4. Apoc. Seniores *procidebant*, ait, *divinum cultum repræſentantes, quem Chriſtiani Sacerdotes in Miſſarum celebritate Deo deferunt*. Adoratio, ut
D.Thom. docent Theologi cum D.Thom. 3.part. q.25. art.1.& 2. oritur in nobis ex excellentia, ac auctoritate recognita in objecto: Seniores pleni ſpiritu ſapientiæ, intelligentiæ, non ſolum
Profundior cultus datur Chriſto in Euchariſtia, quam in throno majeſtatis. Chriſtum Dominum adorant in Sacramento Altaris, ut Angeli in gloria; ſed etiam profundiori, ac ſubmiſſiori cultus actu ipſum venerantur cadentes in facies ſuas, veluti præclariorem clementiam, ac majeſtatem in eo ſub ſpeciebus ſacramentalibus, quàm in ipſomet regnante, ac triumphante inter thronos, ac applauſus cœleſtis beatitudinis recognoſcentes. Vide infrà quæſt.42.

Quæstio XXXIII.

Quare Chriſtus Dominus non ſimpliciter, ſed addita particula verè, *dixit, carnem ſuam eſſe cibum, & ſanguinem potum?*

226. IN præſenti non ſolum dixit Dominus, carnem ſuam eſſe cibum, & ſanguinem potum, ſed etiam addidit illam particulam *verè*. Ut oſtenderet, ſe non figuratè, parabolicè, aut ænigmaticè
Chryſoſt. Euthym. Carthuſ. loqui, ut ſæpè conſueverat, ut notarunt D.Chryſ. Euthym. Carthuſ. Sed verè, realiter, ac ſubſtantialiter corpus, & ſanguinem ſuum eſſe cibum, & potum, qui manducatur, & bibitur.

227. Alb.Magn. Secundò, Alb.Magnus. *Verè cibus, potus*, ait, *quoniam nihil habet admixtum de contrario. Et faciet Dominus in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum,*
Iſai.25. *vindemiæ defæcatæ*, Iſai.25.n.6. Alii cibi etſi ad
Chriſti convivium totum ſalutare nil habens de contrario. vitam ſuſtentandam, ac nutriendam conferant, habent tamen aliquas qualitates morbos generantes, quæ vitam perimunt. At Chriſti, convivium, *convivium vindemiæ defæcatæ convivium medullatorum*, nil habens admixtum de contrario, ſed totum totaliter vitam communicat, atque largitur.

228. Paſchaſ. Tertiò, D.Paſchaſius lib.de corpore, & ſanguine Domini, cap.19. *Cum naturaliter homines*, ait, *cibum & potum per maximè appetunt, ut non eſuriant; neque ſitiant, & ne moriantur; hoc utique communis iſte non præſtat cibus, nec potus: ſed caro Chriſti, Sanguis, qui immortales, & incorruptibiles facit; & ideo verè cibus, & potus nominatur*. Homines utuntur cibo, & potu, ut abſumptas vires reſtauret, vitam conſervet, ac mortem excludat, hoc, non temporalis, ſed ſolum Euchariſticus cibus verè præſtat, omnia enim perdita reſtaurat, mortem eliminat donata immortalitate. Quod jam magis explico. *Euchariſtia dat vitam.*

Quartò, Ariſtoteles lib.1. de Generat. cap.1. veri cibi aſſignat naturam, & conditionem. Verus enim cibus materialis à corpore expellit famem, nutritque ejus temporariam vitam, & amiſſas vires recuperat. Chriſti ergo Sacramentum dicitur verè cibus, & potus ex analogia à cibo temporali; quod enim cibus temporalis præſtat corpori, hoc divinum myſterium animæ communicat. Eam ſpiritualiter nutrit, penuriam amovet vires corroborat, & auget, vitámque æternam non ſolum animæ, ſed etiam corpori exhibet. Euthym.c.64. in Mat. *Verè cibus*, inquit, *id eſt aptiſſimus, utpote animam quæ propria hominis pars eſt, nutriens*. Ex quo ait D.Cyrill. Alexand. lib.de Adorat. in ſpiritu, ſtatim poſt principium. *Natura hominis quam facilè in quodvis abſurdum prolabitur, niſi contineat illam Salvatoris gratia, cœleſtibus bonis ſuis locupletans: nutrit enim robur ſpirituale panis vivus, hoc eſt Verbum Dei, ſcriptum eſt enim: Panis cor hominis confirmat; Liberatque à ſervitute, & affectionibus, & gloria libertatis ſupra modum ornat*. Tot enim ſunt proventus hujus cœleſtis convivii, ad quos Chriſtus Dominus nos invitans, illius dapes carnem, & ſanguinem ſuum verè cibum: & potum appellat. 229. Ariſtotel. Euthym. Cyrillus. *Multi proventus ab Euchariſtia.*

Verus eſt Panis Chriſtus in Euchariſtia, qui omnem eſuriem, & ſitim extinguit, ut jam dixi ſuprà num.101. 102. & 103. ſatiátque animam opulentia tanta, ut abundantiſſimus ſi ad totum ſatiandum, ac replendum Orbem. Cum Prodigus reverteretur ad Patrem, hic ait ſervis ſuis, *Adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, & revixit*, Luc.15. n.13. Quomodo bonus Pater, qui valde locuples divitiis erat, qui multa famulorum caterva abundabat, pro tam ampla familia unum vitulum jubet adduci: cur non plures? Cur non multas aves? Cur non varia ciborum genera parare mandat? Cum ad convivium totam domum ſuam invitet: *Manducemus, & epulemur*. Cur ergo uno tantum vitulo contentus eſt; Non times Pater, ne inter miſeros computeris; Cajetanus. *Vitulus hic inſignis valde, utpote Chriſtus, ipſe pinguis ad ſatietatem, & delicias totius mundi ſufficiens*. Vitulus unus erat; tamen cum typum Chriſti in Sacramento Altaris expreſſiſſet ſuperabundantiſſimus extabat, ut omnes omni ſuavitate, ac dulcedine ſaturaret, ac repleret. 230. Luc.15. Caietan. *Euchariſtia cibus cum omni delicia ad ſaturandum totum mundum.*

Paſcunt Corvi, & Angeli magnum Parentem Eliam. Corvi *deferebant ei panem & carnes mane, ſimiliter veſperi*, 3.Regum 17. num.6. At Angelus venit ad Prophetam, *qui reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ*, 3.Reg.19 n.6. Lautiora convivia parant Corvi, quam Angelus. Cur hic cœleſtis ſpiritus tam parce cibat Prophetam, præcipuè cum ille modo magna obſequia Deo præſtitiſſet in monte Carmeli ei holocauſta obtulit; Propheta Baal 231. 3.Reg.17. 3.Reg.19.

interfecit. Cur ergo Deus diſponit, ut Prophetæ alimonia tam parcè præbeatur, cum ipſe primo homini valde largiſſimè dederit, eique præcepérit: *Ex omni ligno Paradiſi comede*, Gen.2. n.16. excepto ligno ſcientiæ boni, & mali. (Geneſ.2.) Noë dederit Deus omnes volucres cœli, omnia animantia terræ omnéſque piſces maris dicens: *Omne, quod movetur, erit vobis in cibum. Quaſi olera virentia tradidi vobis omnia*, Gen.9. n.4. (Geneſ.9.) Cur ergo Deus ſuum Prophetam, tam magni meritis præclarum, ſolo pane alit? Panis ille, ut ſæpè dixi ſacræ Euchariſtiæ umbra extabat, ac proinde quamvis panis unus eſſet, in ſe habebat ſaporem, & delicias omnium fructuum Paradiſi, volatilium cœli, ac animantium terræ, piſciúmque maris. (*In Euchariſtia omnes deliciæ, & ſaturitates.*) De hoc enim Pane ait D. Paſchaſius lib. de corpore, & ſanguine Domini c.9. (Paſchaſ.) *Hoc frumentum, corpus videlicet Chriſti, adipem habet, & non ſolum adipem, ſed & omnes delicias: quia quidquid prægustare ſpiritualiter potueris, hoc totum ibidem invenies.* De hoc vide ſuprà q.28.

232. Ait D. Cyrillus, quod cœleſti panis *liberat à ſervitute, & affectionibus.* Sic animam nutrit in gratia, ut eam omnino à ſervitute, ac jugo peccati eximat & liberet. Perpende Lector ipſum Prodigum à quo nolo diſcedere. Cum ille eſſet in regione longinqua, in ſe reverſus dixit: *Ibo ad Patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus; fac me ſicut unum de mercenariis tuis.* Luc.15. n.19. (Luc.15.) Sæpè per iter, ut mihi perſuadeo, hanc orationem Prodigus repetiverat, ut eam optimè fixa mente retineret, expeditéque Patri dicere valeret. Cúmque ad genitorem deveniſſet, totam ſuam orationem, ut propoſuerat, expoſuit, de ultima tamen illius parte: *Fac me ſicut unum de mercenariis tuis:* ut patet ex textu, ex oblitus, illámque penitus prætermiſit, & non dixit. Cur de mercenarii conditione non recordatur? Cajetanus attingens, & ſolvens dubium ait: (Cajetan. *Euchariſtia à ſervitute redimit, libertate dat.*) *Tanquam abſorptus à paterna benignitate, tanquam jaciens ſe totum in paternam gratiam.* Dicam tamen: In paterno amplexu odoritus eſt Prodigus cœleſte convivium, quod ei à Patre parabatur: *Adducite vitulum ſaginatum:* Unde in filiorum conditionem jam totus evectus recordatus eſt ſervilis ſtatus, Panis enim hic, ut canit Eccleſia *Panis filiorum*; cujus dulcedine Prodigus ſe fatetur plenum.

Quæstio XXXIV.

Quare Chriſtus in hoc ſermone & non in Cœnaculo dixit, carnem ſuam verè eſſe cibum, & ſanguinem potum?

233. IN præſenti ſermone non ſolum dixit Chriſtus, carnem ſuam eſſe cibum, & ſanguinem potum, ſed addidit illam particulam *verè*; dicens, verè eſſe cibum verè eſſe potum, cum tamen in Cœnaculo inſtituens hoc admirabile Sacramentum ſolum dixerit; *Hoc eſt corpus meum; Hic eſt calix ſanguinis mei*, Matth.26. n.26. Marc.14. n.23. Luc.22. n.19. (Matth.26. Marc.14. Luc.22.) nulla appoſita particula *verè*. Cur non in Cœnaculo, ſed in præſenti ſermone illa dictione *verè* utitur? In Cœnaculo aderat Dominus cum ſuis Diſcipulis, Apoſtolis, ac amicis, quibus, ut crederent, Chriſti verba, quódque illud eſſet corpus & ſanguis ejus, ſed erat, quod ipſe Dominus hoc dixiſſet. At in hoc ſermone loquebatur Chriſtus cum Judæis, qui maximè ei adverſabantur: *Murmurabant Judæi, litigabant Judæi:* & ideo cum eſſent tam crudeles hoſtes, ut his Chriſti verbis acquieſcerent, non tantum ſimpliciter dixit, ſed interpoſito juramento *verè* aſſeruit, carnem eſſe cibum, & ſanguinem potum. (*Coram inimicis aſſeveratione loquendum.*)

234. Ad portas Cæſareæ confitetur Petrus Jeſum: *Tu es*, ait, *Chriſtus filius Dei vivi*, Matth.16. n.16. (Matth.16.) At mortuo Domino, viſo terræ motu, & ſignis, quæ fiebant exclamat Centurio: *Verè filius Dei erat iſte*, Matth.27. n.54. (Matth.27.) Petrus ſimpliciter tantum ait: *Filius Dei es:* Et Centurio tanta aſſertione, ac veluti interpoſito juramento utitur, *Verè Filius Dei erat iſte.* Petrus loquebatur coram Diſcipulis, Dominum ſequentibus. At Centurio profitebatur in Judæorum conſpectu, qui creduli odio Chriſtum perſequebantur; indéque in ſua proclamatione multam ponit aſſertionem, & efficaciam.

Quæstio XXXV.

Quare Chriſtus loquitur de præſenti; cum Sacramentum adhuc non eſſet inſtitutum?

235. IN hoc ſermone loquitur Dominus per verbum de præſenti: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Et tamen Sacramentum tunc non erat inſtitutum; ſequenti enim anno ante feſtum Paſchæ ſuum ſacratiſſimum corpus, & ſanguinem conſecravit: Quomodo ergo non de futuro, ſed de præſenti loquitur? (*Ratio difficultatis.*)

236. Reſpondeo primò. Quod Chriſtus Dominus uſus eſt hoc loquendi modo, quo ſæpè futura in præſenti ponuntur. Secundò, quod cum Chriſtus Dominus hæc loqueretur, litigabant ad invicem Judæi: *Quomodo poteſt hic carnem ſuam dare nobis ad manducandum?* Cur ergo neceſſitas de præſenti appareret, de præſenti etiam ad hominum ſalutem voluit deſignare remedium. (*Præſens neceſſitas præſens remediũ expoſtulat.*) In ſuo Cantico laudans Deum Zacharias ait: *Viſitavit, & fecit redemptionem plebis ſuæ*, Luc.1. n.68. (Luc.1.) Et tamen redemptio tunc non erat facta, & adimpleta, ut ſuo loco dixi: cum tamen humani generis neceſſitas pro quolibet puncto ſeſe maximè manifeſtaret, decrevit etiam & in præſenti illius remedium celebrare.

237. Tertiò, beneficia humano genere præſtita, quæ tantum à divina voluntate pendent adeo ſunt certa, támque celeriter nobis communicantur, ut in illis, non futurum, ſed ſemper veluti præſens conſiderare debeamus. (*Remedia, quæ à Dei voluntate ſunt, valdè certa.*) Aliter vero in perpendendis his, quæ hominum voluntatem concernunt mens noſtra ſolet ſemper ſe habere.

238. Valde commune apud SS. PP. & Auctores, tam antiquos, quam recentiores, quod Jacob in benedictione illa, quàm dedit filio ſuo Judæ, Chriſtum Dominum reſpiciebat. Ait Patriarcha. *Juda te laudabunt fratres tui, ad prædam, fili mi, aſcendiſti*, Gen.49. n.8. (Geneſ.49.) conveniunt omnes, quod Pophæta vaticinatur gloriam, quæ ab hominibus decantanda erat Chriſto Domino. Secundò redemptionem, ac libertaté à poteſtate Diaboli, quam

Eucher. quàm Chriſtus nobis præſtitit. S. Eucher. *Ad prædam, fili mi, aſcendiſti, perinde eſt, ac ſi dicat, aſcendens in crucem captivos populos redemiſti, & quo ille Leo contrarius invaſerat, tu moriens eripuiſti.* Sed quænam connexio, ac conſequentia viſitur in hoc loquendi modo. *Te laudabunt* de futuro. *Ad prædam aſcendiſti:* de præterito. Primum ab hominum arbitrio, ſecundum à Chriſti voluntate pendebat. Et ſi, quæ ab homine ſunt, ob illius inconſtantiam, antequam fiant, in futuro ſint conſideranda: tamen quæ à Dei voluntate proveniunt, etiam antequam prodeant in actu, ita certa, & fixa conſiſtunt, ut tanquam in præteritum recogitanda ſint.

Quæ ab homini, arbitrio, incerta, quæ à Dei voluntate, certiſſima.

239. Canit Rehius Vates: *Gaudebunt campi, & omnia, quæ in eis ſunt, tunc exaltabunt omnia ligna ſylvarum, quia venit,* Pſalm. 95. n. 15. De primo Chriſti adventu vaticinatur Propheta, juxta multos Patres. Et ait: *Gaudebunt campi,* ſcilicet animæ ſanctæ, & virgines, ut interpretatur D. Hier. *Exultabunt omnia ligna ſylvarum,* ſcilicet Pagani, & Gentiles, ut exponunt D. Greg. hom. 36. in Evangelia; D. Remig. noſter Incognit. cauſam tantæ lætitiæ aſſignat Propheta: *Quia Dominus venit.* In præſenti, juxta Græcum, ſeu, ut ait Euthym. *Præſens per præteritum.* Quorſum hujuſmodi loquendi modus, *Exultabunt,* de futuro; *venit,* de præſenti: dicendum videbatur, venturus erit. Dei beneficia tam celeriter nobis communicantur, ut ſemper tanquam in præſenti ſint veneranda, Hominum vero obſequia, ſic tarda, & ſera, ut à longè, & in futuro æſtimentur.

Pſalm. 95. Hieron. Gregor. Remig. Incognit. Græcus. Euthym.

Dei beneficia in præſenti; hominis obſequia à longè.

Quæstio XXXVI.

Quare de hoc myſterio, antequam fieret, Chriſtus loquitur de præſenti, cum de aliis myſteriis loquatur de futuro?

240. Chriſtus ait in hoc ſermone: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Et quando hæc hic dicebat, adhuc myſterium non erat inſtitutum, nam poſt hunc ſermonem, lapſo anno, corpus, & ſanguinem ſuum conſecravit. Et tamen de aliis magnis operibus, ac myſteriis, quando de illis tractatur, antequam facta eſſent, per verba de futuro explicantur. Quando Deus per Prophetam de Incarnationis myſterio loquitur, ait: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium,* Iſai. 7. n. 14. Item quando Chriſtus Dominus cum ſuis Diſcipulis agit de ſua ſacratiſſima morte, ac paſſione, ait: *Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur,* Luc. 18. n. 32. Et in Cœnaculo inſtituens hoc admirabile Sacramentum, ait: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro vobis, & pro multis effundetur.* Et tamen intra breviſſimum ſpatium corpus erat tradendum & ſanguis effundendus. Cur de aliis myſteriis in futuro; de hoc verò in præſenti? Sic & David Pſalm. 22. n. 5. *Paraſti in conſpectu meo menſam,* Pſalm. 80. n. 6. *Cibavit eos ex adipe frumenti,* Zach. 9. n. 17. *Quid bonum eſt ejus, niſi frumentum electorum.*

Ratio difficultatis. Iſai. 7. Luc. 18. Pſalm. 22. Pſalm. 80. Zach. 9.

241. Quædam differentia inter Euchariſtiæ Sacramentum, ac alia myſteria eſt conſideranda: nam alia myſteria ſic Deus edidit, ut etiam in illis intervenerit liber hominum conſenſus, eorúmque operatio. In Incarnationis opere affuit Virginis conſenſus: *Fiat mihi ſecundùm verbum tuum:* ipſáque ſuum phyſicum concurſum ad corporis Chriſti organizationem præſtitit. In Chriſti morte homines liberè in tantum nefas prolapſi ſunt, ut filium Dei crucifixerint. Cum autem hujuſmodi opera à voluntate humana liberè penderent, antequam in actum prodirent, de illis in futuro loquitur, ut oſtendatur noſtri liberi arbitrii libertas: & ideo in multis Scripturæ locis ponitur particula *fortè*, ut jam ſupra notavi.

Inter Euchariſtiam, & alia miſteria quædam differentia.

At vero in Euchariſtiæ Sacramento, ante ejus inſtitutionem præſentis modo utitur Chriſtus: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Hoc enim admirabile opus ſolum divina voluntate ordinatè editum eſt, ſolúmque Deus in eo eſt operatus. Ad celebrationem hujus myſterii Chriſtus diſponit menſam. *Paraſti in conſpectu meo menſam,* Pſal. 22. Panem ipſe accepit in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, non ei ab aliquo porrigitur. Ante Paſſionem Diſcipulis ſuis orare mandat *Vigilate & orate,* Matt. 26. n. 41. At hic modo ſolus ipſe orat gratias agens, benedixit, ac fregit panem, & conſecravit, deditque Diſcipulis ſuis. In convivio, in quo ſaturantur quinque millia, Chriſtus multiplicat panes, & piſces. *Et dedit Diſcipulis ſuis, Diſcipuli autem turbis,* Mat. 14. n. 19. Et ſi hoc detur in aliis operibus, ac miraculis; tamen in hoc magno Sacramento utpote valdè peculiariter ſuo, ſolum Chriſtus totum decrevit operari, perficere, & abſolvere. 242.

Euchariſtia Sacramentū inter cætera opera Chriſto valdè peculiare. Pſalm. 22. Matth. 26. Matth. 14.

Egreſſus Populus de Ægypto, cum fame premeretur, ei Deus providens Manna. *Dixit Dominus ad Moyſen: Ecce ego vobis pluam panes de cœlo,* Exod. 16. n. 4. Magna, & mirabilia prodigia, edidit Deus, ut populum ſuum eximeret de ſervitute Ægyptiorum, per deſertúmque duceret in terram Promiſſionis; omnia ferè per virgam Moyſis, vel per Aaron facta ſunt. Unde frequenter Deus ait Moyſi: *Tolle virgam:* ſive dum aquas in ſanguinem convertit, ſive dum muſcæ, ac ranæ, vel ſcyniphes fiunt; ſive cum aquæ maris dividuntur; vel cum aquæ de petra educuntur. Cur ergo etiam, ut Manna è cœlo dat, non dicitur Moyſi. *Tolle virgam.* Sed Deus ait: *Ego pluam.* Extabat Manna Sacramenti Altaris typus, quod opus tam magnum, ac perexcelſum, eſt támque proprium divinæ Majeſtis, ac potentiæ, ut non patiatur Deus, quod etiam in illius figura manus hominis interveniat, ſed totum Deus ſolus efficit ac operatur. D. Greg. in c. 13. lib. 1. Reg. *Quod Manna,* ait, *in deſerto pluerit filius Iſraël Dominus miraculum utique ſine homine fecit Deus; adeo Euchariſtiæ beneficium res humanas excedit, adeo ad Chriſtum ſolum verum Deum ſpectat, ut non modo illud non attingere poſſint homines, ſed neque ad ejus figuram & typum, nempe Manna.* 243.

Exod. 16. *Etſi alia homines in operando comitentur, in Euchariſtiæ Sacramento Deus totum operatur.* Gregor.

Benedicens Iſaac filio ſuo Jacob ait: *Det tibi Deus de rore cœli, & pinguedine terræ, abundantiam frumenti, & vini,* Geneſ. 27. n. 28. Juxta D. Auguſtin. lib. 16. de Civit. cap. 37. Per rorem cœli intelligitur prædicatio Evangelica, per pinguedinem terræ, populi ad fidem converſi deſignantur; per abundantiam frumenti, & vini, Sacramentum Altaris ſignificatur. Sic ait Divus Auguſtinus. *Ejus,* ſcilicet Chriſti, *eſt multitudo frumenti, & vini; hoc eſt multitudo, quam colligit frumentum, & vinum in Sacramento corporis, & ſanguinis ejus.* Sed jam inſurgit dubium. Cum in Chriſto multa ſint myſteria; ejus Nativitas, Paſſio, 244.

Geneſ. 27. D. Auguſt.

Euchariſtiæ Sacramentum pro benedictione Chriſto impenſum.

Reſurrectio, Aſcenſio, & triumphus in gloria; cur nullum ex his ei datur in benedictionem, ſed tantum Euchariſtiæ Sacramentum? Apud antiquos Patriarchas benedictio, eis à ſuis majoribus conceſſa, erat unicuique valde peculiaris, ac propria, & in multa æſtimatione habita. Ut erga denotaretur, Euchariſtiæ Sacramentum Chriſto Domino eſſe in multa æſtimatione, eique inter cætera opera maximè proprium, ac peculiare, inſigniter ei pro benedictione impenditur, & largitur; & ſi alia miracula homini committantur, quæ vero hujus magni Sacramenti Deus ſibi tantum ſervat.

Et ſi alia homini cõmittantur; in Euchariſtia Sacramento Deus totum operatur.

Quæstio XXXVII.

Quare in hoc myſterio utitur verbo ſubſtantivo, cum in aliis myſteriis verbum adjectivum ponatur?

245. *Ratio difficultatis.* Maximè ponderandum, quod quando agitur de magno Euchariſtiæ Sacramento, tam in hoc ſermone quàm in ejus inſtitutione verbum ſubſtantivum *eſt* ponitur: *Caro mea verè eſt cibus, ſanguis meus verè eſt potus.* Et iterum: *Hic eſt panis, qui de cœlo deſcendit.* In inſtitutione: *Hoc eſt corpus meum; Hic eſt calix ſanguinis mei.* Cum tamen alia myſteria per verba adjectiva ſoleant explicari ab Spiritu ſancto. *Verbum caro factum eſt,* Joan. 1. n. 14. *Factus eſt obediens uſque ad mortem* Ad Philipp. 2. n. 8. *Factus eſt principatus ſuper humerum ejus,* Iſai. 9. n. 6. *Qui conſtitutus eſt à Deo judex vivorum, & mortuorum,* Actor. 10. n. 42. Sicut ergo myſteria Incarnationis, Paſſionis, Principatus, ac Poteſtatis Judiciatæ Chriſti nobis Spiritus ſanctus proponit, & aperit per verba adjectiva; cur etiam in Sacramento Altaris ſimili methodo loquendi non utitur, ut Chriſtus proferret verba hoc modo: Hic panis factus eſt corpus meum: ſicut de eo dicitur, *Factus obediens?* Ad quid hoc modo loquendi prætermiſſo, verbum ſubſtantivum interponitur, *Hoc eſt corpus meum:* & in præſenti, *Caro mea verè eſt cibus.*

Joan. 1. Ad Phil. 2. Iſai. 9. Actor. 10.

246. Fonſec. Notandum eſt, ut patet ex Logica Fonſecæ lib. 1. Inſtitution. Dialecticar. c. 24. Verbum adjectivum, v. g. factus, conſtitutus, ſemper importare in ſuo ſignificato dependentiam. Unde hujuſmodi verba ſemper dicunt reſpectum ad creaturas, ut patet ex his, quæ notarunt SS. Patres D. Auguſt. D. Cyrill. S. Thomas, Albertus Magnus in cap. 1. Joan. At verbum ſubſtantivum nomen eſt proprium Divinitatis. *Ego ſum, qui ſum.* Et iterum: *Qui eſt miſit me,* Exod. 3. n. 14.

Auguſt. Cyrill. D Thom. Alb. Magn. Exod. 3.

247. Quando myſteria Incarnationis, ac alia tractantur, per verba adjectiva ſignificantia, verbi gratia: *Verbum caro factum eſt.* Ut oſtendatur, quod quamvis natura humana in tantum ſit ſublevata, ut Deo ſit unita, tamen adhuc ibi ut creatura retinet ſuam dependentiam à Deo in eſſe, & conſervari. Cum autem de corpore, ac ſanguine Chriſti agitur ſub ſacramentalibus ſpeciebus, verbum ſubſtantivum, Divinitatis proprium, exprimitur; videtur enim, ex eo quod corpus Chriſti ſub ſacramentalibus ſpeciebus exiſtat, ita per Dei potentiam ſupra humanam conditionem eſſe ſublevatum, ut veluti, ut ita juxta noſtrum loquendi modum dicam, Divinitatis terminos pertigerit. Non intendo dicere, quod corpus Chriſti in Sacramento factum ſit divinum. Abſit, ut hoc dicam. Quid creatum eſt. Sed tantum intendo innuere, quod per conſecrationem ei quædam altiſſima Divinitatis participatio communicata ſit.

Corpus Chriſti per conſecrationẽ ad magnã participationem Divinitatis evehitur.

Deus per attributum Immenſitatis eſt ubique, cujus participationem quandam, quantum fas eſt, habet corpus Chriſti ſacramentatum. Eſt enim in univerſis hoſtiis conſecratis per univerſum mundum. Deus eſt inviſibilis in ſe, ut nec de potentia abſoluta poſſit videri ab oculo corporeo, ut communiter docent Theologi. Corpus Chriſti in Sacramento etiam divinitus non poſſe videri ab oculo corporeo, docent Paludan. Capreol. in 4. diſt. 10. quæſt. ultima, Hiſpalenſ. ibid. q. 1. art. 3. ad 6. & alii cum Suario tom. 3. ad 3. part. diſp. 53. ſect. 4. Deus eſt impaſſibilis, & immortalis. In quo etiam corpus Chriſti Sacramentum ſuo modo aliquam habet participationem. Nam ſi tempore Paſſionis, hoſtia quædam conſecrata in Cœnaculo ſervaretur, quamvis moreretur Chriſtus in præſentia naturali propria, ſub ſpeciebus Sacramentatis non erat animam amiſſurus, ut docent multi Theologi cum Ægidio Lovanienſi de Sacram. q. 81. art. 4. n. 4. §. *Si tamen.* Potentia Dei eſt infinita, quæ nunquam exhauriri poteſt. Corpus Chriſti ſub ſpeciebus ſacramentalibus in ſui reproductione habet quandam infinitatem ſyncathegorematice ex inſtitutione divina: nam ſi verbi gratia infiniti Sacerdotes darentur, & unuſquiſque ſuam hoſtiam conſecraret, ſub omnibus reproduceretur corpus Chriſti, & adhuc ſub aliis poni poſſet, quamvis non tot, quin plures eſſent, ita ut ipſa reproductio uſque ad finem ſæculi nunquam valeat exhauriri. 248.

Palud. Capreol. Hiſpal. Suarius. Lovanienſ.

Pro magna dignitate corporis Chriſti in Sacramenta Altaris perpondera. Agit Regius Vates in celebri Pſalm. 109. de Chriſto Domino, ut filio Dei, ac ut Sacerdote. De eo ait ut filio Dei: *Dixit Dominus Domino meo*; id eſt, dixit Pater filio ſuo, qui Dominus eſt David, *Sede à dextris meis;* quod ideo à Patre filio ſuo dictum eſt, ut exponunt ſancti Patres, filius putaretur minor Patre, ſed ut per omnia ei oſtendatur æqualis. Et ideo ut notant Divus Hilarius, D. Auguſtinus, Incognitus, ſubdit: *Ex utero ante luciferum genui te;* id eſt, ex mea propria ſubſtantia ante omnem creaturam te genui. Poſtea vero ipſummet filium, ut Sacerdotem, introducit, & ait: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Et ſtatim addit: *Dominus à dextris tuis.* Brunonius: *Dicitur in principio*, ait, *Sede à dextris meis; ſi ipſe ad dexteram Patris ſedet, quomodo Pater rurſum ſedet ad dexteram filii, ut æqualis filio Pater oſtendatur.* In exordio, quando ſermo eſt de Divinitate, declaratur, quod filius non ſit minor Patre, ſed ei æqualis: nunc vero quando ad Chriſti Sacerdotium dirigitur oratio, apertè exprimitur, quod Pater non ſit eo minor, ſed per omnia illi compar. Ex eo quod Chriſtus eſſet Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech; ac corpus, ac ſanguinem ſuum conſecraret ſub ſpeciebus panis, & vini, in tantum apicem ſublevatus eſt, ut ne quis erraret, perperam cogitando, quod pro tanta dignitate Pater ei eſſet inferior, apertè, & clara voce Pſalmiſta clamet, & aſtruat, quod Pater ei omnino ſit æqualis, & in nullo inferior exiſtat. 249.

Pſalm. 109. Hilarius. Auguſt. Incognit. Brunon.

Ex conſecratione corpus Chriſti in magna ſublimitate.

Ait

250. Apoc. 5. Ait Joannes in ſua Apocal. c. 5. n. 6. *Vidi Agnum ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem.* Per ſeptem oculos ſeptem Spiritus ſancti dona denotantur. Per ſeptem cornua omnem dignitatem, ſublimitatem, ac poteſtatem interpretatur ibi Viegas: hoc enim frequenter ſignificat cornu in Scriptura. *In nomine tuo exaltabitur cornu noſtrum*, Pſal. 88. num. 18. *Protector meus, & cornu ſalutis meæ*, Pſalm. 17. n. 3. Septenarius autem numerus perfectionis, ac univerſitatis ſimbolum eſt, ut ait ipſe Viegas. Difficultas tamen inſurgit: Cur univerſa ipſa poteſtas ac excellentia, & perfectio non videntur in agno occiſo, ſed in Agno tanquam occiſo? Agnus occiſus Chriſtus Dominus in ara Crucis, in qua verè eſt mortuus pro noſtra redemptione. Agnus autem tanquam occiſus, Chriſtus Dominus in Sacramento Altaris, ut interpretantur Ansbertus, & alii communiter, in quo Chriſtus Dominus repræſentatione eſt mortuus; recolitur enim ibi ſuæ Paſſionis memoria. Non dicitur, quod omnis poteſtas, & excellentia viſa ſit in Chriſto crucifixo, ſed in Chriſto ſacramento: quamvis enim in ara Crucis multum ejus amor, benignitas, ac poteſtas enituerit; tamen valdè inſigniter in hoc Sacramento ejus majeſtas ac excellentia reſplendet, ac dum nos proprio ſuo corpore, ac ſanguine paſcit, ac nutrit. De quo iterum infra.

Viegas. Pſalm. 88. Pſalm. 17. Ansbert. *In Chriſto Sacramentato maximè reſplendet excellentia omnis.*

Ioan. 6. n. 57. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.

VERSIONES.

Syriacus. Qui comedit meum corpus, & bibit meum ſanguinem.

Arias. Manducans meam carnem & bibens.

Vatab. Pagn. Qui edit meam carnem.

Græcus. In me habitat, & ego in illo.

EXPOSITIO XII.

251. DIxerat ſuperiori verſu Dominus carnem ſuam verè eſſe cibum, & ſanguinem verè eſſe potum: nunc verè oſtendit proprietates cibi, & potus carni, ac ſanguini ſuo convenire. Tanquam enim proprius cibus & potus vendicant, ut uniantur comedenti, & bibenti, & viciſſim comedens, & bibens illis. Hac de cauſa ait: *manet in me, & ego in illo*, id eſt intimè conjungitur, & unitur mihi, & ego illi: proindéque Chriſtus, latens ſub ſpeciebus, realiter, ac verè intrat corpus noſtrum, & Chriſtus nobis, & nos carni Chriſti, ac conſequenter ipſius divinitati unimur, & commiſcemur; ſicut cibus realiter unitur, & commiſcetur ſtomacho, & carni noſtræ. D. Chryſoſtomus. *Dixit Chriſtus, in me manet*, ait, *ut cum ipſo ſe admiſceri oſtendat.* Euthymius. *In me manet: unitur mihi per tranſumptionem, & communicationem carnis meæ, meique ſanguinis, & in unum corpus mecum efficitur.* Sicque communiter alii ſancti Patres explicant. De quo quæſt. 41.

Explicatur unio inter Chriſtum, & communicantem. Chryſoſt. Euthym.

Igitur Chriſtus Dominus realiter, ac verè in nobis manet, quandiu ſpecies ſacramentales panis & vini manent in ſua integra natura, illis vero à ſtomacho digeſtis, & conſumptis, deſinit eſſe Chriſtus in nobis ſubſtantialiter, & ſub illis accidentibus Dei virtute ponitur materia quædam, quæ in noſtram ſubſtantiam, convertitur. Gratia autem, producta à Sacramento, in nobis perſeverat, & durat, quandiu digni ſumus animámque tanquam ſpiritualis cibus nutrit, & corroborat; corporique eſt veluti morale ſemen ad ejus reſurrectionem, cujus cauſa phyſica eſt divinitas Chriſti, ejus vero humanitas inſtrumentum. 252.

Explicantur ſpecies in accipiente.

Triplex tamen differentia inter vulgarem, & hunc ſacrum cibum notanda eſt. Prima, quod cibus communis in nobis non manet, ſed mutatur in chilum, ſeu lacteam materiam in ſtomacho; indéque hepatis, ac venarum miniſterio in hominis ſubſtantiam convertitur. At caro Chriſti in Euchariſtia non convertitur in ſubſtantiam manducantis, ſed corrupta in ſe permanet, ut pote immortalis, & glorioſa. Secunda differentia, quod cum vulgaris cibus ex ſe ſit inanimis, animatur, & recipit vitam à manducante. At caro Chriſti in Sacramento eſt viva, & vivifica, vitámque manducanti dat. Tertia differentia. Communis cibus non efficit vitam, niſi converſus, ac mutatus in naturam ejus, qui ederit. Divinus autem hic cibus quia incorruptibilis eſt, non mutatur in naturam ejus qui comederit, ſed contra potius convertit edentes in ſe & ſui ſimiles facit. Hoc eſt quod Chriſtus Dominus dixit D. Aug *Non tu me mutabis in te, ſed mutaberis in me.* Gratiam, ac vitam largitur hic cibus, non ex ſui conſumptione ſed ex illa conjunctione, licet temporali, quam cum Chriſto habuimus in Sacramento. 253.

Triplex differentia. Auguſt.

Circa etiam litteram textus notanda ſunt tria. Primò cum Cajetano. Non dixit Chriſtus, ut videbatur conſequens, *manet in carne mea, & caro mea manet in ipſo*; Sed ergo in ipſo, & ipſe in me; denotans, ipſum ſuppoſitum divinum, & perſonam. Ac ſi dicat; Qui carnem meam manducat in me manet, qui ſum Deus, & ego in eo maneo. Qui enim manducat, & ſanguinem bibit, habet in ſe Deum carni & ſanguini unitum. Secundò *manet in me* non uno, vel altero die, ſed ſpiritualiter per gratiam uſque ad mortem. Tertiò, Prius ait: *in me manet*, hoc eſt hoſpitatur in me, deinde, *& ego in illo.* Prius enim Dei beneficia in nos confluunt; poſtea vero hominum obſequia exhibentur. 254. Cajet.

Prius Dei beneficia, quàm noſtra obſequia.

QUÆSTIO XXXVIII.

Ad unionem ſacramentalem præcedat fidei unio cum Chriſto.

AIt Chriſtus Dominus, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem.* Et tamen homo, quando accedit ad Sacramentum, non videt, nec guſtat carnem, & ſanguinem, ſed accidentia panis, & vini. Ut in eo Chriſtus maneat, & ipſe in Chriſto, ſic accedat, ut credat fide viva contra id, quod ſenſus judicant, & experiuntur. Sic de ſua ſancta matre Monica loquens D. Aug. lib. 9. Confeſſion. ait: *Ad pretii noſtri Sacramentum*, ſcilicet Eucha- 255. Auguſt.

Hhh 3

riſtiam, *ligavit ancilla tua animam ſuam vinculo fidei.* Ut anima particeps fiat unionis ſacramentalis, de qua egi in expoſitione, neceſſe eſt, ut prius ipſa anima ſit unita, ac ligata Deo per fidem vivam, ut credat, in Sacramento nullam eſſe ſubſtantiam panis, aut vini, ſed tantum carnem & ſanguinem Chriſti. Hac fide præparatur homo ad unionem Sacramenti. Inter cætera enim motiva quæ fuerunt Deo ad inſtitutionem hujus Sacramenti, unum extitit, ut eſſet celſitudinis fidei noſtræ magnum argumentum, & oſtentatio.

Euchariſtia argumentū celſitudinis fidei noſtræ.

256. Duæ celebres petitiones expoſitæ ſunt Chriſto Domino, una à muliere Chananæa, quæ inſtanter ſalutem filiæ ſuæ à Domino expoſtulabat allegans pro ſe dicebat: *Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum*, Matth.15. num.27. Reſpondit Chriſtus Dominus: *O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi, ſicut petiſti.* Tria hic exhibet Chriſtus. Primò, in externa apparentia oſtendit admirationem: *O mulier!* nam in re in Chriſto Domino non dabatur admiratio, ut docent Theologi, & jam ſæpè notavi. Secundò laudat mulieris fidem: *magna eſt fides tua.* Tertiò annuit poſtulatum: *fiat tibi ſicut petiſti.* Latro è cruce Chriſto Domine dicebat: *Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Ait ille Jeſus: *Hodie mecum eris in paradiſo*, Luc.23 n.42. Conceſſit Chriſtus latronis petitioni; tamen ergo hominem non oſtendit apparenter admirationem, nec laudat ejus fidem. Cur valde ſubtiliter in Chananæa laudatur? Non verò in latrona? Cum tamen hujus fides perpenſis noſtri judicii rationibus multò excellentior videatur, quam illius: nam fœmina hæc tam præclarè de Chriſto teſtatur, cum ipſe multis miraculis fulgeret, totúſque orbis eum ſequeretur; at Latro Dominum profitetur, cum ipſe eſſet injuriis, doloribus, ac tormentis plenus in Cruce. Tamen Dominus pro Chananæa rem diſcidit, illiúſque & non latronis fidem laudat, illiúſque admirationem oſtendit. Latro poſtulabat, ut cum Chriſto regnaret in paradiſo: at mulier expoſcebat micas menſæ ſacramentalis Chriſti, ut interpretatur D. Ambroſius lib.8. in Lucam, ut dicam ſequenti tomo. Extollit ergo Dominus mulieris fidem, & non latronis. Animoſior, ac grandior extitit Chananeæ fides micas Chriſti ſub Sacramento appetens, quàm latronis fides, thronos, ac trophæa in gloria, ac beatitudine regnantis affectans. Tantum fides in hoc myſterio reſplendet, ut cum ad illud terminatur, inſigniter laudibus celebretur.

Matth.15.

Luc.23.

Ambroſ.

Magna generoſitas fidei in Euchariſtia.

257. Cum Centurionis puer ægrotaret, expoſtulabat Centurio à Domino ut puerum ſanaret. Ait illi Jeſus: *Ego veniam, & curabo eum.* Tamen Centurio profunda humilitate Chriſto reſpondet: *Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus*, Matth.8. num.8. Quod *audiens Jeſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſraël.* In hominum oculis oſtendit Dominus admirationem, & hominis fidem extollit ſuper omnem, quæ inventa fuerat in Iſraël. Valde mirabile eſt hoc Chriſti aſſertum. Nonne major eſt fides Nathanaëlis, qui aperta voce te confeſſus eſt: *Tu es Filius Dei: Tu es Rex Iſraël*, Joan 1.n.49. Nònne major eſt fides Petri, qui alta voce proclamavit: *Tu es filius Dei vivi*, Matth.16.n.16. Recognovit enim tuam divinitatem, æternam generationem, & arcanum Trinitatis. Tunc fides ſine dubio eſt illuſtrior ac ſublimior, quando excellentius, ac majus objectum reſpicit, ad illúdque terminatur. Fides Apoſtolorum profitetur ſupereminentiam divinitatis Chriſti. Fides autem Centurionis recognovit Chriſti virtutem ad miracula in remotum, ac diſtans operanda. Quamvis tamen juxta noſtri judicii diſcurſúſque pondus illorum confeſſio multis ſit præferenda: tamen Chriſtus Dominus erga Centurionem admirationis oſtentationem exhibet; de illiúſque fide laudes profert: *non inveni tantam fidem in Iſraël.* Divus Chryſologus ſermone 102. exiſtimat, quod Centurio in ſuis verbis præfiguravit fidem Chriſtianorum, cum ad menſam ſacræ Cdmmunionis accedunt. *Fratres, hoc tectum*, ait, *corpus eſt quod tegit animam. Sub hoc ergo tecto Centurio indignum ducit intrare Chriſtum, hoc eſt in corpus humanum divinam ſuccedere majeſtatem.* Merito ergo Chriſtus Dominus Centurionis fidem aliis omnibus præfert, multò enim ſublimior, ac excellentior hujus hominis fides ſe declaravit, ac demonſtravit recognoſcens Chriſtum ſaltem in typo ſub ſacramentalibus ſpeciebus quàm aliorum fides, cum etiam illius ſupremam divinitatem, ac ipſum è ſinu Patris per actum intellectus procedentem proteſtatur, ac confitetur.

Matth.8.

Joan.1.

Matth.16.

Chryſol.

Fides in Euchariſtia multis laudibus celebranda.

Quæstio XXXIX.

Quare Chriſtus non dixit: Qui manducat, & bibit dignè, ſed abſolutè poſuit pronuntiatum?

Ait Chriſtus Dominus, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* Manducat indignus, & ſceleribus onuſtus; & tamen in eo non manet Chriſtus: ergo ſine dubio juxta principia noſtræ fidei, ac Apoſtoli doctrinam, de qua ſtatim, Chriſti propoſitio explicanda eſt de dignè manducante. Cur ergo divinus magiſter in tam amplo ſermone hanc particulam *dignè* non expreſſit. 258.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo primò, tantummodo dignum manducare Corpus Domini. Indignus autem licet accedat ad menſam, & exterius habeat ſpeciem manducantis, tamen ſpiritualiter non manducat carnem Domini. Quapropter non fuit neceſſe, ut adderetur particula, Qui manducat dignè: nam qui manducat, & bibit, dignus eſſe demonſtratur; qui autem indignus accedit, jejunus à fructu Sacramenti recedit: unde de Manna peccatores dicebant: *Nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leviſſimo:* utpote indigni, guſtus tanti epuli expertes omnino erant. D. Paſchaſius lib. de corpore, & ſanguine Domini, cap.5. *Niſi prius*, ait, *in me maneat; & ego in illo, carnem meam manducare non poteſt, neque ſanguinem bibere. Ecce omnes indifferenter quam ſæpè Sacramenta Altaris percipiunt. Percipiunt planè, ſed* 259.

Qui accedit indignè ad Sacramentum non manducat.

Paſchaſ.

ſed alius ſpiritualiter carnem Chriſti manducat, & ſanguinem bibit. Alius verò non, quamvis buccellam de manu Sacerdotis videatur percipere.

260. Hilarius. Auguſt. Cyrill. S.Leo. Lis eſt apud ſanctos Patres: An Judas corpus, & ſanguinem Domini in cœnaculo acceperit; Negant D.Hilarius in cap. 12.Matth. D.Auguſtinus ſerm.26. ſuper Joan. Affirmant D.Cyrillus lib.9. in Joan. cap.19. S.Leo Papa ſerm. qui incipit: *Scio quidem fratres*; & alii enixi in eo, quod Joannes ſcribit de Juda: *Cum accepiſſet buccellam, exivit continuo*, Joan.13. n.30. Quomodo Patres tam graves ſic inter ſe diſceptant? Eleganter Algerus Abbas lib.1. de Sacrament. cap.21. *Ne tanti Patres*, ait, *in quibus erat unus ſpiritus, non diſſenſionis, ſed pacis, à ſe diſſentire videantur; reſpondetur, accepiſſe quidem Iudam ſacramentaliter, ſed non ſpiritualiter accepiſſe. Jejunus enim à cœna diſceſſit, quia non manebat in Chriſto, nec Chriſtus in illo.* Cum non manducaverit ſpiritualiter, abſolutè dicitur, quod non manducaverit. Cujus rei quandam rationem præmiſerat ipſe Algerus adducens Hilarii verba: *Sine Juda*, ait, *Paſcha, id eſt tranſitum ad vitam, confici dicit*, ſcilicet Hilarius, *quia ſpiritualiter ejus particeps non fuit.* Euchariſtia eſt Sacramentum Paſchæ, ſeu tranſitus; qui ad manducandum hunc panem, non tranſit de vita temporali ad ſpiritualem, ac reformationem morum, non manducat, non celebrat Domini Paſcha, id eſt tranſitum.

Joan.13. Algerus. Qui non mutat vitam non manducat.

261. Secundò, non dixit Chriſtus, *dignè*, ſed tantum nobis explicat beneficia, quæ per Sacramentum in nos conferuntur, ratione cujus magna fit unio inter Deum, & hominem; ut dicam quæſtione 41 homo habitat in Deo, & Deus in homine, huicque datur æterna vita. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Onera autem, ac diſpoſitiones ad tantum donum accipiendum, Chriſtus noſtro fidit amori, ſuiſque miniſtris, ac Apoſtolis commiſit, ut proponant, & explicent.

Chriſtus rem committit noſtro amori.

262. Tertiò, non dixit Chriſtus, qui manducat dignè, vel cum meritis, ſed abſolutè ait: *Qui manducat.* Ut oſtendatur celſitudo beneficii, quod omnem noſtram condignitatem, omniaque noſtra merita ſuperexcedit, ut nulla ſint, quæ tanto dono valeant coæquari, ac proportionari. Imperiali diademate, regioque veſtitu indutus Mardochæus ſuper equo regio ferebatur, clamante præcone: *Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare*, Eſther 6. n.9. Cur potius ex regis decreto præco alta voce non intonat: Sic honorabitur, quicumque dignus fuerit, vel meritis præclarus extiterit: hoc enim magis videbatur regis æquitatem oſtentare, ac declarare? Cur ergo dicitur, *Quemcumque voluerit rex honorare?* Tam ſublimis erat ille honor, tam inſignis ille decor, ut nullis poſſet operibus promereri, nullis meritis obtinere; ideoque totus regis voluntati adſcribitur, atque refertur.

Omnis noſtra diſpoſitio impar ad Euchariſtiam. Eſther 6.

263. In vineam ſuam vocat Pater operarios hora prima, tertia, ſexta, & nona. Et cum jam ſub Solis eſſet occaſu, mandat procuratori ſuo: *Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à noviſſimis*, Matth.20. n.8. Primis, & ultimis æqualis præcipitur dari merces; cum tamen ultimi una hora laboraverint. Imo mandatur, ut his primò ante alios largietur præmium: quod eſt quid valdè gratum, & magnus honor. Eleganter Chryſoſtomus in Catena ait: *Incipiens à noviſſimus: libentius aliquid damus illis, quibus gratis damus, quia pro ſolo noſtro honore damus.* Ultimis primò, & æqualis mandatur dari merces, ut apertè oſtendatur, quod tantum præmium meritis non ſit aſſecutum ſed donantis liberalitate largitum; ſitque potius dantis magnificentia conceſſum, quam juſtitia ab operariis obtentum.

Matth.20. Chryſoſt. Merita inæqualia ad Dei præmium.

Quæstio XL.

Quare Chriſtus in hoc ſermone non impoſuit pœnas indignè manducanti?

Ad hanc difficultatem patet ſolutio ex ſuperiori quæſtione. Chriſtus Dominus in hoc ſermone non pertractavit de indignè communicante; ac proinde nec de pœnis illi impoſitis: hoc enim tractandum commiſit ſuo Apoſtolo. *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & ſanguinis Domini*, 1.Cor.11. n.27. Deinde. 264.

Ad literam ſolutio. 1.Cor.11.

Reſpondeo primò, quod nec in hoc ſermone, nec in cœna pertractat Dominus pœnas indignè communicantium: noluit enim Dominus cum ſolemnitate hujus ſermonis, ac cum feſtivitate hujus convivii triſtitia miſcere, nec cum terrore pœnæ ſuos convivas conturbare; & ideo hoc ad Apoſtolum differt. Secundò, indignè communicantibus non aſſignat ſupplicium; quos enim ſecum ad menſam cubare conceſſerat, noluit de eorum pœna pertractare, ſed hoc Apoſtolo dicendum reſervat. Cum filii Jacob in Ægypto eſſent metu maximè perturbati, eis Joſeph convivium parat: *Sederent cum eo*, &c. Geneſ.43. n.34. ut tanto benevolentiæ ſigno eorum metum expelleret, & animos quietos, ac ſecuros redderet. Sic & Judith.12. n.2. cum mortem Holofernis meditaretur, noluit cibum de illius menſa: *Non potero manducare*, &c. 265.

Quos Chriſtus ſecum ad menſam ponit, de eorum pœna non vult tractare. Geneſ.43. Judith.12.

Tertiò, Chriſtus Dominus in hoc ſermone nobis proponit, & explicat magna beneficia, quæ ex hoc ſuo Sacramento percipimus, magnamque unionem, quæ inter ipſum, & communicantem datur: *Manet in me, & ego in illo*: vitamque æternam, quæ ex hoc Sacramento hauritur: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Pœnas autem indignè ſumenti intimare, ac divulgare, hoc Apoſtolo ſuo committit. Magni enim principis eſt, beneficia largiri per ſe ipſum; ſupplicia verò imponenda, miniſtris tradere. 266.

Principis eſt beneficia largiri miniſtris pœnas committere.

Decem Decalogi præcepta dedit Deus populo ſuo: *Non habebis Deos alienos*, &c.Exod.20. n.3. nullo impoſito ſupplicio. At legibus, quæ à Moyſe divulgantur, ſereniſſimæ pœnæ ſunt annexæ, ut patet ex Exod.21. n.12. *Morte moriatur.* In beneficiis largiendis, hominibus illuminandis, ac inſtruendis in via juſtitiæ, ac ſanctitatis Deus promulgator adeſt. At in caſtigationibus, ſuppliciiſque publicandis unus homo miniſter eligitur. Deus enim pro ſua clementia, quæ benignitatis, ſibi reſervat; quæ verò rigorem juſtitiæ ſonant, aliis remittit. Quod rectè notavit Philo Hebræus lib. de Decalogo 2.tom. *Hoc*, ait, *eſt proprium miniſtris Dei, quemadmodum in militari fit imperio ſeverè animadver-* 267.

Exod.20. Deus, quæ benignitatis, ſibi reſervat, quæ rigoris, aliis committit. Philo.

tunt in deſertores ordinum: ipſe verò magnus rex gaudet appellari conſervator, cuſtóſque pacis publicæ rerum univerſarum; nam revera penes Deum cura pacis eſt, belli verò penes eos, quibus ille ſub perfectis, & miniſtris utitur.

268. Matth. 26. *Gratiora obſequia amoris, quam timoris.*

Quartò, nec in præſenti ſermone, nec in inſtitutione, Matth.26. n.26. pœnam ullam malè communicantibus minatur Chriſtus. Voluit enim Dominus, ut homines ad ſuam menſam, ſuumque hoſpitum amore potius, quam timore præpararentur: gratiora enim ſunt Deo obſequia, quæ amore exhibentur, quàm quæ timore extorquentur.

269. Exod.20. Philo.

Iterum redeo ad citatum locum Exod.20. numero 3. In monte Sinai decem Decalogi præcepta promulgantur à Deo: & tamen eorum tranſgreſſoribus, ut in aliis legibus fit, nulla taxatur pœna. Quod rectè ponderavit Philo citato loco. *Addamus*, ait, *cauſam, cur Deus in his decem præceptis; ſive legibus, contentus jubere, vetaréque, ſecus facientibus nullam pœnam decernit, quemadmodum ſolent alii Legiſlatores ſtatuere. Quia Deus erat, & conſequenter bonus Dominus, ſolorum bonorum Auctor, mali verò nullius. Proinde exiſtimavit, nihil magis naturam ſuam decere, quàm ut ſalutaria præcepta daret, puta non admixtis pœnarum terroribus. Ne quis imprudens, metu malo conſultore, uſus, invitus pareret: ſed potius ut patiens, rationem, voluntatémque ſequutus, verteret ſe, & applicaret ad id, quod eſt optimum.* Propoſitis ſalutaribus præceptis decrevit Dominus potius eorum amore ad legis obſervantiam homines allicere, quàm terrore, ac multis pœnis adjunctis eos trahere: quæ enim amore fiunt, valde ſpontanea ſunt, quæ Deo maximè placent. Vide de hoc multa verbo Benignitas.

Amore potius quam timore Chriſtus nos trahere voluit.

Quæstio XLI.

Quanta ſit unio inter Chriſtum, & communicantem?

270. Hilar. Iren. Cyr. Jeroſ.

Divus Hilarius lib.8. de Trinit. D.Irenæus lib.4 cap.34. hanc unionem naturalem appellant, quia realiter caro, & ſanguis Chriſti nobiſcum unitur, & conjungitur. Hinc D.Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſ.4. *Myſtagogiam* dicit, id eſt nos in ſacra communione fieri Chriſtiferos; immò concorporeos, ac conſanguineos Chriſti.

271. Cyr. Alex.

D.Cyrillus Alexandrinus lib.4. in Joan.c.34. *Scut*, ait, *ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alterum cum altero per totum commiſceat, neceſſe eſt: ita ſi quis carnem, & ſanguinem Dominus recipit, cum ipſa conjungitur, ut Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inveniatur.* Et lib.10. cap.13. aſſeverat, *Non habitudine ſolum, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verum etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactam ceram alii ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, ut unum quid ex utriuſque factum videatur: Sic communicatione corporis, & ſanguinis Chriſti eſt ipſe in nobis, & nos in ipſo.*

Magna unio inter Chriſtum & communicantem.

272. Non ſunt intelligendi hi magni Patres, & alii ſic loquentes, ut velint aſtruere, ex Chriſto ſumpto, ac ſumente unum ens fieri naturale. Valdè eorum mens ab hac doctrina eſt aliena. Sed tantum denotare intendunt, quod præter unionem, quæ ratione gratiæ, charitatis & fidei eſt; adeſſe etiam intra nos ipſos verè, & realiter Chriſtum Dominum, qui cauſa eſt ejuſdem fidei, charitatis, & gratiæ, quandiu ſpecies ſacramentales ſuam propriam naturam panis, & vini retinent, ut jam latius explicavi in expoſitione.

Quomodo Patres intelligendi.

Cum ergo communicantes verè, & realiter habeamus intra noſmetipſos Chriſtum Dominum, qui producit in anima gratiam, & charitatem, quæ eam nutrit, & conſervat: magna ſine dubio unio ratione hujus Sacramenti datur inter Chriſtum, & dignè communicantem. Poſt Sacramenti Euchariſtiæ inſtitutionem, juxta Divum Auguſtinum, Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis, *Dico autem vobis, non bibam à modo de hoc genimine vitis,* ſeu, ut habet Arabicus, de ſucco hujus vitis, *uſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum novum in regno Patris mei*, Matth.26. num.29. Chriſtus forſitan in regno cœlorum ſui Patris, in ipſa cœleſti beatitudine bibitne ſacramentaliter ſuum ſanguinem? Ibi ſanè non datur communio ſacramentalis. Quomodo ergo Chriſtus Dominus ait, quod illum calicem non eſt bibiturus ante mortem ſuam, niſi poſtea cum ſuis diſcipulis in regno cœlorum ſui Patris? Difficilis locus. Pro ejus tamen intelligentia: perpondera, quod Chriſtus ait, non bibam de hoc calice, uſque dum bibam illum *vobiſcum*, meis nempe fidelibus, meíſque diſcipulis; nam quamvis Chriſtus regnet in cœleſti beatitudine, & fideles adſint in Eccleſia Militante, tamen per communionem ſacræ Euchariſtiæ unitur, ac conjungitur homo Chriſto, ut pro eodem reputetur, & quod homines in Eccleſia Militante participent, ac quod Chriſtus in cœleſti beatitudine bibat. Perbellè Divus Paſchaſius lib. de corpore, & ſanguine Domini, cap.21. *In quo mirum*, ait, *jam Chriſtus illud bibit novum, quoties fidelibus intra Eccleſiam dignè iſtud percipiunt.* Et iterum: *Bibit illud novum in regno Patris, id eſt in Eccleſia, quoties eum dignè ſui, aut comedimus, aut potamus.* 273.

Auguſt. Matth.26. *Magna unio inter Chriſtum & communicantem.* Paſchaſ.

Ponderandum. Non dixit, non comedam de hoc cibo, uſque dum comedam vobiſcum, ſed ait: *Non bibam de hoc genimine vitis, uſque dum bibam illud vobiſcum.* Quando Sacerdos, verbi gratia, accedit ad Altaris Sacramentum, ut Chriſti corpus communicet, cum adhuc illud non acceperit, nec eum in ſe realiter habeat, tanquam quid à Chriſto disjunctum æſtimatur; proindéque ſolus homo communicare dicitur. At verò cum ad Euchariſticum calicem bibendum devenitur, jam Sacerdos ſub ſpeciebus panis habet receptum corpus Dominus, ac per communionem illius jam eſt particeps, ac quòdammodo, ut ait Paſchaſius, *nos per eum transformamur in illum*, lib. de corpore, & ſanguine Domini cap.1. proindéque ex eo, quod homo tunc hauriat, veluti quod etiam Chriſtus bibat, aſtruitur, & aſſeveratur. 274.

Cur Chriſtus non dixit, non comedam, ſed non bibam. Paſchaſ.

Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine Agni, Apoc.7.n.14. De ſanctis Martyribus eſt ſermo. Videbatur ergo potius dicendum, quod 275.

Apoc.7.

quod ſtolas ſuas intinxerint in ſuo ſanguine. Cur dicitur in ſanguine Agni ? Solemnis erat antiqua conſuetudo primitivæ Eccleſiæ , ut Chriſti athletæ antequam ad Martyrium ducerentur , ſacra communione reficerentur , ut teſtatur Divus Cyprian. cap. 54. per quam communionem ita uniebantur, ac veluti in Chriſtum transformabantur, ut, cum lavarent ſtolas ſuas, veſtimenta ſua in ſanguine ſuo, viderentur ea in Agni ſanguine abluere. Primaſius. *Hoc meritum*, ait, *in Eccleſia ſpecialiter deſignari debet , quos pro Chriſto contingit ſanguinem fundere , quia etſi quis Domini ſui fonte mundatur, carne paſcitur Agni , igne ſpirituali ſuccenditur.*

Cyprian. *Vnio inter Chriſtum, & Martyres.* Primaſ.

276. Mandavit Deus Moyſi : *Accipies quoque ſimilam, & coques ex ea duodecim panes , qui ſinguli habebunt duas decimas. Quorum ſenos altrinſecus , ſuper menſam puriſſimam coram Domino ſtatues*, Levitic. 24. n. 5. Panes præcepti , ſunt panes propoſitionis , qui ſacram Euchariſtiam ſignificabant , in qua ſub ſpecie panis corpus Chriſti ponitur , ut docent Divus Hieronymus in cap. 1. Malach. Cyrillus Catecheſ. 4. Damaſcenus lib. 4. fidei cap. 14. Heſychius , Rupertus, & alii. Sed cum panes eſſent duodecim , ſtatim numerus Apoſtolorum in eis adumbrari venit in mentem. Chriſtus panis. *Ego ſum panis vivus* ; & cum ipſi ſacratiſſimum panem per communionem acciperent , participatione Sacramenti ita Chriſto uniebantur , ac ad illius formam trahebantur , ut & ipſi panes dicerentur. Divus Cyrillus Alexandrinus in Catena Græca Divi Lucæ ad cap. 6. n. 20. *Panis ſiquidem*, ait, *de cœlo deſcendens , & vitam dans mundo ; quiſnam alius ſi præter omnium Salvatorem Chriſtum ? Ad imitationem autem ipſius panes appellati ſunt beati Diſcipuli conſortes facti panis nutrientis nos in vitam æternam : quin & ipſi nutriunt ſcriptis ſuis eos , qui ſitiunt juſtitiam.*

Levit. 24. Hieron. Cyr. Ieroſ. Damaſc. Ropert. Cyr. Alex. *Apoſtoli panes.*

QUÆSTIO XLII.

Quam nobilitata ſit Eccleſia ex unione ad Chriſtum per Sacramentum Euchariſtiæ.

277. *Nobilitas Eccleſiæ.* UNum ex præcipuis motivis, quod Deus habuit in inſtitutione hujus Sacramenti extitit exaltatio , & ſublimatio noſtræ ſanctæ Eccleſiæ Militantis , ut jam dixi quæſt. 32. Et nunc iterum confirmo hac ratione.

278. In omni lege , in omnique ſtatu ſemper inter Deum , & hominem interceſſit magna diviſio, in Lege naturæ , Munera *obtulit Abel de primogenitis gregis ſui*, Geneſ. 4. n. 4. Cur non obtulit de ſecundò , vel tertiò natis , cum fieri poſſet , ut hæc eſſent meliora ? Primogenitum ex ſua ratione diſtinctionem , ac diviſionem, habet à cæteris , ut notarunt Divus Chryſoſtomus , Divus Ambroſius , Rupertus. Dei conſilium decrevit ſibi aſſumere ea, quæ ex ſui ratione diviſa extabant ab illis , quæ hominum uſui deputabantur.

Geneſ. 4. Chryſoſt. Ambroſ. Rupert.

279. In Lege ſcripta dedit Deus Moyſi ipſum Legem ſcriptam in duabus tabulis , ex quibus ipſa lex totam ſuam nobilitatem , ac decorem hauſit , indéque Lex ſcripta dicitur : *Deditque Dominus Moyſi duas tabulas teſtimonii lapideas, ſcripta digito Dei*, Exod. 31. numero 18. Et ut docent Iſidorus , Abulenſis, Hugo , Lyppomanus , & communiter Hebræi. In prima tabula erant ſcripta , quæ ad Deum , Deique dilectionem , ac cultum ſpectabant. In ſecunda verò tabula erant exarata præcepta , quæ ad proximum , ac ejus dilectionem attinebant. Cur non potius omnia hæc præcepta in una tabula, ſed in duplici ? Hæc extitit alta Dei diſpoſitio , ut ſemper , quæ Dei erant, disjuncta, ac ſegregata eſſent ab illis , quæ ad hominem ordinabantur.

Exod. 31. Iſidorus. Abulenſ. Hugo. Lyppom. *Quæ Dei ſunt, ab eis diviſa, quæ ad homines attinent.*

280. Sublevemus oculos ad cœleſtem Jeruſalem, & inveniemus multam diviſionem inter Deum, ac beneficos illos ſpiritus. Vidit Joannes in Apocalypſi 4. numero 10. *quod procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & mittebant coronas ſuas ante thronum.* Cur ſeniores non inclinantur , ac coronas ſuas mittunt ad pedes , ſeu ſub pedibus Agni ; ſicut Joannes *cecidit ad pedes* Angeli, qui loquebatur cum illo Apocalyp. 19. numero 10 ut eum adoraret. Cur ergo etiam ſeniores illi non procidunt ad pedes Agni , ac veluti etiam ſub illius pedibus coronas deponunt. Cur ante thronum? In illa cæleſti curia multa mediat ſeparatio inter Deum , & cœleſtes ſpiritus. Seniores ad thronum accedunt , Agnum non atingunt. Conceditur illis , ut ad Sedem Majeſtatis appropinquent. Ad quod per thronum brachium elevent , manum extendant , Agnum attingunt, hoc illis non permittitur.

Apoc. 4. *In cœleſti curia beati non attingunt Agnū.* Apoc. 19.

281. At in Eccleſia Militante Chriſti quæ diſtinctio , ac ſeparatio eſt inter ipſum , ac homines, quoad locum , in quo adſunt ? Veluti quodammodo nulla , ut ita dicam. Nam in Eccleſia Chriſti , non ſolum ad thronum accedimus, non ſolum Agnum attingimus , ſed etiam verè & realiter eum ſumimus ; & per ipſam communionem Chriſtus realiter ingreditur , & adeſt intra hominem , quandiu ſpecies ſacramentales propriam naturam conſervant , ut explicavi quæſtione 41. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem , in me manet , & ego in illo.* Divus Cyrillus eodem loco citato. *Si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit , alteram cum altera per totam commiſceat , neceſſe eſt; ita ſi quis carnem , & ſanguinem Domini recipit*, &c.

Quanta conjunctio inter Chriſtum, & fideles in Eccleſia. Cyrillus.

282. Vidit Iſaias 6. n. 6. Dominum ſedentem inter Seraphim , & ait , *Volavit ad me unus de Seraphim , & in manu ejus calculus , quem forcipe tulerat de altari.* Pro calculo venerunt alii ex Græco , *Carbo*, ſeu , *prunam ignitam*. At Divus Hieronymus *Carbunculum*. Seraphim medio inſtrumento calculum arripit. Cur non manu propria ? Calculus ille typus extabat ſacræ Euchariſtiæ , ut docent Divus Chryſoſtomus homil. 61. ad populum , S. Juſtinus reſponſ. ad quæſt. 44. à Gentibus ; Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 14. *Carbonem* , ait , vidit Iſaias. *Carbo autem non ſimplex lignum , ſed unitum igni : ſic panis communionis , non panis ſimplex eſt , ſed unitus Divinitati.* Revolve totam ſcripturam, & invenies quod in nullo alio loco Seraphim, qui eſt ſupremus ſpiritus Angelicus juxta graviſſimos Theologos , nominatur , niſi in hoc præſenti ;

Iſai. 6. Græcus. Hieron. Chryſoſt. S. Juſtin. Damaſcen.

præſenti dum de miniſterio cujuſdam umbræ ſacræ Euchariſtiæ agitur. Ut diſcas, quam præclarus & purus miniſter ad tantum Sacramentum exigatur; Theodoret. apud Leonem à Caſtro. *Sunt ſupremi*, ait, *omnium Angelorum Seraphim neque manu tamen divinum corpus attingunt, rem ſanctiorem quærunt, forcipe accipiunt.*

Theodor.

283. *Dignitate tangendi Chriſtum in Euchariſtia non Seraphim, ſed Sacerdotibus conceditur.*

In rem noſtram Seraphim manu non attingunt calculum: id tamen ad labia Prophetæ admonetur. Propheta in præſenti populum Chriſtianum, cui Deus dedit altiſſimi Trinitatis myſterii notitiam; & domus repleta fumo, Chriſti Eccleſiam adumbrabat. Non Seraphim manus, ſed Prophetæ labia calculum attingunt. Præclara excellentia, ac magna ſublimitas attingendi corpus Chriſti, non Seraphim, ſed populo Chriſtiano conceditur, & datur: non enim permittitur illis beatiſſimis ſpiritibus tantum arcanum pertingere; hoc tamen nobis Sacerdotibus eſt reſervatum.

QUÆSTIO XLIII.

Quare Chriſto non dixit, manet in gloria, vel regno, ſed manet in me?

284. Qui particeps eſt corporis, & ſanguinis Domini, ei Chriſtus non ſolùm thronos, & ſedes in regno putat, ſed & hic per ſui exhibitionem ſemetipſum habitaculum præbet. Et quodnam præſtantius, ac excellentius poteſt excogitari beneficium: Hanc dignitatem conferens D. Chryſoſtomus homil. 45. in Joan. cum iſta, quam habent cœleſtes ſpiritus in Beatitudine, ait: *Qui hujus ſanguinis ſunt participes, cum Angelis, & Archangelis, & ſupernis virtutibus commorantur, ipſam regiam Chriſti ſtolam induti, ſpiritualibus armis muniti: ſed nihil dixi, immo ipſum induti ſunt regem.* In Apoc. 6. num. 11. & 7. n. 9. Ante thronum Dei apparent Juſti ſtolis albis induti, & palmæ in manibus eorum. At in Euchariſtica menſa, non tantum ſtolis albis, ſed ipſomet rege componuntur, ac exornantur, eumque vividiſſimè repræſentant.

Chryſoſt.

Apoc. 6. 7. *Manducatione Euchariſtiæ prælati ſumus Angelis.*

285. Rupertus in Joan. explicans hæc verba: *Manet in me, & ego in illo: quid nobis*, ait, *hoc dicto Dei filius unicus pollicitus eſt, niſi ac ſi aperte dixiſſet: Dii eritis, & filii excelſi omnes.* Et poſt pauca ſubdit, & ego in illo: *Quis autem ego, niſi Deus, niſi Dei ſapientia; niſi vera, ſumma, & ſempiterna Divinitas? Ergo is, in quo maneo ego, divinitatem in ſe transfuſam habens, Deus factus eſt.* Macharius Orat. de exaltatione S. Crucis apud Gretherum: *Hujus, ſcilicet Sacramenti, vera ſumptio, & communio immortalitatem, & filiorum adoptionem donat, & ex terreſtribus cœleſtes, Deóſque ex hominibus, eos, qui accipiunt, reddit.* Hi loquendi modi ad hoc tendunt, ut explicent quantam dignitatem per communionem adeptus ſit homo, ut Deus in eo maneat, fiatque homo per participationem Deus; ac altiſſima quadam ratione filius Dei adoptivus ſit creatus. Divus Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 4. *Sumpto corpore, & ſanguine Chriſti, ait, efficimur ei comparticipes. Sic Chriſti feri erimus, hoc eſt Chriſtum ferentes, cum ejus corpus, & ſanguinem in membra noſtra receperimus, ut beatus Petrus dicit 1. cap. 1. divinæ naturæ conſortes efficimur.* Similiter diſſerit D. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Joan. cap. 14.

Rupert.

Macharius. *Per Euchariſtiam participes ſumus divinæ naturæ. Quantum homo dignitatem per Communionem habeat.*

Cyr. Jeroſ.

Cyr. Alex.

286. Loquens de filiis Heli ſacer textus, qui vir rapiebant ab offerentibus carnes, ait: *Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines à ſacrificiis Domini*, 1. Regum 2. numero 17. Perpende, quòd ait ſacra hiſtoria, *retrahebant homines*: Nonne ſat erat dicere, impediebant offerentes, non ſinebant ſacrificia offerri; ad quid exprimitur, quod *retrahebant homines?* Si etiam non à ſacrificio impedirentur, ſi enim victimas ſuas Deo dedicaſſent, ac eorum epulis implerentur, jam non homines, ſed dii dicerentur. Perbellè Divus Gregorius Papa lib. 2. Expoſition. cap. 2. *Et notandum*, ait, *quia qui retrahebantur à ſacrificio, homines dicuntur, quia nimirum ſi in fidei noſtræ vera confeſſione perſiſterent, hos divinus ſermo filiorum Dei appellatione ſignaret.*

1. Reg. 2. *Per Euchariſtiam homo Deus per participationem.*

Gregor.

287. Hinc hoc aliti pane valdè generoſos ſpiritus concipiunt, ut ad altiora filiorum Dei dona evolent, Apparuit Deus Moyſi, eique accedere intercluditur ad viſionis locum abſque eo, quod prius calceos ſuos deponat: *Non appropies huc, ſolve calceamenta de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt*, Exod. 3. n. 4. Compono modo hanc hiſtoriam cum Abraham, qui cum filio ſuo Iſaac peregeret ad ſacrificium, aſcenderétque locum deſtinatum, ſcilicet montem *Moria*, minimè Patriarcha cohibetur; nec ei de calceis detrahendis aliquid mandatur, cum locus ille eſſet valdè venerandus, ita ut ex proprio nómine appellaretur *Dominus videbit*, Geneſ. 22. n. 14. Si terra illa, in qua Deus Moyſi apparuit, ob Domini præſentiam terra ſancta nuncupatur; etiam ille mons ob eandem Domini præſentiam ſanctus cenſendus eſt, immò multò majori ſanctitate illuſtris reputandus, in illo enim juxta D. Hieronymum Lyppomanum, & alios, celebratum eſt ſacratiſſimum mortis Chriſti myſterium. Nec ſat eſt dicere; quod Moyſes egreſſus erat de Ægypto; nam etiam Abrahamus exierat de Ur Chaldæorum. Et tandem Abrahamus degebat per civitates, inter reges, & principes; Moyſes autem jam per multos annos relicta Ægypto per montium deſerta incedebat, & in hoc eventu totus abſorptus altiſſima meditatione verſabatur, & ideo, ut exponunt Divus Gregorius Nyſſenus lib. de vita Moyſis, Abulenſis, & alii, gregem ſuum ad deſerti interiora deduxit, ut quietius contemplaretur. De qua vita ait Divus Laurentius Juſtinianus lib. de vita ſolitaria, capit. 18. *Tu ſcientiæ ſchola, futuræ vitæ cœleſtis imago.* Et tamen Moyſi aditus intercluditur ad locum ſacrum, in quo de liberare populi erat agendum; & patens relinquitur Abrahamo, ut de redemptione generis humani cum illo ageretur? Verum eſt, quod Moyſes per tot annos per deſerta alta contemplatione in futuræ vitæ cœleſtis imagine degebat. At Abrahamus ſecum ferebat Iſaac Chriſti ſub Sacramento typum. *In figuris præſignatur, cum Iſaac immolatur*; ut canit Eccleſia. Non ergo mirum, quod aditus ad locum ſacrum, ubi alta myſteria erant tractanda, prohibeatur Moyſi, & patens detur Abrahamo.

Exod. 3.

Geneſ. 22.

Hieron. Lyppom.

Nyſſen. Abulenſ.

Laur. Juſt. *Ad myſteria percipienda magis adaptatur homo Euchariſtiæ umbra quã gloriæ imagine.*

Hic

Hic enim una Altaris Sacramenti umbra magis ſublimatus, ac dignus inventus eſt ad ſacra Arcana percipienda, quàm Moyſes cœleſtis beatitudinis, ac beatifici ſtatus imagine, ac repræſentatione. Origenes. Origenes in cap.22.Geneſ. *Moyſes cum veniſſet ad locum*, ait, *quem oſtendit ei Deus, non permittitur aſcendere ſed ante ei dicitur, ſolve corrigiam calceamenti de pedibus tuis. Abrahæ nihil horum dicitur, & Iſaac, ſed aſcendunt; nec calceamenta deponunt. Venit Abraham ad locum, & ædificat altare.*

QUÆSTIO XLIV.

Quare Chriſtus in homine manet tanquam Sponſus?

288. Hugo. Brigitta. *Delectatur Chriſtus.* MAnet in me, & ego in illo. Quomodo Chriſtus maneat, eſt inquirendum. Reſpondet Hugo in præſenti. *Sicut Sponſus in thalamo ſponſæ.* Et hoc ipſum reſpondit Chriſtus Dominus Brigittæ eadem interroganti. *Ingredior*, ait, *ut ſponſus*; de revelatione B.Brigittæ lib.4. c.62. Intrat Dominus hominis animam, ut ſponſus in thalamum, tanquam in locum ſibi valde gratum, ac jucundum, ut animam multis bonis adimpleat, corroboret in ſancta ſpe, ac ab omni malo, & timore cuſtodiat.

289. Iſaiæ 58. Ait Iſaias 58. n.11. *Requiem tibi dabit Dominus ſemper, & implebit ſplendoribus animam tuam, & oſſa tua liberabit, & erit quaſi hortus irriguus, & ſicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.* Cyrill. Procop. Juxta D.Cyrillum, Procopium, vaticinatur Propheta felicem ſtatum Eccleſiæ Catholicæ, & ut dicam ſub præſentia Sacramenti Euchariſtiæ quod anima habet requiem, Hebræus. *Multæ felicitates, & dona ab Euchariſtia.* & repletur ſplendoribus, ſeu, ut habet Hebraicus, *ſplendore ſplendorum*; auxiliorum & gratiæ, & oſſa arida liberantur à corruptione perpetua. Qui enim manducat hunc panem, ait Chriſtus, *Ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Et erit quaſi hortus irriguus, plenus omnibus donis, & divitiis cœleſtibus. De quibus omnibus hucuſque multa dixit.

290. Hoc divinum Sacramentum munit ac corroborat animam in ſpe; ac expectatione ſua: *Conveſcens præcipit eis, ab Jeroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem Patris,* Actor.1. *Euchariſtia corroborat ſpes noſtras.* Actor.1. n.4. Cibum, cui Dominus hic uſus eſt, ſacram eſſe Euchariſtiam, multorum Patrum eſt ſententia apud Lorinum. Ad quid quando eos mandat expectare, præbet ſui corporis communionem? Ut de ſpe eſſent certi, non ſat erat Dei verbum, & ad quid ipſa communio? Illa enim maximè erant confirmandi, ac corroborandi in ſpe, ac expectatione. Vinc. Fer. D.Vincentius Ferreira ſerm.2. de Epiphania. *Tota ſpes Chriſtiana conſiſtit in victu: quia victus ſacræ Euchariſtiæ eſt radix ſpei noſtræ.* Fulb. Car. Et Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus epiſt.1. *Exire*, ait, *palatum, fidei, dilata fauces ſpei, viſcera charitatis extende, & ſume panem vitæ, interiorisque hominis alimentum.*

291. Geneſ. 35. Mortua Rachel, quæ typum gerebat Eccleſiæ, ſepelitur Bethlehem, Geneſ.35. n.19. quæ Dominus panis interpretatur. Cur non potius illius monumentum datur apud Calvarium montem ſive apud illius hortum, ubi Dominus eſt ſepultus, valde enim congruum videbatur, ut & ibi Eccleſiæ ejus ſponſæ ſepultura deſignaretur? Quid plus præſtare potuit Eccleſiæ ſepultæ Domus panis quàm Chriſti monumento? In horto ſepulchri Chriſtus ſemel reſumpſit vitam, cum glorioſus reſurrexit. *Ab Euchariſtia ſpem vitæ aliorum habet Eccleſia.* At in domo panis, quæ eſt Euchariſtia, quotidie reviviſcit, ac reproducitur, novóque ſe multiplicat exortu & majorem ſpem vitæ in ſuis filiis concepit Eccleſia à domo panis Chriſti, ubi quotidie novo exortu multiplicatur, quàm à ſepulchri horto, in quo ſemel revixit, ac reſurrexit. D.Paſchaſius lib.2. in Matth. *Rachel figuram*, ait, *gerens Eccleſiæ, ibidem ſepulta legitur, in eodem loco plena requies ejus ſignetur, ubi Chriſtus panis vivus, qui de cœlo deſcendit, quotidie exortu novo ſine defectu verſatur.*

292. Cùm Iſraël eſſet valde oppreſſus ſub Madian, Angelus Domini ſedit ſub quercu, & apparuit Gedeoni eique denuntiavit; quod ipſe liberatus erat Iſraël de manu Mandian, Judic.6. n.11. Judic.6. Qui conſurgens cum decem viris ſuccendit aram Baal, lucumque ejus. Dixitque Gedeon ad Deum: *Si ſalvum facis per manum meam Iſraël, ponam hoc vellus lanæ in area, ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam, quod per manum meam liberabis Iſraël*, Ibid. n.36. Cur, ut rore vellus impleatur in victoriæ ſignum, eligit aream & non potius quercum, vel locum juxta illam, in quo Angelus ei apparuit, felicia nuntia accipit, & ipſe ſacrificium obtulit. Semper antiqui in multa veneratione habuerunt loca in quibus divinas revelationes acceperunt. Et quercus valde auſpicata Judæis: ſub illa Abrahamus Angelos excepit, Geneſ.18. n.1. Geneſ.18. Deinde arbor illa Chriſti crucem, ac Paſſionem adumbrabat, ut docent D. Ambroſ. lib.1. de Spiritu ſancto in prooemio, D.Iſidorus, Carthuſianus, Hugo, Joannes Freire ad citatum locum, & Pineda lib.2. de Salomone c.10. n.6. Ambroſ. Iſidorus. Carthuſ. Hugo. Joan.Freire. Pineda. Et tamen non juxta quercum Gedeon ponit vellus, ut rore cœli impinguatur, ſed in area ubi frumentum Chriſti ſub Sacramento Altaris præfigurabatur, *Sub Euchariſtiæ umbra ſpes noſtra valde ſecura.* majorem, ac validiorem ſpem concepit Gedeon ad excipiendum cœleſtem beneficentiam, ac rorem præſentia areæ panis Chriſti conſecrati in Sacramento, quàm præſentia mortis, & crucis ipſius crucifixi D.Aug. ſerm.108. de Tempore. *Nec otioſè*, ait, *Gedeon vellus, nec in tampo poſuit, nec in campo; ſed poſuit in area, ubi meſſis eſt tritici*, ſcilicet cœleſtis panis.

293. Tandem Chriſtus in anima tanquam Sponſus timorem excutit, ſecuritatem præſtat: Magna conſideratione perpende mecum. Quotieſcumque apparuerunt Angeli ſanctis Patribus timore percuſſis, ſtatim in exordio ſermonis ab eorum cordibus timorem excutiebant. Sic dixit Angelus Abrahamo: *Noli timere Abraham.* Geneſ.15. n.1. Geneſ.15. Sicque dixit Jacob: *Noli timere deſcendere in Ægyptum*, Geneſ.46.n.3 Geneſ.46. Sic & Joſuè 1. n.9. *Noli timere.* Joſuè 1. Et Gedeoni: *Pax tecum, ne timeas*, Judic 6. n.23. Judic.6. Zachariæque dicitur. *Ne timeas*, Luc.1. n.15. Luc.1. Et D.Joſeph: *Joſeph fili David noli timere*, Matth.1. n.20. Matth.1. Et quod magis eſt, mittitur Gabriel Angelus ad Virginem Mariam, cui valde peculiariter ſuper omnes alias puras creaturas tota Trinitas aderat; & tamen altitudine myſterii, dixit ei Angelus, *Ne timeas, Maria*, Luc.1. n.30. Luc.1. Cum autem Elias totus magno timore perterritus fugeret à facie Jezabel, fatiga-

tus ſub umbra juniperi dormivit: apparet ei Angelus proferens panem, & aquam, biſque eum excitat, aitque illi: *Surge comede*, 3.Reg.19. n.5. Et tamen Angelus de ſuo more ab eo timorem non explodit, cum tamen Elias tanto timore teneretur. *Timuit Elias, & fugit.* Cur ego non ait ei Angelus, ne timeas Elia, ut ergo alios, & præclariſſimos viros vidimus factum? Proferebat Angelus Eliæ panem, ſacræ Euchariſtiæ typum, ut jam ex ſanctis Patribus notavi, per quem Deus nos miro modo defendit, ac munit; & ideo ſupervacaneum dicere judicavit Angelus, noli timere, ſibi perſuadens, plus roboris, fortitudinis, ac ſecuritatis illi umbram ſacræ Euchariſtiæ præſtare, quàm aliam quamlibet ſupremi numinis protectionem. Cum enim Deus in Euchariſtia altiſſimo modo adſit, magis per eam, quàm per quodcumque aliud opus nos munit, & corroborat; & ideo ad tantum munimen, ab umbra Euchariſtiæ collatum, innuendum, & manifeſtandum, Angelus de ſuo more non dixit Eliæ, noli timere. Divus Gregorius Magnus hom.14. in Ezechielem. *Apparet*, ait, *fugienti Angelus, cibum præbet: & tamen de corde timorem non excutit: quia in corde Prophetæ, mentis magna erat cuſtodia fortitudinis.* Expende, cibum præbet, timorem non excutit; cum nempe talem cibum exhiberet. Vide ſuprà n.97.98. & 99. & n.275.

3 Reg.19. — *Euchariſtia nos plus, quam aliud Dei opus corroborat, & munit.* — Gregor.

Ioan.6.n.58. Sicut miſit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipſe vivet propter me.

VERSIONES.

D.Hilar. de Trinitate. Et ego vivo per Patrem, ſeu à Patre.

Marc.Victor. l.1. adverſus Arrium. Et ego vivo per ipſum.

Arias. Et manducans me ipſe vivet quoque propter me.

Euth.Vatab. Et qui manducat me, ipſe vivet quoque propter me.

EXPOSITIO XIII.

294. *Senſus totius ſententiæ.* Altiſſima comparatione Chriſtus Dominus explicat, quomodo per ſui corporis, & ſanguinis communionem hominibus vitam largiatur. Totius hujus per difficilis ſententiæ ſenſum explico. *Sicut miſit me vivens Pater*; Quemadmodum Pater meus, qui eſt fons vitæ, & vita per eſſentiam miſit me è cœlo in terram hominem efficiens: miſſio Incarnationis myſterium denotat. *Ego vivo propter Patrem.* Et ego homo factus vitam habeo à Patre; vitam, inquam, non ſolùm humanam, ſed etiam divinam ex conſortio Divinitatis, cui mea humanitas hypoſtaticè eſt unita, & ſemper illi conjuncta manet, ita etiam *qui manducat me.* Pariter etiam, qui manducat me, qui ſum fons vitæ, ac vita per eſſentiam, utpote verus filius Dei, *vivet propter me*, propter conjunctionem participatione mei corporis, & ſanguinis mecum factam; vivet non ſolùm ſpiritualiter, & per gratiam, ſed etiam æternaliter, non tantùm anima beata; verum etiam corpore beatifico, *Ego enim reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Illam particulam *Propter Patrem* aliqui interpretari volunt per Patrem, vel à Patre; idem tamen eſt ſenſus. *Vivo Propter Patrem*, id eſt propter conjunctionem, quam habeo cum Patre ratione Divinitatis meæ perſonæ, cui mea humanitas eſt unita.

QUÆSTIO XLV.

Pro majori explicatione textus multa reſolvuntur.

Quæro primò: Quare Chriſtus Dominus hanc præſentem ſententiam hic protulit? 295. *Connexio in textu.* Dixerat Dominus de ſe ſupra: *Ego ſum panis vitæ: Ego ſum panis vivus: Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Iterum: *Caro mea verè eſt cibus, Qui manducat meam carnem*, &c. *in me manet, & ego in illo:* nunc hanc ſententiam connectit: *Sicut miſit me vivens Pater.* Veluti in ſumma reddens rationem ſuperiorum omnium. Sicut enim Pater filio ſuo miſſo in mundum vitam communicat, ita ut filius factus homo vivat propter unionem, quam habet cum Patre: ſic Chriſtiano, eum dignè ſumenti, vitam communicat, ita ut ipſe homo propter unionem, quam habet cum Chriſto, viva, vita æterna, ac vita ſuperioris ordinis; ipſéque maneat in Chriſto, & Chriſtus in ipſo illiuſque cibus, & potus ſit. Unde ait D.Dionyſius Areopagita de Eccleſiaſtica Hierarchia cap.1. Sacerdotem. *In Deitatis conſortium tranſire.* Et cap. Dignè communicantes. *Per vitæ ſynceræ, ac divinæ ſimilitudinem Chriſto compaginari.*

Euchariſtia evehit in Deitatis conſortium. — Dionyſius.

Secundò quæro: An hic una vel duplex ſit comparatio? 296. D.Chryſoſtomus, Leontius, Euthymius, Theophylactus, Maldonatus, Lucas Burgenſis putant, hic fieri duas comparationes. Unam in prioribus verbis: *Sicut miſit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem.* Alteram in poſterioribus. *Qui manducat me, vivet propter me.* At D.Aug. D.Cyrillus, Beda, quod & magis probat Ambroſius lib.4. de fide, c.5. & ſequitur Toletus unam tantum eſſe hic comparationem dicunt. *Sicut miſit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, vivet propter me.* Et hoc mihi veriſimilius, ut ſi ſenſus: Sicut Pater, qui eſt vita per eſſentiam, miſit me filium ſuum fieri hominem; & ego homo factus vitam habeo à Patre propter unionem cum ipſo in Divinitate. Ita qui me manducat, propter unionem, qua in me manet, & ego in eo, ſuſcitabitur, & vivet propter me.

Chryſoſt. Leont. Euthym. Theoph. Burgenſ. — Theoph. Auguſt. Cyrillus. Beda. Ambroſ. Toletus. *Una tantum comparatio.*

Tertiò quæro: An Chriſtus loquatur hic de ſe, ut homo tantum, an etiam ut Deus? 297. D.Cyrillus lib.4. in Joan. cap.18 D. Hilarius de Trinitate, D.Chryſoſt.hom.46. Euthymius, Theophylactus, verba etiam de Chriſto ut filio Dei eſſe exponenda, aſtruunt. Unde ad argumentum Arrii, qui maximè ad defenſionem ſui erroris hoc loco utebatur. Reſpondent citati Patres, dici filium

An Chriſtus loquatur de ſe hic, ut Deus, an ut homo. — Cyrill. Hilarius. Chryſoſt. Euthym.

filium vivere, propter Patrem, non quod accipiat denuò vitam, quam antea non poſſidebat, nec quod aliam diſtinctam vitam habeat ab ea, qua Pater vivit. Sed ſicut à Patre per æternam generationem eandem habet eſſentiam cum illo, ita & vitam; ſicut enim in Patre,& Filio una eſt eſſentia, ita & vita. Illud autem *Propter* non ſignificat finem, ſed principium, à quo communicatur vita, ſeu per quod, ut explicat D.Hilar. filius vivit.

298. Amb.oſ. Auguſt. Hanc reſponſionem, quantum ac doctrinam approbant D.Ambroſius citato lib.4. de fide c.5. D.Auguſt.tract.26. in Joan. Dicunt tamen, non eſſe ad mentem Evangeliſtæ, quia loquitur de Chriſto, ut homine. Quod conſtante docet D.Baſilius lib.4. contra Eunomium, & in Apologia de ſua diſceſſione, Marius Victorinus lib.1. contra Arrium, S.Thom. & alii. Et hæc ſententia mihi maximè probatur, quia Chriſtus loquitur de ſe, ut miſſo à Patre: *Miſit me vivens Pater:* Miſſio autem myſterium Incarnationis, ac Chriſtum hominem factum oſtentat.

Mar. Vict. D.Thom.

299. *Gradus, per quos ad nos vita deſcendit.* Quartò quæro: Per quos gradus vita ad nos deſcendat? Reſpondetur. Quod primus gradus eſt Pater, qui filio vitam communicat, ſecundus filius factus homo, qui eſt tanquam cauſa media, & velut fons, per quem vita in nos diffunditur. Tertius eſt vita, ſeu communicatio gratiæ, & gloriæ, quam nos à filio haurimus. Deus Pater totius vitæ ſcaturigo, cum à nobis diſtet; Chriſtus quaſi medius ſtatuitur, per quem ad nos vita deſcendat. Sic docent Lucas Burgenſis, Cornelius à Lapide.

Burgenſ. Cornel.

Quæstio XLVI.

Quare Chriſtus Dominus alia myſteria per res humanas explicat; Euchariſtiæ verò Sacramentum per ſuam æternam vitam à Patre communicatam?

300. *Ratio difficultatis.* Cum Chriſtus Dominus ageret de ſua crucifixione, ac elevatione in Cruce, per ſerpentem Moyſis æneum explanat: *ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis*, Joan.3. n.14. Cum de ſua ſepultura tractat, Jonæ hiſtoriam in medium producit: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus*, Matth.12. n.40. Et etiam per templi ſolutionem. *Solvite templum hoc, & tribus diebus excitabo illud*, Joan.2. n.19. At cum ad Euchariſtiæ myſterium explanandum devenitur, juxta Chryſoſtomum, Hilarium, ac alios Patres relatos ſuperiori quæſt. ſuam æternam generationem, ac communicationem eſſentiæ, & vitæ à Patre commemorat. Ut ex ſublimitate comparationis, ſublimitatem Myſterii deprehendamus.

Joan 3. Matth.12. Joan.2. *Euchariſtiæ myſterium cæteris ſublimius.*

301. Cum Abrahamus evaginato gladio extenderet manum, ut filium percuteret, ac ſacrificaret, cohibetur ab Angelo clamante; ne faceret illam rem. *Levavitque oculos Abraham; viditque poſt tergum arietem inter vepres, cornibus hærentem; quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio*, Geneſ.22.n.13. *Inter vepres* interpretatur Aquila apud D.Hieronymum in quæſtionib. Hebraicis, *Intercondenſa, & implexa virgulta.* Et Symmachus, *inter rete:* Maximè tamen ponderandum, quod Abrahamus in montis cacumine aderat: & qui eſt in vertice montis, ut videat, quæ circa illum fiunt, oculos non ſublevat, ſed potius demittit. Quomodo ergo dicitur: *Levavit oculos Abraham, & vidit arietem?* Extabat Abrahamus totus defixis ac intentis oculis in ſacrificium Iſaac, in quo ſacrificium Chriſti Jeſu in Cruce exprimebatur. At verò Agnus *inter vepres* ſeu, *condenſa, & implexa virgulta*, ſeu, *rete*, Chriſtum Dominum inter ſpecies ſacramentales denotabat. Et ad tantum Sacramentum videndum levavit oculos: quamvis enim ipſe adſtaret ad præſentiam umbræ mortis, & paſſionis Chriſti; tamen, ut ipſum inter condenſas ſpecies ſacramentales in figura contempletur, neceſſe eſt, ut tanquam ad quid ſublimius, & excellentius ſurſum aſcendat, oculos elevet, ac mentem erigat, ut tanti myſterii apicem aliquantum pertingat.

Geneſ.23. Aquila. Hebræus. Symmach. *Myſterium Euchariſtiæ ſublimius myſterio paſſionis.*

Cum Iſaac benedictionem vellet impendere filio ſuo, ait illi, ut ſumptis armis tendat in venationem, ut ex apprehenſis faciat ei pulmentum, quo hauſto ei benedictionem conferat. Quod cum feciſſet Jacob, attuliſſetque duos hœdos, quos dedit matri, ut illa pararet in cibum. Quo præparato, Rebecca filio ſuo Jacob *dedit pulmentum, & panes, quos coxerat*, Gen.27.n.17. Hic tamen magnum dubium inſurgit ex verbis D. Ambroſ. & D. Gregor. apud Lippomanum aſtruentium quod Iſaac ſpiritu prophetico prævidens Chriſti mortem poſtulavit duos hœdos: ſic ait D.Ambroſ. *Iſaac ſpiritu prophetico futura prævidens.* Idem habent D.Gregor. homil.1. in Ezechiel. Damianus lib. ad Leonum Epiſcopum c.5. Et ait Ambroſ. *Cibum nullum credidit, dulciorem eſſe, quàm Chriſtum, qui ſicut ovis ad occiſionem ductus eſt.* At verò Rebecca præter poſtulatum dedit panes. De quo ait D.Hieron apud eundem Lippomanum. *Rebecca plena Spiritu ſancto, magis autem formam Spiritus ſancti deferens.* Panis ille typum gerebat Chriſti in Sacramento. Quænam ratio ſanctis Patribus extitit, ut tam mirabile aſſertum protulerint, ut dicant, quod Iſaac in illo cibo conſideravit Chriſti mortem ſpiritu prophetico, qui eſt unum tantum ex Spiritus ſancti donis. At verò Rebecca in pane reſpiciens Chriſtum ſub Sacramento, plena dicitur Spiritu ſancto, qui modus loquendi omnia illius ſeptem dona importat? Iſaac ſufficit ſpiritus Prophetiæ; Rebeccæ verò ſeptem dona requiruntur. Iſaac prævidebat Chriſti mortem: & quamvis mirabile opus, ad illius conſiderationem ſat erat ſpiritus Prophetiæ, unumque Spiritus ſancti donum. At Rebeccam, cum ferretur mente ad Chriſti panem, neceſſe erat, tanquam ad quid ſublimius, & excellentius, mente elevari, non uno ſpiritu, ſed omnibus ſpiritibus, omnibuſque donis. Cum enim in hoc Sacramento omnia, quæ Dei ſunt, dentur, etiam ad illius conſiderationem omnia deſiderantur. 302.

Geneſ.27. Ambroſ. Gregor. Damian. Hieron. *Alter cognitio ad Euchariſtiæ, quàm ad paſſionis myſterium.*

Cum Daniel per ſex dies detineretur in lacu leonum, Angelus Domini ex Judæa aſportavit quendam prophetam cum prandio, ac panibus. Quod cum ante Danielem apponeret, ipſe in magnas gratiarum actiones prorumpit: *Recordatus es mei Deus: & non dereliquiſti diligentes te*, Daniel.14.n.37. Per ſex dies detinetur Propheta illæſus inter fame tabeſcentes leones; & tamen non legitur perſolviſſe gratias, quas pro pane, & prandio appoſito exhibet: cum tamen primum 303.

Dan.14.

majus eſſet donum magiſque illo initeret divina potentia, quam in hoc ſecundo, ſiquidem panes illi induſtria humana miniſtrari poterant, ora autem leonum concludere, ſolum Dei potentia præſtare valebat: & tamen pro hoc gratias perſolvit, & non pro obſtrictis leonibus. In eo, quod Daniel Dei virtute eſſet liberatus à leonibus præfigurabatur noſtræ redemptionis myſterium, in quo Chriſtus Dominus divina virtute nos eripuit à leone dæmoniaco, qui circuit quærens, quem devoret. In pane verò Chriſtus Dominus ſub ſacramentalibus ſpeciebus Prophetæ repræſentabatur. Ingentes ergo gratias refert potius pro pane exhibito, quàm pro ore leonum alligato; magis ſe veluti obſtrictum recognoſcens umbræ Chriſti ſub Sacramento, quàm ipſiuſmet Domini figuræ in ara Crucis pendentis. Multum ſuper omne modum omnes aſtringimur noſtræ redemptionis myſterio. At Chriſtus in convivio maximè animas noſtras ad ſe allicit, ac tradit. Vide ſuprà n.200.

Propheta potius gratificatur Euchariſtiam, quam Crucis myſterium.

Quæstio XLVII.

Quare Chriſtus hic facit mentionem de ſuo Patre vivente?

304. IN limine hujus quæſtionis notandum. Ait Chriſtus: *Ego vivo propter Patrem. Qui manducat me, vivet propter me.* Facit mentionem de vita, quam ei Pater communicat, ac de ea, quam nobis in Sacramento largitur: ac ſi, ut ita dicam tam grata, & perjucunda ei ſit vita, quæ ipſi communicatur, ac ea, quam nobis concedit. *Charitatem, quam dediſti mihi: dedit eis*, Joan. 17. n. 22. Commemorat tum claritatem, ſeu vitam ſibi datam, tum ab eo nobis exhibitam, utpote utraque ei magno pretio, ac æſtimatione. Ad noſtram quæſtionem.

Chriſtus gloriatur de vita, quam nobis præbet.

Joan. 17.

305. Rationem litteralem hujus rei dedi in expoſitione. Nunc moraliter quæro. Quando Chriſtus Dominus agit de ſuo corpore, & ſanguine ſub ſacramentalibus ſpeciebus, particulariter mentionem facit de ſuo Patre vivente. Dicebat Chriſtum Dominus Joan. 8. n. 50. *Ego non quæro gloriam meam, eſt, qui quærat, & judicet.* Ait ergo Chriſtus Dominus, quod Pater ſuus ſit vivus, ut obſequia exhibita ſuo corpori, ac ſanguini ſacramento remuneret, ſacrilegia, ac irreverentias contra ipſum producta puniat.

Joan. 8.

Obſequia exhibita Euchariſtiæ, remunerantur, ſacrilegia, puniuntur.

306. Exploratores miſſi à Moyſe in terram Promiſſionis, venientes ad torrentem botri *abſciderunt palmitem cum uva ſua, quem portaverunt in veſte duo viri*, Num. 13. n. 24. Botrum hunc ad Chriſtum Dominum, duoſque portantes ad duos populos, Judæum ſcilicet, & Chriſtianum referunt D. Aug. ſerm. 100. de Tempore. S. Ambr. ſerm. 72 de S. Cypriano, S. Hieronym. ad Fabiol. man. 15. S. Proſper part. 3. Prædic. cap. 9. Rupert. lib. 1. Numer. cap. 37. D. Bernard ſerm. 44. in Cantica. Dicuntque, per priorem antecedentem denotari populum Hebræum, qui prior à Deo eſt vocatus, per ſubſequentem verò congregationem ex gentibus præfigurari. Tamen in duobus populis valde diſpar extitit conditio: nam antiquus populus repudiatus, ac dejectus eſt; at Eccleſia ex gentibus congregata, maxime dilecta, exaltata, ac ſublimata eſt. Sed quæ Hebræis tanti mali occaſio; quæ verò Chriſtianis tantæ felicitatis? Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. initio c. 2. exiſtimat, Chriſtum Dominum ſub ſacramentalibus ſpeciebus adumbrari in illo botro: Qui prior antecedebat botrum portans in vecte, illi terga, tanquam contemnens, vertebat; qui verò ſubſequebatur, vultum, ac oculos, tanquam venerans, in Sacramentum ferebat, & qui hoc magnum myſterium contemnit, irreverenter tractans, à Deo repudiatur, & magno ſupplicio punitur; qui autem reverenter adorat magnis donis à Solis ortu uſque ad occaſum ſublimatur, ac exaltatur. Audiamus D. Auguſt. *Poſſunt iſti duo populum Judaicum, & Chriſtianum figurare. Salutem ſuam hic ante conſpectum ſuum gerit; ille poſt dorſum: hic obſequium præfert; ille contemptum: ideo de Judæis Propheta teſtatur, obſcurentur oculi eorum, ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva. Chriſtianus ergo præſenti munere fruitur, Judæus ſolo onere prægravatur; quia Chriſtus ſicut credenti ſalus, ita onus eſt non credenti.*

Num. 13.

Auguſt. Ambroſ. Hieron. Proſper. Rupert. Bernard.

Clem. Alex.

Contemptus in Euchariſtiam punitur, cultus remuneratur.

Auguſt.

Ait Paulus, de Hebræis in deſerto loquens, *Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt, ſed non pluribus eorum beneplacitum eſt Deo, nam proſtrati ſunt in deſerto*, 1. Cor. 10. n. 3. Quare comedentes Manna, & illum potum bibentes proſternuntur in deſerto, cum tamen cibo illo multi vitam obtinuerint, ac conſervaverint. *Angelorum eſca nutriviſti populum tuum*, Sap. 16. n. 20. Præfigurabatur ibi divinum Euchariſtiæ Sacramentum: *Hæc autem in figura contingebant illis.* Qui enim Dei beneficia reverenter, ac gratificantes accipiebant, vita, ac multis donis afficiebatur; qui verò irreverenter contemnebant, ac parvi faciebant, proſternabantur. D. Chryſoſtomus. *Quemadmodum*, ait, *tu corpus Dominicum manducas, ita & illi Manna manducarunt: & ſicut tu in ſanguinem bibis, ita illi aquam de petra biberunt.* Et poſt pauca ſubdit: *Atqui quam eos tanto honore dignaretur; nihil tamen eis id profuit, ſed plures perierunt, ſiquidem neque ipſi ullum præ ſe tulerunt dilectionis argumentum.* Vide infrà quæſt. 51. 307.

1. Cor. 10.

Sap. 16.

Chryſoſt.

Quæstio XLVIII.

Quare dicatur, quod homo vivat propter Chriſtum?

DE ſenſu literali tractavi in expoſitione: Moralem quæro. De manducante, ac bibente corpus, & ſanguinem Domini dicitur, quod vivat propter Chriſtum, propter unionem, ac conjunctionem, quam habet cum Chriſto, ut conſideratione inhabitantis in ſe Chriſti homo à terrenis ſegregatus, ac totus in Deum elevatus vivat, actionéſque ſuas dirigat, & componat. 308.

Homo conſideret donum quod accipit in Euchariſtia.

Cum Elias fugeret Jezabel, & dormiret ſub umbra juniperi, ab Angelo excitatus comedit ſubcinericium panem, *& ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus uſque ad montem Dei Horeb*, 3. Reg. 19. num. 8. Panis ille umbra ſacræ Euchariſtiæ, ut ſæpè ex Patribus dixi. Sed ex hoc magna mihi oritur difficultas: Si magnus Parens Elias 309.

3. Reg. 19.

tanto

Poſt communionem à tumultu recedendum. tanto pane ſe communitum, ac corroboratum ſentit, cur ſe non dat in conſpectum Achab, vel Jezabel, ut eorum nequitiam arguat, maliciam refrænet? Cur deſertum, ac ſolitudinem petit? Alto numine omnia diſponebantur, ut in ſeceſſu illo magnitudinem myſterii profunda meditatione, ac contemplatione recogitaret, excellentiam doni conſideraret, proque tanto beneficio gratias perſolveret.

310. *Panis ei datus eſt, aquæ ejus fideles ſunt, regem in decore ſuo videbunt oculi ejus, cernent terram*
Iſai. 33. *de longe; cor tuum meditabitur timorem*, Iſai. 33.
D. Juſtin. num. 16. Quod ſuprà cum D. Juſtino, ac aliis Patribus de Euchariſtia interpretari, jam dixi. Sic nunc explico de Chriſtiano Chriſtum in Sacramento communicante. *Panis ei datus eſt*, ſcilicet divinus, ac cœleſtis. *Aquæ ejus fideles*, nempe dona promiſſa. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Hæ enim promiſſiones ſunt veriſſimæ, & infallibiles. *Cernent terram de longe.* Sermo eſt de homine viatore in hoc ſæculo. Cum ergo ipſe conſtitutus ſit in terra, quomodo fieri poteſt, quod oculi ejus cernant terram de longe? Qui hoc divino pane paſcitur, ſic degat in terra, ut tamen corde, & affectu longè ſit à terra, terreniſque rebus. D. Thom. *Quaſi longe*, ait, *ſupra dignitatem naturæ, vel idoneitatem multorum, nunc in ſpe, & ſi ſe tenet cum terra.* Tunc ſequitur: *Cor meditabitur timorem*, ut explicat S. Thomas, *filialem*, ſcilicet, ac reverentialem tam perexcelſi myſterii, ac doni.

Qui Chriſti pane paſcitur, cor à terra ſeparatum habeat.

D. Thom.

311. *Matribus ſuis dixerunt: ubi eſt triticum, & vinum? Cum deficerent quaſi vulnerati in plateis*
Thren. 2. *civitatis*, Threnor. 2. num. 12. Per hunc panem, & vinum, quod tam avidè cupiebant. Sacramentum Altaris interpretatur Paſchaſius mox citandus. Sed quomodo cum deſiderio divini pabuli, quod vitam dat, & communicat, iſti miſerè pereunt? Fructu cœleſti panis non gaudent, *cum deficerent quaſi vulnerati in plateis.* Ejus deſiderio tenebantur in plateis, inter mundi negotia, inter humanas, ac prophanas converſationes *in ſinu matrum ſuarum*, inter ejus ſæculi blanditias, ac delicias; & ibi cœleſtis convivii fructus non capitur, nec invenitur.
Paſchaſ. D. Paſchaſius ibi lib. 2. ſuprà alia conſideratione jam datus. *Hoc vinum*, ait, *& hunc panem à matribus exquirunt, ſed quia in plateis non invenitur, exhalant animas ſuas in ſinu matrum.*

Cœleſtis convivii fructus non obtinetur inter mundanas converſationes.

Joan. 6. n. 59. Hic eſt panis, qui de cœlo deſcendit: Non ſicut manducaverunt patres veſtri manna, & mortui ſunt: qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

VERSIONES.

Syriacus. Hic eſt panis ille, qui deſcendit de cœlo: non ſicut illud comederunt patres veſtri.

Græcus. Hic eſt panis de cœlo delapſus.

Vatablus. Qui edit hunc panem, vivet in æternum.

Arias. Manducans hunc panem.

EXPOSITIO XIV.

Cum Chriſtus Dominus in hoc ſuo convivio maximè beneficentiam ac liberalitatem ſuam oſtentet, perеximè illius proventus nobis aperit, & declarat, ut ad illius fructum percipiendum nos excitet, atque moveat. Et Chriſtus tanquam in compendio, quæ ſuprà dixerat verſ. 31. 32. & 33. hic repetit, *Hic eſt panis*, ſe ipſum intelligit. Quomodo autem Chriſtus dicatur panis? Latè explicavi ſuprà quæſt. 12. & 13. *Qui de cœlo deſcendit*, non à cœlo aëreo, ut manna, ſed è ſupremo cœlo; immò è ſinu Patris. Unde ſuprà dicta expoſitione 4. Sed quomodo dicitur, ut ait Ambroſ. lib. 6. de Sacram. cap. 1. quod hic panis de cœlo deſcenderit; ſiquidem caro Chriſti panis eſt, qui minimè de cœlo deſcendit? Reſpondet, *Quia idem Dominus noſter conſors eſt, & divinitatis, & corporis.* Ratione ergo ſuppoſiti divini panis è cœlo deſcendiſſe dicitur, humanitatis enim, & verbi ſuppoſitum unicum eſt. Nota, quod dicitur panis in ſingulari, cum tamen figuræ fuerint panes in plurali. *Ego pluam vobis panes*, Exod. 16. n. 4. Panes propoſitionis, Exod. 25. num. 30. Ad explicandas excellentias, fructus, ac ubertates hujus magni ſacramenti, multi panes, ac figuræ introducuntur, ac proponuntur. 312.

Senſus literæ.

Ambroſ.

Exod. 16.
Exod. 25.

Non ſicut manducaverunt patres veſtri. Hoc jam dixerat Dominus ſuprà verſ. 49. 50. & 51. Vide ſuprà expoſit. 9. Cum auditorum aures eſſent obduratæ, repetenda fuit doctrina, ut in eorum cordibus altius inſinuaretur. Hic panis, ait Chriſtus, qui de cœlo deſcendit, non quale manna erat; nam manna æternam vitam tribuere patribus veſtris manducantibus minimè potuit. In quo autem manna exstitit figura panis Chriſti, jam ſuprà enucleavi q. 7. & 8. ac 9. Quanta verò excellentia ſit panis Chriſti ſupra manna, vide q. 10. *Qui manducat panem vivet in æternum*, anima ſcilicet, & corpore. Vide ſuprà citatum locum. 313.

Sæpè ob auditorum duritiem dicta repetenda.

Quæstio XLIX.

Quare Chriſtus in Euchariſtia dicitur panis, cum hic nulla ſit ſubſtantia panis?

Maxime decepti ſunt hæretici, aſſerentes, in Sacramento Altaris eſſe ſubſtantiam panis, quia poſt conſecrationem adhuc panis dicitur. Nullam in eo eſſe ſubſtantiam panis, docet fides ut decernit Concil. Trident. ſeſſ. 13. can. 2. & Theologi cum D. Thoma 3. p. q. 75. art. 1. & 2. ac q. 77. art. 1. Ibi Cajetan. noſter Corneio, Suarius, Ægidius Lovanienſis, Vaſquez, Cardinalis Lugo; qui Patres, per omnes ætates idem aſtruentes, referunt. Cum autem Chriſtus in ſacramento panis dicatur, ſuprà dixi q. 12. & 13. Nunc propius ad quæſtionem, accedendo reſpondetur. 314.

Trident.
D. Thom.
Caietan.
Corneio.
Suar.
Vaſq.
Ægid.
Lugo.

315. Auguſt. Primò D. Auguſtinus epiſt.13. ad Bonifacium, *Species*, ait, *ipſæ panis, dicuntur etiam panis, ut continens pro contento accipiatur, ut ſolet fieri ſæpe in locutionibus communibus.* Species conſecratæ nomen accipiunt à ſuo contento, quod antè conſecrationem habuerunt; & hac de

Iſid.Peluſ. cauſa panis & vinum dicuntur. Secundò D.Iſidorus Peluſiota lib.1. epiſt.306. *Panis Domini*, ait, *appellatus eſt, ipſemet ſibi hoc nomen imponit, ſi ſenſum qui prima fronte ſe offert, ſpectes; quia ſalutaris* (id eſt æternæ vitæ) *cibus omnibus extitit.* Cum enim Chriſti caro omnibus extitiſſet vitalis, ac ſalutaris cibus in Sacramento,

Phraſis Hebræa, quod nutrit panis dicitur, Pſalm.77. Exod.16. Eccleſ.15. inde nomen panis ſortita eſt. Phraiſis Hebræi; quòd nutrit, panis dicitur, quamvis ſubſtantia panis non ſit. Sic Pſalm 77. n.24. *Panem cœli dedit eis; Panem Angelorum manducavit homo,* Exod.16. *Ego pluam vobis panes de cœlo.* Et tamen Manna panis ſubſtantia non erat, Eccleſ.15. n.3. *Cibavit illum pane vitæ, & intellectus.* Itaque ab optimo animæ nutrimento caro Chriſti panis dicitur.

316. Toletus. Tertiò. Toletus annot.31. ait quod ſcriptura ſolet rem appellare ex nomine ejus, quod exterius apparet, quamvis verè talis ſubſtantia non

Geneſ.18. Tob.12. Actor.1. ſit Geneſ.18.n.1. Tres viri apparuiſſe dicuntur, cum eſſent tamen Angeli. Tobiæ 12. n. 1. Dictus vir Raphaël. Et Actor.1. n.10. *Aſtiterunt duo viri.* Speciem viri exhibebant, ſed re vera

Ab externa apparentia nomen. Angeli erant. Cur ergo Chriſtus Dominus ſub ſpeciebus panis exiſtat, quæ panis ſpecies noſtris oculis objiciuntur, panis dicitur, quamvis revera panis ſubſtantia non ſit.

317. *Nomen ſumitur à re converſa.* Quartò Scripturæ conſuetudo eſt, ut res converſa in alium, à priori vocabulo nomen ſortiatur, non quod eadem res maneat, ſed ut rem, in quam eſt converſa, ex illius converſione factam eſſet, ſignificetur. Sic dicitur: *Devoravit virga*

Exod 7. *Aaron virgas eorum,* Exod.7. n.12. jam enim virga non erat, ſed ſerpens non virgæ, ſed ſerpentes habent os quo alia devorare poſſint. Eſt Metonymia. Res frequenter appellantur ex eo, quod fuerunt, ſive ex nomine rei, ex qua ſunt

Philo. Ambroſ. Auguſt. Cajet. converſæ. Philo lib. de vita Moyſis, S.Ambroſius lib.3. Officior. cap.14. D.Auguſtinus, Cajetanus, Cornelius, & alii.

Cornel. Ex quo magnum accipe documentum. Panis

318. *In honore ne obliviſcaris antiqui ſtatus.* non eſt, ſed tantum poſt conſecrationem ſpecies panis ſunt. Attamen hujuſmodi accidentiam, cum in tantam nobilitatem evecta ſint, ut carni, ac corpori Chriſti copulata extent, tamen in oblivionem non abeunt ſuæ antiquæ conditionis, quo panis fuerant, paniſque dicebantur. Sic & Aaronis virga, de qua proximè dixi cum, vitæ, ac ſpiritus modò nobilitate fruatur ſerpens ſapientiæ ſymbolum exiſtat, non tamen antiquum ſuum ſtatum omnino præterit: ſed adhuc virga dicitur. *Devoravit virga Aaron virgas eorum.* Vide ſupra multa c.11. quæſt.21. n.151. 152. & 153. & c.20. quæſt.3. n.21. 22. & 23.

319. *Præclara elogia tunc deferuntur, cum de aliorum ſalute agitur.* Et hic notandum, quod de hoc pane multas excellentias hic prædicat Chriſtus, ut dixi, & videbimus in ſequentibus quæſtionibus. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Hæc tamen præclara elogia de hoc ſuo pane aſſeverat, cum de eodem teſtatur, quod deſcenderit, non verò quod aſcenderit. *Hic eſt panis, qui de cœlo deſcendit.* Deſcendit in remedium, ac ſalutem hominum. Cum Chriſtus in cœlum ſublimius aſcenderit, quærunt Angeli: *Quis eſt iſte rex gloriæ,* Pſalm.23. n.8. At verò cum in Horto Pſalm.23.

deſcendit, *procidit in faciem ſuam,* Matth.26. Matth.26.

n.39. Tunc apparet Angelus; juxta D.Epiphanium dicens: *Tua eſt potentia, tuum eſt regnum.* Epiphan.

Deſcendebat in remedium, ac ſalutem hominum, unde & tam præclara elogia de eo prædicantur.

Quæstio L.

Quare ſicut Chriſtus ſæpè dixit in hoc ſermone: Hic eſt panis, qui deſcendit de cœlo: *non dixit etiam:* Hic calix ſanguinis mei de cœlo deſcendit.

Sæpe Chriſtus Dominus in hoc ſermone di- 320.

xit, quod hic divinus panes de cœlo deſ- *Ratio difficultatis.*

cendit, numero 33. & 50. & 52. Si ergo Chriſtus Dominus toties ait, quod corpus ſuum ſit panis, qui de cœlo deſcendit; cur etiam non ait, quod ejus ſanguis, ejuſque pretioſiſſimus calix de cœlo deſcendit: nam divinus hic panis dicitur, quod de cœlo deſcendit ob unitam divinitatem corpori, ut docent D. Auguſt. Auguſt.

D Thom. D.Bonaventura. Vel quia ejus corpus D Thom. Bonavent.

formatum fuit in Virginis utero cœleſti virtute. Sed etiam hæ rationes militant in ſanguine; hic enim etiam eſt divinitati unitus; & ſicut corpus formatum eſt cœleſti virtute, ſic & ſanguis. Cur ergo ſolum de ſuo corpore ait quod ſit panis de cœlo deſcendens?

Reſpondeo primò. Quod caro, & ſanguis 321.

Chriſti eſt ſub duplici ſpecie panis, & vini, tamen in præſenti Chriſtus de una ſpecie mentionem facit: quia totus Chriſtus eſt ſub qualibet ſpecie; &, ſi ſumatur, vitam præbet.

Secundò. De ſuo corpore hic expreſsè ait 322.

Chriſtus, quod de cœlo deſcendit; cumque de idſo pertractat, ſemper primo loco ponit: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus,* ipſique corpori præclaros tribuit effectus: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Cur ergo ſimiliter non ait de ſanguine? S.Thomas D.Thom.

in ſuo commentario docet quod corpus Chriſti ſignificat omnes fideles 1.Corinth.12. num.27. 1.Cor.12.

Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. At verò ſanguis Chriſti ejus merita ſignificat. *Redempti eſtis pretioſo ſanguine Agni,* 2.Petri 1. n.28. *Redemiſti nos Deus in ſanguine* 2.Petri 1.

tuo, Apocal.5. n.9. Corpus denotat fideles; & Apoc.5.

ſanguis Chriſti merita: inde ergo liquefit, quod corpori omnes excellentiæ; ac præeminentiæ apertè, & expreſsè referendæ ſint omni enim honore, ac præexcellentia, vult Chriſtus, ut ſui condecorentur; nil verò ipſe ſibi aſſumit, atque reſervat. *Chriſtus omnes honores vult ſuis fidelibus.*

Tertio, & maximè ad literam Chriſtus Do- 323.

minus, ut dixi in initio hujus capitis, juxta communem conſenſum Patrum, habuit occaſionem, ad hunc mirabilem ſermonem de ſacra Euchariſtia edendum, ex eo quod turbæ ipſum ſequebantur panis deſiderio; nam heſterna die quinque panibus quinque millia hominum ſatiaverat; ſic Chriſtus Dominus in exordio ſermonis dixit ſuprà numero 26. *Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis*

ex panibus, & ſaturati eſtis. Hinc Chriſtus exorſus eſt ſuam concionem oſtendens excellentias ſui panis ſuper Manna, ut explicavi ſupra q.10. *Patres veſtri,* ait Chriſtus, *manducaverunt Manna in deſerto ſicut ſcriptum eſt: Panem cœli dedit eis: Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo verum, ſed Pater meus,* ſupra n.31. & 32. Cum ergo de pane cœli, quem auditores avidiſſimè cupiebant, ſermo incideret, & controverſia eſſet exorta: ideo Chriſtus Dominus de pane ex cœlo deſcendente toties mentionem facit, ac verba repetit. Optimus enim Magiſter, juxta materiam propoſitam, ac auditoribus convenientem, ſuum inſtituit, ac proſequitur ſermonem.

Sermo inſtituendus, juxta materiam propoſitam.

324. De ſollicito, ac fideli præſule, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ait ipſe, *ut det illis cibum in tempore*, Matth. 24. n.45. Non ſat eſt ad bonum ſervum, ut det cibum, ſed ultra exigitur, *ut det in tempore*; hoc eſt ut doctrinam, quæ eſt animæ cibus, convenienti, ac congruenti occaſione diffundat. Alb. Magnus. *Opportunè*, ait, *diſtribuenda ſunt pabula pro congruentia perſonarum, locorum, ac temporum.* Nam, ut ait D Thomas, *Si enim vult dicere verba, quando non competit, perdit.* Ut ergo tanquam fidelis ſervus non perdat, dicat in tempore. Unde Lucas 12. n.24. ait, *ut det illis tempore tritici menſuram,* hoc eſt ad menſuram temporis, occaſionis ac perſonarum Doctor diſtribuat triticum doctrinæ.

Matth. 24. Doctrina ſit ad auditorũ menſuram. Alb. Magn. D. Thom. Luc. 12.

325. Bis anima ſancta egreſſa eſt è domo ſua, quærens dilectum ſuum; & in utraque occaſione à cuſtodibus civitatis quæſivit: *Nam quem diligit anima mea: vidiſtis?* Statim prima vice poſt factam interrogationem, paucis greſſibus datis, eum invenit, *Paululum cum pertranſiſſem eos, inveni, quem diligit anima mea*, Cant. 3. n.4. Secunda autem vice, multa adhibita diligentia, eum non invenit; immò potius in cuſtodes incidit, *qui circumeunt civitatem percuſſerunt me, & vulneraverunt me, & tulerunt pallium meum mihi,* Cant. 5. n.7. Unde tanta diverſitas in utroque loco, ſiquidem quæ quærit, eadem anima eſt; Deſideratus, idem Chriſtus, Inter quos quæritur, iidem civitatis cuſtodes; Interrogationis verba, eadem: *Num quem diligit anima mea vidiſtis?* Quomodo ergo ex tam ſimili cauſa tam diverſus, prodiit effectus? Undenam quod in uno loco facilè tenetur dilectus; in altero verò minimè invenitur? Quæ difficultas enim ſeſe offerret, D. Ambroſius ſerm.7. in Pſalm. 118. de illius ſolutione ait: *Nunquid reperire potero? hæreo*, Anima ſancta hoc loco ſignificat doctorem, ac prædicatorem ut interpretantur Apponius, Theodoretus, Ghiſlerius, & alii; qui prædicatione per publicas plateas Deum quærit. Vis capere, unde tanta differentia provenit? Attende occaſioni, tempori, ac cuſtodibus. Primo tempore cuſtodes erant animæ ſanctæ, *qui cuſtodiunt civitatem,* invigilantes ſanctis, ac piis actionibus. At verò ſecunda vice cuſtodes erant peccatores obdurati in iniquitate, *Cuſtodes, qui circumeunt civitatem.* In circuitu enim degere, obſtinationem in peccatis ſignificat *In circuitu impii ambulant,* Pſalm. 11. n.9. Dixerunt impii: *Circumveniamus juſtum,* Sapient. 2. n.12. Verba ergo, quæ multum profuerunt, ut Deus inter juſtorum animas reperiretur, non proportionata extiterunt, ut inter obduratos peccatores inveniretur. Teneritudo enim, ac affectus, qui multum efficax extitit erga pios, & devotos; non ita proportionatus extitit obſtinatis: illa enim verborum acrimonia, aliúſque dicendi modus exigebatur, ut operato fructu frueretur. Vide tom. 2. Verbum Accommodare.

Cant. 3. Cant. 5. Ambroſ. Apponius. Theod. Ghiſlerius. Pſalm. 11. Sapient. 2. Ut proficiat prædicator, auditoribus ſe accommodat.

Quæstio LI.

Quare abſolutè Euchariſtia ſine additamento aliquo panis nuncupatur?

Supra quæſt. 12. & 13. ſatis explicavi, cur caro Chriſti in Sacramento panis dicatur. Vide ibi dicta. Nunc verò quæro, cum variæ ſint ſpecies panis, ut tractant Theologi in materia de Euchariſtia, cur abſolute panis dicitur ſine aliquo additamento, vel expreſſione. 326.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo tamen, quod, cum abſolutè dicatur panis, intelligitur panis perfectiſſimus, & excellentiſſimus; nam juxta Logicorum regulas, nomen abſolutè poſitum ſumitur pro ſuo principali ſignificato. Sed ſtatim inſurgit magna difficultas. Mandavit Dominus Gedeoni, ut trecentis viris procederet ad bellum contra Madianitas; quorum multitudo tanta erat, ut dicat textus, *ſicut arena, quæ eſt in littore maris.* Et ne ob tantam multitudinem Gedeon pertimeret, ad eum confortandum, ait illi Deus, ut cum ſuo ſocio juxta adverſariorum caſtra nocte ſimulatè deſcenderet, & exaudiտis, quæ adverſarii inter ſe loquantur, animus ejus maximè corroborabitur ad prælium. Adimplevit Gedeon ea, quæ ſibi erant imperata. Et cum appropinquaſſet ad caſtra, audivit unum ex Madianitis familiari ſuo ſomnium quoddam ſuum, quod viderat, referentem. *Vidi ſomnium,* ait *& videbatur mihi quaſi ſubcineritius panis ex hordeo volui, & in caſtra Madia deſcendere,* Judic. 7. n.13. Reſpondit is, cui loquebatur, ſomniaſti panem hordeaceum deſcendere in caſtra noſtra; hoc pro certo habe: *Non eſt hoc aliud, niſi Gedeonis gladius.* Ac ſi diceret Madianita: Panis ille hordeaceus, quem vidiſti, gladius Gedeonis eſt, qui nos perimet, ac devaſtabit. Panis ille hordeaceus, ut communiter docent hodie Recentiores Leo à Caſtro in cap. 9. Iſai. Lorinus in Pſal. 103. Barradas tom. 4. lib. 3. cap. 11. Oſorius apud Suarium quæſt. 22. typus extitit diviniſſimi Euchariſtiæ Sacramenti. 327.

Euchariſtia panis perfectiſſimus. Judic. 7. Leo à Caſt. Lorinus. Barradas. Oſorius.

Quomodo hæc cohærent? Chriſtus ait in Evangelio, quod ſit panis perfectiſſimus, & excellentiſſimus: *Hic eſt panis,* & tamen figura panis eſt valde humilis, & infirmus, panis hordaceus. Euchariſtia panis Angelorum: *Panem Angelorum manducavit homo:* & figura panis hordaceus irrationabilium animalium. Euchariſtia panis vitæ, *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Figura panis interfectionis, *Gladius Gedeonis.* Quomodo ergo tantum diſcrepat figura à figurato? Optimè ſanè. Et omnes hi effectus in admirabili Euchariſtiæ Sacramento inveniuntur. Catholicis, qui fide viva ſacroſanctum myſterium profundè venerantur, panis eſt Angelorum, vitæ, ac ſalutis; at verò perfidis Madianitis, & Hæreticis, qui ſuis erroribus obcæcati tantum myſterium contemnunt, ac veluti panem hordeacum 328.

Euchariſtia fideli panis vitæ, infideli gladius.

reputant, nihil aliud illis eſt niſi Gedeonis gladius, qui eos omnino interficiet, deſolabit, ac eradicabit. Fideli veneranti panis eſt ſalutis, ex homine evehens ad angelicum gradum per gratiam. Hæretico vero contemnenti gladius eſt, eum perimens, ac omnino conſumens.

329. Cum per deſerta Idumeæ incederent Rex Iſraël & Joſaphat Rex ad præliandum contra Regem Moab vehementi ſiti ac multa aquarum penuria laborabant. Ad parentem meum S. Eliſæum confugiunt, ut à Deo illis miſericordiam impetraret. Cujus oratione *Factum eſt igitur mane quando ſacrificium offerri ſolet, & ecce aquæ veniebant per viam Edom, & terra repleta eſt aquis*, 4 Reg. 3. n. 20. At vero inimici. *Orto jam Sole ex adverſo aquarum viderunt Moabitæ è contra aquas rubras quaſi ſanguinem*, ibid n. 22. Et notatur in textu, quod hoc viderunt tempore ſacrificii. Cajetan. *Ut intelligamus virtutem ſacrificii eſſe cooperatam ad hoc miraculum.* Tempore ſacrificii vident Iſraëlitæ aquas perlucidas ad ſalutem, at Moabitæ aquas rubras tanquam ſanguinem gladio effuſum. Sacrificium illud ſacræ Euchariſtiæ typus extabat. Iſraëlitæ, id eſt fideli, illius virtutem recognoſcenti, ac veneranti vividiſſimæ aquæ ſunt, in Sacramento vitæ & ſalutis. At vero Moabitæ, ſeu Idololatræ ſacrificium aſpernanti ſanguis gladio effuſus convolat.

4 Reg 3. — Cajetan. — *Veneranti vita cōtemnenti mors.*

330. In inſtitutione hujus magni Sacramenti, ait Chriſtus Dominus. *Hic eſt calix ſanguinis mei novi teſtamenti*, Matth. 26. n. 28. In quo videtur Dominus reſpicere ad ſanguinem Agni qui dicebatur ſanguis teſtamenti: *Hic eſt ſanguis teſtamenti, quod mandavit Dominus*, Exod. 24. n. 8. Ad Hebr. 9. n. 20. D. Paſchaſ. lib. de corpore, & ſanguine Domini cap. 21. *Sanguis teſtamenti*, ait, *quia figura erat & umbra hujus myſterii.* Quid ſanguis Agni habebat? Ad quid Dominus in inſtitutione admirabilis myſterii ac ſanguinem Agni facit illuſionem? Sanguis Agni poſitus ſuper portarum limina conferebat Hebræis vitam Ægyptii autem mortem. *Erit autem vobis ſanguis in ſignum, in ædibus, in quibus eritis: & videbo ſanguinem, & tranſibo vos: nec erit in vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Ægypti*, Exod. 12. n. 13. Valde præclara hujus divini convivii hæc eſt figura. Accedenti fide viva & ardenti charitate multa veneratione myſterium recolenti vita, & ſalus æterna largitur. Venienti autem obſtinata conſcientia, & mente cæca, mors, & interitus infligitur. *Qui indigne manducat, judicium ſibi manducat.*

Matth. 26. — Exod. 24. — Ad Hebr 9. — Paſchaſ. — *Fideli vita, Ægyptiis mors.* — Exod. 12.

331. Rem hac comparatione explico, Conſidera arborem quandam in medio campi plantatam; quæ quandiu aquis irrigatur, nullus ei favorabilior amicus quàm Sol: ipſe eam facit creſcere, ac dilatare, foliis veſtiri, ac fructibus exornari. At vero ſi ad illius radices aqua ſiccatur, nullus ei major adverſarius, quam Sol, ipſa enim exſiccat, ab omnibus denudat, ac lignum aridum reddit, ut ad nullum alium uſum inſerviat, niſi ad ignem. Sic etiam anima, ſi ad Chriſti menſam venit lachrymis plena contritionis aqua irrigata, nil ei propitius, ac magi eam cœleſti dono replet, quam hoc divinum Sacramentum. At vero ſi peccatis inquinata non veretur accedere, ſupra modum ab hac divina menſa judicium, & condemnationem manducat, ut gehennæ igni deputetur.

Chriſti menſa contritis vita, obſtinatis mors.

Quæstio LII.

Quare Chriſtus de ſuo cœleſti pane aliquando loquitur per primam perſonam; frequentiùs verò per tertiam?

332. Conſidera hunc admirabilem Euchariſticum ſermonem; & reperies, quod Chriſtus Dominus aliquando loquitur de ſe ut divino pane, per primam perſonam? *Ego ſum panis vitæ*, n. 35. *Ego ſum panis vivus*, n. 51. Frequentius vero per tertiam perſonam agit in ſermone. *Panis Dei eſt, qui deſcendit de cœlo*, n. 33. *Hic eſt panis de cœlo deſcendens*, n. 50. *Si quis manducaverit ex hoc pane*, n. 52. Et in præſenti: *Hic eſt panis, qui de cœlo deſcendit Qui manducat hunc panem.* Apud Ariſtotelem optimi magiſtri regula eſt in terminis præſentia, ac cohærentia: Varietas enim in illis maxime declinanda eſt. Cur ergo divinos magiſter terminos mutat, aliquando per primam perſonam aliquando per tertiam agit.

Ratio difficultatis. — Ariſtotel.

333. In Chriſto Domino duo ſimul aderant: magiſtri ſupremi obligatio; ac ſummæ humilitatis gradus. Magiſtri munus exigebat, ut Chriſtus Dominus apertè, ac clara voce ad amputandas Hæreticorum tergiverſationes diceret de ſe in prima perſona: *Ego ſum panis vitæ; Ego ſum panis vivus.* At Chriſti ſumma humilitas veluti, ut ita dicam, non permittebat, quod Chriſtus valde frequenter tam magna, & alta diceret de ſuo corpore & ſanguine, illum nempe eſſe ſacramentum in hoc magno myſterio. Ut ergo tantæ humilitatis haberetur ratio, frequenter de ſe modeſtiæ cauſa, per tertiam perſonam loquitur; & ita ſupremi magiſterii, ac ſummæ humilitatis conditioni eſt ſatisfactum.

Modeſtiæ cauſa Chriſtus de Euchariſtia dicit Chriſtus per tertiam perſonam.

334. In hujus rei confirmationem perpondera quod quando Chriſtus Dominus loquitur de ſe per primam perſonam, tantum ait, *Ego ſum panis vitæ; Ego ſum panis vivus.* At verò quando ſermo incidit per tertiam perſonam, non ſolum expreſsè & apertè inquit, quod ſit panis vitæ, ſed ultra addit, *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum:* & inſuper reſtatur, quod in hoc pane Pater omnia ſuæ potentiæ ſigna ſigillaverit. *Hunc Pater ſignavit Deus:* ut explicavi quæſt. 4. Quando ergo ſermo eſt de hoc vivifico pane per tertiam perſonam majora elogia apertè, & expreſsè de eo teſtificantur à Domino; ut ſit panis, in quo ſunt totius Divinitatis ſtemmata. Quando ſermo eſt in prima perſona, ac doctoris muneri ſatisfit, tantum dicitur, quod ſit panis vitæ. At vero ad excellentiora encomia prædicanda per tertiam perſonam inſtituitur oratio, alius dicendi modus quæritur. Aliqualiter dici poſſe videtur, quod eximia Redemptoris noſtri humilitas non permittebat, apertè tam magna de ſe dicere. Et ideo modeſtiæ cauſa per tertiam perſonam loquitur humillimus meus Jeſus.

Majora elogia de Euchariſtia dicit Chriſtus per tertiam perſonam.

335. Inſtituens Chriſtus hoc admirabile ſacramentum dixit: *Hoc eſt corpus meum; Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti*, Matth. 26. n. 27. Sicut & in

Matth. 26.

in præſenti Evangelio : *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Solùm de corpore, & ſanguine facit mentionem ; non verò de anima, ac divinitate. Et in panis conſecratione ſanguinis non meminit ; ſicut & in conſecratione vini, non meminit corporis. Communis Theologorum ſolutio eſt. Quod Dominus expreſſit in forma illa, quæ ponuntur in Sacramento ex vi verborum, ſeu per directam illorum ſignificationem, ut latè ſuprà explicavi. Divinitas verò & anima, & cætera ponuntur per concomitantiam, cur etiam non explicavit, cum verè, & realiter in Sacramento nobis dentur ? Et augetur difficultas : nam in aliis donis poteſtatis, & juriſdictionis exprimebat ea, quæ conferebat.

Joan.20. *Sicut miſit me vivens Pater, ego mitto vos,* Joan. 20. n.21. Sic etiam in doctrina, ac cognitione ſupernaturalium rerum, quam communicabat. *Caritatem, quam dediſti mihi, dedi eis,*

Joan.17. Joan.17. n.2. Sic etiam in poteſtate ad perpetranda miracula. *In nomine meo dæmonia ejicient: linguis loquetur novis, ſerpentes tollent,* &c.

Marc.14. Marc.14. n.27. in aliis donis, ac muneribus apperit Chriſtus ea, quæ concedit, & communicat. At in magno Euchariſtiæ Sacramento ſolum nobis proponit Chriſtus minora, quæ dantur; altiora ſcilicet animam, ac divinitatem ſilentio premit. Inter alia opera, ac Euchariſtiæ Sacramentum quædam interjacet differentia : nam in aliis operibus, quamvis multa dentur, divinæ tamen potentiæ, ac amori videbantur pauca ; multo enim majora præſtari poſſunt. At verò Euchariſtiæ Sacramento planum erat divino amori, ac potentiæ ob magnitudinem doni nil majus concedi valere. In aliis operibus patitur humilitas Chriſti, ut apertè dicantur omnia, quæ ab illo largiuntur : univerſa enim illa ſuo amori veluti parva videbantur, cum ipſe majora proferre poſſet ; at in Euchariſtia inſpiciebat divina ſapientia, donum eſſe ſupremum & nil dabile eſſe majus ; & quod Chriſtus ſupremum omnium donum à ſe eſſe datum, aſtrueret, ejus eximia humilitas non permittebat; minora ergo in illo data, corpus ſcilicet, & ſanguinem ſuum, manifeſtè declarat ; altiora verò, divinitatem nempe, & animam, quæ in eo continentur, modeſtiæ cauſa tacet & Apoſtolis, ac Eccleſiæ ſuæ explicanda committit.

Chriſtus modeſtiæ cauſa de Euchariſtia dicit minora.

Quæstio LIII.

Quare non dicitur : Hic panis miſſus eſt de cœlo : ſed qui deſcendit de cœlo ?

336. IN quæſtionem voco : Cur in præſenti non dixit Chriſtus Dominus: Hic eſt panis miſſus à patre de cœlo, ſed ait : *Hic eſt panis, qui deſcendit de cœlo.* Perpensè conſiderata hiſtoria Evangelica, Chriſtus Dominus actiones ſuas ad Patrem refert. Sic paſſim in hoc cap.6. Joan. *Hoc eſt autem voluntas Patris mei, qui miſit me,* n.40. & n.44. Sic, cum de ſua prædicatione agit, *Qui autem quærit gloriam ejus, qui miſit eum,*

Joan.7. *verax eſt,* Joan.7. n.18. Cum de ſuis miraculis agit, à Patre ſe miſſum dicit : *Non ſum miſſus,*

Matth.15. *niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël,* Matthæi 15. n.24. Humani generis redemptionem ad Patrem refert. *Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum,* Joan.3. n.16. *Sicut mandatum dedit mihi* Joan 3.

Pater, ſic facio, Joan.14. n.31. ſuam aſcenſio- Joan.14.

nem in cœlum mandato Patris adſcribit : *Vado ad eum, qui miſit me,* Joan.16. n.5. Sicut ergo Joan.16.

actiones ſuas veniendi in mundum, ac aſcendendi in cœlum miſſioni Patris refert, cur etiam expreſsè de hoc pane non ait, quòd ſit miſſus à Patre, ſed quod deſcendit ?

Notandum eſt ex communi ſententia Theo- 337.

logorum cum D.Thoma 1.part. q.43. art.1. & D.Thom.

Suario tom.1. ad 1. p.12. de Trinit. cap.1. n.2. Suarius.

Miſſionem dupliciter ſumi poſſe. Vel, ut de facto datur inter homines ; & hoc modo dicit imperfectionem, importat mutationem rei miſſæ, ac ſæpè ſeparationem à mittente, in eoque denotat, quandam ſuperioritatem in ordine ad miſſum. Secundo modo ſumitur miſſio in divinis inter divinas perſonas ; & in hac conſideratione dicit ſummam perfectionem, unitatem, ac æquitatem, denotat enim actum æternæ proceſſionis, ut docent D. Athanaſius orat in illud *Deum de Deo ;* D.Athan.

& D.Aug. lib.2. de Trinitate cap.5. & latè ex- Auguſt.

plicant Theologi.

Miſſio dupliciter ſumitur.

Hac igitur certa doctrina ſuppoſita, quando 338.

Chriſtus Dominus dicebat, ſe eſſe miſſum à D.Cyrill.

Patre, cum Judæi eſſent ſuis erroribus obcœ- Auguſt.

cati, ac altitudinem myſterii non caperent ; miſſionem ſuis imperfectionibus, ut de facto datur in hominibus, & etiam notarunt D.Cyrillus, & Divus Auguſtinus intelligebant. Cum Chriſtus Dominus pertractat de ſuo adventu in mundum, de ſuiſque miraculis, ac operibus, de redemptionéque totius generis humani ab ipſo facta, dicit, ſe eſſe miſſum : nam quod de ſe ipſo ſecundùm præſentiam naturalem, prout ipſe degebat in mundo, aliquis intellectus malignè, ac depravato errore conciperet aliquid alienum à ſua infinita perfectione, unitate, ac æqualitate, tacet, & diſſimulat pro tunc, dummodo ſuam doctrinam, ac præſentia myſteria, de quibus agebatur, explicet, ut paulatim auditores inſtruat. At verò quod de ſuo corpore ſub ſacramentalibus ſpeciebus aliquis intellectus, etiam depravatus, errando aliquid ſiniſtrum, ac imperfectum, alienum à tanta majeſtate, ac divinitate recogitet, & conſideret, minimè patitur Chriſtus, ideo hunc panem expreſsè non dicit eſſe miſſum, ne imperfectiones, quas miſſio inter homines importat, illi attribuantur ; ſed aſtruit, quod deſcendit de cœlo : Deſcenſus enim de cœlo ſummam potentiam, ac divinitatem arguit.

Non patitur Chriſtus, ut quis etiam errando, aliquid imperfectum de Euchariſtia concipiat.

Conſidera textum Evangeliſtarum, & invenies, quod Chriſtus Dominus multoties tacuit, 339.

ac diſſimulavit ad injurias, ac blaſphemias Judæorum, ut patet in proceſſu ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis : *Tanquam ovis ad occiſionem ductus eſt, & non aperuit os ſuum.* Eandem hanc patientiam demonſtravit apud Joan.cap.7. à n.41. Joan.7.

Etiam ſanato cœco à nativitate Joan. cap.9. & Joan.9.

aliis locis. At quantum capio, non recordor, quod cum Chriſtus ſederet ad menſam, calumnias, ac detractiones contra ſe, etiam ſubmiſſè oppoſitas, diſſimulaſſet, ac præteriſſet, ſed valdè ſedulè eas, refellendo, ac confutando, ſtatim illis occurrit. In domo Phariſæi, cum hic inter ſe diceret : *Hic, ſi eſſet propheta, ſciret, quæ, & qualis eſt mulier, quæ tangit eum :* ſtatim occurrit Chriſtus : *Simon habeo tibi aliquid dicere,*

Luc.7. Luc.7.n.40. Cum etiam in alia occaſione Judas calumniaretur Magdalenæ obſequium exhibitum Chriſto ad menſam, ſtatim Chriſtus petulantiam hominis redarguit: *Quid moleſti eſtis huic mulieri: bonum opus operata eſt in me*, Matth.26.n.10. (Matth.26.) Cum intraret Jeſus *domum cujuſdam principis Sabbato manducare panem, & ipſi obſervabant eum*, Luc.14.n.1. (Luc.14.) abſque mora Dominus miraculo, ac efficaci argumento eorum ora compreſſit. Sic etiam in domo Matthæi 9. (Marc.9.) n.10.cum diſcumberet ad menſam, murmurationes Phariſæorum repreſſit. Valde mirum! Diſſimulat Chriſtus Judæorum detractiones, cum prædicat miracula operatur, Paſſionis myſterium adimplet: & tamen ad menſam accumbens minimè illa ſuffert, ac prætermittit. Ait Cajet. (Cajetan.) in c.7.Luc.quod corpus Chriſti in menſa repræſentabat ſeipſum ſacramentarum in menſa Evangelica.Cum ergo Chriſtus Dominus degeret in ſua præſentia naturali, ſive prædicans, ſive pro nobis vitam exhalans, quod aliquis intellectus maligno,ac depravato errore quid imperfectum in eo temere conſideret, ad jacula ſuæ blaſphemiæ retorquenda,tacet,& diſſimulat. At quod in repræſentatione ſui corporis ſub ſacramentalibus ſpeciebus, quis etiam malevolentia, ac errore quid ſiniſtrum recogitet, minimè ſuſtinet Chriſtus;ſed ſtatim occurrit ejus audaciam refrænans, tanta eſt enim hujus operis excellentia, ac majeſtas, ut non patiatur Dominus; quod aliquis intellectus, etiam per deceptionem, ac errorem quid imperfectum in eo conſideret, ac cenſeat.

Occurrit Chriſtus ne quis in Euchariſtia aliquid imperfectum recogitet.

340. Audito hoc admirabili Euchariſtico ſermone, multi ex Domini diſcipulis receſſerunt ab eo. *Ex hoc multi diſcipulorum ejus abierunt retro*, Joan.6.n.67. (Joan.6.) Converſus Dominus ad ſuos Apoſtolos. *Dixit ergo Jeſus ad duodecim,nunquid & vos vultis abire.* Modò Dominus eis optionem dat, an velint ab eo diſcedere. Suffert Dominus Philippi ignorantias, cum ait: *Domine, oſtende nobis Patrem*, Joan.14.n.8. (Joan.14.) Suffert,& Petrum, cum ejus mortem velit impedire. *Abſit à te Domine,non erit tibi hoc*, Matth.16.n.23. (Matth 16.) Et tamen numquam eis dixit,ſi vellent abire, ut modò facit.Patitur Chriſtus in ſuo comitatu per aliquod tempus, quoad uſque ſui eſſent capaces, ut in myſteriis inſtruerentur, eorum ignorantias circa nobilitatem ſui corporis naturalis, circa ſui Patris celſitudinem, ac circa ſui amoris divitias: non tamen per aliquod breve ſpatium ignorantias, ac errores circa ſui corporis in Sacramento ſublimitatem, ac majeſtatem diſſimulat, & ſuffert; & ideo ejus dictis in hoc Euchariſtico ſermone non quieſcentibus dat optionem abeundi.

Ignorantias excellentiæ Euchariſtiæ non diſſimulat Chriſtus.

Quæstio LIV.

Quare abſolutè dicitur, quod hic panis deſcendit de cœlo, cum ad ejus formationem materiam miniſtraverit?

341. AD formationem hujus ſanctiſſimi panis convenerunt cœlum,& terra. E cœlo deſcendit divinitas,quæ Chriſti humanitati eſt unita,è terra prodiit humanitas,ſeu corpus in utero Virginis,ut ſatis explicavi ſuprà q.49. Tamen hic panis nobis abſolutè proponitur, ut deſcendens de cœlo.Ut inde inſtruantur,qui ad Chriſti menſam accedunt, tanta puritate, ac integritate venire, quanta venirent,ſi toti eſſent è cœlo dilapſi, Inquiunt Philoſophi,quod,ut cibus proficiat,ac nutriat,exigitur,quod ſit proportionatus, ac conveniens manducanti.Totus ergo hic panis nobis ut cœleſtis proponitur, ut innuatur, quod homo accedens vita, ac puritate totus ſit veluti cœleſtis,ab omni terrenorum affectu denudatus ſine alicujus illorum permixtione.

Cœleſti puritate ad Chriſti menſam accedendum.

Cum Joſeph detineretur in carcere, duo ex 342. ſociis ejus habuerunt ſomnia;& Præpoſitus pincernarum prior ſomnium ſuum narravit, quod ſcilicet per ſomnium viderat tres vitis propagines, quas ſcilicet exprimebat in calicem, quem tenebat manu, & tradidit Pharaoni. Ait illi Joſeph. Felix nuntium; poſt tres dies reſtituet te Pharao in tuum gradum priſtinum. Audito ſui ſocii tam bono eventu, piſtorum magiſter magnum animum concepit, & ſomnium ſuum aperuit Joſeph. *Ego vidi ſomnium*, ait, *quod, tria caniſtra farinæ haberem ſuper corpus meum, & in uno caniſtro,quod erat excelſius portare me omnes cibos, qui fiunt arte piſtoria, aveſque comedere ex eo*,Geneſ 40.n.16.ait ei Joſeph;infauſtum præſagium. (Geneſ.40.) Poſt tres dies auferet Pharao caput tuum,& in furca ſuſpendet te. Quæro,cur potius Præpoſitus pincernarum obtinet vitam,quam piſtorum magiſter? Reſponderi poteſt ex Gloſſa Interlineali, ac D Cyrillo, (Interlin. Cyrill.) vinum illud expreſſum in calice, à Præpoſito miniſtratum, typum fuiſſe ſacræ Euchariſtiæ, ac proinde à figura tanti ſacramenti vitam habuiſſe. Ex hoc tamen mihi ſuboritur quæſtio: Tam figura ſacramenti eſt panis, quam vinum,ergo ſi Præpoſitus pincernarum vitam eſt aſſecutus ob vinum ſacramenti umbram;cur etiam Magiſter piſtorum ob panem non fruitur etiam vita? Alta conſideratione perpende textum. Præpoſitus pincernarum tantum habuit purum vinum ſine alicujus miſtione. At Magiſter piſtorum ſimul ferebat panem permixtum cum omnibus cibis,qui in Regis menſa ponuntur.*Et in uno caniſtro portare me omnes cibos, qui fiunt arte piſtoria.* Euchariſticum Sacramentum, ſi ab anima dimiſſis omnibus terrenis purè excipitur, vitam,ac ſalutem illi præbet,& largitur. At vero ſi cum temporalium mixtione acceditur, non vitam, ſed ſupplicium, ac æternam mortem incurrit, & infligit. Qui ſolùm vinum habuit,vitam;qui verò panem commiſtum aliis, mortem reportat.

Euchariſtia ſumpta ſine terrenorum affectu aut vitam, cum illorum miſtione mortem præbet.

Magno diſcrimine ſe habuerunt duæ hujus 343. magni Sacramenti figuræ; ſubcineritius ſcilicet panis in parente meo Elia, & Manna in filiis Iſraël. Concedit Elias panem. *Et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus,& quadraginta noctibus*, 3.Reg.19. n.8. (3.Reg.19.) quin toto hoc tempore dormiret,vel quieſceret,ſemper degens ab omni malo incurſu,ac periculo omnino ſecurus. Præbet Deus filiis Iſraël Manna Exod.16. (Exod.16.) n.15. Et tamen, juxta D.Aug.Abulenſ. & alios, (Auguſt. Abulenſ.) his in die neceſſe erat illud comedere. Deinde paſſim per deſertum in multos labores, pericula ac mortes incidunt. Quomodo ergo hujuſmodi Euchariſtiæ umbræ tam diſpares pariunt effectus? Elias comedit panem, cum in tædio haberet omnia terrena: *Petivit animæ ſuæ, ut moreretur.* At Iſraëlitæ veſcuntur cum terrenorum deſiderio. *Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto; in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones*,&c Num 11.n.5. *Anima noſtra nauſeat* (Num.11.) *ſuper cibo iſto leviſſimo;quamobrem miſit Dominus ignitos ſerpentes*,Num.21.n.5. (Num.21.) Si denudato à ter-

renis

Ex Euchariſtia Elias fortitudinē, Iſraëlitæ mortem obtinent. renis affectu ad Chriſti menſam venias, vita frueris; ſi vero avido illorum deſiderio tenearis, in plagas, mortem incides.

De ſe, ac ſuis ſociis ait Daniel Præpoſito, eis conſtituto à Nabucodonoſore: *Dentur nobis*
344. *legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum,* Dan. 1. n. 12. Poſtea vero conjicitur Daniel in lacum leonum, & cum ibi detineretur per ſex dies, Angelus Domini apprehendit Abacuc Prophetam, qui in Judæa prandium quoddam cum panibus ferebat ſuis meſſoribus, *Et ipſe coxerat pul-*
Dan. 14. *mentum, & intriverat panes in alueolo,* Dan. 14. n. 32. Poſuitque eum Angelus impetu magno ſuper locum; qui & dedit illa Danieli ad veſcendum. Quæro tamen, cur, Propheta non dedit Danieli perfectum prandium, aquam ſcilicet cum pane, & carne? Vel cur Daniel aquam ab Angelo non poſtulat, ſicut eam in regio palatio à præpoſito eunuchorum popoſcerat? Quis unquam comedit abſque potu? Magna ſane interjacebat differentia inter unum, & alterum panem; inter
Panis Chriſti purus, ſine mixtione ſumendus eſt. unum, & alterum prandium. Panis enim, qui in regis palatio à præpoſito eunuchorum dabatur, erat naturalis, ac elementaris, at vero miniſtratus à Propheta, panis erat myſticus, ſacræ Euchariſtiæ typus. Panis naturalis ad corporis nutrimentum, ac ad ſuam operationem edendam aqua eget; at vero panis cœleſtis Chriſti, ut fructum gratiæ, & ſalutis producat in anima, pure, ac ſimpliciter ſine mundanæ aquæ mixtione participandus, ac ſumendus eſt. Vide ſupra n. 49. 50. 51. & 52.

Quæstio LV.

Quare Chriſtus in hoc ſermone dixit: Patres veſtri: *& non potiùs, Patres noſtri* manducaverunt?

345. Ait Chriſtus Dominus in præſenti: *Non ſicut manducaverunt Patres noſtri:* de ſenſu literali egi in expoſitione, quod manducantes Manna mortui ſunt, panem Chriſti manducantes vivunt in æternum. Tamen pro morali noſtra inſtructione expende illud: *Non ſicut:* Ut admoneamus, quod nobis cavendum eſt, ne ſic manducemus Chriſti panem, ut antiqui Hebræi ſuum Manna manducaverunt, & mortui ſunt. Illi ſic comedebant: *Manna deſerviens uniuſcujuſque voluntati, ad quod quiſque volebat, convertebatur,*
Sap. 16. Sap. 16. n. 21. Cum Manna ſerviret eorum effectu,
Homo cœleſti pani ſe accommodet. mortui ſunt. Ut ergo homo Chriſti pane vivat, non ſic manducet, ut cœleſtem panem ad ſuum nutum pertrahat, ſed potius illius impulſui, ac
D. Dionyſ. Areopag. directioni ſeſe ſubmittat, ac obtemperet: Dionyſ. Areop. cap. de Communione. *Aperiet enim,* ait, *ſi communionem, participationémque ejus cupimus, in vitam ejus, quam in carne vixit, intueri; & imitatione; atque ſimilitudine ſanctitatis ad habitum divinæ, & incorruptæ virtutis recurrere.*

346. Quæſtio præſens inquirit: cur Chriſtus ſæpè in hoc ſermone dixerit, *Patres veſtri manducaverunt;* & non potius, Patres noſtri, ſiquidem omni proprietate hæc dicere poterat Chriſtus prout homo, ac Virginis filius, quæ ab illis hominibus originem trahebat; unde & ipſa in ſuo Cantico ait: *Sicut locutus eſt ad Patres noſtros Abraham,*
Luc. 1. Luc. 1. n. 55. Quo ergo motivo Chriſtus hanc ſeparationem intulit, & dixit: *Patres veſtri.*

347. Sic dixit Chriſtus, ut oſtenderet, ſe habere alium Patrem ingenitum, cujus, & filius loquebatur, & dicebat: *Caro mea vere eſt cibus; qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Iterum quæres: cur Chriſtus modo voluerit manifeſtare, ſe potius loqui ut filium Dei, quam ut filium hominis? In præſenti habebat Chriſtus verba de altiſſimo Euchariſtiæ myſterio, & agere de tam admirabili Sacramento, de diviniſque arcanis in eo contentis, adeo eſt ſublimis, excelſaque res, ut non præciſè ad filium hominis, ſed ad filium Dei hæc dicere, & explanare pertineat. *Agere de Euchariſtia non ad hominem, ſed Deum ſpectat.*

De hoc divino Sacramento loquens Chriſtus 348.
Dominus ait: *Hunc pater ſignavit Deus,* Joan. 6. Joan. 6.
n. 27. de quo multa dixi ſupra. Et particulam
Hunc ad panem referunt Rupert. & Ammon. ut Rupert. Ammon.
dixi ſupra q. 2. Quando Rex aliquid obſignat annulo ſuo, ea de cauſa hoc facit, ut nullus valeat illud aperire, nec ad talem locum introire, niſi tantum ipſe rex. Sic cum Daniel eſſet miſſus in lacum leonum, illius oſtium *deſignavit Darius*
annulo ſuo, Dan. 6. n. 17. Sic & fecit rex clauſo Dan. 6.
oſtio templi, quod obſignavit annulo ſuo, ne quis
ante ipſum ingrederetur, Dan. 14. n. 10. Sic & de Dan. 14.
Sepulchro Domini dicitur: *Signantes lapidem*
cum cuſtodibus, Matth. 27. n. 66. ut non poſſet ab Matth. 27.
aliis aperiri, niſi tantum ab ipſiſmet imperialibus magiſtris. Hunc ergo cœleſtem panem pater ſuo ſtygmate, ac ſigillo ſignavit, ut nullus ad illa altiſſima myſteria, quæ ſub illis ſpeciebus clauduntur, valeat penetrare, ac introire, niſi tantum ipſe Pater, ac ejus filius, qui ejuſdem naturæ eſt *Solus Deus penetrat Euchariſtiæ arcana.*
cum illo. Rupert. *Hunc Pater ſignavit Deus, clau-* Rupert.
ſis portis munivit, ut non patiatur cum cibis communibus inveniri. Hæc dixit ex citata q. 2. ad confirmandam majori claritate noſtram ſententiam.

Pertractans Deus cum Moyſe de nocte, qua 349.
populus erat egreſſurus de Ægypti captivitate, mandat illis Deus, ut ipſa nocte peragant ſolemne ſacrificium Agni Paſchalis. *Edent carnes nocte*
illa aſſas igne, Exod. 12. n. 8. Tam ſolemne ſacri- Exod. 12.
ficium, in quod altiſſima myſteria mortis, ac Paſſionis Domini & corporis, ac ſanguinis ejus ſub Sacramento præfigurabantur, nocte fieri mandatur? Cur non potius in clara luce, ac die, ut videant Ægyptii, quanta veneratione ipſe à populo ſuo colitur. Tamen ait Deus non die, ſed nocte immolabitur. Sed cur non alia nox eligitur? Illa enim, in qua populus egrediebatur, valde improportionata noſtro judicio videbatur; unuſquiſque in nocte illa multis implicabatur negotiis, multumque erat occupatus in parandis iis, quæ ad ſe pertinebant. Attamen mandat Deus, ut nocte; & nocte illa; & non alia ſacrificium peragatur. In nocte illa duo interveniebant: Primum cum eſſet obſcura, & caliginoſa extabat: Secundum fuit nox, in quo omnipotentia Dei inſonuit. *Cum quietem ſilentium continerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet. Omnipotens ſer-*
mo tuus à regalibus ſedibus venit, Sap. 8. n. 14. Sap. 8.
Nocte illa ergo egreſſionis mandat Deus, ut fiat
ſacrificium agni paſchalis, figura Euchariſtici Ambroſ.
myſterii, ut docent D. Amb. ſerm. 8. in Pſal. 118. Auguſt.
D. Aug. Conc. 1. in Pſal. 33. D. Gregor. hom. 22. in Gregor. S. Mach.
Evangel. S. Mach. homil. 47. S. Eligius hom. 15. S. Elig.
D. Chryſ. hom. 7. in Job, & alii PP. In hoc enim Chryſoſt.
Euchariſtico Sacram. duo quoque inveniuntur: oculis nox obſcura, & caliginoſa; auribus tamen reſonat Omnipotens Dei verbum: *Hoc eſt corpus meum; Hic eſt calix ſanguinis mei.* Oculis nox caliginoſa; nullus enim naturalis intuitus, ſive *Euchariſtia oculis nox obſcura auribus Omnipotens Dei verbum.*

corporis

corporis ſive humani intellectus, alta mifteria, quæ ſub ſpeciebus Sacramentalibus recondun-tur, valet aſſequi, ac penetrat. Auditui tamen infallibilis adeſt divina fides, teſtificans, certiſſimum eſſe Dei verbum, illud eſſe ſuum corpus, & ſanguinem, Arnoldus Carnotenſis tract. ultimo de ſeptem verbis Domini. *Ideo nocte*, ait, *agnum mactare præcipitur, quæ nondum ad liquidum elucet operis ratio cujus fides miniſtrata eſt.*

Arnold.

350. Summa eſt Euchariſtiæ celſitudo, totius Omnipotens Dei opus ſummum. Poſtquam Abrahamus debellatis quinque potentiſſimis regibus magnam obtinuit victoriam cum regrederetur, occurrit ei Melchiſedech Rex Salem proferens panem, & vinum, qui nuncupatur *Sacerdos Dei Altiſſimi*, Gen.14.n.18.& à Paulo ad Hebr.7 n.1. appellatur *Sacerdos Dei ſummi.* Qui victori Patriarchæ benedictionem impertivit dicens: *Benedictus Abraham Deo excelſo.* Id eſt, Abrahamus à Deo excelſo habuit benedictionem. Ex hoc loquendi modo oritur magna difficultas. Idem eſt Deus Melchiſedech, ac Abrahami; unde ergo tanta differentia in modo proponendi; prout Deus Abrahæ, ac Melchiſedech nominatur; nam Melchiſedech nuncupatur in ſuperlativo *Deus altiſſimus*, *Deus ſummus*, hoc eſt valde magnus: at Abrahæ dicitur Deus excelſus, id eſt magnus; *Benedictus Deo excelſo.* Unde ergo tanta differentia? Deus Abrahæ vocatur, prout ſignificatur Deus factus homo, ſicut promiſſum eſt Abrahæ: *Sicut locutus eſt ad Patres noſtros Abraham.* Prout eſt Deus, qui mortuus eſt in cruce, quod præfiguratum fuit in ſacrificio Abrahæ. Prout Deus, qui ſe per fidem revelat: *Pater fidei noſtræ Abraham.* Prout per gratiam communicatur: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* At vero nuncupatur Deus Melchiſedech, prout denotatur Deus, qui ſub ſacramentalibus ſpeciebus panis, & vini ſe nobis in cibum præbet, nam Melchiſedech fuit primus, qui hujus magni Sacramenti figuram obtulit. D. Aug. lib.16. de Civit.c.22. *Ibi primum*, ait, *apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur.* Cur ergo dicitur Deus in ordine ad Incarnationem, Paſſionis, ac ad ſui communicationem per fidem, & gratiam, Deus excelſus, Deus magnus appellatur. At verò prout eſt Deus, qui ſub ſacramentalibus ſpeciebus ſe nobis in cibum præbet. Deus altiſſimus id eſt, valde magnus nominatur. Et ſi in aliis myſteriis Deus excelſus, Deus magnus; at in Euchariſtico Sacramento Deus altiſſimus, Deus valde magnus, hoc enim arcanum infinita Omnipotentia ſuper univerſa opera ſua ipſe edidit, & fecit.

Geneſ.14.
Ad Hebr.7.

Luc.1.

Auguſt.

Deus in Euchariſtia Sacramento altiſſimus manifeſtatur ſuper omnia opera.

QUÆSTIO LVI.

Quare Chriſtus in hoc ſermone multoties de Manna facit mentionem?

351. MUltoties Chriſtus in hoc ſermone antiquum Hebræorum Manna commemorat, n.32. *Non Moyſes dedit vobis panem*, & n.49. *Patres veſtri manducaverunt Manna in deſerto, & mortui ſunt.* Et in præſenti textu n.56. *Non ſicut manducaverunt Patres veſtri Manna, & mortui ſunt*, &c. Quanam de cauſa toties hic Chriſtus ſermonem de Manna interponit? Poſt illud magnum miraculum, quo Dominus quinque panibus quinque millia hominum ſatiavit, hunc ſermonem exorſus eſt Chriſtus; ad cujus initium ipſe dicere cœpit, ſe eſſe filium Dei, ejuſque opera omnium Prophetarum factis eſſe majora. *Hunc*, ſcilicet filium, *Pater ſignavit Deus.* Et iterum n.29. *Hoc eſt opus Dei ut credatis in eum, quem miſit ille.* Objiciunt Chriſto Domino Judæi. *Quod ergo tu facis ſignum, ut videamus, & credamus tibi*, n.30. id eſt, quodnam eſt opus tuum, ut oſtendamus, te eſſe filium Dei, ac majorem Prophetis? Nam quod quinque panibus quinque hominum millia ſint ſaturata, inquiunt ipſi, *Patres noſtri manducaverunt Manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt panem cœli dedit eis.* Et hoc præſtitit Moyſes, cum eſſent ſexcenta hominum millia; & non pro uno vel altero die, ſed per quadraginta annos.

Series text.

Tunc ac ſi dicat Chriſtus, Vos dicitis: *Quodnam tu facis ſignum.* Petitis ſignum, ut explicant D.Cyrill. D.Aug. meæ potentiæ, Divinitatis, ac ſuperemmentiæ: Ecce do vobis ſignum. *Ego ſum panis vitæ*, qui eſt verus cibus animam ſuſtentans, ac nutriens, *Non ſicut manducaverunt Patres noſtri Manna, & mortui ſunt; qui manducat hunc panem vivet in æternum.* Ideo de Manna toties facit mentionem ad oſtendendas ſuper illud excellentias ſui panis. Hunc enim panem conſtituit Chriſtus Dominus ut eſſet ſignum, ac teſtimonium ſuæ majeſtatis, excellentiæ, ac Divinitatis. Vide ſuprà n.201. & 202. 352.

Cyrill.
Auguſt.

Euchariſtia teſtimonium Divinitatis Chriſti.

Poſtulante Archiſynagogo, ingreditur Chriſtus domum ejus ad ſanandam filiam ſuam; & cum puella eſſet jam mortua, magnus fletus ab omnibus excitabatur. Ait illis Chriſtus Dominus: *Nolite flere, non eſt, mortua puella, ſed dormit.* Quod cum audiſſent circunſtantes, *Deridebant eum*, Matth.9.n.25 Luc.8.n.53. Chriſtus Dominus adoleſcentulam ſuſcitavit, *& juſſit illi dari manducare*, Luc. citato loco n.55. Perpende cætera Chriſti miracula vel quando filium Viduæ ſuſcitat Luc.7. n.15. vel Lazarum à mortuis excitat Joan.11.n.44. vel alia edidit miracula, nulli unquam præcepit dari manducare: niſi huic puellæ. Sed quid magni myſterii in hoc latuit? Hoc puellæ miraculo in circunſtantibus magna ſeſe manifeſtavit incredulitas, ut in hoc negotio magis, quàm in ullo alio, veluti pignorata videretur divina auctoritas. Inquit enim textus, quod adſtantes *deridebant eum.* Huic adoleſcentulæ cibum mandat apponi, qui ſacræ Euchariſtiæ typum exprimat, ut docet D. Chryſoſt. homil.7. in Marc. Hac de cauſa dixit illi, ſurge. *Niſi ſteterimus*, ait, *opus corpus Chriſti accipere non valemus.* De quo dixi tom.2. c.29. q.16. In hoc miraculo Chriſtus ſui corporis Sacramenti mandat adhibere figuram; in hoc enim eventu in aſtantibus magna incredulitas valde impudenter prodiit; indéque maximè in hoc negotio auctoritas, Chriſti pignorata videbatur, ideoque ipſe figuram ſui corporis in Sacramento Altaris interponit, tanquam præclariſſimum ſuæ Divinitatis, ac majeſtatis teſtimonium, ut inimicorum malevolentia reprimatur, ac obmuteſcat. 353.

Matth.9.
Luc.8.

Luc.7.
Joan.11.

Chryſoſt.

Euchariſtia ut Divinitatis Chriſti teſtimonio obmuteſcunt inimici.

Inter univerſa Dei opera hoc Euchariſticum myſterium magnam habet celſitudinem, ac ſublimitatem; in eoque maximè declaratur divina auctoritas, & majeſtas. Cum Daniel Propheta vehementer affligeretur ob captivitatem ſui populi Iſraëlitici qua Babylone detinebatur; apparet ei Angelus quidam qui felices nuntios de libertate populi detulit, dicens: *Princeps* 354.

autem

Dan.10. *autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti, & uno diebus*, Daniel.10.n.13. Princeps autem iſte regni Perſarum eſt Angelus perfectus, datuſque cuſtos regni Perſarum, ut interpretatur S. Hieronym. Theod. S.Greg.lib.17.moral.cap.7.S.Thom.1.p. q.113.art.7. Lyranus, Carthuſ. Pereira, Pinto, & alii. Idem eſt, ac ſi diceret, Angelus cuſtos Perſarum pro ſuis Perſanis diſceptavit, mihique reſtitit viginti, & uno diebus, ne tuus populus Hebræus à captivitate exiret. Angelus autem ille Sanctus bene videbat de libertate populi promiſſionem Dei ſcriptam per Iſaiam c.45. Et tamen adhuc Angelus pro ſibi commiſſo munere pro Perſis cauſam agit! Et augetur difficultas. Quando populus Hebræus egreſſus eſt de Ægypto, cur etiam pro Ægyptiis eorum Angelum non fuiſſe locutum, ac reſtitiſſe ſcribatur? Angelus Perſarum pro ſuis diſceptat; non vero Angelus Ægyptiorum pro ſuis? Quid eſt hoc? Pro exitu à Babylone urgebat divina promiſſio; multæ autem promiſſiones ſunt conditionales. Pro exitu vero ab Ægypto interveniebat immolatio Agni Paſchalis, Exod.12.n.8. quæ Euchariſtici myſterii umbra erat qua Iſraëlitici protegebantur. Quando ergo intervenit Dei permiſſio, adhuc Angelus ſanctus pro ſuo munere ſtat, & loquitur, quod uſque ultimum & abſolutum Dei decretum ſit revelatum, cui Angelus maximè ſe ſubmittit, & conformat; at verò cum mediat Euchariſtici myſterii umbra, tanta eſt illius altitudo, ac obumbratio, ut nullus ei reſiſtere audeat; ſed omnes ſpiritus angelici ſubmiſsè illud venerantur, & adorant.

Hieron. Theodor. D.Thom. Lyranus. Carthuſ. Pereira. Pinto.

Iſai.45.

Exod.12. *Euchariſtia protegit, & veneratur ſupra Dei promiſſionem.*

Quæstio LVII.

Quare Chriſtus valde frequenter in hoc ſermone de Manna agens, ſemper illud minuit, & deprimit exaltans ſuum Euchariſticum panem?

355. SUpra quæſt.10. multas explicavi excellentia quibus panis Chriſti ſuperior, ac ſublimior eſt Manna: nunc verò in quæſtionem vocamus? Cur quando Chriſtus Dominus de ſuo divino pane pertractat in hoc ſermone, ſemper manna minuit, & deprimit, ut patet ex locis citatis ſuperiori quæſtione ad initium. *Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo verum, ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Et in præſenti. *Non ſicut manducaverunt Patres veſtri Manna, & mortui ſunt, qui manducat hunc panem*, &c. Nunquid panis Chriſti de illorum conditione eſt, qui ad ſui laudem aliorum extenuatione, ac depreſſione indigent? Minimè ſanè. Cur ergo Chriſtus Dominus hoc tam frequenter agit.

Ratio difficultatis.

356. Reſpondeo primò, & ad litteram. Quod cum apud Judæos eſſet valde celebre Manna, & ipſi ad Manna minimè affecti tenerentur, tanquam ad maximum Dei donum, ſicque illud objecerunt Chriſto Domino in hac diſputatione. *Quod ergo tu facis ſignum, ut videamus, & credamus tibi? Patres noſtri manducaverunt Manna in deſerto, ſcriptum eſt*, &c. hoc Joan.6.n.20. Hac occaſione ſumpta Chriſtus in ſermone minuit, & deprimit Manna, ſuper illud oſtendens eminentes divitias ſui panis, qui incomparabiliter Manna, & quodcumque aliud donum creatum excedit. In hoc Chriſti pane verè, & realiter eſt omnis bonitas, ſuavitas, dulcedo, ac ipſamet Divinitas. Unde hunc panem præſtantiorem paradiſum paradiſo terreſtri, dicit Chryſoſt. hom.13. de Regreſſu. In excellentiorem enim naturam nos evehit, & convertit. Quod nec in Manna, nec in paradiſo terreſtri, ſed ſolum in Chriſti menſa invenitur. Sic ait Chryſoſt. *Paradiſum recepi illo paradiſo meliorem; & ibi quidem ſerpens erat inſidians, hic autem Chriſtus myſteria celebrans, In illo paradiſo unumquodque genus ſementis in ſuo perſeverat ſtatu, in iſto vero paradiſo ſi invenero labruſcam, vitam uberem efficiam: ſi invenero oleaſtrum, veram olivam efficiam, talis enim eſt terra iſtius natura.* Eleganter ſanè. In terreſtri paradiſo unumquodque ſtat in ſuo genere, at qui dignè ad hunc Chriſti paradiſum venit, in altiorem conditionem evehitur, & extollitur, ut ex labruſca fiat vitis.

Joan.6.

Euchariſtia præſtantior paradiſus paradiſo terreſtri. Chryſoſt.

Secundò, in hac collatione tantum extulit 357.
Chriſtus Dominus panem ſuum ſuper Manna, ut illius deſiderio hominum appetitus excitaretur ad tantam ſuavitatem, ac oblectamentum percipiendum, ac guſtandum. Videns Cain, quod ſacrificium fratres ſui Abel, Deo fuiſſet maximè gratum, invidia tabeſcebat. Ait illi Deus: *Cur concidit facies tua, nonne ſi bene egeris recipies?* Gen.4. n.7. tam aperte bonæ operationis apponit præmium. Philipp.Abb. tr.de ſilentio Cleric.c.107. *Peccatorem invitat Deus, ut quieſcat, ne iterata culpa velut in faſciculum congregetur, ſed ut bonum operetur.* Ut tanto propoſito bene agendi præmio, ejus deſiderium inflammet, ut omiſſa iniquitate fructum juſtitiæ edat, ut illius guſtu delectetur.

Ex divitiis inflammatur deſiderium ad ejus ſuſceptionem. Geneſ.4. Phil.Abb.

Tertiò, Chriſtus tanquam maximè zeloſus ſui 358.
panis, non patitur, quod cum illo Manna, vel aliquid aliud comparetur. D.Greg.Magn. in lib.1. Reg.cap.14. ſic loquitur: *Reſpondit Chriſtus, non Moyſes dedit vobis panem de cœlo: quid eſt quod Chriſtus Moyſi detrahere videtur, quem aliàs ſæpè commendat? Sane zelo quodam urgetur Chriſtus in dando cibo hominibus quemquam patitur ſibi comparari.* Idemque docet D.Cyrill. Alexand. lib.3. in Joan. cap.4. Non patitur Chriſtus ut aliquis ei in ſuis donis comparetur. Petit Chriſtus à muliere Samaritana aquam ex illo puteo Jacob, & inde occaſionem aſſumit maximè laudandi, ac extollendi aquam ſuam minuendique illam putei. *Reſpondit Jeſu, & dixit: Omnis qui bibit ex hac aqua ſitiet iterum, qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*, Joan.4.n.13. Ad quid Dominus in illa aqua tantum minuit? Magno zelo ſuæ aquæ, per quam gratiam intelligebat, Dominus tenebatur; & ideo eam tantum evehit; non enim patiebatur, quod ei alia comparari poſſet. In principio creavit Deus cœlum & terram; *Terram autem erat inanis, & vacua*, Gen.1.n.1. Septuag. *Inviſibilis, & incompoſita.* Quid eſt quod poſt cœlorum creationem, ſtatim terræ magnitudinem extenuat; quod erat inanis, & vacua, inviſibilis & incompoſita? Deus velùti de ſuorum cœlorum pulchritudine zeloſus, videtur terræ amplitudini derogare, ut apertum omnibus fiat, quod terrenus globus cum ſuperiori ſphæra in nullo valet comparari.

Gregor. Cyr. Alex. Joan.4. *Non patitur Chriſtus ut alia ſuis donis comparentur.* Gen.1.

Hinc quoties Euchariſtiæ arcanum in colla- 359.
tionem cum aliis myſteriis ac operibus venit, magnam ſemper Euchariſtiæ ſupereminentiam denotat,

denotat, & manifeſtat Dominus. Jejunarunt Moyſes, & Elias quadraginta diebus abſque Alb.Magn. cibo, & potu. Quærit Albert. Magnus in cap. 4. Matth. quodnam horum duorum jejuniorum extitit majus miraculum? Juxta illius mentem præ Eliæ jejunio quæſtio decidenda: nam Elias quadraginta jejunii diebus non quievit in uno loco, ſed *ambulavit uſque ad montem Dei Horeb*, 3.Reg.19. 3.Reg. 19. n. 8. At Moyſes jejunavit, cum in uno loco quietus reſideret, & ab illo non diſcederet, receptus in medio cujuſdam nebulæ, Exod.24. Exod. 24. n. 18. Majus eſt, quadraginta horis jejunium ambulare quam toto illo ſpatio abſque cibo ſedere, deambulatione enim maximè digeritur, ac decoquitur alimentum. Præſtantius ergo extitiſſe videtur Eliæ jejunium. Ex quonam principio evenit, ut hoc Eliæ jejunium excellentius emineret? Moyſes quadraginta illis diebus extitit in conſortio ſermonis Dei, ac velut qui quadam Beatitudinis imagine frueretur. At Elias ante illos quadraginta dies quodam pane Euchariſtici myſterii figura refectus. Præclariores effectus in anima generat una Chriſti in Sacramento Altaris umbra, quàm cujuſcumque beatitudinis imago, etiam per multos dies, & noctes participata, & obtenta. Deus de ſuo pane divino maximè zeloſus ſemper in illo magnas excellentias ſuper cætera ſua opera declaravit, ac manifeſtavit.

Præſtantiores effectus generat una umbra Euchariſtiæ, quam beatitudinis imago.

Quæstio LVIII.

Quare Chriſtus ait: Qui manducat: *cùm tunc Sacramentum adhuc non eſſet inſtitutum?*

360. *Ratio difficultatis.* Cum Chriſtus hæc prædicabat, magnum Euchariſticum Sacramentum non erat inſtitutum, ut planum eſt, & ſæpè dixi. Et hac de cauſa Chriſtus in hoc ſermone ait numero 50. *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Prius extitit, quod hic panis à Domino eſſe elargitus, quàm quod homo illum manducaret. Cur ergo de manducante loquitur in præſenti, de ſe verò largiente in futuro. *Panis, quem ego dabo.*

361. Reſpondeo. Quòd homo hoc divinum Sacramentum recipiat, hunc divinum panem manducet, tanquam magnum ſui obſequium Dominus Auguſt. Beda. reputat. Ad hunc ſenſum videntur D. Auguſt. & Beda explicare illa verba: *Qui manducat me, ipſe vivet propter me.* Quod autem ipſe ſe nobis præbeat in cibum; ſingulare, ac ingens ejus beneficium. Quod ergo rationem obſequii inducit: *Qui manducat hunc panem*: in præſenti refertur. Quæ verò rationem doni vendicant, in futuro narrantur, *Panis, quem ego dabo.* Noſtra enim obſequia in præſenti apponuntur, cùm large ab ipſo remunerentur: beneficia ejus in futuro, quia quamvis valde magna ſint, adhuc majora ab eo deſiderantur dari, & elargiri. Et ideo in Sacramento non ſolum nobis dat ſuam carnem, ſed etiam in calice ſanguinem, & in utraque ſpecie per concomitantiam animam, & Divinitatem.

Eximia liberalitas non ſatisfit iis, ſed majora intendit.

362. Pſalm.36. De Juſto ait Regius Vates: *Tota die miſeretur, & commodat*, Pſalm. 36. num. 26. Opera miſericordiæ commemorat; quæ Juſtus exercet. Et ſtatim ſubdit: *Deus amat judicium, & non derelinquet ſanctus ſuos; in æternum conſervabuntur.* Hoc eſt perpetuo ſuo auxilio, ac gratia eos proteget, & conſervabit. Tamen juxta veram, ac ſanam doctrinam Deus ſuum auxilium, ſuamque gratiam adjuvamen, ac ſuam protectionem, non ſolum in futurum, ſed etiam actualiter, ac in præſenti confert Juſtis: nam cum ſint juſti, habent Dei auxilium, & gratiam, qua corroborantur ac conſervantur. Quo ergo motivo Regius Vates hanc Dei beneficentiam in ſuos ſanctos in futurum canit: *non derelinquet, conſervabuntur?* Cum tamen de Juſto dicat: *Tota die miſeretur, & commodat?* De Juſtorum meritis ſic in præſenti loquitur, ut fiat evidens, in quanta apud Deum æſtimatione ſint: at verò ejus gratiæ largitas, auxiliorum, & donorum multitudo, quamvis actualiter communicetur, non tamen conſideratur, prout actualiter confertur, ſed multo major eorum abundantiæ, quæ in futuro eſt largienda; non eximia liberalitas ſatisfit iis quæ actu donat, ſed attendit ad ampliora, quo concedere valet. Vide ſupra quæſt 36.

Eximia liberalitas datis de præſenti non inhæret, ſed majora intendit.

Quæstio LIX.

Quare hoc diſcrimen ponitur in Manna, ac Chriſti pane, quod hic tribuat vitam?

Pro diſcrimine lato, ac magna excellentia panis Chriſti ſuper Manna videnda ſunt, quæ ſupr. q. 10 Nunc verò pro præſenti textus majori explicatione aliquid dicendum circa id: Quomodo ſcilicet panis Chriſti vitam æternam conferat, quam Manna non præſtabat. 363.

Nam licet Manna proficeret ad temporalem vitam aliqualiter conſervandam; ad mortem tollendam non proficiebat, & minus ad æternitatem tribuendam. Panis autem vivificus Chriſti, & mortem abigit, & æternam vitam largitur. Nec mirum ſanè, quod à pane æternæ vitæ vita nobis communicetur æterna D. Cyrillus Alexandrin. lib. 3. in Joan. cap. 37. *Vivificat*, ait, *corpus Chriſti, & ad incorruptionem ſua participatione reducit: non enim alterius cujuſdam, ſed ipſius vitæ corpus eſt, virtutem Incarnati Verbi retinens, & plenum poteſtate illius, quo univerſa vivunt, & ſunt.* De hoc vide, quæ dixi ſupra n. 8. 9. 10. 162. & 163. Cyr. Alex.

Panis vitæ æternæ vitam dat æternam.

Secundò. Idem D. Cyrill lib. 4. in Joan. c. 19. 364. *Manna certè ſunt*, ait, *quæ à magnis aguntur: & ideo quæ à Deo nobis præbentur, digna profectò divina magnificentia ſunt: ſi enim credis, panem de cœlo deſcendiſſe, quod quidem quam maximum eſt; cur non credis, æternam ab eo vitam credentibus immitti? Decet enim æterna eſſe, quæ ab æterno donantur.* Manna edentes moriebantur, cœleſti autem Chriſti pane participantes vitam accipiunt immortalem. Illud Manna per corruptibilia aëris elementa deſcendebat, non ergo mirum, quod comedentes illud cum illo incorruptionem habent. Et panis hic vivificus ab æterno Patre exortus, à filio ejus Jeſu Chriſto nobis immediatè datus, æternam in nobis generat vitam, Qualis enim fuerit datoris manus, talia erunt munera ab eo aliis collata: *Debent enim æterna eſſe, quæ ab æterno dantur.* Cyrillus.

Talia munera, qualis datoris manus.

Æter

365. Pſalm. 109. Æternum Sacerdotium in Melchiſedech celebrat Regius Vates, Pſalm. 109. n. 8. *Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.* Cur ab æterno Sacerdotio Aaronis ordo excluditur; ordo autem Melchiſedech aſſumitur? Quid magis ad perpetrandum Sacerdotium in hoc, quam in illo viſitur? Aaronis Sacerdotium per generationis propaginem à temporalibus parentibus in filios transferebatur. At verò Melchiſedech ſine patre, ſine matre, ſine ulla temporali generatione introducitur, ac proponitur, ut apertè denotetur, ſub ſolo Deo parente eſſe. Cùm ergo de æternando Sacerdotio tractatur, meritò ille ordo rejicitur, qui per corruptibiles parentes transfunditur, à quibus mors, & corruptio neceſſe eſt ut veniat; & ille ordo eligitur, qui ſolum eſt ſub Deo parente, qui utpote æternus æternitatem, & incorruptionem ſolus communicat. S. Leo ſerm. 2. in Anniverſario Aſſumptionis. *Tu es Sacerdos in æternum,* ait, *ſecundùm ordinem Melchiſedech, hoc eſt, non ſecundùm ordinem Aaron, cujus Sacerdotium per propaginem ſui ſeminis currens temporalis Miniſterii fuit, & cum veteris teſtamenti lege ceſſavit: ſed ſecundùm ordinem Melchiſedech, in æterni Pontificis forma præceſſit: & dum, quibus parentibus ſit editus, non refertur, in eo ille intelligitur oſtendi, cujus generatio non poteſt enarrari,* qui eſt ſcilicet Deus.

Ab Æterno æterna munera veniunt.

Leo.

366. Semper dona datoris manus ſequuntur. Poſt Reſurrectionem apparet Chriſtus ſuis diſcipulis, & ait illis: *Pax vobis. Et cùm hoc dixiſſet, oſtendit eis manus, & latus. Dixit ergo eis iterum: Sicut miſit me vivens Pater, ego mitto vos: & cum hæc dixiſſet, inſufflavit; & dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum,* Joan. 20. n. 20. Plenariam poteſtatem dat Chriſtus ſuis Apoſtolis regendi, ac gubernandi Eccleſiam. Sic explicant Chryſoſt. Cyrill. Theoph. Euthym. illud: *Sicut miſit me:* id eſt ſimili poteſtate, qua Pater me miſit ad inſtituendam, ac gerendam Eccleſiam; ergo pariter vos mitto ejus Doctores, ac Rectores. Deindéque dat eis Spiritum Sanctum ad abſolvenda, & remittenda peccata. Sed ad quid ante tantæ poteſtatis collationem oſtendit eis manus, & latus? Cur non poſt datam poteſtatem, ſed ante oſtendit eis manus, & latus? Hæc illis in oſtenſionem præbet, ut cognoſcant, non eſſe phantaſma, ſed verum & reale corpus, ut ex vero corde, veriſque manibus vera dona ſe accepiſſe credant. Tertull. lib. 3. contra Marcion. c. 8. *Cùm mendacium,* ait, *deprehenditur Chriſti caro: ſequitur, ut & omnia, quæ per carnem geſta ſunt, congreſſus, contactus, convictus, ipſæ quoque virtutes mendacio geſtæ ſint: non poteſt verè actum credi, ſine corporis ipſius veritate; nihil ſolidum ab inani, nihil plenum à vacuo perfici licet.*

Joan. 20. Chryſoſt. Cyrill. Theoph. Euthym.

Ex veris manibus vera dona accipiuntur.

Tertull.

Joan. 6. n. 60. Hæc dixit in Synagoga docens Capharnaum.

Num. 61. Multi ergo audientes ex diſcipulis ejus dixerunt, durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?

Num. 62. Sciens autem Jeſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc diſcipuli ejus, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat.

VERSIONES.

Græcus. n. 61. Rigidus eſt hic ſermo.
Arabicus. Difficilis eſt hic ſermo.
Arabic. n. 63. Sciens in ſemetipſo.
Syriacus. Sciens in anima ſua, dixit eis: Hoc vos offendit?

EXPOSITIO XIV.

Tam celebris ſermonis explicat Evangeliſta locum, in quo habitus eſt. *In Synagoga* nempè, quæ erat veluti Eccleſia, ac ſchola publica, qua Judæi conveniebant ad orandum, ac ad lectiones ſacræ Scripturæ audiendas. Unde in Synagoga dicebat, ut ait Chryſoſt. quia multitudinem volebat attrahere; ſeque oſtendere, Patri non eſſe contrarium. Et qui pro ſalute omnium venerat, non angulos, ſed loca publica, & patentia quærebat. *In Capharnaum.* In hac civitate habitu eſt ſermo. Chryſoſt. *In Capharnaum, ubi multa miracula fecerat, & proinde maximè audiendus erat.* Ut ex tot viſis miraculis fides ejus dictis daretur, & maximè auditorum incredulitas, ac obſtinatio pateſieret. 367.

Veritas non angulos quærit.

Chryſoſt.

Multi ergo audientes ex diſcipulis ejus. Quinam eſſent hi diſcipuli, dubitabis? Euthymius hic exiſtimat, non fuiſſe ex Apoſtolis, ſed ex Septuaginta diſcipulis. D. Auguſt. tract. 1. in 1. epiſt. Joan. tradit, ferè omnes Septuaginta hac doctrina fuiſſe ſcandalizatos. D. Epiphan. hæreſi 51. ſcribit; duos Evangeliſtas Marcum & Lucam, qui erant ex Septuaginta duobus diſcipulis, ob hoc verbum: *Niſi manducaveritis,* &c. fuiſſe diſperſos; tamen Marcum per Petrum, Lucam per Paulum revocatos eſſe, docet. Sententia tamen Theophylacti præferenda eſt, qui ait: *Quando audis, quod diſcipuli ejus recedunt, ne intelligas eos, qui verè ſunt diſcipuli, ſed eos, qui ſe ſequebantur in ordine diſcipulorum, & videbantur figuram quidem gerere diſcipulorum, cum docerentur ab eo: Etenim & inter diſcipulos erant quidam, qui ad reliquam turbam collati dicebantur ejus diſcipuli, manebant enim apud eum longiori tempore, quàm turba.* Et Marcum non audiſſe Chriſtum ſed poſt ejus mortem à S. Petro fuiſſe converſum, docent S. Hier. in ſcriptoribus Eccleſiaſt. in Marco, & Theodor. in præfatione Hiſtoriarum ſanctorum Patrum; & communiter interpretes in illud S. Petri epiſt. 1. cap. 5. verſ. 13. *Salutat vos Marcus filius meus.* Illi ergo dicuntur diſcipuli, qui à turba ſic nuncupabantur: non verò ex illis, qui à Domino fuerant deſignati. 368.

Quinam erant diſcipuli. Euthym. D. Auguſt. Epiphan.

Theoph.

Hieron. Theodor.

1. Petr. 5.

Dixerunt, durus eſt hic ſermo. Tertull. lib. de carnis reſurrectione c. 37. *Durus ſermo,* id eſt, *tolerabilis.* Chryſoſt. hom. 46. *Difficilis intellectu.* Euthym. *ægrè admitti poteſt.* Teoph. *Aſper, & qui ſuſcipi nequeant.* Dicunt. *Durus eſt ſermo*; hac phraſi loquuntur, ſimilitudine ſumpta à cibo, qui pro duritie mandi non poteſt; ſed tota durities in eorum incredulitate erat, ut ait D. Cyr. l. 4. in Joan. c. 12. *Ad immanes,* ait, *ferarum mores vocari ſe, arbitrabantur, incitarique, ut vellent crudas hominum carnes manducare, & ſanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia ſunt.* Vehementer errabant: hæc Chriſtus ſic non dixit, ſed quod 369.

Tertull. Chryſoſt. Theoph. Euthym.

Cyrillus.

mirabili,ac Sacramentali modo eis eſſet daturus carnem ſuam, qua nihil ſuavius, & jucundius *Et quis poteſt eum audire.* Vitium ſuum aliorum judicio defendunt; & cum Chriſti ſermo eis, ex ſua malignitate, durus videretur, ex ſe ipſis alios judicabant.

Homo ex ſe alios judicat.

370. Græcus. *Sciens autem Jeſus apud ſemetipſum, in ſemetipſo*, ut habet Græcus, hoc eſt per ſuam omni ſcientiam, nullo dicente, ut oculorum agnitor. Chryſoſt. Rectè Chryſoſt. ait: *Hoc enim erat divinitatis argumentum, quo ſecreta revelaret.* Et tunc dixit Syrus. eis Chriſtus: *Hoc vos ſcandalizat?* Syrus, *offendit.* Ac ſi dicat: Hoc vos ſcandalizat, qui tot,& tam magna à me facta eſtis videntes miracula, ex quibus apertè probatur,me eſſe miſſum à Patre cum multa potentia, ac virtute admirabilia operandum; meamque doctrinam,utpote illius filii, eſſe veram, & infallibilem.

Quæstio LX.

Quomodo Judæi tam imprudenter dicunt: Durus eſt hic ſermo?

371. D.Auguſt. Rectè primò reſpondet D. Aug. *Acceperunt,* ait, *illud ſtultè, carnaliter illud cogitaverunt; putaverunt,& quod præciſurus eſſet Dominus particulas quaſdam de corpore ſuo,& daturus illis,& dixerunt, durus eſt hic ſermo. Ipſi erant duri, non ſermo, etenim ſi duri non eſſent, ſed mites, dicerent ſibi: non ſine cauſa dicit hoc, niſi quia eſt ibi aliquod Sacramentum latens: manerent cum eo, & non deſcederent ab illo.* Ita Auguſt. ut refert Barradas. Multa malitia hi Judæi erant infecti. Audito ſermone ſtatim à Domino receſſerunt; nam ſi cum illo permanerent, ab eo inſtruerentur, & illuminarentur. Deinde cum Sacramentum latens in Chriſti verbis non intelligerent, non cum humilitate ab eo quærunt, ut doceantur, ſed ut ait idem Auguſt. tract. 27. in Joan. *Prout voluerunt, intellexerunt,& more hominum.* Ut ipſi aptius haberent detrahendi occaſionem; & dixerunt, *durus eſt hic ſermo. Ipſi erant duri, non ſermo.*

Iniqui perperam intelligunt, ut murmurent.

372. Auguſt. Secundò, idem D. Auguſt. ſerm. 2. de verbis Apoſtoli. *Dixerunt, durus eſt hic ſermo, & quis eum poteſt audire, Durus eſt, ſed duris, id eſt incredibilis incredulis.* Guarric. Guarricus Abbas ſerm. 1. de S. Benedicto, ait: *Durus eſt,* inquiunt, *hic ſermo; nunquid non verus eſt? Lapis durus eſt, nunquid non pretioſus eſt? Quare autem veritas dura eſt tibi, niſi propter duritiem cordis tui? Nec ob aliud pretioſum electum à Deo lapidem reprobaverunt, niſi quia durum putaverunt. Erat quidem petra Chriſtus, ſed virtute, non duritia. Erat petra, ſed quæ converſa eſt in ſtagna, vel in fontes aquarum, ubi mollia, & humilia, quibus influeret, invenit corda fidelium.* Sermo Chriſti durus duris, ac obſtinatis; illis verò, qui docili ſunt corde, fons eſt aquarum, & dicunt, ut his Cyrill. accommodat D. Cyrillus lib. 4. in Joan. cap. 21. *Quam dulcia faucibus mei eloquia tua, ſuper meliori meo,* Pſalm. 118.

Veritas dura ob duritiem tuam.

Sermo Chriſti durus duro, ſuavis docili.

373. Cyrillus. Tertiò, idem D. Cyrill. citato loco. *Hi,* ait, *majores ſuos imitantur, & quemadmodum illi ipſum Manna aſpernabantur, dicentes, exaruit anima noſtra in hoc Manna: ſic iſti verum panem non erubeſcunt objicere; dicentes, durus eſt his ſermo;* Facilè unuſquiſque ſuæ gentis mores ebibit, & malitiam, quam antiqui Hebræi habuerunt in Manna, Euchariſtiæ typum, hi in ipſummet Sacramentum protulerunt imprudenter.

Quiſque majores ſuos imitatur in malo.

Quartò D. Bern. lib. de diligendo Deo, *Durus eſt hic ſermo, ait generatio, quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus ejus, ſed magis ſperans in incerto divitiarum. Verbum crucis audire gravatur, ac memoriam Paſſionis ſibi judicat oneroſam.* Auditis Chriſti myſteriis, dicere, durus eſt ſermo, Phariſaïcum verbum eſt; nam qui, agnoſcentes eximiam Chriſti charitatem, qua nobis carnem ſuam dedit in cibum, ac pro nobis crucem aſcendit, tamen obſequio ſuo divitiis indulgentes, recuſant tanto beneficio correſpondere; ut pro Chriſto nolint vitam dare, iis durus eſt ſermo. Qui verò prompti ſunt animo, ut tanti beneficii memores pro Chriſto omnia ſubeant tormenta, his ſuavis, & dulcis eſt ſermo. 374. Bernard.

Facilis eſt ſermo iis, qui Chriſto parati ſunt vitam dare.

Quintò, non penetrant Phariſæi intelligere, quomodo Chriſtus Dominus, tam potens, & magnificus rex, parvulis, & humilibus ſe daret in cibum. Vulgate eſt enim apud homines, ut principes, & magnates comedant pauperes, & minimos; at verò quod ipſi parvuli, & minimi veſcantur regem, ac principes, res videtur difficilis intellectui. Somniavit Pharao, ſe vidiſſe juxta ripam fluminis ſeptem boves pulchras, & craſſas nimis: *Alia quoque ſeptem emergebant de flumine fœdæ, confectæque macie, & paſcebantur in ipſa amnis ripa, devoraverúntque eas, quarum mira ſpecies, & pulchritudo corporum erat,* Geneſ. 41. n. 4. Expergefactus Pharao convocat omnes ſapientes Ægypti, & *nemo erat, qui interpretaretur.* Unde hoc ſomnium tam abſtruſum, ut nullus illud valeat conjecturari. Præpondera, quod dicitur. Boves nempè macilentæ devorabant pingues obeſis carnibus. Et cùm hoc eſſet tam valde novum, nullus erat, qui interpretaretur; oppoſitum enim frequenter evenit in hoc ſæculo, ut uberes, & repleti extenuatos deglutiant, ſed cum vice verſa contingeret, ab humana ratione non capiebatur. 375. Geneſ. 41.

Principes devorant pauperes.

At Chriſtus Dominus ſupremus Rex in hoc Sacramento nos nutrit, & reficit. Unde ſanctæ Eccleſiæ ait, ut interpretantur D. Cyrill. Procopius *Mamilla Regum lactaberis,* Iſai. 60. n. 16. Non inquit lactaberis fluminibus, ſed mamillis. Flumen, cum aquis repletur, ſuperbiùs intumeſcit; at mamilla repletur, ut alios reficiat, illiſque alimentum præbeat. 376. Cyrill. Procop. Iſai. 60.

Joan. 6. n. 63. Si ergo videritis filium hominis aſcendentem, ubi erat prius?

Num. 64. Spiritus eſt, qui vivificat, caro non prodeſt quidquam: verba, quæ ego locutus ſum vobis ſpiritus, & vita ſunt.

Num. 65. Sed ſunt quidam ex vobis, qui non credunt; ſciebat enim ab initio Jeſus, qui eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eum.

Num. 66. Et dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt

poteſt venire ad me,niſi fuerit ei datum à Patre meo.

Num 67. Et ex hoc multi diſcipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum eo ambulant.

VERSIONES.

*Arabic.n.*64. Corpus non poteſt quidquam facere.
Syrus. Spiritus ſunt, & vita ſunt.
*Vatablus num.*65. Et quis proditurus eſſet eum.
*Syriac.n.*67. Propter hunc ſermonem.
Arabicus. Propter hoc.

EXPOSITIO XV.

377. Cyrill. Euthym. Maldon. *Si ergo videritis.* Non retractat Jeſus, quæ dixerat, ſed, ut ait Divus Cyrillus: *Alia eos re mirabili ad fidem impellit.* Et ait Dominus: *Si ergo videritis.* Euthymius: *Loquitur,* ait, *de futura ſua in cœlum Aſcenſione.* Quod ita intelligo, à quo non diſtat Maldonatus. Si videritis veſtris oculis, vel certo auditu, ac relatu à meis Apoſtolis, *filium hominis,* ſeipſum intelligit, modeſtiæ tamen cauſa ſic loquitur, *aſcendentem,* ſecundùm humanitatem, *ubi erat prius,* quoad divinitatem, ut interpretantur Euthymius, Albertus Magnus, S.Thomas. (Euthym. Alb Magn. D.Thom.) Si hæc videritis, ait Euthymius,non ſcandalizabimini de his,quæ dico, nam ex meo in cælum aſcenſu per propriam virtutem cognoſcetis me de cælo deſcendiſſe, meque eſſe verum Deum, ac filium Dei, cui omnia ſunt poſſibilia, imò & facilia. Exindéque cognoſcetis,me poſſe vobis in cibum dare carnem meam, per illamque vos in vitam æternam ſuſcitare.

378. Cyrill. Auguſt. Leont. Rupert. *Spiritus eſt, qui vivificat.* Dupliciter hæc verba explicantur. Primò à D.Cyrillo,D.Auguſtino, Leontio, Ruperto. Ac ſi dicat Chriſtus: Caro mea ſola non prodeſt comedenti ad vitam æternam conferendam, ſed *Spiritus vivificat,* id eſt Deitas mea meæ carni conjuncta vivificat, tam animam, quam corpus in reſurrectionem. Sicut dicitur nec oculus vidit, nec auris audivit, nec corpus ſenſit, ſed ſpiritus, id eſt anima, quæ per oculum videt. Auguſt. D.Auguſtinus tract.27. in Ioan. *Caro ſola non prodeſt,* ait, *ſed accedat ſpiritus ad carnem,& prodeſt plurimum; nam ſi caro nihil prodeſſet, Verbum caro fieret.* Et lib 10.de Civitat. cap.24. *Caro,* ait, *non per ſe ipſam mundat, ſed per verbum, à quo ſuſcepta eſt.* Similiter Cyrill. D. Cyrill. Et ſubditur: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt,* id eſt ſpiritus vivus, & vivificans, ſcilicet ipſa Deitas mea, quæ eſt ſpiritus, & per comeſtionem meæ carnis communicatur.

379. Chryſoſt. Theoph. Euthym. D.Thom. Aliter,& aptius explicabis cum Chryſoſtom. Theoph. Euthym. S.Thom.& aliis. *Caro,*id eſt, ac ſi dicat Chriſtus,carnalis ſenſus,quo vos exiſtimatis, carnem meam, inſtar carnis bovinæ, verbi gratia, eſſe dentibus premendam, & manducandam, *non prodeſt quidquam,* ad æternam vitam præbendam, *ſpiritus eſt, qui vivificat,* ſcilicet ſpiritualis ſenſus, quo credimus, Chriſtus carnem divinitati unitam, Sacramentali modo

ſub ſpeciebus panis,& vini occultatam in Altaris myſterio, manducandum eſſe à nobis, quæ animæ, & corpori dat æternam vitam. *Verba, quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt.* Hoc eſt *Spiritus,*hæc quæ dixi,ut ait Euthymius, ſpiritualia ſunt, ſpiritualiter,ac Sacramentaliter accipienda ſunt, ac modò dixi,& non carnaliter ut vos perperam Phariſæi interpretamini: *Et vita ſunt,* vitalia nempè, vitam audienti, manducantique præbent. Hic modus loquendi Hebraïſmus eſt, abſtractum pro concreto: ponitur enim ſæpè caro, & ſpiritus pro carnali, & ſpirituali ſenſu. *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat,* 2.Corinth.3. n.6. *Caro, & ſanguis non revelavit tibi,* Matth.16. num.17. 2 Cor.3. Matth.16.

380. *Sed ſunt,*illa particula, *ſed* cauſam connexionis indicat; murmurationis, ac receſſionis iſtorum, ego non ſum cauſa, nec mea verba, ſed illorum incredulitas,qua ipſi obſtinati non credunt verbis meis, quæ tot, tantiſque ſunt miraculis confirmata: ut ponderant D. Auguſtin. Rupert. Albert. (Auguſt. Rupert. Albert.) *Sciebat enim ab initio,* ſuæ prædicationis, ac vocationis diſcipulorum, ut ait D.Chryſoſt. (Chryſoſt.) vel *ab initio,* id eſt à primo inſtanti ſuæ conceptionis per ſcientiam ſuæ humanitati communicatam. *Qui eſſent non credentes,* increduli nempè futuri. *Et quis traditurus eſſet eum.* Hic denotat Evangeliſta; ut advertunt D.Aug. Beda,Albertus Magnus,Franciſcus Lucas,Iudam proditorem fuiſſe unum ex non credentibus,qui audito ſermone de ejus carne comedenda offenſus eſt; hoc enim exigit verborum connexio, alias hic de traditore mentio non fieret. (Auguſt. Beda. Alb.Magn. Fr.Lucas.)

381. *Et dicabat, propterea,* &c. *niſi datum fuerit à Patre,niſi* ſcilicet *Pater meus traxerit eum,*v.44. Vide ibi dicta in expoſitione.

382. *Et ex hoc,* ſcilicet tempore, interpretatur Euthym. At Syriacus habet,*propter hunc ſermonem.* Propter nempe auditum Chriſti ſermonem, *multi diſcipulorum ejus abierunt retro,*relinquentes Jeſum. *Et jam non cum illo ambulabant.* Hi non fuerunt duodecim Apoſtoli, nam ſequenti verſu excipiuntur, de Diſcipulis jam ſupra dixi. (Euthym. Syriacus.)

QUÆSTIO LXI.

Quare cum Chriſtus denuntiat Diſcipulis futuras perſecutiones, nullus abit, aut recedit, ut faciunt audito hoc ſermone?

383. Multa Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis denunciat perſecutiones, quas pro ipſo erant ſubdituri. *Tradens enim vos in Conciliis,& in Synagogis ſuis flagellabunt vos,*Matth.10.n.17. (Matth.10.) Et iterum: *Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium,& inſurgent filii in parentes,& morte eos afficiunt & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum,*ibid.n.21. Cum hæc tam dura, & aſpera audiunt Diſcipuli, nullus ſcandalizatur, nullus retrocedit, ſed omnes firmo gradu ſtant. Cum verò Dominus in præſenti ſermone de ſuo corpore in cibum apponendo pertractat, *multi ergo audientes ex diſcipulis ejus dixerunt, durus eſt hic ſermo,* num.60. & in præſenti ſcribit Evangeliſta, *Ex hoc multi diſcipu-*

Ratio difficultatis.

lorum abierunt retro. Hominibus nihil eſt pretioſius, quam vita, & honor; & tamen cum illis prædicat Chriſtus, quod illius cauſa vitam graviſſimis tormentis exhalaturi ſint, multiſque injuriis & opprobriis afficiendi, omnes conſtantes, immobiléſque perſiſtunt; cum autem eis prædicit ſuum corpus in cibum eſſe dandum, tunc quamplures deficiunt, ac Dominum relinquunt.

384\. *Homo facilius vitam contemnet, quam acquieſcet his quæ non intelligit.*

Reſpondeo. Quod facilius noſtri corporis infirmitas conculcabit incommoda propriæ vitæ, ac honori adverſantia, quam quod noſtri judicii debilitas ſuperet, & vincat difficultates, quas propria illius ratio non aſſequitur; & contra id quod illius ſenſus experiuntur, ac ſentiunt; facilius enim homo vitam contemnet, quàm acquieſcet iis, quæ illius non capit ratio.

385\. Cum Dominus vellet ire in Judæam, avertabant eum diſcipuli ab itinere dicentes, quia nunc quærebant te lapidare. *Tunc Thomas, qui dicitur Didymus, dixit ad condiſcipulus: Eamus & nos, ut moriamur cum illo*, Joan.11. n.16. Et tamen poſt reſurrectionem, cum ei dicunt Apoſtoli, ſe ipſos Dominum redivivum à mortuis vidiſſe, cum eóque converſatos eſſe, ait: *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam*, Joan.20. n.25. Antea tam firmus, & conſtans erat. Beda: *Thomas*, ait, *præ omnibus ſocios hortatur, ut eant & moriantur cum illo, in quo magna apparet conſtantia.* Quomodo ergo poſt Reſurrectionem tam inconſtans in fide? In primo eventu agebatur de vita pro Chriſto mortis periculo exponenda, unde audacter dicebat: *Eamus, & moriamur cum illo.* At poſt Reſurrectionem res erat ut crederet hominem mortuum redivivum, quod ejus intellectus non capiebat, ſed illi multo ſuperius erat; ex quo dicebat: *Niſi mittam manum meam, non credam.* In contemnenda pro Chriſto vita, nimis audax, in ſubjicienda tamen Apoſtolorum teſtimonio ratione multum incredulus, pertinaciter reluctans, in fidéque inconſtans.

Joan.11.

Joan 20.

Beda.

Thomas in contemnenda vita audax, in ſubjicienda ratione inconſtans in fide.

Joan.6.n 68. Dixit ergo Jeſus ad duodecim: nunquid & vos vultis abire.

Num.69. Reſpondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba æternæ vitæ habes.

Num.70. Et nos credimus, & cognovimus, quia tu es Chriſtus filius Dei.

VERSIONES.

Syriac. n.68. Dixit Jeſus Dodecadi ſuæ.

Arabicus. Ad congregationem duodecim.

Syriac.n.69. Domine mi, ad quem ibimus.

Arabic.n.70. Et nos certi ſumus.

Græcus. Tu es ille Chriſtus, ille filius Dei viventis.

EXPOSITIO XVI.

386\. D*Ixit Jeſus ad duodecim*; cum multi ex dictis è turba diſcipulis ſcandalizati, ac offenſi abirent; modeſto, ac quieto vultu dixit Jeſus ad duodecim. Ait D. Aug. *Illis duodecim, qui remanſerant, namque Judas receſſit*, ne ſolus ex Apoſtolis recederet, ac proinde Apoſtatæ nota infamaretur. Secundò, ut aleretur ex Chriſti eleemoſynis. Tertiò, utque geſtans loculos quaſi procurator Chriſti familiæ, nummos, quos portabat, ſurriperet. Erat enim ipſe fur, & latro.

Auguſt.

Cur Judas non receſſit.

387\. *Reſpondet Simon Petrus.* D Cyril. *Decet enim*, ait, *non omnes confusè, ne proſilientes imprudenter quaſi rupta uti ratione, ſed cedere iis qui & concilio, & ordini præpoſiti ſunt.* Pro omnibus reſpondet Petrus, ut ordine major, fide firmior, ac Jeſu amantior. *Domine ad quem ibimus.* D. Aug. tract.27. in Joan. *Repellis nos à te: da nobis alterum te: ad quem ibimus ſi te relinquamus?* Ex quo ait Chryſoſt. hom.48. ad popul. *Ipſe*, ſcil. Chriſtus, *erat eis omnia, neque cœlum, neque cœleſte regnum ante deſiderium ducebant. Tu mihi cuncta illa.* Hugo in præſenti: *Quoniam omnibus eſt eis Chriſtus honorabilior, & patribus, & matribus, & aliis omnibus, ut deſiſtentes ab eo non reputent ſe alibi refugium invenire.*

Cyrillus.

Auguſt.

Chryſoſt.

Hugo.

Chriſtus mihi omnia.

388\. *Verba æternæ vitæ habes.* Verba tua ô Jeſu grata, ſuavia, ac vivifica ſunt; certam enim rationem docent conſequendi vitam æternam, D. Cyrill. *Non dura*, ait, *ut illi* (Capharnaitæ) *dicunt verba, ſed æternæ vitæ habes, quæ conducere credentes poſſunt ad vitam incorruptibilem.* Cujus tanta eſt ſuavitas, ac dulcedo, ut ſermo Chriſti, quemadmodum in ore illius leonis quem occidit Samſon, repertus eſt favus mellis, ſic interpretantur hæc verba D. Proſper lib. de Promiſſ. p.2. cap.1.

Cyrill.

Verba Chriſti dulcia.

Proſper.

389\. *Et nos credimus*, te docente, ac revelante, & *cognovimus*, ex teſtimonio Joan. Baptiſtæ noſtri magiſtri, ac ex virtutibus, & miraculis tuis, *quia tu es Chriſtus filius Dei.* In textu Græco cuilibet verbo apponitur articulus *ille*, ut notat D. Cyril. Tu ſcil. es ille Chriſtus à Deo promiſſus, & per tot ſæcula deſideratus. Tu es ille filius Dei naturalis per propriam ſubſtantiam, & non adoptivus per gratiam.

Græcus.

Cyrillus.

390\. Pro tam præclara fidei confeſſione à Petro prolata, cum multi recederent, nullam ei in remunerationem legimus promiſſionem factam, ut vidimus ad portas Cæſareæ, Matth 16.num... *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram.* Cur ergo non etiam in hoc eventu; Finiverat Dominus modò admirabilem ſermonem, in quo ſuum corpus, in Euchariſtia pollicitus eſt; quia ſponſione facta nihil majus ſuperat in promiſſum dari.

Matth.16.

Euchariſtia nullum majus donum.

QUÆSTIO LXII.

Quare Chriſtus hic quærit à Diſcipulis ſuis, an & ipſi velint abire?

391\. REſpondet primò D. Cyril. lib.4. in Joan.4. c.27. *Ne putarentur*, ait, *Apoſtoli Judæorum imperitia detineri, aut cum illis murmurare diſcipulis, utiliſſimè interrogavit an vellent abire, ut hac interrogatiuncula ad confeſſionem veræ fidei provocaret.* Ne Apoſtoli viderentur aliorum errore infecti, eos ſic publicè interrogat, ut eorum affectus probaretur, conſtantia pateſieret ac rectæ fidei confeſſio exprimeretur.

Cyrillus.

Confeſſio fidei.

Secundò

392. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſt. hom. 46. *Nec eis dixit*, ait, *abire: hoc enim eſſet eos expellere ſed interrogavit eos, an vellent abire, auferens eis vim & neceſſitatem: ex neceſſitate enim detineri par eſt ac ſi abirent.* Idem habet D. Cypr. lib. 1. epiſt. Dominus optionem dat, an velint permanere vel recedere; non vult eos vi, aut verecundia detineri, ſed liberè, ac ſpontaneè. Coacta enim religio ſpecies irreligionis eſt, & ſacrilegii blandimentum.

Cyprian. Deus vult obſequia voluntaria.

393. Theoph. Tertiò. Theophylactus. *Per hoc autem demonſtravit*, ait, *quod*, *ſcilicet* manendo, *beneficium potius accipiant, quàm præſtent: & accipiant magis quàm dent.* Permanendo in Chriſti comitatu, non gratiam: nec beneficium exhibebant Chriſto, ſed ſibimetipſis. Quartò. Ut hac libertate conceſſa eos ſibi magis devinciret, ac ad permanendum alliceret: ſæpè enim contingit, ut rogati nolimus, non rogati velimus; ut invitati fugiamus non invitati accedamus. Pro quo facit Chryſoſtomus citandus.

Aliquando rogati nolumus, non rogati volumus.

394. Chryſoſt. Quintò. C. Chryſoſt. *Per hunc autem modum*, ait, *oportebat eos trahi: nam ſi eos laudaſſet, paſſi eſſent aliquid humanum, exiſtimantes, ſe gratiam Chriſto facere, eum non de relinquendo. Oſtendens verò, ſe non indigere eorum ſequela, magis eos detinuit.* Agnoſcant Chriſti Apoſtoli, quod eorum opera Chriſtus non eget; nullus ſibi inaniter perſuadeat, quod Chriſti ſchola, vel Eccleſia, ejus eloquentiæ, ejuſque operis indigeat. Ut hoc ergo Chriſtus declararet iis ait, an vellent abire nam eſto abirent; adhuc ſchola Chriſti permaneret. Unde eleganter Tertull. in Apologia Gentium, eorum deos irridebat dicens, *non ſufficimus, hominibus, & diis veſtris mendicantibus opem ferre.* Deus mendicantes faciebant, qui multa hominum opera indigebant. Quale erat idolum apud Babilonios. *Cui impendibantur per dies ſingulos ſimil. artabæ duodecim, & oves quadraginta, vinique amphoræ ſex*, Daniel. 14. n. 2.

Chriſtus nullius opera indiget.

Tertull.

Daniel. 14.

395. Egreſſus ab Arca ædificavit Noë altare Domino, & tollens de *cunctis pecoribus, & volucribus mundi, obtulit holocauſta ſuper altare*, Geneſ. 7. n. 20. Cur non illa integra Domino reſervantur ad quid in holocauſtum offeruntur? In holocauſto omnia igne conſumuntur: ſic ergo diſpoſuit, quod illa oblata edax flamma devoraret, ut inde fieret evidens, quod Deo illa non erant neceſſaria; ſed quod munera ita Deo præſentabantur, ut in offerentium cederent utilitatem; non verò quod Deus illis egeret. D. Chryſoſt. hom. 27. in Geneſ. *Accepta fuit Deo*, ait, *oblatio juſti ut per ipſum ſciatur; Dominum nullius indigere; & propterea conceſſit, ut igne conſumeretur: ut ex ipſis, quæ fiunt, diſcant etiam ii, qui offerunt, quod omnia propter ſuam utilitatem fiant.*

Geneſ. 7. *Deus noſtris donis non eget.*

Chryſoſt.

Ioan. 6. n. 71. Reſpondit eis Jeſus: Nonne ego vos duodecim elegi: & ex vobis unus diabolus eſt.

Num. 72. Dicebat autem Judam Simonis Iſcariotem: hic enim erat traditurus eum, cum eſſet unus ex duodecim.

VERSIONES.

Syriacus. Et ex vobis unus Satanas eſt. Loquebatur de Juda filio Schemeon Scariouto futurus enim erat, ut ipſe proderet eum.

EXPOSITIO XVII.

Reſpondit *eis*, nam quamvis Petrus ſolus eſſet locutus, omnium nomine locutus eſt, & ideo Evangeliſta ſcribit: *Reſpondit eis, Nonne* tanquam per interrogationem ad majorem verborum efficaciam, *Ego vos duodecim elegi*, ex omnibus meis diſcipulis in Apoſtolos, ac Doctores Eccleſiæ, quod multam majorem ordinavi dignitatem, *& unus ex vobis diabolus eſt.* Ac ſi diceret Chriſtus, ait Theoph. Tu Petre omnium nomine loqueris, tanquam ſi omnes in me credant, méque agnoſcant filium Dei, mihique ſint fideles amici, ſcito tamen, te falli, unus enim ex eis ingratiſſimus, & mihi infidus, diabolus eſt, qui me eſt proditurus. An Judas eſſet bonus, quando electus, fuit à Chriſto, & cur electus, dixi ſupra cap. 5. quæſtione 20. & 21. 396.

Theoph.

Diabolus eſt, Nonius, *qui dicetur apud poſteros alius novus diabolus.* Et rectè quidem, nam, ut ait D. Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 364. *Totus diabolus in eum ſe injecit.* Cum videret illius malitiam, & vitia. Deinde quia inſtar diaboli à Deo recedentis Judas à Chriſto receſſit. Tertiò, quia Judas fuit incredulus, & mendax Chriſto; diabolus autem pater mendacii dicitur. Joan. 8. Quartò, Syriacus habet *Satanas*, ſcilicet adverſarius, maximè enim Judas fuit contrarius Chriſto, in omnibus illi ſe oppoſuit. 397.

Nonius. *Cur Judas diabolus.* Peluſiota.

Syriacus.

Illius nomen non exprimit nec declarat Chriſtus. Chryſoſt. hom. 46. *Conſidera Chriſti ſapientiam: neque enim Chriſtus manifeſtum fecit, ne inverecundum faciat, & ſic litigioſior fiat.* Non declaratur Judas; nam qui ſint honore vivit, ſine verecundiæ fræno præceps fertur. Vel illius nomen non propalatur, ut cæteros in humilitate conſervaret: dum quiſque eorum neſciens quem Chriſtus deſignaret, ab ea ſibi ignominia timeret, ac timendo de ſuo ſtatu minimè ſuperbiret. 398.

Cui nomen non exprimit. Chryſoſt.

Dicebat autem Iudam Simonis Iſcariotem. Hæc dixit Chriſtus præmonens Apoſtolos, ut cum poſtea ipſi viderent illius execrabile nefas, certò ſcirent, quod Chriſtus Dominus illa omnia certiſſimè ſciebat, & agnoſcebat; tamen ob altitudinem ſui conſilii, ac divitias ſui amoris pro nobis ſe in mortem tradit. 399.

QUÆSTIO LXIII.

Quare Judas manens in Chriſti comitatu, vocatur ab ipſo diabolus, non verò diſcipuli recedentes?

Dum audiſſent diſcipuli admirabilem Chriſti ſermonem, multi *dixerunt; durus eſt hic ſermo, & ex hoc multi diſcipuli ejus abierunt retro* 400.

Ratio difficultatis.

& jam cum illo non ambulabant. Et tamen nullus ex recedentibus diabolus dicitur, quod nomen hîc Judæ tribuitur permanenti in Domini ſchola: *unus ex vobis diabolus eſt.*

401. Reſpondeo Majus crimen commiſit Judas majoríque dolore Chriſtum affecit, dum ipſe permanet in ejus comitatu, ut indigniſſimè Domini corpus, & ſanguinem ſub ſpeciebus Sacramentalibus acciperet, & communicaret. Majus, inquam, crimen commiſit, quàm illi alii, qui ab ejus ſchola, ac doctrina abierunt, & receſſerunt. Nullum majus execrabile nefas, quàm puriſſimum Domini corpus, & ſanguinem in polluto corde, & anima ſuſcipi. Tam ingens ſcelus eſt, ad Chriſti menſam indigne accedere, ut homo talia perpetrans, non tantùm diabolus, ſed pejor diabolo videatur. D.Chryſoſt. homil.83. in Matth. *Dico*, inquit, *horribile quodam, atque tremendum, non eſt ita malum Dæmoniacos intra Eccleſiam eſſe, ſicut iſtos.*

Indignè communicare graviſſimum peccatum indignè manducans, diabolo pejor.

Chryſoſt.

402. Pertractat Judas cum Judæis, pactúmque cum eis init, quod illis Dominum Jeſum ſit traditurus: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Matth.26. n.15. Cùm hæc Judas peregiſſet, erga illum Chriſtus ſe offenſum non declaravit, ſed amicabiliter cum eo agit, ejus pedes, ut multi volunt, ante omnes lavat, ac oſculatur. At cum ille mala conſcientia, tanto crimine coinquinata, ſacratiſſimum Domini corpus in cœnaculo accepiſſet ſtatim de illo Dominus conqueritur, illiuſque magnam indicat ingratitudinem. *Poſt buccellam introivit in eum Satanas; & dixit ei Jeſus, quod facis, fac citius*, Joan.13. n.27. Hæc verba: *quod facis, fac citius:* juxta Chryſoſt. homil.71. in Joan. Thophylactum: ſunt dicta veluti per modum exprobrantis, at conquerentis; tanquam ſi dixiſſet Chriſtus: Tanta dona à me accepiſti; & extrema mala mihi moliris? Hæccine ſunt tua maleficia, quibus tot beneficia mea rependis? Sed age, quod agis. Cur mòdò exprobrat Judæ ſuam malitiam, & non potius quando cum Judæis venditionem paciſcitur? Vehementiori dolore animam Chriſti vulneravit Judæ crudelitas, cum ſacratiſſimum ejus corpus Sacramentum polluta ſuſcipit anima, quàm dum cum inimicis negotiatur, ipſummet naturale corpus in eorum manus ad crucem, & mortem tradere.

Matth.26.

Joan.13. Chryſoſt. Theoph.

Graviſſimum Judæ crimen polluta anima Chriſtum ſuſcipere.

403. Quod maximè confirmatur ex his, quæ ſcribit Joannes: *Poſt buccellam introivit in eum Satanas.* Nonne antea in eum diabolus erat ingreſſus, cum Judas Sacerdotum principibus dixiſſet: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam*, Matth.26. n.15. Quomodo ergo dicitur, quod poſt buccellam introivit in eum Satanas: Num diabolus divini epuli virtutem contempſit? Abſit. D.Anaſtaſius Sinaïta de ſancta Synaxi: *Non quod*, ait, *diabolus panem illum deſpiceret, ſed ut eum, qui ſumpſerat, redargueret, in judicium enim ſuum ſumpſerat.* Cum Judas indignè communicaſſet, veluti novo, ac ſpeciali jure dicitur diabolus in eum ingreſſus, ut illum accuſaret; redargueret, ac in judicium æternæ damnationis impelleret.

Joan.13.

Matth.26. *Valde ſpecialiter diabolus in Juda eſt ingreſſus.* Anaſt.Sin.

Grandi peccato peccavit Iſraël odorans vitulum in deſerto; tamen in eos Dominus pœnam per ſe ipſum immediatè non intulit, ſed ex mandato Moyſi filii Levi ſumentes gladium quamplurimos interfecerunt. *Si quis eſt Dominus, jungatur mihi*, &c. Exod.32. n.26. Poſtea verò cum populus murmuraſſet contra Manna, piſces, ac carnes Ægypti deſiderans. *Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto*, &c. *Anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi Manna*, Num.11. Quod fuit adeo inviſum divino numini, ut ſtatim ſubjiciantur: *Ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis*, ibid. n.33. Quæ plaga magna fuit vehemens, ac terribilis ignis, ut notant Expoſitores, & patet ex eodem cap. n.2. cum lectione Septuaginta. Cum profecti de monte Hor iterum murmuraſſent contra Manna: *Anima noſtra jam nauſeat ſuper cibo iſto leviſſimo.* Num.21. *Quamobrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes.* Ex quorum plaga quam plurimi ſunt mortui. Cur quando ei homines debitam adorationem negant, illamque creaturæ, uni nempè vitulo tribuunt, Dominus per ſe ipſum à ſupplicio abſtinet, illudque Moyſes imponit, & exequi mandat: at cum contra Manna loquatur in uno, & altero caſu, ſtatim valde rigidè ira Dei in eos deſævit; Manna diviniſſimi Sacramenti Altaris figura extabat: & nihil magis oculos divinæ majeſtatis offendit, quàm quòd tanti myſterii altitudo ſuprema religione non proſequatur, ſed in nobis vileſcat. Quod debitus honor ſuæ infinitæ Divinitati denegetur, Deus aliquantulum diſſimulare videtur: at quod divinum Euchariſtiæ Sacramentum, ejuſque umbra convenienti, ac requiſita veneratione non colatur, minimè patitur, ſed ſtatim diſtricta vindicta valdè rigidè in eos concitatur, & deſcendit. Hieronymus epiſt. ad Fabiolam. *In his*, ait *Manna faſtidiunt, à ſerpentibus vulnerantur.* 404.

Exod.32.

Num.11.

Septuag.

Num.21.

Graviſſimũ peccatum, ſi Euchariſtia non ſuprema veneratione colatur.

Hieron.

Trahat nos Pater ad hanc ſacratiſſimam Chriſti menſam ut avido corde, & pura mente dignè ad eam accedamus, ut ad illa reſurrectionis gaudia quantocius pervenire valeamus, ut ait D.Paſchaſ. lib. de corpore, & ſanguine Domini, in fine. Quo finitur ſecundus annus prædicationis Chriſti. Cujus tertium annum, ipſo annuente, uſque ad geſta in cœnaculo excluſivè, quartus tomus explanabit. 405.

Laus Omnipotenti Deo, Puriſſimæque Dei Genitrici Mariæ, noſtriſque SS. Virginibus, Thereſiæ, ac Mariæ Magdalenæ de Pazzi.

INDEX

Rerum memorabilium, quæ hoc tertio Tomo continentur.

A

Abjectus.

ABjectio propter Deum, magnum lucrum, & ſublimatio, pag.218. n.107. 108. & 109
Id, quod erat abjectum, ignominia nobilitatur, p.482. n.53
Vide *Humilitas.*

Abſcondo.

Abſconditis per humilitatem operibus Deus efficaciſſimè capitur, p.250. n.80
Abſcondi non poteſt malitia, p.415. n.11
Dum ſe abſcondit malitia, proditur, p.415. n.16
Deus, quò magis abſconditur, eo magis ſuæ cognitionis radio emittit, p.495. n.20. 21. & 22
Abſcondenda cœleſtia dona, p.494. n.14
In abſcondito verſantes Chriſtum inveniunt, p.502. n.63
De abſconditis in corde aliorum cogitationibus homo maximè doler, p.519. n.6

Abſentia.

Abſentia pluris facimus, quàm præſentia, p.210. n.60. 61. & p.585. n.176
Ex abſentia maximè deſiderabilis fit præſentia, p.591. n.23

Abundantia.

Abundantia temporalium in civitate, ruina virtutum, p.102. n.29
In Chriſto omnia abundant, in homine omnia ſicca, p.54. n.20. & 21
Solum, quæ Dei ſunt, ſufficiunt, & abundant, p.562. n.86. & 87

Accedere.

Ut ad Chriſtum venias, & accedas, conſumenda ſunt peccata, inflammanda voluntas, reſecanda carnalia, p.146. n.14. 15. & 16
In acceſſu ad Deum ſtat noſtra ſalus, & ideo receſſus fugiendus, p.245. n.48
Qui ad Chriſtum accedit, ſtat, & jam valet non cadere, p.249. n.74
Quanto magis quis familiaris, tanto magis accedit ad Deum, p.256. n.117
Homo, ut ad Deum accedat, ab alio ferri debet, p.331. n.76

Acceptio.

Acceptio perſonarum in Deo non eſt, p.67. n.40. & p.329. n.12

Accipere.

Accipienda doctrina cum peccatorum dolore, p.446. n.99
Quæ facilè accipiuntur, facilè dimittuntur, p.470. n.100

Accommodare.

Accommodandum potius præſenti conditioni, quàm majeſtati perſonæ, p.3. n.9
Accommodandum ſtatui propriæ conditionis, p.71. n.16
Accommodandum non poteſtati, ſed rationi, ac convenientiæ, p.71. & 72. n.17. & ſeqq.
Accommodandum omnibus, tam majoribus, quàm minoribus, p.88. n.11
Accommodandum tempori, & occaſioni ad operandum, p.110. n.38
Accommodandum imbecillitati, vel robori aliorum, p.127. n.19
Accommodandum ſtatui potius, quàm potentiæ, p.185. n.2. & p.204. n.27
Prædicator accommodet ſe ſuis auditoribus, p.652. n.323. & ſeqq.

Accuſare.

Accuſatorem habere, quem ſperas defenſorem; valde durum, p.51. n.123
Accuſant iniqui, in quo ſe excuſant, pag.240. num.11
Conſiderate, non quæ accuſant, ſed quæ excuſant divinum ingenium, p.242. n.26. 27 & 28

Adjuvare.

Ut adjuventur infirmi, ſuperiores deſcendant, p.8. n.36
Vide *Auxilium.*

Admiratio.

Admiratio in Chriſto Domino non fuit, p.176. num.127
Admirantur de Chriſti magnalibus, qui ejus myſteria ignorant, p.374. n.65

Admonere.

Vide *Reprehendere.*

Adoratio.

Euchariſtia multa feſtivitate adoranda, p.627. n.166. & ſeqq.

Adoleſcens.

In adoleſcentibus ætas, ad peccandum incitamentum, p.195. n.72

Adverſitas.

In adverſitate, beneficiis obligatus, non deſiſtat, ſed perſeveret, p.136. n.70

Kkk 4

Qui te in adverſitate ſequitur, & fatetur, amicus verus, p.392. n.30
In adverſitate manifeſtatur virtus, p.395. n.48. & ſeqq.
In adverſis, ac proſperis firmus ſtat animus fortis, p.643. n.119. & ſeqq.
Vide *Amicus.*

Adulatio.

Adulatio ſeparat hominem à Deo, p.157.& 158. n.12. & ſeqq.
Si adulatione capitur homo, in multa peccata incidit, n.12. & ſeqq. ibid.
Qui adulatione capitur, in magnum ſupplicium incidit, p.158.n.14
Adulari, ſeu laudare aliquem in ejus præſentia valde inurbanum eſt, p.315. n.100
Adulator indignus nomine, p.436. n.20

Æſtimatio.

Quod multum ſtetit, in magni æſtimatione habetur, p.504. n.81

Affectus vel *Affectuoſus.*

Affectus benevolus ad audiendam fidem requiritur, p.93. n.46. & ſeqq.
Quæ benevolo affectu videntur magna, ab inimico injurioſa judicantur, p.214. n.82.& 83
Affectus cordis Deum efficacius movet, quàm oris ſermo, p.251. n.86
Affectus miſericordiæ prodeat in opus, p.256. num.121
Affectus negotii proprii, ſi ei non defertur, ſtatim de aliorum incuria conqueritur, p.285. n.78. & 79
Affectio pia requiritur ad recognoſcendam virtutem, p.380. n.96
Affectus plus poteſt obligatus amore, quàm donis, p.391. n.19. & ſeqq.
Ab affectu carnali ſeparandum, ut operi divino incumba, p.435. n.18
Affectum bonum impii extinguere intendunt, p.452. n.66
Vide *Cupiditas*, vel *Deſideria.*

Ambitio.

Intolerabilis, qui omnia ſibi arripere cupit, p.366. n.20
Vide *Cupiditas.*

Amicitia, vel *Amicus.*

Amicus ille ſolus reputandus, qui te in adverſitate non deſerit, ſed confitetur, p.392. n.30
Quæ ſunt amicitiæ, paucis communicanda; quæ officii, omnibus largienda, p.90.n.23.& ſeq.
Nullum eſt amicitiæ fœdus, in quibus eſt in fide diſparitas, p.122. n.111. & p.223. n.119
Non eſt amicitia, ubi Dei timor non eſt, ibid.
Amicitia nulla, nullúmque fœdus in ſervis diaboli eſt, p.122. n.112. & 113
Amicum nullum habere, ſumma miſeria, p.123. num.116
Ab amico gravior, quàm ab extraneo illata injuria, ibid.
Ex amico ſuo quilibet judicatur, p.132. n.46
Amici eſt, veritatem, ac utilia dicere, p.134. num.57
Per amicos, ac familiares deprecantur reges, p.159. n.18
Invidioſi amici laudes tuas non percipiunt, p.176. n.128
Quæ amicus magna judicat, inimico injurioſa videntur, p.214. n.82. & 83
Tempore neceſſitatis, ac famis ſolos fidos amicos habebis, p.275. n.7. & ſeqq.
Qui tibi, non amicitia, ſed commoditate ſociantur, te in neceſſitate deſerunt, ibid. n.9
Amicus verus dicit verum, licet appetitus, adverſetur, p.287. n.89. & ſeqq.
Amicitia apud principes citò deficit, p.296. n.150. & 151
Amicitiæ fœdera in nobis ne ſint ex fortuito, ſed ex magno ſtudio, p.314. n.96
Amicitia non facilè reſcindenda, p.318. n.120

Amor, ſeu *Amare.*

Amor facit operari, & non quieſcere, pag.31. num 6
Quilibet opus ſuum maximè amat, ibid.num.7. & 8
Amor non dividendus in Deum, & creaturas, p.350. n.26
Amor, quod in uno approbat, in altero reprobat, p.67. n.43
Amor omnia facit ſuavia, & levia, p.116. n.76. & p.344. n.114
Amor nullus eſt in ſervis diaboli, nec in patrem, nec in fratrem, p.122. & 123. n.112.& 113
Amoris vis dolores in dilecto graviores exiſtimat, p.156. n.3
Dilectorem ſuum quilibet diligat, p.159. n.22
Amor operibus oſtenditur, ibid. n.23
Amor verus in laboribus non deſerit, pag.164. num.49
Amor paternus omnes difficultates ſuperat; ne à filio ſeparetur, p.188. & 189. num.27.28. & 29
Amor non patitur moras, p.165. n.57
Amorem ſuperat odium, p.211. n.65. & ſeqq.
Amor perfectus verba neſcit, opera intendit, p.251. n.87
Amor perfectus dilecti negotium totum per ſeipſum vult adimplere, p.253. n.100
In amante abundant omnia; in ſuperbo autem deficiunt, p.267. n.198
Verus amor, non verbis, ſed operibus demonſtratur, p.270. n.219. & 220
Ubi eſt amoris affectus, non ſunt neceſſaria verba, p.278. n.26
Ex tuo amore deprehenditur meus amor, p.279. num.36
Amanti ſi unum deficit, omnia ſibi deficere putat, p.284. n.72
Amoris vis non ſuffert abjecta contra dilectum, p.286. n.88
Deus amandus ſine modo, & menſura, p.350. num.27
Amor erga Deum eſt non tam liberalis quam repenſus, & ex debito, p.361. n.32
Ut amore reciproco Deum diligamus, ipſe nos inducit, ibid. n.33
Amor Dei, & proximi maximè connectuntur, ibid. n.34
Amor magnus intendit beneficiorum magnitudinem, p.361. n.102
Amor verus ipſe ſolus expenſas facere optat, p.362. n.103
Amor plus poteſt, quàm ex acceptis donis obligatio, p.391. n.19. & ſeqq.
Amor in contradictione, ac adverſitate cernitur, p.395. n.51
Amor multa vi ingenii pollet, pag.427. numero 92
Amor unus fortior, p.503. n.74
Amoris affectus, operari ſine intuitu mercedis, p.588. n.191. & ſeqq.

Gratiora obſequia amore, & non timore fiunt, p.644. n.268. & 269
Qui tibi ſociant ex ſua commoditate, in neceſſitate deſerunt, p.275. n.7. 8. & 9

Amor Dei, vel *Chriſti*.

Amor Chriſti nobis data, tibi facta reputat, p.35. n.29
Chriſtus vult potius reputari, ſuum judicium erraſſe, quàm affectum, p.85. n.121
Amore miro Chriſtus proſequitur ſuos, p.132. num.46
Amore Chriſti magnus: ad diſcipuli, ac addiſcentis habitum pro nobis ſeſe omitti, p.173. 174. n.108. & ſeqq.
Præ amore Chriſtus pluris æſtimat noſtrum remedium, quàm ſuam reputationem, pag.194. num.62
Chriſtus ſic unum, ac omnes dilexit, pag.502. & 503. n.66. & 73

Amor Chriſti in Euchariſt. Vide *Euchariſtia.*

Chriſtus id dicit ſuum, quod ejus amor miniſtrat, p.632. n.199
Vide *Euchariſtia.*

Anima, ſeu *Animus*.

Qui animo parvo ſunt, ad magna non apti, p.88. num.12
Animi affectus ſuprà omne donum æſtimandus, p.191. n.45. & ſeqq.
Anima ſecundum totam ſuam virtutem ſit Deo obediens, p.198. n.91
Animi detractio valde nociva, p.286. n.86
Animi magni, aſpirare ad magna, p.190. n.113
Ut anima à vitiis purgetur, in præſenti crucientur corpora, p.338. n.83
Animi levitatem oſtendit corporis motus, p.349. num.19

Animoſus.

Animoſos vult Dominus diſcipulos ſuos, p.302. num.13
Vide *Fortis*.

Anteponi.

Quod eis anteponantur alii, homines ferre non poſſunt, p.375. n.69
Prælatio aliorum amicis, ac conſanguineis valde dura. Vide *Conſanguineus*.

Apoſtolus.

Apoſtolorum dignitas valde præclara, & ad eam explicandam multa neceſſaria, p.76. n.53
Apoſtolorum numerus duodenarius ita à Deo eſt determinatus, ut nulla creata vi potuerit minui, ibid. n.54
Apoſtoli, excepto Petro, æquales, p.81. n.81
Apoſtoli ab honoribus adeo alieni, ut illorum ordinem ignorarent, ibid. n.86
Apoſtoli quando primo miſſi ſunt ad prædicandum, p.98. n.3
Præceptum Apoſtolis datum de non portanda pera & calceis, temporale erat, p.101. n.18
Apoſtolica dignitas, per reſpectum ad Apoſtolorum magna merita, veluti pars, p.295. n.139

Appetitus.

Ad appetitus, ac voluptates principium plana, & ſine impedimento ſunt omnia, p.90.91. n.29. & 30
Appetitus per Chriſtum rationi ſubjiciuntur, p.144. n.4
Appetitus carnalium amputandus, ut ad Chriſtum venias, p.146. n.14. & ſeqq.

Arguere, vel *Argumentum*.

Argumentum cum adverſariis ab evidentibus eſt ſumendum, p.220. n.121
Argui ab inferiori, grandis pudor, p.432. n.122. 123. & 124

Arrogantia.

Qui cum arrogantia venit, redargutus abit, p.355. n.68
Vide *Superbus*.

Aſcendere.

Ut aſcendant humiles, deſcendant magnates, p.87. n.4
Aſcenſus in cœlum eſt facilis nobis, p.320. n.128

Avaritia, ſeu *Avarus*.

Avaritia materia nos ducit in interitum, p.254. num.27
Vide *Cupiditas*.

Audire, ſeu *Auditores*.

Ut mens audiat divinum verbum, mundus eſt relinquendus, p.87. n.4
Ut doctrina benè audiatur, ac recipiatur, multum intereſt benevolus auditorum animus, p.93. n.46. & ſeqq.
Auditorum ſcandalum vitandum, p.179. n.145
Nemo audit laboribus vexatum, p.203. n.17
Sæpè ob auditorum peccata prædicatoris lingua frigeſcit, p.310. n.66
Qui ab audiendo Dei verbo abſtinent, timeant perditionem ſuam, p.438. n.30
Ille verus auditor, qui eſt obediens, p.38. n.50
Magiſter accommodet ſe ſuis auditoribus, p.652. 653. n.323. & ſeqq.

Aulicus.

Aulicorum gratia, ac familiaritas apud ſuos principes citò deficit, ac perit, p.296. n.150. & 151
Aulici ſic ambiunt regem, ut illius lucem, ac beneficentiam aliis intercludant, p.452. n.57. 58. & 59
Aulici legis lucem veluti ſuam aliis prohibent, ibid. n.58. & 59
Aulici in valde minuta deſinunt, ibid. n.59
Aulici valde apti ad ſummum malum perpetrandum, p.450.451. n.136. & 137
In Aulicis omne vitium, ibid.
Quæ regi placent, aulicis placent, p.543. n.14
Magnum miraculum, quod aulici regis voluntatis reſiſtant, p.547. n.39

Aurum.

Auri cupiditas inebriat, p.86. n.127

Author.

Deus in operibus ſuis vult author recognoſci, p.194. n.66
Homo author eſt illius, quod præcipit, p.494. num.12

Auxilium.

Auxiliandum, ac ſubveniendum imperfectioribus, p.93. n.44
In Auxilium tuum verbis tuis non commovebitur qui in vita miſeria non commovebitur, p.283. n.62
Auxilium Dei nunc adeſt, cum humana deſunt, p.357. n.74. & ſeqq.
Auxilium vexatæ innocentiæ ferre, omnibus competit, p.395. 396. n.52. & 53
Auxilium proportionatum ad ſuperandas tentationes, p.471. n.50
Qui auxiliantem pro ſe hominem habet, creſcit & augetur, p.487. 488. n.46. & ſeqq.
Si habeas hominem auxiliantem vives; alioquin morieris, p.488. n.48
Auxiliari oppreſſo, Deitatis index, p.568. n.78

Valde

Valde difficiliter homo homini auxiliatur, pagina 569. n.7
Auxilium Dei adeſt ſuis extremè laborantibus, p.591. n.19. & 21
Qui in adverſitate non auxiliatur, non homo, ſed phantaſma reputatur, p.592. n.29
Quos in periculo conſtituiſti ne deſeras, ſed eis auxiliare, p.594. n.40. & ſeqq.

B

Baptiſmus.

Baptiſmus mundat à peccatis, p.5. n.19

Beatitudo, vel *Beatus.*

Beatitudinis æternæ ſuavitas hac in via, non inter delicias, ſed inter labores deguſtatur, p.309. n.59
In beatitudinem vult homo portari à Deo, p.341. n.95

Bellum.

Deus, quos mittit in bellum, tuetur, p.121. n.105

Benedictio.

Juſtus omnes benedictiones, ac favores aliis tefert, p.276. n.17. & 18

Beneficium, vel *Benefacere.*

Qui majori beneficio non pignoratur, minori minimè obligabitur, p.527. n.56. & 57
Beneficia ſoli tribuenda, p.57. n.37. & ſeqq.
Deus ſine ullius injuria benefacit; aliter autem homo, p.592. 593. n.31. & ſeqq.
Ex beneficentia quis agnoſcitur, & honoratur, p.593. n.37. & 38
Solùm neceſſitatem ſuſtinens agnoſcit beneficii magnitudinem, p.597. n.63. & ſeqq.
Beneficia, ſi omnia in unum conferatur, aliis ſunt in dolorem, ac afflictionem, p.7. n.33. & ſeqq.
Animus nobilis, dum uni benefacit ſi alii pereant maximè dolet, p.10. n.55
Pro conferendis in unum beneficiis omnibus non ſunt omnia perturbanda, neque movenda, ibid. n.56. & ſeqq.
Beneficium ex raritate, ac ſingularitate creſcit, p.11. n.67. & p.465. n.82
Beneficia, ut magna habeantur, dentur, non invito, ſed volenti, p.13. n.91. & 92
Beneficium accreſcit ex feſtinatione, p.19. n.122
Beneficia in digniores diſtribuenda, p.20. n.123
Beneficia homines maximè gravant, p.21.22. n.136. & ſeqq.
Beneficium occultare, crimen eſt, p.29. n.189
Deus multiplex beneficium confert, p.93. n.41. & 42
Deus ſi in temporalibus, etiam in ſpiritualibus benefacit, ibid.
Beneficia poteſtas extat in aliorum ſalutem, ac bonum, p.95. n.59. & 60
Beneficia regis non ſunt in amicis coarctanda, ſed in omnes diffundenda, p.96. n.63
Animi magis beneficiorum largitate, reconciliantur, quàm copia verborum, p.97. n.72
Beneficus ubique ſecurus, & nihil timet, p.109. n.28. & ſeqq.
Deus magis recordatur de noſtro exiguo obſequio, quàm de ſuis magnis elargitis beneficiis, p.42. n.102. & 103
Chriſtus, non in ſuppliciis, ſed in beneficiis ſe declarat authorem, ibid. n.105
Dei beneficia majora ſunt, quàm ea, quæ dicit, p.166. n.62
Anima fidelis divinorum beneficiorum magnitudinem recognoſcit, p.168. n.77
Poteſtas ad benefaciendum valde innoteſcit; non ſic verò ad caſtigandum, p.171. n.92
Aliquando homines volunt, ut Deus, in benefaciendo, eorum beneplacito ſe accommodet, p.173. n.106
Beneficia præter ſpem majora videntur, p.186. num.16
Deus alta providentia ſua beneficia facit; mundus autem caſu, p.187. n.16. & ſeqq.
In beneficiis internus animi affectus ſuper omne donum æſtimandus, p.193. n.45. & ſeqq.
Ad ſuſcipienda divina beneficia requiritur animo hilari, p.192. n.49
Beneficium cito datum, majus videtur, p.193. num.57
Beneficentia Chriſti, non verbis, ſed operibus manifeſtatur, p.196. n.77
Beneficio aſtrictus inſerviat, p.97. n.84
Beneficiis ſuis, tanquam vinculis, te volunt homines, ſemper ligari, p.198. n.87. & 88
Beneficia divina, non in uno coarctantur, ſed derivantur in omnes, p.199.200. n.98. & 99
Beneficentia plenitudinem divinitatis oſtendit, p.203. n.19
Beneficentia operum, non generis celſitudo, majeſtatem declarat, p.210. n.59
Beneficium quodlibet de præſenti pluris æſtimatur, quàm ingentes promiſſiones de futuro, p.216. n.95. & ſeqq.
Quæ benefactori dantur, ſint optima, p.247. n.62
Beneficia volunt homines, etiam lege repugnante, ſibi conferri, aliis nec ſecundum legem, p.258. n.138
Beneficia divina diu occultari nequeunt, p.273. num.243
Chriſtus in obſequiis noſtris recenſendis largus; in donis ſuis referendis parcus, p.270. n.217
Benefactor, nec leviter injuria afficiendus, p.319. num.121
Beneficia negare illis, quibus in perniciem ſunt futura, magna benignitas, p.332. n.31.32. & 33. & p.326. n.55
Beneficium magnum, dare alicui, quod aliis eſt negatum, p.333. n.37
Ad benefaciendum, non ſufficit ſola poteſtas, ſed & requiritur voluntas, p.438. n.71
Beneficii excellentia ex ſingularitate accreſcit, p.346. n.3
Beneficii excellentia maximè creſcit, cum datur quibuſdam, quod aliis fuit negatum, p.347. num.11
Beneficiis deterior factus, indignus, qui videatur, ac agnoſcatur, p.371. 372. n.48. & ſeqq.
Beneficia contempta in condemnationem, pagina 380. num.95
Ex beneficiis datis major gloria, quàm ex acceptis, p.403. n.96
Beneficia collata amorem ſollicitāt, p.406. n.118
Beneficiis in malum uti, extrema malitia, p.418. num 27
Ex beneficiis ſumere ad peccandum occaſionem, grande malum, p.420. n.45. & ſeqq.
Ex benefic. acceptis accreſcit injuria, p.421. n.48
Benefacit Deus bonis, & malis, p.444.445. n.16. 17. & 18
Deus vult multos, quibus benefaciat, ibid.
Beneficia divina ad omnes ſe extendunt, p.490. 491. n.63. & ſeqq.

Qui beneficio abutuntur, in malum incidunt, p.510. n.117
Principis eſt beneficia per ſeipſum elargiri, ſupplicia miniſtris committere, p.267
Vide *Donum*, vel *Gratitudo*, *Obliviſci*.

Benignitas.

Quos non adducit benignitas compellit amor, p.36. n.34
Plus vincitur benignitate, quàm rigore, p.104. n.42. & p.107. n.16. & ſeqq.
Benignitas Dei in ſuos magna, p.163. n.46
Valde benignus,& humanus in ſubditos, qui ſe ſub alterius poteſtate meminit,p.174.n.114
Benignitas,non merita,ſed neceſſitatem reſpicit, p.190. n.38
Qui Deo benignitatem negat, ejus divinitatem inficiatur, p.258. n.135
Benignitas in principe appareat prior, & poſterior dominationis majeſtas, p.330. n.17
Benignitas, & rigor conjungantur in principe, ibid. n.18
Benignitate verborum devincitur plus, quam ferri rigore, p.338. n.77
Benignitatem prælatus cum ſeveritate habeat, p.358. n.83
Benignitate plus,quàm rigore utendum,p.359. n.86. & ſeqq.
Benignitas in pauperes,propria regis, ibid. n.89
Benignitate plus conficitur, quàm verborum aſperitate, p.363. n.108

Bona.

Bona noſtra ſunt à Deo, mala autem à nobis, p.140. n.94
Bona præter ſpem valde jucunda, p.180. n.155
Bona furto, vel rapina obtenta, dulciora, p.198. n.87. & 88
Bona homines,non præſentia,ſed præterita æſtimant, p.346. & 347. n.6. & ſeqq.
Bona poſſeſſa parvipenduntur, ibid.
Bonum difficiliter ingreditur,malum vero faciliter, p.364. n.7
Bonum omne in Deum referendum, p.456.n.85
Vide *Gratus*.

Bona divina, vel *Spiritualia*.

Homines hujus ſæculi plus de temporali, quàm de ſpirituali malo dolent, p.137.n.73. & 74
Bona homines plus temporalia,quàm ſpiritualia æſtimant, ibid. n.74
Bona omnia ſunt in Deo, p.170. n.89
Bona à Deo data non auferuntur:niſi ipſe homo ea à ſe dimittere velit, p.288. n.100
Bona divina uni collata non minuuntur ad alios p.336. n.337. n.62. & ſeqq.
Bona noſtra à Deo omnia manant, p.485.n.32. & 33
Bona divina ad omnes ſe extendunt,p.490.491. n.63. & ſeqq.
Bona cœleſtia,nec,ut facilia contemnenda,nec, ut difficilia,de eis deſperandum, p.496.n.24
Bonum beatitudinis meritis,non felicitate comparatur, p.500. n.45
De bonis ſpiritualibus potius, quàm de temporalibus agendum, p.600. n.4
Vide *Beneficium*.

Bona temporalia.

Bona temporalia ad unum ſe extendunt, dolores verò multos apprehendunt, p.12. n.70
Miniſter Evangelicus ſit à temporalibus alienus, p.102. n.27
Temporalium poſſeſſio, mors, p.103. n.34
Qui tēporalia renuntiant,nil tenent,p.104.n.40
Qui bona temporalia contemnunt, ſecuri vivunt, p.109. n.26
Bona temporalia natura ſua cadunt, ac ruunt, p.164. n.52. & ſeqq.
Homo cum bona temporalia à ſe dimittit,valde ſublimatur, p.184. n.182
Bona, quæ amittuntur, propriis videre, oculis; magnus dolor, p.185. 186. n.8. & 9
Bona mundialia in ſuo flore decidunt,& quando incipiunt, cadunt, p.186. n.10. & ſeqq.
In bonis jam ſuum unicuique ſervandum, pagina 193. n.58. & ſeqq.
Bona mundi, quando magis neceſſaria, tunc deficiunt, p.198. n.86
Temporalia terreni plus æſtimant, quàm ſpiritualia, p.216. n.94. & p.586. n.178
Valde jucundum Deo,ut homines pro ipſo exhibeant,quæ pro terrenis faciunt,p.230.n.184
Qui temporalia meditatur, turbatur; qui verò æterna, ſecurus degit, p.283. n.67. & 68
Bona temporalia mortem; illorum abjectio ſeu contemptus vitam cauſat, p.313. n.88
Bona negare, quibus futura ſunt in perniciem; magna pietas, p.332. n.31. & ſeqq.
Temporalia, non meritis, ſed felicitate comparantur, p.500. n.48
Bonis temporalibus emenda æterna, p.501.n.58
Temporalia aliquando apud homines plus quàm ſpiritualia prævalent, p.507. n.99
Bona dividantur,& omnes ſaturabuntur,p.57. n.136. & 137

C

Cadere.

Vide *Ruina*.

Calumnia.

Calumniator, plus affirmat,quàm cognoſcit, p.15. n.159
Calumnia dictis, & factis refutanda, p.55.n.26
Calumnia in diſcipulos facta, in magiſtrum retorquetur, ibid. n.27
Calumnia inimicorum amputanda, p.64. n.21

Capillus.

Capilli numerati ſingularem in nos Dei providentiam indicant, p.138. n.81. & 82
Capilatura, peccatorum moles, p.139. n.85

Carcer.

Carceris duriſſima acerbitas, p.211. n.68
Incarceratis nil gravius, quàm libertas, p.212. n.69. & 70
In carcere Joannes adeò pulcher, ut laudatore non indigeret, p.219. n.117

Carmelitæ.

Carmelitica Religio illuſtriſſima fœcunditate propugnatur, p.537. n.115. & ſeqq.
Carmelitana Religio Virginis interceſſione fœcundatur, p.538. n.121
Carmelitas Scapulare venuſtat, p.412.n.150
In Carmel.multa Virginis clementia, ib. n.161
Carmelitæ B. Virginem ab antiquo venerati ſunt, p.409. n.137
Carmelitæ multis à B.Virgine honorantur beneficiis, p.409.410. n.138. & 139
Carmelitis datur Scapulare, ut multis favoribus plenum, p.410. n.141. & ſeqq.
Carmelitæ Scapulari à B.Virgine proteguntur à malis, p.411. n.145

Carmelitæ ab Elia fundatore, p.536. n.111. & 112

Carnalia.

In Chriſti diſcipulis amputanda carnalia, p.146. num.17

Carnalium voluptates ſcindendæ ut ad Deum accedas, p.146. n.14. & ſeqq.

Caſtigare.

Vide *Supplicium*, vel *Punire*.

Cauſa.

Peccati cauſa amovenda. Vide *Radix*.

Cautus.

Cautè agendum cum inimicis, opera confundere volentibus, p.21. n.132

Pro cautela aliquando fugiendum; p.126.127. n.9. 13. & 14

Qui aliorum reprehenſione non fiunt cauti valde obſtinati, p.271. n.226

Præſcientia periculi reddit cautum, p.311. n.71

Ex dura reprehenſione unius alii cautiores fiunt, p.415. n.4

Vide *Improbus*.

Charitas.

Charitas non ſibi ſolum retinet bonum, ſed & aliis manifeſtat; ut illius participes fiant, p.29 n.190

Charitate interius quis prius ardeat, & poſtea in opere fulgeat, p.48. n.108

Charitas, quæ verbo prædicatur, actione, & opere oſtendatur, p.81. n.88

Charitas plus aliorum utilitati, quàm propriæ voluntati defert, p.127. n.16. & 17

Charitas Juſtorum etiam cum incommodo proprio fugit, alias dare occaſionem peccandi, p.128. n.24. & ſeqq.

Charitas, ſi de unius peccato dolet, de alterius converſione lætatur, p.130. n.33. & ſeqq.

Charitas in prædicatorem opus multum promeretur, p.153. n.51

Per charitatis opera poſſumus fieri participes aliorum jejunii, abſtinentiæ, atque martirii, p.153. n.53

Qui in charitatis opere ſe exercet, apud Deum multum promeretur, p.161. n.34

Charitas in ſervos, Deo valde grata, p.268. n.74. & 75

Charitas in hominibus ad Deum trahendis, valde ingenioſa, p.171.172. n.97. 90

Charitas Chriſti eximia; ut ſuos honoret, ac nobiliter, ſe dimittit, p.176. n.127

A charitatis opere nullus excuſetur, p.154. n.106

Sine charitate opera parum valent, p.269. n.206

Chariſſima, dimiſſis omnibus, tanquam inebriati, ſoli Deo invigilant, p.274. n.244

Charitas omnium virtutum perfectiſſima, p.271. num.122

Charitas Dei, & proximi in prædicatore, p.306. num.41

Charitas facit homines morte ſuperiores, p.313. num.85

Charitas perfecta, non verbis, ſed operibus declaratur, p.357. n.77

Quæ charitate impenduntur, non deſunt, ibid.

Charitas perfecta nullum habet terminum, p.361. n.101

Charitas veluti fermentum, p.490. n.90

Charitas prælatorum in ſubditos, ibid. n.61

Charitas inter omnes virtutes quærenda, p.502. num.67

Præ charitate tempus vitæ videtur unus dies brevis, p.523. n.79

Vide *Amor*.

Chriſtus.

Chriſto, dum nobis benefacit, dies feſtus eſt, p.3. num.12

Chriſtus, etiam indignè tractatus, bonum exhalat, p.13. n.76. & 77

Chriſtus ob modeſtiam ſua magnilia occultabat, p.27. n.173

Chriſtus Dominus omnia in ſui Patris gloriam referebat, p.33. n.20

Chriſtus Dominus nobis conceſſa; ſibi data reputat, p.35. n.29

Chriſti in homines magna benignitas, p.38. num.47

Chriſtus Dominus dicitur teſtis ob triplicem rationem, ibid. n.49

Chriſti magna erga Patrem obedientia, p.42. n.72

Chriſtus granum frumenti, p.54. n.17

In Chriſto omnia abundant; in homine omnia arida videntur, ibid. n.20. & 21

Chriſtus communes conſuetudines laudabiles obſervat, p.60. n.1

Chriſti charitas in unumquemque eximia, p.62. num.10

In Chriſto manus extenſio vitam; Adamo mortem attulit, p.64. n.25

Chriſtus ſuavitate, ac manſuetudine regit, p.67. num.41

Chriſtus vult magis reputari, ſuum erraſſe judicium, quàm affectum, p.85. n.121

Chriſtus ſibi reſervat difficilia, ac aſpera; nobis facilia, ac plana, p.90. n.28

Chriſtus fons virtutum, ac ſalutis, p.95. n.56

Chriſtus noſtrum ſit indumentum, p.103. n.31

Chriſtum recipiant Chriſtiani, ac imitentur, p.107. n.11

Chriſti virtus ſuos conſervat inter lupos, ibid. num.15

Ubi Chriſtus adeſt, ſecura, ac tuta ſunt omnia, p.109. n.25

Chriſtus dona ſua in parvo reputat; in multo obſequia noſtra, de hiſque recordatur, p.124. num.123

Chriſto exhibita obſequia, planum eſt, ab ipſo remunerari, p.124. n.124

Chriſtus de Eccleſia Gentium ita lætatur, ut de Synagoga perdita obliviſcatur, p.130. n.34. & 35 (n.46

Chriſtus ſuos miro amore proſequitur, p.132.

Chriſtus ſuis electis mirificè exornatur, p.138. num.83

Chriſtus in beneficiis ſe declarat authorem; non autem in ſuppliciis inferendis, p.142. n.105

Chriſti adventu pax tripliciter eſt introducta, p.144. n.4

Chriſtus communem ſibi cum ſuis ſervis honorem, & contumeliam facit, p.152. n.47

Ad Chriſtum ſuſcipiendum omnia videntur parva, p.168. n.77

Chriſto pacis amatori ſigna diſſidii diſplicent, p.169. n.81

Chriſtum ſuſcipere, quilibet timeat, p.169. n.93

In Chriſto non fuit admiratio, p.176. n.127

Chriſtus, ut ſuos extollat, ac honoret, ſe dimittit, ibid.

Ex Chriſti ſimilitudine multum bonum participamus, p.119. n.39

Chriſtus poteſtatem cum humilitate conjungit, p.194. n.62

Chriſtus plus æſtimabat noſtrum remedium, quàm ſuam reputationem, ibid. n.62
Chriſtus verbis, & operibus ſe Deum oſtendit, p 295.n.68
Chriſti beneficentia, non verbis, ſed operibus manifeſtatur, p.196.n.77
Chriſti præſentia maximè attrahebat, p.212. num.71
Chriſtus ob modeſtia in de ſe loquitur per tertiam perſonam, ibid. n.71
Chriſti hoſpitio terra jungitur cœlo, pag.238. num.37
Chriſtus nos expectat, p.239. n.3
Chriſtus cibatur noſtris lachrymis,ac pœnitentia, ibid. n.4
Chriſtus ingentia dona parum appellat, p.251. num.85
In Chriſti præſentia de re impura nemo loqui audebat, p.260. n.151
Chriſtus largus in noſtris obſequiis recenſendis, parcus in ſuis donis referendis, p.270. n.271
Chriſtus Dominus,ut omnium gentium Redemptor, omnibus providet ad ſalutem, p.302. 303. n.17. & ſeqq.
Chriſtus utrumque populum redemit, p.303. num.19
Chriſtus ab illis ſolum portatur, qui in unitate vivunt, p.306. n.44
Chriſtus ſuis nominibus inſignivit ſuos, p.312. num.78
Chriſtus id, quod habet per naturam, nobis per gratiam communicat, p.129. n.11
Per Chriſtum Patrem habemus benignum, pagina 335. n.53
Chriſtus omnia bona in nos diffendit, p.336. num.61
Chriſtus ſimul nobiſcum fert laborem, p.340. num.86
Chriſtus priùs in ſe adimplevit, quæ præcepit, p.343. n.111
Chriſtus nobis ſuavis, inimicis noſtris fortis, p.359. n.85
Qui Chriſti myſteria ignorant, de ejus magnalibus admirantur, p.374. n.63
Chriſtus, cur dicatur diabolo fortior, p.382. 383. n.114. & ſeqq.
Chriſtus obſequium,ſuis exhibitum,ſibi factum reputat, p.397. n.61
Chriſtus operatur miracula hominibus proficua, p.420. n.44
Chriſtus operatur miracula de Meſſia prædict. ibid.
Chriſtus morte ſua omnes à morte liberat, p.424. n.69. & 70
Chriſtus id dicit ſuum quod ejus amor miniſtrat, p.632. n.199
Juſti æſtimantur à Chriſto ut omnia, p.336.n.57. & 58
Chriſti mors vitam nobis dedit, ibid.
Chriſtus in ſepulchro miram habuit ſuavitatem, p.424. n.72
Chriſtus obliviſcitur de injuriis, recordatur de obſequiis, p.426.n.80. & ſeqq.
Chriſtus Dominus in ſuis donis conferendis ceſſare neſcit, p.441. n.114
Chriſtus venit ad ſeminandam in nobis ſalutem, p.445. n.19
Chriſtus ſibi dura, nobis verò gaudia reſervat, p.445. n.22. & ſeqq.
Chriſtus,non ad perdendum,ſed ad miſerandum venit, p.446. n.126
Chriſtus id quod dat, ſibi retinere videtur, pagina 447. n.36
Chriſtus omnium ſalutem intendit, p.453.n.68
Chriſtus vult omnium ſalutem, & bonum, p.454. n.73
Chriſtus Martyres ſuos mortis an gloriæ ſuæ participes facit, p.482. n.15
Chriſtus agit pro ſe ratione,pro nobis poteſtate. homines autem è contra, p.367. 368. n.25. & ſeqq.
Chriſti vulneribus genus hominum ſolidatur, p.490. n.62
Chriſti dona ad omnes ſe extendunt, p.490. 491. n.63. & ſeqq.
Chriſtus credendus eſt ut Deus & homo, p.498. num.34
Lex, & Prophetæ bonæ margaritæ; Chriſtus pretioſa, p.502. n.60
Chriſtus per multarum virtutum amplexum invenitur, ibid. n.62
Chriſtus ſic unum,ac omnes dilexit, ibid. n.66
Chriſtus declinat immaturam mortem, p.559. n.6
Chriſtus ſe omnium oſtendit authorem, p.577. num.124

Chriſti.

Vide *Amor Chriſti.*

Chriſtianus.

Chriſtianus fit à terrenis cupiditatibus ſeparatus, p.308. n.55
Chriſtiani Chriſtum excipiant, ac imitentur, p.107. n.11

Cibus.

Cibus ſit ſtatui proportionatus, p.575. n.110. & 111
Pro cibo quotidiano agendæ Deo gratiæ, p.577. num.119

Civitas.

In civitate regnant peccata, & mala, p.129. n.27. & ſeqq.
Vide *Curia.*

Clementia.

Vide *Benignitas.*

Cœlum, vel *Cœleſtia.*

Quæ in deliciis vivunt, vim faciunt cœlo, ne cœlum teneant, quod facilè aſſequuntur, qui in mortificatione degunt, p.230. n.181
In cœlum aſcenſus nobis eſt facilis, p.320.n.128
Deus nos portat in cœlum, p.341. n.95
Ut cœleſtia percipias, terrena dimitte, p.456
Cœleſtia conſideranda, non terrena, p.449. n.42. & ſeqq.
Cœlum meritis, non felicitate comparatur, p.500. n.48
Cœleſtia temporalibus emenda, p.501. n.59
Ob cœleſtium amorem terrena contemnenda, p.502. n.68

Cogitatio.

Anima, quæ fertur cogitatione in Deum, ſecurè degit, nil timet, p.283. n.67. & 68
De occultis in corde cogitationibus homo maximè dolet, p.519. n.6
Cogitatione propriæ utilitatis aptatur homo ad divinos favores, p.575. n.113
Cogitationes noſtræ omnes Deo ſunt manifeſtæ, p.238. n.74
Cogitationes, ut veniant bonæ, recedant malæ, p.176. n.125

Cogitationes noſtræ ad Chriſti pedes redigentur, p.234. n.105

Cognitio.

Sancti premuntur cognitione delictorum, quibus antea recreabantur, p.21. n.133
Homo, ut proficiat, ſuorum peccatorum cognitionem habeat, ibid. n.134
Ad cognoſcendum Chriſtum requiruntur multa, p.24. n.155
Deus cognoſcit omnes noſtras cogitationes, p.138. n.84
Juſtus ſolum ſuimet defectus dicit, & cognoſcit, p.168. n.76. & 77
Deus vult, ut magna de ipſo concipiamus, ac cognoſcamus, p.178. n.138
Qui ſuum principium, ac finem cognoſcunt, ſalvantur, p.180. n.151. & ſeqq.
Valde difficiliter homo ſuum peccatum cognoſcit, p.195.196. n.72. & ſeqq.
Qui propria peccata cognoſcit, flet; qui aliena conſiderat, murmurat, p.261. n.159. & 160
Homines in propriis rebus cæcutiunt, cum ſint in alienis oculatiſſimi, p.264. n.177
Cognitionem propriæ utilitatis habeat quilibet inter ſuæ dignitatis ſplendores, p.330.331. n.21. & ſeqq.
Cognitio propriæ vilitatis multa bona parit, p.331. n.22. & 23
Non cognoſcunt homines in ſe, ſed in aliis miſarias ſuas, p.340. n.87
Omnium malorum cauſa, radicem illorum non agnoſcere, p.354. n.55. & 56
Crudelis inimicus, qui te tuam non ſinit intelligere miſeriam, p.370. n.37. & 38

Commodum.

Homo, cum ſervit commodis ſuis, valde deprimitur, cum autem Dei obſequio valde ſublimatur, p.184. n.182
In commodum noſtrum Deus ordinat omnia, p.199. n.95
Deus ſuorum commoditates attendit, p.575. n.112
Vide *Charitas*, *Prælatus.*

Commune.

Communia ad paucos non reſtringenda, p.319. n.127
Quæ communia ſunt, particularitatis nota ne afficiantur, p.371. n.46. & 47
Communis Magiſter communem tradit doctrinam, p.408. n.129
Qui communi bono attendit, rex dicitur; qui privato homo tantum, p.464. 465. n.7. & ſeqq.
Pro communi bono ſua dare, gloria magna, p.584. n.167
Si pro communi bono tua præſtes, multum acquires, p.585. n.172. & ſeqq.

Communicare.

Chriſti benignitas omnibus ſe communicat, p.185. n.2
Deus vult multis dona ſua communicare, p.501. n.54. & ſeqq.
Communicentur bona, & ſaturabuntur omnes, p.579. n.136. & 137

Concordia.

Concordia fratrum laudabilis, p.82. n.90
Concordia res creſcunt, p.298. n.2
Prædicatores, ac Prælati magnam inter ſe concordiam habeant, p.306. n.43

Vide *Unio.*

Condemno.

Vide *Judex.*

Confeſſio.

Confeſſionis Sacramentum ad peccatorum remiſſionem neceſſarium, p.17. n.101
Qui vere peccata ſua confitetur, vitam habet; ſecus qui fictè, p.86. n.129. & 130
Confeſſio debet fieri corde, & ore, p.141. n.96. & 97
Confeſſio peccatorum multum potens ad obtinendam dilectorum veniam, p.168. n.175. & 176
Confeſſio ſit clara, & patens ſine ulla ſimulatione, p.273. n.238. & ſeqq.
Confeſſio clara, & patens ducit in cœlum, ibid.
Confeſſio animæ pulchritudo, p.369. n.33
Multi in mundialibus loquaces, in confeſſione muti, p.372. n.52
Valde grata confeſſio tacentibus aliis, p.406. num.115
Valde difficile, quod homo alterius virtutem, cognoſcat, atque potentiam, p.580. n.144

Confido.

Sæpè quidam confidit in alio, & res Domini petit, p.466. n.15

Conformatio.

Conformandum cum divina voluntate, p.328. num.7
Cum divina voluntate in omnibus conformandum, p.334. n.47. & 48
Homines volunt cum Deo ſe conformare in inferioribus, non in majoribus, ibid.
Noſtra voluntas in Dei voluntate reſignanda, p.576. n.116

Confuſio.

Confuſio magna, quod vir magnus à fœmina ſuperetur, p.267. n.199
Confuſio magna, quod homo à muliere doceatur, p.391. n.24

Conjux.

Inter conjuges ſumma ſit unitas, ac concordia, ita ut unum quid reputentur, p.149. n.31. & ſeqq.
Conjuges magnam inter ſe unitatem habeant, p.489. n.52

Conſanguinei.

Conſanguineorum inordinato amore, pro eis locopletandis, ac tuendis, ne teneamur, p.111. num.48
Pro conſanguineis ditandis Eccleſiaſtici ne ſint rapinæ aves, ibid. n.49
Si conſanguinei deficiant, quomodo extranei adhærebunt, p.121. n.107
Magnum Deo obſequium, ei offerre, quod dat conſanguinitatis affectus, p.208. n.51
Conſanguinei ſæpè ſæpius tibi ſunt ad honores impedimentum, p.337. n.77. & ſeqq.
Conſanguineis ſuis quemque eſſe gratum, valde mirabile, p.433. 434. n.5. & ſeqq.
A conſanguineis magis, quàm ab adverſariis timendum, ibid.
Conſanguinei traditores, durius, quam extranei, p.438. n.32
Conjunctio ſanguinis parum prodeſt, ſi datur mentis disjunctio, p.440. n.44
Cognatio virtutis magis, quàm ſanguinis conſideranda, ibid. n.45

Homi

Homines habent odio ſuos, diligunt extraneos, p.521. n.18
Conſanguinei faſtidium habent ſuorum honores, p.525. n.39. & ſeqq.
Conſanguinei in ſuum cognatum crudeliores, quàm extranei, p.540. n.132
Conſcientia.
Conſcientia plus poteſt, quàm affectus, p.212. num.71
Conſcientiæ quietem lex Chriſti præbet, 345. num.120
Conſcientiæ ſtimulus cruciat, p.551. num.64. & ſeqq.
Suavior mors, quàm ſtimulus conſcientiæ, ibid.
Conſervatio.
Conſervat ſuos Chriſti virtus inter lupos, p.107. num.14
Conſervanda res eſt à quo producta, p.171. n.94. & 95
Excellentia doni, cum tutela, ac conſervatione dari, p.358. n.84
Conſideratio.
Conſideratione multa ſunt diſponenda magna, p.72. n.22
Conſiderare debet plus eligens ad dignitates, quàm electus, p.74. n.40. & ſeqq.
Qui ſuam conſiderat poteſtatem, cadit; qui humilitatem, exurgit, p.174. n.113
Homo magis conſiderat propria, quam aliena, p.597. n.61
Vide *Examen*, *Cognitio*.
Conſilium, vel *Conſiliarius*.
Conſiliarius quærendus, non qui ad voluntatem loquatur, ſed qui verum dicat, p.568. n.67. & 68
Conſiliarius vocandus, non qui pro rege, ſed qui pro communi bono loquatur, p.569. n.73
Conſilia iniqua fugienda, p.65. n.32
In conſiliis fluctuat animus mœrore affectus, p.157. n.12
Nemo adeo ſapiens, ut alterius conſilio non egeat, p.303. n.36
Qui aliorum conſilia ſpernit, in multa mala incidit, p.332. n.27
Prudens avocet conſilium, p.563. n.32
Conſiliarius expertus quærendus, p.568. n.65
Ex conſiliariis, quos advocas, mens tua patefit, p.569. n.76
Conſiliarios Princeps ſua authoritate non debet in ſuam ſententiam trahere, p.570. n.81. & 82
Conſiliarius bonus, non de difficultatibus, ſed de remedio agit, p.572. n.92. & ſeqq.
Conſolatio.
Conſolatio magna, pro Chriſto pati, pag.117. num.77
Conſolatio vera confertur ſine mora, pag.192. num.50
Conſolatio in laboribus danda, p.305. n.35
Conſolatio verbis non æſtimanda, cum fieri poſſit operibus, p.373. n.59
Conſtantia.
Conſtantia in juſtitia, & ſanctitate fundatur, p.117. n.113. & 114
Cum conſtantia eſt ſanctitas cum infirmitate vitium, ibid. n.115
Conſtantia neceſſaria ad percipiendos fructus, p.463. n.118

Conſuetudo.
Conſuetudines communes laudabiles ſervandæ ſunt, p.60. n.1
Ut à conſuetudine laudabili recedatur, multum requiritur, p.164. n.55
Contemnere.
Ubi quis contemnitur, ſtatim exoriuntur quærimoniæ, p.79. n.73
Prælatus ſubditos, ne in ipſum inſurgant, minimè contemnat, p.87. n.7
Qui contemptum modi prædicat, illum ſervet ac teneat, p.102. n.27
Contemptus terrenorum, vita, p.103. n.34
Qui contemnunt mundialia, ſecuri in præſenti ſæculi vivunt, p.109. n.26
Contemptores ſuos mundus perſequitur, p.223. num.118
Homo, cum contemnit terrena, ſublimatur valde, p.184. n.182
Contemnendæ pro Chriſto dignitates omnes, p.255. n.108
Contemnendus nullus, quantumvis vilis, p.256. num.120
Contemptus temporalium cauſat vitam, p.313. num.86
Qui aliorum contemnit doctrinam, in multa mala incidit, p.332. n.27
Si contemnitur bona indoles, debilitatur animo, p.448. n.42
Contemptum parit familiaritas, p.524. n.37
Qui contemnit honores, fertur in altum, p.619. num.181
Contemplatio.
Bonus Prælatus prius ad ſubditorum bonum intendit, poſtea ad contemplationem exurgit, p.256. n.119
Contemplativi omnia pro cœlo relinquunt, p.275. n.11
Contemplatio Dei utiliſſima nobis, pag.289. n.104. & ſeqq.
Contemplatione probantur filii Dei, ibidem, num.105
Optima pars vacare Deo contemplando, & miniſtrare proximis, ibid. n.114
Contemplatio Dei perficitur in patria, p.296. num.146
Contemplanda cœleſtia, non terrena, p.498. 499. n.41. & ſeqq.
Contraria.
Contraria juxta ſe poſita maximè eluceſcunt, p.268. n.203
Contritio.
Contritionis ſigna det homo in converſione ſua, p.197. n.81
Per contritionem ſanantur fracturæ animæ noſtræ, p.360. n.95
Vide *Pœnitentia*.
Contumelia.
Vide *Injuria*.
Converſatio.
Converſationes, ac colloquia in quorum fugienda, p.109. n.31
Ex converſatione cujuſdam juſti multa bona, p.201. n.3
Ex converſatione diuturna cognoſcitur hominis ſanctitas, p.319. n.123
Converſio.
De converſione peccatorum lætantur Juſti, pagina 130. n.33. & ſeqq.

Converſio ſenis iniqui valde difficilis, p.148. 149. n.27. & ſeqq.
Converſio Gentium cum gaudio ſemper proponitur, p.179. n.145
Converſi ad Deum ſive in juventute, ſive in ſenectute, in cœlo recumbent, p.180. n.149
Homo, quando convertitur, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem exhibeat, p.297. num.80
Quam difficiliter ex peccato convertitur ad juſtitiam, ibid. n.80
Homo ſurgens à peccato gaudet Eccleſiæ fructibus, p.198. n.86
Converſi. Vide *Incipientes*, vel *Pœnitentes*.

Convivium.

Convivii tempus, dæmonum feſtivitas, p.543. num.12
Convivium multum auxiliatur iniquitati, ibid. n.11. & ſeqq.
Convivii tempus, occaſio ad omne malum, p.546. n.30
Per convivia armatur diabolus contra Chriſtum, p.548. n.45

Cor.

Cordis affectus Deum efficacius movet, quam oris ſermo, p.261. n.96
Quod in corde exiſtit, in exteriori appareat. Vide *Exterius*.
Cor hominum valde inconſtans, pagina 430. num.110

Correctio.

Vide *Reprehenſio*.

Creatio, vel *Creator*.

Creata res, à quo producitur, conſervanda, p.171. n.94. & 95

Credere.

Ut credat quis alicujus, dictis prius in ejus virtute, ac probitate inſtrui debet, p.28. n.184
Improbus indignus, qui credatur, p.367. n.24

Crimen.

Criminum inveſtigatio, quædam damnatio eſt, p.37. n.43
Crimina ſæpè medentur, dum teguntur, p.360. num.93

Cruciatus.

Cruciantur corpora in præſenti, ut animus à vitiis purgetur, p.339. n.83

Crudelitas.

Crudelitas diſplicet Deo plus, quam latrocinium, p.569. n.77. & ſeqq.
Crudelitas privat regno, p.548. n.41
Crudelitas pro dapibus habet homicidium, p.550. n.56
Crudelitas Chriſto valde odioſa, p.559. n.7

Crux.

Per Crucem reſtaurantur, ac recompenſantur damna, in humanum genus illata, pag.110. num.39
Non niſi Crucis virtute ſalus, & vita confertur, p.194. n.65
A Cruce omne bonum, & etiam Deus ipſe tenetur, p.230. n.182
Sub Crucis ſigno pelluntur nulla, habetur vita, p.568. n.64
Crux amplectenda, honores fugiendi, p.587. num.187

Culpa.

Non culpa, ſed earum excuſationes conſiderandæ, & etiam ea, quæ minuunt, p.242. n.26. & ſeqq.
Culpam unus vult referre in alium, pag.472. num.55
In culpa qui ſunt pares, & ſint in ſupplicio, p.477. n.85
Vide *Peccatum*.

Cupiditas.

Cupiditas auri inebriat, p.87. n.127
Cupiditas, ac libido propria hominis crudelis carnifex, p.188. n.25
Cupiditas humanas refrænando magna dulcedo percipitur, p.345. n.122
Cupiditas auri homines magis impellit, quam conſanguinitas, ac amicitia, p.362. n.106. & 107

Cura.

Curæ, ac cogitationes principatui annexæ, p.285. n.77

Curia.

Curia regis plena vitiis, & valde mirum probus in ea, p.91.92. n.35. & ſeqq.

Curioſitas.

Curioſitatibus non eſt implicandum, ne omittantur neceſſaria, p.314. n.97

D

Damnatus.

DAmnatorum vita, mors, non vita eſt, p.39. & 41. n.51. & 65

Damnum.

Damnum ob malum juſti reportare non debent, p.92. n.38

Dare.

Dare ante preces, magnum beneficium, p.14. num.87
Dat Deus pluſquam petimus, p.17. n.107. & p.165. n.61
Dat Deus majora, quàm ea, quæ dicit, pag.166. num.62
Quæ dantur abſque precibus, vide gratiſſima, p.191. n.43
Dare cito, majus beneficium, p.193. n.58
Dare cito, vel gratum, p.191. n.45
Quæ Deo damus, maximè nobis retinemus atque ſervamus, p.272. n.233. & ſeqq.
Ubi eſt dare, ibi potius nomen domini, quàm ubi accipere, p.280. n.39
Qui dat, fugere poteſt, p.402. n.91
Ex his, quæ damus, nobis major reſultat gloria quàm ex illis, quæ accipimus, eſto magna, p.403. n.96
Quæ faciliter dantur, contemnuntur, quæ cum labore acquiruntur, æſtimantur, p.494.495. n.15. & ſeqq.
Dandum, non uni tantum, ſed per omnes dividendum, p.579. n.136. & ſeqq.
Dat ſervus per menſuram, dominus in multa abundantia, p.581.582. n.150. & 151
Ad dandum habent homines manum unam, ad accipiendum multas, p.584. n.166
Vide *Beneficium*, vel *Dona*.

Debitor.

Debitorem ſoli Deo ſe cognoſcere, magna hominis felicitas, p.198. n.85

Defectus.

Iniqui ſolum vident, quod defectus cogitant, non

non verò virtutes, p.25. n.163. 164. & 165
Injuſti ſolum defectus, Juſti autem virtutes vident, ibid. n.165. & 166
Juſti aliorum defectus tacent, & ſolum proba dicunt, p.94. n.51. & ſeqq.
Juſtus ſolum ſuos conſiderat, & dicit defectus; non vero aliorum, p.168. n.76. & 77
Non defectus, ſed eorum excuſationes conſiderare debemus, p.242. n.26. & ſeqq.
Defectus proximi, etiam manifeſti, non videntur, ubi divinitas, p.258. n.134
In alienis defectibus oculatiſſimi ſunt homines, cum in propriis cæcutiant, p.264. n.177
Defectus magnatum dicendi ſunt ſoli Deo, qui & ſolus eos mederi valet, p.283. n.60
Defectus dicendi ei, à quo poſſint habere remedium, ibid. n.61
Defectus aliorum Chriſtus obtegit, p.358. n.78
Defectus ſæpè remedium accipiunt dum teguntur, p.360. n.93
Defectus ſuperioris ſuppleat inferior, p.390. n.15
Defectus aliorum, dum proponunt, Juſti excuſant, p.466. 467. n.18. & ſeqq.
Defectus noſtros cooperit Deus, p.505. n.82
Defectus ſuos homo valde difficiliter cognoſcit, p.524. n.34

Defendo.

Defenditur à Chriſto, qui ob ipſum periculo ſe committit, p.262. n.166

Deliciæ.

Qui in deliciis vivunt, ſi cœlum teneant, vim ei faciunt, p.230. n.181
Vide *Bona temporalia.*

Deſertum.

Per deſerta, non in civitate, eſt puritas, ſanctitaſque quærenda, p.129. n.27. & ſeqq.
In deſerto plus, quàm in civitate, ſibi comparat homo, p.496. n.25. & ſeqq.

Deſiderium.

Deſideranti dentur beneficia, ut magna habeantur, p.15. n.91. & 92
Deſiderium bonum Deus, ut factum reputat, p.268. n.204
Supra deſiderium noſtrum dat Deus, pag.580. num.140

Deſperatio.

Non deſperet de accenſu, qui in humili loco exiſtit, p.505. n.31. & ſeqq.

Deſtructio.

Deſtruere eſt diaboli, ac filiorum ejus, pag.160. num.24

Detrahere.

Detrahere aliis potius vult calumniator, quàm de propria agere vita, p.18. n.111. & ſeqq.
Detrahentium linguas nullo vivendi modo evitare poſſumus, p.234. n.11
Vide *Murmuratio.*

Deus.

Deus vult recognoſci author in beneficiis ſuis, p.11. n.66. & p.472. 473. n.56. & ſeqq.
Deus in magno pretio hominis ſalutem habet, p.11. n.67
Deus à nobis non plura requirit quàm quæ præſtare valemus, p.14. n.85. & p.87. 88. n.9. & 10
Deus, quando videt, tùnc miſeretur, pag.20. n.125. & 126
Deus ob ſuam miſericordiam ſua dat homini dona, homo autem ſibi ſupplicium præparat, p.27. n.174
In Dei gloriam ſunt referenda omnia, pag.33. num.20
In Deo non eſt acceptio perſonarum, pag 67. num.40
Deus cogitat de ſalute, homines de perditione, p.69. n.2
Deus omnes quos advocat, honorat, pag.75. num.44
Deus in ſuis donis conferendis tacet ſuave, exprimit difficile, p.77. n.60
Deus judicat ex præſenti, non ex futuro, p.85. num.117
Si Deus hominem non quærat, hic ad illum ſe non movebit, p.87. n.6
Deus in ſuis præceptis difficultatem tollit, p.87. 88. n 8. & ſeqq.
Deus noſtras ſuſcepit infirmitates, pagina 85. num.122
Deus, & mundus in una anima ſimul eſſe non poſſunt, p.93. n.41. & 42
Juſtus vult, ut Deus ſibi ſit Dominus, aliis verò rex beneficus, p.96. n.63
Deus in ſuis donis ita vult recognoſci authorem, ut ſibi ſoli, & non alteri tribuantur, p.119. n.94. & ſeqq. & p.564. n.37. & ſeqq. & p.565. n.51. 52
Deus è malis bona educit, p.128. n.21
Deus ſuis multas tutelas, & defenſiones parat, p.131. n.41. & 42
Deo ſunt manifeſtæ omnes cogitationes noſtræ, p.138. n.84
Deus ea dicitur numerare, quæ cuſtodit, & ſervat, p.139. n.86. & ſeqq.
Deus magis eſt pronus ad bonos præmiandum, quàm ad malos caſtigandum, p.40. n.93
Deus ultionem coarctat, miſericordiam extendit in omnes, ibid. n.93
A Deo noſtra ſunt bona, à nobis mala, ibid. num.94
Deus in ſuos benignitas mira, p.163. n.46
Deus in ſuperiorem taliter ſe habet, qualiter ſe ſuperior in ſuos oſtendit ſubditos, pag.166. n.67. & ſeqq.
Deus ſuos, veluti contrariis mediis tentat, in eadémque virtute comprobat, p.157. n.7
Ad Dei honorem potius, quam ad noſtrum commodum attendendum, p.169. n.79
In Deo ſunt omnia bona, p.170. n.89
Dei verbum velociſſimè operatur, ibid. numero 96
Aliquando volunt homines, ut Deus eorum placito in benefaciendo ſe accommodet, p.163. n.106
Deus vult, ut de eo magna concipiamus, p.178. num.138
Deus alta providentia dat beneficia ſua, mundus autem caſu, p.187. n.16. & ſeqq.
Deus vult in operibus ſuis author recognoſci, p.194. n.65
Deus magnos, & parvos honorat, p.198. 199. n.92. & ſeqq.
Deus miris modis homines ad ſe trahit, p.233. num.8.
Divina bonitas maximè agnoſcitur in multitudine peccatorum dimittenda, p.144. n.36
Deus ob pœnitentiam prævíſam honorat, ibid. n.39. & 40
Deus judicat pro eo, quod quilibet eſt de præſenti, non ſicut homines pro præterito, p.250. n.140. & ſeqq.

Deus congaudet innocentibus, ac pœnitentibus, p.267.268. n.200. & ſeqq.
A Deo data homini bona auferuntur, niſi ipſe homo ea ſe dimittere velit, p.288. n.100
Deus nobis merendi occaſiones, p.310.311. n.68. & ſeqq.
Deus ſolus nominet indiget, p.318. n.114
Deus caſtigat, ſed non inhonorat, p.324. n.14
Dei judicia non ſunt diſcutienda, p.334. n.45.
Deus ſolus omnes reficere poteſt, p.338.n.72
Deus per contraria media ſuos, quos intendit, producit effectus, p.341. n.92
Deus nos portat in cœlum, ibid. n.95
Deus propter ſeipſum ſolum, & non propter bona ſua quærendus, & amandus, p.350. n.29. & 30
Deus à nobis vult ſolum, quod præſtare poſſumus, p.361. n.100
Cum Deus infert ſupplicium, obmuteſcat lingua, p.370. n.39
Cum Deus exit ab anima, ſtatim ad illam confluit diabolus, p.386. n.142. & 143
Deus & diabolus in anima ſimul eſſe non poſſunt, ibid.
Deum volunt homines in ſuam adducere voluntatem, p.420. n.44
In Dei vocibus etſi aliquando juſtitia appareat; in opere tamen eſt miſericordia, p.425.n.74
Deus nunquam manum à noſtræ ſalutis negotio amovet, p.444. n.12
Deus diligit uniuſcujuſque ſalutem inſtar omnium, ibid.n.13
Deus in auxilium noſtrum valde promptus, & celer, p.446. n.29. & ſeqq.
In Deum referenda omnia noſtra bona, p.472. 473. n.56. & ſeqq.
Deus quo magis abſconditur, eo magis ſuæ cognitionis radios emittit, p.495.n.20.& ſeqq.
Deus non dimidiatum vult obſequium noſtrum, p.498. n.36. & ſeqq.
Deus tam ardenter diligit unum, ac omnes, p.503.n.73
Deus dicitur videre bonum illud, quod aliquando habuimus, p.505. n.83
Deus per ſe benefacit: aliis ſupplicia committit, p.511. n.125. & ſeqq.
Deus peccatores apud ſe non patitur, pag.517. n.19
Dei divinitas ſine hominum adminiculis declaratur, p.517. n.22
Deus plus dat, quàm ab eo petimus, p.564. num.35.
Deus ſemper nos de proximo videt, ut neceſſitatibus ſubveniat noſtris, p.590. 591. n.16. & ſeqq.
Deus omnibus conſulit, tam gratis quam ingratis, p.630. n.188
Quæ à Deo, ſunt valde certe antequam ſint, p.638. n.237. & 238.
Vide *Miſericordia, Juſtitia, Promiſſio grata, Liberalitas, Bona divina,*

Diabolus.

Diabolo prior homo malus, p.115. n.69.
Diabolus quod per ſe ipſum facere non valet, per malum hominem facit, ibid. n.69
In diaboli ſervis nullus amor, nec in patrem, nec in fratrem, p.122. 123. n.112. & 113
Diabolus tunc vehementer, tumultuatur, cum è manu ejus homines exeunt, p.123. n.117
Diabolus quare dicatur Beelzebuth, p.131.n.45
Diabolus breviter nocet, p.324. n.13
Diabolus Phariſæorum cœtu audax, p.336.n.16
Diabolus fugiendus ut hoſtis, p.369.n.32
Quæ diabolus dicere non audet, homines ſæpè loquuntur, p.370. n.42
Diabolus quidam habet principatum in alios, p.374. n.60
Diabolus cur dicatur fortis & armatus, p.382. n.109. & 110
Diabolus in homine peccatore deliciatur, p.385. n.129
Diaboli requies, & gaudium, nocere homini, p.386.n.137. & ſeqq.
Diabolus cum ab homine ejicitur, ſi iterum revertatur majori ſtipatu ſe munit, p.387. n.144
Diaboli debilitas magna, p.388. n.149
Diabolus nobis bellum omni tempore ingerit, p.467. n.22
Diabolus intendit, ut inde habeamus pœnam, unde ſperamus remedium, ſeu præmium, p.467. n.22
Diabolus pro emolumento habet, nocere hominibus, p.468. n.25
Pluſquam diabolus homo homini nocet, p.470. n.41. & ſeqq.
Quidquid de manu diaboli venit, abundans ad perdendum, p.478. n.44
Diabolus in ſua nos vult habere catena, p.471. n.45
Diabolus ad iniquiora nos provocat, quàm ipſe per ſe agere audet, p.540. n.128
Diaboli excidium Juſtus, p.547. n.17.
Diabolus omne malum per mulierem parat, p.544. n.18. & ſeqq.

Dicere, vel Dicentes.

Ex iis quæ tibi dicuntur, recogita æſtimationem quam de re faciunt, p.260. n.152

Difficultas.

Non de difficultatibus, ſed de remedio bonus conſiliarius agit, p.572. n.92. & ſeqq.
In re difficili à Jeſu ne diſcedas, p.595. n.45

Dignitas.

Dignitates veluti ludo, ac telis dantur, p.500. num.48
Dignitas labor, & ſervitus eſt, p.508. 509. n.105. & ſeqq.
Mundus iniquis præſtantiora dat loca, p.510. n.113.
Dignitates ſine amicitiæ reſpectu honorant, p.612. n.132
Ad dignitates, qui ſe judicat dignum, indignus eſt, p.525. n.49
Dignitate, ut unus extollatur, non ſunt omnia conturbanda, p.10. n.56. & ſeqq.
Velle non omnia occupare loca, ſed & alii dare, opus pium, p.23. n.114
An dignitates appareant, ac videantur merita, p.55. n.25
In dignitates nemo ſe intromittat, p.74. n.39
In dignitatibus, quas Chriſtus confert, aſperum exprimit, ſuave tacet: homo autem è contra, p.77. n.58. & 59
An dignitates paulatim eundum, p.78. n.65
Dignitates pro meritis diſtribuendæ, ac metiendæ ſunt, p.68.69. n.69. & 70
Dignitates Deus aliquando dat, vel denegat ob noſtræ ſalutis bonum, p.79. n.74. & 75
Dignitatis, ac honoris ordinem Juſti, ac perfecti ignorant, p.81. 82

Dignitas non conſanguinitatis jure diſtribuenda, p.87. n.1. & p.523. n.32. & 33

In dignitates, & loca, ad quæ non vocatur, nemo ſe intromittat, p.88. n.14. & ſeqq.

Dignitas confertur, non ad otium, ſed ad onus ac laborem, p.89. n.18. & ſeqq.

Dignitates multos ſecum labores afferunt, p.106. n.6. & ſeqq.

Ad dignitatis menſuram perſecutiones creſcunt, atque labores, ibid.

In dignitatibus magna cuſtodia, humilitas, p.174. n.112

Dignitatem ſuam qui conſiderat, cadit; qui ſuam humilitatem, exurgit, ibid.

Dum in ſuam dignitatem quiſque alium videt introductum, pœna magna, p.180. n.155

Non à dignitate, ſed ab operibus, ac virtute deprehenditur excellentia vera, p.201. n.6. & 7

Dignitas, non titulis, ſed operibus dignitati proportionatis manifeſtanda, p.213.214. n.78. & ſeqq.

Dignitas ita danda uni, ut mœrore non afficiantur alii, p.303. n.22. & 23

Dignitates omnes pro Chriſto contemnendæ, p.255. n.108

Ad dignitates vocantur ſancti, ſibi eas iniqui arripiunt, p.304. n.27. & ſeqq.

In dignitate alta nemo ſuperbeſcat; in loco humili nemo deſperet, p.305. n.31. & ſeqq.

Dignitas, tanquam jugum, onúſque, portanda, p.305. n.34

Dignitatem nemo ſibi exoptet, aut petat, p.308. num.51

Dignitas indignis neganda; beneméritis conferenda, p.329. n.10

Dignitates ſuas homines ne amittant, mala multa faciunt, p.390. n.12. & 13

Dignitatis onus magis, quàm honor conſiderandus, p.403. n.98

Dignitas grande pondus, & onus, p.405. n.109. & ſeqq.

Dignitatum omnia loca non violentia ſunt occupanda, p.435. n.15

In dejectos à dignitate inſurgunt omnes, p.448. n.44. & 45

Homines, cum ſe vident electos in dignitate, in multa vitia ſe præcipitant, p.466. n.15. & 16

Dignitas diviſionem, neceſſitas unionem parit, p.598. n.67. & 68

Valde jucundum Deo ſi homines ea, quæ pro terrenis faciunt, exhiberent pro Deo, p.230. n.184

Vide *Electio*, *Donum*, *Officium*, *Cognitio*. *Contemnere*.

Diligentia. [n.178

Diligentia multum valet apud Deum, p.230.

Cum diligentia agendum nobis commiſſum munus, p.308. n.50

Diligentia virtutes creat, p.500. n.49. & ſeqq.

Diligentia plus prævalet, quàm fortuna bona, p.506. n.90. & ſeqq.

Diligentia vincit pigritiam, ibid. n.91

Diſcere.

Nullus adeo ſapiens, ut aliquid adhuc diſcere non valeat, p.305. n.36

Ut diſcant, apti ſunt parvuli, & non magnates, p.333. n.37. & ſeqq.

Qui diſcere vult, emendationis eſt capax, p.262. n.163

Diſcipulus.

In diſcipulos facta calumnia retorquetur in magiſtrum, p.55. n.25

Diſcipuli Dominum nocte, & ratione comitabantur, p.74. n.35

Diſcipulum dedecet in otio eſſe, in labore magiſtrum, p.89. n.18

Diſcipulus magnam in magiſtrum reverentiam habeat, p.131. n.44

Dum ad diſcipuli, ac addiſcentis formam ſapientia ſe dimittit; magna charitas, p.173. 174. n.108. & ſeqq.

Diſcipuli ut ſint, ac diſcant, humiles apti, p.479. n.34. & 35

Ut diſcipulus ſit, aptus non eſt, qui cathedram habeat, p.333. n.38. & ſeqq.

Diſcordia.

Diſcordes ſunt in multis hujus ſæculi divites; concordant tamen in eo quod ruant, p.164. num.52

Diſcordia Deo maximè diſplicet, p.287. n.94

Diſcordia diſſolvuntur cuncta, p.378. n.85

Vide *Diviſio*.

Diſſimulo.

Diſſimulare aliqua, ſciat Prælat. bonus, p.94. n.56

Diſſimulare injurias prudent. magna, p.114. n.65

Diſſimulare aliquando, magna prudentia, p.239. num.6

Diſſimulant viri pii aliquando temporalia, ut ſpiritualia ſecurius exhibeant, p.241. n.15

Diviſio.

In diviſione malitia, in unione bonitas, p.12. n.72. & 73

In turba diviſiones faciente Chriſtus non invenitur, p.24. n.157

Divitiæ, vel *Divites*.

Divites dona Dei ne ſibi appropriare velint, p.11. n.61

Divitiæ ſeditionis cauſæ, p.97. n.70

Divites hujus ſæculi natura ſua ruunt, & cadunt, p.164. n.52. & ſeqq.

Divitiæ graves, & ponderoſæ, p.312. n.82

Divinis pluſquam ſapientia alliciuntur mundiales, p.337. n.65

Divitiæ, ſeu rerum ſubſtantia, pars vitæ hominis, p.374. n.57

Divitiæ ſunt ſpinæ, quæ cogitationibus pungunt, p.460. n.104

Divitiæ retentæ mortem, expenſæ vitam cauſant, ibid. n.105

Divitiarum amor ſemel ingreſſus difficilè expellitur, ibid. n.106

Divitiæ, malorum radix, & ruinam cauſant, p.461. n.108. & 109

Divitiæ dant famem, ibid. n.109

Divitiæ inconſtantes & tranſeuntes, ibid. n.110

Divitiæ mendacium, & fallaciam aſportent, ibid. n.111. & 112

Vide *Bona temporalia*.

Doctor, vel *Doctrina*, vel *Docere*.

Doctrina ſit in corde, & nõ in codice, p.49. n.111

Doctores mali manifeſta non capiunt, & juxta ſuam malignitatem Scripturas intelligunt, p.68. n.46. & 47

Doctores iniqui, loquaces in falſitate, circa veritatem obmuteſcunt, p.62. n.12. & 13

Doctor bonus verbo, & opere docet, p.71. n.15

Ad doctrinam capeſcendam bonus in auditoribus requiritur affectus, p.93. n.46. & ſeqq.

De doctrina potiùs, quàm de cibo agendum, p.289. n.105

Doctrinam aliorum qui contemnit, in multa

mala incidit, p.33. n.27
Qui non de ſoliditate doctrinæ agit, ſed de ingenii acumine in multa mala cadit, ibid.n.28
Doctrina divinorum terrenis comparationibus explicanda, p.443. n.8
Doctrina Chriſtiana exterius apparet dura, guſtâti dulcis, & ſuavis, p.480. 481. n.11. & ſeqq.
Doctrina Chriſtiana cæteras antecedit, p.483. num 43
Doctori, aliquid novi dicere licet, p.514.n.146. & 147
Vide *Prædicator*, *Magiſter*.

Dolor.

Doloribus multos apprehendit donum temporale in uno terminatum, p.12. n.70
Doloris particeps, ſit & lætitiæ, p.396. n.69. & 70
Dolor ex peccato unius lætitia ex converſione aliorum recompenſatur, p.130. n.35
Dolent hujus ſæculi homines plus de temporali, quàm de ſpirituali malo, p.137. n.73. & 74
Dolores in dilecto vis amoris graviores putat, p.156. n.3
Animus mœrore affectus fluctuat in conſiliis, p.157. n.11. & 12
Dolor magnus propriis oculis, quæ amittuntur, bona videre, p.185. & 186. n.8. & 9

Dominus.

Quæ è manu Domini ſunt, ad omnes ſe extendunt, p.12. n.69
Domini recognoſcant, ſe ejuſdem cum ſervis eſſe naturæ, p.161. n.33
Qualis Dominus, talis ſervus, ibid. n.35
Dominus pro ſervi ſalute multum agere debet, ibid. n.36
Dominus in ſervo quanta ſit curia, p.163. n.46
Domini nomen non tam bene ponitur, ubi eſt accipere, quàm potius ubi dare, p.280. n.39
Domino omnia dicenda, p.473. n.54
Dominus dat in multa abundantia, ſervus per menſuram, p.581. n.150

Donum.

Dona cœleſtia, volunt principes ſæculi, ut ipſos quærant, p.6. n.29
A ſuis donis miniſter Dei neminem excludit, p.8. n.37
Dona Dei ne ſibi divites appropriare velint, p.11. n.61
Dona per miniſtrum data coarctantur in uno, per manum Domini ad omnes ſe extendunt, p.12. n.69
Dona à manu miniſtri difficiliter veniunt, à Domino autem promptè, & largè, p.15. n.94
In donis, quæ Deus confert, tacet ſuave, exprimit difficile: homines è contra, p.77. n.58. & 59
Dona, quæ ex juſtitia, prius quàm quæ ex miſericordia, dentur, p.99. n.9
Donis in ſuis vult Deus author recognoſci, p.119. n.93. & ſeqq. & p.564. n.37. & ſeqq. & p.566. n.51. & 52
Dona ſua Chriſtus in parvo reputat; in multo obſequia noſtra, p.124. n.113
Supra omne donum animi affectus æſtimandus, p.191. n.45. & ſeqq.
Donat Jeſus ſemper majora, quam ſint obſequia noſtra, p.222. n.132
Dona Dei perfecta, noſtra imperfecta, p.239. n.2
Dona ingentia in paucum liberalis animus reputat, p.251. n.83. & ſeqq.
Dona Dei homines juxta ſuum beneplacitum extendere, & ampliare volunt, p.258. n.137
Dona Dei non auferuntur contra poſſeſſoris voluntatem, p.296. n.149
Dona Dei, uni collata, non minuuntur ad alios, p.336. 337. n.62. & ſeqq.
Ab eo, qui plura accipit, plura Deus requirit, p.249. n.21
Doni excellentia, cum ſui conſervatione dari, p.358. n.83
Deus cœleſtia abſcondenda, p.494. n.14
Donum cum gaudio exhibendum, p.497. n.28
Dona Dei, non ob nobilitatem, ſed ob merita dantur, p.518. n.23
Dat Deus plus quam petimus, p.564. n.35
Dona Dei noſtrum meritum, ac deſiderium ſuperant, p.580. n.140
Dat Deus, ut Dominus ſupra neceſſitatem, ibid. num.141
Talia dona, qualis datoris manus, p.661. n.364. 365. & 366
Vide *Beneficium*, vel *Dare*.

Durities.

Ab obduratos ſubjiciendos, non humana ſufficit ſapientia, ſed requiritur divina, p.118. n.97

E

Eccleſia, vel *Eccleſiaſticus*.

In Eccleſia ſola Chriſti ſalus, p.12. n.76
Sanctitas loci Eccleſiæ multum valet ad impetrandum, p.61. n.2
Eccleſiam Chriſtus magno ſibi comparavit labore, p.68. n.45
Eccleſia Chriſto in magna æſtimatione eſt, p.72. num.24
Eccleſiaſtici pro ditandis conſanguineis aves rapinæ ne ſint, p.111. n.49
Ita de Eccleſia Gentium Chriſtus lætatur, ut de triſtitia ob Synagogam deperditam obliviſcatur, p.130. n.34
Eccleſiaſticus in veſte, & converſatione odorem Eccleſiæ det, p.221. n.127
ab Eccleſiaſticis in veſtitu, & apparatu aliquando Chriſtus alluditur, ibid. n.128
in Eccleſiæ obſequium quod das, tibi ſervas, p.172. n.235
Eccleſiaſticus Prælatus in Eccleſia ſua moretur, & ab ea ne disjungatur, p.309. 310. n.61. & 62
Eccleſiam homines aliquando non propter Jeſum, ſed ob temporalia quærunt, p.600. n.3
Eccleſias ædificare, opus Deo valde gratum, p.160. n.25. & ſeqq.
qui Eccleſias ædificat ſupra omnem dignitatem extollitur, ibid. n.27

Educatio.

Educatio bona totam ſubſequentem vitam indicat bonam, p.220. n.108. & 119

Electio.

Electores mentem ab omni affectu liberam habeant, p.70. n.9
in Electionibus ab oratione exordiamur, p.71. n.14
in Electionibus, non noſtrum, ſed Dei ſequamur ſpiritum, ibid. n.14
Electio Prælatorum multa conſideratione, ac examine facienda, p.72. n.24. & ſeqq.
Dum quis ſibi eligit, præſtantiorem aſſumat, p.72. n.27
Elector antequam eligat, ac dignitates conferat, multum

multum orare, ac conſiderare debet, p.74. n.40. & ſeqq.
Contra electorum quærimonia refunditur in promorem, p.75. n.43
Electio, ſecundùm rectæ rationis dictamen, hujus ſæculi non eſt, ibid. n.44
Electiones fiant in Chriſto, ibid. n.46
In electiones timentur omnes electi circumſtantiæ, ibid.n.47
Electiones clarè, & manifeſtè, p.76. n.48. & ſeqq.
Electio in abſcondito valde ſuſpecta, ac mala, ibid. n.50
Electorum defectus frequenter in eligentem retorquentur, p.283. n.63. & ſeqq.
In electione, non generis ſtirps, ſed morum probitas attendenda, p.303. 304. n.24. & 25
Electi probitas, elegentis laus, p.304. n.26
Eligendi homines per merita ſine reſpectu ad dignitatem, vel perſonam, p.507.n.98

Eleemoſyna.

Eleemoſyna de hoſtibus dat victoriam, p.64.n.29
Manus arida, avaritia, ſanatur, ſi eleemoſyna in pauperes extendatur, p.64.n.27. & 28
Eleemoſyna indigno exhibita ob Chriſtum, ab ipſo remuneratur, p.152. n.45
Eleemoſyna confert magna dona, p.153.n.51
Per eleemoſynas fieri poſſumus participes jejunii, abſtinentiæ, ac martyrii aliorum, ib.n.53
Eleemoſyna omnidus ſine perſonarum exceptione largienda, p.154. n.55
Ut eleemoſynam non largiatur, non ſe excuſare poteſt, ibid. n.58
Ab eleemoſyna facienda nullus excuſetur, p.254 n.106
Pro Chriſto data, recipiuntur adaucta, p.253. n.100
Eleemoſyna temperat, ac divertit judicis iram. p.311. n.137. & ſeqq.
Ex eleemoſyna in pauperes apud Deum miſericordiam invenies, p.359.360. n.90. & 91.
Eleemoſynæ exiguum tribuat, qui exiguum habet, p.578. n.127
Eleemoſyna magnos proventus parit, ibid. n.128. & ſeqq.
Utentes neceſſariis ſuperflua pauperibus erogemus, p.580.581. n.145. & ſeqq.
Vide *Miſericordia.*

Elias.

Elias in magna apud populum opinione erat, p.528. 529. n.62. & 67
Elia typus, ac figura Chriſti Domini, p.528.n.63
Elias reſtituet omnia, ibid. n.64
Elias ad placandam Dei iram, p.529. n.66
Eliæ & Chriſto Petrus tabernaculum parat, ibid. n.69
Elias nobis exemplum ad imitandum, ibid. n.68
Elias per ſuum nomen magnitudinem præfert, ibid. n.70. & 71
Eliæ magnum nomen, p.529 530.n.72. & ſeqq.
Eliæ præſentia ſanctitatem exhalat, p.530. n.36
Eliæ vita in luce, ac gratia fulget, 531.n.80 & 81
Elias ob ſuam ſanctitatem exprimitur, quod ſit homo, ibid.n.82
Elias tanquam quid cœleſte veneratur ab igne, ibid. n.84
Elias in umbra veluti Dei ſimulachrum, p.532. n.85
Eliam in igne exprimi, & videri, valde excelſum, ibid. n.82
Elias in donis valde mirabilis, p.532. n.88
Eliæ merita graviter multiplicantur, ibid.89
Elias Deum zelatorem imitantur, p.533. n 90
Eliæ zelum Deum in multa reverentia habet, ibid. n.92
Eliæ zelus etiam poſt raptum, ibid.
Eliæ verba charitate ignita, ibid. n.95
Elias univerſalis magiſter, ibid.
Elias tunc prædicat, quando alii tacent, ibid. n.96. & 97
Elias candelabrum lucens ante Dominum, p.534 n.98
Eliæ dona enarrare, valde difficile, ibid.n.99
Elias extraordinario modo paſcitur à Deo, ibid. n.100. & 101
Eliæ prædicatione frequentabitur Euchariſtiæ communio tempore Antichriſti, pag.535. n.103. & 104
Elias gladium habet ad cuſtodiendum, ac defendendum, ibid. n.105
Elias Monachorum Princeps, p.535.536.n.107. & 108
Elias Carmelitici Ordinis fundator, p.536. n.111. & 112

Eloquentia.

Multa eloquentia ſæpe magna obſcurat myſteria, p.315. n.102
Eloquentiæ nitor multos in perditionem trahit, p 324. n.16

Epiſcopus.

Epiſcopi tanquam aliorum parentes ſunt, p.312 num.77

Error.

Erroris occaſio aliquando medium ad ſalutem fit, p.172. n.99. & 100

Evangelium.

Ad Evangelium ſuſcipiendum errores dimittendi, p.279. n.32
Evangelii doctrina conſumit peccata, & reſecat carnalium affectus. p.146. n.14
Evangelium crevit in arborem magnam, & ſe dilatavit, p.481. n.7
Evangelii doctrina exterius apparet dura, guſtanti valde dulcis, & ſuavis, 481.n.11.&ſeqq.
Evangelium veluti fermentum, p.460. n.59

Euchariſtia.

Inſtitutionis Motiva.

Euchariſtia inſtituta principalius pro ſola Virgine Maria, quàm pro aliis omnibus ſimul collectivè ſumptis, p.622. n.135. & ſeqq.
Euchariſtia inſtituta pro oſtenſionem liberalitatis, ac poteſtatis Dei, p.635. n.215. & ſeqq.
Euchariſtia inſtituta pro maximè ſublimanda Eccleſia Catholica, p.636. n.223. & ſeqq. p.645. n.280. & ſeqq.
Quanta Eccleſiæ nobilitas ex Euchariſtia, ibid.
Nobilitas Eccleſiæ ex unione fidelium in Euchariſtia, p.645. n.280. & ſeqq.
Oſtentatio fidei noſtræ, unum ex motivis in inſtutione Euchariſtiæ, p.641. & 642. n.255. & ſeqq.

Miniſter.

Ad Euchariſtiam miniſter valde purus, p.645. num.282

Diſpoſitio, ſeu Præparatio ad Sacramentum.

Euchariſticus panis à nobis eſt operandus virtutibus, ac operibus multis, p.601. & 602. n.11. & ſeqq.
Ut Euchariſtiam percipias, in luctamine prius, ac ſudore te exercet, p.602. n.15

Ad Euchariſtiam ſuſcipiendam magnus requiritur virtutum ornatus, p.606. n.39. & ſeqq.
Euchariſtia ſincerè ſumenda ſine terrenarum rerum admixtione, p.608. num.49. & ſeqq. & p.656. 657. n.341. & ſeqq.
Denudato affectu à terrenis Euchariſtia ſumenda, ibid.
Euchariſtia multa divini Spiritus gratia ſuſcipienda, p.608. n.55
Ad Euchariſtiam rectè diſponitur homo; non inter delicias, ſed inter mortis memorias, p.630. n.187
Ad Euchariſtiam ſuſcipiendam pœnitentia, ac mortificatio, p.609. n.59
Ad Euchariſtiam ſuſcipiendam lachrymis eſt mundanda anima, p.608.609. n.56. & ſeqq.
Dum homo ad Chriſti menſam accedit, illius celſitudinem conſideret, p.614. n.93. & 94
Diabolus non permiſit, Judam menſæ Chriſti conſiderare celſitudinem, ibid. n.94
Ad Euchariſtiam accedendum multa animi puritate, atque munditie, p.617. 618. n.111. & ſeqq.
Ad Euchariſtiam accedendum baptiſmali munditie, p.616. & ſeqq. n.111. & ſeqq.
Chriſtus ſe Euchariſtiam præparavit, p.618. num.115
Ad Euchariſtiæ Sacramentum anima confeſſione purificetur, p 618.619. n 116. & ſeqq.
Accedendum ad Euchariſtiam cum firmo propoſito non peccandi, & integrè confitendi, ibid.
Accedat homo ad Euchariſtiam tanquam illico moriturus, p 630. n.183. & ſeqq.
Ut mortui mundo ad Euchariſtiam accedamus, ibid. n.186. & 187
Qui indignè accedit ad Euchariſtiam, non manducat, p.642. 643. n.259. & 260
Qui non mutat vitam, non manducat, p.643. num.260
Omnis noſtra diſpoſitio impar ad Euchariſtiam, p.643. n.262. & 263
Ut ad Euchariſtiam accedamus mundanda eſt conſcientia à peccatis, p.110. n.37
Ad Euchariſtiam ſuſcipiendam omnia parva, & anguſta videntur, p.168. n.77. & p.284. 285. n.73. & ſeqq.
Multi, cum majeſtatem Chriſti in Euchariſtia non conſiderant, illam ſuſcipere audent, p.169. n.80
Quilibet timeat, Chriſtum ſuſcipere in Euchariſtia, ibid. n.83
Ut Chriſtus in Euchariſtia ſuſcipiatur, prius eſt conſcientia per confeſſionem mundanda, ibid. n.84
Homo, ut ad Euchariſtiam dignè accedat, prius eſt ipſomet Deo communiendus, p.252. 253. n.95. & 96
Ad Chriſtum in Euchariſtia ſuſcipiendum neceſſaria puritas magna, p.276. n.13
Ad Euchariſtiam magis, ac magis omni ſanctitate eſt anima præparanda, p.285. n.75
Homo donum quod in Euchariſtia accipitur, profundè conſideret, p.650. 651. n.308. & ſeqq.
Euchariſtia animo à negotiis ſeparato ſumenda, ut illius fructu fruamur, p.601. n.11
Euchariſtia accedenti dignè vita, indignè mors, p 654. n.330. 331
Ad Euchariſtiam cœleſti puritate dimiſſis terrenis accedendum, p.656 657 n.341. & ſeqq.
Chriſtum in Euchariſtia ſuſcipere polluta anima graviſſimum crimen, p.666. n.401. & ſeqq.

Euchariſtiæ frequentatio.

Euchariſtia frequentanda, p.615. n.96

Magnitudo, & excellentia myſterii.

Euchariſtia animi, non corporis cibus, p.428. 429. n.101. & 102
In Euchariſtiæ Sacramento quare dicatur ſanguis effuſus pro multis, & non potius pro omnibus, p.504. n.82
Ad præſentiam miraculi Euchariſtiæ cætera miracula obliviſcantur, p.561. n.17
Euchariſtia Chriſti gloria, p.607. n.48. & p.613. num.86
Chriſti panis excellentior Manna, p.610. 611. n.68. & ſeqq.
Euchariſtia opus ſummè perfectum, p.611.612. n.71. & ſeqq.
Comparatione Euchariſtiæ cætera opera parva ſunt, p.612. n.76
Euchariſtia valde peculiare Dei opus, p.603. num.23
Omnia Dei magnalia, ac opera in Euchariſtia recapitulata, p.694. n.24. & ſeqq.
Sola Dei miſericordia myſterium Euchariſtiæ explanare, ac dicere poteſt, ibid. n.30
Euchariſtia corona operum Dei, p.713. n.87. & 88
Euchariſtia ſignum, ac monumentum amoris Chriſto, p.632. 633. n.200. & ſeqq.
In Euchariſtiæ Sacramento ſumma perfectio, p.633. 634. n.208. & ſeqq.
Deus nil imperfectum paſſus eſt in Sacramento Euchariſtiæ, ibid.
Ad Euchariſtiæ præſentiam omnia magnalia obliviſcuntur, p.635. n.217
Divitiæ gloriæ poterunt explicari; non verò qui ſunt in Euchariſtiæ Sacramento, p.636. n.224. & p.505. n.87
Euchariſtiæ Sacramentum inter cætera opera Chriſto Domino valde peculiare, p.639. n.242. & ſeqq.
Etſi alia opera homini committantur, Deus tamen Euchariſtiæ Sacramentum ſibi reſervat, ibid. n.243
Euchariſtiæ Sacramentum pro benedictione Chriſto datum, ibid. n.244
Myſterium Euchariſtiæ ſublimius myſterio Paſſionis Chriſti, p.64. n.300. & ſeqq.
Panis Euchariſticus perfectiſſimus, p.653. n.327
Tanta eſt majeſtas hujus Sacramenti, ut Chriſtus de ſe in illo loquatur per tertiam perſonam, p.654. n.333. & ſeqq.
Ob ſublimitatem myſterii, modeſtiæ cauſa, de illo Chriſtus minora prædicat, ibid. n.335
Non patitur Chriſtus, ut quis, etiam per errorem, cogitet aliquem imperfectionem in ſuo Euchariſtico pane, p.654.655. n.338. & ſeqq.
Agere de Euchariſtia, non ad hominem, ſed ſolum ad Dei filium ſpectat, p.657. n.346. & ſeqq.
Deus in Euchariſtia altiſſimus manifeſtatur ſuper univerſa opera ſua, ibid. n.349
Euchariſtia data eſt, ut apertum divinitatis, ac majeſtatis Chriſti teſtimonium, pagina 625. n.152. & ſeqq.
Euchariſtia ob ſui majeſtatem ſupreme veneratur ab Angelis.

Dei attributa, tam in communi quam in particulari.
Ad Euchariſtiæ præſentiam Dei Juſtitia, & ejus iræ ſopiuntur, p.629. n.174. & ſeqq.
Dei omnipotentia reſplendet in Euchariſtia, p.611. n.75. & 76
Dei amor in Euchariſtia, p.612. n.78
Ad præſentiam Euchariſtiæ Dei miſericordia diffunditur, p.623. n.142. & 143
Deus liberalior in Sacramento Euchariſtiæ quàm in illius promiſſione, 629. n.179
Solus Chriſti amor nobis Euchariſtiam miniſtrat, p.632. n.699
Euchariſtia ſignum, ac monumentum amoris Chriſti, p.632. 633. n.200. & ſeqq.
Eximia Chriſti liberalitas in altaris ſacramento, p.635. n.215. & ſeqq.
Chriſti Majeſtas in Euchariſtia.
In Euchariſtia Chriſtus omnium bonorum theſaurus, p.194. n.10
In Euchariſtia Chriſtus pretioſa margarita, pagina 502. n.64
In Euchariſtia Chriſtus delectatur, p.517. n.13
Chriſtus in Euchariſtia, veluti novo jure, rex regnaréque dicitur, p.613. n.84. & ſeqq.
Chriſtus in Euchar. valde formoſus, p.613. n.86
Chriſtus in ſacramento altaris dat omnia ſua, p.634. 635. n.215. & ſeqq.
Chriſtus in ſacramento altaris omnem ſuam oſtendit majeſtatem, ibid. n.216. & 217
Corpus Chriſti per conſecrationem ad magnam divinitatis participationem eſt evectus, pagina 640. n.247
Corpus Chriſti in Euchariſtia aliqualem habet divinorum attributorum participationem, ibid. num.248
Ex conſecratione corpus Chriſti maximè ſublimatum, p.640. 641. n.249. 250
Chriſtus in Euchariſtia altiſſimus manifeſtavit ſuper univerſa opera ſua, p.657. n.349
Chriſtus de ſuo pane maximè zeloſus non patitur, quod cum illo aliquid comparetur, pagina 659. n.358
Intellectus, ſeu *Senſus.*
Euchariſtia illuminat intellectum, p.619. n.121
Euchariſtia dat cognitionem, ac illuminat intellectum, p.624. n.149. & ſeqq.
Euchariſtia illuminat intellectum, ut doceas, & diſcas, ibid. n.150
Dei operibus ſubjiciendus eſt intellectus, p.628. num.170
Euchariſtia intellectui nox caliginoſa, fidei verbum omnipotens, p.657. n.349
Fides.
In Euchar. Chriſtus fide invenitur, p.495. n.19
Chriſtus in Euchariſtia humanæ rationi occultatur; fidei tamen patet, p.693. n.20. & ſeqq.
Cur Chriſtus abſconditus eſt in Euchariſtia, ibid. n.22
Fides maximè relucet in ſacramento altaris, p.605. n.34. & 35
Sola fides Chriſtum recognoſcit in ſacramento, ibid. n.36
Chriſtus in Euchariſtia ſenſibus ænigma, fidei ſignaculum, p.606. n.37
Maximè declaratur in Euchariſtia fidei magnitudo, multiſque laudibus celebranda, p.641. 642. n.255. & ſeqq.
Arcana Euchariſtiæ oculis nox caliginoſa, auditui fidei Dei verbum, p.657. n.348
Fortitudo.
Euchariſtia fortitudo nobis adverſus hoſtes, p.615. n 97. & ſeqq.
Euchariſtia caſtrorum munimen, ibid. n.98
Martyres ante martyrium communione muniendi reficiebantur, p.644. n.275
Magna nobis ab Euchariſtia fortitudo; ipſéque timorem excludit, p.647. n.293
Euchariſtia protegit, ac tuetur ſuper univerſa Dei opera, p.659. n.354
Unitas.
In Euchariſtia unitas nobis commendatur, p.614. num.92
Inter Chriſtum, & comedentem mira unitas, p.629. n.178
Magna unio inter Chriſtum, & communicantem, p.644. 645. n.273. & ſeqq.
Propter unionem communicantes dicuntur panes, ibid.
In Euchariſtia pluſquam in alia quacumque re maximè unimur cum Chriſto, p.645. n.280. & ſeqq.
Effectus Euchariſtiæ in nobis.
Per Euchariſtiam habemus magnam cum Chriſto unionem, p.497. n.65. & 66
Gaudia & ſuavitates, ex ſacra Euchariſtia participatæ explicari nequeunt, maximè vero quæ ex Beatitudine hauriuntur, p.505. n.87. & p.635. n.224
In Euchariſtia Chriſtus animas noſtras inflammat, p.483. n.17
In Euchariſtia Chriſtus nos ditat, ibid.
Euchariſtia dat vitam, & veluti à corruptione præſervat, p.601. n.8. & ſeqq. & p.626. 627. n.162. & 163
Euchariſtia oculis panis; cordi dulcedo Dei, p.601. n.61. & 62
In Euchariſtia Chriſtus in ſe occultus; in effectibus manifeſtus, p.610. n.65. & 66
In Euchariſtia ſuaviſſimus Chriſtus, ibid. n.64. & ſeqq.
Euchariſtiæ dulcedinem ſolus Deus valet explicare, ibid. n 65
Qui dignè Euchariſtiam recipit, illius dulcedinem ſentit, ibid. n.66
Qui indignè recipit, non ſentit, ibid. n.67
In Euchariſtia omnes fructus, p.611. n.72
Euchariſtia nobis fermentũ ad vitam, p.615. n.55
Euchariſtia nobis omne bonum, p.601. n.100. & 103
Euchariſtia nobis cibus, & potus, p.615. 616. n.101. & ſeqq.
Euchariſtia extinguit famem, & ſitim, p.616. n.101. & 102
Euchariſtia ad Deum nos dirigit, p.619. n.120
Euchariſtiæ odor nos illuminat, ut ad Deum veniamus, ibid. n.121
Affectus ad Euchariſtiam grandiores in nobis producit effectus, quàm quilibet gratiæ cumulus, ibid. n.122
Euchariſtiæ deſiderium magnos in nobis generat effectus, ibid. n.122
Qui in Euchariſtia Chriſtum fide ac devotione tangunt, ſanantur, p.95. n.54
In Euchariſtia corpore Chriſti paſcitur Juſtus, p.107. n.12
In Euchariſtia caro Chriſti vivifica, p.194. n.65
Ad Euchariſtiæ præſentiam omnes iræ divinæ extinguuntur, & ſopiuntur, p.264. n.174. & ſeqq.

Euchari

Euchariſtia efficaciſſima ad luxuriam refrænandam, p.257. n.128. & 129
In Euchariſtia ex Chriſti præſentia hauritur dulcedo maxima, p.227. n.230
In Euchariſtia Chriſtus omni bono, omnibuſque reficit, p.339. n.78. & 79
In Euchariſtia Chriſti caro nobis pro vehiculo eſt, p.538. n.79
Euchariſticus panis adeo ſuavis Chriſto, ut ad ejus ſimilitudinem omnem dulcedinem explicet, p.439. n.37
Chriſti corpore nobilitamur; reges, ac principes conſtituimur, p.620.621. n.123. & ſeqq.
Ad præſentiam Euchariſtiæ nulla ira, aut maledictio; ſed miſericordia, & benignitas diffunditur, p.623. n.142. & 143
Euchariſtiæ præſentia arcetur omnis caſtigatio, ibid.
Euchariſtia dat vitam & ſpiritualem, & temporalem, p.626.627. n.161. & ſeqq.
Ex Euchariſtiæ halitu vita, ibid.
Anima ſine Euchariſtia velut cadaver, p.629. num.175
A Chriſti ſanguine in nobis vita, pag.629.630. n.180. & ſeqq.
Ab Euchariſtia robur in nobis, ibid. n.182
In Euchariſtia omnium ſapor, atque dulcedo, p.63. n.194 & ſeqq. & p.637. n.230. & 231
Ab Euchariſtia multi proventus, p.637. n.229. & 230
Euchariſtia ad totum mundum ſatiandum, ibid. num.230
Euchariſtia à ſervitute liberat; dat filiorum libertatem, ibid. n.132
Ab Euchariſtia multæ felicitates, & dona, pagina 647. n.289
Euchariſtia ſpes noſtra corroboratur, ibidem, n.290. &c.
Euchariſtia paradiſus terreſtri paradiſo præſtantior, p.659. n.356
Ex divitiis Euchariſtiæ ad illius ſuſceptionem inflammetur deſiderium, ibid. n.357

Quanta dignitas in nobis ex Euchariſtia.

Ex Chriſti hoſpitio in Euchariſtia terra jungitur cœlo, p.238. n.37
Chriſtus in Euchariſtia ſuos exaltat, p.614. n.91
Chriſti corpore reges ac principes conſtituimur, p.621. 622. n.123. & ſeqq.
Euchariſtiæ communione prælati ſumus Angelis, p.646. n.284. & ſeqq.
Per Euchariſtiam homo Deus per participationem, ibid.
Ad alta myſteria homo magis adaptatur Euchariſtiæ typo, quàm beatitudinis imagine, p.646 num.287

Feſtivitas, ſeu *Solemnitas.*

Euchariſtia multa feſtivitate celebranda, p.627. n.165. & ſeqq.
Angeli deſcendunt ad Euchariſtiæ feſtivitates, ibid. n.168
Cultus Euchariſtiæ exhibitus muneratur, contemptus punitur, p.650. n.306. & 307
Veneranti Euchariſtiam ſalus; contemnenti mors, p.653.654. n.327. & ſeqq.
Chriſtus reſervavit ex ſuo corpore naturali, ut fiant expenſæ in ſuo corpore ſacramentato, p.610. n.66
Profundiorem cultum exhibent Angeli Chriſto in ſacramento altaris, quam in throno gloriæ, p.636. n.225

Eccleſia.

Vide *Motiva.*

Irreverentia.

Irreverentia erga Euchariſtiam punitur rigidè, p.650. n.306. & 307
Contemptus in Euchariſtia punitur, ibid. n.306. num.26

Examinare.

Examen multum ante electiones faciendum, p.90. n.26

Exceſſus.

Excedere alios homo ne ſemper velit, pag.52. n.128. & 129

Excitare.

Excitatur maximè animus ad tolerantiam laboris proventu, p.307. n.48

Exemplum.

Si vitæ exemplum non adſit, oris loquela minimè prodeſt, p.136. n.70
Exemplum ſuperior. multum efficax, p.174. n.114
Exemplo Sanctorum appoſito non moveri; valde damnabile, p.236. n.26
Exempla Sanctorum valde efficacia ad trahendum, ibid. n.27
Exemplum bonum, in quocumque ſit, ſequendum, p.392. 393. n.33. & 34

Exercitium.

Exercet Deus ſuos in eadem virtute veluti contrariis mediis, p.167. n.71

Exhortare.

Exhortant, & excitant nos ad opus pium gentilis ſæpè, atque extraneus, p.159. n.18

Experientia.

Expertus miniſter eligendus, ac quærendus, p.9. n.51. & 52
Experientia probandi homines antequam ad dignitates evehantur, p.78. n.65. & 66
Expertus conſiliarius quærendus, p.568. n.65

Explicare.

Explicanda myſteria cœleſtia terrenis comparationibus, p.443. n.8. & 9
Qui id explicare neſcit, quod intelligit, inſciens judicatur, ibid. n.10
Explicandum, quod impii obſcurare volunt, p.74. n.38

Exterius.

Non ex factis externis, ſed ex intentione opus ponderandum, p.379. n.91. & 92
Externa facies bene compoſita multum valet, p.468. n.76
Externa facie declarat ſinapis, quod in ſe continet, p.481. n.8
Virtus non ſolùm exiſtat in intimo, ſed & in exteriori facie appareat, p.115. n.89

Extaſis.

Ut in extaſi, juſti charitate inebriantur, p.274. num.244

Extraneus.

Extranei ſæpè ad regem tibi aditum aperiunt, & conſanguinei intercludunt, p.376. n.79

Ætas.

Ætas aliquando ad peccandum motivum, p.195. n.71
Non ætas, ſed merita præcedunt, p.513. n.135

F

Facies.

FAcies Domini irata maximè timenda, p.250. num.82

Facilis

Facilis.
Qui facilia negat, quomodo difficilia miniſtrabit, p.266. n.191
Facilis, & ſuavis via ſalutis, p.486. num.39. & 40
Facilitas multa in cultu, ac religione, ibid. num.40
Quæ faciliter dantur, contemnuntur; cum labore comparata æſtimantur, p.494. num.15. & ſeqq.

Fama.
Fama nominis in uno ne terminetur, pag.57. num.56
Quando alicujus fama maximè periclitatur, tunc maximè publicanda veritas, pagina 18. num.106
Fama bona: amiſſa homo turpitudini traditur omni, p.244. n.35
Fama publica rem, aliàs notoriam, in dubium, ac quæſtionem ponit, p.260. n.147. 148. & 149
Vide *Honor*, *Infamis*.

Fames.
Fames, ac penuria in deſerto, tentatio magna, p.102. n.29
In tempore famis tuos ſolum amicos habebis, p.275. n.7. & ſeqq.
Fames multa mala invidit, pag.567. num.58. & 59
Fameſcentibus ſubditis, prælata eſt, providere, p.573. n.98
Famis tempore parvo cibo utendum, pag.575. num.110

Familiaris.
Quanto quis magis familiaris, tanto magis ad Deum accedit, p.256. n.117
Familiaritas parit contemptum, pag.524. numero 37

Favor.
Si favores omnes in unum conglomerentur, cæteri ægrè ferent, p.7. n.33. & ſeqq.
Favores, & benedictiones aliis adſcribit juſtus, ſibi autem preſſuras, & incommoda, p.276. n.15. & ſeqq.
Favore, ac beneficio abutentes, in malum, ac pœnam incidunt, p.510. n.117

Felicitas, vel *Felix*.
Felicitas hujus ſæculi augurium infelicitatis, p.186. n.12
Sæpè magis placet experta miſeria, quam non guſtata felicitas, p.15. n.90
Felicis magna laus, quod non totum ambiat, ſed una parte ſit contentus, p.294. n.136
In Dei palatio, ſi unus felix, benemeriti multi: in domo autem mundi felices multi, benemeritus unus ad plurimum, p.409. num.133. & ſeqq.
In felicitatibus, ac adverſitatibus firmus ſtat animus fortis, p.463. n.119. & ſeqq.
Felicitas poſt tempeſtatem gratior, p.591. n.23. & 24

Feſtum.
Feſtivitates cum mentis elevatione celebrandæ, p.2. n.3
Feſta celebremus operibus charitatis in proximos, p.3. n.11
Feſtus dies Chriſto dum nobis benefacit, ibid. num.12
Feſtorum ſolemnitas ex majori Chriſti cognitione major accreſcit, ibid. n.13. & 14
Feſtivus dies non eſt aliqua ex parte contriſtandus, p.94. n.51
Feſti dies in Dei obſequio tranſigendi, p.562. 563. n.28. & ſeqq.

Fictio.
Ex fictione, ſeu ſimulatione, mala multa parantur, p.92. n.30
Ficta virtus maximè deteſtanda, p.386. n.140
Vide *Hypocriſis*.

Fides.
Fides totius ſpiritualis ædificii fundamentum, p.37. n.50
Fides ſine operibus mortuus eſt, p.41. n.65
Fides aliquorum ita pene extincta, ut jam non ardens ſit, ſed veluti fumigans, pag.68. num.50
Ut fidei detur animi aſſenſus, requiritur prius benevolus auditorum animus, p.63. num.47. & 48
Fide, ac devotione Chriſtum tangentes, ſanantur, p.95. n.54
Qui in fide torpeſcit, Chriſtum contemnit, ac comprimit, ibid. n.57. & 58
Fides ſi nobis adſit, in promptu ſunt omnia, p.119. n.90
Fide propius, quàm corpore accedendum ad Chriſtum, p.157. n.11
Fidei confeſſione Deus veneratur, pag.162. num.40
Fides vera internum ſolum quærit affectum, non verò externas adorationes, quas debilis fides requirit, p.162. 163. n.41. & ſeqq.
Fides vera magnum Deo palatium præparat, p.173. n.43
Parum prodeſſet, Deum in domo habere, ſi in corde non eſſet, p.163. n.44
Fides in magna ſuper omnes gazas æſtimatione apud Deum eſt, p.176. n.127
Per fidem fons, ac janua omnium bonorum nobis aperitur, p.178. 179. n.142. & ſeqq.
Ex præclara extraneorum fide, domeſticorum arguitur infidelitas, p.181. n.164
Fides miracula promeretur, p.184. n.179
Nulla homini major nobilitas, quàm de illius fide teſtimonium, ibid. n.181
Ad fidem pia affectio in voluntate, pag.204. num.25
Fides ſalutis initium, p.272. n.228
Fidei cauſa deſerta eſſe non poteſt, p.390. n.16. & ſeqq.
Nunquam deerit, qui pro fide teſtimonium ferat, ibid.
Fidei cauſa cum magna eſt libertate, vocéque agenda, p.393. n.37. & ſeqq.
Fidei confeſſio tempore contradictionis Deo valde grata, p.395. n.47. & ſeqq.
Fides vera pari ſe modo habet in proſperis, ac in adverſis, p.463. n.120
Fides ſuper omnia æſtimanda, p.495. n.4
Fidei Chriſti divitiæ inexplicabiles, ibid. n.7
Ad fidem ſuſcipiendam dimittantur errores, p.497. n.33
Fides ſine operibus mortua, p.507. n.95
Fides proficit, ſi ſit non temporaria, ſed perſeverans, p.595. n.49

Fiducia.
Fiducia nos inverecundos ne faciat, pag.250. num.78
Qui pro te laborat, fiduciam habet, ut pro ſe, negotióque ſua loquatur, p.282. n.52

Fiducia eſt prædicus multa, quia in cauſa juſtitiam habet, p.282. n.53
Fiduciam, & ſecuritatem Deus præbet ad magna, p.595. n.45

Filius.

Filii pii à piis naſcuntur parentibus, p.34.n.22. & 23
Filium ſe quilibet ſui patris operibus probat, p.253. n.99
Filiorum virtutes magnum parentibus ornamentum, p.396. n.58
Filius,ſi à parentibus degenerat, graviter arguitur, p.418. & 419.n.31. & ſeqq.
Filium ſui Patris ſe Chriſtus oſtendit operibus, p.566. & 568. n.53. 69. & 70
Filius viduæ in omni vitio verſatur, pag. 187. n.20. & 21
Vide *Pater.*

Finis.

Finem in ſuis eundem aſſequitur Deus, veluti contrariis mediis, p.167. n.71

Fœdus.

Fœdus amicitiæ nullum in his, in quibus eſt fidei diverſitas, p.122. n.110. & 111

Fortitudo.

Erga fortes, humiles; in humiles feroces ſe habent hujus ſæculi homines, p.124. n.22. & ſeqq.
Non fortitudine,ac vi,ſed aſtucia ſunt peragenda negotia, p.110. n.40
Fortis vir uno adverſo caſu non deſiſtit, p.119. num.31
Fortitudo nos re omni ſuperiores facit, p.135. num.61
Fortitudo animi in propria patria infirmatur, dum ad extranea, ac foras exit, manifeſta apparet, p.160. n.58. & ſeqq.
Fortes, ac animoſos vult Dominus diſcipulos ſuos, p.321. n.136
Fortis animus ſtat in proſperis, adverſiſque firmus, p.463. n.118. & ſeqq.

Fuga.

Fugere ex juſta cauſa, decorum, pag 65. n.33. & 34
Fuga aliquando laudabilis, p.136. n.8. & 9
Fuga quando ſub præcepto cadat, quando non, ibid. n.10
Fuga aliquando dictatur è fortitudine, ibid. num.12
Fuga ſæpè prudentiæ actus, pag 126. & 127. n.13. & 14
Fuga aliquando à religione, & charitate imperatur, p.127. n.15. & ſeqq.

Furari, vel *Furtum.*

Quæ furto, ac rapina obtinentur dulciora, pagina 231. n.186. & 187
Quæ ſibi omnia furari, ac arripere cupit intolerabilis eſt, p.366. n.29
Multi te in alio ſpoliant, pag.396. num.56. & 57

Futura.

Futurorum prædictio, divinitatis index, p.425. num.77
Pluſquam futuræ promiſſiones æſtimantur dona data, p.586. n.179. & 180
Futura, quæ à Dei voluntate pendent, ita certa ac ſi eſſent in præſenti, p.638. 639. n.237. & ſeqq.

G

Gaudium.

Gaudium hujus ſæculi breviſſimè tranſit, p.186. n.10. & ſeqq.
Gaudio ſit animus perfuſus ad beneficia divina ſuſcipienda, p.192. n.49
Non gaudendum in alterius punitione, p.326. num.23
Gaudendum ſolum de iis, quæ ſunt juſtorum propria, p.326. n.24
Gaudii ſunt magni, quæ ex merito proveniunt, ibid. n.29
Cum gaudio exhibendum donum, p.497. n.28
Gaudium magnum exprimi non poteſt, p.506. num.86
Gaudia impiorum caſu veniunt, p.518. n.2
Mulier unde volebat dare gaudium dat triſtitiam, p.548. n.43
Gaudium eſt majus poſt tempeſtatem, p.591. n.23
Qui eſt particeps doloris,ſit & gaudii, pag.396. n.59. & 60

Gentilitas.

Gentilis Chriſtum Judæis demonſtrat, p.159. num.18
Gentilis, & extraneus ad opus pium ſæpè nos excitat, ibid. n.17
Gentium converſio ſemper cum gaudio proponitur, p.179. n.145

Genus, vel *Generatio.*

Magna parentum gloria,quod eorum nomen per varias generationes clareſcat, p.181. n.159

Gloria, ſeu *Beatitudo.*

Omnis gloria in noſtris operibus Deo tribuenda, p.299. n.6. & 7
Vide *Beatitudo.*

Gloria vana.

Gloria vana fugienda, p.26. n.169. & 170
Gloriæ vanæ ambitio homines excæcat, pag.51. num.120
Gloriæ vanæ ſtudioſus in fide jacturam facit, p.51. n.121. & 122
Gloriam vanam quærentes foris ſanari volunt, p.66. n.39

Gratia.

Gratia Dei neceſſaria, ut homo ad Chriſtum veniat, p.27. n.173
Gratia apud Chriſtum occaſum neſcit; apud homines citò deficit, p.296. n.150. & 151
Per gratiam ſuam nos Deus prævenit, p.334. num.43
Gratia ſua Chriſtus Dominus animæ noſtræ fracturas ſanat, & redintegrat, p 360. n.95
Gratia divina ex peccatoribus fulgidis facit ſtellas, ibid. n.96. & 97

Gratus, ſeu *Gratias agere*, vel *Gratulari.*

Gratificandum pro acceptis beneficiis, p.21. 22. n.136. & ſeqq.
Gratus animus nova beneficia promeretur, p.27. num.172
Gratus crimen exiſtimat, beneficium tacere, p.19. n.189
Bona noſtra Deo referenda, p.71. n.15
Gratificatio vera, non verbis fit, ſed operibus, p.70. p.77
Grati ſimus noſtræ gentis beneficiis, p.91. n.33
Gratificat Chriſtus obſequia noſtra, quamvis aliàs debita, p.41. n.99

Gratificanda inſigniter pietas Dei, p.191.n.45. & ſeqq.
Gratiarum actio ſit ſpontanea, non coacta, p.198. n.89
Quæ dantur in gratiarum actionem, optima ſint, p.247. n.62
Ut grati ſimus, vult Deus, ad majora in nos beneficia diffundenda, p.275. n.5
Gratiæ majores pro majori beneficio exhibendæ, p.328. n.7
Gratuletur princeps beneficia ſubditis data, ib. num.8
Gratulanda maximè gubernatio, quæ juſtos exaltat, & iniquos deprimit, ibid. n.9
Gratitudinem in accipiente tanquam penſionem beneficium poſtulat, pag.329. & 330.n.14. & 26
Omne bonum noſtrum in Deum referendum, p.456. n.85
Omne noſtrum bonum Deo referendum, & pro illo gratiæ agendæ, p.473.n.56. & ſeqq.
Gratiæ Deo agendæ pro quotidiano cibo, p.577 num.119
Gratitudo perennis beneficiorum fons, & ipſa comparat, ibid. n.122. & 123
Gratus animus etiam minima multum æſtimat, p.580. n.143
Deus omnibus conſulit, gratis, & ingratis, p.630 num.188

Gubernator.

Qui gubernatoris officium rectè adminiſtrat, multum promeretur, p.181. n.160
Utilius ſub uno gubernatore, quàm ſub multis vivere, p.569. n.74
Vide *Leges*, *Judex*.

Gula.

Guloſus dæmonium inhabitans habet, p.319. num.124
Guloſus omni vitio plenus, ibid. n.125
Gulæ appendix luxuria, ibid.
Gulæ omnis malitiæ prænoſticum, pag.319. num.126
Iniquitas maximè auxiliatur à gula, quæ feſtum agit Diabolo, p.545. n.13
Gula ſuper omnia mala ad peccatum inducit, ibid. n.13
Gula homines facit bruta, p.547. n.37

H

Hæreticus.

HÆretici, Chriſtum contemnunt, & comprimunt, p.95. n.57. & 58
Ab hæreticorum colloquio, ſive in via, ſive in domo fugiendum, p.98. n.5
Hæretici cum Catholicis nullum verum habent amicitiæ fœdus, p.122. n.110. & 111
Hæretici in principio aliquam boni oſtendunt ſpeciem, p.468. n.28. & 29

Homo.

Homo quidam omnia ne velit occupare loca, p.32. n.144
Homo, niſi Deus illum trahat, ad Chriſtum non poteſt ſua virtute venire, p.27. n.171
Homo ſibi ſupplicium præparat, ibid. n.174
In homine miſeria, in Chriſto fœcunditas, p.55. n.20. & ſeqq.
Homo ſæpè expeditus ad malum, impeditus ad bonum, p.64. n.23
Homo de perditione, Deus de ſalute cogitat, p.69. n.2
Ab homine Deus vult, non plus, quàm præſtare poteſt, p.87. 88. n.9. & 10
Homines ſuam in aliorum malum poteſtatem habent, p.96. n.61
Homines hujus ſæculi in humiles ſunt furioſi, & in furioſos, ac potentes, humiles, p.108. n.22. & ſeqq.
Hominis malum, rejice, bonum accipe ad imitandum, p.113. n.60
Homo malus pejor, quàm Diabolus, pag.115. num.68
Per hominem malum facit Diabolus, quod per ſe non valet, ibid. n.68
Homo ferocior, ac crudelior omni bruto animali, p.115. n.69
Hominis vita multum æſtimanda, p.128. n.22
Qualis homo Deo, talis Deus homini, p.141. n.98. p.592. n.25
Homo animi ſui virtutem declarat, non in propria patria, ſed egreſſus ab ea, p.165. n.58. & ſeqq.
Homines aliquando volunt, ut Deus eorum beneplacito ſe accommodet, p.173. n.106. p.518. n.3
Homines opinioni ſuæ valde tenaciter adhærent, p.203. 204. n.20. & ſeqq.
In homine conſideremus, non defectus, ſed naturam, p.70. n.7
Homines, quæ in aliis condemnant, ſibi eſſe licita perſuadent, p.258. n.136
Homines Dei dona juxta ſuum beneplacitum extendere, & ampliare volunt, ibid. n.137
Homo ab hominibus judicatur, non pro eo, quod eſt in præſentis, ſed pro eo, quod aliquando extitit, p.259. n.140. & ſeqq. & p.372. n.35
Homo minimum proprium ſuper aliorum illuſtria facta appendit, p.282. n.54. & ſeqq.
Homines ita æſtimantur à Chriſto, ut ei ſint omnia, p.336. n.56
Homines ſuas non in ſe, ſed in aliis miſerias vident, p.340. n.87
Homo in hac vita nunquam ſine labore, p.341. num.94
Homo vult à Deo in cœlum portari, ibid. n.95
In homine bonum imitandum, malum fugiendum, p.363. n.110
Homines aliquando loquuntur, quæ Diabolis dicere non audet, p.371. n.43
Homo ſua malitia pignoratus ab ea non deſiſtit, ibid. n.44. & 45
Homo notior à virtute, quàm à proprio nomine, p.389. n.3. & 4
Quod homo à muliere doceatur, magna confuſio, p.392. n.24
Homines ad ſuam voluntatem Deum adducere volunt, p.320. n.44
Homines in rigidum mites, in mitem rigidi, p.423. n.62
In homine bonum imitandum, p.430. n.107
Homo plus nocet homini, quàm Diabolus, p.470. n.41. & ſeqq.
Homines pro ſe poteſtate, pro aliis ratione agunt, p.367. 368. n.25. & ſeqq.
Qui hominem habet auxiliantem, vivet, niſi verò peribit, p.487. 488. n.46. & ſeqq.
Homo per ſeipſum alios judicat, pagina 662. num.369

Honor.

Honor ad poteſtatis æqualitatem exhibetur, p.36. n.35
Honorandus eſt,qui in tuo fuit obſequio, p.55. num 24
Ubi honorantur omnes, & nullus contemnitur, nemo conqueritur, p.79. n.37
Honor plus æſtimandus,quàm vita,p.133.n.53. & p.159. n.95. & 96
Infamiæ pœna gravior, quàm corporis,cum illa dedecoret, p.142.143. n.107.& ſeqq.
Honorem, & contumeliam ſibi Chriſtus cum ſuis ſervis facit communem, p.152.n.47
Honorem, & reverentiam ſolus nobilis, & non ruſticus ſcit exhibere, p.170.n.85. & ſeqq.
Perſona in reverentia exhibenda, quò nobilior, eò major, ibid.
Honoratur à ſubditis ſuis, qui ſuos ſuperiores honorat, p.174. n.113
Ut honoret,ac nobiliter ſuos Chriſtus Dominus ſeſe demittit, p.178. n.127
Honorat Deus parvos, & magnos, p.198.199. n.92. & ſeqq.
Honorandus ignobilis,ne in diffidentiam abeat, p.198. n.92
Honorare ſuos potiùs, quàm alienos princeps exoptat, p.205. n.31. 32
Honoris nova recipit augmenta,qui ſuum periculo honorem ob Chriſtum exponit, p.292. num.166
Ut honoremus honorantes nos, maximè expedit, p.406. n.127. & 128
Honoris nobis plus, quàm expectamus, Deus confert, p.441. n.49
Honor pluſquam res proprias æſtimandus,p.476 num.78
Cum illis, qui nos honorant, commorandum, p.559. n.20
Vide *Dignitas*, *Officia.*

Hoſpes.

Hoſpitalitas pauperum multum apud Deum promeretur, p.153. n.49
Hoſpitio Chriſti terra jungitur cœlo, p.238. num.37
Hoſpitibus civiliter deferendum, pag.264. numero 173
Hoſpitibus ſingulariter munerandum, ibidem, num.177
Hoſpes non contriſtandus, p.319. n.121
Vide *Peregrinus.*

Humilitas.

Ob humilitatem ſua Chriſtus occultabat magnalia, p.27. n.173
Humiles in furioſos, in humiles feroces ſunt hujus ſæculi homines, p.208. n.22. & ſeqq.
Humilitate maximè acceditur ad Deum, eique fit homo præſens, p.157.n.10
Ob humilitatem Centurio ſe putat indignum, qui ad Chriſtum accedat, p.158.n.15
Humilitas in oratione facit ipſam exaudiri, p.197. n.73
Humilitas, & charitas orationis alæ, ibidem, num.37
Humilis ſe parum reputat, cum apud alios magnus habeatur, p.198. n.76
Humilis ſuam ſolum, & non aliorum, conſiderat, & dicit imbecillitatem, ibid. num.76. & 77
Quò humilior animus, eò majora recipit ſpiritualia dona, p.171. n.97
Humiles ad Deum accedere non audent,p.399. num.74
Humilitas in dignitatibus magna cuſtodia, pagina 174. n.112
Qui humilitatem ſuam conſiderat; exurgit,qui poteſtatem, cadit, ibid.
Quæ in humilitate fundatur, creſcunt in altum, p.178. n.139
Cum humilitate Chriſtus poteſtatem conjungit, eáſque utitur, prout temporis ratio exigit, p.194. n.9
Humilitas primus ad pœnitentiam gradus, pagina 197. n.9
Humilitas, ſeu aliqua demiſſio propter Deum, magnum lucrum, p.218. n.107. & ſeqq.
Ut humilietur homo neceſſe eſt, ut exaltetur, ibid. n.109
Qui ſe humiliat, ac dejicit ad pedes propter Chriſtum, erigitur, ac ſublimatur, p.249. 250. n.75. & ſeqq.
Humilitas ſtipendium ſublimatio, ibid.
Per humilitatem abſconditus operibus Deus efficaciſſimè capitur, p.250. n.80
Humilitas vera ex corde, p.339. n.80
Humilitas in innocente difficilior,quam in pœnitente, p.266. n.193
Humilitas ad diſcendum, ad Deúmque tenendum valde fortis, p.279. n.34. & 35
Qui in humili loco eſt, de aſcenſu ne deſperet, p.305. n.31. & ſeqq.
Humilitatis occaſiones ſuis dat Deus, pag.316. n.107. & ſeqq.
Ut humiliemur inter magnalia,vult Deus, ibid.
Humiles ſublimare, & magnos delinquentes punire, magna excellentia, pag.329. n.11. & 12
Humiles à Chriſto æſtimantur,ut omnia, p.336. n.57. & 58
Humiles ad quoddam divinitatis faſtigium evehantur, ibid. n.59. & 60
Humilitas & manſuetudo ſociantur, pag.339. num.82
Quæ cum humilitate ſuſcipiuntur, facilia reputantur, p.342. n.99
Humilitas perfectionis plenitudo, p.342.n.101
Humilitas ad magna opera valde potens, ibid. num.104
Humilitas ſpecialis Chriſti virtus, p.343.n.105
De humilitate tanquam virtutum ſumma Chriſtus gloriatur, ibid. n.106. & 107
Humiliatis elogia, ibid. n.180
Humilitas modus amplificandi gratiam, p.487. num.42

Hypocrita.

Hypocriſis,ſeu ficta virtus maximè deteſtanda, p.586. n.140
Hypocriſis ad graviſſima peccata aditum parat, p.388. n 150 & ſeqq.
In hypocriſi malitia multa, & ex ipſa multa mala diffunduntur, ibid. n.151. & 152
Hypocrita, & infidelis eadem plectitur pœna, p.422. n.48. & 49
Vide *Fictio.*

I.

Jacobus Apoſtolus.

JAcobus etiam poſt mortem hoſtes terret, num.103

Jactantia.

Jactantia.

Jactationis oſtentatio vitanda, & neceſſariis utendum, p.204. n.24
Vide *Vana gloria.*

Idololatria.

Idololatriæ crimen paviſſimum, pag. 479. num.99

Jejunium.

Ob jejunium Joannes eſt Angelus dictus, p.223. num.138

JESVS.

Jeſus nomen ſalutiferum præbet omne bonum, & dat tutamen, p.24. n.151. & ſeqq. & p.29. n.190
Ad Jeſum cognoſcendum multa requiruntur, p.24. n.155
Jeſus nomen non niſi in puro ore habetur, ibid. num.158
Jeſus nomen percipit, ac pronunciat ſola mens pura, p.30. n.192. & 193
Jeſus nomen humiles pronunciare non audent, p.393. n.36

Ignorantia.

Ignorantis cenſura inflato ſcientiæ, valde dura, p.60. n.55. & 56
Non ignorantes, ſed ſimplices vult Chriſtus ſuos, p.112. 113. n.56. & 57
Ignorantiam, ac inſcientiam aliquam aliquando diſſimulare, prudentia eſt, p.209. n.54. & 55
Peccata ex ignorantia excuſationem habent, p.217. n.100
Quæ ignoratur ab ægrotante infirmas graviſſima, p.263. n.170
Ignoranti reſpondendum, p.419. n.36
Vide *Scientia.*

Ignobilis.

Ignobilis honorandus, ne in diffidentiam abeat, p.198. n.92

Illudere.

Irriſiones patienter ſuſtinere, magna pœnitentia, p.245. n.49
Illudere hominem, injuria gravis, pag.419. num.37

Imitatio.

Imitandum hominis bonum, rejiciendum malum, p.113. n.59. & p.363. n.310
Imitari Chriſtum in paſſionibus gloria, ac perfectio noſtra, p.132. n.51. & 52
Qui alicujus mores imitantur, illius perſonam gerit, p.232. n.192
Imitandum in homine id, quod eſt bonum, p.430. n.107

Impero.

Imperare rectè ſcit ille, qui prius obedire novit, p.174. n.115. & ſeqq.
Ad imperandum juſtus difficilis, ad obediendum facilis, p.118. n.175

Imperfectus.

Imperfectioribus, ac debilioribus ſubveniendum, p.93. n.44
Imperfectiones ſuas quilibet homo habet, pagina 106. n.9

Impius.

Impii ex conjunctione ad ſancta in bonum etiam veniunt, p.12. 13. n.74. & ſeqq.
Impietas ſemper in majus malum præcipitatur, p.32. n.9
Impius magna devorat, & in parvis ſæpè ſcrupuloſum ſe exhibet, p.56. n.31. & 32
Impii taciturni in bonitate, in vanitate loquaces, p.71. n.12. & 13
Ad impios, & protervos ne murmurare valeant obmuteſcendos, humana non ſufficit, ſed divina exigitur ſapientia, p.128. n.87
Impius omnia vertit in malum, p.257. n.140
Impii ex ſe metiuntur alios, p.258. n.133
Impii deprimendi, boni exaltandi, p.328. 329. n.11. & 12
Impii potius volunt ſe iniquos reputari, quàm alterius virtutem profiteri, p.375. n.68
Impii ex bonis mala colligunt, p.416. n.17
Impii conveniunt contra juſtos, p.446. n.25
Impii ita uniuntur, ac ſi unus ſit homo, p.452. num.65
Impii inſurgunt ad extinguendum bonum affectum, ibid. n.66
Impius de ſua nequitia erubeſcit, p.467. n.21
Impii Deum ſolum recognoſcunt, cum eis benefacit, p.540. n.131
Inter impios meliorem locum iniquitas habet, p.542. n.4

Improvidus, vel *Incautus.*

Improvidus, & incautus in multa pericula incidit, p.343. n.48

Incarnatio.

Per Incarnationem terra jungitur cœlo, p.238. num.37

Inceptus.

Incepta res perficienda, p.438. n.31
Ab incepto non deſiſtit magnorum ingenium, p.453. n.71. & 72
Vide *Conſtantia*, *Perſeverantia.*

Incipiens.

Incipientes in virtutis via oppugnatores habent, p.22. n.139
Incipientes in virtute benignè fovendi ſunt, p.66. n.194
Plus committendum militi veterano, quam incipienti, p.396. n.40
Contra incipientem virtutem inſurgunt multi, p.469. n.37

Inconſtantia.

Inconſtantes qualibet re mutantur, pag.450. num.50
Inconſtantia comitatur regales delicias, p.221. num.125
Inconſtantiæ nota fugienda, p.318. n.119
Iniquus valde inconſtans, p.553. n.75
Vide *Mutabilitas.*

Incredulus.

Per incredulitatem clauditur divinæ beneficentiæ oſtium, p.179. n.144

Indignus.

Indigni dignitates ſibi arripiunt, p.304. n.27. & ſeqq.
Indigni cum benemeritis æquiparari volunt, p.522. n.23

Infamis.

Infamiæ pœna gravior, quàm corporis, p.142. num.107
In infamiam incidit, qui à Deo diſcedit, p.351. num.42

Infelix.

Infelix, qui omnibus expoliatus nullum habet, qui pro ipſo loquatur, p.467. n.21

Inferior.

Inferior ſuppleat ſuperioris defectus, p.39*. num.25
Vide *Subditus.*

Infernus.

Inferni acerbitas multa varia habet tormenta, p.179. n.147
Infernus cur dicatur tenebræ exteriores, p.182. n.169. & ſeqq.
In inferno non ſunt lachrymæ, & tamen ſtridor dentium, p.182. 183. n.173. & 174
De inferni terrore Prædicator dicat, p.513. n.139

Infidelis.

Infidelitas domeſticorum ex præclara extraneorum fide arguitur, p.181. n.164
Infidelis adulter, p.418. n.29
Infidelibus nox, juſtis dies, p.530. n.78

Infirmitas, vel *Infirmus.*

Infirmitates ſunt Dei flagella, p.65. n.30
Infirmitates ad Chriſtum ducunt, p.92. n.38
Infirmantur ſervi mundi, p.163. n.47
In infirmitatibus ſervi non ſunt deſerendi, pagina 164. n.49
Infirmitas, illa graviſſima, quæ ignoratur, p.263. num.49

Ingenium.

Ingenii acumen Chriſtus non damnat, ſed inſipientiam, p.332. n.35

Ingratus.

Ingratitudinem aliorum, ac noſtra beneficia perdita patienter ſuſtineamus, p.85. n.122
Ingrati ſæpè beneficio aſtricti, p.270. n.220
Ob ingratitudinem verus præſul ſub diris benefacere non omittit, p.320. n.131
Qui beneficiis eſt ingratus, & deterior fit, indignus eſt ut videatur, & agnoſcatur, p.371. 372. n.48. & ſeqq.
Ingratitudo ſumma, victis referre victoriam, p.376. n.73
Ingratitudo ſumma, inter beneficia largitorem non agnoſcere, p.522. n.24
Eſto multa beneficia de ingratis, ſi quid parum deneges, nil ſibi datum reputant, ibid. n.25. & ſeqq.
Ingratitudo beneficiorum fontem exſiccat, pagina 526. n.51. & ſeqq.
Cave ne remedium, ſit ingratitudinis materia, p.582. n.157
Ingratus adeo eſt homo, ut indigeat excitatore, p.584. n.10

Inimicus.

Cum inimicis cautè agendum, qui opera etſi negare non poſſunt, ſaltem confundere volunt, p.21. n.131
Et inimicorum contradictione opera virtutis illuſtriora, ac celebriora fiunt, p.23. n.145
Inimicus ſolum videt defectus, & non virtutes, p.25. n.163
Inimicorum calumnia amputanda, p.64. n.21
Inimici occulti crudeliores, ac ſæviores, p.115. n.71. & ſeqq.
Quæ inimicus judicat injurioſa, amico apparent magna, p.213. n.82. & 83
Cum inimicis ab evidentibus formandum eſt argumentum, p.220. n.121
Inimicus in tuis magnalibus evulgandis nomen tuum occultare nititur, p.363. n.109
Inimicus mutus interficit, loquax nil nocumenti præſtat, p.269. n.34. & 35
Inimicus occultus, diabolus; manifeſtus, amicus, ibid. n.35
Inimicus crudelis propriam miſeriam à te nec videri, nec intelligi ſinit, p.368. n.26. & ſeqq.
Inimicus occultus gravior, p.379. n.69
Quod inimicus laudes tuas audiat, valde periculoſum, ac durum, p.394. n.43. & 44
Inimico durum ipſum contemni, ibid. n.45
Inimici laudes tuas non capiunt, p.399. n.75
Inimicus nunquam tua videt, nec cognoſcit magnalia, p.417. n.19
Inimicus affligitur, ſi injuriis illatis ipſe non cognoſcitur auctor, p.473. n.59
Coram inimicis multa aſſeveratione loquendum, p.638. n.233. & 234

Injuria.

Injurias ſi allatas ad tempus vindictæ Prælatus non reſervet, p.106. n.10
De injuriis illatis non eſt recordandum, p.111. num.47
Injurias diſſimulare, prudentia magna, p.114. n.65
Quanto magis injuriis afficitur innocentia, tanto magis ſublimanda, p.218. n.103
Inimicus magnalia tua nulla reputat, p.374. n.62
Injuriam tibi homines non alii ſæpe faciunt, p.396. n.57
Injuriæ potiùs, quàm adulationes ſuſtinendæ, p.419. n.38. & ſeqq.
Injuria ex beneficiis acceptis aggravatur, p.421. num.48
De injuriis obliviſcitur Chriſtus, de obſequiis, recordatur, p.426. n.80. & ſeqq.
Injuria facta dormienti non eſt gravis, p.467. num.24
In injuriis noſtris ulciſcendis cunctanter agendum, p.476. n.79

Innocentia, vel *Innocens.*

Innocenter, & ſine crimine pati, conſolatio magna, p.117. n.81
Innocentia in adverſis valde magnanima, p.204. num.23
Innocentia quò majoribus appetita injuriis, eò amplius laudanda, p.218. n.103
In innocente difficilior, quàm in pœnitente humilitas, p.232. n.193
Aliquando Deus afficitur magis ad peccatores converſos, quàm innocentes, ibid. n.194
Innocentibus congaudet Deus, ac pœnitentibus, p.267. 268. n.200. & 201
Ad innocentiam tuendam quilibet ſufficit, pagina 391. n.23
Innocentiæ vexatæ ſubvenire convenit omnibus, p.395. n.52

Inſcientia.

Inſciens judicatur ille, qui id non explicat, quod intelligit, p.433. n.10

Inſipientia.

Quod inſipientis habitum ſapiens induat, valde difficile, p.173. 174. n.108. & ſeqq. & p.206. num.39
Inſipientiam Chriſtus damnat, non acumen ingenii, p.332. n.30

Inſpiratio.

Inſpirationes cœleſtes quomodo in nobis proficiant, p.487. n.44

Inſtrumentum.

Inſtrumentum peccati vertit generoſa virtus in pietatis materiam, p.254. n.105
Inſtrumenta peccati ad Domini pedes projicienda, p.256. n.122
Per inſtrumenta debilia Deus operatur magna, p.390. n.14

Intelligere, ſeu *Intellectus.*

Intellectum ad Deum inter negotia erigamus, p.281. n.49

Quæ

Quæ non intelligunt homines, ſibi perſuadent, non evenire, p.258.n.133
Intellectus, & voluntas Deo ſine, abſque contradictione, ſubjecta, p.349.n.23
Intellectus lumen auferri, ſupplicium magnum, p.417.n.21. & ſeqq.
Intellectus ſubjiciendus eſt Dei operibus, p.628. num.70

Intentio.

Ex intentione dantis opus potius acceptabile, quàm ex dati quantitate, p.154.n.57
Ex intentione opus æſtimandum, p.579. n.90. & ſeqq.
Ob intentionem in iiſdem factis diverſimodè judicandum, ibid. n.91. & 92

Interceſſio.

Interceſſionem nullam habet, qui omnibus eſt expoliatus, p.367. n.21

Interior.

Interius quiſque prius ardeat, & poſtea exterius fulgeat, p.48. n.109
Si de internis peccatis Juſtus erubeſcat, de externis non curat, p.245. n.46

Interrogare.

Interrogationem intempeſtivam mirè ſuſtinere, magnæ patientiæ ſignum, p.15.n.89
Quod interroget ſapiens, ſeque ad habitum addiſcentis demittat, valde durum, p.173.n.174 n.109. & 110
Interrogat, non ignorans, ſed ſolum ſapiens, p.207. n.40. & ſeqq.
Interrogandum opportunè, p.443. n 8
Interrogare non erubeſcas, p.456. n.81
Qui interrogare novit, ſapientiam invenit, ac comparat, p.457. n.88. & 89
Qui interrogat aptus, ut fiat magiſter, p.586.n.63

Invidia, vel *Invidus.*

De invidia inimicorum comparatur demonſtratione trophæus, p.21. n.131
Invidia, ſi opus carpere nequeat, modum detrahit illius, p.22.n.139
Invidioſus plus affirmat, quàm cognoſcit, p.25. n.159
Invidiæ inimicorum cedendum, p.26. n.168
Invidioſi plus de alterius bono, quàm de religionis irreverentia dolent, p.56.n.39
Invidia laborans, indignus regno; ſine illa, valde aptus, p.181.182.n.165. & 166
Invidia hominem ita reddit obduratum, ut fiat indignus venia, p.182. n.166
Invidia mentem obtenebrat, p.232. n.190
Invidia mentem in manifeſtis excæcat, p.376 num.72
Ab invidia ſunt libera, quæ meritis comparantur, p.506. n.89
Invidia nos beneficiorum Dei reddit indignos, n.525. n.47

Joannes Baptiſta.

Joannis in teſtificando auctoritas magna, p.44. num.85
Joannes quomodo dicatur lucerna, p.45. n.89
Joannes totus perfectus, p.46. n.90
Joannes valde conſtans, & firmus in teſtificando de Chriſto, ibid. n.91
In Joanne quidquid perfectionis eſt, non uno, ſed multiplici modo invenitur, ibid.n.92
Joannes venit, ut perfectus animarum medicus, ibid. n.93
Joannes, etiam abſconditus lucet, ac illuminat, ibid. n.94. & 95
Joannis privilegia valde magna, & peculiaria, p.47. n.97. & 100
Joannes honoratur in eo, in quo obſequium præſtitit, ibid. n.98
Joannes velut fulgur, ac ignis, ibid.n.101
Joannis laudes mens, ut intelligat, illuſtranda, p.48. n.105
Joannes ab omni carnis affectu alienus, p.201. num.4
Joannes plus attendebat ſuorum ſaluti, quàm honori proprio, p.203. n.18
Joannis diſcipuli, atque devoti multa apud populum æſtimatione habiti, p.205. n.34. & p.546. 547. n.34. & 35
Ob Joannem Chriſto valde dulcia facta ſunt vincula, p.205. n.34
Joannes non niſi magnus, & excelſus manifeſtatur, p.206. n.35
Joannes, quod ei defert conſanguinitatis affectus, Chriſto offert, p.208. n.61
Inter Joannem, & Chriſtum conjunctio intima, p.209. n.58. & p.224. 225. n.147. & ſeqq.
Ut de Joanne defectus aliquis in mentem cujuſquam veniat Chriſtus non patitur, p.217. n.102
Quare Joannis elogia tam latè Evangeliſtæ ſcribant, p.218. n.105
Joannes Verbo Incarnato maximè conjunctus, ac aſſociatus, p.222. n.130
Joannes magnam de Trinitate habuit cognitionem, ibid. n.131
Joannis quanta in Baptiſmo fuerint privilegia, p.222.n.130. & 131
In Joannem affectus Domini ſingularis, ibid. n.132
Joannis magna laus, quod cum natura ſit homo dicatur Angelus, p.223. n.134
Joannes veluti Angelus non ex naturali partu, ſed eſt ex Dei dono datus, ibid. n.136
Joannes, ut Angelus, infantiæ impedimenta neſcivit, ibid. n.137
Joannes ob jejunium, vel virginitatem Angelus dictus, ibid. n.138.& 139
Joannes inſtar Angeli cum Chriſto eſt converſatus; & gratiam acceptam minimè perdidit, ibid.n.140. & 141
Sine Joanne famulatus Angelicus Deo Incarnato integer ac perfectus non eſſet, p.224. n.14
Joannes operibus annunciat, quod Gabriel verbis, ibid. n.143
Joannes, quæ Angelus intulit, mirabiliter ſolvit, immo in hoc quid præſtantius exhibet, ibid. n.144
Joanne qui major, non tantum homo, ſed Deus, p.225. n.151
Joannes quo ſenſu dicatur major inter natos mulierum, p.226. n.158. & 159
Joannis encomia valde plauſibilia cunctis, p.227 n.161. & 162
Joannes omnibus adeo gratus, ut ejus dictis cuncti acquieſcere vellent, ibid.
Joannes laudatur ex officio ſuo rectè adimpleto, p.229. n.172
Joannes hominum ſalutem auſpicatus, ibid.n.172
Joanne prædicante magna felicitate mutantur tempora, p.230. n.180
Sub Joanne jam à peccatoribus cœlum tenetur, ibid.
Joannis loquendi modum Chriſtus in multis tenuit, p.308. n.53

Joannes, & Chriſtus valde ſimiles, p.548.n.47. & ſeqq.
Joannis præſentiam timet laſciva fœmina, p.549 num.51
Joannis ſanguinis vox magis clamat, quàm ſanguinis Abel, ibid. n.52
Joannes mortuus munere ſuo fungitur, p.549. 550.n.53. & 58
Joannis nomen vox clmans, p.550. n.55
Joannes etiam inimicis ſuis pretioſus, ibid.n.57
Joannes cujuſdam ſacramenti umbram gerebat, ibid. n 59. & ſeqq.
Joannes ſanguine ſuo extinxit Diabolum, ibid. num.59
Cum Joanne quomodo Filius Dei incarnatus officia partiatur, ibid. n.60
In Joanne homines plus autumabant, quam videbant, ibid. n.61
Joannis caput toto regno pretioſus, p.552.n.69
Joannes ſuam mortem cognovit, p.553. n.71
Joannes moritur, ne Chriſti manifeſtatio tantillum retardetur, p.554. n.82. & 83
Pro re grandi Chriſtus de ſe teſtatur quod ſit Joanne major, ibid. n.83
Joannes minoratur pro ſui magnitudine, p.555. num.85
Joannes tantus erat, ut unus eum non caperet locus, ibid. n.87
Joannis gladio Paulus condecoratur, ibid.n.88
In Joanne ante divinus ſpiritus, quàm humanus, ibid. n.89
Ex Joannis contemptu in Dei contemptum devenitur, p.559. n.5

Joannes Evangeliſta.

Joannes verbo, & ſcriptis inſonuit toto in orbe, p.83. n.98
Joannes poſt mortem hoſtes terret, ibid. n.102
Joannes Evangeliſta ob peculiaria inſignaria familiaritatis cum Chriſto dicitur major in Eccleſia, quàm Baptiſta, p.218. n.168

D. Joſeph.

D. Joſeph in qua arte exercitaretur, p.516.n.13. & 14
D. Joſeph quo tempore mortuus, p.517. n.17
De Joſeph gloriabatur Chriſtus, quod filius ejus putaretur, p.519. n.5

Ira.

Iræ inimicorum cedendum, quæ maximè deferveſcit ex præſentia, p.26. n.167. & p.560. n.13. & ſeqq.
Iraſcitur Deus in peccatum, & in hominem miſerationem habet, p.63. n.19
Iram cohibere cum poteſtate perdendi; præclara patientia, p.67. n.42. & 43
Iræ dandus eſt locus, p.117. n.13
Irata Domini facies timenda, p.250. n.82

Judas.

Judas Iſcariotes, quid ſignificet, p.84. n.113
Judas an quando electus eſt in Apoſtolum bonus eſſet, vel malus? p.85. n.115. & ſeqq.
Judas, quem Chriſtus futurum improbum præſciebat quare in Apoſtolum fuerit electus, ibid. n.119. & ſeqq.

Judæi.

Judæi à Deo derelicti, p.9. n 45. & 46
Judæorum confuſio, quod exteri Chriſtum quærebant, quem ipſi contemnebant, p 91. num 34
Judæos Deus multis proſequebatur favoribus, p.99. n.9
Judæorum Synagoga ſemper diruta, p.160 n.24
Judæi hoc tempore Diaboli habitatio, p.385. num 135
Judæis dat Dominus ad eorum condemnationem ſignum, p.421. n.54
Judæi ex Gentium fide condemnantur, p.430. num.106
Judæi etiam à Dæmonio arguuntur, p.432.n.123
Judæi ignorantur à Deo, p.438. n.33
Judæorum durities veluti petræ ad ſacram doctrinam recipiendam, p.449. n.49
Judæi à Deo ſeparati, ſemen nequam, p.468.n.27
Judæi meritiſſimè regno expelluntur, pag.540. num.129
Judæi Chriſtum, & legem amiſerunt, pag.555. num.86
A Judæis valde longinque Chriſtus receſſit, p.559. n.11
Judæorum ingenium murmurare, p.621. n.129

Judex.

Judicandi ſuum judicem videant, p.37. n.40
Ut Judex optimus, qui judicium eſt expertus, p.37. n.42
Judex diſcutiendo crimina, damnare videtur, ibid. n.43
Judicem nobis dari noſtrum cognatum, & fratrem; eximius favor, p.371. n.45. & ſeqq.
Judex in judicando, ſuum amoris, vel odii ne ſequatur affectum, p.43. n.73. & ſeqq.
Judex non ſecundum ſuam poteſtatem, ſed ſecundum leges judicet, ibid.
A Judice ſit alienus amoris, vel odii affectus, p.143. n.111. & ſeqq.
Magna prudentia, quod caveat criminoſus, ne ipſe primus ante Judicem aſſiſtat, p.246. n.51
Ante Judicem reus qui ſponte ſua convenit, cum miſericordia ſuſcipiendus, p.273. n.237
Judex ne accipiat munera, nec fercula, p.290. n.108. & ſeqq.
Judex ſi accipiat munera, ipſe, & juſtitia polluitur, p.290. n.110
Judicem talem habere, quæ te ab intus agnoſcat; grandis pœna, p.380.381. n.100.& 101

Judicare.

Judicat Deus ex præſentia, & non ex futuro, p.84. n.113
Judicatur quilibet ex amico ſuo, p.132. n.46
Ex ſe judicant iniqui, ac metiuntur alios, p.257. num.133
Judicatur homo ab hominibus, non pro eo, quod in præſentiarum eſt, ſed pro eo, quod antea fuit, p.259. n.140. & ſeqq. & pag.372. num.53
Judicandum diverſimodè ex eiſdem factis, pagina 379. n.91. & 92
Judicanda non ſunt à nobis occulta peccata, p.475. n.74
Homo ex ſe ipſo alios judicat, p.662. n.369

Judicium.

Judicium finale maximè formidandum, pag.38. num.48
Judicii memoria ad reprimendos impios valde efficax, p.41. n.65
Sub Judicii extremi memoria viventes ſalvantur, p.180. n.150
In Judicium pro ſubditis vocandis prælatus, p.472. n.55

Juramentum.

Juramentum de re illicita non obligat, p.552. num.69

Jus.

Jus ſuum illæſum, & integrum unicuique ſervandum, p.194. n.59. & ſeqq.

Juſtitia.

Quæ ex Juſtitia, prius fiant, quam quæ ex miſericordia, p.99. n.9

Juſtum, & rectum facere, juſtum, & decorum eſt, p.202. n.12

Pro Juſtitia pati, valde nobile, ibid. n.11. & 12

Juſti diverſum ab iniquis loquendi modum habent, p.110. n.62. & ſeqq.

Juſtitia in prælato ad pauperes, & divites æqualis; veluti miraculum, p.215. n.87

Juſta petitio dat ad dicendum fiduciam, p.282. num.53

Ob Juſtitiæ & Miſericordiæ oſtenſionem Deus gloriandus, p.328. n.6

Juſtitia in Deo illuſtriſſima perfectio, ibid.

Ad Juſtitiam tuendā cuilibet ſufficit, p.383. n.25

Juſtitiæ vox elata, ibid. n.39

Ibi Juſtitiæ major rigor, ubi major miſericordia, p.478. n.86

Juſtitiæ rigorem experiuntur, qui Dei miſericordia abutuntur, p.479. n.96. & ſeqq.

Juſtus.

Juſti premuntur, cognitione delictorum, quibus antea recreabantur, p.11. n.133

Juſti ſolum virtutes vident, ac divulgant, p.35. num.65

Juſti cum Dei voluntate conformantur, pag.79. num.73

Inter juſtos ſæpè aliqui mali inveniuntur, p.85. num.124

Juſtus nunquam de ſe ſit ſecurus, p.86. n.125

Juſti ob malos damnum reportare non debent, p.92. n.37

Juſtus vult, ut Deus ſibi ſit Dominus; aliis autem rex beneficiis, p.96. n.63

Juſtus quilibet ſuas imperfectiones habet, pagina 106. n.9

Juſti magis conſulunt aliorum utilitati, quàm proprio commodo, p.127. n.15. & ſeqq.

Quod à Juſtis ſit locus deſertus; magna perſecutio, p.128. n.23

Juſtus, ſi dolet de peccato unius; de alterius converſione lætatur, p.130. n.33. & ſeqq.

Juſtis ſuis multas Deus tutelas, ac defenſiones parat, p.131. n.41. & 42

Juſti unionem magnam habent, p.137. n.79

Juſti ad volandum valde veloces, p.139. n.85

Juſtus ad legem Dei adimplendam, valde facilis: imperfectus, valde difficilis, pag.175. n.119. & 120

Juſti ad virtutem attendunt: imperfecti ad proprium commodum, p.185. n.2

Juſti ex malo ſumunt occaſionem ad bonum, p.200. n.2

Juſti aliquando diſſimulant temporalia, ut exhibeant, ſpiritualia ſecurius, p.241. n.15

Juſti ex peccandi occaſione eliciunt motiva virtutum, p.245. n.45

Juſtus cum de peccatis propriis erubeſcat, de extraneis non curat, ibid. n.46

Juſtus Jeſum ſolum quærit, ſolóque ipſo contentus eſt, p.255. n.111. & ſeqq.

Juſtus cum Deo pacem habet, p.272. n.229

Juſti charitate tanquam inebriati ſolum Deo invigilant, p.274. n.245

Juſtus omnes preſſuras, ſibi; favores aliis adſcribit, p.276. n.15. & ſeqq.

Juſto, ac perfecto viro omnia ſuav', pag.345. n.115

Juſtorum paucitas inſuperabilis, p.383. n.120

Juſtorum animæ diabolo arida loca, pag 386. num.136

Juſtos Deus maximè diligit, p.441. n.49

Juſti ob peccatores non ſunt contemnendi, nec in diſcrimen dandi, p.476. n 75

Juſti per malos exercentur ad coronam, ibid. num.78

Juſti aliquando ex æmulatione peccantium in virtute augentur, ibid. n.77

Per unum Juſtum ſtant populi, p.490. n.61

Juſtos vult Deus multos, quibus bona ſua communicet, p.501. n.54. & ſeqq.

Juſtus unus æſtimatur à Deo, ac ſi eſſent multi, p.504. n.75

Juſti dicuntur videre illud bonum, quod aliquando habuimus, p.505. n.83

Juſti permixti malis, p.507. n.94

Juſti dies, infidelibus nox, p.530. n.78

Juſti dæmonium excidium, p.543. n.17

Juſtus unus totum regnum defendit, ac cuſtodit, p.552. n.68. & 69

Juſti multis calamitatibus in hoc ſæculo vexantur, p.554. n.80

Juſtus, ut non decipiatur, ne decipiat, pag.113. num.57

Juvenis.

Juvenes faciliter convertuntur; ſenes autem iniqui valde difficile, p.148. n.27. & ſeqq.

L

Labor.

Laboribus paulatim aſſueſcat homo, p.55. num.25

Labores ad Chriſtum ducunt, p.92. n.38

Labores multos ſecum habent honores, ac dignitates, p.106. n.6. 7. & 8

In laboribus levamen dat præſentia Chriſti, p.127. n.78

Labor omnis, ac preſſura finem habet, pag.122. num.208

Labori non eſt ſemper ſtandum, ſed aliquando dandum inſpirandi tempus, p.128. n.10

In laboribus ſuis dat Deus juſtis, tutelas ac ſublevationes, p.131. n.41. & ſeqq.

Non debent membra ſperare ſuo capite feliciora eſſe, ut ſine laboribus aſſequantur ſalutem, p.131. n 48

Labor totus non eſt imponendus uni, ſed per multos dividendus, p.176. n.126

In laboribus, ac carcere eſſe, cum injuſtitia regnat; valde illuſtre, p.201. n.5

Laboris, qui ſuſtinet pondus, præmio condecoretur, p.275. n.22

Laborans pro te, multam habet fiduciam, ut pro ſe, ſuóque loquatur negotio, p.182. n.55

Qui laboris tui intuitu in auxilium tuum ſe non movet, verbis tuis minimè commovebitur, p.183. n.62

A laboribus quies, quædam eſt ad novos præparatio, p.299. 300. n.12. & 13

Labor pro Chriſto ſuſceptus ſuavitates, & dulcedinem habet, p.308. 309. n.56. & ſeqq.

Laborem ſpes facit beatos, p.309. n.57

Labores ſunt, veluti quoddam ſacramentum qui habent occultatam dulcedinem, ibid. n.85

In laboribus,& non deliciis deguſtatur ſuavitas æternæ patriæ, ibid. n.59
Sine labore nunquam homo in hac vita,p.332. num.94
Laboribus pro Chriſto adeſt Spiritus ſanctus, p.345. n.118
Labores catenatim ſuccedunt, p.354.n.51.52. & p.444. n.12
Labor in mundo,in Chriſto requies,p.470.n.43
Labore comparata æſtimantur,faciliter acquiſita contemnuntur, p.494.495. n.15. & ſeqq.
Quod laboris multum ſtetit, in magna æſtimatione habetur, p.504. n.81
Labores amplectendi,honores fugiendi, p.587. num.187
Labores per multos dividendus, p.589. n 3
Laboribus homo ad magna aſſuefiat, ibid. n.8. & 9
Labore diuturno ne frangatur animus, p.591. n.22. & 24
Poſt laborem felicitas gratior, ibid.n.23. & 24
Servire mundo labor, Chriſto autem ſervire dulcedo, 584. n.164

Lachrimæ.

Lachrimæ ad cognoſcendam divinitatem viſum acuunt, p.260. n.145
Lachrimarum optimus, & permanens fructus, p.266. n.147
Lachrimæ viduæ ad movendum cor regis efficaces, p.191. n.40. & ſeqq.
Lachrimis fundere pro defunctis; pium, p.192. num.48
Lachrimandum pro peccatis ſolum, ibid. n.49
Lachrimis purgantur oculi, p.240. n.14
Lachrima valde audax, ut ad Chriſtum accedatur ac veniam aſſequatur,p.246.n.52.& ſeqq.
Lachrimæ potentiores ad impetrandum, quam quælibet familiaritas intima, p.246. n.53
Lachrimæ multam cum Deo fiduciam habent, ibid. n.54
Lachrimæ adeò æſtimantur à Deo,ut coram ipſo nil aliud in earum comparatione pretioſum dicatur, p.248. n.64. & ſeqq.
A lachrimis pretioſum dicitur ſacrificium,ibid. num.69
Lachrima pietatis adeps, ibid.
Lachrima una totum negotium reconciliationis abſolvit, p.249. n.66
Lachrimæ ad movendum Deum multum efficaces, ibid.
Lachrimis apud Deum melius, quàm verbis negociatur, p.251. 252. n.88. & ſeqq.
Lachrimæ apud Deum valentiores, quàm orationes, ibid.
Lachrimis noſtris Chriſtus, ex natura ſua mundiſſimus, quodammodo purgari, ac mundari dicitur, ibid. n.93
Lachrimæ pœnitentiam ſuper innocentiam extolluntur, p.253. n.97
Lachrimis Magdalena in Dei amorem magis accendebatur, ibid. n.98

Lætitia.

Vide *Gaudium.*

Laicus.

Vide *Sæcularis.*

Latro.

Latrones rem ſemicompletam relinquunt,p.354 num.52
Latrones,pœna affecti, pauci; ſine ſupplicio innumeri, p.535. n.62. & 63

Laus.

Laus in ore proprio maximè periclitatur, p.44. n.83. & ſeqq.
Laus in ore proprio apud aliquos inſipientiæ habet notam, ibid.
Laudans majores ſuos,ſe ipſum laudat,p 67.n.40
Laus ne ſit ab ore proprio, p.121.n.105
Laus publica, valde ſpecioſa, p.141. n.100
Laudes tuas; non invidioſi amici, ſed ſimplices animi percipiunt,& intelligunt,p.176.n.128
Laudes à viro obligato ſunt ſuſpectæ,p.100.n.98
Laudare aliquem in ejus præſentia, valde inurbanum, p.217.n.100
Laus omnis in operibus noſtris Deo tribuenda, p.299. n.6. & 7
In laudibus ſuis publicandis nullus ſit author,ſed aliis diſtinctus quæratur, p.331.n.25.& 26
Laudes, quæ ab animo obligato prodeunt, non multum æſtimandæ, p.373.n.57
Ad laudem res eadem inſervit ſimplici,improbo ad calumniam, p.375. n.66
Ad laudes viri excellentiſſimi decantandas quilibet ſufficit, p.391.392. n.26. & ſeqq.
Laudes in conſpectu inimici decantare, valde periculoſum, p.394. n.43
Laudes tunc verè publicantur,quando ſine nota, ac informatione alterius prædicantur, ibid. num.44
Laudes tuas audire, inimico valde durum, ibid. num 45
Laudare unum in alio,valde elegans,p.396.n.55
Laus data à viris probis,valde honorifica,p.406. num.116
Laudes ſuas,ac Matris ſuæ Chriſtus prætermittit, p.408. n.129

Lex.

Ad leges condendas optimus: qui legibus obtemperavit, p.37. n.41
Ad legem Dei implendam, Juſtus valde facilis; è contra iniquus, p.175. n.119. & 120
In Lege eſſe, & ſub Lege eſſe, quid ſit, p.175. num.120
Lex non ſit ſubtus, ſed ſuper nos, p.339. n.82
Legiſlator prius, quæ præcipit, in ſe adimpleat, p.344. n.111
Lex ad omnes ſit æqualis, ibid. n.112
Ex bona Legis intelligentia Chriſtus invenitur, p.502. n.61
Vide *Præceptum.*

Lex Gratiæ.

Lex Gratiæ maximè excellit ſuper veterem,p.10. num.59
Legis Gratiæ quanta excellentia, quam nec adverſarius miniſter infirmat, p.85. n.121
Lex Gratiæ multum ſuavis, p.358. 359. n.80
Lex Gratiæ, Lex amoris, p.340. n.84
Lex Gratiæ multum recreat ſuper veterem, p.341. 342. n.96. & 97.
In Lege Gratiæ multa ſuavitas; in veteri auſteritas multa, p.342. n.97. & 98
Lex Chriſti multum ſuavis ſuper veterem,p.344. num.110
Lex Gratiæ levis,noſque facit in cœlum volare, ibid. n.113
Lex Gratiæ maximè delectat, ac perjucundat, ibid. n.115. & 116
Lex Gratiæ dat conſcientiæ quietem, pag.345. num.121

Liber.

Liber vitæ quid ſit? p.326. n.21

Libera

Liberalitas.

Liberalitas, ac magnificentia in ſuos Principum celſitudo ſumma, p.70. 71. n.9. & ſeqq.

Deus dat pluſquam ab eo petimus, p.165. n.61

Liberalis animus, parvum, ac paucum appendit, p.251. n.83. & ſeqq.

Eximia liberalitas non inhæret his, quæ dat de præſenti, ſed majora intendit, p.660. n.361. & 362

Liberalitas Dei occaſiones præparat, quibus ſua in nos beneficia diffundat, p.274. n.5

Deus tam largè dat, ut è manu ejus dona cadere videantur, p.444. n.12.

Liberalis, quod dat ſibi retinere videtur, p.447 n.36. 37. & p.625. n.198

Liberalis tacet majora quæ dat, divulgat minora, p.631. n.189. & ſeqq.

Libertas.

Libertas incarceratis ſuper cætera dona valde gratiſſima, p.212. n.69. & 70

Lingua, ſeu *Loqui.*

Loquela indicat internam virtutem, & occultari non poteſt, p 36 n.43

Loquaces iniqui circa falſitatem; taciturni in veritate, ac bonitate, p.62. n.22. & 23

Dicunt Juſti de aliis bona, mala tacent, pag.94. n.51. & ſeqq.

Dum quis clarè loquitur, ſapientia ejus oſtenditur, p.113. 114. n.62. & ſeqq.

Quod locutiones noſtræ, nos filios Dei eſſe, oſtendant, valde glorioſum, p.210. n.99

Locutio oris totius hominis index ad interiora, declarat, ibid. n.101. & 102

Quantumcumque ſe quiſque abſcondat, tamen cum ad locutionem devenit ſe ipſum declarat, ac manifeſtat, ibid.

Loqui tempeſtivè, magnam Dei donum, p.122. n.104

Loqui veritatem, ac utilia, eſt amici, p.134. n.57

Loquela oris, ſi vitæ exemplum non adſit, parum prodeſt, p.136. n.70

Verba humana affectu ſunt vacua, p.179. n.141

In loquendi modo ſeſe Juſti ab iniquis dividunt, atque diſcernunt, p.210.211. n.62. & ſeqq.

Loquuntur iniqui contra ſemetipſos, ſibi non conſtantes, p.240. n.9. & ſeqq.

Locutio oris minus movet, quàm cordis affectus, p.251. n.76

Loquitur peccator contra ſemetipſum, p.258. num.139

Loqui de re impura in præſentia Chriſti nemo augebat, p.260. n.152

Ad loquendum, qui pro te laborat, fiduciam habet, p.282. n.52

Loquitur fiducialiter, qui juſtam petitionem habet, ibid. n.53

Loquelam oris ſine operis fructu Deus in ſuis non quærit, p.314. n.98

Locutio circa multos in perditionem trahit, p.324. n.16

Linguam Chriſtus dat, ac ſolvit valde difficiliter, p.365. n.9. & ſeqq.

Loquatur pauca operaturus magna, p.365. n.11

Loquuntur homines ſæpe, quæ Diabolus dicere non audet, p.370. n.42

Locutiones oris, quæ factis contradicuntur non æſtimandæ, p.373. n.58. & 59

Loquuntur frequenter impii boni tacent, p.374. num.62

In Locutione homines largi; in operibus parci: & tunc aliorũ virtutẽ agnoſcunt, p.376. n.76

Loquatur quilibet, quod mente capit; ac intelligit, p.394. n.46

Iniqui dictis, & factis ſuis ſibimet contradicunt, p.415. n.6. & ſeqq.

Coram amicis ſat eſt ſimplex loquela, coram inimicis multa aſſeveratione opus eſt, p.638. n.233. & 234

Vide *Murmurator.*

Lites.

A litibus eſſe alienum Chriſti ſignum, p.66. n.39

Locus.

Loca homo occupare ne velit omnia, p.23. n.145

Loci ſanctitas multum valet ad impetrandum, p.61. n.2

In loco ſibi aſſignato ſtet quibus, ut ſe bene gerat, p.70. n.8

Quod locus ſit à ſanctis deſertus, magna pœna, p.129. n.23

In locum ſuum videnti alium introductum; pœna magna, p.180. n.155

Locum ſibi convenientem unuſquiſque eligat, p.250. n.81

Non locus, ſed interna virtus triumphos putat, p.323. n.6

Lucrum.

Ob lucrum homines in occaſione deficiunt, p.17. n.100

Lucrum temporale non eſt in Chriſto quærendum, p.54. n.16

Ad lucrum non eſt utendum miniſterio evangelico, p.102. n.28

Lucrum magnum, propter Deum demiſſio, ſeu humiliatio, p.218. n.107. & ſeqq.

Lucri intuitu ſolum operantur homines, p.362. n.105. & ſeqq.

Operis magnificentia, fieri ſine lucro, ac mercedis intuitu, p.588. n.191. & ſeqq.

Lux.

In Luce, ac manifeſto vir ſimplex, & verax ſemper ambulat, p.112. n.50

Luxuria.

Luxuria ſecum catenata omnia habet peccata, p.244. n.37

Ad luxuriam refrænandam multum eſt neceſſarium, p.257. n.127

Ad laſciviam reprimendam aptiſſima ſacra Euchariſtia una ſæpe, p.157. n.128. & 129

Luxuria una ſæpe quodammodo prophetia eſt ac index alterius, p.260. n.151

Luxurioſi pro ſua voluntate parvi pendent regna, p.544. n.22

Luxurioſè peccans, ſibi mortem comparat, p.54. num.23

Luxuria nullum vitium præteriit, p.547. n.36

Luxuria idololatriæ valde germana, p.553. n.74. & p.556. n.93

M

Magdalena.

Magdalena in magno ſanctitatis apice eminet, p.271. n.223. & 224

In Magdalena multi virtutum flores, p.268. n.205

Magdalena ter audivit à Chriſto, ſibi eſſe remiſſa peccata, p.269. n.212

Magdalena in quanto emineret ſanctitatis apice, p.271. n.223. & 224

Magdalena charitate vulnerata, tanquam in exſtaſi

taſi, ſolum Deo invigilabat, p.273.274.n.244. & 245
Magdalenæ humilitas proportionata obſequia eligit, p.256. n.117
Magdalena res impugnatur, & à Chriſto laudatur, p.262. n.165
Magdalenæ lachrimas Chriſtus maximè honorat, p.263. n.169
Ad Magdalenæ intelligenda magnalia neceſſarius eſt divinus afflatus, p.266. n.190
Magdalena ita in Chriſtum rapiebatur, ut præter ipſum ad nihil aliud attenderet, p.267. n.195. & ſeqq. & p.271. n.225
Magdalena in nullo, niſi in Chriſto levamen, ac conſolationem habebat, p.267. n.197
Magdalenæ virtutes quantæ fuerint, p.240. n.14
Magdalena una, & non triplex, p.241. n.18. & 19
Magdalena nobilitatur Mariæ nomine, p.243. num.30
In converſione Pauli mutatur nomen : non in converſione Magdalenæ, ob ejus ſingularem pœnitentiam, ibid. n.31
De Magdalena mala quævis ſuſpicio reprehenditur; non de Saulo, ibid. n.32
Magdalena prima inter aliquas fœminas, quæ pro ſalute animæ, non corporis ad Chriſtum acceſſit, p.245. n.42
Magdalena ob humilitatem in domum ſuam non invitat Chriſtum, p.246. n.56
Magdalena ante Euchariſtiæ inſtitutionem corporis Chriſti Sacramentum prælibavit, p.252. n.94. & 95
Magna lachrimis magis in Chriſti amorem accendebatur, p.253. n.98
Magdalena Virgines ſuperavit, p.254. n.104
Magdalena vi amoris extra ſe rapiebatur, ibid. num.104
Magdalena ſolum Jeſum quærit, ipſoque ſolo contenta eſt, p.255. n.111. & ſeqq.
Magdalena maximè rapta in Dei amorem, p.283. num.59
Magdalena vitam contemplativam per totam vitam elegit, p.295. n.141

Magiſter.

Magiſter in ſe adimpleat, quæ præcipit, p.73. n.29
Magiſter verus agnoſcendus, ut ſequatur, p.80. num.97
Magiſtrorum pluralitas valde periculoſa, p.203. num.19
Magiſtri amor diſcipulos in multa impellit, ibid. n.19
Magiſtri non apti, ut diſcant, ſed parvuli, p.333. n.37. & ſeqq.

Magnus, vel *Magna*.

Magnorum defectus ſoli Deo ſunt dicendi, à quo ſolo remedium habere poſſunt, p.283. n.60
Magni animi aſpirare ad magna, p.290. n.113
Magnos delinquentes punire, excellentia magna, p.329. n.11. & 12
Ad magna laboribus aſſuefiat homo, p.589. n.8. & 9
Ad magna in animo dat Deus ſecuritatem, atque fiduciam, p.595. n.45
Magna non aſſequuntur cum felicitate, ib. n.47
Magna ſunt diſponenda conſideratione multa, p.72. n.25. & 26
Inter magnos aliqualis etiam turba, & vulgus eſt, p.87. n.2
Magnates deſcendant, ut humiles erigantur, ibid. n.4
Ad magna inepti, qui imis adhærent, p.88. n.12
Magnitudo, ac excellentia vera, non à loco, ſed à virtute, ac factis deprehenditur, p.201. n.6, & ſeqq.

Majores.

Majores ſuos qui laudat, ſe ipſum laudat, p.58. n.40. Vide *Pater.*

Malitia.

Malitia obcæcat, ne miſeriam ſuam videat impius, p.541. n.2
Malitia ſua pignoratus homo à malo non deſiſtit, p.371. n.43. & 44
Malitia occultari non poteſt, p.415. 416. n.11. & 12
Malitia nunquam quieſcit, p.416. n.18

Malum.

In malum majus præcipitatur iniquitas, p.32. n.9
Ad malum expeditus homo, impeditus ad bonum, p.64. n.23
Ex malo ſumit Deus occaſionem ad bonum, p.85. n.123
Malum hominis rejice, bonum ad imitandum accipe, p.113. n.59
Ex malis, Deus educit bona, p.128. n.21
De malo temporali plus dolent homines, quàm de ſpirituali, p.137. n.73. & 74
Mala noſtra ſunt à nobis, bona autem à Deo, p.140. n.94
Malum qui intulit, extinguat, & abluat, p.252. n.93
Malum facilè ingreditur; bonum difficilè, p.374. num.7
Mala omnia effugies, ſi peccati cauſam deleas, p.368. 369. n.28. & ſeqq.
Ad malum inferendum non deeſt adjuvamen, p.452. n.63
Malum ſtatim amputandum, p.475. n.73
Malum, quod quiſque patitur, graviſſimum putat, p.548. n.44

Manifeſta.

Manifeſta non indigent expreſſione, p.91. n.33

Manſuetudo.

Manſuetus in omni caſu ſecurus, p.109. n.27
Manſuetudine vincuntur omnia, p.132. n.49
Manſuetudo, & lex evangelica ſociantur, p.339. num.53
Ex manſuetudine, ac modeſtia alicujus contra eum anſam quiſque arripit, p.350. n.26
Manſuetudine gubernaculum, p.67. n.41
Vide *Benignitas.*

Maria Virgo.

Maria, ut mater pia, nos omnes in ſuis viſceribus habet, p.403. 404. n.99. & ſeqq.
In Maria omnes vitam, & auxilium habent, p.404. n.102
Mariæ filium dici, Chriſto Domino valde gratum, ibid. n.104
Mariæ oratio, ubi intervenit, exauditur, p.404. num.106
Maria inclinatur Deus ad pietatem, ibid. n.105
Per Mariam ſanantur omnes, p.5. n.23. & ſeqq.
Per Mariam habemus omnia bona, ibid.
Deus in virgine tantam invenit puritatem, ut reſpectu illius omnia humana habitacula videantur immunda, p.169. n.82
Mariæ nomen ibi ſolum, ubi puritas, p.242. n.23
Mariæ nomen illuminat, ibid.
Ex Mariæ nomine ſanctitas participatur, p.243. num.29
Maria in ſancta ut ob virtutes ſuas quid cœleſte dicatur, p.277. n.22. & ſeqq.

Mariæ Virginis gloria nullis verbis poteſt explicari, p.278. n.27
Mariæ gloriam inveſtigare, pavent Beati, p 278. n.28. & ſeqq.
Virginis gloria à noſtro intellectu minimè comprehenditur, ibid. n.31
Maria, non ex favore, ſed ex juſtitia ad tantum gloriæ apicem aſcendit, p.280. n.40. & ſeqq.
Maria perfectiſſima in via activa, & contemplativa, p.291. n.115
Maria dormiens habebat mentem in Dei contemplatione vigilantem, ibid.
Maria pro gloria, & corona habet orare, & intercedere pro hominibus, eóſque ad pœnitentiam convertere, p.291. n.116. & ſeqq.
Maria pro gloria habet, homines protegere, ac defendere, ibid. n.119
Mariæ Deus miſericordiam committit; ſibi poteſtatem retinet, ibid. n.117
Maria miſericordiæ fons, ibid.
Maria in gratia, & gloria puras creaturas collectivè ſumptas ſuperat omnes, p.292. n.120. & ſeqq.
Mariæ gratiam nemo cogitare valet, p.292. n.124
Chriſtus non ſatis ſibi glorificatus videbatur, donec Mater glorificaretur, p.293. n.129
Gloria Filii eadem cum gloria Mariæ, ibid.
Virgo thronus Chriſti, ibid. n.129
Virginis præſentia cœleſtis cura nova perfunditur gloria, p.294. n.131
In Maria Deus veluti in ſpeculo relucet, ibid. n.132
Maria virginitatis æternitas, ibid.
In Maria immenſitas quædam, ibid.
In Maria Dei attributa relucent, ibid. n.133
Per Mariam Dei gloria contemplatur, ibid. n.134
Cur Chriſtus ſecum in gloriam non deferat Matrem, ibid. n.135
Omnis merces Virgini data, veluti pars videtur per reſpectum ad ejus merita, p.295. n.138. & ſeqq.
Maria per ſua excelſa merita præmium elegit, p.295. n.142. & 143
Maria Dei maternitatem non affectavit, ſed per ſua merita invenit, ibid. n.144. & 145
Virginis gloria ſupra humanum captum inæſtimabilis, p.296. n.153
Virginis gloria non niſi per partes explicari poteſt, p.297. n.154
In Virgine peccati nulla labes, ibid. n.155
In B. Virgine merita è Dei maternitate, veluti è fonte, emanarunt, ibid. n.159
Inter Virginem, & Chriſtum in gloria connexio multa, p.298. n.160. & 161
Virgo in gloriam ſingulariter ordinata, ibid. n.161
Virginis Mariæ laudes celebrare, res principum, regúmque propria, p.389. n.6. & 7
Mariæ nomen pronuntiare, humiles non audent, p.393. n.36
In virginis cognitionem devenimus ex Dei magnalium cognitione, p.452. n.62. & ſeqq.
Per Mariam Dei magnitudo cognoſcitur, p.397 n.63. & 64
Quod Virgo Maria ſit donis tam ſublimis, valde mirum, ibid. n.64
Per Mariam Deus magnus dicitur, p.397. n.65
Per Mariam Chriſti divinitas, & poteſtas maximè cognoſcitur, p.397. n.67. & ſeqq.
Virginis magnalia ſolum Chriſtus intelligit ac explicare valet, p.299. n.77. & ſeqq.
Virgini collata gratiarum multitudo incomprehenſibilis quodammodo intellectui creato, ibid. n.79
Mariæ valde ingenita beatitudo, p.400. n.80. & 81
In Virgine prius gratia, quàm natura conſideratur, ibid. n.81
Maria dupliciter gratiæ filia, ibid.
Maria Dei gratiæ magnitudinem oſtendit, ibid.
In Maria gratia conſummata, ibid. n.82
Gloria totam replet Mariam, ibid.
Maria prius Deum mente, quàm ventre concepit, p.401. n.85. & pag.407. 408. n.125. & ſeqq.
Malum Maria æternæ patriæ ſaporem habuit in via, p.401. n.86
Maria Dei gloria nuncupatur, ibid. n.87
In Maria Deus maximè delectatur, ibid.
Ex Maria veluti è cœlo Juſtus participat gaudium, ibid. n.88
B. Virgo lac præbens plus promeruit, quam Martyres, ſanguinem effundentes, pag.402. n.92
Omnis Mariæ gloria, & laus ab utero, ibid. n.93. & 94
Maria communem cum Deo Patre habet filium, ibid. n.64
Mariæ Deus debitor dicitur, ibid. n.94
De Virginis excellentiis ſolum, quæ minora ſunt, dici poſſunt, p.405. n.112
Virgo Deum tam perfecta contemplatione ſemper habebat in mente, ſi illum portaret ventre, ibid. n.113. & 114
Maria Virgo ſanitatem, vitámque exhalat, p.407 n.122
Ob Virginis deſiderium Chriſti accelerata Reſurrectio, p.427. n.92
Maria iram Dei avertit, p.435. n.13. & 14
Ex Virgine omnes mira ſuavitate tenebantur, p.426. n.21
Maria theſaurus omnium donorum, & theſaurus ad noſtram defenſionem, p.494. n.11
Maria in ſua puriſſima conceptione, velut pretioſa margarita, p.502. n.65
Ob Virginem Mariam Euchariſtia principaliter inſtituta, quàm ob omnes alios collectivos ſumptos, p.622. n.135. & ſeqq.
Virginis caro in Euchariſtia, p.622. n.129

Martha.

Marthæ occupatio, cum Chriſtum hoſpitio ſuſcepit, bona erat, quamvis Mariæ melior, p.288 n.99

Marty-ium, vel *Martyr.*

Martyrium Sanctorum nobis lectio, Deo ſacrificium, p.114. n.66
In Martyribus ſuis Chriſtus maximè delectatur, eoſque condecorat, p.147. n.21. & 22
Martyres veluti per tormenta aſcendunt in cœlum, p.230. n.178
Ad Martyrium deſtinatur prædicandi munus, p.311. n.72
Martyres ſuos Chriſtus mortis, gloriæ ſuæ participes facit, p.482. n.15
Martyres ante martyria Euchariſtia reficiebantur, p.644. n.275

Mater.

Mater præ vi amoris ſe à filio ſeparare non poteſt, p.188. n.27. & ſeqq.

Matrimonium.

Vide *Conjux.*

Medicamenta.

Medicamenta in Dei verbo ad omnem morbum, p.358. n.83

Medicina.

Medicina ſit morbo proportionata, p.480.n.1

Medicina pro morborum varietate, p.487.n.43

Meditatio.

Qui meditatur temporalia, turbatur; qui æterna; ſecurus degit, p.285. n.66. & 67

Vide *Contemplatio, Oratio.*

Medium.

Mediis veluti contrariis eumdem Deus aſſequitur finem, p.167. n.61

Mendax, vel *Mendacium.*

Mendacium arguit timor dicendi, p.393. n.41

Vide *Fictio.*

Meritum.

Pro meritorum qualitate, dignitateque conferendum præmium, p.78. n.69. & 70

Meritum Deo pluſquam poſſeſſio placet, p.191. n.161. & 162

In loco, ubi ſunt merita, ibi & reſplendeat præmium, p.219. n.117

Inter meritum, & præmium magna conjunctio, p.279. n.22

Merendi Deus nobis occaſiones præbet, p.310. n.68. & ſeqq.

Quæ ex merito, magni ſunt honoris, & gaudii, p.326. n.29

Meritis potius, quàm poteſtati attendendum, p.394. n.45

Quæ ſunt meriti, plus laudanda, quàm quæ honoris, p.403. n.98

Benemeriti multi in Dei domo; felix unus: in mundo unus benemeritus, felices multi, p.409.n.133. & ſeqq.

Benemeritus jejunat; & ad regem non habet aditum, ibid. n.135

Merita habens debilitatur animo, ſi contemnitur, p.448. n.42

Meritis comparata libera ſunt ab invidia, p.506 n.89

Merita, & non ætas, præcedunt, p.141. n.135

Ob merita, non ob conſanguinitatem dona danda, p.523. n.31. & ſeqq.

Vide *Præmium.*

Miles.

Militi veterano plus, quam incipienti committendum, p.306. n.40

Minima.

Minimum proprium ſuper aliorum magna facta appretiatur, p.282. n.54. & ſeqq.

Minimum Dei majus magnitudine mundi, p.480 num.6

Minima virtutum non contemnenda, ſed circumſpectè agenda, p.577. n.120

Miniſter.

Miniſtri oblati ad executionem valde ſuſpecti, & crudeliſſimi, p.478. n.90. & ſeqq.

Miniſtri decor, ſi obligatio officii prævaleat naturæ, p.512. n.121

Miniſter, qui in cauſa propria dicit, ſufficit, valde aptus, p.568. n.66

E miniſtri manu difficilè, & parcè dona veniunt, p.15. n.94

Miniſtri ſi iniqui, parum prodeſt princeps bonus, p.17. n.104. & 105

Ad miniſtrorum vincendam inſolentiam Dei præſentia exigitur, p.19. n.118. & 119

Magna excellentia, quam nec adverſarius miniſter infirmat, p.85. n.121

Miniſter Evangelicus ſit à temporalibus alienus, p.102. n.27

Miniſtri de ſuo, ac ultra domini mandatum multa ponere, ac addere ſolent, p.161. n.30. & 31

Miniſtros multos habere magnitudinis eſt; prudentiæ autem, paucis uti, p.204. num.28. & 29

Miniſtri probitas, imperantis laus, pag.218. n.104

Miniſtrorum defectus in deſignantem, ac eligentem retorquentur, p.185. n.63. & ſeqq.

Miniſtri vocationes ſuas habeant, pag.299. num.10

Quæ miniſtri operantur, à rege fieri dicuntur, p.301. n.8

Miniſtri ne extra commiſſionem ſuam exeant, ibid. n.9

Miniſtros ſuos princeps condecoret, atque nobiliter, ibid. n.10

Miniſtris ſuis commiſſas functiones princeps ne interpellet, p.301. n.11. & 12

Miniſtros tot Deus ad ſui obſequium eligit, quot dat nobis, p.302. n.16

Miniſtri in labore æquales, & ſunt in præmio, favoréque æquales, p.307. n.45. & 46

Miniſter Evangelicus venenum non timet, p.313 n.87

Miniſtri Dei æquales ad omnes, ſive magnos, ſive parvos, p.316. n.103

Miniſter poteſtatem habeat exequendi, quod intelligit, p.394. n.46

Miniſtri ſæpè in voce lenitatem, in opere rigorem oſtendunt, p.425 n.73

Sub uno gubernatore vivere, utilius, quam ſub multis, p.569. n.47

Miniſter bonus de ſua, & non de alienis ad rempublicam annunciat, p.574. n.103

Miniſter bonus omnia ad alios vult, pag.579. n.135

Non per miniſtros princeps dividat ſua, ſed per ſeipſum, ibid. n.135

Miniſtrare.

Miniſtrare proximis, & vacare Deo; pars optima, p.291. n.114

Miraculum.

Ad miraculum tunc recurrendum, quando viribus noſtris res fieri non poteſt, p.18. n.110. p.118. n.86

Miracula contra invidioſos inimicos ſunt arma, p.100. n.12

Ad miraculum non eſt recurrendum, ſi per media naturalia, res fieri queat, p.128. n.20

Miraculum fieri meretur fides, p.184. n.179

Miraculum efficaciter trahit ad fidem, p.429. n.104

Miſeria, vel *Miſer.*

Miſeria experta ſæpè magis placet, quàm non guſtata felicitas, p.15. n.90

Miſeriam qui videt, adjuvamen præſtet; & non docet, ut quis eam videat, & remedium deneget, p.20. n.125. & 126

Miſero vult magis Deus, ut ſubveniamus, quam ut cultui operam demus, p.68.n.51
Miſeria viſa maximè movet, p.62.n.9
Ad miſerabilium remedium multæ apud reges ſunt difficultates, p.90.91.n.29.& 30
Miſeriam qui videt, illi ſubveniat : contrarium à regia majeſtate valde alienum,pag.96.n.64 & ſeqq.
Miſeria illi aperienda,à quo poteſt haberi remedium, p.283.n.61
Miſeriæ tuæ intuitu qui ſe non movet in auxilium,verbis minimè commovebitur,ibid.n.62
Qui miſeriam tuam intelligere , ac deplorare te non ſinit,crudelis inimicus,p.369.370.n.36. & ſeqq.
Miſeria,ac debilitas humanæ naturæconſideranda ad excuſationem, p.242.n.26.& ſeqq.

Miſericordia, vel *Miſericors*.

In Miſericordiam Dei natura tota propenſa,p.37 num.44
Miſericordia Chriſti magna in homines, p.38. num.47
Cum miſericordia quid erit , ſi ſuam Deus cum ira effundit beneficentiam, p.63.n.19
Miſericordiam ſuam Dei bonitas extendit in omnes, ultionem vero coarctat, p.140.n.93
Miſeretur facilè qui afflictiones videt,p.190.n.36
Miſericordia Dei inſigniter gratificanda, p.191. num.37
A miſericordiæ operibus nemo ſe excuſare poteſt, p.193.n.54
Miſericordia , ac bonitas divina maximè agnoſcitur in multitudine peccatorum dimittenda, p.244.n.36
Miſericordiæ in pauperes , ac religioſos affectus in opera prodeat, p.256.n.121
Miſericordia ſuſpiciendus eſt reus,qui ſponte ad judicem convenit, p.273.n.237
Miſericordia in pauperes iram divinam,& judicis furorem avertit, p.321.n.137.& ſeqq.
Ob miſericordiæ , & juſtitiæ oſtenſionem Deus glorificandus, p.328.n.6
Miſericors in pauperes miſericordiam invenit, p.359 360.n.90.& 91
Ad miſerendum quilibet ex ſua nobilitate pignoratur, p.402.n.90
Miſericordia eſt in opere Dei , & ſi in vocibus Juſtitia appareat, p.425.n.74
Miſericordia agit vices veritatis, p.427.n.94
Qui Dei miſericordia abutuntur , Juſtitiæ rigorem experiuntur, p.479.n.96.& ſeqq.
Qui miſericordiam contemnit,rigorem invenit, p.510.511.n.118.& ſeqq.
Vide *Oculus*.

Mitis.

Mitis in rigidum homines ; & in miti rigidi, p.423.n.62

Modeſtia.

Ob modeſtiam ſuam Chriſtus per tertiam perſonam de ſe loquitur, p.212.n.72

Mora.

Sine mora exhibenda eſt conſolatio,p.208.n.50
Vide *Negligentia*.

Mores.

Mores à pueritia accepti valde imprimuntur in animo, p.202.n.17
Mores boni à bona educatione proveniunt, p.220.n.118 & 119
Mores parentum filii ebibunt, p.253.n.9
Vide *Conſuetudo*.

Mors, vel *Mortui*.

Mortis conſideratione ſe homo à peccatis abſtinet, p.569.n.110.& ſeqq.
Mortis hora , ſeu conſideratio multam ingerit perturbationem , ne homo præterita cogitet, p.697.n.62
Mortis memoria obturentur aures contra Dæmonum ſuggeſtiones, p.110.n.35
Mortem contemnit , qui mortis timore vivit, p.136.n.71
Mors requies noſtra, ibid.n.72
Qui cum mortis memoria vivunt , ſalutem aſſequuntur, p.180.n.151.& ſeqq.
Pro mortuis orandum, p.185.n.4
Mortis memoria in Deum nos excitat, ibid.
Moriendi occaſiones ſunt,quæ ſunt vivendi ſæpè cauſæ, p.187.n.22
Mortui homines præſtare obſequia ſua , valde mirabile, p.189.n.30.& ſeqq.
Qui mortuis pietatis opera præſtant , multum apud Deum promerentur, p.189.190.n.33 & ſeqq.
In mortuum miſericordia omnem aliam miſericordiam ſuperat, p.190.n.35
Mortuum moderatè flere , pium eſt, pag.192. num.48
Mortuo parvus locus ſufficit, p.193.n.54
Mortis viſus , ac conſideratio ad temporalium contemptum efficacius , quam cætera movet , & attrahit animum, pag.199.n.95. & 96
Mors noſtra fit ſuavis Paſſione Chriſti, p.483. n.18. & ſeqq.

Mortificatio.

Per mortificationes , ac pœnitentias , veluti per ſcalam, in cœlum aſcenditur, pag.230. num.178

Motus.

Motus corporis oſtendit animi lenitatem,p.349. n.19

Mulier.

A muliere ſuperari , viro magno confuſio eſt, p.267.n.299
Mulier à domo ne egrediatur foras, pag.489. num.54
Per mulierem omne malum Diabolus parat, p.544.n.18.& ſeqq.
Cum muliere contendere , valde periculoſum, p.548.n.42
Mulier unde volebat dare jucunditatem,dat triſtitiam, ibid.n.43
Per mulierem in peccata inſtigat Diabolus, p.553.n.73.& 74
Mulier valde efficax ad exequendum , quod cupit, p.553.554.n.75.& ſeqq.

Mundus.

A mundo ſeparandum , ut Chriſti paſſione fruamur, p.11.n.68
Mundi miſeriam ne appetamus , cum Chriſtus adeſt, p.19.n.117
Mundus ſuos contemptores perſequitur, p.123. num.118
Mundus dona ſua dat caſu ; Deus vero alta providentia, p.187.n.16.& ſeqq.
Ex mundialium dedicatione res obfuſcatur, p.247.n.63
In mundo multa juga , & labores, p.340.n.85

Munus.

Munera , quæ dantur abſque precibus , valde gratiſſima, p.191.n.45

Vide *Donum, Beneficium.*

Murmuratio.

Murmurator vult potius aliis detrahere, quàm de ſua ſalute agere, p.18.n.111.& ſeqq.

Murmuratio contra electum refunditur in electorem, p.75.n.43

Non murmurandum contra prælatos, ac prædicatores, ibid.

Non murmurat verè patiens, p.106.n.9

Murmurator omnia vertit in malum, pag.257. n.130

Murmurant, multi bonorum expertes, & peccant, alii autem poſſident, & ſalvantur, p.261. num.157

Murmurat, & detrahit, qui non ſua, ſed aliena peccata conſiderat, p.261.n.159.& 160

Ad murmurationem, & calumniam improbo inſervit eadem res, quæ ſimplici ad laudem, p.375.n.66

Murmurator ſuum venenum contorquet in omnes, ibid.n.70

Murmurator non videt omnia, ſed partem, ut detrahat, p.376.n.61

Murmuratores in ſuis calumniis multa addunt, p.377.n.80.& ſeqq.

Murmurator nihil parcit, ſed in cunctis calumniatur, p.521.n.19.& ſeqq.

Vide *Lingua.*

Mutabilis.

Mutabilitas nota ingenuum virum valde dedecorat, p.218.n.110

Mutabilitatem adulantium in multis denotat arundo, p.219.n.112

Nequitia radix omnis mutabilitati, ibid.n.113

Vide *Inconſtantia.*

Myſteria.

Myſteria Chriſti ignorantes de ejus magnalibus admirantur, p.374.n.63

Myſteria ſuperna terrenis comparationibus explicanda, p.443.n.8.& 9.

Myſteria Fidei Gentibus ſtultitia; nobis Dei virtus, p.486.n.38

N

Natura.

NAtura paucis contenta, p.286.n.85

Neceſſitas.

Neceſſitas non habet legem, p.59.n.49

Ubi neceſſitas major, ibi major eſt ad remedium adhibendus conatus, p.89.n.22

Neceſſitas exponenda; remedium autem divinæ providentiæ relinquendum, p.62.n.3

Neceſſitatem benignitas, non merita reſpicit, p.190.n.38

Neceſſitates cum illis tractandæ, qui remedium exhibere valent, p.202.n.14.& 15

Neceſſariis utendum, & oſtentatio vitanda, p.204.n.24

In neceſſitatis tempore, tuos ſolum habebis amicos, p.275.n.7.& ſeqq.

Qui neceſſitates vident, & non ſubveniunt, maximè arguendi, p.375.n.65

In neceſſitate ſive prope, ſive à longè conſtitutos Deus proſpicit, p.565.n.46.& ſeqq.

Qui neceſſitatem ſuſtinuit, facilè de ea commiſeretur, p.566.567.n.54.& ſeqq.

Neceſſitatis tempore parco cibo utendum, p.575. num.110

Neceſſitas clamat, p.589.n.4

Neceſſitate oppreſſus beneficii magnitudinem agnoſcit, p.597.598.n.63.& ſeqq.

Neceſſitas de præſenti, de præſenti poſtulat remedium, p.638.n.237

Vide *Miſeria.*

Negare.

Negare beneficia illis, quibus in perniciem ſunt futura, magna benignitas, p.332.n.31. & ſeqq.

Negatum aliis, dare alicui: magnum beneficium, p.333.n.37. & p.347.n.11

Negligentia.

Negligentiæ nota maximè timenda, pag.18.numero 109

Negligentia prælati ſæpè multa mala inducit, p.466.n.13

Ob negligentiam noſtram ne amittantur Dei dona, p.484.n.26.& ſeqq.

Negotiator.

Negotiator ſui juris. Vide *Querimoniæ.*

Negocium.

Negocia peragenda potius prudentia, quam viribus, p.110.n.40

Negocia magna viris prudentibus committenda, p.242

Negocia magna, non omnibus, ſed paucis miniſtris committenda, p.204.205.n.28.29

Negociis ita incumbamus, ut mentem quoque ad Deum erigamus, p.281.n.49

In omni negocio ſecuritas animi tenenda, p.286 num.86

Nobilitas.

Nobilis eleganter induatur, p.71.n.16

Quò nobilior perſona, eo major in exhibenda reverentia, ac urbanitate, pag.170. num.85. & ſeqq.

Nobilis perſona ſolum, & non ruſtica ſcit exhibere reverentiam, p.170.n.86

Nobilitas nulla major, quàm de hominis fide, ac humilitate teſtimonium, p.184.n.181

Nobilitas, ac excellentia vera, non à loco, ſed à virtute, ac præclaris factis deprehenditur, p.201. n.6. & ſeqq.

Nobilitas non generis, ſed operum claritudo majeſtatem oſtendit, p.210. n.59

Nobilior eſt ex infima conditione erectio, quàm quælibet illuſtris nativitas, p.225.n.152

Nobilium peccata magis nota, & vulgaria, p.224 n.35

Nobilis in quocunque loco non diffidit, p.350 n.24

Nobilitatis defectus virtutem non dedecorat, maximè virtutum defectus nobilitatem obfuſcant, p.389. n.9. & 10

Ex nobilitate ſua homo ad miſerandum pignoratur, p.402. n.90

Nobilitas vera, virtus, p.440. n.42

Nobilitatur, quod injuria erat affectum, p.489. n.53

Nobilitas ex operibus agnoſcitur, p.593. n.37 & 38

Vide *Cognitio.*

Nociva.

Nociva denegat prudentia, & ſibi ſalutaria admittit, p.175.n.123

Nomen.

Nomen ſcire, amoris ſignum; illud ignorare, odii nota, pag.25. num.160. 161. & pag.11. n.81

Nominis illuſtratio non terminatur in uno, p.57. num.36
In nomine viri magni omnia recapitulantur magnalia, p.58. n.40
Non ex nomine, ſed ex opere excellentia viſitur, p.464. n.5
Nomini dignitatis non reſpondere, ignominia magna, p.176. n.128
Nomine peccatores carent, p.241. n.22
Non nominibus dignitas, ſed proportionatis illi operibus oſtendendum, p.213.214.n.78. & ſeqq.
Non de nomine, ac titulo, ſed de virtute ſolum curare debemus, p.242. n.24
Nomen deperditum recuperatur per pœnitentiam, ibid. n.25
Nomina aliorum in peccatis occultanda, ibid. num.25
Nomen ab odio prætermittitur, p.257. n.130
Nominis pronunciatio, amoris ſignum, p.262. num.162
Nominibus ſuis Chriſtus inſignivit ſuos, p.312. num.78
Speciosum nomen non habetur ſine illius onere, p.484. n.25
Nomen gloriam, ac laudem indicat, p.530. n.74

Nova, ſeu *Novitas*.

Novitas maximè fugienda, p.20.21. n.128 & 129
Novitas meditatione magna facienda, p.72. n.23
Novi aliquid dicere, doctori licet, p.514. n.146. & 147

Nuncia, vel *Nuncius*.

Ad nuncias lætas præferendas multi concurrunt, p.436. n.28

Numerus, vel *Numerare*.

Numerus Electorum non poteſt minui, p.76.77. n.55. & 56
Numerat Deus, quæ firmiter cuſtodit, & ſervat, p.139. n.86. & ſeqq.

O

Obduratio.

OBdurati peccatores contra Deum itaut nullius prodigiis flectantur, p.450. n.51. & ſeqq.

Obediens.

Obedientia Deo maximè accepta; immò plus quàm gratitudo, p.19. n.122
Obedientia magnum tutamen præbet in executis mandatis, p.23. n.149
Si obediunt Deo inſenſibilia, quanto magis tenetur homo, ibid.
Obedientiæ potius, quàm rationi, incumbendum, p.27. n.172
Obedientia perfecta morulam nullam patitur, p.30. n.192. & p.314 n.93. & 94
Obedientiam in omni faſtigio ſervare, magna celſitudo, p.42. & 72
Obedientia Chriſti magna, ibid.
Obedientia perfecta amplectitur omnia, excuſationem neſcit, p.77. n.60
Obediens plus præſtat, quàm ſibi mandatur, ibid.
Pro obedientia reſtaurantur homines, pag.617. num.207
Obediendum parentibus, dummodo obſequio Dei non repugnet, p.146. n.18
Obedientia ſchola, ac diſciplina ad rectè gubernandum, p.174. n.115. & ſeqq.
Ab obediendum homo volet, ad imperandum ſic difficilis, p.175. n.118
Obedientia in utrumque parata optimum promeretur, p.280. 281. n.44. & ſeqq.
Obedientia prompta ad unum verbum, p.281. num.50
Obedientia facit homines morte ſuperiores, p.313. n.85
Obedientia ſervorum prompta ſemper in actu, p.473. n.60
Obedientia magnum religioſi eloquium, p.535. num.106
Per obedientiam reſtaurantur homines, ibid. num.107

Oblatio.

Oblata Deo res dicitur elevata, p.70. n.7

Obligatio.

Obligatio proprii officii prætextu rationis non eſt omittenda, p.73 n.31
Obligatus beneficiis non deſiſtat in neceſſitate, ſed perſeveret, p.136. n.70
Quæ ab obligato animo prodeunt, non multum æſtimanda, p.372. n.57
Pluſquam obligatio poteſt amor, p.291. n.19. & ſeqq.
Pluſquam obligatus poteſt affectus amore, ibid.

Oblivisci.

Ne obliviſcantur beneficiis homines, indigent multis, p.346. n.2

Obſequium.

Qui in tuo fuit obſequio, honorandus, pag.55. num.24
De obſequiis noſtris Chriſtus Dominus recordatur, eaque in multum, at dona ſua in parum reputat, p.124. n.123
Obſequia Chriſto exhibita, plenum eſt, quod ab ipſo remunerantur, ibid. n.124
Obſequia noſtra minima Deus remunerat, p.138. num 82
Obſequia noſtra, etſi aliàs debita, Deus remunerat, p.141. n.99
De obſequio noſtro exiguo Deus magis, quàm de magnis ſuis largitis donis recordatur, p.412. n.102. & 103
Obſequium etiam parvum Deo exhibitum ſuam habet remunerationem, p.155. n.60. & ſeqq.
In obſequio primi venerandi, p.180. n.150
Obſequia ſua homines dant, non mortuis, ſed vivis, à quibus aliquid ſperare poſſunt, p.189. n.30. & ſeqq.
Obſequium mortuis exhibitum magnam mercedem accipit, p.189. n.24
Magnum Deo obſequium, ei offerre, quod tibi conſanguinitatis concedit affectus, pag.208. num.51
Quamvis obſequium in futuro conſideretur, præmium de præſenti jam dat Deus, pag.217. num.99
Obſequia noſtra vult Deus libera, & gratuita, p.232. n.190
Obſequia magna, quæ dat anima nobilis in paucum reputat, p.251. n.83. & ſeqq.
Quod in obſequium Dei impendimus, totum in nos redundat, p.252. n.92
In obſequium Dei data, recipiuntur adaucta, p.255. n.110
Quæ in obſequium Dei dantur; homo ſibi maximè cuſtodit, & ſervat, pag.272. n.233. & ſeqq.

In noſtris obſequiis referendis Chriſtus valde largus, p.270. n.217
Obſequia ſubditorum ſunt principum ſolicitudines, p.285. 286. n.80. & ſeqq.
Obſequium ſuis dilectis exhibitum Chriſtus ſibi factum reputat, p.397. n.61
De obſequiis recordatur Chriſtus, de injuriis obliviſcitur, p.426. n.80. & ſeqq.
Qui in Dei obſequio agit, progreditur, p.497. n.29. & 30
In obſequio Dei ne ſit dimidiatus homo, p.498. n.36. & ſeqq.
Gratiora obſequia, quæ amore, & non timore fiunt, p.644. n.268. & 269

Occaſio.

Occaſio noſtræ ſalutis, à nobis arripienda, ne prætermittatur, p.11. n.62. & ſeqq.
In occaſione homines ob ſuum lucrum ſæpè deficiunt, p.17. n.100
Occaſioni accommodandum, p.27. n.171
A occaſionibus hujus mundi, neceſſe eſt, ut homo exeat, ad ſalutem aſſequendam, p.92. num.39
Ut occaſio poſtulat, ſit Juſtus prudens, & ſimplex, p.113. n.58
Pro occaſione ſit in prælatio lenitas, ibid. n.63
Ne occaſionem peccandi aliis demus, etiam cum proprio incommodo fugiendum, p.417.418. n.24. & ſeqq.
Occaſione, ac tempore in opportuno datum remedium non proficit, p.193.194. n.51. & 52
Occaſionem ad bonum ex malo Juſtus ſumit, p.200. n.2
Occaſio ſalutis non omittenda, ſed opportunè, ac importunè rapienda, p.245. n.43
Ex occaſione peccandi eliciunt motiva virtutum qui ſpiritu Dei aguntur, ibid. n.45
Ab occaſione peccati exeundum, p.246. n.56
Occaſio, & temporis opportunitas, ad doctrinam, & reprehenſionem, captanda, p.287. n.93
Occaſio peccati omittenda, p.560. n.16

Occultare.

Vide *Abſcondere.*
Occultandus proximi defectus. Vide *Defectus.*

Oculus.

Oculi, ſi miſeriam vident, ſubveniant, pag.20. n.124. & ſeqq. & p.96. n.64. & ſeqq.
Oculi cum modeſtia ferantur, p.564. n.40
Oculi Chriſti, divinæ miſericordiæ fontes, pagina 565. n.42
Oculi Dei bona multa conferunt, p.565. n.42. & ſeqq.
Oculi divini proſpiciunt eos, qui neceſſitate opprimuntur; ſive propè ſint, ſive à longè, ibid. n.46. & ſeqq.
Si oculos à Jeſu homo divertat, multum damnum reportat, p.595. n.47
Vide *Viſio.*

Odium.

Odium, quod in uno approbat, reprobat in altero, p.67. n.43
Odium rationem excludit, p.63. n.15
Odiis magnis magna impetitur poteſtas, p.123. num.119
Odium ſubditorum in prælatum, p.123.124. n.120. & ſeqq.
Odium plus poteſt, quàm amor, p.211. n.65. & ſeqq.
Odium obſcurat, ac obtenebrat mentem, p.232. num.190
Odium prætermittit nomen, p.257. n.130
Odium excæcat mentem in manifeſtis, p.379. num.72

Officium.

Officia ſunt non uni omnia danda, p.9. n.94. & p.478. n.88
Cum officio debita detur poteſtas, p.75. n.45
Quæ officii, omnibus largienda; quæ amicitiæ paucis danda, p.90. n.23. & ſeqq.
Ab officio deſiſtendum non eſt ex uno caſu adverſo, p.129. n.31
A officium rectè exequendum timor eſt deponendus, p.135. n.62
Officii ratio in mente maximè affixa, p.156. n.2
Qui in officii ſui opere ſe exercet, multum apud Deum promeretur, p.161. n.34
Officio ſuo ſubditus eſt homo, p.174. n.713
Officium ſibi commiſſum adimplere, Chriſtus maximè intendebat, p.240. n.8
Officium tibi commiſſum adimple, p.36. n.37
In officio ſibi commiſſo impediendus non eſt miniſter bonus, p.301. 302. n.11. & 12
Officia nobis commiſſa, cum diligentia agenda, p.308. n.51
Officii ratio ubi eſt, ipſa ſolicitat, & preces neceſſariæ non ſunt, p.367. n.22. & ſeqq.
Cum officium datur, illius onus explicetur, p.311. n.71
De his, quæ ſui muneris ſunt, quilibet agat, p.402. n.86
Officia ſibi omnia nullus aſſumat, p.420. n.44
Pro officii munere omnes deliciæ contemnendæ, p.446. n.29
Muneris obligatio plus æſtimanda, quàm perſonæ, ac dignitatis decor, p.519. n.8
Ad Officia videat rex, non ſolum eos, qui ſunt in propinquo, ſed etiam qui à longe, p.626. num.50
Ab Officii onere requieſcendum, p.559. n.9

Opinio.

Opinioni ſuæ homines valde tenaciter adhærent, ut ab ea non poſſint divelli, p.203.204. n.20. & ſeqq.
Ab opinione ſua hominem diſcedere, valde difficile, p.209. n.52. 53. & p.524. n.36

Opportunitas.

Opportunitas loci, ac temporis quærenda ad ſpiritualia exercitia, p.73. n.32

Opus.

Ab opere virtutis homo ceſſare non debet, p.31. n.5
Operari, & non quieſcere facit amor, pag.31. num.6
Ad opus ſuum quilibet, ut illud perficiat, & augeat, magno afficitur amore, ibid. n.7. & 8
Opera, & non verbum, dent teſtimonium, p 44. num.80
Opere, & verbo docendum, p.71. n.15
Operi non ſemper inſtandum, ſed aliquando requieſcendi tempus dandum, p.128. n.20
Ab operibus illuſtribus, non autem à loco, vera deprehenditur excellentia, pag.201. num.6. & ſeqq.
Opera ſua habent linguas, & voces, p.213. n.78
Operibus dignitati proportionatis ipſa, & non nominibus, declaratur, p.213.214. n.78. & 79
Operum teſtimonium ſapientia quærit, p.234. num.13
Opera verus amor intendit, & verba neſcit, p.251. n.87.

Operibus ſe quilibet patris ſui filium probat, p.253.n.99
In opus prodit miſericordiæ affectu, p.256.n.121
Operibus, & non verbis oſtenditur amor, p.270. n.219. & 220
In operibus, ac factis ſe ſolum ſui juris perſecutor exiſtimat, p.284.n.71
Qui operentur bona, pauci; qui loquantur, multi, p.309.n.60
Sine operis fructu oris loquelam Deus non vult in ſuis miniſtris, p.314. n.98
Operibus, non verbis, perfecta charitas declaratur, p.257. n.77
Operaturus magna pauca loquatur, p.365. n.11
Quæ operibus contradicuntur, non æſtimanda verba, p.373. n.57. & 58
Homines in ſermone largi, in operibus parci; & tunc aliorum virtutem agnoſcunt, p.376.n.76
Ut operi incumbas divino, à carnali affectu ſeparandum, p.435. n.18
Ex opere, non ex nomine excellentia viſitur, p.464. n.5
Operis magnificentia fieri ſine lucri, aut mercedis intuitu, p.588. n.191. & ſeqq.
Operibus nobilitas cognoſcitur, p.593.n.37 38

Oratio.

Qui rectè orat, aſcendit, p.69.70. n.3. & 7
Orandum mente à terrenis ſeparata, p.70. n.5
In oratione perſeverandum, p.72. n.21
Ad orandum Chriſtus nos excitat, p.93. n.32
Oratio multam habet efficaciam, ibid. n.24
Oratio pernoctantis magna, & alta promeretur, p.73.74. n.31. & ſeqq.
Oratio ſecreta valde potens, ibid.
Oratio, ut exaudiatur, ex humilitate fiat, p.167. num.73
Oratio pro ſervis, Deo valde grata, & exauditur, p.168. n.74. & 75
In oratione gaudet Chriſtus, ut ipſum multa inſtantia compellamus, p.230. n.179
Ad contemplationem prælatus exurgat, poſtquã ſubditorum bonum intenderit, p.256.n.119
Orationi Juſtorum bonus eventus tribuendus, p.268. n.87
Oratio Juſtorum multum prodeſt aliis, ibid.
Orandum ad Deum in neceſſitate, p.310. n.67
Orationis preces non ſunt neceſſariæ, ubi intervenit officii ratio, p.367. n.22. & ſeqq.
Orationem noſtram Deus cito exaudit, nec illius finem expectat, p.446. n.30. & 31
Orationis alæ humilitas, & charitas, p.167.n.73
Ad orandum animus à tumultu ſequeſtrandus, p.561. n.18
Exorari vult Deus à nobis, p.592. n.26. & 27
Orandum multum ad aſſequenda magna, p.595. num.47

Oſtium.

Oſtium principis ſit apertum; & ipſe ſe maniſeſtet, p.87. n.56. & p.245. n.44
Oſtium apertum ad Chriſtum, ad ipſumque omnes habent ingreſſum, p.436. n.20

Otium.

Otium noſtrum Diaboli requies, p.387. n.141

P

Parcere.

PArcere delicta, majeſtas Domini, pag.280. num.39

Parens, ſeu Pater.

Patres complacent, dum imitatores ſuos filios vident, p.34. n.21
A Parentibus piis probi filii naſcuntur, ibid. n.22. & 23
Pater filios non deſerit anguſtiæ tempore, p.12. num. 104
Parentibus obediendum, dummodo Dei obſequio non repugnent, p.146. n.18
Parentes ob Deum omittere, pia durities, ac magnum, ſanctumque opus, p.150.n.38.& ſeqq.
Parentum gloria magna, quod eorum nomen per varias filiorum generationes clareſcat, p.181. n.159
Patris amor omnes difficultates ſuperat, ne à filio ſeparetur, p.188. 189. n.27. & ſeqq.

Particulare.

Particularitatis notam fugiat princeps, p.239. n.5
Particularitatis nota non afficiantur, quæ communia ſunt, p.371. n 46. & 47

Paſſio, ſeu Pati.

Pati pro Chriſto mala major gloria, pag.77.78. n.62. & 63
Pati pro Chriſto magnum annum, p.205. n.4
Pati innocenter, & ſine legis crimine, magna conſolatio, p.117. n.79. & ſeqq.
Patiens innocenter aſſimilatur Chriſtus, ibid.
Pati pro Chriſto magna conſolatio, p.122. num.108
Pati pro Juſtitia, ac Chriſto, valde dulce, p.202. n.11. & 12
Quod quis patitur, malum graviſſimum putat, p.548. n.44

Paſſio Chriſti.

In paſſione Chriſtum imitari, gloria, ac perfectio noſtra, p.132. n.51. & 52
Paſſio, ac mors Chriſti, ſignum ejus divinitatis, p.421. 422. n.54. & ſeqq.
Paſſio, ac mors Chriſti, declarat ejus divinitatem, ibid.
Paſſio Chriſti nos à morte liberavit, & vitam dedit, p.424. n.69. & 70
Paſſionis Chriſti umbra, ut trahat ad pœnitentiam, efficax, p.430. n.108. & ſeqq.
Paſſionis Chriſti memoria vitam refrænat, ibid. num.110
De Paſſione Chriſti guſtare, maximè gratum, p.438. n.34
Paſſione Chriſti ſuavis fit mors noſtra, p.483. n.18. & ſeqq.
Paſſio, & mors à Chriſto in multa æſtimatione habentur, p.503. n.69. & ſeqq.
Paſſionis, ac Crucis triumphus celebratur à Chriſto, ibid.
Paſſionis, ac Crucis memoria Chriſto oblectamentum, p.559. n.12
Paſſio, & mors, Chriſti feſtum, p.562. n.21

Patientia.

Patientia maximè probatur dum quis mirè ſuſtinet intempeſtivam interrogationem, p.15. num.89
Patientia præclara, iram cum poteſtate cohibere, p.67. n.42
Patientiæ documenta nobis Chriſtus præbet, p.85. n.122
Patientia viſitur in occaſionibus, p.105. n.2
Patiens, verè non murmurat, nec malum infert, p.106. n.10
Patientia, ac manſuetudine vincuntur omnia, p.132. n.46

Patientia potius quàm imperio divina declaratur poteſtas, p.312. n.79. & ſeqq.
Patientia divinitatis index, p.398.n 69.& ſeqq.
Ex patientia alicujus, contra eum quis anſam arripit, p.436. 437. n.24. & ſeqq.
Patientia neceſſaria, ut juſtitiæ fructus producantur, p.462.n.116
Patientia ipſa magna merces, & præmium, ibid.
Patientia Dei ad pœnitentiam peccatores expectat, p.477. n.81. & ſeqq.

Patria.

In patria propria virtutes ſuas homo non declarat donec egrediatur ab ea, p.165.n.58. & ſeqq.
Homo æſtimet patriam ſuam ut ſeipſum, p.520. num.14
Patria plus æſtimanda quam propria vita, ac bona, p.620. n.15. & 16

Patrocinium.

Patrocinio ſanctorum deſtitui grande malum, p.321. n.135

Patronus.

Quem Patronum ſperabas, accuſatorem habere, valde durum, p.51. n.123
Patronum non habens petit, p.448. n.42

Paulatim.

Paulatim ad magna diſponendum, p.5.n 19
Paulatim in virtute procedendum, p.28. & 29. n.185.& ſeqq. & p.197. n.82. & ſeqq.
Paulatim ad dignitates progrediendũ, p.78.n.65
Paulatim nos Deus aſſuefacit ad magna, p.184.n.1
Paulatim ex imperfecto ſtatu homo ad perfectiorem ſurgat, p.197.n.81.& ſeqq.& p.256.n.118

Pauperes, ſeu *Pauper.*

Pauperis negotium, divitibus oppoſitum, nullum habet patronum, p.19. n.115
Quod pauperes animum, ac conſtantiam habeant ad veritatem diſcendam, valde mirum, p.115. n.89. & 90
A paupere veritas prolata vim magnam, ac efficaciam habet, p.215. n.91. & 92
Pauperes ſpiritu rapiunt cœlum, p.230. n.185
Pauperibus ſuperflua danda, p.255. n.108
In pauperem inſurgunt omnes, p.353. n.47
In pauperes miſericors miſericordiam inveniet in die Judicii, p.359. 360 n.90. & 91
Pauper qui eſt omnibus expoliatus nullum habet interceſſorem, p.367. n.21

Pax.

Pax ubi, vita, ac ſanitas ibi, p.4. n.15
Pax adventu Chriſti tripliciter introducta, p.144 num.4
Pax cum iniquis rumpenda, p.23. n.5. & 6
Pax, Juſtitiæ cõtraria tollitur à Chriſto, p.144.n.7
Pax vera juſtitiæ ſociatur, & bellum iniquitati incidit, p.145. n.8. & ſeqq.
Pacis amator Chriſtus, cui diſplicent diſſidii ſigna, p.169. n 81
Pacem cum Deo juſtus habet, p.272. n.229
Vide *Concordia*, *Unio.*

Peccator.

Peccator quantumvis iniquus, non contemnendus, p.69. n.53
Peccatores aliqui ſæpè etiam inter Juſtos inveniuntur, p.85. n.120
Peccatores ponderoſi, ac graves, p.139. n.85
Peccator publicus, proximus ut in inferno ſepeliatur, p.187. n.19
Peccator ſuiſmet peccatis ligatur, ac tendit in ſepulturam, p.188. n.23. & ſeqq.
Peccator in ſe ipſo ſui tortores habet, ibid.
Peccator per gratiã renovatur in ſéſib. p.195 n.71
Peccatores ita in ſuis ſunt ſopiti delictis, ut niſi nominatim vocentur, minimè veniant, p.195. 196. n.72. & ſeqq.
Peccator delictum ſuum valde difficiliter cognoſcit, ibid.
Peccator ex peccato reſurgens præbeat vitæ ſigna, ibid.
Peccatores contra ſemetipſos loquuntur, p.240. n.9. 10. & 11
Peccatores, ſe dum excuſant, accuſant, ibid.
Peccatores ſine nomine, p.241. n.22
Sub peccatoris dominio vilia omnia, atque objecta, p.247. n.61
Peccator contra ſe ipſum agit, ac loquitur, p.258. n.139
Peccator occultus valde difficilè emendatur, p.366. n.17
Peccatoris vox depreſſa, p.393. n.40
Peccatores inconſtantes, p.415. n.5
Peccatores in ſuis dictis, & factis ſibimet contradicunt, p.415. n.6. & ſeqq.
Peccator indignus, cujus votis annuatur, p.420. n.41
Peccator ſtultus, p.471. n.46
Peccator Dei oculos effugere optat, ib.n.47.48
Peccatores retrogrediuntur, p.497. n.30
Peccator ſemper ex uno peccato ruit in aliud, p.540. n.130
Peccatoribus data poteſtas eſt in aliorum malum, p.545. n.25. & ſeqq.
Peccatores damno aliorum ſibi honorem conciliari putant, p.546.n.31
Peccator valde inconſtans, p.553.n.75
Peccatores petunt ea, quæ ſunt ad ſui deſtructionem, p.416.n.15
Vide *Impius*, *Obduratio.*

Peccatum.

Peccata reiterata graviter à Deo puniuntur, p.28. n.180. & ſeqq.
In peccatum Deus iraſcitur, & ſuper hominem miſericordiam habet, p.63. n.19
Peccata ut gravia, homines deprimunt, p.88.n.13
Peccatũ rejiciatur, ut virtus veniat, p.176.n.124
Peccatum in peccatore imperium habet, ib.n.125
Peccatũ per ſenſus noſtros ingreditur, p.186.n.14
Peccatis homo ſuis in ſepulturam fertur, atque in tormentum, p.188. n.23. & ſeqq.
Peccatũ hominis carnifex crudelis, ib.n.24.& 25
Quod in peccatum à virtute tranſeat homo, lamentabile valde, p.236. n.25
Peccata nobilium magis nota, p.244. n.35
Ex peccati occaſione, qui ſpiritu Dei aguntur, motiva virtutum eliciunt, p.245. n.45
Peccata publica ſatisfactionem, ac pœnitentiam publicam exigunt, p.247. n.57. & ſeqq.
Peccati inſtrumenta omnia in Dei obſequium convertuntur, p.249. n.71
Per quæ quis peccat, per eadem & torquetur, p.253. 254. n.101. & 102
Peccati turpitudinem abſcondere, Diaboli eſt: Deus autem diſcooperit, ut fugiatur, & homo emendetur, p.260. n.146
In peccatis dimittendis maximè reſplendet majeſtas, p.280. n.39
Peccãdi anſam ſæpè ſolitudo præbet, p.306.n.37
Peccans in multa mala incidit; qui exurgit multa bona invenit, p.353. n.44. & ſeqq.
Peccata non agnoſcere, valde nocivum, p.354. n.55. & 56

Peccatum, animæ mors crudelis, p.355. n.58. & ſeqq. [ibid.
Peccatum ipſum in ſupplicium hominem ducit,
Peccata ut extinguantur, eorum radix, ac origo amputanda, p.368. n.28. & ſeqq.
In peccatum reincidentia, malum graviſſimum, p.138. n.148. & 149
Peccatum in ſuo initio ſtatim amputandum, p.475. n.73
Peccata occulta, & ambigua, non ſunt à nobis dijudicanda, ibid.n.74
Peccata, etſi, quamdiu occulta, diſſimulanda, ut publica caſtiganda, p.507. n.100. & 101
Peccata, ſi permittantur, ad paucos contrahenda, p.540. n.135
Peccatum obcæcat peccatorem, ne ſuam miſeriam videat, p.541. n.3
Per peccatum prius homo recedit à Deo, quam Deus ab ipſo, p.558. n.1
A peccato ſurgere. Vide *Converſio.*
Peccati inſtrumenta. Vide *Inſtrumentum.*

Pecunia.

Pecunia perditionem cauſat, p.86.n.126. & 127
Pecuniæ cupiditas inebriat hominem, ibid.n.126 & 127
Pecuniam à ſe rejicere, homini valde durum, p.614. n.90
Vide *Aurum.*

Perdere.

Qui nil timet perdere, optimus ad veritatem dicendam, p.390. n.11 & ſeqq.
Ne perdant dignitates ſuas, valde timidi homines, & multa mala perpetrant, ib. n.12. & 13
Ob perditionem unius non eſt à negocio deſiſtendum, p.444. n.14
Perdita reſtaurare, plus eſt, quàm illæſa conſervare, p.474. n.68

Peregrinus.

In hoc ſæculo vivendum, ut peregrini, p.275. n.6

Perfectio.

Ad perfectionem paulatim eundem, p.198. n.82. & ſeqq.

Periculum.

Pericula fugienda, p.128. n.22
Qui periculo ob Chriſtum ſe committit ab ipſo defenditur, p.262. n.166
Cum periculum in extremo urget, tunc adeſt Dei auxilium, p.591. n.21
Quos in periculo conſtituiſti, ne deſeras, ſed eis auxiliare, p.594. n.40. & ſeqq.

Perſecutio.

Perſequitur mundus contemptores, p.123. n.118
Perſecutio fugienda, p.126. n.9. & 10
Perſecutionibus virtutes creſcunt, p.438. n.35
In perſecutionibus probatur virtus, p.474. n.69. & ſeqq.
Perſecutiones contra Eccleſiam veluti ventus tranſeunt, p.590. n.12. & ſeqq.

Perſeverantia.

Perſeverantia neceſſaria ad impetranda bona, p.15. n.89
Perſeverandum in opere injuncto, ut proficias, p.22. n.140
Perſeverantia ſit in pœnitentia, p.236. n.22
Perſeverantiam habent Dei dona, & contra poſſeſſoris voluntatem non auferuntur, p.296. n.149
Perſeverantia facit Beatos, p.406. n.118
Quæ perſeverantiam non habet, pereunt, p.448. num.51

Perſuadere.

A blandis iniquorum perſuaſionibus fugiendum, p.115. n.70

Petere.

Petunt iniqui, quæ ſunt ad ſui deſtructionem, p.416. n.15
Poſtulata Deus ſæpè ex benignitate negat, p.525. num.46
Ante petitor ē dare, magnum donum, p.14. n.87
Pluſquam petimus, Deus dat, p.17. n.107 & 165. & p.564. n.35
In petendo pudor, quædam eſt magna negociatio, p.17. n.108
Dum petit perſona gravis, valde grave ei, à quo petit, & ſæpè ob verecundiam negandi conceditur, p.158. n.16
Petere, viro ingenuo, ac nobili, grave, ac moleſtum valde, p.159. n.19. & ſeqq. & p.318. n.115
Petitiones ſuorum princeps aliquando concedat, aliquando differát, prout occaſio exigit, p.167. n.72
Abſque precibus munera data, valde gratiſſima, p.191. n.43

Petrus.

Petrus Apoſtolorum primus, quia caput, & rector, p.82. n.93. & 94
Petri fraternitas, laus magna, ibid. n.97
Petri fervens charitas, p.594. n.44

Pietas.

Vide *Clementia, Benignitas, Miſericordia.*

Piger.

Piger ſervus valde moleſtus, p.68. n.51
Vide *Negligentia.*

Pœna.

Vide *Supplicium.*

Pœnitentia.

Ad pœnitentes Deus magis aliquando afficitur, tur, quam ad innocentes, p.266. n.194
Pœnitentibus, ac innocentibus Deus delectatur, p.267. n.200. & ſeqq.
Pœnitentes confidenter cum innocentibus commiſcentur, ibid.
Pœnitens, ac converſus Dei affectum ad ſe trahit vehementer, p.285. n.77
Pœnitentia mundat à peccatis, p.5. n.22
Pœnitentia vera eſt cum fructu, & non cum apparatu, p.86. n.130
Pœnitentia acta reformanda vita, p.110. n.33
Pœnitens dicatur Spiritus S. donis, p.113. n.60
Pœnitentia ad obtinendum peccatorum veniam valde potens, p.183. n.175. & 176
Cum pœnitentia viventes, faciliter cœlum tenent, p.230. n.181
Pœnitentia ſi cum perſeverantia, p.236. n.22
Per pœnitentiam recuperatur nomen deperditum per peccatum, p.242. n.25
Pœnitentia non eſt in vitæ finem reſervanda, p.186. n.14
Ob pœnitentiam prævifam Deus hominem honorat; unde aliquando non ſigillatim omnia peccata recenſet, p.244. n.39 & 40
Pœnitentia publica egent publica peccata, pagina 247. n.57. & ſeqq.
Pœnitentia noſtra Chriſtus mundari quodammodo dicitur, p.252. n.82
Pro pœnitentia, in qua eſt de præſenti, & non pro peccato, in quo olim extiterat, homo judicandus, p.259. n.141. & ſeqq.
Per pœnitentiam ex peccatoribus ſtellæ fiunt, p.360. n.96. & 97

Per

Per pœnitentiam abluitur peccatorum fœditas, p.360. n.97. & 98
Pœnitentibus peccatoribus, & juſtis omnibus cœleſtia dona dantur, p.427. n.95. & ſeqq.
Pœnitentia ad magnam evehit altitudinem, ibid. n.95. & ſeqq.
Ad pœnitentiam Deus peccatores expectat, p.477. n.81. & ſeqq.

Poſſeſſio.

Poſſeſſa bona parvipenduntur, p.442. n.6. 7. & 8
A poſſeſſione ſua, difficile quiſque dejicitur, p.366. n.18

Potentia, ſeu *Poteſtas.*

Ad poteſtatis menſuram honor exhibetur, p.36. n.35
Poteſtas regum, non aliorum damnum, ſed in ſalutem exeat, p.95. n.59. & 60
Poteſtas mala in damnum, p.96. n.61
Poteſtas ſit ad ædificationem, non ad deſtructionem, p.111. n.45
Poteſtas magna magis odiis impetitur, p.123. n.119
Potentes hujus ſæculi natura ſua ruunt, p.164. n.52. & ſeqq.
Poteſtas ad benefaciendum valdè innoteſcit; & ne ſit ad caſtigandum, p.171. n.92
Potentiam ſuam qui conſiderat, cadit, qui ſuam humilitatem, exurgit, p.174. n.112
Poteſtatem Chriſtus cum humilitate conjungit, p.181. n.161
Non potentia, ſed ratione res agenda, p.365 n.12. & ſeqq.
Poteſtas probis data in aliorum bonum, iniquis in malum, p.545. n.25. & ſeqq.
Poteſtas humana ad perdendum, p.572. n.96. & 97

Præceptum, vel *Præcipio.*

In præceptis ne deficiant, qui voluntaria adimplent, p.2. n.3
Præcepta Chriſti retinenda memoria, pag.22. n.104
Non præcipit Deus, niſi quæ faciliter præſtare poſſumus, p.87. n.8. & ſeqq.
Præcepto æquali Dominus inferiores, & ſuperiores aſtrinxit, p.313. n.83
Præcipit Dominus, quæ quilibet ſuaviter exercere poteſt, p.342. n.100
Vide *Lex.*

Prædeſtinati.

Prædeſtinatorum numerus minui non poteſt, p.76. n.54. & 55.

Prædicator.

Prædicator ad docendum opportunum tempus quærat, p.3. n.10
Ut prædicatoris dictis quilibet acquieſcat, debet prius in ejus probitate, ac virtute inſtrui, p.28. n.184
Prædicator prius ardeat vita, & poſtea opere illuminet, atque ſermone, p.50. n.116. & ſeqq.
Prædicatores inſtruantur in omni virtute, p.70. num.6
Prædicare veritatem, magna merces, p.77. n.61
Quæ prædicatur verbo, oſtendatur opere charitas, p.81. n.84
Prædicatores prius opere niteant, verbóque poſtea ſonent, p.83. n.104. & 105
Prædicator auditoribus conformetur, p.90. n.27
Prædicandi munus reddit homines immortales, p.305. n.34
Qui prædicat pacem, pacem ferat, p.104. n.42
Prædicatoris vita; lingua tacente, prædicet, p.107. n.13
Prædicatores ad prædicandum tempus explorent, p.191. n.38
Prædicator ſuam oſtendit ſapientiam, dum clarè loquitur, p.113. n.62. & ſeqq.
Prædicatio Evangelica conſumit peccata, inflammat voluntatem, & carnalia imputat, p.146. n.14. & ſeqq.
In prædicatorem Evangelicum charitatis opus multum promeretur, p.153. n.51
Ad prædicandum pauperes valdè apti, p.215. n.92
Prædicatores etiam aliquando requieſcant, p.399. n.11
Prædicatores charitatem, & amicitiam inter ſe habeant, p.506. n.42. & 43
In prædicatore ſit Dei, & proximi charitas, ibid. num.41
Prædicatores concordiæ typum ſecum ferant, ibid. n.43
Prædicatio ſit cum opere juncta, p.309. n.60
Prædicandi munus, magnum donum, p.310. n.65
Prædicatoris lingua ex auditorum demeritis ſæpè frigeſcet, p.310. n.66
Prædicandi munus ad martyrium deſtinatum, p.311. n.71
In prædicatoribus ſuis Dominus non verborum blanditias vult, p.315. n.99. & ſeqq.
Prædicatores critici maximè arguuntur, ibid. n.101. & 102
prædicatores ſuam ſemper in tuto, ac ſecuto mercedem habent, p.316. n.105
Prædicatori licitum, alimenta accipere, p.317. n.113
Prædicandi labor tantus, ut omnis terrena merces, pro eo data, nihil ſit, p.318. n.118
Prædicator in ſe adimpleat, quæ docet, p.437. num.28
Prædicare, perfectionis apex, ibid. n.28
Prædicator à Deo maximè dilectus, ibid.
Prædicatio ſit ſermone jucunda, p.442. n.4
Prædicator obſervet ad prædicandum opportunitatem, p.445. n.20
Prædicare, tacentibus aliis, valdè mirum, p.533. n.96. 97
Qui prædicatores perſequuntur, in magno periculo ſunt, p.559. n.8.
A prædicatione requieſcendum, ibid. n.9
Prædicator accommodet ſe ſuis auditoribus, p.652. n.323. & ſeqq.

Prælatio.

Vide *Anteponere.*

Prælatus.

Prælatus inſtruatur in omni virtute, p.70. n.6
Prælatorum nobilitas, ſua cum ſuis dividere, ac diſtribuere, p.70. n.9. & ſeqq.
Prælatus debet in ſe adimplere, quæ mandat, p.73. n.29
Prælatus ſit vigilans pro grege ſuo, p.82. n.90
Prælatus non ſemper cum ſuis familiaribus clauſus, ſed & populo ſe manifeſtet, pag.87. num.5
Prælatus, ſi fiat inacceſſibilis, ſolus erit, ibid. num.6
Prælatus ne ſubditi in ipſum inſurgant, eos ne contemnat, ſed urbanè tractet ibid. n.7

Prælatus ex nomine ſuos agnoſcat, p.81.n.82
Prælatus quiſque creatur, non ad requiem, ſed ad laborem, ac onus, p.89.n.18.& ſeqq.
Prælatus per ſeipſum negocia peragat, p.105.n.1
Prælatus injurias ſibi illatas non reſervet ad vindictam, p.106.n.10
Prælati à ſe ipſis detrahant, ut alii alimententur, p.107.n.11
Prælato corrupto, omnia pereunt, ipſo ſalvo, reparantur, p.109.n.32
Prælatus de his, quæ ſunt in præſenti futuro, ac præterito, providentiam habeat, p.111.n.41. & 42
Prælati poteſtas ſit ad ædificationem, & non ad deſtructionem, ibid.n.45
Prælatus ab omni particulari affectu ſit alienus, ibid.n.46
Prælatus magis doleat de ſuorum malis, ac doloribus, quàm de propriis, p.112.n.53.& ſeqq.
Prælatus quot ſubditos habet, tot inimicos retinet, p.123.124.n.120.& ſeqq.
Prælatus, quod ſuis mandat, in ſe adimpleat, ac exequatur, p.147.n.19
Prælati in ſuos quanta ſit cura, ut eis bonum provideat, p.163.n.46
Prælatus bonus ſubditorum infirmitates judicat proprias, eoſque, cum poſſit liberare, vexari non ſinit, p.163.164 n.48.& 51
Prælatus quamvis multos habeat ſubditos, pro uniuſcujuſque ſalute ſit multum ſolicitus, p 164.n.51
Prælatus per ſeipſum viſitet ſuos, p.166.n.62
Qualiter prælatus ſe habet in ſubditos, taliter Deus ſe habet in illum, ibid.n.67.& ſeqq.
Prælatus in iis penuriam patitur, in quibus deficit ſuis, p.116.n.68
Prælatus eum, quem in ſubditos habet modum, in ſe ſperet à Deo, p.173.n.105
Prælatorum majeſtati nihil in glorioſum pro ſuorum ſalute, ibid.n.107
Prælatus ille in ſubditos valdè humanus, qui ſe in alterius poteſtate agnoſcit, p.174.n.114
Prælatus ſolus ille ſcit rectè regere, qui prius obedire novit, p.174.n.115.& ſeqq.
Prælationis officium rectè adminiſtrantes maxime apud Deum promerentur, p.181.n.160
Prælatus de ſuis ſubditis curam habeat, p.205. num.31
Prælatus ſuos potius, quam alienos honorare velit, p.205.n.31.& 32
Quod in prælato æqualis ſit ad pauperes, & divites juſtitia, eſt veluti miraculum, p.215.n.87
In prælato particularitatis nota fugienda, p.239. num.5
Ad prælatum ſuum ſubditus ſemper aditum habeat, p.245.n.44
Prælatus primò intendat ſubditorum bonum; deinde ad contemplationem exurgat, p.256. n.119
In prælato vita activa & contemplativa, p.294. n.137
Prælatus ſuos habeat ante oculos, p.300 n.3
Prælatus ſequatur ſuorum miniſtrorum veſtigia, ibid.n.4
Prælati munus labore, ac ſolicitudine plenum, p.310.n.63.& 64
Prælati ſint æquales ad omnes, p.316.n.103
Prælatus beneficia ſubditis data gratuletur, p.318.n.9
Prælatus bonus ad proximos, & remotos æquali modo ſe habet ad omnes, p.332.n.36
Prælatus habeat cum rigore ſerenitatem, p.358. num.82
Prælatus plus benignitatis, quam rigoris exhibeat, p.359.n.85
Ad prælati munus non ſtatim ex infima conditione evolandum, p.373.n.55.& 76
Prælati defectus ſuppleat inferior, p.390.n.15
Prælati non dedignentur, ab inferioribus erudiri, p.393.n.35
Prælatus à quiete ad laborem exeat, pag.446. num.27
Prælati nomen meretur illle, qui bono communi, non particulari attendit, p.404.405.n.7. & ſeqq.
Prælati ſomnus, & negligentia inducit mala multa, p 466.n.13
Prælatus pro ſubditis in judicium vocandus, p.472.n.55
In prælato bonitas nimia contemptum, ſeveritas reformationem parit, p.482.n.18
Prælatus ad dignitates videat; non ſolum qui ſunt in propinquo, ſed & qui à longe, p.526. num.50
Prælatus reſpiciat, non ſuos, ſed neceſſitate oppreſſos, p.466.467.n.46.& ſeqq.
Prælati eſt, ſubditis fameſcentibus providere, p.573.n.98
Prælatus bonus omnia ſciat, multa diſſimulet, ac cooperiat, p.574.n.105.& 106
Prælatus aliquando patienter agat, p.623.n.141
Vide *Rex*.

Præmium.

Præmii ſpes certa facilitat labores, p.105.n.5
Per merita nobilitatur data corona, p.107.n.12
Præmio, & timore movetur homo, pag.140. num.93
Ad præmiandum bonos Deus magis pronus, quàm ad caſtigandos malos, ibid.n.93
Præmium magnum, laus, ac teſtimonium à viro eminenti, p.141.n.100
Deus etſi multos videat benemeritos, valde tamen ſingulariter quemlibet præmiat, ib.n.101
Præmium ſupernaturale quærendum, pag.153. num.50
Præmium habet ſuum, etiam minimum Deo exhibitum obſequium, p.155.n.60.& ſeqq.
Præmium dat Deus de præſenti, quamvis in futuro adhuc conſideretur obſequium, p.217 num.90
Ut appræmietur ſervus benemeritus, ſtimulat conſcientia, p.281.282.n.81.& 82
Inter præmium & meritum magna conjunctio, p.279.n.33
Præmium condigni ſervi ſit alte fixum in mente regum, p.286.n.83
Præmium per reſpectum ad magna merita veluti pars videtur, p.294.295.n.138.& ſeqq.
In præmio, ac favore, ſint æquales, qui & in labore, p.307.n.45 & 46
Ob præmium rigor legis ſit ſuavis, p.344.n.111
Præmia danda juxta uniuſcujuſque merita, p.441 n.49.& 50.& p.78.n.69.& 70
Magnitudo operis; ſi fiat ſine præmii ſpe, p.588. n.191.& ſeqq.

Præſentia.

Præſentia valde efficacia admovendum, pag.68. num.48
Ex præſentia Deus, non verò ex præſentia judicat, p.85.n.117

Præſentia

Præſentia Chriſti in laboribus, & preſſuris magna firmitas,& conſolatio,quæ dat levamen, p.117.n.78
Præſentia Chriſti maximè attrahebat, pag.212. num.71
Sub præſentia Dei homo carneus fit Angelus, p.224.n.145.& 146
Ex præſentia Chriſti mira dulcedo hauritur, p.272.n.230
A præſentia Dei non diſcedere,magnum bonum, p.290.n.112
Præſentia præſulis in Eccleſia valdè neceſſaria, p.309.310.n.61.& 62
Præſentia bona homines non æſtimant,ſed præterita, p.346.347.n.6.& ſeqq.
Præſentia ſola movent, & memoria retinentur, p.417.n.20

Præſumptio.

Ne præſumat homo multum de ſuis viribus, p.128.n.22
Qui præſumunt ſe ſapientes, nihil ſciunt, p.332 num.29
Qui de ſe præſumit parum, in multum extollitur, p.333.n.37
Malum quod quis de aliis præſumit ſe illius reum declarat, p.375.n.67
Valde difficilè præſumptuoſo, ſui cordis tumorem deponere, p.423.n.63.& 64

Primus.

Primi in aliqua virtute,aut opere,maximè honorandi, p.166.n.66
Primi in obſequio, venerandi, p.180.n.156
Qui primus venit, vim multam facit, pag.230. n.178
Primus in aliqua virtute maximè laudandus, p.392. n.31.& 32. & p.536. n.108.& 109

Princeps.

Princeps miniſtros ſuos condecoret,atque nobilitet, p.301.n.10
Principis, ac domini proprium,ſuos à tyrannide tueri, p.364.n.6
Principis eſt largire beneficia per ſe ſupplicia aliis committere, p.643.n.366.& 367
Vide *Rex.*

Principium.

Ex principio præclaro exitus totius proceſſus deprehenditur, p.220.n.119
Vide *Radix.*

Promiſſio.

Promiſſio Dei ita certa, ac poſſeſſio, pag.39. num.51
Qui promittit multa in futurum, det aliquid in præſenti, ut ei credatur, p.39.n.57.& 58
Qui promiſſionem divinam habet,omnia habet, p.170.n.91
Pluſquam promiſſiones magnas de futuro, donum quodlibet de præſenti æſtimatur, p.216. n.95.& ſeqq. & p.586. n.179.& 180
Plus quàm promittit Deus verbis, det donis, p.322.n.1
Promiſſio adimplenda, p.327.n.1

Proprium.

Proprium minimum ſuper aliorum facta illuſtria judicat homo, p.282.n.54.& ſeqq.
Propria magis, quàm aliena conſiderat homo, ibid.n.55.& 56

Providentia.

Providentiam habeat, & conſideret præſul de his,quæ ſunt in præſenti,præterito,ac futuro, p.111.n.41.& 42.
Providentiam miram Deus de ſuis electis habet, p.138.n.81.& 82
Providet Chriſtus neceſſaria ſuis, p.152.n.46. & 47
Providet illis Deus, qui in Dei negocio occupantur, ibid.n.46 & 47
Providentiæ divina omnia ſunt in promptu, p.360.n.94
Providentia divina ſemper habet,ut ſuis neceſſaria provideat, p.582.n.155.& 156

Proximus.

Erga proximum appropinquandum, non loco, ſed animo, p.356.n.67

Prudens, ſeu *Prudentia.*

Prudentia, & patientia viſitut.in occaſionibus, p.105.n.2
Prudentia,& aſtutia potius,quàm viribus agenda eſt res, p.110.n.40
Prudentes vult Chriſtus ſuos, & non malitioſos ſimplices, & non ſtultos, p.112.n.56
Prudens,& ſimplex fit juſtus,ut occaſio poſtulat, p.113.n.58
Prudentibus viris magna negocia committenda, p.204.n.26
Prudentia eſt, ſæpè ignorantiam aliquam ſimulare, p.209.n.54.& 55
Prudentia adminiſtranda omnia, p.337.n.66
Pluſquam prudentiam mundani divitias diligunt, ibid.n.64
Prudentis eſt,rem inceptam perficere,p.438.n.31
Prudentia,ac judicio omnia diſponenda, p.587. n.184

Pudor.

Pudor in petendo, quædam negociatio magna, p.17.n.108
Pudor ex delatione criminis,valdè vehemens,ut homo emendetur, p.143.n.107
Cum pudore, ac dolore non eſt remedium conferendum, p.165.n.56
Qui de propriis peccatis erubeſcit, de his, quæ ſunt exterius, non curat, p.245.n.46

Punire.

Punitio quædam, criminum inveſtigatio, p.37. num.43
Punire alienum à Deo, p.478.n.89
Vide *Supplicium.*

Q

Quærere.

Magnates ſæculi volunt, ut quærant ipſos cœleſtia dona, p.6.n.29
Si Deus non quærat hominem,hic ſe non movebit ad illum, p.87.n.6
Quæramus Chriſtum ſemper, p.112.n.50
Quærit Chriſtus ſuos, p.446.n.26

Querimonia.

Querimoniæ excitantur ſtatim,ubi quis contemnitur, p.79.n.73
Querimonias contra miniſtros ſemper excitat ſui juris perſecutor, p.284.n.71
Conqueritur ſtatim de aliorum incuria ſui juris negociator, ſi ei non defertur, pag.285.n.78 & 79
Querimoniæ ſolum illi dicendæ,qui poteſt remedium dare, p.342.n.9.& ſeqq.

Quies.

Quies è laboribus, ad novos eſt præparatio quædam, p 299.300.n.12.& 13

R

Radix.

Radix peccatorum amputanda, ut peccata, ac mala extinguantur, p.368.369. n.28. & ſeqq.
A Radice totum malum provenit, p.449. n.46

Ratio.

Rationi & non poteſtati pro loco, & tempore accommodandum, p.71.72. n.17. & ſeqq.
Ratione & non potentia, eſt tractanda res, p.365. n.12. & ſeqq. & p.440. n.44
Non ratione, ſed voluntate operantur iniqui, p.415. n.11
Rationis lumen auferri, magnum ſupplicium, p.417. n.21. & ſeqq.
Ratione Chriſtus pro ſe agit; pro nobis vero poteſtate, homines autem è contra, p.367. 368. n.25. & ſeqq.
Non rationem, ſed appetitum ſequi damnabile valde, p.546. n.32. & 33

Reformatio.

Reformanda vita Spiritus divini radiis, p.100. num.34
Reformatio morum paulatim introducenda, p.365. n.8

Religio Chriſtiana.

In Religione, ac cultu Dei facilitas, p.486. n.40

Religioſus.

Religio ei valde ſuavis, qui eam propria voluntate eligit, p.341. n.92
Qui in Religione defecerunt, valde peſſimi, p.387. n.147
Religioſus in viis publicis conteritur, ac contemnitur, p.448. n.42
Religioſi aliqui in virtute ſæcularibus inferiores, p.455. n.79. & 80
Religioſus, cùm Deo conſecratus nihil in ſe mundo vacuum relinquat, p.498. n.37. & 38
Religioſo obedientia elogium magnum, p.107. num.106
Ad Religionis reformationem ſpectat, alimenta habere, p.536. n.110

Relinquere.

Relicta ſemel pro Deo, iterum non repetenda, p.175. n.122
Relinquenda omnia pro Chriſto, p.437. n.29
Relinquenda domus, & civitas, ut Chriſtum inveniamus, p.496. n.25
Quod relinquat ſaturatus homo, quæ habet valde mirabile, p.582. n.358

Remedium.

Remedia homines impediunt ſæpè aliis, p.564. num.91
Remedium ne ſit ingratitudinis materia, p.582. num.157
De remedio proprio agendum abſque alicujus querimonia, p.16. n.99
Remedium Deo relinquendum, an neceſſitas exponenda, p.161. n.3
Remedium non eſt dandum cum dolore, ac pudore illius, ſed confertur, p.165. n.56
Ex remedio improportionaro nulla utilitas, & ſanitas, p.192.193. n.51. & ſeqq.
Res ſolum cum illis tractanda, qui remedium exhibere valent, p.202. n.14. 15. & p.520. n.9. & 10
Deus ordinat, ut medicinæ remedium fiat, quod morbi erat cauſa, p.249. n.76
A quo remedium haberi poteſt, ei dicenda miſeria, p.283. n.62
Remedium noſtræ ſalutis ſignum aptiſſimum Dei, p.425. n.79

Remiſſio.

In remittendis peccatis Dei virtus maximè reſplendet, p.30. n.194. & 195
Remittuntur peccata per pœnitentiam, p.360. 361. n.97. & 98
Repetenda non ſunt ſemel dicta, ſed abbrevianda, p.97. n.71
Repetẽda nõ ſunt dimiſſa pro Deo, p.175. n.122
Repetenda, quæ neceſſaria ſunt, p.307. n.47

Reprehendere.

Reprehenſio timenda, p.18. n.190
Reprehenſione bonus Prælatus non ſemper inſtet, ſed aliqua diſſimulare ſciat, p.94. n.50
Reprehenſio aliquando tacitè, & aliquando veluti in communi danda, p.216. n.98
Virtutis opus ita faciendum, ut non videamur aliorum facta reprehendere, p.256. n.123
Reprehenſio ſit gravis, vel levis pro qualitate culpæ, p.263. n.172
Qui reprehenſione aliorum non emendantur, valde obſtinati, p.271. n.227
Ad reprehendendum opportunitas temporis captanda, p.287. n.93
Reprehenſionem ſæpè inde quis portat, unde ſperabat laudem, ibid. n.93
Ex reprehenſione dura unius fiunt alii cautiores, p.415. n.4
Reprehendi ab inferiori grandis pudor, p.432. n.122. & ſeqq.
Qui non reprehendit malum cum poſſit, ſuum facit, p.472. n.53

Requies.

Requieſcendi eſt dandum tempus, & labori non ſemper inſtandum, p.126. n.20
Requies in Chriſto, in mundo labor, p.487. n.43

Res.

Res, ſeu rerum ſubſtantia, pars vitæ hominis, p.354. n.77

Reſpondere.

Reſpondendum ſtulto, ne ſtultitia ſua inſoleſcat, p.49. n.36

Reſurrectio.

Reſurget homo cum omni ornamento, & omnibus ſuis, p.138. n.83
Ut reſurgat homo ad vitam, à mala converſatione recedat, p.194. 195. n.66. & ſeqq.
Reſurgens homo ex peccato, ſigna vitæ præbeat, p.196. n.76
Reſurrectio ex infima conditione glorioſior, quam quælibet illuſtris nativitas, p.225. n.152
Reſurrectionis lætitia ibi eſt, ubi pœna mortis, p.396. n.60 [n.66
Reſurrectio abſtulit Crucis ſcandalum, p.424.
Reſurrectio Chriſti ob Virginem accelerata, p.427. n.92

Retrocedere.

Qui non retrocedit ab incepta via, multo favore dignus, p.595. n.48

Reverentia.

In reverentia exhibenda, perſona eò major, quo nobilior, p.170. n.85. & ſeqq.
Reverentiam exhibere ſcit ſolum perſona nobilis, non autem ruſtica, ibid. n.86

Reus.

Reus qui ſponte ſua ante judicem convenit, multa indulgentia recipiendus, p.273. n.237

Rex, vel *Regnum*.

Rex bonus parum prodeſt, ſi miniſtri ſunt iniqui, p.17. n.104. & 105
Regis patientia præclara, cohibere iram, cum perdere poſſit, p 67. n.42. & 43
Regum apex, ſuis benefacere, ac cum ſuis ſua dividere; & non ſibi ſoli retinere, p.70. 71. n.10. & ſeqq.
Apud Reges omnia ad eorum voluptates plana; ad aliorum commodum difficultatibus plena, p.90.91. n.29. & ſeqq.
A Regia magnificentia alienum, videre miſeriam & illi non ſubvenire, p.96 n 64 & ſeqq.
Regali dignitati labor, ac ſanguinis profuſio annexa, p.106. n.6. & ſeqq.
Reges hujus ſæculi, quæ ſuo beneplacito contrariantur obſcurare volunt, p.120. n.98
Reges per amicos, ac familiares deprecantur, p.159. n.18
Rex ſuorum poſtulata aliquando ſtatim concedat aliquando differat, prout occaſio exigit, p.167. n.72
Regnare regnante juſtitia valde illuſtre, p.202. num.5
Quod reges, ac principes habeant aulicos, ac familiares indignos, ægrè ferendum, p.258. num.131
Regi, ac principi curæ ſunt annexæ, p.285. n.131
Rex magnam habeat ſollicitudinem, ut ſervi benemeriti habeant condignum præmium, p.285. 286. n.80. & ſeqq.
Regalis ſedes labore, ac ſollicitudine plena, p.310. n.64
Reges à ſubditis lac, non ſanguinem ſugant, p.318. n.117
In Rege prius appareat clementia patris, & poſtea dominationis majeſtas, p.330. n.17
Reges ſint ſimul patres, & domini, ibid. n.19
In Rege conjungantur benignitas, & rigor, ibid. num.18
Reges omnia pro ſua voluntate faciunt, p.334. num.26
Reges dicendi illi, qui ſe rectè regunt, p.348. n.14. & ſeqq.
Regis corona, obſervantia legis, ibid.
Regis proprium, benignitas in pauperes, ac debiles, p.359. n.89
Reges ſæculi non niſi de ſuorum ſanguine ſaturantur, p.554. n.84
Rex per ſeipſum bona dividat, non per miniſtros, p.579. n.135
Reges corona tunc figitur, ac ſtabilitur, cum pro ſubditis vita funditur, p.587. n.190.

Rigor.

Rigor, & benignitas in principe conjungantur, p.530. n.18. & p.358. n 82
In principe plus benignitatis, quam rigoris exhibeatur, p.359. n.85
Priuſquam rigore, utendum benignitate, ibid. n 86. & ſeqq.
Rigor etſi in Dei vocibus appareat, in opere eſt miſericordia, p.425. n.74
Rigorem in opere, & in voce lenitatem miniſtri ſæpe oſtendunt, ibid. n.75
Rigorem invenit, qui pietatem contemnit, p.510. 511. n.118. & ſeqq.

Ruina.

In ruina alterius quilibet timeat, p.323. n.5
Ruere cum incipit homo, in perpetuo motu eſt ſemper cadendi, p.353. 354. n.50. & ſeqq.

S

Sabbatum.

Sabbatum dicebatur apud Judæos quodlibet feſtum, p.53. n.9
Sabbati die prohibita erat ciborum præparatio, ibid.
Sabbatum primum ſecundum, quodnam eſſet, p.53. n.12. & 13
Sabbati die quodnam eſſet Judæis licitum iter, p.55. n.28
Sabbati die an eſſet Judæorum medicis, curare, licitum, p.61. n 6. & ſeqq.

Sacerdos.

Sacerdos etiam ab iniquis habetur in reverentia, p.353. n.49
Sacerdos debet eſſe miſericors, p.355. n.64

Sacra.

Sacra, & divina, etiam indignè tractata, bonum exhalant, p.12.13. n.74. & ſeqq.

Sacrificium.

Sacrificium Deo, nobis autem lectio, martyrium ſanctorum, p.114. n.66
Euchariſtia inſtituta ſub ratione ſacrificii, p.634. num.214

Sæcularis.

Sæculares in virtute aliquando Eccleſiaſticos antecellunt, p.356. n.70
Sæcularibus aliquando Religioſi in virtute inferiores, p.455. n.79. & 80

Salus.

De ſalute noſtra multum ſolliciti ſumus, p.11. n.62. & ſeqq.
Quod ſaluti uniuſcujuſque convenit, Deus dat, vel negat, p.79. n.74. & 75
Ad ſalutem aſſequendam, mundus, ac illius occaſiones relinquantur, p.93. n.40
Nolint membra capite ſuo eſſe feliciora, ut ſine laboribus ſalutem aſſequi velint, p.132. n.48
Salvi, ac ſani ſunt ſervi Dei, p.163. n.47
Salutaria ſibi prudentia admittit, noxia devitat, p.175. n.123
Salutis occaſio non omittenda, ſed rapienda, p.245. n 43
Salus noſtra æſtimatur à Chriſto tanquam omnia, p.336. n.56
In ſalutis negotio circumſpectè agendum, p.345 num.119
Homines plus faciunt pro terrenis rebus, quàm pro vita cœleſti, p.432. n.120
Salutis negotium cum diligentia agendum, pagina 422. n.2
A ſalutis noſtræ negotio Deus nunquam amovet manum, p.444. n.11
Ad ſalutem in nobis ſeminandam Chriſtus venit, p.445. n.19
Ea, quæ ſalutis ſunt, intentat Diabolus, ut è memoria excidant, p.447. n.39
Salutem omnium Chriſtus intendit, pag.453. num.68
Salus nullius deſperanda, ibid. n.69
Qui pro aliorum ſalute deſcendit exaltatur, p.652. n.319
Vide *Via*.

Sanctitas.

Sancta, etiam indignè tractata, bonum exhalanat, p.12. 13. n.74. & ſeqq.
Quod à ſanctis ſit locus deſertus, pœna maxima, p.128. n.23

Sancti

Sanctificatio.
Sanctificatur peccator per gratiam pœnitentiæ, p.195.n.71
Sapientia, vel *Sapiens.*
Sapientia oſtenditur, dum quis clarè loquitur, p.310.n.62.& ſeqq.
Sapientia humana non ſufficit, ſed requiritur divina ad protervos ſubjiciendos, p.118.n.77
Sapientiæ verba dat anima ſolum, in qua Deus habitat, p.119.n.92
Sapienti valde durum, ad addiſcentis formam ſe ſubmittere, p.173.174.n.108.& ſeqq.
Sapiens ſolum interrogat, p.207.n.40.& ſeqq.
Sapientia teſtimonium ab operibus quærit, p.234.n.13
Qui ſe ſapientes coram propriis oculis judicant; nihil ſunt, p.332.n.29
Pro ſapientia comparanda multum laborandum, p.432.n.121
Satisfactio.
Satisfaciat quiſque per eadem, per quæ peccat, p.253.254.n.101.& 102
Scandalum.
Scandalum peccatis noſtris ne aliis demus, p.110. num.36
Scandalum vitandum, veritas aperienda, p.179. num.145
Scandala ex illis, quæ ignorant, multoties arripiunt homines, p.258.n.134
Scandalum eſt amputandum, non enim ſat eſt ſolum rectè vivere, p.306.n.38
Scientia, vel *Scire.*
In doctrinæ falſæ cœtu manus hominis ad operandum eſt arida, p.64.n.26
Non ſcientia, ſed virtus prævalet apud Deum, p.357.n.73
Scriptura.
Scriptura ſit in corde, & nõ in codice, p.49.n.111
Scripturam falſi doctores juxta ſuam intelligunt malitiam, p.68.n.47
Ad ſacræ Scripturæ intelligentiam requiritur animi puritas, p.110.n.36
Scriptura ſacra munimur contra Hæreticos, p.128.n.11
Scriptura regnum Dei dicitur, p.456.n.82
Scriptura ſacra theſaurus, p.493.n.8
Scrupulus.
Scrupuloſi in minimis majora deglutiunt, p.56. n.31.& 32
Secretum.
Secreta omnia non omnibus ſunt dicenda, p.416. num.17
Securitas.
Secura, & tuta ſunt omnia, ubi Chriſtus adeſt, p.109.n.25
Securus degit, qui mundialia contẽnit, ibid.n.26
Securus vivit manſuetus, ibid.n.27
Securus ubique beneficus, & nemini injurioſus, ibid.n.28.& ſeqq.
Senex.
Senes iniqui, & improbi difficiliter convertũtur, aliqui verò juvenes, p.148.149.n.27.& ſeqq.
Sententia.
Sententiam ſuam, valde difficile deponit homo, p.209.n.52.& 53
Sequi.
Ob ſequendum Chriſtum relinquenda omnia, p.54.n.19
Sequenda Chriſti veſtigia, atque ducatum, p.250.n.80
Qui ſequitur Chriſtum perfectè, ei vult in omnibus aſſimilari, p.256.n.125
Sequens, dum alii fugiunt, maximè laudandus, p.463.n.121
In ſequendo Chriſtum nullam timeas difficultatem, p.561.n.18
Qui ſequuntur Chriſtum, magno præmio afficiuntur, p.567.n.57
Sermo.
Vide *Loqui*, ſeu *Verbum.*
Servus, vel *Servire.*
Serviant ſpiritui ad ſanctificationem membra, quæ peccato ſervierant, p.21.n.135
Servus piger valde moleſtus, p.68.n.51
Talis ſervus in malitia, aut bonitate, qualis minus, p.161.n.36
Servus gratioſè ſerviens fidelis, ac intelligens, multum æſtimandus, p.161.162.n.36.& ſeqq.
Servus fidelis, æſtimandus ſuper omnes fratres, ac conſanguineos, ibid.n.37
Pro ſervi fidelis ſalute multum debet agere dominus, p.161.n.36
Servi Domini ſtant incolumes; ſervi autem mundi jacent infirmi, p.163.n.47
Servi in infirmitatibus non deſerendi, p.164.n.49
Servorum cura Deo valde grata, p.166.n.65
Pro ſervis oratio, & charitas, Deo valde grata, p.168.n.74.& 75
Servus unus ſæpè in alteris cuſtodia innititur, & res domini perit, p.466.n.14
Servi boni domino ſuo omnia dicũt, p.472.n.54
Servus unus vult in alium culpam referre, ibid. num.55
Servi non patiuntur damnum domini ſui, p.473. num.60
Servi agant pro domini nutu, ibid.
Qui ſervit alteri, cõſideret quod agit, p.498.n.41
Servire mundo, labor; Chriſto autem ſervire dulcedo, p.584.n.164
Servus dat per menſuram, Dominus verò in multa abundantia, p 581.582.n.145.& ſeqq.
Vide *Obſequium.*
Similis.
Aſſimilari in omnibus Chriſto optat, qui ipſum perfectè ſequitur, p.256.n.125
Simplicitas.
Simplicitas quibus modis ſumatur, p.111.n.43
Simplicitas vera unum in corde, & aliud in ore non tenet, ibid.n.44
Simplex vir in manifeſto ambulat, p.112.n.51
Simplices, & non ſtultos vult Chriſtus ſuos, p.112.n.56
Singularitas.
Singularitas in actionibus fugienda, p.20.21. n.128.& 129
A ſingularitate, ac raritate virtus Juſti maximè decantatur, p.139.140.n.90.& ſeqq.
Non ſingularia, ſed communia ſequenda, p.326. num.24
Societas.
Societas malorum fugienda, ut cœleſtia habeamus, p.12.n.172.& p.468.n.30.& ſeqq.
Societas malorum multa mala parit, p.108.n.21
A ſocietate mala iniquorum recedat homo, ut ſervetur, ac ad vitam reſurgat, p.194.195. n.65.& ſeqq.
In ſocietate malorum maximè periclitatur juſtus, p.195.n.67
A ſocietate malorum recedere, multum prodeſt, p.200.n.98

Societas perfectorum optanda, p.284.n.71
Propter conſortium peccatoris inſenſibilia redduntur impia, p.321.n.133
Quod quis in ſocietate malorum ſit probus, valdè mirabile, p.357.n.72
In ſocietate malorum difficile cognoſcitur juſtus, p.477.n.84

Solitudo.

Solitudo anſam peccāndi ſæpè præbet, p.306.n 37

Solus.

Solum ſe exiſtimat in factis, & operibus perſecutor ſui juris, p.284.n.71
Qui ſolus ambulat, valdè ſuſpectus, p.306.n.38
In ſolum, ac pauperem inſurgunt omnes, p.353. num.47

Somnus.

In ſomno facta injuria, gravis nō eſt, p.467.n.24

Spes.

Sperare debent illi ſolum, qui merita habent, p.67.n.30.31 & 32
Spe ſunt vacui, qui & meritis, ibid.
Spes, non in homine, ſed in ſolo Deo magnum munimen, & impetrat multa, p.15.16.n.95. & ſeqq.
Præter ſpem valdè jucunda bona, p.180.n.155
Homines nihil faciunt niſi ob mercedis ſpem, p.189.n.30
Qui in Chriſtum confidit, nil humanum timet, p.245.n.47
Spe, ac timore accedendum ad Deum, p.248.n.67
Spes noſtra in ſolo Deo ponenda, p.312.n.82
Non deſperandum de meliori eventu, p.454.n.73
Spem parvulis dat Sinapis, diſſuaſionem ſuperbis, p.487.n.45
Spe, ac timore homines trahuntur in cœlum, p.507.n.96

Spiritualia.

Vide *Bona Spiritualia.*

Spiritus ſanctus.

Spiritus divini radiis reformanda vita, p.110.n.34
Spiritus ſanctus cur digitus dicatur, pag.381. n.104. & ſeqq.
Per Spiritum ſanctum Pater operatur omnia, ibid.n.107

Status.

Status dignitas non ſanctificat hominem, p.85. num.124
Statui proprio accommodandum, p.71.n.16
Statui potius, quàm potentiæ accommodandum, p.185.n.2. & p.204.n.17
Ad ſtatum ſupremum non ſtatim ex infima conditione evolandum, p.373.n.55. & 56
Statui ſit menſa proportionata, p.575.n.121

Stultus.

Stulto reſpondendum, p.419.n.36

Subditus.

Pro ſubditorum ſalute nihil majeſtati indecorum, p.173.n.107
A ſubditis ſuis honoratur, qui ſuos ſuperiores honorat, p.174.n.113
Subditus ad Principem aditum ſemper habeat, p.245.n.44
Subditi non contemptibiliter, ſed urbane à Prælatis tractandi, p.87.n.7.
Ad ſubditorum remedium difficultates ſunt apud Principes multæ, p.90.91.n.29.& 30
Subditi Prælatorum inimici, & facilè contra eos conſpirant, p.123.124.n.120.& ſeqq.
In ſubditos quanta ſit paſtoris cura, p.163.n.46
Subditorum dolores bonus Princeps proprios judicat, & illos liberare cum poſſit, vexari non ſinit, ibid. n.48
Qualiter in ſubditos ſe habet ſuperior, taliter & Deus in illum, p.166.n.67.& ſeqq. & p.173. num.105

Vide *Servus*, *Prælatus.*

Sufficiens.

Sufficientibus eſto contentus, p.468.n.29

Superbia, vel *Superbus.*

In ſuperbos humiles, in humiles valde ſuperbi homines, p.108.n.22. & ſeqq.
In ſuperbo deficiunt omnia, in amante abundant, p.267.n.198
Ne ſuperbiſcat, qui eſt in vertice alto; neque qui in humili loco, deſperet, p.305.n.31.& ſeqq.
Superbia ſumma ſummo caſu, ac ruina punitur, p.324.n.17.& 18
Superbus non ſtat, ſed deſcendit, p.353 n.43
Superbia etiam Dei contemptū parit, p.415.n.10
Superbus deterrendus, p.419.n.36
Superbus ut infidelis punitur, p.422.n.60.& 61
Superbum à ſua præſumptione removere, valdè difficile, p.423.n.63.& 64
Superbos à magnitudine ſua diſſuadet Sinapis, p.487.n.45

Supererogatio.

Supererogationis opus apud Deum multum promeretur, p.362.n.104

Superflua.

Superflua pauperibus danda, p.255.n.108
Superflua inducūt mala multa, p.469.n.36.& 37
De ſuperfluis non curandum, p.563.n 31
Superflua pauperibus danda, p.580.581.n.145. & ſeqq.
Superflua mundi non tenenda, ſed relinquenda, p.583.n.159.& ſeqq.

Supplicium.

Supplicium ſibi præparat homo, p.27.n.174
Supplicii tempus longius peccati tempore, p.28 num.179
Supplicio graviori peccatorum reincidentia punitur, p.28.n.180.& ſeqq.
Deus magis pronus ad præmiandum bonos, quàm ad caſtigandum malos, p.140.n.93
Supplicii timore magis moventur homines, quàm amore bonorum, p.142.n.104
Sine ſupplicio ſuo minimum etiam non præterit peccatum, p.165.n.62
Supplicium magnum, dum quis alium videt in ſuum locum introductum, p.180 n.155
Supplicium ſuiſmet iniquitatibus ſibi parat, peccator, p.188.n.24.& 25
Supplicium ſit publicum, ſi & peccatum publicum, p.247.n.56
Deus punit, ſed non inhonorat, p.324.n.14
De ſupplicio alterius non lætandum, p.326.n.23
Quæ punit iniquos, & exaltat bonos, gubernatio optima, p.328. 329. n.9. & ſeqq.
Cum Deus infert ſupplicium, obtumeſcat lingua, p.470. n.38
Grandis pœna, ab eis habere ſupplicium, à quibus ſuperabas munimen, p.380. n.98
Supplicia docent, quos beneficia non inſtruunt, p.421.n.53
Supplicium magnum ex peccato magno, p.429. num.105
In ſupplicio ſint pares, qui & in culpa, pag.477. num.85
Supplicia Deus committit aliis, per ſe benefacit, p.511.n.125. & ſeqq.

Quos ac tuam menſam poſuiſti, non ſupplicio afficias, p.643. n.265
Vide *Caſtigare*, *Punire*.

Suſpicio.

Suſpicionem mali à ſua doctrina doctor removeat omnem, p.42. n.71

T

Tacere.

Taciturnitas apud Deum multam promeretur, p.286. n.83
Taceant omnes, cum Jeſus facit, p.370. n.40
Tacent multoties boni, & loquuntur improbi, p.375. n.65

Temporalia.

Temporalia ob Chriſtum ſequendum omnia contemnenda, p.54. n.17
Vide *Bona temporalia*, vel *Mundialia*.

Tentatio.

Qui tentans venit, redargutus ſæpè abiit, p.356. num.68

Teſtamentum.

Inter Teſtamentum novum & vetus mira concordia, p.514. n.142. & ſeqq.

Teſtimonium.

Teſtimonium in abſentia efficax, p.26. n.267
Teſtimonium opera, & non verba præſtent, p.44. n.80
Teſtimonium ab eminenti viro, magnum præmium, p.141. n.100
Teſtimonium ab inimico valde efficax, 178. n.14
Teſtimonium ab operibus ſapientia quærit, p.234. n.38

Timor.

Cum timore juſtitiæ poſſidenda bona, 28. n.178
Timor compellit, quos beneficiorum benignitas non adducit, p.36 n.34
Timent, qui mundo implicantur, qui ab illo expediti, minimè, p.104. n.40
Timendus Deus ſuper omnia, p.134. n.58
Timidus nil fiducialiter agit, p.135 n.60
Timor Dei cæterarum rerum timores expellit, p.135. 136. n.63. & ſeqq.
In timore Dei tota ſtat noſtra perfectio, ibid. n.66. & 67
Ex timore malorum temporalium eſt ad mala ſpiritualia diſcendus timor, p.137. n.73
Timor timore expellitur, p.137. n.75. & 76
Timore, & præmio movetur homo, p.140. n.94
Timore ſupplicii magis movetur homo, quàm amore bonorum, p.142. n.105
Timor reverentiæ ſignum, p.169. n.82
Timore, ac ſpe accedendum ad Deũ, p.241. n.67
Timoris donũ quomodo ſit in beatis, 278. n.30
Timet multum, qui habet multum, p.383. n.122
Qui nil timet perdere, audax in dicendo, p.390. n.11. & ſeqq.
Timore, ac ſpe homines trahuntur ad Deum, p.507. n.96
Timor pœnæ vehementius, quàm gloriæ amor trahit imperfectos, p.512. n.128

Titulus.

Vide *Nomen*.

Traditor.

Ne homo de injuriis traditoris recordetur, gratia ſancti Spiritus exigitur, p.114. n.65

Tranquillitas.

Tranquillitas, ac ſecuritas animi in omni negotio tenenda, p.286. n.86

Tribulatio.

Tribulatio omnis habet finem, p.122. n.168
Vide *Adverſitas*, *Labor*.

Tributum.

Principes à ſubditis lac, non ſanguinem exigant, p.318. n.117

Trinitas.

Trinitatis fides mundum illuminat, p.302. n.16
Ex Trinitatis ſigno utilitas noſtra, p.426. n.84

Triſtitia.

Triſtitia ex unius lapſu, ex alterius erectione recompenſatur lætitia, p.497. n.33. & ſeqq.
Triſtitia excludenda ad divina beneficia ſuſcipienda, p.192. n.49
Triſtes videre ſuos non ſuſtinet Dominus, p.427 num.93
Triſtitiam dat mulier, unde lætitiam præſtare volebat, p.548. n.42

Tutela.

Tutelas, ac defenſiones ſuis Juſtis Deus multas parat, p.131. n.41. & 42
Tueri ſuos à tyrannide, eſt principis proprium, p.364. n.6

Tyrannus.

Principis proprium ſuos à tyranno tueri, p.364. num.7

V

Venia.

Veniam, præſentia majoribus delectis, minora facilius habent, p.246. n.50

Verbum Dei.

Verbum Dei cuncta velociſſimè operatur, p.170 num.90
Verbum Dei, ſeu ejus vox multam habet efficaciam, p.195. n.70
Verba Dei quandam permanentem in ſuis dilectoribus gratiam conferunt, p.296. n.148
In Verbo Dei medicamen ad omnem morbum, p.358. n.83
Verbum Dei ad movenda corda efficacius, quàm miracula, p.398. n.71. & ſeqq.

Verbum noſtrum.

Verbum benevolum vincit animum, p.16. n.98
Verba, ubi beneficia adſunt, pauca ſufficiunt, p.97. n.72. & 73
A verbis blandis inimicorum fugiendum, p.115. num.70
Cum verba, & verbis Deus proportionata dat opera, p.120. n.100
Verba humana affectu ſunt vacua, p.176. n.141
Verborum dulcedine plus devincitur, quàm ferri rigore, p.358. n.77
Verba prolata, quæ factis contradicunt, non æſtimanda, p.373. n.58. & 59

Verecundia.

Vide *Pudor*.

Veritas.

Veritas una uno ore loquitur, p.503. n.76. 77 78
Apud mundiales veritas eſt in odio, rerum verò apparentia in pretio, p.555. n.90. & ſeqq.
Regi placent res phantaſticæ, veræ autem ſunt odio, ibid. n.92
Non iniquitas, ſed ſolus juſtus vult audire verum, p.568. n.68
Si adeſt veritas nulla eſt particularitas, ſed omnimoda æqualitas, p.18. n.116
Veritatem annuntiare magna merces, p.77. n.61
Magna eſt veritas, quàm nec adverſarius miniſter infirmat, p.85. n.121

Vir verax ſemper in aperto, ac manifeſto ambulat, p.112. n.50
Amici eſt veritatem,ac utilia dicere, p.134.n.57
Veritas aperienda, ſcandalum vitandum, p.179. n.145
Ad veritatem dicendam miniſter ſit ſine paſſione, p.204. n.25
Veritas dicta à paupere valde efficax ad perſuadendum, p.215. n.91. & 92
Varitatem ſequi valde efficax ad propulſanda vitia, p.270. n.218
Verus amicus dicit verum, licet appetitui adverſetur, p.278. n.89.& ſeqq.
Multum proficit, qui verum dicit, p.287. n.90
Veritas maximè duorum teſtimonio comprobatur, p.306.n.39
Miniſter veritatis venenum non timet, p.313. num.87
Ipſa veritas ſine ullo fuco verborum efficax ad perſuadendum, p.315. n.99. & 100
Veritas mendacium obſcurat, & in multis ſuperat, p 324. n.15
Qui nil timet perdere,aptus ad veritatem denunciandam, p.390. n.11. & ſeqq.
Pro veritate magna libertate, ac voce ſtandum eſt, p.393. n.37. & ſeqq.
Ex libertate dicendi veritas cognoſcitur,ib.n 40
Veritas non indiget ornatu verborum, p.486. n.37

Veſtis.

Veſtis ſit ſtatui proportionata, p.71.n.16
Veſtis Chriſti quotuplex fuerit, p.103. n.30
Indumentum noſtrum ſit Chriſtus, ibid. n.31
Veſtium mollities animum, & corpus debilitat, p.221. n.123
Veſtis indicat eos,qui Deo,vel mundo militant, ibid. n.124.
Veſte delicata induti non in Dei domo ſunt, ſed in mundo, ibid. n.126. & 127
Veſte ſua Eccleſiaſticus odorem Eccleſiæ præbeat, ibid. n.127
Veſte, ac apparatu à multis Eccleſiaſticis illuditur Chriſtus, ibid. n.128
Ex veſtitus exterioris ornatu deprehenditur, ac dijudicatur internus animus, p.161. n.153 & ſeqq.
Veſtium nimius cultus valde ſuſpectus, ibid.
Veſtis impudica multum ad laſciviam provocat, p.366. n.15
Veſtis Jeſu datur in ſignum adventus ejus,p.411 n.148

Via.

Viam ſequi, quam tibi cognoſcis utilem, atque proficuam; prudentia eſt, p.279. n.37. & 38
Via ſalutis facilis, & ſuavis, p.486. n.39. & 40
In via cœli inveniuntur majora, quàm homo deſiderat, p.504. n.80
Qui à via incepta non deſiſtit, multo favore dignus, p.595. n.48

Victoria, vel *Vincere.*

Ad victoriam dat animum certa non evadendi reſolutio, p.105. n.2
Victoria glorioſa, inimicum armis ſuperare, quibus ipſe vincebat, p.255. n.109
Victoriam victis referre, ſumma malitia, ac ingratitudo, p.376. n.73
Victoria glorioſa,inimicum ſuperare in ſua ſede, ſuiſque armis, p.383. n.117. & 118

Videre, vel *Viſio.*

Ut videat noſtras neceſſitates Deus ſemper in proximo, p.590. n.16. & 17
Viſa miſeria maximè movet, p.62. n.9
Videre miſerias, & illis non ſubvenire, valde alienum à majeſtate regia,p.96.n.64.& ſeqq.
Videre propriis oculis bona, quæ amittuntur; magnus dolor, p.185. 186. n.8. & 9
Qui videt miſerias, miſeretur, p.190. n.36
Vide *Oculus*, vel *Neceſſitas.*

Vidua.

Viduæ filius denotat in omni vitio criminatorem, p.187. n.20. & 21
Quod viduæ filius ſit probus, valde mirabile, ibid. n.21
Viduæ lachrymæ ad obtinendum valde efficaces, p.191. n.40. & ſeqq.

Vigilare.

Vigilantia officium patrisfamilias maximè declarat, p.464. n.6
Vigilia valde intrinſeca Prælatis, p.89. n.20
Vigilantia Dei pro ſuis major, quàm inimici crudelitas, p.383. n.122
Vigilat Deus in ſuorum cuſtodiam,p.474. n.62. 63. & 64
Invigilet Prælatus ſuper ſuos, ibid.

Vilis.

Nemo, quantumvis vilis,deſpiciendus, p.256. n.120

Vindicta.

Ad vindictam Prælatus injurias ſibi illatas ad tempus non reſervet, p.106. n.10

Virginitas.

Ob Virginitatem Joannes Baptiſta eſt Angelus dictus, p.223. n.138
Vide *Caſtitas.*

Virtus.

Virtus tenera citò deficit, p.450. n.50
Cum virtus plantatur ſtatim juxta eam invenitur vitium, p.451. n.60
Virtus tenera graves hoſtium patitur incurſus, p.452. n.61. 62. & p.469. n.35
Virtus ex inimicorum contradictione illuſtrior fit, atque celebrior, p.23. n.145. & 146
Virtus ſuam habet infantiam, in qua paulatim procedendum, p.28.29.n.185.& ſeqq.
A virtutis opere homo ceſſare non debet, 31.n.5
Virtutes ſunt inter ſe connexæ, p.97. n.69
Virtus una munitur cuſtoditurque alia, p.115. n.57
Virtutes ſe invicem concomitantur, ibid.
Virtus à ſingularitate, ac raritate maximè extollitur, ac nobilitatur, p.139. n.90.& ſeqq.
Virtutes aliquando occultantur, ut homines exiſtimantes, ſe ad vitia currere, virtutes inveniant, p.171. 172. n.98. & ſeqq.
Virtus ad nos ſtatim volat, dum peccata rejicimus, p.176. n.124. & 125
Ad virtutem paulatim eundum, p.197. n.82.83
Quod in virtute à puerita te exercere incipias, multum valet, p.203. n.17
De virtute,non de nomine, aut titulo curare debemus, p.242. n.34
Virtus generoſa fomitem peccati in pietatis vertit materiam, p.254. n.205
In virtutis negotio nunquam quieſcendum,p.55 n.100
Virtutis opus ita faciendum, ut aliorum facta non taxentur, p.256. n.123
Virtus non ſolum in interiori niteat, ſed & in exteriori reſplendeat, p.313. n 89. & ſeqq.
A virtute diſcedens, in multa incidit mala; ad illam accedens, multa bona invenit, p.351. n.44. & ſeqq.

A virtute

A virtute in mundum rediens, multa mala invenit, ibid.
Virtus ſola apud Deum, non dignitas, nec ſcientia prævalet, p.376. n.73
A virtute homo notior, quàm à proprio nomine, p.389. n.3. & ſeqq.
Virtutem non dedecorat nobilitatis defectus, maximè nobilitatem virtutis carentia, p.389
Virtutis excellentia oſtenditur in oppoſitione, ac contrarietate, p.395. n.48. & ſeqq.
Virtutem etiam minimam Chriſtus plus æſtimat, quàm ſupremam dignitatem, p.408. n.130
Pluſquam virtutem ſupremam, minimam homines æſtimant dignitatem, ibid. n.130
Ubi virtus, ibi nobilitas, p.432. n.125
Virtus fulget dignitate regia, ibid. n.126
Virtus, in quocumque ſit, ſuo afficitur præmio, p.432. 433. n.127. & 128
Virtus vera nobilitas, p.440. n.42
Virtutis potius, quàm ſanguinis conſideranda cognatio, ibid. n.45
Virtus abſcondita ſecura, p.353. n.40
Virtus in perſecutionibus probatur, p.474. 475. n.69. & ſeqq.
Virtus in tribulationibus augetur, ibid.
Virtus creſcit aliquando ex æmulatione peccantium, p.476. n 77
Virtutum ſumma quærenda, p.501. n.54
Virtus attendenda in homine, p.524. n.38
Virtus inter impios deteriorem habet locum, iniquitas meliorem, p.532. n.4
Virtutum minima circumſpectè agenda, p.577. n.120

Viſitare.

Viſitare ſuos Prælatus per ſe ipſum, p.165. n.61
Viſitare ſuos eſt Principi, ac Prælato valde annexum, p.208. n.48

Vita, vel *Vivere.*

Vita hominis multum æſtimanda, p.128. n.22
Vita *Damnatorum.* Vide *Damnatus.*
Vivendi cauſæ, etiam mortis occaſionem parant, p.187. n 22
Vivendum in hoc ſæculo, ut peregrini, p.275. n.6

Vitium.

Rex ex dedicatione ad vitia obfuſcatur, p.247. num.63
Vitia faciunt quodammodo alteram naturam, p.258. n.131
Ad vitia propulſanda valde efficax veritatem ſequi, p.270. n.218
In vitia, ac turpitudines maximè inclinata noſtra natura, p.452. n.63

Unio, vel *Unitas.*

In unione bonitas, in diviſione malitia, p.12. n.72. & 73
Unitas operationis unitatem eſſentiæ monſtrat, p.32. n.32
Unionem magnam Juſti habent, p.137. n.79
Unitas inter fratres omnia facit communia, p.276. n.14
Unitas maximè Deo placet, p.287. 288. n.94. & ſeqq.
Solum ab illis, qui in unitate vivunt, portatur Chriſtus, p.306. n.44
Ob unitatem Juſti, quamvis multi, unus dicuntur, p.483. 484. n.22. & 23
Unitas Deo placens, omnibus præferenda, p.503. num.72
Unitas perfectio rei, p.633. n.205
Impii contra juſtum uniuntur, p.452. n.65. & 66

Vocare, vel *Vocatus.*

Deus omnes quos advocat, honorat, p.75. n.44
Quod quis non vocatus ſe intromittat, valde periculoſum, p.88. n.14. & ſeqq.
Vocat ad ſe Deus homines adinventionibus miris, p.171. 172. n.98. & ſeqq.
Vocantur homines à Deo per ea, per quæ decipiebantur, ibid.
Vocandus aliquis non eſt ante præſentiam principis abſque ejus nutu, p.281. n.58
Advocat nos Chriſtus ob noſtram utilitatem, p.334. n.54
Vocandi omnes ad ſalutem, p.507. n.97

Voluntas, ſeu *Voluntarium.*

Voluntaria adimplentes, in præceptis ne deficiant, p.2. n.3
Volenti, & non invito dentur beneficia, ut magna habeantur, p.25. n 91. & 92
Voluntas Deo pro magno pretio, ibid. n.91
Voluntatem à nobis ſolum Chriſtus requirit, ipſe cætera præſtat, p.119. n.92
Voluntas noſtra erga Deum pro magno merito, p.150. n.35
Voluntariè reddatur gratiarum actio, p.198. n.89
Voluntaria Deus ab omnibus obſequia vult, & neminem cogit, p.232. n.190
Voluntatem bonam Deus pro opere reputat, p.298. n.204
Voluntatis libertas meritorum radix, p.302. n.82
Voluntas noſtra Deo pro magno pretio, p.338. num.76
Quæ voluntate propria eliguntur, valde ſuavia, p.341. n.92
Quæ ſunt contra voluntatem propriam, valde gravia, ibid. n.92
Voluntate, non ratione operantur iniqui, p.14. 15. n.11
Voluntate ſua homines volunt fieti, ordinarique cuncta, p.415. n.12. & ſeqq.
Volunt homines, ut illis ſe Deus accommodet, p.420. n.44
Voluntas humana valde inconſtans, p.428. n.100
Voluntas noſtra in Dei voluntatem reſignanda, p.576. n.116
Quæ à Dei voluntate pendent certa, quæ ab hominis arbitrio incerta, p.638. n.237. & ſeqq.

Vox.

Vox peccatoris depreſſa, vox juſtitiæ elata, p.393. n.39
Vox Dei ad corda movenda efficacior, quam miracula, p.398. n.71
Vide *Lingua*, *Loqui*, *Verbum.*

Urbanitas.

Urbanè Prælatus ſubditos tractet, p.87. n.7
In urbanitate exhibenda, quò perſona nobilior, eò major, p.170. n.85. & ſeqq.
Urbanè ſcit exhibere honorem, non ruſtica, ſed nobilis perſona ſolum, p.170. n.86
Urbanitas multum efficax ad voluntates trahendas, p.314. n.95

Utilitas.

Utilitas propria obligat, quos amor non ducit, p.338. n.74

Z

Zelus.

Zeli ſub prætextu illata pœna, valde rigida, p.114. n.66
Zeli prætextu crudelis hoſtis, p.376. n.75

F I N I S.

BINDING SECT. MAR 1 0 1969

BS
2335
S85
1697
t.3

Sylveira, Joannes da
Opera omnia

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY